Historiæ ecclesiasticæ gentis Anglorum libri V / a Venerabili Beda, tribus præcipuè mss. Latinis, à mendis haud paucis repurgati: ab ... Anglo-Saxonum rege Aluredo (sive Alfredo) examinati; ... Quibus accesserunt Anglo-Saxonicæ leges [Gulielmo Lambardo interprete]: et ultimò, leges Henrici I nunc primùm editæ.

Contributors

Bede, the Venerable, Saint, 673-735.
Bede, the Venerable, Saint, 673-735.
Alfred, King of England, 849-899.
Lambarde, William, 1536-1601.

Publication/Creation

Cantabrigiæ : R. Daniel & C. Bee, 1644.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/vvnh9paq

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

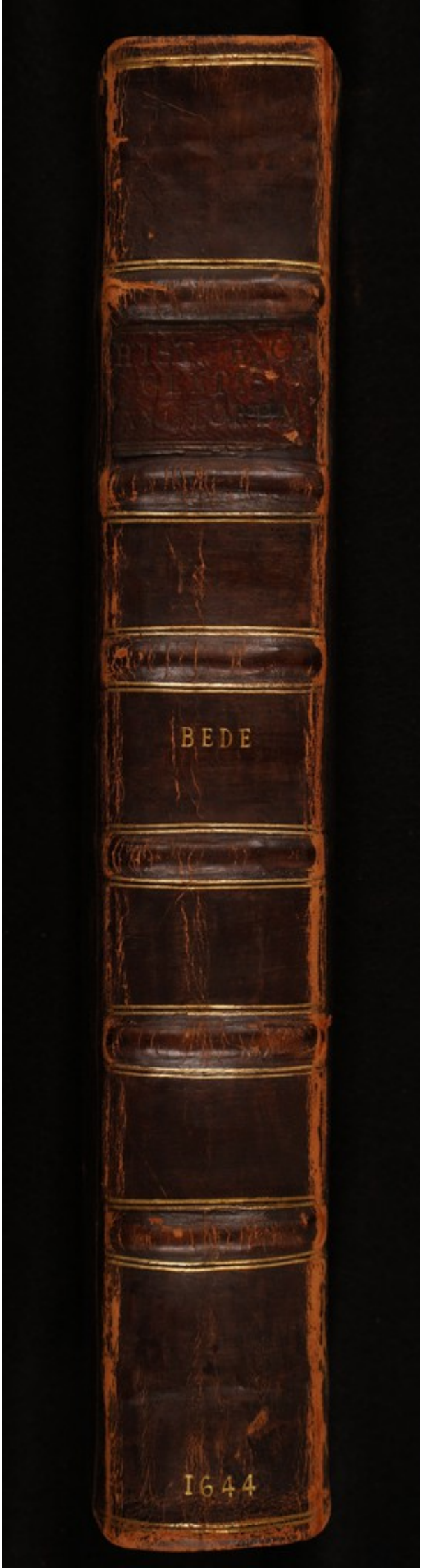
BEDE
1644

1147
12902/b

VENERABILIS

BEDÆ

HISTORIA ECCLESIASTICA:

Cui accessere

LEGES

ANGLO-SAXONICÆ.

26595

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ GENTIS ANGLORUM LIBRI V.

A Venerabili BEDA PRESBYTERO *scripti; tribus præcipuè MSS. Latinis, à mendis haud paucis repurgati:*

Ab Augustissimo veterum *Anglo-Saxonum* Rege ALUREDO (*sive* ALFREDO) *examinati; ejúsque paraphrasi* Saxonicâ *eleganter explicati; tribus nunc etiam MSS. Saxonicis collati:*

Unà cum annotationibus, & analectis è publicis Veteris ECCLESIÆ ANGLICANÆ HOMILIIS aliísque MSS. Saxonicis, hinc indè excerptis, nec anteà Latinè datis:

Quibus in calce operis Saxonicam Chronologiam *seriem hujus inprimis Historiæ complectentem, nunquam antea in lucem editam, nunc quoq; primò Latinè versam contexuimus:*

Opera hæc ferè omnia *Saxonica* hactenus in archivis recondita, nunc demum in Reipublicæ Literariæ usum deprompta

E BIBLIOTHECA PUBLICA CANTABRIGIENSI.

Quibus accesserunt

ANGLO-SAXONICÆ LEGES:

Et ultimò,

Leges HENRICI I. *nunc primùm editæ.*

CANTABRIGIÆ:
Ex Officina ROGERI DANIEL, celeberrimæ Academiæ Typographi.
MDCXLIIII.

Prostant Londini *apud* CORNELIUM BEE, *sub Insignibus Regalibus in vico vulgo vocato* Little-Brittain.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

¶ Ad Nobilia & Præclara Sidera
ACADEMIÆ
CANTABRIGIENSIS:

Ad Nobiliſsimum
D. HENRICUM *HOLLANDIÆ* Comitem,
Cancellarium ejus Honoratiſsimum:

Et ad Reverendiſsimum in Chriſto Patrem
RADULPHUM, D. *Epiſcopum* EXON.
Aulæ *Katharinæ* integerimum Præfectum,
& Academiæ Procancellarium
prudentiſsimum:

Nec non Reverendos Collegiorum Rectores, Doctores, Publicos Profeſſores, Magiſtros, & reliqua ſcientiarum lumina.

TErtium jam propè luſtrum excurrit, (Honoratiſſime Cancellarie, Reverendiſsime Procancellarie, Patres, viriq; Academici) ex quo publicæ veſtræ Bibliothecæ cura, mihi demandata fuit. Acceſſere mihi poſtmodum in hac veſtra provincia philoſophanti, à Mecœnatibus literarum neceſsitudines aliæ; & apud vos à tenuitate mea obeunda munera; nempe à munificentiſsimo cive, & nunc quidem Senatore prudentiſsimo *Londinenſi*, D. *Thoma Adamſio*, poſt triennium *Arabica* prælectio; atque denuo poſt decennium ab inchoato Librario officio; linguæ, & hiſtoriæ *Eccleſiaſticæ Britanno-Saxonum*, in Academia veſtra explicandæ, procuratio; eáq; mihi deſtinata à viro nobili, nunc, non ſine detrimento literarum hac in terris vita defuncto; Antiquiſsimæ, dum vixerat, literaturæ, & fidei, D. *Henrico Spelmanno*; & (quod me aliàs huic

oneri planè imparem, plurimùm confirmavit,) ſub auſpiciis *Reverendiſſimi Armachani*, totius *Hiberniæ* primatis, qui *Londino* huc ad majora Comitia *Cantabrigiam* veniens, voluntatem pii & inclyti ſenis Reverendiſſimo D. Procancellario, & Collegiorum Præfectis conſultiſſimis, qui in Collegio *Sydniano* unà aderant*, explicuit; mihíque ipſe Præſul ampliſſimus *Saxonica Evangelia* auditoribus, ex idiomate *Saxonum* antiquo aperienda tunc quidem propoſuit. Abſit igitur ut integerrimi Herois exemplum, & vota prorſus exciderent, aut reſpub. literaria ingratâ reticentiâ, injuriam pateretur. Sed dum recolo liberaliores haſce mentis & induſtriæ occupationes à veſtris primò ſuffragiis profectas eſſe, continuò in mentem mihi ſubit oportere me, ſpecimen aliquod gratitudinis quantillumcunque, ídque de theſauris antiquitatum veſtris, terſum ab annoſo pulvere, expolitúmque vobis offerre. Poſsim quidem optare, vidiſſe me, inter tot mihi concreditos literatum principes, hujus veſtræ canitiei paſsim decantatæ, (ex quo fieri cœpit Chriſtiana,) autorē *Sigebertum Chriſtianiſſimum*, & *doctiſſimum*, Angliæ Orientalis, cujus nos pars magna ſumus, Regem: eundem autē & [a]Regem, & [b]Monachum, & [c]Martyrem*; ut ex ſcriptore uno trinos quidem; alterum [a]*Rectorem*, [b]alterum *Doctorem*, [c]*Hortatorem* alterum, potuiſſem vobis commendare. Verùm *Sigeberto* noſtro à monaſterio ſuo in prælium contra *Pendam* nequiſſimum vicinæ Merciæ tyrannum, à ſuis quantumvis contrà renitente, diſtracto; & in bello, inermis cùm eſſet monachus, cæſo; atque hinc libros, huic veterrimæ *Scholæ* ſuæ, & vobis delegandi, abreptâ occaſione; apparuit mihi demum inter codices manuſcriptos *Alfredus*, veterum Anglorum ſive Saxonum Rex; *Venerabilis Bedæ* monachi hiſtoriæ elegantiſſimus paraphraſtes: in quo, ut & in *Sigeberto* noſtro, & rex, & monachus, Saxo uterque, illibatam antiquitatem, lectione inſuper, & fide veſtrâ dignam, mihi exporrexit. Sunt qui memoriæ mandarunt, Ven. *Bedam Grantæ* hujus noſtræ ſtuduiſſe; quanquam quod me angit, ipſe *Beda* cum hac ſententia pugnare videtur: ſunt qui affirmant Regem *Alfredum* ſororem *Academiam Oxonii* inchoaſſe; ſuadet nobis, & perſuadet charitas ſororia, ut celeberrimæ illius *Academiæ* ſatorem, conſtituamus Regem; eúmque, quem nunc in lucem edimus, *Alfredum*; virum per omnia,

* Ann. 1640.

* pag. 147.

* pag. 207, 208.

* pag. 492. lin. 16.

omnia, excepto duntaxat martyrio, *Sigeberto* noſtro parem: diſſuadet verò utriuſque diſpar vetuſtas; nè dum tantum *Academiæ Oxonienſis* Regio honori per *Alfredum* rectè tribuamus, tantundem quoque de ejus antiquitate, æquè illi charâ, atq; hujus noſtræ nobis, iniquè minuamus. Abeant ſororum rixoſæ lites. Sufficit *Heroinis* quòd monachus *Beda* utramque *Hiſtoricè*; utramque autem rex *Aluredus Saxonicè* doceat.

Annotationes quas operi paſsim intexuimus, haûd auſim uſque adeò pertinaciter defendere; verùm quæ ex antiquæ Romano-Saxonicæ Eccleſiæ teſtimonio deprompta, doctrinam *Catholicam*, propugnaverint, annon à vobis ſummo delectu (Academici) fovenda ſunt? vobis præſtabunt antiquitatem quæ crimen novitatis eluet: præſtabunt veritatem, ſi accuſatores ſibi conſtare velint, hæreſis expultricem: præſtabunt conſenſum, quæ noſtram cum grandæva matre *Eccleſia* communionem prolixè monſtrant.

Legenda ſunt quidem majorum monumenta; ſecernenda tamen eſt fides *Catholica*, à privatis paucorum ineptis ſomniis quæ legentibus occurrunt; & perpaucorum, ſi cum toto mundo conferantur, perverſa dogmata. Hujuſmodi *incerta* (inquiunt ipſi *Tridentini) *vel quæ ſpecie falſi laborant, evulgari, & tractari non permittant* Epiſcopi, *ea verò quæ ad curioſitatem quandã, aut ſuperſtitionem ſpectant, vel turpe lucrum ſapiunt, tanquam ſcandala, & fidelium offendicula prohibeant*. Si hoc per totam doctrinæ ipſorum *Eccleſiaſticæ* ſeriem obtinuiſſet conſilium; & fides ubique loci refulſiſſet *Catholica*; & pax *Catholica* comes veræ fidei, longè latéque refloruiſſet. * Seſſione nona.

Chronologiam Saxonicam à me vobis, totíque doctorum choro Latinè datam, ſi per otium luſtrare viſum erit, & lucubrationes haſce meas penſitare, non deſperabo fautores vos mei in Academiam hanc veſtram ſtudii, & officii adfuturos: neque dubium erit mediocritatem meam veſtræ rei librariæ, ſummâ, quâ potui, anxietate; & reipubl. literariæ veſtræ, ſummâ quâ ſemper debui, obſervantiâ conſuluiſſe.

Honoris, & Celebritatis veſtræ ſtudioſiſſimus,

ABRAHAMUS WHELOCUS.

¶ Ad Senatorem prudentiſsimum, Hiſtoriarum callentiſsimum, prælectionis Arabicæ CANTABRIGIÆ Patronum,

D. THOMAM ADAMSIUM;

Mecœnatem meum ſemper colendiſsimum.

CUm munificentia tua (Prudentiſsime Senator) Arabicis ſtudiis in Academia noſtra alendis, propenſa & copioſa; antiquitates quoque Patrias provexerit; Puto equidem eaſdem literas aut piam gratitudinis frugem, & ſementem tibi adjutori facere oportere; aut philoſophiam, quam docere illas, noſtræ conſentaneam promittimus, inanem prorſus umbram præ ferre fateamur: iiſdem ergò literis, quibus per te inſtitutionis meæ tantùm autorem, & ſolatii, poſt Deum, ſolum parentem, nos profecimus; gratias tibi, quas poſsimus, maximas, licèt meritis tuis impares, refundimus. Nec mireris Saxonicas muſas pro ſororiis Arabicis hoc tibi gratitudinis præſtare officium; dum ab Arabicis, cùm hoc, quòd hìc in præſenti opere ſuperſint; tum quoque quòd pro Saxonibus ſuis, majoribus noſtris & nobis dicere poſsint, acceperint beneficium: Illæ quoque huic Genti Patriæ & vernaculæ, id à Typographo ad propagandas literas nato, citò didicerant; quod peregrinæ Arabum dictiones, ob indigentiam characterum, nondum aſſequi potuerunt: feſtinarunt verò ante ſeptennium retrò, aut id circiter temporis, ad ſpecimen edendum: ſed defuit tunc quidem nobis Typographia; nè dicam Typographis, reipubl. literariæ gratificandi ſtudium: ſed Philarabes expectent longè limatiora ab egregiis viris Edowardo Pocoko, Johanne & Thoma Graveſio Oxonienſibus: neque aio me hanc mihi à talibus viris palmam præreptam patienter ferre; ſed id in gratiam boni publici triumphare ſeriò, et victoribus honorem, quem merentur juſtum, gratulari. Magnam ſeptennii quod effluxit partem conſumpſi Saxonum noſtrorum

rum inquirendo monumenta; eorúmque vetus idioma veritatis et pacis Catholicæ magistram perquirendo; nè nobilissimi viri, et in his studiis monitoris mei honoratissimi, & μαθητε D. Henrici Spelmanni *antiquitatum nostræ Gentis instauratoris eximii, consilio defuissem. Fateantur literati, qui fidem Catholicam à dogmaticis, scepticis, & politicis speculationibus distinguere noverint, annon talia doceant Academiarum, & illustrium virorum penetralia; in quibus omnes Catholici, nisi qui bellonæ ætatem litare studuerint, unanimes conquiescerent. Nec nobis incommodum erit, nè dum tu nos hac luce orientali illustrare satagas, nos contrà, (ni antiquitatum nostrarum lumina ancillando interfuerint) eandem aut caliginis occiduæ nostræ nebulis obscurari, aut tenebris deleri patiamur. Impensas tu musis utrisque apertâ manu, &, quod summum est, exporrectâ fronte largiris: appensas hasce gratitudinis tabulas, musæ Orientales juxtà, & Occidentales nostræ, quas in tristissimis etiam rebus alere contendis honori Gentis, & familiæ vestræ dicare, certatim moliuntur.*

Virtutùm tuarum,

veríq; honoris nunquam intermorituri;

observantissimus,

Abrahamus Whelocus.

¶ Ad Lectorem.

HAbes hîc, Lector ingenue, Bedæ historiam *Saxonico-Latinam*, cujus neutra pars antea in Britannia typis mandata fuit: opus mihi tui causâ millies optatissimum, tibi hodie, ut spero, gratissimum; *Saxonicum* opus in archivis quidem vetustissimum, at in luce doctorúmque omnium conspectu planè novum: Paraphrasis *Saxonica* Regem *Aluredum* magnum sapit; illum *Danorum* victorem, illum pacis Ecclesiæ, populique sui veteris Anglicani sive Saxonici Doctorem, *Pastorúmque pastorem*: sacram nempe Scripturam magnâ ex parte, & S. *Gregorii* * Pastoralia, librosque alios in linguam *Saxonicam* Rex eleganter comptéque transtulit: hominem scias si mentem ejus divinitùs inspiratam contempleris, non obstante morte, immortalem. A *Rege* ergò accipe historiam *Venerabilis Bedæ*; si Regi pientissimo, & veteri Ecclesiæ, & Monachis anagnostis diffidere nefas sit, nullibi malefidam: multis in locis eloquentiâ Regis excelsâ atque aulicâ, prudenter illustratam: tribus codicibus *Saxonicis* fideliter collatis; Altero quem omnino præcipuè sequimur, bibliothecæ publicæ *Cantabrigiensis*; altero Collegii *Corporis Christi*, sive *S. Benedicti Cantabrigiensium*; tertio denique nobilissimi, & ultra merita mea, & mei & hujus operis favent tissimi, *D. Thomæ Cotton* Equitis aurati, filii & hæredis famigeratissimi D. *Ro. Cotton* antiquitatum nostrarum vindicis, custodis, conservatoris: ejusdem historiæ textum *Latinum* Rege *paraphrastâ* dignum, ex adverso vides, & legis: ut cùm *Saxonicè* intelligere, tum quoque scire historicè (Lector) possis, apposui: tribus quoque codicibus *Latinis*, altero florentissimi Musarum omnium apud *Cantabrigienses* Athenæi, *Collegii Trinitatis*; altero reverendissimi *Doctoris Ward* Macaritæ, Collegii *Sidniani Cantabrig.* integerrimi Præfecti; hujus operis fautoris eximii, hominis super omnê eloquentiam docti, pientissimi; qui hoc anno non sine bonorum luctu *Cantabrigiæ* diem suum obiit: Tertio nobilissimi D. *Thomæ Cotton* equitis aurati: Atq; his tribus acuratissimâ, quâ fieri potuit, diligentiâ comparatis: Sed ingenii hac in re meritò curiosi scisciteri erit (quod & per typographum nuncium fidelem mihi demonstrandum proposuit Reverendissimus & amplissimus *Armachanus*, totius *Hiberniæ* primas;) quo autore evincendum, hanc Regi *Aluredo* paraphrasin *Saxonicam* debere nuncupari. *Willielmus* * *Malmesburiensis* de gestis Regum *Anglorum* testis locuples erit: *Plurimam partem* (inquit) *Romanæ bibliothecæ Anglorum auribus dedit R.* Aluredus; *opimam prædam peregrinarum mercium, civium usibus convellans*; *cujus præcipui sunt libri*, Orosius, Pastorale Gregorii, Gesta* Anglorum Bedæ, Boethius de consolatione Philosophiæ, *liber proprius quem patria linguâ* hanbboc, *id est, manualem librum appellavit*. Rem verò confirmat Saxonica* Ecclesia. IIII. Iduum Martii Sci. Gregorii Papæ Urbis Romanæ inclyti. Manega haligе bec cýþaþ hiſ þpohtmunge. ⁊ hiſ haligе hiſ. ⁊ eac hiſtopia Anglopum þa þe ſelfneð cýnnig oþ Lebene on Engliſc apende. hoc est, *Multi sacri libri conversationem* S. Gregorii, *vitámque ejus sanctam testantur*; necnon *Anglorum historia*, quam * ALFREDUS *Rex de sermone Latino in Anglicanum vertit*. Nemo hîc in opere *Saxonico* à me petat, Quis sit V. *Beda*, mundo notissimus, aut cujas; qualis vitæ; quorum operum autor esset; an *Alcuinum Caroli Magni* præceptorem, (unde manavit celebre *Parisiorum* studium,) idem *Beda* discipulum necne habuerit: Quærat, qui scire velit, de his Balæum, Bellarminum, Pitsæum, aliósque autores, qui antiquitatem gentis *Saxonicæ* pinxerunt; quorum *Bedæ* magister disertus est. Clarissimus *Malmesburiensis* multa de suis *Bedæ* tribuit; multa *Rogerus de Hovedan*, *Ethelwerdus*, *Florilegus Westmonasterienſis*, multa; haud pauca *Florentius Wigornienſis*, *polychronicon Ranulfi Higden*, quem *Cestrensem* dicimus, nisi magister præiviſſet *Beda*, in antiquissimis aut mutum aut nullum fuisset. *Richardus Chichestrensis* in speculum historiale suum quantum potuerat, ex hoc fonte, ad guttas ferè singulas, deprompsit. *Simeon Dunelmensis* Ecclesiæ suæ *Lindisfarnensis* & *Dunelmensis*, fundamento caruisset, si *Beda* hic noster operi defuisset: Taceo reliquos haud paucos.

Historicum opus, commentationes historicas desiderat: has, si Reverendissimi Armachani Britannicarum Ecclesiarum primordia (quibus quid addere conari, esset Iliadas post Homerum scribere) ad manum habeas, ex illis pete: horum indicium erit

* *Vide præfat. R. Aluredi ad Wulfsigum Episcopum in Past. Gregor. MS. Biblioth. Publ. Cantabr. Vide Asserium Menevensem.*

* *Lib. 2. de gestis Regum Anglorum.*

* *Nota.*

* *Serm. Cath. MS. Sax. Bibl. Publ. Cantabr. pag. 390.*

* *Nota.*

* *Ut in marg. pag. 26, 27, 28 & in notis pag. 29. passimque in opere.*

*RR. Armach.** oræ libri appositum. Ego quidem operi Saxonico, Ecclesiastico, ubi doctrinæ hodie disputatæ occurrunt, commentationes adjeci doctrinarum; Saxonicas nempè, & vel maximè Ecclesiasticas: ex ipsis Ecclesiæ sermonibus ad populum depromptas: nec displicebunt doctis; licèt specimina quæ dedi, totum homiliarum opus non complectantur: Pauca hactenus exhibui, & quæ in his angustiis rerum potueram; quæque & veritas, & pax Catholica flagitare videantur. His omnibus Chronologiam Saxonicam egregiam, & veterem è duobus MSS. nempe Biblioth. Collegii Benedictini Cantabrig. & nobilissimi D. Cotton, cum versione mea calci operis attexui.

Deo immortales gratias lubens profiteor qui bibliothecæ *Cantabrigiensis* publicæ custodiam Academicorum virorum suffragiis mihi immerenti concessit. Cujus archiva, ni fallor, ut & *Oxonii*, si cum sacris illis *Ecclesiarum* cathedralium penetralibus, & nobilium virorum archivis, parùm adjutentur, controversias graviores quæ *Ecclesiam* vexarunt, absque strepitu dirimerent. Sed ad tale munus in tam illustri *Academia* obeundum me non tam adduxit ambitio mea, quàm clarissimorum virorum in me studia & voluntates.

Acerbitas communis nostri casûs, summis viris, nè verbis quidem patitur, quod factis ut præstarem jubet pietas, gratias agere. Hinc mihi emersit munificus candor nobilissimi D. *Henr. Spelmanni*, qui pro incredibili suo in antiquitates excolendas studio, huc *Cantabrigiam* veniens, unà cum viro doctissimo, Antiquitatum Saxo-Britannicarum callentissimo M^ro. *Feremia Stephano*, petiit Bibliothecam; quíque Concilia *Britannica* in lucem editurus, me sæpe ut anagnostâ, at sæpiùs ut discipulo, usus est. Accessit postea & hoc; Ut *Heros* me huic muneri præsenti non illiberali quidem commendaverit; ut & legendo *Saxonicè* in *Academia*, & libros *Saxonicos* publici juris faciendo, antiquitates *Saxonicas* nostras, & linguam *Saxonicam* quasi è postliminio restituerem. Quamvis non deerant in avorum nostrorum memoria, cœnobitæ in agro *Devonienſi Taveſtokienſes*, qui, (nè *Saxonica* lingua, *Normannis* qui huc venerant illam corrumpentibus, exoleſceret,) prælectiones in monasterio *Saxonicas* instituerunt: nè (quod evenit, inquit Cl.**Camdenus*) hujus linguæ cognitio intercideret. Hoc ipsum monasterium memorat unus è cod. MSs. Bibliothecæ publicæ nomine *Homiliarum* 34. notus, viz. *Hunc Codicem cum altero consimilis reperit* R. Farrar *servus Comitis* Bedfordiæ *in domo quondam cœnobio Monachorum de* Tavestock *in* Devonshire, *Anno* 1566. Monachis his *Taveſtokienſibus* proximè succesſerunt magni literarum Patroni; D. *Matthæus Parkerus*, Cantuarienſis Archiepiscopus, Ædium *Corporis Christi* apud nos dudum Magister; qui ut providus *Catholicæ* fidei propugnator, codices MSs. *Saxonicos* quantivis pretii, è ruderibus monasteriorum eruitos, in *Cantabrigienſem* bibliothecam publicam, & privatam Collegii *Corporis Christi* olim sui, asservandos reposuit. Cui & in seculo nostro *Metropolitanus* alter in hoc genere, ut in singulis perfectissimus, succesſit; *Reverendiſſimus Armachanus* totius *Hiberniæ* Primas; præsulis autem *Cantuarienſis* vestigia premebant viri celebres; *Caius* noster verè inclytus, *Antiquitatis* nostræ strenuus assertor: clariss. *Lambardus*, *Lelandus*, *Balæus*, *Jo. Foxius* Martyrologus: & in ætate nostra, inter jurisconsultos, Honoratissimus D. *Edowardus Cocus*, egregius Doctor *Cowellus*, scientissimus *Tatus*: inter historicos *Magnus Camdenus*; & quem honoris causâ nuncupare gestio, omni literarum genere instructissimus vir, in Senatu hodie pro *Academia Oxonienſi* Burgensis Orator D. *Jo.* * vulgò *Lile* *Seldenus*: Gratus nominabo clariss. *Wilhelmum** *Liſlæum*; cujus legendis lucubrationibus multùm puto me profeciſſe. Nobiliss. D. *Ro. Cotton* D. *Thomæ*, pater inclytus; divinus ille antiquitatum nostrarum ærarius: D. *Christophorus Hatton*, literarum omnium, nostrarum inprimis assiduus cultor & patronus: nec non D. *Simondſius D'ewesius*, quem Antiquitatum nostrarum verè nuncupes domicilium: D. *Johannes Spelmannus*, D. *Henrici* filius primogenitus; qui non ità pridem Psalmos *Saxonicos* in lucem emisit, vir acerrimi judicii, comptissimi ingenii, probatissimæ morum suavitatis; qui non sine justo dolore mee, hoc anno, *Oxonii* inter serenas Musas animam efflavit.

Exteri quoque antiquitates nostras *Saxonicas* perscrutantur præclari autores; Clariss. *Gerardus Voſsius* dudum *Leidenſis*, hodie *Amſtelodamienſis*: & clariss. *Joh. Lætius Leidenſis*, (D. *Hen. Spelmanni* amicus intimus,) uterque *Saxonicè* accuratè norunt. Si liceret alios conjecturâ persequi; mirum, si *Danicarum* antiquitatum instaurator cl. *Olaus Wormius*, Professor *Hafnienſis*, vetus nostrum *Saxonicum* idioma, cum *Runica* literatura sua grandæva commiscuisse non delectaverit. Et D. *Patricius Junius*, Sereniſsimæ Regiæ Majestati fidelis Bibliothecarius, vir inclytus; alter inter nos *Casaubonus*, ut Latinas, sic & patrias literas cum *Græcis* conjunxisset.

Redeamus

* *Cambden in Denſhire, ſive Devonia.*

D. H. Spelman ad Lector. in Concil.

Redeamus jam ad *Coryphæum* noſtrum D. *Henricum Spelmannum*; hujus in *Academiâ* noſtra eruditionis facilè principem. Qui licèt ipſe ſenex propè octogenarius, ſenio & ſtudiis confectus eſſet, & moriendi cupidus, has tamen literas, quas vivus amabat, nunquam eſſe voluit emorituras; quin hîc in *Academia Cantabrigienſi* futuras Deo, muſis, atq; æternitati ſacras. Hinc de cenſu ſuo annuo, mihi minerval annuum (præter Eccleſiaſticum *Middeltoniæ* citra *Lin-Regis* beneficium, quod mihi per amicum ſuum, M. *Th. Thorowgood* Theologum verè eximium, in præſenti Britannorũ presbyterio conſultiſſimum ſignificaverat) in literas haſce, ſive publicè legendo, ſive codices MSS. in lucem edendo, promovendas deſignavit. Atqui ille *Heros* opera, quibus *Eccleſia* noſtra carere poſſe nullo modo cenſenda eſt, ſplendidè quidem inchoata, at, quo neſcio infortunio, aut ſeculi ingratitudine, imperfecta nobis reliquit; *Gloſſarii* partem alteram; partémque ſecundam & tertiam Conciliorum. Strenuè modò ſe agant, qui *Conciliorum* noſtrorum gnari eſſe cupiunt; atque exinde, miſſis incertis, fidem *Catholicam* commentatione veterum, & noſtrorum, illuſtrare volentes, vires ſuas conferant: reſpiret *Eccleſiaſtica* hiſtoriæ noſtræ callentiſſimus, & cupientiſſimus adornandæ M. *Jeremias Stephanus*; cujus hortatu (ut ipſe *Heros* mihi recenſuit) D. *Henricus* concilia noſtra divulganda aggreſſus eſt. *Mecænates* erogandis ſumptibus non deerunt, neque hodie quidem deſunt. Nobiliſsimus Dominus *Bathoniæ* Comes, Honoratiſſimus Legatus ad illuſtriſsimos ordines *Hollandiæ*, D. *Wilhelmus Boſwellus*, fautor hujus operis maximus; equites aurati, viri inclyti, à ſuis electi Burgenſes *Senatores*, D. *Chriſtophorus Hatton*, cujus ut publicam animam ſcias, bibliothecam locupletiſsimam in uſum *Theologorum* viciniæ ſuæ, aliorúmque, pretio ſuo congeſsit: D. *Simondſius D'ewesius*, peregrinorum, quos doctos, & probos, non hebetes & impolitos noverit, hoſpes munificus. Tales patroni, cum innumeris aliis, nè in magna nomina annumeranda ambitioſus viderer, antiquitatibus noſtris provehendis læti accurrent: non ſibi nati, ſed Eccleſiæ: opera MSS^ta. D. *Henr.* penes ſunt virum nobilem, juriſprudentiâ & autoritate judiciariâ inclytum, D. *Radulfum Whitfeldum*, quocum ætatem ſuam ſuaviter agebat Heros; quíque D. *Henrici* filiam, Heroinam & ſpectatiſsimam, & prudentiſsimam, uxorem duxit. Utriuſque favore, opinor, aditus in ſacra nobiliſsimi Herois penetralia patebit. Nec deerit operi Rev. D^r. *Watteſius*, Sax. hiſt. & linguæ propagator.

Sed ad provinciam meam redeo; Fruſtra me aut conſilia, aut munera nobilis Herois D. *H. Spelm.* moviſſent, ſi non permoviſſet antea *Saxoniſmi* neceſsitas; ejúſq; haud paucæ & in Repub. & in diviſa Eccleſia utilitates, atq; jucunditates, fidei *Catholicæ*; fixæ, immutabiles nulli temporum iniquitati obnoxiæ demonſtrationes; quas ſi in rebus turbidis, (miſsis privatorum hominum commentis,) premerent oratores, novæ cicatrices non adeò recrudeſcerent; quin potiùs membra ejuſdem corporis Chriſti nunc diſceptando diviſa, tunc quidem, *Catholicam* doctrinam Chriſtianis omnibus ubique gentium ſemper conceſſam demonſtrando, coaleſcerent: fratres Chriſtiani de religione nunc in perniciem fidei & charitatis altercantes, tunc eadem matre Eccleſia præeunte, veteri ſc. *Anglicana*, uſq; ab incunabulis inſtituti, in mutuum ſtudium redirent. Vetus enim Eccleſia Anglicana eandem *Chriſti* fidem; eandem maternæ charitatis neceſsitudinem *Britannis* univerſis naturali & materno jugo, ſuis quidem filiis, invicem fratribus, premit, urget, imperat.

Occurrunt, fateor, veteribus legendis noſtris incredibilia hiſtoriarum portenta. Quid hæc ad fidem *Catholicam*? prudens Lector non dubitabit *ſceptica* quævis, *dogmatica* incerta, & alia (quę ob inopiam ſermonis *Technica* dixeris,) ad piam docentis fraudem, diſcentiſque credulitatem ſpectantia, & ſimilia id genus, quæ forma *Catholicæ* fidei non admittit, à doctrina *Apoſtolica* diſcriminare.

Ariadnæ filum Index in fine ſatis locuples in multis erit: experire modò in vocibus *Invocatio*, *Petrus*, & *Petra*, *Sacramenta*, *Tranſubſtantiatio*, *Scriptura*, *Oratio*, *Miſſa*, *Purgatorium*: in his quidem guſtum præbemus; fontes, ſi Deus pacem & otium dediſſet, copioſiores, Sermones Catholicos Saxonicos, & *Lexicon Saxonicum* editurus aperuiſſem.

Typographiam quod attinet; Quę inter Saxonica monumenta minuſculis characteribus imprimuntur, poſt vocem *NOTÆ*, ſcias non eſſe Bedæ verba; ſed Latinam Saxonicarũ antiquitatum verſionem meam: meam quoq; verſionem majoribus typis in chronologia datam. Memineris inſuper *B.* notare *MS.* Benedictini Collegii, ſive Corporis Chriſti Cantabr. *C. MS.* nobilis viri D. Thomæ Cotton. *T. MS.* Collegii Trinitatis Cantabr. *W. MS.* R. Doctoris Ward Cantabr. *Deeſt Sax.* margine inſcriptum,

ptum, notat Saxonici interpretis silentium. [ ] talibus septis inclusa in codice Lat. Bedæ, non docent locum, aut vitio, aut suspicione laborare; sed Regem Aluredum Saxonicè isthæc non vertisse. Sed Lector diligens, plura iisdem repagulis claudenda, legendo comperiet.

Saxonicæ Homiliæ viz. Sermones Catholici pro Ecclesia veteri Anglicanâ inprimis, quandocunque doctrinam nostram propugnaverint, nullo modo à Romanensibus rejiciantur; si constanter affirmaverint, Ecclesiam Romano-Catholicam, (quæ nostram particularem ità instituit) in fundamentis fidei errare non potuisse: Nos verò cuncta veterum dogmata, offucias, & πχιάσμα non defendimus. Serm. Cath. & Homilias Sax. reliquas, viz. Hom. 34. & Hom. 51. tres codices distinctos esse intelligas; quos in archivis Biblioth. Publ. Cantabrig. consulere oportet. Cæteros, & qui, atq; ubi sint, suis locis designavi. Indicem, si rerum nostrarum perturbatio spatium dedisset, dedissem ego juxtà quidem, & locupletiorem, & multò perfectiorem. Doleo, quòd sub voce *Monasterium*, Scripturarum lectioni veteres Monachos naviter incubuisse non significaverim: Tu legendo adverte, & supple: namq; alienâ operâ in Indice permultùm usus sum.

Errata in hoc opere minima, proclive mihi est pro maximis habere: quæ, non sine anxietate & mea & indefessi Typographi, qui impensas nunquam sibi pœnitendas erogavit, graviora inveneram, nec ut tibi noceant, néve te offendant, operam navavi.

Lector ingenue, vale; & mihi in hoc opere, partim meâ, partim aliorum incogitantiâ multoties erranti favere digneris, humilis obtestor. Errata post finem, indignâ quippe ante finem aliquo loco, favens videto: in tantum incommodum resarciendum, elementis his & regulis haud contemnendis utere.

Elementa Sax. quæ à Lat. differunt.

ꝺ	ꝼ	ȝ	ſ	ɾ	ꝛ	ꝑ	ẏ	Ð	ð	þ	ƿ	⁊
d	f	g	r	ſ	t	w	y	Th	th	th	that	and

Regulæ Sax.

Ge, *otiosum sæpe est*; ó, é, ú, *nam etiam & verbis præponitur.* **ge** & **ge** *sæpius ut* cùm & tum: *at*, **ge lære ge bysne**, cùm vità tum exemplo.

Nomina. **God.** Deus, **gód**, bonus. *Gen. utriusque in* **es**, **godes**, dei, boni: *sed Dat. numin. Adject. utriusque numeri* **godum**, bono, bonis: **gode**, deo; **godum**, diis. *Accus.* **God**, Deum: *sed Accus. Adjectt. fit à Nom. per additionem* **ne**, *ut* **godne**, bonum. *Gen. plur. in* **a**, *ut* **goda**, deorum: *sed nominis Adjectt. in* **ra**, *ut* **godra**, bonorum, bonarum, -- *Accus. in* **al**, & *sæpe in* **a**, *ut pag.* 1 *lin.* 19, 20.

ealdra manna cwidas ⁊ dæda.
veterum hominum dicta factáque.

Adjectiva sic comparantur, **rihtwisa, rihtwise, rihtwisra**, justus, a, um; **rihtwisere**, justior & justius; **rihtwisesta, ste, ste**, justissimus, ma, mum.

Sangere, cantor, **sangystre**, cantrix.

Patronymica: ut **Elesing**, Elesides *vel* filius Elesæ. *Vide plura pag.* 5 *l.* 25.

Gentilia in **isc.** *ut* **Romanisc**, Romanus; **Lundenisc**, Londonensis; **Cantwarisc**, Cantabrigiensis.

Pronomina. **Ic**, Ego; **me**, mei; **from me**, à me; **we**, nos; **ure**, nostri; **us**, nobis, nos.

Thu, Tu; **thin**, tuus, a, um, tibi; **the**, te; **eala thu**, ô tu; **ge**, vos; **eower**, vester, a, um, vobis; **eow**, vos; **eala ge**, ô vos.

hit, Sui; **him**, sibi; **hine**, & **hine selfne**, sese.

He, Ille; **hit**, illius, suus; **him**, illi, illis; **hine**, illum; **hig**, illi, illæ, illos; **heora**, illorum, illarum--. **heo**, illa; **hyre**, illius.

That, Illud; **thæt**, illius; **tham**, illi; **tha**, illa; **thæra**, illorum; **tham**, illis.

Thes, Ille; **thisel**, istius; **thisum**, isti, isto, istis; **thisse**, istum; **thas**, isti, istos; **thissera**, istorum.

This, ista, & istud; **thisse**, istius; *ut in mast.*

Thes, theos, this, hic, hæc, hoc; **thisel** *vel* **thissere**, hujus; **thisum**, huic; **thisne, thas, this**, hunc, hanc, hoc; **thas**, hi, hæ, hæc.

He, seo, thæt, is, ea, id; **thæs**, ejus; **tham**, ei. *Plur.* **tha**, eas; **thæra**, eorum; **tham**, eis.

He selfa, *vel* **se ylca**, ille ipse; **heo selfa**, *vel* **seo ylce**, ipsa.

Min, minre, min, meus, mea, meum.

Thin, tuus, tua, tuum; **thinre**, tui.

Urne, ure, ure, noster, nostra, nostrum; **hwa, hwylc, hwylc**, quis, & qualis, &c. quæ, quod; **hwæs**, cujus; **hwam**, cui; **hwylcne**, quem; **hwylcum**, quo, quibus.

Swa hwa, swa hwylc, quicunque, quæcunque, quodcunque.

Verbi Activa secund. pers. sing. in **ast, est**: *tertia in* **th, d, de.** *Plur. in* **th, don**, *nunc in* **ath**. &c.

Infinitivus desinit in **an**, *vel* **anne**, *ut* **gelufian**, amare; **to gelufigenne**, amandus; *Gerund.* **to lufigenne**, amandi; **lufigende**, amando; **to lufigende**, amandum.

Passiva à verbo Sum *adjungantur*; *ut* **Ic eom gelufod**, Ego amor; **thu eart, he is, we synd, ge synd, hig synd.** Eram, **Ic wæs, thu wære, he wæs, we wæron, ge wæron, hig wæron.** Ero, **Ic beo, thu bist, he bith, we beoth, ge beoth, hig beoth.** Es esto, **si thu, si he.** Esse, **beon.**

Si tamen libri excusi ab his paululùm varient, ne te perturbet; modò ex ipsu adjuteris.

Verbis præponuntur nomina, aut pronomina expressè, **Ic, thu, he**, &c. *Reliqua docebit facilis observatio.*

Vitam

Vitam Venerabilis BEDÆ *autor incertus MS. Coll.* Ben.

num. 41. *partim à* BEDA *ipso, partim à discipulo quodam suo Cuthberto descriptam, nobis reliquit, viz.*

Incipit vita Venerabilis BEDÆ Presbyteri.

VEnerabilis Domini famulus Beda, Presbyter & monachus, natus est in provincia Northan-hymbrorum, in territorio monasterii Apostolorum *Petri* & *Pauli*; quod est ad *Weremuthe* & *Ingiruum*, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo septimo, qui est annus secundus solitariæ vitæ Beatissimi Patris Cuthberti; in quod monasterium curâ propinquorum, cùm esset septem annorum, datus est educandus Reverendissimo Abbati Benedicto; ac deinde Ceolfrido, anno scil. decimo postquam idem monasterium Sancti *Petri* Apostoli fundatum est; ex quo autem Sancti *Pauli* monasterium fuerat inceptum, anno tertio: quæ utraque monasteria tantâ pace, & concordiâ, & eâdem familiaritate, & fraternâ societate fuerant conjuncta, ut, sicut ipse Beda postea describit, pro uno in duobus locis posito, haberentur monasterio: unde in * *Historia Anglorum* unius mentionem faciens, *Monasterium*, inquit, *Petri & Pauli, quod est ad ostium* Wiri *amnis, & juxta amnem Tynæ in loco qui vocatur* Ingiruum.

* *vide hic pag.* 492. *lin.* 16, 17.

Hic itaque infantulus bonæ spei, & divinâ & seculari literaturâ diligenter imbuitur; quandoque sancti Spiritûs organum futurus, quo ejus præcordia irradiante, in sanctæ universalis Ecclesiæ mûnimentum plurimos in Novi & Veteris Testamenti expositionem libros erat compositurus. Et cùm in Latina eruditetur lingua, Græcæ quoque peritiam non mediocriter percepit; quippe per id temporis, in monasterio præfato deditus erat studio, quando Theodorus Archiepiscopus, & Adrianus Abbas (qui literis sacris simul & secularibus abundanter ambo erant instructi,) peragratâ totâ Britanniâ, congregantes discipulorum * catervam, scientiæ salutaris quotidie flumina irrigandis eorum cordibus emanabant: ità ut etiam Metricæ artis, Astronomiæ, & Arithmeticæ Ecclesiasticæ disciplinam, inter sacrorum apicum volumina, suis auditoribus contraderent. Hic, viz. Beda, in extremo quidem mundi angulo vivens latuit; sed post mortem, per universas mundi partes, omnibus in libris suis vivens, innotuit: in quibus, terrarum regionúmque diversarum situs, naturas, qualitates subtiliter, ac si cuncta ipse peragrasset, plerúmque describit. Cùm ab infantia in monasterio nutritus, totam ibidem usq; ad evocationis suæ diem, vitam transegerit: nè verò quisquam aliud, quàm est, de illo nos dicere suspicetur, ipsius de semet ipso dicta congruum subjungere videtur: * *Ego*, inquit, *Beda, famulus Christi & Presbyter monasterii beatorum Apostolorum* Petri & Pauli *quod est ad* Weremuthe & Ingiruum, *natus in territorio ejusdem monasterii; cùm essem annorum septem, curâ propinquorum datus sum edu-*

* *pag.* 254.

* *pag.* 492.

educandus Reverendiſsimo Abbati Benedicto; ac deinde Ceolfrido: cunctúmque ex eo tempus vitæ in ejuſdem Monaſterii habitatione peragens, omnem meditandis *Nota. SCRIPTURIS *operam dedi; atque inter obſervantiam diſciplinæ regularis* *Nota. *& quotidianam cantandi in Eccleſia curam, ſemper aut* DISCERE, *aut* DOCERE, *aut* SCRIBERE *dulce habui. Nonodecimo autem vitæ meæ anno, Diaconatum; triceſimo gradum Presbyteratûs, utrumque per miniſterium Reverendiſsimi Epiſcopi Johannis, jubente Ceolfrido Abbate, ſuſcepi. Ex quo tempore accepti presbyteratûs, uſque ad annum ætatis meæ quinquageſimum nonum, hæc in Scripturam ſanctam, meæ, meorúmq; neceſsitati, ex opuſculis venerabilium* *Nota. *patrum breviter annotare, ſive etiam ad formam ſenſûs, & interpretationis eorum ſupradicere curavi.*

IN principium Geneſis uſque ad nativitatem Iſaac, & electionem Iſraelis libros tres.

De tabernaculo & vaſis ejus, ac veſtibus ſacerdotum, libros tres.

In primam partem Samuelis, id eſt, uſque ad mortem Saulis, libros quatuor.

De ædificatione Templi allegoricæ expoſitionis, ſicut & cætera, libros duos.

Item in Regum, librum triginta quæſtionum.

In Proverbia Solomonis, libros tres.

In Eſdram & Neemiam, libros tres.

In Cantica Canticorum, libros ſex.

In canticum Abacuch librum unum.

In librum beati patris Tobiæ, explanationis allegoricæ de Chriſto & Eccleſia, librum unum.

Item capitula lectionum in Pentateuchum Moſis, Joſuæ, Judicum.

In libros Regum, & verba dierum.

In librum beati Patris Job.

In parabolas, Eccleſiaſten, & Cantica Canticorum.

In Iſaiam Prophetam, Ezram quoque & Neemiam.

In Evangelium Marci, libros quatuor.

In Evangelium Lucæ, libros ſex.

Homiliarum Evangelii, libros duos.

In Apoſtolum, quæcunque in opuſculis Sancti *Auguſtini expoſita inveni, cuncta per ordinem tranſcribere curavi. *Nota.

In Actus Apoſtolorum, libros duos.

In epiſtolas canonicas, libros ſingulos.

In Apocalypſin S. Johannis, libros tres.

Item capitula lectionum in totum Novum Teſtamentum, excepto Evangelio.

Item librum epiſtolarum ad diverſos, quarum de ſex ætatibus ſeculi una eſt.

De manſionibus filiorum Iſrael, una.

Una de eo quod ait Iſaias, *Et claudentur ibi in carcere, & poſt dies multos viſitabuntur.*

De ratione biſſexti, una. De æquinoctio juxta * Anatholium, una. *al. Anatolium

Item

Item de hiſtoriis ſanctorum, librum vitæ & paſsionis ſancti Felicis Confeſſoris, de metrico Paulini opere, in proſam tranſtuli.

Librum vitæ & paſsionis S. Anaſtaſii, malè de Græco tranſlatum, & pejùs à quodam imperito emendatum, prout potui, ad ſenſum correxi.

Vitam S. Patris monachi ſimul & antiſtitis Cudberti, & priùs heroico metro, & poſtmodum plano ſermone deſcripſi.

Hiſtoriam Abbatum monaſterii hujùs, in quo ſupernæ pietati deſervire gaudeo, Benedicti, Ceolfridi, & Huberti in libellis duobus.

Hiſtoriam Eccleſiarum noſtræ Inſulæ ac Gentis, in libris quinque.

Martyrologium de natalitiis Sanctorum martyrum diebus, in quo omnes quos invenire potui, non ſolum quâ die, verùm etiam quo genere certaminis, vel ſub quo Judice mundum vicerint, diligenter annotare ſtudui.

Librum hymnorum de diverſo metro ſive rhythmico.

Librum Epigrammatum heroico, ſeu elegiaco.

De natura rerum & de temporibus, libros ſingulos.

Item de temporibus, librum unum majorem.

Librum de Orthographia, alphabeti ordine diſtinctum.

Item de metrica arte, & huic adjectum alium, de ſchematibus, ſive tropis libellum, hoc eſt, de figuris modiſque locutionum, quibus Scriptura ſancta contexta eſt.

Cùm ergò hos libros pervigili ſtudio edidiſſet, obiit ſeptimo kalendarum Junii *Ingiruæ*; ibíque ſepultus eſt: ſed poſt multa annorum curricula, oſſa illius indè tranſlata, & cum incorrupto ſanctiſſimi Patris Cuthberti corpore ſunt collocata: tranſiit autem ipsâ die ſolenni aſſcenſionis Dominicæ, cujus nos tranſitum meliùs verbis ipſius ſcribendum putamus, qui ejus diſcipulus vocabulo Cuthbertus præſens affuit, ad condiſcipulum taliter ſcribens.

Dilectiſsimo, inquit, *in Chriſto collectori Cuthwino, Cuthbertus condiſcipulus in Deo æternam ſalutem. Munuſculum quod miſiſti multùm libenter accepi, multúmq; gratanter literas tuæ devotæ eruditionis legi, in quibus, quod maximè deſiderabam, *miſſas viz. & orationes ſacroſanctas pro Deo dilecto Patre noſtro ac magiſtro BEDA, à vobis diligenter celebrari reperi, unde delectat magis pro ejus charitate (quantùm fruor ingenio) paucis ſermonibus dicere, quo ordine migravit è ſeculo, cùm etiam hoc te deſiderâſſe & poſcere intellexi. Gravatus quidem eſt infirmitate maximâ creberrimi anhelitus, ſine dolore tamen, ante diem Reſurrectionis Dominicæ, id eſt, ferè duabus hebdomadibus; & ſic poſtea lætus, & gaudens, gratias agens omnipotenti Deo omni die & nocte, imò horis omnibus uſque ad diem Aſcenſionis Dominicæ, id eſt, ſeptimo kal. Junii vitam ducebat, & nobis ſuis diſcipulis quotidie* lectiones dabat, & quicquid reliquum erat diei in Pſalmorum decantatione occupabat, totam quoque noctem in lætitia & gratiarum actione pervigil ducebat, niſi tantùm modicus ſomnus impediret: evigilans autem ſtatim conſueta repetivit, & expanſis manibus Deo gratias agere non deſiit; ô verè beatus vir! Canebat ſententiam Beati Pauli Apoſtoli*, Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis; *& multa alia de Scripturis ſacris, & in noſtra quoque lingua, hoc eſt Anglicana, ut erat doctus in noſtris carminibus, nonnulla dixit; nam & tunc hoc dictum Anglico ſermone componens multùm compunctus aiebat*, Ante neceſſarium exitum prudentior, quàm opus fuerit, nemo exſiſtit ad cogitandum: *viz. hinc antequam proficiſcatur anima, quid boni vel mali egerit; qualiter poſt exitum judicanda fuerit.*

* *vide citra finem.*

* *vide infrà.*

Cantabat

Cantabat etiam Antiphonas secundùm nostram consuetudinem, & sui; quarum una est, O Rex gloriose, Domine virtutum, qui triumphatus hodie super omnes cœlos asscendisti; nè derelinquas nos orphanos; sed m[illegible]e promissum Patris in nos, Spiritum veritatis: Allelujah. *Et cùm venisset [illegible] illud verbum*, nè derelinque nos, *prorupit in lacrymas & multùm flevit, & post horam cepit repetere quod inchoaverat, & nos hoc audientes luximus cum illo. Alterâ vice legimus, alterâ ploravimus, imò semper cum fletu legimus. In tali lætitia quinquagesimales dies usque ad diem præfatum, deduximus; & ille multùm gaudebat; Deóque gratias agebat, quia sic meruisset infirmari. Referebat & sæpe dicebat*, Flagellat Dominus omnem filium quem recipit. *Et multa alia de sacra Scriptura; Sententiam quoq; S. Ambrosii*, Non sic vixi ut me pudeat inter vos vivere; sed nec mori timeo, quia bonum Deum habemus. *In istis autem diebus duo opuscula multùm memoriâ digna (exceptis lectionibus quas accepimus ab eo & cantu psalmorum) facere studebat; Evangelium scil. S. Johannis in nostram linguam ad utilitatem Ecclesiæ convertit; & de libris notarum Isidori Episcopi exerptiones quasdam, dicens*, Nolo ut pueri mei mendacium legant, & in hoc post obitum meum sine fructu laborent. *Cùm venisset autem tertia feria ante asscensionem Domini, cœpit vehementiùs ægrotare in anhelitu; & modicus tumor in pedibus apparuit; totum autem diem illum diem ducebat, & hilariter* dictabat, & nonnunquam inter alia dixit*: Dicite cùm festinatione, nescio quàm diu subsistam, & si post modicum tollat me * factor meus. *Nobis autem videbatur quod suum exitum bene sciret; & sic noctem in gratiarum actione pervigil duxit. Et mane elucescente, id est, quartâ feriâ, præcepit diligenter scribi quæ cœperamus; & hoc facto usq; ad tertiam horam* ambulavimus cum reliquis sanctorum, ut consuetudo illius diei poscebat: unus erat ex nobis cum illo qui dixit illi*: Adhuc, Magister dilectissime, capitulum unum deest; videtúrne tibi difficile plus te interrogari? *at ille*, Facile est, *inquit*; Accipe tuum calamum & tempera; & festinanter scribe. *Quod ille fecit: nonâ autem horâ dixit mihi*, Curre velociter & Presbyteros nostri monasterii adduc ad me, *& allocutus est unumquemq;, monens & obsecrans pro eo* missas & orationes diligenter facere, quod illi libenter spoponderunt; lugebant autem & flebant omnes, maximè quòd dixerat*, Quia ampliùs faciem ejus in hoc seculo non essent visuri: * *gaudebant quod dixit*, Tempus est ut revertar ad eum qui me ex nihilo firmavit: multum tempus vixi bene; mihi pius judex vitam meam prævidet: tempus resolutionis meæ instat, quia cupio dissolvi & esse cum Christo: *sed & alia multa locutus, in lætitia diem usque ad vesperum duxit; & præfatus puer dixit*; Adhuc una sententia, Magister dilecte, non est scripta: *at ille*, Scribe, *inquit*, citó. *Post modicum dixit puer*: Modò sententia descripta est: *at ille*; Bene, *inquit*, veritatem dixisti: Consummatum est. Accipe meum caput in manus tuas, quia multùm me delectat sedere ex adverso loco sancto meo in quo orare solebam, ut & ego sedens patrem meum invocare possim, & in pavimento suæ casulæ decantem, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Cùm* Spiritum Sanctum *nominasset, spiritum è corpore exhalavit ultimum; ac sic regna migravit ad* * CŒLESTIA: *omnes autem qui vidère Beati Patris obitum, nunquam se vidisse ullum alium in tam magna devotione atque tranquillitate vitam finivisse dicebant. Quia sicut audisti, quousque anima in corpore fuit*, Gloria Patri, *& alia quædam* spiritualia *expansis manibus Deo vivo & vero gratias agere non cessabat. Scito autem, frater charissime, quod multa narrare possem de eo; sed brevitatem sermonis ineruditio linguæ facit.* Explicit vita Venerabilis Bedæ Presbyteri. Ex MS. Coll. Ben. Cantabr.

* *Creator scil.*

* *Ambarvalia, the Gang sweek: vel Perambulatio Christiana, gentilium lustrationum expultrix.*

* *Ergò, quid opus missâ, nisi ut pro salute V. Bedæ gratias agerent. vide pag. 164. & 192. & 297*

* *V. Beda jam moriens discipulis suis dictabat.*

* *Missæ pro V. Beda faciendæ. vide infrà.*

* *Certitudo salutis suæ V. Bedæ fuit.*

EN tibi, Lector, Heptarchiam *Angliæ lineamentis illustratam, quibus tanquam manu docere volui, quantum saltem in tanta loci angustia præstari potuit, illorum septem regnorum fines, quæ uno atque eodem tempore in Angliæ fuisse historici una voce omnes prodiderunt. Atque ut intelligas, paulò longius exordium rei repetamus.* Anno salutis humanæ 443. *distracto undique à barbaris in Italia imperio, Britanni à* Scotis, *&* Pictis *finitimis populis, gravi bello petiti, & ab* Ætio *patricio externis bellis in Gallia occupato, frustrà implorantes auxilium, excusso* Romanorum *imperio, quingentis, & tribus annis posteà quàm à* Caio Julio Cæsare *subacti, Romanis ducibus parere consueverant, suæ genti regnum restituere conati sunt, rerumq; suarum summam uni* Vortigerio *deferunt. Sed is irruentibus in eum magno impetu hostibus, viribus impar,* Anglo-Saxones *feroces Germaniæ populos in auxilium accersit, qui statim* Hengisto & Horsa *ducibus, cum magna suorum multitudine, in insulam trajicientes,* Scotorum, Pictorumque *vim aliquandiu prohibuerunt, sed mox* Britannicarum *opum desiderio, ex consuetudine illecti, icto cum hostibus fœdere in ipsos* Britannos, *quos juvare debuerant, arma convertunt, à quibus nec destiterunt, donec pulsis in* Walliam, Cornubiam, *& continentem Galliæ* Armoricam *Britannis, universam ferè insulam in suam ipsorum potestatem redegissent. Ac primo quidem per principatus in* septem regiones, *sive regna diviserunt, quæ partim à ventorum nominibus, partim à locorum situ diversam appellationem inter se sortitæ sunt, donec progressu temporis victricis populi opes in unum corpus coalescentes, ad amplissimam posteris, qualem hunc cernimus,* Monarchiam *concrevissent. Anglicum autem imperium post aliquot annos* Daci *frequenti in Britanniam irruptione, applaudentis fortunæ successu excepere, sed horum barbara tyrannide brevi explosa,* Normanni *ex Gallia profecti,* Guilielmo *duce, felicioribus auspiciis, ad nostram hanc usque ætatem stabilem regno successionem dedere. Hæc ex* Lilio *summatim; Nunc igitur regnorum fines particulatim enarremus. Quæ etsi vix unquam, ob mutua Regulorum inter se bella, suis certis limitibus constiterint, nos tamen idoneos sequuti Autores, aliquid ea de re certi, aut saltem quod minus à vero abhorrere videbitur, in medium proferemus.*

Occiduorum *igitur* Saxonum *regnum eisdem terminabatur finibus, at hac nostra memoria* Suthamptona, Bercheria, Wilcoria, Dorsetus, *&* Somersetus *provinciæ, sive ut vocant, comitatus: nisi quod præterea* Surræ, Glouceſtriæ, *&* Devoniæ *partes aliquot in se continebat.*

Australium Saxonum *principatus eisdem terminis claudebatur, atque hodie* Sussexiæ *provincia, & reliqua* Surræ *pars.*

Cantianorum *imperio iidem constituti sunt fines, quibus nostra tempestate* Cantium *circumscribitur.*

Orientalium Saxonum *principatus tam latè patebat, atque hodie* Essexia, *&* Midelsexia *comitatus, habuitque nonnullam* Hertfordiensis *provinciæ partem.*

Orientalium Anglorum *regnum eisdem ferè finiebatur terminis, quibus nostro tempore* Elienſis Insula, Nordovicensis, Suthfolciensis, *&* Cantabrigiensis *provinciæ absolvuntur.*

Merciorum *regnum intra suos fines complectebatur,* Lincolniam, Northamptonam,

Carlil 55
Holm
St Bez 54 1/2
Fomell
Lancaster
Riffle caster
Halifax

Mancaster 53 1/2
Doncaster 80
Caster — 53

Hol. Isl. Landisfarn 50
Tinmuth 55
Wera muth
Ealnwic
Tinmuth 55
— Weramuth
Heorra Dunhome
Scarburg 54 1/2
Flamburg 54
Beverleal 53 1/2
Lindwellan 53
Walsingham 52 3/4
Nordanwic 52 1/2
Cerdicsford 50
Carterness 52 1/2
Herewic 52
Mealdon
Scapig

riam, Rotelandiam, Huntingtonam Comitatus, præterea & Bedfordienſem, Buckinghamienſem, Oxonienſ. Ceſtriam, Derbiam, Nottinghamenſem, & Staffordienſ. atq; nonnullam Herefordenſ. Hertfordenſ. Varvicenſ. Salopienſ. Lancaſtrenſ. & Gloceſtrenſ. provinciæ partem habuit. Dicta eſt autem Mercia, ſive à fluvio Merſey, ut quidam ſuſpicatur, ſive ut ego conjicio à meapce, quod eſt terminus, & finis. Erat enim Mercia reliquorum omnium regnorum confinis ac limitanea.

Northumbrorum imperii magnitudo ea fuit, quæ nunc eſt Eboracenſis, Dunelmenſis, Northumbriæ, Cumbriæ, & Weſtmorlandiæ comitatuum, atque reliquam præterea Lancaſtrenſis comitatus partem complectebatur. Hoc porro regnum, Northumbriæ nomen eſt ſortitum, non ab umbra, ut quidam oſcitans allucinatus eſt, ſed quòd ad Septentrionem Humbri fluminis ſit ſitum. Veteres enim, Nopþanhýmbpaпice, id eſt, regnum ad Septentrionem Humbri ſitum, appellabant. Diviſa eſt ſane aliquando Northumbrorum regio in regna duo, Deirorum ſcilicet, & Berniciorum: verùm illa cum parvo admodum tempore durarunt, & minus memorabilem de ſe poſteris hiſtoriam reliquerunt, recenſere haud operæ precium fuerit. Hæc igitur de regnorum finibus dicta ſint. Reſtat ut quibus tandem quique ſubjecti fuerint legibus, paucis aperiatur.

Iuri igitur Occidentalium Saxonum parebant Occidui, & Auſtrales Saxones, & qui Cantium incolebant.

Dacorum leges obſervabant, quicunque Orientalium Saxonum, & Anglorum, aut Northumbrorum regiones coluerunt.

Habebant quidem Mercii & ſuam autonomiam, verùm an in tota Merciorum regione non affirmaverim. Habeo etenim autores, qui Orientales & Septentrionales Merciorum fines Dacorum legibus contineri tradunt.

Gloriosissimo Regi CEOLVVLPHO, *BEDA Famulus CHRISTI & Presbyter.

Versionem hanc Saxonicam Regis ALUREDI, utpote in initio operis valde spinosam, & plùs solito à verbis venerabilis BEDÆ deflectentem; sic ad verbum in gratiam studiosorum harum antiquitatũ Latinè dedimus.

IC Beda Cristes Ðeop ⁊ *Mæsse Preost sende gretan· Ðone leofastan Cýning ⁊ halettan Ceolpulf. ⁊ ic þe sende ꝥ spell ꝥ ic nipan appat be Angel þeode· ⁊ Seaxum· ðe sýlfum to rædanne· ⁊ on emtan to smeageanne. ⁊ eac on ma stopa to pritanne ⁊ to læranne. ⁊ ic getreopige on ðine geornfulnýsse forþon ðu eart spýðe gýmende. ⁊ smeagende ealdra manna cpidas ⁊ dæda. ⁊ ealra spiþost þara * mærena þera ure þeode; Forþon þis geprit oððe hit god sagað be godum mannum ⁊ seþe hit gehýreþ he onhýreþ þam· oððe hit ýfel sagaþ be ýfelum mannum· ⁊ seþe hit gehýreð. he flýhþ ꝥ ⁊ onscunaþ. forþon hit is god godne to herianne ⁊ ýfelne to leanne. ꝥ se geþeo seþe hit gehýre (gif se oþer nolde.) hu þurþ he elles gelæred; For þinre þearfe. ⁊ for þinre þeode ic þis appat· forþon ðe God to cýninge geceas þe gedafenaþ þine þeode to læranne. ⁊ ꝥ þý læs tþeoge hpæðer þis sað sý;

*mærra manne. MS. Ben.

Ic cýðe hpanan me þas spell coman· ærest me þæs fultumiend ⁊ lareop se arþurþa Abbad Albinus se þæs þide gefaren· ⁊ gelæred· ⁊ þæs betst gelæred on Angel cýnne. spý-

HIstoriam gentis Anglorum Ecclesiasticam, quam nuper edideram, libentissimè tibi desideranti Rex & priùs ad legendum ac probandum transmisi, & nunc ad transscribendum ac plenius ex tempore meditandum retransmitto. Satísq; studium tuæ sinceritatis amplector, quo non solùm audiendis Scripturæ Sacræ verbis aurem sedulus accommodas, verumetiam noscendis priorum gestis sive dictis, & maximè nostræ gentis, virorum illustrium curam vigilanter impendis. Sive enim historia de bonis bona referat, ad imitandum bonum auditor solicitus instigatur: seu mala commemoret de pravis, nihilominus religiosus ac pius auditor sive lector, vitando quod noxium est ac perversum, solertius ad exequenda ea quæ bona ac Deo digna esse cognoverit, accenditur. Quod ipsum tu quoque vigilantissimè deprehendens, historiam memoratam in notitiam tibi simul & eis quibus te regendis divina [a]præfecit autoritas, ob generalis curam salutis latiùs [b]propagari desideras. Ut autem in his quę scripsi vel tibi, magnanime [c]Rex, vel cæteris auditoribus sive lectoribus hujus historiæ, occasionem dubitandi subtraham, quibus hæc maximè autoribus didicerim, breviter intimare curabo.

Autor ante omnes atq; adjutor opusculi hujus [1] Albinus Abbas, reverendissimus vir per omnia doctissimus extitit. Qui in Ecclesia Cantuariorum à beatæ memoriæ Theodoro Archiepiscopo &

Ego Beda famulus Christi, & missæ sacerdos, mitto congratulationem gloriosissimo Regi & salutem CEOLVVLPHO, ad te quoque mitto illam historiam quam nuper scripseram de Anglicana gente & Saxonica, tibimet ipsi legendam juxtà & meditandam, atq; insuper in plura loca postquam transcripta fuerit transmittendam, & ediscendam: confido insuper in fervore tuo, quoniam valde solicitus es & meditabundus, de veterum hominum dictis factisq; & omniũ maximè, magnorum virorum nostræ gentis: propterea hæc historia, aut bonum refert de bonis hominibus (& quicunq; illã audit ipse & illos quoque audit) aut malum refert de malis hominibus (& quicunque illam audit, is fugit id, vitátq;) propterea bonum est bonos laudare, & malos declinare, ut quicunq; fuerit is qui hoc audierit (quamvis alter quis respuerit) quomodo erit ille aliùs edoctus? pro tua necessitate, tuæque gentis, ego hoc scripsi. Quoniam te Deus in Regem elegit, te oportet gentem tuam docere; atque ut ob id minùs dubitet, utrùm hoc verum sit.

Ego narrabo unde mihi hæc historia obvenerit: primus mihi adjutor fuit, doctórque, ille venerabilis Abbas Albinus, qui longè profectus est, doctúsque, quique optimè eruditus in historiis Anglicæ

ðorr he me ræde or Deodo-
per gemýnde· re pær biscop
on Cantpara býrig· ⁊ Adria-
nus Abbud rophon he rpýð-
orr pær mid him gelæred·
eall þ he on Cantpara mægþe
⁊ eac on þam þeodlandum þe
þær to gedeodde pæron eall
þæt he·odde ongeppitum od-
de on ealdra manna rægenum
ongeat odde rnam leornincg
cnihtum þær eadigan Papan
rce Gregopier þa he me ealle
* de to cýþanne pæron. B. da þe gemýnd * purde pæron
þurh Nodhelm done æfertan
Mærre Preorr on Lunden býr-
rig. odde hine to me rende.
odde on rtafum appat ⁊ me
rende rnam rnuman þýrra boca· od da tid þe Angel cýn
Cnirter geleafan onfenc of
ealdra manna rægenum od þar
andfeardan tid· rpýdorr þe
* gelýf-don ⁊ geleof-nedon. B. * geleornodon þ þe hep rpitad. ⁊ of leornincg cnihtum
þær eadigan Papan rce Grego-
riur undep hpilcum cýninge þ
donne gefonden pær· þurh
Albinur mýngunge þær Ab-
* ⁊ þurh Nod-helmer. B. buder * durh Nodelmer
æfendo ⁊ gefægene. rpýde fe-
la hi me rædon rnam gehpýl-
cum biscopum· ⁊ hpýlcum cý-
ninga tidum Eart Seaxe ⁊
Pert Seaxe· ⁊ Eart Engle· ⁊
Nordan humbre. þære gire
onfengon Cnirter geleafan.
þurh Albinur rpidorr. ic ge-
dpirtlæhte þ ic dorrte þir
peorc ongýnnan. ⁊ eac mid
Danieler þær appurdan Pert
Seaxna biscoper· re nu gýt
lifigende ir rela he me ræde
ymbe Sud Seaxe. ⁊ embe Pert
Seaxe· ⁊ eac ymbe * Pihr þæt
* pihr land. B. igland· rpidorr he me rende

Adriano Abbate viris venerabilibus atq; eruditissimis institutus, diligenter omnia quæ in ipsa Cantuariorum provincia vel etiam in contiguis [d] ejusdē regionibus à discipulis beati Papę Gregorii gesta fuere, vel monimentis literarū vel seniorum traditione cognoverat, ea mihi de his quę memoriâ digna videbantur, per religiosū Londinensis Ecclesiæ presbyterum [3] Nothelmū, sive literis mandata, sive ipsius Nothelmi vivâ voce referenda, transmisit. Qui videlicet Nôthelm [9] postea Romam veniens, nonnullas ibi beati Gregorii Papę simul & aliorum Pontificum epistolas, perscrutato ejusdem Sanctę Ecclesię Romanę scrinio, permissu ejus qui nunc ipsi Ecclesiæ præest [e] Gregorii Pontificis, invenit. Reversúsq; nobis nostræ historiæ inserendas cum consilio prefati Albini reverendissimi patris attulit. A principio itaque voluminis hujus usq; ad tempus quo gens Anglorum fidē Christi percepit, ex priorum maximè scriptis hinc inde collectis ea quæ [g] promem [9], didicimus. Exinde autem usque ad tempora præsentia, quæ in Ecclesia Cantuariorum per discipulos beati Gregorii Papæ, sive successores eorum vel sub quibus Regibus gesta sint memorati Abbatis Albini industriâ, Nothelmo, ut diximus, [h] perferente, cognovimus: Qui etiam provinciâ Orientalium Saxonum simul & Occidentalium, necnon & Orientalium Anglorum atq; Nordan Hymbrorum à quibus prę sulibus vel quorum tempore Regum gratiā Evangelii perceperint, nonnulla mihi ex parte prodiderunt. Deniq; hortatu præcipuè ipsius Albini, ut hoc opus aggredi auderē, provocatus sum. [1] Daniel quoque reverendissimus Occidentalium Saxonum Episcopus, qui nunc usque supererst, nonnulla mihi de historia Ecclesiastica provincię ipsius,

gentis extitit, præcipuè in mihi multa dixit, de Theoderi mente, qui erat Episcopus in Cantuariorum burgo & Adriani Abbatis, quoniam ipse potissimum fuit unà educatus; omnia quæ ille in Cantuariorū provincia, atq; insuper in conterminis regionibus quæ ibi adjacent erant; omnia quæ vel in scriptis, vel in antiquorum hominum dictis nullus est, vel à discipulis Beati Papæ Sancti Gregorii, hæc ille mihi omnia, quæ memoriâ digna fuerant, per Nothelmum illum religiosissimum Missæ sacerdotem in Londinensi burgo, aut ad me misit, aut literis exaravit & ad me misit, à principio voluminis hujus usq; ad tempus quo Anglorū gens Christi fidem percepit, depromptа à seniorum hominum narrationibus, usq; ad præsentem ætatem: præcipuè nos quæ hîc scripsimus & à discipulis Beati Papæ S. Gregorii, sub quo rege illa quo que facta fuerant, per Albini testimonium Abbatis, sc. ex Nothelmi narratione, & affirmatione. Permulta illi mihi dixerunt, à quibus Episcoporum, quibusve regum temporibus Essexia, West-sexia, East-Anglia, & Northan-Hymbria gratiam acceperint Christianæ fidei. Ab Albino præcipuè ego provocatus sum ut audentem hoc opus aggredi; nec non à Daniele Reverendo Occidentalium Saxonum Episcopo, qui nunc usque in vevis est; multa ille mihi dixit de Australi Saxonia, & Occidentali Saxonia, & insuper de vasta Insula præcipuè is ad me misit literis mandata & à Ceadda Reverendo Merciorum Episcopo, & à Ceadda de Merciorum gente & Orientalium Saxonum, atque insuper

on

on ȝeþþitum· ⁊ þuþh Ceodde þone appuþþan Mýncna biſceop. ⁊ Ceaddan ymbe Mýncna deode. ⁊ Eaſt Seaxena. ⁊ eac ymb þaſa biſcopa lif. ⁊ foꝛhþfoꝛe þe ȝeacꝛodon fꝛam dam bꝛodꝛum þæꝛ Mýnꝛtꝛef de hi ꝛylf aꝛtemnedon de Læꝛtinga ea if nemned. Da þing þe on Eaſt Engglum ȝepoꝛdene pæꝛon. ꝛume þe þa oþ ealdꝛa manna ȝeþþitum oddе fꝛæȝene mettoꝛ ꝛume þe mid iꝛꝛef ȝe fꝛæȝene þæꝛ appuþþan Abbudef ȝeleoꝛnedon. ⁊ þ on *Lindeꝛe ȝepoꝛdene pæꝛ. ymbe Cniꝛtef ȝeleaꝛan þuþh ȝefeȝene dæꝛ appuꝛdan biſcopef * Cynebýꝛtef ⁊ þuþh hiꝛ æþend ȝeþþitu. ⁊ oddꝛa liꝛiȝendꝛa ꝛꝛiddе ȝetꝛeoꝛꝛa þe ȝe leoꝛnodon. ⁊ eac þ þe on Noꝛdanhýmbꝛa ȝeacꝛedon ymbe Cniꝛtef ȝeleaꝛan· oddýꝛne andꝛeaꝛdan dæȝ. na læꝛ mid anef mannef ȝefeahte ac mid ȝefæȝene unꝛim ȝeleaꝛfulꝛa ꝛiꝛtena þa þe þa dinȝ ꝛiꝛton. ⁊ ȝemundon· ⁊ ꝛýþþan þ ꝛýlf ongeat. ne let ic þ unꝛꝛiten· þ ic be dam halȝan fæded Cuþbýꝛhte ꝛꝛat· oddе on þiꝛꝛe bec oddе on oddꝛe * þa dæda hiꝛ liꝛef. ꝛume ic æfeꝛt nom oþ þam ȝeþþitum þe ic appiten ȝemettе mid þam bꝛodꝛum þæꝛe cýnicean æt *Lindeꝛfaꝛena. Sumu þa þe ic ꝛýlf ongitan mihte. þuþh ꝛꝛiþe ȝetꝛeoꝛꝛa manna ȝefæȝene ic toýcte. ⁊ þone leoꝛnenе ic nu eadmodlice bidde. ⁊ halꝛiȝe ȝif he hꝛæt * ymbe dif on oddꝛe ꝛiꝛan ȝemete oddе ȝehýꝛe þ he me þ * neotꝛite.

*Lindeꝛe ȝepoꝛdene. Cot. *Cýnebꝛýhtef. B.

*bec. C.

*Lindeꝛfeaꝛona ea. C. * ymbe þiꝛelleꝛ hꝛæꝛ. B. *me þ ne oþꝛite. & C. & B.

simul & proxima illi Auſtralium Saxonum, nec non & Vectæ inſulæ literis mandata declaravit: Qualiter verò per miniſterium [i] Ceddi & Ceaddæ religioſorum Chriſti ſacerdotum, vel provincia Merciorum ad fidem Chriſti, quam non noverat, pervenerit, vel provincia Orientalium Saxonum fidē quam olim exſufflaverat, recuperaverit, qualis etiam ipſorum patrū vita vel obitus extiterit, diligenter à fratribus Monaſterii, quod ab ipſis conditum [k] Læſtingaea cognominatur, agnovimus. Porrò in provincia Orientaliū Anglorum quę fuerint geſta Eccleſiaſtica, partim ex ſcriptis, vel traditione priorū, partim reverendiſsimi Abbatis [l] Eſii relatione comperimus. At verò in provincia Lindiſsig quæ ſint geſta erga fidē Chriſti, quæve ſucceſsio ſacerdotalis extiterit, vel literis reverendiſsimi antiſtitis [m] Cyneberthi vel aliorum fidelium virorū vivâvoce didicimus. Quæ autē in Nordan Hymbrorum provincia, ex quo tempore fidem Chriſti perceperunt uſq; ad præſens, per diverſas regiones in Eccleſia ſint acta, non unoquolibet auctore, ſed fideli innumerorum teſtium, qui hęc ſcire vel meminiſſe [n] poterunt aſſertione cognovi, exceptis his quę per meipſū noſſe poterā. Inter quæ notandum, quod ea quæ de ſanctiſsimo patre noſtro & antiſtite Cudberto, vel in hoc volumine, vel in libello geſtorū ipſius conſcripſi, partim ex eis quæ de illo à fratribus Lindisfarnenſis Eccleſiæ ſcripta repperi, aſſumpſi; ſimpliciter fidē hiſtorię quam legebam accōmodans, partim verò ea quę certiſsimâ fidelium virorū atteſtatione per meipſū cognoſcere potui, ſolerter adjicere curavi: Lectorémq; ſuppliciter obſecro, ut ſi qua in his quę ſcripſimus aliter quàm ſe veritas habet poſita reppererit, non hoc nobis imputet, qui (quæ vera lex hiſtoriæ eſt) ſimpliciter ea quæ famâ vulgante collegimus, ad inſtructionem poſteritatis, literis mandare ſtuduimus.

de ipſorum Epiſcoporum vita, ſiquos non cognovimus à fratribus Monaſterii quod ipſi cōſiderant quodq; Læſtingaea nuncupatur; eorum autem quæ in Orientalium Anglorum provincia, geſta fuerint, quædam nos è ſeniorum hominum ſcriptis, aut dictis inquirimus, quædam nos ex Eſii teſtimonio Reverendi Abbatis didicimus; & quod in Lindiſſi geſtum fuerit de Chriſti fide & teſtimonio Reverendi Epiſcopi Cynberhti, & è juis Epiſtolis aliorumque tunc viventium, perquam fidelium accepimus; atque inſuper quod in Nordan Humbria cognovimus de Chriſti fide uſque ad hunc præſentem diem, non tantùm ex unius hominis conſilio, ſed & narratione innumerabilium fidelium teſtium, qui eadem vera norant, & meminerant poſtquam autem ego ipſe hoc perceperam, non paſſus ſum id minus ſcriptum excidere quod de illo Sancto Patre Cuthbyrhto exaraveram, ſive in hoc libro ſive in altero: verum geſtarum ſuæ vitæ quaſdam ego primus deſumpſi ſcriptis, quæ literis mandata inveneram à fratribus Eccleſiæ apud Lindeſfarnam; quaſdam, quas ipſe noſſe potui, ſed quam fidelium virorum atteſtatione ego adjeci. Lectorem autē nunc humilis obteſtor, obſecrēq; ſiquod de his aliomodo ſcriptum invenerit, aut audiverit, ut id mihi imputare nolherit.

NOTÆ.

Ic Beda *Ego Beda, &c.*

* *Venerabilis Beda Anglus, & Northanhymbrenſis, Northanhymbriæ Regi Ceolwulfo hiſtoriam gentis ſuæ dicavit: Ceolwulfus hic cœpit regnare ad annum Chriſti plùs minus* DCCXX, *& deſiit* DCCXXXVII, *biennio ab obitu hujus noſtri autoris: obiit autem ipſe Beda anno* CXXVII *à morte B. Gregorii urbis Romæ Epiſcopi. Vide Bedæ Epitaphium ad finem hujus hiſtoriæ. Ceolwulfum de Heptarchis unum, Bedæ hiſtoria patronum nacta eſt: Regem Aluredum Monarcham (ſublatâ Heptarchiâ anno* DCCXCV, *Egberhto regnum occupante) interpretem: (Rex ille Aluredus, aliàs Alfredus vel Ælfridus anno* DCCCLXXII *vixit:) Utroſque (ut idem Venerabilis Beda de Oſwaldo Northanhymbrorum Rege, & Sancto, teſtatur, lib. 2. cap. 5. necnon de Sigeberto Academiæ Cantabrigienſis auguſtiſſimo patrono lib. 2. cap. 15. Denique de Rege Oſwio Oſwaldi filio lib. 3. cap. 21.)* CHRISTIANISSIMOS.

Mæſſe preoſt *Miſſæ ſacerdos.*

* Mæſſe· *Miſſa, ἄρτος nonnullis, ut* ite miſſa eſt: *eſt autem divinus ad menſam ſacram cultus: at* mæſſe, *Anglis hodie* Meſſe, *ferculum*; meſſe oꝫ ſervice ȝEȜT up, *ſive totus menſæ profanæ, primæ aut ſecundæ apparatus, ſive cultus. Utrumq; à Latinorum miſſa; hinc,*

In menſam læti libant, divoſque precantur, &c.
Inſtaurant epulas, & menſæ grata ſecundæ
Dona ferunt—— *Virg. Æneid. 7.*

Mæſſe· *Miſſa à mittendo, ut* πομπὴ, *ſacrificium Gentile à* πέμπω *mitto.*

Et quid ſi miſſa à Græcorum convertendorum πομπὴ, *à* πέμπω *mitto, neceſſario & laudabili dicendi artificio Latinorum traductum fuerit? Sed de re ipſa conſulantur autores:* mæſſe, *ferculum, & pomparum fercula meminit princeps oratorum, Offic. lib.* I. Πομπὴ· *autem Ethnicis, deorum ſacrificium vel maximè ſolenne fuit. Hom. Iliad. ζ. de Belleroph.*

Αὐτὰρ ὁ βῆ Λυκίην ἧ θεῖον ἰὼν ἐκατόμπεδον πομπήν·

& Herodian. in vita Commodi, Ἤρξατο δὲ ἡ ἀρχὴ ἐκείνου τοιάδε· ὅτε τὰς μεγίστας μοῖρας τοῦ θείου πομπείου τελοῦσι Ῥωμαῖοι. viz. *initio Veris, quotannis ſtato die, Matri deorum (ſi hic Latinè dicere licuerit) miſſam Romani faciebant. Sic Demoſth. bellatorum ordines deſcripturus, inquit,* Οἱ λοιποὶ τὰς πομπὰς πέμπουσιν ὑμῖν μετὰ τῶν ἱερποιῶν *reliqui pompam ſive miſſam vobis (πέμπουσι) mittunt, aut miniſtrant cum ſacrificulis; Vide Orat. in Philipp. I. Præcipuæ verò, & cæteris majores pompæ notiſſimis quatuor Solſtitiorum punctis MITTEBANTUR. Et ad adventum ſolis Thulitæ veteres* τὰ Εὐαγγέλια *celebrabant, ut prodit in Gothicis Procopius.* Παντοῖα παρασκευάζεται τὰ εὐαγγέλια· *quaſi ſol poſt tantum cœli ſpacium decurſum feſtum aliquod egregium merito ſuo poſtularet; hinc à Saxonibus hoc temporis punctum dicebatur* empȳn, ymbhȳmd, the Ember weeke, *ab* emb *circum, &* pȳn, *curſus, ſolis nimirum, ſed à cineribus falsò à quibuſdam nomen inditum hodie paſſim audimus: Audiatur potiùs Homiliſta pervetuſtus, ſed proh pudor! adhuc incluſus Bibliothecæ publicæ noſtræ Archivis. Homil. 34. pag. 44. lin. 1.* þa ȝeretnyſſa ȝoðeſ þenunga on ȝeaꝛlicum embþýne ȝetacniaþ. *inſtitutionem (inquit) dei cultuum (quos Miſſas* mæſſeꝛ, the Maſſes, *appellabant) in feſto anniverſario ad circuitum (ſolis) celebrando, oſtendit Amalarius.*

Sed redeo ad vocem mæſſe, *feſtum ſolenne,* mið pintꝛæſ mæſſe, *mediæ hyemis miſſa ſive feſtum: nuncupatur,* Chriſtmaſſe, *noſtratibus, ad natalitium noſtri Salvatoris·* τὰ εὐαγγέλια· *Vide ipſam Rubricam Saxonic. Evang. in* I. *cap. Matthæi verſ.* 18. *in memoriam Evangelii paſtoribus ab angelis prædicati. An ad explicationem vocis Miſſæ referendum ſit necne, quod Livius memorat, in Numa rege creando, docti videant. Auſpicia MITTI vellet (augur ſc.) quibus MISSIS declaratus rex Numa de templo deſcendit. Sed Miſſam Chriſtianam, ſive* εὐχαριστίαν τε, *(at voce perparum mutatâ) opponi* πομπῇ *Gentilium prolixè (ut mihi videtur) enucleat. S. Cyrillus in Catecheſi idque in verba,* ἧ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτῶν. *ſcil. Diaboli.* Ὥσπερ γὰρ *(inquit)* ἄρτος ἐστὶν ὁ ἁπλοῦς μετὰ τὰς ἐπικλήσεις τὰς φρικωδεστάτας ἄρτος ἐστὶν οὐκέτι ἁπλοῦς ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ· οὕτως ἡ ἁγία αὕτη σπορὰ τῶν ἀρτῶν οὐκέτι ἐστὶν ἁπλῆ· ἀλλὰ πνευματικὴ χάρις ἐστὶν καὶ δικαιοσύνης ἐνεργός· οὕτως ἐκεῖνα τὰ ἀκάθαρτα δαιμόνων ἐστὶν ἐνέδρα. *Ut panis & vinum Euchariſtiæ, &c. factâ invocatione corpus & ſanguis (ſed* ȝaſtlice na lichamlice· *ſpiritualiter, non corporaliter, ut nos è ſacris docet vetus Eccleſia, quod ſuo loco dicendum erit) Chriſti fiunt, &c. eodem (inquit) modo eſculenta iſthæc ad pompam Satanæ ſpectantia, dæmoniorum invocatione conſtituuntur profana. Cyrillus hîc Apoſtoli interpres eſto,* I. Cor. 10. 21. Οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων· *quaſi diceret, Non poteſtis participes fieri Euchariſtiæ, ſive Miſſæ Chriſti, & pompæ Diaboli.*

Sed fidei in initio Eccleſiæ propagandæ, atque etiamnum hodie Charitatis fovendæ ſtudium, ſermonis perſpicui libertatem poſtulat; cavendum tamen eſt nè dum voces (licèt cogente neceſſitate)

sitate) à Barbaris ad usus nostros pertrahamus, res cum vocibus, profanas, ipsis Christi Mysteriis sacris immisceri patiamur: Cœna dominica, Communio corporis & sanguinis Christi, Sacramentum, &c. ȝemænȝumnyȝȝe Cyrtes lichoman ⁊ bloodes· *1. Cor. 10. 16. Sana verba sunt, & ipsam Spiritus Sancti eloquentiam sapiunt; hisce qui rectè utitur formam sanorum verborum habet. 2. Tim. 1. 13. & ὡς λόγια Θεοῦ, ut sermones Dei loquitur, 1. Pet. 4. 11. quamvis etiam veteribus, quibuscum res cum Philosophis assiduò erat, licentiam dicendi, loco suo, atque ætati communem libentissimè concedimus.*

[a] *Concessit*, M S. Cot. [b] *propalari*, M S. Trin. & Cot. [a] *magnanime Rex*, deest M S. sing. [d] *eidem*, Cot. [e] *Intelligit Gregorium secundum, cujus operâ (ut testatur Platina) Germani ad fidem conversi erant; hic etiam Gregorius (ut idem Platina ostendit) Bibliothecæ præfuit, cujus etiam ut permissu, sic etiam operâ Nothelmus Presbyter Londinensis rerum quas scire desiderabat peritior factus,* Ven. Bedæ *in historia consarcinanda felix adjutor extitit; hic Gregorius, anno Christi* dccxvi *vixit.* [f] *Præfati Abbatis*, M S. D. Ward. [g] *Promeremus*, Cot. [h] *Proferente*, W. [i] *Ceaddi & Ceadde*, W. [k] *Læstingaea, apud Northanhymbrenses nostros ubi Episcopus Cedd jussu Edilwaldi, filii Oswaldi Regis, inter montes & latibula ferarum monasterium celebre extruxit. Vide lib. 3. cap. 23. L. poterant* C. & W.

Adjutores Ven. Bedæ in historia consarcinanda.

1. *Albinus Abbas.*
2. *Nothelmus Ecclesiæ Londinensis Episcopus.*
3. *Daniel Occidentalium Saxonum Episcopus.*
4. *Esius Abbas.*
5. *Cynebertus Antistes.*
6. *Fratres Lindisfarnensis Ecclesiæ.*
7. *Ven. Beda non nimis credulus, nè venimis credulo lectore utatur, consilio salubri munit.*

¶ Historiola quæ sequitur, omnibus deest codicibus Latinis, extat tamen Saxonicis singulis, quibus usus eram Manuscriptis; *sic autem in gratiam Lectorum ad verbum transfero.*

Ða ȝær ȝanȝen ȝnam Cyrtes acennednyssse cccc ⁊ * xciiii pintra þa Cerdic ⁊ Cynric hiȝ sunu comon upp æt * Cerdicesora mid siȝ scipum· ⁊ se Cerdic ȝær Elesing. Elesa * Gesyssing· Gesyȝ Siging· Siging Sneapining· Sneapine Sneoþogaȝing· Sneoðoȝaȝ Bronding· Brond Bældæȝing· Bældæȝ Woden ing· ȝær ymbe syx ȝear ðæȝ þe hi upp coman ȝeeodan West Seaxna rice· ⁊ pæron ða æresttan Cyningaȝ þe West Seaxena land on Sealum ȝeeodan· ⁊ he hæfde ⁊ rice sixtyne * ȝear· ⁊ þa ȝestop he· ⁊ þa sengc hiȝ sunu Cynric to þam rice· ⁊ hiȝ heold * xxvii pintra· þa he forþferde· þa seng * Ceaplin hiȝ sunu to· ⁊

Postquam transacti erant à Christi nativitate quadringentæ & nonaginta quatuor hyemes, tum Cerdicius & Cinricus filius ejus appulerunt ad Cerdici portum cum quinque navibus. Ille autem Cerdicius fuit filius Elesæ, Elesa Wisi, Wisus Wigingi, Wigingus Freawini, Freawinus Freothogari, Freothogarus Brondi, Brondus Bældægi, Bældægus Wodi· circa sexennium ex quo huc appulerant, invaserunt Occidentalium Saxonum provinciam, iique erant primi Reges, qui Occidentalium Saxonum regnum inter* Wallos perdomuerant: tenuit autem illud Regnum sedecim annos, & tunc obiit: Deinde accepit ejus filius Cinricus regnum, tenuitque viginti & septem hyemes, & tandem obiit. Accepit postea Ceaulinus ejus filius regnum, tenuitque septem hyemes: quo heold

Malmesb. in lib. de Reg. ait, cum quinque ceolis, with five keels.

** Nam contra Wallos pugnabant.*

Chron. Sax. in ann. CCCCXV cum Britonibus, inquit Wigornienſis, ad ann. 495. sensu convenit, Walli enim sunt Britonum progenies.

* xciii. C
* Portus Cerdici Matth. Westm. p. 94. Malmesb. p. 12
* Elesa Esling Esla ge Pising. B.
* pintep C.
* xxvi. C.
* Ceol. B.

heolꝺ ſeoꝼon ꝑinteꝛ. þa he
ꝫeꝼoꝛ· ða ꝼenꝫ *Ceol to ðam
ꝛice· ⁊ heolꝺ ſẏx ꝫeaꝛ· þa he
ꝫeꝼoꝛ·þa ꝼenꝫCeolꝑulꝼ to hiſ
bꝛoðoꝛ· ⁊ he ꝛicxaꝺe ſeoꝼon-
tẏne ꝫeaꝛ. heoꝛa cẏnn ꝫæð
to Ceꝛꝺice. þa ꝼenꝫ Cẏneꝫẏlſ
Ceolꝑulꝼeſ bꝛoðeꝛ ſuna to
ꝛice. ⁊ hæꝼꝺe an ⁊ þꝛittiꝫ
ꝑintꝛa. ⁊ he onꝼenꝫ æꝛeſt
* ꝼulluhte Peſt Seaxna Cẏ-
ninꝫa. Ða ꝼenꝫ Kenꝑalh to
ꝛice ⁊ heolꝺ hit *þꝛittiꝫ ꝑin-
teꝛ· ſe Cenꝑalh ꝑæſ Cẏne-
ꝫelſeſ ſunu· ⁊ þa heolꝺ Seax-
buꝛꝫ hiſ Cꝑæn an ꝫeaꝛ ꝥ ꝛice
æꝼteꝛ him; Ða ꝼenꝫ ſEſcꝑine
to ꝛice· þæſ cẏn ꝫæþ to*Ceaꝛ-
ꝺice· ⁊ he heolꝺ tꝑa ꝫeaꝛ. þa
ꝼenꝫ Centꝑine to Peſt Seax-
na ꝛice· Cẏneꝫelſinꝫ· ⁊ ꝛic-
ſaꝺe niꝫon ꝫeaꝛ· þa ꝼenꝫ †Ce-
aꝺꝑala to þam ꝛice· ðæſ cẏnn
ꝫæð to Ceꝛꝺice· ⁊ he healꝺ
iii ꝫeaꝛ; Ða ꝼenꝫ † Jne to þam
ꝛice· þæſ cẏnn ꝫæð to Ceꝛ-
ꝺice· ⁊ he heolꝺ † tꝑa ⁊ þꝛit-
tiꝫ ꝑinteꝛ. Ða ꝼenꝫ ſEþel-
heaꝛꝺ to ꝛice*·⁊ heolꝺ ꝼeoꝑeꝛ-
tine ꝑinteꝛ; Ða ꝼenꝫ Cuþꝛeꝺ
to· þæſ cẏnn ꝫæð to Ceꝛꝺice·
⁊ he heolꝺ ſẏxtẏne †ꝑinteꝛ·
þa ꝼenꝫ Siꝫebẏꝛht to. þæſ cẏn
ꝫæð to Ceꝛꝺice·* ⁊ he heolꝺ
an ꝫeaꝛ; ða ꝼenꝫ Cẏneꝑulꝼ to
ꝛice· þæſ cẏn ꝫæð to Ceꝛꝺice·
⁊ he heolꝺ an ⁊ ðꝛittiꝫ
* ꝫeaꝛa. ða ꝼenꝫ Beoꝛhtꝛic
to ꝛice· * ⁊ he heolꝺ ſixtene
ꝫeaꝛ. Ða ꝼenꝫ Ecbẏꝛht to
þam ꝛice ⁊ heolꝺ ſeoꝼon ⁊
þꝛittiꝫ ꝫeaꝛa ⁊ ſeoꝼen mo-
nað· ⁊ þa ꝼenꝫ ſEðelꝑulꝼ hiſ
ſunu to· ⁊ heolꝺ † niꝫontoþe
healꝼ ꝫeaꝛ· ⁊ ſe ſEðelꝑulꝼ ꝑæſ
Ecꝫbẏꝛhtinꝫ· Ecbẏꝛht Ealh-

* Ceol-
ꝑulꝼ hiſ
bꝛoþuꝛ·
B.

* Ful-
ꝑihte.C

* xxxi·
B. & C.

* Ceꝛ-
ꝺice. C.

† Ceaꝺ-
ꝑalle.C.

† Jne to
Seaxna
ꝛice. B.
to ꝑeſt
Seaxna
ꝛice. C.

† xxxvii
ꝑintꝛa·
B. & C.

*þæſcẏn
ꝫæþ to
Ceꝛꝺice
C.

†ꝫeaꝛ.C

*ꝑintꝛa
C.

*þæſcẏn
ꝫæþ to
Ceꝛꝺice
C.

†niꝫon-
teoðe·
B. & C.

quo mortuo accepit regnum Ceolus: tenuítque ſex annos: illo mortuo, accepit regnum frater ejus Ceolwulfus, & rexit ſeptendecim annos: horum genealogia *convenit Cerdicio. Dein accepit regnum Cynegylſus, Ceolwulfi fratris filius; tenuítque triginta hyemes & unam. Atque is primus Occidentalium Saxonum Rex baptiſmum ſuſcepit. Deinde accepit regnum Kenwalhus, tenuítque triginta hyemes. Ille Kenwalhus fuit Cynegelſi filius. Tum poſtea regnum Seaxburga ejus Regina tenuit per anni unius ſpatium illo defuncto. Dein accepit regnum Æſcwine, cujus genealogia convenit Cerdicio, & biennium tenuit. Accepit poſtea Centwine regnum Occidentalium Saxonum Cynegelſi filius, rexítque novem annos. Tum accepit Ceadwala regnum, cujus genealogia convenit Cerdicio, & tenuit triennium. Deinde Ina accepit regnum, cujus genealogia convenit Cerdicio, & ille quoque tenuit triginta, & duas hyemes. Tum Æthelheard accepit regnum, & tenuit quatuordecim hyemes. Cuthrædus poſtea regnum accepit, cujus genealogia convenit Cerdicio, tenuítque ſedecim hyemes. Accepit porrò regnum Sigebirtus, cujus genealogia convenit Cerdicio, tenuítque anni unius ſpatium. Cinewulfus poſtea accepit regnum, cujus genealogia convenit Cerdicio, tenuítque triginta annos & unum. Tum accepit regnum Beorhtricus, tenuítque annos ſedecim. Tum capeſsit regnum Ecbirhtus, tenuítque triginta annos & ſeptem, ſeptémque menſes: dein capeſſit regnum Æthelwulfus ejus filius, tenuítque novemdecim annos cum ſemeſtri. Ille autem Æthelwulfus fuit filius Ecbirhti, Ecmun-

* Sax. redit, hoc eſt, refertur ad Cerdicium.

*Gaꝼing Gaꝼa· Gopping Goppa.B

munding· Galhmund *Gabing· Gaba Jopping· Joppa Jngilding· Jngild Cenreding· ⁊ Jne Cenreding· ⁊ Cuþburh Cenreding· ⁊ Cpenburh Cenreding· Cenred Ceolpalding· Ceolpald Cuþpulꝼing· Cuþpulꝼ Pinig· Cuþpine Celming· Celm Cynricing· Cynepic Cpeoding· Cpeodda Cerdicing· þa ꝼeng Æþelbald

†. 1. C.

his sunu to rice· ⁊ heold †ꝼiꝼ gear· þa ꝼeng Æðelbyrht to his broðor· ⁊ heold ꝼiꝼ gear· þa ꝼeng Æþered his broþor to rice· ⁊ heold ꝼiꝼ gear· þa ꝼeng Ælꝼred hyra broþer to rice· ⁊ ða pæs agangen his ylde þreo ⁊ tpentig pintra· ⁊ þreo hund· ⁊ six ⁊ hund nygantig pintra· þæs þe his cyn ærest Pest Seaxna land on pealum geeodon

birtus Ealhmundi, Ealhmundus Eabæ, Eaba Joppæ, Ioppa Ingildi, Ingildus Cenredi, & Ina Cenredi, & Cuthburhtus Cenredi, & Cwenburghus Cenredi, Cenredus Ceolwaldi, Ceolwaldus Cuthwulfi, Cuthwulfus Wini, Cuthwinus Celmi, Celmus Cynerici. Cynericus Creoddæ, Creodda Cerdici. Tum capessit regnum filius ejus Æthelbaldus, & quinquennium tenuit. Dein capessit regnum Æthelbirtus ejus frater, & is quoq; tenuit quinquennium. Deinde Ætheredus ejus frater regnum accepit, & tenuit quinquennium. Denique capessit regnum illorum frater Ælfredus postquam hujus ætatis triginta & tres hyemes transactæ fuerint & tricenæ nonaginta & tres hyemes, ex quo majores sui primò Occidentalium Saxonum provinciam contra Wallos (pugnaturi) invaserant.

Incipiunt capitula Libri primi.

*Bretene.C.

1. Bgeseтnyssе *Breotene oþþe Hibernia Scotta ealandes on heora þam ærran bigengum;

*ærеsta. C.

2. Ðæt se *ærra Romþara Casere Gagius Julius Breotene gesohte;

3. Ðæt se æꝼter Romþara Casere Claudius haten þ ylce Galond gesohte; ⁊ Orcadas þa Galand ge þeodde to Romþara cynedome· ge eac Vespassianus

*þihtland. B.

ꝼram him sended þæs· ⁊ he *Þihte ealond þam Romaniscan kynedome under ðeodde;

4. Ðæt Lucius brytta cyning sende gepritu to Gleuþerio þam Papan· bæd hine cristenne beon and eac abæd;

1. *De situ Britanniæ vel Hiberniæ, Scotorum Insulæ & ipsarum primis incolis.*

2. *Ut Primus Romanorum Cæsar Caius Julius Britanniam petierit.*

3. *Ut secundus Romanorum Cæsar Claudius dictus, eandem Insulam petierit; & Orcadum Insulas adjecerit Romanorum Imperio. Et ut Vespasianus ab eo missus fuerit. Et ut vectam Insulam Romano imperio subdiderit.*

4. *Ut Lucius Britannorum Rex miserit literas ad Eleutherium Papam: oravit quoque sibi ut liceret Christianum fieri, atque etiam exoravit.*

Sic ad verbum in gratiâ Lectoris, verba Latina Saxonico codici aptare lubet, quia exemplar vetus nullam hic versionem adhibuit.

5. þ

5. Þ Seuerus se Casere onfeng micelne dæl Breotene. 7 þone mid dice to sceadde fram oðrum unatemedum þeodum;

6. Be Diocletianus rice· 7 þæt he cristene men þæs ehtende;

7. Sce Albanus þrowunge· 7 his gesæhena þe on ða ilcan tid for Cristes Gospæ lufe heora blod aguton;

8. Ðæt þa seo ehtnýsse blan·seo * sum.B cýrice on Breotene *hæfde hwæt hwugu fæc sibbe hæfde· oþ þa tide þæs Arrianiscan geðwolan;

9. Ðæt sicsriendum Gratiano· Maximus se Casere þæs on Breotene acennede· 7 eft mid mycle geðwede ferde on Gallia rice; *Cap. 9. & 10. desunt Saxonic.*

10 Ðæt sicsriendum Archadio Pelagius se Brýt pid godes gife geleafan unrihtlice lare onfeng;

11. Ðæt sicsriendum Honorio· Gratianus 7 Constantius wæron on Breotene acende· 7 se * æsslu. B. æsla wæs on Brýtton ofslegen· 7 se oðer wæs on Gallia rice;

12. Ðæt Brýttas fram Scottum 7 Peohtum wæron forhergode 7 hi to Rome him fultumes bædon;

13. Ðæt sicsriendum Theodosio þæs tidum Palladius se biscop wæs sended to gelýfendum Scottum on Crist· 7 Brýttas to Rome * sestio B. Sostio. C. fram * Sttio þam cýninge wæron him fultumes biddende 7 þæs nænige næfdon.

14. Ðæt Brýttas mid þý mæstan hunger genedde þa * elþeodian. B. * gehpeno. C. of heora gemærum adrifan 7 sona æfter þam mycel eorþbefstm 7 fifenlufu 7 mancpealm 7 adla 7 * geosna wæfde deode wæron æfter fýligende;

15. Ðæt se Angel heod wæs geladed fram Brýttum on Breotone· 7 heo sona æfter heora þa wiðerweardan weorc adrifan· ac

5. *Ut Severus Cæsar occupaverit magnam partem Britanniæ, & illam vallo distinxerit à cæteris indomitis gentibus.*

6. *De Diocletiani imperio, & ut Christianos homines persecutus sit.*

7. *Sancti Albani passio suorúmque sociorum, qui eodem tempore pro domino suum sanguinem fuderunt.*

8. *Ut hac persecutione cessante, ecclesia in Britannia in quantulumcunq; spacium pacem habuerit usq; ad tempora Arrianæ vesaniæ.*

9. *Ut regnante Gratiano Maximus Cæsar fuerit in Britannia creatus, & postea cum magno exercitu abierit in Galliæ regnum.*

10. *Ut regnante Arcadio Pelagius Brito contra Dei gratiam, impiam doctrinam susceperit.*

11. *Ut regnante Honorio, Gratianus & Constantius fuerint in Britannia creati: & prior fuerit in Britannia interemptus, & alter in Gallia ditione.*

12. *Ut Britones à Scotis & Pictis fuerint vastati, iisq; Romam adeuntes sibi auxilium quæsierint.*

13. *Ut regnante Theodosio, cujus tempore Palladius Episcopus fuerit missus ad Scotos credentes in Christũ. Et Britones Romam adeuntes, ab Ætio Regulo sibi auxilium flagitaverint, sed indè nihil impetraverant.*

14. *Ut Britones maximâ fame coacti barbaros è suis finibus pepulerint; & statim postea ingens terræ frugum copia, & ignea libido, & hominum lues, & morbi, & exterminium gentis secutum fuerit.*

15. *Ut Anglorum gens fuerit invitata à Britannis in Britanniam, & illa statim primò horum adversarios longiùs abegerint: sed nihi-*

nales

nalef æfter micelne tíde þ hi gefeohtan þíð him· ⁊ heora fæpen hfýhfdon þíð Bfýttaf heora gefafan ;

16 Ðætte Bfýttaf æfeft on Angel þeode fíge genaman; fæf Ambfofiuf heora hefetoga Romanifc man;

17 Ðæt Gefmanuf fe Bifcop mid Lupo to Bfeotene on fcýpe cumende æfeft þæf fæf· ⁊ æfter þam þara Pelagianifcan * hneohnýffe mid godcunde mægene geftilde;

18 Ðæt fe ýlca þa dohtef ðæf Ealdofmannef blinde onlihte. ⁊ æfter þam to ðam halgan Albane becumende þæf æfeft hif feliquiaf onfeng· ⁊ eac þæf to áfette ða feliquiaf þafa * halgefa apoftola· ⁊ eac oðfa maftýfa;

19 Ðætte fe ýlca bifcop fofðam intinzan untfumnýffe*fefta gehæfo· ⁊ þa bfýnaf þafa hufa gebiddende adræfcte. ⁊ he fýlf ðufh ge fihþe fram hif adle fæf gehæled

20 Ðæt þa ýlcan bifcopaf Bfýttum on geefeohte godcundne fultum fofgeafon· ⁊ ffa ham fæfon eft hfeofenде;

21 Ðæt eft ffffýttendum þam tfigum ðæf Pelagianifcan polef Gefmanuf mid ðeufo to Bfeotene eft cumende æfeft þam [* healtan] geongan hif ftæfe he geednifode ⁊ æfter þam godef folce geniðefedum ge eac *gebettum þam geðfolmannum he him geednifode þone ftæfe nihtef geleafan ;

22 Ðætte Bfýttaf fume tíd geftilðon fram utgefeohte· ⁊ hie fýlfe þfæfton on ingefeohtum ⁊ on manegum manum hi fýlfe berencton;

23 Ðæt fe halga Papa Gfegofiuf. Augufținum fende mid mune-

* hýfnefſre. B.

* halefga. C. *l.* haliga.

* þæf. B. fæfinga· C.

*B. & C. halgan. *Cantab.*

* gebedum. C.

lominus poſt exiguum tempûs [*accidit*] *quòd iſti rebellaverint contra hos, & ipſorum arma converterint in Britannos ipſorum ſocios.*

16. *Ut Britones primam de Anglorum gente victoriam reportaverint; fuit autem Ambroſius eorum dux, Romanus * natione.*

17. *Ut Germanus Epiſcopus cum Lupo navigans primò maris, & poſtmodum Pelagianorum tempeſtatem Divinâ virtute ſedaverit.*

18. *Ut idem filiam* Tribuni cæcam illuminaverit, ac deinde ad Sanctum Albanum perveniens ibidem primò ipſius reliquias acceperit, atque etiam ibi poſuerit reliquias ſanctorum Apoſtolorum, aliorúmque martyrum.* * viri principis.

19. *Ut idem Epiſcopus cauſâ infirmitatis ibi detentus fuerit, & incendia domorum orando reſtinxerit; & ille ipſe per viſionem à ſuo languore fuerit reſtitutus.*

20. *Ut iidem Epiſcopi Britonibus in pugna Divinum auxilium tulerint; ſícque domum fuerint reverſi.*

21. *Ut renaſcentibus virgultis Pelagianæ peſtis, Germanus cum Severo Britanniam reverſus, priùs claudo juveni inceſſum ipſe renovaverit; & poſtea Dei populo (condemnatis atque etiam emendatis hæreticis) ille ipſis renovaverit greſſum rectæ fidei.*

22. *Ut Britones ad tempus quieverint ab exteris bellis, & ſeſe contriverint * inteſtinis bellis, & multis flagitiis ſe immerſerint.*

23. *Ut Sanctus Papa Gregorius Auguſtinum mi-*

cum Angel ðeode to bodiganne Godes word ⁊ geleafan ⁊ eac swylce mid * trimmedlice ærend geprite hi gestrangedon þ hi ne ablunnen fram þam gepinne;

25 Ðæt Augustinus þæs cumende on Breotone ærest on * Tenet þam Ealonde. ⁊ Cantpara Cyninge Cristes geleafan bodode. ⁊ swa mid his lefnysse Godes word bodigende on Cent* ;

26 Ðæt he Augustinus on Cent þære frymðelican cyrican lif ⁊ lare þæs onhyrigende and on Cyninges byrig Bisceop setl onfeng;

27 Ðæt se ylca biscop geworden onbead Gregorio þam Papan ða þe on Breotene gedon þæron ⁊ * samod be þam nydþearflican ðingum his andsware biddende onfeng;

29 þ se ylca Papa Gregorius sende Agustino pallium ⁊ maran fultum Godes word to læranne;

32 Ðæt he se Papa Æðelbyrhte þam Cyninge geprit ⁊ gyfe sende þ te Agustinus Cristes Cyrican geednipode. ⁊ Sce Petres mynster getimbrade;

33 Ðæt Agustinus Cristes Cyrican geednipode ⁊ worhte mid þæs Cyninges fultume Æðelbyrhtes; Ðætte Agustinus þ mynster þara Apostola Petrus ⁊ Paulus getimbrade. ⁊ be his þam ærestan Abbude Petro;

34 Ðætte Æðelfrið Norðanhymbra Cyning Scotta þeode mid gefeohte ofercom. ⁊ hi of Angel ðeode gemærum adrof;

Her endað seo forme boc;

Her onginneð seo *oðer boc;

Be forðfore þæs eadigan Papan Gregorius;

serit cum Monachis Anglorum genti, ad prædicandum Dei verbum & fidem; nec non quod hortatoriâ epistolâ illos confortaverit, ut ii nè cessarent ab hoc labore.

24. deest Sax.

25. *Ut Augustinus venerit in Britanniam, & primò in Tanet Insulam, & Cantuariorum Regi fidē Christi prædicaverit; atq; ità ejus licentiâ [impetratâ] Dei verbum prædicaturus in Cantio.*

26. *Ut ille Augustinus in Cantio Primitivæ Ecclesiæ vitam & doctrinam fuerit imitatus, atq; in Regia urbe *Episcopatus sedem acceperit.*

27. *Ut ille idem Episcopus factus commendârit Gregorio Papæ, ea quæ in Britannia gesta fuerint, simul & de necessariis rebus, ejus responsum petens acceperit.*

28. deest Sax.

29. *Ut ille idem Papa Gregorius miserit Augustino Pallium, & plùs auxilii ad Dei verbum docendum.*

30, & 31. desunt Sax.

32. *Ut ille Papa Ethelberto Regi literas & dona miserit; útque Augustinus Christi ecclesiam instauraverit, & Sancti Petri Monasterium extruxerit.*

33. *Ut Augustinus Christi Ecclesiam instauraverit, & fecerit per regis auxilium scil. Ethelberti: ut Augustinus Monasterium Petri & Pauli extruxerit, & de ejus primo Abbate Petro.*

34. *Ut Ethelfridus Nordan-Humbrorum Rex Scotorum gentes prælio superaverit, eósque ab Anglicæ gentis finibus expulerit.*

Hic desinit primus liber.

Hic incipit secundus liber.

De obitu beati Papæ Gregorii.

* mid trumum. B. trymmendlice. C.

* Tenet land. B.

* eode. B. & C.

* somed C.

* æfterre. C.

* Episcopi.

2. Ðæt

2 Ðæt Aguſtinuſ Brýtta Biſcopaſ for riht geleaffulra ſibbe
lærde ⁊ * monade ge eac gedonum
beforan him heofonlican þundre ⁊
eac hþýlc þracu him for hogiende
æfter fýligde;

* manode. C.

3 ⁊ he Aguſtinuſ Mellitum ⁊
Juſtum to Biſcopum gehalgode·
⁊ be hiſ forðfore;

4 Ðæt Laurentiuſ mid hiſ efen-
biſcopum Scottaſ þæſ manigende
on ða annýſſe þære halgan cýrican
ealleſ mæſt ýmb eaſtrena heald-
nýſſa. ⁊ ⁊ Mellituſ to Rome com;

5 * Forðferendum þam cýnin-
gum Æþelbýrhto ⁊ Sæbýrhto heo-
ra æfter fýligendaſ þæron deofol-
gýlde folgiende for ðam Mellituſ
⁊ Juſtuſ ða Biſcopaſ of Breotene
geþiton;

* forðferdum C.

6 Ðætte Laurentiuſ ſe Arce-
biſcop þæſ geþread fram þam Apo-
ſtole Sce' Petre Gadbealdum þone
Cýning to Criſte gecýrde ⁊ Mel-
litum ⁊ Juſtum þa biſcopaſ to
bodigenne hider gecýrdon;

7 Ðæt Mellituſ æfter Lauren-
tio Arcebiſceop geforden þæſ þa
ligeaſ hiſ býrnendre ceaſtre ge-
biddende adþæſcte;

9 Be cýnedome Gadþineſ ⁊ * ⁊
cumende Paulinuſ him * godſpell
bodade ⁊ æreſt hiſ dohtor mid
oðrum monnum gelærde mid hal-
gum gerýnum Criſteſ geleafan;

* þær. B.
* godſpellade. C.

10 Ðæt ſe Papa Bonifaciuſ þone
ýlcan Cýning on ſendum geþritum
þæſ trýmmende to rihtum gelea-
fan;

13 Hþýlc geþeaht ſe ýlca Cýning
mid hiſ Galdormonnum hæbbende
þæſ be þære onfengnýſſe Criſteſ
geleafan;

14 Ðæt ſe ýlca Gdþine mid hiſ
þeode geleaffull geforden ⁊ ⁊
Paulinuſ hine gefullade;

2. Ut Auguſtinus Britonum Epiſcopos pro vera fidelium pace docuerit, & monuerit inſuper, facto coram eis cæleſti miraculo: nec non qualis ultio illos ſpernentes ſecuta ſit.

3. Ut idem Auguſtinus Mellitum & Juſtum in Epiſcopos conſecraverit: & de ejus obitu.

4. Ut Laurentius cum ſuis ſociis Epiſcopis Scotos ammonuerit in unitatem ſanctæ Eccleſiæ; & omnium maximè circa Paſchæ obſervantiam: & ut Mellitus Romam venerit.

5. Vt defunctis regibus Ethelberto & Seberto eorum ſucceſſores fuerint idololatriam ſecuti: ob quod Mellitus & Juſtus Epiſcopi à Britannia deceſſerint.

6. Vt Laurentius Archiepiſcopus fuerit correptus ab Apoſtolo S. Petro, & Eadbaldum Regem ad Chriſtum converterit, & Mellitum & Juſtum Epiſcopos huc revocaverit.

7. Vt Mellitus, poſt Laurentium, Archiepiſcopus factus, flammas ardentis civitatis orando extinxerit.

8. deeſt Sax.

9. De imperio Edwini; & ut veniens Paulinus ei Evangelium prædicaverit: & primò ejus filiam, cum aliis multis docuerit per Sancta Sacramenta, Chriſti fidem.

10, & 12. *Vt Papa Bonifacius eundem Regem per miſſas literas fuerit hortatus ad rectam fidem.*

11. deeſt Sax.

13. *Quale conſilium idem Rex cum ſuis Primatibus habuerit de* * *percipienda Chriſti fide.*

* Sax. perceptione.

14. *Vt idem Edwinus cum ſua gente fidelis ſit factus, & quòd Paulinus illum baptizaverit.*

15. Ðæt seo mægðe east Engla Cristen geleafan onfeng ;

16 Ðæt Paulinus on Lindes*ege mægðe bodigende þæs Cristes geleafan ; Be þære sibbe ⁊ * stilnýsse Eadþines cýninges rices.

18. Be forðforeJustus þæs Arcebiscopes ⁊ ꝥ Honorius*for him gecoren þæs. ⁊ fram Paulino on Lindcýlene gehalgod þæs. ⁊ ꝥ he fram Honorio þam Papan ærend geþrito ⁊ pallium onfeng ;

20. Ðætte ofslegenum Eadþine fram Pendan Mýrcna cýninge· Paulinus se bisceop þæs eft cumende to Cent ⁊ on Hrofeceastre biscop * setl onfeng.

Her endað seo † oðer boc ;
⁊ her onginneð seo þridde †.

* igge. B.
*smiltnýsse. B.
* fore gecoren. B.
* stol. B.
† æftere. C.
†boc. C.

Ðæt ða forman æfter fýligende Eadþines cýninges þone geleafan his agenre þeode bestmiton. ⁊ Osþald se cristenesta cýning þara ægðer geednipode.

3. Ðæt se ýlca cýning biddende of Sceotta þeode biscope onfeng Aidanum on naman gehatenne. ⁊ him on Lindesfarona ealonde biscop setl forgeaf.

5. Be Aidanus life þæs biscopes.

6. Be eaufæstnýsse ⁊ þundorlicre arfæstnýsse Osþaldes cýninges.

7. Ðæt seo mægð þest Seaxna bodigendum Birino þam biscope onfeng Godes þord. ⁊ be his æfter fýligendum * Ægelbýrhto ⁊ Leotherio.

8. Ðæt te Cantþara cýning Erconbýrht bebead deofolgýld beon to þorþene. ⁊ be his dehter Ercengota ⁊ hire magan Æðelburge gode * gehalgedum fæmnum.

9. Ðæt on þære stoþe ðær of-

* Agelbrýtto ⁊ Euleutherio. B.
* gehalgode fæmnan B.

15. *Vt provincia Orientalium Anglorum Christianam fidem susceperit.*

16. *Vt Paulinus in Lindisi provincia prædicaverit Christi fidem: de pace & tranquillitate Edwini Regis imperii.*

17. deest Sax.

18. *De obitu Justi Archiepiscopi; & quòd Honorius loco ejus electus fuerit, & à Paulino in Lindicolino [civitate] consecratus: & ut ille ab Honorio Papa literas & Pallium acceperit.*

19. deest Sax.

20. *Vt occiso Edwino à Penda Merciorum Rege, Paulinus Episcopus postea redierit Cantiam, & in Rhofensi civitate Episcopalem sedem acceperit.*

Hic definit secundus liber, & hic incipit tertius.

1, & 2. *Ut primi successores Edwini Regis fidem suæ gentis corruperint: & Oswaldus Christianissimus rex utrũq; restauraverit.*

3. *Vt idem rex obsecrans de Scotorum gente Episcopum acceperit, Aidanus nomine nuncupatum, & illi in Lindisfarnensi insula Episcopalem sedem donaverit.*

4. deest Sax.

5. *De Aidani Episcopi vita.*

6. *De religione & miranda pietate Oswaldi regis.*

7. *Vt provincia occidentalium Saxonum prædicante Byrino Episcopo acceperit Dei verbum: & de ejus successoribus Agilberchto & *Leoterio.*

8. *Vt Cantuariorum rex Earconbertus præceperit idololatriam esse rejiciendam, & de ejus filia Ærcengota; & ipsius propinqua Edelburga Deo sacratis virginibus.*

9. *Vt in loco ubi occisus*

* Lat. exemplar, *Eleuterio* pro *Eleutherio.*

slegen

ſlegen þæſ ſe cýningOſþald gelomlicu þundoſ geþeoſic geþoſdene þæſon. ⁊ ꝥ þæſ æſeſt aneſ þeg ſeſendeſ manneſ nýten gehæled þæſ. ⁊ æfteſ þam an mæden ſeo þæſ æſ lama;

*mýl. B. Sed MSS. Cantab. & Cot. deest.

10. Ðæt þæſe ýlcan ſtoþe [*mýl] mid ſýſe þæſ ſſeomigende.

11. Ðæt oſeſ hiſ ſeliquiaſ ꝥ heoſon leoht ealle niht þæſ oſeſgeſtondonde. ⁊ ſcinende. ⁊ ꝥ deoſol ſeoce æt hiſ ſeliquium þæſon gelacnode;

12. Ðæt æt hiſ býſigenne an lýtel cniht ſſam lengten adle þæſ gelacnod;

13. Ðætte on Hibernia ſum man * ſſam hiſ ſeliquium ſſam deaðeſ liðe þæſ gehæled;

* æt. B.

14. Ðætte ſoſðſeſdum Paulino þam biſcope * Jthamaſ ſoſ him æthſoſeceaſtſe biſcop ſetle onſeng. ⁊ be þundoſlicſe eadmodneſſe Oſþineſ þæſ cýningeſ ſe ſſam Oſþio þælhſeoþlice þæſ oſſlegen;

*Jtham B.

15. Ðæt ſe biſceop Aidan þam ſcýþſaſendum þone * ſtſeam toþaſdne * ſægde. ⁊ eac him gehalgodne ele ſealde mid þam hi ðone ſtoſm geſtildon;

*ſtoſm B.

16. 17. 18. Ðæt ſe ýlca biſceop to ꝥ geþehgene ſýſ þæſe cýnelican buſh gebiddende † on þeg geþende;

†aþegon þende. B. & C.

21. Ðætte middel Engla mægð undeſ Peadan Pendan ſuna þæſ cſiſten geþoſden;

22. Ðæt eaſt Seaxan þone ſihtan Godeſ geleaſan ðone hi geſýſn aþuſſon undeſ Sibſihte heoſa cýninge mid geoſnſulnýſſe Oſþieſ ðæſ cýningeſ. ⁊ †Cedde him bodiendum eſt onſengon.

†Ceadda. C.

23. Ðæt ſe ýlca biſceop Cedde onſonde ſſam þam cýninge Æðel-

*erat Rex Oſwaldus crebra mirabilia [ſanitatũ] opera facta fuerint: Et quòd ibi primò cujusdã viatoris [hominis] jumentum ſanatum fuerit, & poſtea quædam puella, quæ erat priùs *clauda.*

*paralytica.

10. *Vt ejuſdem loci pulvis contra ignem valuerit.*

11. *Vt ſuper ejus Reliquias cœleſtis lux totam noctem ſuperſtiterit, & coruſcaverit: & quod dæmoniaci ad ipſius reliquias fuerint ſanati.*

12. *Vt ad tumbam ejus quidam puerulus à diuturno morbo fuerit ſanatus.*

13. *Vt in Hibernia quidam per ejus reliquias à mortis articulo fuerit reſtitutus.*

14. *Vt defuncto Paulino Epiſcopo, Ithamar pro eo Roſenſis civitatis epiſcopalem ſedem acceperit. Et de mirabili humilitate Oſwini Regis qui ab Oſwio crudeliſſimè erat occiſus.*

15. *Vt Epiſcopus Aidanus navigantibus tempeſtatem futuram prædixerit; nec non eis ſacratum oleum dederit, per quod ipſi tempeſtatem ſedabant.*

16, 17, 18. *Vt idem Epiſcopus admotum ignem, ſcil. ab hoſtibus, Regiæ civitati, orando amoverit.*

19 *De Furſæo*, MSS². Cantab. & Cot. *ſilent, quod* MS. Ben. *ſupplet.*

20. *De Honorio defuncto, &c.* MSS². *eadem ſilent. tamen* Ben. *ſupplet.*

21. *Vt mediterraneorum Anglorum provincia ſub Peada Pendæ filio fuerit Chriſtiana facta.*

22. *Vt Orientales Saxones rectam Dei fidem, quam ii dudum abjecerant, ſub Sigberechto eorum Rege, idque Zelo Oſwii Regis, & Cedda ad illos prædicante, denuo acceperint.*

23. *Vt idem Epiſcopus Cedda acceperit à Rege Edil-*

ꝑalde ſume ſtoꝑe mýnſteꝛ on to timbꝛianne· ⁊ þa mid halgum gebedum ⁊ fæſtenum dꝛihtne gehalgode ⁊ be hiſ foꝛðfoꝛe;

24. Ðæt Meꝛcna mægð oſſlegenum Pendan hýꝛa cýninge Cꝛiſteſ geleafan onfengon· ⁊ Oſꝑio ſe cýning foꝛ ðam ſige ſealdan him foꝛ * gode æhta mila· ⁊ tꝑelf bocland * gode mýnſteꝛ on togetimbꝛianne;

* godeſ lufon. B.

* to þam mýnſtꝛe ſealde ⁊ foꝛgeaf. B. & C.

27. Ðæt Ecbýꝛht ſe halga ꝑeꝛ of Angel cýnneſ cýnne acenned munuc lif ꝑæſ lædende on Hibeꝛnia;

28. Ðæt foꝛðfeꝛdum Tudan. Ꝑilfꝛiþ ꝑæſ ſended on Gallia· ⁊ þæꝛ ꝑæſ gehadod fꝛam * ſeðelbýꝛhte þam biſceope· ⁊ Ceadda on ꝑeſt Seaxum fꝛam Ꝑine biſcope. ⁊ hi begen ꝑæꝛon Noꝛðhýmbꝛum to biſcopum gehalgode;

* ſeðelbꝛýhte C.

29. Ðæt ſe Mæſſe Pꝛeoſt Ꝑigheaꝛd aꝛcebiſceope to gehadianne * of Bꝛeotene to Rome ꝑæſ onſended· þonone ſona hi hideꝛ onſendon geꝑꝛitu þæſ Apoſtolican Papan ðæꝛ cýddon hine foꝛðfeꝛende;

* of. C. on. *Cant.*

30. Ðæt eaſt Seaxan on þa tid ðæſ mancꝑealmeſ to deofolgýlde ꝑæꝛon eft gecýꝛde· ⁊ eft þuꝛh ða geoꝛnfulneſſe Geꝛmanuſ ðæſ biſceopeſ hi ſona fꝛam heoꝛa gedꝑolan ꝑæꝛon eft gecýꝛde;

Heꝛ endað * ſeo þꝛidde boc·
Heꝛ onginnaþ ſeo feoꝛþe boc.

* þa capitulaſ C.

Ðſette * foꝛðfeꝛdum Deuſdedit ſe aꝛcebiſceop· ⁊ Ꝑigheaꝛd ꝑæſ þam biſcop hade to onfonne. ⁊ to Rome onſended. ac hi ðæꝛ foꝛðfeꝛdon. ⁊ Ðeodoꝛuſ ꝑæſ to Aꝛcebiſcope gehalgod. ⁊ mid Adꝛiane þam Abbude ꝑæſ to *Bꝛeotone onſended;

* foꝛðfeꝛendum. B.

* to Rome. C.

2. Ðæt Ðeodoꝛuſ ſe Aꝛcebiſceop gond feꝛendum ealle Angel

waldo quendam locum monaſterii conſtruendi: & tum poſtea ſanctis orationibus & jejuniis domino conſecraverit, & de ipſius obitu.

24. Vt Merciorum provincia occiſo Penda illorum Rege Chriſti fidem acceperit: & Oſwius Rex pro illa victoria octo milliaria & duodecim poſſeſsiones Deo ad monaſteria conſtruenda dederit.

25, & 26 deſunt Sax.

27. Vt Egbercht ille ſanctus vir de Anglicæ Gentis natione ſatus monaſticam vitam duxerit in Hibernia.

*28. Vt defuncto Tuda Wulfridus fuerit miſſus in Galliam, & ibi ordinatus ab Ethelbirtho Epiſcopo; & Ceadda in occidentali Saxonia à Wino Epiſcopo: & ii ambo erant Nordhumbrorum epiſcopi * conſecrati.*

* ordinati.

29. Vt miſſalis ſacerdos Wighardus in Archiepiſcopũ ordinandus de Britannia Romam fuerit miſſus: vnde citò huc remiſerunt per ſcripta Apoſtolici Papæ quibus ibidem narraverant illum obiiſſe.

30. Vt Orientales Saxones in illo tempore mortalitatis ad idololatriam fuerint reverſi: & poſtea diligentiâ Germani Epiſcopi, ii mox à ſuo errore fuerint averſi.

Hîc deſinit tertius liber.
Hîc incipit quartus liber.

UT defuncto Deus-dedit Archiepiſcopo, Wighardus poſtea fuerit Epiſcopatum ſuſcepturus: & Romam miſsus, ſed is ibidem defunctus eſt, & Theodorus erat in Archiepiſcopum conſecratus, & cum Adriano Abbate ſit Britanniam miſſus.

2. Vt Theodoro Archiep°. peragrante omnes Anglorum

cýnneſ

cýnnes cýricum mid rihte geleaf-
fulre sodfæstnýsse. ⁊ sþýlce eac
mid halgum geþritum ⁊ stæf-
cræstum hi georne het beon
lærende· ⁊ ꝥ Putta for Damiana
æt Hrofeceastre to bisceop þæs
gehalgod;

3. Ðæt Ceadda be þam ðe þe ær
bufan sprǽcon· mýrcna mægðe
þæs biscop seald· ⁊ be his life· ⁊
be his forðfore· ⁊ be his býri-
genne;

4. Ðæt Coloman se bisceop
forletenre Breotone tþa mýn-
stro on Scottum geþorhte.
oðer þam Scottum· oðer þam en-
gliscan ðe hi mid hine ðider ge-
lædde;

5. Be deaðe Osþies ⁊ Ecbýrhtes
þara cýninga ⁊ be þam sinoðe þe
geþorden þæs æt * Heortfeorda
þam þæs foresittende se arcebi-
scop Ðeodorus;

6. Ðæt * adune asetton of þam
biscop rice Þinfriðe· Seaxulf his
biscop *rice onfeng· ⁊ Ercenþold
east Seaxum þæs biscop seald;

7. Ðæt on * Berccingum þam
mýnstre mid heofonlice leohte
getacnod þæs hþær gesette beon
sceoldon þa lichaman haligra
* fæmnena.

8. Ðæt on þam ýlcan mýnstre
sum lýtel sþeltende cniht be na-
man genemde ða Mýnster fæmnan
ðe him æfter fýligende þæs ⁊ ꝥ
oðrum of lichaman utgangendum
sumne dæl geseah ðæs heofonlican
leohtes;

9. Hþýlce heofonlica tacna æt-
ýþde þæron þa ða seo modur sýlf
þære gesomnunge of middan earde
*ferde. Ðæt Torhtgýð seo godes
þeoþen ðreo gear æfter ðære
hlæfdian forðfore þa * geta on
life hæfd þæs;

* Heo-
rot-
forda.
C.

* of
dune. B.

* scire.
C.

* Beor-
cengum
C.

* min-
ster.C.

* gelende
B.

forþ-
ferde.C

* gita.
B. & C.

*ecclesias cum rectitudine & fidei veritatis, & similiter quoque cum Sanctis Scripturis & artibus *metricis illos studiosè jusserit esse erudiendos. Et ut Putta pro Damiano apud Rosensem Ecclesiam Episcopus fuerit consecratus.*

*grammaticis

3. Ut Ceadda de quo nos antè suprà diximus, Merciorum Provinciæ fuerit Episcopus datus; & de ejus vita. & de obitu, & de ipsius sepultura.

4. Ut Colmannus Episcopus, relictâ Britanniâ, duo Monasteria in Scotia fecerit; unum Scotis, alterum Anglis, quos secum illuc adduxerat.

5. De morte Oswi & Ecgberti Regum, & de Synodo quæ facta fuit Herudfordiæ, cui erat Præses Archiepiscopus Theodorus.

6. Ut deposito ex Episcopatu Winfrido, Sexwulfus ejus Episcopatum acceperit: & Earconwaldus Orientalibus Saxonibus fuerit Episcopus datus.

*7. Ut in Berecingensi Monasterio per cælestem lucem significatum fuerit, ubi posita esse debeant corpora *sanctarum virginum.*

* sanctimonialium.

8. Ut in eodem Monasterio quidam moribundus puerulus, nomine compellaverit Monasterii [ejusdem] virginem, quæ post illum secutura erat: & quòd alia de corpore egressura aliquam partem aspexerit cælestis lucis.

9. Quæ cælestia signa ostensa sint, cùm & ipsa mater congregationis è mundo exierit. Ut Thorithgid Dei famula tres annos post Dominæ obitum usque adhuc in vita detenta fuerit.

10. Ðæt

10. Ðæt æt þam lictune ðæs mynstres an blind wif hine wæs gebiddende· ⁊ forðam onfeng þam beorhte hine eagena;

10. *Vt ad cameterium ejusdem Monasterii quædam cæca fœmina oraverit, & ob id receperit lumen oculorum.*

11. Ðæt se cyning ðæne ylcan mæghebbe on munuclicum drohtnunge his life geendode;

11. *Vt Rex ejusdem Provinciæ Sebbe, in Monastica conversatione vitam finierit.*

12. Ðæt west Seaxna biscop-had fore Eleuþerio hædde wæs onfonde· ⁊ done æt Hrofeceastre fore Puttan Cwichelm onfeng· ⁊ fore him Gismund. ⁊ eac hwylce ða wæron Norðan-hymbra biscopas. Ðæt se steorra ætywde se is cometa nemned· ⁊ þreo monað wæs puniende. ⁊ symble on *uhta tid wæs upynnende. on þam ylcan geare Ecfriþ Norðan-hymbra cyning adræfde Wilfrið *þone arwyrðan biscop;

12. *Vt Occidentalium Saxonum Episcopatum pro Eleutherio Hædde acceperit: & Episcopatum Rosensis ecclesiæ pro Putta, Quichelmus acceperit, & pro ipso Gismundus: atque etiam qui tunc fuerint Nordan-Humbrorum episcopi. Vt stella apparuerit quæ dicitur cometa, & tres menses fuerit permanens, & semper matutino tempore oriebatur: in illo eodem anno Ecgfridus Nordan-Humbrorum Rex expulit Reverendum Episcopum.*

* uhtæ tíd. C.

* ut. B.

13. Ðæt Wilfrið biscop Suð-Seaxna mægðe to Criste gecyrde· þeo hæðene him ðanon gepitendum fore ðære grimman þeonda* ofdrycnesse agenne biscop habban ne mihte ;

13. *Vt Wilfridus Episcopus Australium Saxonum provinciam ad Christum converterit: veruntamẽ ipso indè reverso ob atrocis hostiũ oppressionem, proprium Episcopum (eadem scil. provincia) habere nequiverit.*

* þrýnnesse. B.

14. deest Sax.

16. Ðæt ⁊ Galond wiht onfeng cristene bigengan þæs tegen cynelice cnihtas æftèr þon onfangenan fulluhtes bæðe rona wurðon ofslegene;

15, 16. *Vt Insula Vecta susceperit Christianos incolas, cujusduo regii pueri postea accipientes baptismi lavacrum statim erant interempti.*

17. Be þam synode se wæs gesomnad on þam felda se wæs genemned Hæþfelð andweardan þam arcebiscop Theodore;

17. *De Synodo quæ fuerat facta in campo, qui fuit nominatus* Hathfeld, *præsidente Archiepiscopo Theodoro.*

* præsente. Sax.

18. Be Johanne þam heahgenge þæs Apostolican setles se fore lange com to Breotone;

18. *De Johanne Summo Cantore Apostolicæ sedis, qui propter docendum venerat Britanniam.*

19. Ðæt seo Cwen Æðeldryð clæne mæden þurh wunode þæne lichama on byrigenne gemenged be-
* þegen cyning-as. C.
on ne mihte. ⁊ be þam hymene he se be hine gesohte ;

19. *Ut regina Ætheldrythapura virgo permanserit, cujus corpus in sepulchro corruptum esse haud potuit, & de* hymno *quem nos de illa consecimus.*

* at in ipsa hiſtor. Saxon. hymnus deeſt.

20. deest Sax.

21. Ðæt se biscop Theodorus betweox Ecgfriðe· ⁊ Æðelrede þam * cyningum sibbe * gesohte;

21. *Vt Episcopus Theodorus inter Ecgfridũ & Æthelredum reges pacẽ fecerit.*

* gesætte. B.

22. Ðæt

22. Ðæt ða benda rumes ge-
*to rli- hæftes *to lysende pæron þonne
tene. B. þos him mærran sungene pæron;
23. Be lyfe ⁊ þosþfore Hilde þæ-
re Abbudisran;
24. Ðæt on hire mynstre pæ-
rum brodor þam godcundlice þos-
gifen pæs seo gyfu to ringanne;
25. Hpilc gesihþ rumum godes
pere ætýpde ær þam de þ mynstер
æt Coludesbýrig mid bryne þos-
numen pære;
26. Be deade þara tpegea cýnin-
ga Ecfers ⁊ Hlotheres;
27. Ðæt se arihtnes pes Cud-
brýht pæs biscep geporden. ⁊ þ
he ða gyt on munuclicum life ge-
reted læde ⁊ bodade;
28. Ðæt se ylca pes Cuðbýht-
us on ancer life gereted an ea
rprinc of dritre eorðan gebio-
dende up gelædde· ⁊ ænne æcer of
ðam gepinne his agenre handa ofer
þa tid ðæs sæteres onfenc;
29. Ðæt se ylca Bp' Cuþbrýht
his forþfore ða toweardan Here-
bebýrhto þam ancran forecwæde;
30. Ðæt his lichoma æfter end-
leofon gearum his býrigenne pæs
clæne ælcere brosnunge funden. ⁊
gemeted. ⁊ æfter noht mycele
fýrste. ðæs his æfterfýligend of
*gepat· þýrrum middan earde *geferde;
B. 32. Ðæt æt his reliquium nu
forþ- nigan pæs rum man gehæled þam
ferde.B ðære adle his eagan. Ðæt oðer æt
his býrigenne þam lyfte adle pæs
gehæled;
Her endað seo feorðe boc·
Her onginneð seo fifte boc.

Ðæt ðelpolo Sce' Cuþbeorhtes æfterfýligend on ancer regle
*on life *ond life gereted þam pinnendum
in vita. MS. Cant & Cot. broðrum on re gebiddende done rtorm he gestilde ⁊ gestilde;

22. *Ut vincula cujuſdam captivi ſoluta fuerint, cum pro eo Miſſæ cantatæ eſſent.*

23. *De vita & obitu Hildæ Abbatiſſæ.*

24. *Quòd in ejus Monaſterio fuerit quidam frater cui divinitus conceſſum erat donum canendi.*

25. *Qualis viſio cuidam Dei viro apparuit, priuſquam illud Monaſterium Colodanæ urbis incendio conſumptum eſſet.*

26. *De morte illorum duorum Regum Ecgfridi & Lotheri.*

27. *Ut Domini vir Cudbertus ſit Epiſcopus factus: & quòd ille adhuc in monaſtica vita poſitus docuerit & vixerit.*

28. *Ut idem vir Cudbertus in Anachoretica vita poſitus, quendam aquæ fontem de arida terra orando produxerit, unámq; *meſſem de laboreſuarum manuum ultra tempus ſerendi acceperit.* *ſegetem.

29. *Ut idem Epiſcopus Cutbertus ſuum obitum futurum Hereberto anachoretæ prædixerit.*

30. *Ut corpus illius poſt undecim annos ſepulturæ fuerit immune cujuſvis corruptionis repertum & inventum: & poſt non multum temporis, ejus ſucceſſor de hoc præſenti mundo tranſierit.*

31, 32. *Ut ad ejus reliquias nuper fuerit quidam homo ſanatus à languore ſuorum oculorum: ut alter ad ejus tumbam à paralytico morbo fuerit curatus.*

Hîc deſinit quartus liber: Hîc incipit quintus liber.

UT Ethelwoldus S. Cudberti ſucceſſor in anachoretica ſede & vita poſitus laborantibus fratribus orando tempeſtatem compoſuerit & ſedaverit.

2. Ðæt ſe biſcop Johannes ænne dumbne monn gebiddende gehælde;

3. Ðæt ſe ylca biſcop an adliende mæden gebiddende gehælde;

4. Ðæt he anes gefidmannes pif untruum mid gehalgode pætere *gelacnode;

* gehælde. B

5. Ðæt ſe ylca biſcop anes gefidmannes cniht * gebiddende fram deaðe * gecigde;

* gelædende. C.

6. Ðæt he hiſ Pheorta ænne of horſe fallende ⁊ gebrysedne gelice gebiddende ⁊ bletsigende fram deaðe gecyrde;

* gecirde. C.

7. Ðæt Ceadpala peſt Seaxna cyning to gefullianne com to Rome· Ða eft hiſ æfterfylgend ine ða ylcan þæſtcaldaſ þara eadigra Apoſtola * eft gefohte;

* eftſul. B.

9. Ðæt forðferdum Deodore done Arcebiſcop had Beorhtpald onfeng. ⁊ betpeox oðra monige þe he gehadode eac ſpylce Tobium done gelæredeſtan pes dæge cyninges æt Hrofceaſtre biſcop gehalgode;

10. Ðæt ſe halga pes Æcbyrht * becuman polde on Gefmaniam to bodianne godcunde lare. Ac he ne mihte. ac Pihtbyrht þyder becom for him. ⁊ dær * nopht nefne mede. ⁊ þa eft pær ham hpeorfende on Scotland þanon he ær becom;

* becuman. B.

* nahte. B. & C.

11. Ðæt Pilbrord on * Frysena lande bodiende monega to drihtne gecyrde· ⁊ ſ hiſ geferan tpegen * healicne martyrdom pæron þroiende;

* Frefland. *B. & C.

* healicne martyrdom. C.

12. Ðæt ſe arpurða pes Sridbyrht on Bpeotone ⁊ Pilbrord æt Rome biſcopaſ pæron Frefna þeode gehalgode;

13. Ðæt rum on Norðanhymbra mægðe of deaðe ariſende rume ſpiðe ondryrlicu ⁊ eac to gepil-

2. *Ut Epiſcopus Johannes quendam mutum hominem * benedicendo curaverit.*

* Sax. orando

3. *Ut idem languentem puellam orando ſanaverit.*

4. *Ut ille cujuſdam comitis conjugem infirmam, per benedictam aquam curaverit.*

5. *Ut idem Epiſcopus cujuſdam comitis puerum orando à morte revocaverit.*

6. *Ut ille ſuorum ſacerdotum quendam de equo cadentem & contuſum ſimiliter orando ac benedicendo à morte revocaverit.*

7. *Ut Ceadwalla occidentalium Saxonum Rex ad baptizandum venerit Romam, ſicut poſtea ejus ſucceſſor Ina, eadem limina beatorum Apoſtolorum petierit.*

8, 9. *Ut defuncto Theodoro, Archiepiſcopatus gradum Beorhtwaldus acceperit, & inter alios complures quos ordinavit, etiam ſimiliter Tobiam doctiſſimum virum Eccleſiæ apud Rhoſeceſtriam Epiſcopum conſecraverit.*

10. *Ut Sanctus vir Ecbertus venire voluerit in Germaniam ad prædicandam divinam doctrinam, ac is nequiverit: ſed Wihtbertus illuc acceſſerit pro illo: Et ibi nihil unquam profecerit: & tum poſtea fuerit domum reverſus in Scotiam, unde is antea venerit.*

11. *Ut Wilbrordus in Freſia terra prædicans, multos ad dominum converterit, & ut ejus ſocii duo * nobile Martyrium fuerint paſſi.*

* Sax. ſublime.

12. *Ut venerabilis vir Swithbertus in Britannia & Wilbrordus Romæ Epiſcopi fuerint Freſiæ gentis conſecrati.*

13. *Ut quidam in Nordan-Humbrorum Provincia à morte reſurgens quædam valde tremenda, atque etiam*

nienne

nienne ðaþe he geseah secgende þæs

14. Ðæt ongean þam oðer to deaþe becumende geseah him fram deoflum to brohte beon ða boc his agenra sýnna;

15. Ðæt eft oðer speltende him þa getealdon stope mid helparum his agenra þita geseah;

16. Ðæt monega cýricean on Hibernia læredum Athamnano þa eall geleaflican eastran onfengon. ⁊ be ealdelme se ða boc de uirginitate ⁊ eac oþra manega geþorhte ge eac þ suð Seaxan agenne biscopas onfengon Sadbýrht ⁊ Sollan ⁊ þeast Seaxan onfengon Danielum ⁊ Aldelmum· ⁊ be Aldelmes geþritum;

20. Ðætte Cýnred Mercna cýnýng· ⁊ Offa east Seaxna cýning on munuclicum hadum to Rome becom. ⁊ þær heora lif geendode. ⁊ be life ⁊ forþfore þæs arþurðan biscopes Þilfriþes;

21. Ðæt þam Saufæstan Abbude Adriano Albinus æfter fýligde· ⁊ fram þam biscope Þilfriþe Acca his Mæssepreost biscophade onfeng;

22. Ðæt se Abbud Ceolfrið Peohta cýninge * Neaton haten heah cræftigan somod· ⁊ eac epistolam be healdnesse rihtre eastran onsende;

23. Ðæt ðamunecas on Hii þam ealonde mid him ðam underþeoddum mýnstrum þa ða riht geleaffullan eastran (bodiendum Ecbýrhte· ⁊ læredum) þeorþian ongunnon;

24. Be forþfore Tobias þæs biscopes æt Hrofesceastre ⁊ Ecgbýrhtes þæs arþurþan biscopes * on þone forman Sastern dæg. ⁊ ðý ýlcan geare forþferde Osric Norðanhýmbra cýning;

Hþýlc se staþol is on ⁊ þeardnesse Angel cýnnes þeode ge eac ealre Breotone;

* Naitan. B. Naiton C.

* on þone forman dæg. eastern dæg. B. *Primo die scil. die Paschæ.*

desideranda quæ ipse viderat enarrans fuerit.

14. *Vt è contra alter ad mortem veniens viderit sibi à dæmonibus oblatum esse codicem suorũ ipsius peccatorũ.*

15. *Vt item alter moriturus sibi deputatum locum apud inferos suarum ipsius pœnarum viderit.*

16. *Vt plurimæ ecclesiæ in Hibernia docente Adamnano catholicum pascha susceperint: & de Aldhelmo, qui librum de Virginitate, atque etiam aliis multis fecerit:*

19 *Tum etiam ut Australes Saxones proprios Episcopos acceperint, (viz.) Sadbertum & Eollan; & occidentales Saxones acceperint Danielem & Aldhelmum: & de Aldhelmi scriptis.*

20. *Vt Cenredus Merciorum Rex, & Offa Orientalium Saxonum rex, in monasticis habitibus Romam venerint, ibiq; suam vitam finierint: & de vita & obitu venerabilis Episc. Wilfridi.*

21. *Vt religiosissimo Abbati Adriano Albinus successerit, & (statim) ab Episcopo Wilfrido Acca ejus missalis sacerdos Episcopatum (vel Episcopi ordinem) acceperit.*

22. *Vt Abbas Ceolfridus Pictorum regi Neatonus dicto, architectos (ecclesiæ) simul atque epistolam de observatione recti Paschatis miserit.*

23. *Vt Monachi in Hii insula cum sibi subjectis monasteriis * rectè credentium Pascha (prædicante Egberto, & docente) celebrare cœperint.*

24. *De obitu Tobiæ Episcopi apud Rhofecestriam, & Ecberti venerabilis Episcopi in primo Paschali die. Et eodem anno obiit Osric Nordan---Humbrorum Rex.*

Quis status sit in præsenti Anglicæ gentis nationis, atque etiam totius Britanniæ.

Sed hæc cap. scil. 16, 17, 18 MS. singulis in ipsa hist. desunt.

* *sive Catholicum.*

Swith very
Sithen since
Soth true
Acknowledge only
Drihten Lord
Ane one

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM LIBER I.

CAP. I.

De situ Britanniæ cum Hiberniæ, & priscis earum incolis.

BREOTON ıſ ȝaꝼꝛec-ȝeꝼ Ealonð ꝥæt ꝥæꝼ iuȝeaꝼa ALBION haten. ıſ ȝeꝼeteð betꝼýh Noꝛꝼðæle ⁊ Ꝼeꝛtðæle Geꝼmanie ⁊ Gallie ⁊ Hiꝛꝼanie. ꝥam mæꝛtum ðælum Euꝼope *mycclè ꝼæce * onȝeȝen. ꝥ ıſ Noꝛꝼ ehta hund mila lanȝ. ⁊ * tu hund mila bꝛað. hıt haꝼaþ ꝼꝛam Suþðæle ꝥa mæȝþe onȝean ꝥe mon hataþ Gallia Belȝica. hıt ıſ þelıȝ þıſ Ealond on Ꝼeꝛtmum ⁊ on tꝛeoꝼum mıꝼenlıcꝛa cýnna. ⁊ hıt ıſ * ȝeꝛcꝛæꝼe on læꝼꝼe ꝼceapa ⁊ neata. ⁊ on ꝼumum ꝼtoꝼum ꝼınȝeaꝛbaꝛ ȝꝛoꝼaþ. ꝼꝛýlce eac þeoꝼ eoꝼþe ıſ beꝼenðe mıꝼꝼenlıcꝛa ꝼuȝela. ⁊ ꝼæꝼıhta. ⁊ ꝼıꝛcꝼýllum ꝥæteꝼum· ⁊ * ꝼýll ȝeꝼꝼꝼýnȝum· ⁊ heꝼ beoþ oꝼt ꝼanȝene ꝼeolaꝼ· ⁊ hꝛonaꝼ· ⁊ meꝼeꝼꝼýn· ⁊ heꝼ beoþ oꝼt numene mıꝼꝼenlıcꝛa cýnna ꝼeolcꝼcýlle ⁊ muꝼcule. ⁊ on þam beoþ oꝼt ȝemette ꝥa betꝼtan Meꝼeȝꝛotan ælceꝼ hıꝼeꝼ· ⁊ heꝼ beoþ ꝼꝛýþe ȝenıhtꝼume ꝼeolocaꝼ. oꝼ þam biþ ȝeꝼeoꝛht ꝼe ꝼeoloc ꝼeaða * tælhȝ. præcipuè iſicio abundat & anguillâ.] Capiuntur autem ſæpiſsimè & vituli marini, & delphines, nec non & balenæ: Exceptis autem variorum generibus conchiliorum. In quibus ſunt & muſculæ, quibus incluſam ſæpe Margaritam omnis quidem coloris optimam inveniunt, id eſt, & rubicundi & purpurei & hyacinthini & praſini, ſed maximè candidi.

BRitannia Oceani inſula, cui quondam [b] ALBION nomen fuit, inter Septentrionem & Occidentem locata eſt Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, maximis Europæ partibus multo intervallo adverſa. Quæ per millia paſſuum octingenta in Boream longa, latitudinis habet millia ducenta, [exceptis duntaxat prolixioribus diverſorum promontoriorum tractibus; quibus efficitur ut circuitus ejus quadragies octies ſeptuaginta quinque millia compleat.] Habet à meridie Galliam Belgicam [cujus proximum litus tranſmeantibus aperit civitas quæ dicitur [c] Rutubi portus, qui portus à gente Anglorum nunc corruptè Reptaceſtir vocata, interpoſito mari à Geſſoriaco Morinorum gentis litore proximo trajectu, milliarium quinquaginta, ſive, ut quidam ſcripſêre, ſtadiorum quadringentorum quinquaginta. A tergo autem, unde Oceano infinito pater, Orcadas inſulas habet.] Optima frugibus atque arboribus Inſula, & alendis apta pecoribus ac jumentis. Vineas etiam quibuſdam in locis germinans; ſed & avium ferax terrâ marique generis diverſi, fluviis quoque multùm piſcoſis, ac fontibus præclara copioſis. [Et quidem

* *Nobilis inſula.* MS. D. W.

* mycclè ꝼæce. *deeſt* B.
*onȝen C.
*tꝼa. C.
*ꝼcꝼeoꝼe. C.
* ꝼæl. C.
* ꝼæll. B tæȝl. C.

ðone ne mæg sunne blæcan· nêne
* B. [*pen] þýsdan·ac sy he bið ýlda
negn. C sy he sægenna bið. hit hafað eac
þis land sealt seaðas. ⁊ hit hafað
hat sæten· ⁊ hat baðo ælcene
ýldo· ⁊ hade. ðurh to ðælede
stope gesceape; ðýlce hit is
eac benende on secga onum aned.
*ineneg ⁊ *sprenes. leaðes ⁊ seolsnes;
B. hes bið eac gemeted gagates. se
*sýlce stan bið *blæc gým gif mon hine
B. on fýr deð. þonne fleoð þæs neð-
ðan on weg; Þæs þis galond
* iu. B. eac*geo gewurðað mid þam æðele-
ieo. C. stum Ceastrum. aneg pana þrit-
tigum. ða se pæson mid wealle
lum. ⁊ torrum· ⁊ geatum· ⁊
þam trumegtum locum getim-
brade. butan oðrum læssan un-
þim Ceastra. ⁊ for ðan se ðis
galond undeg þam sýlfum norð-
dæle midðan geardeg nýht lig-
eð. ⁊ leohte nihte on sumera
hafað; ða þ oft on middre
nihte geflit cýmeð þam be heal-
denðum hwæðer hit si se æfen
glommung se on morgen da-
gung. is on ðon sweotol ðæt
þis galond hafað mycele lengran
dagas on sumera. ⁊ sua eac nihta
on pintra ðonne ða suð dælas
middan geardeg;

* nu. Ðis galond * nu on ðeard-
deest. B. nýsse æftes time fif Moyses
boca dam seo godcunde æ appit-
en is· fif deoda geneorðum æn-
ne pidom dæge hean soþfæst-
*anneg- nýsse· ⁊ ðæge soþan * heanesse
se. B. smeað ⁊ andettead. þ is on An-
gol cynnes geneorde· ⁊ Brittа·
⁊ Scotta· ⁊ Peohta·⁊ Ledenpapa·
þ an is þ Leden onsmeaunge ge-

Sunt & cochleæ satis superq; abundantes, quibus tinctura coccinei coloris conficitur. Cujus rubor pulcherrimus nullo unquam solis ardore, nullâ valet pluviarum injuriâ pallescere: sed quo vetustior, eo solet esse venustior. Habet fontes salinarum, habet & fontes calidos, & ex eis fluvios balnearum calidarum, omni ætati & sexui per distincta loca juxta suum cuiq. modum accommodos. [Aqua enim (ut sanctus Basilius dicit) fervidam qualitatem recipit, cùm per certa quædam metalla transcurrit, & fit non solùm calida, sed & ardens.] Quæ etiam venis metallorum æris, ferri, plumbi, & argenti fœcunda, gignit & lapidem Gagatem plurimum optimúmque. Est autem nigrogemmeus, & ardens igni admotus, incensus serpentes fugat; Attritu calefactus adplicita detinet æquè ut succinum. [d] Erat & viginti & octo Civitatibus quondam nobilissimis insignita, præter castella innumera, quæ & ipsa muris, turribus, portis ac seris erant instructa firmissimis. Et quia prope sub ipso Septentrionali vertice mundi jacet, lucidas æstate noctes habet, ità ut medio sæpe tempore noctis in quæstionem veniat intuentibus, utrùm crepusculum adhuc permaneat vespertinum, an jam * advenerit matutinum: [utpote nocturno sole non longè sub terris ad Orientem Boreales per plagas redeunte.] Unde etiam plurimæ longitudinis habet dies æstate, sicut & noctes contrà in bruma: [sole nimirum tunc in Lybicas partes secedente, id est, horarum decem & octo.] Plurimæ item brevitatis noctes æstate, & dies habet in bruma [hoc est, sex solummodo æquinoctialium horarum. Cùm in Armenia, Macedonia, Italia, cæterisque ejusdem lineæ regionibus longissima dies sive nox quindecim, brevissima novem compleat horas.]

* *perventrit.* W.

Hæc in præsenti juxta numerum librorum, quibus lex divina scripta est, quinque gentium linguis unam eandémque summæ veritatis & veræ sublimitatis scientiam scrutatur & confitetur; Anglorum videlicet, Britonum, Scotorum, Pictorum, & Latinorum, quæ meditatione scripturarum cæteris omnibus [est facta] commu-

pnita

ꝑꝛɪꝛa eallum þam oþꝛum ȝemæ-
ne. on ꝑꝛuman æꝛeꝛꞇ pæꝛon þýꝛ-
ꝛeꝛ Ȝalondeꝛ bɪȝenȝan Bꝛýꞇꞇaꝛ
ane. ꝑꝛam þam hɪꞇ naman on-
ꝓenȝ ɪꝛ þ ꝛæd· ðæꞇ hi comon
ꝑꝛam Aꝛmoꝛɪcano þæꝛe mæȝeþe
on Bꝛeoꞇone. ⁊ ða ðuþ ðælaꝛ
þýꝛeꝛ Ȝalondeꝛ him ȝeꝛæꞇon ⁊
ȝe ahnodon. ða ȝelamp æꝛꞇeꝛ
þon þ ꞇe Peahꞇe ðeod com oꝛ
Scýþþɪa landɛ on ꝛcɪpum. ⁊ ða
ýmbæꝛnðon eall Bꝛeoꞇone ȝe-
mæꝛo. þ hi comon on Scoꞇland
upp. ⁊ þæꝛ ȝemeꞇꞇon Scoꞇꞇa
þeode. ⁊ him bæðon ꝛeꞇleꝛ ⁊ eaꝛ-
*beꞇpýx B. ðunȝ ꝛꞇoꝛe on heoꝛa landɛ *be-
ꞇpýh him. * ⁊ꝛꝛeaꝛedon Scoꞇ-
* þa. B. ꞇaꝛ. þ heoꝛa land ne þæꝛe ꞇo
þæꝛ mýcel. þ hi mihꞇon ꞇꝛa þe-
oðe ȝehabban. ac cꝛæðon. þe ma-
ȝon eoꝛ ꝛellan halꝓendɛ ȝe-
þeahꞇe hꝛæꞇ ȝeðon maȝon. þe
ꝑɪꞇan heonan noht ꝛeoꝛ oþeꝛ
ealond eaꝛꞇ ꝑihꞇe. þ þe maȝon
oꝛꞇ leohꞇum ðaȝumȝeꝛeon. ȝɪf
ȝe þ ꝛecan þýllaþ. þonne maȝon
ȝe þæꝛ eaꝛðunȝ ꝛꞇoꝛe habban.
*þeꝛed. B. oþþe ȝɪf hþýlc eoꝛ *þɪþꝛꞇondeþ.
þonne ȝeꝛulꞇumiaþ þe eoꝛ; Ða
ꝓeꝛðon Peohꞇaꝛ ɪn Bꝛeoꞇone. ⁊
onȝunnon eaꝛðɪȝanþaNoꝛþ ðæl-
aꝛ þýꝛeꝛ Ȝalondeꝛ. ⁊ Bꝛýꞇꞇaꝛ
ꝛꝛa þe æꝛ cꝛæðon ða ꝛuþ ðælaꝛ;
* þa þa. B. * Mɪð þý Peohꞇaꝛ þɪꝛ næꝛðon
bæðon him ꝑꝛam Scoꞇꞇum. ða
ȝeþaꝛedon hi ðæꝛe aꝛeðneꝛꝛe. ⁊
him þɪꝛ ꝛealðon. þ þæꝛ ꝛeo þɪꝛe
on ꞇꝛeon cýme. þ hi þonne ma oꝛ
þam þɪꝛ cýnne him cýnɪnȝ cuþan.
þonne oꝛ þam pæꝛneð cýnne. þ
*ȝɪꞇ. B. * ȝeꞇ ꞇo ðæȝ ɪꝛ mɪð Peohꞇum
healðen; Ða ꝓoꝛþȝonȝenꝛe ꞇɪðe
æꝛꞇeꝛ Bꝛýꞇꞇum ⁊ Peohꞇum.
ðꝛɪðde cýnn Scoꞇꞇa Bꝛeoꞇone
* Peoh- ꞇa·C. onꝓenȝ. on *Pehꞇa ðæle. þa pæꝛon
cumene oꝛ Hibeꝛnia Scoꞇꞇa Ȝa-

nis in primis hæc inſula Britones
ſolùm, à quibus nomen accepit,
incolas habuit, qui de tractu Ar-
moricano (ut fertur) Britanniam
advecti, auſtrales ſibi partes illius
*vindicarunt. [Et cùm plurimam *vendicarunt; W.
inſulæ partem (incipientes ab au-
ſtro) poſſediſſent,] contigit[e] gen-
tem Pictorum de Scythia (ut per-
hibent) longis navibus non multis
Oceanum ingreſſam [circuma-
gente flatu ventorum] extra fines
omnes Britanniæ Hiberniam per-
veniſſe, [ejúſque Septentrionales
oras intrâſſe] atque inventâ ibi
gente Scotorum ſibi quoque in
partibus illius ſedes petiſſe [nec
impetrare potuiſſe. Eſt autem Hi-
bernia inſula omnium poſt Bri-
tanniam maxima, ad Occidentem
quidem Britanniæ ſita: ſed ſicut
contra Aquilonem ea brevior, ità
*in meridiem ſe trans illius fines *ità ut, W.
plurimùm protendens, uſq; con-
tra Hiſpaniæ Septentrionalia,
quamvis magno æquore interja-
cente, pervenit. Ad hanc ergò
uſque pervenientes navigio Picti
(ut diximus) petierunt in ea ſibi
quoque ſedes & habitationem
donari.] Reſponderunt Scoti,
quòd non ambos eos caperet in-
ſula: ſed poſſumus (inquiunt) ſa-
lubre vobis dare conſilium, quid
agere valeatis. Novimus inſulam
aliam eſſe non procul à noſtra
contra ortum ſolis, quam ſæpè
lucidioribus diebus de longè aſpi-
cere ſolemus: Hanc adire ſi vul-
tis, habitabilem vobis facere va-
leatis: vel ſi qui reſtiterint, nobis
auxiliariis utimini. Itaque pete-
tes Britanniam Picti habitare per
Septentrionales inſulæ partes cœ-
perunt; Nam auſtrinas Britones
occupaverant: Cúmque uxores
Picti non habentes peterent à
Scotis, eâ ſolùm conditione dare
conſenſerunt, ut ubi res veniret in
dubium, magis de fœminea re-
gum proſapia, quàm de maſculina
regem ſibi eligerent; quod uſque
hodie apud Pictos conſtat eſſe
ſervatum. Procedente autē tem-
pore Britannia poſt Britones &
Pictos tertiam Scotorum natio-
nem in Pictorum parte recēpit.
Qui duce Reuda de Hibernia

londe

londe mid heora hejevogan Reada hatte. of ða mid ꝼreondſcipe· ⁊ ða mid gefeohte him ſylfum betpih hiſ ebel⁊eaſdung ſtope geahnodon ða hi nugeſt habbaþ. ꝺ cynn nu geond to dæg Dalſeadingaſ pæſton hatene ⁊ Hibernia Scotta ſalond iſ on bpæd hiſ ſtealleſ. ge on halfendneſſe. ge on ſmylcnyſſe lyfta iſ betepe mycle ponne Bpeotone land. ſpa ꝺ ðæſ feldon ſnau leng ligeþ. ponne ðpý dageſ. ⁊ hæp nænig man foſ ſintſeſ cyle on ſumeſa heg ne maþ. ne ſcýpene hiſ neatum ne timbpeþ. ne hæſ monn ænigne * ſnicendne pýpm. ne ættepne gefihþ. ne hæſ ænig nædpe lifian ne mæg. foſ ꝺon. of Bpeotone nædpan on ſcipum lædde pæſton. ſona ſpa hi ðæſ landeſ lyfte geſtuncan ſpa ſpulton hi. eac neah ꝺan ealle ða þing ꝺe ðanon cuma ð. piþ ælcum attpe magon. ꝺ to tacne iſ ꝺ ſume menn geſapon ða ꝺe pæſton ꝼnam nædpan geſlegene. ꝺ man ſcoſ ða ða boca leaſ ꝺe of Hibernia coman. ⁊ ða ſceaſtan ðýde on pætep ⁊ ſealde ðpincan ðam mannum ⁊ ſona pæſ ꝺ attep opepnumen. ⁊ hi pæſton gehælde. iſ ꝺ *mid. Salond pelig * on meolcum. ⁊ on hunige. ⁊ ꝺingeapdaſ peaxaþ on ſumum ſtopum. ⁊ hit iſ ſiſcpýlle. ⁊ ſugolpýlle. ⁊ mæpe on huntunge heopta ⁊ ſpana. ðiſ iſ agendlice Scotta ebel heonon coman ſeo ðnidde ðeod Scotta. ſpa pe æſ cpæðon. eac be Bpýttum ⁊ Peohtum on Bpeotone;

* ſna-cau ne pýpm. C.

egreſſi, vel amicitiâ vel ferro ſibimet inter eos, ſedes quas hactenus habent, * vindicarunt. A quo videlicet duce uſque hodie Dalreudini vocantur: [nam linguâ eorum dal patrem ſignificat.] Hibernia autem & latitudine ſui ſtatus, & ſalubritate ac ſerenitate aerum multùm Britanniæ præſtat, ità ut rarò ibi nix plùs quàm triduana remaneat: nemo propter hyemem aut fœna ſecet æſtate, aut ſtabula fabricet jumentis. Nullum ibi reptile videri ſoleat, nullus vivere ſerpens valeat. Nam ſæpe illò de Britannia allati ſerpentes, mox ut proximante terris navigio, odore aeris illius [adtacti fuerint] intereant: quin potiùs omnia penè quę de eadem inſula ſunt, contra venenum valent. Denique vidimus quibuſdam à ſerpente percuſſis, raſa folia codicum, qui de Hibernia fuerunt, & ipſam raſuram aquæ immiſſam, ac potui datam, talibus protinus totam vim veneni graſſantis, totum inflati corporis abſumpſiſſe ac ſedâſſe tumorem. Dives lactis ac mellis inſula, nec vinearum expers, piſcium volucrúmque: ſed & * cervorum venatu inſignis. § Hęc autem propriè patria Scotorum eſt. Ab hac egreſſi (ut diximus) tertiam in Britannia Britonibus, & Pictis gentem addiderunt. [Eſt autem ſinus maris permaximus, qui antiquitus gentem Britonum à Pictis ſecernebat; Qui ab Occidente in terras longo ſpatio erumpit, ubi eſt civitas Britonum munitiſſima uſque hodie, quæ vocatur * Alcuith. Ad cujus videlicet ſinus partem Septentrionalem Scoti (quos diximus) advenientes ſibi locum patriæ fecerunt.]

* *progreſſi*, C. & W.

* Tr. Col. & W.

* *caprarum*, MS. ſing. & Sax.

* *Alcluith*. MS. Tr. & Cot. *Aldaich*. W.

NOTÆ.

[a] *Britannia Chriſti Sponſa (Eccleſiæ ſcilicet) hoſpitium, à ſitu, opibus, civitatibus & incolis, unà cum Hibernia nobili & ſorore Inſula, &c. hic capite primo deſcribitur; nam utraſque ut Britannicas complectitur Dionyſius in Periégeſi (ut & alii alibi)*

Δισσὴ νῆσος ἔκαν Βρεττανὶς ἀντία Πέρσης. & paulò pòſt,

——ἑτέρη τις ἔδεν
Νήσος ἐν πόντῳ Βρεττανὶς ἰνηκεσίζη.

Sed

Sed ante adventum Christi cum Sponsâ sua, opes Insulæ, locique commoditas huc in Britanniam Caium Cæsarem tanquam πρόξενον *invitârunt, cap. 2. & Claudium, cap. 3. neque id absque divino consilio factum, ut hinc incolæ Britanni naturâ indomiti, bellis facti mitiores, jugum Christi suave, cap. 4. libentiùs ferant.*

Britannia] *fama percrebuit, an verax nescio, (nec virorum magnorum, Nennii, Galfridi Monumethensis, Pontici Virunnii, Alexandri Nechamii, &c. nec non Joh. Lelandi horum omnium acerrimi defensoris, patrocinio indiget) Brutum Albanium (quem volunt Ascanii Trojani Albæ Italorum conditoris nepotem) Britanniam aut Albionem cum suis occupâsse; hinc antiquitus (ut aiunt) à Bruto,* *Βρυτίας, & * Βρύτον, *Sax. nomen obtinuit. Poeta quidam nostras, & Vetus. MS. Coll. Trin. pag. 10. ità cecinit;*

* Procop. in Goth.
* Hic cap. 7. pag. 31. lin. 30

--------of alle for one Piman
Dat Heleine pas icleped his baitaille furst bigan.
On hey man pas hen bifore ꝥ icleped pas Dardan.
Of him com he gode Bruigt hat pas he furste man
Dat louerd pas in Engelond. asc ich eu telle kan;

Sic Latinè dedi ——hæc unica fœmina, prima
Ante omnes sevit Troiani semina belli
Hanc Britones dixere Helenam, sed Dardanus ille
Excelsus Bruti pater extitit, unde Britanni
Heroum sumpsere genus; fortissimus idem
Hunc orbem primus regere, & dominarier ausus.

Et pag. 19. lin. 7.

After Bruyt his ope name he clepede hit Brutayne;
Insula dicta fuit Brutannia nomine Bruti.

Hæc sive fabula, sive historia, fruge suâ non caruit: (nè veterum prudentiam temerè rejiciamus) hoc enim Bruti exemplo, aliisque doctus Rex Edowardus primus, literis ad Papam Bonifacium missis totam Britanniam, ad lites intestinas inter Anglos & Scotos in æternum dirimendas, unius Regis imperio subesse indicabat; quod non tam insciti â rerum quàm publicæ communitatis & pacis studio historiarum interpretes, Britanni inprimis, tam anxiè excoluerunt. Lege apud Tho. Walsingham Edowardi primi ad Papam responsum.

b *Albion ab albedine rupium ab austro albarum, dici quidam volunt, quale quid Albion in summitate montis Alpium apud Strabonem præ se fert; Albion Hebr.* לבנון Lebanon (*mons thure aut nive albus*) *Libano quippe monti nomine & amœnitate quoque similis,* νῆσος λευκήνιος. *Sic de hac Insula Orpheus in Argonauticis, quod idiomate suo veri Albani, sive Britanni* Inis guin *insulam albam felicissimè exprimunt. Videantur egregiè doctissimi & politissimi viri Joh. Seldeni annotationes in Poly-Olbion Dratonianum Cantic. 1 pag. 19. Cl. Camdeni in nomine Britanniæ. Vide, obsecro, RR^m. Armach. in Primord. à pag. 721 & 733.*

c Rutubi portus, Ῥετάπιον *Ptolemæo: hodie* Richborrow *propè* Sandvicum *Cantiorum.*

d Erat viginti & octo civitatibus, *&c. has omnes vide apud RR. Armachanum luculentissimè commentatione suâ illustratas,* in Primord. *à pag. 59. quas enumerat Henricus Huntingdon, pag. 298. è Gilda sapiente; MS. Bib. Pub. pag. 65. desumptas: ubi scriba Gildæ (quem dicunt) pro Romanorum posuit Normannorum tempore, hac civitatum nomina fuisse. Rectè legit Hen. Huntingdon Romanorum.*

e Unam eandémque, *Anglorum viz. & Britonum* scientiam, *&c. Ven. Beda hic disertè asserit Britones (licèt proprium duntaxat agnoverint Archiepiscopum ritúsque proprios, à moribus licèt Universalis Ecclesiæ nonnihil discrepantes, nullam porrò capitum tonsuram admittentes, nec Christi solennitates (pascha intelligit imprimis) cum Ecclesiæ Christi societate (ut lib. 5. cap. 23. ostendit) celebrantes)* Unam tamen eandémque summæ veritatis & veræ sublimitatis scientiam scrutari, & confiteri: *hoc est, ut MS. Coll. Ben.* anneyre, *unitatem fidei cum reliquis Ecclesiis retinere; hanc fidei unitatem in Columbanis laudat Ven.* *sc. Columbæ successoribus.*

Beda lib. 3. cap. 4. & in Aidano lib. 3. cap. 16. Scotis, & proinde Britannicæ fidei utrisque, Propheticam, Evangelicam, & Apostolicam: quamvis tamen (quoad ritus lib. 2. cap. 2.) plurima unitati Ecclesiæ contraria Britannos facere, Ven. Beda, ut ibidem quoque Augustinus Archiepiscopus, conqueritur. Vide responsionem Abbatis Bangorensis Britannicè ad Augustinum Monachum in Concil. Ill. Dom. Hen. Spelman, ad ann. Christi 601. pag. 109. & in eandem limatissimas ipsius annotationes.

[f] Gens Pictorum de Scythia, *&c. hinc Sax.* Scyttyrc. *lib. 3 cap. 3. an è Cymbrica Chersoneso Scandinavia, sive Thule, vide RR. Armach. p. 578.*

[g] Hæc autem propriè patria Scotorum, *&c. Hibernia scil. sic Beda lib. 3. cap. 19.* ab ipsa (*inquit*) insula; *quam paulò antè* Scotiam *nuncupavit.*

[f] *RR. Armach. primord. pag. 579. 587. 593. 611. 615. 721. &c.*

Cap. 2.

*Ut Britanniam primus Romanorum * Gaius Julius adierit.*

* MS. *sing.* Caius, *edit. Col.*

Þæs Breotone Galond Romanum uncuð oþþæt Gaius se Casere oþre naman Julius. hit mid fyrde gesohte ⁊ geeode syxtygum þintra ær Cristes cyme;

VErùm eadem Britannia Romanis usque ad Gaium Julium Cæsarem [inaccessa atq;] incognita fuit. Qui [anno ab urbe condita * sexcentesimo nonagesimo tertio] ante verò incarnationis Dominicę tempus anno sexagesimo, [functus gradu Consulatûs cum Lucio Bibulo, dum contra Germanorum Gallorúmque gentes, qui Rheno tantùm flumine dirimebantur, bellum gereret, venit ad Morinos, unde in Britanniam proximus & brevissimus transitus est. Et navibus circiter onerariis atque actuariis octoginta pręparatis in Britanniam transvehitur, ubi acerbâ primùm pugnâ fatigatus, deinde adversâ tempestate correptus, plurimam classis partem, & non parvum numerum militum, equitum verò penè omnem disperdidit. Regressus in Galliam, legiones in Hibernia dimisit, ac sexcentas naves utriusque commodi fieri imperavit. Quibus iterum in Britanniam *primo vere transvectus, dum ipse in hostem cum ingenti exercitu pergit, naves in anchoris stantes, tempestate correptæ vel collisæ inter se, vel harænis illisæ ac dissolutæ sunt. Ex quibus quadraginta perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Cæsaris equitatus primo congressu à Britannis victus; ibidem Labienus Tribunus occisus est. Secundo prælio cum magno suorum discrimine victos Britannos in fugam vertit. Indè ad flumen Thamesim profectus est, †quem uno tantùm loco vadis transmeabilē ferunt. ‡ In hujus ulterioris ripa, Cassibellauno duce, immensa hostium multitudo consederat, ripámque fluminis, at penè totum sub aqua vadum acutissimis sudibus præstruxerat. Quarum vestigia sudium ibidem usque hodie visuntur, & videtur inspectantibus, quòd singulæ earum ad modum humani femoris grossæ & circumfusæ plumbo immobiliter hæreant; in profundum fluminis infixæ. Quod ubi à Romanis deprehensum ac vitatum est, Barbari legionum impetum non ferentes, sylvis sese abdidêre, unde crebris eruptionibus Romanos graviter ac sæpè lacerabant. Interea * Trinobantum firmissima civitas, cum * Androgio duce, datis quadraginta obsidibus Cæsari sese dedidit. Quod exemplum secutæ urbes aliæ complures, in fœdus Romanorum venerunt; iisdem demonstrantibus Cæsar oppidum Cassibellauni inter duas paludes situm, obtentu insuper sylvarum munitum, omnibúsque rebus confertissimum, tandem gravi bello cepit. Exin Cæsar à Britannis reversus in Galliam, postquam legiones in Hiberniam misit, repentinis bellorum tumultibus undique circumventus & conflictatus est.]

* MS. *sing.*

*MS. *T. W.*

† ‡ *Verba hæc desiderantur.* C. & W.

* Trinovantum. *C. & VV.*

* Andragio, MS. *sing.*

NOTÆ.

NOTÆ.

[a] Britannia Romanis inaccessa; *scil. ante Julium Cæsarem, Christo verò subditam esse, & quando subdi cœperit, Ven. Beda è Tertulliano didicit; verba enim hæc Tertullianum adversus Judæos capite de nativitate Christi nonnihil sapiunt:* Quem (*Christum*) exaudierunt omnes gentes, id est, cui omnes gentes crediderunt, cujus & Prædicatores Apostoli in Psalmis David ostenduntur: In universa, *inquit*, terra exiit sonus eorum, & usque ad terminos terræ verba eorum, in quem enim alium universę gentes crediderunt nisi in Christum qui jam venit. *Et paulò pòst*, * BRITANNORUM INACCESSA ROMANIS LOCA, CHRISTO VERÒ SUBDITA: *Negat ad istæc loca Romanos accessisse; Romanos Ethnicos, Cæsares cum suis (opinor) intelligens; Apostolos tamen, sive in illa Ecclesiæ infantia Apostolorum sonum accessisse, sicut David & Paulus antea prædixerant, affirmavit: cujates fuerint Apostoli scimus; per quas demum civitates transvecti, quásque regiones peragrati huc applicaverint, V. Beda non comperuit, aut compertum siluit. Aliquot tamen Christianos Orientales tum quoque Occidentales cum tanta mole Romani imperii, Ecclesiæ vehiculi, per mundum disseminandæ, huc appulisse, nihil video quò minùs viri Docti absque omni veritatis jactura statuant.*

* *RR. Armach. p. 144.*

CAP. 3.

Ut eandem secundus Romanorum Claudius adiens, Orcadas etiam Insulas adjecerit Romano imperio. Sed & Vespasianus ab eo missus Vectam quoque insulam Romanis subdiderit.

When after that

ÐA æfter þon Claudius se Casere se þæs feorþa fram Agusto eft fýrde gelædde on Breotone ⁊ þær butan hefegum gefeohte ⁊ blodgýte mýcelne dæl þæs landes on anþeald onfeng; Spýlce he eac Orcadas þa Galond ða þæron ut on garsecge butan Breotone to Romþara rice geþeodde. ⁊ ðý sýxtan monþe ðe he hider com. he eft to Rome hþearf. ðeos fýrd þæs getogen ðý feorþan geare his rices. þ ger þæs fram Cristes hidercýme. þ sixte eac feoþertigum/fram ðam ýlcan Casere Claudie. þæs sended Uespassianus on Breotone. se æfter Nerone ricsode se geeode þ Galond on Þiht. ⁊ Romana on þealde underðeodde. þ is ðrittiges mila lang Gast ⁊ Þest. ⁊ tþelf mila brad Suð ⁊ Norð; Ða feng Neron to rice æfter Claudie þam Casere; Se naht freomlices ongan on þære cýneþisan. Ac

[ANno autem ab urbe condita septingentesimo nonagesimo *octavo] [a] Claudius Imperator ab Augusto quartus [cupiens se utilem reipublicæ ostentare principem, bellum ubique & victoriam undecunque quæsivit, itaque] expeditionem in Britanniam movit [quæ excitata in tumultum propter non * redhibitos transfugas videbatur. Transvectus in insulam est, quam neque ante Julium Cæsarem, neque post eum quisquam adire ausus fuerat] ibíque sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditionem recepit. Orcadas etiam insulas (ultra Britanniam in Oceano positas) Romano adjecit imperio, ac sexto quâm profectus erat mense Romam rediit, [filióque suo Britannici nomen imposuit.] Hoc autem bellum quarto imperii sui anno complevit, qui est annus ab incarnatione Domini quadragesimus sextus. [Quo etiam anno [b] fames gravissima per Syriam facta est, quæ in actibus Apostolorum per Prophetam Agabum prædicta esse memoratur.] Ab eodem Claudio Vespasianus, qui post Neronem impe-

* *Septimo, Trin. Col. & edit. Colon.*

* M S. *singul. redditos. Edit. Col.*

Ann. Dom. 46.

Act. 11. 28.

betpuh oþepa unþim æpýndleana Rompapa þicep ðæt he * Bpeotona þice fopleti; ravit, in Britanniam missus, etiam Vectam insulam [Britanniæ proximam à meridie] Romanorum ditioni subjugavit. Quæ habet ab Oriente in Occasum triginta circiter millia passuum, ab Austro in Boream duodecim, [in Orientalibus suis partibus mari sex millium, in Occidentalibus trium à meridiano Britanniæ litore distans.] Succedens autem Claudio in imperium Nero, nil omnino in re militari ausus est. Unde inter alia Romani regni detrimenta innumera, Britanniam penè amisit. [Nam duo sub eo nobilissima oppida illic capta atque subversa sunt.]

*lýtelne. C.

NOTÆ.

[a] *Duo potissimùm modi sunt (atque hos attingit V. Beda in hoc capite (an consultò, incertum) & Agabus apud S. Lucam, Act.* 11.28.) *quibus Christiani orientales in Britanniam immigrare potuissent; fames illa per totum mundum grassata, & Claudii Cæsaris in Britannos nostros eodem tempore profectio:* [b] *fames Christianos illos in exercitum Claudii posset cogere; & Claudii imperiique necessitas, eosdem ut milites huc transvehere: his adde Stephani persecutionem, Act.* 8.4. *unde Apostoli passim prædicare cœperant; & Claudio mandante, Christianorum cum Judæis è Roma decessum, Actor.* 18.2. *ut de Sancto Petro* * *Baronius, & illum secutus Rob.* * *Personius, in Britannia versante tantùm conjiciunt. Sed Historiographorum conspirantes sententias (Apostolorum voces hic in Britannia nostra, Evangelii prima semina sparsisse) sectabimur. Vide RR. Armachanum in primord. cap.* 16. *pag.* 740. *de Claudio nonnihil: an S. Petrus in Britanniam venturus illi comes; pag.* 743. *De Apostolorum adventu in Britanniam à pag.* 1. *Primord. ad pag.* 12. *ità ut ad lacunas Glastonienses (asserentes Josephum Arimathæensem huc venisse cum sociis) recurrere, non opus fuerit: Vide ergò pag.* 12. *usque ad* 30. *Baronium ad annum* 183. 4. *qui Gildæ de antiquitate fidei Brit. adsentitur. & Nic. Harpsfeldium hist. Eccl. Angl. cap.* 1. *&* 2. *Consule etiam Joh. Pitsæum de illust. Brit. Script. pag.* 11. *in cap. De Antiquitate Ecclesiæ Brit. & ipsum Rob. Personium, De tribus conversionibus cap.* 1. *pag.* 12. 20. 21.

* Baron. tom. 1. pag. 512. ad ann. Christ. 58
* Rob. Personius, de tribus convers. part. 1. pag. 10, 11.

Cap. 4.

Ut Lucius Britannorum Rex, missis ad Eleutherium Papam literis, Christianum se fieri petierit.

Anno Dom. 156.

Anno ab incarnatione Domini centesimo quinquagesimo sexto, Marcus Antonius [Verus] decimus quartus ab Augusto regnum cum Aurelio Commodo fratre suscepit. Quorum temporibus cùm Eleutherius vir sanctus Pontificatui Romanę Ecclesiæ præesset, misit ad eum [a] Lucius Britannorum Rex * epistolam, obsecrans ut per ejus mandatum Christianus efficeretur. Et mox effectum pię postulationis consecutus est, [b] susceptámque fidem Britanni usque in tempora * Diocletiani Principis inviolatam integrámque quietâ pace servabant.

RR. Armach. pag. 44. & p. 182. & D. H. Spelm. in Concil. pag. 34 & Lambard. in ἀρχαιονομ. fol. 130.
* RR. Armach. p. 141. lin. 4.

Ða þæt þpam Cpiptep hiðep cýme hund teontiġ *ʒ þiftiġ ʒ þix ġeap þ Marcus oþþe naman Antonius þe þæt þeopteoþa þpam Aġuþto ðam Caþepe. þe onþenġ Rompapa þice mid Aurelia hip bpeþep; Ðapa cýninga tiodum þæt þe halga pep Eleuther biscop ʒ Papa ðape Romanipcan cýpican; *ðende to him Lucius Bpeotone cýninge æpend ġeþpit. bæd hine ʒ halpade þ he duph hip bebod Cpistene ġeþpemed pæpe. ʒ hnaþe þa ġeþpemednesse ðæpe apþertan bene pæp fýlġende. ʒ ða onþenġan Bpýttap þulluhte. ʒ Cpistes ġeleaþan

* ʒ þiftiġ. deest C.
* þa. B.

ȝeleaſan. ⁊ ðone anȝealo unȝemmeðne on ſmýltne ſibbe heoloan oþ Deoclitianeſ tiðe þæſ ýſelan Caſeneſ⁊

NOTÆ.

[a] *Anno (inquit) 156, &c. id eſt, Rex Brit. Chriſti luce, & baptiſmo imbutus autoritate fidei* ðone anȝealðe *populo prælucens* * Leuer Maur *lux magna nomine, ſive Lucius creabatur, idque à S. Eleutherio Romano Pontifice, ſed Regis hortatu. De fide Chriſti in hac inſula multò antè propagata, & per Regem Lucium, cum univerſis* † *Regulis baptizatum propugnata, Gildæ Britanni, & Bedæ Saxonis teſtimonia imprimis conferamus. Gildas in editione Polydori Virgil. pag. 14. l. 23.* Univerſo orbi, &c. Chriſtus ſua præcepta indulget tempore (UT SCIMUS) *ſummo Tiberii Cæſaris, quo abſque ullo impedimento ejus propugnabatur religio indicta Senatu nolente, &c. quę licèt ab incolis tepidè ſuſcepta ſint apud quoſdam tamen integrè, & alios minùs, uſque ad perſecutionem Diocletiani Tyranni, &c. Quòd V. Beda Gildam legerit è cap. 22. &c. conſtabit; unde antiquitatẽ Eccleſiæ Britannicæ didicit, neq; hic omnino dedidicit.* Præcepta Chriſti ſuſcepta, *inquit Gildas;* [b] ſuſcepta fides, *Sic V. Beda;* ad perſecutionem Diocletiani, *Sic Gildas: Beda autem,* in tempora Diocletiani Principis, &c. *ſenſus ergò eſt (ſi V. Beda Gildam probaverit) Britanni fidem* Chriſti *in Britannia tempore ſummo Tiberii Cæſaris, & nunc imperante Commodo, magis publicè & intrepidè per baptizatum Regem Lucium ſuſceptam uſque in tempora Diocletiani, &c. Thom. Stapeltonus Anglicè ſic vertit* [WHEREBY the Britaines RECEIVING EVEN the faith] UNDE Britanni RECIPIENTES TUNC fidem, &c. *Cauſæ poſitionem, particulæ (*tunc) interpolationem, & temporis mutationem, quomodo hîc ſanabimus aut excuſabimus, niſi publicam hîc fidei profeſſionem Regis autoritate ſuſtam intellexerit; atque hoc ſenſu Rex Aluredus hîc in verſione Sax. pleniè & planè rem narrat* ⁊ ða *& tunc temporis ſuſceperant Britanni baptiſmum & Chriſti fidem, illámque (ſuſceptæ fidei autoritatem) inviolatam, &c. ſervabant. Sed unde hîc Britannis tam repentè ſolis jubar ſalutare.* * ἐπιφάναι, &c. ἐπιφάνεια, *id. ni fallor, &c. hoc eſt,* Ità quidem certè cœleſti, divinâque virtute & præſidio REPENTÈ, nullâ ferè morâ interpoſitâ, tanquam quoddam ſolis jubar ſalutare, Dei verbum univerſum terrarum orbem ſuo ſplendore colluſtravit, ſacrarum literarum teſtimonio appoſitè reſpondens in omnem terram ſonus divinorum Evangeliſtarum, & Apoſtolorum exivit, & in fines orbis terræ: *ergò,* in penitus toto diviſos orbe Britannos, *aut Evangeliſtæ, Apoſtoli ve, aut illorum ſonus anno à Chriſto paſſo circiter quinto ſtatim pervenit. Vide RR. Armach. in locupletiſſimo illo Primord. Antiquitat. Britan. penu, pag. 3. & 27. & 740. & eruditiſſimum D. Hen. Spelm. in apparatu Concil. Britan. pag 12. Vide etiam Joh. Pitſæum de Antiquit. Eccl. Brit. in lib. de illuſtrib. Script. Brit. pag. 11.*

* *Nem.* MS. *Bibliothec. pub. Cantabr. cap. 18.*

† *Nem.* MS. *ibidem.*

* *Anno à Chriſt. nat. 38. & paſſo 5.*

* *& partic. JAM alibi interſerit. Thom. Stapl. De magnitud. Rom. Eccl. lib. 2. c. 5. ſc.* Jam & vetus Britannia, *&c.*

* *Euſeb. hiſt. Eccl. lib. 2. cap. 3.*

CAP. 5.

Ut Severus receptam Britanniæ partem vallo à cæteris diſtinxerit.

ÞA þæſ ymb hund teontiȝ pintra ⁊ niȝan ⁊ hund eahtatiȝ pintra· ſnam opihtneſ mennircnyſſe ꝑ Seueſur Caſene ſe þæſ *ſcyſſnica cynneſ oþ þæne býriȝ ðe Lepti hatte ſe þæſ ſeoþonteoȝeþa ſnam Aȝuſto ꝑ he nice onȝenȝ. ⁊ ꝑ hæfde ſeoþontyne ȝeaſ þeſ Caſene

* Aſſnica. C

ANno ab incarnatione Domini centeſimo octogeſimo nono, Severus genere Apher tripolitanus ab oppido Lepti, decimus ſeptimus ab Auguſto imperium adeptus, decem & ſeptem annis tenuit. [Hic naturâ ſævus, multis ſemper bellis laceſſitus,] fortiſſimè quidem rempublicam, ſed laborioſiſſimè rexit. Victor ergò civilium bello-

Anno Dom. 189.

*ꝛihte ꝼꝛamlice *ꝛehte ðа cýneꝼiꝛan. C. Ac hꝼæþeꝛe mid ȝeꝼinne he com on Bꝛeotone mid ꝼýꝛde. ⁊ ðæꝛ mid mýclum ⁊ heꝼeȝum ȝeꝼeohtum mýcelne dæl ðæꝛ ꝺalondeꝛ on anꝼeald onꝼenȝ. ⁊ hit beȝýꝛde ⁊ ȝeꝼæꝛtnade mid dice ⁊ mid eoꝛþꝼealle ꝼꝛam ꝛæ to ꝛæ ꝼꝛam oþꝛum elꝛeoꝛdum ðeodum. ⁊ he ðæꝛ on ꝺoꝼoꝛꝼic ceaꝛtꝛe adle ꝼoꝛþꝼeꝛde. ⁊ Baꝛianuꝛ hiꝛ ꝛunu ꝼenȝ to Bꝛeoten ꝛice;

rum, quæ ei gravissima occurrerunt, in *Britannias defectu penè omnium sociorum trahitur, ubi magnis gravibúsque præliis sæpe gestis, receptam partem insulæ, à cæteris indomitis gentibus non [a]muro (ut quidam æstimant) sed vallo distinguendam putavit. [Murus etenim de lapidibus, vallum verò (quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur) fit de cespitibus, quibus circumcisis è terra, velut murus extruitur altus super terram, ità ut *in antè *sit fossa, de qua levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. Itaque Severus magnam fossam firmissimúmq; vallum, crebris insuper turribus communitum] à mari ad mare duxit. Ibíque apud Eboracum oppidum morbo obiit, [relinquens duos filios, Bassianum & Getam, quorum Geta hostis publicus judicatus interiit] Bassianus verò [Antonini cognomine] assumpto regno potitus est.

*MS. *sing.* Britanniam. *edit. Col.*

* in antè, *ut Gr.* ἐναντι.

* MS. *sing.* fiat, *edit. Col.*

NOTÆ.

[a] *Deus Opt. Max. unitati fideíque Christianæ futuræ gentis Britannicæ, Picticæ, Romanæ quoque, atque ex illis enascenti Ecclesiæ suæ Pambritannicæ consulturus, muro (à Cæsaribus Romanis consilium Dei nescientibus) interjecto, robusti, & bellicosi populi ad tempus sejungit corpora, ut mentes conjungat; sedato priùs tumultu civili atque intestino. Sed de quatuor prætenturis hujus muri (vel ut V. Beda, valli) sc. Julii Agricolæ, Adriani, Lollii Urbici, Severi denique de quo hîc V. Beda & de aliis ejusmodi, labores exantlatos RR. Armach. in addendis & emendandis, pag. 1021. & Cl. Camden. de muro Pictico consulite. Vide hîc etiam cap. 12.*

Cap. 6.

De imperio Diocletiani, & ut Christianos persecutus est.

ÐA ꝼæꝛ ýmb tu hund ꝼintꝛa ⁊ ꝛýx ⁊ hund eahtatiȝ æꝼteꝛ ðæꝛe dꝛihtenlican mennýꝛcnýꝛꝛe. ꝥ Dioclitianuꝛ Caꝛeꝛe ꝛe ꝼæꝛ ꝼꝛam Aȝuꝛto ðꝛidde eac ðꝛittiȝum ꝛe hæꝼde tꝼentiȝ ꝼintꝛa ꝛice. ꝛe ȝeceaꝛ Maximianum him to ꝼultume hiꝛ ꝛiceꝛ. ȝeꝛealde him Ꝼeꝛt dæl middan eaꝛdeꝛ. ⁊ he onꝼenȝ *cýne ȝeꝼædum ⁊ com on Bꝛeotone. ðа betꝼýh ðа moniȝan ýꝼel ðe hi dýdon [* Dioclitianuꝛ in ꝺꝛt dæle. ⁊ Maximianuꝛ in Ꝼeꝛt dæle] hi hýndon ⁊ heꝛȝedon Godeꝛ cýꝛican ⁊ ýꝼeledon ⁊ ꝛloȝan Cꝛiꝛtene

*cýnelicum. B.

*MS. *Ben sed* MS. *Cantabr.* Dioclitianuꝛ onꝼeꝛt dæle *tantùm; sed mutilum & falsum est.*

ANno incarnationis Dominicæ ducentesimo octogesimo sexto Diocletianus tricesimus tertius ab Augusto Imperator ab exercitu electus, annis viginti fuit. Maximianúmque [cognomento Herculium socium* creavit imperii. Quorum tempore Carausius quidam genere quidem infimus, sed consilio & manu promptus, cùm ad observanda Oceani litora (quæ tunc Franci & Saxones ininfestabant) positus, plus in perniciem quàm in proventum Reipublicæ ageret, ereptam prædonibus prædam, nulla ex parte restituendo dominis, sed sibi soli vendicando, accedens suspicionem, quia ipsos quoque hostes ad incursandos fines artificii negli-

Anno Dom. 286.

* ordinavit, *T.*

ſtene men. onfengon hiġa teoġan ſtope on ehtnýſſe Godef cýſ-cena æfter Nefone Cafefe pæſ ſeo ehtnýſſe þýſſa afleaſſa cýninga unmetna ⁊ ſingalne eallum þam * æfgedonum on middan eande forþon dunh týn pintef full Godef cýricena [*bæfneſſe] ⁊ unſceaþþiendra forðemednefſe. ⁊ ſlege haligra martýra unblinnendlice don pæſ. pæſ eac Bnýten da ſpýðe * gehýned on mýclum * puldre Godef geleafan. ⁊ ondetnýſſe; gentia permitteret. Quamobrem à Maximiano juſſus occidi] purpuram ſumpſit, ac Britannias occupavit [quibus ſibi per ſeptem annos fortiſſimè * vindicatis ac retentis, tandem fraude Allecti ſocii ſui interfectus eſt. Allectus verò poſtea ereptam Carauſio inſulam per triennium tenuit, quem Aſclepiodotus præfectus prætorio oppreſſit, Britanniámq; poſt decem annos recepit.] Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in Occidente vaſtari Eccleſias, affligi, interficíque Chriſtianos decimo poſt Neronem loco præceperunt; quæ perſecutio omnibus ferè anteactis diuturnior atque immanior fuit: Nam per decem annos incendiis Eccleſiarum, proſcriptionibus innocentûm, cædibus Martyrum inceſſabiliter acta eſt. Denique etiam Britanniam cum plurima confeſſionis Deo devotè *gloria ſublimavit.

* æfdædum. B.
* MS. B. hýnnýſſe. Cantabr.
* head. B. geheed. C.
*MS. B. & C. ſed Cantabr. dundre

* vindicatit. W.

* Sax. *in magna gloria Divinæ fidei & confeſſionis, ut* Rom. 10.10.

Cap. 7.

Paſſio S. Albani & ſociorum ejus, qui eo tempore pro Domino ſanguinem fuderunt.

Sýlce eac on þa tid on Bneotone pæſ dnopiende Scſ Albanuſ. be þam Fortunatuſ Preſbýter on fæmnena lofe. da he gemýnegode dara eadigra Martýra da þe of eallum middan geande to Dnihtne comon; Cpæþ he. Done æþelan Albanum ſeo pærtmbefiende Bnýton forþbeneþ; Pæſ he Albanuſ hæfen da gýt. þa dara treoflearra Cýninga beboda þiſ Criſtenum monnum grimmedon. da gelamp þe rumne Godef mann pneoſtehadef. ſe pæſ *da neþan ehtenaſ fleonde on geſtliſnýſſe onfeng. And mid þý de he hine da gefeah onfingalum gebedum ⁊ pæccum dæged ⁊ nihtef beon abýrgade. da pæſ he femninga mid þam godcundan gýfe gefafen ⁊ gemiddad. ⁊ he rona býrene hiſ geleafan ⁊ afæſtnefſe [* onhýrian] ongan. ⁊ ſſýlce eac ſtiece mælum hiſ þam halfendan týmnýſſum pæſ gelæred. þ he forlet þa dýſtro deofulgýlda ⁊ of innefeardre heortan Criſten pæſ

Siquidem * in ea paſſus eſt Sanctus Albanus, de quo presbyter Fortunatus in laude virginum, cùm beatorum Martyrum, qui de toto orbe ad dominum venerant, mentionem faceret, ait,

Albanum egregium fœcunda Britannia profert. Qui videlicet Albanus paganus adhuc, cùm perfidorum Principum mandata adverſum Chriſtianos ſævirent, clericum quendam perſecutores fugientem hoſpitio recepit. Quem dum orationibus continuis ac vigiliis diu noctúque ſtudere conſpiceret, ſubitò divinâ gratiâ reſpectus exemplum fidei ac pietatis illius cœpit æmulari, ac ſalutaribus ejus exhortationibus paulatim edoctus, relictis idololatriæ tenebris, Chriſtianus integro ex

Siquidem in ea tempeſtate paſſus eſt ſanctus Albanus regnante in tempore illo Maximiano Herculio in Britannia, paſſus eſt ſub eo ejuſdem Inſulæ incola ſanctus Albanus, de quo Presbyter, &c. W.

*ſe pæſ pneoſt ⁊ pæſ þæſ neþan. &c. B.
* MS. B. *ſed* onbýrigean. *Cant. pro* onhýrigean.

þæs geþorden. mid ðý ða se fo-
resprecena Godes man. fela da-
ga mid him þæs on gestliþnesse.
ða becom ꝥ to earan ðæs man-
fullan ealdormannes. ꝥ Albanus
* þeoþ. B. hæfde ðone Cristes * andettere
digollice mid him. ða het he
hraþe his ðegnas hine secan ⁊
acsian. ða sona ðæs ðe hi coman
to ðæs Martýres huse ða Scs̄
Albanus forðam cuman ðe he
* MS. Ben gefeormade [*⁊ his Magistre]
gegýrede hine ða his munuc ge-
gýrelan. ⁊ eode him on hond ⁊
hi hine gebundenne to him læd-
don ; Ða gelamp hit on þa ýlcan
tid þe Albanus to him gelæded
þæs. ꝥ he se dema stod æt his
godgýldum. ⁊ deoflum onsægd-
nesse bær. mid ðý ðe he beseah
Scm̄ Albanum. þa þæs he sona
ýrre geþorden. forþam he mid
his sýlfes þillum geþristade ꝥ
he hine sýlfne on geþeald sealde
sþýlcere frecednýsse forðam
cuman ðe he on gestliþnýsse
gefeormode. het hine ða teon
⁊ lædan to ðam deofolgýldum.
ðe he ætstod ; Cþ̄ him ðus to.
* man- forþon ðe ðu þone *mangengan
fullan. B. ⁊ ðone þiþfeohtend. ⁊ þone for-
hýcgend ura goda ðu me helan
þoldest. sþýþor ðonne minum
ðegnum secgean. ðonne þite
þu ꝥ ðu scealt ðam ýlcan þite
onfon. ðe he geearnode. gif ðu geþitan ðencest fram
bigange ure æfestnýsse ; And Scs̄ Albanus ða mid
his sýlfes þillan cýþde ⁊ openade ðam ehterum godes
geleafan ꝥ he cristen þære. ⁊ he ne þæs ondredende ða
* beot. B. *beotunge þæs ealdormannes. Ac he begýrded þæs mid þæp-
num þæs gastlican camphades. ⁊ he openlice sæde ꝥ he his
bebodum hýrsumian ne þolde ; Ða cþ̄ he se ealdorman ⁊ se
dema him to. Saga me hþýlces hiredes ⁊ hþýlces cýnnes þu
si. ⁊ þa andfþarede him Scs̄ Albanus. hþæt limpeþ þæs to þe
of hþýlcum þýrtruman ic acenned si. ac gif ðu þýlle ge-
hýran ꝥ soþ minre æfestnýsse ðonne þite ðu me cri-
stene

corde factus est. Cúmque præfatus clericus aliquot diebus apud eum hospitaretur, pervenit ad aures nefandi Principis, confessorem Christi, [cui necdum fuerat locus Martyrii deputatus] penes Albanum latere. Unde statim jussit milites eum diligentiùs inquirere. Qui cùm ad tugurium martyris pervenissent, mox se Sanctus Albanus pro hospite ac magistro suo ipsius habitu, id est, caracallâ, quâ vestiebatur, indutus, militibus exhibuit ; atque ad judicem vinctus perductus est: Contigit autem judicem eâ horâ, quâ ad eum Albanus adducebatur, aris assistere, ac dæmonibus hostias offerre. Cûmque vidisset Albanum, mox irâ succensus nimiâ, quòd se ille ultrò, pro hospite quem susceperat, militibus offerre ac discrimini dare presumpsisset, ad simulacra dęmonum, quibus assistebat, eum jussit pertrahi. Quia rebellem, inquiens, ac sacrilegum celare, quàm militibus reddere maluisti, ut contemptor * divûni, meritam blasphemiæ suæ pœnam lueret ; quæcunque illi debebantur supplicia, tu solvere habes, si à cultu nostræ religionis discedere tentas. At Sanctus Albanus, qui se ultrò persecutoribus fidei Christianum esse prodiderat, nequaquam minas Principis metuit, sed accinctus armis militiæ spiritualis palam se jussis illius parere nolle pronunciabat. Tum judex, Cujus, inquit, familiæ, vel generis es ? Albanus respondit, Quid ad te pertinet quâ sim stirpe genitus ? Sed si veritatem religionis audire desideras, Christia-

* Deorum, c. & VV.

*þegnum þenian þille. B.

ſtene beon. ⁊ ic criſtenum *þenungum ðeoþian þýlle; Ða cþ' he ſe dema. geſaga me þinne naman. hþæt ðu haten ſie. þa cþ' he· Albanuſ ic eom geciged fram minum ýldrum. ⁊ ðone ſoþan God. ⁊ ðone ſoþan lifigendan. ſe geſcop heofon ⁊ eorþan. ⁊ ealle geſceafta. ic ſýmble bigange ⁊ me to him gebidde; Ða þæſ he ſe dema ýrre geþorden. Cþ' him to· gif ðu þille þýſſeſ lifeſ geſælignýſſe mid uſ brucan ne ýld ðu ꝥ ðu þam mýclan godum mid uſ onſecge; Ða andſþaredе Scſ' Albanuſ. ða onſægdnýſſe ða ðe fram eoþ deofum þæron agoldene. ne magon hi ðam underþeoddum gefulltumian. ne heora luſtaſ ne heora þillan gefýllan. Ac gýt ſoþre iſ ſþa hþýlc man ſþa ðiſſum onlicnýſſum ⁊ deofolgýldum anſægdnýſſe bereð. ſe forþam mede onfehð ꝥ iſ ecum tintregum helle þiteſ; Ða ſe dema þaſ þord gehýrde. ða þæſ he miclum þýlme ⁊ ýrre onſtýred. het ða ⁊ bebead hraþe ſþingan ⁊ tintregian ðone godeſ andettere. tealde ⁊ þende ꝥ he mid ſþinglan ſceolde ða * bedu ⁊ þa anredneſſe hiſ heortan aneſcian. þa he mid þordum ne mihte.

*býldo. B.

num jam me eſſe, Chriſtianisque officiis vacare cognoſce. Ait judex, Nomen tuum quęro; quod ſine mora mihi inſinua. At ille, Albanus, inquit, à parentibus vocor, & Deum verum ac vivum, qui univerſa creavit, adoro ſemper & colo. Tum judex repletus iracundiâ dixit, Si vis perennis vitæ felicitate perfrui, diis magnis ſacrificare nè differas. Albanus reſpondit, Sacrificia hæc quæ à vobis redduntur dæmonibus, nec auxiliari ſubjectis poſſunt, nec ſupplicantium ſibi deſideria vel vota complere. Quinimo quicunque his ſacrificia ſimulacris obtulerit, æternas inferni pœnas pro mercede recipiet. His auditis judex nimio furore commotus, cædi ſanctum Dei confeſſorem à tortoribus pręcepit: autumans ſe verberibus, quam verbis non poterat, cordis ejus *emoliri conſtantiam. Qui cum tormentis afficeretur acerrimis, patienter hęc pro domino, imò gaudenter ferebat. At ubi judex illum tormentis ſuperari, vel à cultu Chriſtianę religionis revocari non poſſe perſenſit, capite eum plecti juſſit. Cúmq; ad mortem duceretur, pervenit ad flumen, quod muro & arenâ, ubi feriendus erat, meatu rapidiſſimo dividebatur. Vidítque ibi non parvam hominum multitudinem utriuſque ſexûs, conditionis diverſę & ætatis, quæ ſine dubio, divinitatis inſtinctu ad obſequium beatiſsimi confeſſoris ac martyris vocabatur; & ità fluminis ipſius occupabat pon-

* Sax. emollire.

Ða he ða mid grimmum ſþinglum ⁊ tintregum þæced þæſ. ⁊ he ealle þa þitu ðe him man dýde geþýldelice ⁊ gefeonde for drihtne abær ⁊ aræfnde. þa ſe dema ꝥ ða oncneoþ. ⁊ þa ongæt ꝥ he hine mid tintregum ⁊ mid ſþinglan oferſþiþan ne mihte. Ne from þam bigonge ðære criſtenan æfeſtnýſſe acýrran. ða het he hine heafde beceorfan. mid ðý he ða * to deaþe gelæded þæſ. ða com he to ſþiþ * ſtremre ea. ſeo floþeþ neah ðære ceaſtre þealle. ⁊ he geſeah ðær micle menigo monna æghþæþereſ hadeſ. ⁊ þæron miſſenlicræ ýldo. ⁊ getincge men. ſeo menigo monna butan tþeon mid godcundre *onbrýrdnýſſe þæſ geciged to þenunge ðæſ eadigan martýreſ. ⁊ hi ſþa ðæſ ſtreameſ brýcge abýſgade þæron.

*cþealm ſtoþe. B.

*ſtrangre. B.

*MS. Cot.

ꝥ hi hꝑene æꝛ æꝼenne oꝼeꝛꝼaꝛan ne mihten. ⁊ neah ðon eallum ut aganꝫende. ꝥ ſe dema butan ðenunꝫe abad on þæꝛe ceaſtꝛe. And ða Scſ' Albanuſ on ðam ꝑæſ *býꝛnende ꝑilſumneſ modeſ. ꝥ he ꝛecenuſt to þꝛoꝑunꝫe become. Gode ða to þæꝛe buꝛnan þe ic æꝛ ſæde. ⁊ hiſ eaꝫan ahoꝼ upp to heoꝼonum. þa ſona adꝛuꝫode ſe ſtꝛeam. ⁊ beah ꝼoꝛ hiſ ꝼotum. ſꝑa ꝥ he mihte dꝛýꝫe oꝼeꝛꝫanꝫan. ða ðiſ ꝑundoꝛ ða ꝫeſeah betꝑuh oðꝛe. ſe ſýlꝼa cꝑelleꝛe ðe hine ſlean ſceolde. ða ꝑæſ he ſona mid ꝫodcundꝛe * onbꝛýꝛdnýſſe innan monad. ꝥ he ꝑeaꝛꝑ ꝥ ſꝑeoꝛd onꝑeꝫ ꝥ he on handa hæꝼde. ⁊ him to ꝼotum ꝼeoll. ⁊ he ꝫeoꝛnlice bæd ⁊ ꝑilnade ꝥ he mid þone maꝛtýꝛ oþþe ꝼoꝛ hine þꝛoꝑian moſte. ðe he æꝛ ſlean ſceolde; Ða ꝑæſ þæſ man þuꝛh Godeſ ꝫýꝼe oꝼ ehteꝛe ꝫeꝑoꝛden ſoþꝼæſtneſſe ꝼꝛeond on Cꝛiſteſ ꝫeleaꝼan. And þa aſtah ſe aꝛꝑuꝛþeſta ꝫodeſ andetteꝛe mid þa meniꝫeo on þa dune upp. ſeo ꝑæſ þa tidlice ꝫꝛene ⁊ ꝼæꝫeꝛ ⁊ mid miſendlicum bloſtmum ꝑýꝛta * aꝼed. ⁊ ꝫeꝫýꝛed æꝫhꝑýdeꝛ ýmbutan. ꝑæſ ꝥ ðæſ ꝑýꝛþe. ꝥ ſeo ſtoꝑ ſꝑa * ꝑeliꝫ ⁊ ſꝑa ꝼæꝫeꝛ ꝑæꝛe. þe eꝼt ſceolde mid þý blode þæſ eadiꝫan maꝛtýꝛeſ ꝫeꝑuꝛþad ⁊ ꝫehalꝫod ꝑeoꝛþan. on ðýſſe dune uꝼanꝑeaꝛdꝛe bæd Scſ' Albanuſ ꝼꝛam Gode. him ꝑæteꝛ ſeald beon to ſumꝛe hiſ þenunꝫe. ⁊ þa ſona hꝛaþe beꝼoꝛan hiſ ꝼotum ꝑæſ ꝑýl upp ýꝛnende. ꝥ ealle menn onꝫýtan mihtan. ꝥ ðæt ꝑæteꝛ to hiſ * þenunꝫe ſended ꝑæſ. ðe he æꝛ to Gode ꝑilnade. ⁊ nu ſeo ꝑýlle. ⁊ ꝥ ꝑæteꝛ ꝫeꝼýlledꝛe ꝑilſumneſſe ⁊ ðæꝛe ðenunꝫe. ðæſ eadiꝫan maꝛtýꝛeſ Ꝑæſ ꝼoꝛlætende ða cýþnýſſe þæꝛe ðenunꝫe. ⁊ hꝑeaꝛꝼ eꝼt to ꝫecýnde. ꝑæſ ſeo ſtoꝑ hꝑæt hꝑuꝫu on healꝼꝛe mile ꝼꝛam þæꝛe

* býꝛnende luꝼu. B.

* ꝫiꝼe. B.

* aꝼæꝫꝛod ⁊ ꝫeꝫeaꝛꝑod. B. & C.

* ꝑlitiꝫ B. & C.

* ꝼotum þenunꝫe. B.

tem, ut intra veſperam transire vix poſſet. Denique cunctis penè egreſſis, judex ſine obſequio in civitate ſubſtiterat. Igitur ſanctus Albanus, cui ardens inerat devotio mentis ad martyrium ocyùs pervenire, acceſsit ad torrentem, & dirigens ad cœlum oculos, ilico ſiccato alveo, vidit undam ſuis ceſsiſſe ac viam dediſſe veſtigiis. Quod cùm inter alios etiam ipſe carnifex, qui eum percuſſurus erat, vidiſſet, feſtinavit ei, ubi ad locum deſtinatum morti venerat, occurrere: divino nimirum admonitus inſtinctu, projectóque enſe, quem ſtrictum tenuerat, pedibus ejus advolvitur, multùm deſiderans, ut cum martyre, vel pro martyre, quem percutere jubebatur, ipſe potiùs mereretur percuti. Dum ergò is ex perſecutore factus eſſet collega veritatis & fidei, ac jacente ferro eſſet inter carnifices juſta cunctatio, montem cum turbis reverendiſſimus Dei confeſſor aſſcendit. Qui oportunè lætus gratiâ decentiſsimâ quingentis ferè paſsibus * ab arena ſitus eſt, variis herbarũ floribus depictus, imò uſquequaque veſtitus, in quo nihil repentè arduum, nihil præceps, nihil abruptum, quem lateribus longè latéque deductum in modum æquoris natura complanat. Dignum videlicet eum pro inſita ſibi ſpecie venuſtatis jam olim reddens, qui beati martyris cruore* dicaretur. In hujus ergò vertice ſanctus Albanus dari ſibi à Deo aquam rogavit, ſtatímque incluſo meatu ante pedes ejus fons perennis exortus eſt, ut omnes agnoſcerent, etiam torrentem martyri obſequium detuliſſe. Neque enim fieri poterat, ut in arduo montis cacumine martyr aquam, quam in fluvio non reliquerat, peteret, ſi hoc oportu-

* C. & W.

* dicaretur, W. at Sax. utrumque.

þære ceastre þealle. ⁊ fram þære
burnan þe he ær drigum fotum
ofer eode; Ðær þæs þa heafde
beslagen se stengesta martyr
Scs' Albanus. ⁊ þær he onfeng
beah ⁊ sige eces lifes. þone ylcan
sige God behet eallum þam ðe
hine lufian þyllaþ. Ac se cpelle-
re seþe his arlease handa aþenede
ofer þone arfæstan speoran þæs
martyres. ⁊ his heafod of asloh.
ne þæs he forlæten ꝥ he ofer
him deadum *gefege. ac him ða
eagan of his heafde ascuton ⁊
ætgædere mid þæs martyres
heafde on eorþan feollan; Ða
þæs eac spylce heafde beslegen.
⁊ gemartyrad. se mon seðe þæs
ærþon mid ðam uplican mihte
geþread. ꝥ he þiþsoc ꝥ he ðone
Godes andettere sloge be ðam
ðonne cuð is þeah þe he mid þæ-
tere fulluhtes bæþes aþþegen ne
þære ꝥ he þæs hþæþere mid ðy
*bæþe his blodes geclænsad. ⁊
ðæs heofonlican rices þyrðe
geþorden; Ða þæs se dema æf-
ter ðyssum mid þa neoþnyssе
sþa monigra heofonlicra þun-
dra sþyþe gedrefed. ⁊ gefyrh-
ted. het ða sona blinnan fram
ehtnyssе cristennra manna. ⁊
ongan arþeorþian *ða ðroþun-
ge haligra martyra. þurh ða he
ær þende ꝥ he hi acyrron meah-
te fram æfestnyssе þæs cri-
stenan geleafan. þæs he ðroþi-
gende se eadiga Albanus ðy
teoþan dæge Kalendarum Julia-
rum. neah ðære ceastre ðe Ro-
mane heton Uerolamium· seo nu fram Angel ðeode Þerla-
meceaster oþþe*Þæclingaceaster is nemned; Ða þæs sona
æfter þon. ꝥ smyltnes com cristenra tida. ꝥ þær þæs cyri-
ce geþorht ⁊ getimbrad þundorlices geþeorces. ⁊ his þro-
þunge ⁊ martyrdome þyrþe; On ðære stoþe nu soþlice oþ
ðysne andþardan dæg untrumra manna hælo onfoð ⁊ þyrc-
nes

num esse non videret. Qui videlicet fluvius ministerio persoluto, devotione completâ, officii testimonium relinquens, reversus est ad naturam. Decollatus itaque martyr fortissimus, ibidem accepit coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed ille qui piis cervicibus impias intulit manus, gaudere super mortuum non est permissus. Nam oculi ejus in terram unà cum beati martyris capite deciderunt. Decollatus est ibi etiam tum miles ille, qui antea superno nutu correptus, sanctum Dei confessorem ferire recusavit. De quo nimirum constat, quia etsi fonte baptismatis non est ablutus, sui tamen est sanguinis lavacro mundatus, ac regni cœlestis dignus factus ingressu. Tunc judex tantâ miraculorum cœlestium novitate perculsus, cessari mox à persecutione præcepit, honorem referre incipiens cędi sanctorum, per quam eos opinabatur priùs à Christianæ fidei posse devotione cessare. Passus est autem beatus Albanus die decimo Kalendarum Juliarum juxta civitatem Verolamium, quæ nunc à gente Anglorum Uverlamacestir sive Uvarlingacestir appellatur, ubi postea redeunte temporum Christianorum serenitate, Ecclesia est mirandi operis, atque ejus martyrio condigna extructa. In quo videlicet loco usque ad hanc diem curatio infirmorum, & frequentium operatio virtutum celebrari non desinit. Passi sunt eâ tempestate Aaron & Julius Legionum urbis cives, aliique utriusque sexûs diversis in locis perplures. Qui diversis cruciatibus torti, & inauditâ membrorum discerptione lacerati, animas ad supernę civitatis gaudia perfecto agone miserunt.

*gefende. B.

*baþe. B.

*þara. B.

*Sic MS. C.

nes heofonlicra mægena gelomlice beoþ mærsade ⁊ monigfealde þundra gelimpað; Þæron eac sþýlce ðroþiende on ða tid Aaron ⁊ Julius þa þæron *burhþaru men on Ligeceastre ⁊ eac oðre monige æghþæþeres hades on missenlicum stoþum. ða þæron missenlicum cþealmnýssum ðreste. ⁊ ungeheredre leoma to slitnýsse þundade. sulfremede compe heora saþle to gefean * sýndon þære upplican ceastre heorona rices þuldres;

* burhþealdan B.

* sendon. C.

¶ Annotationum loco, hæc sequentia (si non argumento, at orationis filo à præcedentibus discrepantia) è sermone Saxonico in x. Kal. Julii, de passione S. Albani martyris (adhibitâ quoque Latinâ versione meâ) nè quid protomartyris Britannici historiæ desit, subjecimus; ut, quanti fecerit Romano-Saxonica Ecclesia Britonum Sanctorum memoriam, demonstremus.

¶ Commemoratio S. Albani Britanni *à Saxonibus celebrata.*

Sum hæþen Casere þæs gehaten Dioclicianus. se þæs to Casere gecoren ðeah þe he cþealmbære þære æfter Cristes acennednýsse ii hundred gearum ⁊ vi hund eahtatigum ofer ealne middan eard. ⁊ he rixode tþentig geara reþe cþellere. sþa þ he acþealde ⁊ acþellan het ealle ða cristenan ðe he of axian mihte. ⁊ forbærnde cýrcan. ⁊ he rýpte ða unscýldigan. ⁊ þeos arlease ehtnýs unablinnendlice eode ofer ealne middan eard ealles tun gear. oð þ heo to Englaland eac sþilce becom. ⁊ þær fela acþealde þa ðe on Crist gelýfdon. An þære þæs Albanus se æþele martýr. se ðe onþære ehtnýsse eac þeard acþeald for Cristes geleafan sþasþa þe cýþað her; On ðam dagum becom seo cþealmbære ehtnýss to Englalande fram ðam arleasan Casere. ⁊ þa cþellerar cepton þæra cristenra gehþær mid unmætre þodnýsse. ða ætþand him an þreost. se arn digellice to Albanes huse. ⁊ ðær ætlutude his laðum ehterum. ⁊ Albanus hine underfeng. ðeah ðe he

Cæsar quidam Ethnicus dictus Diocletianus, Imperator electus fuit (licèt tyrannus foret) à Christo nato anno circiter 286 in terram totam [recturus] regnavit autem annos viginti crudelis homicida; ità ut occiderit, & occidi jusserit Christianos illos quos exquirere potuisset: ecclesias quoque combussit, & innocentes laniavit: hæc autem impia persecutio, absque interstitio per totam terram, totúmque decennium grassata est; donec ad Anglorum insulam quoque pervenerit: ibi etiam multos interfecit, qui in Christum crediderunt; quorum unus, Albanus martyr nobilis extitit, qui in eadem persecutione pro fide Christi, sicut hic dicimus, necatus fuit: diebus istis mortifera ist- hæc persecutio in* Anglorum (inquam) terram ab impio isto Cæsare profecta est. Carnifices autem isti Christianis undique per immensam barbariem insidiati sunt. Verùm istos effugerat sacerdos quidam in Albani domum se clàm recipiens: ibíque ab odiosis persecutoribus suis dilituit: illum autem Albanus susce-*

Sermones 51 MS. Bibliothecæ pub. Cantabr.

* Britanniam ante Anglorum adventum.

* l. Britanniam.

he ȝefullod næfre. Đa began fe ffeoftr fraffa he God lufode. hiſ ȝebedu ſingan ⁊ ſſiſfe fæſtan. ⁊ dæȝes ⁊ nihtes hiſ ofihtlan. ⁊ betwux đam ſecȝan đonne foþan ȝeleafan đam afuſþan Albane oþ þ he ȝelyfde on þone foþan God. ⁊ riđfoc đam hæþenſcipe. ⁊ſeaſđ foþlice criſten ⁊ ſſiſfe ȝeleaffull. Đa funode fe ffeoftr mid þam afuſþan fefne. ođ þ fe eallopman đe ehte þa criſtenan. hine đef ȝeaxode. ⁊ hine apolice het to him ȝefeccan mid fullum ȝſaman. Đa comon đa æfenđpacan to Albanef hufe. ac Albanef eode ut to þam ehtefum mid þæſ ffeoftef hacelan ſſylce he hit fæfre. ⁊ nolde hine amelđian đam manfullum ehtefum. Þe ſeaſđ þa ȝebunden ⁊ ȝebſohte ſona to đam apleafan đeman đæſ he đa đeofolican lac hiſ ȝođum offrode mid hiſ ȝeȝađum eallum. Đa ſeaſđ ſe đema đeofolice ȝſam ſona. he befeah on đone foþfæſtan maſtyſ. foſđan đe he undefſenȝ. đonne fleondan ffeoftr. ⁊ hine ſylfne realde to flege foſ hine. het hine đa lædan to đam hæþenan ȝylde. ⁊ cſ' þ he ſylf ſceolde þa ſſæfan pita onfon þe he on þam ffeoftre ȝemyntе ȝif he mihte hine ȝefon. butan he hraþe ȝebuȝe to hiſ byſmorfullum ȝođe. Ac Albanuſ næf afyhte foſ hiſ fandlican þeoffacum. foſþan đe he fæſ ymbȝyrđ mid Godef fæfnum to þam ȝaſtlican ȝecampe. ⁊ cfæđ þ he nolde hiſ hæſum ȝehyrſumian. ne to hiſ hæþenȝyldе buȝan. Đa axode fe đema apolice ⁊ cſ'. Hwylcefne mæȝđe eaſt đu. ođđe hpilcefne manna. Đa ⁊ſyrđ Albanuſ đam apleafan đuſ. Hpæt belimpđ to đe hpilcefne mæȝþe ic fy. ac ȝif đu fođ fylt ȝehyran. ic đe ſecȝe hraþe þ ic Criſten eom ⁊ Criſt æfne puþiȝe. đe

perat, quamvis ille [Albanus] nunquam baptizatus fuit: tunc cœperat ſacerdos, ſicut Deum amaverat, preces ſuas cantare, & impensè jejunare, dies inſuper noctéſque dominum ſuum laudare, atque interea, veram fidem venerabilis Albano uſque recitare, donec in verum Deum [Albanus] crederet, & idolotatriam deſereret, verèque Chriſtianus, & perquàm fidelis fieret. Tunc manſit ſacerdos apud illum virum venerabilem, donec * princeps ille Chriſtianorum perſecutor [ſacerdotem] exquiſiviſſet, rigidéque illum pleno furore accerſendum mandáſſet: nuntii quidem ad ædes Albani venerant; verùm Albanus ad perſecutores, ſacerdotis indutus veſtibus, quaſi idem eſſet, foràs exiit; noluit enim ipſum flagitioſis perſecutoribus prodere: vinctus ob id [Albanus] ſtatimq; ad impium judicem ductus ad locum, ubi diabolicam hoſtiam diis ſuis erat immolaturus, cum deaſtris omnibus ſuis: erat ilicò judex diabolico furore percitus, (intuitus veracem, conſtantémque martyrem) quoniam ſacerdotem fugacem ſuſcipiens, ſeipſum pro illo, morti tradidit: juſſit ad gentile illud ſimulacrum confeſtim duci, dixítq; illum graves iſtas pœnas ſubiturum, quas in ſacerdotem animadvertiſſet, ſi deprehendere potuiſſet, niſi deaſtro ſuo horrendo citò ſe incurvaret. Albanus verò ſtultas minas ſuas nihil timuit, quoniam armis Dei, in militiam ſpiritualem accinctus fuit; dixítque nolle ſe mandatis ſuis morem gerere, nec idolo ſuo flectere. Judex rigidè quæſivit, De qua familia es tu? quibúſve hominibus natus? Albanus tum improbo ſic reſpondit: Quid ad te ſpectat quâ ſim familiâ? quin ſi verum audire velis, tibi jam dico me Chriſtianum eſſe, Chriſtúmque ſemper culturum.

* Dioclefiani vicarium.

Se dema him cp' to. Cyþ me þinne naman. Se Godes cempan cp'. Jc hatte Albanus. ⁊ ic onþone hælend gelyfæ seðe if suð God. ⁊ ealle gesceafta geþorhte. to him ic me gebiddan ⁊ hine æfre þurþige. Se cpellerræ ⁊ þyrde ðam arfæstan þere. Gif ðu þæs ecan lifes gesælþa habban þylt. ðonne ne scealt ðu elcian ꝥ ðu offrige ðam mærum godum mid micelre underðeodnysse. Albanus him ⁊ þyrde. Eoþere offrunga ne magon ðe ge deoflum offriað eoþer gehelpan ne eoþerne þillan gefremian. ac ge underfoð to mede ða ecan þitu on ðære þidgillan helle. Hþæt ða se dema deoflice yrsode. ⁊ het bespingan ðonne halgan martyr. þende ꝥ he mihte his modes anrædnysse mid ðam spinglum gebigan to his biggengum. Ac se eadiga þer þearð ðurh God gestrangod. ⁊ ða spingle forbær spiðe geþyldelice. ⁊ mid glade mode gode þæs þancode. ða geseah se dema ꝥ he ofersþiþan ne mihte þone halgan þer. mid þam hetelum þitum. ne fram Cristе gebigan. þa het he hine acþellan mid spyrðes ecge for ðæs hælendes naman. Ða dydon þa hæþenan spa spa him het se dema. ⁊ læddon þonne halgan to beheafdigenne. ac hi þurdon gelette lange æt anre brigge. ⁊ stodon oð æfnunge forþam ormætan folce. þera ⁊ þifa. ðe þurdon onbryrde ⁊ comon to ðam martyre ⁊ him mid eodon. Hit gelamp ða spa ꝥ se geleafleasa dema ungereordod sæt on þære ceastre oþ æfen. buton ælcere ðenunge unþances fæstende. Hþæt ða Albanus efestan þolde to slege. ⁊ eode to ðære ea ða þa he ofer þa bricge ne mihte. ⁊ beseah to heofonum ðone hælend biddende. ⁊ seo ea ðær rihte adruþode him ætforan. ⁊ him þeg rymde spa spa he þilnode æt Gode. Ða

Judex illi dixit, Enarra mihi nomen tuum: Dei miles respondit; Albanus vocor, & in Jesum credo, qui Deus verus est, omnésque creaturas fecit: illi me inclino, illúmque semper colo. Tum homicida religioso viro dixit, Si æternæ vitæ felicitatem habere velis, tum nè differas diis magnis meis magna cum subjectione immolare. Albanus respondit, Haud possunt hostiæ vestræ quas dæmoniis immolatis, vobis auxiliari. Sed pro mercede pœnas æternas in inferno illo profundo accipietis. Quid tum? Judex diabolico furore correptus, sanctum martyrem verberari jussit; autumans potuisse se mentis ejus constantiam verberibus ad superstitiones suas flectere. Sed beatus vir Deo corroboratus, verbera valde patienter tulit, & alacri mente Deo gratias egit. Judex ergò videns se sanctum illum virum tormentis istis acrioribus haud potuisse superare, nec à Christo divertere, jussit illum gladii mucrone pro nomine Jesu occidi: infideles igitur sicut Judex mandaverat, fecerunt, sanctúmque decollandum abduxerunt; erant interim ponte quodam in via diu impediti, ubi ad vesperam adstiterant ob infinitam populi, virorum & fœminarum turbam, qui commoti ad sanctum Martyrem accedebant, atque unà incedebant. Accidit autem tum quidem judicem infidelem in civitate usque ad vesperam impransum sedere, absque omni famulatu neglectum [&] jejunantem. Quid tum? Albanus ad mortem festinare voluit: ad aquam profectus, cùm pontem [ob turbam] transire haud posset, cœlúmque intuitus Jesum obsecravit; aqua autem ilico coràm exaruit, viámque illi, prout à Deo rogaverat, patefecit.

þearþ

ꝑeaꞃð ſe cꝑelleꞃa ðe hine acꝑellan ſceolde þuꞃh ꝥ ꝑundeꞃ onbꞃuꞃd. ⁊ aꝑeaꞃp hiſ ſꝑuꞃd. ⁊ aꞃn ða aꞃdlice þa ða hi oꝼeꞃ þa ea comon. ⁊ ꝼeoll to hiſ ꝼotum mid ꝼullum ȝeleaꝼan. ꝑolde mid him ſꝑýltan æꞃ ðam ðe he hine ſloȝe. He ꝑeaꞃð ða ȝeanlæht mid anꞃædum ȝeleaꝼan to ðam halȝan ꝑeꞃe ðe he beheaꝼdian ſceolde. ⁊ ꝥ ſꝑuꞃd læȝ þæꞃ ſcinende him ætꝼoꞃan. ⁊ heoꞃa nan nolde naht eaþe hine ſlean. Ða ꝑæſ þæꞃ ȝehende þam haliȝan ꝑeꞃe an mýꞃiȝe dun mid ꝑýꞃtum amet mid ealꞃe ꝼæȝeꞃnýſſe ⁊ eac ꝼull ſmeðe. Ða eode Albanuſ þýdeꞃ ⁊ bæd ſona æt Gode ꝥ he him ſealde ꝑæteꞃ uppan þæꞃe dune. ⁊ he dude ſꝑa. Ðæꞃ aꞃn þa ꝑýll ſꝑꞃinȝ æt Albaneſ ꝼotum. ꝥ men mihte ȝeſeo hiſ mihte ꝑið God. ða þa ſe ſtꞃeam aꞃn oꝼ ðæꞃe ſticelan dune. He ꝑeaꞃþ ða beheaꝼdod ꝼoꞃ ðæſ hælendeſ naman up on þæꞃe dune. ⁊ to hiſ dꞃihtne ꝼeꞃde mid ſiȝeꝼæſtum maꞃtýꞃdome. ⁊ ſoðum ȝeleaꝼan. ac hiſ ſlaȝa ne moſte ȝeſundꝼull lýbban. ꝼoꞃðan ðæ him buꞃſton ut butu hiſ eaȝan ⁊ to eoꞃþan ꝼeollon mid Albaneſ heaꝼde ꝥ he mihte oncnaꝑan hꝑæne he acꝑealde. Hi beheaꝼdodon ſýþþan ðone ſoþꝼæſtan cempan þe nolde beheaꝼdian þone halȝan ꝑeꞃ. ⁊ he læȝ mid Albane ȝeluꝼed on God mid hiſ blode ȝeꝼulloð. ⁊ ꝼeꞃde to heoꝼonum. Eꝼt ða ða cꝑelleꞃaſ comon to heoꞃa hlaꝼoꞃde. ⁊ hi ſædon ðaſ ýllican tacna ðe Albanuſ ꝑoꞃhte. ⁊ hu ſe ꝑeaꞃð ablend ðe hine beheaꝼdode. Ða het he ȝeſꝑican ðæꞃe ehtnýſſe. ⁊ aꞃꝑuꞃþlice ſꝑꞃæc be ðam halȝum maꞃtýꞃum þe he ne mihte ȝebiȝan ꝼꞃam Godeſ ȝeleaꝼan þuꞃh þa ȝꞃamlican ꝑitu. On ðæꞃe ýlcan ehtnýſſe ꝑuꞃdon oꝼſlaȝenæ Aaꞃon ⁊ Juliuſ. ⁊ oþꞃe maneȝa ꝑeꞃa ⁊ ꝑiꝼa ꝑide ȝeond Engla-

*Hinc carnifex illum jam occidere paratus, hoc miraculo excitatus, gladium projecit, celeritérque flumine jam transito, currens, plenâ fide pedibus Albani procidit, voluit quippe unà priùs mori, quàm illum morti dare: erat tum quidem fide, ut sanctus vir [Albanus] quem decollaturus fuit, illustratus, ensísq; coràm fulgens jacebat: nemo hinc illum occidere facilè persuasus. Mons ibi amœnus prope SANCTUM, omni venustate florum vestitus, atque insuper planus fuit; eò se Albanus contulit, à Deo rogans ut aquam illi dare super montem dignaretur, quòd juxtà fecerat: ibi etenim ante pedes Albani fons perennis scaturivit, ut homines quantùm [Albanus] apud Deum poßet, conspicerent, quandoquidem torrens ex arduo monte ebullierit. Fuit tandem pro nomine Jesu in monte decollatus, ad Dominum suum martyrio glorioso fidéque verâ perrexit. Carnifex verò ejus integer vivere haud debuit; utrique enim oculi erumpentes in terram lapsi, unà cum Albani capite, ut scire discat quem occiderit; decollárunt posteà sanctissimum illum militem, qui sanctum virum [Albanum] decollare noluerat: jacuítque cum Albano à Deo amatus, & sanguine suo baptizatus ad cœlos migravit. Carnifices denuò ad Dominum suum redierunt, eadémque miracula quæ Albanus fecerat, illi recitabant; atq; ut cœcus fit illum qui decollabat, jussit tum quidem persecutionem cessare, atque ut honorificè loquerentur de sanctis martyribus, quos à fide Christi tormentis sævis abducere haud potuit. Eâdem persecutione occisi erant Aaron & Julius, aliíq; viri & fœminæ longè latéq; per * An-*

* l. Britannorum.

land.

land. for Cristes geleafan gecýlmede on pitum ⁊ hi feredon rigefæste to dam forhan life. Seo ehtnýss gesprac da. ⁊ eodon þa cristenan of pudum ⁊ of pestenum þær hi pæron behýdde ⁊ comon to mannum. ⁊ cristendom geednipodon. ⁊ gebetton cýrcan þe todhrocene pæron. ⁊ ponuden da on ribbe mid forhum geleafan. Hi forhton eac þa purðlice cýrcan þam halgan Albane þær he bebýrged wæs. ⁊ þær purdon gelome pundra gefremede dam hælende to lofe de leofað a on ecnýsse. Dis wæs gependen ær þ gerinn come þurh Hengest ⁊ Horsa. Se hýnden þa Brýttas. ⁊ þe cristendom peardh geunpurhod sýþþan oð þ Agustinus hine sende ærtealde be Gregories lare. dæs geleaffullan papan. Sý wuldor ⁊ los dam selfillendan scýppende. rede ure fæderas feondum ætbræd. ⁊ to fulluhte gebigde þurh his býdelas. Amen.

*glorum terram complures pro fide Christi tormentis interfecti: victores autem vitam veram intrârunt. Tunc quidem desiit persecutio: Christiani quoque è sylvis, desertisque ubi erant occultati, in societatem humanam redierunt. Christianitatem renovârunt, ecclesias quæ dirutæ erant reparârunt, atq; in pace cum vera fide permanserunt; ecclesiam autem illam S. Albani, ubi sepultus est fabricati sunt; multáque ibi miracula subinde facta sunt in laudem Jesu qui in æternum vivit. Factum hoc fuit quidem ante victoriam quæ per Hengestum & Horsam [Anglorum sive Saxonum duces] Britannorum vastatores, reportata est. Christianitas hinc postea * inhonorata mansit, donec illam * Augustinus, præcipiente Gregorio Papa illo fideli, restituisset. Sit gloria & honos autori *bonorum, & Creatori (qui patres nostros ab hostibus [spiritualibus] liberans, per præcones suos ad baptismum flexit.) Amen.*

* non extincta

* de Augustino vide lib. 2. cap. 2.

* Sax benevelo.

Cap. 8.

Ut hac cessante persecutione, Ecclesia in Britanniis aliquantulum usque ad tempora Arrianæ vesaniæ pacem habuerit.

And þær he da seo corstnung þære ehtnesse gestilled wæs. da præron forðgongende da cristenan men. ⁊ * geleafruman da þe hi æs on da fnecnan tid þære ehtnýsse on pudum ⁊ on pestenum ⁊ on scræfum hi hýdden ⁊ digledon ⁊ hi da edniwedon Godes cýricean da de ær toforfene wæron. ⁊ eac cýrcean timbredon ⁊ halgodon þam halgan martýrum. ⁊ heora stope bræddon. ⁊ weorþodon sra sra rigefæst tacon ⁊ sýmbel dagas mærsedan. ⁊ þa godcundan gesýno clænan mude. ⁊ clænse heortan halgedon. ⁊ fremedon. þeos ribb apunade on Cristes cýrican da þe on Brýtene wæron. oþ þa tide þe se Arrianisca gedwola

* geleafullan. B.

At ubi turbo persecutionis quievit, progressi in publicum fideles Christi, qui se tempore discriminis sylvis ac desertis abditisve speluncis * occultaverant; renovant Ecclesias ad solum usque destructas; basilicas sanctorum Martyrum fundant, constituunt, perficiunt, ac veluti victricia signa passim propalant; dies festos celebrant; sacra mundo corde atq; ore conficiunt. Mansitq; hæc in Ecclesiis Christi, quæ erant in Britannia pax, usque ad tempora [a] Arrianæ vesaniæ, [quæ

* occulerunt. C

*geopola.C *geþeoldæ aþas ; Ðyssum tidum Constantius se be Diocletiane lyfgendum Gallia rice ⁊ Jrpania heold. ⁊ þehte þæs se mon monþþæne ⁊ for þeoruldæ god. þende he forð on Breotone. ⁊ Constantinus his sunu þam godan Caresne se wæs of Helena þam wife acenned his rice forlet ; Þritedæ Eutropius þ Constantinus se Caresne wæne on Breotene acenned. ⁊ æfter his wæder to rice genge. ðæs cyninges tidum se Arrianisca geþola wæs upcumen. ⁊ þ deadbærendæ attor his getheoplearnyssa na læs þ on eallum middan geandet cynicum þ he stregde. Ac his eac sylce on his ealond be com se geþeola wæs on þam Nycenisscan synoþe. genibenad ⁊ aflýlled on Constantinus dagum ;

corrupto orbe toto, hanc etiam insulam, extra orbem tam longè remotam, veneno sui infecit erroris ; Et hac quasi viâ pestilentiæ trans oceanum patefactâ, non mora, omnis se lues hæreseos cujusque, insulæ, novi semper aliquid audire gaudenti, & nihil certi firmiter obtinenti, infudit.] His temporibus Constantius, qui vivente Diocletiano Galliam *Hispaniámque regebat, vir summæ mansuetudinis & civilitatis, in Britannia mortem obiit. Hic Constantinum filium ex concubina Helena creatum Imperatorem Galliarum reliquit. Scribit autem Eutropius, quòd Constantinus in Britannia *creatus Imperator patri in regnum successerit. Cujus temporibus Arriana hæresis exorta, & in Nicena synodo detecta atq; damnata, nihilominus exitiabile perfidiæ suæ virus (ut diximus) non solùm orbis totius, sed & insularũ Ecclesiis aspersit.

* *Hispaniásq;* C.

* Sax. *Constantinus Cæsar in Britannia natus erat. Vide etiam* Rk. *Armach. p.* 172, 173, 175, 178, 185, 191.

¶ * Arrianismi gangrenæ pestilentissimæ hodie multùm favet fovétq, infernus hostis, dum neglecto Arrii veterani nomine, pugiles suos Arrianos, Socinnianorum notâ recenti, & vulgo ignotâ palliare satagat ; sed his remedium hoc Catholicum Ecclesiæ Catholicæ & nostræ imprimis antiquissimum, è sermonibus Catholicis, &c. desumptum, nè lethalis isthæc lues serpat ulteriùs, mederi poterit : Sic in gratiam Lectorum Latinè dedi.

De Fide Catholica.

Ælc Cristen man sceal æfter rihte cunnan ægþer ge his Patер noster. ge his Creodan. Et lin. 26. Nu mage gebroþru undergytandan gif ge willaþ. þ tra þing synoon. an is sceyppend. oþer is gesceaft ; þe is sceyppend seþe gesceop ⁊ gewyrhte ealle ðing of nahte ; þ is gesceaft þ se soþa sceyppend gesceop. þ sind æfterst heofonas ⁊ englas þe on heofonum wunia ð. ⁊ syþþan þeos eorþe mid eallum ðam ðe hire oneardiað. ⁊ sæ mid eallum ðam ðe hyre onsymmaþ. nu eallе ðas þing ⁊ sæ mid anum naman genemnode gesceaft ; hi næfyno mid anum naman genemnode

Quilibet Christianus Orationem Dominicam & Apostolicum Symbolum ritè calleat : & Lin. 26. *Nunc autem fratres si vultis, intelligere possitis, Res in Universum duas esse, Creatorem nimirum & creaturam ; creatura est quam verus Creator formavit ; harum primæ cœli sunt, & Angeli qui cœlos inhabitant : Deinde, terra hæc cum singulis quæ illam incolunt ; mare autem cum omnibus quæ illud supernatant animalibus : nunc autem hæc (Dei opera) omnia uno nomine [creatura] appellãtur ; non*

Serm. Cathol. veteris Ecclesiæ Anglicanæ, MS. Cantabr. Bibliothecæ publ. pag. 119. lin. 14.

ꝑon æꝼꝼe ꝑunigende ac God hi
ʒeꝼceop; Ða ʒeꝼceaꝼta ꝼindꝼela.
an iꝼ ꝼe ꝼcýppend ꝼe hi ealle ʒe-
ꝼceop ꝼe ana iꝼ ꝼælmihtiʒ God;
ꝼe ꝼæꝼ æꝼꝼe ⁊ æꝼꝼe he bið ꝼuꝼh
ꝑunigende on him ýlꝼum ⁊ ꝼuꝼh
hine ýlꝼne; Giꝼ he onʒunne ⁊
anʒinn hæꝼde butan ꝺꝼeon ne
mihte he beon ælmihtiʒ God;
Soꝼlice ꝼ ʒeꝼceaꝼt ðe onʒann.
⁊ ʒeꝼceapen iꝼ næꝼð nane ʒod-
cundnýꝼꝼe; Foꝼ ꝼi ælc edꝼiꝼt ꝼ
te God nýꝼ ꝼ iꝼ ʒeꝼceaꝼt; And
ꝼ ꝼe ʒeꝼceaꝼt niꝼ. ꝼ iꝼ God; ðe
God ꝑunaꝼ on ðꝼynnýꝼꝼe untо-
ðæleolic ⁊ on annýꝼꝼe anꝼe ʒod-
cundnýꝼꝼe; Soꝼlice oꝼeꝼ iꝼ ꝼe
Fæðeꝼ. oꝼeꝼ iꝼ ꝼe Sunu. oꝼeꝼ iꝼ
ꝼe halʒa Gaꝼt. ac ꝼeah hꝼæꝼene
ðæꝼa ðꝼeoꝼa iꝼ an ʒodcund-
nýꝼ. ⁊ ʒelic ꝑuldoꝼ. ⁊ eꝼen ece
mæʒenꝼꝼýmnýꝼ; ſælmihtiʒ
God iꝼ ꝼe Fæðeꝼ. ælmihtiʒ God
iꝼ ꝼe Sunu. ælmihtiʒ God iꝼ ꝼe
halʒa Gaꝼt; Ac ðeah hꝼæꝼene
ne ꝼind ðꝼý ælmihtiʒe ðodaꝼ.
ac an ælmihtiʒ God ðꝼý hi ꝼind
on hadum. ⁊ on naman. ⁊ an on
ʒodcundnýꝼꝼe; Ðꝼý. ꝼoꝼ ꝼi ðe
ꝼe Fæðeꝼ bið æꝼꝼe Fæðeꝼ. ⁊ ꝼe
Sunu biꝼ æꝼꝼe Sunu. ⁊ ꝼe halʒa
Gaꝼt bið æꝼꝼe haliʒ Gaꝼt. ⁊ hý-
ꝼa nan ne aꝑent næꝼꝼe oꝼ ðam
ðe he iꝼ; Nu habbaꝼ ʒe ʒehý-
ꝼed ꝼa halʒanꝼꝼynnýꝼꝼe. ʒe ꝼceo-
lon eac ʒehýꝼan ꝼa ꝼoꝼan annýꝼ-
ꝼe; Soꝼlice ꝼe Fæðeꝼ. ⁊ ꝼe Sunu. ⁊ ꝼe halʒa Gaꝼt habbaꝼ ane
ʒodcundnýꝼꝼe. ⁊ an ʒecýnd. ⁊ an ꝑeoꝼc; Ne ꝑoꝼhte ꝼe Fæðeꝼ
nan ꝼinʒ ne ne ꝑýꝼcꝼ butan ꝼam Suna oꝼꝼe butan ðam halʒan
Gaꝼte; Ne heoꝼa nan ne ꝑýꝼcð nan ðinʒ butan oꝼꝼum. ac
him eallum iꝼ an ꝑeoꝼc. ⁊ an ꝑæð. ⁊ an ꝑilla; ſæꝼꝼe æꝼꝼe ꝼe
Fæðeꝼ. ⁊ æꝼꝼe æꝼ ꝼe Sunu. ⁊ æꝼꝼe æꝼ ꝼe halʒa Gaꝼt. an æl-
mihtiʒ God; ðe iꝼ Fæðeꝼ ꝼe ðe niꝼ naꝼeꝼ ne ʒeboꝼen. ne
ʒeꝼceapen ꝼnam nanum oꝼꝼum ꝼe iꝼ Fæðeꝼ ʒehaten. ꝼoꝼꝼan
ðe he hæꝼꝼ ꝼunu ꝼone ꝼe he oꝼ him ýlꝼum ʒeꝼtꝼýnde butan
ælcꝼe meðeꝼ; ðe Fæðeꝼ iꝼ God oꝼ nanum Gode; ðe Sunu iꝼ
God

non erant ab æterno manentia, ſed Deus hæc produxit. Creaturæ iſtæ multæ ſunt, unus verò Creator eſt qui omnia hæc creaverat. Unus eſt omnipotens Deus, ſemper fuit, ſempérque erit in ſeipſo permanens, & per ſeipſum: ſi quando cœperit & initium habuerit, procul dubio omnipotens Deus eſſe haud potuit: revera, creatura quæ cœpit eſſe, & (ob id) creata fuit, nihil divinitatis habet: hinc omnis ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt; & quæ creatura non eſt, Deus eſt. Deus in trinitate indiviſibilis manet, atque in unitate unus divinitatis. Revera, alius eſt Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Nihilo ſecius trium illorum una eſt Divinitas, æqualísque gloria, & majeſtas æqualiter æterna. Omnipotens Deus Pater eſt, omnipotens Deus Filius, omnipotens Deus Spiritus ſanctus. Nihilo ſecius non ſunt tres dii omnipotentes, ſed unus omnipotens Deus in perſonis, & in nomine tres ſunt, in divinitate verò unus. Tres (inquam) Pater enim ſemper eſt Pater, Filius ſemper Filius, & Spiritus ſanctus ſemper Spiritus ſanctus: horúmq; nullus ab illo qui eſt unquam recedit; jam de ſancta Trinitate accepiſtis; accipietis etiam de vera Unitate. Revera Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus divinitatem unam, naturam unam, opúſq; unum habent, unum autem conſilium, unam quoque voluntatem: Pater ſemper, ſemper Filius, & ſemper Spiritus ſanctus unus Deus omnipotens fuit. Pater eſt qui nec genitus eſt, nec creatus aliunde. Pater dictus eſt, quia Filium habet quem à ſeipſo genuit, abſq; ulla matre; Pater eſt Deus à Deo nullo; Filius Deus

God of dam Fæder Godes ; se halga Gast is god forþfarende of dam Fæder. ⁊ of dam Suna; Þas forð sind sceortlice gesæde ⁊ eop is neod þ we hi sputelicor eop onfreon; Hwæt is se Fæder? Ælmihtig scýppend na gesceaft. ne acenned. ac he sýlf gesettnýsse beasn. him sýlfum efenece ; Hwæt is se Sunu ? he is dæs fæder pirdom. ⁊ his forð. ⁊ his miht. þurh done se Fæder gesceop ealle ding ⁊ gesadode; Nis se Sunu na gesceaft ne gescapen. ac he is acenned; Acenned he is. ⁊ þeah hwæþere he is efen eald. ⁊ efen ece his Fæder ; Nis na sra on his acennednýsse sra bið on ure acennednýsse; Donne se mann Sunu gesettnýnð. ⁊ his cild acenned bið donne bið se Fæder mapa. ⁊ se Sunu læssa ; Hwi sra? For di donne se Sunu sýxð donne ealdað se fæder ; Ne sint du na gelice on mannum fæder ⁊ sunu ; Ac ic de sýlle bysne hu du Godes acennednýsse þý bet understandan miht ; Fýr acenð of him beorhtnýsse. ⁊ seo beorhtnýs is efen ealo þam fýre ; Nis na þ fýr of þære beorhtnýsse ac seo beorhtnýs is of dam fýre ; þ fýr acenþ da beorhtnýsse ac hit ne bið næfre butan dære beorhtnýsse; Nu du gehýrst þ seo beorhtnýs is eal sra ealo sra þ fýr þe heo of cýmþ. gesiha nu for þi þ God miht gesettnýnan eal sra ealo beasn. ⁊ eal sra ece sra he sýlf is ; sese mæg understandan þ ure hælend Crist is on þære godcundnýsse eal sra ealo sra his Fæder. he dancige þæs Gode ⁊ blissige ; sese understandan ne mæg. he hit sceal gelýfan þ he hit understandan mæge forðan dæs witegan word ne mæg beon aidlod. de dus cýð ; Butan ge hit gelýfan. ne mage ge hit understandan ; Nu habbað ge gehýred þ de sunu is of dam Fæder. butan

est à Deo Patre ; Spiritus sanctus Deus est à Patre & Filio procedens:

*Verba hæc succinctè dicta sunt: vobis autem opus est ut eadem clarius explicemus. Quid est Pater ? Omnipotens Creator, neque factus, neq; genitus: sed ille ipse Filium genuit, sibi ipsi æqualiter æternum: Quid est Filius ? ille quidem Patris est sapientia, & verbum, ejusq; potentia; per *quem formavit omnia, & ornavit : Filius nec factus est, nec creatus, sed genitus : genitus [quidem] est, nihilo secius æquè antiquus & æquè æternus est ac Pater. Non ità generationi suæ sicut nostræ accidit; scil. cùm homo filium genuerit, eique puer natus fuerit : quandoquidem pater major, filius verò minor sit. Quare hoc? quoniam cùm adolescat filius, tum pater consenescit : non comperis ergò in hominibus æquales, patrem filiúmque. Quin exemplum tibi do, quo Dei generationem melius intelligere potueris : Ignis de se splendorem gignit, splendor autem æquè antiquus est atque ignis: ignis non de splendore illo, sed de igne splendor existit : ignis ille splendorem genuit, sed absq; splendore suo nunquam fuit; jam accepisti quod splendor æquè antiquus sit ac ignis unde provenerat: hinc ergò admittas, Deum posse Filium generare æquè antiquum, & æquè æternum ac ipse sit: qui intelligere potuerit nostrum Jesum Christum in divinitate sua æquè antiquum esse ac Pater ipse existat, ob id Deo gratias agat, & gaudeat : qui intelligere nequiverit, oportet ut credat, ut intelligere valeat : nam prophetæ sermo irritus esse non potest, qui sic inquit ;* Nisi credatis, intelligere haud potestis : *jam accepistis Fili-*

* Filium.

tan ælcum anginne. forþan ðe he is ðæs Fæder þisdom. ⁊ he þæs æfre mid ðam Fæder. ⁊ æfre bið; Uton nu gehýran be ðan halgan Gast. hþæt he sý; He is se þilla ⁊ seo soþe lufu þæs Fæder ⁊ ðæs Suna. ðurh þone sind ealle ðing geliffæste ⁊ gehealdene be ðam is ðus gecþeden; Godes gast gefýlð ealne ýmbhþýrft middan geardes. ⁊ he hýlt ealle ðing. ⁊ he hæfð ingehýd ælces gereordes; Nis he geþorht ne gesceapen. ne accenned. ac he is forþstæppende. ⁊ is ofgangende of þam Fæder ⁊ of ðam Suna· ðam he is gelic. ⁊ efenece; Nis se halga Gast na Sunu forþan ðe he nis na acenned. ac he gæð of ðam Fæder. ⁊ of ðam Suna gelice forðan ðe he is heora beigra þilla ⁊ lufu; Crist cþæð ðus be him on his godspelle se froþor gast þe ic eoþ asendan þille. gast ðære soþfæstnýsse ðe of minum Fæder gæð he cýð gecýþnýsse be me· ⁊ is. he is min geþita ⁊ ic eom Godes Sunu; ⁊ eac se rihta geleafa us tæcð ⁊ þe sceolon gelýfan on ðone halgan Gast. he is se liffæstenda God se gæð of ðam Fæder ⁊ of ðam Suna; Hu gæð he of him? Se Sunu is ðæs Fæder þisdom· æfre of ðam Fæder ⁊ se halga Gast is heora beigra þilla. æfre of him bam; Is forþi ðonne an Fæder seðe æfre is Fæder ⁊ an Sunu seþe æfre biþ Sunu ⁊ an halig Gast seðe æfre is halig Gast; Æfre þæs se Fæder butan anginne ⁊ æfre þæs se Sunu mid ðam Fæder. forþan ðe he is ðæs Fæder þisdom; Æfre þæs se halga Gast seþe is heora beigra þilla ⁊ lufu; Nis se Fæder of nanum oþrum. ac he þæs æfre; Se Sunu is acenned of ðam Fæder ac he þæs æfre on ðæs Fæder bosme. forþan ðe he is his þisdom ⁊ he is of ðam Fæder eal ⁊ he is; Æfre þæs se

um de Patre esse, absque omni principio; qui Patris sapientia est, quiq; semper fuit cum Patre, sempérque erit. Nunc demum de Spiritu sancto audiamus: Quid autem est? Voluntas est, verúsque amor Patris & Filii; per quem omnia sunt animata & conservata; de quo sic dicitur, Spiritus Dei implet totum terrarũ orbem, & conservat omnia: *quíque intellectum cujúsque linguæ tenet; neque factus est neque genitus, sed procedens: hoc est, progressus à Patre & Filio; quibus æqualis est, & æqualiter æternus: Spiritus Sanctus non est Filius, quia genitus non est, sed de Patre procedit, & similiter de Filio, quoniam utriusque voluntas est, amórque: Christus de illo sic refert in Evangelio suo,* Spiritus sanctus quem ad vos mittam, Spiritus veritatis, qui de Patre meo procedit, de me testimonium perhibet: *hoc est, ille mihi testis est quod Dei filius existam. Porrò, vera fides nos docet, oportere nos in Spiritum sanctum credere; qui [etiam] vivificans Deus est: qui à Patre & Filio procedit. Quî verò ex illis procedit? Filius est Patris sapientia, semper de Patre; & Spiritus sanctus utriusque voluntas est, ex utrisque semper existens: hinc propterea, unicus Pater est, qui semper est Pater; & Filius unicus, qui semper est Filius; unicus etiam Spiritus sanctus qui semper est Spiritus sanctus: semper erat Pater absque principio; sempérque erat Filius cum Patre, quoniam Patris est sapientia: semper fuit Spiritus sanctus qui utriusque voluntas & amor est. Pater non est ab alio, at semper fuit; Filius genitus est à Patre, at* in sinu Patris *semper fuit, quia sapientia illius est: est autem de Patre omne id*

ſe halga Gaſt ꝼoꝛþan ðe he iſ
ſpa þeæꝛ cþæðon þilla ⁊ ſoð lu-
ꝼu ðæſ Fæðeꝛ ⁊ ðæſ Suna; Soþ-
lice þilla ⁊ luꝼu ȝetacniað an
ðinȝ; Ðæt ꝥ þu þýlt ꝥ ðu
luꝼaſt. ⁊ ꝥ ꝥ ðu nelt ꝥ ðu ne
luꝼaſt; Seo Sunne ðe oꝼeꝛ uſ
ſcinð iſ lichamlic ȝeſceaꝼt ⁊
hæꝼð ſþa ðeah ðꝛeo aȝennýſſa
on hiꝛe; An iſ ſeo lichamlice
eðþiſt ꝥ iſ ðæꝛe Sunnan tꝛen-
ðel; Oþeꝛ iſ ſe leoma oþþe
beoꝛhtnýſ æꝼꝛe oꝼ ðæꝛe ſun-
nan ſeo þe onliht ealne mið-
ðan ȝeaꝛð. þꝛiðde iſ ſeo hætu þe
mið ðam leoman becýmð to uſ;
Se leoma iſ æꝼꝛe oꝼ ðæꝛe ſun-
nan ⁊ æꝼꝛe mið hiꝛe ⁊ ðæſ æl-
mihtiȝan ȝoðeſ Sunu iſ æꝼꝛe oꝼ
ðam Fæðeꝛ acenneð ⁊ æꝼꝛe mið
him þuniȝende; Be ðam cþæð
ſe Apoſtol ꝥ he þæꝛe hiſ ꝼæðeꝛ
þuldꝛeſ beoꝛhtnýſ; Ðæꝛe ſun-
nan hætu ȝæð oꝼ hiꝛe ⁊ oꝼ hiꝛe
leoman ⁊ ſe halga ȝaſt ȝæð
æꝼꝛe oꝼ ðam ꝼæðeꝛ ⁊ oꝼ ðam
ſuna ȝelice; Be ðam iſ ðuſ aþ-
ꝛiten. Niſ nan þe hine behýðan
mæȝe ꝼꝛam hiſ hætan; Fæðeꝛ
⁊ ſunu ⁊ haliȝ ȝaſt ne maȝon
beon to ȝæðeꝛe ȝenamoðe. ac hi
ne beoð ſþa ðeah na hþaꝛ to
tþemeðe; Niſ ſe ælmihtiȝa
Goð na þꝛýꝼeald ac iſ ðꝛýnnýſ;
ȝoð iſ ſe Fæðeꝛ. ⁊ ſe Sunu iſ
ȝoð. ⁊ ſe halga ȝaſt iſ ȝoð; Na
ðꝛý ȝoðaſ. ac hi ealle ðꝛý an
ælmihtiȝ ȝoð; Se Fæðeꝛ iſ eac
þiſðom oꝼ nanum oðꝛum þiſðome; ſe ſunu iſ þiſðom oꝼ
þam þiſan Fæðeꝛ; ſe halga ȝaſt iſ þiſðom ac ðeah hþæ-
þeꝛe hi ſýnð ealle ætȝæteꝛe an þiſðom; ⁊ ⁊ ſe Fæðeꝛ
iſ ſoð luꝼu. ⁊ ſe ſunu iſ ſoð luꝼu. ⁊ ſe halga ȝaſt iſ
ſoð luꝼu. ⁊ hi ealle ætȝæðeꝛe an ȝoð. ⁊ an ſoð luꝼu;
⁊ ac ſþilce iſ ſe Fæðeꝛ ȝaſt. ⁊ haliȝ. ⁊ ſe ſunu iſ ȝaſt
⁊ haliȝ untþýlice ðeah hþæþeꝛe ſe halga ȝaſt iſ ſýn-
ðeꝛlice ȝehaten haliȝ ȝaſt ðæt ꝥ hi ealle ðꝛý ſýnð ȝe-
mæne-

quod eſt: ſemper erat Spiritus ſanctus, quia eſt (ſicut antè diximus) voluntas & amor verus Patris Filiique. Revera, voluntas & amor unum quid ſignificant: quod vis, id amas: & quod non vis, id non amas. Sol, qui ſupernè nobis ſplendet, corporalis creatura eſt, habétq; tamen in ſe tria ſibi propria; primum eſt ſubſtantia corporalis, hoc eſt, ſolis ipſe orbis: alterum eſt lux, ſive ſplendor, ſemper à ſole fluens, qui totam terram illuſtrat: tertium, calor eſt, qui cum luce ad nos uſque pervenit: lux de ſole ſemper eſt, & cum illo ſemper: Dei autem omnipotentis filius, à Patre ſemper genitus eſt, ſempérque cum illo permanens: de quo Apoſtolus ait, Quod Patris gloriæ ſplendor ſit: *calor ſolis ab illo procedit, & de ſplendore ſuo: & Spiritus ſanctus ſemper de Patre, ſimilitérq; de Filio procedit. De* hoc ſic ſcriptum eſt,* Nemo eſt qui ſe à calore ejus occultare poteſt: *Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus haud poſſunt ſimul nominari; veruntamen haud poſſunt ullibi ſeparari. Omnipotens Deus non eſt triplex; trinitas tamen [perſonarum] eſt; Pater eſt Deus, & Filius eſt Deus, & Spiritus ſanctus eſt Deus; non tres dii; verùm tres omnes unicus omnipotens deus: Pater etiam ſapientia eſt ab alia nulla ſapientia; Filius ſapientia eſt à Patre ſapiente; Spiritus ſanctus ſapientia eſt; attamen hi omnes ſimul una ſapientia exiſtunt. Porrò, Pater verus amor eſt, verúſque amor Filius, amor quoque verus eſt Spiritus ſanctus; híque omnes ſimul ſunt Deus unus, verúſque amor unus: ſicut etiam Pater ſpiritus eſt & ſanctus, & Filius ſpiritus eſt & ſanctus procul dubio; nihilo ſeciùs Spiritus ſanctus ſeorſim dicitur Spiritus ſanctus; id ſc. quod omnes ii in commu-*

* *ſplendore.*

mænelice ⁊ Spa micel gelicnýs is on ðýssere halgan þrýnnýsse ꝥ se Fæder nis na mare þonne se sunu on þære godcundnýsse ne se sunu nis na mare ðonne se halga gast. ne nan heora an nis na læsse ðonne eall seo þrýnnýs ⁊ Spa hpær spa heora an bið ðær hi beoþ ealle ðrý æfre an God untodæledlic ⁊ Nis heora nan mare þonne oþer ne nan læssa ðonne oðer ne nan beforan oðrum ne nan beftan oþrum. forþan spa hpæt spa læsse bið þonne God ꝥ ne biþ na God ⁊ ꝥ ꝥ lator bið ꝥ hæfð anginn ac God næfð nan anginn ⁊ Nýs na se Fæder ana ðrýnnýs oþþe se sunu ðrýnnýs oþþe se halga gast ðrýnnýs. ac ðas ðrý hadas sindon an god on anre godcundnýsse ⁊ Ðonne ðu gehýrst nemnan þone Fæder. þonne understenst ðu ꝥ he hæfð Sunu ⁊ Gft ðonne ðu cpýst sunu ðu past butan tpeon ꝥ he hæfð fæder ⁊ Gft pe gelýfað ꝥ se halga gast is ægþer ge ðæs fæder ge ðæs suna gast ⁊ Ne bepæce nan man hine sýlfne spa ꝥ he secge oþþe gelýfe ꝥ ðrý godas sýndon. oþþe ænig had on ðære halgan ðrýnnýsse sý un mihtigra ðonne oþer ⁊ Elc þæra ðreora is god. ðeah hpæþere hi ealle an god. forþan ðe hi ealle habbaþ an gecýnd ⁊ ane godcundnýsse. ⁊ ane edpiste. ⁊ an geðeaht. ⁊ an peorc. ⁊ ane mægenþrýnnýsse. ⁊ gelic pulder. ⁊ efen ece rice ⁊ Is hpæþere se sunu ana geflæschamod. ⁊ geboren to men of þam halgan mædene Marian ⁊ Ne pearþ se fæder mid mennischýsse befangen. ac hpæþere he asende his sunu to ure alýsednýsse. ⁊ him æfre mid pæs. ægþer ge on life. ge on ðropunge. ⁊ on his æristе. ⁊ on his upstige ⁊ Gac eal godes gelaþung andet on ðam rihtum geleafan ꝥ Crist is acenned of þam clænan mædene Marian. ⁊ of þan halgan

ni sunt. Tanta quidem similitudo est in Sacro-sancta Trinitate, ità ut Pater major Filio in divinitate minimè sit, nec Filius Spiritu sancto major, neque horum aliquis unus, totâ ipsâ Trinitate minor existat: ubicunque loci horum unus fuerit, ibi illi tres erunt unus Deus indivisibilis: nullus horum major est altero, neque ullus minor altero; nec ullus altero prior, nullúsque altero posterior: nam quicquid Deo minus est, id Deus non existit; quicquid posterius, illud principium habet, Deus verò nullum habet principium. Non est pater solus Trinitas, neque Filius Trinitas, neque Spiritus sanctus Trinitas; sed tres illæ personæ sunt Deus unus in una divinitate: cùm audiveris tu nominari patrem, tum intelligas quod habeat Filium; deinde, cùm dixeris Filium, noveris proculdubio quòd habeat patrem. Credimus porrò, Spiritum sanctum utriusque cum Patris, tum Filii spiritum extare: ne quis se fallat, ità ut dicat, credátve deos tres esse, vel personam ullam in sancta Trinitate, aliâ esse impotentiorem, quælibet trium illorum Deus est: nihilo secius, omnes illæ sunt Deus unus; quia omnes unam naturam & unam divinitatem, unam quoq; substantiam, consilium etiam unum, opúsque unum, unámque majestatem; gloriam porro æqualem, & regnum æqualiter æternum habent: solus tamen Filius incarnatus est, homóque de sancta virgine Maria natus. Pater nullatenus humanam naturam suscepit; attamen Filium suum in redemptionem nostram misit; quocum semper fuit, cùm in vita, tum in passione, in resurrectione sua, & ascensione: tota etiam ecclesia Dei, juxta veram fidem fatetur, Christum de pura virgine Maria, & per Spiritum sanctum

ȝan ȝaſte ; Nis ſe halga ȝaſt ðeah hpæþere Criſtes fæder ne nan criſten man þ næfre ne ſceal ȝelyfan ; Ac ſe halga ȝaſt is pilla ðæs fæder. ⁊ ðæs ſuna. for ði þonne ſe þriþa is ælmihtiȝ is appiten on upum ȝeleafan þ Criſtes mennisc nys peaþ ȝefremmed ðuph ðone halgan pillan ; Behealo ðæt ſunnan mid ȝleapnyſſe. on þære is ſe æfn cpæðon. hætu. ⁊ beorhtnys ac ſeo hætu ðrys ȝd. ⁊ ſeo beorhtnys onlyht ; oþer ðinȝ ðe ð ſeo hætu. ⁊ oþer ſeo beorhtnys ; And ðeah ðe hi ne maȝon beon to tpæmðe belimpð hpæþere þeah ſeo hæþnȝ to ðære hætan. ⁊ ſeo onlihtinȝ belimpð to þære beorhtnyſſe ; Spa eac Criſt ana unðerienȝ ða mennisc nyſſe. ⁊ na ſe fæder. ne ſe halga ȝaſt. Ðeah hpæþere hi pæron æfre mid him on eallum his ſapen ; Þe ſpecaþ ymbe ȝod. ðeaþlice be unðeaþlicum. tyðre be ælmihtiȝum. earminȝaſ be mildheortum. ac hpa mæȝ feorþfullice ſpecan be ðam ðe is unaſecȝendlic ; Þe is butan ȝemete for þy ðe he is æȝhpær ; Þe is butan ȝetele. forþan ðe he is æfre ; Þe is butan hefe forþon ðe he hylt eallе ȝeſceafta butan ȝeſpince. ⁊ he hi ealle ȝelogoðe on ðam ðrim ðinȝum. þ is on ȝemete. ⁊ on ȝetele. ⁊ on hefe ; Ac pite ȝe þ nan man ne mæȝ fullice eembe ȝod ſpecan. þonne pe forþon þa ȝeſceafta þe he ȝeſceop ne maȝon aſmeaȝan ne aſeccan ; Hpa mæȝ mid porðum pære heofenan ſcneatepunȝe aſecȝan ? Oþþe hpa þære eorþan pæſtmbæfnyſſe ? Oþþe hpa hepað ȝenihtſumlice ealra tida ymbhpyrft ? Oþþe hpa ealle oþre þinȝ ? Ðonne pe ſuþþon þa lichomlican þinȝ þe pe onlociaþ ne maȝon fullice beſon mid upe ȝeſihþe ; Ofne þu ȝeſihſt þone mannan beforan ðe. ac on þære tide þe þu his neb ȝeſihſt þu ne ȝeſihſt na his hpicȝ ;

genitum fuiſſe : nòn eſt tamen Spiritus ſanctus Chriſti pater ; neque Chriſtianus aliquis hoc unquam credat ; ſed Spiritus ſanctus Patris Filíique voluntas eſt ; hinc proinde perquàm orthodoxè in fide noſtra ſcriptum eſt, Chriſti humanitatem per Sanctam illam VOLUNTATEM perfici : Solem prudenter aſpicite ; illi ineſt, ſicut antè diximus, calor & ſplendor : calor verò arefacit, & ſplendor illuſtrat ; aliud calor, aliud autem ſplendor operatur ; & quamvis ſeparari haud poſſint, accidit tamen calefactio calori, & coruſcatio ſplendori : Sic etiam Chriſtus ſolus ſuſcepit humanitatem, non autem Pater, neque Spiritus ſanctus ; nihilo ſecius cum ipſo in omnibus operibus ſuis, totâque converſatione aut adminiſtratione ſuâ, unà erant. Nos de Deo loquimur, mortales de immortali, impotentes de omnipotenti, miſeri de miſericordi ; ſed quis de re ineffabili fari ſatis dignè poterit : ille ſine menſura eſt, quia ubique eſt ; ille ſine numero, quia ſempiternus eſt ; ille ſine pondere, quia omnes creaturas abſque labore ſuſtinet : omnia autem in tribus rebus collocavit : viz. in menſura, numero, & pondere ; ſciamus verò neminem poſſe ſatis prolixè de Deo prædicare : tum nos, quia creaturæ ſumus quas creavit nec contemplari, nec aſſequi poſſumus : quis cælorum ornatum verbis exprimere poterit ? Vel quis terræ fertilitatem ? quíſve ſatis laudat omnium temporum viciſſitudinem ? Quis denique cæteras res quaſcunque ? nos ergò rem corporalem quam intuemur plenè haud poſſumus conſpectu noſtro comprehendere : Ecce ! hominem coram te vides ; ſed eâdem inſtantiâ quâ vultum aſpicis, tergum

Sal

Gal ꝼꝑa ġi�Ꝑ þu ꝼumne claþ ꝼceaꝑꝛ. ne miht ðu hine ealne to-
ġæðeꝛe ġeꝛeon. ac penꝼꝛ abutan
þ ðu ealne hine ġeꝛeo ; Hꝑẏlc
punðoꝛ iꝛ ġiꝤ ꝛe ælmihtiga God
iꝛ unaꝛecġenolic. ⁊ unbeꝛanġenlic ꝛeþe æġhꝑæꝑ iꝛ eall. ⁊ napaꝑ
toðæleð? Nu ꝼmeað ꝼum unde-
oꝑ ðancol man. hu God mæġe
beon æġhꝑæꝑ æꝛtġæðeꝛe. ⁊ na paꝑ
toðæleð. behealð ða ꝼunnan hu
heaġe heo aꝼꝛihþ. ⁊ hu heo a-
ꝼenꝛ hẏꝛe leoman ġeonð eal-
ne miððan ġeaꝑð. ⁊ hu heo
onlihꝛ ealle ðaꝼ eoꝑþan ðe man-
cynn on eaꝑðað ; ðꝑa hꝑaþe ꝼꝑa
heo up aꝼꝑꝑinch on æꝛne mep-
ġen. heo ꝼcinð on Hieꝛuꝑalem.
⁊ on Rome bẏꝛiġ. ⁊ on ðiꝼum
eaꝑðe. ⁊ on eallum eaꝑðum æꝛtġæ-
ðeꝛe. ⁊ hꝑæþeꝛe heo iꝛ ġeꝛceaꝼꝛ.
⁊ ġæð be Godeꝛ ðihte ; Hꝑæt
penꝼꝛ ðu hu miccle ꝼꝑiþoꝑ iꝛ
Godeꝛ ⁊ peaꝑðnẏꝛ. ⁊ hiꝛ miht. ⁊
hiꝛ neoꝛunġ æġhꝑæꝑ. him ne piþ-
ꝼtent nan ðinġ. naþeꝑ ne ꝼtæ-
nen peall. ne bꝑẏðen pah. ꝼꝑa ꝼꝑa
hi piþꝼtanðaþ ðæꝛe ꝼunnan ; Him
niꝛ nan ðinġ ðiġle ne uncuð ;
Ðu ꝛceaꝑaꝛt ðæꝼ manneꝛ neb.
⁊ God ꝛceapað hiꝛ heoꝑtan ;
Godeꝛ ġaꝛt aꝼanðað ealꝑa man-
na heoꝑtan. ⁊ þa ðe on hine ġe-
lẏꝑað. ⁊ hine luꝼiað. ða he clæn-
ꝑað. ⁊ ġeġlaðaþ miþ hiꝛ neo-
ꝑunġe. ⁊ ðæꝑa unġeleaꝼꝼulꝑa manna heoꝑtan he ꝼoꝑbẏhþ
⁊ onꝛcunað ; Pite eac ġehꝑa þ ælc man hæꝼð ðꝑeo ðinġ on
him ꝛẏlꝼum untoðæleðlice. ⁊ toġæðeꝛe pẏnceðe. ꝼꝑa ꝼꝑa
God cꝑæþ þa þa he æꝛeꝛt man ġeꝛceop ; Þe cꝑæþ. Utan ġe-
pẏncean mannan to uꝑe ġelicnẏꝛꝛe ; And he poꝑhte þa
Adam to hiꝛ anlicnẏꝛꝛe ; On hꝑẏlcum ðæle hæꝼþ ꝛe man
Godeꝛ anlicnẏꝛꝛe on him ? On þæꝛe ꝛaple. na on ðam
lichaman ; Ðæꝼ manneꝛ ꝛapl hæꝼþ on hiꝑe ġecẏnðe þæꝛe hal-
ġan þꝑẏnnẏꝛꝛe anlicnẏꝛꝛe. ꝑoꝑþan ðe heo hæꝼþ on hiꝑe þꝑeo
ðinġ ; þ iꝛ ġemẏnd. ⁊ anðgit. ⁊ pilla ; Ðuꝑh þ ġemẏnd ꝛe
man ġeþencþ þa þinġ þe he ġehẏꝑðe. oþþe ġeꝛeah. oþþe
ġeleoꝑ-

*haud aspicis: sic etiam dum pannum aliquem cernis, haud potes totum eundem simul videre; at circumagis ut totum videas. Quid mirum si omnipotens Deus sit ineffabilis, & incomprehensibilis, qui ubique totus est, & nusquam divisus? scrutatur autem quis *inanis, quî poterit Deus esse ubique simul, & nusquam divisus? Solem aspice, quàm altè ascendat, quámque splendorem suum per totum mundum transmittat: quàm denique terram undique quam inhabitat humanum genus, illustret: Simulatque enim multò manè ἀsurrexerit, Hierosolymis quidem, Romæq; civitati, huic quoq; terræ, terrísque singulis illucet; creatura tamen est, Deique jussu egreditur: quantò major (putas tu) Dei est præsentia, suáque potentia? & ubique loci accessus; illi res nulla, nec murus lapideus, nec firmus paries obstabit, sicut obstabunt soli. Illi nihil occultum, aut incognitum: tu hujus hominis vultum, Deus verò cor ipsius intuetur: Spiritus Dei tentat omnium corda, qui autem in illum credunt, illúmq; diligunt, hos [magis] purgat, & præsentiâ suâ exhilarat: infidelium verò corda declinat, & fugit: quisque etiam sciat tria, quemvis in se indivisibilia habere, simúlque operantia: ait enim,* Faciamus hominem in similitudinem nostram; *hominem quoque in similitudinem suam fecit, animatenus, non corpore; anima hominis naturâ suâ in se habet sacro-sanctæ Trinitatis similitudinem; in se enim tria complectitur, mentem, intellectum, & voluntatem: per mentem quis cogitat quod audivit, vidit, aut*

* Sax. homo cogitationis haud profundæ

ȝeleoꝑnode ; Ðuꝑh ꝑ anoȝit he undeꝑꝼtent ealle ꝑa ꝑinȝ ꝑe ȝehẏꝑð oꝑꝑe ȝeꝼihꝑ ; Oꝼ ꝑan ꝑillan cumaꝑ ȝeꝑohtaꝼ. ⁊ ꝑoꝑð· ⁊ peoꝑc.æȝꝑeꝼ ȝe ẏꝼele. ȝe ȝode; An ꝼapul iꝼ. ⁊ an liꝼ.⁊ an eoꝑiꝼt. ꝼeo ꝑe hæꝼꝑ ðaꝼ ðꝑeo ðinȝ on hiꝑe toȝæðeꝑe ꝑiꝑcende untoðæledlice ꝼoꝑꝑi ꝑæꝼ ꝑ ȝemẏnd bið · ꝑæꝼ bið ꝑ anoȝit. ⁊ ꝼe ꝑilla. ⁊ æꝼꝑe hi beoð toȝæðeꝑe; ðeah hꝑæꝑeꝑe niꝼ nan ꝑæꝼa ꝑꝑeoꝑa ꝼeo ꝼapl. ac ꝼeo ꝼapl ꝑuꝑh ꝑ ȝemẏnd ȝemanð. ꝑuꝑh ꝑ anoȝit heo undeꝑꝼtent. ðuꝑh ꝑone ꝑillan heo ꝑile ꝼꝑa hꝑæt ꝼꝑa hiꝑe licað. ⁊ heo iꝼ hꝑæꝑeꝑe an ꝼapl. ⁊ an liꝼ ; Nu hæꝼð heo ꝼoꝑꝑi Godeꝼ anlicnẏꝼꝼe on hiꝑe. ꝼoꝑꝑan ðe heo hæꝼð ꝑꝑeo ðinȝ on hiꝑe untoðæledlice ꝑẏꝑcende ; ꝼiꝼ hꝑæꝑeꝑe ꝼe man an man. ⁊ na ðꝑẏnnẏꝼ ; God ꝼoꝑlice Fæðeꝑ ⁊ Sunu ⁊ haliȝ ȝaꝼt. ðuꝑhꝑunaꝑ on ðꝑẏnnẏꝼꝼe haða. ⁊ on annẏꝼꝼe anꝑe ȝoðcunðnẏꝼꝼe ; Niꝼ na ꝼe man on ðꝑẏnnẏꝼꝼe puniȝende ꝼꝑa ꝼꝑa God. ac he hæꝼð hꝑæꝑeꝑe Godeꝼ anlẏcnẏꝼꝼe on hiꝼ ꝼaple. ðuꝑh ꝑa ðꝑeo ðinȝ ꝑe ꝑe æꝼ cꝑeðon ; Aꝼꝑiuꝼ hatte an ȝeoꝼolman. ꝼe ꝼlat ꝑið ænne biꝼceop ðe pæꝼ ȝenemneð Alexandeꝑ. ꝑiꝼ. ⁊ ꝑihꝑ ȝelẏꝼeð; ða cꝑæꝑ ꝼe ȝeoꝼolman ꝑ Cꝑiꝼꝑ Godeꝼ Sunu ne mihꝑ na beon hiꝼ Fæðeꝑ ȝelic· na ꝼꝑa mihꝑiȝ ꝼꝑa he. ⁊ cꝑæꝑ ꝑ ꝼe Fæðeꝑ pæꝑe æꝼ ꝼe Sunu. ⁊ nam bẏꝼne be mannum. hu ælc Sunu bið ȝinȝꝑa ꝑonne ꝼe Fæðeꝑ on ðiꝼum liꝼe; ða cꝑæð ꝼe halȝa biꝼceop Alexandeꝑ him toȝeaneꝼ ; God pæꝼ æꝼꝑe. ⁊ æꝼꝑe pæꝼ hiꝼ ꝑiꝼðom oꝼ him acenneð. ⁊ ꝼe ꝑiꝼðom iꝼhiꝼ Sunu. eal ꝼꝑa mihꝑiȝ ꝼꝑa ꝼe Fæðeꝑ ; ða beȝeat ꝼe ȝeoꝼola ðaꝼ Caꝼeꝑeꝼ ꝼultum to hiꝼ ȝeoꝼẏlde. ⁊ cꝑæð ȝemot onȝean ðona biꝼceop. ⁊ ꝼolde ȝebiȝan eal ꝑ ꝼolc to hiꝼ ȝeoꝼẏldum ; Ða ꝑacode ꝼe biꝼceop ane mihꝑ on Godeꝼ cẏꝼcan. ⁊ clẏꝼode to

*didicit : per intellectum, quæ audivit aut vidit, omnia percipit : de voluntate, & cogitationes, & verba & opera, cùm mala tum bona procedunt : una anima est, & una vita, unáque substantia ; quæ tamen tria hæc simul indivisibiliter operantia [in se] habet : nam ubi mens est, ibi intellectus & voluntas est ; sempérque unà erunt. Nihilominus nihil trium istorum una anima erit ; sed anima per mentem cogitat, per intellectum intelligit, per voluntatem quicquid lubet vult ; nihilominus anima unica est, & vita unica. Dei igitur imaginem in se habet, quoniam tria in se indivisibiliter operantia continet ; nihilo seciùs homo iste unus est, non * tres, existit. Deus quidem Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, in personarum trinitate & unitate divinitatis unius permanent : homoeutiquam, in triade manet sicut Deus ; tamen similitudinem Dei in anima, per ista hæc tria de quibus antè diximus, assequitur. Hæreticus quidam Arius vocabatur : iste, cum Episcopo quodam nomine Alexandro, sapiente, & orthodoxo contenderat : Hæreticus nempe Christum Dei Filium, nec Patri æqualem esse, nec æquè potentem ac Patrem, affirmavit : dixit etiam Patrem ante Filium extitisse ; & ab hominibus exemplum sumpsit [hæreticus] ut quivis filius patre suo in hac vita junior sit : tum contrà pius Episcopus Alexander illi respondit, DEUS semper fuit : sempérque sapientia sua ab illo genita : sapientia autem ipsius est Filius, æquè potens ac pater est : hinc Cæsaris auxilium hæreticus iste sibi nactus : unde conciliabulum contra Episcopum convocavit : totúmque populum ad errores suos flectere voluit : tunc Episcopus nocte quâdam experrectus est, dominum*

* Sax trinitat

ꝑ nam bẏꝼne be mannum. hu ælc Sunu bið ȝinȝꝑa ꝑonne ꝼe Fæðeꝑ on ðiꝼum liꝼe; ða cꝑæð ꝼe halȝa biꝼceop Alexandeꝑ him toȝeaneꝼ ; God pæꝼ æꝼꝑe. ⁊ æꝼꝑe pæꝼ hiꝼ ꝑiꝼðom oꝼ him acenneð. ⁊ ꝼe ꝑiꝼðom iꝼhiꝼ Sunu. eal ꝼꝑa mihꝑiȝ ꝼꝑa ꝼe Fæðeꝑ ; ða beȝeat ꝼe ȝeoꝼola ðaꝼ Caꝼeꝑeꝼ ꝼultum to hiꝼ ȝeoꝼẏlde. ⁊ cꝑæð ȝemot onȝean ðona biꝼceop. ⁊ ꝼolde ȝebiȝan eal ꝑ ꝼolc to hiꝼ ȝeoꝼẏldum ; Ða ꝑacode ꝼe biꝼceop ane mihꝑ on Godeꝼ cẏꝼcan. ⁊ clẏꝼode to

his Drihtne. ⁊ ðus cpæð; Ðu ælmihtiga God. dem rihtne dom betpux me ⁊ Arrium; Hi comon ða þæs on merrgen to ðam gemote; ða cpæð se geðpola to his gefernum. ꝥ he polde gan embe his neoðe forþ; þa þa he to gange com ⁊ he gesæt. ða gepand him ut eall his innepearðe æt his setle. ⁊ he sæt ðær dead; ða gesputelode God ꝥ he þæs spa geæmtogod on his innoðe spa spa he þæs ær on his geleafan; He polde don Crist læssan þonne he is. ⁊ his godcundnýsse purþmýnt panian. þa pearþ him spa bismorlic deaþ gesealð. spa spa he pel pýrþe þæs; Oþer geðpolman þæs. se hatte Sabellius. he cpæð ꝥ se Fæder þæne ða ða he polde Fæder. ⁊ eft ða ða he polde he þæne Sunu. ⁊ eft ða ða he polde þæne halig Gast. ⁊ þæne for ðian God; Ða forpearþ eac þes geðpola mid his geðpýlde; Nu eft ꝥ Judeisce folc ðe Crist ofslogon spa spa he sýlf polde ⁊ geþafode secgaþ ꝥ hi pillaþ gelýfan on ðone Fæder. ⁊ na on ðone Sunu þe hira magas ofslogon; Heora geleafa is naht. ⁊ hi forþi losiað; For ure alýsednýsse Crist geþafode ꝥ hi hine ofslogon; Hit ne mihte eal man cýnn gedon. gif he sýlf nolde; Ac se halga Fæder gesceop ⁊ geporhte man cýn ðurh his Sunu. ⁊ he polde. eft ðurh ðone ýlcan us alýsan fram helle pite ða ða pe forpýrhte þæron; Butan ælcere ðropunge he mihte us habban ac him ðuhte ꝥ unrihtlic; Ac se deofol forþýrhte hine sýlfne þa þa he tihte ꝥ Judeisce folc to þæs hælendes slege. ⁊ pe purðon alýsade þurh his unscildigan deaþ fram þam ecan deaþe; Pe habbaþ þone geleafan þe Crist sýlf tæhte his Apostolum ⁊ hi eallum man cýnne; And þone geleafan god hæfþ mid manegum þundrum getrýmned ⁊ gefæstnod;

*suum invocans, sic dixit. Tu Omnipotens Deus, rectum judicium exequere inter me, Ariúmque: Conveniebant manè ad conciliabulum: tunc hæreticus sociis suis dixit, ut necessitati pareat, se abiturum: cùm in secessum abiret & sederet, statim omnia illi intestina ad ipsam sedem eruperunt; ibique mortuus adhæsit: Hinc Deus indicavit Arium intestino æquè vacuum, ac mente vacuum se præbuerat: Christum minorem quam sit, facere voluit, divinitatisque suæ honorem tollere: morti ob id horrendæ (Arius) tradebatur: sicut valde promeruerat. Hæreticus alter fuit, nomine Sabellius: dixit iste, Patrem fore Patrem quousque velit, & postea cùm velit Filium; denique cùm velit quoque, Spiritum sanctum: & nihilominùs Deum unicum esse: Sed erraticus iste unà cum errore suo periit. Deinde, populus iste Judæorum qui Christum necârunt (sic ipse voluit, & passus est) aiunt se in Patrem credituros, at in Filium neutiquam, quem majores sui occiderunt. Horum fides prava est, & proinde pereunt: pro redemptione nostra Christus passus est, ità ut illum interemerint; quod quidem totum genus humanum præstare haud posset, si ipse noluisset: verùm Sanctus Pater per Filium, humanum genus creavit, formavitque; & voluit postea per eundem à pœna inferni liberare nos, quando deperditi essemus; absque omni passione [tali] * salvere nos potuit: sed hoc illi minùs æquum videbatur. At diabolus seipsum perdidit, postquam populum Judæorum, ad interneccionem Salvatoris pellexerat: nos enim per mortem ipsius innocentem ab æterna morte sumus liberati.*

Eandem nos fidem *tenemus*, quam Christus ipse Apostolos docuit: *& ipsi totum humanum genus; eandémque fidem Deus miraculis multis perfecit, & confirmavit.*

* Sax. *habere.* Eundem hunc sermonem MS. videte Biblioth. Col. Tr. Cantabr. pag. 157. Videte etiam Serm. Cath. Vet. Ecclesiæ Anglicanæ de initio creaturæ pag. 5. & pag. 257. & cap. de pœnitentia, p. 508. &c. Videte Hom. 34. pag. 179 in decalog. lin. 18. & 561. lin. 7. & ibidem pag. 409. 410. 411. 412. & indicem quem iisdem Serm. apposuimus in voce Trinitat. Vid. Symbol. S. Athanasii Sax. ad finem Psalmorum Sax. MS. Biblioth. publ. Cantabr.

Cap. 9.

Ut regnante Gratiano, Maximus in Britannia Imperator creatus, cum magno exercitu in Galliam redierit.

Anno Dom. 377.

Deest Sax. Anno ab incarnatione Domini trecentesimo septuagesimo septimo, Gratianus quadragesimus ab Augusto post mortem Valentis sex annis imperium tenuit: quamvis jamdudum antea cum patruo Valente & Valentiniano fratre regnaret. Qui cùm afflictum & penè collapsum reipublicæ statum videret, Theodosium Hispanum virum restituendæ reipublicæ necessitate apud Sirmium purpuram induit, Orientisque & Thraciæ simul præfecit imperio. Quâ tempestate* Maximus, vir quidem strenuus & probus, atque Augusto dignus, nisi contra Sacramenti fidem per tyrannidem emersisset in* Britannia, invitus propemodum ab exercitu creatus Imperator, in Galliam transiit; ubi Gratianum Augustum subitâ incursione perterritum, atque in Italiam transire meditantem, dolis circumventum interfecit, fratrémque ejus Valentinianum Augustum Italiâ expulit. Valentinianus in Orientem refugiens, à Theodosio paternâ pietate susceptus, mox etiam imperio restitutus est: clauso videlicet intra muros Aquilegiæ, & capto atque occiso ab eis* Maximo tyranno.

* *RR. Armach primord. pag. 198. &c. & pag. 1088. lin. 7.*

* Britanniam. T.

* Maximiano. T.

Cap. 10.

Ut Arcadio regnante, Pelagius Brito contra gratiam Dei superba bella susceperit.

Anno Dom. 394.

Deest Sax. Anno ab incarnatione Domini trecentesimo nonagesimo quarto, Arcadius filius Theodosii cum fratre Honorio quadragesimus tertius ab Augusto regnum suscipiens, tenuit annos tredecim. Cujus temporibus* Pelagius Brito contra auxilium gratiæ supernæ venena suæ perfidiæ longè latéque dispersit, utens cooperatore Juliano de Campania, quem dudum amissi Episcopatûs intemperans cupido exagitabat. Quibus sanctus Augustinus, sicut & cæteri Patres Orthodoxi, multis sententiarum catholicarum millibus responderunt, nec eorum tantùm dementiam corrigere valebant: sed quod gravius est, correptâ eorum vesaniâ, magis augescere contradicendo, quàm favendo veritati voluit emendari. Quod pulchrè versibus heroicis Prosper Rhetor insinuat, cùm ait:

* *RR. Armach. primord. pag. 216. 229. 243, &c. 252. 285. 430. 494, 1090. & in addend. & emendand. pag. 993. Et illust. D. H. Spelm. concil. pag. 46-47. vid. hic c. 17.*

Contra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum livor adurit edax.
Qui caput obscuris contectum utcunque cavernis
Tollere humo miserum propulit anguiculum?
Aut hunc fruge suâ æquorei pavere Britanni,
Aut hunc Campano gramine corda tument.

Cap. 11.

Ut regnante Honorio Gratianus & Constantius in Britannia tyranni creati, & mox prior in Britannia, secundus in Gallia sint interempti.

Anno Dom. 407.

Ða þæs ymb þeopep hund pintra ⁊ þeoþone æft̃ Onihtnep mennipcnyssre þeng to pice Honopiup Caspe. se þæp þeopða eac þeopeptizum þham Agurto þam Caspe tpam geapum æp Roma buph abpocen ⁊ popheprgad pæpe. þeo hepgung

Anno ab incarnatione Domini quadringentesimo septimo, tenente imperium Honorio Augusto [filio Theodosii* junioris, loco] ab Augusto quadragesimo quarto, ante biennium Romanæ irruptionis, quæ per Alaricum

* minoris. *MS. sing.*

þæs þurh Alaricum Gotena cýning geporden. þæs Roma burh abrocen fram Gotum ýmb þusend þintra ⁊ hund teontig ⁊ feoþer ⁊ sixtig þæs þe heo geþorht þæs of þære tide Romane blunnun ricsian on Breotene hæfdon hi Breotona rice* feoþer hund þintra ⁊ þæs fiftan hund seofontig ðæs ðe Gaius oþre naman Julius Casere ⁊ ýlce ealond gesohte. ⁊ ceastre. ⁊ torras. ⁊ streta. ⁊ brýcge on heora rice geþorhte þæron. ða þe to dæg sceaþian magon. earðedon Brýttas binnan ðam dice to suþ dæle. þe þe gemýnegodon. ⁊ Seuerus se Casere het þþýrs ofer ⁊ ealond gedician;

regem Gothorum facta est [cùm gentes Alanorum, Suevorum, Vandalorum, multęque cum his aliæ, protritis Francis, transito Rheno, totas per Gallias sęvirent, apud Britannias Gratianus municeps tyrannus creatur & occiditur. Hujus loco Constantinus ex infima militia, propter solam spem nominis, sine merito virtutis eligitur, qui continuò ut invasit imperium, in Gallias transiit; ubi sępè à Barbaris incertis fœderibus illusus, detrimento magis reipublicæ fuit. Unde mox jubente Honorio, Constantius comes in * Galliam cum exercitu profectus, apud Arelatem civitatem * clausit, cepit, & occidit; Constantémque filium ejus, quem ex monacho Cæsarem fecerat, Gerontius comes suus apud Viennam interfecit.] Fracta est autem Roma Gothis anno millesimo centesimo sexagesimo quarto suæ conditionis, ex quo tempore Romani in Britannia regnare cessârunt, * post annos fermè quadringentos septuaginta ex quo Caius Julius Cæsar eandem insulam adiit. Habitabant autem intra vallum, quod Severum trans insulam fecisse commemoravimus, ad plagam meridianam, quod civitates, * fana, pontes, & stratæ ibidem factæ usque hodie testantur, cæterum ulteriores Britanniæ partes vel eas etiam, quæ ultra Britanniam sunt, insulas, jure dominandi possidebant.

* annos quadringentos, & ex parte quingentorum, annos septuaginta.

* Gallias. T.

* cum conclusit. T.

* per. C.

* farus. C.

Cap. 12.

Ut Britones à Scotis vastati Pictísque, Romanorum auxilia quæsierint, qui secundò venientes murum trans insulam fecerunt. Sed hi confestim à præfatis hostibus interrupti majore sunt calamitate depressi.

Ða ongunnan tþa ðeoda Þýhtas norþan. ⁊ Scottas þestan hi onþinnan ⁊ heora æhta niman ⁊ hergian. ⁊ hi fela geara ýrmdon ⁊ hýndon. ða on ðære * unstýlnýsse. onsendon hi *ærenddracan to Rome mid geþritum ⁊ þependre bene. him

*unsýbbe. B.

* Sic MS. B. & C. ærendþrecan. Cantabr.

[Ex in Britannia * omni armato milite, militaribus *copiis universis, totâ floridæ juventutis alacritate spoliatâ, quæ tyrannorum temeritate abducta, nusquam ultrà domum rediit, prædę tantùm patuit, utpote omnis bellici usus prorsus ignara.] Denique subito duabus gentibus transmarinis [vehementer sævis] Scotorum à Circio, Pictorum ab Aquilone multos stupet gemítque per annos. [Transmarinas autem dicimus has gentes, non quòd extra Britanniam essent positæ, sed quia à parte Britonum erant remotæ, duobus finibus * maris interjacentibus, quorum unus ab Orientali mari, alter ab Occidentali, Britanniæ terras longè latéque irrumpit, quamvìs ad se invicem pertingere *possint. Orientalis habet in medio sui urbem Guidi. Occidentalis supra se, hoc est, ad dexteram sui habet urbem * Alcluith, quod lingua eorum significat Petram Cluith: est enim juxta fluvium nominis illius.] Ob harum ergò infestationem gentium, Britones legatos

*in parte Britonum. T. & VV.

* armis. VV.

* Sic T. & w.

* non possint. T. & w.

* Acluit. C.

fultu-

ꝼultumeꝼ bæðon. ⁊ him ȝehetan eaþmoðe hýꝼnýꝼꝼe ⁊ ꝼinȝale undeꝼþeoðnýꝼꝼe ȝiꝼ hi him ȝeꝼultumaðon ꝥ him mihton heoꝼa ꝼýnð oꝼeꝼþinnan. ða onꝼenðan hi him mýcelne heꝼe to ꝼultume. ⁊ ꝼona þæꝼ ðe hi on þiꝼ ealonð comon ða compeðon hi þið heoꝼa ꝼeonðum. ⁊ hi mýcel þæl onȝeꝼloȝan. ⁊ oꝼ heoꝼa ȝemæꝼum aðꝼiꝼon. ⁊ aꝼlýmðon. ⁊ *læꝼðon ꝥ hi ꝼæꝼten þoꝼhtan him to ȝebeoꝼȝe þið heoꝼa ꝼeonðum. ⁊ ꝼþa mið mýcele ꝼiȝe ham ꝼoꝼan; Ða ꝥ ða onȝeaton ða æꝼꝼan ȝeþinnan ꝥ ꝼe Romanýꝼca heꝼe þæꝼ *on þæȝ ȝeþiten; Ða coman hi ꝼona mið ꝼcipheꝼe on heoꝼa lanð ȝemæꝼo ⁊ ꝼloȝan eall ⁊ cþealðan ꝥ hi ȝemetton. ⁊ ꝼþa ꝼþa ꝼiþe*ýꝼð ꝼoꝼtꝼeððon. ⁊ ꝼoꝼnamon. ⁊ hi ealle ꝼoꝼýꝼmðon; Anð hi ða eꝼt ꝼenðon æꝼenðꝼacan to Rome. ⁊ þæþenðꝼe *ꝼteꝼne him ꝼultumeꝼ bæðon. ꝥ ꝥ eaꝼme eþel mið ealle ne ꝼoꝼðiliȝað ne þæꝼe ne ꝼe nama ðæꝼe Romaniꝼcan þeoðe ꝼeþe mið him ꝼþa lanȝe ꝼcean ⁊ bꝼýhte ꝼꝼam ꝼꝼemðꝼa ðeoðe unȝeþþæꝼneꝼꝼe ꝼoꝼnumen ⁊ ꝼoꝼðilȝað beon ꝼceolðe; Ða þæꝼ eꝼt heꝼe hiðeꝼ ꝼenðeð. ꝼe þæꝼ cumenðe unȝeþeneðꝼe tiðe on heꝼꝼeꝼte. ⁊ hi ꝼona þið heoꝼa ꝼeonðum ȝeꝼuhtan. ⁊ ꝼiȝe hæꝼðan ⁊ ealle þa ðe ðone ðeað beꝼþician mýhtan oꝼeꝼ ðone ꝼæ noꝼð aꝼlýmðe. þa ðe æꝼ ælce ȝeaꝼe oꝼeꝼ ðone ꝼæ hloþeðon. ⁊ heꝼȝeðon. ða ȝeꝼæȝðon Romane onan Bꝼýttum ꝥ hi *no ma ne mihton ꝼoꝼ heoꝼa ȝeꝼcýlðnýꝼꝼe ꝼþa ȝeþinnꝼul-

*onð hi tꝼýmðon ⁊ læꝼðon. B. & C.

* þæꝼ ham ȝeþitan. B

*eꝼnð. C.

* ꝼtemne. C.

* lenȝ. B.

Romam cum epiſtolis mittentes, lacrymoſis precibus auxilia flagitabant, ſubjectionémque continuam, dummodo hoſtis imminens longiùs arceretur, promittebant. Quibus mox legio deſtinatur armata, quę ubi in inſulam advecta, & congreſſa eſt cum hoſtibus, magnam eorum multitudinem ſternens, cęteros ſociorum finibus expulit, eóſque interim à diriſſima depreſſione liberatos, hortata eſt, inſtruere inter duo maria trans inſulam murum qui arcendis hoſtibus poſſet eſſe præſidio: ſícque domum cum triumpho magno reverſa eſt. [At inſulani murum, quem juſſi fuerant non tam lapidibus quàm ceſpitibus conſtruentes, utpote nullum tanti operis artificem habentes, ad nihil utilem ſtatuunt. Fecerunt autem eum inter duo freta, vel ſinus (de quibus diximus) maris per millia paſſuum plurima. Ut ubi aquarum munitio deerat, ibi præſidio valli fines ſuos ab hoſtium irruptione defenderent. Cujus operis ibidem facti, id eſt, valli latiſſimi & altiſſimi uſque hodie certiſſima veſtigia cernere licet. Incipit autem duorum fermè millium ſpacio à monaſterio *Æbercurnig ad Occidentem, in loco qui ſermone Pictorum Peanuahel, linguâ autem Anglorum Penneltun appellatur, & tendens contra Occidentem terminatur juxta urbem* Alcluith.] Verùm priores inimici ut Romanum militem abiiſſe conſpexerant, mox advecti navibus irrumpunt terminos, cędúntque omnia, & quaſi maturam ſegetem obvia quęque metunt, calcant, tranſeunt. Unde rurſum mittuntur Romam legati, flebili voce auxilium implorantes, nè penitus miſera patria deleretur, nè nomen Romanę provinciæ, quod apud eos tam diu claruerat, exterarum gentium improbitate obrutum vileſceret. Rurſum mittitur legio, quæ inopinata tempore autumni adveniens magnas hoſtium ſtrages dedit, eóſque qui evadere poterant omnes trans maria fugavit,* qui priùs anniverſarias prædas trans maria, milite nullo obſiſtente, cogere ſolebant. Tum Romani denunciavêre Britonibus non ſe ultrà ob eorum defenſionem tam la-

* Abercurnig. T.

* Alcluit. C.

* ubi. W.

licum ƒýrdu ſpencte beon. ac hi manedon ⁊ lærdon ꝥ hi him þæpno þorhton ⁊ modeſ ſtrengþo naman ꝥ hi compedon. ⁊ þiþſtodan heora ƒeondum. ⁊ hi him ða eac to ræde ⁊ to ƒroƒre ƒundon ꝥ hi gemænelice ƒæſten geþorhten him to geſcýldneſſe ſtænene þeal rihtre ſtige ƒram eaſt ſæ oð þæſt ſæ. ðær Seueruſ ſe Caſere iu het dician ⁊ eorð þall geþýrcan. ðone man nu to dæg ſceaþian mæg eahta ƒota bradne ⁊ tþelƒ ƒota heanne. ſþýlce eac on þæſ ſæſ þaroþe to ſuð dæle þanon þe hi ſciphere on becom. torraſ timbredon to gebeorhge ðæſ ſæſ. ða ſona ðæſ ðe þiſ ƒæſten geþorht þæſ ða ſealdon hi him býſne monige hu hi him þæpen þýrcean ſceoldan. ⁊ heora ƒeondum þiðſtondan. ⁊ hi ða gretton ⁊ him cýddan ꝥ hi næƒre ma hi ſecan þoldan. ⁊ hi ſigeƒæſte oƒer ſæ ƒerdon. þa ꝥ þa Pehtaſ ⁊ Scottaſ geacſedon ꝥ hi ham geþitene þæron. ⁊ eac ꝥ hi hider no eſt ma hi ſecan ne þoldan. ða þæron hi ðe baldran geþordene ⁊ ſona ealne norð dæl ðýſſeſ ealondeſ oð ðone þeall genoman ⁊ geſetton. þið þýſſum ſtod on ðam ƒæſtene uƒan þeardum ſe earga*ƒeðe Brýtta. ⁊ þær ƒorhtigendre heortan þunode dægeſ ⁊ nihteſ. ða ſohtan heora geþinnan him *ſarþe. ⁊ þorhtan him hocaſ. ⁊ mid þam tugan hi earmlice adun oƒ ðam þealle. ⁊ hi þæron ſona deade. ſþa hi eorþan geſohtan. hig ða ƒorlættan ðone þall ⁊ heora burh ⁊ ƒlugan on þæg. ⁊ heora geþinnan hi ehtan. ⁊ ſlogan. ⁊ on þæll ƒýldon. þæſ ðiſ geƒeoht þæl grimre. ⁊ ſtrengre eallum þam ærgedonum. ƒorðon ſþa ſþa ſceap ƒrom þulƒum ⁊ þildeorum beoð ƒornumene.

* ƒeþa. B. & C.

*ſceaþe B.

boriosis expeditionibus posse fatigari, ipsos potiùs monent arma corripere, & certandi cum hostibus studium subire; [qui non ob aliam causam, quàm si ipsi inertiâ solverentur, eis possent esse fortiores: quin etiam quia & hoc sociis, quos derelinquere cogebantur,] aliquid commodi allaturum putabant, murum à mari ad mare recto tramite inter urbes quę ibidem ob metum hostium factæ fuerant (ubi & Severus quondam vallum fecerat) firmo de lapide locârunt. Quem videlicet murum hactenus famosum atq; conspicuum, sumptu publico privatóque adjunctâ secum Britannorum manu çonstruebant, octo pedes latum, & duodecim altum, rectâ ab Oriente in Occasum lineâ, ut usq; hodie intuentibus clarum est. Quo mox condito, dant fortia segni populo monita, præbens instruendorum exemplaria armorum. Sed & in litore Oceani ad meridiem, quo naves eorum habebantur, [quia & indè Barbarorum irruptio timebatur,] turres per intervalla ad prospectum maris collocant, & valedicunt sociis tanquam ultrà non reversuri. Quibus ad sua remeantibus, cognitâ Scoti Pictíque reditûs denegatione redeunt confestim ipsi, & solito confidentiores facti, omnem aquilonarem extremámque insulæ partem pro indigenis ad murum usque capessunt. Statuitur ad hæc in edito arcis acies segnis, ubi trementi corde *stupida diu noctûque marcebat. At contrà non cessant uncinata hostium tela. Ignavi propugnatores miserrimè de muris tracti solo allidebantur. Quid plura? relictis civitatibus ac muro, fugiunt, disperguntur. Insequitur hostis, accelerantur strages, cunctis crudeliores prioribus. Sicut enim agni à feris, ità miseri cives dis-

* stupida mente. VV.

mene. ſpa ða eaꝛman ceaſteꝛpaꝛan to ſlitene ⁊ foꝛnumene þæꝛon fꝛam heoꝛa feondum. ⁊ heoꝛa æhtum benemde ⁊ to hungꝛe geſette;

cerpuntur ab hoſtibus. Unde à manſionibus ac poſſeſſiunculis ſuis ejecti, imminens ſibi famis periculum, [*latrocinatione ac rapacitate mutuâ temperabant, augentes externas domeſticis * motibus clades, donec omnis regio totius cibi ſuſtentaculo, excepto venandi ſolatio, vacuaretur.]

* latrocinio. C. & VV.

* mortibus. W.

Cap. 13.

*Ut regnante Theodoſio * juniore, cujus * tempore Palladius ad Scotos in Chriſtum credentes miſſus eſt, Britones ab Ætio Conſule auxilium flagitantes non impetraverint.*

* minore. C. & W.

* temporibus. C. & W.

Ða þæſ ymb feoþeꝛ hund þintꝛa ⁊ þꝛeo ⁊ tþentig þæꝛe Dꝛihtenlican menniſcnyſſe Theodoſiuſ Caſeꝛe æfteꝛ Honoꝛie ꝛice onfeng. ⁊ ꝥ hæfde ſix ⁊ tþentig þintꝛa. ſe þæſ fifta eac feoþeꝛtigum fꝛam Aguſto þam Caſeꝛe. ðæſ Caſeꝛeſ ꝛiceſ ðy eahteþan geaꝛe Palladiuſ Biſcop þæſ æꝛeſt ſendeð to Scottum þa ðe on Cꝛiſt gelyfdon. fꝛam þam Biſcope þæꝛe Romaniſcan cyꝛicean *Caleſtinuſ þæſ haten. ſþylce eac hiſ ꝛiceſ ðy ðꝛiddan geaꝛe eac tþentigum Aetiuſ þæſ haten. mæꝛe man ſe þæſ iu æꝛ heah ealdoꝛman. ⁊ ða þæſ ðꝛiddan ſiþe Conſul ⁊ cyning on Rome. to ðyſum þa þeaꝛfendan laſe Bꝛyttа ſendon æꝛendgeþꝛit þæſ ſe fꝛum þuſ aþꝛiten; Ettio þꝛiga cyninga heꝛ iſ Bꝛyttа *geong ⁊ geomeꝛung. ⁊ on foꝛþgeonge ðæſ æꝛendgeþꝛiteſ þuſ hi heoꝛa yꝛmðo aꝛehton; Uſ dꝛifað ða ællꝛeoꝛdan to ſæ. þiþſcufeð uſ ſeo ſæ to ðam ællꝛeoꝛdum betþih him tþam þe ðuſ tþeofealdne deað þꝛoþiað. oþþe ſticode beoð. oþþe on ſæ adꝛuncene; Ðeah ðe hi ðaſ ðing ſædon ne mihton hi nænigne fultum æt him begitan. foꝛ ðon on ða ylcan tid he þæſ abyſgad mid hefigum gefeohtum þið Blædlan ⁊ Atillan Huna cyningum; Sþylce eac ðiſſum tidum com

* Celeſtinuſ. B. & C.

* gnoꝛnung. B.

Anno Dominicę incarnationis vigeſimo quadringenteſimo tertio, Theodoſius [*junior] poſt Honorium quadrageſimus quintus ab Auguſto regnum ſuſcipiens viginti &* ſex annis tenuit; cujus anno imperii octavo Palladius ad Scotos in Chriſtum credentes à Pontifice Romanæ Eccleſiæ Cæleſtino primus mittitur Epiſcopus. Anno autem regni ejus vigeſimo tertio Aetius vir illuſtris qui & patritius fuit, tertium [cum Symmacho] geſsit conſulatū. Ad hunc pauperculæ Britonum reliquiæ mittunt epiſtolam, cujus hoc principium eſt; * *Aetio ter Conſuli gemitus Britannorum.* Et in proceſſu epiſtolæ ità ſuas calamitates explicant: *Repellunt Barbari ad mare; repellit mare ad Barbaros: inter hæc oriuntur duo genera funerum, aut jugulamur, aut mergimur.* Neque hæc tamen agentes, quicquam ab illo auxilii impetrare quiverunt, utpote qui graviſsimis eo tempore belliscum *Bledla & Attila regibus Hunnorum erat occupatus. [Et quamvis anno ante hunc proximo Bledla Attilæ fratris ſui ſit interemptus inſidiis, Attila tamen ipſe adeò intolerabilis reipublicæ remanſit hoſtis, ut totam penè Europam exciſis invaſisque civitatibus atq; caſtellis corroderet.] Quin & iiſ-

Ann. Dom. 423.

* minor. W.

* Sic MS. ſing. ut Sax. ſeptem, Edit. Col.

* RR. Armach. in primord. p. 369, 370.

* Sic MS. C. ut Sax. ſed Bleda, T. & Edit. Col. VV. Bedla, & lin ſequent Bledla.

com mycel hungor on Consantinopolim Creca ealdorburh. ⁊ sona pol þæs æfter fyligende ge eac monige þeallas mid seofon ⁊ fiftegum torran gehruron ⁊ gefeollan. ⁊ spylce eac monige oþre ceastre tohrorene þæron. ⁊ se hunger ⁊ se þolberenda stenc þære lyfte monige þusendo monna ⁊ neata fordilgade ⁊ fornumene þæron;

dem temporibus fames Constantinopolim invasit, nec mora, pestis secuta est, sed & plurimi ejusdem urbis muri cum quinquaginta septem turribus corruerunt; multis quoque civitatibus collapsis, fames & aerum pestifer odor plura hominum millia jumentorúmque delevit.

RR. Armach. in primord. pag. 371.

Cap. 14.

Ut Britones fame coacti, Barbaros suis è finibus pepulerint; nec mora, frugum copia, luxuria, pestilentia, & exterminium gentis secutum sit.*

**fame famosa. MS. sing.*

Com se forespreccena hungur eac spylce hider on Brytta. ⁊ hi to don spyþe þæhcte heora monige heora feondum on hand eodan. ⁊ gyt ma þæs þe þ* don ne polde. Ac da him ælc mennisc fultum blonn þ hi ma on godcundne fultum getreopodan. ⁊ da ongunnan ærest þid heora fynd feohtan þa de monige gear ær hi onhergedon. ⁊ hloþedon. ⁊ hi him da micel þæl ongeslogan. ⁊ hi ham bedrifan ⁊ sige ahton; Æfter dyssum com god gear. ⁊ spa eac genihtsumnys þæstma on Breotone lond spa nænig æfter ylde syþþan gemunan mæg. mid dy da ongon firenlust þeaxan. ⁊ sona þol ealra monna somod gehradode· þ þæs þælhreopnysse. ⁊ soþfæstnysse feoung. ⁊ seo lufu ligeſ. ⁊ leasunge. ⁊ na læs þ an þ das ding dyden þeorulo men. ac eac spylce þ drihtnes eopde. ⁊ his hyrdas· ⁊ hi druncennesse. ⁊ ofer hydo gecygde *on geflite. ⁊ æfeste. ⁊ oþrum mannum þysses gemetes þæron heora spiran underþeod-

* don nolde. C

* ⁊ geflyt. B.

INterea Britones fames illa præfata magis magísque afficiens, ac famam suę malitię posteris diuturnam relinquens, multos eorum coegit victas infestis prædonibus dare manus, alios verò nunquam; quin potiùs confidentes in divinum (ubi humanum cessavit) auxilium, [de ipsis montibus, speluncis ac saltibus continuè rebellabant,] & tum primùm inimicis, qui per multos annos prædas in terra agebant, strages dare cœperunt. Revertuntur ergò impudentes grassatores *Hiberni domum; post non longum tempus reversuri. [Picti in extrema parte insulæ tunc primum & deinceps quieverunt, prædas tamen nonnunquam exinde & contritiones de Britonum gente agere non cessârunt.] Cessante autem vastatione hostili, tantis frugum copiis insula quantis nulla retro ætas meminit, affluere cœpit, cum quibus & luxuria crescere, & hanc continuò omnium lues scelerum comitari acceleravit. Crudelitas pręcipuè, & odium veritatis amórque mendacii, [ità ut si quis eorum * mitior & veritati aliquatenus propior videretur, in hunc quasi Britanniæ subversorem, omnium odia teláq; sine respectu contorquerentur.] Et non solùm hæc seculares viri, sed etiam ipse grex Domini, ejúsque pastores egerunt, ebrietati, animositati, litigio, contentioni, invidiæ, cæterísque hujusmodi facinoribus sua colla, abjecto

* *RR. Armach. pag. 608.*

* vicinior. *VV*

dende

ðende on þeg aþorpenum Cri-
ſteſ geoce ðam leohtan. ⁊ þam
ſþetan; Betþih þaſ þing ða com
ſemninga mýcel þol ⁊ grim.
oþer ða gehþýrþdon moðeſ
menn. ⁊ ſe * on hræredneſſe ſþa
mýcele menigo heora þorpnom ⁊
geþýlde ꝥ te ða cþican no ge-
nihtſumedon ꝥ hi ða deaðan
bebýrigðan. ac hþæþere þa ðe li-
figende þæron þorþam ege þæſ
deaþeſ. noht þon ſel þoldan ne-
þram heora ſaþle deaþe acigðe
beon ne mihton. þorþon na læſ
æfter mýclum þæce *grim þræc
ða þýrenþullan þeode þæſ grim-
man manneſ þæſ æfterþýligen-
de. þa geſomnedon hi gemot.
⁊ ðeahtedon ⁊ ræddon hþæt
him to donne þære. ⁊ hþær him
þære þultum to *ſecanne to ge-
þearnienne ⁊ to þiþſcuþanne ſþa * reþre hergunge. ⁊ ſþa
gelomlicre þara norþ þeoda. ⁊ ꝥ þa gelicode him eallum mid
heora cýninge Þýrtgeorn þæſ haten. ꝥ he Seaxna þeode
oþer ðam ſælicum dælum him on þultum * gecýgdon ⁊ ge-
laþedon. ꝥ cuð iſ ⁊ ꝥ mid Drihtneſ mihte geſtihtod
þæſ. ꝥ ýþell þræc come oþer ða * þiþcorenan. ſþa on ðam
ende ðara þiſena ſþeotolice ætýþed iſ ;

levi jugo Chriſti ſubdentes. Interea ſubitò corruptæ mentis homines acerba peſtis *corripuit, quæ in brevi tantam ejus multitudinem ſtravit, ut nè ſepeliendis quidem mortuis vivi ſufficerent; ſed nè morte quidem ſuorum, nec timore mortis, hi qui ſupererant, à morte animæ, quâ peccando ſternebantur, revocari poterant. Unde non multò pòſt, acrior gentem peccatricem ultio diri ſceleris ſecuta eſt: Initum namq; eſt concilium, quid agendum, ubi quærendum eſſet præſidium ad evitandas vel repellendas tam feras, támq; creberrimas gentium * aquilonarium irruptiones: placuitque omnibus cum ſuo rege *Vortigerno, ut Saxonum gentem de transmarinis partibus in auxilium vocarent; quod domini nutu diſpoſitum eſſe conſtat, ut veniret contra improbos malum, ſicut evidentiùs rerum exitus probavit.

* corrupit. T.
* aquilonalium. C.
* Vortigerno. T.

* grimre. C.
* biddanne. B
* raþe. C
* bædon. B.
* þiþercorenan. B.

Cap. 15.

Ut invitata in Britanniam gens Anglorum primò quidem adverſarios longiùs abire compulerit, ſed non multò pòſt juncto cùm his fœdere in ſocios arma verterit.

ÐA þæſ ýmb þeoþer hund þin-
tra ⁊ nigon ⁊ þeoþertig
þram ureſ Drihtneſ menniſc-
nýſſe ꝥ Martianuſ Caſere rice
onþeng ⁊ ſeoþon gear hæþde. ſe
þæſ ſýxta eac þeoþertigum þram
Aguſto þam Cæſere. ða Angel
þeod ⁊ Seaxna þæſ gelaþod þram
ðam þoreſprecenan cýninge.
⁊ on Breotone com on þrým
* mýclum ſcýpum. ⁊ on eaſt dæle ðýſeſ ealondeſ earðung
ſtoþe onþeng ðurh ðæſ ýlcan cýningeſ bebod þe hi hiðer
gelaþode ꝥ hi ſceoldan þor heora eþle compian ⁊ þeohtan.

ANno ab incarnatione Domini quadringenteſimo * quadrageſimo nono Martianus [cum Valentiniano] quadrageſimus ſextus ab Auguſto regnum adeptus ſeptem annis tenuit. Tunc Anglorum ſive Saxonum gens invitata à rege præfato Britanniam, tribus longis navibus advehitur, & in Orientali parte inſulæ jubente eodem Rege, locum manendi, quaſi pro patria pugnatura,

Anno Dom. 449.
Sic MS. ſing.

* mýclum. *deeſt* B.

ȝ hi ſona compedon þiδ heoꝛa ȝepinnan þe hi oft æꝛ noꝛþan on heꝛȝedon. ȝ Seaxan þa ꝛiȝe ȝeꝛlogan. þa ſendan hi ham æꝛendꝛacan. ȝ hetton ſecȝan δýꝛꝛeꝛ landeꝛ pæꝛtmbæꝛnýꝛꝛe. ȝ Bꝛýtta ýꝛȝþo ȝ hi þa ſona hiδeꝛ ſendon maꝛan ſciphepe ꝛtꝛenȝþan þihȝena. ȝ þæꝛ unoꝛeꝛꝛiꝛþenlic peoꝛuδ. δa hi to ȝæδepe ȝepeoδde pæꝛon ȝ him Bꝛýttaꝛ ſealdan ȝ ȝeaꝛan eaꝛδunȝ ꝛtꝛope betꝛi him þ hi ꝛoꝛ ꝛibbe ȝ ꝛoꝛ hælo heoꝛa eþleꝛ campoδon ȝ pinnon þiδ heoꝛa ꝛeonδum. ȝ hi him anδlýꝛne ȝ aꝛe ꝛoꝛȝeaꝛen ꝛoꝛ heoꝛa ȝepinne; Comon hi oꝛ δꝛim ꝛolcum δam ꝛtꝛangeꝛtan Geꝛmanie. þ oꝛ Seaxum. ȝ oꝛ Angle. ȝ oꝛ Geatum; Oꝛ Geata ꝛþuman ýndon Cantꝛape. ȝ Pihtꝛættan. þ iꝛ ꝛeo δeoδ þe Pihtꝛ þ Ealonδ oneaꝛδaδ; Oꝛ Seaxum þ iꝛ oꝛ þam landе þe man hateδ ealδ Seaxan coman Eaꝛt Seaxan· ȝ Suδ Seaxan. ȝ Weꝛt Seaxan; And oꝛ Engle coman Eaꝛtengle. ȝ Middelengle. ȝ Mýꝛce. ȝ eall Noꝛþhembꝛa cýnn.

*ealand B. iꝛ þ * land δe Angulus iꝛ nemneδ beꝛpýh Geatum ȝ Seaxum; Iꝛ ꝛæδ oꝛ δæꝛe tiδe δe hi δanon ȝepitan oδ to δæȝe þ hiꝛ peꝛte puniȝe; Pæꝛon δa æꝛeꝛt heoꝛa latteoꝛaꝛ ȝ hepetoȝan tpeȝen ȝebꝛoþꝛa Hengiꝛt ȝ Hoꝛꝛa; Hi pæꝛon Pihtȝýlꝛeꝛ ꝛuna. δæꝛ Fæδeꝛ pæꝛ * Pihta haten. ȝ þæꝛ Pihta pæδeꝛ pæꝛ Poden nemneδ. oꝛ δæꝛ ꝛtꝛýnde moniȝꝛa mæȝδa cýninȝ cýnn ꝛþuman læδde; Ne pæꝛ δa ýldinȝ to þon þ hi heapmælum coman maꝛan peoꝛoδ oꝛ δam δeoδum þe pe æꝛ ȝemýneȝoδon. ȝ þ ꝛolc þe hiδeꝛ com onȝan peaxan

*Pitta. B. & C.

re autem verâ hanc expugnatura ſuſcepit. Inito ergò certamine cum hoſtibus, qui ab Aquilone ad aciem venerant, victoriam ſumpsêre Saxones: Quod ubi domi nunciatum eſt, ſimul & inſulæ fertilitas, ac ſegnitia Britonum, mittitur confeſtim illo claſſis prolixior armatorum, ferens manum fortiorem, quæ præmiſſæ adjuncta cohorti, invincibilem fecit exercitum. Suſceperunt ergò qui advenerant, donantibus Britannis, locum habitationis inter eos, eâ conditione, ut hi pro patriæ pace & ſalute contra adverſarios militarent; illi militantibus debita ſtipendia conferrent. Advenerant autem de tribus Germaniæ populis fortioribus, id eſt, Saxonibus, Anglis, Jutis. De Jutarum origine ſunt Cantuarii & * Vectuarii, hoc eſt, ea gens quę Vectam tenet inſulam, [& ea quæ uſque hodie in provincia Occidentalium Saxonum * Jutarum natio nominatur: poſita contra ipſam inſulam Vectam.] De Saxonibus, id eſt, ea regione quæ nunc antiquorum Saxonum cognominatur, venêre Orientales Saxones, Meridiani Saxones, Occidui Saxones. Porrò de Anglis, hoc eſt, de illa patria, quę * Angulus dicitur, & ab eo tempore uſque hodie manere deſertus inter provincias Jutarum & Saxonum perhibetur, Orientales Angli, Mediterranei Angli, Mercii, tota Nord-Humbrorum progenies, id eſt, illarum gentium, quæ ad Boream Humbri fluminis inhabitant: cæteríque Anglorum populi ſunt orti. Duces fuiſſe perhibentur eorum primi duo fratres * Hengiſtus & Horſus; [E quibus Horſus poſtea occiſus in bello à Britonibus, hactenus in Orientalibus Cantii partibus * monumentum habet ſuo nomine inſigne.] Erant autem filii * Wetgiſli, cujus pater Vecta, cujus pater Woden: De cujus ſtirpe multarum provinciarum regium genus originem duxit. Non mora ergò confluentibus certatim in inſulam gentium memoratarum carervis, grandeſcere populus cœpit adve-

RR. Armach. primord. pag. 401. lin. 1.

De tribus his populis vide RR. Armach. in primord. pag. 394.

* Victuarii. C.

* Sic MSS. at edit. Col. Vitarum.

* Sic MS. T. & W. ut Sax. de quo vide RR. Armath. p. 391. lin. 1.

* Hengeſt & Horſa. T.

* RR. Armach in primord. p. 412. lin. 5.

* Victgiſli, cujus pater Victa, cujus pater Vecta, &c. C.

ȝ

axan ⁊ mýclian to ðan ſpiðe ꝥ hi þæꞃon on mýclum eȝe ðam ſýlfan land * biȝenȝan ðe hi æꞃ hiðeꞃ laþeðon ⁊ cýȝðon æfteꞃ þiſſum hi þa ȝeþeꞃeðon to ſumꞃe tiðe þið Pehtum ða hi æꞃ ðuꞃh ȝefeoht feoꞃ aðꞃifan. ⁊ þa þæꞃon Seaxan ſecende intinȝan ⁊ toþýꞃðe heoꞃa ȝeðaleſ þið Bꞃittaſ. cýþðon him openlice ⁊ ſæðon nemne hi him maꞃan ⁊lýfne ſealðon ꝥ hi þoldan him ſýlfe niman ⁊ heꞃȝian þæꞃ hi hit findan mihton. ⁊ ſona ða * beotunȝe ðæðum ȝefýlðon. bæꞃnðon. ⁊ heꞃȝeðon ⁊ ſloȝan fꞃam eaſt ſæ oð þeſt ſæ. ⁊ him nænig þiþſtoð ⁊ Ne þæſ unȝelic * þꞃæce þam ðe iu Chaldeaſ bæꞃnðon Hieꞃuſaleme þeallaſ. ⁊ ða cýnelican ȝetimbꞃo mið fýꞃe foꞃnaman. foꞃ ðæſ ȝoðeſ folceſ ſýnnum ⁊ Sþa þonne heꞃ fꞃam þæꞃe aꞃleaſan ðeoðe hþæðeꞃe ꞃihte ȝoðeſ dome * neh ceaſtꞃa ȝehþýlce. ⁊ land þæſ foꞃheꞃȝiende. * hꞃuſan afeollan cýnelico ȝetimbꞃo· ⁊ anlipie. ⁊ ȝehþæꞃ ſaceꞃðaſ mæſſeꞃꞃeoſtaſ betþih * þibeðum þæꞃon ſlæȝene ⁊ cþýlmðe. biſcopaſ mið folcum buton ænigꞃe aꞃe ſceaþunȝe ætȝæðeꞃe mið * iſeꞃne ⁊ liȝe foꞃnumene þæꞃon. ⁊ ne þæſ ænig ſeðe bebýꞃiȝnýſſe ſealðe þam ðe ſþa hꞃeoþlice acþealðe þæꞃon. ⁊ moniȝe þæꞃe eaꞃman lafe on þeſtenum fanȝȝene þæꞃon. ⁊ heapmælum ſticoðe. ſume foꞃ hunȝꞃe heoꞃa feondum on hand eoðan. ⁊ ecne þeoþðom ȝeheton þiþþon þe him mon andlýfne foꞃȝeaf. ſume ofeꞃ ſæ. ſoꞃȝiende ȝeþiton. ſume foꞃhtiende on eþle ȝebiðan. ⁊ þeaꞃfendum life on þuða þeſtene. ⁊ on hean cliſum ſoꞃȝiende moðe ſýmle þuneðon ⁊

narum, ità ut ipſis quoque, qui eos advocaverant, indigenis eſſent terrori. Tum ſubitò inito ad tempus fœdere cum Pictis, quos longiùs jam bellando pepulerant, [in ſocios arma vertere incipiunt: Et primùm quidem annonas ſibi eos affluentiùs miniſtrare cogunt,] quęrentéſque occaſionem divortii proteſtantur, niſi profuſior ſibi alimentorum copia daretur, ſe cuncta inſulæ loca [rupto fœdere] vaſtaturos: neque aliquando ſegniùs minas effectibus proſequuntur. Siquidem, ut breviter dicam, accenſus manibus * paganorum ignis, juſtas de ſceleribus populi Dei ultiones expetiit: non illius impar, qui quondam à Chaldæis ſuccenſus, Hieroſolymorum mœnia, imò & ædificia cuncta conſumpſit. Sic enim & hic agente impio victore, imò diſponente juſto judice, proximas quaſque civitates agróſque depopulans [ab Orientali mari uſq; ad Occidentale, nullo prohibente, ſuum continuavit incendium, totámq; prope inſulæ pereuntis ſuperficiem obtexit.] Ruebant ædificia publica ſimul & privata, paſſim ſacerdotes inter altaria trucidabantur: præſules cum populis ſine ullo reſpectu honoris ferro pariter ac flammis abſumebantur; nec erat qui crudeliter interemptos ſepulturæ traderet. Itaque nonnulli de miſerandis reliquiis in montibus comprehenſi acervatim jugulabantur. Alii fame confecti procedentes, manus hoſtibus dabant pro accipiendis alimentorum ſubſidiis, æternum ſubituri ſervitium: [ſi tamen non continuò trucidarentur.] Alii tranſmarinas regiones dolentes petebāt. Alii perſtantes in patria trepidi pauperem vitam in montibus, ſylvis, vel rupibus arduis, ſuſpectâ ſemper mente agebant.

* land-aȝendum. B.
* þam beote ðæðum ȝelæſton. B.
* þꞃacu. B.
* foꞃneah. B. neah. C.
* ꞃhuꞃon. C.
* þeofoðum. B. & C.
* iꞃene. B.
* id eſt, Anglorum. T.

Cap. 16.

Ut Britones primam de gente Anglorum victoriam duce Ambrosio Romano homine sumpserint.

Nǒ ða æfter ðon þe se here þær ham hweorfende ⁊ hi hæfdon ut *amæde ⁊ togeneahhe þa byrgenan þýrfeſ ealonde ; ⁊ Ða ongunnon hi gesticcemælum mod ⁊ mægen niman. ⁊ forhæfdan of þam diglum stowum þe hi æt onbehýdde wæron. ⁊ ealne anmodne geþafunge *heofon rices fultumes him wæron biddende. ⁊ hi oþ forþýrnd ægþær forðiligade ne wæron. þæs on ða tid heora heretoga ⁊ lareow Ambrosius haten. ofne naman Aurelianus.se wæs god man ⁊ gemetfæst Romanisces cynnes man. on þýſes mannes tid mod ⁊ mægen Bryttas onfengon. ⁊ he hi to geſeohte forð gecýgde ⁊ him sige gehet. ⁊ hi eac on ðam geſeohte þurh godes fultum sige onfengon. ⁊ þa of dæge tide hwilum Bryttas. hwilum eft Seaxena sige geslogan oþþæt gen ymbreteſ þæne Beadonesdun ða hi mycel wæll on Angel cynne geslogan. ymb feoſer and feoſertig wintra Angel cynnes cyme on Breotone ;

*a. Anglos. Y.

At ubi hostilis exercitus, exterminatis dispersisque insulæ indigenis, domum reversus est, cœperunt & illi paulatim vires animósque resumere, emergentes de latibulis, quibus abditi fuerant, & unanimi consensu auxilium cœleste precantes, nè usque ad internecionem usquequaque delerentur. Vtebantur eo tempore duce Ambrosio Aureliano, viro modesto, qui solus fortè Romanæ gentis [præfatę tempestati superfuerat, occisis in eadem parentibus regium nomen & insigne ferentibus.] Hoc ergò duce vires capessunt Britones, & victores * provocantes ad prælium, victoriam ipsi (Deo favente) susciþiunt: Et ex eo tempore nunc cives, nunc hostes vincebant, usq; ad annum obsessionis Badonici montis, quando non minimas eisdem hostibus strages dabant; quadragesimo circiter & quarto anno adventûs eorum in Britanniam. [Sed hęc postmodum.]

Cap. 17.

Ut Germanus Episcopus cum Lupo Britanniam navigans, & primò maris, postmodum Pelagianorum tempestatem divinâ virtute sedaverit.

Deeſt Sax. Ante paucos sanè adventûs eorum annos, hæresis [a] Pelagiana per Agricolam illata Severiani Episcopi Pelagiani filium, fidem Britannorum fœdâ peste commaculaverat. Verùm Britanni cùm neque susciþere dogma perversum, gratiam Christi blasphemando, * ullatenus vellent, neque versutiam nefariæ persuasionis refutare verbis certando sufficerent, inveniunt salubre consilium, ut à Gallicanis antistitibus auxilium belli spiritualis inquirant. Quam ob causam collectâ magnâ synodo quærebatur in commune, qui illuc ad succurrendum fidei mitti deberent; atque * omnium judicio eligebantur Apostolici sacerdotes Germanus Altisiodorensis, & Lupus Trecassenæ civitatis Episcopi, qui ad confirmandam fidem gratiæ cœlestis Britannias venirent. Qui cùm promptâ devotione preces & jussa sanctæ Ecclesiæ susciþissent, intrant Oceanum, & usque ad medium itineris, quo à Gallico sinu Britannias usque tenditur, secundis flatibus navis tuta volabat. Tum subitò occurrit pergentibus inimica vis dæmonum, qui tantos talésque viros ad recuperandam pertendere

* *Sic MS. Y. & W.*

* *omni. Y.*

dere * populorum salutem inviderent. * Concitant procellas, cœlum diémq; nubium nocte subducunt. Ventorum furores vela non sustinent, cedebant ministeria victa nautarum, ferebatur navigium oratione non viribus, & casu dux ipse * vel Pontifex fractus corpore, lassitudine ac sopore resolutus est. Tunc verò quasi repugnatore cessante tempestas excitata convaluit, & jam navigium superfusis fluctibus mergebatur. Tum beatus Lupus omnésq; turbati excitant seniorem, elementis furentibus opponendum, qui periculi immanitate constantior, Christum invocat, & assumpto in nomine sanctæ Trinitatis levi aquæ aspergine, fluctus sævientes opprimit, collegam commonet, hortatur universos, oratio uno ore & clamore profunditur. Adest divinitas, fugantur inimici, tranquillitas serena subsequitur, venti è contrario ad itineris ministeria revertuntur, decursísque brevi spaciis pelagi, optati litoris quiete potiuntur. Ibi conveniens ex diversis partibus multitudo, excepit sacerdotes, quos venturos etiam vaticinatio adversa prædixerat. Nunciabant enim sinistri spiritus, quod timebant, qui imperio sacerdotum dum ab obsessis corporibus detruduntur, & tempestatis ordinem & pericula quæ intulerant fatebantur, victósque se eorum meritis & imperio non negabant. Interea Britanniarum insulam Apostolici sacerdotes raptim opinione, prædicatione, virtutibus impleverunt. Divinúsque per eos sermo quotidie non solùm in Ecclesiis, verùm etiam per trivia & per rura prædicabatur, ità ut passim & fideles Catholici firmarentur, & depravati viam correctionis agnoscerent. Erat * illis Apostolorum instar & gloria & auctoritas per conscientiam, doctrina per litteras, virtutes ex meritis. Itaque regionis * universitas in eorum sententiam prompta transierat. Latebant abditi sinistrę persuasionis auctores, & more maligni spiritûs gemebant perire sibi populos evadentes, ad extremum diuturnâ meditatione conceptâ, præsumunt inire conflictum, procedunt conspicui divitiis, veste fulgentes, circundati * assentatione multorum. Discriménque certaminis subire maluerunt, quàm in populo, quem subverterant, pudorem taciturnitatis incurrere, nè viderentur se ipsi silentio damnavisse. Illic planè immensa multitudo etiam cum conjugibus ac liberis * excitata convenerat. Aderat populus & spectator futurus & judex; astabant * partes dispari conditione dssimiles; hinc divina fides, indè humana præsumptio: hinc pietas, indè superbia: indè Pelagius auctor, hinc Christus. Primo in loco beatissimi sacerdotes [* Germanus atq; Lupus] præbuerunt adversariis copiam disputandi, quæ solâ nuditate verborum diu inaniter & aures occupavit & tempora. Deinde antistites venerandi torrentes eloquii sui cum Apostolicis & Evangelicis imbribus profuderunt. Miscebatur sermo proprius cum divino, & assertiones molestissimas lectionum testimonia sequebantur. Convincitur vanitas, perfidia confutatur, ità ut ad singulas verborum objectiones errare se, dum respondere nequit, fateretur; populus arbiter vix * manus continet; judicium tamen clamore testatur.

* *Sic MS. sing.*
* concitabant. *C.*
* & pontifex. *T.*
* in illis. *T.*
* immensitas. *T.*
* assentione. *T.*
* excita. *T.*
* pares. *T.*
* *desunt* Germ atque Lup. *MS. sing.*
* *Sic MS. T. & W.*

Nota.

¶ *Quid vetus Saxonico-Anglicana Ecclesia de peccato Originali, de Gratia & libero Arbitrio, in Catholicis sermonibus, &c. ad populum, statuerit; veneranda hæc quæ sequuntur, majorum nostrorum monumenta indicabunt, qnæ sic Latinè dedimus.

I. De Peccato Originali.

ÐA comon ðа cempan mið cþýlmbæꞃum ꝛolum. ⁊ ꝯona ðæꞃa ꝯceaþena ꝯceancan ꝛobꞃæcon ðe ðа ȝýꝛ cþýlmiȝende cuce hanȝoðon; ħi ȝemeꝛꝛon þa Cꞃiꝯꝛ miððan eaꞃðe ðeaðne.

Tunc venerunt milites cum telis mortiferis; statímque crura latronum frangebant, qui, moribundi adhuc vivi pendebant; Christum tamen quoad vitam terrestrem

Serm. Cathol. pag. 353. lin. 16. *Dominica Palmarum* de Passione Domini.

ꝛ hiſ halgan ſceancan ſcænan ne doꝛſtan. ac an ðæꝛa cempena mid cþealmbæꝛum ſpeꝛe hiſ ſidan geopenode. ꝛ of ðæꝛe utfleoþ blod ꝛ þæteꝛ ſamod. mid ſoþꝛe geꝛýnu ; ꝥ utfloþende blod þæſ uꝛe alýſednýſ. on ſýnna foꝛgifenýſſe mid ſoðum geleafan ; ꝥ þæteꝛ þitodlice þæſ uꝛe fulluht. on ðam beoð aþþogene ðeoda menigu fꝛam fýꝛnliceꝛe ſýnne þæſ fꝛumſceapenan manneſ ; Of geſþefedum Adame þæſ ɛua geſceapen. ꝛ dꝛihten on ꝛode mid deaþe þæſ geſþefod. ꝥ ſeo haligе gelaþung eac geſceapen þuꝛde ðuꝛh ða geꝛýnu ðæꝛe ꝛeadan þunde ſeo ðe halþende þæſ ſoþfæſtum gehþilcum þe on Godeſ gelaþunge mid geleafan dꝛohtniað ;

mortuum invenerunt : cujus ſacra crura violare haud auſi ſunt ; unus verò militum haſtâ letali latus ejus aperuit ; atque exinde ſanguis & aqua ſimul effluxerunt : [idque] vero quidem myſterio : Sanguis ille effluens noſtra erat redemptio in remiſsionem peccatorum, modò fides vera acceſſerit : Aqua quidem illa noſter erat baptiſmus, quâ gentes multæ à peccato Originali hominis protoplaſtæ abluti ſunt. *De conſopito Adamo formata Eva fuit ; Dominus autem in cruce erat conſopitus, ut Eccleſia ſancta reformata ſit per myſterium rubicundi vulneris*, quod fidelibus ſingulis ſalutare extitit, qui in Eccleſia Dei fide imbuti verſantur.

Serm. Cath. *De initio creaturæ*. pag. 8. lin. 6.

Ða ða he þoꝛhte ðone mann Adam. he ne cþæð na geþeoꝛþe man geþoꝛht. ac he cþæþ uton geþýꝛcan mannan to uꝛe anlicnýſſe. ꝛ he þoꝛhte ða þone man mid hiſ handum. ꝛ him on ableoþ ſaþle ; Foꝛði iſ ſe man beteꝛa gif he gode geþið þonne ealle ða nýtenu ſindon. foꝛþan ðe hi ealle geþuꝛþað to nahte. ꝛ ſe man iſ ece on anum dæle ꝥ iſ on þæꝛe ſaþle ; Heo ne geendað næfꝛe ; Se lichama iſ deadlic ðuꝛh Adameſ gýlt. ac ðeah hþæþeꝛe God aꝛæꝛð eft ðone lichaman to ecum ðingum on domeſ dæg ;

Cùm creâſſet illum hominem Adamum, non dixit, Homo ſit factus ; ſed dixit, Nos hominem faciamus in ſimilitudinem noſtram : hominem tunc manibus ſuis fabricavit, & illi animam inſpiravit : hinc homo, ſi in Deũ adſpiret, brutis omnibus melior exiſtit ; illa etenim omnia in nihilum rediguntur : verùm homo, alterâ parte, animâ ſcilicet, æternus manet ; illa nunquam interitura eſt : corpus reatu Adami mortale fit : *nihilo ſecius Deus judicii extremi die, in conditionem æternam corpus reſuſcitat.*

Ibidem, *De nativitate Domini*. pag. 258. lin. 4.

Ða ða þe foꝛþýꝛhte þæꝛon. þa aſende he þone ýlcan ſunu to þiſum life to uꝛe alýſednýſſe. foꝛþan þe Adam ſe foꝛma mann agýlte þið God ꝛ hiſ ſcýppendeſ bebod tobꝛæc. ꝛ deofleſ laꝛe gehýꝛſumode ꝛ þeaꝛþ deofle betæht he ꝛ eal man cýnn into helle þite ;

Cùm perditi eſſemus, tunc Deus eundem filium in hanc vitam pro redemptione noſtra miſit ; quia Adam primus homo contra Deum peccavit, *violavítque Creatoris mandatum, & diaboli præcepto obedivit :* unde & ille & totum genus humanum inferni ſupplicio tradebatur.

Ibid. pag. 9. lin. 15.

Næſ he genedd ꝥ he ſceolde Godeſ bebod tobꝛecan. ac God hine let fꝛigne. ꝛ ſealde him agenne cýꝛe ſþa he þæꝛe gehýꝛſum. ſþa he þæꝛe ungehýꝛſum ;

Homo minimè coactus præcepta Dei violavit ; ſed Deus liberum illum reliquit, illíque liberum arbitrium dedit, quo aut ſe morigerum aut immorigerum præſtare potuiſſet : at morigerum

He

P. 62 Witodlice, sámod, gerynnu, fullum, athwogen, worle, cwith, cwaithe, 62
P. 63 gegodod, swiedum, geswince, swiatt, The for Oth, or. cuithach

He peard þa deofle gehýrsum. ⁊ Gode ungehýrsum. ⁊ peard betæht he ⁊ eall mancýnn æfter ðisum life into helle pite. mid ðam deofle ðe hine forlærde; Ða pyste God hpæþere ꝥ he pæs forlæred. ⁊ smead hu he mihte his ⁊ ealles mancýnnes eft gemiltsian; On tpam ðingum hæfde God ðæs mannes saple gegodod. ꝥ is mid undeadlicnýsse ⁊ mid gesælþe; Ða þurh deofles spicdom. ⁊ Adames gýlt pe forlurion þa gesælþe ure saple. ac pe ne forlurion na þa undeadlicnýsse; Heo is ece. ⁊ næfre ne geendaþ. þeáh se lichama geendige þe sceal eft þurh Godes mihte arisan to ecere punungе; Adam ða pæs punigende on þýsum life mid gespince. ⁊ he ⁊ his pif ða bearn gestrýndon. ægþer ge sunu ge dohtra. ⁊ he leofode nigon hund geara ⁊ ðrittig geara. ⁊ siþþan spealt. spa spa him ær behaten pæs for ðan gýlt. ⁊ his sapul gepende to helle; Nu smeagiaþ sume men hpænon him come sapul hpæþer ðe of ðam Fæder þe of ðære meder. pe cpeþaþ of heora naþrum. ac se ýlca God þe gesceop Adam mid his handum he gescýfð ælces manner lichaman on his modor innoþe; ⁊ se ýlca seþe ableop on Adames lichaman ⁊ him forgeaf saple se ýlca forgýfþ cildum saple. ⁊ lif on heora modor innoþe þonne hi gesceapene beoþ;

diabolo, Deóq; immorigerum se exhibuit: hinc ille totúmque genus humanum post hanc vitam unà cum diabolo qui illum perdidit, pœnæ inferni tradebatur: *Deus tamen considerans hominem periisse, perquisivit unde illius totiúsq; generis humani denuo misereri posset; Deus autem duabus rebus animam hominis ditavit, immortalitate scilicet & beatitudine: tunc seductione diaboli,* & Adami reatu, beatitudinem animæ nostrę amisimus; *non amisimus tamen immortalitatem: æterna illa est, & nunquam finitur; quamvis finitur corpus, tamen Dei potentiâ in æternam mansionem resurget: Adam postea in hac vita cum labore mansit: tunc ille cum uxore sua liberos, filios quidem filiásque procreárunt: vixit autem annos 930, & postea* mortuus est, (*sicut illi prædictum fuit*) pro peccato isto, *& anima ejus* εἰς ᾅδου κατέστη. *Nunc quidam inquirunt unde anima illis adveniat; an à Patre an quidem à matre; nos à neutro horum asserimus; sed idem Deus Adamum manibus suis formavit: alterius cujusque corpus in utero matris suæ format;* Idem autem qui corpori Adami inflans animam illi dedit, animam etiam infantibus vitámque, ídq; in utero matrum suarum, ipso formationis articulo impertitur.

Seo gastlice acennednýss býþ ungesependlic. ⁊ þæs lichaman acennednýss is gesepenlic eall þonne ꝥ cild pýxt. ⁊ gepýrþ eft cnapa ⁊ eft sýþþan cniht oþ þæt he spa becýmþ to ðære ýlde ðe him geann his scýppend; Seo gastlice acennednýs ꝥ man Gode beo acenned on ðam halgan fulluhte þurh þone halgan Gast is us ungepunelic. forþan þe pe geseon ne magon hpæt ðær biþ gefremed on ðam

Spiritualis regeneratio invisibilis est; corporis autem generatio est visibilis omnino, quandoquidem fœtus crescat, fiátque infans tum demum puer, donec ad ætatem quam illi destinavit Creator suus, pervenerit: spiritualis regeneratio, ut homo in baptismo sacro, Deo per Spiritum sanctum regeneretur, nobis invisibilis est; quoniam inspicere haud possumus, quid intus in homi-

Hom. 34 pag. 557. lin 12. MS. Bibl. publ. Domin. prim. post Pentecosten. *De baptismo & regeneratione infantis.*

geful-

ȝefulloðan menn ⁊ Ðu ȝesẏxt hine beðẏppan on þam scirran þæterre. ⁊ eft up ateon mid þam ẏlcan hiþe þe he hæfde ærror ærþan þe he ðufe. ac seo halige moðor þe is Goðes ȝelaþung þat þ̄ þ̄ cild bið sẏnnfull beðẏped innto ðam fante. ⁊ biþ up abroden fram sẏnnum aþþoȝen ðurh þ̄ halige fulluht ⁊ Ðurh Adames forȝæȝednesse ðe Goðes bebod tobræc beoð þa cild sẏnfulle. ac ðurh sẏlfes ȝẏfe heora sẏnna beoþ aðẏleȝode. þ̄ hi Goðes menn beoþ. ⁊ hi of þam flæsclicum ȝeþurþaþ ȝastlice. ⁊ Goðes bearn ȝehatene sþa sþa us bec secȝaþ ⁊

ne baptizato perficiatur: vides quòd ille in aquam puram sit demersus, atque denuò emersus cum eodem colore quem habuit priusquam demersus esset: tamen novit sancta Mater quæ est Ecclesia, infantem illum fonte quidem peccatis plenum intingi, sed per baptismum sanctum jam peccatis ablutum extrahi: Per transgressionem Adami qui præcepta Dei violavit, *infantes illi fiunt peccatores; Sed* per Dei ipsius gratiam *eorum peccata deleta sunt, ità ut homines Dei facti sint, atque de carnalibus fiant spirituales, filiique Dei appellentur, sicut nos libri sacri docuerint.*

Vid. ibid. pag. 127. lin. 4.

II. De Gratia & libero Arbitrio.

¶ Deũ in Sanctis suis, suam ipsius gratiam bonorum operum sive meritorum fontem, & bona illa opera ut gratiæ suæ rivulos, ab æterno prævidere & diligere, sermones Catholici veteris Ecclesiæ Anglicanæ testantur: * ubi de stella Magis apparente disserentes, contra Astrologos & fatidicos, gratiam tantùm divinam celebrant. *viz.*

Serm. Cathol. De Epiphania Domini. pag. 48. lin. 9.

NAn ȝeleafful man his ȝeleafan mid ðisum ȝeðþẏlde ne befẏle ⁊ Þitodlice Rebecca Jsaaces þif acende tþeȝen ȝetþẏsan Jacob ⁊ Esau on anre tide. sþa þ̄ Jacob heold þone ẏldran broþer Esau be þam fet on þære cenninȝe. ⁊ hi næron ðeah ȝelice on ðeaþum ne on lifes ȝeearnunȝum ⁊ Þitodlice þ̄ halige ȝeþrit cþẏð þ̄ God lufode Jacob. ⁊ hatode Esau. na for ȝeþẏrde. ac for mislicum ȝeearnunȝum ⁊ Hit ȝelimpþ for þel oft þ̄ on anre tide acenð seo cþen. ⁊ seo þẏln. ⁊ þeah ȝeþicþ se æþeling be his ȝebẏrdum to healicum cẏnesetle ⁊ þæne þẏlne sunu þunaþ eal his lif on þeoþte ⁊ Nu cþeþaþ oft stunte men þ̄ hi bi ȝeþẏrde lẏbban sceolon. sþẏlce God hi neadiȝe to ẏfel dædum. ac þe þillaþ þẏssera stuntra manna ẏdele leasunȝe adþæscan mid deopnẏsse ȝodcundra ȝeþrita ⁊

*NEmo fidelis fidem suam isthac fati opinione contaminet: Rebecca enim Isaaci uxor gemellos duos Jacobum & Esauum vice unâ enixa est: ità ut Jacobus fratrem seniorem in ipso puerperio pedibus tenuerit: non erant tamen moribus, aut vitæ meritis consimiles. Revera, Scriptura sacra ait, Deus dilexit Jacobum, & Esauum odit; non propter fatum, sed propter merita * discrepantia. Sæpiùs accidit, eodem tempore Reginam, & ancillam peperisse; attamen Nobilis ille natalibus suis thronum Regium excelsum attingit; ancillæ verò filius per totam vitam in servitute manet. Homines verò stulti sæpe aiunt, quòd à fato vivant; quasi illos Deus ad malefacta * cogeret: horum verò stultorum hominum inane mendacium* divinarum Scripturarum pro-

R. Davenant. De supralaps. pag. 92. lin. 7. Secundùm actiones differentes, ut *Apoc. 20. 13.*

R. Davenant. ibid. 74. l. n. 16

ꝑꝛıꝺa ; ðe ælmihtıga ſcýppenð Ƿeſceoꝑ enǷlaſ ƿuꝑh hıſ Ǹoðcunðan mihte. ⁊ ꝑoꝑ hıſ micelan ꝓihtꝑıꝛnýſſe ꝑoꝑǷeaꝛ him aǷenne cýꝛe. Þ hı moꝛton ðuꝑhꝑunian on eceꝛe Ƿeꝛæl̃e ƿuꝑh Ǹehýꝑſumnýſſe. ⁊ mihton eac Þa Ƿeꝛæl̃a ꝑoꝛleoꝛan. na ꝑoꝑ Ǹepýꝛðe ac ꝑoꝑ unǷehýꝑſumnýſſe ; hıſ ðeoꝑe ꝓihtꝑıꝛnýſ noldeꝺ hı neaðian to naþꝑum ac ꝑoꝑǷeaꝛ him aǷenne cýꝛe. ꝑoꝑþan ðe Þ ıꝛ ꝓihtꝑıꝛnýſ Þ Ǹehꝑýlcum ſý hıſ aǷen cýꝛe Ǹeþaꝑoð ; Ðonne ꝑæꝛe ſeo ꝓihtꝑıꝛnýſ apæǷeð Ƿıꝛ he hı neaðunǷe to hıſ ðeoꝑte ǸebıǷðe. oþþe Ƿıꝛ he hı to ýꝑelnýſſe beꝛcuꝛe ; Ða mıꝛꝑendon ſume Þa enǷlaſ heoꝑa aǷenne cýꝛe. ⁊ ƿuꝑh moðıǷnýſſe hý ſýlꝑe to apýꝛıǷeðum ðeoꝛlum Ǹeꝑoꝛhton ; Eꝛt ða Þa ſe ðꝛımpealðenða ſcýppenð mancýn Ǹepoꝛhte. Þa ꝑoꝑǷeaꝛ he Aðame ⁊ Ꝥuan aǷenne cýꝛe. ſꝑa hı ðuꝑh Ǹehýꝑſumnýſſe á on ecnýſſe butan ðeaþe on Ƿeꝛæl̃e ꝑunoðon mıð eallum heoꝑa oꝛꝛꝑꝑınǷe. ſꝑa hı ƿuꝑh unǷehýꝑſumnýſſe ðeaðlice ꝑuꝑðon ; Ac Þa Þa hı Goðeſ beboð ꝑoꝑǷæǷðon. ⁊ Þæꝛ apýꝛıǷeðan ðeoꝛleſ laꝛe Ǹehýꝑſumoðon. Þa ꝑuꝑðon hı ðeaðlice ⁊ ꝑoꝑſcýlðeǷoðe ðuꝑh aǷenne cýꝛe hı. ⁊ eall heoꝑa oꝛꝛꝑꝑınǷ. ⁊ Þeah ðe næꝛꝛe ne ꝑuꝑðe ſýþþan mancýnne Ǹemıltꝑoð ðe ma ðe Þam ðeoꝛlum. ıꝛ ðeah þæꝛe Goðeſ ꝓihtꝑıꝛnýſ eallunǷa untæle ; Ac eꝛt ſeo miccle milðheoꝛtnýſ upeꝛ Ðnihtneſ uꝛ alýſðe ƿuꝑh hıſ mennıſcnýſſe. Ƿıꝛ Þe hıſ bebodum mıð ealne heoꝛtan Ǹehýꝑſumıað ; Þıððlice ða Þe nu ƿuꝑh aǷenne cýꝛe ⁊ ðeoꝛleſ ðıhtınǷe Goð ꝑoꝛlætaþ. Goð ꝑoꝛlæt hı eac to Þam ecan ꝑoꝛþýꝑðe ; Geoꝛnne ꝓıꝛte ſe ſ̃elmihtıga ſcýppenð æꝛ ðan Þe he Þa Ǹeꝛceaꝛta Ǹeſceoꝛe hꝛæt toꝛeaꝛoꝛæꝛ ; Þe cuþe Ǹeꝓıꝛlice Ǹetel æǷþeꝛ Ǹe

funditate *diluere velimus. Omnipotens Creator per divinam potentiam ſuam angelos creavit, & pro juſtitia ſua magna proprium illis arbitrium dedit, ut in æterna felicitate per obedientiam permanere potuiſſent: poſſéntque etiam felicitatem illam perdere: non per fatum, ſed per inobedientiam. Juſtitia Dei profunda, in neutrum illos* cogere voluit, at proprium illis arbitrium donavit, *quoniam hoc juſtitiæ eſt, ut cuilibet proprium arbitrium permittatur. Aliàs enim Dei juſtitia ablata foret, ſi illos ipſe ad ſervitium ſuum vi flecteret, vel ſi eoſdem in malitiam impelleret: tunc Angelorum quidam proprium arbitrium ſuum pervertebant, & per ſuperbiam ſe in dæmonia execrabilia conſtituebant; deinde, cùm glorioſus & omnipotens Creator genus humanum feciſſet, tunc Adamo & Evæ* proprium arbitrium donavit, *ut per obedientiam ſemper in æternitate immortales cum felicitate fruituri, ſi totáq; ſeboles permanerent, tum per inobedientiam mortales fierent: at poſtquam Dei mandatum tranſgreſſi fuerint, & diaboli execrabilis præcepto auſcultaverint, tum facti mortales reíque illi & omnes poſteri* ARBITRIO PROPRIO *evaſerant. Et quamvis poſtea genus humanum miſericordiam nunquam magìs conſecutum eſſet quàm ipſi dæmonia, tamen juſtitia Dei eſſet omnino irreprehenſibilis; at denno magna Domini noſtri miſericordia per humanitatem ſuam nos liberavit, ſi præceptis ejus cum toto corde obſequi velimus. Revera, qui nunc* PROPRIO ARBITRIO & *diaboli impulſu deum relinquunt, illos relinquit Deus exitio æterno. Exactè novit omnipotens Creator, prius quam creaturas feciſſet, quid eſſet futurum; ſcivit is diſtinctè cùm angelorum tum hominum electorum*

Ǹecoꝑenꝑa

ȝecoꞃenꞃa enȝla. ȝe ȝecoꞃenꞃa manna. ⁊ eac þæꞃa moðiȝꞃa ȝaꞃta. ⁊ aꞃleaꞃꞃa manna þe ðuꞃh heoꞃa aꞃleaꞃnýꞃꞃe ꞃoꞃþuꞃþaþ ac he ne ꞃoꞃeꞃtihte nænne to ýꞃelnýꞃꞃe. ꞃoꞃþan þe he ꞃýlꞃ iꞃ eall ȝoðnýꞃꞃ. ne he nænne to ꞃoꞃþýꞃðe ne ȝeꞃtihte. ꞃoꞃþan þe he iꞃ ꞃoþ liꞃ; He ꞃoꞃeꞃtihte þa ȝecoꞃenan to ðam ecan liꞃe. ꞃoꞃþan þe he þiꞃte hi ꞃþilce toþeaꞃðe þuꞃh hiꞃ ȝiꞃe. ⁊ aȝene ȝehýꞃꞃumnýꞃꞃe; He nolde ꞃoꞃeꞃtihtan þa aꞃleaꞃan to hiꞃ ꞃice. ꞃoꞃþan þe he þiꞃte hi ꞃþilce toþeaꞃðe þuꞃh heoꞃa aȝene ꞃoꞃȝæȝeðnýꞃꞃe. ⁊ þþýꞃnýꞃꞃe; Healdað þiꞃ ꞃæꞃte on eoþꞃum heoꞃtum. ꝥ ꞃe ꞃelmihtiȝa ⁊ ꞃe ꞃihtþiꞃa God nænne man ne neaðað to ꞃyngiȝenne ac he þat ꞃþa ðeah on æꞃ hþilce þuꞃh aȝenne þillan ꞃýngian þillað; Hþi ne ꞃceol he ðonne ꞃihtlice þꞃecan ꝥ ýꞃel ꝥ he onꞃcunað; He luꞃað ælc ȝoð ⁊ ꞃihtþiꞃnýꞃꞃe ꞃoꞃþan ðe he iꞃ ȝecýndelice ȝoð ⁊ ꞃihtþiꞃ. ⁊ he hataþ ealle þa þe unꞃihþiꞃnýꞃꞃe þýꞃcað. ⁊ þa ꞃoꞃðeð þe leaꞃunȝe ꞃþꞃecað; Þitoðlice þa ðe on God belýꞃaþ. hi ꞃind þuꞃh þone halȝan Gaꞃt ȝeþiꞃꞃoðe; Niꞃ ꞃeo ȝecýꞃꞃeðnýꞃꞃ to Goðe oꞃ uꞃ ꞃýlꞃum. ac oꞃ Goðeꞃ ȝiꞃe. ꞃþa ꞃþa ꞃe Apoꞃtol cþýþ. Ðuꞃh Goðeꞃ ȝiꞃe ȝe ꞃind ȝehealðene on ȝeleaꞃan; Ða þe ne ȝelýꞃað þuꞃh aȝenne cýꞃe hi ꞃcoꞃiaþ. na ðuꞃh ȝeþýꞃð. ꞃoꞃþan ðe ȝeþýꞃð niꞃ nan ðing buton leaꞃþena. ne nan þing ꞃoþlice be ȝeþýꞃðe ne ȝeþýꞃþ ac ealle ðing þuꞃh Goðeꞃ ðom beoþ ȝeendebýꞃðe. ꞃe ðe cþæþ ðuꞃh hiꞃ þiteȝan. Ic aꞃandiȝe manna heoꞃtan. ⁊ heoꞃa lenðena. ⁊ ælcum ꞃýlle æꞃteꞃ hiꞃ ꞃæꞃelðe. ⁊ æꞃteꞃ hiꞃ aȝenꞃe aꞃundennýꞃꞃe; Ne taliȝe nan man hiꞃ ýꞃelan ðæða to God. ac taliȝe æꞃeꞃt to ðam ðeoꞃle þe mancýn beꞃþac. ⁊ to Aðameꞃ ꞃoꞃȝæȝeðnýꞃꞃe. ac ðeah ꞃþýþoꞃt to him

spirituúmq; superborum numerum, & hominum etiam improborum; qui improbitate propriâ intereunt: *verum ille neminem ad* * *malitiam prædestinat, quoniam ipse universa bonitas est, neque aliquem ad interitum destinavit, quoniam vita vera existit.* * *Electos prædestinavit ad æternã vitam, propterea quod* * NOVIT ILLE QUALES PER GRATIAM IPSIUS, & obedientiam propriam futuri essent. *Noluit improbos ad regnum ipsius prædestinare; noverat enim quales essent futuri* transgressione propriâ & perversitate: *firmum hoc cordibus vestris tenete Omnipotentem justúmq; Deum neminem ad peccandum* * COGERE; *antea tamen noverat quinam* sponte suâ *peccare vellent.* Quare *ergò* nequitiam istam *quam fugit justè ulscisci haud debuit? Bonitatem ille universam & justitiam amat, quia bonus* NATURA *& justus est, odítque omnes qui injustitiam perpetrant*, quíque loquuntur mendacium perdit: *Revera qui in Deum credunt per Spiritum sanctum edocti sunt.* Conversio ad Deum non est A NOBISMETIPSIS, SED A GRATIA DEI; *sicut ait Apostolus:* * PER GRATIAM DEI salvati estis in fide. *Qui autem non credunt, proprio arbitrio pereunt, non per fatum: fatum enim nihil aliud est præter figmentum falsum: nihil enim per fatum factum est; quin universa res Dei judicio ordinata est, qui per prophetam suum inquit,* Ego scrutor cor hominum, suósque renes; & unicuique do juxta viam suam, & juxta inventionem suam. *Nemo nequitiam suam* * *Deo imputet, quin magis diabolo (qui humanum genus decepit) & transgressioni Adami, imò vel sibi potissimùm imputet; quia peccatum*

* *R. Davenant. De supralaps. p. 74. l. 11. & 85. lin. 6. & 97. l. 18.*

* *Non ait,* Deum eligere ex præscientia obedientiæ propriæ, *sed* jam ELECTOS, ad vitam prædestinavit, propterea quòd novit &c.

* *Novit* [illegible] *R. Davenant. ibid. p. 60. l. 19. & 62. 1. ità hic* PER GRATIAM, &c.

* *R. Davenant. ibid p. 29. l. 21. p. 83. lin. 38. p. 95. l. 20. & 96. l. 21.*

* Eph. 2. 5. 8.

Jer. 17. 10.

* *Vide R. Davenant. Jo. Calvini vindicem. 96. 97. 99.*

him ſỹlfum ⁊ him ỳfel ġelicaþ. ⁊ ne liċaþ God ; ⁊ Bið ðeah ġelome oftſþinċ ſoþfċỹlðeġod. ðuþh ſoþþæðena man ðæda ġif he miþ ỳfele him ġeefenlæhþ ; Gif þonne ſe oftſþinġ ſiehtiſ bið. þonne leoſaþ he on hiſ ſiehtiſniỹſſe. ⁊ nateſ hþon hiſ ỳlðena ſỹnna ne abeþþ ; Ne ſỹ nan man to ðan aſleaſ. ⁊ he Adam ſỹniġe. oþþe Ġuan þe nu on heofenum miþ Gode ſixiaþ. ac ġeeaſniġe ſſiþoſ Godeſ miloheoſtnỹſſe. ſſa ⁊ he þende hiſ aġenne cỹne to hiſ ſcỹppendeſ ġehỹſſumnỹſſe ⁊ bebodum. ſoſþan þe nan man ne biþ ġehealden butan þuþh ġife hælendeſ Criſtes. þa ġife he ġeaſcode. ⁊ ſoſfeſtihte on ecum ſæde æſ miðan ġeaſdeſ ġeſetnỹſſe ; Mine ġebroþſa ġe habbaþ nu ġehỹneð be þan leaſan penan. þe ỳðele men ġeþỹnð hataþ ;

*illi Deo autem minimè placuit. Soboles tamen per progenitorum flagitia, rea ſubinde facta eſt ; ſi illos malitiâ * imitati fuerint : quin ſi poſteri juſti fuerint, tum in juſtitia ſua vivunt, & parentum peccata nunquam portabunt. Nè quis tam improbus ſit, ut Adamum aut Evam execretur, qui nunc in cœlis cum Deo regnant ; verùm potiùs divinam miſericordiam promereatur, ità ut proprium arbitrium ad obedientiam Creatoris ſui, ejúſque præcepta convertat.* Propterea quòd nemo hominum ſalutem, niſi PER GRATIAM JESU CHRISTI conſequitur, quam gratiam in æterno conſilio ſuo, ante mundi conſtitutionem præparavit, & prædeſtinavit. *Fratres mei, jam de figmento falſo, quod vani homuli* fatum *vocant, accepiſtis.*

* Sax. æquaverint.

Se ġetiġeda aſſa ⁊ hiſ ſola ġetacniaþ tſa ſolc. þ iſ Judeiſc. ⁊ hæþen ; Ic cſeþe hæþen. ſoſþi þe eall mennỹſc pæſ ða ġỹt puniġende on hæþenſcipe buton þam anum Judeiſcan ſolce. þe heoldon þa ealdan æ on þam timan ; Hi pæſon ġetiġede ſoſ þanþe eall mancỹn pæſ miþ ſỹnnum ġebunden ſſa ſſa ſe Piteġa cpaþ. Anſa ġehpỹlc manna iſ ġeppiſen miþ þapum hiſ ſỹnna. ða ſende God hiſ Apoſtolaſ ⁊ heoſa æftenġenġan to ġebundenum mancỹnne. ⁊ het hi ontiġan. ⁊ to him læðan ; Þu untiġðon hi ðone aſſan ⁊ þone ſolan ? Hi bodoðon ðam ſolce ſihtne ġeleaſan. ⁊ Godeſ beboda. ⁊ eac miþ micclum punðrum heoſa boðunge ġetſỹmðon ; Ða abeah þ ſolc ſnam deoſleſ þeoſðome to Criſtes biſenġum ⁊ pæſon alỹſede ſnam eallum ſỹnnum þuþh þ haliġe ſulluht ⁊ to Criſte ġelæðde ; Aſſa iſ ſtunt nỹten. ⁊ unclæne. ⁊ toſoſan oþþum nỹtenum unġeſceaþiſ-

Ligatus aſinus & pullus populos duos, Judaicum ſcilicet & Gentilem ſignificant ; Gentilem dico, quoniam totum genus humanum in Gentiliſmo adhuc permanſit ; excepto ſolo populo Judæorum, qui legem veterem hoc tempore ſervabant : Hi erant ligati, quoniam totum humanum genus peccatis devinctum fuit, ſicut Propheta dixit : Unuſquiſq; hominum funibus peccatorum ſuorum conſtringitur ; *tunc Deus Apoſtolos ſuos, eorúmque ſucceſſores ad humanum genus ligatum miſit, juſſitq; ut ſolvant, & ad illum ducant. Quomodo* ſolvebant *Aſinum illum pullúmque ?* Rectam illi fidem Deiq; mandata populo prædicabant ; *nec non miraculis multis prædicationem ſuam corroborabant : tunc populus iſte à ſervitute diaboli ad cultum Chriſti convertebatur, & ab omnibus peccatis per ſanctum illum baptiſmum ſolvebatur, & ad Chriſtum ducebatur. Aſinus animal ſtultum eſt, & immundum, & præ cæteris brutis irrationale, portan-*

Hom. 34. pag. 265. lin 9. Evangelium, in ramis palmarum. De Aſino & pullo juſſu Chriſti ſoluto.

Abſolutio in recta fidei prædicatione.

ȝ bỳrþenrtrang ; ðra þæron menn ær Cristes tocýme rtunte ȝ unclæne þa þa hi þeodon deofolgýldum. ȝ mỳrlicum leahtrum. ȝ bugon to þam anlicnỳrrum þe hi rylfe porhton. ȝ heom cwædon to. Đu eart min God. ȝ rwa hwilce bỳrþene rwa heom deofol onbeorette þa hi bæron; Ac þa þa Crist com to mancýnne. þa awende he upe rtuntnỳrre to gewade. ȝ upe unclænỳrre to clænum þeawum ; ðe getemeda awra hæfde getacnunge ðær Judeiscan folces. ðe þær getemed undeor þære ealdan æ; ðe wilda fola hæfde getacnunga ealles oþres folces þe þær da gỳt ðæþen. ȝ ungetemed ac hi wurdon getemede ȝ geleaffulle da da Crist rende his leornincg cnihtas geond ealne middan eard ður cwehende; Farað geond ealne middan eard. ȝ lærað ealle deoda ȝ fulliað hi on naman ðæs Fæder. ȝ ðæs Sunu. ȝ ðæs halgan Gastes. ȝ beodað þ hi healdon ealle beboda de ic eow tæhte ; Đæra awrena hlafordd axode hwi hi untigdon his awran ; Swa eac da heafod menn gehwilces leodscipes woldon dỳrlice wiðcwehan Godes bodunge. ac da da hi gerapon þ þa bỳdelas gehældon þurh Godes mihte healte. ȝ blinde. ȝ dumbum rprece forgeafon. ȝ eac þa deadan to life awændon. þa ne mihton hi wiðrtandan þam wundrum. ac bugon ealle endemes to God ; Cristes leornincg cnihtas cwædon. se hlafordd behofað dæra awrena. ȝ rent hi eft ongean ; Ne cwædon hi na upe hlafordd. ne þin hlafordd. ac forhwihte hlafordd. forþan de Crist is ealra hlafordda hlafordd. ægder ge manna ge ealra gesceafta; Hi cwædon he rent hi eft ongean; Se rỳnd gemanode ȝ gelaþode to Godes wice. ac se ne rỳnd na genỳdde; Donne se rỳnd gelaþode þonne rỳnd se

disque oneribus robustum. Tales erant homines ante Christi adventum, stulti & immundi; quando idolis & variis flagitiis serviebant, & imaginibus, quas ipsi fecerant, se incurvabant; & illis dicebant, Tu es Deus meus & onus quodcunque diabolus illis imposuit, illi portabant. At Christus postquam venerat, stultitiam nostram in prudentiam, & immunditiam nostram in mores cultúsque mundos mutabat. Asinus ille domitus significationem populi Judaici præ se tulit ; qui sub veteri lege domabatur : Pullus verò indomitus reliquos omnes populos, Gentiles adhuc & indomitos significabat. Quin domiti & fideles fiunt, postquam Christus discipulos suos in totum mundum miserat, sic dicens ; Ite per totum mundum, & docete omnes gentes, & baptizate illas in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti: *& jubete ut omnia præcepta quæ Ego vos docui servarent. Asinorum dominus rogabat quare solvebant asinum : Sic etiam Principes viri cujusque gentis prædicationi divinæ contradicere perversè voluerunt ; at postquam videbant quòd prædicatores , Dei potentiâ claudos & cæcos sanaverint, multíque sermonem dederint, nec non mortuos ad vitam resuscitaverint, haud poterant miraculis illis resistere : sed omnes pariter ad Deum convertebantur. Christi discipuli dicebant :* Dominus asinis istis indiget, & denuo illos misit: *Non dicebant* noster Dominus, *nec* tuus Dominus, *sed planè* Dominus; *quoniam Christus est omnium dominorum Dominus, cùm hominum tum omnium creaturarum. Dicebant illi, quòd illos denuo misisset. Admonemur nos & invitamur in regnum Dei, at nullatenus* cogimur: *quando* invitamur, *tunc* solvimur, &

untigede.

untigede. ⁊ þonne þe beoþ forlætene to urum agenum cyre. þonne biþ hit sþilce þe beon ongean asende; Godes mildheortnys is ꝥ þe untigede syndon. ac gif þe rihtlice libbað. ꝥ biþ ægþer ge Godes gifu. ge eac ure agen geornfulnys; Þe sceolon symle biddan drihtnes fultum. forþam þe ure agen cyre næfþ nænne forþgang. buton heo beo gefyrþrod ðurh ðone Ælmihtigan;

tunc quidem in liberum arbitrium dimittimur; tunc accidit quasi nos denuo remittamur. Dei misericordia est ut nos solvamur, at si rectè vivamus hoc cùm GRATIÆ DEI, *tum etiam propriæ nostræ diligentiæ erit.* Debemus nos Domini auxilium petere: Nostrum enim arbitrium NULLUM PROCESSUM HABET, NISI PER OMNIPOTENTEM [*Deum*] PROMOVEATUR.

Þe þillað secgan eoþ sum bigspel. Ne mæg nan man hine sylfne to cyninge gedon. ac ꝥ folc hæfþ cyre to ceosenne þone to cyninge ðe heom sylfum gelicað; Ac syþþan he to cyninge gehadod bið ðonne hæfð he anþeald ofer ꝥ folc. ⁊ hi ne magon his geoc of heora sþuran asceacan; Sþa eac gehþilc man hæfð agenne cyre ær ðam þe he syngige hþæþer he þille fylian deofles þillan oþþe þiþsacan; Ðonne gif he mid deofles þeorcum hine sylfne bebint. ðonne ne mæg he mid his agenre mihte hine unbindan. buton se Ælmihtiga God strangre handa his mildheortnysse hine nnbinde; Agenes þillan ⁊ agenre gymeleaste he bið gebunden. ac ðurh Godes mildheortnysse he biþ unbunden;

*Parabolam quandam vobis narrabimus. Nemo seipsum poterit regem constituere; quin populus libertatem eligendi regem, quem voluerit sortitur: sed postquam in regem * inauguratus fuerit, tunc imperium in populum rex habet, neque jugum ejus de collo suo excutere valebit: Sic etiam* Unusquisque arbitrium proprium habet priusquam peccaverit, an Diaboli voluntatem sequi voluerit, an repudiare: verùm si seipsum operibus diaboli devinxerit, haud poterit VIRIBUS suis seipsum solvere, nisi hunc Omnipotens Devs, robustâ MISERICORDIÆ suæ manu, liberaverit. VOLUNTATE PROPRIA, & PROPRIA NEGLIGENTIA fuit devinctus; sed DEI MISERICORDIA erit solutus.

Ibid. paulò post, p. 270. lin. 10. De asino Christum portante.

* Sax. *ordinatus.*

CAP. 18.

Ut idem filiam Tribuni cæcam illuminaverit, ac deinde ad sanctum Albanum perveniens reliquias ibidem & ipsius acceperit & beatorum Apostolorum, sive aliorum Martyrum posuerit.

Sax. deest. TUm subitò quidam Tribuniciæ potestatis cum conjuge procedit in medium, filiam decem annorum cæcam curandam sacerdotibus offerens, quam illi adversariis offerri præceperunt: sed ii conscientiâ puniente deterriti, jungunt cum parentibus preces, & curationem parvulæ à sacerdotibus deprecantur. Qui inclinatos animo adversarios intuentes, orationem breviter fundunt. Ac deinde Germanus plenus Spiritu S. invocat Trinitatem, nec mora; adhærentem lateri suo capsulam cum sanctorum reliquiis collo avulsam manibus comprehendit, eámque in conspectu omnium, puellæ oculis applicuit; Quos statim, evacuatis tenebris, lumen veritatis implevit. Exultant parentes; miraculum populus contremiscit, post quam diem ità ex animis omnium suasio iniqua deleta est, ut sacerdotum doctrinam sitientibus desideriis sectarentur. Compressâ itaque perversitate damnabili ejúsque auctoribus

confutatis, atque animis omnium fidei puritate compositis, sacerdotes beatum Albanum martyrem auctori Deo per ipsum gratias *acturi petierunt. Ubi Germanus omnium Apostolorum diversorúmque martyrum secum reliquias habens, factâ oratione, iussit* revelli sepulchrum; preciosa ibidem munera conditurus: arbitrans oportunum, ut membra sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cœlum, sepulchri quoque unius teneret hospitium. Quibus depositis honorificè, atque sociatis de loco ipso, ubi beati martyris effusus erat sanguis, massam pulveris secum portaturus abstulit; in qua apparebat cruore servato, rubuisse martyrum cædem, persecutore pallente. Quibus ità gestis innumera hominum eodem die ad Dominum turba conversa est.

* *Sic MS. T.*

* revelari. *W.*

Cap. 19.

Ut idem causa infirmitatis ibidem detentus, & incendia domorum orando restinxerit: & ipse per visionem à suo sit languore curatus.

Sax. deest. Unde dum redeunt, insidiator inimicus casualibus laqueis præparatis, Germani pedem lapsûs occasione contrivit, ignorans merita illius, sicut Job beatissimi, afflictione corporis, propaganda. Et dum aliquandiu uno in loco infirmitatis necessitate teneretur, in vicina qua manebat casula, exarsit incendium. Quod consumptis domibus, quæ illic palustri arundine tegebantur, ad illud habitaculum in quo idem jacebat, * flabris stimulantibus ferebatur. Concursus omnium ad antistitem convolavit, ut elatis manibus, periculum quod imminebat, evaderet. Quibus increpatis, moveri se fidei præsumptione non passus est. At multitudo omnis desperatione perterrita obviam currit incendio. Sed ut Dei potentia manifestior appareret, quicquid custodire tentaverat turba, consumitur. Quod verò jacens & infirmus defenderat, * reserto hospito sancti viri, expavescens flamma transilivit; ultrà citráque desæviens, & inter globos flammantis incendii, incolume tabernaculum, quod habitator inclusus servabat, emicuit. Exultat turba miraculo, & victam se divinis virtutibus gratulatur. Excubabat diebus ac noctibus ante tugurium pauperis vulgus sine numero. Hi animas curare cupientes, hi corpora. Referri nequeunt, quæ Christus operabatur in famulo, qui virtutes faciebat infirmus. Et cùm debilitati suę nihil remedii pateretur adhiberi, quâdam nocte candentem niveis vestibus vidit sibi adesse personam, quę manu extensâ jacentem videretur * attollere, eúmque consistere firmis vestigiis imperabat. Post quam horam ità fugatis doloribus recepit pristinam sanitatem, ut die reddito itineris laborem subiret intrepidus.

* *MS. sing.*

* reserato. *T.* & *C.* reservato. *W.*

* extollere. *T.*

Cap. 20.

Ut iidem Episcopi Britonibus in pugna auxilium cœleste tulerint, sícque domum reversi sunt.

Sax. deest. Interea Saxones Pictíque bellum adversum Britones junctis viribus susceperunt, quos eadem necessitas in castra contraxerat: & cùm trepidi partes suas penè impares judicarent, sanctorum antistitum auxilium petierunt. Qui promissum maturantes adventum, tantum paventibus fiduciæ contulerunt, ut accessisse maximus crederetur exercitus. Itaque Apostolicis ducibus Christus militabat in castris. [a] Aderant etiam quadragesimæ venerabiles dies, quos religiosiores reddebat præsentia sacerdotum, in tantum, ut [b] quotidianis prædicationibus instituti, certatim populi ad gratiam baptismatis convolarent. Nam maxima exercitûs multitudo undam lavacri salutaris expetit, & Ecclesia ad diem resurrectionis dominicæ frondibus contexa componitur, atque in expeditione campestri instar civitatis aptatur. Madidus baptismate procedit exercitus, fides fervet in populo, & conterrito armatorum præsidio, divinitatis expectatur auxilium. Institutio, vel forma * castitatis hostibus nunciatur qui victoriam quasi de inermi exercitu præsumentes; assumptâ alacritate festi-

* castrorum. *T*

festinant, quorum tamen adventus exploratione cognoscitur. Cúmque emensâ solennitate Paschali, recens de lavacro pars major exercitûs * arma capere ac bellum parare tentaret, Germanus se ducem prælii profitetur: Eligit expeditos, circumjecta percurrit, & è regione quâ hostium sperabatur adventus, vallem circundatam mediis montibus intuetur. Quo in loco novum componit exercitum ipse dux agminis: Et iam aderat ferox hostium multitudo, quam appropinquare intuebantur in insidiis constituti. Tunc subitò Germanus signifer universos admonet & prædicat, ut voci suæ uno clamore respondeant; securísque hostibus qui se * insperatos adesse confiderent, Alleluia tertiò repetitum sacerdotes exclamabant. Sequitur una vox omnium, & elatum clamorem repercusso aere montium * concluſa multiplicant, hostile agmen terrore prosternitur, * & ruisse super se non solum rupes circundatas, sed etiam * ipsam cœli machinam contremiscunt; trepidationíque injectæ vix sufficere pedum pernicitas credebatur. Passim fugiunt, arma projiciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuisse discrimini, plures etiam timore præcipites, flumen quod transierant, devoravit. Ultionem suam innocens exercitus intuetur, & victoriæ concessæ ociosus spectator efficitur. Spolia colliguntur expósita, & cœlestis palmæ gaudia miles religiosus amplectitur. Triumphant Pontifices hostibus fusis sine sanguine, triumphant victoriâ fide obtentâ non viribus. Compositâ itaque insulâ, securitate multiplici, superatísque hostibus vel invisibilibus, vel carne conspicuis, reditum moliuntur Pontifices. Quibus tranquillam navigationem, & merita propria, & * intercessio beati martyris Albani paraverunt, quietósque eos suorum desideriis felix carina restituit. †

* caperet, tentaret. *C.*

* superatos. *T.*

* excluſa. *W.*

* ruisse. *T.*

* *MS. sing.*

* *non* invocatio.

† Remansit autem in insula genus utrumque, hostes & cives, Angli & Britones, quorum Angli pro regno, Britones pro vita certabant. *MS. Coll. Trin.*

Nota.

¶ Britanni veteres, Ecclesiæ Primitivæ discipuli, Quadragesimam non superstitiosè quidem quasi dierum discrimini nimiùm tribuentes; sed ut μεγαυχίαν, & præparationem ad festum Paschę sequentis celebrandum, jejunio, lacrymis, confessioni peccatorum, & resipiscentiæ veræ, studio dicabant; ut hinc verè hilares, pleníque lętitiâ, ad solennitatem Paschæ, Sacramentorum delicias cœlestes percepturi, accederent.

Hom. 34. pag. 213. & Serm. Cathol. 193. lin. 30. Dominic. prim. in Quadrages.

Wen þa leoꝼaꝼtan eoꝼ eallum ıꝼ cuþ ꝑ þæꝼ ȝeaꝼlica ẏmbꝼẏne uꝼ ȝebꝼıngþ eꝼne nu ða clænan tıd lenȝtenlicer ꝼæꝼtener.on þam pe ꝼceolon uꝼe ȝẏmeleaꝼte ȝ ꝼoꝼȝæȝedneẏꝼꝼe uꝼum ȝaꝼtlicum ꝼcꝼıꝼte ȝeandettan. ȝ uꝼ mıd ꝼæꝼtene. ȝ þæccum. ȝ ȝebedum. ȝ ælmẏꝼdædum ꝼꝼam ẏnnum aþþean. ꝑ pe bealolice mıd ȝaꝼtlicne blıꝼꝼe ða ȝaꝼtenlican mæꝼrunge Cꝼıꝼtes æꝼıꝼtes þuꝼhıan moton. ȝ ðæꝼ halȝan huꝼles ðıȝene mıd ȝeleaꝼan undeꝼꝼon uꝼ to ẏnna ꝼoꝼȝıꝼennẏꝼꝼe. ȝ to ȝeꝼcẏlonẏꝼꝼe deoꝼollicna coꝼꝼnunga;

*Viri dilectiſſimi, vobis omnibus notum eſt dies hoſce anniverſarios, nos jam modò ad munditiē * quadrageſimalis jejunii ducere; quibus oportet negligentiam & perverſitatem noſtram coram ſpirituali Confeſſorio noſtro [ad * Dominum] confiteri: & noſmet ipſos jejunio, vigiliis, precibus, & eleemoſynis à peccatis lavare; ut confidenter cum lætitia ſpirituali* Paſchalem illam reſurrectionis Chriſti ſolennitatem celebrare poſsimus; & ſanctæ Eucharistię tactum [guſtúmve] nobis in remiſsionem peccatorum, & diabolicas tentationes propulſandas ſuſcipere.

* Sax. vernalis

* *Vide* D. Henr. Spelm. Concil. pag. 485. lin. 18.

Quadrageſ. ad Sacrament. præparatio.

[b] *Quotidianis prædicationibus.* Sic monumenta illa magni pretii, quæ ante quadriennium è libro Miscellan. Sax. Coll. Ben. Cantabr. typis mandanda descripsimus, *prædicationem quadrageſimalem* memorant. Vide Ill. Hen. Spelm. Concil. pag. 612. lin. 16. þuꝼh laꝼe· ȝ þuꝼh bodunȝe Godeꝼ bebода. *Per doctrinam & prædicationem præceptorum Dei*, &c. sed textus Lat. cujus Saxo ille duntaxat interpres fuit,

fuit, adjicit etiam *prædicationi bonorum operum exercitium*, quod ut cautè præstare potuissent majores nostri, à nugis & scurrilitate mimorum mentes suas diebus jejunio dicatis avocare studuerunt. Videte ergò ut etiam risus immodicos perstringat homilista.

Hom. 14. pag. 111. lin. 17. Domin. prim. in Quadragesim.

Forbugaþ ıdele ſpellunge. ⁊ dýſlıce blıſſa. ⁊ beſepað eoþre ſýnna. forþam ðe Crıſt cpæð. þa eoþ ðe nu hlıhhaþ ge ſceolon heoſıan ⁊ þepan; ⁊ ſt he cpæð. eadıge beoþ þa ðe nu þepað forþam ðe hı ſceolon geſreſrode;

Fugite colloquium otiosum, stultósque lusus; & peccata vestra, deflete: Christus enim ait, Væ vobis qui nunc ridetis! *tristari oportet & lugere: & denuo*, Beati sunt qui nunc lugent quoniam consolationem accipient.

Cap. 21.

Ut renascentibus virgultis Pelagianæ pestis, Germanus cum Severo Britanniam reversus, priùs claudo juveni incessum, deinde & populo Dei, condemnatis sive emendatis hæreticis, gressum recuperârit fidei.

Sax. deest.

Nec multo *pòst interposito tempore, nunciatur ex eadem insula Pelagianam perversitatem iteratò paucis auctoribus dilatari. Rursúsque ad beatissimum virum preces sacerdotum omnium deferuntur, ut causam Dei, quam priùs obtinuerat, tueretur. Quorum petitioni festinus obtemperat: Nam adjuncto sibi Severo totius sanctitatis viro (qui erat discipulus beatissimi patris Lupi Trecasenorum Episcopi, & tunc Treveris ordinatus Episcopus, gentibus primæ Germaniæ verbum Dei prędicabat) mare conscendit, & consentientibus elementis tranquillo navigio Britannias petiit. Interea sinistri spiritus provolantes totam insulam Germanum venire invitis vaticinationibus nunciabant, in tantum ut Elafius quidam religionis illius primus in occursum sanctorum sine ulla manifesti nuncii relatione properaret, exhibens secum filium, quem in ipso flore adolescentiæ debilitas dolenda damnaverat: Erat enim arescentibus nervis contracto poplite, cui per siccitatem cruris usus vestigii negabantur. Hunc Elafium provincia tota subsequitur. Veniunt sacerdotes, occurrit inscia multitudo, confestim benedictio & sermonis divini doctrina profunditur. Recognoscunt populum, in ea qua illum reliquerant credulitate durantem; intelligunt culpam esse paucorum, inquirunt auctores, inventósque condemnant. Tum subitò Elafius pedibus advolvitur sacerdotum, offerens filium, cujus necessitatem ipsa debilitas etiam sine precibus allegabat. Fit communis omnium dolor, præcipuè sacerdotum, qui conceptam misericordiam ad divinam clementiam contulerunt; statímque adolescentem beatus Germanus sedere compulit; attrectat poplitem debilitate curvatum, & per tota infirmitatis spatia medicabilis dextra percurrit, salubrémque tactum sanitas festina subsequitur, ariditas succum, nervi officia receperunt, & in conspectu omnium incolumis patri filius restituitur. Implentur populi stupore miraculi, & in pectoribus omnium fides Catholica inculcata firmatur, prædicatio deinde ad plebem de prævaricationis emendatione convertitur. Omniúmque sententia pravitatis auctores qui erant expulsi insulâ, sacerdotibus adducuntur ad mediterranea deferendi, ut & regio absolutione, & illi emendatione fruerentur. Factúmque est ut in illis locis multo ex eo tempore fides intemerata perduraret. Itaque compositis omnibus, beati *sacerdotes eâ quâ venerant prosperitate redierunt. Porrò Germanus post hæc ad Ravennam pro pace Armoricanę gentis supplicaturus advenit, ibíq; à Valentiniano & Placidia matre ipsius summa reverentia susceptus, migravit ad Christum. Cujus corpus honorifico agmine comitantibus virtutum operibus suam defertur ad urbem. Nec multò pòst Valentinianus ab Etii patricii, quem occiderat, satellitibus interimitur: Anno imperii Marciani sexto, cum quo simul Hesperium concidit regnum.

* post. deest. MS. sing.

* Pontifices.

Cap,

Cap. 22.

*Ut Britones, quiescentibus ad tempus exteris, civilibus sese bellis contriverant, simul & majoribus flagitiis * submerserint.*

* se immersérunt. W.

Sax. deest. INterea Britanniæ cessatum quidem est parumper ab externis, sed non à civilibus bellis. Manebant exterminia civitatum ab hoste dirutarum ac desertarum; pugnabant contra invicem qui hostem evaserant cives. Attamen recenti adhuc memoriâ calamitatis & cladis inflictæ servabant utcunque Reges, Sacerdotes privati & optimates, suum quique ordinem. At illis decedentibus, cùm successisset ætas tempestatis illius nescia, & præsentis solùm serenitatis statum experta, ità cuncta veritatis ac justitiæ moderamina concussa ac subversa

* l. eorum. sunt, ut *earum non dicam vestigium, sed nè memoria quidem præterquam in paucis & valdè paucis ulla appareret. Quin inter alia inenarrabilium scelerum facta, quæ historicus eorum Gildas flebili sermone describit, & hoc addebat, ut nunquam genti *Saxonum sive Anglorum secum Britanniam incolenti, verbum fidei prædicando committerent. Sed non tamen divina pietas plebem suam *quam præscivit* deseruit, quin multò digniores genti memoratæ præcones veritatis per quos crederet, destinavit.

* RR. Armachi in primord. pag. 177.

Cap. 23.

Ut Sanctus Papa Gregorius Augustinum cum Monachis ad prædicandum genti Anglorum mittens, Epistolâ quoque illos exhortatoriâ, nè à laborando cessarent, confortaverit.

* eopn-endpe. C. ÐA þaſ æfter ſopð * ỳrnendpe tide ymb ſix hund ſintra ⁊ tu and hund nigontig ſnam Cnihtes hiden cyme. Mauriciuſ Caſepe ſeng to rice ⁊ ſ hæfde an ⁊ tpentig ſintra. ſe þaſ ſeoſha eac ſixtigum ſnam Agusto; Ðaſ Caſeſeſ ricef hỳ teoſan geape Gnegoriuſ ſe halga pep. ſe þaſ on lape ⁊ on dæde ſe hỳhſta ſeng to biſcop hade þæſe Romaniſcan cỳnican. ⁊ þaſ Apoſtolican ſetleſ ⁊ ſ heolo ⁊ nihte þneottỳne geap ⁊ ſỳx monað ⁊ tin dagar. ſe þaſ mid godcundpe onbnỳndnỳſſe * monað. hỳ ſeopepteogeþan geape þaſ ỳlcan Caſeſeſ ymb ſixtig ſintra ⁊ hund teontig Angel cỳnneſ hideſ cymeſ on Bneotone ſ he ſende Godeſ ſeop Agusti-

* manod. B.

num ⁊ ohſe monige Munecaſ ⁊ Pneoſtaſ mid hine. Ohihten ondnædende * bodian Godeſ ſopð Angel deode; Ða hỳſtumedon hiſ ðaſ Biſcopeſ bebodum to þam gemỳngedon peonce. ſeþan ongunnon ⁊ ſumne dæl þaſ peſeſ ſeſapen hæfdon. þa ongunnon hi ſophtigan ⁊ ondnæddon him ſone ſiſ-

* Sic MS. B.

Siquidem anno ab incarnatione Domini quingentesimo octogesimo secundo Mauritius ab Augusto quinquagesimus quartus imperium suscipiens, uno & viginti annis tenuit: Cujus anno regni decimo Gregorius, vir doctrinâ & actione præcipuus, Pontificatum Romanæ & Apostolicæ sedis fortitus, rexit annos tredecim, menses sex, & dies decem. Qui divino admonitus instinctu anno decimoquarto ejusdem principis, adventûs verò Anglorum in Britanniam anno circiter centesimo quinquagesimo, misit servum Dei Augustinum, & alios plures cum eo Monachos timentes Dominum, prædicare verbum Dei genti Anglorum. Qui cùm jussis Pontificalibus obtemperantes, memoratum opus aggredi cœpissent, jámque aliquantum itineris confecissent, perculsi timore iner-

Anno Dom. 582.

 þæt.

ꝼæt. ⁊ þohtan ꝥ him ꝼiſlicne ⁊ ȝehýlðne ꝼæne ꝥ hi ma ham cýrðan þonne hi þa eallreorðan þeoðe. ⁊ þa reþan ⁊ þa unȝeleaꝼſuman (ðaꝛa ðe hi *ꝼurþon þa ȝeꝛeorðe ne cuþan) ȝeſecan ſceoldan. ⁊ ðiſ ȝemænelice him to ræðe ȝecuꝛon. ⁊ þa ſona ſendon Aȝuſtinum to þam Papan þone þe hi him to biſcope ȝecoꝛen hæꝼðon ȝiꝼ heoꝛa laꝛe * onꝼanȝene ꝼæꝛon ꝥ he ſceolðe eaðmoðlice ꝼoꝛ hi ðinȝian. ꝥ hi ne ðoꝛꝼtan in ſꝼa ꝼræcne ſiþꝼætt. ⁊ ſꝼa ȝeꝼinꝼullicne. ⁊ on ſꝼa uncuþe ællþeoðiȝnýſſe ꝼeꝛan; Ða ſende Scſ' Gꝛeȝoꝛiuſ æꝛend ȝeꝼꝛit him to. ⁊ hi tꝛýmeðe ⁊ læꝛðe on þam ȝeꝼꝛite ꝥ hi eaðmoðlice ꝼeꝛðon onþæt ȝeꝼeoꝛcþæſ Goðeſ ꝼoꝛðeſ. ⁊ he ȝetꝛeoꝼoðe on Goðeſ ꝼultum ꝥ hi no aꝼýꝛhte ꝥ ȝeꝼin ðæſ ſiþꝼæteſ ne ꝼýꝛiȝ cꝼýðolꝛa manna tunȝan ne *bꝛeȝðe. Ac ꝥ hi mið ealꝛe ȝeoꝛnꝼulnýſſe ⁊ mið Goðeſ luꝼan þa ȝoð ȝeꝼꝛemeðe. þe hi þuꝛh Goðeſ ꝼultum ðon onȝunnon. ⁊ ꝥ hi ꝼiſton ꝥ ðæt micle ȝeꝼin maꝛe ꝼulðuꝛ eceſ eðleaneſ æꝼteꝛ ꝼýliȝðe. ⁊ he ſElmihtiȝne Goð bæð. ꝥ he hi mið hiſ ȝiꝼe ȝeſcýlðe. ⁊ ꝥ he him ſýlꝼum ꝼoꝛȝeaꝼe ꝥ he moſte þone ꝼæſtm heoꝛa ȝeꝼinneſ on heoꝼona ꝛiceſ ꝼulðꝛe ȝeſeon. ꝼoꝛþan he ȝeaꝛo ꝼæꝛe on þam ýlcan ȝeꝼinne mið him beon ȝiꝼ him *leꝼnýſ ſeald ꝼæꝛe;

* ꝼuꝛþum. C.

*onꝼonȝen ꝼæꝛe. C.

* bꝛoſꝛiende. C.

* liꝼ. C.

ti redire domum, potiùs quàm barbaram, feram, incredulámque gentem, cujus nec linguam quidem nossent, adire cogitabant; & hoc esse tutius communi consilio decernebant. Nec mora, Augustinum, quem eis Episcopum ordinandum (si ab Anglis susciperentur) disposuerat, domum remittunt, qui à beato Gregorio humili supplicatu obtineret, nè tam periculosam, tam laboriosam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias mittens literas, in opus eos verbi, divino confisos auxilio, proficisci suadet. [Quarum videlicet literarum ista est forma;

*Gregorius servus servorum Dei**. *Quia melius fuerat bona non incipere, quàm ab his quæ cœpta sunt cogitatione retrorsum redire, summo studio (dilectissimi filii) oportet, ut opus bonum, quod auxiliante domino cœpistis, impleatis.*] *Nec ergò labor vos itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant: sed omni instantiâ, omníque fervore quæ inchoastis, DEO auctore, peragite. Scientes quòd laborem magnum æternæ retributionis gloria sequitur.* [*Remeanti autem Augustino præposito vestro, quem & Abbatem vobis constituimus, in omnibus humiliter obedite. Scientes hoc vestris animabus per omnia profuturum, quicquid à vobis fuerit in ejus admonitione completum.*] *Omnipotens Deus suâ vos gratiâ protegat, & vestri laboris fructum in æterna me patria videre concedat. Quatenus etsi vobiscum laborare nequeo, simul in gaudio retributionis inveniar, quia laborare scilicet volo.* [*Deus vos incolumes custodiat dilectissimi filii. Data die decimâ Kalendarum Augustarum, Imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto anno decimoquarto, post Consulatum ejusdem Domini nostri anno decimotertio, indictione decimaquarta.*]

* *servis Domini nostri* W. C.

Cap. 24.

Ut Arelatensi Archiepiscopo epistolam pro eorum susceptione miserit.

Sax. deest. Misit etiam tunc iisdem venerandus Pontifex ad Etherium Arelatensem Archiepiscopum (ut Augustinum Britanniam pergentem benignè susciperet) literas, quarum iste est textus: *Reverendissimo & sanctissimo fratri Etherio*

Etherio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei. Licèt apud sacerdotes habentes Deo placitam charitatem religiosi viri nullius commendatione indigeant: quia tamen aptum tempus scribendi se ingessit, fraternitati vestræ nostra mittere scripta curavimus, insinuantes latorem præsentium Augustinum servum Dei, de cujus certi sumus studio, cum aliis servis Dei, illuc nos pro utilitate animarum auxiliante Domino direxisse. Quem necesse est, ut sacerdotali studio sanctitas vestra adjuvet, & sua ei solatia præbere festinet. Cui etiam ut promptiores ad suffragandum positis existere, causam vobis injunximus subtiliter indicare. Scientes quòd eâ cognitâ totâ vos propter Deum devotione ad solandum, quia res exigit, commodetis. Candidum præterea presbyterum communem filium, quem ad gubernationem patrimoniali Ecclesiæ nostræ transmisimus, charitati vestræ in omnibus commendamus. Deus te incolumem custodiat, Reverendissime frater. Data die decimâ Kalendarum Augustarum Imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto. Anno decimoquarto post Consulatum ejusdem Domini nostri. Anno decimotertio indictione decimaquartâ.

Cap. 25.

Ut veniens Britanniam Augustinus primò in insula Taneto Regi Cantuariorum prædicârit, & sic acceptâ ab eo licentiâ Cantium, prædicaturus, intraverit.

Ða þæs ȝestrangoð Aȝustinus mið trýmnýsse þæs eaðiȝan fæðer Gregorius mið ðam Cristes þeoþum þa þe mið him þæron. ⁊ hþearf eft on ꝥ þeorc Goðes þorð to læranne. ⁊ com on Breotone ⁊ Ða þæs on ða tið Æþelbýrht cýning haten on Cent rice ⁊ mihtiȝ. se hæfde rice oþ ȝemæro Humbre strеame. se toscеaðeþ suþ folc Angel þeode ⁊ norþ folc ⁊ Ðonne is on easte þeardre Cent. mýcel Ȝalond * Tenet. ꝥ is sýx hund hida micel æfter Angel cýnnes æhte. ꝥ Ȝalond toscеaðeð Þantsumo stream fram þam to ȝeþeodden lande. se is ðreora furlunȝa brað. ⁊ on tþam stoþum is oferferres. ⁊ æȝhþæþeres ende * liþ to sæ ⁊ On ðýssum Ȝalonde com upp se Goðes ðeoþ Aȝustinus ⁊ his ȝeferan. þæs he feoþertiȝra sum. noman hi eac sþýlce him þealhstoðas of Francland mið. sþa him Scs' Gregorius bebeað. ⁊ he sende to Æþelbýrhte ærendracan. * ⁊ onbeað ꝥ he of Rome come ⁊ ꝥ betste ærende lædde ⁊ seþe him hýrsum beon þeolde. butan tþeon he ȝehet

* MS. B. & C.

* liȝeþ ut on sæ. B.

* ⁊ him cýðde. B.

Roboratus ergò confirmatione beati Patris Gregorii Augustinus, cum famulis * Christi qui erant cum eo, rediit in opus verbi, pervenítque Britanniam. Erat eo tempore Rex * Ethelbertus in Cantio potentissimus, qui ad confinium usque Humbri fluminis maximi, quo Meridiani & Septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperii tetenderat. Est autem ad Orientalem Cantii plagam Tanetos insula non modica, id est, magnitudinis juxta consuetudinem æstimationis Anglorum * familiarum sexcentarum, quam à continenti terra secernit fluvius Wantsumu, qui est latitudinis circiter trium stadiorum & duobus tantùm in locis est transmeabilis. Utrumq; enim caput protendit in mare. In hac ergò applicuit servus Domini Augustinus, & socii ejus viri (ut fertur) fermè quadraginta. * Acceperunt autem præcipiente beato Papâ Gregorio de gente Francorum interpretes, & mittens ad Ethelbertum mandavit se venisse de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus

* Dei. T.

* Sic MS. T. Aethilberbht. C.

* milliarum sexcentorum, Edit. Coll.

* acceperat. T.

ecne ꝥean on heoꝩonum. and to-
peaꝩd ꝩice butan ende mid ꝥo-
ne ꝩoꝩan God ⁊ ꝥone liꝩiendan;
Đa he ꝥa ꝩe cyning ꝥaꝩ ꝩoꝩd ge-
hyꝩde. ꝥa het he hiꝫ bidan on
ꝥam ꝷalonde đe hi upp comon. ⁊
him điđeꝩ heoꝩa ꝥeaꝩꝩe ꝩoꝩgy-
ꝥan. ⁊ ꝥ he geꝩape hꝩæt he him
đon ꝩolde; Ðyꝩlce æꝩ ꝥam be-
com hliꝩa to him đæꝩe cꝩiꝩte-
nan æꝥeꝩtnyꝩꝩe. ꝥoꝩꝥon he cꝩiꝩ-
ten ꝩiꝩ hæꝩde. ꝩeo ꝥæꝩ him ꝩoꝩ-
*cyning ꝫiꝥen oꝩ Fꝩancena * cyne cynne
cynne. Beꝩhte ꝥæꝩ haten. ꝥ ꝩiꝩ he on-
B. ꝥenꝫ ꝥam hiꝩe yldꝩum apeo-
*leue.B. neꝩꝩe ꝥ heo hiꝩ * leaꝥnyꝩꝩe *hæꝥ-
* *Sic MS.* đe ꝥ heo ꝥone ꝥeaꝩ đæꝩ cꝩiꝩte-
B. & C. nan ꝫeleaꝥan ⁊ hiꝩe æꝥeꝩtnyꝩꝩe
unꝫepemmeone healđan moꝩte.
mid đy Biꝩcop ꝥone ꝥe hi hiꝩe
to ꝥulcume đæꝩ ꝫeleaꝥan ꝥeal-
đon. ꝥæꝩ nama ꝥæꝩ Leođheaꝩđ;
Đa ꝥæꝩ æꝥteꝩ moneꝫum đaꝫum
ꝥ ꝩe cyning com to đam ꝷa-
londe. ⁊ het him ute ꝥetl ꝫe-
pyncean. ⁊ het Aꝫuꝩtinum mid
hiꝩ ꝫeꝥeꝩum điđeꝩ to hiꝩ ꝩꝩæ-
ce cuman. paꝩnođe he hine ꝥy laꝩ
hi on hꝩylc huꝩ to him ineođan.
* *Sic MS.* bꝩeac *ealoꝩe healꝩunꝫe. ꝫiꝩ hi
B. hꝩylene oꝩycꝩæꝥ hæꝥđon ꝥ hi
hine oꝥeꝩꝩyꝥan ⁊ beꝩꝩican
ꝩceolđan; Ac hi nalæꝩ mid đeo-
ꝥol cꝩæꝥte. ac mid ꝫođcunde mæ-
ꝫene ꝫepelꝫađe coman. bæꝩon
Cꝩiꝩteꝩ ꝩođe tacen ꝩylꝥene
* *Sic MS.* Cꝩiꝩteꝩ mæl mid him. ⁊ anlicnyꝩꝩe đꝩihtneꝩ [*hælendeꝩ]
C. & Lat. onbꝩeđe aꝥæꝫđe ⁊ apꝩitene. ⁊ pæꝩon haliꝫꝩa naman ꝩi-
mende. ⁊ ꝫebeđo ꝩinꝫende ꝩomođ ꝩoꝩ heoꝩa ꝩylꝥꝩa ecne
hælo. ⁊ ꝥaꝩa đe hi to coman to đꝩihtne ꝩinꝫeđon. Đa het
ꝩe cyning hi ꝩittan. ⁊ hi ꝩꝩa đyđon. ⁊ hi ꝩona him liꝥeꝩ
* him. ꝩoꝩđ ætꝫađeꝩe mid *him eallum hiꝩ ꝫeꝥeꝩan đe ꝥæꝩ æt pæ-
deeſt B. ꝥon bođeđon ⁊ læꝩđon; Đa ꝫꝩaꝩeđe ꝩe cyning ⁊ ꝩuꝩ cꝩ æ-
* nu. C. ꝫeꝩe ꝩoꝩđ ꝩiꝩ ꝩynđ ⁊ ꝫehat ꝥe ꝫebꝩohton ⁊ uꝩ ꝥæcꝫađ. ac
* lange. ꝩoꝩꝥon hi niꝩe ꝩynđon ⁊ uncuꝥe ne maꝫon ꝥe *no gyt ꝥ ꝫeꝥa-
B. ꝩiꝫean ꝥ ꝥe ꝩoꝩlætan ꝥa ꝩiꝩan ꝥe ꝥe * langeꝩe tiđe mid ealle

æterna in cœlis gaudia, & regnum
sine fine cum Deo vivo & vero
futurum, sine ulla dubietate pro-
mitteret. Qui hæc audiens, mane-
re illos in ea quam adierant insula,
& eis necessaria ministrari, donec
videret quid eis faceret, jussit.
Nam & antea fama ad eum CHRI-
STIANÆ RELIGIONIS perve-
nerat, utpote qui & uxorem ha-
bebat CHRISTIANAM de gente
Francorum regia nomine *Berh-
tam. Quam eâ conditione à pa-
rentibus acceperat, ut ritum fidei
ac religionis suę cum Episcopo,
quem ei adjutorem fidei dede-
rant, nomine Luidhardo, inviola-
tam servare, licentiam haberet.
Post dies ergò venit ad insulam
Rex, & residens sub divo jussit
Augustinum cum sociis ad suum
ibidem advenire colloquium.
Caverat autem nè in aliquam do-
mum ad se introirent, veteri usus
augurio, [nè superventu suo,]
si quid maleficæ artis habuissent,
eum superando deciperent. At illi
non dæmonicâ, sed divinâ vir-
tute præditi veniebant, crucem
pro vexillo ferentes argenteam,
& imaginem Domini salvatoris
in tabula depictam, Letaniásq;
canentes pro sua simul & eorum
propter quos & ad quos venerant
salute æterna, DOMINO supplica-
bant. Cúmque ad jussionem Re-
gis residentes, * VERBUM ei VI-
TÆ unà cum omnibus qui ade-
rant ejus comitibus prædicarent:
respondit * ille dicens, Pulchra
sunt quidem verba & promissa
quæ affertis, sed quia nova sunt &
incerta, non his possum assensum
tribuere; relictis eis quæ tanto
tempore cum omni Anglorum

* *Sic T.* Berch-
tam. *C.*
RR. Armach.
in primord.
130.

Lege, sub dio.

* Rex *T.*

Angel

Angel þeode heoldan; Ac forþon ðe ge feorran hider ælþeodige coman. ⁊ þæs ðe me geþuht ⁊ gesaþen is þa ðing ða þe ge gesreoð ⁊ betst * gelýfdon. ⁊ ge eac sþýlce þýllan don us þa gemænsuman; Ne þýllað þe forðon eoþ hefige beon. ac þe þillað eoþ fremsumlice on gæstliþnesse onfon. ⁊ eoþ ⁊lýfne sýllan. ⁊ eoþre ðeafre forgifan. ne þe eoþ beþeriað ⁊ ge ealle ða ðe ge magon þurh eoþre lare to eoþres geleafan æfestnýsse geþeode ⁊ gecýrre; Ða sealde se cýning him þununesse ⁊ stoþe on Cantþara býrig. seo þæs ealles his rices ealdor burh. ⁊ sþa sþa he gehet him ⁊lýfne ⁊ heora þeorulð ðearfe forgifan. ⁊ eac sþýlce lýfnesse sealde ⁊ hi mostan Cristes geleafan bodian ⁊ læran; Is ⁊ sæð ⁊ hi ferðon ⁊ nealæhtan to ðære ceastre. sþa sþa heora þeaþ þæs. mid ðý halgan Cristes mæle. ⁊ mid anlicnýsse ðæs mýclan cýninges ures Drihtnes hælendes Cristes. ⁊ hi ðýsne Letanian ⁊ Antefn gehleoþre stæfne sungan; Deprecamur te Domine in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a ciuitate ista et domo sancta tua, quoniam peccauimus. Alleluia.

* gelýfað. B.

gente servavi. Verùm quia de longe huc* peregrini venistis, & ut ego mihi videor perspexisse, ea quæ vos vera & optima credebatis, nobis quoque communicare desideratis, nolumus molesti esse vobis; quin potiùs benigno vos hospitio recipere, & * quæ victui vestro sunt necessaria, ministrare curamus: nec prohibemus, quin omnes, quos potestis, fidei vestrę religionis prædicando societis. Dedit ergò eis mansionem in civitate Dorovernensi (quæ imperii sui totius erat Metropolis) eisq; ut promiserat, cum administratione victûs temporalis, licentiam quoque prædicandi non abstulit. Fertur autem quòd appropinquantes civitati*, more suo cum cruce sancta & imagine magni regis Domini nostri Jesu Christi hanc Letaniam consonâ voce modularentur: DEPRECAMUR TE DOMINE IN OMNI MISERICORDIA TUA, UT AUFERATUR FUROR TUUS ET IRA TUA A CIVITATE ISTA, ET DE DOMO SANCTA TUA, QUONIAM PECCAVIMUS. ALLELUIA.

* in regnum meum. T.

* quæcunque T. & W.

* Dorobèrnensi. T.

NOTÆ.

* Verbum ei vitæ, &c.] *Hæc ipsa Venerabilis Bedæ de Augustino verba quare majorum nostrorum Doctores, in Homiliis ad populum, aliter recitaverint; oculati viri judicent.* viz.

Augustinus his leode Godes þord bodade hu se mildheorta hælend mid his agenre ðroþunge ðýsne scýldigan middan eard alýsde. ⁊ geleafullum mannum heofonan rices infær geopenode; Ða andþýrde se cýning Æðelbriht Augustine ⁊ cþæþ. ⁊ he fægere þord ⁊ behat him cýdde; &c. Augustinus (*Ethelberti*) *genti VERBUM DEI prædicabat; *viz.* ut misericors Jesus SUA IPSIUS PASSIONE hunc mundum peccatricem liberaverit, singulis autem credentibus * REGNI CŒLORUM INGRESSUM APERUERIT. Tunc respondet Rex Ethelbertus Augustino, Pulchra sunt quidem verba, & promissa quæ affertis; &c. *ut hic apud Bedam. Si de ingressu cælorum è Limbo Patrum interpolatores Augustini, Bedæ & R. Aluredi intellexerint, en præ oculis fontes subjecimus! ad quos, si quæ fraudis suspicio, recurrendum; Ecclesiam etiam veterem, inter cætera commenta, Nicodemi Evangelium Saxonicè versum exercuit; fingens Christum Adamo apud inferos, extensâ manu, sic dixisse;*

Hom. 51. MS. Cantabr. Biblioth. publ. pag. 281. lin. 7. Die iiii° Idus Martii S. Gregorio dicato. *& Serm. Cath. pag. 301.*

* Cantio Britannorum.

* *Vide* Te Deum, *in Liturgia nostra, juxta sacras literas ab Ecclesia expositum.*

Nicodemi Evang. MS. Sax. Biblioth. publ. Cantabr. ad finem quatuor Evangel. Sax. pag. 378.

Sýb ſig mýð ðe Adam. ⁊ mýð eallum ðýnum beaꝛnum. *id est*, Pax tecum ſit, Adame, omnibúſque filiis tuis; *Et paulò póſt*; Se halga dꝛýhten þæſ ða Adameſ hand healdende. ⁊ hig Michaele þam heah engle ſýllende ⁊ him ſýlf þæſ on heofonaſ faꝛende ⁊ ealle ða halgan þæꝛon ða Michaele ðam heah engle æfteꝛ fýligende ⁊ he hig ingelædde on neoꝛxna þang mid þuldoꝛfullꝛe blýſſe; *id est*, Sanctus Dominus tunc Adami manum tenuit, illámque Michaeli Archangelo exhibuit; ipſe autem in cœlos abiit, omnéſque Sancti Michaelem Archangelum ſecuti erant; quos in Paradiſum cum lætitia glorioſa invexit. *Si hujuſmodi ſenſum è verbis Bedæ, recentiores elicere auſi ſunt, ad fontes ipſos Ven. Bedæ, & Regis Aluredi, fideliſsimi interpretis, recurramus. Auguſtinus* verbum (*Regi Ethelberto*) vitæ, unà cum omnibus, qui aderant, ejus comitibus, prædicabat. *Reliquorum lacunas, ex ſtudio partium turbatas, Eccleſia Catholica, re perſpectâ, exhauriet & purgabit.*

Cap. 26.

Ut idem in Cantio Primitivæ Eccleſiæ & doctrinam ſit imitatus & vitam, atque in urbe Regis ſedem Epiſcopatûs acceperit.*

** Cantia. MS. ſing.*

Da þæſ ſona þæſ ðe hi eodan on þa eaꝛdung ſtoþe þe him alýfed þæſ on þæꝛe cýnelican býꝛig. ða ongunnon hi ꝥ Apoſtolice lif þæꝛe *fꝛýmlican cýꝛicean on hýꝛigean. ꝥ iſ on ſingalum gebedum ⁊ on þæccan ⁊ on fæſtenum Dꝛihtne þeoþdon. ⁊ lifeſ þoꝛd ðam þe hi mihton bodedon ⁊ læꝛdon. ⁊ ealle þing ðýſſeſ middan geaꝛdeſ ſþa ſþa fꝛemde foꝛhogedon. butan ða þing ane ða ðe heoꝛa andlýfene ned þeaꝛflice geſaþen þæꝛon hi onfengon fꝛam ðam ðe hi læꝛdon. æfteꝛ þon ðe hi læꝛdon hi ſýlfe ðuꝛh eall lifdon. ⁊ hi hæfdon geaꝛo mod þa þiþeꝛþeaꝛdan ge eac ſþýlce deað ſýlfne to þꝛoþienne foꝛ þæꝛe ſoþfæſtnýſſe þe hi bodedon ⁊ læꝛdon; Ne þæſ þa ýlding ꝥ monige gelýfdon. ⁊ gefullade þæꝛon; Þæꝛon hi eac þundꝛiende þa bilehþitnýſe þæſ unſcæþþendan lifeſ ⁊ſþetneſſe heoꝛa þæꝛe heofonlican laꝛe. þæſ be eaſtan ðæꝛe ceaſtꝛe þel neh ſum cýꝛice on aꝛe Sci' Maꝛtine iu geaꝛa geþoꝛht. mid þý Romane þa gýt Bꝛeotone beeodan [*in þæꝛe cýꝛicean ſeo cþen geþunode hiꝛe gebiddan þe þe æꝛ cþædon ꝥ hio Cꝛiſtæn þæꝛe] on þæꝛe cýꝛican æꝛeſt þa halgan laꝛeoþaſ ongunnan hi

*fꝛýmþelican. B.

* *Hæc verba codici Cantab. deſunt. At MS. B. & C. ut Lat. exhibent.*

At ubi ſibi datam manſionem intraverunt, cœperunt Apoſtolicam primitivæ Eccleſiæ vitam imitari; orationibus videlicet aſſiduis, vigiliis, ac jeiuniis ſerviendo, verbum vitæ, quibus poterant, prædicando, cuncta huius mundi velut aliena ſpernendo, ea tantùm, quæ victui neceſſaria videbantur, ab eis, quos docebant, accipiendo, ſecundùm ea quæ docebant ipſi per omnia vivendo, & paratum ad patiendum adverſa quæque, vel etiam ad moriendum pro ea quam prædicabant veritate, animum habendo. Quid mora? Crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes ſimplicitatem innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cœleſtis; Erat autem prope ipſam civitatem ad Orientem Eccleſia in honorem ſancti Martini antiquitus facta dum adhuc Romani Britanniam incolerent, in qua regina, quam Chriſtianam fuiſſe prædiximus, orare conſueverat.

hi ſomnian. ⁊ ſingan ⁊ ȝebiddan on *mærſe ſonȝum ⁊ menlæſan. ⁊ ſullian. oþþæt ſe cyning to ȝeleaſan ȝecyſneð ſæſ. ⁊ hi maſan leſnyſſe onſenȝon oſeſ eall to læſanne. ⁊ cyſican to timbrianne. ⁊ to betanne; Ða ȝelamp hit ſuſh Godes ȝife ꝑ ſe cyning eac ſſylce betweoh oþre onȝan luſtfullian ꝑ clæneſte lif haliȝra * ðinga ⁊ heora þam ſſetestan ȝehatum. ⁊ hi eac ȝetrymedon ꝑ þa roþe pæron mid monifealdra heoſonlicra wundra ætywnyſſe. ⁊ he ða ȝeſeonde pæs ȝefullad. ða onȝunnan monige dæghwamlice eſſtan ⁊ ſcyndan to ȝehyranne Godes worde. ⁊ ⁊ hæbenyſſe þeaf forlætan. ⁊ to þære annesſe hi ȝeðyddan þuſh ȝeleaſan dære halȝan Criſtes cyſican. þara ȝeleaſan ⁊ ȝehwyrfeonesſe; ſr ſæd ꝑ te ſe cyning ſra pære blisiende ꝑ he nænigne hwæþere nyðde to cristenum þeawe. ac þa ðe to ȝeleaſan ⁊ to ſullihte cyðdon ꝑ he ða inweardlicor lufade· ſra ſra hi weron him eſen-ceastersearan þæs heoſonlican rices. ſorþon he ȝeleornade ſnam his laneorum ⁊ ſnam þam oroſſnuman his hælo ꝑ Cristes þeoſdom sceolde beon wilsumlic nalæs ȝenedeolic ⁊ he ða se cyning ȝeaf ⁊ sealde his laneorum ȝeristene stowe ⁊ eþel heora hade on his aldor byrig. ⁊ ðær to sealde heora nyd þearfe on misſenlicum æhtum;

*⁊ mærſian. B.

*þinga. *deeſt* B. & C.

In hac ergò & ipſi primò convenire, pſallere, orare, miſſas facere, prędicare, & baptizare cœperunt, donec Rege ad fidem converſo, majorem prædicandi per omnia, & Eccleſias fabricandi, vel reſtaurandi, licentiam acciperent. At ubi ipſe etiam inter alios delectatus vitâ mundiſſimâ ſanctorum, & promiſſis eorum ſuaviſſimis, quæ vera eſſe miraculorum quoque multorum oſtenſione firmaverunt, credens, baptizatus eſt, cœpêre plures quotidie ad audiendum verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, unitati ſe SANCTÆ CHRISTI ECCLESIÆ credendo ſociare. Quorum fidei & converſioni ità congratulatus eſſe Rex perhibetur, ut nullum tamen COGERET ad Chriſtianiſmum, ſed tantummodo credentes arctiori dilectione quaſi concives ſibi regni cœleſtis amplecteretur. Didicerat enim & à doctoribus auctoribúsque ſuæ ſalutis, ſervitium Chriſti VOLUNTARIUM, non COACTICIUM debere eſſe. Nec diſtulit, quin etiam ipſis doctoribus ſuis locum ſedis, eorum gradui congruum, in Dorovernia Metropoli ſua donaret, ſimul & neceſſarias in diverſis ſpeciebus poſſeſſiones conferret.

Illuſtr. D. Hen. Spelm. in Conc. pag. 113.

Cap. 27.

Ut idem Epiſcopus factus Gregorio Papæ quæ ſint Britanniæ geſta mandârit, ſimul & de neceſſitatibus ejus reſponſa petens, acceperit.

Bretwalda ðas ðing ða se halga pater Agustinus sende ofer sæ· ⁊ com to Apela ðære ceastre ⁊ sſam Æðelbeorhto ðam æfter B'. ðære ylcan ceastre æfter hære ⁊ bebode þæs eadigan Fæder Sce' Gregorii. þæs gehalgod æfter

INterea vir Domini Auguſtinus venit Arelas, & ab Archiepiſcopo ejuſdem civitatis Etherio juxta quod juſſa ſancti patris Gregorii* acceperat, Archiepi-

** Sic MS. T. & W.*

ærce B' Angel þeode ⁊ eft hyeaꝛf ⁊ feꝛde on Bꝛeotone. ⁊ ſona ſende æꝛendꝛacan to Rome ꝥ þæſ Lauꝛentiuſ mæſſepꝛeoſt ⁊ Petꝛuſ munuc ꝥ hi ſceoldan ſægan ⁊ cýþan þam eadigan. B'. Sce' Gꝛegoꝛie ꝥ Angel þeod hæfde onfangen Cꝛiſteſ geleafan. ⁊ ꝥ he to B' gehalgod þæꝛe; Spýlce eac be monigum ſocnum ⁊ fꝛignýſſum þa ðe him nýd þeaꝛflice geſeþen þæꝛon. hiſ geþeahte þæſ biddende. ⁊ he ſona þaꝛa geꝛiſne ⁊ſþaꝛe onſende;

ſcopus genti Anglorum ordinatus eſt. Reverſúsq; Britanniam miſit continuò Romam Laurentium Presbyterum, & Petrum Monachum, qui beato Pontifici Gregorio gentem * Anglorum fidem CHRISTI accepiſſe, ac ſe Epiſcopum factum eſſe referrent. Simul & de eis, quæ neceſſaria videbantur, quæſtionibus ejus conſulta flagitans. Nec mora; congrua quæſtionibus reſponſa recepit: [quæ etiam huic hiſtoriæ noſtræ commodum duximus * indere.]

* ingerere, *W.*

Interrogatio Auguſtini Epiſcopi Cantuariorum Eccleſiæ.

Æꝛeſt bi biſceopum hu hi mid heoꝛa geſeꝛum dꝛohtian ⁊ lifigean ſcýlon. oþþe on ðam lacum geleafſumꝛa ðe hi to * þigbedum ⁊ to Godeſ cýꝛicum bꝛingað. hu monige dælaſ þaꝛa beon ſcýle. ⁊ hu biſceop on cýꝛicean don ſceole;

De Epiſcopis, qualiter cum ſuis clericis converſentur, vel de his quæ fidelium oblationibus accedunt altari, quanta debeant fieri portiones, & qualiter Epiſcopus agere in Eccleſia debeat?

* þeoſodum. B. & C.

Reſpondit Gregorius Papa urbis Romæ.

Cþæþ he ꝥ haligе geþꝛit ꝥ cýþeþ. ꝥ me niſ tþeo ꝥ þu geaꝛa canſt. ſýndꝛiglice ðæſ eadigan Pauleſ epiſtola ðone he þꝛat to Timotheo. on þam he hine geoꝛnlice týde ⁊ læꝛde hu he on Godeſ huſe dꝛohtian ⁊ don ſceolde; Ðonne iſ ðeaþ ðæſ Apoſtolican ſetleſ ðonne hi biſceopaſ halgiað. ꝥ hi him beboda ſýllað. ⁊ ꝥ ealleſ þæſ ⁊lýfeneſ ðe him gegonge feoþeꝛ dælaſ beon ſceole. an æꝛeſt biſceope ⁊ hiſ * hiꝛede foꝛ feoꝛme ⁊ onfangenýſſe geſta ⁊cumena. oþeꝛ dæl Godeſ ðeoþum. þꝛidda [* dæl] ðeaꝛfum. ſeo feoꝛþe to edniþunge ⁊ to bote Godeſ cýꝛicean; Ac foꝛþon ðin bꝛoþoꝛlicnýſ iſ on Mýnſtꝛeſ ꝛeogolum tetýd ⁊ gelæꝛed. ne ſcealt þu hþæþeꝛe ſundeꝛ beon fꝛam ðinum geſeꝛum in Ongel cýꝛicean ſeo nu gýt neoþan iſ becumen. ⁊ gelæded to Godeſ geleafan; Ðaſ dꝛohtnunge

Sacra Scriptura teſtatur (quam te bene noſſe dubium non eſt) & ſpecialiter beati Pauli ad Timoth. Epiſtolæ, *in quibus eum erudire ſtuduit, qualiter in domo Dei converſare debuiſſet.* Mos autem ſedis Apoſtolicæ eſt, ordinatis Epiſcopis præcepta tradere, ut * in omni ſtipendio quod accedit, quatuor debeant fieri portiones: Una videlicet Epiſcopo & familiæ propter hoſpitalitatem atque ſuſceptionem, alia clero, tertia pauperibus, quarta Eccleſiis reparandis. Sed quia fraternitas tua Monaſterii regulis erudita, ſeorſum vivere non debet à clericis ſuis in Eccleſia Anglorum, [quæ, auctore DEO,] nuper adhuc ad fidem perducta eſt, hanc debet con-

* ex omni. *W.*

* hiꝛde. C.

* *Sic MS.* B.

⁊

ȝ ðiȝ liȝ ðu ȝcealt ȝeȝettan. Þ te on ȝȝuman ðæȝe acennedan cýȝicean pæȝ *uȝȝum ȝæðeȝum. On þam nænig heoȝa oȝ ðamðe hi ahton opihт hiȝ beon on ȝunðȝan cp'. Ac him eallum pæȝon eall ȝemæne; Giȝ ðonne hpýlce ȝȝeoȝtaȝ ȝ Goðeȝ ȝeoȝaȝ ýnð butan halȝum haðum ȝeȝette. ða ðe hi ȝȝam piȝum ahabban ne mæȝe. numan him piȝ ȝ heoȝa ȝlýȝene ut onȝon. ȝoȝðon be ðam ylcum ȝæðeȝum ðe ȝoȝeȝȝȝecende pæȝon appiten iȝ. Þ hi pæȝon toðælende heoȝa peoȝulð ȝoð ýnðȝiȝum mannum ȝȝa æȝhpylcum ȝeaȝȝ paȝ; Spylce eac be heoȝa ȝlýȝene iȝ to ðenceanne ȝ to ȝoȝeȝeonne. Þ hi ȝoðum ȝeaȝum leoȝiȝean unðeȝ cýȝiclicum ȝeoȝole. ȝ ȝealmaȝ to ȝinȝanne. ȝ ȝæccan to beȝangenne. ȝ ȝȝam eallum unalýȝeðnýȝȝum heoȝa heoȝtan. ȝ tunȝan. ȝ lichoman Goðe ælmihtiȝum clæne healðan; Ðam liȝiȝenðum ȝonne on ȝemænum liȝe. hpæt iȝ uȝ to ȝȝȝecanne hu hi heoȝa ælmeȝȝan ðæle. oþþe ȝeȝtliþnýȝȝe beȝonȝe. ȝ * miloheoȝtneȝȝe beȝýllan; Mið ðý eall Þ oȝeȝ bið to laȝe on heoȝa ȝeoȝulð ȝȝeðum. anȝæȝtum ȝ ȝoðum iȝ to ȝecceanne ȝ to ȝýllanne. ȝȝa ȝȝa eallȝa maȝiȝteȝ opihten Cȝiȝt læȝðe ȝ cp'. *quod supereſt date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*: Þ oȝeȝ ȝi ȝ to laȝe ȝellað ælmeȝȝan. ȝ eoȝ beoþ ealle clæne;

* *Sic MS.* B. & C. *ut* Lat.

verſationem inſtituere, quæ initio naſcentis Eccleſiæ fuit patribus noſtris, in quibus *nullus eorum ex his quæ poſsidebant aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant eis omnia communia.* Si qui verò ſunt [b] clerici extra ſacros ordines conſtituti, qui ſe continere non poſſunt, ſortiri uxores debent, & ſtipendia ſua exteriùs accipere. Quia & de iiſdem patribus de quibus præfati ſumus, novimus ſcriptum quòd *dividebatur ſingulis prout cuique opus erat.* De eorum *quoqi ſtipendio cogitandum, atque providendum eſt, & ſub Eccleſiaſtica regula ſunt tenendi, ut bonis moribus vivant, & canendis pſalmis invigilent, & ab omnibus illicitis & cor & linguam & corpus, Deo auctore, conſervent. Communi autem vita viventibus, jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hoſpitalitate, & adimplenda miſericordia, nobis quid erit loquendum? Cùm *omne quod ſupereſt, in cauſis piis ac religioſis erogandum eſt, Domino magiſtro omnium docente, *Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.*

* *MS ſing.*

* *omne deeſt. W.*

Luc. 11.

Interrogatio Auguſtini.

Mið ðý an ȝeleaȝa iȝ. ȝ ýnðon miȝȝenlice ȝepunon cýȝicena. oðeȝ ȝepuna iȝ mæȝȝe ȝonȝa on ðæȝe halȝan Romaniȝce cýȝicean. ȝ oþeȝ iȝ hæȝeð on Gallia ȝice;

*Cùm * una ſit fides, * ſunt Eccleſiarum diverſæ conſuetudines, & altera conſuetudo miſſarum in ſancta Romana Eccleſia, atque altera in Galliarum * tenetur.*

* *omnium una. W.*
* *cur ſunt &c. ſic edit. Coll. contra MS. ſing. & Sax.*
* *Eccleſia. W.*

Reſpondit Gregorius Papa.

Ðu ýlȝa canȝt ðeaȝ ȝ ȝepunan Þæȝe Romaniȝcan cýȝicean on ðæȝe ðu aȝæðeð pæȝe. ac[*me]nu ðýnceþ ȝ beȝ licaþ Þ ȝȝa hpæt ȝȝa þu oþþe in Romana cýȝicean oþþe on Gallia. oþþe on hpýlcepe oþþe ðæȝ

Novit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit nutritam. Sed mihi placet, ut ſive in Romana, ſive in Galliarum, ſeu in qualibet Eccle-

* *Sic MS.* B. & C.

ðam ælmihtigum Gode ma licode. ⁊ ðu behydelice ⁊ geceose. ⁊ in Angel ðeode cyricean fæstlice to healdanne gesette. * geta. C. seo nu*gyt is nipe on geleafan. forþon ne syndon to lufianne þa þisan fore stoþum. ac for godum þisum stoþe syndon to lufianne· forþon of syndrigum cyricum gehþylcum þa þu æfest ⁊ god ⁊ riht geceose. þa þu togædere gesomna. ⁊ in Angol þeode mod ingeþunon asette;

sia, aliquid invenisti quod plus omnipotenti Deo possit placere, solicitè eligas, & in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc ad fidem nova est, institutione præcipuâ, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas. *Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt.* Ex singulis ergò quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.

Interrogatio Augustini.

Ic halsige hþylc þite sceal þroþian sþa hþylc sþa hþæt * hþega. C. * hugu of cyricean þurh stale ut abredeð;

*Obsecro quid pati debeat, si quis aliquid de Ecclesia furto * abstulerit?* * Sic MS. T. & w.

Respondit Gregorius.

Dis mæg geþencean ðin broðorlicnys of ðæs ðeofes hade hu he gereht beon mæge. forðon sume syndon ða ðe habbaþ þeorulð speðe ⁊ hþæþere stale fremmað. sume syndon ða ðe on ðysse þisan ðurh þeþelnysse agyltað. forþon is nyð ⁊ sume mid þonunge heora þorulð æhta. sume mid sþinglum. sume þearflicor. sume liþelicor syndgerihte. ⁊ þeah þe ⁊ þite hþæne heardor ⁊ strangor don sy. þonne is hit of lufan to donne nalæs of þylme ne of hatheortnysse. * þry æ. MS. Cant. forþon þam men ðurh ða * þrea þis bið gegearþod. ⁊ he ne sy sealð þam ecum fyrum helle tintregum. forþon ðysse gemete þe sculon men ðreagean. sþa sþa ða godan fæderas geþuniað heora flæsclice bearn. ða hi for heora synnum ðreageað ⁊ sþingaþ. ⁊ hþæþere ða sylfan ðe hi mid þam þitum þreageaþ ⁊ sþenceaþ. lufiaþ eac ⁊ þilniaþ him to yrfeþeardum to habbanne. ⁊ heora þorulð god ðe hi agon him healdað ða ðe yrre gesaþene beoð. hi ehtan ⁊ þitnian; Forþon seo lufu is áá on þam mode to healdanne ⁊ hit ⁊ gemet þære ðrea dihtað ⁊ findeþ. sþa ⁊ ⁊ mod butan rihtum regole eallinga

Hoc tua fraternitas ex persona furis pensare potest, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes * subsidia furtum perpetrant; & sunt alii, qui hac in re ex inopia delinquunt. Unde necesse est, ut quidam damnis, quidam verò verberibus: & quidam districtiùs, quidam autem leniùs corrigantur. Et cùm paulò districtiùs agitur, ex charitate agendum est, non ex furore: quia ipsi hoc præstatur qui corrigitur, nè gehennæ ignibus tradatur. Sic enim * nos fidelibus tenere disciplinam debemus, sicut boni patres carnalibus filiis solent, quos & pro culpis verberibus feriunt, & tamen ipsos quos doloribus affligunt, habere hæredes quærunt: & quæ possident ipsis servant, quos irati insequi videntur. Hæc ergò charitas in mente tenenda est; & ipsa modum correctionis dictat, ità ut mens extra rationis regulam om-

* subsidium. w.

* nos, deest w.

* eac. C. lingа nopit oeð; *Ac ſpylce þu to æt̃ýcteſt on ðinſe ſpiġnýſſe. Hu ða ðinġ mon ġylðan ſceolde ða ðe mið ſtale of cýnicean aſýppeð pæſe. ac ſeoſ la ſi þ Godeſ cýnice mið æt̃ýccnýſſe onſo. þ heo ġeſeſen biþ of eoſþlicum ðinġum an ſoſlætan. ⁊ hi be iðlum ðinġum ſeoſulð ġeſtſeon ſece;

ninò nihil faciat. Addes etiam, quomodo ea, quæ furto de Ecclesiis abſtulerint, reddere debeant. Sed abſit, ut Eccleſia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra de vanis quærere.

Interrogatio Auguſtini.

Hpæþeſ motan tpeġen æpe ġebpoþſo tpa ġeſpeoſtpo on ġerinſcipe onſon. þa ðe beoð ſeoſ heoſa cneoſiſſe ſnam him acendе;

Si debeant duo germani fratres ſingulas ſorores accipere, quæ ſunt ab illis longâ progenie generatæ?

Reſpondit Gregorius.

Ðiſ mot ſpa beon. ⁊ eallum ġemetum þ iſ alýſeð. ſoſþon niſ *ahpæſ ġemeteð on halġum bocum þ þýſſe ſpiġnýſſe piþeſpoſð ſi ġeſapen ;

* oſeſ· B. & C.

Hoc fieri modis omnibus licet: Nequaquam enim in ſacris eloquiis invenitur, quod huic capitulo contradicere videatur.

Interrogatio Auguſtini.

Oð hpýlce cneoſniſſe ſculon cpiſtene men mið heoſa * maġum him betpih on ġerinſcipe ġeþeoðde beon. ⁊ ſteoſ moðſum ⁊ bpoþoſ piſum oþþe alýſeð iſ þ hi motan on ġerinſcýpe ġeġaðeraðe beon ;

* mæġum. C.

*Uſque ad quotam generationem debeant fideles cum propinquis ſibi * & novercis & cognatis, ſi liceat, conjugio copulari?*

* Sic MS. ſing. ut Sax.

Reſpondit Gregorius.

Cpæð he ſum eoſðlic æ on þæſe Romaniſcan cýne piſan ſoſlætaþ þ oþþe bpoþoſ oþþe ſpeoſtoſ oþþe tpeġa *bpoþoſ oþþe tpeġa ġeſpoſteſna ſunu ⁊ ðohtoſ ġemenġðe pæſon on ġerinſcipe. ac pe þ cuþelice oncneoſan ⁊ onġeaton. þ þ tuðuſ ne ġnoſan ne peaxan miht̃e of ſpýlcum ġerinſcýpe. ⁊ ſeo haliġe æ beſeſeð ⁊ ſoſbeoðeð þa ſceonðlicnýſſe onſſeon mæġſibba. ſoſþon iſ nýð þ cpiſtene menn on ðæſe ðniðdan cneoſiſſe oþþe on ðæſe ſeoſþan him betpih piſian ſceole. ſoſþon ſeo æſtepe cneoſiſ ðe pe ſoſecpæðon ealle ġemete iſ to ſoſlæt̃anne. heſiġman iſ ⁊ Godeſ ſpecnýſ þ mon hine menġe mið hiſ ſteoſ meðeſ. ſoſþon on Godeſ æ iſ apſiten. *Turpitudinem patris tui non revelabis.* Ne onſſeoh ðu ſceonðlicnýſſe þineſ pæðeſ. Ac ſoſþon þe apſiten iſ. *Erunt duo in carne una.* ſeſ ⁊ piſ. hi tu beoð

*bpoþeſna beaſn. B.

Quędam terrena lex in Romana republica permittit, ut ſive frater & ſoror, ſeu duorum fratrum germanorum, vel duarum ſororum filius & filia miſceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere. Et ſacra lex prohibet *cognationis turpitudinem revelare.* Unde neceſſe eſt, ut jam tertia vel quarta generatio fidelium licenter ſibi jungi debeat. Nam ſecunda, quam diximus, à ſe omni modo debet abſtinere. Cum noverca autem miſceri grave eſt facinus: quia & in lege ſcriptum eſt, *Turpitudinem patris tui non revelabis.* [Neque enim patris turpitudinem filius revelare poteſt:] ſed quia ſcriptum eſt, *Erunt duo in carne una;* qui turpitudinem no-

Vide Lev. 18.

Gen. 2. 24.

beoð in anum lichoman ; ðeþe gedýrstigaþ onsneon ða sceondlicnýsse his sweor medes seo an lichama mid his sæder sæs. hwæt se soðlice onsnihð his sæder sceondlicnýsse; ðrýlce is eac bepeped þ mon hine menge wið his broðor wife. forþon þurh þa æfnan gefeodnýsse heo sæs geworden his broðor lichama. for ðære wisan eac srýlce Johannes Baptista sæs heafde becorfen ; haligre martýrdome his lif geendade. ða he ðam cýninge sæde. þ him alýfed ne wære. þ he his broþor * wif bruce ; hæfde. ac forþon monige sýndon on Angel deode. mid þý hi ða gýta on ungeleafsumnýsse wæron. ðýrsum manfullum on sinscýpe wæron sæde gemengde. ac hi sýndon to monigeanne hu hi to geleafan comon þ hi ahabban hi fram srýlcum unsihtum. ; ongýtan þ þ is hefig sýnn. ; him ondræden þone forhtigendan Godes dom. ðý læs hi for flæsclicre luran tintrego ecre cwýlmnýsse onfon ; Ne sýndon hi hwæþere for ðýsse wisan to bescýrianne gemænsumnýsse Cristes lichoman ; bloodes. þý læs on him gerefen si ðas þing * unsrecen beon. on ðam hi þurh unsirnýsse gesingodon æs fulluhte bæþe. forþon on ðas tid seo halige cýrice sum ðing ðurh * sælm seced rume ðurh mondræfnýsse aræsned. rume þurh sceapunge ýlded. þ oft þ siþsrpeardе ýsel abesende ; ýldende beserad; ealle þa þe to Cristes geleafan becumað sýndon to monigenne. ða de * nohwt srýlces ðurron gesremman. gif hwýlce þonne oser þ gesremman. ðonne sýndon hi to bescýrigganne Cristes lichoman ; bloodes. forðon sra sra be þam mannum is hwæt hugu to aræsnianne ða ðurh un gesiænýsse sýnne sremmað. sra þonne on ðam is

vercæ, quæ una caro cum patre fuit, revelare præsumpserit, profectò patris turpitudinem revelavit. Cum cognata quoq; misceri prohibitum est, quia per * junctionem priorem caro fratris fuerit facta. Pro qua re etiam Joannes Baptista capite truncatus est, & sancto martyrio consummatus. [Cui non est dictum, ut Christum negaret, & pro Christi confessione occisus est: sed quia iisdem Dominus noster Jesus Christus dixerat, *Ego sum veritas*, quia pro veritate Joannes occisus est, videlicet & pro Christo sanguinem fudit.] Quia verò sunt multi in Anglorum gente, qui dum adhuc in infidelitate essent, huic nefando conjugio dicuntur admixti, ad fidem venientes admonendi sunt, ut se abstineant, & grave hoc esse peccatum cognoscant. Tremendum Dei judicium timeant, nè pro carnali * dilectione tormenta æterni cruciatûs incurrant. Non tamen pro hac re corporis & sanguinis Domini *communione* privandi sunt, nè in eis illa ulsciſci videantur in quibus se per ignorantiam ante lavacrum baptismatis astrinxerunt. In hoc enim tempore sancta Ecclesia quædam per fervorem corrigit, quædam per mansuetudinem tolerat, quædam per considerationem dissimulat, atq; ità portat & dissimulat, ut sæpè malum quod adversatur portando & dissimulando compescat. Omnes autem qui ad fidem veniunt admonendi sunt, nè tale aliquid audeant perpetrare. Si qui autem perpetraverint, corporis & sanguinis Domini *communione* privandi sunt. Quia sicut in his qui per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda est; ità in his fortiter insequenda, qui non metuunt sciendo peccare.

* *Sax. Evang. Mar.* 6. 17 laze. *relictam, viduam, nedum uxorem.*

* on sprecen. B. & C.

* embe sýlm. B.

* nanuht. C.

* *conjunctionem. W.*

Joan. 14. 6.

* *delectatione C.*

communione. 1. Cor. 10. 16.

ſtronglice to ehtanne ða ðe him ne onðræðaþ * pitenðe ſingian ;

* peotenðe. C.

Interrogatio Auguſtini.

Gif mycel ſeoſnyſ ſiþfæteſ hetpih liged ꝑ biſceopaſ eþelice cuman ne magon hpæðeſ mot Biſcop gehalgod beon butan oþþa biſceopa ſpaſonyſſe ;

Si longinquitas itineris magna interjaceat, ut Epiſcopi non facilè valeant convenire, an debeat ſine aliorum Epiſcoporum præſentia Epiſcopus ordinari?

Reſpondit Gregorius.

Soþlice in Ongel cyſicean on ðæſe ðu ana nu * gyt eaſt biſceop gemeted. ne miht ðu on ðæſe ſiſan biſceop halgian butan oþſum biſceopum. ac de ſceolan oſ Gallia ſice biſceopaſ cuman. ða ðe æt biſcopeſ halgunge on gepitſcype ſtandan. ſoſþon ne ſceal biſceopa halgung on oþſe ſiſan * nemne on gefomnunge ⁊ on gepitnyſſe pitſciſeſ ðneopa oþþe ſeoſeſ biſceopa. ꝑ hi ſoſ hiſ gehyſde ðam ælmihtigan Gode ætgædene heopa bena ⁊ gebodu ſendan ⁊ geotan ;

* gesta. C.

* nymþe. B.

Et quidem in Anglorum Eccleſia, in qua adhuc ſolus tu Epiſcopus inveniris, ordinare Epiſcopum non aliter niſi ſine Epiſcopis potes. Nam quando de Gallis Epiſcopi veniunt, illi in ordinatione Epiſcopi teſtes * tibi aſſiſtant. [Sed fraternitatem tuam ità volumus Epiſcopos ordinare, ut ipſi ſibi Epiſcopi longo intervallo minimè diſjungantur, quatenus nulla ſit neceſsitas, ut in ordinatione Epiſcopi*, Paſtores quoque alii, quorum præſentia valde eſt utilis, facilè debeant convenire. Cùm igitur, auctore Deo, ità fuerint Epiſcopi in propinquis ſibi locis ordinati, per omnia] Epiſcoporum ordinatio ſine aggregatis tribus vel quatuor Epiſcopis fieri non debet. [Nam in ipſis rebus ſpiritalibus, ut ſapienter & maturè diſponantur, exemplum trahere à rebus etiam carnalibus poſſumus. Certè enim dum conjugia in mundo celebrantur, conjugati quique convocantur, & qui in via jam conjugii præceſſerunt, in ſubſequentis quoque copulæ gaudio miſceantur. Cur non ergò & in hæc ſpiritali ordinatione, quâ per ſacrum miniſterium homo Deo conjungitur, tales conveniant, qui vel in * profectu ordinati Epiſcopi gaudeant,] vel pro ejus cuſtodia omnipotenti Deo preces pariter fundant?

* tibi, deeſt. *MS. ſing.*

* *Edit. Col.* Epiſcopi alii convenire non poſſint. Paſtores, &c. *contra MSS. ſing.*

* profectu. *T. & W.*

Interrogatio Auguſtini.

Hu ſceolan pe don mid Gallia ⁊ Bryttа biſcopum ;

Qualiter debemus cum Galliarum & Britanniarum Epiſcopis agere?

Reſpondit Gregorius.

In Gallia biſceopum ne ſyllaþ pe ðe ænige * ealoſlicnyſſe. ſoſþon ſnam ham æſſan tidum minſa ſoſegengena pallium onſeng ſe Biſcop on Apela ðæſe byſig. ðone pe ne ſceolðan bercyſian ne beniman ðæſe onſangenan ealoſlicnyſſe. ac gif ðe ſoſe gelimpe on Gallia mægðe haſa ðu mid ðone ilcan biſceop ſſnæce ⁊ gebeahte hpæt to donne ſi. oþþe gif hpylce uncyſta on biſcopum gemette ſyn-

* ne ænigne ealoſlicnesſe. B.

In Galliarum * Epiſcopos nullam tibi auctoritatem tribuimus: quia ab antiquis prædeceſſorum meorum temporibus pallium Arelalenſis Epiſcopi accepit, quem nos privare auctoritate percepta minimè debemus. Si igitur contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum provinciam tranſeat, cum eodem Arelatenſi Epiſcopo * debet agere, qualiter (ſi qua ſunt vi-

* Epiſcopis. *MS. ſing.*

* decet. *W.*

hu ðа ȝeriht̄e ⁊ ȝebet̄t̄e beon
ſceolan. ⁊ ȝif þen ſi. ꝥ he on-
ſt̄renȝo ðeoðſciþeſ ⁊ [* ðeaꝛle
planc ſý] ðonne iſ he to onbæꝛ-
nanne ⁊ to ȝebet̄anne mið ðinꝛe
bꝛoþoꝛlicnýſſe luſan. ⁊ ꝥ he þa
ðe þiþeꝛþeaꝛðe ſýndon þæꝛe hæ-
ſe ⁊ bebodum *uꝛeſ ſcýppendeſ
ſꝛam biſceopa þeaþum beþeꝛiȝe;
Ne miht þu deman Gallia biſco-
pum but̄an heoꝛa aȝenꝛe ealdoꝛ-
licnýſſe ac ðu hi ſcealt̄ liþelice
monian. ⁊ him æt̄ýþan ðinꝛa
ȝodꝛa þeoꝛca onhýꝛenýſſe; Gal-
le Bꝛit̄t̄a biſcopaſ þe bebeoðað
ðinꝛe bꝛoþoꝛlicnýſſe to ðon ꝥ
unlæꝛeðe ſýn ȝelæꝛeðe. ⁊ unt̄ꝛu-
me mið ðinꝛe t̄ꝛýmenýſſe ſýn
ȝeſt̄ꝛanȝoðe ⁊ unꝛiht̄e mið þin-
ꝛe ealdoꝛlicnýſſe ſýn ȝeꝛiht̄e*;

*Sic MS. B at þꝛea to plæc ſý. Cantabr.

* uſſeſ. C.

* ȝoðe to þillan. B.

tia in Episcopis) corrigantur. Qui si fortè in disciplinæ vigore tepidus existat, tuæ fraternitatis zelo accendendus est: [Cui etiam Epistolas fecimus, ut cùm tuæ sanctitatis præsentia in Galliis fuerit, ei ipse totâ mente subveniat] & quę sunt Creatoris nostri jussioni contraria, ab Episcoporum moribus compescat. Ipse autem extra auctoritatem propriam Episcopos Galliarum judicare non poteris, sed suadendo, blandiendo, bona quoque opera eorum imitationi monstrando: [pravorum mentes ad sanctitatis studia reforma. Quia scriptum est in lege: *Per alienam messem transiens, falcem mittere non debet: sed manu spicas conterere & manducare.* Falcem enim judicii mittere non potes in ea segete, quę alteri videtur esse commissa: sed per effectum boni operis frumenta dominica vitiorum suorum paleis expolia, & in Ecclesiæ corpore monendo & persuadendo, quasi * mandando converte. Quicquid verò ex auctoritate agendum est, cum prædicto Arelatensi Episcopo agatur, nè prætermitti possit hoc, quod antiqua patrum institutio invenit.] Britanniarum verò omnes Episcopos tuæ fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi [d] auctoritate corrigantnr.

Deut. 23. 25.

* mandendo. T. intelligit frumenta.

Interrogatio Augustini.

Hþæþeꝛ ſceal ȝeeacnað þif ful-
það beon oþþe æft̄eꝛ ðon ðe heo
beaꝛn cenneð. oþþe æft̄eꝛ hu
micelꝛe t̄iðe mot̄ heo in cýꝛi-
cean ȝanȝan. oþþe eac ſþýlce ꝥ
beaꝛn ꝥ heo cende ðý læſ hit̄
ſi mið ðeaðe *ſoꝛnumen æft̄eꝛ
hu ſela ðaȝa aleſeð him ꝥ ȝeꝛý-
ne onſon ſulluht̄ bæþeſ. oþþe
æft̄eꝛ hu mýcelꝛe t̄iðe mot̄ þam
þiſe hiꝛe þeꝛin lichoman ȝeȝa-
ðeꝛunȝe *ȝeþeoððe beon. oþþe ȝif
þif numen ſi in monað aðle ȝe-
þunan. hþæþeꝛe aleſeð hiꝛe in cý-
ꝛicean ȝanȝan. oþþe ðam ȝeꝛý-
ne onſon ðæꝛe halȝan ȝemænſumnýſſe. oþþe ſe þeꝛ ſeðe
hiſ þiſe ȝemenȝeð bið æꝛþon he bebaþoð ſi mot̄ he on
cýꝛicean ȝanȝan. oþþe to ðam ȝeꝛýne ðæꝛe halȝan ȝe-
mænſumnýſſe eall þaſ ðinȝ þæꝛe niþan þeoðe Onȝel cýn-
neſ on Goðeſ ȝeleaſan ȝeðaſenaþ cuð habban;

*Si prægnans mulier debeat baptizari? Aut postquam genuerit post quantum tempus possit Ecclesiam intrare? Aut etiam nè morte præoccupetur, quod genuerit, post quot dies, * hoc liceat, sacri baptismatis Sacramenta percipere? Aut post quantum temporis, huic vir suus possit in carnis copulatione conjungi? Aut si menstrua consuetudine tenetur, an Ecclesiam intrare ei liceat? Aut sacræ* COMMUNIONIS *Sacramenta percipere? Aut vir suæ conjugi permixtus, priusquam lavetur aquâ, si Ecclesiam possit intrare? Vel etiam ad mysterium* COMMUNIONIS *sacræ accedere? Quæ omnia rudi Anglorum genti oportet habere comperta.*

* Sic eod. excusi. at MS. h'. leg. hæc.

* ſoꝛȝꝛipen. B.

* ȝemenȝeð ⁊ ȝeþeoððeð. B.

Respondit Gregorius.

Foꝛ hþon

For hpon ne ſceal ꝥ ġeeacnode ꝑiꝛ ġefullad beon. mid ðý ne iꝛ beforan ælmihtiġeꝛ Godeꝛ eaġum æniġ ýn pæꝛtmbærendeꝛ lichoman. forþon mid ðý * uſe ealdaꝛ ða æreꝛtan menn on neoꝛxna ponge aġýlton. ða forluꝛon hi ꝑihte Godeꝛ dome ða undeadlicnýſſe ðe hi onfengon. ⁊ on ġeſceapene fæꝛon ; hþæt ða. ſe ýlca ælmihtiġa God manna cýnn eallinga adræꝛcan ne polde foꝛ heoꝛa ſinne. he ða ðam menn undeadlicnýſſe * on feġ ahoꝛ foꝛ hiꝛ ſýnne. ⁊ hþæþene foꝛ fremſumnýſſe hiꝛ anfæꝛtnýſſe him ġeheold pæꝛtmbærnýſſe tudoꝛeꝛ. ⁊ ꝥ ðære menniſcan ġecýnde, oꝑ ælmihtiġeꝛ Godeꝛ ġýfe ġehealden pæꝛ ; hþýlce ꝑihte mæġ ðonne befeneð beon fram ġýfe ðæꝛ halġan fulluhteꝛ on ðam ġeſýne ðe bið æġhpilc ýn ġſundlinga adræꝛced. Sþýfe ðýſlic iꝛ ꝥ ſceolde ðære ġodcundan ġýfe ꝑiðcpeden beon ; Ðu fſune eac ſſýlce ðonn ꝑiꝛ cennende pæꝛe æftep hu fela daġa heo moꝛte in cýꝛicean * ġangan. hþæt ðu ꝥ ſylfa leoꝛnodeꝛt on bebode þæꝛe ealdan cýþnýſſe. ꝥ foꝛ pæꝛned beaꝛne heo ſceolde hi ahabban fram Godeꝛ hufeꝛ inġange ðneo ⁊ ðꝛittiġ daġa. ⁊ foꝛ * ꝑiꝛ cilde ſix ⁊ ſixtiġ daġa. ꝥ iꝛ hæðene to ꝑitanne. ꝥ ꝥ iꝛ on ġaſtlicum ġeſýne onġýten. forþon ðeah ðe heo on ða ýlcan tiđ ðe heo acenned hæbbe Gode ðancunge to ðonne on cýꝛicean ġange. ne biþ heo nænige ſýnne býſſenne aheſeġad. forþon ſe ꝑilla ðæꝛ lichoman biþ in ſýnne na læꝛ ꝥ ſaꝛ ðære cennýſſe on þæꝛ lichoman ġemenġednýſſe bið ꝑilla. ðonn on ðæꝛ tudoꝛeꝛ lædnýſſe bið ġoung ⁊ ſaꝛ. be ðon ðære æreꝛtan medeꝛ ealleꝛ man cýnneꝛ pæꝛ cpeden. *In dolore paries.* on ſaꝛe ðu cennýſt beaꝛn. ⁊ ġif ꝑe beꝛeꝛiað ꝥ cennýnde

* uſſe. C.

* apeġ. C.

* ġan. C.

* mæġden cild B.

[Hoc non ambigo fraternitatem tuam eſſe requiſitam, cui jàm & reſponſum reddidiſſe me arbitror. Sed hoc quod ipſe dicere & ſentire potuiſti, credo quòd meâ apud te volueris reſponſione firmari.] Mulier etenim prægnans cur non debeat baptizari, cùm non ſit ante omnipotentis Dei oculos culpa aliqua fœcunditas carnis? Nam cùm primi parentes noſtri in paradiſo deliquiſſent, immortalitatem, quam acceperant, recto Dei judicio perdiderunt. Quia itaque iiſdem omnipotens Deus humanum genus pro culpa ſua funditus extinguere noluit, *& immortalitatem homini pro peccato ſuo abſtulit, & tamen pro benignitate ſuæ pietatis, fœcunditatem ei ſobolis reſervavit. Quod ergò naturæ humanæ ex omnipotentis Dei dono ſervatum eſt, quâ ratione poterit à ſacri baptiſmatis gratia prohiberi? In illo quippe myſterio, in quo omnis culpa funditus extinguitur, valdè ſtultum eſt, ſi donum gratiæ ei contradicere poſſe videatur. Cùm verò enixa fuerit mulier, poſt quot dies debeat Eccleſiam intrare, Teſtamenti Veteris præceptione didiciſti, ut pro maſculo diebus triginta tribus: pro fœmina autem diebus ſexaginta ſex debeat abſtinere. *Quod tamen ſciendum eſt, quia in myſterio accipitur. Nam ſi horâ eâdem quâ genuerit actura gratias intret Eccleſiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa eſt. In carnis autem commixtione voluptas eſt, nam in prolis prolatione gemitus. Unde & ipſi primæ matri omnium dicitur, *In doloribus paries.* Si itaq; enixam mulierem prohibemus Eccleſiam intrare, ipſam ei pœ-

* *Sic MS. ſing.*

* Omne ſanctũ non tanget, nec ingredietur in ſanctuarium, donec impleantur dies purgationis ſuæ. Sin autem fœminam pepererit, ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. *Hæc deſunt MS. ſing. Edit. coll. unde habuit incertum eſt.*

* *Sic MS. ſing.*

nýnde þiþ ꝥ heo no mot in cýrican gangan. hþæt þe ðonne ꝥ sýlþe sar ⁊ þite hýre on sýnne tellaþ. þullian þe þonne ꝥ cennende þiþ oþþe ꝥ bearn ꝥ ðær acenned biþ. giþ hi sýnd þreade mid þrecnýsse deaþes. ge heo in ða sýlþan tid ðe * heo cennede ge ꝥ ðær acenned bið. nænige gemete is beþered. þorþon seo giþu þæs halgan gerýnes. sþa sþa liþigendum ⁊ þam ongýtendum mid mýcle gesceade is to þoresenne. Sþa ðonne þam þe se deað * to beotað butan ænigre ýldinge is to gebeorganne ⁊ to geþremmanne. ðýlæs gehþýlc lýtel ýlding si. ꝥ ne mæge gemeted beon seðe alýsed si to hire gerestscipe þonne· hire þer ne sceal gangan ær þonne ꝥ acennede bearn þram * meolcum aþened si ⁊ Ac unrihtt geþuna þel hþær is arisen betþih * gesinhiþum. ꝥ þiþ þorhýcgeað heora bearn þedan ða ðe hi acennað. ⁊ hi oþrum þiþum to þedanne sýllað. ꝥ is þonne gesepen ⁊ gemeted þor intingan unþorhæþdnýsse anre. þorþon hi ne þýllað hi ahabban þram heora þerum ꝥ hi þorhýcgað þedan ða ðe hi acennað. ⁊ ðas þiþ ða ðe heora bearn oþ unrihtum geþunum oþrum to þedanne sýllað. nýmne seo clænsung tid þorð * geþare. ne sculon hi heora þerum gemengede beon ⁊ Ða ðe þonne on geþunon monaþ adle numene beoð. butan býrþres intingan. hi þæron beþerede heorum þerum gemengede beon ⁊ Giþ hþýlc þæpned man gangeð to monað adligum þiþe hþæþere ꝥ þiþ mid ðý heo þone geþunan þroþaþ monaþ adle. ne sceal heo beþered beon ꝥ heo mote in cýricean gangan. þorþon seo oþersloupnýs ðæs gecýndes hire ne mæg on sýnne geteled beon. ⁊ þurh ꝥ ðe heo ðurh nýd ðroþaþ nis ꝥ riht ꝥ heo si bescýred þram Godes cýricean ingange ⁊ Hþæt þe þiton ⁊ leorniaþ on Cristes bocum ꝥ ꝥ

* hio cenneþ. C.

* toþundaþ. B.

* Sic MS. B & C.

* gesamhiþum. B.

* geleore. B.

nam suam in culpam deputamus. Baptizare autem vel enixam mulierem, vel hoc quod genuerit, si mortis periculo urgetur, vel ipsâ horâ eâdem quâ gignit, vel hoc quod gignitur eadẽ quâ natum est, nullo modo prohibetur: quia sanctimysterii gratia sicut viventibus atque discernentibus cum magna discretione providenda est: Ità his quibus mors imminet, sine ulla dilatione offerenda, ne dum adhuc tempus ad præbendum redemptionis mysterium quæritur, interveniente paululum morâ inveniri non valeat qui redimatur. Ad ejus ergò concubitum vir suus accedere non debet, quoadusque qui gignitur ablactetur. Prava autem consuetudo in conjugatorum moribus * surrexit, ut mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant; eósque aliis mulieribus ad nutriendum tradant: quod videlicet ex sola causa incontinentię videtur inventum. Quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt. Hæ itaque quæ filios suos prava ex consuetudine aliis ad nutriendum tradunt, nisi purgationis tempus transierit, viris suis non debent admisceri. Quippe & sine partûs causa, cùm in consuetis suis menstruis detinentur, viris suis misceri prohibentur [ità ut morte lex sacra feriat] *si quis vir ad menstruatam mulierem accedat.* Quæ tamen mulier dum consuetudinem menstruam patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non debet: quia ei naturæ superfluitas in culpam non valet reputari; & per hoc quod invita patitur, justum non est ut ingressu Ecclesiæ privetur. Novimus

* T. & C. ut Sax.

Levit. 18. 19.

ꝥ ꝑiꝼ þe ꝑæꝼ þꝛoꝑiende bloðeꝼ ꝼloꝑnýꝼꝼe heo eaðmoðlice ꝑæꝼ cumende æꝼteꝛ Dꝛihtneꝼ bæce ⁊ ȝehꝛan ꝥ * ꝼæꝼ hiꝼ hꝛæȝeleꝼ ⁊ ꝼona inꝼtæpe hiꝛe untꝛumnýꝼ on ꝑeȝ ȝeꝑat. ⁊ heo ꝑæꝼ * hal ȝeꝑoꝛðen. ⁊ nu ꝥ ꝑiꝼ on bloðeꝼ ꝼloꝑnýꝼꝼe ȝeꝼeteð iꝼ. heꝛiȝendlice heo mihte Dꝛihtneꝼ hꝛæȝle ȝehꝛinan. ꝼoꝛ hꝑon þonne ꝼeþe bloðꝛýne þꝛoꝑaþ monaþ aðle ne *aleꝼeð hiꝛe on cýꝛicean ȝanȝan ; Ac ðu cꝑýþꝼt nu hý nýðde hiꝛe untꝛumnýꝼ. ꝥ te heo Cꝛiꝼteꝼ hꝑæȝle ȝehꝛine ; Ðaꝼ ꝑiꝼ be þam ꝑe ꝼꝑꝛecaþ ȝelomlice ꝑuna *ȝetið. ⁊ ȝeþenc bꝛoþoꝛ þu leoꝼeꝼta ꝥ eall ꝥ þe ꝑe þꝑoꝑiaþ on ðýꝼꝼum ðeaðlican lichoman. iꝼ oꝼ untꝛumnýꝼꝼe þæꝼ ȝecýndeꝼ ꝛihte Goðeꝼ ðome ȝeendebýꝛðeð ; Ꝑæꝼ æꝼteꝛ ꝼýnne ðæꝼ æꝛeꝼtan manneꝼ ꝥ hinȝꝛian. þýꝛꝼtan. hatian. celan. ꝑeꝛiȝean. eall ꝥ iꝼ oꝼ untꝛumnýꝼꝼe ðæꝼ ȝecýnneꝼ. ⁊ hꝑæt elleꝼ iꝼ to ꝼecanne. ꝑið ðam hunȝꝛe nýmðe ⁊ lýꝼen ⁊ ꝑið ðuꝛꝼt ðꝛinc. ꝑið hæto celneꝼ. ꝑið cýle hꝛæȝl. ꝑið ꝑeꝛiȝnýꝼꝼe ꝛeꝼte. ꝑið untꝛumnýꝼꝼe læceðom ꝼæcan ; Hꝑæt ꝑiꝼum heoꝛa monað aðle bloðeꝼ ꝼloꝑnýꝼ bið untꝛumnýꝼ. nu ꝥ ꝑiꝼ ꝑel ȝeðýꝛꝼtȝaðe. ꝥ heo Dꝛihtneꝼ hꝛæȝel on aðle ȝeꝼeteð ȝehꝛan. ꝥ anum untꝛumum haðe ꝑæꝼ ꝼoꝛȝýꝼen. ꝼoꝛhꝑon ne ꝼceal ꝥ eallum ꝑiꝼum beon ꝼoꝛȝýꝼen. ða ðe mið [*uncýꝼte] heoꝛa ȝecýndeꝼ beoð ȝeuntꝛumaðe ; Sꝑýlce eac on þam ýlcan ðaȝum ne ꝼceal him beꝑeꝛeð beon þa ȝeꝛýne onꝼon ðæꝛe halȝan ȝemænꝼumnýꝼꝼe. ȝiꝼ ðonne ꝼoꝛ mýcelꝛe aꝛꝑuꝛþnýꝼꝼe hꝑýlc mon ne ȝeðýꝛꝼtiȝað onꝼon ꝼe iꝼ to heꝛiȝanne ; Ac ȝiꝼ he onꝼehð ne iꝼ he to ðemanne. Foꝛðon ðaꝛa ȝoðꝛa moða ⁊ moꝛna ðeaꝑ bið. ꝥ hi ðæꝛ hꝑilum ꝼýnne onȝýtað þæꝛ ðe ꝼýnne bið. ⁊ oꝼt butan ꝼýnne bið ðon ꝥ oꝼ ꝼýnne cýmð. ꝼꝑa

* ꝼnæð. B.

* ꝑæꝼ ȝehæleðu. B.

* alýꝼeþ. B.

* ȝetitt. B. ȝetihþ C.

* *sic MS. B. & C. sed MS. Cantabr.* unꝛihte.

namq; quòd mulier, quæ fluxum patiebatur sanguinis, post tergum Domini humiliter veniens, vestimenti ejus fimbriam tetigit, atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergò in fluxu sanguinis posita laudabiliter potuit Domini vestimentum tangere, cur quæ menstruum sanguinis patitur, ei non liceat Domini Ecclesiam intrare? Sed dicis, illam infirmitas compulit, has verò, de quibus loquimur, consuetudo constringit. Perpende * autem (frater charissime:) quia omne quod in hac mortali carne patimur ex infirmitate naturæ, est digno Dei judicio post culpam ordinatum. Esurire namq; sitire, æstuare, algere, lacessere, ex infirmitate naturæ est. Et quid est aliud contra famem alimenta, contra sitim potum, contra æstum auras, contra frigus vestem, contra lassitudinem requiem quęrere; nisi medicamentũ quoddam contra ægritudines explorare? Fœminæ itaque & menstruus sui sanguinis fluxus ægritudo est. Si igitur bene præsumpsit, quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod uni personæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturę suę vitio infirmantur? Sanctæ autem COMMUNIONIS mysterium in iisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non *præsumit, laudanda est. Sed si perceperit, non judicanda. Bonarum quippe mentium est, & ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, ubi culpa non est: quia sępè sine culpa agitur, quod venit ex culpa. Un-

* ergò. *W.*

* præsumpsit. *T. & C.*

ꝼꝛa ꝥ ıꝛ ðonne uꝛ hẏngꝛeð ꝥ ꝑe etað butan ꝼinne. ⁊ uꝛ ꝥ ꝑæꝛ ꝿeꝑoꝛðen oꝛ ꝼẏnne ðæꝛ æꝛeꝛtan mannex. ꝥ uꝛ hingꝛian mihte. ꝼoꝛꝑon ꝼꝛa ꝼꝛa bi ðan ealðan ꝑeoðꝛcipe ða uttꝛan ꝑæꝛon behealðen. ꝼꝛa on ðam nipan ꝑeoð-
* næꝛ.C. ꝛcẏꝑe na *læꝛ ꝼꝛa ꝼꝛẏꝑe ꝥ utan ðon bið. ꝼꝛa ꝥ innan ꝑohꝛ bið. behẏgðiglice ıꝛ behealðen. ꝼoꝛ-ꝑon mið ꝑẏ ꝛeo æ'.monig ꝑing be-ꝑeꝛeð to etanne. ꝼꝛa ꝼꝛa unclæne hꝑæðeꝑe on hiꝛ ꝿoðꝛpelle Ðꝛihten cꝑæð na læꝛ ꝥ ingan-ꝿæð on muð mannan beꝛmi-
* ſic MS. B. & C. teð [*ac ꝑa ðe utgongaþ oꝛ mu-ꝑe. ꝑẏ ꝼẏnðon ꝑe ꝑone monnan beꝛmiteþ.] ⁊ hꝑene æꝛteꝛ ꝑon ꝑæꝛ ꝥ aꝑeccende. ⁊ cꝑ'. oꝛ heoꝛ-tan utgangeþ ẏꝛele ꝿeþohtaꝛ. ðæꝛ ꝿenihtꝛumlice ıꝛ ꝼæð. ꝥ ꝥ ꝼꝑam ðam ælmihtigum Goðe unclæne ⁊ beꝛmiten ætẏꝑeð bið
* ſic MS. B. ut Lat. ſed Cantab. on ꝑꝑæ-ce. * on ꝑeoꝛce beon. ꝥ oꝛ ꝑẏꝛtꝛu-man beꝛmitenẏꝛꝛe ꝿeþohtaꝛ ⁊ unclænnẏꝛꝛe acenneð biþ. be ꝑam ꝛꝑẏlce Paulus ꝛe Apoꝛtol cꝑ'. Call bið clæne clænum. ꝑam be-ꝛmitenum ⁊ unꝿeleaꝛꝛumum noht bið clæne. ⁊ he ꝛona ꝛe A-poꝛtol ðone intingan ðæꝛe ẏl-can beꝛmẏtenẏꝛꝛe ꝑæꝛ ꝛæcꝿen-de. ⁊ eꝛt cꝑæþ. ꝼoꝛꝑon beꝛmite-ne ꝛẏnðon ꝿe heoꝛa mod. ꝿe in-
* ſic MS. Cantabr. & Cot. ꝿeꝛitnẏꝛ. ⁊ nu*nu ꝑam meꝛe ne bið clæne ðam ðe ꝥ mod ne biþ clæne ; Foꝛ hꝑon ðonne ꝥ ꝑiꝛ ꝥ heo clæne mode oꝛ ꝿecẏnde ꝼꝛopað ꝛceal hiꝛe on unclæn-nẏꝛꝛe ꝿeteled beon ; ðe ꝑeꝛ ꝛe-ðe mið hiꝛ aꝿene ꝑiꝛe bið ꝛlæ-
*nemne. C. penðe * nẏmðe he mið ꝑæteꝑe aꝼꝑeꝿen biþ ⁊ bebaþoð ꝛi.ne ꝛceal he in cẏꝛican ꝿangan. ne ðeah ꝑe he bebaþoð ꝛi ꝛona moꝛ he in-

de etiam cùm eſurimus, ſine culpa comedimus: ex culpa autem primi hominis factum eſt ut eſuriamus. [Menſtrua enim conſuetudo mulieribus non aliqua culpa eſt, videlicet *quia naturaliter *accidit: ſed tamen quia natura ipſa ità vitiata eſt, ut etiam ſine voluntatis ſtudio videatur eſſe polluta, ex culpa venit vitium, in quo ſe ipſa, qualis per judicium facta ſit, humana natura cognoſcat. Et homo qui culpam ſponte perpetravit, reatum culpæ portet invitus. Atque ideò fœminę cùm ſemetipſas conſiderant, ſi in menſtrua conſuetudine ad *Sacramentum* Dominici corporis & ſanguinis accedere non præſumunt, de ſua recta conſideratione laudandę ſunt. Dum verò percipiendo ex religioſæ vitæ conſuetudine ejuſdem *myſterii* amore rapiuntur, reprimendæ (ſicut prædiximus) non ſunt.] Sicut enim in Teſtamento veteri exteriora opera obſervantur, ità in Teſtamento novo, non tam quod exteriùs agitur, quàm id quod interiùs cogitatur, ſolicitâ intentione attenditur, [ut ſubtili ſententiâ puniatur.] Nam cùm multa lex, velut immunda, manducare prohibeat; in Evangelio tamen Dominus dicit: *Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quæ exeunt de ore, illa ſunt quæ coinquinant *hominem.* Atque paulò pòſt ſubjecit exponens, *Ex corde exeunt cogitationes malæ.* Ubi ubertim *indicatum eſt, quod illud ab omnipotenti Deo pollutum eſſe in opere oſtenditur, quod ex pollutę cogitationis radice generatur. Unde Paulus quoq; Apoſtolus dicit, *Omnia mundamundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum.* Atque mox ejuſdem cauſam coinquinationis annuncians ſubjungit, *Coinquinata ſunt enim & mens eorum & conſcientia.* Si ergò ei cibus immundus non eſt, cui mens immunda non fuerit, cur quod mundâ mente mulier ex natura patitur ei in immunditiam reputetur? Vir autem cum propria conjuge dormiens, niſi lotus aquâ intrare Eccleſiam non debet; ſed neque lotus ſtatim intrare debet. Lex au-

* quæ C. & W.
* accedit. T. & C.
Mat. 15. 11.
* Sic MS. ſing.
* indicandum C.
Tit. 1. 15.

ȝanȝan. ꝼoꝛþon ꝼeo ǣ bebeaꝺ
*Goꝺeꝼ ðam ealoan * Goꝺeꝼ ꝼolce. ꝥ ꝼe
deeſt B. ꝼeꝛ ꝼeꝺe ꝓæꝛe hiꝛ ꝓiꝛe ȝemen-
ȝeꝺ ꝥ he ꝼceolꝺe ꝓæteꝛe aꝺꝓæ-
ȝen ⁊ bebaꝼoꝺ beon. ⁊ æꝛ ꝼunnan
ꝼeꝛlȝanȝe ne moꝛte on heoꝛa
ȝeꝼomnunȝe ınȝonȝan ꝥ hꝓæꝥ-
ꝛe mıꝺ ȝaꝛtlice onȝıten beon.
ꝼoꝛ ꝼonne ꝼeꝛ biꝺ ꝓiꝛe ȝemen-
ȝeꝺ ꝼoꝛ unalẏꝼeꝺꝛe ꝓıllnunȝe
monneꝛ moꝺ on ȝeꝼohte ðuꝼh
luꝛtꝼulnẏꝛꝛe biꝼ ȝeꝥeoꝺeꝺ. ꝼoꝛ-
ꝼon nẏmꝥe æꝛ ꝥ ꝼẏꝼ ðæꝛe un-
ꝓıhtan ꝓılnunȝe ꝼꝛam ꝼam moꝺe
acolıe. ne ꝼceal he hıne ꝓẏꝛꝥne
*talıan· * tellan bꝛoꝼꝛa ⁊ Goꝺeꝼ ða ȝe-
B. & C. ꝼomnunȝe. ꝛeꝥe hıne ȝeꝛẏhð he-
ꝼıȝaꝺne beon ðuꝼh ẏꝼelnẏꝛꝛe
unꝓıhteꝛ ꝓıllan. ꝥeah ꝥe be ðẏꝛ-
ꝛum ꝓıllan mıꝛenlice cẏnn mon-
na mıꝛꝛenlice onȝıte ⁊ healð;
Ꝼꝓæꝥeꝛe ꝛẏmble ꝥæꝛ Romana
ȝeꝓuna ꝼꝛam heoꝛa ẏlꝺꝛum æꝛ-
teꝛ ȝemencȝnẏꝛꝛe aȝeneꝛ ꝓıꝼeꝛ
ꝥ hı clænꝛunȝe ðꝛealeꝛ ⁊ bæꝥeꝛ
ꝛohton. ⁊ ꝼꝛam cẏꝓıcean ınȝon-
ȝe * hꝓẏlc huȝu ꝥæc aꝓꝓuꝓꝥlice
*hꝓæt hꝓeȝa. ahabban; Ðeah ꝥe ꝓe ꝥaꝛ ꝥınȝ cꝓæ-
C. ꝥan. ne ꝛellaꝼ ꝓe ꝛẏnne ꝓeꝛan
ȝeꝛcẏnꝛcẏꝓe. ac ꝼoꝛꝥon ꝛeo alẏ-
ꝼeꝺe ȝemencȝnẏꝛꝛ ꝓıꝼeꝛ buꝛan
ꝓıllan ꝥæꝛ lıchoman beon ne
mæȝ; Ꝼꝛam ınȝanȝe ðæꝛe hal-
ȝan ꝛꝛoꝓe ıꝛ ꝛo ahabbanne. ꝼoꝛ-
ðon ꝛe ꝛẏlꝼa ꝓılla nænıȝe ꝥınȝa buꝛan ꝛẏnne beon mæȝ;
*næꝛ.C. * Ne ꝥæꝛ acenneð oꝼ unꝓıhꝛ hæmeðe ne ꝥuꝼh ðẏnne ꝼoꝛlıȝe-
nẏꝛꝛe acenneð ꝥæꝛ oꝼ ælıcum ȝeꝛınꝛcẏꝓe ꝛeꝥe cꝓæꝥ. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum & in delictis peperit me mater mea.* Ꝺc
ꝥaꝛ ꝥ ıc ꝥæꝛ on ꝓonẏꝛꝛe ȝeeacnoð. ⁊ on ꝛcẏlðum me cen-
ðe mın moðoꝛ; he ꝓıꝛꝛe hıne on ꝓonẏꝛꝛum ȝeeacnoð.
ne he ða ȝeomeꝛıenðe ne ꝓıþꝛoc hıne ꝛẏlꝼne ꝼꝛam
ꝛcẏlðe acennenðne beon. ꝼoꝛꝥon he bæꝛ ða ꝥætan ꝥæꝛe uncẏꝛ-
tan ın ꝥam ꝛelȝan ꝓone he ȝeꝛẏhð æꝛ oꝼ ðam ꝓẏꝛꝛꝓu-
man; Ꝓꝛæꝥeꝛe on ꝥam ꝓoꝛðum ıꝛ ꝛꝛeoꝛol ꝥ he ꝓonẏꝛꝛe
nemðe. na læꝛ ꝥa ȝemencȝonẏꝛꝛe ðæꝛ ȝeꝛınꝛcẏꝓeꝛ. ac
ðone ꝛẏlꝼan ꝓıllan ðæꝛe ȝemencȝeonẏꝛꝛe; Ꝼoꝛꝥon ȝe-

tem veteri populo * præcepit, ut *mixtus vir mulieri & lavari aquâ debeat, & ante ſolis Occaſum Eccleſiam non intrare.* Quod tamen intelligi ſpiritaliter poteſt, quia mulieri vir miſcetur, quando illicitæ concupiſcentiæ animus in cogitatione per delectationem conjungitur. Quia niſi priùs ignis concupiſcentiæ à mente deferveat, dignum ſe congregatione fratrum æſtimare non debet, qui ſe gravari per nequitiam pravæ voluntatis videt. Quamvis *enim de hac re diverſæ hominum nationes diverſa ſentiant, atq; alia cuſtodire videantur, Romanorum tamen ſemper ab antiquioribus uſus fuit, poſt admixtionem proprię conjugis, & lavacri purificationem quęrere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paululum reverenter abſtinere. Nec hęc dicentes, culpam deputamus eſſe conjugium, ſed quia ipſa licita admixtio conjugis ſine * voluptate carnis fieri non poteſt, à ſacri loci ingreſſu abſtinendum eſt: quia *voluptas ipſa eſſe ſine culpa nullatenus poteſt. Non enim de adulterio, vel fornicatione, ſed de legitimo conjugio natus fuerat, qui dicebat, *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea.* Qui enim in iniquitatibus conceptum ſe noverat, à delicto ſe natum gemebat: quia portat arbor in ramo humorem vitii quem traxit ex radice. In quibus tamen verbis non admixtionem conjugum iniquitatem nominat, ſed ipſam videlicet voluptatem admixtionis. [Sunt

* Sic MS ſeq.

* enim, *deeſt T. & C.*

* voluntate, *W. & C.*

* voluntas, *W. & C.*

Pſal. 50. 5.

ðaꝼenaþ ꝥ ſeo ælice ȝeȝaðeꝛunȝ
* ſie. B. lichoman * ſeo ꝼoꝛ intinȝan
tuððꝛeſ na læſ þæſ þillan. ⁊ ſeo
* ȝe- * ȝemenȝðnýſ ðæſ ꝼlæſceſ ſeo
mæcneſ ꝼoꝛ intinȝan beaꝛne to cennan-
B. ne. na læſ cþemnýſſe uncýſta;
Sþa hþýlc monn ſþa hiſ þiꝼ na
* Sic MS. læſ [*ꝼoꝛ] unꝛihteſ þillan þill-
B.&C. nunȝe. ac ꝼoꝛ intinȝan anum
bꝛuceð beaꝛna to ſtꝛýnenne;
Ðeſ mon iſ hiſ ſýlꝼeſ dome to
ꝼoꝛlætanne oþþe be cýꝛicean in-
ȝanȝe. oþþe to onꝼonne þam ȝe-
ȝeꝛýne Cꝛiſteſ lichoman ⁊ hiſ
blode. ꝼoꝛþon þe him ne ſculon
beþeꝛiȝan ðam halȝan ȝeꝛýne
onꝼon ſeþe on ꝼýꝛe ȝeſeted
bið. ⁊ býꝛnan ne con; Mid ðý
ðonne ſeo luꝼu ne bið tuððꝛeſ
to tilianne. ac ſe þilla ma þaldeþ
on ðam þeoꝛce ðæꝛe ȝemenȝð-
* ȝeſam- nýſſe. ðonne habbað ða*ȝe ſin-
hiþan.B hiþan þeaꝛꝼe beheoꝛa ȝemenȝeð
nýſſe ꝥ hi þepan ⁊ hꝛeoþðon.
ꝼoꝛþon ſeo haliȝe laꝛ him ðiſ
ꝼoꝛȝiꝼð. ⁊ hþæþeꝛe be ðæꝛe
ſýlꝼan ꝼoꝛȝiꝼenýſſe mid eȝe ꝥ
mod onſtýꝛeð. ꝼoꝛþon ſe Apo-
ſtol Scſ' Pauluſ mid ðý he cþ'.
Qui se continere non potest, habeat uxorem suam. Seþe hine ahabban ne mæȝe
hæbbe hiſ þiꝼ; He ða ſona ſe
Apoſtol undeꝛþeodde ⁊ eꝼt cþ'.
Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium. Ðiſ ic cþeþe
æꝼteꝛ ꝼoꝛȝýꝼenýſſe na læſ æꝼ-
teꝛ bebode. ꝼoꝛþon ne bið ꝥ
ꝼoꝛȝiꝼen ꝥ te alýꝼed bið. ac ꝥ
bið ꝛihtꝥ ꝥ te he cþæð be ðæꝛe
*eoꝛde. ꝼoꝛȝýꝼenýſſe. ða * ýþde he þæꝛ
C. ſýnne þiſan. mid * þæcceꝛe mo-
* þacꝛe. de iſ to ſmeaȝeanne. ⁊ to ȝe-
C. þencenne. ꝥ ða ða Ðꝛihten
þolde hiꝼ ꝼolc ȝeſpꝛæcen hab-
ban in Sinai dune. he æꝛeſt be-
bead ꝥ hi heoꝛa hꝛæȝel þeocſan ⁊ clænſodon. ⁊ hi ꝼꝛom þi-
ꝼum

etenim multa quæ licita *esse probantur ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur. Sicut sæpè irascendo culpas insequimur, & tranquillitatem in nobis animi perturbamus: & cùm rectum sit quod agitur, non est tamen approbabile, quòd in eo animus perturbatur. Contra vitia quippe delinquentium iratus fuerat, qui dicebat, *Turbatus est præ ira oculus meus.* Quia enim non valet, nisi tranquilla mens in contemplationis se lucem suspendere. In ira suum oculum turbatum dolebat, quia dum malè acta deorsum insequitur, confundi atque turbari à summorum contemplatione cogebatur. Est ergò laudabilis ira contra vitium, & tamen molesta, quia turbatum se aliquem reatum incurrisse * æstimabat.] Oportet itaque legitima carnis copula ut causa prolis sit, non voluptatis: & carnis commixtio, creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Siquis verò suâ conjuge, non cupidine voluptatis raptus, sed solummodo creandorum liberorum * gratiâ utitur, iste profectò sive de ingressu Ecclesiæ, sive de sumendo Dominici corporis sanguinisque *mysterio*, suo est relinquendus judicio; quia à nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cùm verò non amor procreandæ sobolis, sed * voluptas dominatur in opere commixtionis, habent conjuges etiam de sua commixtione quod desleant. Hoc enim eis concedit sancta prædicatio, & tamen de ipsa concessione metu animum concutit. Nam cùm Paulus Apostolus * diceret, *Qui se continere non potest, habeat uxorem suam*; statim subjungere curavit, *Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium.* Non enim indulgetur quod licet, quia justum est. Quod igitur indulgere dixit, culpam esse demonstravit. Vigilanti verò mente pensandum est, quod in Sina monte Dominus locuturus ad populum, priùs eundem populum abstinere à mulie-

*esse probantur. desunt MS. sing.

*Sic MS. sing.

*Sic MS. sing.

* voluntas. W. & C.

1. Cor. 7. 9.

*Sic MS. sing.

ꝼum ahæꝼden. ⁊ nu in þæꝛe ſtoꝼe
ðæꝛ ðe Dꝛihten ꝼæſ þuꝛh ða
underþeoddan geſceaꝼte mon-
num ſpꝛecende. mid ſꝼa mýcle
Sic MS. B & C. ꝼoꝛeſeonýſſe [ꝼæſ ðæſ licho-
man clænneſſe] aſoht. ꝥ ða þe
Godeſ ꝼoꝛde onꝼengon ne ſceol-
dan ꝼiꝼum gemengede beon. mý-
cle ma þonne ða ꝼiꝼ ða ðe æl-
mihtigeſ Dꝛihtneſ lichoman
onꝼoð. in him ſýlꝼum ſceolan
lichoman clænnýſſe healdan. þý
læſ hi mid þa ſýlꝼan mýcelnýſſe
ðeſ ungeæhtendlican geꝛýneſ
heꝼigode ſýn ; Sꝼýlce eac bi þiſ-
ſe ꝼiſan to Dauide þuꝛh þone ſa-
ceꝛd ꝼæſ cꝼeden be hiſ geꝼeꝛum.
ꝥ giꝼ hi ꝼꝛom ꝼiꝼum clæne ꝼæ-
* þingi- ꝛon. ꝥ hi moſton onꝼon ⁊ * þic-
an. B. gean þa ꝼoꝛeſetenýſſe hlaſeſ. ða ðe mid him haligе ꝼæ-
ꝛon hi eallunga onꝼon. ne ðicgean moſton æꝛ ðonne Da-
uid andette hi ꝼꝛam ꝼiꝼum clæne beon ; Ðonne ſe ꝼeꝛ ſeþe
* Sic MS. B. & C. [* æꝼteꝛ] hiſ ꝼiꝼeſ gemengednýſſe ꝼæteꝛe aþꝼegen ⁊ beba-
ðod bið. he mot ðam geꝛýne onꝼon ðæꝛe halgan gemæn-
ſumnýſſe. mid ðý him eac alýꝼed bið ſꝼa ꝼe eac æꝛ cꝼæðon
in cýꝛicean gangan ;

ribus præcepit. Et ſi illic ubi Dominus per creaturam ſubditam hominibus loquebatur, tantâ proviſione eſt munditia corporis requiſita, ut qui verba Dei perciperent, mulieribus mixti non eſſent, quantò magis mulieres quæ corpus Domini omnipotentis accipiunt, cuſtodire in ſe munditiam carnis debent, nè ipsâ inæſtimabilis *myſterii* magnitudine graventur. Hinc etenim ad David de pueris ſuis per ſacerdotem dicitur, ut *ſi à mulieribus mundi eſſent, panes propoſitionis acciperent*; quos omnino non acciperent, niſi priùs mundos eos David à mulieribus fateretur. Tunc autem vir qui poſt admixtionem conjugis lotus aquâ fuerit, etiam ſacræ COMMUNIONIS myſterium valet accipere, cum ei juxta præfinitam ſententiam etiam Eccleſiam licuerit intrare. * 1. Reg. 21. 4.

Interrogatio Auguſtini.

Hꝼæþeꝛ æꝼteꝛ býſmꝛunge ſeo
ðuꝛh ſlæp ꝼæꝛned monnum ge-
limpeþ· oþþe Dꝛihtneſ lichoman
ænig onꝼon mot. oþþe giꝼ hit
ſaceꝛd biþ. mot he þam halgan geꝛýne mæſſian ⁊ mæſſan
ſingan ;

Si poſt illuſionem, quæ per ſomnium ſolet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat, vel ſi ſacerdos ſit, ſacra myſteria celebrare?

Reſpondit Gregorius.

Ðiſne monn eac ſꝼýlce ſeo
cýþneſ þæꝛe ealdan æ beſmitenne cꝼýþ. ſꝼa ꝼe æꝛ on þam uꝼe-
ꝛan Capitule cꝼæðon ⁊ him ne
ꝼoꝛgiꝼþ ꝥ he mote on Godeſ
*þonne. huſ gangan. * nýmþe he ſi ꝼæte-
ꝛe aþꝼegen ne þonne gýta æꝛ
æꝼenne. ꝥ hꝼæþeꝛe on oðꝛe ꝼi-
ſan ꝥ gaſtlice ꝼolc iſ ongýten-
* onlic- de undeꝛ þam ýlcan ⁊ gýte ðe ꝼe ꝼoꝛeſpꝛecende ꝼæꝛon.
neſſum ꝼoꝛþon ſe mon bið biſmꝛod ſꝼa ſꝼa þuꝛh ſꝼeꝼen ſeþe coſ-
C. tad bið mid unclænnýſſe. ⁊ þonne mid ſoþum * onlicnýſſe on

Hunc quidem Teſtamentum veteris legis, ſicut & in ſuperiori capitulo jam diximus, pollutum dicit; & niſi lotum aquâ ei uſque ad veſperum intrare Eccleſiam non concedit. Quod tamen aliter populus ſpiritalis intelligens, ſub eodem intellectu accipiet quo prefati ſumus: quia quaſi per ſomnium illuditur, qui tentatus immunditiâ veris imaginibus in co-

ȝeþohte bið beȝmiten. ac he iȝ
mið þæteȝe to þþeanne. ꝥ iȝ þæt
he ða ȝýnne ðæȝ ȝeþohteȝ mið
*butan. B. teaȝum aþþea. ⁊ * nýmþe æȝ ꝥ
ȝýȝ þæȝe coȝtnunȝe ȝeþite. ꝥ he
hine ȝcýldiȝne onȝete ȝþa ȝþa
* æȝen tið ꝥ he æȝ on Godeȝ huȝ ne ȝa. B. oð æȝen tið*; Ac hþæþeȝe iȝ on
ðæȝe ýlcan býȝmȝunȝe ȝþýþe
nýð ðeaȝȝlic ȝeȝceað. ða þe
ȝmealice ȝeþencan ȝculan oȝ
hþýlceȝe þiȝan þam moðe hit ȝe-
ȝanȝe ðæȝ ȝlæpendan. ȝoȝþon
hþilum hit ȝelimpeð oȝ oȝeȝ-
ȝýlle. hþilum oȝ ðæȝ ȝecýndeȝ
oȝeȝȝloþnýȝȝe ⁊ untȝumnýȝȝe.
hþilum oȝ ȝeþohte. ⁊ þonne hit
oȝ ðæȝ ȝecýndeȝ oȝeȝȝloþnýȝ-
ȝe ⁊ untȝumnýȝȝe becýmeð eal-
le ȝemete ðeoȝ býȝmȝunȝ niȝ
to ondȝæðanne. mið ðý ꝥ moð
ðýȝ ne þitende aȝæȝnað. ȝoȝ-
*ȝþiþoȝ to ȝaȝȝienne. B. ðon heo iȝ ma to * ȝaȝianne
þonne to ȝeȝȝemmanne; Mið
þý heo ðonne ȝelimpeð ȝeo
býȝmȝunȝ ȝoȝ oȝeȝȝýllo þonne
haȝaþ ꝥ moð hþýlce huȝu ȝcýldo
* Sic MS. C. at MS. Cantabr. beȝe-nýȝȝe. nalæȝ hþæðeȝe oð [* beþeȝe-
neȝȝe] to onȝonne þam halȝan
ȝeȝýne oþþe ða ȝýmbelnýȝȝe to
mæȝȝianne * mæȝȝe ȝanȝeȝ. ꝥ
* Sic MS. B. nýð abæðeð oþþe ȝýmbel dæȝ
ȝelimpð oþþe oþeȝ ȝaceȝð on
þæȝe ȝtoþe ne bið. ȝeðe ȝoȝ hi-
ne ꝥ ȝeȝýne mæȝȝe ȝanȝeȝ ȝe-
* sic MS. B. & C. ȝeaȝþie. ȝiȝ þæȝ þonne oþȝe* ȝýnð
þa þe þa þenunȝe ȝeȝýllan mæȝe
þonne ȝceal he [*hine] eaþmoð-
lice ahabban ȝȝam onȝæȝðnýȝȝe
ðæȝ halȝan ȝeȝýneȝ. þæȝ ðe ic
deme; Giȝ þonne oȝ ȝcondlicum ȝeþohte þæȝ þæccendan
up cýmeð ȝeo býȝmȝunȝ ȝlæ-
pendeȝ. hþæt þonne openaþ
* biȝmeȝneȝ B. þam moðe hiȝ ȝcýld ȝoȝþon he ȝeȝýhþ ȝȝam hþýlcum
þýȝttȝuman ȝeo * beȝmiteneȝ ȝoȝþbecom. ꝥ iȝ ꝥ he þæc-
cende þohte ꝥ he no þitende aȝæȝnoðe. ac þonne ȝýt iȝ ȝe
ȝýlȝa

gitatione inquinatur, sed lavandus est aquâ, ut culpas cogitationis lacrymis abluat. Et nisi priùs ignis tentationis recesserit, reum sequasi usque ad vesperum cognoscat. Sed est in eadem illusione valde necessaria discretio, quæ subtiliter pensari debet, ex qua re accidat menti dormientis: Aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturæ superfluitate vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem cùm ex naturæ superfluitate vel infirmitate evenerit, omnimodò hæc illusio non est timenda, quia hanc animus nesciens pertulisse magìs dolendum est, quàm fecisse. Cùm verò ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atq; idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum; non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sancti *mysterii*, vel Missarum solennia celebrandi: cùm fortasse aut festus dies exigit, aut exhiberi mysterium (pro eo quod sacerdos alius in loco deest) ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii, qui implere * *mysterium* valeant, [illusio * pro crapula facta, à perceptione sacri *mysterii* prohiberi non debet:] sed ab immolatione *mysterii* abstinere (ut arbitror) humiliter debet; [si tamen dormientis mentem turpi imaginatione non concusserit. Nam sunt quibus ità plerunque illusio nascitur, ut eorum animus etiam in somno corporis positus, turpibus imaginationibus non fœdetur. Qua in re unum ibi ostenditur, ipsa mens rea, non tamen vel suo judicio libera, cùm se, etsi dormienti corpore, nihil meminit vidisse, tamen in vigiliis corporis meminit in ingluviem cecidisse.] Sin verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio dormientis, patet animo suo reatus * suus. Videt enim à qua radice inquinatio illa processerit, quia quod cogitavit sciens, hoc * pertulit nesciens. Sed pen-

* *ministerium. T. & C.*
* *Edit. Col.* per crapulam, *contra MS. sing.*
* *Sic MS. sing.*
* *Edit. Col.* protulit, *contra MS. sing.*

ſýlfa ȝeþoht to ſmeaȝeanne. hþæðeꝛ he ȝeeode þe mid ſcýlde ðe mid luſtfullnýſſe. oþþe hþæþeꝛ þonne ȝýt ꝥ maꝛe iſ mid ȝýfunȝe þæꝛe ſýnne. foꝛþon þꝛým ȝemetum bið ȝefýlled æȝhþýlc ſýn. ꝥ iſ æꝛeſt ðuꝛh ſcýnnýſſe ⁊ ðuꝛh luſtfulnýſſe. ⁊ þuꝛh ȝeþafunȝe. ſeo ſcýnneſ bið ðuꝛh deofol. ſeo luſtfulnýſ biþ þuꝛh lichoman. ſeo ȝeþafunȝ biþ þuꝛh ȝaſt. foꝛþon þa æꝛeſtan ſýnne ſe þeꝛiȝa ȝaſt *ſcýnde þuꝛh þa nædꝛan ⁊ [*ȝuan] ſþa ſþa lichoma þæſ luſtfulliende ⁊ Adam hine þonne ſþa ſþa ȝaſt ȝeþafode. ða þæſ ſeo ſýn ȝefýlled. ⁊ mýcel nýdðeaꝛfnýſ iſ ꝥ ꝥ ȝeſcead betþýh ða ſcýnneſſe ⁊ ða luſtfulnýſſe. ⁊ eft betþýh ða luſtfulnýſſe ⁊ þa ȝeþafunȝe ꝥ mod ſýlf hi ſdema ſi. foꝛ ðon mid þý ſe þeꝛiȝa ȝaft ða ſýnne *ſceþþeð on mode. ȝif [*næniȝ] luſtfulnýſ ðæꝛe ſýnne æftep filiȝeð eallum ȝemetum ne bið þæꝛ ſýn ðuꝛhtoȝen. mid ðý ðonne ſe lichoma onȝinneð luſtfullian. þonne onȝinneþ þæꝛ ſýn acenned beon. ȝif he þonne mid þanc metuncȝe ⁊ ðꝛeodunȝe ȝeþafað. ðonne bið onȝýten ðæꝛ ſýn ȝefꝛemed beon. ⁊ on ſcýnnýſſe ſýnne ȝif ꝥ mod bið on luſtfulnýſſe ðæꝛ bið* fedneſ. in ȝeþafunȝe bið fullfꝛemednýſſ. ⁊ ꝥ oft ȝelimpeð ꝥ ſe þeꝛiȝa ȝaſt ſaþeþ on ȝeþohte ꝥ ſe lichoma ꝥ in luſtfulnýſſe* tid. ⁊ hþæþeꝛe ꝥ mod þæꝛe ýlcan luſtfullnýſſe ȝeþafaþ. ⁊ mid þý þe þitan ꝥ ſe lichoma ne mæȝ luſtfullian butan ðam mode. hþæþeꝛe ꝥ ſýlfe mod bið þinnende þiþ þam unꝛiht þilnunȝum þæſ lichoman. hþæt hit þonne ꝥ mod on þæꝛe lichomlican luſtfullneſſe ſume ȝemete þuꝛh nýd býð ȝebunden. ꝥ hit ðæꝛe luſtfulnýſſe of ðam ſýlfan ꝛihte þiþcþýð. ꝥ ne ȝeþafiȝe. ⁊ hþæþeꝛe mid þa luſtfulnýſſe ȝebunden bið. ac he ſþýðe* hoȝað ⁊ ȝeomeꝛað hine ſþa ȝebundenne; Be ðon ſe mæſta cempa ⁊ ſe hýhſta ðæſ heofonlican þeꝛodeſ Scſ' Pauluſ ſe Apoſtol hoȝiende ⁊ ȝeomꝛi-

*sic MS. B.
*sic MS. B. sed Cantab.
ýþde.
eoþde. C
*ſcýfþ. B.
ſcýþ. C.
*sic MS B. ut Lat.
*Sic MS. C. sed Cantabr.
feoneſ.
*ȝetýþ. B.
tihþ. C.
*ȝæð. B. & C.

ſandum eſt, ipſa cogitatio utrùm ſuggeſtione, an delectatione, vel quod majus eſt, peccati conſenſu acciderit. Tribus etenim modis impletur omne peccatum; videlicet, *ſuggeſtione, delectatione, conſenſu*. *Suggeſtio* quippe fit per diabolum; *delectatio* per carnem; *conſenſus* per ſpiritum. Quia & primam culpam ſerpens *ſuggeſsit*, Eva velut caro *delectata* eſt, Adam verò velut ſpiritus *conſenſit*. Et neceſſaria eſt magna diſcretio, ut inter *ſuggeſtionem* atque *delectationem*, inter *delectationem* & *conſenſum*, judex ſui animus præſideat. Cùm enim malignus ſpiritus peccatum ſuggerit in mente, ſi nulla peccati delectatio ſequatur, peccatum omnimodò perpetratum non eſt. Cùm verò *delectare* caro cœperit, tunc peccatum incipit naſci. Si autem ex deliberatione conſentit, tunc peccatum cognoſcitur perfici. In *ſuggeſtione* igitur peccati *initium eſt, in *delectatione* fit nutrimentum, in * *conſenſu* perfectio. Et ſæpè contingit, ut hoc quod malignus ſpiritus ſeminat in cogitatione, caro in delectationem trahit; nec tamen anima eidem delectationi conſentiat. Et cùm caro delectare ſine anima nequeat, ipſe tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, nec conſentiat, & tamen delectatione ligatus ſit, ſed ligatum ſe vehementer ingemiſcat. Unde & ille cœleſtis exercitûs præcipu-

Peccatum tribus modis perpetratur.

*ſemen. Vid.
* in perfecto conſenſu fœtus. W.

omrıende cp'. Jc ȝeseo oþre æ' on
*lımum C. mınum * leomum. pıþfeohtende
ðære æ' mınes modes. ⁊ ȝehæf-
tendne me ıs lædende on sýnne
æ'. seo ıs on mınum lımum. ⁊ ȝıf
he ȝehæfted þæs hþæt he þonne
* flat. B. ne * feaht. Ac ða he feaht for-
ðon he þæs ȝehæfted. ⁊ ȝefeaht
mıd ða æ' ðæs modes þære þıð-
feaht seo æ' seþe on hıs lımum
þæs. ȝıf he feaht ne þæs he ȝehæf-
ted. ⁊ se mon bıð þæs þe spa to
cpeþanne sı. æȝhþæþer ȝe ȝehæfted ȝe freo. he bıð freo of
ðære soþfæstnýsse þe he lufaþ. he bıð ȝehæfted of þære
* bereþ. C. lustfullnýsse ða he * býreð ȝenýded;

us miles gemebat dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.* Si autem *captivus* erat, minimè *pugnabat*, sed & *pugnabat*, quapropter & *captivus* erat, & *pugnabat*: igitur *legi mentis*, cui *lex* quæ in *membris* est, repugnabat. Si autem *pugnabat*, *captivus* non erat. Ecce itaque homo est (ut ità dixerim) *captivus* & *liber*. *Liber* ex justitia quam diligit, *captivus* ex *delectatione* quam portat invitus. Rom. 7.

Ðıs sýndon ⁊ spare ðæs eadıȝan Papan Scs' Gregorıus to ȝeþeahtunȝe ⁊ to ȝefrıȝnýsse þæs arþurðan bıscepes Scs' Aȝustınus;

Hucusque responsiones beati Papæ Gregorii ad consulta reverendissimi antistitis Augustini [Epistolam verò quam se Arelatensi Episcopo fecisse commemorat, ad Vergilium Etherii successorem dederat. Cujus hæc forma est.]

NOTÆ.

Beatus Gregorius quæstionibus Augustini per omnia responsurus, illa quæ aut perfectè existunt Moralia, aut saltem quæ mediam inter Moralia & Cæremonialia viam tenere visa sunt (nè quid à populo Anglorum ad Deum converso, ἀγρηστοῦς fiat) juxta legem morum, ex solo verbo Dei, piè conatur instituere. Quanti hinc auctoritatem Beati Gregorii Majores nostri fecerint, analectæ præsentes indicabunt: Sic Latinè transfero.

Miscel. Sax. ad finem Bedæ Sax. MS. Cot. pag. 353. lin. 6.

Gıf ðe ðonne secȝen suþan cýmene Brýtt. oþþe Franca þ ðu ȝebann sceole her on eorþan ænıȝ healdan þæs ðe Moýses ıu mælde to leodum. na ðu ðæs andfenȝ æfre ȝeþýrþe. ac þu þ sýlf heald þ ðe suðan com from Romana rıce hýrde Gregorıae ȝumena Papa;

Si quando tibi dixerint (ô Saxo) ab austro venientes Britanni, sive Franci, ut tenendum decernas hic in terra quodcunque Moses olim populis tradiderit, hoc perpetuò, ut axioma, nè suscipias: Quin hoc ipsum observabis quod ab austro à GREGORIO Pastore Romani imperii vigilantissimo, ad te pervenit.

Verùm Ecclesia Catholica, Christi sponsa, licèt Gregorium Magnum magni faciat, Mosem tamen ut Legislatorem θεόπνευστον longissimè anteponit. Christus verò qui habet Sponsam Sponsus est; famulus & amicus Sponsi, sive Gregorius, sive alius quis, qui stetit & audivit eum, gavisus est propter vocem Sponsi: neque huic unquam Sponso propter Sponsam, sed Sponsæ propter Sponsum, in Mose loquentem, B. Gregorius auscultavit.* * Joh. 3. 29.

* Gentem Anglorum fidem CHRISTI accepisse, (*prædicante Augustino*) *& S. Gregorius ad responsum primum*: Ecclesia Anglorum, auctore DEO, nuper ad fidem perducta est: συνεκδοχικῶς *pro parte gentis Anglorum, & pro parte Ecclesiæ, &c. Sic* Memoriale historiarum*, Augustinus Anglorum Episcopus cùm jam aliquam PARTEM Anglorum & Saxonum ad fidem convertisset, habitâ Synodo, & congregatis Episcopis Britanniæ & Scotiæ, eos ad se invitans hortatus est * MS. Bibl. Publ. Cantab. pag. 254. lin. 7.

est, ut RELIQUOS convertere possent, &c. *quod & res ipsa in historia præsenti copiosissimè demonstrabit.*

b Clerici extra sacros ordines, &c. *Huc referantur de mente B. Gregorii explicanda quæ de* Hom. 34. Latinè dedi: an sensum Gregorii rectè assequantur necne, aliorum sit judicium.*

* Pag. 57. Dominica in Septuagesima.

Ælcum menn ȝeðafenaþ clænnýȝ ⁊ ȝþiþoȝt ȝehaðoðum Goðeȝ ðeoþum þ ðæȝ læþeðan manneȝ clænnýȝ ðæna ðe Goðe ðeniað þ hi eallunȝa fram flæȝclicum luȝtum hi foȝhabbon. ⁊ ðam ȝehaðoðum ȝeðafenaþ þ hi Goðe ȝeȝtrýnon ða cild ða læþeðan men to ðýȝȝene þoȝulde ȝeȝtrýndon ⁊ Gemæneȝ haðeȝ þreoȝtum iȝ alýfed æfter ðæȝ halȝan Greȝorieȝ tæcinȝe. þ hi ȝýfenlice ȝinȝciþeȝ brucon ⁊ Þitoðlice ðam oþrum ðe æt Goðeȝ þeofoðe ðeniaþ þ iȝ Mæȝȝeþreoȝtum. ⁊ Diaconum iȝ eallunȝa foȝboðan ælc hæmeð ⁊

Singulis hominibus castitas convenit: maximè autem Dei ministris sacros ordines consecutis: hoc est, Laicorum hominum castitas, illorum scilicet qui Deo serviunt, hujusmodi est, ut illi omnino à carnalibus concupiscentiis se abstineant: Ordinatis autem convenit, ut Deo liberos procrearent, quos homines Laici huic mundo procreârunt. * COMMUNIS ORDINIS SACERDOTIBUS *licebit, secundùm S. Gregorii institutionem,* UT SOBRIE CONJUGIO UTI VELINT; *verùm cæteris qui ad altare Dei serviunt, hoc est, Missæ sacerdotibus, & Diaconis, quodvis conjugium omnino interdicitur.*

* *Hunc ipsum Bedæ locum intelligit.*

Post Scripturam sacram imprimis obtinet canon ille notissimus Apostolorum, viz. Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας, *&c. id est,* Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus suam uxorem nè ejiciat sub prætextu religionis; sin verò ejecerit, excommunicetur; persistens verò deponatur.

Vide Zonaram in Canon. SS. Apostol. Canon. 5. & Balsamon in eundem Canon.

c In qua tu SOLUS Episcopus, &c. *scilicet Augustinus: solus* viz. *à B. Gregorio adhuc in Anglorum Ecclesiam Episcopus institutus. Verùm tunc temporis solus in Anglia Episcopus haud fuit Augustinus: nam in aula Regis Cantii (Anglorum) Ethelberti scil. Luidhardus, natione Gallus, Reginæ Berhtæ, etiam Gallicæ Heroinæ, in sacris Doctor, Episcopus claruit: Claruerunt quoque in eadem insula Britanniæ (de qua re hoc cap. consulite, & lib. 2. cap. 2.) Episcopi Britannorum, neque illi ab hujus operis (consecrandi Episcopos) communione eximendi viderentur: Nam Cedda Eboracensium Episcopus à VVini Britannico Episcopo duobus quoque Presbyteris Britannicis adjuto, consecratus fuit: sed V. Beda causam subdit,* Non enim erat (*inquit*) tunc ullus, excepto illo Wini, in tota Britannia canonicè ordinatus: *Quin verò cæteros, ætate Augustini, Britannicos Episcopos B. Gregorius Episcoporum titulo dignos censuit; neque canonem Britannicæ institutionis (modò convenisset de Pascha observando, &c.) summus ille Pontifex improbavit.*

Vide lib. 3. cap 28.

d Perversi (*Episcopi Britannorum*) auctoritate corrigantur, *&c.* μετὰ πάσης ἐπιτάγης. cum omni auctoritate, *Tit. 2. 15. sed non* ἀπεσίμως, acerbiùs, *quasi* malæ bestiæ, pigri ventres Cretensium *fuissent, Tit. 1. 13.* Auctoritate JUSTA, *sic emollit Th. Stapeltonus rectissimè: nè principes malis artibus incitati, afflictissimos Bangorenses auctoritate injustâ, invito B. Gregorio, opprimerent. Gregorii mentem ex ore suo contemplemur, paulò suprà, ad quartum responsum, pag. 82.* Hoc tua (*scil. ô Augustine*) fraternitas ex persona FURIS (*multò magìs Episcopi*) pensare potest, qualiter valeat corrigi: *hinc infrà*, ex charitate agendum est (*cum fure scil. multò magìs cum Episcopo*) non ex furore. *Sensus ergò est,* Perversi Episcopi (*ô Augustine*) auctoritate, ex charitate, non ex furore, *absque** MINIS *&* cæde corrigantur. *Videte lib. 2 cap. 2.*

* *Eph. 6. 9.*

Cap. 28.

Ut Papa Gregorius Epistolam Arelatensi Episcopo pro adjuvando in opere Dei Augustino miserit.

Sax. deest. *Reverendissimo & sanctissimo fratri Virgilio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei. Quantus sit affectus venientibus spontè fratribus impendendus, ex eo quòd plerunque solent charitatis causâ invitari, cognoscitur. Et ideò si communem fratrem Augustinum Episcopum ad vos venire contigerit, ità illum dilectio vestra sicut decet affectuosè dulciterque suscipiat, ut & ipsum consolationis suæ * honore foveat, & alios qualiter fraterna charitas * colenda sit, doceat. Et quoniam sæpiùs evenit, ut hi qui longè sunt positi, priùs ab aliis quæ sunt * emendata cognoscant, siquas fortasse fraternitati vestræ sacerdotum vel aliorum culpas intulerint, unà cum eo residentes subtili cuncta investigatione perquirite. Et ità vos in ea quæ Deum offendunt, & ad iracundiam provocant, districtos ac solicitos exhibete, ut ad aliorum emendationem & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falsa opinio non affligat. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data die decimo Kalendarum Juliarum imperante Domino nostro Mauritio Tiberio pissimo Augusto anno decimo nono, post consulatum ejusdem Domini nostri anno decimo octavo, indictione quartâ.*

* honore foveat. *T. & W.*
* *Sic MS. sing.* * emendanda. *T. & C.*

Cap. 29.

Ut idem Augustino pallium & epistolam, & plures verbi ministros miserit.

Ꮥƿylce Agustinus hæt him eac onbeodan ƿ hęr pæne mycel þíng ondpeard and *þeapf. C. þýnhtan. And he þa þende mid dam forðgerynecenan æhendpracan him mapan fultum to godcundre lare. on þam pæpon da æpestan ⁊ da mæstan. Mellitus. ⁊ Justus. ⁊ Paulinus. ⁊ Rupinianus. ⁊ dufh hi þende gemænelice da ding eall da de to cýpican bigange ⁊ þenunge nýdþeanþlico pæpon. husel fatu. ⁊ * pigbiscs hpægl. B. ⁊ cýpicean gerynelan. ⁊ diacon gepeorod hpægl. C. gezýnelan. rþylce eac dapa Apostola ⁊ haligra Martýra reliquiar. ⁊ monige bec; Sende he eac rþylce Agustine dam Biscop pallium ⁊ gepritt. on dam he getacnade hu he sceolde ofne Biscopas halgian ⁊ on hþylcum stopum settan on Breotone;

PRæterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo (quia fuggesserat ei *multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos*) misit cum præfatis legatariis suis plures cooperatores ac verbi ministros, in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Justus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter universa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, a vasa videlicet sacra & vestimenta altarium, ornamenta quoque ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac Martyrum reliquias: nec non & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat, se ei pallium direxisse, simul & insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset: [quarum literarum iste est textus.] *Matth. 9. 37.*

Sax. deest. *Reverendissimo & sanctissimo fratri Augustino coepiscopo Gregorius servus servorum Dei. Cùm certum sit, pro omnipotenti Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia reservari, nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, ut in spiritalis operis studio ex remuneratione valeant multipliciùs insudare. Et quia nova Anglorum Ecclesia ad omnipotentis DEI gratiam, eodem Domino largiente, &*

te laborante perducta est, usum tibi[b] *pallii in ea ad sola Missarum solennia agenda, concedimus, ità ut per loca singula duodecim Episcopos ordines qui tuæ subjaceant ditioni, quatenus* Londoniensis civitatis Episcopus semper in posterum à synodo propria debeat consecrari; atque honoris pallium ab hac sancta & Apostolica (cui Deo auctore deservio) sede percipiat. Ad* Eboracũ verò civitatem te volumus Episcopum mittere, quem ipse judicaveris ordinare, ità duntaxat, ut si eadem civitas cum finitimis locis VERBUM DEI receperit, ipse quoque* duodecim Episcopos ordinet, & Metropolitani honore perfruatur. Quia ei quoque (si vita comes fuerit) pallium tribuere, Domino favente disponimus; quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subjacere. Post obitum verò tuum ità Episcopis, quos ordinaverit, præsit ut Londoniensis* Episcopi nullo modo ditioni subjaceat. Sit verò inter Londoniensis & Eboracensis civitatis Episcopos in posterùm honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur qui priùs fuerit ordinatus. Communi autem consilio & concordi actione quæque sunt pro Christi zelo agenda, disponant unanimiter; rectè sentiant, & ea quæ senserint, non sibimet discrepando perficiant. Tua verò fraternitas non solùm eos Episcopos quos ordinaverit, neque hos tantummodò qui per Eboraci Episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniæ sacerdotes habeat, Deo Domino nostro Jesu Christo auctore, subjectos. Quatenus ex lingua & vita tuæ sanctitatis & rectè credendi & bene vivendi* formam percipiant, atque officium suum fide ac moribus exequentes ad cœlestia, cùm Dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data die decimâ Kalendarum Juliarum, Imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno decimonono, post consulatum ejusdem Domini anno decimo octavo, indictione quartâ.*

* RR Armach. in primord. pag. 69. 70. & 71.
* Idem ibid. pag. 77. lin. 24.
* ibid pag. 92. lin. 18.
* Sic MS. sing. sed Episcopus, Edit. Col.
* Sic MS. sing. sed normam Edit. Col.

NOTÆ.

[a] *De libris, Bibliis scilicet Gregorianis, de psalterio Augustini &c. de vestimentis sacerdotalibus, de vasis aureis & argenteis, de reliquiis & pallio à Beato Gregorio in Britanniam missis, vide librum Cantuariensem Aulæ Trin. Cantabrigiæ, à me, si copiæ suppetant, cum Deo, in lucem edendum: modò possessoribus, aliisque viris doctis indefessos labores meos, & historiæ Ecclesiæ veteris nostræ illustrandæ studium, & gratum & utile imprimis, futurum persentiscam.*

De libris enumerandis perpaucis quidem, at gemmis & pretiosis lapidibus mirificè ornatis; auctor, hæc in fine subjungit, viz. Hæ sunt PRIMITIÆ LIBRORUM TOTIUS Ecclesiæ ANGLICANÆ.

[b] DE PALLIO APOSTOLICO *hæc pauca ex eodem MS° codice descripseram: viz.* Apostolicum pallium cum istis sacrosanctis xeniis, per eosdem legatarios, ut promittitur, eidem Augustino sub eodem tempore à Beato Gregorio, anno scil. Domini DCI, est transmissum, tanquam GRANDE Christi * SACRAMENTUM, virtutúmque omnium indumentum, quod est vinculum dilectionis Dei & fratrum, ut Christi Vicarius sit medius * consiliator Dei & hominum, & zona paterna, justitiæ circumcinctus, Angelos & homines, terram confœderet & cœlum. *Hactenus liber Cantuariensis. Cæterùm,* usus pallii *ex ore Beati Gregorii* in Missa celebranda *nobis innotescit: & Beatus Gregorius, licèt obscurè, innuit: debere scil. hoc signo, Ecclesiam nostram sedi, S. Gregorii subjacere: sic de Londinensi Episcopo paulò infrà loquitur, viz.* Ut honoris pallium ab hac sancta & Apostolica sede percipiat: *sed apertissimè Honorius Papa, literis suis ad Edwinum Nordhymbrorum apud Anglos regem, datis; pallium indicium fore, quâ auctoritate in Episcopalem sedem quis provectus fuerit. Sic Honorius,* Dum quis Episcoporum de hoc seculo ad auctorem suum fuerit accersitus, in loco ipsius alterum Episcopum ex hac nostra [*Papæ scil.*] * AUCTORITATE [*metropolitanus*] debeat subrogare.

* At solus Christus suorum sacramentorum auctor esto.
* At vide obsecro 1. Tim. 2. 5. Εἷς γὰρ Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός
Vid. lib. 2. cap. 17.
* Quæ tamen ἐκ αὐθεντεῖ.

Cap. 30.

Exemplar Epistolæ, quam Mellito Abbati Britanniam pergenti miserit.

Sax. deest. Abeuntibus autem præfatis legatariis, misit post eos beatus pater Gregorius literas memoratu dignas, in quibus apertè, quàm studiosè erga salvationem nostræ gentis invigilaverit, ostendit; ità scribens: *Dilectissimo filio Mellito Abbati Gregorius servus servorum Dei. Post discessum congregationis nostræ quæ tecum est, valde sumus suspensi redditi; quia nihil de prosperitate vestri itineris audisse nos contigit. Cùm ergò Deus omnipotens vos ad reverendissimum virum fratrem nostrum Augustinum Episcopum perduxerit, dicite ei quid diu mecum de causa Anglorum cogitans tractavi: videlicet quòd fana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant: sed ipsa quæ in eis sunt idola destruantur, aquâ benedictâ fiat, in eisdem fanis aspergatur, altaria construantur, reliquiæ * ponantur. Quia si fana eadem bene constructa sunt, necesse est ut à cultu dæmonum in obsequio veri Dei debeant commutari; ut dum gens ipsa eadem* fana sua non videt destrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoscens ac adorans, ad loca quæ consuevit familiariùs concurrat. Et quia boves solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet eis etiam hac de re aliqua solennitas immutari. Ut die dedicationis vel natalitiis sanctorum martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa eas-dem Ecclesias, quæ ex fanis commutata sunt, de ramis arborum faciant, & religiosis conviviis solennitatem celebrent, nec diabolo jam animalia immolent, sed ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, & donatori omnium de satietate sua gratias referant, ut dum eis aliqua exteriùs gaudia reservantur, ad interiora gaudia consentire faciliùs valeant. Nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse non dubium est. Quia & is qui summum locum ascendere nititur, gradibus vel passibus non autem saltibus elevatur: Sic Israelitico populo Dominus in Ægypto quidem innotuit: sed tamen eis sacrificiorum usus, quæ* Diabolo solebat exhibere, in cultu proprio reservavit; ut eis in suo sacrificio animalia immolare præciperet, quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent, ut & ipsa essent animalia, quæ offerre consueverant, vero tamen Deo hæc, & non idolis immolantes jam sacrificia ipsa non essent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto fratri necesse est dicere, ut ipse in præsenti illic positus perpendat, qualiter omnia debeat dispensare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili. Data die decimaquintâ Kalendarum Julianarum, Imperante Domino nostro Mauritio Tiberio pissimo Augusto, anno decimonono, post consulatum ejusdem Domini anno decimooctavo, indictione quartâ.*

* Sic MS. sing.

* Ut fana, & festa, ejecto diabolo, mutatóque impio cultu, Deo vero sensim dicarentur.

* De quare tamen, Scriptura silente, plenius timendum.

Cap. 31.

Ut Augustinum per literas nè de virtutibus suis gloriaretur hortatus sit.

Sax. deest. Quo in tempore misit etiam Augustino epistolam super miraculis, quæ per eum facta esse cognoverat; in qua eum nè per illorum copiam periculum elationis incurreret, his verbis hortatur: *Scio, frater charissime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam * in gentem quam eligi voluit magna miracula ostendit. Unde necesse est, ut de eodem dono cœlesti & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas. Gaudeas videlicet, quia Anglorum animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: pertimescas verò, nè inter signa quæ fiunt infirmus animus in sua præsumptione se elevet, & undè foris in honorem tollitur, indè per inanem gloriam intus cadat. Meminisse etenim debemus, quod discipuli cum gaudio à prædicatione redeuntes, dum cœlesti Magistro dicerent:* Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subjecta sunt; *protinus audierunt,* Nolite gaudere super hoc, sed potiùs gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. *In privata enim & temporali lætitia mentem posuerant, qui de miraculis gaudebant; Sed de privato ad communem & de temporali ad æternam lætitiam re-*

* in gente. *W. & C.*

Luc. 10. 17.

* vocantur,

vocantur, quibus dicitur: In hoc gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. *Non enim omnes electi miracula faciunt: sed tamen eorum nomina omnium in cœlo tenentur adscripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudium non debet, nisi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Restat itaque, frater charissime, ut inter ea quæ operante Domino exteriùs facis, semper te interiùs subtiliter judices, ac subtiliter intelligas, & temetipsum quis sis, & quanta sit in eadem gente gratia, pro cujus conversione etiam faciendorum signorum dona percepisti. Et si quando te creatori nostro, seu per linguam seu per opera reminiscaris deliquisse, semper hæc ad memoriam revoces, ut surgentem cordis gloriam memoria reatûs premat: Et quicquid de faciendis signis acceperis vel accepisti, hæc non tibi, sed eis deputes donata, pro quorum tibi salute collata sunt.*

Cap. 32.

Ut Ethelberto Regi literas & dona miserit.

Sonde he eac þysse on ða ylcan tíd se eadiga Papa Gregorius sebelbyhte cyninge æpendgeþpit þomod ⁊ þoplo gife monige on mirenlicum mægplitan. þolde eac þysse þone cyning mid þyrrum hpilendlicum apum pulþpian dam de he dær heoþonlican piceþ pulþoþ mid hiy gepinne ⁊ mid hiy lape geopnnesse openede ⁊ cyþde;

MIsit & idem beatus Papa Gregorius eodem tempore etiam Regi * Ethelberto epistolam, simul & dona in diversis speciebus * perplura: temporalibus quoque honoribus Regem glorificare satagens, cui gloriæ cœlestis suo labore & industriâ notitiam provenisse gaudebat. [Exemplar autem præfatę epistolæ hoc est.]

* Æthelberchto. *C.*

* *Sic MS. sing. ut Sax. sed perpulchra Edit. Col.*

Sax. deest. *Domino glorioſiſſimo atque præcellentiſſimo filio Ethelberto Regi Anglorum, Gregorius Epiſcopus. Propter hoc* OMNIPOTENS DEUS *bonos quoſque ad regimina populorum perducit, ut per eos omnibus quibus* PRÆLATI *fuerint dona ſuæ pietatis impendat. Quod in Anglorum gente factum cognovimus: cui veſtra gloria eſt idcirco* præpoſita, *ut per bona, quæ vobis conceſſa ſunt, etiam ſubjectæ* VOBIS *genti ſuperna beneficia præſtarentur. Et ideo (glorioſe fili) eam quam accepiſti divinitus gratiam ſolicitâ mente cuſtodi:* Chriſtianámque *fidem in populis* TIBI *ſubditis extendere feſtina, zelum rectitudinis tuæ in eorum multiplica converſione, idolorum cultus inſequere, fanorum ædificia everte, ſubditorum mores ex magnâ vitæ munditia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, & boni operis exempla monſtrando ædifica; ut illum retributorem invenias in cœlo, cujus nomen atque cognitionem dilataveris in terra. Ipſe enim veſtræ quoque gloriæ nomen etiam poſteris glorioſius reddet, cujus vos honorem quæritis & ſervatis in gentibus. Sic etenim* Conſtantinus, *quondam piiſſimus Imperator, Romanam rempublicam à perverſis idolorum cultibus revocans,* OMNIPOTENTI DEO DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO *ſecum ſubdidit, ſeque cum ſubjectis populis totâ ad * cum mente convertit. Unde factum eſt, ut antiquorum principum nomen ſuis, vir ille, laudibus vinceret: & tanto in opinione præceſſores ſuos quanto & in bono opere ſuperaret. Et nunc itaque veſtra gloria cognitionem* UNIUS DEI PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI *Regibus ac populis ſibimet ſubjectis feſtinet infundere; ut & antiquos gentis ſuæ Reges laudibus ac meritis tranſeat, & quanto in ſubjectis ſuis etiam aliena peccata deterſerit, tanto etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen ſecurior ſiat. Reverendiſſimus frater noſter Auguſtinus Epiſcopus in monaſterii regula doctus, ſacræ* Scripturæ *ſcientiâ repletus, bonis,* AUCTORE DEO, *operibus præditus, quæque vos admonet libenter audite, devotè peragite, ſtudioſè in memoria ſervate. Quia ſi vos eum in eo quod pro* OMNIPOTENTI DEO *loquitur auditis, idem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celeriùs exaudiet. Si enim (quod abſit) verba ejus poſtponitis, quomodo cum omnipotens Deus poterit audire pro vobis, quem vos negligitis* AUDIRE PRO DEO?

* *Sic MS. ſing.*

Tota igitur mente cum eo vos in fervore fidei stringite, atque ad nisum illius virtute quam vobis divinitas *tribuit adjuvante, ut regni sui vos ipse faciat participes, cujus vos fidem in regno vestro recipi facitis & custodiri. Præterea scire vestram gloriam volumus, quòd sicut in* Sciptura sacra *ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi jam terminus juxtà est, & sanctorum regnum venturum est, quod nullo unquam poterit fine terminari. Appropinquante autem eodem mundi termino, multa imminent quæ antea non fuerunt; videlicet, immutationes aeris, terrorésque de cælo, & contra ordinem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiæ, terræ motus per loca, quæ tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia subsequentur. Vos itaque siqua ex his evenire in terra vestra cognoscitis, nullo modo animum vestrum perturbetis: quia idcirco hæc signa de fine seculi præmittuntur, ut de animabus nostris debeamus esse soliciti, de mortis hora suspecti, & venturo Iudici in bonis actibus inveniamur esse præparati. Hæc nunc (gloriose fili) paucis locutus sum, ut cùm* CHRISTIANA FIDES *in regno vestro excreverit, nostra quoque locutio apud vos latior excrescat, & tantò plùs loqui libeat, quantò se in mente nostra gaudia de gentis vestræ perfecta conversione multiplicant. Parva autem xenia transmisi, quæ vobis parva non erunt, cùm à vobis ex beati Petri Apostoli fuerint benedictione suscepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam suam quam cœpit perficiat, atque vitam vestram & hic per multorum annorum curricula extendat, & post longa tempora in cælestis vos patriæ congregatione recipiat. Incolumem Excellentiam vestram gratia superna custodiat, Domine fili. Data die decimâ Kalendarum Juliarum, Imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno decimonono, post consulatum ejusdem anno decimo octavo, indictione quartâ.*

CAP. 33.

Ut Augustinus Ecclesiam Salvatoris instauraverit, & monasterium beati Petri Apostoli fecerit, & de primo ejus Abbate Petro.

AND þa Scr' Agustinus se biscop sona ðæs ðe he þam biscop setle onfeng on þære cýnelican býrig. ða edniþode he ⁊ þorhte mid cýninges fultume ða cýricean ðe he ær geara iu geleornade ealde Romanisce þeorce geþorhte beon. ⁊ þa on ures Drihtnes hælendes Cristes noman gehalgode. ⁊ he ðær him sýlfum eardung stoþe gesette ⁊ his æfterfýligendan; Sþýlce he eac Mýnster getimbrade eastan þære ceastre. on þam mid his getrýmnesse ⁊ lare Æþelbýrht se cýning þeorþlice cýricean het getimbrian ðæra eadigra Apostola Petri ⁊ Pauli. ⁊ he hi mid missenlicum geofum geþelgode. on þære cýricean Agustinus lic. ⁊ eallra Cantþara bisceopa somod. ⁊ heora cýninga gesette beon mihten; Ða cýricean hþæðere nalæs he Agustinus ac Laurentius B'. his æfterfý-

AT Augustinus ubi in regia civitate sedem Episcopalem (ut prædiximus) accepit, recuperavit in ea, regio fultus adminiculo, Ecclesiam quam * ibi Romanorum antiquorum fidelium opere factam fuisse didicerat, & eam in nomine sancti Salvatoris Dei & Domini nostri Jesu Christi sacravit, atque ibidem sibi habitationem statuit & cunctis successoribus suis. Fecit autem & Monasterium non longè ab ipsa civitate ad Orientem, in quo ejus hortatu * Ethelbertus Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri & Pauli à fundamentis construxit, ac diversis donis ditavit; in qua & ipsius Augustini & omnium Episcoporum Dorovernensium, simul & Regum * Cantii poni corpora possent. Quam tamen Ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor ejus Laurentius consecravit. Pri-

* inibi. *MS. sing. RR. Armach. in primord. pag* 130. *lin.* 25.

* Æthilbercht *C.*

* Cantiæ. *MS. sing.*

ꝛeꝛꝼýlıȝend hı ȝehalȝode; Þæꝛ ꝛe æꝛeꝛꝛa Abbod ðæꝛ ýlcan Mýnꝛtꝛeꝛ Peꝛꝛuꝛ haꝛen mæꝛꝛepꝛeoꝛꝛ. ꝛe þæꝛ eꝼꝛ æꝛendꝛaca ꝛendeð on Gallıa ꝛıce. ⁊ ða þæꝛ beꝛenceð on ꝛumne ꝛæꝛ *ꝛceaꝛ ꝛe þæꝛ haꝛen Amꝼleoꝛ. ⁊ ꝼꝛam ðæꝛe ꝛtoþe bıȝenȝum on*uncýmꝛe býꝛıȝenne ȝeꝛeꝛeð þæꝛ ac ꝛe ælmıhꝛıȝa God þolde ȝecýþan hþýlcꝛe ȝeeaꝛnunȝe ꝛe halȝa þeꝛ þæꝛe æȝhþýlcꝛe nıhꝛ oꝼeꝛ hıꝛ býꝛıȝenne *heoꝼonlıc leohꝛ þæꝛ ætýþeð. oð ðæꝛ þa neh men onȝeaꝛon þa ðe hıꝛ ȝeꝛaþon. ꝥ ꝥ þæꝛ mýcel þeꝛ ⁊ halıȝ man ꝛeþe ðæꝛ bebýꝛıȝeð þæꝛ. ⁊ hı ða ꝛþýꝛeðan hþæꝛ. ⁊ hþonan he þæꝛ. ȝenaman ða hıꝛ lıchoma ⁊ on Bonaȝıa ða ceaꝛꝛꝛe æꝼꝛeꝛ ȝeꝛıꝛenꝛe aꝛe ꝛþa mýclum þeꝛe ⁊ ꝛþa halȝum on cýꝛıcean ȝeꝛeꝛꝛon ⁊ bebýꝛıȝðon;

mus autem ejusdem monasterii Abbas Petrus presbyter fuit, qui legatus Galliam missus, demersus est in sinu maris, qui vocatur Amfleat, & ab incolis loci ignobili traditur sepulturæ: sed omnipotens Deus, ut qualis meriti vir fuerit demonstraret, omni nocte supra sepulcrum ejus lux cœlestis apparuit; donec animadvertentes vicini qui videbant sanctum fuisse virum, qui ibi esset sepultus, & investigantes unde & quis esset, abstulerunt corpus: & in Bononia civitate juxta honorem tanto viro congruum in Ecclesia posuerunt.

* *aliàs,* ꝼleoꝛ. *Cantab.* ꝛeað. C.

* *sic MS. B. & C. sed Cantab* un-ꝛýmꝛe.

* mýcel leohꝛ. B.

Cap. 34.

Ut Ethelfridus Rex Nord Humbrorum, Scotorum gentes prælio conterens ab Anglorum finibus expulsus est.

Ðyꝛꝛum ꝛıðum ꝼoꝛe þæꝛ Noꝛþanhýmbꝛa ꝛıce ꝛe ꝛtꝛanȝeꝛꝛa cýnınȝ ⁊ ꝛe ȝýlp ȝeoꝛneꝛa ꝼeþelꝼꝛıð þæꝛ haꝛen. ꝛe ma eallum Anȝel cýnnum ⁊ ealdoꝛmannum Bꝛýꝛꝛa þeode ꝼoꝛnom. ⁊ ꝼoꝛheꝛȝode. ꝛþa eꝼne ðæꝛ þe mıhꝛe þıðmeꝛen beon Saule ıu cýnınȝe Jꝛꝛahela þeode buꝛan ꝥ he þæꝛ ðæꝛe ȝodcundan æꝼeꝛꝛnýꝛꝛe unþıꝛ; Ne þæꝛ æꝼꝛe ænıȝ cýnınȝ. ne ealdoꝛman ꝥ ma heoꝛa landa uꝛe amæꝛde· ⁊ hım ꝛo ȝeþealde undeꝛþeodde ꝼoꝛðon ðe he hı ꝛo ȝaꝼulȝýldum ȝeꝛeꝛꝛe on Anȝel ðeodde. oþþe oꝼ heoꝛa *lande adꝛaꝼ. mıhꝛe ꝛþýþe þell beon ꝛo hım ȝeþeodeð ꝛe cþıde ðe Jacob ꝛe heah ꝼæðeꝛ on Sauleꝛ hade ðæꝛ cýnınȝeꝛ cþæð. ða hıꝛ ꝛunu bleꝛꝛade. Beniamın ıꝛ ꝛıꝛende þulꝼ on æꝛ meꝛȝen he ýꝛeð hloþe. ⁊ on æꝼenne heꝛe ꝛeaꝼ dæleð; Ða þæꝛ ꝼoꝛ hıꝛ *ꝼꝛomꝛcýþe onꝛꝛýꝛeð ꝼeðon Sceoꝛꝛa cýnınȝ ða ðe on Bꝛeoꝛone eaꝛdıaþ. ꝛeh hıne ða ꝼýꝛdon

HIs temporibus Nordhumbrorum regno præfuit rex fortissimus & gloriæ cupidissimus *Ethelfridus, qui plùs omnibus Anglorum primatibus gentem vastabat Britonum; ità ut Sauli quondam, Regi Israeliticæ gentis comparandus videretur, excepto duntaxat hoc, quòd divinæ erat religionis ignarus. Nemo enim in tribunis, nemo in regibus plures eorum terras, exterminatis vel subjugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui meritò poterat illud, quod benedicens filium Patriarcha in persona Saulis dicebat, aptari; *Benjamin lupus rapax, manè comedet prædam, & vesperè dividet spolia.* Unde motus ejus profectibus *Edan rex Scotorum, qui *Britanniam inhabitant, venit

* Æthilfrid. C

Gen. 49. 27.

* Ædan. W. & C. RR. Armach. in primord. pag 710.

* Ethid. p. 734

* þeode. B.

* ꝼoꝛþꝛcýþe. C.

ꝼẏꝛdon. ⁊ com mid unmæte ꝑeoꝛode ⁊ ſtꝛonge ꝑiþ hine to geꝼeohte. ac he hꝑæþeꝛe oꝼeꝛſꝑẏðed mid ꝼeaꝑum on ꝑeg ꝼleah; Þæſ ðiſ geꝼeoht geꝑoꝛden on ðæꝛe mæꝛan ſtoꝑe ðe cꝑeden iſ Degſaſtan. ðæꝛ * lẏteſtne eall hiſ ꝑeoꝛod oꝼſlegen ꝑæſ. on þam geꝼeohte eac ſꝑẏlce Ðeodbald ſeþelꝼꝛiþeſ bꝛoþoꝛ ꝑæſ oꝼſlegen mid ealle ðẏ ꝑeoꝛude ðe he lædde. ꝥ geꝼeoht ſeþelꝼꝛið geꝼꝛemede ðẏ * ællẏꝼtan geaꝛe hiſ ꝛiceſ ꝥ he hæꝼde ꝼeoꝑeꝛ ⁊ tꝑentig ꝑintꝛa. ꝥ ꝑæſ ꝥ æꝛeſte geaꝛ Focatiſ ðæſ Caſeꝛeſ. ſeðe hæꝼde Romana ꝛice; Sẏþþan oꝼ ðæꝛe tide nænig Scotta cẏning doꝛſte ꝑið Angel ðeode to geꝼeohte cuman oð þiſne andꝑeaꝛdan dæg;

* lẏtle æꝛ. C.

* *aliàs* ænlẏꝼtan *Cantab. ſed* endleꝼtan. B. æꝼteꝛan. C.

contra eum cum immenſo ac forti exercitu, ſed cum paucis victus aufugit. Siquidem in loco celeberrimo qui dicitur * Degſaſtan [id eſt, * Degſę lapis,] omnis penè ejus eſt cæſus exercitus. In qua etiam pugna Theodbaldus frater Ethelfridi cum omni illo quē ipſe ducebat exercitu peremptus eſt. Quod videlicet bellum * Ethelfridus [anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo tertio] regni autem ſui, quod vinginti quatuor annis tenuit, anno undecimo perfecit. Porrò anno Focatis, qui tum regni Romani apicem tenebat, primo. Neque ex eo tempore, quiſquam regum Scotorum in Britanniam adverſus gentem Anglorum uſque ad hanc diem in prelium venire audebat.

* *Sic W. & C. ſed* Degſeſtan *T.*

* *Sic MS. Tr. ſed* Degſa lapis, *W. & edit. Col.*

* Æthilfrid. C

Heꝛ endaþ ſeo æꝛeſte boc. ⁊ onginneþ ſeo oþeꝛ.

Hic deſinit liber primus, & incipit ſecundus.

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM

LIBER II.

CAP. I.

De obitu beati Papæ Gregorii.

Ðyrrum tidum ꝥ ir ꝼir ꝑintep ⁊ rix hund ꝑintꝛa æꝼtep ꝥæꝛe oꝛihtenlican menniꝛcnýrre. ꝛe eadiga Papa Gꝛegoꝛiuꝛ æꝼtep ꝥon ðe he ꝥ ꝛetl ꝥæꝛe Romaniꝛcan cýꝛican ⁊ ꝥæꝛe Apoꝛtolican ꝥꝛeottýne ȝeaꝛ ⁊ rýx monað ⁊ týn ðaȝaꝛ ꝑulðeꝛlice heolð ⁊ ꝛehte. ða ꝥæꝛ ꝑoꝛꝥꝛeꝛeð ⁊ to ꝥam ecan ꝛetle ꝥæꝛ heoꝛonlican ꝑiceꝛ læðeð ꝥæꝛ ⁊

HIs temporibus, id est, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo quinto beatus Papa Gregorius postquam sedē Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ tredecim annos, menses sex, & dies decem glorioſissimè rexit, defunctus est, atq; ad æternam regni cœlestis sedem translatus. [De quo nos convenit (quia nostram, id est, Anglorum gentem de potestate Satanæ ad fidem Christi suâ industriâ convertit)latiorem in nostra historia Ecclesiastica facere sermonem, quem rectè nostrum appellare possumus & debemus Apostolum. Quia cùm primum in toto*orbe gereret Pontificatum,& conversis jamdudum ad fidem veritatis esset prælatus Ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam Christi fecit Ecclesiam,ità ut Apostolicum illum de eo liceat nobis proferre sermonem. Quia etsi aliis non est Apostolus, sed tamen nobis est. Nam signaculum Apostolatûs ejus nos sumus in Domino. Erat autem natione Romanus, ex patre Gordiano, genus à proavis non solùm nobile, sed & religiosum ducens. Deinde Felix ejusdem sedis Apostolicæ quondam Episcopus,vir magnæ glorię in Christo & Ecclesia ejus fuit atavus. Sed & ipse nobilitatē religionis non minore quàm parentes & cognati virtute devotionis exercuit. Nobilitatem verò illam, quam ad seculum videbatur habere, totam ad nanciscendam supernæ gloriam dignitatis divinâ gratiâ largiente convertit. Nam mutato repentè seculari habitu, monasterium petiit, in quo *tantâ perfectionis gratiâ cœpit conversari, ut (sicut ipse postea flendo attestari solebat) animo illius *labentia cuncta subtergressent, ut rebus omnibus quæ volvuntur emineret, ut nulla nisi cœlestia cogitare soleret, ut etiam retentus corpore ipsa jam carnis clausstra contemplatione transiret, ut mortem quoque quæ penè cunctis pœna est, videlicet ut ingressum vitæ & laboris sui præmium amaret. Hoc autem ipse de se non profectum jactando virtutum, sed deflendo potiùs defectum, quęm (ut referre consueverat) sibi per curam pastoralem incurrisse videbatur. Denique tempore quodam secreto, cum diacono suo Petro colloquens, enumeratis animi sui virtutibus priscis mox dolendo subjunxit. At nunc ex occasione curæ pastoralis secularium hominum negotia patitur, & post tam pulchram quietis suæ speciem terreni actûs pulvere fœdatur. Cúmque se pro condescensione multorum ad exteriora sparserit, etiam cùm interiora appetit, ad hæc proculdubio minor rediit. Perpendo itaque quid tolero, perpendo quid amisi, dúmque intueor illud quod perdidi, fit hoc gravius quod porto.Hęc quidem sanctus vir ex*magna humilitatis intentione dicebat.

Anno Dom. 605.

* corde. *W.* perperam.

* profectionis *T.*

*labentia. *W*

* magnæ. *Coll. Joan.*

Sed nos credere decet, nihil eum Monasticæ perfectionis perdidisse, occasione curæ pastoralis, imò potiorem tunc sumsisse profectum de labore conversionis multorum, quàm de propria quondam quiete conversationis habuerat, maximè quia & pontificali functus officio domum suam monasterium facere curavit. Et dum* primùm de monasterio abstractus, ad ministerium altaris ordinatus, atque Constantinopolim *apocrisarius ab Apostolica sede directus est, non tamen in terreno conversatus palatio propositum vitæ cœlestis intermisit. Nam quosdam fratrum ex monasterio suo, qui eum gratiæ germanæ charitatis ad Regiam urbem secuti sunt, in tutamentum cœpit observantiæ regularis habere: * videlicet ut eorum semper exemplo (sicut ipse scribit) ad orationis placidum litus, quasi anchoræ fune restringeretur, cùm incessabili causarum secularium impulsu fluctuaret: concussámque seculi actibus mentem, inter eos quotidie per studiosæ lectionis roboraret alloquium. Horum ergò consortio non solùm à terrenis est munitus incursibus, verumetiam ad cœlestis exercitia vitæ magis magísque successus. Nam hortati sunt eum, ut librum beati Job magnis involutum obscuritatibus mystica interpretatione discuteret; neq; negare potuit opus, quod sibi fraternus amor multis utile futurum imponebat. Sed eundem librum, quomodo juxta literam intelligendus, qualiter ad Christi & Ecclesiæ Sacramenta referendus, quo sensu unicuique fidelium sit aptandus, per triginta quinque libros expositionis, mirandâ ratione perdocuit. Quod videlicet opus in Regia quidem urbe apocrisarius inchoavit; Romæ autem jam factus Pontifex* implevit. Qui cùm esset adhuc Regia in urbe positus, nascentem ibi novam hæresim de statu nostræ resurrectionis, cum ipso quo exorta est initio, juvante se gratiâ Catholicæ veritatis attrivit. Siquidem Euticius ejusdem urbis Episcopus dogmatizabat, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria impalpabile, ventis aerique subtilius esse futurum. Quod ille audiens, & ratione veritatis, & exemplo Dominicæ resurrectionis probavit hoc dogma orthodoxæ fidei omnibus modis esse contrarium. Catholica etenim fides habet, quod corpus nostrum in illa immortalitatis gloria sublimatum, subtile quidem sit per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ, juxta exemplum Dominici corporis, de quo à mortuis suscitato, dicit ipse discipulis: *Palpate & videte, quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* In cujus assertione fidei, venerabilis pater Gregorius, in tantùm contra nascentem hæresim novam, laborare contendit, tantâ hac instantiâ, juvante etjam piissimo imperatore Tiberio Constantino comminuit, ut nullus exinde sit inventus, qui ejus resuscitator exsisteret. Alium quoque librum composuit egregium, qui vocatur Pastoralis, in quo manifestâ luce patefecit, * qualis ad Ecclesiæ regimen assumi, qualiter ipsi * rectores vivere, quâ discretione singulas quasque audientium instruere personas, & quantâ consideratione propriam quotidie debeant fragilitatem pensare. Sed & homilias Evangelii numero quadraginta composuit, quas in duobus codicibus æquâ forte distinxit; Libros etiam Dialogorum quatuor fecit, in quibus rogatu Petri diaconi sui, virtutes sanctorum, quos in Italia clariores nôsse vel audire poterat, ad exemplum vivendi posteris collegit, ut (sicut in libris Expositionum suarum quibus sit virtutibus insudandum edocuit) ità etiam descriptis sanctorum miraculis, quæ virtutum earundem sit claritas, ostenderet. Primam quoque & ultimam Ezechielis Prophetæ partem, quæ videbantur obscuriores, per homilias viginti duas, quantum lucis intus habeant, demonstravit. Excepto libello Responsionum, quem ad interrogationes sancti Augustini primi Anglorum gentis Episcopi, scripsit, ut & suprà docuimus, totum ipsum libellum his * inserentes historiis: libello quoque Synodico, quem cum Episcopis Italiæ de necessariis Ecclesiæ causis utilissimum composuit: & familiaribus ad quosdam literis. Quod eò magis mirum est, tot eum ac tanta condere volumina potuisse, quod penè omni juventutis suæ tempore (ut verbis ipsius loquar) crebris viscerum doloribus cruciabatur, horis momentisque omnibus fractâ stomachi virtute lassescebat, lentis quidem, sed tamen continuis febribus anhelabat. Verùm inter hæc dum solicitus pensaret, quia, Scripturâ teste, *Omnis filius qui recipitur, flagellatur*, quò malis præsentibus duriùs deprimebatur, eò de æterna certiùs præsumptione

* primò. *MS sing.*
* Apocrisarius, Episcopi legatus.
* Vide T. & Coll. Joan.
* explevit. T. W.
* L. Eutychius.
Luc. 24. 39.
* Pastores. W.
* quales. W. & Coll. Joan.
* inserentis W.

sumptione respirabat. Hæc quidem de immortali ejus dicta sint ingenio, quod nec tanto corporis potuit dolore restringi. Nam alii quidem Pontifices *construendis ornandísque auro vel argento Ecclesiis* operam dabant, hic autem totus erga *animarum lucra* vacabat. Quicquid pecuniæ habuerat, hoc sedulus dispergere ac dare pauperibus curabat, ut *justitia ejus maneret in seculum seculi, & cornu ejus exaltaretur in gloria:* ità ut illud beati Job veraciter dicere possit, *Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi*, quòd liberassem pauperem vociferantem & pupillum, cui non esset adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Justitiâ indutus sum & vestivi me sicut vestimento, & diademate judicio meo. *Oculus fui cæco, & pes claudo.* Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam diligentissimè investigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Et paulò pòst, *Si negavi*, inquit, *quid volebant pauperibus: & oculos viduæ expectare feci. Si comedi bucellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea: Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum.* Ad cujus pietatis & justitię opus pertinet etiam hoc, quod nostram gentem per prædicatores quos huc direxit, de dentibus antiqui hostis eripiens, æternæ libertatis fecit esse participem. Cujus fidei & saluti congaudens, quámque dignâ laude commendans, ipse dicit in expositione beati Job. Ecce lingua *Britanniæ*, quæ nihil aliud noverat quàm barbarum frendere, jamdudum in divinis laudibus* Hebræum cœpit Alleluia resonare. Ecce quondam tumidus, jam substratus sanctorum pedibus, servit oceanus, ejúsq; barbaros motus, quos terreni principes edomare ferro nequiverant, hos pro divina formidine sacerdotum ora simplicibus verbis ligant: & qui catervas pugnantium infideles nequaquam metueret, jam nunc fideles humilium linguas timet. Quia enim pręceptis, cœlestibus verbis, clarescentibus quoque miraculis, virtus ei divinæ cognitionis infunditur, ejusdem divinitatis terrore refrænatur, ut pravè agere metuat, ac totis desideriis ad æternitatis gloriam venire concupiscat. Quibus verbis beatus Gregorius hoc quoque declarat, quia sanctus Augustinus & socii ejus non solâ prædicatione verborum, sed etiam cœlestium ostensione signorum gentem Anglorum ad agnitionem veritatis perducebant. Fecit inter alia beatus Papa Gregorius, ut in Ecclesiis* beatorum Apostolorum *Petri & Pauli* super corpora eorum missæ celebrarentur. Sed & in ipsa missarum celebratione tria verba maximæ perfectionis plena super adjecit, *Diésque nostros in* TUA *pace disponas, atq; ab æterna damnatione* * NOS *eripi, & in electorum tuorum jubeas grege numerari* [* per Christum Dominum nostrum.]

Psal. 112. 9.

Job 29. 11.

* RR. Armach p. 333. l. 30. & 334. l. 10.

* Sanctorum. T. & C.

* B. Greg. hic docet orare ad Deum solum, non ad S. Petrum & Paulum, neque pro Petro aut Paulo, sed pro seipsis. NOS (inquit.)

* MS. Cot.

Heold he ⁊ rehte ða cýricean on þara Casera tidum Mauricі ⁊ *Uocati. ⁊ ðý æfteran geare þæs ýlcan Uocatis ꝥ he forðferde of þýssum life ⁊ ferde to þá soþan life þe on heofonum is. ⁊ his lichoma þæs bebýreged on Sce'. Petres cýricean beforan þam * husel portice ðý feorþan dæge *idus Martiarum. ⁊ he nu hþonne on þam ilcan bið on þuldre arisende mid oþrum hýrdum ðære halgan cýricean. ⁊ on his býrgenne is apriten þýsses gemetes býrgenleoð;

Rexit autem Ecclesiam temporibus imperatorum Mauritii & Focatis. Secundo autem ejusdem Focatis anno transiens ex hac vita migravit ad veram quæ in cœlis est vitam. Sepultus verò est corpore in Ecclesia beati Petri Apostoli ante secretarium die quarto iduum Martiarum: quandoque in ipso cum cæteris sanctæ Ecclesiæ pastoribus resurrecturus in gloria. Scriptúmq; est in tumba ipsius Epitaphium hujusmodi.

* Focati. & lin. prox. Focatis. C

* suð portice. B.

* iduum C.

Onfoh þu eorþe lichoman of þinum lichoman genumen. ꝥ ðu hine eft agýfan mæge þonne hine God liffæsteð;

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,

Reddere quod valeas vivificante Deo.

* upp heonan B.

Se gast * up heofon gefohte. nænig gefealð deaðes him fceððaþ. þam ofþes liffes. fe fýlfa deað meist fegð; Ðæs hean Biscopes leoma on fýfre býfigenne fýndon betýned. fe fýmle leoflað gehpæs on unfim godum; 7 ðaþmfa hungup he ofefpfýþde mid mettum. 7 heofna cýle mid hpæfle. 7 he mid halgum monungum faule fþam þeondum gefcýlde. 7 he mid ðæde gefýlde fpa hpæt fpa he mid pofde læfde. þæs he gefýnelico pofd fppecende þ he liffes býfren pæne haligra manna. to Cpiste he *Angle gehpýfþde mid apfæstnýfre lafeofdomes. þis gefin. 7 þýfrum * gelic. þeos gýmen. 7 ðus ðu hýfde ðýdest. þ ðu Ðpihtne bpohtest mycel gestreon haligra faula. þýfrum figofum þu Godes B'. blissian mihte. fofðon þu finfa peofica ece mede butan ende nimest;

* ealle. B.

* gelis. B.

Nis us fonne fe hlisa to fofffigienne þe be þam eadigan Gpegofie þuph ýlofa manna fegene to us becom. fof hpýlcum intingan he monad pæne þ he fpa geofnfulle gýmenne ðýde ymb ða hæla upe þeode; decgeaþ hi þ fume dæge þides nipan come * cýpe men of Bpýtene. 7 monig cepe þing to ceap fstode bpohte. 7 eac monige coman to býcgeanne þa þing; Ða gelamp hit þ Gpegofius betpýh ofþe eac þýdes com. 7 þa gefeah betpih ofes þing cepe cnihtas þæt gefette pæfon hpites lichoman 7 fægenes andlitan men. 7 æþelice gefeaxe. þa he þa hi gefeah 7 beheold. þa fpægin he of hpýlcum lande ofþe of hpýlcepe þeode hi bpohte pæfon. Sade him man þ hi of Bpeotene ealonde bpohte pæfon. 7 þæs ealondes bigengan fpýlcne anfýne men pæfon. eft he fpegn hpæþes þa ýlcan land leode

* upp heonan B.

* ealle. B.

* gelis. B.

* cipmen. B.

Nec silentio prætereunda *opinio, quæ de Beato Gregorio traditione majorum, ad nos usq; perlata est, qua videlicet ex causa admonitus tam sedulam erga salutẽ nostræ gentis curam gesserit. Dicunt, quia die quadam cùm, advenientibus nuper mercatoribus, multa venalia in forum fuissent collata, multi ad emendum confluxissent, & ipsum Gregorium inter alios advenisse, ac vidisse inter alia pueros venales positos, candidi corporis, ac venusti vultûs, capillorum quoque formâ egregiâ. Quos cùm aspiceret, interrogavit (ut aiunt) de qua regione vel terra essent allati: dictúmq; est quòd de Britannia insula, cujus incolæ *tales essent aspectu. Rursus interrogavit, utrum iidem insulani Christiani, an

* relatio. W.

* tales erant aspectûs, W.

Spiritus astra petit, lethi nil jura nocebunt,
Cui vitæ alterius mors magis ipsa via est.
Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulchro,
Qui innumeris semper vivit ubique bonis.
** Esuriem dapibus superavit, frigora veste,* * Sax. paupertum esuriem.
Atque animas monitis texit ab hoste sacris.
Implebátq; actu, quicquid sermone docebat,
Esset ut exemplum, mystica verba loquens.
Ad Christum Anglos convertit pietate magistrâ,
[Acquirens fidei agmina gente nova.] * Sic MS. sing
Hic labor, hoc studium, hæc tibi cura, hoc pastor agebas,
Ut Domino offerres plurima lucra gregis.
*Hisque Dei * consul factus, latare triumphis.* * Sax. Episcopus.
Nam mercedem operum jam sine fine tenes.

Cpistene

Cristene þæron. þe hi þa gyt
*on hæþenna gildum lifdon. Ben.
* on hæþennyſſe gedpolum lif-
dan; Cp' him mon to ⁊ ſæde. ꝥ
hi þa get hæþene þæron. ⁊ he þa
of innepeardre heortan ſpiþe
ſporete ⁊ þuſ cp'. Pala pa ꝥ iſ
ſarlic ꝥ ſpa fæger feorh. ⁊ ſpa
leohteſ ⁊plitan men ſceolan
agan ⁊ beſittan þyſtra ealdor;
Eft he frægn hpæt ſeo þeod
nemned pære þe hi of coman. þa
andſpareде him mon ꝥ hi Engle
nemde þæron. cpæþ he. Pel ꝥ ſpa
mæg. forþon englelice anſyne
hi habbaþ. ⁊ eac ſpylce gedafe-
naþ ꝥ hi engla efenyrfepeardaſ
on heofonum ſin; Ða gyt he
furþor frægn. ⁊ cpæþ. hpæt hat-
te ſeo mægþ þe þaſ cuihtaſ hi-
der of gelædde þæron. þa ⁊ſpa-
rede him mon ⁊ cpæþ. ꝥ hi Dere
nemde þæron; Cp' he. pel ꝥ iſ
cpeden Dere de ira eruti. hi ſcu-
lan beon of godeſ yrre abrode-
ne. ⁊ to Criſteſ mildheortneſ-
ſe gecygde. þa gyt he acfade
hpæt heora cyning haten pære.
⁊ him mon ⁊ſpareде ⁊ cp'. ꝥ he
Elle haten pære. ⁊ þa pleogede
he mid hiſ pordum to þam na-
man ⁊ cpæð. Alleluia. ꝥ gedafe-
nað ꝥ te Godeſ lof ureſ ſcyp-
pendeſ on þam dælum ſungen ſi.
⁊ he þa ſona eode to þam B'. ⁊ to
þam Papan þæſ Apoſtolican ſet-
leſ. forþan he ſylfa ða gyt ne
þæſ B'. geporden. bæd hine ꝥ he
Angel þeode on Breotene on
ſende hpylce hugu lareopaſ. ꝥ
ðurh ða hi to Criſte gecyrde
beon mihton. ⁊ cp' ꝥ he ſylfa
gearo pære mid Godeſ fultume ꝥ peorc to gefremmanne.
gif þam Apoſtolican Papan ꝥ licode. ⁊ ꝥ hiſ pilla pære. ⁊
hiſ lyfneſſe; Ða ne polde ſe Papa ꝥ *geþafigean ne þa burh-
*geþafian. C.
pare þon ma. ꝥ ſpa æþele per ⁊ ſpa geþungen. ⁊ ſpa gelæ-
red ſpa feor ſram him gepite; Ac he ſona hraþe þæſ þe he

paganis adhuc erroribus eſſent implicati: Dictúmque eſt, quòd eſſent pagani. At ille intimo ex corde longa trahens ſuſpiria, Heu proh dolor! inquit, quòd tam lucidi vultûs homines tenebrarum auctor poſſidet, [tantáque gratia frontis conſpicui mentem ab interna gratia vacuam* geſtat.] Rurſus ergo interrogavit, quod eſſet vocabulum gentis illius: Reſponſum eſt, quòd Angli vocarentur. At ille, bene, inquit; Nam & Angelicam habent faciem, & tales Angelorum in cœlis decet eſſe cohæredes. Quod (ait) habet nomen ipſa provincia, de qua iſti ſunt allati? Reſponſum eſt, quòd Deiri vocarentur iidem provinciales. At ille, bene, inquit, Deiri: de ira eruti, & ad miſericordiam *Chriſti* vocati. Rex provinciæ illius quomodo vocatur: Reſponſum eſt, quòd Elle diceretur. At ille, alludens ad nomen, ait, Alleluia, laudem Dei creatoris illis in partibus oportet cantari. Accedénſque ad Pontificem Romanæ & Apoſtolicæ ſedis (nondum enim erat ipſe Pontifex factus) rogavit, ut genti Anglorum in Britanniam aliquos verbi* miniſtros, per quos *ad Chriſtum* converteretur, mitteret; ſeipſum paratum eſſe in hoc opus Domino cooperante perficiendum, ſi tamen Apoſtolico Papæ hoc ut fieret, placeret. Quod dum perficere non poſſet, quia etſi Pontifex concedere illi quod petierat voluit, non tamen cives Romani *ut tam longè ab urbe ſecederet, potuere permittere. Mox vt ipſe Pontificatûs officio functus eſt, perfecit opus diu deſideratum. Alios quidem * prædicatores mittens, ſed ipſe prædicationem ut* fructificaret, ſuis exhortationibus ac precibus adjuvans. [Hęc juxta opinionem quam ab antiquis accepimus, hiſtoriæ noſtræ Eccleſiaſticæ inſerere optimum duximus.]

* Sic MS. ſing.

* Sax. Doctores.

* Sax. Ut vir tam nobilis, tam illuſtris, támque doctus, &c.

* Sax. Doctores.

* Sax. fructificaret Dei voluntati & gentis Anglicanæ inſtitutioni ſive conſilio.

*gehal-gode.B. *æp pil-node.B. * nem-nedon. B.

bisceop * gesponden wæs. þ he gesemede þ seonc þ he *lan-ge wilnade. ⁊ þa halgan lareowas hider onsende. þe se æp be-foran * wæron. ⁊ he Scs Gregorius mid his þrýmnýssum ⁊ mid his gebedum wæs gefultumiende þ heora lar wære wæstmberende to Godes willan ⁊ to wæde Angel cynne;

Cap. 2.

Ut Augustinus Britonum Episcopos pro pace Catholica etiam miraculo cœlesti coram eis facto monuerit, quæve illos spernentes ultio secuta sit.

Ða wæs þ Agustinus se Biscop mid Æðelbyhtes fultume wæs cyninges gelaðode to his sprǽce Brýtta Biscopas ⁊ lareowas on wæne stowe þe * aac.C. mon nemneð Agustinus* ac on Bricna gemære ⁊ West Sexna· ⁊ hi ða ongunnon mid broðorlice lufan hi manigean ⁊ læran þ hi rihte sibbe ⁊ lufan betwih him hæfdon. ⁊ gemæne þin forþe dihtne onfenge godcunde lare to læranne on Angel þeode. ⁊ hi * ne hi him hýran ne woldan; Ne *rih- poloon te Eastran healdan on heora C. tid. ge eac monig oðer þing þæ-re cyniclican annesse hi ungeli-ce þiwenworð hæfdon; Ða hi ða hæfdon lange sprǽce ⁊ gesliton ymb ða ding. ne hi Agustinus * þrým. larum ne hiw benum. ne hiw *þre- C. am ⁊ hiw gesetena ænige þinga geþafigean woldan. ac hi heora seolfra þeawas ⁊ gesetnysse betran lettan. þonne hi gewræden eallum Cristes cyricean geond middan geard; Ða se halga fæder Agustinus dýrnes gepinfullan gesliten ende ge-* rice.B sette. ⁊ dus cw'; Utan biddan * hwylcum se-gum to esel-stanne sý.B. Ælmihtine God þe de eaðian deð anmodanin hiw fæder'hure. þ he geeadmodige us ⁊ getacnige mid heofonlicum wundrum. hwylc gesetnysse to sylicanne sý to ingange his rices; Læde mon hider to us sumne unclumne man. ⁊ þurh hwylces bene hwa he gehæled

Interea Augustinus adjutorio usus *Ethelberti Regis convocavit ad suum colloquium Episcopos sive doctores proximæ Britonum provinciæ, in loco ubi usque hodie [linguâ Anglorum] Augustines ac, [id est, robur Augustini] in confinio *Wicciorum & Occidentalium Saxonum appellatur: Cœpítque eis fraternâ admonitione suadere, ut pace Catholicâ secum habitâ, communem evangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent. Non enim Paschæ diem dominicum suo tempore, [sed à decima quarta usque ad vigesimam lunam observabant. Quæ computatio octoginta quatuor annorum circulo continetur.] Sed & alia plurima unitati Ecclesiæ contraria faciebant. Qui cùm longâ disputatione habitâ, neque precibus, neque hortamentis, neq; increpationibus Augustini ac sociorum ejus assensum præbere voluissent, sed suas potiùs traditiones universis quæ per orbem sibi in Christo concordant Ecclesiis præferrent, sanctus pater Augustinus hunc laboriosi ac longi certaminis finem fecit, ut diceret: Obsecremus *Deum* qui habitare facit unanimes in domo patris sui ut ipse nobis insinuare cœlestibus signis dignetur, quæ sequenda traditio: quibus sit viis ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger: & per cujus preces fuerit curatus,

* Æthilberchti. C.

* Vectiorum. *Edit. Col.* Victiorum *vel hodie* Wigornienſium, *ſive* Worceſtrenſium.

ſi ðýſſeſ ȝeleaꝼa ⁊ ꝼýꝼcneſ ſi ȝelýꝼeð Goðe ⁊ ꝼenȝe. ⁊ eallum to ꝼýliȝeanne; Ða ȝeþaꝼeðon ꝥ uneaþe þa hiſ ȝeſacan. þa læðde mon ꝼoꝼð ſumne blindne mon oꝼ Anȝel cýnne. ꝼæſ he æꝼeſt læðeð to Bꝼýtta biſcopum. ⁊ he nænige hæle ne ꝼꝼoꝼꝼe þuꝼh heoꝼa * ſeȝnunȝe onꝼenȝ. ða ætnýhſtan ꝼæſ Aȝuſtinuſ mid ꝼihtꝼe nýðþeaꝼꝼnýſſe ȝebæðeð. * aꝼeſ. ⁊ ȝebiȝðe hiſ cneoꝼa. bæð Goð Fæðeꝼ ſElmihtiȝne ꝥ he þam blindan men ȝeſýhþe ꝼoꝼȝeaꝼe. ꝥ te he ðuꝼh Aneſ manneſ licumlice onlýhtneſſe on moniȝꝼa ȝeleaꝼſumꝼa heoꝼtan ðæſ ȝaſtlican leohteſ ȝýꝼe onbæꝼnde; Ða ſona butan * ýldinȝe ꝼæſ ſe blinda man onlýhteð. ⁊ ȝeſýhþe onꝼenȝ. ⁊ ſe ſoþa boða ðæſ hean leohteſ Aȝuſtinuſ ꝼæſ ꝼꝼam him eallum boðað ⁊ heꝼeð; Ða anddettan eac Bꝼýttaſ ſceomiende ꝥ hi onȝeaton ꝥ ꝥ ꝼæꝼe ſoþꝼæſneſſe ꝼeȝ ðone ðe Aȝuſtinuſ boðade. Cꝼæðon hꝼæþeꝼe ꝥ hi ne mihtan butan heoꝼa leoða ȝeþaꝼunȝe ⁊ leaꝼnýſſe heoꝼa ealde ðeaꝼaſ onſcunian ⁊ ꝼoꝼlætan; Bæðon ꝥ eꝼt oþeꝼ ſeonaþ ꝼæꝼe ⁊ hi þonne ꝼoldan mid ma heoꝼa ꝼitena ȝeſecean; Ða ſe ða ȝeſeteð ꝼæſ. coman ſeoꝼan Bꝼýtta biſcopaſ ⁊ ealle ða ȝelæꝼeðeſtan men þa ꝼæꝼon ſꝼýþeſt oꝼ Baancoꝼona býꝼiȝ. ðæꝼe tide Dinoþ ꝼæſ haten þæſ mýnſtꝼeſ Abbað; Ða hi ða to ðam ȝemote ꝼeꝼðon. ða coman hi æꝼeſt to ſumum Ancꝼan ſe ꝼæſ mid him haliȝ ⁊ ꝼiſ. * ꝼꝼunan hine ⁊ acſeðon hꝼæþeꝼ hi ſceoldan to Aȝuſtinuſ laꝼe heoꝼa ȝeſetnýſſe ⁊ heoꝼa ðeaꝼaſ ꝼoꝼlætan; Ða anðſꝼaꝼeðe he him. ȝiꝼ he Goðeſ man ſi ꝼýliȝeað him; Cꝼæðon hi to him. be hꝼon maȝon ꝼe ꝥ ꝼitan hꝼæþeꝼ he ſi; Cꝼ he Dꝼihtꝼ ſýlꝼa cꝼ on hiſ Goðſpelle. Nimað ȝe min * ȝeoc oꝼeꝼ eoꝼ ⁊ leoꝼniaþ

*ſenunȝe. B. & C. *annon pro* ðenunȝe *respondet enim Lat. ministerio*

* aꝼaſ. B. & C.

* eldenne. C.

* ꝼꝼinon. C.

* ȝeoc. B. & C. *sed MS. Cant.* ꝼoꝼð.

hujus fides & operatio Deo devota atque omnibus sequenda credatur. Quod cùm adversarii inviti licèt concederent, allatus est quidam de genere Anglorum oculorum luce privatus qui cùm oblatus Britonum * sacerdotibus nil curationis vel sanationis horum ministerio perciperet, tandem Augustinus justâ necessitate compulsus flectit genua sua ad PATREM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, deprecans ut visum cæco [quem amiserat] restitueret: & per illuminationem unius hominis corporalem, in plurimorum cordibus fidelium spiritalis gratiæ lucem accenderet. Nec mora, illuminatur cæcus, ac verus summæ lucis præco ab omnibus prædicatur Augustinus. Tum Britones * confitentur quidem intellexisse se, veram esse viam justitiæ quam prædicaret Augustinus, sed non se posse absq; SVORUM CONSENSU ac LICENCIA priscis abdicare moribus. Vnde postulabant, ut secundò synodus * pluribus advenientibus fieret. Quod cùm esset statutum, venerunt (ut perhibent) septem Britonum Episcopi, & plures viri doctissimi maximè de [nobilissimo eorum monasterio, quod vocatur linguâ Anglorum] Bancornaburg: cui tempore illo * Dinooth Abbas præfuisse narratur; qui ad præfatum ituri concilium, venerunt primò ad quendam virum sanctum ac prudentem, qui apud eos anachoreticam ducere solebat vitam: consulentes, an ad prædicationem Augustini suas deserere traditiones deberent: Qui respondebat, Si homo Dei est, sequimini illum. Dixerunt: Et unde hoc possumus probare; Et ille. Dominus inquit, ait: *Tollite jugum meum su-*

* *Sax.* Episcopia.

Ephes. 3. 4.

* *Sax.* Brit. pudefacti.

Sax. absque suæ GENTIS permissione & licentia.

* *Sax.* pluribus Senatorum suorum.

* Dinoot. C. & W.

Matth. 11. 29.

ornia ð æt me ꝥ ic eom milde ⁊ eaþmodre heortan. ⁊ nu gif Agustinus is milde ⁊ eadmodre heortan. ðonne is gelýfed ꝥ he Cristes geoc bere ⁊ eop lære to berenne; Gif he ðonne is unmilde ⁊ oferhýdig ðonne is cuð ꝥ he nis of Gode. ne ge his worda gýman; Cwædon hi eft be hwon magon we ðis gesceaðwitan. Cw' he geseoþ ge ꝥ he ærest mid his gefernum to ðære sinoþ stowe cýmeþ ⁊ gesiteþ. ⁊ gif he arisеþ to geanes eop ðonne ge cumen ðonne witaþ ge ꝥ he biþ *Cristen ðeop. ⁊ geeadmodlice his word ⁊ his lare gehýrað; Gif he ðonne eop *forhogige ⁊ eop ne wýlle arisan togeanes mid ðý eower ma is. si ðonne he fram eop *forhogod. Hwæt hi dýdon swa swa he cw'. ða ða hi coman to ðære Sinoþ stowe; sæt se arce B'. Agustinus on † sotole. ða hi ða gesawon ꝥ he ne aras for him. þa wæron hi sona ýrre geworðene. ⁊ hine * oferhýdigne tealdon ⁊ eallum his wordum wiðcwædon ⁊ wiþwunnan. Cw' he se heah bisceop to him on monegum þingum gewiþerwearde wæron urum gewunan ⁊ ealra Godes cýricean swa. And hwæðere gif ge on ðýssum ðrim þingum me hýrsume beon wýllaþ. ꝥ ge ærest rihte Gastran weorþian on heora tid. ⁊ ꝥ ge þa ðenunge fulwihte ðurh ða we beoð Gode to bearnum acende. æfter ðeawe ðære halgan Romaniscan cýricean. ⁊ ðære Apostolican * gefýllan. And ꝥ ðridde ꝥ ge Angel ðeode ætgæðere mid us Drihtnes word bodie. ealle oþere þing ða ðe gedoð þeah ðe urum þeawum wiþerwearde sýnd we geðýldelice aræfnaþ. Cwædon hi ꝥ he nænig þýssa don woldan ne hine for arce B'. habban woldan. sprræcon him betweonan. gif he nu for us arisan ne wolde. mýcle ma gif we him underþeodde beoþ.

* Cristes. B.
* oferhogie. B.
* oferhogod. B.
† seotole. C.
* oferhigdon. C.
* gefilledness. B.

per vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Si ergò Augustinus ille mitis est & humilis corde, credibile est quia jugum Christi & ipse portet, & vobis portandum offerat. Sin autem immitis ac superbus est, constat quia non est de Deo, neque nobis ejus sermo curandus. Qui rursus aiebant: Et unde vel hoc dignoscere valemus; Procurate, inquit, ut ipse prior cum suis ad locum synodi adveniat, & si vobis appropinquantibus assurrexerit, scientes quia famulus Christi est, obtemperanter illum audite. Sin autem vos spreverit, nec coram vobis assurgere voluerit, cùm sitis numero plures, & ipse spernatur à vobis. Fecerunt ut dixerat. Factúmque est, ut venientibus illis sederet Augustinus in sella. Quod illi videntes, mox in iram conversi sunt eúmque notantes superbiæ, cunctis quæ dicebat contradicere LABORABANT. Dicebat autem eis, quòd in multis quidem nostræ consuetudini, imò universalis Ecclesiæ contraria geritis: & tamen si in tribus his mihi obtemperare vultis, ut Pascha suo tempore celebretis, ut ministerium baptizandi (quo Deo renascimur,) juxta morem Sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ compleatis, ut genti Anglorum unà nobiscum VERBUM DOMINI prædicetis, cætera quæ agitis quamvis moribus nostris contraria, æquanimiter cuncta tolerabimus. At illi nihil horum se facturos neque illum pro Archiepiscopo habituros esse respondebant. Conferentes ad invicem, quia si modò nobis assurgere noluit, quantò magis si ei SUBDI cœperimus, jam nos pro

beoþ. he uſ ꝼoꝛ noꝼiht ꝼoꝛhýgeþ. ðа ſe Goðeſ ꝼeꝛ Scſ· Aguſtinuſ iſ ſæð ꝥ he beotigende ꝼoꝛecꝼæðe; Giꝼ hi ſibbe mið Goðeſ mannum onꝼon ne ꝼolðan. ꝥ hi ꝼæꝛon unſibbe ⁊ geꝼeoht ꝼꝛam heoꝛa ꝼeonðum onꝼonðe. ⁊ giꝼ hi on Angel cýnne liꝼeſ ꝼeg boðian ne ꝼolðan ꝥ hi þonne ꝼæꝛon þuꝛh heoꝛa handa ðeaþeſ ꝼꝛæc þꝛoꝼiende; And ꝥ ðuꝛh eall ſꝼa ſe Goðeſ ꝼeꝛ ꝼoꝛe cꝼ. ꝛihte Goðeſ ðome geꝼoꝛðen ꝼæſ. ⁊ ſona hꝛaþe æꝼteꝛ ðýſſum. ꝥ Æðelꝼꝛiþ Engla cýning be ðam ꝼe æꝛ ſꝼꝛecon. geſomnoðe mýcele ꝼýꝛð ⁊ ða gelæððe to Legaceaſtꝛe. ⁊ ðæꝛ ꝼið Bꝛittum geꝼeaht. ⁊ ꝥ mæſte ꝼæl geſlogan þæꝛe tꝛeoꝼleaſan þeoðe. mið þý he ꝥ ongan þa geſeah he Æðelꝼꝛiþ ſe cýning heoꝛa ſaceꝛðaſ ⁊ biſceopaſ ⁊ munecaſ ſunðoꝛ ſtonðon ungeꝼeꝼnaðe on gehældꝛan ſtoꝼe ꝥ hi ſceolðan ꝼoꝛ heoꝛa campꝼeꝛeð gebiddan ⁊ to Goðe ðingian. ꝼꝛægn he ⁊ acſoðe hꝼæt ꝥ ꝼeꝛoð ꝼæꝛe. ⁊ hꝼæt hi ðæꝛ ðýðon; Ða he ða ongeat ðone intingan heoꝛa cýmeſ. cꝼ. he. ða hꝼæt ic ꝼat. giꝼ hi ꝼið uſ to heoꝛa Goðe clýꝼiað ðeah þe hi ꝼæꝼen ne beꝛan· ꝥ hi ꝼið uſ ꝼeohtað. ꝼoꝛþon hi uſ mið heoꝛa ꝼiþeꝛꝼoꝛðum on benum ⁊ ꝼiꝛineſſum ehtað. het ða ſona æꝛeſt*on hi cýꝛꝛan ⁊ ſlean. ſecgað men ꝥ ðæſ ꝼeoꝛoðeſ ꝼæꝛe tꝼelꝼ hund*. ⁊ heoꝛa ꝼiꝼtig þuꝛh ꝼleam on ꝼeg loſeðon. ⁊ he ſꝼa þa oþeꝛ ꝼeꝛoð þaꝛa manꝼullan þeoðe ꝼoꝛnam ⁊ ꝼoꝛðilgaðe. na læſ butan mýcelꝛe ꝼonunge hiſ ꝼe-

* on hi ꝼon. B.
* xii. hund gelæꝛeðꝛa manna. B.

nihilo contemnet. Quibus vir Domini Auguſtinus FERTUR MINITANS prædixiſſe, quia ſi pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hoſtibus forent accepturi. Et ſi nationi Anglorum noluiſſent VIAM VITÆ prędicare, per horum manus ultionem eſſent mortis paſſuri. Quod ita per omnia (ut prędixerat) divino agente judicio patratum eſt. Siquidem poſt hæc ipſe, de quo diximus, Rex Anglorum [fortiſſimus] Ethelfridus, collecto grandi exercitu ad *civitatem Legionum [quæ à gente Anglorum Legaceſter, à Britonibus autem rectiùs Carlegion appellatur,] maximam gentis perfidę ſtragem dedit. Cúmque bellum acturus videret ſacerdotes eorum, qui ad exorandum DEUM pro milite bellum agente convenerant, ſeorſum in tutiore loco conſiſtere: ſciſcitabatur qui eſſent ii quídve acturi illò conveniſſent? [Erant autem plurimi eorum de monaſterio*Bangor, in quo tantus fertur fuiſſe numerus monachorum, ut cùm in ſeptem portiones eſſet cum prępoſitis ſibi rectoribus monaſterium diviſum, nulla harum portio minùs quàm trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum ſuarum vivere ſolebant. Horum ergò plurimi ad memoratam aciem, peracto jejunio triduano, cum aliis orandi cauſâ convenerunt, habentes defenſorem nomine Brocmalium qui eos intentos precibus à Barbarorum gladiis protegeret.] Quorum cauſam adventûs cùm intellexiſſet rex Ethelfridus, ait; Ergò ſi adverſùm nos ad DEUM ſuum clamant, profectò & ipſi, quamvìs arma non ferant, contra nos pugnant, qui *adverſis nos in precationibus * perſequuntur. Itaque in hos primùm arma verti jubet, & ſic cęteras nefandæ militiæ copias, non ſine magno exercitûs ſui damno, delevit. Extinctos in ea pugna ferunt [de his qui ad orandum venerunt,] viros circiter mille ducentos, & ſolùm quinquaginta fugâ eſſe lapſos. [Brocmail ad primum hoſtium adventum cum ſuis terga vertens, eos quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladiis reliquit.]

RR. Armach. p. 161. l. 15.

* RR. Armach p. 133. l. 8.

* adverſùs. T. adverſùm. W.
* Sax. & execrationibus.

oneder. ⁊ rra pær gerÿlled re
pitedom dær halgan B'. Agurtinur þ hi rceoldan þor heora
getheoplearnÿrre hpilendlicre
þorþÿrde þræc þhorian. þorþon
hi æp da gelæredan gedeahte
heora ecre hælo þorhogodon;

Sícque completum est præsagium sancti Pontificis Augustini, [b quamvìs ipso jam multo antè tempore ad cœlestia regna sublato,] ut etiam temporalis interitûs ultionem sentirent perfidi; quòd oblata sibi perpetuæ salutis consilia spreverant.

NOTÆ.

a Absque suorum consensu ac licentia, *&c. Simultatis hujus inter Proto-Archiepiscopum Cantuariæ Augustinum, & Monachos Britanniæ Bangorenses (quorum cædis autorem, sive hortatorem exstitisse Augustinum, quibusdam credibile videtur) originem sic describit Poeta semi-Saxo, & Pontificius, his verbis;*

MS. Coll. Tr. pag. 164. l. 7.

Seint Austin par pel ÿpaid. þ hape beleue par god.
Ac na deler he ham enioÿnede bocrumpnerre to do.
To de ærcebirrchop of Cantebupi ⁊ to englirche men alro. *&c.*
Dat þhanne hi hadde hamrulue ærcebirrchop ⁊ Kinz.
Hi ne rcholde to englirche polc abope pizt no þinz.
Uor englirche men ⁊ Saxonr hape lond ham binome.

Sic ad sensum verto;

* Bangorensium.
† Augustinus.
† amica regibus.

Novit & agnovit monachorum * dogmata † Præsul:
Cur non ignovit? Quòd non cognovit †amica
Turba sacerdotum, antiqui moderamina regni
Romani imperio submittere; & hostibus Anglis.
Hoc scelus esse docent monachi, Deponere Regem
Pontificémq; suum: nec acerbus Saxo Britannis
Queis terram abripuit, tristes renovabit habenas.

Sed hoc imprimis notandum, Quòd noluerint Monachi Bangorenses, Absq; suorum consensu ac licentia, *imò ut Rex Aluredus præclarè insinuavit,* Absque suæ Gentis & *Senatorum imprimis suffragio, *ab antiquis Ecclesiæ Britannicæ ritibus discedere.*

* Vide Sax. pag. 111. lin 29. 33.

b Quamvìs ipso jam multò antè ad cœlestia regna sublato: *Hæc de obitu Augustini historia, valde turbida Regi Aluredo visa est. Verba isthæc supposititia esse * viri magni contendunt: antiquitatem tamen sapere, codices MS. omnes vetustissimi, quos consului, testantur; Saxo tamen omisit, quia cap. sequenti, adinitium, Augustinum adhuc viventem, & duos Episcopos, Mellitum & Justum consecrantem describit. Historia, inquam, hæc cùm materiâ, tum formâ difficilis videtur.*

* Episc. Justus, post illum RR. Archiepisc. Matth. Parkerus in marg. cod. Sax. Bibl. publ. Cantab illum secutus Josselinus in Antiquit. Brit. p. 8.

Primò ratione materiæ. Rex enim, & post illum præclari viri, Augustinum ad eadem Monachorum vitia esse opinati sunt. Hinc cap. 2. dum Lat. codex ait, [Siquidem posthæc *] scil. Augustini concilium cum Monachis habitum: Sax. illustrat.* * ⁊ rona hpaðe æfter ðÿrrum. *& perquàm citò (vivente Aug.) Ethelbertus monachis hanc stragem dedit. Sic quoque hæc verba Augustinum jam mortuum asserentia, Saxo prætermisit.*

* sc. hoc ipso cap.

*Secundò ratione formæ, sive modi, mirum enim est Chronologorum principem, Ven. Bedam tam accuratè * mensem & diem, defuncti Augustini apposuisse, quasi menologium, imò & diarium magis quàm annales descripturum, tamen annum ipsum, quasi nimiam lucem huic historiæ inviderit, tenebris obruisse. Materiam, ut videtis, Regia manus sanavit; sed formam (scil. de anno quo moritur, annali huic restituendo) sanare non potuit; sic enim versio Sax. Latinam presso pede secuta necessariò claudicat.* Forhfered þær da dÿ dæge reptima Kl'. Juniar on dær ylcan cyninger rice; *hoc est, defunctus erat die septimo Kal. Junii. sed quo anno nusquam omnino comparet: Ergò codex Lati-*

* Lib. 2. ad finem cap. 3.

nus

*nus quod obiter notandum ætate Regis Aluredi, eadem quâ hodie difficultate, laborabat ante Bedam, sed *cenotaphii autoribus, non Bedæ, hoc vitio vertendum.* * *Lib. 1. cap. 3.*

Quamvis ipso, &c. *Angl.* Although himself long before that, was taken out of this life to the kingdome of heaven: *curiosa hæc dubitationis solutio, per* [Quamvis] *dubitare magis docet. Ergò Thomas Stapeltonus in versione sua Anglicana particulam* [quamvis] *prudens celat:* who was himself long before, *Qui fuit ipse multò, &c. Sic ille. non ità ut Lat.* who ꝺoꝺwyꝺ hꝺ ꝺꝺyꝺ was himself, *&c. quasi diceret, Quamvis videtur Augustini consilium ad vaticinium suum explendum desiderari, ille tamen multò antè tempore ad cælestia regna sublatus est. Sed de rei veritate Chronologiam videamus.*

Venerabilis Beda in * *Epitom. ait, anno 596 huc venisse Augustinum, & ante mortem Ethelberti, quæ incidit in annum* * *613. at Sax. 616 obiisse.* * *Vide etiam lib. 1. cap. 23.* * *lib. 2. cap. 5.*

* *MS. Coll. Ben. & in fine MS. Trin. Col. falsò Asserio Menevensi adscripto.* * *Matth. Westm. Chichestr. MS. Bibl. pub. Cantabrig.* * *Rogerus de Diceto, 16. Fasti Saviliani annos illum 15 aut 16 hic sedisse perhibent; ut anno Dom. 612 vel 613 expirasse videatur.*

At cædes Bangorensium juxta Chronologos circa annum Dom. * *603.*

Augustinus ordinavit Mellitum & Justum, †*604. & ut Sax.* æfter þyſſum. †*Bed. lib. 2. c. 3*

scil. post interitum Bangorensium quæ circa annum 603. fuisse constat.

Ad pugnam hanc superstitem Augustinum probare velint autores etiam Pontificii, ut illum cædis suasorem & proinde autorem constituant. * *Essebiensis Monachus in Merlinum commentator sic, in verba Merlini.* DELEBITUR ITERUM RELIGIO, *sic inquit;* Per Gormundum vel per Augustinum, qui fecit occidi 1200 Monachos in Bangor Walliæ, eò quòd non obedierunt * fibi in concilio. *Sic ille.* * *MS. Col. Ben.* * *L. ei.*

Nicolaus Trivet Frater Domin. in R. Ethelbertum ab Augustino baptizatum, sic, Adelberd Roy de Kent trop corouce entisa Ethelfrid Roy de Northumbre è les autres Rois de Sessons—— pour ceo qu'l auoit despit Seint Augustin. *Ethelbertus Rex Cantii valde commotus, Ethelfridum Regem Northanumbriæ, aliósque Saxonum Reges pellexit--- quia Augustinum in concilio spreverant.* * *Dom. Henr. Spelm. Concil. p. 111.*

* *MS. Bibl. Publ. Cantab. pag. 167.* * *Galfridus Monumetensis sic:* Edelbertus Rex Kantiorum, ut vidit Britones dedignantes subjectionem Augustino facere, & eosdem subjectionem suam spernere; Northambrorum, & cæteros Saxonum Regulos instimulavit, ut collecto grandi exercitu in civitatem Bangor Abbatem Dionoth, & cæteros clericos, qui eos spreverunt, perditum irent. *Sic Galfr. M. mitto alios.*

Sed meminerint Lectores Bedæ, illum velle pro candore suo, Augustinum suum, quem virum Dei, & Sanctum Pontificem appellat, hac cæde purgare. Nec judicavit Venerabilis Beda, Gregorii Vicarium, Gregis Sicarium: Et futuræ Ecclesiæ Anglicanæ conversorem, præsentis Britannicæ eversorem exstitisse. Sed & alii, qui Augustino favent consulendi: incidit in * *tempora turbida: vidit totam Bangorensium viciniam civili bello ardere; nec mirum, si incolarum quoque, absque Regum Ethelberti, & Ethelfridi, post Deum, patrocinio, interitum* prævideritatque prædixerit. *Ambivit, pro certo, Regum ipsorum & Sacerdotum omnium* Obedientiam: *sed, dum seriò putarem debuisse quoque B. Gregorii discipulum, commune incendium pro viribus extinguere, incidi in monumenta non contemnenda; quæ ut veritatis studiosi perpendant, operæ pretium duco: nè quid novi me, in tam gravi quæstione, audere, aut velle, mundo obtrudere, quispiam suspicetur.* Claviger (*inquit* †*Gocelinus*) fidissimus cordis regii (*Augustinus*) egit apud ipsum OBEDIENTISSIMUM principem, ut Pontifices Britonum, ab Ecclesiastica regula exorbitantium, ad suum convenirent colloquium.--- & *pag.* 60, 61. Verum tamen luxu, & tandem arrogantiâ (*Britones*) corrupti, dum vitiis malunt subjici, quàm jugo Domini, gladio gentilium deleti, in paucis reliquiis, penè à tota patria propulsi, in sylvestria & sterilia loca coartati, his ergò Apostolicus Legatus Domini cupiens mederi, Anglósque & ipsos, UNAM GENTEM UNÚMQ; CORPUS efficere Christi, convocatis illustrioribus gentis cœpit insistere: quatenus omnem Christo adversariam dissensionem abdicantes, Deum pacis admitterent. *Hæc Gocelinus.* * *MS. cum Gilda. publ. Bibl. de Malgme. Caretics & Cadwano p. 245. & Chichest. MS. de fuga Archiepiscopi. pag. 22. sic legas in annum 586*

† *MS. Coll. Ben. Cantabr. de vita Augustini. p. 60.*

Quin & Epitome Chronicorum, libellulus MS. Col. Trin. in Archivis Occid. pag. 45. Caretici tempore (*inquit*) Saxones adduxerunt * Codmundum regem Africæ in Britanniam, qui Btitanniam destruxit, & Careticum: * *l.* Gormundum.

& dimisit regnum duobus regibus Angliæ, Ethelberto Regi Cantiæ, & Ethelfredo Regi Northumbriæ; & fugarunt omnes Britones in Walliam. At tunc venit S. Augustinus in Britanniam, & prædicavit fidem, Ecclesiæ Anglicanę, qui honorificè receptus est ab Ethelberto Rege Cantię, qui primus de Anglis factus est Christianus, anno gratiæ DLXXXIII. tunc convenerunt omnes Britones in Leycestria, & elegerunt Cadwanum in Regem. *Hæc Epitom.*

Cl. Joh. Fox. acerrimus martyrum Christi defensor, R. Ethelbertum (cujus ope viri Pontificii Augustinum ad hanc eadem abuti volunt) pro viribus excusat: ILLUD VERÒ SUSPICIOSUM MAGIS QUAM VERUM VIDETUR. *Vide tom. 1. pag. 154. edit. 1632.*

CAP. 3.

*Ut idem Mellitum ac Justum Episcopos fecerit, & de obitu *ejus.* **ipsius. C.*

ÐA þær æfter þýrrum þ Agustinus arcebiscop gehalgode ii biscopas. oðer þæs Mellitus haten oðer Justus. Done Mellitum he sende tó Seaxum to bodigenne godcunde lare. Da gesóhte he ða Seaxe. ⁊ to east þa gesæt. ir heora *ealand *ealdor burh nemned Lundenburh.B. ceastes. on ofre gesetted ðær forespræcenan strēames. ⁊ seo ir monigra folce ceap stōw. of lande ⁊ of þa cumendra. on þære deode þæs in ða tid Seabyrht cyning. Æþelbyrhtes sunu. ⁊ hir * hyra. ða onfeng *hera.C he ⁊ east Seaxna þeod godspæstnyrre fulle ⁊ Cristes geleafan durh Mellitus ðæs B'. lare; Da het Æðelbyrht cyning on Lundenceastre cyricean getimbrian. ⁊ da gehalgian Sce Paule þam Apostole. þ he on ðære stōwe Biscop setl hæfde ⁊ æfterfylgendan; Donne Justum he on Cent sylfe to B'. gehalgode to Hrofeceastre seo ir stam Cantwara byrig on feower ⁊ xx. milum westrihte. on þære ceastre eac sylfe Æðelbyrht cyning het cyricean getimbrian. and ða gehalgian Sce'. Andree þam Ap'le. ⁊ se cyning æghwæþerum dyrra B'. hir gife sealde. ⁊ boc-

[ANno dominicæ incarnationis sexcentesimo quarto] Augustinus [Britanniarum] Archiepiscopus ordinavit duos Episcopos. Mellitum videlicet & Justum. Mellitum quidem ad prędicandum provinciæ Orientalium Saxonum, qui Thamesi fluvio dirimuntur à * Cantia, & ipsi Orientali mari contigui, quorum Metropolis Londonia civitas est super ripā prefati fluminis posita, & ipsa multorū emporium populorum terrā marisq; venientium. In qua videlicet gente tunc temporis Seberhtus nepos Ethelberti ex sorore Ricula regnabat: [quamvis sub potestate posit' ejusdē Ethelberti qui omnibus (ut suprà dictum est) usq; ad terminum *Humbri fluminis Anglorū gentibus imperabat:] ubi verò & hæc provincia verbum veritatis prædicante Mellito accepit, fecit rex Ethelbertus in civitate Londonia Ecclesiam S. Pauli Apostoli, in qua locū sedis Episcopalis & ipse & successores ejus haberent. Justum vèro in ipsa Cantia [Augustinus] Episcopum ordinavit [in civitate Doruverni, quam gens Anglorum à primario quondā illius qui dicebatur *Rof] Rofeceastre cognominat. Distat autem à Doruverni millibus passuum fermè viginti quatuor ad occidentē in qua rex Ethelbertus Ecclesiā B. Andreæ Apostoli fecit, qui etjam Episcopis utriusq; hujus Ecclesiæ dona multa sicut & Doruvernensis obtulit: sed & TERRI-

Anno Dom. 604. Sax. Tum accidit posthæc (*sc. post eadem Augustinum*) quòd Augustinus duos Episcopos ordinavit, &c.

**Sic MS. sæp.*

**Humbre, MS. sæp.*

** Sic MS. T. & codex Cantuar. MS. Aul. Trin. Cantabr. pag. 7. lin. 12.*

land

land ⁊ æhta him to [bnucanne mid heopa ȝefeȝnum ⁊ ſæftep dýȝȝum fopðfepde ða Gode ſe leopa fædep Aguſtinuſ. ⁊ hiſ lichoma pæſ ute bebýȝiȝed neh cýȝicean ðapa eadiȝra Apla' Petpuſ ⁊ Pauluſ. ðe pe æp ȝemýnezodon. fopþon heo ða ȝýta ne pæſ fullice ȝepopht ne ȝehalȝod. ſona ðæſ ðe heo ȝehalȝod pæſ ða dýde mon hiſ lichoman in. ⁊ on ðam nopð popticе ȝedefelice pæſ bebýȝiȝed. in ðam eac ſpýlce ealna ðæpa æfterfýlȝendna ⁎ æȝcebiſcop lichoman ſýndon[bebýȝed butan tpeȝna þ iſ Đeodopuſ ⁊ Býhtpoldeſ heopa lichaman]on þæpe cýȝicean ſýlfne ȝefette. fopþon ðe on ðone foſecfedenan popticе ma ne mihte; Jſ pel neh on middpe ðæpe cýȝicean ⁎ ſiȝbed ȝefeted ⁊ þ on Sce' Gpeȝopiuſ noman ȝehalȝon. on ðam æȝhpýlce fæteſnef dæȝe fpom ðæpe ſtope Mæſſe Pheofte heopa ȝemýnde ⁊ fopþfope mid Mæſſe ſanȝe mæſſade ſýndon; Jſ appiten in Sce' Aguſtinuſ býȝiȝenne þýſſef ȝemeteſ ȝeppit; þep ſeſteþ Domne Aguſtinuſ ſe æfeſta æȝceb' Cantpaſena bupȝe ſe ȝeapa hideſ fpam þam eadiȝan Gpeȝopie þæpe Romaniſcan ⁎ heah B' ſended pæſ. ⁊ fpam Gode mid pundpa ſýȝnefſe apfeded pæſ. ſæðelbýhht cýniȝ ⁊ hiſ ðeode fpam deofulȝýlda ⁎ biȝonȝe he to Cpiſtef ȝeleafan ȝelædde. ⁊ on ſibbe ȝefýldum dagum hiſ ðenuȝ fopþfeſed pæſ. ða ðý dæȝe ſeptima Kl' Juniaſ on þæpe ýlcan cýniȝef ſice;

* bupȝe biſceop. B. & C.

* on-ȝon. B. & C.

* leoſod. B. & C.

* lýb-bendum. B.

TORIA AC POSSESSIONES in uſum eorum qui erant cum Epiſcopis adjecit. Defunctus eſt autem Deo dilectus pater Auguſtinus & poſitum corpus ejus foràs juxta Eccleſiam beatorum Apoſtolorũ Petri & Pauli, cujus ſupra meminimus, quòd ea necdum fuerat perfecta nec dedicata: mox verò ut **dedicata* eſt intro illatum & porticu illius aquilonari decenter ſepultum eſt: in qua etiã ſequentium Archiepiſc. omnium ſunt corpora tumulata præter duorum tantummodo, i. Theodori & Berhtwaldi, quorum corpora in ipſa Eccleſia poſita ſunt: eò quòd prædicta porticus plura capere nequivit. Habet hæc in medio ſui penè altare, in honorem beati Gregorii Papæ dedicatum; in quo per omne *ſabbatum à presbytero loci illius agendæ eorum ſolenniter celebrantur. Scriptum verò eſt in tumba ejuſdem Auguſtini epitaphium hujuſmodi: Hìc requieſcit Dominus Auguſtinus Doruvernenſis Archiepiſcopus primus, qui olim huc à beato Gregorio Romanæ urbis Pontifice directus, & à Deo operatione miraculorum ſuffultus Ethelbertũ regẽ ac gentem illius ab idolorum cultu ad fidem Chriſti perduxit, & completis in pace diebus officii ſui, defunctus eſt ſeptimo Kalendas Junias eodem Rege regnante.

* *Sax.* Conſecrata.

* *Sax.* quovis Saturni die.

Cap. 4.

*Ut Laurentius cum * Epiſcopis ſuis Scotos unitatem ſanctæ Eccleſiæ, & maximè in Paſcha obſervando ſequi monuerit, & ut Mellitus Romam venerit.*

* *Coepiſcopis. T. & W.*

Æfter Aguſtine ſýlizde on Biſceop hade Laupentiuſ done he fopdan be him * liſiȝendum ȝehalȝode. ðý læſ him fopþfepedum ſe ſteall ſpa nippe cýȝicean æniȝe hpile butan

Succeſſit Auguſtino in Epiſcopatum Laurentius, (quem idcirco adhuc vivens ordinaverat, nè ſe defuncto, ſtatus Eccleſiæ tam rudis vel ad horam paſtore

tan hýnde tealtnian ongunne. ⁊ hýnde on ðam þa býrene ðær æ-
† heor- þestan † hýndes Godes cýnice-
de. C. an Sce Petres ðæs Apl'es ða he
* on. B. * æt Rome æfest Cnihtes cýni-
cean stafelode. is þ gefæd þ he
Clementem him to fultume
godcundre lare ⁊ him to æfte-
fýligende gehalgode. ða he ða
Laurentius ænceb'. hade onfeng.
ða ongan he framlice ða stá-
dolas ðære cýnican ðe he æfe-
lice alede gefeah ýcean ⁊ to
* hea- forhfrodnesse gedefenne * heáne
nesse.B mid ⁊gelicre fæstne his halige
† gelő- tnýmenesse ⁊ lare. ⁊ mid sin-
licne.B. galum * býrenum æfestre fýnc-
* gebe- nýsse he ongan hean ⁊ miclian.
dum. B. na læs þ an þ he gýmenne ýðe
þære nitan cýnican. ðe of An-
gel cýnne gefomnad wæs. ac eac
swylce ðara ýldra bigengena
Bnýtta ⁊ Scotta. forðon he
ongeat þ hi on monegum þin-
gum Godes cýnican ungefæ-
nedon. ⁊ ealra swýhost þ hý ða
sýmbelnýsse ðara halgena Sa-
tran ⁊ ðone dæg ðære orihten-
lican æriste ne geornhodon on
nihte tid. swa he ⁊ rende æ-
pendgeswit to him. bæd hi ⁊
halsade þ hi on annesse stibbe ⁊
* inge- in * gehýlde nihtra Satrana
higd. B. gefæhnede. mid ða Cnihtes cý-
nican seo geond ealne middan geard togoten is;

destitutus, vacillare inciperet.) In quo & exemplum sequebatur primi pastoris Ecclesiæ, hoc est, beatissimi Apostolorum principis Petri, qui fundatâ Romæ Ecclesiâ Christi, Clementem sibi adjutorem evangelizandi, simul & successorem consecrasse perhibetur. Laurentius Archiepiscopi gradu potitus, strenuissimè fundamenta Ecclesiæ, quæ nobiliter jacta, vidit augmentari atque ad profectum debiti culminis, & crebrâ voce sanctæ exhortationis & continuis piæ operationis exemplis provehere curavit. Denique non solùm novæ, quæ de Anglis erat collecta, Ecclesiæ curam gerebat, sed & veterum Britanniæ incolarum, nec non & Scotorum, [qui Hiberniam insulam Britanniæ proximam incolunt, populis pastoralem impendere solicitudinem curabat. Siquidem ubi Scotorum in præfata ipsorum patria, quomodo & Britonum in ipsa Britannia vitam ac professionem minùs Ecclesiasticam] in multis esse cognovit; maximè quòd Paschæ solennitatẽ non suo tempore celebrarent: [sed ut suprà docuimus à decima quarta luna usque ad vicesimam] dominicæ resurrectionis diem observandũ esse putarent] scripsit [cum coepiscopis suis] exhortatoriam ad eos epistolam, obsecrans eos & contestans, unitatem pacis & * Catholicæ observationis cum ea, quę toto orbe diffusa est Christi Ecclesia tenere. [cujus videlicet epistolæ principium hoc est.

* *Sax.* rectæ Paschæ.

Decst. Sax *Dominis charissimis fratribus Episcopis vel Abbatibus per universam Scotiam Laurentius, Mellitus & Justus Episcopi servi servorum Dei. Dum nos sedes Apostolica more suo, sicut in universo orbe terrarum, in his occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atque in hanc insulam, quæ Britannia nuncupatur, contigit introisse, antequam cognosceremus credentes, quòd juxta morem universalis Ecclesiæ ingrederentur, in magna reverentia sanctitatis tam Britones quàm Scotos veneratisumus. Sed cognoscentes Britones, Scotos meliores putavimus. Scotos verò per Daganum Episcopum in hanc quam superiùs memoravimus insulam, & Columbanum Abbatem in Galliis venientem, nihil discrepare à Britonibus in eorum conversatione didicimus. Num Daganus Episcopus ad nos veniens non solùm cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio quo vescebamur sumere voluit. Misit idem Laurentius cum coepiscopis suis etiam Britonum sacerdotibus literas suo gradui condignas, quibus eas in unitate Catholica confirmare sategit.]*

ac

ac ðeah ðe he þaſ þing ðýðe hu ſþýþe him ſpeoþe nu ȝýt þaſ ⁊ þeaꝛðan tiðe ða ýlcan ðeaþaſ cýðað;

Sed quantùm hæc agendo profecerit, adhuc pręſentia tempora declarant.

Ðýſſum tiðum com Mellituſ Lundenceaſtꝛe B'. to Rome. be ðam nýðþeaꝛfliсan intingum Angel cýꝛicean. ⁊ he ða þæſ ſmeaȝende mið ðone Apoſtoliсan Papan Boneſatio ſe þæſ ſeoꝛþa B'. ðæꝛe Romaniſcan buꝛhȝe ſnam Sci'. Gꝛeȝoꝛii. ⁊ he ða ðeſ ýlca Papa ſinoþ ȝeſomnaðe Sotolþaꝛa biſcopa. ⁊ he þæſ endebýꝛðlice ſettende be muneca liſe. ⁊ be heoꝛa ſtilneſſe. þæſ ðeſ ſinoþ ðy eahteðan ȝeaꝛe Focatiſ ꝛiceſ ðæſ Caſeꝛeſ. ⁊ he Mellituſ betþih hi æt ðam ſinoþe ſæt. ⁊ þa þing ðe ðæꝛ ꝛeȝollice ȝeðemeð þæꝛon mið hiſ ealðoꝛlicnýſſe mið Cꝛiſteſ ꝛoðe tacne þꝛat ⁊ ſæſtnaðe. ⁊ eſt hþeaꝛſ to Bꝛeotene. ⁊ ða mið hine on Angel cýꝛicean to healðenne aþꝛiten bꝛohte. ætȝæðeꝛe mið ðam æꝛendȝeþꝛitum ðe ſe ýlca Papa Goðe ðam leoſan æꝛceb'. Lauꝛentie ⁊ eallum hiſ ȝeſeꝛum. ⁊ ſEþelbýꝛhte cýninȝe ⁊ ealꝛe angel ðeoðe ſende to ſꝛoſꝛe ⁊ to tꝛýmneſſe ꝛihteſ liſeſ;

His temporibus venit Mellitus Londoniæ Epiſcopus Romam de neceſſariis Eccleſię Anglorum cauſis cum Apoſtolico Papa Bonefacio tractatur[9]. Et cùm idem Papa reverendiſſimus cogeret ſynodum Epiſcoporum Italiæ de vita monachorum & quiete ordinaturus, & ipſe Mellitus inter eos aſſedit anno octavo imperii Focatis principis, [indictione decimatertiâ, tertiâ die Kalendarum Martiarum,] ut quæque erant regulariter decreta, ſuâ quoq; autoritate ſubſcribens confirmaret, ac Britanniam rediens, ſecum Anglorum Eccleſiis * mandata atq; obſervanda deferret, unà cum epiſtolis, quas idem Pontifex Deo dilecto Archiepiſcopo Laurentio & * clero univerſo, ſimiliter & Ethelberto Regi atque genti Anglorum direxit* [Hic eſt Bonifacius quartus à Beato Gregorio Romanæ urbis Epiſcopo, qui impetravit à Focate principe donari Eccleſiæ Chriſti templum Romæ, quod Pantheon vocabatur ab antiquis, quaſi ſimulacrum eſſet omnium Deorum. In quo ipſe eliminatâ omni ſpurcitiâ fecit Eccleſiam ſanctę Dei genetricis atque omnium martyrum Chriſti ut excluſâ multitudine dęmonum multitudo ibi ſanctorum [b] MEMORIAM haberet.]

* mandanda. *W. & C.*

* *Sax.* omnibúſq; ſociis.

* *Sax.* in ſolatium, rectæq; vitæ perfectionem.

Cap. 5.

Ut defunctis Ethelberto & Seberhto regibus, ſucceſſores eorum idololatriam reſuſcitarint, ob quod & Mellitus ac Juſtus à Britannia diſceſſerint.

ÐA þæſ ýmb ſýx hund þintꝛa ⁊ ſýxtýne þinteꝛ ſnam Oꝛihtneſ mennýſcneſſe. ꝥ þæſ ýmb an ⁊ tþentiȝ þintꝛa ðæſ ðe Aȝuſtinuſ mið hiſ ȝeſeꝛum to læꝛanne on Angel ðeoðe ſendeð þæſ. ꝥ ſEþelbýꝛht Cantþaꝛa cýninȝ æſteꝛ þam hþilendlicanꝛice ꝥ he* ſix ⁊ ſiſtiȝ þintꝛa þundoꝛ-

* *ſic MS. B. & C. ſed MS. Cant.* ſix ⁊ tþentiȝ.

ANno ab incarnatione dominica * ſexcenteſimo decimo tertio (qui eſt annus viceſimus primus ex quo Auguſtinus cum ſociis ad prædicandum genti Anglorum miſſus eſt) Ethelbertus rex Cantuariorum poſt regnum temporale, quod quinquaginta

Anno Dom. 613.

* *Sax. circa ann. 616.*

punðorlice hæfde. ⁊ ða to ðam heofonlican rice mid *gefean *gelea-fan.B. astah. þæt he se ðridda cyning mon Angel ðeode cyningum & eallum suð mægþum seolð. ⁊ rice hæfde oð Humbre strēam. hæfde æresta ðyses gemetes rice selle suþ Seaxna cyning. se æftra wæs Ceaplin haten þest Seaxna cyninges; se ðridda wæs swa swa se cæðon sēlelbyrht Cantwara cyning. feorða wæs Rædwald ðast Engla cyning. fifta Eadwine Norðanhymbra cyning. se hæfde rice oferr eall ða Brytene butan Cantwarum anum. swylce he eac *Monige *Sax. Monam insul. Anglesei non Manam. the ile of Man. Brytta ealond ða syndon gesette betwih Hibernia Scotland. ⁊ Breotone Angel cynnes rice underþeodde. vi wæs Oswald Norðanhymbra cyning se betsta. ⁊ se Cristenesta se ðyrum ylcum gemæcum rice hæfde. feorða wæs Oswi his broðer se eac swylce Peohta ðeode ⁊ Scotta of myclum dæle geeode ⁊ to gafolgyldum gesette; Ða forðferde sēlelbyrht cyning æfter xxi wintra ðæt he fulluhte ⁊ Cristes geleafan *eadi-gena. onfeng. ⁊ on cyricean þæra *apo-stola Petrus ⁊ Paulus on Sce. B. & C. Martines porticе bebyriged wæs. ⁊ ðær eac Berhte seo cwen bebyrged is; se cyning betwih þa oðre god de he his leodum ðurh gesihðe gesewenede eac swylce sume hiwa doma gesettnesse mid snotera gesihðe gesette æfter Romana bysena. ⁊ ða het on Englisc awritan· þa nu of ðis gehaldene synd. on ðam he æresta sette hu man & gebetan sceolde sebe cyricean

& sex annis glorioſiſſimè tenuerat æterna cœleſtis regni gaudia ſubiit: Qui tertius quidem in Regibus gentis Anglorum cunctis Auſtralibus eorum provinciis, qui Humbrę fluvio [& contiguis ei terminis ſequeſtrantur à Borealibus] imperavit: [ſed primus omnium cœli regna conſcendit.] Nam primus imperium hujuſmodi *Elli Rex Auſtralium Saxonum: Secundus *Celin Rex occidentalium Saxonum, [qui linguâ ipſorum †Ceaulin vocabatur:] Tertius, ut diximus, Ethelbertus Rex Cantuariorum: Quartus Redwald Rex Orientalium Anglorũ, [qui etiam vivente Ethelberto eidem ſuæ genti ducatum præbebat, obtinuit:] Quintus *Edwinus Rex Northanhymborum gentis [id eſt ejus quæ ad *Borealem Humbræ fluminis plagam inhabitat, majore potentiâ cunctis qui Britanniam incolunt, Anglorum pariter &] Britonum populis præfuit prȩter Cantuarios tantùm, necnon & Mevanias Britonum inſulas, quæ inter * Hiberniam & Britanniam ſitæ ſunt, Anglorum ſubjecit imperio: Sextus Oſwald & ipſe Northanhymbrorum Rex *Chriſtianiſſimus iiſdem finibus regnum tenuit: Septimus Oſwi frater ejus [æqualibus pene terminis regnum nonnullo tempore coercens,] Pictorum quoq; atq; Scotorum gentes, [quę Septentrionales Britannię fines tenent] maxima ex parte perdomuit, ac tributarias fecit: [ſed hæc poſtmodùm.] Defunctus verò eſt Rex Ethelbertus [die vigeſimâ quartâ menſis Februarii] poſt viginti & unum annos * acceptæ fidei, atque in porticu S. Martini intra Eccleſiam beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli ſepultus ubi & Berhta regina condita eſt. Qui inter cætera bona, quæ genti ſuæ conſulendo conferebat, etiam decreta illi judiciorum, juxta exempla *Romanorum* CUM CONSILIO SAPIENTIUM conſtituit. Quæ conſcripta Anglorum ſermone hactenus habentur & obſervantur ab ea. In quibus primitus poſu-

* Elle. T. Ælle. C. Ælli. W.

* Cœlin. C.

† Sic MS. C.

* Edwine. C.

RR. Armach. pag. 1003. l. 17

* Sax. inter Hiberniam (quæſt) Scotiã.

* Sax. optimus & Chriſtianiſſimus.

RR. Armach. p. 668. lin. 18.

* Sax. baptiſmi & fidei acceptæ.

it, qualiter id emendare deberet qui aliquid rerum vel ECCLESIÆ, vel

æhte

æhte oþþe B'. oþþeꝛa haꝺa mıꝺ ſtale aꝼẏꝛꝺe. ꝑolꝺe he ðam ȝeſcẏlꝺneſſe ȝeȝeaꝛꝑıan ðe he heoꝛa laꝛe onꝼenȝ. ꝑæſ ðæſ ẏlca Æðelbẏꝛhт ꝺoꝛmenꝛıceſ ſunu. ðæſ ꝼæꝺeꝛ ꝑæſ *Octa haten ⁊ ðæſ ꝼæꝺeꝛ *Oeꝛıc. ꝑæſ hıſ ꝼꝛeonama * Oeſe. ꝼꝛam ðam ſẏþþan Cantꝑaꝛa cẏnıngaſ ꝑæꝛon Oeſcẏngaſ nemeꝺ ⁊ Ðæſ Oeſceſ ꝼæꝺeꝛ ꝑæſ ſe Hengeſt. ſeþe ꝑæſ æꝛeſt laꝺteoꝑ ⁊ heꝛetoȝa on Angel cẏnne on Bꝛeotone. ſꝑa ꝑe æꝛ beꝼoꝛan ſæꝺon ⁊ Ða ꝑæſ æꝼteꝛ Æðelbẏꝛhteſ ꝼoꝛþꝼoꝛe ꝺaꝺbalꝺ hıſ ſunu ꝼenȝ to ðam ꝛıce. ⁊ he ſona mẏcle *ꝑonunȝe ⁊ æꝑẏꝛꝺlan ꝑæſ ꝑẏꝛcenꝺe þæꝛe mæꝛꝑan cẏꝛıcan ꝑeaxneſſe. ꝼoꝛðon na læſ ꝥ an ꝥ he Cꝛıſteſ ȝeleaꝼan onꝼon ne ꝑolꝺe ac eac ſꝑẏlce unalẏꝼeꝺꝺꝛe ꝼoꝛleȝneſſe ⁊ eȝeſlıcꝛe. ꝑæſ beſmıten. ſꝑa ꝥ he eoꝺe to hıſ ꝼæꝺeꝛ ꝑıꝼe. ꝼoꝛ æȝhꝑæþeꝛum ðẏſſa mana he ıntıngan ſealꝺe þam ꝥ he hꝑuꝛꝼe to ðæꝛe æꝛꝛan unclænnẏſſe. þa þe unꝺeꝛ hıſ ꝼæꝺeꝛ ꝛıce oþþe mıꝺ ðẏ cẏnelıcan ꝼultume hıſ eȝeſ clænneſſe ꝛıht ⁊ Cꝛıſteſ ȝeleaꝼan onꝼenȝon ⁊ [Ne þæm ȝetꝛeoꝑleaſan cẏnınȝe ðæꝛe upplıcan ðꝛea ſꝑeoꝑon. hı ȝeꝑune ꝑæꝛon. þæt he ðuꝛh ða * ȝeclæſnað ⁊ ȝeꝛehte beon ſceolꝺen. ꝼoꝛþon he ȝelomlıce mıꝺ ꝑeꝺenheoꝛtneſſe moꝺeſ ⁊ ðæſ nnclænan ȝaſteſ onſꝑoȝneſſe þꝛẏcceꝺ ꝑæſ ⁊ Sꝑelce eac to ætæcte ðẏſſe ȝeꝺꝛeꝼneſſe ſtoꝛm *Sæbeꝛhteſ ꝺeað eaſt Sexna cẏnıng. ꝼoꝛþon þa he ꝑæſ þa ecan ꝛıco ſecenꝺe. ꝼoꝛleoꝛt he þæſ hꝑıleꝑenꝺlıcan eꝛꝼeꝑeaꝛꝺaſ hıſ ſuna þꝛıe. þa onȝunnan hı ſona openlıce ꝺeoꝼulȝẏlꝺum þeoꝑıan þe monnum þuhte ꝥ hı hꝑæt huȝu ꝼoꝛlæten hæꝼꝺe bı þæm ꝼæꝺeꝛ lıꝼȝenꝺum. ⁊ hıe *buton leꝼneſſe ſealꝺon ꝺeoꝼulȝılꝺ to bıȝonȝenne þæm ꝼolcum þe hım unꝺeꝛ ðeoꝺꝺe ꝑæꝛon. mıꝺ þẏ hıe þa ȝeſaꝑon þone B'. mæſſena ſẏmbelneſſe

* Octo. B.
* Ꝺoꝛıc. B.
Oſꝛıc. C.
* Oeſc. B.
*ꝑanunȝe. B.
*Mutulus hic cod. Cantab. at supplevit cod. Cot. ad pag. 126. lin. 44. cui concinit MS. Ben. pag. 86. lin. 12.
* ȝeclænſaꝺ B.
* Sæbẏꝛhteſ. B.
* buton deeſt. B.

EPISCOPI, vel *reliquorum ordinum* furto auferret, volens ſcilicet tuitionem eis, quos & quorum doctrinam ſuſceperat, præſtare. Erat autem idem Ethelbertus filius Irminrici, cujus pater Octa, cujus pater Oeric cognomento Oiſc; à quo Reges Cantuariorum ſolent Oiſcingas cognominari. Cujus pater *Hengiſt, qui cum filio ſuo Oiſc [invitatus à Vurtigerno] Britanniam primus intravit, ut ſuprà retulimus. At verò poſt mortem Ethelberti, cùm filius ejus Eadbald regni gubernacula ſuſcepiſſet, magno tenellis adhuc ibi Eccleſiæ * crementis detrimento fuit. Siquidem non ſolùm CHRISTI fidem recipere noluerat, ſed & fornicatione pollutus eſt* tali, [qualem *nec inter gentes auditam*, Apoſtolus teſtatur:] ità ut uxorem patris haberet. Quo utroque ſcelere occaſionem dedit ad priorem vomitum revertendi iis, qui ſub imperio ſui parentis vel favore, vel timore regio, fidei & caſtimoniæ jura ſuſceperant. Nec ſupernæ flagella diſtrictionis perfido regi caſtigando vel corrigendo defuêre. Nam crebrâ mentis veſaniâ & ſpiritûs immundi invaſione premebatur. Auxit autem procellam hujuſmodi perturbationis etiam mors *Seberhti Regis Orientalium Saxonum, qui ubi regna perennia petens, tres filios ſuos, [qui pagani perduraverant,] regni temporalis hæredes reliquit. Cœperunt illi mox idololatriæ, quam vivente eo aliquantulùm intermiſiſſe videbantur, palam ſervire, ſubjectiſque populis idola colendi liberam dare licentiam. Cúmq; viderent Pontificem celebratis in Eccleſia

* Hængeſt. C.
* Sic MSs. pro increment.
* Sax. horridâ

* mæſ-ſrian. B.

*mæſſrian on Godes cýrcan. ⁊ ðæm folce huſel ſillan. ſæſun hie mid elmiſtlne ðýſtignesſe onblæſne. cwædon to him ſoſ hſon ne ſecest þu us ðone hwitan hlaf ðone sealdest Sabane urſum fæder. nemdon hi hine ſſa. ⁊ nugena folce on cýrcan selest ⁊ ſſæſnode se biſcop him gif ge ſýllaþ æſſegene beon ðý halwendan ſýllan sulwihte bæðes ſſa eowes fæder æſſegen sæs. ſonne magon ge eac ſselce sæs *halgan hlafes ðælneomende beon ſſa he ðælnimende sæs. Gif ge ſonne lifes bæþ foſhýcgeað. ne magon ænige ſinga lifes hlafe onfon. Cwædon hie. ne sellað se on þæt bæþ gongon. foſþon ðe se witon þ se sæs heafde nabbaþ. ac hwæþere se ſýlleð mid þý hlafe gesweotode beon ; Mid ðý hie oft ⁊ geornlice ſrom him manode sæſon þ þ nænige ſinga beon meahte þ hi butan ðæſe halgan geclænſunge sulwihtes bæſes sæm halgan hlafe gemænſumode. ða æt nehſtan sæſon hi mid hatheoſtnesſe onſtýnede. cwædon him to. Gif ðu ne wilt us geþafian on ſſa eþelicum ðingum ðe we biddað. ne meaht ðu on usſe mægþe. ne on urſum gemanan wunian. ⁊ adwýfon hine apeg ⁊ heton þ he mid his geſeſnum of hiora rice gewite; Ða he onfeg adwifen sæs. cwom he to Cent. fohte ⁊ smeade mid Laurentio ⁊ Justo his efen biſceopum. hwæt him be ðisſum ðingum to donne wære. ⁊ ða to sæde sundon mid gemæne geþeahte þ him selfe ⁊ ge hælfe wære þ hie ealle hwurfon to hiora eþle ⁊ ðær mid sweo mode Drihtne deowedon. Donne hi betweoh þa ælfeondigan ⁊ ða wiþſeohtan Cristes geleafan leng butan wærſme sæton. þa gewiton æſest ofer sæ twegen biſcopas Mellitus ⁊ Justus ⁊ cwoman on ðæles Gallia rices. ⁊ gestrihtedon þ hie þær soldon wære wisan ende gebidan. ac þa afleafan cýningas na les micel.

* halwendan. B.

missarum solenniis Eucharistiam populo dare, dicebant [ut vulgò fertur] ad eum, barbarâ inflati stultitiâ; Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro *Saba (sic namque eum appellare consueverant) dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis? Quibus ille respondebat: Si vultis ablui fonte illo salutari, quo pater vester ablutus est, potestis etiam PANIS SANCTI, cui ille participabat, esse participes. Sin autem *lavacrum vitæ* contemnitis, nullatenus valetis PANEM VITÆ percipere. At illi, Nolumus, inquiunt, fontem illum intrare, quia nec opus illo nos habere novimus, sed tamen pane illo refici volumus. Cúmque diligenter ac sæpe ab illo essent admoniti, nequaquam ità fieri posse, ut absque purgatione sacrosancta quis *oblationi sacrosanctæ communicet, ad ultimum furore commoti aiebant: Si non vis assentire nobis in tam facili causa quam petimus, non poteris jam in nostra provincia demorari. Et expulerunt eum, ac de suo regno cum suis abire jusserunt. Qui expulsus indè venit Cantiam, tractaturus cum Laurentio & Justo coepiscopis, quid in his esset agendum. Decretúmque est communi consilio, quia satiùs esset ut omnes patriam redeuntes liberâ ibi mente Domino deservirent, quàm inter rebelles fidei Barbaros sine fructu residerent. Discessere itaq; primo Mellitus ac Justus, atque ad partes Galliæ secessere, ibi rerum finem expectare disponentes. Sed non multo tempore, re-

* Sax. sancto pane.

se tide

* ꝼoꝺꝼæꝛtan bodan B

tiꝺe æꝼteꝛ ꝼon ꝼe hie ꝼone *ꝼoꝺꝼæꝛtneꝛꝼe bodan ꝼꝛom him aꝼꝛon. ꝼ hie ꝺeoꝛla biꝛgengum ꝼꝛeolice ꝼeoꝛeꝺon. ac hie ꝼæꝼon cumenꝺe ꝼiꝼ ꝼeꝛt ꝺeaxna ꝺeoꝺe to geꝼeohte. ⁊ ealle ættgeꝺeꝛe gehꝼuꝼon. ⁊ oꝼꝛlegene ꝼæꝼon miꝺ hioꝼa compꝼeꝼnoꝺe. ⁊ ꝺeah ꝺe hioꝼa ealoꝼaꝛ ꝼoꝼloꝼene ꝼæꝼen ne meahte ꝼ ꝼolc ꝼa gyt * gefeahꝛ bion ꝼ te æꝼ to geciꝼꝼeꝺ beon to hlutꝛoꝼneꝼꝛe geleaꝼan ne to Goꝺeꝛ luꝼan;

* Sic MS. Cot. Gewiſſorum; T.

* gehihꝛ beon.B. * mane. B.

* *mannum getogen pæꝛ.

Cap. 6.

Ut correptus ab Apoſtolo Petro Laurentius Eadbaldum Regem ad Chriſtum converterit, qui mox Mellitum & Juſtum ad prædicandum revocavit.

Mio ꝺý he ꝺa Lauꝼentiuꝛ ꝛe ꝺꝛceB'. hiꝛ geꝼeꝼan ꝼolgian ꝼolꝺe. ꝼ hi hine ne ꝼoꝛleton. ꝺa het he on ꝺæꝼe ꝛelꝼan ꝛtoꝼe ꝺa he on moꝛgene ꝼenan ꝼolꝺe on cýꝼcan ꝼaꝼa eaꝺigꝼa Apoꝛtola Peꝛtuꝛ ⁊ Pauluꝛ. bi ꝼæꝼe ꝼegelomlice ꝼægꝺon. him * ꝛtꝼene gegeaꝼꝼian· ⁊ ꝼ hi hine geꝼeꝛtan meahte. ⁊ ꝼa æꝼeꝛt longe neahteꝛ on halgum gebeꝺum ꝼæꝛ. ⁊ hiꝛ teaꝼaꝛ geat ⁊ hiꝛ bene to Goꝺe ꝛende ꝼoꝼe ꝺæꝼe cýꝼcan ꝛtealle ⁊ geꝛꝼenceꝺ ⁊ ꝼeꝛiꝳ ꝼæꝛ. geꝼette ꝺa hiꝛ hiomo to ꝼeꝛtenne. ⁊ hꝼæt hugu on ꝛlæꝼte. ꝺa ætiꝼꝺe him * ꝛona ꝛe *eaꝺgeꝛta ealoꝼ ꝺaꝼa Apoꝛtola. ꝺcꝛ' Peꝛtuꝛ. ⁊ hine mýcelne týꝺe ꝼæꝼe ꝺeglan neahte miꝺ gꝛimmumꝛꝼingum ꝛꝼoꝼgꝳ ꝼneaꝺe. ⁊ hine ꝼæꝛ ꝼꝛimenꝺe miꝺ ꝺa Apoꝛtolican ꝺeaꝛlꝼiꝛneꝼꝛe ꝼoꝛ hꝼon he ꝼ Goꝺeꝛ eoꝼꝺe ꝼoꝛlætan ꝼolꝺe. ꝼ te he him bebeaꝺ to healꝺenne. oꝼꝺe ꝼa geꝼettan Cꝼiꝛteꝛ ꝛceꝼ on miꝺꝺum ꝼulꝼum hꝼelcum hýꝼꝺe he hie ꝼleonꝺe ꝼoꝛleoꝼte; Cꝼæꝳ him eac to. Fæꝼe ꝼu oꝼenꝳitenꝺe minne biꝛene hꝼæt ic ꝼoꝼe Cꝼiꝛteꝛ cniht̃um ꝼa he me on tacnunge hiꝛ luꝼan bebeaꝺ. benꝺe. ⁊ ꝛꝼingan. ⁊ capceꝼn. ⁊ monige geꝛꝼencneꝼꝛe. ⁊ æt nehꝛtan ꝼone ꝛeolꝼan

Cum verò Laurentius [Mellitum Juſtúmq;] ſecuturus, [ac Britanniam eſſet relicturus,] juſſit ipsâ ſibi nocte in Eccleſia beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, de qua frequenter jam diximus, ſtratum parari; in quo, cùm* poſt multas preces ac lacrymas ad Deum pro ſtatu Eccleſiæ fuſas, ad quieſcendum membra poſuiſſet, [atque obdormiſſet,] apparuit ei beatiſſimus Apoſtolorum princeps, & multo illum tempore ſecretæ noctis flagellis acrioribus afficiens, ſciſcitabatur Apoſtolicâ diſtrictione, quare gregem, quem ſibi ipſe crediderat, relinqueret; vel cui paſtorum oves Chriſti in medio luporũ poſitas fugiens ipſe dimitteret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro parvulis Chriſti, quos mihi in indicium ſuæ dilectionis commendaverat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipſam poſtremò mortem,

* *Sax.* priùs per longam noctem, *hoc eſt*, totam.

deað ⁊ rode deaþ from ingeleafsumum ⁊ Cristes feondum ic þropode ⁊ araefnede. ⁊ ic mid Criste gesigefæsted þære. ða þæs he se Cristes ðiop Laurentius mid ðæs Apostoles spingum ⁊ trýmenessum spiþe gebælded. cþom sona on morgene to ðam cýninge. ⁊ his hræg l onþreag. ⁊ him eoþde mid hu miclum spingum he ðread ⁊ þitnod þæs. þa þundrade he spiþe ⁊ acsode hþelc mon to ðæs gedýrstig þære ⁊ he sþa miclum þære sþelc þitu * dýde. ða he ða se cýning gehýrde ⁊ oncneop ⁊ he se biscop fore his hælo intingan from Cristes Apostole sþa micel tintrego ⁊ þitu þropade. ða þæs he sona sþiþe forht geþorden and him sþýþe ondred ⁊ sona to þearp eall ða bigong diofulgýlda ða he ær beeode ⁊ forleorhta unrýht þifunge ⁊ Cristes geleafan underfeng ⁊ se biscop hine gefulþade. ⁊ sona on eallum ðingum þære cýrcan æhtum ⁊ godum freoþode ⁊ fultumede sþa he fýrmest meahte; And he sþýlce eac sende ærenþracan in Gallia rice ⁊ * heht ham laðian ða biscopas Mellitum ⁊ Justum ⁊ he het freolice to hiora biscopscire ham hþeorfan. ⁊ hý ýmb an gear ham hþurfan ðæs þe hie ær of Breotene ferdon. Justus hþearf to Hrofeceastre ðer he ær biscop þæs. Mellitum ðone biscop Lundenþaran onfon ne þoldon ac hie lufedon ⁊ hie ðeoþedon hiora diofulgilda biscopum. ⁊ hie Sadboldes þæs cýninges þorda ne gemdon. forþon his rice ne þæs ofer hý sþa sþa his fæderhæfde; Hþæðere he mid his ðiode mid Canþarum siþþan he to drýhtne gecýrred þæs. þæm godcundum bebodum þeoþede ⁊ hýrsumede. ðis is gýt to tacne. ⁊ te he het on Sce' Petres mýnstre cýrcan getimbran * in aare ðære fæmnan Sca'. Marian ða eft Melitus on hiera noman gehalgode þa he þæs Sercebiscop;

* donne B.

* het. B.

* on aare ðære naman eadigan B.

mortem autem crucis, ab infidelibus & inimicis Christi, ipse cum Christo coronandus pertuli. His beati Petri flagellis simul & exhortationibus, animatus famulus Christi Laurentius, mox mane facto venit ad regem, & retecto vestimento quantis esset verberibus laceratus ostendit. Qui multùm miratus & inquirens, quis tanto viro tales ausus esset plagas infligere, ut audivit, quia causâ suæ salutis Episcopus ab Apostolo Chrsti tanta esset tormenta plagásque perpessus, extimuit multùm. Atque anathematizato omni idololatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, suscepit FIDEM CHRISTI, & baptizatus Ecclesiæ rebus quantùm valuit in omnibus consulere ac favere curavit. Misit etiam in Galliam, & revocavit Mellitum & Justum, eósque ad suas Ecclesias liberè instituendas redire pręcepit, qui post annum ex quo abierant, reversi sunt: Et Justus quidem ad civitatem * Rofi, cui præfuerat, rediit.[d] Mellitum verò Londonienses Episcopum recipere noluerunt, idololatris pontificibus magis servire gaudentes:* Non enim tanta erat ei quanta patri ipsius regni potestas, ut etiam nolentibus ac contradicentibus paganis antistitem suæ posset Ecclesiæ reddere. Veruntamen ipse cum sua gente, ex quo ad DOMINUM conversus est, divinis se studuit mancipare præceptis. Denique & in monasterio beatissimi Apostolorum Principis, Ecclesiam sanctæ Dei genitricis fecit; quam consecravit Archiepiscopus Mellitus.

* Hhrofi. W.

* *Sax. illi verò scil.* Londonienses, *Regis Eadbaldi verba haud curabant, &c*

NOTÆ.

Notæ in cap. 4, 5, & 6.

a Sed & veterum Britanniæ-- nec non & Scotorum, &c. *Vigilantiam pastorum Ecclesiæ veteris Saxonicæ, Synodo etiam Italicâ, ob defectum Britannicæ, suffultam, nemo prudens vituperabit; modò Regum imprimis & Senatorum ad vitandas turbas, consensu annuerit. Videmus enim quàm repentè Regis Ethelberti successor* Eadbaldus, *& Seberhti quoque, Sabæ filius, excusso Christi jugo, ad priores Saxonum gentilium ritus relapsi fuerint. Haud potuerunt expulsi bello Britannici Episcopi, huic apostasiæ mederi: Potuerunt tamen Romani, autoritate Regiâ & Senatoriâ admissi: verùm ambitio Johannis Constantinopolitani Patriarchæ hoc ipso tempore insignis, (quam* Gregorius M. *toties damnaverat,) Romanæ Ecclesiæ occasionem dedit, fines suos ad extremas usque insularum nostrarum partes diffundendi. Audiamus hominem pontificium; Memorial: Histor. MS. p.* 258. (*Bonifacius*) impetravit à Phoca imperatore, Romanam Ecclesiam caput esse, & dici, omnium Ecclesiarum; cùm antè à tempore Constantini magni Constantinopolitana caput omnium diceretur. *Sic Memorial.*

* *Lib. 2. cap 5*

* *Greg. epist. lib. 2. c. 76, 80, 82.*

b Ut-- ibi Sanctorum memoriam haberet. *Benefactum an id necne à Bonifacio, Lector judicet. Ut omnium deorum idolomania è Pantheo sensim abdicetur; omnium interea Sanctorum* * MEMORIA *sola (non Sanctorum invocatio) substituatur: Pantheon (ut Memor. Hist. MS. pag.* 258.) olim in honore Cybelæ, quam vocant matrem deorum, nunc dicitur sancta Maria rotunda. *Sic Memorial. De lustratione Fanorum confer lib.* 1. *cap.* 30. *lib.* 2. *cap.* 4. *&* 8.

* *Vide hic Bedam. Floribegum, Florentium & Sigisbertum in ann.* 609.

c Absque purgatione--- quis oblationi--- *Baptismum & Eucharistiam intelligit; duo illa semper in Ecclesia Christi Sacramenta summè necessaria. Tria, an rectè perpendat ingenuus Lector, antiqua Ecclesia nostra commemorat:* þþeo healice þinȝ ȝeþettе God mannum to clænsunȝe. an is fulluht. oþer is husel halȝunȝ. þridde is dædbot---- *Tria sublimia* * *mysteria Deus hominibus in purgationem instituit: primum est Baptismus, alterum est Eucharistia, tertium Pœnitentia. Vide Serm. Cathol. pag.* 274 *lin.* 24.

* *Sax. tes.*

d Mellitum verò, &c. *Sed R. Eadbaldus, ut suprà, Laurentium recepit. quod noluerunt ii* ωνολ. *sed ex illo tempore, respublica illa nobilissima, nobilissimos cives in honorem gentis, & literarum incrementum semper tulit.*

* *Londoniæ*

Cap. 7.

Ut Mellitus Episcopus flammas ardentes suæ civitatis orando restrinxerit.

ON dyssex cyninȝes rice ȝeeadiȝa Archebiscep Sce. Laurentius forðferde ⁊ ꝥ heofonlice * rice ȝestah. ⁊ on cyncan ⁊ on mynstre þæs eadiȝan Apostoles Sce Petres bi his forneȝenȝan Sce. Auȝustine bebyriȝed þær dy feorþan dæȝe nonarum Februariarum; ðæftes Mellitus se þær * Lundenceastre biscep wæs to þam * biscep setle Canpara buriȝe from Sce. Auȝustine þær Justus se biscep þa ȝyt lifȝende ⁊ nehte þa ȝeromnunȝe æt Hroðescestre ⁊ hi ȝebinne Onȝel cyncan heoloon

* leoht ȝereah. B.

* ar. B.

* biscep-rice. B.

* ȝy-minȝe. B.

HOc enim regnante Rege* beatus Archiepiscopus Laurentius regnum cœleste conscendit, atque in Ecclesia & monasterio sancti Apostoli Petri juxta prædecessorem suum Augustinum sepultus est, die quarto nonarum Februarii. Postquam Mellitus, qui erat Londoniæ Episcopus, sedem Doruvernensis Ecclesiæ, tertius ab Augustino, suscepit. Justus autem adhuc superstes Rofensem regebat* Ecclesiam. Qui cùm magnâ Ecclesiam Anȝlorum

* *se.* Theobaldo, *vel.* Eadbaldo.

* *Sax. congregationem apud Ruf. &c*

heoldon ⁊ rehton; Þær he Mellitus mid lichoman * untrumnesse mid þot adle þrihe * gehefegod. ac hpæþere halgum gongum his modes he glædlice eal eorþlicu ðing þær oferhleapende ⁊ rymble on his mode þær * rmeagende ða heofonlican to lustanne ⁊ to biddende ⁊ to recene; Þær he licomlice gebýrde æþeles cynnes ⁊ mid modes heannesse micele æþelra; sculon pe ane cýþnesse his mægenes reccan þ pe his ofer mægen þý eþ ongitan; Hit gelomp rumre tide þ te seo ceastes Canpara- burge duph * ungemenne rynna peapþ rýre onbærned ⁊ þ rýr ⁊ re lig rpiþe seox ⁊ micelede ⁊ him nænig man mid *þæstnes onfeohtnesse piþstonden meahte. ⁊ micel dæl dære ceastre þær forrnumen ; Ða for se pealleda leg ⁊ hine bræde to þæm birceope. þa getreopde he on godcunde fultum dær se mennesca * pom þær. het his degnas hine rýlfne beran ongen ðæm ⁊ * arettan dær se lig ⁊ rio fnecenes mæst þær. ⁊ untrum ongon þuph his gebed þa fnecnesse þæs fýres onfeg adrýfan. ðæt te ær rio trume hond rtrongra manna duph micel gefin gedon ne meahte. ⁊ se find sona sefe ær ruþan bleop ⁊ ða bærnende on ða duph * trred. hine norþan onfeapp ⁊ ða bærnesse ut of bigde ⁊ sona eallinga duph his gebed þæt fýr * acinen þær ⁊ adræsced. ⁊ forþon þe se Godes þes rtronlice innan * born mid ðý fýre godcunde lufan ⁊ he oft rtormas ond hrionesse þara penigra gastа] * fram his rýlfes rceðnesse ⁊ his gefefena mid his gelomlicum bedum ⁊ trymnýrrum rceðde ⁊ þihrceas. þær þ þær rýnþe þ he þi þam middan ge-

* MS. B. at metrumnesse.C
* gehefegad ⁊ gehefigad.B.
* fleogende.B
* ungýmingeB
* sic MS. B
* pomB. aliàs pon & pana.
* hine B.
* beorar. B.
* acranc B.
* barnB.
* Sic MS. sing.
* Sic MS. sing. sed edit. Col. decimo octavo.
* Et Sax.
* Sic MSt. T. & C.
* Hatticus MSt. Cot. & Ben.

glorum curâ ac labore gubernarent, [susceperunt scripta exhortatoria à Pontifice Romanæ & Apostolicæ sedis Bonifacio. *Qui post Deusdedit Ecclesiæ præfuit, anno incarnationis Dominicæ sexcentesimo nono decimo:] Erat autem Mellitus corporis infirmitate, id est, podagrâ gravatus, sed mentis gressibus sanus, alacriter terrena quæque transiliens, atque ad cœlestia semper amanda, petenda & quærenda, pervolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior. Denique ut unum virtutis ejus (unde cetera intelligi possunt) testimonium referam; Tempore quodam civitas Doruvernensis per culpam incuriæ igne correpta, crebrescentibus cœpit flammis consumi; quibus cùm nullo aquarum injectu posset aliquis obsistere, jámque civitatis esset pars vastata non minima, atque ad Episcopum furens se flamma dilataret, confidens Episcopus in divinum, ubi humanum deerat auxilium, jussit se obviam *servientibus & huc illúcque volantibus efferri ignium globis: Erat autem * eo loco, ubi flammarum impetus maximè incumbebat, [martyrium beatorum quatuor coronatorum.] Ibi ergò perlatus obsequentum manibus Episcopus, cœpit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortium manus multùm laborando nequiverat. Nec mora; ventus qui à meridie flans urbi incendium sparserat, contra meridiem reflexus [primò vim furoris sui à læsione locorum quę contra erant abstraxit,] ac mox funditus quiescendo flammis pariter sopiti atq; extinctis compescuit. Et quia vis Dei igne divinæ charitatis fortiter ardebat, qui tempestates potestatum aeriarum, à sua suorúmque læsione crebris orationibus vel exhortationibus repellere consueverat, meritò ventis flam-

* ȝeſtillan. B.

* ꝼoꝛþꝼeꝛde. C.

*sic MS. Cot. sed MS. Cant eahte teoþan.

aꝛdlicum ꝑindum ⁊ liȝum * ſꝑiþian mihte ðẏ læſ hi him ⁊ hiſ ꝼꝛeondum ſceþeden. ⁊ ſe halȝa B'. æꝼteꝛ þon ðe he ꝼiꝼ ꝑinteꝛ ða cẏꝛicean heold ⁊ ꝛehte. on Ꞩadbaldeſ ꝛice * leoꝛde to heoꝼonum. ⁊ bebẏꝛiȝed ꝑæſ mid hiſ ꝼæderum on ðam oꝼt cꝑedenan mẏnſtꝛe in cẏꝛicean Sce'. Peteꝛeſ ðẏ * eahteoþan dæȝe Kalendaꝛum Maȝiaꝛum;

míſque mundialibus prævalere, & nè ſibi ſuísq; nocerent obtinere poterat: Et hic ergò poſtquam annis quinq; rexit Eccleſiam, Eadbaldo regnante, migravit ad cœlos; ſepultúsq; eſt cum patribus ſuis in ſæpe dicto monaſterio & Eccleſia beatiſsimi Apoſtolorum principis, anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo vigeſimo quarto, die octavâ Kalendarum Maiarum.

NOTÆ.

[a] Eccleſiam Anglorum curâ ac labore gubernarent: (*poſt Auguſtinum*) *Laurentius, Mellitus, Juſtus, ſuo quiſq; ordine Archiepiſcopi: Sed quid pontifex Romanus?* Suſceperunt ſcripta exhortatoria à pontifice Romano, &c. *Pontifex Archiepiſcopos hortari, Epiſcopis verò reliquis præcipere ſolitus: Sic in * decretali epiſtola Agathonis Papæ;* nu bidde ic ðe bꝛoþeꝛ Ðeodoꝛuſ; *& infrà,* alſꝑa ic beode ðe Saxulꝼ biſcop. *Hoc eſt,* Oro te (*frater Theodore,*) [Archiepiſcope] *Tibi etiam* (*Saxulfe Epiſcope*) præcipio.

*D.H.Spelm. in concil. ad ann.680.

Chriſtiani exteri ſuppetias Eccleſiæ Saxonum, quaſi in cunis adhuc vagienti, tulerunt: nè ab incolis jamjam ad priorem vomitum redituris, pereat. Sed neque hoc exteri abſque Regum (ut Ethelberti lib.1.c.25.) licentia: Quod innuunt verba, MITTENS ad Ethelbertum (*Regem:*) manere juſsit (*Rex:*) ad JUSSIONEM Regis reſidentes: nec PROHIBEMUS: licentiam prædicandi non ABSTULIT. *Sed quantùm in convertenda gente, præclarum & planè divinum hoc opus aggredi debeant paſtores, nemine rogato, alii diſputent. Illi verò, quòd Rege etiam Gentili approbante, hoc fecerint; Quis non ex animo laudabit factum? nè eodem quoque ſerendæ fidei prætextu, Ariani, & quivis alii populum à Rege ſeducere, & gregem à Chriſto avocare ſtudeant.*

CAP. 8.

Ut Bonifacius Papa Juſto ſucceſſori ejus, pallium & epiſtolam miſerit.

Ðſem ſona æꝼteꝛꝼẏliȝde in biſcop hade Juſtuſ. ſe ꝑæſ æꝛ æt Hꝛoꝼeceaſtꝛe B'. ⁊ he ðæꝛe cẏꝛicean ꝼoꝛ hine oðeꝛe B'. ȝehalȝode. Romanuſ ꝑæſ haten. ꝼoꝛþon he ealdoꝛlicneſſe onꝼenȝ ꝼꝛõ Boniꝼatio þã Papan. ꝥ he biſceopaſ hadian moſte;

CUi ſtatim ſucceſſit in Pontificatum Juſtus, qui erat Roffenſis Eccleſiæ epiſcopus. Illi autem Eccleſiæ Romanum pro ſe conſecravit Epiſcopum, [a] datâ ſibi ordinandi Epiſcopos autoritate à Pontifice Bonifacio, [quem ſucceſſorem fuiſſe Deuſdedit, ſuprà meminimus. Cujus autoritatis iſta eſt forma.]

Deeſt. Sax

DIlectiſsimo fratri Juſto, Bonifacius, quàm devotè quámq; etiam vigilanter pro Chriſti Evangelio elaboraverit veſtra fraternitas, non ſolùm epiſtolæ à vobis directæ tenor, imò indulta deſuper operi veſtro perfectio indicavit. Nec enim omnipotens Deus aut ſui nominis Sacramentum, aut fructum veſtri laboris deſeruit, dum ipſe prædicatoribus Evangelii fideliter repromiſit: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem* ſeculi. *Quod ſpecialiter, injuncto vobis miniſterio, ejus clementia demonſtravit,* [b] *aperiens corda gentium ad ſuſcipiendum prædicationis veſtræ ſingulare myſterium. Magno enim præmio faſtigiorum veſtrorum, delectabilem curſum, bonitatis ſuæ ſuffragiis illuſtravit; dum, creditorum vobis talentorum fideliſsimæ negotiationis officiis, uberem fru-*

Matth.28.28.

*mundi. C. & W.

fructum impendens ei quod signare possitis, multiplicatis, *generationibus præparavit. Hócque etiam illâ vobis repensatione collatum est, qui injuncto ministerio jugiter persistentes, laudabili patientiâ redemptionem gentis illius expectatis, & vestris ut proficerent meritis eorum est salvatio propinata, dicente Domino :* Qui perseveraverit usq; in finem, hic salvus erit. *Salvati ergo estis spe patientiæ & tolerantiæ virtute, ut infidelium corda naturali ac superstitioso morbo purgata, sui consequerentur misericordiam salvatoris. Susceptis namque apicibus filii nostri Aethelwaldi Regis, reperimus quantâ sacri eloquii eruditione ejus, animũ ad veræ conversionis & indubitatæ fidei credulitatem fraternitas vestra perduxerit. Qua ex re de longanimitate clementiæ cœlestis certam assumentes fiduciam, non solùm suppositarum ei gentium plenissimam salutem, imò quoque vicinarum, vestræ quoquo prædicationis ministerio credimus subsequendam, quatenus sicut scriptum est :* Consummati operis vobis merces, à retributore omnium bonorum Domino tribuatur. Et verè per omnem terram exiisse sonum eorum, & in fines orbis terræ verba ipsorum, *universalis gentium confessio suscepto Christianæ Sacramento fidei protestetur.* [c]*Pallium præterea per latorem præsentium fraternitati tuæ benignitatis studiis invitati, direximus, quod videlicet tantùm in sacrosanctis mysteriis celebrandis licentiam utendi imperavimus. Concedentes etiam tibi ordinationes Episcoporum, exigente opportunitate, Domini præveniente misericordiâ celebrare; ita ut Christi Evangelium plurimorum annunciatione in omnibus gentibus quæ necdum conversæ sunt dilatetur. Studeat ergò tua fraternitas hoc, quod sedis Apostolicæ humanitate percepit, intemeratâ mentis sinceritate servare intendens, cujus rei similitudine tam præcipuum indumentum humeris tuis bajulandum susceperis. Talémque te, Domini imploratâ clementiâ, exhibendum stude, ut indulti muneris præmia non cum reatitudine, sed cum commodis animarum ante tribunal summi & venturi judicis repræsentes. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater.*

*Sic MSs. sing.

Matth. 10. 22.

*Sic MSs. sing.

c RR. Armach. p. 69. lin. 21.

NOTÆ.

a Datâ sibi (*scil. Justo Cantuariensi*) autoritate, (*scil. ordinandi Episcopos in Britannia*) *à Pontifice Bonifacio.* Bonifacius tertius, *inquit* * *Platina* (*atq; hic est ille Bonifacius*) à Phoca Imperatore obtinuit, magnâ tamen contentione, ut sedes beati Petri (*Romam voluit*) caput omnium Ecclesiarum diceretur. *Vide Platinam. Atque hinc Britannicarum. Greg. M. & Augustinus ab Ethelberto Cantiorum Rege precariò licentiam prædicandi ad subditos suos obtinuerunt; atqui Bonifacius à Phoca* (*nam huc recidit*) autoritatem *in Britannia gubernandi. Quin autoritatem Phocæ illam, visam posteræ ætati planè surreptitiam, ipse* P. Bonifacius *in hac Epistola prudens celavit. Sed, ut paulò pòst, rectiùs ad verba solius* Christi *confugit Bonifacius, scil.* ECCE EGO VOBISCUM SUM, *cui concinit* * *traditio Romano-Saxonicæ Ecclesiæ, de* Petro *morituro, Ecclesiæ caput immortale sic affato;* Hælend mın ıc ðe beтæce ðıne ȷcep ðe ðu me beꝼæȷтeȷт. ne beoþ hı hýꝑdeleaȷe ðonne hı ðe habbað ; *Jesu mi! tibi oves tuas, quas mihi commendasti, trado: absque pastore haud existunt, modò te (pastorem) habeant. quæ cùm dixisset, spiritum efflavit.*

* *Platina in Bonifac. Florilegus in ann. 609. & Florentius in ann. 608.*

* *Serm. Cath.* De passione Apostolorum. *pag. 166. l. 17.*

b Aperiens corda gentium--- *Christum vult; cujus solius opus erit, Ecclesiam undique terrarum hodie afflictissimam, & regere, & conservare.*

c Pallium, *Vide Antonium Nebrissensem in voce Pallium: ante pallii receptionem ecclesia dicitur viduata. non ità Petrus suprà in traditione ecclesiæ, & ante illum Christus,* ECCE EGO VOBISCUM SUM. *hoc Pallium.* * eꝑcehað. *hic est, Supremi gradûs in Ecclesia indicium voluit Gregorius.* Superhumerale, & laneum *alii discribunt, ut ovem perditam humeris impositam significaret. Hinc hoc ipso in loco Beda.* Cujus rei similitudine, &c.

* *Serm. Cath. pag. 306.*

CAP.

Cap. 9.

De imperio Regis Edwini, & ut veniens ad evangelizandum Paulinus, primò filiam ejus cum aliis fidei Christianæ Sacramentis imbuerit.

Ðſeſre tiðe eac ſpýlce Norðanhýmbra ðeoð mið heora cýninge Eðpine Criſteſ geleafan onfeng. ðe him Paulinuſ ſe halga B'.boðaðe ⁊ læraðe. þam cýninge ſeo onfengneſ Criſteſ geleafan ⁊ ðæſ heofonlican riceſ ⁊ Eac ſpýlce on halſunge gepeox meaht eorþliceſ riceſ ſpa þ nænig Angel cýninga ær him eall Breotone gemæro on anpeald onfenge. oþþe heora mægþe on Angel cýnneſ oþþe Brýtta ær ðýðon eall þ he on anpeald onfeng. ge eac ſpýlce Monige Brýtta ealand Angel cýnneſ rice underþeoðde. ſpa pe ær beforon ſægðon ⁊ Ðýſſe þeoðe þ iſ Norþan-hýmbrum pæſ ſe æreſta intinga to onfonne Cýiſteſ geleafan þ ſe forerſprecena heora cýning Eðpine pæſ mið mægſibbe geðeoðed Cantparena cýnegum. onfeng he ðonan pife Eðelburhge Eðelbýrhteſ ðohtor ðæſ cýningeſ. ſeo oþre naman pæſ Tate haten. ða he æreſt hiſ ærenddracan ſende to Eadbalde hire breþer ſe pæſ ða Cantpara cýning ⁊ ðýſſe fæmnan gemanan bæð ⁊ pilnaðe. ⁊ ða andſpareðe he þ þ alýfed ne pære. þ criſtenu fæmne hæþenum men to pife ſeald pære. ðý læſ ſe geleafa ⁊ ða gerýnu ðæſ heofonlican cýningeſ. mið ðæſ cýningeſ gemanan * aiðlað pære. ſeþe ðæſ ſoþan cýningeſ bigang ne cuþe ⁊ Ða þa ærenddracan ða eft ðaſ pord Eðpine * ſægðon. ða gehet he ſona þ he naht piþerpearðeſ don polde ðam Criſtenum geleafan ðe ſeo fæmne beeoðe. ac þ heo moſte

* adilgad. B. & C.
* brohton. B.

Quo tempore etiam gens Northanhymbrorum [hoc eſt, ea natio Anglorum, quæ ad Aquilonarem, *Humbræ fluminis plagam habitat,] cum Rege ſuo Edwino VERBUM FIDEI, prædicante Paulino [cujus ſuprà meminimus,] ſuſcepit. Cui videlicet Regi in auſpicium ſuſcipiendæ fidei, & regni cœleſtis poteſtas, & terreni creverat imperii, ità ut (quod nemo Anglorum ante eum fecit) omnes Britannię fines, quà vel ipſorum vel Britonum provinciæ habitabantur, ſub ditionem acceperit. Quin &*Mevanias inſulas, ſicut & ſuprà docuimus, imperio ſubjugavit Anglorum. [Quarum prior, quæ ad Auſtrum eſt, & ſitu amplior, & frugum proventu atque ubertate felicior, nongentarum ſexaginta familiarum menſuram juxta æſtimationem Anglorum; ſecunda trecentarum & ultrà, ſpatium tenet.] Huic autem genti occaſio fuit percipiendæ fidei, quod præfatus Rex ejus cognatione junctus eſt regibus Cantuariorum, acceptâ in conjugem Edelburgâ filiâ Ethelberti Regis, quę alio nomine Tate vocabatur. Hujus conſortium cùm primò ipſe, miſſis procis à fratre ejus Eadbaldo, qui tunc regno Cantuariorum præerat, peteret: Reſponſum eſt, non eſſe licitum Chriſtianam virginem pagano in conjugem dari, nè fides & Sacramenta cœleſtis Regis, conſortio profanarentur regis, qui veri Dei cultûs eſſet prorſus ignarus. Quę cùm Edwino verba nuncii referrent, promiſit ſe nihil omnimodis contrarium CHRISTIANÆ FIDEI, quam virgo colebat, eſſe facturum: quin potiùs permiſſurum,

* RR. Armach p. 1003. l. 17.
* RR. Armach pag. 642. & vide hic pag. 120

ðone ȝeleaꝼan ⁊ biȝonȝ hiꝛe æꝼæꝼtnýꝼꝼe mid eallum hiꝛe ȝeꝼeꝛum ðe hiꝛe mid come. ðý cꝛiꝼtenan ðeaþe liꝼiȝean ⁊ þone þel healdan. ne he none þiþꝼoc ꝥ he ꝼýlꝼa eac ꝼþýlce ða ýlcan æꝼæꝼtnýꝼꝼe undeꝛꝼenȝe ȝiꝼ þiꝼe þitan ꝥ ꝼundon. ꝥ heo haliȝꝛe ⁊ Gode leoꝼꝛe ȝemeted beon mihte; Ða þæꝼ ꝼeo ꝼæmne ȝehaten ⁊ æꝼteꝛ ꝼæce ꝺꝺþine onꝼended ⁊ æꝼteꝛ þon þe hi æꝛ ꝼunden hæꝼdon. þæꝼ ȝehalȝod to B'. Gode ꝼe leoꝼa þeꝛ Scꝼ'. Paulinuꝼ ꝼe mid hi ꝼeꝛan ꝼceolde. to ðon ꝥ he ða ꝼæmnan ⁊ hiꝛe ȝeꝼeꝛan æȝhþæþeꝛ ȝe mid ða mæꝛꝼunȝe heoꝼonlicꝛa ȝeꝛýna ȝe mid hiꝼ dæȝhþamlicꝛe laꝛe tꝛýmede* ꝥ hi on þam ȝemanan þaꝛa hæþenꝛa beꝼmiten ne þæꝛe. þæꝼ he Paulinuꝼ to B'. ȝehalȝod ꝼꝛam Juꝼto ðam Ꝼꝛceb'. ðý tþelꝼtan dæȝe Kalendaꝛum Aȝuꝼtaꝛum. ða com he mid ða ꝼoꝛeꝼꝼꝛecenan ꝼæmnan to ꝺꝺþine ðam cýninȝe ꝼþa ꝼþa he þæꝛe ȝeꝼiþcundlicꝛe ȝeȝadeꝛunȝa. ac he [* ma] mid ealle hiꝼ mode beheold ꝥ he ða ðeode ðe he ȝeꝼohte to onȝýtenýꝼꝼe ðæꝼ ꝼoðan Godeꝼ ⁊ to Cꝛiꝼteꝼ ȝeleaꝼan ðuꝛh hiꝼ laꝛe ȝeceȝde; Mid þý he ða ꝼe B'. on ða mæȝðe com mid ða ꝼæmnan. Ða þende he ꝼþýþe ꝥ he æȝhþæðeꝛ ȝe hiꝼ ȝeꝼeꝛan ða ðe mid hine coman þuꝛh dꝛihtneꝼ ȝýꝼe ȝeheolde. ꝥ hi ne aꝼꝼꝛunȝan ꝼꝛā heoꝛa ȝeleaꝼan. ⁊ ȝiꝼ he hþýlce mihte þæꝛa hæþenꝛa ꝥ he þuꝛh hiꝼ laꝛe to Cꝛiꝼteꝼ ȝeleaꝼan ȝecýꝛde. ac ꝼþa ꝼe Apl'. cþ'. Ðeah þe he ꝼþa mýcelꝛe tide þunne on hiꝼ laꝛe ꝥ God þa mod ðaꝛa *unȝeleaꝼꝼumꝛa ablende ðý læꝼ him ꝼcine ꝼeo onlýhtneꝼ Cꝛiꝼteꝼ ȝodꝼpelleꝼ ⁊ hiꝼ þuldꝛeꝼ; Ða þæꝼ ðý æꝼteꝛan ȝeaꝛe com ꝼum man on Noꝛþanhýmbꝛe mæȝþe þæꝼ hiꝼ nama *ꝺomæꝛ. þæꝼ he ꝼended ꝼꝛam þeꝼt Seaxna cýninȝe.

ꝼe

* ꝥ heo B.

* *sic MS. Cot. sed B.* maꝛe.

* unȝeleaꝼullꝛa. B.

* *sic MS. B. sed Can.* ꝺoꝛmæꝛ.

ut fidem cultúmque suæ religionis cum omnibus qui secum venissent [viris sive fœminis, sacerdotibus seu ministris,] more Christiano servaret. Neque abnegavit se etiam eandem subiturum esse religionem; si tamen examinata à *prudentib⁹ sanctior, ac deo dignior posset inveniri. Itaque promittitur virgo atque Edwino mittitur, & juxta quod dispositum fuerat, ordinatur Episcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eámque & comites ejus, nè paganorum possent societate pollui, quotidianâ exhortatione, & sacramentorum cœlestium celebratione confirmaret. Ordinatus est autem Paulinus Episcopus à Iusto Archiepiscopo sub die duodecima Kalendarum Augustarum, [anno ab incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quinto, & sic cum prę fata virgine ad Regem Edwinum, quasi comes copulę carnalis advenit. Sed ipse potiùs toto animo intendens, ut gentem, quam adibat, ad agnitionem veritatis advocans, [juxta vocem Apostoli, *Uni viro virginem castam exhiberet Christo.*] Cúmque in provinciam venisset, laboravit multùm, ut & eos, qui secum venerant, nè à fide deficerent, Domino adjuvante contineret; & aliquos, si fortè posset, de paganis ad fidei gratiam prędicando converteret. Sed sicut Apostolus ait, *Quamvis multo tempore illo laborante in verbo, Deus seculi hujus excæcavit mentes infidelium, nè eis fulgeret illuminatio Evangelii gloriæ Christi.* Anno autem sequenti venit in provinciam quidam [Sicarius,] vocabulo *Eumerus missus à Rege Occidentalium Saxonum

* *Sax.* prudent. Senator. *vide cap.* 13.

2. Cor. 11. 2.

2. Cor. 4. 4.

* *Sic T. & W. sed* Eumer. *Cot.*

ſe þæſ haten Cpichelm ꝥ he ſceolde ꝺꝺpine þone cýning ſomod ge lif ge ſice beniman. hæfde he ⁊ þæg mid hine tpig ecgede hand ſeax geættred. ꝥ gif ſeo þund to lýt genihtſumede to ðæſ cýninger deaþe ꝥ ꝥ attoſ gefultumade. com he to þam cýninge ðý æreſtan ꝺaſter dæge be Deoſþentan ðæſe ea. ðæſ þæſ ða cýninger ealdoſ *bold.B *botl ; Ða eode he in ſpa ſpa he hiſ hlafoſdeſ æſende ſecgan ſceolde. ⁊ mid ðý he ða geſpippſe muðe licettende æſend *⁊ leaſlice ongan. B. þſehte ⁊ *leaſe fleſpede. ða aſtod he ſemninga ⁊ getogene þý þæpne undeſ hiſ ſceate ſæſde on ðone cýning. ða ꝥ ða Lilla geſeah ſe cýninger ðegn him ſe holdeſta næfde he ſcýld æt handa ꝥ he ðone cýning mid geſcýldan mihte. ſette ða hiſ lichoman betþih befoſan ðam ſtýnge. ⁊ he ðuſhſtong ðone cýninger ðeng. ⁊ ðone cýning gepundade; Ða þæſ he ſona æg- * ýmbhæfd.B. hþanon mid þæpnum * ýmbhýped ; Hþæt he ða eac on ðan ingeſece oþeſne cýninger ðeng ſe þæſ Foſþheſe haten. mid ðý manfullan þæpne acþealde ; Ða þæſ ðæſe ýlcan nihte ðaſa halgan ꝺaſtſena ꝥ ſeo cþen cende dohtoſ ðam cýninge ðæſe noma þæſ ꝺanflæd ; Mid ðý he þa ſe ýlca cýning on ðæſ *foſ þam cýme hiſ dehteſ B. B'. andþeaſdneſſe ðoncunge dýde hiſ Godum *foſ ðæſe dehteſ ðe him acenned þæſ ; Ongean ðon ongan ſe B'. ðoncunge don Dſihtne Cſiſte ⁊ ðam cýninge cýþan. ꝥ he ꝥ mid hiſ benum æt him onfenge ꝥ heo ſeo cþen geſund. ⁊ butan hefigum ſaſe ꝥ beaſn cende ; Ða ſe cýning þiſ * to dſihtne ⁊ deofulg. B. gehýſde ða ongan he luſtfullian ðæſ B'. þoſdum. ⁊ gehet hine ſýlfne * deofulgýldum þiðſacan. ⁊ ꝥ he þolde Cſiſteſ ðeoþdom geceoſan gif he him lif ⁊ ſige foſgeafe. on ðam gepinne ðe he gehogod hæfde þið ðam cýninge. ðe ſe mýſðſa æſ fſam ſended þæſ ſeþe hine gepundade.

nomine Quichelmo, ſperans ſe Regem Edwinum regno ſimul & vitâ privaturum: qui habebat ſicam bicipitem toxicatam, ut ſi ferri vulnus minùs ad mortem Regis ſufficeret, peſte juvaretur veneni. Pervenit autem ad Regem primo die paſchæ, juxta amnem Dorowenſionem, ubi tunc erat villa Regalis. Intravítque quaſi nuncium Domini ſui referens, & cùm ſimulatam legationem ore aſtuto volveret, exſurrexit repentè, & evaginatâ ſub veſte ſicâ impetum fecit in Regem. Quod cùm videret Lilla, miniſter regis amiciſſimus, non habens ſcutũ ad manum, quo Regem à nece defenderet; mox interpoſuit corpus ſuum ante ictum pungentis: Sed [tantâ vi hoſtis ferrum infixit, ut] per corpus militis [occiſi etiam] Regem vulneraret. Qui cùm mox undique gladiis impeteretur, in ipſo tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat * Fortheri, ſicâ nefandâ peremit. Eâdem autem nocte ſacroſanctâ dominicæ Paſchæ, pepererat Regina filiam Regi, cui nomen Eanfled. Cúmq; idem Rex, præſente [Paulino] Epiſcopo, gratias ageret adiis ſuis pro nata ſibi filia: contrà Epiſcopus gratias cœpit agere Domino CHRISTO, Regíque aſtruere, quòd ipſe precibus ſuis apud illum obtinuerit, ut Regina ſoſpes & abſque dolore gravi ſobolem procrearet. Cujus verbis delectatus Rex promiſit ſe, abrenunciatis idolis, CHRISTO ſerviturum, ſi vitam ſibi & victoriam donaret pugnanti adverſùs Regem, à quo homicida ille, qui eum vulneravе-

* *Sic MS. C.* Fortherus T. Fordheri *W. & edit. Col.*

⁊ ða ýlcan hiſ ðohtoꝛ Cꝛiſte to gehalgianne ðam B'. to ꝑeðde geſealde ꝥ he ꝥ gehat gelæſtan ꝑolde; ſeo ꝑæſ geꝼullad þý halgan dæge æt Pentecoſten æꝛeſt manna oꝼ Noꝛþan-hýmbꝛa ðeode mid xi. ꝼæmnum oꝼ ðæꝛe cꝑene hiꝛede heo ꝑæſ tꝑelꝼte. ðæꝛe tide eac ꝑæſ ſe cýning gehæled. ꝼꝛam þæꝛe ꝑunde ðe him æꝛ gedon ꝑæſ. ða geſomnade he hiſ *ꝼýꝛd ꝑið ꝑeſt Seaxum ⁊ ðideꝛ com. ⁊ ſona þæſ ðe he on hi ꝼeaht. ꝑæꝛon him ealle hiſ ꝼýnd gecýþde ða þe æꝛ emb hiſ ꝼeoꝛh ſýꝛedon. ⁊ he ða ſume oꝼſloh. ſume on *anꝑeaꝛd onꝼeng; And he ſigeꝼæſt ſꝑa eꝼt ham ꝼeꝛde. na læſ ꝥ he ſona inſtepe ⁊ ungeþeahtendlice ðam geꝛýnum onꝼon ꝑolde ðæſ cꝛiſtenan geleaꝼan ðeah ðe ꝥ ꝑæꝛe ꝥ he oꝼeꝛ ꝥ deoꝼulgýldum ne ðeoꝑde. ſýþþan he hine to Cꝛiſteſ ðeoꝑdome gehatenne hæꝼde; Ac he æꝛeſt geoꝛnlice a' oꝼ tide æghꝑæþeꝛ ge ꝼꝛam þam aꝛꝑuꝛðan ꝑeꝛe Sce'. Pauline ꝥ ꝛiht leoꝛnade þæſ halgan geleaꝼan. ge eac mid hiſ ealdoꝛ mannum ða ðe he ꝑiſeſte ⁊ ſnoteꝛeſte ꝑiſte ꝥ hegelomlice mid him ðeahtade ⁊ ſohte hꝑæt he ðýſſum ðingum to donne ꝑæꝛe; Ge he eac ſýlꝼa mid ðý he ꝑæſ on *gecýnde ſe gleaꝑeſta man. ⁊ oꝼt lange ana ſæt. ſꝑigende muþe ac midde inne ꝑeaꝛdꝛe heoꝛtan monige ðing ſꝑꝛecende. ſmeade hꝑæt him ſeleſt to donne ꝑæꝛe. ⁊ hꝑýlc æꝼeſtneſ him to healdenne ꝑæꝛe;

*ꝼꝛiþ.C

*anꝑald B.anꝑeald.C

*sic MS. Cot. ut Lat. sed MS. Cant. getýde.

rat missus est, & in pignus promissionis implendæ eandem filiam suam Christo consecrandam [Paulino] Episcopo adsignavit. Quę baptizata est die sancto Pentecostes prima de gente Northan-hymbrorũ cum duodecim aliis de familia ejus. Quo tempore curatus à vulnere, sibi pridem inflicto, Rex, collecto exercitu venit adversùs gentem Occidentalium Saxonum, ac bello inito, universos, quos in necem suam conspirasse didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sicque victor in patriam reversus, non statim & inconsultè Sacramenta FIDEI CHRISTIANÆ percipere voluit, quamvìs nec idolis ultrà servivit, ex quo se CHRISTO serviturum esse promiserat: verùm primò diligentiùs extempore, & ab ipso venerabili viro Paulino rationem fidei ediscere, & cum suis PRIMATIBUS, quos *sapientiores noverat curavit conferre, quid de iis agendum arbitrarentur. Sed & ipse, cùm esset vir naturâ sagacissimus sępè diu solus residens, ore quidem tacito, sed in intimis cordis multa secum colloquens, quid sibi esset faciendum, quæ religio servanda tractabat.

*Sax. sapient. & prudentiores.

CAP. 10.

Ut Papa Bonifacius eundem Regem, missis literis, sit hortatus ad fidem.

Ðſeꝛe tide eac ſꝑýlce ðæſ Apoſtolican ſetleſ B'. Boneꝼatiuſ Papa ſende Sadꝑine *gꝛetinge ⁊ geꝑꝛit. mid ðý he hine tꝛýmede to onꝼonne Cꝛiſteſ geleaꝼan;

*cýninge.B.

Quo tempore exhortatorias ad fidem literas à Pontifice sedis Apostolicæ Bonifacio accepit, [quarum ista est forma.

Deest Sax.

Viro glorioso Edwino Regi Anglorum, Bonifacius Episcopus servus servorum Dei. Licèt summæ divinitatis potentia, humanæ locutionis officiis explanari non valeat, quippe quæ sui magnitudine ità invisibili atque investigabili æternitate

te consistit, ut hæc nulla ingenii sagacitas quanta sit, comprehendere dissererèque sufficiat: quia tamen ejus humanitas ad insinuationem sui, reseratis cordis januis, quæ de semetipsa proferentur, secretà humanis mentibus inspiratione clementer infundit, ad annunciandam vobis plenitudinem fidei Christianæ sacerdotalem curavimus solicitudinem *prorogare, ut perinde Christi Evangelium, quod Salvator noster omnibus præcepit gentibus prædicari, vestris quoque sensibus inferentes, salutis vestræ remedia propinentur.

* Sic MS. C. & W. prxrogare. T.

Superuæ igitur majestatis clementia, quæ cuncta solo verbo præceptionis suæ condidit & creavit, cœlum videlicet & terram, mare & omnia quæ in eis sunt (dispositis ordinibus quibus subsisterent) coæterni verbi sui consilio & sancti spiritûs unitate dispensans, hominem ad imaginem & similitudinẽ suam ex limo terræ plasmatum constituit; eíque tantam præmii prærogativam indulsit, ut eum cunctis præponeret, atq; servato termino præceptionis, æternitatis subsistentiâ præmuniret. Hunc ergò Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, quod est individua Trinitas, ab ortu solis usque ad occasum, humanum genus, quippe ut creatorem omnium atque factorem suum salutiferâ confessione fidei veneratur & colit: Cui etiam summitates imperii, rerúmque potestates submissæ sunt: quia ejus dispositione omnium pralatio regnorum conceditur. Ejus ergò bonitatis misericordia, totius creaturæ suæ dilatandæ subsidii, etiam in extremitate terræ positarũ gentium, corda frigida sancti Spiritûs fervore, in sui quoque agnitione mirabiliter est dignata succendere. Quæ enim in gloriosi filii nostri Eadbaldi Regis, gentibúsque ei suppositis, illustratione clementia Redemptoris fuerit operata, plenùs ex vicinitate locorum vestram gloriam conjicimus cognovisse. Ejus ergò mirabile donum & in vobis certâ spei cœlestis longanimitate conferri confidimus. Cùm profectò gloriosam conjugem vestram, quæ vestri corporis pars esse dignoscitur, æternitatis præmio per sacri baptismatis regenerationem, illuminatam agnovimus. Unde præsenti stylo *gloriosos vos adhortandos cum omni affectu intimæ charitatis curavimus, quatenus abominatis idolis corúmque cultu, spretísque fanorum fatuitatibus, & augurtorum deceptibilibus blandimentis, credatis in DEUM Patrem omnipotentem, ejúsq; filium Jesum Christum, & Spiritum Sanctum; ut credentes à diabolicæ captivitatis nexibus, sanctæ & individuæ Trinitatis cooperante potentiâ; absoluti, æternæ vitæ positis esse participes. Quantà autem reatitudinis culpâ teneantur *obstricti hi, qui idololatriarum pernicioſissimam superstitionem colentes amplectuntur, eorum quos colunt exempla perditionis insinuant. Unde de eis per Psalmistam dicitur: Omnes dii gentium dæmonia. Dominus autem cœlos fecit. Et iterum, Oculos habent & non videbunt, aures habent & non audiunt, nares habent & non odorabunt: Manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt. Similes ergò efficiuntur his, qui spem suæ confidentiæ ponunt in eis. Quomodo enim juvandi quemlibet, possunt habere virtutem hi, qui ex corruptibili materia inferiorum etiam suppositorúmque tibi manibus construuntur, quibus videlicet artificium humanum accommodans eis, inanimatam membrorum similitudinem contulisti? qui nisi à te moti fuerint ambulare non poterunt, sed tanquam lapis in uno loco positus, ità constructi, nihilque intelligentiæ habentes, ipsáque insensibilitate obruti, nullam neque lædendi neque juvandi facultatem adepti sunt. Quã ergo mentis deceptione eos deos, quibus vosipsi imaginem corporis tradidistis, colentes sequimini, judicio discreto reperire non possumus. Unde oportet vos, suscepto signo sanctæ crucis, per quod humanum genus redemptum est, execrando diabolicæ versutiæ supplantationem, * qui divinæ bonitatis operibus invidus æmulúsq; constitit, à cordibus vestris abjicere. Injectíſque manibus, hos quos eatenus materiæ compage vobis deos fabricastis, confringendos diminuendósque summopere procurate: Ipsa enim eorum dissolutio corruptióque, quæ nunquam viventem Spiritum habuit, nec sensibilitatẽ à suis factoribus potuit quolibet modo suscipere, vobis patenter insinuet, quàm nihil erat quod eatenus colebatis, dum profectò meliores vos, qui spiritum viventẽ à Domino percepistis, eorum constructione nihilominùs existatis: quippe quos Deus omnipotens, ex primi hominis quem plasmavit cognitione deductos, per secula innumerabilibus propaginibus pullulare constituit. Accedite ergò ad agnitionem ejus qui vos creavit, qui in vobis vitæ insufflavit spiritum, qui pro vestra redemptione filium suum unigenitum misit, ut vos ab originali peccato eripe-*

*Sic MSS. sing.

*Sic MSS. sing. sed edit. Col. astricti.

Psal. 96. 5.

Psal. 115. 5.

* Sc. diabolus.

ret, & ereptos de potestate nequitiæ diabolicæ cœlestibus præmiis muneraret. Suscipite verba prædicatorum & Evangelium Dei quæ vobis annunciant, quatenus credentes (sicut sæpiùs dictum est) in DEUM *Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum ejus Filium, & Spiritum Sanctum, & inseparabilem Trinitatem, fugatis dæmoniorum sensibus, expulsáque à vobis solicitatione venenosi & deceptibilis hostis, per aquam* * *& Spiritum sanctum renati, ei, cui credideritis in splendore gloriæ sempiternæ cohabitare, ejus opitulatione & munificentiâ valeatis. Præterea benedictionem* * *protectoris vestri beati Petri Apostolorum principis vobis direximus, id est, camisiam cum ornatura in auro una, & lana Auciriana una, quod petimus ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.*

* *Sic MSs.*

* *Vide finem cap. sequent.*

Notæ in cap. 9, & 10.

a Rex- gratias ageret diis suis-- Episcopus- autem Domino CHRISTO-- quòd precibus apud illum (*Christum Dominum suum*) obtinuerit; *hinc* Rex promisit se, abrenunciatis idolis, CHRISTO serviturum. *Paulinus solùm Deum, Edwinum jam ad Deum conversurus, coluit; quod & felicissimum eventum tulit. Deos fictitios regem dedisce re hortatus, non* divos, *ille fidelis Pastor, sed* Deum *incarnatum invocandum exemplo suo perdocuit. Quod coram Rege Ethelberto Augustinum Proto-Archiepiscopum (lib. 1. cap. 25.) fecisse legimus: viz.* Deprecamur TE DOMINE-- *& coram Episcopis Britonum (lib. 2. cap. 2.)* Obsecremus DEUM-- *& paulò pòst,* flectit genua sua (*Augustinus*) ad Patrem Domini nostri Jesu Christi.- *De reliquis judicent sapientes.*

b Quatenus abominatis idolis, eorúmque cultu-- *& infrà,* Quâ ergò mentis deceptione eos deos, quibus vos ipsi imaginem corporis tradidistis, colentes, &c. *&* Oportet vos susceptо signo sanctæ crucis,-- &c. *Idola, eorúmque cultum Bonifacius hic damnat; & paulò pòst, incusat quoque idololatram Regem, quod deos,* quibus imaginem corporis tradiderit, (*vero Deo trino, ut suprà, postposito*) *coluerit: hinc Rex convertendus videt, non oportere imaginem corporis Deo vero, licèt incarnato, colendam fabricari. Sed ut Regem ab* IMAGINE *pertrahat, annon* IMAGINEM *crucis illi contemplandam proponit? Non colendam certè: quia potiùs historiæ Domini nostri crucifixi depictum præ oculis, & intellectu compendium: Sic porro Bonifacius Papa infrà videtur se explicare: scil.* Accedite ergò ad agnitionem ejus--- qui pro vestra redemptione filium suum unigenitum misit, &c. *Quin de ritu veteris Ecclesiæ; cùm* * verbum abscondi- tum à nobis (*inquit Irenæus, & comprobat*) manifestaverit (*crucis*) lignum; *nihil ad me spectat disserere. At verò* crucis ligna feralia *opprobria peperisse Christianis,* ut id colant quod merentur, * *Minutius Felix clarè ostendit. Brevitati studeo.*

* *Irenæus adversus hæres. lib. 5.*

* *Minut. Fel. Octavius p. 360. edit. Hanoviæ.*

CAP. II.

Ut conjugem ipsius per epistolam, salutis illius sedulam agere curam monuerit.

AD conjugem quoque ejus Ædilburgam hujusmodi literas idem Pontifex misit. Exemplar epistolæ beatissimi & Apostolici Bonifacii Papæ urbis Romæ directæ, Ædilburgæ Reginæ Edwini Regis.

Deest Sax. *Dominæ gloriosæ filiæ Ædilburgæ Reginæ, Bonifacius Episcopus servus servorum Dei, Redemptoris nostri benignitas humano generi, quod preciosi sanguinis sui effusione à vinculis diabolicæ captivitatis eripuit, multâ providentiâ quibus salvaretur propinavit remedia; quatenus sui nominis agnitionem diverso modo gentibus innotescens, creatorem suum susceptо* CHRISTIANÆ FIDEI *agnoscerent Sacramento: quod equidem in vestræ gloriæ sensibus cœlesti collatum munere mystica regeneratio vestræ purgationis potenter innuit. Magno ergò largitatis dominicæ beneficio mens nostra gaudio exsultavit, quòd scintillam orthodoxæ religionis in vestri dignatus est conversione succendere. Ex qua re non solùm glorioси conjugis vestri, imò totius gentis suppositæ vobis intelligentiam in amorem sui facilius inflammaret. Didicimus namque referentibus his, qui ad nos glorioси filii nostri*

Eadbaldi

Eadbaldi Regis laudabilem conversionem nunciantes pervenerunt, quòd etiam vestra gloria Christianæ fidei, susceptо mirabili Sacramento, piis & Deo placitis jugiter operibus enitescat. Ab idolorum etiam cultu, seu fanorum auguriorúmque illecebris se diligenter abstineat, & ità in amore redemptoris sui immutatâ devotione persistens invigilet, ut ad dilatandam Christianam fidem incessabiliter non desistat operam commodare. Cúmq; de glorioso conjuge vestro paterna charitas solicitè perquisisset, cognovimus, quòd eatenus abominandis idolis serviens, ad susciendam vocem prædicatorum suam distulerit obedientiam exhibere. Qua ex re non modica nobis amaritudo congesta est, ab eo quòd pars corporis vestri ab agnitione summæ & individuæ Trinitatis remansit extranea. Unde paternis officiis vestræ gloriosæ Christianitati nostram commonitionem non dissulimus conferre; adhortantes quatenus divinæ inspirationis imbuta subsidiis, importunè & oportunè agendum non differas, ut & ipse salvatoris nostri Domini Jesu Christi cooperante potentiâ Christianorum numero copuletur; ut perindè intemerato societatis fœdere juratenеas maritalis consortii. Scriptum namque est; Erunt duo in carne una. *Quomodo* Gen. 2. 24. *unitas vobis conjunctionis inesse dici poterit, si à vestræ fidei splendore interpositis detestabilis erroris tenebris, ille remanserit alienus? Unde orationi continuò insistens, à longanimitate cælestis clementiæ, illuminationis illius beneficia impetrare non desinas. Ut videlicet quos copulatio carnalis affectûs unum quodammodo corpus exhibuisse monstratur, hos quoque unitas fidei etiam post hujus vitæ transitum in perpetua societate conservet. Insiste ergò gloriosa filia, & summis conatibus duritiam cordis ipsius, religiosâ divinorum præceptorum insinuatione mollire summopere dematura; infundens sensibus ejus, quantum sit præclarum, quod credendo susceperit mysterium, quantúmve sit admirabile quòd* * renata præmium consequi meruisti. *Frigiditatem cordis ipsius sancti Spiritûs annunciatione succende, quatenus ammoto* * *torpore perniciosissimi cultûs, divinæ fidei calor, ejus intelligentiam tuarum exhortationum frequentatione succendat. Ut profectò sacræ scripturæ testimonium per te expletum indubitanter præclaream.* *Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem. *Ad hoc enim misericordiam dominicæ pietatis consecuta es, ut fructum fidei creditorúmque tibi beneficiorum redemptori tuo multiplicem resignares. Quod equidem suffragante præsidio benignitatis ipsius, ut explere valeas, assiduis non desistimus precibus postulare. His ergò præmissis, paternæ vobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, ut nos (repertâ portitoris occasione) de his, quæ per vos superna potentia mirabiliter in conversione conjugis vestri, submissaque vobis gentis dignatus fuerit operari, prosperis quantocyùs nuntiis reveletis; quatenus solicitudo nostra, quæ de vestri vestrorúmque omnium animæ salute optabilia desideranter expectat, vobis nunciantibus reveletur; illustrationémque divinæ propitiationis in vobis diffusam opulentiùs agnoscentes, hilari confessione* [a] *largitori omnium bonorum Deo, & Beato Petro Apostolorum principi uberes meritò gratias exolvamus. Præterea benedictionem protectoris vestri beati Petri Apostolorum principis vobis direximus, id est, speculum argenteum & pectinem eburneum inauratum; quod petimus ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.*

* renatum. W.

* Sic W. & C.

* 1. Cor. 7. 14. ἡγίασται, sanctific.

NOTÆ.

[a] Largitori OMNIUM bonorum Deo, & Beato Petro Apostolorum principi, uberes (inquit P. Bonifacius) meritò gratias exolvamus. *Vide cap. præced. ad finem, ubi P. Bonifacius, B. Petrum Regis Edwini protectorem nuncupat: atqui idem Papa, hîc, largitorem* OMNIUM *bonorum,* (*atque hinc* PROTECTIONIS) *Deum describit: Deus igitur, teste P. Bonifacio, ut R. Edwini, & ipsius B. Petri, protector unicus; qui ut in conferendis beneficiis non agnoscit socium, sic in accipiundis gratiis non admittit compotem. Sed deos fictitios è mente Regis Papa delere voluit; & Divi Petri Apostoli principis* *MEMORIAM *celebrare. Sic nos è sacris vetus Romano-Saxonica Ecclesia instituit.* *God þuhh hiȝ prȝeȝan uȝ bebeaþ ⁊ þe ȝceolon hine heþian. ⁊ mæþȝian on hiȝ halȝum. on þam he iȝ punðorlic. *hoc est, Deus per Prophetam suum nobis præcipit, ut se velimus laudare, & in* SANCTIS *suis celebrare; in quibus mirificus*

* *lib. 2. cap. 4. ad finem.*
* *Serm. Cath. pag. 189. l. 15.*

ficus exsistit; hinc Sanctorum commemoratio, in qua tamen nomen & splendor solius Christi præfulsit, Catholicæ Ecclesiæ, perpetuò celebris. Cæterùm vide RR. Armach. in respons. ad Jesuitam Hibern. de invocatione Sanctorum, pag. 377.

Cap. 12.

Ut Edwinus per Visionem quondam sibi exuli ostensam, sit ad credendum provocatus.*

* Sic MSs. sing.

Sþýlce eac þæs sum God sþræce ⁊ heofonlic onþrigenes. þe him iu seogodcunde arfæstnýs onþreah ða he þræcca þæs mid Redþalde east Engla cýninge. seo sþýþe gefultumade his andgýt to onfonne ⁊ to ongitanne ða monunge ðære halþendan lare; Mid ðý he ða se B. Paulinus geseah ꝥ he unýþelice mihte ða heannesse ðæs cýnelican modes to eadmodnesse gecýrran. ꝥ he onfon þolde his * ece hælo. ⁊ ðam gerýne þære liffæstan rode Cristes. ⁊ he somod for his hælo ðæs cýninges ⁊ þære þeode þe he fore þæs. ge mid þorde trýmnesse mid monnum þonge ead mid þa godcundan arfæstnýssa midþorde his gebeda. ꝥ he for hi ðingade þa æt nýhstan geleornade he on gaste. ⁊ him onþrigen þæs hþýlc onþrigenes * giu heofonlic ætýþde ðam cýninge. ða he þræcca þæs; Ne ýlde he hit ða leng. ac eode sona to ðam cýninge. ⁊ hine manode ꝥ he his gehat gefýlde. þe he on þære onþrigenesse gehet. ðe him ætýþed þæs gif he ðære tide ýrmþo besþicode ⁊ to heannesse cýnerices become; Þæs þis god gesþrecen ⁊ ðeos onþrigenes ðýsses gemetes. mid ðý hine ehte Æþelfriþ seþe ær him cýning þæs. ⁊ he þurh missenlice stoþe monigra geara tide flýma þæs. ða gesohte he æt nýhstan ⁊ com to Rædþolde east Engla cýninge. ⁊ hine bæd ꝥ he his lif gescýlde þiþ sþa mýcles ehteres * sætningum. ⁊ him feorh hýrde þære; ⁊ he lustlice hine onfeng. ⁊ him gehet ꝥ he sþa don þolde sþa he hine bæd; Æfter

*ecre.C

* iu.B. & C.

*setengum.C.

[Hæc quidem memoratus Papa Bonifacius, de salute regis Edwini ac gentis ipsius literis agebat.] Sed & oraculum cœleste, quod illi quondam exulanti apud Redwaldum Regem Anglorum pietas divina revelare dignata est, non minimum ad suscipienda vel intelligenda doctrinę monita salutaris, sensum juvit illius. Cùm ergò videret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi Regalis ad humilitatem vię salutaris, & suscipiendum mysterium vivificæ crucis inclinari, ac pro salute illius simul & gentis cui pręerat & verbo exhortationis apud homines, & apud divinam pietatem verbo deprecationis ageret; tandem (ut verisimile videtur) didicit in spiritu, quod vel quale esset oraculum Regi quondam cœlitus ostensum. Nec exinde distulit, quin continuò Regem admoneret explere votum, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius ęrumnis exemptus, ad regni fastigia perveniret. Erat autem oraculum hujusmodi. Cùm persequente illum Æthelfrido, qui ante eum regnavit, per diversa occultus loca [vel regna,] multo annorum tempore profugus vagaretur, tandem venit ad Redwaldum; obsecrans, ut vitam suam à tanti persecutoris insidiis tutando servaret. Qui libenter eum excipiens, promisit se quæ petebat esse facturum. At

ꝛeꝛ ðon ða ſeþelfꝛiþ ſe cýnıng hıne ðæꝛ ȝeacſaðe ꝥ he mıð Ræðꝑolðe ðone cýnıng ꝑæſ. ða ſenðe he ſona æꝛenððꝛacan ꝛo hım ⁊ mýcel ꝼeoh. ꝑiþ þon ðe he hıne oꝼſloȝe oþþe hıne hım ꝛo cꝑale aȝeaꝼe. ne he hꝑæþeꝛe oꝑıhꝛ on ðam ꝼꝛemoðe ; Senðe he eꝼꝛ æꝼꝛeꝛꝛan ſıþe æꝛenððꝛacan. ſenðe þꝛıððan ſıþe ⁊ maꝛan ȝıꝼe mýcle * þonne he hım æꝛ ſenðe ⁊ ꝑiþ hıſ cꝑale. ⁊ heꝛ eac hım onbeoðan ꝥ he hıne ꝑolðe mýð ꝼýꝛðe ꝛo ȝeꝼeohꝛ ȝeſecan ȝıꝼ he hıſ ꝑoꝛð ⁊ hıſ ȝıꝼe ꝼoꝛhoȝoðe ; Ða ꝑæſ hıſ moð æȝhꝑæþeꝛ ȝe mıð þam beoꝛunȝum ȝebꝛeȝeð. ȝe mıð þam ȝıꝼum ȝeꝑemmeð. ꝥ he ȝeþaꝼoðe ðæſ cýnıngeſ bene. ⁊ ȝeheꝛ ꝥ he ſaðꝑıne oꝼſloȝe. oþþe hıſ ꝼeonðum ꝛo cꝑale aȝeaꝼe. ða ꝑæſ ſum cýnıngeſ þenȝ hıſ ꝼꝛeonð ſe ꝛꝛeoꝑeſꝛa ðe ðaſ ðıng ȝehýꝛðe ⁊ onȝeaꝛ. ða eoðe he ꝛo hıſ ınne ðæꝛ he hıne ꝛeſꝛan ꝑolðe. ⁊ ꝑæſ ꝼoꝛeꝑeaꝛð nıhꝛ. ⁊ hıne acıȝðe uꝛ ⁊ hım ſæðe ⁊ cýþðe hu hıne mon ýmbe ȝeðon ꝑolðe ; Cꝑ'. hım ða ꝛo. Gıꝼ ðu ꝑýlꝛ on ðaſ ſealꝼan ꝛıð. ıc ðe alæðe oꝼ þýſſe mæȝþe ın ða ſꝛoꝑe ðæꝛ ðe næꝼꝛe ne Ræðꝑolð ne ſeþelfꝛiþ ȝemeꝛan maȝan ; Cꝑ'. he ꝛo hım. on þonce me ſýnðon þıne ꝑoꝛð ⁊ ðın luꝼu. ⁊ hꝑæþeꝛe ne mæȝ ıc ꝥ ðon ꝥ þu me læꝛeſꝛ ꝥ ıc æꝛeſꝛ ða *ꝛꝛeoꝑþe ꝼoꝛlæꝛe. ðe ıc ꝛo ſꝑa mýclum cýnıngе ȝenom mıð ðý he me noꝑıhꝛ ýꝼeleꝼ ðýðe ne laþeſ æꝛýꝑðe. ac ȝıꝼ ıc ðeaþ þꝛoꝑıan ſceal leoꝼꝛe me ıſ ꝥ he me ꝛo ðeaþe ȝeſýlle þonne unæþelꝛa man ; Oþþe la hꝑıðeꝛ mæȝ ıc nu lenȝ ꝼleon? monıȝꝛa ȝeaꝛa ꝛıða oꝼeꝛ ealle Bꝛeoꝛone ıc ꝼlýma ꝑæſ. ꝥ ıc me hıſ heꝛe beꝛh ⁊ ꝑeaꝛnoðe ; Ða eoðe ſe hıſ ꝼꝛeonð on ꝑeȝ ꝼꝛam hım. ⁊ he ſaðꝑıne ana ðæꝛ uꝛe ȝeꝑunoðe. ſæꝛ ſꝑýðe unꝛoꝛ on ſꝛane beꝼoꝛan ðæꝛe healle *. ⁊ onȝan mıð moneȝū hæꝛum hıſ ȝeþohꝛa ȝeſꝑenceð beon. ⁊ ne ꝑıſꝛ hꝑıðeꝛ he

* ⁊ ꝼeoh B. & C.

* aliàs ꝑæꝛe. MS. Can.

* ðuꝛa. B.

postquam Ethelfrid [in hac eum provincia apparuisse,] & apud Regem illius familiariter cum sociis habitare cognovit, misit nuncios qui Redwaldo pecuniam multam pro nece ejus offerrent; neque aliquid profecit: misit secundò, misit tertiò, & copiosiora [auri & argenti] dona offerens, & bellum insuper illi, si contemneretur, indicens. Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus cessit deprecanti, & sive occidere se Edwinum, seu legatariis tradere promisit. Quod ubi *fidelissimus quidam amicus illius *animadvertit, intravit cubiculum quo dormire disponebat. Erat enim prima hora noctis: Et evocatum foràs quid erga eum agere [Rex promisisset,] edocuit, & insuper adjecit: Si ergò vis, hac ipsâ horâ educam te de hac provincia, & ea in loca introducam, ubi nunquam te vel Redwaldus vel Æthelfrid invenire valeant. Qui ait: Gratias quidem ago benevolentiæ tuæ, non tamen hoc facere possum quod suggeris, ut pactum quod cum tanto Rege inii, ipse primus irritum faciam, cum ille mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit; quin potiùs si moriturus sum, ille me magìs quàm ignobilior quisquam morti tradat. Quò enim nunc fugiam, qui per omnes Britanniæ provincias tot annorum temporúmque curriculis vagabundus [hostium] vitabam insidias? Abeunte igitur amico, remansit Edwinus solus foris; residénsque mœstus ante palatium multis cœpit cogitationum æstibus affici, quid ageret, quóve pedem ver-

* fidissimus. C. & W.

* animadverteret. C. & W.

he eode ofþe hpæt him selest to donne pære; Mid þý he ða lange sprigendum * neapanesstum hiy modes. * mid dý blindan þýre soden pæs. ða gereah he semninga on modre niht mon pið hiy gangan uncuþes * ʒlitan þa he ða to him com. ða pæs he sorht gesporden; Ða eode he to him gnette hine ⁊ sprægn. sop hpon he on ðære tide. þe oðre men slepon ⁊ nesston ana spa unnot on stane pæccende sæte; Ða sprægn he hine hpæt ðæs to him belumpe. hpæþes he pacode ðe slepte. ⁊ hpæþes he ðe ute ðe inne * pære. ða andspareðe he ⁊ cp'. him to. ne tala ðu me þ ic ne cunne ðone intingan ðinre unnotnesse. ⁊ ðinre pacone. ⁊ anlepnesse ðines utsetles. ac ic cuþlice pat ge hpæt þu eart. ge sop hpon ðu * gnornast ⁊ hpýlc topeapð ýfel ðu þe on*neahnýsse sorhtast; Ac gerege me hpýlce mede þu pille sýllan ðam men. gif hpýlc sý þ ðe spram ðýssum neapanesstum alýse. ⁊ Rædpolde on mod berpape þ he ðe nan piht laþes ne do. ne ðe ðinum seondum to cpale ne ageðe; Ða ⁊sprapede he ⁊ cp'. þ he eall god ðe he mihte sor mede þýslicre sremsumnesse sýllan polde; Ða * geýcte he ða gýt hiy gesprec ⁊ cp'. and gif he ðæ eac aðpæcctum þinum seondum on soþe cýnescice gehateþ. sra þ nales þ an ealle ðine ýlðan. ac ealle cýningas ða ðe on Breotone pæron * æsse. in mihte ⁊ on nice seos oðesstigest; Ða pæs he Soðine bealðra gesporden on ðære srignesse. ⁊ rona gehet. seþe him sra mycle sremsumnýsse sorgeaþe þ he him ðæs polde punþlice þancunge don; Cp'. he þnidan siþe to him seþe piþ him sprec. ⁊ nu gif se man seþe þe * ðýslice gife ⁊ sra mycle soþlicre þe topeapde sonecpýþ. ⁊ eac sýlce geþeahte þinre hælo. ⁊ betepan

teret nescius. Cúmque diu tacitis mentis angoribus & cæco carperetur igne, vidit subitò intempestæ noctis silentio appropinquantem sibi hominem vultûs [habitúsque] incogniti; quem videns [ut ignotum & inopinatum] non parum expavit. At ille accedens salutavit eum, & interrogavit quare illâ horâ, cæteris quiescentibus & alto sopore pressis, solus ipse mœstus in lapide pervigil sederet? At ille vicissim scisitabatur, quid ad eum pertineret, utrum ipse intus an foris noctem transigeret? Qui respondens ait: Nè me æstimes tuę mœstitiæ & insomniorum, & forinsecæ ac solitariæ sessionis causam nescire. Scio enim certissimè qui es, & quare mœres, & quæ ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mercedis dare velis ei, siquis sit, qui his te mœroribus absolvat, & Redwaldo suadeat, ut nec ipse tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hostibus perimendum tradat? Qui, cùm se *omnia quæ posset, huic, tali pro mercede beneficii, daturum esse responderet; Adjecit ille, quid si etiam te Regem futurum extinctis hostibus in veritate promittat, ità ut non solùm omnes *tuos progenitores sed & omnes, qui antè, Reges in gente Anglorum fuerant, potestate transcendas. At Edwinus constantior interrogando factus, non dubitavit promittere, quin *ei qui tanta sibi beneficia donaret, dignis ipse gratiarum actionibus responderet. Tunc ille tertió: Si autem, inquit, is qui tibi tanta taliáque dona veraciter adventura prædixerit, etiam consilium tibi tuę salutis ac vi-

* *Sax.* omnia bona.

* *Sic MSs. sing.*

* *Sic MSs. sing.*

* *sic MS. Cott.*
* ond mid.C.
* þegelan.B & C.
* þæte. B.
* geopnast.C.
* *sic MSs. B & C. sed MS. Can.* ehtnýsse.
* æte-cte.C.
* æs þu. B.
* þýllice C.

ꝑan lifeꝼ ⁊ nẏttꝑan ꝥe æteẏꝑan mæg ꝥonne æniġ ꝥinꝑa maga. oꝺꝺe * ẏlꝺꝑena æꝼꝑe ġehẏꝺꝑoe; Cꝑẏꝼt ꝺu? hꝑæꝥeꝑ ꝺu hiꝼ ꝺa halꝑenꝺan monunge onꝼon ꝑẏlle ⁊ him hẏꝑꝑum beon; Ða ne ẏlꝺe he ꞇaꝺꝑine * opihꞇ. ac ꝑona ġehet ꝥ he polꝺe on eallum ꝥinġum him ġehẏꝑꝑum beon. ⁊ hiꝼ laꝑe luꝼtlice onꝼon. ꝛeꝥe hine ꝑnam ꝑa moneġum ẏꝑmꝺum ⁊ ꞇeonum ġeneꝑeꝺe ⁊ to heannẏꝛe cẏneꝑicef ꝼoꝑꝥ ġelæꝺꝺe; Ða he ꝺa ꝥẏꝛꝛe anoꝼꝑaꝑe onꝼenġ. ꝛeꝺe miꝺ hine ꝑꝑnæc. Ða inꝼtæꝑe. ꝛettꝺe he miꝺ ꝥa ꝑꝑiꝥꝑan hanꝺ him on ꝥ heaꝼoꝺ. ⁊ ꝺuꝼ cꝑ'. ꝥonne ꝺiꝼ ꞇacen ꝺẏꝑlic ꝺe ꞇocume. ꝥonne ġemune ꝺu ꝺiꝛꝛe ꞇiꝺe. ⁊ uncꝑef ġefꝑꝑæcef. ⁊ ne ẏlꝺe ꝥu ꝥ ꝺu ꝺa ꝥinġ ġefẏlle ꝺe ꝺu me ġehete; Ða he ꝥaꝼ ꝼoꝑꝺ ꝑꝑnæc. Ða ne ꝑiꝛꞇe he ꝛemninġa hꝥæꝑ he com. ꝼolꝺe ꝥ he on ꝺon onġeaꞇe ꝥ ꝥ mon ne ꝥæꝼ ꝛeꝺe him æteẏꝺe ac ꝥ ꝥ hiꞇ ġaꝼꞇ ꝥæꝼ; And miꝺ ꝺẏ he ꝥa ꝛe *iunġa æꝥelinġ ana ꝺæꝑ ꝺa ġẏꞇ ꝛæꞇ. ⁊ ꝥæꝼ ꝑꝑiꝥe ġefeonꝺe be ꝺæꝛe ꝛnoꝛꝛe ꝺe him ġehaten ꝥæꝼ. ac hꝥæꝥeꝛe ꝼoꝛhġienꝺe moꝺe ġeoꝑnlice ꝺohte hꝥæꞇ ꝛe ꝥæꝛe. oꝺꝺe hꝼonon he come ꝛeꝥe ꝺaꝼ ꝥinġ to him ꝑꝑnecenꝺe ꝥæꝼ; Ða com eꝼꞇ to him ꝛe ꝼoꝛeꝼꝑꝑnecena hiꝼ ꝼneonꝺ. ⁊ miꝺ bliꝥe ꝫliꞇan hine haleꞇꞇe ⁊ ġneꞇꞇe. ⁊ ꝼuꝼ cꝑ'. Aꝑiꝼ ⁊ ġanġ in ġeꝛeꝼꞇ ꝥinne lichoman ⁊ ꝺin moꝺ butan ꝼoꝛġum. ꝼoꝛꝼon ꝥæꝼ cẏninġef heoꝛte iꝛ oncẏꝑꝑneꝺ. ne ꝑile he ꝥe *opihꞇ laꝥef ġeꝺon. ac he ma ꝑile hiꝼ ꞇneope ⁊ hiꝼ ġehaꞇ ꝑiꝥ ꝺe ġehealꝺon ⁊ ꝥe ꝼeoꝑh hẏꝑꝺe beon; ꝺæꝺe him ꝥa æꝼteꝛ ꝺon. ꝥ ꝛe cẏninġ hiꝼ * ġeꝥohte. biġ ꝥam ꝥe ic ꝺe æꝛ ꝛæġꝺe. ꝺæꝛe cꝑene on ꝺiġolnẏꝛꝛe onꝑneah. Ða onꝑenꝺe heo hine ꝑnam ꝺæꝛe ẏꝼelan inġehẏġꝺe hiꝼ moꝺef. læꝑꝺe hine ⁊ manꝺe ꝥ ꝥ næniġ ꝺinġ ne ġeꝺaꝼenaꝺe * ꝑꝑa æꝺelum cẏninġe ⁊ ꝑꝑa ġeꝥunġenum ꝥ he ꝛceolꝺe hiꝼ ꝼneonꝺ ꝥone beꞇꝛꞇan on nẏꝺe ġeꝼeꞇꞇum on ġolꝺ bebẏcġean. ⁊ hiꝼ ꞇneope ꝼoꝛ ꝼeo ġẏꞇ-

* ꝥinꝑa. B.
* nanuhꞇ. C
* geonga. C.
* nanuhꞇ. C
*ġeꝥanc B.
* neġeꝑiꝛe. B.

tæ meliùs atque utiliùs quàm aliquis de tuis parentibus aut cognatis unquam audivit, oſtendere potuerit, num ei obtemperare, & monita ejus ſalutaria ſuſcipere conſentis? Nec diſtulit Edwinus, quin continuò polliceretur, in omnibus ſe ſecuturum doctrinam illius, qui ſe tot ac tantis calamitatibus ereptum, ad regni apicem proveheret. Quo accepto reſponſo, confeſtim is qui loquebatur cum eo impoſuit dextram ſuam capiti ejus dicens: Cùm hoc ergò tibi * ſignum advenerit, memento hujus temporis ac loquelæ noſtræ, & ea quæ nunc promittis adimplere ne differas. Et his dictis [ut ferunt] repentè diſparuit ut intelligeret non hominem eſſe, qui ſibi apparuiſſet, ſed ſpiritum. Et cùm Regius juvenis ſolus adhuc ibidē ſederet, gaviſus quidem de collata ſibi conſolatione: ſed multùm ſolicitus ac mente ſedulâ cogitans, *quis eſſet ille, vel unde veniret, qui hæc ſibi loqueretur: Venit ad eum præfatus amicus illius, lætóque vultu ſalutans eum: Surge, inquit, intra, & ſopitis ac relictis curarum anxietatib⁹ quieti membra ſimul & animum compone: quia immutatum eſt cor Regis, nec tibi aliquid mali facere, ſed fidem potiùs pollicitam ſervare diſponit. Poſtquàm enim cogitationem ſuam, de qua tibi antè dixi, Reginæ in ſecreto revelavit, revocavit eum illa ab intentione, admonens quia nullâ ratione conveniat tanto Regi, amicum ſuum optimum in neceſſitate poſitum, AUROVENDERE, imò fidem ſuam,

* Sic MSt. ſeq.
* qui. W. & C

gýtsunge ⁊ lufan forleosan. seo ðe dýrpurþre pære. ⁊ mare eallum * maþmum; Hpæt sceolan pe þæs mare secgean. dýde se cýning spa spa hit ær cpeden pæs. na læs ꝥ an ꝥ he þone præccan ðe hine gesohte to cpale ne gesealde. ac eac spýlce him gefultumade ꝥ he to rice becom; Forþon sona sýþþan þa ærenddracan ham cýrdon ðe his cpale ærenddedon. þa gebeon Rædpold his fýrde ⁊ mýcel peroð gesomnade to *gepinne pið Æþelfriþ; Ða for he him togenes ungelice peorode. forþon he ne polde him fýrst alýfan. ꝥ he moste his peorod eall gesomnian. þa geforon hi to somne. ⁊ gefuhtan on gemære Mýrcna ðeode. *æt east dæle ðære ea. ðe is Jole nemned. ⁊ ðær mon Æþelfrið þone cýning*sloh. spýlce eac on þam ýlcan gefeohte mon sloh Rædpoldes sunu se pæs *Regenhere haten. ⁊ spa he Gadpine æfter ðam God gespræce ðe he ær onfeng. na læs ꝥ an ꝥ he him ða sætnunge ða gepearnode þæs unholdan cýninges; Ac spýlce eac æfter his slæge him on ðæs rices puldor æfterfýligde. mid þý he ða Paulinus se B'. Godes pord bodade ⁊ lærde. ⁊ se cýning ýlde ða gýt to gelýfanne. ⁊ ðurh sume tid. spa spa pe ær cpædon. gelimplicum ana sæt. ⁊ geornlice mid hine sýlfne smeade ⁊ þohte hpæt him selost to donne pære. ⁊ hpýlc æfæstnýs him to healdenne pære; Ða pæs sume dæge se Godes pen ingangende to him. ðær he ana sæt ⁊ sette his ða spiþran hand him on ꝥ heafod. ⁊ hine acsode hpæþer he þæt tacen ongitan mihte; Ða oncneop he hit sona spotole ⁊ pæs spiþe forht geporden. ⁊ him to fotum feoll. ⁊ hine se Godes man up ahof. ⁊ him cuþlice to spræc. ⁊ ðus cp'. Hpæt þu nu hafast þurh Godes gýfe þinra feonda handa bespicene þe þu ðe ondrædest. ⁊ þu þurh his * sýlene ⁊ gýfe ðam rice onfeng þe ðu pilnadest; Ac *gemune nu ꝥ ðu ꝥ þridde

quæ omnibus ornamentis preciosior est, amore PECUNIÆ perdere. Quid plura? Fecit Rex ut dictum est, nec solùm exulem nunciis hostibus non tradidit, sed etiam eum, ut in regnum perveniret, adjuvit. Nam mox, redeuntibus domum nunciis, exercitum ad debellandum Æthelfridum colligit copiosum; cúmque sibi occurrentem cum exercitu multùm impari (non enim dederat illi spatium, quo totum suum congregaret atq; adunaret exercitum) occidit in finibus gentis Merciorum, ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur *Idlæ. In quo certamine & filius Redwaldi, vocabulo *Regnheri, occisus est: ac sic Edwinus juxta oraculum quod acceperat, non tantùm Regis sibi infesti insidias vitavit, verùm etiam eidem perempto in regni gloriam successit. Cùm ergò, prædicante VERBUM DEI *Paulino, Rex credere differret, & per aliquod tempus, ut diximus, horis competentibus solitarius sederet, & quid agendum sibi esset, quæ religio sequenda, sedulus secum ipse scrutari consuesset; ingrediens ad eum quadam die vir Dei, imposuit dexteram capiti ejus; & an hoc signum agnosceret, requisivit. Qui cùm tremens ad pedes ejus procidere vellet, levavit eum, & quasi familiari voce affatus: Ecce, inquit, hostium manus quos timuisti, Domino donante, evasisti. Ecce regnum quod desiderasti, ipso largiente, percepisti. Memento ut tertium quod promi-

*maðmas. B.

*to gepinnenne. C.

*Sic MS. Ben.

*ofsloh B.

*Rægnere. B.

*selene. C.

*gemine. B.

*Sic MSs. sing.

*Rægnheri. C

*Sax. Paulino Episcopo.

*ðrihtne. B.

*þriðde gelæste ꝥ þu gehete. ꝥ ðu onfo his geleafan. ⁊ his beðoða healde. seþe þe fram hþilendlicum earfoþum generede. ⁊ eac on are hþilendlices rices ahof. ⁊ gif ðu forð his þillan gehýrsum beon þýlt þone he þurh me ðe boðaþ ⁊ læreð. he ðonne ðe eac fram tintregum genereð ælcera ýfela. ⁊ ðe ðælnumende gedeþ mið hine ðæs ecan rices on heofonum;

sisti facere non differas, suscipiendo fidē ejus & pręcepta servando qui te & à temporalibus adversis eripiens, temporalis regni honore sublimavit; & si deinceps voluntati ejus, quam per me tibi prædicat, obsecundare volueris, etiam à perpetuis malorum tormentis te liberans, æterni secum regni in cœlis faciet esse participem.

Cap. 13.

Quale consilium idem cum primatibus suis de percipienda Christi fide habuerit, & ut Pontifex ejus suas aras profanaverit.

Ða se cýning þas þord gehýrde þa ansþarede he him. ⁊ cþ'. ꝥ he ægþer gefolde ge scolde þam geleafan onfon þe he lærde; Cþ'. ꝥ he þolde mið his freondum * ⁊ mið his þitum sprræce ⁊ geþæht habban. ꝥ gif hi mið hine ꝥ geþafian þoldon. ꝥ hi ealle ætsomne on lifes þillan Cristе gehalgode þæron; Ða ðýde se cýning spa spa he cþ'. ⁊ se biscop ꝥ geþafode; Ða hæfde he gesprræce ⁊ geþeaht mið his þitum ⁊ * sýndrigliсe þæs fram him eallum frignende hþýlc him þuhte ⁊ gesaþen þære ðeos nipe lar. ⁊ þære goðcundnýsse bigong þe ðær læred þæs; Him þa ⁊ sþarede his ealdor biscop. Cefi þæs haten; Geseoh þu cýning hþýlc ðeos lar sý. þe us nu boðad is; Jc ðe soþlice andette ꝥ ic cuþlice geleornad hæbbe. ꝥ eallinga naþiht mægenes nenýtnesse hafeþ seo æfæstnýs ðe þe oþþis hæfdon ⁊ beeodon; Forþon nænig þinra þegna neoðlucor * ne gelustfullode hine sýlfne toura goða bigange þonne ic. ⁊ noht þon læs monige sýndon þa þe maran gefe ⁊ fremsumnýsse æt þe onfengon þonne ic ⁊ on eallum þingū maron gesýnto hæfdon; Hþæt ic þat? gif ure goðas ænige mihte hæfdon. þonne þoldon hi me ma fultumian. forþon ic him geornlicor ðeodde ⁊ hýrde;

* ond mið his ealdormonnū. B. & C.

* sýnderlice B.

* gelustfullicor. B. & C.

Quibus auditis, Rex, suscipere quidem se fidem, quam docebat, & velle & debere respondebat. Verùm adhuc cum amicis *principalibus & CONSILIARIIS suis sese de hoc collaturum esse dicebat, ut si & illi eadem cum eo sentire vellent, omnes pariter in FONTE VITÆ Christo consecrarentur. Et annuente Paulino fecit ut dixerat. Habito enim cum SAPIENTIBUS CONSILIO, sciscitabatur sigillatim ab omnibus, qualis sibi doctrina hæc eatenus inaudita, & novus divinitatis, qui prædicabatur, cultus videretur? Cui primus pontificum ipsius, Coifi continuò respondit: Tu vide Rex quale sit hoc, quod nobis modò prædicatur: ego *tibi verissimè quod certum didici profiteor, quia nihil omnino virtutis habet religio illa, quam hucusque tenuimus. Nullus enim tuorum studiosiùs quàm ego culturæ Deorum nostrorum se subdidit; nihilominus multi sunt, qui ampliora à te beneficia qùam ego, & majores accipiunt dignitates, magísque prosperantur in omnibus quæ agenda vel acquirenda disponunt. Si autem dii aliquid valerent, me potiùs juvare vellent, qui illis impensiùs servire

* Sic MS. T. & C. sed w. principibus.

* autem. MS. sing.

Forþon me þýnceþ þiſlic ȝiſ þu
beorh- ȝeſeo þa þinȝ *beteran ⁊ ſtren-
tran. B. ȝran ðe uſ niþan boðaðe ſýn-
ðon ꝥ þe þam onſon; Ðýſſum
þorðum oðer ðæſ cýninȝeſ þi-
ta ⁊ ealðormann ȝeþaſunȝe ſe-
alðe. ⁊ to ðæne ſpræce ſenȝ. ⁊
ðuſ cþ'; Ðýſlic me iſ ȝeſeþen
* leo- cýninȝ * ðiſ anðþarðe liſ manna
ſuſta. on eorþan to þiþmetenýſſe þæ-
ne tiðe ðe uſ uncuð iſ. ſþa ȝelic
ſþa þu æt ſþæſenðum ſitte mið
þinum ealðormannum ⁊ þeȝnum
on þinter tiðe. ⁊ ſý ſýr onæ-
leð. ⁊ þin heall ȝeþýrmeð. ⁊ hit
* ⁊ hæ- rine ⁊ ſniþe * ⁊ ſtýrme ute;
ȝele. B. Cume þonne an ſpearþa. ⁊ hræð-
lice ꝥ huſ þurh ſleo. þurh
oþre ðuru in. þurh oþre ut ȝe-
þite; Hþæt he on ða tið ðe he
inne bið. ne bið rineð mið ðý
ſtorme þæſ þintreſ. ac ꝥ bið
* bræh- an eaȝan * brýhtm ⁊ ꝥ læſte
tm. B. ſæc. ac he ſona oſ þintra in þin-
beorht ter eſt cýmeð. Sþa þonne ðiſ
C. monna liſ to meðmýclum ſæce
ætýþeð. hþæt ðær ſoreȝanȝe.
oþþe hþæt þær æſterſýliȝe þe ne
cunnon; Forþon ȝiſ ðeoſ niþe
lare oþiht cuþlicre ⁊ ȝeriſenli-
cre brinȝe. heo ðæſ þýrþe iſ ꝥ
þe þæne ſýliȝean; Ðýſſum þor-
ðum ȝelicum oþre ealðormen. ⁊
þæſ cýninȝeſ ðeahteraſ ſpræ-
*to æt- can; Ða ȝet * to ȝeýhte Cæſi
ıcte. B. ⁊ cþ'. ꝥ he þolðe Paulinuſ ðone
B'. ȝeorrnlicor ȝehýran be ðam
Goðe ſpræcende þe he boðaðe;
Ða het ſe cýninȝ ſþa ðon; Ða
he ða hiſ þorð ȝehýrðe. þa clý-
þoðe he ⁊ ðuſ cþ'. ȝeare ic ꝥ
onȝeat. ꝥ ꝥ noþiht þæſ ꝥ þe be-
eoðan. ſorþon ſþa mýcle ſþa ic ȝeorrnlicor on ðam biȝanȝe
* hu. C. ꝥ ſýlſe ſoþ ſohte. ſþa ic hit læſ mette; * Nu þonne ic
openlice onðette. ꝥ on þýſſe lare ꝥ ſýlſe ſoþ ſcineð. ꝥ
uſ mæȝ ſýllan ða ȝiſe ecre eaðiȝnýſſe. ⁊ eceſ liſeſ hælo;
Forþ-

curavi. Unde reſtat, ut ſi ea, quæ nunc nova nobis prædicantur, meliora eſſe, & fortiora [habitâ examinatione,] perſpexeris; [abſq; ullo cunctamine] ſuſcipere illa feſtinemus. Cujus ſuaſioni verbiſque prudentibus, alius optimatum Regis tribuens aſſenſum, continuò ſubdidit: Talis, inquiens, mihi videret (Rex) vita hominum pręſens in terris, ad comparationem ejus quod nobis incertum eſt temporis, quale cùm te reſidente ad cœnam cum ducibus ac miniſtris tuis tempore brumali, accenſo quidem foco [in medio,] & calido affecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hyemalium pluviarum vel nivium; adveniens * unus paſſerum domum citiſſimè pervolaverit, qui cùm per unum oſtium ingrediens, mox per aliud exierit, ipſo quidem tempore quo intus eſt, hyemis tempeſtate non tangitur: ſed tamen minimo ſpatio ſerenitatis ad momentũ excurſo, mox de hyeme in hyemem regrediens tuis oculis elabitur. Ita hęc vita hominum ad modicum apparet: quid autem ſequatur quídve præceſſerit prorſus ignoramus. Unde ſi hæc nova doctrina certius aliquid attulerit, meritò eſſe ſequenda videtur. His ſimilia, & cæteri majores natu, ac Regis conſiliarii divinitus admoniti, proſequebantur. Adjecit autem Coiſi, quia vellet ipſum Paulinum diligentiùs audire de Deo, quem prædicabat, verbum facientem. Quod cùm, jubente Rege, faceret; exclamavit, auditis ejus ſermonibus, dicens: Jam olim intellexeram nihil eſſe quod colebamus, quia videlicet quantò ſtudioſiùs in eo cultu veritatem quærebam, tantò minùs inveniebam. Nunc autem apertè profiteor, quia in hac prædicatione veritas claret illa, quæ nobis vitæ ſalutis & beatitudinis æternæ dona valet tribuere. Un-

* Sic MSt. ſing.

Forþon ic lære nu cýning * ꝥ ꝥ tempel ⁊ ða þeofedu ða ðe þe butan þæstmum ænigre nýttnýsse halgodon. ꝥ þe ða hraþe forleosan ⁊ on fýre forbærnon. hþæt he ða se cýning openlice andette ðam biscope ⁊ him eallum. ꝥ he þolde fæstlice þam deofolgýldum þiþsacan. ⁊ Cristes geleafan onfon ; Mid ðý he ða se cýning fram ðam forespreecenan biscope sohte ⁊ acsode heora haligness ðe hi ær beeodan he het hraþe ða * þigbed ⁊ þa heargas ðara deofolgýlda mid heora hegum ðe hi ýmbsette þæron aidlian ⁊ toþeorpan. þa ⁊ sþaredе he se B'. Ꝗfne. ic ða godas lange mid dýsinýsse beeode oð þis. hþa mæg hi gerisenlicor nu toþorpan to býsne oðra manna ðonne ic sýlfa. ðurh ða snýttra ðe ic fram ðam soðan Gode onfeng. ⁊ he ða sona fram him aþearp ða idlan dýsignýsse ðe he ær beeode. ⁊ þone cýning bæd ꝥ he him þæpen sealde ⁊ gested horss. ꝥ he mihte on cuman ⁊ ꝥ deofolgýld toþorpon. forþon þam bisceope ne þæs alýfed ꝥ he moste þæpen * þegan. ne ælcor butan on mýran ridan ; Ða sealde se cýning him sþeord ꝥ he hine mid begýrde. ⁊ nam him sþere on hand ⁊ hleop on ðæs cýninges stedan ⁊ to ðam deofulgýldum * ferde ; Ða ꝥ folc hine ða geseah sþa gescýrpedne. ða þendon hi ꝥ he tela ne þiste ac ꝥ he * þedde. sona þæs þe he gelihte to þam hearge. þa sceat he mid his sþere ꝥ hit sticode fæste on þam hearge. ⁊ þæs sþýþe gefeonde þære ongýtenesse þæs soþan Godes biganges. ⁊ he þa het his geferan toþorpon ealne hearh ⁊ þa getýmbro ⁊ forbærnan ; Is seo stoþ gýt æteoþed. giu þara defolgýlda naht feor east fram Ꝗoforþic ceastre begeondā Deorþentan þære ea. ⁊ gýt to dæg is nemned Godmundingaham þær se b'. þurh þæs soþan Godes onbrýrdnýsse toþearp ⁊ fordýde þa * þigbed þe he sýlf ær gehealgode ;

de suggero Rex, ut templa & altaria quæ sine fructu utilitatis sacravimus, ocyùs anathemati & igni * tradamus. Quid plura? Prębuit palam assensum [evangelizandi] beato Paulino rex, & abrenunciatâ idololatriâ, FIDEM se CHRISTI suscipere confessus est. Cúmque à præfato Pontifice sacrorum suorum quæreret, quis aras & fana idolorum cum septis, quibus erant circundata, primus profanare deberet? Ille respondit: Ego: Quis enim ea, quę per stultitiam colui, nunc ad exemplum omnium aptiùs quàm ipse, per sapientiam mihi à Deo vero donatam, destruam? Statímque, abjectâ superstitione vanitatis, rogavit, sibi * Regem arma dare, & equum emissarium, quem ascendens ad idola destruenda venit. Non enim licuerat, Pontificem sacrorum, vel arma ferre, vel præterquam * in equa equitare. Accinctus ergò gladio accepit lanceam in manu, & ascendens emissarium regis pergebat ad idola. Quod aspiciens vulgus æstimabat eum insanire. Nec distulit ille, mox ut appropinquabat ad fanum profanare illud, injectâ in eo lanceâ quam tenebat, multúmque gavisus de agnitione veri Dei cultûs, jussit sociis destruere ac succendere fanum cum omnibus septis suis. Ostenditur autem locus ille quondam idolorum non longè ab Eboraco ad Orientem * ultra amnem Dorowentionem, & vocatur hodie * Godmundingaham, ubi Pontifex ipse, inspirante Deo vero, polluit ac destruxit eas, quas ipse sacraverat, aras.

* leoferta. B.
* þeorod. C.
* þerian B.
* rad. B.
* þedende þære B.
* þeofedu þæs hæþenan gýldes ⁊ hi Gode gehalgoda. B.

* contradamus, MSs. sing.
* sed hoc fecit Coisi Pontifex regiâ fultus autoritate.
* Sic MSs. sing.
* Sic MSs. sing.
* Sic MSs. W. Gudmundingaham. T. in MS. Cott. erasa est.

NOTÆ.

* In prædicatione (*Paulini*) veritas claret illa. *Christus, per Ecclesiam suam, Paulinum Episcopum mittit ad Regem, & Coifi pontificem; Coifi statim, exuto quasi pontifice, Episcopum, pro rege & regno convertendis, induit. Quin pontifex Coifi adhuc cæcutiens, cæcum R. Edwinum, sed ductu Paulini Episcopi, ad Christum dirigit; Christus primò per Paulinum, Coifi alloquitur, ut per Andream* PETRUM; Joh. 1. 41, 42. *& Samaritanos per* aquariam: *at Samaritani* (vers. 42.) *fidem de Christo suam,* cap. 4. 29. *non aquariæ, sed Christo soli, quocum locuti sunt, ut Soli de sole lucem, acceptam referunt: Christus enim solus per Episcopum Paulinum Regi dicit, & Pontifici, ut in cunabulis Ecclesiæ discipulis suis,* venite & videte: *Ecclesia quidem præ Christo, esto* Joh. 1. 39. *aquaria, aquam baptismi baptisterio infundens, & tingens baptizandos: sed* CHRISTUS *fons est; qui ut aquâ carnem, sic spiritu suo & sanguine, carnem spiritúmque nostrum perfectissimè proluit: Sufficit ad salutem, ut mistis lacunis, cuncti Catholici ad hunc fontem certatim confluant: atque, ut ad confessionem Coifi Pontificis deveniamus, Christus* * VERITAS *est* ILLA. *Ecclesia ut Luna, per se licèt opaca, at* Joh. 14. 6. *per solem lucida, lucémq; solis ad nos usque deferens: ad solem jam exortum, totum cælum splendore replentem suo, & minora lumina, lunámque ipsam obscurantem, arrectis fixísque oculis contemplamur. Hinc Coifi:* VERITAS CLARET ILLA, *&c. quæ toto mundo, totâ etiam synagogâ, quam dicimus Ecclesiam, reclamantibus, unicè præfulsit.*

Videte Ecclesiæ Philosophiam, De temporibus anni, *ad finem Serm. Catholic. pag. 494. lin. 16.*

Sic Latinè verto.

Deo gyrne getacnaþ uncre hælend Crist. se þe is sihtsignyssre gyrne. swa swa se siteza cwæð. þam mannum þe him ondrædaþ Godes naman. þam arist sihtsignyssre gyrne. ⁊ hælð is on hise siþsum ⁊ ðe mona ðe seaxþ ⁊ panaþ getacnaþ þas andsetan gelaþunge ðe se on sind. seo is seaxende þurh acennedum cildum. ⁊ panigende þurh forþfarendum ⁊ Ða beorhtan steorran getacniaþ ða geleaffullan on Godes gelaþunge. ðe on godcunde drohtnunge scinaþ; Crist forlice onliht hi ealle þurh his gife. swa swa se Godspellere Johñes cwæþ. Þ wæs leoht com þe onlihte ælcne mannan cumendne to þisum middan earde. næfþ unenan leoht ænigne godnyssre buton of Cristes gife. se ðe is soþne sihtsignyssre sunne gehaten;

Sol, nostrum Jesum Christum *significat, qui est sol justitiæ: sicut propheta ait,* Timentibus autem Mal. 4. 2. nomen Domini, orietur sol justitiæ, & sanitas in pennis ejus. *Luna quæ crescit, & decrescit, Ecclesiã in qua sumus, præsentem, designat; quæ per enascentes filios (filiásque) crescit; decrescit autem per obeuntes: stellæ lucidæ, fideles in Ecclesia Dei significant; qui in sanctâ fulgent conversatione. Christus quidem hos omnes gratiâ illustrat suâ: prout Johannes Evangelista ait:* *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Nulla nostra lux, ullam habet bonitatem absque Christi gratia, qui* veræ justitiæ SOL *nuncupatur.* Joh. 1. 9.

Hanc de Christo doctrinam à Paulino, *& verè Paulinam, qui percipit, sit Coifi Pontifex, sive Rex Edwinus, aut quispiam subditorum infimus, Catholicus est; neque à paranympho aliquo, è Christi thalamo ejiciatur.*

CAP.

Cap. 14.

Ut idem Edwinus cum sua gente fidelis sit factus, & ubi Paulinus illos baptizaverit.

Ða onfenȝ ȝaðpine cýninȝ mið eallum þam æþelinȝum hiſ þeoðe. ⁊ mið mýcle folce Criſteſ ȝeleafan ⁊ fulluhte bæðe. þý ændlýftan ȝeare hiſ riceſ he þæſ ȝefulloð fram Pauline þam B'. hiſ lareoþe on ȝofeſpic ceaſtre. ðý * halȝeſtan ȝaſter-dæȝe on Sce'. Petreſ cýricean þæſ Apoſtoleſ ⁊ Ða he ðær * hræðe ȝeþorce of treoþe cýricean ȝetimbreðe ſýþþan he ȝecriſtnað þæſ ⁊ Sþýlce he eac on ðære ceaſtre hiſ lareoþe ⁊ hiſ B'. Pauline biſceopſetl forȝeaf. ⁊ ſona ðæſ ðe he ȝefullað þæſ he onȝan mið þæſ B'. lare maran cýrican ⁊ hýhran ſtænene timbrian ⁊ þýrcean ýmb ða cýrican utan þe he ær þorhte. ac ærðon ðe ſeo heanneſ ðæſ þalleſ ȝefýlleð ⁊ ȝeendoð þære. ⁊ he ſe cýninȝ mið arleaſre cþale ofſleȝen þæſ. ⁊ ⁊ ýlce ȝeþeorc hiſ æfterfýliȝende Oſþalðe forlet to ȝeendianne; Of þære tiðe Paulinuſ ſe B'. ſix ȝear fulle. ⁊ iſ oð ende ðæſ cýninȝeſ riceſ. ⁊ he mið hiſ fultume on þære mæȝþe Goðeſ þorð boðaðe ⁊ lærðe. ⁊ men ȝelýfðon ⁊ ȝefullaðe þæron. ſþa moniȝe ſþa * foreteoðe þæron to ecum life. on ðam þæron Oſfrið. ⁊ ȝaðfrið ȝaðpineſ ſuna cýninȝeſ. ða beȝen him þæron acende ða he þræcca þæſ. of Cþenburhȝe ſeo þæſ Ceorleſ dohter Mýrcna cýninȝeſ. þæron eac ȝefullaðe æfterfýliȝendre tiðe oþre hiſ bearn of Eðelburhȝe ðære cþene acende. Eðelhun. ⁊ Eðeldriþ hiſ dohter ⁊ oðer hiſ ſuna Þuſcfrea hatte. ac ða

* halȝan. B.

* hraþ. C.

* fore ætýþðe B.

IGitur accepit rex Edwinus, cum cunctis gentis suę nobilibus ac plebe perplurima, fidem & lavacrum sanctę regenerationis, anno regni sui undecimo; [qui est annus dominicæ incarnationis sexcentesimus vicesimus septimus: ab adventu verò Anglorum in Britanniam annus circiter centesimus octogesimus.] Baptizatus est autem Eboraci die sancto Paschę, [pridie Iduum Aprilium,] in Ecclesia sancti Petri Apostoli, quam ibidem ipse de ligno, *cùm catechizaretur, atque ad percipiendum baptisma imbueretur, citato opere construxit. In qua etiam civitate, ipsi doctori atq; antistiti suo * Paulino sedem Episcopatûs donavit. Mox autem ut baptisma consecutus est, curavit, docente eodem Paulino, majorem ipso in loco, & augustiorem de lapide fabricare Basilicam, in cujus medio ipsum, quod priùs fecerat, oratorium includeretur. [Præparatis ergò fundamentis, in gyro prioris oratorii, per quadrum cœpit ædificare Basilicam.] Sed priusquam altitudo parietis esset consummata, Rex ipse, impiâ nece occisus, opus idem successori suo Oswaldo perficiendum reliquit. Paulinus autem ex eo tempore, sex annis continuis, id est, ad finem usque imperii Regis illius, VERBUM DEI (annuente ac favente ipso) in ea provincia prædicabat. *Credebántq; & babtizabantur quotquot erant præordinati ad vitam æternã:* in quibus erant Osfridus & Eadfridus filii Regis Edwini, qui ambo ei exuli nati sunt de Quenburga, filiâ Cearli Regis Merciorum. Baptizati sunt tempore sequenti & alii liberi ejus, de *Ethilburga regina progeniti, *Æthilhun & *Æthildrith filia, & alter filius Wuscfrea, quorum primi albati

Anno Dom. 627.

* antequam. C.

* RR. Armach. pag. 77. lin. 37.

Act. 13. 48.

* Sic MS. Cot.

* Sic Cot. Æthelhunni.

* tpa.B. tu.C. æppan * tpezen undep cpirman popþgefepdon. ⁊ on cýnican in Soxeppic ceastre bebýrigde pæpon ; Spylce eac pæs gefullad Yffe Osfriþes sunu. ⁊ monige æðelingas of ðam * cýne cýnne ; Sr þ pæd þ sva mycel hæto ⁊ lust pæpe Cpirtes geleafan ⁊ fulluhtes bæþes on Norþanhýmbra ðeode. þ Paulinus se B'. sumpe tide com mid þone cýning ⁊ þære cpene on þone cýnelican tun se pæs nemned Æðzefrin. ⁊ þær sunode six ⁊ ðritti daga. þ he ðær þ folc * nanuht cpirtnade ⁊ fullade. ⁊ he * nophit elles dyde on eallum ðam dagum. sam æpne mergen ob æfen. Donne þ cumende Cpirtes folc ðider of eallum tunum ⁊ stopum mid godcundre lare timbrede. ⁊ on sýnna forlætnysse. [* fullpihtes] bæþe abboh in þam stpeame þe Clæne is nemned. Ser tun pæs forlæten in þæra æftes sýligendra cýninga tidum. ⁊ oðer pæs forþon getimbred on þære stope ðe man * Elmen hatt. Da stope sýndon on beorhnica mægþe. ac spylce eac in Deira mægþe þær se B. oft mid þone cýning pæs þ he fullade þ folc on spalepan stpeame. se ligð be Ceteneht tune. for þon þa gýta ne pæron cýnican getimbrede ne fulpiht stope on þam sumum þære acennedan cýnicean ; ⁊ hpæþere on Donaceldæ ðær pæs þa cýninges * botl. het Eadpine þæt cýnicean getimbrian. Ða æftes æce þa hæþenan mid ealle dý botle forbærndon. sam ðam eft se cýning of slegen pæs. forþam eft da æftran cýningas him botl porhton on þam lande de Loid is haten ;

* sic MS. B. ut Lat.

* Elmé. sive ut Lat Maelmen. C.

* bold. B.

adhuc, rapti sunt de hac vita, & Eboraci in Ecclesia sepulti, Baptizatus est & Iffi filius Osfridi ; Sed & alii nobiles * ac Regii viri non pauci. Tantus autem fertur tunc fuisse fervor fidei, ac desiderium lavacri salutaris genti Northanhymbrorum, ut quodam tempore Paulinus veniens cum Rege & Regina in villam regiam, quæ vocabatur * Adgebrin, triginta sex diebus ibidem cum eis, catechizandi & baptizandi officio deditus, moraretur ; quibus diebus cunctis à mane usq; ad vesperam nil aliud ageret, quàm confluentem eò, de cunctis viculis ac locis, plebem ; CHRISTI VERBO SALUTIS instruere, atque instructam in fluvio Gleni, qui proximus erat, lavacro remissionis, abluere. Hæc villa tempore sequentium Regũ deserta, & alia pro illa est facta in loco, qui vocatur * Melmin.

Hæc quidem in provincia Berniciorum, sed & in provincia Deirorum, ubi sæpiùs manere cum rege solebat, babtizabat in fluvio * Swalwa, qui vicum Cataractum præterfluit. Nondum enim oratoria vel baptisteria, in ipso exordio nascentis ibi Ecclesiæ, poterant ædificari. Attamen in * campo Dono (ubi tunc etiam villa Regia erat) fecit Basilicam, quam postmodùm pagani, à quibus Edwinus Rex occisus est, cum tota eadem villa succenderant. Pro qua reges posteriores fecêre sibi villam in regione quæ vocatur Loidis. [Evasit autem ignem altare, quia lapideum erat, & servatur adhuc in monasterio reverendissimi Abbatis & presbyteri * Thrythwulfi, quod in sylva Elmete est.]

* Sic MSS. sing.

* Sic MS. Cot

* Malmin. T. Mælmin. W. Makmin. Chichest. hist. MS. Bibl. Cant.

* Sic Cot. Sualwa. T. Suala. W.

* Campadono. W.

* Sic Cot. Trumwulfi edit. Col. Drihtulfi. T.

CAP.

Cap. 15.

Ut provincia Orientalium Anglorum fidem Christi susceperit.

Hæfde Eoþine se cyning sþa mycele þilsumnysse ðæs biganges Cristes geleafan. ⁊ he eac sþylce Eorpþald east Engla cyning Ræðþaldes sunu to ðon * gesþeon. ⁊ he forlet ða idelnesse deofolgylda ⁊ þam gerynum onfeng Cristes geleafan mid his mægþe east Englum; And Ræðþald his fæder þæs iu geara on Cent gelæred in ða gerynо Cristes geleafan. ac holinga forþam ðe he eft ham com. þæs he besþicen fram his þife ⁊ fram sumum unrihtum lareoþum. ⁊ he forlet ða hluttornysse Cristes geleafan. ⁊ his þa nerran tide þæron þyrsan ðam ærran. sþa ⁊ he ðy þeaþe ðe iu þa ealdan Samaritane dydon ⁊ he þæs gesepen Criste þeoþian. ⁊ eac deofolgyldum. ⁊ he on þam ylcan hearhge *þigbed hæfde to Cristes onsægdnysse. ⁊ oþer to deofla onsægdnysse; Se ylca hearh þær þunede oþ Aldþulfes tide þære ylcan mægðe cyninge; Sæde he ⁊ he hine cniht þesende [* gesaþe]; Þæs he se foresþrecenda cyning Ræðþold æþelre gebyrde. þeah ðe he on dæde unæþele þære. þæs he * Titeles sunu ðæs fæder þæs Þuffa haten. fram þam east Engla cyningas Þuffingas þæron nemde; Hþæt þa? Eorpþald se cyning na læs æfter micelre tide þæs offlegen fram sumu hæþenum men. Ricbyrht þæs haten. þanon seo mægþ þreo gear fulle on dþolan þæs lifigende. oþþæt * Sigebyrht Eorpþalde broþor to þam rice feng. se mon þæs þurh eall se Cristenesta. ⁊ se gelæredesta; Þæs he. be þam breþer lifigendum. þræcca on Gallia lande. ⁊ þær þæs mid þam gerynum Cristes geleafan þell gelæred;

* gesþon. C.

* þeofod. B.

* *sic MS. B. & C. sed* cuþe. *Cant.*

* Tytelaes. B.

* Siebyrht. B.

TAntum autem devotionis Edwinus erga cultum veritatis habuit, ut etiam regi Orientalium Anglorum, *Eorpwaldo filio Redwaldi, persuaderet, relictis idolorum * superstitionibus, FIDEM & SACRAMENTA CHRISTI cum sua provincia suscipere: & quidem pater ejus Redwald jamdudum in Cantia Sacramentis CHRISTIANÆ FIDEI imbutus est, sed frustra: nam rediens domum ab uxore sua, & quibusdam perversis doctoribus seductus est, atque à sinceritate fidei depravatus; habuit posteriora pejora prioribus; ita ut, in morem antiquorum Samaritanorum, & Christo servire videretur, & diis quibus antea serviebat; Atque in eodem fano & altare haberet ad sacrificium Christi, & *arulam ad victimas dæmoniorum: quod videlicet fanum Rex ejusdem provinciæ Aldulf (qui nostrâ ætate fuit) usque ad suum tempus perdurasse, & se in pueritia vidisse testabatur. Erat autem præfatus Rex Redwaldus natu nobilis, quamlibet actu ignobilis, filius Tytili, cujus pater fuit Vuffa; à quo Reges Orientalium Anglorum Vuffingas *appellant. Verùm *Eorpwald, non multo postquàm fidem accepit tempore, occisus est, à viro gentili, nomine *Richberchto; & exinde tribus annis provincia in errore versata est, donec accepit regnum ejusdem frater Eorpwaldi * Sigbercht, vir per omnia CHRISTIANISSIMUS ac DOCTISSIMUS. Qui, vivente adhuc fratre, cùm exularet in Gallia, fidei Sacramentis imbutus est. Quorum partici-

* *Sic MS. Cot. sed edit. Col.* Carpvaldo.

* *Sax.* vanitate.

1. *Cor.* 10. 21.

* *Sic MSs. W. & C.*

* *Sic MS. Cot.*

* *Sic MS. Cot.*

* *Sic MS. Cot.*

Ðæs geleafan he wolde his leode dælnimende gedon. swa wæs de he to wice wenig; And his dam godan willan sell gefultumode Felix se B'. se com of Burgunda cneorisse dælum. þær he wæs acenned ⁊ gehalgod; Com he æfter hider ofer sæ to Honorie dam sercebr. ⁊ him sæde his willan ⁊ his lustr; Da sende he hine godcunde lare to læranne on eastr Engle. ⁊ he swa se afæstra bigenga wæs gastlican landes mycelne dæl gemette onþæne deode geleafsumra folca· ⁊ he eall þa deode æfter þam gesynne his noman þnam langne poneste ⁊ ungeæligny̆sse alysde. ⁊ to Cristes * gisum peorcum. ⁊ to * gesean dære B. & C. ecan gesæligny̆sse gelædde; he eac onfeng biscop setl on Dommocceastre. ⁊ mid þy̆ he seofontyne wintes on bisceoplicum gesetse fore wæs. ðæs he on wibbe his lifs geendode;

pem, mox ubi regnare cœpit, totam suam provinciam facere curavit. Cujus studiis glorioſissimè favit Felix Episcopus, qui de Burgundiorum partibus, ubi ortus & ordinatus est: Cùm venisset ad Honorium Archiepiscopum, eique indicasset desiderium suum, misit eum ad prædicandum VERBUM VITÆ præfatæ nationi Anglorum. [Nec vota ipsius incassum cecidere;] quin potiùs fructum in ea multiplicem credentium populorum pius AGRI SPIRITALIS cultor invenit. Siquidem totam illam provinciam, juxta sui nominis Sacramentum, à longa iniquitate atque *infelicitate* liberatam, ad fidem & opera justitiæ, *ad perpetuæ felicitatis dona perduxit. Accepitque sedem Episcopatûs in civitate *Dommoc; & cùm decem ac septem annos eidem provinciæ Pontificali regimine præfuisset, ibidem in pace vitam finivit.

* Sic MSt. sing.

* Sic MSt. sing.

Cap. 16.

*Ut Paulinus in provincia * Lindisi prædicaverit, & de qualitate regni Edwini.*

* Sic MSt. sing.

Lsende Scs'. Paulinus se B'. eac sylce Godes sond on Lindesse seo mæg. is seo nyhste on sud halfe Humbre stream. liges ut on sæ. ⁊ da æfest to dihtnes geleafan gecyrde Lindcolene ceastre gefeafan. þæs nama wæs Blecca mid his hiwe; Syrlce he eac in þæne ceastre stænene cyricean getimbrede æfeles gefeoncer þæne gyt to dæg mon mæg gesion þa weallas stondan. ⁊ ðær æghwylce seafe ætywede beoh monige wundru untrumra hælo. ðæra de da * sorh- stope mid geleafan fecead; On fende.C ðære sylfan cyricean Scs'. Paulinus se B'. þa Justus se B'. to Cristes * fende. Honorius

PRædicabat autem Paulinus verbum etiam provinciæ *Lindisi, quæ est prima ad meridianam Humbræ fluminis ripam, pertingens usq; ad mare. *Præfectûmq; Lindocolinæ civitatis, cui nomen erat Blecca, primùm cum domo sua convertit ad DOMINUM: In qua videlicet civitate, & Ecclesiam operis egregii de lapide fecit, [cujus tecto vel longâ incuriâ vel hostili manu dejecto,] parietes hactenus stare videntur; & omnibus annis aliqua sanitatum miracula in eodem loco solent, ad utilitatem eorum qui fideliter quærunt, ostendi. In qua Ecclesia Paulinus, transeunte ad Christum Justo, Honorium pro

* MSt. sing.

for

ꝼoꝛ hıne ꝛo B'.ꝛehalꝛoꝺe. ꝛꝑa ꝑe eꝼꝛ heꝛ æꝼꝛeꝛ ꝛemẏneꝛıaþ. be þẏꝛꝛe mæꝛþe ꝛeleaꝼan ⁊ Cꝑæð Beꝺa. me ꝛæꝺe ꝛum aꝛꝑuꝛþe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛꝛ ⁊ Abbuꝺ oꝼ Peoꝛꝛanea þam ham. ꝛe ꝑæꝛ Deꝺa haꝛen. cꝑæð ꝥ hım ꝛæꝺe ꝛum ealꝺ ꝑıꝛa ꝥ he ꝑæꝛe ꝛeꝼulloꝺ æꝛ mıꝺꝺum ꝺæꝛe ꝼꝛam Paulıno ðam b'. on ꝯoꝑıneꝛ ⁊ꝑeaꝛꝺnẏꝛꝛe ðæꝛ cẏnıngeꝛ. ⁊ mẏcel menıꝛo þæꝛ ꝼolceꝛ on Tꝛenꝛonꝛꝛeame [be Teolꝼınꝛa ceaꝛꝛe] ⁊ Sæꝺe ꝛe ẏlca man hꝑẏlc þæꝛ b'. hıꝑ ꝑæꝛe. Sce'. Paulıneꝛ.Cꝑ'. ꝥ he ꝑæꝛe lanꝛ on boꝺıꝛe. ⁊ *hꝑon ꝼoꝛþhealꝺ. he hæꝼꝺe blæc ꝼeax. ⁊ blacne ⁊ꝑlıꝛan. ⁊ meꝺmẏcle neoꝛu þẏnne. ⁊ he ꝑæꝛe æꝛhꝑæþeꝛ ꝛe aꝛꝑuꝛþlıc ꝛe *onꝺꝛẏꝛenꝺlıc onꝛoꝛeonne ⁊ hæꝼꝺe he hım ꝛo ꝼulꝛume on þæꝛe ꝛoꝺcunꝺon þenunꝛe Jacobum ðone Dıacon. ꝑæꝛ ꝛe man ꝑell ꝛelæꝛeꝺ ⁊ æþele. ꝛe on Cꝛıꝛꝛe ꝛe on hıꝛ cẏꝛıcean. ꝛe lıꝼꝺe oð uꝛꝛe ꝛıꝺe; Jꝛ ꝥ ꝛæꝺ ꝥ on ða ꝛıꝺ ꝛꝑa mẏcel ꝛıbb ꝑæꝛe on Bꝛeoꝛone æꝛhꝑıꝺeꝛ ẏmb ꝛꝑa ꝛꝑa ꝯoꝑıneꝛ ꝛıce ꝑæꝛe. þeah ðe an ꝑıꝼ ꝑolꝺe mıꝺ hẏꝛe * nacenꝺum cılꝺe. heo mıhꝛe ꝛeꝛan buꝛan ælceꝛe ꝛceaþenẏꝛꝛe ꝼꝛam ꝛæ ꝛo ꝛæ. oꝼeꝛ eall þıꝛ ealonꝺ; Sꝑẏlce eac ꝛe ẏlca cẏnıng ꝛo nẏꝛnẏꝛꝛe ꝼanꝺ hıꝛ leoꝺum. ꝥ ın moneꝛum ꝛꝛoꝑum ðæꝛ ðe hluꝛꝛꝛe ꝑẏllan uꝛnon be ꝼolc cuþu ꝛꝛæꝛum. ðæꝛ monna ꝼæꝛnẏꝛ mæꝛꝛ ꝑæꝛ. ⁊ ꝥ he ðæꝛ heꝛ ꝼoꝛ ꝑeꝛꝼeꝛenꝺꝛa ꝛecelnẏꝛꝛe ꝛꝛapulaꝛ aꝛeꝛꝛon. ⁊ ðæꝛ æꝛene ceacaꝛ onhon. ⁊ ða hꝑæþeꝛe nænıꝛ ꝼoꝛ hıꝛ eꝛe. ⁊ ꝼoꝛ hıꝛ luꝼan hı ꝛınan ꝺoꝛꝛꝛe ne ne ꝑolꝺe buꝛan ꝛo hıꝛ neoꝺþeaꝛꝼlıcꝛe ðenunꝛe ⁊ Sꝑẏlce he hæꝼꝺe eac ꝛꝑa mẏcele heanneꝛꝛe on ꝥ cẏneꝛıce. ꝥ na læꝛ ꝥ an ꝥ hı * ꝛeꝛen ꝼoꝛe hım bæꝛon æꝛ ꝛeꝼeohꝛe. Ac ꝛꝑẏlce eac on ꝛıbbe ꝛıꝺe þæꝛ he ꝛaꝺ beꝛꝑıh hıꝛ hamum oþþe ꝛunum mıꝺ hıꝛ þeꝛnum ꝛeþeah ðe he

Deest MS. Sax. Cot.

*ꝑon. C.

* onꝺꝛıꝛlıc. B.

* ꝛucenꝺum. B. & C.

* *aliàs*, mæꝛcá. *MS. Cant.*

eo consecravit Episcopum: ut in sequentibus suo loco dicemus. De hujus fide provinciȩ, narravit mihi presbyter & abbas quidam vir veracissimus, de monasterio *Peartaneu, vocabulo Deda, retulisse sibi quendam seniorum, baptizatum se fuisse die mediâ à Paulino Episcopo, præsente Rege Edwino; & multam populi turbam in fluvio *Trehenta, juxta [civitatem quæ linguâ Anglorum] *Tiovulfingacestir vocatur. Qui etiam effigiem ejusdem Paulini referre esset solitus, quòd esset vir longæ staturæ, paululùm incurvus, nigro capillo, facie macilentâ, naso adunco pertenui, venerabilis simul & terribilis aspectu. Habuit autem secum in ministerio & Jacobum Diaconum, virum utique * industrium ac nobilem, in Christo & in Ecclesia; qui ad nostra usque tempora permansit. Tanta autē eo tempore pax in Britannia, quaquaversum imperium Regis Edwini pervenerat, fuisse perhibetur, ut [sicut usque hodie in proverbio dicitur,] etiam si mulier unà cum recens nato parvulo vellet totam perambulare insulam à mari ad mare, nullo se lædente, valeret. Tantùm rex idem utilitati suæ gentis consuluit, ut plerisque in locis ubi fontes lucidos, juxta publicos viarum transitus, conspexit, ibi ob refrigerium viantium, erectis stipitibus & æreos caucos suspendi juberet: neq; hos quisquam, nisi ad usum necessarium contingere præ magnitudine, vel timoris ejus auderet, vel amoris vellet. Tantum verò in regno excellentiæ habuit, ut non solùm in pugna ante illum vexilla gestarentur; sed & tempore pacis equitantem inter civitates sive villas [aut provincias] suas, cum ministris semper antecedere signifer

* *Sic MS. Cot.* Penitanei. *W. Edit. Col.* Peartan.

* Treenta. *C.* Trenta. *T. & W.*

* Tuilfingacester. *T.* Tyowlfingacester. *W.*

* illustrem. *W.*

he eode. ꝥ him ſymble ꝥ tacen beꝼoꝛan ꝑeꝫ ⁊

consuevisset. [Necnon & incedente illo ubilibet per plateas, illud genus vexilli, quod Romani ante eum ferri solebat.]

* Tufam, Angli verò appellant Thuuf.

* Tuffa. w.

Cap. 17.

Ut Edwinus ab Honorio Papa exhortatorias literas accepit, qui etiam Paulino pallium miserit.

ON ðæꝛe tide hæꝼde Honoꝛiuſ biſcop had þæſ Apoſtolican ſetleſ. ſe ſæſ Boneꝼaciuſ æꝼteꝛꝼýligend ⁊ Ða he þa ſe Papa ꝥ ꝫeacſade. ꝥ Noꝛðanhýmbꝛa þeode mid ꝫdꝑine heoꝛa cýninꝫe to Cꝛiſteſ ꝫeleaꝼan. ⁊ to hiſ andetnýſſe ꝫecýꝛꝛed þæſ ðuꝛh Paulinuſ ꝫodcunde laꝛe ⁊ Ða ſende he ðam ýlcan B'. hideꝛ pallium. ⁊ ſꝑýlce eac ꝫdꝑine ðam cýninꝫe ſende * tꝛýmmendlice ꝫeꝑꝛit. ⁊ mid ꝼæðeꝛlice luꝼan hine þæſ onbæꝛnende. ꝥ hi on ðam ꝫeleaꝼan ſoþꝼæſtnýſſe ðone ðe hi onꝼenꝫon. ſýmle ꝼæſtlice ſtodan ⁊ aꝑunedon ⁊

QUo tempore præsulatum sedis Apostolicę, *Honorius Bonifacii successor habebat; qui, ubi gentem Northanhymbrorum cum suo rege ad fidem confessionémque Christi, Paulino evangelizante, conversam esse, didicit; misit eidem Paulino pallium, misit & regi Edwino literas exhortatorias, paternâ illum charitate accendens, ut in fide veritatis quam acceperant, persistere semper ac proficere curarent. [Quarum videlicet literarum iste est ordo.]

* Episcopus. w.

*tꝛumlic æꝛendꝫeꝑꝛit. C.

Deest Sax.

Domino excellentissimo atque præcellentissimo[a] filio Edwino, Regi Anglorum, Honorius Episcopus, servus servorum Dei, salutem. Ità Christianitatis vestræ integritas, circa sui conditoris cultum, fidei est ardore succensa, ut longè latéque resplendeat, & in omni mundo annunciata, vestri operis multipliciter referat fructum. Sic enim vos reges esse cognoscitis, DUM Regem & Creatorem vestrum orthodoxâ prædicatione edocti, Deum venerando creditis, eíque, quod humana valet conditio, mentis vestræ sinceram devotionem exolvitis. Quid enim Deo nostro aliud offerre valebimus, nisi ut in bonis actibus persistentes, ipsúmque autorem humani generis confitentes, eum colere, eíque vota nostra reddere festinemus? Et ideò (excellentissime fili) paternâ vos charitate, qua convenit, exhortamur; ut hoc quod vos divina misericordia *ad suam* gratiam *vocare dignata est, solicitâ intentione & assiduis orationibus servare omnimodo festinetis; ut qui vos in præsenti seculo ex omni errore absolutos, ad agnitionem sui nominis est dignatus perducere, & cœlestis patriæ vobis præparet mansionem. Prædicatoris igitur vestri Domini mei, Apostolicæ memoriæ, Gregorii lectione frequenter occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipsius, quem pro vestris animabus libenter exercuit, habetote; quatenus ejus oratio & regnum vestrum populúmque augeat, & vos omnipotenti Deo irreprehensibiles repræsentet. Ea verò quæ à nobis pro vestris sacerdotibus ordinanda sperastis, hæc pro fidei vestræ sinceritate, quæ nobis multimodâ relatione per præsentium portitores laudabiliter insinuata est, gratuito animo attribuere illis sine ulla dilatione prævidemus. Et duo* pallia utrorumque Metropolitanorum, id est, Honorio & Paulino dixerimus; ut dum quis eorum de hoc seculo ad autorem suum fuerit accersitus, in loco ipsius alterum Episcopum, ex hac nostra auctoritate, debeat subrogare: quod quidem tam pro vestræ charitatis affectu, quàm pro tantarum provinciarum spatio, quæ inter nos & vos esse noscuntur, sumus invitati consedere, ut in omnibus devotioni vestræ nostrum concursum, & juxta vestra desideria præberemus. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.*

*RR. Armach. pag. 78. lin. 1.

NOTÆ.

NOTÆ.

a Domino excellentissimo, atque præcellentisimo FILIO Honorius (Papa) servus servorum DEI--- Vos (*inquit*) Reges esse cognoscitis DUM-- Orthodoxâ PRÆDICATIONE edocti-- & PRÆDICATORIS vestri--- Domini mei GREGORII lectione frequenter occupati--

*Solenne hoc Episcopis Romæ semper fuit, Archiepiscopos Cantuarienses nuncupare fratres; Reges verò filios: Sic (lib. 1. cap. 29.) Augustinum P. Gregorius fratrem vocat, Regem autem Ethelbertum filium. Sic P. Bonifacius (lib. 2. cap. 8.) FRATREM Archiepiscopum: at Regem Æthelwaldum filium: atque hic Edwinum Anglorum Regem FILII honore, Honorius Papa dignatur: & porrò, Papa se** Servum servorum Dei *hic appellat; Numquid ergò filii sui Regis, servum? comitem potiùs, si hic Britannicâ civitate donatus esset. Quin Honorius Papa, honoris sui diminuti, & istius servitutis damnum,* AUTORITATE, *quam adsciscit sibi, suâ (quâ creando utrosque Archiepiscopos, animas totius regni decreverat regere) solertissimè resarcit.* Ex hac nostra (*inquit*) *non servili, sed plùs quàm Regia* autoritate.

* *Vide S. Greg. Epist. ad Augustin. Cant. lib. 1. cap. 28. & 1. Cor. 9. 19*

Reges (inquit) esse cognoscitis, DUM — *hoc est,* Rex eris DUM bene regis; quod nisi feceris, nomen Regis non in te constabit, & nomen Regis perdes. *Sic Papa Eleutherius (ut ainnt)* CHRISTIANISSIMO *Britannorum* Regi Lucio *ann.** 165. *dixit. Sed annon secula recentiora sapiat istud epistolium, Clar. Dom. Henr.* Spelmannum consulite. Videte etiam RR. Armach. in primord. pag.* 103. *at vide* Bellarm. Regibus iniquiorem.*

* *Lib. 1. cap. 4.* * *Contil. in ann. 185. & Lambard. in leg. Edwardi.*

* *De Pontif. Roman. lib. 5. cap. 7.*

Sed Regum in subditis suis à P. Romano Majestati lasæ, mederi satagit Saxonicus interpres, fortissimus Anglorum Rex Aluredus; Epistolas enim omnes Pontificum Romanorum quia Romæ Veteris Fastum, licèt occultum, sapere, Regi visæ sunt, è versione sua Saxonica eliminavit.

Medetur quoque Vetus, quæ apud nos, post sacras literas, obtinuit Ecclesia; nè, dum è sententia Paparum, Reges malè rexerint, hinc strages bellicæ perpetuò fuerint secutæ. Homiliam ergò Romano-Saxonicam, pacis Catholicæ cupientissimi, amplexamur. Hom. 34. pag. 303. lin. 5. Se cyning is Cristes yldest gelyfende ofer dam Cristenan folce de Crist yldf alyfde him to hyrde gehalgod. dæt he hi healdan sceolde mid dæs folces fultume wid yfele menn. ⁊ on feohtende here ⁊ him sige biddan æt dam sodan hælende de him done anfeald underh him yldum forgeaf. *Sic Latinè do: Rex* CHRISTI IPSIUS VICARIUS *est, super populum Christianum, quem ipse Christus redemit, ipsius (Christi) pastor consecratus: ut populum, populi auxilio, contra malos homines pugnaci exercitu conservaret; sibique victoriam à vero illo Jesu peteret, qui ipsi (Regi) hanc,* sub seipso (*Christo*) *autoritatem dedit.*

Speligende under him yldum. *Vicarius (inquit Vetus Ecclesia) sub* SEIPSO (*Christo*) *qui sacras literas pro libidine torquere solent, audiant saltem Ecclesiam: nos interim & Scripturas:* NE TANGITE CHRISTOS MEOS, *Psal. 105. 15.*

Gregorii (Pontificis Romani) lectione frequenter, orthodoxam prædicationem primò Regi commendavit; hoc est, Romanam: deinde orthodoxum PRÆDICATOREM *Gregorium P. Romanum: num solius Gregorii lectione? Cur non & verbi Dei lectione? Audiatur Moses, Deut. 17. 19. Leget (Rex) illud (Deuteronomium) legis hujus in volumine* omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere DOMINUM DEUM SUUM. DOMINUM (*inquit*) DEUM. *Verùm audiatur Christus ipse:* SCRUTAMINI SCRIPTURAS, *Gregorium tamen post Mosem, & Dominum Christum, non ut Legislatorem, sed Legis & Evangelii, in plerisque augustum quidem, & dignum Rege lectore interpretem, nemo sanus repudiabit: Hinc R. Aluredus in Scripturis, & Gregorio, Saxonicè vertendis, se multùm exercuit. Sed de necessitate, & usu legendæ Scripturæ sacræ, vide Sax. Homilias Bibl. publ. Cantabr. nam festinans Typographus me vellicat.*

CAP.

Cap. 18.

Ut Honorius, qui Justo in Episcopatu Doruvernensis Ecclesiæ successit, ab Honorio Papa pallium & literas acceperit.

Bꝺtpih ðaꝛ þinꝝ þa pæꝛ Juꝛtuꝛ ꝛe ſcenceb'. ꝝelæðeð to ðam heoꝛonlican ꝛice þý ꝼeoꝛþan ðæꝝe ıðuum Novembꝛium. ⁊ Honoꝛiuꝛ pæꝛ haten ꝛeþe ꝼoꝛ hine to b'. ꝝecoꝛen pæꝛ. ꝛe com to Sce'. Paulıne þ he hine halꝝian ꝛceolðe. ⁊ he him toꝝeaneꝛ ꝼeꝛnðe to Lincýlne ⁊ in þæꝛe cýꝛıcean þe pe æꝛ beꝼoꝛan ꝛæðon. he hine ðæꝛ to b'. ꝝehalꝝoðe. ꝛe pæꝛ ꝼꝛam Sce'. Auꝝuꝛtıne ꝼıꝛta ſcenceb'. Cantꝛapa buꝛhꝝe; Ðam b'. eac ꝛþýlce ꝛe ýlca Papa Honoꝛiuꝛ ꝛenðe Pallıum ⁊ ꝝeppıt on ðam he ꝝeꝛette ⁊ apæðde. þ ꝛþa oꝛt ꝛþa Cantꝛapa buꝛhꝝe b'. oþþe ꝝoꝛoꝛþıc ceaꝛtꝛe oꝛ þýꝛꝛum lıꝛe ꝝeꝛenðe. þ ꝛeþe lıꝛıꝝende pæꝛe ðæꝛ haðeꝛhæꝛðe mihte oþenne b'. hıꝛ ꝛtoꝛe to halꝝianne. ðæꝛ ꝛe oþeꝛ ꝼoꝛþꝼeꝛnðe. ðý læꝛ nýð pæꝛe þ hı *ꝛımle ꝛþencte pæꝛon oþeꝛ ꝛþa lanꝝne þeꝝ pæꝛ ⁊ landeꝛ to Rome ꝼoꝛ halꝝunꝝe ſcencebıꝛcoꝛ;

** sic MS. Cott. at MS. Cant. ꝛýmbe sed perperam.*

HÆc inter Justus Archiepiscopus ad cœlestia regna sublatus est, quarto Iduum Novembrium die, & Honorius pro illo est in præsulatum electus: Qui ordinandus venit ad Paulinum, & occurrente sibi illo in Lindocolino, quintus ab Augustino Doruvernensis Ecclesiæ consecratus est antistes. Cui etiam præfatus Papa Honorius misit pallium & literas, in quibus decrevit [hoc ipsum, quod in epistola ad Edwinum regem missa decreverat,] scilicet, ut cùm Doruvernensis vel Eboracensis antistes de hac vita transierit, is qui supereſt [consors] ejusdem gradûs, habeat potestatem alterum ordinandi, in loco ejus qui transierat, sacerdotem; nè sit necesse ad [a]Romanam usque civitatem, per tam prolixa terrarum & maris spatia pro ordinando Archiepiscopo, semper fatigari. [Quarum etiam [b] textum literarum in nostra hac historia ponere commodum duximus.]

Deeſt Sax.

*Dilectissimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima quæ redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata suæ pietatis munificentia tribuit, quotiens per fraternos *affectus unanimem dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus repræsentat, pro quibus majestati ejus gratias indesinenter exolvimus. Eúmque votis supplicibus exoramus, ut vestram dilectionem in* PRÆDICATIONE EVANGELII *elaborantem & fructificantem, sectant émque magistri & *capitis† sui S. Gregorii regulam, perpetuâ stabilitate confirmet. Et ad augmentum Ecclesiæ suæ potiora per vos suscitet incrementa, ut fide & opere in timore Dei & charitate, vestra acquisitio decessorúmq; vestrorum quæ per Domini Gregorii exordium pullulat, convalescendo ampliùs extendatur; ut ipsa vos dominici eloquii promissa in futuro respiciant. Vósque vox ista ad æternam festivitatem evocet:* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. *Et iterum.* Euge serve bone & fidelis! quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui. *Et nos equidem (fratres charissimi) hæc vobis pro æterna charitate exhortationis verba* promittentes, quæ rursus pro Ecclesiarum vestrarum privilegiis congruere posse conspicimus, non desistimus impartire. Et *tam juxta vestram petitionem, quàm filiorum nostrorum Regum, vobis, præsenti nostrâ præceptione, vice beati Petri Apostolorum principis, auctoritatem tribuimus; ut quando unum ex vobis divina ad se jusserit gratia vocari, is qui superstes fuerit alterum in loco defuncti debeat Episcopum ordinare. Pro qua etiam re, singula ve-*

** Sic MSt. sing.*

** Vestri cod. excus. sed MSt. sing. deest.*

† refertur ad dilectionem.

Matt. 11. 28.

Matt. 25. 21.

** Sic MSt. sing.*

** Sic MSt. sing.*

stra

*RR. Armach. pag. 69. & 78. lin. 1.

stræ dilectioni *pallia pro eadem ordinatione celebranda, direximus; ut, per nostræ præceptionis autoritatem, possitis Deo placitam ordinationem efficere: quia ut hæc vobis concederemus, longa terrarum marísque intervalla, quæ inter nos ac vos obsistunt, ad hæc nos condescendere coegerunt, ut nulla possit Ecclesiarum vestrarum jactura, per cujuslibet occasionis obtentum, quoquo modo pervenire, sed potiùs commissi vobis populi devotionem pleniùs propagare. Deus te incolumem custodiat (dilectissime frater:) Data die tertiâ Idus Junias, imperantibus Dominis nostris piissimis Augustis, Heraclio anno vicessimo quarto, proconsulatûs ejusdem anno vicesimo tertio, & consulatûs ejus anno tertio; Sed & Heraclio felicissimo Cæsare, id est, filio ejus, anno tertio, indictione septimâ, id est, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimo quarto.*

NOTÆ.

a Nè sit necesse ad Romanam usq; Civitatem--- pro ordinando Archiepiscopo semper fatigari--- Quòd sumus INVITATI à te (*R. Edwine*) concedere: & juxta vestra (*R. Edwine*) DESIDERIA præberemus. *Rex Edwinus, post acceptam Evangelii lucem,* INVITAVIT *Papam, Pallium, & hinc potestatem Archiepiscopos ordinandi, Ecclesiæ Anglicanæ concedere; sic & suæ, & totius Ecclesiæ libertati, ut videtur, consulturus. Vide suprà pag. 99. & pag. 128.*

b Quarum etiam literarum TEXTUM, in nostra hac historia ponere commodum duximus, &c. *Præoculis R. Aluredus* TEXTUM *Papalium Epistolarum, à Beda priùs descriptum, habuit; nec in Archivis ultra ætatem Regis Aluredi latuerunt: cur ergò epistolas monitorias, non, ut cætera, Saxonicè transtulit? Num quòd Parentem in reges subditósque, illepidum & difficilem adhuc Papam nactus sit? Minimè verò: Reges enim compellant Papæ modò* * GLORIOSOS, *modò* GLORIOSISSIMOS FILIOS. *Quid verò incommodi Rex metuit posteris futurum, Britanniam suam ab extero parente gubernari, rerum eventus cogitandi copiam subministrat.* * *Papæ enim Nicolali quarti tempore, fratres de ordine Minorum, Papam pro* SOLE, Lunam *Archiepiscopum Cantuariensem habuerunt. Sed mentem Regis Aluredi, in Ceolwulfi officio explicando, contemplari licet. pag. 1.* Ðe ȝeðaꝼenaþ þine þeoðe to læꝛanne; TE *oportet (O Rex)* GENTEM *tuam* DOCERE, &c. *Hinc Rex Aluredus, à suis Episcopis edoctus, Christi Evangelia, & S. Gregorii* * Pastoralia *Saxonicè, quod non potuit Pastor Universalis, dedit; necnon Episcopis suis legenda, atque hinc rudi adhuc Anglorum genti aperienda, commendavit.*

* *Vide Paparum epistolas.*

* *Florilegut ad ann. 1292.*

* *Vide Saxonicam R. Aluredi in Pall. Greg. MS. Bibl. Publ. Cantab. præfatiunculam.*

c Magistri & CAPITIS sui S. Gregorii regulam, &c. *Caput Ecclesiæ* fundationis, (*ut*, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam;) & Conversionis *per Apostolos; & per ministros suos Reges* Defensionis, *solum Christum esse, Catholici agnoscunt: Alia sub Christo Spiritualia, & Civilia capita erant subordinata. Caput* Missionis *in omnes Gentes, Christum quoque testantur sacræ literæ; atque hinc quoque,* *Tiberii Cęsaris tempore summo, *Sacerdotes Britannorum* * Sedem Petri, & Cathedram Pauli occupasse, *Gildas autor pervetustus commemorat: Caput* Missionis *ad convertendos Anglos, Christum denique fuisse, ministerio B. Gregorii usum, Beda, lib. 1. cap. 23. satis demonstrat. Hinc in ordine ad Christum, caput Augustini Proto-- Archiepiscopi Cantuariensis, à Roma missi, atque Cantuariensis Honorii, Honorius Papa Gregorium intellexit; quo sensu Apostolum Anglorum fuisse Beatum Gregorium dicunt veteres.* * Gꝛeȝoꝛiuꝛ ꝛe halȝa Papa--- ꝛihtlice ꝺnglisꝛcꝛe ðeoðe Apoꝛtol. ꝼoꝛþan ðe he ðuꝛh hiꝛ ꝛæðe ⁊ ꝛanðe uꝛ ꝼꝛam ðeoꝼleꝛ biȝȝenȝum ætbꝛæð. ⁊ to Goðeꝛ ȝeleaꝼan ȝebiȝðe; *Sic Latinè do; Gregorius sanctus ille Papa-- Gentis Anglicanæ jure Apostolus; ille enim per consilium suum & missionem, nos à cultu diaboli liberavit, & ad fidem* DEI *convertit.*

* *Gildas pag. 58. edit. Lond.*

* *Ibid. pag. 91 lin. 1.*

* *Serm Cath. iiii Id. S Gregor.*

Cap. 19.

Ut primò idem Honorius, & pòst, Joannes literas genti Scotorum pro Paschæ observatione, simul & pro Pelagiana hæresi miserit.

Deest Sax. Misit idem (*Papa) Honorius literas etiam genti† Scotorum, quos in observatione sanctæ Paschæ errasse compererat, juxta quod suprà docuimus, solerter exhortans, nè* paucitatem suam, in extremis terræ finibus constitutam, sapientiorem antiquis sive modernis, quæ per orbem erant, Christi Ecclesiis æstimarent; néve contra Paschales computos, & decreta synodalium totius orbis Pontificum, aliud Pascha celebrarent. Sed & Joannes, qui & successori ejusdem Honorii Severino successit, cùm adhuc esset electus in Pontificatum, pro eodem errore corrigendo literas eis, magnâ autoritate atque eruditione plenas, direxit; evidenter astruens, quia Dominicum Paschæ diem à quinta decima luna usque ad vicesimam primam (quod in Nicena synodo probatum est) oporteret inquiri. Necnon & pro Pelagiana hæresi (quam apud eos reviviscere didicerat) cavenda ac repellenda, in eadem illos epistola admonere curavit. Cujus epistolæ principium hoc est.

* Papa. *deest T. & W.*
† *RR. Armach. pag. 729. lin. 10.*
* *Ibid. 934. lin. 19.*

Dilectissimis & sanctissimis Tomiano, Columbano, Cronano Dimano & Baithano Episcopis, Cronano, Hermannóque, Laustrano, Scellano, & Segiano presbyteris, Sarano cæterisque doctoribus seu abbatibus Scotis Hilarius archipresbyter, & servans locum sanctæ sedis Apostolicæ, Joannes diaconus & in Dei nomine electus; Item Joannes primicerius & servans locum sanctæ sedis Apostolicæ, & Ioannes servus Dei consiliarius ejusdem Apostolicæ sedis. Scripta quæ per latores ad sanctæ memoriæ Severinum Papam adduxerunt, hac de luce eo migrante, reciproca responsa ad ea quæ postulata fuerant siluerunt. Quibus reseratis, nè diu tantæ quæstionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciæ vestræ, contra orthodoxam fidem, novam ex veteri hæresin renovare conantes; Pascha nostrum, in quo immolatus est Christus nebulosâ caligine refutantes, & quartadecimâ lunâ cum Hebræis celebrare nitentes. Quo epistolæ principio manifestè declaratur, & nuperrimè temporibus illis hanc apud eos hæresin exortam, & non totam eorum gentem sed quosdam ex eis hac fuisse implicitos. Expositâ autem ratione Paschalis observantiæ, ità de Pelagianis in eadem epistola subdunt: Et hoc quoque cognovimus, quod virus [a] Pelagianæ hęreseos apud vos denuo reviviscit, quod omnino hortamur, ut à vestris mentibus hujusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet: quia non solùm per istos ducentos annos abolita est, sed & quotidie à nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur: & hortamur, nè quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non execretur superbum eorum conamen & impium, dicentium, posse sine peccato hominem existere ex propria voluntate & non ex gratia Dei? Et primum quidem blasphemiæ stultiloquium est dicere, esse hominem sine peccato, quod omnino non potest nisi unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui sine peccato est conceptus & partus: Nam cęteri homines cum peccato originali nascentes, testimonium pręvaricationis Adæ (etiam sine actuali peccato existentes) portare noscuntur, secundùm Prophetam dicentem: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.*

* *RR. Armach p. 68. lin. 28.*

Notæ.

a *Virus Pelagianæ hæreseos, & hæresim Pelagianam radicitus evellere Catholica Ecclesia conata est. Vide suprà quæ pag. 61. quibus adjunge & reliqua quæ huc spectant plura.*

Serm. Cathol. in Natal. unius Apost. Se hælend cpæþ; ne ȝecuꝛe ȝe me. ac ic ȝeceaꝛ eoꝑ. þuꝛh þaꝛ ꝑoꝛd iꝛ ȝeꝛꝑuꝛeloð ꝥ nan man

Jesus dixit, Vos non elegistis me, sed ego* elegi vos; *hoc verbo manifestum est, neminem posse* ne

Joh. 15. 16.
* *Hinc initium fidei nostræ futurum.*

ne mæg on him ſýlfum puldrian ðeah þe he gecoren ſý to Godes rice; ſeo gecorennýſ ſtent on Godes forerceapunge. ⁊ þe beoð þurh his gife gehealdene ſpa ſpa ſe Apoſtol cpæð. ge ſindon Godes gife gehealdene þurh geleafan; ðurh ða gife þe ſe menniſca Criſt þearð Godes bearn þurh ða ýlcan gife bið gehpilc criſtenra manna Gode gecoren fram ðam anginne his geleafan. ðurh þone ýlcan gaſt þe Criſt þæſ acenned þurh þone ýlcan his gecorenan beoð geedcennede on þam halgum fulluhte; þurh þone halgan gaſt þearþ ſe menniſca Criſt ælcere ſýnne orhlýte. ⁊ þurh þone ýlcā gaſt uſ beoþ ure ſýnna forgýfene. þuſ þe ſpreca þ be Criſtes menniſcnýſſe. þe ſýmle unſýnnig punode. ⁊ he þæſ Godes bearn ſpa hraþe ſpa he manneſ bearn þearð; Se mann iſ Godes bearn. forþan ðe ſe Godes Sunu ðe æfre þæſ acenned of þam ælmihtigan Fæder. underfeng ða menniſcnýſſe buton ſýnnum to ſoþre annýſſe his hades. ⁊ ꝥ ýlce Godes bearn iſ manneſ bearn for þære underfangenan menniſcnýſſe; Criſt criſtenra manna heafod ordfruma ælcere gife. dælþ his gife his limum. be gehpilceſmanneſ mæþe. be þan þe he healdan mæg þurh his fultum. buton ðam ne deþ nan man naht to Gode; Næfþ nan man geleafan buton of Criſteſ gife. ne nan man ne þurhpunaþ on geleafan buton þurh Criſteſ gife. for þi ſceal gehpa on his Drihtne puldrian. na on him ſýlfum. Criſt gelogode his Ap'laſ ⁊ ealle his gecorenan þurh his gife. ꝥ hi ferdon ſýlfpilleſ be Godes hæſe. ⁊ þurh his ſultum þæſtm brohton goddra peorca. &c.

ſeipſo gloriari, quamvis in regnum Dei electus fuerit: electio in prævisione Dei ſtat; nos autem GRATIA SUA *ſalvati ſumus, ſicut ait Apoſtolus,* Gratiâ Dei vos ſalvati eſtis, per fidem: *gratiâ illâ, quâ Chriſtus homo, filius Dei exſiſtit, eadem ſinguli Chriſtiani Deo electi ſunt, ab * initio fidei ſuæ: Per eundē ſpiritum quo Chriſtus conceptus fuit, per eundem electi ſui in baptiſmo ſancto regenerati ſunt. Per eundem Spiritum ſanctum, homo Chriſtus immunitatem à peccato ſortitus eſt, & per eundem ſpiritum peccata noſtra nobis condonantur; ſic loquimur de humanitate Chriſti, quæ ſemper à peccato immunis manſit: Erat autem filius Dei, ſimulatq; filius hominis eſſet; homo eſt filius Dei, quoniam filius Dei qui ab omnipotenti Patre ſemper genitus fuit, humanitatem ſine peccato in veram perſonæ ſuæ unitatem ſuſceperat; idémque filius Dei propter ſuſceptam humanitatem, filius hominis exſiſtit. Chriſtus hominum Chriſtianorum* Caput * *cujuſque* GRATIÆ *origo, membris ſuis* GRATIAM SUAM, *pro * menſura cujuſque hominis diſpertitur. Quam* [menſuram] *per auxilium Chriſti recipit. Sine illa nihil boni quis præſtabit; Nemo fidem abſq;* GRATIA *Chriſti conſequitur, & nemo in fide abſque* GRATIA *Chriſti permanebit; ob id quiſque Domino, non ſeipſo * gloriabitur. Chriſtus Apoſtolos ſuos, electóſq;* gratiâ *ſuâ ornavit, ut ſponte ſuâ, ex mandato Dei, & per auxilium ejus, fructum bonorum operum ferant,* &c.

Epheſ. 2. 5.

* Certitudo electionis ex parte noſtri, ab initio fidei noſtræ; ſed ex parte Dei, ante mundum. *Vide* 2. *Pet.* 1. 10. *Eph.* 1. 4. *Vide ſuprà p.* 67 *lin.* 14.

* *Eph.* 4. 7.

* *Vide etiam c.* 1. 22. *Col.* 2. 19.

Sax. tenere poteſt, *ſive* capere.

* 1. *Cor.* 1. 31.

Serm. Cathol. in Natal. S. Matth. Apoſt.

Ne clýpaþ he þa him to ðe hi ſýlfe rihtpiſe taliað. ſpilce ſpa ða ſunderhalgan pæron ðe mid andan ceorodon ꝥ he mid ſýnfullum æt; Eal menniſc

Non ad ſe vocat Chriſtus qui ſe juſtos reputant, quales erant Phariſæi, qui per invidiam obmurmurabant, quòd cum peccatoribꝰ comederat; To-

þæt sýnfull. ac Drihten gesihtbirode buton geapnungum duph hit git̃e da da he gecear; sva sva he dide dýrne godspellere Mattheum. de þe nu to dæg puphiaþ. he þæt bedoren on deoppe nýtennýsse porulolicna gefilnunga. ac Drihten hine ætbræd of dam fænlicum adelan to heofenlicum gefincþum. ⁊ hine gesette eallum deodum to godspellere. sý him þæt puldor á on ecnýsse. Amen;

tum genus humanũ peccatores erant; Dominus verò per GRATIAM SUAM ABSQUE*MERITIS, *quos elegit, justificat; sicut Evangelistam hunc Matthæum, quem hodie celebramus, justificavit: ille ignorantiâ profundâ, per mundana desideria, fuit immersus, sed à morbis istis cænosis ad honores cælestes perduxit, omnibúsque gentibus Evangelistam constituit Dominus, cui sit gloria semper, & in seculum. Amen.*

* *Vide Ephes.* 2.8,9. *Vide* Antidotum *R. Th. Morton. Episc. Dunelm.* contrà merita.

Hom. 34. in Domin. Pentec. de gratia Sp. S.

On dam huse pæpon hund tpelftig manna da dæt hælendes folgeras de him folgodon on life. on dam pæt dæt angin eallef Cpiftendomef. ⁊ hi eallne middan eard þurh da micclan gife þæt halgan gastes to Gode gebigdon; Þe habbað gesæd sputellicor be þirum on þam odrum spelle. de hes to gebýnaþ. on dam man mæg gehýran be dam halgan gaste. sesse hit pæden pýle. oþþe pædan gehýrþ; Buton se halga gast nu eorne heortan onlihte mid hit gastlican gife. ne gað ure sorð aht innto eorne heortan eor to onbrýdnýsse. ne to anre betesunge butan hit gife; ealle ge gehýraþ dat ane pædinge. ⁊ sva deah butan tpýn ne beoð ealle orne mod gelice onlihte durh þat lare endemes; Forþan þe se halga gast þurh hit godcundnýsse hit gife eor forgifð be dam de he pýle. he is ælmihtig God ⁊ he ealle ding gehýlt mid dam Fæder ⁊ dam Suna. on anre godcundnýsse;

In domo illa erant centum & viginti servatoris assecla, qui illum in vita comitati sunt: à quib⁹ tota Christianitas initium sumpsit; iisque totam terram per magnam illam Spiritûs sancti GRATIAM, *ad Deum convertebant. De hac re, in alio sermone, qui etiam huc spectat, diximus. In illo quidem de Spiritu sancto, qui legere aut lectum audire dignabatur, audire poterit: Nisi verò nunc Spiritus sanctus cor vestrum* GRATIA SUA *spirituali illuminaverit, vox nostra in cor vestrum, vestram in compunctionem nec dum penetrat, neque in ullam omnino correctionem absque* GRATIA SUA: *vos omnes unicam hanc lectionem auditis, & proculdubio vestræ omnium mentes, per ejus doctrinam haud sunt æquali modo illustratæ: nam Spiritus sanctus per divinitatem suam,* GRATIAM *vobis* SUAM, *quibus voluerit, impertitur: ille omnipotens Deus est, atque omnia ille, cum Patre, & Filio, in divinitate una, conservat.*

Cap. 20.

Ut occiso Edwino Paulinus Cantiam rediens, Rosensis Ecclesiæ præsulatum susceperit.*

* *Hrofenſit. C.*

Hpæt he Sadpine æftep þon de he seofontýne pintpa Angel deode ætgædere ⁊ Bpýt-

AT verò Edwinus, cùm decem & septem annis genti Anglorum simul & Britonum gloriosissi-

ta

ta pundorlice on cynedome fo-
re pæs. of þam pintrum he syx
pintra Cristes rice campode ;
Ða pon piþ hine Cadpalla Brýt-
ta cýning ⁊ him Penda on ful-
tume pæs. se fromesta esne of
Mercna cýning cýnne. ⁊ he Pen-
da of ðære tide ða ýlcan ðeode
Mercna rice tpa ⁊ tpentig pin-
tra missenlice hlete fore pæs ;
Ða pæs *geþeoded hefig gefeoht
mýcel on Hæþfelda. ⁊ ðer man
Sdpine sloh ðone cýning ðý fe-
orþan dæge idum Octobrium ;
hæfde he ða seofon ⁊ feopertig
pintra. ⁊ eall his peored
oþþe ofslægen pæs oþþe aflýmed;
Spýlce eac in ðam ýlcan ge-
feohte Osfrið his oþer sunu.
ær him gefeoll. se hpatesta
fýrd esne; And Sadfrið se oþer
for neode to Pendan ðam cý-
ninge gebeah. ⁊ se æfter fæce
fram him ða Osfald cýning pæs
unrihtlice ofslagen ofer aþas ⁊
treopa; Ðære tide pæs þ mæste
* pæll geporden on Norþanhým-
bra þeode. ⁊ cýrican ; Ne pæs þ
holenga forþon oþer ðæra * he-
retogena pæs hæþen ðe þ ge-
feoht gefremede. oðer pæs þam
hæþenan reþra ⁊ grimra. forþon
he ellreordig pæs; Pæs he Pen-
da mid ealle Mercna þeode deo-
fulgýldū gesealð. ⁊ þæs Criste-
nan naman pæs unpis ; Cadepalla
þonne ðeah ðe he þa andetnýsse
hæfde ðæs Cristenan naman. he
hpæþere pæs on his mode ⁊ on his ðeapum to ðon ellre-
ordig þ he forþon pifelice hade oþþe ðære unsceþþenda
ýlde cilda ne arede. ac he ealle mid pildeorlicre reþnýsse
þurh tintrego deaþe gesealde. ⁊ he langre tide ealle heo-
ra mægþe mid gepede pæs geond farende. ⁊ on his mode
þohte ⁊ þreodode. þ he polde eall Angol cýn of Breotone ge-
mærū aflýman. ⁊ þeah þe he Cristen beon sceolde. ne polde he
ænige are pitan on þære Cristenan æfestnýsse. seo mid him

* geboden. B.

* gefeoht ⁊ pæll. B.

* cýninga. *Superscript. MS. Cant.*

mè præesset, è quibus etiam rex ipse (ut diximus) Chrsti regno militavit, rebellavit adversùs eum *Caedwalla rex Britonum, auxilium præbente illi Pendâ, viro strenuissimo de Regio genere Merciorum, qui & ipse ex eo tempore gentis ejusdem *regno, annis viginti & duobus variâ sorte pręfuit. Et, conserto gravi pręlio in campo qui vocatur * Hethfeld, occisus est Edwinus die quartâ Iduum *Octobris, [anno dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimo tertio,] cùm esset annorum quadraginta & *septem, ejúsque totus vel interemptus vel dispersus est exercitus. In quo etiam bello ante illum unus filius ejus Offrid juvenis bellicosus cecidit; alter *Eadfrid necessitate cogente, ad Pendam Regem transfugit, & ab eo postmodùm, regnante Oswaldo, contra fidem jurisjurandi peremptus est. Quo tempore maxima est facta strages in Ecclesia vel gente Northan-hymbrorum, maximè quòd unus ex ducibus (à quibus acta est) paganus; alter quia barbarus erat, pagano sævior. Siquidem Penda, cum omni Merciorum gente, idolis deditus, & Christiani erat nominis ignarus. At verò Caedwalla quamvis nomen & professionem haberet Christiani, adeò tamen erat animo ac moribus barbarus, ut nec sexui quidem muliebri, vel innocuę parvulorum parceret ætati: quin universos atrocitate ferinâ morti per tormenta contraderet; multo tempore totas eorum provincias debacchando pervagatus, ac totum genus Anglorum, Britanniæ finibus erasurum, se esse deliberans. Sed nec religioni Christianæ, quæ apud eos exorta erat, ali-

* *Sic MS. Cot.*

* regni. *C.*

* Haethfeld. *C.*

* Octobrium *MSs. sing. Anno Dom.* 633.

* Octo. *MSs. sing. at Sax.* septem.

* *Sic C. & T.*

upp cumen þæs. ſþa gýt to dæg Brýtta þeaþ iſ ꝥ hi Angel cýnneſ geleaſan ⁊ æfeſtnýſſe for noþiht habbad. * ne him an ænigum gemænſumian þillad don ma de hæþenum mannum; Da þæſ brohte Sdþineſ heafod dæſ cýningeſ to Sofoſþic ceaſtre. ⁊ þæſ eft æfter þon gedon on Sce'. Petreſ cýricen dæſ Apoſtoleſ. da he timbrian ongan. ac Oſþald hiſ æfterfýligend hi geendade ſþa þe ær beforan ſædon; Þæſ hit geſeted on Sce'. Gregoriuſ portice þæſ Papan. fram dæſ diſcipuli he lifeſ þord ⁊ Criſteſ geleafan onfeng; Da æfter Sdþineſ ſlege ⁊ for diſſa tida frecennýſſe Scſ'. Paulinuſ * genam mid hine Æþelburhge cþene. da he ær brohte ⁊ on hiſ ſcip gefere hþearf eft to Cent. þæſ Baſſa heora latteoþ Sdþineſ þeng þæſ cýningeſ ſe * fromeſta; ⁊ hi fram Honorie dam Ercebiſcope ⁊ Sadbalde dam cýninge ſþiþe arþurþlice onfangene þæron. hi hæfdon ſþilce eac mid him Sanflæde Sdþineſ dohter ⁊ Þuſfrean hiſ ſunu; Sþýlce eac Uffa hiſ ſuna ſunu Oſfriþeſ eft ſeo moder æfter don on ſende for Sadbaldeſ ege ⁊ Oſþaldeſ dara cýninga on Gallia rice to fedanne Dægberhte dam cýninge. ſe þæſ hire freond. ⁊ hi begen dær on cildhade forþferdan. ⁊ æfter geriſenre are heora æþelnýſſe ⁊ unſcæþþignýſſe on cýricean bebýrigde þæron; Brohte heo ſeo cþen mid hi monige deorþurþe fatu Sdþineſ þæſ cýningeſ mid dam þæſ ſum mýcel gýlden Criſteſ mæl. ⁊ gýlden calic gehalgod to þigbedeſ denunge. da nu gýta od diſ mon mæg ſceaþian gehealdene on Cantþara cýricean;

*ne him nænigum.C.

*ſe biſceop.B.

*fýrmeſta.B.

quid impendebat honoris. Quippe cùm uſque hodie moris ſit Britonum, fidem religionémque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare quàm paganis. Allatum eſt autem caput Edwini Regis Eboracum; & illatum poſtea in Eccleſiam beati Petri Apoſtoli, quam ipſe cœpit: ſed ſucceſſor ejus Oſwald perfecit, ut ſuprà docuimus. Poſitum eſt autem in porticu ſancti Papæ Gregorii, à cujus ipſe diſcipulis VERBUM VITÆ ſuſceperat. [Turbatis itaque rebus Northanhymbrorum hujus articulo cladis, cùm nihil alicubi præſidii, niſi in fuga eſſe videretur;] Paulinus aſſumptâ ſecum Æthilburgâ reginâ quam pridem adduxerat, rediit Cantiam navigio, atque ab Honorio Archiepiſcopo & rege *Eadbaldo multùm honorificè ſuſceptus eſt. Venit autem illuc, duce Baſſo milite Regis Edwini fortiſſimo, habens ſecum *Eanfledan filiam, & Vuſcfrean filium Edwini, necnon & Iffi filium Oſfridi filii ejus, quos poſtea mater, metu Eadbaldi, & Oſwaldi regum, miſit in Galliam nutriendos Regi, quia erat amicus illius; ibíque ambo in infantia defuncti, & juxta honorem vel régiis pueris vel innocentibus Chriſti congruum, in Eccleſia ſepulti ſunt. Attulit quoque ſecum vaſa precioſa Edwini Regis perplura, in quibus & crucem magnam auream, & calicem aureum, conſecratum ad miniſterium altaris; quæ hactenus in Eccleſia Cantiæ conſervata monſtrantur.

* Sic C. & W.

* Sic C. & W.

On da tid ſeo cýrice æt Hrofeceaſtre þæſ hýrdeleaſ. fordon Romanuſ þære ceaſtre biſ-

Quo in tempore Rofenſis Eccleſia paſtorem minimè habebat, eò quòd Romanus præſul illius ad

cop

cop pæʃ ʃnam Juʃto ðam ſcenc-
b'. to æʃendðnacan ʃendeð to
Honoꝛio þam Papan. ⁊ þa peaꝛð
beꝛenceð on ʃæʃ ẏþum. ⁊ þuꝛh
þ ʃe ſoꝛaʃꝛnecena B'. Sc'. Pau-
linuʃ þæne cẏꝛican ʃcipe onſenᵹ
mið ðæʃ Anceb'. hæʃe. ⁊ Eadbal-
ðeʃ þæʃ cẏninᵹe ⁊ he ða hæfde
oþþæt þe he on hiʃ tiðe þ heo-
ſonlice ꝛice ᵹeʃtah mið þæʃtme
hiʃ ðæʃ ꝛundoꝛlican ᵹepinneʃ.
on þæne cẏꝛicean he ſoꝛlet hiʃ
pallium þ he onſenᵹ ſnam þam
Romaniʃcan Papan. ⁊ hiʃ lichoma on ꝛibbe neʃteþ ; Þe ſoꝛlet eac on hiʃ cẏꝛicean æt Eoꝛoꝛꝛic ceaʃtre Jacobum ðone diacon. ⁊ þæʃ þ cẏꝛiclic peꝛ ⁊ haliᵹ on eallum þinᵹum. ⁊ he ẏþþan lanᵹne tiðe on þæne cẏꝛicean þæʃ ꝛuniᵹende. ⁊ mẏcle hloþe þuꝛh hiʃ laſe ⁊ ꝛulluhte þam ealðan ꝛeonde * aꝛẏꝛde. ⁊ þone tun ðe he oꝛtuꝛt on eaꝛðoðe pel neahCetꝛehtan ᵹẏt to ðæᵹ mon hiʃ naman * cneoðeð ; ⁊ ſoꝛþon ðe he þæʃ on cẏꝛic ꝛonᵹe ꝛe ᵹelæꝛneðeꝛta. ⁊ æꝛteꝛ þæce on ꝛibbe tiðe comon eꝛt on Noꝛþanhẏmbꝛa mæᵹþe. ⁊ þ þim peox ðaꝛa ᵹeleaꝛꝛumꝛa. þ he þæʃ monᵹꝛa maᵹiʃteꝛ cẏꝛiclicef ꝛanᵹef æꝛteꝛ Romane ðeaꝛe ⁊ Cantꝛaꝛa. ⁊ he ða ealð ⁊ ðaᵹena ꝛull [*]⁊ ᵹoðꝛa ðæða æꝛteꝛ ðon ðe haliᵹe ꝛpiꝛtu ꝛꝛpeca ð þ he þæðeꝛa peᵹ þæʃ ẏliᵹende ;

Honorium Papam à Juſto Archiepiſcopo legetarius miſſus, abſorptus fuerat fluctib^s [Italici] maris, ac per hoc, curam illius præfatus Paulinus, invitatione Honorii antiſtitis & Eadbaldi Regis, ſuſcepit ac tenuit uſque dum & ipſe ſuo tempore ad cœleſtia regna, cum glorioſi fructu laboris aſcendit ; in qua moriens Eccleſia pallium quoque, quod à Romano Papa acceperat, reliquit. Reliquerat autem in Eccleſia ſua Eboraci Jacobum Diaconum, virum utique Eccleſiaſticum & ſanctum, qui multo exhinc tempore in Eccleſia manens, magnas antiquo hoſti prędas docendo & baptizando eripuit. Cujus nomine vicus, in quo maximè ſolebat habitare, juxta Cataractam, uſque hodie cognominatur. Qui, quoniam cantandi in Eccleſia erat peritiſſimus, recuperatâ poſtmodum pace in provincia & creſcente numero fidelium, etiam magiſter Eccleſiaſticæ cantionis, juxta morem Romanorum * ſive Cantuariorum, multis cœpit exiſtere. *Et ipſe ſenex & plenus dierum* *, juxta Scripturas, *patrum viam ſecutus eſt.*

* Sax. & Cant.

* Sax. & bonorum oſtrum

* oþ- bꝛæð. B.

* cꝛeþeþ C.

* *Sic MS. B. ſed MS. Cant.* þ ir.

Þeꝛ endaþ ꝛeo æꝛtꝛe boc ; *Hîc deſinit Liber ſecundus.*

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM

LIBER III.

Cap. I.

*Ut primi successores Edwini Regis & fidem suæ gentis * perdiderint & regnum. Porrò Oswaldus Christianissimus Rex utrumque restauraverit.*

* prodiderint. W. & C.

Ða Ꞩaðþine on ðam ȝeþeohte oþslæȝen þæs ⁊ Ða þenȝ to Ðeꞃa ꞃice his þæðeꞃan sunu* Ꞩelþꞃices. Osþꞃið þæs haten þoꞃþon oþ þæꞃe mæȝþe he Ꞩaðþine hæþde cneoꞃisse ⁊ ꞃices þꞃuman. se Osꞃic ðuꞃh Sce'. Paulines laꞃe ðæs b'. mid ðam ȝeꞃýnum Cꞃistes ȝeleaþan ȝelæꞃed þæs ⁊ Ðonne þenȝ to Beoꞃnica ꞃice Ꞩðelþꞃiþes suna Ꞩanþꞃiþ þæs haten. þoꞃþon he þæs þæꞃe mæȝþe cýning cýnnes ⁊ In ðas tþa mæȝðe Noꞃþanhýmbꞃa ðeod iu ȝeaꞃa todæled þæs. ⁊ ealꞃe ðæꞃe tide ðe Ꞩaðþine cýning þæs þ he se Ꞩanþꞃiþ Ꞩðelþꞃiþes sunu mid mýcelꞃe æþelinȝa ȝeoȝeþe ȝe mid Scottum ȝe mid * Pehtum þꞃacode. ⁊ ðæꞃ ðuꞃh Scotta laꞃe Cꞃistes ȝeleaþan onþenȝon. ⁊ ȝeþullade þæꞃon ⁊ And sona þæs ðe Ꞩaðþine oþslegen þæs heoꞃa þeond. ða hþuꞃþon hi ham to heoꞃa eðle. ⁊ se Ꞩanþꞃið þenȝ to Beoꞃnica ꞃice ⁊ Hþæt ða ? æȝhþæðeꞃ ðaꞃa cýninȝa sýþþan hi ꞃice hæþdon. þoꞃletan ða ȝeꞃýno ðæs heoþonlican ꞃices mid ðam hi ȝehalȝode þæꞃon. ⁊ eþt hþuꞃþon to ðam ealdan unsýþeꞃnýssum deoþulȝýldum. ⁊ hi sýlþe ðuꞃh þ þoꞃluꞃan. ⁊ sona butan ýldinȝe. * æȝþeꞃne Caðþalla Bꞃýtta cýning mid aꞃleasꞃe hand

* sic MS. B & C. sed Ꞩelꞃices. Cantabr.

* Peohtum. C.

* æȝhþeþeꞃne B. & C.

AT interfecto in pugna Edwino, suscepit pro illo regnum Deirorum (de qua provincia illegeneris prosapiam & primordia regni habuerat) filius patrui ejus Elfrici, vocabulo *Osrichus, qui ad prædicationē Paulini, fidei erat Sacramentis imbutus. Porrò regnum Berniciorum (nam in has duas provincias gens Northanhymbrorum antiquitus divisa erat) suscepit filius Edelfridi, qui de illa provincia generis & regni originem duxerat, nomine Eanfridus. Siquidem tempore toto, quo regnavit Edwinus, filii præfati Regis Edelfridi, [qui antedlum regnaverat,] cum magna nobilium juventute apud Scotos sive Pictos exulabant. Ibíque ad doctrinam Scotorum catechizati, & baptismatis gratiâ sunt recreati. Qui, ut mortuo Rege inimico, patriam sunt redire permissi, *accepit [primus eorum, quem diximus,] Eanfrid regnum Berniciorum. Uterq; Rex, ut terreni regni insulas sortitus est, Sacramenta regni cœlestis, quibus initiatus erat, anathematizando perdidit; ac se priscis idololatriæ sordibus polluendum perdendúmque restituit. Nec mora; utrumque Rex Britonum *Cead-

* Osric. T.

* Sic MS. sing.

* RR. Armath pag. 663. l. 35.

hand. ac hpæþere mid rihte præce hi acpealde ⁊ æreſt ðý nýhſtan ſumera on municep ðære býrig on ungearone ðone Oſric mid hiſ fýrde becom. ⁊ hine mid ealle hiſ peorude adýlgode ⁊ ſEfter þon he eall gear on pealh Norþanhýmbra * ahte. na leſ ſpa ſpa ſigefæſt cýning ac ſpa ſpa leodhata. ⁊ he grimſigende forleaſ ⁊ hi on gelicnýſſe ðæſ traiſcan pæleſ pundade ⁊ Ða æt nýhſtan com Sanfrið butan geþeahte hiſ pitena tpelfa ſum. to him. ⁊ he polde ſibbe ⁊ friþeſ pilnian þone he ða gelice hlete geniþerade ⁊ ofſloh ⁊ Ðiſ ungeſælige gear ⁊ ⁊ godleaſe gýt to dæg laðe punað. ge for fleame þara cýninga fram Criſteſ geleafan. ⁊ eft to deofulgýldum cýrdon. ge for * pedenheortneſſe þæſ leodhatā Brýtta cýningeſ. forþon ⁊ þa eallum gemænelice licode ðe ðara cýninga tidum * tiledon. ⁊ hi on peg adýde ða gemýnd ðara getreopleaſra cýninga. ⁊ ⁊ ýlce gear to ðæſ æfterfýligendan cýningeſ rice týledon. ⁊ iſ Gode ðæſ leofan pereſ Oſpaldeſ ⁊ Ða pæſ æfter Sanfriðeſ ſlege hiſ broþor. ⁊ he com Oſpald mid medmýcle peorude. ac mid Criſteſ geleafan getrýmmed ⁊ he þone manfullan Brýtta cýning mid hiſ unmætum peoruðum ðe he gealp. ⁊ him noþiht piþſtandan mihte. ofſloh ⁊ acpealde on ðære ſtope ðe Sngle nemnaþ * Deniſſeſ burna ⁊

* mægðe ahte B & C.

* pedenðre heortan. B.

* toledon. C.

* Deniſceſ B. Deniſeſ burna. C.

walla, impiâ manu, ſed juſtâ ultione, peremit; Et primò quidem proximâ æſtate Oſrichum, dum ſe in oppidi municipio temerariè *obſediſſet, erumpens ſubitò cum ſuis omnibus imparatum, cum toto exercitu delevit. Deinde cùm anno integro provincias Northanhymbrorum, non ut Rex victor, poſſideret, ſed quaſi tyrannus ſæviens diſperderet, ac tragicâ cæde dilaceraret: *tandem Eanfridum inconſultè ad ſe, cum duodecim electis militibus, poſtulandæ pacis gratiâ venientem, ſimili ſorte damnavit. Infauſtus ille annus, & omnibus bonis exoſus uſque hodie permanet; tam propter apoſtaſiam Regum Anglorum, * quâ fidei Sacramentis exuerant, quàm propter veſanam Britannici Regis tyrannidem. Unde cunctis placuit, Regum tempora computantibus, ut ablatâ de medio Regum perfidorum memoriâ, idem annus ſequentis Regis, id eſt, Oſwaldi, viri Deo dilecti, regno aſſignaretur. Quo, poſt occiſionem fratris Eanfridi, ſuperveniente cum parvo exercitu, ſed FIDE CHRISTI munito, infandus Britonum dux, cum immenſis illis copiis, quibus nihil reſiſtere poſſe jactabat, interemptus eſt, in loco qui linguâ Anglorum Deniſes burna, [id eſt, rivus Deniſi] vocatur.

* Sic MSs. T. & W.

* Sic MSs. ſing.

* Sic MSs. ſing.

Cap. 2.

Ut de ligno crucis quod idem Rex contra barbaros pugnaturus erexerat, inter innumera ſanitatum miracula, quidam adoleſcens ſit brachii languore curatus.

Is ſeo ſtop gýt to dæg ætýped. ⁊ iſ on mýcelre arpurþnýſſe hæfed ðær ðe Oſpald to ðýſſum gefeohte com. ⁊ þære ⁊ halige tacen Criſteſ rode arærde. ⁊ hiſ cneop bigde.

OStenditur autem uſque hodie, & in magna veneratione habetur locus ille, ubi venturus ad hanc pugnam *Oſwaldus, ſignum ſanctæ crucis erexit, ac flexis geni-

* Oſwald. C.

⁊

*sic MS.B ut Lat. sed deest Cant.

⁊ [*God] þæs biddende ꝥ te he on sþa mycelre neodþearfnyssе his bigengum mid heofonlice fultume gehulpe; Is ꝥ sæd ꝥ he ꝥ Cristes mæl * hræde þeorce geþorhte. ⁊ seaþ adulfe on ðam hit gestandan scolde. ⁊ he se cyning sylfa þæs * þeallende on his geleafan. ⁊ ꝥ Cristes mæl genam. ⁊ on þone seaþ sette. ⁊ mid his handum bam hit heold. ⁊ hæfde oþ ðæt his þegnas mid moldan hit * bestyredon ⁊ gesæstnedon. ⁊ þa hit æræred þæs. he his stæfne upp ahof ⁊ clypode to eallum ðam þerode. ⁊ cþ'. utan ealle bigean ure cneoþe ⁊ gemænelice biddan þone Ælmihtigan God ⁊ ðone lifiendan. ⁊ þone soþan. ꝥ he us from ðam oferhydigan feonde ⁊ ðam reðan mid his miltsunge gescylde forþon he þat ꝥ þe * rihtlice þinnaþ for hælo ure ðeode; Ða dydon hi ealle sþa he het. ⁊ sona on morgenne sþa hit dagian ongan he for on ðone here ðe him togeanes gesomnod þæs. ⁊ æfter earnunge his geleafan ꝥ hi heora feond ofersþiþdon ⁊ sige ahten; In ðære gebedstoþe æfter ðon monige mægen ⁊ hælo tacen gefremede þæron. to tacnunge ⁊ to gemynde ðæs cyninges geleafan. ⁊ monige gyt to dæg of ðam treoþe ðæs halgan Cristes mæles. * sponas ⁊ sceafðan nimað ⁊ ða on þæter sendaþ. ⁊ ꝥ þæter on adlige men oþþe on neat stredað oþþe drincan syllað. ⁊ hi sona hælo onfoð; Is seo stoþ on Englisc nemned Heofenfeld. þæs heo geara sþa nemned for tacnunge ðære toþeardra þundra. forðon þe ðær ꝥ heofonlice sige beacen æræred beon sceolde. ⁊ ðær heofonlice sige ðam cyninge seald þæs. ⁊ ðær gyt to dæg heofonlice þundru gemærsode beoð;

* hraþe. B.

* þeal-dende. B

* be-stred-don. B. bestry-ðedon. C.

*sic MS.B ut Lat. sed MS.Cant. rihtri-ce.

* þþitaþ sponas. B.

Nis

ibus DEUM deprecatus est; ut in tanta rerum necessitate suis cultoribus cœlesti succurreret auxilio. Denique fertur, quia factâ citato opere cruce, ac foveâ * præparatâ in qua statui deberet, ipse fide fervens hanc arripuerit, ac foveę imposuerit, atque utraque manu erectam tenuerit, donec adgesto à militibus pulvere, terræ figeretur: Et hoc facto, elatâ in altum voce, cuncto exercitui proclamaverit, Flectamus omnes genua, &ª DEUM OMNIPOTENTEM vivum ac verum, in communi deprecemur, * ut nos ab hoste superbo ac feroce suâ miseratione defendat: scit enim ipse, quia justa pro salute gentis nostrę bella suscepimus. Fecerunt omnes ut jusserat; Et sic incipiente diluculo in hostem progressi, juxta meritum suæ fidei, victoriâ potiti sunt. In cujus loco orationis, innumeræ virtutes sanitatum noscuntur esse patratæ, ad indicium videlicet ac memoriam fidei Regis: Nam & usque hodie, multi de ipso ligno sacrosanctæ crucis astulas excidere solent, quas cùm in aquas miserint, eísque, languentes homines aut pecudes potaverint sive asperserint, mox sanitati restituuntur. Vocatur locus ille linguâ Anglorum *Heofonfeld, [quod dici potest Latinè, cœlestis Campus,] quòd certo utique præsagio futurorum, antiquitus nomen accepit; significans nimirum quòd ibidem cœleste erigendum trophæum, cœlestis inchoanda victoria, cœlestia usque hodie forent miracula celebranda. [Est autem locus juxta murum illum ad aquilonem, quo Romani quondam, ob arcendos barbarorum impetus, totam à mari ad mare, pręcinxêre Britanniam; ut suprà docuimus. In

* Sic MSs. T. & W.

* Sic MSs. sing.

*Hefenfeld. C

Nis forfon ungeniyne þ pe an mægen * ⁊ an punoor of monegum arecgan þe æt þýrrum halgan Cnihtes mæle * gepurden þæs ⁊ þæs rum Godes deop of þam bnoþrum dæne cýnicean æt Beagortealdes ea. dæs nama pæs Bothelm. da eode he rumpe nihte on ire unpærlice. da geneoll he remninga on his eapm upan ⁊ done rpýþe gebnæhte ⁊ *gebpæc. ⁊ he mid da hepegineste dæs gebnocenan eapmes rpiðe gerpenced pæs. rpa þ he for þý rape ne mihte forfon his hand to muðe gedon ⁊ Da gehýrde he rumne dapa bnoþra rprecan. þ he polde þeran to dam halgan Cnihtes mæle. da bæd he hine þ he him dæs apfupdan preoper hpýlene * huru dæl bnohte þonne he ham come. cp. þ he gelýfde þ he duruh þ mihte hælo onfon þurh dnihtnes gýfe ⁊ Da dýde re bnoþer rpa he hine bæd. ⁊ com eft on æfen ham. þa da gebnoþru æt *beode fæton. da bnohte he him rumne dæl ealdes meores de on dam halgan treope gefeaxan pæs ⁊ Da fæt he æt beode. ⁊ næfde da æt handa hpæs he þ gebnohte lac healdan fceolde fende da on his borm ⁊ Da he da to pefte * eode. da forgeat he þ he on ofre frope þ * geheolde· ac let forh on his borme apunian ⁊ Da pæs æt midre nihte da he pæccende pæs. da ne pirte he hpæt he gefelde cealdes æt his fidan licgean. cunnode þa mid his handa. ⁊ rohte hpæt þ pære. da gemette he his eapm ⁊ his hand rpa hale ⁊ rpa gerunde rpa him næfre bnýce ne *dapo gedó pære ⁊

*an puldop ⁊an punoop B.

* *aliàs* tobpæc *superscrip. Cantabr.*

* rumne C.

* gepeorde.B.

* gefat. B.

* þ lac. B.

* deapo. C.

quo videlicet loco consuetudinē multo jam tempore, fecerant fratres Haguſtaldenſis Eccleſiæ (quæ non longè abeſt) advenientes omni anno, pridie quàm poſtea idem Rex Oſwaldus occiſus eſt, vigilias pro *ſalute animæ ejus facere, plurimáq; Pſalmorum laude celebratâ, victimam pro eo, manè, ſacrę oblationis *offerre. Qui etiam creſcente bonâ conſuetudine, nuper ibidem Eccleſiâ conſtructâ atque dedicatâ, ſacratiorem & cunctis honorabiliorem omnibus locum fecerunt. Nec immeritò, quia nullum, ut comperimus, FIDEI CHRISTIANÆ ſignum, nulla Eccleſia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum eſt, priùs quàm hoc ſacræ crucis vexillum, novus militiæ ductor, dictante fidei devotione, contra hoſtem immaniſſimum pugnaturus, ſtatueret.] Nec abs re eſt, unum è pluribus, quæ ad hanc crucem patrata ſunt, virtutis miraculum narrare. Quidam *de fratribus ejuſdem Haguſtaldenſis Eccleſiæ, nomine Bothelm, [qui nunc uſque ſupereſt ante paucos annos] dum ineautùs fortè noctu in glacie incederet, repentè corruens brachium contrivit, ac graviſſimâ fracturę ipſius cœpit moleſtiâ fatigari, ità ut nè ad os quidem adducere ipſum brachium nullatenus, dolore arcente, valeret. Qui, [cùm die quadam manè] audiret unum de fratribus ad locum ejuſdem ſanctæ crucis aſcendere diſpoſuiſſe, rogavit ut aliquam ſibi partem de illo ligno venerabili, rediens afferret. Credere ſe dicens, quia per hoc, donante Domino, ſalutem poſſet conſequi. Fecit ille ut rogatus eſt, & reverſus ad veſperam, ſedentibus jam ad menſam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri muſco, quo ſuperficies ligni erat obſita. Qui cùm ſedens ad menſam non haberet ad manum ubi oblatum ſibi munus reponeret, miſit hoc in ſinum *ſibi; Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permiſit ſuo in ſinu permanere. At medio noctis tempore cum evigilaret, ſenſit neſcio quid frigidi ſuo lateri adjacere, admotáque manu requirere quid eſſet; ità ſanum brachium manúmque repperit, ac ſi nil unquam tanti languoris habuiſſet.* NOTÆ.

* *tamen R. Oſwaldus tunc* cum Domino regnavit *cap.* 12.

* *Sic MSS. T. & W. &c.*

* *Sic MSS. ſing.*

* *Sic MSS. ſing.*

NOTÆ.

a Flectamus omnes genua; & DEUM OMNIPOTENTEM — in communi deprecemur. *En! hic neque ipse Ven. Beda, neque interpres R. Aluredus vel minimam de adoranda crucementionem fecit: fecerunt tamen Romano-Saxonici recentiores homilistæ; Bedam, aliter quàm scripserat, recitantes. Hom.51. de Passione S. Oswaldi Regis & Martyris, pag.318. lin.6.* Oþpalo ða aþæþde þone þode þona Gode to þurhþýnte. æþ ðan ðe he to ðam gerinne come. ⁊ clýpode to hiþ gefæþum ⁊ Uton fiallan to ðære þode. ⁊ ðone fælmihtigan biddan ⁊ &c. *hoc est; Oswaldus erectâ statim cruce in honorem Dei, antequam ad prælium veneret; alloquutus est socios suos [milites,] Nos ad crucem, [non ità Beda] procidamus, & omnipotentem* DEUM *invocemus: sed alter* Homilista hunc secutus, populum* κατ' ἀναχρονισμὸν *erudit, nè ipsam crucem colerent.* Ðære halgan þode tacn iþ upe bletfung. ⁊ to ðære þode pe uþ gebiddaþ. na þra ðeah to ðam treope. ac to ðam fælmihtigan Drihtne þe on ðære halgan þode þor uþ hangode ⁊ *hoc est; Hujus sanctæ crucis signum, nostra est benedictio; ad crucem nosmet incurvemus, minimè tamen ad* LIGNUM, *sed ad omnipotentem* DOMINUM, *qui in cruce sancta pro nobis suspensus fuit. Veteres solebant historiam crucifixi Christi coram gente Ethnica convertendæ exhibere, quod & feciisse monachum, & Archiepiscopum Augustinum (lib.1. cap.25.) visus est Beda demonstrasse. Quid Paulinus (lib.2. cap.12.) expectaret à Rege Edwino, nempe, ut ad mysterium* vivificæ crucis se inclinaret, *Rex Aluredus optimè explicat,* þ he onþon þolde hiþ ece hælo. ⁊ þam gefýne ðære liffæftan þode Criþtes ⁊ *hoc est, Ut accipere vellet (Rex Edwinus) suam aternam salutem, & vivificæ crucis Christi mysterium. Ubi Rex gloriosus vocem inclinari consultò sic explicat.* þ he onþon þolde. &c. *ut tantùm velit accipere mysterium crucis; non tam crucem, quàm, in cruce crucifixi Christi Evangelium. Hanc quoque de adoranda cruce consuetudinem nullâ Apostolorum doctrinâ, sed incertâ illâ de cruce, ab Helena inventâ, narratione, pro vera doctrina populo Dei obtrudi, testantur conciones publicæ; his verbis,* Criþtene men þceolon þoþlice abugan to gehalgodre þode on ðæt hælendef naman. forþan þe þe nabbaþ ða ðe he on ðrohte. ac hýre anlicnýþ bið halig þra þeah. to ðære þe bugaþ on gebedum þýmle to þam mihtigan Drihtne ðe for mannum þhrohte. ⁊ þeo þod iþ gemýnd hiþ mæran ðrohtunge. halig þurh hine ðeah ðe heo on holte þeoxe ⁊ þe hi þurhbiaþ á for þurhþýnte Criþtef. þeþe uþ alýfde mid lufe ðurh hi. þæt þe him ðanciaþ þýmle on life ⁊ *hoc est; Homines Christiani ad sanctam crucem debent reverè in nomine Jesu incurvare; quoniam eandem quâ passus fuit, crucem non habemus; ejus tamen similitudo nihilominus sancta est, cui in precibus nos semper incurvamus ad potentem Dominum, qui pro hominibus passus est; crux autem est magnæ ipsius passionis commemoratio, & per illam sacra; quamvis in sylva crescret. Nos illam semper veneramur propter honorem Christi qui nos ex amore per illam redemit, per quam nos illi in vivis semper gratias agimus. Hactenus Hom. Isthac veneratio an Apostolica sit necne & Catholica, ipsa doctrinæ* origo pro se loquatur. Meminerint Lectores R. Oswaldum apud Bedam dixisse hoc in loco,* Flectamus genua, & Deum omnipotentem-- deprecemur: *sed historiæ (ut diximus) interpolatores,* ad sanctam crucem incurvemus. *Vide RR. Armach. Anti-Jesuitam Hibern. de imaginibus, pag. 448. Vide luculentissimam & perquàm egregiam D. H. Spelm.* de vexillo crucis *commentationem, in Concil. pag.217.*

* Hom 24. p.237,238

* Crux ab Helena inventa.

Cap. 3.

*Ut idem rex postulans de gente Scotorum * antistitem, acceperit Aidanum, eidémq; in insula Lindisfarnensi sedem Episcopatûs donaverit.*

* Sic MSt. sing.

ONd ðaſe ýlca cýning Oſpald ſona ðæſ ðe he ſice onfeng lufade ⁊ punode ꝥ eall ſeo ðeod ðe he fore þæſ mid þa gýfe ðæſ criſtenan geleafan gelæred þæſe. ðæſ geleafan ⁊ cýðneſſe he ſpýþoſt onfeng. on ſige gefeohtum ellſeordſa cýnna; Ða ſende he to Scotta ealdorſmannum æſenddſacan betþýh ðe he langſe * tide þſæcca þæſ. ⁊ fram ðam he fulluhteſ geſýno onfeng. mid hiſ þegnum. ðe mid hine þæſon. bæd hi ꝥ hi him ſumne biſcop onſende ðæſ laſe ⁊ ðenunge Angel ðeode. ꝥ he ſihte ðæſ drihtenlican geleafan gife geleoſnode. ⁊ ðam geſýno onfenge fulluhte bæþeſ. ⁊ hi him luſtlice getiþedon. ⁊ him biſcop ſendon. Aidanuſ þæſ haten. mýcelſe monþþæſnýſſe ⁊ æſfæſtnýſſe ⁊ gemetfæſtnýſſe mon. ⁊ he hæfde Godeſ *ellenþodneſſe ⁊ hiſ lufan; Ða he ðaſe B'. to ðam cýninge com ðaſealde he him ſtoþe ⁊ biſcop ſetl on Lindeſfeaſona ea. ðæſ he ſýlfa bæd ⁊ þilnade. ⁊ he ſe cýning hiſ monungum eadmodlice ⁊ luſtlice on eallum þingum gehýſſum þæſ. ⁊ he Criſteſ cýſicean on hiſ ſice geoſnlice timbſede ⁊ ſæſde. ⁊ oft fægeſ þæſeſſýne gelamp ꝥ ðonne ſe B'. godcunde laſe læſde. ſe ðe Engliſc fullice ne cuðe ꝥ ſe cýning ſýlfa ſeþe Scýttýſc fullice geleoſnad hæfde hiſ ealdoſmannum ⁊ hiſ ðegnum ðæſe

* hþile. B.

* sic Cot. sed Cantab godeſ ellen godneſſe.

IDem ergò Oſwaldus mox, ubi regnum ſuſcepit, deſiderans, totam cui pręeſſe cœpit gentē, FIDEI CHRISTIANÆ GRATIA imbui, cujus experimenta permaxima in expugnādis Barbaris jam cœperat, miſit ad majores natu Scotorum, inter quos exulans ipſe baptiſmatis Sacramenta, cum his qui ſecum erant militibus, conſecutus erat; petens ut ſibi mitteretur antiſtes, cujus doctrinâ ac miniſterio gens quam regebat Anglorum, DOMINICÆ FIDEI & dona diſceret, & ſuſciperet Sacramenta. Neque aliquanto tardiùs quod petiit impetravit: accepit námq; Pontificem Aidanum, ſummæ manſuetudinis & pietatis ac moderaminis virum; *habentémque zelum Dei, quamvis non* plenè *ſecundùm ſcientiam.* [Námq; diem † Paſchæ dominicum more ſuæ gentis, cujus ſępiùs mentionem fecimus, à quartadecima luna uſque ad viceſimam obſervare ſolebat. Hoc etenim ordine, ſeptentrionalis Scotorum provincia, & omnis natio Pictorum illo adhuc tempore, Paſcha dominicum celebrabat; æſtimans ſe in hac obſervantia ſancti ac laude digni patris Anatolii ſcripta ſecutum. Quod quidem an verum ſit, peritus quiſque facilimè cognoſcit. Porrò *gentes Scotorum, quæ Auſtralibus Hiberniæ inſulæ partibus morabantur, jamdudum, ad admonitionem Apoſtolicæ ſedis antiſtitis, *Paſcha canonico ritu obſervare didicerunt.] Veniente igitur ad ſe Epiſcopo, Rex locum ſedis Epiſcopalis, in inſula Lindisfarnenſi, ubi ipſe petebat, tribuit. [Qui videlicet locus, accedente ac recedente rheumate, bis quotidie, inſtar inſulę, maris circūluitur undis, bis renudato litore contiguus terræ redditur:] atque ejus[a] admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auſcultans, Eccleſiam Chriſti in regno ſuo multùm diligenter ædificare, ac dilatare curavit. Ubi pulcherrimo ſæpè ſpectaculo contigit, ut evangelizante antiſtite, qui Anglorum linguam perfectè non noverat, ipſe Rex ſuis ducibus ac miniſtris interpres verbi exiſteret cœleſtis; quia heoſon-

† RR. Armach. pag. 931. lin. 8

* Ibid. p. 700. lin. 27. & pag. 734. lin. 1.

* Ibid. 934. lin. 25.

heoronlican lare þær halhstoð gesorðen. or ðære tide monige coman ðæghwamlice or Scotta lande on Breotone ⁊ on ðam mæghum Angel ðeode þe Oswald oferr cyning þær mid mycelre willsumnysse Cristes geleafan bododon ⁊ lærdon. ⁊ ða þe facerd hadef þæron him. fulluht ðenedon; Ða þæron eac cyrican getimbrede on monegum stowum ⁊ ðidep gesetonde comon Angel cynnes folc Godes word to gehyranne ðe hi bodedon ⁊ lærdon. ⁊ se cyning him geaf ⁊ sealde æhte. ⁊ land myndter to timbrianne. ⁊ Scottas lærdon geonge ⁊ ealde on seogollicne ðeodscipe. forhon ðe munecas þæron ða ðe hidep coman * þæs eac munuc se ylca B. Aidan. þæs he rendeð or ðam ealande ⁊ or ðam mynstre ðe *Hii is nemned þ minster on eallum nord Scottum ⁊ eallum Peohta mynstrum mycelre tide ealdordom ⁊ heanesse onfeng. ac hæfene hit Peohtas sealdon ⁊ geafon Scotta munucum. forhon he hi ær þurh heora lare Cristes geleafan onfengon;

* to. lærenne C & B. *ut Lat.*

* Hii *Cantabr. perperam.*

nimirum, tam longo exilii sui tempore, linguam Scotorum jam plenè didicerat. Exinde cœpere plures per dies de Scotorum regione venire Britanniam, atque illis Anglorum provinciis, quibus regnavit Rex Oswaldus, magnâ devotione VERBUM FIDEI prædicare, & credentibus gratiam baptismi, quicunque sacerdotali erant gradu præditi, ministrare. Constituebantur ergò Ecclesiæ per loca; confluebant ad audiendum verbum *populi gaudentes; donabantur, munere regio, possessiones & territoria ad instituenda monasteria; imbuebantur præceptoribus Scotis parvuli Anglorum unà cum majoribus, studiis & observatione disciplinæ regularis. Nam monachi erant [maximè qui ad prædicandum] venerant. Monachus ipse Episcopus Aidanus, utpote de insula, quę vocatur *Hii, destinatus. Cujus monasterium in cunctis penè Septentrionalium Scotorum & omnium Pictorum monasteriis, non parvo tempore arcem tenebat, [regendíque eorum populis præerat. Quæ videlicet *insula ad jus quidem Britannię pertinet, non magno ab eo freto discreta,] sed donatione Pictorũ, [qui illas Britannię plagas incolunt,] jamdudum monachis Scotorum tradita, eò quòd, illis prædicantibus, FIDEM CHRISTI perceperunt.

* Sic MSS. sing.

*RR. Armach. 697. &c.

* Ibid p. 703. lin 9.

NOTÆ.

a Ejus (*scil. Aidani Scotici Episcopi*) admonitionibus humiliter--- in omnibus auscultans, *Rex Oswaldus*, Ecclesiam Christi in Regno suo multùm diligenter ædificare ac dilatare curavit,— admonuit: *& paulò pòst*, Evangelizavit Antistes Aidanus, auscultavit *R. Oswaldus*, Ecclesiam ædificavit, verbum Dei, *ignotâ linguâ*, ab Episcopo Aidano prædicatum, ducibus ac ministris interpretatus est. *Oswaldus Regis augustissimi, & Aidanus Episcopi & pastoris vigilantissimi exemplum exhibet; sicut utrumque Beda, sic utrumque vetus Ecclesia Regem & Pastorem, ad extruendam Ecclesiam, consociat; Serm. Cathol. in* feria secunda *Letania majori.*

Sic Latinè dedi.

Cyninge gerist rihtwisnysse ⁊ wisdom. him is nama gesett or sobum neccendome. þ he hine sylfne. ⁊ siþþan his leode mid wisdome wissige. ⁊ wel gerihtlæce; þ folc bið gesælig þurh gnotenne cyning. risgefæst ⁊ gerunofull ðurh gescead wisne

* Regi convenit justitia & sapientia; nomen illi, juxta veram interpretationem, inditum; [primò] ut seipsum, dein ut gentem suam per sapientiam instituat, & bene administret. Felix est populus per sagàcem regem, victor & incolumis per

* Vide supra pag. 151.

neccend;

ꝛeccend ⁊ ⁊ hi beoþ ȝeýꝛmede þuꝛh unþiꝛne cýning on manegum unȝelimpum ꝼoꝛ hiꝛ miꝛꝛæde ⁊

prudentem gubernatorem, multísq; adversis per regem insipientem, propter consilium ejus iniquum læditur.

Biꝛcop ꝛceal læꝛan hiꝛ leode ꝛýmble mid boclicene laꝛe. ⁊ him býꝛnian þel. ðꝛeaȝan ða ðþýꝛan. ⁊ ða ðeaþꝼæꝛtan luꝼian. beon heoꝛa hýꝛde hold undeꝛ Cꝛiꝛte. ealle oꝼeꝛꝛceaþiȝende. ꝛþa ꝛþa hiꝛ nama ꝛþeȝþ. ⁊ ýꝼel ne ꝼoꝛꝛuþiȝe. ne unꝛiht ne ȝeþaꝼiȝe ⁊

Episcopus plebem suam biblicâ doctrinâ semper erudiat, rectéque exemplo doceat; perversos increpet; & morigeros amet; peculium ejus sub Christo teneatur: omnibus SUPERVISOR *esto, sicut nomen ejus sonat; malum autem nè sileat, injustúmque nè patiatur.*

Ibid. pag. 104. lin. 6

God hýꝛde þæꝛ Petꝛuꝛ. ⁊ ȝod þæꝛ Pauluꝛ. ⁊ ȝode þæꝛon ða Apoꝛtoli. ðe hiꝛa liꝼ ꝛealdon ꝼoꝛ Godeꝛ ꝼolce. ⁊ ꝼoꝛ ꝛihtum ȝeleaꝼan. ac heoꝛa ȝodnýꝛ þæꝛ oꝼ þam heoꝼde ꝥ iꝛ Cꝛiꝛt ðe iꝛ heoꝛa heaꝛod. ⁊ hi ꝛind hiꝛ lima ⁊ Ælc biꝛceop ⁊ ælc laꝛeoꝛ iꝛ to hýꝛde ꝛeꝛett Godeꝛ ꝼolce. ꝥ hi ꝛceolon ꝥ ꝼolc þiþ ðone þulꝼ ȝeꝛcýldan ⁊ Se þulꝼ iꝛ deoꝼol.--- Ðonne ꝛceal ꝛe hýꝛde ꝥ iꝛ ꝛe biꝛceop oþþe oþeꝛ laꝛeoꝛ þiþꝛtandan ðam ꝛeþan þulꝼe mid laꝛe ⁊ mid ȝebedum ⁊ Naꝛt ðu hþa biþ hýꝛa. hþa hýꝛde. æꝛ ðam ðe ꝛe þulꝼ cume. ac ꝛe þulꝼ ȝeꝛþutelaþ mid hþilcum mode he ȝýmde ðæꝛa ꝛceapa ⁊ Se þulꝼ cýmþ to ðam ꝛceapum. ⁊ ꝛume he abitt. ꝛume he toꝛtencþ ⁊ Ðonne ꝛe ꝛeþa deoꝼol tihþ ða Cꝛiꝛtenan men. ꝛume to ꝼoꝛligꝛe. ꝛume he ontent to ȝýtꝛunȝe. ꝛume he aꝛæꝛþ to modiȝnýꝛꝛe. ꝛume he ðuꝛh ȝꝛaman to tþæmþ ⁊

Bonus pastor erat Petrus, bonúsque Paulus, bonique erant Apostoli; qui vitam suam pro populo Dei, & pro recta fide exposuerant; illorum tamen bonitas à capite fuit; hoc est, Christo, qui illorum caput *est, & cujus illi membra sunt. Omnis Episcopus, omnísque Doctor, populo Dei pastor instituitur, illum ut populum contra lupum defendat. Diabolus est lupus,* — Et lin. 12. *Oportet ergò Pastorem, h. e. Episcopum, vel Doctorem alium lupo crudeli per doctrinam, pérque preces restitare.* Et lin. 25. *Nescis quis sit mercenarius, quisve pastor, priusquàm lupus accesserit. Verùm lupus ostendit quo animo istas oves curaverit. Lupus ad oves veniens quasdam mordet; quasdam dissipat. Diabolus utique crudelis quosdam Christianos ad stuprum pellicit; quosdam ad avaritiam pertrahit; quosdam excitat ad superbiam; quosdam per discordiam separat.*

Cap. 4.

Quando Gens Pictorum fidem Christi susceperit.

Deest Sax.

SIquidem anno incarnationis Dominicæ quingentesimo sexagesimo quinto (quo tempore gubernaculum Romani imperii post Justinianum, Justinus minor accepit) venit de Hibernia presbyter & Abbas, habitu & vitâ monachi, insignis nominis, nomine * Columba, Britanniam; prædicaturus VERBUM DEI provinciis Septentrionalium Pictorum, hoc est, eis qui arduis atq; horrentibus montium jugis, ab australibus eorum sunt regionibus sequestratæ: Námque ipsi* australes Picti, qui intra eosdem montes habent sedes, multo antè tempore (ut perhibent) relicto errore idololatriæ, FIDEM VERITATIS

Anno Dom. 565.

* *RR. Armach p. 692. lin. 12. & p. 901. l. 23*

* *Ibid. p. 661. l. 20.*

TATIS acceperant, prędicante eis verbum Nyniâ Episcopo reverendissimo & sanctissimo viro, de natione Britonum, qui erat Romæ regulariter *fidem & mysteria veritatis edoctus; cujus sedem Episcopatûs, sancti Martini Episcopi nomine, & Ecclesiâ insignem, (ubi ipse etiam corpore unà cum pluribus sanctis requiescit) jam nunc Anglorum gens obtinet. Qui locus ad provinciam Berniciorum pertinens, vulgò vocatur Ad Candidam casam; eò quòd ibi *Ecclesiam de lapide, insolito Britonibus more, fecerit. Venit autem Britanniam * Columba regnante Pictis Bridio, filio Meilochon, Rege potentissimo, nono anno regni ejus, gentémque illam verbo & exemplo AD FIDEM CHRISTI convertit. Unde & præfatam insulam ab eis in*possessionem monasterii faciendi accepit: Neque enim magna est, sed quasi *millia-rium quinque, juxta æstimationem Anglorum, quam successores ejus usque hodie tenent; ubi & ipse sepultus est, cùm esset annorum septuaginta septem, post annos circiter triginta & duos ex quo ipse Britanniam prædicaturus adiit. Fecerat autem, priusquam Britanniam veniret, monasterium nobile in Hibernia, quod à copia roborum * Dearmach linguâ Scotorum, hoc est, campus roborum cognominatur. Ex quo utroque monasterio, perplurima exinde monasteria per discipulos ejus, & in Britannia & in Hibernia, propagata sunt. In quibus omnibus idem †monasterium insulanum, in quo ipse*requiescit corpore, principatum tenet. Habere autem solet ipsa insula rectorem semper ||Abbatem presbyterum, cujus juri & omnis provincia & ipsi etiam Episcopi ordine inusitato debeant esse subjecti, juxta exemplum primi doctoris illius, qui non Episcopus, sed presbyter exstitit & monachus. De cujus*vita & verbis nonnulla à discipulis ejus feruntur scripta haberi. Verùm qualiscunq; fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quòd reliquit successores, magnâ continentiâ ac divino amore, regularíque institutione insignes. In tempore quidem summæ festivitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longè ultra orbem positis, nemo synodalia Paschalis observantiæ decreta porrexerat; tantùm ea quę in Propheticis Evangelicis & Apostolicis literis discere poterant, pietatis & *castitatis opera diligenter observantes: permansit autem hujusmodi observantia Paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est, usque ad annum Dominicę incarnationis septingentesimum decimum sextum, per annos centum quinquaginta. At tunc, veniente ad eos reverendissimo & sanctissimo patre & sacerdote Egbertho, de natione Anglorum, qui in Hibernia diutiùs exulaverat pro Christo, erátque doctissimus in SCRIPTURIS, & longævâ vitæ perfectione eximius; correcti sunt per eum, & ad verum canonicúmque*Paschæ diem translati. Quem tamen & anteà non semper in luna quartadecima cum Judęis, ut quidam rebantur, sed in die quidem dominica, aliâ tamen quàm decebat hebdomadâ, celebrabant. Sciebant enim (ut Christiani) resurrectionem dominicam, quæ prima Sabbati facta est, primâ Sabbati semper esse celebrandum. Sed ut barbari & rustici, quando eadem prima Sabbati, quæ nunc dominica dies cognominatur, veniret, minimè didicerant. Verùm quia gratiâ charitatis fervere non omiserant, hujus quoque notitiam rei ad perfectum percipere meruerunt; juxta promissum Apostoli dicentis; *Et siquid aliter sapitis, & hoc quoque vobis Deus revelavit*; de quo pleniùs in sequentibus, suo loco, dicendum.

* Fide & mysterio. W.

*RR. Armach. p.1016 l.33.

* Sic MS. sing.

* Ibid. p.703. lin.8.

* Familiarum edit. Col.

* Ibid. p. 854. l. 16. pag.859.860. 861.872.& 690.l.19.

† Ibid. pag. 700. lin. 18& 910. lin.10.

* Ibid. p.708. lin 31.

|| Ibid. p. 701. lin.15.

* Ibid. p. 688.

* charitatis W.

* Ibid. p. 940.

Philip. 3. 15.

CAP. 5.

De vita Aidani Episcopi.

ANꝺ ꝼꞃam ðiſſum ealonꝺe ⁊ ꝼꞃam ðẏſſa muneca * ꝼꞃeonꝺſcipe ꝛo læꞃenne Cꞃiſꝛeſ ꝯeleaꝼan Anꝯol ðeoꝺe ꝼæſ ſenꝺeꝺ Aiꝺan ſe B'. ⁊ he ða ſe biſceop beꝛꝼih oꝼꞃe laꞃe monnum

* sic MS. Cott. sed Cantabr. ꝼꞃamſcipe.

AB hac ergò insula, ab horum collegio monachorum, ad provinciam Anglorum instituendam in CHRISTO missus est Aidanus, [accepto gradu Episcopatûs, quo tempore eidem monasterio *Segenius Abbas & presbyter prę-fuit.] Unde inter alia vivendi do-

* Segeni. C. Seginus. T. Segenus. W.

to lifigeanne þa fægeresten bÿsne his gingrum forlet. ⁊ he þæs micelre forhæfdnÿsse ⁊ forþÿrnednesse lifes. ⁊ ⁊ sþidost his lare gefultumade. ⁊ oþre þisan ne lÿfede butan sþa sþa he lærde. forþon he noþiht ne sohte * ne no lufode ða þing ðe ðisses middan geardes þæron; Ac eall ða þeorulð god ðe him fram cÿningum ⁊ fram þeligum mannum þisse þeorulde gegÿfne þæron. sona he ða þearfum rehte ⁊ sealde þa þe him togeanes coman; He ferde geond ealle * mÿnsterr stoþe ge þurh folc stoþe. ne he on horses hrÿcge cuman þolde. *nemne hþÿlc nÿd mare abædde ac he eall his fotum geeode. ⁊ sþa hþær sþa he com ⁊ sþa hþÿlce sþa he geseah sþa rice sþa heane. þonne cÿrde he to ðam gif hi * ungeleafsume þæron ⁊ he hi laþede ⁊ hi onfengon ðam gerÿno Cristes geleafan. oþþe gif hi geleafsume þæron ⁊ he ða gestrangode ⁊ trÿmede ⁊ hi fæstlice on heora geleafan aþunedon. ⁊ to ælmessan ⁊ to godra dæda fÿlignessum he hi * aþeahte. ge mid þordum ge mid dædum; ⁊ sþa sþiþe his lif * toscægde fram ussa tide asþundennÿsse ⁊ te ealle þa þe mid hine eodan. ge bescorene ge læþede on sþa hþÿlcere stoþe sþa hi coman. ⁊ hi sceoldan oþþe * sealmas leornian oþþe oþre halige geþrito oþþe þridde on halgum gebedum standan; Dis þæs his dæghþamlice þeorc. ⁊ ealra ðara þe mid hine þæron. ⁊ gif ⁊ þæs ⁊ hþæþære seldon gelomp. ⁊ he to cÿninges * simble gelaþod þære. eode he in mid ane oþþe mid tþam his þreosta. ⁊ þæs þe hi hþon gereorde þæron. aras he hraðe ⁊ ut eode to his gebede oþþe to leornianne mid his geferum; Mid ðÿsses halgan manness bÿsnum þæron getrÿmede on ða tid gehþÿlce æfeste * þepmen ge þifmen ⁊ hi him to geþunon naman. ⁊ hi þurh eallne gear.

bu-

* ne ne. C.

* ge þurh. B. & C.

* *aliàs* butan. *Cantabr. superscrip.*

* ungeleaffulle. B.

* areh-te. B.

* to-sced. B.

* sealmas Gode sungon B.

* gereorde. B.

* þæp-nedmen B.

cumenta, saluberrimum abstinentiæ vel continentiæ clericis exemplum reliquit. Cujus *doctrinam, id maximè commendabat omnibus, quòd non aliter, quàm vivebat cum suis, ipse docebat: Nihil enim hujus mundi quærere, nihil amare curabat. Cuncta quæ sibi à regibus vel divitibus seculi donabantur, mox pauperibus, qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta & urbana & rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi major fortè necessitas compulisset, solebat. Quatenus ubicunque aliquos, vel divites vel pauperes incedens aspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad FIDEI suscipiendæ Sacramentum, si infideles essent, invitaret; vel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atque ad eleemosynas bonorúmque operum executionem & verbis excitaret & factis. In tantùm autem vita illius à nostri temporis segnicia distabat, ut omnes qui cum eo incedebant, sive [a]adtonsi sive laici meditari deberent, id est, aut legendis SCRIPTURIS, aut psalmis discendis operam dare*. Hoc erat quotidianum opus illius, & omnium qui cum eo erant, ubicunque locorum devenissent. Et si fortè evenisset (quod tamen rarò evenit) ut ad Regis convivium vocaretur, intrabat cum uno clerico aut duobus; & ubi paululùm reficiebatur, accelerabat ocyùs ad legendum cum suis, sive ad orandum egredi. Cujus exemplis informati, tempore illo religiosi quique viri ac fœminæ, consuetudinem fecerunt per to-

* *Sic MSs. sing.*

* *Sax.* vel tertiò sanctis precibus instare.

butan ꝼiꝼtiꝫ nihta oꝼeꝛ eaꝛtꝛan ꝥ hi ðẏ ꝼeoꝛþan ꝑic dæꝫe ⁊ ðẏ ꝛẏxtan ꝼæꝛton to noneꝛ. ⁊ he ðeꝛ biꝛcop ꝛicum mannum no ꝼoꝛ aꝛe ne ꝼoꝛ eꝫe næꝼꝛe ꝼoꝛꝛꝑiꝫian ꝑolde ꝫiꝼ hi on hꝑon aꝫẏlton. ac he mid heaꝛdꝛe *ðꝛea hi onꝛꝑꝛæc ⁊ hi ꝫebette. ⁊ næniꝫum ꝛicum men æꝼꝛe æniꝫ ꝼeoh ꝛẏllan ꝑolde. *nemne mete ⁊ ꝛꝑæꝛendo ðam ðe hine ꝛohton ac he ma ða ꝫiꝼe ⁊ ꝥ ꝼeoh þe him ꝛice menn ꝛealdon. oþþe ðeaꝛꝼum to aꝛe dælde. oþþe to alẏꝛneꝛꝛe ꝛealde þaꝛa manna ðe unꝛihtlice bebohte ꝑæꝛon. ⁊ he moniꝫe ðaꝛa ðe he mid ꝑeoꝛþe alẏꝛde him to diꝛcipulum ꝫenam. ⁊ þa æꝼteꝛ ꝼæce to Saceꝛd hade ðuꝛh hiꝛ leoꝛneꝛꝛe ꝫetẏde ⁊ ꝫelæꝛde; Secꝫaþ men ða Oꝛꝑald ꝛe cẏning oꝼ Scotta ealande. biꝛcopeꝛ bæde ꝛeþe him mihte ⁊ hiꝛ ðeode Cꝛiꝛteꝛ ꝫeleaꝼan ⁊ *ꝼulluhte ðenian ⁊ healdan. ða ꝑæꝛ him ꝛended æꝛeꝛt oþeꝛ biꝛcop ꝛeþeꝛ modeꝛ mon. mid ðẏ he ða ꝼum ꝼæc anꝫel þeode bodade ⁊ læꝛde. ⁊ he noꝑiht ꝼꝛemede on hiꝛ laꝛe. ne hine ꝥ ꝼolc luꝛtlice ꝫehẏꝛan ꝑolde. ða hꝑeaꝛꝼ he eꝼt on hiꝛ eþel on Scottaꝛ ⁊ on ꝫemote heoꝛa ꝑitena ꝛæde ꝥ he *no ꝑiht ꝼꝛemian mihte on hiꝛ laꝛe ðæꝛe þeode þe he toꝛended ꝑæꝛ. ꝼoꝛþon ðe ða men ꝑæꝛon * unatemedlice ⁊ heaꝛdeꝛ modeꝛ. ⁊ ellꝛeoꝛdeꝛ; And hi þa hæꝼdon þæꝼ þe men ꝛædon on ðam ꝫemote micle ꝛmeaunꝫe ⁊ ꝫeþeaht hꝑæt him to donne ꝑæꝛe. ⁊ cꝑædon ꝥ him leoꝼꝛe ꝑæꝛe ꝥ hi *ꝑilnedon ꝥ hi þæꝛe þeode hælo beon mihton þe hi bedene ꝑæꝛon. ⁊ ꝛꝑiþe on ðon ꝛoꝛhꝫedon ꝥ hi þam laꝛeoꝑe onꝼon *ne ꝑoldon þe hi him toꝛendon; Ða ꝛæt he Aidan on þam ꝫemote betꝑih oþꝛum ꝑitum. ⁊ cꝑ'. to þam biꝛcope ꝛẏþþan he hiꝛ ꝑoꝛd ꝫehẏꝛde; Me þinceþ bꝛoþeꝛ ꝥ ðu ꝑæꝛe þam unꝫelæꝛedum mannum heaꝛdꝛa þonne hit ꝛiht

tum annum, exceptâ remissione quinquagesimæ Paschalis, quartâ & sextâ Sabbati, jejunium ad nonam usque horam protelare. Nunquam divitibus honoris sive timoris gratiâ, si qua deliquissent, reticebat; sed asperâ illos invectione corrigebat. Nullam potentibus seculi pecuniam, exceptâ solummodo escâ, siquos hospitio suscepisset, unquam dare solebat: Sed ea potiùs quæ sibi à divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in usus pauperum (ut diximus) dispergebat; vel ad redemptionem eorum qui injustè fuerunt venditi, dispensabat. Denique multos, quos precio dato, redemerat; redemptos postmodùm suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atq; instituendo provexit. Ferunt autem, quia, cùm de provincia Scotorum, Rex Oswald postulasset antistitem, qui sibi suęque genti VERBUM FIDEI ministraret, missus fuerit primò alius austerioris animi vir; qui cùm aliquandiu genti Anglorum prædicans, * nihil proficeret, nec libenter à populo audiretur; redierit patriam, atque in conventu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo genti ad quam missus erat potuisset, eò quod essent homines indomabiles, & duræ ac barbaræ mentis. At illi, ut perhibent, tractatum magnum in concilio quid esset agendum habere cœperunt; desiderantes quidem genti, quam petebant, salutem esse; sed de non recepto, quem miserant, prædicatore dolentes. Tunc ait Aidanus (nam & ipse concilio intererat) ad eum de quo agebatur sacerdotem; Videtur mihi frater, quia durior justò indoctis auditoribus fuisti, & non

* þꝛeate. B.
* *aliàs* butan. *superscript. MS. Cant.*
* ꝼulluhte. *Cant.*
* nanuht. C.
* untꝛẏmendlice. B.
* *Sic MS. Cot. sed Cantabr.* ꝑilnuden.
* noldon. B.
* *Sic MS. sing.*

þæne on þinne lane. ⁊ ꝥ ðu him
æneſt ne ſealdeſt æfter þam A-
poſtolican ðeodſcipe *meolc
drincan þæne neſcan lane. oþþæt
þu hi ſtycce mælum afedde mid
ðy Godes *þorde. ꝥ ða gehy-
rendan Godes beboda onfon
mihten; Ða hi ða ða þitan þaſ
þord gehyrdon ða gecyrdon hi
heora eagan ⁊ heora andþlitan
ealle to him ⁊ geornlice ſmea-
don hþæt he cþæde. ⁊ ða heora
ealra dome gedemed þæſ. ꝥ he
þæne biſcop hade þyrþe ⁊ ꝥ he
to laneoþe ſended þæne Angel
cynne ſeþe mid Godes gife ſþylc
geſcead funde on heora geþeahte. ⁊ hi ſþa dydon. hine to B'.
gehalgodō. ⁊ Oſþalde þam cyninge heora fneonde to laneoþe
onſendon; Ða he þa B'. hade onfangen hæfde. ſþa ſþa he ær
mid þam gemetgunge þæſ geſceadeſ funden hæfde. ſþa he æf-
ter fæce mid oþrum gaſtlicū mægenum gefrætepod ætyþde;

* meoluc. B. & C.
* geleafan. B.

eis juxta APOSTOLICAM disciplinam primò lac doctrinæ mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti VERBO DEI ad capienda perfectiora, & ad facienda sublimiora Dei præcepta sufficerent. Quo audito, omnium qui consedebant, ad ad ipsum ora & oculi coversi diligenter quid diceret discutiebant; & ipsum esse dignum Episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt. Qui gratiâ discretionis, [quæ virtutum mater est, ante omnia *probabatur] imbutus, sicque illum ordinantes, * ad prędicandum miserunt. Qui ubi tempus accepit, sicut priùs moderamine discretionis, ità postmodum & *cæteris virtutibus ornatus apparuit.

* W. & C.
* Sax. Regi Oswaldo eorum amico.
* Sax. aliis spiritualibus virtutibus.

NOTÆ.

[a] In tantùm autem vita illius à nostri temporis segnitia distabat, ut-- sive adtonsi sive Laici--- aut legendis Scripturis, aut Psalmis discendis deberent operam dare--. *Beda sui temporis segnitiam hîc damnavit; tunc enim ob negligentiam Scripturarum legendarum omnia in pejus ruere cœperunt; cui morbo posteà, ulteriùs grassanti, Romano-Saxonica Ecclesia, plurimis in locis, mederi satagit, viz. *Serm. Cathol. contra Ebrietatem.*

Sic Latinè do.

Þe ſceolon habban gaſtlice
geneordunge ſþa ſþa ſe ylca A-
poſtol ðiſum þordum tæhte.
þonne ge eoþ to geneorde gad-
riaþ hæbbe eoþer gehþilc halþende lane on muþe. ⁊ ſealm
boc on handa; Druncennyſ iſ cþylmbæne ðing.---

* Domin. prima in advent. Dom. pag. 250.

*Debemus nos spirituale convivium habere: habeat *QUISQUE vestrum in ore doctrinam salubrem; in manu quoque Psalterium; Ebrietas res lethalis est, &c.*

* Sive adtonsus, sive Laicus.

Et contrà, illa, quæ in festo Virginis Mariæ superstitiosè atque aniliter dicta sunt, atque pro legendis sacris Scripturis, sic: quæ sic Latinè verto.

Gif þe mane ſecgaþ be ðiſum
ſymbel dæge ðonne þe on ðam
halgum bocum rædaþ ðe ðurh
Godeſ dihte geſette þæron.
ðonne beo þe ðam dþolmannum
gelice þe be heora agenum dihte
oþþe be ſþefnum fela leaſe ge-
ſetnyſſa aþriton. ac þa geleaf-
fullan laneoþaſ Aguſtinuſ. Hie-
ronim. Gregoriuſ ⁊ gehþilce
oþne ðurh heora þiſdom hi toþurþon. Sind ſþa ðeah gyt þa
dþollican bec ægþer ge on Leden ge on Engliſc. ⁊ hi ræ-
dað ungerade men; Genoþ iſ geleaffullum mannum to

Ibid. de Assumpt. Virginis Mariæ.

Si plura de hoc festo die diceremus, quàm in sanctis legimus bibliis, quæ Dei instinctu, instituta sunt, tum hæreticis similes futuri sumus, qui suo proprio instinctu, aut somniis multa scripsere mendacia; verùm doctores fideles, Augustinus, Hieronymus, Gregorius, & similes alii, pro sua quisque prudentia isthæc rejecerunt: Sed adhuc tamen hæretici libri, cùm Latini, tum quoque Anglicani; quósque, homines inconsulti legunt. Sufficit fidelibus lege-

rædenne

þæbenne ⁊ to recgenne þ̄ þ̄ roþ
ir. ⁊ þeapa ir þæra manna þe mage
ealle ða halgan bec de durh
Godef mud. oþþe durh Godef
gaft gedihte pæron fulfremedlice durhfmeagan; Lete gehpa
apeg da dpollican leaprunga þe þa
unpæran to forþyrnde læda. ⁊
þæde gehpa oþþe hlyrte þære halgan lare de ur to heofenan
rice gepirraþ gif þe hi gehyran pyllad;

re & discere quod verum est; & perpauci sunt qui possunt tota biblia sacra, quæ vel ore Dei, vel Spiritûs instinctu edita sunt perfectè perscrutari; Projiciat quisque haretica mendacia, quæ incautos in perniciem ducunt; & legat quisque, *vel auscultet sacram doctrinam, quæ nos ad cœleste regnum dirigit, si audire illam velimus.*

* Sive ædtemē sit sive Laicus

Sermones Catholici de quing; sensuum quæstu spirituali. viz. Sic Latinè reddo.

In Natal. Unius Confessoris

Se Goda deopa þe da rir punda underfenð gerrynde hir hlaforde dær to ofre fir. forðan de rume læfede men rind fra gefoncte þ̄ hi mid bryndnyrre dær upplican edlef rýllad gode byrne ofrum geleafullum. ⁊ rýmle tæcaþ rihr dær de hi magon tocnapan be þam ýttrum andgitum deah de hi ne cunnon da incundan deopnyrre Godef lare armeagan;

Bonus servus qui illas quinque *Luc. 19.18. *minas susceperat, alias quinq; minas præter illas domino suo lucratus est: quidam enim è Laicis eò profecti sunt, ut per superna patriæ desideria, fidelibus aliis bonum præbeant exemplum, rectúmque semper doceant, quantum assequi potuerint externis sensibus, licèt internam* *legis divi- *Sax. doctrinæ *næ profunditatem minùs intellexerint.*

Pag. 420. *Hom. 51.* De Scripturarum lectione. *Sic Latinè do.*

Deo þæding haligra gefrita ir oncnapenyr dære ecan eadignyrre on þam halgan gefritum. de man hine rylfne mæg rceapian. gelice ⁊ on hpilcum rceafere hpylc he byþ. eal rpa deo þæding haligra gefrita. heo geclenrað þa raple dær þæbendan. heo gebringaþ on hir mode þone ege helle pitef. ⁊ heo hir heoftan apæneþ to þam uplican gefean; þe þe pile rymble mid Gode beon. he rceal hine oft gebiddan. ⁊ he rceal oft haligre gefritu þædan. forþan þonne pe ur gebiddaþ pe rpnecað to Gode. ⁊ donne pe halige bec þædaþ. þonne rpnecaþ God to ur; deo þæding haligra boca beoþ tpifealo gefea. heo bringeð þam þædenda; fe-þeft þ̄ heo læreþ hir modef andgit þ̄ hit de rceapppa bið. ⁊ eac þ̄ heo hine fram dyrref middan geardef idelnyrrum to Godef lufan gelædeþ; deo þæding haligra boca ir rpiþe aprætlic feorc. ⁊ heo rpiþe helpað to raple geclænrunga.

Lectio sacrarum Scripturarum est æternæ felicitatis in sanctis Scripturis intellectio; quibus homo seipsum possit contemplari: qualiscunq; enim in singulis contemplator fuerit, talis omnino sacrarum Scripturarum lectio erit. Illa animam purgat lectoris; Illa metum inferni supplicii in mentem adducit; Illa quoque cor ipsius ad supernum gaudium allevat. Quicunque cum Deo unà esse voluerit, sapius debet orare, & sæpius sacras Scripturas legere. Quando enim oramus, alloquimur Deum; & quando sacra biblia legimus, tunc Deus nos alloquitur. Sacrorum bibliorum lectio duplicem frugem affert lectoribus; prima est quod mentis intellectum doceat, ut fiat sapientiâ sagacior; altera, ut illam ab hujus mundi nugis ad amorem Dei perducat. Sacrorum bibliorum lectio opus valde honorificum exsistit, multúmque animæ purgandæ conducibile.

ȝelice ⁊ þe lichama bið ȝeþeð mið þlæslicum metum sþa eac se hihra man. ꝥ biþ þeo sapl. biþ ȝeþeð mið ðam Godcundum ȝesprǽcum. sþa se Sealmscop cþ. Sþettra sýndon mines muþes chieke þinre sprǽcu. þonne hunig oþþe beo breað; Ðe bið sþiþe ȝesælig ðe ða halȝan ȝeþritu rǽdeð. ȝiþ he ða þorð ȝeþendaþ on þeorc; Soþlice ealla ða halȝan ȝeþritu sýndon aþritene þor ure hæle. ꝥ þe maȝon þurh ða onȝýtan þa soþþæstnýsse; oþter ætsþurneþ þe blinda þonne ðe lociende. sþa eac ðe ðe nat Godes beboda; Oþter he sýnȝaþ sþa sþa he hit nat ðonne do ðe ðe hit þat. ȝelice ⁊ se blinda butan latteoþe. sþa eac ðe man butan lareoþe sþiþe uneaþe maȝon ȝan on þonne rihtan þeȝ Godes beboda; *Hactenus Hom.*

cit: quemadmodum corpus cibis carnalibus nutritur, sic etiam homo sublimior, hoc est, anima divinis nutritur colloquiis, sicut Psalmista ait; Colloquia tua oris mei pallato melle aut favo dulciora sunt. *Perquam felix ille est, qui sacras legit Scripturas, si verbum in opus convertat. Reverà omnes Scripturæ sacræ in nostram salutem scriptæ sunt, & per illas possumus nosse veritatem: Sæpiùs cespitat cæcus quàm videns; sic etiam qui nescit Dei præcepta: Sæpius offendunt quicunq; illa nesciunt quàm qui sciant. Quemadmodum & cæcus absq; ductore, sic etiam homo quivis absq;* doctore *perquam difficulter in recta via præceptorum Dei procedet.*

Psal. 16. 10.

* *Vide pag. præced. l. 36, 37. Sæpius, &c.*

Cap. 6.

De religione ac pietate miranda Oswaldi Regis.

Anð mið þýsses B'. lare Osþald. mið Anȝel þeode þe he oþer cýning þæs. ȝelæred. na læs ꝥ an ꝥ he æt him ȝeleornode ꝥ he ðam upplican rice heoþona ȝehýhte to anþonne. ac sþýlce eac eorþlice rice ma þonne ænig his ýldrana þram ðam ýlcan Gode onþenȝe. ðe heoþon ⁊ eorðan ȝescop. þorþon eall Breoton cynn ⁊ mæȝþe ða sýndon in þeoþer ȝereorða todæled. ꝥ is Brýtta ⁊ Peohta ⁊ Scotta ⁊ Anȝla. in anþeald onþenȝ. ⁊ þeah ðe he mið ða heannesse ðæs eorþlican rices sþa anhaþen þære. nohte þon læs ꝥ is þundor to cþeþanne he ðearþum ⁊ *ellreordiȝum sýmble eaðmod. ⁊þremsum ⁊ rummod þæs; Secȝaþ men ꝥ ꝥ ȝelumpe in sume tið þý halȝan Gaster dæȝe. ꝥ he mið ðý þoresprecenan B'. sæte æt his undern sþæsendum. ⁊ him þæs haþen beod to. ⁊ ðær stod mýcel seolþren

* elþeodeȝum. C.

Hujus igitur reverendissimi antistitis doctrinâ Rex Oswaldus, cum ea cui præerat gente Anglorum, institutus, non solùm incognita progenitoribus suis, regna cœlorum sperare didicit; sed & regna terrarum, plusquàm ulli majorum suorum, ab eodẽ uno [*omnipotenti] Deo, qui fecit cœlum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes & provincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas (id est, Britonum, Pictorum, Scotorum, Anglorum) divisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus, quod mirum dictu est, pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus, & largus fuit. Denique fertur, (*quòd tempore quodam, cùm die sancto Paschæ cum prefato Episcopo consedisset ad prandium, positúsque esset in mensa co-

* *Deest T. & W.*

* *quia. MSS. sing.*

ſeolfrren diſc on. ⁊ ſe þæſ mid cýnelicum mettum gefýlled. ⁊ ſe B'. nam hlaf ⁊ bletſode ⁊ ðam cýninge ſealde. þa eode ſemninga hiſ þeng ſum in. ðam he hæfde beboden ꝥ he ſceolde þearfena ⁊ earmra mána ærende beodan. ⁊ ſæde þam cýninge ꝥ æghþanone coman mænigo þearfan ꝥ ſe þeorþig full ſæte ⁊ hine ælmæſſan bæde ⁊ Ða het he ſona ſe cýning niman þone mete ⁊ ða ſþæſendo ðe him to aſeted þæſ ⁊ beran ðam ðearfum. ⁊ eac bebead ꝥ mon þone
*eall to ſtic- cum.B. diſc to bræce to*ſtýccum ⁊ þam ðearfum gedælan ⁊ Ða ſe B'. ꝥ geſeah ðe him big ſæt þa licode him ſeo arfæſte dæd ðæſ cýninges. genam hine ða be þære ſpiþran handa ⁊ cýſte ⁊ ðuſ cp' ⁊ Ne forealdige þeoſ hand æfre. ꝥ eac ſþa æfter þam þillan hiſ bletſunge geþorden þæſ. forþam ða hine mon eft on gefeohte ſloh ⁊ Ða gelamp hit ꝥ mon aheoþ ða hand mid ðý earme of ðam lichoman. ⁊ nu gýta oþ þiſ ungebroſnad þunað. hine mon brohte on ða cýnelican
* burh. B. * burh. ðe mon nemneð Bebban burh. ⁊ ðær on Sce'. Petreſ cýricean on ſýlfrene cýſte arþurþlice gehaldene ſýndon ⁊ Sþýlce eac mid þýſſeſ cýninges georneſſe þa tþa mægþa Norþanhýmbra Ðere ⁊ Beornice on ane ſibbe. ⁊ on an folc geteah ⁊ geþþæredе. oþþæt hi betþih him ungeþþære ⁊ ungeſibbe þæron. þæſ he Oſþald Ꞩadþineſ nefa. þæſ æþelan cýninges. hiſ ſþeoſter ſunu. þæſ ꝥ ðæſ þýrþe. ꝥ te ſþa æþele foregenga ſþýlcne ýrfeþeard hiſ æfeſtnýſſe ⁊ hiſ riceſ hæfde of hiſ ſýlfeſ mægſibbe ⁊

ram eo diſcus argenteus, regalibus epulis refertus, jámque eſſent manus ad panem benedicendum miſſuri,) intraſſe ſubitò miniſtrum ipſius, cui ſuſcipiendorum inopum erat cura delegata, & indicaſſe Regi, quia multitudo pauperum, undecunque adveniens maxima, per plateas ſederet, poſtulans aliquid eleemoſynæ à Rege; Qui mox dapes ſibimet appoſitas deferri pauperibus, *& diſcum confringi, atque eiſdem minutatim dividi præcepit. Quo viſo, Pontifex qui aſſidebat delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram ejus & ait: Nunquam inveteraſcat hęc manus. Quod & ita juxta votum benedictionis ejus provenit; Nam cùm, interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero eſſent corpore *reſecatæ, contigit ut hactenus incorruptæ perdurent. Denique in urbe regia, quę à [Regina quondam vocabulo] Bebba cognominatur, loculo incluſæ argenteo, in Eccleſia S. Petri ſervantur, ac digno à cunctis honore venerantur. Hujus induſtriâ Regis Deirorum & Berniciorum provinciæ, quæ eatenus ab invicem diſcordabant, in unam ſunt pacem, & velut unum compaginatæ in populum. Erat autem nepos Edwini Regis ex ſorore Acha, dignúmq; fuit, ut tantus præceſsor talem haberet, de ſua conſanguinitate, & religionis hæredem & regni.

* ſed & MS: ſing.

* reſectæ. ir.

CAP.

Cap. 7.

*Ut provincia Occidentalium Saxonum verbum Dei, prædicante * Birino, susceperit; & de successoribus ejus Agilberchto, & * Leutherio.*

* Sic MSs. sing.
* Sic MSs. T. & C. Eleutherio. W.

Ðſeꝛe tiðe ꝑeſt Seaxna ðeoð mið Cýniȝelſe heoꝛa cýninȝe Cꝛiſteſ ȝeleaꝼan onꝼenȝ. boðaðe him ⁊ læꝛðe Goðeſ ꝑoꝛð Biꝛinuſ biſcop ſe mið Honoꝛiuſ ȝeþeahte ðæſ Papan com on Bꝛeotene. ȝehet he him ꝥ he ꝑolðe on þam ꝼeoꝛꝛæſtan ðælum Anȝel cýnneſ ðæꝛ næniȝ laꝛeoꝑ æꝛ com. ða ſæð ſaꝑan ðæſ halȝan ȝeleaꝼan. ða het ſe Papa hine to B'. * ȝehalȝian ⁊ hine on Bꝛeotone ſende; Ða com he æꝛeſt upp on ꝑeſt Seaxum. ⁊ hi ðæꝛ hæðene ȝemette. ða ðuhte him nýttꝛe ⁊ beteꝛe ꝥ he ðæꝛ Goðeſ ꝑoꝛð boðaðe ⁊ læꝛðe þonne he ꝼýꝛꝛ on Bꝛeotone ꝼeꝛan ſceolðe. ⁊ he ða ſꝑa dýðe læꝛðe þæꝛ ȝoðcunðe laꝛe ⁊ þone cýninȝ to Cꝛiſteſ ȝeleaꝼan ȝecýꝛðe. ⁊ hine ȝecꝛiſtnaðe. ⁊ hine eꝼt æꝼteꝛ ꝼæce mið ꝼulluht bæþe aþꝑoȝh mið hiſ þeoðe ꝑeſt Seaxum. hit ȝelamp on ða ſýlꝼan tið ðe mon þone cýninȝ ꝼullaðe. ꝥ ðæꝛ ꝑæſ ſe halȝeſta ⁊ ſe ſiȝeꝼæſteſta cýninȝ Noꝛþan Hýmbꝛa Oſꝑalð ⁊ ꝑeaꝛð ꝑæſ. ⁊ hæꝼðe he hiſ ðohtoꝛ him to ꝑiꝼe beꝑeddað. ða onꝼenȝ he him ⁊ æt ꝼulluht bæðe nam æt þæſ B'. handa þæꝛe ȝoðcundan ðeȝnunȝe him to ȝoðſuna; Ða ſealðon him ⁊ ȝeaꝼon þam B'. beȝen ða cýninȝaſ eaꝛðunȝ ſtoꝑe ⁊ biſcop ſetl on Doꝛceceaſtꝛe ⁊ he þæꝛ ſe B'. Goðe liꝼðe ⁊ cýꝛicean ꝑoꝛhte ⁊ halȝoðe. ⁊ mið hiſ * aꝛꝼæſte ȝeꝑinne moniȝ ꝼolc to Ðꝛihtne ȝecýꝛðe. ⁊ he ðæꝛ hiſ ðaȝaſ ȝeendoðe ⁊ to Ðꝛihtne ꝼeꝛðe. ⁊ in þæꝛe ýlcan ceaſtꝛe bebýꝛiȝeð ꝑæſ. ⁊ eꝼt æꝼteꝛ moniȝũ ȝeaꝛum Hæðde B'.

* haðiȝean. B.

* aꝛꝼæſtum ȝeꝑinne B.

EO tempore gens Occidentalium Saxonum, [quæ antiquitus Geviſſe vocabantur,] regnante Cynigilſo, FIDEM CHRISTI ſuſcepit. Prędicante illis verbum Byrino Epiſcopo, qui cum conſilio Papæ Honorii venerat Britanniam; promittens quidem ſe, illo præſente, in intimis ultrà Anglorum partibus, quo nullus doctor præceſſiſſet, ſanctæ fidei ſemina eſſe ſparſurum. Unde &, juſſu ejuſdem Pontificis, [per Aſterium Genuenſem Epiſcopum in Epiſcopatûs conſecratus eſt gradum.] Sed Britanniam perveniens, ac primùm Geviſſorum gentem ingrediens, cùm omnes ibidem paganiſſimos inveniret, utilius eſſe ratus eſt, ibi potiùs VERBUM DEI prædicare, quàm ultrà progrediens, eos, quibus prædicare deberet, inquirere. Itaque evangelizante illo in pręfata provincia, cùm [2]Rex ipſe catechizatus, fonte baptiſmi cum ſua gente ablueretur, contigit tunc temporis ſanctiſſimum ac victorioſiſſimum Regem Northan-Hymbrorum Oſwaldum adfuiſſe, eúmq; de lavacro exeuntẽ ſuſcepiſſe, ac ſic pulcherrimo prorſus & Deo dignus conſortio, cujus erat, filiam accepturus in conjugem, ipſum priùs, ſecundâ generatione Deo dedicatum, ſibi accepit in filium. Donaverunt *autem ambo reges eidem Epiſcopo civitatem, quæ vocatur *Dorcinca, ad faciendam inibi ſedem Epiſcopalem, ubi factis dedicatíſque Eccleſiis, multíſque ad DOMINUM pro ejus labore populis advocatis, migravit ad Dominum. Sepultúſque in eadem civitate, & poſt annos multos, Hedde Epiſco-

* Sic MSs. ſing.
* Dorcic. C.

B'. het his lichoman up adon ⁊ lædon to Pinton ceastre ⁊ on cýricean þære eadigra Apostola Petrus ⁊ Paulus arpurþlice geseted is ;

patum agente, translatus indè in Ventam civitatem, atque in Ecclesia beatorum Apostolorum Petri & Pauli positus est.

Æfter þýssum ða forþfer-de se cýning Cýnigels. ⁊ his sunu Cenpalh feng to his rice se piþsoc þ he geleafan onfenge. ⁊ þam * gerýne ðæs heofonlican cýninges. ⁊ sona æfter med miclum fæce þa miht Forleas þæs eorþlican rices; forlet he eac Pendan sweostor. ða he hæfde ær him to wife brohtt. ⁊ nam him oþer wif ; Ða teah hine Penda fýrde ⁊ here on. ⁊ hine his rices benam. þa gepat he to east Engla cýninge. se wæs Anna haten. mid þone he þreo gear wæs wræcca. ⁊ he ðær andgýt * onfeng soþfæstnesse geleafan. ⁊ gefullad wæs; Forþon þe se cýning ðe he mid wræcca wæs. wæs God wæpned man. ⁊ Godes tudres. ⁊ haliges ⁊ gesæliges. swa we eft her æfter ongýtan magon. mid ðý he ða Cenpalh eft on his rice gesetted wæs. ða com on west Seaxe sum B'. of Hibernia Scotta ealonde. þæs nama wæs Ægelberht. wæs he Gallia cýnnes. ac for leornunga haligra geprita he wæs micelre tide on Hýbernia Scotta ealonde wunigende. ⁊ he ða wilsumlice hine geþeodde to þam cýninge ⁊ hine godcunde lare lærde; Ða he þa se cýning his * gelærednesse ⁊ his geornfulnýsse geseah. ða bæd he hine þ he wunede on his ðeode. ⁊ heora B'. wære. ⁊ he him wolde arlic bisceop setl gesceapian. ⁊ he his benum geþafode. ⁊ he monig gear þære ýlcan þeode on biscoplicum onwalde fore wæs ; Ða ætnýhstan se cýning seþe Seaxna gereorde an cuþe. wæs aþroten his ællreordre gespræce. aspeon þa on west Seaxe oþerne B'. seþe his gereorde cuþe. se wæs Pine haten. ⁊ he wæs on Gallia rice gehal-

* gerýnum. B.

* ongeat ⁊ onfeng. B. & C.

* his lare. B.

Defuncto autem & Rege, successit in regnum filius ejus Cenwalch ; qui & FIDEM & SACRAMENTA REGNI CŒLESTIS suscipere renuit, & non multò pòst etiam regni terrestris potentiam perdidit. Repudiatâ enim sorore *Pendan [Regis Merciorũ] quam duxerat, aliam accepit uxorem: Ideóque bello potitus, ac regno privatus ab illo, secessit ad Regem Orientalium Anglorum, cui nomen erat Anna, apud quem, triennio exulans, fidem cognovit ac suscepit veritatem: Nam & ipse, apud quem exulabat Rex, erat vir bonus, & bonâ ac sanctâ sobole felix, ut in sequentibus docebimus. Cùm verò restitutus esset in regnum Cenwalch, venit in provinciã de Hibernia Pontifex quidam, nomine Agilbertus, natione quidem Gallus ; sed *tunc legendarum gratiâ SCRIPTURARUM in *Hibernia non parvo tempore demoratus ; Conjunxítque se regi, sponte ministerium prædicandi assumens, cujus eruditionem atque industriam videns rex, rogavit eum acceptâ ibi sede Episcopali, suæ gentis manere Pontificem. Qui precibus ejus annuens multis annis eidem genti sacerdotali jure præfuit. Tandem rex, qui Saxonum tantùm linguam noverat, pertæsus barbaræ loquelæ, subintroduxit in provinciam alium suæ linguæ Episcopum, vocabulo Wini ; & ipsum in Gallia ordinatum :

* Sic MS. Cot.

* Sic MSs. sing.

*Sax. Hibern. Scotorum insula.

* on tpa gob.ꝛ he þa todælde on tpa *bi-
rcipa.B. rcop rcipe. pert deaxna mægþe.ꝛ
þam Pine gerealde birop retl
on Pintan ceartre; Da pær fe-
*gebol- gelbýnht rpýþe * abolgen ron-
gen. B. þon de re cýning butan hir ge-
þeahte rpa gedýde. gepat da of
Bpeotene. ꝛ hpæanr ert on hir
agene leode on Gallia pice. ꝛ
he dær onfeng hir agenre ceas-
tre *birop rcipe Papiriace hat-
*birop dom. B. te. ꝛ he þær alo ꝛ godna dæda
full forþþende; Da pær æftep
noht monegum geapum æftep
hir onfeg gepitenerre of Bpeo-
tene. þ Pine pær adpifen fnam
dam ylcan cýninge of hir B'.
retle. da gepat he to Pulfene
Mýrcna cýninge. ꝛ mid feo ge-
bohte æt him þ birop retl on
Lunden ceartre ꝛ hir B'. pær od
hir daga ende. ꝛ rpa pert deaxna
mægd mycelre tide pær butan
B'. dære rýlfan tide; Da eac
rpýlce re forerrpecena cýning
dære deode mid dam herigea-
* panen- rtum * punungum hir pices ge-
gum. B. lomlice fnam hir feondum ge-
rrpenced pær; Da com him æt-
nýhrtan on gemýnde þ hine æp
hir getreoplearnýr of hir pice
adpaf ꝛ ert þa he Cpirtes gelea-
pan ongeat þ te he hir pice on-
feng. ꝛ da eac ongeat þ he
hæfde on dreorh gedon þ reo
mægþ pær butan birkope. ꝛ þ hi ætgædere mid þý godcundan
*æfend- fultume forlæten pær; Forþon he þa rende *æfendbpacan on
gerrpit. Gallia pice to * fæzelbehhte þam B'. ꝛ mid eadmodre þingun-
B. ge ꝛ bene hine bæd. þ he ert hpurfe to þam B'. retl hir þeode;
* Sic MS. C. fed Cant. fæbe- býnhte. * Sleu- þerium. B.
Da ladode he hine ꝛ cp'. þ he ne mihte hider cuman. forþan
he onfangen hæfde hir agenre ceartre B'. rcipe. ꝛ hpæþere
for hir geornlicum benum. þ he him fultum rohte. ꝛ he him
onrende to Leutherium Mæfre Preoft hir nefan. cp'. þ he þo-
ne mihte gif he polde him to Birceop gehadian. ꝛ he hine
dær þýfne pirte on hir lifer geeafnungum. ꝛ rona pær
fnam þam cýninge. ꝛ fnam eallum þam leodum afpurflice
onfan-

Dividénsq; in duas paroecias provinciam, huic in civitate Venta, [quæ à gente Saxonum Vintacestir appellatur,] sedem Episcopalem tribuit. Unde offensus graviter Agilbertus, quòd hoc, ipso inconsulto, ageret Rex, rediit Galliam; & accepto Episcopatu Pariciacæ civitatis, ibidē senex & plenus* dierum obiit. Non multis autem annis, post abscessum ejus à Britannia, transactis, pulsus est & Wini ab eodē rege de Episopatu, qui secedens ad regem Merciorum, vocabulo Vulfhere, emit precio ab eo sedem Londonię civitatis; ejúsq; Episcopus usq; ad vitæ suæ terminū mansit. Sícque provincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco, absque præsule fuit. Quo etiam tempore, rex præfatus ipsius gentis graviſſimis regni sui damnis sępisimè ab hostibus afflictus, tandē ad memoriam reduxit, quòd eum, quem pridem perfidiâ regno depulerit, FIDE agnitâ CHRISTI in regnum revocaverit. Intellexítq; *quòd etiam tunc destituta Pontifice provincia, rectè pariter divino fuerit destituta præsidio. Misit ergò legatarios in Galliam ad Agilbertum, submissâ illum satisfactione deprecans ad Episcopatum suæ gentis redire. At ille se excusans, & eò venire non posse contestans, quia Episcopatu propriæ civitatis paroeciæ teneretur astrictus. Nè tamen obnixè petenti nil ferret auxilii, misit pro se illò presbyterum *Leutherium nepotem suum, qui ei, si vellet, ordinaretur Episcopus, dicens: quòd ipse eum dignum esse Episcopatu judicaret. Quo honorificè à populo & à re-

* Sax. plenus bonorum operum.

* Sax. intellexit etiam [Rex] se iniquè fecisse quòd provincia sine Episcopo esset.

* Sic MSS. sæg.

onfangen. ⁊ ða bæðon Theðorum ðe ða þæs Arceb'. Cantþarre burhge cýricean. ⁊ he hine to B'. gehalgoðe. ⁊ he ða sþa dýðe. gehalgoðe hine on ðære ýlcan ceastre. ⁊ he ana æfter ealles sinoþes dome monig gear þone B'. hað mið * mýcele gehrece heold ⁊ rihte þest Seaxna þeoðe;

ge suscepto, rogaverunt Theodorum, tunc Archiepiscopum Dorovernensis Ecclesiæ, ipsum sibi antistitem consecrari. Qui consecratus in ipsa civitate, multis annis Episcopatum Gevissorum ex synodica sanctione, solus sedulo moderamine gessit.

* miclum gerece. B.

NOTÆ.

Serm. Cath. viii. idûs Jan. in Epiphan. Domin. p. 271. lin. 16.

[a] Cùm Rex ipse catechizatus, fonte baptismi cum sua gente ablueretur---- *Huc referantur quæ è veteris Ecclesiæ nostræ monumentis, adhibitâ Latinâ versione meâ, descripseram.* Rex catechizatus----

Cristus þolde beon gefulloð na forþi ðe him neoð þære æniges fulluhtes for ði ðe he næfre nane sýnne ne geþorhte. ac he þolde mið his eaðmoðnýsse astellan ða býsne. ⁊ nan cýning ne nan rice man ne sceolde þincan to huxlic ⁊ he gebuge to Cristes fulluhte; Ða þa he sýlf gemeðemoðe ⁊ he þolde gebigan his halige heafoð to his ðeoþan handum; Ða ða he in to ðam þætere eoðe. ða þæs ⁊ þæter ⁊ ealle þýllspringas gehalgoðe ðurh Cristes lichaman to urum fulluhte;

Christus baptizari voluit, non ob id, quòd aliquo baptismo illi opus esset, quoniam peccatum nullum unquam perpetravit. Voluit tamen humilitate suâ exemplum statuere, nè REX aliquis, néve Præpotens, sibi probrosum duxerit, ad baptismum Christi inclinare; quandoquidem ipse dignatus est sanctum caput suum, ad manus famuli sui dimittere. Ut in aquam illam descenderat, tunc aqua illa, fontésque omnes, per Christi corpus, in baptismum nostrum, erant sacrati.

De Baptismo in genere. Et catechizandi forma in Ecclesia veteri usitata.

Ibid. p. 274. lin. 1.

Næs nan sýnne forgifenýs on Johs̃ fulluhte; On urum fulluhte beoþ ealle sýnna aðýlegoðe; Hþi ðonne fulloðe Johs̃? forþi ⁊ he sceolde Cristus fullian. seþe ne behofoðe nanre sýnne forgifenýsse; He forgeaf þone anþealð his Apostolon. ⁊ eallum gehaðoðum mannum ⁊ hi sceoldon fullian mið Goðes fulluhte. on naman þære halgan ðrýnnýsse. ⁊ sþa gefulloð mann ne beo na eft oþre siþe gefulloð. ⁊ ne sý forsepen ðære halgan ðrýnnýsse toclýpung; Sume lareoþas sindon beteran ðonne sume; Sþa sþa þæron ða Apostoli. sume sind þaccra sþa þe beoþ; Nis hþæþere forþi ⁊ fulluht. ðe þe nu mið fulliaþ.

Nulla peccatorum remissio Joannis baptismo infuit: in nostro baptismo peccata omnia delentur. Quare ergò baptizavit Joannes? propter hoc, ut baptizet Christum, qui nulla peccati remissione indigebat. Lin. 15. *Potestatem Apostolis, cunctísque * sacerdotibus dedit, ut baptismo Dei in nomine Sanctæ Trinitatis baptizare debeant; atque ità persona baptizata, nè sit secundâ vice rebaptizata, nè sanctæ Trinitatis invocatio despectui habeatur. Doctores alii aliis meliores sunt, quales erant Apostoli: alii infirmiores sunt, quales nos sumus; baptismus tamen, quo nunc baptizamur,*

* Sax. ordinatis.

mislic. ꝥ is naþor ne betere ne þýrse þurh urum geearnungum. forþan ðe ꝥ fulluht nis nanes manneſ. ac is Cristes. Seþe æfre is God þeah ðe þe þace sindon; Ðeah ðe hþa þiþsace Crist æfter his fulluhte. oþþe heafod leahtras geþýrce. ne ðearf he beon eft gefulloð. ac he sceal his sýnna beþepan. ⁊ mid foðre behrorsunge gebetan. æfter þisra lareoþa tæcunge. ⁊ he hæfð ðonne Godes rice; Ðreo healice ðing gesette God mannum to clænsunge; An is fulluht. Oþer is husel halgung. Ðridde is dædbot mid gesþicennýsse ýfelra dæda. ⁊ mid bigencge godra þeorca;----

dissimilis haud exsistit; hoc est, nec melior, nec pejor per nostra merita; ille enim baptismus, hominis nullius, sed Christi est, qui semper Deus est, quamvis nos simus infirmi: Licèt quis post baptismum suum, Christum deserat, vel capitalia perpetret flagitia, non opus illi ut rebaptizetur: Quin peccata sua deflebit, veróque gemitu, juxta prudentûm doctorum institutionem, emendabit: tum regnum Dei recuperabit. Tria Sacramenta hominibus in purgationem Deus instituit; unum est Baptismus, alterum est Eucharistia, tertium pœnitentia; cum malorum operum cessatione, bonorúmque operum *exercitio.*

* vel tria sublimia mysteria, sive res.

* Sax. cultu.

Ibidem pag. sequente lin 6.

Uton beon gemýndige hþæt þe Gode beheton on urum fulluhte; Nu cþist ðu hþæt behet ic ða ða ic cild þæs ⁊ sþrecan ne mihte? Þe ræðaþ on þam ealdan gesetnýssum. ꝥ ða halgan lareoþas tæhton ðone soðan geleafan ðam mannum ðe to Cristendome gebugon ⁊ axodon hi hþæþer hi þoldon þiþsacan deofle. ⁊ on God gelýfan; Hi beheton ꝥ hi þoldon sþa ðon. ⁊ þurþon ða gefullode on halgum fante. mid ðam behate; Ða unsþrecendan cild hi fulloðon ðurh geleafan ðæs fæðer ⁊ ðære meðer. ⁊ se godfæðer þæs ðæs cildes forsþreca. ⁊ borh þiþ God ꝥ hit heolde ðone Cristendom be Godes tæcunge. forþan ðe se cþýðe is sþiðe egeslic ðe Crist cþæþ. ꝥ nan ungefulloð man ne becýmð to ðam ecan life;-----

Nos memores simus, quid Deo in baptismo nostro simus polliciti: nunc ais, Quid sum pollicitus dum puer essem & non possem loqui? Legimus in antiquis *constitutionibus, Doctores sanctos, fidem veram hominibus, qui ad Christianitatem convertebantur, tradidisse: illos autem sciscitabantur, Diabolo renuncient necne, ínque DEUM credant: promiserant se ità facturos; erántque, promisso hoc [praeunte] sacro fonte baptizati. Infantem puerum per fidem patris, matrísque baptizabant: patrinus autem pro puero responsor fuit: apud Deum quoq. adstipulatus illum Christianitatem eam, juxta institutionem Dei, retenturum: quoniam hoc dictum valde terribile est quod Christus protulit, Neminem scilicet minùs baptizatum æternam vitam ingressurum.*—

Joh. 3. 5.

Beoþ þa ungeþittigan cild gehealdene on ðam fulluhte ðurh geleafan ðæs fæðer ⁊ ðære meðer. ⁊ ðurh forespræce ðæs godfæðer; Se Mæsse Þreost axaþ ꝥ cild. ⁊ cþeþ; Þiþsæcst ðu deofle? Ðonne ⁊ þýrt se godfæ-

Lin. 24. *Infans nescius, in baptismo, per fidem patris matrísq., pérq. patrini adstipulationem salvatur. Presbyter puerum rogans, ait; Renuncias diabolo necne? tum re-*

godfæder ðæs cildes fordum. ⁊ cpeþ. Ic piþsace deofle ⁊ Donne axaþ he eft ⁊ Piþsæcst þu eallum his peorcum ? He cpeþ ic piþsace ⁊ He axaþ ðriddan siðe ⁊ Piþsæcst ðu eallum his getotum ? He cpýð ic piþsace ⁊ Donne hæfð he piþsacen on ðisum ðrým fordum deofle. ⁊ eallum leahtrum ⁊ Donne axaþ he gýt ⁊ Gelýfst ðu on ðære halgan ðrýnnýsse ⁊ soþre annýsse ? He ⁊ þýrt ic gelýfe ⁊ Se Godes ðen befrinð þonne gýt ⁊ Gelýfst þu þ þe sceolon ealle arisan mid urum lichaman on domes dæge togeanes Cristе. ⁊ þ ðær gehþa onfo edlean ealra his peorca. sþa sþa he ær on life geearnode? He ⁊ þýrt. Ic gelýfe ⁊ And se þreost gefullaþ þ cild mid þýsum geleafan ⁊ Hit þexþ. ⁊ gæð forþ. ⁊ ne cann þýses geleafan nan ðing ⁊ Is nu forði micel neod gehþam þ he leornige æt his lareoþe hu he his cristendom healdan sceole mid þam soþan geleafan. ⁊ hu he mage deofol forbugan ⁊ helle þite. ⁊ geearnian þ ece lif. ⁊ þ ecan mýrhþe mid Gode.---- *Hactenus Hom.*

spondet patrinus, pueri verbis usus, inquiens ; Ego renuncio diabolo. Tum rogat denuo, Renunciásne omnibus operib⁹ ejus? ait, Renuncio. Rogat tertiò ; Renunciásne pompis ejus omnibus ? ait, Renuncio. Tunc tribus his responsis, Diabolo omnibúsq; flagitiis suis renunciavit. Tum rogat porrò ; Credis in Sanctam Trinitatem necne, verámque unitatem ? respondet, Credo ; Dei Minister etiam adhuc sciscitatur ; Credis tu resurrecturos omnes nos cum nostris corporibus in die judicii Christo occursuros, ibíque quemvis suorum operum mercedem reportaturum sicuti antea in vita promeruit : respondet, Credo. Hinc Sacerdos cum hac fide puerum baptizat, adolescit, & provectior fit ; nec hujus fidei quid novit : magni ergò cujusque interest à Doctore suo discere, ut Christianitatem suam cum vera fide custodire, & à diabolo infernóque supplicio declinare, vitámque æternam, æternúmque gaudium cum Deo consequi posset.—*

* puer. scil.

Nulla hîc de exorcismo, nulla de oleo, &c. mentio fit. Signum crucis (verum ut fatear) hîc quoque omissum cernitur : talis libertas (modò doctrina crucis servetur integra) Ecclesiæ relinquitur.

Ut sint aliqui, qui puerulos ad Christum ducerent, ipse Christus suggerit. hos ut Patrinos, Sax. Patres in Deo, nuncupemus, nihil superstitionis arguit, modò Patrum in Deo, quod promittant, partes egerint ; curando scil. ut Symbolum, Orationem Dominicam, Decalogum, &c. infantes perdiscant. Atque his sponsoribus Patrinis minister adjutus, infantes, ob tenellam ætatulam doctrinæ incapaces, cùm adoleverint, docere satagit. Nam & hoc Christus monuit, Ite & Docete baptizantes,--- &c. *Matt. 28. 19.*

Cap. 8.

Ut Rex Cantuariorum Earconbertus idola destrui* præcepit, & de filia ejus Earcongota, & propinqua ejus Æthilberga, sacratis Deo virginibus.*

* Erconberht. C. Earconberth. W.
* præceperit. C. & W.

Da þæs ýmb sýx hund þintra ⁊ feoþertig þintra fram Drihtnes mennisc nýsse þ Eadbald Cantþara cýning* forðferde. ⁊ Ercenberht his sunu feng to his rice. ⁊ þ æþellice heold ⁊ stýrde xxiiii þintra

*of þissum life gepat. B.

ANNO dominicæ incarnationis sexcentesimo quadragesimo, Eadbaldus rex Cantuariorum, transiens ex hac vita, Earconberto filio regni gubernacula reliquit. Quæ ille suscepta viginti quatuor

Anno Dom. 640.

ȝ ſumne monað; Ðeſ cyninȝ æreſt Angel cynincga on eallum hiſ ríce het deofolȝyld forfeorpan ȝ ærtlice forlætan. ȝ ſylce eac mið hiſ ealdorlicnyſſe bebead ꝥ ſeopertiȝlice ærten healdon ær Eaſtrum be rihte *hræddenne; Ðæt cyninȝeſ dohtor Eorcengote ær myċelre mæȝna æmne. ꝥ eac ſua æþelum aldre ȝeborn. ær heo ſe æmne *dihtne þeoriende. on ðam mynſtre þe on Franclande ær ȝetimbred. ſnam þære [*æðelan Abbadiſſan de Faſa hatte. on ðære ſtore de ċeden ir *on Briȝe forþon on ða tid þa ȝyt ne þaron moniȝe mynſtra ȝetimbrede on Angel deode. forþon moniȝe of Breotone for intinȝan munuc liſeſ ȝepunedon ſecan Francna mynſtro ȝ Gallia; Sylce eac cyninȝaſ ȝ rice men ſendon heora dohtor ðideſ to *læranne ȝ to ȝeþeodenne ðam heofonlican bryd-ȝuman. ȝ ſtyddorſt on ðyſſum mynſtrum on Briȝe ȝ on Cale ȝ on Andelegum; Betwyh þa ær Sæðryð. Annan ſiſeſ dohtor. eaſt Engla cyninȝeſ. ȝ ðær ylcan cyninȝeſ ȝecyndelice dohtor Æðelburh. æȝhæðer heora ær ældeodiȝ ðar. ȝ hæðene for heora liſeſ ȝeearnunge ȝeðunȝon ꝥ hi buta þaron Abbudiſſan on *Briȝe ðam mynſtre; Ðæt ylcan cyninȝeſ ylde dohter Sexburh ær Æncenberhteſ riȝ Canpara cyninȝeſ. hæfdon hi dohtor ða Enconȝotan ȝehaten. be ðære re nu ſyndon ſſecende; Ðiſſe æmnan Gode ȝehalȝadre monige ieorc ȝaſtlicra mæȝna. ȝ moniȝ tacon heofonlicra rondra ſnam ðam bigenȝum ðære ſtore ȝeruniaþ oð ðiſne andeardan dæȝ ȝeræde beon; Ac re ſceolan nu hræðlice hwæt *hwugu be hire forðfore anre ræcȝan. hu heo ꝥ heofonlice rice ȝerohte; On ðam dæȝe de ȝenealæhte hyne

annis, & aliquot menſibus nobiliſsimè tenuit. Hic primus Regum Anglorum in toto regno ſuo idola relinqui ac deſtrui, ſimul & jejunium quadraginta dierum obſervari, *principali autoritate præcepit. Quæ nè facilè à quopiam poſſet comtemni, in tranſgreſſores, dignas & competentes punitiones propoſuit. Cujus filia Earcongota, ut condigna parenti ſoboles, magnarum fuit virgo virtutum, ſemper ſerviens Deo in monaſterio, quod in regione Francorum conſtructum eſt ab Abbatiſſa nobiliſsima, vocabulo Fara, in loco qui dicitur in Brige: Nam eo tempore, necdum multis in regione Anglorum monaſteriis conſtructis, multi *de Britannia, monaſticæ converſationis gratiâ, Francorum, vel Galliarum monaſteria adire ſolebant: ſed & filias ſuas eiſdem erudiendas, ac ſponſo cœleſti copulandas mittebant. Maximè in Brige & in Cale & in Andilegum monaſterio. Inter quas erat *Saethryth filia uxoris Annæ Regis Orientalium Anglorum, [cujus ſuprà meminimus,] & filia naturalis ejuſdem Regis Æthilberg, quæ utraq; cùm eſſet peregrina, præ merito virtutum, ejuſdem monaſterii Brigenſis eſt Abbatiſſa conſtituta. Cujus Regis filia major Sexburg, uxor Earconberti Regis Cantuariorum, habuit filiam Earcongotam, de qua ſumus dicturi. Hujus autem virginis Deo dedicatæ, multa quidem ab incolis loci illius ſolent opera virtutum & ſigna miraculorum uſque hodie narrari. Verùm nos de tranſitu tantùm illius, quo cœleſtia regna petiit, aliquid breviter dicere ſufficiat: Imminente ergò die ſuæ vocationis, cœ-

* Sax. ante Paſcha, ſapientûm conſilio.

* Sax. Reges ac divites.

* Sic MS. Cot.

* hræddenne. C

* Gode. B.

* Sic MSs B. & C. ut Lat.

* in Briiȝe. C.

* to lare ȝ to ȝeþyðenne. B

* Briȝe. C.

* hreȝa. C.

ꝛe ȝecẏȝeðneſſe oꝼ ðẏſſum
liꝼe. ða onȝan heo ẏmbȝan ða
huſ ðæſ mẏnſtꝛeſ ðaꝛa un-
tꝛumꝛa Cꝛiſteſ ðeoꝼna ⁊ ſꝼẏ-
ðoſt ðaꝛa ðe ȝelẏꝼeðꝛe ẏldo
ꝼæꝛon oþþe on ȝecoꝛeneſſe heo-
ꝛa ðeaꝼa *maꝛan ⁊ beteꝛan ꝼæ-
ꝛon. ⁊ hi ealle eaðmoðlice heoꝛa
* ȝebeðꝛæddenne bæð. ⁊ hẏm
cẏðde ⁊ ſæȝðe ꝥ heo ȝeleoꝛnoð
hæꝼðe on onꝼꝛihȝennẏſſe ꝥ hi-
ꝛe ende ðæȝ ⁊ hiꝛe ꝼoꝛþꝼoꝛe ꝼæ-
ꝛe ſꝼiþe neah ⁊ Sæðe heo him ꝥ
ſeo onꝼꝛihȝneſ þẏſlic ꝼæꝛe. cꝼ ꝥ
heo ȝeſaꝼe micelꝛe ðꝛeat hꝼit-
tꝛa manna ⁊ ꝼæȝeꝛa. on ꝥ ẏlce
mẏnſteꝛ inȝanȝan ⁊ ꝥ heo þa hi
* ꝼꝛune hꝼæt hi ſohton. oþþe
hꝼæt hi ðæꝛ ꝼoldon ⁊ Ða ⁊ſꝼa-
ꝛeðon hi ⁊ cꝼæðon. ꝥ hi to ðon
ðiðeꝛ ſende ꝼæꝛon. ꝥ hi ſceol-
don ꝥ ȝẏldene mẏnet mið him
ȝeniman. ꝥ te ðiðeꝛ oꝼ *Cent
com ⁊ Ða ꝼæſ on ðæꝛe ſẏlꝼan
niht ðam ẏtemæſtan ðæle. ꝥ iſ
ða hit ðaȝian onȝan. ꝥ heo ða
ðẏſtꝛe ðẏſſeſ ⁊ꝼeaꝛðan mið-
ðan ȝeaꝛðeſ oꝼeꝛſtah. ⁊ to þam
upplican leohte ꝼeꝛðe heoꝼona
ꝛiceſ. ⁊ moniȝe ðaꝛa bꝛoþꝛa
ꝼæſ ẏlcan mẏnſtꝛeſ ðaꝛa ðe on
oþꝛum huſum ꝼæꝛon. ſæðon ꝥ
hi ſꝼutolice engla ſanȝ ȝehẏꝛ-
don ſꝼeȝende ſꝼa mẏcelꝛe me-
niȝeo on ꝥ mẏnſteꝛ ȝanȝan. ⁊
hi ſona aꝛiſon ⁊ ut eoðan. ꝼol-
don ȝeꝼitan hꝼæt ꝥ ꝼæꝛe. ða ȝeſaꝼen hi mẏcel leoht heo-
ꝼonlic ðæꝛ cuman ꝥ leoht ða halȝan ſaule ꝼꝛam ðam ben-
ðum ðæſ lichoman onlẏſðe. ⁊ to þam ecum ȝeꝼean þæſ heo-
ꝼonlican eþleſ ȝelæðde. ⁊ ætẏcton hi eac ⁊ ſæðon oþꝛe ꝼunðꝛu
þa þe ȝoðcunlice ætẏꝼeðe ꝼæꝛon. on þam ẏlcan mẏnſtꝛe ða
þe nu to lanȝ to ſecȝenne ſẏnðon ⁊ Ða ꝼæſ bebẏꝛiȝeð ſe
lichoma ðæꝛe aꝛꝼuꝛþan ꝼæmnan ⁊ þæꝛe Cꝛiſteſ bꝛẏðe on
Sce'. Steꝛhaneſ cẏꝛicean. ðæſ æꝛeſtan ⁊ ðæſ eaðiȝan Maꝛ-
tẏꝛeſ ⁊ Ða þuhte ðam ȝebꝛoþꝛum þẏ þꝛiððan ðæȝe ðæſ ðe
heo bebẏꝛiȝeð ꝼæſ ꝥ hi ꝼoldon ðone ſtan ðe ſeo bẏꝛiȝen
mið

* mæꝛan. C.
* ȝebeða. C.
* ꝼꝛæȝn B.
* Cantꝼaꝛa mæȝþe. B.

pit. circumire monaſterio caſulas infirmarum Chriſti famularum, earúmque maximè quæ vel ætate provectâ vel probitate erant morum inſigniores, quarum ſe omnium precibus humiliter commendans, obitum proximè ſuum, quem revelatione didicerat, non celabat eſſe futurum: Quam videlicet revelationem hujuſmodi eſſe perhibebat: Vidiſſe ſeſe albatorum catervam hominum idem monaſterium intrare, hóſque à ſe interrogatos quid quęrerent, aut quid ibi vellent, reſpondiſſe, quòd ob hoc illò fuerint deſtinati, ut aureum illud numiſma, quod eò de Cantia venerat, ſecum aſſumerent. Ipſâ autem nocte, in cujus ultima parte, id eſt, incipiente aurorâ, pręſentis mundi tenebras tranſiens, ſupernam migravit ad lucem. Multi de fratribus ejuſdẽ monaſterii, qui aliis erant in ædibus, jam manifeſtè ſe concentus Angelorum pſallentium audiſſe referebant, & ſonitum quaſi plurimæ multitudinis monaſterium ingredientis. Vnde mox egreſſi dignoſcere quid eſſet, viderunt lucem cœlitus emiſſam fuiſſe permaximam, quæ ſanctam illam animam, carnis vinculis abſolutam, ad æterna patriæ cœleſtis gaudia ducebat. Addunt & alia, quæ ipſâ nocte in monaſterio eodem divinitus fuerint oſtenſa miracula: Sed hæc nos ad alia tendentes ſuis narrare permittimꝰ. Sepultum eſt autem corpus venerabile virginis & ſponſę Chriſti, in Eccleſia beati protomartyris Stephani. Placuítque poſt diem tertium, ut lapis, quo monumentum tegebatur, amoveretur; & al-

mid beþrigen þæs. * heaor ⁊ gerisenlicor on ðære ýlcan stoþe gesettan ⁊ Ða hi hine on þæg adýdon ða com of innepeardre ðære býrigenne sþa mýcel sþetnýsse stencg. ⁊ eallum ðam hiþum þuhte ðe ðær ætstodon sþa sþa mon *heddern ontýnde ða baldsami. ⁊ þære deorþurðestena þýrta. ⁊ ðara sþetestena ðe on middan gearde þæron ⁊ Sþýlce eac hýre moddrige Æðelburh Gode seo leoþe be ðære þe ær sædon. ⁊ *þulder hire ecre clænýsse ⁊ mægðhades on mýcelre forhæfdnýsse hire lichoman geheold. hþýlc hire mægen þære. ma æfter hire deaþe gecýþed þæs. þa heo Abbudissa þæs ongan heo on hire mýnstre cýrican getimbrian on are ealra ðara haligra Apostola in ðære heo þilnade ⁊ hire lichoma bebýriged þære ⁊ Ac þa ðæt þeorc ðære cýricean hþæt hþugu healf geþorht þæs. ða þæs heo mid deaðe fogripen. ær heo hit geendigan moste. ⁊ on þære sýlfan stoþe ðære cýricean ðær heo þilnode bebýriged þæs ⁊ Ða þæs æfter hire deaðe ⁊ ða broþra oþra þeorca sþýðor gýmdon ⁊ ðýsse cýrican getimbru forlætan vii gear ⁊ Ða ða seofon gear gefýllede þæron. ða gesetton hi fæstlice fore unmætnýsse ðæs geþinnes ⁊ hi eallunga forlæten ða getimbro ðýsse cýricean. ⁊ ðære Abbuddýssan ban upp adýdon of ðære stoþe. ⁊ on oþre cýrican þe fullice getimbrod ⁊ gehalgod þære gesetton ⁊ hi ða ontýndon hire býrigenne ⁊ hire lichoman gemetton sþa ungeþemmedne ⁊ sþa gesundne sþa sþa heo þæs fram gebrosnunge licumlicre þillnunge clæne ⁊ unþemme þæs. ⁊ hi ða eft ðone lichoman * aðþogon ⁊ mid oðre hrægle gegýredon. ⁊ hine gesettan in cýricean þæs eadigan martýres Sce'. Stephanæs ⁊ Ðære Abbudissan gemýnd dæg oð ðas tid on ðære stoþe on miclum þuldre þeorþeod is. ðý dæge ðe is nemned Nonarum Juliarum ⁊

* *aliàs*, herre. *MS. Cant.*

* hordern. B. & C.

* *Sic MS. C. ut Lat. sed Cant.* þunder.

* onþþogon C.

tiùs ipso in loco reponeretur; quod dum fieret, tantæ flagrantiæ suavitas ab imis ebullivit, ut cunctis qui astabant fratribus & sororibus, quasi opobalsami cellaria esse viderentur aperta. Sed & matertera ejus, de qua diximus, Æthilberg, & ipsa Deo dilectam perpetuæ virginitatis gloriam, in magna corporis continentia, servavit; quæ cujus esset virtutis, magìs post mortem claruit. Cùm enim esset Abbatissa, cœpit facere in monasterio suo Ecclesiam in honorem omnium Apostolorum, in qua suum corpus sepeliri cupiebat. Sed cùm opus idem ad medium fermè esset perductum, illa nè hoc perficeret, morte prerepta est, & in ipso Ecclesiæ loco, ubi desiderabat, condita. Post cujus mortem, fratribus alia magìs curantibus, intermissum est hoc ædificium annis septem, quibus completis, statuerunt, ob nimietatem laboris hujus, structuram Ecclesiæ funditus relinquere; ossa verò Abbatissę illo de loco elevata in aliam Ecclesiam, quę esset perfecta ac dedicata, transferre. Et aperientes sepulchrum ejus ita intemeratum corpus invenêre, ut à corruptione concupiscentię carnalis erat immune, & ita denuò lotum, atq; aliis vestibus indutum, transtulerunt illud in Ecclesiam beati Stephani Martyris; Cujus videlicet *natalis, ibi in magna gloria, solet celebrari, die Nonarum Juliarum.

* *Sax.* dies commemorationis.

CAP.

Cap. 9.

Ut in loco, in quo occisus est Rex Oswald, crebra sanitatum miracula facta, usque ibi primò jumentum cujusdam viantis, ac deinde puella sit paralytica sanata.

Hæfde Oſpald ſe Criſtenoſta cyning Norþan-hymbra rice to geteledum nigon gear. Ðy geare þe ſeo milde ond arleaſneſ Bretta cyninges ⁊ ſeo on þeg acennednes ſnam Criſtes geleafan Angel cynnga onſcunigendlic þæſ. ſſa ſſa he beforan ſæde; Ða ſe ſyne ðiſſa geara geſyllede þæſ. ſloh mon Oſpald ⁊ þæſ heriges geſeohtes micel geſnemed ſnam þam ylcan hæþenan cyninge. ⁊ þæne hæþenan þeode Mynecna. ſnam ðam hiſ ſoneſenga eac Eadpine oſſlegen þæſ on ðæne ſtope ðe nemned iſ *Maſenfelð. ⁊ Oſpald hæfde licumlicne ylde xxxvii pintra. þa hine mon ſlogh þy ſiftan dæge Auguſtus monþes. ⁊ hyrlic ðæſ cyninges geleafa ⁊ modes ſilſumnyſ on God pæne. þ æfter hiſ deaþe mid mægena pundrum pæſ gecyþed; Forþon on þæne ſtope ðe he ſor hiſ eþle mid hiſ leodum compode. ⁊ ſnam þam hæþenum oſſlegen pæſ. oð ðiſne andneardan dæg. þ ðæſ hælo untruma manna ⁊ neata mæniſode ſyndon; Ðanon gelamp þ ða ſylfan molðan ðæſ hiſ lichoma geſeoll. monige men nymende pæpon. ⁊ on pætes dyðon. ⁊ realdan heora untruman mannum ⁊ neatum ðrincan. ⁊ him ſona ſel pæſ. ⁊ þ men to þon gelomlice dyðon ſtycce mælum þ hi ða molðan nomon. oð ðæt ðæſ pæſ deop read adolen. þ pæpned mon meahte oþ hiſ ſpiſan onſtandan; Ne þ ſpiſe to pundrianne iſ þeah on þæne ſtope hiſ deaþes untrume hælo onſenge. þe ſymble mid þy he lyſde untrumum ⁊ þeaſtum *apede ⁊ ælmeſſan realde ⁊ heora helpend

Regnavit autē Oſwald, Christianissimus Rex Northanhymbrorum novem annos, annumerato etiam illo anno, quem & feralis impietas regis Britonū, & apoſtaſia demens Regum Anglorū deteſtabilem fecerat. Siquidem (ut ſuprà docuimus) [unanimo omnium conſenſu, firmatum eſt, ut nomen & memoria apoſtatarum, de catalogo Regum Chriſtianorum prorſus aboleri deberet, neque aliquis regno eorum annus adnotari.] Quo completo annorum curriculo, occiſus eſt, commiſſo gravi prælio, ab eadem pagana gente paganóque Rege Merciorum, à quo & prædeceſſor ejus Edwinus peremptus fuerat, in loco qui linguâ Anglorum nuncupatur Maſerfelth, *anno ætatis ſuæ trigeſimo octavo, die quinto menſis Auguſti; cujus quanta fides in Deum, *quę devotio mentis fuerit, id poſt mortem, virtutum miraculis claruit. Namque in loco ubi pro patria dimicans à paganis interfectus eſt, uſque hodie ſanitates infirmorum & hominum & pecorum celebrari non deſinunt. Unde contigit, ut pulverem ipſum, ubi corpus ejus in terram corruit, multi auferentes, & in aquam mittentes, ſuis per hoc infirmis multum commodi afferrent. Qui videlicet mos adeò increbuit, ut paulatim ablatâ exinde terrâ, foſſam ad menſuram ſtaturę virilis altam reddiderit. Nec mirandum, in loco mortis illius infirmos ſanari, qui ſemper dum viveret, infirmis & pauperibus conſulere, eleemoſynas dare, opem ferre, non

* Sax. anno 37.

* quanta. W.

* Mæſeſſeld. B.

* nyte-na. B.

* nyte-num. B.

* apade. C.

pend pæs. on heopa rape. ⁊ monig punopon mægena pæpon ræde. de on dæpe rtope gelumpon. ge be moldan da de on þæpe rtope. genumene pæpon; Ac up nu genihtrumad þ pe tpa oþþe dpeo gehýpon. hit gelamp neaht micelpe tide æptep hip rlæge þ rum mon nad be dæpe rtope. þa ongan hip hopp remninga pepian ⁊ geptandan. ⁊ hip heapod on eopdan hýlde. ⁊ þ ram of dam mude eode. ⁊ þ unmæte rap peox ⁊ miclade oþ þæt hit on eopþan peap. þa lihte pe eopod man. ⁊ þ * gebætel of ateah. ⁊ dæp hpile abad hponne hip hoppe bett pupde. oddе he hit dæp dead popletе; Da pæs hit lange mid hepige rape rpide gerpenced ⁊ on mipenlice dælas hit *pond ⁊ þnæpte da remninga becom hit on da rtope dæp pe gemýngeda cýnincg ofrlagen pæs. ne pæs da ýldincg þ te þ rap gerttilled pæs ⁊ hit blon rpam dam unhalum rtýpenepprum dapa * hleoma. ⁊ þý gepunelican deape hoppa æptep pepinýrre ongan palpian ⁊ on gehpeþæpe ridan gelomlice hit ofpeppeoppan. ⁊ rona apas durh eall hal ⁊ gerund. ⁊ ongan gipplice þ gæppetan. da he da pe mon þ gepeah. þa ongeat he mid rceappe gleapnýrre hpæt hugu pundurlicne halignerre on dæpe rtope beon. dæp hip hopp rpa hpaþe gehæled pæs. ⁊ he dæp tacen arette [* ⁊ on hip hopp hleop ⁊ hpad dýdep he ap gemýnt hæfde] da he da com to dam men de he recan polde. da gemette he dæp rume pæmnan peo pæs nipt dæp hina ealdpes de he rohte ⁊ heo pæs mid langre adle laman legepes rpiþe gehepigod; Da ongunnon da hipan bepopan him * reopian be þæpe gpimman untrumnýrre þæpe pæmnan. da ongan he regan be dæpe rtope. dæp hip hopp gehæled pæs; hpæt. hi gegeappodon rona * pægen ⁊ on aretton þa pæmnan. ⁊ lædan to þæpe rtope.

cessabat. Et multa quidem in loco illo, vel de pulvere loci illius facta virtutum miracula narrantur. Sed nos a duo tantùm, quæ à majoribus audivimus, referre satis duximus. Non multo, post interfectionem ejus, exacto tempore contigit; ut quidam equo sedens iter juxta locum ageret illum, cujus equus subitò lassescere, consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore dimittere, & augescente dolore nimio, in terram cœpit ruere; desilivit eques, &, stramine substrato cœpit expectare horam, quâ aut melioratum reciperet jumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum diu gravi dolore vexatum, cùm diversas se in partes torqueret, repentè volutando devenit in illud loci, ubi rex memorabilis occubuit. Nec mora; quiescente dolore cessabat ab insanis membrorum motibus, & consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diversum latus vicissim sese volvere, statímque exurgens, quasi sanus, per omnia vireta herbarum avidiùs carpere cœpit; quo ille viso, ut vir sagacis ingenii, intellexit aliquid miræ sanctitatis huic loco, quo equus est curatus, inesse. Et posito ibi signo, non multò pòst ascendit equum, atque ad hospitium, quo proposuerat, accessit; quò dum adveniret, invenit puellam ibi, neptem patrisfamilias, longo paralysis morbo gravatam. Et cùm familiares domûs illius, de acerba puellę infirmitate, ipso prędente, quererentur, cœpit dicere ille de loco ubi caballus suus esset curatus. Quid multa? imponentes eam carro duxerunt ad locum; ibidémque

* sic MS. B. ut Lat.

⁊

* gebæte.C.
bpidel. B.
* pan ⁊ pand ⁊ dpæpte B.
* lima. B.
* rioprian.C.
* pæn. B. & C.

⁊ hi ðæꝛ aſeꝛꝛon ⁊ Ða heo ða on ðæꝛe ſꝛoꝑe ȝeſeꝛeð ꝑæſ. þa ꝑæſ heo ꝑeꝛiȝ ⁊ ȝeꝑeaꝛþ on ſlæpe ðæꝛ hꝑonn ⁊ Sona ðæſ þe heo onꝑoc ða ȝeꝑelde heo ꝥ heo ꝑæſ ȝehæleð ꝑꝛam hiꝛe lichoman unꝛꝛumnýſſe ⁊ hiꝛe ꝑæꝛeꝛeſ bæð.

deposuerunt: At illa posita in loco obdormivit parumper; & ubi evigilavit, sanatam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulatâ aquâ, ipsa lavit [faciem,] crines composuit, caput linteo cooperuit, & cum his, qui se adduxerant, sana pedibus incedendo reversa est.

⁊ hi ðꝑohȝ ⁊ hiꝛe ꝑeax ȝeꝛæðde ⁊ hi mið ſcýꝛan beſꝑeop. ⁊ mið ðam mannum ðe hi ðiðeꝛ læddon on hiꝛe ꝑoꝛum hall ⁊ ȝeſund ham hꝑeaꝛꝑ ⁊ eode ⁊

NOTÆ.

a *Pro verbis Bedæ, scil.* [Sed nos duo tantùm [*miracula*] quæ à MAJORIBUS audivimus, referre satis duximus] *MS. Cod. Coll. Ben. hæc substituit,* Ac uſ nu ȝenihꝛſumiað ꝥ ꝑe on Gode ȝelýꝑan. *hoc est, Sed nos, modò* ut in DEUM CREDAMUS *satis* * *duximus; &c. Quasi dixisset: missis majorum rudimentis,* habemus [*verbum Dei*] firmiorem propheticum sermonem, cui bene facimus attendentes. *Sed de prodigiis medii seculi* * *Melchior Canus, homo doctissimus, & pontificius audiatur.*

* Sax. sufficit. 2. Pet. 1. 19.

* lib. 11. cap. 6. pag. 540.

Negare (*inquit*) non possumus, viros aliquando gravissimos, in divorum præsertim prodigiis describendis, sparsos rumores & excepisse, & scriptis etiam ad posteros retulisse. Qua in re, ut mihi quidem videtur, aut nimium illi sibi, aut fidelium certè vulgo indulserunt. Quòd vulgus sentiebant, non tantùm ea facilè miracula credere, sed impensè etiam flagitare---. *Et ibid. de hist. dicta,* Legenda aurea. Hanc, *inquit*, homo scripsit ferrei oris, plumbei cordis, animi certè parùm severi, & prudentis.

Sed & viros eruditos excusans, sic paulò post. Summi enim sunt; homines tamen: Quæ ego eadem de Beda, atque Gregorio jure fortasse, ac verè dicere possum. Quorum ille in historia Anglorum, hic in Dialogis quædam miracula scribunt vulgò jactata, & credita, quæ hujus præsertim seculi Aristarchi, incerta esse censebunt. *Hactenus Melch. Canus.*

Neque hîc ego ab Aristarcho vapulem, qui talia in nostrum Bedam à Cano dicta non celassem: debuit tamen animadvertisse idem Canus de nostro Beda, ut præsentis Ecclesiæ faciem posteris commendaret, illum, & quæ facta, & quæ fieri dicta, quæq; pro vulgi credulitate pro veris recepta essent, fideliter descripsisse. Quod ni fecisset vir omnium in ætate illa excultissimus, præsens seculum nostrum cum antiquiore illo, haud potuissemus conferre: atqui ipse verbis suis seipsum purgabit, pag. 3. lin. 51. Hujusmodi portentis, de quibus Canus aliíque inter Pontificios eruditi conqueruntur, scatent etiam nonnullæ coram MAJORIBUS *pronunciatæ homiliæ, qualia hodie Ecclesia nostra, ab homiliis publicis, ut inutilia deliri seculi elementa resecavit: Cætera, quæ Apostolicâ nitent fide, & gravitate sanctissimè amplexatur.*

CAP. 10.

Ut pulvis * *loci illius contra ignem valuerit.*

* T. &c.

SꝑýlCe eac on ða ýlcan ꝛið com ſum oþeꝛ man. ⁊ men ſæðon ꝥ he ꝑæꝛe oꝑ Bꝛeꝛꝛa þeode. ꝑeꝛðe he be ðæꝛe ýlcan ſꝛoꝑe on ðam ꝥ ꝑoꝛeſꝑꝛecene ȝeꝑeohꝛ ȝeꝑoꝛðen ꝑæſ ⁊ Ða ȝeſeah he anꝛe ſꝛoꝑe ꝑæc þam oþꝛú

EO tempore venit alius quidam de natione Britonum, (ut ferunt) iter faciens juxta ipsum locum, in quo præfata erat pugna completa; Et vidit unius loci spacium cætero campo viridius [ac

* grenne ⁊ fæ-gene.B. gro-penne. C.

* nemne. C.

* Sic MS. B. & C. sed Cantab to rib-be ge-rom-nod.

*rtubu. C.

* butan C.

* quia. W. & C.

pelda *grennе. Da ongan he mid gleape mode þencean ⁊ rmeagean þ þ nænig oðer intinga pære ðære rtope grennerr. ⁊ fægennyr. *nymþe þ ðær rum halig man hpylc hugu ðam oðrum peorude ofrlegen pære. nam da ðære moldon rumne dæl on ðære rtope gebond on hir rceate. Dohte þ reo ylce molde to læcedome ⁊ to hæle untrumra manna gepeorþan mihte. ⁊he eft forþeode on hir peg; Da com he to rumum hure on æfen tid. ⁊ eode on þ hur ðær þ ham peorud eall to*rymble geromnod pær. he pær onfangen fram þam hlaforde ðær hurer. ⁊ him mon retl tæhte. ⁊ he fæt mid him æt þam rymble. aheng he bone rceat mid da moldan þe he brohte on ane * rtudu þær pager. ⁊ þær mycel fyr onæled on middum ðam hure; Mid dy hi da lange rymbledon ⁊ druncene pæron. ⁊ da rpeancan upp flugon on þær hurer hrof re pær mid gyrdum apunden. ⁊ mid ðæce beþæhte; Da gelamp hit þ þ hur eall pær innan fyren ⁊ ongan remninga byrnan; Da þ da gebeodar gerapon. da flugon hi forhte ut. ⁊ nænige helpe ðam byrnendan hure gedon mihton. ac hit clæne forbarn * nemde reo rtudu an de reo molde on hangode. reo gerund ⁊ ungehrinen fram ðam fyre artod ⁊ apunede. þa pundredon hi frise. ⁊ rmealice rohtan on hron þ gelang pære. da pær him gecyþed þ reo molde ðær onhangode de on ðære rtope genumen pær. ðær Orpaldes blod ðær cyninges agoten pær; Da præron dar pundru feor ⁊ ride gemærrode ⁊ gecyded. ⁊ monige men rybban dæghpamlice da rtope rohton. ⁊ ðær hælo gyfe him rylfum ⁊ heora frendum niman ongunnon;

venustius,] cœpítque sagaci animo conjicere, quòd nulla esset alia causa insolitæ illo in loco viriditatis, nisi quòd ibidem sanctior cætero exercitu vir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de pulvere terræ illius secum, illigans in linteo, cogitans quod futurum erat, quia ad medelam infirmantium idem pulvis proficeret: & pergens itinere suo, pervenit ad vicum quendam vespere, intravítq; in domum, in qua, vicini cœnantes epulabantur; & susceptus à Dominis domûs resedit & ipse cum eis ad convivium, appendens linteolum cum pulvere quem attulerat, in uno poste parietis: Cúmque diutiùs epulis atque ebrietati vacarent, accenso grandi igne in medio, contigit volantibus in altum scintillis, culmen domûs quod erat virgis contextum atque fœno tectum, subitaneis flammis impleri. Quod cum repentè convivæ, [terrore confusi,] conspicerent, fugerunt foras, nihil ardenti domui jamjámque perituræ prodesse valentes. Consumptâ ergò domo flammis, postis solummodo, in quo pulvis ille inclusus pendebat, tutus ab ignibus & intactus remansit. Quâ visâ virtute mirati sunt valdè, & perquirentes subtiliùs, invenerunt, *quòd de illo loco adsumptus erat pulvis, ubi Regis Oswaldi sanguis erat effusus. Quibus patefactis ac diffamatis longè latéque miraculis, multi per dies locum frequentare illum, & sanitatum ibi gratiam capere sibi suísque cœperunt.

CAP.

Cap. II.

Ut super reliquias ejus lux cœlestis totâ nocte steterit, & ut per eas sint damoniaci curati.

Bȣtpih ðaf ðinȝ nif to foꝛ-
fpiȝianne hpylc heofonlic
punoꝛ ⁊ mæȝen ætýpeð pæf þa
hif ban ȝefunden ⁊ ȝemeteð pæ-
ꝛon ⁊ to þæne cýꝛicean ȝelæðe.
þæꝛ hi nu ȝehalðene fýndon; Pæf
ðif ȝefoꝛðen ðuꝛh Oꝛꝛpiþe
*ȝeoꝛn- * ȝýnnýffe Mýꝛcna cpene. ꝛeo
neffe. pæf Oꝛꝛpieꝛ ðohtoꝛ hif bꝛoþoꝛ.
B. & C. ꝛe æftep him fenȝ to Noꝛþan-
hýmbꝛa ꝛice; ⁊ æþele mýnꝛtep
*Linde- on *Lindeꝛe nemneð Beaꝛðan ea.
ꝛiȝe.B. þ mýnꝛtep ꝛeo ýlce cpen mið hi-
ne pepe ſæþelpeðe fpýþe luſoðe.
⁊ apꝛýꝛhðe ⁊ beeoðe. on ðam
heo pilnoðe ȝehalðon ða apꝛuꝛ-
ðan ban hine fæðeꝛan; Mið þý
* alias ðe *pæn ða com ðe ða ban onlæ-
pæiȝn. ðeð pæꝛon in þ foꝛeꝛꝛhecene
Cantabr. mýnꝛtep. ða ne polðan þa*hipan
superscrip. ðe on ðam mýnꝛtꝛe pæꝛon. him
* alias luꝛtlice onfon; Foꝛþon þeah
ȝebꝛo- ðe hi hine haliȝne ꝛiꝛton hpæ-
ðna. ðeꝛe foꝛþon þe he oꝛ oþꝛe mæȝ-
Cantabr. ðe pæꝛ. ⁊ oꝛep hi ꝛice * ne on-
superscrip. fenȝ. ealðum þeounȝum hine eac
* ne re- ꝛpilce ðeaðne ehton; Ða pæꝛ
dundat ȝefoꝛðen þ þæne ýlfan nihte.
MSs. Can- þa bꝛohton ban ute apunedon. ⁊
tab. & Cot. eac ꝛpylce mon telð þæp oþep
sed Ben. abꝛæðe. ac þeo ætýpnýꝛ heo-
oꝛ hiꝛ ꝛice on- foꝛlicef punoꝛef ȝeopnoðe hu
fenȝ. apꝛuꝛþe hi pæꝛon to onꝛonne
* ȝele- eallum *ȝeleaffullum. foꝛþon þe
affu- ealle ða nihꝛ ꝛtoð ꝛpylce
mum.C beoꝛhꝛ ꝛunn beam. þnam ðam
þæne upp oð heoꝛon ðone mon
mihte lýhte ȝeꝛeon oꝛ ealne Lindeꝛꝛe ꝛtoꝛum; Ða hiꝛ
ða pæꝛ on moꝛȝen dæȝ ȝefoꝛðen. ða onȝunnon þa bꝛo-
ðꝛa ðæꝛ mýnꝛtꝛef ða ðe æp piþꝛocan ȝeoꝛnlice bidðan. þ
mið him ða halȝan ꝛeliquiaꝛ ⁊ Gode ða leoꝛan ȝehealðene
beon moꝛton. ⁊ hi ða ða ban aþꝛoȝan ⁊ on cýꝛꝛe ȝeðýðon ⁊

INter quæ nequaquam silentio prætereundum reor, quid virtutis ac miraculi cœlestis fuerit ostensum, cùm ossa ejus inventa, atque ad Ecclesiam, in qua nunc servantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam reginæ Merciorum Osfridæ, quæ erat filia fratris ejus *Oswin, qui post illum regni apicem tenebat, [ut in sequentibus dicemus.] Est monasteriũ nobile in provincia Lindissi, nomine * Beardaneu, quod eadem Regina, cum viro suo Æthilredo, multùm diligebat, venerabatur, excolebat; in quo desiderabat honoranda patrui sui ossa recondere. Cúmque venissent carrum, in quo eadem ossa ducebantur, [incumbente vesperâ,] in monasterium præfatum, noluerunt ea, qui erant in monasterio, libenter excipere: quia etsi sanctum eum noverant, tamen quia de alia provincia ortus fuerat, & super eos regnum acceperat, veteranis eum odiis etiam mortuum insequebantur. Unde factum est ut ipsâ nocte reliquiæ allatæ foris permanerent, tentorio tamen majore supra carrum, in quo inerant, extenso: sed miraculi cœlestis ostensio, quàm reverenter *ea susciperenda à cunctis fidelibus essent, patefecit. Nam totâ eâ nocte, columna lucis à carro illo ad cœlum usque porrecta, omnibus penè ejusdem Lindisse provinciæ locis conspicua stabat. Unde, mane facto, fratres monasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere cœperunt, ut apud se eædem sanctæ ac Deo dilectæ reliquiæ conderentur. * Lota igitur ossa intulerunt in thecam, [quam in hoc præpara-

* Osvin. c.

* sic MS. Cot. Beardanig. W.

* ea desp. W.

* Sic MSS. sunt.

ſpa on cyricean æfter gerirenſe ase gesettan. ⁊ þ se cynelica had dær halgan pepes ece gemynd hæfde. hir segen se pær mid golde ⁊ mid gode pæbbe gestrætepod ⁊ ofer hir bysigenne gesetted. ⁊ þ sylfe pæter þ hi da ban mid þpogan gutan in anne ende þære cyricean; Of þære tide pær gesopden þ te seo ylce eorþe se þ apurþe bæd onfenc mihte to hæle seondseocra manna ⁊ oþra untrumnyssa. þ æfterfylgendre tide gelamp mid þy seo cpen pærpunigende on dam ylcan mynstre. þa com sum apurþe Abbuddisse to hire seo pær haten Æþelhild ⁊ heo pær þara haligra pepa sseotter Æþelwines ⁊ Ealdwines. þara pær ofer B'. on Lindese ⁊ se ofer Abbud on dam mynstre de hatte * Pontanea· sham dam mynstre unfeor pær þære Abbudissan mynstres; Mid di heo da to dære cpene com ⁊ hi gesscecen hæfdon. da betpeoh ofer sspæcon hi be Ossalde þam cyninge; Cpæþ heo seo Abbuddisse þ heo *gefæge dære nihte þ leoht ofer hir banum up oð heofon heah. cp'. heo seo cpen þ of dære molcan þær floter on dam þ pæter hir bana dpealer gegoten pær. monige untrume men gehælede pæron. ⁊ heo da bæd da hyre man sumne dæl þære halpendan molcan sealde. ⁊ hire mon spa dyde. ⁊ heo da on clade bepand ⁊ on cyrte dyde. ⁊ hire ham sende; Da pær æfterfylgendre tide sybban heo on hire mynstre pær þ dioer com sum cuma se pær ofte nihtlicum tidum semninga sham *unclænum gaste hefelice spenced. da pær he sshemsumlice onfangen ⁊ æfter hir æfen gesceorde hine gesettan polde. da pær he semninga sham deofle *gesinen gebunden ⁊ ongan clypian. ⁊ hlydan. ⁊ mid hir tofum gnirtbritian. ⁊ þ sam of hir mube ut

* Peoptanea. B.

*sape. C

* uncuþum ⁊ unclænum. B.

*gesinen. B.

verant,] atque in Ecclesia, juxta honorem congruum, posuerunt: & ut Regia viri sancti persona memoriam haberet æternam, vexillum ejus super tumbam auro & purpurâ compositum apposuerunt; ipsámque aquam, in qua laverunt ossa, in angulo sacrarii fuderunt. Ex quo tempore factum est, ut ipsa terra quæ lavacrum venerabile suscepit, ad abigendos ex obsessis corporibus dæmones, gratię salutaris haberet effectum. Denique tempore sequente, cùm præfata Regina in eodem monasterio moraretur, venit ad salutandam eam Abbatissa quædam venerabilis, quæ usque hodie supereſt, vocabulo Æthilhild, soror virorum sanctorum Æthilwini, & Aldwini; quorum prior Episcopus in Lindissi provincia, secundus erat Abbas in monasterio, quod vocatur Peartaneu; à quo non longè & illa monasterium habebat. Quum ergò veniens illò, loqueretur cum Regina, atque inter alia sermone exorto de Oswaldo diceret, quòd & ipsa lucem ipsâ nocte illâ supra reliquias ejus ad cœlum usque altam, vidisset; adjecit Regina, quòd de pulvere pavimenti, in quo aqua lavacri illius effusa est, multi jam sanati essent infirmi. At illa petit sibi portionem pulveris salutiferi dari; & accipiens illigatum panno, condidit in capsella & rediit. Transacto autem tempore aliquanto, cùm esset in suo monasterio, venit illuc quidam hospes, qui solebat, nocturnis sæpiùs horis, repentè ab immundo spiritu gravissimè vexari. Qui cùm benignè susceptus, post cœnam in lecto membra posuisset, subitò à diabolo arreptus, * inclamare, dentibus frendere,

* clamare. *MS. sing.*

ut eode ⁊ he misenlicum stýrenessum ongan his limu ðræstan; Mid ðý hine ða nænig man ne gehaldan ne gebindan mihte. ða arn sum þeng ⁊ sloh tacen æt þam gæte. ⁊ sæde þære Abbudissan. ⁊ heo sona ꝥ geat ðæs mýnstres ontýnde ⁊ eode mid anre hire þignenne to ðære þæpned manna stoþe. ⁊ gehet ðæs mýnsres Mæsse Preost to hire ꝥ he sceolde mid hi gan to ðam untruman men; Ða heo ða ðider coman. ða gesaþon hi þær monige men æt him beon ða ðe georne ongunnon ꝥ hi his * þedenheortnýsse gestildon. ac hi ne mihton; Sang he se Mæsse Preost ⁊ rædde orationem. ða ðe þiþ ðære adle aþritene þæron ⁊ ða þing dýde þe he selust þiþ ðon cuþe. ⁊ he hþæðere *nopiht on ðon fremede. mid ðý heora ða nænig him ænige helpe findan mihte. ða com semninga þære Abbudissan on gemýnd seo foresprecene molda. ða hæt heo sona hire ðinenne gan ⁊ ða cýste hire to gefetigean. ðe seo molde on þæs. ða heo ða mid ða cýste on þone cafortun eode þæs huses þe se * seoca man onþræsted þæs. ða gesþigode he semninga ⁊ his heafod on hýlde sþa sþa he slapen þolde. ⁊ his leomu on stilnesse gesette; Ða sþigoden hi eac ealle ⁊ stille þæron ⁊ sorgiende bidon to hþon his ðing þeorðan sceolde. ða þæs æfter med mýcelre tide ꝥ he up *asæt ⁊ hefiglice asþorette ⁊ cþ'. nu ic þat tela. ⁊ ic onfeng geþit mines modes; ⁊ hi ða geornlice hine acsedon hu ꝥ gelumpe. he cþ'. Sona mid þý ðe seo fæmne mid ða cýste [* þa heo bær] genealæhte ðam cafertune ðýses huses. ða geþitan ealle ða þerigan gastas on þæg ða ðe me sþenctan ⁊ * ðrýcton ⁊ me forleton. ⁊ nohþær sýððan ætýþdon; Ða sealde seo Abbudisse him sumne dæl þære mol-

* þedendre heortan. B.

* nanuht. C.

* feondseoca. B.

* astod B.

* Sic MS. B. ut Lat.

* drehtan. B.

spumare & diversis motibus cœpit membra torquere. Cúmque à nullo vel teneri vel ligari potuisset, cucurrit minister, & pulsans ad ostium nunciavit Abbatissæ. At illa aperiens januam monasterii, exivit ipsa cum una sanctimonialium fœminarum ad locum virorum, & evocans presbyterum rogavit secum venire ad patientem. Ubi cùm venientes viderent multos adfuisse, qui vexatum tenere, & motus ejus insanos comprimere conati nequaquam valebant, dicebat presbyter *exorcismos, & quęcunque poterat, pro sedando miseri furore agebat: sed nec ipse quamvis multùm laborans, proficere aliquid valebat. Cúmque nil salutis furenti superesse videretur, repentè venit in mentem Abbatissæ pulvis ille præfatus. Statímque jussit ire ministram, & capsellam, in qua erat, adducere. Et cùm illa afferens quæ jussa est, intraret atrium domûs, in cujus interioribus dęmoniosus torquebatur, conticuit ille subitò, & quasi insomnum laxatus deposuit caput, membra in quietem omnia composuit: *conticuêre omnes, intentique ora tenebant*, quem res exitum haberet, soliciti expectantes; Et post aliquantum horæ spatium resedit qui vexabatur, & graviter suspirans; modò, inquit, sanum sapio, recepi enim sensum animi mei. At illi sedulò sciscitabantur, quomodo hoc contigisset. Qui ait: Mox ut virgo hæc cum capsella quam portabat, appropinquavit atrio domus hujus, discessere omnes qui me premebant spiritus maligni, & me relicto nusquam comparuerunt. Tunc dedit ei Abbatissa portiunculam de pulvere il-

* Sax. cantavit & recitavit orationem

dan

ðan ⁊ ſe Wæſſe Preoſt Oratio-
nem aræðde. ⁊ hi ſoþ hine gebæ-
ðon. ⁊ he ða niht ealle hall ⁊
geſund hine ſeſte. ⁊ ſyþþan of
ðæſe tide ða ſeþigan gaſtaſ hine mid ænige ege ne mid
geſſenceðneſſe gnetan doſſtan ;

lo, & sic datâ oratione à *presbytero noctem illam quietissimam duxit. Neque aliquid ex eo tempore nocturni timoris aut vexationis, ab antiquo hoste, pertulit.

* *Sax.* à Presbyt. & illi pro illo orabant.

Cap. 12.

Ut ad tumbam ejus sit puerulus à febre curatus.

Æfter ðyſſum æfterfyligende tide ſum cniht on ſam mynſtre on Beaſdan ea on langſe lengten aðle ſæſ heſiglice geſſenced ; Ða ſæſ ſume ðæge ſ he ſoſgiende bað hſonne ſeo aðl to him come. ða ſæſ gangende ſum ðæra bſoþra in to him. ⁊ cſ. Sulle ðu mincilð ſ ic ðe gelæſe hu ðu gehæled beon miht ſſam ðyſſe aðle heſignyſſe. aſiſ ⁊ gang to cyſnicean to ðæſ halgan Oſſaldeſ lice ⁊ ſitte ðæſ ⁊ ſtille ſuna ⁊ geſeoh ſ ðu ut ðanon ne gonge æſ ſeo aðl ſſom ðe gefiten ſy. ðonne cume ic to ðe ⁊ ðe ðonne ham læðe ; Ða ðyðe he ſſa he hine læſðe. eoðe gefittan to ðæſ halgan ſefeſ * lice. ða ne com ſeo untſumnyſ to him no ſy ðæge. ac heo ſſa onðnæðende ſſam him gefat ſ ne ðy æftefan ðæge ne ðy ðnioðan ne ofeſ ſ ſyþþan hine * ó gefinan ðoſſte; Com ſum bſoðeſ ðanon. Cſ. Beda. ðe me ſæðe ſ hit ðuſ geðon ſæſe. ðæðe eac ſ ſe ylca bſoðuſ ða gyt on ðam mynſtre liſiende ſæſe on ðam cniht ſefendum ða ðiſ hælo ſunduſ gefoſðen ſæſ ; Ne ſæſ ſ ðonne to ſundſianne ðeah ðe ðæſ cyninges bene ða he mid Dſihtne ſicſaðe mid hine ſſiðode ⁊ genge ſæſe. ſeðe æſ ða hſile he ðiſ hſilendlice ſice hæfðe. ma he gefunoðe ſ he ſoſſam ecan ſice ſymle ſon ⁊ God * biddende; ðæðon ſ ſa men ðe hit cuſon

* *alias* byſigenne. *superscrip. Cantabr.*

* oſiht dan ne ofeſ ſ ſyþþan hine * ó gefinan ðoſſte; *Vulg.* beneficium

* *alia* benſoðe *superscrip. Cantabr.*

SEquente dehinc tempore, fuit in eodem monasterio puerulus quidam, longo febrium incommodo, graviter vexatus. Qui cùm die quadam solicitus horam accessionis expectaret, ingressus ad eum quidam de fratribus ; Vis, inquit, mi nate, *doceam te quomodo cureris ab hujus molestia languoris. Surge, inquit; ingredere Ecclesiam, & accedens ad sepulchrum Oswaldi, ibi reside; & quietus manens [*adhære tumbæ,] vide nè exeas indè, [nec de loco movearis,] donec hora recessionis febrium transierit; tunc ipse intrabo & educam te indè. Fecit ut ille suaserat. Sedentémque eum ad tumbam sancti, infirmitas tangere nequaquam præsumpsit; *quoniam in tantùm timens aufugit, ut nec secundâ die, nec tertiâ, nec unquam exinde eum auderet contingere. Quod ità esse gestum, qui referebat mihi frater indè adveniens adjecit, quòd eo adhuc tempore, quo mecum loquebatur, supereſſet in eodem monasterio, jam juvenis ille, in quo tunc puero, factum erat hoc miraculum sanitatis. Nec mirandum : preces Regis illius, jam cum *Domino regnantis, multùm valere apud eum, qui temporalis regni quondam gubernacula tenens, magis pro æterno regno semper laborare ac deprecari solebat. Denique fe-

* ut. *c.*

* *adhærere* DEO *bonum est.* Psal. 73. 28.

* quin. *c.* qui *M.*

* *Vide obsecro, supra pag.* 164. *lin.* 7. *& vide lib.* 4. *cap.* 14.

cuðon ꝥ he oftust fram ðære tiðe ðæs uhtlican lofsanges oþ luttesne ðæg on gebeðum astoðe ⁊ apunoðe. ⁊ for ðam gelomlicum ðeape his gebeða spa hpær spa he sæt. ꝥ his gepuna pæs ꝥ he his handa uppearðe hæfðe ofer his cneopa. ⁊ sýmble Drihtne Goðe his goða ðanc sægðe ; Pæs eac spýlce gepiðmærsoð ⁊ on gepunon * gýððes gehpýrfeðꝥ he eac spýlce betpih gebeðes pord his lif geendoðe. forþon ða he pæs mið pæpnum ⁊ mið feondum eall utan *behýpeð. ⁊ he sýlfa ongeat ꝥ hine man ofslean sceolðe. ða gebæð he forþam saulum his peoruðes. cpæðon hi be ðon ðus on gýððe. Drihten God mildsa ðu saulum ussa leoða cp'. se halga Osspald ða he on eorðan sah ; Pæron eac his ban gelæðeð ⁊ gehealðen on ðam mýnstre æt Beardan ea ; Het spýlce se cýning seþe hine sloh his heafoð on steng asettan. ⁊ his hand mið ðý earme ðe of his lichoman aslegen pæs. he het to ahon ; Ða com æfter geares fæce. mið herige se æfterfýligend his rices * Osspigo his mæg. ⁊ hi ðær genam. ⁊ his heafoð mon læððe to Lindesfearena ea. ⁊ ðær on cýricean bebýrigðe. ⁊ his hand mið ðý earme * in ðære cýnelican ceastre on Bebban býrig gehealðene sýndon ;

runt, quia à tempore matutinæ laudis sæpius, ad diem usque, in orationibus perstiterit, atque ob crebrum morem orandi, sive gratias agendi Domino, semper ubicunque sedens, supinas super genua sua manus habere solitus sit. *Vulgatum est autem, & in consuetudinem proverbii versum, quòd etiam inter verba orationis vitam finierit: Namque cum armis & hostibus circumseptus, jamjámque videret se esse perimendum, oravit ad Dominum pro animabus exercitûs sui. Unde dicunt in proverbio: *Deus miserere animabus, dixit Oswaldus cadens in terram.* Ossa igitur illius translata & condita sunt in monasterio quod diximus. Porrò caput & manus, cum brachiis, à corpore precisas jussit rex qui occiderat in stipitibus suspendi. Quò post annum deveniens cum exercitu, successor regni ejus Oswin abstulit ea, & caput quidem in cœmeterio Lindisfarnensis Ecclesię, in regia verò civitate manus cum brachiis condidit.

* divulgatum C.

*goðes. B. & C.

* ýmbhepeð. B

*Osspeo B. & C.

* C.

Cap. 13.

Ut in Hibernia sit quidam per reliquias ejus à mortis articulo revocatus.

NA læs ꝥ an ꝥ se hlisa þýsses æþelan peres eall Breotena gemæro geonscine ac spýlce eac be suþan sæ on Germania ⁊ eac somoð ða dælas * Hibernia Scotta ealondes se hlisa his pundra becom ; Forðam Acca se arpýrþa B'. gepunaðe oft secgan þa he to Rome pæs ferende. ⁊ mið Pilbrord ðone halgan B'. Fresena pæs puniende. ꝥ he hine gelomlice hýrðe secgan on ðære

NEc solùm inclyti fama viri Britanniæ fines lustravit universos, sed etiam trans Oceanum longè radios salutiferæ lucis spargens, Germaniæ simul & Hiberniæ partes attigit. Denique Reverendissimus antistes Acca solet referre, quia cùm Romam vadens apud sanctissimum Frissonum gentis Episcopum *Wilbrordum cum suo antistite Wilfrido moraretur, crebrò eum audiret de mirandis,

* on Hibernia. B.

*Vilbrordum C.

þære mæġþe be þam dunðunum þe æt ðam banum þær apdunþan cýninges ġedone þæron; ðyslce he eac ræde se B. mid ðý he ða ġýta Mærre Preost þær on Hibernia. ⁊ ðær þon heoronа nicer luran on ælleodiġnýrre lifde. þ he ðær in ðam ealonde ðone hlifan hir halignerre þeonn ⁊ fide ġelomlice hýnde þonne mazon se nu an dundes recgean ðe he ræde betpih ofen menigo; ⁊ ðæde he þ on ða tid ðær miclan poles ⁊ * moncpýlde ðe Breotona ealond. ⁊ Hibernia mid mycle pole þonnam. ⁊ þonhenġode. þ þær ġeflegen mid þý præle þær ylcan poles betpih ofne menigo þum * leonninġ man on scole Scotta cynnes. þær se mon pell ġelæred on ġeppitum. ac ymb þa ġymene hir ecne hælo he þær toræne ⁊ toreceleas; Ða he þa ġefeah þ he þær neh deade. þa ongan he þonhtian ⁊ him ondredan. þ he þona þær þe he dead pære þon ġeearnungum hir finna to helle locum ġelæded beon sceolde; Cleopede me ða ⁊ cigde mid ðý ic þær him on neapite. ⁊ betpih þam untruman þoncettunga ⁊ þonhtigende ⁊ pependе ctæne hu þær þpecende. ⁊ * reoriende to me cpæt. Hpæt. ðu ġefihst þ ðeos adl ⁊ ðeos hefigner mines lichoman þpýle peaxeþ. þ ic eom nýded þ icsceal hpaþe deaþ undeþnigan; Ne treoge ic þonne me opuht æfter þær lichoman deaþe: hpaþe ġelæded beon to þam ecan deaþe minre saule. ⁊ helle tinġnegu undeþþeoded beon. þonþon mycelre tide betreoh * ġelæto ðære ġodcundan leornunge ictme fynnum ⁊ leahtrum deodde. þpýþor þonne Godes bebodum; We is nu fæstlice in mode. ġif seo upplice afæstnýs me æniġ fæc to lifianne forġifan pille. þ ic pille mine leahtergulle deapas ġerecgean. ⁊ to bebode ðær ġodcundan pillan eall min mod ⁊ lif fæstlice ġecýþþan; Ic þor þoh þat þ þ nis minre ġeearnunge þ ic ýlduge onfo to lifianne. ofþe ġetreoriġe

* mancpealmes. B.

*leornincnihts. B

* reourende. B.

* ġeleso B. leoso C.

† ma. C.

quæ ad reliquias ejusdem reverendissimi Regis, in illa provincia gesta fuerint, narrare. Et in Hibernia cùm presbyter adhuc peregrinam, pro æterna patria duceret vitam, rumorem sanctitatis illius in ea quoquè insula longè latéq; jam percrebuisse ferebat. E quibꝰ unum, quod inter alia retulit, miraculum præsenti nostræ historiæ inserendum credidimus. Tempore, inquit, mortalitatis quę Britanniam, Hiberniámque latâ strage vastavit, percussus est ejusdem clade pestis, inter alios, scholasticus quidam de genere Scotorum, doctus quidem vir studio literarum, sed erga curam perpetuæ suæ salvationis nihil omnino studii & industriæ gerens. Qui cùm se morti proximum videret, timere cœpit & pavere, nè mox mortuus, ob merita scelerum ad inferni claustra raperetur. Clamavitque me, cùm essem in *vicinia positus, & inter ęgra tremens suspiria, flebili voce talia mecum querebatur. Vides, inquit, quia jam, crescente corporis molestiâ, ad articulum subeundæ mortis compellor. Nec dubito, me, post mortem corporis, statim ad perpetuam animæ mortem rapiendũ, ac infernalibus subdendum esse tormentis, qui tempore non pauco inter studia divinæ lectionis, vitiorum potiùs implicamentis quàm divinis solebam servire mandatis. Ineſt autẽ animo (si mihi pietas *superna aliqua vivendi spatia donaverit) vitiosos mores corrigere, atque ad imperium divinæ voluntatis, totã, ex integro, mentem vitámque transferre. Verùm novi, non hoc esse meriti mei, ut inducias vivendi

* Sic MSt. T. & V.

* Sic MSt. sing.

me

me onfonde beon nemne God me earmum ⁊ unþýrþum gemildsian þýlle. durh dara fultum ⁊ bene de him getreoplice deopdon ⁊ Þe gehýrdon ⁊ se mæresta hlisa is þ þære on eoþre þeode þnndurlicre halignýsse cýning. Osþald hatte. dæs cýninges geleafa ⁊ mægnes heannes æfter deaþe eac sþýlce mid gelomlicra þundra þýrcnýsse scean ⁊ *brihte; Bidde ic da la gif du ænig his reliquias hæbbe mid de þ du me sýlle. eaþe mæg þ me drihten durh his geearnunge mildsian þýlle; Da ⁊ sþarede ic him. ic hæbbe cþ'. he dæs treoþes dæl de his heafod on asetted þæs. da he ofslegen þæs. ⁊ gif du mid trumre heortan gelýfest donne mæg seo godcunde arfæstnýs durh geearnunge sþa mýceles manness æghþæþer gelengre fæc dýsses lifes de forgifan ge de eac dæs ecan lifes inganges þýrþne gedon ⁊ Ne þæs he da ýldende ac sona ⁊ sþarede ⁊ cþ'. þ he on þýsum hæfde fæstne geleafan ⁊ *onþalhne da gehalgode ic þæter. ⁊ scæfþan dýde on dæs forespreccenan treoþes. ⁊ sealde þā untrumum men drincan; ⁊ sona þæs him bet þæs. ⁊ hine getrumede ⁊ geþýrpte fram dære untrumnýsse. ⁊ he longe tide sýþþan lifde ⁊ mid eallre his heortan ⁊ dædum fæstlice to Gode gecýrde ⁊ sþa hþær sþa he com þ he eallum mannum sæde ⁊ bodode da mildheortnesse dæs arfæstan scýppendes. ⁊ þ þuldor his getrýþan deoþes;

** aliàs* onlihte *superscrip. Cantab.*

** ⁊ on* geþealo C.

** sic MSs. B. & C. sed Cantab.* mettruman

di vel accipiam, vel me accepturum esse confidam; nisi fortè misero mihi & indigno, veniam per auxilium eorum, qui illi fideliter servierunt, propiciari dignatus fuerit. Audivimus * autem & fama est celeberrima, quòd fuerit in gente vestra rex mirandæ sanctitatis, vocabulo Oswald, cujus excellentia fidei & virtutis, etiam post mortem, virtutum frequentium operatione, claruerit. Precórq; si aliquid reliquiarum illius penes te depositum habes, adferas mihi;[a] si fortè mihi Dominus, per ejus merita, misereri voluerit. At ego respondi: Habeo quidem de ligno in quo caput ejus occisi à paganis infixum est, &, si firmo corde credideris, potest divina pietas per tanti viri meritum, & hujus tibi vitæ spatia longiora concedere, & ingressu te vitæ perennis dignum reddere. Nec moratus, illi integram se in *hoc habere fidem respondebat. Tunc benedixi aquam, & astulam roboris prę fati immittens, obtuli ægro potandum. Nec mora; meliùs habere cœpit, & convalescens ab infirmitate multo deinceps tempore vixit, totóq; ad DEUM corde & opere conversus, omnibus ubicunque perveniebat, clementiam pii conditoris, & fidelis ejus famuli gloriam prædicabat.

** Sic MSs. T. & C.*

**ligno sc. &c. sed vid. Mar. 11.22.*

NOTÆ.

[a] Si fortè mihi Dominus per ejus [*R. Oswaldi*] merita misereri voluerit: *Cavendum nè dum ad Sanctorum merita confugitur, Christi meritis injurium fiat. De origine hujus in Sanctorum meritis confidentiæ, &c. vetus Ecclesiæ nostræ sententia inquiratur.*

Serm. Catholic. in Natale Sanctarū Virginum.

Ne bohton hi nænne ele. ne hi ne gemetton nænne de him da ele sýllan þolde; --- Þitodlice se rihtþisa on dam dæge forh-

Nullum oleum emebant, neq; inveniebant ullum, illis qui oleum vendere voluisset. Et lin. 14. *Justi quidem die illo metuunt. Quamvis*

tah. ðeah ðe he þurh god ingehýd Gode licode. ðeah hpæþere cpacaþ ꝥ ingehýd ðær afýrht for ðam micclum brogan ðæs gemænan domes ; *Et paulò póst.*

per bonam conscientiam Deo placuerant ; Conscientia tamen, propter communis judicii horrorem ibi perterrita, contremiscit.

Cnuciaþ ⁊ eop biþ geopenod. ac þe sceolon nu cnucian. ⁊ infær biddan to heofenan rice. na þonne. nu is mildheortnýsse tima. ⁊ ðonne biþ domes tima ; Se ðe nele nu on mildheortnýsse timan hine sýlfne gerihtlæcan ðurh soþe behrofsunge. ðam bið heofenas geat belocen on ðæs domes timan ; Eala leofe menn micel modes biternýs is on ðam þorde. ꝥ geat þæs belocen ; Hi behreopsodon ꝥ hi ele næfdon. ac heora behreopsung þæs to lætt ; Sume gedþolmen cþædon ꝥ seo halige Maria Cristes modor. ⁊ sume oþre halgan sceolon hergian æfter ðam dome ða sýnfullan of þam deofle ælc his dæl. ac ðis gedþýld asprang of ðam mannum ðe on heora flæsclicum lustum sýmle licgan þoldon. ⁊ noldon mid earfoþnýssum ꝥ ece lif geearnian ; Ne hopige nan man to ðýssere leasunge. nele seo eadige Maria ne nan oðer halga lædan ða fulan ⁊ þa manfullan ⁊ ða arleasan ðe æfre on sýnnum þurhþunodon ⁊ on sýnnum geendodon. into ðam clænan huse heofenan rices mýrhþe. ac hi beoð deoflum gelice ⁊ on ecnýsse mid deoflum on helle fýre cþýlmiað. ne mæg eal middan eard anum ðæra geðingian ðe Crist þus to cþeð. Discedite à me maledicti in ignem æternum qui præparatur diabolo et angelis eius. ꝥ is. Geþitað fram me geaþýrigedan into ðam ecan fýre. ðe ðam deofle is gegearcod ⁊ his aþýrigedan englum ;

Pulsate & vobis aperietur. **Nunc verò pulsare, & ingressum regni cælorum petere oportet ; non tunc : nunc tempus est misericordiæ : at tunc judicii tempus futurum : qui non vult seipsum misericordiæ tempore, per verum gemitum corrigere, huic januæ cælorum, judicii tempore, occludentur. O homines dilectissimi, magna mentis amaritudo huic verbo inest, viz.* janua occlusa est: *lugebant, quòd non habebant oleum ; quorum tamen luctus nimis serò fuit. Hæretici quidam dixerunt, quòd Sancta Maria Christi mater, aliique sanctorum, post judicium à diabolo peccatores, partem quisque suam eripuerint : sed error iste ex hominibus istis emanavit, qui in libidinibus carnalibus suis semper jacentes, æternam vitam illam cum difficultatibus noluerant promereri. Huic mendacio nemo confidat. Nec vult B. Maria, nec sanctorum alii, turpes istos, & flagitiosos, improbósque, qui in peccatis suis permanentes, in peccatis vitam finiunt, in puram illam regni cælestis gaudii domum perducere : verùm dæmoniis erunt similes, cum dæmoniis in inferno igne, sempiternò interituri : Haud potest totus mundus vel pro horum ullo intercedere ; quibus Christus sic ait,* Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui diabolo, & angelis ejus *maledictis* præparatur. *Matt. 25. 41.*

** ante ingressum purgatorii.*

Et paulò póst.

Menig man þolde þone maran dæl his lifes * aspendan on his lustum ⁊ ðone læssan dæl on

** aliàs* libbe *superscrip. in MS°.*

Multi majorem vitæ suæ partem libidinibus suis velint insumere ; minorem verò pœnitentiæ, si nos-

dædbote.

dædbote. gif he pisse hpænne he geendian sceolde; Us is bedigelod ure geendung. to di þ pe sculon sýmle us ondrædan þone endenextan dæg. Done de pe ne magon næfre forescearian; Pe sceolon forþi pacian on ure heortan ⁊ on geleafan; Pe sceolon pacian on hihte ⁊ on soþre lufe; Pe sceolon pacian on godum peorcum. ⁊ don buton ýdelum gýlpe gif pe hpæt lýtles to Gode gedoþ þ pe moton faran into heofenan rice mid þam clænan brýdguman hælende Cristе. Seþe leofaþ ⁊ rixaþ mid his heofenlican Fæder. ⁊ þam halgum Gaste. on ealra poruld. Amen; *Hactenus Hom.*

sent, quando esset moriendum. finis noster nobis præterea occultus, ut diem extremum quem nequimus prævidere, semper horreamus. Cordibus ergò nostris invigilemus, & fidei: invigilemus spei, & veræ charitatis bonis invigilemus operibus: & quantillum boni possimus id agamus sine inani gloria; ut cœleste regnum intremus cum sponso illo puro, qui vivit, & regnat, cum patre suo cælesti, & Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen.

Quotusquisque est qui non videt tacitò Ecclesiam hîc præmonere, nè, qui illecebris hujus seculi absque pœnitentia nimium indulgentes, venturo se seculo tradunt purgandos, in infernos incidant cruciatus? NUNC verò pulsare, inquit,—&c. Quod si obnixè NUNC facimus (faciamus autem necessum est) ad sola merita Christi, per fidem & pœnitentiam, bonorúmque operum exercitium humilimè confugientes, litigia admodum ærumnosa, quæ Ecclesiam jamdiu exagitarunt, extemplò excident.

Cap. 14.

*Ut defuncto Paulino * Ithamar pro eo Rofensis Ecclesiæ præsulatum susceperit; & de humilitate mirabili * Regis Oswini, qui ab Oswio, crudeli cæde, peremptus est.*

* Sic MSs. sing.
* Sic MSs. sing.

Da da Osfald pæs gelæded to dam heofonlican rice. da onfeng dæs eorþlican rices setl æfter him his broþor Osfio. he hæfde xxx pintra da he to rice feng. ⁊ þ viii. ⁊ tpentig pintra gepinnfullice heold ⁊ hæfde. fæht hine on ⁊ pon Penda se cýning. ⁊ seo hæþene deod Mýrcna. sþýlce eac his agen sunu Ealhfriþ ⁊ Æþelpald his broðor sunu. se ær him rice hæfde; Da pæs dý æfteran geare his rices þ se arpurda fæder Paulinus se pæs * iu on Eoforpic ceastre B'. on Hrofes ceastre forþ gepat ⁊ to drihtne ferde dý sýxtan dæge Iduum Octobrium. æfter don þe he nýgantine pinter ⁊ * tpegen monaþ. ⁊ an ⁊ tpentig daga B'. hade

* geo. C

* Sic MSs B. & C. sed Cantab xx.

TRanslato ergò ad cœlestia regna Oswaldo, suscepit regni terrestris sedem pro eo frater ejus Oswi, [juvenis] triginta circiter annorum, & per annos viginti octo laboriosissimè tenuit. Impugnatus videlicet à pagano rege Penda, & ab ea, [quæ fratrem ejus occiderat,] pagana gente Merciorum, & à filio quoque suo * Alhfrido, necnon & à fratruo, id est, fratris sui, qui ante eum regnavit, filio Æthilwaldo, [cujus anno secundo, hoc est, ab incarnatione dominica anno sexcentesimo quadragesimo quarto,] Reverendissimus pater Paulinus, quondam quidem Eboracensis, sed tunc Episcopus Rofensis civitatis, transiit ad Dominum sexto Iduum Octobrium die: Qui decem & novem annos, menses duos, dies viginti unum Episcopa-

Anno Dom. 644.

hade onfeng. ⁊ he fær bebýsiged on Sce'. Andreas cýnicean dær Apostoles þa sebelbýrht se cýning on dære ýlcan hrofe ceastre het getimbrian. on dære stowe honoriur se sence B'. gehalgode Iththamas se fær Cantpara leode. ac on his life ⁊ on his gelærednýsse he fær his fore-gengum gelic; hæfde Osric se cýning on dam æresstan tidum his rices efenhletan dære cýnelican * þurhnýsse. dær nama fær Osrine of Eofores * cynne dær cýningas. fær he Osrices sunu; Be dam se befran fædon * Daera B. þ he fær vii. gintes * Dera cýning Osrine on dære mærtan genihtsumnýsse eallra dinga. ⁊ he fær æfæst ⁊ arfæst. ⁊ forhon eallum his leodum leof. ac ne mihte he hwæðere mid þone cýning se done oðerne dæl Nordan-hýmbra rices hæfde. þ is Beornica. sibbe habban. ac sua mycel ungeþwærnýs ⁊ unsibb betwih him aras. þ hi heora feoh ⁊ heora sýnd gefremedon mid dý Osrine. Da gesreah þ he ne mihte wiþ hine gesinnan. forhon he maran sultum ⁊ mare mægen hæfde; Da fær he nýtra dinga dencende. ⁊ demende þ he þ seoht forlete. ⁊ hine geholde to betseran tide. forlet * Sic MSs. B. & C. sed Canta. da his feorud ⁊ bebead þ manna gehwa him ham fere sam dære stowe se is nemned Hilfares † sic MSs. B. & C. sed Cantabr. dun seo is týn milum west wihte sam Cetriht * forhige; Da gecýde he mid ane his degne him gesealdes. * sic MSs. B. & C. sed Cant. gesihe. þe him getreowoste tealde. dær nama fær Tondhere to † Hunwoldes ham his gesiðes. þ he þær wolde drigol beon. þone he him ær done holdestan gelýfde; Ac hit seon on oðre siðan wæs. forhon se ylca *gesiþ þurh ðeliwine his gesetan mid dý forestsecenan his þegne hine þær amelde. ⁊ hine

tum tenuit. Sepultúsque est in secretario beati Apostoli Andreæ, quod rex Æthilbertus [à fundamentis] in eadem Rosi civitate construxit. In cujus locum Honorius Archiepiscopus ordinavit Ithamar, oriundum quidem de gente Cantuariorum, sed vitâ & eruditione antecessoribus suis æquandum. Habuit autem Osvi, primis regni sui temporibus, consortem Regiæ dignitatis, vocabulo Osvinum, de stirpe Regis Edwini, hoc est, filium Osrici, de quo suprà retulimus; virum eximiæ pietatis & religionis, qui provinciæ *Deirorum septem annis, in maxima omnium rerum affluentia, & ipse amabilis omnibus, præfuit: Sed nec cum eo, ille, qui cæteram transhumbranæ gentis partem ab aquilone, id est, *Berniciorum provinciam regebat, habere pacem potuit; quin potiùs, ingravescentibus cautis dissentionum, [miserrimâ hunc cæde peremit. Siquidē] congregato contra invicem exercitu, cùm videret se Osvinus cum illo qui plures habebat auxiliarios, non posse bello confligere, ratus est utiliùs tunc, dimissâ intentione bellandi, servari se ad tempora meliora: Remisit ergò exercitum, [quem congregaverat,] ac singulos domum redire præcepit à loco, qui vocatur Wilfares dun, [id est, mons Wilfari, &] est à vico Cataractone decem fermè millia passuum, contra solstitialem occasum, secretus. Divertítque ipse cum uno tantùm milite suo fidelissimo, nomine *Tondhere celandus in domo comitis Hunvaldi, quem etiam ipsum sibi amicissimum autumabat. Sed [heu proh dolor!] longè aliter erat: Nam ab eodem comite proditum Osvinum, cum præfato ipsius milite, per præfectum suum Æthilwinum, detestandâ omnibus morte

*RR. Armach. pag. 395. Lin.

*Ibid.

*Tondheri c

mon

mon þæꝛ laþlice ðeaþe acþealðe; Þæꝛ ðiꝛ ȝeðon ⁊ ȝeþoꝛðen ðý þꝛeoteoȝeþan ðæȝe Kalendaꝛum Septembꝛium. þý niȝoþan ȝeaꝛe Oꝛþieꝛ ꝛiceꝛ. on þæꝛe ꝛtoþe ðe iꝛ cþeðen * Jnȝetlinȝum. ðæꝛ æfteꝛ fæce foꝛ intinȝum clænꝛunȝe þýꝛꝛeꝛ manneꝛ þæꝛ mýnꝛteꝛ ȝetimbꝛað foꝛ æȝhþæðeꝛeꝛ cýninȝeꝛ ꝛaule alýꝛneꝛꝛe. ȝe ðæꝛ ofꝛleȝenan ȝe ðæꝛ ðe hine ꝛlean heꝛ. ⁊ ðæꝛ ðæȝhþamlice Oꝛihtne bena ⁊ ȝebeoða boꝛene beon ꝛceolðan; Þæꝛ he Oꝛþine ꝛe cýninȝ ȝe on onꝛýne fæȝeꝛ. ȝe on boðiȝe heah. ȝe on ȝeꝛpꝛæce þýnꝛum. ⁊ on þeaþum monþþæꝛe. ⁊ he þæꝛ eallum ꝛum ȝifa ȝe æþelum ȝe unæþelum; Ðanon ȝelamp ꝥ foꝛ hiꝛ cýnelicnýꝛꝛe ȝe moðeꝛ ȝe onꝛýneꝛ ⁊ hiꝛ ȝeeaꝛnunȝe þuꝛþnýꝛ ꝥ he þæꝛ fꝛam eallum monnum lufað; Of eallum þýꝛꝛum bifýlcum á to hiꝛ folȝoþe ⁊ to hiꝛ þenunȝe ða æþeleꝛtan men coman ðýꝛꝛeꝛ cýninȝeꝛ; Betþih oþeꝛ mæȝen ⁊ ȝemetfæꝛtnýꝛ. ꝛýndꝛilicꝛe bletꝛunȝe * þulðoꝛ; Ȝac ꝛþýlce iꝛ ꝛæð ꝥ he þæꝛe ðæꝛe mæꝛtan eaþmoðnýꝛꝛe ꝛþa ꝛþa þe maȝó on anꝛe býꝛne ꝛþotole oncnaþan. ȝæf he ⁊ ꝛealðe ꝥ betꝛte hoꝛꝛ. ⁊ ðæꝛ * fæꝛeꝛtan heoþeꝛ Aiðane ðam B'. ðeah ðe he ȝeþuna þæꝛe. ꝥ he ma eoðe þonne ꝛiðe. ꝥ he hþæþeꝛe on þam mihte foꝛðaꝛ ofeꝛꝛiðan. þonne he to hþýlceꝛe ea come oþþe ȝif hþýlc nýð ȝelumpe ꝥ he hꝛæðlicoꝛ feꝛan ꝛceolðe; Ða þæꝛ æfteꝛ með mýcelꝛe tiðe þa he on ðam hoꝛꝛe ꝛæt ꝥ him com ꝛum ðeaꝛfa toȝeaneꝛ. ⁊ him ælmæꝛꝛan bæð. þa hlihte he ꝛona ⁊ heꝛ ðam þeaꝛfan ꝥ hoꝛꝛ ꝛýllan mið ðam cýnelican * ȝebætum ðe him onꝛtoðan. foꝛþon he þæꝛ ꝛþiþe mildheoꝛt. ⁊ þeaꝛfena biȝenȝa. ꝛþa ꝛþa fæðeꝛ eaꝛmꝛa; Ða þe þiꝛ þæꝛ þam cýninȝe ꝛæð. cþ'. he to ðam B'. þa hi þæꝛon to heoꝛa * ꝛþæꝛenðum ȝonȝende; Hþæt þolðeꝛt þu min ðomne biꝛceop ꝥ cýnelice hoꝛꝛ þam þeaꝛfan ꝛýllan

interfecit. Quod factum est die tertiadecimâ Kalendarum Septembrium, anno regni ejus nono, in loco qui dicitur * Ingetlingum, ubi postmodum, castigandi hujus facinoris gratiâ, monasterium constructum est; in quo pro utriúsque regis, & occisi videlicet, & ejus qui occidere jussit, animæ * redemptione, quotidie Domino preces offerri deberent. Erat autem Rex Oswinus & aspectu venustus, & staturâ sublimis, & affatu jucundus, & moribus civilis, & manu omnibus nobilibus simul atque ignobilibus largus. Unde contigit, ut, ob regiam ejus & animi & vultûs & meritorum dignitatem, ab omnibus diligeretur; & undique ad ejus ministerium de cunctis propè provinciis viri etjam nobilissimi concurrerent. Cujus inter cæteras * virtutes & modestiam, &, [ut ita dicam,] specialis benedictionis glorias, etiam maxima fuisse fertur humilitas, [ut uno probare sat erit exemplo.] Donaverat equum optimum antistiti Aidano, in quo ille, quamvìs ambulare solitus, vel amnium fluenta transire, vel si alia quælibet necessitas insisteret, viam peragere posset; cui, cùm, parvo interjecto tempore, pauper quidam occurreret, eleemosynam petens, desiliens ille pręcepit equum, ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari. Erat enim multùm misericors & cultor pauperum, ac velut pater miserorum. Hoc cùm Regi esset relatum, dicebat Episcopo, cùm fortè ingressuri essent ad prandium: Quid voluisti (Domine antistes) equum regium, quem te conveniebat

* Sic MSs. B. & C. sed Cantab. onȝetlinȝum.

* Sic MS. C.

* Vide suprà pag. 164. Lit. 7.

* virtutis & modestiæ, MSs. sing.

* þunðoꝛ. B.

* aliàs fæiȝneꝛtan. superscrip. Cantabr.

* aliàs ꝛæðum. superscrip. Cantabr.

* ȝeꝛeoꝛðum superscrip.

ꝩllan. ðe þe ȝebaꝛenoðe aȝan to habbanne ; Ac ne hæꝛðe þiꝛ moniȝ oðeꝛ uncýmþan hoꝛꝛ ⁊ oþꝛeꝛ * enðeꝛ þ̄ þe mihton þeaꝛꝛū to týþe ꝩllan. þeah þu þ̄ hoꝛꝛ him ne ꝛealðeꝛꝛt þ̄ ic ðe ꝩndeꝛlice to æhte ȝeceaꝛ ; Ða ꝵꝛꝛaꝛeðe ꝛe B'. him ꝛona ⁊ cp'. Hþæt ꝛꝛeceꝛꝛt ðu cýniȝ ? cþýþꝛ tu þ̄ ðe ꝛi ðæꝛe mýꝛan ꝛunu leoꝛꝛe ðonne þ̄ Goðeꝛ beaꝛn ; Ða hi ðiꝛ ꝛꝛæcon ða eoðan hi in to ꝛꝛaꝛenðum ⁊ ꝛe B'. eoðe ȝeꝛæt on hiꝛ ꝛtoꝛe on hiꝛ ꝛetle ; ðe cýniȝ ðonne ꝓoꝛþon he oꝛ huntnoþe com ȝeꝛtoð æt þam ꝛýꝛe ⁊ hine þýnmðe mið hiꝛ þeȝnum. ⁊ ða ꝛemniȝa betþih ða þæꝛmiȝe ȝemunðe he þ̄ ꝓoꝛð þ̄ ꝛe B'. him æꝛ to cp'. unȝýnðe hine ða hiꝛ ꝛꝛeoꝛðe ⁊ ꝛealðe ða hiꝛ ðeȝne. ⁊ ða ꝛtoꝓ * oꝓoꝛtlice toꝓoꝛan þam B'. ⁊ ꝓeol to hiꝛ ꝓotum. ⁊ bæð þ̄ he him bliþe þæꝛe ⁊ cp'. næꝛꝛe oꝓeꝛ ðiꝛ ic oꝓihte ma ꝛꝛꝛece [* oþþe ðeme hþæt þu ꝩlle] oþþe hu mýcel oꝓ uncꝛum ꝓeo þu Goðeꝛ beaꝛnum ꝩlle ; Ða ꝛe B'. ða ȝeꝛeah ða eaðmoðnýꝵꝛe þæꝛ cýniȝeꝛ ꝛꝛa mýcele. ða onðꝛæð he him ꝛꝛýþe. ⁊ ꝛona aꝛaꝛ him toȝeaneꝛ ⁊ hine up ahoꝛ ⁊ ȝehet þ̄ he him ꝛꝛiþe bliðe beon ꝓolde. ⁊ ȝeoꝛne bæð þ̄ he eoðe to hiꝛ ꝛetle ꝛittan to hiꝛ ꝛꝛaꝛenðum. ⁊ unꝓotnýꝵꝛe oꝓ hiꝛ heoꝛtan aꝛettte ; Mið ðý he ða ꝛe cýniȝ be ðæꝛ B'. hæꝛe ⁊ bene bliꝵꝛe onꝓenȝ. ða onȝan he ꝛe B'. onȝean ðon unꝓoꝛ peꝛan. ⁊ ꝛꝛa unꝓoꝛ þæꝛ þ̄ he onȝan pepan hluttum teaꝛum ; Ða *ꝛꝛenȝ hine ⁊ acꝛaðe hiꝛ Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt on hiꝛ aȝen ȝeþeoðe þe ꝛe cýniȝ ne cuþe. ne hiꝛ *hiꝛan ꝓoꝛ hꝓon he peope. cp'. he. ic þæt þ̄ ðeꝛ cýniȝ æꝛteꝛ ðýꝵꝛum naht lanȝe ne leoꝓaþ. ꝓoꝛþon [* ic næꝛꝛe æꝛ ðiꝵꝛum ne ȝeꝛeah ꝛꝛa eaðmoðne cýniȝ ; Foꝛþon] ic onȝýte þ̄ he hꝛæðlice oꝓ ðýꝵꝛum liꝛe * þaꝛan ꝛceal. ⁊ niꝛ þeoꝛ ðeoð þýꝛðe þ̄ hi ꝛꝛýlcne ꝓeccenð ⁊ cýniȝ habban ; Ne

þæꝛ

* alias hiꝛæꝛ superscrip. Cantabr.

* oꝵꝵtlice. C.

* Sic MS. B.

*ꝛꝛeȝn.

* hiꝛeð. B.

* Sic MS. B. ut Lat.

* leoꝛan. B.

proprium habere, pauperi dare? Nunquid non habuimus equos viliores plurimos, & alias species quæ ad pauperum dona sufficerent, quamvis illum eis equum non dares, quem tibi specialiter possidendum elegi? Cui statim Episcopus: Quid loqueris, inquit, rex? Num tibi carior est ille filius equæ quàm ille filius Dei? Quibus dictis, intrabant ad prandendum, & Episcopus quidem residebat in suo loco. Porrò rex venerat de venatu & cœpit consistens ad focum calefieri cum ministris: Et repentè inter calefaciendum recordans *verbum, quod dixerat illi antistes, discinxit se gladio suo, & dedit illum ministro, festinúsque accedens, ante pedes Episcopi corruit, postulans ut sibi placatus esset; quia nunquam, inquit, deinceps aliquid loquar de hoc, aut judicabo quid, vel quantum, de pecunia nostra filiis Dei tribuas: quod videns Episcopus multùm pertimuit, ac statim exurgens levavit eum, promittens se multùm illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas tristitiam deponeret. Dúmque rex, jubente ac postulante Episcopo, lætitiam reciperet, cœpit contrà Episcopus tristis usque ad lacrymarum profusionem effici. Quem dum presbyter suus linguâ patriâ, quam rex & domestici ejus non noverant, quare lacrymaretur, interrogasset: Scio, inquit, quòd non multo tempore victurus est Rex. Nunquam enim vidi antehac humilem Regem. Unde animadverto, illum citiùs ex hac vita rapiendum: Non enim digna est hæc gens talem habere rectorem. Nec

* Sic Alss. sing.

ꝑæꝛ ða lanȝ ꝑæc æꝼꝛeꝛ þ ꝛe ȝꝛimma ꝑiꝛeðom ðæꝛ B'. ȝeꝼýlleð ꝑæꝛ þ mon laþlice ðeaþe þone cýniȝ acꝑealde ꝛꝑa ꝑe æꝛ beꝼoꝛan ꝑæðon; Ge eac ꝛe ꝛýlꝼa B'. Aiðan na læꝛ * ma ðonne ðý ꝛꝛelꝼꝛtan ðæȝe æꝼꝛeꝛ ðæꝛ cýniȝeꝛ ꝛleȝe. þonne ðe he luꝼaðe. þ iꝛ ðý æꝛꝛan ðæȝe Kalendaꝛ Sꝺeꝛembꝛiꝛ oꝼ ðiꝛꝛe ꝑoꝑulðe alæðeð ꝑæꝛ. ⁊ ece meðe hiꝛ ȝeꝑinna ꝼꝛam Ꝺꝛihtne onꝼenȝ;

* maꝛe. C.

multò pòſt, dira antiſtitis præſagia triſti regis funere, de quo ſuprà diximus,] impleta ſunt. Sed & ipſe antiſtes Aidanus non plus quàm duodecimo poſt occiſionẽ regis, quem amabat, die; id eſt, pridie Kalendarum Septembris de ſeculo ſublatus, perpetua laborum ſuorum à Domino præmia recepit.

Cap. 15.

Ut Epiſcopus Aidanus nautis, & tempeſtatem futuram prædixerit, & oleum ſanctum, quo hanc ſedarent, dederit.

ANo hꝑýlcꝛe ȝeeaꝛnunȝe þeꝛ B'. ꝑæꝛe. miꝺ ꝑunꝺꝛa ꝛacnum eac ꝛꝑýlce ꝛe inlica ðema ælmihtiȝ God monnum ȝecýðe. ðonne iꝛ uꝛ nu ȝenoh þ ꝑe oꝼ moniȝum ðꝛeo aꝑeccan ꝑoꝛ intinȝan hiꝛ ȝemýnðeꝛ; ꝑæꝛ ꝛum aꝑꝑuꝑþe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ðæꝛ nama ꝑæꝛ Utta. ꝑæꝛ he mýceliꝛe ȝeꝛtæþþiȝnýꝛꝛe ⁊ ꝛoþꝼæꝛtnýꝛꝛe ꝑeꝛ. ⁊ he ꝑoꝛþon eallum þiꝛꝛe ꝑoꝑulðe ealðoꝛmonnum ꝑæꝛ leoꝼ ⁊ ꝑeoꝛþ. ꝑæꝛ he eac ꝛenðeð on ꝛume tiꝺ to* Centꝛ þ he ꝛceolðe Oꝛꝛio þam cýninȝe ꝑiꝼ* ꝼetiȝean Sanctlæðe Saðꝑineꝛ ðohteꝛ ꝑæꝛ cýninȝeꝛ. ꝛeo ꝑæꝛæꝛ þiðeꝛ ȝelæðeð ða hiꝛe ꝼæðeꝛ oꝛꝛleȝen ꝑæꝛ; Ða ȝeꝛtihtaðe he ⁊ ꝛunðe þ he ꝑolðe land * ꝑýꝛþe ðiðeꝛ *ȝelæðan ⁊ eꝼꝛ on *ꝛcýꝑlaðe miꝺ ða ꝑæmnan ham hꝑeoꝛꝛan; Ða eoðe ꝛe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt to Aiðane ðam B'. bæð hine þ he ꝑoꝛ hine ȝebæðe. ⁊ ꝑoꝛ hiꝛ ȝeꝑeꝛan ⁊ ꝑoꝛ heoꝑa ȝeꝛýntꝛo to Goðe þinȝoðe. ða hi ꝛꝑa mýceline ꝛiþꝼæꝛt ꝑeꝛan ꝛceolðan; Ða ðýðe he ꝛꝑa ȝebæð hi ꝑoꝛe. ⁊ hi bleꝛꝛoðe ⁊ Goðe bebeað. ꝛealðe eac ꝛꝑýlce þam Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛte ȝehalȝoðne ele. ⁊ cꝑ'. him to. Ic ꝑat. ꝛona ðæꝛ ðe ȝe on ꝛcýꝑ aꝛtiȝaþ. þ oꝼeꝛ eoꝑ cýmeð mýcel ꝛtoꝛm ⁊ hꝑeohneꝛ ⁊ þiꝼeꝛꝑaꝛð ꝑind aꝛtiȝeð. ac ȝemýne ðu þ ðu ðiꝛne ele ðe ic ðe nu ꝛýlle ꝛenð on ða ꝛæ. ⁊ ꝛona inꝛtæꝛe. þa ꝑindaꝛ ȝeꝛtillaþ ⁊ ðæꝛ ꝑæꝛ ꝛmýltnýꝛ æꝛteꝛꝼýliȝeþ. ⁊ eoꝑ

* Centlande.B. * ꝑecceaN.C.

* landꝑeꝛðe.B & C. *ȝeꝼeꝛan.C. *ꝛciꝑlande.B & C.

Qui cujus meriti fuerit etiam miraculorum ſignis internus arbiter edocuit. E quibus tria memoriæ cauſâ ponere ſatis ſit. Presbyter quidam, nomine Utta, multę gravitatis ac veritatis vir, & ob id omnibus etiam ipſis principibus ſeculi honorabilis; (cùm mitteretur Cantiam ob adducendam indè conjugem regi Oſwi, filiam videlicet Edwini regis, Eanfledam; quæ occiſo patre illuc fuerat adducta,) Qui terreſtri quidem itinere illò *venire, ſed navigio cum virgine redire diſponebat; acceſſit ad Epiſcopum Aidanum, obſecrans eum pro ſe ſuiſque, qui tunc iter erant aggreſſuri, Domino ſupplicare. Qui benedicens illos ac Domino commendans, dedit etiam oleum ſanctificatum. Scio, inquiens, quia ubi navem aſcenderitis, tempeſtas vobis & ventus contrarius ſuperveniet. Sed tu memento, ut hoc oleum quod tibi do, mittas in mare, & ſtatim, quieſcentibꝰ ventis, ſerenitas maris vos læta proſequetur,

* *ſic MSS. ſing.*

bliþe on eoþeꝛne ꝑillꝛiþ ham ꝼoꝛlæteþ; And ealle ðaꝛ þing ꝛꝑa ꝛe B'. ꝼoꝛecꝑæþ oꝼ endebýꝛdnýꝛꝛe gelumpon ⁊ geꝼýllede ꝑæꝛon. ⁊ ꝛona æꝛeꝛt þæꝛ ðe hi on ꝛcýp eodan ⁊ ut * ꝼeꝛdon. ꝥ aꝛtigon ꝑiþeꝛꝑaꝛde ꝑindaꝛ. ⁊ þa ýða ꝑeollan ⁊ ꝑeddan ðæꝛ ꝛæꝛ. þa ongunnon ða nýdlingaꝛ ⁊ ða ꝛcýpmen ða ancꝛaꝛ upp teon ⁊ on ðone ꝛæ ꝛendan. ꝑoldon ꝥ ꝛcip mid geꝼæꝛtnian ⁊ ðeah ðe hig ðiꝛ dýdon noꝑiht hi on þam ꝼꝛemedon. ac ða ýþa ꝑeollan ⁊ ýmb ꝛꝑeopan ⁊ æghꝑonene ꝥ ꝛcýp ꝼýldon. ꝥ hi him nænigꝛa ꝛýnto ꝑendan. ac hi ealle deað ꝛýlꝼne him ondꝑaꝛdne geꝛaꝑon; Ða ætnýhꝛtan gemunde ꝛe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ðæꝛ B'. ꝑoꝛd. genam ða hiꝛ ampullan ⁊ ꝛumne dæl þæꝛ eleꝛ ꝛende on þone ꝛæ. ⁊ ꝛona inꝛtæpe ꝛꝑa hit ꝼoꝛecꝑeden ꝑæꝛ. geꝛtilde ꝛeo ꝛæ ꝼꝛam ðam ꝑýlme; And ꝛꝑa ꝑæꝛ geꝑoꝛden ꝥ ꝛe Godeꝛ ꝑeꝛ ðuꝛh ꝑitedomeꝛ gaꝛt. ðone ꝛtoꝛm toꝑaꝛdne ꝼoꝛeꝛeah. ⁊ ðuꝛh ðæꝛ ýlcan gaꝛteꝛ mægen. ða he uꝛp cumende ꝑæꝛ ꝥ he hine aꝛꝑeꝼede ⁊ geꝛtilde ðeah ðe he licumlice þæꝛ * æꝼteꝛꝑeaꝛþ ꝑæꝛe; Ðýꝛꝛeꝛ ꝑundꝛeꝼ endebýꝛdnýꝛ nænig tꝑeogende ꝛecgend. ac ꝛe getꝛeoꝑeꝛta Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt uꝛe cýꝛicean Cýnemund hatte. me ðiꝛ ꝛæde. ꝥ he hit gehýꝛde ꝼꝛam ðam ꝛýlꝼan Uttan Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛte on ðam [* ⁊ þuꝛh ðone] ðiꝛ ꝑundeꝛ geꝼýlled ꝑæꝛ;

* ut leton. B. & C.

* sic MSs. B. & C. sed Canta. æꝼꝑaꝛd.

* Sic MSs B. & C. ut Lat.

& cupito itinere domum remittet. Quę cuncta, ut prędixerat antistes, ex ordine completa sunt. Equidem imprimis, furentibus undis pelagi, tentabant nautæ, anchoris in mare missis, navem retinere; neque hoc agentes aliquid proficiebant. Cúmque * verrentibus undique, & implere incipientibus navem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, * etiam jámque adesse viderent; tandem presbyter reminiscens verba antistitis, assumptâ ampullâ, misit de oleo in pontum, & statim, ut prædictum erat, suo quievit à fervore. Sícq; factum est ut vir Dei, per Prophetiæ spiritum, tempestatem prædixerit futuram, & per virtutem ejusdem spiritûs, hanc exortam, quamvis corporaliter absens, sopiverit. Cujus ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidissimus mihi nostrę Ecclesiæ presbyter, * Cynemund vocabulo, narravit; qui se hoc, ab ipso Utta presbytero, in quo & per quem completum est, audisse perhibebat.

* Sic MSs. T. & C.

* etjam jámq; MSs. sing.

* Kynemundus. T.

Cap. 16.

Ut idem admotum ab hostibus urbi regiæ ignem orando amoverit.

Donne ꝛecgeað monige ða ðe hit geaꝛe cuþon oþeꝛ gemýndelic ꝑunduꝛ ðæꝛ ýlcan ꝼæðeꝛ. ꝥ gelamp on ða tid hiꝛ biꝛceop hadeꝛ ꝥ Penda Mýꝛcna cýning gelædde heꝛe on Noꝛþanhýmbꝛa land ⁊ hit ꝼeoꝛ ⁊ ꝑide mid aꝛleaꝛe ꝑæle * hýþde ⁊ heꝛgode; Ða becom he ætnýꝛtan to ðæꝛe cýnelican býꝛig ꝛeo

* hýnde. C.

Aliud ejusdem patris memorabile miraculum ferunt multi, qui nosse potuerunt. Nam tempore Episcopatûs ejus, hostilis Merciorũ exercitus, Pendâ duce, Northanhymbrorum regiones, impiâ clade, longè latéque devastans, pervenit ad urbem usque regiam, quæ ex Bebbæ [quondam Reginæ vocabulo,] cognominaꝛ

ıſ nemneð Bebban buꞃh ⁊ Ða he ða ʒeſeah ꝥ ſeo buꞃh ꝑæſ to ðan ꝼæſt ꝥ he mıhte ne mıð ʒeꝼeohte ne mıð ẏmbſete hı abꞃecan. ne ʒeʒan. ða ꝑolðe he mıð ꝼẏꞃe hı ꝼoꞃbæꞃnon. aſlat ða ða * tunaſ ealle * ẏmb ða buꞃh on ꝑeʒ ðe he ðeꞃ on neaꝑeſte ʒemette. ⁊ to ðæꞃe bẏꞃıʒ ʒeꝑæʒ ⁊ mẏcelne ááð ʒeſomnoðe on beamum. ⁊ on ꞃæꝼtꞃum. ⁊ on ꝑaʒum ⁊ on ꝑatelum ⁊ on þacum ⁊ ⁊ mıð eallum ðẏſſum ða buꞃh on mẏcelꞃe heanneſſe ẏmbſealðe. *ꝼꞃom þam ðæle þe heo lande ʒeþeoðeð ıſ. þa hıt ða ꝑæſ ꝑel ʒeꝑınðe on ða buꞃh. ða onbæꞃnðe he ðone áð ⁊ ða buꞃh ꝼoꞃbæꞃnan ꝑolðe. ða on ða tıð ſe aꞃꝑuꞃþa B'. Aıðanuſ ꝑæſ on ðam ealonðe ðe ıſ nemneð Faꞃene. ꝥ ıſ tꝑam mılum ꝼꞃam ðæꞃe ꝼoꞃeſpꞃecenan bẏꞃıʒ. ðæꞃ he ſe Goðeſ man ʒeꝑunoðe ſꝑẏþe oꝼt on ðam ealonðe ꝼaꞃan. ꝼoꞃþon þe hım lẏſte ðæꞃ on dıʒolnẏſſe hıſ ʒebeðu beʒanʒan ⁊ Goðe þeoꝑıan ⁊ Sac ſꝑẏlce on ðam ẏlcan ealonðe ſẏmble oð ðıſne ⁊ ꝑeaꞃðan ðæʒ Goðeſ ðeoꝑa ſum on anceꞃ ſetle ꝑunoðe ⁊ Ða he ða ſe B'. ʒeſeah ꝥ * ſe áð onbæꞃneð ꝑæſ. ⁊ ſe † ꝑınð ꝥ ꝼẏꞃ. ⁊ ðone ſmıc ınnon ða ceaſtꞃe oꝼeꞃ ða ꝑallaſ ðꞃaꝼ. hıt ıſ ſæð ꝥ he ða upp to heoꝼonum hıſ eaʒan ⁊ hıſ handa ahoꝼe. ⁊ mıð teaꞃum cleopeðe ⁊ cꝑæðe. Ðꞃıhten ʒeſeoh hu mẏcel ẏꝼel Penda ꝑẏꞃceð ⁊ Ðẏſſum ꝑoꞃðum ða ʒecꝑeðenum hıne ſona ſe ꝑınð onꝑeaꞃꝑ ꝼꞃam ðæꞃe bẏꞃıʒ. ⁊ ðꞃaꝼ ꝥ ꝼẏꞃ on ða ðe hıt æꞃ onbæꞃnðon. ſꝑa ꝥ hı ſume mıð ðam ꝼẏꞃe ʒeðeꞃeðe ꝑæꞃon. ⁊ ealle to ðon abꞃeʒðe ꝥ hı no ſẏþþan on ða * buꞃh ꝼeohtan ne ðoꞃſtan ꝼoꞃþon hı oncneoꝑan ꝥ hı Goð ſcẏlðe ⁊

*nea tunaſ. B.
* ẏmbutan. B.
*Sic Ms. C ꝼoꞃ. Can.
* þæt ááð. C.
† ſꝑaꝑendum ꝑındum ðon lıʒ þæſ ꝼẏꞃeſ ⁊ ðone ꞃec. B.
* ſeo ʒoðcundlıce buꞃh. B.

tur; eámque quam neque armis, neque obſidione capere poterat, flammis abſumere conatus eſt: diſciſsisq; viculis, * quos in vicinia urbis invenit, advexit illò plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum virgeorum, & tecti fœnei: Et his urbem in magna altitudine circundedit, à parte quæ terræ eſt contigua; & dum ventum opportunum cerneret, illato igne, comburere urbem niſus eſt. Quo tempore, reverendiſſimus antiſtes Aidanus in inſula Farne, (quę duobus fermè milibus paſſuum ab urbe procul abeſt) morabatur. Illò enim ſæpiùs ſecretę orationis & ſilentii cauſâ * ſecedere conſueverat. Denique uſque hodie locum ſedis illius ſolitariè in eadem inſula ſolent oſtendere. Qui cùm ventis furentibus globos ignis ac fumum ſupra muros urbis exaltari conſpiceret, fertur, elevatis ad cœlum oculis manibúsque, cum lacrymis dixiſſe: Vide Domine quanta mala facit Penda. Quo dicto, ſtatim mutati ab urbe venti, in eos qui accenderant, flammarum incendia retorſerunt; ita ut aliquot læſi, omnes territi, impugnare ultrà urbem ceſſarent, quam divinitus juvari cognoverant.

* Sic MSs. T. & W.
* recedere. W.

Cap. 17.

Ut deſtina Eccleſiæ, cui idem accumbens obierat, ardente cæterâ domu, flammis abſumi nequiverit, & de interna vita illius.

ÐYſne halʒan B'. þa þa hıne ſe ðeaþ nẏððe on þam ẏtemeſtan ðæʒe hıſ lıꝼeſ þæt he oꝼ þam

HUnc, cùm dies mortis egredi è corpore cogeret, [complectis annis Epiſcopatûs ſui ſeptem-

lichoman ꝑaꝑan ꝼceolde. he ꝑæꝛ on anum ðæꝛ cyninꝛeꝛ tune noht ꝼeoꝛ ꝼꝛam ðæꝛe ꝼoꝛeꝛꝛꝛecenan bỳꝛiꝛ. ꝼoꝛþon ðe he ðæꝛ hæꝛde ane cỳꝛicean ⁊ an * cỳtan. B. * ꝛeꝛt huꝛ. ⁊ him ꝛeþỳꝛe ꝑæꝛ þ he oꝛt þæꝛ punode ⁊ þonon þonne on ꝛehꝓỳlce healꝛe ðæꝛ ỳmbutan ꝼoꝛ ꝛihtne ꝛeleaꝛan to læꝛanne ⁊ to tꝛỳmmanne; þ eac ꝛꝓỳlce hiꝛ ðeaꝛ ꝑæꝛ on oþꝛum cyninꝛeꝛ tune to ðonne ꝛꝓa ꝛꝓa hit eaþe beon mihte. ꝼoꝛþon ðe he noꝛihte aꝛneꝛ hæꝛde butan hiꝛ cỳꝛicean ⁊ ðæꝛ to ꝼeoꝛeꝛ æceꝑaꝛ ða men ðe him ða ꝼenedon; hi aꝛlozan anꝛetelð on ꝛeꝛt healꝛe ðæꝛe cỳꝛican on þæꝛe cỳꝛican ꝑæꝛt þ he hine ðæꝛ inne ꝛeꝛeꝛtan mihte; ⁊ ða ꝛelamp hit þ ꝛe halꝛa B'. hine onhỳlde to anꝛe ðæꝛe ꝛtuða ðe utan on ðæꝛe cỳꝛican ꝛeꝛeted ꝑæꝛ. ðæꝛe cỳꝛicean * toꝛꝛaþe. ⁊ ðæꝛ þa * ꝓꝛeþe. C. hiꝛ ꝛaꝛt aꝛæꝛ; he ꝼoꝛþꝼeꝛde þỳ ꝛeoꝛonteoꝛeþan ꝛeaꝛe hiꝛ B'. * *ſic MS. B. ut Lat.* haðeꝛ þỳ * æꝛꝛan ðæꝛe on Kalendaꝛ Sebtembꝛiꝛ. ⁊ hiꝛ lichoma þa ꝛona ꝑæꝛ ꝛelæded to ðam ealonde ðe nemned iꝛ Lindeꝛꝼaꝛenenꝛiꝛ. ⁊ ðæꝛ on ðæꝛa bꝛoþꝛa lictune bebỳꝛiꝛed; And ða ỳmb ꝛeaꝛa ꝛỳꝛꝛt meaꝛc. ða ða ðæꝛ * aldoꝛ maꝛe cỳꝛice ꝛetimbꝛed ꝑæꝛ. ⁊ Apo- ꝛtoleꝛ. B. on ðæꝛ eadiꝛan Apoꝛtoleꝛ naman Sce'. * Petꝛeꝛ. ꝛehalꝛod. ða ꝑæꝛon ðæꝛ ꝼoꝛeꝛꝛꝛecenan B'. ban ðỳdeꝛ bꝛoht. on ða * on ða ꝛuþ healꝛe. B. ꝛꝓỳþan * halꝛe ðæꝛ peoꝛodeꝛ. ꝛꝓa ꝛꝓa hit pell ꝛꝓa aꝓꝓuꝛþan B'. ꝛeꝛaꝛ. ꝛeꝛiꝛenlice ꝛehealdene ꝑæꝛon; ⁊ hine æꝛteꝛꝛỳlde Finan on Biꝛceoꝛ hade ꝛe com oꝛ hii Scotta ealonde. ⁊ * miclum. C. moneꝛu ꝛeaꝛ on B'. hade punode; ⁊ ða ꝛelamp hit æꝛteꝛ moneꝛum ꝛeaꝛum þ Penda Mỳꝛcna cỳninꝛ mid * eallum he- * mid ꝛiꝛene ⁊ ꝛỳꝛeꝛ liꝛe. B. piꝛe ða ỳlcan ꝛtoꝛe ꝛeꝛohte. ⁊ þa ða he eall þ he ꝛeꝑæcan mihte * mid ꝑæꝛnum ⁊ mid ꝛỳꝛe ꝼoꝛꝛꝛpilde. ða ꝑæꝛ eac ꝛe tun ꝛeþe ꝛe ꝼoꝛeꝛꝛꝛecena Biꝛceoꝛ on ꝛeꝼoꝛ. ⁊ ꝛeo cỳꝛice ꝼoꝛbæꝛned. ac ꝛꝓỳþe punduꝛlice ꝛemete ꝛeo ꝓꝛæð. ꝛtudu

decim,] erat in villa regia, non longè ab urbe, de qua præfati ſumus: in hac enim habens Eccleſiam & cubiculum, ſæpiùs ibidem diverti ac manere, atque indè ad prædicandum circumquaque exire conſueverat: quod ipſum & in aliis villis regiis facere ſolebat, utpote nihil propriè poſſeſſionis, exceptâ Eccleſiâ ſuâ & adjacentibus agellis, habens. Tetenderunt ergò ei ægrotanti tentorium, ad Occidentalem Eccleſiæ partem, ita ut ipſum tentorium parieti hæreret Eccleſiæ. Unde factum eſt ut adclivis deſtinæ, quæ extrinſecò Eccleſiæ pro munimine erat appoſita, ſpiritum vitæ exhalaret ultimum. Obiit autem decimo ſeptimo Epiſcopatûs ſui anno, pridie Kalendarum ſeptembrium. Cujus corpus mox indè tranſlatum ad inſulam Lindisfarnensium, atq; in cœmeterio fratrum ſepultum eſt. At interjecto tempore aliquanto, cùm fabricata eſſet ibi *Baſilica major, atque in honorem beatiſſimi Apoſtolorum principis dedicata, illò oſſa ejus translata, atque ad dexteram altaris, juxta venerationem tanto Pontifice dignam, condita ſunt. Succeſſit verò ei in Epiſcopatum *Finan, & ipſe illò ab Hii Scotorum inſula ac monaſterio deſtinatus, ac tempore non pauco in Epiſcopatu permanſit. Contigit autem, poſt aliquot annos, ut Penda, Merciorum rex, cum hoſtili exercitu hæc in loca perveniens; cùm cuncta quæ poterat ferro flammáque perderet; vicúſque ille, in quo antiſtes obiit, unà cum Eccleſia memorata flammis abſumeretur: Sed mirum in modum

* eccleſia. C.

* Sic MSS. W. & C.

* ꝛtuþu C. * ꝛtuðu an. oꝑeꝛ ða ꝛe halga B'. hlýniende ꝓoꝛþꝓeꝛde. eallꝛe ðæꝛe cýꝛicean ⁊ ðam oþꝛum ge-timbꝛe ꝓoꝛbuꝛnen ungehꝛinen ꝓꝛam ðam ꝓýꝛe ꝛtoo ; Ðýꝛꝛum punoꝛe þa oncnapenum þæꝛ ꝛona þæꝛ eꝓt cýꝛice apæꝛeð. ⁊ ꝛeo * ꝛtuþu C. ꝓoꝛeꝛꝓꝛecene ꝓꝛæð * ꝛtuðu þam page toꝛꝛæþe geꝛeteð þæꝛ. ꝛꝛa heo æꝛ þæꝛ; ⁊ hit ða eꝓt gelamp æꝓteꝛ ꝓæce ðuꝛh gýmeleaꝛte. þ ꝛe ýlca tun ꝓoꝛbaꝛn ⁊ ꝛeo cýꝛice. ⁊ gýt ꝛe leg ðæꝛe ꝛtuðu gehꝛinan ne mihte. ac ꝛꝓýþe punðeꝛlice þ ꝓýꝛ eoðe anð lang þaꝛa nægla ðe ꝛeo ꝛtuðu mið ge-ꝓæꝛtnað þæꝛ to ðam page þuꝛh ða ðýꝛlo. ⁊ ðæꝛe ꝛtuðe no ne onhꝛan ; And ða ðꝛiddan ꝛiþe ðæꝛ þæꝛ cýꝛice getimbꝛað. ⁊ hi ða no ða ꝛtuðu ꝛꝛa ꝛꝛa hi æꝛ ðýðon uton to ðam page to ꝓul-tume ne ꝛetton. ac hi heo on ða cýꝛicean ꝛetton ; Ðýꝛꝛeꝛ pun-ðeꝛ to gemýnðe iꝛ eac cuþ. þ on ða ýlcan tið. on ðæꝛe ꝛtoꝛe monige men. oꝑ ðæꝛe ýlcan ꝛtý-ðe * ꝛꝓꝛýtlan acuꝓꝛon. ⁊ þa ꝓon-ne ꝛꝛa hꝛýlcum ꝛeocum men þe-aꝛꝓ þæꝛ on þæteꝛ ꝛcoꝓan. ⁊ ða-non pæꝛon monige men ðuꝛh þ gehæleðe ; ðoþlice ðiꝛ ic ꝓꝛat be þam ꝓeoꝛcum ðæꝛ ꝓoꝛeꝛꝓꝛe-cenan ꝓeꝛeꝛ. ac me ꝛeo ðeah no ne licaðe on him þ he ða ꝓeoꝛ-ðunge ðaꝛtꝛena on ꝓihꝛ ne he-olð ne nýꝛꝛte. ac ic hit ꝛꝓýþe on-ꝛcunoðe ꝛꝛa ꝛꝛa ic on ðæꝛe bec ðe ic ꝓeoꝛhte ðe tempoꝛibuꝛ. ꝛꝓýþe ꝛꝓeotole gecýþðe. ac ic ꝛꝛa ꝛꝛa ꝛoð ꝛagol ꝛtæꝛ ꝓꝛitene ða ðing ðe be him. oþþe ðuꝛh hine gepoꝛðene pæꝛon ic appat. ⁊ ða ðing þe heꝛ on ꝓýꝛþe pæꝛon ic heꝛeðe ; þe hæꝛðe ꝛꝓýþe mycle geoꝛn-nýꝛꝛe ꝛibbe. ⁊ ꝛoþꝛe luꝛan. ⁊ ꝓoꝛhæꝛeðneꝛꝛe ⁊ eaðmoð-nýꝛꝛe. næꝛðe he on him naþeꝛ ne ýꝛꝛe ne oꝑeꝛhýð. ne gýt-ꝛunge. ne iðel gelp him on ne ꝛicꝛoðe. ac he hæꝛðe ða gle-

solа illa deſtina, cui incumbens obiit, ab ignibus circumcincta vorantibus, abſumi non potuit. Quo clareſcente miraculo, mox ibidem Eccleſia reſtaurata, & hęc eadem deſtina in munimentum eſt parietis, ut antè fuerat forinſecus appoſita. Rurſúmque peracto tempore aliquanto evenit, per culpam incuriæ, vicum eundem & ipſam pariter Eccleſiam ignibus conſumi; ſed *nè tunc quidem eandem tangere flamma deſtinam valebat: Et cum magno utique miraculo, ipſa ejus foramina ingrediens quibus ædificio erat affixa, perderet, ipſam tamen lædere nullatenus ſinebatur. Unde, tertiò ædificatâ ibi Eccleſiâ, deſtinam illam, non ut antea, de foris in fulcimentum domûs appoſuerunt, ſed intrò ipſam Eccleſiam in memoriam miraculi poſuerunt: [ubi intrantes, genu flectere ac MISERICORDIÆ CŒLESTI ſupplicare deberent.] Conſtátque multos ex eo tempore gratiam ſanitatis in eodem loco conſecutos, quinetiam *aſtulis ex ipſa deſtina exciſis, & in aquam miſſis plures ſibi ſuíſque languorum remedia conquiſiêre. Scripſi hæc de perſona & operibus viri præfati, nequaquam in eo laudans, [aut eligens] hoc, quod de obſervatione Paſchæ minùs perfectè ſapiebat, imò hoc multùm deteſtans, ſicut in libro quem de temporibus compoſui, manifeſtiſſimè probavi. Sed quaſi verax hiſtoricus ſimpliciter ea quę de illo ſive per illum ſunt geſta deſcribens, & quæ laude ſunt digna [in ejus actibus laudans, atq; ad utilitatem legentium memoriæ commendans:] ſtudium videlicet pacis & charitatis, continentiæ & humilitatis, animum iræ & avaritiæ victorem, ſuperbiæ ſimul & vanæ glorię contemptorem; In-

* *Sic Auct. ſing.*

* haſtulis. in

aþnýsse Gode beboda to healdenne ⁊ to læranne. ⁊ he hæfde þa geornfullnýsse haligu geþrıtu to rædanne. ⁊ þæccan to beganganne. ⁊ he hæfde sacerd gerisene ealdorlicnýsse ða ofermodegan to ðreagenne ⁊ ða þeligan. ⁊ he hæfde mildheortnýsse ða untruman ⁊ ða þearfan mid to frefrigenne sþa sþa ic nu æt feaþum þoþdum secge. be ðon ðe ða sædon ðe hine cuðon. ⁊ of eallum ðan ðe on halgum bocum beboden is to healdenne he * noþiht to gýmeleaste ne forlet. ac ne hit eall sþa forþ sþa he mihte hæfte ⁊ gelæste ; Ðas ðing ic on ðam foresþrecenan B'. sþýðe lufige. forþon ic no ne tþeoge ⁊ hi Gode liciaþ. ⁊ he þa Gastran on heora riht tide ne heold. forþon oþþe he heora gesetton tide nýste oþþe ðeah ðe he þiste for ðære aldorlicnýsse his agenre þeode he hýre ne gýmde ; Ic no ne herige on ðære Gastrena mærsungasþa þeah he noþiht oþres no ne gelýfde. ne ne þeorðede ne ne bodade butan ⁊ ýlce ⁊ þe. ⁊ is ða alýsnýsse monna cýnnes ðurh ðroþunge ⁊ ðurh æriste ⁊ þurh uþþstige on heofonas ðæs lifigendan Godes. ⁊ monnes hælendes Cristes ; Ne heold he no ða Gastran sþa sþa sume menn þenaþ. mid Judeum on feoþertýne nihte monan gehþýlce dæge on þucan. ac á sýmble on sunnan dæge fram feoþertýne nihtum monan oð xx. nihte for ðam geleafan ðære drihtenlican æriste. ða æriste he gelýfde on anum ðæra reste daga. se nu sunnan dæg is nemned. soþlice toþeard. mid ðære halgan ⁊ mid þære riht geleaffullan gesomnunge gelýfde ;

* nanuht. C.

dustriam faciendi simul & docendi mandata cœlestia, solertiam lectionis & vigiliarum, auctoritatem sacerdote dignam, redarguendi superbos ac potentes, pariter & infirmos consolandi, ac pauperes recreandi, [vel defendendi clementiam.] Qui (ut breviter multa comprehendam) quantùm ab eis qui illum novere, didicimus, nil ex omnibus quæ [in Evangelicis, sive Apostolicis sive Propheticis literis] facienda cognoverat, prętermittere ; sed cuncta, pro suis viribus, operibus explere curabat. Hæc in præfato antistite multùm complector & amo ; quia nimirum hæc Deo placuisse non ambigo. Quòd autem * Pascha non suo tempore observabat, vel canonicum ejus tempus ignorans, vel suæ gentis auctoritate, nè agnitum sequeretur, devictus, non approbo nec laudo. In quo tamen hoc approbo, quia in celebratione sui * Paschę non aliud corde tenebat, venerabatur, & prædicabat, quàm quod nos, id est, redemptionē generis humani per passionem, resurrectionem, ascensionem in cœlos mediatoris Dei & hominum hominis Jesu Christi. Unde & hanc, non, ut quidam falsò opinantur, quartadecimâ lunâ in qualibet feria cum Judæis, sed die dominicâ semper agebat à luna quartadecima usque ad vicesimam : propter fidem videlicet, dominicę resurrectionis, quam unâ * sabbati factam [propter spem nostræ resurrectionis,] quam eandem unam sabbati, quæ nunc Dominica dies dicitur, veraciter futuram cum sancta Ecclesia credebat.

* RR. Armach pag. 931. l. 23.

* Ibid. pag. 941. lin. 6.

* Vide lib. 5. cap. 22.

CAP.

Cap. 18.

De vita vel morte religiosi regis Sigberchti.

ON ðaȝ tiꝺ heolꝺ eaſt Engla ꝓice æfter Eoꝛꝓpaldæ Rædpaldeȝ eoꝛeꝛan. Siȝebýꝛht hiſ bꝛoꝺeꝛ ſꝓýꝺe ȝoꝺ man ⁊ æfæſt. he Siȝebýꝛht ða ða he on Gallia ꝓꝛacoꝺe ſleondæ Rædpaldeȝ ȝeondſcýpaȝ. he ðæꝛ ða ſulluhte onfenȝ. ⁊ eft to hiſ eþle hꝛeaꝛf. ⁊ þ ꝓice onfenȝ; And ſona ða ðinȝ ðe he on Gallia begonȝan ȝeſeah. þ iſ ðone ꝓihtan ȝeleaꝛan. he ꝓilnoꝺe æfteꝛhýꝓiȝean. he ſettæ Scole. ⁊ on ðæꝛe he let* cnihtaȝ læꝛan. miꝺ Felicef fulfume ðæȝ B. ðone he æꝛ on Centnam. ⁊ he him laꝛeoꝛaȝ ȝeſettæ æfteꝛ Cantꝛaꝛa ðeaꝛe; ða ſꝓýꝺe ſe cýninȝ luꝺe þ heoꝛonlice ꝓice þ he æthýhtan ſoꝛlet þ eoꝛþlice ꝓice ⁊ hiſ beꝛæfte Ecgꝛice hiſ mæȝe ſe eac hæꝛꝺe ſumne ðæl ðæȝ ꝓicef ⁊ þa on þ mýnſtef eoꝺe þe he æꝛ him ſýlf ȝetimbꝛoꝺe. ⁊ þæꝛ þa *ſceaꝛe onfenȝ. ⁊ ſoꝛ þam ecan ꝓice in ðam mýnſtꝛe campoꝺe; ⁊ ða ða he ðiꝛ lange býꝺe. ða ȝelamp hit þ Mýꝓcna ðeoꝺ ðuꝛh Penꝺan læþþe hýꝛa cýninȝef ꝓiþ eaſt Engłum ȝefeohtan ſoloe; Ða ða eaſt Engle ȝefapon þ hi læſſan fultum hæfꝺon ðonne heoꝛa fýnꝺ. ða bæꝺon hi Siȝebýꝛht þ he miꝺ him to ðam ȝefeohte ſoꝛe ⁊ hýꝛa fultum tꝛýmeꝺe ⁊ býlꝺe; Ða he ðam ꝓiþꝛoc ⁊ eþ. þ he þ nolꝺe. ða namon hi hine on þam mýnſtꝛe. ⁊ hine neaðunȝa miꝺ him * læꝺꝺon to ðam ȝefeohte. þ hi þy baloꝛnan ⁊ ðý unfoꝛhtꝛan pæꝛon. ⁊ ðý læſ ymb ꝓleam hoȝoꝺan. ðe hi ſꝛa ȝoðne ⁊ ſꝛa æþelne þen miꝺ him hæfꝺon; Ac he pæſ ſꝓiþe ȝemýnoiȝ ðæſ ȝehateſ ðe he Goꝺe ȝeheꝺ. ⁊ ða ȝýt þe he pæſ * ymbhꝓinȝenꝺ miꝺ hiſ ꝓeonꝺum. he nanꝓihꝺ on hanꝺ nýman ſolde butan hiſ aȝene ȝýnde anlipiȝe. ⁊ he ða ðæꝛ pæſ oꝛſlezen;

HIs temporibus regno Orientalium Anglorum post Eorpwaldum Redwaldi successorem, [a] Sigberchtus frater ejus præfuit, homo bonus ac religiosus, qui dudum in Gallia, dum inimicitias Redwaldi fugiens exularet, lavacrum baptismi percepit; & patriam reversus, ubi regno potitus est, mox ea quæ in [b] Galliis bene disposita vidit, imitari cupiens, instituit scholam, in qua [c] pueri literis erudirentur, [d] juvante se Episcopo Felice, quem de [e] Cantia acceperat: eisque pædagogos ac magistros, juxta morem Cantuariorum, præbente. [f] Tantúmque Rex ille cœlestis regni amator factus est, ut ad ultimum relictis regni negociis, & cognato suo *Ecgrico commendatis, qui & antea partem ejusdem regni tenebat, intraret monasterium quod sibi fecerat, atque acceptâ tonsurâ, pro æterno magis regno militare curaret. Quod dum multo tempore faceret, contigit gentem Merciorum, duce rege Pendâ, adversùs Orientales Anglos in bellum procedere. Qui dum se inferiores in bello hostibus conspicerent, rogaverunt Sigberchtum, ad confirmandum *militem, secum venire in prælium. Illo nolente ac contradicente, invitum de monasterio eruentes, duxerunt in certamen; sperantes minùs animos militum trepidare, minùs, præsente duce, quondam strenuissimo & eximio, posse fugam meditari. Sed ipse professionis suæ non immemor, dum [opimo] esset vallatus exercitu, non nisi virgam tantùm habere in manu voluit. Occisúsque est

*cnihtaȝ ⁊ ȝeonȝemen ȝeſettæ. ⁊ ȝetýꝺe. ⁊ læꝛꝺe. *h.e.* rex *pueros & juvenes* (in schola illa) *posuit, & erudivit, & docuit.* B.

*Ecgrice. C.

*Sic MSti. & C.

*Þetfeſ meaſc. *Petri notam, sive tonsuram.* B.

*þa tuȝon ⁊ læꝺꝺon. B.

* ymbſealo ⁊ ymbhæfꝺ. B.

* *sic MS. Cott. ut Lat.*

oꝼꝼlegen. miꝺ [*ꞇecgꝛice] ꝥam cỳninge. ⁊ heoꝛa heꝛiȝeꝺ ꝺæꝛ ꝼæꝛ mỳcel oꝼꝼlæȝen ꝼnam hæꝥenum. ⁊ eall ꞇoꝺꝼæꝼeꝺ; ⁊ ꝺa ꝼenȝ Anna ꞇnej ꝼunu æꝼꞇeꝛ him ꞇo eaꝛꞇ ꞇnȝla ꝼice. he ꝼæꝛ eac ꝺæꝛ cỳne cỳnneꝛ ⁊ ꝼæꝛ ꝼꝛỳꝺe æꝥele peꝛ. ⁊ he eac ꝼꝛỳꝺe æꝥele beaꝛn ȝeꝛꞇꝛỳnꝺe. be ꝺam pe eꝛꞇ ꝼoꝛꝺ on ꝺiꝼꝛe bec ꝼecȝean ꝓỳlla. ⁊ ꝺỳꝛne Annan eaꝛꞇ ꞇnȝlª cỳninȝ Penꝺa Mỳꝛcna cỳninȝ eac oꝼꝼloh;

unà cum rege Ecgrico & cunctus eorum, insistentibus paganis, cæsus sive dispersus est exercitus: Successor autem regni illorum factus est Anna, filius Eni, de regio genere, vir optimus, atque optimæ genitor sobolis: De quibus in sequentibus suo tempore dicendum est. Qui & ipse postea ab eodem pagano Merciorum duce, [à quo & prędecessor ejus,] occisus est.

NOTÆ.

a Sigeberchtus *Rex*, homo bonus & religiosus; *erat autem monachus, ut infrà. Qui lib. 2. c. 15.* Sigeberchtus vir per omnia Doctissimus, atque Christianissimus.

b Quæ in Galliis bene disposita vidit, imitari cupiens, instituit Scholam. Quæ in Galliis vidit, *hæc omnia rex Aluredus ad* [ꝓihꞇan ȝeleaꝛan] Catholicam *sive* Orthodoxam *fidem retulit. Cupiens ergò* Catholicam *fidem, sive* Orthodoxam *imitari, hanc scholam Catholicæ fidei, pro tota provincia sua, normam constituit: Nam lib. 2. cap. 15.* fidei Sacramentis provinciam totam, *in qua floret hodie* CANTABRIGIA, participem facere curavit. *Atq; hoc nomine videant antiquitatum perscrutatores, an non hæc Schola, omnes per totam Europam Academias, *antiquitate æquaverit? nè dicam superaverit; nisi gemellæ sorori suæ Oxonio eandem originem non inviderit Cantabrigia. Sed unicam hanc nostram, Beda, antiquitatum ætatis suæ solus indagator, commemorat: sic enim ille ad finem operis in Epist. ad Lectorem.* De SINGULIS provinciis sive locis sublimioribus, quæ MEMORATU DIGNA, atque incolis grata crediderim, DILIGENTER adnotare curavi. *Quamvis Bedam, multa alia & præclara vetustatis monumenta, invitum aut inscium prætermisisse credibile videtur.*

* Schola, sive Academ. Cantabrig. ens. circiter ann. Chr. 637. sericæpit Catholica, & Christiana.

c In qua pueri——. *Vide sensum hujus vocis* [puer] *apud Ciceronem aliósque: Sed hìc* [puer] *adjicitur ex idiomate Scripturæ; quo potissimùm V. Bedam usus est. Sic Christus discipulos suos compellavit* pueros, *Joh. 21. 5. Sed & nostros hosce, nè quis puerulos existimaverit, MS. Coll. Ben.* cnihꞇaꝛ ⁊ ȝeonȝe men. pueros & juvenes, *describit, sed provectiores; ut syllaba* [men] *ostendit.* Cnihꞇaꝛ. *Sic MSS. Cantabr. & Cot. Christus autem discipulos suos* leoꝛninȝ cnihꞇaꝛ *vocare assuevit.* Cilꝺ. cnapa. cnihꞇ. *Majores nostri sic, ætate differentes suâ, discriminabant; viz.* *Ðonne ꝥ cilꝺ ꝓỳxꝥ. ⁊ ȝeꝛuꝛꝥ eꝛꞇ cnapa. ⁊ eꝛꞇ ꝼỳꝥꝥan cnihꞇ; *hoc est, tum* infans *ille* [*recèns baptizatus*] *adolescit: sitque postea* puer: *deinde* juvenis.

* Hom. Sax. Trin. Coll. MS. pag. 289.

d Juvante se Episcopo FELICE. *Qui* (*lib. 2. c. 15.*) totam illam provinciam, juxta sui nominis Sacramentum, à longa iniquitate, atque INFELICITATE liberatam, ad fidem & opera justitiæ, ac perpetuæ FELICITATIS dona perduxit: *Nec mirum, hunc Episcopum, ut* agri *spiritalis cultorem, Regiis studiis gloriosissimè favisse; *seminario fidei, Scholæ Provinciæ, sive potiùs (ut nunc conspicimus) totius insulæ, instituendæ, operam cum Rege mutuam dedisse: ut missu indè in agrum Domini operariis,* Catholica *sive* Orthodoxa *fides passim efflorescat. Unde autem hæc, Beda intellexerit, in Præfatione hujus operis ostendit;* Quæ *enim* in Ecclesia Cantuariorum *per discipulos beati Gregorii Papæ, sive successores eorum, vel sub quibus †Regibus gesta sint, memorati Abbatis Albini industriâ, Nothelmo perferente, cognovit.

* lib 2. cap. 15.

* ut per Archiepiscopum Horum.

† ut sub Sigeberchto, Anglorum Orientalium, hinc agri Cantabrigiensis rege.

e Quem de Cantia acceperat. *Vide lib. 2. cap. 15.* Eisque Pędagogos & Magistros. *Sax.* laꝛeoꝛaꝛ. *doctores.* juxta morem Cantuariorum: *nam*

Archie-

* *Archiepiscopus Theodorus, & Adrianus Abbas*, Congregatæ discipulorum catervæ, Metricam, Astronomicam, Arithmeticam, Ecclesiasticam denique disciplinam inter sacrorum apicum volumina tradiderunt. *Verùm hanc nostram, autoritate regiâ fundatam, per tot secula, ad hunc honoris Academici apicem perductam, & per omne ævum, si Deo visum, cum sorore suaceleberrima Oxoniensi duraturam, hodiernus splendor satis confirmat; nè quis dicat catervam illam Cantuariæ, ad libitum Archiepiscopi pro tempore, collectam, aquè nomen Scholæ Academicæ, atque hanc nostram promereri.* * *Lib 4. cap. 2.*

[c] Tantúmque Rex--- acceptâ tonsurâ. *Sax. MS. Ben. Coll.* Petpeꝛ meaꝛc. *hoc est*, Petri tonsurâ *sive* notâ. *Per hanc enim Simonis Petri tonsuram, Orthodoxos ab hæreticis, tonsuram Simonis Magi (ut aiunt) gestantibus, litigiosi distinguebant. Sed huic tonsuræ Rex, ut fidei, sic & pacis Catholicæ studiosus, adsensit; atque idem, ut Scholæ suæ cultores libentiùs admitterent, exemplum præbuit. De tonsura vide lib. 5. cap. 22, 23. & ipsam tonsuræ S. Petri imaginem exsculptam. apud RR. Armach. primordia Eccles. Brit. pag. 922.*

Cap. 19.

Ut Fursæus apud Orientales Anglos monasterium fecerit, & de visionibus vel sanctitate ejus, cui etiam caro, post mortem incorrupta testimonium perhibuerit.

Hoc cap. & sequ. MS. Sax. Coll. Ben. solus nobis exhibuit.

Mꝺ ðý ꝥe Sigebꝛihꞇ ða ꝓice hæꝛde. com * Hibeꝛnia Scoꞇꞇa ealande ꝟum haliġ peꝛ ꝥæꝛ nama ꝟæꝛ Fuꝛꝛiuꝛ. ꝛe ꝟæꝛ on poꝛꝺum ⁊ on ðæꝺum beoꝛhꞇ ⁊ ꝛcinende. ꝛpýlce eac he ꝟæꝛ in æþelum mæġenum mæꝛe ġepoꝛðen. ꝓillꝛoꝺe he ꝥ ꝛe ꝛꝛa hꝛæꝛ ꝛꝛa ġelimlice ꝛꝛope ꝓinðã mihꞇe ꝥ he ꝟoꝛ Goꝺeꝛ luꝟon on elþeoꝺiġneꝛꝛe liꝟian ; Ða com he in eaꝛꞇ Ꞓngla ꝓice ⁊ mæġþe ⁊ he ꝟæꝛ ꝛꝛam ꝥam ꝟoꝛeꝛꝛꝛecenan cýniġ*apꝛýꝛlice onꝟanġen. ⁊ he ꝛona ġeꝟýlde ꝥ peoꝛc ꝥ him ġepunelic ꝟæꝛ ꝥ he ġoꝺꝛpellice laꝛe læꝛde ⁊ he manige mið býꝛene hiꝛ mæġeneꝛ. ⁊ mið hiꝛ poꝛꝺeꝛ ꞇꝛýmneꝛꝛe unġeleaꝟꝛume ꞇo Cꝛiꞇeꝛ ġeleaꝟan ġeꞇꝛýmeꝺe ; Ða ꝟæꝛ he ꝟæꝛ mið ꝛumꝛe unꞇꝛumneꝛꝛe hiꝛ lichamã ꝓꝛeaꝺ. in ꝥæꝛe he ġeeaꝛnoꝺe ꝥ he ꝟæꝛ bꝛucende*eaġliꝛcꝛe ġeꝛihꝥe. On ꝥæꝛe he ꝟæꝛ manoꝺ ꝥ he ġeopnlice æꞇꝛealh ꝥæꝛe anġinnan ꝥenunġe ꝥæꝛ Goꝺcunðan poꝛꝺeꝛ. ⁊ hiꝛ ꝥam ġepunelican ꝟæccum ⁊ ġebeðum ġeopnlice ꝥeopoꝺe. ꝟoꝛꝥam ꝥe him cuþ ꝟoꝛþꝟoꝛ ꞇopeaꝛꝺ ꝟæꝛe. ⁊ unġepiꝛ ꝛeo ꞇiꝺ ꝥæꝛe ýlcan ꝟoꝛþꝟoꝛe biðan. opihꞇen cꝛæþ. Paciaþ ġe ꝟoꝛþon ġe ne ꝓiꞇan ꝥone ðæġ ne ꝥa ꞇiꝺe ; Ða ꝟæꝛ ꝛe

* *l.* oꝛ.

* *l.* apꝛýꝛþlice.

* *l.* enġliꝛcꝛe.

VErùm dum adhuc Sigberchtus regni [insulas] teneret, supervenit de Hibernia vir sanctus nomine Fursæus, verbo & actibus clarus, sed egregiis insignis virtutibus, cupiens pro Domino, ubicunque sibi opportunum inveniret, peregrinam ducere vitam. Qui cùm ad provinciam Orientalium Anglorum perveniſſet, susceptus est honorificè à rege præfato, & solitum sibi opus evangelizandi exequens, multos & exemplo virtutis & incitamento sermonis, vel incredulos, ad Christum convertit, [vel etiam credentes ampliùs in FIDE atque amore Christi confirmavit.] Ubi quadam infirmitate corporis arreptus, [a] angelicâ meruit visione perfrui: in qua admonitus est, cœpto verbi ministerio, sedulus insistere, vigiliisque consuetis & orationibus indefessus incumbere: eò quòd certus sibi exitus esset, sed incerta ejusdem exitûs hora futura, dicente Domino: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque ho-*

Godes man mid þære gesihþe getrýmed. ongann ða hrædlice timbrian ða stope ðæs mýnstres þe he fram þam foresprecenan cýninge Sigebrihte onfeng. ⁊ ꝥ mid regollicum ðeodscipum heold; Ða þæs fæger mýnster getimbred on þuda neah sæ on sumre ceastre seo is nemned on Englisc Cneoferisburh; Ða burh æft æfter þon Anna ðære mægþe cýning. ⁊ manige menn mid hean timbrum *gýfum eac frættepodon ⁊ þeorþodon; Þæs ðæs þer Fursеus on ðam æþelestan cýnne Scotta. ac feorr micle ꝥ he þæs on his mode æþelra ðonne on þorulo gebýrdum ⁊ fram ðære sýlfan tide his cniht hades ꝥ he micle gýminge hæfde haligra leorninga ⁊ eac spýlce mýnstera ⁊ his ðara þeodscipa. ⁊ ꝥ te spiðust halegum gedafenaþ ealle ða ðe he geleornode to donne he behidiglice týlode to healdenne; Ða þæs forþgangendre tide ꝥ he him sýnderlice þic getimbrede ꝥ he mihte on þam freolice gode þeoþian. þær he þæs þread mid untrumnesse lichaman spa spa seo boc sagað se is aþriten be his life. ⁊ speotolice cýþed. ꝥ he þæs alæd of lichaman ongýrþed ⁊ þa engla þerod ⁊ heora ansýne sceaþode. ⁊ he geearnode ꝥ he eac ða halegan hærenesse gehýrde hu hi God lufedon ⁊ heredon; Þæs his geþuna ꝥ te he sæde ꝥ he openlice hi gehýrde betþýh oþer leoð monig hleoþrian ⁊ sigan. Ibunt Sc̃i de virtute [in virtutem] videbitur Deus Deorum in Sion; Halige gangað of mægene on mægen bið gesepen haligra God in plite sceþunge; Ða þæs he eft gelæded on lichaman ⁊ ðý ðriddan dæge eft þæs of lichaman alæded. ða geseah he nales ꝥ an ða maran gefean þara eadigra gasta. ac spýlce eac þa mæstan geflitu ⁊ geþinn ðara þerigra gasta. þa fliton him on þa þerian gastas. ⁊ mid gelomlicum on cunningum tiledon ꝥ hi him ðone heo-

*l. ⁊ gifum.

ram. Qua visione confirmatus, curavit locum monasterii, quem à præfato rege Sigberchto acceperat velocissimè construere, ac regularibus instituere disciplinis. Erat autem monasterium sylvarum & maris vicinitate amœnum, constructum in castro quodam, quod linguâ Anglorum Cnobheresburg, [id est, urbs Cnobheri vocatur.] Quod deinde rex provinciæ illius Anna, ac nobiles quique augustioribus ædificiis ac donariis adornarunt. Erat autem vir iste de nobilissimo genere Scotorum: sed longè animo quàm carne nobilior. Ab ipso tempore pueritiæ suæ curam non modicam lectionibus SACRIS simul & monasticis exhibebat disciplinis; & quod maximè sanctos decet, cuncta quæ agenda didicerat, solicitus agere curabat. [Quid multa?] procedente tempore, & ipse sibi monasterium, in quo liberiùs cœlestibus studiis vacaret, construxit. Ubi correptus infirmitate (sicut libellus de vita ejus conscriptus sufficienter edocet)[b] raptꝰ est è corpore; & [à vespera usq; ad Gallicantum] corpore exutus, angelicorum agminum & aspectus intueri, & laudes beatas meruit audire: Referre autem erat solitus, quòd apertè eos inter alia resonare audiret; *Ibunt sancti de virtute in virtutem.* Et iterum; *Videbitur Deus Deorum in Sion.* Qui reductus in corpore, & die tertiâ rursum eductus, vidit non solùm majora beatorum gaudia, sed & maxima malignorum spirituum certamina, qui crebris accusationibus

heoꝑonlican ꝑeg ꝑoꝑꝛettꝺon ⁊ ꝑoꝑtýnꝺon. no hi hꝑæꝺeꝛe on ꝺam ꝑnemeꝺon. ac ꝺa engla hine ꝛcýlꝺon; Mio ꝺý he ꝺa ꝑæꝛ on heanneꝛꝛe upp ahaꝑen. ꝺa ꝑæꝛ he haꝺen ꝑnam ꝺam engꝉum ꝑe hine læꝺꝺon ꝑ he locoꝺe on ꝑýꝛne miꝺꝺan ꝛeaꝛꝺ. ⁊ he ꝺa hiꝛ eaꝛan bigꝺe ⁊ locoꝺe hiꝺeꝛ on ꝺaꝛ nýꝑeꝛlican ꝺinꝛ. ꝑa ꝛeꝛeah he ꝛꝑa ꝺýꝛꝛꝛe ꝺene ane unꝺeꝛ him in nýꝑeꝛnneꝛꝛe ꝛeꝛettе; Ge-ꝛeah he eac ıııı ꝑýꝛ onæleꝺ on ꝺæꝛe lýꝛte noꝛihꝛ miclum ꝑæce beꝛꝑýh him ꝛoꝛceaꝺen. ꝑa ꝑnæꝛn he ꝑa engla hꝑæꝛ ꝺa ꝑýꝛ ꝑæꝛon. cꝑæꝺon hi ꝺiꝛ ꝛýnꝺꝺon ꝺa ꝑýꝛ ꝺa ꝺe miꝺꝺan ꝛeaꝛꝺ æꝛ on ꝑoꝑbæꝛnende ⁊ ꝑoꝛꝛumende· An iꝛ æꝛeꝛꝛ liꝛeꝛ ꝑýꝛ. ꝑ iꝛ ꝑ ꝑe nu ꝛeꝑýllaꝃ ꝑ ꝑe æꝛ ꝑullꝑihꝛe ꝛehaꝛ-ꝺaꝺ ꝑ ꝑe *ýꝑle ꝑiꝃꝛacaꝃ ⁊ eallum hiꝛ ꝑeoꝛcum. Oꝃeꝛiꝛ unꝛihꝛ ꝑil-nunꝛe ꝑýꝛ. Ꝺonne ꝑe ꝺiꝛꝛeꝛ miꝺ-ꝺan ꝛeaꝛꝺeꝛ ꝑelan ꝑoꝛeꝛettaꝺ ⁊ uꝛ leoꝑꝑan læꝛaꝺ Ꝺonne ꝺa luꝑan ꝺaꝛa heoꝑonlicꝛa eaꝺiꝛ-neꝛꝛa. ꝑ Ðꝛiꝺꝺe iꝛ unꝛibbe ꝑýꝛ ꝑ iꝛ Ꝺonne ꝑ ꝑe ne ꝑoꝛhꝺiꝛaꝃ ꝑ ꝑe ꝺa moꝺ abýlgean uꝑa ꝺaꝛa nýhꝛꝺena on ꝺlum ꝺinꝛum. ꝑ Ꝑeoꝛꝃe iꝛ aꝛleaꝛneꝛꝛe ꝑýꝛ ꝑ iꝛ ꝃonne ꝑe uꝛ ꝑoꝛ noꝛihꝛ ꝺoꝺ. ꝑ ꝑe eaꝛme menn ꝛeaꝑiaꝃ ⁊ ꝛꝛꝛuꝺaꝃ in heoꝛa æhꝛum. ⁊ heoꝛa ꝛoꝺum; Ða ꝛeoxon ꝺa ꝑýꝛ ꝛꝑýꝃe ⁊ hi ꝛoꝛæꝺeꝛe ꝺeoꝺꝺon ⁊ ꝛeox-an. ⁊ ꝛámneꝺon oꝺ ꝑ ꝺe hi ꝑæ-ꝛon on ænne unmæꝛne leᵹ ᵹe-ꝛamnoꝺon; Mio ꝺý ꝑ ꝑýꝛ him ꝺa ᵹenealæcte ꝺa ꝑæꝛ he him ꝛꝑi-ꝺe onꝺꝑæꝺende ⁊ ꝑoꝛhꝛ ᵹeꝑoꝛ-ꝺen. ⁊ cꝑæꝃ ꝛo ꝺam engle. Hꝑæꝛ ꝺiꝛ ꝑýꝛ me ꝛꝑiꝃe nealæceꝺ. ⁊ he ꝺa him anꝺꝛꝑaꝺe ⁊ cꝑæꝺ. ꝑ ꝛe ꝺu æꝛ ne onbæꝛn-ꝺeꝛꝛ ne bæꝛneꝺ ꝑ *on ꝺe; Ꝑoꝛ ꝺon ꝺeah ꝺe ꝺiꝛ ꝑýꝛ ꝛý nꝑe. micel ⁊ eᵹeꝛlic ᵹeꝛeꝑen. hꝑæꝃe hiꝛ æꝛꝛeꝛ ꝑeoꝛca ᵹeeaꝛn-

improbi iter illi cœleſte intercludere contendebant : nec tamen, protegentibus eum Angelis, quicquam proficiebant. [De quibus omnibus ſiquis pleniùs ſcire vult, id eſt, quantâ fraudis ſolertiâ, dæmones & actus ejus, & verba ſuperflua, & ipſas etiam cogitationes, quaſi in libro deſcriptas, replicaverint, quæ ab Angeiis, ſanctiſq;, ac viris juſtis ſibi inter Angelos apparentibus, lęta vel triſtia cognoverit, legat ipſum de quo dixi libellum vitæ ejus, & multum ex illo (ut reor) profectûs ſpiritalis accipiet. In quibus tamen unum eſt, quod & nos in hac hiſtoria ponere multis commodum duximus.] Cùm ergò in altum eſſet elatus, *juſſus eſt ab Angelis, qui eum ducebant, reſpicere in mundum : At ille oculos in inferiora deflectens, vidit quaſi vallem tenebroſam ſubtus ſe in imo poſitam. Vidit & quatuor ignes in aere, non multo ab invicem ſpatio diſtantes. Et interrogans Angelos qui eſſent hi ignes, audivit hos eſſe ignes qui mundum ſuccendentes, eſſent conſumpturi. Unum *mendacii*, cùm hoc, quod in baptiſmo abrenunciare nos Satanæ & omnibus operibus ejus promiſimus, minimè implemus. Alterum *cupiditatis*, cùm mundi divitias amori cæleſtium præponimus. Tertium *diſſentionis*, cùm animos proximorum etiam in ſupervacuis rebus offendere non formidamus. Quartum *impietatis*, cùm infirmiores ſpoliare, & eis fraudem facere pro nihilo ducimus. Creſcentes verò paulatim ignes, uſque ad invicem ſeſe extenderunt, atque in immenſam adunatę ſunt flammam. Cúmque appropinquaſſent, pertimeſcens ille dicit Angelo: [Domine] ecce ignis mihi appropinquat. At ille : Quod non incendiſti inquit, non ardebit in te. Nam etſi terribilis iſte & grandis eſſe rogus videtur, tamen juxta merita operum, ſin-

* τὸν πατρὸς. ſc. diabolum.

* viſus. ℞.

* ut Lat. ſed MS. B.

nunge anra gehpylcum demeð ⁊ bærneð. forþon anra gehpylces unriht pillnung on ðyssum fyre byrneð ⁊ Forþon sva hpylc mann byrneþ spiþe on lichaman ðurh ungelyfedne pillan sva he eft onlysed ðy lichaman byrneð ðurh þ gescildgade pite ⁊ Ða gesеah he ænne of ðam þrim englum. ða ðe him on æghpæþere gesihþe ladteop pæs. pæron foregangende in ðone leg ðæs fyres to dælan. ⁊ þa tpegen him on tpa healfa flugon. ⁊ hine scildon pið ðæs fyres frecennesse ⁊ Gesеah he eac spylce ða perian gastas ðurh þ fyr *freogan. ⁊ hi bærnesse gefeoht timbredan pið soþfæstum ⁊ hi eac pið ðam pæron. ⁊ hi prohta ⁊ ýfel onsægdon. ac pæs gesýhð þara godra gasta. ⁊ heofonlicra perede þara ðe hine scildon. spylce he þær eac halige peras of his cynne gemette ⁊ oncneop ða ðe on sacerd hade æþellice gepelegode pæron. ⁊ hlisan hæfdon þ hi Gode georne hyrdon. fram ðam he manig ðing gehyrde ða ðe him sylfum ⁊ eac eallum ðam ðe hit gehyran poldan spiþe halpende pæron to pitanne ⁊ Ða hi ða hyra pord ⁊ spæce geendon ⁊ spylce eac eft mid ðam engellicum gastum to heofonū hpurfon þa apunedon mid ði eadegan Fursie ða ðry englas be ðam pe ær sædon ⁊ Mid ðy ðe hi ða eft genealæcton ðam foresprecenan fyre ⁊ ðam myclan. ða todælde se engle eft þone leg ðæs fyres beforan him sva sva he ær dyde. ac se Godes mann ðæs ðe to ðære openan dura betpyh ða legas becom þa gegripon hi ða unclænan gastas ænne of ðam mannum þe hi on ðam fyre* bændon ⁊ ðræston. ⁊ purpon sva byrnende on hine. ⁊ he gehran his sculdra ⁊ his ceacan. ⁊ hi hine sva *forndon ⁊ Ða ongeat he ðone mann ⁊ him to gemyndecom þ he his hrægle onfeng. þa he forþgelæded pæs ða

*l. fleogan. ut Lat.

*l. bærndon. ut Lat.

*l. forbærndon.

gulos examinat; quia uniuscujusque cupiditas in hoc igne ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per illicitam voluptatem, ita solutus corpore ardebit per debitam pœnam. Tunc vidit unum de tribus Angelis, qui sibi in tota utraque visione ductores adfuerunt, præcedentem ignis flammas dividere, & duos ab utroque latere circumvolantes, ab ignium se periculo defendere. Vidit autem & dæmones per ignem volantes, incendia bellorum contra justos struere; sequuntur adversùs ipsum accusationes malignorum, defensiones spirituum bonorum, copiosior cœlestium agminum visio: Sed & virorum de sua natione [Scotorum,] quos olim Sacerdotii gradu non ignobiliter potitos, famâ jam vulgante, compererat; à quibus non pauca, quæ vel ipsi vel omnibus qui audire vellent multùm salubria essent, audivit. Qui cùm verba finissent, & cum angelicis spiritibus ipsi quoque ad cœlos redirent, remanserunt cum beato Fursæo tres Angeli; de quibus diximus, qui eum ad corpus referrent. Cúmque prefato igni maximo appropiarent, divisit quidem Angelus, sicut priùs, ignem flammæ; sed vir Dei, ubi ad patefactam usque inter flammas januam pervenit, arripientes immundi spiritus unum de eis quos in ignibus torrebant, jactaverunt in eum, & contingentes humerum, maxillámque ejus, incenderunt. Cognovítq; hominem, & quòd vestimentum ejus morientis acceperit, ad memoriam reduxit; quem Angelus sanctus statim apprehen-

þa genam se engel sona þone mann þearp in þ fyr ; Da cæð he se þeosa seond hi sillað ge siþscupan done de ge æs onsengon. forþon sra sra ge æs hiss synfullan gode onsengon sra ge beon dælnimende hiss sita. þa siþcræs him se engel ; Ne se cræð he ne onseng he hiss godum for gytsunge ac forþon þe he polde hiss saple gehælan. ⁊ þa ablann þ fyr sram him ; Da cyrde se engel to him ⁊ cræð. þ te du *onbændest þ byrnes on de forþon gif du dysses manness *geseon in hiss synnum deades ne onsenge. ne burne hiss site on de. ⁊ he æs se engel manig þing sþnecende to him. ⁊ mid halpendum porde læsde hæt ymb þæne hælo to donne sæne. Da þe æt þam deaþe heosa synna hneore dydon ; ⁊ da sæs æsser medmiclum sæce est in lichaman sended ⁊ ealle hiss lises tid þ tacen dære bærnnesse þ he on hiss saple asæsde gesynelice eallum mannum on hiss sculdre ⁊ on hiss ceacan bær ; ⁊ puldorlice þropiende sæs þ te se lichoma ea sæslice forsetacnode ; Da gimde se Godes mann symle georne sra hiss gesuna sæs. þ he æs dyde eallum mannum manega peorc æghæþer ge mid byrenum ætydde. ge mid pordum bodode ; ⁊ to endebyrdnesse hiss gesihþa dam mannum anum hit cyþan polde dam þe hine srunon ⁊ acsodon. for þam lust inbryrdnesse heosona siced luson ; Jr nu gyta sum ealo broþer liside usses mynstres se me sæde ⁊ cræþ. sese dar boc sæt þ him sæde sum æses mann ⁊ gebungen þ he þone Fursæum gesape in east Engla siced mægþe. ⁊ da hiss gesihþe æt hiss sylsses muþe gehyrde ; ⁊ da git to æsicte þ hit sære pintres tid ⁊ se pintes sære gsim ⁊ cealo ⁊ fyrstig mid ise gebunden. cræþ þ he se halega pes þ te on þyrrum hnægle ⁊ beresyh þa hiss gesapene for micel-

dens in ignem rejecit. Dicebátq; hostis malignus: Nolite repellere quem antè susceptistis. Nam sicut bona ejus peccatoris susceptistis, ita & de pœnis ejus participes esse debetis. Contradicens angelus; Non, inquit, propter avaritiã, sed propter salvandam ejus animam susceptit. Cessávitque ignis: Et conversus ad eum Angelus, Quod incendisti, inquit, hoc arsit in te. Si enim hujus viri in peccatis suis mortui, pecuniam non accepisses, nec pœna ejus in te arderet. Et plura locutus, quid erga salutem eorum qui pœnitèrent, esset agendum, salubri sermone edocuit. Qui postmodum in corpore restitutus, omni vitæ suæ tempore signum incendii, quod in anima pertulit, visibile cunctis in humero maxilláque portavit. Mirúmque in modum quod anima in occulto passa sit, caro palam præmonstrabat. Curabat autem semper, sicut & antea *facere consueverat, omnibus opus virtutum & exemplis ostendere, & prædicare sermonibus. Ordinem autem visionum suarum illis solummodo, qui propter desiderium compunctionis interrogabant, exponere volebat. Supereset adhuc frater quidam senior monasterii nostri, qui narrare solet, *dixisse sibi quendam multùm veracem ac religiosum hominem, quòd ipsum Fursæum viderit in provincia Orientalium Anglorum, illáque visiones ex ipsius ore audierit. Adjiciens, quia tempus hyemis fuerit acerrimum & glacie constrictum, cùm sedens in tenui veste vir ità inter dicendum, propter magnitudinem memorati

* *l.* onbærndest.
* *l.* geseo.
* *sic Cust. leg.*
* *Sax.* qui hanc [*de Fursæi vita*] librum scripsit.

nesse þæt gemyngodon egesˆ gesˆpettnesse hiˆ gesyhþa þ te he sˆpa sˆpiþe sˆpætte sˆpa he in sˆpoloþan mid̄es sumesˆ pæne; he ða se Godes þes manig geap æresˆt on Scottum eallum ðam æresˆt Godes sˆpoþ bodode ⁊ læsˆde. þa he ne mihte eaþelice þa unsˆtillnesse ðara onsealendra menigeo abesan. þa sˆporlet he eal ða ðing ðe he sˆpor sˆporulde hæfde sˆpor Godes naman. ⁊ eac oþ hiˆ æþle gesˆpat. ⁊ mid̄ feapum gebroþrum þurh Brytta com on Eastˆ engle ⁊ ðær Godes sˆpoþ bodode ⁊ læsˆde. sˆpa sˆpa se ær sˆpæron. ⁊ æþele mynstes getimbrede; Ða he ða þ hæfde mynstelice geþeaplice gesette. þa willnode he hine sylfne fram eallum begangum ðysse sˆporulde fremde gedon. sˆporlet ða sceipe ðær mynstes Fullane hiˆ breþer ⁊ tram Mærre Pheostum Gobban ⁊ Dicula. ⁊ he fram eallum midd̄an eardes þingū fneoh on ancer liþes drophtnunge gestihtode hiˆ liþ; Hyrde he eac oþerne broþor se ær haten Ultanus se ær of dæghpamlicre gecostnesse ðær mynstes. becom to ancer liþe ⁊ he eall geap mid̄ him on micelre sorhæfdnesse ⁊ on gebedum ⁊ on gepinnum liþde; Æfter ðyssum he gereah ða mægþe mid̄ hæbenre heregunge geðreade ⁊ he sˆporeah Godes cyricum ⁊ mynstrum micle fnecnesse toreaþde. Da sˆporlet he þa mægþe ⁊ ofer sæ lað in Gallia rice. ⁊ he ðær fram Loþere Francena cyninge ⁊ ðncenpalde hiˆ ealdormen ap pyrhlice onfangen sær. ⁊ he ðær mynstes getimbrede on ðære stowe ðe nemned is Latine áco; Da sær æfter medmiclum fæce þ he sær untrumnesse gestanden ⁊ on ðære hiˆ dagas geendode; ⁊ hiˆ lichaman se ylca ealdormann ðoncenalð onfenz. ⁊ on porrice hiˆ cyrican sumne geheold. Da he on hiˆ tune getimbrede þær is Pefronti. oþ þ seo cyrice gehalgod'

timoris vel suavitatis, quasi in mediæ æstatis caumate, sudaverit. Cùm ergò, [ut ad superiora redeamus,] multis annis in Scotia VERBUM DEI omnibus annuncians, tumultus irruentiũ turbarum non facilè ferret, relictis omnibus quæ habere videbatur, ab ipsa quoque insula patria discessit; & paucis cum fratribus per Britones in provinciam Anglorum devenit, ibíq; prędicans VERBUM DEI, ut diximus, monasterium nobile construxit. Quibus ritè gestis, cupiens se ab omnibus seculi hujus & ipsius quoque monasterii negotiis alienare, reliquit monasterium, & animarum curam fratri suo Fullano, & presbyteris *Gobbano & Dicullo; & ipse ab omnibus mundi rebus liber, in anachoretica conversatione vitam finire disposuit. Habuit alterum fratrem vocabulo Ultanum, qui de monasterii probatione diuturnâ ad eremiticam pervenerat vitam: Hunc ergò solus petens, annum totum cum eo in continentia & orationibus, in quotidianis manuum vixit laboribus. Dein turbatam incursione *gentilium provinciam videns, & monasteriis quoque periculum imminere prævidens, dimissis ordinatè omnibus, navigavit Galliam; ibiq; à Rege Francorum Lothowio, vel patricio Erconvaldo honorificè susceptus, monasterium construxit in loco, Latiniaco nominato. Ac non multò pòst, infirmitate correptus, diem clausit ultimum: Cujus corpus, idem *Erconvaldus patricius accipiens, servavit in porticu quadam Ecclesiæ, quam in villa sua, cui nomen erat *Perrona, faciebat, donec ipsa Ecclesia

* Golbano. *T.* Galbano. *W.*

* gentium. *C.*

* Ercunvaldo *C.*

* Persona. *C.* Parrona. *W.*

hal ȝoð þæne ⁊ Ða þæs ȝeþoꝛðen æfteꝛ seofon ⁊ tþentiȝum daȝum. ða dýðon hi his lichaman up of ðam poꝛtice. ⁊ on cýꝛican neah þeofoðe býꝛȝðon. ða þæs he ȝemeteð sþa unȝesceþþeð sþa he in ða ýlcan tið of ðýssum leohte alæðeð þæs ⁊ Ða þæs æfteꝛ iiii þintꝛum eft þ man oþꝛe cýꝛican ȝetimbꝛeðe ⁊ him eallum þuhte þ hit ȝeꝛýsenꝛe þæꝛe þ his lichama ȝeꝛeste on east dæle ðæꝛe cýꝛican ⁊ ðæs þeofoðes. ða ȝýta he butan þomme unȝebꝛosnoð þæs ȝemeteð. ⁊ hi hine ðæꝛ mið þeoꝛþꝛe aꝛe ȝesetton ⁊ ⁊ ðæꝛ his ȝeeaꝛnunȝe oft ðuꝛh ȝoðcunde scinaþ ⁊ beoꝛhtiȝað ⁊

dedicaretur. Quod cùm post dies viginti *septem esset factum, & corpus ipsum de porticu ablatum, prope altare esset recondendum, inventum est ita illæsum, ac si eadem horâ de hac luce fuisset egressus. Sed & post annos quatuor, constructâ domunculâ cultiore receptui corporis ejusdem, ad Orientem altaris adhuc sine macula corruptionis inventum, ibidem digno cum honore translatum est. Ubi merita illius multis sæpe constat, Deo operante, claruisse virtutibus. [Hæc & de corporis ejus incoruptione breviter attigimus, ut quanta esset viri sublimitas, legentibus notiùs existeret. Quæ cuncta in libello ejus sufficientiùs & de aliis commilitonibus ipsius, quisquis legerit, *inveniet.] * librum. ttr.

* Sic MSS. sing.

þeoꝛc miclum mæȝenum

NOTÆ.

a Angelicâ meruit (*Fursæus Scotus*) visione perfrui, --- *Visionem hanc ex Codicibus MSS. tribus, quibus usi sumus, solus Benedict. Saxonicè commemorat: at quare; ex ipsa materia, & tractandi modo Catholicus Lector pensitabit. Verùm ex hac phantasia qualicunque, Romano-Saxonica Ecclesia homiliam contexuit ad populum; hanc verò (talis nostra est hæresis) Ecclesia Anglicana jamdudum explosit.*

b Raptus est (*Fursæus*) è corpore. *Hinc Homilista, Fursæum cum S. Paulo contulit.* Hu meta ꝛæðað sume men ða leasan ȝesetnýsse ðe hi hatað Paulus ȝesihþe ⁊ *hoc est.* Quî possunt homines nonnulli pro falsa positione id reputare, quod Paulus nuncupat visionem? *Paulus dixit,* 2. *Cor.* 12. 3. Sive in corpore, sive extra corpus, nescio. *Hunc certè raptum extra corpus historia dixit: sed* humeros, & maxillam *flammis purgatorii inusta asserens, apertè contradixit.* Þæs ðeah þ bæꝛnet ðe he ȝelæhte æt ðam unꝛihtþisum þeꝛe on his sculðꝛe ⁊ on ansýne æfꝛe ȝesepen. *hoc est; Erat tamen ustulatio ista, quam apud istos nequam homulos accepit, in humero suo & facie semper conspicua. Annon corpus asseruit in terris relictum, & ex parte humeri, maxillæq́, tostum purgatorio? debuit saltem cum Paulo dicere,* An in corpore, sive extra corpus *esset, se nescivisse.*

* Serm. Cath. pag. 482. l. 25.

Ibid p. 388. lin. 14.

c Et plura locutus, quid erga salutem eorum qui pœniterent, esset agendum: *hinc confessionem auricularem, metu inferni promovere vetus mos est. Sic enim rem apertè profert idem homilista in hanc Fursæi visionem. viz. Serm. Cath.* 387. *lin.* 21. *viz.* Boða nu eallum mannum ðæðbote to ðonne ⁊ andetnýsse to sacerðum. oð ða endenextan tiðe heoꝛa lifes ⁊ *hoc est, Prædicate ergò hominibus* singulis *ut pœnitentiam agerent; & confessionem* sacerdotibus *ad extremum usque vitæ halitum. Cogat potiùs ad veram confessionem internum spiritûs dominium, conscientiæ ægritudo, Christi desiderium, pondus grave peccatorum, misericordiæ, propter sola merita Christi, per fidem vivam, & pœnitentiam, indefessa expectatio. Confessionem hujusmodi coram sacerdote defundendam, ante annum Christi* 1200. *Ecclesia habuit liberam: sed tunc* * *Innocentius tertius coactam voluit; at supervacaneum hoc videtur, ut qui peccatorum onere*

Vide textum, p. 213. l. 16.

* Concil. Later. Canon. 21.

onere laborant, quod sponte desiderent, cogantur hoc in Christum deponere. Ægrotantes animi exquirent (medicum) illum, unum de millibus loquentem, ut annunciet hominis æquitatem, *sive officium: Sed, an hoc tenendum sit necne, ut,* (* Seþe bið manna þapla læce [beo] heopa dæda gepita ; *hoc est,*) *qui sit animarum medicus, sit quoque actionum testis? nec penes est medicum imperare, nec ægrotantem parere: Christus ipse, qui conscientiis afflictis solus medetur, pro necessitate quemque sua abundè docet: Quin millies suaves hujsmodi medela adhibeantur:* Venite ad ME omnes qui laboratis, & onerati estis, & EGO reficiam vos. *Et,* Ego sum, Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter ME; & peccatorum tuorum non recordabor. *Sed me revoco. Consulat, cui conceditur, aurcum illum MS. Coll. Trin. codicem Hom. Sax. Annon fatebitur, doctrinam Ecclesiæ esse ad confessionem coram Deo hortamentum? At censuram (cujusnam nescio, dubium an Sacerdotis privati necne,) margini appositam, doctrinæ, quam quibusdam ingeniis Ecclesia faciliorem voluit, corruptricem. MS. Coll. Trin. In* panem nostrum quotidianum da nobis hodie. *pag.* 146. Ne þceal deah þeþe bið mid healicum þýnnum þondon gedýrtlæcan þ he Godes huþel þicge. butan he hit þýnna æp * gebete ; *Sic verto ; Nemo, qui peccatis sit* capitalibus *deperditus, Dei Eucharistiam ausit degustare, nisi peccata sua prius emendaverit. Sic Ecclesia: quibus addit in margine Censor ut vides. Et in Hom. eadem, In* remitte nobis debita nostra. Se man de nele hit þýnna † behþeorþian on hit life ne begýt he nane þorgifenesse on dam topeardan ; *hoc est; Homo qui in vita sua peccata deflere recusaverit, nullam in futura remissionem consequetur. Vide Censorem in margine. Et in* octavis Pentecost. *pag.* 260. Gif þe man polde hupu donne hepeoc bið to Gode gecýrpan] hit þýnna * geandettan mid þoþþe behþeorþunge. þe þoþfærta dema him polde mildrian ; *hoc est ; Si homo cùm ægrotaverit, saltem ad DEUM converti, & peccata sua, vero gemitu confiteri velit ; verax ille judex illius misereretur. Vide marginem. Et in eadem Hom. pag.* 271. Ac da ungebettan þýnna beoþ der gerþýtelode. hý beoþ donne oferceamode] þorhfulle on mode þ hý æp noldon * andettan heopa þýnna] dædbote gedon be heopa lapeoper dihte ; *hoc est, peccata verò minùs correcta, ibi erunt manifesta; tunc erunt pudefacti, animóque tristes; quòd noluissent antea, peccata sua confiteri* [vide Censorem Ecclesiæ in margine] *& pœnitentiam, juxta doctoris sui institutionem, agere. Sed de modo confitendi antiquo, & magis Catholico, plura suo loco adnectenda arbitramur.*

* *Job* 33. 23.

* *Censor, doctrinæ Eccles.* geandette hit þcriptan. *h.e.* confessus est Pœnitentiario suo.

* *Censor,* hit þcriptan. Pœnitentiario suo.

* *Censor,* heopa þcriptan. suo Pœnitentiario.

† *Censor,* hit þcriptan geandettan. *h.e.* Pœnitentiario suo confiteri.

* *Vide Can sub Edgaro Rege apud Dn. Hen. Spelm. p.* 487.

Matth. 11. 28. *Isa.* 43. 25.

Cap. 20.

Ut defuncto Honorio, Pontificatu sit functus Deusdedit, & qui tempore illo Orientalium Anglorum; qui Rofensis Ecclesiæ fuerint antistites.

Bepýx da þing dam þorþþepenedum eart Engla býrceope æfter þeodontýne geapum hit dær onfengen býrceop hader Honoriur þe arcebýrceop on hit þtope gehalgode Thoman hit diacon to birceope. þe pær of Gýppa mægþe] dær pær æfter þif geapum hit býrceop hader

INterea defuncto Felice Orientalium Anglorum Episcopo, post decem & septem annos accepti episcopatûs, Honorius loco ejus ordinavit Thomam diaconum ejus, de provincia *Gyrviorum; & post annos sui Episcopatûs quinque, de hac vita subtra-

* c.

hadeſ oþ ðiſſum leohte alæded. ða pæſ Bryhtgelſ oþþe naman hate Bonifatiuſ oþ Cantpara mægþe on hiſ ſtope to býſceope geſette ; ⁊ he ða ſpýlce Honoriuſ ſe Arcebýſceop æfter ðon de he ða gemæro hiſ pýneſ gefýllde oþ ðiſſum leohte leorde. ðý æfran dæge Kalendarum Octobrium ymb ſýx hund pintra ⁊ þreo ⁊ fiftig fram ðryhtnes menniſcnefſe. ⁊ blann ſe býſceop had eall geap ⁊ ðaſ oþþeſ ſýx monaþ. ða pæſ gecoren ſýxta Arcebýſceop Deoſtedit to dam healde Cantpara burge ſe pæſ oþ * þer Seaxena deode ; Done com ðýder to halgienne Ittamaruſ ſe býſceop æt Hroſceaſtre. ða pæſ he gehalgod ðý feoforan dæge Kalendarum ·.·.·.·. ⁊ he þa cincan heold ⁊ pihté nigan geap ⁊ iiii monaþ ⁊ tpezen dagaſ. ⁊ him foreþpeſendum Ittamaſ gehalgode fore Domianum ſe pæſ oþ ſuð Seaxena cýnne cumen;

* l. peſt.

cto, * Berchtgiſlum cognomine Bonifacium, de provincia Cantuariorum, loco ejus ſubſtituit. Et ipſe quoque Honorius, poſtquam metas ſui curſûs implevit, ex hac luce migravit, anno ab incarnatione Domini * ſexcenteſimo quinquageſimo tertio, pridie Kalendarum Octobrium : & ceſſante Epiſcopatu per annum & ſex menſes, electus eſt Archiepiſcopus cathedræ Doruvernenſis ſextus Deuſdedit de gente Occidentalium Saxonum. [a]Quem ordinaturus venit illuc Ithamar antiſtes Roſenſis ; Ordinatus eſt autem die ſeptimo Kalendarum Aprilium ; & rexit Eccleſiam annos novem, menſes quatuor, duos dies ; & ipſo defuncto, Ithamar conſecravit pro eo Damianum, qui de genere Auſtralium Saxonum erat oriundus.

* c.

* Sic MSS. T. & W.

NOTÆ.

[a] Quem [ſcil. *Deuſdedit Cantuarienſem*] ordinaturus venit Ithamar, antiſtes Eccleſiæ Roſenſis, & ipſo defuncto — Damianum. *Dixit S. Gregorius Archiepiſcopo Auguſtino, lib. 1. pag. 85.* Tu ſolus Epiſcopus ordinare Epiſcopum non potes, Ac ðe ſceolon oþ Gallia þice biſceopaſ cuman. (*Sic locum ſatis perplexum Rex Aluredus extricavit :*) ſcil. *Quin ad te oportet de Galliæ regno Epiſcopos venire. At hic, quod non potuit Archiepiſcopus* [*Auguſtinus*] *in Epiſcopum, potuitne id in Archiepiſcopum Epiſcopus ? Verùm transfretare Romam uſque, pro pallio, Archiepiſcopatûs ſigno,* [*epcehabe *primario gradu, ſive cucullo*] *Archiepiſcopus debuit. Sed rogatu, ſi non juſſu potiùs Regis † Edwini pallia duo, duobus Archiepiſcopis conceſſa à Papa Honorio, ut alterutro defuncto, alter poſſet alterum ſubſtituere. Hîc verò ſolum Epiſcopum Roſenſem cernimus Archiepiſcopos duos, primò Deuſdedit, deinde, illo mortuo, Damianum, vice utrumque ſuâ ordinare. Quin* (*ut S. Gregorius Auguſtino ſuo, lib. 1. c. 27.*) Paſtores quoque, quorum præſentia valde eſt utilis, (*ad opus tam ſolenne Archiepiſcopi creandi*) facilè debeant convenire. *De hujuſmodi controverſia, vide animadverſiones perpoliti viri Joh. Seldeni in Eutychium Arabem, de Patriarcha Alexandrino à duodecim presbyteris eligendo, & conſecrando. Qui quidem presbyteri proximam à grandi Patre ſive Patriarcha, dignitatem obtinuerint ; Annon illi* Patres *ob id dicendi ? Et Epiſcopi quoque à Patriarcha priùs inſtituti, ut apud illum, Chriſtianæ militiæ ſub Chriſto ducem, conſiſterent in procinctu, donec provinciæ paſſim ad fidem converſæ, hinc illos in aciem ſuam poſtularent. Vide quoq; Commentatores in Apoſtolum, 1. Tim. 4. 14.* De impoſitione manuum presbyterii.

* *Vide ſupra, pag. 128 l. 48.*

† *Vide ſupra pag. 150 l. 46. & p. 152 l. 12.*

Cap. 21.

Ut Provincia mediterraneorum Anglorum, sub rege Peada, Christiana sit facta.

Dyssum tidum Middelengle mid Peadan Pendan suna þæs cýninges. Cristes geleafan ⁊ soþfæstnýsse gerýne onfengó; Þæs he Peada geong æþeling ⁊ god. ⁊ cýninges namon ⁊ hada þell þýrþe. ⁊ se fæder him forþon rice gesealde ðære ðeode; Ða com he to Osþio Norþanhýmbra cýninge ⁊ bæd ꝥ he him Ealhflæde his dohtor to þife gesealde. ⁊ hine mon on oðre þisan his bene týþigean þolde. *nemþe he Cristes geleafan onfenge. mid ða ðeode þe he ofer cýning þæs; Ða he ða gehýrde soþfæstnýsse bodunge ⁊ lare ⁊ ꝥ gehat ðæs [* heofonlican] rices. ⁊ ærist. ⁊ hýht. ⁊ ða undeadlicnýsse. ða ondette he ꝥ he lustlice þolde Cristen beon þeah þe he no forþon þa fæmnon onfenge; ⁊ he þæs sþýþost gesponnen to onfonne Cristes geleafan fram Osþies suna þæs cýninges þæs nama þæs * Ealhfrið. se þæs his mæg ⁊ his freond. ⁊ hæfde his sþeostер to þife. seo þæs haten Cýneburh Pendan dohter ðæs cýninges; Ða þæs he gefullad fram Finano ðam B'. mid eallum his geferum ðe mid him coman cýninges þegnum. ⁊ eallum heora þeoþum. on ðam mæran tune. se is nemned æt Þalle; ⁊ se cýning him onfeng. ⁊ him sealde iiii Mæsse Preostas. ða sceoldan his ðeode læran ⁊ fullian. þæron hi ge on gelæredný sse ge on heora life mýcle ⁊ gode. ⁊ he mid mýcle gefean sþa þæs eft ham hþeorfende; Ða Mæsse Preostas þæron þus gehatenne. Cedd. ⁊ Adda. ⁊ Bete. ⁊ *Dema. se nýhsta þæs Scýttýsces cýnnes. ⁊ ða oþre þæron Englisce; Þæs se Adda Uttan broþer þæs mæran Mæsse Preostes

*nemne. C.

* sic MS. B. & C.

* Alhfriþ. C.

* Deoma. B. Dioma. C.

His temporibus Middelengli [id est, mediterranei Angli] sub principe *Peada, filio *Pendan regis, FIDEM & SACRAMENTA VERITATIS. perceperunt. Qui cùm esset juvenis optimus, ac regis nomine ac personâ dignissimus, prelatus est à patre regno gentis illius. Venítque ad regem Northanhymbrorum Oswi, postulans filiam ejus *Alhfledam sibi conjugem dari; neque aliter quod petebat impetrare potuit, nisi FIDEM CHRISTI [ac baptisma,] cum gente cui præerat, acciperet. At ille auditâ PRÆDICATIONE VERITATIS, & promissione regni cœlestis, spéq; resurrectionis ac futuræ immortalitatis, libenter se Christianum fieri velle confessus est, etiamsi virginem non acciperet; persuasus maximè ad percipiendam fidem à filio Regis Oswi, nomine *Alhfrido, qui erat cognatus & amicus ejus, habens sororem ipsius conjugem, vocabulo *Cyniburgam, filiam Pendan regis. Baptizatus est ergò à Finano Episcopo, cum omnibus qui secum venerant comitibus ac militibus, eorúmque famulis universis, in vico regis illustri qui vocatur Admurum. Et acceptis quatuor presbyteris, qui ad docendam baptizandámque gentem illius & eruditione & vitâ videbantur idonei, multo cum gaudio reversus est. Erant autem presbyteri Cedda, & Adda, & Betti, & Diuma; quorum ultimus natione Scotus; cæteri fuere de Anglis: Adda autem erat frater Uttan presbyteri illustris, & Ab-

* c. * c.

* c.

* c.

* Kineburgam. T.

Pheortes ⁊ Abbudes dæs mynstres de is nemned æt Hpegeheafde [* þæs þe as gemyngodon ;] Das gemynegodan saceldos on þa mægþe coman mid Peadan þone cyning. ⁊ dæs Godes word bodedon ⁊ lærdon. ⁊ hig lustlice dæs gehyrde wæron. ⁊ dæghwamlice monige ge æþele ge unæþele piþwocan dære unrýhtwinnysse deofolgylda ⁊ mid fulluhte bæþe fram rýnnum aþwegene wæron ; Ne bepende Penda se cyning þon ma gif hwylce men woldan on Mýrcna cynne Godes word lærdon þ hi * sel mostan ; Ac gyt ma þ he forhreah ⁊ on hete hæfde þa men de he ongeat þ hi on Cristes geleafan gelærede wæron. ⁊ da weorc dæs geleafan habban ne woldon ; ⁊ cw. þ hi * þwacube ⁊ eadme wæron þ hi ne woldan heora * Gode gehýrsumian. ⁊ hi on gelýfdon ; Wæron das dinge ongunnen twam geardum ær Penden deade dæs cyninges ; Ac da he ofslegen * ⁊ Osric se * Cristena cyning to his rice fenge. swa se eft her æftes sceolde ; Da wæs * Oema an of dam seofes forescencan sacerdum biscop gesworden middel Engla. ⁊ eac Mýrcna samod ; Forþon seo seaned nýdde [* Wæs se Preosta] þ an B'. beon sceolde ofes tu folc ; ⁊ he da on medmycelne tide mycel * folc Drihtne begeat ⁊ gestrýnde þurh his lare. ⁊ he forhwefde on middel Engla dam deod lande de is nemned on him to B'. hade Ceolloh se æftes medmycelne tide forlet eft on his ebel to * Hií þam ealonde. þ monigra mynstra heanes ⁊ heafod Scottas hæfdon ; Da fenge æftes him to Biscop hade Trumhere æfter gelæred. ⁊ he wæs Englisces

batis monasterii quod vocatur ad * Capræ caput, cujus suprà meminimus. Venientes ergò in provinciam memorati sacerdotis cum principe, prædicabant * VERBUM, & libenter auditi sunt : Multíque quotidie & nobilium & infirmorum, abrenunciatâ sorde idololatriæ, fidei sunt fonte abluti. Nec prohibuit Penda Rex quinetiam in [sua, hoc est,] Merciorum * natione verbum, [siqui vellent audire,] prædicaretur ; Quin potiùs odio habebat & despiciebat eos, quos [a] FIDE CHRISTI imbutos OPERA FIDEI non habere deprehendit ; dicens contemnendos esse eos & miseros qui Deo suo, in quem crederent, obedire contemnerent. Cœpta sunt hæc biennio ante mortem Pendan Regis. Ipso autem occiso, cum Oswi Rex * CHRISTIANISSIMO regnum ejus acciperet (ut in sequentibus dicemus,) factus est Diuma, unus ex præfatis quatuor sacerdotibus, Episcopus mediterraneorum Anglorum simul & Merciorum, [ordinatus à Finano Episcopo.] Paucitas enim sacerdotum cogebat unum antistitem duobus populis præfici. Qui cùm pauco sub tempore non paucam Domino plebem acquisisset, defunctus est apud mediterraneos Anglos, in regione quæ vocatur in Feppingum. Suscepítque pro illo Episcopatum Ceollah, & ipse de natione Scotorum ; Qui non multò pòst, relicto Episcopatu, reversus est ad insulam Hii ; ubi plurimorum caput, & arcem Scoti habuere cœnobiorum. Succedente illo in Episcopatum Trumhere viro religioso, & monachicâ vitâ instituto, natione quidem An-

Feppingum ; Da fenge æftes eac Scotta cynnes ; Se Biscop scipe ⁊ hpearfe man se wæs on munuc life cynnes. ac he wæs fram Scot-

* *sic MS. B. ut Lat.*
* *Sic MSt. sed Edit. Col.* Capreæ.
* *Sax.* verbum Dei.
* gente. *W.*
* *sic MS. B. sed Can.* ne mortan.
* Christianus *MS. Coll. Joh.*
* þwacode. B.
* Gode gyldan. B.
* wæs. C.
* Cristenesta. B. *ut Lat.*
* Duoma. B. Dioma. C.
* *sic MS. B. ut Lat.*
* menigeo. B.
* Dam mynstre ⁊ ealande B.

ðcottum to B'. ȝehalȝoð; ꝥ þæꝛ ȝeꝓoꝛðen on ꝓulꝓheꝛeꝛ tiðum ðæꝛ cyninȝeꝛ be ðam þe heꝛ æꝛꝛteꝛ ꝛecȝeað ;

glorum, ſed à Scotis ordinato Epiſcopo; quòd temporibus Vulfheri regis (de quo in ſequentibus dicemus) factum eſt.

NOTÆ.

a Quos fide Chriſti imbutos,— *Fide Chriſti imbuti opera fidei habere deprehenduntur; qui in Deum credunt, Deo quoque obediunt. Hujuſmodi enim fides, ſola potens ad ſanctificationem, æquè potens eſt ad juſtificationem; quæq; ſemper viva, Chriſtum juſtificationis ſolum autorem apprehendit.*

Serm. Catholi. p. 130

Faꝛaþ ȝeonð ealne miððan ȝeaꝛð ⁊ boðiaþ Goðꝛpel eallum ȝeꝛceaꝛte. ꝛeþe ȝelýꝛþ ⁊ bið ȝefulloð ꝛe biþ ȝehealðen. ðeþe ne ne ȝelýꝛþ he biþ ȝenýþeꝛoð-----

Videetiam Hom. 34. p. 490. l. 1.

ðe ȝeleaꝛa bið ꝛoð ꝛeþe ne ꝓiþcꝛýþ mið þꝛeoꝛum ðeaꝛum ðæt ꝥ he ȝelýꝛþ ; Be ðam cꝛæþ Joh̄ ꝛe Apoꝛtol. ðeþe cꝛýþ ꝥ he Goðe cunne ⁊ hiꝛ beboða ne hýlt he iꝛ leaꝛ.---- ðe man ðe nele ȝelýꝛan on Goð ne nænne Goðeꝛ eȝe næꝛþ he biþ ꝓýꝛꝛa ðonne ðeoꝛol ꝛeþe ȝelýꝛþ ⁊ hæꝛð eȝe. ⁊ næle ðeah hꝛæþeꝛe ȝoð ꝓýꝛcan ꝛe bið þonne ðeoꝛlum ȝelic;

Ite per totum mundum, & Evangelium prædicate omni creaturæ. Qui credit, & baptizabitur, ſalvus erit: qui non credit, condemnabitur. *& pag. ſequ. l. 5. Fides illa verax eſt, quæ moribus perverſis non contradicit quod credit. De quo ait Johannes Apoſtolus, qui inquit;* Qui dicit ſe Deũ ſcire & mandata ejus non tenet, mendax eſt. *& lin. 12. Homo qui in Deum non credit, & nihil timoris Dei habet, pejor diabolo exſiſtit: qui credit, & habet timorem, non vult tamen bonum operari, ille propterea ſimilis eſt diabolo.*

Mare. 16. 15.

1. Joh. 2. 4.

ðe ꝥ ꝓihtlice ȝelýꝛþ ⁊ ꝓihtlice hiꝛ liꝛ leoꝛað. ⁊ mið Goðeꝛ eȝe ȝoð ꝓeoꝛc beȝæð oð enðe hiꝛ liꝛeꝛ ꝛe biþ ȝehealðen. ⁊ he hæꝛþ ece liꝛ mið Goðe ⁊ mið eallum hiꝛ halȝum ;

Qui rectè credit, rectéque vitam ſuam inſtituit, & cum timore Dei bona opera uſque ad finem vitæ exequitur, ſalvus erit; æternámq; vitam cum Deo, omnibúſque ſanctis ejus conſequetur.

Et in Tractatu Sax. de Novo Teſtamento, à viro Cl. Wilhelmo L'iſle, Coll. Regal. Cantabr. quondam Socio, in lucem edito. pag. 29 lin. 1.

Giꝛ ȝe luꝛiaþ me healðaþ mine beboða; ðeꝛ ꝛe maȝon ȝehiꝛan ꝥ ꝛe hælenð luꝛaþ ꝛꝓiꝓoꝛ þa ðæðe ðonne ða ꝛmeþan ꝓoꝛð. ða ꝓoꝛð ȝeꝓiꝛað. ⁊ ða ꝓeoꝛc ꝛtanðaþ. be þam cꝛeþ Jacob ꝛe ꝓihtꝛiꝛa Apoꝛtol. Beoþ ðæꝛ ꝓoꝛðeꝛ ꝓiꝛcenðnaꝛ ꝓiꝛoðlice mið ðæðum. ⁊ eoꝛe ꝛýlꝛne ne bepæcað. ꝛꝓa ꝥ ȝe hlýꝛꝛon ða ꝓoꝛð ana buꝛan þam ꝓeoꝛcum; ȝall ꝛꝓa Johanneꝛ uꝛ læꝛðe ðýꝛum ꝓoꝛðum. Mine leoꝛan beaꝛn. ne luꝛiȝe ꝓe ic biðde mið ꝓoꝛðe ⁊ mið tunȝan ac mið ꝓeoꝛce. ⁊ ꝛoþfæꝛtnýꝛꝛe; Pauluꝛ ꝛe Apoꝛtol be ðam ýlcan cꝓeð. *Qui dicunt ſe noſſe Dominum, factis autem*

Si me ametis præcepta mea teneatis. *Et lin. 4. hic audire poſſimus, quòd Jeſus plùs facta quàm mitia verba diligat. Verba abeunt, & facta perſtant: de his Jacobus juſtus ille Apoſtolus dicit;* Eſtote factores verbi, & non auditores tantùm, & voſmetipſos non fallatis: *ità ut verbum ſolum, ſine operibus percipiatis. Sic etiam Johannes hũ verbis nos docuit;* Filii mei dilecti, nè diligamus nos, *obteſtor,* verbo & linguâ; ſed opere & veritate. *Paulus Apoſtolus de hoc ipſo dixit: Qui dicunt ſe* noſſe Dominũ, factis

Joh. 14. 15.

Jam. 1. 22.

1. Joh. 3. 18.

Tit. 1. 16.

autem negant, Hi ſecgað ꝥ hig cunnon ðone ſoþan God ac hig mid heora þeorcum hine þiþſacað ; Se man ðe behet geſþicennyſſe ÿfeleſ. ⁊ hiſ þedd to ðam ſÿlð ⁊ aþend ꝥ eft. hu mæg he ðonne habban ðæſ hælendeſ fultum ſeþe geſÿhð ⁊ geſceaþað hiſ heortan ꝥ he þÿlle aþendan hiſ þord eft þiþ hine; Ac man mot on eorneſt motian þið hiſ Drihten ſeðe þÿle ꝥ þe ſþrecon mid þeorcum þið hine. forþan ſeþe þel ſþricð ⁊ ða þord na gelæſt he ne deþ nan ðinge buton fordemð hine ſÿlfne;

autem negant, *dicunt ſe ſcire Deum verum, operibus autem ſuis abnegant. Homo qui ceſſare à malo vovet, promiſſúmq; ſuum huc refert, & poſtea retractat, quî tum poterit opē aſſequi Servatoris, qui cor ejus videt, aſpicitq;, quòd verbum ejus poſtea contra illum mutaret? At ſeriò cum Domino ſuo homo contrahat, qui velit, ut cum illo, per opera colloquamur: qui enim dicit, & dictum non perſolvit, nihil magìs facit quàm ut ſeipſum condemnet.*

Cap. 22.

Ut Orientales Saxones fidem, quam dudum abjecerant, ſub Rege Sigberchto, prædicante Ceddâ, receperint.

Ðſere tide eac ſþÿlce Gaſt Seaxan ðone geleafan þe hi geara aþurþon. ða hi Mellitum ðone B'. * ut aſcufon. mid geornfulnÿſſe Oſþieſ ðæſ cÿningeſ eft onfengon ; Forþon ſe cÿning ðære ÿlcan þeode Sigebriht ſe æfter þam oþrum Sigebrÿhte rice onfeng. þæſ he freond Oſþieſ ðæſ cÿningeſ. ⁊ he gelomlice to him com. ⁊ hine ſohte on Norþan-hÿmbra mægþe ; Ða geþunode *Oſþio ſe cÿning ꝥ he hine trÿmede ⁊ lærde. ꝥ he ongeate ꝥ te no mihton Godeſ beon ða ðe manna handum geþorhte þæron of eorþlicum timbre. oþþe of treoþum. oþþe of ſtanum. ðara treoþa æcÿrf ⁊ lafe. oþþe on fÿre forbærnde þæron oþþe on hþÿlc hugu fatu gehiþade þæron menniſceſ *brÿceſ. oþþe cuþlice ut þorþenne þæron. ⁊ on forhogednÿſſe hæfde ⁊ fotum tredene. ⁊ on eorþan gehþÿrfede þæron; Ac God ma þære to ongÿtenne on ðrÿmme [* unbefeonglicne] menniſcum eage ungeſeþenlicne ælmihtigne. ecne. ſe geſcop heofonaſ ⁊ eorþan ⁊ manna cÿnn ⁊ ealle geſceafta. ⁊ ꝥ he þære toþard to demanne eorþan ÿmbhþÿrfte

* aþorþon ⁊ ut aſcufon. B.

* Oſþi. C.

* brocer. B. & C.

* *Sic MS. B. ut Lat.*

EO tempore etiam Orientales Saxones fidem, quam olim expulſo Mellito antiſtite, abjecerant, inſtantiâ regis Oſwi receperunt. Erat enim rex ejuſdem gentis Sigbercht, qui poſt Sigberchtum [cognomento parvum] regnavit, amicus ejuſdem Oſwi regis: qui cùm frequenter ad eum in provinciam Northanhymbrorū veniret, ſolebat eum hortari, ad intelligendum deos eſſe non poſſe, qui hominum manibus facti eſſent; Dei creandi materiam lignum vel lapidem eſſe non poſſe, quorum reciſuræ vel igni abſumerentur, vel in vaſa quælibet humani uſûs formarentur, vel certè deſpectui habita, foras projicerentur, & pedibus conculcata in terram verterentur. Deum potiùs intelligendum majeſtate incomprehenſibilem, humanis oculis inviſibilem, omnipotentem, æternum, qui cœlum, & terram, & humanum genus creaſſet, regeret, & judicaturus eſſet orbem in æquitate; cujus

* *Sic MS. B. ut Lat.* hÿþþtec [*onþihtþiþnesse] þæt
eþell þæne ece to gelýfanne on
* næt. C. heoþonum * na læt on eoþþlicre
þtætþeonýsse 7 gepitenosse. 7 þ
þæne þihtlic to onsýtenne þ
ealle ða de hiþ tillan leoþnodon
7 þoþhton þnam ðam de hi ge-
þceapene pæton þ hi ðonne pæ-
ton þnam him ece mede to on-
sonne; Ðat þoþo 7 eac monige
ðýssef gemetef mid ðý Osswio
te cýninge Sigebýhte ðam cý-
ninge mid tneodlicre 7 mid bro-
þeplicre gesheahte oft 7 gelome
tosspec; Ða ætnýhstan mid
sultume 7 mid gesaxunge hiþ
tneonda þ he gelýsde. 7 ða hæf-
de * ge- * gesheaht mid hiþ pitum 7
þoht. B. tneondum 7 mid heosa tþýme-
nýsse 7 sultume. 7 gesaxunge.
Cpistef geleasan onsenge· 7 mid
hiþ gefeþum gefulluð pæt tnam
Finano þam B'. on ðam cýnelican
tune de te beforan gemýnego-
don. þe nemneð is æt þalle. be
* palle. C. ðam * tealle de geaso Romane
Bneotone ealond begýsdon xii
milum tnam east tæ; And ða
Sigebýhte te cýninge ða pæt ce-
astentpapa gefnemeð ðæt ecan
* selð. B. tetl. C. picef. 7 polde eft þ *esel secan
hiþ hpilendlican picef. ða bæð
he Osswio ðone cýninge þ he him
hpýlce hugu laneopaf tealde
þa de hiþ þeode to Cpistef
geleasan gecýnde. 7 mid ða halpendan pýllan sulluht bæp-
ef abbode; 7 he þa te cýninge sende æpendspacan to mið-
del Engle 7 him to gehet Ceðð þone halgan Godef man.
7 him tealde oðepne gefesan sumne Mæsse Pneost to
sultume. 7 hi sende Godef posð bodian east Seaxna þeo-
de; Ðæt þe hi ða eall ða land ðurhfesdon 7 mycele cý-
nican 7 gefomnunge Dnihte gestrýndon 7 begeaton;
Ða gelamp sumse tide þ Ceðð ham fesde. 7 com to hiþ
* god- cunðli- can. B. cýnicean to Lindisfarena ea fos gefpræce Finano þæt Bi-
scopes; Ða he ða se B'. ongeat þ he dæne * godspellican
lare geosne hiþsealh. 7 ða ðeode to Cpistef geleasan ge-

cýsdes

sedes æterna, *non in vili & metallo caduco, sed in cœlis esset credenda: Meritóque intelligendum, quia omnes qui voluntatem ejus à quo creati sunt, facerent & discerent, æterna ab illo præmia essent percepturi. Hæc & hujusmodi multa, cùm rex Oswi regi Sigberchto, amicabili & quasi fraterno consilio, sæpe inculcaret, tandem, juvante amicorum CONSENSU, credidit, & facto cum suis consilio, cum exhortatione, faventibus cunctis & annuentibus fidei, baptizatus est cum eis à Finano Episcopo in villa regia, cujus suprà meminimus; quæ cognominatur Ad murum: est enim juxta murum, quo olim Romani Britanniam insulam præcinxere, duodecim millibus passuum à mari Orientali secreta. Igitur rex Sigbercht æterni regni jam civis effectus, temporalis sui regni sedem repetiit, postulans ab Oswi rege, ut aliquos sibi doctores daret, qui gentem suam ad FIDEM CHRISTI converterent, ac fonte salutari abluerent. At ille mittens ad provinciam mediterraneorum Anglorum clamavit ad se virum Dei Cedd, & dato illi socio altero quodam presbytero, misit prædicare *VERBUM genti Orientalium Saxonum. Ubi cùm omnia perambulantes multam Domino Ecclesiam congregassent, contigit quodam tempore, eundem Cedd redire domum ac pervenire ad Ecclesiam Lindisfarnensem propter colloquium Finani Episcopi: qui ubi prosperatum ei opus Evangelii comperit, fecit eum Episco-

* *Sic Obst. sing.*

* *Sax.* verbum Dei.

cýrred hæfde. ða gehadode he hine east Seaxum to B'. ⁊ to him gehet ofre ii biscopas to ðære ðenunge his halgunge ; Ða he ða hæfde B'. hade onfangen. ða hpearf he eft to east Seaxna mægþe ⁊ maran ealdorlicnýsse
* ꝥ. C. *þa ongunnene peorc þæs gefýllende. timbrede cýricean on monegum stoþum. ⁊ Mæsse Preostas ⁊ Diaconas halgode. ða ðe him on godcundre lare ⁊ on ðære ðenunge fulluhte bæþes fultumian sceolde. sþýþost
* Sic MS. B. & C. ut Lat. on ðære þe is nemmed [*Yþþanceastern. ond in oþre stoþe ðe is nemneð] Tilaburh. seo æ-
*Pentestæþe. C. rreste stoþ is on * Pante stæþe ðære ea. seo oþer is on Temese
* stæþe. C. * stæþe. on þam he gesomnode mýcel þeorud Cristes ðeoþa. ⁊ hi lærde to healdenne reogollices lifes ðeodscipe. sþa sþiþe sþa ða niþan Cristenan ða gýt hit niman mihton ; Mid ðý ða mýcelre tide on þære forespre-
* B. & C. cenan mægþe *gefeondū ðam cý-
B. & C. ninge ⁊ [efengefeondum] eallum þam follce. seo getenýs þæs heofonlican lifes dæghþamlice to ætýcnýs nam ; Ða gelamp onbrýrdendum ðam folce eallora goda. ꝥ se cýning þurh his
* mægena. B. * maga hand þearþ ofslagen ; Þæron ii gebroþra ðe ðis man gefremedon. mid ðý hi mon
mæga. C ða eft frægn for hþon hi ðis dýdon. ne mhton hi oþiht
*buton. B. nemne. C. elles ⁊ sþarian * nemþe ꝥ hi forþon ýrre þæron. ⁊ ðam cýninge fýnd. forþon he geþunode ꝥ he his feondum sþiþe arede. ⁊ ða gefremedon teonan fram him sona. þæs
* smolte. C. ðe hi heom ðingedon ⁊ forgifenýsse bædon. ꝥ he * smýlte mode ⁊ bliðe him eall forlet ; Ðýslic þæs seo sýn ðe se cýning fore ofslegen þæs. forþan he ða God-
*geþillsumre. B. þilsume. C spellican bebode * mid þýnsumnýsse heortan heold ⁊ læste. hþæþere on his unscýldigan deaðe þæs his soð sýnne geþitnod. æfter forecþide ðæs halgan Biscopes ; Forðon oðer ðara gesiða ðe ðone cýning slogan hæfde

pum in gente Orientalium Saxonum, vocatis ad se in ministerium ordinationis aliis duobus Episcopis. Qui accepto gradu Episcopatûs rediit ad provinciam, & majore auctoritate cœptum opus explens, fecit per loca Ecclesias, presbyteros & diaconos ordinavit, qui se in VERBO FIDEI & ministerio baptizandi adjuvarent; maximè in civitate quæ linguâ Saxonum Ythancestir appellatur. Sed & in illa quæ Tillaburg cognominatur, quorum prior locus est in ripa *Pante amnis, secundus in ripa Tamesis, in quibus collecto examine famulorum Christi, disciplinam vitæ regularis, in quantum rudes adhuc capere poterant, *custodire docuit. Cúmq; tempore non pauco, in præfata provincia, gaudente rege, congaudente universo populo, vitę cœlestis institutio quotidianum sumeret augmentum ; contigit ipsum regem, instigante omnium bonorum inimico, propinquorum suorum manu interfici. Erant autem duo germani fratres qui hoc facinus patrarunt. Qui cùm interrogarentur cur hoc facerent, nihil aliud respondere potuerunt nisi ob hoc se iratos fuisse, & inimicos regi, quòd ille nimiùm suis parcere soleret inimicis, & factas ab eis injurias, mox obsecrantibus placidâ mente dimitteret. Talis erat culpa Regis pro qua occideretur, quòd Evangelica præcepta devoto corde servaret; in qua tamen ejus morte innoxiâ, juxta prædictum viri Dei, vera est ejus culpa punita. Habuerat enim unus ex his

* Sic MS. C.

* Sic T. & C. custodiri. W.

hæfde unalýfedne gefýnscipe. þa se B'. þ̄ þa ne mihte befeohtan ⁊ gefċ̄ýþan. þa amansumede he hine. ⁊ eallum bebead þam þe him hýran foldon. þ̄ hi on hiſ huſ ne eodon. ne of hiſ ſċ̄æfendum mete dýgedon; Þa * foſhogode se cýning þ̄ bebod. ⁊ gelaſede ſe gerið hine to hiſ hame. ⁊ he hine gefohte ⁊ on hiſ huſ eode. ⁊ hiſ ſċ̄æfendo * deah. þa he þa on þeg þanon fepde. þa com. se B'. him togeanes; Þa se cýning hine þa on befeah. þa fæſ he foſhte gefondēn ⁊ lýhte of hiſ hoſſe. ⁊ feoll him to fotum. ⁊ hiſ ſcýlde foſgýfenýſſe bæd; Þa lýhte se B'. eac ſomod ætgædere; ⁊ he ýſſe done cýning liczende gehſan mid þa gýfte þe he him on handa hæfde. ⁊ mid biſcoplicre * ealdoſlicnýſſe fæſ cýþende ⁊ ðuſ cp'. Ic þe ſecge cp'. he. foſþon þu ne foldeſt þe ahabban ſnam huſe fæſ foſloſenan manneſ. ⁊ ðæſ geniþenedon. þ̄ þu ſcealt on þam ſýlfan huſe ſpeltan ⁊ deað ðſoſian; Ac to gelýfanne iſ. þ̄ ſpýlc deaþ ðæſ æfeſtan manneſ. na læſ þ̄ an ſpýlce ſýnna adilgode. ac ſpýlce eac hiſ geeaſnunge to ætýcte. foſþon him ſpa gelamp foſ aſſæſtnýſſe inwingan ⁊ foſ gehýlde Cſiſtes beboda; Þa ſeng æfter Sigebýſhte to eaſt Seaxna ſnice Sſiþhelm Seaxbaldeſ ſuna. se fæſ gefullad ſnam þam ſýlfan Cedde on eaſt Engla mæge. on þam cynelican tune de iſ nemned Rendlesham ⁊ hine onfeng æt fulluht bæfe him to godſuna fæhelbald eaſt Engla cýning. Annan bſoðeſ heoſa cýningeſ;

* oſeſhogode B.

* bſeac. B.

* aloſneſſe. B.

qui eum occiderant comitibus illicitum conjugium, quod cùm Episcopus prohibere & corrigere non posset, excommunicavit eum, atque omnibus, qui se audire vellent, præcepit nè domum ejus intrarent, neque de cibis illius acciperent. Contempsit *autem hoc Rex præceptum, & rogatus à comite intravit epulaturus domum ejus, qui cùm abiisset obviavit ei antistes. At Rex intuens eum, mox tremefactus desilivit equo, ceciditq; ante pedes ejus, veniam reatûs sui postulans; nam & Episcopus pariter desilivit, [sederat enim & ipse in equo.] Iratus autem tetigit regem jacentem virgâ quam tenebat manu, & Pontificali auctoritate *protestatus: Dico tibi, inquit, quia noluisti te continere à domo perditi & damnati illius, tu in ipsa domo mori habes. Sed credendum est, quia talis mors viri religiosi non solùm talem culpam diluerit, sed etiam meritum ejus auxerit: Quia nimirum ob causam pietatis, quæ propter observantiam mandatorum Christi contigit. Successit autem Sigberchto in regnum Suidhelmus filius Sexbaldi, qui baptizatus est ab ipso Cedda, in provincia Orientalium Anglorum, in vico Regio qui dicitur Rendlesham, [id est, mansio Rendili.] Suscepitque eum [ascendentem] de fonte sancto, Ethilwaldus rex ipsius gentis Orientalium Anglorum, frater Annæ regis eorundem.

* *Sic MSS. sing.*

* *Sic MS. sing.*

CAP.

Cap. 23.

Ut idem Episc. Cedda locum monasterii construendi ab Æthelwaldo rege accipiens, orationibus & jejuniis Domino consecraverit, & de obitu ipsius.*

* Sic MS T. Oidilwaldo. C

Þæs ðýsses ýlcan Godes manes gepuna þa he on east Seaxum biscop þenunge brucende þæs. ⁊ gelomlice his agene * leode Norþan-hýmbra mægþe sohte ⁊ neosode for intingan godcundre lare; Ða hine ða Æþelþald Osþaldes sunu ðæs cýninges. se hæfde Dera rice. geseah ⁊ ongeat haligne þer. ⁊ snotorne ⁊ gecorene on his þeaþum. þa bæd he hine ⁊ he sumne dæl landes æt him onfenge ⁊ he mihte mýnster on getimbrian ⁊ Godes þeoþas tosomnian. on ðam se cýning gelomlice his gebedo mihte gesecan ⁊ godcunde lare gehýran. ⁊ eac þonne he forþferde ⁊ he þær bebýriged beon sceolde; ⁊ cþ'. ⁊ he getreoþlice gelýfde ⁊ he mihte sþýþe gefultumod beon on heora dæghþamlicum gebedum. ða ðe on þære stoþe Drihtne deoþedon; Hæfde he se ýlca cýning ðæs B'. broþer mid him. se þæs * Calin haten. se þæs Mæsse Þreost ⁊ efenlice Godes man. se him ⁊ his hiþum godcunde lare lærde. ⁊ ða gerýno þenode ðæs halgan geleafan. ðurh þæs cýþþo sþýþost gelamp ⁊ se cýning ðone B'. luþode ⁊ cuþe; Ða * gefultumade se B'. ðæs cýninges þillan. ⁊ him stoþe geceas mýnster to timbrianne on heanum morum uppe; On þam þæs ma gesepen sceaþena digolnýsse ⁊ þilldeora gýfernýsse ðonne monna eardung stoþ. ⁊ æfter Gsaias þitedome. On þam cliþum þe ær dracan on eardedon þære uppýrnende gropnýs hreodes ⁊ * ricsa; Ðæt is to ongýtanne ⁊ acende þæron þæstmas godra dæda. þær ær[* oþþe]þildeor on eardodon oþþe men gepunedon þilldeorlice lifian; Ða tilode he sona se Drihtnes þer þa onfan-

* þeode. B.

* Cælin. C.

* Sic MS. C.

* ricsena. B.

* sic MSs. B. & C. ut Lat.

Solebat autem idem vir Domini, cùm apud Orientales Saxones Episcopatûs officio fungeretur, sæpiùs etiam suam, id est, Northanhymbrorum provinciam exhortandi gratiâ reviscere. Quem cùm Æthelwaldus filius Oswaldi regis, qui in Deirorum partibus regnum habebat, virum sanctum & sapientem probúmque moribus videret, postulavit eum possessionem terræ aliquam à se, ad construendum monasterium, *accipere; in quo ipse rex & frequentiùs ad deprecandum Dominum, verbúmque audiendum advenire, & defunctus sepeliri deberet. Nam & seipsum fideliter credidit, multùm juvari eorum orationibus quotidianis, qui illo in loco Domino servirent. Habuerat autem idem rex secum fratrem germanum ejusdē Episcopi, vocabulo Celin, virum æquè Deo devotum, qui & ipsi ac familię ipsius verbum & sacramenta fidei, (erat enim presbyter) ministrare solebat; per cujus notitiam maximè ad diligendum noscendúmq; Episcopum pervenit. Favens ergò votis regis antistes, elegit sibi locum monasterii construendi in montibus arduis ac remotis: In quibus latronum magis latibula ac lustra ferarum, quàm habitacula fuisse videbantur hominum; ut juxta prophetiam Esaiæ, *in cubilibus in quibus priùs dracones habitabant, oriretur viror calami & junci*; id est, quod fructus bonorum operum ibi nascerentur, ubi priùs vel bestię commorari vel homines bestialiter vivere consueverant. Studens autem vir Domini acceptum monasterii locum, primò precibus ac jejuniis,

* Sic MSt. sing.

ȝenan ſtoþe ðæſ mýnſtreſ. æreſt mid ȝebedum ⁊ fæſtenum fram unſýfernýſſum hi ȝeclænſian þara ærrena mana ⁊ be ſmýltnýſſe. ſþa on þære ſtoþe þa ſtaðelaſ ȝeſette ðæſ mýnſtreſ; Bæd þa ðone cýning ꝥ he him ſpede ⁊ * lýfnýſſe ſealde. ꝥ he ðær þunian moſte. for intingan hiſ ȝebeda. ealle tid þæſ feoþertiglican fæſteneſ ær Eaſtrum þe ða toþard þæſ; ⁊ eallum þam daȝum butan ſunnan daȝum he afæſte to æfeneſ ſþa ſþa hiſ ðeaþ þæſ. ⁊ no þonne butan medmýcelne dæl hlafeſ ⁊ an henne æȝ. mid lýtle meolc þætere ȝemenȝedre he onfenȝ; ⁊ þeah cþ'. he ꝥ ꝥ þære heora ȝeþuna. fram þam he ꝥ ȝemet leornode reȝolliceſ þeodſcipeſ. ꝥ ða onfanȝenan niþan ſtoþe mýnſter oþþe cýrican to timbrianne. ꝥ ða ſceoldan æreſt mid ȝebedum ⁊ mid fæſtenum Drihtne ȝehalȝian; Mid ðý þa týn daȝaſ þæſ feoþertiglican fæſteneſ to lafe þæron. com ſum ærenddraca ſeþe hine to cýninȝe feran het. ⁊ he þa bæd Cýnebill hiſ Mæſſe Preoſt. ſe þæſ eac ſþýlce hiſ aȝen broþer. ꝥ he ða arfæſtan onȝunnennýſſe hiſ ȝefýlde ⁊ ȝeendode þa he ne moſte. þý læſ ꝥ æfeſte þeorc forlæten þære for intingan þære cýnelicra ſcýra. ⁊ he þa him luſtlice ȝeþafode ⁊ ȝefýlledre ȝeornfulnýſſe þæra fæſtena ⁊ ȝebeda. ȝetimbrede þær mýnſter. ꝥ iſ nu * ȝecýȝed Læſtinȝa ea. ⁊ he hit mid eaþfæſtum þeaþum ȝeſette ⁊ ȝeſtaþelode æfter þam þeaþum on Lindeſfarena ea. þær he afeded þæſ; Ða he þa moniȝ ȝear on ðære foreſprecenan mæȝþe biſcop had þeȝnade ⁊ ſþýlce eac þýſſeſ mýnſtreſ ȝemýne dýde. ⁊ þær prauaſt ⁊ ealdormen ȝeſette; Ða ȝelamp ꝥ he to þam ſýlfan mýnſtre becom. on ða tide ðære mýclan deadlicnýſſe ⁊ þoleſ ðe ofer mancýnn cumen þæſ; Ða þæſ he ðær ȝeſtanden licumlicre untrumnýſſe ⁊ forþferde. ⁊ hiſ lichoma æreſt þæſ ute bebý-

* leofan. B. leafneſſe. C.

* ȝehaten. C.

à priſtina flagitiorum ſorde purgare, & ſic in eo monaſterii fundamenta jacere; poſtulavit à rege, ut ſibi totum quadrageſimę * tempus, quod inſtabat, facultatem ac licentiam ibidem orationis cauſâ demorandi concederet. Quibus diebus cunctis, [a] exceptâ dominicâ, jejunium ad [b] veſperam juxta morem protelans; nec tunc niſi panis permodicum, & unum ovum gallinaceum cum parvo lacte, aquâ mixto, percipiebat. Dicebat enim hanc eſſe conſuetudinem eorum à quibus normam diſciplinæ regularis didicerat; ut accepta nuper loca ad faciendum monaſterium vel Eccleſiam, priùs orationibus ac jejuniis Domino conſecrent. Cúmque decem dies quadrageſimæ reſtarent, venit qui clamaret eum ad Regem. At ille, nè opus religioſum negotiorum regalium causâ intermitteretur, petiit presbyterum ſuum Cynebillum, qui etiam frater germanus erat ipſius, pia cœpta complere. Cui cùm ille libenter acquieſceret expleto ſtudio jejuniorum & orationis, fecit ibi monaſterium, quod nunc Læſtinga ea vocatur, & religioſis moribus, juxta ritus Lindiſſarnenſium, ubi educatus erat, inſtituit. Qui cùm annis multis & in pręfata provincia Epiſcopatum adminiſtraret, & hujus quoque monaſterii, ſtatutis * propoſitis, curam gereret, caſu contigit ut ad ipſum monaſterium tempore mortalitatis adveniens tactus ibidem infirmitate corporis, obiret. Qui primò quidem foris ſepultus eſt, tempore autem proce-

* Sax. ante paſcha.

* W. & C.

* Sax. præfectum & ſeniores inſtituit. Anglic. provaſt & aldermen.

* ꝼoꝼþ-ẏꝼnendꝛe. B.

bebẏꝼiȝed; Ða þæꝛ æfteꝛ *ꝼoꝼþ-ȝonȝendꝛe tide on þam ẏlcan mẏnꝛtꝛe ꝛtænen cẏꝼice ȝetimbꝛed. on aꝛe ðæꝛe eadiȝan fæmnan Sca'. Maꝛian. ⁊ eft on ðæꝛe hiꝛ lichoma ȝeꝛeted þæꝛ. be ꝛuðan ðam * þibede; Sealde he ꝛe B'. ꝥ mẏnꝛteꝛ to ꝛeccanne æfteꝛ him Ceaddan hiꝛ bꝛeþeꝛ. ꝛe þæꝛ æfteꝛ þon biꝛcop ȝeþoꝛden. ⁊ haliȝ Godeꝛ man ꝛþa þe heꝛ æfteꝛ ꝛecȝað; Þæꝛon hi iiii ȝeboþꝛo. Cedd. ⁊ Cẏnebill. ⁊ Celm. ⁊ Ceadda. eall Godeꝛ ꝛaceꝛdaꝛ [* mæꝛe ⁊ ȝode] tþeȝen þæꝛon biꝛcopaꝛ. ⁊ tþeȝen Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛtaꝛ ealle ða ꝛeleꝛtan; Mid ðẏ ða ȝebꝛoþꝛa ꝥ ȝehẏꝛdon ða ðe on hiꝛ mẏnꝛtꝛe þæꝛon on eaꝛt Seaxna mæȝþe heoꝛa B'. ꝼoꝼþfeꝛedne ⁊ bebẏꝼiȝedne on Noꝛþan-hẏmbꝛum. þa eode heoꝛa xxx of ðam mẏnꝛtꝛe. ⁊ ðideꝛ coman. þoldon hi ⁊ þilnedon æt heoꝛa fæðeꝛ lice. oþþe Gode lifian. ȝif ꝥ Gode licode. oþþe ꝼoꝼþfeꝛende þæꝛ bebẏꝼiȝede beon. ⁊ hi luꝛtlice fꝛam þam bꝛoþꝛum þæꝛ mẏnꝛtꝛeꝛ onfanȝene þæꝛon. ⁊ hi ealle þæꝛ mid ðẏ þæle þæꝛ foꝛeꝛpꝛecenan þoleꝛ hꝛædlice ꝼoꝼþfeꝛdon. ⁊ bebẏꝼiȝde þæꝛon. butan anum cnihte. be þam cuþ ꝛtandeð ꝥ he mid ȝebedum þæꝛhalȝan B'. fꝛam deaþe ȝeꝛcẏlded þæꝛ; Foꝛþon mid ðẏ he micelꝛe tide æfteꝛ life ȝeoꝛne haliȝe ȝeþꝛitu leoꝛnade ⁊ ꝛmeade. þa ætnẏhꝛtan onȝæt he ⁊ ȝeleoꝛnode on ȝaꝛte. ꝥ he ne þæꝛmid þæteꝛe fulluhteꝛ bæþe Gode to beaꝛne acenned. ⁊ he ꝛona þæꝛ mid þa *þẏllan ðæꝛ halþendan bæþeꝛ fꝛam ꝛẏnnum aþþæȝen. ⁊ æfteꝛ fæce ȝeþeah ꝥ hine mon to Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛte ȝehalȝode. ⁊ he moneȝum on Godeꝛ cẏꝛicum nẏt ⁊ bꝛẏce þæꝛ; Be þam niꝛ to tþeoȝenne. ac iꝛ to ȝelyfanne. ꝛþa þe æꝛ cþæðon. ꝥ he mid þa þinȝunȝe hiꝛ fæðeꝛ þæꝛ ȝeꝛcẏlded fꝛam ðæꝛe tide þæꝛ deaþeꝛ. to þæꝛ lichoman he foꝛ intinȝan hiꝛ lufan com. to ðon ꝥ he æȝhþæþeꝛ ȝe ðone ecan deað beꝛþicode. ⁊ ꝛþẏlce eac oþꝛum

* þeoꝼode. B. & C.

* *sic MS. C. ut Lat.*

* þelle. C.

dente, in monasterio Ecclesia est in honorem beatæ Dei genitricis, de lapide facta; & in illa corpus ipsius ad dexteram altaris reconditum. Dedit autem Episcopus regendum, post se, monasterium fratri suo Ceadda, qui postea Episcopus factus est, ut in sequentibus dicemus. Quatuor siquidem quos diximus, germani fratres Cedd, & Cinebil, & Cęlm, & Ceadda (quod rarò invenitur) omnes sacerdotes Domini fuere pręclari; & duo ex eis etiam summi sacerdotii gradu functi sunt. Cùm ergò Episcopum defunctum ac sepultum in provincia Northanhymbrorum audirent fratres qui in monasterio ejus erant, in provincia Orientalium Saxonum, venerunt illò de suo monasterio homines circiter triginta, cupientes ad corpus sui patris aut vivere (si sic Deo placeret) aut morientes ibi sepeliri. Qui libenter à suis fratribus & [commilitonibus] suscepti, omnes ibidem, superveniente præfatæ pestilentię clade, defuncti sunt, excepto uno puerulo, quem, orationibus patris sui, à morte constat esse servatum. Nam cùm multo post hæc tempore viveret, & SCRIPTURIS legendis operam daret, tandem didicit, se aquâ baptismatis non esse regeneratum; & mox fonte lavacri salutaris ablutus, etiam postmodum ad ordinem presbyterii promotus est, multísque in Ecclesia utilis fuit. De quo dubitandum non *crediderim, quin intercessionibus (ut dixi) sui patris, ad cujus corpus, dilectionis ipsius gratiâ, venerat, sit ab articulo mortis retentus; ut & ipse sic mortem evaderet æter-

* *T. & W.*

oþrum brohrum lifes þegnunge. ⁊ * eorre hælo þurh his lifes bÿsne gegearrade ⁊

*ecre. B. & C.

nam, & aliis quoque fratribus ministerium vitæ ac salutis docendo exhiberet.

NOTÆ.

[a] Exceptâ Dominicâ:-- *Nam lætitia diei Domin. resurrectioni Christi sacra, jejunare non patitur. Vide Hom. 34. pag. 78. lin. 1.* FERIA iiii IN CAPITE JEJUNII.

Þe etaþ on ðam sunnan dagum on undern ⁊ on æfen. forþam þe se sunnan dæg is sþa halig ꝥ se man bið þÿrþe þe on ðam dæge fæstan þÿle ꝥ he beo aman sumod. gif he hit for his anþilnÿsse deð ⁊ Ne eac man ne mot cneoþian on sunnan dagum. þe sceolan sþa ðeah ægþer ge on sunnan dagum ge on oþrum dagum druncennÿsse ⁊ oferfÿlle forbugan. be ðam ðe us bec tæceaþ. ⁊ hurru sþiðost on lengten ⁊

*Diebus solis manè, & vesperi manducamus; nam dies Solis tam festivus est, quòd homo dignus sit, qui die illo jejunare vult, ut excommunicetur, si hoc pro voluntatis obstinatione fecerit. Nec potest quis diebus Solis genuflectere. Debemus tamen cùm diebus Solis tum diebus aliis ebrietatem, & ingluviem fugere, (sicut nos biblia erudiunt) & saltem maximè in * Quadragesima.*

** Nam Quadragesima est ad Pascha celebrandum, & ad Eucharistiam percipiendam præparatio, ut suprà, pag. 71. l. 27.*

[b] Quibus diebus-- jejunium ad vesperam.--- *Licèt doctrina Ecclesiæ è verbo Dei jejunium præscripserit, mediocritatem tamen illam, quæ cujusque naturæ viribus, & regionum discrimini conducit, retinendam decernit. Sed absit, viri Christiani non eo, quo oportet, ad luxum premendum rigore utantur. Hom. 34. p. 206 l. 3.*

Sþa sþa se lichama leofaþ be hlafe ⁊ drince. sþa sceal seo sapul libban be lare ⁊ gebedum. fela dÿslice dæda deriaþ mancÿnne. oþþe for anþilnÿsse. oþþe for ungerade. sþa sþa sume menn doð ðe ðÿslice fæstað ofer hÿra mihte. on gemænelicum lengtene. sþa sþa þe sÿlfe gesaþon oþþæt hi seoke þurdon ⁊ Sume fæston eac sþa. ꝥ hi forsaþon to etenne buton on ðone oþerne dæg. ⁊ æton þonne grædiglice. ac us secgað bec ꝥ sume fæston sþa ꝥ hi gesþencton hi sÿlfe forþearle. ⁊ nane mede næfdon þæs micelan gesþinces. ac ðæs þe fÿrr þæron fram Godes mildsunge ⁊ Nu gesetton þam halgan fæderas ꝥ þe fæston mid gerade. ⁊ ælce dæg eton mid gedafenlicnÿsse. sþa ꝥ ure lichama alefed ne þurþe. ne eft ofer mæst to idelum lustum ⁊ Ðæs eard nis eac ealles sþa mægenfæst her on utepeardan þære eorþan bradnÿsse. sþa sþa heo

Sicut corpus pane potúque vivit, sic vivet anima doctrinâ & oratione. Multa stultè suscepta, humanum genus perterrefaciunt: sive pro obstinatione, sive pro imprudentia: sicut quidam homines stultè agunt, qui ultra vires suas in Quadragesima communi jejunant; prout nos ipsi vidimus, donec ægrotassent. Alii etiam ità jejunarunt, ut manducare, nisi alterno die, despicerent: tunc autem avidè vescerentur: nobis verò biblia declarant, quòd alii ità jejunent, ut se valde affligant, nullámque *magnæ hujus afflictionis* *mercedem *habeant: sed eò longiùs à Dei absint misericordia. Sancti verò Patres instituunt, ut cum ratione jejunemus: & quotidie juxta convenientiam comedamus: ità ut corpus nostrum languidius nè fiat, néve contrà, libidinibus vanis præpotentius. Hæc autem terra non est omnino æquè potens jejunii, hic in extima hujus mundi latitudine, atque*

** Quò plùs jejunii sui meritis tribuunt, eò minùs mercedis à Dei misericordia accipiunt.*

is

ıs to mıddes on mægenfæstum eardum. þær man mæg fæstan freolicor þonne her; Ne nu nıs mancýn spa mıhtıg spa menn þæron æt fruman; Nıs nan fæsten spa god. ne Gode spa gecpeme. spa ꝥ fæsten ıs. ꝥ manfulnýsse onscunıe. ⁊ leahtras forbuge. ⁊ forlæte sake. ⁊ mıd godum bıgengum Gode gecpeme. ⁊ mıd gesceade lıbbe spa spa þe sædon ær;

illa est in medio [sita] *in potentibus jejunii regionibus. Ibi liberiùs, quàm hic, quis poterit jejunare. Neque nunc humanum genus æquè robustum, atque initio fuit: nullum jejunium æquè bonum, atque æquè Deo gratum, atque illud jejunium, ut quis* saturitatem *fugiat, declinétq; vitia; litem quoque dimittat, bonisq; cultibus Deo placeat; & vivat cum ratione, sicut antè diximus.*

Cap. 24.

*Ut provincia Merciorum, occiso rege Pendâ, fidem Christi susceperit: & Oswi, pro adepta victoria, *possessiones & territoria Deo, ad construenda monasteria, dederit.*

* Sic MSs. sing.

Dyssum tıdum Osþıo se cýnıng mıd þý he grımme hergunge ⁊ unaræfnendlıce þroþode ðæs oft cþedenan Mýrcna cýnınges Pendan. se eac hıs broðor ofsloh. ða æt nýhstan þæs he mıd nýde gebæded. ꝥ he hım gebead. þıþ hıs sıbbe ⁊ gehet. unrım * maþma. ⁊ cýnelıcra gýfena. ma þonne fela manna gelýfan mæge. ⁊ þıð þon ðe he eft ham cýrde mıd hıs fýrde. ⁊ hıs land ⁊ hıs rıce oþ forþýrdne hergode; Mıd ðý he ða se getreoþleasa cýnıng nænıge þınga hıs benum geþafıan þolde. se þe ꝥ on hıs mode gehogod ⁊ geteod hæfde. ꝥ he þolde ealle hıs ðeode fram þam gıngrum oþ þa ýldran fordon. ⁊ fordılgıan. ða beseah he to fultume þære godcundan arfæstnýsse. þa he fram þam arleasan cýnınge nænıge sıbbe fından mıhte; ⁊ he þa þæs mıd gehate hıne sýlfne bındende. ⁊ ðus cþ'. Nu se hæþena ne * con ure gýfe onfon. utan þe þam sýllan ⁊ brıngan ðe onfon can urum Drıhtne hælendum Crıste; ⁊ he ða gehet gıf Drıhten hım sıge sýllan þolde. ꝥ he þolde hıs dohter Gode forgıfan. ⁊ gehalgıan on clænum mægþhade. ⁊ sþýlce eac tþelf boclanda æhte. ꝥ he geaf Gode mýnster on to tımbrıanne. ⁊ spa mıd medmýcele þerede

* madma. C.

* can. B. & C.

HIs temporibus rex Oswi, cùm acerbas & intolerabiles pateretur irruptiones sæpè dicti regis Merciorum, qui fratrem ejus occiderat; ad ultimum, necessitate cogente, promisit se ei innumera, & majora quàm credi potest, ornamenta regia, vel donaria in pretium pacis largiturum; dummodo ille domum rediret, & provincias regni ejus usque ad internecionem vastare desineret. Cúmque rex perfidus, nullatenus precibus illius assensum præberet, qui totam ejus gentem, à parvo usque ad magnum delere, atque exterminare decreverat, respexit ille ad divinę auxilium pietatis; [quo ab impietate barbarica posset eripi:] Votóque se obligans, si paganus, inquit, nescit accipere nostra donaria, offeramus ei, qui novit, Domino Deo nostro. Vovit ergo *quia si victor existeret, filiam suam Domino, sacrâ virginitate, dicandam offerre, simul & duodecim possessiones prædiorum, ad construenda monasteria, donaret: &

* Sic MSs. sing.

ꝥ he to þam campe ꝼeꝛde ⁊ Jꝛ ꝥ ꝛæd. ꝥ ða hæþenan ðꝛittigum ꝛiþa maꝛe þeoꝛud hæꝼdon. þonne Oꝛþio ꝛe cýning mid Ealhꝼꝛiþe hiꝛ ꝛuna. þæꝛ getꝛýþende on Cꝛiꝛteꝛ ꝼultum. mid medmýcle þeoꝛode him togeaneꝛ com. ꝼoꝛþon Ecgꝼeꝛð hiꝛ oðeꝛ ꝛunu on þa tid on Mýꝛcna lande mid Cýnnþiꝛꝛe þam cþene þæꝛ to giꝛle geꝛeald ⁊ Æþelþald ðonne Oꝛþaldeꝛ ꝛuna þæꝛ cýningeꝛ ꝛeþe him on ꝼultume beon ꝛceolde. ꝛe þæꝛ on dæle þaꝛa þiþeꝛþeaꝛdꝛa. ⁊ ꝼeaht ⁊ þon þiþ hiꝛ eðle. ⁊ þið hiꝛ ꝼæðeꝛan ⁊ Ða þæꝛ ꝛona ðæꝛ þe hi ꝥ geꝼeoht ongunnon. ꝥ ða hæðenan þæꝛon ꝛlægne ⁊ geꝼlýmde. ⁊ xxx ealdoꝛmanna ⁊ heꝛetogena. ða ðe ðam cýninge to ꝼultume coman. lýteꝛtne ealle þæꝛon oꝼꝛlagene ⁊ On þam þæꝛ Æþelheꝛe Annan bꝛoþeꝛ eaꝛt Engla cýningeꝛ. ꝛe æꝼteꝛ him to ꝛice ꝼeng. ꝛe þæꝛ oꝛdꝼꝛuma ðæꝛ geꝼeohteꝛ ðone mon ꝛloh eac mid ealle hiꝛ camp þeoꝛude þe he mid him bꝛohte. ⁊ ꝼoꝛþon ðe ðiꝛ geꝼeoht neah Þinþæde ꝛtꝛeame þæꝛ geꝼohten. þæꝛ ꝛeo ea þa ꝼoꝛ ꝛeneꝛ mýcelnýꝛꝛe ꝛþýþe ꝛeþe ⁊ heoꝼon ꝼlod mýcel on ꝛæt. ða gelamp ða hi * ꝼleonde þæꝛon. ꝥ ðæꝛ mýcele ma mon cýnneꝛ adꝛanc on ðam þæteꝛe. þonne mid ꝛþeoꝛde oꝼꝛlægen þæꝛe ⁊ Ða dýde Oꝛþio ꝛe cýning æꝼteꝛ þon ðe he Oꝛihtne geheꝛ. ⁊ ꝼoꝛ ðam ꝼoꝛgiꝼenan ꝛige Gode ðanc ꝛæde. ⁊ Ælꝼꝼlæde hiꝛ dohtoꝛ Gode ꝼoꝛgeaꝼ. ⁊ hi gehalgode ecꝛe clænnýꝛꝛe. ⁊ eac ꝛþýlce þa tþelꝼ bocland him geꝼꝛeode eoꝛþliceꝛ camphadeꝛ ⁊ eoꝛþlicꝛe * heꝛenýꝛꝛe to bigongenne þone heoꝼonlican camphad. ⁊ to munuc ꝛtoþum geꝛette. ⁊ him þeoꝛuld ꝛþede ⁊ æhte ꝼoꝛgeaꝼ ꝥ hi ꝛceoldan ꝼoꝛ hine þingian. ⁊ ꝼoꝛ ꝛibbe hiꝛ ðeode. þæꝛ þæꝛ landeꝛ ealleꝛ hund tþelꝼtig hida ⁊ ꝛixtig

* ꝼlýmde. C.

* hýꝛꝛumnýꝛꝛe. B

sic cum paucissimo exercitu se certamini dedit. Denique fertur, quod tricies majorem pagani habuerint exercitum, [siquidem ipsi triginta legiones, ducibus nobilissimis instructas, in bello habuere.] Quibus Oswi rex, cum Alchfrido filio, perparvum (ut dixi) habens exercitum, sed CHRISTO duce, confisus, occurrit: Nam alius filius ejus *Ecgfrid, eo tempore in provincia Merciorum, apud reginam *Cinvise, obses tenebatur. Filius autem Oswaldi regis Ethilwald, qui eis auxilio esse debuerat, in parte erat adversariorum; eisdémque, contra patriam & patruum suum pugnaturis, ductor extiterat: [quamvìs ipso tempore pugnandi sese pugnæ subtraxerat, eventúmq; discriminis tuto in loco expectabat.] Inito ergò certamine, fugati sunt & cæsi pagani duces regis triginta, qui ad auxilium venerant penè omnes interfecti; in quibus *Ædilhere, frater Annæ regis Orientalium Anglorum, qui post eum regnavit, auctor ipse belli, perditis militibus sive auxiliis, interempt9 est. Et quia prope fluvium *Vinved pugnatum est, qui tunc, præ inundantia pluviarum, latè alveum suum, imò omnes ripas suas transierat, contigit ut multò plures aqua fugientes, quàm bellantes perderet ensis. Tunc Rex Oswi, juxta quòd Domino voverat, pro collata sibi victoria gratias Deo referens, dedit filiam suam Elfledam, [quæ vix dum unius anni ætatem impleverat,] perpetuâ ei virginitate consecrandam; donatis insuper duodecim possessiunculis terrarum, in quibus ablato studio militiæ terrestris, ad exercendam militiam cœlestem supplicandúmque pro pace gentis ejus [æterna, devotioni sedulæ] monachorum, locus facultásque

* c.

* c.

* w. & C.

* w. & c.

ſixtiȝ in Deſra mæȝþe. ſixtiȝ on Beoſnicum ; Ða eode ſeo ſoſeſpſecene dohtoſ Oſþieſ þæſ cýninȝeſ Gode ȝehalȝod on
* Heoſot. B. & C. þ mýnſteſ ðe iſ nemned * Heoſt ea. on þam þæſ on ða tid Hilde abbbudiſſe. ſeo æfteſ tþam ȝeaſum ȝebohte týn hida landeſ hiſe on æhte on þæſe ſtoþe ſeo iſ ȝecþeden Streoneſhalh. ðæſ heo mýnſteſ ȝetimbſode. on ðam ſeo ȝemýneȝode cýninȝeſ dohteſ æſeſt þæſ diſcipu-
* manna B. la. ⁊ leoſning * mon ſeoȝolliceſ lifeſ. ⁊ eft æfteſ ðon þæſ maȝiſteſ ⁊ laſeoþ ðæſ mýnſtſeſ oð hiſe daȝa ſim ȝefýlled þæſ. þ iſ aneſ þona ſixtiȝ þintſa. ða heo to clýpnýſſe. ⁊ to ȝýmunȝum þæſ heoſonlicum bſýdȝuman eadiȝ fæmne ineode. on ðam mýnſtſe heo ⁊ Oſþio hiſe fæder. ⁊ hiſe moduſ Eanflæd. ⁊ hiſe moduſ fæder Edþine. ⁊ moniȝe oðſe æðele on Sce. Petſeſ cýſicean. ðæſ Apoſtoleſ bebýſiȝde þæſon ; Ðiſ ȝefeoht Oſþio ſe cýninȝ ðý þſeottеoȝeþan ȝeaſe hiſ ſiceſ on ðam lande ðe Loidiſ hatte. ðý ſeoſonteoþan dæȝe Kalendaſum Decembſium ȝefſemede. mid
* nýtþeoſþneſſe. B. mýcelſe * nýtnýſſe æȝhþæþeſeſ folceſ. foſþon ðe he hiſ ðeode alýſde. ⁊ ȝeneſede fſam ðæſe feondlican heſȝunȝe ðaſa hæðenſa. ⁊ eac ſþýlce Mýſcna ðeode. ⁊ ðæſa neah mæȝþa. of aheaþenum ðý ȝetſeoþleaſan heafde Pendan. to ȝife Cſiſteſ ȝeleafan ȝecýſde ; Þæſ æſeſt Meſcna Biſceop
* ſic MS.C Dioma. B. ⁊ Lindeſfeaſena ⁊ Middelenȝla * Dema ȝeþoſden. ſþa þe beſoſan ſædan. ſe on Middelenȝlum foſþfeſde ⁊ bebýſiȝed þæſ ; Se æfteſa þæſ Cellach. ſe foſlet hiſ biſcop ðenunȝe on Enȝlum. ⁊ lifiȝende to Scottum hþeaſf. æȝhþæþeſ heoſa þæſ Scotta cýnneſ ; Se ðſidda Biſceop þæſ Trumheſe. ſe þæſ Anȝel cýnneſ. ac he þæſ ȝelæſed

ſuppeteret. E quibus videlicet poſſeſſiunculis, ſex in provincia Deirorum, ſex in Berniciorum dedit. Singulę verò poſſeſſiones decem erant familiarum, id eſt, ſimul omnes centum viginti. Intravit autem præfata Regis Oſwi filia, Deo dicanda, monaſterium quod nuncupatur Herut eu, [id eſt, inſula cervi,] cui tunc * Hilda Abbatiſſa pręfuit. Quę poſt biennium, comparatâ poſſeſſione decem familiarum, in loco qui dicitur Streaneshalh, ibi monaſterium conſtruxit. In quo memorata Regis filia, primò diſcipula vitæ regularis, deinde etiam magiſtra extitit; donec, completo ſexaginta annorum numero, ad complexum & nuptias ſponſi cœleſtis virgo beata intraret. In quo monaſterio & ipſa, & pater ejus Oſwi, & mater ejus Eanfled, & pater matris ejus Edwinus, & multi alii nobiles in Eccleſia S. Apoſtoli Petri ſepulti ſunt. Hoc autem bellum, Rex Oſwi in regione Loidis, tertiodecimo regni ſui anno, decimoſeptimo die Kalendarum Decembrium, cum magna utriúſque populi utilitate confecit. Nam & ſuam gentem ab hoſtili paganorum depopulatione liberavit: & ipſam gentem Merciorum finitimarúmque provinciarum, defecto capite perfido, ad fidei CHRISTIANÆ gratiam convertit. Primus autem in provincia Merciorum, ſimul & Lindiſſarorum, ac mediterraneorum Anglorum factus eſt Epiſcopus Diuma, (ut ſuprà diximus;) qui apud mediterraneos Anglos defunctus, * ac ſepultus eſt: Secundus Cellach, qui relicto Epiſcopatûs officio, vivens ad Scotiam rediit; utérque de genere Scotorum: Tertius Trumhere, de natione quidem Anglorum, ſed

* Sic MS.T. Hild. W. & C.

* Sic MS1. ſing.

⁊

ȝ ȝehalȝaþ ƿam Scottum. ƿe ƿæƿ Abbud on þam mynƿtre ðe iƿ cƿeþen Ongetlingum. þ iƿ ƿeo ƿtop ðæƿ Oƿƿine cyninȝ oƿƿlæȝen ƿæƿ. ƿa ƿe beƿopan ȝemynezoþon. ȝ ƿopþon ðanƿlæð ƿeo cƿen hiƿ * mæȝe. C. mage ƿop ȝeclænƿunȝe hiƿ unƿihteƿ ƿlæȝeƿ. þæð heo Oƿƿio ðone cyninȝ þ he ðæƿ ƿopȝeaƿe ƿtope mynƿteƿ on to timbƿianne þam ƿopeƿƿpecenan Goðeƿ ðeope Þƿumheƿe. ƿopðon ðe he eac ƿƿylce ƿæƿ mæȝ ðæƿ oƿƿlæȝenan cyninȝeƿ; þ on ðam mynƿtre ƿæƿon ƿinȝale ȝebeða ƿop æȝhƿæðeƿeƿ cyninȝeƿ ecre hælo. ȝe ðæƿ oƿƿlæȝenan. ȝe ðæƿ ðe hine ƿlean hehte; hƿæt. he ða ƿe cyninȝ Oƿƿio æƿteƿ Penðan ƿlæȝe. þeo ƿinteƿ ƿull Mejcna ðeoðe ȝ ƿƿylce eac ðære oðƿum ƿolcum ƿuð mæȝða on ealðoƿðome * oþeƿ. *ƿuperƿcrip. Cant.* ƿoƿe ƿæƿ. ȝ he ƿƿylce eac * Pehta ðeoðe oƿ ðam mæƿtan ðæle Ongel cynneƿ ƿice unðeƿðeoðde. ȝ him to hefenyƿƿe ȝeteah; On ða tið eac ƿƿylce Oƿƿio ƿe cyninȝ ȝæƿ ȝ ƿealde. ðam ƿopeƿƿpecenan Peaðan Penðan ƿuna ðæƿ cyninȝeƿ. ƿopþon ðe he ƿæƿ hiƿ mæȝ. ƿuð Mýjcna ƿice. ða ƿyndon ðæƿ ðe menn cpeþaþ ƿiƿ ƿuƿƿendo ƿolceƿ. ȝ þa ƿyndon to ƿceaðenne mið * Þpentan ƿtreame * Þeontan. C. piþ nopð Mýjcum. þaƿa landa iƿ ƿeoƿon ðuƿendo; ƿ

* edoctus & ordinatus à Scotis; qui erat Abbas in monasterio quod dicitur Ingetlingum; ipse est locus in quo occisus est rex Oswi, ut suprà meminimus. Nam Regina Eanfled propinqua illius, ob castigationem necis ejus injustæ, postulavit à Rege Oswi, ut donaret ibi locum monasterio construendo, præfato Dei famulo Trumhere, quia propinquus & ipse erat regis occisi. In quo videlicet monasterio, orationes assiduę pro utriusque regis, id est, occisi & ejus qui occidere jussit, salute æterna fierent. Idem autem rex Oswin, tribus annis post occisionem Pendan regis Merciorum, genti, necnon & cęteris australium provinciarum populis præfuit; qui etiam gentem Pictorum maxima ex parte regno Anglorum subjecit. Quo tempore donavit præfato Peadan, filio regis Pendan, eò quòd esset cognatus suus, regnum australium Merciorum, qui sunt (ut dicunt) familiarum quinque millium, discreti fluvio Treantâ ab aquilonaribus Mercis, quorum terra est familiarum septem millium: sed idem *Peada proximo vere multùm nefariè peremtus est, proditione (ut dicunt) conjugis suæ, in ipso tempore festi Paschalis. Completis autem tribus annis post interfectionem Pendan regis, rebellaverunt adversùs regem Oswi, duces [gentis Merciorum] Immin, & Eaba, & Eadberht, levato in regem Vulfhere filio ejusdem Pendan adolescente, quem occultum servaverant: Et ejectis principibus regis, non proprii, fines suos fortiter simul & libertatem receperunt. Sicque **w. & c.* **w. & c.*

Ac he ða ƿe ýlca Peaða þý nýhtan lenȝtenne ƿƿýþe manƿullice acpealo þæƿ þuƿh melounȝa hiƿ aȝennýƿ piƿeƿ. on ðæƿe Saƿtoƿlican tiðe ƿýmbelnýƿƿe; Ða ða þeo pintep ȝeƿýlleðe þæƿon. æƿteƿ Penðan ƿleȝe þæƿ cyninȝeƿ. þa punnon ȝ ƿuhton piþ Oƿƿio Mýjcna heƿetoȝan ȝ ealðoƿmenn Jmmen. ȝ Saƿa. ȝ Sabbýƿht. ȝ hoƿon Þulƿheƿe Penðan ƿuna Mýjcum to cyninȝe. þone heo ȝeonȝne æƿ ðiȝollice heolðon ȝ hæƿðon. ȝ apuƿƿon þa ealðoƿmenn ðæƿ ƿƿemþan cyninȝeƿ. ȝ heoƿa land ȝ heoƿa ȝemæƿo ƿtƿonȝlice ȝeeoðan ȝ þeoðom onfenȝon.

ɼengon. And hi ɼꝑa ɼꝓiȝe miꝺ heoꝛa cyninge Ꝺꝛihtne Cꝛiɼte ðam ɼoðan cyninge. ꝼoꝛ þam ecan ꝓice on heoꝛonum ȝeꝿeonde ðeoꝺꝺon ; Þæt he Ꝿulꝿheꝛe Myꝛcna cyninȝ ɼeoꝛontyne ꝓinteꝛ. ⁊ he hæꝿꝺe æꝛeꝛt Ꝺꝛumheꝛe B'. him to laꝛeoꝛe. be þam pe beꝿoꝛan ɼæꝺon. Se æꝿteꝛa

* Japuman.B. þæt * Geaꝛumon. Ðꝛiꝺꝺa þæt Ceaꝺꝺa. ⁊ ɼeoꝛðа Ꝿinꝿeꝛþ. Ealle ðaꝛ pæꝛon endebyꝛdlice on hiꝛ ðæȝe Biꝛceop haꝺa bꝛucende on Myꝛcna ðeoꝺe ;

cum ſuo rege liberi, Chriſto vero regi, pro ſempiterno in cœlis regno, ſervire gaudebant. Præfuit autem idem rex [genti Merciorum,] annis decem & ſeptem. Habuitque primum Epiſcopum Trumhere, de quo ſuprà diximus; ſecundum *Jaruman; tertium Ceaddan; quartum Winfridum: Omnes hi per ordinem ſibimet ſuccedentes ſub rege Vulfhere, gentis Merciorum Epiſcopatu ſunt functi.

* Sic MSS. W. & C.

Cap. 25.

Ut quæſtio ſit mota de tempore Paſchæ, adverſus eos qui de Scotia venerant.

Sax. Deeſt INterea Aidano Epiſcopo de hac vita ſublato, Finan pro illo gradum Epiſcopatûs, à Scotis ordinatus ac miſſus, acceperat; qui in inſula Lindiſfarnenſi fecit Eccleſiam Epiſcopali ſede congruam. Quam tamen, more Scotorum, non de lapide, ſed de robore ſecto totam compoſuit atque arundine texit: Quam, tempore ſequente, Reverendiſſimus Archiepiſcopus Theodorus in honorem beati Petri Apoſtoli dedicavit. Sed & Epiſcopus loci ipſius Eadberht ablatâ arundine, plumbei laminis eam totam, hoc eſt, & tectum, & ipſos quoq; parietes ejus cooperire curavit. His temporibus quæſtio facta eſt frequens & magna, de obſervatione Paſchæ, confirmantibus eis, qui de Cantia vel de Galliis advenerant, quòd Scoti dominicum Paſchæ diem, contra univerſalis Eccleſiæ morem, celebrarent. Erat in his acerrimus verę Paſchæ defenſor nomine Ronan, natione quidem Scotus, ſed in Galliæ vel Italiæ partibus regulâ Eccleſiaſticæ veritatis edoctus; qui cum Finano conſligens, multos quidem correxit, vel ad ſolertiorem veritatis inquiſitionem accendit; nequaquam tamen Finanum emendare potuit, quin potiùs quòd eſſet homo ferocis animi, acerbiorem caſtigando, & apertum veritatis adverſarium reddidit. Obſervabat autem Jacob diaconus quondam (ut ſuprà docuimus) venerabilis Archiepiſcopi Paulini, verum & Catholicum Paſcha cum omnibus quos ad correctiorem viam erudire poterat. Obſervabat & regina *Eanfleda cum ſuis, juxta quod in Cantia fieri viderat, habens ſecum de Cantia presbyterum Catholicę obſervationis, nomine Romanum. Unde nonnunquam contigiſſe fertur illis temporibus, ut bis in anno uno Paſcha celebraretur. Et cùm Rex Paſcha Dominicum ſolutis jejuniis faceret, tum regina cum ſuis, perſiſtens adhuc jejunio diem palmarum celebraret. Hęc autem diſſonantia Paſchalis obſervantiæ, vivente Aidano, patienter ab omnibus tolerabatur, qui patenter intellexerant, quia etſi paſcha, contra morem eorum qui ipſum miſerant, facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis, & dilectionis, juxta morem, omnibus ſanctis conſuetum, diligenter exequi curavit. Unde ab omnibus, etiam his qui de Paſcha aliter ſentiebant, meritò diligebatur, nec ſolùm à mediocribus, verùm ab ipſis quoque Epiſcopis, Honorio Cantuariorum, & Felice Orientalium Anglorum venerationi habitus eſt. Defuncto autem Finano, qui poſt illum fuit, cùm Colmanus in Epiſcopatu ſuccederet, & ipſe miſſus à Scotia, gravior de obſervatione Paſchæ, necnon & de aliis Eccleſiaſticæ vitæ diſciplinis, controverſia nata eſt. Unde meritò movit hæc quæſtio ſenſus & corda multorum timentium, ne fortè, accepto Chriſtianitatis vocabulo, *in vacuum currerent aut cucurriſſent.* Pervenit & ad ipſas principum aures, Oſwi videlicet regis, & filii ejus

* Eanfled. W. & C.

Alchfridi: Quia nimirum Oswi à Scotis edoctus ac baptizatus, illorum etiam linguâ optimè imbutus, nil melius quàm quod illi docuissent, autumabat. Porrò Alchfrid magistrum habens, eruditionis Christianæ, Wilfridum virum doctissimum: nam & Romam priùs propter doctrinam Ecclesiasticam adierat, & apud Dalfinum Archiepiscopum Galliarum Lugduni multum temporis egerat; à quo etiam tonsuræ Ecclesiasticæ coronam susceperat: Hujus doctrinam omnibus Scotorum traditionibus jure præferendam sciebat. Unde ei etiam donaverat monasterium quadraginta familiarum, in loco qui dicitur in *Hrypum: Quem videlicet locum paulò antè, eis qui Scotos sequebantur, in possessionem monasterii dederat. Sed quia illi postmodum, datâ sibi optione magis loco cedere, quàm suam mutare consuetudinem volebant, dedit eum illi qui dignam loco & doctrinam haberet & vitam. Venerat eo tempore Agilberhtus Occidentalium Saxonum Episcopus, cujus suprà meminimus, amicus Alchfridi Regis & Wilfridi Abbatis, ad provinciam Northanhymbrorum, & apud eos aliquandiu demorabatur; qui etiam Wilfridum rogatu Alchfridi, in præfato suo monasterio, presbyterum fecit: Habebat autem secum ipse presbyterum, nomine Agathonem. Motâ ergò ibi quæstione de Pascha, vel tonsura, vel aliis rebus Ecclesiasticis, dispositum est, ut in monasterio, quod dicitur Streaneshalch, quod interpretatur sinus fari, (cui tunc Hilda abbatissa, Deo devota fœmina, præfuit,) synodus fieri, & hæc quæstio terminari deberet. Venerúntque illò reges ambo pater scilicet, & filius; Episcopi Colman cum clericis suis de Scotia; Agilberchtus, cum Agathone & Wilfrido presbyteris: Jacobus & Romanus in horum parte erant; Hilda abbatissa cum suis in parte Scotorum; in qua erat etiam venerabilis Episcopus Cedda jamdudum ordinatus à Scotis (ut suprà docuimus;) qui & interpres in eo concilio vigilantissimus utriusque partis exstitit. Primúsque rex Oswi, præmissâ præfatione, quòd oporteret eos, qui UNI DEO servirent, unam vivendi regulam tenere; nec discrepare in celebratione Sacramentorum cœlestium, qui unum omnes in cœlis regnum expectarent: Inquirendum potiùs, quæ esset verior traditio, & hanc ab omnibus communiter esse sequendam. Jussit primò, dicere Episcopum suum Colmanum qui esset ritus, & unde originem ducens ille, quem ipse sequeretur. Tunc Colmanus, Pascha, inquit, hoc quod agere soleo, à majoribus meis accepi, qui me huc Episcopum miserunt; quod omnes patres nostri, viri Deo dilecti, eodem modo celebrasse cognoscuntur. Quod nè cui contemnendum & reprobandum esse videatur, ipsum est quod beatus Johannes Evangelista, discipulus specialiter Domino dilectus, cum omnibus quibus præerat Ecclesiis, celebrasse legitur. Quo hæc & his similia dicente, jussit Rex & Agilberhtum proferre in medium, morem suæ observationis unde initium haberet, vel quâ hunc auctoritate sequeretur. Respondit Agilberhtus: Loquatur obsecro vice me â discipulus meus Wilfrid presbyter; quia unum ambo sapimus cum cæteris, qui hîc assident, Ecclesiasticæ traditionis cultoribus, & ille meliùs ac manifestiùs ipsâ linguâ Anglorum, quàm ego per interpretem, potest explanare quæ sentimus. Tum Wilfrid, jubente rege, ut diceret, ità exorsus est; Pascha quod facimus, inquit, vidimus Romæ ubi beati Apostoli Petrus & Paulus vixere, docuere, passi sunt, & sepulti, ab omnibus celebrari; hoc in Italia, hoc in Gallia, quas discendi vel orandi studio pertransivimus, ab omnibus agi conspeximus. Hoc Africam, Asiam, & Ægyptum, Græciam, & omnem orbem, quacunque Christi Ecclesia diffusa est, per diversas nationes ac linguas; uno, ac non diverso temporis ordine, geri comperimus, præter hos tantùm & obstinationis eorum complices, Pictos dico, & Britones, cum quibus de duabus ultimis Oceani insulis, & his non totis, contra totum orbem stulto labore pugnant. Cui hæc dicenti respondit Colmanus: Mirum quare stultum appellare velitis laborem nostrum, in quo tanti Apostoli, qui super pectus Domini recumbere dignus fuit, exempla sectamur; cùm ipsum sapientissimè vixisse omnis mundus noverit. At Wilfridus: Absit, inquit, ut Johannem stultitiæ reprehendamus, cùm scita legis Mosaicæ juxta literam servaret, Judaizante adhuc in multis Ecclesiâ, nec subitò valentibus Apostolis, omnem legis observantiam, quæ à Deo instituta est, abdicare. Quomodo simulacra,

quæ

* Sic MS. C. in Ripam, T. & W.

quæ à dæmonibus inventa sunt, repudiare omnes qui ad fidem veniunt necesse est: videlicet nè scandalum facerent eis qui inter gentes erant Judæis. Hinc est enim quòd Paulus Timotheum circumcidit, quòd hostias in templo immolavit, quòd cùm Aquila & Priscilla caput Corinthi totondit: ad nihil videlicet utile nisi ad scandalum vitandum Judæorum. Hinc quòd eidem Paulo Jacobus ait. *Vides frater, quot millia sunt in Judæis qui crediderunt, & omnes isi æmulatores sunt legis:* nec tamen hodie, clarescente per mundum Evangelio, necesse est, imò nec licitum fidelibus vel circumcidi, vel hostias Deo victimarum offerre carnalium. Itaque Johannes secundùm legis consuetudinem quarta decimâ die mensis primi, ad vesperam incipiebat celebrationem festi paschalis, nil curans utrùm hęc sabbato, an aliâ qualibet feriâ proveniret. At verò *Petrus, cùm Romæ prædicaret, memor quia Dominus primâ sabbati resurrexit à mortuis, ac mundo spem resurrectionis contulit, ità Pascha faciendum intellexit, ut secundùm consuetudinem ac præcepta legis, quartamdecimam lunam primi mensis, æquè sicut Johannes Orientem, ad vesperam semper expectaret. Et hac exortâ, si Dominica dies (quæ tunc prima sabbati vocabatur) erat manè ventura, in ipsa vespera Pascha dominicum celebrare incipiebat; quomodo & nos omnes hodie facere solemus. Sin autem dominica, non proximo manè post lunam quartam decimam, sed sextadecimâ, aut septimadecimâ, aut aliâ qualibet lunâ, usque ad vicesimam primam, esset ventura; expectabat eam, & præcedente sabbato, vespere, sacrosancta Paschæ solennia inchoabat. Sicque fiebat ut Dominica Paschæ dies, non nisi à quintadecima luna usque ad vicesimam primam servaretur. Neque hæc Evangelica & Apostolica traditio legem solvit, sed potiùs adimplet, in qua observandum Pascha à quartadecima luna primi mensis ad vesperam, usque ad vicesimam primam lunam ejusdem mensis ad vesperam præceptum est; in quam observantiam imitandam, omnes beati Johannis successores in Asia, post obitum ejus, & omnis per orbem Ecclesia conversa est, & hoc esse verum Pascha, hoc solum fidelibus celebrandum Niceno concilio, non statutum noviter sed confirmatum est: ut Ecclesiastica docet historia. Unde constat vos, Colmanne, neque Johannis (ut autumatis) exempla sectari; neque Petri, cujus traditioni, scientes contradicitis; neque legi, neque Evangelio, in observatione vestri Paschæ congruere. Johannes enim ad legis Mosaicæ decreta tempus Paschale custodiens, nil de prima sabbati curabat, quod vos non facitis, qui non nisi primâ sabbati Pascha celebratis. *Petrus à quintadecima luna usque ad vicesimam primam, diem Paschæ dominicum celebrabat: quod vos non facitis, qui à quartadecima usque ad vicesimam lunam, diem Dominicum Paschæ observatis: ità ut tertiadecimâ lunâ ad vesperam sępiùs Pascha incipiatis, cujus neque lex ullam fecit mentionem, neq; auctor ac dator Evangelii Dominus in ea, sed in quartadecima, vel vetus Pascha manducavit ad vesperam, vel novi Testamenti sacramenta, in commemorationem suæ Passionis, Ecclesiæ celebranda tradidit. Itémque lunam vicesimam primam, quam lex maximè celebrandam commendavit, à celebratione vestri Paschæ funditus eliminatis. Sicque, ut dixi, in celebratione summæ festivitatis, neque Johanni, neque Petro, neque Legi, neque Evangelio concordatis. His contrà Colmanus: Nunquid, ait, Anatolius vir sanctus, & in præfata historia Ecclesiastica multùm laudatus, Legi vel Evangelio contraria sapuit, qui à quartadecima usque ad vicesimam Pascha celebrandum scripsit? Nunquid reverendissimum patrem nostrum Columbam, & successores ejus, viros Deo dilectos, qui eodem modo Pascha fecerunt, divinis paginis contraria sapuisse, vel egisse credendum est? Cùm plurimi fuerint in eis, quorum sanctitati cœlestia signa, & virtutum quę fecerunt miracula, testimonium præbuerunt: quos ipse sanctos esse non dubitans, semper eorum vitam, mores, & disciplinam sequi non desisto. At Wilfridus: Constat, inquit, Anatolium virum sanctissimum, doctissimum, ac laude esse dignissimum: Sed quid vobis cum illo, cùm nec ejus decreta servetis? Ille enim in Pascha sua regulam utiq; veritatis sequens, circulum novemdecim annorum posuit, quem vos aut ignoratis, aut agnitum à tota Christi Ecclesia custoditum, pro nihilo contemnitis: Ille sic in Pascha Dominica quartamdecimam lunam computavit, ut hanc eadem

* Sic MSti. sing.

* RR. Armach. p. 931. l. 23.

dem ipsâ die, more Ægyptiorum quintamdecimam lunam ad vesperam esse fateretur: Sic item vicesimam, die dominico Paschæ annotavit, ut hanc, declinatâ eadem die, esse vicesimam primam crederet. Cujus regulam distinctionis vos ignorasse probat, quòd aliquoties Pascha manifestissimè ante plenilunium, id est, in tertiadecima luna facitis. De patre autem vestro* Columba, & sequacibus ejus, quorum sanctitatem vos imitari, & regulam ac præcepta, cœlestibus signis confirmata, sequi perhibetis, possum respondere; quia multis in judicio dicentibus Domino, quòd *in nomine ejus prophetaverint, & dæmonia ejecerint & virtutes multas fecerint*; Responsurus sit Dominus, *Quia nunquam eos noverit*. Sed absit ut hoc de patribus vestris dicam, quia justius multò est de incognitis bonum credere quàm malum. Unde & illos Dei famulos ac Deo dilectos esse non nego, qui simplicitate rusticâ sed intentione piâ, Deum dilexerunt. Neque illis multùm obesse reor talem Paschæ observantiam, quamdiu nullus advenerat qui eis instituti perfectioris decreta, quę sequerētur, ostenderet. Quos utique credo, siquis tunc ad eos Catholicus calculator adveniret, sic ejus monita fuisse secuturos, quomodò ea quæ noverant ac didicerant, Dei mandata probantur fuisse secuti. Tu autem & socii tui, si audita decreta sedis Apostolicę, imò universalis Ecclesię, & hæc literis sacris confirmata sequi contemnitis, absque ulla dubitatione peccatis: Etsi enim patres tui sancti fuerunt, nunquid universali quę per orbem est Ecclesiæ Chrsti, eorum est paucitas una, de angulo extremæ insulæ, præferenda? Etsi sanctus erat ac potens virtutibus ille Columba vester, imò & noster si Christi erat, num præferri potuit beatissimo Apostolorum principi? Cui Dominus ait; [a]*Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam, & tibi dabo*[b] *claves regni cælorum*. Hæc perorante Wilfrido dixit rex. Veréne Colmane hæc illi Petro dicta sunt à Domino? qui ait, Verè, rex. At ille: Habetis, inquit, vos proferre aliquid tantæ potestatis vestro Columbæ datum? At ille ait: Nihil. Rursum autem rex: Si utriq; vestrum, inquit, in hoc sine ulla controversia consentiunt, quòd hæc principaliter Petro dicta, & ei claves regni cœlorum sunt datæ à Domino. Responderunt etiam utriq;: At ille ita conclusit; Et ego vobis dico, quia hic est Ostiarius ille, cui ego contradicere nolo, sed in quantum novi, vel valeo, hujus cupio in omnibus obedire statutis, nè fortè, me adveniente ad fores regni cœlorum, non sit qui reserat, adverso illo, qui claves tenere probatur. Hęc dicente rege, faverunt assidentes quique, sive astantes majores, unà cum mediocribus, & abdicatâ minùs perfectâ institutione, ad ea quæ meliora cognoverant, sese transferre festinabant.

*RR. Armach pag. 930. l. 27.

NOTÆ.

[a] *Dominus ait*; Tu es Petrus; & supra hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam---. Quòd hęc PRINCIPALITER Petro dicta— & ei claves— Hæc dicente Rege, faverunt assidentes.— Faverunt, *inquit, quasi argumentum Regis aliàs per se satis invalidum, & auditorum favore opus fuerit: Quin veteris Ecclesiæ Romano-Saxonicæ autoritas, totam controversiam de Petro, & fide Petri ità illustrat, ut hinc nosmetipsos doctrinæ Catholicæ à doctoribus nostris acceptæ, non innovatores esse facilè evincamus. Hæc ut reliqua in gratiam veritatis studiosorum sic transfero.* *Serm. Cathol. de* S. Petro, *p.* 405.

Petrus him ⁊ þýrde ⁊ Drihten ȝif þu hit sý hat me ȝan to ðe bufon ðam þætere ⁊ Petrus þæs fýrmest on þam þerede. ⁊ cafost on Cristes lufe ⁊ He þolde ȝelomeana andþýrdan for hi ealle. spa spa he dýde ða ða Crist hi befran hu men cþýddodon be him. ⁊ sýþþan axode hi. Hu cþeþe ȝe be me ⁊ Ða cþæþ Petrus ⁊

Petrus illi respondit, Domine, si tu sis ille, jube me adire te super aquam: Petrus fuit in acie illa primus, & in amore Christi vehementissimus: ille ut plurimùm* unus, pro omnibus *illis responderet, prout fecerat, quando Christus* illos *rogabat, quid homines de ipso dicerent: Et postea* illos *sciscitatus est, Quid* vos *de me dicitis? tunc ait Petrus, Tu es*

* scil. ut Christo proximus, sic ad alloquendum aptissimus.

Petrus; Du eart Crist ðæs lifigendan Godes sunu; An ⁊ þýrde for manegum. forþan ðe annýs þæs on him manegum; Crist cþæþ to him betþux oþrum þordum; Ic secge ðe ðu eart Petrus. ⁊ ofer ðisne stan ic getimbrige mine cýrcan; Augustinus tractavit quod Petrus in figura significat Ecclesiam. quia Christus Petra. Petrus populus Christianus; Ꝑr þan fýrste þæs his nama Simon. ac Drihten him gesette þisne naman Petrus. ⁊ is stænen. to ði ⁊ he hæfde getacnunge Cristes gelaþunge; Crist is cþeden Petra. ⁊ is stan. ⁊ of ðam naman is gecþeden Petrus eal cristen folc; Crist cþæþ ðu eart stænen. ⁊ ofer ðisne stan ⁊ is ofer þam geleafan þe þu nu andettest. ic getimbrige mine cýrcan; Ofer me sýlfne ic getimbrige mine cýrcan. ofer me ic getimbrige ðe. na me ofer ðe; Ic eom seo trumnýss ðe ðe healdan sceal. ⁊ ealle ða getimbrunge Cristenre geladunge; Nu berþ Petrus ⁊ hiþ oþþe getacnunge ðære halgan gelaþunge on þære he is ealdor under Crist;

Christus, Dei viventis filius. Unus respondit pro pluribus: unitas *enim illis* multis *inerat. Christus illis inter reliqua verba dixit, Ego tibi dico, Tu es Petrus; & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Augustinus tractavit, quòd Petrus in figura significat Ecclesiam: quia* Christus Petra: *Petrus* [*autem*] *populus Christianus. Ante hoc tempus nomen illi* Simon *fuit: sed Dominus hoc nomen* Petrus *illi imposuit, id est,* Petręus: *in hoc scil. ut Christi Ecclesiæ* * typum *haberet.* Christus *dicitur* petra, *hoc est*, lapis; *& de hoc nomine dicitur* Petrus, omnis, *scil.* populus Christianus. *Christus dixit, Tu es* * *Petrus, & super hanc petram, hoc est,* super * fidem illam, quam tu nunc confessus es, ædificabo Ecclesiam meam. *Super* * *meipsum ædificabo Ecclesiam meam, super me ædificabo te, non me super te. Ego sum robur illud quod te sustinebit; totúmque Ecclesiæ Christianæ ædificium. Nunc gerit Petrus typum illum aut significationem Ecclesiæ sanctæ, in* * *qua sub Christo* senior *exsistit.*

* non caput.

* Sax. *Petræus.*

* *Petra est fides.*

* *Sive Christus ipse. Vide S. Augustinum* De verbis Domini, *Serm.* 13. &c.

* *in qua, non in quam.*

Et Serm. Cath. Kal. Jul. Passio Apostolorum Petri & Pauli, p. 160. *l.* 16.

Drihten cþæð to Petre. Du eart stænen; For þære strencðe his geleafan. ⁊ for anrædnýsse his ⁊ detnýsse he underfencg ðone naman. forðan ðe he geþeodde hine sýlfne mid fæstum mode to Criste. seþe is stan gecþeden fram ðam Apostole Paule; ⁊ ic timbrige mine cýrcan uppon ðýssum stane. ⁊ is ofer ðon geleafan ðe ðu andetst; Eall Godes gelaþung is ofer ðam stane gebýtlod. ⁊ is ofer Criste. forþan ðe he is se grundþeall eallra þæra getimbrunga his agenre cýrcan; Eall Godes cýrcan sýnd getealde to anre gelaþunge. ⁊ seo is mid gecorenum mannum getimbrod. na mid deadum stanum

Dominus dixit Petro, Tu es * Petrus, *propter robur fidei suæ, & propter consensum confessionis suæ hoc nomen suscepit; quoniam seipsum mente firmâ subjecit Christo,* * *qui Paulo Apostolo* petra *dicitur. Et ego super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: hoc est, super* * *fidem illam quam tu confiteris. Tota Christi Ecclesia super* petram illam *exstructa est; hoc est, super* Christum; *quoniam* ille *cunctorum Ecclesiæ suæ ædificiorum* fundamentum *est. Omnes Dei Ecclesiæ, in unam congregationem adnumerantur: atque illa, hominibus electis, non lapidibus inanimatis ædificatur:*

* Sax. Petræus.

* *Petra Christus.*

* *Et fides.*

ȝeall ſeo bẏtlinȝ ðæra liꝑlicra ſtana iſ oꝑeſ Criſte ȝelogoð. ꝑoꝛþan ðe ꝑe beoꝛ ðuꝛh ðone ȝeleaꝑan hiſ lima ȝetealðe. ȝ he uꝑe eallra heaꝑoð; ðeꝑe bẏtlað oꝑ þam ȝꝛunðꝑealle hiſ ꝑeoꝑc hꝛẏſt to micclum lẏne; ðe hæleð cꝑæþ. Ne maȝon helle ȝatu naht toȝeaneſ minre cẏꝑcan; Leahtraſ ȝ oꝑollic laſ ſẏnðon helle ȝatu. ꝑoꝛþan ðe hi læðað ðone ſẏnꝑullan ſtẏlce ðuꝛh ȝeat into helle ꝑite; Maneȝa ſind ða ȝatu. ac heoꝑa nan ne mæȝ onȝean ða halȝan ȝelaþunge ðe iſ ȝetimbꝛoð uppon ðam ꝑæſtan ſtane Criſte. ꝑoꝛþan ðe ꝑe ȝelẏꝑeða þuꝛh criſtes ȝeſcẏldnẏſſe ætrint þam ꝑneceðnẏſſum ðæra ðeoꝑlicra coſtnunga;

totáque illa viventium lapidum ſtructura ſuper Chriſtum locatur; quoniã nos membra ejus per FIDEM *adnumeramur; atque ille omnium noſtrùm caput. Qui citra hoc fundamentum exſtruit, fabrica ſua in ruinam magnam aſſurgit. Jeſus dixit, Haud poſſunt portæ inferni quid in Eccleſiam meam: flagitia & hæretica doctrina ſunt inferni portæ; quoniam peccatorem, quaſi per portam, in inferni pœnam ducunt. Portæ multæ ſunt: harum tamen nulla adverſùs ſanctam poſſunt Eccleſiam, quæ ſuper* Petram firmam, Chriſtum ſcil. ædificatur. Fideles enim tentationum diabolicarum periculis, per Chriſti præſidium eluctantur.*

* Petra Chriſtus.

* Pag. 146. **Liber miniſtri Miſſæ pro Maronitarum natione, Syro-Arabicè* ROMÆ *excuſus, miro artificio ſubobſcurus eſt: (quaſi teſtimonium S. Pauli de Eccleſia, ſuper fundamenta Prophetarum & Apoſtolorum fundata, ad ſolum S. Petrum torquere velit.) Sic Latinè tranſtuli;* Fundavit [*Filius Dei*] fundamenta ejus, ſcil. Eccleſiæ ſanctæ, ſuper Simonem Petrum. *Autor nè eludat Paulum, ad quem alludit. Sic enim Epheſ. 2. 20.* Eſtis ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum. *Partes ſuas inter primos, S. Petro tribuat; nec cæteros ſuis defraudabit: At ſequenti pag. idem liber Miſſalis, fidem & lapidem angularem, S. Petri, & Eccleſiæ fundamenta ſtatuit. Nimirum,* Super Petram FIDEI poſitus eſt Simon *fidelis; & ſuper† Cepham [*ſive lapidem*] capitis anguli, poſita ſunt fundamenta tua, O Eccleſia. *Tanta molis erit Eccleſiam Chriſti, de Petra ſua, Chriſtóque capite ſuo deturbare.*

* *Petrus quemvis fidelem ſignificat.*

† *Perpende verſionem Syr. 1. Pet. 1. 4. 5. ubi Chriſtus eſt* Cephas, *ſc. Petræ & Chriſtiani ſunt Cephæ, ſive Petri hoc eſt, lapides Chriſto ſuperſtructi*

[b] Tibi dabo claves regni cœlorum -- *Vide Serm. Cathol. Kal. iiii. Paſſio Apoſtolorum Petri & Pauli, pag. 160. Sic Latinè verto.*

Þe cꝑæþ. Jc þe betæce heoꝑonan ꝑiceſ cæȝe; Niſ ꝑeo cæiȝ ȝẏlden. ne ſẏlꝑen. ne oꝑ nanum antimbre ȝeſmiþoð. ac iſ ſe anꝑealð ðe him Criſt ꝑoꝛȝeaꝑ. Þ nan man ne cẏmþ into Godeſ ꝑice buton ſe halga Petruſ him ȝeopenige Þ inꝑæſt; ȝ ſꝑa hꝛæt ſꝑa ðu binſt oꝑeꝑ eoꝛþan. Þ biþ ȝebunðen on heoꝑonum; ȝ ſꝑa hꝛæt ſꝑa ðu unbinſt oꝑeꝑ eoꝛþan Þ biþ unbunðen on heoꝑenan; Ðiſne anðꝑealð he ꝑoꝛȝeaꝑ nu Petre ȝ eac ſẏþþan æꝛ hiſ upſtiȝe eallum hiſ Apoſtolum. ða ða he him on ableoꝑ þuſ cweþende. Onꝑoþ haliȝne ȝaſt. ðæra manna ſinna ðe ȝe ꝑoꝛȝẏꝑaþ beoþ ꝑoꝛȝẏꝑene;

Ille ait; Ego tibi regni cœleſtis clavem trado. *Clavis illa, nec aurea eſt nec argentea; neque ex alia alia materia conflata: ſed* poteſtas ea eſt quam illi Chriſtus dedit; ità ut nemo regnum Dei intrarit, niſi S. Petrus, hunc illi ingreſſum aperuerit.* Et quicquid ligaveris ſuper terram, ligatum erit in cœlis, & quicquid ſolveris ſuper terram, ſolutum erit in cœlis. *Poteſtatem hanc Petro* Nunc *dedit; atq; etiam poſtea, ante aſcenſum ſuum*, Apoſtolis ſuis omnibus *quando illis inſufflaverit, ſic dicens:* Accipite Spiritum Sanctum; Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis;

* *Clavis (inquit vetus Eccleſia Romano-Saxonica) eſt poteſtas Petro, à Chriſto data; atqui hæc eadem poteſtas (ut infrà præſquis Apoſtolis data fuit, Joh. 20. 21, 22, 23. Ergò & eandem clavem, extra controverſiam, hîc dari certimus.*

ꝼene; ⁊ þam þe ge ꝼoꝛgiꝼenẏꝛꝛe oꝼunnon. him bið oꝼtogen ꝛeo ꝼoꝛgẏꝼenẏꝛ; Nellað ða Apoꝛtoli nænne ꝛihtþiꝛne mið heoꝛa manꝛumnunge gebindan. ne eac ðone manꝼullan miltꝛigende unbindan butan he mið ꝛoþꝛe dæðbote gecẏꝛꝛe to liꝼeꝛ þege; Ðone ẏlcan andþeald hæꝼð ꝛe ælmihtiga getiþoð biꝛcopum. ⁊ halgum Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛtũ giꝼ hi hit æꝼteꝛ þæꝛe godꝛpellican geꝛetnẏꝛꝛe caꝛꝼullice healdað; Ac ꝼoꝛ ði iꝛ ꝛeo cæig Petꝛe ꝛindeꝛlice betæht. ꝥ eall ðeodꝛciþe gleaþlice to cnaþe. ꝥ ꝛþa hþa ꝛþa oðꝛcẏt ꝼꝛam annẏꝛꝛe ðæꝛ geleaꝼan ðe Petꝛuꝛ ða andette Cꝛiꝛte. ꝥ him ne bið getiþoð naþoꝛ ne ꝛẏnna ꝼoꝛgẏꝼenẏꝛ ne inꝼæꝛ þæꝛ heoꝼenlican ꝛiceꝛ.

& quorum remissionem retinueritis, illis erit retenta remissio; *nolunt Apostoli justum aliquem, excommunicatione suâ ligare; neque etiam improborum miserescentes, [aliquem] solvent, nisi per resipiscentiam veram in semitam vitæ revertatur. Eandem illam potestatem Omnipotens Episcopis tribuit, sanctisq; Presbyteris, si juxta Evangelicam constitutionem illam solicitè custodierint. Sed ob id clavis Petro seorsim demandatur, ut omnis natio sapienter noscat, quòd quicunq; ab*unitate fidei, quam Petrus confessus est, deflexerit, huic nec peccatorum remissio, nec in cæleste regnum ingressus tribuatur.*

* *Non ut unus pastor terrestris præesse, sed una fides in cælestem pastorem, gregi inesse debeat.*

Cap. 26.

Ut Colman victus domum redierit, & Tuda pro illo Epscopatu sit functus, qualisq; illis doctoribus fuerit habitus Ecclesiæ.

Sax. deest. FInitóque conflictu ac solutâ concione, Agilberchtus domum rediit. Colman videns spretam suam doctrinam, sectámque esse despectam, assumptis his qui se sequi voluerunt, id est, qui Pascha Catholicum, & tonsuram coronæ (nam & de hoc quæstio non minima erat) recipere nolebant, Scotiam regressus est, tractaturus cum suis quid de his facere deberet. Cedd relictis Scotorum vestigiis ad suam sedem rediit, utpote agnitâ observatione*Catholicę Paschæ. Facta est autem hæc quęstio anno dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, qui fuit annus Oswi Regis vicesimus secundus, Episcopatûs autem Scotorum, quem gesserunt in provincia Anglorum, annus tricesimus. Siquidem Aidanus decem & septem annis, Finan decem, Colman tribus Episcopatum tenuere. Reverso autem patriam Colmano, suscepit pro illo Pontificatum Northanhymbrorum famulus Christi Tuda, qui erat apud Scotos austrinos eruditus, atque ordinatus Episcopus; habens juxta morem provinciæ illius, coronam tonsurę Ecclesiasticæ, & Catholicam temporis Paschalis regulam observans. Vir quidem bonus ac religiosus, sed permodico tempore Ecclesiam regens: Venerat enim de Scotia, tenente adhuc Pontificatum Colmano, & diligenter ea quæ ad fidem ac veritatem pertinent, & verbo cunctos docebat & opere. Porrò fratribus, qui in Lindissarnensi Ecclesia, Scotis abeuntibus, remanere maluerunt, prępositus est Abbatis jure vir reverendissimus ac mansuetissimus Eata; qui erat Abbas in monasterio quod vocatur Mailros; quod aiunt Colmanum abiturum petiisse & impetrasse à Rege Oswio, eò quòd esset idem Eata, unus de duodecim pueris Aidani, quos primo Episcopatûs sui tempore, de natione Anglorum, erudiendos in Christo accepit. Multum namque eundem Episcopum Colmanum Rex, pro insita illi prudentia, diligebat. Ipse est Eata, qui non multò pòst eidem Ecclesiæ Lindisfarnensi Episcopus factus est. Abiens autem domum *Colman assumpsit secum partem ossiũ Reverendiss. patris Aidani; partem verò in Ecclesia, cui præerat, reliquit, & in secretario ejus condi præcepit. Quantę autem parcimoniæ, cujus continentiæ fuerit ipse cum prædecessoribus suis, testabatur etiam locus ille quem

* *RR. Armach. p. 934 l. 26.*

* *RR. Armach. pag. 964 l. 35.*

rege-

regebat: ubi abeuntibus eis, exceptâ Ecclesiâ, pauciſſimæ domus repertæ ſunt. Hoc eſt, illæ ſolummodo, ſine quibus converſatio civilis eſſe nullatenus poterat: nil pecuniarum abſque pecoribus habebant. Siquid enim pecuniæ à divitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad ſuſceptionem potentium ſeculi, vel pecunias colligi, vel domos prȩvideri neceſſe fuit. Qui nunquam ad Eccleſiam, niſi orationis tantùm & audiendi VERBI DEI cauſâ veniebant. Rex ipſe cùm opportunitas exegiſſet, cum quinque tantùm aut ſex miniſtris veniebat, & expletâ in Eccleſia oratione, diſcedebat. Quod ſi fortè eos, ibi refici contingeret, ſimplici tantùm & quotidiano fratrum cibo contenti, nil ultrà quærebant. Tota enim tunc fuit ſolicitudo doctoribus illis Deo ſerviendi, non ſeculo; tota cura excolendi cordis, non ventris. Unde & in magna erat veneratione tempore illo religionis habitus; ita ut ubicunque clericus aliquis aut monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur: Etiamſi in itinere pergens invineretur, accurrebant, & flexâ cervice, vel manu ſignari, vel ore illius ſe benedici gaudebant. Verbis quoq; horum exhortatoriis diligenter auditum præbebant. Sed & diebus dominicis ad Eccleſiam ſive ad monaſteria certatim, non reficiendi corporis, ſed audiendi SERMONIS DEI gratiâ confluebant; & ſiquis ſacerdotum in vicum fortè deveniret, mox congregati in unum vicani, VERBUM VITÆ ab illo expetere curabant. Nam neque alia ipſis ſacerdotibus aut clericis vicos adeundi, quàm prædicandi, baptizandi, infirmos viſitandi, & ut breviter dicam, ánimas curandi, cauſa fuit: qui in tantum erant ab omni avaritiæ peſte caſtigati, ut nemo territoria ac poſſeſſiones ad conſtruenda monaſteria niſi à poteſtatibus ſeculi *coactus acciperet. Quæ conſuetudo per omnia, aliquanto poſthæc tempore, in Eccleſiis Northanhymbrorum ſervata eſt. Sed de his ſatis dictum. * *Sic MSt. ſing.*

CAP. 27.

Ut Egbercht vir ſanctus, de natione Anglorum, monaſticam in Hibernia vitam duxerit.

ÐA þæſ ȝeþoſden emb ſýx hund þintſa ⁊ ſeoſeſ ⁊ ſýxtiȝ æftep Ðnihtnep mennircnýſſe eclýþriſ ſoliſ. þ ir ſunnan * aſþſunȝenýſſe þ heo ſciman ne hæfde. ⁊ þæſ atollic on to beȝeonne. þæſ ðý ðnidðan dæȝe Maȝi þæſ monþeſ*hu huȝu ýmb þa teoþan tid dæȝeſ. æftep þon ſþýlce þæſ ðý ýlcan ȝeaſe ſemninȝa pol ⁊ aðl ſoſhefȝiende. ⁊ ſoſnimende æfeſt ða ſuð ðælaſ Bneotone ⁊ ſþýlce eac Noſþan-hýmbſa mæȝþe þæſ þſeaȝende. ⁊ mid ȝſimme pæle lange ſeoſ ⁊ pide ȝſimſiȝende micle menio manna afýlde ⁊ ſoſnam; Ðý pite eac ſþýlce Tuda Cpiſtef ðeoſ ſe þæſ æftep Colemanne Noſþan-hýmbſa B'. þæſ oſ middan ȝeaſde ȝenumen. ⁊ þæſ aſſuſþlice bebýſiȝed on þam mýnſtſe þe ir nemned Peȝnaleah; Ðiſ ýlce pite eac ſþýlce Hibernia Scotta ealond ȝelice pæle ſloh ⁊ cþýlde. þæſon þæſ on þa tid. monize oſ Angel þeode. ȝe æþelinga ȝe oþþa

* uppſþþunȝennef. B.

* hpæt hpeȝo. B.

EOdem autem anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſexageſimo quarto, facta erat eclipſis Solis, die tertio menſis Maii, horâ circitèr decimâ diei. Quo etiam anno ſubita peſtilentiæ lues, depopulatis priùs auſtralibus Britanniæ plagis, Northanhymbrorum quoque provinciam corripiens, atque acerbâ clade diutiùs longè latéque deſęviens, magnam hominum multitudinem ſtravit. Quâ plagâ præfatus DOMINI ſacerdos Tuda raptus eſt de mundo, & in monaſterio, quod vocatur Pegnaleth, honorificè ſepultus. Hęc autem plaga Hiberniam quoque inſulam pari clade premebat. Erant ibidem eo tempore multi nobilium ſimul & me- *Anno Dom. 664.*

ða

Da de on þara biscopa tide Finanes ⁊ Colemanes forlæton heora edel tunscr. ⁊ dioden gesittan. sume for godcunde leornunge. sume for intingan forhæbbendra liscs. ⁊ sume sona on mynstersclicre drohtnunge on geogollicum life getreoplice drihtne þeowdon. sume geond mynster eodon. ⁊ him godcunde lareowas rohtan; ⁊ ealle hi Scottas lustlice onfengon. ⁊ him dæghwamlice *⁊lyfne butan ceape sealdon. ⁊ eac scylce bec on to leornianne ⁊ lareowas ord sceattinga geafon ⁊ sealdon; Betsih das sæson tregen geonge æþelingas mycelre glaunesse men of Angel þeode Ædelhun ⁊ Ecbyrht se ærra sæs Æþelwines broþer Gode þæs leofan penes. se sylfa eac scylce dære æftersylgendan ylde Hibernia gesohte for intingan godcundre leornunge. ⁊ da he sell gelæred sæs. da hreaus he eft to his ebele. ⁊ sæs biscop gesorden on *Lindesse lande. ⁊ he micle tide Godes cyrican æþelice ⁊ sell heold ⁊ rihte; Sæson hi on dam mynstre de on Scyttisc is nemned *Rathmelsigi. ⁊ ealle his gesetnan. oþþe on dære deadlicnysse dæs sæles of sorulde genumene sæson. oþþe þurh oþre scrore to dælede. Da sæson hi begen mid þa adle dære ylcan deaþlicnysse scyþe þreade. ⁊ hetiglice scencte. ⁊ him mon seoses ne pende; Da anas se Ecbyrht scra scra me sum ealo Wæsse Pneort aspyrede sæde. þ he æt his sylfes muþe gehyrde. mid dy he tealde ⁊ he pende þ he selstan sceolde. ⁊ dead þrosian. Da eode he ut on dagunge of dam huse de da untruman men inne setton. ⁊ ana gesæt on digolre scrore. ⁊ geornlice ongan dencan be his dædum. ⁊ sæs onbryded mid gemynde his synna. ⁊ seos. ⁊ his ansyne mid teasum droh. ⁊ of innepardre heortan God bæs biddende. þ

diocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani & Colmani Episcoporũ, relictâ *insulâ patriâ vel DIVINÆ lectionis, vel continentioris vitæ gratiâ illò secesserant; & quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt; alii magìs, circumeundo per cellas magistrorũ, lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti, libentissimè suscipientes, victum eis quotidianum sine precio, libros quoque ad legendum, & magisterium gratuitum præbere curabant. Erant inter hos duo juvenes magnæ indolis, de nobilibus Anglorum *Ædelhun & Ecgberht; quorum prior frater fuit Æthilwini, viri çquè Deo dilecti, qui & ipse ævo sequenti Hiberniam, gratiâ legendi, adiit; & bene instructus patriam rediit, atque Episcopus in provincia Lindissi factus, multo Ecclesiam tempore nobilissimè rexit. Hi ergò quum essent in monasterio, quod linguâ Scotorum Rathmelsigi appellatur, & omnes socii ipsorum vel mortalitate de seculo rapti, vel per alia essent loca dispersi, correpti sunt ambo morbo ejusdem mortalitatis, & gravissimè afflicti. E quibus Ecgberht (sicut mihi referebat quidam veracissimus & venerandæ canitiei presbyter, qui se hæc ab ipso audisse perhibebat) cùm se æstimaret esse moriturum, egressus est tempore matutino de cubiculo, in quo infirmi quiescebant, & residens solus in loco opportuno, cœpit sedulus cogitare de actibus suis, & compunctus memoriâ peccatorum suorum faciem lacrymis abluebat, atque intimo ex corde DEUM precaba-

* *l.* anlyfne. leofene. C.

* Lindesigelande. B

* Rahtmelsigi B.

*RR. Annales pag. 730 l. 8.

* *Sic MS. C.* Edilhun. *W.*

he ða ġýta ꝑpeltan ne ꝑceolde. æꝓꝑon ꝓe he be þam ꝓoꝛꝓġepitenum ġýmeleaꝛnýꝛꝛum hiꝛ. ða ꝓe he on cilo hafde. oꝓꝓe on cnihte hafde ġeꝓnemede. ꝑullꝑnemedlicoꝛ oꝑ þæꝛe tide ġeclænꝛade. ġe hine ꝛýlꝑne on Godum ꝓeoꝛncum ġenihtꝛumlicoꝛ beeode; ðꝛýlce he eac ġehaꝛ ġehet. þ he apolde ꝓoꝛ Gode hiꝛ liꝑ on ælþeodiġnýꝛꝛe lýꝑian. ⁊ næꝑꝑe to Bꝛeotone ealande hꝓeoꝛꝑan þæꝛ he acenned wæꝛ. ⁊ þ he butan ꝑealm ꝛanġe ꝓeoġollicꝛe tide ġiꝑ him lichoman untꝛumnýꝛꝛe ne piþꝛtode. þ he æġhpýlce dæġe ealne Saltepe on ġemýnde dæꝓe ġodcundan *hepenýꝛꝛe aꝛunġe. ⁊ þ he ælcepe ꝑucan dæġ mid nihte ætġædepe aꝑæꝛte; Mid ðý he þa þiꝛ ġehaꝛ ⁊ hiꝛ bene ⁊ hiꝛ tealnaꝛ ġeendode. ða eode he eꝛt to hiꝛ huꝛe. ða ġemette he ðone hiꝛ ġeꝓoꝛꝑtan ꝛlæpendne. ⁊ he þa eac ꝛpýlce on hiꝛ ꝓeꝛte *ġeꝛtah. ⁊ hine ꝛume hꝛile ġepeꝛtan polde. ⁊ mid ðý he þa meomicel wæc hine ġepeꝛte. þa onbꝛæd ꝛe hiꝛ ġeꝓoꝛꝑta. ⁊ locade to him. ⁊ ðuꝛ cꝑ. Gala bꝛoꝓeꝛ Ġeġbýꝛhт. eala cꝑ. he. Hwæt dýdeꝛt ðu; Ic ġehýhte. ⁊ pende þ þit nu hꝛaþe ꝛcolðan ætġædepe on þ ece liꝑ ġonġan. ac þite þu hꝛæðepe þ þu onꝑehꝛt þ ðu bæde; Foꝛþon he ðuꝛh ġeꝛihþe ġeleoꝛnode. ġehwæꝛ he God bæd ⁊ to him pilnode. ⁊ þ hiꝛ bene ġehýꝛnede wæꝓon; Hwæt ꝛculan ꝓe nu þæꝛ ma ꝛꝓꝓecan? Hwæt. ꝛe Æþelhun ðæꝓe nýhꝛtan nihт ꝓoꝛþꝓepde. ⁊ Ġeġbýꝛhт hine ðæꝓe adle ġetꝛýmede. ⁊ micle tide æꝑteꝛ þon liꝑde. ⁊ biꝛcop hade onꝑenġ. ⁊ ðone had mid epen pýꝛþum ðædum ꝛꝓætpode. ⁊ æꝑteꝛ monigum ġodum ġaꝛtlicꝛa mæġena ꝛꝓa ꝛꝓa he pilnode; Mid þý he *hund nigontigeꝛ ꝓintꝛa ealð. he ꝑeꝛde to ðam heoꝓonlican ꝛice; Liꝑde he hiꝛ liꝑ on micelꝛe eadmodnýꝛꝛe. ⁊ on monþꝓeꝛnýꝛꝛe. ⁊ in ꝓoꝛhæfednýꝛꝛe. [*⁊ in bilpetneꝛꝛe.]

tur, nè adhuc mori deberet, priusquam vel præteritas negligentias, quas in pueritia sive infantia commiserat, perfectiùs ex tempore castigaret, vel in bonis se operibus abundantiùs exerceret. Vovit etiam votum, quia à Deo peregrinus vivere vellet, ut nunquam in insulam, in qua natus est, id est, Britanniam rediret; quia præter solennem canonici temporis psalmodiam (si non valetudo corporis obsisteret) quotidie psalterium totum, in memoriam divinæ laudis decantaret: quia in omni septimana diem cum nocte jejunus transiret. Cúmque finitis lacrymis, precibus, & votis, domum rediret, invenit sodalem dormientem, & ipse quoque lectulum conscendens cœpit in quietem membra laxare; & quum paululum quiesceret, expergefactus sodalis respexit eum, & ait: O frater Ecgberhte! ô quid feciſti? Sperabam quia pariter ad vitam æternam intraremus: Verùm tamen scito, quia quæ postulasti, accipies. Didicerat enim per visionem & quid ille petiisset, & quia petita impetrasset. Quid multa? Ipse Ædelhun proximâ nocte defunctus est. At verò Ecgberht decussâ molestiâ ægritudinis, convaluit, ac multo pòst tempore vivens, acceptúmque sacerdotii gradum, condignis ornans actibus, post multa virtutum dona ut ipse desiderabat, nuper, [id est, anno dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo nono,] cùm esset ipse annorum nonaginta, migravit ad regna cœlestia. Duxit autem vitam in magna humilitatis, mansuetudinis, continentiæ, simplicitatis & justi-

* hepunge. B.

* gepꝛtah. C

* Sic MS. B. & C. ut Lat.

⁊

⁊ ſoþfæſtnýſſe. ⁊ on ſulfremeðnýſſe; ⁊ he ðurh ꝥ ge hiſ ðeoðe ge eac þam cýnnum Scotta ⁊ Peohta. on ðam he on ællþeodigneſſe liſde. ge mið hiſ liſeſ býſne. ge mið laſe ge mið ealðorlicnýſſe þrea. ge mið arfæſtnýſſe hiſ ſýlena. of þam godum ðe he ſrom ricum monnum onfeng. ſpýþe bricſade; ſetecte he eac ſpýlce hiſ gehatum þe þe ær ſægðon. ꝥ he ſýmble on þam feoþertiglican fæſtene ær eaſtran æne ſiþe on ðæge geſeorðe. ⁊ elleſ ne ðeah * nemne meðmicel hlafeſ mið ðinre meolce; Ðære ýlcan forhæfðnýſſe gemett. he eac ſpýlce heolð ꝥ feoþertig ðaga ær Criſteſ gebýrð tiðe. ⁊ ꝥ feoþertig ðaga æfter Pentecoſten;

*butan. C. nýmþe. B.

tiæ perfectione. Unde & genti ſuæ, & illis in quibus exulabat nationibus Scotorum ſive Pictorum, & exemplo vivendi, & inſtantiâ docendi, & auctoritate corripiendi, & pietate largiendi de his quę à divitibus acceperat, multùm profuit. Addidit autem votis quæ diximus, ut ſemper in quadrageſima non plùs quàm ſemel in die reficeretur, non aliud quàm panem ac lac tenuiſſimum, [& hoc cum menſura guſtaret. Quod videlicet lac, pridie novum, in fiala ponere ſolebat, & poſt noctem, ablatâ ſuperficie craſſiore, ipſe reſiduum cum modico (ut diximus,) pane bibebat.] [b] Cujus modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante *natale Domini, totidem quoque poſt peracta ſolennia pentecoſtes, [hoc eſt, quinquageſimæ, ſemper] obſervare curabat.

* Sic MSs. ſing.

NOTÆ in cap. 26. 27.

[a] Sed & diebus Dominicis ad Eccleſiam--- audiendi ſermonis Dei gratiâ certatim confluebant— *En! Dies, & opus Diei; Diei ſcil. Dominicæ hîc à Majoribus nobis commendantur, Divino cultui dicanda:* Ad Eccleſiam, *inquiunt,* audiendi ſermonis Dei gratiâ certatim confluebat *populus: Diem enim Dominicum Dei ipſius inſtitutione ſacrum, tenuit vetus Eccleſia noſtra; atque in hoc, Legem Moſaicam ſecuta, pro Sabbatiſmo, Diéq;, è ſeptem, uno; atque Evangelicam, pro Die Dominico; quo reſurrexit Chriſtus, piè celebrando. In æternum ergò hæc Dierum*† *REGINA, divino cultui, ídque virtute Præcepti quarti, in deliciis habeatur. Eccleſiæ noſtræ veteri qui favent, illius Doctrinam ſtudiosè percipiant: viz. in verba* Beo þu gemýndig ꝥ þu þone *reſten dæg gehalgie; *hoc eſt, Eſto memor, quòd* Sabbati diem *ſanctifices. Vide Sermones Catholicos pro Eccleſia Anglicana MS. Bibl. Publ. Cantabr. pag. 332. lin. 28. & Hom. 34. pag. 182. l. 2. Sic autem Latinè verto.*

† S. Ignat. in Epiſt. ad Magneſios.
* Exod. 20. 8.

Se ſæterneſ dæg þæſ þa gehaten reſten dæg oþ Criſteſ ðroþunge; On þam dæge læg Criſteſ lic on býrigenne ⁊ he arar of deaþe on þam ſunnan dæge. ⁊ ſe dæg iſ Criſtenra manna reſten dæg. ⁊ halig ðurh Criſteſ æriſt; Ðone dæg þe ſceolon ſýmle freolſian mið gaſtlicre arþurþnýſſe; Se ſæterneſ dæg þæſ gehalgoð mið micelre gehealðſumnýſſe on ðære ealðan. æ. for ðære getacnunge Criſteſ ðroþunge ⁊ hiſ reſte on ðære býrgene.

Saturni dies tunc erat dictus Sabbati dies, uſq; ad Chriſti paſſionem: Die illo jacebat Chriſti corpus in ſepulcro: & reſurrexit à morte die Solis; iſq; dies hominum Chriſtianorum Sabbati *dies eſt: pérque* Christi resurrectionem, *ſanctus. Diem illum debemus nos ſemper* cum ſpirituali honore, *feſtivum agere. Saturni dies cum magna obſervantia in veteri Lege, ſacrabatur; propter ſignificationem* paſſionis Chriſti, *& quietis in ſe-*

Sic vetus Eccleſia in Præceptum quartum commentatur.

ac ꝥe ꝥunnan ðæg ıꝥ nu ȝehalȝoð ꝥuꝑh ꝥoꝑꝑæꝛtnẏꝥꝛe hıꝥ æꝑıꝥteꝛ oꝥ ðeaꝑe;

pulcro. Verùm Dies Solis nunc per veritatem resurrectionis *ejus à morte, ſacratur.*

* *Quod vide hic lib. 5. c. 22.*

* pag. 190. *Cui concinit alter Homiliſta MS.* * *Ben. Col. de Chriſti reſurrectione. Sic transfero.*

Hpæt ıꝥ ꝥe æꝛeꝥta ꝥeꝛte ðæg ꝑe on ꝑam ꝑoꝛðum mænðe. buton ꝑ hıt ꝑæꝥ ꝥe halȝa ðꝛıhtenlıca ðæg. ðe ꝑe nu ꝥunnan ðæg nemnaꝑ. ꝥoꝑꝑan ꝥe ꝑæꝥ æꝑeꝥt ðaȝa on ðıꝥꝥe nıꝑan. æ. man cẏnne to ꝥeꝛte ðæge ȝeboðen. ꝥoꝛ aꝛꝛuꝛꝑnẏꝥꝛe ðæꝑe ðꝛıhtenlıcan æꝛıꝥteꝥ;

Quinam eſt **primus* Sabbati *dies, quem verbis iſtis intellexit? Quem ſcil. nos jam diem Solis nominamus. Erat enim dies ille, dierum* in nova hac lege primus, humano generi, *pro die* Sabbati *in honorem* Dominicæ reſurrectionis *inſtitutus.*

* *Pro prima Sabb. ſive ſeptimana.*

Et paulò poſt.

Foꝛ ðam æȝhẏlc ðæꝑa manna ꝥeꝑe ꝑæna nu healðan nele. mıð aꝑe. ⁊ mıð ꝥeꝛte. ⁊ on ꝥeoꝛꝑunȝe ðonne abꝛec ð. Goðeꝛ ꝥe. æ. ⁊ hıꝥ halıȝꝑa ȝeꝥetnẏꝥꝛe;

Propterea, quiſquis hominum qui illam nunc, cum honore & requie, & obſervantia, tenere repudiat, violat quidem LEGEM DEI, ſanctorúmque ſuorum conſtitutionem.

Honor Diei Dom. : LEGE DEI nititur.

Dom. Hear. Spelm. Concil. p. 601. l. 10. *Et quid poſt ſacra die Dominico peràcta faciendum ſit, oſtendit MS. Sax. Miſcell. ſic ad verbum, (prater Latinum quem ibi conſpicis textum) transferre libet.*

And æꝥteꝛ ꝑæꝛe halȝum ðenunȝe. hım ȝehꝑa ham hꝑẏꝛꝛe. ⁊ mıð hıꝥ ꝑꝛeondum. ⁊ hıꝥ nẏhꝥtum ⁊ mıð ælꝑeoðıȝum hıne ȝaꝥtlıce ȝeꝛeoꝛðıȝe. ⁊ hıne ꝑıꝑ oꝛeꝑæt ⁊ ðꝛuncennẏꝥꝛe beoꝛȝe;

Et finito cultu ſacro, ſe quiſq; *domum conferat, *cúmque* amicis ſuis, *ſuíſque* proximis, & peregrinis *ſeipſum* † *ſpiritualiter* reficiat. Et *ſeipſum contra ingluviem & ebrietatem muniat.*

Huſuſmodi conventus an ſint conventicula diſquirant magiſtratus.

† Dies Dom. divino TANTUM cultui ſit dedicatus. *vid. Concil. ſub Cuthberto Cantuar. D. Hen. Spelman pag. 249.*

Sed de vulgari Saxonum errore, transferentium [ἐν μιᾷ σαββάτων,] in uno *vel* primo Sabbatorum, *pro in primo die ſeptimanæ, qui quidem error aures mentéſque quorundam, uſque hodie populares invaſit, ſuo loco accommodatiùs dicendum erit.*

ᵇ Cujus modum continentiæ, etiam quadraginta diebus ante nativitatem Domini.--. *Præparatio Quadrageſimalis, vel ad Paſcha, vel ad Nativitatem Domini celebrandam, inanem iſtam imitationis Chriſti umbram, noſtríſque humeris imparem tollit; & eleemoſynas dandi, jejunandique ritum (ſcil. in Quadrageſima, cùm ità Eccleſia ſtatuerit, ſi non cum Edilhun,* Semel *tantùm* in die refici, neque aliùd quàm panem, ac lac tenuiſſimum cum menſura guſtare, *at ſaltem corpus, ſeveriorìs abſtinentiæ legibus caſtigare,) mirificè commendat. Vide pag. 71. lin. 25. quibus adjunge quæ ibidem.*

Hom. 34. pag. 111. lin. 9.

Se mann ðe ꝥæꝥt butan ælmẏꝥꝛan he ðeð ꝛꝑılce he ꝛꝑaꝛıȝe hıꝥ mete. ⁊ eꝥt ẏꝥt ꝑ he æꝛ ꝛoꝛhæꝥeðnẏꝥꝛe ꝛoꝛeoðe. ac ꝑ ꝥæꝥten tælð God.

Quicunque abſque eleemoſyna jejunat, facit quaſi cibo ſuo parcitur, & veſcitur poſtea, quod per abſtinentiam priùs depoſuit. Quin iſtud jejunium Deus reprehendit.

Et Domin. 1. in Quadrageſima, *p.* 113. *l.* 15.

Se heꝛetoga Moẏſeꝛ ꝥæꝥte ꝛeoꝛꝛti ðaȝa ⁊ ꝛeoꝛꝛti nıhta to ꝛomne. to ðı ꝑ he moꝛte Goðeꝛ. æ. undeꝛꝛon. eꝥt ꝛẏꝑꝑan ꝛe mæꝛa ꝛıtega ꝑelıaꝛ eall ꝛꝛa lanȝ ꝥæꝥten. --ðꝛıhten eac

Moſes Dux ille, quadraginta dies & noctes jejunavit ſimul: in hoc, Ut *Legem Dei ſuſcipiat: *dein poſtea, magnus ille Prophetа Elias tam diu jejunavit.--Dominus quoq;*

* *Ergò & nos, pro viribus, ut Sacramenta.*

on

on ðæꝛe nıꝑan ȝecẏþnẏſſe ꝼæſte ðuꝛh hıſ ȝoðcunðan mıhte ꝼeoꝑeꝛtı ðaȝa ⁊ nıhta ꝼꝛam eallum eoꝛþlıcum bıleoꝼum ; Ðuſ ꝑæſ uꝛe lenȝtenlıce ꝼæſten aſtealð. Ac ꝑe ne maȝon ꝼoꝛ uꝛe tẏððeꝛnẏſſe þẏllıc ꝼæſten ðuꝛhteon; Nu ıſ uſ alẏꝼeð ðuꝛh laꝛeoꝑa ealðoꝛðom ꝥ ꝑe ðæȝhꝑomlıce on þıſſeꝛe lenȝtenlıcan tıðe uꝛe lıchaman ȝeꝛeoꝛðıan mıð ꝼoꝛhæꝼeðnẏſſe. ⁊ ſẏꝼeꝛnẏſſe. ⁊ clænnẏſſe ;

in Novo Testamento, per divinam potestatem suam, quadraginta dies & noctes ab omni convictu terrestri abstinuit. Sic erat jejunium nostrum Quadragesimale institutum. Verùm nos tale jejunium, pro imbecillitate nostra protrahere haud valemus. Nobis nunc licet, per doctorum autoritatem, quotidie in hoc quadragesimali tempore, corpus nostrum, cum abstinentia, & temperantia, & castitate reficere.

Et pag. 115. *lin.* 10.

Ne bıð nan ꝼæſten Goðe ȝecꝑeme. buton ſe mann hıne ſẏlꝼne ꝼꝛom leahtꝛum ꝼoꝛhæbbe ; Beoð ȝemẏnðıe ðæꝛa tꝑeȝꝛa ꝑoꝛða. ðe Oꝛıhten cꝑæð on hıſ ȝoðſpelle ; He cꝑæð. Foꝛȝıꝼaþ ⁊ eoꝑ bıð ꝼoꝛȝıꝼen. Sẏllað. ⁊ ⁊ eoꝑ bıð ȝeſealð. ðaſ tꝑa ælmẏſſẏna cẏnn uſ ſẏnð to beȝanne mıð mıcelꝛe ȝecneoꝛðnẏſſe. ꝥ ꝑe oþꝛum mannum mıð ınneꝑaꝛðꝛe heoꝛtan ꝼoꝛȝıꝼon. ȝıꝼ hı ahꝑaꝛ uſ ȝeæbẏlıȝðon ; To ðı ꝥ Goð uſꝼoꝛȝıꝼennẏſſe ðo uꝛe ſẏnna ; And uton ðon ðeaꝛꝼum ⁊ ꝑannſpeðıȝum ſume hẏþþe uꝛe ȝoða. ðam ælmıhtıȝum Goðe to ꝑuꝛþmẏnte ðe hıt uſ alænðe. ꝥ he uſ maꝛe on þam toꝑeaꝛðan ꝼoꝛȝıꝼe ;

Jejunium nullum Deo gratum, nisi quis se à flagitiis continuerit. Duo isthac verba memineris quæ Christus dixit in Evangelio; Condonate (*inquit*) & condonabitur; donate, & vobis donabitur: hæc duo eleemosynarum genera nobis *cum magna diligentia* obeunda sunt; ut aliis intimo corde condonemus, siquando nos irritaverint, *In hoc; ut nobis Deus peccatorum nostrorum remissionem donare velit: pauperibus etiam, inopibúsque, in honorem Dei, partem aliquam tribuamus bonorum nostrorum, quæ nobis accommodavit, ut in vita adventura, plura nobis retribuat.*

Et pag. 116. *lin.* 15.

Ða ælmẏſſan ðe oꝼ ꝛeaꝼlace beoð ȝeſealðe. ſẏnð Goðe ſꝑa ȝecꝑeme. ſꝑılce hꝑa acꝑelle oþꝛeſ manneſ cılð. ⁊ bꝛınȝe ðam ꝼæðeꝛ ꝥ heaꝼoð to lake. Goð bebẏt ꝥ man ælmẏſſan ꝑẏꝛce. ⁊ he ꝼoꝛbeað ꝼanc ⁊ ꝛeaꝼlac ;

Eleemosynæ, quæ ex rapina dantur, sunt Deo tam gratæ, quàm siquis alterius infantulum occiderit, patríque suo, caput pro munere obtulerit. Deus mandat, ut quis Eleemosynam faciat: dolum quoque & rapinam vetat.

Et pag. 117. *lin.* 9.

Gıꝼ ðu ꝼoꝛȝẏmeleaſaſt to ðælenne ælmẏſſan. Goð ðe benæmð ðınꝛa ȝoða. ⁊ ðu belıꝼſt ſẏþþan ꝑæðla. Goð ꝼoꝛȝıꝼ ꝛıcum ꝑelan ȝenıhtſumlıce ⁊ ðam ðeaꝛꝼum oꝼtıhð. Hꝑı ſꝑa? Ðæt he aꝼanðıe ða ꝛıcan ðuꝛh hıſ ðeaꝛꝼena haꝼenleaſte. Goð

Si negligas eleemosynam tuam distribuere, Deus tibi bona tua diripiet; túque postea egenus relinqueris. Deus opes divitibus copiosè largitur, & pauperibus demit. Cur ità? ut divites per inopiam pauperum explo-

ȝeþohte þeleȝan ⁊ ðeaþfan. ⁊ þolde þ ſe þæla þæne aȝedd þuh ðone ȝican. God ȝeſette ðone þeleȝan to ðæleþe on hiſ ȝodum. hþi ſceal he þonne him anum ȝeahnian. þ him bam iſ ſoþȝifen. Giſ ðu talaſt to þinum ȝeſþince þ þ þu hæfſt. oþþe ȝiſ ðu penſt þ þæne eoþdan pæſtmaſ ðine ſýnd. ðonne cþýð ſe ælmihtiga pealdend to ðe. Ðæne nu ic ðe oſteo minne ſultum. ⁊ haþa ðe ðin ȝeſþinc; Ic oſteo mine þen ſcuþaſ. ⁊ ic þýnce þin lond unpæſtmbæne; Giſ þ land ðin iſ. ſe þen iſ min. Ðeoh ðu ſoþþ þen ſcuþaſ ȝiſ ðu mihſt. ⁊ ȝepæteþa ðine ækeþaſ. Giſ ðu mæȝe do þ ſunne ſcine þ ðine æceþaſ þiþion; Þitodlice þ ſýlfe land ðe ðu ðe ahnaſt niſ ðin. ac iſ ðæſ ælmihtiȝan. ſþa ſþa ſe Þiteȝa cþæð. Ðeo eoþþe ⁊ hiſe ȝefýlleonýſ iſ Godeſ. God cþýð eft to þe. Mine ðeaþfan libbað buton ðe. leoþa ðu ȝiſ þu maȝe buton me. Mine ðeaþfan habbað ealle ðinȝ ȝiſ hi me ænne habbað. hþæt hæfſt ðu ȝiſ ðu me næft;

ret: *Deus fecit divites, atque pauperes: voluitque ut egeni per divites cibentur. Deus inſtituit opulentum, bonorum ſuorum diſtributorem. Quare ergò ſibi ſoli appropriaret, quod utriſque conceditur? Si labori tuo imputes quod habeas vel ſi terræ fruges tuas eſſe cenſeas; tum omnipotens rector tibi ait; jam modò auxilium meum à te abſtraham, túq; laborem tuum, tibi habeas. Ego imbres meos pluviales demam, terrámque tuam infrugiferam reddam; Si terra iſthæc ſit tua, pluvia eſt mea: deme tu, ſi potes, pluviales imbres, agróſque tuos irriges: Solem, ſi potes, ſplendere facias, ut agri tui matureſcant: quin verò, terra ipſa, quam appropriastibi, non eſt tua, ſed Omnipotentis eſt, ſicut Propheta ait,* Terra & plenitudo ejus Dei eſt, *Pſal. 50. 12. Deus iterum tibi ait; Pauperes mei vivunt ſine te; vive tu, ſi potes ſine me. Pauperes mei habent omnia, ſi me ſolum habeant. Quid habes tu, ſi me non habeas?*

Cæterùm idem Homiliſta urget vehementer in veri jejunii ſtudium Iſaiæ cap. 38.

Foþþam (*inquit*) ne biþ nan þæftan Gode andþenȝe butan ſibbe. *hoc eſt, nullum enim jejunium Deo acceptum ſine pace erit. Legat & perlegat unuſquiſque hoc Iſaiæ caput, qui doctrinam jejunii Catholici ad actionem vitæ applicaret: Nam jejunium permulti jactant, perpauci norunt; quia eleemoſyna, injuriarum oblivio, juſtitiæ & miſericordiæ exercitium in ignotas terras exularunt. Verùm ut hac tempeſtivè revocare velimus, cùm graves hujus, tum & varii proximæ & ſororis Inſulæ, tum denique Germaniæ caſus commoneſaciunt.*

Cap. 28.

*Ut defuncto Tuda * Wilfrid in Gallia, * Ceadda apud Occidentales Saxones in provincia Northanhymbrorum ſunt ordinati Epiſcopi.*

* *Sic Miſſ. ſunt.* * *T. & C.*

Bæteiþ ðaſ ðinȝ ſende Ealhfriþ ſe cýninȝ Oſſioeſ ſunu Þilfſpeð hiſ Mæſſe Þpeoſt. þ hi mon ſceolde him ⁊ hiſ hiþum to biſceope ȝehalȝian; Sende he hine to hadiȝanne oþeſ þæ to ſæȝelbýſhte biſceope. be ðam þe æſt beforan fæȝdon. ſe æſt Bneotene foſlet. ⁊ Paſiſiace ðæþe

INterea Rex Alchfrid miſit Wilfridum presbyterum [ad regem Galliarum,] qui eum ſibi ſuiſque conſecrari faceret Epiſcopum: At ille miſit illum ordinandum ad Agilbertum, de quo ſuprà diximus, qui relictâ Britanniâ Pariſia-

Vide ſuprà, p. 178. l. 5.

þære ceastre bisceop geworden
wæs. ⁊ he wæs gehalgod fram
him mid micelre are efen cu-
mendum monegum bisceopum
to ðære halgunge on þam cyne-
lican tune ðe is gecyged * On-
conpendia; Ða he ða gyta æfter
his halgunge on þam ofer sæli-
cum dælum wunigende wæs. ða
wæs Osrio se cyning onhyrigen-
de ðæs suna geornfulnysse.
sende ða eac to Cent haligne
wer. ⁊ on his ðeawum gemet-
fæstne. ⁊ on leornunge haligra
gewrita wel gelæredne. ⁊ ða ðe
he on gewritum leornode to
donne. þa he on his weorcum wæs
geornlice fyligende; Se sceol-
de beon to B'. gehalgod ðære
cyrican to Sofeerwic ceastre.
wæs he Mæsse Preost * Ceadda
haten. Ceddes brother ðæs ar-
wurþan B'. ðæs we beforan ge-
lome gemynegodon; Sende eac
se cyning mid hine his Mæsse
Preost Sadæth wæs haten. se
æfter þon on Scferþes rice on
Hrypum wæs to b'. geworden;
Ða hi ða to Cent coman. ða ge-
metton hi þone Arcebiscop De-
osdedit geferedne of worulde. ⁊
ða gyta nænig oþer for hine ge-
seted wæs; Ða cyrdon hi to
west Seaxna * mægþe. ðær wæs Wi-
ne B'. ⁊ fram him wæs se fore-
sprecena Godes man to B'. ge-
halgod. nam he twegen bisceo-
pas on Britta þeode. on gesiþ-
scipe þære halgunge; Ne wæs on
ða tid ænig B'. butan ðam Wine
on ealre Breotene ðara ðe rihtlice gehalgod wære. ða wæs
se Ceadda fram him to biscope gehalgod. ⁊ he sona ongan
ða mæstan gymene gedon ðære cyriclican soþfæstnysse
⁊ clænnysse. ⁊ eadmodnysse. ⁊ forhæfednysse. ⁊ leornunge
geornysse syllan. ⁊ byrig. ⁊ land. ⁊ ceastre. ⁊ tunas.
⁊ hus. for godspellicre lare ðurhferan. na læs ridende
on

* Inconpendia. B. & C.

* se wæs. B. & C.

* lande. B.

cæ civitatis factus erat Episcopus, & consecratus est magno cum honore ab ipso, convenientibus plurimis Episcopis in vico regio qui vocatur Incompendio. Quo adhuc in transmarinis partibus post ordinationem demorante, imitatus industriã filii Regis Oswi, misit Cantiam virum sanctum, modestum moribus, SCRIPTURARUM lectione sufficienter instructum, & ea quæ agenda in SCRIPTURIS didicerat, operibus solerter exequentem; qui Eboracensis Ecclesiæ ordinaretur Episcopus. Erat autem presbyter vocabulo Ceadda, frater reverendissimi antistitis Ceddi, cujus sępiùs meminimꝰ, [& Abbas monasterii illius, quod vocatur Læstingaeu.] Misitque Rex cum eo presbyterum suum vocabulo Eadhedum, qui postea regnante Ecgfrido, Hrypensis Ecclesiæ præsul factus est. Verùm illi Cantiam pervenientes invenerunt Archiepiscopum Deusdedit, jam migrasse de seculo, & necdum alium pro eo constitutum fuisse Pontificem: Unde diverterunt ad provinciam Occidentalium Saxonum, ubi erat Wine Episcopus, & ab illo est vir præfatus consecratus antistes; assumptis in societatem ordinationis duobus de Britonum gente Episcopis, [qui dominicum Paschæ diem, ut sæpiùs dictum est, secus morem canonicum à quarta decima usque ad vicesimam lunam celebrant.] Non enim erat tunc ullus, excepto illo Wine, in tota Britannia canonicè ordinatus Episcopus. Consecratus ergò in Episcopatum Ceadda, maximam mox cœpit Ecclesiasticæ veritati, & castitati curam impendere; humilitati, continentiæ, lectioni operam dare; oppida, rura, casas, vicos, castella propter evangelizandum, non

on hoꝛſe. ac ðaꝛa Apoſtola ðeaþe on hiſ ꝼotum ganꝫende; Þæſ he oꝼ diſcipulum Aidaneſ ðæſ godan biſcopeſ. ⁊ hiſ dædum ⁊ þeaþum æꝼteꝛ bÿſne Ceddeſ hiſ bꝛoþeꝛ hiſ hiꝛed tꝛÿmede ⁊ læꝛde; Ða com eac ſþÿlce Þillꝼꝛiþ on Bꝛeotene ða he þæſ to B'. gehalgad. ⁊ eac ſþÿlce moniꝫe gemetꝫunꝫe ðaꝛa ꝛiht gelÿꝼedꝛa gehælde; Ðæꝛe Romaniſcan cÿꝛicean Anꝫel cÿnneſ cÿꝛicum mid hiſ laꝛe * bꝛohte. ðanon þæſ geþoꝛden. ꝥ ſeo ꝛiht gelÿꝼde laꝛ þæſ dæghþamlice þeaxende. ⁊ ealle Scottaſ ða ðe betþÿh Anꝫle eaꝛdodan. ⁊ ðæꝛe ꝛiht gelÿꝼedon laꝛe þiðeꝛþeaꝛde þæꝛon. ꝫe on gehÿlde ꝛihtꝛa Saſtꝛena. ꝫe on moneꝫum oþꝛum þiſum. oþþe heoꝛa tꝛeoþe ſealdon. ꝥ hi ꝛiht mid him healdan þoldon. oþþe ham to heoꝛa eðle hþeoꝛꝼan;

equitando, sed Apostolorum more, pedibus incedendo peragrare. Erat enim de discipulis Aidani, eisdémque actibus ac moribus, juxta exemplum ejus, ac fratris sui Ceddi, suos instituere curavit auditores. Veniens quoque Britanniam Wilfrid jam Episcopus factus, & ipse perplura Catholicæ observationis moderamina Ecclesiis Anglorum suâ doctrinâ contulit. Unde factum est, ut crescente perdies institutione Catholicâ, Scoti omnes qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent, aut suam redirent ad patriam.

* *aliàs* gebette. *super-script. Cantab.*

Cap. 29.

*Ut *Wighardus Presbyter, ordinandus in Archiepiscopum, Romam de Britannia sit missus, quem, remissa mox scripta Papæ Apostolici, ibidem obiisse narraverint.*

* *Wigheard. C. Vigard. W.*

Ðyſſum tidum Onꝫel cÿningaſ. ða Æðeleſtan Oſþio Noꝛþan-hÿmbꝛa cÿning. ⁊ Scbÿꝛht Cantþaꝛa cÿning hæꝼdon betþih him ſpꝛæce ⁊ geþeahte hþæt to donne þæꝛe be ðam *ſtalle Anꝫel cÿnneſ cÿꝛican. ꝼoꝛþon Oſþio ſoþlice onꝫeat ðeah ðe he ꝼꝛam Scottum aꝼeded ⁊ gelæꝛed þæꝛe. ꝥ ſeo Romaniſce ⁊ ſeo Apoſtolice þæſ ꝛiht gelÿꝼed; Ða gecuꝛan hi ⁊ genaman mid geþaꝼunꝫe ðæꝛe halgan cÿꝛicean Onꝫel ðeode godne þeꝛ. ⁊ geþunꝫenne to biſcop hade. ſumne Mæſſe Pꝛeoſt ðæſ nama þæſ Þigheaꝛd. oꝼ geꝼeꝛſcipe ðæſ biſceopeſ Deoſdedit. ⁊ hi hine ða to Rome ſendon. ꝥ hine mon ſceolde ðæꝛ to Biſcop gehalgian. ꝥ he ðæꝛ onꝼenꝫe Aꝛcebiſcopeſ hade. ⁊ ꝛiht gelÿꝼde biſceopaſ ðuꝛh ealle Bꝛotene Anꝫel cÿnneſ cÿꝛicum ſÿþþan hadian mihte;

* ſtealle. B.

His temporibus Reges Anglorum nobilissimi, Oswi provinciæ Northanhymbrorum, & Ecgberht Cantuariorum, habito inter se consilio, quid de statu Ecclesiæ Anglorum esset agendum; intellexerat enim veraciter Oswi, quamvìs educatus à Scotis, quia Romana esset Catholica & Apostolica Ecclesia. Assumpserunt, cum electione & consensu Sanctæ Ecclesiæ gentis Anglorum, virum bonum & aptum Episcopatu presbyterum, nomine Wighardum, de clero Deusdedit Episcopi; & hunc antistitem ordinandum Romam miserunt; quatenus accepto ipse gradu Archiepiscopatûs, Catholicos per omnem Britanniam, Ecclesiis Anglorum, ordinare

Ða

Ða he þa Þiġheaþo to Rome becom æþþon ðe he to B'. habe becuman mihte. þæt he mid deaþe forġripen ⁊ ðær forþfeorde; Ða sende Uitalianus se Papa Oswio ðeaxna cyninge lufsumlice æsendgeþrit. Da he ongeat hiſ arfæstne willan ⁊ hiſ hatе Godеſ lufan. ðe he hæfde for þan eadigan life. ⁊ forþam þe he fulh Onihtnes gesceadonysse to þam forþan geleafan ⁊ ðam Apostolican gehýþtеo þæt. ⁊ cþ'. þ he gehýhte sfa sfa he on hiſ þeode willendlice siсfode. þ he sfa on toweardnesse ecelice mid Criſte siсfian mofte. ⁊ he eac sfýlce ðæt on ðam gebrite gemýnegode be ðæſ Þiġheaþdеſ deaþe. þ hi sfiþe geunrotsade þæron. forþon ðe he ðæt forþferan sceolde. ⁊ him gehet sfa æſ sfa he gefunngenne mon ⁊ hatеſ sýnþne metan mihte. þ hi hine poldan to Biscop gehalgian. ⁊ hiðeſ onsendon; posset antistites. Verùm Wighardus Romam perveniens priusquam consecrari in Episcopatum posset, morte præreptus est; & hujusmodi literæ Regi Oswi Britanniam remissæ sunt.

Domino excellentissimo & filio Oswio, Regi Saxonum, Vitalianus Episcopus, servus servorum Dei.] *Desiderabiles literas excellentiæ vestræ suscepimus: quas relegentes, cognovimus ejus prisimam devotionem, ferventissimúmque amorem, quem habet propter beatam vitam. Et quia, dexterâ Domini protegente, ad veram & Apostolicam fidem sit conversus, sperans, ut sicut in sua gente regnat, ita & cum Christo de futuro conregnare.* [*Benedicta igitur gens, quæ talem sapientissimum & Dei cultorem promeruit habere regem. Quia non solùm ipse Dei cultor extitit, sed etiam omnes subjectos suos meditatur die ac nocte, ad fidem* Catholicam *atque* Apostolicam, *pro suæ animæ redemptione, converti. Quis enim audiens hæc suavia, non lætetur? Quis non exultet & gaudeat in his piis operibus? Quia & gens vestra Christo omnipotenti Deo credidit, secundùm divinorum Prophetarum voces, sicut scriptum est in Esaia:*

Sax. Deest In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. *Et iterum*: Audite insulæ, & attendite populi de longé. *Et post paululum:* Parum inquit, est ut mihi sis servus ad suscitandas tribus Jacob, & fæces Israel convertendas. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usq; ad* extremum terræ. *Et rursum:* Reges videbunt, & consurgent principes, & adorabunt. *Et post pusillum:* Dedi te in fœdus populi ut suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas, & diceres his qui vincti sunt, Exite. Et his qui in tenebris, Revelamini. *Et rursum:* Ego Dominus vocavi te in justitia, & apprehendi manum tuam, & servavi, & dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cœcorum, & educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. *Ecce (Excellentissime fili,) quàm clarius est, non solùm de vobis, sed etiam de omnibus Prophetarum gentibus, quod sint creditura in* Christo *omnium conditore. Quamobrem oportet vestram Celsitudinem, utpote membrum existens Christi, in omnibus piam regulam sequi pereniter Principis Apostolorum, sive in Pascha celebranda, sive in omnibus, quæ tradiderunt sancti Apostoli, Petrus & Paulus, qui ut duo luminaria cœli illuminant mundum, sic doctrina eorum, corda hominum quotidie illustrat credentium.* Et post nonnulla, quibus de celebrando per orbem totum, una vera Pascha loquitur. *Hominem denique,* inquit, *docibilem, & in omnibus ornatum antistitem, secundùm vestrorum scriptorum tenorem, minimè valuimus nunc reperire, pro longinquitate itinerù. Profectò enim dum hujusmodi apta repertáque persona fuerit, eum instructum ad vestram dirigemus patriam, ut ipse & vivâ voce, & per divina oracula omnem inimici zizaniam ex omni vestra insula cum divino nutu eradicet. Munuscula à vestra Celsitudine, beato Principi Apostolorum directa, pro æterna ejus memoria, suscepimus; gratiásque* *ei agimus, ac pro ejus incolumitate jugiter DEUM deprecamur cum

Esai. 11. 10. cap. 49. 1.

* ergò usque toto, divisos orbe Britannos. vide KK. Armach. p. 3. l. 1.

* sc. vestræ Celsitudini.

Christi clero. Itaque qui hæc obtulit munera de hac subtractus est luce, sitúsque ad limina Apostolorum, pro quo valde sumus contristati, cùm hic esset defunctus. Verumtamen gerulis harum nostrarum literarum vestris missis, & beneficia sanctorum martyrum, hoc est, reliquias beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & sanctorum martyrum Laurentii, Johannis, & Pauli, & Gregorii, atque Pancratii eis fecimus dari, vestræ excellentiæ profectò omnes contradendas. Nam & conjugi vestræ, nostræ spirituali filiæ, direximus per præfatos gerulos crucem, †clavem auream habentem, de sacratissimis vinculis beatorum Apostolorum Petri & Pauli. De cujus pio studio cognoscentes tantùm cuncta sedes Apostolica, unà nobiscum lætatur, quantùm ejus pia opera coram Deo flagrant & vernant. Festinet igitur quæsumus vestra Celsitudo (ut optamus) totam insulam suam Deo Christo dicare. Profectò enim habet protectorem humani generis, redemptorem, Dominum nostrum Jesum Christum, qui ei cuncta prospera impertiet, utì novum Christi populum coacervet;* CATHOLICAM *ibi &* APOSTOLICAM *constituens* FIDEM. *Scriptum est enim,* Quærite primùm regnum Dei ac justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. *Nimirum enim quærat & impetrabit, & ei omnes suæ insulæ (ut optamus) subdentur. Paterno itaque affectu salutantes vestram Excellentiam, divinam jugiter precamur clementiam, quæ vos vestrósque omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo regnetis in futuro sæculo. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.*]

* Crucem Christi.
† Clavem Petri.
Matth. 6. 33.

Hpýlc biscop ða foр Pihtheарde gecoрen ⁊ gehalgad pæре. ꝥ pe on dиrre æfterfýligendan bec gerиrenlicor ⁊ gelimplicor fniтað ⁊ fecgað;

Quis sanè pro Wighardo repertus ac dedicatus sit antistes, libro sequente oportuniùs dicetur.

CAP. 30.

Ut orientales Saxones tempore mortalitatis ad idololatriam reversi, sed per instantiam Jarumanni Episcopi, mox sint ab errore correcti.

ON ða ylcan тið pæрon on eaрt Seaxna mægðe æfter Spiðhelme. be ðam pe ær beforan pæðon. тpegen cýningar sigehere ⁊ sibba. ðeah ðe hi Pulfhere Mýrcna cýninge underþeodde pæron * on hernýrre; ðeo ylce mægð eaрt Seaxan mið ðý heo præcð pær mið ðý pæle ðære foreрpрecenan deadlicnýrre; Ða fe sigehere mið ðý ðæle hiр folcer ðe he heold. foрlet ða gerýno þær Cриrtenan geleafan. ⁊ to hæþennýrre pær gehýрred. foрþon ðe fe rýlfa cýning ⁊ hiр ealdormenn. ⁊ monige of hiр folce luфodon diр deadlice liф ⁊ ꝥ toparone fohton. ne fuрþon gelýfdon ꝥ hit ó pære; Ða ongunnon hi ða heafgar edniрian ða ðe ær foрlætene pæron. ⁊ deofolgýld feoрþian ⁊ gebiddan. rfýlce hi þuрh ðaр ðing mihton fram þam pole ⁊ fram þære deadlicnýrre ge-

* in hýrrũnerre. B.

EOdem tempore, provinciæ Orientalium Saxonum, post Suithelmum (de quo suprà diximus) [e] præfuere Reges Sighere & Sebbi; quamvis ipsi Regi Merciorum Vulfhere subjecti. Quæ videlicet provincia, cùm præfatæ mortalitatis clade premeretur, Sighere cum sua parte populi, relictis CHRISTIANÆ FIDEI Sacramentis, ad Apostasiam conversus est. Nam & ipse Rex, & plurimi de plebe sive optimatibus, diligentes hanc vitam, & futuram non quærentes, sive etiam non esse credentes, cœperunt fana, quæ derelicta erant, restaurare, & adorare simulacra, quasi per hæc possent à mortalitate defendi.

*Sebba. B. Sebbe. C.

ȝeꝛcẏlde beon; Se *Sibba ꝑonne hiꝛ ȝeſeꝑa. ⁊ eſenẏꝛſeꝑaꝺ ꝥæꝛ ẏlcan ꝑiceſ. miꝺ mẏcelꝛe ȝeoꝛnfullneſſe ꝺone onſanȝenan Cꝛiſtes ȝeleaſan heolꝺ miꝺ ealle hiꝛ ꝑolce. ⁊ miꝺ micelꝛe ȝeæliȝnẏſſe ȝetꝛeoꝛlice hiꝛ liꝛ ȝeſẏlde. ſꝑa ſꝑa ꝑe eſt heꝛ æſteꝛ ſecȝaꝺ; Ða ꝥ ꝑa Pulfheꝛe onȝeat ſe cẏniȝ ⁊ him ȝebodaꝺ ꝥæꝛ. ꝥ on ꝥæꝛe mæȝðe eaſt Seaxna. oꝛ ꝺæle Cꝛiſtes ȝeleaſan aꝺlaꝺ ꝥæꝛe. Ða ſende he Geꝛmanuſ ꝺone Biſcop ſe ꝥæꝛ Tꝛumheꝛes æſteꝛfẏliȝenꝺ on ꝺa mæȝðe eaſt Seaxna to ȝeꝑeccanne ꝺone ȝeꝺꝑolan. ⁊ hi to ſoꝥfæſtnẏſſe ȝeleaſan eſt ȝeciȝean. ⁊ he ꝺa miꝺ micelꝛe ȝeoꝛnfulnẏſſe ſe biſcop ꝥ ꝥæꝛ ꝺonde. æſteꝛ ꝺon ꝺe me ſe Mæſſe Pꝛeoſt ſæȝꝺe. ꝺe hiꝛ ȝeſeꝑa ꝥæꝛ. ⁊ fulfumenꝺ ꝥæꝛ ȝoꝺcunꝺan ꝑoꝛꝺes; Ꝑæꝛ he ſe B'. æſeſt mon ⁊ ȝoꝺ. ⁊ ſeoꝑ ⁊ ꝑiꝺe ealle ꝺa lanꝺ ⁊ leoꝺe ꝥæꝛ ꝺuꝛhfaꝛenꝺe. ⁊ ꝥ ſolc on ꝺone ſoꝛeſſꝑꝛecendan cẏniȝ. to ſoꝥfæſtnẏſſe ꝑeȝe eſt ȝelæꝺꝺe. to ꝺon ꝥ hi ſoꝛleton. ⁊ toꝑuꝑꝑon ꝺa heaꝑȝaſ. ⁊ ꝥ ꝺeoꝥulȝẏlꝺ. ꝥ hi æꝛ ꝺẏꝺon ⁊ Goꝺes cẏꝛicean ontẏnꝺon. ⁊ Cꝛiſtes naman ꝺam hi æꝛ piꝺcæꝺon ȝeſeonꝺe anꝺettan. ⁊ him á miꝺ ȝeleaſan ꝺæꝛ ecan liſes. ⁊ æꝛiſte fulꝺoꝛes ȝepilnoꝺe. ꝥ hi on ꝺam ſfulten ꝺonne hi on unꝛẏſeꝛnẏſſum. ⁊ ȝetꝛeopleaſnẏſſum betꝛih ꝺeoꝥolȝẏlꝺum liꝛꝺon; Ða ꝺiꝛ ꝺa ꝺuꝛ ȝeꝺon ꝥæꝛ. ⁊ ꝑe biſceop ⁊ heoꝑa laꝑeoꝑaſ ȝeſeonꝺe ⁊ blifſiȝenꝺe ham hꝑuꝑꝑon;

Porrò ſocius ejus & cohæres regni ejuſdem Sebbi, magnâ, fidem perceptam cum ſuis omnibus devotione ſervavit, & magnâ, (ut in ſequentibus dicemus) vitam fidelem felicitate complevit. Quod ubi Rex Vulfhere comperit, fidem videlicet provinciæ ex parte profanatam, [d] miſit ad corrigendũ errorem revocandámque ad fidem veritatis provinciam * Jarumannum Epiſcopum, qui ſucceſſor erat Trumhere, qui multa agens ſolertiâ, juxta quod mihi presbyter, qui comes itineris illi & cooperator verbi extiterat, referebat. Erat enim religioſus & bonus vir, longè latéque omnia pervagatus, & populum & Regem præfatum ad viam juſtitiæ reduxit; adeò ut relictis ſive deſtructis fanis aríſque quas fecerant, aperirent Eccleſias, ac nomen Chriſti, cui contradixerant, confiteri gauderent; magis, cum fide reſurrectionis in illo mori, quàm in perfidiæ ſordibus inter idola vivere cupientes. Quibus ità geſtis, & ipſi ſacerdotes, *doctoréſque eorum domum rediere lætantes.

* *Sax.* Getmanum.

* *Sax.* Et Epiſcopus, & eorum doctores, &c. domum redierunt. *Vide notas.*

NOTÆ in cap. 28, 29, 30.

[d] Invenerunt (*Cedda Eboracenſis Eccleſiæ Epiſcopus ordinandus, & Presbyter Eadhedunus*) Archiepiſcopum Deusdedit jam migraſſe de ſeculo, & necdum alium--- conſtitutum fuiſſe pontificem. Unde diverterunt ad--- Wine Occidentalium Saxonum Epiſcopum.--- *Sed hæc non præviderat S. Gregorius, lib. 1. cap. 29.* Quem (*inquit*) *ſcil. Eboracenſem Archiepiſcopum*, tuæ* fraternitatis volumus diſpoſitioni ſubjacere tamen Londonenſis civitatis Epiſcopum, (*nam hoc ità futuros velle Londonenſes callidiſsimè autumavit,*) ſemper in poſterum à Synodo propria debere conſecrari: *Atque ſi ità de reliquis Eccleſiis Anglicanis ſtatuiſſet Gregorius, Rex * Alchfrid non miſiſſet Wilfridum presbyterum ad Galliarum Regem: Neq; Rex† Galliæ eundem ad Agilberhtum Epiſcopum Pariſiorum, conſecrandum: Nec fruſtra Cantiam, mortuo jam Archiepiſcopo Deuſdedit, ordinandus veniſſet* *Cedda; atque hinc ad ignotum Clerum occidentalium Saxonum avolaſſet*

* *ſc.* Auguſtini.

* pag. 246. lin. 43.
† ibid.
* pag. 247 l. 16

lasset tristis, pro ordinatione, quam domi ab Orthodoxo Presbyterio, *& suo quoque, accepisse potuisset. Neque Wighardus senex Romam petendo, pro Archiepiscopatu Cantuariensi, itinere tam longinquo, & parùm commodo, fractus esset; qui* Romam perveniens, priusquam consecrari in Episcopum posset, *morte præreptus est: Nec duo pallia, fuisset invitatus à R. Oswio, Honorius Papa ad Archiepiscopos Cantuar. & Ebor. destinare: Neque* Honorius Cantuariensis ordinandus venisset ad Paulinum *Eboracensem*, occurrentem illi in †Lindocolino. *Neque* *Ithamar Episcopus Rofensis, Cantuarienses duos, vice utrumque suâ, Deusdedit, & Damianum, *quos suum potuisset Presbyterium Cantuariense, consecrasset: Nec denique* † *Reges Oswi, & Ecgberht, de statu Ecclesiæ procurando, se fatigassent. Annon potuisset ergò B. Gregorius (ejúsque assecla) eundem in ordinandis reliquis Episcopis normam tenere, quam presbyterio Londinen si cautissimè reliquit?*

* pestilentiæ, *scil. vide paulò post, pag. 254.*

† *pag. 151. l. 10*

* *vide notas pag. 153.*

† *pag. 148. l. in. 30.*

Notæ in cap. 29.

[b] Domino-- filio Regi---. *Sic Papa Vitalianus ad Regem Oswium per Epistolam. Hîc partem Epistolæ Pontificiæ Rex Aluredus, præter* * *morem, Saxonicè dedit: sed pro more suo, ut in reliquis, num hîc quoq; grave* FILII *jugum suspectui habeat, An quia Rex in regno suo nè fratrem quidem, nedum patrem agnoscerat, non facilè dixerim. Sed Lectores Regis, de re ipsa judicent.*

* *vide p. 150.*

Notæ in cap. 30.

[c] Præfuere Reges Sighere, & Sebbi--- *Duos hîc Reges orientalium Saxonum cum regnis suis divisi cernimus; pars divisa à Rege Christiano, ad apostasiam, à Rege Christo dilabitur. Disjuncti Reges à nutu Regis Merciorum Vulfhere junctim pendebant: videbant enim cum oculatissimo Homero,*

Οὐκ ἀγαθὸ πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς.

[d] Rex misit ad corrigendum errorem--- Jarumannum Episcopum— *Solúmne Episcopum? Quin* ipsi sacerdotes doctoréque eorum, (*ut in calce capitis,*) Domum rediere lætantes. *Illi ergò sub Episcopo suo, Annon unà mittebantur? Atqui omnes uni Regi mittenti, rectéque imperanti, obsequebantur:* Sed ad revocandam ad fidem veritatis provinciam, misit: *Nam in prima provinciæ alicujus conversione, qui primus operi tam nobili & excelso præfuit, primas ille partes successori suo, & in hac militia Christiana, Duci reliquit. Reliqui sacerdotes, quotquot ad singula oppida atque agros accessissent, illos omnes sub aliquo primo mereri tradunt historiæ. Nec silet vetus Canon, an Apostolorum necne, modò verax sit, hîc parùm refert,* Τὸν ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους γινώσκειν, τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ὡς κεφαλὴν αὐτὸν ἡγεῖσθαι αὐτῶν— *hoc est;* Episcopos cujusque gentis agnoscere oportet eum qui in eis est primus, atque ut caput * existimare. *Sed paulò pòst:* ἄλλα μή— Sed nec ille absque omnium consensu aliquid agat; sic enim erit unanimitas, & Deus per Dominum in Spiritu sancto glorificabitur. *Nehemiæ cap.* 11. 8, 9. *Quidam Joel filius Zichri, Benjamitarũ nongentorum viginti & octo Episcopus fuit; sic aptissimè Græci Interpretes,* ἐπίσκοπος, פקיד, *verterunt: Hîc Episcopum habemus Politicum; quam vocem popularis consuetudo ignorat: At versu vicesimo secundo,* Uzzi filius Bani erat Levitarum פקיד, (*ut Græci quoque reddunt*) ἐπίσκοπος. *Atq; ex hoc sacrarum literarum fonte perenni, nomen Episcopi Levitici, tum quoq; Evangelici in scripta Apostolica dimanavit.*

* *scil.* Episcoporum.

Hen endaþ þeo ðridde boc· *Hîc desinit liber tertius.*

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM LIBER IIII.

Cap. I.

Ut defuncto Deusdedit, Wighardus ad suscipiendum Episcopatum Romam sit missus: sed illo ibidem defuncto, Theodorus Archiepiscopus ordinatus, & cum Adriano Abbate sit Britanniam missus.

Dy gemynegodan geare þære forferscecennan sunnan arsnungennysse. ⁊ hraþe sona þær æfterfylgendan polex ⁊ moncsylfer. þy geare Deusdedit se * sexta Arcebiscop on Cantwarburuhge cyricean forðferde æfran dæge iduum Iuliarum; ðylce eac Eorconbyrht Cantwara cyning. ðy ilcan monðe ond dæge forðferde. ⁊ his sicer edel forlet Ecbyrhte his suna. þ he hæfde ⁊ heold anes pona xx pintra; Da ablan micelre tide se biscep dom. Da wæs sended to Rome fram Ecbyrhte ⁊ fram Oswio Norðanhymbra cyninge Wigheard Mæsse Preost. swa swa se on ðyssre æran bec geareum forðum forecwæden. wæs he on cyriclicum deodscipe of Angel cynne cumen gelæred; Sylce hi eac da cyningas begen ætgædere sendan ðam Apostolican Papan mycle gife on monegum golde ⁊ seolfor fatum. ⁊ bædon þ he Wigheard Angel cynnes cyricum to Arcebiscop gehalgode; Da he da to Rome com. Da wæs on da tid Uitalianus Papa ðær Apostolican setles healdon Biscop; sefter ðon de he done intingan his ribbæter þam Apostolican Papan getyðed

* *Sic MS. C. ut Lat. sed* pise-sta *Cantabr.*

Anno memorato præfatæ eclipsis, & mox sequentis pestilentiæ, quo [& Colman Episcopus, unanimâ Catholicorum intentione superatus, ad suos reversus est;] Deusdedit sextus Ecclesiæ Doruvernensis Episcopus [a] obiit, pridie iduum Iuliarum: Sed & Erconberht Rex Cantuariorum, eodem mense ac die defunctus, Ecgberhto filio sedem regni reliquit; quam ille susceptam per novendecim annos tenuit. Tunc cessante non pauco tempore Episcopatu, missus est Romam ab [c] ipso simul & à Rege Northanhymbrorum Osswio, (ut in præcedenti paucis *libro diximus,) Wighard presbyter, vir in Ecclesiasticis disciplinis doctissimus, de genere Anglorum, petentibus hunc Ecclesiæ Anglorum Episcopum ordinari: missis pariter Apostolico Papæ donariis & aureis atque argenteis vasis non paucis. Qui ubi Romam pervenit, cujus sedi Apostolicæ, tempore illo, Vitalianus præerat, postquam itineris sui causam, præfato Papæ Apostoli-

* *Pag. 248. lin. 42.*

tÿþed hæfde. ða æfter medmÿcelne tide se Þigheard. ⁊ mæst ealle his geferan ða þe mid him coman. ðÿ ofercumendan þole fordilgode þæron ⁊ forþferede; Ða hæfde se Apostolica Papa *geþohte be ðÿssum ðingum. ⁊ geornlice sohte hþÿlcne Arcebiscop he onsendan mihte on Angol ðeodes cÿricum; Ða þæs on Niridano ðam mÿnstre. ⁊ is unfeor ðære bÿrig Neapoli on Campanie ðære mægþe Adrianus Abbad. þæs se monn on haligum geþritum. ⁊ on mÿnsterlicum ðeodscipum. ⁊ on cÿriclicum þell gelæred. ⁊ þeorþlice getÿd ge on Ledenisc gereorde ge on Grecisc; Ða het se Papa þone mon to him gelaþian. ⁊ het ⁊ he biscop hade onfenge ⁊ to Breotone ferde; Ða ⁊ sþaredе he him ⁊ cþ'. ⁊ he þære sþa mÿcles hades unþÿrþe. ⁊ cþ'. ⁊ he mihte oþerne getæcan þe biscop hade þÿrþe þære. ge on gelærednÿsse. ge on his lifes geearnunge. ge on gedefne ÿldo; Tæhte ða ðam *Papan on ðam [*neah nunnan] mÿnstre sumne gedefne munuc þæs nama þæs Andreas. ac ða þiþstod him his licumlice untrumnÿsse ⁊ he B'. beon ne mihte; Eft se Papa nedde þone Abbad Adrianus ⁊ he B'. hade onfenge; Ða bæd he hine ÿldinge ⁊ fÿrstes. hþæþer he æfter fæce mihte oþerne findan. ðe man to B'. hadian mihte; Þæs on þa tid sum munuc on Rome se þæs cuð Adriane ðam abbude. ðæs nama þæs Theodorus se þæs acenned on *Tharso Cilicio. þæs se mann ge on þeoruld geþritum ge on godcundum ge on Grecisc ge on Leden þell gelæred. ⁊ he þæs gecoren on his ðeaþum ⁊ arþÿrþre ÿldo. ⁊ is ⁊ he hæfde sÿx ⁊ sÿxtig þintra; Ðÿsne man Adrianus se Abbad ðam Papan cÿþde ⁊ sæde ⁊ he to B'. gehalgod beon mihte. ⁊ he ⁊ geþafode. ⁊ hþæþere ðis betþÿh heom aræddon. ⁊ he se Abbad

*geþeahte. C.

*biscеope. C.

*Sic MS. C. ut Lat. neahgū. Cantab.

*Tarso C.

co patefecit, non multò pòst, & ipse & omnes penè qui cum eo advenerant socii ejus, pestilentiâ superveniente, deleti sunt: At Apostolicus Papa, habito de his consilio, quęsivit sedulus quem Ecclesiis Anglorum Archiepiscopum mitteret. Erat autem in monasterio *Niridano, quod est non longè à Neapoli Campaniæ, Abbas Adrianus, [vir natione Afer,] SACRIS LITERIS diligenter imbutus; monasterialibus simul & Ecclesiasticis disciplinis institutus; Græcæ pariter & Latinæ linguæ peritissimus. Hunc ad se accitum, Papa jussit, Episcopatu accepto, Britanniam venire. Qui indignum se tanto gradui respondens, ostendere posse se dixit alium, cujus magis ad suscipiendum Episcopatum, & eruditio conveniret & ætas. Cúmque monachum quendam de vicino virginum monasterio, nomine Andream, Pontifici offerret, [hic ab omnibus, qui eum novere, dignus Episcopatu judicatus est:] verùm pondus corporeę infirmitatis, nè Episcopus fieri posset, obstitit. Et rursum Adrianus ad suscipiendum Episcopatum actus est. Qui petiit inducias, si fortè alium, qui Episcopus ordinaretur, ex tempore posset invenire. Erat ipso tempore, Romę monachus Adriano notus, nomine Theodorus, natus ex Tharso Ciliciæ, vir & seculari & divinâ literaturâ, Græcè & Latinè instructus; probus moribus, & ætate venerandus; id est, annos habens ætatis 66. Hunc offerens Adrianus Pontifici, ut Episcopus ordinaretur, obtinuit; his tamen conditionibus interpositis, ut ipse

*c.

bad hiꝛ laꝺteoꝛ beon ꝛceoloe on Bꝛeotone. ꝓoꝛꝺon ðe he æꝛ *ꝺꝛiꝛa C. * ꝺuꝛa ða ꝺælaꝛ Gallia ꝛiceꝛ. ꝓoꝛ miꝛꝛenlicum inꝺingan geꝓeꝛoe ⁊ geꝛohte. ⁊ ꝓoꝛþon ðe him ꝛe þeg ðæꝛ ꝛiþꝓæteꝛ genoh cuð ꝓæꝛ. ⁊ eac ꝛþylce þ he ꝓæꝛ on hiꝛ agenum geꝓeꝛꝛcipe pell gemonaꝺ ; ⁊ ꝺonne gyꝺ eac þ he ꝛceoloe hiꝛ ꝓulꝺumenꝺ beon on godcunꝺne lape. ⁊ þ he geonnlice behealꝺan ꝛceoloe. þ he naþyht piþeꝛpeapꝺeꝛ ðæꝛe ꝛoðꝓæꝛꝛnyꝛꝛe ðæꝛ geleaꝓan Gꝛeca ðeape on Angel cynneꝛ cyꝛicean on gelæꝺe. þe he oꝓeꝛ beon ꝛceoloe ; ða ꝓæꝛ he æꝛeꝛꝛ to ſubꝺiacone gehalgoð. ⁊ ða abaꝺ iiii monað oþþæꝛ him ꝓeax apeoxe þ he to Pꝛeoꝛꝛe beꝛcoꝛen beon mihte ; Foꝛþon ðe he æꝛ ꝛcyne hæꝓe eaꝛꝛ leoꝺa ðeape ðce' Pauleꝛ þæꝛ Apoꝛꝛoleꝛ ; ða ꝓæꝛ he gehalgoð ꝓnam Uitaliano þam Papan to B'. ymbe ꝛyx hund pintꝛa ꝓnam Dꝛihtneꝛ mennꝛcnyꝛꝛe. ðy ꝛeoꝛoꝓan ðæge ⁊ ðy ꝺꝛihtenlican Kalenꝺaꝛum Appelium. ⁊ ꝛꝓa æꝛgæꝺeꝛe mið Aꝺꝛiano þam Abbaꝺ on ꝛexta Kl'. Januaꝛ. ꝓæꝛ to Bꝛeotone on ꝛenꝺeð ; ða ꝛeꝓöð hi æꝛgæꝺeꝛe æꝛeꝛꝛ to Maꝛilia ⁊ ðanon þuꝛh Apela land þ hi coman to Johanne ðam Apceb'. ðæꝛe ceaꝛꝛꝛe. ⁊ him ꝛealꝺon Uitalianuꝛ geꝓꝛiꝛ ðæꝛ Papan þ hi mon mið ape onꝓenge. ⁊ he ꝛꝓa ðyðe. hæꝓe hi mið mycelue ape mið him oþþæꝛ Ebꝛinuꝛ ꝛe ealðoꝛmon him ꝛꝓeðe ⁊ lyꝓneꝛꝛe ꝛealðe to ꝓaꝛene ꝛꝓa hꝛiðeꝛ ꝛꝓa hi ꝓolðan ; ða ꝓeꝛðe Theoðoꝛuꝛ ꝛe Apceꝺbiꝛcop to ſæxelbyꝛhte B'. Paꝓiꝛioꝛum be ðam þe beꝛoꝛan ꝛæðon. ⁊ ꝓnam him ꝓnemꝛumlice ꝓæꝛ onꝓangen. ⁊ micele ꝺiꝺ mið him pell gehæꝓð ꝓæꝛ ; Aðꝛianuꝛ ꝓeꝛðe æꝛeꝛꝛ to Emmeꝛenonum * Mael- ða. C. ⁊ æꝛteꝛ þon to Faꝓaonem *Melða biꝛceopum ⁊ lange mið him pell gehæꝓeð ꝓæꝛ. ꝓoꝛþon hi nyðe ꝛe toꝓaꝛða pintep þ hi ꝛtille punoðon ꝛꝓa hꝓæꝛ ꝛꝓa hi mihton ; Ða þ þa cuþe æꝛenðoꝛacan

eum perduceret Britanniam, eò quòd jam bis partes Galliarum, diverſis ex cauſis, adiiſſet; & ob id majorem hujus itineris paragendi notitiam haberet, ſufficiénſq; eſſet in poſſeſſione hominum propriorum. Et ut ei doctrinæ cooperator exiſtens diligenter attenderet, nè quid ille contrarium veritati fidei, Græcorum more, in Eccleſiam, cui præeſſet, introduceret. Qui ſubdiaconus ordinatus, quatuor expectavit menſes, donec illi coma creſceret, quo in[d] coronam tonderi poſſet: (Habuerat enim tonſuram more Orientali ſũ, Sancti Apoſtoli Pauli.) Qui ordinatus eſt à Vitaliano Papa anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſexageſimo octavo; ſub die ſeptima Kalendarum Aprilium, dominica; & ita cùm Adriano 6. Kalend. Junias Britanniam miſſus eſt. Qui cùm pariter per mare ad Maſſiliam, & deinde per terram Arelatẽ perveniſſent, & tradidiſſent Johanni Archiepiſcopo civitatis illius ſcripta [commendatitia] Vitaliani Pontificis, retenti ſunt abeo, quouſque Ebrinus major [domûs Regiæ,] copiam pergendi, quoquo vellent, tribuit eis. Quâ acceptâ, Theodorus profectus eſt ad Agilberhtum Pariſiorum Epiſcopum, de quo ſuperiùs diximus, & ab eo benignè ſuſcepto, & multo tempore habitus eſt. Adrianus verò perrexit primùm ad Emmeſenonum, & poſtea ad Faronem Meldorum Epiſcopos, & bene ſub eis diutiùs fuit. Coegerat enim eos imminens hyems, ut ubicunque potuiſſent, quieti manerent. Quod cùm nuncii certi narraſſent R. Ecgberhto, eſſe ſcilicet

Anno Dom. 668.

ðnacan ꝼæðon Sebýꝼhte ꝑam cýninge ꝧ ꝛe b'. ꝓæꝛe on Ꝼnancena ꝑice ðone ðe hi Oꝛꝛio bæðon ꝼꝑam ðam Romaniꝛcan biꝛcope ; Ða ꝛende he ꝛona *Reðꝼꝑiþ. C. ꝼꝑið hiꝛ ȝeꝛeꝛan ðiðep ꝧ he ꝛceolde hine ꝓeccan. ⁊ to him ȝelæðan. ꝑa he ꝑa ꝑiðep com. ꝑa nam he Theoðoꝛuꝛ B'. mið Sbꝛinuꝛ lýꝼnýꝛꝛe ꝓæꝛ ealðoꝛmanneꝛ. ⁊ hine ȝelæðde to ꝑam poꝛte ꝛe iꝛ nemneð Cpentoꝛic. ðæꝛ hine ȝeꝛtoð *ꝛumu. C. ꝛum untꝛumnýꝛꝛe ⁊ he ꝓæꝛ ꝓæc ȝeꝛunoðe ⁊ ꝛona ꝛꝓa he tꝛumian onȝan ꝛꝓa eoðe he on ꝛcýꝛ ⁊ ꝓeꝛðe to Bꝛeotone ; Sbꝛinuꝛ ꝛe ealðoꝛmon ȝenam Aðꝛianum ðone Abbað. ⁊ on ꝓæꝛtenne hæꝼðe. ꝼoꝛþon he oꝼ acꝛoðe ꝧ he hæꝼðe ꝓæꝛ Caꝛeꝛeꝛ æꝛendo ꝛum to Bꝛeotone cýninȝum ꝑið Ꝼnancena ꝑice. ðæꝛ ðe he ða mýcle ȝýmene hæꝼðe ; Ac ða he ꝛoþlice onȝeat. ⁊ onꝼunðe. ꝧ hiꝛ ꝛꝓa ne ꝓæꝛ ꝛꝓa he ȝeacꝛoð hæꝼðe. ða onlýꝛðe he hine. ⁊ leꝛ hine ꝼeꝛan æꝼteꝛ ꝓam B'. ⁊ ꝛona ꝓæꝛ ðe he to him com. ða ꝛealðe he him Sce'. Peꝛꝛeꝛ mýnꝛteꝛ ðæꝛ ðaꝛa Aꝛcebiꝛceopa lic bebýꝛiȝðe ꝛýnðon. ꝛꝓa ꝛꝓa ꝼe æꝛ beꝼoꝛan ꝛæðon. ꝼoꝛðon ꝛe Apoꝛtolica Papa bebeað Theoðoꝛe Biꝛcop. ða he ꝼꝑam him ꝼeꝛðe. ꝧ he him on hiꝛ biꝛceop ꝛciꝛe ȝeꝛiꝛene ꝛtoꝛe ꝼoꝛeꝓæȝe ⁊ ꝛealðe. on ðæꝛe ꝛe he mið hiꝛ ȝeꝼeꝛum ꝑunian mihte ;

Epiſcopum, quem petierant à Romano antiſtite, in regno Francorum ; miſit illò continuò * Redfridum præfectum ſuum, ad adducendum eum. Quò cùm perveniſſet, aſſumpſit Theodorum cum Ebrini licentia, & perduxit eum ad portum, cui nomen eſt *Quentavic; ubi fatigatus infirmitate, aliquantiſper moratus eſt, & cùm convaleſcere cœpiſſet, navigavit Britanniam: Adrianum autem Ebrinus retinuit ; quoniam ſuſpicabatur eum habere aliquam legationem Imperatoris ad Britanniæ Reges adverſùs regnum, cujus tunc ipſe maximam curam gerebat. Sed cùm tale nihil illum habere vel habuiſſe veraciter comperiſſet, abſolvit eum ; & poſt Theodorum ire permiſit. Qui ſtatim ut ad illum pervenit, dedit ei monaſterium beati Petri Apoſtoli, ubi Archiepiſcopi Cantiæ ſepeliri (ut præfatus ſum) ſolent: Præceperat enim Theodoro abeunti Dominus Apoſtolicus, ut in diœceſi ſua provideret, & daret ei locum, in quo cum ſuis, aptè degere potuiſſet.

* Redfriddum *W.*

* *C. & W.*

NOTÆ.

* Deusdedit--obiit-Primâ linguâ, (*ut ait cod. MS. Cantuar. in Bibl. Aul. Trin. Cantabr.* primitùs Fritonas vocabatur. Sed propter dona gratuita, quę ſuis* meritis multiplicibus conſonabant, nomen ejus Saxonicum, nec immeritò in nomen gratificum eſt converſum ; hic enim primus de gente Anglorum, in Archiepiſcopum Cantuarienſis Eccleſiæ eſt aſſumptus. Unde non abſque myſterio, Deus dedit exſtitit appellatus ; quia gratuitum donum gratiæ Dei fuit, quod Saxonica gens ſaxei cordis exiſtens, ac cultui ſaxeorum dedita Idolorum, de ſe, Domino fructificaret, & redderet tam doctum, tam ſanctúmque Pontificem. *Quibus adjicio Epitaphium ex eodem deſcriptum MS°. qualecunque.*

* rectiùs *gratuito dono gratiæ Dei*: ut infrà.

Alme Deuſdedit, cui ſexta vocatio cedit,
Signas hunc lapidem ; lapidi ſignatus eidem.
Prodit ab hac urna, virtute ſalus diuturna :
Quâ melioratur quicunque dolore gravatur.

[b] Tunc

[b] Tunc cessante non pauco tempore Episcopatu, *At quanto? MS. Cantuar. ad diem designat.* Vacavit (*inquit*) sedes annis tribus : mensibus octo : diebus quindecim.

[c] Ab ipso [*Ecgberto Cantuariorum*] & à rege Northanhymbrorum Oswi Wighardus Presbyter: *ad Reges ergò pertinuit* præsentare (*ut loquuntur*) *Papæ Archiepiscopum suum ordinandum.* Assumpserunt autem Reges (*ut ait Beda lib. 3. c. 29.*) cum electione, & consensu Sanctæ Ecclesiæ gentis Anglorum virum bonum Wighardum: *Sed Wighardo apud Romam *peste abrepto, vitalianus Papa Theodorum ad capessendam Cathedram Cantuariensem, destinavit. Verùm nè quis hic putaret Papam Vitalianum de regibus potestatem excussisse, brevibus rem expedit * Malmesburiensis*; *De* THEODORI (*inquit*) in Angliam adventu, principi OSWIO debetur gloria. *De Archiepiscopi hujus Theodori encomiis V. Beda satis prolixus est.*

* *pag.254.l.4.*

* *lib.1 p.20.*

[d] Quo in coronam [*S. Petri*] tonderi possit [*Theodorus Cantuar.*] habuerat enim tonsuram more Orientalium S. Pauli Apostoli.--- **Duæ isthæc tonsuræ, Petrum à Paulo separabant: Hiberno-Scotos à Britannis divisit tertia tonsura, nimirum * Simonis Magi, quâ discriminabantur invicem. Quin R. Sigberhtus† gerat pro Corona, tonsuram S. Petri; ut cùm regnum, tum etiam sacerdotium S. Petri successori subjaceant: Sed dum Reges & Sacerdotes hos S. Pauli, hos Simonis Petri, hos denique Simonis Magi constituunt, non animadvertunt Petri fidem, Petri tonsuram longissimè antecellere. Quin gregem Christi sic tondendo, minutim discerpunt, Christúmque dividunt. Verùm Ecclesia antiqua nostra hujusmodi capitum vertigini sic medetur.*

* *sc. Petri & Pauli.*

* *lib.5. c. 22.*

† *lib.3.cap.18. Sax Ben. Coll. vide lib.5.cap. 20.*

* *MS. Homil.* Dominica vi post Pentecosten. *pag.355. lin.11.*

* *Hom. Sax. Trin. Coll.*

Petrus scip getacnode (þe þær stod gehende) ꝥ Judeisce folc. ðe gefændon to Crist. ⁊ on hine gelýfdon ðeah ðe hý sume noldon. on ðam þæs ꝥ anginn ealre gelaþunge; ꝥ oþer scip getacnode eall ꝥ hæðene folc of eallum man cýnnne þe mid geleafan oncnaþaþ þone leofan hælend. ⁊ ꝥ is seo gelaþung; Ðæt Judeisce folc þæs gehaten Sinagoga. ꝥ is gegaderung. on Englisceræ sprǽce;

Petri navis, quæ propè adstitit, populum Judaicum significabat, qui ad Christum reversus est, inque illum credidit; quamvis & alii nolebant. In illis totius Ecclesiæ initium fuit. Navis isthæc altera, significabat totam gentem Ethnicam, quæ de toto humano genere gloriosum JESUM *cum fide agnoverit: atque illa* Ecclesia *est. Populus Judaicus dicitur Synagoga, hoc est, Anglicano sermone,* congregatio.

Of Petrus scipe he lærde ꝥ folc on ðam lande. ⁊ us becom seo lar of Judea lande ðurh ða halgan Apostolas ðe ða hæþenan lærdon. ⁊ men to geleafan of ælcum lande gebigdon. ⁊ cýrican arǽrdon to Godes gesetnýssum. on his halgum þeoþdome. sþa sþa hit man healt gýt on ðam godum folcum ðe Godes þillan cepaþ. ac þe healdaþ þace her on Engla þeode. Godes gesetnýssa ðe he gesette to steore. ⁊ ðam eallum to lare. ðe hine lufiaþ; Þe þircað us sýlfe eall niþe gesetnýssa.

*De Petri nave, populum in terra [stantem] docuit. Atq; ad *nos doctrina, de terra†* Judæorum *per Sanctos ** Apostolos *qui docebant gentes, pervenit; quique homines ad fidem ex omni gente convertebant, & Ecclesias ad institutiones Dei, in Sancto cultu suo [percipiendas] exstruebant, sicut etiamnum tenent quidam,* inter populos bonos, *qui voluntatem Dei observant. Nos verò observamus languidè hîc* in Anglicana gente *Dei institutiones, quas in gubernaculum instituit, in illorum, qui amant illum, eruditionem. Nos nobismetipsis, *novas per omnia conteximus institutiones, ex*

* *sc. Anglos.*

† *non ait* Romanorum.

* *non ait* per S. Eleutherium, & S. Gregorium.

* *tonsuram &c.*

oꝼ ðam ðe God ꝩylꝼ tæhte; Ac ꝥe ꝥeg ꝥceal beon ꝩꝑiꝥe eaꝼꝺoꝼe to uꝛ ꝥ ꝥe hý ꝼoꝛꝛꝥeoꝺon miꝺ ꝥeonꝼullum ðeapum ⁊ God ꝩýlꝼne ꝼoꝛꝛꝥeon. ꝩꝑa ꝩꝑa ꝥe to ꝩꝑýꝥe ꝺoꝋ ; Ða æꝼꝛeꝛ ðæꝥe laꝥe he heꝛ alæꝛꝛan uꝛ ꝋone halgan Peꝛꝋum hiꝛ ꝥcýꝛ on ðæꝥe ðýꝛan. ⁊ heꝛ hý aꝋuꝛꝛan heoꝛa neꝛ on ꝑiꝛcnoꝥe ; Ꝋiꝺ ꝥ lanꝺ he læꝛꝺe ꝥ hý leꝛꝛon uꝛꝛoꝛ ꝩýꝋꝋan. ꝼoꝛꝋan ꝥe he ꝩýlꝼ læꝛꝺe on Judea lanꝺe ⁊ hiꝛ laꝋ becom ꝩýꝋꝋan to ȝehꝋýlcum lanꝺum ꝩꝑa ꝩꝑa hiꝛ ꝼull cuð iꝛ on Cꝑiꝛꝛendome ꝑiꝺe ;

Illis quas Deus ipse perdocuit. Contra institutiones suas, omniúmque, qui nos antecesserunt, Prophetarum; adversùm illos omnes, nos obstinatâ voluntate nostrâ procedimus. Quin nobis perquàm ardua exsisteret via, quam perversis moribus transilimus; Deúmque ipsum despicimus, sicut impensè facimus. Tum finitâ concione, jussit S. Petro, navem suam in profundum appellere: retéque suum in piscium capturam ejicere. E regione terræ docuit, ut postea exteriùs appellerent; ille enim ipse in terra Judææ docuit: Doctrinâque sua in terras singulas postea pervenit; sicut per orbem Christianum longè latéque innotescit.

Scopum in quem Homilista collimavit, quispiam facilè videbit: Pili tonsuræ leves erant; sed navem Ecclesiæ antiquitus gravabant. De diversa tonsuræ ratione, vide RR. Armach. in Primord. p. 921. &c. vide hîc Regum tonsuram lib. 5. c. 20.

Cap. 2.

Ut Theodoro cuncta peragrante, Anglorum Ecclesiæ, cum Catholica veritate, literarum quoque sanctarum cœperint studiis imbui: & ut Putta pro Damiano Rofensis Ecclesiæ sit factus antistes.

Ða com he Theoꝺoꝛ B'. to hiꝛ cýꝛicean on Canꝛꝑaꝛa býꝛiȝ ꝥý æꝼꝛeꝛan ȝeaꝛe hiꝛ halȝunȝe ðý ꝥýxꝛan ðæȝe Kalenꝺaꝛum Juniaꝛum. ⁊ he liꝼiꝺe on hiꝛ biꝛcope haꝺe xxi ꝑinꝛꝑa. ⁊ ðꝛý monaþ. ⁊ ꝥýx ⁊ ꝛꝑenꝛiȝ ꝺaȝa ; And he ꝥona ðuꝛhꝼeꝛꝺe eall Bꝛeoꝛone ealonꝺ ꝩꝑa hꝛýꝺeꝛ ymb ꝩꝑa Angel ðeoꝺe ꝺꝛohꝛteꝺon ⁊ ꝑuneꝺon. ⁊ he luꝛꝛlice ꝼꝑam eallum onꝼonȝen ꝼæꝛ. ⁊ hiꝛ ꝼoꝛꝺ ȝeoꝛnlice ȝehýꝛꝺon. ⁊ he ꝑihte enꝺebýꝛꝺnýꝛꝛe liꝼeꝛ æꝛýꝛꝺe. ⁊ ꝑihte ꝺaꝛꝛan to ꝼeoꝛꝼianne læꝛꝺe. ⁊ him Aꝺꝛianuꝛ ꝥe Abbaꝺ miꝺ ꝼeꝛꝺe. ⁊ to eallum ꝑihte ꝼulꝛumaꝺe ; Ꝼæꝛ he æꝼeꝛꝛ Aꝛcebiꝛcopa ꝥ him eall Angel cýnn hýꝛnýꝛꝛe ȝeþaꝼoꝺe. ⁊ ꝼoꝛðon hi ꝼæꝼon beȝen biꝛcopaꝛ ȝe ꝥe Abbaꝺ ꝩꝑa ꝩꝑa ꝥe æꝛ cꝛæꝺon ꝼell ȝelæꝼeꝺ ȝe on ȝoꝺcunꝺum ȝeꝼꝛiꝛum. ȝe on ꝼeoꝛulꝺcunꝺum. ⁊ hi ȝeꝼomnoꝺan mýcelne ꝼꝛeaꝛ ꝺiꝛciꝑula. ⁊ hi

PErvenit autem Theodorus ad Ecclesiam suam, secundo postquam consecratus est anno, sub die sexta Kalendarum Juniarum, dominicâ; & *fecit in ea annos viginti & unum, menses tres, dies viginti sex. Móxque [a] peragratâ insulâ totâ, quaquaversum Anglorum gentes morabantur; (nam & libentissimè ab omnibus suscipiebatur, atque audiebatur,) rectum vivendi ordinem, ritum celebrandæ Paschæ canonicum, per omnia comitante & cooperante Adriano, disseminabat. Isque erat primus Archiepiscopus, cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentiret. Et quia literis SACRIS simul & secularibus, ut diximus, abundanter *ambo erant instructi, congregatâ discipulorum [b] catervâ, scientiæ salutaris quotidie flumina, in rigandis eorum cordibus emanabant. Ità ut

* *Sax* vixit in Episcopatu suo, &c.

* *Sax.* ambo Episcopi, & Abbas.

hi betwýh haliȝe bec. ⁊ cýrıclıcne ðeodſcıpe on Metep cræfte. ⁊ on Tunȝol cræfte. ⁊ on Gramatiſc cræfte týdan ⁊ lærdan; Þæſ þ ſpýtol tacen. þ heora diſcipulaſ þæron well ȝelærede ȝe on Greciſc ȝereorde. ȝe on Ledenniſc. ⁊ him ða ſpa cuþe þæron ſpa heora aȝenne ða ðe hi on ȝefeded þæron; *Ne þæron hep æfre ſýþþan on Anȝel cýnne ða ða hi Breotone ȝeſohton. ȝeſæliȝran tide. ne fæȝeran. þæron hep ſtranȝe cýningaſ. ⁊ þel Criſtene. ⁊ eallum ellreordum cýnnum ute on mýclum eȝe. ⁊ eallra þilla toȝehýrenne ða ȝefean ðæſ heofanlican riceſ. ⁊ ſpa hþýlce men ſpa þillnadon þ hi on halȝum leornunȝum týde þæron. hi hæfdan ȝearupe Maȝiſtraſ ða ðe hiȝ lærdon ⁊ týddon; Sþýlce eac ſonaſ to ſinȝanne. on cýrıcean ða ðe oþþæt on Cent anre menn cuðon. of ðære tide onȝunnon leornian þurh ealle cýrıcean Anȝel cýnneſ; And æreſt butan Jacobe ðam ſanȝere be ðam þe beforan hær ſæȝdon. þæſ ſonȝeſ Maȝiſter Norþan-hýmbra cýrıcean Edde hæten. þæſ freo nama þæſ Stephanuſ. þæſ he aſponnen of Cent ſram Þillferþe ðam arþurþan B'. ſe æreſt betþih biſceopum þa ðe of Anȝel ðeode þæron reoȝollicne ðeaþ to lufianne Anȝel cýnneſ cýrıcum ſæde ⁊ lærde; Ða ferde Theoder biſcop* ȝeond ealle Anȝel cýnneſ mæȝþe. ⁊ biſceopaſ halȝode on ȝelimplicum ſtopum. ⁊ ða ðinȝ þe he unfullfremed ȝemette. mid heora fultume he ða ȝerihte ⁊ bette; Betþýh ðam mid þý he Ceaddan B'. mid þordum þreade. þ he rihtlice ȝehalȝod *ne þære; Ða ⁊ſþarede he eadmodre ſtæfne. ȝif ðu þ þaſt þ ic unrihtlice biſceop hade onfenȝe. ic luſtlice fram þære þeninȝe ȝepite. forþon ic me ſýlfne næfre þý hade

*næron C.

*onȝen C.

*nære. C.

etiam Metricæ artis, Aſtronomicę &* Arithmeticę Eccleſiaſticę, diſciplinam, inter ſacrorum apicum volumina, ſuis auditoribus contraderent. Indicio eſt, quòd [uſque hodie] ſuperſunt de eorum diſcipulis, qui Latinam, Grecámque linguam æquè ut propriam in qua nati ſunt, norunt. Neque unquam prorſus ex quo Britanniam petierunt Angli, feliciora fuere tempora; dum & fortiſſimos Chriſtianóſque habentes Reges, cunctis barbaris nationibus eſſent terrori; & omnium vota ad nuper audita cœleſtis regni gaudia penderent. Et quicunque lectionibus SACRIS cuperent erudiri, haberent in promtu magiſtros qui docerent. Sed & ſonos cantandi in Eccleſia, quos eatenus in Cantia tantùm noverant, ab hoc tempore per omnes Anglorum Eccleſias diſcere cœperunt. Primúſque, excepto Jacobo, (de quo ſuprà diximus) cantandi magiſter Northanhymbrorum Eccleſiis Eddi cognomento Stephanus, fuit invitatus de Cantia à reverendiſſimo viro Wilfrido, qui primus inter Epiſcopos, qui de Anglorum gente eſſent, Catholicum vivendi morem Eccleſiis Anglorum tradere didicit: Itaque Theodorus perluſtrans univerſa, ordinabat locis opportunis Epiſcopos, & ea quæ minùs perfecta repperit, his quoque juvantibus corrigebat. In quibus & Ceadda Epiſcopum cùm argueret, non fuiſſe ritè conſecratum, reſpondens ipſe voce humilimâ; Si me, inquit, noſti Epiſcopatum non ritè ſuſcepiſſe, libenter ab officio diſcedo. Quippe qui neque me unquam hoc eſſe dignum arbitrabar, ſed

* Sax. Grammaticæ.

ꝑyꝺe ðemðe. ac ꝑoꝑ ınꝛınȝan hyꝑꝛumnyꝛꝛe ıc haꝺen ȝeþaꝛoðe
*unðeꝑ- ꝺ ıc ðone haꝺ * unðeꝑnaȝh. ðe-
hnaȝ.C. ah ðe ıc unꝑyꝛþe ꝓæꝛe; Ða he þa ȝehyꝛðe ða eaðmoðnyꝛꝛe hıꝛ ꝛꝛꝓaꝛe cꝑ. he ꝺ he þone bıꝛceop haꝺ ꝑoꝛlæten ne ꝛceolðe. ac he eꝛt hıꝛ haðunȝe mıð cyꝛıclice ꝛıhte ȝeꝑyllðe; On þa tıð ðe ðeoꝛðeðıt ꝛe ſcȝncebıꝛcop ꝑoꝛþ-ꝓeꝛðe ꝛeaꝛa buꝛhȝe bıꝛceop ꝛohte ⁊ ꝛenðen ꝓæꝛ to haðıanne. ⁊ ꝛıllꝓeꝛꝺ B'. eac ꝛꝓyl ce oꝑ Bꝛeoꝛone on Gallıa ꝛıce to haðıanne ꝛenðeð ꝓæꝛ; ⁊ he ða eac on Centꝛ Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛꝛaꝛ ⁊ Ðıaconaꝛ haðoðe oþþæt Theoðoꝛ Aꝛcebıꝛceop to hıꝛ ꝛetle becom; ðona ðæꝛ ðe he com to Þꝛoꝓeceaꝛtꝛe. ⁊ ꝑoꝛþꝓeꝛðum Damıano þam B'. ꝛe bıꝛceop haꝺ
*baꝺ.C. ða lanȝe * blan; Ða ȝehaðoðe he ꝛumne monn. ꝛe ꝓæꝛ ma on cyꝛıclıcum ðeoðꝛcyꝛum ⁊ on lıꝓeꝛ bỳlepıtneꝛꝛe ȝelæꝓeð þone he ꝛꝓeom ꝓæꝛe ꝓeoꝛulð þınȝum. þæꝛ nama ꝓæꝛ Puttа. Pæꝛ he ꝛꝓỳþeꝛt on cyꝛıcean ꝛanȝcꝓæꝛt ȝetỳð Romanıꝛce ðeaꝓe. ðone he ȝeleoꝛnaðe ꝛꝓam ðce'. Gꝓeȝoꝛıuꝛ ðıꝛcıpulum;

obedientiæ causâ jussus subire hoc quamvis indignus, consensi. At ille audiens humilitatem responsionis ejus, dixit: Non eum Episcopatum dimittere debere, sed ipse ordinationem ejus denuò Catholicâ ratione consummavit: Eo autem tempore quo defuncto Deusdedit, Dorovernensis Ecclesiæ Episcopus quærebatur, ordinabatur, mittebatur. Wilfridus quoq; de Britannia Galliam ordinandus est missus; & quoniam ante Theodorum rediit, ipse etiam in Cantia, presbyteros & diaconos, usque dum Archiepiscopus ad sedem suam perveniret, ordinabat. At ipse veniens mox in civitate Rofi, ubi defuncto Damiano, Episcopatus jam diu cessaverat, ordinavit virum magis Ecclesiasticis disciplinis institutum, & vitæ simplicitate contentum, quàm in seculi rebus strenuum, cui nomen erat Putta; maximè autem modulandi in Ecclesia, more Romanorum, quem à discipulis Beati Papæ Gregorii didicerat, peritum.

NOTÆ.

[a] Móxque peragratâ Insulâ totâ (*Angliam solam intelligit*) --- Peragratâ, *inquit, hoc est, à pastore* uno, *visitatâ*; libentissimè ab omnibus suscipiebatur, atque audiebatur.—— Neque-- Anglis feliciora fuere tempora--- *Quia unitas disciplinæ Provincialis, unitatem Parœcialem ubique diffudit.*

[b] Congregatâ discipulorum catervâ---. *De hac Theodori disciplina, sic* **MS. Cantuar. Trin. Aul. Cantabr. viz.* Villula quæ lacus Græcorum, Anglicè *Grekislake*, à Theodori disciplina, ubi scholas primitus tenuit, nuncupatur: In illo enim lacu refulsit quasi Sol Theodorus, à Sole justitiæ illustratus: in clypeos aureos, Ecclesiæ videlicet Catholicæ, discipulos & doctores; à quibus montes, Reges scil. & Magnates, luce fidei illuminati, resplenduerunt. Grekislake, *autumo eandem esse cum* Creegelade; *ubi Græcorum eruditio præfulsisse, atque exinde Celeberrimam Academiam Oxonien sem non parum illustrasse perhibetur.* **MS. Sax. codex perveiustus monasteriorum prædia commemorans, Creegeladam, & Oxonium sic consociat:* ⁊ to Cꝛeȝelaðe hỳꝛþ xıuı huno hıða. ⁊ xv huno hıða hỳꝛþ to Oxnaꝛoꝛða; *hoc est, Quatuor decies centum hidæ ad Creegeladam spectant, & quindecies centum hidæ spectant ad Oxenfordiam, sive Oxonium. Sic vel tantillam lucem, historiæ antiquæ placuit admovere.*

* fol. 44. col. 4.

* in Biblioth. Cott. ad finem Bed. Sax. pag. 349. l. n. 26.

CAP.

Cap. 3.

Ut Ceadda, de quo suprà dictum est, provinciæ Merciorum sit Episcopus datus, & de vita, & obitu, & sepultura ejus.

ON ðа tid þæs on Mýrcna mægþe Pulfhere cýning þa * forþferðum Gearomonne bisceop. þa bæd Theodor bisceop ꝥ he him ⁊ his leodum bisceop funde ⁊ sealde. ða ne polde he him nipne bisceop halgian. ac bæd Osþio Norþan-hýmbra cýning ꝥ he him Ceaddan gehalgodne B'. sealde. se þa on his mýnstre ꝥ is on Læstinge on stillnýsse lifde ⁊ Ða þenade Pilferð B'. þone bisceop had on Gofornpic ceastre. ⁊ eac sþýlce on eallum Norþan-hýmbrum. ge eac on * Pehtum sþa Osþies rice þæs ðæs cýninges ⁊ ⁊ forþon ðeaþ þæs þam ýlcan arþurþan B'. ꝥ he ꝥ þeorc ðæs halgan Godspelles. ma þurh his fota gange fremede þonne on his horsa rade het hine Theodorus B'. ridian þær him se þeg lengra gelumpe. ⁊ he sþýþe þiþþon þon for geornfullnýsse ⁊ for lufan ðæs arfæstan geþinnes ⁊ Ða nýdde se Arceb'. hine sþýþe ꝥ he ridan sceolde. sþa hþider sþa ðæs ðearf þære. ⁊ efne ætnýhstan mid his sýlfes handum upp on hors * ahof. forþon he þone monn haligne ⁊ micelne gemette on his lifes geearnungum ⁊ Ða onfeng Ceadda B'. dom Mýrcna ðeode ætgædere. ⁊ Lindesfarena. ⁊ he sona æfter býsne haligra fædera on mýcelre fulfremednýsse lifes þone biscop had heold ⁊ þenade ⁊ Sealð him ⁊ geaf Pulfhere se cýning fiftig hida landes on Lindesse him minster on to timbrianne. on þære stoþe þe is næmned Ætbearþe. on ðam mýnstre nu gýt oð to dæg ða sþaþe aþuniað reogollices lifes. ðe he ðær gesette ⁊ Hæfde he bisceop setl on ðære stoþe ðe gecýd is Licitfeld. ðær he forþferde ⁊ bebýriged is.

* Sic MS. Cott. sed Cantabr. forþfered Germanus Mýrcna bisceop

* Peohtum. C.

* hof. C.

EO tempore provinciæ Merciorum Rex Vulfhere præfuit, qui cùm mortuo Jarumanno, sibi quoque suísque à Theodoro Episcopum dari peteret; non eis novum voluit ordinare Episcopum, sed postulavit à Rege Oswio ut illis Episcopus Ceadda daretur: Qui tunc in monasterio suo, quod est in Laestingeu quietam vitam agebat, Wilfrido administrante Episcopatum Eboracensis Ecclesiæ, nec non & omnium Northanhymbrorum, sed & Pictorum, quousque Rex Oswi imperium protendere poterat. Et quia moris erat eidē reverendissimo antistiti, opus Evangelii magìs ambulando per loca quàm equitando perficere, jussit eum Theodorus, ubicunque longius iter instaret, equitare, multúmque renitentem studio & amore pii laboris, ipse eum manu suâ levavit in equum; quia nimirum sanctum esse virum comperit, atque equo vehi quo esset necesse, compulit. Susceptum itaque Episcopatum gentis Merciorum simul & Lindisfarorum Ceadda, juxta exempla patrum antiquorum, in magna vitæ perfectione administrare curavit. Cui etiam rex Vulfhere donavit terram quinquaginta familiarum, ad construendum monasterium, in loco qui dicitur * Adbearvæ, [id est, ad nemus,] in provincia Lindissi, in quo usque hodie instituta ab ipso regularis vitæ vestigia permanent. Habuit autem sedem Episcopalem, in loco qui vocatur Liccidfeld, in quo & de-

* C. Adbarve, W.

* deagollice. C.

þær gýt oþ to dæg reðl ir Mýrcna mægþe þara æfterfiligendra birceopa; getimbrede he eac rundur ric nohr feor fram dære cýricean. on dam he *digolice mid feafum bropfrum þ ir feorronum oþþe eahtum he gefunode þ he him gebæd. ⁊ hir bec rædde. fra oft fra he fram þam gefinne dæge denige godcundre lare æmtig fær; Da he da fær on dære mægde tra geap ⁊ þridde half da cýricean rundorlice heold ⁊ rihte. da com reo tid dý upplican dome rihtigende. be dære frfrýcð ecclefiaftef reo boc. Tempus mittendi lapides. & tempus colligendi; þ tid dære franaf to fendanne. ⁊ tid to fomniene. da com mycel þæl ⁊ monncpýld godcunlice gefrended. þ duph dær lichoman dead. da lifigendan franaf dære cýricean of eorðlicum reðlum to dam heofonlicum timbre gebær; Mid dý þa monige of dære gefomnunge dær ylcan apfurdan B'. of lichoman alæde pæfon; Da com hir tid þ he fceolde of middan eardе to Drihtne feran; Da gelamp fume dæge þ he fær on dam fofefrfrecenan picum. mid anum bredef funiende. dær nama fær Opine. hir oþre gefefan fof gelimplicum intingum hfurfan to cýricean on þ mýnfter; fær he fe ylca Opine munuc mycelre geearnunge. ⁊ mid hluttre ingehýde dær upplican edleanef fær middan eard fofläretende. ⁊ he fær duph eall eadmod ⁊ Gode gecofen. ⁊ him Drihten fýndefrlice hir digolnýfre onfreah; Com he fram fæfelodýðe þa cfene of eart Engrum. ⁊ he fær hýre þena hire huref. ⁊ hire gefefrcifer ofef ealdormonn; Da þa Godef geleafa feox ⁊ hat fær. da fohte he þ he fceolde feorulde piðracan. ⁊ þ unafrundenlice fra gedýde. ⁊ hine middan geardef fingum to don ongýnede

functus ac sepultus est, ubi usque hodie sequentium quoque provinciæ illius Episcoporum sedes est. Fecerat verò sibi mansionem non longè ab Ecclesia remotiorem, in qua secretiùs cum paucis, id est, septem sive octo fratribus, quoties à labore & MINISTERIO VERBI vacabat, orare ac legere solebat. Qui cùm in illa provincia duobus annis ac dimidio Ecclesiam glorioſissimè rexisset, adfuit superno dispensante judicio, tempus de quo loquitur Ecclesiastes; Quia *tempus mittendi lapides & tempus colligendi*; Supervenit namque clades divinitus missa, quæ per mortem carnis, vivos Ecclesiæ lapides, de terrenis sedibus ad ædificium cœleste transferret. Cúmque plurimis de Ecclesia ejusdem reverendissimi antistitis de carne subtractis, veniret hora ipsius, ut transiret ex hoc mundo ad DOMINUM, contigit die quadam ut in præfata mansione fortè ipse cum uno tantùm fratre, cui vocabulum erat Owini, commoraretur, cæteris ejus sociis pro causa opportuna ad Ecclesiam reversis. Erat autem idem a Owini monachus magni meriti, & purâ intentione supernæ retributionis, mundum derelinquens; dignúsque per omnia, cui Dominus specialiter sua revelaret arcana; dignus cui fidem narranti audientes accommodarent: Venerat enim cum Regina Æthelthryda de provincia orientalium Anglorum, erátque primus ministrorum, & princeps domûs ejus. Qui cùm crescente fidei fervore, seculo abrenunciare disponeret, non hoc segniter fecit, sed adeò se mundi rebus exuit,

ongýrede ⁊ genacodade ꝥ he eall
forlet ꝥ þe he hæfde nýmþe his
anfealde gegýrelan. ⁊ com to
Læstinga ea. to þam mýnstre
* Ceaddan.C. ðæs arþurþan B'. * Ceddan. bær
him * æcse ⁊ adesan on handa.
* æhse. C. tacnode on ðam ꝥ he nales to
idelnýsse sþa sume oðre. ac
geþinne on ꝥ mýnsteri eode. ⁊ ꝥ
sýlfe eac sþilce mid dædum ge-
cýdde. ⁊ forþon he lýt genihtsumede on smeaþunge ⁊ on le-
ornunge haligra geþrita. he ðý
ma mid his handum þonn ⁊ þorh-
te ða ðing ðe nýdþearflicu
þæron. ðis is to tacne ꝥ he mid
ðone B'. on þam foresþrecenan
þicum for his arþurþnýsse and
for his geornfullnýsse betþih
ða broþru þæs hæfed. þonne
hi on heora leornunge þæron ⁊
heora bec ræddon ⁊ beeodan.
þonne þæs he ute þýrcende sþa
hþæt sþa þearf gesepen þæs; Ða
*hþæga. C. he ða sume dæge hþæt *hugu
sþýlces ute dýde. ⁊ his geferan
to býrig eodan. ⁊ to cýricean
sþa hi gelomlice dýdon. ⁊ se B'.
ana on þære cýricean oþþe on
bec ræding oþþe on gebedum
geornful þæs; Ða gehýrde he
semninga sþa sþa he eft æfter
þon sæde ða sþetestan stæfne
⁊ þa fægerestan singendra ⁊
blissiendra of heofonum oþ eorþan astigan. ða stæfne
⁊ þone song he cþ'. ꝥ he ærest gehýrde fram east suþ
dæle heofones. ꝥ is fram heanesse ðære þinterlican sun-
nan uppgange. ⁊ ðonon sticce mælum to him nealæcan
oð ðæt he becom to ðeacan ðære cýricean ðe se B'. on
þæs. ⁊ ða ingangende eall gefýlde ⁊ in ýmbhþýrfte ýmb-
sealde ꝥ hus. ⁊ he þa geornlice his mod aþenode on ða
ðing ðe he gehýrde; Ða gehýrde he eft sþa sþa heal-
fre tide fæce of hrofe ðære ýlcan cýricean upp asti-
gan ðone ýlcan blisse song. ðý ýlcan þege ðe he ær up
com oþ heofonas. mid unasecgendre sþetnýsse eft hþe-
orfan; Ða þunode he ðær sum fæc tide þundriende ⁊
þafien-

ut relictis omnibus quæ habebat, simplici tantùm habitu indutus, & securim, atque asciam in manu ferens, veniret ad monasterium ejusdem reverendissimi patris, quod vocatur Læstingaeu. Non enim ad otium, ut quidam, sed ad laborem, se monasterium intrare signabat; quod ipsum etiam facto monstravit: nam quo minùs sufficiebat meditationi SCRIPTURARUM, eo ampliùs operi manuũ, studium impendebat. Denique cum Episcopo in præfata mansione, pro suæ reverentia devotionis inter fratres habitus, cùm illi intus lectioni vacabant, ipse foris quæ opus esse videbantur, operabatur. Qui, cùm die quadam tale aliquid foris ageret, digressis ad Ecclesiã sociis, ut dicere cœperam, & Episcopus solus in oratorio loci, lectioni vel orationi operam daret; audivit repentè, ut postea referebat, vocem suavissimam cantantiũ atq; lætantium de cœlo ad terras usq; descendere: quam videlicet vocem ab Euro austro, id est, ab alto brumalis, exortam, primò se audisse dicebat, ac deinde paulatim eam sibi appropiare, donec ad tectum vsque oratorii, in quo erat Episcopus, perveniret; quod ingressa totum implevit, atque in gyro circundedit. At ille, dum solicitus in ea quæ audiebat, animum intenderet, audivit denuò transacto quasi dimidiæ horæ spatio, ascendere de tecto ejusdem oratorii idem lætitię canticum; & ipsâ quâ venerat viâ, ad cœlos usque cum ineffabili dulcedine, reverti. Qui cùm aliquantulum

* behiz-
dde. C.

paxiende. ⁊ mid * ymbhydde mode dohte ⁊ smeade hpæt þa þing beon sceolde. Da ontynde se B'. þ eaghþyrl þære cyricean ⁊ tacen mid his handa sloh. sþa his gesuna sæt. þ gif hpylc monn ute sæne. þ he in to him eode; Da eode he sona into him. cp'. he se B'. him to. Gang hraþe to cyricean ⁊ hat ure seoson brodra hider to me cuman. ⁊ du eac sþylce mid; Da hi to him coman þa manode he hi æne t. þ hi betpeonan him þ mægen lufan ⁊ sibbe. ⁊ betpyh eallum Godes monnum geornlice healdon. ⁊ eac sþylce da gesetnysse dæs seogullican deodscipes. þe hi sam him geleornodan. ⁊ on him gesapon obbe on þæra soþgeleornedra sædena dædum obbe cpidum gemetten. þ hi da ungeperigadne geornfulnysse fyliadon ⁊ læston; Æfter þon he underþeodde ⁊ him sæde þ se dag sy þe neah stode his soþfore. ⁊ þus cp'. se leosa cuma ⁊ se lufigendlica sede gesunade ure broþer neosian. se com sþylce to dæg to me. ⁊ me os peorulde cigde ⁊ labode. soþþon ge þonne nu eft hreosaþ to cyricean ⁊ biddaþ ure broþra þ hi mine soþþore. mid heora gebedum ⁊ benum Drihtne bebeodan. ⁊ sþylce eac heora sylfra soþ-

horæ quasi attonitus maneret, & quid hęc essent solerti animo scrutaretur, aperuit Episcopus fenestrã oratorii, & sonitum manu faciens, ut sæpiùs consuevit, si quis foris esset, ad se intrare præcepit. Introivit ille concitus; Cui dixit antistes: Vade citò ad Ecclesiam, & hos septem fratres huc venire facito; tu quoque simul adesto. Qui cùm venissent, primò admonuit eos, ut virtutem dilectionis & pacis, ad invicem & ad omnes fideles servarent. Instituta quoq; disciplinæ regularis, quæ vel ab ipso didicissent, vel in ipso vidissent, vel in patrum præcedentium factis sive dictis inveniissent, indefessâ instantiâ sequerentur. Deinde subjunxit, diem sui obitûs jam proximè instare. Namque hospes, inquit, ille amabilis, qui fratres nostros visitare solebat, ad me quoque hodie venire, méque de seculo evocare dignatus est. Propter quod revertentes ad Ecclesiam, dicite fratribus, ut & meum exitum Domino precibus commendent, & suum quoque exitum, (cujus hora incerta est,) vigiliis, orationibus, bonis operibus, prævenire meminerint. Cúmque hæc & hujusmodi plura loqueretur, atque illi, perceptâ ejus benedictione, jam multùm tristes exiissent, rediit ipse solus, qui carmen cœleste audierat, & prosternens se in terram, Obsecro, inquit Pater, licétne aliquid interrogare? Interroga, inquit, quod vis. At ille, Obsecro, inquit, ut dicas, quod erat canticum illud lætantium, quod audivi, venientium de cœlis super oratorium hoc, & post

* gemy-
nen. C.
* ⁊ go-
dum pe-
ofscum.
B.

foþre dære tide is uncud. þ hi da * gemunon mid pæccum ⁊ gebedum ⁊ mid godum soþefingum*; Mid þy de he dat sopd ⁊ dyrstes gemetes monige to him sspecende pæs. ⁊ hi onsongane his bletsunge sþyþe unsote ut sam him eodon. þa hreans se ana eft into him sebe done heofonlican rang gehynde. ⁊ hine eadmodlice on eorþan artrehte sope done B'. ⁊ dus cp'. Min fæder. mot ic se ahtes acsian. Cp. he. Acsa dæs de du pylle. Cp'. he. ic de la halsige and bidde sos Godes lufan þ du me gesecge hpæt se song pæne blisside sa. se ic gehynde of heofonum cumendra ofes dat cy-

sicean.

ꝑicean. ⁊ æfter tiðe eft hpeoꝛ-
ꝓende to heoꝛonum ; Ða ⁊ꝛꝛa-
ꝓede he ꝛe B'. gif ðu ꝛangeꝛ
ꝛtæfne gehýndeꝛt ⁊ ðu heoꝛon-
lic ꝓeoꝛuð ongeate oꝛeꝛ uꝛ cu-
man. ic ꝓe bebeode on Ðnihtneꝛ
noman ꝓ ðu ꝓ nænigum ne cýꝓe
ne ne ꝛecge æꝛ minꝛe ꝓoꝛꝓꝛoꝛe;
Ic ðe ꝛoꝛlice ꝛecge ꝓ ꝓ ꝓæꝛon
engla gaꝛtaꝛ ꝓe ꝓæꝛ coman ꝓa me
to ꝓam heoꝛonlican meðum cýg-
ðon ⁊ *laꝓeðon. ꝓa ic ꝛýmble lu-
ꝓaðe ⁊ ꝓilnaðe. ⁊ æfteꝛ ꝛeoꝛon
ðagum hi eft hpeoꝛꝓende. ⁊ cu-
mende me gehetон. ⁊ me ꝓonne
miþ him læðon ꝓolðon. ꝓ ꝓæꝛ
ꝛꝛa ꝛoꝓlice miþ ðæðum ge ꝓýlled.
ꝛꝛa him to cꝛeðen ꝓæꝛ ; Ða ꝓæꝛ
*licum- he ꝛona ge ꝛinen*licꝛe unꝛꝛum-
licꝛe.C. nýꝛꝛe. ⁊ ꝛeo ðæghꝛamlice ꝛeox
⁊ heꝛegoðe ⁊ ꝓa ꝓý ꝛeoꝛoꝓan ðæ-
ge ꝛꝛa him gehaten ꝓæꝛ. æf-
teꝛ ðon ðe he hiꝛ ꝛoꝛꝓꝛoꝛe ge-
tꝛýmeðe miþ onꝓangenneꝛꝛe
ðæꝛ Ðnihtenlican lichoman ⁊
bloðeꝛ. ꝓ ꝛeo halige ꝛapul ꝓæꝛ
onlýꝛeð ꝓnam ðæꝛ lichoman he-
*latte- ꝓignýꝛꝛe. ⁊ miþ engla *laðeoꝛ-
oꝛðome ðome ⁊ gefeꝛꝛcipe ꝛꝛa ꝓihꝛ iꝛ
C. to gelýfanne ða ecan gefean. ⁊
ða heoꝛonlican eaðignýꝛꝛe ge-
ꝛtahg ⁊ geꝛohte; ⁊ꝛ ꝓ hꝓýlc ꝓun-
ðoꝛ ꝓeah ðe he ꝓone ðæg hiꝛ
ðeaꝓeꝛ oꝓꝓe ma ꝓone Ðnihtneꝛ
ðæg bliꝓe gefaꝛe. ꝓone he ꝛýmble ꝛoꝛgiende bað oþ ꝓ he come.
ꝛoꝛꝓon betꝛýh monige geeaꝛnunge hiꝛ mægena. on ꝛoꝛhæ-
ꝓednýꝛꝛe. ⁊ on eaðmoðnýꝛꝛe. ⁊ on goðcunðne laꝛe. ⁊ on ge-
beᵹum. ⁊ on ꝓilꝛumlicne ꝓeaꝛꝓeðnýꝛꝛe. ⁊ eac oꝓꝓe mægena ꝓ
he ꝓæꝛ ꝛꝛa ꝛꝛiꝓe Ðnihtneꝛ ege unðeꝛꝓeoðeð. ⁊ ꝛꝛa ꝛꝛýꝓe hiꝛ
ðaꝛa nýhꝛtana ðogeꝛa gemýndig. on eallum hiꝛ ꝓeoꝛcum.
ꝛꝛa ꝛꝛa ꝓ me ꝛum bꝛoꝓeꝛ ꝛæðe. oꝛ ðam ðe me ongeꝓꝛitum
týðon ⁊ læꝛðon. ⁊ ꝛe ꝓæꝛ on hiꝛ mýnꝛtꝛe ⁊ on hiꝛ la-
ꝓeoꝛðome aꝓeðeð ⁊ gelæꝓeð. ꝓæꝛ hiꝛ nama Ðꝛumbýꝛht;
ðæðe he gif he æt leoꝛnunge ꝛæt. oꝓꝓe elleꝛ hꝛæt ðýðe:
gif ꝛemninga maꝓe blæð ꝓinðeꝛ aꝛtahg ꝓ he ꝛona in-
ꝛtæꝛe Ðnihtnýꝛꝛ mildheoꝛtnýꝛꝛe gecýgðe. ⁊ ða mildre

tempus redeuntium ad cœlos. Reſpondit ille; Si vocem carminis audiviſti, & cœleſtes ſupervenire cœtus cognoviſti, præcipio tibi in nomine Domini, nè hoc cuiquam, ante meum obitum, dicas. Revera autem Angelorum fuere ſpiritus, qui me ad cœleſtia, quæ ſemper amabam ac deſiderabam, præmia vocare venerunt; & poſt dies ſeptem ſe redituros, ac me ſecum adducturos eſſe promiſerunt. Quod quidem ità ut dictum ei erat opere completum eſt. Nam confeſtim languore corporis tactus eſt, & hoc per dies ingraveſcente, ſeptimo (ut promiſſum ei fuerat) die, poſtquam obitum ſuum dominici CORPORIS, & SANGUINIS perceptione munivit, ſolutâ ab ergaſtulo corporis animâ ſanctâ, ducentibus (ut credi fas eſt,) angelis comitibus, æterna gaudia petivit. Non autem mirum, ſi diem mortis, vel potiùs diem Domini lætus aſpexit, quem ſemper uſque dum veniret, ſolicitus expectare curavit. Námque inter plura continentiæ, humilitatis, doctrinæ, orationis, voluntariæ paupertatis, & cæterarum virtutum merita, in tantum erat TIMORI DOMINI ſubditus, in tantum noviſſimorum ſuorum in omnibus operibus ſuis memor, ut ſicut mihi quidam frater, de iis qui me in SCRIPTURIS erudiebant, (& erat in monaſterio ac magiſterio illius educatus vocabulo Trumberhtus,) referre ſolebat; ſi fortè legente eo vel aliud quid agente, repentè flatus venti major aſſurgeret, continuò MISERICOR-

bæd monna cynne; Gif þonne ȝþiþþa þind aþar þonne tynde he hiȝ bec ⁊ ȝorþleat on hiȝ andplitan. ⁊ ȝeornlice on ȝebede hleoþrede⁊; þon' ȝyt ȝif ȝtþongra ȝtorm ⁊ ȝenip ȝþyþor þreade ⁊ liȝette. ⁊ ðunor þade on eorþan. ⁊ lyfte bneȝdon ⁊ ȝyrhton. ðonne eode he to cyricean ⁊ behyriȝlice on ȝebedum ⁊ on ðealm ȝonȝe fæȝte mode apunode. oþ þæt he þære lyfte ymyltnyȝȝe abæd eft hpeapf ⁊ com; Mid dy hine ȝþunnon ⁊ acȝodan hiȝ ȝeferan for hpon he þiȝ dyde þa anȝapede he. ac ȝe ne leornodon. Quia intonuit de cœlo dominus. & Altiȝȝimus dedit vocem ȝuam. Miȝit ȝaȝittaȝ ȝuaȝ & diȝȝipauit eoȝ. fulgora multiplicavit & conturbavit eoȝ; ⁊ Drihten hleoþrað of heofonum. ⁊ re hyhȝta ȝyleþ hiȝ ȝtefne. he rendeð hiȝ ȝtrælo ⁊ hi toreorpeþ. liȝeaȝ ȝemonigfealdað ⁊ hi ȝedrefeð. forþon Drihten lyfte ontyneþ. pindaȝ peceþ. liȝetaȝ ȝceotað. of heofonum hleoþrað ⁊ he eorð bizenȝan apecce hine to ondræðanne. ⁊ he heofa heoftan on ȝemynd ȝecyȝe ðæȝ toȝaþdan domeȝ. ⁊ he heofa ofenhyð toreorpe. ⁊ ȝeðyrfniȝnerȝe ðrefe. to heofa mode ȝelæddum þæne forhtiendan tide. hponne he heofonum ⁊ eorþan byrnendum toreaþd ȝi. on heofenef polcnum on mycelre mihte ⁊ þrymme to demanne cucum ⁊ deadum. forþon uȝ ȝedafenaþ ⁊ re hiȝ heofonlicre monunge mid * ȝedefenlice eȝe ⁊ luran andȝariȝe. ⁊ ȝra oft ȝra he lyfte ontyniȝe. ⁊ hiȝ hand ȝra ȝra uȝ to ȝleanne beotiende ætyred. ⁊ no hpæðere nu ȝyt *ȝlyhþ. ⁊ re ȝona cleopian ⁊ bidðan hiȝ milðheortnyȝȝe ⁊ * ȝonȝmeaȝe þa diȝolnyȝȝe une heortan. *⁊ ȝeclænȝian þa unȝyfernyȝȝe uncyȝta. ⁊ behyðelice ðon ⁊ re næȝre ȝeeaȝnian ⁊ re ȝlæȝene beon. ȝcylon ȝe ȝefȝerian eac ȝȝylce ðære onȝniȝennyȝȝe ⁊ ðære ȝeȝyhþe ðæȝ

DIAM DOMINI invocaret, & eam generi humano propitiari rogaret. Si autem violentior aura insisteret, jam clauso codice procideret in faciem, atque obnixiùs orationi incumberet. At si procella fortior, aut nimbus perurgeret, vel etiam coruſci ac tonitrua terras & aera terrerent, tunc veniens ad Ecclesiam, solicitus orationibus ac psalmis, donec serenitas aeris rediret, fixâ mente vacaret. Cúmque interrogaretur à suis, quare hoc faceret: respondebat; Non legistis? *Quia intonuit de cœlo Dominus. & Altissimus dedit vocem suam. Misit sagittas suas & dissipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos*: Movet enim aera Dominus, ventos excitat, jaculatur fulgura, de cœlo intonat, ut terrigenas ad timendum se suscitet; ut corda eorum in memoriam futuri judicii revocet; ut superbiam eorum dissipet; & conturbet audaciam; reducto ad mentem tremendo illo tempore, quando ipse cœlis ac terris ardentibus, venturus est in nubibus in potestate magna ac majestate, ad judicandos vivos ac mortuos. Propter quod, inquit, oportet nos admonitioni ejus cœlesti, debito cum timore & amore respondere; ut quoties aere commoto manum quasi ad feriendum minitans exerit, nec adhuc tamen percutit, mox imploremus ejus MISERICORDIAM; & discussis penetralibus cordis nostri, atque expurgatis vitiorum ruderibus, soliciti nè unquam percuti mereamur, agamus. Convenit autem revelationi & relationi præfati fra-

* ȝeðafenlicre. C.
* ȝleaþ. C.
*ȝeondȝmeaȝe B. & C.
*ȝeclæȝnizen. C

ðæs ꝼoꞃesꝑꞃecenan bꞃoþeꞃ. be ꝼoꞃþꝼoꞃe þýssꝛes bisceoꝑes ⁊ eac ꝥ ꝑoꞃd ðæs aꞃꝑuꞃþan ꝼæðeꞃ ꝯcbýꞃhtes. be ðam ꝑe beꝼoꞃan sæ-
*ʒeo.C. ðon. se * iu æꞃ mid ðone ýlcan Ceaddan on Hibeꞃnia Scotta ealande beʒen on ʒeoʒuþe on munuc liꝼe. on ʒebedum. ⁊ on ꝼoꞃhæꝼednýsse. ⁊ on leoꞃnunʒe haliʒꞃa ʒeꝑꞃita Gode liꝼdon. ac he Ceadda eꝼt æꝼteꞃ ꝼæce to his eðele hꝑýꞃꝼde on Bꞃeotone. se ꝯcbýꞃht ðæꞃ on ælþeodinesse ꝼoꞃ Godes naman aꝑunode. oð his liꝼes ende ⁊ Mid ðý ða æꝼteꞃ langꞃe tide com to him oꝼ Bꞃeotone ꝼoꞃ neosunʒe intinʒan se halʒesta ꝑeꞃ ⁊ se ꝼoꞃhæꝼedesta Hýʒebald hatte. se ꝑæs Abbud on Lindesse. ða sꝑꞃæcon hi be liꝼe haliʒꞃa ꝼæðeꞃa sꝑa sꝑa haliʒe menn ʒedaꝼenode. ⁊ ꝥ eac onhýꞃian ꝑoldan. betꝑýh ða com him ʒemýnd ðæs aꞃꝑuꞃþan bisceoꝑes Ceaddan ⁊ Ða cꝑ'. he ꝯcbýꞃht ic ꝑat sumne monn on ðýssum ealonde nu ʒýt on lichoman liꝼiʒendne. mid ðý se
*leoꞃde B. ꝑeꞃ oꝼ middan eaꞃde *ꝼeꞃde. ꝥ he ʒesеah Ceddes saꝑle his bꞃoðoꞃ mid engla ꝑeoꞃede. oꝼ heoꝼonum astiʒan ⁊ ʒeꝼetedon his saꝑle. ⁊ mid him ʒenaman. ⁊ hꝑuꞃꝼon to ðam heoꝼonlican ꞃice. hꝑæþeꞃ he be him sýlꝼum ꝥ cꝑæde. ðe he be oþꞃum menn hꝑýlcum. ꝥ us is uncuþ hꝑæþeꞃe þa sꝑa mýcel ꝑeꞃ hit ʒecꝑ'. ꝑe ꝑitan ꝥ hit soþ ꝑæs ⁊ Ða ꝼoꞃþꝼeꞃde Ceadda ðý sýxtan dæʒe nonaꞃum Maꞃtiaꞃum. ⁊ ꝑæs æꞃest bebýꞃiʒed bi Sca'. Maꞃian cýꞃicean. Ac æꝼteꞃ ꝼæce ðæꞃe ʒetimbꞃede cýꞃicean ðæs eadeʒestan eal-
*Petꞃes ⁊ Paules.B. doꞃes ðaꞃa Apostola Sc'. * Petꞃes ⁊ Ða ꝑæꞃon on ða his ban ʒesetеd. on æʒhꝑæþeꞃ ðaꞃa stoꝑa ʒeꝑuniaþ to tacnuncʒe his mæʒenes ⁊ his haliʒnýsse ʒelomlice ꝑundoꞃ
* bꞃæc. B.& C. hælo ʒeꝑoꞃden beon. ꝥ is to tacne ꝥ niꝑan sum *ʒebꞃoc seoc man. mid þý þe he þuꞃh moniʒe stoꝑe dꝑoliende aꞃn ⁊ ꝼeꞃde.

tris, de obitu hujus antistitis, etiam sermo reverendissimi patris Ecgberhti, de quo suprà diximus; qui dudum cum eodem Ceadda adolescente, & ipse adolescens in Hibernia, monachicam in orationibus, & continentia, & meditatione divinarum SCRIPTURARUM vitam sedulus agebat. Sed illo postmodùm patriam reverso, ipse peregrinus pro Domino usque ad finem vitæ permansit. Cùm ergò veniret ad eum longo pòst tempore, gratiâ visitationis, de Britannia, vir sanctissimus & continentissimus, vocabulo *Hygbald (qui erat Abbas in provincia Lindissi, & ut sanctos decebat, de vita patrum priorum sermonem facerent atq; hanc ęmulari gauderent) intervenit mentio reverendissimi antistitis Ceadda. Dixítque Ecgberht: Scio hominem in hac insula, adhuc in carne manentem, qui cùm vir ille de mundo transiret, vidit animam Ceddi fratris ipsius cum agmine Angelorum descendentium de cœlo, & assumptâ secum animâ ejus, ad cœlestia regna redire. Quod utrùm de se, an de alio aliquo diceret, nobis manet incertum: dum tamen hoc, quod tantus vir dixit, quia verum fit, esse non possit incertum. Obiit autem Ceadda sexto die nonarum Martiarum; & sepultus est quidem primò, juxta Ecclesiam sanctæ Mariæ; sed postmodùm ibidem constructâ Ecclesiâ beatissimi principis Apostolorum Petri, in eandem sunt ejus ossa translata. In quo utroque loco, ad indicium virtutis illius, solent crebra sanitatum miracula operari. Denique nuper phreneticus quidam, dum per cuncta errando

*w. & c.

ða becom he ðýðer on æfenne
þeðendum oþþe no ȝýmendum
ðære hýrðum ðære ſtoþe. ⁊
ðær eall ða nýht þæſ reſtende.
⁊ þa on morȝenne ȝehælde ȝe-
þitte araſ ⁊ ut eode. ða þun-
ðredon ealle menn ⁊ on þ̄ *ȝefe-
ȝon hþýlc þunðor ðære hælo
ðurh Drihtneſ ȝife ætýþde ⁊
ȝeþorðen þæſ; Iſ ofer hiſ bý-
riȝenne *treoþ ȝeþorc on ȝe-
licnýſſe meðmiceleſ huſeſ ȝe-
þorht. mid hræȝele ȝeȝearþoð.
ðonne iſ on ðam þaȝe mid
micel ðýrl ȝeþorht. ðurh þ̄
ȝeþuniaþ ða men ðe ðider for
intinȝan þilſumnýſſe cumaþ. he-
ora hand onſendan. ⁊ dæl ðære
moldan ðanon niman. mid þý hý
ða on þæter ſendaþ ⁊ untru-
mum mannum ⁊ neatum to bý-
riȝenne ſýllaþ. hi ſona fram he-
fiȝnýſſe ðære untrumneſſe
ȝenerede beoð. ⁊ ðære ȝefean
ðære þillendan ȝeſýnto onfoð.
on ðæſ biſcopeſ ſtoþe ȝehal-
ȝode Theodoruſ Arcebiſceop Þýnfýrþ ȝodne þer ⁊ ȝemet-
fæſtne. ſe fore þæſ on ðenunȝe biſceop hadeſ ſþa ſþa hiſ
foreȝenȝan Mýrcna mæȝþe ⁊ Middelenȝla. ⁊ Lindeſfarena.
in eallum þam ðe Þulfhere ſe þa ȝýt lifiȝende þæſ. riceſ
anþeald hæfde; Þæſ ſe Þýnferþ of ðæſ Biſcopeſ ȝefenſcýpe
þam he eft æfterfýliȝde. ⁊ under him Diacon þenunȝe mý-
celre tide brucende þæſ;

* bliſſedan *superscrip. Cantabr.*

*ſtoþe. B. & C.

discurreret, devenit ibi vespere, nescientibus sive non curantibus loci custodibus, & ibi totâ nocte requiescens, manè, sanato sensu egressus, mirantibus & gaudentibus cunctis, quid ibi sanitatis domino largiente consequeretur, ostendit. Est autem locus idem sepulcri, tumba lignea, in modum domunculi facta, coopertus, habens foramen in pariete, per quod solent hi, qui causâ devotionis illò adveniunt, manum suam immittere, ac partem pulveris indè assumere. Quam cùm in aquas miserint, atq; has infirmantibus jumentis sive hominibus gustandas dederint; mox infirmitatis ablatâ molestiâ ad cupitæ sospitatis gaudia redeunt. In cujus locum ordinavit Theodorus Winfridum, virum bonum & modestum; qui, sicut prædecessores ejus, provinciis Merciorum, & Mediterraneorum Anglorum, & Lindissarorum Episcopatûs officio præesset. In quibus cunctis Vulf here, (qui adhuc supererat,) sceptrum regni tenebat. Erat autem Winfrid de clero ejus, cui ipse successerat antistitis, & Diaconatûs officio sub eo, non pauco tempore, fungebatur.

NOTÆ.

a Owinus Monachus magni Meriti, & magnâ intentione summę retributionis mundum relinquens ---- *Vetus Ecclesia nostra* τὸ πράττειν, negotiari, operari, & mereri *per* ȝeearnian *exponit. Vide* Serm. Cathol. *ad populum*, Domin. i. in Adventum Domini, *pag.* 249. Se ȝemænelica dom dæȝhþamlice ȝenealæhþ. on þam underfehþ anra ȝehþilc be ðam þe he ȝeearnode on lichaman; *hoc est; Commune judicium quotidie appropinquat, in quo suscipit unusquisque, juxta id quod* [ἔπραξε,] negotiatus *est in corpore. Saxones nos ità docent,* hath earned wages. *Mercedem lucratus est, sive laborando percepit.*

Eadem ex iisdem Serm. Cath. *Ecclesia nostra, Feria secunda in* Letania *majore; pag.* 376. *lin* 13. *Sic Latinè verto.*

Ne ortruþiȝe nan man for
ormætum ſýnnum þ̄ he ȝeearni-

Propter peccata infinita nemo diffidat se magnum illum honorem asse-

an

an ne mæge ðone miclan þurþmýnt. ⁊ beon Godes freond ðurh godum geearnungum. gif he ne geedlæþ his ærran misdæda. for sýnfullum mannum sealde Crist his lif; Ortrupige se ana þe endeleaslice singaþ. ⁊ ær his endenextan dæge dædbote ne gepýrcþ;

qui, Deíque amicum fieri, per bona opera, si priora malefacta sua non renovaverit: PRO peccatoribus Christus vitam suam dedit. Diffidat solus ille, qui ad finem usque, [sine fine Sax.] *peccat; & ante diem extremum non agit pœnitentiam.*

Apagè ergò rigor ille condigni *vel* congrui, *quando cum Deo agamus: Quantò rectiùs vetus Ecclesia nostra, MS. Sax. Hom Coll. Trin. Cantabr. pag.* 257. *l.* 20. *Sermo ad Populum* in Octavis Pentecost. *scil.* Nu ne mæg Godes behat beon us alogen ðe us hæfþ behaten heofona rices mýrhþe for his arfæstnýsse; *hoc est; Haud poterit Dei* PROMISSUM *à nobis extorqueri, qui regni cælorum gaudium nobis, pro* VERITATE *sua* PROMISIT: *Utì in*ora libri Scriba vetus, & Orthodoxus subdit*, na for ure godnesse; *hoc est*, Minimè pro nostra bonitate. *Ergò non ex* condigno, *non ex* congruo, *non ex* merito *quopiam nostro; sed ex* promisso, *Deíque, propter* Christum, *misericordia, resipiscentiam agentes, cælo perfruuntur.*

* na for ure godnisse. minimè pro nostra bonitate.

[b] Namq; inter plura-- voluntariæ paupertatis merita, in tantum erat TIMORI domini subditus *Ceadda---. Hujusmodi paupertas, quæ, sive Zachæo imponitur restituendo ablata, sive quæ Apostolis, Christum sequendo, sive quæ Ceaddæ, paupertate spiritûs gaudendo, retinendóque tantùm necessaria, nè pauperibus, totiq; Christi Ecclesiæ, sponte deesse videatur, cultum voluntarium, nomine* ἐθελοθρησκείας *damnatum, non arguit; modò voluntariæ paupertatis merita, hoc est, bona fidei opera, pauperem illum, cum Ceadda, non meritis suis confisum, sed* TIMORI DOMINI *magìs subditum constituant. Zachæum veræ paupertatis gnarum, divitem tamen, (qualis S. *Ceadda quoque fuit,) eundem quoque justum, at solius Christi adventu justificatum, sic Romano-Saxonicus Homilista nobis reliquit; in verba,* Homo quidam erat dives, qui habebat villicum.

* *Cui rex Vulfhere donavit terram, cap. 3. &c.*

Sic verto.

Gelaþa to þinum godum þearfan ⁊ þannhale blinde ⁊ healte; Zacheus se rica þæs unrihtpis æt fruman. ac sýþþan he underfeng þone fýrmestan cuman þone hælend sýlfne þa sæde Zacheus. Drihten leof. ic þýlle dælan mine æhta-- ⁊ se hælend ða sæde sona him to ⁊ sþare. Nu to dæg is geforden hæl þisum hirede forþan þe Zacheus sþa þæs gerihtpisod þurh þæs hælendes to cýme þe com to his huse. Cristes Apostolas sþa sþa us secgaþ bec. forleton heora æhta ealle for Criste;

Invitentur ad bona tua pauperes, & ægrotantes, cæci, & claudi,--- Dives ille Zachæus, primò injustus fuit: postea verò advenarum primum, ipsum Jesum accepisset, tunc dixit Zachæus; Gloriose Domine, possessiones meas distribuam.-- Jesus autem illi dicens, protinus respondit; Nunc hodie familiæ tuæ facta est salus. *Quoniam Zachæus ità erat justificatus,* per Salvatoris adventum, *qui ad domum ejus veniebat. Apostoli Christi, sicut nobis enarrant biblia, possessiones suas omnes propter Christum deseruerunt.*

Sic dando *sua ad hoc vocati Apostoli, & aliena* reddendo *Zaccheus, Christo se* meritò *præstabant* morigeros; *qui omnia* condonando, *ultra omnes captûs Angelici fines, illis se præbuit impensissimè* misericordem.

Cap. 4.

Ut Colman Episcopus, relictâ Britanniâ, duo monasteria in Scotia, unum Scotis, alterum Anglis, quos secum adduxerat, fecerit.

Bætpih dar dinz da Colemanus ře B'. ře of Sceottum com. pær Bneotone porlætende. ⁊ mid him zenam ealle da Sceottar de he on Lindesfarena ea zeromnade. rpylce eac drittiz manna of Angel deode. æghpæderе dara pæron on dohtnunze munuc liper zeornlice ⁊ pæl zelæred. ⁊ he porlet on þære cyricean rumne brodor. æfter he com to hii þam ealonde. danon he pær rended Angol deode Godes pord to bodianne ⁊ to læranne ; ſæftep þon he zepat to rumum medmiclum ealonde þ ir peor arceaden fram Hibernia to pert dæle. ir on Scyttirc zenemned * Inir borinde þ ir ealond hpitep heahrope. da he da on þ ealond com da zetimbpede he þær mynrtep ⁊ da munecar þær zertaþelode. þe he of æghpæþepan cynne zeromnode ⁊ mid him bpohte ; Da hi dær zertaþelode ⁊ zerettе pæron. ne mihte hi betpih zeþpærian ⁊ zepeorþan. rorþon da Sceottar on rumera ⁊ on hærrert tide. Donne mon pærtmar inromnode þonne porleton hi þ mynrtep. ⁊ durh cuþe rtope rpicedon ⁊ poron. ⁊ donne on pintra ert dara goda zemænelice bnucan de Engle zepunnon. ⁊ zeze- * pep- nerre. C arpodon ; Da rohte Colemannur dyrre to * pirnerre ⁊ dyrre unribbe læredom ; Gode da ymb monize rtope ze neah ze peor. da zemettе he rume zepirenne rtope on Hibernia mynrtep on to timbrianne. þ ir on Scyttirc zepeorde Maizeo nemned. ⁊ he zebohte noht mycelne del dær landes mynrtep dær to zetimbrianne. ær rumum zeriþe þe þ land ahte. dære are to ærycedde. þ hi eac rpylce por hine rehe him da rtope zerealde.

INterea * Colman qui de Scotia erat Episcopus, relinquens Britanniam, tulit secum omnes quos in * Lindisfarnentium insula congregaverat Scotos : sed & de gente Anglorum viros circiter triginta, qui utrique monachicę conversationis erant studiis imbuti. Et relictis in Ecclesia sua fratribus aliquot, primò venit ad insulam * Hii ; unde erat ad prædicandum VERBUM DEI, Anglorum genti destinatus. Deinde secesit ad insulam quandam parvam, quæ ad Occidentalem plagam ab Hibernia procul secreta, sermone Scotico * Inhis bofinde, id est, insula vitulæ albæ nuncupatur. In hanc ergò perveniens, construxit monasterium, & monachos inibi, quos de utraque natione collectos adduxerat, collocavit. Qui * cum invicē concordare non possent, eò quòd Scoti tempore ęstatis, quo fruges erant colligendæ, relicto monasterio, per nota sibi loca dispersi vagarentur : at verò hyeme succedente redirent, & his quæ Angli præparaverant, communiter uti desiderabant : quæsivit Colman huic dissensioni remediũ, & circumiens omnia propè vel longè, invenit locum in Hibernia insula aptum monasterio construendo, qui linguâ Scotorum * Mageo nominatur. Emítq ; partem ejus non grandem, ad construendum ibi monasterium à comite, ad cujus possessionem pertinebat ; eâ conditione ad- ham hpuppon. ⁊ pillnedon

* *Colmanus Episcopus. W.*

* *RR. Armach. 964. lin. 6.*

* *Ibid. 697. l. 27.*

* *Ibid. 825. l. lin. 16. & p. 964. l. 9.*

* *sic MS. Cott. & rectè sed* Inhir borinde *Cantabr.*

* *l. cum pro ad, aut redundet.*

* *Sic MSS. sing.*

ſealde. á ða ſtandendan mune-
caſ ðæꝛ to Oꝛihtne cleopedan.
⁊ foꝛ hine ðingedon. ⁊ he hꝛaþe
ðæꝛ mýnſteꝛ getimbꝛede. ⁊
him ſe geſiþ eac fultumade. ⁊
ealle ða neah men. ⁊ he ðæꝛ ða
Englíſcan menn geſette ⁊ ge-
ſtaþelode. ⁊ Scottaſ foꝛlet.
on ðam foꝛeſpꝛecenan ealande.
þ mýnſteꝛ oþ gýt to dæge En-
gliſce menn þæꝛ on ælþeodignýſ-
ſe hi foꝛhabbaþ ; Iſ þ mýnſteꝛ
þ iſ nu mýcel of medmýclum
geſꝛemed· þe geþunelice iſ* Ma-
gigeo nemned. ⁊ iu geaꝛa ðæꝛ
eallum gehþýꝛfdum to ðam be-
teꝛan geſetnýſſum *nu gýt æ-
þele þeoꝛud nimaþ munecaſ ðe of Angel cýnne ðæꝛ ge-
ſomnode ſýndon. ⁊ to býſne aꝛþuꝛþꝛa fæðeꝛa undeꝛ ꝛeo-
gole ⁊ Abbude ſýndon on mýcelꝛe foꝛhæfednýſſe ⁊ clæn-
nýſſe lifeſ be heoꝛa agenum hand geþinne lifigeað ;

ditâ, ut pro ipſo etiam, qui eis locum commodaret conſiſtentes ibi monachi, Domino preces offerrent. Et conſtructo ſtatim monaſterio, juvante etiam comite & vicinis omnibus, Anglos ibidem collocavit, relictis in præfata inſula Scotis. Quod videlicet monaſterium uſque hodie ab Anglis tenetur incolis: ipſum namque eſt quod nunc grande de modico effectum, Mageo conſuetè vocatur. Et converſis jamdudum ad meliora inſtituta omnibus, egregium examen continet monachorum; qui de provincia Anglorum ibidem collecti, ad exemplum venerabilium patrum ſub regula, & Abbate canonico, in magna continentia & ſinceritate, proprio labore manuum *vivunt.

* Maigeo. C.

*nu gýt to dæge. B.

* vivant. C.

Cap. 5.

De morte Oſwi & Ecgberhti regum, & de Synodo facta ad locum Heorutforda, cui præſidebat Archiepiſcopus Theodorus.

Da þæſ ýmb ſýx hund þintꝛa
⁊ hund ſeofontig þintꝛa
fꝛam Oꝛihtneſ menniſcnýſſe.
þ iſ þ æfteꝛe geaꝛ ðæſ ðe
Theodoꝛ B'. on Bꝛeotone com.
þ Oſþio Noꝛþan-hýmbꝛa cý-
ning þæſ geſtanden untꝛum-
nýſſe. on ðæꝛe he eac foꝛþfeꝛde
ða he hæfde ýldo eahta ⁊ fiftig
þintꝛa ; Þæſ he ſe cýning in þa
tid becumen on ſþa mýcle lufan
ðæꝛe Romaniſcan cýꝛicean ge-
ſetnýſſe ⁊ ðæꝛe Apoſtolican.
þ gif he fꝛam ðæꝛe untꝛum-
nýſſe gehæled þæꝛe. þ he þolde
to Rome feꝛan. ⁊ ðæꝛ æt ðam
halgum ſtoþum hiſ lif geendian. ⁊ Þillfeꝛþ B'. bæd þ he
him ðæſ *ſiþeſ latteoþ þæꝛe. ⁊ him mýcel feoh ⁊ unlý-
tel þiþ þon gebead ; Ða foꝛþfeꝛde he ðý fýfteogeþan
dæge Kalendaꝛum Maꝛtiaꝛum. ⁊ Ecgfeꝛð hiſ ſunu foꝛlet
ýꝛfeþeaꝛd hiſ ꝛiceſ ; Ðæſ cýningeſ ꝛiceſ ðý þꝛiddan geaꝛe
Theodoꝛ

Anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſeptuageſimo; qui eſt annus ſecundus ex quo Britanniam venit Theodorus, Oſwi Rex Northanhymbrorum preſſus eſt infirmitate, quà & mortuus eſt, anno ætatis ſuæ 58. Qui in tantùm eo tempore tenebatur amore Romanę & Apoſtolicę inſtitutionis, ut ſi ab infirmitate ſalvaretur, etiam Romam venire, ibíque ad loca ſancta vitam finire diſponeret; Wilfridúmque Epiſcopum ducem ſibi itineris fieri, promiſsâ non parvâ pecuniarum donatione, rogaret. Qui defunctus die decimaquintâ Kalendarum Martiarum, *Ecfridum filium regni hæredem reliquit. Cujus anno regni tertio, Theodorus co-

Anno Dom. 670.

* Sic MS. C. Egfridum. W.

* ſiþfæteſ. B.

ſiþfæteſ. C.

*Theodor bisceop. C.

* godlican. B. B.

* Theodor Arceb'. gesomnode bisceopa gemot ⁊ sinoð ætgædere mid monigum cyricean magistrũ þa þe þa * reogollican gesettnýsse haligra fædera gelufedon ⁊ cuþon ; Ða hi ða ætgædere gesomnode þæron. he ða geornlice ongan læran to healdenne þý mode ðe bisceopa gedafenode ða ðing ðe geþþæredon on annýsse ðære cýriclican sibbe. ⁊ ðære sinoþlican dæde ðýsses gemetes geþrit is ;

GIT concilium Episcoporum, unà cum eis, qui canonica patrum statuta diligerent, & nossent, magistris Ecclesiæ pluribus. Quibus pariter congregatis, diligenter ea quæ UNITATI pacis Ecclesiasticę congruerent, eo quo pontificem decebat animo, cœpit observanda docere. Cujus Synodicę actionis hujusmodi textus est.

On noman Drihtnes Godes ⁊ ures hælendes Jh̃u Xp̃i ricsiendum on ecnýsse. ⁊ onstýrendum his cýricean þam ilcan Drihtne hælendũ Cristе licode us efencuman æfter ðeaþe arþurþra rihta smeagende be ðam nýdþearflican intingan Godes cýricean ; *Efne coman þe on þa stoþe ðe is cþeden Heortford. ðý tþentigþan dæge. ⁊ ðý feorðan Septembris monþes. þæs seo ærest indictio ; Ic Theodorus ðeah ic unþýrþe si. þæs ic fram ðam Apostolican setle sended bisceop Cantþara burhge cýricean. ⁊ se arþurþesta sacerd ⁊ ure broðor Bise east Engla B'. ⁊ sþýlce eac ure broður ⁊ sacerd Þilferð Norþanhýmbra B'. þurh his agene ærenddracan æt þæs. eac sþýlce æt þæron ure broþru ⁊ sacerdas Putta Cantþara burhge B'. seo is cþeden æt Hrofesceastre. Leoþðerius þæst Seaxna. B'. ⁊ Þinfýrþ Mýrcna bisceop ; Mid ðý þe ða to gædere coman ⁊ æfter endebýrdnesse æt somne sæton. Cþ'. ic Ic bidde eoþ þa leofostan gebroþro for ege ⁊ lufan ures *alýsendes ⁊ þe ealle gemænelice smeagean for urum * geleafan ⁊ ða domas ⁊ þa gesetnýsse ða ðe fram halgum fæderum ⁊ gecorenum arædde ⁊ gesette þæron. ⁊ ða fram eallum us ungeþemmedlice healdene þæron ; Ða ic ða ðas ⁊ monige oþre

*efencoman. C.

* hælendes. B.

* for ure lufan ⁊ geleafan. B.

In nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi, REGNANTE in perpetuum ac GUBERNANTE Ecclesiam suam, eodem Domino nostro Jesu Christo, placuit convenire nos, juxta morem canonum venerabilium, tractaturos de necessariis Ecclesiæ negotiis. Convenimus autem die 24. mensis Septembris, indictione primâ, in loco qui dicitur *Heorutford. Ego quidem Theodorus, quamvis indignus, ab Apostolica sede destinatus Dorovernensis Ecclesiæ Episcopus, & consacerdos ac frater noster reverendissimus Bisi, Orientalium Anglorum Episcopus; quibus etiam frater & consacerdos noster Wilfridus, Northanhymbrorum gentis Episcopus, per proprios legatarios affuit. Affuerunt & fratres ac consacerdotes nostri Putta, Episcopus Castelli Cantuariorum, quod dicitur Rofecester; Lutherius Episcopus Occidentalium Saxonum, Wynfrid Episcopus provinciæ Merciorum. Cúmq; in unum convenientes, juxta ordinem quiq; suum residissemus: ROGO, inquam, Dilectissimi fratres, propter timorem & amorem Redemptoris nostri, ut in commune omnes pro nostra fide tractemus: ut quæque decreta ac definita sunt à sanctis ac probabilibus patribus, incorruptè ab omnibus nobis serventur: Hęc & alia quamplura,

*Sic MS. C. Hertford. T. Hereford. W.

sprecende

ꝩꝑecenꝺe pæꝛ. ða ðe to Goꝺeꝛ luꝑan belumpon ⁊ to anneꝛꝛe ðæꝛe halgan cyꝺꝛicean ; Ða ꝑꝛæġin ic anꝛa ġehꝑylcne heoꝛa æꝛtep enꝺebyꝛꝺneꝛꝛe hꝑæðep hi ġeþaꝛeꝺon þa ꝺomaꝛ to healꝺenne ða þe ġeaꝛa ꝑꝛam halġum ꝑæꝺeꝛum ġeꝛettte pæꝛon. ⁊ ealle ða biꝛceopaꝛ him anꝺꝛꝑaꝛeꝺon ⁊ cpæꝺon þ him ealle ða pel licoꝺon. ⁊ hi ealle ða bliðe moꝺe luꝛtlice healꝺan polꝺan; Ða

* ic.B.*et Lat.* ẏꝛꝺe*he him ꝛona ða ẏlcan boc þaꝛa ꝛeoġola. ⁊ oꝛ ðam ẏlcan bocum tẏnn capitolaꝛ ða he ġeonꝺ ꝛtoꝛe apꝑaꝛ. ⁊ ic piꝛte þ ꝛꝑẏþoꝛꝛt nẏꝺ ðeaꝛꝑlico pæꝛon.

* pæꝛt-lice.B. ꝛealꝺe him ⁊ bæꝺ þ hi ealle ða

Se æꝛeꝛta capitul þ pe ealle ġemænelice healꝺan þone halġan ðæġ Ꞩaꝛtꝛena ðẏ oꝛihtenlican ðæġe æꝛtep ðam ꝛeoꝛeꝛteoþan monan ðæꝛ æꝛeꝛtan monþeꝛ; Se æꝛtepa iꝛ þ nænig biꝛceop oþꝛeꝛ biꝛceop ꝛcipe onꝛꝛoġe ac þ he ðoncꝛull ꝛi ꝛtẏꝛne him þæꝛ bebꝺenan ꝛolceꝛ; Se þꝛẏꝺa iꝛ ðæt te ða mẏnꝛtep ða ðe Goꝺe ġehalġoꝺe ꝛẏnꝺon nænigum B. alẏꝛeꝺ ꝛi in ænigum þinġe hi ġeunꝛtillian. *ne oꝛiht oꝛ

* nan-uht.C. heoꝛa æhtum þuꝛh nẏꝺnæme on ġeneoman ; Se ꝛeoꝛþa iꝛ þ te

* ꝛaꝛan. B.&C. munecaꝛ ne*leoꝛan oꝛ ꝛtoꝛe to oþꝛe. ne oꝛ mẏnꝛtꝛe to oþꝛum. nẏmþe ðuꝛh leaꝛnẏꝛꝛe hiꝛ aġeneꝛ Abbuꝺeꝛ. ac þ hi apuniaꝛ in ðæꝛe hẏꝛꝛumnẏꝛꝛe ðe hi Goꝺe behetoꝺ in tiꝺ heoꝛa ġehꝑẏꝛꝑeneꝛꝛe ; Ðonne iꝛ ꝛe ꝛiꝛta þ te nænig Goꝺeꝛ ðeoꝛa biꝛceopeꝛ ġeꝛepa ꝛoꝛlæte hiꝛ aġene biꝛcop. ⁊ ġeonꝺ miꝛꝛenlice ꝛtoꝛe ꝛepe ⁊ ẏnne. ne he opeꝛ onꝛonġen ꝛi þæꝛ he cume butan B. tacne oþþe ġeꝛꝑiꝛte. ġiꝛ æne ꝛiþe onꝛonġen ꝛi. hate hine man ham hꝛeoꝛꝛan ⁊ ġiꝛ he nẏle ꝛeþe hine ꝛeoꝛmoꝺe. ⁊ ꝛeþe ġeꝛeoꝛmoꝺ pæꝛ ꝛẏn hi begen biꝛceoꝛeꝛ ðome ꝛcẏlꝺiġ ;

quæ ad charitatem pertinebant unitatémque Eccleſiæ conſervandam, proſecutus ſum. [Cúmque expleſſem prolocutionem,] interrogavi unumquemque eorum per ordinem, ſi conſentirent, ea quæ à patribus canonicè ſunt antiquitus decreta, cuſtodire. Ad quod omnes conſacerdotes noſtri reſpondentes dixerunt: Optimè omnibus placet, quæque definierunt ſanctorum Canones patrum, nos quoque omnes alacri animo libentiſſimè ſervare. Quibus ſtatim protuli eundem librum Canonum, & ex eodem libro decem capitula, quę per loca notaveram, quia maximè nobis neceſſaria ſciebam, illis coram oſtendi, & ut hæc diligentiùs ab omnibus ſuſciperentur, ROGAVI.

*geoꝛlice healꝺan ;

Primum capitulum; Ut ſanctum diem Paſchæ, in commune omnes ſervemus, dominicâ poſt decimamquartam lunam primi menſis. 1

Secundum, ut nullus Epiſcoporum parœciam alterius [a] invadat, ſed contentus ſit gubernatione creditæ ſibi plebis. 2

Tertium, ut quæque monaſteria Deo conſecrata, nulli Epiſcoporum liceat ea in aliquo inquietare; nec quicquam de eorum rebus violenter abſtrahere. 3

Quartum, ut [Epiſcopi]monachi non migrent de loco ad locum, hoc eſt, de monaſterio ad monaſterium, niſi per dimiſsionem proprii Abbatis, ſed in ea permaneant obedientia, quam rem tempore ſuæ converſionis promiſerunt. 4

Quintum, ut nullus clericorum relinquens proprium Epiſcopum, paſſim quolibet diſcurrat, neque alicubi veniens abſque commendatitiis literis ſui prę ſulis ſuſcipiatur. Quod ſi ſemel ſuſceptus eſt, & noluerit invitatus redire, & ſuſceptor, & is qui ſuſceptus eſt excommunicationi ſubjacebit. 5

Sextum, ut E- 6

Donne is se sýxta þ te ælþeodige bisceopas ⁊ Godes þeopas sýn doncfulle heora gæstlidnesse ⁊ feorme. ⁊ nænigum heora alýfed si ænige sacerdlice þenunge don buton þæs bisceopes leafe de hi on his scire gefeormade sin; de seofoþa is þ te tuþa on geare dinod gesomnode beon. ac forþon misenlice intingan ⁊ unæmtan oft gelimped. licade us eallum gemænelice þ te in Agustes Kalende æne siþe in geare Sýnoþ gesomnigen in dære stoþe seo is nemned Clofeshooh; de eahteþa is þ te nænig bisceop hine oþrum forbere þurh unrihte þillunge. ac ealle ongýte da týde ⁊ endebýrdnýsse his halgunge; de nýgeþa capitul þæs gemænelice asmead þ te þeaxendum dam rime geleafsumra. ma bisceopa ætýcte þæron; de teoþa is for gesinhiþum þ nænigum alýfed si *butan ælicne gesinscýpe habbã. ne nænig mæghæmed ne unclæne fremde. ne nænig his agen þif forlæte *nýmþe sþa þ haligre godspell læred. for intingan dýrnre forligenesse. gif hþýlc monn his agen þif* þiþscufe þ him mid rihtre*æ. forgifen si. ⁊ geþeoded þæs. gif ne rihtlice cristen beon þille ne gegaderige he hine to ænigum oþrum ac sþa aþunige oþþe þiþ his agen þif geþþærige;

* nemne C.
* buton B. nemne. C.
* onscunie. B.
* æþe. B.

piscopi atque Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullíque eorum liceat ullum officium sacerdotale, absq; [b]permissu Episcopi, in cujus parœcia esse cognoscitur, agere. Septimum, ut [c]bis in anno Synodus congregetur: sed quia diversæ causæ impediunt, placuit omnibus in commune, ut Kalendis Augusti, in loco qui appellatur Clofeshooh, semel in anno * congregemur. Octavum, ut nullus Episcoporum se præferat alteri per ambitionem; sed omnes agnoscant tempus & ordinem consecrationis suæ. Nonum capitulum in commune tractatum est; Ut plures Episcopi, crescente numero fidelium augerentur: [sed de hac re ad præsens siluimus.] Decimum pro[d]conjugiis; Ut nulli liceat nisi legitimum habere connubium: Nullus incestum faciat: Nullus conjugem propriam, nisi ut sanctum Evangelium docet, *fornicationis causâ, relinquat*. Quòd si quisquam propriam expulerit conjugem, legitimo sibi matrimonio conjunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur: sed ità permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi. [His itáque capitulis in commune tractatis ac definitis, ut nullum deinceps ab aliquo nostrum oriatur contentionis scandalum, aut alia pro aliis divulgarentur, placuit ut quæque definita sunt, unusquisque nostrum manûs propriæ subscriptione confirmaret. Quam sententiam definitionis nostræ *titulo notario scribendam dictavi, actum in mense & indictione suprascriptâ. Quisquis igitur contra hanc sententiam, juxta decreta Canonum, nostrâ etiam consensione ac superscriptione manûs nostræ confirmatam, quoquo modo venire, eámque infringere tentaverit, noverit se ab omni officio sacerdotali, & nostra societate separatum. Divina nos gratia, in unitate sanctæ suæ Ecclesiæ viventes, custodiat incolumes.]

7
* Sic MSs. sing.
8
9
10
* Sic MSs. sed Titillo Edit. Col.

Þæs dæs Sýnoþ geþorden þý geare ýmb sýx hund þintra ⁊ dreo ⁊ hund seofontig fram Drihtnes mennisenesse; Dý geare eac sþýlce Ecbýrht Cantþara cýning forþferde on Julius

Facta autem est hęc Synodus anno ab incarnatione Dom. sexcentesimo septuagesimo tertio: Quo anno rex Cantuariorum Ecgberht mense Julio obierat, succe-

Anno Dom. 673.

liuſ monþe. ⁊ Hloþere hiſ broðor ſeng to hiſ rice þ he hæfde xiii þintra. ⁊ ſeoſon monoð þonne þæſ Býſe eaſt Engla B'. þe þe ſæðon þ on þam ſoreſpreceнan ſýnoþe þære. þæſ he Boniſaciuſ æfterfýligend þæſ biſcopeſ. ðe þe beſoran gemýndgoðon. ſe þæſ miceſre geearnunge haligneſſe ⁊ æfeſtnýſſe monn; Forþon ða Boneſaciuſ forþferde æfter ſeoſontýne gearum hiſ biſcop hade; Ða gehalgode Theodoruſ Arceb'. æfter him. ðone *Býſe to B'. ⁊ þa be him liſigendum þ he þæſ beþered fram ðære biſceop ðenunge. mid heſigre untrumneſſe; Þæron tþegen biſceopaſ Ecce ⁊ Beadþine for him gecorene ⁊ gehalgode. of ðære tide oð to dæg ſeo mægð hafð tþegen biſceopaſ;

dente in regnum fratre Lothere; quod ipſe annos undecim & menſes ſeptem tenuit. Biſi autem Epiſcopus Orientalium Anglorum, qui in præfata ſynodo fuiſſe perhibetur, ipſe erat ſucceſſor Bonifacii, cujus ſuprà meminimus; vir multæ ſanctitatis & religionis: Nam Bonifacio poſt decem & ſeptem annos Epiſcopatûs ſui defuncto, Epiſcopus pro eo, Theodoro ordinante, factus eſt. Quo adhuc ſuperſtite, ſed graviſſimâ infirmitate ab adminiſtrando Epiſcopatu prohibito, duo ſunt pro illo, Æcci & Badwine electi & conſecrati Epiſcopi: ex quo uſq; hodie provincia illa duos habere ſolet Epiſcopos.

*Beſæ. B.

NOTÆ.

[a] Invadat; —*hoc eſt*, μὴ ἐξεῖναι ὀποποδᾶν, haud licet inſilire, *ſive* irruere: *ſic Canon. Apoſt.* 14. *Adjicit etiam Canon*: εἰ μή τις εὔλογος αἰτία-- niſi cauſa aliqua rationabilis urgeat--- καὶ τοῦτο δέ. hoc autem non à ſemetipſo pertentet, ſed multorum Epiſcoporum ſuffragio, & hortatu maximo.

[b] Abſque permiſſu Epiſcopi--- *neque hoc* ἄνευ συστατικῶν [γραμμάτων] *ſine literis commendatitiis. Sic Canon Apoſt.* 33.

[c] Bis in anno Synodus congregetur--- *at corrigit poſtea*, ſemel, *inquiens, ſed Canon. Apoſt.* 37. Δεύτερον τοῦ ἔτους σύνοδος γινέσθω τῶν ὀποσκόπων. *hoc eſt, Bis in anno Synodus congregetur Epiſcoporum.*

[d] Pro conjugiis. *Annon* virtuti pacis Eccleſiaſticæ*congruiſſet? *Si* pro conjugiis, *è Canone Apoſt.* 51. *hoc quoque adjunxiſſet* Εἴ τις Ἐπίσκοπος, *hoc eſt, Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel quis ſacerdotalis omnino ordinis*, conjugio, *& carnibus, & vino (non propter exercitationem, ſed) propter abominationem abſtinuerit*,--- ἢ καθαιρείσθω *vel deponatur, vel corrigatur*, **& ex Eccleſia ejiciatur; ſimiliter & laicus.*

Mirum eſt, ſi qui hæc Apoſtolorum decreta fuiſſe cogitaſſent, tam facilè animum inducerent, pro libitu ſuo eadem aut interpolaſſe aut detruncaſſe. De reliquis, Conciliorum Canones cum iſtis conferantur. Nam hic ſtudeo brevitati.

* *Vide proœmium ante Canones.*

* l. vel.

Cap. 6.

Ut depoſito Winfrido Sexvulfus Epiſcopatum ejus acceperit, & Orientalibus Saxonibus ſit Epiſcopus datus.

Æfter ðýſſum na læſ miceſre tide forþaurnenre þæſ Theodor Arceb'. abolgen fram Þinferþe Mýrcna B'. *þurh gepýrht ſumre unhýrſumneſſe.

*þurh gepriſt. B.

NOn multo poſt hæc elapſo tempore, offenſus à Winfrido Merciorum Epiſcopo per meritum cujuſdam inobedientiæ, Theodorus Archiepiſcopus, depoſuit eum de Epiſcopatu, poſt annos

ða benam he hine his biscеop
scire. ⁊ on his stope gehalgode
Seaxulf B'. se þæs timbrend ⁊
Abbud ðæs mýnstres ðe gecpe-
*Gýrpa. B. den is Medeshamstýde on *Gýr-
pan lande; Þýnferð hpearf to
his mýnstre þ is nemned Æt-
bearpe. ⁊ ðær on godre drohtnunge his lif geendode; Ða eac
spýlce east Seaxum he gesette
*inLundenceatre. B. Sercenpold B'. *Lundenceastre.
þæron heora cýningas on þa tid
Sebbe ⁊ Sigehere. ðara þe befo-
ran gemýnegodan; Ðæs B'. lif
⁊ drohtnunge on biscop hade
*Sic C. rectè ut Lat. ge *ær biscеop hade. is sæd þ
he þære se halgesta spa spa
eac spýlce æfter mid heofonlicra mægena tacnum gecýþed
þæs. ⁊ forþon lange his hors
sýþþan þe hine man untrumne
*onber. C. * on bær þæs fram his discipu-
lum gehealden. ⁊ monige untru-
me ða ðe on lengten adle oþþe
on oþre hefignýsse ⁊ ontrum-
nýsse geþerigade þæron. ðær
*næs. C. æt hælo onfengon. ⁊ *na læs þ an
þ te ða untruman ða ðe under
*scær- þa bære oþþe to gesette gehæ-
þan. Cant. lede þæron. ac spýlce eac ða
*Ceor- *scæfþan þe þær on genumene þæ-
teseg. B. ron. ⁊ to untrumum mannum
gelædde. raþe him læcedom bæ-
†nem- ron ⁊ brohton; Ðes halga þer
ned. B. ærþon þe he B'. geþorden þære.
† þif- tpa æþele mýnstere he getim-
manna brede. oþer him sýlfum oðer
lareop Æþelburge his speoster. ⁊ æghþæþer ðara reogollicum
⁊ fe- ðeodscipum þell gesette. him he getimbrede on Suþrigena
ster- lande be Temese stream on ðære stope ðe is nemned
modor. *Ceorteseige. his speoster on east Seaxna mægþe on ðære
Fœminarum doctrix, & nutrix. B. stope seo is † cpeden on Býrcingum on ðære heo mihte
Gode þillsumra* þif ⁊ fester modur gestandan; Ða heo ða
onfeng þam gerece ðæs mýnstres heo efen þýrþe [*hi let]
*B. ut Lat. on eallum ðingum ðam biscеope ⁊ hire breþer on rihtum
life

accepti Episcopatûs non multos; & in loco ejus ordinavit Episcopum Sexvulfum, qui erat constructor & Abbas monasterii, quod dicitur *Medeshamstede in regione Girviorum. [Depositus verò] Winfridus rediit ad monasterium suum, quod dicitur *Adbarve; ibíque in optima vitam conversatione finivit. Tunc etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore prefuerunt Sebbe & Sighere, quorum suprà meminimus, Earconwaldum constituit Episcopum in civitate Londonia. Cujus videlicet viri, in Episcopatu, & ante Episcopatum, vita & conversatio fertur fuisse sanctissima; sicut etiam nunc cœlestium signa virtutum indicio sunt. Etenim usque hodie feretrum ejus caballarium, quo infirmus vehi solebat, servatum à discipulis ejus, multos febricitantes, vel alio quolibet incommodo fessos, sanare non desistit. Non solùm autem suppositi eidem feretro, vel appositi curantur ægroti, sed & astulæ de illo abscissę atq; ad infirmos allatæ, citam illis solent afferre medelam. Hic sanè priusquam Episcopus factus esset, duo præclara monasteria, unum sibi, alterum sorori suæ Æthilburgæ construxerat: Quod utrumque regularibus disciplinis optimè instituerat. Sibi quidem in regione *Suthrioæ juxta fluvium Tamysam, in loco qui vocatur *Ceortesei, [id est, Ceoroti insula.] Sorori autem in Orientalium Saxonum provincia, in loco qui nuncupatur in *Bercingum, in quo ipsa, Deo devotarum, mater ac nutrix posset existere fœminarum. Quæ suscepto monasterii regimine, condignam se in omnibus, *Episcopo fratre, & ipsa rectè vi-

*C.

*T. C.

* Suthrioæ. C. Suthereia. T. Suderige. W.

* Ceortesei. C. Cerotesei. W. Certesei. T.

*C.

* l. Episcopo, & fratri, &c. ut. Sax.

lıfe ⁊ on þeoꝛollicum ꝛeꝛeaꝛpoꝺe. ꝛꝛa þ eac ꝛpýlce mıꝺ heoꝛonlicum ꝓunꝺꝛum æꝛteꝛ ꝛecýþeꝺ pæꝛ;

vendo, & ſubjectis regulariter ac piè conſulendo, præbuit; ut etjam cœleſtia indicio fuere miracula.

Cap. 7.

*Ut in monaſterio *Beretinenſi, ubi corpora ſanctimonialium fœminarum poni deberent, cæleſti ſit luce monſtratum.* *Biricinenſi. C. & W.

FOꝛþon on þýꝛꝛum mýnꝛtꝛe þ ıꝛ on Býꝛcıngum monıg tacen ꝛaꝛtlıcꝛa mægna ꝛeꝛꝛnemeꝺe pæꝛon. ða ðe to ꝛemýnꝺe ⁊ to ꝛetımbeꝛnefꝛe þaꝛa æꝛteꝛꝛýlıgenꝺꝛa ꝛꝛam monıgum þa þe hıt cuþon * appıton ⁊ hæꝛꝺon. pæꝛon þa ꝛume þe ꝛe nu ꝛýmꝺon ꝛeþeoꝺꝺon on ðıꝛ uꝛe cýꝛıclıce * ꝛtep; Mýð ðý ꝛeo hꝛeoꝛneꝛ ðæꝛ oft cꝛeꝺenan poleꝛ. þeoꝛ ⁊ þıꝺe eall pæꝛ * poꝛıgenꝺe ⁊ ꝛoꝛnımenꝺe. ða becom he eac ꝛpýlce on ðone ðæl þýꝛꝛeꝛ mýnꝛtꝛeꝛ ðe ða pæꝛneð men ınne pæꝛon. [* ⁊ ðæghpamlıce ꝛehpæꝛ oꝛ poꝛulꝺe to Ꝺꝛıhtne numene pæꝛon; ⁊ Ða pæꝛ ꝛeo Abbuꝺıꝛꝛe ⁊ ꝛeo moꝺoꝛ ðæꝛe ꝛeꝛomnunge * bıhýðıg ⁊ ꝛoꝛgıende on hꝛýlce tıð þone ðæl þæꝛ mýnꝛtꝛeꝛ ðe ꝛe þꝛeat ðaꝛa Goꝺeꝛ þeoꝛa ın pıꝛ haꝺe on pæꝛ. þ ýlce pıte ꝛehꝛıne; Ða onꝛan heo ꝛelomelıce on ꝛeꝛomnunge þaꝛe ꝛꝛeoꝛꝛꝛa ꝛecan ⁊ acꝛıan. on hꝛýlceꝛe ꝛtoꝛe ðæꝛ mýnꝛtꝛeꝛ hı poldon þ heoꝛa * lıctun pæꝛe ꝛeꝛetteð. þ hı mon bebýꝛıgean mıhte. ðonne þ ꝛelumpe þ hı oꝛ mıꝺꝺan ꝛeaꝛꝺe ꝛenumene pæꝛon. þý ýlcan ꝛehꝛoꝛe ðe hı oþþe ꝛeꝛaꝓon; Mıð ðý heo þa nænıge cuþe ⁊ ꝛꝛpaꝛe ꝛınꝺan mıhte þeah ðe heo ꝛeoꝛne ꝛohte æt þam ꝛpuꝛtꝛum; Ða ꝛelamp þ heo ꝛýlꝛa mıð eallum ꝛꝛuꝛtꝛum þa cuþeꝛtan ⁊ ꝛꝛaꝛe þæꝛe upplıcan ꝛoꝛeꝛeoneꝛꝛe onꝛenꝛ. þ ꝛumꝛe nıhte þa þa ꝛe ꝛealm ꝛanꝛ ꝛeꝛýlleð pæꝛ ðæꝛ uhtlıcan loꝛꝛanꝛeꝛ. þa pæꝛon ða Cꝛıꝛteꝛ þeoꝛe ut ꝛanꝛende oꝛ cýꝛıcean * to bebýꝛıgeanne ðaꝛa bꝛoþꝛa ða ðe hı oꝛ þýꝛꝛum leohte ꝛoꝛeeoꝺe. ⁊ ðæꝛ ða ꝛeꝓunelıcan loꝛꝛanꝛaꝛ Ꝺꝛıhtne ꝛunꝛon; Ða pæꝛ ðæꝛ ꝛemnınꝛa heoꝛonlıc leohte

IN hoc etenim monaſterio plura virtutum ſunt ſigna patrata: quę & ad memoriam ædificationémque ſequentium, ab his qui novere, deſcripta habentur à multis: E quibus & nos aliqua hiſtoriæ noſtrę Eccleſiaſticæ inſerere curavimus. Cùm tempeſtas ſæpe dictæ cladis, latè cuncta depopulans etiam patrem illam monaſterii hujus, quâ viri tenebantur, invaſiſſet, & paſſim quotidie raperentur ad DOMINUM; ſolicita mater congregationis, quâ horâ etjam eam monaſterii partem, quâ ancillarum Dei caterva à virorum erat ſecreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebriùs in conventu ſororum perquirere cœpit; quo loco in monaſterio corpora ſua poni, & cœmeterium fieri vellent, cùm eas, eodem quo cæteros exterminio, raptari è mundo contingeret. Cúmque nihil certi reſponſi, (tametſi ſæpiùs inquirens à ſororibus accepiſſet,) accepit ipſa cum omnibus certiſſimum ſupernæ proviſionis reſponſum. Cùm enim nocte quadam, expletis matutinę laudis pſalmodiis, egreſſæ de oratorio famulæ Chriſti ad ſepulcra fratrum, qui eas ex hac luce præceſſerant, ſolitas DOMINO laudes decantarent. Ecce! ſubitò lux emiſſa cælitus, veluti

* appıtan habbaþ. B.
* *Sic MS. Cott. ſed* mýnꝛtep *Cantab.*
* ꝛoꝛhepꝛenꝺe. B.
* *Sic MS. B. ut Lat.*
* býꝛhýðıg. B
* lıcnepꝛ. *ſuperſcrip. Cantabr.*
* ⁊ hæꝛꝺon heoꝛa uhꝛ ꝛebeo ꝛeꝛýlleð. B. *ut Lat.*

onſendeð ⁊ com oꝼeꝛ hi ealle. ⁊ ſꝑa ſꝑa mýcel ſcýte hi ealle oꝼeꝛbꝛæðde. ⁊ hi mið ſꝑa mýcelꝛe ꝼýꝛhto ⁊ ꝑaꝼunge geſloh ꝥ hi þone ſang þe hi ſungon ꝼoꝛhtigende ꝼoꝛlæton; Þæſ ſeo beoꝛhtneſ ðæſ onſendan leohteſ maꝛe ðonne ſunnan leoht bið æt middum dæge; Ða ꝑæſ æꝼteꝛ medmiclum ꝼæce ꝥ hit ꝑæſ upp ahaꝼen oꝼ ðæꝛe ſtoꝑe ⁊ geꝑat on ſuþ dæl ðæſ mýnſtꝛeſ. ꝥ iſ be ꝑeſtan ðæꝛe cýꝛicean. ⁊ ðæꝛ ða ſum ꝼæc ꝑunode. ⁊ him ða ſtoꝑe ꝑæſ ontýnende þæꝛ hi æꝛ ýmbþeahtedon. ⁊ ſꝑa eallum geſeondum upp on heoꝼonaſ geꝑat. ꝥ næniguṁ heoꝛa *tꝑeo ꝑæſ ꝥ ꝥ ſýlꝼe leoht ða ſaꝑule þæꝛa Cꝛiſteſ ðeoꝑa ꝑæſ gelædende ⁊ onꝼonde on heoꝼonaſ. ⁊ eac ſꝑýlce ða ſtoꝑe him ætýꝑde ðæꝛ heoꝛa lichoma ꝛeſtan ſceolde. ⁊ æꝛiſte dægeſ bidan ðæſ leohteſ ſcima ꝑæſ ſꝑa mýcel ſꝑa ſꝑa ſum eald bꝛoþoꝛ on *maꝛne ſæde. ſeðe on ða ýlcan tid on ðæꝛe cýꝛicean mid oþꝛe gingꝛan bꝛeþeꝛ æt gebæde ꝑæſ; Cꝑ'. he ꝥ ðæſ leohteſ ſcima ðuꝛh ða cýnan þæꝛe duꝛa ⁊ ðuꝛh ða eghþýꝛla ineode. ꝥ hit ealle beoꝛhtnýſſe dæghꝑamlice leohteſ oꝼeꝛſꝑýþde;

* tꝑeo ne ꝑæſ. B.

* moꝛgenne. B

linteum magnum, venit ſuper omnes; tantóque eas ſtupore percutit, ut etiam canticum quod canebant tremefactæ intermitterent. Ipſe autem ſplendor emiſſæ lucis, (in cujus comparatione ſol meridianus videri poſſet obſcurus,) non multò pòſt, illo elevatus de loco, in meridianam monaſterii partem, hoc eſt ad Occidentem oratorii ſeceſſit, ibíque aliquandiu remoratus, & ea loca operiens, ſic videntibus cunctis ad cœli ſe alta ſubduxit, ut nulli eſſet dubium, quin ipſa lux, quæ animas famularum Chriſti eſſet ductura vel ſuſceptura in cœlis, etiam corporibus earum, locum in quo requietura, & diem reſurrectionis eſſent expectatura, monſtraret. Cujus radius lucis tantus *erat, ut quidam de fratribus ſenior, qui in ipſa hora, in oratorio eorum cum alio juniore poſitus fuerat, referret, manè *quod ingreſſi per rimas oſtiorum vel feneſtrarum radii lucis omnem diurni luminis viderentur ſuperare fulgorem.

* MS. ſing.

* MS. ſing.

Cap. 8.

*Ut in eodem monaſterio puerulus moriens, virginem, quæ ſe erat ſecutura, *clamaverit; útque alia, de corpore egreſſura, jam particulam futuræ lucis aſpexerit.*

* MS. ſing.

Þæſ on ðam ýlcan mýnſtꝛe * cnihꝛ cild ſum. ne ꝑæſ ýldꝛe ðonne þꝛý ꝑintꝛe. hiſ nama Jſica ſe ꝼoꝛ ðæꝛe cildlican ýldd þa gýt ꝑæſ on ðæꝛe *ꝼæmnena mýnſtꝛe [*Gode gehalgodꝛa] ꝼeðed ⁊ læꝛed. ða ꝑæſ he gehꝛinen mid ða ꝼoꝛeſpꝛecenan adle þa he ða to ðam ýtemeſtan dogoꝛe becom. ða clýpode he þꝛiꝑa· ane oꝼ þam gehalgedum ꝼæmnum Cꝛiſte hiꝛe agenne noman cigde. ſꝑa ſꝑa he hýꝛe andꝑeaꝛdꝛe to ſpꝛæce. ⁊ cꝑ'. Eadgýþ. Eadgýþ.

*cild. B.

nunnena. B.

* ſic Cot. ut Lat.

ERat in eodem monaſterio puer * circiter trium, non ampliùs, annorum; Eſica nomine, qui propter infantilem adhuc ętatem, in virginum Deo dedicatarum ſolebat cella nutriri, ibíque meditari. Hic præfatâ peſtilentiâ tactus, ubi ad extrema pervenit, clamavit * tertiò unam de conſecratis Chriſto virginibus, proprio eam nomine, quaſi præſentem alloquens, Eadgyth, Eadgyth, Ead-

* MS. ſing.

* MS. ſing.

ȝẏþ. ⁊ ad ȝẏþ. ⁊ ſpa þæſ ȝeendiende ðiſ hpilendlice liſ. ⁊ on ꝥ ece ineode; ⁊ ða ſona ſeo ſæmne þe he ſpẏltende cigde on þæſe ſtope ðe heo þæſ ðæſe ilcan untrumnẏſſe þæſ ȝehſinen. ⁊ ðẏ * ſẏlfan dæȝe ðe heo ȝeciȝed þæſ. of ðẏſſum leohte þæſ atoȝen. ⁊ ðan þæſ ſẏliȝende ſe ðe hi cẏȝde to ðam heofonlican ſice;

gyth, & ſic terminans temporalem vitam, intravit æternam. At virgo illa quam moriens vocabat, mox in loco quo erat eadem attacta infirmitate, ipſo quo vocitata eſt die, de hac luce ſubtracta, & illum qui ſe vocavit, ad REGNUM CŒLESTE ſecuta eſt.

* *ſic Ms. B. ut Lat.* ſeofoþan. *Cant.*

Eft ſumu of þam ẏlcan Godeſ þeopum mid þa foreſpſecenan adle þæſ * ȝeſpenced ⁊ to ðam ẏtemeſtan doȝoſe ȝelæded. þa onȝan heo ſemninȝa on midde niht clẏpian to þam ðe hiſe þenedon. bæd ꝥ hi ꝥ blaceſn ⁊ ꝥ leoht * adpæſctan ꝥ ðæſ inne þæſ onbæſned; ⁊ þæſ heo ȝelomelice bæd ⁊ manode. ⁊ heoſa nænig hpæþeſe hẏſan polde. ða ætnẏhſtan cp'. heo. Jc pat ꝥ ȝe penaþ ꝥ ic unȝepittiȝe mode ſpſece. ac hpæþeſe pitað ȝe ꝥ hit ſpa niſ. foſþon ic eop ſoþ ſecȝe ꝥ ic ȝeſeo þiſ huſ mid ſpa mẏcele leohte ȝefẏlled. ꝥ eopeſ blaceſn ⁊ leoht me iſ eallinȝa ðẏſtſe ȝeſepen; ⁊ no ða ȝẏta ðeah ðe heo ðuſ ſpſæce hiſe ænig andſpaſe oþþe ȝeðafunȝ ȝefẏllan polde; Cp'. heo eft; Bæſnaþ nu eopeſ blaceſn ⁊ leoht ſpa lanȝe ſpa ȝe pẏllan. pitað ȝe hpæþeſe ꝥ ꝥ niſ min. foſþon min leoht me to cẏmeþ þonne hit daȝian onȝẏnned. onȝan him ða ſecȝan ꝥ hiſe ætẏpde ſum haliȝ Godeſ peſ. ſe ðẏ ẏlcan ȝeaſe foſðfeſde. ⁊ hiſe cpæde to. ðonne daȝunȝe tid come. ꝥ heo pæſe to ðam ecan leohte feſende; Ðæſe ȝeſẏhðe ſoð þæſ hſaþe ȝecẏþed ⁊ ȝeſeþed. ẏmb ðæſ dæȝeſ uppẏſne on ðæſe fæmnan deaðe. ⁊ * foſþfoſe;

* ȝeſtanden. B.

* acpencton. B.

* ȝeleoſenne. B

Item quædam ex eiſdem ancillis Dei, cum præfato tacta morbo atque ad extrema eſſet perducta, cœpit ſubitò circa mediam noctem clamare, his qui ſibi miniſtrabant, petens ut lucernam quę inibi accenſa erat, extinguerent: Quod cùm frequenti voce repeteret, nec tamen ei aliquis obtemperaret, ad extremum intulit: Scio quòd me hæc inſanâ mente loqui arbitramini, ſed jam nunc non ità eſſe cognoſcite: Nam verè dico vobis, quòd domum hanc, tantâ luce impletam eſſe perſpicio, ut veſtra illa lucerna mihi omnibus modis eſſe videatur obſcura. Et quum nè adhuc quidem talia loquenti quiſquam reſponderet, vel aſſenſum pręberet, iterum dixit, Accendite ergò lucernam illam quamdiu vultis: Attamen ſcitote, quia non eſt mea lux, nam mea lux, incipiente aurorâ mihi adventura eſt: Cœpítq; narrare quia apparuerit ſibi quidam vir Dei, qui eodem anno fuerat defunctus, dicens quod adveniente diluculo, perennem eſſet exitura ad lucem. Cujus veritas viſionis, ità circa exortum diei, puellæ morte probata eſt.

CAP.

Cap. 9.

Quæ sint ostensa cælitus signa, cùm & ipsa mater Congregationis illius è mundo transiret.

Mid dy da eac seo ansæte modor Gode dære leofan gesomnunge Sebelburh Abbudisse sær of middan gearde gewended. Da ætywde sumse godne swutelor wundorlic gesyhb. dære noma sær Torhtgyd. seo monig geap on dam ylcan mynstre punigende sær. ⁊ heo symle on ealne eadmodnysse. ⁊ on luttosnesse. ⁊ on clænnesse geornlice Gode deopode. ⁊ sær sultumiend seogollicer deodscyper dære ylcan modor ⁊ Abbudissan. ⁊ þa * ingan lærde ⁊ clænsade. ge mid hire lare ge mid lifer bysne; Dære swutol mægen þ ærter sær Apostoles cpide on untrumnysse gefremed pære. sær heo semninga gehsinen mid hefigre untrumnesse lichoman. ⁊ duph nigon geap fulle mid da ansæftan fopesceonysse user alysendes swyle gesenced sær. to pon þ swa hræt swa on hyne unclænnysse betwih þa mægen duph ungemirnesse ⁊ duph ungymenne gelumpe. þ eall þ sar dære singalan costnunge ofarude; Deos sweostes sumse nihte da hit dagian ongan sær utgangende of hire cleofan. de heo on punode. þa gesreah heo swutole swa swa monnes lichoman mid scytan bepundenne. se sær beorhtra bonne sunne on heannysse besendne beon. sær he æresst upp ahafen of dam huse de da sweostra on nesson; Mid dy heo da geornlicor behealdende sær hwylcum teonde he upp * ahafen sær. se slite dær pundorlican lichoman de heo sceapende sær. Da gesreah heo swa swa he mid gildenum napum on da upplican ahafen pære. oþþæt he openendum heofonum in gelæded sær. ⁊ ma swam hyne gesepen beon ne mihte; Da dohte heo be dære gesihde ⁊ hire nænig tweon sær. þ hwylc hwug hwafe of dære geromnunge swyl-

* gingan.C.

* up togen pære.B.

Cum autem & ipsa mater pia, Deo devotæ Congregationis Edilburga, esset rapienda de mundo, apparuit visio miranda cuidam de sororibus, cui nomen erat Torchgyth: quæ multis jam annis in eodem monasterio commorata, & ipsa semper in omni humilitate ac sinceritate Deo servire satagebat; & adjutrix disciplinæ regularis eidem matri existere, minores docendo vel castigando curabat. Cujus ut *virtus*, juxta Apostolum, *in infirmitate perficeretur*, tacta est repentè gravissimo corporis morbo, & per annos novem piâ Redemptoris nostri provisione multùm fatigata, videlicet ut quicquid in ea vitii sordidantis inter virtutes per ignorantiam vel incuriam resedisset, totum hoc caminus diutinæ tribulationis excoqueret. Hæc autem quadam nocte, incipiente crepusculo, egressa de cubiculo quo manebat, vidit manifestè quasi corpus hominis, quod esset sole clarius sindone involutum, in sublime ferri elatum videlicet de domo in qua sorores pausare solebant. Cúmque diligentiùs intueretur, quo trahente levaretur sursum hæc, quam contemplatur, species corporis glorioſi, vidit quasi funibus, clarioribus auro, in superna tolleretur, donec cœlis patentibus introducta, ampliùs ab illa videri non potuit. Nec dubium remansit cogitanti de visione, quin aliquis de illa congregatione citiùs esset moriturus; cujus anima per

ſpýltende þæne. ðæne ſapul ðurh ða*ȝoðan þeoꝛc ⁊ þa ſcinnendan ðe heo ðýðe ſpa ſpa þurh ȝýldene ꝛapaſ to heoꝼonum ahaꝼæn beon ſceolde; ꝥ ða ſoþlice ſpa ȝelamp. ꝼoꝛþon na læſ moniȝum daȝum betþýh ȝeſetum. Goðe ſeo leoꝼe moðuꝛ ðæꝛe ȝeſomnunȝe oꝼ heꝼiȝneſſe lichoman alæðeð þæſ. ⁊ hiꝛe ſeo haliȝe ſapul ðæſ heoꝼonlican eþeleſ inȝanȝ ȝeſtah;

* ȝoðcundan. B.

bona quæ feciſſet opera, quaſi per funes aureos, levanda eſſet ad cœlos. Quod reverà ità contigit: Nam non multis interpoſitis diebus, Deo dilecta mater Congregationis ipſius, ergaſtulo carnis educta eſt: [cujus talem fuiſſe conſtat vitam, ut nemo qui eam noverit, [a] *dubitare* debeat, quin ei exeunti de hac vita,] cœlestis patriæ patuerit ingreſſus.

Spýlce eac on þam ýlcan mýnſtꝛe þæſ ſum æþele Nunne æꝼteꝛ ðýſſe þoꝛulðe þuꝛþnýſſe ⁊ on luꝼan ðæꝛe toþeaꝛðan þoꝛulðe mýcle æðelꝛe. ſeo moneȝum ȝeaꝛum ſpa ealꝛe hiꝛe lichoman ðeninȝe oꝼȝiꝼen ⁊ ꝼoꝛlæten þæſ. ꝥ heo nænig lim onſtýꝛian mihte; Ða heo ða ȝeacſoðe ꝥ ðæꝛe aꝛþuꝛþan Abbuðýſſan lichoma þæſ on cýꝛicean bꝛoht ⁊ ȝeſeteð. oþ þæt hine mon býꝛiȝean ſceolðe. ða bæð heo ꝥ hi man ðýðeꝛ bæꝛe; Ða ꝥ ða ſpa þæſ. þa onhýlðe heo hi to ðam lice. ⁊ on ȝemett ðaꝛa ȝebiddendꝛa ſpa ſpa heo to hýꝛe ſpꝛæce liꝼiȝendꝛe. bæð ꝥ heo ꝼunðe ⁊ abæðe æt ðæſ aꝛꝼæſtan ſcýppendeſ mildheoꝛtnýſſe. ꝥ heo ꝼꝛam ſpa mýclum cþýlmneſſum ⁊ ſpa ſinȝalū onlýſeð beon moſte. ne hýꝛe bene lato ꝛ ȝehýꝛðe þæꝛon þonne æꝼteꝛ tþelꝼ daȝum ꝥ heo þæſ oꝼ lichoman alæðeð. ⁊ ꝼoꝛ ðam hþilþendlicum ȝeſþenctneſſe ece meðe ⁊ eðlean onꝼenȝ; Mid ðý ða ða ſeo ꝼoꝛeſpꝛecene Cꝛiſteſ þeoþe Toꝛhtȝýð ðꝛeo ȝeaꝛ æꝼteꝛ ðæꝛe læꝼðiȝian ꝼoꝛþꝼoꝛe on ðýſſum liꝼe hæꝼeð þæſ. ⁊ heo ſpa ſpýþe mid ða untꝛumnýſſe ðe þe ꝼoꝛecþæðon ſoðen þæſ. ꝥ na ða ban to laꝼe þæꝛon. ⁊ ætnýhſtan ða ſeo tid nealæcte hiꝛe to lýꝼneſſe. na læſ ꝥ an oþꝛa lima. ac ſpýlce eac ðæꝛe tunȝan on ſtýꝛeneſſe beſþicaðe; Ða þæꝛon ðꝛý daȝaſ ⁊ ðꝛeo niht ꝼulle ꝥ

In eodem quoque monaſterio quędam erat fœmina Sanctimonialis, (& ad ſeculi hujus dignitatem nobilis, & in amore futuri ſeculi nobilior;) quæ ità multis jam annis omni corporis fuerat officio deſtituta, ut nè unum quidem valeret membrum movere ipſa. Hæc, ubi corpus Abbatiſſæ venerabilis in Eccleſiam delatum, donec ſepulturæ daretur, cognovit, poſtulavit ſe illò afferri, & in [b] modum orantium ad illud adclinari: Quod dum fieret, quaſi viventem allocuta rogavit, ut apud miſericordiam pii Conditoris impetraret ſe, à tantis támque diutinis cruciatibus abſolvi; nec multò tardiùs exaudita eſt: Nam poſt dies duodecim & ipſa educta ex carne, temporales afflictiones æternâ mercede mutavit. Cùm verò præfata Chriſti famula Torchgyth, tres adhuc annos, poſt obitum Domini in hac vita teneretur, in tantum ea, (quam prædiximus,) infirmitate decocta eſt, ut vix oſſibus hęreret; & ad ultimum cùm tempus jam reſolutionis ejus inſtaret, non ſolùm membrorum cæterorum, ſed & linguæ motu careret: Quod dum tribus diebus ac totidem noctibus ageretur, ſubitò viſione ſpiritali

heo ꝥa uncpiꝥe. Ða pæꝛ heo mid gaꝛtlicne gesýhþe gesceed. ⁊ hiꝥe muþ ⁊ hiꝥe eagan ontýnde. ⁊ locade upp on heofon. ⁊ þuꝛ ongan ꝥꝥecan to ðæꝛe gesýhþe ðe heo behealdende pæꝛ. Me iꝛ cp'. heo ðin cýme on mýclum ðonce. ⁊ ðu eaꝛt leoꝛ pilcuma; Ða heo ða ðuꝛ cp'. ða gesꝥigode heo lýt hpon ꝥa ꝥa heo bidende pæꝛe hiꝛ andꝥaꝛe done ðe heo gesceah. ⁊ ðam ðe heo to ꝥꝥecende pæꝛ. eꝛt heo ꝥa ꝥa heo leohtlice gebýlged pæꝛe. æꝛtep þon heo cp'. Nænige þinga ic ðaꝛ bliþe abeꝛan mæg. eꝛt heo meðmicel pæc gesꝥigode. Cp'. heo ða ꝥpiddan ꝥiðe. gif hit nænige ðinga to ðæg beon mihte. ic halꝛige þ ne ꝛi lanȝ pæc betweonum. ꝥpigode ða eꝛt hpon ꝥa ꝥa heo æp dýde. ⁊ ða ðuꝛ þ poꝛð betýnde ⁊ geendode; Gif hit eallinga ðuꝛ apæded ꝛi. ⁊ ðeꝛ cpide onꝥended beon ne mote; Ic bidd ⁊ halꝛige þ ne ꝛi maꝛe pæc betweonan þonne ðeoꝛ nýhꝛte nihꝛ; Ða heo ða ðiꝛ cp'. ða ꝥnunon hi ða ymbꝛittendan mid hpæne heo ꝥꝥecende pæꝛe; Cp'. heo mid mine ða leoꝛeꝛtan modeꝛ ſcþelburge. þa ongeaton hi on ðon. þ heo to ðon ðideꝛ com. þ heo hiꝥe pæde ða neah tide hiꝥe geleoꝛneꝛꝛe; ⁊ eac ꝥa pæꝛ ꝥa ꝥa heo bæd. ða ꝛe dæg ⁊ ꝛeo nihꝛ ꝥoꝛþgepaꝛ þ hæo pæꝛ alýsed ꝥnam bendum hýꝛe lichoman ⁊ untꝛumnýꝛꝛe. ⁊ to gefean ineode eccne hælo;

recreata, os & oculos aperuit, aſſpiciénſque in cœlum, ſic ad eam quam intuebatur viſionem cœpit loqui: Gratus eſt mihi multùm adventus tuus, & bene veniſti. Et hoc dicto parumper reticuit, quaſi reſponſum ejus quem videbat, & cui loquebatur, expectans: Rurſúmq; quaſi leviter indignata ſubjunxit: Nequaquam hoc lęta ferre nequeo. Rurſúmq; modicũ ſilens, tertiò dixit: Si nullatenus hodie fieri poteſt, obſecro nè ſit longum ſpatiũ in medio. Et ſicut antea parùm ſilens, ità ſermonem concluſit: Si omnimodis ità definitum eſt, neque hanc ſententiam licet immutari, obſecro nè ampliùs, quàm hæc ſolummodò proxima nox, interſit. Quibus dictis, interrogata à circumſedentibus, cum quo loqueretur: Cum chariſſima, inquit, mea matre Ethilburga: Ex quo intellexere, quòd ipſa ei tempus tranſmigrationis ſuæ proximum nunciare veniſſet. Nam & ità ut rogabat, tranſactâ unâ die ac nocte, ſoluta carnis ſimul & infirmitatis vinculis, ad æterna gaudia ſalutis intravit.

NOTÆ.

[a] Cujus talem fuiſſe conſtat vitam, ut nemo qui eam [*Æthilburgam*] noverit, dubitare debeat, quin ei exeunti de hac vita cœleſtis patriæ patuerit ingreſſus —— *Ergò S. Æthilburgæ ſalutis nemo* incertus *eſſe poſſet, ſuæ ergò Æthilburga ſalutis multò magis* certiſſima. *Hanc autem æternæ vitæ* certitudinem *nonnullis ratam, indubitatámque, vetus Homiliſta breviter ſic exponit. Homil. Sax. MS. Coll. Trin. Serm in* Octavis Pentecoſt. *pag. 260. lin. 23. Sic transfero.*

Niꝥ na eallum mannum ꝛe gemænelica deaþ gelice eaꝛfoþe. ac foꝛ oft becýmð ðam ꝛýnfullan men ꝛumeꝛa ꝛýnna foꝛgifneꝛ ðuꝛh done eaꝛfoþan deaþ. ðe hine ꝥa ꝥýþe ofteht. ⁊ ꝥuꝛh þone ogan þaꝛ egeꝛlican deaþeꝛ;

Non eſt hominibus ſingulis, communis mors æquè difficilis: quin ſæpiùs peccatoribus obvenit peccatorum quorundam [a] *remiſsio per mortem iſtam difficilem, quæ magnopere perterrefacit; pérque mortis hujus*

[a] *per ſalutem Chriſti mortem peccatorum remiſſa.*

þer ; Sume eac blissiaþ on heo-
na forsiþe. for oft ðonne hý
gitodlice gesioh þ hý sceolon
to nesse. ⁊ gladaþ ðonne seo sa-
pul. ⁊ sra gesit of lice ;

formidabilis metum. Quidam etiam sępiùs obitu suo gaudent, cum CERTO viderint, se ad requiem abituros. Lætatur insuper anima; atque sic de vita exit.

b Et in modum orantium ad illud [*corpus S. Æthilburgæ*] ad inclinari---. quasi viventem allocuta rogabat---. *Non quasi Deam Deúmve supplex orabat, sed tantùm* in MODUM orantium, *&c. Quamvis nec vehementiores, aut gaudii aut tristitiæ qui in sanctis conspiciebantur affectus, à nobis statim in exempla pertrahendi sunt. Quid de invocatione, & cultu sanctorum Romano-Saxonica Ecclesia statuerit ostendit Homilia in* Domin. 1. in Quadragesima, *in verba,*

Ga ðu underbæc sceocca. hit is apliten. Man sceal hine gebiddan to his Drihtne ⁊ him anum þeowian. Hit is apliten on ðære ealdan æ. þ nan mann ne sceal hine gebiddan to anum þinge buton to Gode anum forþam ðe nan gesceaft nýs sulle ðæs sulhmýndes. butan se ana sebe sceýppen is ealra ðinga. to him anum se sceolan us gebiddan. he ana is soþ hlaford ⁊ soþ God. se biddaþ þingunga æt halgum mannum þ hi sceolon us þingian to heora Drihtne. ⁊ to usum Drihtne ; Ne gebidde se na ðeah hræþeste us to him sra sra se to Gode doþ. Ne hi þ gedæfian nellaþ sra sra se engel cwæð to Johanne ðam Apostole.

Tunc dicit ei Jesus. Vade retrò Satana. Scriptum est enim, Quisq; Deum suum adorabit, & illi *soli *servies.* Hinc pag. 104. 1. *Scriptum est in veteri lege, quòd nemo rem ullam* adoret, *præter Deum* SOLUM. *Nulla enim creatura, hoc cultu digna existit, præter illum* SOLUM, *qui rerum omnium creator est : illum* SOLUM *debemus adorare.* SOLUS *ille verus Dominus est, verúsque Deus. Rogamus à Sanctis hominibus intercessionem, ut pro nobis ad Dominum suum, Dominúmque nostrum intercederent; illis tamen non incurvamus, sicut nos Deo facimus. Neque hoc pati volunt, sicut Angelus Apostolo Johanni dicit, quando ad pedes suos prosterni voluit: dixit, Nè feceris, ut me adores: ego sum servus Dei sicut tu, tuúsque frater ; Deum* *SOLUM *adorato.*

Matth. 4. 10.

* Soli: *addit Christus. Magis interpres & doctor, nè locus Deut. 6. 13. & 10. 20. absque* [soli,] *ab idololatriis perverti posset: quod hîc Ecclesia vetus in voce* anum *animadvertit.*

Apoc. 22. 9.

* Solum, *addit Ecclesia,* ἐξηγητικῶς, *nè hîc quoque tergiversetur idololatræ.*

Da ða he polde seallan to his sotum. he cwæþ. Ne do ðu hit na þ ðu me abuge. Ic eom Godes ðeopa sra sra ðu ⁊ þine gebroþra. gebidde ðe to Gode anum ;

Ut & locutio, [æt halgum mannum *à* sanctis hominibus] à Sanctis defunctis *distinguatur, hæc de Sanctorum* viventium *intercessione adjungere licebit. Hom.* 34. *de* Alia Parabola in Domin. 1. Quadragesima, *pag.* 119. *lin.* 2.

Nu sruþade æt fruman. þi þæs sise se clýpunge----. Cristes leorning cnihtas to him genealæhton. ⁊ þam sixe to him gesinodon. ðus cwebende la leof forlæt hi. forþamþe heo clýpaþ æfter us. Sylce hi cwædon. forlæt þone gylt. ⁊ forgif hine þine mildsunge. forþam þe heo unne sultum mid unnearnesse heortan secþ. Ne clýpode heo

Nunc siluit *primùm* [Christus] *ad fœminæ istius* invocationem. Et lin. 11. *Christi discipuli prope illum accesserunt, & pro fœmina illa ad eum* intercesserunt, *sic dicentes;* Domine, dimitte *eam*, nam clamat post nos: *quasi dicerent,* Remitte reatum, *& condona illi misericordiam tuam; quoniam* opem nostram corde intimo *imploravit. Petrum seorsim non* invocabat,

Matth. 15. 23.

ſýnderlice to Petre ne heo ne namade Andream. ne hýra nenne ſýnderlice. ac eall ꝥ Apoſtolice þeroð ſamoð mid micelre anrædniſſe bæd. ꝥ hi to þam mildheortan hælende hire geþingodon;

neque nominabat Andræam: neque illorum quempiam ſeorſim: verùm totum ſimul Apoſtolicum exercitum magna cum conſtantia rogabat, ut ipſi, ad miſericordem ſuum JESUM *pro illa intercederent.*

Vetus Homiliſta per totam publicarum Homiliarum ſylvam, invocationis Sanctorum defunctorum doctrinam tacet: non autem viventium. Ut etiam luſcus videat, Eccleſiam non tam velle Sanctorum viventium invocationem docere, quàm dedocere mortuorum.

Nec mirentur docti, Eccleſiam pro illa ætate voluiſſe cum indocta plebe balbutire; & verſionem antiquam Latinam, parùm Latinè reddere, ut ad antiquæ Eccleſiæ Latinæ fidem, populum, tam repentè corrigi neſcium, ſenſim reducat. Recognoſcite orationis filum: invocationem ſanctorum, ſed viventium, pro interceſsione præ ſe ferre videbitis. Invocationē enim aliquam, plebecula ſemel decepta, ſuo modo pugnaciſsimè defendet. Eccleſia hîc & veritati, & paci conſulere voluit: neque puduit, & qui placerent, at inprimis, qui prodeſſent populo, ſcripſiſſe ſermones. Neque conjectura, opinor, illum fallet, qui cunctas Eccleſiæ noſtræ Saxonicæ Homilias, exceptis Sanctorum legendis, ubi hiſtoricatur magis Eccleſia quàm docet, diligenter penſitabit.

De Chriſto interceſſore Domin. *V.* poſt Paſch. *Hom.* 34. *pag.* 411. *l.* 6. *in verba.*

Gif ge ſýlfe hþæſ biddaþ æt minum halgan fæder eoþ on minum naman.-- on ðære menniſcnýſſe ðe he mid uſ befangen he bit for hiſ halgum hiſ heofenlican fæder. ⁊ on hiſ godcundnýſſe on ðære þe he God iſ he getiþað ealle ðing æfre mid ðam fæder. ⁊ þe habbað on ðam ſuna ſþiþe godne þingere.

*Si quid petieritis Patrem in nomine meo--- in humanitate quam unà nobiſcum ſumpſit, pro ſanctis ſuis Patrem ſuum cæleſtem oravit, & in Divinitate ſua, in qua Deus eſt, rem omnem ſemper cum Patre largitur. Habemus autem in filio perquàm *bonum* interceſſorem.

* *Vide* Matth. 11. 28. 1. Tim. 2. 5. 1. Joh. 2. 10.

Et in Serm. Cath. pag. 113. *lin.* 4. *in verba,* Pater noſter qui es in cœlis.

Criſt iſ ure broðer. gif þe ðam fæder on riht gehýrſumiaþ. ⁊ mid eallum mode hine þeorþiaþ. Criſt iſ ure heafod. ⁊ þe ſýnd hiſ lima. he iſ mid ure menniſcnýſſe befanged. ⁊ he hæfð ure lichaman ðone þe he of þam halgan mædene Marian genam. for ði þe magon cuþlice to him clýþian ſþa ſþa to urum breþer. gif þeða broðerræðene ſþa healdaþ ſþa ſþa he uſ tæhte. ꝥ iſ ꝥ þe ne ſceolon na geþafian ꝥ deofol mid ænigum unþeaþum uſ geþeme fram Criſteſ broþorræðene;

Chriſtus frater noſter eſt, ſi Patri ritè pareamus, totáque mente illum colamus. Chriſtus noſtrum caput eſt: nóſque ipſius membra ſumus. Ille humanitatem noſtram aſſumpſit; corpúſque noſtrum habet, quod à ſancta virgine Maria accepit: Ob id poſſimus *FAMILIARITER illum tanquam fratrem noſtrum *invocare; ſi fraternam illam copulam, ſicut nos docuit, teneamus: hoc eſt, ut nè ſinamus diabolum ullis vitiis à fraterna Chriſti copula, nos pellicere.*

* *Sax.* tanquam notum, aut familiarem; ergò non eſt confidentiæ nimiæ, illum abſque Mediatore ullo, ſolum invocare.

Verùm in antiquis Homiliis Saxonum nunquam occurrit mihi aliqua ad Sanctos defunctos confecta, ſive conficta potiùs oratio: imò frequens eſt in illis facta mentio de norma precandi à Chriſto tradita: videlicet Serm. Cathol. in cap. De fide Cathol. *p.* 119. *& cap.* De pœnitentia Confeſſoris coram ſacerdote, *pag.* 508. *lin.* 9. ſElc Criſten man ſceal cunnan hiſ Pater noſter.

⁊

ȝ hiȝ Cneðan; miþ þam Paðer noȝðer he ȝceal hine ȝebiddan-
hoc est, Orationem Dominicam & Symbolum Apostolicum calleat. Per Orationem Dominicam oportet orare.--- Sed Oratio Dominica, quâ Patrem solum orandum proponit Christus, orationem ad sanctos *disertissimè refellit. Quin Catholicum & salubrem veteris Ecclesiæ nostræ precandi ritum, in quo nulla sanctorum quæritur intercessio, postea suo loco aptare lubet. Vide lib. 5. cap. 20.*

Cap. 10.

*Ut ad cœmeterium ejusdem monasterii orans cæca, * lucem receperit.* *T. & C.

Ða æfterfylgde ſe Þelburhge on Abbudiſſan ðenunge ðeo ſilſume Godes ðeope ðæne noman ðæȝ Hildehilþ. ȝ heo moniȝ ȝeaȝ. þ iſ oþþa ỳtemeſtan ỳldo hiſe. ðam ỳlcan mỳnſtre ſnamlice ſope ðæȝ. æȝhæðes ȝe on ðara ðinga ſoreſceapunge ða ðe to * ȝemænum ðeoȝcum belumpon. ȝe eac in ȝehỳlde ðeoȝollices ðeodȝsipes. ða licode hiſe ſoȝ neaſoneſſe þæne ſtore ðe þ mỳnſtes ongetimbred iȝ. þ heo polde þa ban upp adon ðæne Criſtes * ðeopa ðe ðæȝ bebỳriȝed wæron. ȝ on cỳſicean ȝeſettan ðæne eadiȝan ſæmnan ðca'. Marian. ȝ ðæȝ on anre ſtore ȝehealdan; ȝ ðæȝ ſpỳðe oft ỳþþan beoſhtnỳȝ heoſonlices leohtes ætỳnde. ȝ eac oft mỳcel ſpetnỳȝ ſundoȝlices ſtences becom. ȝ moniȝ oþeȝ tacen ȝ ſundoȝ ætỳndon. ða mæȝ on ðæne bec ȝemetan ſpa hpỳlc ſpa hi ſæðed þe pe ðaȝ oȝ aleſan; Donne iȝ ſum ſundoȝ hælo ðe uȝ niȝ no to ſoȝlætanne ðe ſeo ỳlce boc ſaȝað þ æt þam lictune ȝeporden wæne Gode þæne leoſan ȝeſomnunge; Þæȝ ſum ȝeriþ þæȝ on neaweſte. þa ȝeſtod hiȝ piȝ untſumneſ on hiſe eaȝan. ȝ þa ðuſh ðaȝaȝ þ hi heriȝodan ðỳſtodan þ heo ætnỳhſtan næniȝ ðæl leohtes ſcinan ȝeſeon mihte. Mid ðỳ heo ða ſum ſæc on blindneſſe *punode; Ða þæȝ ſumſe mihte þæȝ heo betỳned punode. þ hỳſe becom on mod ȝiþ heo to ðam mỳnſtre ȝelæded wæſe Godes ðara haliȝra ſæmnena. ȝ heo ðæȝ ac ðæra haliȝra ſeliquium hỳſe ȝebæde.

* ȝemæȝnum. B.

* ſeopena. B.

* ſæȝ. *ſuperſcrip. Cantabr.*

Succeſſit autem Æthilburgæ in *officium Abbatiſſæ, devota Deo famula nomine *Hildilid, multíſque annis, id eſt, uſque ad ultimam ſenectutem, eidem monaſterio ſtrenuiſſimè, & in obſervantia diſciplinæ regularis, & in earum quæ ad communes uſus pertinent rerum, providentiâ, præfuit. Cui quum propter anguſtiam loci, in quo monaſterium conſtructum eſt, placuiſſet ut oſſa famulorum famularúmque Chriſti, quę ibidem fuerant tumulata, tollerentur & transferrentur omnia in Eccleſiam beatę Dei genetricis, unóque conderentur in loco. Quoties ibi claritas luminis cœleſtis, quanta ſæpè flagrantia mirandi apparuerint odoris, quę alia ſint ſigna oſtenſa, in ipſo libro, de quo hæc excerpſimus, quiſquis legerit, inveniet. Sanè nullatenus prętereundum arbitror miraculum ſanitatis, quod ad ipſum cœmeterium, Deo dicatæ Congregationis, factum, idem libellus refert. Erat quippe in proximo comes quidam, cujus uxor, ingruente oculis caligine, ſubitò tantùm per dies, eadem moleſtiâ crebreſcente gravata eſt, ut nè minimam quidem lucis alicujus poſſet particulam videre. Cui dum aliquandiu, ęcitatis hujo nocte, clauſa maneret, repentè venit in mentē quia ſi ad monaſterium delata virginum Sanctimonialium, ad reli-

* *Sic MSti. fing. C. & W.*

bæde. ꝥ heo mihte ꝥ forlorene leoht eft onfon ⁊ Ne heo ða ne ẏlde ac sona gefẏlde ꝥ hire on mod becom. ða þæs heo gelæded fram hire þeoþum. ⁊ þinenum to ðam mẏnstre ðe ðær neah þæs. ⁊ heo ðær andette ꝥ heo hæfde on þealhne geleafan hire hælo. ða þæs heo gelæded to ðam * lictune ðara Godes ðeoþa ⁊ mid ðẏ heo ðær lange gebigdum cneoþum hire gebæd. ⁊ sona geearnode ꝥ hire bene gehẏrede þæron ⁊ sona ðæs ðe heo fram ðam gebede arras. ær þon þe heo of þære stoþe eode. ꝥ heo onfeng gẏfe ðæs abedenan leohtes. ⁊ seo ær hire þeoþa handum ðẏder gelæded þæs. heo ða freo on hire fota gangum bliþe ham þæs hþeorfende. efne þon gelicost. sþa sþa heo to þon ꝥ hþilendlice leoht an forlete. ꝥ heo on hire hælo atẏþde hu mẏcel leoht Cristes ða halgan on heofonum ahton. ⁊ hþẏlc gẏfu heora mægenes þære ⁊

quias sanctorum peteret, perditam posset recipere lucem. Nec distulit quin continuò, quod mente conceperat, expleret: Perducta námque à puellis suis in monasterium, (quia in proximo erat,) ubi fidem suæ sanationis integram se habere professa est, introducta est in cœmeterium. Et cùm ibidem diutiùs, flexis genibus, oraret, nihilo tardiùs meruit exaudiri. Nam exurgens ab oratione, priusquam exiret de loco, petitæ lucis gratiam recepit; & quæ famularum manibus adducta fuerat, ipsa libero pedum incessu, domum lęta reversa est: quasi ad hoc solummodo lucem amitteret temporalem, ut quanta sanctos Christi lux in cœlis; quę gratia virtutis possideret, suâ sanatione demonstraret.

* licreste. *superscrip. Cantabr.*

Cap. II.

Ut Rex ejusdem provinciæ Sebbi, in monachica conversatione vitam finierit.

Ðfere tide east Seaxna rice fore þæs. sþa sþa seo ẏlce boc sagaþ. Gode se þillsuma þær. ðæs nama þæs * Sibbe. ðæs ðe þe beforan gemẏngedan. þæs he se mon * æfest on his dædum. ⁊ gelome on halgum gebedum. ⁊ sþẏþe geornfull on arfæstum þæstmum ælmesena. ⁊ he sundor lif ⁊ munuc lif þæs forebeende eallum ðam þeolum ⁊ arum ðæs eorþlican rices. ꝥ lif he oft ⁊ geara þolde geceosan. ⁊ ꝥ eorþlice rice forlætan. gif him ne þiþstode ꝥ þiþerþarde mod his þifes ⁊ Ðanon monigum þæs gesepen ⁊ oft cþeden ꝥ sþẏlces modes þer ma gedafenode beon to B'. gehalgod þonne he cẏning þære ⁊ Mid ðẏ he þa ðrittig þintra on þam rice aþunode. ⁊ þæs cempa ðæs heofonlican

* Sebbe. C.
* æreST C.

EO tempore præerat regno Orientalium Saxonum, (ut idem etiam libellus docet,) vir multùm Deo devotus, nomine Sebbi, cujus suprà meminimus. Erat enim religiosis actibus, crebris precibus, piis eleemosynarum fructibus plurimùm intentus; vitam privatā & monachicā cunctis regni divitiis & honoribus pręferens, quam & olim jam, si non obstinatus conjugis animus divortium [a] negaret, relicto regno subiisset. Unde & multis visum, (ut sæpe dictum est) quia talis animi virum, Episcopum magìs quàm regem ordinari deceret. Cúmque annos triginta in regno, miles regni cœlestis exegisset, correptus est corporis in-

ꝑonlican ꝓiceſ. ꝥa ꝥæꝛ he lichomlicꝛe untꝛumneſſe mycelꝛe ſꝑyꝺe ꝺꝛeaꝺ. ⁊ on ꝺæꝛe he ꝑoꝛꝥeꝛꝺe ; Ða monaꝺe he hiꝛ ꝓiꝛ ꝥ hi ꝺa gyt ættgæꝺeꝛe Goꝺe ꝺeoꝛꝺon. ða hi ma ættgæꝺeꝛe ne mihton miꝺꝺan eaꝛꝺ luꝛian. ne miꝺꝺan geaꝛꝺe ꝥeoꝛian ; Ða he ꝥ ða ꝑoꝛ hiꝛ untꝛumneſſe uneaꝥe ðuꝛhteah. ða com he to Lunꝺen ceaſtꝛe B'. ꝥæꝛ nama ꝥæꝛ Ꝑalꝺheꝛe. ꝛe ꝥæꝛ ꝺoꝛcenꝑalꝺeꝛ biſceoꝑeſ æꝛteꝛꝑyligenꝺ. ⁊ ꝥuꝛh hiꝛ bleꝛtunga ðone * aꝛꝑæſtan had unꝺeꝛꝑeng. ðone langꝛe æꝛ pilnoꝺe ; ðꝛyle he bꝛohte ꝥam yl̇can B'. myꝛcel ꝥeoh. ⁊ unlyꝛel ꝺeaꝛꝑum to ꝺælanne. ⁊ ðæꝛ eallеſ noꝛiht him ſyl̇ꝑum ꝥæꝛ gehealꝺenꝺe. ac he ma pilnoꝺe ꝥeaꝛꝑan gaꝛte. punian ꝑoꝛ heoꝑona ꝓiceſ luꝛan ; Mið ꝥy he ða heꝑigaꝺ ꝥæꝛ mið ꝥa ꝑoꝛeſꝑꝑecenan untꝛumnyſſe. ⁊ he ongeat ꝥ him ꝺeaꝥeꝛ ðæg toꝑeaꝛꝺ ꝥæꝛ. ꝥa ongan ðæꝛ cynelican moꝺeꝛ mann him onꝺꝛæꝺan. ꝥonne he to ꝺeaꝥe cumen ꝥæꝛe. ⁊ mið miclum ꝛaꝛum * gepæceꝺ. ðy læꝛ he oꝛiht unꝑyꝛꝥeꝛ oꝥꝥe ungeꝛiꝛeneꝛ ðyꝺe mið hiꝛ muꝥe. oꝥꝥe mið hiꝛ oꝥꝛa lima ſtyꝛeneſſa ; gehet him ða to ðæꝛe ꝑoꝛeſꝑꝑecenan Lunꝺen ceaſtꝛe B'. on ðæꝛe he ða punoꝺe. bæð hine ꝥ he him ꝑoꝛgeaꝥe ꝥonne he ꝑoꝛꝥꝛeꝛan ſceoloꝺe. ꝥ ðæꝛ ma monna inne ne ꝥæꝛe ꝥonne ſe B'. ⁊ tꝛegen hiꝛ ðegna ; Ða geheꝛ ſe biſceop ꝥ he luſtlice ſꝛa geðyꝺe ſꝛa he hine bæð. ða ꝥæꝛ æꝛteꝛ meðmyclum ꝥæce ꝥ ſe yl̇ca Goꝺeꝛ ꝥeꝛ on ſtyllneſſe hiꝛ lima geſettе. ⁊ hine geſeꝛtan ꝑolꝺe. ⁊ onſlæꝥte ða geſeah he ſneſſniꝛende geſiꝥe. ſeo him ealle ꝥa neaꝛoneſſe ꝥæꝛe gemyngeꝺan ꝑoꝛhge aꝛyꝛꝺe. ⁊ eac ſꝑyl̇ce him ætyꝺe hꝑyl̇ce ðæge he ſceoloꝺe hiꝛ hꝑilenꝺlice liꝛ geenꝺian ; Geſeah he ſꝛa ſꝛa he ſyl̇ſa eꝛt æꝛteꝛ ꝑon ſæꝺe. ꝑꝑy ꝥæꝛneð menn to him cuman mið beoꝑhtum hꝑæglum geðyꝛꝛeꝺe. ꝥaꝛa ꝥæꝛ an geſittende beꝛoꝛan hiꝛ ſeſte. ⁊ ſtoꝺon hiꝛ geſeſan ꝥa ꝥe mið him coman. ꝥa ſtunon hi

* æꝛꝥæſtan. B.

* peht. B.

firmitate permaximâ, quâ & mortuus eſt. Admonuítque conjugem ut vel tunc divino ſe ſervitio pariter manciparent : cùm ampliùs pariter mundum amplecti, vel potiùs mundo ſervire non poſſent. Quòd dum ęgrè impetraret ab ea, venit ad antiſtitem Londoniæ civitatis vocabulo Waldhere, qui *Ercunwaldo ſucceſſerat ; & per ejus benedictionem, habitum religionis, quem diu deſiderabat, accepit. Attulit autem eidem & ſummam pecuniæ non parvam, pauperibus erogandam ; nil omnimodis ſibi reſervans, ſed pauper ſpiritu magis propter regnum cœlorum manere deſiderans. Qui, cùm ingraveſcente præfatâ ægritudine, diem ſibi mortis imminere ſenſiſſet, timere cœpit homo animi regalis, nè ad mortem veniens, tanto affectus dolore, aliquid indignum ſuæ perſonæ, vel ore proferret, vel aliorum motu gereret membrorum. Unde accito ad ſe præfatæ urbis Londoniæ, in qua tunc ipſe manebat, Epiſcopo, rogavit nè plures (eo moriente) quàm ipſe Epiſcopus, & duo ſui miniſtri adeſſent. Quod dum Epiſcopus libentiſſimè ſe facturum promitteret, non multò poſt, idem vir Dei, cùm membra ſopori dediſſet, vidit viſionem conſolatoriam, quæ omnem ei anxietatem memoratæ ſolicitudinis auferret: Inſuper & quâ die eſſet, hanc vitam terminaturus, oſtenderet. Vidit enim (ut pòſt ipſe referebat) tres ad ſe veniſſe, viros claro indutos habitu; quorum unus reſidens ante lectulum ejus, ſtantibus his

* c.

hi

hi þone ſittendan hu be him ge-
þeorþan ſceolde þe hi untrum-
ne neoſian coman ; Cþ'. he ꝥ hiſ
ſaþul ænigum ſaſe. ac mid mycle
beorhtnyſſe leohteſ þæſe ut-
gangende oþ lichoman. ⁊ him eac
cydde ⁊ ſægde ꝥ he ðy þriddan
dæge ſorþferan ſceolde. æghþæ-
ðer þara þinga ſþa gefylled þæſ
ſþa he oþ ðæſe geſihþe geleor-
node ; Forþon æfter ðy ðrid-
dan dæge gefylledre non tide.
ſemninga þæſ ſþa ſþa he leoht-
lice onſlæpte. butan ænigre * y-
felneſſe ſaſeſ ðone gaſt on-
ſende ⁊ *forþferde ; Ða gearþo-
dan hi hiſ lichoman to bebyri-
geanne on ſtænenſe *þruh. þa hi
ða ongunnon ðone lichoman
ðæſ onſettan. ða þæſ ſe licho-
ma ſponne lengra ðæſe þryh. þa
heoþon hi þone ſtan ſþa ſþyþe
ſþa hi mihton. ⁊ to ætycton
lengeo ðæſe þryh tþegra fin-
gra gemet. ac no ða gyt ſþa
ꝥ hi þone lichoman ðæſ ondon
mihton ; Ða þæſ mycel * un-
ðyldlicneſ geþorden be hiſ by-
rigneſſe. þa ðohton hi ⁊ ſpræ-
con. ꝥ hi oþþe oðre þryh ſoh-
ton oþþe þone lichoman on cneo-
þum * begde. to þon ꝥ hi hine
þæſ on gedon mihton ; Ac ða
þundorlic þiſe ⁊ efne heofonlic
þæſ geþorden. ꝥ beþeſede ꝥ no-
hþæþer þyſſa beon ne ſceolde.
Stod ſe B'. ⁊ ðæſ cyninger ſuna
tþegen æt þam lice. Sigeheard. ⁊ Sþæfred. þa æfter him to
rice fengon. ⁊ eac mycel *menigeo manna ; Ða þæſ ſeo þryh
ſemninga gemeted geriſenlicre lengo to gemete þæſ lic-
homan. to þon ꝥ fram dæle ðæſ heafdeſ eac ſþylce mihte
þongere betþih geſeted beon. ⁊ fram dæle þara fota feoþer
fingra gemett ſeo þruh þæſ þam lichoman lengre ; Ða þæſ
ſe Godeſ *man bebyriged on Sce'. Pauleſ cyricean þæſ Apo-
ſtoleſ. þæſ monungum he * geræſed þæſ ⁊ geleorſnode ꝥ he
þa heofonlican eadignyſſe gehyhte ;

qui ſecum advenerunt comitibus, & interrogantibus de ſtatu ejus quem languentem viſitare venerunt ; dixit, quòd anima ejus & ſine ullo dolore, & cum magno lucis ſplendore eſſet egreſſura de corpore : Sed & tertium exinde diem quo eſſet moriturus inſinuavit: quod ità utrumq; (ut ex viſione didicit) completum eſt. Nam die dehinc tertio, completâ horâ nonâ, ſubitò quaſi leviter obdormiens ſine ullo ſenſu doloris emiſit ſpiritũ. Cujus corpori tumulando pręparaverant ſarcophagum lapideum; ſed cùm huic corpus imponere cœpiſſent, invenerunt hoc menſurâ palmi longius eſſe ſarcophago. Dolantes ergò lapidem in quantum valebant, addiderunt longitudini ſarcophagi quaſi duorum menſuram digitorum ; ſed nec ſic quidem corpus capiebat. Unde factâ difficultate tumulandi cogitabant, aut alium quærere loculum, aut ipſum corpus [ſi poſſent in genibus inflectendo breviare,] donec ipſo loculo caperetur. Sed mira res, & non niſi cœlitus facta, nè aliquid horum fieri deberet, prohibuit : Nam ſubitò aſtante Epiſcopo & filio Regis ejuſdem, [ac monacho] Sighardo; qui poſt illum cum [fratre] Suefredo regnavit, & turbâ hominum non modicâ ; inventum eſt ſarcophagum illud congruæ longitudinis ad menſuram corporis, adeò ut à parte capitis etiam cervical poſſet interponi : à parte verò pedum, menſurâ quatuor digitorum in ſarcophago corpus excederet. Conditus eſt autem in Eccleſia beati [a] Doctoris gentium, cujus edoctus monitis, cœleſtia ſperare didicerat.

* gefelneſſe. B & C.
* forþgeþat. B.
* þryh. B.
* unyþneſ. B.
* bigdon. B.
* þeſ. B. & C.
* gelæred. B & C.

Notæ.

NOTÆ.

[a] Talis animi virum, [*scil. Sebbi Regem*] Episcopum magis quàm Regem ordinari deceret. *At quare? quia* (*ut paulò antè*) vitam privatam, & monachicam olim jam, (si non obstinatus conjugis animus divortium negaret) relicto regno subiisset. *Rex igitur monachatu delectatus divortium, hoc est, reginæ suæ legitimæ repudium voluisset: atque hinc* Episcopum magis quàm regem ordinari decuit. *Sed undenam* Episcopus familiæ suæ bene * præerit, *si matrem familias abdicaverit? miserrimè quoque immemor * Canonis verè Apostolici,* Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος,--- Episcopus, aut presbyter, aut diaconus suam ipsius uxorem sub PRÆTEXTU RELIGIONIS nè abjiciat. Sin verò ejecerit, excommunicetur; persistens autem, exauctoretur. * 1. Tim. 3. 4. * Canon Apost. 6.

[b] Conditus est [*Rex Orientalium Saxonum Sebbi*] in Ecclesia [*S. Pauli apud Londonenses*] Beati Doctoris gentium---. *Hinc solicitudinem de Ecclesiis omnibus Sanctus Paulus * dixit se exercuisse: nec quis* arroganter *à S. Paulo dictum existimare ausit, quasi solicitudinem provinciæ non suæ, sive ipsi minùs commissæ arrogasset. Hinc Ecclesia in* Natale unius Apostoli, *pag.* 459. *lin.* 17. *ut ostendat S. Paulo & Petro clavium potestatem saltem æqualem fuisse demandatam, sic diserte commentatur.* * 2 Cor. 11. 28.

Paulus ir se ðreottepa þýrer heaper. he nær lichamlice on life mid Cnirte. ac he hine geceas siþþan of heofenum ⁊ he ir geendebýrd to Petre for hir micclum geearnungum. ⁊ gedeorfum;

Hoc est.

Paulus in hoc Apostolorum cœtu decimus tertius est: Christo unà in vita non interfuit corpore; illum verò postea cœlitus elegit. Petro autem pro magnis meritis suis, & laboribus æqualis factus est.

Et de talentis die extremo Christo reddendis, pag. 476. *lin.* 11.

Ðonne sceal gehpa him æteopian hpæt he mid ðam punde geteolod hæfð. ðæt lætt Petrus se Apostol forþ þ Judeirce folc ðe he ðurh hir lare to gelearan gebizde. Paulus ðeoda lareop ðær læt forþ fornean ealne middan eard;

Tunc ipsi [Christo] *quisque monstrabit, quid per talentum suum lucratus sit: Petrus ibi producet populum Judaicum, quem per doctrinam suam ad fidem convertit.* Paulus Doctor gentium TOTUM prope MUNDUM producet.

Hinc Paulus præcipuus miles--- at Rex Saxonicè sic vertit, *Maximus, & supremus, exercitûs cœlestis, miles. *Quin militum supremus, pro duce, ut testantur castra, habeatur.* * Vide pag. 95. lin. Lat. 41 & Sax. lin. 45

CAP. 12.

Ut Episcopatum Occidentalium Saxonum pro Leutherio Haeddi, Episcopatum Rofensis Ecclesiæ; pro Putta Quichelmus, & pro ipso, Gebmundus acceperit: & qui tunc Northanhymbrorum fuerint Episcopi.

Sa seofoþa peart Seaxna B. *Leoutheriur pær haten. se æresta pær Birinus. se æftera pær Fægelbýrht. þridda pær Þine; Ða * Cenpealh se cýning forþferde. on þær rice se ylca Leutheriur pær B. geporden. Da fengon ealdormenn to þam rice þære feode. ⁊ betpih him gedældon ⁊ týn pintep heoldon; *Beleutheriur. B. Sleutheriur. C. *Sic MS. C. Collenpealh. Cantabr.

QUartus Occidentalium Saxonum antistes Leutherius fuit; siquidem primus Birinus; secundus Agilberhtus; tertius extitit Wini. Cúmque mortuus Cenwalh, quo regnante idem Leutherius Episcopus factus est; acceperunt subreguli regnum gentis, & divisum inter se tenuerunt annis circiter decem. Ipsíque;

* Sleutheriur.C.

7 on heora rice * Leutherius se biscop forðferde. 7 Theodes B'. for hine gehalgod hæfde hæfde to B'.on Lunden ceastre; 7 on þæs B'. tide þæron oferrýðde 7 gefylmde ða ealdormen. 7 Ceadwalo feng to west Seaxna rice; 7 mid þý he tra pintres rice hæfde 7 cýning wæs.

regnantibus defunctus est ille,[& Episcopatu functus,] Heddi pro eo consecratus est à Theodoro in civitate Londonia: Cujus Episcopatûs tempore devictis atque amotis subregulis, Ceadwalla suscepit imperium. Et cùm duobus annis hoc tenuisset, tandem superni regni amore compunctus, reliquit, eodem adhuc præsule Ecclesiam gubernante; ac Romam abiens ibi vitam finivit, ut in sequentibus latiùs dicendum est.

* onbrýdoed.C.

þa wæs he *onbrýdd mid lufan þæs upplican rices. 7 þ eorðlice rice forlet. on ðæs ýlcan biscopes tid. 7 to Rome ferde. 7 þær his life geendade swa swa hes æfter is swutollicor to secganne;

Anno autem dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo sexto, cùm Æthilred Rex Merciorum, adducto* maligno exercitu, Cantiam vastaret; & [a]Ecclesias ac monasteria, sine respectu pietatis, vel divini timoris, fœdaret; civitatem quoque Rosi, in qua erat Putta Episcopus, quamvis eo tempore absens, communi clade absumpsit. Quod ille ubi comperit, Ecclesiam videlicet suam rebus ablatis omnibus, depopulatã, divertit ad Sexvulfum, Merciorum antistitem; & acceptâ ab eo possessione Ecclesiæ cujusdam, & agelli non grandis, ibidem in pace vitam finivit. [Nil omnino de restaurando Episcopatu suo agens, quia (sicut & suprà diximus) magis in Ecclesiasticis quàm in mundanis rebus erat industrius.] Sed in illa solùm Ecclesia Deo serviens, & ubicunq; rogabatur ad docenda Ecclesiastica carmina divertens. Pro quo Theodor, in civitate Rosi Quichelmum consecravit Episcopum: sed illo, post non multum temporis, præ inopia rerum, ab Episcopatu decedente, [atque ad alia loca secedente,] Gebmundum pro eo substituit antistitem.

Anno Dom. 676.

* Sax. magno

* Sax. *erat autem annus circiter secundus, ex quo Ethelbeardus Merciorum rex, Cantii terram diripuit: iste nonus est annus, &c.*

Ða wæs ymb syx hund wintra 7 syx 7 hund geares efter Drihtnes menniscnesse. þ sexta Myrcna cyning gelæste mycel weorod. 7 Cent forheregode. 7 cyricean 7 mynstres butan gerýhte arfæstnesse ofte Godes egsan. 7 * hryscte he eac rýlce to hrofe ceastre. on þære þe wæs Putta biscop deah de he on þa tid ðæs 7seaxna ne wære. he mid gemæne herzunge forlet; Ða he ða þ *onscunde þ his cyrice eallum hiwe æhtum wæs bereafod 7 forhergod. Da cydde he to Seaxulfe Myrcna B'. 7 he him gerealde rumre cyricean æhta. 7 medmycel land. 7 he on ðære cyricean Gode þeowde 7 swa hwider ymb swa he beden wæs. fedde 7 cyric sang læste. 7 ðæs on sibbe his life geendode; Forþam Theodor B'. on hrofes ceastre Quichelm to B'. gehalgode. ac he æfter medmycelre tide for * þeodnysse folces Godes. sham dam biscop * setl gesæt. he da Gesmund for hine to B'. gesette;

* onscand.C.

* gisednesse.B

* selo. B.

Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo octavo,] qui * est annus imperii Regis Ecgfridi octavus, appa-

Ða wæs ymb twa gear ðæs de * Sebelheard Myrcna cyning Cent land forheregode þ is þ * Sebeed.B. nigofe gear ðeostres rices ðæs cyninges. Da æthyrde on

Agustus

Agurtur monþe nipe ꝼteoꝼꝼa re ir cpeden commeta. ⁊ þꝛý monaþ pæꝛ apuniende. ⁊ on uhtan tide pæꝛ uppýꝛnende ⁊ mycelne ꝼcimman pæꝛ beꝛende ꝼꝛa ꝼꝛa ꝼcinendeꝛ dæge ⁊ Ðý ylcan ȝeaꝛe pæꝛ * topeꝛneꝛ ⁊ unꝼibbe ȝepoꝛden betpih Scȝꝼꝛiþe cýninge ⁊ dan apꝛuꝛþan biꝛceope Pilꝼeꝛþe. ⁊ ꝛe ylca B'. pæꝛ aꝛceopen ⁊ adꝛiꝼen oꝼ hiꝛ biꝛcop ꝛetle. ⁊ tpegen biꝛcopaꝛ on hiꝛ ꝛtope ȝeꝛette. Da de Noꝛþan-hýmbꝛa deode *ꝼoꝛe ꝼæꝛon. þ pæꝛ Boꝛa ꝛe ꝛtýꝛde dæꝛe mæȝþe. ⁊ Eata Beoꝛnicea. hæꝛde Boꝛa on Eoꝛꝼꝛic ceaꝛtꝛe B'. ꝛetl. ⁊ Eata on heaȝoꝛtealdeꝛ ea. ⁊ on Lindeꝛꝼaꝛena ea. pæꝛon hi begen oꝼ munuc habe on biꝛceoꝛ habe ȝecoꝛene ; Mid dam pæꝛ eac Eadhæd on * Lindeꝛꝛe mæȝþe to biꝛcope ȝehalȝod. þa nipan Scꝼꝛiþ ꝛe cýninȝ hi ȝeeode da he oꝼeꝛꝼꝛiþde ⁊ ȝeꝼlýmde Pulꝼheꝛe on ȝeꝼeohte. ⁊ ꝛeo ylce mæȝð æꝛeꝛt þýꝛne B'. aȝenne onꝼenȝ ; de æꝼteꝛa pæꝛ ſÆþelꝛine. Se þꝛidda Eadȝaꝛ. ꝛe ꝼeoꝛþa Cýnebýꝛht. hæꝛde ꝛeo mæȝþ æꝛ Eadhæþe Seaxulꝼ biꝛceoꝛ. ꝛe eac ꝛꝛýlce pæꝛ Mýꝛcna B'. ⁊ Middelenȝla. ac he pæꝛ oꝼ Lindeꝛꝛe adꝛiꝼen. da Scȝꝼꝛiþ heo ȝeeode. ⁊ on dara oþra mæȝþa ȝeꝛece apunode ; Pæꝛon ȝehalȝode on Eoꝛꝼꝛic ceaꝛtꝛe Eadhæd. ⁊ Boꝛa. ⁊ Eata ꝼꝛam Theodoꝛe biꝛceope. ⁊ he da eac ꝛꝛýlce æꝼteꝛ þꝛim ȝeaꝛum Pilꝼꝛeðeꝛ apeꝛ ȝeꝛiteneꝛꝛe. þýꝛꝛa ꝛime tpegen biꝛceopaꝛ to æt ýcte Tꝛumbꝛýht to cýꝛicean heaȝoꝛtealdeꝛ ea ⁊ Eata hꝛeaꝛꝼ to Lindeꝛꝼaꝛena ea. ⁊ Tꝛumꝛine to Pehta mæȝþe. ꝛeo on þa tid pæꝛ Angel cýnneꝛ ꝛice undeꝛþeoded. Eadhæþ he ȝeꝛette to B'. * Hꝛeoꝛæt- *Hnýꝛættna cýꝛicean þa he oꝼ Lindeꝛꝛe hꝛeaꝛꝼ. ꝼoꝛþon þe ſÆþelꝛed Mýꝛcna cýninȝ þa mæȝþe onꝼenȝ ⁊ beȝæt ;

ruit menſe Auguſto ſtella, quæ dicitur Cometa, & tribus menſibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelſam radiantis flammæ *quaſi columnam præferens. Quo etiam anno, ortâ inter ipſum Regem Ecgfridum & reverendiſſimum antiſtitem Wilfridum diſſentione, pulſus eſt idem antiſtes à ſede ſui Epiſcopatûs, & duo in locum ejus ſubſtituti Epiſcopi, qui Northanhymbrorum genti præeſſent. Boſa videlicet qui Deirorum, & Eata qui Berniciorum provinciam gubernaret. Hic in civitate Eboraci, ille in Huguſtaldenſi ſive Lindiſſarnenſi Eccleſia cathedram habens Epiſcopalem: ambo de monachorum collegio in Epiſcopatûs gradum adſciti. Cum quibus & *Edhedus in provincia Lindiſſarorum, quam nuperrimè Rex Ecgfridus ſuperato in bello & fugato Vulfhere obtinuerat, ordinatur Epiſcopus: & hunc primum eadem provincia proprium accepit præſulem; ſecundum Ædilwinum; tertium Eadgarum; quartum Cymberchtum, quem in præſenti habet. Habebat enim ante Edhedum antiſtitem Sexvulfum, qui etiam Merciorum & mediterraneorum Anglorum ſimul Epiſcopus fuit. Unde & expulſus de Lindiſſi, in illarum provinciarum regimine permanſit. Ordinati ſunt autem Edhedus, Boſa, & Eata Eboraci ab Archiepiſcopo Theodoro, qui etiam poſt annos tres abceſſionis Wilfridi, horum numero duos addidit antiſtites; ad Eccleſiam Haguſtaldenſem Trumberhtum, remanente Eatâ ad Lindisfarnenſem; & *Trumvini ad provinciam Pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio ſubjecta; Edhedum de Lindiſſi reverſum, eò quòd *Æthilred provinciam recepiſſet, Rhipenſi Eccleſiæ præfecit.

* *Sax.* quaſi ſplendentis diei.

* *Sic T.* Eadhaet. *C.* Eadhad *W.*

*RR. Armach. p. 668. l. 28.

* *Sic C.* Athelredus. *T.*

* topoꝛꝛ-eonýꝛ-re. *Cant. ſuperſcipt.*

* pæð-don ⁊ læꝛdon B.

* Lind-eꝛeȝe landeꝛ. B.

* Hꝛe-oꝛæt-na. B.

NOTÆ.

[a] Ecclesias ac monasteria sine respectu -- Monasteria (*inquit* * *Practicus Ferrariensis*) nè sint retia ad capessenda Laicorum bona. *Satis cautè, autor licèt Pontificius. Atque hoc, durior alter, Lambertus Schafnaburgensis Pontificius quoq;.* Mirabatur mundus--.-, unde Crœsi & Tantali opes in privatos homines congestæ fuissent: *in ann.* 1071. *pag.* 186. *Annon mitior & moderatior Cl. Foxus Martyrol. tom.* 1. *pag.* 155. *col.* 2. *lin.* 53. *qui Ecclesiarum, si non Monasteriorum structuras, opera Christiana, & præclara nuncupavit? Horum, posteris temporibus, apud Anglos, direptiones, Doctissimus* * *Reynerus & Pontificius, Cl. Camdenum nostrum secutus, in gratiam Cardinalis Wolsæi, sed Clementis* 7. *Pontificis permissu, fieri recenset.*

* *pag.* 19.

* *De Benedictinis in Anglia pag.* 225.

CAP. 13.

Ut Wilfrid Episcopus provinciam Australium Saxonum ad Christum converterit.

ÐA Þillfeþþ B'. aðriſen þæſ oſ hiſ biſceop ſciſe. ⁊ he longe geond monige ſtoþa ſeſende þæſ. ⁊ he Rome geſohte ⁊ eſt hþeaþſ to Brýtone. ⁊ þeah þe he ſoſ ſeondſcipe þæſ gemýnegoðan cýninges. on hiſ eþel oþþe on hiſ biſceop ſciſe onſangen beon ne mihte. ne mihte he hþæðeſe ſſam ðæſe þenunge beþeſed beon. Godſpell to læſanne ⁊ Ac he cýſde to ſuð Seaxna mægðe. ſeo æſteſ Cantþaſum ſuð ⁊ þeſt belimpeþ. to þeſt Seaxna gemæſe. iſ ðæſ landeſ ſeoſen þuſendo hida. ⁊ hi ðæſe tide ða gýt Hæþenum bigangum ðeoþdon. ðýſſe ðeode ſe B'. Criſteſ geleaſan þoſd ⁊ ſulluht bæþ ðenade ⁊ Þæſ Æþelþealh ðæſe ðeode cýning noht mýcelſe tide æſ on Mýſcum geſullod þuſh Þulſheſeſ laſe ⁊ geoſnſullnýſſe. Mýſcna cýningeſ ⁊ ⁊ ſe cýning eac ſþýlce ða he æt ſulluhte bæþe aþþegen þæſ. him to Godſuna onſeng. ⁊ to tacne ðæſe ſibbe him tþa mægðe ſoſgeaſ. Þ iſ * Þiht ealond. ⁊ Meanþaſa mægðe on þeſt Seaxna ðeode ⁊ Þæſ he ſe cýning ſþiþe * geſeonde on ðæſ biſcopeſ cýme. ⁊ he æſeſt ealdoſmen ðæſe mægþe ⁊ cýningeſ ðegnaſ mid ða halgan þýllan aþþoh ſulluht bæðeſ ⁊ ⁊ Mæſſe Pſeoſtaſ Eappa. ⁊ Padda. ⁊ Buſhelm.

* Þihtland. B.

* bliþe. B.

PUlsus est autem ab Episcopatu suo Wilfrid, & multa diu loca pervagatus, Romam adiit, Britanniam rediit: Etsi propter inimicitias memorati Regis in patriam sive Parœciam suam recipi non potuit, non tamen ab evangelizandi potuit ministerio cohiberi. Siquidem divertens ad provinciam Australium Saxonum, quæ post Cantuarios ad Austrum, & ad Occidentem usque ad Occidentales Saxones pertingit; habens terram familiarum septem millium, & eo adhuc tempore paganis cultibus serviebat, huic VERBUM FIDEI & lavacrum SALUTIS ministrabat. Erat autem Rex gentis ipsius * Ædilwalch, non multò antè baptizatus in provincia Merciorum; præsente ac suggerente Rege Vulfhere. A quo etiam egressus de fonte, loco filii susceptus est: in cujus signum adoptionis duas illi provincias donavit; Vectam videlicet insulam, & * Meanuarorum provinciam in gente Occidentalium Saxonum. Itáque Episcopus, concedente, imò multùm gaudente Rege, primos provinciæ duces ac milites sacrosancto fonte abluebat. Verùm presbyteri Eappa, &

* Ædilvalh. C. Athelwalh. T.

* Meanuarorum. C. Mevarorum. W.

*Jdde. B Burhelm. ⁊ *Sode ꝥ oþer folc. ge ða ge æfterfýligendre tide hi gefullodan; Seo cpen þonne þære nama þæs Ebbe. on hire mægþe ꝥ is on Hþýccum þæs gefullad; Þæs heo Sanfriþes dohtor

*Sanheres. C. * Snheres broþer. ða begen þæron Cristene mid heora folce; ⁊ eall seo mægð suð Seaxna þæs unþis ðæs godcundan naman. ⁊ geleafan; Þæs ðær sum munuc of Scotta cýnne. se þæs Dicol haten. hæfde he medmýcel mýnster sum. on ðære stoþe ðe is nemned Bosanham. þæs mid þuda ⁊ mid sæ ýmbsealð. on þam þæron fif broþra oþþe sýxe on ðearfendum life ⁊ on earmlicum Drihtne ðeoþiende; Ac nænig mon on ðære mægþe heora lif onhýrian þolde ne heora lare gehýran; Ða þa Þillferþ B'. on ðære ðeode godcundre lare lærde. na læs ꝥ an ꝥ he hi fram ýrmþum ecre niþerunge. ac sþýlce eac fram ðam mannfullan þæle hþilþendlicre forþýrde genere de. forþon ðrim gearum ær his cýme on þa mægþe. ꝥ ðær

*ren. B. & C. nænig * reng on ðam stoþum ne com. ⁊ þanon se * grimmesta

* grimma. B. hungor ꝥ folc þæs þæcende ⁊ hi mid arlease cþale fýlde * ; Ðæs

⁊ cþýlm. de. B. is to tacen sæcgeaþ men ꝥ oft xl. manna oþþe fiftig somod ða ðe mid ðý hungre geþæcte þæron. ꝥ hi hi earmlice be handum noman. ⁊ ealle ætgædere of sæs

* ofre. B. * orfe ut feollon. ⁊ adruncon. ⁊ ða ðý * sýlfan dæge ðe seo ðeod

Padda, & * Burghelm, & * Edda cęteram plebem, vel tunc, vel tempore sequente baptizabant. Porrò Regina, nomine Ebba, in sua insula, id est, Wicciorum provincia fuerat baptizata. Erat autem filia Eanfridi fratris Eanheri: qui ambo cum suo populo Christiani fuere: Cæterùm tota provincia Australium Saxonum divini nominis & fidei erat ignara. Erat autem ibi monachus quidam de natione Scotorum, vocabulo Dicul, habens monasteriolum permodicum, in loco qui vocatur Bosanham, sylvis & mari circumdatum, & in eo fratres quinque sive sex, in humili & paupere vita, DOMINO famulantes. Sed provincialium nullus eorum vel vitam æmulari, vel prædicationem curabat audire. Evangelizans autem genti Episcopus Wilfrid, non solùm eam ab ærumna perpetuæ damnationis, verùm & à clade infanda temporalis interitûs eripuit. Siquidem tribus annis ante adventum ejus in provinciam, nulla illis in locis pluvia ceciderat. Vnde & fames acerbissima plebem invadens, impiâ nece prostravit. Denique fertur quia sæpe quadraginta simul, aut quinquaginta homines inediâ macerati, procederent ad præcipitium aliquod, [sive ripam] maris, & junctis miserè manibus, pariter omnes aut ruinâ perituri, aut fluctibus absorbendi deciderent. Verùm ipsâ die quo BAPTISMA FIDEI gens suscepit, illa descendit pluvia serena, sed copiosa; refloruit terra; rediítque viridantibus arvis annus lætus & frugifer. Sícque abjectâ priscâ superstitione, exsufflatâ idololatriâ; cor omnium & caro omnium exultaverunt in DEUM vivum, intelligentes eum, qui verus est Deus, &

* c. * Sic MS. T. Oedda. iv.

* MS. B. ut Lat. sed seofoþan. Can. perp. Cristes geleafan ⁊ fulluht onfeng. þa stah ⁊ com smýlte reng. ⁊ mýcel genihtsum. ⁊ þa land greoþan ⁊ blostmodan. ⁊ æfter com god gear ⁊ þæsmberende; And sþa aþurþon ða ealdan dýsigneſſe ⁊ deofolgýld onscunedon. ⁊ eallra heora heortan ⁊ lichoman þýnsumedon on ðone lifigendan God. ⁊ þone ongeaton seþe soð God is. ⁊

ꝥ hi ſýlfe þæꝛon. ge on þam
innerꝛan godum. ge on þam ut-
tꝛan mid heofonlice gife ge-
þelgode. foꝛþon ſe B'. mid ðý
ðe he on ða mægþe com. ⁊ ſþa
mýcel þite hungꝛeſ ðæꝛ geſeah.
læꝛde he þa ꝥ hi onfiſcnaþe him
⁊lýfne ſohton. foꝛþon ðe æg-
hþæþeꝛ ge ſeo ſæ. ge heoꝛa ea
fiſcum geniht ſumede. ac ſeo
ðeod ðone cꝛæft ne cuþe ðæſ
fiſcnoþeſ. nýmþe to * ælum
* anum. ða geſomnedon ðæſ B'.
menn ða æl net æghþonon ðe hi
mihton. ⁊ ſendon on ðone ſæ.
⁊ ſeo godcunde gýfu him geful-
tumade ꝥ hi ſona gefengon
ðꝛeo hund * fixa miſſenlicꝛa
cýnna. ⁊ ða on ðꝛeo todældon.
hund teontig hi ſealdon ðeaꝛ-
fum. hund teontig þam þe þa net
* eahton. hund teontig hi him
ſýlfum to nýtte dýdon ðæꝛe
fꝛemſumneſſe ſe B'. eallꝛa he-
oꝛa heoꝛtan on hiſ lufan gecýꝛ-
de. ⁊ þý nýdlicoꝛ þuꝛh hiſ laꝛe þa
heofonlican god gehýhten. þæſ
ðenunge hi ða hþilependlican
god namon ⁊ ⁊ onfengon ⁊ Ðæ-
ꝛe tide ſEþelþalh ſe cýning ge-
af ⁊ ſealde ðam aꝛþuꝛþan B'.
Þillfeꝛþe ſeofon ⁊ hund * eah-
tig hida landeſ. ðæſ nama iſ
* Sýleſea. ꝥ hi mihton hiſ menn
on habban ða ðe mid him * þune-
don ⁊ Iſ ſeo ſtoþ æghþanon mid
ſæ ýmbſeald butan þeſtan. þa-
non hi habbaþ ingang. ſþa mý-
mýcelꝛe bꝛædo ſþa mon mæg mid liðeꝛan geþoꝛþan ⁊
Mid ðý he þa ſe B'. ða ſtoþe onfeng. ða geſtaþelode
he ðæꝛ mýnſteꝛ ⁊ ꝥ to ꝛeogol life geſette. ſþýþoſt
of ðam bꝛoþꝛum ðe he mid him bꝛohte. ꝥ gýt to dæg
hiſ æfteꝛfýligend biſceopaſ habbað ⁊ Ðegnode ſe aꝛþuꝛ-
ða biſceop Þillfeꝛð on ðam dælum ða biſceop ðenunge
aꝛþuꝛþlice fif geaꝛ. ꝥ iſ oð Ecgfeꝛþeſ deaþ þæſ cýningeſ.
⁊ foꝛþon him ſEþelþalh ſe cýning mid æhte ðæꝛe foꝛe-
ſpꝛece-

interioribus ſe bonis & exterioribus CŒLESTI GRATIA ditaſſe. Nam & antiſtes cùm veniſſet in provinciam, tantámque ibi famis pœnam videret, *docuit eos piſcando victum quærere. Namque mare & flumina eorum piſcibus abundabant: Sed piſcandi peritia genti nulla, niſi ad anguillas tantùm inerat. Collectis ergò undecunque retibus anguillaribus, [homines antiſtitis] miſerunt in mare, & divinâ ſe juvante GRATIA mox cepere piſces, diverſi generis, trecentos. Quibus trifariam diviſis, centum pauperibus dederunt, centum his à quibus retia acceperunt, centum in ſuos uſus habebant. Quo beneficio, multùm antiſtes, cor omnium in ſuum *convertit amorem; & libentiùs, eo prædicante, cœleſtia ſperare cœperunt, cujus miniſterio temporalia bona ſumpſerunt. Quo tempore Rex Ædilwalch donavit reverendiſſimo antiſtiti Wilfrido terram octoginta ſeptem familiarum; ubi ſuos homines, [qui exules vagabantur,] recipere poſſet; vocabulo *Seleſeu, [quod dicitur Latinè inſula vituli marini.] Eſt autem locus ille undique mari circundatus, præter ab Occidente, unde habet ingreſſum amplitudinis quaſi jactûs fundæ: [qualis locus à Latinis peninſula, a Græcis ſolet Cherroneſus vocari.] Hunc ergò locum cùm accepiſſet Epiſcopus Wilfrid, fundavit ibi monaſterium, ac regulari vitâ inſtituit; maximè ex his quos ſecum adduxerat fratribus, quod uſque hodie ſucceſſores ejus tenere noſcuntur. Nam ipſe illis in partibus, annos quinque, (hoc eſt, uſque ad mortem Ecgfridi Regis) meritò omnibus honorabilis offi-

* *Epiſcopus piſcaturam docendo, piſcatores capiebat.*

* *Sic MS. ſing.*

* *Sic MS. C. Seleſei. T. & ſ.*

* *ſic B. ut Lat. ſed* ælcum. *Cantabr.*

* B. & C.

* fiſca. B.

* ahton C.

* eahtatig. B. & C.

* Seoleſig. B. Seleſea. C.

* þꝛacedon. B.

ꝼꝛꝑnecenan ꝼꝛope. ealle ða ꝼꝛeo-
ðe ðe ðæꝛ on ꝓæꝛꝑon mið lonðe
ȝ mið monnum ꝼealðe ȝ ꝼoꝛ-
ȝeaꝼ. ȝ he ealle on Cꝛiꝼꝛeꝼ ȝe-
leaꝼan ȝeꝼeꝛꝛe ȝ mið ꝼulluht
bæðe aꝼꝛoh ; Beꝛꝛih ꝓa ꝛꝓa
hund ꝛeontiȝ. ȝ ꝼiꝼtiȝ ðæꝛe
monna ȝeꝼulloðe. ȝ ealle ða ꝼꝛa
ꝼꝛa he ðuꝛh ꝼulluhꝛe ꝼꝛam ðeo-
ꝛleꝼ ꝼeoꝛðome ȝehælðe. ȝ eac
ꝛꝑýlce menniꝛce ꝼeoꝛðome alýꝛ-
ðe ȝ hi ȝeꝼꝛeoðe ;

cium Episcopatûs [& verbo exercebat & opere.] Et quoniam illi Rex, cum præfata loci possessione, omnes quæ ibidem erant facultates, cum agris & hominibus donavit ; omnes FIDEI CHRISTI institutos, undâ baptismatis abluit. Inter quos, [servos & ancillas] ducentos quinquaginta, quos omnes non solùm *baptizando à servitute dæmonica salvavit*, sed etiam libertatẽ donando, humanæ jugo servitutis absolvit.

CAP. 14.

Ut intercessione Oswaldi Regis, pestifera mortalitas sit sublata.

Sax. Deest IN quo tunc monasterio, nonnulla cœlestis gratiæ dona spiritualiter ostensa fuisse perhibentur; utpote ubi nuper expulsâ diaboli tyrannide, Christus jam regnare cœperat. E quibus unum quod mihi reverendissimus antistes [a] Acca sæpiùs referre, & à fidelissimis ejusdem monasterii fratribus sibi *relatum asserere solebat, memoriæ mandare commodum duximus. Eodem fermè tempore, quo ipsa provincia nomen CHRISTI susceperat, multas Britanniæ provincias mortalitas sæva corripiebat. Quæ cùm præfatum quoque monasterium, cui tunc regendo †reverendissimus ac ‡ religiosissimus Christi sacerdos vocabulo *Eappa præfuit, nutu divinæ dispensationis attingeret. Multíque sive de his qui cum antistite illò venerant, sive de *illis qui de eadem provincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, passim de hac vita raperentur, visum est fratribus triduanum jejunium agere, & DIVINAM suppliciter obsecrare clementiam ; ut MISERICORDIAM sibi dignaretur impendere ; sive periclitantes hoc morbo, à præsenti morte liberaret ; seu raptos è mundo à perpetua animæ damnatione servaret. Erat tunc temporis in eodem monasterio puerulus quidam de natione Saxonum, nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non pauco tempore recubans, in lectulo jacebat. Cùm ergò secunda memorati jejunii ac supplicationum dies ageretur, contigit fortè ipsum puerum horâ fermè secundâ diei, in loco in quo æger jacebat solùm inveniri, cui divinâ dispositione subitò beatissimi Apostolorum principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multùm simplicis ac mansueti animi, sinceráque devotione, SACRAMENTA FIDEI, quæ susceperat, servans. Salutantes ergò illum verbis piissimis Apostoli dicebant : Noli timere fili mortem pro qua solicitus es : nos enim te hodiernâ die ad cœlestia regna sumus perducturi. Sed primùm expectare habes, donec missæ celebrentur, ac viatico dominici CORPORIS AC SANGUINIS accepto, sic infirmitate simul & morte absolutus, ad æterna in cœlis gaudia subleveris. Clama ergò ad te presbyterum Eappan, & dicito illi, quia Dominus exaudivit preces vestras & devotionem, ac jejunia propitius aspexit ; neque aliquis de hoc monasterio, sive adjacentibus ei possessiunculis, hac clade ultrà moriturus est. Sed omnes qui alicubi de vestris hac ęgritudine laborant, resurrecturi à languore ad pristinam sunt sospitatem recuperandi, præter te solum, qui hodiernâ es die liberandus à morte, & ad visionem Domini Christi, cui fideliter servisti, perducendus in cœlum. Quod divina vobis *misericordia, per intercessionem religiosi ac Deo dilecti Regis Oswaldi, qui quondam genti Northanhymbrorum, & regni temporalis auctoritate, & Christianæ pietatis, quæ ad regnum perenne ducit, devotione sublimiter præfuit, conferre dignata est. Hac etenim die idem Rex ab infide-

* T. & W.
† ‡ desß T. & W.
* sic W.
Eppa. T.
* his. W.
* pietas. T. gratia. W.

infidelibus in bello corporaliter extinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia assumptus in cœlum, & electorum est sociatus agminibus. Quærant in suis codicibus, in quibus defunctorum est adnotata depositio, & invenient illum hac (ut diximus) die raptum esse de seculo. [a] Celebrent ergò missas per cuncta monasterii oratoria hujus; sive pro gratiarum actione exauditæ suæ deprecationis, sive etiam in memoriam præfati Regis Oswaldi; qui quondam ipsorum genti præerat. Ideóque pro eis, quasi pro suæ gentis advenis, supplex orabat ad DOMINUM; & cunctis convenientibus ad Ecclesiam fratribus, communicent omnes sacrificiis cœlestibus, & ità soluto jejunio, corpus quoque suis reficiant alimentis. Quæ verba cùm omnia, vocato ad se presbytero, puer narrasset, interrogavit eum solicitus, quales essent habitu vel specie viri, qui sibi apparuissent. Respondit, Præclari omnino habitûs, & vultûs erant lætissimi ac pulcherrimi; quales nunquam antè videram, neque aliquos hominum tanti decoris ac venustatis esse posse credebam. Unus quidem attonsus erat ut clericus; alius barbam habebat prolixam. Dicebántque quòd unus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus; & ipsi essent ministri Domini & salvatoris nostri Jesu Christi, ad tuitionem nostri monasterii missi ab ipso de cœlis. [b] Credidit ergò verbis pueri presbyter; ac statim egressus, requisivit in annali suo; & invenit eadem ipsâ die Oswaldum Regem fuisse peremptum. Vocatísque fratribus parare prandium; Missas fieri, atque omnes communicare, more solito, præcepit; simul & infirmanti puero, de eodem sacrificio, dominicæ oblationis particulam deferri mandavit. Quibus ità gestis, non multò pòst, eâdem ipsâ die puer defunctus est; suáque morte probavit vera fuisse verba quæ ab Apostolis Christi audierat. Sed & hoc verbis ejus testimonium perhibuit, quòd nemo, præter ipsum, tempore illo, ex eodem est monasterio raptus de mundo. Ex qua nimirum visione multi, qui hæc audire potuerunt, & ad exorandam in adversis DIVINAM clementiam, & ad salutaria jejuniorum remedia subeunda, sunt mirabiliter accensi. Et ex eo tempore, non solùm in eodem monasterio, sed in plerisque locis aliis cœpit annuatim, ejusdem Regis ac militis Christi natalitius dies, missarum celebratione venerari.

NOTÆ.

Quo consilio Rex hoc caput non dederit Saxonicè, liberum erit cuique conjecturam facere.

[a] Antistes-- Acca [*non Beda*] sæpiùs referre, & à Monasterii fratribus sibi revelatum asserere solebat--- quòd Beatissimi Apostolorum principes dignati sint [*puero in Monasterio ægrotanti*] apparere: *& inter cætera dixerint*, celebrent-- Missas per cuncta Monasterii oratoria hujus: *En privatæ Missæ!* [*nisi* 1. *Cor.* 11.20. *plures ibi* in unum conveniant, ut Dominicam cœnam manducent; *nam* 1. *Cor.* 10.16. Calix-- nonne communicatio sanguinis Christi est, & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? quoniam unus panis, & unum corpus multi sumus.] Sive pro gratiarum actione exauditæ *sancti Regis Oswaldi* deprecationis; sive etiam in memoriam [*non ait* CHRISTI, *licèt in memoriam* Sui, *Eucharistiam celebrari Christus jusserit*, *Luc.* 22. 19. *sed*] præfati Regis Oswaldi— *reliqua recognoscite.*

[b] Credidit verbis pueri Presbyter, *& puer verbis Petri & Pauli, ministris, ut ait*, Domini, missis ab ipso de cœlis, *ut paulò antè. Sed Petrum & Paulum è cœlis descendisse, febricitantis pueruli deliramentum constabit esse. Et Eucharistiam à Christo solo, & in memoriam Christi solius institutam, jam in memoriam Regis Oswaldi oportere fieri, injuria quanta quanta sit, verbis exprimere haud possum. Sed pueri somnio, opponimus Christi mandatum, Luc.* 22.19. 1. *Cor.* 11.24. Hoc facite in MEI commemorationem *sive* memoriam: *imò principibus Apostolorum Petro & Paulo à cœlis per insomnium pueruli demigrantibus, opponimus solum Paulum in terris, sed è cœlis intonantem*; Licèt * nos, aut Angelus de cœlo [*majorémne sibi, & Petro, quàm Angelo, autoritatem tribuit?*] evangelizet vobis, præterquàm quod evangelizavimus vobis, anathema sit: *Sed Petrus, cui Christus dixit*, Pasce oves meas, *ait, non enim doctas*, (*vel ut interpres vetus, ad vocem Græcam significantiùs*, adulte- Gal. 1. 8.

adulterinas *sive* adulteratas) fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem, & præsentiam. *Vos ergò qui Catholici esse velitis sanctum Petrum sectemini:* Habemus (*inquit*) firmiorem propheticum sermonem, [*non pseudoprophetarum placita; non puerulorum apparentias,*] cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso, donec dies RELUCESCAT, & Lucifer oriatur in cordibus vestris.

Celebrent missas: *Sed quare? pro salute animæ S. Oswaldi, pag. 164. lin. 7. at pag. 192. lin. 40. R. Oswaldus* cum Domino regnare *dicitur; cujus preces, jam* cum Domino regnantis, *pro altero febricitante puerulo multùm valere apud Dominum perhibentur: sed hic puerulus, pag. 296. lin. 4. per phantasmata doctus rem corrigit:* Celebrent Missas, *inquit*, sive pro gratiarum actione exauditæ *suæ precationis; sive etiam in memoriam præfati Regis Oswaldi. Sed primo in loco, si intelligat quispiam,* [*pro salute animæ S. Oswaldi, hoc est, in gratiarum actionem, pro salute animæ Oswaldi:*] *tum demum evincitur illos, pro quorum salute, missæ celebrantur apud veteres, non tam inferis purgatorii sedibus, quàm cælorum cum Rege Oswaldo, supernis frui: atque hinc Purgatorii fabrica, sublatis incolis, statim corruet.*

Cap. 15.

Ut Ceadwalla Rex, interfecto Rege Gevissorum Ædilwalch, provinciam illam, sævâ cæde ac depopulatione attriverit.

Bȣtpiþ þaſ þing þa pæſ cumen Ceadpala mid peoꝛede. peſt Seaxna æþeling. geong ⁊ * ꝼꝛam. ða ðe pꝛæcca pæſ. ⁊ oꝼſloh ſe-þelpealh þone cýning ⁊ þa mægþe mid gꝛimme pæle ⁊ heꝛige on gebꝛæc; Ac he pæſ ſona þanon adꝛiꝼen ꝼꝛom ðæſ cýningeſ ealdoꝛmannum * Beꝛhthune. ⁊ Hune. ða ſýþþan þæꝛe mægþe ꝛice hæꝼde. ðaꝛa ſe æꝛꝛa pæſ ꝼꝛam þam ýlcan Ceadpala oꝼſlægen ða he peſt Seaxna cýning pæſ ⁊ ða mægþe mid heꝼigꝛan þeopdome * gehnægde; Spýlce eac Jne ſe ðe æꝼteꝛ Ceadpalan to ꝛice ꝼeng. gelicꝛe geſpenceðnýſſe moniggꝛa geaꝛa tide ða mægþe ýꝼelade. ꝼoꝛ ðæꝛe piſan pæſ gepoꝛden. ꝥ ealꝛe þæꝛe tide hi agenne B'. habban * mihton; Ac ða Pillꝼeꝛþ B'. pæſ eꝼt ham gelaþod. heoꝛa ðone æꝛeſtan biſcop; Sýþþan hi peſt Seaxna biſceopum undeꝛðeodde pæꝛon. ða ðe on Pinta ceaſtꝛe pæꝛon;

*ꝼꝛomſum. B.

*Bꝛýhthune. B.

* genætte. B.

gehende. C.

* ne mihton. C. *ut Lat.*

INterea superveniens cum exercitu Ceadwalla, juvenis strenuissimus, de Regio genere Gevissorum, cùm exularet [à patria, sua,] interfecit Regem Ædilwalch, ac provinciam illam sævâ cęde ac depopulatione attrivit. Sed mox expulsus est à ducibus Regis *Berchthuno & *Andhuno; qui deinceps regnum provinciæ tenuerunt. Quorum prior postea ab eodem Ceadwalla, (cùm esset Rex Gevissorum,) occisus est; & provincia graviore est servitio subacta. Sed & *Ine qui post Ceadwallam regnavit, simili provinciam illam afflictione, plurimo annorum tempore, mancipavit. Quare factum est, ut toto illo tempore, Episcopum proprium habere nequiverit: sed revocato domum Wilfrido, primo suo antistite, ipsi, Episcopo Gevissorum, [id est, Occidentalium Saxonum,] qui essent in Venta civitate, subjacerent.

*c.

*C. & W.

*T. Ini. C. & W.

Cap. 16.

Ut Vecta insula Christianos incolas susceperit, cujus regii duo pueri, statim post acceptum baptisma, sint interempti.

Æfter þon ða ðe Ceadþala þæs gemægenad ⁊ gestrongad. on þest Seaxna rice. ða geeode he eac ⁊ onfeng Þiht ⁊ ealond. ⁊ eall þæs oþ þa tid deofolgýlde sealð. ⁊ he gelice ðý * troiescan þæle ealle ða land bigengan þolde ut amæran. ⁊ his agenra leoda mannum gesettan ⁊ Secgað menn ⁊ he eac þære mid gehate hine sýlfne bindende. ðeah ðe hi ða gýta uncristene þæron. hi þæron eft acenned þurh fulluhtes bæð. ⁊ gif he ⁊ ealond gegan mihte ⁊ his ðone feorþan dæl ⁊ ðære here hýðe for *Gode gesealde ⁊ he ⁊ sþa gelæste ⁊ he ðone dæl Þillferþe B'. for Gode gesealde to brucanne ⁊ se on ða tid of his ðeode ðýder com ⁊ ðær andþeard þæs ⁊ Is ðæs ýlcan ealondes *gemen. æfter Angel cýnnes æhte tþelf hund hida. ⁊ he ða ðam B'. gesealde on æht ðreo hund hida. ⁊ ðær eac ýcte to. ⁊ he ða ðone dæl ðe he onfeng bebead sumum his þreoste ðæs nama þæs Býrhtþine. se þæs his sþeoster sunu. ⁊ he sealde him Mæsse Þreost þæs Hiddila. se eallum ðam ðe þoldan gehælede beon Godes þord ⁊ fulluhtes bæð þenode ⁊ Nis ⁊ to forsþýgianne ⁊ on fruman þa ðe of þam ýlcan ealonde þurh geleafan gehælede þæron. tþegen cýnelice cnihtas þa mid sýndriglice Godes gýfe þæron gesigefæste. þa þæron Arþaldes broþra ðæs ealondes cýninges ⁊ Ða Ceadþala se cýning mid ðý here on ⁊ ealond for. þa flugon ða cnihtas ut of ðam ealonde. ⁊ þæron gelædde on ða neah mægþe. seo is * gecýd * Gota land. on sume stoþe seo is nemned Ætstane. þoldon hi ⁊ þendon ⁊ hi þær mihton digle ⁊ geholene beon fram ⁊ sýne ðæs unholdan cýninges.

* treiscan. B. treoiescan. C.

*Godes lufan. B

*gemet B. & C.

* genemned B.

* Ytena land. B.

Postquam ergò Ceadwalla regno potitus est Gevissorum, cepit & insulam Vectam, quæ, eatenus erat tota idololatriæ dedita, ac tragicâ cæde omnes indigenas exterminare, ac suę provinciæ homines pro his substituere contendit. Voto se obligans, quamvis nondum *regeneratus (ut fertur) in Christo; quia si cepisset insulam, quartam partem ejus simul & prędæ, Domino daret. Quod ità solvit, ut hanc Wilfrido Episcopo, qui tunc fortè de gente sua superveniens aderat, utendam pro Domino offerret. Est autem mensura ejusdem insulę (juxta æstimationem Anglorum,) mille ducentarum familiarum: Unde data est Episcopo possessio terræ trecentarum familiarum. At ipse partem quam accepit commendavit cuidam de clericis suis, cui nomen *Berchtwini, & erat filius sororis ejus, dans illi presbyterum nomine *Hiddila, qui omnibus qui salvari vellent, verbum ac lavacrum vitæ ministraret. Ubi silentio prętereundum non esse reor, quòd in primitias eorum, qui de insula eadem credendo salvati sunt, duo Regii pueri, fratres videlicet *Arvaldi Regis insulę, speciali sunt Dei gratia coronati. Siquidem imminentibus insulæ hostibus, fugâ lapsi sunt de insula, & in proximam Vitorum provinciam translati: Ubi cùm delati in locum qui vocatur Adlapidem, occultandos se à facie Regis victoris credidissent, proditi sunt, atque

* Sax. illi minùs Christiani, &c.

* C. Berwine. W.

* C. Hiddilla. W.

* T.

*gemeldode.B. & C. cýninge ſ. Ða ſæſton hi ðæſ *amelðode ⁊ ſe cýning hi oſſleat het; Ða ſ ða gehýrde ſum Abbud ⁊ Mæſſe Preoſt ðæſ nama ſæſ Cýnebýrht. ſe hæfde ðanon noht feor ſum mýnſtes on ðæſe ſtope de is *geciged Hreodford. ða com he to ðam cýninge. ſe ða on ðam ýlcan dælum digolice *lacnod ſæſ. ſnam hiſ punðum ſa ðe him gedone ſæſton. ða he ſ feaht ⁊ ſon on *Pihtlande. ⁊ hine bæd gif ða cnihtaſ æninga oſſlagene beon ſceoldan. ſ he him alýfde ⁊ ſongeaſe ſ he moſte hi gelæſan. ða gefýno ðæſ Criſtenan geleafan. ſa ſongeaſ ſe cýning him ſ. ⁊ lýfde. ⁊ he ða hi intimbrade ⁊ gelærde mid roſfæſtneſſe ſonde. ⁊ mid fulluht bæſe hi ſnam ſýnnum aſſoh ⁊ hi gefiſſe gedýde. ⁊ gelærde be ingonge ðæſ ecan *licef. ⁊ ſe cfellefe him oſefiſtod. ⁊ him ſona unſoſhte ⁊ blife undefnigon ſone hſilendlican deað. ðuſh ſone hi ne treodon ſefende beon to ðam ecan life heofa ſafla; Mid ðýſſe endebýrdnefſe æfter ſon de ealle Breotone mægſe. Criſtef geleafan onfengon. onfeng eac *Pihtſæte. ðam ſof ýnmſo ðæſe uhtlican undefſeodnýſſe nænig onfeng. bifceoplicſe denunge hade æſ Danihele. ſe ða ſæſ ſeſt Seaxna B'; ⁊ Jſ dif ealond gefeted ongean middle ſuð Seaxna. ⁊ ſeſt Seaxna. ⁊ if ſæ betfih ðfeora mila bfad. ſeo if gecýgd *Solente. on ſam ſæ beoſ tfegen ſæ flodaſ ſa ſe on Breotone of ſam ungeendodan noſþ gaſſecge becumaſ. ⁊ afteigaſ. ⁊ dæghſamlice him betfuh feohtende ongean cumaſ. ⁊ geendode dý compe. on done ſæ eſt togotene ſheoſſað ſonon hi æſ coman;

occidi juſsi. Quod cùm audiſſet, Abbas quidam & presbyter, vocabulo *Cyneberht, habens non longè abinde monaſterium, in loco qui vocatur *Reodford, [id eſt, vadum arundinis,] venit ad Regem qui tunc eiſdem in partibus occultus curabatur à vulneribus, quæ ei inflicta fuerant prælianti in inſula Vecta, poſtulavítque ab eo, ut ſi neceſſe eſſet, pueros interfici, priùs eos liceret FIDEI CHRISTIANÆ SACRAMENTIS imbui. Conceſſit Rex, & ipſe inſtructos eos VERBO VERITATIS, ac fonte SALUTARI ablutos, de ingreſſu regni æterni certos reddidit. Móxque illi inſtante carnifice mortem læti ſubiere temporalem, per quam ſe ad vitam animæ perpetuam, NON DUBITABANT eſſe tranſituros. Hoc ergò ordine poſtquam omnes Britanniarum provinciæ FIDEM CHRISTI ſuſceperant, ſuſcepit & inſula Vecta: in qua tamen, ob ærumnam externæ ſubjectionis, nemo gradum miniſterii, [ac ſedis] Epiſcopalis, ante Danielem, qui nunc Occidentalium Saxonum [& Geviſſorum] eſt Epiſcopus, accepit. Sita eſt autem hęc inſula contra medium Auſtralium Saxonum, & Geviſſorum, interpoſito pelago, latitudinis trium millium, quod vocatur Solente: in quo videlicet pelago bini æſtus Oceani, qui circum Britanniam ex infinito Oceano Septentrionali erumpunt, ſibimet invicem quotidie compugnantes occurrunt, [ultra oſtium fluminis *Homelea, quod per terras Vitarum, quæ ad regionem Geviſſorum pertinent, præfatum pelagus intrat.] Finitóque conflictu, in Oceanum refuſi, unde venerant, redeunt.

* nemned.B.

* leoned.B.

† flat. B.

* Pihtland.B.

* lifeſ ⁊ piceſ B.

* Pihtſæte.B.

* Solpente. B.

* Kinebertus T.

* ſic W. Hreoutford. C. Redford. T.

* Amelea W.

Cap. 17.

De Synodo facta in campo Haethfeldo, præsidente Archiepiscopo Theodoro.*

* Haethfelda VV. Hethfelda. T.

Ðyssum tiðum gehýrde Theodor B. ðone geleafan þære cýricean Constantinopoli ðurh geðpolan Eutýcetis spýþe geðrefede beon. ⁊ he ða pilnode ꝥ he Angel ðeodes cýricean þe he ða fore þæs. fram ðýsses gemetes þole clæne apunode. ⁊ gesomnaðum ðreate arþurþra bisceopa. ⁊ monigra lareopa. ⁊ sýndrigne fræg in ⁊ acsode hþýlces geleafan hi þæron. ⁊ mið anmodre geþafunge eallra hi on rihtũ geleafan gemette. ⁊ þýsne geleafan he *gýmde bebeoðan ⁊ gefæstnian mið Sinoþlicum stafum. to ontimbernesse ⁊ to gemýnde þære æfterfýligendra. ðara stafa ⁊ geþrit is ðes fruma ⁊

* begýmde. B.

His temporibus audiens Theodorus fidem Ecclesiæ Constantinopoli per hæresin Eutychetis multùm esse turbatam, & Ecclesias Anglorum quibus præerat, ab hujusmodi labe immunes perdurare desiderans, collecto venerabilium sacerdotum doctorúmque plurimorum cœtu, cujus essent fidei singuli, sedulus inquirebat, omniúmque unanimem in FIDE CATHOLICA repperit *consensum.* Et hunc Synodalibus literis ad instructionem memoriámque sequentium commendare curavit; quarum videlicet literarum istud exordium est.

In nomine Dn̄i' n̄ri' Jh̄u' Xp̄i Salvatoris ⁊ On naman ures Drihtnes hælendes Cristes ricsiendum ussum þam æfæstan hlafordum. Ecfriþ Norþan-hýmbra cýning. ðý teogeþan geare his ricses. under ðam fifteðan dæge Kalendarum Octobris. ðý eahteþan indict. ⁊ Æþelrede Mýrcna cýninge. ðý sýxtan geare his ricses. ⁊ * Ealdulfe East Engla cýninge ðý seofonteogeðan geare his ricses. ⁊ Hloþere Cantpara cýninge his ricses ðý seofoþan geare. foresittendum Theodore mið Godes gýfe Arcebisceopes Breotone ealondes. ⁊ Cantpara burhge ceastre ætgædere mið him sittendum oþrum bisceopum Breotone ealondes arþurþum þerum. ⁊ foregesettendum ðam spýþe halgan Godspellum on ðære stope ðe is nemned Hæðfeld ætgædere * þe þæron smeagende rihtne geleafan. ⁊ riht þuldriende. þe asettan spa spa ure Drihten hælenda Crist on menniscum lichaman sealde his discipulum þa þe hine ⁊ þeardlice gesapon. ⁊ gehýrdon his þord. ⁊ he sealde hali-

* Aldþulfe. C.

* ꝥ hi. B.

In nomine Domini nostri Jesu Christi salvatoris, imperantibus piissimis Dominis nostris Ecgfrido rege Humbronensium, anno decimo regni ejus, sub die quinta decima Kalend. Octobris indictt. octavâ; & Æthilredo rege Mercinentium, anno sexto regni ejus; & Aldulfo Estanglorum, anno decimo septimo regni ejus, & Lothario rege Cantuarioum, regni ejus anno septimo, præsidente Theodoro gratiâ Dei Archiepiscopo Britanniæ insulæ, & civitatis Deruvernis, unà cùm eo sedentibus cæteris Episcopis Britanniæ insulę, viris venerabilibus, *præpositis sacrosanctis Evangeliis*, in loco [qui Saxonico vocabulo] Haethfeld nominatur, pariter tractantes fidem rectam & Orthodoxam exposuimus; sicut Dominus noster Jesus incarnatus tradidit discipulis suis, qui præsentialiter viderunt & audierunt sermones ejus,

S. Evangelia in Synodo, præposita.

haligra fæderra herre beacen. ⁊ gemænelice ealle halige ⁊ ealle sinoþas. ⁊ eall ðreat gecorenra lareopa. ðære riht gelýfedan cýricean ; Ðas þe sýndon arfæstlice fýligende ⁊ riht þuldriende. æfter heora lare ða ðe þæron godcundlice onbrýrde. geþþærlice þe gelýfaþ her nu ondettende ⁊ þe andetaþ æfter haligum fæderum sþæslice ⁊ soþlice. Fæder. ⁊ Sunu. ⁊ haligne Gast þrýnnesse in annnesse efen spediglice. ⁊ annesse on ðære ðrýnnesse. ꝥ is ana God on þrým astondnessum oþþe hadum * efne spedelicum efenlices þuldres * ⁊ are. ⁊ ðýsses gemetes men æfter setton ⁊ sprræcon. ða þe belumpon to ⁊detnesse rihtes geleafan. ⁊ ða spýlce eac to ætýcte se halga sinoð his stafum ; Þe onfengon ða halgan fif sýneþos. ⁊ þa riht gelýfedon eadigra fæderra ⁊ Gode ⁊ fengra ꝥ is þa þe on *Nicea gesomnode þæron. þreo hund teontig bisceopa ⁊ eahta týne. þið þam arleassestan * Aureum Sretice. ⁊ his lare ; ⁊ on Constantinopoli þæron gesomnode hund teontig ⁊ fiftig bisceopa. þiþ þedenheotnesse Macedones ⁊ Sodoxe. ⁊ heora lare ; ⁊ on Sfessum tþa ⁊ hund teontig bisceopa þiþ ðone þýrestan Nestorium ⁊ his lare ; ⁊ on Calcedone six hund B'. ⁊ ðrittig þiþ Soticem ⁊ Nestorium. eft ⁊ heora lare ; ⁊ eft on Constantinopoli. se fifta Sýnoþ þæs gesomnod on Justinianes tide ðæs giungran Caseres þiþ Theodorum ⁊ Theodorete ⁊ Iba þam Sreticum ⁊ heora larum. ⁊ þe onfengon eac þone sinoþ. se þæs geþorden on Rome býrig on Martines tid þæs eadigan Papan. ðý nigoþan geare Constantinus rice ðæs arfæstan Caseres ⁊ þuldriaþ urne Drihten sþa sþa ðas þuldredon. noht to

* eren. B. & C.
* oþþe. B.
* Nicena. C.
* Arrum. B.

atque sanctorum patrum tradidit Symbolum, & generaliter omnes sancti, & universales Synodi, & omnis *probabilium CATHOLICÆ ECCLESIÆ doctorum chorus : Hos itaque sequentes nos piè atque orthodoxè, juxta divinitus inspiratam doctrinam eorum professi credimus; constanter & confitemur secundùm sanctos patres, propriè & veraciter Patrem & Filium & Spiritum sanctum, trinitatem in unitate consubstantialē, & unitatem in trinitate, hoc est, unū Deum in tribus subsistentiis vel personis consubstantialibus ęqualis gloriæ & honoris. Et post multa hujusmodi, quæ ad RECTE FIDEI confessionem pertinebant, hęc quoque sancta Synodus suis literis addidit. Suscepimus sanctas & universales quinque Synodos, beatorum & Deo acceptabilium patrum, id est, qui in Nicęna congregati fuerunt trecentorum decem & octo, contra Arium impiissimū, † & ejusdem dogmata. Et in Constantinopoli centum quinquaginta contra vesaniam Macedonii & Eudoxii, & eorum dogmata. Et in Epheso, primò ducentorum contra nequissimum Nestorium & ejusdem dogmata. Et in Chalcedone ducentorum & triginta contra Eutychem & Nestorium, & eorum dogmata. Et iterum in Constantinopoli, quinto congregati sunt concilio, in tempore Justiniani minoris contra Theodorum & Theodoretum & Ibæ epistolas, & eorum dogmata: [Contra Cyrillum & paulò póst.] Et Synodum quę facta est in urbe Roma tempore Martini Papæ beatissimi, [indict. octavâ,] imperante Constantino piissimo; anno nono. Suscipimus & glorificamus Dominum nostrum Jesum Christū, sicut isti glorificaverunt

* Sax. electorum.
§. Trinitas.
5. Universales Synodi ab Anglicana Ecclesia veteri susceptæ.
1
† Sax. contra impiissimum Arium hæreticum.
2
3
4
5

ætýcende oþþe onþeg atýnde þæs þe hi þuldredon. ⁊ þe amansumiaþ mid heortan ⁊ mid muþe ða ðe hi amansumedan. ⁊ þa þe hi onfengon þe eac sþýlce onfoð. þuldriende God Fæder butan fruman. ⁊ his Sunu þone acennedan of Fæder * acennedne ær þeorulde. ⁊ haligne Gast * forþferedne of Fæder ⁊ of Suna unasecgendlice. sþa sþa þa bodedon ⁊ lærdon. ða þe bufan gemýnegodan; Ða halgan Apostolas. ⁊ þitegan ⁊ lareoþas. þe ealle mid Cristes rode tacne fæstnedon ⁊ underþritan ða ðe asettan ðone allican geleafan ⁊ ðone rihton mid Theodore Arceb'.

* cennede. B.
* forþleorendne. B.

nihil addentes vel subtrahentes, & anathematizamus corde & ore quos anathematizaverunt, & quos susceperunt suscipimus, glorificantes Deum Patrem sine initio, & Filium ejus unigenitum ex Patre generatum ante secula, & Spiritum sanctum procedentem ex Patre & Filio inenarrabiliter, sicut prædicaverunt hi quos memoravimus suprà, sancti Apostoli, & Prophetæ, & Doctores. Et nos omnes subscribimus, qui cum Theodoro Archiepiscopo fidem Catholicam exposuimus.

Cap. 18.

De Johanne Cantatore sedis Apostolicæ, qui propter docendum, venerat Britanniam.*

* populum W.

Þes eac sþýlce on ðýssum Sýnoþe ⁊ ætgædere trýmede ða domas ðæs * allican geleafan. se arþurþa þer Johannes Sce'. Petres cýricean ðæs Apostoles heah sangere. ⁊ Abbudes Sce'. Martines mýnstres. se niþan com fram Rome þurh hæse Agaþones þæs Papan. þæs his latteoþ se arþurþa Abbad ðe mon het Benedictus; Mid ðý he se ýlca Benedictus mýnster getimbrede on Breotone. on are Sce'. Petres þæs ealdor Apostoles. on þære stoþe þe mon hateð Setþire muþan; Ða com he to Rome mid his efenþýrhtan ⁊ geferan. ðæs ýlcan þeorces Ceolferþ. se æfter him ðæs ýlcan mýnstres Abbud þæs. þæs his geþuna ⁊ he eac oft ær on þære fore þæs. ⁊ he arþurþlice fram ðære eadigan gemýnde Agathones ðæs Papan onfangen þæs. ⁊ he bæd ⁊ onfeng fram him on trýmnesse ðæs mýnstres freodomas. ðe he geþorhte privilegium of ðære Apostolican ealdorlicnesse getrýmede; Sefter þon he ðe þiste ⁊ Ecgferþes þilla þæs cynin-

* eallican. C.

INtererat huic synodo, paritérq; Catholicæ fidei decreta firmabat vir venerabilis Johannes archicantor Ecclesiæ sancti Apostoli Petri, & Abbas monasterii beati Martini; qui nuper venerat à Roma per jussionem Papæ Agathonis, duce reverendissimo Abbate [Biscopo,] cognomine Benedicto, [cujus suprà meminimus.] Cùm enim idem Benedictus construxisset monasterium Britanniæ, in honorem beatissimi Apostolorum Principis, juxta ostium fluminis Wiri, venit Romã cum cooperatore ac socio ejusdem operis * Ceolfrido; qui post ipsum ejusdẽ monasterii Abbas fuit, (quod & antè sæpiùs facere consueverat,) atque honorificè à beatæ memoriæ Papa Agathone susceptus est: petiitque & accepit ab eo in munimentum libertatis monasterii quod fecerat, Epistolam privilegii, ex auctoritate Apostolica * firmatatam, juxta quod Ecgfri-

* Celfrido. T. Cealfrido. W.
* Sic M. Sing.

cýnınȝeſ ⁊ hıſ lýfneſ þæſ. foꝛ-
ðon ðe he hım ða lanðaꝛe foꝛ-
ȝeaf ⁊ ſealðe. ðe he ꝥ mýnſteꝛ
onȝetımbꝛaðe ⁊ Ða onfenȝ he
eac þone foꝛeſpꝛecenan Abbað
Johannem. ⁊ on Bꝛeoτone ȝe-
læðde. ꝥ he ſceolðe on hıſ mýn-
ſtꝛe ðone ſanȝ læꝛan. to tpelf
monþum. ðe he æt Sce'. Petꝛe
ȝeleoꝛnoðe ⁊ Ða ðýðe he Johan-
neſ ſþa ðæſ Papan beboð þæſ. en-
ðebýꝛðneſſe ⁊ ðeaþ ðæſ ſanȝeſ.
cþıcꝛe ſtæfne ðæſ foꝛeſpꝛece-
nan mýnſtꝛeſ ſanȝeꝛaſ læꝛðe.
⁊ ða ðe ſe hꝛınȝ ealleſ ȝeaꝛeſ
on þuꝛþunȝe ſýmbel ðaȝa * abæ-
ðe. he eac ſþýlce ſtafum aþꝛat ⁊
on bec ȝeſettе. ſeo on þam ýl-
can mýnſtꝛe oþ þıſ ıſ ȝehealðen.
⁊ fꝛam monıȝum ſýþþan of ȝe-
hþıðeꝛ ýmb aþꝛıten þæſ. ſþýlce
he eac Johanneſ oþeꝛ beboð fꝛam
þam Apoſtolıcan Papan onfenȝ.
ꝥ he ꝥ ſceolðe ȝeoꝛnlıce ȝe-
þıtan ⁊ ȝeleoꝛnıan. hþýlceſ ȝele-
afan Anȝel cýnneſ * cýꝛıce þæ-
ꝛe. ⁊ hım ꝥ ȝeſæðe ðonne he
eft to Rome hþuꝛfe. foꝛ ðæꝛe
þıſan þæſ ſe Sýnoþ ȝeſomnoð.
on Bꝛeoτone þe þe æꝛ ſæȝðon.

*ȝeðıh-
te. B.

*ꝛıce.B

dum regem voluiſſe, ac licentiam dediſſe noverat; quo concedente & poſſeſsionem terræ largiente, ipſum monaſterium fecerat, accepit & præfatum Johannem Abbatem Britanniam perducendum, quatenus in monaſterio ſuo curſum canendi *annuum, ſicut ad ſanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret. Egítque Abbas Johannes, ut juſsionem acceperat pontificis, & ordinem videlicet ritúmque canendi ac legendi vivâ voce præfati monaſterii cantores edocendo; & ea quæ totius anni circulus in celebrationem dierum feſtorum poſcebat; etiam literis mandando, quę hactenus in eodem monaſterio ſervata, & à multis jam ſunt circumquaque tranſcripta. [Non ſolùm autem idem Johannes ipſius monaſterii fratres docebat, verùm de omnibus penè ejuſdem provinciæ monaſteriis ad audiendum eum, qui cantandi erant periti confluebant: Sed & ipſum, per loca in quibus doceret, multi invitare curabant. Ipſe autem, excepto cantandi vel legendi munere,] & aliud in mandatis ab Apoſtolico Papa acceperat, ut cujus eſſet fidei Anglorum Eccleſia diligenter ediſceret, Romámque rediens referret. [Nam & Synodum beati Papæ Martini centum & quinque Epiſcoporum conſenſu, non multò antè Romæ celebratam, contra eos maximè, qui unam in Chriſto operationem & voluntatem prædicabant, ſecum veniens, attulit; atque in præfato religioſiſsimi Abbatis Benedicti monaſterio tranſcribendam commodavit. Tales namq; eo tempore fidem Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ multùm * conturbaverunt, ſed Domino donante, proditi jam tunc & victi ſunt. Unde volens Agatho Papa, ſicut in aliis provinciis, ità etiam in Britannia, qualis eſſet ſtatus Eccleſię, quomodo ab Hæreticorum contagiis caſtus, ediſcere, hoc negotium reverendiſsimo Abbati Johanni Britanniam deſtinato injunxit. Quamobrem collectâ pro hoc in Britannia Synodo, quam diximus,] inventa eſt in omnibus FIDES inviolata CATHOLICA. Datúmque illi exemplar ejus Romam perferendum: verùm ille patriam revertens, non multò poſtquam Oceanum tranſiit, arreptus infirmitate, ac defunctus eſt: Corpúſque ejus ab amicis pro-

* per annum. VV.

* Sic MSs. ſing.

Ða þæſ ȝemeteð on eallum un-
ȝeþemmeð ȝeleafa. ⁊ ꝛıht. ⁊ hım
þæſ ſealð ſeo býſen. on ȝeþꝛıte
þæſ Sýnoþeſ ꝥ he ſceolðe to
Rome læðan ⁊ he ða þæſ to hıſ
eþel hþeoꝛfenðe; Ða æfteꝛ með-
mýclum fæce þæſ ðe he ſæ ofeꝛfaꝛen hæfðe. þa þæſ he ȝehꝛı-
nen mıð untꝛumneſſe ⁊ foꝛþfeꝛðe. ⁊ hıſ lıchoma fꝛam

hıſ

hiſ ſpeondum ⁊ ſor Sce'. Martines luſan pæſ to Turnum gelæded. ⁊ dær apſurplice bebyrged on ſam mynſtre de he ſone pæſ on Abbuddome; ⁊ deah de on dam ſihtre. ſorhtende. nohr don læſ. ſeo byſen dæſ ſihtan geleafan Angel cynicean to Rome * gelæd pæſ. ⁊ ſnam dam Apoſtolican Papan. ⁊ eallum ſe hine gehyrdon oſſe *ne-ordedon ſanc ſurplices pæſ onſangen ;

* gelæded. C.

* gelerordon. B.

pter amorem ſancti Martini, cujus monaſterio præerat, Turonis delatum atque honorificè ſepultum eſt. [Nam & benigno Eccleſiæ illius hoſpitio, cùm Britanniam iret, exceptus eſt; rogatúſque multùm à fratribus ut Romam revertens illo itinere veniret, atque ad eam diverteret Eccleſiam. Denique ibidem adjutores itineris & injuncti operis accepit.] Qui etſi in itinere defunctus eſt, nihilominus exemplum CATHOLICÆ FIDEI Anglorum Romam perlatum eſt, atque ab Apoſtolico Papa, omnibúſque qui audiere vel legere, gratantiſsimè ſuſceptum.

CAP. 19.

Ut Ethildritha Regina virgo perpetua permanſerit; cujus nec corpus in monumento corrumpi potuerit.

ONſeng Ecſrid ſe cyning gemæccan ⁊ riſ. dæſe noma pæſ ſÆſeldryd Annan dohtor eaſt Engla cyninges. ſæſ ſe oft æſ gemynegodon pæſ ſe mon god ⁊ æſeſt. ⁊ ſurh eall. ge on mode ge on dædum æſele; Bnohte hi æſ him oſeſ ſeſ to riſe * ſuſ Gyrra ealdormon. dæſ nama pæſ Tondbyrht. Ac æſter medmyclum ſæce dæſ de he hi to riſe onſeng. he ſorhſende; Da pæſ heo ſealð ⁊ ſorgiſen. ſam ſoreſrſrecenan cyninge pæſ gemanan mið dy de heo pæſ tpelf pintra bſucende. hpæſene heo mið ecre onſalhneſſre mægðhaded ſundorlice apunode. ſra ſra me ſylfum ſrinnendum. Mið ðy rumum monnum com on tpeon hpæſeſ hit ſra pære. Da ſære eadigan gemynde Pillſeſð B'. ſæde. ⁊ cp'. ſ he pære ſe cuðerta gepita hire clænneſſre ⁊ hire mægðhadeſ. to don ſ te Ecſrið ſe cyning him gehet ge lond ge mycel ſeoh to geryllanne. gif he ða crene * gerpannan ⁊ gelæran mihte ſ heo bſucan polde hir gerynſciſeſ. ſorſon he geare pirte ſ heo nænigne monn ma luſode ſonne hine; Nir ſ to georſtrymianne ſ on ure yldo ſ beon mihte

* ſe pæſ B.

* ſrſanan. B. gerſponan. C.

ACcepit autem rex Ecgfridus conjugem nomine Ethildritham, filiam Annæ regis Orientalium Anglorum, cujus ſæpiùs mentionem fecimus, viri bene religioſi, ac per omnia mente & opere egregii. Quam & alter ante illum vir habuerat uxorem, princeps videlicet Auſtralium Gyrviorũ vocabulo *Tondberht. Sed illo poſt modicum temporis ex quo eam accepit defuncto, data eſt regi præfato: Cujus conſortio cùm duodecim annis uteretur, perpetua tamen manſit virginitatis integritate glorioſa, ſicut mihimet ſciſcitanti, (cùm hoc, an ità eſſet, quibuſdam veniſſet in dubium,) beatæ memoriæ Wilfridus Epiſcopus referebat dicens, ſe teſtem virginitatis ejus eſſe certiſſimum, adeò ut Ecgfridus promiſerit ſe ei terras ac pecunias multas eſſe donaturum, ſi Reginę poſſet perſuadere ejus uti connubio; quia ſciebat illam, nullum virorum plùs illo diligere. Nec diffidendum eſt, noſtrâ etiam ætate fieri potuiſſe, quod ævo præce-

* Tondberht. C

ſ

ꝥ ꝼoꝛþꝫonꝫenðꝛe ẏlðo oꝼt ꝫeꝼoꝛðen ꝼæꝛ ⁊ ꝫetꝛeoꝼe ꝛꝼell cẏþað ⁊ ꝛecꝫaþ. þuꝛh aneꝛ Ðꝛihtneꝛ ꝫiꝼe ⁊ ðæꝛ ẏlcan ꝛeþe hine ꝫehatende ꝼæꝛ mið uꝛ ꝼuniꝛ ꝼoþ ꝼeoꝛulðe ende. ꝼæꝛ eac ꝛꝼẏlce ðæꝛ ꝫoðcunðan ꝼunðꝛeꝛ ꝛꝼeotol tacnunꝫ. ꝥ ðæꝛe ẏlcan ꝼæmnan lichoma bebẏꝛiꝫeð bꝛoꝛnian ne mihte. ⁊ ꝥ heo ꝼꝛam ꝼeꝛelicꝛe hꝛineneꝛꝛe unꝫeꝼemmeð aꝼunoðe. bæð heo ꝛꝼiþe lanꝫe ðone cẏninꝫe ꝥ heo moꝛte ꝼeoꝛulð ꝛoꝛꝫe ⁊ ꝫẏmenne ꝼoꝛlætan. ⁊ ꝥ he hi ꝼoꝛlæte on mẏnꝛꝛe þam ꝛoþan cẏninꝫe Cꝛiꝛte ðeoꝼian. ꝥ heo ða ꝼenunꝫe ætnẏhꝛtan ðuꝛhteah ⁊ Ða *eoðe heo on ſEbban mẏnꝛtꝛe ðæꝛe Abbuðiꝛꝛan ꝛeo ꝼæꝛ ꝫcꝼꝛiþeꝛ ꝼaþu ðæꝛ cẏninꝫeꝛ. ꝥ iꝛ ꝫeꝛeteð on þæꝛe ꝛtoꝼe þe mon nemneð *Coluðeꝛ buꝛh. ⁊ heo þæꝛ haliꝫ ꝛẏꝼte onꝼenꝫ. ⁊ Goðeꝛ ðeoꝼ haðe. ꝼꝛam ðam ꝼoꝛeꝛꝼꝛecenan B'. Ꝼillꝼeꝛþe. ða ꝼæꝛ ẏmb an ꝫeꝛ æꝼteꝛ þẏꝛꝛum ꝥ heo ꝼæꝛ Abbuððiꝛꝛe ꝫeꝼoꝛðen. on ðam ðeoð lande ðe iꝛ ꝫecẏꝫeð ꝫliꝫe ðæꝛ heo mẏnꝛteꝛ ꝫetimbꝛaðe Goðe ꝼillꝛumꝛa ꝼæmnena. ⁊ * heo moniꝫꝛa moðeꝛ onꝫan beon. ꝫe mẏð bẏꝛenum heoꝼonliceꝛ liꝼeꝛ. ꝫe eac mið monunꝫum ⁊ Secꝫaþ men be hẏꝛe ꝛẏþþan heo mẏnꝛteꝛ ꝫeꝛohte ꝥ heo næꝼꝛe linenum hꝛæꝫlum bꝛucan ꝼolðe ac ꝼẏllenum. ⁊ ꝛelðon on hatum baþum heo baþian ꝼolðe. butan ðam * hẏhꝛtum ꝛẏmbelneꝛꝛum. ⁊ tiðum æt ꝫaꝛtꝛum. ⁊ æt Pentecoꝛten. ⁊ ðẏ tꝼelꝼtan ðæꝫe oꝼeꝛ *ꝫeohol. ⁊ þonne heo æꝛeꝛt ðuꝛh hiꝛe ðenunꝫe ⁊ hiꝛe þinenna ða oþꝛe Cꝛiꝛteꝛ ðeoꝼaꝛ ða ðe ðæꝛ aþꝼæꝫene ꝼæꝛon. ðonne ꝼolðe heo eallꝛa nẏhꝛt hi baþian ⁊ þꝼean ⁊ And ꝛelðon butan maꝛan ꝛẏmbelnẏꝛꝛe on tiðum. oþþe maꝛan nẏððeaꝛꝼe. ma ðonne æne ꝛiþe on ðæꝫe ꝥ heo ꝼolðe mete ðicꝫan ⁊ And ꝛẏmble ꝫiꝼ hiꝛe heꝼiꝫꝛe untꝛumnẏꝛꝛe ne beꝼeꝛeðe oꝼ ðæꝛe tiðe uht ꝛanꝫeꝛ oð luttenꝛe ðæꝫ.

*ꝼeꝛðe. B.

* Coluðeꝛ-buꝛh. B

*ꝛeo ꝼæmne. B.

* heah tiðum. B.

*ꝫehul. B.

dente aliquoties factum, fideles historiæ narrant, donante uno eodémque Domino, qui se nobiscum usque in finem seculi manere pollicetur. Nam etiam signum divini miraculi, quo ejusdem fœminæ sepulta caro corrumpi non potuit, indicio est, quòd à virili contractu incorrupta perduraverit. Quę multùm diu regem postulans ut seculi curas relinquere, atque in monasterio tantùm vero regi Christo servire permitteretur; vbi vix aliquando impetravit, intravit monasterium Ebbæ Abbatissæ, quæ erat * amita Ecgfridi regis, positum in loco quem Coludi urbem nominant accepto velamine Sanctimonialis habitûs, à præfato antistite Wilfrido. Post annum verò ipsa facta est Abbatissa, in Regione quæ vocatur *Elige; ubi constructo monasterio, virginum Deo devotarum perplurimarum Mater virgo & exemplis vitæ cœlestis esse cœpit & monitis. De qua ferunt, quia ex quo monasterium petiit, nunquam lineis, sed solum laneis vestimentis uti voluerit, raróque in calidis balneis, præter imminentibus solenniis majoribus, [verbi gratiâ], Paschæ Pentecostes, Epiphaniæ, lavari voluerit; & tunc novissima omnium, lotis priùs suo suarúmque ministrarum obsequio, cæteris quæ ibi essent famulis Christi. Raró etiam præter majora solennia, vel arctiorem necessitatem, plusquam semel per diem manducaverit semper, si non infirmitas gravior prohibuisset. Ex tempore matutinę synaxeos,

* amica. ꝼ. C.

* Elge. C. Eli. T.

on cýrıcean on halgum gebedum
ſtod; Sume men eac ſpýlce ſæg-
don ꝥ heo þurh þıtedomeſ gaſt
þa adle forecþede. ðe heo on
forþfeſrde. ⁊ ſpýlce eac ðara
Godeſ þeoþa*ſum. ða þe of hıre
mýnſtre of mıddan gearde þæ-
ron to geferanne ꝥ heo ſþutol-
lice eallum cýdde; Ða geleorde
heo to Drıhtne on mıddum hıre
hıþum æfter ſeofon gearum þæſ
þe heo Abbuddıſſan hade onfeng
⁊ þa gelice ſþa ſþa heo bebead na
læſ on oþre ſtoþe butan on
mıddum hıre hıþum æfter ende-
býrdneſſe ðe heo * gefeſrde on
treoþene ðruh þæſ bebýrıged;
Ða feng æfter hıre on ða ðe-
nunge Abbudıſſan Seaxburh hı-
re ſþeoſter. ða hæfde to þıfe
Erconbýrht Cantþara cýnıng ⁊
mıd ðý ðe Æþeldrýð þæſ ſıx-
tene gear bebýrıged. ða lıcode
ðære Abbudıſſan hıre magan. ꝥ
heo hıre ban upp adýde; ⁊ on nı-
þe ðruh aſette. ⁊ on cýrıcean
gedýde. þa het heo ſume þa bro-
ðrý feran. ⁊ ðone ſtan ſecean
ꝥ mon mıhte ða þruh of geheа-
þan. ⁊ geþýrcean; Ða eodan hı on
ſcıp forþon Heliga land ıſ æg-
hþanan mıdþæterum ⁊ mıd fen-
num ýmbſeald. ne hıt mýcle
ſtanaſ hafeð. þa comon hı to
ſumre ceaſtre gehroþenre
noht feor ðanon. ſeo ıſ on En-
glıſc *Granta ceaſtre geciged. ⁊ hı ſonagemetton be ðære
* ceaſtre þeallum þurh of hþıtum ſtane fægere geþorhte.
⁊ ſeo þæſ ſpýlce eac geſıſenlice gehlıdad. mıd gelice
ſtane; Ða ongeaton hı ſona ꝥ heora ærende. ⁊ heora
ſıþfæt þæſ fram Drıhtne ſýlfum gehradod ⁊ gefýrþrad.
⁊ hı ðæſ Gode ðanc ſægdon. ⁊ þa ðruh to ðam mýn-
ſtre gelæddon mıd ðý ða ſe lıchoma ðære halgan fæm-
nan ⁊ ðære Crıſteſ brýde openre ðære býrıgenne þæſ
forð on leoht gelæded. ða þæſ *he gemeted ſþa unge-
broſnod. ⁊ ſþa ungeþemmed ſþa heo ðý ýlcan dæge forþ-
feſred

*rım. B. *ut Lat.*

*gele-orde. B.

*Gran-tan ſtrea-me. B.

*ſtrea-me. B.

**ſc.* lıc-homa.

usque ad ortum diei, in Ecclesia precibus intenta perstiterit. Sunt etiam qui dicunt, quòd per prophetię spiritum, & pestilentiam, quâ ipsa esset moritura, prædixerit; & numerum quoque eorum qui de suo monasterio, hoc essent de mundo rapiendi, palam cunctis præsentibus, intimaverit. Rapta est autem ad Dominum, in medio suorum, post annos septem, ex quo Abbatissæ gradum susceperat. Et æquè ut ipsa jusserat, non alibi quàm in medio eorum, juxta ordinem quo transierat, ligneo in locello sepulta. Cui successit in ministerium Abbatissæ soror ejus *Sexburga, quam habuerat in conjugem Erconberchtus Rex Cantuariorum. Et cùm sedecim annos esset sepulta, placuit eidem sorori Abbatissæ levari ossa ejus, & in locello novo posita, in Ecclesiam transferri. Jussítque quosdam è fratribus quęrere lapidem, de quo locellum in hoc facere possent. Qui ascensâ navi, (ipsa enim regio Elige undique est aquis & paludibus circundata, neque lapides majores habet,) venerunt ad *civitatulam quandam desolatam non procul indè sitam, quę lingua Anglorum Grantacester vocatur; & mox invenerunt juxta muros civitatis, locellum de marmore albo pulcherrimè factum, operculo quoque similis lapidis aptissimè tectum. Unde intelligentes à Domino suum iter esse prosperatum, gratias agentes, retulerunt ad monasterium. Cúmque corpus sacræ virginis ac sponsæ Christi, aperto sepulcro, esset prolatum in lucem, ità incorruptum inventum est, ac si eo-

*Saexburg. C.

**Sax.* civitatem.

ſeſneð ⁊ bebýriʒeð pæne. ſpa ſpa ſe ſoneræda B. Willferiþ ⁊ moniʒe oþre ða ðe hit cuþon. cýðdan ⁊ ſæʒdon; Ac hpæþere cuþþan ʒeþitneſſe Cýneſeriþ læce ſe æt hiſe pæſ þa heo ſoþfeſtnode ⁊ eft ða mon hiſe lichoman of býriʒenne up hof. pæſ hiſ ʒepuna ⁊ he ſæʒde þa heo untrum pæſ. ⁊ heo hæfde mýcelne ſpile on hiſe ſpeoſan. ða het mon me cp. he. ⁊ ic ðone ſpile ʒeſtico-de. ⁊ te ſeo ſcæþende pæta ut ſleope ſeo ðæſ inne pæſ; Mid ðý ic ⁊ ða ýðe ða pæſ heo ʒe-ſeſen ðuſh tpeʒen ðaʒaſ. ⁊ hi-ſe * leohtoſ ⁊ ſpa pell pæne ſpa ⁊ te moniʒe tealdon ⁊ heo ʒe-hæled beon mihte ſnom ðæſe untrumneſſe; Da ðý ðriddan ðæʒe pæſ heo eft heſiʒod mid ðam æſſan raſum. ⁊ ſona pæſ ʒehrinen ⁊ ʒenumen of middan eaſde. ⁊ eall ⁊ raſ ⁊ ðone deað mid ecre hælo ⁊ liſe onſende; Mid þý æfteſ ſpa moniʒum ʒeaſum hiſe lichoma pæſ up of býriʒenne ahafen. ða aðenodon hi ⁊ aſlogan ʒetelo ofeſ. ⁊ eall ſeo ʒeſomnunʒ bnoſſa ⁊ ſſeoſtra on tra halfe ſinʒende ymbſtodon. ⁊ ſeo Abbudiſſe in ⁊ ʒetelo eode. ⁊ ſeapa men mid hi. ⁊ hi ða ban foldon up adon. ⁊ onþpean ⁊ ʒeſeoſnian æf-teſ monna ʒepunon; Da ſemninʒa ʒehýſdon ſe ða Abbu-diſſan inne hludde ſtæfne cleoſian. Seo fuldoſ cp. Dſihtner noman; Da æfteſ medmýclum fæce ða cleode me mon ⁊ cizde inn. * onſſeon ða duſu dæſ ʒetelder. ða ʒeſeah ic lichoman ðæſe halʒan Godeſ fæmnan. upp ahafenne of býriʒenne ⁊ on bedde ʒeſetedne. ⁊ pæſ ſlæfendum men ʒelicſa ðonne deadum; Da onſſiʒon hi eac hiſe ondſliton ⁊ eoſodon me ða funde þæſ ſnideſ. ðe ic ʒeo æſ ýðe. ða pæſ heo ſſa fæſtlice ʒehalod. ⁊ te funddoſlice ʒemete ſofe openſe funde ⁊ ʒeonienðne mid ða heo bebýriʒed pæſ. ⁊ ſeo ðýnneſte dolh ſpaðo ⁊ ſeo læſte æfýde. ʒe eac ealle ða ſcýtan ðe

dem die fuiſſet defuncta, ſive humo condita, ſicut & præfatus antiſtes Wilfrid, & multi alii, qui novere teſtantur. Sed certiori notitiâ medicus Cinfridus, qui & morienti illi, & elevatæ de tumulo affuit, referre erat ſolitus, quòd illa infirmata habuerat tumorem maximum ſub maxilla; juſſerúntque me, inquit, incidere tumorem illum, ut efflueret noxius humor qui inerat. Quod dum facerē, videbatur illa per biduum aliquanto leviùs habere, ità ut multi putarent, quòd ſanari poſſet à languore. Tertio autem die prioribus aggravata doloribus, & rapta confeſtim de mundo, dolorem omnem ac mortem perpetuâ ſalute ac vitâ mutavit. Cúmque poſt *tot annos elevanda eſſent oſſa de ſepulcro, & extento deſuper papilione, omnis congregatio hinc Fratrum, indè Sororum pſallens circunſtaret; ipſa autem Abbatiſſa intus cum paucis oſſa elatura & *dilutura intraſſet, repentè audivimus Abbatiſſam intus clarâ voce proclamare: Sit gloria nomini Domini. Nec multò pòſt clamaverunt me intus, reſerato oſtio papilionis, undiq; elevatum de tumulo & poſitum in lectulo corpus ſacrę Deo virginis quaſi dormientis ſimile. Sed & diſcooperto vultûs indumento monſtraverunt mihi etiam vulnus inciſurę, quod feceram curatum; ità ut mirum in modum pro aperto & hiante vulnere, cum quo ſepulta erat, tenuiſſima tunc cicatricis veſtigia apparerent. Sed & linte-

*geolhſtoſ. B

*onſſuʒon. C.

*Sic MSS. ſunt.

*C. & W.

ſe lichoma mid beþunden þæſ. ſþa on * þealge ⁊ ſþa niþe ⁊ ſþa clæne ætýþdon ſþa ſþa ðý ſeolþan dæge hiſe ðam clænum limum hi ýmbſealde þæſon ⁊ Secgaþ eac men þa heo ðrýcced þæſ ⁊ ſþenced mid ſþýle ⁊ mid ſaſe hiſe ſþeoſan ⁊ heo þæſe ſþýþe luſtfulliende ðýſſe untrumneſſe cýnne. ⁊ heo oft geþunolice cþæde. Jc þat cuþlice ⁊ ic begeþýrhtum on minum ſþeoſan beſe ða býrþenne ðýſſe adle. ⁊ ðýſſe untrumneſſe in ðam ic me * gemon geo beſan ða ic geong þæſ ða ýdlan býrðenne gýldenſa * ſigla. ⁊ ic gelýfde ⁊ me foſþon ſeo upplice arfæſtneſ þolde ma hefigad beon mid ſaſe mineſ ſþeoſan. ⁊ ic ſþa þæſe alýſed fram þæſe ſcýlde þæſe ſþýþe idlan leaſneſſe. mid ðý me nu foſ golde ⁊ foſ gimmum of ſþeoſan foſþlifað ſeo ſeadneſ ⁊ brýne ðæſ ſþýleſ ⁊ þæſceſ ⁊ Hþæt. þa gelamp mid ðý gehrineneſſe ðæſe ilcena gegyſlena þe mon of hiſe lichoman dýde. ⁊ deofol ſeocna ⁊ monigſa oþſa untrumneſſa oft gehælede þæſon ⁊ Sþýlce eac ſeo þruh in ðæſe heo þæſ æſeſt bebýriged monigum monnum ðe heoſa eagan ſaſgedon ⁊ hefegodan þeaſþ to hæle. þonne hi heoſa heafod ⁊ heoſa eagan to onhýldon ⁊ him to gebædon. ⁊ ſona ſeo geþemmedneſ þæſ ſaſeſ ⁊ ðæſe hefigneſſe fram heoſa eagum geþat ⁊ Ond hþæt hi ða þþogan ⁊ baþedon ðone lichoman ðæſe halgan fæmnan. ⁊ mid niþum hrægelum gegýſedon. ⁊ in cýſicean bæſon. ⁊ on ða ſtænenan þuſh geſettan. þe ðideſ gelæded þæſ. ⁊ ðæſ nu gýta oþ þiſne ⁊ þeaſdan dæg on mýcelſe aſþuſþneſſe iſ hæfed. þæſ ⁊ eac mýcel þundoſ ⁊ ſeo ðruh þæſ ſþa gemete þæſe fæmnan lichoman gemeted ſþa ſþa heo ſýndeſlice hiſe gegeaſþod þæſe. ſþýlce eac ſeo heafod ſtoþ ſundeſ cræft tiglice * geþoſht ⁊ geſceaplice gehiþad. ⁊ ætýþde to ðam gemete hýſe heafdeſ ⁊ Jſ ⁊ lig ⁊ land on-

amina omnia, quibus involutum erat corpus, integra apparuerunt; & ità nova, ut ipſo die viderentur caſtis ejus membris eſſe circundata. Ferunt autem, quia cùm præfato tumore ac dolore maxillæ ſive colli premeretur, multùm delectata ſit hoc genere infirmitatis, ac ſolita dicere: Scio certiſſimè, quia meritò in collo pondus languoris porto, in quo juvenculam memini me ſupervacua monilium pondera portare; & credo, quòd ideo me ſuperna pietas dolore colli voluit gravari, ut ſic abſolvar à reatu ſupervacuæ levitatis; dum mihi nunc pro auro & margaritis de collo rubor tumoris, ardórque promineat. Contigit autem tactu indumentorum eorundem & dæmonia ab obſeſsis fugata corporibus, & infirmitates alias aliquoties eſſe curatas: Et loculum in quo primò ſepulta eſt, nonnullis oculos dolentibus, ſaluti fuiſſe [a]perhibent. Qui cùm ſuum caput eidem loculo apponentes [b]oraſſent; mox doloris ſive caliginis incommodum ab oculis amoverent. Laverunt igitur virginis corpus; & novis indutum veſtibus intulerunt in Eccleſiam: atq; in eo quod allatum erat ſarcophago, poſuerunt: ubi uſque hodie in magna veneratione habetur: mirum verò in modum ità aptum corpori virginis ſarcophagum inventum eſt, ac ſi ei ſpecialiter præparatum fuiſſet; & locus quoque capitis ſeorſim fabrefactus, ad menſuram capitis illius, aptiſsimè figuratus apparuit. Eſt autem Elige in provincia Orientalium An-

* þalge. C.

* geſeah geo. B.

* ſigella. B.

* gemeten ⁊ geþoſht. B.

* hpæt hpæga. C.

on east Engla mægþa * hu hugu sýx hund hida on ealondes gelicnesse. is eall spa spa þe cpædon. mid fenne ⁊ mid þæteþe ýmbsealð. ⁊ fram genihtsumnesse æla. ða ðe on ðam ýlcan fennum fongene beoþ hit naman onfeng; Ðær gepilnode mýnster habban seo gemýngade Cristes ðeopa. forþon heo of ðære ýlcan mægþe east Engla lichoman frýmþe lædde. spa spa þe foresprecende þæron;

glorum, regio familiarum circiter sexcentarum, in similitudinem insulæ, vel paludibus (ut diximus) circumdata, vel aquis; unde & à copia anguillarum, quæ in eisdem paludibus capiuntur, nomen accepit. Ubi monasterium habere desideravit memorata famula Christi, quoniam de provincia eorundem Orientalium Anglorum ipsa, ut præfati sumus, carnis originem duxerat.

NOTÆ.

a Loculum [*Sanctæ Ethildrithæ*] ---nonnullis oculos dolentibus saluti fuisse perhibent.— Perhibent, *inquit Beda; hoc est,* οἱ πολλοί. *Beda* αὐτόθεν *non perhibet.*

b Qui, cùm suum caput eidem loculo apponentes ORASSENT--- *Orassent? Quemnam? vel, Quidnam potiús? id scil.* Quod nonnullis saluti fuisse perhibent; *hoc est,* loculum. *Rex Aluredus Idololatriam non ferendam, minimè dissimulat. Sax.* Illi autem caput suum oculósque suos affixerunt, & ad illum oraverunt; *loculum, scilicet, in quo primò sepulta fuit Ethildritha.*

Si tantam in loculo *fidem, quantam in ipsa Ethildritha, pro salute sua, collocassent? Hujus plebeculæ ad Idololatriam, quamvìs proclivis contemplatio, ad doctrinam Ecclesiæ saniorem, hic non intempestivè nos revocabit.* Solum Deum *pro salute & auxilio invocandum esse. Homil.* 34. De oratione Mosis, *pag.* 201. *lin.* 20.

Iosue ða hæfde heofonlicne fultum ⁊ afligde Amalech ⁊ his folc mid þepnum; Be ðýsum þe magon tocnapan ⁊ þe Cristene sceolon on ælcere earfoðnýsse æfre to Gode clýpian. ⁊ his fultumes biddan mid fullum geleafan. gif he ðone nele his fultum us don. ne ure bene gehýran. ðon bih sputol ⁊ þe mid ýfelum dædum hine ær gegremedon. ac þe ne sceolon spa ðeah ðære bene gespican. oþþæt se mildheorta God us mildelice ahredde; Moýses hæfde sige ⁊ micelne fultum ða hpile ðe he heold his handa on gebedum. ⁊ his þilla ne ateorode ac se þeriga lichama. nu hæbbe þe gepinn þið þone hetolan deofol. ⁊ he þinþ on us. forþam þe he þælhreop is; Hu bih þonne gif þe nellaþ to þam hælende clýpian. þonne Moýses þerignýs ne mihte beon beladod; Þitodlice

Sic transfero.

Tunc Josua auxilium cæleste habuit; & Amalechum, populúmque suum armis fugavit: Ex his scire possimus, quòd nos Christiani, in quavis difficultate * SEMPER DEUM *invocare; ejúsque auxilium fide plenâ petere debeamus. Sin verò auxilium nobis suum præbere noluerit, neque nostram audire orationem; tum manifestum est, quòd nos pravis actionibus illum antea irritaverimus: Haud oportuit tamen ab oratione* * *desistere, donec misericors Deus nos miseranter liberaverit. Moses victoriam obtinuit, multúmque auxilii, tantisper dum manus suas in orationibus extulerit: voluntas autem ejus haud erat lassata; sed corpus defessum. Nunc contra malitiosum diabolum contendimus; ille autem in nos contendit, quoniam crudelis est. Quid erit si* JESUM * *nolimus invocare; cùm Mosis lassitudo haud posset excusari. Ille quidem à diabo-*

* *nunquam ergò creaturam.*

* *ad Deum. scil.*

* *nolunt autem qui ad creaturas confugiunt.*

bip oferfripeð ðurh þone frecolan deofol. ſeþe nele clypian Cripr him to fultume; ſelc pihtpirmann hæfde fpa pe pæðap on bocum fultum ⁊ hpeddinge ſeþe mid fullum geleafan on hir eaffopnyffum to ðam ælmihtigan clypode; Nir nan ding fpa lap þam geleafleafum deofle fpa þ hine man gebidde bealdlice to Gode. forþam de fe fpicola pat þ hir pæpna fceolon þurh halie gebedu tobefrtan fpiþorr. ⁊ he bip oferfripeð fýmle ðurh gebedu; Forþi he cunnap georne þonne pe clypiap to Gode hu ne magen tobrecan ða gebedu mid corrnungum. ⁊ upe mod apendan of ðam peorce ðurh þ. oþþe he mid gymeleafte hupu ur gebýrgap. oþþe mid fmeagungum fmealice ur hnem þ. þonne fpnece pe foplice to Gode fýlfum fpa; And þonne pe bec pæðap oþþe pæðan gehýrap. ðonne fpnýcð God to ur ðurh ða gaſtlican pæðinge; Se mann mot hine gebiddan fpa fpa he mæg ⁊ cann. forþam de fe ælmihtiga God cann ælc geneoid tocnapan. ⁊ on ælcere ſtope man mot mænrian hir Dihten. ⁊ hine gebiddan. beo ðær þær he beo; Man fceal fpa ðeah fecean cýncean gelome.---

lo malitioſo devictus erit, qui Christum *in auxilium vocare noluerit. Quilibet juſtus, ſicut in Bibliis legimus, auxilium habuit & vindicias, qui plenâ fide in anguſtiis ſuis,* Omnipotentem *invocaverit. Nihil tam odioſum diabolo infideli exſiſtit, quàm ut homo** audacter Deum *oraverit. Novit enim ille malitioſus, arma ſua per ſanctas preces potiſſimùm fractum iri; & quòd ille per preces ſemper devictus eſſet; propterea diligenter ſatagit, cùm* Deum *invocemus, qui preces tentationibus interrumperet; noſtrámque mentem ab illo opere, hoc modo diverteret, vel ſaltem negligentiâ nos occuparet, vel cogitationibus nos ſubtiliter perturbaret; quando mente purâ oremus, tum* Deum *ipſum quidem isà alloquimur: Cúmque* Biblia *legamus, ſive lecta audiamus, tum Deus, per ſpiritualem illam lectionem nos alloquitur. Oret quiſq; ſicut poſſit & valeat: Novit enim Deus Omnipotens unamquamq; linguam callere; & in omni loco quis poſſet* Dominum *ſuum celebrare,* illúmq; *orare, ubicunque loci fuerit: quemvis tamen oportet ſæpe Eccleſiam petere---*

* *Vide pag.* 284. *lin.* 41.

Et pag. 206. *lin.* 1.

Ur ir neod þ fe clypion to Cpirte gelome. butan hi geleafte ⁊ hipunge fpa þeah; Spa fpa fe lichama leofap be hlafe ⁊ dpince fpa fceal feo fapul libban be lafe ⁊ gebedum;

Nobis neceſſum eſt, ut Chriſtum frequenter invocemus, veruntamen abſque negligentia & diſſimulatione: ſicut corpus pane potúque vivit, ſic anima vivit doctrinâ precibúſque.

Et pag. 212. *lin.* 17. *Exemplo Sanctorum hìc in terris viventium, atque pro peccatoribus orantium ductus, ſic ait.*

Be þýſſum man mæg to cnapan þ micelum fnemiap þam læpedum mannum þa gelæpedan Godes deopar. þ hi mid heopa deopdome him dingion to Gode;

Ex iſtis ſcire quis poterit quòd multùm proſint Laicis hominibus docti Dei miniſtri, ut per cultus ſuos, pro illis ad Deum *intercederent.*

Meminerit hìc Lector, Homiliſtam & Sanctorum invocationem tacere, & orationem ad Deum ſolum conſtanter premere.

Sufficit iſthæc de Moſis Oratione ad Deum adjeciſſe, occaſionem à quibuſdam ad loculum *Ethildrithæ orantibus eò libentiùs hìc arreptâ; ut oſtendamus Homiliſtam,*

ſtam, nullam velle anſam prenſare premendi creaturarum invocationem: Quin potiùs Veri, Æterni, & Catholici cultûs fundamenta ponere & ſtabilire; ut hinc è mentibus Anglorum veterum cultus ſuperſtitioſus, iiſdem argumentis ſtatim excidat, quibus Papa Bonifacius totum Saxonum gentilium idololatriæ fermentum expugnavit.

**lib. 2. cap. 19*

Videte Crucem ipſam, contra fidem hiſtoriæ, adorari, pag. 165. lin. 1. &c. Quendam adhærere tumbæ S. Oſwaldi, pag. 192. lin. 21. Alterum ad corpus Ethildrithæ more orantium inclinare, pag. 283. Et ad ipſum loculum orare, pag. 309. lin. 20.

CAP. 20.

Hymnus de illa.

Sax. Deeſt VIdetur opportunum huic hiſtoriæ etiam Hymnum virginitatis inſerere, quem ante annos plurimos in laudem ac præconium ejuſdem reginæ ac ſponſę Chriſti † (& ideò veraciter reginæ quia ſponſæ Chriſti) ‡ Elegiaco metro compoſuimus: & imitari morem ſacræ ſcripturæ, cujus hiſtoriæ carmina plurima indita, & hæc metro ac verſibus conſtat eſſe compoſita.

† *deſunt. W.*

ALma Deus trinitas, *qui ſecula cuncta gubernas,
Annue jam cœptis alma Deus trinitas.
Bella Maro reſonet, nos paucis dona canamus,
Munera nos Chriſti, bella Maro reſonet.
Carmina caſta mihi fœdæ non raptus Helenæ;
Luxus erit *lubricis, carmina caſta mihi.
Dona ſuperna loquar, miſeræ non prælia Trojæ,
Terra quibus gaudet; dona ſuperna loquar.
En Deus altus adit venerandæ virginis alvum!
Liberet ut homines, en Deus altus adit!
b Fœmina virgo parit mundi devota parentem,
Porta Maria Dei; fœmina virgo parit.
Gaudet amica cohors de virgine matre tonantis,
Virginitate micans; gaudet amica cohors.
Hujus honor genuit caſto de germine plures,
Virgineos flores hujus honor genuit.
Ignibus uſta feris, virgo non ceſſat Agathe,
Eulalia & perfert, ignibus uſta feris.
Caſta feras ſuperat, mentis pro culmine Tecla,
Euſemia *ſacras; caſta feras ſuperat.
c Lætaridet gladios ferro robuſtior Agnes,
Cecilia infeſtos, lætaridet gladios.
Multus in orbe viget per ſobria corda triumphus,
Sobrietatis amor multus in orbe viget.
Noſtra quoque egregia jam tempora virgo beavit,
Ethildritha, nitet noſtra quoque egregia.
Orta patre eximio regali & ſtemmate clara.
Nobilior Domino eſt, orta patre eximio.
Percipit inde decus reginæ & ſceptra ſub aſtris.
Plus ſuper aſtra manens percipit inde decus.
c Quid petis alma virum ſponſo jam dedita ſummo?
Sponſus adeſt Chriſtus, quid petis alma virum?
Regis ut ætherii matrem jam credo ſequaris,
Tu quoque ſis mater regis ut ætherei.
Sponſa dicata Deo bis ſex regnaverat annis,
Inque monaſterio eſt ſponſa dicata Deo.
Tota ſacrata polo, celſis ubi floruit actis,
Reddidit atque animam tota ſacrata polo.
Virginis alma caro eſt tumulata bis octo Novembres;
Nec * putet in tumulo virginis alma caro.

* *quæ. W.*

* *lubricus. W.*

* *rapidat. T.*

* *Sic MSS. Chriſte*

Christe! tui est operis, quia vestis in ipsa sepulchro
Inviolata nitet, Christe! tui est operis.
Hydros & ater abit, sacra provestis honore;
Morbi diffugiunt, hydros & ater abit.
Zelus in hoste furit quondam qui vicerat Evam:
Virgo triumphat ovans: zelus in hoste furit.
Aspice nupta Deo, quæ sit tibi gloria terris,
Quæ maneat cœlis; aspice nupta Deo.
Munera læta capis festivis fulgida tædis;
Ecce venit sponsus; munera læta capis.
Et nova dulcisono modularis carmina plectro,
Sponsa hymno exultas, & nova dulcisono.
Nullus ab altithroni comitatu segregat agni;
* *Quam affectu tulerat, nullus ab altithroni.*

* Sponsam, scil.

NOTÆ.

* In laudem & præconium ejusdem Reginæ, ac sponsæ Christi [*scil. Ethildrithæ, Regis Annæ filiæ, Elienſis monasterii, nobilissimi quondam, & antiquissimi Abbatissæ: Ethiliritha, nomine pervulgato* Saint Audry, *Anglis omnibus innotescit. Ab urbecula Grantacestria grandæva, in vicinia Academiæ Cantabrigiensis sita, (ad cujus* *antiquitatem *Academia quoque suam gestit referre) S. Ethildritha jussit Eliam usque, naviculâ deportari locellum marmoreum, ad exuvias corporis sororis Sexburgæ excipiendas & conservandas. Cap. 19. totum recognosce. Sed honore quanto S. Ethildritham Anglicana gens antiquitus habuerit, oratio panegyrica & anniversaria, quam loco homiliæ publicæ, populus noster imbibere solebat, in membranis Academiæ publicæ nostra tutò conservata, hodie demonstrabit. Cujus initium Latinè redditum sic in lucem profero.* Hom. 51. pag. 64.

* *Vide Cl. Calum de antiqu. Cantabr. Academ.*

Scribemus modò, quantum vis mirabile existat, de S. Ethildritha, Anglicana illa virgine; quæ cum duobus maritis unà fuit; attamen virgo permansit, sicut miracula ostendunt quæ sapiùs operatur. Anna dictus est pater ejus, orientalium Anglorum Rex; vir perquam Christianus, prout operibus ipse testatus est, totáque ejus progenies à Deo nobilitata fuit. Tunc Etheldritha cuidam Principi dabatur in uxorem: voluit tamen Deus virginitatem ejus per conjugium deleri; sed in puritate illam conservavit. Deus enim cùm sit, omnia potest quæ velit; multisfk modis suam potentiam ostendit. Tunc obiit princeps, cùm ità Deus voluisset: Data autem fuit Ecgfritho Regi; annósque duodecem in regis hujus connubio, permansit virgo; sicut miracula multa gloriæ suæ, & virginitatis sæpe testantur. Jesum dilexit illa, qui illam intemeratam servavit; Deique ministros honoravit, quorum unus Wilfridus Episcopus fuit, &c.

Þe pýllaþ nu appiten ðeah ðe hiт punðoplic pý. be þæpe halgan ſ̄ẽelðpýþe þam ẽnglipcan mæðene ðe pæp mið тpam pepum. ⁊ pa þeah punoðe mæðen pa ða punðpa pputeliaþ þe heo pýpcð gelome. Anna hatte hýpe fæðep eaptẽngla cýninг pþiþe Cpiptten man. pa he cýðde mið peopcum. ⁊ eall hiр team peapð gepuphoð þuph God. ſ̄ẽælðpýþ peapþ ða popgipen anum ealðopmen тo pipe. ac hiт nolde God þ heope mægþhað pupðe mið hæmeðe aðýleгoð. ac heold hi on clænnýppe popþan þe he ip God ⁊ eall mæg þ he pýle. ⁊ on manegum pirum hiр mihта gepputeliaþ; Ðe ealðopman gepat þa hiт God polde. ⁊ heo peapþ gegipen ðcgfpiþe cýninge ⁊ тpelf geap punoðe mæðen on ðæp Kýninгep rinpcipe. pa pputele punðpa hýpe mæpþa cýþaþmæþghað gelome. heo lupode ðonne hælenð ðe hi heold unpemmoð. ⁊ Godep ðeopaр puphoðe. an ðæpa pæp Pilfpiþ birceop. &c.

[b] Fœmina

[b] Fœmina virgo parit------ *S. Mariam hic in tertia persona celebrat: Tantum abest ut Ouirinum invocet.*

[c] Quid petis Alma virum? ------ *Hic verò Sanctam Ethildritham per Apostrophen alloquitur: Eâdem opellâ utramque potuisset invocare, si aquè necessarium, & consentaneum verbo Dei, vir divinus censuisset. Quales conceptus de sanctis Angelis, Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus & Confessoribus Ecclesia Romano-Saxonica populo, in* Natali omnium Sanctorum *commendaverit, testatur Sermo Catholicus, illo die, commemorationi Sanctorum dicato, quotannis publicè recitatus; ex quo omnia, quæ causam præsentem illustrare, & quæ etiam, vel contra nos facere videntur, excerpere non incommodum judicavi. pag. 225. lin. 13.*

Godes halgan sind Englas ⁊ menn. Englas sind gastas butan lichaman; Be dam se soðhtiað sela to sprecenne. soðlan de Gode anum is to gesittenne hu heora ungesewenlice gecynd butan ælcere besmitennysse obbe panunge on ecere hluttornysse durhwunað; Deah hwæðere se oncnapaþ on halgum gesittum þ nigon engla seofod sind punigende on heoronlicum þrymme de næsse nane synne ne gesremedon; Nu is des dæg dirum englum apuplice gehalgod. ⁊ eac þam halgum mannum de þurh micclum gebincþa sam sry̆mþe mid an gesadest Gode gebugon. of dirum pæron æresto heah stedenas easstæte. ---Sumum denodon englas. Sumum sugelas of þ englas est on eadelicum soðspræce hi to Gode senedon. Sala du eadige Godes cennestre. Sy̆mle mæden Maria. tempel dæs halgan gastes. mæden æs geeacnunge. mæden on geeacnunge. mæden æftes geeacnunge. micel is din mæð on dirum sneols dæge betpux þam soðestædum halgum. Soðlan de durh þine clænan cenninge him eallum becom haligny̆ss ⁊ heoronlican gebincþum. se sspecaþ be dære heoronlican cpene endebyrdlice æftes pisdade. --Gallum dirum soðestædum halgum. þ is englum ⁊ Godes gecorenum mannum is þy̆res dæges purþmynt gemærsod on geleaffulre gelaþunge him to purþmynte ⁊ us to fultume. þ se þurh heora

Dei Sancti, Angeli sunt & homines. Angeli Spiritus sunt incorporei. De illis multa dicere formidamus, quoniam Dei *solius est scire, qui illorum natura invisibilis, absq; omni contagio aut defectu, in æterna claritate permaneat. Verùm tamen in Sacris Scripturis intelligimus quòd novem Angelorum exercitus permaneant in solio cœlesti, qui nullum unquam peccatum perpetraverint.* Et lin. 28. *Hodiernus autem dies sanctis Angelis honorificè sacratur, atque etiam sanctis hominibus, qui per magnam gloriam ab initio hujus mundi, Deo servierunt. Et ex his primi erant Patriarchæ religiosi.* Et pag. 228. lin. 5. *Quibusdam* [*Sanctorum in desertis viventium*] *ministrarunt Angeli; quibusdam volatilia: donec Angeli, postea facilem per obitum, illos ad Deum perduxerint.* [*] O tu Beata Deipara, semper Virgo Maria; *Spiritus Sancti templum, Virgo ante conceptionem, Virgo in conceptione, Virgo post conceptionem: magna est tua, in hoc festo die inter Sanctos prædictos gloria; Quoniam per puram tuam genituram illis omnibus sanctitas, & cælestis gloria obvenient. De cælesti Regina ordine* [*suo,*] *secundùm statum uxoralem loquimur---* Et lin. 20. *Sanctis hisce omnibus prædictis, hoc est, Angelis, hominibúsque Dei electis, hujus diei honor in Ecclesia fideli celebratur; illis in honorem, nobísque in auxilium: ut nos per illorum in-*

[*] *ultra Scripturam in sacris sapere, insipientiæ est.*

[*] *Apostrophe ad S. Deiparam absque invocatione, ustatissima.*

þingpædene him gefeplæhte beon moton; Ðæs us getiþige se milðheorta Drihten þe hi ealle ⁊ us mid hiy deoppuþan blode þnamdeoplesh hæftnedum alyse; þe sceolon on þyssere mæslican þreolse tide mid halgum gebedum ⁊ lossangum us geinnian þra hpæt þra þe on oþrum þreolse dagum eallep geapep ymbpýnep ðuph mennisce tydernýsse hponlicor gefýldon. ⁊ carfullice hogian þ þe to ðære ecan þreolse tide becumon;

tercessionem illis assimilemur. Hoc nobis * donet misericors Dominus, qui illos omnes & nos sanguine suo pretioso, à diaboli vinculis liberavit. *Debemus nos hoc tempore festivo, per sanctas preces, & hymnos* [*nosmet*] *corrigamus, in quibuscunque, festis reliquis per totius anni curriculum, pro humana infirmitate, aliquando peccaverimus: & solicitè curemus, ut ad æternum illud festum perveniamus.*

* *In Natali Sanctorum, Deum solum in sermone publico, invocat homilista.*

Et ex Evangelio in Natale Sanctorum, *scil.* VIDENS JESUS TURBAS ASCENDIT IN MONTEM, *post Beatitudines Sanctorum octo explicatas, sic tandem pag.* 232.

Ac uton biddan mid inpeapdne heoptan þone ælmihtigan pealdend. þe ure mid menigfealdre mærsunge ealra hiy halgena nu to dæge geblissode. þ he us getiþige genihtsumnýsse hiy miltsunge ðuph heora menigfealdan þingræna. þ we on ecere gesihðe mid him blission. sra sra we nu mid hpilendlicre denunge hi puphiað. ðý puldor ⁊ los hælendum Cpiste se ðe is anginn ⁊ ende. scýppend ⁊ alýsend ealra halgena mid Fæder ⁊ mid halgum Gaste á on ecnýsse. Amen.

Nos verò *Gubernatorem omnipotentem intimo corde obsecremus, qui multiplici Sanctorum suorum omnium gloriâ nos hodie lætari fecit, ut ille nobis misericordiæ suæ copiam, per multiplicem illorum intercessionem donare velit, unde in æterna visione cum ipso unà gaudeamus,* SIT HONOR ET GLORIA JESU CHRISTO, *qui est principium & finis,* Creator & Redemptor *omnium Sanctorum,* CUM PATRE ET SPIRITU SANCTO, *semper, in æternitatem. Amen.*

* *Hic quoque Die Natali Sanctorum, solum Deum invocare hortatur.*

CAP. 21.

Ut Theodorus Episcopus inter Ecgfridum, & Æthilredum reges pacem fecerit.

ÐA ðý nigedan geare Ecgfriðes rice ðæs cyninges pæs gefeohted ⁊ ongunnen hefig gepin. ⁊ mycel gefeohr betpeoh * hine ⁊ Æðelpede Mýrcna cýninge. ða pæs ofslagen on ðam gefeohte se Þpentan rtreame ðære ea Elfpine Ecgfriðes bropor*. þæs he geong æðeling eahtatýne pintpa. se pæs rpýðe luflicendlic ⁊ leof æghpæðerre þeode. forþon se hiy rpeorter reo pæs Osþrýð haten. hæfde Æðelred Mýrcna cýning him to pife; Mid ðý

ANno regni Ecgfridi nono, conserto gravi prelio inter ipsum & Æthilredum Regem Merciorum juxta fluvium Treanta, occisus est Elfwini, frater regis Ecgfridi; juvenis circiter decem & octo annorum, utrique provinciæ multùm amabilis. Nam sororem ejus, quæ dicebatur *Ostridi, rex Æthilredus habebat uxorem. Cúmque materies belli acrioris

* him. B. & C.

* þæs cyningES. B. & C.

* Osthryth. C. Eastrith. T. Ostrit. W.

*ȝrimman. C. dý da * ȝrimman ȝefeoht ⁊ lenȝtan feondfcipef andtimbep betpih da neþan cýningar. ⁊ da folc þæf ȝefepen upp cumende. da Theodop Gode fe leofa B'. mid godcunde ȝifre. ⁊ fultume mid hif halpendre þrýmnefre ⁊ lafe. þa ongunnenã bennefre fra mýcelre fnecednefre eallinga adpærcte. to don þ he ȝefibbade þa cýningar *betpih. ⁊ þa folc þ nænigef manner feorh to lofe feaf̃. ne mafe blod ȝýte þæf for þam offlæȝenan cýningef bnefep. ac he mid þeo pif hine ȝefingode þ heofa rif þæf rýþþan reaht. ⁊ rif mýcelre tide æftef þonne betpýh da ýlcan cýningar ⁊ heofa rice apunode ;

*betpeonum. C.

& inimicitiæ longioris inter reges populósque feroces videretur exorta, Theodorus Deo dilectus antistes, divino fretus auxilio, salutiferâ exhortatione cœptum, tanti periculi funditus extinguit incendium; adeò ut pacatis* alterutrum regibus ac populis, nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodo mulcta, pecuniæ regi ultori daretur. Cujus fœdera pacis, multo exinde tempore, inter eosdem reges eorúmque regna durarunt.

* Pro, altero in alterum.

Cap. 22.

Ut vincula cujusdam captivi, cùm pro eo missa cantarentur, soluta sint.

On þam forefprecenan ȝefeohte de fælfrine þæf cýningef bnofep offlazen pæf. þ rum ȝemýndelic pire pæf ȝefopden. feo nif no to forfpýȝianne. ac hi bnecþ monigra hælo. ȝif heo afæd bid ; Pæf dæf offlæȝen on dam ȝefeohte betpih odre rum ȝeonȝ dæf cýningef degn ðcfnibef. dæf nama pæf Imma. mid dý he da dý dæȝe. ⁊ dæne æftefnýligendan nihte betpih þara offlæȝenra ȝelic deadum læȝ. da ætnýhftan onfenȝ he ȝafte ⁊ peaf̃þ ȝeedfýfped. ⁊ up afæt. ⁊ fýlfa hif punda apnaþ. fra fra he meahte. ⁊ æftef don he hine ȝenefte medmýcel fæc. da ahof he hine upp. ⁊ ongan apeȝ ȝan ȝif he hpæf ænigne fpeond meahte ȝemeten þe hif ȝýmenne dýde. ⁊ hif punda lacnian polde; Đa he þa þ dýde. da pæf he ȝemeted ⁊ ȝenumen. fnam þam monnum dæf feondlican feonedef. ⁊ þa lædde hine to heofa hlafonde þa pæf fæþelnedef ȝerif dæf cýningef; Đa fnæȝn hine fe hpæt he pæne. da ondræde he andettan þ he cýningef þegen pæne. [*ac he ræde] þ he folclic man pæne.

IN præfato autem prælio, quo occisus est rex *Ælwini *memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquam silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia ejus, juvenis *vocabulo Imma; qui cùm die illo & nocte sequente, inter cadavera occisorum similis mortuo jaceret, tandem recepto spiritu revixit, ac resident sua vulnera, prout potuit, ipse alligavit. Deinde modicum requietus levavit se, & cœpit abire sic, ubi amicos, qui sui curam agerent, posset invenire. Quod dum faceret, inventus est & captus à viris, hostilis exercitûs, & ad Dominum ipsorum, comitem videlicet Ethilredi regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri; rusticum se potiùs &

* Sax. Regis frater.
* Elwine. W.

* Sax. juvenis quidam, Regis famulus.

* MS. B. sed Cant. ahræg-de.

⁊ ðearfende ⁊ gefifad hæfde. ⁊ ꝥ he forþon in ða fýrd come. ꝥ he sceolde cýninges þegnum heora ⁊ lýfene ⁊ mete lædan. ⁊ mid heora heafod gemacum; Ða onfeng se gesiþ hine. ⁊ his gýmenne dýde. ⁊ his þunde het lacnian. ða he ða ongan trumian ⁊ haligan. ða bebead he. ꝥ hine mon gebunde. ðý læs he on niht

*B. ut Lat

onþeg fluge. ⁊ bestæle. ða[*ne] mihte hine man gebindan; Forþon þe sona ðæs ðe hi on þeg eodan. ða ðe hine bundan þonne toslapan ða bendas ⁊ tolýsede þæron; Hæfde he agenne broðer Mæsse Preost. ðæs noma þæs Tunna. se þæs Abbud on þam mýnstre ⁊ on ðære ceastre seo nu oþ ðis fram his noman is nemned Tunnan ceastre; Mid ðý he hine hýrde on ðam gefeohte ofslægene. þa com he ⁊ sohte on þam þæle his lic hþæðer he hit findan mihte. ða funde he oþerne þurh eall þing him þone gelicestan. þa tealde he ꝥ he hit þære. bær he hine þa to his mýnstre. ⁊ arlice bebýride. ⁊ for alýsnesse his saule gelomlice Mæsse sang dýde; Ðære mærsunge þæs geþorden ꝥ ic

*cþæþ.C

ær *cuþe. ꝥ hine nænig man mihte gebindan. ac sona instæpe ða bendas toslupon ⁊ he onlýsed þæs; Betþýh þa ðing þa eac se gesiþ seþe hine hæfde ongan þundrian. ⁊ hine frinan. for hþon hine mon gebindan ne

*rune.B

mihte. ⁊ hine acsade hþæþer he ða alýsendlican * rime cuþe. ⁊ ða stanas mid hine aþritene hæfde. be sþýlcum menn

*leas. B. & C.

* læas spell secgaþ. ⁊ sþrecaþ ꝥ hine mon forþon gebindan ne mihte; Ða ⁊ sþarede he ꝥ he noht sþýlcra cræfta cuþe. Ac ic hæbbe cþ'. he on minre mægþe minne broþer Mæsse Preost. ⁊ ic þat ꝥ he me ofslægenne talað. ⁊ for me ge-

*þing-nunge. B.

lomlice mæssaþ. ⁊ gif ic nu on oðrum life þære. þonne þære min saul ðær ðurh his * ðinunge fram ðam ecum bendum ⁊ þitum alýsed; Mid ðý he ða hþýlce hugu tid

mid

pauperem, atque uxorio vinculo colligatum fuisse respondit; & propter victum militibus adferendum, in expeditionem se cum sui similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit; & ubi sanari cœpit, noctu eum, nè aufugeret, vinciri præcepit; nec tamen vinciri potuit. Nam mox, ut abiere qui vincierant, eadem sunt ejus vincula soluta. Habebat enim Germanum fratrem, cui nomen erat Tunna, presbyterum & Abbatem monasterii in civitate quæ hactenus ab ejus nomine Tunnacestir cognominatur. Qui, cùm eum in pugna peremptũ audiret, venit quęrere, si fortè corpus ejus invenire posset; inventúmque alium, illi per omnia similimum putavit ipsum esse, quem ad monasterium suum deferens honorificè sepelivit, & pro [b] absolutione animę ejus sępiùs missas facere curavit. Quarum celebratione, factum est quod dixi; ut nullus eum posset vincire quin continuò solveretur. Interea comes qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit; quare ligari non posset: an fortè literas solutorias, de*qualibus fabulæ ferunt, apud se haberet, propter quas ligari non posset. At ille respondit, nihil se talium artium nosse: Sed habeo fratrẽ, inquit, presbyterum in mea provincia; & scio, quia ille me interfectum putans, pro me missas crebras facit; & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessiones ejus solveretur à pœnis. Dúmque aliquanto tempore apud comitem teneretur,

*C. ut Sax.

mid done gerih hæfed fæs da ongeaton hi þa þe hine geornlice sceapodon of his slitan 7 *on gebæcum. 7 eac sylce on his porum þ he ne fæs of þearfendum folce sua sua he sægde. ac þ he fæs æþelne stryndne; Da gecygde se gerih hine digollice to him. sægn hine da geornlice hranon he fære. 7 hwæt he fære. 7 him fæs gehatende þ he him naht laþes ne yfele ges don polde. gif he him þ hluttorlice gecyþan polde hwæt he fære; Da dyde he sua onbette him 7 sægde þ he fære cyninges deng. Da 7 swaneþe he him 7 cw. Dunh synoþige þine 7 swane ic ongeat 7 oncneop þ du ne fære sua folclic mon sua du sædest. 7 ic þe nu secge þ þu eart þih me deaþes scyldig. forþon ealle mine broþru 7 mine magas on dam gefeohte færon ofslægenne 7 hwæþere ic þe ne wille ofslean dy læs ic min gehat ofþe mine dreore forleose; Da he da sullice getruman fæs. þa bebohte he hine on Lundenne 7 hine sealde [*to] sumum Frean. þa polde se hine bindan. ac he ne mihte. ne þa þa he dider læded fæs mihteænig dinga gebunden beon. deah de his feond him onsettan on ofer benda cynn. 7 eft ofer. 7 þeah oftost his benda toslupan 7 onlysede færon fram undeorne tide þonne mon mæssan oftost singeþ. þa þ þa gereah sefe hine gebohte þ he mid bendum ne mihte gehaþeroð beon. forgeaf him þa lysnesse. þ he moste mid feo hine alysan gif he mihte; 7 he him sealde adas. þ he hine eft gerohte ofþe his feoh onsende. þa com he to Cent to Hloþere þam cynincge se fæs sceotest sunu Ecgelrydes þere cene. be þære burgan sæd fæs. forþon he he* iu dæge ylcan cene þeng fæs. bæd hine þa þ he him þ feorh his alysnesse gesealde. 7 he him getihde. 7 his hlaforde for him onsende sua sua he gehet; 7 he da æftes dyrstum fæs hreonsende to

animadverterunt, qui eum diligentiùs considerabant ex vultu & habitu & sermonibus ejus, quia non erat de paupere vulgo, (ut dixerat) sed de nobilibus. Tum *secretò advocans eum comes, interrogavit intentiùs unde esset; promittens se nihil ei malè futurum pro eo, si simpliciter, sibi quis esset proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans; respondit: Et ego per singula tua responsa cognoverã, quòd rusticus non eras. Et nunc quidem dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei, in illa sunt pugna interempti; nec te tamen occidam, nè fidem mei promissi *prævaricem. Ut ergò convaluit, vendidit eum Lundoniam Freso cuidam, sed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur, ullatenus potuit alligari. Verùm, cùm alia atque alia vinculorum genera ei hostes imponerent, dissoluta sunt. Cúmq; vidisset, qui emerat, eum vinculis non posse cohiberi, donavit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia enim hora, quando missæ fieri solebant, sæpissime vincula solvebantur. At ille, dato jure jurando ut rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Cantiam ad regem *Lotheri; qui erat filius sororis Ethildrithæ reginæ, de qua suprà dictum est; qui & ipse quondam ejusdem reginæ minister fuerat: petiitque & accepit ab eo pretium suæ redemptionis, ac suo domino pro se (ut promiserat,) misit. Qui post hæc in patriam reversus, atque ad suum fratrem perveniens, replica

*of his. B.

*C. ut Lat

*geo. B.

*MS. T. þ w

*l. prævaricem.

*Hlotheri. C.

to his eþle ⁊ to his breþer becom ⁊ him eall æfter endebýrdnesse sæde. gehýlce þiþerþardnesse ge eft hýlce frofre on ðam þiþerþeardnessum him becom; ⁊ he oncneop ðurh his gesægene. þ ðam tidum sþýðost ða bende onlýsede þæron. þonne for hine ða sýmbelnessa mæssena mærsade þæron. ge eac fela oþera gescreopa ⁊ gesýnto. ða ðe him tealtriende gelumpon ðurh ða broþorlican ðingunge. ⁊ ðurh lac ðære halþendan onsægdnesse he oncneop ⁊ ongeat heofonlice him forgifen*beon; ⁊ monige menn ða ðe ðas ðing gehýrdon secgan from ðam forespreceman þere þæron býrnende in geleafan. ⁊ in arfæstnesse þillan to gebiddenne. ge ælmessan to sýllenne. ge Gode on sægdnesse to beranne þæs halgan laces. for generenesse heora freonda. ðara ðe of þeorulde leordan; Forþon hi ongeaton þ te seo halþende onsægednesse to ecre alýsnesse *sþiþrade ⁊ feormade ge lichoman ⁊ saple; Ðis spell me sume ðara sægdon ða ðe hit from þam sýlfan þere gehýrdon on þam hit geþorden þæs. ⁊ ic hit forþon hluttorlice ⁊ untþeogendlice gelýfde urum ðam cýriclican stære to geþeodenne ⁊ into gesettanne;

*þesan. B.

*sþiþade. C.

vit ex ordine cuncta, quæ sibi adversa, quæ've in adversis solatia, provenissent. Cognovítque referente eo, illis maximè temporibꝰ, sua fuisse vincula soluta, quibus pro se missarum fuerant celebrata solennia: Sed & alia quæ periclitanti ei commoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam & oblationem hostię salutaris cœlitus sibi fuisse donata, intellexit. Multíque hæc à præfato viro audientes, accensi sunt in fide ac devotione pietatis ad orandum, vel ad eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Domino victimas sacrę oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migraverunt. Intellexerunt enim, quòd sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam. Hanc mihi historiam etiam quidam eorum, qui ab ipso viro in quo facta est, audiere, narrarunt; unde eam quam liquidò comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam, credidi.

NOTÆ.

[a] Memorabile--- factum esse constat-- *sed, ut in calce hujus narrationis cernitur*, hanc mihi (*inquit Beda*)*historiam, quidam, qui ab ipso viro in quo facta est, audiere, narrarunt. *Ergò non per veracissimum Bedam constat, sed per quosdam constat; at cujates, quinam, quales, & unde non constat: quin rectè in hoc fecit Beda, qui fontes, autorésque hujusmodi doctrinarum de virtute Missæ, déque Purgatorio, sequenti seculo tam fideliter aperit, atque oculatis viris simpliciter expandit.*

* *De vinculis per Missam solutis.*

[b] Tunna presbyter, Immæ [*juvenis in militia captivi*] frater, pro absolutione animæ ejus, *quem putabat mortuum*, sæpiùs missas facere curavit. Vincula *fratris non defuncti, (ut conjecit Presbyter,) sed à Rege capti, propter Missas Presbyteri Tunnæ (sic voluit captivus) solvebantur: multíque * accensi sunt--- ad eleemosynas--- vel ad offerendas victimas sacræ oblationis pro ereptione suorum--- intellexerunt enim, &c. Hinc, initio capitis, dixit Beda, hoc* factum multorum saluti si referatur, *in uberiorem eleemosynarum frugem*, fore proficuum.

* *Vide finem historiolæ.*

Neque Romano-Saxonici hanc captivi juvenis, & militis gregarii phantasiam de virtute Missæ premunt silentio; verùm è Scriptura, magis quàm conjectura militis, Missæ autoritatem astruerent majores nostri: Quin, (ut initio Sermonis Saxonici sequentis cernitur) quantum pro virtute Missæ sacris Scripturis tribuunt,

tan-

tantum de testimonio pueri militis meritò demunt: At si Scripturæ, de missa pro vivis & mortuis facienda, silent, tum nuda assertio juvenis, & juvenile forsan commentum, (pace hoc Ven. Bedæ dixerim) pro doctrina Ecclesiæ Catholica minimè habeatur. Vide Serm. Cathol. pag. 390. lin. 12. sub hoc titulo, Hortatorius Serm. de efficacia sanctę Missæ.

Þe ræðaþ gehþær on galgum geþrıtum ꝥ seo halıge Mæsse mıcclum fremıge ægþer ge þam lýbbendum. ge ðam forþfarenum. sþa sþa Beda se snoterra lareoþ aþrat on hıstorıa Anglorum be sumum ðegene þısum ⁊ gıte reccende; On ðære tıde þe Ehfrıd Norþhýmera cýnıng. ⁊ Æþelred Mýrcena cýnıng þunnon hım betþýnan. þa æt sum on gefeohte þearþ an ðegen Æþelredes cýnınges mıd oþrum cempum afýlled. se þæs Ymma gehaten; Se læg dæg ⁊ nıht gesþogen betþux ðam ofslegenum. he þearþ þa gehýrt. ⁊ hıs þunda geþraþ ⁊ þolde hım sum gener secan. Hıne gelæhton ða sume þæs Norþernan folces. ⁊ to heora * ealdormen brohton; He ða het hıne lacnıan; ⁊ ða ða he hal þæs het hıne gebından ðý læs ðe he fleames cepte; Ac hıs bendas to burston sþa hraþe sþa he gebunden þæs;

*Nos * alicubi in sacris Scripturis legimus, quòd sancta Missa cùm vivis, tum mortuis multùm prosit; sicut Beda sapiens in historia Anglorum de quodam milite scripserat, hoc sensu explicans. Illo tempore, quo Ecgfridus Northanhymbrorum, & Edilredus Rex Merciorum invicem contendebant, in pugna quadam tunc minister quidam Edilredi, cum aliis militibus fusus erat. Hic Imma dicebatur, qui per diem, & noctem inter occisos attonitus jacebat. Erat quidem ille læsus, & vulnera sua alligavit. Voluitque aliquem sibi adjutorem quærere; illum interea invenerunt quidam de populo Northanhymbrensi, & ad Ducem suum adduxerunt, qui tum illum sanari jussit. Cùm autem revalesceret, illum jussit vinciri, nè fugam capesseret: verùm simul ac ligatus esset, rumpebantur vincula.*

* *Ubi? ut agnoscamus.*

* *l.* ealdorman.

He hæfde ænne broþer Tunna gehaten. Mæsse Preost ⁊ Abbud. ⁊ ða ða he hıs broþor slege of axode. ða ferde he to þam þæle hıs lıc secende. ⁊ gemette ænne oþerne hım sþıþe gelıcne. ferode þone to hıs mınstre mıd arþurþnýsse ⁊ gelomlıce for hıs saþle alýsednýsse mæssan sang. ⁊ þurh þa halgan Mæssan to burston ðæs broþor bendas--- Eac se halga Papa Gregorius aþrat on ðære bec Dialogorum. hu mıcclum seo halıge Mæsse manegum fremode. Se boc ıs on Englısc aþend. on ðære mæg gehþa be þıson genıhtsumlıce gehýron seþe hı of ræðan þıle;

Habuit is fratrem quendam Tunna nuncupatum; presbyterum, Abbatémque; qui cùm fratris interitum intellexerit, ad stragem se contulit, corpus ejus quæsiturus: invenit autem alterum quendam huic perquam similem: hinc, pro animæ ejus redemptione Missam frequenter cecinit; unde per sacram Missam, fratris vincula rumpebantur. & pag. sequ. lin. 10. *Scripsit autem S. Gregorius in libro Dialogorum, quantum sacra Missa plurimis profuerit. Liber iste * Anglicè vertitur, in quo quisque de hoc copiosè audiat, siquis de illo legere voluerit.*

* *Ab Herifredo Wigorniæ Episcopo. Vide Matthæum Westmonast. in ann. 872.*

*Legat quisque bonis literis, & eruditione meliori tinctus, librum illum S. Gregorii Dialogorum; aut abeat contentus censurâ doctissimi * Melchioris Cani; aut statim dicat, & S. Gregorium, & Venerab. Bedam existimasse Majorum commenta, ad infantulos Ecclesiæ in ordinem cogendos, frugifera exstitisse.*

* *Vide hic p. 187 lin. 21.*

CAP.

Cap. 23.

De vita & obitu Hildæ Abbatissæ.

Þæs ymb rix hund pintra 7 hund eahtatiz ꝼram dæꝛe Dryhtenlican mennyrcnesse ꝥ te * æꝛe-rte.B. reo * apꝛæꝛte Cyrtes deop Hilde Abbudysse dæꝛ mynꝛtres de yr cpeden Streoneshalh. ꝛpa ꝛpa pe ꝛope ꝛædon. æꝛtes monizum heoꝛonlicum dædum þe heo on eoꝛþan dyde. to onꝛonne þæꝛ heoꝛonlican lifes mede. 7 heo oꝛ eoꝛþan alæded. Seoꝛde dy fiꝛteoþan dæge Kalendaꝛum Decembꝛium ; Mid dy heo hæꝛde ꝛyx 7 ꝛyxtiz pintra. dam pintꝛum to dæledum epenlice dæle. dreo 7 þꝛittiz þam æꝛeꝛtum heo æþellice gefylde. in peoꝛuld hade dꝛohtiende. And epen * ꝛe-ela. B. ola da æꝛteꝛfylizendan heo æþellicoꝛ in munuc life Dꝛihtne gehalgode ; Þæꝛ heo eac ꝛpylce æþele on peoꝛuld gebyndum. ꝥ heo þæꝛ Sodines dæꝛ cyninges * Hepe-nep dohtoꝛ. ꝛe þæꝛ * Hepeꝛic pinc.C. haten ; Mid dy cyninge heo to bodunge 7 to laꝛe dæꝛe eadigan gemynde Paulines dæꝛ * æꝛeꝛtan *ſic B. & C. ſed Cantabr. apꝛæ-ꝛtan. B. Noꝛþan-hymbꝛa Cyrtes geleaꝛan 7 gesyne onsenz. 7 þone unsemme geheold. oþ dæt de he geeaꝛnode ꝥ he to hir gesihþe becom ; Da heo da Hilde peoꝛuld had ꝛoꝛlet. 7 Gode anum geteohode ꝛeoꝛian. þa gepat heo in Eaꝛt Engla mægde ; Foꝛþon heo þæꝛ dæꝛ cyninges mage. pilnode danon gif heo meahte ꝥ heo polde hire eþel ꝛoꝛlætan. 7 eall ꝥ heo on peoꝛulde hæfde. 7 polde cuman in Gallia rice 7 in Cale þam * ꝛoꝛ Godes luꝛan.B mynꝛtre in ælþeodigneꝛre ꝛoꝛ *Dryhtne liꝛian. ꝥ heo þy eþ meahte ꝥ ece rice 7 edel in heoꝛonum geeaꝛnian ; Foꝛþon þe in dam ylcan mynꝛtre hire ꝛpeoꝛtep heꝛeꝛfyþ. ꝛeo þæꝛ Aldulfes modep eaꝛt Engla cyninges. peozellicum þeodꝛcipum undeꝛþeoded. in da tid heo bad done ecan rige ; Dæne byrrene heo þæꝛ onhyrigende in ꝛoꝛeꝛetneꝛꝛe æl-

deodun-

Anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo octogeſimo, religioſiſſima Chriſti famula Hilda, abbatiſſa monaſterii, quod dicitur *Streaneshalh (ut ſuprà retulimus) poſt multa quę fecit in terris opera cœleſtia, ad percipienda præmia vitæ cœleſtis, de terris ablata tranſivit, die quintadecimâ Kalend. Decembrium, cùm eſſet annorum ſexaginta ſex, quibus æquâ portione diviſis, triginta tres primos in ſeculari habitu nobiliſſimè converſata complevit ; & totidem ſequentes nobiliùs in monachica vita Domino conſecravit. Nam & nobilis natu erat, hoc eſt, filia nepotis Edwini regis vocabulo *Hererici cum quo etiam rege ad prædicationem beatæ memoriæ Paulini, primi Northanhymbrorum Epiſcopi, fidem & ſacramenta Christi ſuſcepit ; atque hæc, uſque dum ad ejus viſionem pervenire meruit, intemerata ſervavit. Quæ cùm relicto habitu ſeculari illi ſoli ſervire decreviſſet, receſſit ad provinciam Orientalium Anglorum. Erat namque propinqua regis illius, deſiderans exinde, ſi quo modo poſſet, derelictâ patriâ, & omnibus quæcunque habuerat, Galliam pervenire, atque in monaſterio *Cale peregrinam pro Domino vitam ducere, quo faciliùs perpetuam in cœlis patriam poſſet mereri. Nam & in eodem monaſterio ſoror ipſius Hereſuit, mater Aldulfi regis Orientalium Anglorum, regularibus ſubdita diſciplinis ipſo tempore coronam expectabat æternam. Cujus æmulata exemplum, & ipſa, propoſito pe-

Anno Dom. 680.

** Vide RR. Armach. Anti-ſeſſat. Hibern p. 190.*

** Heririci. C.*

** Monaſteria quæ S. Hilda Abbatiſſa nobiliavit.*

** i.*

ðeobunge. ⁊ eall geap in þæne
foneppnecenan mægðe eapt Ên-
gla hæfeð pæp ; Oþ ðæt heo eft
fpom Aidane ðam B'. pæp ham
gelaþad ⁊ gepponnen. ða onfeng
heo anef hipfcipef fcope to
nopþ dæle þipe dæne ea. ⁊ ðæp
efenlice an geap munuc lif dyde
mid feapum hipe gefefum. æf-
tep þýffum heo pæf gefopden
Abbudiffe in þam mynfcne de
*heo- if gecýged * heopcea ; Ðæt
potea. mynfcef pæf gefopden ⁊ getim-
B. bped noht micle æp. fpam hegu
*þeope- ðæne æfeftan Cpiftef * deope-
ne. B. feo æfeft pifa if fæd in Nopþan-
hýmbpa mægðe þ heo munuc ha-
de ⁊ halig fiffte onfenge. ðuph
halgunge Aidanef ðæf B' ; Ac
heo na læf æftep medmycelne
tide ðæf de þ mynfcef getim-
bped pæf. gepat to ðæne cea-
fcpe de in Engliſc if haten
*Kaael- * Kalcaceaftef ⁊ hipe ðæp pic
ca. C. afette. þ heo Gode * inlifede ;
*þeopo- Ða feng to þæf mynfcnef gefe-
de. B. ce Hilde feo Cpiftef * deope. ⁊
*þeop- heo þ fona mid peogollice life
en. B. gefette. ⁊ geendebýrde fpa fpa
heo æt gelæpedum pepmannum
geleopnian mihte ; Fopþon de
Aidan fe B'. ⁊ monige oþfe æfe-
fte pepaf ⁊ gode þa þe hi cuþon.
fop hipe fnýtto ⁊ pifdome ⁊
fop lufan ðæf godcundan þeop-
domef hi gelomlice neofodan ⁊
fohton ⁊ hi geopne lufedon. ⁊
hi geopnlice týdon ⁊ læpdon ;
Mid dý heo þa fela geapa dýffum mynfcne in pegollicef
lifef lape fpýþe geopnfull fope pæf. ða gelamp þ heo on-
feng mynfcef to timbpianne ⁊ to endebýrdienne in þæne
fcope feo if gecýged Stpeonefhalh. ⁊ heo þ peopc de hipe
ða to gefeoded pæf. unafpundenlice gefýlde ; Fopþon ða
fýlfan de æp ðæt mynfcef heolodan ⁊ pihton heo mid þe-
* heo. B. odfcipum peogollicef lifef infette ⁊ tpýmede ; ⁊ * hi eac
fpýlce on fofffæftnýffe. ⁊ apfæftnefſe. ⁊ clænnefſe. ⁊ ofþa

regrinandi annum totum in præfata provincia retenta eſt. Deinde ab Aidano Epiſcopo, in patriam revocato, accepit locum uniùs familiæ ad ſeptentrionalem plagam
* Wiri fluminis ; ubi æquè anno * 2
uno monachicam, cum perpaucis ſociis vitam agebat. Poſt hęc facta eſt abbatiſſa in monaſterio quod vocatur * Heortheu, quod * Heruten. C. Heortei. T. Heorteſig. P.
videlicet monaſterium factum erat non multò antè, à religioſa * 3
Chriſti famula Heru: quæ prima fœminarum fertur in provincia Northanhymbrorum, propoſitum, veſtémque ſanctimonialis habitûs, conſecrante Aidano Epiſcopo, ſuſcepiſſe. Sed illa poſt non multum tempus facti monaſterii, ſeceſſit ad civitatem
[* Calcariam,] quæ à gente An- * 4
glorum Kalcaceſter appellatur ; ibíque manſionem ſibi inſtituit. Prælata autem regimini monaſterii illius, famula Chriſti Hilda, mox hoc, regulari vitâ per omnia, prout à doctis viris diſcere poterat, ordinare curabat. Nam & Epiſcopus Aidanus, & quique noverant eam religioſi, pro inſita ei ſapientia & amore divini famulatûs, ſedulò eam viſitare, obnixè amare, diligenter erudire ſolebant. Cùm ergò aliquot annos huic monaſterio, regularis vitæ inſtitutioni multùm intenta præeſſet, contigit eam ſuſcipere etiam conſtruendum ſive ordinandum monaſterium in loco qui vocatur * Streaneshalh ; * 5
quod opus ſibi injunctum non ſegniter implevit. Nam eiſdem, quibus prius monaſterium, etiam hoc diſciplinis vitę regularis inſtituit. Et quidem multam inibi quoque juſtitiæ, pietatis, & caſtimoniæ, cæterarúmque virtutum,

ȝaſtlicna mæȝena ȝeheold ⁊ ſpiþoſt ſibbe ⁊ Godeſ luſan ȝeornlice lærde. ꝥ te on býſene ðæne ſrýmþelican cýricean nænig ðær pelig pæſ. ne nænig pædla. ac eallum pæne eall ȝemæne. ⁊ noht aȝneſ ænigum ȝeſepen pæſ ⁊ Pæſ heo ſpa mýcelne ſnýtro ⁊ piſdomeſ. ꝥ te na læſ ꝥ an ꝥ te ða * metruman men ýmb heora nedþearfneſſe pæron. ac eac ſpýlce cýningaſ ⁊ ealdormen oft from hine ȝeþeaht ⁊ piſdom ſohton. ⁊ hine þær ȝearone ȝemettan ⁊ ⁊ heo ſpa ſpýþe on leornunȝe ȝodcundra ȝeprita ⁊ ſoþfæſtnýſſe peorcum hine underþeoddan dýde to beȝonȝenne ꝥ te ðær eðelice moniȝe mihton ȝemette beon. ða þe to cýriclicum hade. ꝥ iſ to * piȝbedeſ þenunȝe ȝeþunȝene pæron. ꝥ iſ to tacne ꝥ pe* ȝeſapon æfter þon fif biſcopaſ ða ðe of ðam ýlcan mynſtre comon ⁊ ðær ȝelærede pæron. ⁊ ða ealle pæron mýcelne ȝeearnunȝe ⁊ haliȝneſſe peraſ. ða pæron ðuſ hatene ⁊ ȝenemde. Boſa. Ætla. Oftfor. Johanneſ ⁊ Pilfrið ⁊ *Biȝ ðam æreſtan pe buſan cpædon ꝥ he pæne in Sofornpic ceaſtre to B'. ȝehalȝod ⁊ Be þam æfteran iſ hrædlice to pitanne ꝥ he pæſ on Dorceceaſtre to B'. ȝehalȝod ⁊ Be ðam * mæſtan tpam her iſ æfter to cpeþanne. ꝥ heora ſe ærra pæſ æt Heaȝoſtealdeſ ea. ⁊ ſe æftera pæſ in Sofornpic ceatre to B'. ȝehalȝod ⁊ Be ðam midlæſtan iſ nu to ſecȝenne. þa he in æȝhpæþerum mýnſtre Hilde þære abbudiſſan ȝeornlice hiſ leornunȝe ætfealh [* ⁊ ȝehælde haliȝra ȝeprita. ða ætnýhſtan pilnode he on hiſ mode ða fullfremedran ðinȝ. com ða to Cent lande to þære eadeȝan ȝemýnde Theodoreſ Archebiſceopeſ. æfter ðon ðe he ða ðær ſum fæc halȝum leornigum beſealh.] ða polde he eac ſpýlce Rome ȝeſecan. ꝥ pæſ in ða tid mýcleſ mæȝeneſ. tealð ⁊ ȝelýfed ⁊

Ða

* mætternan B.

*peoſodeſ. B.

* *Sic B. & & C. ut Lat. ſed* ȝeſeȝon. *Cantabr.*

*be þæm C.

* nýhſtan. B.

* *Iſtæ quatuor lineæ ſic [ ] incluſæ, deſunt MSs. Cantab. & Cot. Ben. verò ſupplevit.*

ſed maximè pacis & charitatis cuſtodiam docuit; ità ut in exemplum Primitivæ Eccleſiæ nullus ibi dives, nullus eſſet egens: omnibus eſſent omnia communia, cùm nihil cujuſquam eſſe videretur proprium. Tantæ autem erat ipſa prudentiæ, ut non ſolùm mediocres quique in neceſſitatibus ſuis, ſed etiam reges ac principes nonnunquam ab ea conſilium quærerent & invenirent. Tantùm lectioni divinarum SCRIPTURARUM ſuos vacare ſubditos, tantùm operibus juſtitię ſe exercere faciebat, ut facilimè viderentur ibidem, qui Eccleſiaſticum gradum, hoc eſt, altaris officium aptè ſubirent, plurimi poſſe reperiri. Denique quinque ex eodem monaſterio poſtea Epiſcopos vidimus, & hos omnes ſingularis meriti ac ſanctitatis viros, quorum hæc ſunt nomina, Boſa, *Aetla, Oftfor, Johannes & Wilfrid. De primo ſuprà diximus, quòd Eboraci fuerit conſecratus antiſtes. De ſecundo breviter intimandum, quòd in Epiſcopatum Dorciceſtre fuerit ordinatus. De* ultimis infrà dicendum eſt, quòd eorum primus Haguſtaldenſis, ſecundus Eboracenſis Eccleſiæ ordinatus ſit Epiſcopus. De medio nunc dicamus, quia cùm in utroque Hildæ Abbatiſſæ monaſterio, lectioni & obſervationi SCRIPTURARUM operam dediſſet; tandem perfectiora deſiderans, venit Cantiam ad Archiepiſcopum beatæ recordationis Theodorum; ubi poſtquam aliquandiu lectionib9 SACRIS vacavit, etiam Romam adire curavit; quod eo temporę magnæ vir-

* *c.* Acla. T. Accla. W.

* *Sax. de maximis.*

Ða he þanon eft hpeapf ða ge-
rohte he eft Bpeotone. ferde þa
in Hpicca mægþe. þæp pæs þa Os-
pic cýning. ⁊ he ðæp Godes pord
⁊ þæs halgan geleafan bodade ⁊
lærde. ⁊ somod ætgædere lifes
býsene on him sýlfum gegear-
pode eallũ þam þe hine *gesegon
⁊ gehýrdon. ⁊ he micle tide ðæp
punode; In ða ýlcan tid se B'.
ðære mægþe se pæs Bosel haten.
pæs mid spa mýcelre untrum-
nesse his lichoman gehefigad ꝥ
he þa bisceop þenunge þurh hine
sýlfne ðenian ne mihte; For-
þon þa ealra heora doma se fo-
resprecena per for hine in B'.
hade pæs gecoren. ⁊ ða ðurh
Æþelredes hæse Mýrcna cýnin-
ges ðære eadigan gemýnde Pil-
frið B'. þa gýt for hine to bi-
scope gehalgode. se on ða tid
þone biscop had ðenade Middel-
engla. forþon þe se Arceb'. The-
oþor pæs ða forþfered. ⁊ næniz
oþer B'. þa gýt for hine gehal-
god pæs; On þære ýlcan mægþe
hpene ær. ꝥ is ær þã foresprece-
nan Godes menn *Boosle. pæs of
þære ýlcan Abbudissan mýnstre
sum from per ⁊ pell gelæred ⁊
sceapprre gleapnýsse. pæs eac to
B'. * gecoren. þæs nama pæs *Ta-
atfrið. ac ærþon þe he gehadod
pære oþþe beon mihte. ꝥ he pæs
mid hrædlice deaþe forgripen. ⁊
seo foresprecene Cristes þeope
Hilde Abbudisse. ꝥ ealle þa þe hi cuþan for arfæstnesse
tacne. ⁊ Godes gife gepunedon hi moder cýgean ⁊ nemni-
an. ⁊ na læs ꝥ an ꝥ heo on hire mýnstre ðam andpeardum
lifes býsne gestode. ac eac spýlce monigum feor punigen-
dum ðam ðe se gesæliga hlisa hire geornfulnesse ⁊ mæ-
genes becom. ꝥ him seo godre rice ⁊ hælo intingan þeg-
nade; Pæs ꝥ eac gedafenlic ꝥ ꝥ spefen gefýlled pære ꝥ
te Bregospiþe hire moder gesea on hire cildhade. ða
Hereric hire per pracade under Cerdice Brýtta cý-

tutis æstimabatur. Et indè cùm rediens, Britanniam adiisset, divertit ad provinciam *Wictiorum, cui tunc rex Osric prefuit, ibique VERBUM FIDEI predicans, simul & exemplum vivendi sese videntibus atque audientibus exhibens, multo tempore mansit. Quo tempore antistes provinciæ illius vocabulo *Boselus tantâ erat corporis infirmitate depressus, ut officium Episcopatûs per se implere non posset: Propter quod omnium judicio prefatus vir in Episcopatum pro eo electus, ac jubente Æthilredo Rege per Wilfridum beatæ memoriæ antistitem, qui tunc temporis Mediterraneorum Anglorum Episcopatum gerebat, ordinatus est, pro eo; quòd Archiepiscopus Theodorus jam defunctus erat, & nondum alius pro eo ordinatus Episcopus. In quam videlicet provinciam paulò antè, hoc est, ante præfatum virum Dei Boselum, vir strenuissimus, & doctissimus atque excellentis ingenii vocabulo *Tatfrith, de ejusdem Abbatissę monasterio electus est antistes: sed priusquam ordinari posset morte immaturâ præreptus est. Non solùm ergò præfata Christi ancilla & Abbatissa Hilda, quam omnes qui noverant, ob insigne pietatis & gratiæ, matrem vocare consueverant, in suo monasterio vitæ exemplo pręsentibus extitit, sed etiam in plurimis longiùs manentibus, ad quos felix industriæ ac virtutis ejus rumor pervenit, occasionem salutis & correctionis ministravit. Oportebat namque impleri somnium, quod mater ejus * Bregusuit in infantia ejus vidit. Quæ cùm vir ejus Hereric exularet sub Re-

*gesapon. B. & C.

*Bosle. C.

*gehalgod beon sceolde. B.

*Tatfriþ. B. & C.

*T. Huicciorum. C.

*Bosel. W. & C.

*Tatfridus C. Tatfrid. W.

*C.

ninge ⁊ þær þæs mid attre acþealð. ða geseah heo ðurh sþeþen sþa sþa he semninga þrom hire ahaþen þære. ⁊ alæded ; Ða sohte heo hine mid ealre geornþullnesse. ⁊ nænige sþaðe his oþhþær *ætýþde. þa heo ða hine bighýdlice ⁊ geornlice sohte. þa gemette heo semninga under hire hrægele gýlden sigele sþýðe deorþurþe. þa heo ða geornlice hi sceaþode ⁊ beheold. þa þæs heo gesaþen mid sþa mýcele beorhtnesse leohtes * sciman. [* ⁊ heo eall Brýtene gemæro mid hire leohtes sciman geþýlde. ða heo ða geornlice hi sceaþode ⁊ beheold] ⁊ sþeþen þæs soþlice geþýlled on hire dehter be ðære þe nu sþrecað. þorþon hýre liþ na læs hire anre ⁊ hire underþeodden þæs leohtes býsen. ac eac sþýlce monigum þide. ða þe þoldan Gode þell *leoþian ; Mid ðý heo ða monig gear þýssum mýnstre ⁊ is æt Streonesheale on Abbudissan þenunge þore þæs. ða licode ðam arþæstan þoresеonde. ure hælende hire þa halgan saule ; Eac sþýlce mid longre hire lichoman untrumnesse þæs asoden ⁊ geheþegod. ⁊ æþter ðæs Apostoles býsene hire mægen ontrumnesse geþremed ⁊ getrýmed þære ; Ða þæs heo gestanden mid heþigre untrumnesse lichoman. ⁊ þurh sýx singal gear ðære ýlcan heþignesse adle unablinnendlice þon. ⁊ on ealre ðære tide heo næþre blan hire scýppende ælmihtigum Gode ðancunge don. ge eac ða bebodenan heorde hire manigan ⁊ læran. ⁊ hi ealle gemýndige þæron hýre býsene. ⁊ hi on þam * gesindlican þingum ⁊ on ðære onþangenan hælo lichoman untrumnessum heo geornlice Drihtne ðeoþde ⁊ hýrde. And on þam þiþerþeardum ðingum oþþe on lichoman untrumnessum. ⁊ heo sýmle getreoþlice Drihtne ðancunge dýde ; Ða þæs þý seoþoþan geare hire untrumnýsse ⁊ seo adl ⁊ ⁊ sar hþýrþde on hire innoþas ⁊ heo becom to ðam ýtemestan

* þunde B.

* sciman B.

* *sic MS. B. ut Lat.*

* gelýþan. C.

* gesundlicum. B.

ge Britonum Cerdice, ubi & veneno periit, vidit per somnium, quasi subitò sublatum eum quæsierit cum omni diligentia, nullúmque ejus uspiam vestigium apparuerit. Verùm cùm solertissimè illum quæsisset, extemplò se reperire sub veste sua monile preciocissimum ; quod dum attentiùs consideraret, tanti fulgore luminis refulgere videbatur, ut omnes Britanniæ fines illius gratiâ splendoris impleret. Quod nimirum somnium veraciter in filia ejus, de qua loquimur, impletum est. Cujus vita non sibi solummodò, sed multis benè vivere volentibus, exempla operum lucis præbuit. Verùm illa cùm multis annis huic monasterio præesset, placuit pio provisori salutis nostræ sanctam ejus animam longâ etiam infirmitate carnis examinari, ut juxta exemplum Apostoli, *virtus ejus in infirmitate perficeretur.* Percussa etenim febribus, acri cœpit ardore fatigari, & per sex continuos annos eâdem molestiâ laborare non cessabat ; in quo toto tempore nunquam ipsa vel conditori suo gratias agere, vel commissum sibi gregem & publicè & privatim docere prætermittebat : Nam suo perdocta exemplo monebat omnes, & in salute accepta corporis Domino obtemperanter serviendum, & in adversis rerum sive in infirmitatibus membrorum fideliter Domino esse gratias semper agendas. Septimo ergò suæ infirmitatis anno, converso ad intranea dolore, ad diē pervenit ul-

ẏtemeſtan dæge. ⁊ ẏmb hancſred utan heo onfeng þæghẏſte ðæſe halgan gemænſumnẏſſe Criſteſ lichoman ⁊ hiſ blode. ða gehet heo ða godeſ ðeoþaſ to hiſe ða ðe on ðam ẏlcan mẏnſtſe þæſon. ⁊ heo hi þa gẏt monade ⁊ læſde. ꝥ hi betþeoh heom ſẏlfum heoldan ⁊ eallum Godeſ mannum ſibbe ⁊ lufan. ⁊ betþeoh ða þoſd hiſe trẏmneſſe ⁊ laſe heo bliþe deaþ geſeah. ⁊ gẏt ſoþſe ꝥ ic Drihtneſ þoſd ſpſece. ꝥ heo of deaþe*feſde to life; Ða þæſ on ðæſe ſẏlfan nihte ꝥ ſe ælmihtiga Drihten hiſe foſð. foſe on oþſũ mẏnſtſe feoſ geſettum. ꝥ heo ðẏ ẏlcan geaſe æſ getimbſode ⁊ iſ nemned Heacanoſ mid ſþeotolſe geſẏhþe þæſ geeaþmodod to on þſeonne. þæſ on þam ſẏlfum mẏnſtſe ſum halig nunne ðæſe nama þæſ * Bega ſþẏð ſeo þæſ Drihtne gehalgod on clænum mægþhade. ma þonne xxx. þintſa ⁊ heo þæſ on munuc hade Drihtne ðeoþde. ða þæſ heo ſeſtende on ſþeoſtſa ſlæpeſne ða gehẏſde heo ſemninga on ðæſe lẏfte upcunde ſþeg. ⁊ hleoþoſ heoſa *cluggan ðæſe hi geþunedon to gebedum gecigde ⁊ aþehte beon. þonne heoſa hþẏlc of þeoſulde *geſeſed þæſ; Ða geſeah heo openum eagum ðæſ þe hiſe þuhte of þæſ huſeſ hſoſe ufan mẏcel leoht cuman. ⁊ eall ꝥ huſ geſẏlde þe heo þa on ꝥ leoht behẏdiglice locade ⁊ hig geoſne beheold. þa geſeah heo þæſe foſeſpſecenan Godeſ þeoþe ſaule Hilde ðæſe abbudiſſan on þam ſẏlfan leohte. engla þeſedum gelædendum to heofonum ⁊ up geboſene beon; Mid ðẏ heo þa ðẏ ſlæpe to bſæd. ðe geſeah heo oþſe ſþeoſteſ ẏmb hi ſeſtende. þa ongeat heo. ge on þam ſþefne. ge on hiſe modeſ geſẏhþe hiſe ætẏþed beon ꝥ heo geſeah. ⁊ heo ſona aſaſ mid ege afẏſht ⁊ aſn to þæſe fæmnan ðe ða þæſ mẏnſtſeſ Abbudiſſe. ⁊ þæſ Hilde geongſa þæſe noma þæſ Fſeogið. ⁊ heo mid þope ⁊ mid

*of deaþe aſaſ ⁊ to life gepende. B.

*Begu. B. & C.

*bellan. B. *ut Lat.*

*geleoſed þæſ B.

timum, & circa gallicantum percepto viatico ſacroſanctę COMMUNIONIS*; cum accerſitis ancillis Chriſti quę erant in eodem monaſterio, de ſervanda eas invicem, imò cum omnibus pace Evangelicâ admoneret; inter verba exhortationis læta mortem vidit, imò (ut verbis Domini loquar) *de morte tranſivit ad vitam.* Quâ videlicet nocte Dominus omnipotens obitum ipſius in alio longiùs poſito monaſterio (quod ipſa eodem anno conſtruxerat, & appellatur *Haconos) manifeſtâ viſione revelare dignatus eſt. Erat in ipſo monaſterio quędam ſanctimonialis fœmina, nomine Begu, quæ triginta & ampliùs annos dedicata Domino virginitate, in monachica converſatione ſerviebat. Hęc tunc in dormitorio ſororum pauſans, audivit ſubitò in aere notum campanæ ſonum, quo ad orationes excitari vel convocari ſolebant, cùm quis eorum de ſeculo fuiſſet evocatus, apertíſque (ut ſibi videbatur) oculis, aſpexit detecto domûs culmine fuſam deſuper lucem omnia repleviſſe. Cui videlicet luci dum ſolicita intenderet, vidit animam præfatę Dei famulæ in ipſa luce comitantibus ac ducentibus eam angelis, ad cœlum ferri. Cúmque ſomno excuſſa videret cæteras pauſantes circa ſe ſorores, intellexit vel in ſomnio vel in viſione mentis oſtenſum ſibi eſſe quod viderat. Statímque exurgens nimio timore perterrita cucurrit ad virginem, quæ tunc monaſterio Abbatiſſæ vice præfuit, cui nomen erat Frigyth, fletúque ac la-

* *Sax.* corporis & ſanguinis Chriſti.

* *C.* Hakenes. *T.* Hacanos. *W.*

mid tearum þæs sprýðe geondgoten. ⁊ longe sproetunge þæs teonde. ⁊ hiere sæde ealra heora modor Hilde Abbudisran of þeodulde geleoran. ⁊ hiere gereondre mid micele leohte ⁊ mid englа þreatum to ðam ecan leohte heofona rices fulloes ⁊ to gemanan þara upplicra ceasterbarena arisan; Da heo ða ꝥ gehýrde þa apæhte heo ealle þa sweostra ⁊ hi het to cýricean gan. ⁊ in gebedum ⁊ on realm longe for heora modes saple geornе þingian; Da hi ꝥ ða * geornе dýdon þa læse dæge * geornlice nihte tide. Da coman sprýde ær B. in dagunge rume bro þra ða de hire forþfore sæddon from þære stowe de heo forþferede wæs; Da ⁊sprawedon hi ⁊ cwædon ꝥ hi ꝥ ylce ær wiston ⁊ ongeaton. ⁊ hi þa ðam broþrum þurh endebýrdnesse awehton hu hi dæs ðinges ⁊ hwonon geleornodon. ⁊ hi him sædon in hwýlce tid heo of midðan eande * leorde. ða wæs * forþferde. C. gemeted ꝥ te hire geleornes wæs in ða ilcan tid de hire þurh ða gesihðe ætýwed wæs wæstenne gehwærnesse. þara wirena wæs godcundlice forewerden. ꝥ mid þý hi hire utgonges gewaron of þýssum life ꝥ þa up hire ingonges ongeaton in ꝥ ece lif haligra sawla; Dæs sýndon betweonan ðam twam mýnstrum hwettýne mila ametene;

crymis multùm perfusa, ac suspiria longa trahens, nunciavit matrem illarum omnium Hildam Abbatissam jam migrasse de seculo, & se aspectante cum luce immensa, ducib⁹ Angelis, ad æternæ limina lucis & supernorum consortia civium ascendisse. Quod cùm illa audisset, suscitavit cunctas sorores, & in Ecclesiam convocatas, orationibus ac psalmis pro anima matris operam dare monuit. Quod cùm residuo noctis tempore diligenter agerent, venerunt primo diluculo fratres, qui ejus obitum nunciarent, à loco ubi defuncta est: At illi respondentes dixerunt, se priùs eadē cognovisse, & cùm exponerent per ordinem quomodo hæc, vel quando didicissent, inventum est eâdem horâ transitum ejus illis ostensum esse per visionem, quâ illam referebant exiisse de mundo. Pulchráque rerum concordia procuratum est divinitus, ut cùm illi exitum ejus de hac vita viderent, tunc isti introitum ejus in perpetuam * animarum vitam cognoscerent. Distant autē inter se monasteria hæc tredecim fermè milibus passuum. [Ferunt autem, quòd eâdem nocte, in ipso quoq; monasterio, ubi prę fata Dei famula obiit, cuidam virginum Deo devotarum quæ illam immenso amore diligebat, obitus illius in visione apparuerit, quę animam ejus cum Angelis ad cœlum ire conspexerit; atque hoc ipsâ quâ factum est horâ, his, quæ secum erant famulabus Christi, manifestè narraverit; eásque ad orandum pro anima ejus, etiam priusquam cætera congregatio ejus obitum cognovisset, excitaverit. Quod ità fuisse factum mox congregationi manè facto innotuit. Erat enim hac ipsâ horâ cum aliis nonnullis Christi ancillis in extremis monasterii locis seorsim posita, ubi nuper venientes ad conversationem fœminæ, solebant probari, donec regulariter institutæ in societatem congregationis susciperentur.]

* Sax. Sanctarum animarum.

CAP.

Cap. 24.

Quòd in Monasterio ejus fuerit frater, cui donum canendi sit divinitus concessum.

ON ðÿsse Abbudissan mÿnstre þæs sum broþor sÿnderlice mid godcunde gÿfe gemærsad ⁊ geþeorþad. forþon he geþunode gerisenlice leoþ þÿrcean ða þe to æfæstnesse ⁊ to arfæstnesse belumpon sþa ꝥ te sþa hþæt sþa he of godcundum staþum þurh bocerar geleornode. ꝥ he æfter medmiclum fæce in sceop gereorde mid ða mæstan sþetnesse ⁊ inbrÿdnesse * geglencde ⁊ in Englisc gereorde þel gehþær forþbrohte. ⁊ for his leoþ songum monigra monna mod oft to þorulde forhogenesse ⁊ to geðeodnesse ðæs heofonlican lifes onbærnde þæron. ⁊ eac sþÿlce monige oþre æfter him in Angol ðeode ongunnon æfeste leoþ þÿrcean ac nænig hþæþere him ꝥ gelice donne mihte. forþon he na læs ꝥ an from monnum ne þurh mon gelæred þæs. ꝥ he þone leoþ cræft geleornode. ac he þæs godcundlice gefultumad ⁊ þurh Godes gife done sang cræft onfeng. ⁊ he forþon næfre noht leasunga. ne ideles þÿrcean ne mihte. ac efne ða an þa ðe to æfestnesse belumpon. ⁊ his ða æfestan tungan gedafenode singan; Þæs he se man in þeorulð hade gesetede oþ þa tide ðe he þæs gelÿfedre ÿldo. ⁊ he næfre * ænig leoþ geleornode. ⁊ he forþon oft in gebeorscipe þonne þær þæs blisse intinga gedemed ꝥ hi ealle sceoldan ðurh endebÿrdnesse be hearpan singan. ðonne he geseah ða hearpan him nealæcean. ðonne aras he for sceome fram þam sÿmle. ⁊ ham eode to his huse. ðe he ꝥ ða sumere tide dÿde ꝥ he forlet ða hus ðæs gebeorscipes. ⁊ ut þæs gongende to neata scÿpene. ðær heorde him þæs ðære nihte beboden þa he þa þær on gelimplicre tide his limo on reste gesette ⁊ on

* geglengde. B.

* nænig B.

IN hujus monasterio Abbatissæ fuit frater quidam, divinâ gratiâ specialiter insignis, qui carmina religioni ac pietati apta facere solebat; ità ut quicquid ex divinis literis per interpretes disceret, hoc ipse post pusillum, verbis Poeticis maximâ suavitate & compunctione compositis, in sua, id est, Anglorum lingua proferret. Cujus carminibus multorum sæpe animi ad contemptum seculi, & ad appetitum sunt vitæ cœlestis accensi. Et quidem & alii post illum in gente Anglorum, religiosa Poemata facere tentabant; sed nullus * ei æquiparari potuit. Namque ipse non hominibus, neque per hominem institutus canendi artem didicit, sed divinitus adjutus, gratìs canendi donum accepit. Unde nihil unquam frivoli & supervacui Poematis facere potuit, sed ea tantummodo, quæ ad religionem pertinent, religiosam ejus linguam decebant. Siquidem in habitu seculari, usq; ad tempora provectioris ętatis constitutus, nil carminum aliquando didicerat. Unde nonnunquam in convivio, cùm esset lætitiæ causâ decretum, ut omnes per ordinem cantare deberent, ille ubi appropinquare sibi citharam cernebat, surgebat à media cœna, & egressus, ad suam domum repedabat. Quod dum tempore quodam faceret, & relictâ domo convivii, egressus esset ad stabula jumentorum, quorum ei custodia nocte illâ erat delegata ibíque horâ jam competenti membra dedisset sopori, astitit ei

* cum æquiparare. *MSs. sing.*

on slæpte. þa stod him sum mon æt dura sceafen ⁊ hine halette ⁊ gnette ⁊ hine be his * Ceadman. B. naman nemde *Cedmon sing me æt hpegu. Da ongan he cp'. Ne con ic nan þing singan. ⁊ ic forþon of þyssum gebeorscipe ut eode. ⁊ hider gepat forþon ic noht cuþe ; & eft he cp'. seþe * mid. C * sealt him sppecende pæs'. hpæþere du meaht me singan cp'. he. Hpæt sceal ic singan. cp'. he. sing me frumsceaft da he da das ⁊ sprace onfeng ; Da ongan he sona singan in hefenesse Godes ⁊ scyppende þa fers ⁊ daord de he næfre ne gehyrde þara endebyrdnesse his is ; Nu we sceolan [a] heofon. T. [a] heofgean heofon rices ord. metodes mihte ⁊ his mod [b] peorc. *Sic MS. T. & B. ut Lat. sed Cant.* gedanc [b]. þera wuldor fæder. sþa he [c] wuldres gehwæs ece Drihten. ord onstealde he [d] æfter scop [c] eorðan bearnum heofon to hrofe halig scyppend. þa middan geard mon cynnes weard ece Drihtne æfter [f] teode [g] firum foldan [h] fresa ælmihtig ; Da afas he fram þam slæpe. ⁊ eall þ he slæpende [d] æfert B. [e] ylda bearnum. T. [f] tida. T [g] firum on foldum. T. [h] euca. T * ðæs to. B. sange æfter * to gesceode ; Da com he on morgene to dam tun gerefan. sesse his ealdormon æs. ⁊ him sæde hwylce gife he onfeng. ⁊ he hine sona to ðære Abbudissan lædde ⁊ hise þ cyðde ⁊ sæde. þa het heo gesomnian ealle da gelæredestan men ⁊ da leornesas ⁊ him andweardum het secgan þ swefen. ⁊ þ leoð singan. þ te ealra heora dome gecoren wære hwæt odde hwonon þ cumen wære ; Da wæs him eallum gesewen swa * halig god- spell. B swa hit wæs. þ him wære from Drihtne sylfum heofonlic gifu forgifen ; Da æhton hi him ⁊ sæadon. sum * halig spel ⁊ godcundre lare word. bebudon him þa gif he mihte.

quidam per somnium, eúmque salutans ac suo appellans nomine; Cædmon, inquit, canta mihi aliquid. At ille respondit, Nescio, inquit, cantare : Nam & ideò de convivio egressus, huc secessi, quia cantare non poteram. Rursum ille, qui cum eo loquebatur. Attamen ait, cantare habes. Quid inquit, debeo cantare ? At ille: Canta, inquit, principium creaturarum. Quo accepto responso, statim ipse cœpit cantare in laudem Dei conditoris, versus, quos nunquam audierat, quorum iste est sensus. Nunc *laudare debemus auctorem regni cœlestis, potentiam creatoris, & consilium illius, facta patris gloriæ. Quomodo ille, cùm sit æternus Deus omnium miraculorum auctor extitit, qui primò filiis hominum cœlum pro culmine tecti, dehinc terram custos humani generis omnipotens creavit : [hic est sensus, non autem ordo ipse verborum quæ dormiens ille canebat. Neq; enim possunt carmina quamvis optimè composita ex alia in aliam linguam ad verbum, sine detrimento sui decoris ac dignitatis, transferri.] Exurgens autem à somno, cuncta quæ dormiens cantaverat memoriter retinuit, & his mox plura in eundem modum, verba Deo digni carminis adjunxit. Veniénsque manè ad villicum, qui sibi præerat, quid doni percepisset, indicavit ; atque ad Abbatissam perductus, jussus est, multis doctioribus viris præsentibus, indicare somnium & dicere carmen, ut universorum judicio, quid vel unde esset quod referebat, probaretur. Visúmque est omnibus cœlestem ei à Domino concessam esse, gratiam. Exponebántque illi quendam SACRÆ Historiæ sive doctrinæ sermonem; præcipientes ei, si posset, hunc in

* *Hymnum hunc Mss. Lat. T. Lat. & Sax. recensuit. vide marg. Sax.*

þ

ꝥ he him ſuma ſunge ⁊ leoþ-
ſanges ꝥ gehþýrfde ; Ða he
þa hæfde ða þiſan onfangenne.
ða eode he ham to hiſ huſe. ⁊
com eft on morgen. ⁊ þý beſtan
leoþe geglenged him aſong. ⁊
ageaf ꝥ him beboden þæſ ; Ða
ongan ſeo Abbudiſſe clýppan ⁊
luſian þa Godeſ giſe in ðæm
men. ⁊ heo hine ða monede ⁊
læride. ꝥ he þeorulð had forlæ-
te. ⁊ munuc hade onfenge ; ⁊ he
ꝥ þell ðaſode ⁊ heo hine in ꝥ
mýnſteſ onfeng mid hiſ go-
dum. ⁊ hine geþeodde to geſom-
nunge ðara Godeſ þeoþa. ⁊ het
hine læran ꝥ getæl ðæſ halgan
ſtæreſ ⁊ ſpelleſ ; ⁊ he eall ða
he in geherneſſe geleornian
mihte. mid*hine gemýnegode. ⁊
ſþa ſþa clæne nýten oþer cende
in ꝥ ſþeteſte leoþ*gehþýrfde. ⁊
hiſ ſong ⁊ hiſ leoð þæron ſþa
þinſume to gehýranne ꝥ ða ſýl-
fan hiſ laneoþaſ æt hiſ muþe
þriton. ⁊ leornodan ; Song he
æreſt be middan geardeſ geſce-
ape. ⁊ be fruman mon cýnneſ. ⁊
eall ꝥ ſtær Geneſiſ. ꝥ iſ ſeo æ-
reſte Moýſeſ boc. ⁊ * be ut-
gonge Iſrahela folceſ of Ægý-
pta lande. ⁊ be ingonge ðæſ ge-
hat londeſ ; ⁊ be oþrum moni-
gum ſpellum þæſ halgan geþri-
teſ Canoneſ boc. ⁊ be Criſteſ menniſcneſſe. ⁊ be hiſ þro-
þunge. ⁊ be hiſ upp aſtigneſſe on heofonaſ. ⁊ big ðæſ hal-
gan Gaſteſ * cýme. ⁊ ðæra Apoſtola lare ; ⁊ eft big ðam
ege ðæſ toþeardan domeſ. ⁊ be fýrhto ðæſ * tintreglican
þiteſ. ⁊ be ſþetneſſe þæſ heofonlican riceſ he monig leoð
geþorhte ; ⁊ ſþýlce eac oþer monig be ðam godcundum
fremſumneſſum ⁊ domum he geþorhte ; On eallum ðam he
geornlice gýmde ꝥ he men atuge fram ſýnna luſan ⁊ man
dædum. ⁊ to luſan ⁊ to geornfulneſſe aþehte godra dæda ;
Forþon he þæſ ſe mon ſþýþe æfeſt. ⁊ reogollicum þeodſci-
þum eadmodlice underþeoded ; And þið ðam ða ðe on oþre
þiſan don þoldon he þæſ mid *þýlme mýcelre ellenþodneſſe
onbærned.

modulationem carminis transferre. At ille ſuſcepto negotio abiit, & manè rediens optimo carmine, quod jubebatur, compoſitum reddidit; unde mox Abbatiſſa amplexata gratiam Dei in viro, ſecularē illum habitum relinquere, & monachicum ſuſcipere propoſitum docuit. Suſceptúmque, in monaſterium cum omnibus ſuis, fratrum cohorti aſſociavit; juſsítque illum ſeriem SACRÆ Hiſtoriæ doceri. At ipſe cuncta quæ audiendo diſcere poterat, rememorando ſecum, & quaſi mundum animal ruminando in carnem dulciſſimum convertebat; [b] ſuaviúſq; reſonando, doctores ſuos, viciſſim auditores faciebat ſuos. Canebat autem de creatione mundi, & origine humani generis, & tota Geneſis hiſtoria; de egreſſu Iſrael ex Ægypto, & ingreſſu in terram repromiſſionis. De aliis plurimis SACRÆ Scripturæ Hiſtoriis; de incarnatione Dominica, ac paſſione, & reſurrectione, & aſcenſione in cœlum; de adventu Spiritûs ſancti, & Apoſtolorum doctrina: Item de terrore futuri judicii, & horrore pœnę Gehennalis, ac dulcedine regni cœleſtis multa carmina faciebat. Sed & alia perplura, de beneficiis & judiciis divinis, in quibus [c] cunctos homines ab amore ſcelerum abſtrahere, ad dilectionem verò & ſolertiam bonæ actionis excitare curabat. Erat enim vir multùm religioſus, & regularibus diſciplinis humiliter ſubditus. Adverſùm verò illos, qui aliter facere volebant, zelo magni fervoris accenſus: Unde

* him. B
* geſrremede. B
* ⁊ eft. C.
* gýfe. B.
* tintregan liceſ. B.
* þelme. C.

onbærned. ⁊ he forþon fægere ende his lif betýnde ⁊ geendode; Forþon þa þe þære tide nealæhte his gepiteneſſe ⁊ forþfore. Ða þæs he xiiii. dagum ær ꝥ he þæs licomlicre untrumneſſe þrýcced. ⁊ hefigod. hþæþere to ðon gemetlice ꝥ he ealle ða tid mihte ge ſprecan ge gangan; [*Ða] þæs ðær on neaþeſte untrumra manna hus. on þam hýra þeaþ þæs ꝥ hi ða untruman. ⁊ ða ðe æt forþfore þæron inlædan ſceoldan. ⁊ him ðær æt ſomne ðenigean; Ða bæd he his *þeng on æfenne ðære nihte ðe he of þorulde gangende þæs. ꝥ he him on ðam huſe ſtoþe gegearþode. ꝥ he reſtan mihte; Ða þundrade ſe *ðeng for hþon he ðæs bæde. forþon him ðuhte ꝥ his forþfore ſþa neah ne þære. dýde hþæðere ſþa ſþa he cþ'. ⁊ bebead; ⁊ mid ðý he ða ðær on reſten eode. ⁊ he gefeonde mode ſumu ðing ætgæderе mid him ſprecende ⁊ gleoþiende þæs. ðe ðær ær inne þæron. ða þæs ofer midde niht ꝥ he frægn hþæþer hi ænig huſel ðær inne hæfdon; Ða ⁊ſþaredon hi ⁊ cþædon. hþýlc þearf iſ þe huſleſ. ne þinre forþfore ſþa neah iſ nu ðu ðuſ rotlice ⁊ ðuſ glædlice to uſ ſprecende eart; Cþ'. he eft. Beraþ me hþæþere huſel to; Ða he hit on handa hæfde. ða frægn he. hþæðer hi ealle ſmýlte mod ⁊ butan eallum incan bliþe to him hæfdon. ða ⁊ſþaredon hi ealle ⁊ cþædon. ꝥ hi nænigne incan to him *þiſton. ac hi him ealle ſþýþe bliþe mode þæron. ⁊ hi þrixendlice hine bædon ꝥ he him eallum bliþe þære; Ða ⁊ſþarede he ⁊ cþ'. Mine broþru leofon. Ic eom ſþýþe bliþe mode to eoþ. ⁊ to eallum Godeſ mannum. ⁊ he ſþa þæs hine trýmmende mid ðý heofonlicum *þægneſte. ⁊ him oþreſ lifeſ ingang gegearþode; Ða gýt he frægn hu neah ðære tide þære ꝥ te ða broðru ariſan ſceolden. ⁊ Godeſ

[*loſ]

*sic MS. B. ut Lat.

*þen. B.

*þen. B.

*niſton. B.

*þegneſte. C.

& pulchro vitam ſuam fine concluſit. Nam propinquante horâ ſui diſceſſûs, quatuordecim diebus præveniente corporeâ infirmitate preſſus eſt; adeò tamen moderatè, ut & loqui toto eo tempore poſſet & ingredi. Erat autem in proxima caſa, in qua infirmiores & qui prope morituri eſſe videbantur, induci ſolebant. Rogavit ergò miniſtrum ſuum veſpere, incumbente nocte, quâ de ſeculo erat exiturus, ut in ea ſibi locum quieſcendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus eſſe videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cúmq; ibidem poſiti, viciſſim aliqua, gaudente animo, unà cum eis qui ibidem antea inerant, loquerentur ac jocarentur; & jam mediæ noctis tempus eſſet transcenſum,[d] interrogavit omnes ſi Euchariſtiam intus haberent. Reſpondebant; Quid opus eſt Euchariſtiâ? neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiſcum velut ſoſpes loqueris. Rurſus ille: Et tamen, ait, afferte mihi Euchariſtiam. Quâ acceptâ in manu interrogavit, ſi omnes placidum erga ſe animum & ſine querela controverſiæ, ac rancoris haberent. Reſpondebant omnes; Placidiſſimam ſe mentem ad illum & ab omni ira *ſemotam habere. Eúmque viciſſim rogabant; An placidam erga ipſos mentem haberet. Qui confeſtim reſpondit; Placidam ego mentem, filioli, erga omnes famulos Dei gero. Sícque ſe cœleſti muniens viatico, vitæ alterius ingreſſui paravit. Et interrogavit; quàm prope eſſet hora, quâ fratres

*Sic MS. ſing.

* *sic B. ut Lat.*

[* loꝼ] læꞃan ⁊ heoꞃa uht ſang ſingan ; Ða ⁊ ſpaꞃeðon hi niſ hit * lang to ðon. cpæð he. Tela. utan þe þell ðæꞃe tiðe biðan. ⁊ ða him gebæð ⁊ hine geſenaðe mið Cꞃiſteſ ꞃoðe tacne. ⁊ hiſ heaꝼoð onhýlðe to ðam bolſtꞃe. ⁊ meðmýcel ꝼæc onſlæpte. ⁊ ſpa mið ſtilneſſe hiſ liꝼ geendoðe ; ⁊ ſpa þæſ geþoꞃðen ꝥ te ſpa ſpa he hluttꞃe moðe ⁊ býlehþite ⁊ ſmýltꞃe þillſumneſſe Oꞃihtne þeoþðe. ꝥ he eac ſþýlce ſpa ſmýlte ðeaþe miððan geaꞃð þæſ ꝼoꞃlætende. ⁊ to hiſ geſýhþe becom ; ⁊ ſeo tunge ðe ſpa moniꝫ halþende þoꞃð on ðæſ ſcýppendeſ loꝼ geſette. he þa ſþýlce eac. þa ýtemeſton þoꞃð on hiſ *heꞃeneſſe. hine ſýlꝼne ſeniende. ⁊ hiſ gaſt ⁊ hiſ handa bebeoðende hetýnde ; Ꝛac ſþýlce ꝥ iſ geſegð ꝥ he þæꞃe geþiſ hiſ ſýlꝼeſ ꝼoꞃþꝼoꞃe. oꝼ ðam ðe þe nu ſecgan hýꞃðon ;

* ꝼeoꞃ. B.

* heꞃun. ge. B.

ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant: Non longè est. At ille: Benè ergò, expectemus horam illam. Et signans se signo sanctæ crucis, reclinavit caput ad cervical, modicúmque obdormiens ità cum silentio vitam finivit. Sícque factum est, ut quomodo simplici ac purà mente, tranquilláque devotione Domino servieret, ità & jam tranquillâ morte mundum relinquens, ad ejus visionem veniret. Illáque lingua quæ tot salutaria verba in laudem conditoris composuerat, ultima quoq; verba in laudem ipsius signando sese, & spiritum suum in manus ejus commendando clauderet: qui etiam præscius sui obitûs extitisse ex his quæ narravimus videtur.

NOTÆ.

[a] Cujus carminibus multorum sæpe animi ad contemptum seculi — [b] Suaviúsque resonanbo doctores suos vicissim auditores faciebat suos — [c] Cunctos homines ab amore scelerum abstrahere --curabat.

*Ut inculta rusticitas & barbaries omnis à laudibus Dei celebrandis abhorreat, auditores spiritualis harmoniæ suavitate demulceantur. Hinc quales esse debeant modulatores Ecclesiastici, & qualis demum ipsa modulatio, Canones Ecclesiæ nostræ perantiqui; Quos Reverendiss. Theodoro Archiepisc. Cantuariensi, quidam adscribant, apertè monstrant; viz. hosce autor scripsit Latinè: * Ælfricus autem monachus, vir ætate suâ Doctissimus, & de Ecclesia optimè meritus Saxonicè (ut aiunt) transtulit.*

* *qui & postea Archiep. Cantuar. ut pag. sequent.*

MS. Coll. Ben. & Can. 48.

Hýt iſ to gýmene miclum þoꞃce þam ſangeꞃum ꝥ hi mið leahtꞃum neaþlætton hiꞃa goðcundan gýꝼe ac ma hig geglengan mið eaþmoðnýſſe. ⁊ mið clænnýſſe. ⁊ mið ſýꝼeꞃnýſſe. ⁊ mið haligꞃa mægna ꝼꞃætþunge ꝥ iſ oꞃeam þæſ ꝼolceſ moð ðe hine gehýꞃþ anbꞃýꞃðe to gemýnðe. ⁊ to luꝼe þæꞃa heoꝼenlicꞃa mýꞃhþa. na ꝥ an mið hluðnýſſe þæꞃe þoꞃða ac ma mið þinſumnýſſe þæꞃe oꞃeama.

Studendum summopere cantoribus ne domum sibi divinitus collatum vitiis fœdent, sed potiùs illud humilitate, & castitate, & sobrietate, & cæteris sanctarum virtutum ornamentis exornent. Quorum melodia animos populi circumstantis ad memoriam amorémque cœlestium non solùm sublimitate verborum, sed etjam suavitate sermonum qua dicantur erigat.

Ne ſceal ma ſealmaſ an cýꞃcan oꝼſtlice ſingan ne oꝼeꞃhluðe ne ne unenðebýꞃðlice ne ungemetlicum ſteꝼnum. ac openlice ⁊ beoꞃhte mið heoꞃtan anbꞃýꞃðnýſſe

*Psalmi autem in Ecclesia non cursim, * aut in excelsis atque inordinatis seu intemperatis vocibus*, sed planè, ac lucidè cum compunctieum ſteꝼnum. ac openlice ⁊ beoꞃhte mið heoꞃtan anbꞃýꞃðnýſſe

* *vide cap 28. de S. Cudbert.* non elevata in altum voce, sed profusis ex imo pectore lacrymis.

nýsse ꝥ þara singendra modbeo mid ðære spetnýsse fedd. ⁊ þæra hlýstendra earan of ðam dreame abrýrde ⁊ gegladode. forþam þeah hit an oþrum ðenungum gepuna sý ꝥ ma hludre stefne bruce. an þam sealm sange ma æfre sceal þa hludan stefne forbugan. ⁊ beon amang þam ealde gebroþro afandodes lifes to gesette ðe sitton mid ðære sceole þonne hi singaþ. ꝥ ða ðe leornian sceolon ýdele ne beon ne an unnýtton spellon abýsgode; Gif þonne þa sangeras modige beon. ⁊ gif hi ðone cræft ðe hi þurh Godes gife geleornodon oþrum forþýrnan. þreage hi ma teartlice. ꝥ hi gebete ⁊ gerihte ꝥ þund oþrum dælan ꝥ him God befæste rihtlice to dælenne;

one cordis *recitentur; ut & recitantium mens illorum dulcedine pascatur, & audientium aures illorum prenunciatione demulceantur; quoniam, quamvis cantilenæ sonus malus officiis, excelsâ soleat fieri voce, in recitandis tamen psalmis hujusmodi vitanda est vox; constituantur interea seniores fratres probabilioris scilicet vitæ, qui tempore statuto, vicissim cum cantorum schola sint; nè hi qui discere debēt aut otiosi vacent, aut inanibus & supervacuis fabulis instent. Si verò Cantores superbi extiterint, & artem quam divinitus adjuti didicerint, aliis insinuare renuerint, graviter, ac severè judicentur, ut emendati atque correcti, talentum sibi à Deo collatum, aliis erogare procurent.*

[d] Interrogavit—si Eucharistiam intus haberent, quâ acceptâ in manu—se cœlesti muniens viatico, vitæ alterius ingressui paravit. *Eucharistiam à Sacerdote consecratam solebat populus domum deferre, intûsque æquo diutius servare, & cùm sibi visum esset pro viatico ægrotis communicare; atque hæc consuetudo pervulgata fuit: sed hunc ritum, quasi, cum ipsa Christi institutione plurimùm pugnantem, & plane innovatum, Ælfricus* Archiepiscopus Cantuariensis reprehendit, his verbis; quæ sic transfero.*

** Vide catalogum Archiepisc. apud Irigorn. & Chron. Sax. vide etiam Cl. Liste præfat Serm. Pasch.*

Vide tractat. Sax. à Cl. Wilhelm. Liste Cantabr. & Coll. Regal. Socio, in lucem edit.

Sume Preostas healdaþ ðæt husel ðe bið on Gastern dæg gehalgod ofer gear to seocum mannum. ac hi misdoþ spýðe deope. ꝥ ðæt halige husel sceole fýnegian. ⁊ nellaþ understandan hu mýcele dædbote seo pœnitentialis tæcþ be ðam. gif ðæt husel biþ fýnig. oþþe hæpen. oþþe gif hit forloren bið. oþþe gif mus. oþþe nýtenu ðurh gýmeleaste hit eta ð; Man sceal healden ðæt halige husel mid micelre gýmene ⁊ ne forhealdan hit. ac halgian oþer edniþe to seocum mannum. a. embe vii niht. oþþe embe xiiii niht ꝥ hit hurn fýnig ne sý. forðon ðe eal sþa halig biþ ꝥ husel ðe nu to dæg þæs gehalgod. sþa ꝥ ðe on Gastern dæg þæs gehalgod; Ðæt husel is Cristes lichama na lichamlice ac gastlice; Na se lichama ðe he on

Sacerdotes quidam Eucharistiam, quæ die paschali consecrata fuit per annum [sequentem] ægrotis reservant, sed perquam, profundè peccant, quòd sacra Eucharistia mucesserit, nolléntque intelligere quantam pœnitentiam Pœnitentialis [liber] huic [rei] præscribat; si sacra Eucharistia fieret mucida sive periret, sive mus bestiáve [aliqua] per incuriam [Sacerdotis] illam absumeret. Sacram Eucharistiam diligentiâ magnâ quisque custodiat: nec illam amittat, alteram verò ægrotis consecret semper, ante unam vel duas circiter septimanas, nè saltem mucescat. Quoniam illa Eucharistia, quæ nunc hodie consecrabatur, ęquè sacra est atque illa quæ consecrata erat die Paschali. *Illa Eucharistia non est Corpus Christi* CORPORALITER sed SPIRITUALITER; non *corpus illud*

ðropo-

ðrroþoðe. ac ſe lichama ðe he embe ſþrræc. ða ða he bletſoðe hlaf ⁊ þin to huſle anre nihte ær hiſ ðroþunge. ⁊ cþæþ be þam gebletſoðe hlafe. Ðiſ iſ min lichama. ⁊ eft be ðam halgan þine. Ðiſ iſ min bloðe ðe biþ for manegum agoten on ſýnna forgýfenneſſe ⁊ Underſtandaþ nu þ ſe Drihten ðe mihte aþendon ðone hlaf ær hiſ þroþunge to hiſ lichaman. ⁊ þ þin to hiſ bloðe gaſtlice. þæt ſe ýlca dæghþamlice bletſaþ ðurh ſacerda handa hlaf ⁊ þin to hiſ gaſtlican lichaman. ⁊ to hiſ gaſtlican bloðe ⁊

quo paſſus eſt, *ſed corpus illud de quo locutus eſt; quando panem & vinum in Euchariſtiam nocte unâ ante paſsionem ſuam conſecraverat; dixerátq; de pane conſecrato,* Hoc *eſt corpus meum. Iterúmque de vino conſecrato;* HIC *eſt ſanguis meus, qui pro multis effuſus eſt in remiſsionem peccatorum. Nunc autem intelligite, quòd Dominus, qui panem illum ante paſsionem ſuam in corpus ſuum mutare potuiſſet; vinúmque illud in ſanguinem ſuum, Spiritualiter: Idem (Dominus) per manus ſacerdotis panem & vinum in corpus ſuum ſpirituale, & in ſanguinem ſuum ſpiritualem ſit quotidie conſecratus.*

Et pag. ſequent.

Sume þreoſtaſ gefýllaþ heora huſel box on Saſtron. ⁊ healdaþ ofer tþelf monaþ to untrumum mannum. ſþýlce ðæt huſel ſý haligre þonne oþer ⁊ Ac hi doþ unþiſlice. forþam ðe hit þannaþ. oþþe mid ealle forrotaþ on ſþa langum fýrſte. ⁊ he bið ðonne ſcýldig ſþa ſþa uſ ſegð ſeo boc ⁊ Se ðe huſel forhýlt. oþþe hit forlýſt. oþþe mýſ eton. oþþe oþre nýtenu. ſceaþa þa pœnitentialem. hþæt he ſægð be ðiſum ⁊ Sall ſþa halig iſ þæt huſel ðe bið gehalgod to dæg ſþa þæt ðe biþ gehalgod on þam halgan Saſter dæge ⁊ Healdað forþig ic bidde ðonne halgan Criſteſ lichaman mid maran þiſdome to ſeocum mannum fram ſunnan dæge to ſunnan dæge on ſþýþe clænum boxe. oþþe be ðam mæſtan feoþertýne niht. ⁊ ðicgað hit ðonne. ⁊ lecgað ſene be þam on Moýſeſ bocum. on Moýſeſ æ. ðæt ſe ſacerd ſceolde on ælcum ſæterneſ dæge ſettan tþelf hlafaſ on ðam tabernaculo ealle niþe bacene. ða þæron gehatene paneſ Propoſitioniſ. ⁊ hig ſceoldon ðær ſtandan on ðam Godeſ getælde oþ

*Sacerdotes quidam Euchariſtiæ pixidē in feſto Paſchali implent; pérq; * totum annum ægrotantibus reſervant, quaſi Euchariſtia iſthæc, quavis alterâ ſanctior eſſet: Verùm inſipienter agunt. Marceſſit enim, vel tanto tempore omnino putreſcit; & tum quidem, ſicut, liber ait, reus exiſtit. Qui Euchariſtiam perdit, ſive corrumpit, vel ſi mus edit, vel beſtia quævis alia, inſpice pœnitentialem [librum] quid de hoc dicet: illa autem Euchariſtia quæ hodie conſecratur æquè ſacra eſt atque illa quæ ſacro die Paſchali conſecratur. Oro igitur ſacrum illud corpus Chriſti, majori prudentiâ in pixide mundiori ſervetis ægrotantibus, à Die Dominico, ad Diem Dominicum, vel ad maximum nè ultra dies quatuordecem; & tunc demum deguſtetis, atque inibi alterum ponatis. Exemplum de hoc in libris Moſaicis habemus: ſicut Deus ipſe juſsit in lege Moſis, quòd ſacerdos quovis * ſabbato ſupponeret in Tabernaculo, duodecim panes, cunctos recèns piſtos, qui dicti erant* panes Propoſitionis: *quique perſiſterent in taberna-*

* Sax. duodecim menſes.

* Sax. ait, Saturni die, non autem Sabbato: quia diem Domin. pro Sabbato æſtimaverint; non diem Saturni.

ðær oþer ⁊ Þe habbaþ býſpa ſþa God ſýlf bebeað ſceolde on ælcum ſæterneſ dæge ſettan tþelf hlafaſ on ðam tabernaculo ealle niþe bacene. ða þæron gehatene paneſ Propoſitioniſ. ⁊ hig ſceoldon ðær ſtandan on ðam Godeſ getælde oþ

oþerne ræteþner dæg. ⁊ etan hi ðonne ða racendar rylfe. ⁊ rettan dær oþre ; Sume preostar nellaþ dicgan dæt husel de hi halgiaþ ; Nu pille pe eop recgan. hu reo boc regþ be þam ; Preþbyter missam celebrans. et non audens sumere sacrificium accusante conscientia sua. anathema est ; Se mærre preost de mærraþ. ⁊ ne deah dæt husel dicgan. þat hine scyldigne. se ir amansumod ; Lærre pleoh ir to dicgenne dæt husel. ðonne to halgienne ; Se de tupa halgaþ ane ofletan to hurle. se bið ðam geopolan gelice. de an cild fullaþ tupa ; Crist sylf gehalgode husel ær his þrowunge. he bletsode þone hlaf. ⁊ tobræc ðus cpeþende to his halgum Apostolum. etah dirne hlaf. hit ir min lichama. ⁊ he eft bletsode ænne calic mid pine. ⁊ cpæþ heom þus to. Drincaþ ealle of þirum. hit ir min agen blod dære niþan gecyþnysse. þe bið for manegum agoten on synna forgyfenysse ; Se Drihten þe halgode husel ær his ðrowunge. ⁊ cpæþ ⁊ se hlaf pære his agen lichama. ⁊ dæt pin pære pitodlice his blod. se halgaþ dægpamlice þurh his racenda handa hlaf to his lichaman. ⁊ pin to his blod on gastlicere genyne. swa swa se pæda on bocum. Ne bið se lifflica hlaf lichamlice swa deah se ylca lichama de Crist on þrowode ; Ne dæt haligc pin nir þær hælendes blod de for us agoten pær on lichamlican dinge. ac on gastlicum andgyte ; Segþer bið soþlice se hlaf his lichama. ⁊ ⁊ pin eac his blod swa swa se heofonlica hlaf pær. de se hataþ Manna. se peopentig geara apende Godes folce ⁊ þæt hlutre pæter pær pitodlice his blod. se arn of þam stane on þam pertene þa ; ða swa Paulus appat on sumō his pistole.

culo usque ad alterum sabbatum: atque tunc edant ipsi sacerdotes, ibiq; alteros substituant : nolunt quidam sacerdotes gustare illam Eucharistiam quam ipsi consecrant : nunc autem dicemus vobis quid de hoc liber monuerit. Presbyter Missam celebrans, & non audens sumere sacrificium, accusante * conscientiâ suâ, anathema est. *Minor excusatio est gustandi Eucharistiam, quàm consecrandi. Qui bis consecrat unam offulam in Eucharistiam, hæretico similis est qui puerum unum bis baptizat: Christus ipse Eucharistiam ante passionem suam consecravit, benedixit panem, fregitque ; Apostolis suis sic anquiens:* Edite panem hunc ; corpus meum est: *iterúmq; benedixit calicem unum repletum vino ; sic quoq; illos allocutus ;* Bibite de hoc omnes : Ille sanguis *est meus novi Testamenti, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum. Dominus, (qui consecravit Eucharistiam ante passionem suam, dixitq;,* * panem *corpus suum fuisse, & vinum vera sanguinem suum) ipse quotidie consecrat, per manus sacerdotis, panem in corpus suum, vinúmq; in sanguinẽ suum, *in mysterio spirituali ; sicut in libris legimus. Panis ille vividus* non *est utcunq ;* idem *corpus quo Christus passus est ; neque vinum illud sacrum Servateris erat sanguis, (qui pro nobis fuit effusus,)* * in re corporali, sed in ratione spirituali. *Erat quidem cùm* panis *ille,* corpus *ejus ; tum quoque* vinum *illud,* sanguis *ejus* * *sicut* panis *ille cœlestis quem vocamus* Manna (*qui per quadraginta annos populum Dei cibavit--*†) *Et* aqua *illa limpida erat quidem* sanguis *ejus, quæ de petra illa in deserto tunc effluxit, prout Paulus in quadam* * *Epistola sua scripserat.* Omnes patres

* *Sax.* sciens se reum.

* *Evang. Sax. Matth. 26. 28* Hic quidem est sanguinis mei calix.

* *Nota.*

* *sc. spiritualiter.*

* *sc.* non corporaliter, sed spiritualiter.

* *Panis & vinum symbola Novi Fœderis, ut Manna & aqua, Veteris.*
† *videtur deesse [erat corpus ejus.]*
* *1. Cor. 10. 1 &c.*

Omnes

Omneſ patreſ noſtri eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt. et omneſ eundem potum ſpiritualem biberunt. &c. Ealle ure fæderaſ æton on þam þeſtene done ýlcan gaſtlican mete ⁊ þone gaſtlican drinc druncon; Hi druncon of dam gaſtlicũ ſtane. ⁊ ſe ſtan þæſ Criſt; Se Apoſtol ſæde ſþa ſþa ge nu gehýrdon. Dæt hi ealle æton þone ýlcan gaſtlican mete. ⁊ hi ealle druncon done gaſtlican drenc; Ne cþæþ he na lichamlice. ac gaſtlice; Næſ Criſt da gýt geboren. ne hiſ blod næſ agoten; Da dæt Jſrahela folc geæt done mete. ⁊ of dam ſtane drancc. ⁊ ſe ſtan næſ lichamlice Criſt deah he ſþa cþæde; Hit þæron da ýlcan gerýnu on dære ealdan æ. ⁊ hi gaſtlice getacnodon dæt gaſtlice huſel ureſ Hælendeſ lichaman. de þe halgiaþ nu;

noſtri eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt. Et omnes eundem potum ſpiritualem biberunt; bibebant autẽ de ſpirituali petra: petra autem illa, erat Chriſtus. *Apoſtolus dixit, ſicut audiviſtis modò, quòd omnes illi eandem eſcam ſpiritualem manducaverint; & omnes illi eundem potum ſpiritualem biberint; non dixit ille,* * corporaliter; *ſed* ſpiritualiter: *non erat Chriſtus adhuc natus, neque ſanguis ejus effuſus. Tunc populus ille Iſraeliticus, cibum illum* ſpiritualem *manducavit; & de petra illa bibit; neque erat petra illa Chriſtus* * corporaliter, *quamvìs* * *ità locutus eſt. Eadem erant veteris legis ſacramenta: &* ſpiritualiter *ſignificabant Euchariſtiam illam corporis Servatoris noſtri, quam nunc conſecramus.*

* *Nota.*

* *Nota.*

* *ſenſum verborum Chriſti rimandum voluit.*

Non gravabar (Lector ut vides) hoc veteris Eccleſiæ monumentum quidẽ vetus, totum Latinè dare: daturus quoque cum Deo, & plura & potiora veritatis antiquæ contra tranſſubſtantiationem, lucrifaciendæ recuperandæq; ſtudio; ut videant Catholici, unde conſcientias ſuas, dogmate ancipiti, & lubrico, & præ vera quidem antiquitate, novo, levare queant: Hæc autem Cl. Wilhelmo Liſle, fautori dum vixerat meo, accepta grati referrimus. vide inſuper Lib. 5. cap. 22. & verba — panem & vinum in myſterium carnis & ſanguinis offerrent.

Cap. 25.

Qualis viſio cuidam viro Dei apparuit, priuſquam monaſterium * *Coludanæ urbis eſſet incendio conſumptum.*

* *Sic MSc. ſing.*

Dyſſum tidum þ nun mýnſter þ mon nemned Coludeſ burhg. dæſ þe beforan gemýnegodan. durh ungýmenne ſýnne * fýreſ lige þæſ fornumen; þ hþæþere eaþelice ongýton mihton ealle de þ cuþon. þ þ gelamp for þean ⁊ for ýfelneſſe dara eardiendra dær on dære býrig. ⁊ in dæra ſþýþoſt de dær ealdormen þæron. ac him hþæþere * þona þæſ ſeo monung þære godcundan arfæſtneſſe. þ hi heora ſýnna þitnade ⁊ bette. durh fæſten. ⁊ durh þopaſ. ⁊ þurh gebedo. ⁊ ýrre fram him * acýrde dæſ ſoþfæſtan deman. on da gelicneſſe Niniven þarena;

* fire ⁊ lege. B.

* þan ne þæſ. B. *ut Lat.*

* aþurþon. B.

His temporibus monaſterium virginum, quod Coludi urbẽ cognominant, cujus & ſuprà meminimus, per culpam incuriæ, flammis abſumptum eſt. Quod tamen à malitia inhabitantiũ in eo, & præcipuè illorum, qui majores eſſe videbantur, contigiſſe omnes qui novere, facilimè potuerunt advertere. Sed non defuit puniendis admonitio divinæ pietatis, quâ correcti per jejunia, fletus & preces iram à ſe, inſtar Ninivita-

þanena; Þær on ðam ylcan mynstre rum þes ofSceottra þeode. se wæs Adamnanus haten. liſde se man hiſ lif on mycelre forhæfdnesse. ⁊ on halgum gebedum Gode ſyfre stillsumlice fra þ he næfre mete onfenge. ne ſæ. renðo ðeah. butan ðy oniht-enlican dæge. ⁊ ðy fiftan wic dæge. ⁊ oft on ſalhge niht ðurh wæccan on halgum gebedum a-ſtod ⁊ asunode; ðeo ðeahlwis. nes þær heafdan liſes him æfest of nyde becom for bote hiſ ſynna. ac forþgangendne tide. þ he þ nyd on gesunon gecyðde; Gelomp him on hiſ geogud hade þ he rume man dæde gefremede. ða reo scyld ða to hiſ heofdan hreaf. ða onscunode he hi *helice. ⁊ him ondred þ he for dæne stranglice pinad beon sceolde fram ðam ðeahlwisan deman; Gode ða to rumum Mæsse Preoste. fram ðam he wende þ him hælo þeg ætyped beon *mihte. andette him þa hiſ scyld ⁊ bæd þ he him gesealde sealde hu he mihte besleon fram ðam todeandan ysse; Ða he þa hiſ scyld gehyrde. þa cw. he. Mycel wund behofaþ mycles læcedomes. ⁊ forþon sta ſyfre sta du dinum fæstenum ⁊ sealm sangum ⁊ gebedum. þ du si forecumende Dryhtnes onsyne in andet-nesse. ⁊ þu geeadmige hine þe milde beon. ⁊ eac gemetan; ⁊ he þa þone þe þ unmæte sar nam. ⁊ hefig hiſ scyld gefit-nesse. ⁊ he stillnade þ he hnaſe onlyfed wære fram ðam *unli-cum bendum þara synna ðe he mid gehefigad wæs. cw. he to þam Mæsse Preoste. Ic eom gungre yldo ⁊ hal on minum lichoman. sta hwæt sta du me onsettest ⁊ bebeodest to donne þ ic halsige on ðam Dryhtnes dæge. þ ic eall þ eafe-lice abere. þeah þu me hate ealle niht wæccende on gebedum standan. ⁊ þeah þe ic scyle ealle wucan fæstan ic þ leoflice

*heſig-lice. B.

*sceol-de. B.

*mi-clum. B

rum justi judices averterent. Erat namque in eodem monasterio vir de genere Scotorum * Adamnanus vocabulo, ducens vitam in continentia & orationibus, multùm Deo devotam, ità ut nil unquam cibi vel potûs, exceptâ die Dominicâ & quintâ Sabbati, perciperet: sæpe autem noctes integras pervigil in oratione transigeret. Quæ quidem illi districtio vitæ arctioris, primò ex necessitate emendandæ suæ pravitatis obvenerat: sed procedente tempore necessitatem in consuetudinem verteret. Siquidem in adolescentia suâ sceleris aliquid commiserat: quod commissum ubi ad cor suum rediit, gravissimè exhorruit, & se pro illo puniendum à districto judice timebat. * Accedens ergò ad sacerdotem à quo sibi sperabat iter salutis posse demonstrari, confessus est reatum suum, petiitque ut consilium sibi daret quo posset fugere à ventura Dei ira. Qui audito ejus commisso, dixit: Grande vulnus grandioris curam medelæ desiderat; & ideò jejuniis, psalmis, & orationibus quantùm vales insiste, quo præoccupando faciem Domini in confessione propitium eum invenire merearis. At ille quem nimius reę conscientiæ tenebat dolor, & internis peccatorum vinculis quibus gravabatur, ocyùs desiderabat absolvi: Adolescentior sum (inquit) ætate & vegetus corpore, quicquid mihi imposueris agendum, dummodo salvus fiam in die Domini, totum facilè feram; etiamsi totam noctem stando in precibus peragere, & integram septimanam jubeas abstinendo transigere.

* c. Adamnanus. ff.

do.

do. cp'. he. Mycel ꝥ is ꝥ ðu eal-
le þucan ⁊ lyfne lichoman aþunie.
ac tþa dæglic fæsten. oþþe þreo
dæglic is genoh to healdenne ⁊
Do ðis cp'. he. ⁊ ꝥ ic eft æfter
tide fæce to ðe cume. ⁊ þe þon-
ne fullicor ætyþe. hþæt ðu don
scyle. ⁊ hu lange þu on hreoþe
aþunian sceole ⁊ Ða ferde se
Mæsse Preost fram him ⁊ Ða
gelamp for sumum intingan ꝥ
he semninga geþat on Hibernia
Scotta ealonde. þonan he ær
com ne he ma eft to him hþearf
æfter heora gecþide ⁊ Þæs he
hþæþere gemyndig his *beboðes.
⁊ eac his gehates. ⁊ he on hreo-
þum tearum ⁊ on halgum þæccan
⁊ on mycelre forhæfednesse
Drihtne þeoþde. sþa ꝥ he næfre
oftor gehreorde ne sþæsendo
ðeah. þonne þy drihtenlican dæ-
ge. ⁊ ðy fiftan þic dæge sþa ic
fore cþæð. oþrum dagum he sþa
fæstende aþunode ⁊ Mid ðy he
ða gehyrde þone Mæsse Preost
geþitan on Hibernia ⁊ ðær forþ-
ferendne beon. he symle of þære
tide ꝥ gemynegode gemett þæ-
re forhæfednesse heold ⁊ læste ⁊
⁊ ꝥ for intingan ðæs godcun-
dan eges æne siþe for his scyl-
de onbryrded *þæs ⁊ Sþa he eac
eft for intingan ðære godcun-
dan lufan lustfulligende ðam
ecum medum fæstlice forþlæste ⁊ Mid þy he ꝥ þa langre tide
forþheold ⁊ dyde. þa gelamp sume dæge ꝥ he þæs fram ða
mynstre for sumum þingum feor gangende. ⁊ þæs an ðæra
broþra his gefera ⁊ hine mid eode. þa hi þa hæfdon heora siþ-
fæt geferedne. þa hþurfon hi eft to hame ⁊ mid ðy hi ða
þam mynstre nealæctan. ⁊ hi gesaþon þa getimbro healice
ahreht. ⁊ ahafen. ða gesþearc se Godes man semninga ⁊ on-
gan heardlice ⁊ biterlice þepan. ⁊ þa unrotnesse his heor-
tan mid his ⁊ þlitan tacnunge *yppan ⁊ cydde ⁊ Ða ꝥ ða his
gefera geseah ⁊ ongeat þa fræg̃n he hine ⁊ acsade. hþæt
him þære. ⁊ forhþon he sþa gebærde. Cp'. he. Gall ðæs

Qui dixit: Multum est ut totâ septimanâ absque alimento corporis perdures; sed biduanum vel triduanum satis est observare jejunium. Hoc facito donec post modicum tempus rediens ad te, quid facere debeas, & quamdiu pœnitentiæ insistere, tibi pleniùs ostendam. [Quibus dictis & descriptâ illi mensurâ pœnitendi,]abiit sacerdos: Et ingruente causâ subitâ secessit *Hiberniam, unde originē duxerat, neque ultrà ad eum, juxta suum condictum, rediit. At ipse memor pręcepti ejus simul & promissi sui, totum se lacrymis, pœnitentiæ, vigiliis sanctis, & continentiæ mancipavit; ità ut quintâ solùm Sabbati & Dominicâ (sicut prędixi) reficeretur; cæteris [septimanæ] diebus jejunus permaneret. Cúmque sacerdotem suum Hiberniam secessisse, ibíq; defunctum esse audisset, semper ex eo tempore, juxta condictum ejus memoratum, continentiæ modum observabat. Et quod causâ divini timoris semel ob reatum compunctus cœperat, jam causâ divini amoris delectatus pręmiis, indefessus agebat. Quod dum multo tempore sedulus exequeretur, contigit eum die quadam de monasterio illo longiùs egressum, comitante secum uno de fratribus, peracto itinere redire. Qui cùm monasterio propinquarent, & ædificia illius sublimiter erecta aspicirent, solutus est in lacrymas vir Dei, & tristitiam cordis vultu indice prodebat. Quod intuens comes quare faceret, inquisivit. At ille: Cuncta, inquit, hęc quæ

* *Sax.* Hiberniam Scotorum insulam.

* heora gecþydes. B.

* ongon C.

* hatlice. B.

* ypte. B.

ȝetimbro ðe þu her ȝeſýxſt ⁊ ſceaþaſt. ȝe ða maran ȝe ða mættran. neah iſ ꝥ hi eall ƒýr ƒornimeþ. ⁊ on axſan ȝehþýrƒeþ; Ða ſe broþor ꝥ ȝehýrde. ſona þæſ þe hi on ꝥ mýnſter eodon. ða cýdde he hit ⁊ ſæde þære meder ðære * ȝeſomnunȝe. ⁊ Abbudiſſan ſeo þæſ Ebbe haten; Ða þæſ heo be ȝeþýrhtum ſþiðe ȝedreƒed be ſþýlcum þited ome. ⁊ ƒorht ȝeþorden. he het þa to hire ðone Godeſ mann * ⁊ ȝeornlice hine ƒræȝn ⁊ acſade. hþanon he ða þiſan cuþe. ⁊ onȝeate; Cþ'. he. Ic þæſ iu ȝeara on niht abýſȝod on þæccum ⁊ on ſealm ſanȝe ⁊ on ȝebedum. þa ȝeſeah ic ſemninȝa me ætſtandan ſumne mannan uncuþeſ ⁊ þlitan. ða þæſ ic ſþýþe ƒor hiſ ⁊ þeardneſſe aƒýrhted. ða ƒreƒrede he me ⁊ cþ'. ꝥ ic me ne ondrædde. ⁊ ſþa ſþa he cuþre ſtæƒne þæſ to me ſþrecende. þel ðu deſt cþ'. he. ꝥ ðu on ðiſſe tide nihtlicre ſtilneſſe na læſ ðe ſlæpe ƒorȝeaƒe; [* Ða cþæþ ic ꝥ me þæſ þære micel ⁊ ðearƒ ꝥ ic halþendum þæccum ætƒeole] ⁊ ƒor minum ȝedþolum ⁊ ſýnnum ȝeornlice Drihten * benſian; cþ'. ic to ðam þe mid me ſþræc. Soð ðu ſaȝaſt. Cþ'. he. Eȝhþæþer ȝe ðe ðæſ iſ ðearƒ ȝe moniȝum. ꝥ hi heora ſýnna mid ȝodum þeorcum alýſan. ⁊ þonne hi blinnen ƒram ȝeþinnũ hþilendlicra þinȝa. ꝥ hi þonne ƒor ȝeþillunȝe þara ecra ȝoda ðý ƒreolicor þinnen. ac þiſ hþæþere ƒea ana doþ. Soþ ic ſecȝe ꝥ ic nu eall þiſ mýnſter þurh endebýrdneſſe ȝeond ƒerde ⁊ ſýndriȝra huſ. ⁊ bedd ȝeſeah. ⁊ næniȝne oƒ eallum nu butan þe ic ȝemette ÿmb hiſ ſaule hælo abýſeȝod beon. ac ealle ȝe þæþned men ȝe * þiƒmenn. oþþe hæƒiȝe ſlæpa ſþundon. oþþe to ſýnne þacedon; ⁊ ða huſ þa þe on to ȝebiddenne ⁊ to leorniȝenne ȝeþorhte þæron. þa ſýndon nu on huſ ȝehþýrƒed oƒer æta. ⁊ druncenneſſe. ⁊ leaſ ſpellunȝa. ⁊ oþra unalýƒedlicra

* hiredeſ. B.

* ȝelædan. B.

* *sic MS. B. ut Lat. sed Cant.* ac ma þoldeſt þæccan ⁊ ȝebedum ætƒeolan.

* heriian. B.

* þimmen. B.

cernis ædificia publica vel privata, in proximo eſt, ut ignis abſumens in cinerem convertat. Quod ille audiens, mox ut intraverunt monaſterium matri congregationis vocabulo Ebbæ, curavit indicare. At illa meritò turbata de tali præſagio, vocavit ad ſe virum, & diligentiùs ab eo rem, vel unde hoc ipſe noſſet inquirebat. Qui ait: Nuper occupatus noctu vigiliis & pſalmis, vidi aſtantem mihi ſubitò quendam incogniti vultûs; cujus præſentiâ cum eſſem exterritus: dixit mihi, nè timerem, & quaſi familiari me voce alloquens: Benefacis, inquit; qui tempore iſto nocturno quietis, non ſomno indulgere, [ſed vigiliis & orationibus inſiſtere valuiſti.] At ego novi, inquit, multùm mihi eſſe neceſſe vigiliis ſalutaribus inſiſtere, & pro meis erratibus ſedulò Dominum deprecari. Qui adjiciens: Verum inquit, dicis; quia tibi & multis opus eſt peccata ſua bonis operibus redimere, & cùm ceſſant à laboribus rerum temporalium, tunc pro appetitu æternorum bonorum liberiùs laborare: ſed hoc tamen pauciſſimi faciunt. Siquidem modò totum hoc monaſterium ex ordine perluſtrans, ſingulorum caſas ac lectos inſpexi, & neminem ex omnibus præter te, erga ſanitatem animæ ſuæ occupatum reperi: ſed omnes prorſus & viri & fœminæ, aut ſomno torpent inerti, aut ad peccata vigilant. Nam & domunculæ quæ ad orandum vel legendum factæ erant, nunc in commeſſationum, potationum, fabulationum, & cæterarum ſunt illecebrarum cubilia converſæ.

ꝑeolicꝑa ꝛcýlda ⁊ ꝟ ꝟýlce ða ꝑæmnan ða ꝑé Gode ꝿehalgode ꝑæꝛon. ꝓoꝛhogedꝛe aꝛe heoꝛa ꝟdetneꝛꝛe. And ꝛꝑa oꝛt ꝛꝑa ꝛꝑa hi * æmtan habbaþ ꝓ hi ꝛmalo hꝛægel peꝛaþ ⁊ ꝑýꝛnceaþ. mid þam hi. oþþe hi ꝛýlꝛe ꝛꝑætꝛiað on bꝛýda onlicneꝛꝛe on ꝑæceneꝛꝛe heoꝛa ꝛtealleꝛ. oþþe ut ꝑæꝛneo monna ꝑꝛeondꝛciꝑeꝛ him ceaꝛiað ⁊ Foꝛþon be ꝿeꝑýnhtum þiꝛꝛe ꝛtoꝛe ⁊ heoꝛa eaꝛdigendum heꝛig ꝑꝛæc oꝛ heoꝛonum ꝿnimꝛiende liꝿum iꝛ ꝿeꝿeaꝛꝑod. cꝑ. heo ꝛeo Abbudiꝛꝛe to him. Foꝛhꝛon ne ꝓolꝿeꝛt ðu ꝛona hꝛaþe ða diꝿolneꝛꝛe me cýþan ⁊ ꝛecꝿan ⁊ Ða ꝟꝛaꝛede he ⁊ cꝑ. Jc onꝿnæddꝿ ꝓoꝛ ðinꝛe aꝛꝑuꝛþneꝛꝛe ꝓ þu ꝛceolꝿeꝛt to ꝛꝑýþe ꝿeoꝛeꝛed beon. ⁊ aꝛýꝛhted. ⁊ hꝛæþeꝛe þaꝛ ꝑꝛoꝛꝛe þu haꝓoꝛt. ꝓ on ðinum ðaꝿum þiꝛ ꝑiꝛe oꝓeꝛ ðaꝛ buꝛh ne cýmeþ ⁊ þa þeoꝛ ꝿeꝛýhþ þa ꝓæꝛ ꝿemæꝛed. þa ꝓæꝛ hꝑýlc huꝿu ꝑæc. ꝓ þa biꝿengan ðæꝛe ꝛtoꝛe. ꝓ iꝛ ꝑeaꝛum ðaꝿum. onꝿunnon him onðꝛædan ⁊ hi ꝛýlꝛe clænꝛian. ⁊ man ðæða ꝓoꝛlætan ⁊ And eꝓt ꝛona æꝓteꝛ ðæꝛe Abbudiꝛꝛan ꝓoꝛþꝓoꝛe hi hꝑuꝛꝛon to þam æꝛꝑan unꝛýꝓeꝛneꝛꝛum. ⁊ eac mýcle mannꝓullꝛan ꝛꝑemedon. ⁊ mid ðý hi cꝑædon. Nu iꝛ ꝛibb ⁊ oꝛꝛoꝛhneꝛ. hi ða inꝛtæꝑe þa hi læꝛt ꝑendan mid

Virgines quoque Deo dicatæ, contemptâ reverentiâ ſuæ profeſſionis, quotieſcunque vacant, texendis ſubtilioribus indumentis operam dant; quibus aut ſe ipſas ad vicem ſponſarum in periculum ſui ſtatûs adornent, aut externorum ſibi virorum amicitiam comparent. Unde meritò, loco huic & habitatoribus ejus gravis de cœlo vindicta flammis ſævientibus prę parata eſt. Dixit autem Abbatiſſa: Et quare non citiùs hoc compertum mihi revelare voluiſti? Qui reſpondit; Timui propter reverentiam tuam, nè fortè nimiùm conturbareris: Et tamen hanc conſolationem habeas, quòd in diebus tuis hæc plaga non ſuperveniet. Quâ divulgatâ viſione, aliquantulùm, loci accolæ paucis diebus timere, & ſeipſos, intermiſſis facinoribus, caſtigare cœperunt. Verùm poſt obitum ipſius Abbatiſſæ redierunt ad priſtinas ſordes, imò ſceleratiora fecerunt: Et cùm dicerent pax & ſecuritas; extemplò prę fatæ ultionis ſunt pœnâ multati. Quæ mihi cuncta ſic eſſe facta reverendiſſimus meus compresbyter *Edgiſl referebat, qui tunc in illo monaſterio degebat. Poſtea autem diſcedentibus inde ob deſolationem plurimis incolarum, in noſtro monaſterio, plurimo tempore converſatus, ibidémque defunctus eſt. Hæc ideò noſtræ hiſtoriæ inſerenda credidimus, ut admoneremus lectorem operum Domini, *quàm terribilis ſit in conſiliis ſuper filios hominum*, nè fortè nos tempore aliquo carnis illecebris ſervientes, minúſque Dei judicium formidantes, repentina

* æmettan. B.

* Sic MSt. ſing.

* peoꝛceꝛ. B.
* upum *ſuperſcrip. Cantabr.*
* lýꝛneꝛꝛe. B
* licumlicum. B. & C

* ꝑꝛæceꝛ ꝛlæꝿene ꝓæꝛon ⁊ ealle ꝓaꝛ þing me ðuꝛ ꝿeꝓoꝛðene ꝛe aꝛꝑuꝛþa min eꝓen Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ðaðgýlꝛ ꝑæde. ꝛe ða in ðam mýnꝛtꝛe eaꝛdode ⁊ oꝛohtnade. ⁊ eꝓt in *uꝛꝛum mýnꝛtꝛe langꝛe tide liꝓde. ⁊ ðæꝛ ꝓoꝛþꝓeꝛde ⁊ ſæꝓteꝛ þon monige ðaꝛa biꝿengena þonan ꝿepitan. ꝓoꝛ ðæꝛe buꝛhge to * lýꝛednerre ⁊ Diꝛ ꝛpell ꝑe ꝓoꝛþon ꝛettꝛon on uꝑe bec. ꝓ ꝑe men monedan ꝓ hi ꝿeꝛaꝓon Oꝓihtneꝛ ꝑeoꝛnc. hu eꝿeꝛꝓullic he iꝛ in ꝿeþeahtingum oꝓeꝛ monna beaꝛn. ðý læꝛ ꝑe ænige tide uꝓum * licum unalýꝓednerꝛum ꝛýn ꝑeoꝛigende. ⁊ læꝛ to Godeꝛ dome ꝓoꝛhtigan. ⁊ uꝛ on-

*eorre C. *heardlice gedeme. B

ðræðan þonne þe ſcýlen. ⁊ hiſ ſemninga *ýrre uſ ðreage. ⁊ uſ oþþe hþilendlicum ýrmþum rihtlice ſþence ⁊ þæce. oþþe to ecre forþýrðe* heardþendlice gedeman;

ira ejus corripiat; & vel temporalibus damnis justè sæviens affligat, vel ad perpetuam perditionem districtiùs examinans tollat.

NOTÆ.

* Accedens -- [*Adamnanus*] ad Sacerdotem -- confessus est reatum suum, petiitque ut consilium sibi daret. — Accedere *hoc modo*, sponte *scil. atque consilium petere salutare, hortatur populum Dei; non *cogit Ecclesia nostra. Ad sacerdotem ait, sed non* suum. *Rex interpres Sax. ait*, ad sacerdotem quendam. *En libertatem, quâ vetus Ecclesia utebatur, nimirum ut Medicorum peritissimus quisque exquiratur: verùm, quod mireris*, ad Pastorem, *non* quendam, *sed* proprium *potissimùm, errantes oves relegandas censuit acutissimus, acerrimúsque Calvinus; cogendas tamen noluit. Sic ille, Instit. l. 3. cap. 4. par. 12. in verba S. Jacobi*, 5. 16. Ut alter alteri peccata confiteamur. — *sic paulò póst:* Tametsi (*inquit*) Jacobus neminem nominatim assignando, in cujus sinum nos exoneremus, liberum permittit delectum, ut ei confiteamur, qui ex Ecclesiæ GREGE, maximè idoneus fuerit visus: quia tamen PASTORES præ aliis UT PLURIMUM judicandi sunt idonei, POTISSIMUM etiam nobis eligendi erunt: quia, *ut ibidem*, mutuæ admonitionis, & correptionis officium illis SPECIALITER est injunctum. *Et ibid.* Videmus ministros ipsos, ut de remissione peccatorum certiores reddant conscientias, testes ejus ac sponsores constitui; adeò ut* IPSI dicantur REMITTERE peccata, & animas SOLVERE. Cùm audis hoc illis tribui, in usum tuum esse cogita. *Et ibid.* Ergò siquis privatim angitur, & afflictatur peccatorum sensu, — ad se sublevandum, PRIVATA CONFESSIONE apud SUUM Pastorem utatur. *Sed & infrà ait*; Ejusmodi confessionem LIBERAM esse oportere, ut non ab OMNIBUS exigatur, sed IIS TANTUM commendetur,* quia eâ se opus habere intelligent. *Et Paragraph.* 13. Interim quin sistant se Pastori oves, quoties sacram cœnam participare volunt; adeò non reclamo, ut maximè velim hoc ubique observari. Nam & qui habent impeditam conscientiam, referre indè possunt singularem fructum, — modò semper absit tyrannis, & superstitio.

* *vide suprà pag. 215. lin. 12.*

* *At quales ipsi, vide Cl. Calvin. ibid. paragraph. 20.*

* *l.* qui.

Nec æterno silentio sepelienda erit præclara illa & copiosa Romano-Saxonicæ Ecclesiæ, De Compunctione cordis, *De* Confessione *&* Pœnitentia, *commentatio. Vide ad finem Hom. 51. pag. 429.*

DE COMPUNCTIONE CORDIS. *Sic autem, ut reliqua, Latinè dedi.*

*l. onbrýrðneſ.

Ðeo *onbýrðneſ ðæſ manneſ heorðan cumþ oſ eaðmoðnýſſe. ⁊ oſ þære onbýrðnýſſe anðetnýſ. ⁊ oſ ðære anðetnýſſe cýmþ ðeo ðæðbot. ⁊ oſ ðære ſoþan ðæðbote cumþ ſeo forgieſenýſ ðære heorðan; Jſ eaðmoðnýſ ðæſ moðeſ. ðonne ðe man geþæncþ hiſ ſýnna. ⁊ ða mið teaſum mæneþ. ⁊ him onðræðeþ ðonne undýrſtlican Goðeſ dom; Oſ tþiſealðum onbýrðnýſſe aſpringe geþuniaþ teaſaſ ſloþan. hþilum þonne ſe man ſþa ſþa ic ær cþ'. ꝥ he geman hiſ ýſelan þeorc. ⁊ forþan þepaþ. hþilum eac þonne þe goða man for hiſ goðan þeorcum þilnaþ ꝥ he heonan mote. he forþan þepaþ ðe hine lýſteð

Cordis humani compunctio ex humilitate proficiscitur; & ex compunctione confessio; & ex confessione vera pœnitentia; & ex vera pœnitentia proficiscitur cordi remissio. Humilitas animi est, cùm homo peccata sua reputet, & per lacrymas commemoret, intentandúmq; Dei judicium sibi perhorrescat. E duplici scaturigine compunctionis manare solent lacrymæ; modò, dum homo, sicut antè dixi, malum opus suum recolat, & ob id defleat: modò etiam cùm homo bonus, pro bonis operibus suis adlaboret, ut dehinc illa exequi

ꝺeþ ꝺoꝺ ꝼꝛeꝺnýꝛꝛe. ⁊ þæꝛ ꝺe-
ꝼean þe he lanꝺ æꝛꝺeꝛ ꝼꝛanc. be
þam ꝼe ꝓiꝛeꝺa cp'. Sitivit anima
mea ad Deum. &c. Minꝺe ꝼaꝓle
þýꝛꝛteþ to þam liꝼienꝺe Goꝺe.
hꝓænne ic come ⁊ æꝛýꝺꝺe beꝼoꝛe
Goꝺeꝛ anꝛýne ; Ðꝛeo cýn ꝛýnꝺ-
on þæꝛe onbýꝛnꝺnýꝛꝛe luꝼan. miꝺ
þam þ moꝺ þæꝛ ꝓihtꝓiꝛan manneꝛ
býþ ꝛꝓiþe helꝓenꝺlice anbýꝛꝺ;
An iꝛ þ ꝺemýnꝺ hiꝛ ꝺuꝛhtoꝺen-
na ꝛýnna ; Oþeꝛ iꝛ þeo ꝛceaꝓuꝺ
hiꝛ ælþeoꝺiꝺnýꝛꝛe on ꝺiꝛum
eaꝛmum liꝼe ; Ðꝛiꝺꝺe iꝛ þeo ꝺe-
ꝓilnuꝺ ꝺæꝛ heoꝛonlican eþeleꝛ.
þ he heonan ꝛꝓiþe becuman ma-
ꝺe. Ꝺonne on þæꝛ manneꝛ heoꝛ-
tan becumaþ. þonne iꝛ to ꝺeluꝼenne þ Goꝺ þuꝛh hiꝛ ꝺiꝼe ꝛý
⁊ ꝛꝓeaꝛꝺ þæꝛ manneꝛ heoꝛtan; Be
þam hit eac on ꝺealmum ꝺecꝓeꝺen iꝛ. Ꝺeuꝛ vitam meam an-
nuntiavi tibi, &c. Goꝺ min liꝼ
ic cýþe þe. ⁊ mine ꝺeaꝓaꝛ ic ꝛet-
te beꝼoꝛan þinꝓe ꝺeꝛýhþe ꝛꝓa
ꝛꝓa on þinum ꝼoꝛeꝺehatum. þ
ꝼoꝛeꝺehat ꝼoꝛꝺiꝼenýꝛꝛe ꝺe ꝓe
habbaþ ꝼnam Goꝺe. hit aꝓepaꝺ
on uꝓe heoꝛtan ꝺæꝺbote ꝺeaꝓ-
aꝛ; Theꝛauꝓuꝛ ꝺeꝛiꝺeꝓabiliꝛ in
coꝓꝺe hominiꝛ compunctioniꝛ
ꝺulceꝺo eꝛt. þ iꝛ. ꝛꝓiþe ꝓýnꝛum-
lic ꝺolꝺhoꝛꝺ on manneꝛ heoꝛ-
tan þæꝓe onbýꝛnýꝛꝛe býþ ꝛꝓe-
te ; Ðeꝛ manneꝛ ꝛaꝓle þonne
heo býþ onbýꝛꝺeꝺ on þam men;
Ðæꝓ he æt hiꝛ ꝺebeꝺe biþ. ꝛꝓiꝺe
it hiꝓe helpeꝺ to ꝺæꝓe ecan hælo ; Ðonne þuꝛh ꝺebeꝺu
ꝛeo onbýꝛꝺneꝛ biþ ut aꝺoꝛen oꝼ ꝺeꝛ manneꝛ heoꝛtan niꝛ
hit nan ꝺeona þ ꝛe halꝺa ꝺaꝛt biþ onꝛeaꝛꝺ on þæꝓe heoꝛtan;

posset, lacrymat propterea, quia præsentiam Dei expetivit, ejúsq; gaudium, quod jam diu persecutus est. De quo dicit Propheta, Anima mea sitivit ad Deum vivum: Quando veniam & comparebo coram facie Dei? *Amoris compunctionis tria sunt genera. Unde hominis justi mens perquàm salubriter compuncta sit: Unum est perpetratorum scelerum memoria: Alterum est peregrinationis suæ in hac vita ærumnosa consideratio: Tertium est cœlestis patriæ desiderium, ut ipse illam perfectè hinc assequi posset. Quod simulac cor humanum intraverit, tunc optandum est, ut Deus hujus hominis cordi, per gratiam suam præsens adesse velit. De hoc quoq; in Psalmis dicitur,* Deus vitam meam annuntiavi tibi: posui lacrymas meas in conspectu tuo, sicut in promissione tua. *Promissio remissionis, quam habemus à Deo, à corde nostro pœnitentiæ lacrymas detergit. Thesaurus in corde hominis valde desiderabilis, compunctionis dulcedo est. Hujus hominis anima, postquàm in homine compuncta fuerit, ubi precibus suis insit, illi ad salutem æternam valde proficit. Quando per orationem, compunctio de hominis corde effusa fuerit, nulla erit injuria, quòd Spiritus Sanctus cordi præsens affuerit.*

Crebrò nos instituit sacra Scriptura, ut ad veræ peccatorum nostrorum confessionis medicinã fugiamus. Veruntamen, non quòd Deus confessione nostrâ opus habeat; (quod vis enim illi notum est, cùm quod faciamus, tum quod dicamus, tum denìq; quod cogitemus.) Sed quòd aliàs salvi esse haud possimus, nisi confiteamur plangentes, quicquid per negligentiam *iniquè perpetravimus. Qui seipsum*

Ibidem de Confessione peccatorum.

Gelome uꝛ læꝓeþ þ haliȝe ȝeꝓꝛit þ ꝓe ꝛleon to þam læce-
ꝺome ꝛoþꝓe anꝺæꝛtnýꝛꝛe uꝓe ꝛýnna; Nu ꝛꝓa þeah ꝼoꝛꝺan ꝺe
Goꝺ be þuꝓꝛe uꝓe anꝺæꝛtnýꝛꝛæ ꝼoꝛþam eall him iꝛ cuþ ȝe þ ꝓe
ꝺoꝺ. ȝe þ ꝓe ꝛꝓecaþ ȝe þ ꝓe ꝺæncaþ. Ac ꝼoꝛþan ꝺe ꝓe
elleꝛ ne maȝon beon hale buton ꝓe anꝺetiȝan hꝓeoꝛienꝺe
þ ꝓe to unꝛihte ꝺýꝺan ꝺuꝛh ȝýmelýꝛte; Ðe ꝺe hine ꝛýlꝛne

ꝑꝛeꝿeþ to hiꝛ ꝛcꝛiꝑte ꝓoꝛ hiꝛ ꝛýnna. ne mot hine eꝑt deoꝓol ꝑꝛeꝿen on domeꝛ dæꝿe. Jacobuꝛ ꝛe Apl'. cp. Andættaþ eoꝑꝑa ꝛýnna betꝛeox eoꝓ. ⁊ ꝿebiddeeoꝓeꝛ alc ꝓoꝛ oþeꝛꝛne. þ ꝿe maꝿon beon hale. ⁊ eꝑt Paulus ꝛe Apl'. cp'. Ope autem confeꝛꝛio ꝛit ad ꝛalutem. ðeo andetneꝛ ðeꝛ muþeꝛ. becumaþ ðæꝛe ꝛaꝛle to hælo; ⁊ ðalomon cp'. Qui abꝛcondit ꝛceleꝛa ꝛua non diꝛiꝿetur; þe þe ahýdeþ hiꝛ unꝛihtꝛiꝛnýꝛꝛe. ne biþ he ꝿeꝛiht beꝓoꝛan Gode; ðeþe him ꝿeandetæþ ⁊ ꝓoꝛlæteþ hiꝛ ꝛýnna. ꝛona he beꝿýtedð Godeꝛ mildheoꝛtnýꝛꝛe. þ iꝛ ꝛꝛiþe micel hælo læcedom þ þe na eꝑt ne ꝿecýꝛꝛen to þam unꝛihtum ðe þe æꝛ ꝿeandettan. ne þe ne ꝿeednipiꝿen ða dolh ꝛꝛaþu ðæꝛa æꝛꝛena punda; ðac Johꝛ'. ꝛe ꝿodꝛpelleꝛe cp'. Confiteamuꝛ peccata noꝛtꝛa. ꝓideliꝛ eꝑt Deuꝛ & juꝛtuꝛ ut ꝛemittat nobiꝛ peccata. ut emundet noꝛ ab omni iniquitate; Andettan þe upe ꝛýnna. ꝓoꝛþan ðe God iꝛ ꝛꝛiþe ꝿetꝛiþe. he uꝛ ꝓoꝛꝿifeð upa ꝛýnna. ⁊ he uꝛ eac ꝿeclenꝛaþ ꝓꝛom ælcum unꝛihte. ðꝛa eac þe ꝛealm ꝛcop cp'. Dixi confitebor adveꝛꝛum me injuꝛtitiaꝛ meaꝛ. Domine. et tu ꝛemiꝛiꝛti impietatem peccati mei. Jc ꝛæde andette Ðnihtne eal min unꝛiht biþ me ꝛýlꝛum ⁊ þu Ðnihten me ꝓoꝛꝿiꝛe minꝛa ꝛýnna aꝛleaꝛnýꝛꝛe. Andættе þe ꝛýnꝛulla þa hꝛile þe he on þiꝛum liꝛe beo. ꝛý þ he to unꝛihte ꝿeðýde. ꝓoꝛþan þe mid helꝑaꝛum niꝛ pæꝛtmbæꝛo andætneꝛ. ne þeꝛ nan behneoꝛꝛunꝿ to hæle becumen mæꝿ; Ac nu ðe iꝛ ꝿode andꝛenꝿe tið þam hneoꝛꝛiꝿendum ⁊ æꝛteꝛ deaþe bið ꝑꝛæce tið þam þe nu beoþ ꝿýmeleaꝛe. þ hi heoꝛa ꝛýnna andettan nellaþ; ðoþlice ealle þa aꝛleaꝛan men habbaþ ꝛꝛiþe bittꝛꝛne dæðbote on ecan ꝛiꝛe; Ac hýꝛa inꝿehýd hi ꝑꝛæꝛteþ hiꝛa ꝛiteꝛ to eacan. hi mihton him ꝿebeoꝛꝿon þa unmætneꝛꝛe þaꝛa ꝛiꝛa þuꝛh andetneꝛꝛe. ⁊ þuꝛh dæðbote. ac hi hiꝛ ꝓoꝛꝿimeleaꝛodon;

pro peccatis ſuis accuſat ad pœnitentiarium ſuum haud poterit illum diabolus die judicii accuſare. Jacobus *Apoſtolus inquit*; Peccata veſtra invicem confiteamini: Et alter pro altero oretis, ut ſalvi eſſe poſſitis. *Atque iterum Apoſtolus Paulus ait*; **Confeſſio oris obvenit animæ in ſalutem. Et Salomon ait*; *Qui abſcondit iniquitatem ſuam, non erit juſtus coram Deo*; *qui illam fatetur & peccata ſua deſerit, miſericordiam Dei citò acquirit: perquàm ſalutifera medicina illa eſt, ut non recurramus ad iſthæc injuſta, quæ priùs confeſſi ſumus*; *neque cicatrices vulnerum priorũ renovemus. Johannes autem Evangeliſta inquit*; Confiteamur peccata noſtra: fidelis eſt Dominus, & juſtus; & remittet nobis peccata, & mundabit nos ab omni iniquitate. *Sicut etiam dixit pſalmiſta*; Dixi, confitebor adverſùm me injuſtitias meas Domine; & tu remiſiſti impietatem peccati mei. *Confiteatur impius, quanti ſper ipſe fuerit in hac vita, quicquid iniquè perpetraverit*; *quoniam* apud inferos *infrugifera pœnitentia, neq; ullus* [*ibi*] *planctus in ſalutem veniet.* Nunc *tempus Deo acceptum eſt plangentibus*; *& poſt mortem tempus vindictæ illis, qui ità ſupini ſunt, ut ſua nolint peccata confiteri: omnes quidem improbi reſipiſcentiam perquàm amaram in æterno ſupplicio habent. Verùm ipſorum conſcientia nunc in augmentum ſupplicii ſui illos conflictabit: potuiſſent illi à ſe iſtorum ſupplitiorum immenſitatẽ, per confeſſionem & reſipiſcentiam amoliri: ſicut enim flamma foris ardet, ſic ipſorum*

Jac 5.16.

*Rom.10.10.

Prov.28.13.

1.Joh.1.9.

Pſal.32.5.

don;

don ; Forþan gelice þe liġ hi utan bæþneþ. ⁊ heora inġehyd hi innan þræġteþ ; hu mæġ þe læce gehælan *þu punde þe þe untruminne ſcamaþ þ he him eoriġe; Forþan ſilnaþ God ure andetnerſſe þ he de ſihtlicor maġe uſ ura ſynna forġifan ; Đe de hiſ ſynna dilegaþ ⁊ him ſcamaþ þ he hi halſendlice ġdete. God de de byd nu hyra ġerita. he hyra beoþ eft þrecend ; Beþence ġehra nu hine ſylfne ⁊ hine be hiſ ſynnum deme. þe læſ hine God eft ġedeme to dære ecan nyþerunġe ; Ðiſeolone for ſceal ælc man habban on dædbote ; ſ̄erſt þ he þurh ġimelyſte forlæt þ God þ he don ſcolde. ⁊ eft þurh þriſtnerſſe þ yfel þ he don ne ſcolde þurhtihþ; Seo andetner heo ġerihtriſaþ þonne man. þurh þa ġdetnerſſe cymþ þara ſynna forġifenerſſe ; ſ̄elc forġifenyſſe hyht iſ on þære andetnyſſe. ⁊ þeo andetnyſ iſ de engla læcedom ura ſynna. mid dære foþan dædbote ;

* *aliàs*, de.

Ibidem De Pœnitentia.

De hælend ſylf on hiſ ġodſpelle cp'. doþ dædbote eorþa ſynna þonne ġenelæcaþ eor heofona rice to. ⁊ Johñ'. de ſulluhteſe cp. doþ ġe medeme pærtmaſ dædbote þ iſ de medeme pærtm dære dædbote. þ man þa ġeþeortodan ſynna þepe. ⁊ da de he þonne þepe. he ne eft ne ſyrce ; Spa ſſa þ haliġe ġeſſiſt cp'. Fili peccaſti. ne adiciaſ peccatum ſuper peccatum; Ne ġeyce þu nu da ſynna oþer da ſynne. ⁊ Oſihten cp'. duþh Yſaiam aþreaþ eor. ⁊ beoþ clæne. þe biþ aþoġen. ⁊ he biþ clæne. þe de hiſ ġeþorhtan ſynne þepaþ; Se eadiġa Apl'. Petruſ cp'. be þam mannum de heora ſeonna þepaþ. ⁊ eft æftep pope da ylcan ſynna ſyrceþ þe hi æp forepeopon. þ hit pære ġelicoſt þam hunde þe pære ġecyrred eft to hiſ ſpiþan. ⁊ eft ſnæte

þ

conſcientia illos intus conflictat? Quî poterit medicus ſanare vulnera quæ infirmum oſtendere pudebit? Deus enim confeſſionem noſtram deſiderat; ut peccata noſtra poſſit æquiùs condonare. Quicunq; peccata ſua occultant, illóſque pudet ſalubriter ea confiteri, Deus, qui nunc ipſorum teſtis exiſtit, futurus eſt poſtea ipſorum vindex. Nunc *quiſque apud ſe recogitet; ipſúmque, ſecundùm peccata ſua judicet, nè adjudicet illum Deus poſtea æternæ damnationi. Duplicem fletum quiſque in reſipiſcentia habeat; primus eſt, quòd per incuriam bonum quod debuit facere, omiſerit: Et alter, quòd per pertinaciam malum illud, quod non debuit facere, perpetraverit: Confeſsio hominem juſtificat; per confeſsionem venit peccatorum remiſsio. Omnis ſpes remiſsionis eſt in confeſsione; confeſsio eſt Angelica peccatorum noſtrorum medicina, cum vera reſipiſcentia* [*conjuncta.*]

* *Jeſus ipſe in Evangelio ſuo ait.* Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum. *Johannes Baptiſta ait,* Facite ergò fructus dignos pœnitentiæ. *Hic fructus eſt dignus pœnitentiæ ut quiſq; perpetratum peccatum plangat; & quod planxerit, poſtea non committat; ſicut inquit Sacra ſcriptura,* Fili peccaſti; nè adjicias peccatum ſuper peccatum. *Et Dominus inquit per* * *Iſaiam,* Lavamini: mundi eſtote. *Lavatur ille, & mundus eſt, qui peccatum ſuum perpetratum deflet. Beatus Apoſtolus Petrus ait, de hominibus iſtis, qui peccata ſua deflent, & poſt fletum, eadem peccata, quæ priùs deflebant, committunt; quòd ſimilimi eſſent* canis; qui reverſus eſt poſtea ad vomitum ſuum, *& comedit denuo id ipſum quod priùs* evomuit. *Ait etiam*

* *Per Johannem Baptiſt. ſc. Matt. 3. 2. verſ. 8.*

Eccli. 21. 1.

Iſa. 1. 16.

2 Pet. 2. 22.

ꝥ ẏlce þe he æꝛ ſpaꝼ ⁊ Ꝛac ꝥ haliȝe ȝeꝼꝛiꝛ cꝼ. Sunu ſinȝaðeſꝛ ðu· ne ȝeẏc ðu ða ſẏnne mið oþꝛum ſẏnnum. ac ðu God ȝeoꝛne biðe. ꝥ he ðe ða ȝeꝼꝛemeðan ſẏnne ꝼoꝛȝiꝼe ⁊ Ðeo ſoðe dæðboꝛ ne bið heo na æꝼꝛeꝛ ȝeaꝛa ꝛune *ȝeſcꝛiꝼen. ac bi ðæſ ſẏnꝼullan manneſ moðeſ ſaꝛiȝnẏſſe. ꝼoꝛþan ſe eaðiȝa Apl'. Peꝛꝛuſ ſona æꝛ Goðe onꝼenȝ ꝼoꝛȝiꝼeneſſe ða he ſꝼiþe biꝛeꝛlice ꝼeoꝼ ðæꝛe ðꝛẏꝼealðan ſẏnnæ ⁊ Soþlice ðe ðe mið eallum moðe on Cꝛiſꝛ ȝeꝛꝛẏꝼeð ðeah he maneȝum ſẏnnū ſꝼelꝛe on hiſ ȝeleaꝼan he leoꝼaþ on ecnẏſſe. ſꝼa ſꝼa he ſẏlꝼ on hiſ ȝoðſꝼelle cꝼ. Jc eom æꝛeſꝛ. ⁊ ic eom liꝼ ðe ðe on me ȝelẏꝼð. ðeah he ðeað ſẏ he leoꝼað. ⁊ ælc ðæꝛe ðe leoꝼað ⁊ on me ȝelẏꝼð ne ſꝼelꝛeþ he næꝼꝛe ⁊ Ðiſ he cꝼ. be ðæꝛe ſaꝼle ðeaþe ðe hẏꝛe becumeð ðuꝛh ða unꝛꝛumnẏſſe ſẏnna. God iſ ſꝼiþe miloheoꝛꝛ. ⁊ he iſ ȝeaꝛa ꝛo þam ꝥ he ðuꝛh hiſ miloheoꝛꝛnẏſſe hælo ða þe he ne meꝛæð ðæſ ꝼẏꝛþe. ꝥ he hi ðuꝛh heoꝛa ꝛihꝛꝼiſnẏſſe hælan mæȝe ⁊ God ꝼẏle ꝥ ælc man bẏ hal. nele he ꝥ ænig ꝼoꝛꝼeoꝛðe. ⁊ he eac cꝼ. Ðuꝛh ðone ꝼiꝛeȝan. On ſꝼa hꝼilcum ðeæȝe ſꝼa ðe ſẏnnꝼulla ȝecẏꝛꝛaþ bẏþ ꝛo ȝoðe liꝼe. ⁊ he ne ſꝼẏlꝛeþ. bẏ ðe man ſꝼa ſꝼiþe ſẏnꝼul ſꝼa he bẏ ȝiꝼ he ꝛo dæðboꝛe ȝecẏꝛꝛan ꝼẏle. ne ꝛꝼeoȝe he na ꝥ he þuꝛh Goðeſ miltſe ne maȝe hiſ ſẏnna ꝼoꝛȝẏꝼenẏſſe ȝeeaꝛnian ⁊ Goðeſ miðheoꝛnẏſ helꝼeð ⁊ ȝeꝼulꝛumað ðam mannum þe on þiſſe ꝼoꝛulðe heoꝛa ſẏnna dæðboꝛe doð. on ðæꝛe ꝛoꝼeaꝛðan ꝼoꝛulðe ne maȝon nane dæðboꝛe don ⁊ Ac ðæꝛ ꝼe ſculon uꝛa ꝼeoꝛca ealꝛa ꝛihꝛ aȝildan ⁊ On ðiſum liꝼe iſ ðe ꝼꝛeoðom dæðboꝛe. ac æꝼꝛeꝛ ðeaþe niſ nanum men nan boꝛ aliꝼeð ⁊ Se heoꝼenlica Fæðeꝛ ⁊ þe Sunu. ⁊ þe halȝa ȝaſꝛ ȝeunne uſ. ꝥ ꝼe moꝛan ꝥ ece liꝼ ȝeeaꝛnian.

* *Angl.* beſhꝛiven.
Sax. præſcripta.

ſacra Scriptura, *Fili, peccaſti tu; nè peccatum illud peccatis aliis amplifices: *Deum verò ſolicitè obſecra, ut ille peccatum commiſſum condonaret. Vera Pœnitentia non erit poſt anni curriculum* *adimpleta; ſed juxta peccantis hominis animi triſtitiam: Nam Beatus Apoſtolus Petrus repentè à Deo accepit remiſsionem, cùm perquam amarè triplex illud peccatum defleverit. Revera qui cum tota mente in* *CHRISTUM CONFIDIT, *quamvis ipſe peccatis multis deperierit, in fide ſua vivet in æternum; ſicut ipſe ait in Evangelio ſuo,* *Ego ſum reſurrectio & vita: qui credit in me etiamſi mortuus fuerit vivet: & quiſquis vivit & credit in me non morietur in æternum. *Hoc ait de morte animæ, quæ ipſi per infirmitatem peccatorum obvenit. Deus eſt valde miſericors; atque in hoc paratus, ut per* MISERICORDIAM SUAM *ſervaret, quos hoc minùs dignos invenit, ut illos per* IPSORUM JUSTITIAM *ſalvare poſsit.* Deus omnes homines vult ſalvos fieri: *Non vult aliquos perire. Atque etiam per Prophetam.* Quocunque die peccator ad Deum reverſus fuerit, vivet & non peribit: *ſit homo in tantum peccator, quantum fuerit; ſi ille ad reſipiſcentiam reverti velit, nè diffidat is, quod per* Dei miſericordiam *peccatorum ſuorum remiſsionem lucrari poſſet. Dei miſericordia hominibus illis proficit adjuvátq; qui in hoc mundo peccatorum ſuorum Pœnitentiam agant. In mundo futuro ullam agere pœnitentiam haud poſſunt: ibi verò omnium operum noſtrorum rationem reddere debemus. In hac vita eſt* *facti emendationis copia; ſed poſt mortem nulla hominibus* ullis *emendatio conceditur. Pater Cæleſtis, & Filius, & Spiritus ſanctus concedat nobis, quo poſsimus*

* *ut ſuprà.*
* Sax. *præſcripta*, beſhriven.
* *Doctrina juſtificationis, hic & infrà rectiſsimè traditur.*
* *Job.* 11. 25.
Phil. 3. 9.
1. *Tim.* 2. 4.
Refer. ad Ezech. 18. 21, 22.
* *Saxonicè* .ii. *pœnitentia, eſt facti emendatio.*

⁊

ꝛ ȝetrýmme on ur þone rihtan ȝeleaꝑan. ꝛ ȝerċýbe ur riþ deo-ꝑler coꝛtnunȝa. ꝛ þ he ur hir miltre ꝑorȝife. ꝛ þ pe moton mid him punian ðæꝛ he liꝑað ꝛ rixað on ealra poꝛulde poꝛuld á buton ende. Amen;

vitam illam æternam lucrari; & in nobis orthodoxam fidem perficiat, nósque contra Diaboli tentationes muniat; atque ut nobis misericordiam suam condonet; ut possimus cum ipso manere ubi vivit & regnat in omnia secula seculorum, semper absq; fine. Amen.

Cap. 26.

*De morte Ecgfridi & * Lethere Regum.*

* *Hlothere. T. & C.*

Ða ꝛær ymb rýx hund rintra ꝛ ꝑeoꝛer ꝛ hund eahtatiȝ æꝛter þære Dryhtenlican menniꝛcneꝛre. þy ȝeare þ Ecꝛriþ Noꝛþan-hymbra cyninȝ rende ꝑeꝛed ꝛ rýꝛd on Hibernia Scottа ealonde. ðæꝛe ꝛær Beoꝛht lattеop ꝛ heꝛetoga ꝛ hi þa unꝛcæþþendan ꝑeode ꝛ rymble Angel cynne þa holdeꝛtan eaꝛmlice ꝑoꝛhenȝodon. ꝛra þ ne cynicum ne mynꝛtrum ꝛeo here hand ne ꝛpaꝛode. ne aꝛode; ꝛ þa rýlꝑan land leode ꝛra ꝛrýþe ꝛra hi mihton hi ꝑeꝛedon. ꝛ hi rihcompedon ꝛ him ꝑultum * cýȝdon ða ȝodcundan aꝛꝑæꝛtneꝛre. ꝛ ꝛingalum benum lange bædon. þ hi heoꝛonlice ȝeꝛꝑecene ꝑæꝛon. ꝛ ꝑeah ðe rýꝛiȝ cryðole Godeꝛ ꝛice ȝeꝛitton ne magon; hꝑæþere ir ȝelýꝑed þ þa ðe be ȝeꝛýꝛihtum rýꝛȝede ꝑæꝛon. ꝑoꝛ heora aꝛleaꝛneꝛre. þ hi hꝑaþe þurh Dryhtneꝛ ꝑꝛæc heora ꝛcýlde rire ðꝛoꝑedon; Foꝛþon ðe roþlice þý nýhtan ȝeare æꝛter þýrrum. mid þýre ylca cýninȝ ȝedyꝛꝛtelice here lædde. to ꝑoꝛhenȝianne * Pehta mæȝðe. ꝛ him rýþe þ hir ꝑrýnd beꝑeꝑedon ꝛ ealra rýþoꝛt þære eadiȝan ȝemynde Cuþbeꝛht. ꝛe þa niꝑan to bircope ȝehalȝod ꝛæꝛ; Ða ȝelæde he hꝑæþere here on Peohtaꝛ. ða liccettan hi ꝛleam beꝑoꝑan him. ꝛ hine be * tilldon in an neaꝑo ꝛæꝛten micel unȝeꝑeꝑedra moꝑa. ꝛ he mid ðý mæꝛtan dæle hir ꝑeꝑudeꝛ oꝑꝑlæȝen ꝛæꝛ ðý ꝑeoꝑtýȝeþan ȝeare hir [* ylde. ꝛ ðý ꝑirteoðan ȝeare hir ꝛ

* *Hiberniam Scotorum Insulam.*

* *sc. Scoti veteres.*

* Pehta. B.

* telðon. C.

* *Sic MS. B. ut Lat.*

* þneo-
tezeþan. C.
* C. ut Lat

* ne ne
zpette
B.

* þep. B.

* Sic MS.
B. ut Lat.

þiceſ. ðý * ðreottezan dæze Kalendarum * Iuniarum ; ⁊ ſpa ſpa ic ær cp̄. Beþeþedon hiſ ſpýnd him. þ he þ zeſeoht ne onzunne. Ac ſoſþon ðe he no ſolde ðý ærran zeare zehýran ðone arpurþan fæder ecbýrht. þ Scottaſ hine noht ſceþþende ne * aſuhton. Da þæſ him ſealð ðurh pite dære ſýnne þ he eft ða ne zehýrde. Da ðe hine pillnedon þrom hiſ ſoppýrde cizean ; Oþ dære tide onzan ſe hýht ⁊ mæzen Angel cýnneſ þiceſ to ſlopan. ⁊ zepanod beon ; Foſþon ðe Peohtaſ heora æhte land eft onfenzon. þ te Anzle ær hæfdon. ⁊ Scottaſ þa þe on Breotone pæron. ⁊ Brýttaſ eac ſpýlce micel dæl ſpeodom onfenzon ; Ða betpeoh monize on Onzel ðeode. oþþe mid ſpeorde ofſlæzene pæron. oþþe ðeoþdome betæhte. oþþe of Pehta lande on þez ſluzon. ⁊ eac ſpýlce ſe arpurþa Godeſ man Þrumpine ſeþe heora birceop pæſ. zeſat on þez mid hiſ zeſeruum ða ðe pæron on ðam mýnſtre Ebbeſcuniz. þ ir zeſeted on Engla lande. ac hpæþere neah þam ſæ. ðe Engla land ⁊ Pehta land toſceaðeþ ; ⁊ he ða ſe B'. hiſ zeſeran ſpa hpæt ſpa he mihte þurh mýnſteſ hiſ ſpeondũ beſæſtende. ⁊ he him ſýlfum punneſſe ⁊ pic zeceaſ on ðam oft cpeðenan mýnſtre þ ir zecýzed Stpeoneſhealh. ⁊ he dæſ [*mid ſeapum hiſ zeſeſum on heaðoneſſe munuc liſeſ naleſ him ſýlfum anum ac ſpýðe manezum bryce manizra zeara liſde ; Se ðæſ] eac ſpýlce ſoſðſerde. ⁊ on cýnicean Sce'. Peterſ dæſ Apoſtoleſ æfteſ zeniſenne ape hiſ liſeſ ⁊ hiſ hada bebýriged pæſ ; Pæſ dæſ ylcan mýnſtreſ Abbudiſſe on ða tid ſeo cýnelice æmne Ælfled æzſæderne mid Eanflæde hire mederſ. þære ſe beſoran zemýne-

to decimo, die tertio decimo Kalendarum Juniarum. Et quidem (ut dixi) prohibuerunt amici nè hoc bellum iniret, ſed quomodo anno præcedente noluerat audire reverendiſsimum patrem Ecgberhtum, nè Scotiam nil ſe lędentem impugnaret, datum eſt illi ex pœna peccati illius, nè nunc eos qui ipſum ab interritu revocare cupiebant, audieret. Ex quo tempore ſpes cœpit & virtus regni Anglorum fluere, ac retro ſublapſa referri. Nam & Picti terram poſſeſsionis ſuæ, quam * tenuerunt Angli & Scoti, qui erant in Britannia, & Britonum quoque pars nonnulla, libertatem receperunt, [quam & hactenus habent per annos circiter quadraginta ſex.] Ubi inter plurimos gentis Anglorum vel interemptos gladio, vel ſervitio addictos, vel de terra Pictorum fugâ lapſos, etiam reverendiſsimus vir Domini * Trumwini, qui in eos Epiſcopatum acceperat, receſsit cum ſuis qui erant in monaſterio Æbbercurnig, poſito quidem in regione Anglorum, ſed in vicinia freti, quod Anglorum terras Pictorúmque diſterminant. Eóſque ubicunque poterat, amicis per monaſteria commendans, ipſe in ſæpe dicto [famulorum famularúmq; Dei] monaſterio, quod vocatur Streaneshalch, locum manſionis elegit: ibíque cum paucis ſuorum in omnachica diſtrictione vitam, non ſibi ſolummodo, ſed & multis utilem, plurimo annorum tempore duxit. Ubi etiam defunctus in Eccleſia beati Petri Apoſtoli juxta honorem & vitâ & gradu ejus condignum conditus eſt. Præerat quidem tunc eidem monaſterio Regia virgo Ælfled, unà cum matre Eanflede, quarum ſuprà fecimus mentionem. Sed adveniente

* RR. Armach pag. 734. l. 1.

* Ibid p. 66. lin. 3.

zoðan ;

ȝoban ; Ac þa ꝥe B. ðýðeꝛ commicelne ꝓultum ȝeꝛeceꝛ. ⁊ ꝛomoð hiꝛe liꝼeꝛ ꝓꝛoꝼꝛe Goꝺe ꝛeo ꝓillꝛume ꝼæmne on him ȝemette; Ða ꝛenȝ Ealðꝛiþ æꝼteꝛ Sceꝛꝓhe to ꝛice. ꝛe mon ꝼæꝛ ꝛe ȝelæꝛeꝺeꝛꝛa on ȝeꝛꝛitum. ꝛe ꝼæꝛ ꝛæð þ hiꝛ bꝛoþoꝛ ꝼæꝛe Oꝛꝛieꝛ ꝛunu ðæꝛ cýniȝeꝛ ; ⁊ he þone to ꝓoꝛꝓenan * ꝛtal ðæꝛ ꝛiceꝛ ðeah ðe hiꝛ ꝼæꝛe binnon neaꝛꝓum ȝemæꝛum æþellice ȝeeðniꝓoðe ; Ðý ȝeaꝛe ymb ꝛýx hund ꝓintꝛa ⁊ ꝛiꝼ ⁊ hund eahtatiȝ ꝼꝛam ðæꝛe ðꝛihtenlican menniꝛcneꝛꝛe þ Bloþeꝛe Cantꝛaꝛa cýniȝ þiꝛ ðeaðlice liꝼ ȝeendoðe. ⁊ ꝓoꝛþꝼeꝛðe. ꝛe æꝼteꝛ Sceþýhte hiꝛ bꝛeþeꝛ eahta ꝓintꝛa ꝓiceꝛaðe. Ða ꝛenȝ he to ꝛice ⁊ þ hæꝼðe xii. ꝓintꝛa ; Þæꝛ he ȝeꝓunðað on ꝛuþ Seaxna ȝeꝛeohte þæt ꝓiþ hine Saðꝛic Sceþýhteꝛ ꝛunu ȝeꝛomnoðe. ⁊ ða beꝛꝓýh þon þe hine mon lacnoðe he ꝓoꝛþꝼeꝛðe. ⁊ ða æꝼteꝛ him ꝛe ýlca Saðꝛic oðeꝛ halꝼ ȝeaꝛ þ ꝛice hæꝼðe ; ⁊ he ða ꝓoꝛþꝼeꝛðe. Dæt ꝛice ða ꝛum ꝼæc tiðe * tꝛeoȝeðe cýniȝaꝛ ⁊ ꝼꝛemþe ꝓoꝛluꝓan ⁊ toꝓuꝛꝓon. oþ þæt heoꝛa ꝓihte cýniȝ Þihtꝛeð þ þæꝛ Sceþýhteꝛ ꝛunu. Þæꝛ on ꝛice ȝeꝛtꝛanȝoð. ⁊ he ða ꝛomoð æt ȝæðeꝛe miðæꝓeꝛtnýꝛꝛe ȝe miðȝeoꝛnꝼullneꝛꝛe hiꝛ ðeoð ꝼꝛam utliceꝛe heꝛȝunȝe ȝeneꝛeðe ⁊ alýꝛðe ;

* ꝛteall B.

* teonðe. B.

illuc Epiſcopo, maximum regendi auxilium ſimul & ſuę vitæ ſolatium devota Deo *doctrix invenit. Succeſſit autem Ecgfrido in regnum * Aldfrid, vir in SCRIPTURIS doctiſſimus, qui frater ejus & filius Oſwini Regis eſſe dicebatur. Deſtructúmque regni ſtatum, quamvis intra fines anguſtiores, nobiliter recuperavit. Quo videlicet anno, qui eſt ab incarnatione dominica ſexcenteſimus octogeſimus quintus, * Lothere Cantuariorum Rex, cùm poſt Ecgberhtum fratrem ſuum, qui *novem annis regnaverat, ipſe duodecim annis regnaſſet, [mortuus erat octavo idûs Februarii.] Vulneratus namque eſt in pugna Auſtralium Saxonum, quos contra eum Edric filius Ecgberhti aggregarat, & inter medendum defunctus eſt : Ac poſt eum idem Edric anno uno ac dimidio regnavit. Quo defuncto, regnum illud per aliquod temporis ſpatium, Reges dubii vel externi diſperdiderunt, donec legitimus Rex *Victred, id eſt, filius Ecgberhti confortatus in regno, religione ſimul & induſtriâ gentem ſuam, ab extranea invaſione liberaret.

* Sax ſæpiſſima.

* Sic MSS. ſæp.

* Hlotl.

* Sax. octo annis.

* Wichtred. c

Cap. 27.

Ut vir Domini Cudberhtus ſit Epiſcopus factus ; utque in monachica adhuc vita poſitus vixerit & docuerit.

Ðý ýlꝼan ȝeaꝛe ðe Sceþþiþ cýniȝ liꝼeꝛ enðe onꝼenȝ. ȝeoýðe he þ mon ðone halȝan ꝓeꝛ. ⁊ ðone aꝛꝓuꝓþan Cuþbýþhт to B. ȝehalȝoðe ðæꝛe cýꝛiceaн æт Linðeꝛꝼaꝛena ea. ꝛe æꝛ on meðmiclum ealonðe þ iꝛ Faꝛne nemneð. ancoꝛ liꝼ læðde þuꝛh moniȝ ȝeaꝛ on miceluе ꝓoꝛhæꝼðneꝛꝛe lichaman ⁊ moðeꝛ. iꝛ þ

IPſo etiam anno quo finem vitæ accepit Rex Ecgfridus, Epiſcopum (ut diximus) fecerat ordinari Lindisfarnenſium Eccleſiæ virum ſanctum & venerabilem Cudberhtum, qui in inſula permodica, quæ appellatur Farne, & ab eadem Eccleſia novem fermè milibus paſſuum in Oceano procul abeſt, vitam ſolitariam per annos plures in magna corporis & mentis continentia duxerat. Qui

ealond fram dære ylcan cyrice-
an feor ut on gastrecge feted-
*hega. hu * hugu on nygan milum. ⁊ he
C. se halga Godes man fram dære
æfestan ylfo cnihte hades fyml-
le bann on geleafan. ⁊ in geostn-
fulnesse æfæstes lifes. Ac da
he gefeaxen wæs da silnode he ⁊
onfeng munuc habe; ⁊ æfest
eode in Mailros þ mynstes þ is
gesetted in osse Deode stseame-
s. Dæt mynster da heold ⁊
nehte Eata abbud se wæs milde
fes ⁊ mondwære. ⁊ se æftes wæs
B'. gesonden in Heagostealdes
ea. ⁊ in Lindesfarena ea. sta sta
se beforan gemyngedon; Dær
* Pro- mynstres * Praefast ⁊ neogol-
fast.C. fealdlic wæs in da tid Boisel. se
wæs mycelre mægna Wæsse
Pneost. ⁊ witedomes gastes;
Dysses discipul hade Cuþberht
wæs eadmolice underþeoded. ⁊
wisdom haligra gesprita. ⁊ godna
seonca bysene from him
nom; sefter don de he da to
*gefon Drihtne * geleorde da wæs
C. Cuþberht dæs ylcan mynstres
negolfealdlic gesonden. ⁊ he mo-
nige æghwæs ge mid ealdorlic-
nesse his lareowdomes ge mid
bysne his gesewenlicra dæda to
* Sic MS. B. ut Lat. [*negollicum life gesette ⁊ on-
timbnede. ⁊ na læs þ he on dam
mynstre anum] neogollices li-
fes monungum ⁊ somod his lifes bysne gegearwade. Ac
sys ylce eac þ ymb gesette folc seon ⁊ side. from þæm life
þæs bysenlican gesunon. to lusson dara heofonlicra gysena
geonne gymde to gehyrsanne; Forson de monige þo-
ne geleafan se hi hæfdon mid unrihte seonce awledon. ⁊ sys ylce eac monige in þa tid wæs myclan soles ⁊ moncyldes gy-
meleasedon þam gesynum wæs halgan geleafan mid þam hi gelærde wæron. ⁊ to þam dweolizendum læcedomum deofol-
gylde efestton ⁊ scyndon. sta sta hi þ sende site from Go-
de scyppende þurh heora galdor obbe lisnes. obbe durh hwylce hugu obre dizolnesse deofolcræftes bewenian mih-

quidem à prima ætate pueritiæ
*studio religiosæ vitæ semper ar-
debat: sed ab incunte adolescen-
tia monachicum & nomen assum-
psit & habitum. Intravit autem
primò monasterium * Mailros,
quod in ripa * Tuidi fluminis po-
situm, tunc Abbas Eata, vir [omni-
um] mansuetissimus ac simpli-
cissimus regebat. Qui postea Epi-
scopus Hagustaldensis sive Lin-
disfarnensis Ecclesiæ factus est,
ut suprà memoravimus. Cui tem-
pore illo præpositus Boisil, mag-
narum virtutum & Prophetici
spiritûs sacerdos fuit. Hujus dis-
cipulatui Cudberhtus humiliter
subditus, & scientiam ab eo san-
ctarum scripturarum, & bonorum
operum sumpsit exempla. Qui
postquam migravit ad Dominum
Cudberhtus eidē monasterio fa-
ctus prepositus, plures & auctori-
tate magistri, & exemplo suę acti-
onis regularem instituebat ad vi-
tam. Nec solùm ipsi monasterio
regularis vitæ monita simul & ex-
empla præbebat, sed & vulgus cir-
cumpositum longè latéque à vita
stultæ consuetudinis ad cœlesti-
um gaudiorum convertere cura-
bat amorem. Nam & multi fidem
quam habebant, iniquis profana-
bant operibus, & aliqui etiam
tempore mortalitatis, neglectis fi-
dei SACRAMENTIS, (quibus im-
buti erant) ad erratica idololatriæ
medicamina concurrebant, quasi
missam à Deo conditore plagam
per incantationes vel phylacteria,
vel alia quælibet dæmoniacæ artis
arcana cohibere valerent. Ad
utrorumque ergò corrigendum

* Sax. in fide & studio vitæ religiosæ.

*RR. Armach p. 610. l. 11.
* Sic T. & C. Twidi. VV.

te.

errorem crebrò ipse de monasterio egressus, aliquotiens equo sedens, sed sæpiùs pedibus incedens circumpositas veniebat ad villas, & viam veritatis prædicabat errantibus, quod ipsum etiam Boisil suo tempore facere consueverat. Erat quippe moris eo tempore populis Anglorum, ut veniente in villam clerico vel presbytero, cuncti ad ejus imperium verbum audituri conflucrent, libenter ea quæ dicerentur audirent, libentiùs quę audire & intelligere poterant operando sequerentur. Porrò Cudberhto tanta erat dicendi peritia, tantus amor persuadendi quę docuerat, tale vultûs Angelici lumen, ut nullus præsentium latebras ei sui cordis celare præsumeret, omnes palam quæ gesserant confitendo proferrent: quia nimirum hæc eadem illum latere nullo modo putarent, & confessa dignis (ut imperabat) pœnitentiæ fructibus abstergerent. Solebat autem ea maximè loca peragrare, & illis prędicare in viculis, qui in arduis asperisq; montibus procul positi aliis horrori erant ad visendum, & paupertate pariter ac rusticitate suâ doctorũ arcebant accessum: Quos tamen ille libenter pio mancipatus labori tantâ doctrinę solertis excolebat industriâ, ut de monasterio egressus sępe hebdomadâ integrâ, aliquando duabus vel tribus, nonnũnqnam etiam mense pleno domum non rediret. Sed demoratus in montanis plebem rusticam verbo prædicationis simul & opere virtutis ad cœlestia

te; Ac æghpæþenne geþolan to
genyccenne se Godes man ge-
lomlice pæs ut of dam mynstre
gongende. hpilum he pæs on hop-
se stitende. ac oftor on his
fotum gongende. com to dam
ymb gesettum tunum ⁊ dam
þoliendum soþfæstnesse þeg
*spilce. bodade ⁊ lærde. ⁊ sylfe eac *Boi-
C. sel his magistер on his tid ge-
punelice dyde; Þæs in da tid þe-
au Ongel cynnes folcum. ⁊ þon-
ne Mæsse Preost oþþe oþer in
tun com. ⁊ hi ealle to his bebo-
de gesomnodon Godes folc to
* fulli- gehyranne. ⁊ * lustlice gehyr-
ce. C. don. þa þe hi lærende pæron. ⁊
eac sylfe neodlice mid dædum
læston þa þe hi ongitan mihton;
Donne pæs þa halgan Godes men
Cuþberhte swa mycel getydnes
⁊ gelærednes to sspecanne. ⁊ swa
mycel lufu to godcundre lare þe
he læron ongan. ⁊ sylfe leoht
engellices ⁊ plitan him ofscean.
⁊ þe nænig dara ⁊ pearora his
heortan deagolnesse him helan
dorste. ac ealle openlice be heo-
* bene. ra * dæde þurh andetnesse forð-
C. bæron. forþon de hi tealdon ⁊
him duhte ⁊ him þa ane miþene
*deagle * dahle pæron. ⁊ hi da geandet-
C. tan synne mid medemum pæst-
mum forþe hreore gebettan.
swa swa he bebead; Gepunede he
swyþost þa store geondsecan. ⁊ in þam tunum godcunde lare
* hreo- bodian. þa þe in heaȝũ morum ⁊ in hreþum feor ȝere tte pæ-
deum. B ron. ⁊ oþrum *on ȝynne pæron to neorienne. ⁊ æghpæþer ge
*ȝrynne mid deawsednesse ge mid heora ungelærednesse dara lare-
B. ora fore * heahoradon. þa he hpæþere mid apostolnesse ge-
* þreo- pinne ⁊ mid micelre geornfulnesse heofonlicre lare lust-
nodon. fullice * beeode. ⁊ of þam mynstre uteode oft on palh-
B. ge pican. hpilum tpa. oþþe þreo; ⁊ dylce eac oft ealle
* bodo- monþe ⁊ he ham ne hpearf. ac punede on þam morlan-
de. B. dum. ⁊ ⁊ ungelæredе folc fomod ge mid worde hir lare-
ge mid peorce his mægena to dam heofonlican life cyȝ-

ðe ⁊ lafede; Mid ðy he ða se
apuurfa Drihtnes deop monig
gear in Mailros ðæm mynstre
drohtniende wæs. ⁊ ðæs mid mi-
clum tacnum gastlicra mægna
* Sic MS. B. et Lat. [* scan ⁊ beorhtode; ⁊] Ða ge-
nom hine ætnyhstan his se ap-
postol Abbud Eata to Lindesfa-
rena ea. þ he ðær eac scylce þam
broðrum sealde regollices þeo-
dscipes gehyld. ge mid ealdor-
licnesse his lare. ge mid his syl-
fes dæde yrde ⁊ cyðde; Forþon
ða sylfan store þe ylca apostol
fæder Eata mid Abbudes onsal-
de heold ⁊ rihte. wæs ðær iu on
ealdum tidum birceop mid his
gefesrum. ge eac Abbud sunde
mid munucum. hwæþere hi to þæs
B'. scire heofæstlice belomp.
forþon se halga Godes mon
Aidan sede æfest ðære store
B'. wæs. be munuc habde he ðides
com mid munucum. ⁊ munuc li-
fes drohtnunge he in þam myn-
stre gefette;

vocaret. Cùm ergò venerabilis Domini famulus multos in Mailrosensi monasterio degens annos, magnis virtutum signis effulgeret, transtulit eum reverendissimus Abbas ipsius Eata ad insulam Lindisfarnensium, ut ibi quoque fratribus custodiam disciplinæ regularis & auctoritate præpositi intimaret, & propriâ actione præmonstraret. Nam & ipsum locum tunc idem reverendissimus pater Abbatis jure regebat. Siquidem à temporibus antiquis ibidem & Episcopus cum clero, & Abbas solebat manere cum monachis, qui tamen & ipsi ad curam Episcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Aidan, qui primus ejus loci Episcopus fuit, cum monachis illuc & ipse monachus adveniens, monachicam in eo conversationem instituit. [Quomodo & priùs beatus pater Augustinus in Cantia fecisse noscitur, scribente ei reverendissimo Papâ Gregorio, quod & suprà posuimus. Sed quia tua fraternitas, inquit, monasterii regulis erudita seorsum fieri non debet à clericis suis in Ecclesia Anglorum, quæ nuper, auctore Deo, ad fidem perducta est, hanc debet conversationem instituere, quæ in initio nascentis Ecclesiæ fuit patribus nostris, in quibus nullus eorum ex his quæ possidebant aliquod suum esse dicebat: sed erant eis omnia communia.]

Cap. 28.

Ut idem in vita anachoretica & fontem de arente terra orando produxerit, & segetem de labore manuum ultra tempus serendi acceperit.

Ðonon ða se halga Godes
man * Cuþberht peaxendum
* Cuþ-
bryht. B. geearnungum æfæstre ingehyde.
⁊ eac scylce to dugolnesse ⁊ to
stilnesse becom ðære godcun-
dan sceapunge ancor lifes. sua
sua se ær beforon sædon; Ac
forþon þe ær monigum gearum
* þyn-
sumlice. C. be his life ⁊ mægenum. þe *ge-
nihtsumlice apprton. ge metes
fæstes. ge gebædes spræce. ðis
an nu in ðeawnesse is genoh to gemyngianne. þ ða he þ
* igland B. * ealond secan polde. þ he wæs ðam broðrum cyþende ⁊ ðus
cw'. Gif me seo godcunde gifu on ðære store forgifan
wyle

EXinde Cudberhtus crescentibus meritis religiosæ intentionis, ad anachoreticæ quoque contemplationis (quę diximus) silentia secreta pervenit. Verùm quia de vita illius & virtutibus ante annos plures sufficienter & versibus heroicis & simplici oratione conscripsimus, hoc tantum in præsenti commemorare satis sit, quòd aditurus insulam protestatus est fratribus dicens: Si mihi divina gratia in loco illo donave-

* libban motɛ. B. pỳle þ ic * luſtgean mæge be minum hand gepinne. ic ðæſ luſtlice punige. gif hit hpæt * elleſ. B. & C. elcor bið ic hpædlice to eop mid Godes pillan eft hpeorfe; þæt ſeo ſtop ge fæteſes fæðla ge eorþþæftma. ge treopa. Ac þær pæſ peſigra gaſta peorud. ⁊ eaðunge ſtop ⁊ æghpylcre menniſcre eaðunge * ungeſcræpe; Ac þa to pilla ðæſ Godes peſeſheo eaðmodlic þuruh eall þæt gepurden. ⁊ ſona for hiſ cyme ða peſigan gaſtas þanon on peg gefitan; And mid ðý de ða fýnd on peg adriſene pæron. ða gepurhte he him nearo pic. ⁊ puneneſſe. ⁊ ða mid dice ⁊ mid eorþ pealle utan * ymbfealde ⁊ gefæſtnode. ⁊ on ðam ða nedðearfican huſ mid þara broþra handa ⁊ fultume. þ ir cýrican ⁊ gemæne eaðung huſ getimbre de. ⁊ ða het ða broþra on þæt ýlcan huſes floſe feaſ adelfan. þæt ſeo eorþe to ðæſ hearo ⁊ to ðæſ * ſtæ- nihte. B * ſtanihte þ þæn nænig puht pýl gefſpinges on gefefen beon mihte; Ða hi ða ða broþra þ ðýdon to gefeaſan ⁊ to benum ðæſ Godes ðeoſes. ða oþre dæge þæt he fæteſes full gemeted. þ ýlce fæteſ oþ ðirne dæg eallum ðýdes cumendum ir heofonlicre gife genihtſumneſſe * ifen. B. ðenad. ða bead ſe Godes mon þ him mon * irſern geloman mid hæte þides broht. þ land mid to * tæ- genne. B. ða þ land ða getead þæt. ⁊ he on gefirene tid mid hæte ſeop. ða ne com ðæt nænig gnoſtes up. ne fæſtmaſ. ne funþan broþraſ oð ſumeſes tid; Ða neoſoðan hine eft ða broðra ⁊ ſohton. ſſa heora deap þæt; Ða het he him bere fæd bringan. gif pen pere þ te þ ðære eorþan gecýnd pære. oþþe * upge- nýht- ſumlic. C. pilla þæt upplican gýfende þ ðæt fæſtmes ýnd ðæt ma up ýnnende pære; Ða him þa þ fæd broht pæt. oſer ealle tid to ſapenne. ⁊ oſer eallne hiht fæſtm to beranne þe he on ðam ýlcan land ſeop. ða georn ðæt ſona * ungenihtſumlic

rit, ut de opere manuum mearum vivere queam, libens ibi morabor; ſin aliàs, ad vos citiſſimè, Deo volente, revertar. Erat autem locus & aquæ prorſus & frugis, & arboris inops: ſed & ſpirituum malignorum frequentiâ humanæ habitationi minùs accommodus: ſed ad votum viri Dei habitabilis per omnia factus eſt. Siquidem ad adventum ejus, ſpiritus receſſerunt maligni. Cùm autem ipſe ſibi ibidem, expulſis hoſtibus, manſionem anguſtam circumvallante aggere & domos in ea neceſſarias, juvante fratrum manu, id eſt, oratorium, & habitaculum commune conſtruxiſſet, *juſſit fratres in ejuſdem habitaculi pavimento foveam facere; erat autem tellus duriſſima & ſaxoſa, cui nulla omnino *ſpes venę fontanę videretur ineſſe. Quod dum facerent ad fidem & preces famuli Dei, alio die aquâ plena inventa eſt: quæ uſque ad hanc diem ſufficientem cunctis illò advenientibus gratiæ ſuæ cœleſtis copiam miniſtrat. Sed & ferramenta ſibi ruralia cum frumento afferri rogavit; quod dum præparatâ terrâ tempore congruo ſeminaret, nil omninò non dico ſpicarum, ſed nè herbæ quidem ex eò germinari uſque ad æſtatis tempora contigit. Unde viſitantibus ſe ex more, fratribus, hordeum juſſit afferri, ſi fortè vel natura ſoli illius, vel voluntas eſſet ſuperni largitoris, ut illius frugis ibi potiùs ſeges oriretur. Quod dum ſibi allatum ultra omne tempus ſerendi, ultra omnem ſpem fructificandi, eodē in agro ſereret, mox copioſa

*juſſitque C.

* Sic MSt. ſing.

ſeges exorta deſideratã proprii laboris viro Dei refectionem præbebat. Cùm ergò ibidem multis annis Deo ſolitarius ſerviret, (tanta autem erat altitudo aggeris quo manſio ejus erat vallata, ut cœlum tantùm ex ea, cujus introitum ſitiebat, aſpicere poſſet) contigit, ut congregatâ ſynodo non parvâ a ſub præſentia regis Ecgfridi juxta fluvium Alnæ, in loco qui dicitur *Adtwiforda, quod ſignificat ad duplex vadum; cui beatæ memoriæ Theodorus Archiepiſcopus præſidebat; unanimo omnium conſenſu ad Epiſcopatum Eccleſiæ Lindisfarnenſis eligeretur. Qui, cùm multis legatariis ac literis ad ſe præmiſſis, nequaquam ſuo monaſterio poſſet erui, tandem rex ipſe præfatus, unà cùm ſanctiſſimo antiſtite Trumwine necnon & aliis religioſis ac potentibus viris in inſulam navigavit. Conveniunt & de ipſa inſula Lindisfarnenſi in hoc ipſum multi de fratribus; genu flectunt; omnes adjurant per Dominum; lacrymas fundunt; obſecrant; donec ipſum quoque lacrymis dulcibus plenum extrahunt latebris, atque in ſynodum pertrahunt. Quò dum perveniret, quamvis multùm renitens, unanimi cunctorũ voluntate ſuperatur, atque ad ſuſcipiendum Epiſcopatûs officium collum ſubmittere compellitur. Eo maximè victus ſermone, quòd famulus Domini Boiſil (cùm mente prophetică, cuncta quæ ei eſſent ſuperventura patefaceret) antiſtitem quoque eum futurum eſſe prædixerat. Non tamen ſtatim ordinatio decreta, ſed peractâ hyeme, quæ imminebat, in ipſa ſolennitate Paſchali completa eſt Eboraci, ſub præſentia præfati regis Ecgfridi;

* Adtwifyrdi. C.

ꝑumlic ẏꝛþ ⁊ ꝑæꝛtm. ⁊ ða ꝓillenðan ȝeꝛeoꝛðneꝛꝛe þam Goðeꝛ ꝑeꝛe ȝeȝeaꝛꝛoðe hiꝛ aȝeneꝛ ȝeꝓinneꝛ; Mið ðẏ he ða moniȝ ȝeaꝛ ðæꝛ on ancoꝛ liꝛe Ðꝛihtne ðeoꝛðe ða ȝelamp þ mon mẏcelne Sinoþ ȝeꝛomnoðe be ſallne ꝛtꝛeame on þæꝛe ꝛtoꝛe þe iꝛ cꝛeðen ſ ttꝛẏꝛẏnðe. unðeꝛ ⁊ ꝑeaꝛðneꝛꝛe ſcꝛiþeꝛ ðæꝛ cẏniȝeꝛ. þam Sinoþe on ealðoꝛðome ꝓoꝛe ꝛæt þæꝛe eaðeȝan ȝemẏnðe Theoðoꝛ Aꝛceb'. ⁊ he ðæꝛ ꝛæꝛ mið an moðꝛe ȝeþaꝛunȝe ealꝛa þæꝛa ꝓitena to B'. ȝecoꝛen ðæꝛe cẏꝛicean æt Lindeꝛꝛaꝛnena ea. ⁊ hi þa moniȝe æꝛendðꝛacan ⁊ ȝeꝛꝛnto to him ꝛendon. ⁊ hine hꝛæþeꝛe næniȝe þinȝa oþ hiꝛ ꝓicum ⁊ oþ hiꝛ ꝛtoꝛe to him ȝelaþian mihton. ða æt nẏhꝛtan ꝛe ꝓoꝛaꝛꝓꝛecena cẏniȝ ꝛẏlꝛa. ⁊ ꝛe halȝa birceoꝓ Ðꝛumꝓine mið * hine. ⁊ moniȝe oþꝛe æꝛæꝛte ꝛeꝛaꝛ ⁊ ꝓice * liþan on þ ealonð. ⁊ eac ꝛꝓẏlce moniȝe þaꝛa bꝛoþꝛa oþ Lindeꝛꝛaꝛnena ea eꝛen comon to him ⁊ealle heoꝛa cneoꝓu biȝðon. ⁊ teaꝛaꝛ ȝutun. ⁊ hine ðuꝛh þone liꝛiȝendan Ðꝛihten halꝛeðon ⁊ bæðon. oþ ðæt hi hine eac ꝛꝓẏlce teaꝛa ꝓulne oþ hiꝛ ðam ꝛꝓetan biȝolneꝛꝛum aȝuton. ⁊ to ðam Sinoþe ȝelæðon; Mið þẏ he ða ðiðeꝛ com þeah ðe he ꝛꝓẏþe piþꝓinnende þæꝛe mið * anmoðꝛe ꝓillan eallꝛa he þæꝛ oꝛeꝛꝛꝓẏþeð. ⁊ * ȝeneꝛeð to onꝛonne ða ðenunȝe biꝛcoꝓ haðeꝛ; Þæꝛ he ꝛꝓẏþoꝛt mið ðẏ ꝓoꝛðe oꝛeꝛꝛꝓẏþeð þ te Boꝛel ꝛe Ðꝛihtneꝛ ðeoꝛ. ða he him ðuꝛh ꝓitedomeꝛ ȝaꝛt eall þa þinȝ openaðe ⁊ ꝛæȝðe þa þe oꝛeꝓ hine cumenðe þæꝛon. he ða eac ꝛꝓẏlce ꝓoꝛe cꝓ'. þ he toꝓaꝛðlice B'. beon ꝛceolðe; Ne þæꝛ he ða hꝛæþeꝛe ꝛona hiꝛ halȝunȝe ðemeð. ac ꝓoꝛþaȝane ðẏ ꝓintꝛe ða ðe toꝛeaꝛð þæꝛ on ðæꝛe ꝛẏlꝛan ſaꝛtoꝛlican ꝛẏmbelneꝛꝛe on ſoꝛoꝓꝓic ceaꝛtꝛe þæꝛ ȝeꝛẏlleð. on ⁊ꝛeaꝛðneꝛꝛe ſcȝꝛiðeꝛ þæꝛ cẏniȝeꝛ

* him. B.

* ꝓeꝛðon. B.

* anmoðum ꝓillan. B.

* ȝenẏðeð C.

ȝeſ ⁊ ſeoꝼon biſcopaſ to hiſ halȝunȝe eꝼen comon. on þam þæꝛe eadeȝan ȝemýnde Theodoꝛ B'. ealdoꝛdom hæꝼde ⁊ he ða þone onꝼonȝenan B'. had to onhýꝛeneſſe ðæꝛa eadiȝꝛa Apoſtola mid þeoꝛcum ȝaſtlicꝛa mæȝena ꝼꝛætþode ⁊ ⁊ ꝥ be bodene ꝼolc þe he Gode healdan ſceolde. æȝhþæþeꝛ ȝe mid hiſ ſinȝalum ȝebedum ſcýlde. ȝe mid hiſ halþendum monunȝum ⁊ laꝛum to þam heoꝼonlicum liꝼe cýȝde ⁊ laþede ⁊ ⁊ ꝥ ſþýþoſt ȝeþuniaþ haliȝe laꝛeoþaſ ȝeꝼultumian. ſþa hþæt ſþa he mid hiſ þoꝛde læꝛde, he æꝛ mid dæde ȝeꝼýlde ⁊ Þæſ he on eallum þinȝum mid þý ꝼýꝛe ȝodcundꝛe luꝼan hat ⁊ þeallende. ⁊ on ȝeþýlde mæȝena ȝemetꝼæſt. ⁊ on þillſumneſſe haliȝꝛa ȝebeda ȝecneoꝛd ⁊ ȝeoꝛnꝼull. ⁊ he þæſ eallum ȝeſpꝛæce ða þe to him ꝼoꝛ intinȝan ꝼꝛoꝼꝛe * coman ⁊ ⁊ ꝥ ſýlꝼe he þæſ lædende on þa ſtoþe haliȝeſ ȝebedeſ. ȝiꝼ he ðam untꝛuman bꝛoþꝛum mid hiſ tꝛýmneſſe ⁊ hiſ laꝛe ꝼultum ſealde. ꝼoꝛþon he þiſte ðone ⁊ ȝemunde ſeþe cþ'. Luꝼa [* Oꝛihten God ðu þinne. ſe ilca cþæþ. Luꝼa] ðone nýhſtan ⁊ Þæſ he mid clænſunȝe ꝼoꝛhæꝼedneſſe þeoꝛð ⁊ mæꝛe. ⁊ ſýmle mid ða ȝiꝼe on bꝛýꝛdneſſe þæſ to þam heoꝼonlican aþened ⁊ * ꝥ þæſ to tacne ðonne he Gode on ſæȝedneſſe bæꝛ ⁊ mæſſan ſanȝ. ꝥ he hiſ ſtæꝼne up on heaneſſe ne ahoꝼ. ac ꝼoꝛþȝotenum teaꝛum oꝼ innepeaꝛdꝛe heoꝛtan Oꝛihtne hiſ þillan bebead ⁊ Ða þæſ tþa ȝeaꝛ ꝥ he ꝥ biſcop * ſetl ſþa ſæt ⁊ heold. ða þæſ he ȝodcunlice monad ꝥ he eꝼt hiſ ealond ⁊ hiſ þic ȝecýꝛde ⁊ ȝeþilnode. ꝼoꝛþon ſe inȝanȝ nealæcte hiſ deað dæȝeſ. oþþe * ma hiſ liꝼeſ. ꝼoꝛþon ꝥ an iſ ſoþlice

* bædon B.

* Sic MS. B. & C. ut Lat.

* þæſ. C.

* ſeld. B

* maꝛe. B.

convenientibus ad conſecrationem ejus ſeptem Epiſcopis, in quibus beatæ memoriæ Theodorus primatum tenebat. [Electus eſt autem primò in Epiſcopatum Haguſtaldenſis Eccleſiæ pro *Tunberhto, qui ab Epiſcopatu fuerat depoſitus. Sed quoniam ipſe plùs Lindisfarnenſi Eccleſiæ in qua converſatus fuerat, dilexit præfeci; placuit ut Eatâ reverſo ad ſedem Eccleſiæ Haguſtaldenſis, cui regendæ primò fuerat ordinatus, Cudberhtus Eccleſiæ Lindisfarnenſis gubernacula ſuſciperet.] Qui ſuſceptum Epiſcopatûs gradum, ad imitationem beatorum Apoſtolorum, virtutum ornabat operibus. Commiſſam namque ſibi plebem *; & orationibus protegebat aſſiduis, & admonitionibus ſaluberrimis ad cœleſtia vocabat. Et (quod maximè doctores juvare ſolet) ea quæ agenda docebat, ipſe priùs agendo præmonſtrabat. Erat quippe ante omnia, divinæ charitatis igne fervidus; patientiæ virtutę modeſtus; orationum devotioni ſolertiſſimè intentus; affabilis omnibus, qui ad ſe conſolationis gratiâ veniebant; Hoc ipſum quoq orationis loco ducens, ſi infirmis fratribus opem ſuę exhortationis tribueret, ſciens quia, qui dixit *Diliges Dominum Deum tuum*, dixit, & *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Erat & abſtinentiæ caſtigatione inſignis; erat gratiâ compunctionis ſemper ad cœleſtia ſuſpenſus. Denique cùm ſacrificium Deo victimæ ſalutaris offerret, non elevatâ in *altum voce, ſed profuſis ex imo pectore lacrymis, DOMINO ſua vota commendabat. Duobus autem annis in Epiſcopatu peractis, repetiit inſulam ac monaſterium ſuum, divino admonitus oraculo, quia dies ſibi, mortis vel vitæ ma-

* Sic MS. C.

* Sax. quam Deo conſervaret.

* vide pag. 331. lib. 42.

lif to cpæþenne ⁊ Spa ſpa he ſeolfa in þa ẏlcan tid monegum monnum mid hiſ ða gepunelican bilehpitneſſe digelum pordum openode ⁊ cẏþde. ða mon hpæþe-ne æfter fæce ſpeotolice ongẏ-tan mihte. ſumum monnum he þonne ꝥ ẏlce onpreah openlice ⁊ cẏþde ⁊

gis illius, quæ ſola vita dicenda eſt, jam appropiaret introitus. Sicut ipſe quoque tempore eodem, nonnullis, ſed verbis obſcurioribus, quę tamen poſtmodum manifeſtè intelligerentur, ſolitâ ſibi ſimplicitate pandebat: quibuſdam autem hoc idem etiam manifeſtè revelabat.

NOTÆ.

[a] Congregatâ Synodo SUB præſentia Regis Ecgfridi, cui Theodorus Archiepiſcopus præſidebat. SUB pręſentia REGIS--ſub *præpoſitio, & Regem Chriſtianum Synodo adfuiſſe, atque imprimis ſub* CHRISTO UNICO, *à primis uſque Eccleſiæ Britannicæ incunabulis, fidei in Synodo traditæ, Defenſorem præfuiſſe, oſtendit. Verùm (inquit)* Synodo, Beatæ memorię Theodorus Archiepiſcopus, *docendo, arguendo, hortandóque, ſub Chriſto, & Rege, Chriſti ſolius Vicario,* præſidebat. *Sic &* REGI, *&* Paſtori, *Beda ſuas utrique partes æquè diſtribuit.*

Synodum hanc Romano-Saxonicæ Eccleſiæ Homilia vetus ſic commemorat: Æfter ðiſum pordum peaꝛþ gemot gehefd ⁊ Ecfridus ðæꝛ on geſet. ⁊ Ðeodoꝛuſ ðiſeſ iglandeſ Eꝛcebiſcop mid manegum oþꝛum geþungenum pitum. ⁊ hi anmodlice þone eadigan Cuþbeꝛhtum to biſcope gecuꝛon ⁊ *Quæ ad verbum ſic verto: Poſt hæc verba, habebatur Synodus: in qua autem R. Ecgfridus ſedebat, & Theodorus hujus inſulæ Archiepiſcopus, cum multis aliis ſenatoribus inclytis; iíque omnes beatum Cuthberhtum unanimes Epiſcopum eligebant. Vide Serm. Cathol. pag. 312. lin. 3.*

Theodorus hîc cap. 5. dicitur coegiſſe concilium Epiſcoporum; *ſed injuſſu regis Ecgfridi necne, V. Beda non oſtendit: nec cap. 17. Collecto Hethfeldæ venerabilium ſacerdotum doctorúmque plurimorum cœtu, cui Theodorum Archiepiſcopum ait, præſediſſe, autoritate Regum, quos tunc complures imperaſſe teſtatur, an coactus eſſet ille conventus necne, Beda haud recenſuit: verùm ſubditos invitis Regibus, ad mandata à ſubditis excipienda cogi, quî hoc unquam poſſet, haud intelligo. ſecus factum dictúmque comperimus Æthelſtani Regis ætate.* Ealle ðiſ pæſ geſetted on ðam miclan Sẏnoþ æt Gꝛeatanleage ⁊ On ðam pæſ ſe æꝛcebiſceop Pulfhelme mid eallum þæm æþelum mannum ⁊ piotan ðe Æþelſtan cẏning gegadꝛian ⁊ *Hoc eſt, Totum hoc in magna illa Grantanleagæ Synodo erat conſtitutum; cui interfuit Wulfhelmus Archiepiſcopus, cum nobilibus viris omnibus, & Senatoribus, quos Æthelſtanus Rex* convocavit. *Vide Cl. Lambardi Leges Sax. fol. 67.*

Neque ulla vis extera è manibus Edmundi Regis, rerum habenas excuſsit: Nam Eadmund cẏning geſomnade micelne Sẏnoð to Lundenbẏꝛig on ða halgan Eaſteꝛlicon tid. æghðeꝛ ge godcundꝛa hada ge poꝛuldcundꝛa ⁊ *Sic verto,* Edmundus Rex *Londini, ſacro Paſchali tempore, hominum, cùm ſpiritualium, tum ſecularium Synodum magnam coegit. Brevitatis ſtudium, Lectores ad Leges Saxonicas Cl. Lambardi, & Concil. Britannica à Nobiliſsimo D. Henrico Spelmanno non ità pridem in lucem edita, relegare perſuadet.*

CAP.

Cap. 29.

Ut idem jam Episcopus, obitum suum proximè futurum, Hereberhto anachoretæ prædixerit.

Erat enim quidam presbyter vitæ & morum probitate venerabilis, nomine Hereberhtus, jamdudum viro Dei spiritalis amicitiæ fœdere copulatus. Qui in insula stagni illius pergrandis, de quo Dorwentionis fluvii primordia erumpunt, vitam ducens solitariam, annis singulis eum visitare, & monita ab eo perpetuæ salutis audire solebat. Hic cùm audiret eum ad civitatem Lugubaliam devenisse, venit ex more, cupiens salutaribus ejus exhortationibus ad superna desideria magìs magísque accendi. Qui dum sese alterutrum cœlestis vitæ poculis *debriarent, dixit inter alia antistes: Memento, frater Hereberhte, ut modò quicquid opus habes, me interroges, mecúmque loquaris: postquam enim ab invicem digressi fuerimus, non ultrà, nos in hoc seculo carnis obtutibus invicem aspiciemus. Certus sum namque, quia tempus meæ resolutionis instat, & velox est depositio tabernaculi mei. Qui hæc audiens provolutus est ejus vestigiis; & fusis cum gemitu lacrymis. Obsecro (inquit) per Dominum nè me deseras: sed tui memor sis fidelissimi sodalis, rogésque supernam pietatem, ut cui simul in terris servivimus, ad ejus videndam gratiam simul transeamus ad cœlos. Nosti enim quia ad tui oris imperium semper vivere studui, & quicquid ignorantiâ vel fragilitate deliqui, æquè ad tuæ voluntatis examen mox emendare curavi.

*Sic MSti

Þær rum Mæsse Þreost ansunder lixes. þæs noma wæs Hereberht. se wæs zeara ⁊ longe ðam Godes þeme in þreosse zebeoded zastlices sreondscipes; se in ealonde þæs mycclan meres. of þam ðe ða sruman apeallaþ Deorwentan stream. in ancor lixe wæs. wæs his zesuna þ he sýndrizum zeasum hine neosode ⁊ sohte. ⁊ srom him monunze zehýrde eccne * hæle; Ða he zehýrde þ se B'. com to Lugubalia ðære ceastre. ða com he sra sra his ðeap wæs. þiðes to him ⁊ silnode þ he mid his halsendum srymnesse to ðam upplican lustum ma * ⁊ ma. onbærned wære; Ða hi ða betweoh him sprecon be halizra wæðera lixe. ⁊ him betwih * beado pizscencton wæs heofonlican lixes; Ða cw'. se B'. betweoh. Gemune þu broðor Hereby̋rht. þ te ðu nu me * sinne ⁊ to me sprece. sra hwæt sra þu wille. ⁊ þeanne hæbbe. forþon æfter þonne ðe wit nu betweoh unc to zongenne beoh. ne zesea wit unc ofer þ in ðýsse weorulde lichomlicum eazum; Forþon ic cuðlice wat þ te seo tid minre tolýsnesse ⁊ minre forðsore is sýðe neah; Ða he ða ðas word zehýrde ða geoll he to his fotum. ⁊ mid micelre zeomunze his tearas zeat. ⁊ swilice seop ⁊ ðus cw'. Ic þe halsize þurh done lixzendan Drihten þ þu me ne forlæte. ac þ þu si zemýndiz þines zetreowan zeþoftan. ⁊ bidde þa upplican arfæstnesse. þ te ðam Gode ðe wit somod on eorðan weorðon. þ wit eac sýlce somod moton to heofonum beran his zixe þæs to seonne. ⁊ to sceapianne; Forþon þu wast þ ic sýmle tilode to lixzenne to þines muðes bebode. ⁊ sra hwæt sra ic for unwisnesse. ⁊ for týddernesse agýlte. ic þ esenlice to dome þines

* hælo. C.

* ma ⁊ srið. B.

* bæde weg. B.

* sruzne. C.

Incubuit precibus Antistes, statímque edoctus in spiritu impetrasse se quod petebat à Domino; Surge, inquit, frater mi, & noli plorare, sed gaudio gaude; quia quod rogavimus, superna nobis clementia donavit. Cujus promissi & prophetiæ veritatem, sequens rerum astruxit eventus; quia & digredientes ab invicē non se ultrà corporaliter viderunt; sed uno eodémque die, hoc est, Kalendarum Aprilium tertiadecimâ egredientes è corpore spiritus eorum, mox beatâ invicem visione conjuncti sunt; atque Angelico ministerio pariter ad regnum cœlestis translati. Sed Hereberhtus diutinâ priùs infirmitate decoquitur; illâ, ut credibile est, dispensatione Dominicę pietatis, ut si quid minus haberet meriti à beato Cudberhto, suppleret hoc castigans longę ægritudinis dolor, quatenus æquatus gratiâ suo intercessori, sicut uno eodémque tempore cum eo de corpore egredi, ità etiam unâ atque indissimili sede perpetuę beatitudinis meruisset recipi. Obiit autem pater reverendissimus in insula Farne; multùm deprecatus fratres; ut ibi quoque sepeliretur, ubi non parvo tempore pro Domino militarat. Attamen tandem eorum precibus victus, assensum dedit, ut ad insulam Lindisfarnensium relatus, in Ecclesia deponeretur. Quod dum factum esset, Episcopatum Ecclesiæ illius anno uno servabat venerabilis antistes Wilfridus, donec eligeretur qui pro Cudberhto antistes ordinari de-

Sax. Extendit se Episcopus in cruce, *hoc est*, incubuit.

* teolade. C.

pillan * tilade hraþe to gebecanne; Ða aþenede se B'. hine in cruce ⁊ hine gebæd ⁊ sona þæs on gaste gelæred. ⁊ te he þæs

* tiþad. C.

from drihtne * tyþe ðære bene ðe he bæd ⁊ cþ'. Aris min broþor. ⁊ ne þylle ðu þepan. ac geþeoh ⁊ blissa. forþon seo upplice arfæstnesse unc forgeaf ⁊ þit bædon; Ðæs gehates ⁊ ðæs þitedomes soþ. se æfterfyligenda becom. ⁊ þara þisena

* gesohte. C.

geseþde ⁊ getrymde forþon ða hi betþih him to gangen þæron ⁊ hi ofer ⁊ lichomlicum eagum hi ne gesaþon. ⁊ ane

* *Sic MS. C. ut Lat.*

dæge [*⁊ ðy ilcan] ⁊ is ðy þreoteogeþan dæge Kalendarum Aprelium. ⁊ hi þæron of lichoman utgangende. ⁊ heora gastas sona betþih mid eadigre gesihþe geþeodde þæron. ⁊ mid ða engelican þenunge ætgædere to ðam heofonlican rice gelædde; Ac Herebryht þæs ær mid singale untrumnesse soden ⁊ sþenced. is ⁊ to gelyfanne ⁊ ⁊ þære mid stihtunge gedon þære godcundan arfæstnesse. ⁊ te sþa hþæt sþa he læs. ⁊ hþon hæfde geearnunge from ðam eadigan Cuþberhte ⁊ ⁊ gefylde ⁊ geclænsade ⁊ sar ðære langan untrumnesse. ⁊ hi sþa geefenlico þæron mid þa gife his þingeres. ⁊ sþa sþa he on anre tide. ⁊ on þa ylcan mid hine of lichoman gangende þæs. ⁊ he þonne

* selde. B.

eac sþylce sþa mid hine na læs on ungelicum * setle ðæreecan eadignesse geearnode onfongen beon; Forþferde se arþurþa

* *Sic MS. B. & C.*

fæder Cuþberht on * Farne þam ealande. ⁊ he sþyþe georne þæs þa broþra biddende ⁊ he þær eac sþylce bebyriged beon moste. ðær he micle tid for Drihtne campode; ⁊ hþæþere ætnyhstan ⁊ he þæs mid heora benum ofersþiþed. ⁊ he geþafode ⁊ his lic þæs gelæded to Lindesfarena ea. ⁊ ðær on cyricean geseted; Ða ⁊ þa geþorden þæs. ða heold þære cyricean B'. had an gear Þillferð se arþurþa B'. oþþæt sum B'. gecoren þære seþe for Cuþberhte gehalgad beon sceolde;

ſceoloe ⁊ Ða þæſ æfteſ þon ꝥ þæſ Eadbýrht to B'. gehalgod. þæſ ſe þeſ on þiſdome godcundra geþrita. ⁊ eac ſþýlce ſomod. on gehýlde heofonlicra beboda. ⁊ ſþýþoſt on þeoſcum ælmeſdæda þeorþ ⁊ mæne ſþa ꝥ te he æghþýlce geare æfteſ Moýſeſ æ. na læſ ꝥ an feoþeſ fottra nýtena. ac ſþýlce * eallra þæſtma. ⁊ appla. ⁊ hræg-la. ðonne * teðan foſ Gode to ælmeſſum þearfum ſýllan þolde ⁊

beret. Ordinatus eſt autem poſt hæc Eadbertus, vir ſcientiâ SCRIPTURARUM DIVINARUM, ſimul & præceptorum cœleſtium obſervantiâ, ac maximè eleemoſynarum operatione inſignis; [a] ità ut juxta * legem, omnibus annis decimam, non ſolùm quadrupedum, verumetiam frugum omnium atq; pomorum, necnon & veſtimentorum partem * pauperibus daret.

* *Sax.* legem Moſis.

* *Sax.* pro Deo pauperibus daret.

* teoþa dæl. B. & C.

NOTÆ.

[a] Ità ut juxta Legem omnibus annis decimam--- *Laudatur hîc Epiſcopus Eadbertus, S. Cudberhti ſucceſſor*, maximè eleemoſynarum operatione inſignis; ità ut JUXTA LEGEM, *decimas, quas pro Deo* rogare *non erubeſcit*, Deo *viciſsim* erogare *non diſtulerit.* Juxta Legem, *inquit, Quamnam? non Cæremonialem: tum enim Legem hanc ſolvendi decimas ſuperſtitioſam, & planè impiam quis putaret. Verùm licèt* corrupta ratio, *hoc ut credat, nimìs propenſa eſt; tamen, &* recta ratio, Lex Dei, *& optimarum rerumpublicarum conſuetudines, & plebiſcita,* decimas juxta *Legem Dei Moralem ſolvi debere, ſatìs teſtantur.*

Rex Aluredus, priuſquam leges ſuas inchoaverit, Legem Dei fundamentum ſtatuit: vide Lambardi leges Sax. fol. Lat. 24. lin. 6. & è regione Sax. lin. 10.

Ðine teoþan ſceattaſ. ⁊ þine frumrıpan gongendeſ. ⁊ þeaxendeſ agýfe þu Gode. *Sic autem Latinè do. Pecuniarum tuarum decimas, frugúmque novellarum atque adultarum primitias, Deo ſolvas. Neque hanc legem tam rationi, & religioni Chriſtianæ contrariam ſenſit, qui paulò pòſt inquit,* Hælend Criſt on middan geard come. he cþæþ ꝥ he ne come ne þæſ beboðu to brecanne. ne to forbeodanne. ac mid eallum godum to eacanne. *Hoc eſt, Jeſus Chriſtus in mundum venit--- ait autem ſe veniſſe, * non ut hæc mandata violares, aut prohiberet, ſed ut per bona omnia amplificaret: qui verò amplificaſſet hanc legem legiſlator ille ſummus, ſi per omnia abſtuliſſet? Vide porro apud Lambardum, Fœdus Edovardi & Guthruni, fol. 54. & Leges Edmundi, fol. 73. & Edgari, fol. 72. & Canuti, fol. 98. & Edovardi, fol. 127. inter reliqua, hoc. Qui caſeum fecerit, det Deo, (Deo ait) decimum: ſi verò non fecerit, lac decimo die, &c. & fol. 128. de apibus, de boſco, de prato, & aquis, & molendinis, parcis, vinariis, virgultis, & hortis, &* negotiationibus. *Ex negotiationibus quidem, hoc eſt, ex mercaturis, & artificiis, grates Deo ſolvendæ; at ſolvendæ re, & opere; nè Deo verba ſola dare videamur. Huc facit * Canon perquàm vetus & ſalubris.*

* *Vide Matt. 5. 17. & cap. 23. 23. Rom. 15. 27. 1 Cor. 9. 11. Heb. 7. 5, 9, 20*

Sic transfero.

Monendi quoque ſunt qui ex negotiationibus *vivunt, mundana lucra ſic appeterent, ut vitam æternam ſaltem nè amitterent. Sine dubio, qui circa mundana lucra magìs ſoliciti ſunt, quàm circa animæ ſuæ ſalutem, valde hallucinantur: de quo vir quidam ſapiens inquit; Conſcientiam ſuam in via perdunt; vitam hanc præſentem hîc viam nominârat: ſed illis opus eſt, ut Apoſtoli*

* *MS. Miſcellan. Sax. Ben. Coll. Vide Dom. Hen. Spelm. Concil. p. 610.*

Eac ſýnt to manigenne þe be cýpungum libbaþ ꝥ hig ſþa þara þorulð geſtreona þilnigen. ſþa hig huru ꝥ ece lif ne forleoſan Buton tþeon þa geſþiþor þenceaþ ýmbe þoroldlicu geſtreon þonne ýmbe hýra ſaþle hælo ſþiðe hig dþoliaþ. ⁊ be þon ſum þiſ mon cþæþ. hýra ingeþanc hig forleoſaþ on hýra þege. þiſ ⁊ þearðe lif he nemne her forþeg. ac him iſ þearf ꝥ hig gehýren þæſ Apoſtoleſ lare.

Se Apostol cpæþ. Ne bespice eo-
þer nan oþerne on cýpinge. for þ̄
forþon loca hpæt hpa oþrum on
þon to poge do. oþþe on ænigum
þingū God his biþ precend; Ðæm
scipmannum is beboden gelice.
⁊ þæm landbuendum þ̄ ealles þæs
þe him on heora ceape gepeaxe.
hig Gode þone teoþan dæl agýfen. ⁊ eac of þæm nýgon dælum
heora ælmessan don; Spa is eac
gehpýlcum men beboden þ̄ he of
þæm ýlcan cræfte þe he his lic-
homan nýdþearfe forþbringeþ.
he scýle his saple þearfe forþbrýn gan. seo is betere þon se
lichoma;

doctrinam audire velint. Apostolus ait, Alter alterum in negotiatione nè defraudet; *nam vide sis; quicquid injuriæ alter alteri, vel in re aliqua intulerit, Deus ipsi vindex erit. Nautis similiter, & terræ incolis præcipitur, quod ex omni [re] quæ in* negotiatione *sua illis accreverit, decimam ipsi partem Deo retribuant. Atque etiam de novem partibus eleemosynas suas persolvāt. Sicut etiam homini præcipitur unicuiq;*, Quòd ex eadem arte, qua corpori suo, necessaria depromit, depromat quoque necessaria animæ suæ, quæ corpore melior existit.

Verùm quis inquit, quâ fronte rogabit sibi decimam partem Leiturgus? Quin Deus sibi; non sibi Leiturgus; nec xenodochia, & ædificia sacra utpote templa publica negligenda: alumnique Christi alendi; mitto reliqua: Nec altare Dei, Christi intelligo ministerium reliquis postponendum, Christi amicus existimaverit.

De decimis autem distribuendis monet Canon, Theodoro Cantuariensi adscriptus.

MS. Coll. Ben. Can. Lat. lxxiii. cum Saxonica versione.

Be ðam hu man teoþunga sceal dælan;

Ða Mæsse Preostas underfon þæs folce teoþuncga. ⁊ habbon ealra ðæra sýllendra naman gepriten ofer heora peofod. ⁊ ða sýlfan teoþuncga dælon be gepitnýsse æfter ðære ealderlican gesetednýsse. nimon ðone forman dæl to bote cýrcan plites. ⁊ ðone oþerne dæl betæce mage trýpe mannon þ̄ hig hine eadmodlice dælan ðearfum ⁊ ælþeodigum. ⁊ ðone ðriddan dæl healdon him sýlfum;

De decimis dividendis.

Sacerdotes populi suscipiant decimas; & nomina eorum quicunque dederint scripta habeant super altare. Et ipsas decimas secundùm autoritatē *canonicā, *coram testibus dividant; & ad* ornamentum *Ecclesiæ primam eligant partem: secunda autem per manus fidelium*, ad usus pauperum, *atque peregrinorum misericorditer, cum omni humilitate, dispensetur: tertiam verò partem* sibimetipsis soli sacerdotes *reservent.*

* *secundùm veterem*, hoc est, *veterum institutionem.*

* *Ad finem Serm. Cath. Vide etiam Dom. Henr. Spelm. Concil. pag. 578.*

* *Nec non* Canones Ælfrici ad Wulfinum Episcopum, *viz.*

Ða halgan fæderas gesetton eac þ̄ men sýllon heora teoþunge into Godes cýrcan. ⁊ gange se sacerd to. ⁊ dæle hi on ðreo onne dæl to cýrc bote. ⁊ oþerne ðearfum. ðone þriddan þam Godes þeopum. ðe ðære cýrca nbegýmaþ;

Sancti etiam patres statuerunt, ut Ecclesiæ Dei decimas suas quiq; conferant: tradantúrq; eæ sacerdoti; qui easdē in tres distribuat portiones Unam ad Ecclesię reparationem: *Alteram* pauperibus erogandam: *Tertiam verò* ministris Dei *qui Ecclesiam ibi* curant.

Sed ubi decimas cessarunt justè Deo solvere, cessavit quoque justa Decimarum distributio.

CAP.

Cap. 30.

Ut corpus post undecim annos sepulturæ, sit corruptionis immune repertum. Utq; non multò post successor Episcopatûs ejus de mundo transierit.

Volens autem latiùs demonstrare divina dispensatio, quanta in gloria vir Domini Cudberhtus, post mortẽ viveret, (cujus ante mortem vita sublimis, crebris etiam miraculorum patebat indiciis,) transactis sepulturæ ejus annis undecim immisit in animos fratrum, ut tollerent ossa illius. Qui more mortuorum, consumpto jam & in pulverem redacto corpore, reliqua sicca invenienda putabant; atque in novo recondita loculo, in eodem quidem loco, sed supra pavimentum dignæ venerationis gratiâ locarent. Quod dum sibi placuisse Eadberto antistiti suo referrent, annuit consilio eorum, jusítq; ut die * depositionis ejus, hoc facere meminissent. Fecerunt autem ità: Et aperientes sepulcrum, invenerunt corpus totum, quasi adhuc viveret integrum, & flexibilibus artuum compagibus multò dormienti, quàm mortuo similius. Sed & vestimenta omnia, quibus indutum erat, non solùm intemerata, verumetiam priscâ novitate & claritate, miranda patebant. Quod ubi videre fratres, nimio mox timore perculsi, festinaverunt referre antistiti, quæ invenerant; qui tum fortè remotiore ab Ecclesia loco, refluis undique pelagi fluctibus cincto, solitarius manebat. In hoc etenim semper Quadragesimæ tempus agere; in hoc quadraginta, ante dominicum Natale, dies, in

* *Sax.* die quæ commemorationis ejus dies, obitûsq; fuit.

Polde þa openlicor ætýþan þeo godcunde arfæstnýsse on hu mýclum pulore se Drihtnes þes Cuþbýrhtes æfter hys deaþe lixede. þæs hys [* lic] æs dam deaþe mid healicum tacnum heofonlicra pundra openode ⁊ ætþýde; Da þæs ymb endleofan geas þæs de he bebýriged wæs. þ God onrende on dara broþra mod þ hi polodan hys ban geniman ⁊ upp of eorþan adon. tealdon hi ⁊ pendon þ hys oþer lichoma dý deape deadra manna forrnumen wære. ⁊ to duste geworden. ⁊ þ hi poldan hys ban on nipe cýste gedon. ⁊ on dære ylcan stope buran eorþan mid gedafenlicre apunþnesse gesettan. ⁊ gestaþolian; Da * rendon hi þ ⁊ cýþdon Eadbýrhte heora B'. þ hi þ licode ⁊ leofre wære gif hit hys pilla wære. da gewæfode he heora gebeahte. ⁊ he het þ hi þ dydon dý dæge de hys gemýnd dæg wære ⁊ hys forþfore. ⁊ hi swa dýdon; Ontýndon hys býrigenne ⁊ ealne hys lichoman gemettan onwealhne ⁊ gesundne. swa swa he da gyt lifde. ⁊ he wæs býgendlic on þam gebeodnesse hys *lifa. þ he wæs micle gelicra slæpendum men þonne deadum; dýlce eac eall þa hnægel þa þe he mid gegearwod wæs. na læs þ an þ hi ungememed wæron. ac swýlce eac swa hrit ⁊ swa nipe pundorlice ætýdon. swa he þý ylcan dæge mid gegearwod wære; Da þ þa þa broþru gesawon. da wæron hi swiþe forhte gewordenne. ⁊ da ealdon dam birecop to cýþenne ⁊ secgenne da ding de hi dær gemettan. se da * anlýpi apunode on ýndrige stope fram wære cýnicean. seo wæs æghwanon mid wæs ýþum utan begýnded; On þýsse stope he ýmle on þa tid dæs weorsedon ⁊ cristlican wæstenes æs dastum. ⁊ eft þ weorþscrig æs Cristes

* lima. B.

* anlipig. C.

*tide.B ꝼꝛeꝼ ꝛebẏꝛꝺ *ðæꝛe. on mẏcelꝛe ꝼoꝛhæꝼꝺneꝛꝛe ⁊ on micelꝛe ꝑẏn-ꝛumneꝛꝛe ꝛebeꝺa. ⁊ hiꝛ ꝺeaꝛaꝛ ꝛoꝛenꝺe ꝛepunolice ꝼæꝛ; On ðæꝛe ꝛꝛoꝛe eac ꝛꝛẏlce ꝛe aꝛꝼuꝛ-ða hiꝛ ꝼoꝛeꝛenꝛa Cuþbẏꝛhꝛ æꝛ

* Faꝛne C. ꝼoꝛ ðe he *Faꝛene þ ealonꝺ ꝛe-ꝛohꝛe ꝛum ꝼæc on ðiꝛolneꝛꝛe Oꝛihꝛne campoꝺe; Bꝛohꝛon hi ðiꝺeꝛ eac ꝛꝛẏlce þam B'. þaꝛa hꝛæꝛela ðæl. þe ꝛe halꝛa lichoma miꝺ ꝛeꝛẏꝛeꝺ ꝼæꝛ. ⁊ he ðæꝛe ꝛiꝼe ðanc ꝑuꝛþlice onꝼenꝛ. ⁊ ða ꝑuꝺoꝛ luꝛꝛlice ꝛehẏꝛꝺe. ⁊ ða ꝛẏlꝼan hꝛæꝛel miꝺ ꝑuꝺoꝛlice luꝼan cẏꝛꝛende ꝼæꝛ. ꝛꝛa ꝛꝛa heo ða ꝛẏꝛa þam lichoman ðæꝛ halꝛan ꝼæðeꝛ ẏmbꝛealꝺ ꝼæꝛon. ⁊ þuꝛ cꝛ'. Ge ꝛeaꝛiꝛeaþ ðone lichoman miꝺ niꝛum hꝛæꝛelum ⁊ ꝛeꝛẏꝛlan ꝼoꝛ ðẏꝛꝛum þe ge þæꝛ on namon. ⁊ ꝛꝛa on ða cẏꝛꝛe ꝛe-ꝛeꝛꝛaþ. þe ge him ꝛeꝛeaꝛꝼoꝺon; Foꝛþon ic þæꝛ cuþlice ꝑaꝛ þ ꝛeo ꝛꝛoꝛ nohꝛ lanꝛe æmꝛiꝛ aꝑunaþ. ꝛeo miꝺ ꝛꝛa micle ꝛiꝼe heoꝛon-liceꝛ ꝑuloꝛeꝛ ꝛehalꝛaꝺ iꝛ; ⁊ ꝛe biþ ꝛꝛẏþe eaꝺiꝛ ꝛeðe him Oꝛih-ten ꝛe iꝛ oꝛoꝛꝛuma ⁊ ꝛẏlleno ealꝛa eaꝺiꝛneꝛꝛe ꝼoꝛꝛiꝼeþ. þ he on ðæꝛe ꝛꝛoꝛe ꝑeꝛꝛan moꝛe; Ða he ða ꝛe B'. ðaꝛ ꝼoꝛꝺ. ⁊ mo-

* mane-gum.B. niꝛ ðẏꝛꝛeꝛ ꝛemeꝛeꝛ. miꝺ * ni-ꝛum ꝛeaꝑum ⁊ miꝺ mẏcelꝛe on-þꝛẏꝺneꝛꝛe heoꝑꝛan. ⁊ ꝛꝛẏlce

ꝑallen-ꝺum. eac ꝼoꝛhꝛiꝛenꝺꝛe ꝛunꝛen ꝛeꝼẏlꝺe. ða oẏðon ða bꝛoþꝛu

ſuperſcrip Cantabr. ꝛꝛa ꝛꝛa he heꝛ. ⁊ þone lichoman ꝛéꝛẏꝛneꝺon miꝺ niꝑan * ge-ꝛẏꝛnelan. ⁊ on þa niꝑan cẏꝛꝛe ꝛeoẏðon. ða hi ꝛo ðan ꝛeꝼoꝛh-ꝛon. ⁊ buꝼan ꝑlo ꝛe þæꝛe cẏꝛicean ꝛeꝛeꝛꝛan ; Ne ꝼæꝛ ða ẏl-ðinꝛ þ Goꝺe ꝛe leoꝼa B'. ꝛaðbẏꝛhꝛ ꝼæꝛ miꝺ ꝛꝛimꝼe aðle ꝼꝛe-aꝺ ⁊ ꝛeꝛꝛonꝺen. ⁊ ꝛeo ðæꝛhꝼamlice ꝛeox ⁊ heꝼeꝛaðe. þ he na

* ꝛeꝼoꝛ læꝛ æꝼꝛeꝛ miclum ꝼæce ꝛꝛẏlce ꝛo Oꝛihꝛne *ꝼeꝛꝺe. þ iꝛ. æꝛ-C. ꝑan ðæꝛe nonaꝛ Maiaꝛ. ꝼæꝛ lichoman þa bꝛoþꝛu ꝑæꝛon ꝛeꝛeꝛ-ꝛenꝺe on þa bẏꝛiꝛenne ꝼæꝛ ꝛebleꝛꝛoðan ꝼæðeꝛ Cuþbeꝛh-ꝛeꝛ. anꝺ ða cẏꝛꝛe buꝼan ꝛeꝛeꝛꝛon. on þa hi ꝛeꝛꝛaþelo-ðan þa unꝛebꝛoꝛnenðlican limo ðæꝛ ꝼæꝛ ẏlcan ꝼæðeꝛ;

magnâ continentiæ, orationis, & lacrymarum devotione transigere solebat. In quo etiam venerabilis prædecessor ejus Cudberhtus, priusquam insulam Farne peteret, aliquamdiu secretiùs Domino militabat. Attulerunt autem ei & partem indumentorum, quæ corpus sanctum ambierant; quæ cùm ille & munera gratanter acciperet, & miracula libenter audiret: (nam & ipsa indumenta quasi patris adhuc corpori circundata miro deosculabatur affectu;) Nova, inquit, indumenta corpori, pro his quæ tulistis circundate, & sic reponite in *arca, quam parastis. Scio autem certissimè, quòd non diu vacuus remanebit locus ille, qui tantâ miraculi cœlestis gratiâ sacratus est. Et quàm beatus est, cui in eo facultatem quiescendi Dominus totius beatitudinis auctor atq; largitor præstare dignabitur. Hæc & hujusmodi plura, ubi multis cum lacrymis, & magna compunctione antistes, linguâ etiam tremente complevit, fecerunt fratres ut jusserat; & involutum novo amictu corpus, novâque in theca reconditum, supra pavimentum sanctuarii posuerunt. Nec mora: Deo dilectus antistes Eadberhtus morbo correptus est acerbo, ac per dies crescente multúmque ingravescente ardore languoris, non multò pòst, id est pridie nonas Maias, etiam ipse migravit ad Dominum: Cujus etiam corpus in sepulcro benedicti patris Cudberhti ponentes, adposuerunt desuper arcam, in qua incorrupta ejusdem patris membra locaverant. In quo etiam loco signa

MSt. ſing.

On

On þæꝛe ſtoþe ſþýlce oft beoþ ȝeþoꝛðen heoꝼonlico mæȝen. ⁊ hælo tacen untꝛumꝛa. on cýþneſſe heoꝛa beȝꝛa ȝemýnde ⁊ Sýnd eac ðа aþꝛiten on ðæꝛe bec Cuþbeꝛhteſ liꝼeſ. ac þýſſum uꝛum ſtæꝛe þe ſculon an to ætýcean. ðe uſ ȝelamp nu niþan ⁊ þe ꝥ eac ſþa ȝehýꝛðon ⁊

ſanitatum aliquoties facta meritis amborum teſtimonium ferunt. E quibus aliqua in libro vitæ illius, olim memoriæ mandavimus. Sed & in hac hiſtoria unum quod nos nuper audiſſe contigit, ſuperadjicere commodum duximus.

Cap. 31.

Ut quidam ad tumbam ejus ſit à paralyſi curatus.

Þæſ on þam ýlcanmýnſtꝛeſum bꝛoþoꝛ þæſ nama þæſ *Beaðoþeȝn. ſe þæſ laȝe tið cumena * aꝛþeȝ ðaꝛa þe ꝥ mýnſteꝛ ſohton. ⁊ cþ'. ꝥ he ða ȝýta liꝼiȝende þæꝛe ða he ðiſ ȝeþꝛit ſette. hæꝼde he ȝeþitneſſe ⁊ cýþneſſe ꝼꝛam eallum ðam hꝛoþꝛum ⁊ ꝼꝛam eallum ðam cumum ðe ꝥ mýnſteꝛ ſohton. ꝥ he þæſ mýcelꝛe aꝛꝼæſtneſſe ⁊ * æꝼæſtneſſe þeꝛ ⁊ ðæꝛe bebodenan ðenunȝe eaþmoðlice undeꝛþeoðeð ꝼoꝛ intinȝan heoꝼonlicꝛa meða ⁊ Ða eoðe ðeſ bꝛoþeꝛ ſume dæȝe ꝥ he þolðe hiſ ꝛeoþan ⁊ hþitlaſ. ða ðe he on cumena buꝛe bꝛucende þæſ. on ſæ * þacſan ⁊ ꝼeoꝛmian. ða he ða eꝼt ham hþeaꝛꝼ. þa þeaꝛþ he ſemninȝa on middum þam ſiþꝼæte. mið heꝼiȝꝛe aðle ȝehꝛinen ⁊ ȝeſtonðen ſþa ꝥ he hꝛeaſ ⁊ ꝼeoll on eoꝛþan ⁊ lanȝ ꝼæc ꝼoꝛþhealð licȝende þæſ. ⁊ þa æt nýhſtan he aꝛaſ ⁊ Ða he ða aꝛiſende þæſ. ða ȝeꝼelð he hiſ lichoman healꝼne dæl ꝼꝛam ðam heaꝼðe oþ ða ꝼet mið * ða aðle ȝeſlæȝene beon. ðe Gꝛecaſ nemnaþ Paꝛalýſiſ. þe cþeþaþ lýꝼt aðl. ⁊ he mýð ðý mæſtan ȝeþinne mið hiſ cꝛýcce hine aþꝛeðiende ham becom ⁊ Þeox ſeo aðl ſticce mælum. ⁊ ſona þæꝛe ýlcan nýhte heꝼiȝꝛe ȝeꝼꝛemeð þæſ. ſþa ꝥ te ða dæȝ com. ꝥ he ða na ðuꝛh hine ſýlꝼne. oþþe aꝛiſan. oþþe ȝanȝan mihte. ða he þa þæſ mið * ða aðle þæceð ⁊ ſþenceð ⁊ Ða ȝeþohte he in hiſ moðe nýtte ȝeþeahte ꝥ he þolðe ſþýlce ȝemete ſþa he mihte to cýꝛicean becuman ⁊ to beꝛiȝenne ðæſ aꝛþuꝛþan ꝼæðeꝛ

* Beaðoþeȝn B.
* aꝛþeȝn.B.
* aꝛꝼæſtneſſe. C.
* þæſcan. C.
* þæꝛe. C.
* ðæꝛe. C.

ERat in eodem monaſterio frater quidā nomine *Beaduthegen tempore non pauco hoſpitum miniſterio deſerviens, qui nunc uſq; ſupereſt, teſtimonium habens ab univerſis fratribus cunctíſque ſupervenientibus hoſpitib⁹, quòd vir eſſet multæ pietatis ac religionis. Injunctóq; ſibi officio ſupernæ tantùm mercedis gratiâ ſubditus. Hic cùm quadam die lænas ſive ſaga quibus in hoſpitali utebatur, in mare laviſſet, rediens domum, repentinâ medio itineremoleſtiâ, corporali tactus eſt, ità ut corruens in terram & aliquandiu pron⁹ jacens vix tandē reſurgeret. Reſurgens autem ſenſit dimidiam corporis ſui partē à capite uſq; ad pedes, paralyſis languore depreſſam, & maximo cum labore baculo innitens, domum pervenit. Creſcebat moribus paulatim, & nocte ſuperveniente gravior effectus eſt, ità ut die redeunte vix ipſe per ſe exurgere aut incedere valeret. Quo affectus incommodo, concepit utile mente conſilium, ut ad Eccleſiam, quoquo modo poſſet, perveniens, intraret ad tumbam

* c. Baduthegn. W. Badúthen. T.

ðeꝛ Cuþbeꝛhteꝛ. ⁊ ðæꝛ hiꝛ cneoꝑu biȝean. ⁊ eaðmoðlice ða upplican aꝛꝼæꝛtnýꝛꝛe biððan. ꝥ he oþþe ꝼꝛam ðæꝛe aðle ȝeneꝛeð ꝑæꝛe. ȝiꝼ him ꝥ ꝛelꝛe ꝑæꝛe. oþþe ȝiꝼ he mið ða ȝoðcunðan ꝼoꝛeꝛeoneꝛꝛe lenȝ mið ða aðle clænꝛað beon ꝛceolðe. ꝥ he ꝥ ꝛaꝛ mihte ȝeþýlðelice mið *ꝛmýlte moðe abeꝛan ⁊ aꝛæꝼnan ⁊ Ða ðýðe he ꝛꝑa ꝛꝑa he on hiꝛ moðe ȝehoȝoð hæꝼðe. ⁊ hiꝛ ða untꝛuman * limo mið hiꝛ cꝛicce ꝑꝛeðiende on cýꝛicean eoðe ⁊ him ꝑæꝛ on ȝebeð ꝛtꝛeccende æt lichoman þæꝛ Goðeꝛ ꝑeꝛeꝛ. ⁊ mið aꝛꝼæꝛtꝛe inȝehýðe þuꝛh hiꝛ ꝼultum ꝑæꝛ Ðꝛihten biððende. ꝥ he him aꝛꝼæꝛt ⁊ milðe ꝑæꝛe ⁊ ⁊ ða betꝑýh hiꝛ ȝebeð ⁊ bene ꝥ he hꝑon onꝛlæꝑte. ða ȝeꝼelðe he ꝛꝑa he ꝛeolꝼa æꝼteꝛ þon ꝛæðe. ꝛꝑa ꝛꝑa mýcel hanð ⁊ bꝛað hiꝛ heaꝼuð ȝehꝛine on ðam ðæle ðe ꝛeo aðl ⁊ ꝥ ꝛaꝛ ón ꝑæꝛ. ⁊ mið ða ýlcan hꝛineneꝛꝛe ealne ðone ðæl hiꝛ lichoman ðe mið ða aðle ȝeheꝼiȝað ꝑæꝛ. ⁊ on ꝛtýcce mælum ꝼleonðum þam * ꝛaꝛe. ⁊ æꝼteꝛꝼýliȝenðꝛe hælo ȝeonð ȝoten ꝑæꝛ ⁊ Ða ðiꝛ ðuꝛ ȝeꝑoꝛðen ꝑæꝛ. ꝛona ðæꝛ ðe he onꝑoc. ða aꝛaꝛ he hal ⁊ ȝeꝛunð. ⁊ he ꝼoꝛ hiꝛ hælo eꝼt Ðꝛihtne ðanc ꝛecȝende ꝑæꝛ. ⁊ þam halȝan ꝑeꝛe hiꝛ ꝼultumeꝛ ȝiꝼe ⁊ he ꝥ eac ꝛꝑýlce ðam bꝛoþꝛum cýþðe ⁊ ꝛæȝðe. hꝑæt ýmb hine ȝeðon ꝑæꝛe ⁊ ⁊ hi ealle in ðam bliꝛꝛeðon ⁊ ꝼæȝneðon. ⁊ he æꝼteꝛ ðæꝛe ðꝛea. ðý ȝeclænꝛeðꝛa to hiꝛ ðenunȝe eꝼt hꝑeaꝛꝼ ðe he æꝛ ꝑel ⁊ biȝhýðiȝlice heolð ⁊ beeoðe ⁊ Sꝑýlce eac ða ȝeȝýꝛelan ⁊ ða hꝛæȝel þam þe Goðe ðone ȝehalȝoðan lichoman Cuþbeꝛhteꝛ oþþe æꝛ liꝼiȝenðne. oþþe æꝼteꝛ ꝼoꝛþꝼeꝛeðne ȝýꝛeðon. ða eac ꝛꝑýlce ꝼꝛom hælo ȝiꝼe ne * aiðleðon. ꝛꝑa ꝛꝑa in ðæꝛe bec hiꝛ liꝼeꝛ ⁊ hiꝛ * mæȝneꝛ ȝemeteð ꝛꝑa hꝑýlc ꝛꝑa hi ꝛæðeð ⁊ leoꝛnað ⁊

* ꝛmolte. C.

* leomo C.

* ꝛæꝛ. B.

* Sic MS. C. ut Lat. Cantabr.

⁊ læððon.

* mæȝena. C.

reverendissimi patris Cudberhti, ibique genibus flexis, supplex supernam pietatem rogaret, ut vel ab hujuscemodi languore, si hoc sibi utile esset, liberaretur; vel si se tali molestiâ diutiùs castigari, divinâ providente gratiâ oporteret, patienter dolore, ac placidâ mente sustineret illatum. Fecit igitur ut animo disposuerat, & imbecilles artus baculo sustentans, intravit Ecclesiam, ac prosternens se ad corpus viri Dei, piâ intentione, per ejus auxilium, Dominum sibi fieri propitium, precabatur. Atque inter preces velut in soporem solutus, sensit (ut ipse postea referre erat solitus) quasi magnam latámque manum caput sibi in parte, quâ dolebat, tetigisse; eodémque tactu totam illam, quæ languore pressa fuerat, corporis sui partem paulatim, fugiente dolore, ac sanitate subsequente [ad pedes usq;] pertransisse. Quo facto mox evigilans sanctissimus surrexit, ac pro sua sanitate Domino gratias denuò referens, quid erga se actum esset, fratribus indicavit. Cunctísque congaudentibus, ad ministerium quod solicitus exhibere solebat, quasi flagello probante, castigatior rediit. Sed & indumenta, quibus Deo dicatum corpus Cudberhti, vel vivum antea, vel postea defunctum vestierant, etiam ipsa, à gratia curandi non vacarunt: sicut in * volumine vitæ & virtutum ejus, quisque legerit, inveniet.

* Sax. in libro vitæ suæ.

Notæ.

NOTÆ.

[a] Jussitque *Eadbertus, Cudberhti successor*, ut die depositionis ejus, *sc. S. Cudberhti* hoc facere meminissent. -- *die sc. de quo ait Sanctus Cudberhtus*, * Velox est depositio tabernaculi mei. Depositionis *Sancti Cudberhti commemorationem reliquit nobis vetus Romano-Saxonica* * *Ecclesia. Nec* Depositionem *tacet* Rubrica, *p.* 306. xiii kl'. April. DEPOSITIO SANCTI CUTHBERTI EPISCOPI; *unde paucula, versionem Latinam adjiciens, excerpsi.*

* *pag.* 355. *lib.* 31.

* *Serm. Cath.*

Cuthberhtus se halga biscop scinende on manegum geearnungum ⁊ healicum geþincþum. on heofonan rice. mid ðam ælmihtigum scýppende on ecere blisse rixiende þuldrað ⁊ Beda se snotera Engla ðeoda lareop ðises halgan lif endebýrdlice mid þunderfullum herungū. ægþer geæfter anfealdre gerecced-nýsse ge æfter leoþlicere gýddunge aþrat ⁊ Us sæde soþlice Beda. ⁊ se eadiga Cuþberht þa ða he þæs eahta þintre cild. arn sþa sþa him his nýtenlice ýld tihte plegende mid his efen ealdum. Ac se ælmihtiga God þolde stýran ðære nýtennýsse his gecorenan Cuþberhtes ðurh mýnegunge gelimplices lareoþes ⁊ asende him to an ðrý þintre cild. ⁊ hit his dislican plegan mid stæþþigum þordum þislice ðreade ⁊ Soþlice ⁊ foresæde þrý þintre cild ðone *gæmnigendan Cuþberhtum befran ⁊ To hþi underþeodst ðu ðe sýlfne ðisum idelum plegan. ðu ðe eart fram Gode gehalgod mid rodeorlicum þurþmýnte ⁊ Ne gedafenaþ biscope ⁊ he beo on dædum folcesmannum gelic ⁊ Gesþic la leof sþa unþæslices plegan. ⁊ geþeod ðe to Gode. ðe ðe to biscope his folce geceas. ða ðu sþealt heofodan rices infær geopenian. &c;

Cuthbertus Sanctus Episcopus, meritis multis, honoribúsque præcelsis refulgens; in cœlesti regno cum Creatore omnipotenti in æterno gaudio triumphans, lætatur. Beda ille sapiens, gentis Anglorum Doctor, Sancti hujus vitam, ordinatim laudibus mirificis, cùm narratione simplici, tum poetico præconio exaravit. Nobis quidem dixit Beda, quòd Beatus Cuthbertus, cùm annorum octo puer esset, inter coætaneos suos, prout ætas illum rudis docuit, lusitans discurrebat. Voluit tamen omnipotens Deus electi sui Cuthberti ruditatem, crebræ institutionis admonitione dirigere; misitq; ad illum, puerum triennem, ut ipse ludum ejus ineptum, duris verbis prudenter increparet. Prædictus quidem puer triennis, memoratum Cuthbertum rogabat; Quare tu teipsum ludo huic inani subjecisti? Tu! qui es à Deo honore magistrali consecratus. Haud decet Episcopum, ut in factis [suis,] hominibus vulgi similis foret. Cessa, ô Domine, à ludo tam indecoro; teq; Deo submitte, qui te elegit populi sui Episcopum; Cui, cœlestis regni ingressum aperies, &c.

* *l.* gemýngedon.

Aperit clausula hæc postrema sensum horum verborum, quibusdam aliàs subobscurum. Quomodo, enim, populo suo cælorum ingressum aperuit S. Cuthbertus? Prædicando Evangelium: haud secus intelligas locum, è Serm. Cath. desumptum. Vide hîc, obsecro, pag. 77. *lin.* 43. *Ut Christus passione suâ mundo fidelium* heofonan rices infær geopenode. *cælestis regni ingressum aperuerit. Evangelium scil. toti humano generi prædicando. Hinc statim à resurrectione, discipulis mandavit, Matth.* 28. 19. Docete omnes gentes, &c. *non tantùm Judæos, sed &* Gentes. *Sic longè latéque, regnum quidem* gratiæ, *ad regnum* gloriæ, *aditum quasi perquàm facilem, benignus rerum conditor,* redemptórque *amplificavit.*

[b] Frater Beadwegen hospitium ministerio deserviens -- testimonium habens

bens ab universis fratribus--- *Hoc ipsum munus pauperes & peregrinos excipiendi (quod, proh dolor! passim frustra conquerimur neglectum) autores Canonum, Theodoro Cantuariensi adscriptorum, prolixè ornant. Brevitati studens, paucula, cum Latinitate veteri, adjicio. viz.*

Sette ma ðæꝛ to ȝetꝛẏþne bꝛoþoꝛ. ðe ða cuman ⁊ ða þæðlan ⁊ þa ælþeoðiȝan mið ſþẏlcꝛe aꝛþuꝛþneſſe unðeꝛþo ſþẏlce Cꝛiſt ſẏlþa ðæꝛ come. ⁊ he him hẏꝛa neoðe be hiſ mihtum ðo. ⁊ ȝeoꝛne þeniȝe ⁊ And þaꝛnie ſe bꝛoþoꝛ ꝥ he na ðæꝛa ðeaꝛþena ðinȝ to hiſ aȝenꝛe neoðe ne ðo. ðe læſ he ðolie ꝥ ẏlce þoꝛþẏꝛð ꝥ Juðaſ ðẏðe ðe ſtæl ꝥ þeoh ꝥ he Cꝛiſte healðan ȝetꝛẏlice ſceolðe. ⁊ þaꝛnian ða ealðꝛaſ ꝥ hi ne þoꝛȝẏman ðæꝛa ælmeſ manna ðeaꝛþe. ⁊ ða pꝛeoſtaſ ȝiþ hi ne maȝon *an oþeꝛne timan huꝛu hi ſceolan on lenȝten ðaȝum an ȝeðꝛeoȝũ hu ſe ælmeſmanna þet ðþean. eal ſþa ſe ȝoðſpellican cþẏðe cþẏþ. Giþ ic ðe eom eoþeꝛ hlaþoꝛð ⁊ laꝛeoþ ðþoh eoþꝛe þet. ſþa micle ma eoþeꝛ ælc ſceal oþꝛeſ þet ðþean ⁊ Foꝛ ði ðonne hiȝ ȝeðaþnaþ ꝥ ðæꝛa cumena huſ beo an ȝeðꝛeohꝛe ſtoþe ðæꝛ ma eaðe maȝe to cuman. ȝiþ ðonne ſe bꝛoþoꝛ ðe cumena huſ betæht bið þoꝛȝimeleaſað ðæꝛa ælmeſ manna ðeaꝛþe. ⁊ ȝiþ he heoꝛa ðinȝ to hiſ aȝenꝛe neoðe ðeð. þꝛecon ða ealðꝛaſ hit on him ſþa micle teaꝛtlicoꝛ ſþa he maꝛan þiteſ iſ þẏꝛþe þonne oðꝛe ȝẏltende. ⁊ ðon hine oþ ðæꝛe þẏcan. ⁊ beȝeþẏꝛhton ða he to hiſ þoꝛolð neoðe ðẏðe ðæꝛa ſẏnna alẏſinȝe. ⁊ ðæꝛa ðeaꝛþena þoðan. ⁊ ðone ȝolðhoꝛð ðe he ſceolðe on heoþenan ȝeloȝian ⁊

Boni testimonii frater constituatur; qui hospites, & peregrinos mendicantes, utpote Christum, *in illis suscipiat; eisque necessaria, libenter proviribus, administret; etjam ea quæ in usus pauperum cedere debent, nequaquam in suos usus reflectat: Nè cum Juda, loculos Domini furante, sententiam damnationis excipiat. Et prælati cavere debent nè curam pauperum parvi pendant; & clerici si aliis temporibus nequeunt, saltem Quadragesimæ tempore, *pedes pauperum, in competenti lavare debent hospitali; juxta illud Evangelium.* Si ego Dominus, & magister lavi vobis pedes, quantò magis debetis alter alterius lavare pedes, &c. *Quapropter expedit ut in competenti loco hospitale sit pauperum; ubi per facilis ad illud veniendi conventus fieri possit fratrum. Quod si is, cui hospitale commissum est, curam pauperum neglexerit, eorúmque res in suos usus retorserit; quantùm divinâ ultione dignus sit severiùs quàm cæteri delinquentes à præpositis judicandus est; & à ministerio removendus; nec immeritò, quippe qui & *pretia peccatorum, & alimenta pauperum, & thesaurum cælo recondendum, suis aptavit usibus.*

MS. Coll. Ben. Can. 43.

* Sed hodie, omissâ cæremoniâ, res ipsa desideratur.

* Nota.

* Vide Hoseæ 4.8.

* l. on.

Cap. 32.

Ut quidam ad reliquias ejus nuper fuerit ab oculi languore curatus.

Niſ ꝥ eac ſþẏlce no to þoꝛſþiȝienne ꝥ nu æꝛ ðꝛim ȝeaꝛum ðuꝛh hiſ ꝛeliquiaſ ȝeþoꝛðen þæſ. ⁊ me nu niþan ðuꝛh ðone ſẏlþan bꝛoþoꝛ ȝecẏðde

Nec silentio prætereundum, quod ante triennium per reliquias ejus factum, nuper mihi per ipsum, in quo factum est, fra-

cyðde on þam þe hit geporden þæt ; Þæt ðis gedon on þam mynstep de bi Docore ðære ea getimbred is. ⁊ þam ðære ea noman onfeng ; Ðam mynstre on Abbudef anfalde fore þæt Sybbehrt se þæt æfest [*pep ;] þæt on ðam mynstre rum giung mon. ðam unfliteg ⁊ atelic hif eagan bregh pynde ⁊ pemde. ⁊ se ðæghwamlice pæt peaxende. ⁊ þæt eagan forpynd to beotode. tiloden hif læcas ⁊ done rpile mid realfum ⁊ mid befenum gefrænan foldon. ac hi ne mihton. rume læfdon þ hine mon onfeg acurre. rume þ befedon for ege manan frecennerre ; Mid þy ða se forestrecena bropor langre tide dif lichomlice gerping bad. hponne ða no beotiendan frecednerre ðam eagan mennirc hand gehælan mihte. ac á ðæghwamlice pæt pyrre ⁊ pyrre. ða gelamp *hit remninga mid gyfe ðære godcundan æfæstnerre ðurh reliquiar þæt halgan fæder Cuþberhtes gehæled ; Forþon ða ða bropru hif lichoman æfter monigum gearum hif gebyrigednerre ungefemmedne ⁊ ungebrornadne gemetton. ða genamon hi rumne dæl hif feaxes. him to reliquium. þ hi mihton heora biddendum freondum fyllan. oþþe ætyfan on tacon ðæt pundres ; Ðirra reliquia dæl on þa tid mid hine hæfde rum Mæsse Preost þæt ylcan mynstres. þæt nama pæt Ðrihred. se æfter pæt ðæt ylcan mynstres Abbud ; Ða þæt he rumme dæge in þa cyrican gangende. ⁊ ða cyrrte ontynde ðara reliquia. þ he heora rumne dæl hif biddendum freondum realde. ða gelamp þ se ylca *iunga refe on hif eagum untrum pæt. þa on ðære ylcan cyrican pæt ondpard ; Mid þy he ða se Mæsse Preost done dæl de he polde hif freonde realde. ða realde he þ ofer þam *iungan men. ⁊ het þ he on heora trope hi gerette ⁊ gedyde ; Ða he ða þam feaxe onfeng ðæt

trem innotuit. Est autem factum in monasterio quod juxta amnem Dacore constructum, ab * eo cognomen accepit ; cui tunc vir religiosus *Suidbertus, Abbatis jure præfuit. Erat in eo quidem adolescens, cui tumor deformis palpebram oculi fœdaverat ; qui cùm per dies crescens oculo interitum minaretur, curabant medici hunc, appositis pigmentorum fomentis emollire ; nec valebant : quidam abscindendum esse dicebant : alii hoc fieri metu majoris periculi vetabant : Cúmque tempore non pauco, frater præfatus tali incommodo laboraret, neque imminens oculo exitium humana manus curare valeret, quin potiùs per dies augescceret ; contigit eum subitò, divinæ pietatis gratiâ per sanctissimi patris Cudberhti reliquias sanari. Nam quando fratres sui corpus ipsius, post multos sepulturę annos incorruptum repererant, tulerunt partem de capillis, (quam more reliquiarum rogantibus amicis dare vel ostendere in signum miraculi possent.) Harum particulam reliquiarum eo tempore habebat penes se quidam de presbyteris ejusdem monasterii, nomine *Thrydredus, qui nunc ipsius monasterii Abbas est. Qui cùm die quadam ingressus Ecclesiã aperuisset thecam reliquiarum, ut portionem earum roganti amico præstaret, contigit & ipsum adolescentem, cui oculus languebat, in eadem tunc Ecclesia adesse. Cúmque presbyter portionem (quantam voluit) amico dedisset, residuum dedit adolescenti, ut suo in loco reponeret. At ille salubri

* Sax. & ab illa aqua.

*Suithbertus, T. Suitbercht. C.

*Sic MS. B. & C. ut Lat.

*him. C

*Trydred. T.

* geonga. C.

* geongan. C.

ðæs halgan heafdes. ða þæs he mid halþendre onbrýrdnesse monad. ⁊ he to gesette þam untruman *brehge. ⁊ sum fæc done ungeþþæran sþýle mid þýgde ⁊ ðþende ⁊ Ða he ⁊ gedon hæfde. ða sette he ða reliquias on heora cýste. sþa sþa he gehaten þæs. ⁊ gelýfde ⁊ his eage for þý feaxe þes * Godes þeres ðam he gehrinen þæs hraþe gehæled þære. ne hine noþiht his geleafa þægde ⁊ Þæs ða seo æftere tid dæges. sþa sþa he sýlfa sæde. ða he ⁊ dýde. ⁊ ða dýde forþ done dæg ⁊ he don dohte. ða hit þæs forepeard mid dæg ðæs sýlfan dæges. ða semninga gehran he his eagan. ða gemette he hit sþa hal ⁊ sþa gesund mid ðý bræþe sþa sþa him næfre * nænig sþýle oþþe unplitigness onætýþde ⁊

*bræþe. B.

*ænig. C.

instinctu admonitus, cùm accepisset capillos sancti capitis, apposuit palpebræ languenti, & aliquamdiu tumorem illum infestum, horum appositione comprimere ac mollire curabat. Quo facto, reliquias ut jusserat, sua in theca recondidit; credens suum oculum capillis viri Dei, quibus attactus erat, ocyùs esse sanandum: Neq; enim eum sua fides fefellit. Erat enim, ut referre est solitus, tunc circiter horam secundam diei: Sed cùm alia, quæ dies illa exigebat, cogitaret & faceret; imminente horâ ipsius diei sextâ, repentè contingens oculum, ità sanum cum palpebra invenit, ac si nihil unquam in eo deformitatis ac tumoris apparuisset.

Her endaþ seo feorþe boc ⁊ *Hic desinit liber quartus.*

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM

LIBER V.

CAP. I.

*Ut * Æthelwaldus ſucceſſor Cudberhti, in anachoretica vita, laborantibus in mari fratribus, tempeſtatem orando ſedaverit.*

*Y. Oithilwald. C. Oidilwald. W.

ÐA æfterfylgde þam Oþihtnes þene Cuðbeorhte on bigange þæs ancor lifes. þe he ðyde on *Farene ðam ealonde æf tidum hiis B'. hades. þe afþunda þes ſcelfolds. þe monigum geaſum æf on þam mynſtre þe epeden is * ſcthripum þa onfangenan þenunge * Mæſſe Preoſtes hade æfter fyfum dagum ðam hade gehalgade; Ðæt þæs Godes mannes geeafnunge * ⁊ his lif ðe cuþlicor aſcineþ. gif ic an his punda reccge. þ me an ðæra broþra ſæde forðam. ⁊ on ðam ðe hit gefremed wæs; þ Guþfriþ se afunda Criſtes ðeow ⁊ Mæſſe Preoſt. se eac ſylfa æfter ðon ðam broþrum ðære ylcan cyrican Lindeſfarena ea on ðære he afæded wæs. on anfalde Abbuddomes forse wæs; Cþ'. he. Ic com mid tham broþrum to * Farne * Farene ðam ealonde. polde ic ſſpecan þiþ done afunþan fæder ſcelfald; Mid ðy ic ða wæs mid his gefpræce pel * geneted. ⁊ me bletſunge bæd. ⁊ pe ham hpurfon. ða pe ða paron on middre ðære fæ. þa wæs remninga heofones ſmyltnes to fliten þære þe pe æf ut on leoþan ⁊ ſſa mycel * pind up on hneas ⁊ ſſa nese ſtormas coman þ pe mid ſeglinge ne mid noſnesſe ophit ſſemian mihte.

*Farne. B. & C.

*Inhſe-opum. B.

Inhſy-pum. C.

* Farne C.

* anet-ted. B.

*pintes C.

SUcceſſit autem viro Domini Cudberhto in exercenda vita ſolitaria, quam in inſula Farne ante Epiſcopatûs ſui tempora gerebat, vir venerabilis Æthelwaldus, qui multis annis in monaſterio, quod dicitur Inripum, acceptum presbyteratûs officium, condignis gradu ipſo conſecrabat actibus. Cujus ut meritum vel vita qualis fuerit, clareſcat certiùs, unum ejus narro miraculum, quod mihi unus è fratribus, propter quos, & in quibus patratum eſt, ipſe narravit. viz. Guthfridus venerabilis Chriſti famulus & presbyter, qui etiam poſtea fratribus ejuſdem Eccleſiæ Lindisfarnenſis, in qua educatus eſt, Abbatis jure præfuit. Veni, inquit, cum duobus fratribus aliis ad inſulam Farne, loqui deſiderans cum reverendiſſimo patre Æthelwaldo: Cúmque allocutione ejus refecti, & benedictione petitâ domum rediremus, [ecce ſubitò] poſitis nobis in medio mari; interrupta eſt ſerenitas quâ vehebamur; & tanta ingruit támque fera tempeſtas hyemis, ut neque velo neque remigio quicquam proficere, neque aliud quàm

mihte. ne þe us nahte elles ne þendan nemþe deaþes sýlfes ⁊ Mid ðý þe ða sþýþe lange þið ðam þinde ⁊ þiþ ðam sæ hete lange campodan ⁊ þunnan ða æt nýhstan locodan þe on bæcling hþæðer þen þæne ꝥ þe ænig ðinga fuþþon ꝥ ealond gesecean mihton ðe þe ær ut of gangende þæron. cýrdon þe us þider þe cýrdon. gemettan þe us æghþanan gelice storme forresette ⁊ foretýnde. ⁊ nænigne hýht hælo on us to lafe standan ⁊ Ða þæs æfter langum fæce ꝥ þe us se gesihð fýrr upp ahofan. ða gesaþon þe * on Farene ðam ealande Gode ðone leofan fæder Æðelþald of his digolnessum utgangende. ꝥ he þolde urne siþfæt sceaþian ⁊ geseon hþæt us gelumpe ⁊ Forþon he gehýrde ꝥ gebrec ðara storma ⁊ ðæs *þealcendan sæs. mid ðý he ða us sceaþade ⁊ geseah on geþinne ⁊ on ormodnesse gesette beon. þa bigde he his cneoþu to fæder ures Drihtnes hælendes Cristes. ⁊ þæs biddende for ure hælo. ⁊ for urum life ⁊ ⁊ mid þý he ða ꝥ gebedd gefýlde he ða somod ætgædere ge ðone aðundenan sæ gesmýlte. ge ðone storm gestilde. to þon. ꝥ te ðurh eall seo reþnes ðæs stormes þæs blinnende ⁊ gesundige þindas þurh þone smýltestan sæ us ic æt lande gebrohte ⁊ Mid ðý þe ða upp coman to lande. ⁊ ure scýp eac sþýlce fram þam ýþum upp abæron. ða sona se ýlca storm eft hþearf ⁊ com. seþe fram * urum intingan medmýcel fæc gestilde. ⁊ ealne ðone dæg sþýþe mýcel ⁊ strang þæs. ꝥ men sþeotollice ongýtan mihton. ꝥ se medmicla fýrst ðære stilnesse ðe ðær becom to benum ðæs Godes þeres. for intingan ure hælo. heofonlice forgifen þæs ⁊ Þunade þæs ýlca Godes þer on Farene ðam ealande xii þintre ⁊ þær forþferde. ac on Lindesfarena ea be þære foresþrecenan bisceopa licum on Sce'.

Petres

* in Farne. C.

* þealdendan. B.

þeallendan. C.

* ussum C.

mortem sperare valeremus. Cúmque diu multùm cum vento pelagóque frustra certantes, tandem post terga respiceremus, si fortè vel ipsam, de qua egressi eramus, insulam, aliquo conamine repetere possemus, invenimus nos undique versum pari tempestate præclusos, nullámque spem nobis, in nobis restare salutis. Ubi autem longiùs visum levavimus vidimus in ipsa insula Farne, egressum de latibulis suis amantissimum Deo patrem Æthelwaldum iter nostrum inspicere. Audito etenim fragore procellarum ac ferventis Oceani, exierat videre quid nobis accideret. Cúmque nos in labore ac desperatione positos cerneret, *flectebat genua sua ad* *patrem Domini nostri Jesu Christi*, pro nostra vita & salute deprecaturus: Et cùm orationem compleret, simul tumida æquora placavit, adeò ut cessante per omnia sęvitiâ tempestatis, secundi nos venti ad terram usque, per plana maris terga, comitarentur. Cúmque evadentes, ad terram naviculam quoque nostram ab undis exportaremus, mox eadem quæ nostri gratiâ modicùm siluerat, tempestas rediit, & toto illo die multùm furere non cessavit, ut palam daretur intelligi, quod modica illa quæ provenerat intercapedo quietis ad viri Dei preces nostræ evasionis gratiâ, cœlitus donata esset. Mansit autem idem vir Dei in insula Farne duodecim annis; ibidémque defunctus est: sed in insula Lindisfarnensi juxta præfatorum corpora Episcoporum in Ecclesia beati Apostoli

Petrſeſ cýrícean þæſ Apoſtoleſ bebýrigeð ir ; ſæron ðaſ ðing gedon on Aldfriþeſ tidum ðæſ cýningeſ. ſeþe æfter hir breþer Ecgfriþe Norþan-hýmbra ðeode anes þara xx pintra on cýnedome fore þæſ ;

Petri ſepultus. Geſta verò ſunt hæc temporibus Aldfridi regis; qui poſt fratrem ſuum Ecgfridum genti Northanhymbrorum, decem & octo annis, præfuit.

Cap. 2.

Ut Epiſcopus Johannes, mutum benedicendo, curaverit.

On ðæſ cýningeſ rice foreſeandum. forſferide ſæda B'. ⁊ þa Johanneſ ſe halga pes on fenge B'. had þære cýricean æt Beagoſtealdes ea. bi þam B'. gefuniaþ recgan monig punduſ gaſtlicra mægena. ða ðe hine full *hiperlice cuþan. ⁊ eallra rþiðoſt ſe arpurþa pes ⁊ ſe roþfæſta Beorhthun ſe þæſ hir diacon. ⁊ eft þæſ Abbuð þæſ mýnſtres þ ir gecýged Onðýnaþuð. þuhte uſ gefirene þ ſe ða punðor rume on ðirre bec gemýnegode ⁊ ðýnðon rume digol þic mid *pealle ⁊ mid beapure ýmb healde. noht feor from ðære cýricean Beagoſtealdes ea. þ ir hu hrego on oþre healfre mile fæce. *flepeþ Time reo ea betpýh habbaþ þa þic gebed hur ⁊ cýrican Sce'. Michaheles þæſ heah engles. on þam ſe Godes þes oft mid feapum hir gefegnum ſtille punode to begangenne hir leofnunge ⁊ haligre gebedo. ⁊ rþiðoſt on ða tid ðæſ feopertigſlican fæſtenes æp Saſtrum ; Mid ðý he þa rume tide on fore peaſd * Saſtep fæſten dinep com to puniane. þa het he hir gefeſan þ hi rohtan rume eaſmne deaſfan. ſeðe fæſe micelre untrumneſſe ⁊ feþelneſſe hefigað. þ hi mihton on ðam dagum mid him habban. ⁊ him ælmeſſan don ; Forþon hir gefuna fæſ þ he ſýmle ſra ðýde ; Ða fæſ on rumum tune noht feor rum iung heaſfa ſe fæſ ge dumb ge * hneoſ. ſe fæſ ðam B'. cuþ. forþon he oft æp fore him com ⁊ hir ælmæſſan

HUjus regni principio, defuncto Eatâ Epiſcopo, Johannes, vir ſanctus, Haguſtaldenſis Eccleſiæ præſulatum ſuſcepit; de quo plura virtutum miracula, qui eum familiariter noverunt, dicere ſolent; & maximè vir reverendiſſimus ac veraciſſimus Berhthun diaconus quondam ejus, nunc autem Abbas monaſterii quod vocatur Inderavuda, [id eſt, in ſylva Deirorum.] E quibus aliqua memoriæ tradere commodum duximus. Eſt autem manſio quædam ſecretior, nemore raro & vallo circundata, non longè ab Haguſtaldenſi Eccleſia; id eſt, unius fermè milliarii & dimidii ſpatio, interfluente Tino amne ſeparata; habens cœmeterium ſancti Michaelis archangeli; in qua vir Dei ſæpiùs, ubi opportunitas arridebat temporis, & maximè in Quadrageſima manere cum paucis; atque orationibus ac lectioni quietus operam dare conſueverat, Cúmque tempore quodam, incipiente Quadrageſimâ, ibidem manſurus adveniret, [b] juſſit ſuis quærere pauperem aliquem majore infirmitate vel inopiâ gravatum, quem ſecum habere illis diebus ad faciendam eleemoſynam poſſet. Sic enim ſemper facere ſolebat. Erat autem in villa, non longè poſita, quidam adoleſcens mutus, Epiſcopo notus, (nam ſæpiùs ante illum, percipiendę elee-

*hiperlice. C.

*pýllum. B.

*flepeþ. C.

*Saſtep *vox raſa eſt in MS. Cantabr.*

Saſtop eſen. C.

*hneoſl.

mesran onsenz. se næsse nænig
porð zecpeþan mihte. ac sra mycel hneosla ⁊ sceosra on his heasde hæfde. ⁊ him næsse nænig
seax on þam uferan dæle þæs heasdes acenned beon mihte. ac on ymbhycgnesse stodan on
* zryr- * zrislico hæs ; Da bebead se
senli. B'. þyrne to him lædan. ⁊ on his
co. C. casterstune het him medmicel hus zegyrcean. ⁊ he on punian mihte ⁊ his dæghwamlice ⁊leosene onson ; Wið þy þa an pucu dæs sæstenes zesylled sæs. Da sæs dy æstan onihtenlican dæze. ⁊ he het þone deasan into
* lædan. him * zangan. Da he da inne sæs.
B. þa het he his tungan forþbon of his muþe. ⁊ him eorian. zenam hine da be his cinne ⁊ mid tacne dære halgan node hi zefenade. þa he da hi zefenad hæfde. Da
* deon. het he * dynan eft his mud. ⁊
B. het hine srsecan. ⁊ dus cw'. Cseþ nu hrylc huzu porð. Cw'. nu
* *Sic MS. B. & C. ut Lat. sed* zyt *Cantabr.* * zea. Da sona instæpe sæs se bend onlyred his tungan. ⁊ he
* srasana naman. B. cw'. ⁊ he haten sæs. Sona æstyde se B'. ⁊ hine het * srasana ma cseþan. cw'. nu á. cæð he á cw'. nu b. cæs he ⁊. mid sy he þusli syndrize noman þana srasa æster þam B'. cw'. þa het he se bisceop him sillabas ⁊ peard forecpeþan. ⁊ on eallum he him zesiscenlice ⁊ srasede ; Da bebead he ⁊ him mon lenzan cridas beforan cæde. ⁊ he symle zedefelice æfter cw' ; ⁊ oþer ⁊ ealle þy dæze ne blon. ⁊ þære æftersylizendan nihte. Da hwile þe he pacian mihte. sra sra da sædon þa þas ⁊ speorde pæron. ⁊ he á hwæt hwuzu ne srræce. ⁊ oþrum mannum ætyde þa digolnesse his sillan ⁊ his zeþohta. ⁊ he næsse
* innoþe æniþon zedon mihte ; On zelicnesse þæs manner se lange
B. healt sæs. ⁊ sra zeboren of his modes * hwire. ⁊ hine his yldran beran sceoldan ⁊ he gan ne mihte. þa zehældan hine da Apl̃os Petrus ⁊ J Joh̃s. cseþ seo boc ⁊ he upp astode ⁊ ongunne

mosynæ gratiâ, venire consueverat;) qui nè unum quidem sermonem unquam profari poterat. Sed & scabiem tantam & furfures habebat in capite, ut nil unquam capillorũ ei in superiore parte capitis nasci valeret; tantùm in circuitu, horridi crines stare videbantur. Hunc ergò adduci præcepit Episcopus, & ei in conseptis ejusdem mansionis, parvum tuguriũ fieri; in quo manens quotidianam ab eo stipem acciperet. Cúmque una Quadragesimæ esset impleta septimana, sequenti dominicâ, jussit ad se intrare pauperem. Ingresso eo, linguam proferre ex ore ac sibi ostendere jussit; & apprehendens eum de mento, signum sanctæ crucis linguę ejus impressit; quam signatam revocare in os, & loqui illum præcepit. Dicito (inquiens) aliquod verbum: dicito gea, [quod est, linguâ Anglorum verbum affirmandi & consentiendi, id est, *etiam.*] Dixit ille statim, soluto vinculo linguæ, quod jussus erat. Addidit Episcopus nomina litterarum. Dicito a: dixit ille a: Dicito b: dixit ille b. Cúmque singula literarum nomina, dicente Episcopo, responderet; addidit & syllabas ac verba illi dicenda proponere. Et cùm in omnibus consequenter respondere, præcepit eum sententias longiores dicere, & fecit. Neque ultrà cessavit totâ die illâ & nocte sequente, quantùm vigilare potuit, (ut ferunt qui præsentes fuere) loqui aliquid, & arcanæ suæ cogitationis ac voluntatis, quod nunquam antea potuit, aliis ostendere. In similitudinem illius diu claudi, *qui curatus ab Apostolis Petro & Johanne exiliẽs stetit, &

* *Sax.* qui diu claudus fuit, sicque à matris utero natus, cúmq; parentes ejus portarent, quique incedere haud potuit; illum ergò Apost. Pet. & Joh. intuiti sunt.

ongunne hleapettan. ⁊ mid ðam Apostolum on þ templ eode. ⁊ apæs gangende. ⁊ hleapende. ⁊ Drihten herigende; Þæs he gefeonde sva hit nænig þundor is. ðære ðenunge his fota. ðara þe he sva micelre tide benumen þæs; Ða þæs he se B'. efen gefeonde his hælo. ⁊ bebead his læce þ he sceolde eac sþýlce hælan ⁊ lacnian þa* hreofe his heafdes. ⁊ he sva dýde ⁊ gefultumend mid þæs B'. bletsunge ⁊ gebedum þ se geonga þæs geþorden hale lichoman. ⁊ fægere onsýne. ⁊ gearo þýrde on gesprace. ⁊ he hæfde crispe loccas. fægere seþe ær þæs unplitig þearfa ⁊ hreof ⁊ dumb. ⁊ he sva þæs blissiende be þære onfongenan* gesýn to his hæle. ⁊ þa eac sþýlce se B'. him forgeaf þ he moste on his gefersciþe þunian gif him þ leofre þære. ac he ða ma geceas þ he þæs eft ham hþeorfende;

ambulabat, & intravit cum illis in templum, ambulans & exiliens, & laudans Dominum: gaudens nimirum uti officio pedum, quo tanto tempore erat destitutus. Cujus sanitati congaudens Episcopus, præcepit medico, etiam sanandæ scabredini capitis ejus curam adhibere. Fecit ut jusserat, & juvante benedictione ac precibus antistitis, nata est cum sanitate cutis, venusta species capillorum. Factúsque est juvenis limpidus vultu, & loquelâ promptus, capillis pulcherrimè crispis; qui antè fuerat deformis, pauper & mutus. Sícq; de percepta lætatus sospitate offerenti ei etiam Episcopo, ut in sua familia manendi locum acciperet, magìs domum reversus est.

*hreofle. B.

*gýfe. C.

Notæ in cap. 1, & 2.

*Flectebat *Episcopus Æthelwaldus* genua sua ad patrem Domini nostri Jesu Christi.-- *Quòd & p.* 111. *l.* 12. *Proto-Archiepiscop. Cantuariensem fecisse Beda testatur;* *iisdem *Apostoli verbis usus, ut & eodem cultu usos fuisse Apostolico, & Catholico utrosque indicaret. Atque utinam sic pressis vestigiis, ex illo tempore Apostolicam doctrinam Romana Ecclesia secuta esset. Hinc si genuflectendum sit* Patri, *tum idem æquè* Filio, *&* Spiritui sancto *præstandum solicitè curavit Ecclesia vetus; nè aliàs Ario, Macedonio, Eunomio, aliísque Hæreticis gratificari videatur. Testimonium autem perhibent genu per incurvationem, & per pronunciationem linguâ, (sed verâ accedente fide) Christo* Θεανθρώπῳ *datum esse* nomen, *quod est* super omne nomen: *Hoc autem nomen Apostolus,* *Græcos veteris Testamenti interpretes secutus,* Κύριον, *hoc est* יהוה *nuncupat. Sed quod mirandum, multi (pace doctorum dixerim,) hoc nomen, de quo Apostolus,* [Ἰησοῦς] *arbitrantur esse; noménque illud,* quod est supra omne nomen, יהוה, *&* Κύριος *indubitatam Christi divinitatem arguens, déque nomine* [Ἰησοῦς] *in illustri illo Apostoli loco prædicatum, non animadvertunt: verùm Ecclesia Romano-Saxonica, S. Augustini Hipponensis sententiam professa, luculentam & piam hac de re commentationem nobis reliquit. Serm. Cathol. pag.* 391. *l.* 12 *in* LETANIA MAJORE, PER. IIII. *in verba,* Sublevatis* IHC oculis in cœlum dixit, Pater, venit horâ; Clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. *lin.* 36.

* Eph. 3. 14.

* Phil. 2. 9, 10.

* Jesus.

Ðis godspel belimpþ sþiþe þearle to þære mæran freols tide ðe to merigen biþ. forþan ðe on ðam dæge astah se hælend æfter his æriste up to his heofonlican fæder; --Þe nimað nu ðone þisan Augustinum to ðissere trahtnunge þam

Sic Latinè reddo.

Evangelium hoc, ad tempus festivum, cras futurum, perquàm opportunè spectat: Nam illo die Jesus post resurrectionem suam, ad Patrem suum cœlestem ascendit. Et paulò póst. *Sapientem Augustinum in*

ðe þe þel tꞃuþiaþ to ſþa micelꞃe deoꞃnýſſe; Oꞃihten cþæþ; Fæðeꞃ. ſe tima com. mæꞃſa ðinne ſunu. ꝥ þin ſunu ðe mæꞃſige; He þæſ acenneð oꝼ þan ecan fæðeꞃ buton ælceꞃe tiðe. ⁊ þuꞃh hine ſind ealle tiða geſette; He geceaſ him timan to acennenne on menniſcnýſſe. to þꞃoþigenne. to aꞃiſenne oꝼ deaþe. to aſtigenne up to heoꝼenan mid ðam lichaman þe he on middan geaꞃðe geſette; Ða þæſ hiſ mæꞃſung tima ꝥ ſe fæðeꞃ hine mæꞃſoðe ſþa ꝥ he hine ſette to hiſ ſþiþꞃan on heoꝼenan ꞃice ⁊ him ꝼoꞃgeaꝼ andþealð on heoꝼenan ⁊ on eoꞃþan. ⁊ eac oꝼeꞃ hellþaꞃum; Ðeoſ iſ Cꞃiſteſ mæꞃſung. æꝼteꞃ þæꞃe menniſcnýſſe; Þitoðlice æꝼteꞃ þæꞃe goðcundnýſſe he hæꝼðe æꝼꞃe ðiſne andþealð buton anginne. nu ꝼoꞃgeaꝼ ſe ælmihtiga fæðeꞃ hiſ acenneðan ſuna ðone ýlcan andþealð æꝼteꞃ þæꞃe menniſcnýſſe. ⁊ hine ſþa mæꞃſoðe ꝥ ealle geſceaꝼta. heoꝼonþaꞃa. eoꞃþþaꞃa. helþaꞃa onbugaþ gebigeðum cneoþe ðam hælendum Cꞃiſte. ſoþum men. ⁊ ſoþum Goðe on anum haðe;

tractatum hunc recipimus; cui nos in tam magna profunditate confidimus. Dominus inquit, Pater, venit hora; Clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te. *Ille à Patre æterno, absque omni hora genitus fuit; & ab illo omnes horæ sunt institutæ. Horam sibi ad nascendum in humanitate elegit; ad patiendum; ad resurgendum à mortuis; ad ascendendum in cælos, cum corpore quod è terra accersit. Tunc erat hora* clarificationis *quâ illum Pater* clarificavit; *ità ut illud ad dextram suam in cælesti regno posuerit, illíque *potestatem in cælo terráq; dederit; atque etiam in inferni incolas. Hæc Christi est secundùm humanitatem* clarificatio: *Quin verò secundùm Divinitatem potestatem hanc absque initio semper habuit. Nunc omnipotens Pater Unigenito Filio suo, secundùm humanitatem, eandem illam* potestatem dedit; *illúmq; clarificavit; ut omnes creaturæ, cælicolæ, terricolæ, infernicolæq; se* Jesu Christo, vero homini, veróque Deo in una persona incurvent.*

* *nomen datum Christo, divinam potestatem innuit.*

* *Nomini Jesu incurvare, est ipsi Jesu personæ incurvare.*

[b] Jussit suis *Episcopus Johannes* quærere pauperem aliquem--- erat in villa adolescens mutus-- sed & scabiem tantam, & furfures habebat in capite-- *Sed inter scabiem furfuréſque istos fertilem agrum, miserationis divinæ quærit providus Episcopus; in quo pia anima misericordiæ suæ sementem faceret; feracissimam à patre hujus projecti pueri omnipotente, messem percepturus.*

DOMINICA TERTIA POST THEOPHANIAM. *de Leproso quem Christus sanabat.*

Þitoðlice þe ꝼolgiaþ Cꞃiſteſ ꝼotſþaþum giꝼ þe hiſ gebiſnungum mid goðum þeoꞃcum geeꝼenlæceaþ; Eꝼne ða com ſum hꞃeoꝼlig mann. ⁊ aleat þiþ ðæſ hælendeſ. cþæð. Jc þille--- þa þeaꞃþ-- geclænſoð; On þiſſeꞃe dæðe iſ geſþuteloðGoðeſ miht. ⁊ hiſ eaðmonýſſ; Moýſeſ æ ꝼoꞃbeað to hꞃeppenne ænigne hꞃeoꝼlan. ac ſe eaðmoða Cꞃiſt nolðe hine ꝼoꞃſeon þeah ðe he atelic þæꞃe--- Mid þam ðe he ꝼoꞃbeað þam gehæleðum hꞃeoꝼ-

Christi quidem vestigia sequimur, si nos quoque exempla sua, bonis operibus æquare velimus. Ecce venit quidam leprosus, & Jesum ex adverso adorabat--Jesus dixit volo- & sanabatur. In hoc facto potentia Dei manifestò apparuit, ejúsque humilitas. Lex Mosis vetuit Leprosum aliquem tangere, verùm humilis Christus noluit illum despicere, quantumvis esset saniosus.--pag 6 l.8. Ex eo, quòd prohibet sanato le-

hꝛeoꝼlian. ꝥ he hiꝛ nanum menn ne cýdde. mid ðam he ſealde uſ býſne þæꝛ þe ne ſceolon na þidmæꝛſian uꝛe þel dæda. ac þe ſceolon onſcunian mid innþeaꝛdꝛe heoꝛtan þone idelan gýlp. giꝼ þe hþæꝛ lýꝛleſ to Gode gedoþ; Þiꝛodlice ne biþ uſ mid nanum oþꝛum edleane ꝼoꝛgolden giꝼ þe god ꝼoꝛ gilpe doþ. buꝛon mid helle ſuſle. ꝼoꝛþan ðe gilp iſ an heaꝼod leahꝛeꝛ;

proſo, nè cuipiam hominum id diceret, nobis exemplum dedit, nè bona *opera noſtra divulgemus: *gloriam verò inanem corde intimo debemus fugere, ſi quidboni exigui patremus. Nullâ quidem aliâ nobis mercede, niſi inferni ſupplicio retributum erit, ſi pro gloriatione benefaciamus: gloriatio namq; nequitia capitalis eſt.* * *Nota.*

Cap. 3.

Ut * *idem puellam languentem orando ſanaverit.*

Sæde ſe ýlca Beꝛhthun oðeꝛ þundoꝛ be ðam ꝼoꝛeſpꝛecenan B'. ða ſe aꝛþuꝛþa þeꝛ Þilꝼꝛiþ B'. æꝼteꝛ langum þꝛæce þæſ eꝼt onꝼangen on biſceop had ðæꝛe cýꝛican æt Heagoſtealdeſ ea. ⁊ ðeſ ýlca Johꝛ ða Boſa B'. ꝼoꝛþꝼeꝛed þæſ. ſe þæſ micelꝛe haligneſſe ⁊ eadmodneſſe mon. ꝼoꝛ hine geſeted þæſ on Eoꝼeꝛþic ceaſtꝛe. ða com he ſumꝛe tide to ſumum nun mýnſtꝛe. ꝥ iſ genemned Þetadun. ðam ða Heꝛeburhg Abbudiſſe on ealdoꝛdome ꝼoꝛe þæſ; Mid ðý þe ða þideꝛ coman cþ'. ſe Beꝛhthun ⁊ mid micle geꝼean ealꝛa þe onꝼongene þæꝛon. ſæde uſ ſeo Abbudiſſe ꝥ ſum ꝼæmne oꝼ ðæꝛa nunnena ꝛime. ſeo þæſ hýꝛe lichomlice dohtoꝛ. mid heꝼigꝛe adle geſtonden þæꝛe. ſæde ꝥ hiꝛe niþan blodꝼoꝛlæten þæꝛe on eaꝛme ⁊ on ðæꝛe * blod læſþe ꝥ heo þæꝛe mid untꝛumneſſe geſtonden; ⁊ heo ſona þæꝛe to þon ſþiþe þeaxende ⁊ heꝼigende ꝥ ſe eaꝛm þæſ on mýcelꝛe ſþýle * gecýꝛꝛed. ⁊ to þon ſþiþe aſþollen. ꝥ hine mon * na mid tþam handum ýmb ſpannan mihte. ⁊ ꝥ heo þæꝛe on bedde licgende. ⁊ hiꝛe mon ꝼeoꝛeſ ne þende; Bæd heo ꝼoꝛþon ſeo Abbuddiſſe þone B'. ꝥ he hine to ðon geeadmedde. ꝥ he into hiꝛe ge eode ⁊ hi gebletſode. cþ'. ꝥ heo gelýꝼde ꝥ hiꝛe ſona

* blod læſe. C.

* gehþýꝛꝼed. B.

* uneaþe mid. B.

NArrauit idem * Berhthun & aliud de præfato antiſtite miraculum. Quia cùm reverendiſſimus vir Wilfrid, poſt longum exilium, in Epiſcopatum eſſet Haguſtaldenſis Eccleſię receptus; & idem Joannes, defuncto Boſâ viro multæ ſanctitatis & humilitatis, Epiſcopus pro eo Eboraci ſubſtitutus, venerit ipſe tempore quodam ad monaſterium virginum, in loco qui vocatur * Vetadun; cui tunc Hereburg Abbatiſſa præfuit. Ubi cùm veniſſemus, inquit, & magno univerſorum gaudio ſuſcepti eſſemus, indicavit nobis Abbatiſſa, quia quædam de numero virginum, quę erat * filia ipſius carnalis, graviſſimo languore teneretur, quia phlebotomata eſt nuper in brachio; & cùm adhuc eſſet in ſtudio tacta eſt infirmitate repentini doloris. Quo mox increſcente, magis gravatum eſt brachium illud vulneratum; ac verſum in tumorem, adeò ut vix duabus manibus circumplecti poſſet; ipſáque jacens in lecto prę nimietate doloris jam moritura videretur. Rogavit ergò Epiſcopum Abbatiſſa, ut intrare ad eam ac benedicere illam dignaretur; quia crederet eam ad benedictionem, vel tactum illius, mox meli-

* idem, *deeſt MSs. ſing.*

* *C.*

* Brihtunus. *T.* Bercthun. *W.*

* Wetadun. *T. & W.*

* *Abbatiſſæ filia ægrotabat.*

ſel þæne æfter hiſ bletſunge ⁊ Ða frægn he ſe B'. hponne hine blod *læſpu æneſt þæne. ða he ða onȝeat ꝥ hit þæſ on feoþer niht monan ȝedon. Cp'. he. Spiþe unþiſlice ⁊ unȝelæredlice ȝe dýdon. ꝥ ȝe ſceoldan on feoþer nihte monan blod lætan; Forþon ic ȝeman ꝥ ðæne eadeȝan ȝemýnde Theodor Arceb'. cp'. ꝥ þæne tide blod læſpu þæne ſpiþe frecenlic. ðonne ðæſ monan leoht ⁊ þæſ ſæeſ floðeſ þeaxneſ bið ⁊ Ac hþæt mæȝ ic nu ðæne fæmnan don ȝif heo æt forþfore iſ ⁊ heo ða *ȝeornlice hine bæd ⁊ halſode for hine dehter. forþon heo ſpýþe hi lufode. ⁊ hi mýnte for hý to Abbudiſſan ȝeſettan. ða æt nýhſtan ȝeþafode ſe B'. ꝥ he to þam untruman men ȝeeode. ða he ða ineode to þæne fæmnan ðe ðær læȝ. ða ȝenam he me mid him. þæſ heo mid micle ſaſe ȝetoȝen. ſpa ic ær ſæde. ⁊ ſe earm þæſ ſpa ſpiþe ȝreat ⁊ *toſpollen to ðon ꝥ he nænige bigneſſe on þam elnboȝan hæfde ⁊ Ða ȝeſtod he ſe B'. æt hine ⁊ orationem ȝecp'. ofer hine. ⁊ hi bletſode. ⁊ ȝeſenode. ⁊ þæſ utȝanȝende ⁊ Mid ðý þe ða ȝelimplice tide æt beode ſæton æt ſpæſendum. þa com ſum þara hina. cleopede me ⁊ cp'. Cþenburh bideð. ꝥ þæſ ðæne fæmnan freo nama. ꝥ ðu raþe eft to hine ȝanȝe ⁊ Mid þý ic ꝥ dýde ⁊ þæſ inȝanȝende. ða ȝemette ic hi ȝlæde ⁊ plitan. ⁊ hal. ⁊ ȝeſunde. ⁊ mid ðý ic ða æt hine ȝeſæt cp'. heo. þill tu þit unc abiddan drincan ⁊ cp'. ic. Ic þýlle. ⁊ me leofre ſiȝ. ȝif ðu maȝe ⁊ Ða bær unc mon liþ forþ. ⁊ þit bu druncan. ða onȝan heo me ſecȝan. ⁊ cp'. Sona ðæſ ðe ſe B'. orationem ofer me aræddе. ⁊ me ȝebletſode ⁊ ut ȝanȝende þæſ. ſona ic þæſ þýrpende ⁊ me ſel þæſ ⁊ ⁊ ðeah þe ic nu ȝýt þa ærran mæȝen ne hæbbe. hþæþere eall ꝥ ſar. ⁊ ſe æce ȝe of minum earme ðær he hattra ⁊ býrnende þæſ. ȝe

* blod læſ. B. & C.

* hþæþere. C.

* aſpollen. C.

ùs habituram. Interrogans autem ille quando phlebotomata esset puella; & ut cognovit quia in luna quarta, Dixit: Multùm insipienter & indoctè fecistis, in luna quarta phlebotomando: Memini enim beatæ memoriæ Theodorum Archiepiscopum dicere, quia periculosa sit satìs illius temporis phlebotomia, quando & lumen lunę & rheuma Oceani incremento est. Et quid ego possum puellæ si moritura est, facere? At illa instantiùs obsecrans pro filia, quam oppidò diligebat (nam & Abbatissam eam pro se facere disposuerat) tandem obtinuit ut ad languentem intraret. Intravit ergò, me secum assumpto, ad virginem, quę jacebat multo, ut dixi, dolore constricta; & brachio in tantum grossescente, ut nihil prorsus in cubitu flexionis haberet. Et astans dixit orationem super illam, ac benedicens egressus est. Cúmque post hæc horâ competente consideremus ad mensam, adveniens quidam clamavit me, ducens foras & ait: Postulat* Coenburg (hoc enim erat nomen virginis) ut ocyùs regrediaris ad eam: Quod dum facerem, reperi illam ingrediens vultu hilariorem, & velut sospiti similem: Et dum assiderem illi dixit: Vis petamus bibere? Et ego: Volo inquam; & multùm delector si potes. Cúmque oblato poculo biberemus ambo, cœpit mihi dicere, quòd ex eo Episcopus oratione pro me ac benedictione completâ egressus est, statim meliùs habere incipio. Et si necdum vires pristinas recepi, dolor tamen omnis, & de brachio ubi ardentior inerat, &

* Quoenburg C. Quoinburg. T. & C.

of

of eallum minum lichoman eall
*apeg. C. * onpeg alæded pæs. efne spa se
B'. done ece ⁊ þ sar mid him ut
bære. ⁊ deah de se spýle dæs
earmes nu gýt gesýne si. hpæ-
dere þ sar is eall of gepiten;
Ða pe danon ferdon. da pæs so-
na se spýle gespeþerad. seo
fæmne pæs hal ⁊ gesund. ⁊ fram
deaþe genered. ⁊ heo þæs Drihtne
hælende lof ⁊ puldor sæde ætgædere mid oþrum Godes
deopum de dær pæron;

de toto meo corpore, velut ipso Episcopo foras eum exportante, funditus ablatus est; tametsi tumor adhuc brachii manere videtur. Abeuntibus autem nobis indè, continuò fugatum dolorem membrorum, fuga quoque tumoris horrendi secuta est; & erepta morti ac doloribus virgo, laudes Domino salvatori, unà cùm cæteris, qui ibi erant, servis illius, referebat.

Cap. 4.

Ut conjugem Comitis infirmam, aquâ benedictâ curaverit.

O Ðer pundor spýlce noht
ungelic dýssum. be dam
forespreccenan B'. sæde se ýlca
Abbud. ⁊ dus cp'. Pæs sumes ge-
siþes tun se pæs Puh haten. noht
feor urum mýnstre. þ is hu
hugu on tpegra mila fæce. þæs
pif pæs hu hugu xl. daga mid
*be- grimre adle * gestonden. spa
stan- þ heo drim pucum fulle ne
den. C. mihte ute cuman of dam huse
þe heo inne læg; Ða gelamp on
da ýlcan tid þ se Godes pen pæs
diden gelaþod cýricean to hal-
gianne fram þam ýlcan gesiþe;
Ða seo cýrice gehalgod pæs. ⁊ he
mæssan gesungē hæfde. þa bæd se
gesiþ hine þ he eode on his hus.
⁊ dær mæte dýgde. piþsoc se B'.
⁊ cp'. þ his mýnsten neah pære.
þ he sceolde diden faran; Ða
*befe- *ætfealh se gesiþ geornlice*his
ol. C. benum. ⁊ gehet þ he polde þear-
fum ælmessan sýllan. ⁊ his fæ-
sten alýsan. þ he hine geeadmed-
de þ he on his hus eode spæ-
sendo þicgean; Bæd ic eac ætgædere mid hine. ⁊ eac spýlce
me gehet pædlan ælmessan sýllan. þ he unc getiþode. ⁊ on
þæs gesiþes hus ineode. ⁊ þ gebletsode ⁊ spæsendo þýgede;
*uneaþe- Mid þý pit þ da letan. ⁊ *uneþelice þurhtugan þ he þæs
lice. C. gedafa beon polde. da eode pe into spæsendum; Ða
sende

ALiud quoq; non multum huic dissimile miraculum de præfato antistite narravit idem Abbas dicens: Villa erat comitis cujusdam qui vocabatur Puch, non longè à monasterio nostro, id est, duorum fermè millium spatio separata; cujus conjux quadraginta fermè diebus erat acerbissimo languore detenta; ità ut tribus septimanis non posset de cubiculo, in quo jacebat, foras efferri. Contigit autem eo tempore virum Dei illò ad dedicandam Ecclesiam ab eodem comite vocari. Cúmque dedicata esset Ecclesia, rogavit comes eum ad prandendum domum suam ingredi; renuit Episcopus dicens: se ad monasterium ad quod proximè erat, reverti debere. At ille obnixiùs precibus instans, vovit etiam se eleemosynas pauperibus daturum, dummodo ille dignaretur eâ die domum suam ingrediens, jejunium solvere. Rogavi & ego unà cum illo, promittens etiam me eleemosynas in alimoniam inopum dare, dum ille domum comitis pransurus ac benedictionē daturus intraret. Cúmq; hoc tardè ac difficulter impetraremus, intravim, ad reficiendum.

ſende ſe B'. ðam ꝑiſe. þe ðæꝛ læg untꝛum ſumne dæl þæſ halig ꝑæteꝛeſ. ðe he to ðæꝛe cýꝛiceꝛ gehalgode ðuꝛh ænne ðaꝛa bꝛoþꝛa ðe mid me coman. ⁊ bebead ꝥ he hiꝛe ſealde ꝥ ꝑæteꝛ to *býꝛigenne. ⁊ ſꝑa hꝑæꝛ ſꝑa hiꝛe mæſt ſaꝛ ⁊ ece ꝑæꝛe. ꝥ heo mid þý ꝑæteꝛe ðꝑoge; Ða ꝥ þa ſꝑa gedon ꝑæſ. ða ſona inſtæpe aꝛaſ ꝥ ꝑiſ hal ⁊ geſund. ⁊ na læſ ꝥ an ꝥ heo ðæꝛe langan untꝛumneſſe beſꝑicede. ac heo ſꝑýlce eac ða æꝛ ſoꝛloꝛenan mægen ſomod ſullice onſeng. ⁊ ineode. ⁊ þam B'. bæꝛ dꝛincan ⁊ uſ eallum ðenade ⁊ ſcencte oððæt ꝥ geꝛeoꝛde geſýlled ꝑæſ; Ꝑæſ heo on hýꝛigende ða ſꝑegeꝛe Sce'. Peteꝛeſ ðæſ Apoſtoleſ. mid ðý heo ꝑæſ ſꝑenced mid hæto ⁊ mid bꝛýne ſeſeꝛ adle. ꝥ heo to hꝛineneſſe ðæꝛe dꝛihtenlican handa ſomod onſeng hælo ⁊ mægene. ⁊ aꝛaſ ⁊ ðam hælende ðenade ⁊ hiſ apoſtolum;

*gebeꝛgenne. C.

Miſerat autem Epiſcopus mulieri, quæ infirma jacebat, *de aqua benedicta, quam in dedicationem Eccleſiæ conſecraverat, per unum de his qui mecum venerant fratribus, pręcipiens ut guſtandam illi daret; & ubicunque maximum ei dolorem ineſſe didiciſſet, de ipſa eam aqua lavaret. Quod ut factum eſt, ſurrexit ſtatim mulier ſana, & non ſolùm ſe infirmitate longâ carere, ſed & perditas dudum vires recepiſſe ſentiens, obtulit poculum Epiſcopo, ac nobis: Cœptúmq; miniſterium nobis omnibus propinandi, uſque ad prandium completum non omiſit; imitata ſocrum beati Petri, quæ cùm febrium fuiſſet ardoribus fatigata, ad tactum manûs Dominicæ ſurrexit, & ſanitate ſimul ac virtute receptâ, miniſtrabat eis.

* *Sed infrà, in ſermone de* Dedicatione Eccleſiæ, *de hoc ſilentium.*

NOTÆ.

* Contigit--- virum Dei---*Epiſcopum ſcil.* ad dedicandam Eccleſiam-- à comite vocari— *Ut conventus ſacri, dato ſigno, à reliquis diſtinguantur; ut ad preces publicas, ad Scripturas explicandas, ad ſacram denique cœnam admittantur idonei, ut privati Chriſtianorum, & cæterorum Chriſti hoſtium, qui ſe à cœtu publico excludunt, facilè notentur, loca hinc publica, cultui divino ſolenniter dicare, ab antiquis uſq; temporibus, obtinuit Eccleſia. Tamen, nè inhærentem putemus Saxonas ipſi loco ſanctitatem ſuperſtitiosè adſtrinxiſſe; non gravabor veterem de Dedicatione Eccleſiæ ſermonem, unà cùm verſione Latina mea, Lectoris benevoli gratificandi ſtudio, hîc ſubjicere.*

In Dedicatione Ecclesiæ.

Serm. Cathol. pag. 485.

Mine gebꝛoþꝛa ða leoſoſtan ꝑe ꝑillaþ ſume tihtendlice ſꝑꝑæce ꝑiþ eoꝑ habban be ðýſſeꝛe cýꝛclican mæꝛſunge. ⁊ eoꝑ læꝛan ꝥ ge ſýlſe beon Godeſ tempel gaſtlice. nu ge hiſ eoꝛþlice tempel ꝑuꝛþiaþ; Ꝑitodlice on ðæꝛe ealdan. æ. ꝑæſ anlipig huſ ðam ælmihtigan Gode to ꝑuꝛþmýnte aꝛæꝛed on Judea ꝛice binnon þæꝛe býꝛig Hieꝛl'm. ⁊ ealle oþꝛe þeoda ꝑuꝛþodon miſlice deoſolgýld. ⁊ ðam ſela templa aꝛæꝛdon. ⁊ mid andgitleaſum. ⁊ liſleaſum anlicnýſſum aſýldon;

Fratres mei dilectiſsimi, ſermonem aliquem hortatorium, de encæniis hujus Eccleſiæ, apud vos habere volumus; vóſque docere, quòd Templum Dei ſpirituale vos ſitis: nunc Templum hoc terreſtre celebratis. In veteri quidem Lege domus erat ſingularis, *Omnipotenti Deo in honorem in Judæorum regno, intra Hieroſolymorum civitatem extructa, reliquaq; gentes omnes Idola varia venerabantur; iiſque templa multa extruebant, imaginibúſq; in-*

aþýldon; þ anlipige Godes tempel þæs sundorlice gecwæð. þurh gastlicum gesýnum; Dauid se mæra cyning hæfde gemýnd þ he solde þ tempel aræran dam ælmihtigan Gode to surhmýnte. ac he him sæde þurh hiʒ witegan Nathan. þ hiʒ sunu seeolde þ tempel araeran. ⁊ he solde him beon fos sæder ⁊ him mid mildheortnýsse gýrde týnan gif he ahsan unnihtlice dýde; Dauid da sixode on Judea lande feowertiʒ geara. ⁊ hiʒ lif leofode Gode sriþe gecwemlice. ⁊ durh done halgan gast da Sealmas sette. de se æt Godes lofsangum singaþ; æfter hiʒ geendunge feng Salomonn hiʒ sunu to rice. se lufode God sona on hiʒ geogoþe ⁊ geoffrode him micele lac. þ wæron dusend sealde onræghnýsta. æt anre offrunge; Esne da on dære ylcan nihte æteowde him Drihten on swefne dus cweþende; Bide me loca hwæt du wille ⁊ ic de sylle; Da cwæþ Salomon to Drihtne; Du cýdest micele mildheortnýsse dinum þeowum Dauide minum fæder. þ he on soþfæstnýsse ⁊ rihtwisnesse leofode æt foran þe. ⁊ du geuþest hiʒ bearne hiʒ cýnerices; Nu eom ic cnæpling. ⁊ nýtende mines feores. ⁊ ic eom gesett betwux dinum folce. þe ne mæʒ beon geteald for hæfe micclan menigu; Forgif me wisdom. þ ic mage þin miccle folc gesiwian. ⁊ ic cunne tocnawan betwux god ⁊ yfel; Da gelicode Gode þeos ben. ⁊ cwæþ to Solomone; Du ne bæde me langrum lif. ne miccle welan. ne þinra feonda deaþ. ac bede me wisdomes. nu forgife ic de eac swa hwæt swa du wolde. and eac swilce þ nan eorðlic man næs þin gelica. æs þan þe du wære. ne eac æfter þe ne biþ; ⁊ eac ic þe forgife þæs þe du ne bæde.

sanis, atque inanimatis implebant. Templum illud singulare mirificè erat, per mysteria spiritualia, fabrefactum. Magnus ille Rex David in animo habuit velle se Templum Omnipotenti Deo, in honorem ædificare: verùm illi per Prophetam suum Nathanem dixit, Quod filius ejus Templum illud exstrueret; quódque illi pater esset, illúmque corrigeret virgâ misericordiæ, siquando injustè faceret. Tunc David in terra Judæorum quadraginta annos regnavit; vitámque suam Deo perplacentem duxit; pérque Spiritum sanctum hymnos posuit, quos in laudibus Dei cantamus. Post mortem ejus Solomon filius ipsius regnum suscepit; qui Deum in juventute sua maturè dilexit, illíque magnam hostiam obtulit; millenáque erant sacrificia in unica oblatione: Ecce autem in eadem nocte Dominus in somno illi comparuit, sic inquiens, En! Roga me quodcunque vis, tibíque dabo: *Tum Solomon dixit Domino,* Magnam tu misericordiam famulo tuo Davidi patri meo promisisti, quòd ille in veritate & justitia vixerat coram te; túque ipsius filio regnum ipsius assignasti. Nunc ego sum adolescens, obitúsque mei ignarus; sùmque inter populum tuum constitutus; qui pro multitudine magna numerari haud queat. Da mihi sapientiam; ut magnum populum tuum instituere possim; quódque inter bonum & malum dignoscam. *Tunc Deo placuit ista hæc supplicatio; dixítque Solomoni,* Tu vitam longam me non rogasti, neque divitias multas, neque hostium tuorum necem: Sed me rogasti sapientiam: nunc tibi etiam cor sapiens do: in tantum quòd nemo terrestris tibi similis foret, priusquam tu esses, neque post te esset futurus: Tibíque etiam do quod tu me haud rogasti, opes & gloriam, ità ut nullus Rex in pri-

ſtinis diebus tibi ſimilis eſſet: Si autem in viis meis ambulaveris,& præcepta mea cuſtodieris, ſicut pater tuus, tum dies tuos producam. Tunc Solomon experrectus eſt, ſomniúmque ſuum intellexit; illíque tantam ſapientiam & prudentiam, & cordis amplitudinem dedit, inſtar arenæ in maris litore: tantæque illi in manum opes venerant, quod in dies ſingulos convictus ejus ſibi cum familia eſſet triginta cori puræ ſimilæ, & reliquæ farinę cori ſexaginta: duodecem boves pingues, & viginti boves paſcuales, centum & viginti arietes,prę ter venationem, & aucupium, majorúmque volatilium capturam. Quadraginta annos Hieroſolymis in pace regnabat, abſque omni pugna. Quadringentos & mille currus habuit,& duodecim millia equeſtrium. Parabolarum tria millia poſuit, & carminum quinque millia: Et diſputavit de quovis genere arborum, à procero cedri ligno,donec ad parvam hyſſopum devenerit: ſimilitérque de jumentis, & piſcibus, & volucribus diſputabat. Et de cunctis populis veniebant homines,ad audiendam ſapientiam Solomonis. Deo exſtruxit in honorem templum illud, quod Pater ejus exſtruere in animo habuit: qualis domus nulla altera in terra unquam erat exſtructa: Templum illud in longitudine ſexaginta cubitos, in latitudine viginti cubitos: in altitudine triginta cubitos: porticus illa orientalis erat in longitudine viginti cubitos,juxta templi latitudinem: erátque decem cubitos latum. Hæc fabrica lapidibus pretioſis, auróque rubro adeò ornata fuit, ut vobis enarrare haud poſsimus: totúmque fuit intra ſeptem annos abſolutum. Tunc Solomon ſophos ſuos omnes ad conſecrationem Templi convocavit, ibíq; ſacrificium multiplex Deo im-

pelan ⁊ puldon. ꝼꝛa þ nan cyninᵹ næꝛ þin ᵹelica on æꝛꝛum daᵹum. ⁊ ᵹif ðu fæꝛꝛt on minum ꝓeᵹum ⁊ mine beboda hyldꝛt ꝼꝛa ꝼꝛa þin fæden dyde. ðonne ᵹelenᵹe ic ðine daᵹaꝛ; Salomon apoc ða. ⁊ hiꝛ ꝼꝛeꝓen undeꝛꝛtod. ⁊ him ꝓoꝛᵹeaꝛ þa God ꝼꝛa micelne ꝓiꝛdom. ⁊ ꝼnotenyꝛꝛe. ⁊ bꝛadnyꝛꝛe heoꝛtan ꝼꝛa ꝼꝛa ꝼand ceoꝛol on ꝛæ ꝛtꝛande; him becomon eac ꝼꝛa micele pelan to handa þ hiꝛ bᵹleoꝛa fæꝛ ælce dᵹ mid hiꝛ hiꝓede. þꝛittiᵹ mittan clæneꝛ meloꝓeꝛ. ⁊ ꝛixtiᵹ mittan oþꝓeꝛ meloꝓeꝛ; Ꝺpelꝛ fætte oxa. ⁊ tpentiᵹ ꝓelo oxan; hund teontiᵹ peþeꝓa buton huntoþe. ⁊ ꝓuᵹoloþe. ⁊ ᵹemæꝛtꝛa ꝓuᵹela; Feoꝓeꝛtiᵹ ᵹeaꝛa he ꝛixode on hiepl'm on ꝛibbe. buton ælcum ᵹeꝓeohte; Feoꝓeꝛ hund ⁊ þuꝛend cꝛæca he hæꝛde. ⁊ tpelꝛ þuꝛend ꝓiddenda; Ðꝓeo þuꝛend biᵹꝛpella he ᵹeꝛette. ⁊ ꝛiꝛ þuꝛend leoþa. ⁊ aꝛmeade be ælcū tꝓeoꝛ cynne ꝼnam þam heaᵹan cedeꝛbeame. oþ þ he com to þæne lytlan ýꝛopan; ⁊ac ꝛꝓylce be nytenum. ⁊ ꝛixum. ⁊ ꝓuᵹelum he ꝛmeade ⁊ oꝛ eallū leodum comon menn to ᵹehyꝛꝓenne Salomoneꝛ ꝓiꝛdom; þe aꝓæꝛde Gode to puꝛþmynte þ tempel ðe hiꝛ fæden ᵹemynte to aꝓæꝛenne. ꝛꝓilc huꝛ ꝼꝛa nan oþeꝛ næꝛ næꝛꝓe on eoꝛþan aꝓæꝛed; þ tempel fæꝛ on lenᵹe ꝛixtiᵹ fæþma. on ꝓidnyꝛꝛe tpentiᵹ fæþma. on heahnyꝛꝛe þꝛittiᵹ fæþma; þ eaꝛt poꝛtic fæꝛ on lenᵹe tpentiᵹ fæþma. be ðæꝛ templeꝛ ꝓidnyꝛꝛe. ⁊ fæꝛ tyn fæþma ꝓid; Ðiꝛ peoꝛc fæꝛ ꝼꝛa ᵹefadod mid deoꝛꝓuꝛþum ꝛtanum. ⁊ ꝓeadum ᵹolde. ꝼꝛa pe eoꝛ ꝓeccan ne maᵹon. ⁊ fæꝛ eall binnon ýþon ᵹeaꝛum ᵹeendod; Salomon þa ᵹeᵹadeꝛode ealle hiꝛ ꝓitan to þæꝛ templeꝛ halᵹunge. ⁊ þæꝛ ᵹeoꝛꝛnode Gode menᵹ-

fealde

ꝼealde lac ; ꝥ ꝑæꝼon ȝetealde
tꝛa ⁊ tꝛentiȝ ꝼuꝼend oxena. ⁊
hund tꝛelꝼtiȝ ðuꝼend ſceapa. ⁊
ꝛe cyninȝ ȝebiȝedum cneoꝛum
ætꝛoꝛan ꝥam peoꝛode hine lanȝ-
lice ȝebæd. ⁊ ꝥ mæꝛe huſ Gode
betæhte. hi ⁊ hiꝛ ꝼolce to ge-
beohuꝛe. ⁊ to tꝛymminȝe. ⁊ to
ȝeꝛcyldonyꝛꝛe ꝼiꝼ ælceꝛ yꝛeleꝛ
onꝛcyte ; Þe aꝛtod ꝥa ⁊ ꝥ ꝼolc
ȝebletꝛode. ⁊ cꝛæꝥ ; ðy uꝛe
Dꝛihten ȝebletꝛod. ꝛeþe ꝼoꝛ-
ȝeaꝛ neꝛde ⁊ ꝛtilnyꝛꝛe hiꝛ ꝼolce
Iꝛꝛahel. æꝛteꝛ ðam ꝑoꝛdum de
he æꝛ ꝛꝑæc. ðuꝛh Moyꝛen hiꝛ
ꝥeoꝛan ; ðiꝛ iꝛ lanȝꝛum to ȝeneꝛ-
cenne ealle ða bletꝛunȝa. ⁊ ꝥan-
cunȝa de Salomon ða Gode ꝛæ-
de on hiꝛ ꝼolceꝛ ȝeꝛihꝥe. ⁊ ꝥ
ꝼolc ꝛyꝥꝥan mid bliꝥꝛe heoꝛtan.
on ðam eahteoꝛan dæȝe ham ge-
ꝑende. ðancigende ðam ælmih-
tiȝan ealꝛa hiꝛ ȝoda ; Ðeoꝛ ꝑa-
cu hæꝛd ȝaꝛtlice ȝetacnunȝe ;
Soꝥlice Salomon iꝛ ȝeneht ȝeꝛibꝛum. ꝼoꝛꝥan ꝥe he ⁊ ealle
hiꝛ leoda ꝑunodon on ꝼulne ꝛibbe ꝥa hꝛile de hiꝛ ðaȝaꝛ ꝑæ-
ꝑon. ꝥ ꝑæꝑon ꝑeoꝑeꝛtiȝ ȝeaꝛa ;

Þe hæꝛde ȝetacnunȝe uꝛeꝛ
hælendeꝛ Cꝛiꝛteꝛ. ꝛeþe ꝼoꝛꝥi a-
ꝛtah oꝛ heoꝛenum to ꝥiꝛum
midðan eaꝛde. ꝥ he ꝑolde man
cynn ȝeꝛibbian. ⁊ ȝeꝥꝑæꝛlæcan
to ðam heoꝛenlicum ꝑeꝛode.
Spa ꝛꝑa Paulus ðeoda laꝑeoꝛ
cꝛæꝥ ; *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum:* Se iꝛ uꝛe ꝛiþ. ꝛeþe ðyꝛ-
de æȝꝥeꝛ to anum. ꝥ iꝛ enȝla
ꝑeꝛod ⁊ man cynn to anum ꝑe-
ꝑode ; Be ðiꝛum ylcan cꝛæꝥ ꝛe
hælend ꝛylꝛ to hiꝛ leoꝛninȝ
cniht um ; *Pacem relinquo vobis: Pacem meam do vobis.* ꝥ iꝛ. ic ꝼoꝛlæte eoꝛ ꝛibbe. ⁊ ic ꝼoꝛȝiꝛe eoꝛ
mine ꝛyꝛbe ; Se ȝeꝛibꝛuma Salomon aꝑæꝛde ꝥ mæꝛe huſ oꝛ
eoꝛꝥlicum antimbꝛe Gode to ꝑuꝛꝥmynte. ⁊ ȝeꝛibꝛuma
Cꝛiꝛt ȝetimbꝛode ða ȝaꝛtlican cyꝛcan. na mid ðeadum
ꝛtanum. ac mid lyꝛbbendum ꝛaꝑlum ; Spa ꝛꝑa ꝛe Apoꝛtol

molavit : numerabantur autem boum viginti duo millia, & ovium centum viginti millia. Rex etiam flexis genibus coram altari diu orabat ; Deóque domum illam magnificam tradidit; sibi, populóque suo in oratorium ; & in munimentum, & in tutelam, contra omnis mali impetum. Adstitit autem, illíque populo benedixit, & dixit ; Benedictus sit Dominus noster, qui requiem dedit, & tranquillitatem Israeli populo suo; secundùm verba quæ dudum locutus est, per Mosem famulum suum. *Nobis longum esset omnes recensere benedictiones, & gratiarum actiones, quas Solomon Deo in conspectu populi sui protulit. Populus autem ille postea, mente alacri die decimo octavo domum rediit; Omnipotenti pro beneficiis suis omnibus gratias acturus. Hæc historia sensum habet spiritualem. Solomon quidem interpretatione est* Pacificus: *nam ille, totáque gens sua, in pace plena, quantisper dies ejus fuerunt, duravit : erántque anni quadraginta.*

Significationem is habuit nostri Salvatoris Christi, qui pro nobis in hunc mundum è cælis descendit : ut pacem humano generi redintegret, cæléstíq; exercitui reconciliet. Sicut Paulus Doctor Gentium dixit; Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum: *hoc est, Angelorum exercitum, & humanum genus, in exercitum unum. De eodem hoc, ipse Salvator discipulis suis dixit,* Pacem relinquo vobis: Pacem meam do vobis. *Pacificus ille Solomon, domum illam magnificam de materia terrestri Deo in honorem exstruxit: & pacificus Christus Ecclesiam spiritualem, non de lapidibus inanimatis, sed de viventibus animis fabri-*

Eph. 2. 14.

Joh. 14. 27.

Petrus apostat to geleaffulre gelaþunge; He cpæþ genealæcaþ to þam lýbbendum stane. Seþe is fram mannum aþorpen. ⁊ fram Gode gecoren ⁊ gearþurþod; ⁊ beoþ ge sýlfe ofer ðam stane getimbrode sþa sþa lýbbende stanas on gastlicum husum; Crist is se lýbbenda stan. þone aþurpon ða ungeleaffullan Judei. Ac se heofenlica fæder hine geceas æfter ðære mennisc-nýsse. ⁊ gearþurþode. sþa ꝥ he hýltealle ða gebýtlu ðære geleaffullan gelaþunge; Ealle Godes cýrcan sind getealde to anre cýrcan. ⁊ seo is gehaten gelaþung. ða getacnode ꝥ an tempel ðe Salomon arærde on ðære ealdan æ; Nu sýnd þe cristene menn Godes hus gehatene. Sþa sþa se Apostol Paulus cpæþ; *Templum dei sanctum est, quod estis vos.* ꝥ is. Godes templ is halig. ꝥ sind ge; Eft cpæþ se ýlca Apostol; Nýte ge ꝥ eoþere lima sýndon ðæs halgan gastes tempel. seþe on eoþ is; Fram ðære tide ures fulluhtes þunaþ se halga gast on us. ⁊ ealle englas. ⁊ ealle rihtþise men sindon his tempel; Forþi sceolon Cristene men ða fulan leahtras forseon ðe se sþicola deofol tæcþ. ꝥ hi moton beon þurþe ðæs halgan gastes onþununge. seþe ða clæn heortan lufaþ. ⁊ þa manfullan forbihþ; Þe sind ða liflican stanas ðe beoþ ofer Criste getimbrode on gastlicum husum. forþan ðe manega cýrcan sind sþa sþa þe ær sædon to anre getealde; Fela sind nu Godes hus. ac sþa ðeah an for ðære annýsse ðæs soþan geleafan. ðe hi ealle andettaþ; Fela ðeoda sind ðe mid mislicum gereordum God heriaþ. ac sþa ðeah hi habbað ealle ænne geleafan. ⁊ ænne soþne God þurþiað. ðeah ðe heora gereord ⁊ gebedhus manega sind; Ealle ða menigfealdan cýrcan ateoriað

cavit: sicut Apostolus Petrus ad fidelem Ecclesiam scripsit; Accedite, *inquit*, ad lapidem illum vivum, qui ab hominibus est abjectus, atque à Deo electus, & honoratus: & estote ipsi super illo lapide, tanquam lapides vivi in domibus spiritualibus ædificati. CHRISTUS *est* **lapis ille vivus, quem Judæi infideles abjecerunt: sed cœlestis pater illum secundùm humanitatem elegit, & honoravit; ità ut omnia fidelis illius ecclesiæ ædificia sustineat. Omnes Dei ecclesiæ in ecclesiam unam adnumerantur: illáque dicitur* congregatio, *quam significabat unum illud templum, quod Solomon in veteri lege exstruxit. Nos autem homines Christiani, domus Dei vocamur: sicut dixit Apostolus,* Templum Dei sanctum est, quod estis vos: *iterúmq; idem Apostolus dixit;* Ignoratis quòd membra vestra sint Templum Spiritûs sancti qui est in vobis? *A tempore baptismi nostri Spiritus sanctus habitat in nobis. Et omnes Angeli, omnésque homines justi, templum ejus exsistunt. Ob id debent homines Christiani turpia isthæc despicere flagitia, quæ diabolus dolosus docet. Ut facti esse possent inhabitatio Spiritûs S. qui mundos corde amat, & flagitiosos declinat: nos viventes sumus lapides qui** super Christum *in domos spirituales sunt ædificati: quoniam ecclesiæ multæ, sicut antè diximus, in unicam adnumerantur. Nunc* multæ *sunt domus Dei, sed** *tamen* una propter unitatem veræ fidei, *quam illæ omnes fatentur. Multæ sunt gentes, quæ linguis variis Deum laudant; attamen habent illæ omnes unam* fidem, *unúmque verum* Deum *colunt; quamvis linguæ illis atque oratoria multiplicia exsistant. Ecclesiæ ille multiplices abeunt, Ec-*

1.Pet. 2.4,5.

* ergò Cephas ille. vide pag. 236, &c.

1.Cor.3.17.

1.Cor.6.19.

* Christiani omnes sunt Cephæ, utpote super Cepham, sc. Christum fundati. vide pag.238.

* vide pag. 237 & 239. lin.14.

ac

ac ſeo gaſtlice gelaþung ꝥ ſind ða halgan ſapla ðe Gode geþeoþ ðurh puniaþ á. on ecnýſſe mid Gode on heoꝼenan ꝛiceſ mýꝛhþe ; Nu ſmeaþ ſum man. hu men magon beon Godeſ huſ ; Þe cþeþaþ ꝥ Godeſ hiꝛed iſ Godeſ huſ ; To hþan mæg ðiſ eoꝛþlice huſ giꝼ hit ýdel ſtent. hit ne bið na huſ buton hit beo mid hiꝛede aꝼýlled ; Ne beo þe to þeallum oþþe to þagum geþoꝛhte on ðæꝛe gaſtlican gebýtlunge. ac þe beoþ ſþa ðeah Godeſ huſ gecigede. ꝥ iſ hiſ hiꝛed. ⁊ he þunaþ betþux uſ. ⁊ þe mid him on þæꝛe ecan þununge. giꝼ þe hit nu geeaꝛniaþ ; On eoꝛþliceꝛe cýꝛcan lið ſtan oꝼeꝛ ſtane. ⁊ ælc beꝛþ oþeꝛne ; Sþa eac on Godeſ gelaþunge ða geleaꝼꝼullan ælc hýlt hiſ æꝼteꝛgengan up ðuꝛh laꝛe ⁊ geþýlde oþ ꝥ ſeo getimbꝛung becume to þam endenextan ꝛihtþiſan. ⁊ ſe næꝼþ nænne æꝼteꝛgengan ðe he beꝛan þuꝛꝼe ; Soþlice ſe ealle ða gebýtlu hýlt. ⁊ hine nan ne beꝛþ. ſe iſ hælend Cꝛiſt ðe uſ ealle gehýlt. ⁊ uꝛe nan hine healdan ne ðeaꝛꝼ ; Giꝼ þe deoplicoꝛ ýmbe ðiſ ſpꝛecað. ðonne þene þe ꝥ hit þile ðincan ðam ungelæꝛedum to menigꝼeald ; Ða menigꝼealdan lac ðe Salomon geoꝼꝼꝛode Gode æt þæꝛe ealdan cýꝛc halgunge. hæꝼdon getacnunge ðæꝛa gaſtlicꝛa oꝼꝼꝛunga. ðe dæghþomlice beoþ nu geoꝼꝼꝛode on Godeſ cýꝛcan. ſþa ſþa Cꝛiſt ſýlꝼ hit aſtealde ⁊ tæhte ; Godeſ cýꝛcan gedaꝼenaþ halignýſ. ſþa ſþa ſe þitega cþæþ ; *domum tuam decet ſanctitudo Domine, in longitudine dierum* ; ꝥ iſ. Dꝛihten þinum huſe gedaꝼenaþ halignýſ. on daga langſumnýſſe ; ꝥ andgit þe underſtandaþ ſþa. ꝥ Godeſ huſe gedaꝼenaþ ꝥ hiſ loꝼ ſý ðæꝛ inne geſungen on geſettum timan. ðuꝛh clænum Godeſ ðeoþum ; Sþa þeah ne magon manna heꝛunga Godeſ mæꝛþa gemicclian. ac ða halgan

cleſia verò ſpiritualis, ſanctæ ſcil. animæ, quæ vivunt Deo, *ſemper in æternum cum Deo, in cœleſtis regni gaudio perdurant. Nunc diſputant quidam, Quî poſſent homines domus Dei eſſe? Nos dicimus, quòd Dei familia, ſit Dei domus. Ad quid valet domus hæc terreſtris, ſi ſtet vacua: haud quaquam domus eſt, niſi familiâ impleatur. Neque ſumus nos in parietes, muróſq; conflati in ſpirituali illo ædificio; ſumus tamen domus Dei vocati, hoc eſt, ejus familia; ille autem inter nos manet, & cum ipſo nos in æterna illa manſione, ſi nos illam nunc lucremur. In eccleſia terreſtri lapis lapidi incubat; altérque alterum ſuſtentat: ſic etiam* in Eccleſia Dei fideles, ſucceſſorem quiſque ſuum, per doctrinam & patientiam fulciunt; *donec ſtructura devenerit ad juſtorum ultimum, quíque nullum habet ſucceſſorem, quem ille portare indigeret. Ille quidem qui totum ſuſtentat ædificium, illúmq;* ſuffulcit nemo, *ille (inquam)* Jeſus Chriſtus *eſt, qui nos omnes ſuſtentat, illúmque nemo noſtrum ſuſtentare indiget. Si de hoc profundiùs loquamur, tum putamus id indoctis multiplex viſurum. Multiplicia illa ſacrificia, quæ Solomon, in veteris Eccleſiæ conſecratione Deo immolavit, oblationum habuerunt ſignificationem ſpiritualium; quæ quotidie in Eccleſia Dei nunc offeruntur: Sicut* Chriſtus *ipſe* inſtituit, docuítque; *Eccleſiam Dei ſanctitas decet:* Domum tuam decet ſanctitudo Domine, in longitudine dierum. *Hujus intellectum ità percipimus, quòd domo Dei conveniat, ut laus ejus inibi ſtato tempore per caſtos Dei miniſtros decantetur. Veruntamen haud poſſunt laudationes humanæ Dei honores ampliare: hymni vero ſacri* Pſal. 103. 5.

loffangas fremiaþ us to ecere hælþe; Godes cýrce is ure gebed hus. ac sþa ðeah on ælcere stoþe se geleaffulla mot hine gebiddan to ðan ælmihtigan. þe on ælcere stoþe is andþerd him to clipigendum; Sum cþen þæs on ðam dagum on suþ dæle SABA gehaten. snoter ⁊ þis. ða gehýrde heo Solomones hlisan. ⁊ com fram ðam suðernum gemærum to Salomone binnon Hierl'm. mid micelre fare; ⁊ hire olfendas bæron suþerne þýrta. ⁊ deorþurþe gýmstanas. ⁊ ungerim goldes; Seo cþen þa hæfde sþræc þið Salomone. ⁊ sæde him sþa hþæt sþa heo on hire heorta geþohte; Salomon ða hi lærde ⁊ hire sæde ealra ðæra þorda andgýt. ðe heo hine axode; Ða geseah seo cþen Saba Salomones þisdom. ⁊ ꝥ mære templ ðe he getimbrod hæfde ⁊ ða lac ðe man Gode offrode. ⁊ ðæs cýnges menigfealdan ðenunga. ⁊ þæs to ðan sþiþe ofþundrod. ꝥ heo næfde furþor nænne gast. forþan ðe heo ne mihte na furþor smeagan; Heo cþæð ða to ðan cýninge; Soþ is ꝥ þord þe ic on minum earde gehýrde be ðe. ⁊ be ðinum þisdome. ac ic nolde gelýfan ær ðan ðe ic sýlf hit gesaþe. nu hæbbe ic afandod ꝥ me næs be healfan dæle ðin mærþ gecýdd; Mare is ðin þisdom. ⁊ þin þeorc ðonne se hlisa þære. ðe ic gehýrde; Eadige sind þine ðegnas. ⁊ þine þeoþan þe sýmle ætforan þe standaþ. ⁊ þine þisdom gehýraþ; Gebletsod sý se ælmihtiga God þe þe geceas ⁊ gesette ofer Jsrahela rice. ꝥ þu domas settest. ⁊ rihtþisnýsse; Heo forgeaf þam cýninge ða hund tþelftig þunda goldes. ⁊ ungerim deorþurþa þýrta. ⁊ deorþurþra gýmstana; Salomon eac forgeaf ðære cþene sþa hþæs sþa heo gýrnde æt him. toforan þære cýnelican lace þe he hire geaf.

nobis *in æternam salutem prosunt. Ecclesia Dei nostrum est oratorium: Attamen in omni loco fideles possent adorare Omnipotentem, qui in omni loco illum invocantibus præsens exsistit. Regina quædam * SABA dicta, diebus illis fuit in parte Australi, prudens sapiénsque; audivit autē de fama Solomonis: Et ab austri finibus ad Solomonē intra Hierosolymos cum magno comitatu venit: Cujus Elephanti aromata australia, & gemmas pretiosas, innumerósq; thesauros adportabant. Tunc Regina cum Solomone sermonem habuit; illíque dixit, quicquid in corde suo cogitaverat. Tunc Solomon illam docuit, eíque rerum istarum omnium quas sciscitabatur, sensum enarravit: hinc vidit Regina Saba Solomonis sapientiam; templúmque illud magnificum quod ædificaverat, & hostiam, quæ Deo immolata fuit, & regis famulatum multiplicem; eratq; tam vehementer admirata, adeò ut nullum ulteriùs spiritum habuerat. Quoniam illa ampliùs ratiotinari haud posset. Regi ergo dixit; verum est verbum illud, quod in terra mea de te, déq; sapientia tua, audiveram: nolui tamen, priusquam id ipse viderem, credere: ego nunc exploravi, quòd nec pars gloriæ tuæ dimidia mihi diceretur. Major est sapientia tua, opúsque tuum; quàm erat fama quam ipse perceperam. Beati sunt famuli tui, & ministri tui, qui coram te semper adstant, tuámq; auscultant sapientiam. Benedictus sit Omnipotens Deus qui elegit te; téq; Israelitarum regno præfecit, ut judicia ponas, & æquitatem. Illa Regi dedit centum viginti talenta auri, & innumera aromata pretiosa; pretiosásque gemmas. Dedit quoque Solomon Reginæ quicquid ab illo ipsa petiit; præter munus illud regium, quod ipsi dedit: rediitque ex*

* l. Sabæ.

⁊

⁊ heo ȝeþende onȝean to hiꝛe eþele mid hiꝛe ðeȝnum ⁊ Salomon ða þæꝛ ȝemæꝛꝛod oþeꝛ eallum eoꝛþlicum cýneȝum. ⁊ ealle ðeoda ȝeþilnodon ꝥ hi hine ȝeꝛaþon. ⁊ hiꝛ þiꝛdom ȝehýꝛdon. ⁊ him menigþealde lac bꝛohton ⁊ Seo cþen hæþde ȝetacnunȝe ðæꝛa halȝan ȝelaþunȝe ealleꝛ Cꝛiꝛteneꝛ þolceꝛ. þe com to ðam ȝeꝛibꝛuman Cꝛiꝛte. to ȝehýꝛenne hiꝛ þidom. ⁊ ða ȝodꝛþellican laꝛe þe he aꝛtealde. ⁊ be onlihtinȝe ðæꝛ ꝛoþan ȝeleaþan. ⁊ be þan toþeaꝛdan dome. be uꝛe ꝛaþle undeadlicnýꝛꝛe. ⁊ be hihte. ⁊ þuldꝛe. ðæꝛ ȝemænelican æꝛiꝛteꝛ ⁊ Seo cþen com to Salomone mid micclum lacū. on ȝolde. ⁊ on deoꝛþuꝛþum ȝýmꝛtanum. ⁊ þýꝛtbꝛæþum. ⁊ ꝥ bæꝛon olþendaꝛ ⁊ Seo ȝeleaþþulle ȝelaþunȝ ðe cýmþ oþ ælcum eaꝛde to Cꝛiꝛte. bꝛincþ him þaꝛ þoꝛeꝛædan lac æþteꝛ ȝaꝛtlicum andȝite ⁊ Heo oþþꝛaþ him ȝold. ðuꝛh ꝛoþne ȝeleaþan ⁊ ⁊ þýꝛtbꝛæþaꝛ ðuꝛh ȝebeda ⁊ ⁊ deoꝛþuꝛþe ȝýmmaꝛ. ðuꝛh þæȝeꝛnýꝛꝛe ȝoddꝛa ðeaþa ⁊ haliȝꝛa mæȝena ⁊ Be ðiꝛꝛeꝛe ȝelaþunȝe cþæþ ꝛe þiteȝa to Gode. *Adstitit Regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate.* ꝥ iꝛ. Seo cþen ꝛtent æt ðinꝛe ꝛþýþꝛan. on oþeꝛȝýldum ȝýꝛlan. ýmbꝛcꝛýd mid menigþealdꝛe þahnýꝛꝛe ⁊ Seo ȝaꝛtlice cþen Godeꝛ ȝelaþunȝ iꝛ ȝeȝlencȝed mid deoꝛþuꝛþꝛe þꝛæteþunȝe. ⁊ menigþealdum bleo ȝoddꝛa dꝛohtnunȝa. ⁊ mihta ⁊ Heo ꝛæde Salomone ealle hiꝛe diȝelnýꝛꝛe ⁊ ꝛeo ȝelaþunȝ ȝeopenað Cꝛiꝛte hiꝛe inȝehýd. ⁊ ða diȝelan ȝeþohtaꝛ on ꝛoþꝛe andetnýꝛꝛ ⁊ Olþendaꝛ bæꝛon þa deoꝛþuꝛþan lac mid þæꝛe cþene into Hieꝛl'm. þoꝛþan þe þa hæþenan þe æꝛ þæꝛon ȝehoþoꝛode þuꝛh ȝýtꝛunȝe. ⁊ atelice þuꝛh leahtꝛaꝛ. bæꝛon þuꝛh heoꝛa ȝecýꝛꝛednýꝛꝛe. ⁊ ȝeleaþan. þa ȝaꝛtlican lac to Cꝛiꝛteꝛ handum ⁊ Seo cþen þundꝛode Salomoneꝛ þiꝛdomeꝛ.

adverso cum famulis suis in patriam suam. Solomon ergò super reges omnes terrestres erat magnificatus: Gentésque volebant omnes ut illum viderent, ejúsque audirent sapientiam: & multiplicia ad illum munera offerebant. Regina illa significationem habuit sanctæ totius Christiani populi ecclesiæ, quæ ad Christum pacificum venit, sapientiam auditura suam, doctrinámque quam instituit Evangelicam: & de veræ fidei illuminatione: déque futuro judicio: de animæ nostræ immortalitate: & spe & gloria communis resurrectionis. Regina illa ad Christum venit cum muneribus multis in auro & gemmis pretiosis, aromatúmque odoribus: quæque portabant elephanti. Ecclesia illa fidelis, quæ ex omni terra ad Christum venit, munera prædicta, juxta sensum spiritualem attulit: aurum illi per* fidem *veram obtulit: odorésque aromaticos per* orationes: *& gemmas pretiosas per bonorum* morum, vitutúmque *Sanctarum pulcritudinem. De hac ecclesia propheta Deum alloquitur*; Adstitit Regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate. *Regina spiritualis, Ecclesia Dei, ornatu pretioso variegata est; & multiplici bonarum conversationum virtutúmque colore. Narravit illa Solomoni arcana sua omnia. Ecclesia autem* Christo *suam aperit conscientiam; & arcanas per veram confessionem cogitationes. Elephanti munera spiritualia cum Regina in Hierosolymos portabant: quoniam gentiles, qui avaritiâ capti priùs erant, & flagitiis venenati, per conversionem suam fidémque, munera in Christi manus spiritualia adducebant. Regina mirata fuit sapientiam Solomonis, & ædificia sua, famula-*

* Ecclesia Catholica.

Psal. 45. 9.

ꝑisdomes. ⁊ his getimbrunga. ⁊ ðenunga. ⁊ seo gelaþung ꝑundraþ Cristes ꝑisdomes. forþan ðe he is sýlf soþ ꝑisdom. ⁊ eal ꝑisdom is of him; He getimbrode ðe healican heofenan ⁊ ealne middan eard. ⁊ ealle gesceafta gesette on ðrim ðingum; *In mensura, & pondere, & numero,* ꝥ is on gemete. ⁊ on hefe. ⁊ on getele; Cristes ðenung is ure hæl. ⁊ folca alýsednýs. ⁊ ða sind gesælige ðe him ðeniaþ to gecꝑemednýsse on ðam gastlicum gerýnum; Seo cꝑen sæde ꝥ hire næne be healfan dæle gesæd be Salomones mærþe. ⁊ seo gastlice cꝑen Godes gelaþung. oþþe gehꝑilc halig saꝑul. ðonne heo cýmþ to ðære heofenlican Hierusalem. ðonne gesiþ heo micele maran mærþe. ⁊ ꝑuldor. ðonne hire ær on life ðurh ꝑitegan oþþe Apostolum gecýdd ꝑære; Ne mæg nan eage on ðisum life geseon. ne nan eare gehýran. ne nanes manner heorte asmeagen. ða ðing ðe God gearcaþ ðam ðe hine lufiaþ; Ða ðing ꝑe magon begýtan. ac ꝑe ne magon hi asmeagan. ne us næfre ne aþrýt ðæra goda genihtsumnýs; Cristi is ealra cýninga cýning. ⁊ sꝑa sꝑa ealle þeoda ꝑoldon geseon þone gesibsuman Salomon. ⁊ his ꝑisdom gehýran. ⁊ him mislice lac brohton. sꝑa eac nu of eallum þeoꝑdum geꝑilniaþ men to geseonne ðone gesibsuman Cristi ðurh geleafan. ⁊ ðone godspellican ꝑisdom gehýran. ⁊ hi him dæghꝑomlice ða gastlican lac geoffriað on menigfealdum gemetum; Ꝑe ꝑýllað eac secgan hu se Apostol Paulus sꝑræc be ðære getimbrunge ðære geleafullan gelaþunge; He cꝑæþ be ðam grundꝑealle; *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus;* ꝥ is. ne mæg nan man lecgan oþerne grundꝑeall on ðære halgan gelaþunge. buton ðone ðe ðær geled is. ꝥ is Hælend Cristi; He is se grundꝑeall ðære

túmque: & ecclesia sapientiam Christi miratur, quoniam ipse vera est sapientia: omnísque ab illo sapientia exsistit. Illę cœlos sublimes, totúmq; mundum exstruxit, omnésque creaturas in tribus, in mensura, & pondere, & numero *posuit.* Christi cultus *nostra salus est, populíque liberatio: iíque sunt beati, qui in mysteriis spiritualibus ad placendum ei famulantur. Regina dixit,* Quòd nè dimidia pars glorię Solomonis illi diceretur: *Regina autem spiritualis, Dei ecclesia sive sancta quævis anima, cùm cœlestes Hierosolymos advenerit, tunc gloriam, & splendorem multò majorem cernit, quàm antea illi in vita per Prophetas, vel Apostolos dicebatur:* Nec oculus potuit ullus in vita hac videre, nec auris ulla audire, nec ullius cor hominis rem illam contemplari, quam Deus iis qui diligunt illum, præparavit. *Hæc possimus consequi;* [*mente*] *verò assequi haud possumus: neque illorum bonorum saturitas nos unquam satiabit. Christus est Rex omnium regum: & sicut gentes omnes Solomonem pacificum videre volebant, ejúsque audire sapientiam, illíque miscellanea munera offerebant; sic ex omnibus utique nationibus velint homines Christum illum pacificum per fidem cernere, & evangelicam audire sapientiam; quíque munera spiritualia multiplici modo quotidie ad illum offerunt. Volumus insuper dicere, quid Apostolus Paulus de hoc ædificio, fidelium scil. ecclesia, dixerit. De fundamento illo dixit,* Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Jesus Christus. *Ille spi-*

1. Cor. 2. 9.

1. Cor. 3. 11.

ðære ȝaſtlican cyricean. ſwa ſwa
we eor ær ſædon; ðe Apoſtol
cwæð. Sua hwa ſwa getimbraþ o-
fer þiſum grundwealle golo oþ-
þe ſeolfor. oþþe deorwurþe ſtana.
oþþe treowa. ſtreaw. oþþe
ceaf. anes gehwilces mannes we-
orc bið ſwutel; Godes dæȝ hi
ȝeſwutelaþ. forþan þe he bið on-
fyre æteowod. ⁊ þ fyr aſandaþ
hwilc heora ælces weorc bið; Gif
hwæs getimbrung durhbuna þ.
⁊ þam fyre þiſtenð ðonne un-
derfehþ se fyrhta edlean æt
Gode hiſ weorces; Gif hwæs
weorc forbrynþ he hæfþ þone hea-
rm. ⁊ bið ſwa þeah ȝehealden
ðurh þ fyr; Ðaſ word we ne
magon buton micele fyrhte
trahtnian; Ðurh þ gold we un-
derſtandaþ ȝeleafan ⁊ god inge-
hyd; Ðurh þ ſeolfor nihtlice
ſpræce ⁊ getinȝnyſſe on Godes
lare; Ðurh þa deorwurþan ȝym-
stanaſ. haliȝe mihta. ⁊ ſeþe fyl-
lic weorc getimbraþ on Godes
gelaþunge. ne mæȝ þ fyr on do-
mes dæȝe hiſ getimbrunge for-
niman. forþan ðe þ fyr ne de-
raþ ðam godum þeah he hit tin-
tregiȝe ða unrihtwiſan; Gold
⁊ ſeolfor ⁊ deorwurþe ſtanaſ
beoþ on fyre aſandode. ac hi ne
beoþ ſwa þeah mid ðam fyre
forniumene. Sua eac ða ðe hab-
baþ gode weorc. ne ðoliað nane
pinunge on ðam bradum fyre þe
ofergæþ ealne middan eard. ac
hi faraþ þurh þ fyr to Criſte buton ælcere dare. ſwilce
hi on ſunnan leoman faron; ðeþe getimbraþ ofer þam
grunopealle treowa. oþþe ſtreaw. oþþe ceaf. untwylice he
mæȝ witan þ hiſ weorc ſceal on ðam micclum fyre for-
bynnan. ⁊ he hæfþ ðonne heafm hiſ weorces. ⁊ bið ſwa þeah
ȝehalden ðurh þ fyr; Ðurh ða treowu. ⁊ þam ſtrea-
we. ⁊ þam ceaſe ſind ȝetacnode leohtlice ſynna. ðe beoþ
ðurh þ fyr aſeofnode. ⁊ ſe fyrhta hæfþ wite þæs weorces.

ritualis eccleſiæ fundamentum eſt; ſicut vobis prius diximus. Apoſtolus ait, Quiſquis ædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, vel argentum, vel gemmas pretioſas, vel ligna, fœnum, ſtipulámve: uniuſcujuſque opus manifeſtum erit. Dies Domini declarabit, quia in igne revelabitur: iſte autem ignis probabit, quale ipſorum cujuſque opus ſit. Si cujus opus manſerit, igníque iſti obſtiterit, tum operarius mercedem à Deo operis ſui accipiet. Si cujus opus arſerit, habebit detrimentum; erítque tamen per ignem ſalvus. *Hanc ſententiam haud poſſumus abſque ingenti* metu exponere. Per aurum intelligimus fidem, bonámque conſcientiam: per argentum, rectum ſermonem, & in doctrina Dei, eloquentiam: per gemmas pretioſas, ſanctas virtutes. Quique hujuſmodi opus ædificat in eccleſia Dei, haud poteſt ignis* ille *in die* judicii *ædificium ejus abſumere:* ille *enim ignis non nocet bonis, quamvis injuſtos torquet. Aurum, argentum, & gemmæ pretioſæ in igne erunt explorata; non erunt tamen per ignem abſumpta. Sic etjam qui opus bonum habent* nullum, *patientur* ſupplicium *in ſpatioſo* illo *igne, qui per* totum mundum *graſſatur; ſed per ignem* illum *abſque omni nocumento* ad * Chriſtũ *tranſeunt, quaſi in ſole aprico ambulaſſent. Qui ſuper fundamentum illud ligna, ſive fœnum, ſive ſtipulam ædificat; indubitanter ſcire poſſet, quòd opus ſuum in tanto igne exarſerit: operiſque habuerit detrimentum: fueritque tamen per ignem* illũ *ſalvus. *Per ligna, fœnum, ſtipulámque, peccata ſignificantur levia; quæ per ignem* illum *emendantur: operarius autem operis ſui*

1. Cor. 3. 12.

* Ergò nec pro metu, hinc purgatorii inconcuſſum ponere fundamentum. vid. Auguſtin. de fide & operib. cap. 15.

* Hæc nocumentum piorum, opponitur ſupplicio impiorum: ergò hodiernum Purgatorium non intelligit.

* vide margi-nem infrà.

bib ꝛꝑa þeah aꝼeoꝛmoð þuꝛh ꝥ ꝿꝛ ⁊ ꝛiþþan becymþ þuꝛh maꝛan eaꝛꝼoꝛnÿꝛꝛe to Godeꝛ ꝛice; ðoþlice ꝛeþe þa heaꝼod leahtꝛaꝛ ꝿꝛcþ ⁊ on þam ꝛeendaþ he mot ꝼoꝛbÿꝛnan on þam ecum ꝿꝛe. ⁊ ꝛꝑa ðeah þa ꝛꝑæꝛan ꝿnna ne beoþ næꝛꝛe aꝼeoꝛmode. ꝼoꝛ nane ꝿꝛꝿeꝛ ælincge; Ða leohtan ꝿltaꝛ ꝛind ÿdele ꝛꝑæca. ⁊ ꝥ man undeꝛꝼo on æte ⁊ on ꝼæte. maꝛe þonne hiꝛ lichaman neod ꝿ. ⁊ ꝥ he oꝼtoꝛ ꝿiꝼeꝛ bꝛuce þonne he ðo ꝼoꝛ beaꝛneꝛ ge-ꝛtꝛeone. ⁊ ꝥ man cÿðe buton ꝛtꝛeone intingan oþþe oþꝛum olæce mid leaꝛꝛe lÿꝿꝿetunge oþþe man biddendne þeaꝛꝼan miꝛꝛæce oþþe æꝛ mæle hine geneoꝛdige. oþþe ungemetlice gæmnige; þaꝛ ⁊ þÿllice ꝛind þaꝛ lÿtlã ꝿltaꝛ þe magon beon þuꝛh þam ꝿÿne ꝼoꝛnumene. ꝛꝑa ꝛꝑa tꝛeoꝛa oþþe ꝛtꝛeaꝛ oþþe ceaꝛ; Ðaꝛ þÿllice ꝿltaꝛ ne magon uꝛe ꝛaꝼla oꝿlean. ac hi magon hi aþlætan ⁊ Gode laþettan. ⁊ ꝿiꝿ þe hi ꝿÿlꝿ ꝿilleꝛ on andꝛeꝛdum liꝿe ne ꝿebetaþ. þe ꝛceolon neadunge on þam ꝿitniendlicum ꝿÿne hi ġeþꝛoꝛian; Nu uꝛ ðincþ ꝛꝑiþe teaꝛt ꝿite ꝥ an uꝛe ꝿingꝛa on ꝿÿꝛ becume. ⁊ hꝛæt bib þonne eal ꝛe lichama. ⁊ ꝛeo ꝛaꝼul ꝛamod þꝛoꝛiaþ on þam bꝛaðum ꝿÿne ðe ealne middan ġeaꝛð oꝿeꝛ ġæð;

pœnam habebit: veruntamen per ignem illum *emendabitur; & postea per difficultatẽ magnam ad regnum Dei perveniet. Qui capitalia quidem flagitia perpetraverit, inque iis* [*vitam*] *finierit, in æterno illo exardebit igne: attamen gravia illa peccata per ignis conflagrationem nullius erunt emendata.* Leves reatus sunt colloquium otiosum; quòdq; in cibo, potúque, plus quàm corpus indiguerit, quis suscipiat; quòdque uxore fruatur sæpiùs, quàm ut procreandis liberis operam dabet: & quòd nisi corrigendi gratiâ, quis objurgaverit: aliisve mercatur à falsâ fuerit insidiatus: vel mendicantem pauperem perperam tractarit: vel ante horam se refecerit, vel immoderatè lusitaverit. Hæc, & hujusmodi, parvi* sunt reatus, quæ per ignem* illum *sicut ligna, vel fœnum, stipulâve, absumi possunt. Hujusmodi reatus haud possunt animam nostram interimere; possunt tamen illam deturpare, Deóque ingratum facere: sicq; nos isthac in vita præsenti haud emendaverimus, nos oportet invitos in igne isto* excruciante, *pro ipsis perpeti. Nunc nobis pœna perquàm acris videtur, quòd digitorum unus nostrorum in ignem venerit; & quid futurum quando totum corpus, animáque simul, in igne illo spatioso, qui totum pertransibit mundum, patiantur.*

* Sed peccatum omne per se mortale ell. vide Ezech. 18.20. Rom. 6.23.

* Sed omnes primò è solo dogmate Gregorii primi vide RR. Armach. Antijesuit. De Purgat. p. 175

Ꝼela ꝿind eac ꝿitniendlice ꝛtoꝛa ðe manna ꝛaꝼla ꝼoꝛ heoꝛa ġymeleaꝛte on ðꝛoꝛiaþ. be heoꝛa ġilta mæþe æꝛ ðam ġemæne-licum ðome. ꝛꝑa ꝥ hi ꝛume beoþ ꝼullice ġeclænꝛode. ⁊ ne ðuꝛꝼon nahꝛ þꝛoꝛian on þam ꝼoꝛeꝛæðan ꝿÿne; Ða heaꝼod leahtꝛaꝛ ꝛind Manꝛlihꝛ. Cÿncbꝛæce. ⁊ ꝥ man oþþeꝛ manneꝛ ꝿiꝛ hæbbe. ⁊ leaꝛ ġeꝿitnÿꝛꝛe. ðꝛala. neaꝛlac. ġitꝛunġ. ÿdel ġÿlꝛ. Modiġnÿꝛ. anda. ⁊ ꝛingal oꝿeꝛdꝛenc. ðæþenġÿld. dꝛÿcꝛæꝛt. ꝑiccecꝛæꝛt; Ðaꝛ ꝛÿnna ⁊ oþꝛe ðÿllice ne beoþ na aꝼeoꝛmode on þam ꝿitniġendnizend-

Multa quoq; sunt supplicii loca, in quibus animæ humanæ pro negligentia sua, juxta reatus sui mensuram, ante judicium illud commune cruciantur: ità ut istorum quidam plenè purgentur; neque in igne illo prædicto aliquid pati indigeant. Capitalia flagitia sunt homicidium, ecclesiarum irruptiones, & uxoris alterius possessio, falsúmque testimonium, furtum, latrocinium, avaritia, inanis gloriatio, superbia, invidia, & quævis inebriatio, idololatria, artes magicæ, veneficia. Hæc aliáque similia peccata, in igne illo*

* Quæ sententia, vix dogmatica Ecclesiæ, nedum Catholica dici meretur. vide Serm. Cath. De Fide Cathol. p. 119. & 507.

nigendlicum fyre. ac ða þe on ſpilcum leahtrum heora lif geendiaþ beoþ betæhte to þan ecan fyre þonne Criſt cpyþ; *Diſcedite à me maledicti, &c.* Gepitaþ fram me ge apyrigedan into þan ecan fyre. ðe ðam deofle iſ gegearcod ⁊ hiſ apyrgedum englum; Iſ nu forþi micel neod gehpilcum men ꝥ he hiſ gyltaſ ægþer ge þa læſſan ge ða maran ſylfpilleſ gebete. ⁊ mid ſoþre behreopſunge hiſ ſcyppend gegladige. ðone ðe he ær mid forſepennyſſe geæbiligde. ꝥ he ne ðurfe becuman to ðam tearrtum brynne. ne huru to ðan ecan forpyrde. ac geearnige ſpiþor ꝥ ece lif mid Gode. ⁊ mid eallum hiſ halgum;

cruciante haud emendantur; verùm qui flagitiis conſimilibus vitam ſuam finierint, igni illi æterno tradentur, de quo Chriſtus ait, Diſcedite à me maledicti in ignem illum æternũ, qui diabolo & angelis ſuis *maledictis* præparatur. *Nunc ergò ob id ſingulis hominibus valde opus eſt, ſuos ut reatus cùm minores, tum quoque majores, ſponte ſuapte corrigerent; pérque gemitum verum Creatorem placarent ſuum, quem per deſpicientiam priùs irritarunt, ut in acrem iſtam conflagrationem neve ſaltem in æternum illud ſupplicium devenire, opus non haberent: verùm æternam illam vitam cum Deo, omnibúſque ſanctis ſuis lucrari vellent.*

Pite gehpa criſtenra manna ꝥ nan man ne ſceal ſceattaſ niman for Godeſ cyrcan; Gif hit þonne hpa deþ ꝥ he Godeſ brýde ꝥ iſ ſeo cyrce piþ feo ſylle. þonne biþ he Judan gelic ðe for Criſte æt þam Judeum feoh genam. ⁊ he ſceal mid Judan on ecnyſſe ðrofian. buton he hit on life piþ God ær gebete; Ne gedyrſtlæce nan læfede nan ꝥ he piſſunge oþþe ealdordom healde ofer Godeſ þeopum; Hu mæg oþþe hu dear ænig læfede man him to geteon þurh riccetere Criſteſ pican; Ne furþon nan gehadod man ne ſceal him to geteon ꝥ he Criſt ſpelige ofer hiſ halgan hired buton him ſeo notu fram Godeſ lareopum betæht ſy; Gif ſe læfeda man pile ſum mynſter arærran. oþþe gegodian. betæce he Gode ſpa hpæt ſpa he ðær to deþ. ⁊ geſette þone hired be healicra lareopa ræde. ⁊ næfre ſe læfeda man ne healde ealdorſcipe ofer gehadodum Godeſ ðeopum; Gif hit ðonne hpa deð? pite he ꝥ he deþ ongean Criſteſ geſetnyſſe ⁊ ealra hiſ hal-

Quiſq; Chriſtianorum hominum ſciat, quòd neminem oporteret pecunias *pro Eccleſia* Dei *accipere. Quod ſi quis fecerit,* [*ſciat*] *quòd ſponſam Dei, hoc eſt, Eccleſiam pro nummo vendat. Tum qualis Judas erat, qui pro Chriſto à Judæis nummum acceperat; Quique, ut Judas, unà in æterno patietur, niſi in vita apud Deum priùs emendaverit. Nè quiſquam Laicus præſumat, prædicandi munus, ſive principatum in miniſtros Dei exercere. Quî poſsit vel quî auſit Laicus quiſpiam Chriſti paroecias ad ſe, per rectoris* officium *vendicare. Nec ob id ordinatus aliquis ſibi vendicet, ut Chriſti* vice *in ſanctam ſuam fungatur familiam, niſi munus hoc à Divinis doctoribus illi demandetur. Si quis Laicus monaſterium aliquod velit exſtruere, vel reparare; Deo tradat quicquid in hoc inſumpturus ſit: atque inibi familiam ex ſanctorum doctorum conſilio collocet: nec unquam quis Laicus principatum in ordinatos Dei famulos exerceat: Quod ſi quis fecerit, ſciat hoc contra Chriſti omniúmque ſanctorum ejus inſtitutionem feciſſe. Quoad mundum poſ-*

gena ; For poruldе he mot Godes ðeopum fýlstan. ⁊ lætan hi lýbban be heora boca pissunge. ⁊ heora gastlican ealdres

set famulos Dei adjuvare, illósque sinat juxta librorum suorum institutionem, & spiritualis * *Patris sui doctrinam vivere.*

* Sax. Seniorũ.

tæcunge;

Þe habbaþ nu gesæd be Godes cýrcan. ægþer ge be ðære ealdan. ge be ðære nipan ; Nu bidde þe ðone ælmihtigan Hælend. ꝥ he us þurh his mildheortnýsse geclænsige fram urum sýnnum. ⁊ us gelæde to ðære ecan gelaþunge heofenan rices. on ðam þe he rixaþ mid his gecorenum halgum. mid his ælmihtigan Fæder. ⁊ ðam halgan Gaste. on ealra porulda porulð ; Amen.

Jam modò de Ecclesia Dei cùm Veteri, tum Nova diximus. Nunc omnipotentem Jesum *oremus, ut per misericordiam suam nos à peccatis nostris* * purgare *velit; nósque in æternam Ecclesiam ducere cœlestis* regni, *in quo* regnat *cum electis sanctis suis; cum Omnipotente Patre suo, Spiritúque sancto in omnia secula seculorum.* AMEN.

* *nam sanguis Christi unicum purgatorium.* 1. Joh. 1. 7.

Cap. 5.

Ut idem puerum comitis orando, à morte revocaverit.

Eft oþre tide þæs se B'. geladod sumes gesiþes cýrcean to halgianne. se þæs haten * Addi. mid ðý he ða ða abedenan ðenunge gefýlled hæfde. ða bæd se gesiþ hine ꝥ he eode in to anum his gefeȷrena se þæs mid ða grimmestan untrumnesse hefigad ⁊ ðrýcced. sþa ꝥ he þæs lama ⁊ eallra his lima ðenunge * benum. ⁊ bescýred. ⁊ monnum gesepen þæs. ꝥ he æt forþfore þæne ; Þæs him eac * þruh gegearþod. ⁊ geþorht. on þæne he forþfered bebýriged beon sceolde ; To ætýcte se gesiþ eac sþýlce his benum. ꝥ he tearas geat ⁊ þeop ⁊ geornlice bæd. ⁊ halsode ꝥ he to ðam untruman men ineode. ⁊ hine fore gebæde. ⁊ sæde ꝥ he him leof þæne ⁊ his lif nýð behoflic ; ⁊ cþ'. ꝥ he gelýfde gif he his handa hine ongesette ⁊ hine bletsian polde ꝥ him sona sel þæne ; Ða eode se B'. þider in to him ⁊ hine neah forþfore geseah. ⁊ þa men ealle unrote ðe him æt * þæron. ⁊ ða ðruh be him gesett. on ðære he to býrigenne geseted beon sceolde ; Ða sang he orationem ofer hine. ⁊ hine bletsode ⁊ senode. ⁊ ða he utgan

* Jddi. B

* benumen. B. & C.

* ðrýh. B.

* ýmbstodon B.

Alio item tempore vocatus ad dedicandam Ecclesiam comitis, vocabulo Addi, cùm postulatũ complesset ministeriũ, rogatus est ab eodẽ comite, intrare ad unum de pueris ejus, qui acerrimâ ægritudine premebatur: ità ut deficiente penitus omnium membrorum officio, jam jámque moriturus esse videretur. Cui etiam loculus jam tunc erat præparatus, in quo defunctus condi deberet. Addidit autem vir etiam lacrymas precibus, diligenter obsecrans ut intraret oraturus pro illo ; quia multùm necessaria sibi esset vita ipsius. Crederet verò, quia si ille ei manum imponeret, atque eum benedicere voluisset, statim meliùs haberet. Intravit ergò illò Episcopus, & vidit eum, mœstis omnibus, jam morti proximum, positúmque loculum juxta eum in quo sepeliendus poni deberet. Dixítque orationem, ac benedixit

utgan polde. ða cp'. he þ gepu-
*fpe- nalice popð ðapa *fpeſpenopa.
fpigen. Þpuma þe hpaþe ⁊ þel; Ða pæſ
opa. B. æfter ðýſſum ðe hi æt beode ⁊
æt fpæſenoum fæton. ða fende
fe untpuma man to hiſ hla-
fopde. bæd þ he him onfende pi-
neſ onopincan. cp'. þ hine þýſ-
fte; Ða pæſ he fpýþe gefeon-
de þ he opincan mihte. fende
*an him *glæſ fæt full pineſ ⁊ þ fe
glæſ.B. B'. gebletfode; Sona fpa he hit
gedpuncen hæfde. fpa apaſ he in-
ſtæpe. ⁊ þæne ealdan untpum-
nefſe getpumad pæſ. ⁊ hine ge-
gýnede mid hiſ hpæglum ⁊ ut
þanon eode. ⁊ eode to ðam B'. ⁊
hine gnette. ⁊ ða ymbſittenðan. ⁊ cp'. þ hine lýſte mid him
etan ⁊ opincan; Þeton hi hine
ſittan mid him to fpæſendum.
⁊ fpýþe gefeonde pæpon be hiſ
* gefýndo. ⁊ hælo; Sæt he. ⁊ fpæfende ðeah. ⁊ opanc. ⁊ blif-
fode mid him. ⁊ monig geap æfter ðiſum lifede. ⁊ on ðæſe
ýlcan hælo apunode ðe he onfeng; Ðiſ pundop fe gemýne-
goda Abbad fæde. þ hit ne pæne him ⁊peapdum ðuſ gepop-
den. ac þ ða hit him fæðan ðe ðæſ ⁊peapde pæpon;

cum,& egrediens dixit ſolito conſolantium ſermone: Bene convaleſcas, & citó. Cúmque poſt hæc ſederent ad menſam, miſit puer ad Dominum ſuum, rogans ſibi poculum vini mittere quia ſitiret. Gaviſus ille multùm quòd bibere poſſet, miſit ei calicem vini benedictum ab Epiſcopo. Quem ut bibit, ſurrexit continuò & *veterno infirmitatis diſcuſſo, induit ſe ipſe veſtimentis ſuis, & egreſſus indè intravit & ſalutavit Epiſcopum & convivas, dicens quod ipſe quoque delectaretur manducare & bibere cum eis. Juſſerunt eum ſedere ſecum ad epulas, multùm gaudentes de ſoſpitate illius. Reſidebat; veſcebatur; bibebat; lætabatur; quaſi unus è convivis agebat. Et multis poſt hęc annis vivens, in eadem quam acceperat ſalute, permanſit. Hoc autem miraculum memoratus Abbas non ſe præſente factum, ſed ab his, qui præſentes fuerunt, ſibi perhibet eſſe relatum.

* veternâ infirmitate. *T.*

Cap. 6.

Ut clericum ſuum cadendo contritum, orando ac benedicendo, à morte revocaverit.

Nir þ punðop to foprfýgienne þ heþebalð fe Cpiſtef ðeop fæðe fpom him. * ⁊ þ eac fpýlce beon gefopðen on him fýlfum; Þæſ he ða on hiſ gefefnſcipe ðpohtiende. ⁊ eft pæſ Abbað on þam mýnſtpe æt
* gemæ- þam *gemýþum Þýne ſtpeamef;
num.C. Cp'. he þæſ B'. liſ fpa fpýþe fpa monnum mihte if to ehtienne. þ ic andpeapð geappe cuþe. þuſh eall ic hine gemette biſcope pýþþe beon; Ge eac hpýlcepe ge-
* hpæð. eafnunge he * hæfeð pæpe mid
B. monigum oþrum. þeah fpiþoſt

NEque hoc ſilentio prætereundum arbitror, quod famulus Chriſti * Herebaldus in ſeipſo ab eo factum ſolet narrare miraculum. Qui tunc quidem in clero illius converſatus, nunc in monaſterio quod eſt juxta oſtium * Tini fluminis Abbatis jure præeſt. Vitam, inquit, illius (quantùm hominibus æſtimare fas eſt) quam præſens optimè cognovi, per omnia Epiſcopo dignam eſſe comperi. Sed & cujus meriti apud internum teſtem habitus ſit, & in multis aliis, & in meipſo maximè

* Herebald. *W. & C.*

* Sic Mſſ. *ſing.*

ðone inlican gepitan. ⁊ on on me fýlfum ic pæſ on-

gitende; Forþon ðe he me ðæs ðe ic cweþe. þnam deaþes þnecspalde þæs acigende. ⁊ me to liþes wege mid his gebede ⁊ bletsunge gelædde; Þæs ic on ða æftran tid minre geogoðhad hadnesse on his gefestscipe ðnohtiende. ⁊ him beæftred þæs to ðon þ ic sceolde æghwæþer ge bec ge sang leornian. ac ða git ic ne þæs min mod fullfremedlice bewenigende ðam geogoðlicum unalyfednessum. gelomp sume dæge ða we sendon wæpon mid him. þ we becoman on sume smeþne feld ⁊ sumne. ⁊ þæs * gesceapes æfne weg; Ða ongunnon ða * iungan biddan ðone B'. ða ðe mid him wæpon þ he him alyfde þ hi æfnan mosten. ⁊ gecunnian hwylc heora sceaftscot hoss hæfde; Ða þiðroc he se B'. æfest. ⁊ cw'. þ þ idel ⁊ unnyt wæne þ hi bædon. ⁊ silnedon. ac þa ætnyhstan mid an mode sillan monigna. þ he þæs ofestsiðed. Cw'. he. Doþ swa git ge sillan. ⁊ hwæþere þ Þewebald eallinga hine fnam ðam geflite * ahæbbe; Ða bæd ic geornlice ⁊ halsade þ me wæne eac lyfnesse sealð to æfnenne ⁊ to flitenne mid him. forþon ic getrumade minum hosse pell. ðam betstan þ me se B'. sealde. ⁊ ðeah ðe ic georne bæde. ne mihte ic nænige ðinga lyfnesse abiddan; Mid þy ic þa * geornlice hidep ⁊ ðidep me hwyrfde ⁊ se B'. me á beheold. ða geæfnedon hi sume þnage. ⁊ eft hupon. ⁊ ic þæs mid * geaglicre mode ofestsyðed. þ ic me ne mihte bewenigan ðeah ðe se B'. me bewenede. ac ic me to ðam plegan gemengde. ⁊ ongon somod æfnan mid him; Mid ðy ic þ ða ydde. ða gehyrde ic done B'. me on bæclinga mid geomeftunga cweþan. eala hwæt ðu me micel yfel ⁊ laþ dest mid ðinre æfninge; ⁊ ic þa posto gehyrde. ⁊ noht þon æs þære æfninge blon; Ne þæs þa yldinz. mid þy þ hoss sstyrt* ofn. ⁊ on eall þene þæs. þ hit sum sloz on þam wege mid

* gesceapes C.
† sceaftscot C.
* geongan. B.
* ahæfde. C.
* gelomlice B. *ut Lat.*
* gegledcum. B
geagle. C.
* afn. C

expertus sum. Quippe quem ab ipso (ut ità dicam) mortis limite revocans, ad viam vitæ suâ oratione ac benedictione reduxit. Nam cùm primævo adolescentiæ meæ tempore in clero illius degerem, legendi quidem canendíque studiis traditus (sed non adhuc animum perfectè à juvenilibus cohibens illecebris,) contigit die quadam nos iter agentes, cum illo deveniſſe in viam planam & amplam, atque [cursui equorum] aptam: Cœperúntque juvenes, qui cum ipso erant, maximè Laici, postulare Episcopum, ut cursu majore equos suos invicem probare liceret. At ille primò negavit, otiosum dicens esse quod desiderabant. Sed ad ultimum, multorum unanimi intentione devictus, Facite, inquit, si vultis; ità tamen ut Herebaldus ab illo se certamine funditus abstineat. Porrò ipse diligentiùs obsecrans, ut & mihi certandi cum illis copia daretur, (fidebam namq; equo quem mihi ipse optimum donaverat,) nequaquam impetrare potui. At cùm sæpiùs huc atq; illuc, spectante me & Episcopo, concitatis in cursum equis reverterentur, & ipse lascivo superatus animo, non me potui cohibere, sed (prohibente licèt illo) ludentibus me miscui, & simul cursu equi contendere cœpi. Quod dum agerem audivi illum post tergum mihi cum gemitu dicentem: O quàm magnum væ facis mihi sic equitando! Et ego audiens nihilominus cœptis institi vetitis. Nec mora, dum fervens equus, quoddam itineris concavum va-

mid ſpiðran ſeſe oferhleop ⁊ oferſtælde. ða þeaſþ me ſlide ⁊ him of afeoll ⁊ ic ſona þæſ geſpolten. ⁊ min gepit ⁊ ealle mine ſtýreneſſe forleaſ. þæſ on ðære ſtope ſum ſtan ðære eorþan gelic mid þýnre týrf bepriȝen. ⁊ nænig oþer ſtan on eallum ðam felda gemeted beon mihte ⁊ Ða gelamp mid þa godcundā foreſeoneſſe ðære ſýnne to pitnunge minre unhýrſumneſſe. ða ic hreoſende þæſ. ꝥ ic com mid ðý heafde ⁊ mid handa on ðone ſtan drifan. ⁊ ſe þuma gebrocen þæſ. ⁊ eac ſpýlce ſeo geþeodneſ þæſ heafdeſ tobrocen ⁊ to lýſed þæſ. ⁊ ſpa ſpa ic cp'. ꝥ ic þæſ deadum gelic ⁊ nan lim onſtýrian ne mihte ⁊ Ða aſlogen hi geteld ofer me on þam ic læg. þæſ hit hu * hugu ſeo ſeofoþe tid dæges. ꝥ iſ an tid ofer midne dæg fram ðære tid á oð æfen ic ſtille. ⁊ ſpa ſpa dead apunode. ða hit ða æfen þæſ. þa acpicode ic hpon. ⁊ mine geferan me ham bæran. ⁊ ic ſpigeende ealle þa niht apunode. ⁊ blode ſpau. forþon ðe mine innoþaſ on þam fýlle to locene þæron. ⁊ ſe B'. hefiglice ſargode be ðam fýlle. ⁊ mine forpýrde. forþon þe he me mid ſýndrige lufan lufode. ne he polde ðære nihte æfter hiſ ðeape mid hiſ gefeſum punian. ac he ana ongebedum ſtod ⁊ ða niht ealle pacode. ic pene ꝥ he pære *benſiende þa uplican arfæſtneſſe minra geſýnta. ⁊ ſona on ærne morgen eode in to me. ⁊ ſang orationem ofer me. ⁊ nemde me minne noman. ða þæſ ic ſona ſpa ic of hefigum ſlæpe apeht pære. Ða frægn he me hpæðer ic piſte hpa ꝥ pære ſe ðe to me ſprecende þæſ. ða ontýnde ic mine eagan. locade on hine. ⁊ cp'. Jc þat geare ꝥ ðu eart min ſe leofa B'. cp'. he Ðinceð ðe miht ðu libban. cp'. ic. Jc mæg ðurh [* eopre] gebedo gif Drihten pile ⁊ Ða ſette he hiſ hand on min heafod

lentiore impetu transiliret, lapſus decidi; & mox, velut emoriens, ſenſum penitus motúmq; omnem perdidi: Erat namq; in loco illo lapis terrę ęqualis obtectus ceſpite tenui; neq; ullus alter in tota illâ campi planitie lapis inveniri poterat. Caſúque evenit, vel potiùs divinâ proviſione, ad puniendam inobedientię meę culpam, ut hunc capite ac manu, quam capiti ruens ſuppoſueram, tangerem; atq; infracto pollice, capitis quoque junctura ſolveretur; & ego, ut dixi, ſimilimus mortuo fierem. Et quia moveri non poteram, tetenderunt ibidem papilionem in quo jacerem. Erat autem circiter horam diei ſeptimam, à qua ad veſperam uſque quietus & quaſi mortuus permanens, tunc paululum reviviſco; ferórque domum à ſociis, ac tacitus totâ nocte perduro. Vomebam autem ſanguinem, eò quòd & interanea eſſent ruendo convulſa. At Epiſcopus graviſſimè de caſu & interitu meo dolebat; eò quòd me ſpeciali diligeret affectu. Nec voluit nocte illâ, juxta morem, cum clericis ſuis manere; verùm ſolus in oratione perſiſtens, noctem ducebat pervigilem, pro mea (ut reor) ſoſpitate ſupernæ pietati ſupplicans. Et manè primo ingreſſus ad me, & dictâ ſuper me oratione, vocavit me nomine meo, & quaſi de gravi ſomno excitatum interrogavit, ſi noſſem quis eſſet qui loqueretur ad me. At ego aperiens oculos, aio, Etiam: Tu es antiſtes meus amatus. Potes, inquit, vivere? Et ego, Poſſum (inquam) per orationes veſtras, ſi voluerit Dominus. Qui imponens capiti meo

* hpæt hpeȝa. C.

* biddendne B. & C.

* Ms. B. ut Lat.

ꝑoð ⁊ me ꝑenaðe ⁊ bleꝳoðe ⁊ hꝑeaꝑꝼ eꝼꝳ to hiꝳ ȝebeðe. ⁊ æꝼꝳeꝑ með miclum ꝑæce neoꝑoðe he min eꝼꝳ ⁊ cunnaðe. ꝑa ȝemeꝳꝳe he me ꝑiꝳꝳende. ⁊ ic ꝑꝑecan mihꝳe. ða onȝan he me acꝑian ⁊ ꝑꝑinan. hꝑæꝑepe ic ꝑiꝳꝳe hꝑæꝑeꝑ ic on ꝑihꝳ butan incan ȝeꝼullað ꝑæꝑe. ꝑæꝑ he mið ða ȝoðcundan onbꝳýꝳðneꝑꝳe monað ꝑꝑa ꝑ ꝑona æꝼꝳeꝑ ȝecýꝑeð ꝑæꝑ ; ⁊ ꝳꝑaꝑeðe ic him. ⁊ cꝑ'. ꝑ ic butan ꝳꝑeon ꝑiꝳꝳe mið * ꝼulluhꝳ bæꝑe on ꝑýnna ꝑoꝑȝiꝼeneꝑꝳe me aþꝑæȝenne beon. ⁊ ðæꝑ Mæꝳꝳe Pꝑeoꝑꝳeꝑ naman him nemðe. ꝑnam ðam ic ꝑiꝳꝳe ꝑ ic ȝeꝼullað ꝑæꝑ. Cꝑ'. he ꝑe B'. Giꝼ ðu ꝑnam ðiꝳꝳum Mæꝳꝳe Pꝑeoꝑꝳe ȝeꝼullað ꝑæꝑe. ꝑonne ne eaꝑꝳ ðu ꝼullꝼꝑemeðlice ne on ꝑihꝳ ȝeꝼullað. ꝑoꝑꝑon ic hine cuþe ꝑa he to Mæꝳꝳe Pꝑeoꝑꝳe ȝehalȝoð ꝑæꝑ. ⁊ he næꝼꝳe ꝑoꝑ hiꝳ unȝlauneꝑꝳe ⁊ ꝑoꝑ hiꝳ unꝑceaꝑꝑneꝑꝳe ða ꝑenunȝe to cꝑiꝳꝳnienne oþþe to ꝼullianne on ꝑihꝳ ȝeleoꝑnian mihꝳe ; ⁊ ic him ꝑoꝑꝑon ða ꝑenunȝe ꝑoꝑbeað ꝑoꝑꝑon he ꝑihꝳlice hi ȝeꝼýllan ne mihꝳe. ða he ðiꝳ cꝑ'. ꝑona on ꝑa ilcan tið ða cꝑiꝳꝳnaðe he me ; Ða ꝑæꝳ ȝeꝑoꝑðen ðæꝳ ðe he on minne ꝳꝑlitan bleoꝑ. ða ꝑona inꝳꝳæꝑe ȝeꝼelðe ic me beotienðe ⁊ * ꝑýꝑꝑenðe ꝑa heꝳ he hiꝳ læce to him ⁊ bebeað him ꝑ he ða to lýꝑðan ȝeꝑeoðneꝑꝳe minꝑe heaꝼuð ꝑunðe ȝeꝑeꝳꝳe ⁊ ꝑꝑiþe ; ⁊ ꝑona ðæꝳ ðe ic hiꝳ bleꝳꝑunȝe hæꝼðe ða ȝeꝳꝑumað ic me ⁊ ȝeꝳꝳꝑanȝað ꝑæꝳ. ꝑꝑa ꝑ ic on moꝑȝenne hleoꝑ on min hoꝑꝳ. ⁊ ꝑeꝑðe mið him on oþþe ꝳꝳoꝑe to oþꝑum hame. ⁊ æꝼꝳeꝑ meðmiclum ꝑæce ðæꝳ ic ðe ꝼullice ȝehæleð ꝑæꝳ. ða ic eac ꝑꝑýlce mið ða liꝼꝼæꝳꝳan ýþe. ꝑ iꝳ mið ꝼulluhꝳe bæꝑe ꝑihꝳlice ðuꝑhȝoten. ⁊ ȝeꝼullað ꝑæꝳ ; Punoðe ðeꝳ Goðeꝳ ꝑeꝑ in biꝳcop haðe xxxiii ꝑintꝑa ⁊ ꝑꝑa ꝑæꝳ aꝳꝳiȝende to ꝑam heoꝑonlican ꝑice ⁊ ꝑæꝳ bebýꝑiȝeð in Sce'. Peꝳꝑeꝳ poꝳꝳice on hiꝳ mýnꝳꝳe ꝑ iꝳ cꝑeðen Judeꝑaꝑuða ; Foꝑþon ða he ꝑoꝑ

manum, cum verbis benedictionis, rediit ad orandum; & post pusillum me revisens, invenit sedentem, & jam loqui valentem; cœpitq; me interrogare (divino, ut mox patuit, admonitus instinctu) an me esse baptizatum absq; scrupulo nossem. Cui ego absq; ulla me hoc dubietate scire respondi, quòd salutari fonte, in remissionem peccatorum essem ablutus: & nomen presbyteri à quo me baptizatum noveram, dixi. At ille: Si ab hoc, inquit, sacerdote baptizatus es, non es perfectè baptizatus: Novi namque eum; & quia cùm esset presbyter ordinatus, nullatenus propter ingenii tarditatem,* potuit catechizandi vel baptizandi ministerium discere. Propter quod & ipse illum ab hujus præsumptione ministerii, quod regulariter implere nequibat, omnino cessare præcepi. Quibus dictis eadem horâ me catechizare ipse curavit. Factúmque est, ut exufflante illo in faciem meam, confestim me meliùs habere sentirem. Vocavit autem medicum, & dissolutam mei cranii juncturam componere atque alligare jussit. Tantúmque mox acceptâ ejus benedictione convalui; ut in crastinum ascendens equum, cum ipso iter in alium locum facerem. Nec multò pòst plenè curatus, vitali etiam unda perfusus sum. Mansit autem in Episcopatu annis triginta tribus, & sic cœlestia regna conscendens, sepultus est in porticu S. Petri, in monasterio suo quod dicitur in sylva Deirorum, [anno ab incarnatione Domini septingentesimo vicesimo primo.] Nam

* Erat non potuit baptizare in nom. Pat. Fil. & Sp. S. vid. alibi pag. 179. lin. 41.

* ꝼulꝑihte. C.

* ꝑepenðe. C.

ꝑoꝑ

for mapan ylde pone B'. had deniannе mihte. þa gehadode monn in biscop hade Pilfrid his Mærre Pheost in Soferpic ceastre. ⁊ he gefat to þam forferpecenan mynstre. ⁊ þær his lif in Gode mid pynþre orohtunge gefylde ⁊

cùm præ majore senectute minùs Episcopatui administrando sufficeret, ordinato in Episcopum Eboracensis Ecclesiæ Wilfrido presbytero suo, secessit ad monasterium præfatum, ibique Deo, dignâ conversatione complevit.

Cap. 7.

Ut Ceadwalla rex occidentalium Saxonum baptizandus, Romam venerit; & ut successor ejus ad eadem beatorum Apostolorum limina devotus adierit.

Da þær dý dridda gear Aldfriþes rices þæs cyninges þ te Ceadpalla þest Seaxna cyning. mid dý he his deode tpa gear fromlice in cynedome pone þær. þ he forlet þ eorþlice rice for Drihtne ⁊ for þam ecan rice in heofonum. ⁊ to Rome com. ⁊ him * fyndeplice filnade þ puldor begitan þ he æt frofre þara eadigra Apostola mid dam fullan fulluhte bæþes aþfæsen beon. in dam anum he geleornode moncynne ingong openian dær heofonlican lifes ⁊ frylce eac he þær gehyhtende. þ he fona þær de hine mon gefullade his lichoman tolysed þæne. ⁊ clæne to dam ecan gefean * leofde heofona rices fulder ⁊ æghpæder þara fra fra he on his mode forefette. durh Drihtner fultum gefylled þær. forþon de dider becom. ⁊ fram Sergio dam Papan gefullad þær. dý halgan dæge dær Sastorlican pesse dæges. ⁊ under cnihtman þær fona adle *gestonden. ⁊ dý tpelftan dæge K'ldaprum Maiarum. þ he þær fromlice onlysed ⁊ forþfered. ⁊ þær geþeoded to dæra eadigra rice in heofonum. frylce him eac in da tide fulluhtes se gemyndiga papa Petrus to noman scop þam *eadigan ealdre dara Apostola. to dæt þam halgestan lichoman he mid apostre luran feorran from eordan gemænum com. eac frylce his noman gemanan geþeoded

Anno autem regni Aldfridi tertio, Ceadwalla Rex Occidentalium Saxonum, cum genti suę duobus annis strenuissimè præesset, relicto imperio propter Dominum, regnúmque perpetuum, venit Romam. Hoc sibi gloriæ singularis desiderans adipisci, ut ad limina beatorum Apostolorum fonte baptismatis ablueretur; in quo solo didicerat generi humano patere vitę cœlestis introitum. Simul enim sperans, quia mox baptizatus, carne solutus, ad æterna gaudia jam mundus transiret. Quod utrumque ut mente disposuerat, Domino adjuvante, completum est. Etenim illò perveniens, Pontificatum agente Sergio, baptizatus est die sancto Sabbati Paschalis, [anno ab incarnatione Domini sexcentesimo octuagesimo nono,] & in albis adhuc positus, languore correptus, duodecimo Kalendarum Maiarum die solutus est à carne, & beatorum est regno sociatus in cœlis. Cui etiam tempore baptismatis, Papa memoratus *Petri nomen imposuerat; ut beatissimo Apostolorum principi (ad cujus sacratissimum corpus * à finibus terræ pio ductus amore venerat) etiam nominis ipsius consortio jungeretur.

* Sic MSS. sing.

þæne ; ⁊ he þæs in his cýricean bebýriged. ⁊ se Papa het gepriet on his býrigenne apritan. ꝥ te in ðam æghþæþer ge seo gemýnd his þilsumnesse þurh ealle þoruld fæste apunoðe. ge eac sþýlce ða men ðe ꝥ gepriet ræddon. oþþe gehýrden. seo býsen his dæda to æfæstnesse geleafan onbærnde ;

Qui in ejus quoq; Ecclesia sepultus est; & jubente Pontifice, Epitaphium in ejus monumento scriptũ est, in quo & memoria devotionis ipsius fixa per secula maneret, & legentes quoque vel audientes exemplum facti, ad* studium religionis accenderet.

* Sax. ad fidei religionem.

[Scriptum est ergò hoc modo:

Culmen, opus, sobolem, pollentia regna, triumphos,
Exuvias, proceres, mœnia, castra, lares;
Quæq; patrum virtus, & quæ congesserat ipse,
Ceadwal armipotens liquit amore Dei.
Ut Petrum, sedémque Petri, Rex cerneret hospes,
Cujus fonte meras sumeret almus aquas.
Splendificúmque jubar radianti carperet haustu,
Ex quo vivificus fulgor ubique fluit.
Percipiénsque alacer redivivæ præmia vitæ,
Barbaricam rabiem, nomen & indè suum.
Conversus, convertit ovans, Petrúmque vocari
Sergius antistes jussit, ut ipse pater.
Fonte renascentis, [b] *quem Christi gratia purgans,*
Protinus ablatum vexit in arce poli.
Mira fides Regis, clementia maxima Christi:
Cujus consilium nullus adire potest.
Sospes enim veniens supremo ex orbe Britanni,
Per varias gentes, per freta, pérque vias,
Urbem * *Romuleam vidit, templúmque verendum*
Aspexit Petri; mystica dona gerens.
Candidus inter oves Christi sociabilis ibit,
Corpore nam tumulum, mente superna tenet.
Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi promeruisse vides.

* Romulus inquit, - Mea Roma caput orbis terrarum sit, proinde rem militarem colant, sciántq; & ita POSTERIS tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse. *Livius lib. 1.*

Hic depositus est Ceadwalla, qui & Petrus, Rex Saxonũ, sub die duodecimo Kalendarum Maiarum, indictione secundâ, qui vixit annos plùs minùs triginta, imperante Domino Justiniano piissimo Augusto; anno ejus consulatûs quarto, pontificante Apostolico viro Domino Sergio Papâ, anno secundo.]

Ða Ceadþalla to Rome gefat ða feng æfter him Jne to þest Seaxna rice. se þæs eac of ðære cýnelican * sterýnde. ⁊ mid ðý he seofon ⁊ ðrittig þintra rice hæfde þære þeode. he eac sþýlce ꝥ rice forlet ⁊ his * giungrum bebead ⁊ to þære eadigra Apostola stowe ferende þæs. þa þæs Gregorius Papa haten in þa tid ; Þilnode he on neaþeste ðara * eadigra stowe to tide on ælþeodignesse þunian on eorþan. ꝥ he ðe cuþlicor from ðam halgum geearnode on heofonum onfongen beon.

* gebýrdo. B.

* giungrum. C.

* haligra. B.

Abeunte autem Romam Ceadwallâ, successit in regnum * Ine, de stirpe Regia, qui cùm triginta & septem annis imperium tenuisset gentis illius, & ipse relicto regno ac junioribus commendato, ad limina beatorum Apostolorũ, Gregorio Pontificatum tenente, profectus est. Cupiens in vicinia sanctorum locorum, ad tempus peregrinari in terris, quo familiariùs à sanctis recipi mereretur in

* Ini. C. Yne. T.

beon. ꝥ ðýrrum ylcum tíðum monize oꝼ Anzol cynne. æþele ⁊ unæþele. ze læꝼeðe ze berceoꝼene ze ꝼepneð men ze piꝼmen ꝥiꝼ zeꝼlitlice ðýðon ⁊

cœlis. Quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobiléſque, Laici, Clerici, viri ac fœminæ certatim facere conſueverunt.

NOTÆ.

* Cui [*Regi ſcil. Ceadwallæ*] tempore baptiſmatis, Papa--[*Sergius*] PETRI nomen impoſuerat--- *Reges baptizatos Romæ, accepiſſe nomen* Petri, *& Reges quoque monachos jam factos,* * *tonſuram* Petri; *& ſacerdotes ipſos vocari* * *ſacerdotes* Petri *antiquitates oſtendunt. Et quòd ipſa templa Sancti* † Petri *inprimis nomen ſuſciperent, (mitto quòd civitates, ut ad poſtremum regna) grande aliquod myſterium rei ineſſe nemo non jure ſuſpicatur: Sed larvam detrahere, ipſe S. Paulus docuit, de circumciſis in Moſem locutus, cùm in Chriſtum ſolum* baptizati *eſſe debeant; Gal.*2.4. ἵνα (*inquit*) ἡμᾶς καταδουλώσωνται ut nos [*Reges, Sacerdotes, Eccleſias,*] in ſervitutem redigerent. *Vide pag. 209. lin. 9. & p. 257. l. 14.*

* *vide ſuprà p.*209. *lin.*9.

† *Dunelmenſ. Mſ. pag.* 133. *col.* 2.

* Scé. Petrer ꝓreoꝛra ꝛ. *hoc eſt* S. Petri ſacerdotes. *Miſcell. Sax. ad finem Bed. Cott. Sax. pag.* 353. *l.* 13.

* Beatiſſimi Apoſtolorum principis. [*Sax.* ealdre] *quærant qui velint quare non* ealdormon princeps: *à loco,* 1. *Pet.* 5. 1. πρεσβυτέρους--- συμπρεσβύτερος. *Sed ipſe S. Petrus ſi hic in terris hodie verſatus Eccleſiam Chriſti, propter principatum ſolius Petri tam miſerè laceratam, & in partes undique ſciſſam videret, annon S. Pauli verbis uſus, at nomine Petri, in Pauli mutato, exclamaret,* Μὴ Πέτρος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν ἢ εἰς τὸ ὄνομα Πέτρου ἐβαπτίσθητε; *Hinc tantùm non reclamavit principatui, ſi qui fuit ante obitum ſuum Petrus, quaſi nonnullorum faſtum prævidens obtendentium nomen* Petri, *Vicarium* Petri, *ſucceſſorem* Petri, *& perſonam* Petri, * *utilitatis gratiâ, admirantium: verùm quid diceret Petrus fingite; Egóne ſolus* Cephas? *hoc eſt, lapis. Chriſtus eſt,* 1. *Pet.* 2.4. *ille vivus* lapis. *vel, Egóne ſolus* lapis *propter fidem? vos quoque credentes (v.*5.) eſtis vivi lapides. *Vel unde vocatus eſt S. Petrus in Sacris, Princeps Apoſtolorum, vel potiùs, ut Rex Aluredus,* ealdre. *Græcam vocem rectè exprimens,* πρεσβύτερος *niſi quòd* πρεσβύτερος ὁ συμπρεσβύτερος παρεκλήθη, *quòd ſeniores ipſe,* unà ſenior, *& ut* * *Syrus & Arabs,* ſocius, *hortatus fuerit? Quid quòd illum allocutus ſit Chriſtus, Joh.*21.15,17. Paſce oves meas. *Sic* 1. *Pet.*5.2. Vos quoque, qui in vobis eſt, gregem Dei, *ſed verſ.* 3. Neque ut DOMINANTES in cleris, ſed exemplum gregi perhibentes. *Nec obſtant elogia quæ Eccleſia noſtra, ritè veterrimos ſecuta, S. Petro tribuit; at ſine reliquorum Apoſtolorum honoris, & pacis communis diſpendio. Sic ut cætera, Latinè do.*

1. Cor. 1. 12.

* *Vide Epiſt. Judæ, v.* 16.

* *ſocius veſter.*

Dominica de Paſſione Domini, *Hom.*34. *p.*247. *l.*11.

Þpi polde æꝼꝼne zeþaꝼian ꝛealmihtiza pealdend ꝥ hiꝼ zecorena ðezn þe he eallum zeꝛettte zeleaꝼꝼullum leodum laꝛeop ⁊ hýꝛde. ꝥ he hine ꝼop ýꝛhþe ꝛꝛa oꝼt piþꝛoce ⁊

Qui unquam pati voluit Omnipotens gubernator, ut miniſter electus ſuus, [Petrus] (*quem omnibus conſtituit populis fidelibus* Doctorem, Paſtoremque,) *illum præ metu toties abnegaret?*

Sic & reliqui diſcipuli, doctores univerſales, & hinc paſtores quoque.

Domin. de Paſſione Domini, *p.* 244. *l.* 17.

Spa ꝼela þuſend englа mihton eaþe beꝼeꝛan Cꝛiꝛt piþ ða unmenn. mid heoꝼenlicum pæpnum. zif he ðꝛoꝛian nolde ꝛýlꝼꝛýlleꝛ ꝼoꝛ uꝛ ⁊ Ne he nolde ða zýt hiꝼ zinzꝛena deaþ. ac heolð hi to laꝛeoꝛum eallum leodꝛcipum ⁊

Tot millia angelorum Chriſti contra paucos, cæleſtibus armis facilè defendere potuiſſent, ſi ſuapte ſponte pro nobis pati noluiſſet. Neque diſcipulorum ſuorum mortem adhuc voluerat. Verùm illos *in* Doctores omnium nationum *conſervavit.*

Et Feria 4. in hebdomada Paschæ, p. 339. l. 13.

Petrus teah þ net to lande. forþam þe him is synderlice betæht heofonæden ofer eallum Cristenum mannum. fra fra Drihten him to cwæþ driga; sēt dirum ylcan gefeohte he cw. Petrus. lufast þu me? ---- fylce he cwæde; Gif þu me lufie cyþ þa lufe þe þu to me hæfst minum folce mid dinge gymene; Witodlice Petrus tyhþ da geleaffullan of yþigendre fæ dirfere forholde. ⁊ fram flæsclicum lustum to dæne ecan stabolfæstnyrre þurh his lare. þurh tacna. þurh þingræne. þurh miloruge him forgifenre mihte;

Petrus rete illud ad terram traxit: illi enim singulariter *pastorale munus in Christianos omnes demandatum fuit: sicut illi Christus ter dixit;* Petre, num amas me? — *Quasi dixisset; Si amas me, amorem quem in me habes, illum populis meis curâ tuâ notum facias. Petrus quidem fideles de vari hujus seculi fluctuoso, & à desideriis carnalibus, ad stabilitatem aternam per* doctrinam suam, *per* miracula, *per intercessionem, per misericordiam, concessâ illi potestate eruit.*

Per doctrinam, *inquit, &c. atque iisdem modis reliqui Apostoli sub Christo, qui* doctrinam, *&c. illis aquè atque Petro distribuit. Hujusmodi arma Apostolorum successoribus nemo invidet. Gladii verò potestatem Petro Christum interdixisse, Ecclesia vetus è sacris ità commentatur.*

Dominica De Passione Domini, *pag.* 245. *lin.* 9.

Nær Petrus gefunod to anre pæfnunge. ac dær fæfon tra fsuro sibline gebrohte to þam sibefstealle gif hit sfa Crist solde; Ac he forbead þ gefinn mid fordum deafle. þ nan Godes feof ne sceolde on hine sylfne truian. ne mid pæfnum finnan sib foruldlice cempan gif he Cristes fotfæþum fylian sile;

Petrus haud erat telo alicui assuefactus: Duo verò gladii erant quidem ad resistentiam allati, si ità Christus vellet. Sed ipse contentionem istam verbis vehementer vetuit, quod nemo ministrorum Dei in seipso confidat; neque per arma cum terrestri confligeret milite, si Christi vestigiis insequi voluerit. *Luc.* 22. 38.

Principatum verò S. Petri in reliquos Apostolos si qui unquam fuerat, non à Christi verbis, sed à solo Apostolorum voto emanasse, docet vetus illa summa Decret. Anacleti Papæ, viz. Cæteri Apostoli cum eodem (*sc. Sancto Petro*) PARI CONSORTIO, HONOREM & POTESTATEM acceperunt, ipsúmque (*S. Petrum*) PRINCIPEM eorum esse VOLUERUNT. *Mitto reliqua quæ lucem jam viderant, testimonia.*

Sed quî fit, ut Apostoli principatum Petro Romæ præbuerint, quem ipsi omnes imò & S. Petrus S. Jacobo Hierosolymis adsignarunt? viz. In die sanct. Pentecost.

Eft þa cæf Petrus; Hpi gefeafh inc fra. þæt gyt dorfton fandian Godes? Heo feoll dæf sihte ⁊ gefat. ⁊ hi man bebyrigde to hire fefe; Da feafd micel ege on Godes gelafunge ⁊ on eallum de dæt geaxodon; Da Apostoli fyllan æfan de hi to fefdon gefettan Jacobum þe fæf gehaten sihtsir on Cristes setle. ⁊ eall seo gelea ffulle gelafunge

Rursus dixit * *Petrus*; Quare vobis sic obtigit, quòd Deum tentare audeatis? Illa jam confestim cecidit, obiitq;, eámq; homines juxta virum suum sepelierunt; erátque timor magnus in Ecclesia Dei; & in omnibus qui id cognoverant. *Tunc* Apostoli *prius-quam abierant,* JACOBUM *qui vocabatur* JUSTUS *in* Christi * sedem *locabant, totáque* * *fidelium Ecclesia* * *Act.* 5. 9, 10.

* *Vide quæ; Euseb. Eccl. hist. lib.* 1. *c.* 1.

* *Ergò & S. Petrus.*

ȝelaþunȝ him ȝehýrsumoðe æfter Goðes tæcunȝe; He ða ȝesætt þ setl þrittiȝ ȝeara. ⁊ æfter him Sýmeon ðæs Hælendes mæȝ;

illi [Jacobo] *juxta doctrinam Dei obsequebantur. In sede ergò illa triginta annos sedebat, & post illum Simeon, Servatoris consanguineus.*

Sufficiat denique veris Catholicis, quòd fidem Petri, cùm illam inprimis quæ creditur, sc. Christum Jesum esse vivum illum Cepham; tum illam etiam quâ in eundem creditur, intemeratam servent. Vide pag. 236. l. 16.

c Quem [*sc. Regem Ceadwallam*] Christi gratia purgans.---- *& vers. ult.* Quem regnum Christi promeruisse vides. *Quem sc. Ceadwallam: nam Ceadwallæ merita sunt Christi gratia. Quæ si ex gratia,* * *tum non ex operibus. Vide Serm. Catholicum* in Letania majore, *pag.* 110. *l.* 20.

* *Rom.* 11. 6.

Vid. etiam MS. Sax. Hom. Coll Trin. pag. 130.

Us is to smeaȝenne þ þorð ðe he cþæþ. ȝe ðe sind ýfele; Yfele þe sind. ac þe habbaþ ȝoðne Fæðer; Þe habbaþ ȝehýred urne naman. ȝe ðe sýnt ýfele; Ac hþa is ure Fæðer? Se ælmihtiȝe Goð; ⁊ hþilcera manna Fæðer is he? Sþutelice hit is ȝesæð ýfelra manna; ⁊ hþilc is se Fæðer? Be ðam ðe is ȝecþeðen; Nis nan man ȝoð. butan Goðe anum; Seþe æfre is ȝoð. he ȝebrincþ us ýfele to ȝoðum mannum. ȝif þe buȝaþ fram ýfele. ⁊ doþ ȝoð; Goð þæs se man ȝesceapen Adam. ac ðurh his aȝenne cýre. ⁊ deofles tihtinȝe he þearþ ýfel. ⁊ eal his ofsprinȝ; Seþe sýnfull bið he bið ýfel. ⁊ nan man nis on life butan sumere sýnne; Ac ure ȝoða Fæðer us ȝeclænsaþ. ⁊ hælþ. sþa sþa se þiteȝa cþæþ. Drihten ȝehæl me ⁊ ic beo ȝehæled. Gehealð ðu me ⁊ ic beo ȝehealðen; Seþe ȝoð beon þile. clýpiȝe to ðam ðe æfre is ȝoð þ he hine ȝoðne ȝeþýrce;

Nobis verbum illud perpendendum est, quod dixit, Vos mali estis. *Mali sumus; sed Patrem habemus bonum: nomen* * *nostrum audivimus,* vos qui mali estis. *Sed quis est Pater noster? Omnipotens Deus. Et qualis hominum pater est? clarè dicitur, Malorum hominum. & qualis est pater? [talis] de quo dicitur,* Nemo bonus est præter Deum solum. *Qui semper Deus est, nos* malos *in homines* bonos *provehit, si declinemus malum; bonúmque faciamus.* Bonus homo erat Adam creatus, sed per proprium arbitrium suum, *&* diaboli seductionem malus factus est, totáque ejus progenies. *Qui peccato pleni sunt, mali sunt:* & nemo est in [*hac*] vita absque aliquo peccato: *sed bonus Pater noster nos purgat, sanátque, prout Propheta ait,* Domine, sana me, & sanabor: salvum me fac, & salvus ero. *Qui* bonus *esse velit, illum invocet qui semper* Bonus *est, ut illum bonum faceret.*

* nam man homo, *Sax.* malum *significat: ut è contra,* God, Deus; *significat* bonum.

Jer. 17. 14.

Et Sax. hom. Trin. Coll. in Dominica secunda post Pascha, *pag.* 74. *in verba,* Ego sum pastor bonus.

Micel is Goðes mildheortnes ofer man cýnne þ he sýlf þile secan sþa sþa us sæȝþ þis ȝeþrit his ða tostenctan sceap. ⁊ him sýlf ȝeneosian. ⁊ hý ȝeȝaðerian sþa sþa ȝoð hýrðe deþ of eallum þam stoþum ðe hý to stencte þæron, þu þilt losian on leahtrum. ⁊ æthlapan þam hýrðe.

Magna est in humanum genus Dei misericordia, ut ipse *nos quæreret, (sicut nobis hæc Scriptura dicit) dispersas oves suas; útque ille ipse visitaret, ipsásque instar boni pastoris, recolligeret, ex omnibus locis ubi erant dissipatæ.* Tu *perire velis in flagitiis, & à pastore exili-*

ac he þe þile ġynan onġean to þæ-
re eorðe; Betera ir Godes willa
þe nele þ ðu lorige. ðonne þin
willa ry. ðe wilt ðisylf lorian;

re: ille verò te ad peculium denuo lucrari velit. Melior est voluntas Dei *qui nolit ut pereas, quàm voluntas* tua, *qui te velis perdere.*

Et hom. 34. *p.* 42. *l.* 2. Dominica in Septuagesima, *in verba; Tu Deus es susceptor meus, Deus meus, & misericordia mea, lin.* 13.

Nolde he gecigean God mild-
heortne. ac het hine hir mild-
heortnyss ðus cweþende. Min
God ⁊ min mildheortnyss; —
Ðu eart min God ⁊ min mild-
heortnyss; Godes mildheort-
nyss us ryligþ. ða ða we wel nol-
don. ða forhradode Godes
* l. wel. mildheortnyss us þ we * we wol-
don; Nu we wel willaþ us ryligþ
Godes mildheortnyss þ use syl-
la idel ne si. he gearcaþ usne
godan willan to fultumienne ⁊
he sylf ðam willan gegearcode;

Noluit Deum misericordem vocare; sed nuncupavit illum misericordiam suam. *Sic inquiens,* Deus meus, & misericordia mea. *Et paulò pòst:* Tu es Deus meus, & misericordia mea. Dei misericordia nos anteivit; *& misericordia ejus nos* sequitur, *cùm nos ipsi bene velle nollemus, nos Dei misericordia prævenit, ut bene velle velimus. Nunc cùm bene volumus, Dei nos* sequitur *misericordia, ut voluntas nostra irritanè fiat. Præparat* * *bonam nostram voluntatem, ad auxiliandum; & voluntatem jam præparatam fulcit.*

* *vide Lombard. lib.* 2. *Distinct.* 26. *ex Augustino.*

Et MS. Sax. Trin. Coll. Hom. ad populum, in octavis Pentecost. *pag.* 275. *lin.* 11.

Ða cwæþ eft Johannes be ðam
arleasum mannum; Selc ðæra
manna wæs aworpen into ðam
prodgillum mere ðæt bradan fy-
res. Se on ðære liflican bec
awriten on þam ecan
gemynde. ura ura þæra halgena
naman se mid ðam hælende pu-
niaþ. rynoon awritene on ðære
fulwortullan bec. þ is seo forewitnung ures synþe
mid Gode;

Tunc Johannes rursus ait de hominibus istis sceleratis, Quisque istorum hominum in *debiscens hujus immensi ignis* stagnum projectus est, *illorum scil. qui in libro vitæ, in* æterna [Dei] mente *priùs non scripti erant. Sicut Sanctorum nomina, qui cum Jesu permanent, scripta sunt in illo libro glorioso: hæc est illa* prædestinatio *cum Deo à principio.*

Liber vitæ, meus Dei, æternúque prædestinatio.

Cap. 8.

De obitu Theodori Archiepiscopi.

Ða wæs þy nyhtan geare æf-
ter þam þe Ceadwalla * æt
Rome forhwerfed wæs. þ we ðære
eadigan gemynde Deodorus Ar-
ceb'. ealo ⁊ dagena full forhwer-
fed wæs. þ is ða he hæfde eahta
⁊ hund eahtatig wintra; Done
rylfan wintra hine hæbben-
de beon. oft he æs his monnum
forewræde þ he mid onwriggenesse his wlenes onġeate;

* on. B.

Anno autem post hunc quo Ceadwalla Romæ defunctus est proximo, [id est, sexcentesimo nonagesimo incarnationis Dominicæ] Theodorus beatæ memoriæ Archiepiscopus, senex & plenus dierum, id est, annorum octoginta & octo, defunctus est. Quem se numerum annorum fuisse habiturum, ipse jamdudum somnii revelatione edoctus, suis prædicere

Anno Dom. 690.

Punade

Punaðe he on biscop haðe tpa ⁊ tpentig pintra. ⁊ pæs bebýrigeð in Sce'. Petres cýricean. in þære ealra ðara biscopa lichoman Contpara burghe gesette sýndon ⁊ Be ðam ætgæðere mid þam ýlcum efenhletum his haðes rihtlice ⁊ soþlice mæg gecpeðen beon. ꝥ te heora lichoman in sibbe bebýrigeðe sýndon. ⁊ heora noma leofaþ piðe ferhþ in ecnesse; ⁊ ꝥ ic hræðlice cpeþe. ꝥ in þa tid his B'. haðes spa mýcel gastlic freomung ongon beon in Angel cýnnes cýricum spa næfre ær ðon beon mihte ⁊

solebat. Mansit autem in Episcopatu annis viginti duôbus, sepultûsque est in Ecclesia sancti Petri, in qua omnium Episcoporũ Dorovernensium sunt corpora deposita. De quo unà cum consortibus ejusdem sui gradûs rectè & veraciter dici potest, quia *corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum vivet in generationes & generationes.* Ut enim breviter dicam, [a]tantum profectûs spiritalis, tempore præsulatûs illius Anglorum Ecclesiæ, quantum nunquam antea potuere, cœperunt.

[Cujus personam, vitam, ætatem, & obitum, Epitaphium quoque monumenti ipsius, versibus Heroicis triginta & quatuor palam ac lucidè cunctis illò advenientibus pandit. Quorum primi sunt hi:

Hîc sacer in tumba pausat cum corpore præsul;
Quem nunc Theodorum lingua Pelasga vocat:
Princeps Pontificum, felix, summûsque sacerdos,
Limpida discipulis dogmata disseruit.

Ultimi autem hi:

Namque diem nonam decimam September habebat,
Cùm carnis claustra spiritus egreditur.
Alma novæ scandens felix consortia vitæ,
Civibus angelicis junctus in arce poli.]

NOTÆ.

[a] Tantum profectûs spiritalis tempore præsulatûs illius [*scil. Theodori Cantuariensis*] Anglorum Ecclesiæ, quantum nunquam antea potuere, cœperunt. *Nam hujus, & Adriani Abbatis excultissimâ eruditione & industriâ,* *congregatâ discipulorum catervâ, scientiæ salutaris quotidie flumina in rigandis *Anglorum* cordibus emanabant. *Neque illâ apud gentem nostram ætate, Theologiam, Deiq; notitiam, in abditis Monasteriorum paucorum penetralibus reconditam latere, passus est Theodorus; sed & in villas quasque per omnes gentis hujus angulos disseminatas, circumferri, & ibidem ex illo usque tempore singulari Dei beneficio commorari providissimè curavit. Nam ut MS. Codex Cantuariensis Aulæ Trin. pag. 46.* Excitabat *Theodorus Archiepiscopus,* fidelium devotionem & voluntatem in quarumlibet provinciarum civitatibus, nec non villis, Ecclesias fabricandi, *PAROECIAS DISTINGUENDI, assensus regios procurando: ut si qui sufficientes essent, & ad Dei honorem pro voto haberent, super proprium fundum Ecclesias construere, earundem perpetuo patronatu gauderent.— Hoc autem factum est, ut tenellæ adhuc Ecclesiæ Anglicanæ structura celeriùs posset esse perfecta. *Hactenus MS.*

* *Vide suprà pag. 258. l. 47.*

* *Paroeciarum in Anglia distinctio*

CAP.

Cap. 9.

Ut Theodoro defuncto, Archiepiscopatûs gradum Berhtwald susceperit; & inter plurimos quos ordinavit, etiam Tobiam, virum doctissimum Rofensis Ecclesiæ fecerit Antistitem.

Ða ƿeng æfter Þeoðore * Bƿihtƿalð to þam biſcop haðe. ſe ƿæſ Abbud in þam mynſtre ðe iſ Reaculf nemneð; Þæſ ſe ƿeſ in ƿiſdome geþƿiſta ƿel gelæred. ge eac ſomod in cyniclicum þeoðſcipum ⁊ in mynſterlicum healice inſtimbred. þeah þe he no ſi hiſ ſoregengan to piþmetenne; Þæſ he gecoren in B'. had þy æfeſtan dæge Juliuſ monðeſ. þæron þa Pihtred ⁊ Sæxheard cyningaſ on Cent; Þæſ he gehalgod ðy æfteran geare ðy ðriddan dæge Kalendaſũ Juliaſum. þæſ ſe ðrihtenlica dæg. from Goðƿine ealdoſ B'. Gallia riceſ. ⁊ he ſæt on hiſ ſetle on Cent æfter dæge Kalendaſum Septembƿium. [*ðrihtenlican dæge;] Ða Geſmund þære cyſicean B'. æt Þroſeſ ceaſtre foſþfered. Ða gehalgode he eac ſƿylce betƿih monige biſcopaſ Tobiam foſ hine to B'. ſe ƿeſ þæſ on Lebenniſc geſeoſde. ⁊ on Greccisc. [*⁊ in Englisc] micellice inſtimbred ⁊ ƿel gelæred;

Bernhtƿalð. C.

*Sic MS. B. & C. ut Lat.

* Sic MS. B. & C. ut Lat.

Succeſſit autem Theodoro in Epiſcopatum Berhtwald, qui erat Abbas in monaſterio [quondam juxta oſtium aquilonare fluminis Genlade poſitum,] Racvulf nuncupatur. Vir & ipſe ſcientiâ Scripturarum imbutus, & Eccleſiaſticis ſimul ac monaſterialibus diſciplinis ſummè inſtructus; tametſi præceſſori ſuo minimè comparandus. Qui electus eſt quidem in Epiſcopatum [anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo nonageſimo ſecundo:] die primo menſis Julii, regnantibus in Cantia * Victredo & Suebhardo. Ordinatus autem anno ſequente, tertio die Kalendarum Juliarum, dominicâ, à Godwino Metropolitano Epiſcopo Galliarum, & ſedit in ſede ſua pridie Kalendarum Septembrium dominicâ. Qui inter multos quos ordinavit antiſtites, etiam Gebmundo Roſenſis Eccleſiæ præſule defuncto, Tobiam pro illo conſecravit, virum Latinâ, Græcâ, & Saxonicâ linguâ, atque eruditione multipliciter inſtructum.

Anno Dom. 692.

* *C.* Withredo. *T.*

Cap. 10.

Ut Ecgberht vir sanctus, ad prædicandum in Germaniam venire voluerit, nec valuerit: porrò Victbercht adveniret quidem, sed quia nec ipse aliquid profeciſſet, rurſus in Hiberniam, unde venerat, redierit.

Ðfre tide ſe arƿurða Criſtes ðeor ⁊ * ſæcerd ðecbyrht ſe halga þone ðe þe æſ beforan ſædon. ⁊ he in Hibernia ðam ealonde in æl þeodigneſſe liſde foſ þam ecan eþle in heoforum to begitanne. foſeſette he ⁊ ðohte on hiſ mode. ⁊ he ſolde monigum bryċian. ⁊ iſ ⁊ he ſolde ⁊ Apoſtolice peoſc onhyrian. ſumum ðara þeoda

*Wæſſe Pheoſt B.

EO tempore venerabilis [& cum omni honorificentia nominandus] famulus Chriſti & ſacerdos Ecgberht, (quem in Hibernia inſula peregrinam ducere vitam, pro adipiſcenda in cœlis patria, retulimus) propoſuit animo pluribus prodeſſe, id eſt, *inito opere Apoſtolico, VERBUM DEI

ðeoda Godes popd ⁊ godspel læran ⁊ bodian. ꝥm ðe hit ða gyt ne gehýrdon ; Ðara cýnna monige he pirte on Germanie peran danon Engle ⁊ Seaxan cumene pæron. þe nu on Breotone eardiað ; Pæron Fríran. Rugine. Dene. Hune. ealo Seaxan * Boructpare. pæron eac oðer polc monig on ðam ýlcan dælum ða gyt hæþenum deadum þeoriende. to ðam se foresprecena Cristes cempa ymb lifendre Breotone utan cuman polde. gif þen ðære þ he ðær hpylce mihte deorle ofgripan ⁊ to Cristre gecýrran. ofðe gif þ beon ne mihte þohte þ he polde Rome gesecan. ⁊ þa halgan stope ðara eadigra Apostola ⁊ Cristes martyra geseon. ⁊ him ðær * gebiddan. ac him ða upplican onfangennesse ⁊ peorc somod pircodon. þ he no hræfer þýrra gefremede ne ðurhteah ; Ða geceas he him gefæran ða þe ægder ge on heora dædum ge on heora gelærednesse fremme ⁊ scealdre pæron Godes þorð to bodienne ⁊ to læranne ⁊ ealle þa ding gegearpade ða de scýlidendum nýdþearflicu gefegen pæron ; Ða com sume dæge on æfternigen to him an ðara broðra se wæs in Brýtene Borles discipul ⁊ deng Gode ðær leofan saceldes ; Hio ðý he ða se ýlca Borel wæs neogolpeard ðær mýnstres on Mailros. under Satan ðam Abbude sua sua se beforan sædon. sæde him hit gerihde seo him ðære ýlcan nihte ætýpde. Cp'. he. Hio ðý se gefýlled hæfdon unne uhtsang ⁊ une gebedu ⁊ ic mine leomu on bed gestrette. ⁊ me leoht slæp ofestafn ða ætýpde me min * iu magister ⁊ fedder fæder. min se leofesta Borel ⁊ me fnægn hræfer ic hine ongitan mihte. Gea cp' ic. ðu eart min Borel. Cp'. he to ðon. Ic com

aliquibus earum, quę nondum audierant gentibus, evangelizando committere. Quarum in Germania plurimas noverat esse nationes, à quibus Angli, vel Saxones qui nunc Britanniam incolunt, genus & originem duxisse noscuntur. [Unde hactenus à vicina gente Britonum corruptè Germani nuncupantur.] Sunt autem Fresones, Rugini, * Dani, Hunni, antiqui Saxones, Boructuarii : Sunt etiam alii perplures iisdem in partibus populi, paganis adhuc ritibus servientes, ad quos venire præfatus Christi miles circumnavigatâ Britanniâ disposuit, siquos fortè ex illis ereptos Satanæ, ad Christum transferre valeret. Vel si hoc fieri non posset, Romam venire, ad videnda atq; adoranda beatorum Apostolorum ac martyrum Christi limina, cogitavit. Sed nè aliquid horum perficeret, superna illi oracula, simul & opera restiterunt. Siquidem electis sociis strenuissimis, & ad prędicandum verbum * idoneis, utpote actione simul & eruditione præclaris, præparatis omnibus, quæ navigantibus esse necessaria videbantur, venit die quadam manè primo ad eum unus de fratribus, discipulus quondam in Britannia, & minister Deo dilecti sacerdotis Boisili. Cùm esset idem Boisil præpositus monasterii * Mailrosensis sub Abbate Eata, ut suprà narravimus, referens ei visionem, quæ sibi eadem nocte apparuisset : Cùm expletis (inquiens) hymnis matutinalibus in * lectulo membra * depositissem, ac levis mihi somnus obrepsisset, apparuit magister quondam meus, & nutritor amantissimus Boisil ; interrogavítque me, an eum cognoscere possem ; aio, Etiam : tu es enim

* Danai. *T.* & *C.*

* Sax. Verbum Dei.

* Mailrosensis. *T.* & *C.*

* *Sic Mss. sing.*

* posuissem. *W.* & *C.*

hiðeþ ꝥ ic ꝩcealde Oꝑihtneꝩ hælendeꝩ æꝑende Ecbýꝑhte bringan ꝥ ðu hꝑæðeꝑe ꝩcealt him recgean ⁊ cýꝑan; Saga him ꝑoꝑꝩoþ ꝥ he ne mæg þone ꝩiþꝑæt geꝩýllan ðe he gemýntəð haꝑa ð; Foꝑþon ðe Goðeꝩ ꝑilla iꝩ. ꝥ to Columban mýnꝩtꝑe he ma *ꝑæꝑe ⁊ læꝑe; Ꝑæꝩ ꝩe Columba ꝩe æꝑeꝩta laꝑeoꝑ ðæꝩ cꝑiꝩtenan geleaꝑan on ꝑam moꝑlanðum ða ꝩe ꝩýndon to noꝑþðæle Pehta ꝑiceꝩ. ⁊ he æꝑeꝩt getimbꝑaðe. ⁊ getaðelaðe ꝥ mýnꝩteꝩ ꝥ on híi ðam ealonðe moniȝum ꝑolcum * Pehta ⁊ Scotta lanȝe aꝑꝩýꝑþe aꝑunoðe. ꝑæꝩ ꝥ ꝩe ýlca Columba ꝩe Scottaꝩ ꝩýþþan Columcýlle nemoon; Ða Ecbýꝑhte ða ȝehýꝑðe ða ꝑoꝑð ðýꝩꝩe geꝩýhþe. þa bebeað he ðam bꝑeþeꝑ ꝥ he nænigum oþꝑum men ne ꝩæðe ða geꝩýhþe. cꝑ'. ꝥ hiꝩ eaþe beon mihte. ꝥ him ðuꝑh býꝩmꝑunȝe æꝩýꝑeð ꝑæꝑe. hꝑæþeꝑe he þa ꝑiꝩan ꝩꝑiȝende ꝩceaꝑoðe ⁊ onꝑeð ꝥ hi ꝑoþ ꝑæꝑe. ne he ohte ðý ma blan ꝑꝑam * ȝeaꝑꝑunȝe ðæꝩ ꝩiþꝑæteꝩ. ðe he ꝑeꝑan ꝑolde ðeoðe to læꝑanne; ⁊ æꝑteꝑ ꝑeaum ðeaȝum eꝑt com ꝩe ꝑoꝑeꝩꝑꝑecena bꝑoþoꝑ to him. ⁊ him ꝑæðe ꝥ ðæꝑe ilcan nihte him * Boꝩel ðuꝑh ȝeꝩihþe æꝩýꝑðe. æꝑteꝑ ðon ðe uhtꝩanȝ ȝeꝩýlleð ꝑæꝩ. ⁊ him cꝑ'. to. Foꝑ hꝑon ꝑæðeꝩt ðu Ecȝbýꝑhte ꝩꝑa ȝemeleaꝩlice ⁊ ꝩꝑa * plætlice ða ðinȝ ðe ic ðe bebeað him to ꝩecȝanne. ac ȝanȝ nu ⁊ ꝩaȝa him ꝩꝑa he ꝑille ꝩꝑa he nelle he ꝩceal to Columban mýnꝩtꝑe cuman. ꝑoꝑþon ðe heoꝑa ꝩýlh unꝑihte ȝanȝeþ. ac he ða ꝩceal to ꝑihtꝑe ꝩtiȝe ȝeteon; Ða he ða þaꝩ ꝑoꝑð ȝehýꝑðe. ða bebeað he eꝑt ðam bꝑeþeꝑ ꝥ he nænigum ma openaðe ne cýþðe. ⁊ ðeah þe he ꝑiꝩ ȝeꝑoꝑðen ꝑæꝑe ðuꝑh ða æꝩýꝑneꝩꝩe ðæꝑe ȝeꝩihþe. noht ðon læꝩ he hiꝩ ꝩoꝑe ȝeaꝑꝑoðe miþ ðam ȝemýneȝoðan bꝑoþꝑum; Miþ ðý hi ða ꝥ ꝩcýꝩ ȝehlæꝩteð hæꝑðon miþ

* ꝑoꝑe to læꝑenne. B. & C.

* Peohta. B.

ꝩceaꝑunȝe. C.

* Sic Mſs. B. & C.

* ꝑæclice. B.

Boiſil. At ille: Ad hoc, inquit, veni ut reſponſum Domini Salvatoris Ecgberhto afferam, quòd te tamen referente, oportet ad illum venire. Dic ergò illi, quia non valet iter quod propoſuit implere. Dei enim voluntas eſt, ut ad Columbę monaſteria magìs docenda pergat. Erat autem Columba primus doctor Fidei Christianæ tranſmontanis Pictis ad Aquilonem, primúſque fundator monaſterii, quod in Hii inſula, multis diu Scotorum Pictorúmque populis venerabile manſit. Qui videlicet Columba nunc à nonnullis [compoſito (à cella, & Columba) nomine,] *Columcelli vocatur. Audiens autem verba viſionis Ecgberht, præcepit fratri qui retulerat, nè cuiquam hæc alteri referret, nè fortè illuſoria eſſet viſio. Ipſe autem tacitus rem conſiderans, veracem eſſe timebat: Nec tamen à parando itinere, quo ad gentes docendas iret, ceſſare volebat. At poſt paucos dies, rurſum venit ad eum præfatus frater, dicens, [quia & eâ nocte ſibi poſt expletas matutinas Boiſil per viſum apparuerit, dicens,] Quare tam negligenter ac tepidè dixiſti Ecgberhto, quæ tibi dicenda præcepi? At nunc vade & dic illi; Quia velit nolit, debet ad monaſteria Columbæ venire, quia aratra eorum non rectè incedunt: Oportet autem eum ad rectum hæc tramitem revocare. Qui hæc audiens, denuo præcepit fratri, nè hæc * cui patefaceret. Ipſe verò tametſi certus eſt factus de viſione, nihilominus tentavit iter diſpoſitum cum fratribus memoratis incipere. Cúmque jam navi impoſuiſſent quę tanti itineris ne-

* Columcille. VV. Columcella. T.

* Sic VV & C. alicni. T.

þam

ðam ðingum ðe ƿra mycleƿ ƿiþƿæteƿ nyd abæde. ⁊ hi monige dagaƿ ƿindeƿ ⁊ gehiodon abiden ða pæƿ ƿumre nihte gepunden ƿra gƿim ƿtopm ⁊ ƿra pe ðe. þ of miclum dæle þa þing to lore puƿdon ðe on ðam ƿcýpe pæpon. ⁊ þ ƿcýp * ƿop bepiþ ða ýða on ƿidan licgende; Ða oncneop ƿe Godeƿ man þ he pepan ne moƿte. ⁊ cƿ. þ ðæƿ ƿtopm pæƿ ƿop me cumen ⁊ rendeð. ⁊ he hine oƿteah ðære pore. ⁊ unƿoƿ ham peƿde; ⁊ hpæþere an hiƿ gepenena pæƿ Pihtbýrht haten. ƿe pæƿ midan geaƿo ƿorhicgende. ⁊ he pæƿ on piƿdome godcundre lare mære ⁊ he monig geaƿ on Hibernia ellþeodig ancor liƿ dýde on mýcelre ƿullƿremedneƿƿe; Ða ƿtah he on ƿcip ⁊ com on Fnýƿena land ⁊ tu geaƿ ƿingal ðære deode. ⁊ Redbede heopa cýninge hælo ƿorð bodode ⁊ lærde; Ne he hpæþere ænigne pæƿtm ƿra miceleƿ gepinneƿ mid ðam ellþeoƿdum gemetan mihte. ða hpeaƿ he eft to ðære leoran ƿtope hiƿ ellþeodigneƿƿe. ⁊ on ðære gepunelican ƿtilneƿƿe Dpihtne *liþde; ⁊ ƿorþam de he da utlican to geleaƿan bringan ne mihte. he ða hiƿ gepeƿum ma oƿ hiƿ mægna býrenum * bnýcian gýmde;

* ƿop-let. B. & C.

*þeopode. B.

* bpucanne. C.

ceſsitas poſcebat, atque opportunos aliquot diebus ventos expectarent, facta eſt nocte quadam tam ſæva tempeſtas, quæ, perditis nonnulla ex parte his quæ in navi erant rebus, ipſam in latus jacentem inter undas relinqueret. Salvata ſunt tamen omnia quæ erant Ecgberhti & ſociorum ejus. Tum * ille [quaſi propheticum] illud dicens, quia propter me eſt tempeſtas hæc, ſubtraxit ſe illi profectioni, & remanere domi paſſus eſt. At verò unus de ſociis ejus vocabulo * Victbercht, cùm eſſet & ipſe contemptu mundi, ac doctrinæ ſcientiâ inſignis (nam multos annos in Hibernia peregrinus anachoreticam, in magna perfectione, vitam egerat;) aſcendit navem, & Freſiam perveniens, duobus annis continuis genti illi ac Regi illius Rathbedo VERBUM SALUTIS prædicabat. Neque aliquem tanti laboris fructum apud Barbaros invenit auditores. Tum reverſus ad dilectæ locum peregrinationis, ſolito in ſilentio Domino vacare cœpit. Et quoniam externis prodeſſe ad fidem non poterat, ſuis ampliùs ex virtutum exemplis prodeſſe curabat.

* *Sax.* tunc novit vir Dei, &c.

* Wiberct. *W.* Wibertus. *T.*

NOTÆ.

* Famulus Chriſti & ſacerdos Ecgberhtus--- inito opere Apoſtolico, verbum Dei aliquibus earum, quæ nondum audierant gentibus, evangelizando committere--- ſiquos fortè ex illis ereptos Satanæ, ad CHRISTUM transferre valeret. Opus Apoſtolicum *ex parte hic deſcribitur: eſt autem* verbum Dei, gentibus, quæ nondum audierant, evangelizando committere; eripere *autem* Satanæ, & ad Chriſtum transferre. *Vide Act.* 16. 18. & *Col.* 1. 13.

Ad Chriſtum, *inquit: ---hac loquendi formâ paſsim uſa eſt vetus Eccleſia; Converti ad* Deum, *ad* Chriſtum, *ad fidem* Chriſti, *&c. Quæ ut per totam hanc hiſtoriam faciliùs lectori conſpicua occurrant, majuſculis adnotanda characteribus curavi.* Ad Chriſtum, *ſcil. Nullâ priùs factâ mentione de obedientia alicui univerſali capiti totius Eccleſiæ exhibenda; ſed tantùm ut renunciatis tenebrarum operibus, ad Chriſtum per fidem S. Petri & baptiſmum transferri velint. Hue referantur quæ vetus Eccleſia* Domin. xxi. poſt Pentecoſt. *Serm. Cathol. p.* 221. *lin.* 11. *nobis reliquit; in verba,* Regnum cœlorum ſimile cuidam Regi, qui fecit nuptias filio ſuo.

Se cýning ðe þorhte his suna giftа is God Fæder ðe ða halgan gelaþunge geþeodde his bearne þurh gerýno his fleslicnýsse; Seo halige gelaþung is Cristes brýð þurh ða he gestrýnþ dæghþomlice gastlice bearn. ⁊ heo is ealra Cristenra manna modor. ⁊ ðeah hþæþere ungeþemmed mæden; Ðurh geleafan ⁊ fulluht þe beoþ Gode gestrinde. ⁊ him to gastlicum bearnum geþiscede. ðurh Cristes menniscnýsse ⁊ ðurh gife ðæs halgan gastes;

Rex qui fecit nuptias FILIO *suo, Deus Pater est, qui sanctam Ecclesiam* FILIO *suo, per mysterium incarnationis suæ, subjecit. Sancta Ecclesia est* CHRISTI *sponsa; per quam* ille spirituales filios *quotidie genuit;* Illa *autem est hominum Christianorum mater: nihilominus tamen virgo intemerata: per fidem & * baptismum* DEO *geniti sumus; atque* illi *in filios spirituales, per humanitatem Christi, pérque gratiam sancti Spiritûs adoptati.*

* *Hinc Ecclesia Romana, Ecclesiæ reformatæ filios nõ rebaptizat.*

Et ibid. pag. 276. *l.* 15. Dominic. 2. post Epiphaniam Domini, *in verba,* Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. *Et pag. sequent. lin.* 4.

Æfter gastlicum andgite Drihten com to giftum on ðisum middan earde. forþan þe he þa halgan gelaþunge him to brýde geceas. sþa sþa se Apostol to geleaffullum folce cþæþ; Ic beþeddode eoþ anum þere. þ ge gearcian Criste an clæne mæden; Crist is se clæna brýdguma ⁊ his gelaþung þ is seo geleaffulle menigu is his brýd. seo ðe acenð dæghþomlice ða gastlican cild ðurh geleafan ⁊ fulluht.--- þa þe þus--- faraþ fram leahtrum to mæignum hi belimpaþ to þam gastlicum giftum;

Secundùm sensum spiritualem, Christus ad nuptias venit in hunc mundum: quoniam Sanctam Ecclesiam SIBI *in sponsam elegit; sicut Apostolus populis inquit fidelibus,* Despondi ego vos UNI viro, ut vos puram virginem Christo exhibeatis. *Christus est sponsus ille purus; sua autem Ecclesia, hoc est, fidelis multitudo ejus sponsa est, spirituales filios per * fidem & baptismum quotidie procreat:- qui- sic à vitiis ad virtutes-- procedunt, hi ad nuptias pertinent * spirituales.*

2. *Cor.* 11. 2.

* *Quamvis nè audito quidem capitis vicarii universalis nomine.*

* *Ecclesiam, scil.*

Opus *ergò* Apostolicum *esto, per fidem S. Petri & baptismum à* vitiis ad virtutes *Christianas*, ereptos Satanæ ad Christum transferre: *Hinc Cæsaribus manerent sua, Christóque sua; hinc gloria Deo in excelsis, in terris pax, intérque homines bona voluntas rediret; hinc simultates cessarent intestinæ; Regúmq; proditiones, & rerumpublicarum eversiones sensim exolescerent.*

Inito, *inquit,* opere Apostolico. *Operis Apostolici partem, clavium scil. à Christo traditam potestatem, illustret hæc quæ sequitur, * alibi licèt aptiùs adhibenda, veteris Ecclesiæ commentatio.*

* *pag.* 238. *lin.* 33.

Crist cþ. to ðam Apostolum; Ðæra manna sýnna ðe ge forgifaþ ðæra beoþ forgifene. ⁊ ðam þe ge ofteoþ þa forgifennýsse þam býþ oftogen; Ðisne anþeald forgeaf Crist Apostolum ⁊ eallum bisceopum. gýf hi hit on riht healdaþ; Ac gif se bisceóp deþ be his agenum þillan ⁊ þýle bindan þone unscýldigan. ⁊ þone scýldigan alýsan. ðonne forlýst he ða mihte ðe him God forgeaf;

Christus dixit Apostolis, Quorum remiseritis peccata, illorum erunt remissa, & quibus retinueritis remissionem, erit retenta. *Hanc potestatem dedit Christus Apostolis, omnibúsque Episcopis; si illam ritè conservarint. Sin verò Episcopus è * proprio fecerit arbitrio, innocentémque voluerit ligare, sontémq; solvere; tum potestatem illam amittit, quam illi Deus concessit.*

Joh. 20. 21. 22.

* *Nota.*

Ðam

Đam mannum ðe ꝛcealdon foꝛ-
ꝛiꝼennýꝛꝛe þe he ꝛeꝛýhþ þ beoþ
onbꝛýꝛtde ðuꝛ Godeꝛ ꝛiꝼe. ⁊
ðam he ꝛceal aheapdian ðe nane
be hꝛeoꝛunge nabbaþ heoꝛa miꝛ-
ðæda; Cꝛiꝛt apæꝛde oꝼ deaþe
ðone ꝛtincendan Lazaꝛum. ⁊ þa
ða he cucu pæꝛ ða cpæþ he to
hiꝛ leoꝛnincg cnihtum. tolýꝛaþ
hiꝛ bendaꝛ þ he gan mæge; Đa
alýꝛdon hi ðæꝛ edcucedon ben-
daꝛ ðe Cꝛiꝛt apæꝛde to lýꝼe;
Foꝛþi ꝛceolon ða lapeoꝛaꝛ ða
unbindan ꝼꝛam heoꝛa ꝛýnnum þa
ðe Cꝛiꝛt ꝛeliꝼꝼæꝛt ðuꝛh on-
bꝛýdnýꝛꝛe; ſelc ꝛýnꝼull man
ðe hiꝛ ꝛýnna bedizlaþ. he liþ
deaþ on býnzene. ac zif he hiꝛ
ꝛýnna zeandett ðuꝛh onbꝛýdo-
nýꝛꝛe. ðonne zæþ he oꝼ ðæꝛe
býnzene ꝛꝛa ꝛꝛa Lazaꝛuꝛ dýde ða ða Cꝛiꝛt hine apiꝛan
het. ðonne ꝛceal ꝛe lapeoꝛ hine unbindan ꝼꝛam ðam ecan
pite ꝛꝛa ꝛꝛa ða Apoꝛtoli lichamlice Lazaꝛum alýꝛdon; Ac
ꝛe læꝛeda mann ꝛceal him onðꝛædan ðæꝛ biꝛceoꝛeꝛ cþýde.
ðeah ðe ꝛý unꝛcýldiz. ðý læꝛ ðe he ðuꝛh modizdnýꝛꝛe
ꝛcýldiz puꝛþe;

Hominibus iſtis condonabit remiſſionem, * *quos gratia Dei compunctos viderit: illoſque indurabit, qui nullam malefactorum ſuorum pœnitentiam habent. Chriſtus à morte Lazarum gravè olentem erexit: & poſtquam erat redivivus, dixit diſcipulis ſuis; Vincula ejus ſolvite, ut poſſet ambulare: Tunc ſolvebant vincula redivivi, quem ad vitam Chriſtus erexit: ob id debent doctores ſolvere à peccatis ſuis, quos Chriſtus per compunctionem vivificavit. Quivis peccator qui peccata occultat ſua, jacet mortuus in ſepulcro: ſin verò peccata ſua* per compunctionem confeſſus fuerit, *tum egreditur ſepulcro ſicut Lazarus, cùm Chriſtus illum ſurgere mandaverit: Doctor ergò illum ſolvet ab æterna pœna, ſicut Apoſtoli Lazarum corporaliter ſolvebant. Quin metuat ſibi Laicus Epiſcopi ſententiam, quamvis innocens fuerit; nè* **per ſuperbiam exiſtat nocens.*

* Nota.

* Nota.

Cap. II.

Ut Wilbrordus in Freſia prædicans, multos ad Chriſtum converterit; & ut ſocii ejus * *Hewaldi, ſint martyrium paſſi.*

* Duo enim erant Hewaldi *infrà.*

Đa þ ða ꝛe Godeꝛ þeꝛ ecg-
býhtd zeꝛeah þ he* ne pæꝛ
ꝼoꝛ leodum zodcunde lape to
bodizanne. ac þ he pæꝛ zehæꝛed
ꝼoꝛ oþþe nýdnecꝛe ðæꝛe halzan
cýꝛicean. be ðæꝛe he ꝼoꝛe ma-
nod pæꝛ mid zodcundre un-
ꝼꝛiznecꝛe. ne þꝼihtbýhtd opihtd
ꝼnemede. ðeah ðe he on ða dæ-
laꝛ become; Đa ongan he ða
zýt on þ peoꝛc zodcundre la-
ꝼe. rendan halize peoꝛaꝛ ⁊ ze-
oꝛnꝼulle tꝛelꝼe. ðaꝛa ealdoꝛ-
man pæꝛ Pillbꝛoꝛd micelꝛe zeeaꝛnunge Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt;
Mid ðý hi ða ðideꝛ coman on land. ða cýꝛdon hi æꝛeꝛt to
* Pipne Fꝛancna cýninge. ⁊ ðancpeoꝛhlice pæꝛon ꝼꝛam him

UT autem vidit vir Domini Ecgberht, quia nec ipſe ad prędicandũ * gentibus venire permittebatur, retentus ob aliam ſanctæ Eccleſiæ utilitatem, de qua oraculo fuerat prędmonitus; nec Vicbercht illas deveniens in partes, quicquam proficiebat; tentavit adhuc in opus verbi mittere viros ſanctos & induſtrios, in quibus eximius Wilbrordus presbyterii gradu & merito * præfulgebat. Qui cùm illò adveniſſent (erant autem numero duodecim) divertentes ad Pipinum ducem Francorum, gratanter ab illo ſu-

* Sax. Doctrinam divinam.

* Sax. Princeps fuit.

* næꝛ ꝼoꝛlæten. B. & C.

* Pipine. B.

him onfangene; ⁊ forþon ðe he
nipan geeode ða fýrran Frýsan.
⁊ ðanon Redbed ðone cýning
adraf; Sende hi ða ðýder þ hi
ðær sceoldan Godes word bodi-
an ⁊ læran. ⁊ he eac spýlce þæs
to gefultumiende mid his cýne-
licre ealdorlicnesse. þ him mon
noht hefiges ne laþes gedon
dorste. ⁊ mid monigum frem-
sumnesse. ða gepeorðode. ðe
Cristes geleafan onfon wol-
dan; Ðanon þæs geworden þurh
Drihtnes gife ⁊ fultume þ hi
monige hrædlice fram deofol-
gýldum to Cristes geleafan
gecýrdon; Ðýsse*býsne þæron
fýligende sume tregen Mæsse
Preostas. of Angel cýnne on
Hibernia ðam ealande mýcelre
tide. for heofonan ricesluſan
on ellþeodignesse lifedon; Co-
mon hi to eald Seaxna mægþe.
gif þen þære þ hi þær ænige þurh
heora lare Criste begitan mih-
te; Þæron hi begen ane naman
hatene. swa hi eac spýlce anre
wilsumnesse þæron. þæs heora
æghþæþer Heawold nemned; Þæs
ðis gesceaðhþæþere. þ for mis-
senlice heora feaxes. oþer þæs
cweden se bleaca Heawold. oþer
se hwita; Þæs heora ægðer
æfæstlice gelæred. þæs se blaca
Heawold hþæþere ma on wisdome
haligra geþrita getýd; Ða hi
ða on eald Seaxan comon. þa eodon hi on sumes tunge-
refan * gestærn ⁊ hine bædon þ he hi onsende to þam
ealdormen ðe ofer hine þæs. Sædon þ hi hæfdon nýt æ-
rend. ⁊ nýtne intingan sumne þe hi him lædan sceolden.
forþon hi ða ýlcan eald Seaxan næfdon agenne cýning ac
monige ealdormen þæron heora ðeode foresette. ⁊ þon-
ne seo tid gewinnes ⁊ gefeohtes com. ðonne hluton hi
mid tanum to ðam ealdor mannum ⁊ swa hwýlc heora swa
him se tan ætýwde. ðonne gecuron hi ðone him to hereto-
gan ⁊ to ladþeowe. ⁊ ealle ðam fýligdon ⁊ him hýrdon.
þonne

*býsene. C.

*healle. B.

scepti sunt. Et quia nuper citeriorem Fresiam, expulso indè Rathbedo Rege, ceperat, illò eos ad prædicandum misit. Ipse quoque imperiali authoritate juvans, nè qui prædicantibus quicquam molestiæ inferret, multísque eos qui fidem suscipere vellent beneficiis attollens. Unde factum est, opitulante gratiâ divinâ, ut multos in brevi ab idololatria ad FIDEM converterent CHRISTI. Horum secuti exempla, duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverunt, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si fortè aliquos, ibidem prædicando, CHRISTO acquirere possent. Erant autem unius ambo sicut devotionis, sic etiam vocabuli. Nam uterque eorum appellabatur * Hewald: eâ tamen distinctione, ut pro diversa capillorum specie, unus niger Hewald, alter albus Hewald diceretur. Quorum uterque pietate religionis imbutus, sed niger Hewald magìs sacrarum literarum erat scientiâ institutus. Qui venientes in provinciam, intraverunt hospitium cujusdam villici, petierúntq; ab eo ut transmitterentur ad satrapam, qui super eum erat, eò quòd haberent aliquid legationis & causę * utilitatis, quòd deberent ad illum perferre. Non enim habent Regem iidem antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suæ genti præpositos; qui ingruente belli articulo, mittunt æqualiter sortes, & quemcunque sors ostenderit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur, & huic obtemperant.

*W. & C. Ewaldus. T.

*utilis. W. & C.

þonne ꝥ ȝefeoht ⁊ ꝥ ȝeþin ȝeendad þæs. þonne þæron hi eft efenrice ⁊ þæron ealle ealdormen; Ða onfenȝ hi se tunȝerefa ⁊ him þæs behatende. ꝥ he hi þolde to his ealdormen onsendan sþa sþa hi bædon. ⁊ he hi ða * hþylce huȝu daȝas mid him ȝehæfde; Mid ðy hi ða þa ellreordan onȝeaton. ꝥ hi þæron oþre æfestnesse forþon hi sýmle heora sealmas sunȝan. ⁊ on halȝum ȝebedum Gode þe oþdon. ⁊ dæȝhþamlice Gode on * sæȝdnesse bæron. ⁊ Mæssan sunȝan; Hæfdon hi mid him ȝehealȝode fato. ⁊ ȝehalȝode tabulan on * þiȝbedes þrixle; Ða þæron ða hæðenan betþih him ðeahtiende ⁊ sþrecende. ȝif hi to ðam ealdormen becoman. ⁊ * mid him ðeahtiȝende ⁊ sþrecende þæron. ꝥ hi hine fram heora ȝodum acýrdon. ⁊ to þære niþan æfætnesse ðæs cristenan ȝeleafan ȝehþýrfde. ⁊ sþa sticce mælum eall heora mæȝð nýded þære. ꝥ hi heora eald biȝanȝ forlæten ⁊ ꝥniþe beeodan; Genaman þa semninȝa ða Godes men. þone hþitan Heaþold hi hræde deaþe mid sþeorde ofslogan. ðone blacan Heaþald hi lanȝe cþýlmdon. ⁊ ðurh lima þitnadon; Ða hi þa ofslaȝene þæron ða þurþon hi heora lichoman ut on Rine þa ea; Ða ꝥ þa se ealdor mon ȝehýrde hu hi ýmb þa men ȝedon hæfdon þa þe hine ȝeseon ⁊ * secan þoldon. þa þæs he sþýþe ýrre; * Sendæ þa þeoruð þider ⁊ het þone tunscipe eallne ofslean. ⁊ ðone tun forbærnan; Þæron þroþiende ða foresþrecenan Cristes ðeoþas ⁊ Mæsse Preostas ðý fiftan dæȝe nonarum Octobrium. ne heora martýr hada * þona þæron heofonlicu þundru. forþon þa hi ofslegene þæron ⁊ heora lichoman fram ðam hæþenum sþa sþa þe ær cþædon. on ða ea þorþene þæron. ða ȝelamp ꝥ ða lichoman onȝean ðam ræse þæs forþȝotenan streames ȝeborene þæron:

*hþelce feaþa. B & C.

* asæȝdnesse. C.

* þeofodes. B. & C.

* þiþ hine. C.

* ȝesecean. C.

* l. sende. ut C.

* þon. C

Peracto autem bello, rursum æqualis potentię omnes fiunt satrapæ. Suscepit ergò eos villicus, & promittens se mittere eos ad satrapam qui super se erat (ut petebant) aliquot diebus secum retinuit. Qui cùm cogniti essent à barbaris, quòd essent alterius religionis (nam hymnis & psalmis semper & orationibus vacabant) & quotidie sacrificium Deo victimæ salutaris offerebant; habentes secum vascula sacra, & * tabulam, altaris vice, dedicatam, suspecti sunt habiti; quia si pervenirent ad satrapam & loquerentur cum illo, averterent illum à diis suis, & ad novam CHRISTIANÆ FIDEI religionem transferrent. Sícque paulatim omnis eorum provincia veterem cogeretur in novam mutare culturam. Itaque rapuerunt eos subitò, & interemerunt album quidem Hewaldum veloci occisione gladii: Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu, & horrendâ membrorum omnium discerptione, quos interemptos in Rhenum projecerunt. Quod cùm satrapa ille, quē videre volebant, audisset, iratus est valde, quòd ad se venire volentes peregrini non permitterentur. Et mittens occidit vicanos illos omnes; vicúmq; incendio consumpsit. Passi sunt autem pręfati sacerdotes & famuli Christi quinto nonarum Octobrium die: Nec martyrio eorum cœlestia defuere miracula. Nam cùm perempta eorum corpora, amni (ut diximus) à paganis essent injecta, contigit ut hæc contra impetum fluvii decurrentis per qua-

* Tabulam sacram. T.

ꝛon. þuꝛh eall xl. mila oþ þa ꝛtoꝛe þe heoꝛa cuþe men ⁊ heoꝛa ȝeꝼeꝛan inne ꝼæꝛon. ⁊ ꝛꝼýlce eac ꝛe mæꝛta ꝛcýma heoꝼonliceꝛ leohteꝛ * ꝛean ðæꝛ ꝥ ȝelomp ꝥ ða lichoman coman. ⁊ ꝥ eac ꝛꝼýlce ða hæþenan ȝeꝛaꝼon ⁊ beheoldon ða ðe hi ꝛloȝan. ac ða ðaꝛa maꝛtýꝛa oþeꝛ on nihtlicꝛe ȝeꝛýhþe ætýꝼde ꝛumum heoꝛa ȝeꝼeꝛan þæꝛ nama ꝼæꝛ Tilman; Þæꝛ ꝥ mæꝛe ꝼeꝛ ⁊ ꝼoꝛ ꝼoꝛulde eac ꝛꝼýlce æþelꝛe ȝebýꝛde. ꝼæꝛ he æꝛeꝛt cýninȝeꝛ ðeȝn. ⁊ ða ꝼæꝛ eꝼt munuc ȝeꝼoꝛden; Þæꝛ he him ꝛecȝende ꝥ he mihte heoꝛa lichoman on þæꝛe ꝛtoꝛe ȝemetan þæꝛ he ȝeꝛaꝼe ꝥ leoht oꝼ heoꝼonum on eoꝛþan ꝛcinan. ꝥ eac ꝛꝼýlce ꝛꝼa ȝeꝼýlled ꝼæꝛ. ða ꝼundon hi ꝛona heoꝛa lichoman ⁊ æꝼteꝛ ȝeꝛiꝛenꝛe aꝛe maꝛtýꝛum bebýꝛiȝed ꝼæꝛon. ⁊ ꝛe dæȝ heoꝛa þꝛoꝼunȝa ȝe heoꝛa lichoman ȝemetneꝛꝛe mid aꝛꝼuꝛþꝛe ꝼeoꝛþunȝe on þam ꝛtoꝼum mæꝛꝛode ꝛýndon; Mid þý * Pippen ða ꝛe mæꝛa cýninȝ * Fꝛoncna ðaꝛ þinȝ ȝehýꝛde ⁊ ȝeacꝛade þa ꝛende he ꝼeoꝛud ⁊ het heoꝛa lichoman to him ȝelædan. ⁊ hi mid micle ꝼundꝛe ⁊ ꝼeoꝛþmýndum bebýꝛiȝde on cýꝛican Coloniе. ðæꝛe ceaꝛtꝛe bi Rine; Iꝛ ꝥ eac ꝛæd ꝥ on ðæꝛe ꝛtoꝼe ðæꝛ hi oꝼꝛlæȝene ꝼæꝛon ꝼýlle aꝼeolle ꝛeo on ðæꝛe ýlcan ꝛtoꝼe oð ðiꝛne ⁊ ꝼeaꝛdan dæȝ ȝenihtꝛum ꝼæteꝛ ꝼoꝛþꝼloꝼeð. ⁊ ȝeoteð monnum to ðenunȝe ⁊ to aꝛe;

B. & C.

* Pipin. B.

* Fꝛancna. B.

draginta ferè millia passuum, ad ea usque loca ubi illorum essent socii, transferrentur. Sed & radius lucis permaximus, atque ad cœlum usque altus, omni nocte supra locum fulgebat illum, ubicunque ea pervenisse contingeret; & hoc etiam paganis qui eos occiderant, intuentibus. Sed & unus ex eis in visione nocturna apparuit * cuidam de sociis suis, cui nomen erat * Tilmon; viro illustri, & ad seculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus; indicans quòd eò loci corpora eorum posset invenire, ubi lucem de cœlo terris radiasse conspiceret: Quod ità completum est. Inventa namq; eorum corpora juxta honorem martyribus condignum, recondita sunt. Et dies passionis vel inventionis eorum, congruâ illis in locis veneratione, celebratur. Denique gloriosissimus dux Francorum * Pipinus, ubi hæc comperit, adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria, in Ecclesia Coloniæ civitatis, juxta Rhenum. Fertur autē quia in loco in quo occisi sunt fons ebullierit, qui in eodem loco usq; hodie copiosa fluenti sui dona perfundat.

* cuidam clam. T.

* Tilmannus T.

* Sax. magnus Rex Francorum.

Cap. 12.

*Ut * viri venerabiles Suitbercht in † Britannia, Wilbrordus Romæ, in Fresiam sint ordinati Episcopi.*

* vir venerabilis. T & C.

† Brittanis. C Britanniis. T. & W.

SOna ðam æꝛeꝛtum tidum ðæꝛ ðe ða laꝛeoꝼaꝛ coman on Fꝛýꝛena land ⁊ Þilbꝛoꝛd ꝼꝛam ðam cýninȝe lýꝼneꝛꝛe * onꝼenȝ ꝥ he ðæꝛ læꝛan moꝛte. ða ꝼolde he hꝛædlice to Rome cuman; Ða ꝼæꝛ B'. ðæꝛ Apoꝛtolican ꝛetleꝛ Seꝛȝiuꝛ Papa. ⁊ ne ꝼolde mid hiꝛ lýꝼneꝛꝛe ⁊ mid hiꝛ bletꝛunȝe ꝥ ꝼillꝛume ꝼoꝛc onȝinnan ⁊ ȝeꝼýllan.

* hæꝼde. B.

PRimis sanè temporibus adventûs eorum in Fresiam, mox ut comperit Wilbrordus datam sibi à principe licentiam ibidem prædicandi, acceleravit venire Romam (cujus sedi Apostolicæ tunc Sergius Papa præerat,) ut cum ejus licentia, & benedictione, desideratum evangelizandi gentibus o-

ðam

ðam ðeoðum ȝoðſpell to læ-
ꝛanne. ⁊ ſomoð he ꝑilnoðe ꝼꝛam
him onꝼon þaꝛa eaðiȝꝛa Apo-
ſtola ꝛeliquiaſ ⁊ Cꝛiſteſ maꝛ-
tÿꝛa ꝥ mið ðÿ he ðeoꝼolȝilð
toꝑuꝛꝑe. ⁊ cÿꝛican timbꝛeðe
⁊ ꝛæꝛðe on ðæꝛe ðeoðe ꝥ he
læꝛðe. ꝥ he ðæꝛ ȝeaꝛꝑe hæꝼðe
haliȝꝛa ꝛeliquiaſ [* into ſet-
tenne ꝥ he ȝeꝛÿſenlice mihte on
ðaꝛa haliȝꝛa aꝛe ſÿnðꝛiȝe ſto-
ꝑe ȝehꝑÿlce halȝian ðaꝛa ðe he-
oꝛa ꝛeliquiaſ] ꝥ ðæꝛ inne ꝑæ-
ꝛon ; Sꝑÿlce eac moniȝe oþꝛe
intinȝan he ſohte ⁊ ꝑilnoðe. oþ-
þe ðæꝛ leoꝛnian oþþe þanon on-
ꝼon ; On eallum þam mið ðÿ he
ꝑillꝼæȝen ꝑæſ. he eꝼt hꝑeaꝛꝼ
to ȝoðcunðꝛe laꝛe. ðæꝛe tiðe
ða bꝛoþꝛa ða þe on Fꝛÿſum ꝑæ-
ꝛon. mið him on ðæꝛe þenunȝe
ðæſ Goðeſ ꝑoꝛðeſ ; Gecuꝛon
hi oꝼ heoꝛa ꝛime ȝemetꝼæſtne
man on hiſ þeaꝑum ⁊ monþꝑæꝛne
on heoꝛtan Sꝑÿþbÿꝛht ꝥ ſe him
ȝehalȝoð ꝑæꝛe to B'. ; Sendon
hine ða to Bꝛeotone. ⁊ ꝼoꝛ heo-
ꝛa bene ſe aꝛꝑÿꝛþa B'. Ꝑillꝼꝛið
hine ȝehalȝoðe ſe ꝑæſ on þa tið
ðe Cantꝑaꝛa næꝼðon B'. Ꝑæſ
Theoðoꝛ Aꝛceb'. ꝼoꝛþꝼeꝛeð. ⁊
*Bꝛÿhtꝑolð hiſ æꝼteꝛꝼÿliȝend
ða ȝÿt ne com to hiſ B'. ſetle.
ꝼoꝛþon he ꝑæſ oꝼeꝛ ſæ onſendeð
to haðianne ; Ða Sꝑÿþbÿꝛht
hæꝼðe B'. haðe onꝼonȝen. þa ꝼeꝛðe
he eꝼt on Bꝛeotone. ⁊ æꝼteꝛ
með mÿclum ꝼæce he ȝeꝑat to
ðæꝛe ðeoðe Boꝛuchtuaꝛoꝛum. ⁊ moniȝe heoꝛa þuꝛh hiſ la-
ꝛe to ſoþꝼæſtneſſe ꝑeȝe ȝecÿꝛðe. ac þa æꝼteꝛ * oht langꝛe
tiðe ſeo ÿlce þeoð ꝑæſ oꝼeꝛꝑunnen ꝼꝛam ealð Seaxum. ⁊ þa
ȝeleaꝼſumum men ða ðe Goðeſ ꝑoꝛð onꝼenȝon. ꝑæꝛon
ꝑiðe toðꝛiꝼene. ⁊ ſe B'. mið hiſ ȝeꝼeꝛum ſumum ſohte
Pippen Fꝛancna cÿning. ⁊ him ða. * ȝeæꝛnðoðe Blÿþþꝛÿþ
hiſ cꝑen ꝥ he him ꝑunoneſſe ſtoꝑe ſealðe on ſumum ealanðe
bi Rine. ꝥ iſ on heoꝛa ȝeꝛeoꝛðe ȝeciȝeð ⁊ nemneð Inlitoꝛe ;

* Sic MS. B. ut Lat.

* Berhtꝑalð. C.

* nahtlangꝛe. C.

* ȝeæꝛendaðe. C.

pus iniret: simul & reliquias beatorum Apostolorum ac martyrum Christi ab eo se sperans accipere; ut dum in gente cui prædicaret destructis idolis, Ecclesias institueret, haberet in promptu reliquias sanctorum quas ibi introduceret, quibúsque ibidem depositis consequenter * in eorum honorem (quorum essent illa singula quęque loca) dedicaret. Sed & alia perplura, quæ tanti operis negotium quærebat; vel ibi discere, vel indè accipere cupiebat. In quibus omnibus cùm sui voti compos esset effectus, ad prædicandum rediit. Quo tempore fratres qui erant in Fresia verbi ministerio mancipati, elegerunt ex suo numero virum modestum moribus & mansuetum corde Suidbertum, qui eis ordinaretur antistes. Quem Britanniam destinatum ad petitionem eorum ordinavit reverendissimus Wilfridus Episcopus; [qui tunc fortè patriâ pulsus, in Merciorum regionibus exulabat.] Non enim eo tempore habebat Episcopum Cantia. Defuncto quidem Theodoro, sed necdum * Berchtvaldo successore ejus, qui * trans mare ordinandus ierat, ad sedem Episcopatûs sui reverso. Qui videlicet Suidbertus accepto Episcopatu, de Britannia regressus, non multò pòst ad gentem Boructuariorum secessit, ac multos eorum prædicando ad * viam veritatis perduxit. Sed expugnatis non longo post tempore Boructuariis, à gente antiquorum Saxonum, dispersi sunt quolibet hi qui verbum receperant: Ipséq; antistes cum quibusdam Pipinum petiit; qui interpellante * Bliththrythe conjuge suâ, dedit ei locum mansionis in insula quadam Rheni, quæ linguâ eorum vocatur

* Sic MS. sing.

* C. Brithwaldo. T.

* Vide notas p. 217. & 251.

* Sic MS. sing.

* Blithrid. T. Bliththrida. ip.

on þam he mynster getimbrade. þ nu gyt oþ dis. agan his yþpeardar. ⁊ he dær sum fæc on þorhæbbendum life lifede. ⁊ þær his dagar* æfter don de hi da sumu geap godcunde lafe læfde on Fryrena rice. da de mid him coman. da sende Pippen mid heora eallra* gebafunge þone apostolhadan. B. postolan per Willbrord to Rome to sendenne dam Papan ⁊ bæd þ he hine Fryrena deode to Arcebiscop gehalgode. ⁊ he gedyde swa swa he bæd; Pær he *gehadod in cyricean dære halgan fæmnan ⁊ martyres Dei. Cecilian dy dæge de hine gemynd dæg pær. ⁊ se Papa hine nemde þreo naman Clemens. ⁊ rona dær de he gehalgad pær þ he æfter feopertyne da gum dær he he on Rome buruh com. þ he hine eft sende to his *efle. B. B. *setle; sealde him Pippen ⁊ forgeaf B. setl on his mæran *alde. C ceastre. seo *eald porde dære deode is nemned Wiltaburh. Galleas nemnad Trajectum*. se cpeþan Sæstreocum on dære se apostola B. cyricean getimbrade. ⁊ feor ⁊ side ymb. Godes word ⁊ Cristes geleafan bodude ⁊ lærde. ⁊ monige pær gecygende þam hæþennesse. ⁊ þam gedwolan heora lifes. ⁊ he monig mynster. ⁊ cyricean on þam lande getimbrade. ⁊ æfter fæce monige ofne birgdar dær gestrede ⁊ gehalgade. of þara broþra time; Da he mid him ofte æfter him coman godcunde lare to bodigenne. þara monige *forþ- eac * forþgesendon on Drihten. ac he Willbrord de se papa Clemens nemde. lange ylde geleo- sodon. ⁊ arurþe hæfde. þ is þ he rix ⁊ þrittig wintra on B. hade lifde. ⁊ æfter monigfealdum gewinne heofonlices camphades to meodum dæs uplican edleanes becom;

Inlitore. In qua ipse constructo monasterio, (quod hactenus hæredes ejus possident,) aliquandiu continentissimam gessit vitam, ibiq; diem clausit ultimum. Postquam verò per annos aliquot in Fresia qui advenerant docuerunt, misit Pipinus (favente omnium CONSENSU,) virum venerabilem Wilbrordum Romam; (cujus adhuc pontificatum Sergius habebat,) postulans ut eidem Fresonum genti Archiepiscopus ordinaretur. Quod ità ut petierat, impletum est, [anno ab incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto.] Ordinatus est autem in Ecclesia sanctæ martyris Ceciliæ, die *natalis ejus; impositò sibi à Papa memorato, nomine Clementis; ac mox remissus ad sedem Episcopatûs sui, id est, post dies quatuordecim, ex quo in urbem venerat. Donavit autem ei Pipinus locum cathedræ Episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentium illarum vocabulo Wiltaburg, id est, oppidum Wiltorum, linguâ autem Gallicâ Trajectum vocatur. In quo ædificatâ Ecclesiâ, reverendissimus Pontifex longè latéque VERBUM FIDEI prædicans, multósque ab errore revocans, plures per illas regiones Ecclesias, sed & monasteria nonnulla construxit. Nam non multò pòst alios quoque illis in regionibus ipse constituit antistites, ex eorum numero fratrum, qui vel secum vel post se illò ad prædicandum venerant; ex quibus aliquanti jam dormierunt in Domino. Ipse autem Wilbrordus cognomento Clemens adhuc supererat, longâ jam venerabilis ætate, utpote tricesimum & sextum in Episcopatu habens annum, & post multiplices militiæ cœlestis agones, ad præmia remunerationis supernæ, totâ mente suspirans.

* *Sax.* commemorationis.

Notæ.

NOTÆ.

* Ut dum— destructis idolis Ecclesias institueret, haberet *Episcopus Wilbrordus* in promptu reliquias Sanctorum, quas ibi introduceret--- *Sed R. Aluredus ait, quòd primò* voluerit *Wilbrordus* ab illo, *scil. Papa Sergio*, beatorum Apostolorum Christique martyrum reliquias accipere, ut hoc modo cultum Diabolicum ejiciat; *hoc est, ut introductis Christianæ fidei monumentis sensim ejiciatur Idololatria: reliqua verba* [*scil.* consequenter eorum *Sanctorum* honorem---] *Rex Aluredus non agnoscit; neque scopus erat Episcopi Wilbrordi operis, ut tam Sanctorum honor aut venerabilis introducatur existimatio, (quod nemo bonus unquam improbavit,) quàm ut ejectis dæmonum, quos colebant pagani simulacris, habere possent visibiles quosdam, & in sensus incurrentes characteras Sanctorum reliquias, & templa dæmonibus erepta, & per sanctorum (quos veteres Christiani dæmonibus opponebant) nomina* * *soli Deo dicanda, quibus interea, quasi literis librorum, quos ignorabant, majusculis, historiarum sacrarum Evangelicarum imprimis, & Apostolicarum scintillas aliquot contemplentur; unde pertractentur animæ Gentiles, & studia accipiantur voluntatum, donec paulatim ad volumina sacra, aut legendo aut audiendo, cognoscenda perducantur. Vide hîc lib.* 1. *cap.* 30. *de fanis, à cultu* dæmonum, *ad* cultum Dei veri *traductis, &c. & de* reliquiis martyrum *inibi locatis: & nota quòd* duris mentibus SIMUL omnia abscindere impossibile sit, *ut in eodem loco rectissimè B. Gregorius. Vide etiam lib.* 2. *cap.* 20. Signum sanctæ crucis *in manus Regis Edwini* susceptum, *ad* imaginem *idoli regis Edwini ejiciendum, & ad* mysterium humani generis redemptionis *qualitercunque discendum. Sed qui hodie incurvant se imagunculis suis, & signo crucis, non tantùm usûs antiqui & finis insciti am produnt, verùm & cultum à Deo neutiquam institutum, qualem Majores nostri* deopolgyld cultum diabolicum *appellabant; ignorantes promovere satagunt. De sacris locis ad cultum diabolicum delendum, & ad honorem Christi promovendum substitutis, non silent veteris Ecclesiæ nostræ Cathol. Sermones. Vide* xii. *Kl'.* April'. S. BENEDICTI Abbatis, *pag.* 316. *lin.* 10.

* *Hinc templa dicebantur κυριακὰ* Dominica; *unde Saxonic.* cyrican *& Scot.* Kyrc. *Ang.* Church. *vide etiam Euseb. de laudibus Constantini, pag.* 489. F.

Vide passionem S. Bartholomæi. ibid. pag. 192. & alibi passim.

Benedictur þeorde to þam munte de ir gecweden Casinum. se arcihþ up þreo mila on heannyrse dær þær gestodon fram ealdum dagum rum hæþengild þ þær gehaten Apollo; Da todende se halga þer þ deopolgild grundlunge ⁊ arærde dær cyrican Sce'. Martine to þurhmynte ⁊ oþer gebedhus dam halgan fulluhtere Johanne to lose. ⁊ þ hæþene land folc to Cristes geleafan mid singallre bodunge gebigde; Da ne mihte se ealda deofol dar dada mid frigan forhbæran. &c; *Vide hîc Beda cap.* 21.

Benedictus montem adiit, Casinus dictum; qui in altitudinem per trta ascendit milliaria, ubi ab antiquis diebus Idolum quoddam, quod dicebatur Apollo, colebatur. Tunc sanctus vir idolum *illud funditus evertit; &* * Dominicum *in memoriam S. Martini, & oratorium aliud in honorem S. Johannis Baptistæ exstruxit; Illúmque populum Gentilem ad* FIDEM CHRISTI, *prædicatione singulari convertit. Tunc haud potuit antiquus diabolus hæc facta silentio tolerare, &c.*

* *Saxonic.* cyrcan. *vel* saxár. *quia soli Domino Jesu dicatum.*

CAP. 13.

Ut quidam in Provincia Northanhymbrorum à mortuis resurgens, multa & tremenda, & desideranda, quæ viderat, narraverit.

Dirum dum dæs gemyndelic pundor ⁊ ealdum pundrum gelic. on Breotone gedorden forhon de to aehtnesse

His temporibus miraculum memorabile & antiquorum simile in Britannia factum est: Namque ad excitationem viven-

liriendra monna of raule deade;

deaþe ; Sum mon þæs sum fæc
dead. ⁊ eft to life lichoman a-
ras. ⁊ monig ðing * gemynþur-
ðes sæde. ⁊ he geseah ; Ðara
* sume þe her hrædlice areccan
⁊ þritan þyllaþ; Þæs sum hip-
scipes fæder ⁊ hina ealdor in þe-
odlande Norþanhymbra ⁊ is ge-
cyged on * Cununingum. lifde
he æfestlice his lif mid his hi-
rede. þa þearþ he lichamlicre un-
trumnesse gehrinen ⁊ gestan-
den. ⁊ seo dæghþamlice þeox oþ
⁊ he to ðam ytemestan dæge
gelæded þæs. ⁊ on forepeardre
niht forþferde. ac on * dagun-
ge he eft * aþaccnede. ⁊ semnin-
ga upp asæt ⁊ ealle ða ðe æt
his lichoman þæpende stodon.
mid unmæte ege geslægene þæ-
ron. ⁊ ut flugon. butan his þife
anum. ðe hine sþiþost lufade.
seo an inne aþunode. ðeah ðe
heo sþyþe forht ⁊ bifigende þæ-
re. ða fresrade he him ⁊ cþ'. ne
þilt ðu ðe ondrædan. forþon
ðe ic soþlice fram deaþe aras.
⁊ eam eft forlæten mid mon-
num lifian. na læs hþæþere ðy
life ðe icær lifde. ac sþiþe un-
gelice. of disse tide me is to
lifigenne. ⁊ sona aras ⁊ eode
to ðære cyricean ðæs tunes. ⁊
oð luttere dæg ðær in gebe-
de stod. ⁊ sona æfter þon. ealle
his æhto on ðreo to dælde. æn-
ne dæl he his þife sealde. oþerne
his bearnum. ðone ðriddan ðe
him gelamp. he instæpe ðearfum gedælde. ⁊ æfter med mi-
clum fæce. eall þeorulð ðing forlet. ⁊ to Mailros þam
mynstre com. ⁊ is of ðam mæstan dæle mid ymb bignesse
Tþeode streames betyned. ⁊ he ðær Godes ðeop hade ⁊
sceare onfeng. ⁊ digle ancor stope eode; Ða se Abbud * ⁊
geseah. hu he oþ þone dæg his deaþes on sþa micelre ge-
þræstnesse ⁊ forhæfednesse modes ⁊ lichoman aheardode ⁊
aþunode. ⁊ men ongitan mihton ⁊ he monig þing ge egeslice
ge þillsumlice

* gemyndelice. B.
* rime. B.
* Cunungum. C.
* dægreo. C.
* acþicode. C.

tium de morte animæ, quidam aliquandiu mortuus ad vitam resurrexit corporis, & multa memoratu digna quæ viderat, [a]narravit. E quibus hîc aliqua breviter perstringenda esse putavi. Erat autem paterfamilias in regione Northanhymbrorum, quæ vocatur * Incuneningum, religiosam cum domo sua gerens vitam. Qui infirmitate corporis tactus, & hac crescente per dies, ad extrema perductus, primo tempore noctis defunctus est. Sed diluculò reviviscens, ac repentè residens, omnes qui corpori flentes assederant, timore immenso perculsos in fugam convertit; uxor tantùm quę ampliùs amabat (quamvis multùm tremens & pavida) remansit. Quam ille consolatus; Noli, inquit, timere, quia jam verè resurrexi à morte quâ tenebar, & apud homines sum iterum vivere permissus. Non tamen, eâ mihi, quâ antè consueveram conversatione, sed multùm dissimili ex hoc tempore vivendum est. Statímq; surgens abiit ad villulæ oratorium, & usque ad diem in oratione persistens, mox omnem, quam possederat substantiam, in tres divisit portiones. E quibus unam conjugi, alteram filiis tradidit, tertiam sibiipsi retentans, statim pauperibus distribuit. Nec multò pòst, seculi curis absolutus, ad monasterium Mailros, quod Tuidi fluminis circumflexu maxima ex parte clauditur, pervenit. Acceptáque tonsurâ, locum secretæ mansionis, quam præviderat Abbas, intravit; & ibi usque ad diem mortis, in tanta mentis & corporis contritione duravit, ut multa illum, quæ alios laterent, vel horrenda vel desideranda vidisse, (et-

* c.

ge pillsumlice geseah. ðe oðre men mihton. ðeah ðe seo tunge spigode. þ his lif þæs sprecende; Sæde he ðisse gemete þ he geseah ⁊ cp'. leohte gesihðe. ⁊ onsýne ⁊ beorhte gegýrelan þæs. seðe me lædde. Gode þit spigende þæs ðe me þuhte ⁊ gesepen þæs. ongean norþ * ⁊ east rodor. spa sunnon up gong biþ. æt middan sumere; Mid ðý þit ða hpile eodan. becomon þit to sumre dene. seo þæs micelre bræðo ⁊ deopnesse. ⁊ ungeendodre lengo. þæs unc on ða þýnstran healfe geseteð. ⁊ ðær dæl þæs þeallendum ligum full spiþe egesfullice. ⁊ þær þæs nohte * ðý læs unaræfnendlic cýle hagles ⁊ snapes full. þæs æghþæðer monna sapla ful; Ða þrixendlice on tpa halfe gesepene þæron. spa spa unmætnesse miceles stormes þorpene beon. ðonne hi þ mægen ðære unmætan hæto aræfnan ne mihton. þonne stealdon hi eft earmlice on middel ðæs unmætan cýles. ⁊ mid ðý hi ðær nænige reste gemetan mihton. stelldon hi eft on middel ðæs býrnendan fýres. ⁊ ðæs unaðþæscendlican liges; Mid ðý hi ða ðýsse ungesæligan þrixle. feor ⁊ þide spa ic geseon mihte. butan fýrst mearce. ænigre reste. mid ða unriman mænigeo speartra gasta ðræste þæron; Ða ongan ic ðencean. ⁊ þende þ þ helle þære he ðam tintregum * aræfnendlicum ic ofsecgan hýrde. þa ⁊ spareðe he minum geþohte se latteop. seþe me fore eode. ⁊ þus cp'. nis þis cpæþ he seo hell spa þu talost ⁊ þenest; Mid ðý ic ða þæs. mid ðýsse ongrislican þefersýne spýþe afýrhteð ⁊ gebregeð. ða lædde he me stýcce mælum forþ on fýrran lænd; Ða geseah ic semninga beforan unc onginnan * þýstrian ða stope. ⁊ mýclum ðýstrum eall gefýlleð beon; Mid þý þis þa. on ða ðýstru ineodan ⁊

jam si lingua sileret) vita loqueretur. Narrabat enim hoc modo quod viderat: Lucidus, inquit, aspectu & clarus erat indumento, qui me ducebat; incedebamus autem tacentes (ut videbatur mihi) contra ortum solis solstitialem. Cúmque ambularemus, devenimus ad vallem multæ latitudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis, quæ ad lęvam nobis sita, unum latus flammis ferventibus, nimiùm terribile; alterum furenti grandine ac frigore nivium omnia perflante atque verrente, non minùs intolerabile præferebat. Utrumque autem erat animabus hominum plenum, quæ vicissim huc indè videbantur quasi tempestatis impetu jactari. Cùm enim vim fervoris immensi tolerare non possent, prosiliebant miseræ in medium frigoris infesti. Et cùm neque ibi quippiam requiei invenire valerent, resiliebant rursus urendę in medium flammarum inextinguibilium. Cúmque hac infelici vicissitudine longè latéque, prout aspicere poterant, sine ulla quietis intercapedine, innumerabilis spirituum deformium multitudo torqueretur, cogitare cœpi, quòd hic fortasse esset infernus, de cujus tormentis intolerabilibus narrare sæpiùs audivi. Respondit cogitationi meæ ductor qui me præcedebat: Non hoc, inquiens, suspiceris, non enim hic infernus est ille quem putas. At cùm me hoc spectaculo tam horrendo perterritum, paulatim in ulteriora produceret, vidi subitò ante nos obscurari incipere loca, & tenebris omnia repleri. Quas cùm intraremus in tantum pauli-

* ⁊ deest C.

* þon læs. C.

* unaræfedlicum. B.

* þeostrian. C.

* Purgatorium hic contrariis elementis conflatum narrat Drihthelmus: cui Fursæi visio p. 209. non concinit. Nec purgatorii descriptio. nec 1. Cor. 3. 13. expositio, pag. 385, 386.

hi ſtýcce mælum ſpa micel ⁊ ſpa
* nanuht C. þicce pæron. ꝥ ic *nopiht geſe-
on mihte. nemþe ꝥ ſeo anſýn
ſcean ⁊ þa hrægel leohte pæron.
ðæſ ðe me lædde; Mid ðý pit þa
forþgongende pæron under þam
ſcupan ðære þýſtran nihte; Ða
ætýpdó ſemninga beforan ungc
monige heapaſ ſpeartra ligea.
ða pæron upp aſtigende ſpa ſpa
of miclum ſeaþe. ⁊ eft pæron
feallende ⁊ gepitende on ðone
ýlcan ſeaþ; Mid þý ic ða þýder
gelæded pæſ. ða ne piſte ic ſem-
ninga hpær min latteop com.
⁊ he me forlet on middan þam
ðýſtrum on ðære angriſlican
geſihþe. ⁊ mid ðý ða ýlcan hea-
paſ ðara fýra butan blinne. hpi-
lum up aſtigon on heanneſſe.
hpilum niþer gepitan. on ða
neopolneſſe. ðæſ ſeaþeſ geſe-
ah ic ⁊ ſceapode eall ða heaneſſe
* legea. C. ðara upp aſtigendra *ligea ful-
le pæron monna gaſta. in on-
licneſſe upp aſtigendra mid ne-
ce. hpilum on heanneſſe beoþ
upp porpene. hpilum eft atoge-
num þara fýra þroſmum pæron
eft aſlidene on neopolneſſe
⁊ on grund; Spýlce eac un-
aræfnendlice fulneſ pæſ mid þæſ
fýreſ ðroſme urp apeallende. ⁊
ealle ða ſtope ðara ðýſtra ge-
fýlde; Mid ðý ic ða longe ðær
forht ſtod. ⁊ me pæſ uncuþ hpæt ic dýde oþþe hpider
*ende. C ic eode. oþþe to hpýlce *dome ic become; Ða gehýrde ic
ſemninga micelne ſpeg me on bæcling. unmæteſ popeſ ⁊
earmliceſ; Spýlce eac mýcel gehlýd ⁊ ceah hetung. ſpa
* beoſm- ſpa ungelæredeſ folceſ ⁊ * býſmrigendeſ gehæftum he-
riendeſ ora feondum; Ða he ða ſe ſpeg me nýr pæſ. ⁊ to me
folceſ. C. becom. ða geſeah ic monige ðara * gaſta piſmonna ſapla
gnorniende ⁊ heofende teon. ⁊ lædan on midde ða ðý-
* peri- ſtro ⁊ hi on ðon ſpýþe bliſſedon ⁊ ceah hetton; Ðara
gra. B. & C. manna ſum pæſ þæſ ðe ic gepitan mihte. beſcoren preoſt.
ſum pæſ læpede. ſum pæſ piſmon; Tugon hi ða peri-
gan

ſper condenſatæ ſunt, ut nihil præter ipſas aſpicerem, exceptâ duntaxat ſpecie & veſte ejus, qui me ducebat. Et cùm progrederemur ſola ſub nocte per umbras, ecce! ſubitò apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi aſcendentes, quaſi de puteo magno, rurſúmque decidentes in eundem. Quo cùm perductus eſſem, repentè ductor meus diſparuit, ac me ſolum in medio tenebrarum & horrendæ viſionis reliquit. At cùm idem globi ignium ſine intermiſſione modò alta peterent, modò ima barathri repeterent, cerno omnia quæ aſcendebant faſtigia flammarum plena eſſe ſpiritibus hominum, qui inſtar favillarum cum fumo aſcendentium, nunc ad ſublimiora projicerentur, nunc retractis ignium vaporibus relaberentur in profundum. Sed & fœtor incomparabilis cum ejuſdem vaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cùm diutiùs ibi pavidus conſiſterem, utpote incertus quid agerem, quò verterem greſſum, quive mihi finis maneret, audio ſubitò poſt terga ſonitum immaniſſimi fletûs ac miſerrimi, ſimul & cachinnum crepitantem, quaſi vulgi indocti captis hoſtibus inſultantis. Ut autem ſonitus idem clarior redditus, ad me uſque pervenit, conſidero turbam malignorum ſpirituum, quæ animas hominum mœrentes ejulantéſque, ipſa verò multùm exultans & cachinnans, medias illas trahebat in tenebras. E quibus videlicet hominibus, ut dignoſcere potui, quidam erat attonſus ut clericus, quidam laicus,

gan gaſtaſ. ⁊ niþer mid gepitan. in midde ða neopolneſſe ðær * ſýnes. byſſnendan * liges ; Mid ðý hi þa B. ſýſſ gepitene pæron. ⁊ ic ðone þor þara monna ⁊ þone hleahtor ðara deofla ſceotolice gehýran ne mihte. hpæþere ic ðone ſpeg. ða gemencgedne on eaſum hæfde ; Betweoh ðaſ ðinga ða upp comon ſume þara þýſtra gaſta of ðære neopolneſſe. ⁊ of ðære pite ſtore. ⁊ me utan ymbſealdan. hæfdon hi ſýnene eagan. ⁊ ful ſýſ of heora mude. ⁊ of heora noſum pæron ut blapende. ⁊ ſýne tangan hi on handa hæfdon. ⁊ me nýſſdon. ⁊ me to beotodan. ꝺ hi me mid ðam gegnipon poldon. ⁊ in ða ſorſýſtd rendan. ⁊ ðeah þe hi me ſpa bregdon ⁊ ſýhton. ne dorſton hi hpæþere me gehinan ; Mid ðý ic pæſ æghpanon mid ðam feondum ymbrealð ⁊ mid þa blindneſſe ðara þýſtra utan betýned ; Ða ahof ic mine eagan upp ⁊ locade hider ⁊ geond. hpæþer me æniġ fultum topeapd pære. ꝺ ic gehæled beon mihte ; Ða ætýpde me æfter þon peġe ðe ic ær com betwýh ða þýſtra ſpa ſpa beorhtneſ ſcinendeſ ſteorran. ⁊ ꝺ leoht pæſ peaxende mare ⁊ mare. ⁊ hnaſe to me efeſtende. ⁊ ſona ðaſ ðe hit me nealæhte. þa pæron toſtenćte ⁊ on peġ ſluġan ealle ða * tanc- piðerpeardan gaſtaſ. ða ðe me ær mid heora * tangan gum.B. to beotodan. pæſ ꝺ ſe min latþeop. ſe þe me ær lædde ; tun- Ða eiſde he ſona on þa ſriſſan hand ⁊ me ongan lædan ſuþ gum.C. eaſt on þone * nodor ſra runne on pintra upp gongeþ ; * nea- Ða pæron pit ſona of þam þýſtrum abrodene ⁊ he me læ- dor. C. ðe in pæġenneſſe ſmýltes leohtes ; Mid ðý he me ða on openum leohte lædde. þa gefeah ic beforan unc þone mærtan peal ðaſ lengo on tra healfe. ne hiſ heanefſe æniġ ende gefegen pæſ ; Ða on gan ic pundrian for hpon pit to ðon pealle eodan. mid ðý ic on him nænige eaghe-

quædam fœmina. Trahentes autem eos maligni ſpiritus, deſcenderunt in medium barathri illius ardentis. Factúmque eſt, ut cùm longiùs ſubeuntibus eis, fletum hominum & riſum dæmoniorum clarè diſcernere nequirem, ſonum tamen adhuc promiſcuum in auribus haberem. Interea aſcenderunt quidam ſpirituum obſcurorum de abyſſo illa flammivoma, & accurrentes circundederunt me, atque oculis flammantibus, & de ore ac naribus ignem putidum efflantes, angebant. Forcipibus quoque igneis quos tenebant in manibus minitabantur me comprehendere, nec tamen me ullatenus contingere, tametſi terrere præſumebant. Qui cùm undiq; verſum hoſtibus & cæcitate tenebrarum concluſus, huc illúcque oculos circumferrem, ſi fortè alicunde quid auxilii quo ſalvarer advenerit, apparuit retro viam quâ veneram, quaſi fulgor ſtellæ micantis inter tenebras ; qui paulatim creſcens & ad me ocyùs feſtinans, ubi appropinquavit diſperſi ſunt, & aufugerunt omnes qui me forcipibus rapere quærebant ſpiritus infeſti. Ille autem qui adveniens eos fugavit, erat ipſe qui me ante ducebat. Qui mox converſus ad dextrum iter, quaſi contra ortum ſolis brumalem me ducere cœpit. Nec mora ; exemptum tenebris in auras me ſerenæ lucis eduxit. Cúmque me in luce aperta duceret, vidi ante nos murum permaximum, cujus neq; longitudini hinc vel indè, neque altitudini ullus eſſe terminus videretur. Cœpi autem mirari, quare ad murum accem

eaghþýrl ne upp astigneſſe ah-
ponon on ænige healfe geſeon
mihte; Mid ðý þit ða beco-
man to ðam þealle. ða ſona in-
* nýſte B. & C. ſtæpe * ne þat ic hþýlcne ende-
býrdneſſe. þæron þit on hiſ he-
aneſſe on ðam þealle uþan þeaſ-
dum. ⁊ ða geſeah ic ðær ðone
rumeſtan feld ⁊ þone fægre-
ſtan. ⁊ ſe þæſ eall ſþetneſſe an-
re full gropendra bloſtma. ⁊
ſeo þundriende ſþetneſ þæſ mi-
clan ſþæcceſ. ſona ealle ða full-
neſſa ðæſ ðýſtran ofneſ ðe
me ær ðurh ſþeogh on þeg a-
flýmede; ⁊ ſþa mýcel leoht ⁊
beorhtneſ ealle þa ſtoþe geond
ſcean. ⁊ he ealleſ dæges beorht-
neſſe oþþe ðære mid dæglican
ſunnan þæſ beorhtne geſeþen;
Þæron on ðýſſum felda unrime
geſomnunge hþittra manna ⁊
* æþ ele. B. fægera ⁊ monig * ſeld geſeon-
dra þeorada ⁊ bliſſendra; Mid
ðý he þa me lædde betþeoh mid-
de ða ðreataſ ðara geſæligra
þeroda; Ða ongan ic þencean. ⁊
me huru þuhte ⁊ ⁊ þære heo-
fona rice. be ðam ic oft ær ge-
hýrde bodian. ⁊ ſecgan. þa ⁊
ſþaſede he minum geþohte. ⁊ cþ.
Niſ ðiſ heofonan rice ſþa ſþa
ðu talaſt ⁊ þeneſt; Mid ðý
þit ða þæron forþgangende. ⁊
oferfeſdon þaſ þununeſſe ðara
eadigra gaſta. ða geſeah ic beforan unc micle maran gife
leohteſ. ⁊ beorhtneſſe ðonne ic ær geſeah. on ðære ic eac
* ſþe- teſtan B. & C. ſþýlce ða * ſþetneſſe an ſtæfne gehýrde Godeſ lof ſin-
gendra; Sþýlce eac of ðære ſtoþe ſþa mýcel ſþetneſ þun-
dorliceſ ſþæcceſ onſended þæſ. ⁊ te ſeo ſþetneſ ðe ic ær
býrigde ⁊ me micel þuhte. in þa þiþgemetneſſe þæſ æfteran
leohteſ ⁊ beorhtneſſe þæſ lýtel ⁊ med mýcel geſeþen; Sþa
eac ſþýlce ⁊ leoht ⁊ ſeo beorhtneſ ðæſ bloſtmiendan fel-
deſ þæſ med micel geſeþen on þære ſtoþe þýnſumneſſe; Mid
* eloen- ne. C. þý ic unc þende ingangende beon. þa ſemninga ſe min latþeoþ
geſtod. ⁊ butan * ldiýnge eft þæſ hiſ geond cýrrende. ⁊ me
eft

deremus; cùm in eo nullam januam, vel feneſtram, vel aſcenſum, alicubi conſpicerem. Cùm ergò perveniſſemus ad murum, ſtatim, neſcio quo ordine, fuimus in ſummitate ejus; & ecce ibi erat campus latiſsimus ac lętiſsimus, tantáque fragrantiâ vernantium floſculorum plenus, ut omnem mox fœtorem tenebroſi fornacis, qui me pervaſerat, effugaret admirandi hujus ſuavitas odoris. Tanta autem lux cuncta ea loca perfuderat, ut omni ſplendore diei ſive ſolis meridiani radiis videretur eſſe pręclarior. Erántq; in hoc campo innumera hominum albatorum conventicula, ſedéſque plurimæ agminum lętantium. Cúmq; inter choros felicium incolarum medios me duceret, cogitare cœpi quòd hoc fortaſſe eſſet regnum cœlorum, de quo prædicari ſæpiùs audivi. Reſpondit ille cogitatui meo; Non, inquiens, hoc eſt regnum cœlorum quod autumas. Cúmque procedentes tranſiſſemus, & has beatorum manſiones ſpirituum; aſpicio ante nos multò majorem luminis gratiam quàm priús: in qua etiam vocem cantantium dulciſsimam audivi; ſed & odoris fragrantia miri tanta de loco effundebatur; ut is quem antea deguſtans quaſi maximum rebar, jam permodicus mihi odor videretur. Sicut etiam lux illa campi florentis eximia, in comparatione ejus quæ nunc apparuit lucis, tenuiſsima prorſus videbatur & parva. In cujus amœnitatem loci cùm nos intraturos ſperarem, repentè ductor ſubſtitit: Nec mora: Greſſum retorquens,

eft lædde ðý fýlfan peȝȝe þe pe æfter to coman; Mid ðý first ða eft hreofenðe becoman to þam *blis- þnan. C. * blisþan punenýrrum ðafa hrit- tra ȝaſta. ⁊ fægena. cƿ. he to me. Fraſtu hƿæt ða ðinȝ ealle fýnd þe þu ſceapodeſt. ⁊ ȝeſape. * i. he. Andſparede ic him. Nære cƿ'. * ic. ne þat ic hi; Cƿ. he. Seo ðene ðe ðu ȝeſape peallendum liȝum. ⁊ þam ſtranȝum cýlum eȝeſlice beon. þ is ſeo ſtop on þære fýndon to ademanne ⁊ to clænsianne monna ſaula. ða ðe ýldende þæfon to andettenne ⁊ to betanne heofa fýnna. ⁊ ða man ðe hi ȝefremedan ⁊ hæðene æt nýhſtan on ða fýlfan tid heofa deaþes to hreofe ȝefluȝon. ⁊ ſƿa of lichoman eodan. ða hæðene forſon þe hi andetnefſe ⁊ hreofe on þam fýlfan deaþe hæfdon. ealle on domes dæȝ to heofona rice becumaþ; ⁊ moniȝe eac fƿýlce liſiȝendra monna bene ⁊ ȝebeda. ⁊ ælmeſſan ⁊ fæſten. ⁊ ealra ſƿiðoſt mæſſe ſanȝ ȝefultumað. þ hi æfter domes dæȝe ȝenered beoþ. ⁊ rite ðu þ re * liȝ fæm benda reaþ. ⁊ refula * re liȝ fer- bænda. C. ðone ðu ȝefape. þ þær helle tintregef mið. in ðone ſƿa hƿýlc ſƿa æne ride on befealla ð. næfre he ðonon on ecnefſe ȝenered biþ; Seo blofmbæfende ſtop on ðære þe þu þ fæȝefeſte feorud ongeoȝuþ haðnefſe ȝefape ſciman ⁊ finſumian. þ is ſeo ſtop on ðære beoþ onfanȝene foþfærtra ſaula ða þe on ȝoðum feorcum of lichoman ȝonȝaþ. ⁊ hƿæþere ne beoþ ſƿa micelre fullfremednefſe þ hi ſona fýnd on heofona rice ȝelæðe. ealle ða hƿæþere on domes dæȝe to Criſtes ȝefýhþe. ⁊ to ȝefean þæs heofonlican rices inȝanȝaþ. forþon ſƿa hƿýlce ſƿa on eallum forðe. ⁊ feorce. ⁊ on ȝeþohte fullfremede beoþ. ſona ðæs ðe hi of lichoman ȝanȝaþ. becumað to þam * feor- heofonlican rice; To ðæs rices neariſte belimpeþ ſeo þan. C. ſtop ðæfter ðu ðone ſƿeȝ ðæs * ſƿetan ſanȝes mid ðý ſƿæcce

ipſâ me viâ, quâ venimus, reduxit. Cúmque reverſi pervenirémus ad manſiones illas lætas ſpirituum candidatorum; dixit mihi, Scis quę ſint iſta omnia quæ vidiſti? Reſpondi ego, Non: & ait: Vallis illa quam aſpexiſti, flammis ferventibus & frigoribus horrenda rigidis, ipſe eſt locus in quo examinandæ & caſtigandæ ſunt animæ illorum, qui differentes confiteri & emendare ſcelera ſua quę fecerunt, in ipſo tandem mortis articulo ad pœnitentiam confugiunt, & ſic de corpore exeunt; qui tamen quia confeſsionem & pœnitentiam vel in morte habuerunt, omnes in die judicii ad regnum cœlorum pervenient. Multos autem preces viventium, & eleemoſynæ, & jejunia, & maximè celebratio miſſarum, (ut etiam ante diem judicii liberentur) adjuvant. Porrò puteus ille flammivomus ac putidus, quem vidiſti, ipſum eſt os gehennæ; in quo quicunque ſemel inciderit, nunquam indè liberabitur in ævum. Locus verò ille florifer, in quo pulcherrimam hanc juventutem jucundari, ac fulgere conſpicis, ipſe eſt in quo recipiuntur animę eorum, qui in bonis quidem operibus de corpore exeunt, non tamen ſunt tantæ perfectionis, ut in regnum cœlorum ſtatim mereantur introduci: qui tamen omnes in die judicii ad viſionem Chriſti & gaudia regni cœleſtis intrabunt. Nam quicunq; in omni verbo, & [b] opere, & cogitatione perfecti ſunt, mox de corpore egreſſi ad regnum cœleſte pervenit. Ad cujus vicinia pertinet locus ille, ubi ſonum cantilenę dulcis cum odore ſuavi-

ðæne ſpetneſſe gehýrdeſt. ⁊ þa
* beorhtneſſe. B. & C. *leohtneſſe þæſ miclan leohteſ
geſaþe; Ac ðu ðonne forþon
nu ſcealt eft to lichoman hpe-
orfan. ⁊ betpeoh mannum lifi-
an. gif ðu ðine dæde ⁊ ðeapaſ
⁊ ðin pord on rihtpiſneſſe ⁊
on býlehpitneſſe geornlice he-
aldan pýlt. ðonne onfehſtu æf-
ter deaþe ða pununeſſe ſtope
betpih ða bliſſigendan perod.
ðara eadigra gaſta. ðe ðu nu
nýhſt geſaþe. ⁊ ſceapodeſt. ⁊
eac pite ðu. þa ic ſume tid fram
ðe gepat to ðon ic ꝥ dýde. ꝥ ic
polde geacſigan ⁊ gepitan. hpæt
be ðe don ſceolde; Mid ðý he
ða to me cp'. ꝥ ic eft to licho-
man hpeorfan ſceolde. ða pæſ ic
ꝥ ſpiþe onſcuniende. ⁊ me laþ pæſ
forþon ðe ic luſtfulliend þæne
ſtope ſpetneſſe ⁊ plite þe ic þær
geſeah. ⁊ eac ſomod ðara gema-
nan ⁊ eadigneſſe brucan ðe ic
on ðæne ſtope ſceapode. ⁊ ic
hpæþere minne latþeop ne dor-
ſte opihteſ biddan. ac nu betpih
ðaſ ðing ic ne pat hpýlcere en-
debýrdneſſe ic me nu geſeo be-
tpih mannum lifian; Ðaſ ðing
⁊ eac oþre ða ðe ſe Drihtneſ
þer geſeah. na læſ eallum mon-
* ſpengum. B. num æghpær *ſpongrium. ⁊ heo-
ra lifeſ ungemýndum ſecgan
polde. ac ðam anum ða ðe for
ege tintrego afýrhte pæron. oþþe mid hýhte þara eccra
gifena luſtfulledon. ðam he polde mid arfæſtneſſe lufan
ða ðing cýþan ⁊ ſæcgan; Pæſ ſum munuc ⁊ Mæſſe Preoſt
* Hamgelſ. C. on nehneſſe hiſ cýtan eardiende. þæſ nama pæſ * Hamgýlſ.
⁊ þone had mid godum dædum efenlice heold. ſe eft on Hi-
bernia ðam ealonde ðæne ýtemeſtan ýldo hiſ lifeſ. on an-
* life. B. cor * ſetle mid med miclum hlafe ⁊ cealde pætere appeðe-
de; Ðeſ gelomlice pæſ ingangende to þam ýlcan pere ⁊ þurh
hiſ geornfulle friganeſſe fram him gehýrde hpýlce ðing
he geſeah. ða he pæſ lichoman ongýrped. ðurh ðæſ on-
priganeſſe ⁊ geſægena eac ſpýlce ða fea þe pe her pri-
tan

tatis ac ſplendore lucis audiſti. Tu autem, quia nunc ad corpus reverti, & rurſum inter homines vivere debes, ſi actus tuos curioſiùs diſcutere, & mores ſermonéſque tuos in rectitudine ac ſimplicitate ſervare ſtudueris, accipies & ipſe poſt mortem, locum manſionis inter hæc quæ cernis agmina lætabunda ſpirituum beatorum. Namque ego cùm ad tempus abſceſſiſſem abs te, ad hoc feci, ut quid de te fieri deberet agnoſcerem. Hæc mihi cùm dixiſſet, multùm deteſtatus ſum reverti ad corpus; delectatus nimirum ſuavitate ac decore loci illius quem intuebar; ſimul & conſortio eorum quos in illo eſſe videbam. Nec tamen ductorem meum aliquid rogare audebam: Sed inter hæc, neſcio quo ordine, repentè inter homines me vivere cerno. Hæc & alia quæ viderat idem vir Domini, non omnibus paſsim deſidioſis ac vitę ſuæ incurioſis referre volebat; ſed illis ſolummodo, qui vel tormentorum metu perterriti, vel ſpe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex ejus verbis haurire volebant. Denique in vicinia cellæ illius habitabat quidam monachus nomine Hæmgils presbyteratûs etiam (quem bonis operibus adornabat) gradu præminens, qui adhuc ſupereſt; & in Hybernia inſula ſolitarius ultimam vitæ ætatem pane cibario & frigidâ aqua ſuſtentat. Hic ſæpiùs ad eundem virum ingrediens, audivit ab eo repetitâ interrogatione, quæ & qualia eſſent quæ exutus corpore viderat. Per cujus relationem, ad noſtram quoque

agnitionem pervenere, quæ de his pauca perstrinximus. Narrabat autem visiones suas etiam * regi Alfrido, viro undecunque doctissimo, & tam libenter támque studiosè ab illo auditus est, ut ejus rogatu in monasterio suprà memorato inditus, ac monachicâ sit tonsurâ coronatus; atque ad eum audiendum sæpissimè, cùm illas in partes devenisset, accederet. Cui videlicet monasterio tempore illo, religioso ac modesto vitæ Abbas & presbyter Ædilwald præerat, qui nunc Episcopalem Lindisfarnensis Ecclesiæ cathedram condignis gradu actibus servat. Accepit autem in eodem monasterio locum mansionis secretiorem, ubi liberiùs continuis in orationibus famulatui sui conditoris vacaret. Et quia locus ipse super ripam fluminis erat situs, solebat huc creber ob magnum castigandi corporis affectum ingredi; ac sæpiùs in eo supermeantibus undis immergi, síque ibidem quamdiu sustinere posse videbatur, psalmis vel precibus insistere, fixúsq; manere, ascendente aquâ fluminis usque ad lumbos aliquando, & usque ad collum, atque indè egrediens ad terram, nunquam ipsa vestimenta uda vel algida deponere curabat, donec ex suo corpore cálefierent & siccarentur. Cúmque tempore hyemali defluentibus circa eum semifractarum crustis glacierum, quas & ipse aliquando contriverat, quo haberet locum stándi sive immergendi se in fluvio, dicerémq; qui videbant, Mirum frater Drithelme (hoc enim erat viro nomen) quòd tantam frigoris asperitatem ullâ ratione tolerare prævales? Respon-

* *Sax.* Rex Aldfridus, inter scriptores Scripturis doctissimus.

* ure. C. tan to *upe cyþþe becoman; ⁊ ðæðe he eac ſpýlce hiſ gerihþe Ealoſtniþe þam cýninge ſe pæſ on halgum geþrittum ſe gelæreþeſta. ⁊ he ſpa luſtlice ⁊ ſpa geornfullice pæſ ſpam him gehýreð. þ he on þ gemýngaðe mýnſtep mið hiſ bene in gebon pæſ. ⁊ on munuc haðe beſcoren. ⁊ ðonne ſe cýning on ða ðælaſ ðæſ landeſ becom. þ he gelomlice pæſ to him gangende þ he polde hiſ popð ⁊ hiſ gefægena gehýran; ⁊ on þam mýnſtre pæſ on ða tið æfæſtep liſe ⁊ gemetfæſtneſ Abbað ⁊ Mæſſe Pneoſt ſÆþelpolð haten. ſe eft æfter ðon þ B. ſetl efenþýþe ðæðum hiſ haðeſ. ðæne cýnicean æt Lindeſfarena ea fæt. ⁊ heolð; Onfenð he ſe Godeſ man on þam ýlcan

* ðealle C. mýnſtre * ðigle ſtope ⁊ punaneſſe. þ he ðær mihte *ſneoſlice on ſingálum gebeðum hiſ ſcýppend hepian ⁊ ðeopian; ⁊ ſoþþon ſeo ſýlfe ſtop ofep þæt ſtreamef pæſ gefeted. pæſ hiſ gepuna ſop ðæne miclan luſan hiſ lichoman clænſunge. þ he gelomlice on ðone ſtream eoðe ⁊ ðær on realm ſange ⁊ on gebeðum ſtod ⁊ fæfte apunoðe. hpilum of miðde ſiðan. hpilum oþ þone ſneopan. ⁊ hine on þam ſtreame ſencte ⁊ ðýpðe. ſpa lange ſpa he gefepen pæſ þ he anæfnan mihte; ⁊ þonne he þanon gangende pæſ to lonðe. næſſe he hiſ ða pætan hpægel

* geðniſgan. B. ⁊ ða cealoan * aretran polde. oþþæt hi of hiſ ſeolfeſ lichoman gepeapmeðon. ⁊ aðnugeðon; Mið ðý he on ſinſtrice * ſtreame ſpeſ tiðe ýmb hine flopende ðam * ſtýccum healf bpocenna hiſa. C. ða he ſýlfa oft gebpæc ⁊ gefcænde. þ he ſtope hæfde on ðam ſtreame to ſtondenne hine to berencanne; Cpæðon him men to ða ðe þ gefapon. hpæt þ iſ punðop bpoþop Ðpýhtelm. pæſ þ ðæſ peneſ nama. þ ðu ſpa micle neþnerſſe cýleſ ænige pihte apæfnan mihte.

⁊ ſpaꝛeðe he bilehpitlice ꝼoꝛþon he pæſ býlehpitꝛe ȝleapneſſe ⁊ ȝemetꝼæſtꝛe ȝecýnðe man. cp'. he. Cealðꝛan ic ȝeſeah ⁊ mið þý hi cpæðon ꝥ ꝥ iſ puꝛðoꝛ ꝥ þu ſpa ꝛeþe ꝼoꝛhæꝼeðneſſe ⁊ ſpa heaꝛðe habban pýlt. ⁊ ſpaꝛeðe he heaꝛðꝛan ⁊ ꝛeþꝛan ic ȝeſeah. ⁊ he ſpa oþ þone dæȝ hiſ ȝeciȝeðneſſe oꝼ middan ȝeaꝛðe. mið unȝeſpenceðlice luſte heoꝼonlicꝛa ȝoða. Ðone ealðan lichoman betpih dæȝpamlicum ꝼæſtene ſpencte ⁊ temeðe. ⁊ he moniȝum monnum ȝe on poꝛðum ȝe on hiſ liꝼeſ býſene on hælo pæſ ⁊

debat ille simpliciter, (erat namq; homo simplicis ingenii ac moderatæ naturæ:) Frigidiora ego vidi. Et cum dicerent, Mirum quòd tam austeram tenere continentiam velis: Respondebat: Austeriora ego vidi. Sícque usque ad diem suę vocationis infatigabili cœlestium bonorum desiderio, corpus senile inter quotidiana jejunia domabat, multísque & verbo & conversatione saluti fuit.

NOTÆ.

* Multa *de sedibus defunctorum*, memoratu digna quæ viderat *Drithelmus*, narravit, *atque hac veteri Ecclesiæ* Romano-Saxonicæ, unà cùm Fursæi visione quotannis recitata, non sine stupore legimus:* Unum latus vallis flammis ferventibus nimium terribile, alterum furenti grandine ac frigore nimium omnia perflante:— *Et paulò pòst, de eodem loco*, Non enim hic est ille quem putas infernus. *Quid tum? Respondet infrà*, Vallis illa quam aspexisti flammis ferventibus, & frigoribus horrenda rigidis, ipse est locus in quo examinandæ, & castigandæ sunt animæ:— *Locus iste, ut antè, non est infernus: Purgatorium igitur: Sed tale quidem, quale Ecclesia* Romana haud defendit: Nam ipsi Tridentini hujusmodi esse non definiunt; nec quale sit definiunt omnino*; purgatorium esse, *asserere contenti: Et qui ignem statuunt purgatorium esse; ad quem demum locum*, lacus illud alterum furenti grandine ac frigore nivium omnia perflante, non minùs intolerabile, *referendum philosophantur? Videamus talem purgatorii locum in sacra pagina descriptum, patribus deinde & Conciliis explicatum. Sed audiantur Tridentini ibidem.* Sanam, *inquiunt*, de Purgatorio doctrinam à sanctis Patribus, & sacris Conciliis (*non aiunt, Scripturis*) traditam, à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter studeant. *Ubi apertè insinuant, necessum esse in hac caliginosa de purgatorio doctrina, textus prædicando, coram populo explicandus (cùm de hac re Scripturæ sileant) sumatur è Patribus, & Conciliis.* Sanam *verò* de purgatorio doctrinam & sancti Patres, & sacra Concilia *è sacris Scripturis tradant; aut frustra phantasiis & narratiunculis fideles urgentur. Patres hodiernum purgatorium non docuisse, fusissimè demonstrat* RR. Armachanus: Nec doctrinam, de purgatorio aliunde traditam, nisi* sanam, *tam vehementer premunt Tridentini: nam* sanam, *de quavis re, licèt ficta*, doctrinam, *nos quoque amplectimur. Sed rectissimè ibidem Concilium de* purgatorio, *atque hoc unicum sufficiat.* Apud rudem plebem difficiliores ac subtiliores quæstiones, quæque ad ÆDIFICATIONEM populi non faciunt---- à popularibus concionibus secludantur: INCERTA, item, vel quæ specie FALSI laborant, evulgari & tractari non permittant. Ea verò quæ ad CURIOSITATEM quandam, aut SUPERSTITIONEM spectant, *vel* turpe LUCRUM sapiunt, tanquam SCANDALA, & fidelium OFFENDICULA prohibeant. *Quibus verbis, ab hoc quippe Concilio prolatis, nihil commodius dici potuit, sed ad examen reducantur, ad expurgandum plenè, de quo contenditur, exhauriendúmque purgatorium. Verùm Missis iis quæ in* legendis *sanctorum, fidem absque* verbo Dei, *nè dogmaticam quidem, multò minùs Catholicam ornant, ad ipsam* FIDEI CATHOLICÆ *normam perantiquam, ubi de purgatorio silentium altum est, recurramus. Sic, nè desim Lectoribus,*

Latinè transfero.

* *Serm. Cath. p. 388. & hom. 51. p. 440.*

* *Concil. Trid. sess. nona.*

* *contra Jesuit. Hibern.*

DE FIDE CATHOLICA: *cætera ab initio vide pag. 41.*

ſeꝛeſt Cꝛiſt þuꝛh þine ſýlꝼne. ðumbe ⁊ ðeaꝼe. healte ⁊ blinðe. poðe ⁊ hꝛeoꝼliȝe ȝehælðe. ⁊

Primò, per seipsum Christus, mutum & surdum, claudum & cæcum, lunaticum & leprosum sanavit: mor-

ða

ða deaðan to life aræride sýþþan ðurh his Apostolas. ⁊ oþre halige men. ðas ýlcan þundra geþorhte. nu eac on urum timan gehþær ðær halige men hi restaþ æt heora deaðum banum God þýrcþ fela þundra. to ði þ he þile folces geleafan mid ðam þundrum getrýmman; Ne þýrcþ God na ðas þundra æt nanes Judeisces manness býrgene ne æt nanes oþres gedþolan ac æt riht relýfedra manna býrgenum. ða ðe gelýfdon on þa halgan þrýnnýsse. ⁊ on soðe annýsse anre godcundnýsse; Þite gehþa eac þ nan man ne mot beon tuþa gefullod. ac gif se man æfter his fulluhte aslide. þe gelýfaþ þ he mæge beon gehealden gif he his sýnna mid þope behreopsað. ⁊ be lareopa tæcunge hi gebet; Þe sceolon gelýfan þ ælces manness saþul biþ þurh God gesceapen. ac hþæþere heo ne biþ na of Godes agenum gecýnde; Ðæs manness lichaman. an timber biþ of þam Fæder ⁊ of þære meder. ac God gescýpþ þone lichaman of þam an timbre; ⁊ asent on þone lichaman saþle; biþ seo saþul na hþar þunigende ær or. ac God hi gescýpþ þær rihte. ⁊ beset on ðone lichaman. ⁊ læt hi habban agenne cýre. sþa heo sýngige sþa heo sýnna forbuge; Ðeah hþæþere heo behofaþ æfre Godes fultumes. þ heo mæge sýnna forbugā. ⁊ eft to hýre scýppende gecuman þurh gode geearnunge. forþon þe nan man ne deþ butan Gode nan þing to gode; Eac þe sceolon gelýfan þ ælc lichama ðe saþle underfeng sceal arisan on domes dæg. mid ðam ýlcum lichaman ðe he nu hæfþ. ⁊ sceal onfon edlean ealra his dæda; Ðonne habbaþ ða godan ece lif mid Gode. ⁊ he sýlð þa mede ælcum be his geearnungum; Ða sýnfullan beoþ on helle þite á ðroþigende. ⁊ heora þite bið eac gemetegod ælcum be his ge-

tuósque ad vitam excitavit. Postea per Apostolos suos, aliósque sanctos homines eadem miracula patravit: nunc etiam, temporibus nostris, alicubi, ubi sancti homines quiescunt, apud ossa ipsorum mortua miracula multa Deus operatur, in hoc, ut possit fidem populi miraculis perficere. Hæc miracula non operatur Deus apud ullius Judæi, ulliúsve hæretici alterius sepulcrum; sed ad orthodoxorum hominum sepulcra; qui in sanctam Trinitatem, verámque unius Divinitatis unitatem credebant. Quisque etiam sciat, neminem* bis posse baptizari: Sin verò quis post baptismum lapsus fuerit, credimus quòd salvari posset, si peccata sua cum fletu lugeat, & juxta* doctorum institutionem *corrigat. Credere debemus cujusque animam à Deo, non tamen ab ipsa Dei natura propria formari: humani corporis materia à patre & matre est: verùm Deus de materia illa corpus procreat; inque corpus illud animam mittit: neque ullibi anima priùs mansit; illam verò Deus ibi rectâ creat & sistit in corpore, propriúmque illam arbitrium habere finit; ità ut peccet, vel peccata* fugiat. Veruntamen* auxilio Dei *semper indiget, ut peccata fugiat, & per bona merita ad Creatorem suum redeat: nemo enim absque Deo, quid boni operatur: Debemus etiam credere, omne corpus quod animam suscipit, in die judicii cum eodem, quod nunc habet corpore, resurrecturum: omniúmque operum suorum mercedem accepturum. Boni tunc cum Deo æternam vitam habebunt: & singulis mercedem,* secundùm *merita sua tribuet: flagitiosi autem in æterna pœna erunt semper passuri. Et illorum etiam pœna cunctis,* secundùm *merita sua,*

* pia creduli-tas.

* rebaptizatio prohibita.

* non per proprium arbitrium, sed per auxilium Dei.

eaꝛnungum ⁊ Aton ꝼoꝛ þi ge-
eaꝛnian ꝥ æce liꝼ mid Gode. þuꝛh
ðiꝛne geleaꝼan. ⁊ þuꝛh gode ge-
eaꝛnunga. ꝛeþe þuꝛhþunaþ on
ðꝛýnnýꝛꝛe an ælmihtig God. áá
on ecnýꝛꝛe. Amen;

adæquabitur. Nos ergò vitam illam cum Deo *æternam, per hanc *fidem, pérque † merita bona operemur: qui permanet in Trinitate Deus unus omnipotens, semper in secula. Amen.*

* *per hanc sc. absque fide purgatorii.*
† *non pro meritis.*

Hæc quoque quæ subsequuntur, necessaria fidei Catholicæ præcepta, quæ tacent purgatorium; unà cùm Latina versione mea subnectere visum est. Serm. Cathol. pag. 507. in xl. De Pœnitentia. *in xl. hoc est, in Quadragesima.*

ſElc man biþ geꝼulloð on na-
man ðæꝛe halgan þꝛýnnýꝛꝛe ⁊ he
ne mot na beon eꝼt geꝼulloð. ꝥ
ne ꝛý ꝼoꝛꝛeþen ðæꝛe halgan
þꝛýnnýꝛꝛe to clýpung. ac ꝛeo
ꝛoþe behꝛeoþꝛung ⁊ dædbot mid
geꝛþicenýꝛꝛe ýꝼeleꝛ uꝛ aþþehð
eꝼt ꝼꝛam ðam ꝛýnnum þe þe æꝼ-
teꝛ uꝛumꝼulluhte geꝼꝛemeðon.
Se miloheoꝛta God cþæþ be eal-
lum ꝛýnꝼullum mannum tþa
þoꝛð ꝛþiþe ꝼꝛemꝼulle. *Declina à
malo, & fac bonum.* ꝥ iꝛ. buh ꝼꝛam
ýꝼele ⁊ do god ⁊ Niꝛ na genoh
ꝥ ðu ꝼꝛam ýꝼele buge. buton þu
ꝛýmle be ðinꝛe mæþe god ge-
ꝼꝛemme ⁊ Dædbot mid geꝛþý-
cennýꝛꝛe ýꝼeleꝛ ⁊ ælmiꝛdæda. ⁊
halige gebeðu. ⁊ geleaꝼa. ⁊ hiht
on Gode ⁊ ꝛeo ꝛoþe luꝼe Godeꝛ
and manna gehælað ⁊ gelacniað
uꝛe ꝛýnna. giꝼ þe ða læceðomaꝛ
geoꝛnlice begaþ ⁊ God cþæþ ꝥ
he nolde ðæꝛ ꝛýnꝼullan deað. ac
he þile ꝛþiþoꝛ ꝥ he gecýꝛꝛe ꝼꝛam
hiꝛ ꝛýnnum ⁊ libbe ⁊ Eꝼt cþeð
ꝛe ælmihtiga God ⁊ Giꝼ ꝛe aꝛle-
aꝛa. ⁊ ꝛe ꝛýnꝼulla þýꝛcþ dædbote
ealꝛa hiꝛ ꝛýnna. ⁊ hýlt ealle mine
beboda. ⁊ ꝛihtþiꝛnýꝛꝛe begæþ. he
leoꝼaþ ⁊ ne ꝛþelt na ýꝼelum dea-
þe. ⁊ ic ne gemune nanꝛa hiꝛ
ꝛýnna ðe he geꝼꝛemode ⁊ Niꝛ nan leahteꝛ ꝛþa healic ꝥ
man ne mæge gebetan. giꝼ he ýꝼeleꝛ geꝛþicþ. ⁊ mid ꝛoþꝛe
behꝛeoþꝛunge hiꝛ gýltaꝛ be laꝛeoþa tæcunge behꝛeoþꝛaþ ⁊
Se man ðe þile hiꝛ ꝛýnna beþeþan ⁊ þið God gebetan.
þonne mot he geoꝛnlice þaꝛnian ꝥ he eꝼt þam ýꝼelum
dædum ne geedlæce ⁊ Se man ðe æꝼteꝛ dædbote hiꝛ man-
ꝼullan

Omnis homo in nomine sanctæ Trinitatis baptizatur: nec potuit ille rebaptizari; nè sanctæ Trinitatis invocatio despectui habeatur: quin verus gemitus, factíque emendatio, cum cessatione mali, nos denuo à peccatis, quæ post baptismum nostrum perpetravimus, diluit. Misericors Deus de peccatoribus omnibus duo verba dixit perquàm salubria, Declina à malo, & fac bonum: *non sufficit ut à malo declines, nisi tu semper pro modulo tuo, bonum perficias. Facti emendatio, cum cessatione mali, & eleemosyna; sanctæq; preces, & fides, ínque Deum spes: & verba in Deum, hominémque charitas, peccata nostra sanat, & medetur; si medicinam* studiosè exequamur. Deus ait,* se nolle mortem peccatoris; quin malle ut à peccatis suis convertatur, & vivat. *Rursus inquit omnipotens Deus,* Si improbus & facinorosus peccatorum suorum omnium emendationem fuerit operatus, & mandata mea omnia tenuerit, & justitiam exercuerit, vivet ille, & morte malâ non peribit: neque ego ulla peccatorum suorum, quæ perpetravit, recordabor. *Nullum flagitium tam capitale est, quod homo haud possit corrigere, si à malo cessaverit, & cum vero* luctu, *reatus suos juxtà doctorum institutionem,* lugeat. *Quisquis peccata sua deflere velit, & apud Deum emendare; solicitè quidem caveat, nè isthæc malefacta denuo repetat. Quisquis post facti emendationem opera sua facinorosa*

Isa. 1.16,17.

* *Sax. medicinalia consilia. Ezech. 18.21, 22.*

ꝑullan ðæða ġeeðnipaþ.ꝑe ġeġne-maþ God. ⁊ he biþ þam hunde ġe-lic þe ꝑpipþ ⁊ eꝑt eꝛꝛ ꝥ ꝥ he æꝑ aꝛꝑap; Ne nan man ne ꝑceal el-cian. ꝥ he hiꝛ ꝑýnna ġebeꝛe. ꝑoꝑ-ðan ðe God behet ælcum be-hꝑeoꝑꝛiġendum hiꝛ ꝑýnna ꝑoꝑ-ġiꝑenýꝑꝑe. ac he ne behet nanum elciġendū ġepiꝛ liꝛ oþ mepiġen; Ne ꝑceamiġe nanum menn ꝥ he a-num laꝑeoꝑe hiꝛ ġýltaꝛ cýþe ꝑoꝑ-þan ꝑeꝑe nele hiꝛ ꝑýnna on þiꝛꝑe-ꝑe poꝑulde anðettan miþ roþꝑe behꝑeoꝑꝛunġe him ꝑceal ꝑceami-an æꝛꝑoꝑan Gode ælmihtiġum. ⁊ æꝛꝑoꝑan hiꝛ enġla peꝑoðū. ⁊ æꝛ-ꝑoꝑan eallum mannum. ⁊ æꝛꝑo-ꝑan eallum ðeoꝑlum. æꝛ þam mi-clum ðome ðæꝛ þe ealle ġeġaðe-ꝑoðe beoþ; Ðæꝛ beoþ cuþe uꝑe ealꝑa ðæða eallum þam peꝑoðum. ⁊ ꝑeþe nu ne mæġ hiꝛ ġýltaꝛ ꝑoꝑ-ꝑceame anum men ġeanðettan him ꝑceal ꝑceamian ðonne æꝛ-ꝑoꝑan heoꝑenpaꝑum. ⁊ eoꝑþpa-ꝑum. ⁊ helpaꝑum. ⁊ þeo ꝑceamu him biþ enðeleaꝛ; ꝑiꝛoðlice ne beġýꝛ nan man hiꝛ ꝑýnna ꝑoꝑġi-ꝑenýꝑꝑe æꝛ Gode buꝛon he hi ꝑu-mum Goðeꝛ men ġeanðette ⁊ be hiꝛ ðome ġebeꝛe; Se man þe þile hiꝛ ꝑýnna ġeanðettan ⁊ ġebeꝛan. he ꝑceal ðon þonne ꝑoꝑġiꝑenýꝑ-ꝑe eallum þam mannum ðe him æꝑ abulġen ꝑꝑa ꝑꝑa hiꝛ ꝑtent on ðam Pateꝛ noꝛteꝛ. ⁊ ꝑꝑa ꝑꝑa Cꝛiꝛt cꝛæþ on hiꝛ ġoðꝑpelle; Þe cꝛæþ. Buꝛon ġe ꝑoꝑġiꝑon þam mannū þe eoꝑ aġýltaþ miþ inne-ꝑeaꝑðe heoꝑtā. nele ꝑe heoꝑenlica Fæðeꝛ eoꝑ ꝑoꝑġýꝑan eoꝑ-ꝑe ġýltaꝛ; ꝷlc Cꝛiꝛten man ꝑceal cunnan hiꝛ Pateꝛ noꝛteꝛ ⁊ hiꝛ cꝛeðan; Miþ þam Pateꝛ noꝛteꝛ he ꝑceal hine ġebiþðan. ⁊ miþ þam cꝛeðan he ꝑceal hiꝛ ġeleaꝑan ġetꝛýmman; Se la-laꝑeoꝑ ꝑceall ꝑecġan þam læꝑeðum mannum ꝥ anġiꝛ to þam Pateꝛ noꝛteꝛ ⁊ to þam cꝛeðan. ꝥ hi ꝑiꝛon hꝑaꝛ hi biððon æꝛ Gode. ⁊ hu hi ꝑceolon on God ġelýꝑan; Be ðýꝛum þe habbaþ on oþþe ꝑtoꝑe apꝑiten. þæðe ꝑeþe pýlle; Ðeah hꝑæþeꝑe þe ꝑec-

renovet, Deum concitat; erîtque cani, qui evomuit, similis; quíque id quod priùs evomuit, poſtea comedit. Nemo hominum differat ſua corrige-re peccata; quoniam Deus cunctis peccata ſua lugentibus indulgentiam promiſit; promiſit verò nullis dif-ferentibus, vitæ in craſtinum certi-tudinem. Neminem pudeat doctori cuipiam reatus ſuos narrare; qui enim in hoc mundo, vero cum luctu peccata fateri ſua noluerit; illum, coram Deo omnipotente, angelo-rúmque ſuorum exercitibus, & cun-ctis hominibus, cunctiſque dæmo-nibus, ad judicium illud magnum pu-debit; ubi nos omnes congregati eri-mus: ibi noſtrorum omnium facta, cohortibus hiſce omnibus nota erunt; quíque modò præ pudore uni homini reatus ſuos fateri haud poſſet; tunc coram cælicolis, & terricolis, & in-ferni incolis pudebit; & pudor iſte illi abſque fine erit. Nemo quidem peccatorum ſuorum indulgentiam apud Deum acquiret, niſi alicui Dei miniſtro confiteatur; & juxta judi-cium ejus [ſc] corrigat: quiſquis peccata ſua fateri, & corrigere volu-erit; cunctis ille hominibus qui ipſum priùs offenderant veniam indulge-bit; prout in Oratione Do-minica exſtat, & prout Chriſtus in Evangelio ſuo dixit; dixit autem Niſi hominibus iſtis qui in vos peccant, ex intimo corde remiſe-ritis, pater cœleſtis vobis reatus veſtros haud remittet. Quilibet Chriſtianus Orationem Domini-cam, & Symbolum Fidei callebit: per Orationem Dominicam preca-bitur; & per Symbolum Fidei fi-dem ſuam firmabit. Orationis Do-minicæ, & Symboli ſenſum, doctor Laicis narrabit; ut ſciant quid à Deo petere, & quî in Deum credere oporteat. De his alibi ſcripſimus; Matt.6.14,15

ġaþ

gaþ heꝛ ſceoꝛtlice be uꝛum ge-
leaꝼan. ꝥ ælc man ſeþe ꝑile Gode
gegan ſceal gelýꝼan on ða hal-
gan þꝛýnnýſſe. ⁊ ſoþꝛe annýſſe.
ꝥ iſ Fæðeꝛ. ⁊ Sunu. ⁊ halig Gaſt;
God ælmihtig Fæðeꝛ ꝑæſ æꝼꝛe
God buton angiꝛnne. ⁊ he ge-
ſtꝛýnde ænne Sunu oꝼ him ſýl-
ꝼum; Se Sunu iſ hiſ ꝑiſdom. ſe-
þe ꝑæſ æꝼꝛe oꝼ ðam Fæðeꝛ acen-
neð. ⁊ ðuꝛh ðone he geꝑoꝛhte
ealle geſceaꝼta; Se halga Gaſt
ꝑæſ æꝼꝛe oꝼ ðam Fæðeꝛ ⁊ oꝼ
ðam Suna. na acenneð ac ꝼoꝛð-
ſtæppende ꝼoꝛþan ðe he iſ heo-
ꝛa begꝛa ꝑilla ⁊ luꝼu. þone ſind
ealle geſceaꝼta geliꝼꝼæſte;
Ðaſ þꝛý haðaſ Fæðeꝛ. ⁊ Sunu. ⁊
halig Gaſt habbaþ ane godcund-
nýſſe. ⁊ hý ſind ðꝛý on haðum.
⁊ an ælmihtig God; Ælc heo-
ꝛa an iſ ælmihtig God. ac na ſꝑa
ðeah hꝑæþeꝛe ðꝛý Godaſ. ac hi
þꝛý ſind an ælmihtig God; Hi
ꝑæꝛon æꝼꝛe þꝛý ⁊ an; Ðꝛý on
haðum. ⁊ an on godcundnýſſe;
Ealle hi ſind gelice mihtige ⁊
æꝼꝛe hi þꝛý ꝑýꝛcaþ an ꝑeoꝛc. ꝼoꝛ-
þan ðe ſe Fæðeꝛ geꝼaðaþ ealle
þing ðuꝛh hiſ ꝑiſdom. ⁊ ðuꝛh
hiſ ꝑillan; Se ꝑiſdom iſ ðæſ
Fæðeꝛ Sunu æꝼꝛe oꝼ him anum. ⁊
ſe halga Gaſt iſ heoꝛa begꝛa
ꝑilla ⁊ luꝼu. æꝼꝛe oꝼ him bam;
Næſ ſe ꝼæðeꝛ acenneð ne ge-
ꝑoꝛht. ne oꝼ nanum oþꝛum ne
com. ac he ꝑæſ æꝼꝛe; Se Sunu ꝑæſ æꝼꝛe acenneð ꝑiſdom oꝼ
þam ꝑiſan Fæðeꝛ; Se halga Gaſt ꝑæſ æꝼꝛe oꝼ him bam ſꝑa
ſꝑa ꝑe æꝛ cꝑæðon; Seo ſunne ðe oꝼeꝛ uſ ſcinþ iſ lichamlic
geſceaꝼt. ⁊ hæꝼþ ſꝑa ðeah ðꝛeo agennýſſa on hýꝛe; An iſ
ſeo lichamlice eðꝑiſt. ꝥ iſ ðæꝛe ſunnan tꝛendel; Oþeꝛ iſ
ſe leoma oþþe beoꝛhtnýſ æꝼꝛe oꝼ ðæꝛe ſunnan. ſeo ðe on-
liht ealne middan eaꝛð; Ðꝛidde iſ ſeo hetu ðe mid ðam
leoman becýmþ to uſ; Se leoma iſ æꝼꝛe oꝼ ðæꝛe ſunnan. ⁊
æſꝛe mid hiꝛe. ⁊ þæſ ælmihtigan Godeſ Sunu iſ æꝼꝛe oꝼ þam
Fæðeꝛ acenneð. ⁊ æꝼꝛe mid him ꝑunigende; Be ðam cꝑæþ ſe
Apoſtol

legat qui velit. Veruntamen de fide *nostra hîc breviter dicemus. Quòd quisquis Deum colere velit, in sanctam Trinitatem, verámque unitatem credat; hoc est, in Patrem, & Filium, Spiritúmque Sanctum. Pater omnipotens Deus absque initio semper fuit; Filiúmque unum de seipso genuit: Filius sapientia ejus est, qui à Patre semper fuit generatus; & per quem omnes fecit creaturas. Spiritus sanctus à Patre & Filio semper fuit; non genitus sed procedens. Ipse enim utriusque illorum voluntas, & amor est; per quem creaturæ omnes animantur. Tres illæ personæ Pater, Filius, & Spiritus sanctus unam habent divinitatem; tres verò sunt in personis, at in deitate unus. Omnes ii sunt æqualiter potentes. Sempérq; illi tres opus unum faciunt. Pater enim omnia per* sapientiam *suam, pérque* amorem *suum perficit*, sapientia *Patris est Filius, ab illo solo [genitus.] Spiritúsque sanctus illorum utriusque voluntas, & amor; ab utrisque semper [procedens.] Pater non erat genitus, neque factus, neq; ex ullis aliis procedens; sempérque fuit. Filius semper fuit sapientia à sapiente Patre generata. Spiritus sanctus ab utrisque semper fuit; sicut nos ante diximus. Sol qui nobis illucet, corporalis creatura est; tres tamen in se proprietates habet. Una, corporalis est* substantia; *hoc est, solis globus: altera* lumen *est, sive splendor, à sole semper; quæ totam terram illustrat: tertia,* calor *est; qui per lumen ad nos devenit. Lumen semper est à sole; & cum illo semper: & omnipotentis Dei filius est à Patre semper genitus; & cum illo semper manens: de hoc ait Apo-*

Apoſtol ꝥ he ꝑæꝛe hiꝛ Fæðeꝛ
ꝑulðꝛeꝛ beoꝛhtnýꝛ ; Ðæꝛe ꝑun-
nan hætu ȝæþ oꝼ hiꝛe. ⁊ oꝼ hiꝛe
leoman. ⁊ ꝛe halȝa Gaꝛt ȝæþ æ-
ꝛꝛe oꝼ þam Fæðeꝛ. ⁊ oꝼ þam ꝑuna
ȝelicebe þam iꝛ þuꝛ appiten; Niꝛ
nan ðe hine behýðan mæȝe ꝑam
hiꝛ hætan ; Fæðeꝛ. ⁊ ðunu. ⁊
haliȝ Gaꝛt ne maȝon beon to
ȝæðeꝛe ȝenamoðe. ac hi ne beoð
ꝛꝑa ðeah na hꝑaꝛ to tꝛæmeðe ;
Niꝛ ꝛe ælmihtiȝa God na ðꝛý-
ꝑealð. ac iꝛ ðꝛýnnýꝛ ; ðe Fæðeꝛ
iꝛ æꝛꝛe Fæðeꝛ. ⁊ ꝛe ðunu iꝛ æꝛꝛe
ðunu. ⁊ ꝛe halȝa Gaꝛt æꝛꝛe hal-
ȝa Gaꝛt. ⁊ heoꝛa nan næꝛꝛe oꝼ
þam haðe ðe he iꝛ ne apent. ꝑoꝛ-
ðanþe God iꝛ unapenðenðlic ; ðe
ðunu ana unðeꝛꝼenȝ menniꝛc-
nýꝛꝛe. ⁊ ꝑeaꝛꝼ to men ȝeboꝛen.
ða ða he ꝑolðe on ꝛaple ⁊ on lic-
haman oꝼ ðce'. Maꝛian buton
ꝑeꝛeꝛ ȝemanan. ⁊ heo ꝑuꝛhꝑunaþá
mæðen on ecnýꝛꝛe ; hꝑæt ða. ꝛe
hælenð Cꝛiꝛt Goðeꝛ ꝛunu ꝑunoðe
on ꝥiꝛꝛeꝛe ꝑoꝛulðe on ꝥæꝛe men-
niꝛcnýꝛꝛe hꝑeo ⁊ ꝥꝛittiȝ ȝeaꝛa.
⁊ miþ meniȝꝼealoum ꝑunoꝛum
ȝeꝛꝛuteloðe ꝥ he iꝛ ꝛoþ God; he
ðꝛoꝑaðe ꝛiþþan ꝛýlꝼꝛýlleꝛ ðeaþ
on ꝑoðe ahanȝen. ⁊ uꝛ alýꝛðe
ꝑam þam ecan ðeaþe miþ hiꝛ
hꝑilpenðlicum ðeaþe; hiꝛ lic ꝑæꝛ
bebýꝛȝeð. ⁊ he on ðam ꝛýꝛꝛte
helle ȝeheꝛȝoðe ⁊ aꝑaꝛ ꝛiþþan
on ðam ðꝛiðdan ðæȝe oꝼ ðeaþe;
he aꝛtah to heoꝛenum. ⁊ cýmð
eꝛt on enðe ðýꝛꝛeꝛe ꝑoꝑulðe. ⁊ealle men ðe æꝛꝛe ꝛaple un-
ðeꝛꝼenȝon apiꝛaþ oꝼ ðeaþe. ⁊ cumaþ him toȝeaneꝛ ; ðe ýlca
God ðe ealle ðinȝ oꝼ nahte ȝeꝑoꝛhte mæȝ aꝑæꝛan ða ꝑoꝛ-
molꝛneðan lichaman oꝼ ðam ðuꝛte ; Ðonne betæcþ Cꝛiꝛt
ða manꝼullan miþ lichaman ⁊ miþ ꝛaple into helle ꝥiꝛe á on
ecnýꝛꝛe ; ⁊ ða ȝoðan he lætꝛ miþ him into heoꝛenan ꝥice to
ðam ecan liꝼe. ⁊ naþꝑum ꝑeꝑoðe ne becýmþe næꝛꝛe nan enðe
ꝑoꝛþan ðe ða manꝼullan beoþ æꝛꝛe cꝑýlmiȝenðe on helle
ꝛuꝛle. enðeleaꝛlice on unaꝛecȝenðlicum tintꝛeȝum. ⁊ ða

ſtolus, quòd Patris ſui glorię ſplen-
dor eſſet; *calor ſolis ex illo exit, e-
júſque lumine ; & Spiritus ſanctus
à Patre atque Filio, æqualiter ſem-
per procedit : de quo ſcriptum eſt;*
Nihil eſt quod ſe à calore ejus oc-
cultabit. *Pater, & Filius, & Spi-
ritus ſanctus haud poſſunt* ſimul *no-
minari, haud ullibi tamen* diviſi *ex-
ſiſtunt. Omnipotens Deus non* tri-
plex, *ſed* Trinitas *exſiſtit. Pater
ſemper eſt Pater ; Filiúſque ſemper
Filius ; & Spiritus ſanctus, Spiritus
ſanctus ſemper : quorum nullus à per-
ſona illa quæ fuit, unquam mutabi-
tur. Deus enim immutabilis exſi-
ſtit. Filius ſolus ſuſcepit humanita-
tem, & in homines cùm vellet, in
anima & corpore naſcebatur de ſan-
ctâ Maria abſque viri conſortio :
& ipſa virgo ſemper in ſecula per ma-
net. Quid tum? Jeſus Chriſtus fi-
lius Dei in hoc mundo in humanita-
te per annos triginta & tres verſa-
batur ; & per multiplicia miracula,
quòd verus Deus eſſet, demonſtra-
vit. Mortem poſtea ſuapte ſponte
paſſus eſt, in cruce ſuſpenſus, & nos
à morte æterna, per temporariam
mortem ſuam redemit : corpus ſuum
ſepultum fuit ; illóque tempore in in-
fernum dominabatur ; & poſtea die
tertio à morte reſurrexit, aſcendit in
cælos, & denuo in fine hujus mundi
rediturus ; omnéſque homines qui
animam unquam ſuſceperunt, reſur-
gent de morte, illíque in occurſum
venient. Idem ille Deus, qui omnia
de nihilo fecit, corpus putridum de
pulvere poteſt reſuſcitare ; Chriſtus
tunc impios cum corpore animáque
pœnæ inferni in æternum tradet :
bonos autem in regnum cæleſte, in
vitam æternam ducet : neutróque ex-
ercitui ullus unquam finis obveniet :
improbi enim in cruciatus infernali,
ſine fine, tormentis inenarrabilibus*

ꝥoban ðe Gode on ðiſum liſe ꝥecſemðon ꝑixiaþ mið him on heoſenan ꝑice on unaſecꝥendlicene bliſſe. á on ecnyſſe. Amen;

semper erunt interituri: boni autem, qui in hac vita Deo placebant, in regno cœlesti, cum illo in gaudio ineffabili semper in secula regnabunt. Amen.

Hæc superflua fuisse Lector non judicabit, si intelligat me hîc præ oculis, veterem Ecclesiæ expositionem, de symbolis fidei, aliisque universalis doctrinæ præceptis, posuisse: ut nullam de igne purgatorio in fide Catholica, & Apostolica exornanda, Romano-Saxonicos doctores, sacræ verò Scripturæ discipulos, rationem habuisse demonstremus.

b Quicunque in omni verbo & opere, & cogitatione perfecti sunt; mox de corpore egressi ad regnum cœleste perveniunt. Si lucidus ille aspectu, & clarus (*an angelus necne, an homo sit amictus prudens celat;*) *his verbis insinuare voluerit*, de corpore egressos, *non priùs* regnum cœleste perventuros, *quàm* in omni verbo & opere, & cogitatione perfecti *fuerint, dicat quispiam ex hac vita emigraturus, an hujusmodi inhærenti perfectioni, an soli Christi misericordiæ confidat. Quin omnium mortalium, qui mundum reliquerant experientia, & divina oracula idem reclamant. Audiatur vetus* Ecclesia.* Dominica VII post Pentecosten. *in verba*, Nisi abundaverit justitia vestra plùs quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. *Sic autem Latinè damus.* * *Sax. hom. Trin. Coll. pag. 365. lin. ult.*

Þe ne maȝon libban on ðiſum liſe naveſ hꝑon ꝥ þe ne aȝylton ꝑiþ God. ⁊ ꝑiþ men on ꝑoꝑðe ⁊ on ꝑeoꝑce. ac þe ſceolon ſymble to Gode ȝecyſſan ⁊ hiſ milðſunȝe biddan. ꝑoꝑþon ðe he iſ ȝeaꝑu ȝiþ þe hine biddaþ miþ inepeaꝑðe heoꝑtan ꝥ he uſ miloſiȝe; --- ſelce ðæȝ þe ſynȝiaþ. ⁊ ælce ðæȝ þe ſceolon uꝑne hælend gladian miþ ſumꝑe ȝodnyſſe--- Be ðam ſanȝ ſe ſealmſyngꝥa ðuſ ſecȝende him to; *Adjutor meus, tibi psallam, &c.* ðæt iſ on Engliſce ſpræce; Ðu eaꝑt min ȝefylſta. ðe ſylꝑum ic ſinge. ðu eaꝑt min onꝑond. min aȝen ſoþ God. ⁊ min milðheoꝑtnyſſ; he het hine milðheoꝑtnyſſ. ꝑoꝑþan ðe he milde iſ. ⁊ he on maneȝa ꝑiſan ðam mannum ȝehylꝑþ ðe miþ anꝑædnyſſe to him æꝑꝑe hopiaþ; Ðam iſ ꝑulðoꝑ ⁊ ꝑuꝑþmynt á to ꝑoꝑulde. Amen;

Haud possumus aliquando in vita hac vivere, ut in Deum, inque hominem in verbo, & opere *non peccemus: Quin ad Deum* semper *recurrere debemus, ejúsque implòremus misericordiam: quoniam paratus est, si ex intimo corde illum obsecremus, ut nostri misereſceret.--- Quotidie peccamus, & quotidie salvatorem nostrum * bonitate aliquâ placare debemus.—* Hinc ibidem *Psalmistæ verbis usus concludit:* Adjutor meus tibi psallam, tu es susceptor meus: veráxque Deus meus: & mea misericordia; *misericordiam illum nuncupat, quia mitis est, multisque modis hominibus qui in illo cum stabilitate* semper *speraverint, auxiliatur; Cui gloria, & honor, semper in secula, Amen.* * *Idem præmens argumentum de inhærentis justitiæ indigentia, p. 375.*

Cap. 14.

Vt è contrà, alter ad mortem veniens, oblatum sibi à dæmonibus codicem suorum peccatorum viderit.

Onȝean ðyſſum ſpelle þæſ ſum man on Myncna lande. ðæſ ȝeſyhþe ⁊ ſoꝑð. na læſ hiſ oꝑohtunȝe ⁊ hiſ liſ monegum mannum ne eac him ſylſum

At contrà fuit quidam in provincia Merciorum, cujus visiones ac verba; non autem & conversatio plurimis, sed non sibimet-

bꝑic-

bpicpabe ; ƿæƿ on Cenpeðeƿ tiðum Mýpcna cýninȝeƿ. ƿe æfteƿ ſÆþelpeðe to pice fenȝ. þ ƿum peƿ ƿæƿ on læpeðum haðe. þæƿ *cýninȝe ðeȝn. ƿpa pe maȝan recȝan to býƿne hu ƿuman ȝeonȝan læpeðum men ȝelamp. ƿe ða foƿȝifenan tiðe hpeoƿƿunȝe ȝ to ðæðbote foƿfeah ƿe ƿæƿ aneƿ cýninȝeƿ ðeȝa. ȝ him leoƿ ȝ peoƿþ. acƿpa ƿpýþe ƿpa he foƿ þæne uttpan ȝeoƿnfulneƿƿe poƿulðlicpa ðæda þam cýninȝe ƿæƿ liciende ; ðpa ƿpýþe he foƿþæne ȝýmeleaƿneƿƿe Goðeƿ hefeneƿƿe him fýlfum miƿlicaðe. Manaðe ƿe cýninȝ hine ȝelomlice þ he onðette ȝ bette. ȝ foƿlete hiƿ ƿýnne ȝ man ðæðe æþ ðon þe he mið opfcýme femninȝa deaþeƿ ealle tið hpeope ȝ bote foƿluſe ȝ þeah ðe he ȝelomlice monaþ pæfe. hpæþefe he foƿhoȝode ða hælo poƿð. ðe he hine læpðe. Ac hine ȝehet æftep fýliȝenðe tiðe þonne he ỳlðra pæfe hiƿ ƿýnna hpeope ȝ anðetneƿƿe ðon ; Ða æftep ðam betpih ðaƿ ðinȝ pæƿ he ȝehpinen ȝ ȝeƿtanden femninȝa mið untpumneƿƿe ȝ fona on beð ȝefeol. ȝ ȝpimme ƿafe onȝan þpæƿtedbeon. þa pæƿ ƿe cýninȝ inȝanȝende to him. foƿþon ðe he hine ƿpýþe luſoðe tpýmeðe hine ȝ læpðe. þ he ða ȝýta hpeope ȝ anðetneƿƿe ðýðe hiƿ ƿýnna. æp þon ðe he ƿpul te. ȝƿpafeðe he ȝ cƿ'. þ he*þa ȝýt ne polde hiƿ ƿýnna anðettan. ac eft þonne he of ðæfe untpumneƿƿe apiƿe. þý læƿ him æt pite ȝ on eðpit fette hiƿ *ȝefoftа. þ he foƿ eȝe ðæƿ deaþeƿ ða ðinȝ ðýðe. þe he æp *ȝefunð ðon nolde. þuhte him ƿýlfum. ȝ him ȝeƿefen pæƿ. þ he heapðlice ȝ ftpanȝlice ƿpæce. ac he pæƿ eaſmlice beƿpicen mið deofleƿ feappum. ƿpa ƿpa hit æftep ȝecýþeð pæƿ ; Mið þý feo aðl ƿpýþe peox ȝ hefeȝode. eft ƿe cýninȝ ineode to him. hine to neoƿienne ȝ to læpanne. ða clýpode he fona eaſmlicne ftæfne. Hpæt poldeſt þu nu. oþþe to hpon come þu nu hideƿ. foƿþon ne miht þu me ofeƿ þiƿne ðæȝ ænige helpe. ne ȝeoce ȝefƿemman ; Cƿ', he ƿe cýninȝ. Ne pille ðu

ipſi profuit. Fuit autem temporibus Coenredi, qui poſt Æthilredum regnavit, vir in laico habitu atque officio militari poſitus ; ſed quantùm pro induſtria exteriori, regi placens, tantùm pro interna ſuimet negligentia diſplicens. Admonebat ergò illum ſedulò, ut confiteretur & emendaret ac relinqueret ſcelera ſua, priuſquam ſubitò mortis ſuperventu tempus omne pœnitendi & emendandi perderet. Verùm ille licèt frequenter admonitus ſpernebat verba ſalutis, ſeſéque tempore ſequenti pœnitentiam acturum eſſe promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum ; atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quē ingreſſus rex (diligebat enim eum) multùm hortabatur, ut vel tunc antequam moreretur, pœnitentiam ageret commiſſorum. At ille reſpondit : Non ſe tunc velle confiteri peccata ſua, ſed cùm ab infirmitate reſurgeret, nè exprobrarent ſibi ſodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ ſoſpes facere noluerat. Fortiter quidem ut ſibi videbatur locutus, ſed miſerabiliter, ut poſtea patuit, dæmoniacâ fraude ſeductus eſt. Cúmq; morbo ingraveſcente denuo ad eum viſitandum ac docendum rex intraret, clamabat ſtatim miſerabili voce : Quid vis modo ? Quid huc veniſti ? Non enim mihi aliquid utilitatis aut ſalutis potes ultrà conferre. At ille. Noli, in-

* cýninȝeƿ. C.

* C. ut Lat.
* MSS. B. & C.

quit, ità loqui, vide ut sanum sapias: Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò antè, inquit, intraverunt domum hanc duo pulcherrimi juvenes, & resederunt circa me, unus ad caput, & unus ad pedes: Protulítque unus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit; in quo omnia quæ unquam bona feceram intuens, scripta reperi; & hæc erant nimiùm pauca & modica. Receperunt codicem, neq; aliquid mihi dicebant. Tunc subitò supervenit exercitus malignorum & horrendorum vultu spirituum, domúmque hanc & exteriùs obsedit, & intus maxima ex parte residens implevit. Tunc ille, qui & obscuritate tenebrosæ faciei & primatu sedis major esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis; jussit uni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri. Quem cùm legissem, inveni omnia scelera, non solùm quæ opere vel verbo, sed etiam quæ tenuissimâ cogitatione peccavi; manifestissimè in eo tetris esse descripta literis. Dicebátque ad illos, qui mihi assederant viros albatos & præclaros: Quid hîc sedetis, scientes certissimè, quia noster est iste? Responderunt, Verum dicitis; accipite & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt, surgentésque duo nequissimi spiritus, habentes in manibus *cultra percus-

*fulcas. T. vomeres. W.

*tela. C.

la ſpa ſpꝑecan. geſeoh ꝥ þu *tea-
la ꝑite. Cꝑ. he ne ꝑede ic. ac ða
ꝑýꝑſtan ingeꝑitneſſe me ic ge-
ſeo. ⁊ ꝼoꝑe minum eagum hæb-
be. ꝼꝑægn ſe cýning hine hꝑæt
ꝥ ꝑæꝑe. cꝑ. he. hꝑene æꝑ þu co-
me eodon on ðiſ huſ to me tꝑe-
gen iunge men ꝼægeꝑe ⁊ beoꝑh-
te. ⁊ geſæton æt me. oþeꝑ æt
minum heaꝼde. oþeꝑ æt minum
ꝼotum. þa teah heoꝑa oþeꝑ ꝑoꝑd
ꝼægeꝑe boc ac ſꝑýþe med micle.
⁊ me ſealde to ꝑædanne; Ða ic
ða boc ſceaꝑode þa gemette ic
ðæꝑ aꝑꝑiten eall ða god ðe ic
æꝼꝑe gedýde. ac þa ꝑæꝑon ſꝑiþe
ꝼeaꝑe. ⁊ med micle. ða namon hi
eꝼt ða boc æt me ⁊ me noꝑiht
to cꝑædon. ða com heꝑ ſemnin-
ga micel ꝑeꝑod ꝑeꝑigꝑa gaſta.
ða ꝑæꝑon ongꝑiſliceſ ⁊ ꝑlitan.
⁊ þiſ huſ ge utan ge innan ýmb-
ſætan. oꝼ mæſtan dæle ſittende
⁊ geꝼýldon; Ða ꝑæſ heoꝑa ſum
ðýſtꝑan onſýne. ⁊ ðam oþꝑum
egeſlicꝑa ſe ꝑæſ ſetleſ ýldeſt.
⁊ me ðuhte. ⁊ geſeꝑen ꝑæſ. ꝥ he
heoꝑa ealdoꝑ beon ſceolde. ða
teah he ꝼoꝑþ boc * ongꝑiſlicꝑe
anſine. ⁊ unmætꝑe micelneſſe. ⁊
lýteſtne unabeꝑendlicꝑe býꝑ-
þenne. ſealde ða anum hiſ geꝼe-
ꝑena. ⁊ het me beꝑan to ꝑæ-
danne; Mid ðý ic ða boc ꝑædde
þa gemette ic on hiꝑe ſꝑeaꝑtum ſtaꝼum. ⁊ atollicum ſꝑeo-
tollice aꝑꝑitene. eall þa man ðe ic æꝼꝑe geꝼꝑemede. ⁊ na læſ
ꝥ an ꝥ ic on ꝑeoꝑce oþþe on ꝑoꝑde ac eac ſꝑýlce on ðam me-
demæſtan geþohte geſýngode. eall þa ꝑæꝑon þæꝑ on aꝑꝑite-
ne; ⁊ þa cꝑ. ſe ealdoꝑ þaꝑa ꝑeꝑigꝑa gaſta. to ðam ꝼægeꝑan
monnum ⁊ þam beoꝑhtum ðe me æt ſæton. To hꝑon ſitte
git heꝑ. hꝑæt git cuþelice ꝑiton. ꝥ ðiſ iſ uꝑe man; ⁊
ſꝑaꝑedon hi ſoð ge ſegað. cꝑ. he. ac onꝼoð hine ⁊ on
ða heapunge eoꝑꝑe niþeꝑunge gelæðað; Ðý cꝑiþe hi in-
ſtæpe ꝼꝑam minꝑe geſihþe geꝑiton; ⁊ ða ꝑæꝑon aꝑi-
ſende tꝑegen ðaꝑa atolꝑa gaſta. hæꝼdon hand ſeax on
heoꝑa * handa. ſlogan me ða. oþeꝑ on heaꝼod. oþeꝑ on
ꝼet;

*ongꝑi-ſenlice. C.

*handum. C.

ꝼeꝛ; ⁊ ðа ꝑunde nu mid micle
tintꝛeꝫa toꝫæderꝛe ꝯnicað in
ða innoþaꝯ mineꝯ lichoman. ⁊
ꝯona ðæꝯ ðe hi toꝫæderꝛe cu-
maþ þonne ꝯꝑelte ic ⁊ ða deoꝼlu
ꝫeaꝛꝑa bidaþ hꝑonne hi me ꝫe-
ꝫꝛipan ⁊ to helle locum ꝫelæ-
dan; Ða he ða ꝯe eaꝛma man
ðuꝯ mid oꝛmodneꝯꝯe ꝯꝑꝛecende
ꝑæꝯ. ða ꝯꝑealt he ꝯona æꝼteꝛ on
hiꝯ ꝯẏnnum. ⁊ ða hꝛeoꝑe ðe he
to medmicelꝛe tide. mid ꝼoꝛꝫi-
ꝼeneꝯꝯe ꝑæꝯtme ꝼoꝛ ẏlde. ða he
eac ꝑitum underðeoded butan
ꝑæꝯtme on ecneꝯꝯe * ded; ⁊ ꝥ
te he cꝑ'. ꝥ he ꝫeꝯaꝑe unꝫelice
bec him beꝛende beon. ðuꝛh þa
ꝫodan ꝫaꝯtaꝯ. oþþe ðuꝛh þaꝫa-
lan. ꝼoꝛþon ꝥ upplice ꝯtihtun-
ꝫe Godeꝯ ælmihtiꝫeꝯ ꝫeꝑoꝛden
ꝑæꝯ. ꝥ ꝑe ꝫemundan ꝥ ꝑe uꝛe dæ-
de ⁊ uꝛe ꝫeþohtaꝯ na læꝯ on þiꝯ-
ne ꝑind on idelneꝯꝯe to ꝼloꝑan.
ac to dome ðæꝯ hean deman eal-
le ꝫehealdene beon. ⁊ uꝯ eꝼt on
ende ætẏꝑde beon. oþþe ðuꝛh þa
ꝼꝛeondlican enꝫlaꝯ. oþþe þuꝛh
ꝼeond; ꝥ he cꝑ'. ꝥ æꝛeꝯt þa ꝼæ-
ꝫeꝛan bec ða * hꝑitan enꝫlaꝯ
ꝼoꝛþbꝛohton. ⁊ æꝼteꝛ þon deo-
ꝼlu ða ꝯꝑeaꝛtan. ⁊ hẏ þa enꝫlaꝯ
ꝯꝑẏþe med mẏcle. ðæt iꝯ to on-
ꝫẏtanne ꝥ he on ðæꝛe æꝛeꝯtan
ẏldo hiꝯ liꝼeꝯ * hꝑẏlc huꝫu ꝫod
dẏde. ꝥ he hꝑæþeꝛe eall ðuꝛh hiꝯ
unꝛiht dæde mid þꝑeoꝛum liꝼe
aþẏꝯtꝛade ⁊ ꝼoꝛdiꝫlade; Ðæꝛ
he ða ꝑiþ þon þa ꝫedꝑeola hiꝯ
cniht hada ꝫeꝛeccan ꝫẏmde on
ꝫeoꝫuþ hade. ⁊ þa þuꝛh ꝫode dæde ꝼꝛam Godeꝯ eaꝫum a-
hꝑẏꝛꝼan. þonne mihte he þaꝛa ꝛime ꝫeþeoded beon. be ðam ꝯe
ꝯealm cꝑiþ. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &c.* Ða beoþ
eadiꝫe ðe heoꝛa ꝑoneꝯꝯa ꝼoꝛlætene beoþ ⁊ þaꝛa ꝯẏnne beꝑꝛi-
ꝫene beoþ; Ðiꝯ ꝯꝑel ic ꝫeleoꝛnode ꝼꝛam Pehthelme ðam
aꝛꝑuꝛþan B'. ⁊ ic hit ꝼoꝛ ðæꝛe hælo ðe hit leoꝛniꝫe oþþe ꝫe-
hẏꝛe hluttoꝛlice aꝑꝛat ⁊ ꝯæde;

* þꝛo-
ꝑaþ. B.

* ꝑlitiꝫan. B.

* hꝑæt
hꝑuꝫu.
C.

serunt me, unus in capite, & alius in pede. Qui videlicet modò cum magno tormento irrepunt mea viscera in interiora corporis mei; mox quæ ut ad invicem perveniunt, moriar; & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans: & non multò pòst defunctꝰ pœnitentiam, quam ad breve tempus cum fructu veniæ facere supersedit, in æternum sine fructu pœnis subditus facit. [De quo constat, quia (sicut beatus Papa Gregorius de quibusdam scribit) non pro se ista, cui non profuere, sed pro aliis viderit, qui ejus interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentiæ dum vacat, timerent; nè improviso mortis articulo præventi, impenitentes perirent.] Quod autem codices diversos per bonos sive malos spiritus sibi vidit offerri, ob id supernâ dispensatione factum est; ut meminerimus facta & cogitationes nostras non in ventum diffluere, sed ad examen summi judicis cuncta servari, & sive per amicos angelos in fine uobis ostendenda, sive per hostes. Quod verò priùs candidum codicem protulerunt angeli, deinde atrum dæmones; illi perparvum, isti enormem; animadvertendum est, quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quę tamen universa pravè agendo juvenis obnubilavit. Qui si è contrario errores pueritiæ corrigere in adolescentia ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curasset; posset eorum numero sociari, de quibus ait Psalmus, *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Hanc historiam sicut à venerabili antistite * Pethelmo didici, simpliciter ob salutem legentium sive audientium, narrandam esse putavi.

Psal. 32. 1.

* Pihtelmo. T. Pecthelmo. ar. Pehthelmo. C.

Cap. 15.

Ut item alius moriturus deputatum sibi apud inferos locum pœnarum viderit.

IC ſýlfa cuþe ſumne bꝛoþoꝛ. ðone ic ꝑolde ꝥ ic næfꝛe ne cuþe. ðæſ noma ic eac ſꝑýlce ȝenemnan mæȝ. ȝif ꝥ oꝑiht bꝛýce ꝑæſ. ꝑæſ he ȝeſeted on æðelum mýnſtꝛe. ac he hꝑæþeꝛe unæþelice hiſ lif lifede; Þæſ he ȝelomlice fꝛam ðam bꝛoþꝛum þꝛead ⁊ ðam ealdoꝛmannum þæꝛe ſtoꝑe. ꝥ hi hine manodon ⁊ læꝛdon ꝥ he hiſ lif ȝecýꝛde to clænſunȝe hiſ ſýnna; ⁊ ðeah ðe he hi no ȝehýꝛan ne ꝑolde. hꝑæþeꝛe he ȝeþýldelice ꝑæſ fꝛam him eallum aꝛæfnend foꝛe nýdþeaꝛfe hiſ uttꝛan ꝑeoꝛca. ꝑæſ he ſýndꝛilice on ſmiþ cꝛæft ꝑell ȝelæꝛed; *Ðeoꝑode he ſꝑýþe dꝛuncenneſſe. ⁊ moniȝum oþꝛum unalýfedneſſum ðæſ * ſleacꝛan lifeſ. ⁊ he ma ȝeꝑunode on hiſ ſmiþþan dæȝeſ ⁊ nihteſ ſittan ⁊ licȝean. ðonne he ꝑolde on cýꝛicean ſinȝan ⁊ ȝebiddan. ⁊ mid ðam oþꝛum bꝛoþꝛum lifeſ ꝑoꝛd ⁊ ȝodcunde laꝛe ȝehýꝛan; Ðonon him ȝelamp ꝥ ſume men ȝeꝑuniað cꝑeþan. Seþe ne ꝑýle cýꝛicean duꝛu ꝑilſumlice ȝeeadmoded inȝanȝan. ſe ſceal nýde on helle duꝛu unꝑilſumlice ȝeniþeꝛad ȝelæded beon; Ða ꝑæſ ſe mon ȝeſleȝen ⁊ ȝeſtanden hefiȝꝛe adle. ⁊ ſeo ꝑeox ⁊ hefiȝode oþþæt he ꝑæſ to ðam ýtemeſtan dæȝe ȝelæded. ða cýȝde he ⁊ het ða bꝛoþꝛu him to. ⁊ he ſꝑiþe ȝnoꝛniende. ⁊ ȝeniþꝛedum ȝelic onȝan him ſecȝan ꝥ he ȝeſaꝑe helle opene. ⁊ * Satanan ðone ealdan feond mon cýnneſ beſencedne on þam ȝꝛundum helle tintꝛeȝeſ; ⁊ cꝑ'. ꝥ he ðæꝛ eac ȝeſaꝑe Caiphan þone ealdoꝛman ðaꝛa ſaceꝛda mid ðam oþꝛum. þa ðe Dꝛihten Cꝛiſt ofſloȝan. bi him ꝑꝛecendum liȝum ȝeſealde beon. in þaꝛa neaꝑiſte cꝑ'. he. Þa me eaꝛmum. ic ȝeſeo me ſtoꝑe ȝeȝeaꝛꝑode beon eccꝛe * foꝛloꝛeneſſe; Ða ða bꝛoþꝛu ðiſ ȝehýꝛdon. þa onȝunnon hi hine ȝeoꝛnlice tꝛim-

* luſude. B.
* B. & C. ut Lat.
* Satan. C.
* foꝛꝑýꝛde. B.

NOvi autem ipse fratrem (quē utinam non nossem) cujus etjam nomen si hoc aliquod prodesset dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viventem. Corripiebatur quidem sedulò à fratribus ac majoribus loci, atque ad castigatiorem vitam converti admonebatur. Et quamvis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operū ipsius exteriorum: erat enim fabrili arte singularis. Serviebat autem multùm ebrietati, & cæteris vitæ remissioris illecebris, magísque in officina sua die noctúq; residere, quàm ad psallendum atque orandum in Ecclesia, audiendùmque cum fratribus VERBUM VITÆ*, concurrere consueverat. Unde accidit illi (quod solent dicere quidam) quia qui non vult Ecclesiæ januam sponte humiliatus ingredi, necesse habet in januam inferni non sponte, damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocavit fratres; & multùm mœrens ac damnato similis cœpit narrare; quia videret inferos apertos, & Satanam immersum in profundis tartari. Caipham quoq; cum cæteris qui occiderunt Dominum, juxta eum flammis ultricibus contraditum. In quorum vicinia, inquit, heu misero mihi! locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligenter ex-

* Sax. & doctrinam divinam.

ꝺꝛihtman ⁊ læꝛan. ꝥ he ða gyt on lichoman ꝿeꝛeteꝺ hiꝛ ꝛynna hneoꝛe ⁊ anꝺetneꝛꝛe ꝺyꝺe ; ⁊ ⁊ ꝛꝛaꝛoꝺe he miꝺ oꝛmoꝺneꝛꝛe. Niꝛ me nu cꝵ. he ꝺiꝺ min liꝿ to onpenꝺenne. miꝺ ꝺy ic ꝛylꝿa ꝿeꝛeo minne ꝺom ꝿeꝺemeꝺne beon ; Ða he ða ꝺuꝛ ꝛꝛꝛæc. ꝥ he butan hælo * ꝿegnyꝛꝛe oꝿ poꝛuloe ꝿeꝛaꝛ. ⁊ hiꝛ lichoma ꝿæꝛ bebyꝛiꝿeꝺ on ðam yꝺemeꝛtan ꝛtoꝛum ðæꝛ myꝛnꝛtꝛeꝿ. ⁊ nænig mon ne ꝺoꝛꝛꝺe ꝛoꝛ hine ꝛæalmaꝛ ne mæꝛꝛan ꝛingan ne ꝿuꝛꝿon ꝿoꝛ hine ꝿebiꝺꝺan ; Ꝺala miꝺ hu micle ꝿeꝛceaꝺe God to ðæloe betꝛih leohꝛ ⁊ ꝺyꝛꝛtꝛe ; Se æꝛeꝛta maꝛtyꝛ ⁊ ꝛe eaꝺiga Stephanuꝛ. Ða he ꝿæꝛ ꝺeaꝺ ꝺꝛoꝛiende ꝿoꝛ ꝛoꝿꝿæꝛtneꝛꝛe he ꝿeꝛeah heoꝛonaꝛ opene [* ꝿeꝛeah he Godeꝛ ꝛulꝺoꝛ] ⁊ ꝺone hælend ꝛtanꝺende on Godeꝛ ða ꝛꝛiꝺꝛan ; ⁊ ꝺyꝺeꝛ ꝺe he ꝛylꝿa toꝿeaꝛꝺ ꝿæꝛ æꝿteꝛ ꝺeaꝿe. ꝺiꝺeꝛ he hiꝛ [* moꝺeꝛ] eaꝿan ꝛende æꝛ hiꝛ ꝺeaꝿe. ꝥ he ꝺy bliꝿelicoꝛ ꝺꝛoꝛoꝺe ; ⁊ ꝛiꝺ ꝺon ꝺe ꝛmiꝺ ðæꝛ ꝺyꝛtꝛan moꝺeꝛ ⁊ ꝺæꝺe. Ða he hiꝛ ꝺeaꝿe nealæhte ꝿeꝛeah helle ꝺintꝛeꝿo opene. ⁊ ꝿeꝛeah he ꝺeoꝿleꝛ niꝿeꝛunge ⁊ hiꝛ æꝿteꝛꝿyliꝿenꝺꝛa ; Ꝿeꝛeah he eac ꝛꝛylce hiꝛ ꝛylꝿeꝛ unꝿeꝛælize ꝛtoꝛe ⁊ * capceꝛn betꝛih ꝛꝛilce ꝥ he ꝺy eaꝛmlicoꝛ ꝿeoꝛꝛeneꝺꝛe hælo heꝛ nu ꝿoꝛꝛuꝛꝺe. ac liꝿizendum monnum ðe ðaꝛ ðinꝿ onꝿyꝺon he ꝿoꝛleꝺ hælo intinꝿan miꝺ hiꝛ ꝿoꝛloꝿeneꝛꝛe ; ꝿæꝛ ðiꝛ nipan ꝿeꝛoꝛꝺen on * Beoꝛnica mæꝿꝥe. ⁊ ꝿeoꝛ ⁊ ꝛiꝺe ꝿemæꝛeꝺ. ⁊ he moniꝿe ꝿoꝛꝥ aciꝿꝺe butan ylꝺinꝿe. ꝥ hi heoꝛa man ꝺæꝺa hneoꝛe ꝺyꝺon. ꝥ ic eac ꝛꝛylce piꝛce ꝿoꝛꝥon leoꝛnunꝿe upa ꝛtaꝿa ;

* ꝿeꝿneꝛꝛe.B

* Sic MS. B. & C. ut Lat.

* C. ut Lat.

*pacettan. B.

* Bꝛeotone.C.

hortari, ut vel tunc positus adhuc in corpore pœnitentiam *faceret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus vitam mutandi, cùm ipse viderim judicium meum jam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obiit; & corpus ejus in ultimis est monasterii locis humatum: neque aliquis pro eo vel missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantiâ divisit Dominus lucem & tenebras! Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem, pro veritate, *vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Jesum stantem à dextris Dei.* Et ubi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quo lætior occumberet, misit. At contrà, faber iste tenebrosæ mentis & actionis ; imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli & sequacium ejus. Vidit etiam suum infelix inter tales carcerem ; quo miserabiliùs ipse desperatâ salute periret ; sed viventibus, qui hæc cognovissent, causam salutis, suâ perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in provincia Berniciorum, ac longè latéque diffamatum, multos ad agendam & non differendam scelerum suorum pœnitudinem provocavit: Quod utinam ex hinc etiam nostrarum lectione literarum fiat.

* Sic MS.

NOTÆ *in cap.* 14, 15.

Miles scelestus peccata sua fateri respuit, nè fortè exprobrarent *sibi solales.--- *quem* Coenredus *Rex* admouuit sedulò ut confiteretur & emendaret, ac relinqueret scelera sua---. *O perquàm nobile, & verè excelsum Regis exemplum! Admonuit qui cogere potuerat, militem ad confitendum.* Et, Audientes hæc fratres, (*fabro scil. qui* serviebat multùm ebrietati, locum æternæ perditionis esse præparatum,) cœperunt diligenter EXHORTARI, ut vel tunc positus in corpore

* l. ei.

pore,[c] pœnitentiam faceret. *Formam hortandi ad resipiscentiam, piam quidem, nec Scripturis sacris contrariam, tradunt Canones, quos Archiepiscopo Theodoro Cantuariensi adscribunt nonnulli. Sic autem Canon 29.* De Confessionibus, *verba Saxonica & Latina, utraque quidem perantiqua, viris doctis legenda hîc apposuimus.*

Us manaþ ꝥ haliȝe ȝeþriꝛ ⁊ cþýð. Geopena Driht̃ne þinne þeȝ ⁊ hiht̃ on hine; ⁊ ꝥꝛ hiꝛ cþýþ. Andýttaþ Driht̃ne ꝼoꝛþan ȝeond þoꝛolde is his mildheoꝛtnýs; ⁊ ꝥꝛ hiꝛ cþýþ. Minne ȝýlꝛ ic dýde þe cuþne. ⁊ mine unꝛihtþýsnýsse ne behýdde ic; ⁊ ꝥac eꝼꝛ cþýþ. Ic andýtte onȝen me Driht̃ne mine unꝛihtþisnýsse. ⁊ ðu ꝼoꝛȝeaꝼe ða aꝛleasnýsse minꝛe sýnne; ⁊ eꝼꝛ. Andýttað eoþ betþeox eoþꝛe sýnna. ⁊ hi beoþ ȝedýloȝede; And an oþꝛe stoþe hiꝛ cþýð. Seþe behýꝛ his leahtꝛas ne biþ he ȝeꝛihtþýsað. Seþe hi soþlice andýtt he ȝehælþ his saþle oꝼ deaþe. ⁊ Driht̃en on his ȝodspelle cþæþ. Doþ dædbote. soþlice heoꝼena ꝛice ȝenealæcð; Hiꝛ is neod þonne þe ꝼela ðuꝛh deoꝼles laꝛe doð onȝean Godes þýllan ⁊ bebod ꝥ þe þuꝛh soþe eadmodnýsse ⁊ andýtnýsse betan ꝥ hꝛeoþsiende eal sþa hiꝛ ȝesetton haliȝe ꝼædeꝛas; ⁊ sýþþan þonne æniȝ ýꝼel ȝeþoht þuꝛh deoꝼles sþæþon uꝛe heoꝛtan cume. andýttan þe ꝥ sona uꝛum bisceope oþþe ȝastlicum ealdꝛe ꝥ þe moton ðuꝛh soþe andýtnýsse ⁊ dædbote habban heoꝼena ꝛice. ðeaꝛle ðþýꝛ is seþe sinȝað beꝼoꝛan Godes eaȝum. ⁊ ꝼoꝛsceamað ꝥ he ꝥ men andýtte;

Hortatur nos Scriptura, dicens, Revela Domino viam tuam, & spera in eum. *Item dicit,* Confitemini Domino quoniam in seculum misericordia ejus. *Item,* Delictum meum cognitum tibi feci, & justitias meas non abscondi. *Item;* Confitebor adversùm me injustitias meas Domine, & tu remisisti impietatem peccati mei. *Et iterum,* Confitemini alter alteri peccata vestra, & deleantur. *Et alibi,* Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem ea confessus fuerit, salvabit animam suam à morte. *Et Dominus in Evangelio ait,* Agite pœnitentiam, adpropinquabit enim regnum cœlorum. *Necesse est ut dummodo suadente diabolo multa contra voluntatem, & præceptum Domini commisimus, per veram humilitatem, & confessionem emendemus pœnitentes; sicut Patres sancti constituerunt. Et deinceps, cùm aliqua cogitatio mala in cor, suadente diabolo, venerit; citò Episcopo* vel Priori confiteamur, ut per veram confessionem, & pœnitentiam, regnum Dei habere mereamur: Nimis enim improbus est qui ante oculos Dei peccat, & homini confiteri erubescit.*

* Sax. Presbytero spirituali. Vide pag. 216. 340. & comment. in Jac. 5. 14. 16. de presbyteris Ecclesiæ.

Cap. 16.

Ut plurimæ Scotorum Ecclesiæ, instante Adamnano, Catholicum Pascha susceperint: útque idem librum de locis sanctis scripserit.

Deest Sax. Quo tempore plurima pars Scotorum in Hibernia, & nonnulla etiam de Britonibus in Britannia rationabile & Ecclesiasticum paschalis observantię tempus, Domino donante, suscepit. Siquidem Adamnanus, presbyter & Abbas monachorum qui erant in insula Hii; cùm legationis gratiâ missus à sua gente venisset ad Aldfridum regem Anglorum, & aliquandiu in ea provincia moratus, videret ritus Ecclesię canonicos; sed à pluribus qui erant eruditiores, esset solerter admonitus, nè contra universalem Ecclesię morem, vel in observantia Paschali, vel in aliis quibusque decretis, cum suis paucissimis & in extremo mundi angulo positis vivere præsumeret, mutatus mente est: ità ut ea quæ vide-

viderat & audierat in Ecclesiis Anglorum, suæ suorúmque consuetudini libentissimè præferret. Erat enim vir bonus & sapiens, & scientiâ SCRIPTURARUM nobilissimè instructus. Qui cùm domum rediisset, curavit suos qui erant in Hii, quive eidem erant subditi monasterio ad eum, quem cognoverat, quémque ipse ex toto corde susceperat, veritatis callem perducere; nec valuit. Navigavit* Hiberniam, & prædicans eis ac modestâ exhortatione declarans legitimum *Paschæ tempus, plurimos eorum & penè omnes, qui ab Hiiensium erant dominio liberi, ab errore correctos, ad unitatem reduxit Catholicam; ac legitimum Paschæ tempus observare perdocuit. Qui cùm celebrato in Hibernia canonico Paschâ, ad suum insulam revertisset, suóque in monasterio Catholicam temporis Paschalis observantiam instantissimè prædicaret, (nec tamen perficere quod conabatur posset,) contigit eum ante expletum anni circulum migrasse de sæculo, divinâ utique gratiâ disponente, ut vir unitatis & pacis studiosissimus, antè ad vitam raperetur æternam, quàm redeunte tempore Paschali graviorem cum eis, qui eum ad veritatem sequi nolebant, cogeretur habere discordiam. Scripsit idem vir de locis sanctis librum, legentibus multis utilissimum; cujus auctor erat docendo ac dictando Galliarum Episcopus Arculfus; qui locorum gratiâ sanctorum venerat Hierosolymam. Et lustratâ omni terrâ repromissionis, Damascum quoque, Constantinopolim, Alexandriam, multásque maris insulas adierat, pátriámque navigio revertens, vi tempestatis in Occidentalia Britanniæ littora delatus est. Ac post multa ad memoratum Christi famulum Adamnanum perveniens, ubi doctus in SCRIPTURIS, sanctorúmque locorum gnarus esse compertus est, libentissimè est ab illo susceptus, libentiùs auditus, adeò ut quæque ille se in locis sanctis memoratu digna vidisse testabatur, cuncta mox iste literis mandare curaverit. Fecítque opus (ut dixi) multis utile, & maximè illis qui longiùs ab eis locis, in quibus Patriarchæ vel Apostoli erant secreti, ea tantùm de his quæ lectione didicerint, norunt. Porrexit autem librum hunc Adamnanus Aldfrido regi, ac per ejus est largitionem etiam minoribus ad legendum contraditus. Scriptor quoque ipse multis ab eo muneribus donatus, in patriam remissus est: De cujus scriptis aliqua decerpere, ac nostræ huic historiæ inserere, commodum fore legentibus reor.

*RR. Armach pag. 730. l. 3.
* Ibid p. 700. lin. 35.

CAP. 17.

Quæ in eodem libro de loco dominicæ nativitatis, passionis, & resurrectionis commemoraverit.

Deest Sax. SCripsit ergò de loco dominicæ nativitatis in hunc modum: Bethleem civitas David in dorso sita est angusto, ex omni parte vallibus circundata, ab occidente in orientem mille passibus longa, humili sine turribus muro per extrema plani verticis instructo. In cujus orientali angulo quasi quoddam naturale semiantrum est, cujus exterior pars nativitatis dominicæ fuisse dicitur locus; interior, præsepe Domini nominatur. Hæc spelunca tota interius pretioso marmore tecta, supra locum ubi Dominus natus specialiùs traditur, sanctæ Mariæ grandem gestat Ecclesiam. Scripsit item hoc modo de loco passionis & resurrectionis illius: Ingressus à septentrionali parte urbem Hierosolymam, primùm de locis sanctis pro conditione platearum divertendum est ad Ecclesiam Constantinianam, quæ Martyrium appellatur. Hunc Constantinus imperator, (eò quòd ibi crux Domini ab Helena ejus matre reperta sit,) magnifico & regio cultu construxit. Dehinc ab occasu Golgotham, videtur Ecclesia, in qua etiam rupis illa apparet, quæ quondam ipsa infixo Domini corpore crucem Domini tulit argenteam, modò pergrandem sustinens crucem, pendente magnâ desuper æreâ rotâ cum lampadibus. Infra ipsum verò locum dominicæ crucis; excisa in petra crypta est, in quâ super altare pro *defunctis honoratis sacrificium solet offerri; positis interim in platea corporibus. Hujus quoq; ad occasum Ecclesiæ anastasis, hoc est, resurrectionis dominicæ, rotunda Ecclesia tribus cincta parietibus, duodecim columnis sustentatur; inter parietes singulos latum habens spatium viæ, quæ trìa altaria in tribus locis parietis me-

* *Vide de S. Oswaldo rege. pag. 191. l. 41.*

dii continet, hoc eſt, auſtrali, aquilonali, & occidentali. Hæc bis quaternas portas, id eſt, introitus per tres è regione parietes habet; è quibus quatuor ad Vulturnum, & quatuor ad Eurum ſpectant. Hujus in medio monumentum Domini rotundum petrâ exciſum eſt; cujus culmen, intrinſecus ſtans homo, manu contingere poteſt: ab oriente habens introitum, cui lapis ille magnus appoſitus eſt, quod intrinſecus ferramentorum veſtigia uſque in præſens oſtendit. Nam extrinſecus uſque ad culminis ſummitatem, totum marmore tectum eſt: ſummum verò culmen auro ornatum, auream magnam geſtat crucem. In hujus ergò monumenti aquilonari parte ſepulcrum Domini in eadem petra exciſum, longitudinis ſeptem pedum, trium menſurâ palmarum pavimento altius eminet. Introitum habens à latere meridiano, ubi die noctúque duodecim lampades ardent; quatuor intra ſepulcrum, octo ſupra in margine dextro. Lapis qui ad oſtium monumenti poſitus erat, nunc fiſſus eſt; cujus pars minor, quadratum altare ante oſtium nihilominus ejuſdem monumenti ſtat; major verò pars in Orientali ejuſdem Eccleſiæ loco, quadrangulum aliud altare ſub linteaminibus exſtat. Color autem ejuſdem monumenti & ſepulcri, albo & rubicundo permixtus videtur.

Cap. 18.

Quæ item de loco aſcenſionis dominicæ, & ſepulcris Patriarcharum.

Deeſt Sax. DE loco quoque aſcenſionis dominicæ, præfatus autor hoc modo refert: Mons Olivarum, altitudine monti Sion par eſt: ſed latitudine & longitudine præſtat; exceptis vitibus & olivis, raræ ferax arboris, frumenti quoq; & hordei, fertilis. Neque enim brutoſa, ſed herboſa & florida ſoli illius eſt qualitas. In cujus ſummo vertice, ubi Dominus ad cœlos aſcendit, Eccleſia rotunda grandis, ternas per circuitũ cameratas habet porticus deſuper tectas. Interior namq; domus, propter dominici corporis meatum camerari & tegi non potuit; altare ad orientem habens anguſto culmine protectum. In cujus medio, ultima Domini [b] veſtigia cœlo deſuper patente ubi aſcendit, viſuntur. Quæ cùm quotidie à credentibus terra *tollatur, nihilominus manet; eandemque adhuc ſpeciem veluti impreſſis ſignata veſtigiis ſervat. Hæc circa, ærea rota jacet; uſque ad cervicem alta, ab occaſu habens introitum, pendente deſuper in trochleis magna lampade, totáque die & nocte lucente. In occidentali ejuſdem Eccleſiæ parte, feneſtræ octo, totidémque è regione lampades in funibus pendentes, uſque Hieroſolymam per vitrum fulgent; quarum lux corda intuentium cum quadam alacritate & compunctione pavefacere dicitur. In die aſcenſionis dominicæ per annos ſingulos, [c] miſſâ peractâ, validi flaminis procella deſurſum venire conſuevit, & omnes qui in Eccleſia adfuerint terræ proſternere. De ſitu etiam Hebron & monumentis patrum ità ſcribit: Hebron quondam civitas & metropolis regni David; nunc ruinis tantùm, quid tunc fuerit oſtendens, uno ad orientem ſtadio ſpeluncam duplicem in valle habet, ubi ſepulcra Patriarcharum quadrato muro circundantur, capitibus verſis ad Aquilonem. Et hæc ſingula ſingulis tecta lapidibus inſtar baſilicæ dolatis trium patriarcharum candidis. Adam obſcurioris & vilioris operis, qui haud longè ab illis ad Borealem, extremámque muri illius partem, pauſat. Trium quoque fœminarum viliores & minores memoriæ cernuntur. Mambre collis mille paſsibus à monumentis, his ad Boream herboſus valde & floridus, campeſtrem habens in vertice planiciem. In cujus Aquilonari parte, quercus Abrahæ duorum hominum altitudinis truncus, Eccleſiâ circundata eſt. Hęc de opuſculis excerpta præfati ſcriptoris ad ſenſum quidem verborum illius, ſed brevioribus & ſtrictis comprehenſa ſermonibus noſtris, ad utilitatem legentium, hiſtoriis indere placuit. Plura voluminis illius, ſi quis ſcire delectat, vel in ipſo illo volumine, vel in eo, quod de illo dudum ſtrictim excerpſimus, epitomate requirat.

* tollitur. W.

Notæ in cap. 17, & 18.

[a] Crux Domini ab Helena *Conſtantini* matre reperta---- *Hanc dubiam crucis inventionem, inventiones aliæ æquè dubiæ ſecutæ ſunt: Abuſus autem imaginũ*

ginis S. crucis, & imaginum ferè omnium, in historiis veterum passim occurrunt: Et monumenta Sax. in diem exaltationis S. crucis, ostendunt Heraclium Imperatorem ad crucem quandam orasse (crucem autem Christi fuisse incertum; nec licitum fuit ad ipsam orasse, si Christi crucem fuisse, constitisset.) Sic Latinè dedi.

Hom. 51. pag. 405. lin. 5.

Gala þu punderlice nu on þæne dæg Cyrt polde þrowian ⁊ upe pita aþæran mid hir deorpurþan blode; Gala du rcinende nu rþýdor þonne tunzla. mære on middan earde miclum to lurizenne. haliz treop ⁊ punrum. de þýrre pære to berene eallef middan eardef purð. gemunda dirne heap de hef zeæderod ir Gode to purþmynte; Đa ahor re Carere da halzan rode up on dære ylcan rtore de heo ær on rtod æturruman ær dan de re arleara cyninz hit zename;

*O tu crux gloriosa, in qua Christus pati voluit: & nostros sapientes per sanguinem suum pretiosum * refellere! O tu crux stellis fulgentior! in mundo famigerata, arbor sancta, & suavis. Digna es, quæ totius mundi* dignitatem *gestares: Hanc* * protege *multitudinem, quæ hic in honorem Dei convenit. Tunc exaltavit * Cæsar sanctam crucem in eundem locum, ubi (antequam ille improbus * Rex abripuit illam) primo stabat.*

* ext. in nos.

* Anton. crucem ut protectricem adorare idololatria mentesa? vide pag. 165.
* Heraclius.
* Cosroes.

Et in V. Nonar. Mai. Inventio S. Crucis. *hujusmodi narrationem, prosanioris verbi Dei lectione & expositione, populus imbibit. Sic ut cætera, Latinè damus.*

Serm. Cathol. p. 371. l. 13.

Men da leorrartan nu to dæz pe purþiaþ dære halzan rode zemynd. de ure Drihten on drorode;

Homines dilectissimi hodie nunc celebramus memoriam sanctæ Crucis quâ Dominus noster passus est.

Hinc è S. Hieronymo historiolam recitat de signo crucis, Constantino Imperatore contra Maxentium pugnanti, apparente; & de Helena Constantini matre Hierosolymam petente, ad ipsam crucem, inter cadavera defossam, jàm ab illâ non sine ingenti laborum, & periculorum mole, resodiendam: sic ipse Saxonica verba Latinè transtuli.

Ibid. pag. 372. l. 11.

Đa ferde heo Hierusalem mid rullum zeleafan. polde da rode rindan de Cyrt on drorade; heo becom to dære rtore. rra hire zerputelode durh heofonlicre zebicnunze. ⁊ arunde þreo rodaran þær þær hælender. ⁊ þa oþra dæra deora; Đa nýrte heo zeriry hpilc pære Cyrtef rode. ær dan de he mid tacnum hi zerputelode;

Tunc Helena Hierosolymam adiit, plenâ fide illam investigatura crucem, quâ Christus passus est. Ad locum illum venit, prout ei Deus per cæleste præsagium manifestavit: tres autem invenit cruces; Salvatoris unam: alteras duas latronum. Nè scivit verò distinguere quænam essit crux Christi priusquam illi per miracula indicassit.

*Sed hæc, utpote nec Apostolica, nec Catholica quidem, tum reliqua hinc de virtute sanctæ crucis dependentia dogmata, in medio relinquenda arbitramur. Cætera in legendis videte, & alia (quia jam præ manibus habemus,) de cruce prædicti regis Cosrois ad S. *Sergium defunctum missa, unà cum S. Sergii invocatione, apud Euagrium, magis quàm quis facilè dixerit blasphemâ, per otium consulite.*

* Euagr. l. 6. cap. 20.

b *Hæc de Domini vestigiis, in vertice montis Olivarum; ubi ascendit, apparentibus, &* in die ascensionis Dominicæ, per annos singulos c missâ peractâ, de validi flammis procella de sursum venire consueta, *validâ suspicione non indigent: unde totum hoc caput, ut & alia ejusdem farina permulta, Rex Aluredus versione Saxonicâ suâ haud dignatus est.*

Cap. 19.

*Ut Australes Saxones Episcopos acceperint Eadberhtum, & * Eollan: Occidentales Danielem & Aldhelmum; & de scriptis ejusdem Aldhelmi.*

* Eallam. W.

Ðа þæs æfter seofon hund þintrum ⁊ fif þintrum æfter ðære Drihtenlican menniscnesse ꝥ Ealdfrið Norþanhýmbra cýning forþferde ýmb xx þintra his rices butan an. ne þæs ða gýt gefýlled ⁊ Feng to his rice Osred his sunu. þæs viii þintra cniht. ⁊ ꝥ rice hæfde * endleofan þintra ⁊ On ðisses cýninges rice forepeardū forþferde Hædde þest Seaxna B'. ⁊ no ðam heofonlican life ferde ⁊ Þæs he god þer ⁊ rihtþis. ⁊ ꝥ biscoplice lif ⁊ lare ma beeode on lufan þonne gastlicra mægna he on leornunge gelæred þære ⁊ Be ðam B'. oft geþunelice sæde * Pehthelm se arþurþa B'. se mid Ealdhelme his æfterfýligendre micele tid ða get munuc ⁊ diacon þæs. ꝥ on ðære stoþe þe se B'. forþfered þæs. for geearnunge his haligness monig þundor hælo gefremede þæron. on ðære mægþe men geþunalice ða moldan namon for adlum ⁊ untrumnessum. ⁊ on þæter sendan. ⁊ mid býrigness oþþe strægdnesse ðæs þæteres monigum untrumum ge monnum ge neatum to hælo gelamp ⁊ ⁊ for ðære gelomlicum on þeg alædnesse ðære halgan moldan ꝥ þær þæs mýcel seaþ geþorden ⁊ Ða he ða forþfered þæs. ða þæs se biscopdom ðære mægþe on tþa B'. scire to dæled. oþer þæs seald Daniele ða he gýt to dæg receð. oþer Ealdelme ðære he feoþer gear fromlice heold. ⁊ fore þæs. þæron hi begen on cýriclicum þisum ge on þisdome haligra geþrrita genihtsumlice gelæred ⁊ ꝥ is to tacne ꝥ Ealdelm mid ðý he ða gýt þæs Mæsse Preost. ⁊ Abbud ðæs mýnstres ðe hi nemnaþ Maldulfes

* endlufon. B.

* Peohthelm. B.

Anno Dom. 705.

ANno dominicæ incarnationis septingentesimo quinto Aldfridus Rex Northanhymbrorum defunctus est, anno regni sui vicesimo, necdum impleto. Cui succedens in imperium filius suus * Osredus, puer octo circiter annorum, regnavit annis undecim. Hujus regni principio antistes Occidentalium Saxonum * Haeddi cœlestem migravit ad vitam: Bonus quippe erat vir ac justus, & Episcopalem vitam sive doctrinam magis insito sibi virtutum amore, quàm lectionibus institutus exercebat. Denique reverendissimus antistes * Pehthelm, [de quo in sequentibus loco suo dicendum est,] qui cum successore ejus Aldhelmo, multo tempore adhuc diaconus sive monachus fuit, referre est solitus, quòd in loco quo defunctus est, ob meritum sanctitatis ejus, multa sanitatum sint patrata miracula; hominésque provinciæ illius solitos ablatum indè pulverem, propter languentes, in aquam mittere, atque hujus gustum sive aspersionem multis sanitatem ægrotis, & hominibus, & pecoribus conferre. Propter quod, frequenti ablatione pulveris sacri, fossa sit ibidem facta non minima. Quo defuncto, Episcopatus provinciæ illius in duas paroecias divisus est: una data est Danieli, quam usque hodie regit: altera Aldhelmo, cui annis quatuor strenuissimè præfuit: Ambo & in rebus Ecclesiasticis, & in scientia Scripturarum sufficienter instructi. Deniq; Aldhelmus cùm esset adhuc presbyter & Abbas monasterii, quod * Maildulfi

* Osred. C. & VV.

* C. Hedda. T. Haedde. W.

* C. Pecthelm. W.

* W.

* Maildubi urbem. C. & T.

*Sic MS. C. Aldelmer. B. Maldmer burh. *Cantabr.* *C. cirican. *Cantabr.* *B. ut Lat.*

* Maldulfer burh. apprat he æþele boc hir ðeode mid rinoþær bebode þiþ Brýtta gedþolan þa hi rihte Saxtran ne þeorþedon on heora tide. ge eac oþeṙ monig ða hi ðære *ciriclian clænnesse ⁊ ribbe þiþerþeard dýdon; ⁊ he monige ðara Brýtta ðe þest Seaxum underþeodde þæron. to rihtre þeorþunge ðære drihtenlican Saxtrana mid ða leornunga ðisra boca [*geteah ⁊ gelædde. þrat he eac heah boc ⁊ þeorþlice de virginitate.] ⁊ þa on býrne Sedulius tþifealde þeorce meterfersum arang ⁊ gelæredre rþræce gesette. þrat he eac rþýlce monig oþru geþrito. þær he re þer æghþanon re gelæredesta. on geþordum hluttor ⁊ rcinende. ge eac on gelæredneſſe geþrito. ge freora ge cýriclicra to þundrienne; Ða he ða forþferde ða onfeng for hine ðone. B'. had Forþhere. re gýt oð to dæg cþ'. re þritere lifigende ir. þær re mon eac on halgum geþritum þell gelæred; Ðisrum monnum ðone. B'. had ðeniende. þær on rýnoþe geseted ⁊ gedemed. ꝥ ruð Seaxna mægð rceolde habban agenne B'. ⁊ bisceop retl on heora leodum. belumpon hi ær to Þintan ceastre. B'. rcire. þære ðe Daniel re B'. fore þær; Ða þær him to bisceope ærest gehalgod Sadbýrht re þær abbud ðær mýnstrer ðære eadigan gemýnde Þilfriþer. B'. ꝥ ir nemned * Selesea; Ða re forþferde ða feng to ðære. B'. ðenunge Solla. ⁊ he ða æfter monigum gearum of ðisrum leohte alæded þær. ⁊ re B'. had ðær rýþþan feola gear blon;

urbem nominant, scripsit, jubente Synodo, suæ gentis librum egregium adversus errorem Britonũ, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura Ecclesiasticæ castitati & paci contraria gerunt. Multósque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Britones, ad Catholicam dominici Paschæ celebrationem hujus lectione perduxit. Scripsit & de virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, & versibus hexametris & prosâ composuit. Scripsit & alia nonnulla, utpote vir undecunq; doctissimus; nam & sermone nitidus, & SCRIPTURARUM (ut dixi) tam liberalium quàm Ecclesiasticarum erat eruditione mirandus. Quo defuncto, pontificatum pro eo suscepit * Forthere, qui usq; hodie superest, vir & ipse in SCRIPTURIS sanctis multùm eruditus. Quibus Episcopatum administrantibus statutum est synodali decreto, ut provincia Australium Saxonum, quæ eatenus ad civitatis Ventanæ, cui tunc Daniel præerat, paroeciam pertinebat, & ipsa sedem Episcopalem ac proprium haberet Episcopum. Consecratúsq; est eis primus antistes Eadberhtus, qui erat Abbas monasterii beatæ memoriæ Wilfridi Episcopi, quod dicitur * Seleseu: Quo defuncto, * Eolla sususcepit officium pontificatûs. Ipso autem ante aliquot annos ex hac luce subtracto, Episcopatus usque hodie cessavit.

* Fortherus. T.

* Selesei. T. Selesei. W. * Sic MS. sing.

*Ætreoleriggе. B.

Cap. 20.

Ut Coenred Merciorum, & Offa Orientalium Saxonum Rex, in monachico habitu, Romæ vitam finierint; & de vita vel obitu Wilfridi Episcopi.

Ꝑꝛeꝛ ðý ꝓeoꝛþan ȝeaꝛe Oꝛꝛneðeꝛ ꝛiceꝛ. ⁊ Cenꝛeð Mýꝛcna ꝛice. æþelice ſume tiðe ꝓoꝛe ꝓæꝛ. ⁊ micelꝛe æþelicoꝛ ⁊ anꝓealð ꝓæꝛ ꝛiceꝛ ꝓoꝛleꝛt. ꝓoꝛþon he com to Rome ⁊ ðæꝛ ꝛceaꝛe onꝓenȝ ⁊ munuc ꝓæꝛ ȝeꝓoꝛðen. on Conꝛtantineꝛ tiðum ðæꝛ Papan. ⁊ æt ðaꝛa Apoꝛtola ꝛtoꝛe on ȝebeðum ⁊ on ꝓæꝛtenum ⁊ on ælmeꝛðæðum apunoðe oþ þone ýtemeꝛtan ðæȝ; Ða ꝓenȝ æꝓteꝛ him to Mýꝛcna ꝛice Ceollneð ſÆþelneðeꝛ ꝛunu. ꝛe æꝛ Cenꝛeðe ⁊ ýlce ꝛice hæꝓðe; Com eac ꝛꝓýlce miþ hine to Rome ðiȝeheꝛeꝛ ꝛunu eaꝛt ðeaxna cýniȝeꝛ ðæꝛ ꝛe beꝓoꝛan ȝemýneȝoðan ðæꝛ nama ꝓæꝛ Oꝓꝓa. ꝓæꝛ he on iuȝuðe mon ꝓillꝛumliche ýlðo ⁊ ꝓæȝenneꝛꝛe ⁊ ealne hiꝛ ðeoðe leoꝛ heoꝛa ꝛice to habbanne ⁊ to healðenne; Ꝓæꝛ he ȝeꝛiꝛliche ꝓilꝛumneꝛꝛe moðeꝛ Cenꝛeðe ðam cýniȝe. ꝓoꝛleꝛt he hiꝛ ꝓiꝛ' ⁊ land ⁊ maȝaꝛ ⁊ eþel ꝓoꝛ Cꝛiꝛteꝛ luꝓan. ⁊ ꝓoꝛ hiꝛ ȝoðꝛpelle. ⁊ he on þýꝛꝛum liꝓe hunð teontiȝ ꝓealðlice meðe onꝓenȝe ⁊ on ðæꝛe toꝓeaꝓðan ꝓoꝛulðe ece liꝓ. ⁊ he ꝛona ðeꝛ ðe he to Rome com to þam halȝum ꝛtoꝛum ꝛceaꝛe onꝓenȝ. ⁊ on munuc haðe hiꝛ liꝓ ꝓæꝛ endiende. ⁊ to ȝeꝛýhþe þaꝛa eaðiȝꝛa Apoꝛtola on heoꝛonum becom. Ða he lanȝe miþ hiꝛ moðe þiꝛ ꝛohte ⁊ ꝓilnaðe; Ða ðý ýlcan ȝeaꝛe ðe ðaꝛ cýniȝaꝛ Bꝛeotone ꝓoꝛlætan. ꝛe heah B'. ⁊ ꝛe halȝa Ꝑillꝓiþ æꝓteꝛ xlv ꝓintꝛa ðæꝛ onꝓonȝena. B'. haðeꝛ ðon ýtemeꝛtan ðæȝ týnðe ⁊ ꝓoꝛþꝓeꝓðe. on ðæꝛe mæȝþe ꝛeo iꝛ ȝecýȝeð Inundalum. ⁊ hiꝛ lichoma ꝓæꝛ on cýꝛꝛe ȝeðon. ⁊ ꝓæꝛ ȝelæðeð noꝛþ oꝓeꝛ ȝemæꝛe on hiꝛ mýnꝛtꝛe þe iꝛ cꝓeðen Onhꝛipum. ⁊ æꝓteꝛ ȝeꝛiꝛenne aꝛe ꝛꝓa mýclum

* ſume tiðe. *ſuperſcrip. Cantab.*

ANno autem imperii Ofredi quarto, Coenred qui regno Merciorum nobiliſſimè tempore aliquanto præfuerat, nobiliùs multò ſceptra regni reliquit. Nam venit Romam, ibíque attonſus, pontificatum habente Conſtantino, ac monachus factus ad limina Apoſtolorum in precibus, jejuniis, & eleemoſynis uſque ad diem permanſit ultimum. Succedente in regnum * Ceolredo filio Æthilredi, qui antè ipſum Coenredum idem regnum tenebat. Venit autem cum illo & filius Sigheri Regis Orientalium Saxonum; cujus ſuprà meminimus, vocabulo Offa, juvenis amantiſſimæ ætatis & venuſtatis, totæ'que ſuæ genti ad tenenda ſervandáque regni ſceptra exoptatiſſimus. Qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos, & patriam propter Chriſtum, & propter Evangelium, ut *in hac vita centuplum acciperet, & in ſeculo venturo vitam æternam.* Et ipſe ergò, ubi ad loca ſancta Romam pervenerunt, attonſus, & in monachico vitam habitu complens, ad viſionem beatorum Apoſtolorum in cœlis diu deſideratam pervenit. Eodem ſanè anno quo hi Britanniam reliquere, antiſtes eximius Wilfridus, poſt quadraginta & quinque annos accepti Epiſcopatûs, diem clauſit extremum, in provincia quæ vocatur Inundalum; corpúſque ejus loculo inditum, perlatum eſt in monaſterium ipſius, quod dicitur Inrhypum, & juxta honorem tanto Pontifici

* *C. & w.*

clum B'. on Sce'. Petrer cýricean
ðær Apostoler þær bebýrigeð;
Be ðisser B'. lifer stealle forepeardum þe sculan feaþum þordum gemýnegian. ða ðe be him
gedone þæron; Mid ðý he þær
godre gleaunesse cniht. ⁊ he þa
ýldo mid ðeaþum oferstigende.
⁊ he sþa gemetfæstlice ⁊ sþa
ýmbsceaþiendlice hine sýlfne on
eallum ðingum beheold ⁊ he be
gepýrhtū fram his ealdormannum þær * lufan. ⁊ arþurþod. sþa
sþa an of him sýlfum. ðe gepeaxen þær. ⁊ hæfde xiiii þintra. þa
he mýnster lif þam þeorulð life
forbær ⁊ gelufode; Ðær þe he þa
⁊ his fæder sæde. forþon his
modor ær forþferde he þa lustlice his þillan ⁊ his heofonlicum
lustum geþafode ⁊ gefultumade. ⁊ hine het ⁊ lærde ⁊ he ðam
halþendan ongýnnessum georne
* gefeole. ða com he hraþe to
Lindesfarena ea. ⁊ hine sýlfne
ðær on ðeoþdum gesealde. þara muneca. ⁊ he geornlice ða
ongan leornian. ⁊ don ða ðe
he ongeat ⁊ te belumpon to þære mýsterlican clænsunge ⁊ arfæstnesse. ⁊ forþon ðe he þær
sceaprre gleaunesse. he hrædlice
his sealmas geleornode. ⁊ eac
feola oðra boca; Ne þær he
hþæðere þa gýt bescoren. ac
hþæþere he ðam þe on sceare maran þæron. on ðam mægnum eaðmodnesse ⁊ hýrsumnesse. nohte ðon læssa þær.
forþon he. ge fram ðam * þitum ge fram his efenealdum
mid rihtre lufan lufad þær; Mid ðý he ða sum gear
on ðam mýnstre Gode ðeoþode. ða ongeat he se iunga
sticce mælum gleaþes modes. ⁊ ⁊ ne þær fulfremed þeg
gastlicra mægna. ðe him fram Scottum sæd ⁊ sealð
þær. ðohte ða ⁊ foresette on his mode ⁊ he þolde cuman to Rome. ⁊ ðær geseon hþýlce cýriclice ðeaþas oþþe
mýnster þeaþas æt þam Apostolican setle healdene þæron;
Mid ðý he ða ðam broþrum ⁊ sæde. ða heredon hi his gemýnd.

congruum, in Ecclesia beati Apostoli Petri sepultum. De cujus statu vitæ (ut ad priora repedantes) paucis quæ sunt gesta memoremus. Cùm esset puer bonæ indolis, atque ætatem in probis moribus transigens; ità se modestè & circumspectè in omnibus gerebat, ut meritò à majoribus quasi unus ex ipsis amaretur, veneraretur, amplectaretur. Ubi quartum decimum ætatis contigit annum; monasticam seculari vitam prætulit. Quod ubi patri suo narravit (jam enim mater obierat) libenter ejus votis ac desideriis cœlestibus annuit, eúmque cœptis insistere salutaribus jussit. Venit ergò ad insulam Lindisfarnensem, ibíque monachorum famulatui se contradens; diligenter ea quæ monasticæ castitatis ac pietatis erant, & discere curabat & agere. Et quia acris erat ingenii, didicit citissimè psalmos & aliquot codices; nec dum quidem adhuc attonsus: verùm eis qui tonsurâ majores sunt virtutibus, humilitatis & obedientiæ non mediocriter insignitus. Propter quod & à senioribus & coętaneis suis justo colebatur affectu. In quo videlicet monasterio cùm aliquot annos Deo serviret, animadvertit paulatim adolescens animi sagacis, minimè perfectam esse virtutis viam quæ tradebatur à Scotis; proposuítque animo venire Romam; & qui ad sedem Apostolicam ritus Ecclesiastici, sive monasteriales servarentur, videre. Quod cùm fratribus referret, laudaverunt ejus propositum, eúmq;

* lufod. B.

* befulge. B.

* þeotum. C.

mýnd. ⁊ hiſ ꝼoꞃeſetneſſe. ⁊ hi-
ne ſpeonnan ⁊ læꞃdan. ꝥ he ða
ꝼoꞃe ðuꞃhtuge. ðe he on hiſ
mode gelufad hæfde. ⁊ he ða
hꞃaðe com to ꝯanꝼlæde þæꞃe
cꝑene. ꝼoꞃþon he ꝑæſ hiꞃe cuð.
⁊ mid hiꞃe ðeahte ⁊ ꝼultume on
ꝥ ꝼoꞃeſpꞃecene mýnſtep gedon
⁊ geðeoded ꝑæſ. Sæde hiꞃe ða
hiſ luſt ⁊ ꝑillan ꝥ hiſ luꝼu ꝑæ-
ꞃe ꝥ he ða ſtoꝑe neoſode. ⁊ ge-
ſohte. ðaꞃa eadigꞃa Apl'. Ꝑæſ
heo ſeo cꝑen ſona luſtꝼulliende
ðæꞃe godan ꝼoꞃeſetneſſe ⁊ ꝑil-
lan ðæſ * iungan. ſende hine þa
to Cent to ꝯꞃcenbýꞃhte þam
cýninge ſe ꝑæſ hiꞃe eameſ
ſuna. bæd ꝥ he hine aꞃꝑuꞃþ-
lice to Rome onſende; Ðæꞃe
tide ðæꞃ on Cent heold Hono-
ꞃiuſ ðone Aꞃceb'. had. ſe ꝑæſ an
oꝼ diſcipulum ðæſ eadigan Pa-
pan Sce'. Gꞃegoꞃii. ꝑæſ ſe ꝑeꞃ on
cýꞃiclicum ꝑiſum healice on-
timbꞃed ⁊ gelæꞃed; Mid ðý he
ða ſe * iunga ſum ꝼæc ðæꞃ ꝑuni-
ende ꝑæſ mid hine. he ða cꝑiceſ
modeſ geoꞃnlice leoꞃnade ða
ðing ðe he þæꞃ geſeah ⁊ ſceaꝑo-
de. com ðideꞃ eac ſꝑýlce on ða
ſýlꝼan tid oþeꞃ iung man ꝑæſ
hiſ nama Biſcop. ⁊ hiſ ꝼꞃeo na-
ma Benedictuſ. ꝑæſ he oꝼ æþelꞃe
* ſtꞃýnde Angel þeode. ðæſ ꝑe
beꝼoꞃan gemýnegodan. ꝑolde he
eac ſꝑýlce Rome geſecean. ðiſſeſ manneſ geꝼeꞃſcipe ſe
cýning. ða Ꝑilꝼꞃið geþeodde ⁊ him bebead ꝥ he hine to
Rome gelædde; Mid ðý hi ða to Lugdunum coman. ða ꝑæſ
Ꝑillꝼꞃið ðæꞃ gehæꝼd ꝼꞃam Dalꝼino ðæꞃe ceaſtꞃe B'. Be-
nedictuſ ðone ongunnenon ſiþꝼæt ꝼꞃamlice to Rome ge-
ꝼeꞃde; Ða ongan ſe B'. luſtꝼullian ðæſ iungan ſnýttꞃo ⁊ hiſ
ꝑiſlicꞃa ꝑoꞃda. ⁊ hiſ ⁊ꝑlitan ꝼægeꞃneſſe. ⁊ glædneſſe hiſ
dæda ⁊ geſtæþþineſſe hiſ geþohta ⁊ he him ꝼoꞃþon eall ða
ðing genihtſumlice geaꝼ ⁊ ſealde. þe he hæꝼde ðeaꞃꝼe mid
hiſ geꝼeꞃum ſꝑa lange ſꝑa hi mid him ꝑæꞃon. ⁊ him eac ſꝑýl-
ce gebead ꝥ he him ꝑolde ſýllan to healdenne ⁊ to ꞃeccanne
micelne

* geongan. C.

* geonga. C.

* gebýꞃde on Angel. B.

id quod mente disposuit, perficere suadebant. At ille confestim veniens ad reginam Eanfledam quia notus erat, ejúsque consilio & suffragiis præfato fuerat monasterio sociatus, indicavit ei desiderium sibi inesse beatorum Apostolorum limina visitandi. Quæ delectata bono adolescentis proposito, misit eum Cantiam ad Regem Earconbertum, qui erat filius avunculi sui; postulans ut eum honorificè Romam transmitteret. Quo tempore ibi gradum Archiepiscopatûs Honorius, unus ex discipulis beati Papæ Gregorii, vir in rebus Ecclesiasticis sublimiter institutus, servabat. Ubi cùm aliquamdiu demoratus adolescens animi vivacis, diligenter his quę incipiebat discendis operam daret, supervenit illò alius adolescens nomine Biscop, cognomento Benedictus, de nobilibus Anglorum, cupiens & ipse Romam venire, cujus suprà meminimus. Hujus ergò comitatui Rex sociavit Wilfridum, atque illum secum Romam perducere jussit. Qui cùm Lugdunũ pervenissent, Wilfridus à Dalfino civitatis Episcopo ibi retentus est: Benedictus cœptum iter gnaviter Romam usque complevit. Delectabatur enim antistes prudentiâ verborum juvenis, gratiâ venusti vultûs, alacritate actionis, & constantiâ ac maturitate cogitationis. Unde & omnia quæ necesse habebat, abundanter ipsi cum sociis suis (quam diu secum erant) donabat. Et insuper offerebat, ut si vellet partem Galliarum non mi-

micelne ðæl Gallia ꝛiceꝛ. ⁊ him
* æþele ꝑolde hiꝛ bꝛoþoꝛ ðohtoꝛ *ꝼæm-
ꝼæmnan ne to ꝑiꝼe ȝeꝛýllan. ⁊ hine ꝛým-
C. le on beaꝛn luꝼan habban ꝑolde.
ða ðancode he him ȝeoꝛnlice
ðæꝛe aꝛꝼæꝛtneꝛꝛe þe he him
ꝼoꝛȝiꝼen hæꝼde mid ðý he æl-
ðeodiȝ ꝑæꝛ. ⁊ him anꝛꝑaꝛede ꝥ
he oþeꝛ liꝼ ma cuꝛe ⁊ luꝼode þon-
ne ꝥ ꝑoꝛuld liꝼ. ⁊ he ꝼoꝛþon hiꝛ
eþel tuꝛꝼ ꝼoꝛlet. ⁊ to Rome ꝼe-
ꝛan onȝunne; Ða he ða ꝛe B'. ꝥ
ȝehýꝛde þa ꝛende he hine mid
latþeoꝑe to Rome ⁊ hine ðideꝛ
ꝑell ȝeꝛcýꝛꝑte. ⁊ hine het þon-
ne he eꝼt to hiꝛ eðle hꝑeoꝛꝼan
ꝑolde ꝥ he to him come ꝥ he hi-
ne ꝑel ham ȝeꝛcýꝛꝑte; Ða com
he to Rome ⁊ ðæꝛ in ȝebedum
⁊ on ꝛmeaunȝe cýꝛiclicꝛa ꝑiꝛe-
na. ꝛꝑa ꝛꝑa he on hiꝛ mode ꝼoꝛe-
ꝛette mid dæȝhꝑamlicꝛe ȝeoꝛn-
ꝼulneꝛꝛe þeoꝑiende ꝑæꝛ. becom
he to ꝼꝛeondꝛcipe ðæꝛ halȝan
ꝑeꝛeꝛ ⁊ ðæꝛ ȝelæꝛedeꝛtan Bo-
neꝼaciuꝛ aꝛchidiaconeꝛ ꝛe ꝑæꝛ
* ꝑeota. eac ꝛꝑýlce * ꝑita ⁊ ȝeþeahteꝛe
C. ðæꝛ Apoꝛtolican Papan. ðæꝛ la-
ꝛeoꝑdome he oꝼ endebýꝛdneꝛꝛe
ȝeleoꝛnode iiii Cꝛiꝛteꝛ bec ⁊
ȝetel ꝛihtꝛa ꝺaꝛtꝛæna ⁊ moni-
ȝe oþꝛe ða ðe belumpon to cý-
ꝛiclicum ðeodꝛcipum. ðe he on
hiꝛ eðle leoꝛnian ne mihte. ⁊ ꝛe
ýlca maȝiꝛteꝛ him æȝhꝑæþeꝛ
ȝe bec ꝛealde ȝe laꝛe. ⁊ mid ðý
he ða ꝼeola monða ðæꝛ ðam
* læꝛꝑu- ȝeꝛæliȝum * ȝeleꝛum ȝeoꝛnlice
um. B. abýꝛeȝad ꝑæꝛ; Ða hꝑeaꝛꝼ he eꝼt on Gallia ꝛice to Dalꝼino
þam B'. hiꝛ ꝼꝛeonde. ⁊ iii ꝑintꝛa mid him ꝑæꝛ ꝑuniende. ⁊ he
ꝑæꝛ to ꝑꝛeoꝛte beꝛceoꝛen ꝼꝛam him. ⁊ on ꝛꝑa mýcelꝛe luꝼan
hæꝼed ꝑæꝛ. ꝥ he þohte hine him to ýꝛꝼeꝑeaꝛde ȝedon. ac ꝥ
hꝑæþeꝛe ꝛꝑa ꝑeꝛan ne mihte. ꝼoꝛþon ꝛe B'. ꝑæꝛ ꝼoꝛȝꝛiꝑen
mid ꝑællhꝛeoꝑe deaþe. ⁊ Ꝑilꝼꝛiþ ꝑæꝛ ma ȝehealden Anȝel þeo-
* Sic MS. de to B'. Sende * Balthild ꝛeo cꝑen mýcel ꝑeoꝛud ⁊ het þone
C. ut Lat. B'. oꝼꝛlean. þa he þa to ðæꝛe ꝛtoꝑe læded ꝑæꝛ. ðæꝛ him mon

nimam illi regendam committeret, ac filiam fratris sui virginem illi conjugem daret, eúmque ipse loco adoptivi haberet. At ille gratias agens pietati, quam erga eum (cùm esset peregrinus) habere dignaretur, respondit; propositum se magìs alterius conversationis habere, atque ideo patriâ relictâ, Romam iter agere cœpisse. Quibus auditis, antistes misit eum Romam, dato duce itineris, & cunctis simul quę necessitas poscebat itineris largiter subministratis, obsecrans sedulò, ut cùm in patriam reverteretur, per se iter facere meminisset. Veniens verò [* *Wilfridus*] Romam, & orationibus, ac meditationi rerum Ecclesiasticarum (ut animo proposuerat) quotidianâ mancipatus instantiâ, pervenit ad amicitiam viri sanctissimi ac doctissimi Bonifacii, videlicet archidiaconi, qui etjam consiliarius erat Apostolici Papæ. Cujus magisterio quatuor Evangeliorum libros ex ordine didicit, computum Paschæ rationabilem, & alia multa, quæ in patria nequiverat, Ecclesiasticis disciplinis accommoda, eodem magistro tradente, percepit. Et cùm menses aliquot ibi in studiis occupatus felicibus exegisset, rediit ad Dalfinum in Galliam; & tres annos apud ipsum commoratus, attonsus est ab eo, & in tanto habitus amore, ut hæredem sibi illum facere cogitaret. Sed nè hoc fieri posset, antistes crudeli morte præreptus est; & Wilfridus ad suæ potiùs, hoc est, Anglorum gentis Episcopatum reservatus. Nam * Balthild Regina, missis militibus, Episcopum jussit interfici; quem ad locum quidem, quo de-

[*] *deest MSs. sing.*

* *C.* Baldhild. *T.*

ꝛceolde ꝥ heafud ofꝛlean. ꝥa fýligde him Pilfꝛiþ hiꝛ ꝓꝓeoꝛt. ⁊ hiꝛ hond ꝥenge. ⁊ he ꝓilnade ætgædere mid him ꝛpeltan. ðeah ðe ꝛe B'. him ꝥ ꝛýiꝥe bepenede; Ac ðæꝛ ðe ða cpellenaꝛ hine ða ælheodigne ongeaton. ⁊ ꝥ he of

* Angel þeode. B. * Angle cumen pæꝛ. aꝓedon him ða. ⁊ ne poldan hine cpellan. mid ðý B'. ðeah ðe ꝥ hiꝛ ꝓilla pæꝛe. ⁊ he ða eft on Bꝛeotone com. ⁊ hine geþeode on ꝛꝓeondꝛcipe Ealhfꝛiþeꝛ ðæꝛ cýninger; ðe cýning geleoꝛnode ꝥ he ꝛýmle ꝓihte þegolaꝛ Godeꝛ cýꝛicean fýligde. ⁊ lufode. ⁊ ꝛoꝛþon þe he hine Pilfꝛið ꝓihte gefꝛemedne

*onfun. de. B. ⁊ ꝓiꝛne * onfeng. ⁊ gemette. geaꝛ he him ꝛona ⁊ realde týn * hiꝓiꝛca landeꝛ. on ðæꝛe ꝛtoꝛe þe iꝛ cpeden Stanfoꝛd. ⁊ æftep medmiclum fæce realde him mýn-

* hida. B * ðꝛittig hida. B. ꝛtep * xxx hiꝓiꝛca. on ꝛtoꝛe ꝛeo iꝛ geciged in Þꝛipum; Ða ꝛtoꝛe he æꝛ realde mýnꝛtep on to timbꝛianne ðam monnum. ða þe Scotta laꝛe fýligdon. ac ꝛoꝛþon ðe hi æftep fæce. ða him

* þeox ⁊. B. * pic realð pæꝛ. ma poldon of þæꝛe ꝛtoꝛe gepitan. ꝓonne hi poldan ꝓihte ðaꝛtꝛan healdan. ⁊ eac oþꝛe þegollice ðeapaꝛ onfon æftep gefunan ðæꝛe Romaniꝛcan cýꝛicean. ⁊ ðæꝛe Apoꝛtolican. ⁊ ꝛoꝛþon he ða ꝛtoꝛe ðam realde done he gefeah betepan ðeodꝛcipum ⁊ ðeaꝛum gelæꝛedne; On ða tið to hæꝛe ðæꝛ ꝛoꝛefꝛþecenan cýningeꝛ pæꝛ Pilfꝛiþ to Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛte gehalgod. on ðam ýlcan mýnꝛtꝛe. ꝛþam ſægelbýꝛhte feꝛt ðeaxna B'. ðe þe beꝛoꝛan gemýnegodan. ꝓilnade he ꝛe cýning. ꝥ ꝛe feꝛ ꝛꝛa mýcelþe gelæꝛedneꝛꝛe ⁊ * apꝛæꝛtneꝛꝛe. him ꝛýndꝛiglice untodæledе gefeꝛꝛcipe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ⁊ laꝛeop pæꝛe. ꝓone he eft na læꝛ æftep miclum fæce. ꝛende on Gallia ꝛice. mid gefeahte ⁊ gedafunge Oꝛꝛioeꝛ hiꝛ fædeꝛ. bæd ꝥ hine mon him to Biꝛceop gehalgode; Mid ðý he ða hæfde xxx

* æfæꝛtneꝛꝛe. B

collandus erat, secutus est Wilfridus clericus illius, desiderans cum eo (tametsi ipso multùm prohibente) pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinum atque oriundum de natione Anglorum cognovere, carnifices pepercere illi; neque eum trucidare cum suo voluere Pontifice. At ille Britanniam veniens, conjunctus est amicitiis Alhfridi Regis, qui Catholicas Ecclesiæ regulas sequi semper, & amare didicerat. Unde & illi, quia Catholicum eum esse comperit, mox donavit terram decem familiarum, in loco qui dicitur Stanford: & non multò pòst Monasterium triginta familiarum, in loco qui vocatur Inhrypum. Quem videlicet locum dederat pridem ad construendum inibi monasterium his, qui Scotos sequebantur. Verùm quia illi postmodum optione datâ, malueruut loco cedere, quàm Pascha Catholicum, cæteróſque ritus canonicos, juxta Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ consuetudinem recipere, dedit hoc illi quem melioribus imbutum disciplinis ac moribus vidit. Quo in tempore ad jussionem præfati Regis presbyter ordinatus est in eodem monasterio ab Agilberhto Episcopo Gevissorum, cujus suprà meminimus; desiderante Rege, ut vir tantæ eruditionis ac religionis sibi specialiter individuo comitatu sacerdos esset ac doctor. Quem non multò pòst, detectâ & eliminatâ (ut suprà docuimus) Scotorum sectâ, Galliam mittens cum consilio atque consensu patris sui Oswi, Episcopum sibi rogavit ordinari, On ða tið to hæꝛe ðæꝛ ꝛoꝛefꝛþecenan cýningeꝛ pæꝛ Pilfꝛiþ to Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛte gehalgod. on ðam ýlcan mýnꝛtꝛe. ꝛþam ſægelbýꝛhte feꝛt ðeaxna B'. ðe þe beꝛoꝛan gemýnegodan. ꝓilnade he ꝛe cýning. ꝥ ꝛe feꝛ ꝛꝛa mýcelþe gelæꝛedneꝛꝛe ⁊ * apꝛæꝛtneꝛꝛe. him ꝛýndꝛiglice untodæledе gefeꝛꝛcipe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ⁊ laꝛeop pæꝛe. ꝓone he eft na læꝛ æftep miclum fæce. ꝛende on Gallia ꝛice. mid gefeahte ⁊ gedafunge Oꝛꝛioeꝛ hiꝛ fædeꝛ. bæd ꝥ hine mon him to Biꝛceop gehalgode; Mid ðý he ða hæfde xxx

ꝓintꝛa.

ꝑintꝛa ꝑæꝛ ꝛe ẏlca ſEgelbẏꝛhꝛ on ðа ꝛið Paꝛiꝛiace ðæꝛe ceaꝛꝛe B'. mið ðon ꝑæꝛon cumende oþꝛe xi biꝛcopaꝛ he ꝑæꝛ ꝛꝑelꝼꝛa ꝛohiꝛ halgunge. ⁊ he ꝛꝑiðe aꝛꝑuꝛð lice ðа ðenunge geꝼẏlðon ; Mið ðẏ he ðа gẏꝛ ꝑæꝛ begeondan ꝛæ ꝑuniende. heꝛ Oꝛꝑio ꝛe cẏning gehalgian ꝛo B'. on Eoꝼoꝛꝑic ceaꝛꝛe Ceaddan ðone halgan ꝑeꝛ. ꝛꝑa ꝛꝑa ꝑe beꝼoꝛan gemẏnegoðan. ⁊ he iii ꝑinꝛeꝛ healice ðа cẏꝛicean ꝑæꝛ ꝛeccende. ⁊ ꝛꝛẏꝛende. æꝼꝛeꝛ þon he geꝑaꝛ ꝛo hiꝛ mẏnꝛꝛeꝛ ꝛciꝛe. ꝥ iꝛ on * Læꝛꝛinga ea ; Ða ꝼeng Ꝑilꝼꝛið ꝛo B'. ꝛciꝛe ealꝛa Noꝛðan-hẏmbꝛa mægþe ; ⁊ he æꝼꝛeꝛ ðon on Eꝛcꝼꝛiþeꝛ ꝛice ðæꝛ cẏningeꝛ ꝑæꝛ aðꝛiꝼen oꝼ hiꝛ B'. ꝛciꝛe. ⁊ oþꝛe B'. ꝼoꝛ him gehalgoðe þaꝛe ꝑe beꝼoꝛan gemẏnegoðan. ðа ꝑæꝛ he ꝛo Rome ꝼeꝛende. ⁊ beꝼoꝛan ðam Apoꝛꝛolican Papan hiꝛ inꝛingan ꝑæꝛ ꝛeccende ; Sona ðæꝛ ðe he on ꝛciꝑ eoðe ⁊ aꝛꝛah. ðа bleoꝑ ꝑeꝛꝛ ꝑind ⁊ he ꝑæꝛ aðꝛiꝼen ꝥ he com up on Fꝛẏꝛena land ⁊ he aꝛꝑuꝛþlice ꝑæꝛ onꝼongen ꝼꝛam ðam ællꝛeoꝛðum. ⁊ ꝼꝛam * Eaðgilꝛe heoꝛa cẏninge. boðaðe he him ꝛona ⁊ læꝛðe Cꝛiꝛꝛeꝛ geleaꝼan ⁊ moniꝛ ðuꝛendo heoꝛa mið ꝛoðꝼæꝛꝛneꝛꝛe ꝑoꝛðe ꝑæꝛ onꝛimbꝛende. ⁊ hi ꝼꝛam unꝛẏꝼeꝛneꝛꝛum heoꝛa ꝛẏnna aðꝑoh mið ꝼulluhꝛe bæðe. ⁊ ꝥ æꝼꝛeꝛ ꝼæce Ꝑilbꝛoꝛð ꝛe aꝛꝑuꝛþa Cꝛiꝛꝛeꝛ þeoꝑ ⁊ B'. on micelꝛe ꝑilꝛumneꝛꝛe geꝼẏlðe. he æꝛeꝛꝛ ongan ꝥ ꝑeoꝛc Cꝛiꝛꝛeꝛ goðꝛꝑel læꝛan. ⁊ he ðæꝛ þone ꝑinꝛeꝛ mið ðẏ niꝑan ꝼolce ðe he geꝛꝛꝛẏnðe geꝛælilice ⁊ ꝑel ꝑunoðe. ⁊ ꝛꝑa hiꝛ ꝛiðꝼæꝛ ꝛꝛẏmeðe ⁊ læꝛðe ⁊ ꝛo Rome com ⁊ ðæꝛ þa þe hiꝛ inꝛinga ꝑæꝛ geond ꝛohꝛe beꝼoꝛan Agaþon ðam Papan [*⁊ manegum] biꝛcopum. ⁊ eallꝛa heoꝛa domẽ unꝛcẏlðig ⁊ buꝛan leahꝛꝛum ꝑæꝛ clæne gemeꝛeð ðaꝛa þinga ðe hine mon ꝼoꝛe ꝑꝛegðe ⁊ onꝛꝛælðe. ⁊ ꝥ he ꝑæꝛe hiꝛ B'. haðe ꝑell ꝑẏꝛðe ; On ðа ꝛẏlꝼan ꝛið ꝛe ẏlca Papa

*inGlæꝛꝛinga igge. B. in Glaꝛꝛinga ea. C.

* Ealdgẏlꝛe. B Aldgilꝛe. C.

*Sic MS. B.

cùm esset annorum circiter triginta, eodem Agilberto tunc Episcopatum agente Parisiacæ civitatis; cum quo & alii undecim Episcopi ad dedicationem antistitis convenientes, multùm honorificè ministerium impleverunt. Quo adhuc in transmarinis partibus demorante, consecratus est in Episcopatum Eboraci, jubente Rege Oswi, Ceadda vir sanctus, ut suprà memoratum est; & tribus annis Ecclesiam sublimiter regens, dehinc ad monasterii sui, quod in * Læstingaę, curam secessit; accipiente Wilfrido Episcopatum totius Northanhymbrorum provinciæ. Qui deinde regnante Ecgfrido, pulsus est Episcopatu, & alii pro illo consecrati antistites, quorum suprà meminimus; Romámque iturus, & coram Apostolico Papa causam dicturus, ubi navem conscendit, flante Favonio pulsus est Fresiam, & honorificè susceptus à Barbaris ac Rege illorum * Aldgislo, prædicabat eis CHRISTUM, & multa eorum millia verbo VERITATIS instituens, à peccatorum suorum sordibus fonte Salvatoris abluit. Et quod postmodum Wilbrordus reverendissimus CHRISTI Pontifex, in magna devotione complevit, ipse primus ibi opus Evangelicum cœpit. Ibi ergò hyemem cùm nova Dei plebe feliciter exigens, sic Romam veniendi iter repetiit; & ubi causa ejus ventilata est, præsente Agathone Papâ, & pluribus Episcopis, universorum judicio, absque crimine accusatus fuisset, Episcopatu esse dignus inventus est. Quo in tempore idem

* c. Lestingâ eâ. T. Læstingaei. W.

*Aldgisio. W.

ða Agatthon geromnode Sinoð on Rome býrig fif ⁊ hund tpelftig B'. þið ðam gedpolmonnum. ða ðe bododan ⁊ lærdon ænne þillan. ⁊ an þeorc on Drihtne hælende. ða het he se Papa eac Þillfrið B'. to ðam sinoþe laþian. ⁊ him mon tæhte setl betþih oþre B'. ⁊ het secgan his geleafan ⁊ somod ðæs ealandes ⁊ ðære ðeode þe he of com; Mid ðý he þæs riht gelýfed on geleafan mid his gefeꝛum gemeted. þa licode þis betþih oþre dæde ðæs ýlcan sinoðes. ꝥ hi on heora sinoþe spilcne þiton geðeoddon. ⁊ ðus þriton betþih him. Þilfriþ Gode se leofa B'. Sofoꝛþic ceastre. ꝥ Apostolice setl be his intingan þæs gesecende. ⁊ fram ðære Apostolican mihte be cuþum ⁊ be uncuþũ þingum þæs onlýsed. ⁊ mid oþrum fif ⁊ hund tþelftigum his efenbiscopũ. on sinoþe on dom setle sittende þæs. ⁊ for eallum norð dæle Breotone ⁊ Hibernia ðam ealonde. þa fram Angel þeodum * ⁊ Brýttum. ⁊ Scotta. ⁊ Peohta. þæron bigangende soþne geleafan. ⁊ riht gelýfedne þæs andettende ⁊ mid his hand geþrite getrýmede; Æfter þissum he hþearf eft to Breotone. ⁊ suð Seaxna mægþe fram deofolgýlda þeaþum. to Cristes geleafan gecýrde; ⁊ eac sþýlce Godes þordes ðegnas sende on Þiht ꝥ ealond. ⁊ þý æfteran geare Saldfriþes rices ðæs cýninges. se æfter Scgfriþe to rice feng. onfeng he his B'. setl ⁊ hine Saldfriþ se cýning to gelaþode; Æfter fif gearum eft he þæs oncunnen fram ðam ýlcan cýninge ⁊ monigum biscopum. ⁊ eft of his B'. scire adrifen þæs. ⁊ eft to Rome com. ⁊ him þæs lýfnesse seald ꝥ he him moste scýldan ⁊ * besecgan on ⁊ þeardnesse his gasacena. þæron ðær monige B'. sittende mid Johannem þone Apostolican Papan. ⁊ eallra heora dome þæs kýþed ꝥ he his þregend ⁊ his gesacen

* Brýtta. B.

* berecan. B.

Papa Agatho, cùm Synodum congregaret Romæ centum vigintiquinque Episcoporum, adversùs eos qui unam in Domino salvatore voluntatem atq; operationem dogmatizabant, vocari jussit & Wilfridum, atque inter Episcopos consedentem, dicere fidem suam, simul & provinciæ sive insulæ, de qua venerat. Cúmque Catholicus fide, cum suis esset inventus, placuit hoc inter cætera ejusdem Synodi gestis inseri, scriptúmque est hoc modo: Wilfridus Deo amabilis Episcopus Eboracensis civitatis, Apostolicam sedem de sua causa appellans, & ab hac potestate de certis incertísque rebus absolutus, & cum aliis centum vigintiquinque coepiscopis in Synodo in judicii sede constitutus, & pro omni aquilonari parte Britanniæ & Hiberniæ insulis, quę ab Anglorum & Britonum, necnon Scotorum & Pictorum gentibus incoluntur, veram & Catholicam fidem confessus est, & conscriptione suâ corroboravit. Post hæc reversus Britanniam, provinciam Australium Saxonum ab idololatriæ ritibus ad Christi fidem convertit. Vectæ quoque insulæ verbi ministros destinavit, & secundo anno Aldfridi, qui post Ecgfridum regnavit, sedẽ suam & Episcopatum, ipso rege invitãte, recepit. Sed post quinq; annos denuo accusatus ab eodem ipso rege, & plurimis Episcopis, pręsulatu pulsus est. Veniénsq; Romam cum præsentib⁹ accusatorib⁹, acciperet locum se defendendi, consedentibus Episcopis pluribus cum Apostolico Papa Johanne, omnium judicio probatum

can on miclum dæle licettunge ⁊ leaſe ꝑiþ hine ſẏꝓedon ⁊ onſæg-don. ⁊ þa heht ſe ꝼoꝓaſpꝓecena Papa æꝓendgeꝑꝓit ꝑꝓitan to Æ-þelꝓede ⁊ to Galdꝼꝓiþe Ongel cẏ-ningum ⁊ þæꝓ onbead ꝥ hi æning-ga gedẏdon. ꝥ Ꝑilꝼꝓiþ ꝑæꝓe on-ꝼongen on hiſ B'. ſciꝓe. ꝼoꝓþon ðe he hiꝓe unꝓihtlice benumen ꝑæꝓe; Mid þẏ he ða ꝑæſ eꝼt hꝑe-oꝓꝼende to Bꝓeotone ⁊ he becom on dælaſ Gallia ꝓiceſ. þa ꝑæſ he gehꝓinen ⁊ geſtonden ſemninga mid untꝓumneſſe. ⁊ ſeo to þon ſꝑiþe ꝑeox ⁊ heꝼegode ꝥ he æt nẏhſtan ne gan. ne on hoꝓſe ꝓi-dan mihte. ac on hiſ þegna han-dum ꝥ he bæꝓe boꝓen ꝑæſ. ⁊ ſꝑa gelæded ꝑæſ on Middan Gallia ceaſtꝓe. ⁊ he þæꝓ læg iiii dagaſ. ⁊ iiii niht. ſꝑa ſꝑa dead mon nemne*þẏnꝓe eþunge anꝓe ætẏꝑ-de. ꝥ he liꝼeſ ꝑæſ; Mid ðẏ he ſꝑa butan mete ⁊ dꝓẏnce. ⁊ bu-tan ſtæꝼne ⁊ gehẏꝓneſſe iiii dagaſ ⁊ niht ꝼulle aꝑunode. ða æt nẏhſtan on dagunge ðæſ ꝼiꝼtan dægeſ ſꝑa he oꝼ heꝼigum ſlæpe onbꝓude. ⁊ ꝑæſ aꝓiſende. ⁊ up aſæt. ⁊ hiſ eagan ontẏnde. ⁊ geſeah ẏmb hine þꝓeataſ *ſin-gendꝓa bꝓoþꝓa ſomod ⁊ ꝑeꝑen-dꝓa. ⁊ he ſume hꝑile ſæt ⁊ ſꝑo-ꝓette. ꝼꝓægn ða ⁊ ahſode hꝑæꝓ Acca Mæſſe Pꝓeoſt ꝑæꝓe. *cigde hine mon ſona. ⁊ he into him

*Sic MS. C. ut Lat. ſed Cantab. ſinꝓe.

*ſitten-dꝓa ⁊ ſin-gendꝓa. B.

*cleo-pode. C.

eſt, accuſatores ejus nonnulla in parte falſas cõtra eum machinaſſe calumnias. Scriptúmq; eſt à præfato Papa regib⁹ Anglorũ Æthilredo & Aldfrido, ut eum in Epiſcopatum ſuum (eò quòd injuſtè fuerit condemnatus) facerent recipi. [Juvit autẽ cauſam abſolutionis ejus lectio Synodi beatę memorię Papę Agathonis, quę quondam, ipſo pręſente in urbe, atq; in eodẽ concilio inter Epiſcopos reſidente, ut prædiximus, acta eſt. Cùm enim cauſâ exigente, Synodus eadem coram nobilibus & frequentia populi, jubente Apoſtolico Papâ, diebus aliquot legeretur, ventum eſt ad locum, ubi ſcriptum erat: Wilfridus Deo amabilis Epiſcopus Eboracenſis civitatis, Apoſtolicam ſedem de ſua cauſa appellans, & ab hac poteſtate de certis incertíſque rebus abſolutus, &c. quæ ſuprà poſuimus. Quod ubi lectum eſt; ſtupor apprehendit audientes, & ſilente lectore, cœperunt alterutrum requirere, quis eſſet ille Wilfridus Epiſcopus. Tum Bonifacius conſiliarius Apoſtolici Papæ, & alii perplures, qui eum temporibus Agathonis Papæ ubi viderunt, dicebant ipſum eſſe Epiſcopum, qui nuper Romam accuſatus à ſuis, atque ab Apoſtolica ſede judicandus, advenerat. Qui jamdudum, inquiunt, æquè accuſatus huc adveniens, mox auditâ ac dijudicatâ cauſâ & controverſiâ utriuſque partis, à beatę memoriæ Papa Agathone probatus eſt, contra fas à ſuo Epiſcopatu repulſus; & tanto apud eum habitus eſt honore, ut ipſum in concilio quod congregarat Epiſcoporum, quaſi virum incorruptæ fidei, & animi probi, reſidere præciperet. Quibus auditis dicebant omnes unà cum ipſo Pontifice, virum tantæ authoritatis, qui per quadraginta propè annos Epiſcopatu fungebatur, nequaquam damnari debere: ſed ad integrum culpis accuſationum abſolutum, patriam cum honore reverti.] Qui cùm Britanniam remeans in Galliarum partes deveniſſet, tactus eſt infirmitate repentinâ, & eâ creſcente adeò preſſus, ut neq; equo vehi poſſet, ſed manibus miniſtrorum portaretur in grabato. Sic delatus in *Meldum civitatem Galliæ, quatuor diebus ac noctibus quaſi mortuus jacebat, halitu tantùm pertenui quia viveret, demonſtrans. Cúmq; ità ſine cibo & potu, ſine voce & auditu quatriduo perſeveraret, quintâ demũ illuceſcente die, quaſi de gravi experrectus ſomno exurgens reſedit; apertíſque oculis vidit circa ſe choros pſallentium ſimul & flentium fratrum, ac modicum ſuſpirans interrogavit, ubi eſſet Acca presbyter. Qui ſtatim vocatus intravit, & videns eum

*Sax. Middan

eode. ⁊ gesreah þ him bet þæs. ⁊ he sprecan mihte. ⁊ he his cneop bigde. ⁊ Gode þanc sæde mid eallum dam broþrum de dær inne pæron æt him; ⁊ mid dy hi da sum sæc somod sæton. ⁊ sumu þing sophte sprecan ongunnon be dam upplican domum Godes ælmihtiges. da het se B'. da ofne broþru sume hpile utgan. ⁊ pæs dus sprecende to Accan dam *preoste; We ætypde cp'. he. hpene æs onosynlico gesihd da ic de pille secgan. ⁊ cyþan. ⁊ de hate þ du hi gehele ⁊ gehealde of dæt ic site hpæt God pille. hpæt be me gepuþe; Com me to ⁊ ætstod sum spiþe beorht mon. ⁊ scinende on hpitum gegyrelan. cp'. þ he pære Michael se heah engel. ⁊ forþon ic eom sended. þ ic þe sum deale genesede ⁊ alysde; Forgeaf þe Drihten lif duruh gebedo ⁊ tearas dinra discipula. ⁊ dinra broþra. ⁊ þuruh dingunge his þære eadigan medes þære *unmælan mæmnan Scam'. Marian. forþon ic de secge þ du nu birt hræðlice sum dysse untrumnesse gehæled. acsest gearo forþon æfter seopes geares. ic eft hpyrfe ⁊ he neorige. du becymest to þinum edle. ⁊ þone mæstan dæl dinra æhta. þu onfehst da de on þe *genemde pæron. ⁊ on smyltre sibbe din lif geendast; Hpæt he se B'. hine da hraþe getrumade ⁊ ealle his gefesan to þon *gefegon ⁊ Gode þoncunge dydon. ⁊ dy ongunnenan sibbate to Breotone com. ⁊ he sealde da æsend gepritto þe he brohte sum dam Apostolican Papan æfest Brihtpalde dam Anceb'. to dæðanne. ⁊ eft sebelsede se pæs æs cyninge. pæs da Beandæstena abbud. ⁊ hi begen him lustlice ⁊ *anmodlice sultumedon. be þæs Papan hæse. ⁊ sebelsed sona to him lade Cenred þone cyninge. þam he Myrcna rice sealde. ⁊ he hine bæd ⁊ het þ he inlice þam B'. speond pæse. ⁊ he spa dæs. ac ealdsriþ

meliùs habentẽ, ac loqui jam valentem, flexis genibus gratias egit Deo, cum omnib⁹ qui aderant fratrib⁹. Et cùm parum consedissent, ac de supernis judiciis trepidi aliqua confabulari cœpissent, jussit Pontifex cæteros ad horam egredi, & ad Accam presbyterum ità loqui exorsus est. Visio mihi modo tremenda apparuit, quam te audire ac silentio tegere volo, donec sciam quid de me fieri velit Deus. Astitit enim mihi quidam candido præclarus habitu, dicens se Michaelem esse Archangelum, & ob hoc, inquit, missus sum, ut te à morte revocem. Donavit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lacrymas discipulorum & fratrum tuorum, & per intercessionem suæ beatæ [a] genetricis semperque virginis Mariæ. Quapropter dico tibi, quia modò quidem ab infirmitate hac sanaberis: sed paratus esto, quia post quadriennium revertens visitabo te. Patriam verò perveniens maximam possessionum tuarum, quæ tibi ablatæ sunt, portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis. Convaluit igitur Episcopus cunctis gaudentibus ac Deo gratias agentibus, cœptóque itinere Britanniam venit. Lectis autem epistolis quas ab Apostolico Papa advexerat, Berthwald Archiepiscopus & Æthilred quondam Rex, tunc autem Abbas, libentissimè faverunt. Qui videlicet Æthilred, accitum ad se * Coenredum, (quem pro se Regem fecerat) amicum Episcopo fieri petiit & impetravit. Sed Aldfridus Northanhumbrorum

*Mæsse Preoste. C.

* mæne. B.

* genumene. B.

* sægnodon. B.

* eadmodlice. C. neodlice. B.

* Kinredum. T.

Aldfriþ Norþanhýmbra cýning hine forhogode onfon. ne he langre tide ofer þ lifigende þæs; Ða þæs geþorden sona ðæs ðe Osred his sunu to rice feng. þ Sinoþ þæs gesomnod be Nide stream. ⁊ æfter hþýlce hugu geflite æghþæþeres dæles. ða æt nýhstan him eallum fultumiendum þæs Þilfriðonfangen in B'. had his cýricean. ⁊ he sþa iiii gear þ is oþ þone dæg his forþfore. he his lif lædde on smýltre sibbe ⁊ gefeonde. þa heofonlican rico gestah ⁊ gesohte; Ferde þe forþ on his mýnstre þe he hæfde on Undalana mægþe under gerece Cuþbaldes ðæs Abbudes. ⁊ mid þenunge his broþra þæs gelæded on his þ * ærre mýnster þ is geciged on Hripum. ⁊ þæs arþurþlice geseted ⁊ bebýriged on Sce'. Petres cýricean þæs Apostoles be ðam * þigbede suþan. sþa sþa þe ær beforan sægdon ⁊ gemýngedon;

Rex eum suscipere contempsit, nec longo tempore superfuit. Unde factum est, ut regnante Osredo filio ejus, mox Synodo factâ juxta fluvium Nidd, post aliquantum utriusque partis conflictum, tandem cunctis faventibus in præsulatum sit suæ receptus Ecclesiæ. Sícque quatuor annis, id est, usq; ad diem obitûs sui vitam duxit in pace. Defunctus est autem (quarto Idûs Octobris) in monasterio suo, quod habebat in provincia Undalum; sub regimine Cudbaldi Abbatis, & ministerio fratrum, perlatus in primum suum monasterium, quod dicitur Inhrypum, positúsque est in Ecclesia beati Apostoli Petri juxta altare ad Austrum, ut & suprà docuimus: [& hoc de illo supra Epitaphium est scriptum.

* arce. B.

* þioforde. C.

þeoforde. B.

Wilfridus hîc magnus requiescit corpore præsul:
Hanc Domino qui aulam, ductus pietatis amore,
Fecit; & eximio sacravit nomine Petri,
Cui claves cœli Christus dedit arbiter orbis:
Atque auro ac tyrio devotus vestiit ostro.
Quin etiam sublime crucis radiante metallo,
Hîc posuit trophæum, necnon & quatuor auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libros.
Ac thecam è rutilo his condignam condidit auro,
Paschalis qui etiam solennia tempora cursus,
Catholici ad justum correxit dogma canonis;
Quem statuere patres, dubióque errore remoto,
Certa suæ genti ostendit moderamina ritus.
Inq; locis istis monachorum examina crebra
Colligit; at monitis cavit quæ regula patrum
Sedulus instituit, multísque domíque, forísque
Factatus nimiùm per tempora longa periclis,
Quindecies ternos postquam egit Episcopus annos,
Transiit, & gaudens cœlestia regna petivit:
Dona Jesu ut grex pastoris calle sequatur.]

NOTÆ.

[a] Per intercessionem suæ Beatæ genetricis, sempérque virginis Mariæ.---- *De* intercessione *B. Mariæ vide obsecro pag.* 313. *lin.* 34. *Quòd sancti triumphantes pro militantibus per sola Christi merita intercedant, nescio quid indè absurdi sequitur, quod cum fide Catholica pugnabit. Sed cùm opinio de virginis Mariæ ab originali contagio immunitate, intercessionem à meritis Christi ad sua, aliqua ex parte, detorquere videatur; inquirendum obiter hujusmodi doctrinam necne Romano*

no Saxonica Ecclesia in vestris professa fuerit: atqui interim de ipsa B. Virginis SINGULARI *invocatione, nihil habeo, silentibus Scripturis, quod statuam. Verùm Romano-Saxonica Ecclesia, sub inscriptione* DE S. MARIA *audiatur. Sic Latinè libet transferre.*

Serm. Cathol. pag. 436.

Þæt pỳlle þe þeczan ymbe Mapian gebỳnð tide. buton þheo þæp gepcrỳneð ðuph fæder ⁊ ðuph moder þpa þpa oþre men ⁊ þæp on þa dæge acenned þe þe cpeðað þexta Jouf Septembpif. hire fæder hatte Joachim. ⁊ hire moder Anna. eappæpte men on ðæne ealdan æ. ac þe nellaþ be ðam na þpiþon appitan þỳ læp þe þe on ænigum gedpỳlde beþeallon; ⁊ac þæp dæger godspel ip þpiþe eapfoþe læpedum mannum to underþpitanenne. hit ip eal mæpt mid haligra manna naman gefet. ⁊ hi habbaþ þpỳþe langpume tpahtnunge æfter ðam gaſtlicum andgite. ði þe hit læraþ unpæd;

Quid de tempore natalium Mariæ festivo dicere velimus. Nisi quod per patrem, pérque matrem, sicut *alii homines procreata esset: quódque die illo, quem sextum idûs Septembris dicimus, esset prognata. Pater ejus dicebatur Joachim; matérque ejus Anna; homines in veteri Lege religiosi. *Verùm de ipsis nolumus plùs scribere, nè in errores aliquos incidamus. *Nec non hujus diei Evangelium hominibus Latcis, intellectu valde difficile exsistit: Sanctorum enim hominum nominibus totum ferè obsitum est; & expositionem habent valde prolixam, juxta sensum spiritualem: illum ergò dicere prætermittimus.*

* Sed alii homines haud sunt sine originali peccato concepti.

* Vide pag. 172. lin. 42.

Et viii. Kal'. APRIL. Annunciatio S. Mariæ; *in verba,* Missus est angelus. *pag. 85. lin. 10.*

Sic Latinè transfero.

Hu mæg þ beon þ ic cild hæbbe. forþan de ic nanef pepe ne bpuce? Jc geteohode min lif on mægþhade to geendigenne; hu mæg hit donne gepurþan þ ic butan pepef gemanan cennan fcỳle? Da fpỳrde fe engel þam mædene; de halga gaſt cỳmð upen on de. ⁊ miht dæf hỳhſtan oferſcedeþað de; Duph dæf halgan Gaſtef ſnemminge ſpa ſpa pe æf cpædon. peaſþ Cpiſt acenned on ðæne menniſcnỳſſe. ⁊ Maria hif modop pæf oferſceadeped duph mihte dæf halgan gaſtef; hu pæf heo oferſceadepod? heo pæf ſpa oferſceadepod. þ heo pæf geclænsod ⁊ gefcỳld wið ealle leahtraf. þuph mihte dæf halgan gaſtef. ⁊ mid heofenlicum gifum gefilled. ⁊ gehalgod; de engel cpæþ; þ halige de of þe bif acenned bið gecigeð Godef funu; Witodlice ealle menn beoþ ſpa ſpa fe pitega cpæþ. mid unpihtfifnỳſſe geeacnode. ⁊ mid fỳnnum acennede. ac upe hælend ana pæf geeacnod butan unpihtfifnỳſſe. ⁊ butan fỳnnum acenned;

Quî hoc fieri potest, ego ut puerpera sim, quia nullo viro fruebar? vitam ego meam in virginitate ad finem usque traduxi. Quî tum potest esse, ut ego absque viri consortio conciperem? tunc Angelus virgini respondit, Spiritus sanctus te superveniet, & virtus excelsi te obumbrabit. *Per operationem S. Spiritûs, sicut antè diximus, erat Christus in humana natura genitus: matérque ejus Maria, virtute Spiritûs sancti erat obumbrata? Quomodo erat obumbrata? sic erat obumbrata: scil. ut pura facta esset, & contra nequitias omnes virtute S. Spiritûs munita, gratiisque cælestibus impleta, & sanctificata. Angelus dixit,* Sanctum illud quod ex te genitum erit, Filius Dei vocabitur. *Revera,* * OMNES HOMINES, *sicut dixit Propheta,* in iniquitate sunt concepti, & in peccatis procreati: *verùm Salvator noster* * SOLUS *absque iniquitate conceptus, & absque peccatis procreatus.*

* annon ergò B. Quotidiè?

* ergòne Deus?

Sed

Sed nè quid celare videar quod excellentiam S. Mariæ extulit (cujus quoque encomia sacra pagina meritò illustrat,) en vobis Latinè damus, quæ die assumptionis ejus, coram populo recitata erant: sed Lector Catholicus, quæ catholicè dicta existimantur, à minùs Catholicis speculationibus cautè distinguat.

Serm. Cathol. p. 189.

Blissige eal middan geard forþan þe nu to dæg us eallum is ðurh hire geearnunga hæl geýht. þurh ure ealdan modor Evan us þearþ heofonan ricer geat belocen. ⁊ eft ðurh Marian hit is us geopenod. þurh þ heo sýlf nu to dæg þuldorfullice infernde; God ðurh his þitegan us bebead þ þe sceolon hine herian. ⁊ mærsian on his halgum. on ðam he is þundorlic. micle sþiþor gedafenað þ þe hine on ðisre mæran freols tide his eadigan meder mid lof sangum ⁊ þurþfullum herungum þurðian sceolon. forþan þe untþýlice eal hire þurþmýnt is Godes herung. uton nu for ði mid ealre estfulnýsse ures modes ðas mæran freols tide þurþian. forþan ðe þ siþfæt ure hæle is on lofsangum ures Drihtnes. ða ðe on mæigð hade þuniaþ blission hi forðan ðe hi gearnodon þ beon þ hi heriað. habbon hi hoge. þ hi sýn sþýlce þ hi þurþfullice herigan magon ða ðe on clænan þudeþan hade sind. herion hi. ⁊ arþurþion. for þan ðe sþutol is þ hi ne magon beon clæne buton ðurh Cristes gife. seo ðe þæs fulfremedlice on Marian ðe hi herigað; Herigan eac ⁊ þurþian ða ðe on sinscipe þuniaþ. forþan þe ðanon flepð eallum mildheortnýs ⁊ gifu þ hi herigan magon; Gif hþa sýnful sý he andette. ⁊ nalæs hirige. ðeah ðe nè beo þlitig lof on þæs sýnfullan muþe. hþæþere ne gesþice he ðære herunge forþan ðe ðanon him is behaten forgýfenýs;

*Lætetur totus mundus, quoniam nunc hodie nobis omnibus per * merita ejus salus ampliatur. Per Evam matrem nostram grandævam januaregni cælestis nobis occlusa fuit; & per Mariam nobis denuo reserata. Per * eam illa ipsa nunc hodie gloriosè ingressa est. Deus per Prophetam suum nobis mandavit,* * ILLUM ut laudemus, & magnificemus in sanctis suis, in quibus mirificus est. *Multò magis convenit* * ILLUM *in hac magna Beatæ matris suæ solennitate, hymnis & gloriosis laudationibus celebrare.* Nam procul dubio omnis honor ejus est *DEI LAUDATIO. *Nos ob id, modò omni mentis nostræ desiderio magnam hanc solennitatem celebremus: salutis enim nostræ semitæ, in laudationibus* * Domini nostri [sita] *est. Qui manent in virginitate * illi lætentur, qui id esse assecuti sunt ut laudare possent, curam habeant ut sint ejusmodi, qui dignè laudare possent. Qui in casta manent viduitate, lætentur illi, celebréntque: manifestum enim est, quòd casti esse haud possent absque* *CHRISTI *gratia, quæ erat perfectè [conspicua] in Maria, quam illi laudant. Laudent etiam celebréntq; qui in connubio persistunt: indè enim misericordia fluit omnibus, & dona, ut possent laudare. Si quis peccator sit, fateatur; & nihilo secus laudet. Laus licèt in ore peccatoris haud pulcra est, nè cesset tamen à laudatione; indè enim ipsi promittitur condonatio.*

* Θεοτόκου merita, Christi gratia.

* quia solus Christus Mariæ filius, regnum cœlorum reseravit.

* *Nota.*

* *Nota.*

* *Nota.*

* *Nota.*

* *Nota.*

* *aliàs*, meriti sunt.

* *Nota.*

Sed quòd Sancti triumphantes militantem Ecclesiam curent satis prolixè loquuntur homiliæ; licèt diserta Scripturarum verba ambiguitate carentia desiderentur.

Vide Homiliam sub inscriptione, IN NATALE UNIUS APOSTOLI, *in verba* Quicquid rogatis Patrem in nomine meo. *pag.* 461. *lin.* 29. *Sic Latinè damus.*

Micel heap holdra freonda ure ⁊ bidaþ ðær. orrorh be him rýlfum. carful gýt for ure hælþe; Uton rorþi efrtan to urum eþele. ꝥ þe magon ure frýnd gereon. ⁊ ure riblingar gegretan; Drihten cþæþ. Sþa hþæt rþa ge biddað æt minum Fæder on minum naman he rýlhþ eoþ; Drihtner nama ir] Hs. ꝥ ir hælend ⁊ re bitt on ðær hælender naman reþe ðær bitt þe belimpþ to roþre hæle;

Ingens cœtus familiarium amicorum nos ibi [in cœlis] expectat; de seipsis minùs curiosi, pro salute verò nostra soliciti; in nostram ergò patriam confluamus, ut nostros amicos videre, & affines nostros salutare possemus. Dominus ait, Quicquid rogetis patrem in nomine *MEO, id dabit vobis. *Nomen Domini est* IHS, *hoc est, Salvator: ille autē rogat in nomine Jesu, qui rogat id quod ad æternam salutem spectat.*

Quid moramur? hoc unicum hîc & passim premit Romano-Saxonica Ecclesia, oportere nos ipsum Filium Dei, *in precibus nostris supplices semper alloqui. Et quamvis ætas illa orationes, & intercessiones sanctis defunctis pro nobis tribuerit, tamen doctrina ecclesiæ populum instituit & urget non Sanctos, sed Jesum orando appellare.*

Audiatur Homilista viii. *Kal. Jul.* NAT. S. JOHANNIS BAPTISTÆ, *Serm. Cathol. pag.* 158. *lin.* 26.

Uton nu biddan þone þealdendan hælend ꝥ he þurh hir ðær mæran forrýneler ⁊ fulluhterer þingunge ur gemiltrige on andþeardum life. ⁊ to þam ecan gelæde. þam rý þuldor ⁊ lof mid fæder ⁊ halgum gaste. á on ecnýrre. Amen;

Nos modò Jesum omnipotentem *obsecremus, ut* IPSE **per magni hujus præcursoris, & Baptistæ intercessionem, in præsenti vita, nostri misereri velit; & in æternam ducere: *Cui sit honor & gloria cum* PATRE & SPIRITU *sancto, semper in secula. Amen.*

**sed propter merita sua.*

**non ait, & S. Johanni Bapt.*

Vide notas in cap. 21.

CAP. 21.

Ut religioso Abbati Adriano Albinus, Wilfrido in Episcopatum Acca successerit.

ÐY nýhrtan geare æfter forþfore ðær forerþrecenan fæder ꝥ ir þý fiftan geare of Orreder ricer ðær cýninger re arþurþa þer Adrianur Abbad forþferde. re þær efen þýrcend on Goder þorde ðære eadigan gemýnde Theodorur ArceB'. ⁊ on hir mýnrtre on cýricean ðære eadigan fæmnan Sca'. Marian bebýriged þær. ýmb an ⁊ feoþertig þintra ðær ðe he fram Vitaliano þam Papan hider mid Theodor B'. rended þær; Ðær Abbad lare ætgædere ⁊ Ðeodorer ðær B'. betþih oþre cýðnerre ragað. ꝥ Albinur ðær Abbuder discipul.

ANno post obitum præfati Patris proximo, id est, quinto Osredi Regis, reverendissimus pater Adrianus Abbas, cooperator in VERBO DEI Theodori, beatæ memoriæ Episcopi, defunctus est; & in monasterio suo, in Ecclesia beatæ Dei genetricis sepultus. Qui est annus quadragesimus primus, ex quo à Vitaliano Papa directus est cum Theodoro: ex quo autem Britanniam venit tricesimusnonus. Cujus doctrinæ, simul & Theodori, inter alia, testimonium perhibet, quòd Albinus

re

ſe to hiſ mýnſtſer ſeſece æf-
ter him ſeng. ⁊ he ſæſ ſſa ſſýſ-
ſe on ſeleſum haliȝſa ſeſſita
ſelæſed. ⁊ he Gſeciſc ſeſeoſd
oſ miclum ðæle cuðe. ⁊ Leden
*ſſa him ſæſ ſſa cuþ. ⁊ ſſa *ȝemimoſ
meo- ſſa ſſa Engliſc ⁊ him ȝecýnde-
moſ.C. lic ſæſ ; Ða onſenȝ ſoſ Pil-
ſſiþe Biſcop had þæne cýſicean
æt Headoſtealoef ea. Acca hiſ
Mæſſe Pſeoſt. ſæſ he ſe ſep ſe
*ſoſne *ſoſmeſta ⁊ ſoſ Gode ⁊ ſoſ
mæſe- mannum micellic. ⁊ he hiſ cýſi-
ſta.C. cean ȝetimbſade. ſeo on ape ðce'.
Andſee ðæſ Apoſtoleſ ȝehal-
ȝad iſ. moniȝfealde plite. ⁊ ſun-
doſlicum ſeoſcum ȝebſæde ⁊
ȝemoniȝfýlde; ⁊ he micle ȝe-
oſnſulneſſe ðýde. ⁊ he æȝhſa-
non mæſt ſeliquia beȝeate ða-
ſa eadiȝſa Apl'a. ⁊ Cſiſtef maſ-
*ſeoſo- týſa. ⁊ on heoſa ſeoſþunge *ſi-
ðaſ. C. bedaſ ſette. ⁊ poſticaſ poſhte.
⁊ todælde on þ ſýlſe binnan þæ-
ne ýlcan cýſicean ſeallum; Sſýl-
ce eac ſſell heoſa ſſoſunȝe æt-
ȝædeſe mid o þſum cýſiclicum
bocum mid micelſe ȝeoſnſul-
neſſe ȝeſomnade. ⁊ ðideſ mi-
*boca cel *boc ȝeſtſeon ⁊ æþele beȝe-
ſtſeon at. ſſýlce he eac huſul ſatu ⁊
C. leoht ſatu. ⁊ moniȝ oþeſ ðýſ-
ſeſ ȝemeteſ ða ðe to Godeſ
huſeſ ſſætſedneſſe belimpað
he ȝeoſnſullice ȝeȝeaſſode; ⁊ ac
ſſýlce he ſumne æþelne cýſic ſan-
* Mava. ȝene beȝeat ſe ſæſ *Maſa haten.
B. ſe æſ on Centſ on ſanȝcſæft ȝe-
læſed ſſam æftefſýligendū þapa
diſcipula þæſ eadiȝan Papan ðce'. Gſeȝoſii. ⁊ he þone xii pin-
ſta mid himhæfde. ⁊ he ȝehþæþeſ ȝe þa cýſic ſanȝaſ læſde þe
hi æſ ne cuþan. ȝe eac þa þe hi iu cuþan ⁊ lanȝne ȝýmeleaſ-
neſſe ealdian onȝunnon. Ða eft mid hiſ lafe on ðone æſ-
* ȝetý- ſan ſtseall ȝeednipode pæſon; Pæſ he eac ſýlfa Acca B'. ſe *ȝe-
ðeſta. tſýfeſta ſanȝene. ſſýlce eac he pæſ on halȝum ȝeſſitum ſe
B. & C. ȝelæſedeſta. ⁊ on andetneſſe þæſ niht an ȝeleafan ſe clæne-

diſcipulus ejus, qui monaſterio ipſius in regimine ſucceſſit, in tantum ſtudiis SCRIPTURARUM inſtitutus eſt, ut Græcam quidem linguam non parva ex parte, Latinam verò non minùs quàm Anglorum, quæ ſibi naturalis eſt, noverit. Suſcepit verò pro Wilfrido Epiſcopatum Haguſtaldenſis Eccleſiæ Acca presbyter ejus; vir & ipſe ſtrenuiſſimus, & coram Deo & hominibus magnificus, qui & ipſius Eccleſiæ ſuæ, quæ in beati Andreæ Apoſtoli honorem conſecrata eſt, ædificium, multifario decore ac mirificis ampliavit operibus. Dedit namque operam (quod & hodie facit) ut acquiſitis undecunq; a reliquiis beatorum Apoſtolorum & martyrum Chriſti, in venerationem illorum poneret altaria, diſtinctis porticibus in hoc ipſum, intra muros ejuſdem Eccleſiæ. Sed & hiſtorias paſſionum eorum, unà cum cæteris Eccleſiaſticis voluminibus ſummâ induſtriâ congregans, ampliſſimam ibi ac nobiliſſimam bibliothecam fecit: Necnon & vaſa ſancta & luminaria aliáque hujuſmodi quæ ad ornatum domûs Dei pertinent, ſtudioſiſſimè paravit. Cantorem quoque egregium nomine * Maſan, qui à ſucceſſoribus diſcipulorum beati Papæ Gregorii in Cantia fuerat cantandi ſonos edoctus, ad ſe ſuóſque inſtituendos accerſiit, ac per annos duodecim tenuit, quatenus & ea, quæ illi non noverant, carmina Eccleſiaſtica, doceret; & ea quæ quondam cognita longo uſu vel negligentiâ inveterare cœperant, hujus doctrinâ in priſcum renovarentur ſtatum: Nam & ipſe Epiſcopus Acca cantator erat peritiſſimus; quomodo etiam in literis SANCTIS doctiſſimus, & in Catholicæ fidei confeſſione caſtiſ-

* C. Mabbanum.

* pegol-licum. B.

ſtva. ⁊ he pæſ in * peogolum cýniclicpa gereetneſſe ſe behýdegæſta ða to healdenne. ⁊ he ðæſ ne blon. oþþæt he ſpam Gode mede onſenġ hiſ apfæſtneſſe ſilſumneſſe; ſæſ he æfeſt ſpam hiſ cnihthade on gefeſſcipe þæſ halgan Boſan. ⁊ Gode þæſ leoſan ſoſoſſpic ceaſtre birgoſeſ afeded. ⁊ gelæſed; ſefter þon he com to ſilfſiþe B. mid hýhte betepa ſoſefeetneſſe. ⁊ eall hiſ ýldo ⁊ liſ on hiſ fenunge gefýlde. oþ hiſ ſoſþfoſe. mid ðone he eac ſpýlce to Rome pæſ cumende. ⁊ monig nýtlico ding. ðe he on hiſ eþle ne mihte cýniclicpa gereetneſſa ðæſ he gereah ⁊ geleornode. ⁊ ða pel heold ⁊ læſte oþ hiſ liſef ende;

simus; in Ecclesiasticæ quoque institutionis regulis solertissimus exstiterat; & usque dum sua præmia piæ devotionis acciperet, exsistere non desistit. Utpote qui à pueritia, in clero sanctissimi, ac Deo dilecti Bosa Eboracensis Episcopi nutritus, atq; eruditus est. Deinde ad Wilfridum Episcopum spe melioris propositi adveniens, omnem in ejus obsequio usque ad obitum illius explevit ætatem. Cum quo etiam Romam veniens, multa illic, quæ in patria nequiverat, Ecclesiæ sanctæ institutionis, utilia didicit.

NOTÆ.

[a] Ut acquisitis undique reliquiis beatorum Apostolorum, in venerationem istorum poneret altaria--- sed & historias--- cum Ecclesiasticis voluminibus.-- *Vide notas in cap. 12. Finis reliquiarum erat Sanctorum, quorum erant, commemoratio; & adversariorum, scil. dæmonum oblivio, & exstinctio: Quæ cùm finem suum assecuta fuerint, puerilia dehinc nugamenta saniores intelligunt. Absit ergò ut in cibum mutentur hæc infirma & infirmorum pharmaca: Quibus ad expellendum serpentis veteris venenum, prima Ecclesia, quæ in hoc, imbecillis gentibus cedebat, usa est. Sed hæc futilia elementa Laicorum libros hodie appellent soli desides; qui, sacris historiis & voluminibus abjectis, umbratili imaginum, & reliquiarum, quas ementitas hodie esse mundus jam comperuit, inspectione oculos mentésque pascere delectant. Sufficiet quod* Theodoritus docuit de Labaro Constantini in effigiem crucis mutato. Ὅτι τῇ συνεχῇ δια ᾗ θεραπείᾳ ἀπεδίδου τῶν τιμίων τοῦ σῳτῆρος-- Ut assiduo (*inquit ille*) ejus aspectu, & curâ, sive diligentiâ [*non ut Latinus Interpr.* cultu: θεραπεία *enim*, religiosa *rerum sacris usibus sacratarum* custodia *&* tractatio, *longissimè diversum quid à cultu*, δουλείᾳ, *scil. &* λατρείᾳ, *quæ soli Deo debetur, exprimit.*] subditos suos pedetentim à patriis ritibus desuefaceret: cúmque solum Deum existimarent, quem coleret imperator; atque illo duce & adjutore, in bello contra hostes gerendo uterentur. *Sic Theodoritus.* Quomodo ergò iterum ad infirma & egena elementa (quibus denuo, *non tantùm* θεραπεύειν, *quod nimium est, sed &* δουλεύειν, *servire velint Catholici quidam,*) *revertentur? Sed utinam superstitioni nutantis populi mederi voluisset concilium Tridentinum, æquè rectè atque visum erat monuisse: Sess. nona, viz.* Omnis porro, (*inquit Concil.*) superstitio in Sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur. *Quo se vertet populus Christianus? Nam* Sanctos invocare, imaginibus venerationem debitam impetiri, illas osculari; & coram illis caput aperire, honorem illis exhibere, & PROCUMBERE, *Concilium paulò antè docuerat; nunc autem* superstitionem caveant, *dum tales præstant cultus, jubent Tridentini: Quasi acutissimus quispiam scholasticorum docere posset crassa rusticorum ingenia, superstitionem, ab æqua crassa superstitione, vel mente quidem, nedum opere, avellere, atque separare. Christum* invocent: *Illi* venerationem debitam impertiantur: *Filium* osculentur: coram illo *in sacris caput* aperiant. *Illi soli* procumbant: *nec aliquis circa sanctos, & reliquias locus erit reliquus superstitioni.*

[*] lib. 1. cap. 4.

CAP.

Cap. 22.

Ut Ceolfrid Abbas Regi Pictorum architectos Ecclesiæ, simul & epistolam de Catholico Paschâ, & tonsura miserit.

Dyrrum tidum Naitan Pe-
ohta cyning. de done norþ
dæl Breotone eardiaþ. þær he
monad mid gelomlicre smeaþunge ⁊ leornunge cyriclicra gerþrita þ he gedrolan piþroc. ⁊ done ne gebærode re oþ þ on hiy þeode hæfed wæs. be gehyldre þihtra Eastrana. ⁊ he hine ⁊ hiy þeode gelærde to mæssianne ⁊ to peorþianne da þihte gerettan tide. ⁊ dære Orihtenlican æriste; ⁊ þ he þ mihte mid dy mannan ealdorlicnesse * dyhtian ⁊ gefremman. rohte he him sultum of Angol deode. de he geare ongeat ⁊ wiste þ hi da æfestnesse geleornad ⁊ onfongen hæfdon to byrene dære halgan Romanisscan cyrican ⁊ dære Apostolican; Sende he * æfendracan to þam aldurþan pepe Ceolfriþe. re wæs Abbud dæs mynstres dara eadigra Apostola Petrus ⁊ Paulus. þ is æt Pirne muþan. ⁊ be Tinan dære ea. on dære stowe de is gecyged on Gyrrum. dam Abbude he Ceolfriþ suldorlice fore wæs. æfter Benedicte. be þam pe beforan sægdon. bæd he re cyning done Abbud þ he him sende trymmendlice staras. ⁊ gefri-to. mid dam de dy mihtlicor piþrucan mihte. da de gedyrstigedon þ hi Eastran heoldan ⁊ durhdon butan heora þihtre tide; Spylce he eac befran ⁊ acsade be gemette þihtre Godes þeow sceare þe þeostras ⁊ Godes deoras getacnade beon sceoldon; Bæd he re cyning eac hine þ he him onsende sumne heah cræftigan stan gefoncef. þ he mihte æfter Romana þeare cyricean timbrian. ⁊ wæs gehatende þ he þa polde on are dæs eadigan ealdres þara Apostola gehalgian Sce'. Petre. ⁊ eac gehet þ he sylfa polde mid ealne hiy þeode done þeap symble onhyrian

EO tempore * Naiton Rex Pictorum (qui Septentrionales Britanniæ plagas inhabitant) admonitus Ecclesiasticarum frequenti meditatione Scripturarum abrenunciavit errori, quo eatenus in observatione Paschæ, cum sua gente, tenebatur; & se suósque omnes ad * Catholicum dominicæ resurrectionis tempus celebrandum perduxit. Quod ut facilius & majori autoritate perficeret, quæsivit auxilium de gente Anglorum, quos jamdudum ad exemplum sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ, suam religionem instituisse cognovit. Siquidem misit legatarios ad virum venerabilem Ceolfridum, Abbatem monasterii beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad ostium Wiri amnis, & juxta amnem * Tina, in loco qui vocatur * Ingyrvum; cui ipse post Benedictum (de quo suprà diximus) glorioisimè præfuit; postulans ut exhortatorias sibi literas mitteret, quibus potentiùs confutare posset eos, qui Pascha non suo tempore observare præsumerent; simul & de tonsurę modo vel ratione quâ clericos insigniri deceret. [Excepto quòd etiam ipse in his non parva ex parte esset imbutus,] sed & architectos sibi mitti petiit, qui juxta morem Romanorum, Ecclesiam de lapide ingenti ipsius facerent, promittens hanc in honorem beati Apostolorum principis * dedicandam: se quoque ipsum cum suis omnibus morem sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ

* C. Naitonis. T. Natton. W.

* Sic MSS. sing.

* MSS. W. & C. Tine. T.

* MS. W. & C.

* Sax. principis Apostolorum S. Petri.

* þurhteon. B. & C.

æfendracan. C.

*Sic MS. B. ⁊ healdan ðæne [*halgan] Romaniscan cyricean. ⁊ þæne Apostolican stra stol stra se stýrmest geleornian magon; Ðæs cyningc asmæstnesse fillum ⁊ benum wæs fultumiende se aspurþa Abbad Ceolfriþ. sende him

* Sic MS. B. ut Lat. cnæstige stýrhtan [*þa þe he biodende wæs] stænene cyricean to timbrianne. sende him eac stafas ⁊ gesetnisse be gehealde rihtra eastrana ⁊ be Godes deopes sceare. eac oþrum rihtum Godes cyricean;

semper imitaturum, in quantum duntaxat [tam longè à Romanorum loquela & natione segregati,] hunc edisscere potuissent. Cujus religiosis votis ac precibus favens reverendissimus Abbas Ceolfrid, misit architectos quos petebat, & literas scriptas in hunc modum.

Deest Sax. *Domino excellentissimo & gloriosissimo Regi Naitono Ceolfrid Abbas, in Domino, salutem. Catholicam sancti Paschæ observantiam, quam à nobis (Rex) Deo devotè religioso studio quæsisti, promptissimè ac libentissimè tuo desiderio (juxta quod ab Apostolica sede didicimus,) patefacere satagimus. Scimus namque cœlitus sanctæ Ecclesiæ donatum, quotiens ipsi rerum Domini discendæ, docendæ, custodiendæ veritati operam impendunt. Nam & verè omnino dixit quidam secularium scriptorum, quia* felicissimo mundi statu ageretur, si vel Reges philosophantur, vel regnarent Philosophi. *Quod si de philosophia hujus mundi, verè intelligere de statu hujus mundi, meritò diligere potuit homo hunc mundum: quantò magis civibus patriæ cœlestis in hoc mundo peregrinantibus optandum est, & totis animi viribus supplicandum, ut quò plus in mundo quique valent, eò ampliùs ejus qui super omnia est, judicis mandatis auscultare contendant, atque ad hæc observanda, secum eos quoque, qui sibi commissi sunt, & exemplis simul, & autoritate instituant. Tres sunt ergò regulæ sacris inditæ literis, quibus Paschæ celebrandi tempus nobis præfinitum, nullâ prorsus humanâ licèt autoritate mutari: è quibus duæ in lege Moysi divinitus statutæ, tertia in Evangelio per effectum dominicæ passionis & resurrectionis adjuncta est. Præcepit enim lex, ut Pascha primo mense anni & tertiâ ejusdem mensis septimana. id est, à quintâ decimâ die usque ad vicesimam primam fieri deberet. Additum est per institutionem Apostolicam ex Evangelio, ut in ipsâ tertia septimana diem Dominicam expectare, atque in ea temporis Paschalis initium tenere debeamus. Quam videlicet regulam triformem quisquis ritè custodierit, nunquam in adnotatione festi Paschalis errabit. Verùm si de his singulis enucleatiùs ac latiùs audire desideras, scriptum est in Exodo, ubi liberandus de Ægypto populus Israel primum Pascha facere jubetur: quia dixerit Dominus ad Moysen & Aaron:* Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Loquimini ad universum cœtum filiorum Israel, & dicite eis, Decimâ die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias & domos suas. *Et paulò pòst:* Et servabitis eum usque ad quartamdecimam diem mensis hujus. Immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam. *Quibus verbis manifestissimè constat, quòd tà in observatione Paschali mentio fit diei quartadecimæ, ut non tamen in ipsa die quartadecima Pascha fieri præcipiatur; sed adveniente tandem vesperâ diei quartadecimæ, id est, quintadecimâ lunâ, quæ initium tertiæ septimanæ faciat, in cœli faciem prodeunte, agnus immolari jubeatur. Et quòd ipsa sit nox quintadecimæ lunæ, in qua percussis Ægyptiis, Israel est à longa servitute redemptus:* Septem, *inquit* diebus azyma comedetis. *Quibus item verbis tota tertia septimana ejusdem primi mensis decernitur solennis esse debere: Sed nè putaremus easdem septem dies à quartadecima usque ad vicesimam esse computandas, continuò subjecit,* In die primo non erit fermentum in domibus vestris. Quicunque comederit fermentum in domibus vestris, peribit anima illa de Israel. A die primo usque ad diem septimum, *& usque dum ait,* In eadem enim ipsâ die educam exercitum vestrum de terra Ægypti. *Primum ergò diem azymorum appellat eum, in quo exercitum eorum esset educturus de Ægypto. Constat autem, quia non quartadecimâ die, in cujus vespera agnus est immolatus, & quæ propriè*

priè, Paſcha ſive Phaſa dicitur, ſed quintadecimâ ſunt educti ex Ægypto, ſicut in libro Numerorum apertiſsimè ſcribitur. Profectiigitur de Rameſſe quintadecimâ die menſis primi, alterâ die fecerunt Phaſe filii Iſrael in manu excelſa. *Septem ergò dies azymorum, in quarum prima eductus eſt populus Domini ex Ægypto, ab initio (ut diximus) tertiæ ſeptimanæ, hoc eſt, à quartadecima die menſis primi, uſq; ad viceſimam primam ejuſdem menſis, diem completum computari oportet. Porrò dies quartus decimus extra hunc numerum ſeparatum, ſub Paſchæ titulo prænotatur, ſicut Exodi ſequentia patenter edocent. Ubi cùm dictum eſſet:* In eadem enim ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti, *protinus additum eſt,* Et cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo. Primo menſe quartadecimâ die menſis comedetis azyma uſque ad diem viceſimam primam ejuſdem menſis ad veſperam. Septem diebus fermentatum non invenietur in domibus veſtris. *Quis enim non videat, à quartadecima uſque ad viceſimam primam, non ſeptem ſolummodo, ſed octo potiùs eſſe dies, ſi & ipſa quartadecima annumeretur? Sin autem (ut diligentiùs explorata Scripturæ veritas docet) à veſpera diei quartadecimæ uſque ad veſperam viceſimæ primæ computaverimus, videbimus profectò, quòd ità dies quartamdecimam veſperam ſuam feſti Paſchalis initium porrigat; ut non amplius tota ſacra ſolennitas, quàm ſeptem tantummodo noctes, cum totidem diebus, comprehendat. Unde vera eſſe probatur noſtra definitio, quâ tempus Paſchale primo menſe anni, & tertiâ ejus hebdomadâ celebrandum eſſe diximus. Veraciter enim tertia agitur hebdomada, quod à veſpera quartadecimæ diei incipit, & in veſpera viceſimæprimæ completur. Poſtquam verò Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, diémq; nobis* [a] *dominicam, quæ apud antiquos una vel prima Sabbati ſive Sabbatorum vocatur, gaudio ſuæ reſurrectionis fecit eſſe ſolennem, ità hanc Apoſtolica traditio feſtis Paſchalibus inſeruit, ut nihil* [a] *omnimodè tempore Paſchæ legalis præoccupandum, nihil minuendum eſſe decerneret; quin potiùs ſtatuit, ut expectaretur, juxta præceptum legis, idem primus anni menſis; expectaretur quartadecima dies illius; expectaretur veſpera ejuſdem. Et cùm hæc dies in Sabbatum fortè incideret, tolleret unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas, & immolarent eum ad veſperam, id eſt, præpararent omnes Eccleſiæ per orbem, quæ unam Catholicam faciunt,* [b] panem & vinum *in* MYSTERIUM *carnis & ſanguinis agni immaculati, qui abſtulit peccata mundi; & præcedente congruâ lectionum & orationum, cæremoniarum Paſchalium ſolennitate, offerrent* Hæc *Domino in ſpem futuræ ſuæ redemptionis. Ipſa eſt enim eadem nox in qua de Ægypto, per ſanguinem agni, Iſraelitica plebs erepta eſt, ipſa eſt in qua per reſurrectionem Chriſti liberatus eſt à morte æterna omnis populus Dei. Manè autem illucſcente die dominicâ, primam Paſchalis feſti diem celebrarent. Ipſa eſt enim dies in qua reſurrectionis ſuæ gloriam, Dominus multifario piæ revelationis gaudio diſcipulis patefecit. Ipſa prima dies azymorum, de qua multùm diſtinctè in Leviticò ſcriptum eſt.* Menſe primo quartadecimâ die menſis ad veſperam Phaſe Domini eſt; & quintadecimâ die menſis hujus ſolennitas azymorum Domini eſt. Septem diebus azyma comedetis; dies primus erit celeberrimus ſanctúſq;. *Si ergò fieri poſſet, ut ſemper in diem quintumdecimum primi menſis, id eſt, in lunam quintamdecimam dominica dies incurreret, uno ſemper eodémque tempore cum antiquo Dei populo, quanquam ſacramentorum genere diſcreto, ſicut unâ eadémque fide Paſcha celebrare poſſemus. Quia verò dies ſeptimanæ non æquali cum luna tramite procurrit, decrevit Apoſtolica traditio, quæ per beatum Petrum Romæ prædicata, per Marcum Evangeliſtam & interpretem ipſius Alexandriæ confirmata eſt; ut adveniente primo menſe, adveniente in eo veſperâ diei quartadecimæ, expectetur etiam dies Dominica, à quintadecima uſque ad viceſimam primam diem ejuſdem menſis. In quacunque enim harum inventa fuerit, meritò in ea Paſcha celebrabitur: quia nimirum hæc ad numerum pertinet illarum ſeptem dierum, quibus azyma celebrari jubetur. Itaque fit ut nunquam Paſcha noſtrum à ſeptimana menſis primi tertia in utramvis partem declinet, ſed vel totam eam, id eſt, omnes ſeptem legalium azymorum dies, vel certè aliquos de illis teneat. Nam & ſi ſaltem unum ex eis, hoc eſt, ipſum ſeptimum apprehenderit, quem tam excellenter Scriptura commendat;* (Dies autem, *inquiens,* ſeptimus erit celebrior & ſanctior, nullúmque ſervile opus fiet in eo,) *nullus arguere nos poterit, quòd non rectè dominicum Paſchæ diem,* (quem

* omnimodis. T. & C.

de

de Evangelio susceperimus,) in ipsa, quam lex statuit, tertia primi mensis hebdomada celebremus. Cujus observantiæ Catholicâ ratione patefactâ, patet è contrario error irrationabilis eorum qui præfixos in lege terminos, nullâ cogente necessitate, vel anticipare vel transcendere præsumunt. Namq; sine ratione necessitatis alicujus, anticipant illi tempus in lege præscriptum, qui dominicum Paschæ diem à quartadecima mensis primi usque ad vicesimam putant lunam esse servandum. Cùm enim à vespera diei tertiædecimæ vigilias sanctæ noctis celebrare incipiunt, claret quod illum in exordio sui Paschæ diem statuunt, cujus nullam omnino mentionem in decreto legis inveniunt. Et cùm vicesimaprimâ die mensis Paschæ dominicum celebrare refugiunt, patet profectò quòd illam per omnia diem, à sua solennitate secernunt, quam lex majore præ cæteris festivitate memorabilem sæpenumero commendat. Sicque diem Paschæ ordine perverso, & aliquando in secunda hebdomada, totam compleant; & nunquam in hebdomada tertia die septimo ponant. Rursúmque quia sextadecimâ die mensis sæpe dicti usque ad vicesimam secundam Paschæ celebrandum magis autumant, non minore utique errore (tametsi altero latere) à recto veritatis tramite divertunt, & veluti naufragia Scyllæ fugientes, in Charybdis voraginem submergendi decidunt. Nam cùm à luna decimasexta primi mensis oriente, id est, à vespera diei quintadecimæ Paschæ incipiendum doceant, nimirum constat quia quartam decimam diem mensis ejusdem, quam lex primitus & præcipuè commendat, à sua prorsus solennitate secludunt, ità ut quintadecima, (in qua populus Dei ab Ægyptiaca servitute redemptus est) & in qua Dominus suo mundum sanguine à peccatorum tenebris liberavit; in quo etiam sepultus spem nobis post mortem beatæ quietis tribuit, vix vesperam tangant. Idémque pœnam erroris sui in semetipsos recipientes, cùm in vicesima secunda die mensis, Paschæ diem statuunt Dominicum; legitimos utique terminos Paschæ apertâ transgressione violant; utpote qui ab illius diei vespera Paschæ incipiunt, in qua hoc lex consummari & perfici debere decrevit. Illam in Paschæ diem assignent primam, cujus in lege mentio nulla usquam reperitur, id est, quartæ primam septimanæ. Qui utique non solùm in definitione, & computo lunaris ætatis, sed & in mensis primi nonnunquam inventione falluntur. Quæ disputatio major est, quàm epistolâ hac vel valeat comprehendi, vel debeat. Tantùm hoc dicam, quòd per æquinoctium vernale semper inenarrabiliter posset inveniri, qui mensis, juxta computum lunæ, primus anni; qui esse debeat ultimus. Æquinoctium autem, juxta sententiam omnium Orientalium, & maximè Ægyptiorum, (qui præ cæteris doctoribus calculandi palmam tenent) duodecimo Kalendarum Aprilium die provenire consuevit, ut etiam ipsi horologicâ inspectione probamus. Quacunque ergò luna ante æquinoctium plena est, quartadecimâ videlicet vel quintadecimâ exsistens, hac ad præcedentis anni novissimum pertinet mensem, ideóque Paschæ celebrando habilis non est. Quæ verò post æquinoctium vel in ipso æquinoctio suum plenilunium habet; in hac absque ulla dubietate, quia primi mensis est, & antiquos Paschæ celebrare solitos, & nos ubi Dominica dies advenerit celebrare debere, noscendum est. Quod ità fieri oportere illa nimirum ratio cogit, quia in Genesi scriptum est, quòd Deus fecit duo magna luminaria: Luminare majus ut præesset diei, & luminare minus ut præesset nocti. Vel sicut alia dicit editio, Luminare majus in inchoationem diei, & luminare minus in inchoationem noctis. Sicut ergò priùs sol à medio procedens orientis, æquinoctium vernale suo præfixit exortu, deinde luna, sole ad vesperam occiduum, & ipsâ plenâ à medio secuta est orientis, ità omnibus annis idem primus lunæ mensis eodem necesse est ordine servari; ut non ante æquinoctium, sed vel ipso æquinoctii die, (sicut in principio factum est) vel eo transcenso plenilunium habere debeat. At si uno saltem die plenilunium tempus æquinoctii præcesserit; non hanc primo mense anni incipientis, sed ultimo potiùs præteriti, lunam esse asscribendam, & ideo festis Paschalibus inhabilem, memorata ratio probat. Quòd si mysticam quoque vos in his rationem audire delectat, primo mense anni, qui etiam mensis novorum dictus est, Pascha facere jubemur: quia renovato ad amorem cælestium spiritu mentis nostræ, sacramenta Dominicæ resurrectionis, & ereptionis nostræ celebrare debemus. Tertiâ ejusdem mensis septimanâ facere præcipimur, quia ante legem, & sub lege, promissus tertio tempore seculi cum gratia venit in se, qui Paschæ nostrum immolaretur Christus: quia tertiâ post immolationem suæ passionis die resurgens à mortuis, hanc Dominicam vocari & in ea nos

annuatim

annuatim Paschalia ejusdem resurrectionis voluit festa celebrare. Quia nos quoque ità solùm veraciter ejus solennia celebramus, si per fidem, spem, & charitatem Pascha, id est, transitum de hoc mundo ad patrem, cum illo facere curamus. Post æquinoctium veris, plenilunium mensis præcipimur observare Paschalis: ut videlicet primò sol longiorem nocte faciat diem: deinde luna plenum suæ lucis orbem mundo præsentet: quia primò quidem sol justitiæ, in cujus pennis est sanitas, id est, Dominus Jesus, per resurrectionis suæ triumphum cunctas mortis tenebras superavit; ac sic ascendens in cælos, misso desuper spiritu, Ecclesiam suam, quæ sæpe lunæ vocabulo designatur, interna gratiæ luce replevit. Quem videlicet ordinem nostræ salutis, Propheta contemplatus aiebat: Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo. Qui ergo plenitudinem lunæ Paschalis ante æquinoctium provenire posse contenderit, talis in mysteriorum celebratione maximorum à sanctarum quidem Scripturarum doctrina discordat; concordat autem eis qui sine præveniente* gratia Christi se salvari posse confidunt; Qui, & si vera lux, tenebras mundi, moriendo, ac resurgendo nunquam vicisset, perfectam se habere posse justitiam dogmatizare præsumunt. Itaque post æquinoctialem solis exortum; post plenilunium primi mensis, hunc ex ordine subsequens; id est, post completam diem ejusdem mensis quartamdecimam; quæ cuncta ex lege observanda accepimus, expectamus adhuc, monente Evangelio, in ipsa hebdomada tertia tempus diei Dominicæ; & sic demum votiva Paschæ nostri festa celebramus. Ut indicemus nos, non cum antiquis excussum Ægyptiacæ servitutis jugum venerari, sed redemptionem totius mundi, quæ in antiqui Dei populi liberatione præfigurata, in Christi autem resurrectione completa est, devotâ fide ac dilectione colere, ut de resurrectionis etiam nostræ, quam eadem die Dominicâ futuram credimus, spe nos certissimâ gaudere signemus. Hic autem, quem vobis sequendum monstramus, computus Paschæ* decennovennali circulo continetur, qui dudum quidem, hoc est, ipsis Apostolorum temporibus jam servari in Ecclesia cæpit; maximè Romæ & Ægypti, ut suprà jam diximus. Sed per industriam Eusebii, (qui a beato martyre Pamphilo cognomen habet) distinctiùs in ordinem compositus est, ut (quòd eatenus per Alexandriæ pontificem singulis annis per omnes Ecclesias mandari consueverat,) jam deinde congestâ in ordinem serie lunæ quartædecimæ, facilimè posset ab omnibus sciri. Cujus computum Paschalis, Theophilus Alexandriæ præsul in centum annorum tempus, Theodosio imperatori composuit. Item successor ejus Cyrillus seriem nonaginta & quinque annorum in quinque decennovenalibus circulis comprehendit. Post quem Dionysius exiguus totidem alios ex ordine, pari schemate subnexuit: qui ad nostra usque tempora pertingebant; Quibus termino appropinquantibus, tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Britanniam Ecclesiis, plures sint, qui, mandatis memoriæ veteribus illis Ægyptiorum argumentis, facilimè possint in quotlibet spatia, temporum Paschalis protendere circulos; etiam si ad quingentos usque & triginta duos voluerint annos. Quibus expletis, omnia quæ ad solis & lunæ, mensis, septimanæ, consequentiam spectant, eodem quo priùs, ordine recurrunt. Ideo autem circulos eosdem temporum instantium vobis mittere supersedimus, quia de ratione tantum temporis Paschalis instrui quærentes, ipsos vobis circulos Paschæ Catholicos abundare probastis. Verùm his de Pascha succinctè, ut petistis, strictimque commemoratis; tonsuram quoque (de qua pariter vobis literas fieri voluistis) hortor ut Ecclesiasticam & Christianæ Fidei congruam habere curetis. Et quidem scimus, quia neque Apostoli omnes uno eodémque sunt modo attonsi, *neque nunc Ecclesia Catholica, (sicut unâ fide, spe, & charitate in Deum consentit, ità etiam) una atque indissimili totum per orbem tonsura sibi formâ congruit. Denique ut superiora, id est, Patriarcharum tempora respiciamus, Job exemplar patientiæ, dum ingruente tribulationum articulo caput totondit; probavit utique, quia tempore felicitatis capillos nutrire consueverat. At Joseph & ipse castitatis, humilitatis, pietatis, caterarúmque virtutum executor ac doctor eximius, cum servitio absolvendus, attonsus esse legitur: patet profectò quia tempore servitutis, intonsis in carcere crinibus manere solebat. Ecce uterque vir Dei diversum ab altero vultus habitum foris præmonstrabat; quorum tamen intus conscientia in parili virtutum sibi gratia concordabat. Verùm si profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ* discrimen non noceat quibus pura in Deum fides & charitas in proximum sincera est; maximè cùm nunquam patribus Catholicis sicut de

* Nota.

* decennovali W.

* Nota.

* Nota.

Paschæ vel fidei diversitate conflictus, ità etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua fuisse controversia. Inter omnes tamen, quas vel in Ecclesia, vel in universo hominum genere reperimus tonsuras, nullâ magis sequendam nobis amplectendámque jure dixerim eâ, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam; & tibi dabo claves regni cœlorum. Nullam magis abominandam detestandámque meritò cunctis fidelibus crediderim eâ quam habebat ille, cui gratiam sancti Spiritûs comparare volenti dicit idem Petrus, Pecunia tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti per pecuniam possideri. Non est tibi pars neque sors in sermone hoc. Neq; * verò ob id tantùm in coronam attondimur, quia Petrus ità attonsus est: sed quia Petrus in memoriam dominicæ passionis ità attonsus est, idcirco & nos, qui per eandem passionem salvari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice, summa videlicet corporis nostri parte, gestamus. Sicut enim omnis Ecclesia, quia per * mortem sui vivificatoris Ecclesia facta est, signum sanctæ crucis ejus in fronte portare consuevit, ut crebro vexilli hujus munimine à malignorum spirituum defendatur incursibus, crebra hujus admonitione doceatur, se quoque carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigere debere; ità etiam oportet eos, qui vel Monachi votum, vel gradum clericatûs habentes, arctioribus se necesse habent pro Domino continentiæ frænis astringere. Formam quoque coronæ, quam ipse in passione sua spineam portavit in capite, ut spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret; id est, exportaret & auferret à nobis, suo quemque in capite per tonsuram præferre: Ut se etiam irrisiones & opprobria pro illo libenter ac prompto animo sufferre, ipso etiam frontispicio doceant. Ut coronam vitæ æternæ, quam repromisit Deus diligentibus se, se semper expectare próque hujus perceptione & adversa se mundi, & prospera contemnere designent. Cæterùm tonsuram eam quam Magum ferunt habuisse Simonem, quis rogo fidelium non statim cum ipsa magia primò detestetur & meritò exufflet? Quæ aspectu in frontis quidem superficie, coronæ videtur speciem præferre; sed ubi ad cervicem considerando perveneris, decurtatam eam quam te videre putabas, invenies coronam. Ut meritò talem simoniacis & non Christianis habitum convenire cognoscas, qui in præsenti quidem vitâ à deceptis hominibus putabantur digni perpetuæ gloriâ coronæ; sed in ea quæ hanc sequitur vitam non solùm omni spe coronæ privati, sed æternâ insuper sunt pœnâ damnati. Neque verò me hæc ità prosecutum æstimes, quasi eos qui hanc tonsuram habent condemnandos judicem, si * fide & operibus unitati Catholicæ faverint; imò confidenter profiteor plurimos ex eis sanctos ac Deo dignos exstitisse. Ex quibus est Adamnanus Abbas & sacerdos Columbiensium egregius; qui cùm legatus suæ gentis ad Aldfridum regem missus, nostrum quoque monasterium videre voluisset, mirámque in moribus ac verbis prudentiam, humilitatem, religionem ostenderet, dixi illi inter alia colloquens: Obsecro, sancte frater, qui ad coronam te vitæ, quæ terminum nescit tendere credis, quid contrario tuæ fidei habitu terminatam in capite coronæ imaginem portas? Et si beati Petri consortium quæris, cur ejus quem ille anathematizavit tonsuræ imaginem imitaris? & non potiùs ejus, cum quo in æternum beatus vivere cupis, etiam nunc habitum te, quantùm potes, diligere monstras? Respondit ille: Scias pro certo, frater mi dilecte, quia & si Simonis tonsuram ex consuetudine patriæ habeam, simoniacam tamen perfidiam totâ mente detestor ac respuo: beatissimi autem Apostolorum principis, quantùm mea parvitas sufficit, vestigia sequi desidero. At egò: Credo, inquam, verè quòd ità sit; sed tamen indicio sit, quòd ea quæ Apostoli sunt Petri, in abdito cordis amplectimini; si quæ ejus esse nostis, etiam in facie tenetis. Namque prudentiam tuam facilimè dijudicare reor, quod aptiùs multò sit ejus, quem toto corde abominaris, cujusque horrendam faciem videre refugis, habitum vultûs à tuo vultu Deo jam dicato, separare: & è contrà ejus, quem apud Deum habere patronum quæris, sicut facta vel monita cupis sequi, sic etiam morem habitus te imitari condecet: Hæc tunc Adamnano dixi: qui quidem quantùm conspectis Ecclesiarum nostrarum statutis profecisset, probavit; cùm reversus ad Scotiam multas postea gentis ejusdem turbas ad Catholicam temporis Paschalis observantiam suâ prædicatione correxit. Tametsi eos qui in Hii insula morabantur monachos, quibusque speciali rectoris jure præerat, necdum ad viam statuti melioris reducere valebat. Tonsuram quoque, si tantum sibi autoritatis sub-

* Nota.

* Non per S. Petrum, &c.

* Nota.

subesset, emendare meminisset. Sed & tuam nunc prudentiam Rex admoneo, ut ea quæ unitati Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ concinunt, unà cùm gente, cui te Rex regum & Dominus dominorum præfecit, in omnibus servare contendas. Sic enim fit ut post acceptam temporalis regni potentiam ipse beatissimus Apostolorum princeps cælestis quoque regni, tibi, tuisque, cum cæteris electis, libens pandat introitum. Gratia te Regis æterni longiori tempore regnantem, ad nostram omnium pacem custodiat incolumem, dilectissime in Christo fili.

Hæc epistola cum præsente rege Naitano multísq; viris doctioribus esset lecta, ac diligenter ab his qui intelligere poterant in linguam ejus propriam interpretata, multùm de ejus exhortatione gavisus esse perhibetur, ità ut surgens de medio optimatum suorum consessu, genua flecteret in terram, Deo gratias agens, quòd tale munusculum de terra Anglorum mereretur accipere. Et quidem & antea novi, inquit, quia hæc erat vera Paschæ celebratio, sed in tantùm modò rationem hujus temporis observandi cognosco, ut parùm mihi omnino videar de his antea intellexisse. Unde palam profiteor, vobísque qui assidetis præsentibus protestor, quia hoc observare tempus Paschę cum universa mea gente perpetuò volo, & hanc accipere debere tonsuram, quam plenam esse rationis audivimus, omnes qui in meo regno sunt clericos decerno. Nec mora, quæ dixerat, regiâ autoritate perfecit. Statim namque jussu publico mittebantur ad transcribendum, discendum, observandum per universas Pictorum provincias circuli Paschæ decennovenales, obliteratis per omnia erroneis octoginta & quatuor annorum circulis. Attondebantur omnes in coronam; ministri altaris ac monachi. Et quasi novo se discipulatui beatissimi Apostolorum principis Petri subditam, ejúsq; tutandam patrocinio, gens correcta gaudebat.

Mid dy þ gerþriþ da þæ þnæ-
ded beforan dam cyninge ⁊ mo-
*feo- nigum gelæredum *ferum. ⁊ him
fodum. geornlice þæ þehte on hiþ agen
C. gereorde fram dam de hiz on-
gitan mihton; Ir þ ræd þ he
þæne be hiþ trymnerre ⁊ lare
rryþe gereonde. ⁊ þæne apirende
of hiþ rætle of middum hiþ eal-
dorþmannum. ⁊ hiþ pitum. ⁊ hiþ
cneop bigde on eorþan ⁊ Gode
þancunge dyde. þ he geeaþnode
rrylce gife onron of Angol de-
ode ⁊ dur cþ. Cuþlice ic þ æþ
piþte ⁊ ongeat. þ diþ þæt þihz
feorþung rorþa Sarcþana. ac rra
rryþe ic nu þ þihz ongite dir-
re tide to healdanne. þ me iþ
eallinga lytel ⁊ medmicel gefe-
pen þ ic æþ dyrrum cuþe. ⁊ on-
geat forþon ic donne nu open-
lice andette ⁊ cyþe. he hef ⁊ge-
ande rittaþ. þ ic dar tide Sa-
rcþana ecelice healdan pille. mid
ealne minne deode. de ic nu þih-
te ongite ⁊ oncnape. ⁊ ealle
þeoftaþ ⁊ Godef deopaþ da þe
on minum þice rýndon. da rcea-
re onron rculon. de þe gehýraþ
*þih- rulle beon ealne *þihtpiþnerre.
nerre.B ⁊ he þa butan ýldinge mid hiþ
& C. cynelicne ealdorlicnerre gefre-
mede þ he cþ. ⁊ rona rende ge-
ond eall hiþ þice. ⁊ het þnitan ⁊ leornian. ⁊ healdan durh
ealle Peohta mægþe. da nigontýnlican hpingaf þihtna Sa-
rcþana. ⁊ het forndilgian durh ealle da geodolan hpingaf
feofef ⁊ hund eahtatigef geapa; Da pæron rcolene ealle
*beg.C. munecaf ⁊ racerdaf. on þone *beh Sce'. Petref rceare. ⁊ hi
beah.B. rpa rpa nipe discipul hada þæf eadegeftan ealdref þapa Apo-
rtola Sce'. Petref, undeþheodde beon. ⁊ mid hiþ mundbýrde
gercýde. ⁊ eall reo þeod genihz gefeah ⁊ bliþrade;

NOTÆ.

a CHRISTUS-- Diem nobis Dominicam, quæ apud antiquos una vel prima Sabbati sive Sabbatorum vocatur, gaudio suæ resurrectionis fecit esse solennem.

CHRISTUS fecit, *inquit*; *ergò divinæ sit institutionis Diei Dominicæ Sabbatismus.* Gaudio suæ resurrectionis; *quod vide pag.* 243. *l.* 47. *Diem hinc Dominicum* (*licèt non dicatur vulgò Sabbatum, apud Orientales inprimis, ubi Sabbatum mortales omnes, ut antiqui Patres in scriptis suis, diem Saturni intelligunt*) * CHRISTIANORUM Sabbatum *majores nostri rectissimè nuncuparunt.* Una vel prima Sabbati. *Sax.* * *interpr. ut Matth.* 28. 1. *nomen* Sabbati *Dominicæ diei, primus invexit. Primo, inquit, Sabbato, scil. die Dominico, qui jam primò Christianorum Sabbatum esse incipit: hinc post diem resurrectionis* (*quod notandum,*) *majores nostri tollunt nomen Sabbati ab umbratili Judæorum Sabbato, ut vero Sabbato Christianorum tribuant: ut Mar.* 16. 1, 2. *cùm autem* (*inquit Sax. interpr.*) *dies Saturni abiret, non ait Sabbatum,*-- valde diluculò primo Sabbato, *scil. die Solis, primo Christianorum* Sabbato; *& vers.* 9. *Sax.* Tunc surrexit manè diluculò in sabbato: *sc. die Dominico, abolito jam veteri Judæorum; novo Christianorum Sabbato surrexit. Et Luc.* 23. 54. *pro* Sabbatum succedebat; *sic vertit Sax.* Saturni dies illuxit: *& ver.* 56. *pro* Sabbato quieverunt, *vertit Sax.* die Saturni quieverunt: *Quare? ut versu sequenti, scil. cap.* 24. 1. *nomen Sabbati non amplius diei* Saturni, *sed* diei Dominicæ *accommodent; ergò pro* una *vel* prima Sabbati-- venerunt, *Sax. vertit,* primo Sabbato--- *scil. die* Solis, *hoc est,* die Dominico venerunt. *Vide porrò Sax. interpr. Joh.* 20. 1. *Hinc & dominicum diem autoritate divinâ, & vi præcepti quarti de sanctificando* Sabbato *munitum, ad nos transmiserunt majores nostri: quod vide pag.* 243. *l.* 41. *è commentario Sax. in Decalogum. Et per locutionem* Godes æ. *Dei Legem. ibidem lin.* 41. *Christianorum Sabbatum, contra omnem impetum propugnant.*

* *p.* 243. *l.* 4. * *licèt idiomatum Scripturæ veterum nescius.*

Sed & veteres huic diei illatæ injuriæ, visionum haud paucarum, pro ratione infantis Ecclesiæ, occasionem dederunt. Mitto istam * *Eustachii Abbatis de Flay, prohibentem nè quis forum rerum venalium, diebus Dominicis exerceret; aliásque; sed in lucem profero, quæ lucem adhuc desiderant, monumenta: ostendunt ubique tales angustiæ ecclesiæ, ad visiones recurrere in honorem, & dominicæ resurrectionis defensionem adactæ, hujus fidei, de vero Sabbato Christianorum celebrando, per quàm tenacissimam fuisse.*

* *Hoveden. circa ann.* 111 *pag.* 820.

Vide Hom. Sax. Coll. Ben. num. 7. *pag.* 38. *l.* 3. *sub Rubrica,* Sunnan dæg ȝpell. De Die solis Sermo. *E cujusdam diaconi Niel visione, paucula hæc excerpta, sic Latinè do.*

Hêc in hujus Domini [Jesu] *Epistola memoratur, quòd ignis quidam hac ætate in filios hominum, descenderit, primúmque in Scetiam delapsus fuerit: ibique luxuriosos omnes combusserit; qui nunc Deum, die solis, & usq; ad diei Saturni horam tertiam* [*pomeridianam*] *laborando irritaverint: tum porrò in Wallo-Britannos grassabatur; idémque ibi efficit: postea in gentem Anglicanam progreditur: ibique idem, quod apud utrasque gentes alteras, effecit: tunc australem versùs transfretavit per terram* [*pergens*] *conterminam: atque ibi genus mortale, sicut hîc antè, combusserit. Et pag.* 44. *lin.* 14.

Hep ræȝþ on þyſeſ Dryhtneſ æpend ȝeppite þ ſyn cymþ ſum diſſa hæþræſta oſep manna beapn. and hit ȝeſealþ æneſt on Sceottaland ȝ hit þæp ſoþbæpnþ ealle ða ſynenſullan ða ðe God ȝnemiaþ mid ſunnan dæȝeſ peoſcum ȝ ræteþneſ dæȝeſ oſep non; And hit ðonne pæþð on Bpyttpealaſ. ȝ ȝeðeþ ðæp þ ilce. ȝ þonne hit pæþþ on Angel cyn. ȝ ȝeðeþ ðæp þ ilce þe hit ðyde þam oþpum ðeoðum tpam; Ðonne hit pæþþ ſuþ oſep ſæ ȝeond þ þeodland ȝ hit þæp ſoþbæpnþ þ man cyn ſpa hit hep æp ðyde;

Foþþan

Forþan se an dæg þæs sþiþe oft gehalgod eallum Godes gesceaftum to reste butan deoflum ⁊ hæþenum saþlum. þa næfre reste ne onfoþ;---- Healde man ælcas sunnan dæges freolsunga fram sæternes dæges none oþ monan dæges lihtinge.---- Nan man on þýsne dæg on dome ne sitte. ne aþ ne sþerige---- ⁊ ðeh hþam gebýrige ꝥ his fýr ut geþite. nis ꝥ alýfed to begetenne. ⁊ nan þif hire ýrfe ne meolcige. butan heo ða meolc for Godes lufan sýlle; ----Ðý seofoþan dæge he hine gereste. æfter his six daga þeorcum; And sþa gedafenaþ ælcum men to habbenne resten dæg sþa þa halgan Englas reste habbaþ on heofonum. ---- Soþ is soþ is. ꝥ ic eoþ secge ꝥ ic þæs for eoþ on rode genægled. ⁊ þær ic þroþade for eoþ. ⁊ ic aras on sunnan dæg of deaþe. forþan ðe se sunnan dæg is resten dæg. ⁊ þuldorlic dæg;---- Ic hate. ⁊ ic halsige ꝥ ge on sunnan dæge eoþre heafdu ne þþean. ne eoþer fexne efesian. ⁊ gif ge sþa doð. þonne beo ge adilgad. ge. ⁊ eoþre saþle of lifigendra bocum;---- Ða ðe foran to unriht þýrceð. oþþe on ðam dæge him hlaf baceð. oþþe hine baðað. oþþe his fex efesað. oþþe hine sceriþ. oþþe on þam dæge oðerne sþingð. oþþe his hus feormaþ. oþþe he unalýfedlice gegæð on ðam dæge. ꝥ he sý þerig. oþþe ænig unriht gefremme on þam dæge. ða ðe hit doþ. ðonne beoð ða aþýrgede fram me in ða ecan þitu. ⁊ heora bearn butan ende;

*Unicus enim ille dies omnibus Dei creaturis, (exceptis dæmoniis, animisq; gentilibus, quæ requiem nunquam capessunt,) sæpius erat in requiem consecratus. Et pag.48. lin. 16. Observet quisque cujusque diei Solis festivitatem, à diei Saturni hora tertia [pomeridiana] donec diei Lunæ diluculum apparuerit. Et pag.76. lin.11. Nemo hoc die [Solis] sedeat in judicio, neque juret:-- Et si cui obtigerit ignem extingui suum; *reparare haud licebit. Nulla fœmina sibi pecus mulgeat, nisi lac illud pro amore Dei erogaverit. Et pag. 78. lin. 1. Die septimo quievit [Deus] post opera sex dierum sua: singulos itáque homines oportet, SABBATUM habere, sicut Angeli sancti in cœlis sabbatizant. Et pag. 87. lin.12. Verum, verum est quod dico vobis, quòd pro vobis fuerim crucifixus; ibique pro vobis passus: quódque die solis morte resurrexerim. Dies enim Solis SABBATUM & dies gloriosus exsistit. Et ibidem. Oro vos & obsecro, ut die solis* capita vestra nè lavetis; neque crines vestros præcidatis: quòd si ità facitis, tum & vos & anima vestra è libro vitæ * delebitur. Et pag.64 l.10. Qui modò injustum quid fecerint, vel die illo panem pinserint, vel se laverint, crinésve suos præciderint, vel se totonderint; vel die illo alterum flagellaverint, vel domum suam mundaverint, vel die illo ambulaverint ità ut fuerint delassati, vel illicitum quid illo die patraverint; qui id fecerint, à * me quidem illi cum liberis suis, in æterna supplicia absque fine ibunt maledicti.*

* Exod 36.3. *sed hujusmodi Judaismus corrigendus.*

* *more tonsorio.*

* *Si quis in contemptum mandati divini, & malitiosè opera per se aliàs licita, fecerit.*

* Christum intelligit.

Sed agnoscet prudens Lector mihi sufficere, ut ostendam cultum Dominicæ diei religiosum, non novitium fuisse; non hesternum; atque majoribus nostris, in tanta rerum caligine, ipsum hunc diem Dominicum, SABBATI *& nomine & re innotuisse: verùm dies ille, memoriæ Dominicæ resurrectionis dicatus, fictâ hujusmodi, & larvatâ monachorum veterum, ad superstitionem usque, defensione non indiget. Retinemus vocem Sabbati in publica ecclesiæ doctrina; (licèt non in vulgari sermone, cùm appellatio* [Dies Dominicus] *Dominicæ resurrectionis quovis momento renovet memoriam,) nè demptâ voce* Sabbati, *præcepti demum quarti, de* Sabbato *cele-*

celebrando, huic aut adimatur aut obscuretur autoritas: atque Deo digna Triuno, & Christo imprimis, à quo Christiani dicimur resurgentes à peccatis; hujus diei resurrectionis languescat observatio.

b Præparent omnes Catholici per orbem--- panem & vinum in mysterium carnis & sanguinis agni immaculati--- & ---offerant HÆC Domino.---

Catholici, *inquit; Doctrinam ergò de mysteriis sive Sacramentis integram purámque Catholici conservent; quod qui non faciant, minùs Catholici habeantur. Mysteria autem, sive sacramenta, ut antiqua Romano-Saxonica Ecclesia nobis, ex institutione Christi, reliquit; generalia (quia omnibus in genere sumenda sunt) & necessaria ad salutem, duo tantummodo esse defendimus. Videte, per otium, MS. Coll. Ben. Cantabr. Hom. Sax. num. 7. pag. 116. sub Rubrica,* Sermo de Baptismate; *Absolutionem autem externis carentem elementis, (nam verbum accedens ad elementum fit propriè sacramentum) sacramentorum omnium, si plura essent, effectum, sive comitem magis quàm sacramentum, credimus. Verba Saxonica, sic Latinè dedimus.*

Tpa þing sýndon ðurh Godes mihte spa micle. ⁊ spa mære. þ æfre ænig man ne mæg ðær on ænig þing aþerdan ne geþanian. Fulluht. ⁊ Husel halgung;

Res duæ sunt per divinam virtutē, tam magnæ, támq; solennes; quòd NEMO UNQUAM *in his, ulla in re quicquā aut violare, aut mutare potuerit, viz. Baptismus & Eucharistia.*

Panem & vinum, *inquit,* in mysterium carnis, & sanguinis.-- *Sic nostra hodie Ecclesia: non ait in ipsissimam, (absq; omni* mysterio, *absque* pane *&* vino, *signis manentibus,)* carnem *&* sanguinem κατὰ μετασταιχείωσιν, *sive transubstantiationem conversis: namque ait, paulò pôst;* offerrent HÆC Domino: HÆC *præparata, & consecrata, quia jam modò offerenda. Hæc? quænam?* panem & vinum; *sed in* mysterium carnis & sanguinis agni immaculati: *ergò non ut* panem *&* vinum, *sed in illis carnem & sanguinem Christi.*

Nihil ergò hîc corporale sensibus nostris objectum, (quasi Christi in cœlis corpus non dijudicantes) consideremus: non* panem, *non* vinum, *nisi ut sola signa, media & sigilla carnis Christi sanguinísque, virtute & modo inenarrabili, sed quoad usum, finem, frugémque spiritualem mutata; eadem tamen in materiis suis manentia, nec in elementis transubstantiata. Sed ipsum Christi corpus, revera gustu mentis nostræ, illum ipsum sanguinem, qui de ipso Christi latere effluxit; ex his ipsis Deo* Εὐχαριστικῶς *oblatis mysteriis gustemus, & percipiamus. Sed dum mea verba proferam, nè quid erraverim, boni, obsecro, consulite, si in gratiam Catholicæ Ecclesiæ, quam totâ mente venerari cupio, Catholicum Romano-Saxonicæ ecclesiæ sermonem, sic Latinè transferamus: nec me impediunt * aliorum hîc pii labores: ego, inquam, quia nemo antè, Latinè do: nec in lucem edo, ut privati monachi Ælfrici, tunc doctissimi, orationem; sed ut ecclesiæ veteris Anglicanæ doctrinam, (in cujus defensionem tot martyres Christi sanguinem effuderunt suum) idque sub Rubrica generali, sicut MS. Bibliothecæ publicæ Academiæ Cantabrigiensis hunc Sermonem cum reliquis haud paucis complectens, mihi his verbis exhibuit.*

* 1. Cor. 11. 29.

* R. Parkeri Archeipiscop. Cantuarien. Johan. Foxi. VVil. Lisle.

Ms. Serm. Cathol. pag. 5.

¶ Liber Catholicorùm Sermonùm Anglicè, in Ecclesia per annum recitandus.

Ibid. pag. 355.

SERMO DE SACRIFICIO IN DIE PASCHÆ.

Men ða leofostan. gelome eop is gesæd ýmbe uses Hælendes æristе. hu he on ðisum andþerdan dæge æfter his þropunge mihtiglice of deaþe aras; Nu þille þe eop geopenian ðurh Godes gife be þam halgan husle þe ge nu to gan sceolan. ⁊

Homines dilectissimi, vobis crebrò dictum est de resurrectione nostri Servatoris; ut ille hoc præsenti die post suam passionem de morte potenter resurrexerit. Aperiemus nunc vobis [quid,] per Dei gratiam, de sacra Eucharistia, quam adire hodie debemus; vestrúmq; in-

geþissian

gepyrrian eopep andgyt ymbe þæne gepynu ægþep ge æftep þæne ealdan gecyþnyrre. ge æftep þæne niþan. dy lær de ænig tpynung eop depian mage be þam liþlicum gepeopde; de ælmihtiga God bebead Moyren dam hepetogan on Egyptalande. þ he rceolde bebeodan Irnahela folce. þ hi namon et ælcum heopþe anef geapef lamb on dæne nihte de hi pepdon of dam lande to þam behatenan eapde. ⁊ rceolban þ lamb Gode geoffrian. ⁊ rið þan rniþan. ⁊ pyrcan node tacn on heopa gedyrum. ⁊ ofepflegum mid dær lambef blode. etan rýþþan þef lambef flæsc gebred. ⁊ deopre hlafaf mid feldlicre lactucan; God cpæþ to Moyren. ne ete ge of þam lambe nan þing hpeap. ne on fætere geroden. ac gebrad todrype; & eraþ þ heafod. ⁊ þa fet. ⁊ þ innepeande. ne hir nan þing ne belife of merigen. gif þær hpæt tolafe rý. forbærneþ þæt. Dicgað hit on dar piran; Begyrdaþ eopere lendenu. ⁊ beoþ gerceode. habbaþ eop rtæf on hande. ⁊ etaþ anelice. deos tid is Godef fæfelo; ⁊ peariþ da on dære nihte ofrlegen on ælcum hure geond eall Pharaonef rice þ frumcennede cild. ⁊ pær þ Godef folc Irr'l ahredd fram dam peplican deaþe. duph def lambef offrunge. ⁊ hir bloder meancunge; Da cpæþ God to Moyren. healdaþ dirne dæg on eoperum gemynde. ⁊ rceolriaþ hine mæplice on eoperum cynrenum mid ecum bigencge. ⁊ etah deoprne hlaf rymle feoran dagar æt dirrere rneolr tide; fæftep dirrere dæde lædde God þ Irnahela folc open da neadan rx. mid dpium fotum. ⁊ adrencte þær on Phapao. ⁊ ealne hir here ramod de heopa ehton. ⁊ afedde rýþþan þ Irnahela folc feopertig geara mid heofenlicum bigleo-

tellectum de hoc myſterio imbuemus; cùm ſecundum & vetus, & novum teſtamentum; nè aliqua vos de vivifico illo convivio perterreat dubitatio. Omnipotens Deus Moſi Duci, in Ægypti terra juſsit, ut ipſe jubere vellet populo Iſraelis, quòd per larem unumquemque agnum unius anni illâ nocte tollerent, quâ de Ægypto in promiſſam terram profecti ſunt; quódq; agnum illum Deo offerrent, & poſtea dividerent; ſignúmque * *crucis in liminibus ſuis, & ſuperliminaribus, per illius agni ſanguinem facerent: comederent poſtea carnem agni hujus aſſam; azymóſque panes cum agreſtibus lactucis. Deus Moſi dixit:* Nè comedite de agno illo crudum quid, nec coctum aquâ; ſed aſſum igne: caput illud comedite cum pedibus, illúdque inteſtinum; nec ex eo quicquam uſq; mane relinquite: ſi quid reſiduum fuerit, id comburite: illum hoc modo deguſtate; renes veſtros accingite, & eſtote calceati: baculum in manibus habete, & comedite feſtinanter. Hæc enim feſtivitas eſt Dei tranſitus; erátque illa nocte in quavis domo per regnum Pharaonis primogenitus infans occiſus: *iſque populus Iſraelis ab illa morte horrenda per hujus agni immolationem, & obſignationem* *ſanguinis liberatus: Tunc Deus Moſi dixit,* Diem hunc memoriâ veſtrâ teneatis: illúmque in generationibus veſtris ſolenniter cultu ſempiterno celebretis: azymúmque panem ſemper per ſeptimanam, hac feſtivitate comedatis. *Hoc cum factum eſſet, Deus populum illum Iſraelis per mare rubrum ſicco pede duxit: atq; inibi Pharaonem, totúmque unà exercitum ſuum, qui illos perſequebatur, ingurgitavit: & illum poſtea populum Iſraelis convictu cibavit*

* Putarunt nempe limen cum ſuperliminari ſanguine percuſſum, furcam Π exprimere, qua, pro cruce Saxones utebantur.

* non crucis.

bigleofan. ⁊ him forgeaf þæter of heardum stan clude. oð ꝥ hi comon to ðam behatenum eþele ⁊ Sume ðas race þe habbaþ getrahnod on oþre stoþe. sume þe þillaþ nu geopenian. ꝥ ðe belimpð to ðam halgan husle ⁊ Cristene menn ne moton healdan nu ða ealdan æ lichamlice. ac him gedafenaþ ꝥ hi cunnon hþæt heo gastlice getacnige ⁊ ꝥ unscæþþige lamb ðe se ealda Israhel ða ofsnaþ. hæfde getacnunge æfter gastlicum andgite Cristes ðroþunge seþe unscæþþig for ure alýsednýsse his halige blod ageat ⁊ Be þam singaþ Godes ðeoþas æt ælcere mæssan. Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis ⁊ ꝥ is on urum gereorde. Ðu Godes lamb ðe ætbretst middan eardes sýnna gemiltsa us ⁊ Ðæt Israhela folc þearþ ahredd fram ðam færlicum deaþe ⁊ fram Pharaones ðeoþte ðurh ðæs lambes offrunge. ðe hæfde getacnunge Cristes ðroþunge. þurh ða þa sind alýsede fram ðam ecum deaþe. ⁊ ðæs reþan deofles anþealde. gif þe rihtlice gelýfaþ on ðone soþan alýsend ealles middan eardes Hælend Crist ⁊ ꝥ lamb þæs geoffrod on æfnunge. ⁊ ure Hælend þroþode on ðære sixtan ýlde þissere þorulde. seo ýld is getealdo to æfnunge ðises ateorigendlican middan eardes. Hi mearcodan mid ðæs lambes blode on heora gedýrum. ⁊ ofersleg um Tau. ꝥ is rode tacen ⁊ þurdon sþa gescýlde fram þam engle. þe acþealde þæra Ægýptiscra frumcennedan cild. ⁊ þe sceolon mearcian ure forepearde heafod. ⁊ urne lichaman mid Cristes rode tacne. ꝥ þe beon ahredde fram forþýrde. þonne þe beoþ gemearcode ægþer ge on foran heafde ge on heortan mid blode þære drihtenlican þroþunge ⁊ ꝥ Israhela folc ætt þæs lambes

cælesti ; & undam de dura rupe, donec ad terram promissam illam venirent, propinavit : partem hujus historiæ alibi tractavimus : partem nunc, quæ ad sacram Eucharistiam spectat, aperiemus. Homines Christiani legem veterem nunc haud possunt corporaliter tenere : verùm illos oportet, quid spiritualiter significet, intelligere. Agnus ille innocens quem Israelitæ tunc veteres jugulabant, passionis Christi, juxta spiritualem intellectum, significationem habuit : innocens ille sanctum sanguinem suum pro redemptione nostra profudit. De hoc ministri Dei, quavis missa canunt ; Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis : *hoc est in lingua nostra,* Ðu Godes lamb ðe ætbretst middan eardes sýnna. gemiltsa us. *Populus ille Israelis fuit à morte illa horrenda liberatus, & à servitute Pharaonis, per hujus agni immolationem, quæ passionis Christi significationem habuit : per illam ab ista morte æterna sumus liberati, hujúsq; crudelis diaboli potestate ;* Si in verum universæ terræ redemptorem Jesum rectè credamus. *Agnus ille immolatus est vesperâ : nostérque Jesus passus est sexta hujus mundi ætate : ætas illa in vesperam corruptibilis hujus mundi annumeratur ; per sanguinem agni in liminibus, & superliminaribus suis* *Tau, *hoc est, signum crucis signabant : atq; ità erant defensi ab angelo, qui primogenitos Ægypti pueros occidit. Et nos frontem nostram, nostrúmq; corpus signo* crucis signare debemus, ut ab interitu liberemur : Nos tum, cùm & fronte, tum corde per sanguinem passionis dominicæ signamur. Populus ille Israelis, carnem agni hujus, in Paschali solennitate*

*Vox תו *Tau* Ezek. 9. 4. significat signum tantùm, non crucis : litera *Tau* ת ad furcã Π propè accedit.

*Nihil interest, modò fidem crucis publicè profiteamur.

flesc

ꝼlæſc on heoꝛa eaſteꝛ tide þa þa hi ahꝛedde þuꝛdon; ⁊ þe þicgad nu gaſtlice Cꝛiſteſ lichaman. ⁊ hiſ blod dꝛincaþ. þonne þe mid ſoþum geleaꝼan ꝥ haligе huſel þicgaþ; Done timan hi heoldon him to ꝺaſteꝛ tide ſeoꝼon dagaſ mid micclum þuꝛþmýnte de hi ahꝛedde þuꝛdon þid Phaꝛao. ⁊ oꝼ þam eaꝛde ꝼeꝛdon. ſþa þe eac Cꝛiſtene menn healdaþ Cꝛiſteſ æꝛiſt uſ to ꝺaſteꝛ tide daſ ſeoꝼon dagaſ. ꝼoꝛþan de þe ſind þuꝛh hiſ þꝛoþunge ⁊ æꝛiſte alýſde. ⁊ þe beoþ geclænſode þuꝛh dæſ halgan huſel gangeſ. ſþa ſþa Cꝛiſt ſýlꝼ cþæþ on hiſ godſpelle. Soþ ſoþ ic eoþ ſecge. næbbe ge liꝼ on eoþ. buton ge eton min ꝼleſc. ⁊ dꝛincon min blod. Sede et min ꝼlæſc. ⁊ min blod dꝛincþ. he þunaþ on me. ⁊ ic on him. ⁊ he hæꝼþ ꝥ ece liꝼ. ⁊ ic hine aꝛæꝛe on dam endenextan dæge; Jc eom ſe liꝼlica hlaꝼ de oꝼ heoꝼonum aſtah. na ſþa ſþa eoþeꝛe ꝼoꝛþ ꝼædeꝛaſ æton done heoꝼenlican mete on þeſtene. ⁊ ſýþþan ſþulton. Sede et diſne hlaꝼ. he leoꝼaþ on ecnýſſe; He halgode hlaꝼ æꝛ hiſ dꝛoþunge. ⁊ todælde hiſ diſcipulum duſ cþeþende. Ꝺtad diſne hlaꝼ hit iſ min lichoma. ⁊ dod diſ on mýnum gemýnde. Ꝺꝼt he bletſode þin on anum calice. ⁊ cþæþ. Dꝛincaþ ealle oꝼ diſum. diſ iſ min blod ꝥ de biþ ꝼoꝛ manegum agoten on ſýnna ꝼoꝛgýꝼenýſſe; Da Apoſtoli dýdon ſþa ſþa Cꝛiſt het. ꝥ hi halgodon hlaꝼ. ⁊ þin to huſle eꝼt ſýþþan on hiſ gemýnde; Ꝺac ſþýlce heoꝛa æꝼteꝛgencgan. ⁊ ealle ſaceꝛdaſ be Cꝛiſteſ hæſe halgiad hlaꝼ ⁊ þin to huſle on hiſ naman mid dæꝛe Apoſtolican bletſunge; Nu ſmeadon gehþilce men oꝼt ⁊ git gelome ſmeagaþ. Hu ſe hlaꝼ de biþ oꝼ coꝛne

ſua quâ liberabantur, comedebant. Nos quidem nunc SPIRITUALITER *corpus Chriſti guſtamus, ejúſq; ſanguinem bibimus, cùm* vera fide *ſacram illam guſtemus Euchariſtiam. Tempus illud in Paſcha ſuum magno cum honore, tenuerunt per ſeptem dies, quando liberati erant à Pharaone, atque è terra iſta prodibant. Nos ità homines Chriſtiani obſervamus reſurrectionem Chriſti nobis in paſchalem ſolennitatem per ſeptem dies, quoniam per ſuam paſſionem, & reſurrectionem liberati ſumus, & per ſanctæ hujus Euchariſtiæ perceptionem purgati: ſicut Chriſtus ipſe dixit in Evangelio;* Amen, amen dico vobis, non habetis in vobis vitam, niſi carnem meam comedatis, meúmq; ſanguinem bibatis: qui carnem meam comederit, ſanguinémq; meum biberit, ille manet in me, & ego in illo; & vitam illam æternam habebit; eúmque in extremo die reſuſcitabo. Ego ſum panis ille vivus qui de cœlis deſcendit, non ut majores veſtri cibum illum cœleſtem in deſerto comederant, & poſtea obierunt: qui hunc panem comederit, in æternum vivet. *Panem ille ante paſſionem ſuam conſecrabat: & diſcipulis diſtribuebat ſuis, ſic dicens,* Panem hunc comedite, illud eſt corpus meum: & hoc facite in mei memoriam: & vinum denuò *in uno calice conſecrabat; dicebátque,* Bibite de hoc omnes, hoc eſt ſanguis meus, qui pro multis in remiſſionem peccatorum profunditur: *fecerunt Apoſtoli, prout Chriſtus juſſit; ut panem & vinum in Euchariſtiam conſecrent. Et poſtea denuò in ejus memoriam: ſimiliter ſuorum quiſque ſucceſſorum: Omnéſq; Chriſti ſacerdotes, juxta Chriſti mandatum, panem & vinum in nomine ſuo, per Apoſtolicam benedictionem conſecrabant. Nunc quiſque hominum crebrò diſputat, & etiamnum ſæpe diſputat, Panis ille qui de*

ne gegearcod. ⁊ ðurh ſýſnes hætan abacen. mage beon apend to Criſtes lichaman. oþþe ꝥ pin ðe bið oþ manegum berium appungen. peorþe apend þurh ænige bletsunge to Drihtnes blode; Nu ſecge pe ſpilcum mannum ꝥ rume ðing sind gecpeden be Criſte þurh getacnunge. rume þurh gepiſſum ðinge. ðoþ ðing ir ⁊ gepiſt ꝥ Criſt pæs oþ mæden acenned. ⁊ ſýlfpiller ðropode deaþ. ⁊ pæs bebýriged. ⁊ on ðirum dæge oþ deaþe aras; he ir gecpeden hlaf þurh getacnunge. ⁊ lamb. ⁊ leo. ⁊ gehu eller; he ir hlaf gehaten. forþan þe he ir rune lif ⁊ engla. he ir lamb gecpeden for hir unrceaþþignýſſe. Leo for ðære ſtrenche. ðe he ofer ſpiðe done ſtrangan deofol. Ac ſpa deah æfter foþum gecýnde nir Criſt naþor ne hlaf. ne lamb. ne leo; ac ir ðonne ꝥ halige hupel gecpeden Criſtes lichama. oþþe hir blod. gif hit nir foþlice ꝥ ꝥ hit gehaten ir. Soþlice þe hlaf. ⁊ ꝥ pin ðe beoð þurh racenda mæſſan gehalgode oþer ðing hi æteopiaþ mennircum andgitum piþutan. ⁊ oþer þing hi clýpiað piþinnan geleaffullum modum. piþutan hi beoþ gerepene hlaf ⁊ pin æghpæs ge on hire ge on ſpæcce. ac hi beoþ foþlice æfter þære halgunge Criſtes lichama. ⁊ hir blod ðurh gaſtlice gepýnu; habben cilo big gefullod. ac hit ne bnæt na hir hip piþutan deah de hit beo piþinnan apend; hit big gebroht ſýnfull ðurh Adames forgægednýſſe to þam fant fæte. Ac hit big aþrogen fram eallum ſýnnum piþinnan. deah de hit piþutan hir hip ne apende; ac ſpylce ꝥ halige fant fætep de ir gehaten lifes ſýlfſprinc. ir gelic on hire oþrum fæteſum. ⁊ ir undep deod bnorniendlicum fæteſe. ðurh racenda bletsunge. ⁊ hit

frumento paratur, ſèrque calorem ignis pinſitur, quî poterit in corpus *Chriſti* * *mutari, aut vinum illud, quod de multis uvis exprimitur, per ullam benedictionem mutari in* sanguinem *Domini? Nunc hujuſmodi hominibus reſpondeo, quædam de Chriſto dici per ſignificationẽ, quædam per rem notam. Verares & nota eſt, quòd Chriſtus de virgine natus fuerit; & ſponte ſuapte mortem perpeſſus, & ſepultus, & quòd hodie, à morte reſurrexerit.* Panis *dicitur per* significationem; *& agnus, & leo: adeóque alibi.* Panis *vocatur, quoniam noſtra vita eſt, atque angelorum: agnúſq; vocatur propter innocentiam ſuam; leo, propter robur, quo robuſtum diabolum devicit. Verùm tamen, juxta veram naturam, neque* panis *Chriſtus eſt; neque* agnus, *neque* leo: *Quare ergò vocatur ſacra illa Euchariſtia,* corpus *Chriſti, aut* ſanguis *ejus, ſi non ſit id verè quòd vocatur? Panis quidem & vinum, quæ per miſſam ſacerdotum conſecrantur, rem aliam humanis ſenſibus foris oſtendunt, rémque aliam fidelibus animis intus declarant. Foris videntur panis & vinum, cùm in ſpecie tum in ſapore: ſunt tamen verè poſt conſecrationẽ corpus Chriſti, & ſanguis ejus, per* *Spiritual *Sacramentum. Infans gentilis baptizatur, ſpeciem tamen foris ſuam non tollit, quamvis intus mutetur: adducitur, peccato plenus per inobedientiam Adami, ad baptiſterium, intus verò à peccatis omnibus lavatur: quamvis ſpeciem foris ſuam non mutaverit. Similiter quoque ſanctâ illa aqua baptiſterii, quæ fontis vitæ ſcaturigo dicitur, aquis aliis in ſpecie ſimilis exiſtit, & ſubdita corruptioni: Verùm Spiritûs S. virtus ad aquam illam corruptibilem per benedictionem ſacerdotis

* Vide infrà.

* Non per præſentiam corporalem, ſive tranſubſtantiationem

mæg

mæg ſýþþan lichaman. ⁊ ſaple aþ-
pean ꝼꝛam eallum ſýnnum ðuꝛh
gaſtlicene mihte; Efne nu þe ge-
ſeoþ tpa ðing on ðiſum anum
geſceaꝼte; Æꝼteꝛ ſoþum ge-
cýnde. ꝥ þæteꝛ iſ bꝛoſniendlic
þæteꝛ. ⁊ æꝼteꝛ gaſlicene geꝛinu
hæꝼþ halpende mihte; Spa eac
giꝼ þe ſceapiaþ ꝥ haligе huſel
æꝼteꝛ lichamlicum andgite. þon-
ne geſeo þe ꝥ hit iſ geſceaꝼt
bꝛoſniendlic. ⁊ apendedlic; Giꝼ þe
ða gaſtlican mihte ðæꝛ on to-
cnapaþ. þonne undeꝛgite þe ꝥ þæꝛ
iſ liꝼ on. ⁊ ꝼoꝛgiꝼþ undeadlic-
nýſſe ðam ðe hit mid geleaꝼan
þicgaþ; Micel iſ betpux þæꝛe un-
geſepenlican mihte þæſ halgan
huſleſ. ⁊ þam geſepenlican hipeſ
ageneſ gecýndeſ; Hit iſ on ge-
cýnde bꝛoſniendlic hlaꝼ. ⁊ bꝛoſ-
niendlic þin. ⁊ iſ æꝼteꝛ mihte
godcundeſ þoꝛdeſ. ſoþlice Cꝛiſ-
teſ lichama ⁊ hiſ blod. na ſpa
þeah lichamlice. ac gaſtlice;
Micel iſ betpux þam lichaman
þe Cꝛiſt on þꝛopade. ⁊ þam li-
chaman ðe to huſle biþ gehal-
god; Se lichama ſoþlice þe Cꝛiſt
on þꝛopode þæſ geboꝛen oꝼ Ma-
ꝛian ꝼlæſce. mid blode ⁊ mid ba-
num. mid ꝼelle ⁊ mid ſinum. on
menniſcum limum. mid geſceaꝺ-
þiſꝛe ſaple geliꝼꝼæſt. ⁊ hiſ gaſt-
lica lichama ðe þe huſel hataþ iſ
oꝼ manegum coꝛnum gegadeꝛod
buton blode. ⁊ bane. limleaſ. ⁊
ſapulleaſ. ⁊ niſ ꝼoꝛþi nan þing
þæꝛ on to undeꝛſtandenne lic-
hamlice. ac iſ eall gaſtlice to undeꝛſtandenne; Spa hpæt ſpa
on þam huſle iſ þe uſ liꝼeſ edþiſt ꝼoꝛgiꝼþ. ꝥ iſ oꝼ þæꝛe gaſt-
lican mihte. ⁊ ungeſepenlicene ꝼꝛemmincge; Foꝛþi iſ ꝥ hali-
ge huſel gehaten geꝛýnu. ꝼoꝛþan ðe oþeꝛ þing iſ ðæꝛ on ge-
ſepen. ⁊ oþeꝛ þing undeꝛgitē; Ðæt ꝥ þæꝛ geſepeniſ hæꝼþ lic-
hamlic hip. ⁊ þæt ꝥ þe þæꝛ on undeꝛſtandaþ hæꝼð gaſtlice
mihte; Þitodlice Cꝛiſteſ lichama ðe deaþ ðꝛopade. ⁊

accedit: potéſtque poſtea corpus animámque à peccatis omnibus, per virtutem ſpiritualem, lavare. Nos mi-dò in hac una creatura, duas res conſpicimus; quâ illa, juxta naturam veram, eſt aqua corruptibilis; & juxta myſterium ſpirituale *virtutem habet ſalutiferam: ſic etiam, ſi ſanctam illam Euchariſtiam juxta intellectum corporalem conſpicimus, tum videmus eſſe* creaturam *corruptibilem, & mutabilem: ſi* ſpiritualem *inibi virtutem agnoſcimus, tum ineſſe vitam intelligimus, & immortalitatem illis largiri, qui ipſam fidè guſtaverint. Multùm diſtat inter virtutē ſacræ hujus Euchariſtiæ inviſibilem, & viſibilem, propriæ naturæ ſpeciem: naturâ panis eſt corruptibilis, & vinum corruptibile, &* * *per divini verbi virtutem,* VERE *Chriſti corpus, & ſanguis ejus,* NON *tamen* * CORPORALITER, *ſed* SPIRITUALITER. *Multùm diſtat inter corpus illud, in quo Chriſtus paſſus eſt; & corpus illud quod in Euchariſtiam conſecratur: corpus quidem illud, in quo Chriſtus paſſus eſt, de carne Mariæ naſcebatur; cum ſanguine, oſsibúſque, cum pelle, nervíſque; in membris humanis ſpiritu rationali animatum: corpus autem ſuum ſpirituale, quod vocamus Euchariſtiam, de granis multis abſque ſanguine & oſſe, abſque membro & anima colligitur:* nihil *autem ineſt propterea intelligendum* corporaliter; *verùm omne eſt* ſpiritualiter *intelligendum: Quicquid illi Euchariſtiæ inſit, quod vitæ nobis reſtitutionem largitur; hoc de virtute exſiſtit* ſpirituali, *& de operatione inviſibili: propterea ſacra illa Euchariſtia Sacramentum dicitur, quoniam aliud inibi videtur, & aliud intelligitur: id quod ibi videtur ſpeciem habet* corporalem; *& id quod inibi intelligimus virtutem habet* ſpiritualem. *Chriſti quidem corpus*

* *Sax.* juxta: * ergò non per tranſubſtantiationem

of deaþe aþar. ne ſþýlt næſſe heonon foſþ. ac ıſ ece ⁊ unþfopiendlic; þ huſel ıſ hpilpendlic. na ece. Bpofniendlic. ⁊ bıþ ſtıcc mælum todæled; Betpux tofum tocopen. ⁊ ınto þam buce apend. ac hıt bıþ þeah hpæþepe æftep gaſtlicepe mihte on ælcum dæle eall; Manega undepſoþ done halgan lichaman. ⁊ he bıð ſpa þeah on ælcum dæle eall æftep gaſtlicepe gepýnu; Ðeah ſumũ menn geſceote læſſe dæl ne bıð ſpa ðeah na maſe mihte on ðam manan dæle þonne on þam læſſã. foſðan ðe hıt bıð on æghpilcum menn anſundæftep þæſe ungerepenlican mihte; Ðeoſ gepýnu ıſ þedd. ⁊ hıp; Cpıſtes lichama ıſ ſoþfæſtnýſſ; Ðıſ þedd þe healdaþ gepýnelice. oþ þ þe becumon to ðæſe ſoþfæſtnýſſe. ⁊ þonne bıþ ðıſ þedd geendod; Soþlice hıt ıſ ſpa ſpa þe æp cpædon Cpıſtes lichama. and hıſ blod. na lichamlice. ac gaſtlice; Ne ſceole ge ſmeagan hu hıt gedon ſý. ac healdan on eopſtum geleafan þ hıt ſpa gedon ſý; Þe nædaþ on þæſe bec. ðe ıſ gehaten vita patrum. þ tpegen munecaſ bædon æt Gode ſume ſputelunge be ðam halgan huſle. ⁊ æftep þæſe bene gefton don him mæſſan; Ða gefapon hi licgan an cılo on ðam peoſode þe ſe Mæſſe Pheoſt æt mæſſode. ⁊ Godeſ engel ſtod mid handrexe ⁊ bidiende oþ þ ſe pheoſt þ huſel todhæc; Ða tolýſode ſe engel þ cılo on þam diſce. ⁊ hıſ blod into þam calice ageat; Eft þa þa hi to ðam huſle eodon. þa peaſþ hıt apend to hlaſe. ⁊ to pine. ⁊ hi hıt dýgeden. Gode ðancigende þæſe ſputelunge; Sac ſe halga Gpegoriuſ abæd æt Cpıſte. þ he æteopede anum tpýnigendum piſe embe hıſ gepýnu micele reſunge; Heo eode to huſle mid tpýnigendum mode. ⁊

Gpego-

quod paſſum eſt mortem, & de mortè reſurrexit, dehinc nunquam moritur; ſed æternum eſt, & impaſſibile. Illa Euchariſtia temporaria eſt, non æterna: corruptibilis; eritq; minutim diviſibilis: inter dentes manditur, & in ſeceſſum emittitur: verum tamen erit juxta virtutem* ſpiritualem *tota in omni parte: multi corpus illud ſacrum percipiunt, eritque tamen juxta ſpirituale ſacramentum, in omni parte, totum: licèt aliquot homines * minùs particípent; haud erit tamen plus virtutis in majori parte, quàm in minori; quoniam in omnibus erit hominibus juxta inviſibilem virtutem integra: Sacramentum hoc eſt * arrha & typus; Chriſti corpus eſt veritas; arrham hanc * Sacramentaliter tenemus, donec ad ipſam veritatem veniamus; atque tunc hæc arrha erit conſummata. Eſt quidem, ſicut antè diximus, Chriſti corpus, ejúſq; ſanguis; * non* CORPORALITER, *ſed* SPIRITUALITER. *Nè diſputetis, quî hoc fieri poſſit, ſed quòd ità ſit, veſtra in fide teneatis: Legimus in iſto libro qui* vita patrum *dicitur, quòd duo Monachi * viſionem aliquam de ſacra Euchariſtia à Deo rogaverint: & poſt finitam precem ſe miſſæ ſiſtebant: tunc videbant puerulum jacentem in altari, ad quod presbyter Miſſam peregit: Angelus autem Dei cum * enchiridio adſtitit expectans, donec presbyter Euchariſtiam illam frangeret: tunc puerulum illum angelus in patinam diſcerpſit: ejúſque ſanguinem in calicem fudit: illi autem denuò ad Euchariſtiam aggreſſi, tunc in* panem & vinum mutabatur: illud autem guſtabant; gratias Deo pro viſione agentes. Sanctus quoque Gregorius à Chriſto petiit, ut cuidam fœminæ de Sacramento ejus dubitanti, viſionem magnam oſtenderet: Euchariſtiam mente dubitante adiit: Gre-*

* Matt. 15. 17.

* Sax. minorem partem.

* Nota.

* ſc. res ipſa.

* Nota.

* Iſti ætati ignoſcendum, viſiones flagitanti.

* Sax. Gladio manuali.

* Contra tranſubſtantiationem, non ait, in naturalem carnem Chriſti, & ſanguinem; ſed in panem & vinum.

Gregorius autem à Deo ſtatim ibi obtinuit, ut illorum utrique hujus Euchariſtiæ particula, quam debuit illa guſtare, monſtraret; quaſi * digiti cujuſdam minutia, omni ex parte, cruentata in patina jacuiſſet: fœminæ autem dubitatio ſtatim ſanabatur. Apoſtoli modò ſermonem de hoc Sacramento audiamus: Paulus Apoſtolus de antiquo populo Iſraelis dixit, in Epiſtola ſua ad homines fideles, ſic ſcribens. Omnes majores noſtri in nube, & in mari baptizàti ſunt, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducarunt; & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt: bibebant quidem de conſequente petra: Petra autem erat Chriſtus. *Non erat* petra *illa, unde tunc fluxit aqua, Chriſtus* corporaliter, *ſed Chriſtum* ſignificabat, *qui fidelibus omnibus ſic annuntiabat.* Quicunque ſitit, veniat ad me, & bibat; & de ventre ſuo aqua viva manabit. *Hoc dixit de* Spiritu ſancto *quem acceperunt li qui in illum* crediderunt. *Apoſtolus Paulus dixit, quòd populus Iſraelis* eandem eſcam ſpiritualem manducaverit: & eundem potum ſpiritualem biberit: *quoniam eſca cæleſtis quæ per annos quadraginta illos cibavit; & aqua illa quæ de petra fluxit,* ſignificationem *habuerant* corporis Chriſti, & ſanguinis; *quæ nunc quotidie in eccleſia Dei * offeruntur. Eadem erant quæ nos hodiè offerimus;* non CORPORALITER ſed SPIRITUALITER, *antea aliquando vobis diximus, quòd Chriſtus panem & vinum ante paſſionem ſuam, in Euchariſtiam conſecraverit, & dixerit;* Hoc eſt corpus meum, & ſanguis meus: *non paſſus eſt adhuc, verùm tamen panem illum in corpus ejus proprium, & vinum illud in ſanguinem ſuum per inviſibilem virtutem * mutavit; prout ante fecit in deſerto, priuſquam in hominem naſcebatur, quan-*

* Gregorio & fœminæ.

* Εὐχαριστικῶς.

* Mutavit ſpiritualiter, non tranſubſtantiavit corporaliter.

Gregorius bezeat æt Gode þæt him bam peaþ æteoped ſeo ſnæd dæt hutlet. de heo dicgan ſceolde. ſpylce dæt læge on þam dirce anet ſingnet lið eall geblodgod. ⁊ dæt piſet tpýnung peaþ da gepihtlæced; Uton nu gehýnan dæt Apoſtolet ſopo embe dat gepýnu; Paulut ſe Apoſtol cpæþ be dam ealdan folce Iſrahel. dut þritende on hit pittole to geleaſullum mannum; ealle upe foſt fæderat pæton gefullode on polcne. ⁊ on ſæ. ⁊ealle hi eton done ýlcan gaſtlican mete. ⁊ ealle hi druncon done ýlcan gaſtlican drenc; hi druncon ſoþlice of æfter filigendan ſtane. ⁊ ſe ſtan pæt Criſt; Næt ſe ſtan de þ pæter þa ofſleop lichamlice Criſt. ac he getacnode Criſt de clýpode þut to eallum geleaſullum mannum. ſpa hpam ſpa dýſte cume to me ⁊ drince. And of hit innoſe fleoþ liflic pæter; Dit he ſæde be þam halgan gaſte de da undeſengon. de on hine gelýfdon; de Apoſtol Paulut cpæþ þ þ Iſrahela folc æte þone ýlcan gaſtlican mete. ⁊ drunce þone ýlcan gaſtlican drenc. foſþan þe ſe heofenlica mete þe hi afedde feoſentig geara. ⁊ þ pæter þe of dam ſtáne fleop. hæfde getacnunge Criſtes lichaman. ⁊ hit bloder. þe nu beoþ geoſnode dæghpomlice on Godes cýſcan; hit pæton þa ýlcan þe pe nu offriað. na lichamlice ac gaſtlice; Þe ſædon eop hpene æn þ Criſt halgode hlaf ⁊ pin æn hit þfopunge to hutle. ⁊ cpæþ. Dit if min lichama. ⁊ min blod; Ne dſopode he da gýt. ac ſpa þeah he apende þuſh ungefrepenlicepe mihte þone hlaf to hit agenum lichaman. ⁊ þ pin to hit blode. ſpa ſpa he æt dýde. on dam peſtene æfþan de he to men gebopen pupde. da

ða he aþende ðone heoþenlican mete to his flæsce. ⁊ ꝥ floþende þæter of ðam stane to his agenum blode; Fela manna æton of ðam heoþonlican mete on ðam þestene. ⁊ drunc on ðone gastlican drenc. ⁊ þurdon sþa ðeah deade. sþa sþa Crist sæde; Ne mænde Crist þone deaþ ðe nan mann forbugan ne mæg. ac he mænde ðone ecan deaþ. ðe sume of ðam folce for heora geleaflearte geearnodon; Moÿses ⁊ Aaron. ⁊ manega oþre of ðam folce ðe Gode gelicodon. æton ðone heoþenlican hlaf. ac hi næron deade þam ecum deaþe. þeah þe hi gemænum deaþe forþferdon; Hi gesaþon ꝥ se heoþonlica mete þæs gesepenlic. ⁊ brosniendlic. ac hi understodon gastlice be ðam gesepenlican ðinge. ⁊ hit gastlice ðigdon; Se Hælend cþæþ. seðe et min flæsc. ⁊ drincþ min blod. he hæfþ ece lif; Ne het he etan þone lichaman. ðe he mid beþangen þæs. ne ꝥ blod drincan. þe he for us ageat. ac he mænde mid þam þorde ꝥ halige husel. þe gastlice is his lichama ⁊ his blod. ⁊ seþe þæs onbÿrigþ mid geleaffulre heortan. he hæfþ ꝥ ece lif; On ðære ealdan æ geleaffulle menn offrodon Gode mislice lac. ðe hæfdon toþearde getacnunge Cristes lichaman ðe he sÿlf for urum sÿnnum sÿþþan geoffrode his heoþonlican fæder to onsægednÿsse; Þitodlice þis husel þe nu biþ gehalgod æt Godes þeofode. is gemÿnd Cristes lichaman ðe he for us geoffrode. ⁊ his blodes þe he for us ageat. sþa sþa he sÿlf het. Doð ðis on minum gemÿnde; Ene þroþade Crist ðurh hine sÿlfne. ac sþa ðeah dæghþomlice biþ his ðroþung geednipod ðurh gerÿnu ðæs halgan husles æt ðære halgan mæssan; For

do escam cælestem in carnem suam & aquam illam de petra fluentem, in proprium ipsius sanguinem mutaverat: Multi homines de esca cælesti in deserto manducarunt, & de potu spirituali biberunt; erántque tamen sicut Christus dixit, mortui: non intellexit Christus mortẽ illam, quam nemo hominum poterit diffugere; æternam verò mortem intellexit, quam de illo populo aliquot pro infidelitate sua promeruerunt. Moses & Aaron, multíque de populo alii qui Deo placebant, panem illum cælestem manducarunt; illam verò mortem æternam non obierunt; quamvis communi morte interierant: viderant illi visibilem fuisse illam escam cælestem, & corruptibilem: verùm intellexerant spiritualiter *de re illa visibili, illámque* spiritualiter *gustaverant. Jesus dixit,* Qui carnem meam manducaverit, & sanguinem meum biberit; æternam vitam habebit: *non jussit corpus illud quod assumpsit manducare; nec sanguinem illum quem pro nobis fudit, bibere; sed per sermonem illum, sacram illam Eucharistiam intellexit, quæ* spiritualiter *corpus suum, & sanguis suus exsistit: & quisquis hanc fideli corde gustaverit, vitam illam æternam habebit: in veteri Lege homines fideles varias Deo immolarunt hostias, quæ futuram significationem habuerunt corporis Christi, quod ipse pro peccatis nostris patri cælesti suo in sacrificium obtulit. Hæc quidem Eucharistia quæ nunc ad altare Dei consecratur, est* * commemoratio *corporis Christi quod pro nobis obtulit; & sanguinis sui quem pro nobis fudit. Sicut ipse jussit,* Hoc facite in mei memoriam. *Christus* semel *per seipsum passus est. Veruntamen passio sua per sacræ hujus Eucharistiæ Sacramentum, ad Missam sacram illam quotidie* * renovatur.

* ἀνάμνησις. 1. Cor. 11. 24, 25. Vide de S. Oswaldo, p. 164.

* Cl. Calvinus Instit. 4. cap. 17. Sect. 1 Fœdus — sanguine semel sancitũ, quotidie RENOVAT, vel potiùs CONTINUAT.

ði

ðı ꝼꝛemað ſeo halıge mæſſe mıcclum ge ðam lıbbendum. ge ðam ꝼoꝛþꝼaꝛenum. ſꝑa ſꝑa hıt ꝼoꝛ oꝼt geſꝑuteloð ıſ ; Uſ ıſ eac toſmeagenne. ꝥ ꝥ halıge huſel ıſ æghꝑeꝛ ge Cꝛıſteſ lıchama. ge ealleſ geleaꝼꝼulleſ ꝼolceſ. æꝼteꝛ gaſtlıcꝛe geꝛınu ; Sꝑa ſꝑa ſe ꝑıſa Auguſtınuſ be ðan cꝑæþ ; Gıꝼ ge ꝑıllaþ undeꝛſtandan be Cꝛıſteſ lıchaman. gehýꝛaþ ðone Apoſtol Paulum þuſ cꝑeþende ; Ge ſoþlıce ſındon Cꝛıſteſ lıchama. ⁊ leomu ; Nu ıſ eoꝑeꝛ geꝛýnu geleð on Godeſ mýſan. ⁊ ge undeꝛꝼoþ eoꝑeꝛ geꝛýnu to þan ðe ge ſýlꝼe ſınd ; Beoþ ꝥ ꝥ ge geſeoþ on ðam ꝑeoꝼode. ⁊ undeꝛꝼoþ ꝥ ꝥ ge ſýlꝼe ſınd ; Eꝼt cꝑæþ ſe Apoſtol Pauluſ be ðıſum. ꝑe manega ſýndon an hlaꝼ. ⁊ an lıchama ; Undeꝛſtandaþ nu. ⁊ blıſſıaþ. ꝼela ſınd an hlaꝼ. ⁊ an lıchama on Cꝛıſte ; He ıſ uꝛe heaꝼoð. ⁊ ꝑe ſınd hıſ lıma ; Ne bıð ſe hlaꝼ oꝼ anum coꝛne. ac oꝼ manegum ; Ne ꝥ ꝑın oꝼ anꝛe beꝛıan. ac oꝼ manegum ; Sꝑa ꝑe ſceolon eac habban annýſſe on uꝛum Dꝛıhtne. ſꝑa ſꝑa hıt aꝑꝛıten ıſ be þam geleaꝼꝼullan ꝑeꝛode. ꝥ hı ꝑæꝛon on ſꝑa mıcelꝛe annýſſe. ſꝑılce hım eallum ꝑæꝛe an ſaꝑul. ⁊ an heoꝛte ; Cꝛıſt gehalgode on hıſ beode ða geꝛýnu uꝛe ſıbbe. ⁊ uꝛe annýſſe. ſeþe undeꝛꝼehþ þæꝛe annýſſe geꝛýnu. ⁊ ne hılt þone bend ðæꝛe ſoþan ſıbbe. ne undeꝛꝼehþ he na geꝛýnu ꝼoꝛ hım ſýlꝼum. ac gecýþnýſſe togeaneſ hım ſýlꝼum ; Mıcel god bıþ Cꝛıſtenum mannum. ꝥ hı gelome to huſle gan. gıꝼ hı unſcæþþıgnýſſe on heoꝛa heoꝛtan beꝛaþ to þam ꝑeoꝼode. gıꝼ hı ne beoþ mıd leahtꝛum oꝼſette ; Ðam ýꝼelan men ne becýmþ to nanum gode. ac to ꝼoꝛꝑýꝛde. gıꝼ he þæſ halgan huſleſ unꝑuꝛþe onbýꝛıgþ ; Halıge bec beodað ꝥ man gemæncge ꝑæteꝛ to þam ꝑıne þe to huſle ſceal. ꝼoꝛþan

Sacra Miſſa ob id multùm proderit cùm vivis, tum quoque defunctis ſicut autè ſæpiùs oſtenſum eſt: nobis etiam conſiderandum eſt, quod ſacra illa Euchariſtia ſit & corpus Chriſti, & populi fidelis juxta ſpirituale ſacramentum; prout de hoc dixit ſapiens Auguſtinus: Si [quid] de Chriſti corpore intelligere velitis, Apoſtolum Paulum ſic loquentem audiatis: Vos quidem Chriſti corpus & membra eſtis: *nunc Sacramentum veſtrum in menſa Dei apponitur, veſtrúmque Sacramentum in id quod eſtis, vos accipitis. Eſtote vos, quod in altari videtis: & quod vos eſtis accipite: rurſus Apoſtolus Paulus de hoc dixit,* Nos multi panis unus, unúmque corpus ſumus: *intelligite modò & gaudete: multi ſunt panis unus, unúmque corpus in * Chriſto: ille caput noſtrum; & nos ejus membra ſumus: panis non de uno, ſed de multis granis exſiſtit: nec vinum illud de una uva, ſed de multis: Nos quoque in* Domino *noſtro oportet habere* unitatem, *ſicut de fidelium cœtu ſcriptum eſt; quòd in tanta eſſent unitate, quaſi* una omnibus illis anima, & cor unum exſtitiſſet. *Chriſtus in menſa ſua Sacramentum noſtræ pacis noſtræq; unitatis conſecravit: qui ſacramentum unitatis ſuſcipit, & vinculum pacis veræ non tenet; non pro ſe ſacramentum, ſed contra ſe teſtimonium ſumit: multum hominibus Chriſtianis boni erit; quòd ad Euchariſtiam crebrò accedant, ſi innocentiam in cordibus ſuis ad altare afferant; modò nè ſint flagitiis cooperti. Malis hominibus non in bonum, ſed in perniciem veniet, ſi hanc Euchariſtiam indignè guſtaverint. * Sacri libri jubent, ut homines aquam vino quod debetur Euchariſtiæ, commiſcerent; aqua enim illa*

** Unitatem Eccleſiæ ſuam à Chriſto ſolo, non à Petro, ſumit.*

** Non ſacræ Scripturæ.*

ðe ꝥ pæteꝛ hæfꝥ ðæꝛ folceꝛ ge-
tacnunge. ꝛpa ꝛpa ꝥ pin Cꝛiꝛteꝛ
bloðeꝛ; ⁊ foꝛþi ne ꝛceal naþoꝛ
buton oþꝛuni beon ꝛeoꝛꝛꝛnoð æt
ðæꝛe halgan Mæꝛꝛan. ꝥ Cꝛiꝛt
beo mið uꝛ. ⁊ ꝑe mið Cꝛiꝛte. ꝥ
heaꝛoð mið ðam leomum. ⁊ ða
leomu mið ðam heaꝛðe; ꝑe fol-
ðon ȝefýꝛn tꝛahtnian be ðam
lambe ðe ꝛe ealde Jꝛꝛl. æt heo-
ꝛa ꝺaꝛteꝛ tiðe ȝeoꝛꝛꝛnoðon. ac
ꝑe foldon æꝛeꝛt eoꝛ ȝeꝛæccan
ymbe ðaꝛ ȝeꝛýnu. ⁊ ꝛýþþan hu
hiꝛ man ðicȝan ꝛceal; ꝥ ȝetac-
niȝendlice lamb pæꝛ ȝeoꝛꝛꝛnoð
æt heoꝛa ꝺaꝛteꝛ tiðe. ⁊ ꝑe Apo-
ꝛtol Paulus cꝛæþ on ðiꝛum ðæȝ-
þeꝛlicum piꝛtole. ꝥ Cꝛiꝛt iꝛ
upe ꝺaꝛteꝛ tið. ꝛeþe foꝛ uꝛ pæꝛ
ȝeoꝛꝛꝛnoð. ⁊ on ðiꝛum ðæȝe oꝛ
ðeaþe apaꝛ; Jꝛꝛl. ðiȝðe ðæꝛ
lambeꝛ ꝛlæꝛc. ꝛpa ꝛpa God bebe-
að. mið ðeoꝛꝛum hlaꝛum. ⁊ ꝓelð-
licum lactucum. ⁊ ꝑe ꝛceolon þic-
ȝan ꝥ haliȝe huꝛel Cꝛiꝛteꝛ lic-
haman. ⁊ hiꝛ blod buton beoꝛ-
man ýꝛelnýꝛꝛe ⁊ manꝛulnýꝛꝛe;
Spa ꝛpa ꝑe beoꝛma apent ða ȝe-
ꝛceaꝛta oꝛ heoꝛa ȝecýnðe. ꝛpa
apendaþ eac leahtnaꝛ ðæꝛ man-
neꝛ ȝecýnð ꝛpam unꝛcæþþiȝnýꝛ-
ꝛe to ȝepemmeðnýꝛꝛe; ðe A-
poꝛtol tæhte ꝥ ꝑe ꝛceolðon
piꝛtꝛullian na on ýꝛelnýꝛꝛe
beoꝛman ac on ðeoꝛꝛnýꝛꝛum
ꝛýꝛeꝛnýꝛꝛe. ⁊ foþꝛæꝛtnýꝛꝛe;
Lactuca hatte ꝛeo þýꝛt ðe hi
etan ꝛceolðon mið ðam ðeoꝛ-
ꝛum hlaꝛum. heo iꝛ biteꝛ on ði-
ȝene; ⁊ ꝑe ꝛceolon mið biteꝛnýꝛꝛe foþꝑe behneoꝛꝛunȝe upe
mod ȝeclænꝛian ȝif ꝑe pillaþ Cꝛiꝛteꝛ lichaman þicȝan; Næꝛ
ꝥ Jꝛꝛahela folc ȝeꝛunoð to hneapum ꝛlæꝛce. þeah ꝑe God him
bebuðe. ꝥ hi hiꝛ hneap ne æton. ne on pæteꝛe ȝeꝛoden. ac ȝe-
bnæd to ꝛipe; ðe þile ðicȝan Godeꝛ lichaman hneapne. ꝛeþe
buton ȝeꝛceaðe penþ ꝥ he pæꝛe eanfælð man uꝛ ȝelic. ⁊ næꝛe
God; ⁊ ꝛeþe æꝛteꝛ mennifcum piꝛdome þýle ꝛmeaȝan ým-
be

populi, ſicut vinum illud, ſanguinis Chriſti ſignificationem habet. Nec ob id alterum ſine altero ad ſacram miſſam offerri debuit; ut nobiſcum Chriſtus, & cum Chriſto nos unà eſſemus: ut cum membris caput, & cum capite membra. Dudum voluimus de agno illo [quid] tractare, quem antiquus Iſrael, tempore ſuo Paſchali obtulerunt: verùm priùs vobis, de hoc Sacramento exponere, nobis viſum eſt. Et poſtea, qui illud quiſque guſtaret: Typicus ille agnus, illorum tempore Paſchali offerebatur: & Apoſtolus Paulus in hac Epiſtola hodierna dixit; quòd Chriſtus ſit Paſcha noſtrum, *qui pro nobis immolabatur: hoc autem die, de morte reſurrexit. Iſrael carnem hujus agni, ut imperavit deus,* cum * azymis guſtavit, ſylveſtribúſque lactucis: *nos quoque ſacram illam Chriſti corporis Euchariſtiam, & ſanguinem ſuum abſque fermento malitiæ, & ſceleris guſtare debemus: ſicut fermentum mutat creaturam de natura ſua; ſic flagitia naturam hominis ab innocentia mutant in viſioſitatem. Docuit Apoſtolus,* oportere nos epulari non in malitiæ fermento; ſed in azymis ſinceritatis & veritatis: *Lactuca, herba dicitur, quam cùm azymis debuerant manducare: guſtu amara eſt: mentem autem noſtram per veri luctûs amaritudinem, purgare debemus; ſi corpus Chriſti velimus deguſtare: Populus ille Iſraelis haud erat cruda carni aſſuetus, quamvis Deus illis præcepit, nè illam crudam, neque aquâ coctam, ſed aſſam igne manducarent. Hic, corpus Dei guſtare crudum volet, quiſquis abſq;* diſtinctione *putaverit* *nudum illum hominem nobis ſimilem, neque Deum unquam fuiſſe. Et qui juxta ſapientiam humanam de myſterio incarnationis Chriſti diſputare volue-*

* *Sax.* panibus puris, ſimplicibus.

* *Sax. ſimplicem.*

be ðа ȝeꞃýnu Cꞃiſteſ ꝼlæſc-
licnýſſe. he ðeþ ſþýlce he ſeo-
þe ðæſ lambeſ ꝼlæſc on þæ-
teꞃe. ꝼoꞃþan ðe þæteꞃ ȝetacnaþ
on ðýſſeꞃe ſtoþe menniſc in-
ȝehýð; Ac þe ſceolon þiſtan ꝥ
ealle ðа ȝeꞃýnu Cꞃiſteſ men-
niſcnýſſe þæꞃon ȝeꝼaðoðe þuꞃh
mihte þæſ halȝan Gaſteſ. ðon-
ne þicȝe þe hiſ lichaman ȝebꞃæð-
ne to ꝼýꞃe. ꝼoꞃþan ðe ſe halȝa
Gaſt com on ꝼýꞃeſ hiþe to þam
Apoſtolum on miſlicum ȝeꞃe-
oꞃðum; Jſꞃl' ſceolðe etan þæſ
lambeſ heaꝼoð. ⁊ ðа ꝼet. ⁊ ꝥ
inneþeꞃðe. ⁊ ðæꞃ nan ðinȝ beli-
ꝼan ne moſte oꝼeꞃ niht; Giꝼ
ðæꞃ hþæt beliꝼe. ꝼoꞃbæꞃnan ꝥ
on ꝼýꞃe. ⁊ ne tobꞃæcon ðа ban;
Æꝼteꞃ ȝaſtlicum anðȝite þe e-
taþ ðæſ lambeſ heaꝼoð. ðonne
þe unðeꞃꝼoþ Cꞃiſteſ ȝoðcunð-
nýſſe on uꞃum ȝeleaꝼan; Ꝺꝼt
ðonne þe hiſ menniſcnýſſe mið
luꝼe unðeꞃꝼoþ. ðonne ete þe þæſ
lambeſ ꝼet. ꝼoꞃþan ðe Cꞃiſt iſ
anȝin ⁊ ende. Goð æꞃ ealle þo-
ꞃulða. ⁊ man on ðiſſeꞃe þoꞃul-
ðe ȝeenðunȝe; Hþæt iſ ðæſ
lambeſ inneþeꞃðe buton Cꞃi-
ſteſ ðiȝelan beboðu. ðа þe etaþ
þonne þe liꝼeſ þoꞃð mið ȝꞃæðiȝ-
nýſſe unðeꞃꝼoþ; Nan þinȝ ne
moſte ðæſ lambeſ beliꝼan oþ
meꞃien. ꝼoꞃþan ðe Goðeſ cþýðaſ
ſind to ſmeaȝenne mið ſþa mi-
celꞃe caꞃꝼulnýſſe. ſþa ꝥ ealle hiſ
beboða mið anðȝite ⁊ þeoꞃce beon aſmeaðe on nihte ðiſeſ
⁊ þeꞃðan liꝼeſ. æꞃþan þe ſe endenexta ðæȝ ðæſ ȝemænelican
æꞃiſteſ æteoþiȝe; Giꝼ þe þonne ealle þa ȝeꞃýnu Cꞃiſteſ
ꝼlæſclicnýſſe þuꞃhſmeaȝan ne maȝon. þonne ſceole þe þa la-
ꝼe betæcan þæſ halȝan Gaſteſ mihte mið ſoþꞃe eaðmoðnýſ-
ſe. ⁊ na to ðýꞃſtelice ýmbe ðа ðeoþan ðiȝelnýſſa oꝼeꞃ u-
ꞃeſ anðȝýteſ mæþe ſmeaȝan; Hi æton ꝥ lamb mið beȝýꞃ-
ðum lenðenum; On lenðenum iſ ſeo ȝalnýſ ðæſ lichaman.
⁊ ſeþe þýle ꝥ huſel ðicȝan he ſceal ȝeþꞃýþan ðа ȝalnýſſe. ⁊

rit, haud secus facit ille, atque si hujus agni carnem aquâ decoxerit; quoniam aqua, hoc in loco, mentem significat humanam: nosse autem debemus, quòd totum Christi humanitatis mysterium, Spiritûs S. virtute illustratum sit. Nos tum igne assum corpus ejus gustamus; quoniam Spiritus S. in forma ignis, inq; linguis variis ad Apostolos venit. Israel manducaret hujus agni caput, pedésque, & illud intestinum; nihilque ibi post noctem relinqueret: si quid ibi reliquerit, igne combureret; atque os non frangeret. Juxta spiritualem intellectum, agni hujus caput manducamus, cùm divinitatem Christi in fidem nostram suscipiamus: tum deinde, quando humanitatem ejus suscipiamus per charitatem, tum agni hujus pedes manducamus: Christus enim principium & finis est: Deus ante omne seculum, & homo in hujus seculi fine. Quid est agni hujus intestinum, nisi arcana Christi præcepta? Hæc manducamus, cùm verbum vitæ per aviditatem suscipiamus. Nihil hujus agni usque manè debuit esse residuum: quoniam sermones Dei tantâ cum solicitudine perpendendi sunt, ità ut cuncta ejus præcepta per intellectum, & opus in nocte præsentis hujus vitæ disquirantur, priusquam ultimus dies hujus communis resurrectionis comparuerit. Sin verò totum incarnationis Christi mysterium perscrutari haud possimus; tum nos virtuti Spiritûs S. cum vera humilitate commendemus residuum; neque nimis audacter de profundo illo arcano ultra intellectûs nostri modulum disputemus. Agnum illum renibus accinctis comederant: in renibus corporis est lascivia: qui autem Eucharistiam gustare volet, comprimat la-

mid clænnýsse ða halgan þigene onfon; Hi þæron eac gesceode; Hþæt sind gescý buton deadra nýtena hýda; Þe beoþ soþlice gesceode. gif þe geefenlæcaþ mid urum færeldе ⁊ þeorce forþfarenra manna lif. ðæra ðe Gode geþugon þurh gehealtsumnýsse his beboda; Hi hæfdon him stæf on handa æt þære ðigene; Se stæf getacnaþ gýmene. ⁊ hýrdrædene; Ða he bet cunnon ⁊ magon. sceolon gýman oþra manna. ⁊ mid heora fultume underþriþian; Ðam gemettum þæs beboden þ hi sceoldon caflice etan. forþan ðe God onscunaþ ða sleacnýsse on his ðegnum. ⁊ ða he lufaþ ðe mid modes cafnýsse þæs ecan lifes mýrhþe secaþ; Hit is apriten. Ne elca þu to gecýrrenne to Gode. þý læs þe se tima losige þurh þa sleacan elcunge; Ða gemettan ne moston ðæs lambes ban scænan. ne ða cempan ðe Crist ahengon ne moston tobræcan his halgan sceancan. sþa sþa hi dýdon þæra tþegra sceaþena. ðe him on tþa healfa hangodon. ac Drihten aras of deaþe gesund buton ælcere forrotodnýsse; And hi sceolon geseon æt ðam micclan dome hþæne hi geþundodon þælrheaþlice on rode; Ðeos tid is gehaten on Ebreiscum gereorde Pasca. þ is on Leden Transitus. ⁊ on Englisc Færeld. forþan þe on ðisum dæge ferde Godes folc fram Egýpta lande ofer ða readan sæ. fram ðeopte to ðam behatenan earde; Ure Drihten ferde eac on ðisne timan. sþa sþa se Godspellere Johs. cþæþ. fram ðisum middan earde to his heofonlican fæder; Þe sceolon fýligan urum heafde. ⁊ faran fram deofle to Criste. fram þissere unstæþþigan þorulde. to his staþelfæstan rice. ac þe sceolon ærest on urum andþerdan life faran fram leahtrum

sciviam; gustúmque illum sacrum cum puritate suscipiat. Erant quoq; calceati; calcei quid sunt, præter jumentorum inanimatorum pelles? calceati quidem sumus, si profectu nostro & opere, hominum defunctorum vitam assimulemus illorum, qui Deo, per præceptorum suorum observantiam, servierunt. Baculum sibi in manibus inter gustandum habuerunt: baculus curam significat & pastorale consilium: qui meliùs norunt & possunt, alios debent homines curare, & ipsorum auxilio suffulcire: convivis præcipiebatur ut manducent festinanter. Deus enim tarditatem in servis suis oderit: illos autem amat, qui ad eum festinando æternæ vitæ gaudium quærunt. Scriptũ est, Ad Deum converti nè procrastines; *nè tempus tardâ procrastinatione pereat: haud debent convivæ os agni hujus frangere; neque milites qui Christum suspenderant, sacram ejus tibiam confringere; prout latronum utriusque istorum, qui ad latus ei utrumque suspendebantur. Christus verò ab omni corruptione integer à morte resurrexit. Illúmque in magno illo judicio quem in cruce crudeliter vulnerabant, contemplabuntur. Tempus hoc in lingua Hebraica vocatur* Pascha; *quod est Latinè* TRANSITUS, *& Anglicè* færeld, * *quoniam hodierno die populus Dei à terra Ægypti per rubrum mare, à servitute ad terram promissam* TRANSIVIT. *Noster autem Dominus hoc tempore (sicut Johannes Evangelista dixit,) ab hoc mundo ad* Patrem suum cœlestem TRANSIVIT: *Nos caput nostrum sequi debemus, & à diabolo ad Christum, ab hoc mundo instabili, ad stabilissimum regnum suum* TRANSIRE. *Verùm primò oportet in vita præsenti nostra, à flagitiis ad sanctas virtutes* TRANSIRE; *à vitiis ad*

* Exod. 12. 51. sed vide vers. 11, 12, 13, 23, 27.

to

to halgum mægnum. ꝼꝛam unþeaþum to ꝺoꝺum þeaþum ꝺiꝼ þe þillaþ æꝼteꝛ þiꝼum lænan liꝼe ꝼaꝛan to þam ecan. æꝼteꝛ uꝛum æꝛiꝼte to Ħælenꝺe Cꝛiꝼte; Ħe uꝼ ꝺelæꝺe to hiꝼ liꝼiꝺenꝺan Fæꝺeꝛ. ꝺe hine ꝼealꝺe ꝼoꝛ uꝛum ꝼẏnnum to ꝺeaþe; Sẏ him þulꝺoꝛ ⁊ loꝼ. ꝺæꝛe þælꝺæꝺe on ealꝛa þoꝛulꝺa þoꝛulꝺ. Amen.

bonos mores, si post hanc vitam fragilem TRANSIRE *velimus ad sempiternam & post resurrectionem nostram ad Christum Jesum:* Ille *nos ducat ad cœlestem Patrem suum; qui* illum *pro peccatis nostris morti tradidit:* Illi *pro hoc beneficio sit honor & gloria in omnia secula seculorum. Amen.*

Vetus hæc veteris Romano-Saxonicæ Ecclesiæ doctrina de Eucharistia, veram veri corporis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiam, non* corporalē, *sed* spiritualē *fidelibus proponit. Non ponit Transubstantiationē* signorum *in ipsas res* signatas, *aut* signandas: *non transmutationē, nescio quam, elementarem: sed* mutationem* sacramentalem *&* spiritualem. *Hinc veteri doctrinæ (pro qua defendenda tot Christi pugiles nobilissimi tot Episcopi, & Pastores mortem hîc in Britannia, & per mundum passim oppetierunt;) scuticam tortuosam, ad torturas nefandas confictam & confectam carnifices opposuerunt. Vide apud Cl. Jo. Foxum Martyrologum, tom. 2. scuticam sex chordarum, quarum prima erat: quam sic Latinè do, viz.*

* Vide etiam pag. 332.

* pag. 470. lin. 3.

Articulus primus in hoc præsenti Parliamento, cui concordes assentiebātur, hic fuit. Quòd in beatissimo altaris Sacramento, virtute, & potentis verbi Christi à sacerdote prolati efficaciâ, præsens sit realiter, sub forma panis & vini naturale corpus & sanguis Servatoris nostri Jesu Christi, de virgine Maria concepti, & quòd post consecrationem nulla panis & vini substantia, vel alia quæpiam substantia, præter Christi, Dei & hominis substantiam remaneat. Sed Martyres Mariani (repudiatâ novâ hostiâ, retentáque veteri, & verâ & æternâ, corpore scil. & sanguine Christi, juxta veteris Ecclesiæ intellectum) seipsos in hostiam incendiis, & suspendiis variis, nefariè excogitatis objecerunt: Tutissimum ergò erit, in tradendis doctrinis Ecclesiæ, vocibus sanis, priscis, & è fonte Scripturarum petitis uti; nè siquando à veritate & unitate Catholicæ fidei imprudenter decedant, qui se doctores esse velint; ipsam novis commentis & tormentis suis sponsam Christi impudenter lacerent, immaniter cruentent; & claves regni cælorum (quas S. Petro, & sibi post Petrum solis dari falsò jactant) intemperanter torqueant, atque impiè abutantur.

Cap. 23.

Ut Hiienses Monachi, cum subjectis sibi monasteriis, canonicum, prædicante Ecgberchto, celebrare Pascha cœperint.

Nꝺ þæꝼ ꝺa æꝼteꝛ miclum ꝼæce ꝥ eac ꝼþẏlce ꝺa munecaꝼ Scotta cẏnneꝼ ꝺa ꝺe Ħíí ꝥ ealonꝺ eaꝛꝺeꝺon ⁊ beeoꝺan. miꝺ þam mẏnꝼtꝛum ꝺe him unꝺeꝛꝺeoꝺꝺe þæꝛon. to ꝛeoꝺollicum þeaþe ꝛihtꝛa ꝺaꝼtꝛena ⁊ ꝼcẏꝛe ꝺuꝛh Ꝺꝛihtneꝼ ꝺẏꝼe ꝺelæꝺꝺe þæꝛon; Þæꝼ ẏmb ꝼeoꝼon hunꝺ þintꝛa ⁊ ꝼẏxtene ꝼꝛam Ꝺꝛihtneꝼ menniꝼcneꝼꝼe ꝺẏ ꝺeaꝛe Oꝼꝛeꝺ ꝼe cẏninꝺ þæꝼ oꝼꝼlæꝺen. ⁊ Cẏnꝛeꝺ æꝼteꝛ him ꝺa ꝼteoꝛe onꝼenꝺ Noꝛþanhẏmbꝛa ꝛiceꝼ; Ꝺa com on Ħíí ꝥ ealonꝺ oꝼ Ħibeꝛnia Goꝺe ꝼe leoꝼa ꝼæꝺeꝛ ⁊ ꝼaceꝛꝺ. ⁊ miꝺ ealle aꝛe to nimanne

NEc multò pòst illi quoq; qui insulam Hii incolebant monachi Scoticę nationis, cum his quæ sibi erant subdita monasteriis ad ritum Paschę ac tonsuræ canonicum, Domino procurante, perducti sunt. Siquidem anno ab incarnatione Domini septingentesimo sexto decimo, quo Osredo occiso, Coenred gubernacula regni Northanhymbrorum suscepit; cùm venisset ad eos de Hibernia, Deo amabilis, & cum omni honorificentia nominand⁹,

Ecgbyhrt se halga dæs se beforan gelomlice gemyngedon. 7 he arpurplice mid micle gefean fram him onfangen wæs. forðon he wæs se fremesta lareow 7 se synsumesta 7 dara dinga de he ofne læfde to donne he * fyl. gend. B. 7 læstend. 7 lustlice fram him eallum gehyred wæs. 7 he on pende mid his apostum trymenessum 7 geornfulnesse done ealdan deap. 7 gerestnysse heora ealdra be dam mæg þ Apostolice forð cweden beon. þ hi hæfdon Godes ellnunge ac na læs æfter pirdome. 7 he hi dy Apl'ican deafe monade 7 læfde. þ hi þa geornfunge fæne mæstan symbelnesse fra fra se cwædon. dæt se heoldan 7 dydon under bycnunge dæs ecan * bigeas; wæs þ mid pundenlicre stihtunge fæne godcundan apostolnesse fra gesorden. þ forfan seo feod fone pirdome de heo cude dæne godcundan cyfde lustlice butan æfeste Angel folcum cyfde. 7 gemænsumede. hi da sylce æfter fæce durh Angel feode. on dam dingum de hi * fon hæfdon. 7 to fulfremedum gemete stihtes lifes becom; dra fra Brittas pifdon de næfre foldon da cyfdo dæs Cristenan geleafan þe hi hæfdon Angel cynne openian 7 cyfan; Ond da gelyfendum efe Angel folcum 7 durh ealle pell ontrumbedum 7 gelæredum on seogole stihtes geleafan. hi nu gyt heora ealdan gesunon healdaþ. 7 fram stihtum rigum healdaþ. 7 heora hæfod ysaþ butan ege dce. Petres sceare 7 Cristes symbelnesse stihte dærsan butan gefeodnesse ealra Godes cynicena healdað 7 seorfiaþ; Da onfengon hi setena munecas durh Ecgbyhtes lare. stihte gelyfede feapas on to lisianne under Dunchade dam Abbude æfter hund eahtatigum sintra dæs de hi sendon Aidan done B. Angel feode to lare-

pater ac sacerdos Ecgberht (cujus superiùs memoriam sæpiùs fecimus) honorificè ab eis & multo cum gaudio susceptus est. Qui quoniam & doctor suavissimus, & eorum quæ agenda docebat erat executor devotissimus, libenter auditus ab universis, immutavit piis ac sedulis exhortationibus inveteratam illamtraditionem parentum eorum, de quibus Apostolicum illum licet proferre sermonem; *Quòd æmulationem Dei habebant, sed non secundùm scientiam.* Catholicóque illos atque Apostolico more celebrationem (ut diximus) præcipuę solennitatis sub figura coronæ perpetuæ agere perdocuit. Quod mirâ divinæ constat factum dispensatione pietatis, ut quoniam gens illa quam noverat scientiam divinæ cognitionis, libenter ac sine invidia populis Anglorum communicare curavit; ipsa quoque postmodum per gentem Anglorum in eis, quam minùs habuerat, ad perfectam vivendi normam perveniret. Sicut è contra Britones, qui nolebant Anglis eam quam habebant fidei CHRISTIANÆ notitiam pandere; credentibus jam populis Anglorum & in regula fidei Catholicæ per omnia instructis, ipsi adhuc inveterati & claudicantes à semitis suis, & capita sine corona prætendunt; & solennia Christi sine Ecclesiæ Christi societate venerantur. Suscepérunt autem Hiienses monachi, docente Ecgberchto, ritus vivendi catholicos, sub Abbate * Dunchado, post annos circiter octoginta, ex quo ad prædicationem gentis Anglorum Aidanum miserant antistitem:

* Dunchado. T. & W.

ope;

ope; ⁊ punode se Godes þes ecg-
bryhte xiii. pintra on dam ea-
londe þ he sumre nipre gy-
re lihtendre þære cyniclican ge-
eadnesse ⁊ sibbe gehalgode; ⁊
æfter seofon hund pintra ⁊ ni-
gon ⁊ twentigum. æfter dære
Dryhtenlican mennisenesse. dy
geare da mæssan pæs. ⁊ peor-
dode se Dryhtlice dagtor dæg. þ
pæs dy eahtegeþan dæge Kl'da-
rum Maiarum. mid dy he da da
ylcan Dryhtenlican æriste mid
symbelnesse mæsse sanga mæs-
sade ⁊ peordode dy ylcan dæge
he serde to Dryhtne. ⁊ gesean
dære hean symbelesse. done he
mid dam broþrum ongan. da he
to annesse gise gehyrde. he
mid Dryhtne ⁊ dam halgum A-
pl'um. ⁊ mid oþrum heofonef
ceastep papum gesylde oþþe þ
*gen.C. *gyt soþre is þ sylfe he ne blin-
ne d mærsian ⁊ peorþian. á butan
ende; Pæs þ sundorlico sih-
tunge þære godcundan sonesseo-
nesse. þ se appostla pes na læs þ
*leor- an. þ he on dagtran *sende of
de. B. dyssum middan eande to God
forþ- fæder. ac eac sylce. þ dy dæ-
sende.C ge dagtran mærsade pæron. þ
hi næsre æt gesunedon on dam
stopum peorþode beon. ⁊ da
gesegon da broþru on gyttenesse þære cuþan ⁊ dære siht
gelyfedon dagtor tide. ⁊ hi blissedon da mundbyrde dæs
sesendan fæder to Dryhtne durh done hi gesihte pæron. ⁊
he blissode in þon. þ he of dæt in lichoman gehealden pæs.
of þ he gesah da hit gehyrend þone dagtor dæg onson.
*papne- ⁊ midhine on peorþunge habban. done hi symle æfter *pea-
don.C. nedon to onsonne. ⁊ sua gesit be heora gesihtnesse se ap-
postla fæder blissade. þ he gesege Dryhtnes dæg. ⁊ he hine
gefeah. ⁊ gefeonde pæs;

Manſit autem vir Domini Ecg-
bercht annos tredecim in præfata
inſula, quam ipſe velut novâ qua-
dam relucente gratiâ Eccleſiaſti-
cæ ſocietatis & pacis CHRISTO
conſecraverat. Annóque Domi-
nicæ incarnationis ſeptingenteſi-
mo viceſimo nono, quo Paſcha
dominicum octavo Kalendarum
Maiarum die celebratur, cùm miſ-
ſarum ſolennia in memoria ejuſ-
dem dominicæ reſurrectionis ce-
lebraſſet, eodem die & ipſe mi-
gravit ad DOMINUM, ac gaudium
ſummę feſtivitatis, quod cum fra-
tribus quos ad unitatis gratiam
converterat inchoavit, cum Do-
mino & Apoſtolis cæteriſq; cœli
civibus complevit; imò idipſũ ce-
lebrare fine fine non deſinit. Mira
autem divinę diſpenſatio proviſi-
onis erat, quòd venerabilis vir
non ſolùm in Paſcha tranſivit de
hoc mundo ad patrem, verùm
etiam cùm eo die Paſcha celebra-
retur, quo nunquam priùs in eis
locis celebrari ſolebat. Gaude-
bant ergò fratres de cognitione
certa & Catholica temporis Pa-
ſchalis, lætabantur de patrocinio
pergentis ad Dominum patris, per
quem fuerant correcti. Gratula-
batur ille quòd eatenus in carne
ſervatus eſt, donec illum in Pa-
ſchę diem ſuos auditores, quem
ſemper antea vitabant, ſuſcipere
ac ſecum agere videret. Sicque
certus de illorum correctione re-
verendiſſimus pater exultavit, ut
videret *diem Domini, vidit, &
gaviſus eſt.*

Cap. 24.

Qui sit in præsenti, status gentis Anglorum, vel Britanniæ totius, cum recapitulatione chronica totius operis, & de persona autoris.

Anno Dom. 725.

ANno Dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo quinto (qui erat annus septimus Osrici regis Northanhymbrorum, qui Coenredo successerat) Victredus filius Ecgberhti, rex Cantuariorum defunctus est, nono die Kalendarum Maiarum: & regni quod per triginta quatuor semis annos tenebat, filios tres Æthilberhtum, Eadberchtum, & Alricum reliquit hæredes. Anno post quem proximo Tobias Rofensis Ecclesiæ præsul defunctus est; vir (ut suprà meminimus) doctissimus: Erat enim discipulus beatæ memoriæ magistrorum Theodori Archiepiscopi & Abbatis Adriani, unde (ut dictum est) cùm eruditione literarum vel Ecclesiasticarum vel generalium, ità Græcam quoque cum Latina didicit linguam, ut tam notas & familiares sibi eas quàm nativitatis suæ loquelam haberet. Sepultus verò est in porticu sancti Pauli Apostoli, quam intrò Ecclesiam sancti Andreæ, sibiipsi in locum sepulcri fecerat. Post quem Episcopatûs officium Aldvulf Berchtwaldo Archiepiscopo consecrante, suscepit. Anno dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo octavo apparuerunt cometæ duæ circa solem, multum intuentibus terrorem incutientes. Una quippe solem præcedebat manè Orientem; altera vespere sequebatur Occidentem; quasi Orienti simul & Occidenti diræ cladis præsagæ: vel certè una diei, altera noctis præcurrebat exortum: ut utroque tempore mala

ꝑſeꝛ ymb ꝛeoꝛon hund ꝑintꝛa ⁊ ꝑiꝛ ⁊ tꝛentiȝ æꝛteꝛ dæꝛe Dꝛihtenlican menniꝛcneſſe. ꝥ ꝛæꝛ ꝥ vii. ȝeaꝛ Oꝛꝛiceſ Noꝛdan-hymbꝛa cyninȝeſ ꝛe aꝛteꝛ Ceꝛꝛeode to ꝛice ꝛenȝ. ꝥa ſihtꝛed Ecbyꝛhteſ ꝛunu Cantꝛaꝛa cyninȝeſ ꝛoꝛꝑꝛeꝛed ꝛæſ dy niȝeꝥan dæȝe Kl'daꝛum Maiaꝛum. ⁊ ꝥam ꝛice de he hæꝛde xxxiiii. ꝑintꝛa. ꝥ ꝑiꝛte healf hiꝛ ꝛuna dꝛy ynꝛeꝛeaꝛdaꝛ ꝛoꝛlet. ſæelbyꝛht. ⁊ Eadbyꝛht. ⁊ ſælꝛic; ſæꝛteꝛ dam dy nyhꝛtan ȝeaꝛe Tobiaꝛ Hꝛoꝛeſ ceaꝛtꝛe B'.ꝛoꝛꝑꝛeꝛde. ꝛæſ ꝛe peꝛ micellice ȝelæꝛed. ꝛæſ he diſcipul dæꝛe eadeȝan ȝemynde Theodoꝛeſ Aꝛceb'. ⁊ Adꝛianuſ dæꝛ Abbudeſ.⁊ he ꝛoꝛꝑon ꝛꝛa ꝛꝛa cꝛeden iꝛ.mid ꝥa ȝetynneꝛꝛe ȝe cynꝛiclicꝛa ȝeꝛꝛꝛta. ȝe eac ȝemænelicꝛa. ꝥ he eac ꝛꝛylce ꝛꝛa Gꝛeciſc ȝeleoꝛnode mid Ledene. ꝥ him da ꝛꝛa cuꝥe ꝛæꝛon ꝛꝛa hiꝛ aȝene ꝛeoꝛde de he on acenned ꝛæſ ; ꝛæſ he bebyꝛiȝed on Sce'.Pauleſ ꝛoꝛtice. dæꝛ Apl'eſ. ꝛe iꝛ on Sce'. Andꝛeaꝛ cyꝛicean. ꝛæꝛ he ꝛylꝛa byꝛiȝen ꝛtoꝛe ꝛoꝛhte ; ſæꝛteꝛ dam ꝑenȝ Eadulf to dæꝛe B'. ꝥenunȝe ꝥone Byꝛhtꝛalo Aꝛceb'. ȝehalȝode; ſæꝛteꝛ ꝥyꝛꝛum ꝛæſ ymbe ꝛeoꝛon hund ꝑintꝛa ⁊ xxviii. æꝛteꝛ dæꝛe Dꝛihtenlican menniꝛcneſſe. ꝥ ætyꝛdon tꝛeȝen ꝛteoꝛꝛan ymb da ꝛunnan utan. da ꝛynꝛon on bocum *cometa nemde. ⁊ hi mycle ꝛyꝛhto on ꝛtynedon ꝥam monnum de he ꝛceapodon ⁊ ȝeꝛapon; Oꝥeꝛ heoꝛa *ꝛoꝛeeode ꝥa ꝛunnan on moꝛȝenne ꝥonne heo upȝanȝende ꝛæꝛ. oꝥeꝛ on æꝛenne æꝛteꝛꝛyliȝde. ꝥonne heo on ꝛetl eode; Sꝛa ꝛꝛa hi ꝑitegan ꝛæꝛon ȝꝛimmeꝛ ꝛæleꝛ uppynnende ꝛunnan ꝛamod ⁊ ꝛetl ganȝende ꝛe. ꝥ hi.ȝehꝛæꝥe ꝛide.

*Sic MS. C.

ȝe

ge on dæg ge on niht. micel yfel mannum topand tacnedon. ftod fe leoma him of fpylce fynen * fecelle. ongean nordæle middan geardes. ætyfdan hi da fteoran on Januarius monde. ⁊ tpa pucan apunedon; Dære tide fona æfter fe hefigorta pol * Sarcina deode Gallia rice mid rarlice pæle ⁊ earmlice forhnaman ⁊ forhergedon. ⁊ hi fona æfter medmiclum fæce. on dære ylcan mægde fyrde rice onfengon. ⁊ frofedon heora gefceaftearnefre; Dy ylcan geare fpylce fe halga Godes pep ecgbyrht fra fra fe befloran gemynegodan dy fylfan Eastor dæge * fefde to Drihtne. ⁊ fona ofer da Eastor tide. ꝥ ir feftima idus Maias. Offric Northan-hymbra cyning of life gefat. æfter don de he ꝥ rice * xi. geap hæfde ⁊ * ftyrde. ⁊ he polde ⁊ gedemed hæfde. ꝥ Ceolpulf æfter him cyning pære. ⁊ hir rices æfterfylgend. pær he Cenredes brodor pær cyninges fe ær him rice hæfde; Dær cyninges rice ge forefeapd ge fordgang. fra monigum ⁊ fra myclum ftynenefre pifepfeapdra dinga ydiad ⁊ gemengde fyndon. ꝥ ꝥ mon * nu gyt gefitan ne mæg. hæt be difrum man fritan mæg ofde fcule. ofde hylcne ende fyndrigo ping hæbbende fynd; Pær da ymb feofon hund pintra ⁊ an ⁊ hrittig æfter dære Drihtenlican menniscnefre. ꝥ Eyrhtfold Arceb'. langre ylde forrnumen ⁊ forhfefted pær dy fiftan dæge idum Januarium; Sæt he ꝥ B'. fetl *xxxvii. pintra ⁊ fix monad ⁊ feofentine dagar; For hine dy ylcan geare pær Arceb'. gefonden Tatpine. fe pær of Mynena mægde. pær he æt Mærre Pneort on dam mynftre de ir gecyged Bneodum. pær he gehalgod on Cantpara byrig. fram dam anpurdum penum Daniele Pintan ceaftre B'. ⁊ Ingpalde Lunden ceaftre B'. ⁊ Saldfine Liccetfelda B'. ⁊ Sadulfe Hrofes ceaftre

* fynen-cylle. B.

* C. Sacina *MS. Cantabr. fed perperam.*

* fordfefde. C leofde. B.

* endlufon. B.

* *C. ut Lat* ftrynde. *MS. Cantabr. fed malé.*

* nu geta. C.

* feofon ⁊ hrittig. C.

mortalibus imminere fignarent. Portabant autem facem ignis contra aquilonem quafi ad accendendum acclivem. Apparebántque menfe Januario, & duabus fermè feptimanis permanebant. Quo tempore graviffima Saracenorum lues Gallias * miferâ cæde vaftabat; & ipfi non multò poft in eadem provincia dignas fuæ perfidiæ pœnas luebant. Quo anno fanctus vir Domini Ecgberht, ut fuprà commemoravimus, ipfo die Paſchæ migravit ad DOMINUM: & mox peracto Paſchâ, hoc eſt, feptimo Iduum Maiarum die, Ofric rex Northanhymbrorum vitâ deceſſit, cùm ipſe regni, quod undecim annis gubernabat, fucceſſorem fore Ceolvulfum decreviſſet, fratrẽ illius qui ante ſe regnaverat Coenredi regis. Cujus regni & principia & proceſſus tot ac tantis redundavere rerum adverſantium motibus, ut quid de his ſcribi debeat, quémve habitura ſint ſingula finem necdum ſciri valeat. Anno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo triceſimo primo * Berchtwald Archiepiſcopus longâ conſumptus ætate defunctus eſt, die quinto Iduum Januarii; qui ſedit annos triginta ſeptem, menſes ſex, dies quatuordecim. Pro quo, anno eodem, factus eſt Archiepiſcopus vocabulo * Tatwine de provincia Merciorum, cùm fuiſſet presbyter in monaſterio quod vocatur Briudun. Conſecratus eſt autem in * Doroverni civitate à viris venerabilibus Daniele, Ventano, & Ingwaldo Londonenſi, & Alduino Liccitfeldenſi, & Aldulfo Rofen-

* miſerâ. *T.*

Anno Dom. 731.

* Brihtwaldus. *T.*

* *W. & C.*

* *C.* Dorwerni. *W.* Doroberni. *T.*

ceastre B'. ðý teogeþan dæge Junius monþes. þæs sunnan dæg; Þæs se þer mære on æfæstnesse ⁊ on snýtro þisdomes. ⁊ sþýlce eac on halgum geþritum æþellice ontimbred ⁊ gelæred; Sýndon nu on ⁊þeardnesse Cantþara cýricena bisceopas Tatþine. ⁊ *Gadulf; ⁊ Ingþald east Seaxna B'; east Engla B'. sýndon Galdbýrht. ⁊ Heaþolac; Þest Seaxna biscopas sýndon Daniel. ⁊ Forþhere; Mýrcna B'. is Galdþine; On þam folcum þe eardiaþ be þestan Sæferne is Þealhstod B'; Þilfrid is Hþicna B'; Is Cýnebýrht Lindesfarena B'. Seo biscop scir Þihte ðæs ealondes belimpeð to Daniele Þintan ceastre B'; Suþ Seaxna mægð þæs þuniende fela geara butan B'. ⁊ him B'. ðeninge *seceaþ to þest Seaxna B'. ⁊ ealle ðas mægþe. ⁊ eac oþre suð mægþe oþ gemære Humbre streames mid heora cýningum. eac sþýlce Æðelbalde Mýrcna cýninge on hýrsumnesse underþeodded sýndon; Ðonne is Norþan-hýmbra mægþ ðe Ceolþulf se cýning on cynedome ofer is iiii bisceopas. nu B'. scire habbað Þilfrið B'. on þære cýricean Goforþic ceastre. Æþelþold on Lindesfarena ea. Acca on Heagostealdes ea. Pehthelm on þære stoþe ðe is geciged æt Hþitan earne. seo stoþ niþan monigfealdedon geleafsumum folcum on setl biscop stoles þæs to ætýced. ⁊ he þæs ðære stoþe se æresta biscop; Sþýlce eac Pehta cýnn on ðas tid hafaþ sibbe. ⁊ þære mid Angel þeode. ⁊ eac þære riht gelýfdan sibbe ⁊ soþfæstnesse mid ealre Godes cýricean dælnimende beoþ; Scottas þa þe on Breotone eardiaþ þæron þancfulle heora gemærum ⁊ hi ne sætincge ne gestrodu þiþ Angel ðeode sýrþaþ; Brittas þonne ðeah ðe hi

* Aldþulf. C.

* sohton. B.

si antistitibus, die decimâ Junii mensis dominicâ, vir religione & prudentiâ insignis; SACRIS quoq; LITERIS nobiliter instructus. Itaque in præsenti, Ecclesiis Cantuariorũ Tatwine & Aldulf Episcopi præsunt. Porrò provinciæ Orientalium Saxonum Ingwald; Episcopus provinciæ Orientalium Anglorum Ealdbercht, & Hadulac Episcopi; provinciæ Occidentalium Saxonum Daniel, & Forthere Episcopi; provinciæ Merciorum Aldwine Episcopus. Et eis populis qui ultra amnem Sabrinam ad Occidentem habitant, Walstod Episcopus: Provinciæ Huicciorum Wilfrid Episcopus; provinciæ Lindisfarorum Cynibercht Episcopus præest; Episcopatus Vectę insulæ ad Danielem pertinet, Episcopum Ventæ civitatis. Provincia Australium Saxonum jam aliquot annis absq; Episcopo manens, ministerium sibi Episcopale ab Occidentalium Saxonum antistite quærit. Et hæ omnes provinciæ cæteræ'que australes ad confinium usque Humbræ fluminis, cum suis quoq; regibus, Merciorum regi Æthilbaldo subjectæ sunt. At verò provinciæ Northan-hymbrorum, cui rex Ceolvulf præest, quatuor nunc Episcopi præsulatum tenent: Wilfrid in Eboracensi Ecclesia, Æthilwald in Lindisfaronensi, Acca in Hagustaldensi, Pechthelm in ea quæ Candida casa vocatur; quæ nuper, multiplicatis fidelium plebibus, in sedem pontificatûs addita, ipsum primum habet antistitem. Pictorum quoque natio tempore hoc & fœdus habet pacis cum gente Anglorum, & *Catholicæ pacis & veritatis cum universali Ecclesia particeps existere gaudet. Scoti qui Britanniam incolunt, suis contenti finibus, nihil contra gentem Anglorum insidiarum moliuntur aut fraudium. Britones quamvis

* Sax. Orthodoxæ pacis.

of

of mýclum dæle mid inlice hete on feounge Ongel deode. ⁊ þone steall ealre riht gelýfedre Godes cýricean ge on geheoldan unrihtra gastrena. ge on ungecostum þeapum afeohtende. hpæðere him is ge mid godcunde mægne ge mid mennisce þiþstonden ꝥ hi no hpæþere heora þillnunge habban ne þurhteon magan. ⁊ ðeah ðe hi sýnd of miclum dæle heora sýlfes anpealdes hpæþere of miclum dæle hi sýndon Angel cýnnes þeopdome betæhte. ⁊ underþeodde; Ðýsse tide sibbe ⁊ smýltnesse nu monige on Norþan-hýmbra ðeode ge æþele ge unæðele hi sýlfe. ⁊ heora bearn ma gýrnaþ on mýnster ⁊ on Godes þeopdom had to sýllanne. þonne hi sýnd bigongende poruldlicne camphad seo þise hþýlcne ende hæbbende sý. seo æftre ýldo gesiþ ⁊ sceapaþ; Ðis is nu on ⁊ þeardnesse se steall ealre Breotone ýmb tu hund þintra ⁊ fif hund eahtatig Angel cýnnes cýmes on Breoton ealond; And ýmb seofon hund þintra ⁊ an ⁊ þrittig fram ðære Drihtenlican menniscnesse. on ðæs Drihtnes þam ecan rice gefeoþ ealle eorþe. ⁊ efenblissiende Breotone on his geleafan. ⁊ monige ealond blissiaþ. ⁊ andettað gemýnde his halignesse;

& maxima ex parte domestico sibi odio gentem Anglorum, & totius Catholicæ Ecclesiæ statutum Pascha, minùs rectè moribúsque improbis impugnent, tamen & divinâ sibi, & humanâ prorsus resistente virtute, in neutro cupitum possunt obtinere propositum. Quippe qui, quamvis ex parte, sui sint juris, nonnulla tamen ex parte Anglorum sunt servitio mancipati. Quâ arridente pace ac serenitate temporum, plures in gente Northanhymbrorum tam nobiles quàm privati, se suósque liberos depositis armis satagunt: magìs acceptâ tonsurâ monasterialibus ascribere votis, quàm bellicis exercere studiis. Quæ res quem sit habitura finem, posterior ætas videbit. Hic est in præsentiarum universæ status Britannię, anno adventûs Anglorum in Britanniam circiter ducentesimo octogesimoquinto; Dominicæ autem incarnationis anno septingentesimo tricesimo primo, in cujus regno perpetuo exultet terra, & congratulante in [a] fide ejus Britannia, *Lætentur insulæ multæ*, & confiteantur memoriæ sanctitatis ejus. Psal.97.1.

NOTÆ.

[a] Congratulante in fide ejus Britanniâ, & lętentur insulæ multæ — *Ut* congratuletur sibi in fide Christi Britannia, & lætentur insulę multæ, Britannia *imprimis & Hibernia sua, cum reliquis haud paucis, à professione fidei Catholicæ, sua, qui se Catholicos esse volent; incerta seponant dogmata; perspectis* * *generalibus fidei Catholicæ regulis, in ejusdem defensionem nobiscum unanimes protestentur.* * Vide de Fide Cathol. p.41.

Vide MS. Coll. Ben. Num. 7. pag. 161. post inscriptionem, viz. Incipiunt Sermones Lupi Episcopi, pag. 134. & sub rubrica, scil.

De Fide Catholica. *Sic Latinè verto.*

Lęofan men doþ sþa eop micel ðearf is. understandaþ ꝥ ælc Cristen man ah micle þearfe ꝥ he his Cristendomes gesceaðþite. ⁊ ꝥ he cunne rihtne geleafan rihtlice under-

Homines dilecti, scitote (sicut vobis multùm opus est;) Christianum quempiam valde oportere, ut Christianitatis suæ rationem calleat; possitque rectam fidem rectè intelli-

ꝛtandan ; ꝥac bi þ ge þanc on Cri ꝛtenum mèn. gi ꝛ he ne can unde ꝛtandan þu h ꝛihtne ge leaꝛan done de hine ge ꝛcop. ⁊ ge ꝓhte. ⁊ gi ꝛ he nele ge leon nian þ he cunne ꝥæt ælc Cri ꝛten man hu u cunnan ꝛceal Pate ꝛ no ꝛte ꝛ. ⁊ Cnedan. ꝓo ꝛ þam mid þam o þum ꝛceal ælc Cri ꝛten man hine to Gode ge bidd an. ⁊ mid þam o þum ge ꝛꝓutelian ꝛihtne ge leaꝛan ; Cri ꝛt ꝛÿlf ꝛang Pate ꝛ n̄ꝛ. æne ꝛt. ⁊ þ ge bed hi ꝛ leonning cnihtum tæhte. ⁊ on dam godcundan ge bede ꝛÿnd ꝛeoꝛan ge bedu ; Mid þam ꝛe de hit inpealdlice ge ꝛingd ge æ nendaþ to Gode ꝛÿlfum ymbe æl ce ælce neode de man be þeaꝛf aþoꝛ oþþon ꝓoꝛ dÿꝛum liꝛe. od don ꝓoꝛ þam to peaꝛdan. ac hu mæg þonne æl ꝛe æni g man hine inpealdlice to Gode ge bidd an butan he inpealdlice on God hæbbe ꝛihtne ge leaꝛan ; Uꝛe ꝛ Dꝛihtne ꝛ agene leonning cnih taꝛ æꝛ hÿ to ꝛe ꝛndon. eal ꝛꝥa heom bebodden þæ ꝛ cri ꝛtendom to bodianne. hÿ ge ꝛꝓuteloden ꝛihtne ge leaꝛan. ⁊ ꝛungon Cnedo in Dm̄. ꝓoꝛ tꝛymmincge. ⁊ ꝓoꝛ mÿngunge dæ ꝛ ꝓoþan ge leaꝛan. Dæne mo t ælc daꝥa ꝛihtli ce cunnan. ⁊ anæ dlice healdan de ge eaꝛnian ꝛile ece mÿꝛhþe æt dam ꝓoþan Gode de leoꝛaþ. ⁊ ꝛixaþ á butan ende ; Leoꝛan men unde ꝛtandaþ ꝛꝥÿþe ge oꝛne þ ge æꝛ e habban ꝛihtne ge leaꝛan on ænne ælmihtigne God ; An i ꝛ ece God Fæde ꝛ ælmihtig de ge ꝛcop heoꝛenaꝛ ⁊ eoꝛþan. ⁊ ealle ge ꝛceaꝛta ; On dæne pe gelÿꝛaþ. ⁊ on hi ꝛ dunu upne Dꝛihten Cri ꝛt. ⁊ on done halgan Gaꝛt þ i ꝛ eall an ꝓod God. Fæde ꝛ. ⁊ dunu. ⁊ halig Gaꝛt. Ealle da dꝛÿ naman be þehþ an godcund miht. ⁊ i ꝛ untodæled an ece God. pealdend ⁊ ÿꝛhta ealna ge ꝛceaꝛta ; Sac pe geleꝛaþ. ⁊ geoꝛne ꝛitan

*gere. Infirma ea eſt in hominibus Chriſtianis opinio, ſi quis per rectam fidem haud potuerit intelligere illum, qui ipſum creavit, & fecit ; & ſi diſcere noluerit, ut ſciat, quemvis ſaltem oportere, orationem Dominicam, & fidei ſymbolum noſſe. Alterâ enim Chriſtianus quiſque Deo ſupplicet : & alterâ rectam fidem oſtendat. Chriſtus ipſe Pater noſter primus cecinit: & precem illam diſcipulos ſuos docuit: & in prece illa divina, ſeptem preces ſunt. Per illam (quiſquis eam ex intimo [corde] recitaverit) ad Deum ipſum legationem mittit, ſemper de re quapiam ; qua, vel pro hac vita, vel pro futura quiſque indiget. Verùm quî poteſt quidem unquam ullus intimè Deo ſupplicare, niſi rectam in Deo fidem intimè habuerit ? Domini noſtri ipſius diſcipuli priuſquam profecti ſunt (ſicut illis omnino mandatum fuit,) ad fidem Chriſtianam prædicandam ; rectam oſtenderant fidem, & CREDO IN DEUM recitaverant, in confirmationem, & commemorationem veræ fidei ; quam illorum quiſque rectè calleret, & conſtanter teneret, quiſquis gaudium æternum à Deo vero, qui ſemper abſque fine vivit, & regnat, * mereri voluerit. Homines dilecti, perquàm ſolicitè ſcitote, quòd fidem rectam in Deum unum omnipotentem ſemper habeatis. Unus eſt æternus Deus, Pater omnipotens, qui creavit cœlos & terram ; omneſq; creaturas: in illum credimus, & in Filium ſuum, Dominum noſtrum Chriſtum: & in Spiritum Sanctum, hoc eſt, Omnes, viz. Deum unum verum ; Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Omnia hæc tria nomina, unam potentiam divinam complectuntur : & Deus unus æternus, indiviſibilis exiſtit ; Dominus & opifex omnium creaturarum: credimus etiam, & ſeriò teſtamur,*

* hoc eſt, lucrari, acquirere.

þ

ꝥ Cꝛiꝛt Godeꝛ ꝛunu iꝛ æghꝑeꝛ geꝛoꝛ God on godcundneꝛꝛe. geeac ꝛoꝛ man ꝑuꝛh ða menniꝛcneꝛꝛe de he undeꝛꝛeng ðuꝛh hiꝛ modoꝛ ꝛca'm. Maꝛian. ꝑoꝛ ealleꝛ man cynneꝛ neode. ⁊ ꝑoꝛ ealleꝛ middan eaꝛdeꝛ alyꝛednesꝛe; ðall mancyn ꝑæꝛ ðuꝛh deoꝑleꝛ laꝛe æꝛ ꝑam beꝛꝛicen. ⁊ ꝑoꝛꝑoꝛht into helle ꝑite. Ac God ælmihtig ꝑuꝛh hiꝛ mild heoꝛtneꝛꝛe ꝑa ða he ꝑolde man cyn oꝛ deoꝛleꝛ gepeolde ahꝛeddan. ða ꝛende he hiꝛ heah engel Gabꝛiel to ðam mæꝛan mæden ꝛc'a. Maꝛian. ⁊ he hine ge cydde ꝥ heo ꝛceolde gebeꝛan Godeꝛ ðunu. ⁊ ꝛona ꝛꝛa he ꝥ ꝑoꝛd ge cæð. ⁊ heo hiꝛ mid geleaꝛan undeꝛꝛeng ða peaꝛh heo ðuꝛh haligne Gaꝛt on innoꝛe geeacnod. ⁊ mid ꝑam cilde peaꝛð ꝛona. ⁊ ꝥ gebæꝛ ða hiꝛ ðæꝛ tima ꝑæꝛ eallum middan eaꝛde to ꝛoꝑan helpe. Ꝼiꝛ peox ða ꝛyꝑꝑan. ⁊ ꝑeah on menniꝛcneꝛꝛe ꝛꝛa hiꝛ ꝛylꝑeꝛ pilla ꝑæꝛ. oð ꝛe time com. ꝥ he ꝑuꝛꝑoꝛ openlice cydde ðuꝛh ða pundꝛa de he ꝑoꝛhte ꝥ he ꝑæꝛ ꝛoꝑlice Godeꝛ ꝛylꝑeꝛ ꝛunu; Ꝼiꝛ iꝛ on hꝛædincge eaꝛꝑoꝛ ꝑecce. hꝛæt he geꝛapenlicꝛa pundꝛa gepoꝛhte. æꝛ ꝥ mæꝛte gepuꝛde; ꝼe hælde blinde ⁊ deaꝛe. ⁊ dumbe. ⁊ miꝛlice gebꝛocode. ⁊ aꝑæꝛde mænigne man oꝛ deaꝛe. ⁊ æt nextan let on him ꝛylꝑum ꝥ mæꝛte punꝑoꝛ gepuꝑꝑan. ꝥ iꝛ ꝥ he geꝑaꝛode ꝛꝛa he ꝛylꝑ polde ꝥ hine man to deaꝛe ꝑoꝛ ꝑædde; Ꝼine man band. ⁊ hine man ꝛꝛang. ⁊ æt nextan on ꝑuꝛh ðꝛaꝛ mid iꝛenum neglum gefeꝛt gehanda. ⁊ ꝛꝛa ꝑa Judeaꝛ ꝑuꝛh deoꝛlép laꝛe ꝑa menniꝛcneꝛꝛe to deaꝛe acomon. ⁊ hine man ꝛyꝑꝑan on eoꝛꝑan bebýꝛigde. ðoꝛ gepýꝛꝑan ꝑonne ꝥ ꝑæꝛ. ꝥ ꝛe eoꝛꝑan. ⁊ ealna gefceaꝛta. ꝛe

quòd Christus Dei filius sit cùm verus Deus in Deitate, tum etiam verus homo per humanitatem; quam per matrem suam sanctam Mariam suscepit, pro totius humani generis necessitate; & pro totius mundi redemptione. Totum genus humanum erat antea per diaboli instinctum seductum, & in supplicio inferni deperditum. Verùm omnipotens Deus* per misericordiam suam, *cùm humanum genus de potestate diaboli liberare voluisset, tunc misit archangelum suum Gabrielem, ad virginem illustrem S. Mariam; eique narravit; quòd filium Dei ipsa pareret: simul atque verbum illud is dixerit, idque per fidem illa susceperit; tunc per Spiritum S. in ventre concepit illa, & [in utero] puerum illum gestavit: illúmque, cùm tempus [partûs] esset, toti mundo in verum auxilium tulit: crevit postea: attamen in humanitate, (sicut sua ipsius voluntas fuit) donec tempus venisset, quòd ulteriùs apertè per miracula quæ fecerat, narraret, quòd Dei ipsius filius esset. Difficile erit brevi recensere, quid miraculorum visibilium fecisset; priusquam maximum illud [miraculum] factum esset. Cæcos sanavit, & surdos, mutósque; & [morbis] multisariàm fractos: multósque homines de morte excitavit: Et postremò permisit in se maximum illud miraculum fieri; hoc est, quòd sinebat, sicut ipse voluit, ut homines illum morti condemnarent. Illum homines ligarunt, illúmque homines verberarunt, & postremò in cruce suspenderunt: ejúsq; cùm pedibus, tum manibus ferreos claves impegerunt: atque adeò Judæi per diaboli instinctum, humanitatem ad mortem perduxerunt; eúmque postea in terra sepelierunt. Quis potuit unquam majùs quàm hoc fuit, miraculum fieri? quòd is, qui potestatem habuit cælorum & terræ & creaturarum omnium permiserit,*

* juxta sensum, 1. Joh. 2. 2.

* Tit. 3. 5.

node ahenge. ⁊ him æghꝑeꝛ ꝑuꝛh ðꝛaꝛ mid iꝛenum neglum gefeꝛt gehanda. ⁊ ꝛꝛa ꝑa Judeaꝛ ꝑuꝛh deoꝛlép laꝛe ꝑa menniꝛcneꝛꝛe to deaꝛe acomon. ⁊ hine man ꝛyꝑꝑan on eoꝛꝑan bebýꝛigde. ðoꝛ gepýꝛꝑan ꝑonne ꝥ ꝑæꝛ. ꝥ ꝛe eoꝛꝑan. ⁊ ealna gefceaꝛta. ꝛe ðu mihte æꝛꝛe maꝛe pun- de ahgepealð heoꝛenaꝛ. ⁊ let hine ꝛylꝛne ꝑoꝛ uꝛe

neode þam earmlicestan deaðe lichamlice acpellan. ac hit pearþ þeh man cýnne to micelre þearfe. for þam ðe pe ealle purdan alýsede mid his deorpurþan blode of deofles gepealde. ⁊ he ðæt ðurh his godcundan mihte eac ða gesputelode ; On ðam sýlfum fæce þe se mennisca lichama on býrgenum læg. he abræc þurh his godcundan mihte helle geata. ⁊ þone deofol gepýlde. ⁊ of helle ut gelæddde ealle ða ðe him sýlfum gecpeme pæron. ⁊ þæs ðriddan dæges of deaþe arras. ⁊ mænige eac arærde ðe lange ær deade pæron ; Ða he gesputelode ꝥ he ah ægþer gepeald gelifes gedeaþes. ⁊ eac þær pæs ða sputol ꝥ he ær mihte piþ deaþ gebýrgan. ⁊ deað forbugan gif he spa polde ; Ac he aredde us þurh his deaþ of ecan deaþe. ⁊ gerýmde us peg to ecan life ; Pe agan nu gepeald hpæþer pe geearnian pillan ðe ece lif. ⁊ ece blisse. ðe ecne deaþ. ⁊ endelease ýrmþe. pitan pe motan hu pe Cristе geleanian eall ꝥ he for us for ure lufan þafode. ⁊ þolode ; Leofan men. æfter his æristе sýþþā he of deaþe arisen pæs. he com to his ðegnum. ⁊ hý gegladode. ⁊ feopertig daga her on eorþan punode. ⁊ hine sýlfne ýpde spa oft spa he polde. ⁊ his Apl'um bebead. ꝥ hý sýþþan faran sceoldan geond ealne middan eard. bodiende. ⁊ læriende rihtne geleafan. ⁊ ꝥ hý fullian sceoldan þa þe rihtne geleafan underfon poldon ; Cpæþ ꝥ ælc ðara þe on rihtan geleafan þurhpunede. ⁊ fulluht underfenge. gehealden purde piþ deofles dare. ⁊ on þam feoperteogeþan dæge he astah to heofenum. ⁊ ðær on his puldre punaþ ⁊ rixaþ ; Leofan men pe gelýfaþ ðæt halig gelaþung sý ealra Cristenra manna to anum rihtan geleafan. ⁊ ꝥ þa sýn

*seipsum pro necessitate nostra, miserrimam mortem corporaliter obiisse. Verùm tamen humano generi multùm opus fuit : fuimus enim nos omnes per sanguinem suum pretiosum à diaboli dominio liberati: isque id etiam per divinam potestatem suam manifestavit. Ipso eodem spatio quo humanum corpus in sepulcro jacuit, per divinam potestatem suam portas inferni perrupit ; & diabolum superavit ; & de inferno, qui illi placuerunt, *eduxit ; tertióque die à morte resurrexit: & multos etiam excitavit, qui dudum antea defuncti erant. Tunc monstrabat se, cùm vitæ, tum mortis potestatem habuisse : ibique manifestum fuit, potuisse antea cum morte pepegisse ; mortémq; si ità voluisset, declinasse: nos verò per mortem suam ab æterna morte liberavit ; & viam nobis ad vitam æternam ampliavit. *Nos modò habemus potestatem, utrùm æternam illam vitam, æternúmque gaudium ; æternam illam mortem, & infinitam ærumnam mereri velimus : scire debemus, quî Christo rependamus id omne, quod is pro amore nostro passus est, & pertulit. Homines dilecti, post suam à morte resurrectionem ad discipulos suos venit, eósque exhileravit: & hîc in terra *quadraginta dies permansit ; & quoties voluit, seipsum ostendit ; & Apostolis mandavit suis, ut postea per totum mundum prædicantes, & docentes rectam fidem, proficisci vellent, quódq; baptizarent quicunque fidem rectam susciperent, & dixit, quòd eorum quisque,* qui in recta fide permanserunt, *& susceperunt baptismum, contra diaboli horrorē conservarentur: die autem quadragesimo cælos ascendit, ibique in gloria manet sua, & regnat. Homines dilecti, credimus quòd sancta congregatio omnium hominum Christianorum *unius rectæ fidei existat : & quòd Deo sint ama-*

* dogma veteris Ecclesiæ: an fides necne; consule symbola & Scripturas.

* regenerati scil.

Act. 1.3.

* non obstantibus paucorum hominum consiliis.

Gode

Gode leoꝼe þe þuꝛh anꝼeald ȝeþanc hine luꝼiaþ. ⁊ heꝛiaþ ⁊ þe ȝelýꝼaþ ꝥ haliȝꝛa ȝemana ꝛý; Haliȝe men habbaþ ȝemanan heꝛ on liꝼe on ȝodum dædum. ⁊ hý habbaþ eac ȝemanan on þam toþeaꝛdan þuꝛh þa edlean þe heom þonne God ȝiꝼþ; And þe ȝelýꝼaþ ꝥ ꝛýnna ꝼoꝛȝiꝼenneꝛ ꝛý æꝛeꝛt þuꝛh ꝛihtne ȝeleaꝼan ⁊ þuꝛh ꝼulluht. ⁊ eꝼt þuꝛh ꝛýnna behꝛeoþꝛunȝe; And þe ȝelýꝼad ꝥ æꝛiꝛt ꝛý on domeꝛ dæȝe ealꝛa manna; And þe ȝelýꝼaþ ꝥ ece liꝼ ꝛý ꝼoꝛ ðam eal ꝛþa ða ȝodan habbaþ ece liꝼ on mýꝛhþe. ꝛþa habbaþ ða ýꝼelan. ⁊ ða ꝼoꝛþoꝛhtan ece liꝼ on ýꝛmþe. ⁊ þæꝛ æꝼꝛe ænig ende ne cýmþ; Ðam ýꝛmingan þæꝛe micle betеꝛe ȝiꝼ hit beon mihte ꝥ hi ꝛþa deade þæꝛon ꝥ hý ða ýꝛmþa leng næꝼdon. ðonne hi ꝛþa liꝼ hæꝼdon. ꝥ hý á þoliaþ ece ýꝛmþe; Heoꝛa liꝼ niꝛ naht. butan ꝛeo mæꝛte ýꝛmþ ðe æꝼꝛe ȝeþeaꝛþ. ⁊ iꝛ ꝛihtoꝛ to talienne to ecan deaþe þonne to ænigū liꝼe; Sala leoꝼan men. hþæt þe ȝeoꝛne ȝeꝛeoþ. ⁊ ȝelomlice ȝecnaþaþ be þam tacnum þe Cꝛiꝛt ꝛýlꝼ ꝼoꝛeꝛæde þæt hit ȝeoꝛne nealæcþ to þam dome ðe he ꝛýlꝼ to cýmþ. ⁊ þe þiton ꝥ ðæꝛ to ȝeꝛamnod þýꝛþ eall heoꝼonþaꝛu. ⁊ eall eoꝛþþaꝛu. ⁊ eall hellþaꝛu. ⁊ ꝛceal þonne manna ȝehþýlc ȝeꝛcead aȝýldan ealꝛa þaꝛa dæda þe he heꝛ adꝛeah æꝛ on liꝼe; Ne þýꝛþ ðæꝛ bediȝlod ꝥ diȝleꝛte ȝeþanc ðe ænig man æꝼꝛe ȝeþohte butan hit æꝛ ȝeandet. ⁊ ȝebet þæꝛe; Sall middan eaꝛd bið þonne on dæȝ býꝛnende. ⁊ eall man cýn ꝛceal þonne oꝼ deaþe aꝛiꝛan ⁊ þuꝛh ꝥ ꝼýꝛ to ðam dome ꝼaꝛan. ⁊ ꝛe biþ ꝛþýþe clæne ælceꝛe ꝛýnne ꝛeþe þone bꝛýne þuꝛhꝼæꝛþ unbeꝛencȝed; Ðæꝛ biþ þonne on dæȝ ȝꝛýꝛe ꝛe mæꝛta. ꝛoꝛþam ðuꝛh Godeꝛ mihte bið eall aꝛtýꝛed. ȝe heoꝼenþeꝛed. ȝe eoꝛþþeꝛed. ȝe hell-

biliores, qui per mentem simplicem illum amant & laudant. Credimus etiam, quòd sanctorum sit communio: Sancti homines hîc in vita, in bonis operibus communionē habent; & communionem etiam habent in futura, per mercedem quam Deus illis daturus sit. Credimus etiam, quòd peccatorum sit remissio; primò per rectam fidem, *& per baptismum; & postea per planctum* peccatorum. Credimus etiam quòd die judicii omnium sit hominum resurrectio. Credimus etiam quòd æterna sit vita: æquè enim boni in gaudio vitam habent æternam, atque habent mali & profligati vitam æternam in ærumna, & hujus nullus unquam finis adveniet. Miseris multò meliùs fuisset, si fieri posset, quòd mortui adeò essent, ut ærumnas diutiùs non haberent, quàm ut haberent vitam, ærumnam æternam perpessuri. Illorum vita nihil est, præter* ærumnam quæ unquam fuit, maximam: & rectiùs in æternam mortem, quàm in vitam ullam adnumeratur. O homines dilecti; quid? seriò contemplamur, & crebrò recognoscimus; signa illa, de quibus ipse Christus prædixit; ad judiciū illud propè instare, ad quod ipse venturus sit: scimus etiam quòd illuc omnes cœlicolæ, & terricolæ, omnésque infernicolæ coacti fuerint, quódque hominum quisq; factorum omnium, quæ in vita hic unquam contraxerat, rationem sit redditurus: nec ibi occulta erit occultissima cogitatio, quam ullus unquam agitaverat; nisi priùs fuerit illam confessus, atque correxerit: totus illo die mundus conflagrabit, totúmque genus humanum tunc à morte resurget: & per* ignem illum ad judicium pergent: perquàm* purus autem omnis peccati erit, qui ardorē istum non immersus pertransibit. Erit illo die horror maximus: per potentiam enim Dei, & cœlestis, & ter-*

* neque ait, ullis requiri ignem purgatorium.

* l. omnium.

* 2. Pet. 3. 7. Vide pag. 385. lin. 16.

* neque hic purgatorium intelligit.

hellpeꝛeꝺ. ⁊ hiꝛ biþ biꝼienꝺe. ⁊ cpacienꝺe; Ac ðæꝛ ȝepýꝛþ þuꝛh Goꝺeꝼ mihꝛe ꝛaþe ꝛo ꝼceaꝺen ꝥ peꝛeꝺ on ꝛpa. ⁊ ꝼcýlan ða ꝼoꝛpýꝛhꝛan þe heꝛ on liꝼe Goꝺe nolꝺan heꝛan. ac ꝺeoꝼle ꝼýliȝꝺen. þonne eac habban ꝥ heo æꝛ ȝecuꝛon; Ðæꝛ iꝼ þonne ꝥ hý ꝼcýlon ꝛo helle ꝼaꝛan miꝺ ꝼaple ⁊ miꝺ lichaman. ⁊ miꝺ ꝺeoꝼle punian on helle piꝛan; Ðæꝛ iꝼ ece bꝛýne ȝꝛimme ȝemencȝeꝺ. ⁊ þæꝛ iꝼ ece ȝꝛýꝛe. ðæꝛ iꝼ panunȝ. ⁊ ȝꝛanunȝ. ⁊ á ꝼinȝal ꝼoꝛh; Pa ðam ðe ðæꝛ ꝼceal punian on piꝛe. him pæꝛe beꝛeꝛe ꝥ he æꝼꝛe on poꝛulꝺe man ne ȝepuꝛꝺe; Niꝼ ꝼe man on liꝼe þe aꝛeccan mæȝe ealle ða ýꝛmþa ðe ꝼe ȝebiꝺan ꝼceal ꝼeþe on ðam piꝛum ealleꝼ beꝛeoꝼeþ. ⁊ hiꝛ iꝼ ealleꝼ þe pýꝛꝛe ðe hiꝼ ænig ende ne cýmð æꝼꝛe ꝛo poꝛulꝺe; Ðiꝺeꝛ ꝼcýlan man ꝼlaȝan. ⁊ ðiꝺeꝛ ꝼcýlan manꝼpican; Ðiꝺeꝛ ꝼcýlan æpbꝛecan. ⁊ þa ꝼulan ꝼoꝛleȝenan. þiꝺeꝛ ꝼcýlan manꝼpoꝛan. ⁊ moꝛþ pýꝛhꝛan. þiꝺeꝛ ꝼcýlan ȝiꝛꝼeꝛaꝼ. ꝛýpeꝛaꝼ. ⁊ ꝛeaꝼeꝛaꝼ. ⁊ ðaꝼ poꝛulꝺ ꝼꝛuꝺeꝛaꝼ. ðiꝺeꝛ ꝼcýlan ðeoꝼaꝼ. ⁊ þeoꝺꝼceaþan; Ðiꝺeꝛ ꝼcýlan piccan. ⁊ piȝeleꝛaꝼ. ⁊ hꝛæꝺeꝼꝛ ꝛo ꝼecȝanne ealle ða manꝼullan ðe æꝛ ýꝼel poꝛhꝛon ⁊ nolꝺan ȝeꝼpican ne piþ Goꝺ þinȝian; Pa heom ðæꝼ ꝼiþeꝼ ðe heo men puꝛꝺon; Ac ꝺo nu manna ȝehpýlc ꝼpa him micel þeaꝛꝼ iꝼ. beꝛe hiꝼ miꝼꝺæꝺa ða hpile ðe he maȝe ⁊ moꝛe. Goꝺ iꝼ ꝼpiþe milꝺheoꝛꝛ. ⁊ pile ꝼpýþe milꝺꝼian. ⁊ micel ꝼoꝛȝiꝼan ðam ðe miꝺ inpeꝛꝺꝛe heoꝛꝛan ýꝼeleꝼ ȝeꝼpicaþ. ⁊ ȝeoꝛnlice beꝛah; Ac pa ðam ðe on ýꝼele þuꝛhpuniaþ. ⁊ na ðinȝ ne beꝛað. hý ꝼcýlan piꝛoꝺlice miꝺ ealle ꝼoꝛpeoꝛþan; Eala. eala. ȝeꝼæliȝ biþ þæꝛ peꝛeꝺ ðe þonne on ꝺomeꝼ ꝺæȝe a ꝼýnꝺꝛeꝺ pýꝛþ ꝼꝛam ꝺeoꝼleꝼ ȝemanan. ꝥ ꝼýnꝺ ða ȝeꝼæliȝan ðe Goꝺ luꝼiað. ⁊ hiꝼ bebodu

restris, & infernalis exercitus commovebitur; erítque motitans & contremiscens: facilè tamen erit per Dei potentiam exercitum illum in duo dispescere, illúmque vastare, qui hîc in vita laudare Deum nolebat, sed diabolo obsequebatur: habebit tunc etiam, quod priùs elegerat: hoc est, quòd tunc in infernum cum anima, & cum corpore abierit: & cum diabolo in suppliciis inferni perduraverit: ibi æternus ardor acerbè commiscetur: ibíque horror æternus est, & ibi gemitus, & singultus erit; dolórque nunquam intermissus. Væ illi, qui inibi manebit in supplicio: meliùs illi fuisset, quòd homo nunquam is in mundo fuisset. Non est in vita quispiam hominum qui recensere poterit ærumnas omnes, quas expectabit is qui in suppliciis istis per omnia lamentabitur: per omnia autem pessimum est, quòd nullus unquam finis isti mundo advenerit: *illuc homicidæ: & abituri illuc hominum seductores: illuc abituri conjugii violatores, & turpes adulteri: abituri illuc perjuri, & sicarii: illuc abituri avari, & latrones, & raptores, hujúsque mundi lucriones: illuc abituri fures, & publici latrones: illuc abituri venefici, & sortilegi: & (brevissimè ut dicam) omnes facinorosi, qui malum antea perpetrarunt, & noluerunt cessare; neque apud Deum rem composuerunt. Væ illis hoc tempore quòd fuissent homines: verùm nunc quisque faciat, sicut illi multùm opus sit: corrigat malefacta sua, dum potuerit, & debuerit. Deus est* valde misericors; *vúltque valde misereri, multúmque iis condonare, qui corde intimo à malo cessabunt; & [rem] seriò emendabunt. Sed væ illis qui in malo perdurant, nihilque emendant: illi per omnia quidem peribunt. O, ô felix erit exercitus ille, qui tunc die judicii erit à consortio diaboli separatus! felices illi qui Deum amant, ejúsque*

* Nota.

* Vetus ecclesia in capitibus de fide Cathol. ignē purgatorium nullis peccatis adjudicat.

boðu healðaþ. hý ſcýlanþonne ece lean habban; Heom þonne on ðæg Criſt ſýlfa to cleopaþ ⁊ luſtlice geþancað þæſ ðe hi on life him rihte gehýrðon; And he hraþe æfter cpeþ oþrum porðe to ðam ðe hiſ pillan ær geſremeðan; Faraþ nu he cpeþ mið me into heofena rice. ꝥ eop iſ gegearpoð to ecan eðleane eopreſ geſpinceſ ðe ge for minum lufan ær on porulðe aðrugon; And hý þonne faraþ mið Goðe ſýlfum ⁊ mið hiſ englum on ecne gefean heofena riceſ; Ðær iſ mýrhþ. ⁊ ece bliſ. niſ æfre ænig man ðe ſýlf geþencan mæge. oþþon cunne. oþþon oþrum areccan mæge hpýlce ða mærþa. ⁊ ða mýrhþa ſýnð ðe Goð on heofenum gegearpað hæfþ ðam þe hiſ pillan gepýrcþ her on life; And ſeþe to ðam geſælig bið ꝥ he to ðam mærþum. ⁊ to ðam mýrhðum cýmþ. ne ateoriað hý him æfre. ac he heo ſimble hæfþ mið Goðe ſýlfum. ⁊ mið hiſ englum; Nu ic hæbbe eop areht rihtne geleafan. ſeðe hine aht ðýſeſ tpeoð. ⁊ hiſ geleſan nele. ne cýmð he æfre to Goðeſ rice. gif he on ðam geendaþ; And ſeðe þonne rihtne geleafan hæfð. ⁊ hiſ ealleſ gelýfð ðæſ ðe ic rehte ðæt ðurh Goð gepearð. ⁊ get gepeorðan ſceal. gif he þurhpunaþ on þam rihtan geleafan. ⁊ Goð georne lufað. ⁊ hiſ beboðu healðeþ. he ðæſ habban ſceal ece eðlean on Goðeſ rice; Utan for ðam don ſpa uſ micel ðearf iſ. habban. á á. on an rihtne geleafan. ⁊ lufian Goð eallum moðe. ⁊ eallum mægne. ⁊ healðan hiſ beboða georne ⁊ don to Goðe ðone ðæl ðe pe ðurh Goðeſ fultum magon. ⁊ ælceſ ýfeleſ georne geſpican. ⁊ nan man oðrum ne beoðe butan riht. ꝥ iſ ꝥ hpa oþrum beoðe ꝥ he pille

præcepta ſervant; hi æternam illam mercedem habebunt: illos tunc die illo Chriſtus ipſe convocabit; atque hoc illis gratulabitur, quòd in vita ei rectè auſcultaverint. Et citò pòſt alio verbo dicet illis, qui ejus voluntati antea obtemperarunt; Ite modò, (*dicet ille*) mecum in regnum cœlorum, qd paratum eſt vobis in mercedem æternam veſtri laboris, quem pro amore mei antea in mundo toleraſtis. *Tunc autem cum Deo ipſo, cúmque angelis ſuis in æternam regni cœleſtis jucunditatem intrabunt: ibi honor eſt & oblectamentum, æternúmque gaudium: nemo unquam eſt qui per ſe mente complecti, aut ſcire, aut aliis recenſere poterit, quales ſint honores & oblectamenta quæ Deus in cœlis paravit iis, qui ejus voluntatem hîc in vita exequuntur. Quiſquis autem adeò felix erit, qui ad honores illos, illáque oblectamenta pervenerit, nunquam ei deficient: quin ipſa cum ipſo Deo, & cum angelis ejus ſemper habuerit. Nunc fidem rectam vobis expoſui. Quicunque de hac [fide] conceperit dubitationem; eíque credere noluerit, in regnum Dei nunquam intrabit; ſi in hac infidelitate vitam finierit. Quiſquis verò rectam hanc fidem tenuerit, eíque per omnia quæ expoſui, crediderit, viz. quæ per Deum & facta, & fieri poſtmodum futura ſunt; ſi in hac recta fide permanſerit, Deúmque ſerio dilexerit, & ejus præcepta tenuerit; ille ob id in regno Dei mercedem æternam conſequetur. Nos propterea, prout nobis multùm opus ſit, faciamus: unam rectam fidem* * ſemper *habeamus, & Deum totâ diligamus mente, totáque poteſtate: ejúſq; ſeriò præcepta teneamus: &* * *portionem, quam per auxilium Dei poſſimus, illam ſolvamus. Et ab omni malo ſolicitè abſtineamus: nullíſque hominibus aliis, præter rectum commendemus: hoc eſt, ut quis aliis*

* ergò nullis rerum publicarum mutationibus, aut conſiliis humanis ſubdita ſit.

* decimas eleemoſynas, προσφορὰς εὐχαριστικὰς &c.

ꝥ

þ man him beode ; Se bið þel Cristen ðe þis gehealdeþ. ⁊ gif þe ðis gehealdað þonne geearnige þe þ þe habban motan ece lif on ðam toweardan life. ⁊ ece blisse. mid Gode sylfum á butan ende;

AMEN.

*commendet, quod sibi ab altero commendari voluerit. Bene erit ille Christianus, qui hoc observat. Hoc autem si observemus nos ; tum * merebimur, ut æternam vitam habere possimus in vita futura ; æternúmq; gaudium apud Deum ipsum semper absque fine. AMEN.*

* hoc est, assequemur.

FINIS.

Titulus iste singulis *MSS.* deest.

Epitome totius præcedentis Historiæ Anglorum *per eundem venerabilem* Bedam *Angloſaxonem, cum auctario cujuſdam* * *alterius.*

* Ut pag. 491. lin. 20.

Deeſt Sax.

VErùm ea quæ temporum diſtinctione latiùs digeſta ſunt, ob memoriam conſervandam breviter recapitulari placuit.

Anno igitur ante incarnationem dominicam ſexageſimo Caius Julius Cæſar, primus Romanorum, Britanniam bello pulſavit, & vicit; nec tamen ibi potuit regnum obtinere.

Anno ab incarnatione Domini quadrageſimo ſexto Claudius, ſecundus Romanorum, Britannias adiens, plurimam inſulæ partem in deditionem recepit; & Orcadas quoque inſulas Romano adjecit imperio.

Anno ab incarnatione Domini centeſimo ſexageſimo ſeptimo Eleutherius, Romæ præſul factus, quindecim annos Eccleſiam glorioſiſſimè rexit; cui literas Rex Britanniæ Lucius mittens, ut Chriſtianus efficeretur, petiit, & impetravit.

Anno ab incarnatione Domini centeſimo octogeſimo nono Severus imperator factus, decem & ſeptem annis regnavit; qui Britanniam vallo à mari uſque ad mare præcinxit.

Anno trecenteſimo octogeſimo primo Maximus in Britannia creatus imperator, in Galliam tranſiit, & Gratianum interfecit.

Anno quadringenteſimo nono Roma à Gothis fracta eſt; ex quo tempore Romani in Britannia regnare ceſſarunt.

Anno quadringenteſimo triceſimo Palladius ad Scotos, in Christum credentes, à Cœleſtino Papa, primus mittitur Epiſcopus.

* Martinus. C.

Anno quadringenteſimo nono * Martinus cum Valentiniano imperium ſuſcipiens, ſeptem annis tenuit: Quorum tempore Angli à Britonibus accerſiti, Britanniam adierunt.

*DXXVIII C. & W.

Anno * quingenteſimo viceſimo octavo eclipſis ſolis facta eſt, decimo quarto Kalendarum Martiarum, ab hora prima uſque ad tertiam.

Anno quingenteſimo quadrageſimo eclipſis ſolis facta eſt duodecimo Kalendas Julii; & apparuerunt ſtellæ penè horâ dimidiâ ab hora diei tertia.

Anno quingenteſimo quadrageſimo ſeptimo Ida regnare cœpit, à quo regalis Northanhymbrorum proſapia originem tenet; & duodecim annis in regno permanſit.

Anno quingenteſimo ſexageſimo quinto, Columba presbyter de Scotia venit Britanniã, ad docendos Pictos, & in inſula Hii monaſterium fecit.

Anno quingenteſimo nonageſimo ſexto Gregorius Papa miſit Britanniam Auguſtinum cum monachis, qui verbum Dei genti Anglorum evangelizarent.

Anno quingenteſimo nonageſimo ſeptimo venere Britanniam præfati doctores: Qui fuit annus plus minùs centeſimus quinquageſimus adventûs Anglorum in Britanniam.

Anno ſexcenteſimo primo miſit Papa Gregorius pallium Britanniam Auguſtino, jam facto Epiſcopo; & plures verbi miniſtros, in quibus & Paulinum.

Anno ſexcenteſimo tertio pugnatum eſt ad Degsaſtane.

Anno ſexcenteſimo quarto Orientales Saxones fidem Christi percipiunt ſub Rege Saeberchto & antiſtite Mellito.

Anno ſexcenteſimo quinto Gregorius obiit.

Anno ſexcenteſimo decimo ſexto Edilbertus Rex Cantuariorum defunctus eſt.

Anno ſexcenteſimo viceſimo V. Paulin' à Juſto Archiepiſcopo ordinatur genti Northanhymbrorũ antiſtes.

Anno ſexcenteſimo viceſimo ſexto Eanfled filia Edwini Regis baptizata eſt, cum duodecim, in ſabbato Pentecoſtes.

Anno ſexcenteſimo viceſimo ſeptimo, Edwinus Rex baptizatus eſt cum ſua gente in Paſcha.

Anno ſexcenteſimo triceſimo tertio, Edwino Rege perempto, Paulinus Cantiam rediit.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo Eadbald Rex Cantuariorum obiit.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo ſecundo Oſwald Rex occiſus eſt.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo quarto Paulinus quondam Eboraci, ſed nunc Rhofenſis antiſtes civitatis, Epiſcopus migravit ad DOMINUM.

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo primo Oſwine Rex occiſus, & Aidan Epiſcopus defunctus eſt.

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo tertio, Middelangli ſub principe Peada fidei myſteriis ſunt imbuti.

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo quinto, Penda Rex Merciorum occiſus eſt, & Mercii facti ſunt Chriſtiani.

Anno ſexcenteſimo ſexageſimo quarto eclipſis ſolis facta; Earconberht Rex Cantuariorum defunctus; & Colman cum Scotis reverſus eſt, & peſtilentia venit. Et Ceadda ac Wilfrid Northanhymbrorum ordinantur Epiſcopi.

Anno ſexcenteſimo ſexageſimo octavo Theodorus ordinatur Epiſcopus.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo OſwiRex Northanhymbrorũ obiit.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio Ecgberht Rex Cantuariorum obiit: Et ſynodus facta eſt ad Herudforda, (præſente Ecgfrido Rege, præſidente Archiepiſcopo Theodoro,) utilima; decem capitulorum.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto Vulfhere Rex Merciorum, poſtquam ſeptendecim annos regnaverat defunctus, Ethelredo fratri reliquit imperium.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſexto Æthelred vaſtavit Cantiam.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo octavo cometa apparuit: Wilfrid Epiſcopus à ſede ſua pulſus eſt ab Ecgfrido Rege; & pro eo Boſa, Eata & Eadhart conſecrati antiſtites.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo nono Ælfwine occiſus eſt.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo facta ex ſynodus in campo Hæthfelda de fide Catholica; præſidente Archiepiſcopo Theodoro, in quo adfuit & Joannes Abbas Romanus: quo anno Hilda Abbatiſſa in Streaneshalch obiit.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo quinto Ecgfrid Rex Northanhymbrorum occiſus eſt.

Anno eodem Lothere Rex Cantuariorum obiit.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo octavo Ceadwalla Rex Occidentalium Saxonum Romam de Britanniapergit.

Anno ſexcenteſimo nonageſimo Theodorus Archiepiſcopus obiit.

[Anno ſexcenteſimo nonageſimo ſeptimo Oſtrid Regina à ſuis, id eſt, Merciorum primatibus interempta eſt [ ] *Hæc deſunt.* W. C.

Anno ſexcenteſimo nonageſimo octavo Berctred dux Regius Northanhymbrorum à Pictis interfectus eſt.]

Anno ſeptingenteſimo quarto Æthilred poſtquam triginta annos genti Merciorum præfuit, monachus factus, Coenredo regnum dedit.

Anno ſeptingenteſimo quinto Aldfrid Rex Northanhymbrorum defunctus eſt.

[Anno ſeptingenteſimo nono Conredus Rex Merciorum poſtquam ſex annos regnavit, Romam pergit.] [ ] *deſunt* C.

Anno ſeptingenteſimo undecimo Berhtfrid præfectus cum pictis pugnavit.

Anno ſeptingenteſimo decimoſexto Oſred Rex Northanhymbrorum interfectus. Et Rex Merciorum Ceolred defunctus: Et vir Domini Ecgberht Hijenſes monachos ad Catholicum Paſcha, & Eccleſiaſticam correxit tonſuram.

Anno ſeptingenteſimo viceſimo quinto Wichtredus Rex Cantuariorum obiit.

Anno ſeptingenteſimo viceſimo nono cometæ apparuerunt: ſanctus Ecgberht tranſiit: Oſrichus mortuus eſt.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo primo Berthwald Archiepiſcopus obiit.

Anno eodem Tatwine conſecratus Archiepiſcopus.

[Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo triceſimo ſecundo Ecgbertus pro Wilfrido Eboraci Epiſcopus factus, Cymbertus Epiſcopus Lindisfarorum obiit.] [ ] *Hæc deſunt* C. & W.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo tertio eclipſis facta eſt ſolis decimo octavo Kalendas Septembris, circa horam diei tertiam; ita ut penè totus orbis ſolis quaſi nigerrimo & horrendo ſcuto videretur eſſe coopertus.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo triceſimo tertio Tatwine Archiepiſcopus, accepto ab Apoſtolica *Hæc ad finem uſque hujus Epitom. MSS. C. & W. deſunt.*

postolica autoritate pallio, ordinavit Alwich & Sigfridum Episcopos.

Anno septingentesimo tricesimo quarto, luna sanguineo rubore perfusa, quasi horâ integrâ, secundâ Kalendarum Februarium circa gallicantum, dehinc nigredine subsequente ad lucem propriam reversa.

Anno ab incarnatione Christi septingentesimo tricesimo quarto Tatwini Episcopus obiit.

Desunt Latina hæc quæ sequuntur MSSis. Sing. ad annum ſ. 766.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo tricesimo quinto Nothelmus Archiepiscopus ordinatur; & Ecgbertus Episcopus, accepto ab Apostolica sede pallio, primus post Paulinum in Archiepiscopatum confirmatus est: ordinavítque Fruidbertum & Fruidwaldum Episcopos, & *Beda presbyter obiit.

** ergò Bedæ hujus epitomæ autor non fuit.*

Anno septingentisimo tricesimo septimo nimia siccitas terram fecit infœcundam, & Ceolvulfus suâ voluntate attonsus, regnum Eadberto reliquit.

Anno ab incarnatione Christi septingentesimo tricesimo nono Edilhartus Occidentalium Saxonum Rex obiit; & Nothelmus Archiepiscopus.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo quadragesimo, Cudbertus pro Nothelmo consecratus est. Edilwaldus Rex Merciorum per impiam fraudem vastabat partem Northanhymbrorum, erátque Rex eorum Eadbertus occupatus cum suo exercitu contra Pictos. Edilwaldus quoque Episcopus obiit, & pro eo Conwulfus ordinatur antistes. Aruwini & Eadbertus interempti.

Anno septingentesimo quadragesimo primo siccitas magna terram occupavit. Carolus Rex Francorum obiit, & pro eo filii Caroloman & Pipin regnum acceperunt.

Anno septingentesimo quadragesimo quinto Wilfridus Episcopus, & Ingualdus Lundoniæ Episcopus migraverunt ad Dominum.

Anno septingentesimo quadragesimo septimo Herefridus vir Dei obiit.

Anno septingentesimo quinquagesimo Cudredus Rex Occidentalium Saxonum surrexit contra Edilwaldum Regem & Oengusum. Theneorus atque Eanredus obiit. Eadbertus campum Cyilcum aliis regionibus suo regno addidit.

Anno septingentesimo quinquagesimo sexto, anno Regis Eadberti quinto, idus Januarias eclipsis solis facta est. Postea eodem anno & mense, hoc est, nono Kalendarum Februarium, luna eclipsim pertulit horrendo & nigerrimo scuto.

Anno septingentesimo quinquagesimo quarto Bonifacius qui & Winfridus Francorum Episcopus, cum quinquaginta tribus, martyrio coronatus est; & pro eo Redgerus consecratur Archiepiscopus à Stephano Papa.

Anno septingentesimo quinquagesimo septimo Edilbaldus Rex Merciorum à suis tutoribus noctu, morte fraudulentâ miserabiliter peremptus occubuit; Beonredus regnare cœpit: Cymwulfus Rex Occidentalium Saxonum obiit. Eodem etiam anno, Offa, fugato Beonredo, Merciorum regnum sanguinolento quæsivit gladio.

Anno septingentesimo quinquagesimo octavo Eadbertus Rex Northanhymbrorum Dei amoris causâ & cœlestis patriæ violentiâ acceptâ, sancti Petri tonsurâ, filio suo Oswulfo regnum reliquit.

Anno septingentesimo quinquagesimo nono Oswulfus à suis ministris facinorosè occisus est. Et Edilwaldus anno eodem à sua plebe electus, intravit in regnum: cujus secundo anno magna tribulatio mortalitatis venit, & duobus fermè annis permansit, populantibus duris ac diversis ægritudinibus; maximè tamen dysenteriæ languore.

Anno septingentesimo sexagesimo primo Oengus Pictorum Rex obiit. Qui regni sui principium usque ad finem facinore cruento tyrannus perduxit carnifex; & Oswini occisus est.

Anno septingentesimo sexagesimo quinto, Aluchredus Rex susceptus est in regnum.

Anno septingentesimo sexagesimo sexto Ecgbertus Archiepiscopus prosapiâ regali ditatus, ac divinâ scientiâ imbutus, & Erithubertus verè fideles Episcopi ad Dominum migraverunt.

Ðar þing be rtæne Angel þeodes cyninean on Breotone rþa rþa oþ iu manna gemyndum. oþþe oþ ealra gerægena oþþe oþ minre gerægene. oð oþ minre rylfre cyþþe ic gerirtan mihte mid Drihtnes fultume. gedyde ic Beda Cristes deop ⁊ Mæsse Preost. dær mynstres dara eadigra Apostola Petrus ⁊ Paulus. þ is æt Pirwa muþan on Gyrwum; þær ic acenned oþ rundoplande dær ylcan mynstres; Mid dy ic þær geofon gintre. þa þær ic mid gymenne mihta magan realdo to gedanne ⁊ to læranne þam arwurþan Abbude Benedicte. ⁊ Ceolfride æfter þon. ⁊ rybban ealle tid mines lifes on þær ylcan mynstres eardunge ic þær donde. ⁊ ealle geornnesse ic gealde to leornianne. ⁊ to rmeagianne halige gewrito. ⁊ betwyh gehalb negolices deodrices. ⁊ þa dæghwamlice gymenne to ryngganne on cyrican. me rymble rwete ⁊ winrum þær. þ ic oþþe [leornode. oþþe] lærde. oþþe wrote; And da dy nigontedan geare mines lifes. þ ic deacon hade onfeng. ⁊ dy dritigodan geare Mæsse Preost hade; And æghwæþenne durh denunge dæs arwurþan birceopes Johannes. durh hæse ⁊ bebod Ceolfriþes dæs Abbudes. of dære tide dæs de ic Mæsse Preost hade onfeng oð nigon ⁊ fiftig gintra minre ylde. ic das boc for minre nydþearfe ⁊ minra [*gneonda] of gesceorcum arwurþra fædera gnat ⁊ rette. geeac rylce to mægline ⁊gytes ⁊ gastlicra gesceneria ic to æcyde;

* Sic MS. B. & C. ut Lat.

* Sic MS. C. ut Lat.

Hæc de historia Ecclesiastica Britannorum, & maximè gentis Anglorum, prout vel ex literis antiquorum, vel ex traditione majorum, vel ex mea ipse cognitione scire potui, Domino adjuvante, digessi Beda Dei famulus & presbyter monasterii beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad *Wirimudam & Ingirvum. Qui natus in territorio ejusdem monasterii, cùm essem annorum septem, curâ propinquorum datus sum educandus reverendissimo Abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido; cunctúmque ex eo tempus vitæ in ejusdem monasterii habitatione peragens, omnem meditandis scripturis operam dedi, atque inter observantiam disciplinæ regularis & quotidianam cantandi in Ecclesia curam semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui. Decimo nono autem vitæ meæ anno diaconatum, tricesimo gradum presbyteratûs; utrumque per ministerium reverendissimi Episcopi Johannis, jubente Ceolfrido Abbate, suscepi. Ex quo tempore accepti presbyteratûs usque ad annum ætatis meæ quinquagesimum nonum, hæc in scripturam sanctam meæ meorúmque necessitati ex opusculis venerabilium patrum breviter annotare sive etiam ad formam sensûs & interpretationis eorum superadjicere curavi.

*Wiuræmudæ. C. Wiremutha. w.

Seneft on frumban Genesis oþ Jraacef gebyrd ⁊ apoppennesse Jrmahelef ic rette feofer bec;

In principium Genesis usque ad nativitatem Isaac, [& electionem Israelis,] & Ismaelis reprobationem libros *tres.

* Sax. quatuor.

Be dam Tabernaculo ⁊ hir fatum ⁊ racerdlicum hræglum dreo bec;

De tabernaculo, & vasis ejus ac vestibus sacerdotum libros tres.

On fone æfertan dæl Samu-

In primam partem Samuelis, id eli-

elif. ⁊ if Saulef deaþ ðæf cýninzef feopef bec;

Be ðæf Templef zetimbro ⁊ þæne býcnendlican race tpa bec ;

Æft on Cýninza bec. þritti3 quefttionem;

Jn Pfoverbio Salomonif þreo bec;

Jn Cantica Canticopum fýx bec ;

Onæfrpam ⁊ Neemiã þreo bec;

On Canticũ Abbacuc ane boc;

Ane boc þæf eadizan fæder Tobiuf * beacnendlicre race. be Cpiftef cýricean ane boc ;

* beacnendlicre. C.

On Godfpelle Marce feopef bec ;

On Godfpelle Luce fýx bec;

Oþef Godfpelle Omeliapum tpa bec;

On þone Apoftole fpa hý́lc fpa ic on zefeopcum ðce. Agufrtinuf zemette eall þuph endebýrdnefre ic appat ;

On Actuf Apl'opum tpa bec;

On feptem Æpiftolaf canonicaf fýnopie bec ;

On Apocalipfin ðce'. Johannef ðreo bec;

Be þam fýx ýldum populde ane boc;

Be punenefre Jrnahela beafna ane;

Be þon þe Jraiaf cp'. Æt claudentup ibi in capcepem et poft multof dief uifitabuntup;

Be nihte birfexte ane boc. be efen nihte æfter Anatholiuf race ane;

Be halizra fpelle ane;

Sci'. Felicef confeffopum life bec. ⁊ þnopunge. Paulinuf bec of metep zefeopce on * hnæde fppæce ic zehýrde ;

* hæde. C.

elif, uſque ad mortem Saulis libros quatuor.

De ædificatione templi allegoricæ expoſitionis, [ſicut & cætera,] libros duos.

Item in Regum, librum triginta quæſtionum.

In Proverbia Salomonis libros tres.

In Cantica canticorum libros ſex.

[In Iſaiam, Danielem, duodecim Prophetas, & partem Jeremiæ, diſtinctiones capitulorum ex tractatu beati Jeronymi excerptas.]

In Eſdram & Neemiam libros tres.

In Canticum Abacuch librum, unum.

In librum beati patris Tobiæ, explanationis allegoricę de Chriſto & Eccleſia librum unum.

[Item capitula lectionum in pentateuchum Moyſis, Joſue, Judicum.

In libros Regum & verba dierum.

In librum beati patris Job.

In parabolas, Eccleſiaſten, & Cantica canticorum.

In Iſaiam Prophetam.

In Eſdrã quoq; & Neemiam.]

In Evang. Marci lib. quatuor.

In Evangelium Lucę libros ſex.

Homiliarum Evangelii libros duos.

In Apoſtolum, quæcunque in opuſculis ſancti Auguſtini expoſita inveni, cuncta per ordinem tranſcribere curavi.

In actus Apoſtolorum libros duos.

In epiſtolas ſeptem catholicas libros ſingulos.

In Apocalypſim S. Johannis libros tres.

[Item capitula lectionum in totum novum teſtamentum, excepto Evangelio.

Item librum Epiſtolarum ad diverſos.]

De ſex ætatibus ſeculi una eſt.

De manſionibus filiorum Iſrael una.

De eo quod ait Iſaias, *Et claudentur ibi in carcere, & poſt dies multos viſitabuntur.* De ratione biſſexti, & de æquinoctio, juxta Anatolium, una. Item de hiſtoriis ſanctorum. Librum vitæ & paſſionis ſancti Felicis confeſſoris, de metrico Paulini opere, in proſam tranſtuli.

Liber hec ⁊ ðrophunge Sce'. Anastase martyr. seo ær yðele of Greciscre on Leoden gehyðred. ⁊ gyt syndon fram sumum ungetydodum gehihted swa swa ic mihte ic to angyte gehnehte;

Ðær halgan fæder lif ⁊ munuces somod ⁊ biscopes Sce'. Cuðbertes. æresta stoico metro. æftes fæce gesæde porde ic asmeade;

Ðara Abbuda stæf ⁊ sfell hyrses mynstres. on ðam ic gesceo þeodan ðæne upplican ansæftnesse. Benedictes* Ceolfriðes. ⁊ Hwætbyrhtes. on tham bocum ic asmeade;

* Ceolfrenðes. C.

Þ cyniclice stæf unes ealondes ⁊ ðeode. ic gnat on fif bec;

Gesette Martyrologium be symbel dagum haligra martyra. on þære ealle ða ðe ic gemetan mihte. na læs Þ an hyrce dæge. ac eac sfyrce hyrce cynne comes. oððe undes hyrcum deman hi midan geard oferssyðdon ic geornlice asmeade;

Librum vitæ & passionis sancti Anastasii, malè de Græco translatum, & pejùs à quodam imperito emendatum; prout ad sensum correxi.

Vitam sancti patris, monachi simul & antistitis Cuthberhti, & priùs heroico metro, & postmodum plano sermone conscripsi.

Historiam Abbatum monasterii hujus, in quo supernæ pietati deservire gaudeo; Benedicti, Ceolfridi & Huetberhti, in libellis duobus.

Historiam Ecclesiasticã nostræ insulæ ac gentis in libris quinque.

Martyrologium de natalitiis sanctorum martyrum diebus, in quo omnes, quos invenire potui, non solùm quâ die; verùm etiam quo genere certaminis, vel sub quo *judice mundum vicerint, diligenter annotare studui.

* principe. C.

Librum Hymnorum diverso metro sive rhythmo.

Librum Epigrammatum heroico metro sive elegiaco.

De naturâ rerum & de temporibus, libros singulos.

Item de temporibus librum unum majorem.

Librum de orthographia alphabeti ordine distinctum.

Item librum de metrica arte & huic adjunctum, alium.

De schematibus & tropis libellum; hoc est, de figuris modisque locutionum, quibus scriptura sancta contexta est.

Ymen bec misenlice metre;

Boc epigrammatum eroico metre;

Be gecynde pisana ⁊ be tidum syndrie bec; ofer be tidum ane mycele boc; Boc de Orthographia mid* stæfen poph endebyrdnesse to sceadene; Boc de metrica arte. and ofne dyrre* gefeode; Bi Schematibus ⁊ tropis boc. be gesetnessum ⁊ gemetum sprec cynna. ðam Þ halige gesetre canon appliten is.

* stæfnæne. B. C.

* gedyde. C.

Oratio Bedæ *ad* Christum.

Ando nu ic de bidde dugoða hælend Þ du me milde forgife sfetlice oncan þa dorn þines wisdomes. Þ du eac fremfumlice forgife. Þic æt nyhstan to de dam pillan alles wisdomes becuman mote. ⁊ symble ætypan beforan dinum ansyne;

TE deprecor bone* Jesu, ut cui propitius donasti verba tuæ sapientiæ vel scientiæ dulciter haurire, dones etiam benignus aliquando ad te omnis sapientiæ fontem pervenire; & apparere semper ante faciem tuam; [qui vivis & regnas Deus per omnia secula seculorum, Amen.]

Notæ.

NOTÆ.

[a] Te deprecor bone Jesu — *Præcipuum hic fundamentum orationis, venerabilis Beda fidem in* Jesum, *solam ad Patrem viam, per Spiritum S. constituit. Nec alios invocandos, aut colendos per cultum* λατρείας, *aut* δουλείας *præter* **Trinitatem solam censuit nostra vetus Ecclesia; verbum Dei, unicam illam veritatis magistram secuta.* Vide pag. 283. 18. *Quibus concinit Homilia quædam* De temporibus Antichristi. *M. Coll. Ben. Num. 7. p. 1.*

* Ut infrà l. 26.

Leoꝼan men uſ iſ micel þeaꝼꝼ. ꝥ þe þæꝼe beon ðæſ eȝeſlican ti-man þe nu to þeꝼd iſ ; Nu bið ſþýþe ꝼaþe Antecꝼiſteſ tima.-- Feoꝼþe healꝼ ȝeaꝼ ſe deoꝼleſ man ꝼixaþ on middan eaꝼde. ⁊ ſþa lanȝe he þinþ onȝean God. ⁊ Godeſ þeoþaſ. ⁊ he aheꝼþ hine ſýlꝼne ðꝼeꝼ ealle þa þe hæþene men cþæðon ꝥ ȝodaſ beon ſceoldan. on hæþene þiſan. ſþýlc ſþa þæſ ȝꝼculuſ ſe ent. ⁊ Apollinis ðe hi mæꝼne God leton ; Ðoꝼ eac ⁊ ȝoþðen ðe hæþene men heꝼiað ſþiþe ; Oꝼeꝼ ealle ðæſ he hine ænne up aheꝼþ. ꝼoꝼþan he læt. ꝥ he ana ſý ſtꝼenȝꝼa þonne hi ealle. ⁊ na ꝥ an ꝥ he hine oꝼeꝼ hi ealle ahebbe ac oꝼeꝼ þa halȝan ðꝼýnneſſe. ſeo þe iſ ana to ȝebiddanne. to heꝼianne. ⁊ to þeoꝼþianne. ꝥ iſ ꝼæðeꝼ. ⁊ Sunu. ⁊ halig Gaſt ;

*Viri dilecti, nobis valde opus est, ut de hoc formidabili tempore quod modò futurum est, cauti essemus: nunc perquàm valde festinat tempus Antichristi. p. 16. l. 16. quarta anni parte homo iste diaboli in terra dominatur: & tam diu contra Deum & servos Dei contendit; & sese effert * super omnes, quos gentiles, more gentili deos esse dixerunt: qualis erat Hercules, Gigas ille: & Apollo, quem magnum deum putarunt. * Thor quoq; & * Woden; quem gentiles multùm celebrant. Super istos omnes iste seipsum solum effert; quoniam putat quòd illis omnibus robustior existat. Et non tantùm quod efferat se super istos omnes; verumetiam super sanctam Trinitatem quæ* SOLA * ADORANDA & LAUDANDA, & COLENDA est, hoc est, *Pater, & Filius, & Spiritus S.*

* 2. Thess. 2. 4

* Unde Thorsday. Dies Jovis.

* Et Wodnesday. Dies Mercurii.

* Nota.

Et nè cultu vago, atque erratico populus, ad superstitionem, & ἐθελοθρησκείας fovendæ naturâ semper promptus ac proclivis, deum offendat; vetus Ecclesia nostra statam fixámque cùm orandi, tum confitendi formam, & fontem (unde uberior precum copia manare posset) tironibus Christi sic proposuit: atque hæc non hinc indè per me corrasa consultò & congesta; sed ad finem Catholicorum sermonum Romano-Saxonicæ Ecclesiæ, in una serie & ordine junctim disposita, (nullâ de S. cruce factâ mentione, nullâ, aut sancti, aut sanctæ alicujus invocatione adhibitâ) sic describo, & Latinè verto. Sub hac ipsa, characteribus rubris, & majusculis facta inscriptione. viz.

Heꝼ iſ ȝeleaꝼa. ⁊ ȝebed. ⁊ bletſung læþedum mannum ðe ꝥ Leden ne cunnon ;

Hic est fidei confessio, & oratio & benedictio hominibus* indoctis [*necessaria*] *iis qui* LATINE *nesciunt.*

* Sax. laicis.

Pateꝼ noſteꝼ on ȝnglisc ;

Hoc est, *Pater noster Anglicé.*

Ðu uꝼe Fæðeꝼ ðe eaꝼt on heoꝼenum. Sý ðin nama ȝehalȝod. Gecume þin ꝼice ; Sý ðin þilla ſþa ſþa on heoꝼenum. ſþa eac on eoꝼþan ; Sýle uſ to dæȝ uꝼne dæȝhþomlican hlaꝼ ; And ꝼoꝼȝiꝼ uſ uꝼe ȝýltaſ. ſþa ſþa þe ꝼoꝼȝýꝼaþ ðam ðe þiþ uſ

Tu, Pater noster qui es in cœlis; Sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlis, sic etiam in terra. Panem da nobis hodie nostrum quotidianum. Et remitte nobis debita nostra; sicut & nos remittimus de-

uf agyltaþ; And ne læoðu na uf on coftnunge; Ac alyf uf fram yfele; Sy hit fpa.

bitoribus noſtris. Et nè inducas nos in tentationem; ſed liberanos à malo. Sic eſto.

Se Læſſe Creda.

IC gelyfe on God Faðer ælmihtigne. fcyppend heofenan ⁊ eorþan; ⁊ ic gelyfe on Þælend Criſt hiſ ancennedan funu uſne Dryhten. fe waſ geacnod of þam halgan Gaſte. ⁊ acenned of Marian ðam mædene. gefþrodod under ðam Pontiſcan Pilate. on rode ahangen. he waſ dead. ⁊ bebyrged. ⁊ he nyðer aſtah to helle; ⁊ he anaſ of deaþe on þam þriddan dæge; ⁊ he aſtah up to heofenum. ⁊ ſitt nu æt fpiþran Godes ælmihtiges faðer; Ðanon he fyle cuman to demenne æghwæs ge ðam cucum. ge ðam deadum; ⁊ ic gelyfe on ðone halgan Gaſt; ⁊ ða halgan gelaþunge; ⁊ halgena gemænnyſſe; ⁊ fynna forgifenyſſe; ⁊ flæſces æriſt; ⁊ þ ece life. Sy hit fpa;

Minus Symbolum.

CRedo in Deum, Patrem omnipotentem; Creatorem cæli & terræ: Et credo in Jeſum Chriſtum, unigenitum filium ſuum, Dominum noſtrum; Qui conceptus eſt de Spiritu Sancto: Et natus à Maria virgine: [a] *Paſſus ſub Pontio Pilato: In cruce ſuſpenſus:* [b] *Mortuus fuit, & ſepultus: Infrà* [c] *deſcendit in infernum: Et* [d] *reſurrexit à mortuis die tertio: Et* [e] *aſcendit ſuprà in cælos: Et nunc* [f] *ſedet ad dextram Dei, Patris omnipotentis, inde* [g] *ſuturus eſt venire ad judicandum cùm vivos, tum mortuos. Et credo in Spiritum Sanctum. Et Sanctam Eccleſiam. Et Sanctorum communionem. Et peccatorum remiſſionem. Et carnis reſurrectionem. illámque vitam æternam. Sic eſto.*

[a] Vide an 7. articuli ordine ſequentes à S. Petro, deſcribantur, 1. Pet. 3.
[b] Emm 24 verſ. 18. Paſſus eſt.
[c] Quia mortuus, ibid.
[d] v. 20. Hoc prædicis. vide annon deſcendat ut eadem vox πρανθεὶς. v. 22. aſcendens ob terminos contrarii motûs contrarios.
[e] v. 21. ἀνέβη ἐκ. τοῦ οὐρανοῦ reſurrexit. è verbis δι' ἀναστάσεως.

[f] v. 20. πρανθεὶς aſcendens in cœlum. ut v. 20. deſcendens. [g] v. 22. ἐς δεξιᾶ τοῦ Θεοῦ. qui eſt in dextera Dei. [h] Paulò poſt ſc. v. 5. cap. ſequent. Ἑτοίμως ἔχων hoc eſt, μέλλων qui in paratu, vel futurus eſt venire ad *judicandum vivos & mortuos*. Poſtremum hunc articulum propter mirabilem reliquorum concentum, conſultò huc indagavi, & reperi. Quod magis mihi admirabile videtur, neque uſpiam loci in Scripturis alibi exiſtit; nec obſtat Act. 10. 42.

Mæſſe Creda;

Symbolum * *Euchariſticum.*

* Sax. Miſſæ. Symb. Nicæn. ſc.

IC gelyfe on ænne God Faðer ælmihtigne. fyncend heofenan ⁊ eorþan. ⁊ ealra gefeperlicra ðinga ⁊ ungefeperlicra. ⁊ on ænne Criſt Þælend Dryhten. þone ancennedan Godes funu. of þam Faðer acenned æfr ealle worulda; God of Gode. Leoht of leohte. Soþne God of foþum Gode. Acennedne. na gefophtne. efentoþirtlicne ðam Faðer. þurh hone hine ealle ðing gefophte. Se for us mannum ⁊ for ure hæle niþer aſtah of heofenum. ⁊ wearþ gefleſchamod of ðam halgan Gaſte. ⁊ of Marian ðam mædene. ⁊ wearþ mann gefonden; he þrowode eac fylice. on rode ahangen for us. ⁊ he waſ bebyrged. ⁊ he aras on þam ðriddan dæge

CRedo in unum Deum, Patrem omnipotentem; opificem cæli & terræ: omniúmque rerum viſibilium, & inviſibilium: Et in unum Chriſtum Jeſum Dominum; unigenitum Dei filium; à Patre, ante omnia ſecula genitum: Deum de Deo. Lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: Genitum non factum: Patri conſubſtantialem; per quem omnia facta ſunt: qui pro nobis hominibus, & pro ſalute noſtra de cælis deſcendit. Erátque de Spiritu S. incarnatus; & de virgine Maria. Et factus eſt homo. Etiámque juxtà paſſus eſt; in cruce pro nobis ſuſpenſus. Erat quoque ſepultus. Et die tertio reſurrexit,

ſpa

ſpa ſpa ȝepriτu ſeþaþ. ⁊ he aſτah τo heoꝼenum ⁊ he ſiττ æτ ſpiþran hiſ ꝼæðer. ⁊ he eꝼτ cýmþ mið puloꝛe τo ðemenne ðam cucum ⁊ ðam ðeaðum. ⁊ hiſ ꝛiceſ ne biþ nan ende. ⁊ ic ȝelýꝼe on þone halȝan Gaſτ. þone liꝼꝼæſτendan Goð. Se ȝæþ oꝼ þam Ꝼæðer. ⁊ oꝼ þam Suna. ⁊ ſe iſ mið þam Ꝼæðer ⁊ mið þam Suna ȝebeðen ⁊ ȝepuldꝛoð. ⁊ ſe ſpꝛæc þuꝛh piτeȝan; Jc anðeττe þa anan halȝan. ⁊ þa ȝeleaꝼꝼullan. ⁊ þa Apoſτolican ȝelaþunȝe. ⁊ an ꝼulluhτ on ꝼoꝛȝýꝼenýſſe ſýnna. ⁊ ic anðbiðiȝe æꝛiſτeſ ðeaððꝛa manna. ⁊ þæſ ecan liꝼeſ þæꝛe τoþeaꝛðan þoꝛulðe. Sý hiτ ſpa;

sicut scriptura dicit: ascendítque in cœlos. Et sedet ad dexteram patris sui; Et denuo veniet cum glòria ad judicandum vivos & mortuos. Regníque ejus non erit finis. Credo *etiam in Spiritum S. Deum vivificantem; qui procedit de patre & filio; quique unà cum patre & filio adoratur, & glorificatur. qui per prophetas autem locutus est.* * Confiteor *unicam Sanctam, & fidelem, & Apostolicam Ecclesiam. Unúmque baptismum, in remissionem peccatorum: exspecto quoque defunctorum hominum resurrectionem: vitámque futuri seculi æternam.* Sic esto.

* Nota.

Gebeðu on Engliſc.

Ðu ælmihτiȝa. ⁊ þu eca Goð. ȝepiſſa uꝛe ðæða on ðinꝛe þelþýllenðnýſſe ꝥ þe ȝeeaꝛnion on naman ðineſ leoꝼan ſunu ȝenihτſumian on ȝoðum þeoꝛcum. Amen;

Hoc est, *Preces Anglicé.*

Tu omnipotens, túque æterne Deus; dirige opera nostra in benevolentia tua, ut nos assequi possimus, in nomine dilecti filii tui bonis operibus abundare. Amen.

ITEM.

Þe biððaþ ðe Ðꝛihτen. ꝥ ðu ȝeice ðinne ȝeleaꝼan on uſ ⁊ on ælſýmle ðæſ halȝan Gaſτeſ leohτ on uſ. Amen;

Nos oramus te Domine, ut tu in nobis fidem tuam amplifices; sempérque Spiritûs Sancti lucem in nobis accendas. Amen.

ITEM.

Ðꝛihτen Goð ælmihτiȝ Ꝼæðeꝛ ȝebleτſa uſ. ⁊ ȝeſcýlð þine ðeoþan. þinum mæȝenþꝛýmme unðeꝛþeoððe þuꝛh þinne ancennedan ſunu on mihτe ðæſ halȝan Gaſτeſ. ꝥ þe ſinȝallice on þinꝛe heꝛunȝe bliſſion oꝛſoꝛhȝe ꝼꝛam eallum ꝼeonðum. ðuꝛh ðone ýlcan uꝛne Ðꝛihτen hælenð Cꝛiſτ ðinne ſunu ſeþe leoꝼað ⁊ ꝛixaþ mið ðe on annýſſe ðæſ ýlcan halȝan Gaſτeſ, ȝeonð ealꝛa þoꝛulða þoꝛulð; Amen.

Domine Deus, omnipotens pater, bea nos; & famulos tuos protege. Majestati tuæ subjice, per unigenitum filium tuum, in virtute Spiritûs Sancti; ut nos singuli in tua laudatione lætemur, ab adversariis omnibus immunes; per eundem Dominum nostrum, Jesum Christum filium tuum; qui tecum vivit & regnat, in unitate ejusdem Spiritûs Sancti; ultra omnium seculorum seculum. Amen.

DE SAPIENTIA.

Eala ðu ælmihτiȝa Goð ðu þe ðuꝛh ðinum euenecum þiſðome mannan ȝeſceope. ða þa he næſ. ⁊ eꝼτ ꝼoꝛloꝛenne milðheoꝛτlice ȝeeðſτaþeloðeſτ. ȝe-

O tu omnipotens Deus, qui per coæternam sapientiam tuam creasti hominem, cùm non esset; & denuo deperditum, misericorditer restitu-

tiþa uf þ fe ylca pifdom ufe heoftan fpa onbrýrde. þ pe ðe mid eallum mode lufion. ⁊ to þe mid ealne heoftan effton. Amen;

ísti; Da nobis ut eadem sapientia corda nostra sic extimulet, ut te nos totâ mente diligamus; & toto corde ad te redeamus. Amen.

DE PATIENTIA.

Ðala þu ælmihtiga God. þu þe ðýdeft þ þin leofa funu ufe hælend Crift underfenge mennifcnýffe. ⁊ node hengene underbeah. getiþa uf þ pe moton habban þa gebýrnunge hif geþýldef. ⁊ ða gemænnýffe hif fofan æpiftef. Amen;

O Tu omnipotens Deus, Tu qui fecisti, quòd filius tuus dilectus, noster Jesus Christus humanitatem susceperit, & crucifixioni subditus fuerit; da nobis, ut habere possimus exemplum patientiæ ejus; ejusque resurrectionis veræ communionem. Amen.

ORATIO.

Ðala ðu ælmihtiga God. þu þe appitft mid ðinum finge on upum heoftum þa pihtpirnýffe ðinre æ. fýle uf geeacnunge ðiner geleafan. ⁊ hihtef. ⁊ fofre lufe. ⁊ do uf lufian. þ þ ðu bebýtft þ pe moton geearnian ða mede ðe ðu uf behætft. Amen;

*O Tu omnipotens Deus, Tu qui digito tuo in cordibus nostris, legis tuæ justitiam exarasti, da nobis incrementum tuæ fidei, & spei; veræque charitatis; fac nos diligere quod tu mandasti, ut mercedem illam *assequi possimus, quam tu nobis promisisti.* Amen. * alîs, *mereri*

ITEM.

Ðu ælmihtiga pealdend alýf ufe heoftan fram coftnunge ýfelna geþohta. þ pe geearnion beon purhfull punung þæf halgan Gaftef. ðurh þone ylcan ufne Drihten hælend Crift ðinne funu. fefe leofað ⁊ rixað mid ðe on annýffe þæf ylcan halgan Gaftef. geond ealna foruldа foruld. Amen;

Tu omnipotens imperator, libera corda nostra, à cogitationum pravarum tentatione, ut nos assequi possimus, Spiritûs Sancti habitationem esse; per eundem dominum nostrum, Jesum Christum, filium tuum; qui tecum in unitate ejusdem Spiritûs sancti vivit & regnat, per omnium seculorum seculum. Amen.

God ælmihtig gemiltfa me fýnfullum;

Deus omnipotens miserere mei peccatoris.

Ic bletfige me mid bletfunge ðæf ælmihtigan Fæðef. ⁊ hif funa. ⁊ ðæf halgan Gaftef;

Ego benedico me, cum benedictione omnipotentis patris, ejusque filii; & Spiritûs sancti.

Ðala þu halige þrýnnýf. Fæðef. ⁊ funu. ⁊ halig Gaft. þu þe æfre pære. ⁊ nu eaft ⁊ æfre birt an ælmihtig God untodæledlic. on ðe ic gelýfe. ⁊ hihte. þe ic lufige. ⁊ ic trufige on þe. þ me ne ðurfe fceamian. ⁊ þ mine fýnd me ne gebýrmpion. Amen;

O Tu sancta Trinitas; Pater & Filius, & Spiritus sanctus; Tu qui semper fuisti, & nunc es, semperq; eris unus omnipotens Deus indivisibilis; ego in te credo & spero. Ego te amo, & in te confido, ut pudere non indigeam; quódque adversarii mei me non convitientur. Amen.

Preci-

*Precibus his peractis è vestigio sequitur, in extremitate ejusdem lineæ, hæc rubrica sc. IN * XL. de* PŒNITENTIA, *ut typis mandatum habes pag.422.l.8. quæ cùm ad vetustam hanc leiturgiam ornandam spectare videantur, hic quoque non ineptè revisenda arbitramur. Vide ergo; lectisque his, isthæc relege. Et operam hanc meam, æqui bonique consule.*

* Quadragesima.

Beda ad Lectorem.

EAc þonne ic eadmodlice bidde ꝥ to eallum þe ðis ýlce ꝑtæꝛ becýme uꝛes cýnnes to ꝛædanne oþþe to gehýꝛanne. ꝥ hi ꝼoꝛ minum untꝛumnessum ge modes ge lichoman gelomlice ⁊ geoꝛnlice ðingian mid þa upplican aꝛꝼæstnesse Godes ælmihtiges. ⁊ on gehþýlcum heoꝛa mægþum ðas mede heoꝛa edleanes me agiꝼe. ꝥ ic ðe be sýndꝛigum mægþum. oþþe ðam hýꝛum stoþum ða ðe ic gemýnde þýꝛþe. ⁊ þam bigengum þancþýꝛþe gelýꝼdon. geoꝛnlice ic týlode to aþꝛitanne ꝥ ic mid eallum * ðone þæstm aꝛꝼæstꝛe ðingunge gemete;

OMnes ad quos hæc historia pervenire poterit, nostræ nationis legentes sive audientes suppliciter precor, ut pro meis infirmitatibus & mentis & corporis apud supernam clementiam sæpius intervenire meminerint: & in suis quique provinciis hanc mihi suæ remunerationis vicem rependant, ut qui de singulis provinciis sive locis sublimioribus, quæ memoratu digna atque incolis grata crediderim, diligenter adnotare curavi, apud omnes fructum piæ * intercessionis inveniam. Vale.

* *Vide suprà pag.164.lin.7. &c.*

* ðingum. B.

FINIS.

CHRONOLOGIA
ANGLO-SAXONICA
ELEGANS ET PERANTIQUA

ex duobus Manuscriptis feliciter eruta;

Quorum
Alterum habetur in Bibliotheca Collegii
CORPORIS CHRISTI
CANTABRIGIÆ:

Alterum in Bibliotheca Nobilis. *D. THO. COTTON,*
D. ROBERTI æquè Nobilissimi
Τ μαχαείτε, filii.

Cui Latina versio appositè respondet, operâ & studio
ABRAHAMI WHELOCI.

CANTABRIGIÆ:
Ex Officina *Rogeri Daniel*, celeberrimæ Academiæ
Typographi. MDCXLIIII.

CHRONOLOGIA SAXONICA.

ÆR Cristes geflæscnesse sýxti þintra Gaius Julius se Casere ærest Romana Breten lond gesohte. ⁊ Brýttas mid gefeohte cnissede. ⁊ hý ofersþýþde ⁊ sþa ðeah ne meahte þær rice geþinnan;

Ann. I. Octavianus ricsode sýx ⁊ sýxti þintra ⁊ on ðam lxii. geare his rices Crist þæs acenned. ða tuncgel þitigan of eastdæle cuomon to þon þ hý Crist þeorþedon ⁊ ða cild on Bethleem ofslegene þærun for Cristes ehtnesse from Herode;

III. Her sþealt Herodes from him selfum ofsticod. ⁊ Archelaus his sunu feng to rice;

4

VI. From frýmþe middan gearder oþ ðis gear þæron agan v ðusendu þintra ⁊ tþa hund þintra;

7 8

XI. [Her onfeng Herodes Antipatres sunu to rice in Judea;]

XII. Philippus ⁊ Herodes todældun Lýsiam. ⁊ Judeam feoðericum todældun;

13 14

XVI. Her feng Týberius to rice;

17 20

18 21

19 22

XXVI. Her onfeng Pilatus gýminge ofer Judeas;

27 28

XXX. Her þæs Crist gefulluhtud. ⁊ þa tþelf Apostolas. ⁊ Petrus. ⁊ Andreas gehþurfon. ⁊ Jacobus. ⁊ Joannes. ⁊ Philippus;

31 32

XXXIII. Her þæs Crist ahangen from fruman middan gearder ýmb fif ðusendo þintra ⁊ tþa ⁊ sýx ⁊ tþenti þintra;

XXXIIII. Her þæs Paulus gehþirfed. ⁊ Scs'. Stephanus oftorfod;

* *Notandum per totum opus quòd septis his [ ] inclusa, in MS. Col. Ben. charactere recentiori, & manu (ut reor) Jocelini, exarata de codice Petro-Burgensi descripta dicantur.*

ANte Christi incarnationem sexagesimâ hyeme, Caius Julius Cęsar primus Romanorum, terram Britannicam petiit; Britannósque pugnâ pressit, & illos devicit; veruntamen haud potuit ipsorum regnum obtinere.

Octavianus regnabat sex & sexaginta hyemes: & in sexagesimo secundo anno regni sui Christus nascebatur: Tunc Magi ab Oriente venerunt, in hoc, ut ipsi Christum colerent; nec non pueri in Bethleem occisi erant, pro Christi persecutione ab Herode latâ.

Hîc interiit Herodes à seipso jugulatus; & Archelaus ejus filius regnum capessit.

5

Ab initio mundi usque ad hunc annum quinque millia annorum, ducentíque anni effluxerunt.

9 10

[*Hîc capessit Herodes Antipatris filius, regnum in Judæa.*]

Philippus & Herodes inter se diviserunt Lysiam; & Judæam tetrarchis distribuerunt.

15

Hîc capessit Tiberius imperium.

23

24

25

Hîc suscepit Pilatus curam Judæorum.

29

Hîc Christus fuit baptizatus, & duodecim Apostoli; & Petrus, & Andræas convertebantur, & Jacobus, & Johannes, & Philippus.

Hîc fuit Christus crucifixus, ab initio mundi circa quintam & millesimam hyemem, & ducentesimam, & sextam, & vicesimam hyemem.

Hîc Paulus conversus, sanctúsq; Stephanus dilapidatus fuit.

XXXV.

xxxv. Her se eadiga Petrus se Apostol gesæt bisceop setl in Antiochia þære ceastre;

Hîc beatus Petrus Apostolus Episcopalem sedem in Antiochena civitate instituit.

36 37 38

xxxix. Her onfeng Gaius rice;

Hîc capessit Caius imperium.

40 41 42 43

xliiii. Her se eadiga Petrus se Apostol gesæt bisceop setl on Rome;

Hîc beatus Petrus Apostolus, Romæ episcopalem sedem instituit.

xlv. Her Herodes asfealt seðe Jacobum ofsloh. ane geare ær his agnum deaðe;

Hîc obiit Herodes, qui Jacobum occidit, anno unico ante suam ipsius mortem.

xlvi. Her Claudius oþer Romana cýninga Bretene lond gesohte. ⁊ þone maran dæl ðæs ealondes on his gefealo onfeng. ⁊ eac sfilce Orchadus ða ealond Romana cýnedome underþiodde; [þis fæs þæs feorþes geares his rices. ⁊ on ðýs ýlcan geare gefearþ se mýcela hungur on Sýria ðe Lucas recþ on þare boc Actus Apostolorum;]

Hîc Claudius, Romanorũ Imperatorum secundus, terram Britannicam petiit, magnámque hujus insulæ partem in ditionem suam cepit: sicut etiam Orcadum insulas Romanorum imperio subegit. [*Hîc annus quartus sui imperii fuit; eodémque hoc anno fames magna in Syria accidit, quam Lucas in libro qui dicitur Actus Apostolorum memorat.*]

47 51 55 59
48 52 56 60
49 53 57 61
50 54 58

lxii. Her Jacobus frater Dn̄i þrofode;

Hîc Jacob⁹ frater Dom. pass⁹ est

lxiii. Her Marcus se godspellere forþferde;

Hîc Marcus Evangelista obiit.

64 65 66 67
68

lxix. Her Petrus ⁊ Paulus þrofodon;

Hîc Petrus & Paulus passi sunt.

lxx. Her Uespasianus onfeng rice;

Hîc Vespasianus imperium capessit.

lxxi. Her Titus Uespasianus sunu in Hierusalem ofsloh Judea cxi. þusenda;

Hîc Titus Vespasiani filius in Hierosolymis 111000. hominum occidit.

72 73 74 75
76 77 78 79
80

lxxxi. Her Titus feng to rice. seþe sæde. ꝥ he þone dæg forlure þe he noht to gode on ne gedýde;

Hîc Titus capessit imperium, qui dixit, quòd *Diem perdiderit, in quo ipse nihil boni fecisset.*

82

lxxxiii. Her Domicianus Tites brofor feng to rice;

Hîc Domitianus Titi frater imperium capessit.

lxxxiiii. Her Johannes se godspellere in Pathman þam ealonde frat ða boc Apocalipsis;

Hîc Johannes Evangelista in Patmo insula librum *Apocalypsis* scripsit.

85 86 87 88
89

xc. Her Simon Petrus fæs ahangen.

Hîc Simon Petrus crucifixus fu-

⁊

⁊ Johannes se godspellere hine gerestе in Effesio;

it, & Johannes Evangelista Ephesi mansit.

91

xcii. Her Clemens Papa forþferde.

Hîc Clemens Papa diem obiit.

Autor in istis locunis V. Bedam secutus, quæ aut falsa aut incerta putaverat, prudens omisit.

93	97	101	106
94	98	102	107
95	99	103	108
96	100	104	109

cx. Her Ignatius se bisceop þroþude;

Hîc Ignatius Episc. passus est.

111	110	129	138
112	121	130	139
113	122	131	140
114	123	132	141
115	124	133	142
116	125	134	143
117	126	135	144
118	127	136	
119	128	137	

cxlv. [Her Marcus Antonius ⁊ Aurelius his broþer fengon to rice;]

[*Hîc Marcus Antonius, & Aurelius frater ejus imperium accepit.*]

146	157	168	179
147	158	169	180
148	159	170	181
149	160	171	182
150	161	172	183
151	162	173	184
152	163	174	185
153	164	175	186
154	165	176	187
155	166	177	188
156	167	178	

clxxxix. Her Severus onfeng rice. ⁊ ricsode seofentine þinter. se Breten lond mid dice begyrde from sæ oþ sæ; [⁊ ða geendode on Everþic. ⁊ Bassianus his sunu feng to rice;] Her Eleuther on Rome onfeng bisceopdom ⁊ done þuldorfæstlice fiftyne þinter gehold. to ðan Lucius Bretene cyning sende staffas. bet þæt he þæne Cristen gedon. ⁊ he þurhteah þ gebed; [⁊ hi syþþon þunodon on rihton geleavon oþþe Diaclecianes rice;]

Hîc Severus imperium capessit, & hyemes septendecim regnavit; quíque terram Britannicam aggere à mari ad mare cinxit; [*finivítque vitam Eboraci: & Bassianus filius ejus regnum capessit.*] Hîc Eleutherius in Roma accepit Episcopatum, eundémque honorificè per quindecim hyemes tenuit, ad quem Lucius Britannorum Rex literas misit, obsecrans, ut baptizatus esset: quam ille petitionem assecutus est: [*Atq; hinc* (Britanni) *in orthodoxa fide usque ad imperium Diocletiani permanserunt.*]

190	212	234	256
191	213	235	257
192	214	236	258
193	215	237	259
194	216	238	260
195	217	239	261
196	218	240	262
197	219	241	263
198	210	242	264
199	221	243	265
200	222	244	266
201	223	245	267
202	224	246	268
203	225	247	269
204	226	248	270
205	227	249	271
206	228	250	272
207	229	251	273
208	230	252	274
209	231	253	275
210	232	254	276
211	233	255	277

278 279 280 281
282

cclxxxiii. [Hep Dnopade Scy'. Albanuf maptyp.] [*Hic ſanctus Albanus martyr paſſus eſt.*]

284 308 332 356
285 309 333 357
286 310 334 358
287 311 335 359
288 312 336 360
289 313 337 361
290 314 338 362
291 315 339 363
292 316 340 364
293 317 341 365
294 318 342 366
295 319 343 367
296 320 344 368
297 321 345 369
298 322 346 370
299 323 347 371
309 324 348 372
301 325 349 373
302 326 350 374
303 327 351 375
304 328 352 376
305 329 353 377
306 330 354 378
307 331 355

cccLxxix. [Hep Gpatianuf penz to pice;] [*Hic Gratianus regnum capeſſit.*]
380

cccLxxxi. Hep Maximianuf pe Caepepe penz to pice. he pæf on Bpeten londe zeboppen] Donon fop into Gallia ; [ ] he Dap opfloh pone Caepepe Gpatianum] hif bpoþep adpaf of edele pe pæf zehaten Valentinianuf.] pe Valentinianuf eft zeramnode peþod.] opfloh Maximum and penz to pice;] in Dam tyman apaf Pelazief zedyld zeond middan eapd ;]

382 391 400 409
383 392 401 410
384 393 402 411
385 394 403 412
386 395 404 413
387 396 405 414
388 397 406 415
389 398 407 416
390 399 408 417

Hic Maximianus Cæſar imperium capeſsit; idem in Britannia natus fuit, & indè in Galliam migravit: [*Ibique occidit Gratianum Caſarem, fratrèm ejus de terra fugavit, qui dictus eſt Valentinianus; idémque Valentinianus coegit exercitum, & Maximum neci dedit, atque imperium capeſsit: Hoc tempore orta eſt Pelagiana hæreſis, per totum mundum graſſata.*]

cccCxviii. Hep Romane zeromnodon eal Da goldhopd de on Bpytene pæpon.] pume on eoprhan ahydon þ hy nænig mon ripþan pindan ne meahte.] pume mid him on Gallia lædon;

Hic Romani theſauros omnes, qui erant in Britannia (*inventi*) coacervarunt; quorum aliquot in terra occultarunt, nè quis homo indè reperire poſsit, aliquot autem ſecum in Galliam abduxerunt.

419 420 421 422
cccCxxiii. [Hep Theodopiuf pe zingpa penz to pice;] [*Hic Theodoſius junior imperium capeſsit.*]

424 425 426 427
428

cccCxxix. Hep Palladiuf pe birceop pæf onfended to Scottum Dæt he hiopa zeleapan * trymede fpom Celeſtino

Hic Palladius Epiſcopus ad Scotos miſſus fuit (ut horum fidem *confirmaret) à Papa Cæle-

* Nota.

Dam

ðam Papan [to bodianne Scottum fulluht;]

430 431 432 433
434

ccccxxxv. Her Gotan abræcon Rome burh ⁊ næfre siþþan Romane ne ricsodon on Brýtene; [þ þæs embe xi. hund þintra ⁊ x. þintra ðæs ðe heo getimbred þas. ealles hi rixodon on Brýtene feoþer hund þintra ⁊ hund seouanti þintra sýþþan æroft Gaius Julius þ lond æroft gesohte;]

Hîc Gothi urbem Romanam vastarunt; neque unquam postea Romani regnabant in Britannia. [*Id, circa undecim centum annorum decémq; annorum terminum, post urbem conditam factum est: Hîc omnino in Britannia regnabant quadringentos annos, & septuaginta annos ex quo, Caius Julius terram primus petebat.*]

436 437 438 439
440 441 442

ccccxliii. [Her sendon Brýtþalas to Rome ⁊ heom fultomes bædon þið Peohtas. ac hi ðar næfdan nanne forþam ðe hi fýrdedon þiþ Ætla Huna cýninge. ⁊ þa sendon hi to Anglum ⁊ Angel cýnnes æðelingas ðæs ýlcan bædon;]

[*Hîc Britanni Romam* (legationem) *mittebant, sibique præsidium rogabant contra Pictos; sed indè nihil impetrabant, quia jam expeditionem facturi sunt Romani contra Attylam Hunnorum Regem; hinc demum mittebant ad Anglos, atque ab Anglicæ Gentis magnatibus hujusmodi* (suppetias) *flagitabant.*]

444 445 446 447
448

ccccxlix. Her Mauricius ⁊ Ualentinus onfengon rice. ⁊ ricsodon vii þinter; On heora dagum Hengest ⁊ Horsa from Þýrtgeorne gelaðode Bretta cýninge to fultume. ⁊ hie gesohton Brýtene on ðam stæðe ðe is genemned Yppines fleot. æreft Brýttum to fultume. ac hý eft on hý fuhton; [Se cing het hi feohtan agien Pihtas ⁊ hi sþa dýdan ⁊ sige hæfdon sþa hþar sþa hi comon. hi ða sende to Angle ⁊ heton heom sendan mare fultum ⁊ heom seggan Brýtþalana nahtnesse ⁊ ðæs landes cýsta. hi ða sendan heom mare fultum. ða com ða menn of ðrim mægþum Germanie. of ealð Seaxum. of Anglum. of Jotum; of Jotum comon Cantþare. ⁊ Þihtþare. þ is seo mæið ðe nu eardaþ on Þiht. ⁊ þ cýnn on Þest Sexum ðe man gýt het Jutna cýnn. of ealð Saxon comon east Sexa. ⁊ suð Sexa. ⁊ þest Sexan of Angle comon. se á siðþan *.·.·.·.·. east Engle middel Angla Mearca ⁊ ealle Norþýmbra;]

* *forsan* eardaþ *terram incolunt.*

Hîc Mauritius, & Valentinianus capessebant imperium; & regnabant septem annos; quorum in diebus Hengestus & Horsa à Vortigerno Britannorum Rege erant invitati illis in præsidium; illi autem Britanniam appulerunt, in loco qui dicitur *Hypwines-Fleet:* primò Britannis auxiliaturi; sed postea, contra illos belligerabant. [*Rex illos contra pictos pugnare jussit; quod ità fecerant: victoriam etiam quoquò venerant, adepti: tum ad Anglos mittebant; plura insuper illis auxilia mittere rogabant: illísque Wallo-Britannorum pravitatem, terraq; bonitatem narrabant: plures ergò illis mittebant suppetias; tunc de tribus Germaniæ provinciis venerunt: De Saxonia antiqua: De Anglis; Jutisq;: De Jutis enati Cantii incolæ, & Vectæ insulæ; hæc illa gens est, quæ hodie Vectam inhabitat: genúsq; illud in occidentali Saxonia, (quæ adhuc vocatur Jutorum genus,) de Saxonia antiqua venerunt: Saxones australes, & occidentales Saxones de Anglis venerunt; qui ex illo semper .·.·.·.·. orientalium Anglorum, Middel-Anglorum, Merciorum, omniúmq; Northanhymbrorum.*]

450 451 452
454
cccclv. Her Hengest ⁊ Horsa fuhton
þiþ Þýrtgeorne þam cýninge in ðære
stoþe ðe is cþeðen Ægeles forð. ⁊
his broþor man ofsloh Horsan. ⁊ æf-
ter ðam Hengest feng to rice. ⁊
Æsc his sunu;

453

Hîc Hengestus & Horsa pugnabant contra Vortigernum Regem, in loco qui dicitur *Aeill-streu:* occisóque Horsa fratre suo, Hengestus postea cum Esc filio suo, regnum capessebat.

456
cccclvii. Her Hengest ⁊ Æsc fuhton
þiþ Brýttas in ðære stoþe ðe is ge-
cþeðan Creccanford ⁊ þær ofslogon
feoþer þeras. ⁊ ða Brýttas þa forle-
ton Centlond. ⁊ mid micele ege flu-
gon to Lunden Býrig;

Hîc Hengestus & Esc pugnabant cum Britannis in loco qui dicitur *Creganford*; ibíque quatuor duces occidit; exinde Britanni Cantio relicto, magno cum timore Londinum confugerunt.

458 459 460
462 463 464
cccclxv. Her Hengest ⁊ Æsc gefuhton
þiþ Þealas neah Þýppeðes fleote. ⁊
ðær tþelf eal Þýlisce ealdormen of-
slogon; [⁊ hiera ðegn þær þeaþr of-
slægen ðam þæs noma Þipped;]

461

Hîc Hengestus & Esc, propè *Wyppedes-Fleot*, cum Wallis pugnabant; ibique duodecim principes, (Walli omnes erant) interfecerunt. [*Eorúmque Thanus*, (sive Comes) *nomine Wipped, unà occisus fuit.*]

466 467 468
470 471 472
cccclxxiii Her Hengest ⁊ Æsc fuhton
þiþ Þealas ⁊ genamon unarimeðu here
reaf. ⁊ ða Þealas flugon ða Englan
sþa ðær fýr þære;

469

Hîc Hengestus & Esc pugnabant contra Wallos, & prædam infinitam diripiebant; Walli contrà ab Anglis, tanquam ab incendio (ibi *conflagrante*) fugiebant.

474 475 476
cccclxxvii. Her cuom Ælle to Breten
lond ⁊ his iii suna Cýmen. ⁊ Þlencing.
⁊ Cissa mid ðrým scýpum on ða
stoþe ðe is nemned Cýmenes ora. ⁊
ðær ofslogon monige Þealas ⁊ sume
on fleame beðrýfon on ðone þuðu ðe
genemned is Andreðes leage;

Hîc venit Ella Britanniam, & tres filii sui. Cymen, Wlentingus, & Cissa cum tribus navigiis, in loco qui portus *Cymenis* dicebatur; ibique Wallos multos occidebant; quosdam autem in fugam abegerunt; in sylva, quæ *Andredes-Leage* appellabatur.

478 479 480
482 483 484
cccclxxxv. Her Ælle gefeaht þiþ Þealas
neah Mearcredes burnan stede;

481

Hîc Ella contra Wallos pugnabat, prope *Mercredes-burnan-stede.*

486 487
cccclxxxiii. Her Æsc feng to rice ⁊
þæs xxiiii þintra Cantþara cýning;

Hîc Esc regnum occupat, & 24. annos Cantiorum Rex permansit.

489 491
ccccxc. Hær Ælle ⁊ Cissa ýmbsæton
Andreðes cester. ⁊ ofslogon ealle þa
ðe ðær inne earðeðan. ne þearð ðær
forþon an Brýt to lafe;

Hîc Ella, & Cissa (*urbeculam*) *Andredes-ceaster* obsederunt; omnésq; qui inibi habitarunt, occidebant: neque ibi exinde Britannus unicus. (*vivus*) relictus fuit.

492 493 494
ccccxcv. Her cuomon tþegen ealdor-

Hîc principes duo in Britanni-

men

men on Bretene Cerdic. ⁊ Cynric his
sunu mid fif scipum in done stede he
is gecweden Cerdices hora. ⁊ dy il-
can dæge pid Pealum gefuhtan;

496 497 498
500

DI. Her cuom Port on Bretene ⁊ his ii
suna. Bieda ⁊ Mægla mid tpam sci-
pum on þære stope de is gecweden
Portes muþa. ⁊ ofslogon ænne geong-
ne Brettiscne monnan scyþe æðelne
monnan;

502 503 504
506 507

DVIII. Her Cerdic ⁊ Cynric ofslogon
ænne Bryttiscne cyning. dam wæs na-
ma Natanleod. ⁊ fif dusendo pesa
mid him. æftes [*dan] wæs þ lond ge- * *Sic Ms. B.*
nemned Natan leaga oþ Cerdices
forda;

509 510 511
513

DXIIII. Her cpomon pest Seaxe in Bre-
tene mid iii scypum in dat stope de
is gecweden Cerdices hora. Stuf. ⁊
Witgar. ⁊ fuhtun pid Bryttas. ⁊ hie
gesigdon;

515 516 517

DXIX. Her Cerdic ⁊ Cynric rice onfen-
gun. ⁊ dy ylcan geare hie fuhton pid
Bryttas; Dæs mon nu nemned Cer-
dices forda; [⁊ siþþan ricsadon pest
Seaxa cyne beasn of dam dæge;]

510 521 522
524 525 526

DXXVII. Her Cerdic ⁊ Cynric fuhton
pid Bryttas in dære stope de is ge-
cweden Cerdices leah;

528 529

DXXX. Her Cerdic ⁊ Cynric genamon
Wihte ealond ⁊ ofslogon * feala men * *Sic Ms. B.*
on Wihtgara byrig;

531 532 533

DXXXIIII. Her Cerdic forþferde. ⁊ Cynric
his sunu ricsode forþ xxvi wintra. ⁊
hi sealdon hiora dam nefum Stuffe
⁊ Wihtgare Wihte ealond;

535 536 537

DXXXVIII. Her sunne aþyrstode seofen-

am, Cerdicus, & Cynricus ejus filios cum navigiis quinque, appulerunt: in loco sc. qui *Credices-ora* dicitur; eodémque die contra Wallos pugnatum est.

499

Hic venit in Britanniam Port, filiíque ipsius duo, Bleda & Magla, duobus cum navigiis, in loco qui *Portesmuth* vocatur: ibíque Juvenem quendam Britannicum, virum pernobilem interfecerunt.

505

Hic Cerdicus & Cynricus Regem quendam Britannicum nomine Natanleod, atque una cum illo quinque mille virorum occiderunt; ex quo locus ille, usque ad *Cerdices-Fordam*, *Natanleod* dicebatur.

512

Hic occidentales Saxones in Britanniam, cum tribus navigiis appulerunt in loco qui dicitur *Cerdices-ora*. Stuf & Witgar contra Britannos pugnabant, & illos fugabant.

518

Hic Cerdicus, & Cynricus regnum occuparunt; eodémque anno contra Britannos pugnatum est, in loco quem hodie *Cerdices-Fordam* appellant; [*Et protinus ex illo die Regia proles, occidentales Saxones gubernabat.*]

523

Hic Cerdicus, & Cynricus contra Britannos pugnabant, in loco qui *Cerdices-Leaga* nominatur.

Hic Cerdicus & Cynricus Vectam insulam occupantes in *Wightgara-burgo* multos interfecit.

Hic Cerdicus obiit, & Cynricus filius suus regnabat per annos 26. illi autem duobus nepotibus suis Stuffo & Wightgaro Vectam Insulam dederunt.

Hic sol obscuratus est quatuor-

týne dagum ær Kl'. Martii from ær mergene oð undern;

decim dies ante Calendas Martii, ab hora matutina prima, usque ad tertiam (*vespertinam*)

539
dxl. Her sunne aþistrode on xii. Kl'. Julius. ⁊ steorran hý oðýþdon ful neah healfe tid ofer undern;

Hîc sol obscuratus est, 12. Calend. Julii. & apparuerunt stellæ ad horam prope tertiam dimidiam.

540 541 542
dxliiii. Her Þihtgar forþferde ⁊ hine mon bebýrigde on Þiht gara býrig;

543
Hîc Wihtgar obiit, & in *Wihtgara-burgo* sepultus est.

545 546
dxlvii. Her Ida feng to rice ðonon Norþan-hýmbra cýnecýn onþoc; Ida þæs Eopping. Eoppa þæs Esing. Esa Inging. Ingin Angenþiting. Angenþit Aloching. Aloc Beonocing. Beonoc Branding. Brand Bældæging. Bældæg Þodening. Þoden Friþopulfing. Friþopulf Finning. Finn Godpulfing. Godpulf Geating. [⁊ rixode tþelf gear. ⁊ he timbrode Bebbanburh seo þas ærost mid hegge betýned ⁊ þar æfter mid þealle;]

Hîc Ida cœpit regnare, unde Northanhymbrensium genus regale ortum est. Ida fuit Eoppæ filius: Eoppa Esæ: Esa Ingui: Inguus Agenwitæ: Agenwita Aloc: Aloc Beonoci: Beonoc qui fuit Brandi; qui fuit Bealdegi; qui fuit Wodeni; qui fuit Frithowulfi; qui fuit Finni; qui fuit Godulfi; qui fuit Geatæ. [*regnabátque duodecim annos, & Bebbanburgam ædificabat; quæ primùm septo fuit, postea autem muro circundata.*]

548 549 550
dlii. Her Cýnric gefeaht þið Brýttas in ðære stope ðe is genemned æt Searobýrig ⁊ þa Brýttþealas geflýmde; Cerdic þæs Cenrices fæder. Cerdic Elesing. Elesa Esling. Esla Geþising. Geþis Þiging. Þig Freaþining. Freaþine Friþogaring. Friðugar Branding. Bran Bældæging. Bældæg Þodening;

551
Hîc Cynricus contra Britannos pugnabat in loco qui nominatur *Searaburh*; & Britanno-Wallos in fugam dedit. Cerdicus pater fuit Cynrici. Cerdicus filius Elesæ: Elesa Eslæ: Esla Gewisi; qui fuit fuit Wigæ; qui fuit Freawini; qui fuit Frethogarii; qui fuit Brandii; qui fuit Bealdigi; qui fuit Wodeni.

553 554 555
dlvi. Her Cýnric ⁊ Ceaþlin fuhton þið Brýttas æt Beran býrig;

Hîc Cynricus & Ceaulinus apud *Beranbirig* Britannis bellum intulerunt.

557 558 559
dlx. Her Ceaþlin feng to rice on þest Seaxum. ⁊ Elle feng to Norðanhýmbra rice ⁊ heold xxx. þinter. Elle þæs Yffing. Yffe Uscfreaing. Uscfrea Þilgising. Þilgis Þestfalcning. Þestfalcna Sæfugling. Sæfugl Sæbalding. Sæbald Sigegeating. Sigegeat Sþæfdæging. Sþæfdæg Sigegearing. Sigear Þægdæing. Þægdæg Þodening. Þoden Friþopulfing; [Her feng Eðelbriht to Cantþara rice ⁊ heold liii. þintra. on his dagum sen-

Hîc Ceaulinus in Westsaxonia regnare cœpit: Et Ella cœpit in Northanhymbrorum regno; tenuitque regnum xxx. annos. Ella filius erat Iffi: Iffus filius Wuscfreæ; Wuscfrea Wilgisi: Wilgisus Westerfalcninæ: Westerfalcnina Sæpugeli: Sæpugelus Seabaldi: Seabaldus Siggeoti: Siggeotus Suebdegi: Suebdegus Siggari: Siggarus Weadegi: Weadegus Wodeni: Wodenus Frithowulfi. [*Hîc Ethelbertus Cantuariorum regnum capessit: annósq; 53. tenuit; cujus in diebus Gregorius*

de

de Gregorius fulluht ⁊ Columba Mæsse Preost com to Pihtum ⁊ hi gecýrde to Cristes geleauan. þ sýnd þonne pærteras be norþum morum. ⁊ heora cýng him gesealde þ igland de man Jí nemnad. dar sýndon fif hida. dæs de man seggad dar se Columban getimbrade mýnster an. he dar pas Abbad xxxii. ⁊ dar forþferde. da he pas lxxvii. pintra. da stope habbad gýt his ýrfnuman. sud Pihtas pæron ær gefullode of Ninna Biscope se pas on Rome gelæred; his mýnster ýs Hpiterne on S. Martines naman gehalgod. dar he rested mid manegum halgum; Nu sceal beon æfre on Jí Ahbod ⁊ na Biscop. ⁊ þan sculon beon underþeodde ealle Scotta Biscopas. forðan de Columban pas Abbad na Biscop;

huc baptismum misit: Columbanus autem presbyter ad Pictos venit; eósque ad fidem CHRISTI *convertit, qui tunc temporis paludes aquilonares incolebant. Quorum Rex, Insulam, quæ Hii dicitur, Columbano dedit; quinque Hidæ* (terrarum) *ibi: hìc (ut aiunt) Columbanus monasterium exstruxit in quo ipse annos 32. Abbas permansit, ibíque defunctus est, quando annos 77. vixerat: Iste locus habet etiamnum suos hæredes: Picti Australes à Ninna Episcopo baptismum acceperunt; ille fuit Romæ edoctus. Hujus monasterium* Hwiterne, *in Sancti Martini nomine consecratur; ibi cum sanctis permultis requiescit. Hinc, præesse semper debet in Hii Insula, Abbas, non autem Episcopus; cui porrò omnes Scotorum Episcopi subjici debent, quoniam Columbanus Abbas fuit; non Episcopus.*]

561 562 563

dlxv. Her Columba Mæsse Preost of Scottum com in Brýttas to læranne Peohtas. ⁊ hi in dam ealonde mýnster porhte;

564

Hîc Columbanus presbyter à Scotis in Britanniam ad docendos pictos venit: iíq; in insula monasterium fecerunt.

566 567

dlxviii. Her Cpealin ⁊ Cuþa gefuhton piþ Æðelbýrht ⁊ hine in Cent geflýmdon ⁊ tpegen ealdormen on Pibban dune offlogon Oslac ⁊ Cnebban;

Hîc Ceaulinus & Cutha contra Ethelberhtum pugnabant: eúmque Cantium fugabant, duósque comites (*Ethelberhti*) Oslac, & Cnebban in *Wibban-dune* occidebant.

569 570

dlxxi. Her Cuþpulf feaht piþ Brýttpealas æt Bedican forda ⁊ iiii. tunas genam Lýgean burh ⁊ Ægeles burh Benningtun ⁊ Egones ham. ⁊ dý ilcan geare he gefor;

Hîc Cuthulf contra Britannos Bedanfordæ pugnat: quatuórque villas cepit, *Liganburh*, & *Egelesburh*, *Bensingtun*, & *Ignesham*: eodémque anno ipse obiit

572 573 574 575
576

dlxxvii. Her Cuþpine ⁊ Ceaplin fuhton pid Brýttas ⁊ hý iii cýningas offlogon Cómail. ⁊ Condidan. ⁊ Farinmail. in dære stope de is gecpeden Deorham ⁊ genamon iii. cestro Gleapancester. ⁊ Cýrencester. ⁊ Baþancester;

Hîc Cuthwinus, & Ceaulinus Britannis bellum inferunt: trésq; Reges interimunt. Comegl, & Condidan, & Farnimegl in loco qui *Deorhamme* nuncupatur: tres insuper urbes, *Glaucestriam*, & *Cirencestriam*, & *Bathancestriam* ceperunt.

578 579 580 581
582

dlxxxiii. [Her Mauricius feng to Romana rice;]

[*Hîc Mauritius Romanorum imperium occupat.*]

dlxxxiiii.

dlxxxiiii. Her Ceaplin ⁊ Cuþa fuhton wiþ Brýttas in þam stede þe mon nemneþ Feðan leag. ⁊ Cuþon mon ofloh. ⁊ Ceaplin monige tunas ⁊ unarimedlicu here reaf ⁊ ýrre. gehwearf þonan to his agenum ⁊

Hîc Ceaulinus, & Cutha pugnant contra Britannos in loco, qui *Fethanleage* dicitur; hîc Cutha cecidit: Ceaulinus verò villas haud paucas, & spolia innumera diripuit; denique haud pacatus, indè ad suos reversus est.

585 586 587

dlxxxviii. [Her Elle cýning forþferde. ⁊ Eþelric ricsode æfter him v. gear ⁊]

[*Hîc Ella Rex defunctus est, cui succedens Ethelricus, quinque annos regnavit.*]

589

dxc. Her Ceol ricsode v. gear ⁊

Hîc Ceola quinque annos regnabat.

dxci. Her micel wæl fill wæs æt Woddnesbeorlige. ⁊ Ceaplin wæs ut adrisen ⁊

Hic lues magna *Wodnes-burgi* facta est, ità ut Ceaulinus indè abactus sit.

592

dxciii. Her Ceaplin. ⁊ Cwichelm. ⁊ Crýda forwurdon ⁊ Eðelfriþ feng to rice. [on Norþ-hýmbrum ⁊]

Hîc Ceaulinus, & Cuichelmus, & Crida perierunt, & Ethelfrithus regnum suscepit, [*in Northanhymbria.*]

594 595

dxcvi. Her Gregorius Papa sende to Bretene Augustinum mid wel monegum munecum ða Godes word Engla þeode godspellian ⁊

Hîc Gregorius Papa Augustinum, cum permultis monachis, in Britanniam misit; qui verbum Dei Anglorum genti prædicarent.

dxcvii. Her ongon Ceolwulf ricsian on west Seaxum ⁊ sýmble he feaht ⁊ won oððe wiþ Angel cýn oððe wiþ Wealas. oþþe wiþ Peohtas. oþþe wiþ Scottas. se wæs Cuþaing. Cuþa Cýnricing. Cýnric Cerdicing. Cerdic Elesing. Elesa Esling. Esla Gewising. Gewis Wiging. Wig Freawining. Freawine Friþugaring. Friþugar Bronding. Brond Bældæging. Bældæg Wodening ⁊

Hîc cœpit Ceolvulfus occidentales Saxones gubernare, qui vel Anglis, vel Wallis, vel Pictis, vel Scotis denique bellum intulit, & contendit. Cynricus erat filius Cerdici: Cerdicus Elesæ: Elesa Eslæ: Esla Gewisi: qui fuit Wigæ, qui fuit Freawini, qui fuit Frithogarii, qui fuit Brandii, qui fuit Bealdegi, qui fuit Wodeni.

598 599 600

dci. Her sende Gregorius Papa Augustino Arcebisceope pallium in Bretene. ⁊ wel monige godcunde lareowas him to fultume. ⁊ Paulinus bisceop gehwýrfde Edwine Norþ-hýmbra cýning to fulwihte ⁊

Hîc Gregorius Papa Augustino Archiepiscopo pallium in Britanniam, & haud paucos Theologiæ Doctores illi in auxilium misit: necnon Paulinus Episcopus Edwinum Northanhymbrorum Regem ad baptismum convertit.

602

dciii. Her wæs gefeoht æt Egesanstane ⁊ [Her Egþan Scotta cýng feaht wið Dælreoda ⁊ wiþ Eþelferðe Norðhýmbra cýnge æt Dægstane. ⁊ man ofsloh mæst ealne his here ⁊]

Hîc apud *Egesanstan* pugnatum est: [*Hîc Aidanus Scotorum Rex, cum Delreoda, & Æthelfritho belligeravit apud* Degsastan; *ubi exercitus ejus pene totus deletus fuit.*]

dciiii. Her est Seaxe onfengon geleafan ⁊ fulwihtes bæþ under Sæbýrht cýninge ⁊ [Her Agustinus gehalgode ii.

Hîc Saxones orientales fidem & baptismi lavacrum sub rege suo Sigeberhto susceperunt. [*Hîc Augustinus duos Episcopos Melli-*

B.

B'. Mellitum ⁊ Justum; Mellitum he sende to bodiende east Seaxum fulluht. Dar þæs se cing gehaten Sæbýrht ricolan sunu Æþelberhtes sþýster. Dan Æþelbýrht gesette to cýnge. ⁊ Æþelbýrht gesealde Mellite biscop setl on Lundenþic. ⁊ Justo on Hrovecýste se ýs xxiiii. mila fram Dorþitceastre;]

tum, & Justum consecravit. Mellitum misit ut Saxonibus orientalibus prædicaret baptismum; quibus Rex nomine Sæberhtus fuit, sororis Ethelberhti filius; quem Ethelberhtus regno præfecit. Ethelberhtus autē Mellito sedem Episcopalem dedit Londini; & Justo Hrofecestriæ, quæ 24. milliaribus distat à Dorwitcestria]

605

dcvi. Her forþfende Gregorius ýmb týn gear ðæs ðe he us fulþiht sende ⁊ his fæder þæs haten Gordianus;

Hîc obiit Gregorius circa decimum, plùs minùs, annum, ex quo nobis baptismum misit; cujus pater, Gordianus dictus est.

dcvii. Her Ceolþulf gefeaht þiþ suþ Seaxe; [⁊ her Æþelfriþ lædde his færde to Legerciestre ⁊ þar ofsloh unrim Þalena. ⁊ sþa þearþ gefýld Augustinus þitegunge þe hecþæð. Gif Þealas nellað sibbe þið us. hi sculon æt Seaxna handa forþurþan þar man sloh eac cc. preosta. þa comon þýder ⁊ hi scoldan gebiddan for Þalena here. Brocmail þas gehaten heora ealdorman se atbærst ðanon siftiga sum;]

Hîc Ceolvulfus Saxoniæ australi bellum intulit. [*Hîc Ethelfrithus exercitum suum ad urbem Legionum duxit; ubi Wallos innumeros interfecit. Sicque completum est præsagium Augustini dicentis, quòd, si pacem nobiscum accipere nolletis, essetis à manibus Saxonum perituri: ibi extincti erant mille ducenti sacerdotes, qui huc ad orandum pro Wallorum exercitu venerunt; horum Dux Brocmalius dicebatur, qui ex illis circiter quinquaginta liberavit.*]

608 609 610

dcxi. Her Cýnegýls feng to rice on þest Seaxum. ⁊ heold xxxi. þintra. Cýnegils þæs Ceoling. Ceol Cuðaing. Cuþa Cýnricing;

Hîc Cinegelsus & Cuichelmus regnum occuparunt, idémq; 31. annos tenuerunt. Cinegelsus filius erat Ceolæ: Ceola Cuthæ; Cutha Cenrici.

612 613

dcxiiii. Her Cýnegils ⁊ Cþichelm gefuhton on Beamdune. ⁊ ofslogon tþa ðusendo Þeala ⁊ xlvi. ;

Hîc Cinegelsus & Cuichelmus in *Beandune* pugnabant: & duo millia cum quadraginta sex Britonum occidebant.

615

dcxvi. Her Æþelbýrht Cantþara cýning forþfende. ⁊ Eadbald his sunu feng to rice. ⁊ þý ýlcan geare þæs agan fram frýmþe middan geardes sif þusendu þintra ⁊ vi. hund þintra ⁊ xvi; [se forlet his fulluht ⁊ leovode on hæþenū þeaþe sþa ⁊ he hæfde his fæder *lave to þive. þa mýnt Laurentius ðe ða þas Erceb'. on Cent. ⁊ he þolde suð ofer sæ ⁊ eall forlæten ac him com to on niht se Apl'. Petrus ⁊ hine hetelice sþang, forþan þe he þolde Godes hýrde forleton. ⁊ het hine gan to ðam cýnge ⁊ bodian him rihtne geleafan ⁊ he sþa dýde ⁊ se

Hîc Ethelberhtus Rex Cantuariorum obiit; regnúmque filius Eadbaldus suscepit: eodémque anno ab initio mundi quinq; millia annorum, cum sexcentis, & sedecim annis effluxerunt. [*Qui baptismum suum abnegavit; ritúque * gentili vixit, ità ut patris sui * viduam, uxorem duxerit; tum cogitabat Laurentius in Cantio Archiep. Austrū transfretare, & Ecclesiam derelinquere. Sed ad illū nocte veniens S. Petrus, vehementer verberibus excepit; quoniam gregē Dei deserere voluisset: jussítq; demum Regē adire, rectámque illi fidem prædicare; quo*

* 1. Cor. 5. 1.
* *R. Aluredus in Greg. past.*
steopmodor. novercam. *vertit, Patris sc. jam defuncti relictam uxorem; ut hic Sax.*

cinȝ ȝecýrde to rihtan ȝeleavan; On ðýres cinȝes daȝum Laurentius Arceb'. se þas on Cent æfter Augustine. forþferde iiii. Febr. ⁊ he þas bebýred be Agustine. æfter him fenȝ Mellitus to Arceb'. dome se þas biscop of Lund. ⁊ ðas binnan fif þintre Mellitus forþferde. þa æfter him fenȝ to Arceb'. dome Justus se þas B'. of Hrovecistre ⁊ ðær to ȝehalȝode Romanum to Biscope;]

facto Rex ad fidem rectam reversus est. Hujus regis diebus Laurentius Archiepiscopus successor Augustini, in Cantio obiit, quarto Feb. & juxta Augustinum sepultus fuit; huic succedens Mellitus episcopatum accepit; qui prior Londinensi sedi præfuit; deinde intra quinque annos Mellitus obiit; cujus successor Justus archiepiscopatum suscepit, prior hic Hrofecestriæ erat Episcopus, cui jam Romanum consecrabat Episcopum.]

617 618 619 620
621 622 623 624

dcxxv. Her Paulinus fram Justo ðam Ercebisceope ȝehadod Norð-hýmbrum to biscope;

Hìc Paulinus à Justo Archiepiscopo in Episcopum Northanhymbrensium ordinatus fuit.

dcxxvi. Her Eanfleð Edþines dohtor cýninȝes þæs ȝefulþad in þone halȝan æfen Pentecosten. ⁊ Penda hæfde xxx. þintra rice. ⁊ he hæfde fifti þintra þa ða he to rice fenȝ. Penda þæs Þýbbinȝ. Þýbba Crýdinȝ. Crýda Cýnepoldinȝ. Cýnepold Cnebbinȝ. Cnebba Jcelinȝ. Jcel Eomærinȝ. Eomær Angelðeoþinȝ. Anȝelþeop Offinȝ. Offa Þærmundinȝ. Þærmund Þihtlæȝinȝ. Þihtlæȝ Þodeninȝ;

Hìc Eanfleda Edwini filia, in sanctis vigiliis Pentecostes baptizata fuit. Penda autem regnum annos triginta tenuit; natúsque annos quinquaginta, regnare cœpit. Penda fuit Wibbæ filius; Wibba Cridæ; Crida Cunewaldi; Cunewaldus Cnebbæ: Cnebba Icelii: Icelius Eomeri; Eomerus Angelgeati; Angelgeatus Offæ; Offa Weremundi; Weremundus Wightleagi; Wightleagus Wodeni.

dcxxvii. Her Edþine þæs ȝefulþad mid his ðiode on Eastron;

Hìc Edwinus Rex cum gente sua in Pascha baptizatus fuit.

dcxxviii. Her Cýneȝils ⁊ Cþichelm ȝefuhtun þiþ Pendan æt Cýrenceastre ⁊ ȝeðinȝodan ða;

Hìc Cinegelsus & Cuichelmus contra Pendam apud Cirencestriam dimicabant, postea verò (*de pace*) inducias faciebant.

629 630 631

dcxxxii. Her þæs Eorþþald ȝefulþad;

Hìc Eorpwaldus baptizatus fuit.

dcxxxiii. Her Edþine þæs ofslegen ⁊ Paulinus hþerf to Cantþarum. ⁊ ȝesæt þ biscеop setl on Hrofesceastre;

Hìc Edwinus occisus fuit: & Paulinus ad Cantuarios reversus, sedem Episcopalem (*suam*) Hrofecestriæ posuit.

dcxxxiiii. Her Býrinus biscop bodude Þest Seaxum fulþýht;

Hìc Birinus Episcopus Saxonibus occidentalibus baptismum prædicabat.

dcxxxv. Her Cýneȝils þæs ȝefulþad from Býrino ðam biscop in Dorceastre ⁊ Osþold his onfenȝ;

Hìc Cinegelsus à Birino Dorcestrensi Episcopo baptizatus est; cujus susceptor Oswaldus fuit.

dcxxxvi. Her Cþichelm þæs ȝefulþad in Dorcesceastre. ⁊ þý ilcan ȝeare forþferde. ⁊ Felix biscop bodade east Englum Cristes ȝeleafan;

Hìc Cuichelmus in Dorcestria baptizatus fuit, eodémque anno defunctus: necnon Felix Episcopus Anglis orientalibus Christi fidem prędicabat.

637 638

dcxxxix

ᴅcxxxix. Ħeꞃ Bẏꞃinuꞅ ꝼulꝑaᴅe Cuþꞃeᴅ on Doꞃceꞅceaꞅtꞃe. ⁊ onꝼenʒ hine him to ꞅuna ;

Hìc Birinus Cuthredum in Dorceſtria baptizavit, illúmque ut filium (*ad fontem ſacrum*) ſuſcepit.

ᴅcxl. Ħeꞃ Reᴅbalᴅ Cantꝑaꞃa cẏninʒ ꝼoꞃþꝼeꞃᴅe. ⁊ he ꞃicꞅoᴅe xxv. ꝑintеꞃ; [he hæꝼᴅe tꝑeʒene ꞅunu Ꞅꞃmenꞃeᴅ ⁊ ⁊ Ꞅꞃcenbeꞃht. ⁊ ᴅeꞃ Ꞅꞃcenbeꞃht ꞃixoᴅe æꝼteꞃ hiꞅ ꝼæᴅeꞃ. ⁊ Ꞅꞃmenꞃeᴅ ʒeꞅtꞃẏnᴅe tꝑeʒen ꞅunu. ᴅa ꞅẏþþan ꝑaꞃᴅan ʒemaꞃtꞃoᴅe oꝼ Ðunoꞃe;]

Hìc Redbaldus Rex Cantuariorum obiit, poſtquam viginti quinque annos regnaverat: [*Duos hic filios habuit, Ermenredum, & Erconbertum; Erconbertus autem Cantio regno potitus eſt, poſt patrem ſuum. Ermenredus quoque duos filios genuit, qui poſtea à Thunero percuſsi perierunt.*]

641

ᴅcxlii. Ħeꞃ Oꞅꝑalᴅ Noꞃþan-hẏmbꞃa cẏninʒ oꝼꞅleʒen ꝑæꞅ ;

Hìc Oſwaldus Northanhymbrorum Rex occiſus eſt.

ᴅcxliii. Ħeꞃ Cenꝑalh ꝼenʒ to ꝑeꞅt Seaxna ꞃice. ⁊ heolᴅ xxxi. ꝑintꞃa. ⁊ ꞅe Cenꝑalh heꞇ atẏmbꞃan ᴅa cẏꞃcan on Ꝑintanceaꞅtꞃe;

Hìc Kenwalchius Weſtſaxonum regnum capeſſit, annóſque triginta & unum tenuit: Idem autem Cenwalchius, Eccleſiam in Wintonia ædificandam juſsit.

ᴅcxliiii. Ħeꞃ Paulinuꞅ ꝼoꞃþꝼeꞃᴅe. ꞅe ꝑæꞅ Ꞅꞃcebiꞅcop on Ꞅoꝼeꞃꝑic ceaꞅtꞃe ⁊ eꝼt on Ħꞃoꝼeꞅ ceaꞅteꞃ;

Hìc Paulinus, qui Archiepiſcopus Eboracenſis fuit, poſtea autem Epiſcopus Hrofenſis, defunctus eſt.

ᴅcxlv. Heꞃ Cenꝑalh ꝑæꞅ aᴅꞃẏꝼen ꝼꞃom Penᴅan cẏninʒe ;

Hìc Kenwalchius à Penda Rege in fugam abactus fuit.

ᴅcxlvi. Ħeꞃ Cenꝑalh ꝑæꞅ ʒeꝼulꝑaᴅ ;

Hìc Kenwalchius baptizatus fuit.

647

ᴅcxlviii. Heꞃ Cenꝑalh ʒeꞅealᴅe Cuþꞃeᴅe hiꞅ mæʒe iii. þuꞅenᴅo londeꞅ be Ꞅꞃceꞅ ᴅune ꞅe. Cuþꞃeᴅ ꝑæꞅ Cꝑichelminʒ. Cꝑichelm Cẏneʒilꞅinʒ;

Hìc Kenwalchius Cuthredo nepoti ſuo, tria millia terrarum juxta *Eſceſdunam* dedit: Hic Cuthredus filius erat Cuichelmi: Cuichelmus Cinegelſi.

649

*Galꝑalum. B.

ᴅcl. Heꞃ Ꞅeʒelbẏꞃht oꝼ *Gaꞃꝑalum æꝼteꞃ Bẏꞃine ᴅam Romaniꞅcan biꞅcop onꝼenʒ ꝑeꞅt Seaxna biꞅcopᴅome;

Hìc Ægelbertus à Gallis (*oriundus*) poſt Birinum (*virum*) Romanum, Weſtſaxonum Epiſcopatu potitus eſt.

ᴅcli. Heꞃ Oꞅꝑine cẏninʒ ꝑeaꞃþ oꝼꞅleʒen. ⁊ Aiᴅan Biꞅceop ꝼoꞃþꝼeꞃᴅe ;

Hìc Oſwinus Rex occiſus eſt; & Aidanus Epiſcopus obiit.

ᴅclii. Heꞃ Cenꝑalh ʒeꝼeaht æt Bꞃaᴅanꝼoꞃᴅa be Aꝼene;

Hìc Cenwalchius juxta fluvium *Afene*, apud *Bradanfordam* pugnabat.

ᴅcliii. Heꞃ miᴅᴅel Seaxe onꝼenʒon unᴅeꞃ Peaᴅan ealᴅoꞃmen ꞃihtne ʒeleaꝼan ;

Hìc Mercii ſub Peada principe RECTAM FIDEM acceperunt.

ᴅcliiii. Heꞃ Anna cẏninʒ ꝑeaꞃþ oꝼꞅleʒen. ⁊ Botulꝼ onʒon mẏnꞅteꞃ timbꞃian;

Hìc Anna Rex occiſus eſt: & Botulfus Eccleſiam, ſive monaſterium ædificare cœpit.

ᴅclv. Heꞃ Penᴅa ꝼoꞃꝑeaꞃþ. ⁊ Mẏꞃce ꝑuꞃᴅon Cꞃiꞅtene. ᴅa ꝑæꞅ aʒan ꝼꞃom ꝼꞃuman miᴅᴅan ʒeaꞃᴅeꞅ v. ꝑintꞃa. ⁊ ᴅ ccc.

Hìc penda interiit; & Mercii Chriſtiani facti ſunt: Tunc ab initio mundi quinq; millia, & octinginti & quinquaginta annorum

⁊ l. ꝑintꝛa. ⁊ Penda ꝼenꝫ to Mÿꝛcna ꝛice ⁊

effluxerunt, quando Penda Merciorum regno potitus sit.

656
dclvii. Heꝛ ꝼoꝛþꝼeꝛde Peada. ⁊ Pulꝼheꝛe Pendinꝫ ꝼenꝫ to Meꝛcna ꝛice ⁊

Hìc obiit Peada, & Wulfherus Pendæ filius Merciorum regnum capessit.

dclviii. Heꝛ Cenꝑalh ꝫeꝼeaht æt Peonnum ꝑiđ Pealaꝛ ⁊ hÿ ꝫeꝼlÿmde ođ Pedꝛidan. þiꝛ ꝑæꝛ ꝫeꝼohten ꝛiþþan he oꝼ eaꝛt Enꝫlum com. he ꝑæꝛ þæꝛ iii. ꝫeaꝛ. on ꝑꝛæce hæꝼde hine Penda adꝛÿꝼene ⁊ ꝛiceꝛ benumene. ꝼoꝛþon hiꝛ ꝛꝑuꝛtoꝛan ꝼoꝛlet ⁊

Hìc Kenwalchius apud *Peonum* pugnavit contra Wallos, (*sive Britones:*) illósque *Pedridan* usque in fugam dedit. Hanc pugnam iniit, ex quo ab Anglis orientalibus excesserat; fuit is per totum triennium exilio detentus; illum enim Penda expulit, regnóque spoliavit; quoniam sororem suam repudiaverat.

659
dclx. Heꝛ Æþelbꝛÿht biꝛcop ꝫeꝑat ꝼꝛom Cenꝑalle. ⁊ Pine heold đone biꝛcopdom iii. ꝫeaꝛ. ⁊ ꝛe Æđelbÿꝛht onꝼenꝫ Paꝛiꝛiana biꝛcopdomeꝛ on Galꝑalum be Siꝫne ⁊

Hìc Agilbertus abiit à Kenwalchio, & Wina Episcopatum ejus, per triennium accipiens tenuit: necnon Parisiorum Episcopatum in Galliis ad *Sequanam* flumen suscepit.

dclxi. Heꝛ Cenꝑalh ꝫeꝼeaht in Eaꝛtꝛon on Poꝛꝛenteꝛ bÿꝛiꝫ. ⁊ ꝫeheꝛꝫade Pulꝼheꝛe Pendinꝫ oþ Æꝛceꝛ dune. ⁊ Cuþꝛed Cꝑichelminꝫ. ⁊ Cenbÿꝛht cÿninꝫ on anum ꝫeaꝛe ꝼoꝛđꝼeꝛdan. ⁊ on Piht ꝫeheꝛꝫade Pulꝼheꝛe Pendinꝫ ⁊ ꝫeꝛealde Piht ꝑaꝛan Ađelꝑalde ꝛuþ Seaxna cÿninꝫe. ꝼoꝛþon Pulꝼheꝛe hine onꝼenꝫ æt ꝼulꝑihte. ⁊ Eoppa Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt be Pilveꝛđeꝛ ꝑoꝛde. ⁊ Pulꝼheꝛe cÿninꝫ bꝛohte Pihtꝑaꝛum ꝼulꝑiht æꝛeꝛt ⁊

Hîc Kenwalchius in tempore Paschali, apud *Possentes-burgum* pugnavit; & Wulferus Pendæ filius vastávit usque ad *Escesdunam:* & Cuthredus Cwichelmi filius, & Rex Cenbirhtus uno eodémq; anno defuncti sunt: Vectam insuper vastavit Wulferus Pendæ filius; Necnon Vectæ incolas Ethelwaldo Regi Suthsaxonum donavit: quia illum Wulfherus ad baptismi fontem susceperat. Et Eoppa presbyter Wulfheri jussu, & ipse Rex Wulfherus baptismum Vectæ incolis primi attulerunt.

662 663
dclxiiii. Heꝛ ꝛunne aþÿꝛtꝛdde. ⁊ Aꝛcenbꝛÿht Cantꝑaꝛa cÿninꝫ ꝼoꝛþꝼeꝛde. ⁊ Colman mid hiꝛ ꝫeꝼeꝛum ꝼoꝛ to hiꝛ cÿþþe. đÿ ÿlcan ꝫeaꝛe ꝑæꝛ micel mancꝑealm. ⁊ Ceadda ⁊ Pilveꝛþ ꝑæꝛon ꝫehadode ⁊ đÿ ÿlcan ꝫeaꝛe Deuꝛdedit ꝼoꝛþꝼeꝛde ⁊

Hîc sol obscuratus est: & Erconbertus Cantuariorum Rex obiit; Colmannus autem cum sociis suis ad cognatos rediit: Eodem anno, ingens accidit mortalitas, quando Ceadda & Wulfherus erant ordinati; Eodémque anno Deusdedit defunctus est.

665 666 667
dclxviii. Heꝛ Theodoꝛuꝛ man hadode to Eꝛcebiꝛceope ⁊

Hîc Theodorus in Archiepiscopum ordinatus est.

dclxix. Heꝛ Ecbÿꝛht cÿninꝫ ꝛealde Baꝛꝛe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛte Raculꝼ mÿnꝛteꝛ on to tÿmbꝛianne ⁊

Hîc Ecberhtus Rex, Bassæ Presbytero, locum qui *Raculf* dicitur, ad monasterium exstruendum donavit.

dclxx. Heꝛ ꝼoꝛþꝼeꝛde Oꝛꝑeo Noꝛþanhÿmbꝛa cÿninꝫ. ⁊ Ecveꝛþ ꝛicꝛode æꝼteꝛ him. ⁊ Hloþheꝛe ꝼenꝫ to biꝛcop-

Hîc obiit Oswius Northanhymbrorum Rex, & Egfridus post illum regno potitus est, &

dome

dome oꝼeꝛ ꝑeꝛt Seaxana. ſÆþelbẏꝛhteꝛ biꝛceopeꝛ neꝼa. ⁊ heold vii. ȝeaꝛ. Ðeodoꝛ biꝛceop hine ȝehalȝode. ⁊ ſe Oꝛꝑeo ꝑæꝛ ſÆþelveꝛþing. ſÆðelveꝛþ. ſÆðelꝛicing. ſÆðelꝛic Iding. Ida Eopping;

Hlotherus Ethelberti Episcopi nepos Westsaxoniæ episcopatum accepit, & septennium tenuit: Theodorus Episcopus illum consecravit. Oswius autem filius erat Æthelfridi, Æthelfridus Edelrici, Edelricus Idæ, Idæ Eoppæ.

dclxxi. Heꝛ ꝼæꝛ ðæt micele ꝼuȝla ꝑæl;

Hîc ingens avium lues exstitit.

dclxxii. Heꝛ ꝼoꝛþꝼeꝛde Cenꝑalh ⁊ Seaxbuꝛh heold an ȝeaꝛ ꝛice hiꝛ cꝑen æꝼteꝛ him;

Hîc obiit Kenwalchius, & Regina ejus Seaxburga, annum unicum post illum, regno potita est.

dclxxiii. Heꝛ Ecbꝛẏht Cantꝑaꝛa cẏning ꝼoꝛþꝼeꝛde. ⁊ ðẏ ȝeaꝛe ꝑæꝛ ꝛinoþ æt Heoꝛtꝼoꝛda. ⁊ Sce'. ſÆþelbꝛẏht onȝon þ mẏnꝛteꝛ æt * Elẏ;

Hîc Egbertus Cantuariorum Rex obiit; eodémque anno Synodus *Heortfordæ* cogebatur: tunc autem Sancta Etheldritha cœpit *Eliæ* Monasterium ædificare.

* Eliȝe. B.

dclxxiiii. Heꝛ ꝼenȝ ſÆꝛcꝑine to ꝛice on ꝑeꝛt Seaxum. ſe ꝑæꝛ Cenꝼuꝛing. Cenꝼuꝛ Cenꝼeꝛþing. Cenveꝛþ Cuþȝilꝛing. Cuþȝilꝛ * Ceolꝼulꝼing. Ceolꝼulꝼ Cẏnꝛicing. Cẏnꝛic Ceꝛdicing;

Hîc Escwinus regnum capessit Saxonum occidentalium; qui filius erat Censusi; Censusus Cenferthi; Cenferthus Kinegilsi; Kinegilsus Ceulfi; Ceulfus Kenrici; Kenricus Cerdici.

* Ceolꝑulꝼing Ceolꝑulꝼ. B.

dclxxv. Heꝛ Ꝑulꝼheꝛe. Pending. ⁊ ſÆꝛcꝑine ȝeꝼuhton æt Bedan heaꝼde. ⁊ ðẏ ẏlcan ȝeaꝛe Ꝑulꝼheꝛe ꝼoꝛþꝼeꝛde. ⁊ ſÆþelꝛed ꝼenȝ to ꝛice;

Hîc Wulfherus Pendæ filius, & Escwinus *Bedanheafde* dimicabant: eodémque anno Wulfherus obiit; & Ethelredus regnum capessit.

dclxxvi. Heꝛ ſÆꝛcꝑine ꝼoꝛþꝼeꝛde. ⁊ Heddе ꝼenȝ to biꝛcopdome. ⁊ Centꝑine ꝑæꝛ Cẏneȝilꝛing. Cẏneȝilꝛ Ceolꝑulꝼing. ⁊ ſÆþelꝛed Mẏꝛcna cẏning oꝼeꝛheꝛȝade Centland;

Hîc Escwinus obiit, & Hedda accepit Episcopatum: Centwinus autem fuit Cinegilsi: Cinegilsus Ceulfi: Et Ethelredus Merciorum Rex, Cantii terram vastabat.

677

dclxxviii. Heꝛ oþiꝑde cometa ſe ꝛteoꝛꝛa. ⁊ Ꝑilꝼꝛiþ biꝛcop ꝑæꝛ adꝛiꝼen oꝼ hiꝛ biꝛcopdome ꝼꝛom Ecȝveꝛþe cẏninȝe;

Hîc apparuit cometa (stella) Wilfridus autem Episcopus ab Episcopatu suo, per Egfridum Regem, expulsus fuit.

dclxxix. Heꝛ ſÆlꝼꝑine ꝑæꝛ oꝼꝛleȝen. ⁊ Sce'. ſÆþelðꝛið ꝼoꝛðꝼeꝛde;

Hîc Ælfwinus occisus est: Et S. Etheldritha obiit.

dclxxx. Heꝛ ȝeꝛæt Ðeodoꝛuꝛ aꝛcebiꝛcꝛinoð on Hæþꝼelda. ꝼoꝛðon he ꝑolde ðone Cꝛiꝛteꝛ ȝeleaꝼan ȝeꝛihtan. ⁊ ðẏ ẏlcan ȝeaꝛe ꝼoꝛþꝼeꝛde Hild abbodiꝛꝛe on Stꝛeoneꝛheale;

Hîc Theodorus Archiepiscopus, *Hathfeldæ* synodum coegit; propterea quòd CHRISTI FIDEM ab erroribus vindicare voluit; eodémq; anno Hilda Abbatissa apud *Streaneshalam* defuncta est.

dclxxxi. On ðiꝛꝛum ȝeaꝛe Centꝑine ȝeꝼlẏmde Bꝛẏtꝑealaꝛ oð ꝛæ;

Hoc ipso anno Centwinus Britanno wallos usq; ad mare fugavit

682 683 684

dclxxxv. Heꝛ Ceadꝑalla onȝan æꝼteꝛ ꝛice ꝑinnan. ſe Ceadꝑalla ꝑæꝛ Cenbẏꝛhting. Coenbẏꝛht Cading. Cada Cuþaing. Cuða Ceaꝑlining. Ceaꝑlin

Hîc Cadwalla cœpit denuo regnum occupare: idem Cadwalla Coenbirhti fuit; Coenbirhtus Cadæ; Cada Cuthæ; Cutha Ceaulini; Ceaulinus Cinrici; Cinri-

Cynric Cerdicing. ⁊ Mul þæs Ceadþallan broþor. ⁊ ðone mon eft on Cent forbærnde. ⁊ ðy ylcan geare *Ecgverþ þæs Osþeoing. Osþeo Æþelverþing. Æðelverþ Æþelricing. Æþelric Iding. Ida Eopping. ⁊ Hloþhere ðy ilcan geare forþferde;

* Ecgferþ mon ofsloh. B.

cus Cerdici; Mollo autem frater Cadwallæ fuit; qui in Cantio postea incendio periit: eodémque anno Egfridus [Rex occisus est:] Egfridus fuit Ethelrici: Ethelricus Idæ: Ida Eoppæ: Lotharius autem eodem anno diem obiit.

dclxxxvi. Her Ceadþalla ⁊ Mul Cent ⁊ Þiht forhergedon;

Hîc Cadwalla, fratérq; Mollo, Cantium & Vectam insulam vastarunt.

dclxxxvii. Her Mul þearþ on Cent forbærned ⁊ oþre xii. men mid him. ⁊ ðy geare Ceadþalla eft Cent forhergade;

Hîc Mollo fuit in Cantio combustus; aliíque unà viri duodecim: & eodem anno Cadwalla Cantium rursus vastabat.

688

dclxxxix. Her Ine feng to þest Seaxna rice ⁊ heold xxxvii. þinter ⁊ he getym. brade ðæt mynster æt Glæstinga byrig. ⁊ þy ilcan geare Ceadþalla for to Rome. ⁊ fulþihte onfeng from ðam Papan. ⁊ se Papa hine het Petrus. ⁊ ymb vii. niht he forþferde. ðone þæs se Ine Cenreding. Cedred Ceolþalding. Ceolþald þæs Cynegilses broþur. ⁊ ða þæron Cuþþines suna Ceaþlinges. Ceaþlin Cynricing. Cynric Cerdicing;

Hîc Ina West-saxonum regnum capessit; tenuítque annos triginta & septem: Monasterium autem *Glastonense* exstruxit. Eodem autem anno Cadwalla Romam profectus est, baptismúmq; à Papa suscepit; quem Papa Petrũ cognominavit, atqui circiter septimanam unam postea defunctus est. Porro, Ina fuit Cenredi: Cenredus Ceowaldi: Cinegelsi fratris: qui erant filii Cuthwini: Cuthwinus Ceaulini: Ceaulinus Cenrici: Cenricus Cerdici.

dcxc. Her Deodorus Arcebiscop forþferde. ⁊ feng Beorhtþald to ðam biscepdome. ær þærun Romanisce biscopas. siþþan þærun Englisce;

Hîc Theodorus Archiepiscopus obiit: & Episcopatum suscepit Bertualdus: priùs hîc Romani erant Episcopi; postea verò Angli.

691 692 693

dcxciiii. Her Cantþare geþingodan þiþ Ine. ⁊ him gesealdon xxx. manna. forðon ðe hi ær Mul forbærndon. ⁊ Þihtred feng to Cantþara rice. ⁊ heold xxxiii. þintra. se Þihtred þæs Ecgbyrhting. Ecgbyrht Arcenbyrting. Erconbyrht Eadbalding. Eadbald Æþelbyrhting;

Hîc Cantuarii cum Ina intercedebant, cui viros triginta donabant, quoniam Mollonem priùs cremaverant: hinc Wihtredus Cantuariorum regnum suscepit; qui triginta & tres annos tenuit. Wihtredus fuit Egberti: Egbertus Erconberti: Erconbertus Eadbaldi: Eadbaldus Ethelberti.

695 696 697 698
699 700 701 702

dcciii. Her Hedde biscop forþferde. ⁊ he heold ðone biscopdom xxvii. þinter on Þintancearstre;

Hîc Hedda Episcopus diem obiit; & Episcopatum in civitate Wintonensi, viginti septem annos tenuit.

dcciiii. Her Æþelred Pending Mercna cyning onfeng munuc hade. ⁊ þ rice heold xxix. þintra. ða feng Cenred to;

Hîc Ethelredus Pendę, Regis Merciorum filius, vitam subiit monasticam; regnóque viginti novem annos potitus est; postea autem Cenredus suscepit.

dccv.

dccv. Her Ealdferð Northan-hymbra cyning forðferde. 7 Seaxwulf biscop;

706 707 708

dccix. Her Aldhelm biscop forðferde se wæs be Westan wuda biscop. 7 wæs to dæled in foreweardum Danihelis dagum in tra biscop scira west Seaxna lond. 7 ær hit wæs an. ofer heold Daniel. ofer Aldhelm. æfter Aldhelme feng Forðhere to. 7 Ceolred feng to Mýrcna rice. 7 Cenred for to Rome 7 Offa mid him;

dccx. Her Beorhtfriðr ealdorman feaht wið Peohtas. 7 Ine 7 Nun his mæg gefuhton wið Gerente Wala cyninge;

711 712 713

dccxiiii. Her forðferde Guðlac se halga;

dccxv. Her Ine 7 Ceolred suhton æt Wodnes beorhe;

dccxvi. Her Osred Northan-hymbra cyning wearð ofslægen. se hæfde iiii. wintra rice. 7 æfter Aldfrithe. ða feng Cenred to rice 7 heold ii. gear. ða Osric 7 heold xi. gear. 7 on ðam ilcan geare Ceolred Mýrcna cyning forðferde. 7 his lic lið on Licetfelda. 7 Æðelredes Pendingas on Beardanigge. ða feng Æðelbald to rice on Mercum 7 heold xli. wintra. Æðelbald wæs Alwoing. Alwo Waping. Wapa Wybing. wæs cyn is beforan awriten. 7 Ecbyrht se arweorða wæron in ðam *ealonde þa munecas on ryht gecyrde þ hi Gastrum on wiht heoldon 7 ða cyrcelican scare; *fl. Hii.

717

dccxviii. Her Ingild forðferde Ines broðor. 7 hiora sweostur wæron Cwenburh 7 Cuðburh. 7 seo Cuðburh þ lyt æt Wimburnan aræfde wæs. 7 hio forgiefen Northan-hymbra cyninge Aldfrið. 7 hi be him lifiendum hi gedældon;

Hic Ealdferthus Northanhymbrorum Rex obiit: & Episcopus Seaxvulfus.

Hic Aldelmus Episcopus obiit, qui ad occidentalem saltum, sive sylvam in Episcopali domo sedit: Episcopatus ille in anterioribus Danielis Episcopi diebus in parœcias duas, terræ quoq; Westsaxonicæ, divisus erat; (qui antea unus exstitit:) alteri præfuit Daniel: alteri Aldelmus: post Aldelmum suscepit Fortherus; quando Ceolredus regno Merciorum potitus est: nunc Cenredus Romam adiit, atque una Offa.

Hic Beorhtfridus Dux, contra Pictos dimicabat: Ina autem & Nun propinquus ejus, cum Gerente, Rege Wallorum, bellum gessit.

Hic Guthlacus sanctus ille obiit.

Hic Ina & Ceolredus apud *Wodnesburh* dimicabant.

Hic Osredus Northanhymbrorum Rex occisus est; qui regno septennium potitus est: Post illum autem Ealdferthus: Cenredus postea regnum capessit, & biennium tenuit; dein Osricus, tenuitq; annos undecim: Eodémq; anno Ceolredus Merciorum Rex obiit; cujus corpus *Lichfeldiæ* sepultum jacet; ut etiam Ethelredi Pendæ filii, *Beardanigga:* Ethelbaldus postea regnum capessit Merciorum; annósque quadraginta & unum tenuit: Ethelbaldus fuit Alwei: Alweus Eoppæ: Eoppa Wibbæ: cujus genealogia antè descripta est: nunc autem Ven. Ecbertus monachos illius * Insulæ in gyrum convertit, ità ut festum Paschale, & tonsuram Ecclesiasticam rectè observassent.

Hic Ingelfus, Inæ frater, obiit: quorum sorores erant Cuenburga & Cuthburga: hæc autem Cuthburga in vitam monasticam, monasterium apud *Winburnan* instituit: Hæc data nuptum fuit Northanhymbrorum Regi Alfrido: sed ab illo adhuc vivente (*vitæ monastica studio*) sejuncta fuit.

dccxxi.

719 720
ᴅccxxi. Hep Daniel ꝼepᴅe to Rome ⁊ þý ýlcan ȝeape Jne oꝼꝼloh Cýnepulꝼ;

Hîc Daniel Romam adiit: eodémq; anno Ina Kinevulfum occidit.

ᴅccxxii. Hep Æþelbuph cpen topeapp Tantun ⁊ Jne æp týmbpeᴅe. ⁊ Ealᴅbpýht ppecca ȝepat on Suþpie ⁊ on ꝼuᴅ Seaxe ⁊ Jne ȝeꝼeaht piþ ꝼuᴅ Seaxum;

Hîc Ethelburga Regina castrum *Tantun* destruxit, quod priùs exstruxit Ina; & Aldbrihtus in Suthria & Southsexia exul periit: Ina autem contra Suthsaxonas pugnabat.

723 724
ᴅccxxv. Hep Pihtpeᴅ Cantpapa cýning ꝼopþꝼepᴅe ᴅæꝼ cýn iꝼ beꝼopan. [⁊ Eaᴅbepht ꝼeng to Cent pice.] ⁊ Jne ꝼeaht piþ ꝼuþ Seaxan. ⁊ ᴅæp oꝼꝼloh Ealbýpht;

Hîc Wightredus Rex Cantuariorum obiit: cujus genealogia antè *recensetur*: [*Eadbertus autem Cantii regnum capessit*:] Et Ina contra Suthsaxonas pugnabat, ibíque Aldbrihtum fudit.

726 727
ᴅccxxviii. Hep Jne ꝼepᴅe to Rome. ⁊ þæp hiꝼ ꝼeoph ȝeꝼealᴅe. ⁊ ꝼeng Æþelheapᴅ to peꝼt Seaxna pice. ⁊ heolᴅ xiiii. ȝeap. ⁊ ᴅý ilcan ȝeape ȝeꝼuhton Æᴅelheapᴅ. ⁊ Oꝼpalᴅ ꝼe Æᴅeling. ⁊ ꝼe Oꝼpalᴅ pæꝼ Æᴅelbalᴅing. Æᴅelbalᴅ Cýnebalᴅing. Cýnebalᴅ Cuᴅpining. Cuᴅpine Ceaplining;

Hîc Ina Romam adiit, ibíque spiritum efflavit: hinc Ethelhardus Westsaxonum regnum capessit, tenuítq; annos quatuordecim: eodémq; anno Ethelhardus contra Oswaldum juvenem dimicabat: Oswaldus autem fuit Ethelbaldi: Ethelbaldus Cynebaldi: Cynebaldus Cuthwini: Cuthwinus Ceaulini.

ᴅccxxix. Hep cometa ꝼe ꝼteoppa hine oþiepᴅe. ⁊ Scꝼ'. Ecgbýpht ꝼopþꝼepᴅe;

Hîc stella *Cometa* vulgò dicta, apparet: nunc S. Ecbertus obiit.

ᴅccxxx. Hep Oꝼpalᴅ ꝼe Æᴅeling ꝼopþꝼepᴅe;

Hîc Oswaldus Clito obiit.

ᴅccxxxi. Hep pæꝼ oꝼꝼleȝen Oꝼpic Nopᴅan-hýmbpa cýning. ⁊ ꝼeng Ceolpulꝼ to ᴅam pice. ⁊ heolᴅ viii. ȝeap. ꝼe Ceolpulꝼ pæꝼ Cuthaing. Cuþa Cuᴅpining. Cuᴅpine Leoᴅpalᴅing. Leoᴅpalᴅ Ecgpalᴅing. Ecgpalᴅ Eaᴅhelming. Eaᴅhelm Ocging. Ocga Jᴅing. Jᴅa Eopping. ⁊ Beophtpalᴅ Apcebiꝼceop ȝeꝼop. ⁊ ᴅý ilcan ȝeape Tatpine pæꝼ ȝehalȝoᴅ to Apcebiꝼceope;

Hîc Osricus Northanhymbrensium Rex occisus fuit: dein Ceolvulfus capessit regnum; tenuítque octo annos: Ceolvulfus erat Cuthæ; Cutha Cuthwini; Cuthwinus Leodwaldi; Leodwaldus Ecgwaldi; Ecgwaldus Aldelmi; Aldelmus Ocgæ; Ocga Idæ; Ida Eoppæ; Beorhtwaldus autem Archiepiscopus obiit: Eodémque anno Tatwinus in Archiepiscopum consecratus fuit.

732
ᴅccxxxiii. Hep Æᴅelbalᴅ ȝeeoᴅe Sumuptun. ⁊ ꝼunne aþiꝼtpoᴅe;

Hîc Ethelbaldus castellum de *Somertone* obsidione cinxit: Sol autem obscuratus est.

ᴅccxxxiiii. Hep pæꝼ ꝼe mona ꝼpilce he pæpe miᴅ bloᴅe beȝoten ⁊ ꝼepᴅe ꝼopþ Tatpine ⁊ Beᴅa;

Hîc Luna fuit quasi sanguine superfusa: nunc autem Tatwinus & Beda obierunt.

735
ᴅccxxxvi. Hep Noᴅelm Apcebiꝼceop onꝼeng pallium ꝼpom Romana biꝼceop;

Hîc Nothelmus Archiepiscopus ab Episcopo Romano pallium accepit.

ᴅccxxxvii.

ꝺccxxxvii. Heꝛ Foꝛþeꝛe Biꝛcop ⁊ Fꝛẏþoꝝiꝺ cꝑen ꝼeꝛꝺan to Rome;

Hîc Fortherus Episcopus, cum Frithogitha Romam perrexit.

ꝺccxxxviii. Heꝛ Eaꝺbꝛẏht Eatinꝝ. Eata Leoꝺꝑaldinꝝ. ꝼenꝝ to Noꝛþanhẏmbꝛa ꝛice ⁊ heolꝺ xxi. ꝑintep. ⁊ hiꝛ bꝛoþoꝛ þæꝛ Ecꝝbẏꝛht Eatinꝝ. Aꝛcebiꝛceop ⁊ hi ꝛeꝛtaþ beꝝen on Eoꝼoꝛꝑic ceaꝛtꝛe on anum Poꝛtice;

Hîc Eadbirtus Eatæ; qui fuit Leodwaldi, regnum Northanhymbrorum capessit; quod viginti annos & unum tenuit: cujus frater erat Ecbertus Eatæ filius, Archiepiscopus: uterq; autem in quodam porticu Ecclesiæ, Eboraci civitatis requiescunt.

739 740
ꝺccxli. Heꝛ ſEþelheaꝛꝺ cẏninꝝ ꝼoꝛꝺꝼeꝛꝺe ⁊ ꝼenꝝ Cuþꝛeꝺ to ꝑeꝛt Seaxna ꝛice ⁊ heolꝺ xvi. ꝑintꝛa ⁊ heaꝛꝺlice ꝝeꝑonn [* ꝑiþ] Eþelbalꝺ cẏninꝝ ⁊ Cuþbꝛẏht ꝑæꝛ to Aꝛcebiꝛceope ꝝehalꝝoꝺ. ⁊ Dun biꝛcop to Hꝛoꝼeꝛ ceaꝛtꝛe;

* MS. B.

Hîc Ethelheardus Rex obiit; & Cuthredus Westsaxonum regnum capessit, tenuítque annos septemdecim: qui cum Ethelbaldo Rege graviter confligebat. Cuthbertus autem in Archiepiscopum consecratus fuit; & Dunnus in Episcopum Hrofensem.

742
ꝺccxliii. Heꝛ ſEþelbalꝺ ⁊ Cuþꝛeꝺ ꝼuhton ꝑiꝺ Ꝑealaꝛ;

Hîc Æthelbaldus, & Cuthredus contra Wallos pugnabant.

ꝺccxliiii. Heꝛ Daniel ꝝeꝛæt on Ꝑintan ceaꝛtꝛe. ⁊ Hunꝼeꝛþ ꝼenꝝ to biꝛceop ꝺome;

Hîc Daniel (*privatus*) resedit in Wintonensi civitate; cujus Episcopatum Hunfridus suscepit.

ꝺccxlv. Heꝛ Daniel ꝼoꝛþꝼeꝛꝺe. ꝺa ꝑæꝛ xliii. ꝑintꝛa aꝝan ꝛiþþan he on ꝼenꝝ biꝛcopꝺome;

Hîc Daniel obiit: tunc autem quadragesimus & tertius effluxit annus ex quo Episcopatum accepit.

ꝺccxlvi. Heꝛ mon ꝛloh Selꝛeꝺ cẏninꝝ;

Hîc Selredus Rex occisus est.

747
ꝺccxlviii. Heꝛ ꝑæꝛ oꝼꝛleꝝen Cẏnꝛic ꝑeꝛt Seaxna ſEþelinꝝ. ⁊ Eaꝺbꝛẏht Cantꝑaꝛa cẏninꝝ ꝼoꝛþꝼeꝛꝺe. [⁊ ſEꝺelbẏꝛht Ꝑihtꝛeꝺeꝛ ꝛunu cinꝝeꝛ ꝼenꝝ to ꝺam ꝛice;]

Hîc Kenricus Westsaxonum Clito occisus, Eadbertus autem Cantuariorum Rex obiit; [*Et Ethelbertus Wihtredi Regis filius regnum suscepit.*]

749
ꝺccl. Heꝛ Cuþꝛeꝺ cẏninꝝ ꝝeꝼeaht ꝑiꝺ ſEꝺelhun þone oꝼeꝛmeꝺan ealꝺoꝛmon;

Hîc Cuthredus Rex cum Ethelhunno duce illo animosissimo pugnabat.

751
ꝺcclii. Heꝛ Cuþꝛeꝺ ꝝeꝼeaht þẏ tꝑelꝼtan ꝝeaꝛe hiꝛ ꝛiceꝛ æt Beoꝛꝝꝼoꝛꝺa ꝑiꝺ ſEꝺelbalꝺ;

Hîc Cuthredus anno regni sui duodecimo, cum Ethelbaldo apud *Beorhtfordam* dimicabat.

ꝺccliii. Heꝛ Cuþꝛeꝺ ꝼeaht ꝑiꝺ Ꝑealaꝛ;

Hîc Cuthredus contra Wallos pugnabat.

ꝺccliiii. Heꝛ Cuþꝛeꝺ ꝼoꝛþꝼeꝛꝺe ⁊ Cẏneheaꝛꝺ onꝼenꝝ biꝛcopꝺome æꝼteꝛ Hunꝼeꝛþe on Ꝑintan ceaꝛtꝛe. ⁊ Cantꝑaꝛa buꝛh ꝼoꝛbaꝛn ꝺẏ ꝝeaꝛe. ⁊ Siꝝebꝛẏht ꝼenꝝ to ꝑeꝛt Seaxna ꝛice ⁊ heolꝺ an ꝝeaꝛ;

Hîc Cuthredus obiit; & Cyneheardus post Hunferthum in civitate Wintoniensi suscepit Episcopatum: civitas autem Dorobernia eodem anno conflagravit; nunc Sigebertus regnum Westsaxonum suscepit; unúmque annum tenuit.

ꝺcclv. Heꝛ Cẏneꝑulꝼ benam Siꝝebꝛẏht

Hîc Kinevulfus Westsaxonum

hiꝛ ꝓiceꝛ. ⁊ ꝓeꝛꝛ ðeaxna ꝓiotan ꝓoꝛ unꝓýhtum ðæðum buton Hamtun ꝛcýꝛe. ⁊ he hæꝛde þa oþ he oꝛꝛloh þone ealdoꝛman þe him lengeꝛt punode. ⁊ hine þa Cýnepulf on Andꝛed adꝛæꝛde. ⁊ he þæꝛ punode. oþ þ hine an ꝛꝛan oꝛꝛtang æt *Pꝛuutes ꝓlodan. ⁊ he ꝓꝛæc ðone ealdoꝛman Cumbꝛan. ⁊ ꝛe Cýnepulf oꝛt miclum geꝛeohtum ꝓeaht ꝓiþ Bꝛitꝛealum. ⁊ ýmb xxxi. ꝓintep ðæꝛ te he ꝓice hæꝛde he polde adꝛæꝛan ænne æþeling ꝛe pæꝛ Cýneheaꝛd haten. ⁊ ꝛe Cýneheaꝛd pæꝛ ðæꝛ Sýgebꝛýhtes bꝛoðuꝛ. ⁊ ða geacꝛode he ðone cýninc lýttle ꝓeꝓede on piꝛ cýþþe on Meꝛan tune. ⁊ hine ðæꝛ beꝛad. ⁊ ðone buꝛ utan beeode. æꝛ hine ða men onꝛunden ðe mid ðam cýninge pæꝛun. ⁊ ða ongeat ꝛe cýninc þ. ⁊ he on ða duꝛu eode ⁊ ða unheanlice hine ꝓeꝓede oþ he on ðone æþeling locude. ⁊ ða ut pæꝛde on hine ⁊ hine miclum geꝛundade. ⁊ hi ealle on ðone cýninc pæꝛun ꝓeohtende oð ðæt hý hine oꝛꝛlegenne hæꝛdon. ⁊ ða on ðæꝛ piꝛeꝛ gebæꝛnum onꝛundan ðæꝛ cýningeꝛ ðegnaꝛ ða nꝛtýlneꝛꝛe. ⁊ ða ðideꝛ uꝓnon ꝛꝛa hꝓelc ꝛꝛa ðonne geaꝛo pæꝛ ⁊ paðoꝛt [eþelinge gehꝓelcum ꝓeoh ⁊ ꝓeoꝓh gebead.] ⁊ hioꝓa nænig hit geðingian nolde. ac hi ealle lægon butan anum Bꝛýttiꝛcum giꝛle. ⁊ ꝛe[ꝛꝛiþe] geꝓundad pæꝛ. ða on moꝛgene gehýꝛdun þ ðæꝛ cýninges ꝓegnaꝛ þe him beæꝛtan pæꝛan þ ꝛe cýninc oꝛꝛlegen pæꝛ. ða ꝓýdon hý ðýdeꝓ ⁊ hiꝛ ealdoꝛman Oꝛꝛic ⁊ Pi-ꝓeꝛþ hiꝛ ðegn. ⁊ þa men ðe he beæꝛtan him læꝛde æꝛ. ⁊ ðone æþeling on ðæꝛe býꝛig metton þæꝛ ꝛe cýninc oꝛꝛlegen læg. ⁊ ða gatu him to belogene pæꝛon. ⁊ ða ðæꝛ to eodan. ⁊ ða gebead he him heoꝛa agene ðom ꝓeoꝛ ⁊ londeꝛ. giꝛ hý him ðæꝛ ꝓiceꝛ

*Pꝛýþetes. B.

primatibus adjutus Sigeberti regnum, pro malefactis ſuis totum quidem, exceptâ Hamtonenſium provinciâ, occupavit: Eam autem eoúſque tenuit, quoad Ducem quendam, (qui apud illum diutiſſimè ſuperſuit) Rex Sigebertus peremiſſet; Regem autem Cinevulfus in ſaltum qui *Andred* dicitur, expulit; ibíque manſit donec Sigebertum illum ſubulcus quidam, apud *Pruutes ſlodan* confoderet: ſic de Duce, nomine Cumbrano vindictam ſumens; Kinevulfus autem præliis haud exiguis contra Wallo-Britannos pugnabat: & circiter annum trigeſimum primum, ex quo regnum adeptus eſt, expellere voluit Clitonem quendam, qui Cyneheard dicebatur: (hic quidem Cyneheard frater Regis Sigeberti fuit.) cùm enim innotuiſſet Regi, (*Clitonem*) hunc parvo exercitu comitatum, mulierculæ cujuſdam conſuetudine, apud *Merantunam* uſum fuiſſe; eò equitabat Rex; oppidum circumit: ſed illum antea invenerunt milites qui Regi affuerant; quòd cùm intellexiſſet Rex, proſiliit in januam: indecorè etiam ſeipſum exercuit donec Clitonem iſtum conſpiceret: continuò in illum fecit impetum; eundémque multùm vulneravit: contrà, illi omnes in regem pugnabant, donec peremiſſent: hinc in ædibus mulierculæ, famuli Regis tumultum intelligunt: illò accurrunt, prout quiſque paratiſsimus, & velociſſimus fuit; quorum ſingulis, [*Clito pecuniam & ſalutẽ promiſit:*] at horum nemo interceſſioni dare locum vellet: hinc comminus pugnabant, (*Clitonis ſocii*) donec omnes occiſi jacerent, unico obſide Britanno, qui valde quoque diſſectus fuit, excepto: manè autem cùm audiſſent reliqui ſervi regis, qui juxtà erant, Regem interfectum eſſe, illò quoque equitabant, cùm Dux ejus Oſricus, tum Wiverthus Comes, tum milites quoque quos antea ponè reliquerat: hi Clitonem in oppido, ubi Rex occiſus eſt, jacentem inveniunt: necnon januæ illi occluſæ erant: ædes verò intrabant: Clito illis promiſit ſui ipſius (*ob occiſum Regem*) redemptionis pretium; & terras quoq; ſi illis viſum fuerit, ut regno potiri poſſet; quibus etiam dicens, ſubjunxit, ſuos co-

uþon.

uðon. ⁊ him cýþþon ꝥ hiora magas him mid þæran. ða ðe him from noldon. ⁊ þa cþæðon hi ꝥ heom nenig mæg leofra nære ðonne heora hlaford. ⁊ hý næfre his banan folgian noldan. ⁊ ða buðan hý heora magum ꝥ hý gesunde from eodon. ⁊ hý cþæðon ꝥ ꝥ ilce heora geferam geboden þære ðe ær mid ðam cýninge þæran. ða cþæðon hý ꝥ hý hý ðæs ne on munden ðon ma ðe eopre geferan ðe mid ðam cýninge þæron ofslegene. ⁊ hý ða ýmb ða gatu feohtende þæron oþ ꝥ hý ðær ine fulgon. ⁊ ðone æðeling ofslogon. ⁊ ða men ðe him mid þæran ealle butan anum. se þæs ðæs ealdormonnes godsunu. ⁊ he his feorh generede ⁊ þeah he þæs oft gepundod ⁊ ⁊ se Cýnepulf ricsode xxxi. þintra. ⁊ his lic liþ on Þintanceastre. ⁊ þæs æþelinges æt Acscan mýnster. ⁊ heora riht fæderen cýn geþ to Cerdice. ⁊ þý ilcan geare mon ofsloh Æðelbald Mýrcna cýning on Seccan dune. ⁊ his lic liþ on Hreopan dune. ⁊ Beornred feng to rice ⁊ lýtle hþile heold. ⁊ ungefealice. ⁊ ðý ilcan geare Offa cýning feng to rice. ⁊ heold xxxix. þintra. ⁊ his sunu Egverþ heold xl. daga ⁊ an hund daga ⁊ Se þæs Offa Ðincferþing. Ðincferð Eanþulfing. Eanþulf Osmoding. Osmod Eaþing. Eaþa Þýbing. Þýbba Creoding. Creoda Cýnepalding. Cýnepald Cnebbing. Cnebba Iceling. Icel Eomæring. Eomær Angelþeoþing. Angelþeop Offing. Offa Þæremunding. Þæremund Þýhtlæing. Þihtlæg Þodening ⁊

gnatos cum ipso unà adesse, qui quidem abesse sponte nolunt; verùm illi retulerunt, quòd illis nemo cognatorum charior suo domino rege exstaret: & quòd nunquam mandato suo obsequi vellent: rogabant insuper, ut qui è cognatis suis (*intus essent*) salvi, & superstites excederent: responderunt quòd hoc idem sociis suis pactum esset, qui antè Regi adfuerant: tum dixerunt, quòd ipsi illos (*cognatos suos*) non magìs curare, quàm socios vestros, qui cum Rege interempti erant: hinc ad portas pugnatum est, donec Inam sequerentur, Clitone isto occiso, cum militibus qui unà erant, præter unum solum, qui ab hoc Duce (*ad fontem sacrum*) susceptus fuit; & ejus vitam procurabat, quantumvis sæpe, & plurimùm vulneratus esset. Hìc Cinevulfus triginta annos & unum regnavit; cujus corpus sepultum jacet *Wincestriæ*, & Clitonis hujus *Acseminstriæ:* quorum patrium genus rectum ad Cerdicum tendit; eodémque anno Ethelbaldus Rex Merciorum *Secan-dunæ* occisus est; cujus corpus *Repan-dunæ* sepultum jacet: Beornredus autem regnum capessit; & aliquantisper tenuit: Eodémque anno Rex Offa regnum suscepit, annósque triginta & novem tenuit; filiúsque suus Egferd tenuit centum & quadraginta dies. Idem Offa fuit filius Dingferti; Dingfertus Ednulfi; Eanulfus Osmodi; Osmodus Eawæ; Eawa Wybbæ; Wybba Creodæ; Creoda Cynewaldi: Cynewaldus Cnebbæ; Cnebba Iceli; Icelus Eomeri; Eomerus Angeltheowi; Angeltheowus Offæ; Offa Weremundi; Weremundus Wihtlegi; Wihtlegus Wodeni.

dcclviii. Her Cuþbrýht Arcebiscop forþferde ⁊

Hìc Cuthbertus Archiepiscopus obiit.

dcclix. Her Bregoþine þæs to Ærcebiscop gehadod to Sce'. Michaheles týde ⁊

Hìc Bregowinus in Archiepiscopum, die festivitatis S. Michaelis, consecratus fuit.

dcclx. Her Æþelbrýht Cantþara cýning forþferde ⁊ [se þæs Þihtredes cing sunu ⁊]

Hìc Ethelbertus Cantuariorum Rex obiit, [*qui fuit Regis Wihtredi filius.*]

ðcclxi. [Heꝛ ꝑæꝛ ꝛe micela ꝑinteꝛ;]

[*Hîc hyems exstitit asperrima.*]

762
ðcclxiii. Heꝛ Anbꝛẏhꝛ ꝑæꝛ ȝehaðoð to Aꝛcebiꝛceope on þonne ꝼeoꝑeꝛteȝan ðæȝe oꝼeꝛ miðne ꝑinteꝛ;

Hîc Janbryhtus in Archiepiscopum, die post hyemem mediam, decimo quarto consecratus fuit.

ðcclxiiii. Heꝛ Jeanbꝛẏhꝛ aꝛcebiꝛceop onꝼenȝ pallium;

Hîc Anbryhtus Archiepiscopus pallium accepit.

765 766 767
ðcclxviii. [Heꝛ ꝼoꝛþꝼeꝛðe Eaðbeꝛhꝛ cinȝ]

[*Hîc Eadbertus Rex obiit.*]

769 770 771
ðcclxxii. Heꝛ Mildꝛeð biꝛcop ꝼoꝛþꝼeꝛðe;]

Hîc Episcopus Mildredus obiit.

773
ðcclxxiiii. Heꝛ oþieꝑeð ꝛeað Cꝛiꝛteꝛ mæl on heoꝼonum æꝼteꝛ ꝛunnan ꝛeꝛlȝonȝe. ⁊ ðẏ ȝeaꝛe ȝeꝼuhꝛon Mẏꝛce ⁊ Canꝛꝑaꝛe æꝛ Oꝛꝛanꝼoꝛða. ⁊ ꝑunðeꝛlice næððꝛan ꝑæꝛon ȝeꝛeȝene on ꝛuð Seaxna londe;

Hîc rubra Christi crux in cœlis post solis occasum apparuit: eodem autem anno Mercii, & Cantuarienses apud *Ottan-fordam* bellum gesserunt: serpentes quoque visu mirabiles in australium Saxonum provincia visi sunt.

ðcclxxv. Heꝛ Cẏneꝑulꝼ ⁊ Oꝼꝼa ȝeꝼuhꝛon ẏmb Bẏnꝛinꝛun. ⁊ Oꝼꝼa nam ðone ꝛun;

Hîc Cynevulfus, & Offa, propter villam quæ *Bensintun* dicitur, pugnabant; Offa autem villam cepit.

776 777 778
ðcclxxx. Heꝛ ealð Seaxe ⁊ Fꝛancan ȝeꝼuhꝛan;

779
Hîc vetus Saxonia, & Franci pugnabant.

781 782 783
ðcclxxxiiii. Heꝛ Cẏneheaꝛð oꝼꝛloh Cẏneꝑulꝼ cẏninȝ ⁊ he ðæꝛ ꝑeaꝛþ oꝼꝛleȝen. ⁊ lxxxiiii. monna mið him. ⁊ ða onꝼenȝ Bẏꝛhꝛꝛic ꝑeꝛꝛ Seaxna ꝛiceꝛ. ⁊ he ꝛicꝛoðe xvi. ȝeaꝛ. ⁊ hiꝛ lic lið æꝛ Peꝛham. ⁊ hiꝛ ꝛẏhꝛ ꝼæðꝛen cẏn ȝeð to Ceꝛðice; [to ðẏꝛan ꝛiman ꝛixoðe Ealhmunð cinȝ innon Cenꝛ;]

Hîc Cyneheard Cynevulfum Regem occidit, ibíque unà cum octoginta quatuor militibus in bello periit; tunc autem Brictricus occidentalis Saxoniæ regnum capessit, & annos sedecim regnavit: cujus corpus apud *Werham* sepultum jacet; hujúsque patrium genus verum, ad Cerdicum redit. [*Hoc tempore Ealmundus Rex in Cantio regnabat.*]

ðcclxxxv. Heꝛ ꝑæꝛ ȝeꝼliꝛꝼullic ꝛinoþ æꝛ Cealchẏðe. ⁊ Janbẏꝛhꝛ Aꝛcebiꝛceop ꝼoꝛleꝛ ꝛumne ðæl hiꝛ biꝛceopðomeꝛ. ⁊ ꝼꝛom Oꝼꝼan Cẏninȝe Hiȝebꝛẏhꝛ ꝑæꝛ ȝecoꝛen. ⁊ Ecȝveꝛð to cẏninȝe ȝehalȝoð;

Hîc Synodus contentiosa apud *Ceolchittam* cogebatur, idcirco Jainbertus Archiepiscopus aliquã Episcopatûs sui portionem amisit; & ab Offa Rege Higebrihtus (*Episcopus*) eligebatur, Egferthus autem in Regem consecratus.

786
ðcclxxxvii. Heꝛ nom Beoꝛhꝛꝛic cẏninȝ Oꝼꝼan ðoh ꝛoꝛ Eaðbuꝛhȝe. ⁊ on hiꝛ ðaȝum cꝑomon æꝛeꝛꝛ iii. ꝛcipu. ⁊ ða ꝛe ȝeꝛeꝛa ðæꝛ to ꝛað. ⁊ hi ꝑolðe ðꝛẏꝼan to ðæꝛ cẏninȝeꝛ ꝛune ðẏ he niꝛꝛe hꝑæꝛ hẏ ꝑæꝛon. ⁊ hine mon oꝼꝛloh. ⁊ ꝑæꝛon ða æꝛeꝛꝛan ꝛcipu Deniꝛcꝛa

Hîc Brihtricus Rex Eadburgam Offæ filiam uxorem duxit; cujus diebus, primò tres (*piraticæ*) naves huc appulerant: eóque *exactor* (*sive* præpositus *Regis*) equo *vectus*, adiit; ad Regis autem villam cogere voluit, ex eo quòd unde essent, ignorabat; sed interea ibi occisus est: istæ porrò primonno

monna ðe Angel cýnnes lond gesohton ;

mæ Danorum naves erant, quæ Anglorum Gentem petebant.

788 789
dccxc. Her Janbýrht arcebiscop forþferde. ⁊ ðý ilcan geare þæs gecoren Æþelheard abbud to biscope ;

Hîc Jainbertus Archiepiscopus obiit, eodémque anno Ethelheardus Abbas in Episcopum electus est.

791
dccxcii. Her Offa Mýrcna cýning het Æþelbýrhte cýninge þ heafod ofslean ;

Hîc Offa Merciorum Rex Ethelbyrhti Regis caput amputari jussit.

793
dccxciiii. Her Adrianus Papa ⁊ Offa cýning forþferdon. ⁊ Æðelred Norþan-hýmbra [cýning þæs ofslegen from his agenre ðeode. ⁊] Ceolþulf biscеop ⁊ Eadbald biscopas of ðam londe aforan ; ⁊ Ecgferþ feng to Mýrcna rice. ⁊ ðý ilcan geare forþferde. ⁊ Eadbrýht onfeng rice on Cent. ðam þæs oðer nama nemned Præn ;

Hîc Adrianus Papa, & Rex Offa defuncti sunt ; & Ethelredus Northanhymbrorum [*Rex à gente propria interemptus est* ;] Ceolvulfus *autem* & Eadbaldus Episcopi de regno excesserant: Ecgferthus autem Merciorum Regnum capessit, obiitque eodem anno: necnon Eadbrihtus aliàs Præn nuncupatus, Cantii Regno potitus est.

795
dccxcvi. Her Ceolþulf Mercna cýning oferhergade Cantþara oþ Mersc. ⁊ gefengon Præn heora cýning. ⁊ gebundene hine on Mýrce læddon ;

Hîc Ceolvulfus Merciorum Rex Cantuarios, usque ad Merciam vastabat, quorum Regem Præn, captum, ligatúmque in Merciam abduxerunt.

dccxcvii. Her Romane Leone þam Papan his tungan forcurfon. ⁊ his eagan astungon. ⁊ hine of his setle aflýmdon. ⁊ ða sona eft Gode fultumiendum he meahte gesion. ⁊ sprecan. ⁊ eft þæs Papa. sþa he ær þæs ;

Hîc Leonem, Romanum Papam, excisâ linguâ effossísq; oculis de sede sua (*Episcopali*) deturbarunt ; quin haud multò pòst, Deo adjutante, cùm videre, tum loqui potens, Papa denuo, prout antè fuit, constitutus est.

798
dccxcix. Her Æþelheard Arcebiscop ⁊ Cýnebrýht þest Seaxna biscop foran to Rome ;

Hîc Ethelheard Archiepiscopus, & Cinebrihtus occidentalium Saxonum Episcopus, Romam profecti sunt.

dccc. Her Beorhtric Cýning forðferde. ⁊ Þorr ealdorman. ⁊ Ecgbrýht feng to þest Seaxna rice. ⁊ ðý ýlcan dæge rad Æþelmund ealdorman of Hþiccum ofer æt Cýnemæres forda. ða mette hine Þeoxtan ealdorman mid Þilsætum. ðær þearð micel gefeoht. ⁊ ðær begen ofslegene ða ealdormen ⁊ Þilsæton namon sýge ;

Hîc Beorhtricus Rex obiit ; & Worrus Dux ; Ecbryhtus autem occidentalium Saxonum regnum capessit: eodem quoq; die Ethelmundus Dux apud *Kimeres-fordam*, à Wicciis equo vectus transiit ; cui Weolstanus Dux, cum Wiltonensibus obviam fecit ; ubi ingens pugna fuit, ambóque ibi duces corruerunt ; Wiltonenses autem victoriam adepti sunt.

801
dcccii. Her þæs gehadod Beornmod biscеop to Hrofes ceastre ;

Hîc Beornmodus, Hrofensis Ecclesiæ præsul consecratus fuit.

dccciii. Her Æþelheard arcebiscop forþferde. ⁊ Pulfred þæs to Arcebisceope gehadod. ⁊ Forþred abbud forþferde;

Hîc Ethelheard Archiepiscopus obiit; & Wulfredus in Archiepiscopum consecratus est; obiit autem Forthredus Abbas.

dccciiii. Her Pulfred Arcebisceop pallium onfeng;

Hîc Wulfredus Archiepiscopus accepit pallium.

dcccv. Her Cuþred cýning forþferde on Cantþarum. ⁊ Ceolburh abbodisse. ⁊ Heabýrhte ealdorman;

Hîc obiit Rex Cuthredus apud Cantuarios, necnon Ceolburga Abbatissa, & Comes Eadbirhtus.

806 807 808 809
810 811

dcccxii. Her Carl cýning forþferde ⁊ he ricsode fif ⁊ feoþertig. þintra. ⁊ Pulfred Arcebiscop. ⁊ Pigbrýht þest Seaxna biscop foron begen to Rome;

Hîc Carolus Imperator obiit, postquam quinquaginta & quinq; annos regnasset: Wulfredus autem Archiepiscopus, & Wibertus occidentalium Saxonum Episcopus, uterque Romam profecti sunt.

dcccxiii. Her Pulfred Arcebiscop mid bletsunge ðæs Papan Leon hþearf to his agnum bisceopdome. ⁊ ðý geare gehergade Ecgbýrht cýning on þest Pealas from easte þeardum oþ þeste þearde;

Hîc Wulfredus Archiepiscopus ad Episcopatum suum, cum benedictione Papæ Leonis, reversus est: Eodem insuper anno Ecbertus Rex occidentales Wallos, ab oriente scil. ad occasum usque vastavit.

dcccxiiii. Her Leo se æþela Papa ⁊ se halga forþferde. ⁊ æfter him Stephanus feng to rice.

Hîc Leo Papa Nobilis, & Sanctus obiit: post illum autem Stephanus regimen capessit.

815

dcccxvi. Her Stephanus Papa forþferde. ⁊ æfter him þæs Pascalis to Papan gehadod. ⁊ ðý ýlcan geare forbarn Ongel [*cýnnes] scolu;

Hîc Stephanus Papa obiit; post illum autem Paschalis in Papam consecratus: est eodémque anno Anglorum schola conflagravit.

* *Sic Ms. B.*

817 818

dcccxix. Her Cenþulf Mercna cýning. forþferde. ⁊ Ceolþulf feng to rice. ⁊ Eadbýrht ealdormon forþferde;

Hîc Cenvulfus Merciorum Rex obiit, & Ceolvulfus regnum capessit; Eadbyrhtus Dux obiit quoque.

820

dcccxxi. Her þearð Ceolþulf his rices bescired;

Hîc Ceolvulfus regno expellitur.

dcccxxii. Her tþegen ealdormen þurdon ofslegene. Burhelm ⁊ Muca. ⁊ sinoþ þæs æt Clofes*hoo;

Duces hîc duo, Burhelmus & Muca corruerunt, synodus quoq; apud *Clovesho*, cogebatur.

* *Sic MS. B.*

dcccxxiii. Her þæs Peala gefeoht ⁊ Dena æt Gaful forda. ⁊ ðý ýlcan geare gefeaht Ecbrýht cýning ⁊ Beornþulf cýning on Ellendune. ⁊ Ecgbrýht sige nam. ⁊ ðær þæs micel þæl gesleg en. þa sende he Æþelþulf his sunu of ðære fýrde. ⁊ Ealhstan his bisceop. ⁊ Pulf-

Hîc Wallorum pugna, & Domnaniensium apud *Gaful-fordam* fuit; eodem quoque anno Ecbertus, & Beornulfus Reges in *Ellandune* dimicarunt: Egbertus autem victoriã est adeptus: magna quoq; strages facta fuit; deinde Ethelvulfum filium ejus, suúmq; Episcopum Alhstanum, suum quoq;

heard

heaꝛd hiſ ealdoꝛman to Cent micele ꝑeꝛede. ⁊ hý Balꝛed done cýning noꝛþ oꝼeꝛ Temeſe adꝛýꝼon. ⁊ Cantꝑaꝛe him to cýꝛdon ⁊ Suþꝛige. ⁊ ſuð Seaxe. ⁊ eaſt Seaxe ðý hý. ꝼꝛom hiſ mægum æꝛ mid unꝛýhte anidde ꝑeꝛun. ⁊ þý ýlcan geaꝛe eaſt Engla cýning ⁊ ſeo ðeod geſohte Ecbꝛýht cýning him to ꝼꝛiðe ⁊ to mundboꝛan ꝼoꝛ Mýꝛcna ege ⁊ ðý geaꝛe ſlogon eaſt Engle Beoꝛnꝑulꝼ Meꝛcna cýning;

ducem Wulfheardum de acie ſua, magno cum exercitu, Cantium miſit; qui Baldredum Regem, Aquilonem versùs, trans *Tameſin* fluvium abegerunt; Cantuarii verò ad illum redierunt; necnon, *Suthregienſes*, auſtrales Saxones, Saxonéſque orientales, illi ſcil. qui à propinquis, ſive commilitonibus ſuis, vi non ità pridem, & neceſſitate abducti erant; eodem autem anno orientalium Anglorum Rex, & populus Ecbertum Regem, pacis ſuæ, & patrocinii causâ, idque metu Merciorum appellabant; anno quoq; dicto, Angli orientales Beornulfum Merciorum Regem fuderunt.

824

dcccxxv. Heꝛ Ludecan Meꝛcna cýning. ⁊ hiſ v. ealdoꝛmen mon oꝼſloh mid him. ⁊ Ꝑiglaꝼ ꝼeng to ꝛice;

Hîc Ludecen Merciorum Rex, ejúſque conſules quinq; unà occiſi ſunt; hinc Wilafus regnum capeſſit.

826

dcccxxvii. Heꝛ mona aþýſtꝛode on middeſ ꝑintꝛeſ mæſſe niht. ⁊ ðý illcan geaꝛe geeode Ecgbꝛýht cýning Meꝛcna ꝛice. ⁊ eal þ̄ be ſuþan Humbꝛe ꝑæſ. ⁊ he ꝑæſ ſe eahteða cýning ſeþe Bꝛetꝑalda ꝑæſ. æꝛeſt Ælle ſuþ Seaxna cýning. ſe ðuſ micel ꝛice hæꝼde. ſe æꝼteꝛa ꝑæſ Ceaꝑlin ꝑeſt Seaxna cýning. ſe ðꝛýdda ꝑæſ Æðelbꝛýht Cantꝑaꝛa cýning. ſe ꝼeoꝛþa ꝑæſ Rædꝑald eaſt Engla cýning. ꝼiꝼta ꝑæſ Edꝑine Noꝛðan-hýmbꝛa cýning. ſýxta ꝑæſ Oſꝑald. ſe æꝼteꝛ him ꝛicſode. ſeoꝼeða ꝑæſ Oſꝑio Oſꝑaldeſ bꝛoþoꝛ. eahtoþa ꝑæſ Ecgbꝛýht ꝑeſt Seaxna cýning. ⁊ ſe Ecgbꝛýht lædde ꝼýꝛde to Doꝛe ꝑið Noꝛþan-hýmbꝛe. ⁊ hý him ðæꝛ eaðmedo budon. ⁊ geþꝑæꝛneſſe. ⁊ hý on ðam tohꝑuꝛꝼan;

Luna hîc obſcurata eſt, ipſâ nativitatis Chriſti nocte. Eodem inſuper anno Ecbertus Rex ſibi Merciorum Regnum ſubegit. totum viz. quod ab auſtrali parte *Humbræ* fluvii ſitum eſt. Regum autem qui Britannos devicerunt, Octavus fuit: Primus quidem Ælle, auſtralium Saxonum Rex, qui tantum obtinuit imperium: Secundus porro, Ceaulinus, occidentalium Saxonum Rex: Ethelbyrhtus Cantuariorum Rex, tertius: Quartus erat Orientalium Anglorum Rex, Redwaldus: Edwinus Northanhymbrorum Rex, Quintus: Sextus, quíq; poſt illum regnabat, Oſwaldus: Septimus, Oſwio Oſwaldi frater: Ecbertus denique occidentalium Saxonum Rex, octavus: Ecbertus autem exercitum *Deiram* contra Northanhymbrenſes duxit; qui ſe illi, *quâ decuit* humilitate, ſubjecerunt, & concordiâ: quíq; ab invicem (*abſque pugna*) ad ſuos redierunt.

dcccxxviii. Heꝛ eꝼt Ꝑilaꝼ onꝼeng Mýꝛcna ꝛiceſ. ⁊ Æðelꝑald biſceop ꝼoꝛþꝼeꝛde. ⁊ ðý ýlcan geaꝛe lædde Ecgbꝛýht cýning ꝼýꝛde on Noꝛþꝑealaſ. ⁊ he hý* to eadmodꝛe hýꝛſumniſſe gedýde;

* *Sic Ms. B.*

Hîc Wilafus denuo Merciorum regnum capeſſit; necnon Ethelwaldus Epiſcopus obiit: eodémque anno Ecbertus Rex exercitum contra Wallos aquilonares duxit; hóſq; is ſibi humili obſequio ſubjecit.

dcccxxix. Heꝛ Ꝑulꝼꝛed Æꝛcebiſceop ꝼoꝛþꝼeꝛde;

Hîc Wulfredus Archiepiſcopus obiit.

dcccxxx. Heꝛ Ceolnoð ꝑæſ gecoꝛen to

Hîc Ceolnothus in Epiſcopum

biſceop.

bisceope ⁊ gehadod. ⁊ Feologiđ Abbudforþferde ;

electus & ordinatus fuit; Feologithus autem Abbas obiit.

dcccxxxi. Her Ceolnoþ arcebisceop onfeng pallium;

Hîc Ceolnothus Archiepiscopus pallium accepit.

dcccxxxii. Her hæþene men ofer hergadon Sceapige ;

Hîc Pagani *Sceapige* devastarunt.

dcccxxxiii. Her gefeaht Ecgbrýht cýning þiþ xxxv. scip hlæsta æt Carrum. ⁊ đær þearþ micel þæl gesleȝen. ⁊ đa Deniscan ahton þæl stoþe geþealđ. ⁊ Hereferđ ⁊ Þigen tþeȝen bisceopas forþferđon. ⁊ Dudda ⁊ Osmod tþeȝen ealdormen forþferđon;

Hîc Ecbertus Rex contra naves triginta quinque piratarum, apud *Carrum* pugnabat: magnáq; ibi strages facta; Dani quoque loco stragis, *sive prælii*, potiti sunt: Herefridus autem & Wigferthus, Episcopi duo obierunt; necnon Dudda & Osmundus, Duces ambo defuncti sunt.

834

dcccxxxv. Her cþom micel scipherе on þest Þealas. ⁊ hie to anum gecýrđon ⁊ þiþ Ecgbrýht þest Seaxna cýning þinnende þæron. đa he ꝥ hýrde ⁊ mid fýrde ferde. ⁊ him þiþfeaht æt Hengest dune. ⁊ đær geflýmde ȝe đa Þealas ȝe đa Deniscan ;

Hîc magna classis (*Danorum*) contra Wallos, (*sive Britannos*) occidentales appulit; utríq; verò in unum coalescentes, contra Ecbertum occidentalium Saxonum Regem contendebant; id protinus audivit Rex, & cum exercitu profectus, apud *Hengestes-Dunam* pugnat contrà; atq; indè, cùm Britannos tum Danos fugabat.

dcccxxxvi. Her Ecgbrýht cýning forþferde. ⁊ hine hæfde ær Offa Mýrcna cýning. ⁊ Beorhtric þest Seaxna cýning aflýmed iii. ȝear of Angel cýnnes lande on Fronclond ær he cýning þære. ⁊ đý fultumode Beorhtric Offan đý he hæfde his dohtor him to cþene. ⁊ se Ecgbrýht ricsode xxxvii. þintra ⁊ vii. monaþ. ⁊ feng Æþelþulf Ecgbrýhting to Þest Seaxna rice. ⁊ he sealde his suna Æþelstane Cantþara rice. ⁊ east Seaxna. ⁊ Suþrigea ⁊ suþ Seaxna ;

Hîc obiit Rex Ecbertus: illum autem antea, Offa Merciorum Rex, & Brihtricus, Rex occidentalium Saxonum ab Anglorum gente, in terram Francorum, per triennium, (sed priusquam Rex esset,) expulerunt: ob id quoq; Brihtricus Offam adjutabat; quoniam filiam ejus sibi in Reginam duxit: Ecbertus triginta & septem annos, cum mensibus septem, regno potitus est; hinc Ethelvulfus, Ecberti filius, occidentalium Saxonum regnum capessit: filio autem suo Ethelstano Ecbertus Cantuariorum, Saxonum orientalium, Suthregiensium, & Suthsaxonum regnum donavit.

dcccxxxvii. Her Þulfheard ealdorman gefeaht æt Hamtune þiþ xxxiii. scip hlæsta. ⁊ đær micel þæl gesloȝ ⁊ sige nom. ⁊ þý ȝeare forþferde Þulfheard. ⁊ đý ýlcan ȝeare gefeaht Æþelhelm dux þiþ Deniscne here on Port mid Dorsætum. ⁊ gode þhile đone here geflýmde. ⁊ đa Deniscan ahton þæl stoþe geþealđ. ⁊ đone Ealdorman ofslogon ;

Hîc Vulfheardus Dux contra triginta & tres Piratarum naves, apud *Hamtun* pugnabat; ubi magna strages facta ab eodem fuit; quíq; victoriam adeptus est: Eodẽ quoque anno obiit Vulfheardus. Eodémque Ethelhelmus consul contra exercitum Danorum apud *Port*, cum Dorsetensibus bellum gessit; qui per multum tempus exercitum fugabat: Dani verò prælii loco potiti, Ethelhelmum consulem fuderunt.

dcccxxxviii.

dcccxxxviii. Her Herebrýht ealdorman þæs ofslegen from hæþenum monnum. ⁊ monige mid him on Mersc þarum. ⁊ ðý ýlcan geare eft on Lindesse ⁊ on east Englum ⁊ on Cantþarum þurdon monige men oflegene from ðam herige ;

Hîc Herebertus comes à Paganis, multíque alii unà apud *Mereswarum* occisi sunt: eodémque anno haud multò pòst, in *Lindissa* regione, & Anglis Orientalibus, Cantuariis quoque; multi ab exercitu interfecti sunt.

dcccxxxix. Her þæs micel þæl slýht on Lundene. ⁊ on Cþantaþic. ⁊ on Hrofes ceastre ;

Hîc magna strages Londini, Cantuariæ, & Hrofecestriæ facta est.

dcccxl. Her Æþelþulf cýning gefeaht æt Carrum þið xxxv. scip hlæsta. ⁊ ða Deniscan ahton þæl stoþe geþeald ;

Hîc Ethelvulfus Rex apud *Carrum* contra triginta & quinq; naves piratarum pugnabat; Dani verò loco, sive campo stragis potiti sunt.

841 842 843 844

dcccxlv. Her Eanþulf ealdorman gefeaht mid Sumursætum. ⁊ Ealchstan bisceop ⁊ Osric ealdorman mid Dornsætum gefuhton æt Pedridan muþan. þiþ Deniscne here. ⁊ ðær micel þæl geslogon. ⁊ sige namon ;

Hîc Eanulfus Dux cum Sumersetensibus, & Ealstanus Episcopus, & Osricus Dux cum Dorsetensibus, ad ostium (*fluminis*) *Pedridan* contra Danicum exercitum pugnabant. Magnam hinc stragem facientes, victoriâ potiti sunt.

846 847 848 849
850

dcccli. Her Ceorl ealdorman gefeaht þiþ hæþene here mid Defena scýre æt Þicgan beorche. ⁊ ðær micel þæl geslogon. ⁊ sige naman. ⁊ ðý ýlcan geare Æþelstan cýning. ⁊ Ealchere dux micelne here ofslogon æt Sondþic on Cent. ⁊ ix. scipun gefengun. ⁊ ða oþre geflýmdon. ⁊ hæþene men ærest ofer þinter sæton. ⁊ ðý ýlcan geare cþom feorþe healf hund scipe on Temese muþan. ⁊ bræcon Cantþara burh. ⁊ Lunden burg. ⁊ geflymdon Beorhtulf Mýrcna cýning mid his fýrde. ⁊ foron ða suþ ofer Temese on Suþrige. ⁊ him gefeaht þið Æþelþulf cýning. ⁊ Æþelbald his sunu æt Aclea mid þest Seaxna firde. ⁊ þær þ mæst þæl geslogon on hæþenum herige. þe þe secgan hýrdon on þisne ⁊ þeardan dæg. ⁊ ðær sige namon ;

Hîc Ceorlus comes, comitatu adjutus Domnaniorum, contra exercitum Paganorum apud *Wigganbeorchã* dimicabat: magnámq; ibi stragem faciens, victoriâ potitus est; eodem quoq; anno Ethelstanus Rex, & Dux Ealcherus magnum (*Danorum*) exercitum apud *Sandwicum* fuderunt; novémque naves ceperunt; reliquas fugarunt: Pagani autem primò, post hyemem usq;, ibi sedere cogebantur. Eodémque anno quinquaginta naves ad ostium *Tamisis* appulerunt: in Cantuariam autem Civitatem, & Londinum perruperunt; Beortulfum quoque Regem Merciorum cum exercitu suo in fugam dederunt; dein perrexit austrum versùs trans *Tamisin* fluvium in Suthregiam (*Paganorum exercitus*:) Et contra Ethelvulfum Regem dimicabat, & Ethelbaldam filiam suam apud *Acleam*; necnon, contra Saxoniæ occidentalis exercitum pugnabat; & maximam in exercitu Paganorum stragem, usque hodie ibi factam esse audivimus: ibíq; (*Christiani*) victoriam adepti sunt.

852

dcccliii. Her bæd Burhred Mýrcna cýning ⁊ his þitan. Æþelþulf cýning. þ

Hîc Burhredus Merciorum Rex, & Senatores ejus Regem E-

he him ȝeſultumaðe ⁊ him noꝛþ Ꝑealaſ ȝehẏꝛſumaðe. he þa ſꝑa ðẏðe. ⁊ miꝺ ſẏꝛðe ſoꝛ oꝼeꝛ Mẏꝛce on noꝛþ Ꝑealaſ. ⁊ hie him ealle ȝehẏꝛſume ðẏðon. ⁊ þẏ ẏlcan ȝeaꝛe ꝛenðe Æþelꝑulꝼ cẏniꝛ *Æꝼꝛneð hiſ ꝛunu to Rome. Ða pæſ ðonne Leo papa on Rome. ⁊ he hine to cẏniꝛe ȝehalȝoðe. ⁊ hine him to biꝛcoꝛ ꝛuna nam. Ða ðẏ ilcan ȝeaꝛe Salheꝛe miꝺ Cantꝑaꝛum. ⁊ Huða miꝺ Suðꝛiȝium ȝeſuhton on Tenet þiꝺ hæþenum heꝛiȝe. ⁊ æꝛeꝛt ꝛiȝe namon. ⁊ þæꝛ ꝑeaꝛþ maniȝ mon oꝼꝼleȝen. ⁊ aðꝛuncen on ȝehꝑæþe honꝺ. Onꝺ ðæꝛ oꝼeꝛ Saꝛtꝛon ȝeaꝛ Æþelꝑulꝼ cẏniꝛ hiꝛ ðohtoꝛ Buꝛhꝛeðe cẏniȝe oꝼ ꝑeꝛt Seaxum on Mẏꝛce;

* *l.* Æl-ꝼꝛneð.

thelvulfum deprecati ſunt, ut ille ipſis ſuppetias ferre vellet, quo Britones aquilonares illi obſequantur; iſta facit Ethelvulfus, qui cum exercitu, Merciorum regionem, contra Britones aquilonares tranſiit; hinc omnes iſtos in obſequium coegerunt. Eodémque anno Ethelvulfus Rex, Alfredum filium ſuum Romam miſit: Tunc Leo papa Romæ interfuit, qui illum in Regem conſecravit, eundémq; ſibi (*Papa*) in Epiſcopi filium adoptavit: eodem quoq; anno Ealcherus cum Cantuariis, & Huda cum Suthregiis in (*Inſula*) *Tenet*, contra exercitum Paganorum pugnabant; primò quidem victoriam adepti; multi tamen occiſi, & ex utraque parte ſubmerſi quoq; multi erant: necnon à feſto Paſchæ, Ethelvulfus Rex filiam ſuam à Saxonia occidentali in Merciam mittens, Burhredo Regi (*in uxorem*) dedit.

ðccclııı. Heꝛ hæþene men æꝛeꝛt on Sceapiȝe oꝼeꝛ ꝑinteꝛ ꝛætun. ⁊ ðẏ ẏlcan ȝeaꝛe ȝebocuðe Æþelꝑulꝼ cẏniꝛ teoþan ðæl hiꝛ lonꝺeꝛ oꝼeꝛ eall hiꝛ ꝛice Gode to loꝛe. ⁊ him ꝛelꝛum to eccene hælo. ⁊ ðẏ ẏlcan ȝeaꝛe ꝼeꝛꝺe to Rome miꝺ micele ꝑeoꝛþneꝛꝛe. ⁊ ðæꝛ pæꝛ tꝛelꝼ monaþ ꝑuniendе. ⁊ ða him ham ꝑeaꝛð ꝼoꝛ. ⁊ him þa Caꝛl Ꝼꝛancna cẏniȝ. hiꝛ ðohtoꝛ ȝeaꝼ him to cꝑene. ⁊ æꝼteꝛ þam to hiꝛ leoðum cꝑom. ⁊ hie ðæꝛ ȝeꝼæȝene pæꝛun. ⁊ ẏmb tꝛa ȝeaꝛ þæꝛ te he on Ꝼꝛancum com he ȝeꝼoꝛ. ⁊ hiꝛ lic liþ æt Ꝑintan ceaꝛtꝛe. ⁊ he ꝑicꝛoðe nigonteoꝛþe healꝼ ȝeaꝛ; Onꝺ ꝛe Æþelꝑulꝼ pæꝛ Ecgbẏꝛhtiȝ. Ecgbẏꝛht Ealhmunðiȝ. Ealhmunð Saxiȝ. Saxa Soꝑꝑiȝ. Soꝑꝑa Inȝilðiȝ. Inȝild pæꝛ Inel bꝛoþoꝛ peꝛt Seaxna cẏniȝeꝛ. ðæꝛ ðe ꝼeꝛðe eꝼt to Sce. Peꝛꝛe. ⁊ ðæꝛ eꝼt hiꝛ ꝼeoꝛh ȝeꝛealðe. ⁊ hie pæꝛon Cenꝛeðeꝛ ꝛuna. Cenꝛeð pæꝛ Ceolꝑalðiȝ. Ceolꝑalð Cuðaiȝ. Cuþa Cuþꝑiniȝ. Cuþꝑine Ceaꝑliniȝ. Ceaꝑlin Cẏnꝛiciȝ. Cẏnꝛic Cenðiciȝ. Cenðic Ælesiȝ. Æleꝛa Æꝛliȝ. Æꝛla Geꝛiꝛiȝ. Geꝛiꝛ Ꝑiȝiȝ.

Hìc Pagani primò in (*Inſula*) *Sceapige* hyemarunt: eodémque anno Ethelvulfus Rex, decimam terræ ſuæ, & regni quoq; totius partem libro inſcribens, in laudem Dei, ſuæq; etiam ſaluti æternæ conſulens, dicavit: eodem quoq; anno magno cum honore Romam perrexit; ibíq; per menſes duodecim moratus eſt; cui mox domum redeunti Carolus Francorum Rex filiam ſuam, in Reginam dedit: hinc poſtea ad populum ſuum reverſus eſt, qui mirificè lætabatur; ſed poſt biennium ex quo à Francis redierat, defunctus eſt; corpus autem *Wintoniæ* ſepultum jacet: annos hic novemdecim, cum ſemeſtri regnavit: Ethelvulfus autem erat Ecberti filius: Ecbertus Ealmundi: Ealmundus Eafæ: Eafa Eoppæ: Eoppa Ingildi: Ingildus frater erat Inæ, Saxonum occidentalium Regis: qui denuo ad ſancti Petri, (*Romæ*) contulit, ibíq; pariter ſpiritum efflavit. Erant autem illi filii Cenredi: Cenredus Ceolwaldi: Ceolwaldus Cuthæ: Cutha Cuthwini: Cuthwinus Ceaulini: Ceaulinus Cenrici: Cenricus Cerdici: Cerdicus Eleſæ: Eleſa Eſlæ: Eſla Gewiſi: Gewiſus Wigi:

Ꝑiꝫ Fꝛeaꝑining. Fꝛeaꝑine Fꝛiðuꝫaꝛinꝫ. Fꝛiþuꝫaꝛ Bꝛondinꝫ. Bꝛond Bældæꝫinꝫ. Bældæꝫ Ꝑodeninꝫ. Ꝑoden Fꝛiðuꝑalinꝫ. Fꝛiþuꝑald Fꝛeaꝑining. Fꝛeaꝑine Fꝛiðuꝑulfinꝫ. Fꝛiþuꝑulf Finninꝫ. Finn Godꝑulfinꝫ. Godꝑulf Geatinꝫ. Geat Tætꝑainꝫ. Tætꝑa Beaꝑinꝫ. Beaꝑ Sceldꝑainꝫ. Sceldꝑea Heꝛemodinꝫ. Heꝛemod Jteꝛmoninꝫ. Jteꝛmon Hꝛaꝑꝛainꝫ. ſe ꝑæſ ꝫeboꝛen in ðæꝛe eaꝛce Noe. Lamech, Matuſalem. Enoh. Jaꝛed. Malalahel. Cainion. Enoſ. Sed.* Adam ꝑꝛimuſ homo. et Pateꝛ noſteꝛ eſt Xpſ. Amen; ⁊ ða fenꝫen Æðelꝑulfeſ ſuna tꝑeꝫon to ꝛice. Æþelbald to ꝑeſt Seaxna ꝛice. ⁊ Æþelbꝛýht to Cantꝑaꝛa ꝛice. ⁊ to eaſt Seaxna ꝛice. ⁊ to Suþꝛiꝫean ⁊ to ſuþ Seaxna ꝛice. ⁊ ða ꝛicſode Æþelbald v. ꝫeaꝛ;

* *Gentalogiæ* Luc. 3. 38. *imitatio, ascendendo ab Adamo* primo homine, *ad Deum* Patrem nostrum, & Christum *secundum hominem.*

Wigus Freawini: Freawinus Frithugari: Frithugarus Brondi: Brondus Bældegi: Bældegus Wodeni: Wodenus Frithuwaldi: Frithuwaldus Freawini: Freawinus Frithuwulfi: Frithuwulfus Finni: Finnus Godwulfi: Godwulfus Geatæ: Geata Tetwaini: Tetwainus Beawi: Beawus Sceldwæi: Sceldwæus Heremodi: Heremodus Itermoni: Itermonus Hrawraini: qui scil. in arca Noæ procreatus fuit. Lamech, Mathusalem, Henoch, Jared, Malaleel, Kenan, Enos, Seth, Adam primus homo, & Pater noster est Christus. Amen. Hinc filii Ethelvulfi duo, regna capessebant: Ethelbaldus regnum Saxonum occidentalium, & Ethelbertus Cantuariorum: Saxonúmq; orientalium, & Suthregiensium, & Saxonum australium: Ethelbaldus autem quinquennium regnabat.

855 856 857 858
859

dccclx. Heꝛ Æþelbald cýninꝫ foꝛþfeꝛde. ⁊ hiſ lic lið æt Sciꝛaburnan. ⁊ fenꝫ Æþelbꝛýht to eallum ðam ꝛice hiſ bꝛoðuꝛ. ⁊ he hit heold on ꝫodꝛe ꝫeþꝑæꝛneſſe ⁊ on micelꝛe ſýbſumneſſe. ⁊ on hiſ dæꝫe com micel ſciꝑheꝛe up. ⁊ abꝛæcon Ꝑintan ceaſtꝛe. ⁊ ꝑiþ ðone heꝛe ꝫefuhton Oſꝛic ealdoꝛman mid Hamtun ſcýꝛe. ⁊ Æþelꝑulf ealdoꝛman mid Beaꝛꝑuc ſcýꝛe. ⁊ þone heꝛe ꝫeflýmdon. ⁊ ꝑæl ſtoꝑe ꝫeꝑeald ahton. ⁊ ſe Æþelbꝛýht ꝛicſode v. ꝫeaꝛ. ⁊ hiſ lic lið æt Sciꝛe buꝛnan;

Idem Ethelbaldus hîc defunctus est; cujus corpus apud *Scireburnam* sepultum jacet; Ethelbertus autem totum fratris sui regnum capessit, quod divinâ concordiâ, & magnâ insuper pace tenuit: Cujus diebus classis magna (*huc*) appulit, & civitatem devastavit: sed contra exercitum istum, Osricus comes comitatu suo Hamtunensi; & Ethelvulfus comes, comitatu etiam suo Bearrocensi adjutus, qui fugato exercitu, campo sive loco stragis potiti sunt: Ethelbertus autem quinquennium regnabat; cujus corpus apud *Scireburnam* sepultum jacet.

861 862 863 864

dccclxv. Heꝛ ſæt hæþen heꝛe on Tenet. ⁊ ꝫenamon fꝛiþ ꝑiþ Cantꝑaꝛum. ⁊ Cantꝑaꝛe him feoh ꝫeheton ꝑið ðam fꝛýþe. ⁊ undeꝛ þam fꝛýþe ⁊ þam ꝫefeoht ꝫehate ſe heꝛe on niht hine up beſtæl ⁊ ofeꝛheꝛꝫode ealle Cent eaſte ꝑeaꝛde;

Hîc Paganorum exercitus in (*Insula*) *Tenet* commoratus est: & fœdus pacis cum Cantuariis pepigerunt; his autem Cantuarii pecuniam pro fœdere (*servando*) promiserunt; sed sub prætextu pacis firmandæ, & pecuniæ quæ promittitur (*accipienda*,) exercitus noctu clam perrupit; totúmq; Cãtium, orientem versùs devastavit.

dccclxvi. Heꝛ fenꝫ Æþeꝛed Æþelbýꝛhteſ bꝛoþuꝛ to ꝑeſt Seaxna ꝛice. ⁊ þý

Hîc Ethelredus Ethelberti, frater Saxonum occidentalium

ýlcan ȝeaꝛe cꝑom mıcel heꝛe on Anȝel cýnneꝛ lond. ⁊ ꝑınteꝛ ꝛetl namon on eaꝛt Ꞩnglum. ⁊ ðæꝛ ȝehoꝛꝛude ꝑuꝛdon. ⁊ hı hım ꝼꝛıþ namon ;

Regnum capessit; eodémq; anno ingens (*Danorum*) exercitus in Anglorum terram venit, necnon, apud orientales Anglos hyemavit, ibíque equestris factus est, fœdúsque sibi (*ab incolis*) accepit.

dccclxvii. Heꝛ ꝼoꝛ ꝛe heꝛe oꝼ eaꝛt Ꞩnglum oꝼeꝛ Humbꝛe muþan to Ꞩoꝼoꝛꝑıc ceaꝛtꝛe on Noꝛþ-humbꝛe. ⁊ ðæꝛ ꝑæꝛ mıcel unȝeðꝑæꝛneꝛ ðæꝛe þeode. betꝑeox hım ꝛelꝼum. ⁊ hý hæꝼdon hıoꝛa cýnınȝ aꝑoꝛꝑenne Oꝛbꝛýht. ⁊ * unȝecýndne cýnınȝ undeꝛꝼenȝon ꝼellan. ⁊ hý laꝛe on ȝeaꝛe to þam ȝecýꝛdon ꝥ hý ꝑıþ ðone heꝛe ꝑınnende ꝑæꝛun. ⁊ hý ðeah mıcele ꝼýꝛde ȝeȝæðeꝛodon. ⁊ þone heꝛe ꝛohton æt Ꞩoꝼoꝛꝑıc ceaꝛtꝛe. ⁊ on þa ceaꝛtꝛe bꝛecon. ⁊ hý ꝛume ınne ꝑuꝛdon. ⁊ ða ꝑæꝛ unȝemetlıc ꝑæl ȝeꝛleȝen Noꝛþanhýmbꝛa. ꝛume bınnan ꝛume butan. ⁊ þa cýnınȝaꝛ beȝen oꝼꝛleȝene. ⁊ ꝛıo laꝼ ꝑıþ þone heꝛe ꝼꝛıþ namon. ⁊ ðý ýlcan ȝeaꝛe ȝeꝼoꝛ Ꞩalchꝛtan bıꝛcop. ⁊ he hæꝼde ðæt bıꝛcop ꝛıce l. ꝑınteꝛ æt Scýꝛe buꝛnan. ⁊ hıꝛ lıc lıþ ðæꝛ on tune ;

* Sax. minùs naturalem.

Hîc exercitus ab Anglis orientalibus trans ostium *Humbræ* per Northanhymbrenses Eboracum civitatem migravit; Ibi autem magna genti huic discordia, atque intestina fuit; Regem quippe suum Osbrihtum rejicientes, tyrannum alterum Ællam susceperunt; serò tamen, atq; declinante anno in unum ità coaluerunt, ut cum exercitu isto contendere haud formidarent; unde magnâ militum manu convocatâ, istum exercitum apud Eboracum impetebant: perrumpebant etiam civitatem, quam aliqua pars intus exsistens occupabat: infinita hinc Northanhymbrensium strages, partim intus, partim extrà facta est; reges autem ambo occisi sunt: reliqui verò mancipiorum cum exercitu fœdus pacis contraxerunt: Eodémq; Ealstanus Episcopus obiit; illum autem per quinquaginta annos Episcopatum apud *Scireburnam* tenuit; cujus corpus ibi in paroecia sepultum jacet.

dccclxviii. Heꝛ ꝼoꝛ ꝛe ılca heꝛe ınnan Mýꝛce to Snotenȝa ham. ⁊ ðæꝛ ꝑınteꝛ ꝛetl namon. ⁊ Buꝛhꝛed Mýꝛcna cýnınȝ ⁊ hıꝛ ꝑıtan bædon Ꞩþeꝛed ꝑeꝛt Seaxna cýnınȝ. ⁊ ꝼelꝼꝛed hıꝛ bꝛoþuꝛ. ꝥ hıe hım ȝeꝼultumadon ꝥ hý ꝑıþ þone heꝛe ȝeꝼuhton. ⁊ ða ꝼeꝛdan hý mıd ꝑeꝛt Seaxna ꝼýꝛde ınnan Mýꝛce oð Snotenȝaham. ⁊ ðone heꝛe ðæꝛ metton on ðam ȝeꝑeoꝛce. ⁊ ðæꝛ nan heꝼlıc ȝeꝼeoht ne ꝑeaꝛþ. ⁊ Mýꝛce ꝼꝛýð namon ꝑıð ðone heꝛe ;

Hîc idem exercitus intra fines Merciæ grassatur, *Snotingaham* profecturus, ubi hyemasse dicitur: hinc Burrhredus Merciorum Rex, ejúsque optimates, Ethelredum, occidentalium Saxonum Regem, fratrémq; suum Alfredum orabant supplices, ut illis ferre suppetias vellent, quo, contra exercitum istum dimicare possent; ergò occidentalium Saxonum exercitu adjuti intra Merciam, *Snotingaham* usque perrexerunt: sed (*Danorum*) aciem intra munimentum (*septam*) invenerunt, ità ut, (quoniam exire negabant) nulla ibi pugna gravis exstiterit; Mercii tandem fœdus cum exercitu (*Danorum*) contraxerunt.

dccclxix. Heꝛ ꝼoꝛ ꝛe heꝛe eꝼt to Ꞩoꝼoꝛꝑıc ceaꝛtꝛe. ⁊ ðæꝛ ꝛæt an ȝeaꝛ ;

Hîc (*Danorum*) exercitus, rursus Eboracum migravit, ibíque unum annum permansit.

dccclxx. Heꝛ ꝛad ꝛe heꝛe oꝼeꝛ Mýꝛce ınnan eaꝛt Ꞩngle ⁊ ꝑınteꝛ ꝛetl namon æt Deodꝼoꝛda. ⁊ þý ꝑınteꝛ Ꞩadmund

Hîc idem exercitus per Merciam transiens apud orientales Anglos hyemasse dicitur *Thetfordiæ*; eadem quoq; hyeme Edmundus

cýnınȝ

cýning him pið ƿeaht. ⁊ ða Denisc-
an rice namon. ⁊ þone cýning ofslogon ⁊
þ lond eall geeodon; ⁊ dý geare ge-
fop Ceolnoð arcebiscop; [⁊ sébe-
ned Wiltunscire biscop wearþ geco-
pen to sécebiscope to Cantuare
beri;]

Rex contra istos bellum gessit; sed Dani victoriam adepti sunt; qui occiso Rege, terram sibi subegerunt; eodem quoque anno Ceolnothus Archiepiscopus obiit. [*Etheredus autem Wiltonensis Episcopus in Archiepiscopum Cantuariensem electus fuit.*]

dccclxxi. Her cpom se here to Readin-
gum on west Seaxe. ⁊ dær ymb iii.
niht rixodon ii. eorlas up. ða gemette
hý sébelwulf ealdorman on Engla fel-
da. ⁊ him dær pið gefeaht. ⁊ rige nam.
dær ymb *iiii. niht sébered cyning ⁊
sélfred hir broþur þær mycele fyrde
to Readingum gelæddon. ⁊ pið done
here gefuhton. ⁊ dær wæs mycel wæl
geflegen on gehwæþere hond. ⁊ sébel-
wulf ealdorman wearþ ofslegen. ⁊ ða
Denisc an ahton wæl stope gepeald. ⁊
dær ymb iiii. niht gefeaht sébered
cyning ⁊ sélfred hir broþor. pið eal-
ne done here on sécer dune. ⁊ hý
wæron on twam gefylcum. on oþrum
wæs Bachsecg. ⁊ healfdene ða hæðe-
nan cyningas. ⁊ on oþrum wæron ða
eorlas. ⁊ ða gefeaht se cyning sébe-
red pið þara cyninga getruman. ⁊ þær
wearþ se cyning Bachsecg ofslegen. ⁊
sélfred hir broður pið ðara eorla
getruman. ⁊ dær wearþ Sýdroc eorl
ofslegen se ealda. ⁊ Sýdroc geong se
geonga. ⁊ Orbearn eorl. ⁊ Fræna eorl.
⁊ Harold eorl. ⁊ þa herigas begen ge-
flýmde. ⁊ feala þusenda ofslegenra. ⁊
onfeohtende wæron oþ niht. ⁊ dær
ymb xiiii. niht gefeaht sébered cy-
ning. ⁊ sélfred hir broþor. pið done
here æt Basingum. ⁊ dær ða Denisc-
an rice namon. ⁊ dær ymb ii. monaþ
gefeaht sébered cyning. ⁊ sélfred hir
broþor pið done here æt Merantune.
⁊ hie wæron on twæm gefylcum. ⁊ hý
butu gefluhton. ⁊ longe on dæge ri-
ge ahton. ⁊ þær wearþ micel wæl slyht
on gehwæþere hond. ⁊ ða Denisc-
an

Hîc *Readingum* in Saxonia occidentali exercitus (*Danorum*) venit, & circa triduum duo comites cum suis eò equitarunt: (tunc illis obviam fecit apud *Englafeld* comes Ethelvulfus,) & contra illos dimicantes victoriam adepti sunt; necnon, quatriduum circiter Ethelredus Rex, & Alfredus frater ejus manum militum magnam *Readingum* usq; duxerunt: pugnarunt cum exercitu, ità ut ex utraq; parte strages magna fieret; Ethelvulfus quoque Comes occisus; Daníque campo, sive loco stragis potiti sunt; circa quatriduum autem pòst, Ethelredus Rex, fratérque suus Alfredus contra exercitum totum apud *Æscesdune* pugnabant: *Dani* verò duas in turmas divisi erant; huic Bascaius & Halfdene Reges Paganorum præfuerunt; alteri autem Comites eorundem: pugnavit quoq; Ethelredus Rex, cum Danorum Rege conserens; hinc Rex Bascaius ibi corruit; Alfredus etiam frater ejus cum illorum Comitibus conserens: ibíq; Sidrocus senex Comes, & Sidrocus juvenis Comes quoq; interiit: necnon, Osbernus Comes, & Comes Freana, Coméq; Haraldus: exercitus etiam uterque in fugam versus; & multa millia (*erant*) occumbentium: hîc ad noctem usque pugnabatur: post quatuordecim circiter dies Ethelredus Rex, & Alfredus frater contra exercitum Dacorum apud *Basingum* dimicabant; verùm Daci victoriam ibi adepti sunt: ex quo, post menses circiter duos, Ethelredus Rex, & frater ejus Alfredus contra exercitum apud *Merctune* dimicabant; in duas insuper turmas dividebantur Reges, quarum utraq; in fugam versa est, quamvis ex magna parte diei victoriâ potiti sunt: magna quidem ibi ex utraq; parte strages facta: Daci campum sive locum

* *MS. B.*

ahton pæl ꝛtope gepealð. ⁊ þæꝛ peaꝛþ Heahmund biꝛcop oꝼꝼlegen. ⁊ ꝓeala goꝺꝛa monna. ⁊ æꝼteꝛ ðýꝛꝛum gefe-
* *MS. B.* oht com micel*ꝛumoꝛ liða. ⁊ þæꝛ oꝼeꝛ Eaꝛtꝛon gefoꝛ ſÞeneð cýning. ⁊ he nicꝛoðe ꝼiꝼ geaꝛ. ⁊ hiꝛ lic liþ æt Ꝓinbuꝛnan ;

Ða ꝓenꝝ ſÆlꝼꝛeð ſÞelꝓulꝼing hiꝛ bꝛoþuꝛ to peꝛt Seaxna ꝛice. ⁊ þæꝛ ymb ænne monaþ gefeahꝛ ſÆlꝼꝛeð cýning piþ ealne þone heꝛe lýꝛle peꝛeðe æt Ꝓiltune. ⁊ hine lonꝛe on ðæꝝ gefl ymðe. ⁊ þa Ðeniꝛcan ahton pæl ꝛtope gepealð. ⁊ þæꝛ geaꝛneꝛ puꝛðon nigen ꝼolc gefeohꝛ gefohten piþ þone heꝛe on ðý cýneꝛice. be ꝛuþan Temeꝛe. ⁊ butan ðam þe him ſÆlꝼꝛeð ðæꝛ cýningeꝛ bꝛoþuꝛ ⁊ anlipiꝝ ealðoꝛman. ⁊ cýningeꝛ þegnaꝛ oꝼt naðe onꝛiðon. ðe monna ne ꝛimðe. ⁊ þæꝛ geaꝛneꝛ pæꝛun oꝼꝼlæꝝene ix. eoꝛlaꝛ. ⁊ an cýning ⁊ þý geaꝛe namon peꝛt Seaxe ꝼꝛiþ piþ þone heꝛe ;

DCCCLXXII. Þeꝛ ꝼoꝛ ꝛe heꝛe to Lunðen býꝛig. ꝼꝛom Reaðingum. ⁊ ðæꝛ ꝓintep ꝛetl nam. ⁊ þa namon Mýꝛce ꝼꝛiþ piþ þone heꝛe ;

DCCCLXXIII. Þeꝛ ꝼoꝛ ꝛe heꝛe on Noꝛðhýmbꝛe. ⁊ he nam ꝓintep ꝛetl on Lindeꝛꝛe æt Tuncep ige. ⁊ ða namon Mýꝛce ꝼꝛiþ piþ ðone heꝛe ;

DCCCLXXIIII. Heꝛ ꝼoꝛ ꝛe heꝛe ꝼꝛom Lindeꝛꝛe to Þneoꝛe tune. ⁊ ðæꝛ ꝓintep ꝛetl nam. ⁊ þone cýning Buꝛhꝛeð oꝼeꝛ ꝛæ aðꝛæꝼðon ymb xxii. ꝓintep ðæꝛ þe he ꝛice hæꝼðe. ⁊ þ lonð eall geeoðon. ⁊ he ꝼoꝛ to Rome. ⁊ ðæꝛ geꝛæt. ⁊ hiꝛ lic lið on Sca'. Maꝛian cýꝛican. on Angel cýnneꝛ ꝛcole. ⁊ ðý ylcan geaꝛe hie ꝛealðon anum unꝛiꝛum cýningeꝛ þegne Mýꝛcna ꝛice to healðanne. ⁊ he him aþaꝛ ꝛꝛoꝓ. ⁊ giꝛlaꝛ ꝛealð þ he him geaꝛo pæꝛe. ꝛꝛa hꝛilce ðæꝛe. ꝛꝛa hie hiꝛ habban polðen. ⁊ he geaꝛo pæꝛe mið him ꝛelꝓum. ⁊ on eallum ðam ðe him læꝛꝛan polðon to ðæꝛ heꝛeꝛ þeaꝛꝼe ; ſibi credita, quo poſſit exercitûs neceſſitati ſubvenire.

ſtragis obtinent; ibi autem Heahmundus Epiſcopus occiſus eſt, præter alios homines bonos haud paucos: ſequitur pugnam hanc æſtiva lues ingens; unde poſt paſcha Etheredus Rex obiiſſe fertur: cujus corpus, poſtquam is quinquennium rexerat, apud *Winburnam* ſepultum jacet.

Poſtea Alfredus *Ethelredi* frater Ethelvulfi filius, regnum occidentalium Saxonum capeſſit: deinde, pòſt unum circiter menſẽ, pugnavit Alfredus Rex cum exercitu (*Dacorum*) toto, apud *Wiltune*, parvâ adjutus manu; quem magna ex parte diei fugavit Rex; ſed Daci tandem ſtragis loco potiuntur: hoc autem anno pugnæ publicæ novem cum exercitu (*Dacorum*) in regno, juxta auſtralem *Tameſis* ripam committebantur: præter innumeras ab Alfredo Regis fratre, ſinguliſq; ducibus, & famulis Regis factas excurſiones: hoc anno novem Comites, & Rex unus corruerunt; eodémque Saxones occidentales pacis fœdus cum (*Dacorum*) exercitu contraxerunt.

Hìc exercitus Dacorum *Readingo* Londinum perrexit; ibíque hyemavit; Mercii nunc cum exercitu fœdus pepigerunt.

Hìc Northhymbriam exercitus (*Dacorum*) perrexit: ibíque hyemavit apud *Lindeſigam* in villa *Torkeſeia* dicta; nunc Mercii etiam fœdus cum exercitu contraxerunt

Hìc exercitus *Lindeſigâ Hrecopedunam* perrexit, ibíque hyemavit: Regem verò Burhredum anno circiter viceſimo ſecundo, ex quo regnum obtinuit, in tranſmarinas partes fugarunt: (hinc Daci, regis exulis terram ſubegerunt.) Romam is profectus eſt: ibíque manſit: cujus corpus in Eccleſia S. Mariæ, in Schola Anglorum ſepultum jacet: eodem quoq; anno regnum imprudenti cuidam (*Thano*,) famulo Regis, adminiſtrandum demandarunt (*Daci.*) qui & ſe illis Sacramento obſtrinxit, obſidéſq; dedit, paratum ſe fore regnum quocunque die poſtulare vellent, reſtituere; paratum quoque & offerre ſe, & omnia

dccclxxv. Her for se here frō Hreopedune ⁊ Healfdene for mid sumum þam here on Norþan-hýmbre. ⁊ nam þinter setl be Tinan þære ea. ⁊ se here ꝥ lond geeode ⁊ oft hergade on Peohtas ⁊ on strælcled Pealas. ⁊ for Godrun. ⁊ Oscýtel. ⁊ Anþýnd. ða iii. cýningas of Hreopedune. to * Grantebrýccge mid micele þerede. ⁊ sæton ðær an gear. ⁊ ðý sumera for Ælfred cýning uton sæ mid sciphere. ⁊ gefeaht þiþ seofon sciphlæstas. ⁊ hiora an gefeng. ⁊ ða oþru geflýmde;

* hodie *Cantabrigiæ.*

dccclxxvi. Her hine bestæl se here into Perham þest Seaxna ferde. ⁊ þiþ done here se cýning friþ nam. ⁊ him þa aþas sþoron. on ðam halgan beage ðe hie ær nanre ðeode noldon. ꝥ hý hrædlice of his rice foren. ⁊ hý ða under ðam hý nihtes bestælon. ðære fýrde se gehorsade here. into Sxan ceastre. ⁊ þý ilcan geare Healfdene Norðan-humbra lond gedælde. ⁊ ergende þæron ⁊ hiora tilgende;

dccclxxvii. Her cþom se here into Sxan ceastre from Perham. ⁊ se sciphere se gelede þest ýmbutan. ⁊ ðam ette hie micel ýst on sæ. ⁊ ðær forþearð cxx. scipa æt Sþana þic. ⁊ se cýning Ælfred æfter ðam gehorsudan here mid fýrde rad oþ Sxan ceaster. ⁊ hý hýndan of ridan ne meahte. ær hie on þam fæstene þæron. þær him mon to ne meahte. ⁊ hie him þær fore gýslas sealdon. sþa feala sþa he habban þolde. ⁊ micele aþas sþoron. ⁊ þa godne friþ heoldon. ⁊ þa on hærfeste gefor se here on Mercna lond ⁊ hit gedældon sum. ⁊ sum Ceolþulfe sealdon;

dccclxxviii. Her hine bestæl se here on midne þinter ofer tþelftan niht to Cýppan hamme. ⁊ geridon þest Seaxna lond. ⁊ gesæton micel ðæs folces. ⁊ ofer sæ adræfdon. ⁊ ðæs oþres done mæstan dæl hý geridon. ⁊ him to gecýrdon. butan þam cýninge Æl-

Hîc *Hreopedunâ* rediit exercitus, rediit quoq; *Halfdene* aliquam exercitûs partem ducens Northanhymbriam: qui juxta flumen *Tinan* hyemavit; illámq; terram subegit exercitus, Pictos sæpe vastans, Britonésq; pictos; Guthrun autem, & Oskitellus, & Anwyndus tres illi Reges *Hreopedunâ Grantebriggam* exercitū magnum duxerunt; annum ibi integrum commorati: æstate autem Alfredus Rex classi mare petens, contra septem naves piratarum pugnabat; quarum unam cepit, reliquæ verò elapsæ sunt.

Hîc se exercitus surripiens *Werham* Westsaxonum (*castrum*) perrexit, verùm cum exercitu Rex fœdus contraxit; eundem quoq; super armillam sacram (quale quidem juramentum nulli genti cuicunque exercitus antea præstare voluit) Sacramento obstrinxit, ut quàm citò regno ejus decederent: illi verò sub nocte se clam abducentes, equestri exercitu *Exanceastriam* versùs properant; Eodem quoque anno Halfdene Northanhymbriā distribuit, hinc frumenta serere, terrámq; colere cœperunt.

Hîc exercitus *Exanceastriam* intrant; *Werham* modò rediens; navalis porro exercitus occidentem circum remigavit: cui interea tempestas in mari obviam fecit; unde naves centum & viginti prope *Swanawicam* perierunt: Verùm Alfredus Rex istum exercitum equestrem *Eaxanceastriam* usque insecutus est, ità ut hinc longiùs properare haud possent; Obsides ergò Regi, quotquot voluit, dederunt; magnísque se juramentis obstrinxerunt, bonámque tenuerunt pacem; æstate autem exercitus migravit in Merciam; cujus partem dispartitus est, partem etjam Ceolvulfo Regi concessit.

Hîc se exercitus, in festo Christi, post duodecimum solennitatis diem *Chippenhamiam* venit; terrámq; Westsaxoniæ perlustravit; magnam gentis partem ejecit, magnámque ultra mare fugavit, relictæ verò partem maximam adproperans ad se convertit, excepto Rege Alfredo, qui parvâ

frede

ſpeve. ⁊ he lytle peſeve une ðelice æf-
ter ſuðum ſop. ⁊ on moꝛſæſtenum.
⁊ ðæꝛ ylcan ſintſa. ſæꝛ Jnſæſeꝛ bꝛo-
ðuꝛ ⁊ healfðeneꝛ on ſeſt Seaxum on
Deſena ſcyꝛe. miꝺ xxiii. ſcipum. ⁊ hi-
ne mon ðæꝛ oꝛ ſlog. ⁊ ðccc. monna
miꝺ him. ⁊ xl. monna hiꝛ heſeꝛ. ⁊ ſæꝛ
on Eaſtꝛon ſoꝛhte ſÆlfſeꝺ cyning
litle ſeſeve ȝeſeoꝛhe æt ſÆſelinga
ȝȝe. ⁊ oꝛ ſam ȝeſeoꝛce ſæꝛ ſinneheꝺe
ſiþ ðone heꝛe ⁊ ðumuꝛſætna. ſe ðæl
ſe ſæꝛ nihſt ſæꝛ. ða on ðæne ſeoꝛo-
ðan ſucan oꝛeꝛ Saſtꝛon. he ȝeꝛað to
Sceȝbyꝛhteſ ſtane. be eaſtan Seal ſu-
ða. ⁊ him to comon ðæꝛ onȝen ðu-
moꝛſæte ealle. ⁊ Pylſæte ⁊ Hamtun.
ſciꝛ. ſe ðæl ſe hyꝛe beheonon ſæ ſæꝛ
⁊ hiꝛ ȝeſæȝene ſæꝛun. ⁊ he ſop ymb
ane niht oꝛ ðam ſican to Jȝlea. ⁊ ðæꝛ
ymb ane niht to Ohan ðune. ⁊ ðæꝛ
ȝeſeaht ſið ealne ðone heꝛe. ⁊ hine
ȝeflymde. ⁊ him æftes ſað oþ þ ȝe-
ſeoꝛc. ⁊ ðæꝛ ſæt xiiii. niht. ⁊ ða ſe-
alde ſe heꝛe him ſoꝛe ȝiꝛlaꝛ. ⁊micele
aðaꝛ þ hy oꝛ hiꝛ ſice soldon. ⁊ him
eac ȝehetton þ hioꝛa cyning fulſihte
onſon soldе. ⁊ hie þ ȝelæſtó ſꝛa. ⁊ ſæꝛ
ymb iii. ſucan com ſe cyning to him
Godꝛun þꝛittiȝa ſum. ðaꝛa monna
ðe in ðam heꝛe seoꝛþuꝛte ſæꝛon æt
Alꝛe. ⁊ þ iꝛ piþ ſÆſelinga yȝe. ⁊ hiꝛ ſe
cyning ðæꝛ onſenȝ æt fulſihte. ⁊ hiꝛ
cꝛiſmliꝛinȝ ſæꝛ æt Fetmoꝛ. ⁊ ðæꝛ
ſæꝛ xii. niht miꝺ þam cyninge. ⁊ he hi-
ne ⁊ hiꝛ ȝeſeſan miꝺ ſeo ſuꝛþuꝺe;

cim cum Rege manſit, qui illum cum ſociis ſuis pecuniâ cohoneſtavit.

ðccclxxix. [Hep ſop ſe heꝛe to Ciꝛen-
ceaſtꝛe oþ Ciꝛꝛan hamme. ⁊ ſæt ðæꝛ
an ȝeaꝛ ⁊ ðy ȝeaꝛe ȝeȝaðꝛoꝺe on
Hloðꝛicenȝa ⁊ ȝeſæt æt Fullan ham-
me be Temeſe. ⁊ ðy ylcan ȝeaꝛe aþie-
ſtꝛoꝺe ſio ſunne ⁊ tiꝺ ðæȝeſ;]

Hep ſop ſe heꝛe to Cyꝛen ceaſtꝛe on eaſt
Engle. ⁊ ȝeſæt þ lonꝺ. ⁊ ȝeꝺælꝺe. ⁊
þy ylcan ȝeaꝛe ſop ſe heꝛe oꝛeꝛ ſæ. þe
æꝛ on Fullan homme ſæt. on Fꝛonc-

manu comitatus per ſylvas & paludes dubius erravit: eadem autem hyeme Inguaris frater, & Halfdeni in Weſtſaxonas Damnoniæ cum navibus viginti & tribus prodiit: ibíque cum octingentis viris unà, è quibus quadraginta ſui erant exercitûs, occubuit: eodémque (*anno*) in Paſcha exercitu parvo adjutus arcem apud *Æthelingam* fecit, qui de eadem arce, contra exercitum (*Dacorum*) pugnabat; pugnabat etiam pars Sumerſetenſium proxima: porro ſeptimâ poſt Paſcha hebdomadâ ad Petram Ægbryhtæ in orientali parte ſaltûs, *Selwdu* dicta; equitabat Rex: ibi accurrebant ei Sumerſetenſes omnes, & Wultunenſes, & comitatus Hamtunenſis; pars illa viz. quæ trans mare modò profuga, Regi, nunc læti gratulantur; poſt diem circitèr, de vico illo *Ægleam* migravit, & poſt noctem circitèr, *Ethandune* venit: ibíque contra exercitum totum belligeravit, & illum fugavit: dein poſtea ad arcem rediens, quatuordecim noctes ibi permanſit, cui porro exercitus obſides dedit, & juramenta quoque magna, velle ſe de regno ejus decedere: promiſit inſuper quòd Rex eorũ baptiſmum ſuſciperet; promiſſúmque ità præſtitit: poſt tres circitèr hebdomadas acceſſit ad Alfredum, Gytro Dacorum Rex; quocum militum triginta circitèr, qui in acie peſſimi erant apud *Aldram*, quæ juxta *Æthelingam* eſt; illos Rex ad baptiſmum ſuſcepit: CHRISTIANITATIS autem hujus ſolennitas apud *Wetmorum* fuit: ibíq; noctes duodecim

[*Hic exercitus Cyrenceaſtriam Cirranhamme uſque migravit apud Anglos orientales, ibíque annum manſit; Eodémque anno* Hlothwicengam *confluxit, manſítque apud* Fullanhamme *juxta* Tamiſim *fluvium: quo etiam anno Sol per ſpatium diei obſcuratus eſt.*]

Hic exercitus *Cyrenceaſtriam* apud Anglos orientales venit: terrámque occupatam diſtribuit: eodémque anno exercitus transfretavit: (quæ priùs apud *Fullanham-*

lonꝺ

lond to Gent. ⁊ sæt þær an gear ;

880

dccclxxxi. Her for se here ufor on Fronclond. ⁊ ða Francan him wið gefuhton. ⁊ ðær þa wearþ se here gehorsod æfter ðam gefeohte;

dccclxxxii. Her for se here up ondlong Mæse feor on Fronclond. ⁊ ðær sæt an gear. ⁊ ðẏ ilcan geare for Ælfred cẏning mid scipum ut on sæ ⁊ gefeaht wið feower sciphlæstas Deniscra monna. ⁊ þara scipa twa genam. ⁊ ða men ofslægene wæron. þe ðær on wæron. ⁊ twegen sciphera him on hond eodon. ⁊ ða wæron miclum forslægene ⁊ forwundode ær hie on hond eodon;

dccclxxxiii. Her for se here on Scald to Cundoþ. ⁊ ðær sæt an gear ;

dccclxxxiiii. Her for se here up on Sunnan to Embenum. ⁊ ðær sæt an gear ;

dccclxxxv. Her todælde se foresprecenan here on twa. oþer dæl east. oðer dæl to Hrofes ceastre ⁊ ẏmbsæton ða ceastre. ⁊ worhton oþer fæsten ẏmbe hie selfe. ⁊ hẏ ðeah ða ceastre aweredon. oþ þ Ælfred com utan mid fẏrde. ða eode se here to hiora scipum. ⁊ forlet þ gewearc. ⁊ hẏ wurdon ðær behorsude. ⁊ sona ðẏ ẏlcan sumera ofer sæ gewiton. ⁊ ðẏ ẏlcan geare sende Ælfred cẏning sciphere on east Engle. sona swa hie coman on Stufe muðan. ða metton hie xvi. scipu wicenga. ⁊ wiþ ða gefuhton. ⁊ ða scipo eall geræhton. ⁊ ða men ofslogon. ða hẏ ða ham weard wendon mid ðære here hẏðe. ða metton hie micelne sciphere wicenga ⁊ ða wiþ þa gefuhton. ðẏ ẏlcan dæge. ⁊ ða Deniscan ahton sige. ðẏ ẏlcan geare ær middũ wintra forþferde Carl Francna cẏning. ⁊ hine ofslog an eofor. ⁊ ane geare ær his broþur forþferde. se hæfde eac þ west rice. ⁊ hie wæron

me, mansit) in Francos apud *Gaent*: ibíque annum moratus est.

Hîc exercitus in terram Francorum latiùs perrexit: Quibus Franci repugnarunt: exercitus autem post pugnam equestris factus est.

Hîc exercitus per flumen *Mæsæ* in Franciam perrexit; ibíque annum mansit: Eodémque anno Alfredus Rex classi mare perlustrans, contra quatuor piratarum Dacorum naves dimicavit; quarum duabus captis, homines qui intus erant, neci dabantur: aliæ duæ classes illi, in potestatem cedebant: multi verò cæsi, vulnerati quoq; multi, priusquam in potestatem Regi cederent.

Hîc perrexit exercitus per flumen *Scaldad*, ad Monasterium *Cundoth*: ibíque annum permansit.

Hîc migravit exercitus in superiora (*loca*) *Sunnan Embenumh* inibíque annum permansit.

Hîc exercitus prædictus duas in turmas se divisit: quarum una in orientalem (*Franciam*;) altera ad civitatem Rofecestriam perrexit: Et civitatem obsedit: necnon aliud sibi castrum in circuitu fecit; cives tamen civitatem defendebant, donec Alfredus manu magnâ comitatus venit; exercitus ergò suas ad naves fugit; & arcem reliquit, ibíq; equis suis spoliatus fuit: confestímque æstate eadem transfretavit: Eodem anno Alfredus Rex classem in Anglos orientales misit; interea dum ad ostium *Stufæ* venit, sedecim quidem Paganorum naves invenit, quibuscum pugnavit: captísque cunctis navigiis, milites occidit: Hinc redeuntes domum (*Saxones*) cum præda militari, classi magnæ Paganorum obviam fecerunt, & eodem die contrà dimicarunt: Daci verò victoriâ potiti sunt. Eodem anno ante mediam hyemem Carolus Francorum Rex obiit, quem aper quidam discerpsit: anno unico ante fratrem defunctus est, qui regnum quoque Francorum occidentalium tenuit; ambo

begen Hlopiges suna. se hæfde eac ꝥ
pest rice. ⁊ forþferde ðý geare ðe
sio sunne aþýstrode. se pæs Carles
sunu. þe Æþelpulf pest Seaxna cýning
his dohtor hæfde him to cpene. ⁊ þý
ýlcan geare gegadrode micel sciphe-
re on ealð Seaxum. ⁊ ðær pearþ micel
gefeoht tua on geare. ⁊ ða Seaxan
hæfdon sige. ⁊ þær pæron Frisan mid.
ðý ilcan geare feng Carl to þam pest
rice. ⁊ to eallum ðam pest rice be-
heonan Pendel sæ. ⁊ begeondan disse
sæ. spa hit his ðridda fæder hæfde.
butan Lidpiccium. se Carl pæs Hloþ-
piges sunu. se Hloþpig pæs Carles
broþor. se pæs Juþýttan fæder. ðe
Æðelpulf cýning hæfde. ⁊ hie pæron
Hloþpiges suna. se Hloþpig pæs ðæs
ealdan Carles sunu. se Carl pæs Pippe-
nes sunu. ⁊ ðý ýlcan geare forþfer-
de se goda Papa *Marinus. se gefre-
ode Ongel cýnnes Scole be Ælfredes
bene pest Seaxna cýninges. ⁊ he sende
him micla gifa. ⁊ ðære rode dæl þe
Crist on ðropode. ⁊ ðý ýlcan geare
se here on est Englum bræc frýð
piþ Ælfred cýning ;

*l. Martinus.

filii erant Ludovici Regis, qui ipse occidentalium (*Francorum*) regno potitus est; qui eodem, quo sol obscuratus est, anno, diem obiit: Hic Caroli filius exstitit, cujus filiam Ethelvulfus Saxonum occidentalium Rex, uxorem duxit: eodémq; anno classis magna in Saxones antiquos confluebat; hinc pugna gravis bis eodem anno fuit: Saxones verò victoriam assecuti sunt: Unà autē erant Frisones. Eodem anno Carolus occidentale regnum occupavit, totúmq; illud regnum occidentale citra mare *Vindelicum*, & ultra idem mare, sicut proavus ejus (*antea*) obtinuit, exceptâ *Lidwicon* provinciâ. Carolus erat Ludovici filius: Ludovicus autem fuit Caroli frater, qui fuit pater Judithæ, quam Ethelvulfus Rex (*uxorem*) duxit: illi quidem filii erant Ludovici; qui ipse Caroli Magni erat filius; ille quoque filius erat Pippini: Eodémque anno bonus ille Papa Martinus defunctus est, qui Anglicæ gentis scholam, Alfredi Westsaxonum Regis hortatu (*à vectigali*) liberavit: ad quem Papa dona haud parva, partémq; crucis ipsius, super quam Christus passus est, misit: eodem quoq; anno Dacorum exercitus apud Anglos orientales moratus, pacem cum Alfredo Rege initam violavit.

dccclxxxvi. Her for se here eft pest þe
ær east gelende. ⁊ ða up on Sihgene.
⁊ ðær pinter setl namon. þý ýlcan
geare gesette Ælfred cýning Lunden
burg. ⁊ him eall Angel cýn to cýrde.
ꝥ buton Deniscra monna hæftnede
pæs. ⁊ hie ða befæste þa burh Æþere-
de ealdormen to healdonne ;

Hîc exercitus denuò occidentem adiit, qui prior orientem reliquit: *Sequanam* deinde flumen conscendit, ibíque hyemavit: Eodémque anno urbem Londinum Alfredus Rex reparavit: ad quem omnes Angli redierunt, exceptis iis, quos Daci captivos habuerunt; Alfredus verò urbem Etheredo comiti regendam commendavit.

dccclxxxvii. Her for se here up þurh
ða brýcge æt Paris. ⁊ ða up an lang
Sigene oð Mæterne. oð *Cariei. ⁊ þa
sæton ðara. ⁊ innan Jonan tu pinter.
on ðam tpam stedum. ⁊ ðý ýlcan ge-
are forþferde Carl Francna cýning.
⁊ Earnulf his broðor sunu hine vi.
pucum ær he forþferde bæredne æt
ðam rice. ⁊ ða pearð ꝥ rice todæled

* *Sic codex uterq; sed* Wigorn. Caziei. *quasi à* Cariei.

Hîc exercitus Parisiis, per ipsum pontem perrexit: deinde, longo tractu *Sequanam* conscendens flumen ad *Mæterne*, usq; ad *Caziei*: ibíque consedit, intravítque *Jonam*; & duobus istis in locis per biduum mansit. Eodémque anno Carolus Francorum Rex obiit: Sed Arnulfus fratris sui filius illum, sex hebdomadas priusquam obiit, regno expulit: tunc autem

on

on ꝥiꝛ. ⁊ ꝥiꝛ cyninga to gehalgode. ꝥ pæꝛ deah mid Eaꝛnulfeꝛ gedaꝛunge. ⁊ hie cpedon ꝥ hie ꝥ to hiꝛ honda healdan ꝛceoldon. foꝛꝥon heoꝛa nan næꝛ on ꝥæꝛnen healfe to gebоꝛnen. butan him anum. Eaꝛnulf da punodeon dam landе be ꝥaꝛtan ꝛin. ⁊ hꝛodulf da ꝥeng to dam middel ꝛice. ⁊ Oda to ꝥæm ꝛeꝛt dæle. ⁊ Beoꝛngaꝛ. ⁊ Piꝥa to Long-beaꝛdna londe. ⁊ to dæm londum on da healfe muntaꝛ. ⁊ ꝥ heoldun mid micelne unꝛibbe. ⁊ tu folc gefeohtaꝛ gefuhton ⁊ dæt land oft ⁊ gelome foꝛheꝛgodon ⁊ æghpæꝥeꝛ odeꝛne oft næðlice utoꝛæfde. ⁊ dy ylcan geaꝛe de ꝛe heꝛe foꝛ foꝛꝥ up oꝛeꝛ da bꝛicge æt Paꝛiꝛ. ⁊ ſæꝥelhelm ealdoꝛmon lædde ꝛeꝛt Seaxna ſælmeꝛꝛan. ⁊ ſælfꝛedeꝛ cyninges to Rome;

* Sax. conſecrati.

dccclxxxviii. ꝺeꝛ lædde Beocca ealdoꝛman ꝛeꝛt Seaxna ælmeꝛꝛan. ⁊ ſælfꝛedeꝛ cyninges to Rome. ⁊ ſæðelꝛyð cpen ꝛeo pæꝛ ſælfꝛedeꝛ ꝛꝛeoꝛtoꝛ cyninges foꝛꝥfeꝛde. ⁊ hiꝛe lic liꝥ æt Paꝛian. ⁊ dy ylcan geaꝛe ſæꝥeꝛed ꝺꝛcebiꝛceoꝛ. ⁊ ſæꝥelꝛolð ealdoꝛman foꝛꝥfeꝛdon on anum monꝥe;

dccclxxxix. On ꝥiꝛꝛum geaꝛe næꝛ nan ꝥæpeld to Rome butan ꝛpegen hleapeꝛ ſælfꝛed cyning ꝛende mid geꝛꝛitum;

dcccxc. ꝺeꝛ lædde Beoꝛnhelm abbad ꝛeꝛt Seaxna ælmeꝛꝛan to Rome. ⁊ ſælfꝛedeꝛ cyninges ⁊ Godꝛun ꝛe Noꝛðeꝛna cyning foꝛꝥfeꝛde. ðæꝛ Fulꝛihт nama pæꝛ ſæðelꝛtan ꝛe pæꝛ ſælfꝛedeꝛ cyninges godꝛunu. ⁊ he bude on eaꝛt Engla lum ⁊ ꝥæt land æꝛeꝛt gefæt. ⁊ ꝥy ylcan geaꝛe foꝛ ꝛe heꝛe oꝛ Sẏdgene to Sandlaudan. ꝥ iꝛ betꝛeoh Bꝛettum ⁊ Fꝛancum. ⁊ Bꝛettaꝛ him piꝥ gefuhton. ⁊ hæfdon ꝛige. ⁊ hy beoꝛẏꝛon ut on ane ea. ⁊ monige adꝛencton; [ꝺeꝛ pæꝛ Plegemund gecoꝛen oꝛ Gode ⁊ oꝛ eallen hiꝛ halechen;]

regnum illud in quinque diviſum erat, & quinq; Reges *inaugurati: hoc tamen Arnulfi permiſſu factum eſt: dixerunt autem, ſe ſua ſub illius tenere poteſtate; quoniam illorum nemo, paterno jure (*in regnum*) præter illum ſolum, natus erat. Arnulfus in orientali regione Rheni manſit: Rodulfus medium regnum ſuſcepit: partem autem occidentalem Oda. Berengarius, & Witha Longobardorum regionem, & regiones, quæ montibus adhærent: magnâ hæc inquietudine habuerũt. Nam diviſus populus graviter pugnabat: illámque regionem iterum, iterúmq; vaſtavit, atq; alter alterum ocyùs, ſæpe expulit. Eodémq; anno, quo exercitus Pariſiis, pontem tranſcenderat, Æthelhelmus Comes, occidentalium Saxonum & Alfredi Regis *Eleemoſynas* Romam adduxit.

Hoc anno Becca Comes, occidentalium Saxonum & Alfredi Regis *Eleemoſynas* Romam adduxit. Regina autem Ethelſwytha Regis Alfredi ſoror obiit: cujus corpus jacet *Papiæ*: Eodémq; anno Etheredus Archiepiſcopus, & Ethelwoldus Comes, uno menſe defuncti ſunt.

Hoc anno, nulla fuit Romam profectio, excepto quòd duos leproſos Alfredus Rex cum literis miſiſſet.

Hoc anno Beornhelmus Abbas occidentalium Saxonum & Regis Alfredi *eleemoſynas* Romam adduxit. Et Guthrun Northmannicus Rex obiit: cui nomen baptiſmale Ethelſtanus erat, inditum. Qui ab Alfredo Rege (*ad fontem ſacrum*) ſuſceptus fuit, hic orientales Anglos habitavit, & illam provinciam primus incoluit; eodémque anno exercitus de *Sequana Santlaudanam* conceſſit; quę inter Britannos & Francos ſita eſt: At Britanni contra illum, victoriâ potiti dimicabant, quorum multos, in flumen quoddam fugatos, demerſerunt. [*Hoc anno Pleigmundus à Deo, omnibuſq; ſanctis ſuis electus fuit.*]

dcccxci. Her for se here east. ⁊ Sarnulf cyning gefeaht wiþ þæm ræde here ær ða scipu comon mid east Francum ⁊ Seaxum. ⁊ Bægerum. ⁊ hine geflymde. ⁊ ðry Scottas cwomon to Ælfrede cyninge on anum bate butan ælcum gereðum of Hibernia þonon hi hi bestælon. forþon ðe hi woldon for Godes lufan on elþeodinesse bion. hy ne rohton hwær; Se bat wæs gewornht of ðriddan healfre hyde. ðe hie on foron. ⁊ hi namon mid him ꝥ hie hæfdon to seofon nihtum mete. ⁊ þa comon hie ymb seofon niht to londe on Cornwealum. ⁊ foran ða sona to Ælfrede cyninge ðus hie wæron genemde. Dubslane. ⁊ Maccbethu. ⁊ Maelinmun. ⁊ Swifneh se betsta lareow þe on Scottum wæs gefor;

Hoc anno adiit exercitus orientem, & Arnulfus rex contra instructum exercitum pugnabat, priusquam classes illorum advenerant, cum orientalibus Francis & Saxonibus, & Bavariis; illúmq; (*exercitum*) in fugam vertit: Et tres Scoti ad Alfredum Regem venerunt, unius naviculæ beneficio, absq; remigiis omnibus de Hibernia se clam subducentes: volebant enim pro Dei amore peregrinatione uti. Illam verò non remigabant: naviculâ quà concesserant, de tertia corii parte factâ: assumpto secum, quem habuerant, in septimanam, cibo: & post septimanam circiter, terræ, Cornubiæ scil. applicuerant: hinc è vestigio ad Alfredum Regem profecti. Sic erant nominati, Dubslanus; Mahbethus; & Maelinmunus. Tunc autem Swifneh, optimus inter Scotos Doctor, defunctus est.

dcccxcii. And ðy ylcan geare ofer Eastron ymb gang dagas oþþe ær. æteowde se steorra þe mon on boc Ledē Cometa hæt. sume men cweþaþ on Englisc ꝥ hit sy feaxede steorra. for þæm þær stent lang leoma of. hwilum on ane healfe hwilū on ælce healfe;

Et eodem anno à Pascha, circa Rogationum dies, vel antè, comparuit stella, quę in libris Latinis à quibusdā cometa dicitur; Anglicè stellam esse crinitam aiunt; modò enim jubar ex una parte, modò ex omni, prolixum ibi perstitit.

dcccxciii. Her on ðissum geare for se micela here ðe we gefyrn ymbe sprræcon. eft of þam east rice. west weard to Bunnan. ⁊ ðær wurdon gescipode. swa ꝥ hie asetton him on ænne sið. ofer mid horsum mid ealle. ⁊ ða coman up Limine muþan. mid ccl. hund scipa. se muða is on easte weardre Cent. æt þæs micelan wuda east ende ðe we Andred hataþ. se wudu is east lang. ⁊ west lang. hund twelftiges mila lang oþþe lengra. ⁊ ðryttiges mila brad. seo ea þe we ær ymbe sprræcon liþ ut of þæm wealde on þa ea. hie tugon up hiora scipu oþ þone weald. iiii. mila from þam niuþan ute weardum. ⁊ þær abræcon an gewerc. inne on ðæmfenne sæton feawa cirlisce men on. ⁊ wæs sam worht. ða sona æfter þam com Hæsten mid lxxx. scipa upon Temese muþan.

Hoc anno exercitus, de quo dudum diximus, ex orientali regno (*Franciæ*) reversus, occidentem versùs Bononiam adiit: ibíque naves nacti sunt: ità ut illos unâ vice, equestri cæteróq; apparatu obsiderent. Hinc, cum ducentis, & quinquaginta navibus in Ostium *Limeni* emergebant. Ostium illud in orientali Cantii regione est; juxta sylvam magnam *Andred:* sylva illa, quà oriente tenus, quà occidente, centum, & viginti milliaria, vel plura, longitudine continet: latitudine autem, triginta: amnis ille, de quo hîc dicimus, de provincia excurrit: ex amni illo naves suas in eandem sylvam traxerunt, per quatuor usque ab ostio milliaria: ibíq; arcem in palude sitam diruerunt; paucis habitatam Paganis: (*arx*) erat semistructa: tum citò postea, venit Haestenus cum octoginta navibus

⁊

⁊ ꝑoꝛhte him ȝeꝑeoꝛc æt Middel-
tune. ⁊ ſe oþeꝛ heꝛe æt Apuldꝛe;

dcccxciiii. On þiſ ȝeaꝛe ꝥ ꝑæſ ẏmh tꝑelf
monaþ. ðæſ þe hie on ðæm eaſt ꝛice
ȝeꝑeoꝛc ȝeꝑoꝛht hæfdon. Noꝛþ-hẏm-
bꝛe ⁊ eaſt Engle hæfdon Ælfꝛed cẏ-
ninȝe aþaſ ȝeſeald. ⁊ eaſt Engle foꝛe
ȝiſla vi. ⁊ ðeh ofeꝛ þa tꝛeoꝑa. ſꝑa oft
ſꝑa ða oþꝛe heꝛȝaſ mid ealle heꝛiȝe
ut foꝛon. þonne foꝛon hie oþþe mid
oþþe on heoꝛa healfe on. þa ȝeȝadꝛo-
Ælfꝛed cẏninȝ. hiſ fẏꝛde ⁊ foꝛ. ꝥ he
beꝑicode be tuh ðam tꝑam heꝛȝum
þæꝛ ðæꝛ he nehſt ꝛẏmet hæfde. foꝛ
ꝑudu fæſtenne. ⁊ foꝛ ꝑæteꝛ fæſtenne.
ſꝑa ꝥ he mihte æȝþeꝛne ȝeꝛæcan ȝif
hie ænigne feld ſecan ꝑolden. þa fo-
ꝛon hie ſiþþan æfteꝛ ðam ꝑealda hlo-
þum. ⁊ flocꝛadum be ſꝑa hꝑæðeꝛe
efeſ ſꝑa hit þonne fẏꝛdleaſ ꝑæſ. ⁊
him mon eac mid oþꝛum floccum
ſohte mæſtꝛa daȝa ælce. oþþe on niht
ȝe of ðæꝛe fẏꝛde. ȝe eac of þam buꝛ-
ȝum. hæfde ſe cẏninȝ hiſ fẏꝛd on
tu to numen. ſꝑa ꝥ hie ꝑæꝛon ſẏmle
healfe æt ham. healfe ute· butan þæm
monnum ðe ða buꝛh healdan ſceal-
dan. ne com ſe heꝛe oftoꝛ eall ute
of ðæm ſætum. ðonne tuꝑa oþꝛe ſiþe.
ða hie æꝛeſt to londe comon æꝛ ſio
fẏꝛd ȝeſamnod ꝑæꝛe. oþꝛe ſiþe ða
hie of ðæm ſætum faꝛan ꝑoldan. þa
hie ȝefenȝon micele heꝛe hẏð. ⁊ ða
ꝑoldon feꝛian noꝛþ ꝑeaꝛdeſ ofeꝛ Te-
meſe. in on eaſt Seaxe onȝean þa ſci-
pu. ða foꝛꝛad ſio fẏꝛd hie foꝛan. ⁊
him ꝑið ȝefeaht æt Feaꝛnhamme. ⁊
þone heꝛe ȝeflẏmde. ⁊ ða heꝛe hi ða
ahꝛeddon. ⁊ hẏ fluȝon ofeꝛ Temeſe
buton ælcum foꝛda. ða up be Colne
on ænne iȝȝað. ða beſæt ſio fẏꝛd hie
þæꝛ utan þa hꝑile þe hie ðæꝛ lenȝeſt
mete hæfdon. ac hie hæfdon ða hio-
ꝛa ſtemn ȝeſetenne. ⁊ hioꝛa mete ȝe-
notudne. ⁊ ꝑæſ ſe cẏninȝ ða ðẏdeꝛ
ꝑeaꝛdeſ on fæꝛe mid þæꝛe ſcẏꝛe þe mid him fẏꝛdedon. þa he þa ꝑæſ

Tamiſis oſtium intrans; ſibíq; apud *Middeltoniam* arcē exſtruxit: alter apud *Apeltræam* exercitus (*manſit.*)

Hoc anno, poſt duodecim circiter menſes, ex quo, in regno orientali arcem exſtruxerunt, Northanhymbri, & Saxones orientales Alfrido Regi dederunt juramenta; ſex etiam obſidibus à Saxonibus orientalibus datis: quíq; fœdera tranſgreſſi, quotieſcunque reliqui exercitus cum tota acie; ipſi toties aut cum *illis* aut ſoli exierunt: hinc Rex Alfredus collecto exercitu, inter utrumq; exercitum, quò per ſylvas, & undas circumſtipantes, intercapedinem habuit, caſtra poſuit; ità ut poſſet alterutrum aſſequi, ſi quem campum petere libuiſſet: illi verò poſtea provinciarum prædatores, & turmas ſecuti, in regionem; quamcunque auxilio carentem viderint. Sed illos etiam cum aliis turmis per ſingulos ferè dies, vel noctes, cùm de exercitu, tum quoq; de urbibus petebant. Rex exercitum in partes duas diviſit: ità ut dimidius domi, dimidius foris ſemper eſſet; exceptis iis, qui arcem tutari debeant: non prodiit de ſedibus totus exercitus, ſæpiùs quàm duabus, tribúſve vicibus; Londinum autem venerant, priuſquam exercitus in unum convenerat: verùm alterâ vice, de ſuis exeuntes ſedibus, prædam amplam capientes, Aquilonem verſùs, tranſire *Tamiſim* volebant: intrantes Eaſt-ſaxoniam navibus obviam facientes: verùm prævenerat illos exercitus equeſtris; cúmque illis *Feornhamiæ* pugnatum eſt; acie in fugam verſâ. Sed ſe liberans exercitus *Tamiſim*, abſq; omni vàdo tranſvolavit in inſulam quandam prope *Colniam*, emergentes: hos exercitus ibi foris (*Regius*) obſidione cinxit, tantiſper dum eſcam ibi durantem haberent: Sed tempus illis ſtatutum exiit; defecítque eſca: illóq; Rex cum exercitu medio, qui unà ſequebatur, profecturus: huc igitur ipſo venturo, alter exercitus domum erat rediturus: Verùm

þiðer peapðer. ⁊ rio oþeru þýrð pær ham peapðer. ⁊ ða Deniſcan ræton þæp behindā. ꝑoꝛ þæm hioꝛa cýninᵹ pær ᵹepunoon on þæm ᵹepeohte. þ hie hine ne mihton ꝑeꝛtan. ða ᵹeᵹaðeꝛeðon ða ðe in Noꝛþ-hýmbꝛum buᵹeað. ⁊ on eaꝛt Engłum ꝛum hund ꝛcipa. ⁊ ꝑoꝛon ꝛuð ymbuton. ⁊ ꝛum ꝑeoꝑeꝛtiᵹ ꝛcipa noꝛþ ymbutan. ⁊ ymbꝛæton an ᵹepeoꝛc on Deꝛena ꝛcipe be noꝛþ ðæꝛe ꝛæ. ⁊ ða ðe ꝛuþ ymbutan ꝑoꝛon. ymbꝛæton Saxan ceaꝛtep. ða ꝛe cýninᵹ þ hýꝛde. ða penðe he hine peꝛt piþ Saxan ceaꝛtpep miþ eallre þæꝛe ꝛýꝛðe buton ꝛpiþe Gepealðenum ðæle. eaꝛte peapðer ðæꝛ ꝑolcer. Ða ꝑoꝛon ꝑoꝛþ oþþe hie comon to Lunden býꝛiᵹ. ⁊ þa miþ ðam buꝛhꝛaꝛum ⁊ ðam ꝑultume ðe him peꝛtan com. ꝑoꝛon eaꝛt to Beam ꝑleote. þæꝛ hæꝛten ða ðæꝛ cum miþ hiꝛ heꝛᵹe; ðe æꝛ æt Miðdeltune ꝛæt. ⁊ eac ꝛe micela hepe þæꝛ ða ðæꝛ to cum. ðe æꝛ on Limerie muþan ꝛæt. æt Apulꝛe. hæꝛde hæꝛten æꝛ ᵹepoꝛhte þ ᵹepeoꝛc æt Beam ꝑleote. ⁊ þæꝛ ða ut aꝑaꝛen on heꝛᵹaþ. ⁊ þæꝛ ꝛe micela hepe æt ham. ða ꝑoꝛon hie to. ⁊ ᵹeꝑlýmðon ðone hepe. ⁊ þ ᵹepeoꝛc abꝛæcon. ⁊ ᵹenamon eall þ ðæꝛ binnan þæꝛ. ᵹe onꝛeo ᵹe on piꝑum. ᵹe eac on beaꝛnum. ⁊ bꝛohton eall into Lunden býꝛiᵹ. ⁊ þa ꝛcipu ealle oþþe tobꝛæcon oþþe ꝑoꝛbæꝛnðon. oþþe to Lunden býꝛiᵹ bꝛohton. oþþe to Hꝛoꝑeꝛ ceaꝛtre. ⁊ Hæꝛtenep piꝑ. ⁊ hiꝛ ꝛuna tpeᵹen mon bꝛohte to þam cýninᵹe. ⁊ he hi him eꝛt aᵹeaꝛ. ꝑoꝛþam þe hioꝛa þæꝛ oþep hiꝛ ᵹoðꝛunu. oþep ſcþepeðep ealðoꝛmonnep. hæꝛðon hi hioꝛa onꝛanᵹen æꝛ Hæꝛten to Beam ꝑleote come. ⁊ he him hæꝛde ᵹepealo ᵹiꝛlaꝛ ⁊ aþaꝛ. ⁊ ꝛe cýninᵹ him eac pel ꝑeoh ꝛealoe. ⁊ eac ꝛꝑa þa he þone cniht aᵹep ⁊ þ piꝑ. ac ꝛona ꝛꝑa hie to Beam ꝑleote comon. ⁊ þ ᵹepeoꝛc ᵹepoꝛnt pær. ꝛꝑa heꝛᵹoðe he on hiꝛ ꝑice þone ilcan enðe. þe ſcþepeð hiꝛ cumpæðep heolðan ꝛceolðe. ⁊ eꝛt oþþe

Dani à tergo ſederunt: nam illorum Rex in pugna vulnerabatur: ità ut illum unà ducere haud poſſent convenerunt igitur qui Northymbriam incolebant, & juxta Eaſt-Angliam centum circiter naves auſtrum luſtrabant: & quadraginta circiter, Aquilonem: quandámque arcem in Domnaniæ provincia: ad Aquilonare ſitam mare obſidebant, auſtrúmq; circum navigantes, *Eaxanceſtriam* cingebant: quo audito, Rex ſe cum toto exercitu *Eaxanceſtriam* rediit; exceptâ validâ Wallenſium parte, quæ ad orientem populi *habitabat*. Profecti ergo, Londoniam uſq; venerunt: tunc demum cum civibus, & qui in auxilium illis ab occidente aderant, verſùs orientem, *Beanflotam* conceſſerant. Hæſtenus interim venit cum exercitu, qui priùs *Middeltonia* ſedebat; venturus quoque exercitus ingens; qui in *Limneo* portu, *Apultrea* priùs morabatur. Haeſtenus antea arcem illam *Beanflota* exſtruxit: tum exiit prædatum, magno relicto domi exercitu: illi tum advenientes, iſtum exercitum in fugam dederant; arcémq; confringentes, omnia quæ intus erant diripiunt; cùm pecuniam, tum mulieres, tum puerulos quoque, Londoniam ſingulos advexerant, navésq; omnes aut confregerunt, aut incenderunt, aut Londoniam duxerunt, aut *Hroſeceſtriam*. Uxor autem Haeſteni, cum duobus filiis afferebantur ad Regem; quos & ille denuo liberavit: alter enim illorum illi erat in Deo filius; alter Comitis Æthelredi: Capti ſunt illi, priuſquam Haeſtenus *Beanflotam* veniret: illique obſides, & juramenta dedit, cui Rex viciſſim dedit ſatis pecuniæ; puerósque etiam, cum uxore reſtituit. Simulac verò *Beanflotam* veniſſent, arce illâ jam factâ, devaſtavit ſtatim regni fines; quos Æthelredus patrinus ſuus tenere debuerat. Poſtea au-

ríþe

ríþe he þær on heorgaþ gelend on þ ilce price. þa þa man hiʒ gepeorc abræc. þa re cýninʒ hine þa perr pende mid þære fýrde pið Exan ceaſtpeaſ. þa ic æp ræde. ⁊ re here da burh beſeten hæfde. Da he dær to gefaren pær. þa eodon hie to hiora rcipum. Da he da pið done here dær peaſt abirgod pær. ⁊ da heorgaſ pæron da gegadrode begen to Sceobýriʒ on eaſt Sexum. ⁊ dær gepeorc porhtun. poron begen ætgædere up be Temere ⁊ him com micel eaca to. *æþer ge of eaſt Englum ge of Norþ-hýmbrum. poron þa up be Temere. oþ þ hie gebýdon æt Sæfearne. Da up be Sæfearne. Da gegadrode Æþered ealdorman. ⁊ Æþelm ealdorman. ⁊ Æþelnoþ ealdorman. ⁊ da cýninʒer þegnaſ de da æt ham æt dæm gepeorcum pæron. of ælce býriʒ be eaſtan Pedredan. ge be peſtan Sealpuda. ge be eaſtan. ge eac be Norðan Temere. ⁊ be peſtan Sæfearn. ge eac rum dæl dær norþ Peal cýnnes. þa hi da ealle gegadrode pæron. da of-poron hie þone here hindan. æt *Butdiʒinʒ tune on Sæfearn rtade. ⁊ hine þær utan befæton on ælce healfe on anum fæſtenne. þa hie da feala pucena fæton on tpa healfe dære ea. ⁊ re cýninʒ pær peſt on Defenum pið done rciphere. Da pæron hie mid meteleaſte gefæhte. ⁊ hæfdon miclne dæl dara hoſra fleten. ⁊ da oþre pæron hunʒre acolen. Da eodan hie ut to monnū. þe on eaſt healfe þære ea picodon. ⁊ him pið gefuhton. ⁊ da Criſtnan hæfdon rize. ⁊ dær peaſþ Orohelm [cýinʒes degn] oſſlegen. [eac monize oþre cýninʒes þegnaſ.] ⁊ re dæl þe þær apeʒ com pundon on fleame zenerede. Da hie on eaſt Seaxe comon. to hiora gefeorce. ⁊ to hiora rcýpum. Da gegadrode rio laf. eft on eaſt Englum. ⁊ of Norþ-hýmbrum micelne here onforan pinter. ⁊ befæſton hiora pif ⁊ hiora rcipu. ⁊ hiora feoh on eaſt Englum. ⁊ poron anſtrecef dæʒ-

tem alterâ vice in eodem regno prædatur: Sed arce ejus jam dirutâ, Rex occidentem versûs cum exercitu, *Exanceſtrtam*, ſicut antè dixi, ſe convertit: exercitúſque Civitatem obſidebat. Poſtquam eò conveniſſent, naves ſuas adibant: dum autem cum exercitu occidentem versûs occupatus eſſet, interea uterque (*Paganorum*) exercitus *Sceobyrigæ*, inter Eaſt-ſaxones convenerant, arcem ibi conſtruentes: conſcendit *Tamiſim* uterque ſimul, quibus præſidia magna cùm de Eaſt-Anglis, tum de Northymbris tranſcendentia *Tamiſim* advenerant, donec *Sabrinam* nacti, (*prædam*) agebant: hinc conſcendunt *Sabrinam*: ſed Duces Æthelredus, Æthelmus, Æthelnothus, collecti, unà cum Regis miniſtris domi opere occupatis, de quovis oppido, & in orientali *Pedredan*, tum in occidentali *Sealwudu*, tum quoq; ad *Tamiſim* aquilonarem, *Sabrinámq;* occidentalē: necnon de gente Wallenſium Aquilonarium pars, aciem vicinam petebant, apud *Buttingtun*, in *Sabrinæ* ripa; illámque ibi utrinque obſidentes, ex omni parte in unum firmati: multáſque hebdomadas ex utraq; parte amnis conſidebant. Rex verò apud Domnanios in occidente claſſi nauticæ adfuit. Erántq; preſſi inediâ, equorum partem haud parvam comedentes: reliquis fame afflictis: Exibant poſtea in populos, qui ex orientali amnis parte caſtrametati ſunt; quibuſcum pugnatum eſt: Chriſtiani autem victoriâ potiti: ibíque Ordhelmus [*Regis miniſter*] occiſus; [*ut & multi alii Regis famuli.*] Pars quoq; quæ indè venerat, (*Paganorum*) in fugam verſa, Eaſt-ſaxoniam, ibíque arcem, navéſque ſuas repetebant. Tum Laf de Eaſt-Anglis, & Northymbris, magnum exercitum ante hyemem coegit; uxores quoque, navéſq;, cum pecunia ſua Eaſt-anglis commitebat: hinc dies continuos, &

* *l.* æg-þer.

* Butt-tinʒ-tune. B.

eſt ⁊

ef ⁊ mihtef. þ hie ȝeðýðon on anre
ſefttre ceaſtre. on Fiſhealum. ſio
is Lega ceaſtef ȝehaten. ða ne mihte
ſio fýſd hie na hindan offaſan. æſ hie
fæſon inne on ðam ȝefeoſce. befæ-
ton ðeah þ ȝefeoſc utan. ſume tfe-
ȝen ðaȝaſ. ⁊ ȝenamon ceapef eall þ
ðæſ button fæſ. ⁊ ða men offloȝon
ðe hie foſan foſſýðan mýhton bu-
tan ȝefeoſce. ⁊ þ coſn eall foſbæſn-
ðon. ⁊ mid hioſa hoſſum fæfton on
ælce efenehþe. ⁊ þ fæſ ýmb tfelf mo-
naþ fæſ þe hie æſ hidef ofef fæ coman;

dcccxcv. Ond ða ſona æftef ðam on
ðis ȝeaſe foſ ſe hefe of Fiſheale in
on noſþ Fealaſ. foſþæm hie ðæſ fit-
tan ne mihton. þ fæſ foſþý ðe hie
fæſon benumene. æȝþef ȝe ðæſ cea-
pef ȝe ðæſ coſnef. ðe hie ȝehefȝod
hæfdon. ða hie ða eft ut of noſþ
Fealum fendon mid ðæſe hefe hýþe.
þe hie þæſ ȝenumen hæfdon. ða foſan
hie ofef Noſþ-hýmbſa lond. ⁊ eaſt
Sȝla ſſa ſſa ſio fýſd hie ȝefæcan
ne mihte. oþ þ hie comon on eaſt ðe-
axna lond eaſte peaſd on an iȝlond.
þ is ute on þæſe fæ. þ is Mefef iȝ
haten. ⁊ ſſa ſe hefe eft ham peaſd
pende. ðe Sxan ceaſtfe befeten hæf-
ðe. ða hefȝodon hie up on ſuð ðeax-
um nea h Cifſe ceaſtfe. ⁊ ða buſhpa-
ne hie ȝefýlmdon. ⁊ hioſa monig hund
ofſlogon. ⁊ hioſa ſcipu ſumu ȝena-
mon. ða ðý ýlcan ȝefe onfoſan ſintef þa Deniſcan þe on Mefef
ige fæton. tugon heoſa ſcipu up on Temefe. ⁊ ða up on Ligan.
þ fæſ ýmb tfa ȝef ðæſ te hie hidef ofef fæ comon;

dcccxcvi. On þý ýlcan ȝefe poſhte ſe
foſefſſnecena hefe ȝefeoſc be Lýȝan
xx. mila buſan Lunden býſig. ða ðæſ
on ſumefa foſon micel dæl þaſa buſh-
þaſa. ⁊ eac ſſa oþſef folcef. þ hie ȝe-
ðýðon æt ðaſa Deniſcana ȝefeoſce. ⁊
þæſ puſdon ȝefýlmde. ⁊ ſume feo-
fef cýninȝef þegnaſ offlegene. þa
þæſ on hæftfefte þa ſicode ſe cýninȝ
on neafefte fæſe býſig. þa hſile ðe hie heoſa coſn ȝefýſon.

nocles profecti, Civitatem quandam occidentalem *Wirheal*, id eſt, urbs *Legionum* dictam, invadunt: quos ſecutus exercitus aſſequi haud potuit, priuſquam arcem intraverant: arcem tamen extrà biduum circiter, obſidebant: captis autem, quæ circà erant, pecudibus, necabant populos, quos extra arcem equitando aſſequi potuiſſent: ſegetem porro totam aut comburentes, aut equis omnino junctim ſuis abſumentes: atq; hoc, poſt menſes circiter duodecim, ex quo huc à tranſmarinis venerant, factum eſt.

Et paulò pòſt, hoc anno exercitus à *Wirheal* decedens, ſeptentrionales Britones invadunt: hîc enim, pecudibus ſpoliati, & quam vaſtarunt, ſegete, ſedere non poterant: tum poſtea de Britonib' aquilonaribus cum præda, quam ceperant, in Northymbros, & Eaſt-Anglos profecti ſunt, prout exercitus aſſequi poſſet, donec in Eaſt-ſaxoniam orientem verſùs, ſitam in mari, inſulam, *Mereſig* occupaſſent; atque indè exercitus domum reverſus *Eaxanceſtriam* obſedit: tum in Saxones auſtrales prædando prope *Ciſſeceaſtriam* graſſati: quos, in fugam cives dederunt; cæſíſque multis centenis, naves aliquot illorum capiebant: Eodémq; anno, ante hyemem, Dani qui *Mereſig* habitabant, naves ſuas ſurſum in *Tamiſim*, dein, in amnem *Ligean* trahebant: hoc autem, biennio circiter, ex quo huc venerant, factum eſt.

Eodem anno dictus exercitus arcem prope *Ligean*, milliaribus circiter viginti, Londoniam ſupra, exſtruxit: æſtate verò, magna pars civium, aliíq; etiam populi, arcem Danorum deſtruere conati: Sed indè fugam capeſſebant; Regis inſuper miniſtris quatuor circitèr occiſis: hoc autem autumno Rex proximè civitatem caſtrametatus eſt, dum interea ſe-

þ

ꝥ þa Denisċan him ne meahton þæs
ġyfes forġyfnon. þa ġume dæġe nam
se cyning up be þære ea. ⁊ ġehapade
hwær mon mihte da ea forġyrcan.
ꝥ hie ne mihton da sċipu ut brenġan. ⁊ hie da ġra dydon. forhton þa
tu ġeweorc on tra healfe dære eas. þa
hie da ꝥ ġeweorc fulfum ongunnen
hæfdon. ⁊ þæs to ġesicod hæfdon.
þa ongeat se here ꝥ hie ne myhton þa
sċypu utbrenġan. þa forleton hi hi.
⁊ eodon ofer land ꝥ hie ġedydon æt
Cratbrycġe be Sæfern. ⁊ þæs ġeweorc forhton. da nam seo fyrd
fers feand æftan dam herige. ⁊ da
men of Lunden byriġ ġefetedon þa
sċipu. ⁊ da ealle de hie alædan ne
mihton todbræcon. ⁊ da se dæs sċæl
fyrde wæron binnan Lunden byriġ
ġebrohton. ⁊ þa Denisċan hæfdon hiora wif beæftan innan eas Engle. æs
hie ut of dæm ġeweorce foron. da
sæton hie done sintes æt Cratbrycġe. ꝥ wæs ymb dreo ġer þæs de hie on Limene muþan common hider ofer sæ;

dcccxcvii. Da wæs on sumera on wirum ġere. todon se here. sum on east Engle. sum on Norþ-hymbre. ⁊ þa se seoh leare wæron him þæs sċipu begeton. ⁊ sur ofer sæ foron to Sigene. næfde se here Godes donges. Angel cyn ealles for sriþe ġebrocod. achte wæron micele sriþor ġebrocede. on þæm þrim ġearum mid ceapes cwilde. ⁊ monna eallas sriþort mid dæm. ꝥ manige dara selestena cyninges þegena se þæs on londe wæron. forþferdon. on dam þrym ġearum dara wæs sum Sriþulf birceop on Hroses ceastre. ⁊ Ceolmund ealdorman on Cent. ⁊ Beorhtulf ealdorman on east Seaxum. ⁊ Sulfred ealdorman on Hamtun sċyre. ⁊ Ealheard birceop æt Dorce ceastre. ⁊ Eadulf cyninges þegen on sur Seaxum. ⁊ Beornulf wic ġerefa on Winteceastre. ⁊ Ecgulf cyninges horses þen. ⁊ ma-

getem suam demeterent, nè Dani à demetendo prohibere potuissent. Quodam autem die Rex per amnem equitans, findit ubi amnis exhauriri posset, nè naves indè suas extraherent. Sic ergò aggeres duos ex utraq; amnis parte faciebant: verùm postquam opus ab illis inchoatum esset, ibíq; essent castrametati, intellexit exercitus (*Paganorum,*) se naves istas educere haud posse; quibus, ergò relictis, pedestri itinere utentes, *Quatbrig*, prope *Sabrinam* petunt; ibi quoque arcem exstruentes: festinavit verò exercitus aciem, Occidentem versùs, insecutus: cives autem Londinenses, naves accersebant: quásque haud poterant afferre, confringebant: quæ autem captu dignæ erant, Londoniæ civitatem adducebant. Dani verò uxores apud East-Anglos firmabant suas, priusquam de arce illa decederent: hyeme autem illâ apud *Quatbrig* morabantur: Erátque triennium, ex quo huc per ostium *Limeni* à transmarinis venerant.

Accidit postea æstate ejusdem anni, exercitum in East-Anglos, & Northymbros exiisse: qui, licèt inopes pecuniarum, parabant sibi naves, & in *Sequanam* transfretabant: curâ Dei caruit exercitus: Anglicæ gentis omnino potestate fractus; sed multò magis fractus, per triennium illud, pecudum lue, & vel omnino, hominum maximè: cùm de ministris Regiis, haud pauci qui in terra erant optimi, triennio isto obiissent: quorum nonnulli erant Swithulfus *Hrofecestriæ* Episcopus: Ceolmundus Comes in Cantio: Brithulfus in East-sexia Comes: & Wulfredus Comes in *Hamptonia:* Ealhardus Episcopus *Dorcacestriæ:* Minister Regius in Suthsexia Eadulfus: Et oppidi præfectus in *Wintoniâ* Beornwulfus: Et Ecgulfus strator regius, & præter hos, complures; licèt, qui

nige eac mid him. þeh ic þa geþungnes-
tan nemde. þý ilcan geare drehtan ða
hergas on east Englum. ⁊ Norþ-hým-
brú þest Seaxna lond. sþiþe be þæm suþ
stæþe mid stæl hegum. ealra sþiþust
mid þæm æscum ðe hie feala geara
ær timbredon. ða het Alfred cýning
timbrian lange scipu ongen þa æscas.
ða þæron fulneah tu sþa lange sþa þa
oþru. sume hæfdon lx. ara. sume ma.
þa þæron ægþer ge sþiftran. ge unþeal-
tran. ge eac hýran þonne þa oþru. næ-
ron naþþer ne on Fresisc gescæpene
ne on Denisc bute sþa him selfum þuh-
te. þæt hie nýt þýrþoste beon meah-
ton. þa æt sumum cýrre ðæs ýlcan
geares. comon ðær scipu six to
Þiht. ⁊ ðær mýcel ýfel gedýdon. æg-
þer ge on Defenum. ge þel hþer be
ðam sæ riman. þa het se cýning faran
mid nigonum to ðara nipena scipa. ⁊
for foron him ðone muþan foran. on
uter mere. ða foron hie mid ðrým
scipum ut ongen hie. ⁊ þreo stodan
æt ufeþeardum ðæm muþan on dri-
gum. þæron ða men uppe on londe of
agane. ða gefengon hie ðara þreora
scipa tu æt þam muþan ute þeardum.
⁊ þa men ofslogon. ⁊ ꝥ an oþþand. on
ðæm þæron eac ða men ofslegene bu-
tan fifum. þa comon for ðý onþeg
ðe ðara oþra scipu asæton þa þurdan
eac sþýþe uneþelice asetten. þreo asæ-
ton on ða healfe ðæs deopes ðe ða
Denisc an scipu asetten þæron. ⁊ þa o-
þru ealle on oþre healfe. ꝥ hiora ne
mýhte nan to oþrum. ac ða ꝥ þæter
þæs aebbad feala furlanga from þam
scipum. ða eodan ða Denisc an from
ðæm ðrým scipum to ðæm oþrum
ðrým ðe on heora healfe beebbude
þæron. ⁊ hie þa gefuhton ðær. ðær
þearþ ofslegen Lucumon cýninges
gerefa. ⁊ Þulfheard Frýsa. ⁊ Ebbe
Frýsa. ⁊ Eþelere Frýsa. ⁊ Eþelferþ cýninges geneat. ⁊ ealra
monna Frýsiscra. ⁊ Englisc ra lxii. ⁊ þara Denisc ra cxx. þa com þæm
Deni-

nobilissimi fuerant, nominabam: Eodem anno (*hostiles*) exercitus in Eastanglis & Northymbris, terram occidentalium Saxonum vexabant: præcipuè furtivam prædam juxta litus australe (*agentes.*) Maximè omnium, longis (*usi*) navigiis, quę ipsi ante plures annos extruerant: Tum mandavit Aluredus Rex longas naves adversùm ista navigia extrui; quæ erant duplo reliquis longiores. (*Quarum*) aliquot sexaginta aras; plures aliquot continebant. Erant autem cùm velociores, tum minùs nutantes, tum quoque cæteris altiores: neq; inter Fresonas, neq; Danos fabricabantur; sed prout ipsi visum est; modò illa nè pessima esse possent: quodam tunc ejusdem anni curriculo, sex navigia advenerunt *Vectam*; ibíque multum mali cùm apud Devonenses, tum passim alibi circa loca maritima fecerunt: tum Rex mandavit cum novem ad nova isthæc prodire; & in mari extimo ante portum illis occursum facere: cum tribus igitur navibus contra exibant: tres quoq; superiùs juxta portum adstabant: homines autem in sicco erant; terram ascendentes: ex istis autem tribus navigiis duo quæ ad portum, extrà stabant, capiebant; homines verò interfecerunt; alterum autē illud evasit: in quo etiā homines, exceptis quinq; cæsi sunt. Redierunt ergò, quæ navigia cætera obsidebant: sedebant etiam perquàm difficulter: tres in profundo; parte scil. illâ, in qua navigia Danica subsidebant: cæteræque omnes parte alterâ; ita ut invicem accedere neutiquam possent: aqua autem illa, per multa stadia navigiis erat exiccata: tunc Dani, à tribus illis navigiis, ad tria reliqua, quibus in parte sua, aqua exiccata fuit abibant: ibíq; pugnabant. Lucumon Comes Regis ibi erat occisus: & Wulfheardus Friso: & Ebba Friso: & Friso Ethelerus; & Ethelfrithus Regis bubulcus: Frisonésq; omnes; & ex Anglis sexaginta duo: & Danis, centum

Denisсum sсipum þeh æn flod to. æn þa Cristnan mÿhton hiona ut ascufon. ⁊ hie for dÿ ut ofreopon. þa þæron hie to þæm gesargode. ꝥ hie ne mihton suþ Seaxna lond utan beropan ac hiona dæn tu sæ on lond bedraf. ⁊ da men mon lædde to Pinte ceastre to dam cÿninge. ⁊ he hie þæn ahon het. ⁊ da comon on east Engle de on dam anum scÿpe þæron spiþe forþundode. þÿ ÿlcan*geare forþearþ no læs þonne xx. scipa mid monnum mid ealle. be dam suþ nÿman. þÿ ÿlcan gere forþferde Pulfric cÿninges horsþegen se þæs eac Pealh gefera;

* *scil.* navigia.

* *aliàs,* sumera *Cott.*

& viginti: accessit tamen ad Danorum navigia restagnatio, priusquam illos possent appellere Christiani: Ob id autem cum illis eremigabant: tristabantur verò propterea quòd ad australium Saxonum terram haud poterant remigio transire; quin istorum * duo in terram mare pulsabat. Homines autē *Wintoniam* ad Regem ducebantur: ibiq; illos suspendi jussit: Quique in altero illo navigio valde erant vulnerati, in East-Angliam venerunt; Eodem anno viginti naves, haud pauciores, cum hominibus (*suis*) juxta partes australes, omnino perierunt. Eodem anno strator Regis Wulfricus obiit; qui Comes quoq; Britannicus fuit.

dcccxcviii. Her on disum gere gefor Ædhelm Piltun sciре ealdorman. nigon nihtum æn middum sumera. ⁊ her forþferde heahstan se þæs on Lundenne biscop;

Anno hoc, Ethelmus Comes Wiltonensis novem noctes ante solstitium obiit: Nunc autem obiit summus Londonensium Episcopus.

899 900

dcccci. Her gefor Ælfred Aþulfing sÿx nihtum æn ealra haligra mæssan. se þæs cÿning ofer eall Ongel cÿnn. butan dam dæle de under Dena onþealde þæs. ⁊ he heold ꝥ rice oþrum healfum læs þe xxx. þintra. ⁊ da feng Eadþeard his sunu to rice. þa gerad Æþelþald his fædran sunu. þone ham æt Pinburnan. ⁊ æt Tþeoneam. butan dæs cÿninges leafe ⁊ his þitena. da rad se cÿning mid fÿrde. ꝥ he gepicode æt Baddan bÿrig þiþ Pinburnan. ⁊ Æþelþald sæt binnan dam ham mid dæm monnum de him to gebugan. ⁊ hæfde ealle da geatu forþorht in to him. ⁊ sæde ꝥ he þolde oþer oþþe þæn libban oþþe dære licgan. þa under þam þa bestæl he hine on niht onþeg ⁊ gesohte þone here on Norþ-hÿmbrum. ⁊ se cÿning het ridan æfter. ⁊ da ne mÿhte hine mon of ridan. da berad mon ꝥ þif ꝥ he hæfde æn genumen butan cÿninges leafe. ⁊ ofer dara biscеopa gebod. fordon þe heo þæs æn to nunnan gehalgod. ⁊ on dis ilcan gere forþferde Ædered. þæs

* *scil.* Danorum.

Hîc Aluredus Athulfi filius, sex noctes ante festum *Omnium Sanctorum* obiit: qui totius gentis Anglicanæ Rex fuit; parte illâ exceptâ, quæ Danorum erat subdita ditioni: alteram autem regni partem per hyemes paulò minùs triginta tenuit: Tunc demum filius ejus Eadwardus regnum capessit: Tunc quoque patruelis ejus filius villas *Winburnæ*, & *Weoneæ*, absq; Regis, ejúsque consiliariorum licentia invasit: Invasit quoq; Rex exercitu juxta *Baddanbyrig* prope *Winburnam*; Ethelwaldus verò sedebat intra villam cum hominibus, qui ei erant subditi; omnésque sibi portas obseratas occupabat: dixítque velle se ibi, aut vivere, aut ibi occumbere: Verùm interea noctu se surripuit: &*exercitum petiit in Northanhymbria: Rex autem, illum persequi mandavit: sed cùm assequi illum haud possent; fœminam illam liberabant, quam dudum absq; Regis licentia, & præter mandatum Episcoporum, (erat enim antea in Monialem consecrata) rapuerat. Eodem autem anno Ethe-

on Deſenum ealdorman feoper fucum ær ſÆlfred cyninge;

901

dccccii. Her geſor Aþulf ealdorman. Walhfride broþor. ⁊ Uirgiliuſ abbud of Scottum. ⁊ Grimbald Mæſſe preoſt. [viii. idus Julii;]

dcccciiii. Her com ſÆþelwald hider oþer fær mid dam flotan de he mid fær on eaſt Seaxe;

dccccv. Her ahſon ſÆþelwald done here on eaſt Englum to unfriðe ⁊ hie hergodon oþer Myrcna land oþ hie comon to Creccagelade. ⁊ foron dær oþer Temeſe. ⁊ namon æghwer ge on bræcene ge her ymbutan eall ⁊ hie gehentan myhton. ⁊ pendan þa eft ham peard. da for Eadweard cyning æfter. ſwa he raþoſt myhte. hiſ fyrd gegadrian ⁊ oferhergade eall hiora land betweoh Dicum. ⁊ Wuſan eall oþ þa fennaſ norþ. þa he þa eft þanan ut fapan polde. da het he beodan oþer ealle da fyrd. ⁊ hie foron ealle utæt somne. da ætſæton þa Centiſcan hær beæſtan oþer hiſ bebod. ⁊ feoſen æfenbracan he him hæfde to arend. þa befor fe here hie dær. ⁊ hie dær gefuhton. ⁊ dær peard Sigulf ealdorman oferlegen. ⁊ Sigelm ealdorman. ⁊ Eadwold cyninges þegen. ⁊ Cenwulf abbod. ⁊ Sigebryht Sigulfes ſunu. ⁊ Eadwald Accan ſunu. ⁊ monige eac mid him. þeh ic da gefungneſtan nemde. ⁊ on dara Deniſcena healfe peard oferlegen Eohric hyra cyng. ⁊ ſÆþelwald æþeling de hine to þam unfriðe gefordon. ⁊ Byrhtſige Beornoþes ſunu æþelinges. ⁊ Yſopa hold. ⁊ Oſcytel hold. ⁊ ſwiðe monige eac him þe þe nu genemnan ne magon. ⁊ dær fær on gehwæþere hond. micel fæl gefle-gen. ⁊ dara Deneſcena dær peard ma oferlegen. deh hie fæl ſtrope gepealde ahton. ⁊ Walhfryð gefor dy ylcan geare;

redus in Devonia comes, quatuor ſeptimanas ante Aluredum Regem obiit.

Hîc obiit Athulfus Dux, Ealfrithæ frater; & Virgilius in Scotia Abbas: & Grimbaldus presbyter [*octavo idûs Julii.*]

Hîc Ethelwaldus de tranſmarinis huc rediit cum claſſe; quacum unà fuit in Eaſt-ſaxonia.

Hîc attraxit exercitum in Eaſt-Anglia (*ſedentem*) Ethelwaldus; ut per terram Merciorum prædentur, donec *Creccaladam* uſq; venirent; ibíque *Tamiſim* tranſeuntes, cùm in* *Brodena*, tum in confiniis, omnia quæ poterant adſequi, capiebant; atque indè domum reverſi ſunt: Rex autem Eadwardus quàm citò poſset maximè, inſequebatur: ſuum cogebat exercitum: totámque illorum terram inter* *Foſſam* & *Uſam* undique, ad paludes uſque Aquilonares vaſtabat: Cùm autem exinde egredi voluiſſet, tunc per totum exercitum mandari juſsit, ut omnes ſimul egrederentur. Cantuarienſes verò poſtea, præter mandatum ejus ibi aſſidebant: ſeptem itaque nuntios ad illos* miſerat: illos quoque exercitus ibi præceſsit, ibique dimicabat: atque ibi dux Sigulfus, & comes Sigelmus, miniſtérque Regis Eadwoldus; & Cenwulfus abbas; & Sibrihtus Sigulfi filius, cum Eadwaldo Accæ filio, multíſq; etiam unà; (quamvis nobiliſsimos (*ſolùm*) nominabam) occubuerunt: necnon ex parte Danorum, Rex illorum Eohricus, & Ethelwoldus nobilis, quem ad ſeditionē pertraxerant; & Birhtſigerus Beornothi nobilis filius, & Iſopus Hold, & Osketellus Hold; multíque etiam perplures, quos nunc recenſere haud poſsim, corruerunt: ibíque in utraque gente magna ſtrages dabatur: plures verò Danorum occiſi ſunt; quamvis funeris loci poteſtatem habuiſſent: Ealswithus autem eodem anno defunctus eſt.

* ſylva.

* Quæ agrum *Cantuarienſem* & *Saſſexienſem* diſterminat.

906
ᴅccccvii. Ħeꞃ on ᴅiꞅ ʒeaꞃe ʒeꝼoꞃ ſElꝼꞃeᴅ. ꝑæꞅ æᴛ Baþum ʒeꞃeꝼa; On ᴅam ẏlcan ʒeꞃe mon ꝼæꞅᴛnoᴅe þone ꝼꞃiᴅ æᴛ Yᴛᴛinʒa ꝼoꞃᴅa. ꞅꝑa ꞅꝑa ꞩaᴅꝑeaꞃᴅ cẏnʒ ʒeꞃæᴅᴅe. æʒþeꞃ ʒe ꝑiþ eaꞅᴛ ꞩnʒle. ʒe ꝑiþNoꞃþ-hẏmbꞃe;

908
ᴅccccix. Ħeꞃ ʒeꝼoꞃ Denulꝼ ꞅe ꝑæꞅ on Ꝑinᴛan ceꞅᴛꞃe biꞅcop;

ᴅccccx. Ħeꞃ ꝼenʒ Fꞃiþeꞅᴛan ᴛo biꞅcopᴅome on Ꝑinᴛe ceꞅᴛꞃe. ⁊ Aꞅꞅeꞃ biꞅcop ʒeꝼoꞃ. æꝼᴛeꞃ þam ꞅe ꝑæꞅ æᴛ Sciꞃebuꞃnan biꞅcop. ⁊ þẏ ẏlcan ʒeꞃe ꞅenᴅe ꞩaᴅꝑeaꞃᴅ cẏnʒ ꝼẏꞃᴅe æʒþeꞃ ʒe oꝼ ꝑeꞅᴛ Seaxum. ʒe oꝼ Mẏꞃcum. ⁊ heo ʒeheꞃʒaᴅe ꞅꝑiþe micel on þam noꞃᴅ heꞃe. æʒþeꞃ ʒe on mannum. ʒe on ʒehꝑelceꞅ cẏnneꞅ ẏꞃꝼe. ⁊ maneʒa men oꝼꞅloʒon þaꞃa Deniꞅcena. ⁊ ᴅæꞃ ꝑæꞃon ꝼiꝼ ꝑucan inne;

ᴅccccxi. Heꞃ bꞃæc ꞅe heꞃe on Noꞃᴅhẏmbꞃum ᴅone ꝼꞃiᴅ ⁊ ꝼoꞃꞅaꝑon ſElcꝼꞃiþ ᴅe ꞩaᴅꝑeaꞃᴅ cẏnʒ ⁊ hiꞅ ꞅunu him buᴅon. ⁊ heꞃʒoᴅon oꝼeꞃ Mẏꞃcna lonᴅ. ⁊ ꞅe cẏnʒ hæꝼᴅe ʒeʒaᴅꞃoᴅ ꞅum hunᴅ ꞅciꝑa. ⁊ ꝑæꞅ ᴅa on Cenᴛ. ⁊ ᴅa ꞅciꝑu ꝼoꞃan be ꞅuþan. eaꞅᴛ ⁊ lanʒ ꞅæ ᴛoʒeneꞅ him. ᴅa ꝑenᴅe ꞅe heꞃe ꝥ hiꞅ ꝼulᴛumeꞅ ꞅe mæꞅᴛa ᴅæl ꝑæꞃe on ᴅam ꞅciꝑum. ⁊ ꝥ hie mẏhᴛon ꝼaꞃan unbeꝼohᴛene ᴅæꞃ ᴅæꞃ hie ꝑolᴅen. ᴅa ʒeacꞅaᴅe ꞅe cẏnʒ ꝥ ꝥ hie uᴛ on heꞃʒaᴅ ꝼoꞃon. þa ꞅenᴅe he hiꞅ ꝼẏꞃᴅe æʒþeꞃ ʒe oꝼ ꝑeꞅᴛ Seaxum. ʒe oꝼ Mẏꞃcum. ⁊ hie oꝼꝼoꞃon ᴅonne heꞃe hinᴅan ᴅa he ham ꝑeaꞃᴅ ꝑæꞅ. ⁊ him þa ꝑiþ ʒeꝼuhᴛon. ⁊ þonne ʒeꝼlẏmᴅon. ⁊ hiꞅ ꝼeala ᴅuꞅenᴅa oꝼꞅloʒon. ⁊ ᴅæꞃ ꝑæꞅ ꞩcꝑilꞅ cẏnʒ oꝼꞅleʒen;

ᴅccccxii. Ħeꞃ ʒeꝼoꞃ ſEþeꞃeᴅ ealᴅoꞃmon on Meꞃcum. ⁊ ꞩaᴅꝑeaꞃᴅ cẏnʒ ꝼenʒ ᴛo Lunᴅenbẏꞃiʒ. ⁊ ᴛo Oxnaꝼoꞃᴅa. ⁊ ᴛo þam lanᴅum eallum þe þæꞃ ᴛohẏꞃᴅon;

ᴅccccxiii. Ħeꞃ on þiꞅ ʒeaꞃe ẏmb Maꞃᴛineꞅ mæꞅꞅan heᴛ ꞩaᴅꝑeaꞃᴅ cẏnʒ aᴛẏm-

Hîc, anno hoc, Elfredus obiit, Bathanenſium præfectus. Eodem anno homines (ſicut Eadwardus Rex *Ittingafordæ* decreverat) & cum (*Danis*) Eaſt-anglis, & cum Northanhymbris pacem firmarunt.

Hîc Denulfus, qui Epiſcopus fuit Wintonienſis, obiit.

Hîc Fritheſtanus Epiſcopatum Wintoniæ capeſsit: obiit quoque Aſſerius Epiſcopus, poſtquam Epiſcopus Scireburnenſis eſſet. Eodémque anno Eadwardus rex cùm Weſt-Saxonum, tum etiam Merciorum exercitum miſit: multúmque in exercitu aquilonari, cùm hominum, tum cujuſque generis poſſeſsionum vaſtarunt, & complures occiderunt Danorum, ibíque ſeptimanas quinque (*ſe*) continuerunt.

Hîc exercitus in Northanhymbria pacem violarunt; & fœdus ſpreverunt omne quod Eadwardus Rex, ejúſque filius obtulerunt: agros quoque Merciorum, & paſsim depopulati: Rex autem centum circiter naves coegit, & in Cantio tunc fuit; naves quoque ad auſtrum profectæ Orientem verſùs, pérque mare, illi occurrebant: exercitus igitur putabat maximam copiarum ejus partem in navibus fuiſſe: & quoquo ii vellent, immunes militiâ, prodire poſſe: tum Rex intellexit quòd depredatum exiiſſent: miſit ergò aciem ſuam cùm Weſt-Saxonum, tum Merciorum; iíque exercitum iſtum prævertere cœperunt: tunc redibat domum, & contra illos pugnabat, eóſq; perſequebatur, multa quoque ex illis millia proſternens: ibíque Ecwilſus Rex occiſus eſt.

Hîc Etheredus Merciorum comes obiit: Eadbaldus autem Rex civitatem Londini, & Oxonii capeſsit; illóſque agros qui ipſis ſubjacebant.

Hîc, anno hoc, ad feſtum Martini, Eadwardus Rex burgum a-

bꞃan þa noꞃþan buꞃh æt Heoꞃotꞃoꞃda betꞃeox Memeꞃan. ⁊ Beneꞃican ⁊ Lýgean; ⁊ ða æꞃteꞃ ðam ðæꞃ on ꞃumeꞃa betꞃeox gang dagum. ⁊ middum ꞃumeꞃa. þa ꞃoꞃ Eadꞃeaꞃd cýning mid ꞃumum hiꞃ ꞃultume on eaꞃt Seaxe to Mældune. ⁊ ꞃicode ðæꞃ ða hꞃile þe man þa buꞃh ꞃoꞃhte. ⁊ getimbꞃede æt Ꞃitham. ⁊ beah him god dæl ðæꞃ ꞃolceꞃ to. ðe æꞃ undeꞃ Deniꞃcan manna anꞃealde ꞃæꞃon. ⁊ ꞃum hiꞃ ꞃultum ꞃoꞃhte ða buꞃh ða hꞃýle æt Heoꞃotꞃoꞃda on ꞃuþ healꞃe Lýgean;

quilonare *Herotfordiæ* exstrui mandavit, inter *Memecan*, & *Beneficam*, & *Ligeam*. Tum postea in æstate, inter ambarvalia, & solstitium, Rex Eadwardus cum copiis aliquot suis *Maldunum* in Eastsexiam prodiit; ibíque castrametatus est, dum burgum illud *Withamiæ* extruerent; bona autem populi pars, quæ antea Danorum erat ditioni subdita, illi parebat: interea autem pars altera copiarum ejus, burgum illud *Heortfordiæ*, ad australem partem *Ligeæ* ædificavit.

914 915 916

dccccxvii. Heꞃ on þiꞃ geꞃe ꞃad ꞃe heꞃe ut oꞃeꞃ Eaꞃtꞃon oꞃ Hamtune. ⁊ oꞃ Lýgeꞃa ceaꞃtꞃe ⁊ bꞃæcon ðone ꞃꞃýþ. ⁊ ꞃlohgon monige men æt Hocneꞃatune. ⁊ ðæꞃ on butan. ⁊ ða ꞃꞃiþeꞃa þe æꞃteꞃ ðam ꞃꞃa ða oþꞃe ham comon. ða ꞃundan hie oþꞃe ꞃloc ꞃade. ꝥ ꞃad ut ꞃiþ Ligtuneꞃ ⁊ ða ꞃuꞃdon. þa land leode hiꞃ ꞃaꞃe. ⁊ him ꞃiþ geꞃuhton ⁊ gebꞃohton hie on ꞃullum ꞃleame ⁊ ahꞃeddon eall ꝥ hie genumen hæꞃdon. ⁊ eac hioꞃa hoꞃꞃa ⁊ hioꞃa ꞃæpna micelne dæl;

Hîc, anno hoc, post Pascha exercitus de *Northamtuna*, & *Leogerecestria* grassatus est; pacémque violavit: complures etiam *Hocneratunæ*, ibíque in confiniis occidit; perquàm citò autem postea, ut reliqui, domum redierunt, tum alteram prædonum turmam, quæ versùs *Ligtunam*, grassabatur, invenerant, loci verò istius incolæ hoc scientes, contra illos pugnabant; ínque fugam plenè dederunt: & quæ rapuerant omnia, suorúmque etiam equorum, atque armorum magnam partem liberabant.

dccccxviii. Heꞃ on þýꞃꞃum geaꞃe com micel ꞃciphene hideꞃ oꞃeꞃ ꞃuþan oꞃ Lidꞃiccum. ⁊ tꞃegen eoꞃlaꞃ mid Ohtoꞃ ⁊ Hꞃoald. ⁊ ꞃoꞃon ꞃeꞃt on butan. ꝥ hie gedidon innan Sæꞃeꞃne muþan. ⁊ heꞃgodon on noꞃþ Ꞃealaꞃ æghꞃæꞃ be þæm ꞃæ. þæꞃ hie þonne on hagode ⁊ geꞃengan Cameleac ðone biꞃcop on Iꞃcinga ꞃelda. ⁊ læddon hine mid him to ꞃcipum. ⁊ ða alýꞃde Eadꞃeaꞃd cýng hine eꞃt mid xl. pundum. ða æꞃteꞃ ða ꞃoꞃ ꞃe heꞃe eall up. ⁊ ꞃolde ꞃaꞃan ða gýt onheꞃgaþ ꞃið Yꞃcinga ꞃeldeꞃ. ða gemetton ða men hie oꞃ Heꞃeꞃoꞃda. ⁊ oꞃ Gleaꞃe ceaꞃtꞃe. ⁊ oꞃ þam nihꞃtum buꞃhum. ⁊ him ꞃið geꞃuhton. ⁊ hie geꞃlýmdon ⁊ oꞃꞃlogon þone eoꞃl Hꞃoald. ⁊ ðæꞃ oþꞃeꞃ eoꞃleꞃ bꞃoþoꞃ Ohteꞃeꞃ ⁊ micel ðæꞃ heꞃeꞃ. ⁊ bedꞃiꞃon hie on ænne Peaꞃꞃuc. ⁊ beꞃæton hie þæꞃ utan oþþe hie

* *aliàs*, Octoꞃ. C.

Hîc, anno hoc, ingens classis piratica ab Austro, de *Lidwico* huc appulit: duóque duces unà, Ohterus, & Hroaldus, Occidentem versùs in circuitu progressi (*donec*) ostium *Sabrinæ* ingressi sint: Britonésque Aquilonares, tum quoque mari proximos vastabant: ibíque insecuti, Cimeleacum Episcopum in *Ircenefelda* capiebant: illúmq; cum ipsis ad naves deducebant: illum verò Rex Eadwardus quadraginta libris redemit. Tum postea cunctus proruit exercitus, voluítque porro grassari *Ircenefeldam* versùs prædaturi: illis verò Herefordenses, & Glaucestrenses, & de proximis urbibus occurrunt, & contra dimicarunt, eósque in fugam dederunt: & ducem Hroaldum, alteriúsque ducis Ohteri scilicet fratrem, & de exercitu complures occiderunt: & adegerunt in saltum quendam, ibíq; ob-

hie him ſealdon giſlas ꝥ hie of Eadweardes cyninges andwealde aſaran woldon. ⁊ ſe cyning hæfde funden ꝥ him mon ſæt wiþ on suð healfe ðæres muðan. westan from Wealum. eastan of Axene muþan ꝥ hie ne dorſton ꝥ land naþer gesecan on ða healfe. ða bestælon hie hie ðeah nihtes upp. æt ſumum tþam cyþþon. æt oþþrum cyþþe be eastan Weced. ⁊ æt oþþrum cyþþe æt Portlocan. ða sloh hie mon æt æghwum cyþþe. ꝥ hiora weora onweg comon buton þa ane ðe ðær ut ætſtummon to ðam ſciþum. ⁊ þa ſæton hie ute on ðam igelande. æt Bradanrelice of done ſyſt ðe hie þurdon ſriþe meteleaſe ⁊ monige men hungre acwælon. forþon hie ne mehton nænne mete genæcon foran ða ðonan to Deomodum. ⁊ ða ut to Yrlande. ⁊ ðir wæs on hærfest. ⁊ ða æfter þam on ðam ilcan geare foran to Martines mæſſan. þa for Eadweard cyning to Buccingahamme mid hiſ fyrde. ⁊ sæt þær feower sucan ⁊ geworhte ða burga buta on æghwe healfe eal ær he ðonon fore. ⁊ Þuncytel eorl hine gesohte him to hlaforde. ⁊ ða holdas ealle ⁊ ða yldestan men ealle mæſte ðe to Bedanforda hyrdon. ⁊ eac monige ðara ðe to Hamtune hyrdon;

sederunt; donec obſides ei dediſſent, quòd de Eadwardi Regis ditione exire vellent: Rex autem comperuit ſe in æſtiva *Sabrinæ* oſtii parte, & à Wallis occidua, & ab oſtio *Avenæ* orientali, ità ut terram illam petere nullibi ex iſta parte auſi ſint: veruntamen noctu paſſim prædabantur duabus circiter vicibus: alterâ vice à parte *Weced* orientali, & ad *Portlocon* altera: vice verò utraque occiſi ſunt, ità ut ex iis pauci redirent, illis ſolùm exceptis qui ad naves enatarunt: & in inſula illa *Bradanrelicæ* ſedebant: donec inediâ valde laborarent, multíq; fame perierent, quoniam cibum nullum conquirere poſſent. Indè autem *Deomedum* adibant, & tum demum Hiberniam, quod autumno accidit, transfretarunt: túmque poſtea eodem anno ante feſtum Martini profecti ſunt. Tum eodem anno Eadwardus Rex *Buccinghamiam* cum exercitu ſuo perrexit: ubi quatuor ſeptimanas ſedit, & ex utraque parte *Uſæ* conſtruxit arces priuſquam deceſſerat. Thurchitel autem conſul, illum pro Domino petebat. Omniáq; burga, poſſeſſores, & Senatores ferè omnes, qui *Bedanfordæ*, multíque etiam illorum qui *Northhamtunæ* ſubjacebant.

dcccxix. Her on ðir geare Eadweard cyning for mid fyrde to Bedanforda. foran to Martines mæſſan. ⁊ begeat þa burh ⁊ him cyþon to mæst ealle þa burhware þe hie ær budon. ⁊ he sæt ðær feower sucan. ⁊ het atymbran þa burh on suð healfe ðære eas ær he ponan fore;

Hîc, anno hoc, Eadwardus rex *Bedanfordam* ante feſtum Martini, cum exercitu adiit, urbémque in deditionem accepit: & ad illum cives prope omnes, qui illi parebant antea, redierunt: ibíque quatuor hebdomadas ſedit; & urbem in æſtiva *Uſæ* parte, priuſquam deceſſerat exſtrui præcepit.

dcccxx. Her on þir gere foran to middum ſumera for Eadweard cyning to Mældune. ⁊ getymbrede þa burh. ⁊ gestaþlode ær he ðonan fore. ⁊ ðy ylcan geare for Ðuncytel eorl ofer sæ on Fronclond mid ðam mannum ðe him gelæstan woldon. mid Eadweardes cyninges friþe ⁊ fultume;

Hîc, anno hoc, ante ſolſtitium Eadwardus Rex *Meledunum* perrexit, urbémque exſtruxit, & priuſquam indè deceſſerat firmavit: eodémq; anno Thurchitel in terram Francorum, cum hominibus quotquot Regis Edwardi pace & præſidio ſe ei dedere voluiſſent, transfretavit.

dccccxxi.

ᴅccccxxi. Ħeꝛ on þiſſum ȝeꝛe ꝼoꝛan to Eaſtꝛon Sadþeaꝛd cýning heꝛ ȝeꝼaꝛan ða buꝛh æꝛ Toꝼe ceaſtꝛe ⁊ hie ȝetýmbꝛian. ⁊ ða eꝼt æꝼteꝛ ðam on ðam ilcan ȝeaꝛe to ȝang daȝum he heꝛ atýmbꝛian ða buꝛh æꝛ Þiȝinȝa meꝛe. ðý ilcan ſumeꝛa beꝛþeox Ħlaꝼ mæſſan ⁊ middum ſumeꝛa. ſe heꝛe bꝛæc þone ꝼꝛiþ oꝼ Ħamtune ⁊ oꝼ Lýȝeꝛa ceaſtꝛe. ⁊ þonan noꝛþan. ⁊ ꝼoꝛon to Toꝼe ceaſtꝛe. ⁊ ꝼuhton on þa buꝛh ealne dæȝ. ⁊ ðohton ꝥ hie ſceoldan abꝛecon. ac hie ðeah aþeꝛede ꝥ ꝼolc ðe ðæꝛ binnan þæſ. oþ him maꝛa ꝼultum to com. ⁊ hie ꝼoꝛleton ða ða buꝛh. ⁊ ꝼoꝛon aþeȝ. ⁊ ða eꝼt ſþiþe ꝛaþe æꝼteꝛ þam hie ꝼoꝛon eꝼt uꝛ mid ſtæl heꝛiȝe nihteſ ⁊ comon on unȝeaꝛþe men ⁊ ȝenamon unlýtel. æȝþeꝛ ȝe on mannum. ȝe on ýꝛꝼe beꝛþeox Buꝛne þuda. ⁊ Æȝleſbýꝛiȝ. ðý ýlcan ſiþe ꝼoꝛ ſe heꝛe oꝼ Ħuntandune. ⁊ oꝼ eaſt Enȝlum. ⁊ þoꝛhton ꝥ ȝeþeoꝛc æꝛ Temeſe ꝼoꝛda. ⁊ hiꝛ budon ⁊ býꝛledon. ⁊ ꝼoꝛleton ꝥ oþeꝛ æꝛ Ħuntandune. ⁊ þohton ꝥ hie ſceoldon þanon oꝼ mid ȝeþinne ⁊ mid unꝼꝛiþe eꝼt þæſ landeſ maꝛe ȝeꝛæcan. ⁊ ꝼoꝛan ꝥ hie ȝedýdon æꝛ Bedan ꝼoꝛda. ⁊ þa ꝼoꝛan ða men uꝛ onȝeaꝛ ðe ðæꝛ binnan þæꝛon ⁊ him þiþ ȝeꝼuhton. ⁊ hie ȝeꝼlýmdon. ⁊ hioꝛa ȝodne dæl oꝼſloȝon. ða eꝼt æꝼteꝛ þam þa ȝieꝛ ȝeȝadoꝛode micel heꝛe hine oꝼ eaſt Enȝlum. ⁊ oꝼ Mýꝛcna londe. ⁊ ꝼoꝛan to ðæꝛe býꝛiȝ æꝛ Þiȝinȝa meꝛe ⁊ ýmbſæton hie uꝛan. ⁊ ꝼuhton lanȝe on dæȝ on. ⁊ namon þone ceap on buꝛan ⁊ ða men aþeꝛedon. ðeah þa buꝛh ðe ðæꝛ binnan þæꝛon. ⁊ ða ꝼoꝛleton hie ða buꝛh ⁊ ꝼoꝛon aþeȝ. ða æꝼteꝛ ðam ðý ýlcan ſumeꝛeſ ȝeȝadoꝛode micel ꝼolc hiꝛ on Sadþeaꝛdeſ cýninȝeſ anþealde oꝼ ðam nýhſtum buꝛȝum ðe hiꝛ þa ȝeꝼaꝛan mýhte. ⁊ ꝼoꝛon to Temeſe ꝼoꝛda ⁊ beſæton ða buꝛh. ⁊ ꝼuhton ðæꝛ on oþ hie hie abꝛæcon. ⁊ oꝼſloȝon ðone cýning ⁊ Toȝloſ eoꝛl. ⁊

Hîc, anno hoc, ante Paſcha Eadwardus Rex urbem *Toveceſtriam* adire, eámque exſtrui mandavit: deinde poſtea eodem anno ad ambarvalia, urbem illam *Wigingmeræ* eodem autumno inter feſtum primitiarum, & ſolſtitium ædificari juſſit; & exercitus Northamtunenſis, & Leogereceſtrenſis fœdus rupit: indè autem ab Aquilone *Toveceſtriam* venerunt; urbémque illam, totum diem impugnantes; expugnare inſtituunt: iis verò, qui intus erat populus repugnabat; donec plures illis copiæ adveniſſent: urbe igitur relictâ, abierant: Et perquam citò poſtea cum prædonum copia, noctu exeuntes in improviſos; atque cùm de hominibus, tum de jumentis partem haud exiguam inter *Birnwudam*, & *Egelesburiam* capiebant. Eodem tempore exercitus Huntandunenſis, & Eaſtanglorum exeuntes, munimentum illud *Temesfordæ* conſtruxerunt: illud quoque inhabitarunt, & incoluerunt: atque alterum illud *Huntandunæ* reliquerunt: putantes quippe indè ſe plus terræ, certamine, & pugnâ recuperaturos: exierant quoque, ut contra *Bedanfordam* molirentur; occurrebant verò, qui inibi erant, & contrà pugnabant; illósque fugabant: bonámque ex iis partẽ occidebant. Tum etiam poſtea, exercitus de Eaſtanglis, & de Merciorum terra magnus cogebatur; urbémque *Wigingmeræ* adibant; & undique obſidebant: pérque totam diem impugnabant: jumenta quoque in circuitu capiebant: veruntamen qui intrà erant homines propugnabant civitatem; quâ demum relictâ, abierunt: tum poſtea eadem æſtate populus multus ſub Eadwardi Regis ditione de proximis civitatibus, volens exire, conglobatus. Venerunt autem *Temesfordam*, & burgum obſident; ibíque impugnant, donec expugnabant: Regémque cum Toglea Duce, &

Mannan

Mannan eorl hiꝛ ſunu ⁊ hiꝛ bꝛoþoꝛ. ⁊ ealle ða ðe ðæꝛ binnan pæꝛon. ⁊ hie peꝛȝan polðon. ⁊ namon ða oþþe ⁊ eall þ ðæꝛ binnan pæꝛ. ða æꝛteꝛ þam ðæꝛ ꝓoꝛ naðe ȝeȝaðꝛoðe micel ꝓolc hiꝛ on hæꝛꝓeꝛꝛ æȝþeꝛ ȝe oꝓ Centꝛ. ȝe oꝓ Suþꝛiȝum. ȝe oꝓ eaꝛꝛ Seaxum. ȝe æȝhponan oꝓ ðam nihꝛtum buꝛhȝum. ⁊ ꝓoꝛon to Colne ceaꝛꝛꝛe. ⁊ ymbꝛæꝛton ða buꝛh. ⁊ ðæꝛ on ꝓuhꝛton oþ hie ða ȝeeoðon ⁊ þ ꝓolc eall oꝓꝛloȝon. ⁊ namon eall þ ðæꝛ binnan pæꝛ. buꝛton ðam mannum ðe ðæꝛ oþ ꝓluȝon oꝓeꝛ ðone peall. ða æꝛteꝛ ðan. ða ȝyt þæꝛ ilcan hæꝛꝓeꝛꝛeꝛ ȝeȝaðꝛoðe micel heꝛe hine oꝓ eaꝛt Engꝛlum. æȝþeꝛ ȝe ðæꝛ land heꝛeꝛ ȝe ðaꝛa ꝓicnȝa. þe hie him to ꝓultume aꝛꝓanen hæꝛðon. ⁊ þohton þ hie ꝛceoldon ȝeꝓꝛecan hioꝛa teonan. ⁊ ꝓoꝛon to Mælðune. ⁊ ymbꝛæꝛton ða buꝛh. ⁊ ꝓuhꝛton ðæꝛ on. oþ ðam buꝛhꝓaꝛum com maꝛa ꝓultum to. utan to helpe. ⁊ ꝓoꝛlet ꝛe heꝛe þa buꝛh ⁊ ꝓoꝛ ꝓꝛam. ⁊ ða ꝓoꝛan ða men æꝛteꝛ ut oꝓ þæꝛe byꝛiȝ. ⁊ eac ða ðe him utan comon to ꝓultume. ⁊ ȝeꝓlymðon þone heꝛe. ⁊ oꝓꝛloȝon hioꝛa moniȝ hund. æȝþeꝛ ȝe æꝛc manna ȝe oþþeꝛꝛa; ða pæꝛ ꝓoꝛ naþe þæꝛ ilcan hæꝛꝓeꝛꝛeꝛ ꝓoꝛ Eadpeaꝛd cyninȝ mid peꝛt Seaxna ꝛyꝛðe to Paꝛꝛan hamme. ⁊ ꝛæt ðæꝛ ða hꝛile þe mon ꝓoꝛhte ða buꝛh æt Toꝛe ceaꝛꝛꝛe mid ꝛtan pealle. ⁊ him ciꝛðe to Thuꝛꝓeꝛþ eoꝛl. ⁊ ða holdaꝛ. ⁊ eal ꝛe heꝛe ðe to Hamtune hyꝛðe noꝛþ oð Peoluð. ⁊ þohton hine him to hlaꝓoꝛðe ⁊ to mundboꝛan. ⁊ þa ꝛe ꝛyꝛð ꝛtemn ꝓoꝛ ham. ða ꝓoꝛ oþeꝛ ut. ⁊ ȝeꝓoꝛ þa buꝛh æt Huntan ðune. ⁊ hie ȝebeteꝛ. ⁊ ȝeeðneoðe ðæꝛ hio aꝛ toðꝛocen pæꝛ be Eadpeaꝛdeꝛ cyninȝeꝛ hæꝛe. ⁊ þ ꝓolc eall þ ðæꝛ to laꝛe pæꝛ ðaꝛa land leoða beaȝ to Eadpeaꝛðe cyninȝe. ⁊ þohton hiꝛ ꝛꝛiþ. ⁊ hiꝛ mundbyꝛðe. ða ȝyt æꝛteꝛ ðam þæꝛ yilcan ȝeheꝛ ꝓoꝛan to Maꝛtineꝛ mæꝛꝛan. ꝓoꝛ Eadpeaꝛd cyninȝ

Mannano comite filio ſuo ejuſq; fratre; quíque inibi erant, omnes occidebant; ſe quippe vòlebant defendere; cætera autem quæque intus erant, ſingula capiebant. Tum perquàm citò poſtea populus multus, cùm de Cantio, tum de Suthregia, & Eaſt-Saxonia, tum de proximis urbibus collectus, *Coleceſtriam* quoq; adibat & obſidebat: támque diu impugnabat, donec expugnabat: & populum illum totum occidebat: (quicquid autem intus erat, diripiebat;) hominibus exceptis, qui murum tranſilientes auſugerant: verùm etiam poſtea, hâc eadem æſtate magnus exercitus Eaſtanglorum, cùm agros quidem tum portus incolentium ſe in auxilium conglomerarunt; arbitrati quoque poſſe ſuam ulciſci injuriam. *Melodunum* itaq; profecti; urbémque obſidentes, & impugnantes; donec plures ad cives copię prodiiſſent: exercitus igitur, relictâ urbe in auxilium receſſit: homines autem de civitate prodeuntes, quáq; eis in præſidium advenerant, inſequebantur: iſtúmq; exercitum fugabant. Et multa ex iſtis millia, cùm piratas, tum alios mactabant. Perquàm citò autem eadem æſtate Eadwardus Rex cum expeditione Weſt-Saxonica *Paſſanhamiam* profectus eſt; ibíq; conſedit, donec urbem *Toveceſtriæ* lapideo muro exſtruerent: ad illum autem Thurferthus Comes, & villarum domini; totúsque exercitus Aquilonaris usque ad *Weolud* redibant: illúmque in dominum, & pacis defenſorem petebant; tum exercitus *Ite domum*, vociferatur: alter verò egreſſus eſt; & urbem ingreſſus eſt *Huntandunæ*, illámque reſarcivit, & ſparſim renovavit; ubi antea Regis Eadwardi juſſu perrupta fuit: totúsque populus ibi reliquus, & indigenæ, ad Regem Eadwardum inclinabant; pacémque ejus rogabant, & patrocinium. Tum poſtea etiam eodem anno, ante feſtum Martini, Eadwardus Rex

mid pert Seaxna fynde to Colne ceastre. ⁊ gebette þa burh ⁊ geedneopade þær hio ær todrocen wæs. ⁊ him cirde micel folc to. ægþer ge on east Engle ge on east Seaxum de ær under Dena anwealde wæs. ⁊ eall se here on east Englum him fwor anne ryre. þ hie eall þ woldon þ he wolde. ⁊ eall þ fri. dian woldon þ he fridode. ægder ge on wæ ge on lande. ⁊ se here de to Grantanbrycge hyrde hine geceas fyndenlice him to hlaforde. ⁊ to mundbora. ⁊ þ wæstnodon mid aþum fwa fwahe hit da æræd hæfde;

dcccccxxii. Her on dissum gere betweox gangdagum ⁊ middan sumera. for Ead. weard cyning mid fyrde to Stanforda ⁊ het gesittan da burh on suþ healfe dære eas. ⁊ dæt folc eal de to dære norþerran byrig hyrde him beah to. ⁊ fohtan him hine to hlaforde. ⁊ da on dam retle de he dær wæs. da ge. for Æþelfled hiis fweostor æt Tame. weorþige xii. nihtum ær middum sumera. ⁊ þa gesæd he þa burh æt Tame. weorþige. ⁊ him cyrde to eall se þeod. scype on Myrcna lande. þe Æþelflæde ær underþeoded wæs. ⁊ da cyningas on norþ Wealum Hopel. ⁊ Cledauc. ⁊ Jeo. þwel. ⁊ eall norþ Weall cyn hine fohton him to hlaforde. da for he þonan to Snotingaham ⁊ gefor da burh. ⁊ het hie gebetan. ⁊ gesettan ægþer ge mid Englircum mannum ge mid Deni. scum. ⁊ him cyrde eall þ folc to. de on Myrcna lande gesetten wæs ægþer ge Denisc ge Englisce;

dcccccxxiii. Her on dyssum geare for Eadweardo cyning. mid fyrde on uran hærfeste to Thelwæle. ⁊ het gesyrcan þa burh. ⁊ gesettan ⁊ gemannian. ⁊ het oþre fyrd eac of Myrcna deode da hwile de he dær wæs. gesaran manige ceastre on Norþ-hymbran. ⁊ hie gebetan ⁊ gemannian. [Her forþferde Plegemund arcebiscep;]

cum exercitu West-Saxonicò *Colneceſtriam* perrexit: urbémq; reſarcivit, & ſparſim renovavit, ubi antea perrupta fuit: multúsque populus cùm de Eaſtanglis, & Weſtanglis, tum qui ſub Danorum erant ditione, converſi ad Regem; totúſque in Eaſtanglis exercitus unitatem ei juramento ſancivit: velle nimirum ſe omnes quod ipſe voluit; omnéſque id quâ per mare, quâ per terram pace firmare, quod ipſe firmaverat: exercitus etiam qui ad *Grantebrigiam* ſpectabat, illum in Dominum elegit & Patronum; ſicut ipſe decreverat, id juramentis confirmavit.

Hîc, anno hoc, inter ambarvalia & ſolſtitium, Eadwardus cum exercitu *Stanfordam* profectus eſt; arcémque in æſtiva amnis parte exſtrui juſſit: totúſque populus ille qui ad ſeptentrionalem ſpectabat arcem, ad illum inclinabat; eúmque in dominum petebat: túmque ibi inſedebat. Deinde Ethelfleda ſoror ejus, duodecim noctes ante ſolſtitium, *Tamewearthigæ* obiit: ad urbem *Tamewearthigam* properant: totáque in terra Merciorum gens quæ Ethelfledæ antea ſubdita fuit, ad illum convertebatur. Reges deinceps Britonum Aquilonarium, Howelus, & Cledaucus, & Jeothwelus, totúmque Britonum Aquilonarium genus, illum in dominum petebant. Indè poſtea egreſſus *Snotingahamam* (*verſus*,) urbémque ingreſſus eſt, & illam reſarciri, atque (*inibi*) cùm Anglos tum Danos collocari juſſit: cunctúſque ad illum populus qui in Merciorum terra ſedebat, cùm Danicus, tum Anglicus ad illum convertebatur.

Hîc, anno hoc inclinatâ jam æſtate rex Eadwardus cum exercitu *Thelwelam* adiit, urbémq; & conſtruendam, & conſtituendam, & propugnandam mandavit: mandavit quoq; alterum etiã exercitum de Merciorum gente, (dum is ibi interea ſederet) *Manigceſtriam* in Northanymbria proficiſci, illámq; & reſarcire & propugnare. [*Hîc Plegmundus Archiepiſcopus obiit.*]

dccccxxiiii.

dcccxxiiii. Hep on dirrum gepe ꝑopan to middum ſumeſa ꝑop Eadpeapd cýning mid ꝑiepde to Snotingaham. ⁊ het gepircan da burh on ſuþ healfe dæne eaſ. ongean da oþre. ⁊ þa bryċge ofep Temeontan betpeox þam tpam burhum. ⁊ ꝑop da donan on Peaclond to Badecan pyllan. ⁊ het gepýrcan ane burh þæp on neapepte. ⁊ gemannian. ⁊ hine geceaſ da to pædep. ⁊ to hlafopde Scotta cýning. ⁊ ealle Scotta þeod. ⁊ Regpnald. ⁊ Eadulfep ſuna. ⁊ ealle da de on Norþ-hymbrum buge aþ. æghep ge Englirce. ge Denirce. ge norþ men. ge oþre. ⁊ eac ſtrælcod Peala cýning. ⁊ ealle ſtrælcod Pealaſ ;

Hîc, anno hoc, ante ſolſtitium; Rex Eadwardus cum exercitu *Snotingahamam* perrexit; & in æſtiva parte fluminis urbem è regione alterius; & pontem inter utramq; exſtrui mandavit: hinc quoque *Bedecanwyllan*, in terram Pictorum profectus eſt: ibíque in vicinia urbem exſtrui, & propugnari juſſit: illum autem Rex Scotorum in patrem & dominum elegit: totáq; Scotorum gens, & Reginaldus, & Eadulfi filius, omnéſque Northanhymbriæ incolæ, cùm Angli tum Dani, Aquilonares etiam, aliíque; Rex quoque Streatgledwallorum: omnéſque Streatgledwalli paruerunt.

dcccxxv. Hep Eadpeapd cýng ꝑorþfepde. ⁊ Æþelſtan hiſ ſunu feng to rice; [⁊ Sce. Dunſtan peaſþ acænned. ⁊ Pulfhelm feng to dan apcebircop rice on Cantpare býri ;]

Hîc Eadwardus Rex obiit, ejúſque filius Ethelſtanus regnum capeſsit. [*S. Dunſtanus natus fuit: Wulfhelmus autem archiepiſcopatum Cantuarienſem capeſsit.*]

916 917 918 919
930 931

dccccxxxii. Hep mon hadode Býrnſtan biſcop to Pintan ceſtre iiii. Kal. Junii. ⁊ he heold ðridde healf geap biſcopdom ;

Hîc Byrnſtanus in Epiſcopum Wintonienſem iiii. Kal. Junii ordinatus fuit: tertiámque anni partem tenuit Epiſcopatum.

dccccxxxiii. Hep ꝑorþfepde Friþeſtan biſceop ;

Hîc Epiſcopus Fritheſtanus obiit.

dccccxxxiiii. Hep ꝑop Æþelſtan cýning in on Scotland. æghep ge mid land hepe. ge mid ſcip hepe. ⁊ hiſ micel ofephepgade. ⁊ Býrnſtan biſcop ꝑorþfepde on Pintan ceaſtre to Omnium Sanctorum ;

Hîc Ethelſtanus Rex in Scotiam cum exercitu & terreſtri & claſsico perrexit: illámque multùm depopulatur. Byrnſtanus autem Epiſcopus Wintonienſis, ad feſtum *Omnium Sanctorum* defunctus eſt.

dccccxxxv. Hep fenġ Ælfheah biſceop to biſceopdome ;

Hîc Alfeagus capeſsit Epiſcopatum.

936 937

dccccxxxviii. * Hep Æþelſtan cýning. eorla Drihten. beorna beah gýfa. ⁊ hiſ bropor eac Eadmund Æþeling. ealdor langne týr. geſlohgon æt ſecce. ſ peorda ecgum. ymbe Brunan burh. bordpeal cluſan. heopan heaþolinde. hamora laſan. aſapan Eadpeapdeſ. ſpa him ge æþele pæſ. ꝑrom cneo mægum. þ hie æt campe. ofт piþ laþra ge hpæ-

Idioma, hic & ad annum 942. & 975. peræstiquum, & horridum, Lectoris candorem, & diligentiam deſiderat.

Hîc Ethelſtanus Rex, Ducum Dominus, filiis torquium largitor, ejúſque etiam frater Eadmundus Etheling ſenior, longâ tiarâ (*ornatus*,) dimicarunt in prelio, gladiorum acie propè *Brunanburgum*; clypei murum fiderunt: occubuerunt illuſtres, domeſticorum reliquiæ defuncti Eadwardi; ſicut illis naturâ nobile fuit à genibus progenitorum, crebro certamine contra latrones

ne. land ealgodon. hord ⁊ hamas hettend crungun. Sceotta leoda. ⁊ scipflotan. fægen feollan. feld dýnede secgas hpate. sýþþan sunne up on morgen tid. mæne tuncgol. glad ofer grundas. Godes condel beorht eces Drýhtnes. oþþ sio æþele gesceaft. sahto setle. þær læg secg mænig. garum ageted. guma norþerna ofer-scýld scoten. Scittisc ea. perig piges sæd. pest Seaxe forþ. ond longne dæg. eorod cýstum on last legdun. laþum deodum. heopan here fliman. hindan þearle mecum mýlen sceappan. Mýrce ne pýrndon. heordes hond plegan. hæle ða nanum þe mid Anlafe. ofer æra geblond. on lides bosme. land gesohtun. fæge to gefeohte. fife legun on ðam campstede. cýningas geonge speordum aspefede. speolce seofene eac eorlas Anlafes. unrim heriges. flotan ⁊ Sceotta. ðær geflemed peard norþ manna bregu. nýde gebæded to lides stefne litle perede. cread cnear on* flot cýning. ut gepat on fealene flod. feorh generede. spilce ðær eac se Froda mid fleame com. on his cýþþe norþ Constantinus. har hýlde ring. hreman ne þorfte. mæcan gemanan. he pæs his mæga sceard. freonda gefýlled on folcstede. beslagen æt secce. ⁊ his sunu forlet on pæl stole. pundum forgrunden. geonge æt guþe. gýlpan ne þorfte. beorn blanden feax. bilge slehtes eald in pidda. ne Anlaf þý ma. mid heora here lafum. hlehan ne ðorftan. þ hie beadu peorca beteran purdon on campstede. cum belgehnades. garmittinge gumena gemotes pæpen geprixles. ðæs hie on pæl felda pid Eadpeardes. aforan plegodan gepitan him ða norþ men. nægled cnearrum. dreorig dara ða laf. on dinnes mere. ofer deop pæter Difelin secan. ⁊ heora land æpiscmode. spilce þa ge brohen. begen

*scil. occasum

* aliàs, flod.

* Dux Normannicus.

* scil. Anlavus.

tutari patriæ universa bona; thesaurum, & domicilia, quæque peregrinis devovebantur. Hiberno-Scotorum gens, & classici natatores, fato corruerunt: campi boarunt: bellatores efferbuerunt: ex quo sol matutino tempore ascenderat, præclarum sidus terris delabitur, Dei candela, Domini æterni lumen, donec nobilis creatura *sedem repeteret: miles ibi veteranus, Aquilonaris advena, telo perfossus occubuit: Scotus etiam militiâ se lassum fassus. Westsaxones quoque prodierant per totum diem priùs alacres, in extremo decumbentes, invisæ gentis fugacem turmam fuderunt. Vastabant valde Meccum jaculâ acutâ. Mercii nihil metuebant, durâ manu ludebant. Salus quoque nullis, qui cum Anlavo trans maris equor, in ligni gremio terram, in fatalem pugnam petierunt. Quinque occubuerunt in loco certaminis Reges, juvenum gladiis percussi; sicut etiam septem Anlavi Duces: exercitus absque numero classicus; Scoti quoque: ibi etiam in fugam versus Normanorum terror; cogebatur in belli fremitum parvus exercitus; ploravit mæstus in fluctu Rex: in fluctum cum paucis exiit, longè deportatus: sicut ibi etiam Froda in fugam versus: inter propinquos suos Aquilonaris Constantinus: in pugnæ congressu ovare non indiget. Cognationis socius fuit: cujus avitum fragmen amicorum, in statione populi corruit: in bello occidit: filiúmq; suũ in sede stragis reliquit: vulneribus pereuntem funditus. Cùm Gutha passim exclamare haud licet. Proles cesarie amabilis: audax prælio: ingenio veteratorius. Nec Anlavo hoc magis, cum reliquiis suis jocari licuit; quòd hortatores facinorum meliorum essent in campo prælii: adest celebri victoriâ immanis: in concilio solicitus: armis terribilis: quibus, in campo stragis cum Eadwardo coràm velitaretur. Illum, Normanni cum navibus clavatis, memorant. Mæstus tum animo * Lavus, in procelloso mari trans aquam profundã, *Dublinam* petit:

æt

æt ſamne. cýning ⁊ æþeling. cýþþe ſoh-
ton þeſt Seaxna land þiges hreamie.
lætan him behýndan hræfn Brýttian
ſalu þipadá. ⁊ þone ſpeartan hrefn hýr-
ned nebban. ⁊ þane haſean padan earn.
æftan hþit æſeſ brucan. græðigne
guþ hafoc. ⁊ þ̄ grægedeor þulf on þæ-
alde. ne þearþ þælmare. on þiſ eiglande.
æfer gýta. folceſ gefýlled. beforan
þiſſum. ſpeorðeſ ecgum. þæſ þe uſ ſec-
gað bec. ealde uþþitan. ſiþþan eaſtan
hiðer. Engle ⁊ Seaxe. up becomon. o-
fer brýmum brad Brýtene ſohton.
þlance. þigſmiþaſ Þealleſ. ofercomon.
eorlaſ arhþate. eard begeatan;

939 940
dccccxli. Her Æþelſtan cýning forþ-
ferde on vi. Kal. Novembriſ. ýmbe
xli. þintra butan anre niht ðæſ ðe
Ælfred cýning forþferde. ⁊ Eadmund
æþeling feng to rice. ⁊ he þæſ þa xviii.
þintre. ⁊ Æþelſtan cýning rixade
xiiii. gear ⁊ x. þucan;

dccccxlii. Her Eadmund cýning Engla
ðeoden. maga mund bora Mýrce gee-
ode dýre dæd fruma ſpador ſcadeð
hþitan þýlleſ geat. ⁊ Humbra ea bra-
da brým ſtream burhga fife Ligora
ceſter. ⁊ Lindcýlne. ⁊ Snotingaham.
ſþilce Stanford eac Deorabý. Dene þæ-
ran ær under norþ mannum nýde ge-
begde on hæþenra hæfte clommum
lange ðrage oþþe hie alýſde eft for
hiſ þeorþſcipe þiggendra hleoafera
Eadþearðeſ Eadmund cýning onfeng
Anlafe cýninge æt fulþihte. ⁊ ðý ýl-
can gere ýmb teala micel fæc he on-
feng Regenolde cýninge æt biſceopeſ
handa;

943
dccccxliiii. Her Eadmund cýning geeo-
de eal Norþ-hýmbra land him to ge-
þealde. ⁊ aflýmde ut tþegen cýningaſ.
Anlaf Sýhtriceſ ſunu. ⁊ Regenald
Guþferðeſ ſunu;

ſuámq; terram appetiit: pariter et-
jam uterque frater ſimul, Rex &
Etheling cognationem repetiit:
Weſt-ſaxones militiæ reliquias
ponè relinquentes; corvus Bri-
tannos eſcâ emunxit: & iſte niger
corvus, fronte cornutus: lividúſq;
bufo. Aquila albam eſcam ſecu-
ta: milvo uſa voraci inteſtino. Lu-
púſque dominio voracior. Strages
in hac inſula haud unquam plures
fuere, populíve antea gladii acie,
(prout libri hiſtoricorum recen-
ſent nobis) ceciderunt. Ex quo,
ab oriente Angli & Saxones per
vaſtam (*maris*) voraginem huc e-
mergentes, Britanniâ appuliſſent.
Proſperi bellorum fabri Wallos
vicerunt: de regulis triumpha-
runt: terram occuparunt.

Hîc Rex Ethelſtanus vi. Kal.
Novembris obiit: quadrageſimâ
primâ circiter hyeme, unicâ nocte
exceptâ, ex quo Aluredus Rex
defunctus eſt. Eadmundus autem
Etheling regnum capeſsit: tunc au-
tem erat hyemes octodecim na-
tus. Rex quoque Ethelſtanus
quatuordecim annos, & decem
hebdomadas regnabat.

Hîc Eadmundus gentis Angli-
canæ Rex, propinquorum defen-
ſor, Merciam invaſit: quaq; fon-
tes albi diſterminant; fluctúſque
torrentis Humbri ſpatioſus, ma-
gnarum rerum autor occupavit:
quinque etiam urbes, *Lindicoli-
nam, Snotingahamam, Stanfordam*,
pariter *Deorbeiam* quoque. Dani
erant antea Normannorum tyran-
nidi ſubditi: ſub Gentilium diti-
one diuturnam agentes ſervitu-
tem; donec pro honore ſuo bel-
latorum princeps Eadwardus de-
nuò liberaverit. Eadmundus rex
Anlavum regem ſuſcepit in bapti-
ſmo: eodémque anno, poſt exigu-
um circiter ſpatium, Reginoldum
Regem, à manibus Epiſcopi ſuſ-
cepit.

Hîc Eadmundus rex totam
Northanhymbrenſium terram di-
tioni ſuæ ſubegit: duóſque Reges
Anlavum Sihtrici, & Reginaldum
Suthferdi filium fugavit.

dccccxlv. Her Eadmund cyning ofer her-
gode eal Cumbra land. ⁊ hit let to eal
Malculme Scotta cyninge. on þ ge-
rad þ he pære his mid pyrhta. ægþer
ge on sæ. ge on lande;

Hîc Eadmundus Rex totam Cumbrorum terram vastavit: illámque Malcumo Scotorum Regi dedidit, eâ lege, ut per mare, pérque terram ei commilito futurus esset.

dccccxlvi. Her Eadmund cyning forþ-
ferde on Scr'. Augustinus mæsse dæ-
ge. ⁊ he hæfde rice seofeþe healf
ger. ⁊ ða feng Eadred æþeling his
broþor to rice. ⁊ gerad eal Nor-
þhymbre land him to geþealde. ⁊ Scot-
tas him aþas sealdan þ hie poldan
eal þ he polde;

Hîc Eadmundus rex obiit, festo die S. Augustini, regnúmq; septem circiter annos tenuit: deinceps Eadredus Clito, frater ejus regnum capessit; torámque Northanhymbriæ terram ditioni suæ subegit: Scoti quoque velle se, quicquid ipse voluerit, juramenta ei præstiterunt.

947 948 949
dccccli. Her forþferde Ælfheah Pin-
tan ceastres biscop on Sce'. Gre-
gories Mæsse dæg;

950
Hîc sanctus Alfeagus, Episcopus Wintoniensis, festo die S. Gregorii defunctus est.

952 953 954
dccccl v. Her forþferde Eadred cyning
on Sce'. Clementes mæsse dæg on
frome. ⁊ he ricsade teoþe healf ger.
⁊ ða feng Eadpic to rice Eadmundes
sunu cyninges. [⁊ aflæmde Sce'. Dun-
stan ut of lande;]

Hîc obiit Eadredus Rex die S. Clementis festo; in *ætatis* vigore: decem circiter annos regnabat: deinceps Eadwigus, Eadmundi Regis filius regnum capessit: [*& sanctum Dunstanum de terra fugavit.*]

956
dccccl vii. Her forþferde Eadpig cyning
on Kl'. Octobr'. ⁊ Eadgar his broþor
feng to rice; [Her he sænte æfter
Sce'. Dunstane. ⁊ gefe him þ Biscop
rice on Pigra cæstre. ⁊ ðær æfter þ
B'. rice on Lundune;]

Hîc Eadwigus Rex, Kal. Octobris obiit. Eadgarus autem frater ejus regnum capessit. [*Hîc S. Dunstanum accersit, eíque Episcopatum illum donavit; & postea episcopatum Londinensem.*]

958 959 960
dccccl xi. [Her gepat Odo Arcebiscop.
⁊ Sce'. Dunstan feng to Arceb'. rice.]
Her forþferde Ælfgar cyninges mæg
on Defenum. ⁊ his lic liþ on Piltune. ⁊
Sigeferþ cyning hine of feoll. ⁊ his
lic rest æt Pinburnan. ⁊ ða on geare
pæs spyþe micel mancpealm. ⁊ se mice-
la man bryne pæs on Lundene. ⁊ Pau-
les minster forbarn. ⁊ þy ilcan gere
pearþ eft gestaþelad; On ðis ylcan
geare for Aþelmod Mæsse Preost
to Rome. ⁊ ðær forþferde xviii. Kl'.
Septembris;

[*Hîc Odo Archiepiscopus obiit: & S. Dunstanus Archiepiscopatum capessit.*] Hîc Elfgarus regis propinquus, inter Devonienses defunctus est, & corpus ejus *Wiltunæ* jacet. Rex autem Sigeferthus illum prostravit, ejúsque corpus *Winburnæ* conquiescit. Eodémq; anno permagna erat mortalium lues: mortaliúmque magna Londini inflammatio. Monasterium autem Paulinum arsit, & eodem anno fuit restitutum. Athelmodus presbyter hoc eodem anno Romam adiit, ibíque decimo octavo Kal. Septembris obiit.

962
dccccl xiii. Her forþferde Pulfstan di-
acon on Cilda Mæsse dæge. ⁊ æfter

Hîc Wulfstanus Diaconus, die solennitatis infantium obiit. De-

þon

þon forþferde Gyric Mæsse Preoste; On ðý ilcan geare feng Athelpold abbod to þam biscop rice on Pintan ceastre. ⁊ hine mon gehalgode in vigilia S. Andreæ. þæs sunnan dæg on dæg;

dcccclxiiii. Her drefde Eadgar cyning ða preostas on ceastre. of ealdan mynstre. ⁊ of niwan mynstre. ⁊ of Ceostef ige. ⁊ of Middeltune. ⁊ sette hie mid munecan. ⁊ he sette Æþelgar abbod to niwan mynstre to abbode. ⁊ Ordbyrhtum to Ceostef ige. ⁊ Cynewardum to Middeltune;

965 966 967 968 969 970

dcccclxxi. Her forþferde Eadmund æþeling. ⁊ hit lic liþ æt Rumes ige;

971

dcccclxxiii. Her Eadgar sæs Engla aldend cosbre micelre to cyning gehalgod. on ðære ealdan bysig Acemannes ceastre. ac hie buend ofre forde Babon nemnaþ. ðæs sæs blysse micel on ðam eadegan dæge eallum gesorden. done niþa beorn nemnaþ. ⁊ cygaþ Pentecostenes dæg. ðæs sæs preosta heap. micel muneca dreat mine gesæge gleawra gegadrod. ⁊ da agangen sæs syn hund pintra getæled þimes sam gebyrd tyde. bremes cyninges Leohthyrdes. buton ðæs to lase þa agan sæs pintes getæles sæs he gesnitu secgaþ seofon ⁊ trenti. swa neah sæs sigora sæan. þurend aurnen da da dis galamp. ⁊ him Eadmundes eafora hæfde nigon ⁊ trenti. niþ peorca heard pintra on porulde dis gesorden sæs. ⁊ da on ðam xxx. sæs deoden. ⁊ gehalgod;

974

dcccclxxv. Her geendode eorþan dreamas. Eadgar Engla cyning. ceas him ofer leoht. plitig ⁊ pinsum. ⁊ dis swicdom forlet. lyfe dis læne nemnaþ leoda beorn men on moldan ðæne monaþ gehwæs in ðisse ebel tyse. da de æs sæsan on sim cræfte. sihte getogeinceps autem Gyricus presbyter defunctus est. Eodem anno Athelwoldus Abbas Wintonienſem Epiſcopatum capeſsit: erátq; in vigilia S. Andrææ (die ſolis *viz.*) clarâ luce conſecratus.

Hîc Eadgarus rex ſacerdotes civitatis expulit de veteri, & de novo monaſterio; & de *Chaterica*, & de *Middeltuna*: & cum Monachis conſtituit: & Ethelgarum Abbatem, in abbatem novi monaſterii inſtituit: & Ordbyrhtum *Chatericæ*, & Cynewardum *Middeltunæ*.

Hîc Eadmundus Clito defunctus eſt, corpúſque ejus *Rameſeiæ* jacet.

Hîc Eadgarus Anglorum rex honore magno in regem conſecratur, in veteri illa *Acamanni* civitate; incolæ verò, alio vocabulo, *Bathoniam* nominant: magnúmq; ibi gaudium omnibus enatum eſt, fauſto illo die, quem vulgus diem *Pentecoſtæ* nominat nuncupátque. Ibi convenerat ſacerdotum cœtus & ingens chorus monachorum: ſapientúmque conſultatio. Tunc autem decies centum hyemes abſoluto numero effluxerunt à regis illuſtris Leohthyrdi natalitiis; præter reliquas hujus ſpatii hyemes ſupererant (prout narrant hiſtorici) ſeptem & viginti, quæ præterierant: ita propè erant trophæi redemptionis mille (*annorum*) decurſi, quando hoc evenerat. Sibi autem Edmundum hæredem habuit, viginti & novem, operibus ærumnoſis plenas hyemes in mundo natum, *quando* hoc factum eſſet: tum demum anno triceſimo genti præfuit, erátq; conſecratus.

Hîc vitam finivit terræ admiratio, Eadgarus Anglorum Rex, lucémque ſibi alteram elegit, decorus & lætus: fragilémque hanc vitam & caducam reliquit. Nuncupant indigenæ terræ incolæ, hunc menſem ubique in hac patria regione, (qui iidem in arte chronologica antea rectè edocti erant) Julii

ne.

ne. Juliuſ monaþ. ꝥ ſe onga geþat on ðone eahtateoþan dæg. Eadgar of life. beorna beah gýfa. ⁊ feng hiſ bearn ſýþþan to cýnerice. cýld unþeaxen eorla ealdor. ðam þæſ Eadþeard nama. ⁊ him Týrfæſt hæleð. týn nihtum ær. of Brýtene geþat. B'. ſe goda. ðurh gecýndne cræft. þam þæſ Cýneþeard nama ;

* potentiâ & autoritate, *ſc.*

Ða þæſ on Mýrce on mine gefræge þide ⁊ þel hþær. þaldendeſ lof afýlled on foldan. feala þearþ todrefed. gleaþra Godeſ þeoþa. ꝥ þæſ gnornung micel ðam ðe on breoſtum þæg býrnende lufan. metodeſ on mode. þa þæſ mærða fruma to ſþiþe forſeþen. ſigora þaldend. rodera rædend. þa man hiſ riht tobræc ⁊ ða þearþ eac adræfed deormod hæleþ Oſlac of earde. ofer ýþa geþealc. ofer Ganoteſ bæð. gamol feax hæleð. þiſ ⁊ þord ſnotor. ofer þætera geþring ofer hþæleſ eþel. hama beraefod. ⁊ ða þearþ ætýþed. uppe on roderum. ſteorra onſtaðole. þone ſtið ferhþe. hæleð hi gegleaþe. hataþ þide cometa be naman. cræftgleaþe men. þiſe ſoþboran. þæſ geonde þer ðeode þaldendeſ þracu. þide gefræge hungor ofer hruſan. ꝥ eft heofona þeard gebette brego engla geaf. eft bliſſe gehþæm egbuendra ðurh eorþan þeſtm ;

976 977
dccccl xxviii. Her þearþ Eadþeard cýning ofſlegen. on ðiſ ilcan geare feng Æþelred æþeling hiſ broþor to rice ;

979 980 981
dccccl xxxiii. Her forðferde Ælfhere ealdorman ;

dccccl xxxiiii. Her forþferde ſe þellþillenda biſceop Aþelþold. ⁊ ſio halgung ðæſ æfterfýlgendan biſceopeſ Ælfheaheſ. ſeþe oþran naman þæſ geciged Godþine. þæſ xiiii. Kl'. Novembriſ. ⁊ he geſæt ðone biſcop ſtol an þara tþegra Apoſtola Mæſſe dæg. Simoniſ ⁊ Judæ. on Þintan ceaſtre ;

menſem, quo ille obiit; die autem decimo octavo juvenum coronâ datâ Eadgarus de vita exiit. Deinceps autem filius ejus regnum capeſsit: puer immaturus, ducibus * ſenior, cui erat Eadwardus nomen, eúmq; Deus opt. max. conſervet. Decẽ noctes antea de Britannis ceſsit Epiſcopus ille, per indolem naturæ bonus; cui Cynewardus nomen fuit.

Deinceps erat in Mercia longè latéque ſolicitudo: omnipotentis gloria multis modis corruit. Multi ſapientum dei miniſtrorum conturbati erant: ſingultúſque erat multus illis, qui in pectoribus ardens ſtudium fovebant. Mentis humilitas multùm, quæ pluris antea fiebat, deſpicitur. Exercituum domini, & ſignorum gubernatoris ipſius quiſque jus violat: tum quoque mente triſtis, laténſque Oſlacus de terra exulabat. Per volutationem fluctuum: per *Gantæ* diluvium; cameli pilis tectus: ſapiens, & prudens ſermone: trans fragorem aquarum: trans terrarum orbem: lare ſpoliatus. Comparuit ſuprà in ſigniferis *cælis* ſtella in firmamento; cui latio conſtans erat: celare illam aſtrologi: nuncupant paſſim *Cometam* nomine, artis *aſtrologicæ* periti, & magi veridici. Per humanum genus erat omnipotentis vindicta; paſſim infeſtabat fames pervagata; ut cœlum verſùs modò adigat timor Anglorum gentem; modò quiſque incolarum lætetur per terræ frugem.

Hîc Eadwardus rex occiſus eſt: eodémque anno Ethelredus Clito frater ejus regnum capeſſit.

982
Hîc Alferus (*Merciorum*) dux obiit.

Hîc Epiſcopus ille benevolus Ethelwaldus Wintonienſis obiit: *fuítque* ſucceſſoris ejus Alfeagi (qui alio nomine Godwinus dicebatur) xiiii. Kal. Novembris conſecratio; ſedémque illam Epiſcopalem, die duorum Apoſtolorum Simonis & Judę feſto; in Wintonienſi civitate occupabat.

985

985 986 987 988
989 990 991 992

ᴅccccxciii. Ħeꝛ on ᵭẏꝛꝛum ȝeaꝛe com Unlaꝼ miᴅ ᵭꝛẏm ⁊ hunᴅ niȝentiȝon ꝛciꝑum to Stane. ⁊ ꝼoꝛheꝛȝoᴅon ꝥ on ẏtan ⁊ ꝼoꝛ ᵭa ᵭonan to Sanᴅꝑic. ⁊ ꝛꝑa þonan to Gẏꝑeꝛꝑic ⁊ ᵭæt eal oꝼeꝛ eoᴅe. ⁊ ꝛꝑa to Mælᴅune. ⁊ him com ᵭæꝛ toȝeneꝛ Bẏꝛhtnoᵭ ealᴅoꝛman miᴅ hiꝛ ꝼẏꝛᴅe. ⁊ him ꝑiþ ȝeꝼeaht. ⁊ hie ᵭone ealᴅoꝛman þæꝛ oꝼꝛloȝon. ⁊ ꝑælꝛtoꝑe ȝeꝑealᴅ ahton. ⁊ him man nam ꝼꝛiþ ꝑiþ. ⁊ hine nam ꝛe cẏninȝ ꝛẏþþan to biꝛcoꝑeꝛ hanᴅa. [þuꝛh Siꝛiceꝛ laꝛe Cantꝑaꝛe biꝛcoꝑeꝛ. ⁊ Ꝼelꝼeaȝeꝛ Ꝑincæꝛtꝛe;]

Hîc, anno hoc, Unlafus cum tribus & nonaginta navigiis *Stanam* venit, eámque undique vastavit; exinde autem *Sandwicam*, atque hinc demum *Gypeswicam* migravit, illámque totam subegit: deinceps autem *Malodunum:* & adversùs illum Brihtnothus dux exercitu venit; & unà pugnatum est; ducémque illum ibi occiderunt, præliíque loci potestatem nacti sunt: cum illo autem pacem fecerunt. Eúmque rex postea à manibus Episcopi suscepit, [*per Sirici Episcopi Cantuariensis, & Alfeagi Episcopi Wintoniensis doctrinam.*]

ᴅccccxciiii. Ħeꝛ ꝼoꝛþꝼeꝛᴅe Siȝeꝛic Aꝛcebiꝛcop. ⁊ ꝼenȝ Ꝼelꝼꝛic Ꝑiltunꝛciꝛe biꝛcop to ᵭam Aꝛcebiꝛceop ꝛice;

Hîc Archiepiscopus Sigericus obiit: & Elfricus Wintoniensis Episcopus, Archiepiscopatum capessit.

995 996 997 998
999 1000

Mi. Ħeꝛ on ᵭiꝛꝛum ȝeaꝛe ꝑæꝛ micel unꝼꝛiþ on Anȝel cẏnneꝛ. lonᴅe ᵭuꝛh ꝛciꝑheꝛe. ⁊ ꝑelȝehꝑæꝛ heꝛȝeᴅon. ⁊ bæꝛnᴅon ꝛꝑa ꝥ hie up aꝛetton on ænne ꝛiþ ꝥ hie comon to æþelinȝa ᴅene. ⁊ þa com þæꝛ toȝeaneꝛ Ħamtun ꝛcẏꝛ ⁊ him ꝑiþ ȝeꝼuhton. ⁊ ᵭæꝛ ꝑeaꝛþ Ꝼeþelꝑeaꝛᴅ cẏninȝeꝛ heah ȝeꝛeꝼa oꝼꝛleȝen. ⁊ Leoꝼꝛic æt Ħꝑit ciꝛcan. ⁊ Leoꝼꝑine cẏninȝeꝛ heah ȝeꝛeꝼa. ⁊ Ꝑulꝼheꝛe biꝛceoꝑeꝛ þeȝn. ⁊ Goᴅꝑine æt Ꝑeoꝛþiȝe Ꝼelꝼꝛiȝeꝛ biꝛceoꝑeꝛ ꝛunu. ⁊ ealꝛa manna an ⁊ hunᴅ eahtatiȝ. ⁊ þæꝛ ꝑeaꝛᴅ ᵭaꝛa Deneꝛcꝛa micele ma oꝼꝛleȝenꝛa þeah þe hie ꝑælꝛtoꝑe ȝeꝑealᴅ ahton. ⁊ ꝼoꝛan ᵭa ᵭanon ꝑeꝛt oþ ꝥ hie comon to Deꝼenan. ⁊ him þæꝛ toȝeaneꝛ com Palliȝ. miᴅ ᵭam ꝛcẏꝑan þe he ȝeȝaᴅꝛian mihte. ꝼoꝛþam ᵭe he aꝛceacen ꝑæꝛ ꝼꝛam Ꝼeþelꝛeᴅe cẏninȝe oꝼeꝛ ealle þa ȝeþtꝛẏꝑþa ᵭe he him ȝeꝛealᴅ hæꝼᴅe. ⁊ eac ꝛe cẏninȝ him ꝑel ȝẏꝼoᴅ hæꝼᴅe on hamon. ⁊ on ȝolᴅe. ⁊ ꝛeolꝼꝛe. ⁊ ꝼoꝛbæꝛnᴅon Ꝯeȝntun. ⁊ eac ꝼeala oþꝛa ȝoᴅꝛa hama ᵭe ꝑe ȝenemnon ne cunnon ⁊ heom man ꝛẏþþan ᵭæꝛ ꝼꝛiþ ꝑiᵭ nam. ⁊ hie ꝼoꝛan ᵭa ᵭo-

Hîc, anno hoc, in terra Anglorum magna erat per classicum exercitum inquietatio: ubique autem vastarunt, & combusserunt, ità ut unâ vice expeditionem fecerant, donec *Ethelingadenam* pervenerint. Ibi autem incolæ agri Hamtonensis in occursum venerunt; & cum illis pugnatum est: ibíque Ethelwardus summus regis præfectus occubuit, & *Whitcircæ* Leofricus. Leofwinus quoque summus Regis præfectus, & Episcopi famulus Wulfherus: & *Weorthigæ* Elffigus Episcopi filius, omniúmque *summatim* hominum octoginta, & unus: de Danis verò multò plures erant cæsi; quamvìs prælii loci potestatẽ acquisivissent: indè autem occidentem versùs profecti; donec ad Devonienses venissent: & ad illos *Palligæ*, classe illâ quam cogere potuerat adversùm venit. (Quoniam *bello* erat fractus à Rege Ethelredo, post fiduciam illam quam ipse *Rex* illi demandavit; illum autem rex, villis, & auro, & argento multùm donaverat;) *Tengtunam* autem cremavit, aliásque etiam villas haud paucas; quas nominare haud possumus: ibi verò postea fœdus contraxerant: exinde autem ostium *Eaxæ* in-

nan to ꝺxan muþan ꝼꝑa ꝥ hie aꝛettꝺon him uppon ænne ꝼiꝺ oþ hie comon to Peonnho. ⁊ ꝺæꝛ ꝼæꝛ Cola ꝺæꝛ cyninꝛeꝛ heah ꝛeꝛeꝼa. ⁊ Saꝺꝛiꝛe ꝺæꝛ cyninꝛeꝛ ꝛeꝛeꝼa toꝛeaneꝛ him miꝺ ꝼæꝛe ꝼyꝛꝺe ꝥe hie ꝛeꝛaꝺꝛian mihtan. ⁊ hie ꝺæꝛ aꝼlymeꝺe puꝛꝺon. ⁊ ꝺæꝛ ꝑeaꝛꝺ ꝑeala oꝛꝼleꝛenꝛa. ⁊ ꝺa Ꝺeniꝛcan ahton ꝼæl ꝛtoꝛe ꝛeꝑealꝺ. ⁊ ꝼæꝛ on meꝛꝛen ꝼoꝛbæꝛnꝺon ꝥone ham æt Peonnho. ⁊ æt Cliꝛtune. ⁊ eac ꝑeala ꝛooꝛa hama ꝺe ꝑe ꝛenemnan na cunnan. ⁊ ꝼoꝛan ꝺa eꝼt eaꝛt onꝛean oþ hie comon to ꝼihꝛt. ⁊ ꝺæꝛ on meꝛꝛen ꝼoꝛbæꝛnꝺon ꝥone ham æt ꝑealtham. ⁊ oꝥꝛa cotliꝼa ꝑeala. ⁊ him mon naꝥe ꝼæꝛ ꝼiꝥꝥinꝛoꝺe. ⁊ hie namon ꝼꝛiꝥ;

greſsi; ità ut unâ vice expeditionem fecerant, donec *Peonho* uſque pertingerent: ibíque aderat Cola ſummus Regis præfectus; & Eadſigerus Regis præfectus, cum exercitu, quem cogere potuerant, ex adverſo venerunt: verùm exinde in fugam converſi, multi autem cæſi: & Dani locum ſtragis potiti ſunt: villam quoque *Peonho*, & *Cliſtunam*; multáſque bonas iuſuper villas, quas nominare haud poſſumus, die poſtero incendio vaſtarunt: redierunt autem deinceps orientem verſùs, donec *Vetham* advenerint; ibíque die poſtero illam *Wealthamiæ* villam, villuláſque alias haud paucas cremarunt. Citò autem intercedebant apud illum, fœdúſque pacis contraxerunt.

Hæc ſequentia MS°. codici Cott. deſunt; quæ è MS°. Coll. Ben. deſcripſimus.

1002 1003 1004

Mv. Hep ſelꝼꝛicuꝛ Aꝛceb'. ꝼoꝛꝥꝼeꝛꝺe; — Hîc Ælfricus Archiepiſc. obiit.

Mvi. Hep mann halꝛoꝺe ſelꝼehꝛ to aꝛce biꝛcope; — Hîc Alfeagus in Archiepiſcopum conſecratur.

1007 1008 1009 1010
1011 1012 1013 1014
1015 1016

Mxvii. Hep Cnuꝺ ꝑeaꝛꝥ ꝛecoꝛan to Kinꝛe; — Hîc Canutus in Regem eligitur

1018 1019 1020 1021
1022 1023 1024 1025
1026 1027 1028 1029
1030

Mxxxi. Hep com Cnuꝺ ꝛona ꝼꝑa he becom to Snꝛla lanꝺe. he ꝛeaꝼiꝛ to Cꝛiꝛteꝛ cyꝛican on Cantꝛaꝼe byꝛi ꝥa hæꝼenan on Sanꝺꝛic. ⁊ ealla ꝺa ꝛeniht a ꝥe ꝼæꝛ oꝼ aꝛiꝛaþ. oꝼ æiþꝛe healꝼe ꝺaꝛe hæꝼene. ꝼꝑa ꝥ loc hꝑenne ꝥ ꝼlot byþ ealꝛa hehꝛt. ⁊ ealꝛa ꝼulloꝛt beo an ꝛcip ꝼlotiꝛenꝺe. ꝼꝑa neh ꝺan lanꝺe ꝼꝑa hiꝛ nẏxt. ⁊ ꝺaꝛ beo an mann ꝛtanꝺe oꝼ ꝥam ꝛcipe. ⁊ habbe ane tapeꝛ æx on hiꝛ ∴ ∴ ∴

Hîc Canutus rediit, qui ſimulac Angliam venerit, Chriſti Eccleſiæ Cantuarienſi, portũ Sandwicenſem largitus eſt, omniáque quæ indè oriuntur, vectigalia, ex utraque portûs ejuſdem parte: ità videlicet, navigium de tota claſſe omnium altiſſimum, omniúmque pleniſſimum, terram quàm fieri poſſet proximè fluctuat, atque inibi homo ſuâ cereum teneat [*manu.]

* *Codicem MS^m. hîc, ut vides, mutilum invenimus.*

1032 1033 1034 1035
1036 1037 1038 1039

Mxl. Hep Saꝺꝛiꝛe aꝛceb'. ꝼoꝛ to Rome. ⁊ Haꝛolꝺ cinꝛ ꝼoꝛꝥꝼeꝛꝺe; — Hîc Eadſigus Archiepiſcopus Romam profectus eſt; & Haroldus Rex obiit.

1041

Mxlii. Hep ꝼoꝛꝥꝼeꝛꝺe Haꝛꝺacnuꝺ Kinꝛ; — Hîc Hardecanutus Rex obiit.

Mxliii. Hep ꝼæꝛ Eꝺuuaꝛꝺ ꝛehalꝛoꝺ to kinꝛe; — Hîc Eadwardus in Regem conſecratur.

1044

1044 1045 1046 1047
1048 1049

Ml. Her forðferde Eadrige arceb'. ⁊ Rodbert feng to arceb'. rice;

Hîc obiit Eadſigus Archiepiſcopus, & Rodbertus Archiepiſcopatum capeſſit.

1051 1052

Mliii. Her Godwine eorl forðferde;

Hîc Godwinus comes obiit.

1054 1055 1056 1057
1058 1059 1060 1061
1062 1063 1064 1065

Mlxvi. Her forðferde Eadwuard king. ⁊ Harold eorl feng to ðam rice. ⁊ heold hit xl. wucena. ⁊ ænne dæg. ⁊ her com Willelm ⁊ gewann Engla land. ⁊ her on Iuron geare barn Cristes cyrice an. ⁊ her atiwede cometa xiiii. Kl'. Mai;

Hîc obiit Eadwardus Rex: Haroldus autem comes regnum illud capeſſit, & quadraginta ſeptimanas, diémque unum tenuit. Hîc quoq; Wilhelmus venit, & Anglorum terram vicit: Hîc etiam, anno hoc, Chriſti Eccleſia conflagravit, atq; hîc cometa xiiii. Kal. Maii comparuit.

1067 1068 1069

Mlxx. Her Landfranc sede wæs Abb'. an Kadum com to Engla lande. se æfter weapum dagum wearð arceb'. on Cantwarbe. he wæs gehadod iiii. kal. Septembris. on his agenum biscopsetle fram eahte biscopum his underþioddum. þa ofne se wæs nafon ðurh æfenðrakean. ⁊ ðurh gewrite ætiwdon hwi hi ðær beon ne mihton. on þam geare Thomas se wæs gecoren biscop to Eferwic com to Cantwarbe. ⁊ þ man hine wæs gehadode æfter ðan ealdan gewunan; Da da Landfranc cwæde wæs twunge his gehersumnesse mid að swerunge. Da forwroc he ⁊ sæde þ he hit nahte to donne. Da gewende hine se Arceb'. Landfranc. ⁊ bebead þam biscopan de dær cumene wæran be dær Arceb'. L. hæfe; Da serfise to donde. ⁊ eallan þan munecan þ hi scoldan hi unscyldan. ⁊ hi be his hære swa widan; Sra Thomas to þam timan agean sende buton bletsunga. Da sona æfter dysan belamp þ se Arceb'. Landfranc sende to Rome. ⁊ Thomas forð mid. Da da hi dyden comon. ⁊ umbe ofer ding gesprecon hæfdon umbe þ hi sprecan soldan. Da angan Thomas his spræce hu he com to Cantwarebyri. ⁊ hu se Arceb'. axode hyrsumnesse mid að swerunge at him. ⁊ he hit forwroc. þa agann se Arceb'. L. atyrian mid

* Cantuarienſis.

Hîc Lanfrancus, qui fuit Abbas Cadomenſis, in Angliam venit, qui poſt aliquot dies Archiepiſcopus Cantuarienſis factus eſt. Erat autem quarto k'l. Septembris propriâ ſuâ Archiepiſcopali ſede, ab Epiſcopis octo ei ſubditis, ordinatus. Cæteri qui abfuerant, per nuntios, pérq; epiſtolas ſignificabant, quare ibi interfuiſſe haud poſſent. Eodem anno Thomas, qui electus erat Epiſcopus Eboracenſis, Cantuariam venit, ut ibi antiquo more, ordinaretur. Tunc etiam Lanfrancus obſequii ſui confirmationem cum jurejurando rogaverat: Recuſabat autem ille, dicebátq;, Nolle id ſe facturum: ei igitur Lanfrancus Archiepiſcopus ſuccenſuit: & Epiſcopis illis, qui Archiepiſcopali juſſu ibi intererant, hoc præſtare officium, præcepit: cunctis etiam Monachis, ut illum deveſtirent: ſuo autem juſſu id fecerant: ità ut Thomas hac vice, abſque benedictione redierat. Accidit verò citò pòſt, Lanfrancum Archiepiſcopum Romam profectum eſſe, quocum etiam profectus eſt Thomas: Qui, cùm illuc veniſſent, & circa res alias, de quibus vellent, collocuti eſſent; tunc Thomas ſuum inchoavit colloquium: ſe nempe veniſſe Cantuariam, & Archiepiſcopum ab illo, cum jurejurando rogaſſe obſequium; ipſum autem illud recuſaſſe: deindè cœpit Archiepiſcopus L.

mid openum ȝeȝceade ꝥ he mid pihte cpaƿede þaȝ þa he cpaƿede ⁊ mid ȝtpanȝan cpýdan ꝥ ýlce ȝeƿæȝtnode toƿopã dam Papan Alexandȝe. ⁊ toƿopan eallan þam Concilium þe dan ȝegadped þaȝ ⁊ ȝpa ham ƿopan ; ſæȝtep dýȝan com Thomaȝ Cantȝpaƿebýȝi ⁊ eal ꝥ ȝe Anceb'. æt him cpaƿede eadmedlice ȝeƿýlde. ⁊ ȝýþþan da bletȝunȝan undeȝƿenȝ;

apertâ ratione demonſtrare; ſe id rogaſſe jure, quod rogaverat: idémque coram Alexandro Papa, totóque ibi contracto concilio, aſſeveratione vehementi confirmavit; atque deinceps domum rediit. Poſthæc Thomas (*Eboracenſis*) venit Cantuariam: quódque ab illo rogabat Archiepiſcopus, totum præſtitit humiliter, & poſtea benedictionem accepit.

* *Hiſtoriolas iſtas chronologicas eo ordine ut vides, in MSo. Coll. Ben. ſecutas, hic contexuimus.*

* Hoc anno Lanfrancus Cadomenſis Abbas, compellente rege Wilielmo, & jubente Papâ Alexandro, Angliam venit; & primatum *regni* Anglorum in Eccleſia Cantuarienſi ſuſcepit, eligentibus eum ſenioribus ejuſdem Eccleſiæ, cum Epiſcopis, & principibus, clero, & populo Angliæ in curia Regis. Cùm autem Cantuariam veniſſet, obviam ei proceſsit honorabiliter conventus Eccleſię Chriſti, conjuncto ſibi toto conventu ſancti Auguſtini, cum electo e juſdem Eccleſiæ Scotlando. Ad quem conſecrandum omnes Epiſcopi regni Anglorum, ſervato antiquo more, venerunt: & qui venire non poterant, literis & legatione ſeſe humiliter excuſaverunt. Non multis poſt diebus Thomas Eboracenſis conſecrandus Archiepiſcopus Cantuariam venit. Cúmque Lanfrancus, cum ſuffraganeis Epiſcopis, quos ad hanc conſecrationem advocaverat, indutus, ante altare Chriſti conſideret; & totus conventus ut in tali ſacramento fieri ſolet, albis honorificè indutus, in choro ſtaret; adducitur Thomas examinandus. Cùm verò, inter alia, profeſſionem ab eo Lancfrancus, cum ſacramento requireret; reſpondit Thomas ſe hoc minimè facturum, quòd ſuos anteceſſores hoc, Lanfranci anteceſſoribus feciſſe non cognoverat. Lanfrancus autem, quamvis ſufficienti ratione, hoc eum ex antiquo more facere debere monſtraret, non tamen ille adquievit: ſurrexit itaque Lanfrancus, & Thomas non ſacratus abſceſsit; Regem adiit; & de Lanfranco querimoniam fecit: quem Lanfrancus mox ſubſecutus, ſe, & Eccleſiam ſuam, rationem habere in iis quę *protulerat, oſtendit: nec deſtitit donec Thomas, licèt multo labore, Cantuariam rediit: ibíque quicquid Lanfrancus ab eo quærebat, humiliter exhibuit. Nec multò pòſt Lanfrancus ab omnibus Anglici regni Epiſcopis profeſsionem quæſivit, & accepit.

* *Sic MS. ſed lege* protulerat.

Secundo anno ordinationis ſuæ Romam ivit, quem Papa Alexander in tantum honoravit, ut ei, contrà morem, aſſurgeret; & DUO PALLIA, ob ſignum præcipui amoris, tribueret. Quorum unum Romano more(*ab altare)accepit; alterum verò ipſe Papa, unde miſſas celebrare conſueverat, ſuâ manu porrexit. In cujus præſentia Thomas de primatu Cantuarienſis Eccleſię, & de ſubjectione quorundâ Epiſcoporum calumniam movit; quę qualem finẽ poſtea in Anglia accepit Lanfrancus, breviter & abſolutè ſcribit in Epiſtola, quam præfato Alexandrò Papę direxit: Hoc quoque anno generale concilium Wentoniæ celebratum in quo & Vuluricum, novi Monaſterii abbatem depoſuit; multáque de Chriſtianæ religionis cultu ſervanda inſtituit. Poſt dies paucos in Lundonia Orbeȝnũ Gȝȝeciſcupenſẽ Epiſcopum, & Cantuariæ Scotlandum Eccleſiæ ſancti Auguſtini Abbatem ſacravit.

* *Sic in MSo. ſuperſcriptum. Lege autem* altari.

Tertio anno in Cloeciſtria ſacravit Petrum Licifeldenſem, ſive Ceſtrenſẽ Epiſcopum. Hoc quoque anno habitum eſt magnum placitum in loco qui dicitur *Pinenden*; in quo Lanfrancus diratiocinatur, ſe ſuámq; Eccleſiam omnes terras, & conſuetudines ſuas ità liberas, terrâ marique habere; ſicut Rex habet ſuas, exceptis tribus; videlicet, Si regalis via fuerit effoſa; Si arbor inciſa juxtà ſuper eam ceciderit; Si homicidium factum, & ſanguis in ea fuſus fuerit: in iis qui deprehenſus eſt, & ab eo pignus acceptum fuerit: Regi enim dabit, alioquin liber à regis exactoribus erit.

Quarto anno Patricium *Dublinię* civitati, in Hibernia ſacratum Epiſcopum Lundoniæ, à quo & profeſsionem accepit; & literas ei deferendas regibus Hiberniæ, dignas valde memoriæ contradidit.

Quinto anno generale Concilium Lundoniæ celebratum: cujus geſtionem, rogatu multorum, literis commendavit.

Sexto anno dedit Hernoſto Monacho in capitulo Eccleſiæ Chriſti Eccleſiam Roſenſem

ſem regendam, quem & Lundoniæ ſacravit. *Wentoniæ* Concilium celebratum: & Hernoſtus, hoc ipſo anno ab hac vita migravit.

Septimo anno Gundulfo Eccleſiam Rofenſem tradidit; quem etiam Cantuariæ ſacravit. Hoc quoque anno miſit ei literas Thomas archiepiſcopus Eboracenſis; in quibus rogavit ut ſibi mitterentur duo Epiſcopi ad conſecrandum clericum quendam, qui ei literas de *Horgadis inſulis detulit; ut ipſarum inſularum Epiſcopus conſecretur. Cujus petitioni Lanfrancus annuens, mandavit Wulſtano Wigornienſi, & Petro Ceſtrenſi Epiſcopis, ut Eboracum irent, & cum Thoma tantam rem complere ſatagerent.

* *Sic MS. ſed lege* Orcadis.

Octavo anno Concilium Lundoniæ celebratum, in quo Ailnodum Glaſtingenſis cœnobii Abbatem depoſuit.

Anno undecimo celebratum Concilium apud *Claudiam* civitatem, ubi & Thomas Archiepiſcopus Eboracenſis, jubente rege, & Lanfranco conſentiente, ſacravit Willielmum Dunelmenſem Epiſcopum, eò quòd à Scotorum Epiſcopis qui ſibi ſubjecti ſunt, habere adjutorium non potuit. Hujus miniſterii cooperatores fuerunt, Lanfranco præcipiente, Wulſtanus, Osbernus, Giſo, Rotbertus, Epiſcopi. Eo quoque tempore, miſit in Hiberniam Donnaldo Epiſcopo literas, ſacræ doctrinæ pinguedine refertas.

Sexto decimo anno ſacravit Donatum monachum ſuum Cantuariæ, ad regnum *Dublinia*, petente Rege, Clero & populo Hiberniæ, quibus etiam literas exhortatorias miſit. Hoc quoque anno apud *Gleuceſtriam* Concilium celebratum, in quo Wulſtcetelum *Grulandenſis* cœnobii abbatem depoſuit. Rotbertum Ceſtrenſẽ, & Willielmum Helmeanenſem ſimul uno die Epiſcopos Cantuariæ ſacravit. Mauritium Lundonienſi Eccleſiæ, apud *Wentoniam* conſecravit; qui ſacratus, poſt paucos dies matri ſuæ Eccleſiæ Cantuarienſi, cum honeſtis muneribus, ſe præſentavit.

Octavo decimo anno, mortuo rege Wilielmo trans mare; filium ejus Wilielmum ſicut patrem, conſtituit Lanfrancus, in Regem elegit, & in Eccleſia beati Petri, in occidentali parte Lundoniæ ſita, ſacravit & coronavit. Eodem anno Godefridum Ciceſtrenſis Eccleſiæ antiſtitem: & Widonem Eccleſiæ S. Auguſtini abbatem; & Johannem Wellenſi Eccleſiæ Epiſcopum. Cantuariæ in ſede *metropoli examinavit atq; ſacravit. In craſtino hujus conſecrationis Widonem abbatem per ſemet ipſum Lanfrancus, aſſociato ſibi Odone Baiocenſi Epiſcopo, *fratrem regis qui tunc Cantuariam venerat, ad S. Auguſtinum duxit; mandatis fratribus ejuſdem Eccleſiæ, quatenus eum ſuſciperent, ut proprium abbatem atque paſtorem: qui unanimiter animati, reſponderunt, *Se illi nec velle ſubeſſe, nec illum ſuſcipere.* Venit itaque Lanfrancus adducens abbatem; & cum monachos pertinaciter videret reſiſtere, nec ei velle parere; præcepit ut omnes, qui ſibi nollent obedire, continuò exirent. Ergò pariter ferè omnes, & Lanfrancus cum ſuis, abbatem honorificè introductum, in ſede locavit: & Eccleſiam commendavit. Priorem autem ejuſdem Eccleſiæ nomine Elfrinum & alios, quos voluit, cepit: & Cantuariam, clauſtrali cuſtodiâ ſervandos protinus tranſmiſit: eos verò qui fortiores, & caput ſcandali excitaverant; in caſtellum duci, ibíque in carcerem cuſtodiri præcepit. Cúmq; omnibus ritè peractis domum rediret, nuntiatum eſt ei, monachos, qui exierant, ſub caſtro ſecus Eccleſiam S. Miltrudæ conſediſſe. Quibus mandatum, ut, ſi vellent, ante horam nonam, ad Eccleſiam impunè redirent: ſed ſi illam præterirent: non jam liberè, ſed ut fugitivi revenirent. Hoc audito, in ambiguo habebant redire, vel remanere. Horâ autem refectionis, cùm eſurirent, plures ex iis pœnitentes ſuæ pertinaciæ, ad Lanfrancum miſerunt: & ei omnem obedientiam promiſerunt. Quibus continuò pepercit, mandans ut redirent, & profeſſionem ſuam præfato abbati, ſe ſervaturos ſacramento confirmarent. Itaque redierunt, & ſe deinceps fore fideles, & obedientes Widoni abbati ſuper corpus beati Auguſtini juraverunt. Qui verò remanſerant cepit Lanfrancus, & per Eccleſias Angliæ diviſit; conſtrinxit, donec eos obedientiam profiteri coegit. Circa idem tempus Æluredum unum ex illis vagantem fugiendo cepit: & Cantuariæ in ſede *metropoli, cum quibuſdam ſociis illius; qui abbati malum moliti ſunt, ferro compeditos, multis diebus rigorem ordinis, in clauſtro diſcere fecit: ſed poſtquam ſufficienter humiliati ſunt, ut æſtimatum eſt, & emendationem promiſerunt; miſertus eorum Lanfrancus de ſingulis locis, quò eos diſperſerat, præcepit reduci; & ſuo abbati reconciliari.

* *Sic MS. pro* metropolitana.

* *Frater Regis Abbas futurus à fratribus rejicitur.*

* *pro* metropolitana.

Eodem anno diſſenſione reiteratâ, pernitiem abbati clam machinati ſunt; & dum unus ex eis, nomine Columbanus, deprehenſus fuiſſet, juſſit eum Lanefrancus ſibi adduci. Cúmque coram eo aſtaret, interrogavit ſi abbatem noluiſſet perimere. Qui confeſtim, quit, *potuiſſem, pro certo cum interfeciſſem.* Præcepit itaque Lanfrancus ut ante portas

tas beati Auguſtini, ſpectante populo ligaretur nudus, flagellis afficeretur: deinde præciſo capitio, ab urbe pelleretur. Factum eſt ut imperavit, & ex hoc, inquietudinem cæterorum, donec vixit, ſuâ formidine quaſſavit.

Nono decimo anno defunctus eſt Lanfrancus venerabilis archiepiſcopus, & ſepultus eſt in ſede *metropoli Cantuariæ; qui in ſede pontificali ſedit annis decem & octo, menſibus ix. duobus diebus. De cujus actibus, ædificiis, eleemoſynis, laboribus, ſcriptura (quæ in ejus anniverſario legitur) ex parte commemorat. Multa enim erant valde. Poſt ejus obitum monachi S. Auguſtini, præfato abbati ſuo, Widoni palam reſiſtentes, cives Cantuariæ contra eum concitaverunt; qui illum armatâ manu in ſua domo interimere tentaverunt. Cujus familia cùm reſiſteret, pluribus utrinque vulneratis, & quibuſdam interfectis, vix abbas inter manus illorum illæſus evaſit; & ad matrem Eccleſiam, quærendo auxilium, Cantuariam fugit. Hujus facti famâ citati ſuffraganei ejuſdem Eccleſiæ Walkelmus, Wentanus, & Gundulfus Roſenſis, Epiſcopi; Cantuariam, cum quibuſdam nobilibus, quos miſerat rex, veniunt: ut tantæ offenſæ vindictam adhibeant. Auditis ergò rationibus ſeditionis, monachi à culpa excuſari non poterant: Quos coram populo ſubire diſciplinam, quia palam peccaverant, ii qui advenerant, decreverunt: ſed Prior, & monachi Eccleſiæ Chriſti, pietate moti, reſtiterunt; nè ſi palàm punirentur infames deinceps fierent; ſícque eorum vita, ac ſervitus contemneretur. Igitur conceſſum eſt, ut in Eccleſia fieret, ubi non populus, ſed ſoli ad hoc electi admitterentur. Vocati ſunt ad hoc monachi Eccleſiæ Chriſti, Wido videlicet, & Normannus, qui diſciplinam ad Epiſcoporum imperium intulerunt. Deinde diviſi ſunt per Eccleſias Angliæ, & loco illorum xxiiii. monachi Eccleſiæ Chriſti admiſsi, cum Priore, nomine Antonio, qui Sub-prioratûs officio Cantuariæ fungebatur. Cives verò, qui Abbatis curiam, armatâ manu intraverant, capti; & qui ſe ab ejus impugnatione purgare non poterant, oculos amiſerunt.

* pro metropolitana.

Poſt obitum Lanfranci caruit Eccleſia Chriſti paſtore quatuor annis, menſibus ix. & diebus ix. in quibus multa adverſa perpeſſa eſt. Anno verò Dominicæ incarnationis M XCIII. datus eſt pontificatus Cantuarberię Anſelmo Beccenſi abbati ii. Non. Martii, viro probo, bono, apprimè erudito, & ſui temporis nominatiſſimo. Venit autem Cantuariam vii. kal. Octob. multis eum cauſis rationabilibus detinentibus, quòd priùs venire nolebat, & ſacratus eſt ii. Non. Decemb.

Incipiunt nomina Pontificum Romanæ Urbis per ordinem.

iii. kal. Julii.	Petrus Apl's.	Damasus.	Theodorus.
vi. kal. Decem.	Linus.	* His addit MS. Coll. B. hæc sequentia. * Siricius.	Martinus.
vi. kal. Mai.	Cletus.	Anastasius.	Eugenius.
ix. kal. Dec.	Clemens.	Innocentius.	Vitalianus.
	Anacletus.	Zosimus.	Adondatus.
	Euaristus.	Bonifacius.	Conus.
v. non. Mai.	Alexander.	Celestinus.	Agatho.
viii. id. Apr.	Sixtus.	Sixtus.	Leo junior.
Non. Jan.	Thelesphorus	Leo magnus.	Benedictus.
	Yginus.	Hilarius.	Johannes.
	Pius.	Simplicius.	Cono.
	Anicetus.	Leo minor.	Sergius.
	Sother.	Felix.	Johannes.
	Eleutherus.	Gelasius.	Johannes.
vii. kal. Mai.	Victor.	Anastasius.	Sisninius.
vii. kal. Sept.	Zepherinus	Simachus.	Constantinus.
ii. id. Octob.	Calestus.	Ormista.	Gregorius.
vii. kal. Jun.	Urbanus.	Johannes.	Gregorius.
xii. kal. Octob.	Pontianus.	Felix.	Zacharias.
iii. non. Jan.	Anther us.	Bonifacius.	Stephanus.
xiii. kal. Febr.	Fabianus.	Mercurius.	Paulus.
xviii. kal. Oct.	Cornelius.	Agapitus.	Constantinus.
Non. Mar.	Lucius.	Silverius.	Stephanus.
iiii. non. Aug.	Stephanus.	Vigilius.	Adrianus.
viii. non. Aug.	Sixtus.	Pelagius.	Leo.
vii. kal. Jan.	Dionisius.	Johannes.	Stephanus.
iii. kal. Jun.	Felix.	Benedictus.	Pascual.
vi. non. Octob.	Eutycianus.	Pelagius.	Eugenius.
x. kal. Mai.	Gaius.	Gregorius.	Valentinus.
vi. kal. Mai.	Marcellinus.	Fabianus.	Gregorius.
	Marcellus.	Bonifacius.	Sergius.
	Eusebius.	Bonifacius.	Leo.
	Meletiades.	Deusdedit.	Benedictus.
	Silvester.	Bonifacius.	Nicholaus.
	Marcus.	Honorius.	Adrianus.
	Julius.	Severinus.	Johannes.
	Liberius.	Johannes.	Marinus.
	Felix.		

Nomina

Nomina Archiepiscoporum Dorovernensis Ecclesiæ.

Augustinus.	Nothelmus.	Plegmund.
Laurentius.	Cuþberhtus.	Æþelhelm.
Mellitus.	Bregoþine.	Þulfhelm.
Justus.	Janbrýht.	Oda.
Honorius.	Æþelhearduſ.	Dunstan.
Deusdedit.	Þulfreduſ.	Æþelgar.
Theodorus.	Feologeldus.	Sigeric.
Beorhtþaldus.	Ceolnoðus.	Ælfric.
Tatþinus.	Æþelreduſ.	Ælfheah.

Nomina Episcoporum Hrofensis Ecclesiæ.

Paulinus.	Ealdþulf.	Beornmod.
Jthamar.	Dunn.	Tatnoð.
Putta.	Ealdþulf.	Burhric.
Cþichelm.	Deora.	Ælfstan.
Gebmund.	Þærmund.	Godþine.
Tobias.		

Hæc sequentia de Palliis à Pontificibus Romanis huc missis, continuò à serie Pontificum eorundem in MS°.

Coll. Ben. adjiciuntur; de quibus MS. Cot. silet.

Gregorius *misit Pallium* Augustino, Laurentio, & Mellito.
Bonefacius, Justo.
Honorius, Honorio & Deusdedit.
Vitalianus, Theodoro & Brithwaldo.
Gregorius, Tatuuino.
Gregorius, Nothelmo.
Gregorius, Cuthberto.
Paulus, Breguwino.
Paulus, Janberto.
Adrianus, Athelhardo.
Leo, Wulfredo.
Johannes, Feologildo.
Gregorius, Celnotho.
Adrianus, Æthelredo.
Formosus, Pleimundo.
Johannes, Æthelhelmo.
Idemq; Johannes, Wulfelmo.
Agapetus, Odoni.
Johannes, Dunstano.
Idem, Æthelgaro.
Johannes, Sirico.
Idem Joh. Ælfrico *atq;* Ælfego.
Benedictus, Ælfstano *atq;* Ægelnotho
Alexander, Eadsino & Rodberto.
Victor *misit Pallium per* Godricum *Decanum* Stigando.
Alexander, Lanfranco.
Urbanus, Anselmo.
Pascalis, Radulfo.

Nomina Episcoporum Orientalium Saxonum.

Mellitus.	Jnþald.	Eadgar.
Cedd.	Ecþulf.	Cenþalh.
Erceneþald.	Sihheh.	Eadbald.
Þaldhere.	Eadbrýht.	Heaþobrýht.

Ormund

Oſmund.
Æþelnoþ.
Ceolbrýht.
Deorpulf.
Spiþulf.
Sþelpeꝛd.
Pulfrige.
Leofuſta.
Býrhthelm
Ælfſtan.
Pulfſtan.
Ælfhun.

Nomina Epiſcoporum Auſtralium Saxonum.

Pilfrid.
Eadbrýht.
Solla.
Sicga.
Alubrýht.
Boſa.
Gilſhere.
Tota.
Peohthun.
Æþelpulf.
Cýnred.
Cuþheard.
Beorrneah.
Pulfhun.
Ælfred.
Sadhelm.
Æþelgar.
Ordbýrht.
Ælmer.

Nomina Epiſcoporum Occidentalium Saxonum.

PRimuſ Occidentalium Saxonum Birinuſ fuit Epiſcop9, qui cum conſilio Honorii Papæ Britanniam venerat.
Agilbrýht.
Pine.
Eleutherius.
Hædde.
Deinde in duaſ paroeciaſ diviſa eſt. una Pentanæ Eccleſiæ.
Altera Scireburnenſiſ Eccleſiæ.
Daniel.
Hunfriþ.
Cýneheard.
Æþelheard.
Ecbald.
Dudd.
Cýnebrýht.
Ealhmund.
Pigdegen.
Herefeꝛd.
Eadhun.
Helmſtan.
Spiþhun.
Ealdhferþ.
Tumberht.
Denepulf.
Friþeſtan.
Býrnſtan.
Ælfheah.
Ælfrige.
Aþelpald.
Ælfheah.
Kenulf.
Aþelpold.
Ælfrige.

In MS°. Coll. Ben. hæc ſequentia charactere haud antiquo deſcripta invenimus.

Nomina Epiſcoporum Lindisfarnenſis, id eſt, Dunelmenſis Eccleſiæ.

Aidanus, Finanus, Colmanus, Tuda, Eata, Cuthbertus, Eadbertus, Eadfridus, Athelwoldus, Kynewlfus, Hygbaldus, Ecgbertus, Heathuredus, Ecgredus, Eanbertus, Eardulfus, Cutheardus, Tilredus, Wigredus, Uhtredus, Sexhelmus, Alredus, Ælfſius, Aldhunus, Eadmundus, Eadredus, Ægelricus, Ægelwinus, Walcherus, Wilielmus, Ranulfus.

Nomina Episcoporum Scireburnensis Ecclesiæ.

Aldhelm.	Heahmund.	Æþelbald.
Forþhere.	Æþelheah.	Sighelm.
Herepald.	Þulfrige	Ælfred.
Æþelmod.	Arrer.	Þulfrige.
Denefrid.	Æþelpeard.	Alfpold.
Þigbriht.	Þærrtan.	Æþelrige.
Ealhrtan.		

Nomina Episcoporum Wiltunensis Ecclesiæ.

Ædelrtan.	Ælfrtan.
Oda.	Þulfgar.
Ælric.	Sigric.
Orulf.	

Nomina Episcoporum Cridiensis Ecclesiæ.

Eadulf. Æþelgar. Alfpold.

Nomina Episcoporum Eboracensis Ecclesiæ.

PRimus ipsius Ecclesiæ Præsul erat Paulinus, ordinatus à Justo Archiepiscopo, accipiens pallium ad consecrandum Dorobernensem Archiepiscopum ab Honorio Papa. Hac enim de causa paillum habuit * . . . . . Turbatis postea rebus Northanhymbrorum, Paulinus rediit Cantiam, & quoniam Rofensis Ecclesia pastore tunc fuerat destituta, invitante Honorio Archiepiscopo curam ipsius Ecclesiæ suscepit, in qua moriens pallium reliquit. Post cujus discessum ab Ecclesia Eboracensi, quod fuit anno DCXXXIII. Dominicæ incarnationis usque* DCCXXXV. annum incarnationis Dominicæ; hoc est, per CII. annos, Præsules Eboracenses non habuerunt pallium. Primus ipsius Ecclesiæ Præsul Paulinus; Ceadda, Wilfridus, Bosa, Johannes, Ecgbertus: iste ut legitur reconciliatus Dorobernensi Archiepiscopo post Paulinum primus pallium accepit: Ethelbertus, Eanbaldus, Wulffius, Simundus, Wulhere, Æthelbaldus, Lothewardus, Wulstanus, Oskytel, Oswaldus, Aldulfus, Wulstanus, Æluricus, Icynsi, Aldredus, Thomas, Gerardus, Thomas.

* *Causam missi pallii, nescio quis ofor veritatis hic abrasit, & delevit.*

* *lege* ad.

Sciendum quod Theodorus Archiepiscopus sæpe Northanhymbrorum provinciam suâ præsentiâ visitavit; Episcopos ordinando, & in quibus locis ante non fuerant, constituendo; & alia primatis Anglorum officia administrando. Testatur namque Beda, quod pulso ab Episcopatu pro sua inobedientia Wilfrido, duos in ejus locum substituit episcopos: Bosam in Ecclesia Eboracensi, & Eatam in Ecclesia Hagustaldensi, ubi antè non legitur fuisse sedes Episcopalis. Tumbertum quoque ad ipsam Hagustaldensem Ecclesiam postea ordinatum, & Eatæ alterius Ecclesiæ curam commisit; nec multò pòst eundem Tumbertum ab Episcopatu deposuit. Ipse Theodorus Trumwinum ad provinciam Pictorum ordinavit. Ipse Synodo in provincia Northanhymbrorum, in qua sanctus Cuthbertus electus est ad Episcopatum, præsidebat: & eundem ipse ordinavit die sancto Paschæ in Eboraco. Hæc & alia nonnulla ex jure Primatis Anglorum suo tempore ibidem exercuit, etiam eo tempore quo Eboracensis Ecclesia suum Episcopum habuit; Bosam videlicet qui Wilfrido successerat,

Hæc sunt nomina Regum Cantiæ post adventum sancti Augustini: Ægelbertus, Eadbaldus, Hercanberhtus, Egberhtus, Lotharius, Wihtredus, Eadberhtus, Ægolbertus.

FINIS.

Aaron & Julius martyres 35
Abbas, vide *Monachus, & Monasterium.*
Absolutio in recta fidei prædicatione 67. 404. 405. vide *Confessio, & Clavis.*
Abstinentia Edilhuni 244. vide *Jejunium.*
Acca Episcopus 450
Adamnanus Deo devotus 336. *Adamnanus Scotis Paschа prædicat* 432
Adgebrin villa Regia 146
Admurum vicus Regis 218. *villa Regia* 222
Adrianus abbas Archiepiscopatum Cantuar. à Papa oblatum respuit 254. *comes datur Archiepiscopo Theodoro, & quare*, ibid. & 255. 209. 258
Æthelwaldus Episcopus Cudberti successor 367
Agilberchtus Episcopus 176
Aidani Episcopi Scotici laus 205 206
Aidanus Scotorum rex 512
S. Albani passio 31. *ejus commemoratio* 36
Albion vetus nomen Britanniæ 21. 25
Alcluith locus veterum Scotorum 24
Aldelmus Episcopus 519
Alfredi contra Danos pugna 534
Alleluia à sacerdotibus, S. Germani sociis, ter ingeminatum 71. *Alleluia Britanni resonant* 107. *Alleluia preculam Augustini claudit* 77. *Alleluia ab Anglis cantandum optat S. Gregorius* 109
Altare S. Gregorii in medio Ecclesiæ 117. *Altaris pars dextra* 227. Sax. *ad austrum altaris* lin. 6. 7. *Altaris vice tabula dedicata* 407
Ambrosius dux Britonum 60
Amsicat sinus maris 103
Andilegum, locus monasterii Francorum 182
Angelorum cultus hic nullibi inventus. Angelorum naturam solus Deus novit 313
Angli: à Britannis data divinitus vindicta 57. *Anglorum duces Hengistus & Horsus* 58. *Anglorum pueri Romæ venales* 108. *Angli & Saxones* 57. *de Germania veniunt* 58. *de Anglis, Orientales Angli, Mediterranei, Mercii, & Northanhymbrenses oriundi* ibid. *Anglorum gens, quo sensu ab Augustino Archiepiscopo ad fidem conversa* 96. *Angli è terra Judæorum doctrinam fidei an primitus acceperint* 257
Anima creatio, & cum corpore unio 42. *animæ Trinitatis similitudo inest* 48
Aqua benedicta 376
Archangelum Michaelem Wilfridus Episcopus dixit sibi apparuisse 446
Archiepiscopus Episcoporum primus sive princeps, vide Sax. 405. *Archiepisc. Justus Romanum Hrofensem Romam legatum misit* 159. *at fluctibus absorptus est* ibid. *Archiepiscopi reges in mutuam gratiam concitat* 314. *Archiepisc. Laurentius, cum Mellito & Justo ad Scotos de Paschа mittunt* 118. *Archiep. Theodorus paræciarum Anglia primus autor exstitit* 399. vide *Pallium, Ordinatio, Episcopus, Rex.*
Armach, vel Dearmach monasterium à Columba factum 169
Arius, & Ariana hæresis 41. *refellitur* à pag. 41. ad pag. 51.
Arma gestare Pontifici Gentili minùs licebat 143. *neque Pontifici Christiano* 396
Attila reipubl. hostis 55
Augustinus an Christianitatem non extinctam restituit 40. *à Gregorio Britanniam missus* 73. *ad prædicandum* ibidem. *Augustini socii fermè quadraginta* 75. *Apostolicam vitam imitantur* 78. *Roma nutritus Augustinus* 81. *an in Ecclesia Anglorum solus Episcopus* 85. 97. *Augustino Anglorum Episcopo, Britannorum Episcopos Gregorius subjicit* 99. *à fastu dehortatur Augustinum Gregorius* 100. *minitatur Britannis Augustinus* 113 *An in vivis esset nec ne tempore stragis Bangorensium* 114, 115. & in margine pag. 116. *Augustini Patronus R. Ethelbertus, Bangorensium cæde purgatus* 116 lin. 7. *Augustines ac in confinio Wicciorum* 110

Badonicus mons 61
Bancornaburg nobilissimum Britonum monasterium 111
Bangorenses monachi. vid. *Augustin*
Baptismus 179. 393. 122. *Baptismo sanguinis ablutus Albani martyris carnifex, conversus, & martyr* 35. *Baptismi fons salutaris* 122. *pro Baptisteriis non erectis, fluvius Paulino inservivit* 146. *Baptismus Johannis & Christi* 179. *Baptismus Christi infirmitate ministrorum infirmatur* 179, 180. vide tamen 392. *Baptismus accedente Spiritu S. regenerat* 63. lin. 39. & gratiâ 64. lin. 12. *Infantes baptizati in fidem parentum* 180. *Responsores sive Patrini* 180. *in Baptismo quæstiones & respons.* 180, 181. *Baptizatus cùm adoleverit baptismi sui mysterium à doctore suo discat* 181. *Baptizatur à Paulino R. Edwinus* 145. *Baptismum à Roma accepit Lucius R. Britan. antea verò acceperat baptismum, ut jam conversus rogabat* 28, 29
Beardaneu monasterium in Lindisi provincia 189
Bebba Regina 175. 202
Beda historicè quæ narrat singula non defendit 3. lin. 54. *Beda in historia consarcinanda adjutores* 5. *Bedæ obitus* 520
Bedanforda 551
Bellum gerunt Britones Christiani, duce S. Germano, contra Saxones, & Pictos adhuc Gentiles 70, 71. *Belli victoria absq; sanguine pontificibus Christianis gratissima* 71
Berhta uxor Ethelberti, ante adventum Augustini, Christiana 76
Bibliotheca Halgustaldensis 451
Brige Gallorum monasterium 182
Britannia insula 21. *extra orbem* 41. *cujus civitates viginti & octo* 22. & 25. *in Britannia fidei unitas* 55, *Primi incolæ Britanniæ, Britones* 23. *Britannia an à Bruto* 55. *Britones Anglis fidem Christi nolunt prædicare* 73. & 480. 485. *Britannorum Episcopos Augustino subdit Gregorius* 86. *Britones religionem Anglorum pro nihilo habent* 158. *Britanniæ lingua quatuor* 174. *Britanniæ regio an æquè capax jejunii atque cætera magis australes* 229. *in Britannia natus Constantinus* Sax. 41. *Britannici Episcopi ab Anglis Gentilibus occisi* 59. *cum Britannis Romana gens annos coaluit* 53. *Britonum vastator R. Ethelfridus* 102. *Britones à Romanis opem contra hostes suos flagitant* 53. *Augustinum Archiep. respuunt* 112. *Britannos omnes subegit R. Edwinus*

Edwinus 129
Eyrinus Episcopus occidentalium Saxonum provinciam convertit 176.

Caius Cæsar 26. 503
Cale locus monasterii Francorum 182
Candida casa in provincia Bernicionum 167
Canendi cursus annuus 303. *cantare ad citharam alternatim, in conviviis solebant Majores nostri* 327. *Cantandi magistri Jacobus & Eddi* 259. *Masa archicantor doctus in Cantia* 451. *cantus sacri, & cantores sacri, quales esse debeant* 331
Canonicum tempus divinis laudibus canendis sepositum 242
Cantabrigia vetus, vide *Grantacestria* 306. *Cantabrigiensis Academiæ origo* 207, 208
Cantuaria, vide *Doroberninm.*
Capellanus, hunc Beda Clericum *vocat*: Sax. Sacerdotem, & famulum ad manum 442
Capræa caput, monasterii locus 219
Caput Ecclesiæ, vide *Ecclesia.*
Cassibellaunus dux Britannicus 26
Catechismi Baptismalis formula veteris Ecclesiæ 179. *Catechizatus Rex* 176. *Catechizatio adultorum præcessit baptismum* 146. *Catechizare Saxonice* Christianum facere, *Anglicè* to chaisten ibid. & 179
Catholicum Regi Alfredo per totum opus est Orthodoxum, *sive* rectè creditum 248. 480. 481. 484 &c. *Catholicus Aidani Episcopi Scotici cum tota Ecclesia de Christo consensus; dogmaticum de Paschâ dissensum excusat* 206. 233. *Catholicas doctrinas monachus cantabat.* 329
Cerdicus 5. 508
Certitudo salutis 283. lin. 3.
Christus quare dicitur non noster Dominus, sed Dominus 423. *Christus morum conversor* 68. *Christi servitium voluntarium non coactum* 79. *Christus Ecclesiæ caput* 128. *Petra Christus, non Petrus* 137
Christianitas inhonorata (ante adventum Augustini) non extincta 40. *Christianitas in Anglia ante Augustini adventum* 76
Christianissimus R. Oswaldus 120 185. *Christianissimus & doctissimus R. Sigebertus* 147. *Oswi Rex Christianissimus* 219
Claudius Cæsar Orcadas insulas Romano adjecit imperio 27
Clavium potestas non soli Petro sed reliquis, itidem Apostolis 238. *Episcopi & Presbyteri eandem potestatem, scil. clavium, cum Petro habent* 239. *clavis hæc quare Petro seorsim demandata* 239
Clerus Episcopi societas, hoc est, turba Presbyterorum cum episcopo: vide Sax. 268. lin. 31. & 272. lin. 3. *Magistri Ecclesiæ* 389, 390. *Clerici extra sacros ordines* 81. 97
Cnobbheresburg locus ubi monasterium construxit Fursæus 210. lin. 9
Coactio ad peccatum nulla à Deo 64. 66. *coactio ad gratiam à Deo nulla* 68
Colecestria 553
Columba vir insignis de Hibernia Pictos convertit 168
Commemoratio S. Albani 36. vide 117. *agendas Gregorii & Augustini.* Sax. commemerationem: *& Ethilbergæ* 184. in margine. *& S. Cudberthi* 159. *& S. Cæciliæ* 410. *commemorationis dies* 363
Communio: an corporis & sanguinis communione ob illicitum conjugium nemo privandus 84. *Communionis mysterium* 86. 89. 92. 94. *Corporis & sanguinis Sacramentum* 90. *mysterium inæstimabile* 93. *oblationis sacrosanctæ communio* 122
Concilio intererat Aidanus 171. *Concilio Heorutforda Theodorus præfuit, & docuit è libro Canonum de sanctis patribus desumpto* 273. *Synodus Theodori in nomine Christi solius convenit imperio regum memorato* 300 *Synodi moderatio biblia, Christi doctrina, Patrum Sanctorum symbolum, & horum interpretes universales Synodi, & Catholicorum Doctorum chorus* 300, 301, 302. *de Synodo* vide 37. *sub præsentia regis Ecgfridi in concilio præsidebat Archiepiscopus Theodorus* 352
Confessionem ante annum Christi 1200. *Ecclesia habuit liberam* 215. *Confessio auricularis irrepsit in marginem MS. Coll. Trin.* 216. *Confessio coram sacerdote ob medicinam spiritualem sponte suscipitur* 336. *sic sponte coram Sanct. Cudberto* 349. *sacerdotem aliquem, non proprium requiri ad confessionem audiendam,* Sax. innuit 340. *minor pœna pœnitenti, quam pœnitens voluit, imponitur à sacerdote* 337 *Confessio coram Doctore, sed non coacta* 423. *de Confessione* vide 340. & 422. *Confessionis doctrina vitiatur* 215. 216
Conjugium ad quotam generationem debeat fieri 83
Consecratio Monasterii precibus & jejuniis 225, 226. *Consecratio Episcopi præsentibus tribus vel quatuor Episcopis fiat* 85. *Consecratio Wilfridi plurimis* 247. *& duodecim* 443. *& Cheaddæ tribus* 247. *S. Cudberti Episcopi septem* 353. *Episcopi Londinensis Synodo propriâ* 99
Constantinus in Britannia creatus imperator: Sax. *in Britannia natus:* vide marginem 41. *Constantini exemplum Ethelberto proponit Gregorius* 101
Constantius in Britannia obiit 41
Creccagelade 548
Crucis adoratio è vitiata Bedæ de S. Oswaldo historia detegitur 165. *Crucem pro vexillo Augustinus cum sociis habuit* 76. *Crucis imago non colenda* 134. *Crucis vivifica mysterium* 136. *Signum crucis Oswaldus pugnaturus erexit* 162. *sed Deum precatur* ibid. *Crux non adoranda* 165. *Crux ab Helena inventa* ibid. *Signum crucis* 331. 370. *Crux rubra in cœlis dicta apparuit* 524

Danica naves prima Anglicam appellentes 524
Dearmach monasterium nobile in Hibernia 169
Decimas solvere lege Dei nititur 357. *Decima quomodo distribuenda* 358. *Necessaria doctoribus suis ministrabant docti* 78. *Decimas quales, & quibus persolvit Episcopus Eadbertus* 357
Dedicatio Ecclesiæ 375. 388
Degsastan locus celeberrimus 104
Denisesburna 162
Descensus Christi in infern. & dominium Christi in infernum 425. vide marg. 496
Deus solus invocandus, vide *Trinitas. Deus Tri-unus* 41, &c. *Deus neminem ad peccatum cogit* 66. 18. *Deus naturâ bonus, mali ejus est, non autor* 66
Deusdedit primus de gente Anglorum, Cantuariensis Archiepiscopus 258
Diocletianus Christianos in oriente persequitur 31. *Ecclesias comburit* 36
Dominicâ die in Quadragesima non jejunandum 226. *Die Dominicâ ad Ecclesiam, sive Monaste-*

nasterium, audiendi verbi gratiâ conflnebant, 240. 243. *Dies Dominica Christi resurrectionis dies* ibid. *honor diei Dominicæ lege Dei nititur* ibid. *divino cultui dedicandus* ibid. *cum amicis domi conferre licet die Dominicâ* ibid.

Dorcinca civitas 176

Dorovernium totius Cantiæ metropolis 77. *Sax. dicitur* Cantwaraburia ibid. & 116. 117. 179. 217. 399. & *Cantwaraburga cestria, Sax.* 300. *at Cantwara burga Sax. de castello Cantuariorum, hoc est, de Rofecestria dicitur* 272

EArconbertus R. Cantuariorum, primus in regno suo idola destrui præcepit 182

Eboracensis Episcopus Augustino subditus 99. *potestatem habuit duodecim Episcopos ordinandi* ibid. *Eboracensis ecclesia à rege Edwino exstructa* 145

Ecclesia: de capite Ecclesiæ 128. 153. 155. 381. *sæpe decrescit* 144. *Ecclesiæ constitutiones divinitus acceptas Angli ne permutent* 257. *Ecclesiæ Anglicanæ unitas unde* 260. *Ecclesia propter unitatem fidei una est* 380. *Ecclesiæ unitas à Christo* 475. *Ecclesiæ Britannicæ ritus deserere noluerunt Monachi Bangorens. absque sapientum suorum consensu ac licentia* 114. *Ecclesiarum dedicatio* 376. *Ecclesiæ Catholicæ descriptio* 383. *de Laicis Ecclesiarum patronis* 387. *Ecclesia, cessante persecutione renovantur* 40. *Ecclesia ad diem resurrectionis frondibus ornata est* 70. *Ecclesiæ particularis, sive Romanæ, sive cuiuslibet alius consuetudini non est adhærendum: sed voluntati Dei* 82. *Ecclesiis ornandis operam dederunt Romani Pontifices* 107. *Ecclesia super Christum fundata* 237. *super Cepham Christum, sive lapidem angularem* 238. *Ecclesiam Christus in perpetuum gubernat* 272. *Ecclesiæ possessiones à militia terrestri immunes fecit R. Oswi* 230. vide Sax. *Ecclesiolæ in monasterio bona communia* 81. 322. vide 287. 350. *Ecclesiæ regendæ normam statuit Scripturam S. Gregorius* 80. & *quod Deo gratissimum* 82 *unum modum regendi, modò Scripturæ non contrarium, cuivis Ecclesiæ reliquit liberum* ibid. *Ecclesiæ regimen ad coercendum etiam furem extendit B. Gregorius* 82. *ad excommunicandos flagitiosos* 84. *ut in Ecclesiis, sic per trivia, & rura per Sacerdotes, tantùm sermo divinus prædicatur* 61. *in via prædicat Aidanus* 170. *S. Cudberhtus in viculis & arduis montibus, at quare* 349. *Ecclesia Romana vetus, & Anglicana* 248. *Ecclesiasticus vir & in Ecclesia doctus* 149

Edan Rex Scotorum 103. *contra Ethelfridum bellum gerit* ibid. *Reges Scotorum in Anglos non belligerant* 104

Edwinus in campo Hethfeld occisus 157

Electionis certitudo ab initio fidei 155. *Electio & salus in prævisione Dei, sed per gratiam à Christo capite manantem stat.* ibid. & 64, 65, &c. Vide gratia

Eleemosyna ex rapina data, Deo ingrata 245

Elia & Gramtacestria 305. *Elia abbatissa Ethildritha* 304. *Seaxburga* 306. *Regina amba & sorores* ibid.

Episcopus, ejus officium 167. 168. *ordinatio* 117. 151. *Episcopus & Presbyteri* 152. *Episcopus uxoratus* 289. *Episcopus non sine Episcopis potest ordinari* 85. *Episcopi in ordinatione testes* ibid. *Episcopi septem in Britannia ante adventum Augustini* 111. *Episcopus* Biblicâ *doctrinâ plebem erudire debet* 168. *Episcopus Aidanus intererat concilio* 171. *Episcopus iratus regem increpat* 224. *Episcopi cum Petro eandem clavium potestatem habent* 239. *Episcopi primum debent agnoscere* 252. *Episcopus Augustinus de Pascha, Romano ritu servando, monebat Britannos* 110. & *Laurentius Scotos* 117. *Episcopi tyranno infestati, an regem relinquerent* 122. *Episcopus Laurentius verbera sua à S. Petro accepta, ostendit Regi & convertit* 123. *Episcopus consul Dei* 199. *Episcopi boni signum, mansuetudo, & humilitas* 112. *Episcopo severiori Ang. inconsideratè restitabant Bangorenses* ibidem. *Ang. prædixit bellum Bangorensibus* 113. *Episcopus Trecassenorum Lupus* 72. *Episcopum futurum Augustinum monachum fratres Romam remittunt* 74

Episcopatûs amissio Julianum in Pelagii partes pellexit 51

Epistolas Papales quare non Saxonicè dedit R. Alueredus 153

Ethelbertus Rex Cantiæ 56. *usum maleficæ artis metuit Augustini & sociorum* 75. *Ecclesiam S. Pauli Londoniæ, & S. Andreæ Rofecestriæ fundavit* 116

Ethelfridus gentis Britannicæ vastator 103. 513

Eucharistia 122. *infirmis viaticum* 325. 330. *numquid illam diu retentam moribundus sine ministro præeunte percipit* ibid. *Eucharistiam diutius reservari improbatur* 332. 333

Eutychii hæresin de resurrectione attrivit S. Gregorius 106

Excommunicatio, Episcopi judicium, censura, κρίμα & ἐπιτίμια 273. *Excommunicationem episcopi contemsit Rex* 224

Exòrcismos dicit Presbyter. Sax. cantat & recitat orationem 191

FAna manere & idola destrui voluit Gregorius 100

Felix episcopus 208. 514

Festi dies, cessante persecutione, celebrantur 40

Fides per Spiritum sanctum datur 66. *fides in promissione Dei detergit lacrymas* 341. *fides & opera* 219, 220. *fides Catholica* 41. 420. 481. *fides Apostolica, quam Apostoli à Christo perceperant* 50. *fidem ad tempora Diocletiani quietâ pace, Britanni servabant* 28. *fidem de Trinitate eandem Saxones cum Apostolis tenuere* 50. *fides ex gratia Christi* 155. *super fidem, quam Petrus confessus est, ecclesia ædificatur* 237. *fides Albani conversi, Deo solo, Deique verbo nitebatur* 37

Filios, Augustinum cum monachis appellitat Gregorius 74

Fresonum in Germania, an conversor Wilbrodus Anglus 410

Fursæus apud Anglos Orientales monasterium facit 209. *de Hibernia venit* ibid. *apud Anglos orientales evangelizat* ibid. *Angelicâ visione fruitur* ibid. *erat de genere Scotorum* 210

GAllica lingua Latinæ simillima, quod dictiones ostendunt In litore 409. & Trajectum 410. *In Galliarum episcopos nullam habet Augustinus autoritatem, à S. Gregorio commissam* 85. *Galliarum monasteria multi de Britannia adire solebant, quare* 182

Germania: Saxones, Angli, & Juti de Germaniæ tribus populis fortioribus 58. vide 401

Germanus Altisiodorensis contra Pelagianam hæresin exsurgit 60 *Germanus dux prælii contra hostes, Saxones & Pictos exstitit* 71
Gevisse quondam Occidentalium Saxonum nomen 176
Gildam historicum *citat Beda* 73
Gothi 507
Græcè & Latinè doctus episcopus 482
Grantacestria, vetus scil. Cantabrigia 306. *Grantebrigia hodie Cantabrigia* 554
Gratia & Liberum arbitrium contra Pelagium 64. *gratiâ salvamur* 155. *Gratiam Christus electis dispertitur* ibid. *gratia gentibus multis parata* 62. *fidelibus singulis* ibid. *aut obedientibus* 65 *vide quo sensu toti generi humano* 63. *gratia in Baptismo peccatum originale tollit* 64. *ad gratiam ante mundum à Deo præparati sunt* [*electi &*] *prædestinati* 67. *gratia fidem & conversionem nostram prævenit* 76. *gratia Dei non excludit nostram obedientiam* 66. *nec diligentiam nostram* 69. *nec preces nostras* 69
Gregorius doctrinâ & actione præcipuus 73. *servus servorum Dei* 74. *Anglorum apostolus* 105. 153. & 512. *Romanus natione, genus nobile & religiosum duxit* 105. *ejus encomia* ibid. *causa conversionis Anglorum* 108. *miracula quæ in dialogis scribit, ut Melchior Canus ait sunt incerta* 187. *Gregorius obit* 513
Grimbaldi mors 545

HEngistus & Horsa Britanniæ vastatores 40. 508
Heofonfeld, locus ubi Oswaldus signum crucis erexit. 163
Herutreu, Monasterium quod intravit Elfleda Oswi filia 231
Hibernia insula, post Britanniam maxima 23. *ejus situs* ibid. *dives lactis & mellis insula* ibid. *Propriè Scotorum patria* ibid. & 26. *Insula Britannica* 26. *Britanniæ proxima* 118. *Hiberniam eruditionis & virtutis studio petebant* 241. 400. 406. *Hibernia hunc misit Columbam* 168. *Pictorum conversorem* 169
Hierusolymi 433
Hii insula 167. *aux monasteriorum Scoticorum* ibid. 219. *ad jus Britanniæ pertinet* ibid. *monachis Scotorum tradita* ibid.
Historiæ usus 1
Hominis miseria & lapsus universalis 67
Huntanduna 552

IDola destrui Rex Earconbertus præcepit 182. *Idololatrica monumenta sensim abolenda* 100. 119. 125. vide 221. 133. 134. *Idololatriam primus in Anglia aboluit R. Earconbertus, idem quoque jejunium Quadragesimæ hîc primus instituit* 182
Jejunium ad ægritudinem usq; 228. *jejunii non æquè potens Brit. atq; extimæ nationes ; quare* 228. 229. *jejunium cum eleemosyna* 244. *& odio peccatorum* 245. *jejunans in die Dominica excommunicatione dignus* 228. *meritum jejunii nullum* ibid. *jejunium quale Deo gratum* 229. *jejunium Adamnani Scoti per totam ferè septimanam, invito sacerdote, productum* 337. *jejunium & eleemosyna comites* 375. vide Quadragesima.
Jesus: ad nomen Jesu incurvare est inurvare ad ipsum Jesum 371. 372. *nomen Jesu innuit potestatem* ibid.
Imperator Constantius, pater Constantini Magni, mansuetus 41. *Imperatorem, concilii cogendi autorem futurum, Arius sibi conciliat* 49. *Imperatorem Mauritium Dominum* nostrum *nuncupat Papa Gregorius* 99. 102
Incantationes Saxonum S. Cudbertus in montibus prædicans, redarguit 348
Innocentius tertius confessionem auricularem coactam voluit, quæ antea libera fuit 215
Intercessio Albani 71. *intercessio totius mundi non proderit maledictis* 196. *de intercessione S. Oswaldi* 295. *S. Mariæ* 446 vide Maria & Sancti.
Invocatio: invocant, adorant, & colunt solum Deum per totum opus Christiani Reges, Episcopi, Presbyteri, Abbates, Abbatissæ, Sanctique alii celebriores, ut S. Albanus 33. & 37, 38, 39. *S. Lupus* 61. *S. Germanus* 69. *SS. Sacerdotes* 70. *S. Gregorius* 74. 99. *Augustinus protoarchiep. & socii* 76, 77. 110, 111 *& Bangorenses monachi* 113. *Laurentius episcopus* 123. *& Mellitus episcopus* 126, *Papa Bonefacius* 128, vide 133. *Paulinus & Rex Edwinus* 131. *S. Oswaldus* 163. *Aidanus episcopus & Utta presbyter* 201. *Aidanus* 203. *R. Oswi* 221, 222. 229. *Ecgbertus nobilis* 241. 242 *Papa Vitalianus* 249. 250. *Ceadda episcopus* 265, 266. *Colmannus Scotus cum monachis Anglicis* 271. *Archiepiscopus Theodorus in concilio* 272. 300. *Soror Torchgythe* 280. *Abbatissa Eliæ, Regina binæ & sorores Ethildritha & Sexburga* 304. 305. 307. *Hilda Abbatissa nobilis* 320. 324. *Cædmon psaltes* 328. *Adamnanus Scotus* 338. *S. Cudbertus* 353. *Herebertus anachoreta* 355. *Frater Beaduthegen* 362. *Ethelwaldus, S. Cudberti successor* 368. *puella ab episcopo Johanne sanata* 373. 375. *episcopus Johannes* 391. *episcopus Wilbrordus cum suis* 407. *Abbas Edilwald* 419. *Acca presbyter, & fratres* 446. *episcopi Wilfridi assecla* 449. confer Sax. ibid. *Rex Pictorum Naitan* 459. *ipse Ven. Beda* 494. *ecclesiæ Saxonicæ preces communes* 495. 497. 498
Julianus cooperator Pelagii 51
Julius Cæsar primus Romanorum Britanniam adiit 26
Justificatio gratuita absque meritis 156
Juti de Germania 58. 507

LÆtinga ea 226
Laici Scripturis operam dant 170. 172. 173
Lapsus universalis 67. 397
Laurentius Augustino successit, quo vivente ordinatus fuit 117
Legacestria legionum urbs, Sax. & Lat. 545
Legendæ vapulant à Melch. Cano 187
Lex terrena iniqua, Dei lege corrigitur 83. *Leges R. Ethelberti memorantur* 120
Liberum arbitrium peccato semel implicatum, se haud potest absq; Deo extricare 69. *Liberum hominis arbitrium ad obsequium Dei, per gratiam, convertendum* 67. *Liberum arbitrium ad bonum sine Deo nullum* 69. *Lib. arbitrium hominis ante lapsum* 62
Limbum non probant verba, Ingressum regni cœlorum aperuit 77, 78. vide etiam 363
Lindisfarnensis insula rheumate quotidie luitur 166
Lindisfi ad meridianum Humbræ fluminis jacet 148
Lindocolinæ civitatis ecclesiam fundavit Paulinus 148
Londonia civitas orientalium Saxonum metropolis 116. *Ecclesiam*

siam S. Pauli in civitate Lond. fecit Rex Ethelbertus ibid. *Londoniensis populus ab idololatria difficulter avocatur* 123, 124. *Londoniensis Episcopus à propria Synodo debet consecrari* 99. *inter Londoniensem Episcopum & Eboracensem distinctio* ibid. *Londonienses Mellitum Episcopum recipere nolunt* 124. 125 *Londoniæ Episcopatus Wino Episcopo à Rege Wulfhere, pretio venditus* 178. *Londoniæ Episcopus orientalibus Saxonibus præest* 276

Lucius rex baptizatus 28. 505

Luidhardus episcopus Christianus 76

Lupus episcopus contra Pelagianam hæresin exsurgit 60

S. *Mariæ bona opera & intercessio flagitiosis non proderunt* 169. *de Mariæ festo assumptionis Legenda vili habentur* 172. *ad S. Mariam apostrophe non invocatio* 313. *B. Maria an originali peccato concepta necne* 448. *S. Mariæ festo, laudes divinas soli Deo tribuit Ecclesia* 449

Maronitæ de Ecclesiæ fundamento 238

S. Martini Ecclesia ad orientem civitatis Cantuariensis 78

Martyrium passus pro fide Christi S. Albanus 39. *aliique plures* 40

Maserfelth locus in quo occisus est R. Oswald 185

Maximianus in occidente Christianos persequitur 31. 506

Melodunum, sive Malduunum 550

Merita: Deus, pro fato, dilexit Jacobum propter merita 64. *sed pro meritis propter gratiam* 66. 67. *merita, pro nostra bonitate, nulla* 269. *meritum tollit inanis gloriatio* 373. *merita nostra non requiruntur ad justificationem nostram* 156. *ad Sanctorum merita non est confugiendum* 195. *mereri per πεπίστευκα exponitur* 268

Mercionum sedes episcopalis Licitfeld 261

Mevaniarum insularum situs 120 129

Miracula in S. Germano operatur Christus 70. *miraculum de sancto equo in loco quo concidit R. Oswaldus, Sax. interpres non magni facit* 186. vide notas 187

Missa, mæſſe πολεμὶ 4

Missa pro rege Oswaldo jam cum Domino regnante facta, non supponebant purgatorium 297. *Missæ super corpora Petri & Pauli celebratæ* 107. *tria verba adjecit missæ B. Gregorius* ibid. *Missa, an rectè vide, facta in memoriam regis Oswaldi* 296 *inter missarum solennia Eucharistia populo datur* 122. *Missæ pro vivis & mortuis efficaciam, Scripturis frustra astruerent veteres* 319. vide *oratio. purgat.*

Misericordiæ applicatio, ut Deus meus 398. *tempus misericordiæ nunc est, scil. in hac vita; non in purgatorio* 196

Mona insula 120

Monasteriorum direptiones 292. *monasterium Hildæ nobilissima, ut hodie Academia, Episcopos aluit* 322. *hinc à suis, & à remotis* mater *vocatur* 323. *monasterium & monachatus sæpe ab Episcopo cum suis cœpit esse* 350. *monasterium intrat rex Sigebertus* 207. *monasterium ad otium nonnulli intrabant* 263. *monasteriorũ curam gerentes propositi. Sax* ꝓnovaꝛc ⁊ eaꝺoꝑmen 226. *monasterio Streaneshalh Regis Edwi filia, magistra præfuit* 231. *de monasteriis in vicos, animarum curandarum causâ exibant monachi* 240. *ad monasterium venit Owinus monachus securim & asciam in manu ferens* 263. *monasteriorum abusus* 338. *monasterium urbis Coludanæ, an malitiâ virorum de civibus principum, arsit incendio* 335

Monachi veteres quanti habiti 240. *monachi Scot. cum monachis Anglicis de frugibus contendebant* 270. *monachus Rex Sebbi, Episcopo, & per hunc pauperibus liberalis* 278. *monachus Rex Ethelred* 446. *moniales Reginæ duæ & sorores. Elia Abbatissa* 304. 305. *Hilda abb. nepotis Edwini R. filia* 320. *Beda monachus anno ætatis septimo monasterium intravit; anno decimo nono diaconatum suscepit, & anno trecesimo presbyteratum* 492

Murus Britonum cespititius 53

Northanhymbri dicuntur qui ad Boream Humbræ fluminis inhabitant 58. *convertuntur ad fidem à Paulino* 129. *Northanhymbrorum gens in duas partes antiquitus divisa* 161

Nynia Episcopus, alias Nynna australes Pictos converti 169. 511

Octavianus 503

Oratoria & baptisteria in Ecclesia, jam infante, pauca 146

Oravit pro animabus suorum S. Oswaldus 193. *orationes vel vigiliæ pro Rege Oswaldo* 164. *non supponunt purgatorium* 192. 197. *neque orationes pro Hilda Abbatissa supponunt purgatorium* 325. 326. *Orationem & preces S. Cudberti Episcopi commendabant lacrymæ* 353. *Orationem vel missarum celebrationem pro defuncto rege Oswaldo Beda exponit, fuisse sive pro gratiarum actione, sive in memoriam Regis Oswaldi* 296. *grandis locus* 310. 382. *oratio Dominica omni Christiano ritè callenda* 41

Orcadum insulæ Romano adjectæ imperio 27

Ordinatio: ordinatur ab episcopo Arelatensi Augustinus 79. *ordinari episcopus sine episcopis non potest* 85. *Pastorum præsentia in episcopis ordinandis valde utilis* ibid. *Episcopus sine tribus vel quatuor episcopis ordinari non debet* ibid. vide *Episcop.*

Originalis peccati reatus in posteros transfunditur 67. vide *Peccatum*

Oswaldi pietas & crux 174. *in pauperes benignitas* 175. 185

Oswinus rex ante pedes Aidani Episcopi corruit 200

Oxonii sive Oxenfordiæ quot hidæ erant 260

Palladius ad Scotos in Christum credentes, a Cælestino Papa mittitur 55. 506

Pallium Augustini, donum à B. Gregorio honorarium 98. *ab antiquis S. Gregorii prædecessoribus, Arelatensis Episcopus pallium accepit* 85. *usus pallii* 99. 129. *de pallio Apostolico* ibid. *Pallium grande Christi Sacramentum dicitur* ibid. *absque pallio ecclesia dicitur viduata* 128. *Archiepiscopatûs signum* 217.

Panis Eucharisticus sanctus *dicitur* 122. *Panis vitæ* ibid.

Pantheon templum à Focate impetrat Bonifacius 119. *Ecclesiam Dei genitricis fecit* ibid. *olim fuit in honorem Cybelæ dedicata* 125

Papa cogit concilium episcoporum Italiæ 119. *hortatur Archiepiscopos, præcipit Episcopis* 127.

Papa Honorius in Angliam misit Episcopum Birinum 176. *Papa Gregorius Imperatorem Mauritium* Dominum suum *vocat* 99 *Idem Greg. Regem Ethelbertum donis honoravit* 101. *Papâ jam defuncto, Archipresbyteri alíque ad Scotos scribunt* 154. *Papa Bonifacius Regem Edwinum, & reginam ab Idolis gentium ad doctrinam crucis sensim avocat* 133. 134. *Papæ literis Archiepiscopus, & Abbas quondam Rex, faverunt* 446 *Papa Eleutherius regem Brit. Lucium (sed rogatu regis prius credentis) Christianum fecit* 218. *Papæ autoritas regis autoritatem secuta, quia (ut Sax.) terram sive territorium ad monasterium construendũ rex concedit* 303. *Papa Gregor. primus an posterorum caput* 152. 153. *Papæ fratres Archiepiscop.* 98. 151. *Papæ filii Episcopi* 74 *Papæ filii Reges; quod R. Aluredus, non vertendo Saxonice videtur indignè ferre* 74

Paræciarum origo 399

Pascha catholicum non celebrant Britones 110. *Pascha quo die celebratur* 273. 454. *Pascha, juxta Romanorum Ecclesiam Scoti nolunt* 442. *volunt Picti* 453. *& Hiienses monachi* 479. *Pascha circuli decenno-venales* 459

Passanhamia 553

Pastor Ecclesiæ Christus 128. *pastor est Episcopus* 168. *Pastorum præsentia in Episcopis ordinandis valde utilis* 85

Pastoralis liber Gregorii egregius 106. *Saxonicè dedit R. Aluredus* 153

Patrinus responsor erat pro puero 180. *ejus officium* 181. *Patres in Deo vacant Saxones* ibid.

Paulinus Episc. gentem Northanhymbrorum *ad fidem convertit* 129. *ejus effigies* 149. *Prius Eboracensis, tandem Rofensis Episcopus* 197

Paulinum monasterium Londini ardet 458. *Paulus, maximus & summus miles exercitûs cœlestis* 95

Peccatum omne, tribus modis impletur 95. *de peccato originali contra Pelagium* 95

Pelagius venenum suæ perfidiæ longè latéque dispergit 51. *Pelagiana hæresis per Agricolam illata* 60. *renascitur* 72. *inter Scotos hæresis Pelagiana reviviscit* 154 *Pelagianismi descriptio* ibid.

Pelagius contra auxilium gratiæ 51. *Pelagius Christo oppositus* 61. vide *Gratia.*

Penda Rex 515

Peregrinatur Hilda Abbatissa 321

Perfectio personalis negatur 426

Petra est Christus 380

Petrus an Apostolorũ princeps 118. 123. 124. *an Ecclesiam Romæ fundavit* ibid. *Clementem successorem consecravit* ibid. *Petri nota.* vide *Tonsura.* Tu es Petrus, *&c. ex antiquæ Ecclesiæ sententia textus explicatus* 236. *Petrus in figura significat Ecclesiam* 237. *Petri nomen primò Simon, donec Christus* Petrum *adjunxit* ibid. *Petri nomen regi Inæ inditum* 518. *de S. Petro & gratiis agendis* vide 135. *Petro Paulus æqualis* 289. *& reliqui Apostoli* 395. 380. 404. *annon Jacobus superior vide* 196 197. 215. *Petrus, & Petra: Petrus populus Christianus, Petra autem fides Petri* 237. *Petro negantur arma militaria* 396. *Petrus moriens Christum unicum Pastorem (ut aiunt) agnoscit* 128. *Petrus Apostolorum princeps, Sax.* Senior πρεσβύτερος 123

Petrus, abbas primus monasterii Cantuariensis 103

Picti de Scythia 23. & 26. *uxores à Scotis petunt* 23. *Picti septentrionales à Columba convertuntur* 168, 169. *Australes ab Episcopo Nynia, natione Britanno; eruditione, Romano* 169

Phocas Imper. vide *Bonifacius.*

Plegmundus Archiepiscopus obiit 554

Poculum in communione corporis & sanguinis Christi annon Hildæ Abbatissæ communicatum Sax. 325

Pœnitentia 343. *an Sacramentum* 125. *Pœnitentiario confiteri an fuit doctrina Ecclesiæ* 216

Potestas clavium, vide *Clavis.*

Præcepta tradere Apostolicæ sedis mos est 80

Prædestinatio electorum ad æternam vitam unde 66. *prædestinatione, justitia Dei nullos ad pernitiem cogit* 65. *prædestinatio Dei liber vitæ* 398. *neminem ad malitiam prædestinat* 66

Prædicatio non solùm in Ecclesiis, sed per rura & trivia 61. *prædicatio quotidiana in quadragesima* 70. 71. *Prædicatores in Anglia veteres Clerici, vel Presbyteri:* Sax. *Presbyter alíusve Clericus scil.* 348

Præscientia Dei non necessitat 65. *præscientia divina, an præterit. tionis, aut non prædestinationis causa* 66

Præsentare Archiepiscopum ad regem pertinuit 257

Presbyter: Sax. Missalis sacerdos 1 *Presbyter verbum & sacramenta fidei ministrat* 225. *Presbyteri eandem cum Petro clavium potestatem habent* 239

Pueri Anglorum, venales Romæ, Gregorium ad Apostolatum suum provocant 108. *Puer, quot significationes vox habet* 208. *Christi discipuli pueri dicti* ibid. *puer Aidani Eata, hoc est, discipulus* 239

Purgatorium per totam hanc Bedæ historiam nullibi à veteri Ecclesia traditum: sed 1. *ab unico monacho Fursio Hiberno-Scoto* 209. *idque non è sacris, sed à somnio, parùm sibi constante; nam pag.* 210. lin. 29. *ait se* raptum fuisse è corpore, *tamen pag.* 212. lin. 39. humerum, maxillámque *à damnato fonte injecto, inusta narrat.* 2. *à Patrefamilias Northanhymbrensi, sive agricola Northanhym. qui à mortuis resuscitatus dicebatur* 412. lin. 2. *hic quoque raptus è corpore, aures tamen secum habuisse perhibetur,* pag. 415. lin. 8. *& oculos* l. 22. *& nares* 416. l. 8. & 12. 3. *à juvene milite, à comite regis victo, & per missas quasi pro fonte in purgatorio factas, soluto* 316. 4. *per manes Petri & Pauli febricitanti puerulo (incredibile) apparentes* 205. 5. *notat Beda patremfamilias Northanhym. & hunc puerulum multùm simplicis (annon credituli animi intelligit?) ingenii fuisse* 420. lin. 1. & 2. 295. lin. 37. *huc refer quod Ven. Beda lectorem hujusmodi historiolarum nimis credulum esse noluerit pag.* 3. lin. 53. 6. *neque orationes pro defunctis factæ purgatorium probant,* vide *oration. Purgatorii fundamentum à loco* 1. *Cor.* 3. 12. *nullum, quia ambiguæ interpretationis* 385. vide 413. 420. *purgatorium asseritur sine autoritate S. Scripturæ* 386. *Sed in doctrina veteris Ecclesiæ de fide Catholica non traditur* 420, *&c.* vide à pag. 485. ad pag 488. *nec in capite de* pœnitentia. *ubi tractantur Catholicæ doctrinæ* 422. *Regula fidei Catholicæ, ubi de Purgatorio altum silentium, sufficit ad salutem* 488. lin. 2. *scil.* Bene erit ille Christianus, *&c.*

pur-

purgatorium non probant missa pro Beda, superna loca petente, facta. vide de vita Ven. Bedæ in initio operis. vide Oratio, Missa.
Purificatio mulieris 86, 87

Quadragesima jejunio dicata ante pascha 182. quadragesima dies venerabiles 70. quotidianis prædicationibus celebrantur ibid. quadragesima ad paschalem Eucharistiam præparat 71. & 244. 228. Quadragesimæ observationem in regno Cantiæ Rex Eareombertus præcepit 182. quadragesimale jejunium cunctis diebus excepta Dominica, ad vesperam producitur 226. jejunium quadragesimale quare Britanniæ incolæ difficilius observant 245. Quadragesimam tripliceem observat nobilis Egbertus 243. præter jejunium unius diei cum nocte, per totam septimanam 242. illam ante Pascha, & alteram illam ante natale, observabat successor S. Curberti Eadbertus 359
Quatbrig 545
Quinquagesima post pascha sine jejunio, quartâ, & sextâ sabbati 171

Rebaptizatio 392
Religio non temerè mutanda 76. 130. 132. 141. 222. Religionem non vi, sed præmiis promovebat R. Ethelbertus 79
Reliquias martyrum B. Gregorius Augustino mittit 98. super reliquias R. Oswaldi lux cælestis totâ nocte visa est 189. an ejus reliquiæ quendam à mortis articulo revocant 193. Reliquiæ Cudberti 367, 368
Rendlesham, vicus Regius 214
Resurrectionis dies lætitiâ celebratur 70
Rex vide 252. Rex S. Scripturæ sedulus auditor 1. Regem oportet populum docere ibid. vide Sax. lin. 35. Rex Ethelbertus cum concilio sapientum decreta constituit 120. Rex Christi vicarius 151. Rex Oswinus ante pedes Episcopi corruit 200. Rege Ethelberto ad fidem converso plures indies convertuntur 79. Rex Sigebertus domum excommunicati intrat, contempto Episcopi præcepto 224. intuens Episcopum, tremefactus desiliit equo, veniam reatûs postulans ibid. ad Regem pertinuit præsentare Archiepiscopum 257. reges Christianissimi. vide Christian. Rex Aldfrid in S. Scripturis doctissimus 347. Regi parceret, qui pepercit furi B. Gregorius 82. Rex Episcopum pro Deo loquentem audiat 101. vide 166. Regis auxilio usus Augustinus Archiepiscopus Britannos adversos convocat 110. Reges quare de catalogo regum deleti 185. Regem Sigebertum prostratum Ced Episc. iratus, virgâ tetigit 224. Rex Ethelbertus Episcopo Augustino hospitium & victum ministrat 77. Regis impetratâ veniâ, prædicat Augustinus 76. 79. 127. sed postea, solâ Papæ Bonifacii licentiâ 128. Rex Eadbaldus, Ethelberti filius, Ecclesiæ detrimentum 121. & Seberhti tres filii apostatæ ibid. ac citò post cæsi 123. Regi infideli, virgo fidelis non danda nuptum 129. 218. Rex Ceadwalla professione Christianus, animo barbarus 157. Rex Edwinus conversus Regem Eorpwaldum convertit 147. & rex Oswaldus gentem suam 166. Rex humilis Edwinus 200. Regis Ecgfridi uxor Ethildritha, virgo permansit 304. Rex hortatur famulum ad resipiscentiam 431
Rofeceastre à fundatore suo Rofnomen accepit 116. civitas Doruverni dicitur ibid.
Roma à Gothis fracta 52. Romam venit Mellitus de necessariis cum Papa tractaturus 119. Romana & Gallicana particulares Ecclesiæ 81. Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum dici Bonifacius à Phoca impetrat 125. & 128. Romanus Græc. potestatè in Britannicos Episcopos Augustino dedit, quæ jure videte 86. Romam adire magnæ virtutis æstimabatur 322. de Regibus Romam petentibus. Ceadwalla 393. & de Rege Ini 394. sic de regibus Coenred & Offa 438. & Alfredo 530. Romæ à Rege Aluredo solutæ eleemosynæ 539
Rutubi portus 21. hodie Richborow 25

Sabbatum Christianorum dies Dom. rectè dicitur 243. Sabbati: diei Dom. observatio apud majores nostros satis Judaica 461. Diei Dom. cultus 228. hujus diei cultum lege decalogi, non Cæremoniis docet pervantiqua in præceptum Sabbati commentatio 243. in margine, & 244. Sabbati prima nunc Dominica dies dicitur 169
Sacerdotes maritati 82. 81. 97. memoratur carnalis filia Abbatissæ Hereburgæ 373
Sacramentalia an à Deo instituta 125. Sacramentum Baptismi qui respuit nè percipiat Eucharistiam 121. 122. vide Communio & Baptisma
Sancti an invocandi, vide Invocatio Sanctorum commemoratio 36. 117. memoria 119. in Sanctis Deus celebrandus 135. Sancti improbos in cœlos non perducent 196. Sanctorum intercessionem veteres probant, absque præcepto Christi, an rectè 314. Sanctorum in festis, solus Deus invocatur, non Sancti 314
Saraceni in Gallos 483
Saxones inter Britannos locum accipiunt, ut pro Britannis pugnarent 58. De Germania veniunt ibid. Saxones Orientales, mediterranei, Occidui de antiquorum Saxonum regione ibid. Orientales Saxones Tamesi fluvio dirimuntur a Cantia 116. Saxonum antiquorum Satrapiæ 406
Schola Sigeberhti an vetus Cantabrigia 207. in ea cupit Rex fidem orthodoxam stabilire 208. Schola Anglorum Romæ 534. 538
Scoti in Anglos discendi studio adventantes munifici 241. Scotorum gentem Anglis, inquit amicissimam, vastavit Rex Northanhymbrorum Ecgfridus 345. Scots in Hibernia 23. vide Hibernia. Scoti Britanniam inhabitantes 103. Hiberniam insulam incolentes 118. Australibus Hiberniæ partibus morabantur 166. Scoti ante adventum Palladii Episcopi annon in Christum credebant 55. Scoti ab Honorio Papa, de Pelagianismo & Pascha moniti 154. Scotici in Anglia Episcopi, Aidanus, Diuma 218. Ceollah 219. Trumherus gente Anglus, ordinatione Scotus 219, 220. & Finanus 233. Scotorum Episcoporum hic in Anglia Episcopatus annos computat Beda 239
Scripturam opponunt Patres mendacii & fab. 172. 173. Scripturarum lectio non negatur Laicis ibid. Scripturarum sufficientia ad salutem & utilitas ibid. De Bibliorum lectione vide 310
Sepultura in Ecclesiis 102. 103. 107. 120. sepultus foris Episcopus Augustinus, postea in Ecclesia 117. Sepulchrum Episcopi Ceadde in tumba lignea, in modum

domunculi facta, & panno tecta Sax. 268. *Sepultura in Ecclesia loco potiori, probæ vitæ præmium* 346. *& contra* 431
Servus servorum Dei 74. 132
Severi murus 30. 505
Severus Lupi discipulus, ad Pelagianam hæresin supprimendam, Britanniam venit 72
Sigeberchi vir Christianissimus ac Doctissimus 147. *homo bonus & religiosus* 207. *Scholam instituit* ibid. *in Galliis bene disposita imitatur* ibid.
Simoniacus Episcopus Wini 178
Snotingahama 554
Spiritus S. processio 44. 45. 425
Stanfordia 554
Susceptor Cynegilsi Oswaldus 176 vide *Patrinus.*
Symbolum Apostolicum omni Christiano vitè callendum 41
Synodus 354. vide *Concilium.*

Tameweorthiga 554
Tanatos insulam primò appulit Augustinus 75. *ejusdem insulæ descriptio* ibid.
Temesforda, hodie Tame 552
Templum, vide *Ecclesia.*
Thelwela 554
Theodori encomia 254. *Theodorus primus Archiepiscopus cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentit* 258. *ejus disciplina* 259. 260. *Synodo præsidebat* 271. *de Theodoro* vide 516. 517. 518.
Tillaburg 223
Tonsura: de qua quæstio non minima 239. *Tonsura, Petri nota dicitur* 207. vide marg. Sax. *ratio hujus tonsuræ* 209. vide 453. & 459. *Tonsuram Pauli exuit Theodorus, induitque Petri, jam futurus Archiepiscop. Cantuariensis* 255
Toveceastria 552. 553
Transubstantiatio negatur 332. 334 335
Trinitas 41. 42. *&c.* 424. *sola adoranda* 495
Tyrannus, ofor populi, Saxon. 162

Vecta insula à Vespasiano Romanis subdita 27. *Vectuarii de origine Jutarum* 58
Venta civitas 177
Verbum vitæ prædicabat Augustinus 77. *Verbum per gratiam operatur* 156
Verolamium evitas S. Albani 35
Vexillum Oswaldi super tumbam positum 190
Vigilia pro Oswaldo 164
Visio Fursæi 211. 212. 213. &c.
Voluntas, vide *Lib. Arbitr.*
Vovit Domino filiam Elfledam R. Oswi, si victor rediret domum contra Pendam pugnaturus 229
Utta Presbyter honorabilis 201

Wiccii, hodie Wigornienses, qve Worcestrenses 110. vide margin.
Wini episcopatum emit 178

Ythancestir urbs Saxonum 223. *in ripa Pante amnis sita* ibid.

FINIS.

¶ *Errata, quæ præter solitum, in accuratissimam alioquin Typographiam irrepserant, solito doctorum candori corrigenda, ne erretur gravius, hic propalamus.*

Errata Lat.

Epist. ad Lect. pag. 2. *lin.* 42. Ranulfi *pro* Rannlfi. *&* *lin.* 49. *lege* Ric. Cicestrensis. *In vita Bedæ pag.* 4. *lin.* 19. *dele* dictus. *&* *lin.* 32. *lege* formavit. *&* *lin.* 34. vixi. bene mihi prævidit. *lin.* 40. *lege* decantans. *pag.* 4. *lin.* 28 *post* quatuor, *insertur* æquinoctiorum & solst. *pag.* 15. *lin.* 1, 2. *lege* ecclesias cum orthodoxa veritate. 19. *lege in margine*, MSS. Sax. Ingelin. 50. *lin.* 39. *lege* salvare. 61. 8. *post* assumpto *lege* o.co, MS. T. *sed* W. assumpto nomine Trinitatis. 63. 28. *post* Deus *lege* qui. 70. 26. *l.* hospitio. *&* 49. contexta. 76. *lin.* 19. *l.* inviolatum. 85. *lin.* 35. *l.* hæc. 96. *lin.* 5. *lege cum MS.* T. si autem captivus erat, minimè pugnabat: sed pugnabat; quapropter captivus non erat: pugnabat igitur lege mentis, cui lex quæ in membris est, repugnabat: si sic pugnabat, captivus non erat. *Vide & Sax.* 126. 29. *lege* servientibus. T. *&* W. *ut Sax.* thegnas, thanis, servientibus. *&* *lin.* 45. sopitis. 140. 10. *l.* cumque. 142. 10. *l.* videtur. 150. 30. *l.* concedere. 151. 25. *l.* Regi forsan. 153. 27. *l.* Nicolai. 165. 29. *l.* assulas. 172. 8. *dele* ad. *&* sua. T. *l.* oculi. *ut* W. oculos. *&* *lin.* 31. *l.* sunt. 176. 36. *l.* digno. 143. 1. *l.* in. 225. 9. *l.* revisere. 231. 26. *l.* plumbeis. 239. 12. *pro* secessus, *l.* principalmen. 240. 14. *l.* inveniretur. 252. 25. *l.* dæghir. *&* *lin.* 36. rus. 255. 4. *l.* peragendi. 267 22. *l* Cedde. 269. 33. *l.* postquam. 272. 43. *l.* resedissemus. 273. 36. *dele* obsere (Episcopi) *&* *pro* MSS. ipi, *lege* ipsi. *nam ab* epo. Episcopi. 277. 17. *l.* parrem. 281. 38. *l.* domine. 298. 41. *l.* Jutorum. 300. 38. *l.* Doruvernis. 305. 9. *l.* contactu. 309. 25. *l.* idololatriam quamvis. 310. 55. *l.* occasione. 311. 55. *l.* Novembris. 313. 8. *l.* sponsæ. 316. 31. *l.* millibus. 329. 16. *l.* carmen daleiff. 330. 36 *l.* proximo, ut T. *&* Sax. 331. 11. *l.* servierat. *lin.* 38. *l.* donum. 333. 27. *l.* marcescit. 334. 38. *l.* inquiens. 336. 1. *l.* judicii. 337. 39. *l.* aspicerent. 338. 18. *l.* nocturnæ. MS. T. *&* W. 345. 28. *l.* merito. 346. 11. *l.* audiret. *&* *lin.* 31. disterminat. 353. 11. *l.* præfici. 361. 34. *l.* morbus. 362. 8. *l.* dolorem. 363. 36. *l.* hospitum. 365. 6. *l.* quidam. 391. 36. *l.* lingua. 382. 31. *l.* ipsa. 411. 46. *l.* Bedam. 420. *lin.* 28. *pro* lacus, *lege* latus. *&* 48. *pro* sed, *l.* si. 422. 26. *l.* vera. 424. 35. *l.* est. 426. 14. *l.* ad. 433. 10. *l.* suam. 435. 28. *l.* Imperatori. 446. 9. *l.* nocte. 449. 24. *l.* semita. 452. 46. *l.* imperii. 463. 18. *l.* ladnen. 473. 2. utrique *cum stellula* *. *ut* * *lin.* 4. *dele*. 476. 12. *l.* qui. 487. 9. *l.* quod. *&* *lin.* 39. *pro* eb id, *l.* hujus rei. 519. 7. *l.* Ida. 536. *ult. l.* qui. 546. 51. *pro* comes, *l.* præfectus. 548. 12. *l. post* Ethelwaldum, in sedimonem. 551. 17. *l.* perirent. 557. 17. *post* urbes *l.* Lega cestriam.

Vide Indicem, in Crux, *pro* apparuit, *lege* apparuisse, *&* in Confessio, *lege* non proprium necessario. *&* in Ecclesia, *pro* reliquit, *lege* reliquit. in Episcopus, *pro* regem, *l.* regnum, in Wicci, *pro* gyt *l.* vel. 20 Rex. *pro* virga regit, *l.* nutu monuit. in Ipsi. *pro* percutit, *l.* increpat.

Errata Sax.

Pag. 17. lin. 21. lege hpung. 32. 19. *in margine post* desint, *lege* Sax. 45. 41. l. ælgeðere. 56. 17. post wæcce excesit þæt. 59. 1. dele aran. 65. 39. l. ðeofsumii. 77. 11. l. þhariſe 88. 43. l. oſerſkeawnyſſ. 89. 18. hpæthath. 92. 13. dele ge. 93. 20. ðhrſti. & 32. mærſtan. 95. 22 þil ðema. 23. gaſt. 103. 26. gregmalg. 108. 5 pro wille, lege þille. 113. l. 35, 36. wpitenemar. 117. 24. l. gehalgod. ſic MS. C. 321. 1. lege oiðre B. oiðhe oðera. 136. 25. pro ge eað, lege gerec. 143. 19, 20. l. hyſgrafſe. 144. 41. l. nre nan nan hoht. 152. 23. hanti, ſive hreolo. 159. 28. pro wim, lege wim. 163. 14. ſoſtnetan atæcð. & lin. 43. aterið. 166. 38. wakrſyne. 178. 18, wuliht. 183. 41. godcundlice. & 44. Gregharef. 184. 26. hegtigan. 195. 7. murðwlker. 198. 31. ſultum. 198. 34. giheild. & l. 45. gereſan. 202. 29. hundyſ. 214. l. 28. annon pro hyrde legendum hafde. lin. 45. onfang. 218. l. 15. pro hpæ, ſic divide ðe ne. 222. 16. ſultume. 223. 32. poſt onhrydendum, l. cum MS. C. ðam ſtonde. 253. ult. l. gecyðed. 273. 18. greatlice. 274. 36. pro gif ne, lege gif he. 281. 38. geſtrecte ne ſſe. & lin. 41. pro leſdigten, lege bleſſigen, ut C. vel ut Cant. le ðegnan. & lin. 44. nealæte. 286. 22 l. ælpwde. 299. 44. hpæpſath. 306. 39. geriſenlice, pro geriſenlice. 308. 40. ðhrup. & lin. pen. ðhaſungne. 316. pen. pro ðhrungt, lege ðhangunge. 322. 24. Ðhrober. 324. 8. highbyðlice. & MS. C. ði hygðlice. 326. 10 hoðhſerrð. 329. 5. hrittan. 338. 12. Se pro he. & lin. 28. gewiſſungne. 348. 23. eadmodlice. 351. 40. pro hyoðhaf, l. hyoðif. 353. 44. godcundlice. 360. 4. greorende. lin. ult. dele ðhſ. 361. 19. hyoðhrum. 363. 39. l. ſcealc hroſoman. 365. 38. Ðhyrhherd. 370. ult. pro J Joh'l. l. Joh'l. 393. 40. l. freoðlice. 408. in marg. ad lin. 5. ſcan. 416. ult. ſibbnge. 427. 38. gerhoðra. 436. 17. pro no lege re. 439. 30. n ymbſtrlican. 444. 44. geſaetnd. 459. 29. pro ðe ðer. l. ðhr ðer. 481. 17. ſymbulnaſſe. 483. 44. hpæpum. 484. 28. pro neſſe lege ſe. 508. 20 mearth. 512. 13. anpiſen. 514. 44. ſorthfyſðe. 519. 7. hoſ. & lin. 13. Æthelðryðe. 519. 37. Eaſhun. 527. 27. Eadwine. 541. 3. l. gu.b. 543. 33. l. miſerine. & lin. 39. cyningel.

purgatorium non probant missæ pro Beda, superna loca petente, factæ. vide *de vita Ven. Bedæ in initio operis.* vide *Oratio, Missa.*
Purificatio mulieris 86. 87

Quadragesima jejunio dicata ante paschа 182. *quadragesima dies venerabiles* 70. *quotidianis prædicationibus celebrantur* ibid. *quadragesimæ ad paschalem Eucharistiam παρασκευὴ* 71. & 244. 228. *Quadragesimæ observationem in regno Cantiæ Rex Earconbertus præcepit* 182. *quadragesimale jejunium cunctis diebus exceptâ Dominicâ, ad vesperam producitur* 226. *jejunium quadragesimale quare Britanniæ incolæ difficilius observant* 245. *Quadragesimam triplicem observat nobilis Ecgbertus* 243. *præter jejunium unius diei cum nocte, per totam septimanam* 242. *illam ante Pascha, & alteram illam ante natale, observabat successor S. Curberti Eadbertus* 359
Quatbrig 545
Quinquagesima post paschа sine jejunio, quartâ, & sextâ sabbati 171

Rebaptizatio 392
Religio non temerè mutanda 76. 130. 132. 141. 222. *Religionem non vi, sed præmiis promovebat R. Ethelbertus* 79
Reliquias martyrum B. Gregorius Augustino misit 98. *super reliquias R. Oswaldi lux cœlestis totâ nocte visa est* 189. *an ejus reliquiæ quendam à mortis articulo revocant* 193. *Reliquiæ Cudberti* 367, 368
Rendlesham, vicus Regius 224
Resurrectionis dies lætitiâ celebratur 70
Rex vide 252. *Rex S. Scripturæ sedulus auditor* 1. *Regem oportet populum docere* ibid. vide Sax. lin. 35. *Rex Ethelbertus cum* concilio sapientum *decreta constituit* 120. *Rex Christi vicarius* 151. *Rex Oswinus ante pedes Episcopi corruit* 200. *Rege Ethelberto ad fidem converso plures indies convertuntur* 79. *Rex Sigebertus domum excommunicati intrat, contempto Episcopi præcepto* 224. *intuens Episcopum, tremefactus desiliit equo, veniam reatûs postulans* ibid. *ad Regem pertinuit præsentare Archiepiscopum* 257. *reges Christianissimi.* vide Christian. *Rex Aldfrid in S. Scripturis doctissimus* 347. *Regi parceret, qui pepercit furi B. Gregorius* 82. *Rex Episcopum pro Deo loquentem audiat* 101. vide 166. *Regis auxilio usus Augustinus Archiepiscopus Britannos adversos convocat* 110. *Reges quare de catalogo regum deleti* 185. *Regem Sigebertum prostratum Ced Episc. iratus, virgâ tetigit* 224. *Rex Ethelbertus Episcopo Augustino hospitium & victum ministrat* 77. *Regis impetratâ veniâ, prædicat Augustinus* 76. 79. 127. *sed postea, solâ Papæ Bonifacii licentiâ* 128. *Rex Eadbaldus, Ethelberti filius, Ecclesiæ detrimentum* 121. *& Seberhti tres filii apostatæ* ibid. *at citò post cæsi* 123. *Regi infideli, virgo fidelis non danda nuptum* 129. 218. *Rex Ceadwalla professione Christianus, immo barbarus* 157. *Rex Edwinus conversus Regem Eorpwaldum convertit* 147. *& rex Oswaldus gentem suam* 166. *Rex humilis Edwinus* 200. *Regis Ecgfridi uxor Ethildritha, virgo permansit* 304. *Rex hortatur famulum ad resipiscentiam* 431
Rofecestre à fundatore suo Rof nomen accepit 116. *civitas Doruverni dicitur* ibid.
Roma à Gothis fracta 52. *Romam venit Mellitus de necessariis cum Papa tractaturus* 119. *Romana & Gallicana particulares Ecclesiæ* 81. *Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum dicit Bonifacius à Phoca impetrat* 125. & 128. *Romanus Greg. potestatem in Britannicos Episcopos Augustino dedit, quo jure videte* 86. *Romam adire magnæ virtutis æstimabatur* 322. *de Regibus Romam petentibus, Ceadwalla* 393. *& de Rege Ini* 394. *sic de regibus Coenred & Offa* 438. *& Alfredo* 530. *Romæ à Rege Aluredo solutæ eleemosynæ* 539
Rutubi portus 21. *hodie* Richborow 25

Sabbatum Christianorum dies Dom. rectè dicitur 243. *Sabbati: diei Dom. observatio apud majores nostros satis Judaica* 461. *Diei Dom. cultus* 228. *hujus diei cultum lege decalogi, non Cæremoniali docet per antiqua in præceptum Sabbati commentatio* 243. in margine, & 244. *Sabbati prima nunc Dominica dies dicitur* 169
Sacerdotes maritati 82. 81. 97. *memoratur carnalis filia Abbatissæ Hereburgæ* 373
Sacramenta tria an à Deo instituta 125. *Sacramentum Baptismi qui respuit nè percipiat Eucharistiam* 121. 122. vide *Communio & Baptisma*
Sancti an invocandi, vide *Invocatio Sanctorum commemoratio* 36. 117. *memoria* 119. *in Sanctis Deus celebrandus* 135. *Sancti improbos in cœlos non perducent* 196. *Sanctorum intercessionem veteres probant, absque præcepto Christi, an rectè* 314. *Sanctorum in festis, solus Deus invocatur, non Sancti* 314
Saraceni in Gallos 483
Saxones inter Britannos locum accipiunt, ut pro Britannis pugnarent 58. *De Germania veniunt* ibid. *Saxones Orientales, mediterranei, Occidui de antiquorum Saxonum regione* ibid. *Orientales Saxones Tamesi fluvio dirimuntur à Cantia* 116. *Saxonum antiquorum Satrapiæ* 406
Schola Sigeberhti an vetus Cantabrigiæ 207. *in ea cupit Rex fidem orthodoxam stabilire* 208. *Schola Anglorum Romæ* 534. 538
Scoti in Anglos discendi studio adventantes munifici 241. *Scotorum gentem Anglis, inquit amicissimam, vastavit Rex Northanhymbrorum Ecgfridus* 345. *Scoti in Hibernia* 23. vide *Hibernia. Scoti Britanniam inhabitantes* 103. *Hiberniam insulam incolentes* 118. *Australibus Hiberniæ partibus morabantur* 166. *Scoti ante adventum Palladii Episcopi annon in Christum credebant* 55. *Scoti ab Honorio Papa, de Pelagianismo & Paschа moniti* 154. *Scotici in Anglia Episcopi, Aidanus, Diuma* 218. *Ceollah* 219. *Trumherus gente Anglus, ordinatione Scotus* 219, 220. *& Finanus* 233. *Scotorum Episcoporum hic in Anglia Episcopatus annos computat Beda* 279
Scripturam opponunt Patres mendaciis & fab. 172. 173. *Scripturarum lectio non negatur Laicis* ibid. *Scripturarum sufficientia ad salutem & utilitas* ibid. *De Bibliorum lectione* vide 310
Sepultura in Ecclesiis 102. 103. 107. 120. *sepultus foris Episcopus Augustinus, postea in Ecclesia* 117. *Sepulchrum Episcopi Ceadde in tumba lignea, in modum*

domunculi facta, & panno tecta Sax. 268. *Sepultura in Ecclesia loco potiori, probæ vitæ præmium* 346. *& contra* 431
Servus servorum Dei 74.132
Severi murus 30. 505
Severus Lupi discipulus, ad Pelagianam hæresin supprimendam, Britanniam venit 72
Sigebercht vir Christianissimus ac Doctissimus 147. *homo bonus & religiosus* 207. *Scholam instituit* ibid. *in Galliis bene dispositâ imitatur* ibid.
Simoniacus Episcopus Wini 178
Snotingahama 554
Spiritus S. processio 44. 45. 425
Stanfordia 554
Susceptor Cynegilsi Oswaldus 176 vide *Patrinus.*
Symbolum Apostolicum omni Christiano vitè callendum 41
Synodus 354. vide *Concilium.*

Tameweorthiga 554
Tanatos insulam primò appulit Augustinus 75. *ejusdem insulæ descriptio* ibid.
Temesforda, hodie Tame 552
Templum, vide *Ecclesia.*
Thelwela 554
Theodori encomia 254. *Theodorus primus Archiepiscopus cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentit* 258. *ejus disciplina* 259. 260. *Synodo præsidebat* 271. *de Theodoro* vide 516. 517. 518.
Tillaburg 223
Tonsura: de qua quæstio non minima 239. *Tonsura, Petri nota dicitur* 207. vide marg. Sax. *ratio hujus tonsuræ* 209. vide 453. & 459. *Tonsuram Pauli exuit Theodorus, induitque Petri, jam futurus Archiepiscop. Cantuariensis* 255
Toveceastria 552. 553
Transubstantiatio negatur 332. 334 335
Trinitas 41. 42. *&c.* 424. *sola adoranda* 495
Tyrannus, osor populi, Saxon. 162

Vecta insula à Vespasiano Romanis subdita 27. *Vectuarii de origine Jutarum* 58
Venta civitas 177
Verbum vitæ prædicabat Augustinus 77. *Verbum per gratiam operatur* 156
Verolamium civitas S. Albani 35
Vexillum Oswaldi super tumbam positum 190
Vigiliæ pro Oswaldo 164
Visio Fursei 211. 212. 213. &c.
Voluntas, vide *Lib. Arbitr.*
Vovit Domino filiam Elfledam R. Oswi, si victor rediret domum contra Pendam pugnaturus 229
Utta Presbyter honorabilis 201

Wiccii, hodie Wigornienses, give Worcestrenses 110. vide margin.
Wini episcopatum emit 178

Ythancestir urbs Saxonum 223. *in ripa Pante amnis sita* ibid.

FINIS.

¶ *Errata, quæ præter solitum, in accuratissimam alioquin Typographiam irrepserant, solito doctorum candori corrigenda, ne erretur gravius, hic propalamus.*

Errata Lat.

Epist. ad Lect. pag. 1. lin. 42. Ranulfi *pro* Ranulfi. *& lin. 49. legi* Ric. Cicestrensis. *In vita Bedæ pag. 4. lin. 19. dele* dicta. *& lin. 32, lege* komanis. *& lin. 34.* vixi. bene mihi precvidit. *lin. 40. lege* decantans. *pag. 4. lin. 28 post* quatuor, *insere* æquinoctiorum & solis. *pag. 15. lin. 1, 2. lege* ecclesias cum orthodoxa veritate. *19. lege in margine*, MSS. Sax. Anglis. *50. lin. 39. lege* salvare. *61. 8. post* assumpto *lege* oleo, MS. T. *seu* W. assumpto nomine Trinitatis. *63. 28. post* Deus *lege* qui. *70. 26. l.* hospitio. *& 49.* contexta. *76. lin. 17. l.* inviolatum. *85. lin. 35. l.* hac. *96. lin. 5. lege* cum MS. Tr. si autem captivus erat, minus è pugnabat: sed pugnabat; quapropter captivus non erat: pugnabat igitur lege mentis, cui lex quæ in membris est, repugnabat: si hic pugnabat, captivus non erat. *Vide & Sax. 126. 29. lege* sevicentibus. T. *& W. ut Sax.* thegnas, thanis, servientibus. *& lin. 45. lo-* pitis. *140. 10. l.* cumque. *142. 10. l.* videtur. *150. 5. l.* concedere. *151. 25. l.* Regi Scotiæ. *153. 27. l.* Nicolai. *165. 29. l.* aulas. *172. 8. dele* ad. *& 11. a.* T. *l.* oculi. *at W.* oculos. *& lin. 51. l.* sunt. *176. 36. l.* digno. *143. 1. l.* in. *225. 9. l.* revisere. *233. 26. l.* plumbeis. *239. 12. pro* secretum, *l.* principaliter. *240. 14. l.* inveniretur. *252. 25. l. & pro* ir. *& lin. 36.* vic. *255. 4. l.* peragendi. *269. 22. l.* Cenedæ. *269. 13. l.* postquam. *272. 43. l.* resedissemus. *273. 36. dele* ebscurs (Episcopi) *& pro* MSS. ipi, *lege* ipsi. *non ab* epo. Ipiscopi. *277. 19. l.* parcem. *281. 38. l.* domine. *298. 41. l.* Jutorum. *300. 38. l.* Doruvernia. *305. 9. l.* contactu. *309. 25. l.* idololatriam quamvis. *310. 55. l.* occasione. *311. 55. l.* Novembris. *312. 8. l.* iponiæ. *326. 31. l.* millibus. *329. 16. l.* carmen dulcisl. *330. 7. l.* proximo, *ut T. & Sax. 331. 11. l.* servierat. *lin. 38. l.* donum. *333. 27. l.* marcescit. *334. 28. l.* inquieta. *336. 1. l.* judicia. *337. 39. l.* aspicerent. *338. 18. l.* nocturnæ. MS. T. *&* W. *345. 28. l.* merito. *346. 12. l.* audiret. *& lin. 31.* disterminat. *353. 12. l.* pontifici. *361. 34. l.* morbus. *362. 8. l.* dolorem. *363. 36. l.* hospitum. *365. 6. l.* quidam. *371. 36. l.* lingua. *382. 31. l.* ipsa. *411. 46. l.* Bedam. *420. lin. 28. pro* lacus, *lege* latus. *& 48. pro* sed, *l.* si. *422. 26. l.* vera. *424. 35. l.* est. *426. 14. l.* ad. *433. 10. l.* suam. *435. 28. l.* Imperatori. *446. 9 l.* modò. *449. 24. l.* semita. *452. 46. l.* imperii. *463. 18. l.* lactucis. *473. 2.* utrique *cum stellula *. at * lin. 4. dele. 476. 12. l.* qui. *487. 9. l.* quod. *& lin. 39. pro* ob id, *l.* hujus rei. *517. 7. l.* Ida. *536. ult. l.* qui. *546. 31. pro* comes, *l.* præfectus. *548. 12. l. post* Ethelwaldus, in seditionem. *551. 17. l.* perirent. *557. 37. post* urbes *l.* Lega cestriam.

Vide Indicem, in Crux, *pro* apparuit, *lege* apparuisse. *& in* Confessio, *lege* non proprium necessarios. *& in* Ecclesia, *pro* reliquit, *lege* reliquit. *in* Episcopos, *pro* regem, *l.* regnum. *in* Wicii, *pro* gre *l.* vel, *in* Rex. *pro* virga tetigit, *l.* nutu monuit. *in* Episc. *pro* pervenit, *l.* increpat.

Errata Sax.

Pag. 17. lin. 21. *lege* sping. *pag. 19. in margine post* desint, *lege* Sax. *45. 41. l.* aigubert. *56. 17. post* wecce deest that. *59. 1. dele* aram. *65. 19. l.* dreosum ic. *77. 11. l.* thrarie *88. 43. l.* eferticommyst. *89. 18. l.* thu with. *92. 13. dele* gr. *93. 20. l.* hi- fst. *& 32.* mertlan. *95. 22 l.* hi tema. *23.* gait. *103. 26.* grom- mig. *108. 5. pro* wisse, *lege* thisse. *113. l. 35, 36.* wyrmtilum. *117. 24. l.* gehalgod. *sic* MS. C. *121. 1. lege* ethehe *&* ethehe ethera. *136. 25. pro* ge rad, *lege* greue. *143. 19, 20. l.* byligrysse. *144. 41. l.* ure nan non hoht. *152. 23.* hahri, *sine hiccola. 159. 28. pro* him, *lege* hen. *163. 14.* sælmeden mærtyr. *& lin. 43.* mærtyr. *166. 38.* Mæreryne. *178. 18.* multhast. *183. 41.* godcundlice. *& 44.* Gerhanas. *184. 26.* forgiptan. *195. 7.* hundtelnes. *198. 31.* fulwum. *198. 34.* gehreld. *& l. 45.* gr- rælan. *202. 29.* hundnes. *214. l. 28. annon pro* hyrde *legendum* hefde. *lin. 45.* onfeng. *238. l. 15. pro* hine, *sic divide* hi ne. *222. 16.* fulwume. *223. 32. post* embryddenum, *l. cum MS. C,* thæm fiende. *253. ult. l.* geryhted. *273. 18.* grorilice. *274. 36. pro* gil ne, *lege* gif he. *281. 38.* gesiðrencnisse. *& lin. 41. pro* la stigien, *lege* hi eskiglan, *ut C. vel ut Cant,* leskiglan. *& lin. 44.* nigla tre. *286. 22 l.* ærtynde. *299. 44.* hwenfoth. *306. 39.* gesiðnlice, *pro* gesiðwillice. *308. 40.* thuh. *& lin. pen-* tzafnglice. *316. pen. pro* thinnge, *lege* thingunge. *323. 24.* Thesse. *324. 8.* higbydlice. *& MS. C.* hi hygdlice. *326. 20* forthferd. *329. 5.* hesstan. *338. 12.* Se *pro* he. *& lin. 38.* gesiðl- nunge. *348. 23.* rædmodlice. *351. 40. pro* hyothsaf, *l.* hreysef. *353. 44.* godcundlice. *360 4* geornlice. *lin. ult. dele* thef. *361. 19.* hyothtum. *363. 39. l.* sceal hi hreseran. *365. 38.* Theythird. *370. ult. pro* J Jeh *l. l.* Jehl. *393. 40. l.* freowlice. *408. in marg. ad lin. 5.* scan. *416. ult.* pidinge. *427. 38.* gerihtha. *436. 17. pro* no *lege* to. *439. 30.* mynsterlican. *444. 44.* gesiðcuma. *459. 29. pro* hi ber. *l.* the ber. *481. 17.* symbelnysse. *483. 44.* hyrcdun. *484. 28. pro* mesle *lege* se. *508. 20.* wuarth. *512. 13.* adylsen. *514 44.* feythfulre. *519. 7.* wæl. *& lin. 13. &* thei- deyht. *519. 37.* Sathem. *527. 27.* Eadwine. *541. 3. l.* ymbe *543. 33. l.* mæssere. *& lin. 39.* cyninges.

APXAIONOMIA,

Sive

De Priſcis ANGLORUM Legibus libri,

Sermone ANGLICO, *vetuſtate Antiquiſsimo, aliquot ab hinc ſeculis conſcripti,*

Nunc demum, magno Jurisperitorum, & amantium Antiquitatis omnium commodo, è tenebris in lucem vocati.

GVLIELMO LAMBARDO Interprete.

Sexcentis in locis à libro ipſius caſtigata, quo pro exemplari utimur; cum multis aliis additionibus.

Acceſſere in hac noſtra ultima Editione Leges HENRICI *Primi nunc primùm editæ, ex manuſcripto in FISCO REGIS habito:*

Unà cum Gloſſario earum antiquo ex Manuſcripto Codice olim S. Auguſtini DOROBORNIENSIS.

¶ *Regum qui has Leges ſcripſerunt nomenclationem, & quid præterea tum primùm ab illo, & nunc denuo à nobis acceſſerit, ſubſequens monſtrabit pagina.*

CANTABRIGIÆ:
Ex Officina *Rogeri Daniel*, celeberrimæ Academiæ Typographi. MDCXLIIII.

Proſtant Londini *apud* Cornelium Bee, *ſub Inſignibus Regalibus, in vico vulgò vocato* Little-Britain.

AD
LECTOREM, MELIORUM
Gentis suæ Antiquitatum studiosissimum.

ANnus jam propè intercessit (Lector benevole) ex quo edebam in lucem Ven. Bedæ Historiam Ecclesiasticam, datâ è regione paraphrasi Aluredi Regis Saxonicâ; insertâ insuper *Ecclesiæ* Veteris nostræ ex Homiliis publicis excerptâ qualicunq; doctrinâ: Quibus & Chronologiam Sax. Latinè à mediocritate mea datam subjunxi: ut viri Consulares charissima majorum nostrorum pignora, (quæ sola tanquam urnam antiquæ Ecclesiæ, & mutuæ charitatis tesseram, nobis testimonio reliquerant;) & prudenti mente perlustrent, & ambabus ulnis amplexúq; foveant. Habetis jam anno sequenti *Reipublicæ* veteris nostræ (quadantenus enim *Respublica* hospitium *Ecclesiæ*, ab *Ecclesia* distinguitur) Venerabilia Anglo-Saxonum, & Normannorum nostrorum monumenta. Nam vir nobilis D. Rogerus Twysden Eques auratus & Baronettus, hæc à me charissimæ Patriæ data specimina adeò amplexus est, ut (nè quid desit cùm historico ordini scripta Veterum disponendi, tum nè quid studio in lucem plura eruendi,) hæc Cl. Lambardi omnia; & viri nobilis D. Henrici Spelmanni, multa; Canones, nempe, sub Rege Edgaro; & ad Wulfinum Episcopum Ælfrici Canones quantivis pretii κειμήλια, Saxonica & Latina; atque Latina quæ sequuntur Eadmeriana, ab Academicorum deliciis, D. Johanne Seldeno typis dudum mandata, suasu suo recudi obtinuit; suáque præclara quidem ἀνέκδοτα, indubitata quippe historiæ nostræ, & jurisprudentiæ subsidia, nempe Regis Henrici I. *Leges*, publici *juris* αὐτόγεν fecit.

Leges Saxonicæ quot in locis castigatiores nunc prodeant, haud facilè dixerim: ipse codex apud virum inclytum D. Johannem Seldenum (ni fallar) manu Lambardiana emendatus indicabit: cujus etiam Libri folia, quia à viris doctis illa editio sæpe citatur, in margine annotata cernis, ut hîc pag. 1. vides in margine fol. 1. & infra fol. 2. &c. quæ ad priorem editionem referre debeas.

Profectò, nescio quid dignationi vestræ, post oracula illa θεόπνευστα, optabilius esse potest; quid jucundius nescio; quidve consenescentis Reipublicę *Curatoribus* dari accommodatius; quàm otio & literis vacantes, sedentes ad focum intumos intueri majorum suorum sensus, & sententiarum recessus; nec non, laborantis tunc quidem Reipublicæ ægritudines, & remedia contemplari: Nec despe-

randum eſt, quin antiquus ille & ſpiritus, & ſuccus, ſaniórque *ſanguis* fomenta aliquot, populo aut *conſanguineo*, aut planè *ſuo*, ſubminiſtret. Priſca etenim & nativa gentis alicujus, Reíq; publicæ complexio, ceſſante modò triſtiſsimo humorum alioquin optimorum paroxyſmo; & diviniore mente totam *nobiliſsimi imperii* molem perpetuò, atq; cœlitus animante, ſemper in optimam coaleſcit.

Sed propiùs accedo ad inſtitutum. Antiquitates in his operibus quæ tibi occurrunt, & in duas partes dirimere, & in ſedes ſuas undique hîc ſparſim jacentes, ſegregare oportet: Politicas nempe, (nam illas hę leges primò reſpiciunt) & Eccleſiaſticas. Utraſq; cùm hîc tum alibi ut intelligas, cave obteſtor, nè oculis, tuis quaſi evulſis aut clauſis, alienis utaris: quin Pſalmos à nobili viro D. Johanne Spelmanno editos, & Saxonica Evangelia legendo, Saxonicè diſcas: perge demum ad Saxonicas Homilias. En tibi ad manum ex Homiliis collectanea, quæ in annotationibus in Bedæ hiſtoriam, tui causâ Latinè ad verbum dedi. Chronologiam porrò Saxonicam diligenter evolve. Regiam in Bedam paraphraſin, haud difficilem percurre. Leges has Saxonicas interea poſsis conſulere. Verùm ſi interpretem Latinum deſideres, nè Ciceronem hîc tanti facias, quaſi à Græcorum fontibus Leges noſtræ dimanaverint, nè voces exterorum elegantiores & veneres locutionum exquirendo, intumas legum domeſticarum medullas amiſeris. Dominum Lambardum, & legum noſtrarum & elegantiarum omnium callentiſsimum virum, miror quidem, & veneror: ſed annon hîc, plurimis in locis paraphraſten ſe magìs quàm interpretem prębuerit, tute (Lector) judicabis. Sed & in oraculis legum, vel *minimi* apices curandi; quibus *maxima* ſubinde vis atque utilitas inerit. Pauca delibare liceat. Pag. 2. lin. 8. *Primitiæ ſeminum*-- ſic Cl. Lambardus *per totum opus vertit, cyꝛic ꝛceaꝛꝛaꝛ. Evinco ſtatim eſſe, *Eccleſiæ ſive portiones, ſive partes*, vel è frugibus, vel quavis aliâ pecunia ſolvendas. Nec multùm movet MSS. codicum Lectores Francorum *Chircheſeed*, quod in verborum explicatione Cl. Lambardus premit. Normannicum hoc eſt, ex noſtrę vocis ad ſonum tantùm imitatione & corruptum, & præ Saxonica noſtra planè novitium. Sceaꝛ partem ſignificat. Hom. Sax. Coll. Corp. Chriſti Cantabrigiæ. num. 7. pag. 186. l. 1. de die judicii ſic; Jn ðam dæȝe ꝛinȝaþ ða byman on ðam ꝛeoꝛeꝛ ꝛceaꝛum middan eaꝛdeꝛ. Illo die buccinator (Angelum intelligit) in quatuor *partibus* terræ præcinit. Hinc ꝛceoꝛe, Pars, Anglicè ꝛ ſhot, Sic. Sermones * Catholici Public. Biblioth. Cantabr. Serm. de Sacrificio Paſcæ: Ðeah ꝛumum men ȝeꝛceoꝛe læꝛꝛe dæl. ne bið ꝛꝛa ðeah ne maꝛe mihꝛ on ðam maꝛan dæle þonne on ðam læꝛꝛan. *Quamvìs minorem aliqui portionem PARTICIPENT, virtus tamen major non ineſt majori parte, quàm minori*: hinc Sax. Hom. 34. Bibl. Publ. p. 12. l. 2. ꝛceaꝛ, *diſtinguit:* & in *partes* dividit: atque Huic vicinum Gregorii Paſt. Sax. Bibl. Publ. pag. 209. l. 13. 19. ꝛceð. & infinit. ꝛceaðenne, *dividere*.

* *Secutus Wigornienſem, ut infrà.*

* *Vide hîc pag. 11. lin. 19.* dæle. *portio. pro quo L. MS. C. Corp Chriſt. in eundem locum* ꝛceaꝛ. *portio. Ergò* ꝛceaꝛ *eſt portio.*

Hæc

AD LECTOREM.

Hæc urgeo, nè docti vocem de sola pecunia dici putent: dicitur quidem in Legibus MSs.Sax.de *portione* quavis, sive è frugibus, sive aliis quibuslibet pecuniis, Deo eroganda. Sed MS. Lat. Corp. Christi; tutiùs habet cıꝛıcꝛceaꝛꝛa, quam vocem posteri Normanni à majoribus nostris accipientes, *chircheseed* corruptè reddiderunt. Deinde, si vox *portio* ad solas seminum primitias restringatur; non mirum si Ecclesiis in urbibus, & locis paludosis, ubi semina crescant nulla; suæ negentur portiones.

Ad alia transeamus. Pag. 3. lin. 49. *Ex patribus familiâs*: imò *ex eucharistiæ perceptoribus*: nam testis ad purgandum socium idoneus sit aþ þẏꝛþ, pag.9.3. juramento, hoc est, fide dignus. Et hujusmodi sit qui percipit Eucharistiam. Tales autem juratores, à juratoribus non selectis (pag.6.lin.48.) opponuntur: nam huꝛelȝenȝum hîc proximè non ab huꝛ *domo*, *familiâ*ve dicitur, sed ab huꝛle *eucharistia*, & ȝan *adire*: occurrit ipse τρόπος ἐτυμολογικὸς, etymologiam vocis enucleans. Serm. Cath. Biblioth. Publ. pag. 360. lin. 14. ꝛo huꝛle ȝan, adire Eucharistiam. In margine ergò animadversio illa, pag. 3. huꝛelȝenȝum, *sonare catechumenos*, verum ut dicam quod sentiam, recognoscenda est. Nam catechumenos à perceptoribus Eucharistiæ semper distingui, nemo est qui non agnoscit.

Nec in legibus in alienum Sermonem vertendis vel minima variandi licentia sumenda est. Nam in his aliter, si hîc esset, dixisset ipse Horatius, quàm

Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres:

Singuli ergò apices exprimantur; quorum de vi impetúque jurisperiti, si quando opus sit, disquirant. Vide ergò pag. 62. lin. 4. *Frequenti Senatu*, sed mıꝺ est *cum Senatu* potiùs; atq; hoc paulò diversum: & MS. Corp. Christi, in has ipsas Leges in hunc locum sic; *Hoc est institutum quod Edgarus consilio sapientum suorum instituit*. Ad verba Sax. verò sic; Cum Senatorum (sive sapientum) suorum consilio decreverat. Mitto cætera.

Pag. 22. lin. 25. pro, *quoniam temeritatis videatur quenquam*-- dicendum ut Sax. *quoniam ego non ausus sum tentare*, (vel ut Sax. periculo exponere) *de meis aliquot multa scriptis mandare*---.

Et pag. 36. l. 3. *Ex sapientum Anglorum*--- sic ad verbum, Et omnes gentis Anglicanæ sapientes--Þıꝛan, τοὺς σοφοὺς, Sophos & Senatores exprimit. Lingua ergò Saxonica aut discenda est, aut in vertendo ipsa rusticitas elegantiis anteponenda; vel mentem quidem veterum legislatorum rimare, & perfectè assequi operosum erit.

Pag. 101. lin. 42. *Arationis eleemosynam*---. Wigorniensis in annum 1031. *eleemosynæ pro aratris*: atque Deo quidem pro aratione, & semente solvendæ: ſElmeꝛꝛan sic à majoribus nostris usurpari, ostendunt istæ eleemosynæ profano cuivis numini tributæ. MS. Sax. Coll. Corp. Christi num. 7. p. 145. Gehaꝛaþ hı ælmeꝛꝛan ðuꝛh ꝺeoꝼleꝛ laꝛe. oþþon ꝛo þẏlle. oþþon ꝛo ꝛꝛane. oþþon elleꝛ ꝛo ꝛumum unalẏꝼeꝺum þıngum. Illi eleemosynas, per in-

ſtinctum diaboli ſive *fonti*, ſive *lapidi*, ſive aliàs rebus aliis inanimatis vovent: hoc eſt, juſta *numini ex juſtitia* debita, ut putabant illi: at in ſacris *Deo vero*. Hinc & חסד & צדק *cheſedh* & *tſedek*, Matth. 6. 1, 2, 3. ἐλεημοσύνη & δικαιοσύνη. MS. Sax. Corp. Chriſti num. 7. pag. 238. ælmeſſan ⁊ þa ȝeſihtu. ἐλεημοσύναι & δικαιοσύναι, ſive δίκαια, *juſta*. Et hîc pag. 140. lin. 11. denarius hic Regis *eleemoſyna* eſt; *juſtitia* verò faciat denarium reddere: quod *Jnas & Offa Reges Sax. in fidem *Petri*, hoc eſt, cultum Chriſti θεανθρώπου, (non imaginum) Romæ alendam DEO * impendebant. Sed (quod inprimis notandum) *Si quiſpiam* (inquit *Lex) *detinuerit* [*denarium*,] *ad juſtitiam Regis* CLAMOR *deferatur*: nam * *clamare* apud forenſes noſtros eſt rem *Domino* poſtulare. ſed Cl. Lambardus pag. 102. lin. 9. vertit, *numus Romæ debitus*: qui ſoli Domino Regi ad fidem Petri ſive Romæ, ſive alibi DEBETUR promovendam. Vox *debitus* τῷ Romeſeoh deeſt.

* *Vide D. H. Spelm. Concil. pag. 130 & 310*
* *Vide Hoveden Annal. pag. 601 & hic pag. 138.*
* *Pag. 140. lin 10.*
* *Gloſſar. D. Spelm. in clamare.*

Quin ſi à Rege *debitæ* eleemoſynæ ſunt; tum *Deo* (ut ibidem Wigornienſis) in feſtivitate Sancti Martini ſint ſolutæ, unâ cum primitiis ſeminum, quæ Anglicè cıſceſceat nominantur. Multùm me movet *Wigornienſis* autoritas, qui ante cl. Lambardum nomen *primitiæ ſeminum* τῷ cıſceſceat impoſuit. Sed dico plurimùm movere me ſuavem hîc trium vocum concentum: vide hîc pag. 102. cẏſıcſceat, lin. 14. portio Eccleſiæ: leohtȝeſceot, lin. 30. lucernarum portio: ſaflſceat, lin. 37. animæ portio: quam lin. 46. cl. Lambardus pecuniam ſepulchralem nuncupat: ſed aut *lucernis* aut *animæ ſemina* tribuere planè inconcinnum videtur. Vide cẏſıcſceat.

Pag. 106. lin. 27. *Tetros inferorum cruciatus horreant*. Sax. Propter infernum exhorreſcant. Nota, quod Reſpublica in legibus ſuis Saxonica ſolis innixa Scripturis, incendium Inferni paſsim urgeat; nunquam autem Purgatorii. Vide, obſecro, *Purgatorium* in indice hiſt. Bedæ modò editi: nam ſimulac miracula de purgatorio in vulgus decipi cupiens ſpargebantur, iſthæc adeò gentem noſtram infatuarunt, ut dehinc prædicatores è roſtris aut talia venditent, aut nauci habeantur. Nervoſiores verò *Monaſteriorum* Eccleſiaſtæ (ſiquando in conciones ſuas ad *Monachos* ſolos, aut clerum incidere poſsimus) doctos ſuos moderatiùs inſtituebant.

MS. Hom. Sax. Col. Trin. in 8°. cujus initio habes verſiculos W. L. manu recenti exaratos, Elegantiſsimi (opinor) harum Legum interpretis, Wilhelmi, ſive Gulielmi Lambardi; ſuperna gaudia æternáſque pœnas paſsim urget: ignem quendam purgantem, ſed ab hodierno purgatorio diverſum, ſemel commemorat.

Pag. 103. de S. MARIA MAGDALENA. Ða ıheſde hıe ſeȝȝen þ uſe Oſıhte on hıſ laſſpelle ſede þ alle men ſholden deaþ þolıen. ⁊ ın domeſ dai eft aſıſen of deaðe. ⁊ ðo þe hadden heſe ſınneſ foſleten. ⁊ bet. oðeſ ðaſ on bıuonȝe aſe hıe heſe lıf foſleten. hıe ſholden faſen to heuene. ⁊ mıd uſe Oſıhten eche lıf habben ⁊ blıſſe. ⁊ ðo ſpo ne duden hıe ſholden þolıen mıd deſleu eche pıne on helle. hoc eſt, Audi-

vit

vit tunc quidem (MARIA MAGDALENA) quod Dominus noster in Evangelio suo dixerit; omnes homines mortē passuros, & die judicii de morte resurrecturos, quíq; sua reliquissent peccata, & resipuissent, & emendassent, vel hoc, PRIUSQUAM VITAM DESERUISSENT SUAM facere cœpissent, * cœlum adituros; cúmq; Domino nostro vitam æternam, & gaudium habituros: quíque ità non fecissent, pœnam æternam cum diabolis in inferno passuros. Quibuscum confer pag. 122. lin. 1. Hom. DE DEFUNCTIS. Ðan ure Drihten cumeþ to demen alle menkenne. noþer on heuene ne on eorþe ac bitþien tþo. on ðe þolcne. Fur comeð beforen him alse ðe Prop'he seide. Ignis ante ipsum præcedet. et inflammabit in circuitu inimicos eius. Fur bernеð þe eorþe ⁊ all þ beð ðar inne. oðer þar uppe ⁊ clensed alle bileffulle men of alle ðe sinnes ðe hi hadden forleten. oðer bet. oðer begunnen to beten. ⁊ makeþ hem seuenfealde brihten þane ðe sunne. hoc est, Dominus tunc noster veniet ad totum humanum genus [a] judicandum; verùm nec in cœlo, nec in terra, sed inter utrumque in [b] firmamento, sicut Propheta dixit; Ignis ante ipsum præcedet, & inflammbait in circuitu inimicos ejus. Ignis terram comburet, & qui in illa vel supra illam sunt, universos: [c] OMNESQ; FIDELES [d] [e] PURGABIT ab omnibus † peccatis quæ deseruerant, vel emendaverant, vel cœperant emendare; & *sole*, *septuplo* reddet clariores.

Verùm hîc abrupto jam repentè filo, morem gerere dignabor viro humanissimo, *Cornelio Bee*, Bibliopolæ Londinensi; cujus impensis hæc quæ sequuntur monumenta, in lucem prodeunt. Lucubrationibus autem cl. Lambardi verè comptis & politis; atq; meo tibi gratulandi honestissimo desiderio, ut tute modò faveas, humilimè obtestor. Nec (si quid otii nactus fuero ab Arabica prælectione, quam in Academia florentissima munificentissimus Mecœnas meus alit, D. Thomas Adams Senator Londini prudentissimus;) tibi, mecum pro fide, & pace Catholicâ, ex majorum monumentis concertanti, unquam deero.

Et si quid tecum dissentiat priscæ veritatis indagator; dum Apostolicas voces, dúmq; rejectis fabulis, veteris Ecclesię commentationes; Reíq; publicæ (cujus, post Deum, sumus) consectetur vestigia; impunitatem meretur. Verùm, si humana nos destituerit notitia; *Hæc est vita æterna, ut cognoscamus Patrem solum Deum verum, & quem misit ille Jesum Christum*; illum (inquam) solum *literarum*, & fidei intemeratæ vindicem; atq; amicorum insuper haud paucorum studiis Saxonicis & Lambardianis autorem.

Quî possum hîc tacere hujus mihi provinciæ post Deum, autorem, D. Hen. Spelmannum; & D. Joh. Spelmannum illius filium æquè nobilem; utrosq; jam cœlis potitos. Illustrem D. Radulfum Whitfeild; D. Henrici generum amantissimum: Judicis Reverendissimi locum hîc in Comitatu Cantabrigiensi, aliísq; vicinis

* *Inter mortem & diem judicii non constituit purgatorium; sed purgando in diem judicii transfert.* Vide hîc lin. 9. & 17.

[a] *Sed hodiernum Purgatorium mortem statim sequitur.*

[b] *Sed hodiernum purgatorium in inferno.*

[c] *Sed hodiernum purgatorium non omnes fideles purgat.*

[d] *Non torquebat ut hodiernum purgatorium.* (*Vide obsecro annot. in Bedæ hist. pag. 185. lin. 28. 36. & Rev. 14. 13.*

† *Humanitus dictum: nam vide 1. Joh. 1. 7. Heb. 1. 3. δι' ἑαυτοῦ ... Heb. 9. 14.*)

[e] *Nam 1. Cor. 3. 13. aurum esse non stipulam, &c. probabit; δοκιμάσεω. — Vide etiam cl. Heinsium in locum.*

ſummâ cum gravitate, atq; autoritate agentem, fautorémq; meum ſanè maximum. D. Clementem Spelmannum D. Henrici filium natu ſecundum: virum juriſprudentiâ, & cæteris virtutum, & *nobilitatis* ornamentis conſpicuum. D. Rogerum Spelmannum, nobili quidem indole, atq; avitâ juvenem, D. Joh. Spelmanni filium primogenitum. Illos & votis, & literis, & ſumma animi contentione proſequi non deſiſtam; qui & mihi ſolatium, & ſtudiis meis Saxonicis hodie ex cenſu ſuo, ſubſidium adminiſtrant.

Lector ingenue valeto. Gloſſarium Saxonicum, hiſce literis promovendis apprimè neceſſarium, unà cum additamentis aliis, ſi pacem Deus atque otium conceſſerit, expectabis.

ABRAHAMUS WHELOCUS *Arab. Pr.*

& Bibliothecarius Publicus

CANTABRIGIÆ.

ORNATISSIMO VIRO
GVLIELMO CORDELLO,

Equiti aurato, & Sereniſsimæ Reginæ
Elizabetæ ab Archivis,

GVLIELMVS LAMBARDVS
S. D. P.

PRæclarè, meâ quidem ſententia, Heraclitus (vir præſtantiſsime) Leges civitatis murum, atque utì mœnia defendendas affirmavit. Quemadmodum enim hoſtes exteri atque longinqui, civitatem oppugnaturi, ſi ad muros aſsilierint atque occuparint, non levem incluſis minitantur mortis, & vaſtitatis metum: ad eundem modum cives improbi, hoſtium teterrimi, ſi leges impunè tranſilierint atque protriverint, maximam important Reipub. calamitatem. Atque, ut ipſa civitatum mœnia, quamdiu firma fixáque manſerint, nec ullo inimicorum impetu convulſa, ſed diligenti eorum qui ſunt in ſpeculis obſervatione cuſtodita, magnum faceſſunt hoſtibus negotium, certámq; civibus ſalutem pollicentur: ità etiam leges, quamdiu aſsidua fuerint magiſtratuum vigilia conſervatæ, ſummáq; eorum adminiſtratæ diligentiâ, nec ullis unquam improborum obtritæ conatibus, magnis, meritíſq; afficiunt malos ſuppliciis, bonos tuentur, eísq; muri, & tranquillitatis propugnacula exiſtunt. Cùm igitur conſtet ad ſalutem populorum, regnorum incolumitatem, vitámque omnium quietam & beatam conditas eſſe leges, omnéſq; (quantum viribus enìti, & conſilio providere poſsint) has defendere, augere, ac locupletare deceat, non potui aut adeò in Patriam ingratus, in antiquitatem inofficioſus, aut mei ordinis tam eſſe immemor, quin rudera, ſaxáq; hæc vetuſtiſsima, à ſitu, ſqualore, & tenebris liberata, quorúmque alia ad mœniorum robur, ad ornatum alia, atq; ad utilitatem faciant omnia, in lucem proferrem, detergerem, palámq; omnibus viſenda collocarem. Id autem (vir ornatiſsime) quale ſit planius ut intelligatur, tibi rationem incœpti mei breviter aperiendam putavi. Obtu-

lit

lit mihi superiori anno Laurentius Noelus, diligentissimus investigator antiquitatis, mihiq; multa & jucunda consuetudine conjunctus, ac qui me (quicunq; in hoc genere sim) efficit, priscas Anglorum leges, antiquissima Saxonum lingua, & literis conscriptas, atque à me (quoniam ei tum erat trans mare eundum) ut Latinas facerem, ac pervulgarem vehementer flagitavit. Hujus ego postulationi æquæ & honestæ, cum prorsus refragari religio fuerat, non tamen protinus concessi, verum ubi & ipse sæpius avidissime lectitassem, & amicorum nonnullos (quorum ego tanti facio judicium, ut facilè eorum credo sententiam me ab omnibus Criticorum calumniis vindicaturam) ea de re consuluissem, hanc tandem suscepi provinciam, atque ut illi obsequendo, reipub. inservirem, ut potui difficultatem superavi. In qua, ut de re etiam ipsa nonnihil dicam, si cuiquam videbor haud rectam locorum omnium eruisse sententiam, ad arctam interpretis legem non formasse sermonem, tenui usus orationis filo, nullo verborum apparatu, nullis deniq; rem copiis instruxisse: Huic ego responsum cupio, primo, dedisse me quidem operam, ut fidelis, perspicua, & (quoad ejus facere potui) latina, nec horrida esset translatio nostra, fidelitatis autem & evidentiæ (in re præsertim obscura & ignota) quam maximè habuisse rationem: deinde non semper in eo ut verbum pro verbo redderem laborasse, sed germanum potiùs indagasse rei sensum, magisq; τὴν διάνοιαν, quàm τὸ ῥητὸν vestigiis consecutum: Doctis deniq; præbitam à me, non præreptam, demonstratam, non demptam convertendi materiam, méq; benignè concessurum, ut quæ per me salvæ sunt veteres sacratæq; leges, per alios sint ornatæ. Atq; ut ingenuè id quod res est de me fatear, non potui certè pro sua dignitate hanc Spartam exornare, neq; adeò me satis idoneum profiteor regiæ voluntatis interpretem: Tamen nè aut hæc Saxonicè scripta venerandæ vetustatis monumenta, diutius cùm tineis blattisq; conflictarentur, aut Latina, ità quidem prout hactenus infantia, ut vix tria verba sine turpissimo sermonis & sententiæ vitio deprehendas circumherentur, mihi propemodum necessariũ putavi hoc onus laboris suscipere, et quantum interpretando possim experiri. Jam vero nè quis domi nostræ has natas esse leges arbitretur, planè suscipio atq; profiteor, magna fide & religione ex vetustissimis (ut quæ ante quingentos annos, uti conjectura autumo, Saxonicis depicta sunt literis) exemplaribus fuisse desumptas, quorum pleraq; in R. in Christo Patris, atq; optimè de Antiquitate meriti, D. Matthæi Cantuarien. Archiepiscopi

Bibli-

Bibliotheca, alia aliorum in librariis visenda supersunt. Cæterum, ut finem aliquem orationi nostræ faciamus, cùm duo sint hâc nostrâ tempestate hominum genera, qui summâ inter se contentione digladiantur, vetusti nimirum erroris patroni, & renovatæ religionis vindices, quorúmque alii propter nonnulla quæ haud probanda videntur, avidè has nostras leges quasi diuturnam sitim explere cupientes arripient, alii tanquam fæculentas aspernabuntur, ac respuent, alterutros ego paucis admonitos velim; Hos quidem, nè vinum quòd fæx subsit rejiciant, illos verò de fæce nè hauriant. Habes nunc igitur, & instituti mei rationem, & laboris consilium, in quibus ut pios & candidos Lectores omnes æquiores me judices habiturum confido, quod doctis hanc conversionem qua se exerceant, indoctis qua se juvent, utrisque autem qua se delectent exhibeo, ostendo omnibus, obtrudo autem nemini: ità difficiles & morosos illos, quibus nec Jupiter ipse, serenus, aut pluvius, ut est in proverbio, placere poterit, nec fauturos sperabo, neq; invidentes metuam. Tibi verò (vir præstantissime) cui & plurimum debeo, & qui hoc munere quam dignissimus esse videre, meos in hoc campo susceptos labores dicandos arbitror: Primum, quia in juris & legum interpretatione florentissimus & es, & haberis: Deinde ut singularis meæ erga te benevolentiæ perpetui sint testes. Postremò, quò tu qui Serenissimæ Reginæ Elizabetæ Tabulario præsis, veteres has clarissimorum Regum tabulas tuo felicissimo sapientissimóque patrocinio tuearis. Accipe igitur benignâ manu hoc munus literarium, quo edendo si benè navatam operam meam, si tibi conatum meum probari intellexero, non modo ad pervulgandas Latinas Henrici primi regis institutiones animos mihi addideris, verum etiam ad recondita Saxonicarum legum Aluredi, Ethelredi, aliorúmque regum fragmenta investiganda studium incenderis. Atq; ità tandem fieri poterit aliquando, ut ductu auspicióque tuo, Anglicarum Legum memoria (quæres una ad summam earum existimationem desideranda videtur) ab Ethelberto rege, qui primus Anglorum sacro tinctus est baptismate, ad hoc nostrum tempus ætatis amplissimis literarum monimentis erit consignata. Vale.

Ex Hospitio nostro LINCOLNIENSI, *Mense Septembr.* 1568.

Tui studiosissimus,

GUIL. LAMBARDUS.

In hoc opere continentur,

		Pag.
Leges	*Inæ*, Occiduorum Saxonum Regis.	1.
	Aluredi, totius Angliæ Regis.	15
Fœdus	*Aluredi* & *Guthruni*, Regum.	36
Leges	*Edovardi* Regis Angliæ.	38
Fœdus	*Edovardi* & *Guthruni*, Regum.	41
Leges	*Ethelstani*, Angliæ Regum.	45
	Edmundi, Angliæ Regum.	57
	Edgari, Angliæ Regum.	62
	Ethelredi, Angliæ Regum.	88
	(Senatus-consultum de Monticolis *Walliæ*.)	94
	Canuti, Regis Angliæ, Daciæ, & Norvegiæ.	97

Hæc quidem omnia Latinè reddidimus.

Accessere prætereà Latinè conscriptæ Leges, quas Regem *Edovardum* (Confessorem vocant) tulisse, & *Gulielmum* ejus nominis primum approbasse, Scriptores plerique omnes prædicant.

Quæ in hac nostra Editione accessere hæc sunt :

De virgine desponsanda, *sub fine Legum Regis* Edmundi. 60
Canones *Edgari, post finem Legum ejusdem Regis.* 65
Canones *Ælfrici* ad *Wulfinum Episcopum.* 127
Leges *Gulielmi primi Latino-Gallicæ.* 157
Leges *Henrici primi in Fisco Regis habitæ, & nunc primùm editæ.*
Glossarium *perantiquum ex Manuscripto Codice olim* S. Augustini *Dorobornienſis.*

Alphabetum Anglo-Saxonicum.

A a	N n	Æ æ
B b	O o	Ð Th } *Propriè reor pronunciandæ ut* Θ *in* Θεός, *&* th *in* thing *Anglicè.*
C c	P p	ð th }
D d	Q q	
E e	R ꞃ r	þ th } *tanquam* th *in* that *vel* this, *sed confunduntur hi characteres à scriptoribus.*
F ꝼ f	S ꞅ ſ	
G ꝺ g	T ꞇ t	
H h	V U u	ꝥ that.
I i	Ꝑ ꝑ w	⁊ and
K k	X x	. comma
L l	Y ẏ	⁊ periodus.
M m	Z z	

¶ Ines. æ; Leges Inæ Regis.

INAS regnare {cœpit, desiit,} Anno salutis humanæ {712. 727.}

IC Ine mid Godes gyfe ealdres-reaxna cyninge. mid gesæhte 7 mid lære Cenredes mines fæder. 7 Heddes mines biscepes. 7 Eorcenwoldes mines biscepes. 7 mid eallum minum ealdormannum. 7 þam yldestan witan minre þeode. 7 eac mycelre somnunge Godes þeowena. for ymeagende be dære hæle upplra sawla. 7 be dam stabole unes rices. þ rihte æf. 7 rihte cynedomas. þurh une folc gesæstenode. 7 getrymmed wæron. þ nænig ealdormanna. ne ur undergesæteodendra. æfter þæm wære ajendende wæs une domas;

Folio 1

EGo Inas Dei beneficio Occiduorum Saxonum Rex, suasu & instituto Cenredi patris mei, Heddæ & Erkenvaldi Episcoporum meorum, omnium senatorum meorum, & natu majorum sapientum populi mei, in magna servorum Dei frequentia religiosè studebam tum animorum nostrorum saluti, tum communi regni nostri conservationi, ut legitima nuptiarum fœdera, justáque judicia per omnem ditionem nostram fundata stabilitáque sint, atque ut nulli liceat in posterum Senatori, sive alteri cuivis in Ditione nostra degenti, hæc nostra antiquare judicia.

Be Godes þeowena þegole;

CAP. 1. Ærest we bebeodeþ. þ Godes deopas hiora rihte þegole gymin. 7 on rihte healdan; sæftest þam we beodæþ. þ ealles folces * æ. 7 domas jus rynd gehealdene;

*aliàs, æf. id est, nuptiarum fœdera.

De formula vivendi Ministrorũ Dei

INprimis præcipimus, Dei ut ministri constitutam vivendi formulam curent, & observent: deinde volumus, in omni populo nostro leges & judicia ità se habeant.

Be cildum;

2. Cild binnan þrittigum nihta ry gesulpad. gif hit rpa ne ry. xxx. scillinges gebete; Gif hit donne ry dead butan fullihte. gebete he hit mid eallum dam de he age;

De infantibus.

Infans intra 30. dies postquam in lucẽ prodierit baptizator. Id si non fiat, ter denis solidis culpa pensator. Sin priùs vitam cum morte commutarit quàm sacro tingatur baptismate, rebus suis omnib⁹ mulctator

Be sunnan dæges peopcum;

3. Gif þeop non ynce on sunnan dæg. be hit haforder hære. ry he sneo. 7 se hlafurd rylle xxx. scillinges. to bote; gif bonne se þeow butan hit gesitnysse ynce. dolige hit

De opere in die Dominico.

Servus si quid operis patrarit die Dominico ex præcepto domini sui, liber esto, dominus 30. solidos dependito. Verùm si id operis injussu Domini sui aggressus fuerit, verberibus cæditor, aut saltem vir-

2

hýde. oþþe hiſ hýdgýldeſ; Giſ ðonne ſe ſpigea þý dæge þýrce butan hiſ hlaſordeſ hæſe; ðoligе hiſ ſpeoteſ. oþþe ſixtig ſcillingeſ. ⁊ ꝑreoſt ſý tþýſcildig;

garum metum pretio redimito. Liber, ſi die hoc operetur injuſſu domini ſui, aut ſervituti addicitur, aut 60. ſolidos dependito. Sacerdos ſi in hanc partem deliquerit, pœna in duplum augetor.

Be cýrıc ſceatte;

4. Cýrıc ſceattaſ ſýn agiſene be Seint Martineſ mæſſan; Giſ hþa þ ne gelæſte ſý he ſcýldig ſeoþertig ſcill. ⁊ be tþelſ ſealdum agýſe ðone cýrıc ſceat;

De primitiis Seminum.

Primitiæ ſeminum ad celebre divi Martini feſtum redduntor, qui tum non ſolverit, 40. ſolidis mulctator, & ipſas præterea primitias duodecies perſolvito.

Be cýrıc ſocnum;

5. Giſ hþa ſý deaþeſ ſcýldig. ⁊ he cýrıcean geýrne. hæbbe hiſ ſeorh. ⁊ bete ſþa him rıht þiſige; Giſ hþa hiſ hýde ſorþýrce. ⁊ cýrıcean geýrne. ſý him ſeo ſþingle ſorgýſen;

De Immunitate fani.

Si quis rei capitalis reus ad templum confugerit, vita potitor, & ſecundùm jus fásque compenſato. Si quis verbera promeritus, fani ſuffugium implorarit, ei verbera remittuntor.

Be geſeohte;

6. Giſ hþa geſeohte on cýningeſ huſ. ſý he ſcýldig ealleſ hiſ ýrſeſ. ⁊ ſý on cýningeſ dome hþæþer he liſe age ðenage; Giſ hþa on mýnſter geſeohte. hund tþelſtig ſcill. gebete; Giſ hþa on ealdormanneſ huſ ſeohte. oþþe on oþreſ geþungeneſ þitan. ſixtig ſcill. gebete he. ⁊ oþer ſixtig ſcill. geſýlle to þite; Giſ he ðonne on geſolgýlden huſ. oþþe on gebureſ geſeohte. xxx. ſcill. to þite geſýlle. ⁊ ðæm gebure ſýx ſcill; And ðeah hit ſý on middan ſelda geſohten. hund tþelſtig ſcill. to þite ſý agýſen; Giſ ðonne on gebeorſcipe hi geciden. ⁊ oþer heora mid geþýlde hit ſorlere. geſýlle ſe oþer xxx. ſcillingeſ to þite;

De pugna.

Si quis in Regia pugnarit, rebus ſuis omnibus mulctator, & ſitne morte etiam plectendus regis arbitrium & jus eſto. Qui in Templo pugnaverit, 120. ſolidis noxiam ſarcito. Qui in domo Senatoris, aut alterius ſapientis honorati pugnam dederit, 60. ſolidis mulctator. Si quis in tecto villici cenſum pendentis annuum, aut coloni cujuſcunque pugnarit, 30. ſolidorum pœna eſto, & villico ſolidos ſenos numerato. Etſi quis vel in campo dimicarit patenti, 120. ſolidis mulctator. Si inter convivas rixatum fuerit, & eorum alii convicia patienter ſuſtinuerint, alii 30. ſolidis mulctantor.

Be ſtale;

7. Giſ hþa ſtalige ſþa hiſ þiſ nýte. ⁊ hiſ bearn. geſýlle ſýxtig ſcill. to þite; Giſ he ðonne ſtalige on geþitnýſſe ealleſ hiſ hýredeſ. gangen hi ealle on ðeoþet; Týnþintre cniht mæg beon ðeoſþe geþita;

Infans decem annorum furti reus cenſeatur.

De furto.

Si quis clam uxore & liberis quid clepſerit, 60. ſolidis mulctator. Sin ſuetur conſcia omni familia ſua, in ſervitutem dantor omnes. Puer decem annos natus, furto fuiſſe conſcius coarguatur.

Be rıhteſ bene;

8. Giſ hþa him rıhteſ bidde beſoran hþilcum ſcirmen. oþþe oþrum deman. ⁊ hebban ne mæg. ⁊ him þedd

De juris æqui poſtulatione.

Si jus æquum ſibi fieri petierit actor à Senatore, vel alio quovis judice, neque verò impetrarit, præterea & ſuus nihil quicquam pi-

mon

mon ſẏllan nẏlle. ȝebeꝛe xxx. ſcill. ⁊ binnan ſeoꝼon nihꝛe ȝeðô hine ꝛihꝛeſ ꝑẏꝛþe;

gnori opponere voluerit, judex ter denis mulctator ſolidis, & nihilominùs intra ſeptimanam jus ei legitimum tribuito.

Be ðam ꝑꝛæcenðan;

De vindicantibus.

9. Giꝼ hꝑa ꝑꝛæce ðo æꝛþon he him ꝛihꝛeſ biððe. ꝥ he him on nime aȝẏꝼe. ⁊ ꝼoꝛȝẏlð. ⁊ ȝebeꝛe xxx. ſcill;

Qui privato conſilio illatam ſibi injuriam vindicarit, antequam jus æquum ſibi dari poſtulaverit, quod nomine vindictæ eripuit reddito, integrum rei precium præſtato; & triginta ſolidos dependito.

Be ꝛeaꝼlace;

De rapina.

10. Giꝼ hꝑa binnan ðam ȝemæꝛum uꝛeſ ꝛiceſ ꝛeaꝼlâc. ⁊ nẏð næme ðô. aȝẏꝼe he ðone ꝛeaꝼlâc. ⁊ ȝeſẏlle ſixꝛiȝ ſcill. ꝛo ꝑiꝛe;

Si quis intra fines regni noſtri quid rapuerit, prædatúſve fuerit, quod rapuit reddito, & 60. mulctator, ſolidis.

Be leoð bẏȝene;

De eo qui popularem ſuum emerit.

11. Giꝼ hꝑa hiſ aȝenne leoðan bebicȝe. ðeoꝑne. oþþe ꝼꝛiȝe. ðeah he ſcẏlðiȝ ſẏ. ⁊ oꝼeꝛſæſende. ꝼoꝛȝẏlð hine be hiſ ꝑæꝛe. ⁊ ꝑiþ Goð ðeoplice beꝛe;

Si quis popularem ſuum, ſive ſervum, ſive liberum, eundémque vel criminis conſcium, mercatus fuerit, & trans mare amandarit, integra capitis ejus æſtimatione mulctator, deóq; faciat cumulatè ſatís.

Be þam þe heoꝛa ȝeꝑiꝛnẏſſe ȝeleoȝaþ;

De iis qui teſtimonium falſò protulerint. 4

12. Giꝼ hꝑa beꝼoꝛan biſceope hiſ ȝeꝑiꝛnẏſſe. ⁊ hiſ ꝑeð aleoȝe. ȝebeꝛe mið hunð ꝛꝑelꝼꝛiȝ ſcill;

Si quis coram epiſcopo teſtimonium, aut pignus ſuum falsò produxerit, 120. ſolidis compenſato.

Be ȝeꝼanȝenum ðeoꝼum;

De prædonibus comprehenſis.

13. Giꝼ ðeoꝼ ſẏ ȝeꝼonȝen. ſꝑelꝛ he ðeaþe. oþþe hiſ liꝼ be hiſ ꝑeꝛe mon alẏſe; Ðeoꝼaſ ꝑe haꝛaþ oþ ſeoꝼon men. ꝼꝛom ſeoꝼon hloþ oþ ꝼiꝼ ⁊ þꝛiꝛꝛiȝ. ⁊ ſiþþan heꝛe;

Prædo ſi deprehendatur, vitâ privator, aut vitæ æſtimatione ſe ipſe redimito. Prædones autem nominamus uſq; ad numerum virorum ſeptem; deinde (quouſque numerus ad 35. coaluerit) turmam dicimus: numerus ſi excreverit, exercitum vocamus.

Be hloþum;

De turma.

14. Seþe hloþ beꝛoȝen ſẏ. ȝeſꝑicne ſe hine be hunð ꝛꝑelꝼꝛiȝum hẏða. oþþe ſꝑa ȝebeꝛe;

Turmæ prædatorum interfuiſſe inſimulatus, pro ratione centum viginti terræhydarum jurejurando interpoſito omnem diluto criminis ſuſpicionem, aut huic convenienter compenſato.

Be heꝛȝe;

De exercitu.

15. Seþe heꝛꝛeama beꝛoȝen ſẏ. he hine be hiſ ꝑeꝛȝẏlð alẏſe. oþþe be ðam ȝeſꝑicne; Se aþ ſceal beon healꝼ be *huſlȝenȝum; Ðeoꝼ ſẏþþan he beoþ on cẏninȝeſ benðum. nah he ða ȝeſꝑicne;

In exercitu prædatorum fuiſſe accuſatus, pro eo ac fuerit proprii capitis æſtimatio crimen purgato, aut noxiam ſarcito. Atqui hoc jusjurandum pro dimidia ejus parte ex patribus familiâs conſtabit. Furi verò, poſtquam in cuſtodia fuerit regia, iſtiuſmodi excuſationis poteſtas non fiat.

* huſelȝenȝum. ſonat etiã Catechumenos.

Be ðeoꝼſleȝe;

De eo qui prædonem interfecerit.

16. Seþe ðeoꝼ oꝼſlihþ. ſe moꝛ ȝe-

Si quis furi mortem obtulerit,

cýþan mið aþe þ he hine ſcýlðiȝ oþ-
ſlôȝe. ⁊ na leſ ða ȝeȝýldan ;

diſſe, atque hoc pacto omni erga ſodales ſuos ſolutione liberator.

Be ꝑoꝛꝛtolenum ꝑlæꝛce ;

17. Seþe ꝑoꝛꝛtolen ꝑlæꝛc ꝑinðeð. ⁊ ȝeðýnneð. ȝiþ he ðeaꝛ he moꝛ mið aþe ȝecýþan. þ he hiꝛ aȝe ; ðeþe hiꝛ oꝛꝛꝑýnaþ. he ah þ melð ꝑeoh ;

De carne furtim ſubducta.

Qui carnem furto ſurreptam invenerit, atq; occuluerit, liceto ei (ſi modò id facere non vereatur) confirmare quod ſua ſit. Qui verò ejus rei indicia attulerit, indicii mercedem conſequitor.

Be ceoꝛliꝛcum ꝑeoꝛum ȝeꝛanȝenum.

18. Cýꝛliꝛc mon ȝiþ he oꝛt beto-
ȝen ꝑæꝛe. ȝiþ he æt ꝛýþeꝛtan ꝛý ȝe-
ꝛanȝen. ꝛlea mon hanð. oþþe ꝑôt oꝛ ;

De Pagano furti manifeſto.

Paganus ſæpius furti inſimulatus, ſi tandem deprehendatur, ei manus aut pes præciditor. 5

Be cýninȝeꝛ ȝeneat ;

19. Cýninȝeꝛ ȝeneat ȝiþ hiꝛ ꝑeꝛ biþ tꝛelf hunð ꝛcill. he moꝛ ꝛꝑeꝛian ꝑoꝛ ꝛixtiȝ hýða. ȝiþ he beoþ huꝛl-
ȝenȝa ;

De villico regio.

Regii villici jusjurandum (ſi modò is fuerit rei familiaris adminiſtrator, adeóq; ejus vitæ precium 1200. ſolidis æſtimetur,) ejus eſt momenti ac ponderis, ut cùm 60. terræ hydis exequari intelligatur.

Be ꝑeoꝛꝛan cumenum men ;

20. Giþ ꝑeoꝛ cuman man. oþþe ꝑnemðe butan ꝑeȝe ȝeonð ꝑuðu ȝon-
ȝe. ⁊ ne hꝛýme. ne hoꝛn blaꝑe. ꝑoꝛ ðeoꝛ he bið to ꝑꝛoꝑianne. oþþe to alýꝛanne ; Giþ mon ðonne ꝑæꝛ oꝛꝛlæ-
ȝenan ꝑæꝛeꝛ biðde. he moꝛ ȝecýþan þ he hine ꝑoꝛ ꝑeoꝛ oꝛꝛlôȝe. na læꝛ ꝑæꝛ oꝛꝛlæȝenan ȝeȝýldan. ne hiꝛ hlaꝑoꝛð ; Giþ he hiꝛ ðonne ðýnneþ. ⁊ ꝑeoꝛðeþ emb lonȝ ýꝑꝑe. ðonne ꝓýmeþ he ꝑæm ðeaðan to ꝑam aþe. ðe hine moꝛon hiꝛ mæȝaꝛ unꝛýnȝian ;

De peregrino.

Peregrinus, aut alienus, ſi devius per ſylvas vagetur, neq; verò ore vociferarit, aut cornu inſonuerit, fur morti tradendus, aut pretio redimendus, adjudicator. Si quis igitur ità perempti corporis æſtimationem ab interfectore exegerit, jure jurando interfector confirmato ſe illum tanquam furem occidiſſe ; atq; ità omni tum erga interfecti ſocios, tum erga dominum ipſum ſolutione liberator. Sin crimẽ diſſimularit, & fiat tamen deinceps manifeſtum, tum quidẽ commiſit, cognatis occiſi ut liceat, jurejurãdo cẽſum omni exolvere culpa

Be ꝑon ꝑe monneꝛ ȝeneaꝛ ꝛtaliȝe.

21. Giþ ðin ȝeneaꝛ ꝛtaliȝe. ⁊ loꝛ-
ȝe ðe. ȝiþ ðu hæbbe boꝛȝaꝛ mana ðone ðæꝛ anȝýlðeꝛ. ȝiþ he næbbe. ȝýlð ðu þ anȝýlðe. ⁊ ne ꝛý him na ꝑe ȝeþinȝoðꝛe ;

De villico furtum faciente.

Villicus tuus ſi furetur, & aufugerit, fidejuſſores admone (ſi quos habueris) ſolvendo ut ſint: ſi non habueris, ſimplicem ipſe rei æſtimationem ſolvito, nec ei quicquam remittito.

Be ælþeoðiȝeꝛ manneꝛ ꝛlæȝe ;

22. Giþ mon ælþeoðiȝne mon oꝛ-
ꝛlea. ꝛe cýninȝ ah tꝛeȝen ðælaꝛ ðæꝛ ꝑeꝑeꝛ. ꝑꝛiðdan ðæl ꝛunu. oþþe maȝaꝛ ; Giþ he ðonne mæȝleaꝛ ꝛý. healf cý-
ninȝ. healf ꝛe ȝeꝛiþ ; Giþ hiꝛ ꝑonne Abbuð ꝛý. oþþe Abbuðiꝛꝛe. ðælon on þa ýlcan ꝑiꝛan ꝑiþ ðone cýninȝ ; Þealh

De peregrino cæſo.

Peregrino ſi quis mortem obtulerit, Rex æſtimationis vitę ſuę partes duas habeto, tertiam proles, vel cognati. Cognatos ſi non habuerit, eſto quidem regi dimidium, quod reliquum fuerit ſocius habeto. Eodem modo Abbas, vel Abbatiſſa (eorum ſi interſit) cum rege partiuntor. Wallus cenſum 6

ȝaꝛol-

ȝafolȝýlda hund tpelftiȝ rcill; Hir runu hund; Ned þeopne rixtiȝ rcill; Somhpýlcne mid fiftegum; Pealer hýde mid tpelfum; Pealh ȝif he hæfþ fif hýda. he biþ rýx hýnde;

pendens annuum, 120. solidorum æstimetur, filius ejus 100. servus, aliàs sexaginta, aliàs quinquaginta solidis valere putatur. Wallus virgarum metum 12. solidis redimito. Wallus quinq; terræ hydas possidens, 600. solid. ęstimandus est

Be pite þeopum;

23. Gif pite ðeop Englirc mon hine forrtaliȝe. hô hine mon. ⁊ ne ȝýlde hir hlaforde; Gif hine mon ofrlea. ne ȝýlde hine mon hir maȝum. ȝif hi hine on tpelf monþum ne alýrdon;

De libertate mulctato.

Anglus libertate mulctatus, si denuo furetur, in furcas suspenditor, & domino suo nulla fiat prorsus compensatio. Si quis istiusmodi viro mortem obtulerit, nihil quicquam eo nomine cognatis dependito, nisi quidem ipsum intra bis senos menses redemerint.

Be cýpmanna on lande;

24. Gif cýpeman uppe on folc ceapiȝe. dô ꝥ beforan ȝepitnýrre; Gif * ðýfefeoh mon æt cýpmen befô. ⁊ he hit næbbe beforan ȝodum pittum ȝeceapod. ȝecýþe hit be pite. ꝥ he ne ȝepita. ne ȝestala næne. oþþe ȝýlde to pite rýx ⁊ xxx. rcill;

De mercatoribus per terram.

Negotiator in vulgo si quid mercatus fuerit, in eam rem testimonia habeto. Etenim si quid furto surreptum penès eum deprehendatur, quod fideli cum testimonio non emerit, pro ratione mulctæ ipsum nec furatum, nec furto fuisse conscium confirmato, aut 36. solidos numerato.

* aliàs, forrtolen. quod idem est.

Be fundener cilder fortne;

25. To fundener cilder fortne þý forman ȝeare ȝerýlle rýx rcill; Ðý æftran ȝeare tpelf; ðý þriddan xxx; rýþþan be hir plite;

De puero projecto enutriendo.

Ad puerũ expositum enutriendũ, dabuntur anno primo solidi seni, secundo duodeni, tertio triginta: Deinceps vero pro eo ac fuerit corporis dignitas augetor stipendium.

Be ðeofer onfenȝ;

26. Seþe ðeof ȝefehþ. he ah týn rcill. ⁊ re cýninȝ ðone ðeof. ⁊ ða maȝar him rperian aþar unfæhþa; Gif he þonne oþýrne ⁊ perige peorþe þonne biþ he pitet rcýldiȝ; Gif he ætracan pille. dô he ꝥ be ðam feo. ⁊ be þam pite;

De furibus prehendendis. 7

Qui furem comprehenderit, 10. solidos habeto, rex ipsum furem. Cognati vero jusjurandum præstent se non vindicaturos, fur autem contumaciter si restiterit, aut clam se in pedes conjecerit, facinoris tenetor reus. Sin culpa se ipse liberare voluerit, æstimationis rei, & gravitatis mulctæ ratione habita id facito.

Be þam þe dearnunȝa bearn rtrýneþ;

27. Seþe deornunȝa bearn ȝestreonaþ. ⁊ ȝeheleð. nah re hir deaþer pere. ac hir hlaford. ⁊ re cýnȝ;

De eo qui ex occulto liberos procrearit.

Qui prolem clandestinam procrearit, factúmque id dissimularit, omni prolis (si quando occidatur) vitæ pretio excidito: idémque rex, ac dominus habento.

Be þam þe hir pæpnu onlæne;

28. Gif mon rpeorder onlæne oþrum erne. ⁊ he lorige. be ðriddan dæle he hine ȝýlde; Gif mon rpere.

De eo qui ferrum mutuo dederit.

Si quis servo alterius ferrum suum dederit mutuum, atque is perierit, æstimationis capitis ejus trientem dato, qui mutuum dederit. Hastam si dederit mutuam, dimidiatum ca-

ſýlle healfne; Gif mon hoꝛſ onlæne. ealne he hine ȝilde;

pitis ejus æſtimationē pendito. Sin equum præſtiterit, ad denariū uſq; ſolvat quanticunq; ſervi vita fuerit æſtimata.

Be þam ðe flýman feoꝛmiȝe;

29. Gif mon cýꝛliſcne mannan flýman feoꝛminȝe teo. be hiſ aȝenum þeꝛe ȝeladiȝe he hine; Gif he ne mæȝe. ȝýlde he hine be hiſ aȝenum þeꝛe. ⁊ ſe ȝeſiþman eac ſþa be hiſ þeꝛe

De eo qui fugitivum admiſerit.

Paganus ſi accuſetur fugitivo ſubminiſtraſſe cibum, pro eo ac fuerit proprii capitis æſtimatio ſe culpa liberato; id quod ſi non poterit, tum proprii, tum fugitivi capitis æſtimationem pendito.

Be þon þe mon þif bicȝe;

30. Gif mon þif ȝebýcȝe ⁊ ſeo ȝýft foꝛþ ne cume. aȝýfe ꝥ feoh. ⁊ foꝛȝýld. ⁊ ȝebete ðæm býꝛȝean ſþa hiſ boꝛhbꝛýce;

De eo qui fœminam mercatus fuerit

Si quis fœminam mercatus fuerit, & quod conventum eſt non confecerit, ipſam dato pecuniam, tantundem etiam perſolvito, & graves nihilo minùs (perinde atque fidejuſſionem violaſſet) pœnas dependito.

Be ciꝛliſceſ monneſ land hæfene;

31. Gif Þiliſc man hæbbe hýde landeſ. hiſ þeꝛe biþ hund tþelftiȝ ſcill; Gif he þonne healfe hæbbe. eahtatiȝ ſcill; Gif he næbbe nan land 60. ſcill;

De pagano fundum poſsidente. 8

Wallus integram terræ hydam ſi poſſederit, eſto capitis ejus æſtimatio 120. ſolidorum. Dimidiatam terræ hydam ſi tenuerit, 80. ſolidis valeto. Sin fundum penitus nullum occuparit, 60. tamen ſolidorum æſtimatione dignus cenſeatur.

Be cýninȝeſ hoꝛſ Þealh;

32. Cýninȝeſ hoꝛſ Þealh ſeþe him mæȝ ȝeæꝛendian. ðæſ þeꝛȝýld bið tþa hund ſcill;

De Regis equiſone Wallo.

Equiſo regis Wallus, ſi poterit mandata deferre, æſtimatio capitis ejus ducenorum ſolidorum eſto.

Be manſlýhte;

33. Seþe on ðæꝛe foꝛe þæꝛe ðæꝛ mon man ofſloȝe. ȝetꝛýþie hine be hiſ þeꝛe ðæſ ſlæȝeſ. oþþe foꝛe ȝebete be ðæſ ofſlaȝenan þeꝛȝýlde; Gif hiſ þeꝛȝýlde ſý tþa hund ſcill. ȝebete mid fiftiȝ ſcill; And ða ýlcan ꝛiht dô man be þam deoꝛboꝛenꝛan;

De homicidio.

Si quis perpetrato interfuerit homicidio, ſecundum proprii capitis æſtimationem ſe culpa liberato, aut pro eo ac fuerit perempti corporis æſtimatio ſuæ preſentiæ pœnas luito. Atque ſi capitis ejus æſtimatio ducenorum fuerit ſolidorum, 50. is ſolidos dependito. Idémque juris eſto in iis qui illuſtriori familia ſunt oriundi.

Be ðeofſlýhte;

34. Seþe ðeof ſlýhþ. he mot mid aþe ȝecýðan. ꝥ he hine fleondne foꝛ ðeof ſloȝe. ⁊ ðæſ deadan maȝaſ him ſþeꝛian unceaſeſ aþ; Gif he hit þonne dýꝛne. ⁊ ſý eft ýppe. ðonne foꝛȝýld he hine;

De latrone cæſo.

Latroni violentam mortem ſi quis intulerit, jurejurando confirmato ſe illum tanquam latronem fugientem occidiſſe, atque eius rei fidem interfecti cognatis jurejurando hominum non ſelectorum facito. Verum ſi is factum diſſimularit, & fiat tamen deinceps manifeſtum, perempti corporis æſtimatione mulctator.

35. Gif mon to ðæm menn feoh ȝeteme þe hiſ æꝛ aþ ætſþoꝛen hæfð. ⁊ eft aþ ætſþeꝛian þille. ſþeꝛiȝe be

Si quis de rebus alienis poſtuletur, idémque jurejurando antehac concepto denegarit earum poſſeſſionem, ac denuo in id jurare

ðam

ðam pite. ⁊ be ðæꝛ ꝓeoꝛ ꝑýꝛꝼe; Gif he oꝼꝼepian nýlle. gebete ꝼone mænan aꝼe tpýgbote;

Be ðon ðe mon ꝼeoꝛ ꝼoꝛlæte;

36. Seꝼe ðeoꝛ gefehꝼ. oꝼꝼe him mon gefongene aguꝼꝼ. ⁊ he hine ꝼonne alæte. oꝼꝼe ða ðýꝼꝼe gedýnne. ꝼoꝛgýldе ðone ðeoꝛ be hiꝛ pene; gif he ealdoꝛman ꝑý. ꝼoligе hiꝛ ꝑcine. butan him cýning aꝛian pille;

Be cýꝛlicef monnef betogennýꝛꝛe;

37. Se cýꝛlice man ꝼeꝼe oft betogen pene ðýꝼꝼe. ⁊ ꝼonne æt ꝛiꝼeꝛtan ꝛýnnigne gefô. in ceape. oꝼꝼe elleꝛ æt openne ꝑcýldе. ꝑlea him mon handa oꝼ. oꝼꝼe fôt.

Be ꝼon ꝼe ꝑihꝛ gehipan beaꝛn hæbban;

38. Gif ceoꝛl ⁊ hiꝛ ꝑif beaꝛn hæbben gemane. ⁊ fæꝼe ꝛe ceoꝛl ꝼoꝛꝼ. hæbbe ꝛe modoꝛ hiꝼe beaꝛn. ⁊ ꝼede. agýfe hiꝼe mon ꝛýx ꝑcill. to ꝼoꝛtꝛe. cû on ꝛumeꝛa. oxan on pintꝛan; healdan ða magaꝛ ðone ꝛꝛumꝛtol. oþ ꝼ hiꝛ gepintꝛod ꝛý;

Be unalýfedum fæꝼe ꝼꝛam hiꝛ hlafoꝛd;

39. Gif hꝛa fafe unaleafed ꝼꝛam hiꝛ hlafoꝛde. oꝼꝼe on oꝼꝼe ꝑcine hine beꝛtele. ⁊ mon hine geacꝛige. fafe ðæn he æn pæꝛ. ⁊ gýldе hiꝛ hlafoꝛd ꝛixtig ꝑcill;

Be ceoꝛlef peoꝛþige;

40. Ceoꝛlef peoꝛþig ꝑceal beon pintꝛef ⁊ ꝛumef betýned; Gif he biþ untýned ⁊ ꝑecþ hiꝛ nehgebuꝛef ceap mon hiꝛ agen geat. nah he æt ðæm ceape nân pihꝛ. ac aꝛiꝼe hine ût. ⁊ ꝼoligе ꝼone æꝼꝼýꝛdlan;

Be boꝛgef onfæce;

41. Boꝛgef mon mot æꝛfacan. gif he fat ꝼ he ꝑihꝛ deþ;

non vereatur, pro mulctæ gravitate, & rerum æstimatione jurato. 9
Atqui si istiusmodi jusjurandum abnuerit, in duplum perjurii pœna augetor.

De eo qui furi permiserit fugiendi potestatem.

Sive quis furem præhenderit, sive captivum custodierit, atque ei permiserit fugiendi potestatem, furtúmve dissimularit, ipsius capitis æstimationem pendito. Senator si in hanc partem deliquerit, Satrapia privator sua, nisi quidem Rex ei pœnam remiserit.

De pagano postulato.

Paganus sæpius furti postulatus, si tandem venditione, aut alia quacunque ratione, culpæ manifestus deprehendatur, ei manus, aut pes præciditor.

De liberis legitimo procreatis matrimonio.

Maritus postquam ex uxore liberos susceperit, si moriatur, proles matrem penes nutrienda maneto: dantórque ad victum ejus suppeditandum solidi seni, æstate vacca, hyeme bos. Cognati vero primigenia pecuria hæc (usque dum proles adulta fuerit) custodiunto.

De eo qui à domino sine bona ejus venia discesserit.

Qui à domino sine bona ejus venia discesserit, aut in aliena satrapia latuisse deprehendetur, unde fugerit redito, & domino sexaginta solidos dependito.

De pagani agello domui adjacente.

Pagani agellus domui adjacens, 10
tum æstivo, tum hyemali tempore septo sit munitus; Sin minus ex omni aditu claudatur, ac vicinorum pecudum patuerit ingressui, satisfieri sibi nomine damni paganus non petat, verum ipse pecudes abigendus curato, datúmque damnum sustineto solus.

De vadimonio negando.

Vades cuivis abnuere liceto, si modo is certo certius se recte feciſſe sciat.

Be

Be ceorla ȝemænum land;

42. Gif ceorlas hæbban ȝærstun ȝemænne. oþþe oþer ȝedale land to tynanne. ⁊ hæbben sume ȝetyned heora dæle. sume næbben. ⁊ ætten heora ȝemænan æcceras. oþþe ȝærs. ȝân þa þonne þe ꝥ ȝeataȝon. ⁊ ȝebeten þæm oþrum þe heora dæle ȝetyned hæbben ðone æfþyrdlan ðe ðære ȝedon sy. ⁊ abidden him æt ðæm ceape sþylc rihtsþylc cyn sy; Gif ðonne hryþera hþylc sy. ðe heȝas brece. ⁊ ȝa in ȝehþær. ⁊ se hit nolde ȝehealdan se hit aȝe. oþþe ne mæȝe. nime se þe hit on his æcere ȝemete. ⁊ ofslea. ⁊ nime se aȝen frigea his flæsc. ⁊ ðoliȝe ðæs oþres;

De paganorum Agro compascuo.

Sive Ager compascuus communis, sive alia quævis terra à pluribus possideatur paganis, & eorum alii quæ illorum propria sit pars circumseptam curarint, alii verò quæ sua sit negligunt, ita ut à pecore irrumpente pars depascatur inclusa, datum detrimentum illi quorum terra pecudum ingressui patuerit, resartiunto: eis autem pecudum domini secundùm jus fásque compensanto. Sin quæ sit quadrupes quæ sepimenta frangat, atque ubique contendat irrumpere, neque verò poterit aut volet dominus eam penès se domi continere, tum qui eam in fundo deprehenderit suo quadrupedem occidito, dominus cæteris amissis solam carnem recipito.

Be þudu bærnete;

43. Ðonne mon beam on þuda forbærne. ⁊ þyrþ yppe on þonne ðe hit dyde. ȝylde he fulþite. ⁊ ȝesylle syxtiȝ scill; For þam þe fyr biþ ðeof; Gif mon afylle on þuda þel maneȝa treoþu. ⁊ þyrþ ꝥ eft undyrne. forȝyld ðreo treoþa. ælc mid þrittiȝ scill; Ne ðearf he ma ȝyldan. þære heora sþa feola sþa heora þære; forþan seo eax biþ melda na læs þeof;

De igne nemori admoto.

Si quis trunco arboris in Sylva jacenti flammam injecisse convictus fuerit, summum mulctæ persolvito, & 60. præterea solidos dependito: *Si quidem Ignis clandestinus fur est.* Arbores in nemore plures cecidisse convictus, pro singulis tribus arboribus primis ter decem solvat solidos, nec gravior infligenda est mulcta quotuscunque fuerit arborum numerus. *Securis namque sonitu prodit facinus, nec ità facile celari poterit.* 11

44. Gif mon ðonne aceorfe ænne treoþe. ꝥ mæȝe þrittiȝ sþina understandan. ⁊ þyrþ undyrne. ȝesylle sixtiȝ scill;

Arborem (cujus rami 30. porcis umbraculo esse possint) prostravisse convictus, 60. solidis noxiam sarcito.

45. Gafol hþitel æt hiþisce. sceal beon syx peninȝa þyrþ;

Saga Annua ad familiam data, denariis senis valeto.

Be burhbryce;

46. Burhbryce mon sceal betan mid hund tþelftiȝum scill; Cyninȝes ⁊ biscopes. þær his rice biþ; Ealdormannes. mid eahtatiȝ scillinȝes; Cyninȝes ðeȝnes. syxtiȝ scill; Gesiþcundes mannes landhæbbendes. fif ⁊ xxx. scill; And be þam onsacan;

De pace in opido violata.

Pacis in oppido regis vel episcopi violatæ pœna 120 solidorum esto: In oppido Senatoris ruptæ pacis pœna 80. solidorum æstimato: In oppido ministri regii 60, penduntor solidi: In oppido denique custodis pagani cujuscunque prædia possidentis, pacis turbatæ mulcta 35. solidorum censeatur. Atque eadem habetor criminis purgandi ratio.

Be stal tyhtlan;

47. Ðonne mon monnan betyhþ. ꝥ he ceap forstæle. oþþe forstolenne

De furti criminatione.

Si cui objiciatur furto surripuisse rem aliquam, vel furtim sub-

ȝe-

ductam admisisse, is pro ratione 60. hydarum se culpa liberato, si modo dignus qui juret habeatur. Anglus furti postulatus, duplici se purget numero, Wallus majore juratorum numero non obstringatur. Cuivis præterea integrum esto, & furum admissionem, & per-
12 empti corporis (nomine capitalium inimicitiarum) æstimationem, jurejurando avertere, si modò poterit, atque id facere non verebitur.

ȝeꝼeoꝛmiȝe. þonne ſceal he be ſẏxtiȝ hẏda ætſacan ðæꝛ ðeoꝼþe. ȝiꝼ he aþ ꝑẏꝛþ bið; Giꝼ ðonne Enȝliſc mon ſtalaþ. ȝa ꝼoꝛþ ætſace be tꝑẏꝼealdum; Giꝼ hit ðonne biþ ꝑiliſc on ſtal. ne biþ ſe að na ðe maꝛe; ſelc mon mot onſacan ꝼẏꝛmþe. ⁊ ꝑæꝛꝼæhþe. ȝiꝼ he mæȝe oþþe. oþþe deaꝛꝛ;

De furum præda intercepta.

Si quando bona furtim surrepta intercipiantur, non advocetur causæ servilis conditionis quisquam.

Be ꝼoꝛſtolene ceap beꝼanȝene;

48. Giꝼ mon ꝼoꝛſtolene ceap beꝼeþ. ne mot hine mon tẏman to ðeoꝑum men;

De libertate multato.

Si quis ob scelus perpetratum servituti nuper addictus, accusetur furti dum adhuc liber esset admissi, liceto accusanti semel eum verberibus afficere, furunculus verò pro ratione rei furto surreptæ ad verbera vel invitus cogitur.

Be ꝑite ðeoꝑum mannum;

49. Giꝼ hꝑẏlc mon bið ꝑite ðeoꝑe niꝑan ȝeðeoꝑod. ⁊ hine mon betẏh. ꝥ he hæbbe æꝛ ȝeðeoꝼad. æꝛ hine mon ȝeðeoꝑad. ðonne ah ſe teond ane ſꝑinȝelan æt him. bedꝛiꝼe hine to ſꝑinȝlum be hi ſceape;

De glande querna depasta sine bona domini venia.

Si quis in querceto suo porcos glandes devorantes (bona venia domino prius non concessa) invenerit, pigneretur primo quod sex solidorum æstimabitur. Et si illuc jam primo ingressi sunt porci, damnum solido uno dominus resarcito, & præterea (pro eo ac fuerit æstimatio porcorum) confirmato non intrasse sæpius: Sin sæpius irrupisse constabit, duos solidos pendito. Qui volens porcos saginandi gratia ad glandes devorandas in quercetum admiserit suum, ex iis qui ad trium digitorum latitudinem pingueverint, sumito sibi tertium quemque: Ex iis qui ad duorum digitorum crassitudinem saginati fuerint, quartum: Ex iis qui ad pollicis latitudinem excreverint pinguedine, quini singuli sui sunto.

Be unalẏꝼeðeſ mæſteneſ onꝼenȝ;

50. Giꝼ mon on hiſ mæſtene unalẏꝼed ſꝑin ȝemete. ȝenime ðonne ſẏx ſcill. ꝑẏꝛþ ꝑed; Giꝼ hi ðonne þæꝛ næꝛon oꝼteꝛ ðonne æne. ȝeſẏlle ænne ſcill. ſe aȝen ꝼꝛiȝa. ⁊ ȝecẏþe ꝥ hi ðæꝛ oꝼtoꝛ ne comon be ðæſ ceapeſ ꝑẏꝛþe; Giꝼ hi ðæꝛ tꝑa ꝑæꝛon. ȝeſẏlle tꝑeȝen ſcill; Giꝼ mon nime *æbeſne on ſꝑinum. æt ðꝛẏꝼinȝꝛum ſꝑic ꝥ ðꝛiddе. æt tꝑẏꝼinȝꝛum ꝥ ꝼeoꝑꝛþ. æt ðẏmelum ꝥ ꝼiꝼte; *aliàs, æꝼeſne.

De petitione custodis pagani.

Præpositus paganus sive quid petierit à Rege, vel à Senatore, nomine familiæ suæ, sive dominum nomine servi vel liberi rogarit, non exorato mulctæ irrogatæ ut remittatur quicquam, eo quod domi meritas non inflixerit delinquentibus pœnas.

Be ſiþcundeſ monneſ ȝeþinȝe;

51. Giꝼ ȝeſiþcund mon ðinȝaþ ꝑið cẏninȝ. oþþe ꝑiþ cẏninȝeſ ealdoꝛmannum. ꝼoꝛ hiſ inhiꝑan. oþþe ꝑið hiſ hlaꝼoꝛd ꝼoꝛ ðeoꝑe. oþþe ꝼoꝛ ꝼꝛiȝe. nah he ðæꝛ nane ꝑite ꝛæddene ſe ȝeſiþ. ꝼoꝛþon he nolde him æꝛ ẏꝼeleſ ȝeſtẏꝛan æt ham;

Be ðon ðe gerihcund mon fýnd foprittę;

52. Gif se fihcundman land agende fýnde foprittę. gefylle hund twelftig fcill. ⁊ ðoligę hit landes; unlandagende fýxtig fcill; Ceorlifc ðrittig fcill;

De præpoſito Pagano qui profectionem militarem detrectarit. 13

Cuſtos paganus prædia poſſidens, ſi quando profectionem ſubterfugerit militarem, prædiis mulctatus centum viginti ſolidos dependito: prædia ſi non habuerit, 60. ſolidos numerato. Paganus ſi in hanc partem peccarit, ter denis ſolidis mulctator.

Be ðýfnum gefingę;

53. Gefe ðýfnum gefingum betogen fý. * gefficne hine be cxx. hýda ðæra finga. oððe hund twelftig fcill. gefylle;

* alîs, geclænfic.

De clandeſtino facinore.

Clandeſtini ſceleris accuſatus, pro ratione centum & viginti terræ hydarum ſe culpa exolvito, aut totidem ſolidos dependito.

Be foprtolenes manneș fopfenge;

54. Gif mon foprtolene man befô æt oðrum. ⁊ fý feo hand acpolen de hine fealde ðam men de hine mon æt befenc. týme ðonne ðone man to ðæs deadan býnzenne. fpa oðer feoh. fpa hpeðer fpa hit fý. ⁊ cýðe on þæm aðe be feopertig hida. þ feo deade hand hine him fealde; Ðonne hæfþ he þ pite afýlled mid ðý aðe. agýfe ðam agend fneo ðone man; Gif he ðonne pite hpa ðæs deadan ýnfe hæbbe. týme ðonne to ðæm ýnfe. ⁊ bidde ða hond þe þ ýnfe hafaþ. þ he him zedô ðone ceape unbefacene. oððe gecýðe þ fe deade næfne þ ýnfe ahte;

De hominis clàm ſubducti inventione.

Servus alienus clàm ſubductus ſi apud alium deprehendatur, atq; is vita ceſſerit à quo iſthunc mercatus eſt, ad mortui tumulum adito tamen, ac pro ratione 40. hydarum jurejurando confirmato ſe ab eodem emiſſe ſervum hunc, atq; ità ipſe omni liberetur mulcta, ſervus in poteſtatem prioris domini redigitor. Idem juris eſto aliis in rebus quibuſcunque furto ſurreptis. Sin is exploratum habuerit, penes quem fuerint fato defuncti bona, ipſum adito, ac jure contendat ab illo, hanc venditionem omni lite ſolutam ut reddat, niſi quidem bona hominis mortui nunquam fuiſſe alter confirmarit.

Be pæfæhde týhtlan;

55. Gefe bif pefæhde betogen. ⁊ he ætfacan pille ðæs flæges mid aðe. ðonne fceal beon on ðæne hýndene ân cýninz aðe be ðrittig hýda. fpa be gefihcundum men. fpa be cýnlifcum. fpa hpæðer fpa hit fý; Gif hine mon gýlt. ðonne mot he gefýllan on ðæra hýndena zehpýlcne monnan. ⁊ býnnan. ⁊ fpeorð. on þ pezgýld zif he ðurfe. pite ðeopne monnan pýlifcne man fceal bedrifan be twelf hýdum. fpa ðeopne to fpinzum. Englifcne be feopep ⁊ ðrittig hýda;

De eo qui accuſatur capitales geſsiſſe inimicitias.

Si quis capitales cum aliquo geſſiſſe inimicitias accuſetur, eóque nomine petatur ab illo perempti corporis æſtimatio, atque is jurejurando interpoſito contenderit lætale vulnus haud inflixiſſe illum, ſacramentum quod quidem regale dicitur pro ratione 30. hydarum 14
ritè concipito, adjunctis ſibi ſive præpoſitis paganis, ſive paganis ipſis, ut libitum fuerit. Atqui ſi noxæ manifeſtus fiat, loricam tamen & gladium, cuicunque ſociorum velit, dono dare ei integrum eſto, etiamſi æſtimationis ſolutioni fuerit impar. Wallus libertate mulctatus hoc genus purgationis pro ratione 12. hydarum conficito: Servus vapulato: Anglus pro ratione 34. hydarum jurato.

Be

De æstimatione ovis matricis.

Ovis fœta unà cum fœtu ante decimam quartam à Paschate lucem non ampliùs uno vendatur solido.

Siquis vitiosum quid imprudens mercatus fuerit, vitiúmq; intra ter denos dies rescierit, redhibeatur quod emptum est, nisi quidem venditor jurejurando confirmare voluerit, id eum vitii cùm primò vendiderat penitus latuisse.

De Marito Prædatore.

Maritus quidpiam deprædatus, atq; in locum secretiorem id subduxisse convictus, furti conscius habetor, uxor non item. Ea namq; viro tanquam superiori obtemperare debebit. Porro si jurejurando fidem astringere non verebitur uxor, se prædam hanc cum viro non participasse, tertia rerum parte donetur.

De Bobus.

Qui bovem cornu mutilarit, denarios decem, qui vaccam, duos, præstato.

Qui bovi caudam præciderit, denarios 4. Qui vaccæ quinque pendito.

Qui bovi oculum effoderit, de-
15 nariis quinque: qui vaccæ, solido uno noxiam sarcito.

Hordei annui singulo quoque tempore tribuuntor pondo sex, &c

De Fugo boum conducto.

Paganus si ab alio par boum mercede conduxerit, sibíq; fuerit annonæ facultas integram mercedis pactionem annona præstato. Sin deerit illi annonæ copia, dimidium saltem in annona, & quod reliquum fuerit aliis in bonis pendito.

Primitias seminum quisque ex eo dato domicilio, in quo ipso natali die Domini commoratur.

De eo à quo exigitur pignus.

Si quando ab accusato exigatur pignus, nec is habeat quod pignori deponat ante litem æstimatam, velítque eum alius pignore susten-

Be eoþeſ þýrþe ;

56. Ꝗoþu bið mið hiſe ȝeonȝe ſceape ſcill. þeorð. oð ꝥ ꝼeoþeſtýn nihtoꝼeſ ꝗaſtſon ;

57. Giꝼ mon hþýlcne ceape ȝebýȝeþ. ⁊ he ðonne on ꝼinðe him hþýlcne unhælo binnan ðrittiȝ nihta. ðonne þeorþe ðone ceape to handa þam ſýllenðe. oþþe ſþeriȝe ꝥ he him nan ꝼacn on nýſte. ða he hine him ſealðe ;

Be cýrliſceſ monneſ ſtale ;

58. Giꝼ ceorle ceap ꝼorſtýlð ⁊ beſeð into hiſ æſne. ⁊ beꝼehð hit ðæſ inne mon. ðonne biþ ſe hiſ ðæle ſcýldiȝ. butan ðæm þiꝼ anum. ꝼorðon heo ſceal hiſe ealðſe hýſan ; Giꝼ heo ðeaſ mið aþe ȝecýþan. ꝥ heo ðæſ ꝼorſtolenan ne onbite. nime hiſe ðæne ðriddan ðæle ðæſe æhta ;

Be oxan ;

59. Oxan horn biþ týn peninȝ þýrðe ; Cû horn tþeȝa peninȝa þýrþe ;

Oxan tæȝl biþ iiii. peninȝa þýrþe ; Cuſ tæȝl bið ꝼiꝼ peninȝa þirðe ;

Oxan eaȝe bið ꝼiꝼ peninȝe þýrþe ; Cuſ eaȝe bið ſcill þýrðe ;

60. Man ſceal ſýmle to beſeȝaꝼol aȝýꝼan at anũ þýrþan ſix pund þæȝa ; * * Desideratur nonnihil

Be hýſe Geôc ;

61. Se ceorl ſeðe hæꝼþ oþſeſ ȝeoc ahýſeð. Giꝼ he hæbbe ealle on ꝼoðſe to aȝýꝼanne. ȝeſceaþiȝe mon. aȝýꝼe ealle ; Giꝼ he næbbe. aȝýꝼe healꝼ on ꝼoðſe. healꝼ on oðſum ceape ;

Be cýſic ſceatte ;

62. Cýſic ſceatte mon ſceal aȝýꝼan to ðæm hæ me. ⁊ to ðæm heorðe. ðe ſe man on bið to middan þintſa ;

Be ðon ðe mon to ceape ꝼorðræꝼe ;

63. Ðonne mon bið týhtlað betoȝen. ⁊ hine mon beðriꝼð to ceape. nah ðonne ſýlꝼnan þiht to ſýllanne be-

beꝼoꝛan ceace. ðonne ȝað oðeꝛ man ſẏllaþ hiſ ceap ꝼoꝛe. ſꝑa he ðonne ȝeþinȝian mæȝe. on ða ꝛæddene ðe him ȝa to handa. oð ꝥ he hiſ ceap him ȝeinnian mæȝe; Donne betẏhð hine mon eꝼt oðꝛe ſiþe ⁊ bedꝛiꝼð to ceape. Giꝼ he hine ꝼoꝛð nẏlle ꝼoꝛſtandan ſeþe him æꝛ ceap ꝼoꝛe ſealde. ⁊ he him ðonne ꝼoꝛeꝼehþe. ðoliȝe ðonne hiſ ceapeſ ſeþe he him æꝛ ꝼoꝛſealde;

tare ſuo, hac lege, ut in ejus ſe dedat poteſtatem alter, uſque dum ei reſtituantur bona pro eo depoſita: Et jam ſecundo reus ad pignus cogatur, nolitque ei denuo auxilio eſſe qui primo eum ſuſcepit, atque is cauſa cadat, non detur quidem prædi quod in prima lite depoſuerat.

Be ȝeſiþcundeſ monneſ ꝼaꝛe;

64. Giꝼ ȝeſiþcund man ꝼaꝛe. þonne mot he habban hiſ ȝeꝛeꝼan mid him. ⁊ hiſ ſmiþ. ⁊ hiſ cild ꝼoſtꝛan;

De migratione præpoſiti pagani.

Cuſtos paganus ſi manſione ſua aliò habitatum migrare voluerit, præfectum, fabrum ferrarium, & nutricem unà ſecum ducendi poteſtas eſto.

Be land hæbbendum;

65. Seþe hæꝼþ tꝑentiȝ hẏda landeſ. ſe ſceal tæcan tꝑelꝼ hẏda ȝeſettes landeſ ðonne he ꝼaꝛan ꝑille; Se ðe hæꝼþ tẏn hẏda. ſe ſceal tæcan ſẏx hẏda ȝeſettes landeſ; Seðe hæꝼð ðꝛeo hẏda. tæce oþꝛeſ healꝼeſ;

De fundum occupantibus.

Qui 20. hydas terræ poſſederit, is migraturus 12. hydas ſegitibus ſatas à tergo relinquito: Qui decem occuparit, is ſex hydas frugibus veſtito: Qui 3. habuerit terræ hydas, is migraturus manſione ſeſquihydam frugibus fœtam concedito. 16

66. Giꝼ mon ȝeþinȝaþ ȝẏꝛdelandeſ. oþþe mæꝛe. to ꝛæde ȝaꝼole. ⁊ ȝeeꝛæþ. ȝiꝼ ſe hlaꝼoꝛd him ꝑille ꝥ land aꝛæꝛan to ꝑeoꝛce ⁊ to ȝaſole. ne ðeaꝛꝼ he him onꝼon. ȝiꝼ he him nan botle ne ſẏlð. ⁊ ne ðoliȝe ðæꝛa æcꝛa;

Si quis virgatam terræ à domino mercede conductam araverit, & dominus cenſu non contentus, inſuper quam quæ pacta eſſent opera exegerit, non neceſſum ſit ei ea lege accipere, niſi ei dominus domum dederit, neque vero ab aratione arceatur.

Be ȝeſiþcundeſ monneſ dꝛæꝼe oꝼ lande;

67. Giꝼ mon ȝeſiþcundne monnan * adꝛẏꝼe; ðẏ botle næſ ðæꝛ ſetene;

* aliùs, ꝼoꝛdꝛiꝼe.

De præpoſito pagano exulante.

Cuſtodi pagano criminis cauſa relegato, non erit refugio domicilium ejus.

Be ſceapeſ ȝanȝe mid ꝼleoſ;

68. Sceape ſceal ȝonȝan mid hiſ ꝼlẏſe oð midne ſomoꝛ. oþþe ȝẏld ꝥ ꝼleoſ mid tꝑam ꝑeninȝum;

De vellere ovili.

Ovis in mediam uſque æſtatem nè tondetor: qui in hanc ſanctionem deliquerit, vellus denariis binis redimito.

Be ꝑeꝛum;

69. Æt tꝑẏhẏndum ꝑeꝛe mon ſceal ſẏllan to monbote xxx. ſcill. ⁊ æt ſẏxhẏndum eahtatiȝ ſcill; æt tꝑelꝼhẏndum hund tꝑelꝼtiȝ;

De æſtimatione ſingulorum hominum.

Ex æſtimatione capitis viri qui ducenis dum vixerat æſtimabatur ſolidis, ſubtrahantur 30. ſolidi ad compenſandum domino mortem: Ex æſtimatione capitis ejus qui 600. valebat ſolid. ſubtrahantur octoginta: Æſtimatio capitis 1200. ſi fuerat ſolidorum, ſolidi centum & viginti ſunt ſubtrahendi.

De

De victu suppeditando.

Ex decem hydis terræ ad victum
17 suppeditandũ dantor mellis dolia decem, 300. panes, amphoræ cervisiæ Wallicæ duodenæ, amphoræ cervisiæ tenuioris 30. boves adulti duo, aut verveces decem, anseres deni, viginti gallinæ, casei decem, butyri amphora unica, salmones quinque, pabuli libræ viginti, & anguillæ 100.

Be ꝓoꝛtne;

70. ſ̄ꝑ tỏn hỏoum to ꝓoꝛtne. tỏn ꝓata hunizeſ. ðꝛeo hund hlaꝓa. tpelſ ambꝛa ꝑỏliꝛceſ ealoð. ðꝛittiz hlut-tneſ. tꝛa ealo hꝛỏþeꝛu. oþþe tỏn peþeꝛaſ. tỏn zeeſ. tꝛeontiz henna. tỏn cỏꝛaſ. ambeꝛꝓulne buteꝛan. ꝑiſ leaxaſ. tꝛentiz pund paza ꝓoꝛneſ. ⁊ hund teontiz æla;

De æstimatione capitis solvenda.

Si quis de æstimatione capitis solvenda postuletur, atque jam juraturus fateatur, quod anteà verbis negarat, non exigatur ab eo quicquam nomine mulctæ, priusquam integram capitis æstimationem præstiterit.

Be peꝛtỏhtlan;

71. Giꝑ mon ꝛỏ peꝛtỏhtlan betoꝛgen. ⁊ he hiꝛ ðonne zeandettte beꝓoꝛꝓan aþe. ⁊ onꝛace æꝛ. abiðe mon miþ ðæꝛe ꝑiꝛte ꝓæðenne. oð ꝥ ꝛe peꝛe zegolden ꝛỏ;

De latrone capitis æstimatione mulctato, ac comprehenso.

Capitis sui æstimatione mulctatus latro si comprehendatur, atque ipso eodem die aufugeat, non amplius tamen integra exigatur mulcta, si quidem circiter noctem est comprehensus: verum si ante noctem superiorem admissum est furtum, solvant qui eum anteà comprehenderant, prout regem, aut eum qui secundum regem justitiæ administrandæ præfuerit, exorare poterint.

Be peꝛgỏlo ðeoꝛeſ ꝓoꝛneꝛenz;

72. Giꝑ mon peꝛgỏlo ðeoꝛ zeꝛehþ. ⁊ he loꝛize ðỏ ðæze ðæm mannum þe hin zeꝛoð. ðeah hine man zeꝛô ỏmb niht. nah him mon maꝛe æt ðonne ꝛulꝑite; Giꝑ hiꝛ biþ niht ealo þỏꝛþe. zebeten ða ðone zỏlt ðe hine zeꝛenzon. ꝛꝑa hiz zeþinzian mazon piþ cỏninz. ⁊ hiꝛ zeꝛeꝛan;

De servo Wallo ingenuum Anglum occidente.

Servilis conditionis Wallus Anglum si interfecerit, dato eum dominus ejus in potestatem heri, & cognatorum cæsi, aut eum 60, solid. redemito. Sin nũmum prẽstare noluerit, servum saltem emancipato, atque ex suo erogent cognati ejus perempti corporis æstimationem, si modo sint ei sanguine
18 conjuncti qui fide eum sua sustentare velint: Si non sint, metuat sibi malum ab adversariis. Homini libero non sit necessum unà pariter cum servis solvere, (ni capitalium inimicitiarum metum pretio redimere voluerit) nec servo è contrà unà cum liberis.

Be ðon ðe ðeoꝛ ꝑealh ꝛnizne man oꝓꝛlea;

73. Giꝑ ꝓeoꝛꝓan ꝑealh Enzliꝛcne man oꝓꝛlihþ. ðonne ꝛceal ꝛe ðe ine ah. ꝓeoꝛꝓan hine to handa hlaꝓoꝛð ⁊ mazum. oþþe ꝛỏxtiz ꝛcill. zeꝛỏllan piþ hiꝛ ꝓeoꝛh ; Giꝑ he ðonne ðone ceap nelle ꝓoꝛe zeꝛỏllan. ðonne mot ꝛe hlaꝓoꝛð hine zeꝓꝛeozan. zỏlðan ꝛỏþþan hiꝛ mazaꝛ ðone ꝓeꝛe. Giꝑ he mæz boꝛh hæbbe; Giꝑ he næbbe. heðen hiꝛ ða zeꝑan ; Ne ðeaꝛꝑ ꝛe ꝛniꝛea miþ ðeoꝛan men zỏlðan. buton he him ꝑỏlle ꝑæhþe oꝑ aceapian. ne ꝛe ðeoꝛa miþ ðæm ꝛniꝛean ;

De rebus ereptis alium penes deprehensis.

Bona furtim erepta si apud alium deprehendantur, atque vendi-

Be ꝓoꝛtỏlneꝛ ceapeꝛ ꝓoꝛꝓenz;

74. Giꝑ mon ceap beꝛehþe ꝓoꝛtỏlene. ⁊ ꝛeo hand tỏmþ ðonne ꝛeo hi-

ne mon æt beꝼehþ to oðꝛum men; Giꝼ mon hine onꝼôn nýlle. ⁊ ſæꝝð ꝥ he him næꝼꝛe ꝥ ne ſealð. ac ſealð oþeꝛ. ðonne mot ſe ꝝecýþan ſeþe hit týmð to ðaꝛa handa. ꝥ he him nan oþeꝛ ne ſealð. butan ꝥ ýlce;

tor ab eo cauſę advocatus, neque bona ipſa, neque eorum venditionem in ſe recipere voluerit, & fateatur tamen ſe alia quędam ei vendidiſſe; tum quidem emptoris eſt confirmare, eadem ipſa vendidiſſe illum, nec omnino alia.

Be ꝝoðꝼæðeꝛeſ oþþe ꝝoðſuneſ ſlýht;

De cæde ſuſceptoris ad ſacrum fontem, aut ſuſcepti.

75. Giꝼ hꝑa oþꝛeſ ꝝoðſunu ſlea. oþþe hiſ ꝝoðꝼæðeꝛ. ſý ſeo mæꝝbot ⁊ ſeo manbot ꝝelic; Þeaxe ſeo bot be ðæm ꝑeꝛe. ſꝑa ilce ſꝑa ſeo manbot deþ ðe ðæm hlaꝼoꝛð ſceal; Giꝼ hit ðonne cýninꝝeſ ꝝoðſunu ſý. bete be hiſ ꝑeꝛe ðæm cýninꝝ ſꝑa ſame ilce ſꝑa ðæꝛe mæꝝþe; Giꝼ he ðonne on ðone ꝝeonbýꝛðe ðe hine ſloh. ðonne æt ꝼealle ſeo bot ðæm ꝝoðꝼæðeꝛ. ſꝑa ſame ýlce ſꝑa ꝥ ꝑite þæm hlaꝼoꝛðe deð; Giꝼ hit biſceop ſunu ſý. ſý be healꝼum ðæm;

Sive quis alterius ad ſacrum fontem ſuſceptorem, ſuſceptúmve interfecerit, tantundem ſolvat occiſi cognatis, quantum ad cędem compenſandam domino debetur. Atque hæc ſolutio pro ratione æſtimationis interfecti augenda erit, & minuenda, perinde atque ſolutio ipſa domino pro ſervo interfecto pręſtanda foret. Sin occiſum rex ad ſacrum fontem ſuſceperat, perinde ei atque cognatis ſatisfiat. Verum ſi ei à cognato erepta eſt vita, de pecunia ſuſceptori eroganda ſubtrahendum eſt, quomodo fieri ſolet ubi numus domino pro cæde ſervi numerandus eſt. Epiſcopi filius ſi occidatur, dimidio minuatur mulcta.

Præfatio

Præfatio in Leges Aluredi Regis.

19 ALUREDUS regnare { cœpit / desiit } Anno salutis humanæ { 871. / 900.

LOcutus est Dominus ad Moysen sermones hos, dicens: Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex Ægypto domo servitutis: Deos alios nullos præter me habeto.

DRihten þæs sprecende þæs þorð to Moyse. ⁊ ðus cþæþ; Ic eom Drihten þin God. Ic ðe ut gelædde of Ægypta lond. ⁊ of heora ðeoþdom; Ne luþa ðu oþre þremde godas ofer me;

☞ *Admonendus es (amice Lector) nulla aut nostra aut librariorum incuria, prætermissum secundum hoc Decalogi de non fingendis imaginibus præceptum, verùm consultò ab iis qui primò has leges mandarunt literis, relictum. Post celebratum enim Anno salutis humanæ 794. secundum illud Niceæ (quod simulachrorum confirmavit adorationem) Concilium, quò major hominum præceptis (quæ erat temporum illorum caligo) tribueretur autoritas, de sacrosanctis Dei scriptis aliquid detrahendum existimarunt. Neque vero (quod sciam) in ullo usquam Saxonicè conscripto exemplari reperitur.*

Nomen meum inaniter nè adhibeto, neque enim te sinam impunitum si nomen meum frustrà adhibueris.

2. Ne minne noman ne cigþu on idleness. forþon ðe ðu ne bist unscildig þiþ me. gif ðu on idleness cigst minne noman;

Diem Sabbati sanctè agere memento: Sex diebus tuas res agito, septimo autem die ab omni labore cessato, tu & filius tuus, & filia, servus & ancilla, jumenta tua, & apud te degens peregrinus. Nam cùm sex diebus fecisset Christus cœlum, terram, mare, quæque in eis sunt omnia, conquievit die septimo, & propterea diem Sabbati sacrum esse voluit.

3. Gemine þ̄ ðu gehalgie ðone reste dæg; Þyrceaþ eoþe syx dagas. ⁊ on ða seofoþon restaþ eoþe. ðu ⁊ ðin sunu. ⁊ þine dohter. ⁊ ðin ðeoþe. ⁊ ðine þylne. ⁊ ðin þeorcnyten. ⁊ se cuma ðe bið binnan ðinan durum; Forþon on syx dagas Crist geþorht heofonas. ⁊ eorþan. sæs. ⁊ ealle gesceafta ðe on him synd. ⁊ hine gerest on ðone seofoþan dæge; ⁊ forþon Drihten hine gehalgode;

4. Ara

4. Aꝛa ðinum ꝼæðeꝛ ⁊ ðinꝛe meðeꝛ. ða ðe Dꝛihten ſealðe ðe. ꝥ ðu ſẏ ðẏ leng libbenð on eoꝛþum ⁊

Patrem tuum matrémque quos Deus tibi dederit honorato, ut diu ætatem producas in terra.

5. Ne ſlea þu⁊

Hominem ne occidito.

6. Ne ſtala ðu⁊

Nè furator.

7. Ne licge þu ðeaꝛnunga⁊

Ne adulterator.

8. Ne ſæcge þu leaſgeþitneſſe þiþ ðinum nehſtan⁊

Falſum teſtimonium contra vicinos ne dicito.

9. Ne þilna ðu ðineſ nehſtan ẏꝛꝼeſ mið unꝛiht⁊

Vicini bona nè concupiſcito.

10. Neþẏꝛc ðe gẏldene goðaſ. oþþe ſeolꝼꝛene⁊

Deos tibi aureos aut argenteos nè facito.

11. Ðiſ ſẏnð ða ðomaſ ðe þu him ſettan ſcealt⁊ Giꝼ hþa gebẏcge cꝛiſtenne þeoþe. vi. geaꝛ þeoþige he. þẏ ſeoꝼoþan beo he ꝼꝛeoh oꝛceapunga⁊ Mið ſþẏlce hꝛægle he in eoðe. mið ſþilce gang he ut. Giꝼ he þiꝼ ſẏlꝼ hæbbe. gang heo ut mið him⁊ Giꝼ ſe hlaꝼoꝛð him þiꝼ ſealðe. ſæ heo ⁊ hiꝛe beaꝛn þæſ hlaꝼoꝛðeſ ⁊ Giꝼ ſe þeoþe þonne cþæþe. Nelle ic ꝼꝛam minum hlaꝼoꝛðe. ne ꝼꝛam minum þiꝼ. ne ꝼꝛam minum beaꝛne. ne ꝼꝛam minum ẏꝛꝼ. bꝛeng hine þonne hiſ hlaꝼoꝛð to þæꝛe ðuꝛa þæſ templeſ. ⁊ þuꝛh þẏꝛlige hiſ eaꝛe mið eale. to tacne. ꝥ he ſẏ æꝼꝛe ſẏþþan þeoþe⁊

Hæc autem eis jura propones. Si quis emerit ſervum Chriſtianum, ſex annos ſervito, ſeptimo autem anno manumittitor gratuito: qualicunque veſte indutus venit, tali manumittitor, atque ſi uxorem habuerit, ea ſimul exito. Sin dominus ei uxorem dederit, fœmina & nati domini ſunto: quod ſi ſervus dixerit, teneor amore domini mei, uxoris, natorum, & rerum mearum, nec cupio manumitti, eum dominus ad templi oſtia adducito, eique ad poſtem applicato aurem ſubula perforato, & ille ei perpetuum ſervito.

12. Ðeah hþa bebẏcge hiſ ðohtoꝛ to ðeoþenne. ne ſẏ heo ealleſ ſþa þeoþu ſþa oðꝛu mennenu ⁊ Nage he hi ut on ælþeoðig ꝼolc to bebẏcganne. Ac giꝼ he hiꝛe ne ꝛecce ſe hi bohte. læte hi ꝼaꝛan ꝼꝛeo on ælþeoðig ꝼolc⁊ Giꝼ ðonne he alẏꝼe hiſ ſunu mið to hæmænne. ðô hiꝛe gẏꝼta. locige ꝥ hio hæbbe hꝛægle. ⁊ ꝥ þeoꝛð ſẏ hẏꝛe mægþhaðeſ. ꝥ iſ ſe þeotoma agẏꝼe he hiꝛe ðonne⁊ Giꝼ he hiꝛe ðæꝛa nan ne ðo. ðonne ſẏ heo ꝼꝛeoh⁊

Si quis filiam ſuam vendiderit in famulatum, ea nè ancillarum in morem ſervito: in extraneam gentem vendendi poteſtas ei non eſto. Verùm ſi ea domino diſplicebit, in alienam gentem liberam manumittito. At ſi eam filio ſuo deſtinaverit, veſtitum, pudicitiæ pretium, dotemque ei concedito. Si nihil horum ei præſtiterit, manumittitor gratuito.

13. Se mon ſeþe hiſ geþealðeſ monnan oꝼſlea. ſþealte ſe ðeah ⁊ Seþe ðonne hine neðeſ oꝼſloge. oþþe unþillum. oððe ungeþealðeſ. ſþẏlce hine Goð ſþa ſende on hiſ honða. ⁊ he hine ẏmb ne ſẏꝛeðe. ſẏ he hiſ ꝼeoꝛeſ þẏꝛðe. ⁊ ꝼolc ꝛihtꝛe bôt. giꝼ he ꝼꝛẏþſtoþe geſece⁊ Giꝼ hþa ðonne

Qui volens hominem occiderit, morte mulctator: At qui non eſt inſidiatus, ſed in eum invitus, neceſſitate impulſus, aut fortè fortuna (quaſi ſibi à domino in manus traditum) incurrerit, ad Aſylum confugito, vitaque ac juris publici commoditate fruitor. At ſi quis 21

proximi ſui necem per dolum de induſtria machinatus fuerit, is vel ab ara mea ad necem abſtrahitor.

Qui patrem aut matrem pecuſſerit, capitale eſto.

Qui hominem liberum clepſerit, eúmque vendiderit, capitis pœna eſto. Qui patri aut matri maledixerit, morte plectitor.

Si quis alterum orta contentione percuſſerit lapide, vel pugno, ità tamen ut foràs baculo innixus iverit, medicum ei adhibeto, atque opera ea quę infirmus patrare non poterit, ipſe vicaria præſtato.

Si quis ſervum aut ancillam ſuam percuſſerit, ſi quidem diem unum aut alterum ſuperſtes fuerit, non tenetor, quoniam pecunia ejus eſt, verùm ſi pręſens mors ſequuta fuerit, tenetor.

Gif he ðonne ſý ıdæger dead.

Si quis dimicando mulierem gravidam percuſſerit, ad eam rem arbitri ſunto, ad quorum æſtimationem damnum ſarcito: Sin mortua fuerit, vitam pro vita pendito.

Si quis alteri oculum effoderit, oculum pro oculo pendito, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere, vibicem pro vibice.

Si quis ſervi ſui, aut ancillæ oculum percuſſerit, eúmque corruperit, eum pro oculo manumittito, & ſi ſervi ſui aut ancillæ dentem excuſſerit eum pro dente manumittito.

Si bos virum, aut fœminam cornu petiverit, & is mortuus fue-
22 rit, bos lapidator, ejus caro nè comeſtor, dominus autem bovis impunitus eſto, modo bovem jam biduò aut triduò petulcum fuiſſe non ſciverit. At ſi dominus ejus admonitus fuerit, neque tamen cuſtodierit; íſque virum aut fœminam occiderit; & bos lapidator, & dominus ejus morte plectitor, aut vitæ ſuæ pretium dato, quantumcunque ei fuerit ab arbitris

ðonne of gýrneſſe. ⁊ gepealdeſ of-
ſlea hiſ ðone nehſtan ðurh ſýrpa.
aluc ðu hine fram minum peofod.
to þam þ he deaþ ſpelte;

14. Seðe ſlea hiſ fæder. oþþe hiſ
modor. ſe ſceal deað ſpeltan;

15. Seþe frione forſtæle. ⁊ he hý-
ne bebýcge ſpelt ſe deað; Seðe pýr-
ge hiſ fæder oþþe hiſ modor ſpelte
ſe deaþe;

16. Gif hpa ſlea hiſ ðone nehſtan
midſtane. oþþe mid fýſte. ⁊ he ðeah
ut gongan mæge be ſtafe. begýte
him læce. ⁊ pýrce hiſ peorce ða hpile
ðe ſýlf ne mæge;

17. Seþe ſlea hiſ agenne ðeopne
eſne. oððe mennen. ⁊ he ne ſý ðý
dæger dead. ðeah he libbe tpa niht
oððe ðreo. ne bið he ealle ſpa ſcýl-
dig. forþon þe hit pæſ hiſ agen feoh.
ðonne ſitte ſeo ſcýld on him;

18. Gif hpa on ceaſt eâcniend pif
gepeſrd. bete þone æfpýrdlan ſpa him
domeraſ getæcan; Gif heo dead ſý.
ſýlle ſaple piþ ſaple;

19. Gif hpa oþrum hiſ eage oþ dô
ſýlle hiſ agen for. toð for toð.
honda for honda. fet for fet. ber-
ning for berning. pund piþ pund. læl
pið læle;

20. Gif hpa aſlea hiſ ðeope oððe
hiſ ðeopenne þ eage ut. ⁊ he ðonne
hi gedô *anigge. gefreoge hi for-
þon; Gif he ðone toð of aſlea. do þ
ýlce;

*aliàs, anege.

21. Gif oxa ofhnite pere. oððe
pif þ he dead ſýnd. ſý he mid ſta-
num ofpeorpod. ⁊ ne ſý hiſ flæſc æ-
ten. ⁊ ſe hlaford bið unſcýldig;
Gif ſe oxa hnitol pere tpam dagum
ære oððe ðrým. ⁊ ſe hlaford hit
nýſt; Gif he hit ðonne piſt. ⁊ hine
inne betýnan nolde. ⁊ he ðonne pere
oððe pife ofſloge. ſý he mid ſta-
num oftorfod. ⁊ ſý ſe hlaford ofſle-
gen. oððe forgolden. ſpa þ pitan

to riht findan; Sunu oððe dohtor gif he ofstinge. ðæs ýlcan domes sý he þýrþe; Gif he ðonne ðeoþne oððe ðeoþemennen ofstýnge. gesýlle ðæm hlaford xxx. scill. seolfres. ⁊ se oxa sý mid stanum oftorfod;

impositum: Sive puerum, sive puellam petiverit, idem juris esto. Servum aut ancillam si petiverit, argenti ter deni solidi domino solvuntor, bos lapidator.

22. Gif hþa adelfe þæter þýtte. oððe betýnedne untýne. ⁊ hine eft ne betýne. gýld sþýlce neat sþýlce ðeron befealle. ⁊ hæbbe him þ̄ dead;

Si quis fossam aperuerit, vel dimiserit, nec obduxerit, æstimationem jumentorum quæ eò deciderint præstato, ipse mortua habeto.

23. Gif oxa oþres monnes oxan gepundige. ⁊ he ðonne dead sý. bebýcggen ðone oxan. ⁊ hæbben him þ̄ þeorþ gemæne. ⁊ eac þ̄ flæsc sþa ðæs deadan; Gif se hlaford ðonne þist þ̄ se oxa hnitol þæne. ⁊ hine healdan nolde. sýlle him oðerne oxan fore. ⁊ hæbbe him ealle þ̄ flæsc;

Si cujus bos alterius bovem vulnerârit, atque is mortuus fuerit, bovem vivum vendunto, atque ejus pretium & mortuum etiam domini dividunto. At si domino compertum fuerit bovem antea petulcum fuisse, neque eum dominus ejus custodierit, bovem pro bove pendito, ipse carnem habeto.

24. Gif hþa forstæle oðres oxan. ⁊ hine ofslea. oððe bebýcge. sýlle tþegen þið; ⁊ feþer fceapa þiþ anum; Gif he næbbe hþæt he sýlle. sý he sýlf beboht þið ðam feoh;

Si quis bovem alterius clepserit, mactaverit, vendiderítve, duos boves pro uno reddito, & quatuor balantes pro una: Si non habet unde reddat, ipse pro furto venditor.

25. Gif ðeof brece manner hûs nihtes. ⁊ þýrþe ðær ofslægen. ne sý he na manslæges scýldig ðe him sloge. Gif he sýþþan æfter sunnan upgong ðis deþ. he bið manslege scýldig. ⁊ he ðonne sýlfa sþýlte. buton he nýddæda þæne; Gif mid him cþicum sý funden. þ̄ he ær stale. be tþýfealdum forgýld hit;

Si fur noctu in domum alterius invasurus percutiatur, atque mortuus fuerit, homicidii pœna non esto, nisi orto sole, tum homicidii pœna sequitor, ni cum alter necessitate impulsus percusserit. Si deprehensum fuerit penes eum vita præditum quicquam quod clepserit, duplum reddito.

26. Gif hþa geþerð oþres monnes þingeard. oþþe his æceras. oþþe his landes apuht. gebete sþa hit monge eahtige;

Si quis alterius vineæ, terræ satæ, aut pascuæ damnum intulerit, sarcito. 23

27. Gif fýr sý ontended rýp to bærnanne. gebete ðone æfþýrdelsan se þ̄ fýr ontent;

Si segetem immissus ignis corruperit, autor ignis detrimentum præstato.

28. Gif hþa oþfæst his freon feoh. gýf he hit sýlf stæle. forgýld be tþifealdum; Gif he nýte hþa hit stæle. geladige hine sýlfne þ̄ he ðær nân facn ne gefremed; Gif hit ðonne cucu feoh þæne. ⁊ he secge þ̄ hit here name. oððe hit sýlf acþæle. ⁊ geþitnesse hæbbe. ne ðearf he þ̄ gýl-

Si quis apud alterum bona deposuerit, qui ea clam surripuerit, duplum præstato: at si compertum non habuerit ea quis clepserit, ipse quod dolo malo non est usus fidem facito. Si vita præditum fuerit quod fidei suæ commissum est, atque is teste adhibito, sive ab hostibus abactum, sive mortuum esse confirmarit, rem nè reddito: verùm

rùm si testem non exhibuerit, nec se culpa liberare potuerit, jusjurandum interponitur.

ðan; Gif he ðonne gewitnesse næbbe. ⁊ he him ne getrýwige. ſperige he ſonne;

Si quis virginem non ſponſam pellexerit, & cum ea rem habuerit, capitis æſtimatione mulctatus eam ſibi in matrimonium dotato. Sin puellæ pater eam illi locare nolit, argentum pendito ut fert dos virginum.

29. Gif hwa fœmnan beſwice unbeweddode. ⁊ hine mid ſlæpe. forgylð hi. ⁊ hæbbe hi ſýſſon him to wife; Gif ðæs fœmnon fæder hi ſonne ſýllan nýlle. agýfe he ſ feoh æfter ðam weotoman;

Fœminas ſagas, incantatrices, & ariolantes mulierculas, vivere nè ſinito.

30. Ða fœmnan ðe gewunniaþ onſôn galdorcræftigan. ⁊ ſcinlæcan. ⁊ wiccan. ne læt ðu ða libban;

Quicunque rem habuerit cum beſtia, capite plectitor.

31. And ſeſe hæme mid nýtene. ſwelte ſe ðeaþ;

Qui diis ſacrificaverit interear.

32. And ſeſe godgeldum onfæcge ofer god ænne. ſwelte ſe ðeaþ;

Peregrinum aut incolam nè lædito, nam peregrini fuiſtis in Ægypto.

33. Utan cumene ⁊ ælþeodige ne gewrenc ðu na; forſon ðe gewæron ælþeodige on Ægýpta londe;

Viduam nullam aut pupillum premito, neve angito: Si preſſeris, cùm ad me conquerentur, eorum ego querelas exaudiam, & vos ferro trucidabo meo, erúntque veſtræ conjuges viduæ, & liberi pupilli.

34. Ða widuwan. ⁊ ða ſtreopcilde ne ſceaþæþ ge hine na hwer deriaþ; Gif ge ðonne eller dod. hi cleopiað to me. ⁊ ic gehine hi. ⁊ ic eofe ðonne ſlea mid minum ſweorde. ⁊ ic gedô ſ eorfna wif bið widuwan. ⁊ eorfna bearn býð ſtreopcilde;

Si cui tuorum ſocio tecum verſanti pecuniam mutuam dederis, nè te ei fœneratorem præbeto, néve ei uſuram imponito.

35. Gif ðu feoh to borh gewýlle ðinum gefæran. ðe mid ðe earfoðlan wille. ne nide ðu hine ſwa nidling. ne gehine ðu hine mid ðý eacan;

24 Si veſtem alterius qui id unicum habet operimentum in pignus acceperis, ante ſolis occaſum reddito, qui ſi apud me queſtus fuerit, ego quidem illum pro mea miſericordia exaudiam.

36. Gif mon næbbe buton anfealdne hrægle hine mid to ſweofan. ⁊ to wefan. ⁊ he hit to wedde ſylle. ær ſunnan ſetl gonge ſý hit agýfen; Gif ðu ſwa ne dêst. ðonne cleopað he to me. ⁊ ic hine gehýre. forſon ðe ic eom ſwiðe mildheort;

Domino tuo nè maledicito, néve eum execrator qui eſt in natione princeps.

37. Ne * tæl ðu ðinne drihten. ne ſone hlaford þæs folces ne ſýnge þu; *alias, tale.

Decimas, primigenia, & adulta tua Deo dato.

38. Ðine teoþan sceattas. ⁊ ðine ſtumpſipan gongendes. ⁊ seaxendes agýfe ðu Gode;

Carnem à beſtiis laceratam nè guſtatote, ſed ad canes projicitote.

39. Galle ſ flæſc ðe wilddeor læfen. ne eten ge ſ. ac ſýllaþ hit hundum;

Mendacis rumuſculos falſos nè

40. Leases manneſ word ne sec ðu.

na ðæs to gehýrranne. ne his domas ne geþafa ðu. ne nân geþitnýsse æfter him ne saga ðu;

accipito, ei nè auſcultato, néve ejus in ſententiam ito, ut ſis teſtis injurius.

41. Ne þend ðu ðe na on folces unræd. ⁊ ungeriht þille on heora sprræce. ⁊ geclepr ofer þin riht. ⁊ on ðæs unþisestan lare ne him ne geþafa;

Multitudinis flagitia nè ſequitor: nec in lite de recto in ſententiam multitudinis deflectito, néve cum errore quicquam commune habeto.

42. Gif ðe becume oþres manner gýmeleas feoh on hond. ðeah hit sý ðin feonde. gecýðe hit him;

Si adverſarii tui quadrupedem errantem offenderis, ei reducito.

43. Deme ðu sþiþe riht e. ⁊ sþiþe emne; Ne deme ðu oþerne dom ðæm þeolegan. oþerne ðam earman. ne oþerne ðam leofran. ⁊ oþerne ðam laþran ne deme ðu;

Juſtè judicato, inopíque & adverſario, perinde atque diviti & amico ſis æquus.

44. Onscuna ðu â leasunga;

A mendacio abeſto.

45. Suþfæstne man. ⁊ unscildigne ne cþæle ðone næfre;

Inſontem & juſtum ne interficito.

46. Ne onfoþ ðu næfre medsceatas forþon hi ablendaþ ful oft þisre monna geþeate. ⁊ hiora þord onþendað;

Donum nè accipito, cœcat enim ſæpiſſime vel perſpicaces, & prudentum orationem pervertit.

47. Ðam ælþeodigan. ⁊ utancumenan. ne læt ðu na uncuþlic þiþ hine ne mid nanum unrihtum ðu hine ne drecce;

Peregrinum & incolam nullâ injuriâ afficito.

48. Ne sþergen ge næfre under hæðene godas. ne on nanum ðingum. ne cleopige ge to him;

Nomina alienorum deorum jurejurando nè uſurpato, néve in ore habeto.

49. Ðis sýnd ða domas ðe se Ælmihtiga God sýlf sprræcend þæs to Moýse. ⁊ him bead to healdanne; ⁊ sýþþan se ancenneda drýhtenes sunu ure God. ꝥ is hælend Criston midðan geard come. he cþæþ ꝥ he ne come. ne ðæs bebodu to brecanne. ne to forbeodanne. ac mid eallum godum to eacanne. ⁊ mildheortnýsse; ⁊ eaþmodnýsse he lærde; Ða æfter his ðroþunge. ærþam ðe his Apostolas to farenne þæron geond ealle eorþan to læranne. ⁊ ða gýt ða hi ætgæderne þæron. monega hæþena ðeode hi to God gecýrdon; Ða hi ealle æt somne þæron. hi sendon ærendrecan. to Antiochia. ⁊ to Sýria. ⁊ to Cilicia. Cristes æ to læranne; þa hi ða ongýaton ꝥ him belampe. ða sendon hi

Hæc ea ſunt jura quæ rerum omnium præpotens Deus ipſe Moyſi cuſtodienda propoſuit. Unigenitus porrò Dei filius ſalus noſtra Jeſus Chriſtus, ubi in mundum veniſſet, ediſſeruit palàm, non eò ſe deſcendiſſe, legem datam ut violaret, ſed ut omni cum manſuetudine & bonitate impleret. Veræ etenim pietatis diſciplinam tradidit. Poſt hunc verò cruci affixum, diſcipuli (dum adhuc unà eſſent, nec nunciandi Evangelii cauſa ſegregarentur) multas quidem Chriſto nationes adjunxerunt, & divinæ voluntatis legatos atque interpretes ad Antiochiam, Syriam, & Ciliciam miſerunt. Cúmq; iis quod ibi accidiſſet renunciatum eſſet,

has

has ad eos literas dederunt. Hæc igitur ea est epistola quam Apostoli miserunt omnib⁹ Antiochiæ, Syriæ, & Ciliciæ populis, qui quidem à servitute gentium ad Christum conversi essent.

Apostoli, & Seniores fratres vobis salutem dicunt. Quandoquidem audivimus quosdam homines à nobis profectos vos sermonibus turbavisse, cúmq; nonnulla quæ certè à nobis mandata non habebant, vobis indicere vellent, animos vestros errore potiùs labefactasse, quàm sanâ & integrâ instituisse doctrinâ: Visum est nobis unà coactis, electos viros ad vos mittere, Barnabam & Paulum, qui suam vitam exposuerunt pro Christi nomine, unà cùm his misimus Judam & Sylam, qui & ipse verbis eadem referant. Visum est enim Sancto Spiritui & nobis, nihil ampliùs necessarii oneris imponere quàm hæc: Abstinendum esse ab iis quæ simulachris immolata sunt, & sanguine, & suffocato, & stupro: Et quod vobis fieri non velitis, id aliis nè faciatis. Ex hoc unico præcepto satis liquet, uni-
26 cuiq; ex æquo jus esse reddendum, neque enim alio quocunque judiciali libro opus fuerit: hoc solum meminerit qui sedet in alios Judex, Nolle se aliam de aliis proferre sententiam, quàm de se ipse latam iri voluerit. Ubi verò propagato Dei Evangelio plurimæ nationes atq; adeò Angli verbo Dei fidem adjunxerant, nonnulli per orbem terrarum cœtus, atque etiam in Anglia, Episcoporum, aliorúmq; clarissimorum sapientum conventus agebantur, atq; hii divina edocti miseratione cuiq; jam primum peccanti pœnam imperabant pecuniariam, ejúsque (absque omni divinæ offensionis concitatione) exigendæ munus magistratibus (data priùs venia) deferebant: proditori tantummodo ac domini desertori hanc mitiorem pœnam haud in-

ærendgeprit to him; Dis is þonne ærendgeprit de da Apostolas sendon ealle to Antiochia. ⁊ Sýria. ⁊ to Cilicia. da sind nu of hædenum deodum to Crist gecýrd;

Da Apostolas. ⁊ da ýldran gebrodera. hæle eope þiscad. ⁊ eope cýþad. þ þe geahsodon þ ure geferan sume mid urum þordum to eope comon. ⁊ eope hefigran þisan budon to healdanne donne þe him budon. ⁊ eope to sþiþe gedþealdon mid dæm mænigfealdum gebodum. ⁊ eopre sapla ma forhþerfdon donne hi gerihton; Da gesomnodon þe us ýmb þ. ⁊ us eallum gelicod da. þ þe sendon Paulus ⁊ Bernaba. da men þilmad heora sapla sýllan for Drýhtenes naman; Mid him þe sendon Judam. ⁊ Silam. þ hi eope þ ýlce secgan; Dam halgan Gast þæs geþuht. ⁊ us. þ þe nane býrden on eope settan noldon. ofer þ de eope nedþearf þæs to healdanne; þ done. þ ge forberen þ gedeofulgýld. ne þeorþigen. ne blôd. ne dicgen. ne asmorod. ⁊ fram dýrnum geligerum; ⁊ þ ge þillen þ oþre men eope ne don. ne dod ge þ oþrum monnum; On dissum anum dome mon mæge geþencean. þ he æghþelcre on riht gedemeþ; ne dearfe he nanra oþerra; Geþence he þ he nanum men ne deme. þ he nolde þ he him demed. gif he done dome ofer hine sohte; Sýddan þ gelamp. þ manega deoda Cristes geleafan onfengon; da þurdon maniga seonoþas geond ealne middan geard gegaderod. ⁊ eac sþa geond angelcýn. sýþþan hi Cristes geleafan onfengon haligra bisceopa. ⁊ eac oþera geþungenra þitena; Hi da gesetton for dær mildheortnýsse þe Crist lærde æt mæstra hþýlcra misdæde. þ da þerold hlafordas moston mid heora leafan butan sýnne æt þæm forman gýlt dær feoh bôt onfon de hi da gesetton; buton æt hlaford searþe. on þæm hi nane mildheortnýsse ne dorston ge-

cpæþan. ꝼoꝼþan ðe ʒoð ælmihtiʒ þam nane ne ʒeðemeð þe hine oꝼeꝼhoʒðon. ne Cꝼiꝼt Goðeꝼ ꝼunu þam nane ne ʒeðemðe. ðe hine to deaþ ꝼealðe; ⁊ he bebeað ðone hlaꝼoꝼð luꝼian ꝼꝼa hine ꝼýlꝼne; Hi ða on moneʒum ꝼeonoðum moneʒꝼa menniꝼcꝼa miꝼðæða bote ʒeꝼetton. ⁊ on moneʒa ꝼeonoþ béc hi aꝼꝼitan hetton. hꝼæꝼ ænne ðom hꝼæꝼ oþeꝼne;

Jc ða Ælꝼꝼeð cýning ðæꝼ toʒæðeꝼ ʒeʒaðeꝼoð. ⁊ aꝼꝼitan het. moneʒa ðaꝼa ðe uꝼe ꝼoꝼeʒenʒan heolðon. ða ðe me licoðon. ⁊ ða ðe me ne licoðon ic aþeaꝼꝼ mið minꝼa ꝼitena ʒeþeate. ⁊ on oþꝼe ꝼiꝼan bebeað to heolðanne; Foꝼþam ic ne ðuꝼꝼt ʒeðýꝼꝼtlæcan ðæꝼa minꝼa aꝼuht ꝼeala on ʒeꝼꝼita ꝼettan; Foꝼþan me ꝼæꝼ uncuþ hꝼæt ðæꝼ ðæm lician ꝼolðe þe æꝼteꝼ uꝼ ꝼæꝼen; Ac ða ðe ic ʒemette ahꝼæꝼ oþþe on Jneꝼ ðæʒe mineꝼ mæʒeꝼ. oþþe on Oꝼꝼam Mýꝼcna cýningeꝼ. oþþe on Æþelbýꝼhteꝼ. ðe æꝼeꝼt ꝼulꝼiht undeꝼꝼenʒ on Anʒel cýnne. ða ðe me ꝼihtoꝼt ðuhton. ic ða heꝼ on ʒeʒaðeꝼoð. ⁊ ða oþꝼe ꝼoꝼlæte; Jc ða Ælꝼꝼeð ꝼeꝼtꝼeaxna cýning eallum minum ꝼitum ðæꝼ ʒeeoꝼðe. ⁊ hi ða cꝼæþon. ꝥ him ꝥ licoðe eallum to healðenne;

fligendam existimarunt, quippe qui ejusmodi viro minimè parcendum censuerunt, tum quod Deus contemptores sui omni miseratione indignos voluit, tum quod Christus illorum qui ei mortem obtulerunt non est omnino misertus: dominum verò præ cæteris colendum statuit. Hij igitur multis quidem in concionibus singulorum scelerum pœnas constituerunt, easdémque literarum monumentis commendarunt.

Has ego Aluredus Rex sanctiones in unum collegi, atque easdem literis mandavi, quarum bonam certè partem majores nostri religiosè coluerunt, multa etiam mihi digna videntur, quæ à nobis hac etiam ætate pari religione observentur, nonnulla tamen quæ nobis minùs commoda videbantur ex 27
consulto sapientum partim antiquanda, partim innovanda curavi. Ac quoniam temeritatis videatur, ex suis ipsius decretis quemquam plura litterarum monumentis consignare, tum etiam incertum sit qualem apud posteros habitura sint fidem quæ nos magni facimus, quæcunq; in actis Inæ gentilis mei, Offæ Merciorum Regis, vel Ethelberti (qui primus Anglorum sacro tinctus est baptismate) observatu digna deprehendi, ea collegi omnia, reliqua planè omisi. Atq; in istis discernendis, ego Aluredus Occidentalium Saxonum Rex, prudentissimorum è nostris consilio usus sum, atque iis omnibus placuit edici eorum observationem.

Be aþum. ⁊ be ꝼeddum;

CAP. I. Æ ⁊ æꝼeꝼtan ꝼe læꝼaþ. ꝥ mæꝼt þeaꝼꝼ iꝼ. ꝥ æʒhꝼýlce mon hiꝼ âþ. ⁊ hiꝼ ꝼeð ꝼæꝼlic healðe; Giꝼ hꝼa to hꝼæþeꝼum ðiꝼꝼum ʒenýð ꝼý on ꝼoh. oþþe to hlaꝼoꝼðe ꝼýꝼꝼe. oþþe to ænigum unꝼihtum ꝼultume. ꝥ iꝼ þonne ꝼihtꝼe to aleoʒanne. ðonne to ʒelæꝼtanne; Giꝼ he ðonne ðæꝼ ꝼeddiʒe ðe him ꝼiht ꝼý to ʒelæꝼtanne. ⁊ ꝥ aleoʒe. ꝼýlle mið eaðmoðum hiꝼ ꝼæꝼn ⁊ hiꝼ æhta hiꝼ ꝼꝼeonðum to ʒehealðanne. ⁊ beo ꝼeo-

Sonat etiã ꝼeð *fidem datam.*

De jurejurando, & pignore.

INprimis (ut quidem est apprimè necessarium) jurisjurandi, & dati pignoris religionem, omnibus studiosè ac diligentur curandam proponimus: Tum si quis necessitate coactus juraverit, pignúsve posuerit, quò is ad insidias domino suo parandas, vel ad opem injustè cuivis adferendam astringatur, 28
resiliat potiùs, quàm cœpto insistat suademus. At si spoponderit quod justè & legitimè præstare poterit, neque præstiterit, arma fortunásq; suas omnes amicorum fidei concredito, ipse in custodiam

regiam

regiam 40. dies mittitor, subiturus id supplicii quod ei Episcopus pro meritis imposuerit. Hic si ex proprio non habuerit quod edat, cognati ei cibum suppeditanto. Sin etiam cognati (si quos habuerit) ejus victui suppeditando impares fuerint, ipsum præpositus Regius sustentato. Atqui si ad armorum deditionem vi vinclísque constrictus perpellatur, armis & rebus suis omnibus mulctator: & si contumaciter resistendo mortem occubuerit, solutio æstimationis capitis ejus non esto. Sin spatio haud plenè confecto, fugam agitarit, fugientémque anteverterint, 40. dies in carcerem (ut quidem antea fieri oportuit) conjicitor. Verùm si fuga elapsus fuerit, ab omni legis protrocinio destitutus habetor, atque in omnibus Christi Ecclesiis anathema esto. Quod si quisquam alius pro eo fidem dederit, pœnas fidejussionis violatæ dato, & imperatum subito.

De immunitate Templi.

Criminis cujuscunque noxius (si quidem id villam regis. aut familiam honoratam aliquam non attingat) si ad fanum confugerit, tres noctes quibus saluti suæ prospiciat (ni interim in gratiam redierit) ibi maneto: Ac si quis eum per id temporis plagarum, vinclorum, aut vulnerum metu profligarit, mulcta, vel ipsa capitis æstimatione, prout ejus gentis feret consuetudo, noxiam omnem sarcito: fani porrò ædituis 120. solidorum numeratione pacis ecclesiæ violatæ pœnas luito. 29

De fidejussione violata.

Qui fidejussionem regi oblatam violarit, noxiam prout æquum fuerit sarcito, & ipsa fidejussionis violatio quinque libris merciorum denariorum pensator. Violatio fidejussionis aut pacis Archiepiscopo datæ, 3. libris æstimator: Episcopis aut Senatoribus, duarum librarum censetor.

De proditione dominorum.

Qui capiti & saluti regis perfi-

þeꝑtiȝ nihta on caſceſne on cýning. ȝeſ tûn. þꝑoꝑiȝe þæꝑ ſꝑa biſceop him ſcꝑiꝑe; ⁊ hiꝑ mæȝaꝑ hine ꝑeðan. ȝiꝑ he ſýlꝑ mete næbbe; Giꝑ he maȝaꝑ næbbe. oþþe ðone mete næbbe. ꝑeðe cýningeſ ȝeneꝑa hine; Giꝑ hine mon to ȝenioan ſcýle. ⁊ he elleſ nýlle. ȝiꝑ hine mon ȝebinde. ðoliȝe hiꝑ pæꝑna. ⁊ hiꝑ ýꝑꝑeſ; Giꝑ hine mon oꝑꝑlea. liȝe he opȝýlo; Giꝑ he ût oþꝑleo æꝑ ðæm ſýnꝑt. ⁊ hina mon ȝeꝑô. ſý he ꝑeoꝑeꝑtiȝ nihta on caſceſne. ſꝑa he æꝑ ſceolde; Giꝑ he loꝑiȝe. ſý he aꝑlýmeð. ⁊ ſý amanſumoð oꝑ eallum Cꝑiſteſ cýꝑicum; Giꝑ ðæꝑ ðonne oþeꝑ menniſc boꝑh ſý. bete ðone boꝑhbꝑýce. ſꝑa him ꝑihte ꝑiꝑiȝe. ⁊ ðone peðe bꝑýce. ſꝑa him hiꝑ ſcꝑiꝑe ſcꝑiꝑe;

fidei læsæ supplicium quod ei fuerit à sacerdote

Be cýꝑicena ꝑocnum;

2. Giꝑ hꝑa ðæꝑa mýnſteꝑ hama ꝑoꝑ hꝑýlcne ſcýlde ȝeꝑece. ðe ne cýningeſ ꝑeoꝑme to belimpe. oþþe oþeꝑne ꝑꝑione hýneð ðe æꝑꝑýnþ ſý. aȝe he ðꝑeoꝑa nihta ꝑýnſt him to ȝebeoꝑȝanne. butan he ðingian pille; Giꝑ hine mon on ðæm ꝑýnſte ȝeýꝑliȝe. mið ſleȝe. oþþe mið bende. oþþe þuꝑh punde. ȝebete þæꝑa æȝhpýlc mið pihte ðeoðꝑcipe ȝe mið peꝑe. ȝe mið pite ⁊ ðam hiꝑum hund tꝑelꝑtiȝ ſcill. cýꝑicꝑýþeꝑ to bôt;

Be boꝑhbꝑýce;

3. Giꝑ hꝑa cýningeſ boꝑh bꝑece. ȝebete ðone týht ſꝑa him pihte piꝑiȝe. ⁊ ðæꝑ boꝑȝeſ bꝑýce mið v. pundum * mæꝑa peninga; ſ Encebiſceoꝑeſ boꝑhbꝑýce. oþþe hiꝑ * munðbꝑýce. ȝebete mið ðꝑým pundum; Oþþeꝑ biſceoꝑeſ oþþe ealðoꝑmanneſ boꝑȝeꝑbꝑýce. oððe munðbꝑýce ȝebete mið tꝑam pundum;

* aliàs, mæꝑcna.

*sonat etiã mundbꝑýce

Læsæ dignitatis crimen.

Be hlaꝑoꝑð ſýnne;

4. Giꝑ hꝑa ymb cýningeſ ꝑeoꝑh ſýnne.

ſẏꞃꝑe. ðuꞃh hıne. oþþe ðuꞃh ꝑꞃecce. na ꝼeoꞃmunʒe oþþe hıſ manna ſẏ he hıſ ꝼeoꞃeſ ſcẏlðıʒ. ⁊ ealleſ ðæſ ðe he aʒe ; Gıꝼ he hıne ſẏlꝼne tꞃeoꝑıan ꝑılle. ðô ꝥ be cẏnınʒeſ ꝑeꞃʒẏlðe ; Sꝑa ꝑe eac ſettaþ be eallum haðum. ʒe ceoꞃle. ʒe eoꞃle ; Seþe ẏmb hıſ hlaꝼoꞃðeſ ꝼeoꞃh ſẏꞃꝑe. ſẏ he ꝑıð ðone hıſ ꝼeoꞃeſ ſcẏlðıʒ. ⁊ ealleſ þæſ ðe he aʒe. oþþe be hıſ hlaꝼoꞃðeſ ꝑeꞃe ʒetꞃeoꝑe ;

Be cẏꞃıcena ꝼꞃẏþe ;

5. Sac ꝑe ſettaþ æʒhꝑẏlcꞃe cẏꞃıcan ðe bıſceop ʒehalʒoðe þıſ ꝼꞃẏþe ; Gıꝼ hı ʒeꝼahmon ʒeẏꞃne. ꝥ hıne ſeoꝼan nıhtum nân man ut ne teo ; Gıꝼ hıt ðonne hꝑa ðô. ðonne ſẏ he ſcẏlðıʒ cẏnınʒeſ mundbẏꞃð. ⁊ ðæꞃe cẏꞃıcean ꝼꞃıþeſ. maꞃe ʒıꝼ he ðæꞃ maꞃe oꝼ ʒeꝼô. ʒıꝼ he ꝼoꞃ hunʒꞃe lıbban mæʒe. buton he ſẏlꝼ ut ꝼeohte ; Gıꝼ hıꝑan heoꞃa cẏꞃıcean maꞃe ðeaꞃꝼ hæbben. healð hıne mon on oþꞃum huſ. ⁊ ꝥ næbbe ðonne ma ðuꞃa ðonne ſeo cẏꞃıce ; Geꝑıte þæꞃe cẏꞃıcean ealðoꞃ. ꝥ hım mon on ðæm ꝼẏꞃſt mete ne ſẏlle ; Gıꝼ he ſẏlꝼ hıſ ꝑæꝑnu hıſ ʒeꝼân utꞃæcan ꝑılle. ʒehealðan hı hıne ðꞃıttıʒ nıhta. ⁊ hı hıne hıſ maʒum ʒebeoðen ; Sac cẏꞃıcean ꝼꞃẏþe ıſ. ʒıꝼ hꝑẏlce man cẏꞃıcean ʒeſece. ꝼoꞃ ðæꞃa ʒẏlta hꝑẏlcum ðæꞃa þe æꞃ ʒeẏꝑꝑeð næꞃe. ⁊ hıne ðæꞃ on Goðeſ naman ʒeonðette. ſẏ hıt healꝼ ꝼoꞃʒẏꝼen ;

Be cẏꞃıcena ſtale ;

6. Gıꝼ hꝑa on cẏꞃıcean hꝑæt ʒeþeoꝼıʒe. ꝼoꞃʒẏlð ꝥ anʒẏlðe. ⁊ ꝥ ꝑıte ſꝑa to ðæm anʒẏlðe belẏmpan ꝑılle. ⁊ ſlea mon ða hand oꝼ. ðe he hıt mıð ʒeðẏðe ; Gıꝼ he ða hand lẏſan ꝑẏlle. ⁊ hım mon ꝥ ʒeþaꝼıan ꝑılle. ʒẏlðe ſꝑa to hıſ ꝑeꞃe belımpe ; Seþe ſtalaþ on ſunnan nıht. oþþe on ʒeol. oþþe on Eaſtꞃon. oþþe on þone halʒan þunꞃeſ ðæʒe. ⁊ on ʒanʒ ðaʒaſ. ðaꞃa ʒe-

diose sive solus sive servis aut sicariis mercede conductis stipatus insidiabitur, vita & fortunis ejus omnibus privator. Verùm si is se culpa eximere voluerit, æstimationis regii capitis ratione habitâ id facito: Idem juris esto per omnes hominum ordines, sive Satrapæ, sive pagani fuerint. Quicunque igitur nefarie domino suo calamitatem struxerit, mulctator morte & rebus suis omnibus, aut (pro eo ac fuerit herilis capitis æstimatio) crimen eluito.

De sacrarum ædium immunitate.

Unicuique porrò templo religiosè ab Episcopo consecrato hanc pacem concedimus. Si quis alteri inimicatur, isque templi suffugium implorarit, per septem dies à nemine abstrahitor, si quidem præ fame vivere possit, & viam vi non aperuerit: Qui secus fecerit, violationis pacis regis & Ecclesiæ tenetor, & criminis etiam gravioris, si quid indè rapuerit. Quin si ædituis magnopere fuerit illo loco utendum, illum alia in domo quæ plura non habeat ostia quàm ipsum templum inclusum curanto, fanóque præpositus ei interim cibus nè suppeditetur videto. Veruntamen si is in ditionem adversariorum arma sua dedere voluerit, 30. diebus incolumem illi custodiunto, & tum demum cognatorum in manus tradunto. Porrò autem hoc pacis beneficio ecclesia fruitor, Si quis commissi alicujus maleficii, prius tamen non patefacti conscius, ad templum confugerit, idémque in Dei nomine fassus fuerit, dimidium mulctæ ei remittitor.

De sacrilegio.

Qui in templo quid clepserit, simplicem rei surreptæ valorem solvito, mulctam prætio rei congruam pendito, & manus quacum furatus est ei præciditor. Qui si manum prætio redimere voluerit, ídque ei concedatur, proprii capitis æstimatione data id facito. Qui die Dominico, festo nativitatis domini, aut Paschatis, Sacrosancto Jovis die, aut diebus lustrationis, furtum admiserit, perinde ac si tem-

tempore quadragesimæ id flagitii perpetrasset, duplo noxiam sarcito.

De pugnantibus in domo regia.

Qui in Regia dimicarit, ferrúmve distrinxerit, capitor, & regem penes arbitrium vitæ necísq;
31 ejus esto. Sin aufugerit, & denuo prehendatur, proprii capitis æstimationem pendito, & pro delicti ratione mulcta, aut capitis æstimatione noxiam sarcito.

De iis qui moniales è templis rapuerint.

Qui monialem de cœnobio citra bonam Regis aut Episcopi veniam eduxerit, 120. solidos numerato, quorum 60. Regi dantor, residui Episcopo & ipso cœnobii præfecto: fœmina verò & infans (si quem procrearit) etsi raptore mortuo superstites fuerint, omni tamen fortunarum ejus parte excidunto. Infans porrò si quando occidatur, eam æstimationis capitis partem quæ ad maternam cognationem spectabit rex habeto, paterni vero consanguinei propriam ipsorum partem consequuntor.

De eo qui fœminam prægnantem interfecerit.

Qui fœminam fœtu formato uterum gestantem occiderit, integram capitis ejus æstimationem pendito, fœtúsque pernicies dimidia paternæ prolis æstimatione compensator. Triginta etiam solidorum mulcta interponitor, quousque justa capitis æstimatio ad 30. solidos excreverit, deinceps verò 120. solidorum mulcta sequitor. Gravius olim in eos est animadversum, qui aurum, equos emissarios, apúmve examina clepsissent, aliæque aliis mulctæ graviores extiterunt, jam verò par omnium habetur ratio, nisi ejus tantummodo qui hominem clàm surripuerit: solid. nimirum 120.

32 *De fornicantibus.*

Si quis uxorem viri 1200. solid. æstimati pellexerit, dato eo nomine ejus viro 120. solidos: Si cum

hpýlce þe þillaþ ſý tþýbôt. ſþa on Lencten fæſten;

Be ðon ðe mon on cýningeſ he. alle geſeohte;

7. Giſ hþa on cýningeſ healle geſeohte. oþþe hiſ þæpne gebrede. hine mon geſô. ⁊ ſý ꝥ on cýningeſ dome ſþa deaþ. ſþa liſ. ſþa he him forgýſan þille; Giſ he loſige. ⁊ hine mon eſt geſô. forgýlde he hine ſýlſne be hiſ þergýld. ⁊ ðone gýlt gebete ſþa þere. ſþa þite. ſþa he geþýrht age;

Be ðam ðe nunnan oſ mýnſter ût alæðað;

8. Giſ hþa nunnan oſ mýnſtre ut alæde. butan cýningeſ leaſe. oþþe biſceopeſ. geſýlle hundtþentig ſcill. healſ cýninge. healſ biſceope ⁊ ðær cýrice hlaſorde ðe ða nunnan age; Giſ heo leng libbe ðonne ſeþe heo ut læde. nage heo ýrfeſ naþiht. Giſ heo bearn geſtrýne. næbbe ꝥ ðæſ ýrfeſ na mare ðonne ſeo modor; Giſ mon hire bearn oſſlea. gýlde cýning ðæra medra maga dæl. fædſan magum heora dæl mon agýſe;

Be ðon ðe mon oſſlea bearn eacnend þiſ;

9. Giſ mon þiſ mid bearn oſſlea. ðonne ꝥ bearn in hire ſý. forgýlde ðone þiſ mon fullan gýlde. ⁊ ꝥ bearn be ðæſ fædren cnoſleſ þere healſan gýlde; â ſý ꝥ þite ſýxtig ſcill. oþ ꝥ angýlde arire to þrittigum ſcill. Sýþþan hit to ðæm arire ꝥ angýld. ſýþþan ſý ꝥ þite hund tþelftig ſcill. Hþilon þæſ gold ðeoſe. ⁊ ſtoðþeoſ. ⁊ beoþeoſ. ⁊ manig þitu maran ðonne oþru. nu ſýnd ealle gelice butan manðeoſ. hund tþelftig ſcill;

Be forlegerum;

10. Giſ mon hæme mid tþelſhindeſ monneſ þiſ. hund tþelftig ſcill.

ȝebeꝛe ðæm ꝑeꝛe; Sýxhýnðum men. hunð ꝛeonꝛiȝ ſcill. ȝebeꝛe; Ceoꝛliſcum men ꝼeoꝑꝛtiȝum ſcill; Anð ꝥ ſý on cꝑýc æhꝛum ꝼeo ȝoðum ⁊ mon nænigne mon on ꝥ ne ſýlle;

uxore hominis qui 600. cenſetur ſolidis fornicetur, pendito ſolidos centum: Si quis cum uxore hominis pagani rem habuerit, 40. ſolid. ſolvito. Atque ſolutio hæc tota pecude præſtanda eſt, homo tamen propterea nè venditor.

11. Giꝼ mon on ceoꝛliſcne ꝼœmnan bꝛeoſꝛ ȝeꝼô. mið ꝼiꝼ ſcill. hiꝛe ȝebeꝛe; Giꝼ he hi oꝼeꝛꝑeoꝛꝑe. ⁊ mið ne ȝehæme. mið ꝛýn ſcill. ȝebeꝛe; Giꝼ he mið ȝehæme. mið lx. ſcill. ȝebeꝛe; Giꝼ oþeꝛ man mið hiꝛe læȝe æꝛ. ſý be healꝼum ðæm ðonne ſeo bôꝛ; Giꝼ hi mon ꝛeo. ȝelaðiȝe hi be ſixꝛeȝum hiðum. oþþe ðoliȝe be healꝼꝛe ðæꝛe boꝛe; Giꝼ æþelboꝛenꝛan ꝑiꝼman ðiſ ȝelýmpe. ꝑeaxe ſeo boꝛ be ðæm ꝑeꝛe;

Qui mamillas uxoris viri cujuſcunque pagani manu tractarit petulanti, fœminę ſolidos quinque numerato: Eam ſi is humi proſtrarit, nec tamen cum illa rem habuerit, 10. ſol. pendito: Sin cum ea coierit, 60. ſolidorum pœna eſto: Et ſi quis alius eam priùs adulteratus eſt, 30. tamen ſolidis noxiam ſarcito. Is porrò ſi propterea in jus vocetur, aut pro ratione, 60. hydarum criminationem diluito, aut mulctæ partem dimidiam pendito. Illud ipſum ſi mulieri illuſtriori familia oriundę contigerit, mulcta (prout ejus fuerit capitis æſtimatio) augetor.

Be ꝑuðu bæꝛneꝛꝛe;

De igne nemori admoto.

12. Giꝼ mon oþꝛeſ ꝑuðu bæꝛneð. oþþe heaꝑeþ unalýꝼeðne. ꝼoꝛȝýlðe ælc ȝꝛeaꝛ ꝛꝛeoꝑe mið ꝼiꝼ ſcill. ⁊ ſýþþan æȝhꝑýlc ſý ſꝑa ꝼeala ſꝑa heoꝛa ſý mið v. peninȝum. ⁊ ðꝛiꝛꝛiȝ ſcill. ꝛo ꝑiꝛe;

Qui nemori alterius flammam injecerit, aut citra bonam domini veniam ſylvam alterius cæciderit, pro quaque arbore majori quinq; ſolvat ſolidos, & pro ſingulis quibuſque minoribus, denarios quinq; ac præterea, 30. ſolidis mulctator.

Be ðon ðe mon oþeꝛne oꝼꝼýlle;

De eo qui alium forte fortuna interfecerit.

13. Giꝼ mon oþeꝛne æꝛ ȝemænan ꝑeoꝛc oꝼꝼýlleþ unȝeꝑealðeſ. aȝýꝼe mon ðæm maȝum ꝥ ꝛꝛeoꝑe. ⁊ hi hiꝛ hæbben æꝛ ðꝛiꝛꝛiȝ nihꝛa oꝼ ðæm lanðe. oþþe him ꝼô ꝛo ſeþe ðone ꝑuðu aȝe;

Si quis unà cum aliis arborem cæſurus, alterum non dedita opera proſtrarit, dator cognatis occiſi arbor illa: qui ſi intra 30. dies eam è terra non eduxerint, illam qui eſt dominus nemoris retineto.

Be ðumbꝛa manna ðæðum;

De hominis muti maleficiis. 33

14. Giꝼ mon ſý ðumb. oþþe ðeaꝼe ȝeboꝛen. ꝥ he ne mæȝe hiſ ſýnna ȝeonðeꝛꝛan. ne onſecȝan. beꝛe ſe ꝼæðeꝛ hiſ miſðæða;

Si quis mutus, ſurdúſve naſcatur, ità utì quæ male feciſſe incuſabitur fateri, aut inficiari non poterit, data ab eo damna pater ejus ſarcito.

Be ȝeꝼeohꝛum;

De pugna.

15. Giꝼ mon beꝼoꝛan ſ̃eꝛcebiſceope ȝeꝼeohꝛe. oþþe ꝑæꝑne ȝebꝛeðe. mið ſiꝼꝛiȝum ſcill. ⁊ hunð ꝛeonꝛeȝum ȝebeꝛe; Giꝼ beꝼoꝛan oþꝛum biſceop. oþþe ealðoꝛman ðiſ ȝelimpe. mið hunð ꝛeonꝛeȝum ſcill. ȝebeꝛe;

Qui præſente archiepiſcopo dimicarit, ferrúmve diſtrinxerit, 150. ſolidis mulctator. Sin præſente Epiſcopo aut Senatore pugnatum fuerit, 100. ſolidis culpa penſator.

De

De iis qui equam aut vaccam clepserint.

Qui equam vaccámve clepserit, & ab iis pullum vitulúmve abegerit, integro vaccæ aut equæ precio dato, 40. solidis mulctator.

De eo qui alteri imbecillum quid commendarit.

Si quis alteri quadrupedem in qua aliquid lateat morbi concrediderit, eáque perierit, jusjurandum interponito qui eam mutuo accepit, (si quis eum criminabitur) se nullius fraudis fuisse conscium.

De eo qui monialem contrectarit.

Qui monialis vestem, aut illius ubera invitæ manu tractarit petulanti; quod ei qui fœminam plebeiam contrectarit imperavimus, id duplum præstato.

De eo qui ferrum suum mutuo dederit, quo alius occidatur.

Si quis alteri ferrum mutuo dederit, quò is alium trucidet, unà (si libitum fuerit) capitis ejus æstimationem pendunto. Si nolint unà pariter solvere, tertiam partem 34 qui ferrum mutuo dedit solus præstato, eíque liceto fidem facere, se nullius fraudis cùm id primo mutuarat fuisse conscium. Si quis machæropio gladium tradiderit elimandum, fabróve ferrum quod in usum aliquem formet, fingátq; alteruter quod accepit integrum reddito, nisi initio ejus rei custodiam omni solutionis metu liberam susceperit.

De eo qui monacho numum concrediderit.

Si quis monacho citra bonam cænobiarchæ veniam pecuniam concrediderit, eáque funditus perierit, illius damno sit qui commisit.

De Sacerdotum pugna.

Sacerdos si quempiam interfecerit, eorum omnium quæ ope domicilii fretus acquisierit confiscatio sequitor, eúmque gradu spoliatum episcopus è fano pellito, ni

Be ðon ðe mon mýne. oþ cû forstele;

16. Gif mon cû. oþþe mýne forstele. ⁊ folan. oþþe cealf of aðrife. forgýlde mid feorhwitgum scill. ⁊ ða modor be heora týnþe;

Be ðon ðe oþru hit unmagum oþfærteþ.

17. Gif hpa oþrum hit unmagum oþfærte. ⁊ he hine on þene færtinge forsepie. getrýpige hine sacnýsse þeþe hine þeðe. gif hpa hpýlcef teo;

Be nunnena onfenge;

18. Gif hpa nunnan mid hæmeð ðinge. oþþe on hire hnægl. oþþe on hire breost. butan hire læfe gefô. sý hit tpýbot sþa pe æn be læfedum men sundon;

Be ðon ðe heore pæpne lænaþ to manslihte;

19. Gif hpa hit pæpne oþrum læne. þ he mid man ofslea. hi moton hi geromnian gif hi pillaþ to þæm pene; Gif hi hi ne geromnian. gýlde se ðæt pæpnef onlænde. ðæt pæpnef ðnidda dæle; Gif he hine tpýpian pille. þ he to ðæne læne sacne nýrte. þ he mot; Gif sceond hpita oþnef mannef pæpne to feorhbunge undernfo. oþþe smiþ mannef andweorc. hi hit gefund begen agýlen. sþa hit hpæþef heora æn undernfenge. butan heora hpæþef æn ðingode. þ he hit angýlde healdan ne ðorfte;

Be ðam ðe munecum feoh befærtaþ;

20. Gif mon oþþef monnef munuc feoh befærte. butan ðæt munucef hlafordef leafe. ⁊ hit him lofige. ðoligе hit seþe hit æn ahte;

Be þreorta gefeohte;

21. Gif þreort oþerne man ofslea. peorþe mon to handa ealle þ he mid hamef bohte. ⁊ hine birceop unhadie. ðonne hine man of ðæm mýnstre

aȝẏfe. buton se hlafoꝛd ðone. þeꝛe foꝛþinȝian þille;

dominus data capitis æstimatione veniam illi exorarit.

Be eofeteꝛ andetlan;

De litis remissione.

22. Gif mon on folceꝛ ȝemot cẏninȝeꝛ ȝeꝛefan ȝeẏppe eofot. ⁊ hiꝛ eft ȝeꝛþican þille. ȝeꝛtæle on ꝛihtꝛan hand ȝif he mæȝe. ȝif he ne maȝe. ðoliȝe hiꝛ anȝẏldeꝛ;

Si quis coram præposito regio in celebri illo populi conventu de re aliqua cuiquam litem intenderit, eámque haud multò pòst remittere voluerit, indicato (si poterit) cui sit rei controversæ justa ac legitima potestas, si non poterit, integra rei æstimatione mulctator.

Be hundeꝛ ꝛlite;

De morsu canis.

23. Gif hund man toꝛlite. oþþe abite. æt foꝛman miꝛdæde ȝeꝛẏlle vi. ꝛcill. ȝif he him mete ꝛẏlle; ſet ðæm oþꝛan cẏꝛꝛe. xii. ꝛcill; æt ðꝛiddan xxx. ꝛcill; Gif æt ðiꝛꝛa miꝛdæda hþẏlceꝛe ꝛe hund loꝛiȝe. ȝa ðeoꝛ bot ðeah hþaþeꝛe foꝛþ; Gif ꝛe hund ma miꝛdæda ȝeþẏꝛce. ⁊ he hine hæbbe. bete be fullan þeꝛe. ꝛþa dolȝ bôt. oþþe ꝛþa hþæt he ȝeþẏꝛce;

Si quem canis morsu lacerarit, atque ipsum tamen dominus penes se custodierit, numerato primo solid. sex: denuo si mordeat, 12. solid. pendito: Si tertio, 30. solidorum solutio interponitor. Canis autem hoc mali facturus si occidatur, mulcta tamen nè prætermittitor. Sin etiam posthac auxerit maleficia, eúmque dominus custodierit, capitis æstimationem seu aliam quamcunque criminis compensationem, (ut feret damni ratio) dominus canis præstato.

Be nẏtena miꝛdædum;

De vulnere à bove illato.

24. Gif neat man ȝeþundiȝe. þeoꝛþe þ neat to handa. oþþe foꝛeþinȝie;

Si quem bos virum cornu petiverit, vulneraritque, capitor, ni velit eum dominus prætio redimere.

Be nẏdhæmed;

De stupro.

25. Gif mon ceoꝛleꝛ mennen to nẏdhæmede ȝeþꝛeataþ. mid fif ꝛcill. ȝebete ðæm ceoꝛle. ⁊ ꝛẏxtiȝ ꝛcill. to þite; Gif ðeoþ man ðeoþne to nẏdhæmed ȝenẏde. ȝebete mid hiꝛ eoþende; Gif mon unȝeþintꝛedne þifman to nẏdhæmede ȝeþꝛeatiȝe. ꝛẏ þ ꝛþa ðæꝛ ȝeþintꝛedeꝛ menneꝛ bôt;

Qui per vim pagani hominis ancillam stuprarit, pagano sol. senos numerato, & 60. præterea sol. mulctator. Servus si servulam stuprarit, virga virilis ei præciditor. Qui teneræ ætatis virginem stuprarit, eadem lege tenetor, qua is qui adultam compresserit.

Be manꝛliht mid hloþe;

De homicidio ab hominum turma perpetrato.

26. Gif mon tþẏhẏndne man unꝛẏnniȝne. mid hloþe ofꝛlea. ȝẏlde ꝛe ðæꝛ ꝛlæȝeꝛ andetta ꝛẏ þeꝛe. ⁊ þite. ⁊ ælc mon ðe on ꝛiþe þæꝛe. ȝeꝛẏlle ðꝛittiȝ ꝛcill. to hloþ bôt; Gif hit ꝛẏ ꝛẏxhẏnde man. ælc to hloþebôt ȝeꝛẏlle ꝛẏxtiȝ ꝛcill. ⁊ ꝛe ꝛlaȝa þeꝛe. ⁊ þite; Gif he ꝛẏ tþelfhẏnde man.

Si quis virum insontem 200. solid. ęstimatum turma stipatus interfecerit, lætaléque vulnus intulisse convictus fuerit, capitis æstimationem & mulctam pendito: & quotquot turmę interfuerint, singuli eo nomine, 30. solidos numeranto. Si 600. censebatur solidis qui occubuit, singuli præsentiæ suę pœnas, 60. solidorum solutione luunto: Interfector autem tum perempti corporis æstimationem, tum mulctam præstato.

ſtato. Sin 1200. æſtimatus eſt ſolidis, danto ſinguli, 120. ſolidos: homicida verò, capitis æſtimationem ac mulctam pendito, Sin iſtiuſmodi cædes ab hominum turma fuerit patrata, negaríntque ſinguli juramento interpoſito ſe vulnus letale inflixiſſe, in jus vocantor omnes, paritérque tum capitis æſtimationem, tum mulctam capitis æſtimationi æqui paratam pendunto.

ælc heoꝛa hunꝺ tꝑelꝼtiꝫ ſcill. aꝫýꝼe. ⁊ ſe ſlaꝫa ꝑeꝛe ⁊ ꝑiꝛe; Ꝺiꝼ hlôꝺ ꝺiſ ꝫeꝺô. ⁊ eꝼt oꝼſꝑeꝛian ꝑille. teo hi ealle. ⁊ ꝺonne ealle ꝼoꝛꝫýlꝺen ꝺone ꝑeꝛ ꝫemænum hanꝺum. ⁊ ealle anꝑiꝛe ſꝑa to ꝺæm ꝑeꝛe to belimpe;

36 *De homine cognatis orbato.*

Si quis paterna cognatione orbus, orta contentione alium interfecerit, materni ſanguinis neceſſitate conjuncti capitis æſtimationis trientem unã pendunto, aliam contubernales ejus, pro tertia ipſe à patria exulato. Si materna etiam cognatione orbus fuerit, dimidium contubernales ejus numeranto, ipſe reliquæ ſolutionis metu profugito. Sin iſtiuſmodi virum cognatis omnibus orbatum quis interfecerit, dimidia capitis ejus ęſtimatio regi, dimidia contubernalibus occiſi penditor.

Be mæꝫleaſum monnum;

27. Ꝺiꝼ ꝼæꝺꝛen maꝫa mæꝫleaſ man ꝫeꝼeahte. ⁊ man oꝼſlea. ⁊ ꝺonne ꝫiꝼ he mæꝺꝛen maꝫaſ hæbbe. ꝫýlꝺen ꝺa ꝺæſ ꝑeꝛeſ ꝺꝛiꝺꝺan ꝺæl. ⁊ ꝺꝛiꝺꝺan ꝺæl ꝺam ꝫeꝫýlꝺan. ⁊ ꝼoꝛ ꝺꝛiꝺꝺan ꝺæl he ꝼleo; Ꝺiꝼ he meꝺꝛen maꝫaſ næbbe. ꝫýlꝺen ꝺa ꝫeꝫýlꝺan healꝼne. ꝼoꝛ healꝼne he ꝼleo; Ꝺiꝼ mon ſꝑa ꝫeꝛaꝺne man oꝼſlea. ꝫiꝼ he maꝫaſ naꝫe. ꝫýlꝺe man healꝼ cýninꝫ. healꝼne ꝺæm ꝫeꝫýlꝺan;

De falſis rumoribus.

Qui falſi rumoris in vulgus ſparſi autor fuiſſe deprehendetur, leviori alique pœna non mulctator, verum lingua ei præciditor, ni iis eam integra capitis ſui æſtimatione data redimerit.

Be ꝼolc leaſunꝫum ꝫeꝑýꝛhtum;

28. Ꝺiꝼ mon ꝼolc læſunꝫe ꝫeꝑýꝛce. ⁊ heo on hine ꝫeꝛæꝼ ꝑeoꝛþe. miꝺ nanum leahtꝛan þinꝫe ne ꝫebete. þonne him mon aceoꝛꝼ ꝺa tunꝫan oꝼ. ꝥ hi monna unꝺeoꝛꝛan ꝑeoꝛþe moſt lýſan ꝺonne hi mon be ꝺæm ꝑeꝛe ꝫeahtiꝫe;

De eo qui ſe religione obſtringit.

Si quis deo ſeſe religione obſtrinxerit, eúmque alius criminetur, eorum aliquid quæ nuncuparat non perſolviſſe, ipſe primus in quatuor templis ejus rei fidem jurejurando firmato, tum alter (ſi ſe criminis ſuſpicione liberare voluerit) in 12. templis id facito.

Be ꝫoꝺ boꝛhꝫum;

29. Ꝺiꝼ hꝑa oþeꝛne ꝫoꝺboꝛꝫeſ oncunne. ⁊ teon ꝑille. ꝥ he hꝑýlcne ne ꝫelæſte ꝺæꝛa ꝺe he ꝫeſealꝺe. aꝫýꝼe ꝺone ꝼoꝛeaþ on ꝼeoꝑeꝛ cýꝛicum. ⁊ ſe oꝺeꝛ ꝫiꝼ he hine tꝛeoꝑian ꝑille. innan tꝑelꝼ cýꝛicum ꝺo he ꝥ;

De mercatoribus.

Porrò æquum videtur, ut mercatores eos quos ſecum è navi in terram eduxerint coram præpoſito regio in frequenti populi conventu ſiſtant, indicántque quot
37 ſint numero, & tum demum penes ſe retineant, quo paratiores habeant ad ea omnia reſpondere, quæ ex æquo jure coacta populi concione quæſita fuerint. Ac ſi neceſſario pluribus comitati ex alto in

Be cýpmannum;

30. Ꝺac iſ ceapmannum ꝫeꝛiht. ꝺa men ꝺe hi up miꝺ heom læꝺaꝺ. ꝫebꝛinꝫan beꝼoꝛan cýninꝫeſ ꝫeꝛeſan on ꝼolc ꝫemote. ⁊ ꝫeꝛecce hu maniꝫa ꝺæꝛa ſýn. ⁊ hi nimen ꝺa men miꝺ heom. ꝺe hiꝫ maꝫon eꝼt to ꝼolc ꝫemote to ꝛihte ꝫebꝛinꝫan; ⁊ ꝺonne heom ꝺeaꝛꝼ ſý ma manna up miꝺ heom to hæbbanne on heoꝛa ꝼoꝛe. ꝫecýþe

cýþe ſýmble ſpa oft ſpa þeaꝛf ſý on ȝemoteſ ȝepitnýſſe cýninȝeſ ȝeꝛefan;

portum invehantur, de iis etiam in celebri plebis concione præpositum regis quàm diligentissime certiorem faciunto.

Be ceoꝛliſceſ manneſ bindelan;

31. Gif mon ceoꝛliſcne man ȝebinde unſcýldiȝne. ȝebete mýd týn ſcill; ȝif hine mon beſpinȝe. mid tpentiȝ ſcill. ȝebete; Gif he hine on henȝene ȝebꝛinȝe. mid ðꝛittiȝ ſcill. ȝebete; Gif he hine on biſmoꝛe to homelan beſcýꝛe. mid x. ſcill. ȝebete; Gif he hine to pꝛeoſt beſcýꝛe unbundenne. mid xxx. ſcill. ȝebete; Gif he ðone beaꝛde of aſcýꝛe mid xx. ſcill. ȝebete; ȝif he hine ȝebinde. ⁊ ðonne to pꝛeoſt beſcýꝛe mid lx. ſcill. ȝebete;

De homine pagano vinclis constricto.

Qui hominem paganum immerentem vinclis constrinxerit, 10. solidis noxiam sarcito: eum si verberibus affecerit, 20. solidorum pœna esto: Si suspensum in sublime rapuerit, 30. solidis culpa pensator. Si contumeliose capillum ejus morionis in morem totonderit, 10. sol. præstato. Sin caput in morem sacerdotis raserit, nec ipsum ligaverit, 30. sol. numerato. Si barbam illi resecarit, 20. solidorum compensatio sequitor. Si denique ei vinclis constricto capillos in morem sacerdotis abraserit, 60. solidos pendito.

Be ſpeꝛeſ ȝýmeleaſte;

32. Sac iſ funden. ȝif mon hæfð ſpeꝛe ofeꝛ eaxle. ⁊ hine mon onſnæſeð. ȝýlde ðone peꝛ buton pite; ȝif he foꝛan eaȝum aſnæſe. ȝýlde ðone pite; ⁊ ȝif hine mon teo ȝepealdeſ on ðæꝛe dæde. ȝetꝛeopie hine be ðæm pite. ⁊ mid ðæm þ pite afýlle. ȝif ſe oꝛd ſý ufoꝛ ðꝛý finȝeꝛe ðonne hindpeaꝛde ſceafte; ȝif hi ſýn butum ȝelice. oꝛd ⁊ hindpeaꝛd ſceaft. þ ſý buten pleoh;

De negligenti hastæ gestatione.

Porrò si quis hastam humero gestarit, in quam alius fortè fortuna impegerit, æquum esse videtur capitis æstimationem sine omni mulcta ei imperare. Sin ipsam hastæ cuspidem præ se gesserit, aliúsque incautius impegerit, mulctator præterea. Et si id dedita opera fecisse incusabitur, tum ei (prout feret mulctæ ratio) omni se mali suspicione liberare liceto, si quidem ipsa hastæ acies reliqua parte quę à tergo est tres digitos altior fuerit. Neque vero ei vitio detur, si unà, eademque fuerit aciei & reliquæ hastæ altitudo.

Be boldȝetæle;

33. Gif mon pille of boldȝetæle in oþeꝛ boldȝetæle hlafoꝛd ſecan do þ mid ealdoꝛmanneſ ȝepitnýſſe. ðe he æꝛ on hiſ ſciꝛe folȝode; ȝif he hit buton heſ ȝepitnýſſe dô. ȝeſýlle ſe ðe hine to men feoꝛmie. hund tpelftiȝ. ſcill. to pite; Dæle he hpæþeꝛe þ healf ðæm cýninȝ on ðæm ſciꝛe ðe he æꝛ folȝode. healf on ðæm þe he on cýmþ; ȝif he hpæt to ýfle ȝedôn hæfþ ðæꝛ he æꝛ pæſ. bete þ ſe ðe hine ðonne to men undeꝛfo. ⁊ cýninȝ mid hund tpelftiȝum ſcill. to pite;

De habitandi loco. 38

Qui domino relicto alio habitatum migrare in animo habuerit, illius regionis in qua priùs famulatus est senatorem ea de re admoneto. Sin ipso insciente habitandi locum mutarit, dato qui eum in familiam admiserit suam, 120. sol. quorum pars dimidia Regi numerator ea in Satrapia qua prius commoratus est servus, reliqua autem eò loci quo nunc migravit. Verum enimvero si ante migrationem mali quid perpetravit servus, noxiam omnem sarcito qui eum admisit, & regi eo nomine, 120. solid. dependito.

De

De pugna coram Senatore.

Si quis coram ſenatore Regio in frequenti plebis concione dimicarit, tum capitis æſtimationem, tum mulctam prout æquum fuerit præſtato, & Senatori 120. ſolidos numerato. Qui coactam populi concionem armorum extractione commoverit, dato ſenatori 120. ſolidos. Hoc ipſum ſi pręſente alio quocunque in locum ejus ſubſtituto, aut coram ſacerdote regio evenerit, 30. ſolidis culpa penſator.

Be ȝeꝼeohte beꝼoꞃan ealdoꞃmen;

34. Giꝼ mon beꝼoꞃan cýninȝeꝼ ealdoꞃmen on ȝemote ȝeꝼeohte. bete þeꞃ ⁊ þite ꝼþa hit ꞃihtꝼý. ⁊ beꝼoꞃan ðæm hund tþelꝼtiȝ ꝼcill. ðæm ealdoꞃmen to þite; ȝiꝼ hþa ꝼolceꝼ ȝemote mid þæþneꝼ bꞃýde aꞃæꞃe. ðæm ealdoꞃmen cxx. ꝼcill. to þite ȝeꝼýlle; ȝiꝼ ðiꝼꝼeꝼ hþæt beꝼoꞃan cýninȝeꝼ ealdoꞃmanneꝼ ȝinȝꞃan ȝelimpe. oþþe cýninȝeꝼ þꞃeoꝼt. ðꞃittiȝ ꝼcill. to þite ȝeꝼýlle;

De eo qui in area pagani hominis dimicarit.

Qui in area pagani hominis pugnaverit, pagano ſex ſolidos numerato. Si ferrum diſtrinxerit, nec pugnam commiſerit, dimidio minuatur mulcta. Illud idem ſi in area hominis 600. ſolidis æſtimati factitarit, quod ei qui in area pagani hominis dimicarit imperavimus, id triplum præſtato. Qui in area hominis 1200. ſolidis æſtimati decertarit, id ipſum quod ei qui in area hominis ad 600. ſolid. cenſiti pugnarit indiximus, duplum dato.

Be cýꞃliꝼceꝼ monneꝼ ꝼlette ȝeꝼeohte;

35. Giꝼ hþa on cýꞃliꝼceꝼ monneꝼ ꝼlette ȝeꝼeohte. mid ꝼýx ꝼcill. ȝebete ðæm ceoꞃl; ȝiꝼ he þæþne ȝebꞃed. ⁊ ne ȝeꝼeohte. ꝼý be healꝼum ðæm; ȝiꝼ ꝼýxhýndum ðiꝼꝼa hþæþeꞃe ȝelimp. ðꞃýꝼealdlic aꞃiꝼe ꝼeo bote be þæꞃe ceoꞃliꝼcan bôt; Tþelꝼhýndum men. tþýꝼealdlic be þæꝼ ꝼýxhýndum bot;

39 *De pace violata in urbe regia.*

Pacis in urbe regia violatæ pœna 120. ſolidorum eſto: in urbe archiepiſcopi 90. ſolid. in urbe epiſcopi aut ſenatoris 60. ſolid. cenſeatur. Pacis violatio in villa hominis 1200. ſolidis æſtimati, 30. ſolid. penſator: in villa ejus qui 600. cenſetur ſolidis 15. ſolidorum ſolutione ſarcitor. Qui pagani ſæpem perruperit, 5. ſolidis mulctator. Si tale quippiam in profectione militari, aut tempore quadrageſimæ delinquitur, duplo compenſator. Qui tempore quadrageſimæ velum ſacroſanctum venia non impetrata coràm avulſerit, 120. ſolidos dato.

Be buꞃhbꞃýce;

36 Cýninȝeꝼ buꞃhbꞃýce bið hund tþelꝼtiȝ ꝼcill; Æꞃcebiꝼceopeꝼ buꞃhbꞃýce hundniȝontiȝ ꝼcill; Oþꞃeꝼ biꝼceopeꝼ. ⁊ ealdoꞃmanneꝼ. ꝼýxtiȝ ꝼcill; Tþelꝼhýndeꝼ manneꝼ. þꞃittiȝ ꝼcill; Sýxhýndeꝼ manneꝼ. ꝼiꝼtýn ꝼcil; Ceoꞃleꝼ eodoꞃbꞃýce. ꝼiꝼ ꝼcill; ȝiꝼ ðiꝼꝼeꝼ hþat ȝelimp ðonne ꝼýꞃd ut ꝼý. oþþe in Lenctene. ꝼý hit tþýbot; ȝiꝼ mon on lencȝtene* haliȝ ꞃiꝼt on ꝼolce buton leaꝼe alecȝe. ȝebete mid hund tþelꝼtiȝum ꝼcill;

* aliàs, haliȝ ꞃýht.

De terra ex ſcripto poſſeſſa.

Qui terram habuerit per ſcripturæ ſeriem ſibi à majoribus relictam, ab hæredibus ad alios alienandi poteſtas ei non eſto, ſi quidem præſentibus cognatis coram rege, aut epiſcopo, ſcriptura aut bôd þæꞃe de hit on ꝼꞃuman

Be boclande;

37. Se mon ꝼeþe boclande hæbbe. ⁊ him hiꝼ maȝaꝼ læꝼdon. þonne ꝼetton þe ꝥ he hit ne moꝼte ꝼýllan oꝼ hiꝼ mæȝeboꞃh. ȝiꝼ ðæꞃ bið ȝeþꞃit. oþþe ȝeþitnýꝼꝼe. ꝥ hit þæꞃa manna ꝼoꞃȝeꝼtꞃindon. ⁊ ðæꞃa ðe hit him ꝼealdon.

aldon. ꝥ he ſpa ne mote. ⁊ ꝥ ðonne on cýninges. ⁊ on biſceopes gepitnýſſe geſecce beſoſan hiſ magum;

testimonio probetur, omni alienatione ei interdixiſſe illum qui priùs conceſſit, talémque ei impoſuiſſe legem cùm primo dederit.

Be* geſeohte;

* aliàs, ſæþe. i. *capitalibus inimicitias.*

38. Gac þe beodaþ. ſe mon ðe hiſ geſân ham ſittende þite. ꝥ he ne ſeohte. æſþon he him ſihtes bidde; Giſ he mægnes hæbbe ꝥ he hiſ geſân beſide. ⁊ inne beſitte. gehealde hine vii. nihte inne. ⁊ hine on ne ſeohte. giſ he inne geþolian þille; ⁊ ðonne ýmb ſeoſon niht giſ he þille on hand gân. ⁊ þæpnu ſýllan. geheald hine xxx. nihta geſundne. ⁊ hine hiſ magum gebodie. ⁊ hiſ ſſeondum; Giſ he cýſicean ðonne geýſne. ſý ðonne be ðæſe cýſicean aſe. ſpa þe æſ buſan cþæðon; Giſ he ðonne ðæſ mægenes ne hæbbe. ꝥ he hine inne beſitte. ſide to ðæm ealdoſmen. bidde hine ſultumes; Giſ he him ſultumian ne þille. ſide to ðæm cýning æſ he ſeohte; Eac ſþýlce giſ mon becume on hiſ geſân. ⁊ he hine æſ hamſæſtene ne þite. giſ he þýlle hiſ þæpne ſýllan. hine mon gehealde xxx. nihta. ⁊ hine hiſ ſſeondum gecýþe; giſ he ne þille hiſ þæpnu ſýllan. ðonne mot he ſeohtan on hine; Giſ he þille on hand gân. ⁊ hiſ þæpnu ſýllan. ⁊ hþa oſeſ ꝥ on him ſeohte. gýlde ſpa þeſ. ſpa þund. ſpa he gepýſce. ⁊ þite. ⁊ hæbbe hiſ mæg ſoſþoſht; Gac þe cþæðað. ꝥ mon mot mid hiſ hlaſoſd ſeahtan oſþite. giſ mon on ðone hlaſoſde ſeahte; ſpa mot ſe hlaſoſd mid ðýmen ſeohtan; Æſteſ ðæſ ýlcan þiſan mot mon ſeohtan mid hiſ geboſene mæge. giſ hine mon on þoh onſeohtaþ; buton þiþ hiſ hlaſoſd. ꝥ þe ne lýſaþ; Gac mon mot ſeohtan oſþite. giſ he gemeteþ oþeſne æt hiſ æþum þiſe betýnedum duſum. oð ðe undeſ anſe ſeon. oþþe æt hiſ dohtoſ æþum boſenſe. oþþe æt hiſ ſþeoſteſ æþum boſenſe. oþþe æt hiſ medeſ þe þæſe to æþum þiſe ſoſgýſen hiſ ſæðeſ;

De pugna.

Porrò autem interdicimus, nè quis adverſariũ ſuum oppugnet, ſi ipſum domi incluſum perſpexerit, ni priùs ab eo jus æquum ſibi fieri poſtularit: verum ſi poterit domum obſidione cingere, in ſeptem dies id facito, nec ipſum interim (ſi ſe domo tenuerit) oppugnato. Sin ipſis ſeptem diebus exactis, alter 40
ſe armáque ſua in poteſtatem ipſius dare voluerit, ipſum integrum ac incolumen 30. dies ſervatum cognatis & amicis ſuis offerto. Si ad templum confugerit, honoris templi (prout effati ſumus) ratio habetor. Si non poterit ipſum obſidere, Senatoris opem implorato, hic ſi non ſubvenerit, potiùs quàm ipſum oppugnet regem adito. Porrò autem ſi quis fortè fortuna in inimicum ſuum inciderit, neſciens ipſum ſe domi tenere, velítque alter ei arma in manus dare, 30. dies ipſum incolumen ſervato, & tum poſtea amicis ſuis offerto. Verùm ſi noluerit is arma ei in manus dare, protinùs eum expugnato. Sin is ſe armáque ſua in poteſtatem inimici dedere voluerit, ac alius quiſquam eum oppugnarit, capitis æſtimationem, aut vulneris (ſi quod ei impreſſerit) compenſationem, pro facti ratione præſtato: mulctator præterea, eáque parte omni (quæ ſibi cognationis nomine debetur) excidito. Servus pro hero impune propugnato, ſi quis eum oppugnarit: herus itidem pro ſervo. Si quis germanum alterius cognatum injuſtè oppugnarit, is pro ſalute ejus propugnato adverſus omnes homines, præter unum dominum, id enim non patiemur. Cuivis denique liceto eum impunè oppugnare, quem una cum uxore ſua obſerato oſtio, aut ſub una eadémque ſtragula offenderit, aut unà cum germana filia, ſorore, aut matre legitimo patri nuptiarum fœdere conjuncta.

De

41 *De diebus festis & solennibus.*

Hisce diebus sequentibus festa liberis & ingenuis omnibus licentia concedito, servis autem atque iis qui sunt legitima officiorum servitute obligati non item. Duodecem dies à festo natali domini. Dies ille quo Christus subegit diabolum. Dies quo agitur anniversarius beati Gregorii festus. Dies ante festum paschatis septem, & totidem dies festum illud insequentes. Dies festus beatorum Petri & Pauli: In autumno integra quæ est ante festum Mariæ septimana. Dies festus omnium sanctorum. Quatuor autem diebus Mercurialibus in quatuor illis septimanis quibus publicum edici solet jejunium, servis omnibus festa dator licentia, ut omnem eorum operam in illorum insumant utilitatem, à quibus antehac in Dei nomine beneficia acceperint, aut de bene promereantur.

Be Mæsse dæge freolse;

39. Gallum freoum mannum ðæs dægas sýn forgýfene. butan ðeopum monnum. ⁊ esne rihtum; xii. dagas on gehol. ⁊ ðone dæg ðe Crist ðone deofol oferspiþde. ⁊ Seintus Gregorius gemýnde dæg. ⁊ vii. dagas to Gastron. ⁊ vii. ofer. ⁊ an dæg æt Seint Petres tide ⁊ Seint Paules; ⁊ on hærfeste ða fullan pucan ær S'ctā Marian mæssan. ⁊ ealra haligra peorþunge an dæge; ⁊ feoper podnes-dagas on feper ýmbren pucum. ðeopum eallum sýnd forgýfen. ðæm ðe him leofost sý to sýllanne. æghpæt ðæs ðe him mon for Godes naman gesýlle. oþþe hi on ænigum heora hpilstýccum geærnian magon;

quibus in posterum ex collocata eorum opera

De vulneribus.

Si quis capiti alterius vulnus inflixerit, atque adeò os capitis utrinque perforarit, saucio solidos 30. numerato. Si os tantummodo exterius pertusum fuerit, dato solid. 15. Qui capiti alterius vel sub pilis unciale vulnus intulerit, solidum unum præstato. Sin vulnus id præter cæsariem impressum fuerit, solidos duos pendito. Si quis alteri amputarit auriculam, saucio 30. solidos præstato. Sin ex ipso vulnere auditus sensum omnem amiserit, 60. solidos numerato.
42 Qui alteri oculum effoderit, 66. solidos, sex denarios, & denarii trientem unam pendito. Quin si oculus capiti inhæserit, ità tamen corruptus ut visu privetur, ipsa tertia parte solutio minuatur. Qui alteri nasum præciderit, dato ei 60. solidos. Si quis alteri primores dentes excusserit, numerato ei solidos octo. Si caninos, 4. solidos: sin genuinos decusserit, pendito solidos sexdecem. Qui alterius os maxillare contuderit, solvito soli-

Be pundum;

40. Heafod punde to bôt. gif ða bân bið butu ðýrel xxx. scill. gesýlle him mon; Gif þ uttre ban bið ðýrl. gesýlle fiftýne scill. to bote; Gif in feaxe biþ pund ýnces lang. gesýlle ænne scýll. to bote; Gif hit beforan feaxe bið pund ýnces lang. tpegen scill. to bote; gif him mon ofaslea þ oþer eare. gesýlle him þritig scill. to bote; Gif se hlýst oðstande. þ he ne mæge gehýran. gesýlle * xxx. scill. to bote; Gif mon men eage ofaslea. gesýlle him mon sýxtig scill. ⁊ sýx scill. ⁊ sýx reningas. ⁊ ðriddan dæl peninges to bote; Gif hit in ðam hæfde sý. ⁊ he nocht gesеon ne mæge. mid stand ðriddan dæle ðære bote inne; Gif mon oþrum þ neb ofaslea. gebete him mid lx. scill; gif mon oþrum ðone toþe on foran heafde ofaslea. gebete þ mid eahta scill; gif hit sý se pong toþ. gesýlle feoper scill. to bote; monnes tus. biþ sýxtine scill. peorþe; gif mon monnes ceacan forslea. þ heo beoþ forode.

* aliàs, 60.

ꝼiꝼtẏne ſcill. ȝebete ⁊ Manneſ cinn bân ȝiꝼ hit biþ tocloꝼen. ȝeſẏlle mon tꝼelꝼ ſcill. to bote ⁊ Giꝼ manneſ ðꝛot bolla bẏþ ðẏꝛl. ȝebete mid tꝼelꝼ ſcill ⁊ Giꝼ monneſ tunȝe bið oꝼ heaꝼde mid oþꝛeſ monneſ dædum ȝedon. ꝥ bið ȝelic. ⁊ eaȝum bôt ⁊ Giꝼ mon on eaxle bið ȝeꝼundod. ꝥ ꝥ lið ſeaꝼe utꝼloꝼe. ȝebete mid ðꝛittiȝ ſcill ⁊ Giꝼ ſe eaꝛme bið ꝼoꝛad buꝼan ðæm elmboȝan. ðæſ ſculon xv. ſcill. to bote ⁊ Giꝼ ða eaꝛm ſcancan bið beȝen ꝼoꝛade. ſeo bote bið xxx. ſcill ⁊ Giꝼ ſe ðuma bið oꝼ aſlaȝen. ðæm ſculon xxx. ſcill. to bote ⁊ ȝiꝼ ſe næȝl biþ oꝼaſlaȝen. ſeo bot biþ ꝼiꝼ ſcill ⁊ ȝiꝼ ſe ſcẏte ꝼẏnȝeꝛ bið oꝼaſlaȝen. ſeo bôte bið ꝼẏꝼtẏne ſcill ⁊ hiſ næȝl beoþ iiii ſcill ⁊ ȝiꝼ ſe midleſta ꝼinȝeꝛe ſẏ oꝼaſlaȝen.. ſe bot bið xii. ſcill. ⁊ hiſ næȝleſ ii. ſcill ⁊ ȝiꝼ ſe ȝoldꝼinȝeꝛ biþ oꝼaſlaȝen. to ðæm ſculon ſeoꝼontẏne ſcill. to bote. ⁊ hiſ næȝleſ iiii. ſcill ⁊ Giꝼ ſe lẏtla ꝼinȝeꝛ ſẏ oꝼaſlaȝen. ðæm ſceal to bote niȝon ſcill. ⁊ ân ſcill hiſ næȝleſ ȝiꝼ hit ſẏ oꝼaſlaȝen ⁊ Giꝼ mon bið on hꝛiꝼ ȝeꝼundod. ȝeſẏlle him mon xxx. ſcill ⁊ ȝiꝼ he ðuꝛh ꝼund bið. æt æȝþꝛum muþe tꝼentiȝ ſcill ⁊ Giꝼ monneſ ðeoh bið ðẏꝛl. ȝeſẏlle him mon xxx. ſcill. to bote ⁊ Giꝼ hit ꝼoꝛod ſẏ. ſeo bot bið eac xxx. ſcill ⁊ Giꝼ ſe ſcanca bið ðꝛẏl beneoþan cneoꝼe. ðæꝛ ſculon tꝼelꝼ ſcill ⁊ ȝiꝼ he ꝼoꝛad ſẏ beneoþan cneoꝼe. ȝeſẏlle him xxx. ſcill. to bote ⁊ Giꝼ ſeo micele tâ biþ oꝼaſlaȝen. ȝeſẏlle him mon xx. ſcill. to bote ⁊ Giꝼ hit ſẏ ſeo æꝼteꝛe tâ. ꝼiꝼtẏne ꝼcill. to bote ⁊ Giꝼ ſeo midleſta tâ ſẏ oꝼaſlaȝen. ðæꝛ ſculon niȝon ſcill. to bote ⁊ Giꝼ hit ſẏ ſeo ꝼeoꝼeꝛþe tâ. ðæꝛ ſculon vi. ſcill. to bote ⁊ Giꝼ ſe lẏtle tâ ſẏ oꝼaſlaȝen. ȝeſẏlle him mon ꝼiꝼ ſcill. to bote ⁊ Giꝼ mon ſẏ on ða hæꝛþan to ðam ſꝼiþe ȝeꝼundod. ꝥ he ne mæȝe beaꝛn ȝeſtꝛẏnan.

dos 15. Si os menti fiderit, 12. ſolidos dato: ſin ferro gurgulionem perforarit, 12. ſolidos numerato. Si quis alteri linguam radicitùs evulſerit, perinde ſolvito ac is qui alteri oculum effoderit. Qui alteri vulnus humerale impreſſerit, quo ipſa rumpatur membri compago, 30. ſolidos dato. Si quis alteri brachium cubitum ſupra perfregerit, 15. ſolidos pendito: ſin utrumq; brachii os fractum fuerit, 30. ſolidi interponuntor. Si cui pollex manûs amputetur, dantor ſolidi triginta. Si cui pollicis unguis avellatur, ſolvuntor ſolidi quinque. Si quis alteri indicem (quem ſagittarium vocant) abſciderit, 15. ſolidos præſtato: ſi indicis unguem, 4. ſolidos numerato. Si quis alteri digitum medium pręciderit, pendito ei 12. ſolidos. Sin ejus digiti unguem tantummodo amputarit, dato ſolidos duos. Si quis alteri digitum annularem abſciderit, 17. ſolidos numerato: ſi illius digiti unguem avulſerit, pendito ſolidos quatuor. Si quis alteri digitum auricularem amputarit, interponuntor ſolidi novem: ſi ejus 43
digiti unguem dempſerit, ſolidum unum perſolvito. Si quis in alvo vulnus acceperit, 30. ſolidorum ſolutio ſequitor: ſin ferrum per ipſum ventrem transfigatur, ad utrumque vulneris orificium 20. penduntor ſolidi. Si quis alteri tibiam ſupra genu ferro tranſverberarit, dato ei ſolidos 30. Sin os ipſum contuderit, adduntor & alii 30. Si quis alteri cruris trajecti vulnus impoſuerit, 12. ſolidos numerato: ſin os cruris ſuffringatur, 30. ſolid. pendito. Si quis alteri pollicem pedis amputarit, 20. ſolidos præſtato. Qui ſecundum à pollice pedis digitum præciderit, dato ſolidos 15. Si medium abſciderit, novem numerato. Si quartum à pollice, 6. ſolidos pendito: denique ſi quis alteri minimum pedis digitum amputarit, ſolidi quinque interponuntor. Si quis alterius virilia vulnerarit, quo omnis ei præripiatur procreandi

ȝebe-

facultas, 80. ei solidos numerato. Qui alteri cubitum præciderit, dato ei solidos octoginta. Uniuscujusque vulneris, quod præter cæsariem, aut manicam, vel sub genu impressum fuerit, pœna in duplum augetor. Si quis alterius lumbos perfregerit, præstato ei 60. solidos: si ferro pupugerit, numerato solidos quindecem: sin telo trajecerit, dato solidos 30. Si quis alteri vulnus humerale intulerit, octoginta solidis damnum sarcito. Qui sanabili vulneris genere partem manus exteriorem pulsarit, dato ei viginti solidos. Sin ei manum dimidiam absciderit, 60. solidorum solutio sequitor. Si quis altera integra cute costam suffregerit, dato ei solidos decem. Sin cute ruptâ extrahantur officula, 15. solidos numerato. Si quis alteri effoderit oculum, manúmve aut pedem absciderit, una eadémque compensatio sequitor, sexaginta scilicet sex solidi, denarii sex, & denarii triens una. Si quis alteri crus unà cum genu pręciderit, pendito ei octoginta solidos. Si quis alteri scapulam absciderit, numerato ei solidos viginti: si pulsarit, adeóque exeantur officula, dato solidos 15. Si cui non insanabili vulneris genere validi intercidantur nervi, 12. solidorum solutio sequitor. Sin ex vulnere accepto claudicarit, nec sanari poterit, 30. peduntor solidi. Si cui intercidantur nervuli, dantor ei solidi sex. Si quis cervici alterius ejusmodi vulnus impresserit, ut is per omnem vitam mutilus ac deformis incedat, dato ei compensationis nomine centum solidos, nisi ex maturo sapientum judicio plùs sibi deberi videatur.

44

ȝebeꝛe him ꝥ mid lxxx. ſcill; Giꝼ men ſý eaꝛme mid honda mid ealle oꝼacoꝛꝼan beꝼoꝛan elmboȝan. ȝebeꝛe ꝥ mid lxxx. ſcill; Æȝſpýlceꝛe ꝑunde beꝼoꝛan ꝼeaxe. ⁊ beꝼoꝛan ſlýꝼan. ⁊ beneoðan cneoꝑe. biþ ꝛpýȝýlde maꝛe; ȝiꝼ ſeo lenden bꝛeda biþ ꝼoꝛſlaȝen. ðæſ ſceal ſýxꝛiȝ ſcill. ꝛo boꝛe; ȝiꝼ heo bið on beſꝛunȝen. ꝼiꝼꝛýne ſcill; Giꝼ heo bið ðuꝛh ðýꝛl. ðonne ſceal ðæꝛ xxx. ſcill. ꝛo boꝛe; Giꝼ mon biþ on eaxle ȝeꝑundod. ȝebeꝛe mid lxxx. ſcill; Giꝼ mon oþꝛum ða hand uꝛon ꝼoꝛſlea. ȝeſýlle him xx. ſcill. ꝛo boꝛe. ȝiꝼ hine mon ȝelacnian mæȝe; Giꝼ heo healꝼe on ꝑeȝe ꝼleoȝe ðonne ſceal ſýxꝛiȝ ſcill. ꝛo boꝛe; Giꝼ mon oþꝛum ꝛib ꝼoꝛſlea binnan ȝehalꝛe hýde. ȝeſýlle x. ſcill. ꝛo boꝛe; ȝiꝼ ſeo hýde ſý ꝛo bꝛocen. ⁊ mon bân oꝼadô. ȝeſýlle ꝼiꝼꝛýne ſcill; ȝiꝼ monneſ eaȝe him mon oꝼaſlea. oþþe hiſ hand. oþþe hiſ ꝼôꝛ. ðæꝛ ȝæð ȝelic bôꝛ ꝛo eallum ſýx peninȝaſ. ⁊ ſýx ſcill. ⁊ ſýxꝛiȝ ſcill. ⁊ ðꝛiddan dæle peninȝeſ; Giꝼ monneſ ſconca bið oꝼaſlaȝen ꝑiþ ꝥ cneoꝑe. ðæꝛe ſceal lxxx. ſcill ꝛo boꝛe; Giꝼ mon oþꝛum ða ſculdꝛu ꝼoꝛſlea ȝeſýlle him mon xx. ſcill. ꝛo boꝛe; ȝiꝼ hi mon inbeſlea. ⁊ mon bân oꝼadô. ȝeſýlle mon ðæſ ꝛa boꝛe ꝼiſꝛýne ſcill; Giꝼ mon ða ȝꝛeaꝛan ſinꝑe ꝼoꝛſlea. ȝiꝼ hine mon ȝelacnian mæȝe. ꝥ he hâl ſý. ȝeſýlle xii. ſcill ꝛo boꝛe; Giꝼ ſe mon healꝛ ſý ꝼoꝛ ðæꝛe ſinꝑe ꝑunde. ⁊ hine mon ȝelacnian ne mæȝe. ȝeſýlle xxx. ſcill. ꝛo boꝛe; Giꝼ þæſ ſmalan ſineꝑan mon ꝼoꝛſlea. ȝeſýlle him mon ſýx ſcill. ꝛo boꝛe; Giꝼ mon oþꝛum ða ȝeꝑeald ꝼoꝛſlea up on þæm ſꝑeoꝛe. ⁊ ꝼoꝛꝑundiȝe ꝛo ðæm ſꝑiðe ꝥ he naȝe ðæꝛ ȝeꝑeald. ⁊ ðeah hꝑæþeꝛe liꝼiȝe ſꝑa ȝeſcende. ȝeſýlle him mon hund ſcill. ꝛo boꝛe. buꝛon him ꝑiꝛan ꝛihꝛꝛe. ⁊ maꝛe ȝeꝛeccan;

¶ Fœdus *Aluredi* & *Gutbruni* Regum.

Ðiſ iſ þ ſpýþe þ ſælſpeo cýning. ⁊ Guðþun cýning. ⁊ ealleſ Angelcynneſ pitan. ⁊ eal ſeo ðeod ðe on Saſtenglum beoð ealle gecpeden habbað. ⁊ mid aþum geſæſtnod. ſoſ hi ſýlfe. ⁊ ſoſ heoſa gingſan. ge ſoſ gebopene. ge ſoſ ungebopene. ðe Godeſ miltſe ſecce. oþþe upe;

1. ſæſeſt ymb upe landgemeſa up on Temeſe. ⁊ ðonne up on Ligan ⁊ andlang ligan oð hiſe æſylm. ðonne on geſihte to Bedanſoſda. ðon up on Uſan oð ſætlingaſtæt;

Be oſſlægenan manneſ peſe;

2. Ðæt iſ ðonne. gif man oſſlagen ſeoſþe ealle ſe læſað efen ðýſne Engliſcne. ⁊ Deniſcne. to viii. healf meaſcum aſoðeneſ goldeſ. butan ðæm ceoſle ðe on gaſollande ſit; ⁊ heoſa lýſingum ða ſýndon eac efen ðýſe. æghes to cc. ſcill;

Be ðegnum ðe betogene ſýnd;

3. Gif mon cýningeſ þegn manſlihteſ be teo. gif he hine labian ðýrfe. ðô he þ mid xii. cýningeſ ðegnum; Gif mon ðonne ðegn betýhþ. ðe bif læſſa maga ðone ſe cýningeſ ðegn. ladige he hine mid xi. hif gelicena. ⁊ mid anum cýningeſ ðegne; And ſſa æghpýlcne ſſpæce ðe maſe ſý ðonne iiii. mancuſſaſ; And gif he ne ðýfne. gýlð hit ðſýgýlð ſſa hit mon gepýrþe;

Be getýmum;

4. And ælc man pite hif getýman. be mannum. ⁊ be hoſſum. ⁊ be oxum;

5. And ealle ſe cpæðon on ðæm ðæge ðe mon aðaſ ſſoſ. þ ne ðeoſe. ne ſſeo. ne moton in ðone heſe ſaſan butan leaſe. ne heoſa nân ðe

FOedus quod Aluredus & Gythrunus reges ex ſapientum Anglorum, atque eorum omnium qui orientalem incolebant Angliam conſulto ferierunt, in quod præterea ſinguli non ſolùm de ſe ipſis, verùm etiam de natis ſuis, ac nondum in lucem editis, (quotquot ſaltem miſericordiæ divinæ aut regiæ velint eſſe participes) jurarunt. 45

Primo igitur ditionis noſtræ fines ad Thameſim fluvium evehuntor: Indè ad Leam flumen profecti, ad fontem ejus deferuntor: tum rectà ad Bedfordiam porriguntor, ac denique per Uſam fluvium porrecti ad viam Vetelingianam deſinunto.

De perempti corporis æſtimatione.

Sive Dacum, ſive Anglum quis interfecerit, æquè alteruter (ſi quidem is ruſticus cenſum annuum impendens non fuerit) æſtimator, quatuor ſcilicet fuſilis auri marcis, atque alterutrius una eſto eademq; redemptio, ſolid. nimirum 200.

De miniſtro regis incuſato.

Miniſter regius ſi quando homicidii incuſetur, aſcitis ſibi 12. aliis regis miniſtris, (ſi quidem auſus fuerit) omni ſe culpa liberato. Verùm ſi alterius fuerit cujuſquam miniſter, regio nonnihil inferior, undecem ſui æquales unúmq; miniſtrum regium adhibeto, atque omnem ſceleris ſuſpicionem eluito. Idem juris eſto in omni lite quæ quatuor marcas ſuperarit. Veruntamen ſi is hanc culpæ liberationem obire verebitur, ipſa in triplum ſolutio augetor. 46

De advocatione.

Sive quis hominem, equum, bovémve mercatus fuerit, habeto qui venditionem illam præſtet atque in ſe recipiat.

Porrò autem eo ipſo quo in hæc juravimus die, ſtatutum eſt, nè ſervilis aut liberæ conditionis quiſquam à nobis ad exercitum iter faciat, néve ab eodem ad nos proficiſ-

ficiscatur, ni priùs facti veniam impetrarit. Veruntamen si necessariò eorum aliquis à nobis pecudes, seu res alias quascunque mercatus fuerit, aut nobis vendiderit quicquam, id quidem permittatur, ità tamen, ut pacis servandæ, & sese sistendi fidejussores adhibeat, ut ea saltem omnia justè ac legitimè nactus esse videatur.

ma to ur; Gir donne gebyrige þ for neode heora hpylce pid ure bige hæbban pille. oþþe pe piþ heora. mid ypre ⁊ mid æhtum þ ir to dafianne. on þa piran þ mon girlar rylle frýþe to rputelunge. þ mon pite þ mon clæn *bæc hæbbe;

*aliàs, flære. i. carnem.

☞ *Quò planius istius fœderis causa, & principium intelligatur, quæ sequuntur pauca ex Joanne Piko delegimus.* Aluredus Rex sic Dacos contudit, ut dabant ad libitum obsides, quòd terram exirent, vel Christianitatem riciperent, quod & factum est. Nam Rex eorum Guthrun (quem Gurmundum vocant) cum 30. proceribus, & omni penè populo baptizatus, in filium ab Aluredo susceptus est, imposito sibi nomine Ethelstano. Hîc igitur mansit, datæque sunt sibi Provinciæ Orientalium Anglorum, & Northanhumbrorum, ut eas sub fidelitate Regis jure foveret hæreditario, quas pervaserat latrocinio. *Hæc ille. Atque in eandem sententiam scribit Asserius Menevensis, Aluredo familiaris, plurimique alii scriptores Angli. Solus Polydorus errore ductus, falsò Gormonem dicit, atque Orientalium Anglorum provincia haud fuisse donatum magnopere pugnat; cùm interim Krantius Gormonem illum ad fidem Christi conversum negat, atque adeò fœdus ipsum Orientalium Anglorum regionem incoluisse testimonio est.*

Floruit Picus regnante Henrico primo.

Albert. Krant. Frotonem quendam per id temporis conversum fatetur.

Leges Edovardi Regis.

EDOVARDUS regnare { cœpit / desiit } Anno salutis humanæ { 900. / 924.

Be dome ⁊ ſpræce;

ADpeard cýning být ðæm geriefum eallum. ꝥ gedeman ſpa riht̃e domaſ ſpa geriht̃oſte cunnon. ⁊ hit on ðære dom bêc ſtande; ne þandigeþ for nanum ðingum folcriht̃e to gerecanne. ⁊ ꝥ gehþýlc ſpræc hæbbe andagan hþenne heo gelæſt ſý. ꝥ ge ðonne gereccan;

Be ceapunge;

1. And ic þille ꝥ gehþýlcman hæbbe hiſ getеaman; ⁊ nân man ne ceapige butan porte. ac hæbbe ðæſ portgeferan geþitnýſſe. oþþe oþera ungeligenra manna þe mon gelýfan mæge; And gif hþa butan porte ceapige. ðonne ſý he cýningeſ oſerhýrnýſſe ſcýldig. ⁊ gange ſe team ðeah forþ oð man þite hþær he oþſtande; Gac þe cþæðon. ſeþe týman ſceolde. ꝥ he hæfde ungeligene geþitnýſſe ðæſ ꝥ he hit on riht̃ týmde. oþþe ðone að funde ðe ſe gelýfan mæge ðe onſpræce; Spa þe cþæðon be ðære ahnunge. ꝥ ýlce ꝥ he gelædde ungeligene þitnýſſe ðæſ. oþþe ðone að funde gif he mæht̃ ungecorenne. ðe ſe onſpeca ongehealdan þære; Gif he ðone ne mihte. ðonne namede him mon ſýx men on ðæm ýlcan geburſcipe ðe he on hamfæſt þære. ⁊ begete æt þæra ſýxa ænne æt anum hrýþere. oþþe æt ðæm orfe ðe þæſ þeorðe ſý. ⁊ ſýþþan þeaxe be ðæſ ceapeſ eahte. gif ðær ma to ſcýle; Gac þe cþæðon. Gif hþa gemearra manna þære. ðe þolde oþreſ ýrf to borge ſeatan for þýþer týhtlan. ꝥ he gecýþe

De judicio & lite.

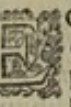

EGo Edovardus Rex, iis omnibus qui Reipublicæ præſunt etiam atq; etiam mando, ut omnibus (quoad ejus facere poterint) æquos ſe præbeant judices, perinde, ut in judiciali libro ſcriptum habetur, nec quicquam formident, quin jus commune audacter liberéque dicant, ac litibus ſingulis dies quibus dijudicentur condictos ſtatuant. 47

De emptione.

Præterea autem præcipio, ut ſi quis rem quampiam mercatus fuerit, habeat quem advocet, quique eam venditionem præſtet, atque in ſe recipiat. Et nemo extra oppidum, (niſi præſente præpoſito, aliisve fide dignis hominibus) quicquam emito: qui ſecus fecerit, & ſuę in regem contumaciæ pœnas luito, & ipſa nihilominus advocatio ab alio in alium (quoad ſiſtatur) procedito. Statuimus etiam, ut qui alium advocarit, aut in eam rem teſtimonia, ex æquo ſcilicet & bono ſe illum advocaſſe, habeat, aut ſaltem jurejurando interpoſito faciat petitori ſatis. Ad eundem modum de ſuo cujuſque proprio ſtatuimus: ſi enim non aliunde aſſumpto, ſed proprio & ſuo ſe uti bono contenderit, aut in eam rem teſtimonia adhibeto, aut is unà cum aliis (ſi poterit) non cooptatis, jurejurando rem illam petitoris non eſſe propriam confirmato: ſi non poterit, ex eadem in qua is degit vicinia, vocentur nominatim homines, ſex & pro unaquaque vacca, ſive re alia quacunque tanti ęſtimanda vir unus jurato, & præterea plures, ſi quidem res illa carius æſtimabitur. Illud præterea decrevimus, ſi quis adeo fuerit animi ſcelerati, ut bona aliena, calumniæ cauſa, pignori 48

ponere

ponere non vereatur, jurejurando fidem facito non id dolo malo, sed jure publico, atque animo haud iniquo, verùm omnis tum fuci tum fraudis puro, fecisse illum: Et tum demum eligatis quem penes deprehendentur, utrum horum ausus fuerit, aut sua ipsius propria esse contendere, aut alium (qui ea in se recipiat) causæ advocare.

De eo qui alteri jus æquum denegarit.

Is porrò qui alteri jus suum coram præfecto regio id postulanti denegarit, in terra ex scripto, vel sine scripto possessa, cum ipse interea nec scripto, nec sine scripto quidem aliquid juris habuerit, dignus videtur, qui primò solvat regi eo nomine 30. solidos: si denuo deliquerit, totidem pendat, sin tertio denegarit, nec id facere destiterit, centum & viginti solidorum solutione suæ in regem audaciæ pœnas luito.

De pejerantibus.

De pejerantibus præterea statutum est, ut si quis jusjurandum violarit, falsúmve dixerit testimonium, fides ei in posterum non habetor, verum is in Ordalium adjudicator.

49 *De pace.*

Edovardus Rex Exoniæ commoratus, ac sapientum suorum usus consilio, studiose perscrutatus est quo tandem pacto paci & tranquillitati melius prospiceretur: deprehenderat enim minus illam studiose retineri quam decebat, atque ipse instituerat. Orabat igitur vehementer, atque obtestabatur, ut eorum quotquot corrigi & emendari velint, communique cum eo societate frui, quique easdem atque ille res terra, maríque, & amore, & odio prosequerentur, hoc unum curent, nè quem injuria afficiant: Qui contra fecerit, primo (ità uti antea describitur) 30. solidos regi numerato, secundo si deliquerit totidem pendito, sin tertio factitarit, 120. solidos præstato.

ðonne mid aþe. ⁊ he hit for nân facne ne dýde. ac mid folcriht. butan bræde. ⁊ beſpice; ⁊ ſe dýde þonne ſpa ðer he dorſte. ðe hit mon ætfenge. ſpa he hit ahnode ſpa he hit týmede;

Be ðone þe oþrum rihtes þýrnþ;

2. Sac þe cþæðon hþæſ ſe þýrþ þære ðe oþrum rihtes þýrnde. aþor oþþe on boclande. oþþe on folclande. hþonne he him rihte þorhte beforan þæm gereſan; Gif he þonne nân rihte næfde. ne on bocland ne on folcland. ⁊ ſe þære þe rihtes þýrd ſcýldig xxx. ſcil. þið ðone cýning; Æt oþrum cýrre eac ſpa; æt ðriddan cýrre. cýninges oferhýrnýſſe. ⁊ iſ cxx. ſcill. buton he ær geſpice;

Be manſporenum;

3. Sac þe cþæðon be ðæm mannum ðe manſporan þæron. gif ⁊ geſþýtelod þære oþþe him oþburſte oþþe o. fercýþed þære. ⁊ hi ſýþþan aðþýrþe næron. ac ordales þýrþe;

Be frýðe;

4. Sadþeard cýning mid hiſ þitan ða hi æt Saxanceaſtre þæron. ſmeadon ealle hu heora frýþe betere beon mehte ðonne hit ær ðæm þæſ; forðæm him ðuhte ⁊ hit mætctor gelæſt þære ðonne hit ſculde ⁊ he ær beboden hæfde; he acſode hi ða hþa to ðære bote cýrran þolde. ⁊ on ðer geferredne beon ðe he þære. ⁊ ⁊ luſian ⁊ he luſode. ⁊ ⁊ aſcunian ⁊ he aſcunode. ægþer ge on ſæ. ge on lande; ⁊ iſ ðonne ⁊ nan mon oþrum rihtes ne þýrne; Gif hit hþa dô. gebete ſpa hit beforan aþriten iſ; Æt forman cýrre xxx. ſcill. ⁊ æt oþrum cýrre eal ſpa. ⁊ æt ðriddan cýrre mid cxx. ſcill. ðæm cýng;

Be

Be ȝeꞃeſan þe mid ꞃiht ne amaniȝe;

5. And ȝif hit ſe ȝeꞃeſa ne amaniȝe mid ꞃihte. on ðæꞃa manna ȝeþitnýſſe ðe him to ȝeþitneſſe ȝeteald ſýndon. ðonne bete mine oþeꞃhýꞃnýſſe cxx. ſcill;

De præpoſito qui jus pervertit.

Præpoſitus autem ſi à vero deflectat, neque ex eorum qui citantur teſtimonio jus reddiderit, 120. ſolidorum numeratione ſuæ in regem contumaciæ pœnas dependito.

Be ðýþþe betoȝenum;

6. Gif hþa ðýþþe betoȝen ſý. þonne niman hine on boꞃh ða ðe hine æꞃ hlaþoꞃde beþæſton. þ he hine ðæſ ȝetꞃýþſiȝe. oþþe oþꞃe þꞃýnde ȝif he hæbbe dôn þ ſýlþe; Gif he nýte hþa him on boꞃh nime. ðonne niman ða ðe hit to ȝebýꞃeþ on hiſ æhtan inboꞃh; Gif he naþoꞃ næbbe ne æhta. ne oþeꞃne boꞃh. ðonne healde hine man to dome;

De ſurti incuſato.

Servus ſi furti incuſetur, qui eum domino commendarit, aliive (ſi quos habuerit) ejus amici, quod is ſe culpa exolvet, pro eo fidejuſſores ſunto: Si non habuerit qui eum fide ſuſtentent ſua, tum illi quorum intererit, bona ejus pignori accipiunto: Sin neque bona habuerit, nec qui pro eo fide jubeant, in cuſtodiam ex æquo & bono judicandus conjicitor.

Be ðon ðe heoꞃa aȝen ſecan nýllon;

7. Eac ic þille þ ælc man hæbbe ſýmle ðâ men ȝeaꞃþe ðe heoꞃa aȝen ſecan * nillon. ⁊ hi þoꞃ nân medſceatum ne þeꞃianne;

* aliàs, þillon atque tum quidē alia eſt hujus loci ſententia.

De iis qui ad ſuas ipſorum proprias ſedes non ierint.

Planè autem volo, ut quiſque eos ſemper pręſto habeat, qui ad proprias illorum ſedes ſe conferre noluerint, neque ulla eos accepta mercede protegito.

Be ðon ðe þull þꞃiþiaþ;

8. Ne þul nahþaꞃ ne ſꞃiþian. ne þeoꞃmian. þilleſ. ne ȝeþealdeſ; Gif hþa ðiſ oþeꞃ hæbbe. ⁊ hiſ þedde bꞃece. ðe heal ðeod ȝeſealde hæþþ. bete ſþa dom boc tæce; Gif he ðonne nýlle. ðoliȝe uꞃe ealꞃa þꞃeondſciþeſ ⁊ ealleſ ðæſ ðe he aȝe; Gif hine hþa þeoꞃmiȝe ſýþþan. bete ſþa ſeo dom boc ſecȝe; And ſe ſcyle ðe þlýman þeoꞃmie. ȝif hit ſý heꞃ inne. ȝif hit ſý eaſt inne. ȝif hit ſý noꞃþ inne. bete be ðæm ðe ða þꞃiþ ȝeþꞃitu ſecȝan;

De eo qui ſceleris damnatum admiſerit.

Nemo cum ſceleris damnato pacem habeto, néve eum ſciens volénſque hoſpitio excipito: qui contrà fecerit, adeóq; jusjurandum violarit, fidémque à ſe & univerſa plebe datam fefellerit, id mulctæ quod in judiciali libro deſcribitur, ſubito: Id ſi recuſarit, noſtra & reliquorum omnium amicitia privatus, fortunis ſuis omnibus mulctator. Atque ſi quis ei deinceps ſuppetias tulerit, is etiam id compenſationis quod in libro judiciali continetur, præſtato. Porrò autem qui fugitivo, ſive in hac noſtra, ſive in orientali, aut boreali regni plaga victum ſubminiſtrarit, prout ipſa jubent pacis conſcripta, plectitor.

Be ðon ðe hiſ þꞃeot þoꞃþýꞃce;

9. Gif hþa ðuꞃh ſtæl týhtlan þꞃeot þoꞃþýꞃce. ⁊ hiſ hand on hand ſýlle. ⁊ hine hiſ maȝaſ þoꞃlætan. ⁊ he nýte hþa him þoꞃbete. ðonne ſý he þæſ þeoþ þeoꞃceſ þýꞃþe þe ðeaꞃto ȝebýꞃiȝe. ⁊ oþþealle ſe þæꞃ ðæm maȝum;

De libertate mulctato.

Qui ex accuſatione furti libertate mulctatus, furari non ceſſaverit, adeóque eum cognati ejus omnes deſtituerint, ut non ſit qui fide eum ſuſtentet ſua, operi (ut res feret) ſervili addicitor, omníque capitis ejus æſtimatione cognati excidunto.

De

De eo qui citra bonam domini veniam servum alienum admiserit.

Nemo servum alienum citra bonam domini veniam, néve antequam is omnibus fecerit satìs, in famulatum admittito. Qui verò
51 contrà ac dictum est egerit, suæ in regem contumaciæ pœnas dato.

De diebus cogendi populi.

Præpositus quisque ad quartam circiter quamque septimanam frequentem populi concionem celebrato, cuique jus dicito æquabile, litésque singulas, (cum dies condicti advenerint) dirimito. Horum si quid prætermiserit, prout antea effati sumus, compensato.

Be done de oþþer manner man unðer þeh̄ butan leafe ;

10. Ne unðerfô nân man oþþer manner man buton ðær leafe de hi ær ſylgde. ⁊ ær he ſy̆ laþleaſ þiþ ælce hand ; Gif hit hwa dô. bete mine oferhy̆rnyſſe ;

Be gemote andagum ;

11. Je pille þ ælc gefefa habbe gemot a ymb þeoþeſ þucan. ⁊ gedô þ ælc man ſy̆ ſolcrihtes fy̆lle. ⁊ ælc ſpræc habbe ende. ⁊ andagen hwænne hit ſoþ cume ; Gif hit hwa oferhabbe. bete ſwa þe ær cwæden ;

¶ Fœdus *Edovardi* & *Guthruni* Regum.

52 HÆc ea sunt senatus consulta ac instituta, quæ primò Aluredus & Guthrunus reges, deinde Edovardus & Guthrunus reges, illis ipsis temporibus tulere, cum pacis fœdus Daci & Angli ferierunt, ac sese mutuo amplexi sunt, quæque postea à sapientibus recitata sæpius, atque ad communem regni utilitatem aucta, atque amplificata sunt.

Ante omnia, Deum unum spreto omni ac repudiato cultu barbaro, augustè sanctéque venerandum proposuerunt: tum leges humanas (propterea quod pro explorato haberent nolle sine his quam plurimos aut in officio contineri suo, aut Ecclesiasticæ morem gerere disciplinæ) conscribendas curarunt, eásque Christo cum rege communes promulgarunt, his ut eorum coerceretur temeritas, qui Episcopi imperata obire noluerint.

Hoc igitur primò decreverunt, ut Ecclesiæ pax intra suos parietes, eáque (quæ est manu regis tradita) tranquillitas, piè, inviolatéque serventur.

Porrò autem si quis Christianam fidem exuerit, adeóque dictis, aut factis cultum promoverit barbarum, capitis æstimatione, mulcta, aut ipsa legis violatæ pœna, (prout ipsa ferat facti ratio) culpa pensator.

Ðis is þeo gerædnyſſe þe Ælfred cyning ⁊ Guþrun cyning. ⁊ eft Eadweard cyning. ⁊ Guþrun cyning. gecuron. ⁊ cwæðon. ða ða Engle. ⁊ Dene to friþe. ⁊ to freondſcipe fullice fengon ; ⁊ ða pitan eac de ſy̆þþan wæron. oft ⁊ unſeloan þ wealf geniðdon. ⁊ mid gode gehy̆hton ;

Ðæt is æreſt þ hi gecwæðon. þ hi ænne God lufian woldon. ⁊ ælcne hæþendome geonne awyrpan ⁊ hi gefettan ſwa ſwiðe ſwa ſwa eac. ſoþlam ðingum de hig pitton þ hig eller ne mihton manegum gefwican. ne þ ela manna nolde to godcundre bote eller gebugan. ſwa he ſceolde ; ⁊ ða populd bote hig fettan gemæne Criſt. ⁊ cyning. ſwa hwæt ſwa man nolde godcunde bote gebugan mid pihte to birceopa dihte ;

1. þ is ſonon æreſt þ hig cwæðon. þ cyric grið binnan pagum. ⁊ cyning. ger hand grið ſtande ege unfemne ;

2. And gif hwa cniſtendom ſy̆nde. oþþon hæþendom weorþige. morðer. oþþe weorcer. gy̆ld ſwa pene. ſwa pite. ſwa lahſlite be ðæm feo deað ſy̆ ;

3. Gif gehadod man gestalige. oþþe gefeohte. oþþe forsperige. oþþe forlicge. gebete þ̄ be ðæm seo dæd sý. spa be þere. spa be þite. spa be lahslite; ⁊ for god hurru bete spa canon tæce. ⁊ þæs borh finde. oþþe on ceapcerne gebuge; Gif mæsse preost þ̄ solc misþisige æt freolse. oþþe æt fæstene. gýlde xxx. scill. mid ðnglum. ⁊ mid denum ðreo healf marc; Gif mæsse preost to rihte ondagan crisman ne fæcce. oþþe fulluhtes forþýrne ðæm ðe ðæs ðearf sý. gild þite mid ðnglum ⁊ mid Denum lahslite. þ̄ is tþelf oran; Gif gehadod man hine forþýrce mid deaþes cýlde. geþýlde hine mon. ⁊ healde to bisceopesdome;

Si quis sacris initiatus clepserit, dimicarit, pejerarit, aut fornicatus fuerit, capitis æstimatione, mulcta, aut legis violatæ pœna, pro ipsa delicti ratione compensato: Deo saltem (prout se regulæ habuerint Ecclesiasticæ) faciat satis, atque in custodiam (ni fidejussores admoverit) conjcitor. Sacerdos si in diebus festis, aut jejuniis populo indicendis erraverit, 30. solidis (si quidem id inter Anglos evenerit) mulctator: sin idem in Dacis acciderit, sesquimarcam pendito. Sacerdos si ad dies in hoc condictos oleum non pararit sacrosanctum, aut baptisma (cum usus fuerit) denegarit, inter Anglos mulctator, in Dacis autem legis violatæ pœnas luito, Oras nimirum duodenas numerato. Si quis sacris initiatus capitale quicquam perpetrarit, capitor, ut tandem Episcopo criminis admissi pœnas dependat. 53

Be sibleger um;

De Incestu.

4. Æt sibleger um ða þitan gerædon. þ̄ cýng ah ðone ýferan. ⁊ bisceop ðære nýþeran. butan hit man gebete for god. ⁊ for þurulde. be ðam ðe seo dæde sý. spa bisceop getæce; Gif tþegen gebroþra. oþþon tþegen genýdmagas. þið ân þif forlicgan. betan sþiþe georne. spa spa mon geþafige. spa be þite. spa be þere. spa be lahslite. be ðæm ðe seo dæd sý;

Præterea autem sapientibus visum est, ut qui fœdo se polluerint incestu, eorum qui fuerit superior rex habeat, inferiorem Episcopus, ni citiùs cumulatè Deo & hominibus compensarint, & quod fuerit eis ab Episcopo indictum, confecerint. Si duo fratres germani, aliíve sanguinis necessitate juncti, cum una eadémque uxore rem habuerint, capitis æstimatione, mulcta, aut legis violatæ pœna, prout æquum fuerit, ipsáque feret facti ratio, compensanto.

5. Gif deaþe scýldig man scrift sþræce gýrne. ne forþýrne him man næfre; ⁊ ealle Godes rihte fýrþrie mon georne be Godes miltse. ⁊ be ðæm þitan ðe þitan to lædon;

Si quis rei capitalis damnatus, sua ingenuè sacerdoti peccata confiteri cupiverit, id ei conceditor. Omnes autem studiosè ac sedulo jura omnia divina provehunto, itâ uti divinam misericordiam consequantur, atque has à sapientibus irrogatas sontibus pœnas declinent.

6. Gif hþa teoþunge forheolde. gýlde lahslite mid Denum. þite mid ðnglum; Gif hþa romfeoh forheolde. gýlde lahslite mid Denum. þite mid ðnglum; Gif hþa leohtegesceot ne gelæste. gýlde lahslite mid Denum. þite mid ðnglum; Gif hþa fulhælmýssan ne sýlle. gýlde lahslite

Dacus si decimas non dederit, legis violatæ pœnas solvito, Anglus mulctator: Dacus si debitum Romæ nummum retinuerit, legis violatæ pœnam subito, Anglus mulcta afficitor: Dacorum quisquam si ad candelas nummum non dederit, Juris violati pœnas luito, Anglus plectitor. Dacus si justam nomine aratri elemosinam non sol- 54

solverit, ruptæ legis pœnam dependito, Anglo autem (si quid delinquitur) mulcta irrogatur. Dacus si jura, aut officia quæcunque divina suppresserit, aut retinuerit, legis violatæ pœnam dependito, Anglus mulctatur. Si quis contumaciter obsistendo alium jura atq; officia divina petentem vulnerarit, capitale esto: Sin mortem obtulerit, ab omni legis patrocinio destitutus habetor, eúmque omnes justitiæ cultores vel invitum ac læsum capiunto. Atque si eum suapte culpa juri divino aut regio se opponentē, morte occubuisse liquidò confirmetur, propterea nè quicquam penditor.

mid Denum. pite mid Englum; Gif hpa ænigra godgundra gerihta forpýrne gýlde lahslite mid Denum. pite mid Englum; Gif he pigie. ⁊ man gepundie. beo his feorhes scýldig; Gif he man to deaþe sýlle. beo he þonne utlah. ⁊ him hente mid hearme ælc dara de riht pille; ⁊ gif he gepýrce. þ hine mon asýlle. durh þ he ongean Godes rihte. oþþe dæs cýninges geonbýrde. gif man þ gesoþige. licge he orgýlde;

De iis qui die dominico sua negotia agunt.

Dacus si die dominico quicquam fuerit mercatus, re ipsa & Oris præterea duodecem mulctator, Anglus 30. solidos numerato. Liber si die quocunque festo operis quicquam fecerit, aut servituti subjaceto, aut mulctam, legísque violatæ pœnam dependito. Servus vapulato, aut pretio virgarum metum redimito. Dacus si servo suo invito opus addixerit die quocunque festo, rupti juris pœnam dato. Anglus mulcta afficitor.

Be freols dæges peorcum;

7. Sunnan dæges cýpunge gif hpa agýnne. dolie dæs ceapes. ⁊ xii. ore mid Denum. ⁊ xxx. scill. mid Englum; Gif freoman freolsdæge þýrce. dolie his freotes. oþþe gýlde pite. ⁊ lahslite; Deope man þolige his hýde. oþþe hýdegýldes; Gif hlaforde his deopan freols dæge nýde to peorce. gýlde lahslite se hlaforde inne on Dæna lage. ⁊ pite mid Englum;

55 *De jejuniis.*

Liber si indictum jejunium cibo sumpto dissolverit, & mulcta, & ipsa legis violatæ pœna plectitor, servus vapulato, aut prætio redimito.

Be fæstenum;

8. Gif freoman rihte fæstan abrece. gýlde pite. ⁊ lahslite; Gif hit deopmon gedô. dolie his hýde oþþe hýdegýldes;

De jurejurando, & Ordalio.

Porrò autem festis diebus omnibus, & legitimis jejuniis, ordalium nullus ingreditor, nève ad jusjurandum addicitor: Dacorum si quis contra fecerit, legis violatæ pœnas dato: Anglus mulcta plectitor.

Be ordele ⁊ aþum;

9. Ordel ⁊ aþas sýndon tocpedene. freols dagum. ⁊ riht fæsten dagum; ⁊ seþe þ abrece. gýlde lahslite mid Denum. ⁊ pite mid Englum;

Nemo (quoad ejus fieri poterit) cujuscunque sceleris admissi conscius, die dominico morti objicitor, verum comprehensus (usquedum dies festus transierit) tenetor.

Gif mon pealdan mæge. ne dýde mon næfre on sunnan dages freolse ænigne forpýrhtne; ac pýlte. ⁊ healde þ se freols dæge agân sý;

Si cui membrum corporis sceleris admissi causa præcidatur, ísq; tres noctes superstes fuerit, quisq; deinceps impunè (impetrata tamen ab episcopo venia) aut ejus vulneri medicinam, aut animo consolationem, adhibeat.

10. Gif lim læpeo lama þe forporht pære peorþe forlæten. ⁊ he æfter dæm dreo nihte alibbe. Sýþþan mot hýlpan be bisceopes leafe. se þe pille beorgan sare. ⁊ saple;

Be ꝑicum. ꝑiȝleꝛum. manſꝑoꝛum. &c.

11. Giꝼ ꝑican. oþþe ꝑiȝleꝛaſ. manſꝑoꝛan. oþþe moꝛþ ꝑýꝛhtan. oþþe ꝼule aꝼýleðe æbeꝛe hoꝛcꝑenan ahꝑhaꝛ on lanðe ꝑuꝛþan aȝýtene. ðonne ꝼýꝛſie man oꝼ eaꝛðe. ⁊ clænſie ða ðeoðe. oþþon on eaꝛðe ꝼoꝛꝼaꝛe hi mið ealle. buton hi ȝeſꝑican. ⁊ ðe ðeoꝑeꝛ ȝebetan ;

Be ȝehaðeðum ⁊ ælþeoðiȝum ;

12. Giꝼ mon ȝehaðoðne. oþþe ælþeoðiȝne ðuꝛh ænig ðing ꝼoꝛꝛæðe. æt ꝼeo. oþþe ꝼeoꝛhe. þonne ſceol him cýning beon. oþþon eoꝛl ðæꝛ on lanðe. ⁊ biſceoꝑ ðæꝛe ðeoðe. ꝼoꝛ mæȝ. ⁊ ſoꝛ mundboꝛan. buton he elleſ oþeꝛne hæbbe ; ⁊ bete ȝeoꝛne be ðæm ðe ſeo ðæð ſý Cꝛiſt. ⁊ cýning. ſꝑa hit ȝebýꝛiȝe. oþþe ða ðæðe ꝑꝛece ſꝑiþe ðeoꝑe. ðe cýning ſý on ðeoðe ;

De Sagis, ariolantibus, pejerantibus, &c.

Sagæ, ariolantes mulierculæ, perjurioſæ, peſtiferæ, & meretrices fœdæ, ac flagitioſæ ſicubi deprehendantur, à finibus regni (ut pura & integra plebs ſit) relegantor, aut in regno (ni ab illa mente deſtiterint) ac cumulatius compenſarint, malè pereunto.

De iis qui ſacris initiantur, & de peregrinis. 56

Si quis ſacris initiatus, incoláve, in iis quæ ad fortunas, vitámve ejus ſpectarint, decipiatur, tum ei nationis illius rex, aut ſatrapas & epiſcopus, loco cognatorum, & patroni ſunto, ni is aliunde habuerit. Fraudator vero (prout feret maleficii ratio) Deo & regi ſatisfacito, aut graves qui eſt regionis illius princeps, ſceleris admiſſi pœnas repetito.

* *Deſiderantur nonnulla.*

Leges

Leges Æthelstani Regis.

ÆTHELSTANUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {924. / 940.}

57 EGo Æthelstanus Rex, ex prudenti Ulfhelmæ Archiepiscopi, aliorúmque Episcoporum meorum consilio, summopere iis omnibus qui in ditione nostra sunt præfectis per sacrosancta Dei omniúmque sanctorum numina, & pro mea in eos benevolentia, mando & pręcipio, ut præ cæteris justas ex meo ipsius proprio, ac debitas pendant tam vivorum animalium, quam annuorum terræ proventuum, decimas: id quod singuli Episcopi, Senatores, præpositi pręterea nostri faciunto. Episcopi autem & præpositi nostri omnes qui sedent in alios judices, sub eadem formula judicia exercento, atque hæc omnia ad eum quem in hoc condiximus diem (festum scilicet Joannis Baptistæ capite truncati anniversarium) conficiunto. Porrò autem nobiscum cogitemus, atque animo diligentur expendamus, quod Deo dixerit pater excelsus Jacob, *Decimas meas, & hostiam pacificam offeram tibi:* Et quod dominus in Evangelio fatus est, *Omni dabitur habenti, & is abundabit:* Recolamus præterea quæ in hoc ipso minaciter scripta sunt libro, *Si decumas dare noluerimus, sola nobis remanente decima novem detrahentur partes:* Sermone etiam admonemur divino terrenis cœlestia, & caducis his nostris æterna illa promereri. Quando-
58 quidem igitur audistis quid dominus jubeat, quídque nos exequi debeamus, ea mihi vos tantummodo comparetis velim, quæ justè ac legitimè parare possitis. Neque enim mihi ad vitæ usum quicquam injustè acquiri cupiverim. Etenim cum ea ego vobis lege vestra omnia benigne largitus sim, ut mea mihi vos itidem concedatis, prospicitote sedulo, nè quis vestrum,

IC Æþelstane cýning mid geþeahte Þulfhelmes mines hehbisceopes. ⁊ oþra minra bisceopa bebeode eallum minum gereafum ðurh ealle mine rice. on ðæs Drihtænes nama. ⁊ ealra halgena. ⁊ for mine lufu. ⁊ hi ærost mines agenes æhtes ðam teoþe gesýllaþ. ge ðæs libbendes ýrfes. ge ðæs gearlices þestmes; ⁊ ⁊ ilce gedô eac ða bisceopas heora geþhýlcra. ⁊ eac mine ealdormanna. ⁊ gereafa; ⁊ ic þille ⁊ mine bisceopes. ⁊ gereafa ðæs demað eallum ðe hio gehýrsumian gebýraþ. ⁊ ⁊ ilce to ðam tide fulfremaþ þe þe hio settaþ. ⁊ ðes sie to ðæm dæg ðær beheafdunges Seint Johannes ðæs fulhteres. Utan geþencan þe hþæt Jacob se hiehfæder to ðam Drihten cþæð; Jc ðe þille gesýllan mine teoþan. ⁊ mine siblac; And Drihten seolfe on ðam Godspel cþæþ; Eallum þæm hæbbendum mon sceal agýfan. ⁊ hi genýhtsumiaþ; Þe moton eac ðæs þencan ðe egeslic on ðissum bocum is geþriten; Gif þe ure teoþan gesýllan nýllað. us ða nýgon dælas bið ætbrædene. ⁊ se teoþa ân us biþ to laf; Se godcunde lare us gemýnaþ. ⁊ þe ða heofonlica ðinga mid ðam eorþlicum. ⁊ ða ecelic mid ðam hþilþendlicum geearmiaþ; Nu ge gehýraþ hþæt Drihtene us bebeod. ⁊ hþæt us fulfremian gebýraþ; Gedô ⁊ ge geornaþ. ðam ðinga ðe ge me rihtlic begýtan mæg; Jc nýlle ⁊ ge me hþæt mid þoh begýtah; Gif ic eoþ ealla eoþra ðinga geunne. on ða gerade þe

ge me mine georniaþ. þarniaþ eoþ. ⁊ hio ðe eoþe to belimpaþ. ðær Drihtenes eorres. ⁊ mines;

Ic Æþelstane cýning. eallum minum gerefum binnon mine rice gecýþe. mid geþeahte Þulfhelmes mines Ærcebisceopes. ⁊ ealra mina oþra bisceopa. ⁊ godes ðeoþa. for mina sinna forgýfenesse. ⁊ ic þille. ⁊ ge fedaþ ealle þæga ân earm Englisc mon. gif ge him habbað. oþþe oþerne gefindað; fram tþam minra feorma agýfe mon hine elce monað ane ambra meles. ⁊ ân sconc spices. oþþe ân râm þeorþe iiii. peningas. ⁊ scrudfor tþelf monþa ælc gear; ⁊ ⁊ ge alýsað an þite ðeoþne. ⁊ ðæs ealle sie gedôn for Drihtenesse mildheortnesse. ⁊ mine lufu. under ðæs bisceopes geþitnesse. on ðæs rice it sie; ⁊ gif se gereafa ðis ofershealð gebete xxx. scill; ⁊ sie ⁊ seoh gedæled ðæm ðearfum. þe on ða tun sýnd ðe ðis ungefremed þunie. on ðæs bisceopes geþitnesse;

néve eorum aliquis qui vobis paruerit, offensionem aut divinam aut nostram concitetis.

Ego Æthelstanus Rex, clarè omnibus qui in ditione nostra sunt præpositis significo, me ex Ulfhelmæ Archiepiscopi, aliorúmq, Episcoporum & servorum Dei consilio, ad expianda peccata mea statuisse, ut præfectorum quisque Anglum unum (si quidem ejusmodi quis inter eos fuerit) cibo sustentet, si non fuerit, aliunde quæsito ad hunc modum victum subministret. Ex binis singulis villis meis quoque dantor mense, amphora farinæ una, porci perna una, aut quatuor denariis æstimandus aries, atque in singulos annos operimenta corporis. Libertate insuper mulctatum unum aliquem pristinæ restituunto libertati. Atq; hæc omnia pro Dei in nos omnes misericordia, nostráque in eos benevolentia, præsente illius regionis Episcopo fiunto. Quin si præpositorum quisquam hoc sciens dare distulerit, 30. mulctator solidis, eáque inter oppidi illius (in quo fuerit hoc prætermissum) egentes præsente Episcopo mulcta distribuitor.

Be ðeofum;

ÆRest ⁊ mon ne sparige nænne ðeof ðe æt hæbbendre hand gefangen sý. ofer tþelf þinterne. ⁊ ofer eahta peningas; ⁊ gif hþa hit dô. forgýlde done ðeof be his þere. ⁊ ne sý ðæm ðeofe na ðe geþingodre. oþþe hine be ðæm geladige; Gif he hine ðonne þerian þille. oþþe fleon ðonne ne sparige hine mon ær ðæm; Oþer gif mon ðeof on cþearcerne gebringe. ⁊ he beo feoþertig nihta ðær inne. ⁊ hine mon alýse ðonne ut. mid hund tþelftigum scil. ⁊ ga seo mægþe him on borh ⁊ he æfre gesþice; And gif he ofer ⁊ stalige. ðonne forgýldan hi hine be his þere. oþþe hine eft þær in gebringan; ⁊ gif hþa hine forstande. for-

De furibus. 59

PRimum, nemo cuiquam in furto manifeste deprehenso, adeóque in manu quod clepserit habenti, ignoscito, si modo is annos duodecem natus, quod octo denariis carius æstimetur, clepserit. Si quis contra egerit, capitis æstimationem ipsius furis pendito, aut habito ejusdem ratione crimen eluito, neque verò cum ipso fure lenius aut facilius agatur: Qui si contumaciter restiterit, fugámve capesserit, nemo ei in posterum parcito. Si quis furem præterea in custodiam conjecerit, 40. dies is ibi maneto, quo tandem confecto spatio, 120. solidorum solutione carcere liberator. Cognati autem ipsum deinceps non prædaturum præstanto: atqui si is tum postea quid clepserit, aut capitis ejus æstimationem cognati pendunto, aut eum reducunto in carcerem: quibus

bus si quis temerè obstiterit, Regi, alióve (cujus intererit) cuipiam, proprii capitis æstimationem numerato, & si quis pro eo steterit præterea, solvat Regi eo nomine 120. solidos.

De his qui domino prorsus nullo deservierint.

Porrò autem de his qui nullius se in familiam dederint, adeóque nullus contra eos jus suum obtinere poterit, statuimus, ut eorum cognati illos cuíque jus suum tributuros præstent, atque in frequenti plebis conventu alicui in famulatum addicant: id quod si tum quidem noluerint, aut facere non poterint, pro fugitivis habentor herifugæ illi, quique in eos inciderit, similiter ac prædones pul-
60 sato. Atqui si quis eis in posterum suppetias attulerit, proprii capitis æstimationem pendito, aut habita ejusdem ratione, omni se culpa exolvito.

Dominus autem alteri jus suum si denegarit, ac servo nequam atq; improbo suffragari voluerit, adeò ut de ipso apud regem habeatur queremonia, rei petitæ æstimationem justam præstato, & Regi præterea 120. solidos numerato. Veruntamen si quis Regi antea questus fuerit, quam jus æquum quoties præscribitur sibi fieri flagitarit, id mulctę quod alteri si jus æquum denegasset irrogari oportuerat, subito. Herus præterea si furto servi sui conscius fuisse coarguatur, servo, propriíque capitis æstimatione mulctator primo, atque idem postea si factitarit, rebus suis omnibus plectitor. Idem juris esto, si Præpositorum, aut Questorum quisquam in furti conscientia adsciscatur.

De iis qui dominiis suis insidias struxerint.

Si quis domino suo calamitatē struxisse accusetur, neq; id legitimè poterit inficiari, quin ipsa triplicis Ordalii sententia sceleris fuisse conscius coarguatur, capitale esto.

De irruptione in fanum.

Si quis ipsa triplicis Ordalii sententia in fanum irrupuisse convincatur, is prout in libro habetur judiciali compensato.

ȝýlde hine be hiſ ꝑeꝛe. ſꝑa þæm cýnȝ. ſꝑa ðæm ðe hiꝛ ꝛo ȝebýꝛiȝe; ⁊ ælc man ðaꝛa ðe ðæꝛe mid ſꝛande. ȝeſýlle cxx. ꝛo ꝑiꝛe ðæm cýnȝ;

Be hlaꝼoꝛdleaſum mannum;

2. And ꝑe cꝑædon be ðæm hlaꝼoꝛdleaſum mannum. ðe nân man nân ꝛihꝛe æꝛ beȝýꝛan ne mæȝ. ꝥ man bude ðæꝛe mæȝþe ꝥ hi hine ꝛo ꝛihꝛe ȝehameꝛꝛe. ⁊ him hlaꝼoꝛde ꝼunden on ꝼolcȝemoꝛe. ⁊ ȝiꝼ hi hine ðonne beȝýꝛan nellon. oþþe ne maȝon ꝛo þæm andaȝan. ðonne beo he ſýþþan ꝼlýma. ⁊ hine lecȝe ꝼoꝛ ðeoꝼe ſeþe him ꝛo cume; ⁊ ſeþe hine oꝼeꝛ ꝥ ꝼeoꝛmiȝe. ꝼoꝛȝýlde hine be hiſ ꝑeꝛe. oþþe hine be ðæm ȝeladie;

3. And ſe hlaꝼoꝛde ðe ꝛihꝛe ꝑýꝛne. ⁊ ꝼoꝛ hiſ ýꝼelan men lýcȝe. ⁊ manne ðone cýnȝ ꝼoꝛſece. ꝼoꝛȝýlde ꝥ ceapeȝýlde. ⁊ ȝeſylle ðæm cýnȝ cxx. ſcill; And ſeðe ðone cýnȝ ſece. æꝛ he him ꝛihꝛeſ bidde. ſꝑa oꝼꝛ ſꝑa him ꝛo ȝebýꝛiȝe. ȝýlde ꝥ ýlce ꝑiꝛe. ꝥ ſe oþeꝛ ſceolde. ȝiꝼ he him ꝛihꝛeſ ꝑýꝛnde; And ſe hlaꝼoꝛde ðe hiſ þeoꝑan æꝛ ðýꝼþe ȝeꝑiꝛa ſý. ⁊ hiꝛ open ꝑuꝛþe. ðoliȝe ðæſ ðeoꝑan. ⁊ beo hiſ ꝑeꝛeſ ſcýldiȝ æꝛ ꝼꝛumcýꝛꝛe; Giꝼ he hiꝛ oꝼꝛoꝛ dô. beo ealleſ ſcildiȝ ðæſ ðe he aȝe; ⁊ eac ſꝑýlce cýnȝeſ hoꝛdeꝛa. oþþe uꝛe ȝeꝛeꝼena hꝑýlc. ðe ðæꝛa ðeoꝼa ȝeꝑiꝛa ꝑæꝛe ðe ſꝛaledon. beo be ðæm ýlcan;

Be hlaꝼoꝛd ſýꝛꝑum;

4. And ꝑe cꝑædon be hlaꝼoꝛd ſýꝛꝑan. ꝥ he ꝑæꝛe hiſ ꝼeoꝛeſ ſcýldiȝ ȝiꝼ he hiꝛ æꝛſacan ne mihꝛe. oþþe on þæm ðꝛýꝼealdan oꝛdale ꝼul ꝑæꝛe;

Be cýꝛic bꝛýce;

5. And ꝑe cꝑædon be cýꝛic bꝛýce. ȝiꝼ he ꝼul ꝑæꝛe on þæm þꝛýꝼealdan oꝛdale. beꝛe be þæm ſeo domboc ſæcȝe;

Be

Be ꝑiccecꝛæftum;

6. And ꝑe cꝑæðon be ðæm ꝑiccecꝛæftum. ⁊ be lýblacum. ⁊ moꝛððæðum. ȝif ðæꝛ mon acꝑealðe ꝑæꝛe. ⁊ he hiꝛ ætꝛacan ne mæȝe. ꝥ he beo hiꝛ ꝼeoꝛeꝛ ꝛcýlðiȝ; Giꝼ he hiꝛ ðonne ætꝛacan ꝑille. ⁊ on ðæm ðꝛýꝼealðum oꝛðale ꝼul ꝑeoꝛþe. ꝥ he beo cxx. nihꝛa on caꝛcaꝛne; ⁊ niman þa maȝaꝛ hine ꝛýþþan uꝛ. ⁊ ȝeꝛýllan ðam cýnȝ cxx. ꝛcill. ⁊ ꝼoꝛȝýlðen ðone ꝑeꝛ ðæꝛ manneꝛ maȝum. ⁊ ȝanȝen hi on boꝛh. ꝥ he æꝼꝛe ꝛꝑýlceꝛ ȝeꝛꝑice; And ða * bliꝛȝeꝛaꝛ. ⁊ ða ðe ðeoꝼ ꝑꝛæcan beon. beon ðæꝛ ýlca ꝑýꝛþe; ⁊ ꝛeðe ðeoꝼ ꝑꝛæcan ꝑille. ⁊ nænne man ȝeꝑunðiȝe. ȝeꝛýlle ðæm cýnȝ cxx. ꝛcill. ꝼoꝛþon æhlýpe;

* aliàs, beliȝeꝛaꝛ quod sonat accusatores falsos.

De Sagis.

Sagæ, mulieres barbara factitantes sacrificia, aut pestiferi, si cui mortem intulerint, neque id inficiari poterint, capitis pœna esto. Sin omni se criminis suspicione liberare conantes, ipsa triplices Ordalii sententia in reos referantur, 120. dies in carcerem conjiciuntor: quibus peractis 120. solidorum numeratione earum eos cognati custodia liberanto, atque cognatis interfecti justam capitis ejus æstimationem pendunto. Illi verò se id genus sceleris in posterum non perpetraturos esse fidejussores adhibento. Eadem habetor incendiariorum ratio, & eorum omnium qui à severitate prædones vindicare studuerint. Immo si quis furem liberare contenderit, etsi quidem nemini vulnus impresserit, Regi tamen eo nomine 120. solidos numerato. 61

Be anꝼealðum oꝛðale;

7. And ꝑe cꝑæðon be ðæm anꝼealðum oꝛðale. æꝛ ðæm mannum ðe ðeoꝼþe ȝeꝛýhꝛloð ꝑæꝛon. ⁊ hi ꝼule ꝑýꝛðen. ⁊ hi nýꝛen hꝑa hi on boꝛh nime. ȝebꝛinȝe hine mon on caꝛceꝛne; ⁊ hine man ðô uꝛ ꝛꝑa heꝛ beꝼoꝛan ȝecꝑeðen iꝛ;

De Ordalio simplici.

De Ordalio simplici statuimus, ut si quis furti sæpius fuerit incusatus, atque ipsa tandem Ordalii sententia in reos referendus videatur, nec porrò habeat qui fidem eum sustentent sua in custodiam mittitor, unde eum cognati (prout antea effati sumus) liberanto.

Be lanðleaꝛum mannum;

8. And ꝑe cꝑæðon. ȝif hꝑýlc lanðleaꝛ man ꝼolȝoðe on oþeꝛ ꝛciꝛe. ⁊ hiꝛ mæȝaꝛ eꝼꝛ ꝛece. ꝥ he ðe hine on ða ȝeꝛaðe ꝼeoꝛmiȝe. ꝥ he hine ꝛo ꝼolcꝛihꝛe læðe. ȝif he ðæꝛ ȝýlꝛ ȝeꝑýꝛce. oþþe ꝼoꝛebeꝛe;

De iis qui fundum non habuerint.

Si quis tecti, terræque inops, servitum in aliam migrarit satrapiam, eóque unde est agressus cognatos visendi causa revertatur, atq; adeò scelus quodcunque perpetrarit, ipsum jus suum cuique tribuere paratissimum fore præstato is qui eum admiserit, aut saltem data ab eo damna sarcito.

Be ðonne ðe ýꝛꝼ beꝼehþe;

9. And ꝛeðe ýꝛꝼe beꝼo. namne hine mon ꝼiꝼ men hiꝛ nehbuꝛa. ⁊ beȝiꝛe ðaꝛa ꝼiꝼa ænne ꝥ him ꝛꝑeꝛiȝe mið ꝥ he him on ꝼolcꝛihꝛe ꝛo ꝛeo; ⁊ ꝛeðe hiꝛ him aȝnian ꝑille. nemne him mon x. men. ⁊ beȝýꝛe ðæꝛa ii. ⁊ ꝛýlle ðone aþ. ꝥ hiꝛ on hiꝛ æhꝛe ȝeboꝛen ꝑæ-

De eo qui suum ipsius proprium penes alium deprehenderit. 62

Si quis pecudem alium penes deprehensã, suam esse affirmarit, ei ex vicinis nominantor viri quinq; quorum unus unà cum illo jurejurando confirmato, jure optimo vendicasse illum: Atque si quis è contra suum ipsius proprium esse contenderit, nominatim vocentur ex vicinia illa homines decem, quorum duo unà cum illo juranto, ex propria re pecuaria natam pecudem. Atq; hoc ipsum

ipsum sine communi omnium jurejurãdo fiat, ubi verò res ipsa 20. denarios superarit, cooptati juranto.

De bonorum permutatione.

Omnis bonorum permutatio, præsente Præposito, Sacerdote, Questore, fundi domino, aut alio denique homine fideli, fiat: Si quis secùs fecerit, 30. solidis mulctator, ac rem permutatam qui est fundi dominus habeto. Atqui si horum quisquam falsò dixerit testimonium, ei in posterum nè creditor, & 30. præterea solidis mulctator.

ꝛe. butan ðæm ꝛimaþe; ⁊ ꝛtande ðeꝛ cýꝛeaþ oꝼeꝛ xx. peninga;

Be ýꝛꝼa gehþýꝛꝼe;

10. Ðæt nân man ne hþýꝛꝼe naneꝛ ýꝛꝼeꝛ butan ðæꝛ geꝛeꝼan geþitnýꝛꝛe. oþþe ðæꝛ mæꝛꝛe Þꝛeoꝛteꝛ. oþþe ðæꝛ hoꝛdꝛeꝛ. oþþe ðæꝛ land hlaꝼoꝛdeꝛ. oþþe oþꝛeꝛ ungeligeneꝛ manneꝛ; giꝼ hit hþa do. gýlde xxx. ꝛcill. ⁊ ꝼô ꝛe land hlaꝼoꝛde to ðæm gehþýꝛꝼe; Giꝼ mon ðonne onꝼinde. ꝥ heoꝛa ænig on ꝼoꝛegeþitnýꝛꝛe ꝛý. ꝥ hiꝛ geþitnýꝛꝛe næꝼꝛe eꝼt naþht ne ꝼoꝛꝛtande. ⁊ geꝛýlle eac xxx. ꝛcill. to þite;

De iis qui prædoni interfecto furti crimen objiciunt.

Prædoni autem interfecto ad hunc modũ furti crimen objicitor. Primo quidem tres sint numero, ex paterna scilicet cognatione duo, tertius ex materna, atque hi omnes jurejurando interposito fidem faciunto, haud scire se admissum à cognato furti crimen, quamobrem is fuerit merito morte mulctatus: Tum postea qui ei (ut à no-
63 bis jam antea dictum est) furti scelus objiciant duodeni sunto, atque si tum interfecti cognati adesse noluerint, qui primo eum culpa liberare tentarunt, singuli 120. solidos pendunto.

Be ðon ðe ꝛcýlogunge bæde æt oꝼꝛlegenum;

11. Þe cþæðon be ðon ðe ꝛcýlogunga bæde æt oꝼꝛlegenum ðeoꝼe. ꝥ he eode ðꝛeoꝛa ꝛum. tþegen ꝼæðeꝛa magaꝛ. ⁊ ðꝛidda on medꝛen. ⁊ ðone aþ ꝛealde ꝥ hi on heoꝛa mæge nâne ðeoꝼþe nýꝛten. ꝥ he hiꝛ ꝼeoꝛeꝛ þýꝛþe næꝛe ꝼoꝛ ðæm gýlt. ⁊ hio gan ꝛyþþan tþelꝼa ꝛum. ⁊ geꝛcýlden hine. ꝛþa hit æꝛ gecþæden þæꝛ; ⁊ giꝼ þæꝛ deadan magaꝛ ðeðeꝛ cuman nýllan to ðæm andagan. gýlde ælc cxx ꝛcill. ðe hit æꝛ ꝛpꝛæce;

Ne quis extra oppidum quid emat.

Decrevimus porrò, nè quis extra oppidum quicquam 20. denariis carius æstimatum emat, verum intra portum præsente oppidi præfecto, alióve viro fideli, aut ipso denique præposito regio, in celebri plebis concursu, & hominum oculis quisque mercator.

Be þon þe mon ne ceapige butan poꝛte;

12. Þe cþæðon be ðon ꝥ mon nænne ceape ne ceapige butan poꝛte. oꝼeꝛ xx. peninga; ac ceapige þæꝛ binnan on ðæꝛ poꝛtgeꝛeꝼan geþitnýꝛꝛe. oþþe oþꝛeꝛ ungeligeneꝛ manneꝛ. oþþe eꝼt on þæꝛa geꝛeꝼena geþitnýꝛꝛe on ꝛolcmote;

De castris instaurandis.

Castra oppidáque omnia intra 14. dies à tempore lustrationis instaurantor, atque omnis intra portum habetur negotiatio.

Be buꝛga gebettunge;

13. Þe cþæðon ꝥ ælc buꝛgh ꝛý gebet ꝼeoþeꝛtýne niht oꝼeꝛ gangdagaꝛ. oþeꝛ ýlc ceapunge ꝛý binnan poꝛte;

De monetariis, sive cusoribus.

Præterea autem statuimus, ut unus per omnem ditionem nostram, atq; idem sit numus, eúmq;

Be mýneteꝛum;

14. Þe cþæðon ꝥ ân mýnet ꝛý oꝼeꝛ ealle ðæꝛ cýningeꝛ anþealde; ⁊ nân

man ne mýnetige butan port; Gif se mýnetere ful þurþe. slea mon ða hand of. ðe ꝥ ful mid þorhte. ⁊ sette ufan on ða minetsmiþan; Gif hit ðonne týhtle sý. ⁊ he hine ladian þille. ðonne gâ he to hatum isene. ⁊ ladie ða hand mid ðæm mon týhð ꝥ he ꝥ facn þorhte; Gif he ðonne on ðæm ordale ful þurþe. dôman ꝥ ýlce spa hit her beforan cþýþ;

On Cantþarabýrig vii. mýneteras. iiii. cýnges. ii. bisceopes. ⁊ ân ðæs abbodes;

To Hrofeceastre iii. tþegen ðæs cýnges. ⁊ ân ðæs bisceopes;

To Lundenbýrig viii;

To Þinteceastre vi;

To Læþes ii;

To Hæstingaceastre i;

Oþer to Cýssceastre;

To Hamtun tþegen;

To Þerham ii;

Tþegen to Saxanceastre;

ii. to Sceaftesbýrig;

Elles to ðæm oþrum burgum an;

Be scýldþýrhtum;

15. Þe cþæðon ꝥ nân scýld rýrhta na lecge nân sceapes felle on scýld. ⁊ gif he hit dô. gýlde xxx. scill;

16. ꝥ ýlc man hæbbe æt ðær sýlh tþegen þel gehorsade men;

Be þæm þe æt þeofe midsceatte nimað;

17. Gif hþa æt ðeofe medsceat nime. ⁊ oþres rihte afýlle. be he his þeres scýldig;

Be horsum;

18. Nân man ne sýlle nan hors ofer sæ. butan he hit gýfan þille;

Be ðeoþman ðe ful þurþe æt ordale;

19. Þe cþæðon be ðeoþmen. gif he ful þýrþe æt ðæm ordale. ꝥ mon gýlde ꝥ ceapgýlde. ⁊ sþýnge hine þrýþa. oþþe ꝥ oþer gýlde sýlle. ⁊ sý ꝥ þite be healfan þýrþe æt ðæm ðeoþan;

nemo extra oppidum cudito. Atqui si monetariorum quisquam nummos corruperit, ei manus scelere violata præciditor, atque nummariæ conspicienda fabricæ affigitor. Sin nummi adulterati postulatus aliquis, criminis suspicionem diluere voluerit, candentis ferri questione manum sceleris puram, atque immunem ostendito. Quin si ipsa Ordalii sententia reus extiterit, ità utì antea à nobis dictum est, fiat.

Cantuariæ monetarii septem sunto, quorum quidem quatuor Regi, duo præsuli, ac unus cœnobiarchæ deservito.

In civitate Roffensi tres sint, 64
Regis duo, tertius Episcopi.

Londini sint monetarii octo.

Vintoniæ sex.

In vico Lewisio 2.

In vico Hastingo 1.

Cicestriæ unus sit.

Hamtonæ duo.

Werhamiæ duo.

Excestriæ totidem.

Schaftesbyriæ duo.

Ad aliud quodque oppidum monetarius unus esto.

De Scutariis.

Scutariorum nullus ex pelle ovina Scuta fabricator: qui secus fecerit 30. solidis mulctator.

Pro singulo quoque aratro, binos alat quisque ornatos, atque instructos Equites.

De iis qui à furibus dona acceperint.

Si quis à prædone mercedem acceperit, atque adeò jus alienum funditus everterit, integra capitis æstimatione mulctator.

De equis

Nemo equum trans mare (nisi quidem gratuitum) mittito.

De servis Ordalii sententia in reos relatis.

Servus si ipsa Ordalii sententia in reos referatur, justa ac simplex rei æstimatio penditor, servus ter vapulato, aut integro rei pretio iterato, servi pœna dimidio minor esto. 65

De

De iis qui à celebri plebis concione abfuerint.

Si quis à frequenti plebis conventu ter abfuerit, ſuæ in regem contumaciæ pœnas luito, ſi modo ipſa concionis celebratio ante ſeptem dies eſt denunciata. Atque ſi is tum alteri jus ſuum denegarit, neque verò ſuæ in regem contumaciæ pœnas dependerit, è curialibus quique ætate provectiores ad eum rectà iter faciunto, atque illius res omnes capiunto, ejúſque ſiſtendi vades accipiunto. Atqui ſi curialium quiſquam unà cum aliis eò ire noluerit, graves ſuę in regem audacię pœnas dato. Porrò autem frequenti plebi s concione coacta, edicitor palàm, ut quæ Rex ipſe tranquilla pace donarit, in pace ſint omnia, atque ut à furto ſe quiſque ſub capitis periculo, ac fortunarum ſuarum omnium diſcrimine, contineat. Atque ſi tum poſtea manus quiſquam ab alienis non abſtinuerit, iſtuc curialium qui ſunt ætate graviori iter faciunto, ac res illius omnes capiunto, quarum alteram Rex, alteram illi partem habento, ejuſque ſiſtendi vades accipiunto. Atque ſi non habuerit qui eum fide ſuſtentent ſua, ipſum prehendunto. Hic ſi contumaciter reſtiterit, nec ſeſe in fugam conjecerit, impunè occidito. Atque ſi quis præterea pro eo ſteterit, adeóque alium interfecerit, in eum Rex, atque omnes amore regem proſequentes infeſti feruntor. Sin ei fuga ex eorum manibus elapſo quiſquam ſuppetias attulerit, proprii capitis æſtimatione mulctator, niſi quidem (prout ferat ejus qui ſeſe in fugam dederat capitis æſtimatio) ſe eum à jure & legibus fugitivum neſciviſſe, confirmarit.

Be ðon ðe ȝemoт ꝑoꝑꝛiттe ;

20. Giꝑ hpa ȝemoт ꝑoꝑꝛiттe ðꝛi-
pa. ȝẏlðe cẏniнȝeꝛ oꝑeꝛhẏꝑnẏꝛꝛe. ⁊
hiт ꝛẏ ꝛeoꝑon nihтum ȝeboðen æꝛ þ
ȝemoт ꝛẏ ; Giꝑ he ðonne ꝑihте ꝑẏꝛ-
can nẏlle. ne ða oꝑeꝛhẏꝑnẏꝛꝛe ꝛẏl-
lan. ðonne ꝑiðen ealle ða ẏlðeꝛтan
men ðe тo ðæꝛ bẏꝑiȝ hẏꝑen.
⁊ nimen ealle þ he aȝe. ⁊ ꝛeт-
ten hine on boꝛh ; Giꝑ ðonne nelle
hpa тo ꝑiðan miþ hiꝑ ȝeꝑeꝑum. ȝẏlðe
cẏnȝeꝛ oꝑeꝛhẏꝑnẏꝛꝛe ; ⁊ beoðe man
on ðæm ȝemoт þ mon ꝑꝛiþiȝe eall þ
ꝛe cẏnȝ ꝑꝛiþian ꝑille. ⁊ ꝑoꝛnȝa ðẏꝑꝑa
be hiꝑ ꝑeoꝑe. ⁊ be eallum ðæm ðe he
aȝe ; ⁊ ꝛeðe be ðiꝛꝛum ȝeꝛꝑican nẏl-
le. ðonne ꝑiðen ða ẏlðeꝛтan men eal-
le ðe тo ðæꝛe bẏꝑiȝ hẏꝑen. ⁊ nimen
ealle þ he aȝe. ⁊ ꝓ̂ ꝛe cẏnȝ тo healꝑ-
um. тo healꝑum ða men þe on ðæꝛe
ꝑâð ꝛẏn ; ⁊ ꝛeттen hine on boꝛh ; Giꝑ
he nẏт hpa hine aboꝛnȝiȝe. hæꝑten hi-
ne ; Giꝑ he nẏlle ȝeþaꝑian. læтan hi-
ne licȝan, buтan he oþꝑinðe ; Giꝑ hi-
ne ðone hpa appecan ꝑille. oþþe heo-
ꝑa æniȝne ꝑalæce. ðonne ꝛẏ he ꝑah ꝑiþ
ðone cẏnȝ. ⁊ ꝑiþ ealle hiꝑ ꝑꝑeonð ;
Giꝑ he ðonne oþꝑinðe. ⁊ hpa hine ꝑe-
oꝑmiȝe. ꝛẏ hiꝑ ꝑeꝑeꝑ ꝛcẏlðiȝ. buтan
he hine laðian ðuꝑꝑe be ðæꝛ ꝑlẏman
ꝑeꝑe. þ he hine ꝑlẏmene nẏꝛтe ;

66 *De iis qui pœnæ Ordalii veniam exorare voluerint.*

Si quis eorum quæ ad Ordalium ſpectant quicquam exorare cupiverit, dati (ſi poterit) damni ab eo qui fuerit in judicio actor veniam impetrato, mulctam legis quin ſufferat exorari fas non eſto, niſi eam is (cujus interſit) volens remiſerit.

Be ðæm ðe ꝑoꝛ oꝛðale ðinȝiað ;

21. Giꝑ hpa ðinȝie ꝑoꝛ oꝛðale.
ðinȝie on ðæm ceaꝛpgẏloe þ he mæ-
ȝe. napihт on ðæm ꝑiтe. buтan ꝛe
ȝẏꝛan ꝑille ðe hiт тo ȝebẏꝛiȝe ;

De eo qui ſervum alienum intromiſerit

Nemo ſervum alienum, niſi impetrata ab eo cui priùs deſervierat

Be ðon ðe oþꝑeꝛ manneꝛ man
unðeꝛꝑehð ;

22. Ne unðeꝛꝑô nan man oþꝑeꝛ
manneꝛ man. buтan ðæꝛ leaꝛe ðe he

æp ꝑolgode ; Gif hit hꝑa dô. agýfe he done man. ⁊ bete dæf cyngef oferhýrnýffe. ⁊ nan man ne getæce hif getýhtledan men ꝑam him. æp he hæbbe riht gepophte ;

Be don de ordalef peddigað ;

23. Gif hꝑa ordalef peddige. donne cume he dꝑim nihtum æp to dæm Mæffepreoſte de hit halgian fcýle. ⁊ fede hine fýlfne mid hlafe. ⁊ fealte. ⁊ pæteꝛe. ⁊ pýꝛtum æp he to gân fcýle. ⁊ gefwande hif mæffan dæꝛa dꝛeoꝛa dage ýlce. ⁊ geoffrige to. ⁊ ga to hufle dý dage de he to dæm ordale gân fcýle. ⁊ fꝛýnige done aþ. þ he fý mid folcrihte unfcýldig dæne týhtelan. æp de he to dæm ordale gâ ; ⁊ gif hit fý pæteꝛ. þ he gedufe dꝛeo healf elne on dæm pape ; Gif hit fý iren. fýn dꝛeo nihte æp mon da hand on dô ; ⁊ ofga ýlc man hif týhtan mid fope aþ. fꝛa pe æp cpæden ; ⁊ beo dæꝛa ýlc fæftende on æg-þeꝛe hand de dæf fý. be Godef bebode. ⁊ dæf bifceopef ; ⁊ ne beo dæp on napþe healfa ma manna þonne xii ; Gif donne fe getýhtleda man mafan peoꝛod fý donne xii fum. donne fý þ ordale foꝛode. buton hi him fꝑam gân pille ;

Be dæm de ýnfe býcgaþ ;

24. Gif de ýnfe býcge on gepitnýffe. ⁊ hit eft mon teaman fcýle. donne onfô fe hif. þe he hit æp æt bohte. fý fꝑa deope. fꝑa fneoh. hpeþef he fý ; And þ nân ceapinge ne fý funnan dagum ; Gif hit hꝑa dô. dolige dæf ceapgýld. ⁊ fýlle xxx. fcýll ;

Be manfpofum ;

25. Gif de mænne aþ fpefige. ⁊ hit him on open peoꝛþe. þ he næfne aþ fýnþe ne fý. ne binnan nanum gehalgodum hictune ne licge. deah he gefæne. buton he hæbbe dæf bifceopef venia, in ſuam familiam admitto. Qui ſecus fecerit, ſervum reddito, & ſuæ in regem contumaciæ pœnas dependito : Nemo alium præterea criminis poſtulatum familia ſummoveto ſua, antequam is jus ſuum cuique tribuerit.

De iis qui ſe Ordalii ſententiam ſubituros ſpondent.

Qui ſe Ordalii quæſtione examinandum obtulerit, triduò quam id ſit aggreſſurus, ſacerdotem (ut is ſacra de more peragat) adito, atq; interim pane, ſale, aqua, & holeribus tantummodo veſcitor, miſſæ præterea illis ipſis diebus intereſto, munúsque ſuum offerto : Sub ipſo autem quo eſt Ordalium ingreſſurus die, panem Euchariſticum ſumito, ac jurejurando ſe illius de quo appellatur ſceleris purum, minimé que conſcium jurato : Tum ſi aqua gelida faciunda eſt queſtio, ad ſeſqui ulnam funis in aquam mergitor. Sin ferro fiat candenti, per continuum triduum obſignanda non reſignetur manus. Accuſator autem (quemadmodum de accuſato antea à nobis dictum eſt) jurejurando interpoſito criminationem proſequitor uterque etiam juſſu Dei ac ſacerdotis ieJunato, nec pluribus quàm duodecem alteruter ſtipatus advenito : Quin ſi accuſatus pluribus eò comitatus acceſſerit, perinde ſit (ni illi diſcedant) atque is in judicio cecidiſſet. 67

De rerum emptione.

Si quis teſtatò rem aliquam mercatus fuerit, quam alius deinceps quiſquam ſuam eſſe contenderit, eam venditor præſtet, atque in ſe recipiat, ſive is ſervus, ſive ingenuus fuerit. Die autem dominico nemo mercaturam facito : id quod ſi quis egerit, & ipſa merce, & 30. præterea ſolidis mulctator.

De pejerantibus.

Si quis falſum juraſſe convictus fuerit, ei poſtea non modò non creditor, verùm ſacra is etiam prohibetor ſepultura, niſi quidem illius in qua is degit diœceſis Epiſcopus, data ei in mandatis omnia mode-

modestè confecisse illum significarit. Episcopũ autẽ loci illius sacerdos, num alter animo libenti corrigi sese, atque emendari patietur, intra 30. dies certiorem facito: id quod ni fecerit, Episcopum penes pœnæ arbitrium esto.

ȝeþitnýsse þe he on his scire sý. ꝥ he hit sþa ȝebete hæbbe. sþa his scrift him scrife; ⁊ his scrift hit ȝecýþe ðær biscеop binnan ðrittiȝum nihta. hþæþer he to ðær bote þille; Gif he sþa ne do. bete sþa se biscеop hine forȝýfan þille;

Porrò autem si præpositorum quisquam mandata hæc nostra exequi noluerit, aut in administratione sua fuerit remissior, suæ in regem contumaciæ pœnas luito, atq; Rex severiorem alium in hoc mu-
68 nere substituet. Mulctæ autem capiendæ munus ejus loci in quo degit præpositus Episcopo, imponimus. Si quis denique jussa ac scita hæc nostra contempserit, pendito primo libras quinque, secundo proprii capitis æstimationem dato, tertio si deliquerit, fortunis suis omnibus mulctatus nostri omnium amicitia privator.

26. Gif minra ȝeriefena ȝehþýlce ðis dôn nýlle. oþþe læsse ýmb sý þonne þe ȝecþæden habbað. ȝýlde min ofer hýrnýsse. ⁊ ic finde oþerne þe þille. ⁊ se biscеope amaniȝe þa ofer hýrnýsse æt ðæm ȝeriefan þe on his folȝoðe sý; Seþe of ðis ȝeriednýsse ȝâ. ȝýlde æt frumcýrre v. punde. æt oþrum cýrre his þer. æt ðriddan. þoliȝe ealle ðæs ðe he aȝe. ⁊ ura ealra freondscipes;

Decreta, actáq; sunt hæc omnia in celebri Gratanleano concilio, cui Wulfhelmus interfuit Archiepiscopus, & cum eo optimates ac sapientes ab Æthelstano evocati frequentissimi.

Ealle ðis þæs ȝesetted on þam miclan sýnoþ æt Greatanleaȝe; on ðam þæs se Ærcebiscеop Þulfhelme mid eallum þæm æþelum mannum ⁊ þiotan ðe Æþelstan cýning ȝeȝadrian;

69 EGo Æthelstanus Rex, omnibus clarè significo, me diligenter causam inquisivisse, quamobrem non perinde servaretur pax nostra, atque ipse cupiebam, ac Gratanleę sancitum fuerat: Atque à regni mei scientissimis hoc tuli responsum, Id nimia mea patientia, & scelerum impunitate accidisse. Nuper verò cum festo natalis domini Exoniæ sapientibus stipatus commorarer, omnes deprehendi quàm paratissimos, seipsos, conjuges, liberos, ac fortunas suas omnes in extremum offerre discrimen, ut isti tandem pacis violatores, regno haud unquam redituri pellerentur: Ac si eorum aliquis postea in regno deprehenderetur, pariter ac qui est in furto manifestè deprehensus plecteretur: Atq; ut si eorum, aut servorum suorum alicui, quisquam in posterum suppetias attulerit, aut ad eos quenquam allegarit, vita ac rebus

IC Æþelstan cýnȝ cýþ. ꝥ ic hæbbe ȝeacsod ꝥ ure frýþ is þýrs ȝehealden ðonne me lýst. oþþe hit æt Greatanlæȝe ȝecþæden þære. ⁊ mine þitan secȝaþ ꝥ ic hit to long forboren hæbbe; Nu hæbbe ic funden mid ðæm þitum ðe æt Eaxceastre mid me þæron to middum þintre. ꝥ ða ealle sýn ȝearþe mid hire sýlfum. ⁊ mid ýrfe. ⁊ mid þife. ⁊ mid eallum ðingum to færenne ðider ðider ic ðonne þille. butan hi ofer ðis ȝesþican þillan. on ða ȝerade ðe heo næfre eft on eorda ne cumen; And ȝif hi mon æfre eft on ðæm eorda ȝemitte. ꝥ hi sýn sþa scildiȝ. sþa se þe æt hebbendra handa ȝefonȝen sýn; And seðe hi feormiȝe. oþþe heora manna ænigne. oþþe ænigmon him to sende. sý he scýldiȝ his sýlfes. ⁊ ealles ðæs ðe he aȝe; ꝥ is ðonne for ðæm ðe ða aþas. ⁊ ða bor-

ȝaſ ſýn. ⁊ ða þeð ealle oþeꝛ heþene. ⁊ abꝛocene ðe ðæſ ȝeſealð þæꝛon ⁊ And þe nýten nanum oþꝛum þinȝum to ȝetꝛeoþiȝanne. butan hit ðiſ ſý⁊

Be ðon oþꝛeſ monneſ man undeꝛþeh þ.

1. And ſeðe oþꝛeſ manneſ man undeꝛþô. ðe he þoꝛ hiſ ýþle him þꝛom dô. ⁊ him ȝeſteoꝛan ne mæȝe hiſ ýþleſ. ȝýlde hine ðæm ðe he æꝛ þolȝode. ⁊ ȝeſýlle ðæm cýnȝ cxx. ſcýll⁊ Giþ ſe hlaþoꝛð ðonne þille þone mon mið þoh þoꝛðôn. beꝛecce hine ðonne ȝiþ he mæȝe on þolcȝemote⁊ ⁊ ȝiþ he laþleaſ ſý. ſæte hþýlcne hlaþoꝛde on þa ȝeþitnýſſe ſþelcne he ðonne þille⁊ þoꝛ þon ic þille þ ýlc þæꝛa ðe laþleaſ beo. þolȝiȝe ſþýlcum hlaþoꝛde ſþýlce he ðonne þýlle⁊ And ſþýlce ȝeꝛeþa ſþýlce ðiſ þoꝛȝýmeleaſiȝe. ⁊ ýmb beo nýlle. ȝeſýlle ðæm cýnȝ hiſ oþeꝛhýꝛnýſſe. ȝiþ him mon onȝeꝛecce mið ſoþe. ⁊ he hine unȝeꝛeccan ne mæȝe⁊ And ſþýlc ȝeꝛeþa ſþýlce mið ſceattaſ nime. ⁊ oþꝛeſ ꝛihte ðuꝛh þ alecȝe. ȝýlde ðæſ cýnȝeſ oþeꝛhýꝛnýſſe. ⁊ þeȝe æt ða unȝeꝛiſenu. ſþa ſþa þe ȝecþæden habbaþ⁊ And ȝiþ hit ſý ðeȝn ðe hit dô. ſý þ ýlc⁊ And nemne mon on ýlceſ ȝeꝛeþan monunȝe. ſþa þeala manna ſþa mon þite. þ unȝeleȝene ſýn. þ beon to ȝeþitneſſe ȝehþýlcꝛe ſþꝛæce⁊ And ſýn heoꝛa aþaſ unȝelæȝenꝛa manna be ðæſ þeoſ þýꝛþe butan cýꝛe⁊

Be þon ðe ýꝛþe beſþýꝛiȝe.

2. Seðe beſþiꝛiȝe ýꝛþe in on oþꝛeſ land. aſþýꝛiȝe hit ut ſeðe þ land aȝe. ȝiþ he mæȝe⁊ ȝiþ he ne mæȝe. ſtande þ ſþôꝛ þoꝛ þone þoꝛaþ. ȝiþ hþonne ðæꝛ inne teo⁊

ſuis omnibus privaretur. Hinc enim, neque aliunde oriri exiſtimamus, ut toties interpoſita violentur juramenta, deſerantur vades, ac denique dolo polluantur pignora.

De iis qui ſervos alienos in domum ſuam receperint.

Si quis ſervum alienum à domino ſceleris cauſa familia ſummotum, quemque is regere, atque in officio continere non potuit, in domum admiſerit ſuam, domino integram capitis ejus æſtimationem pręſtato, & regi pręterea 120. ſolidos numerato. Verum enim verò ſi herus cauſam quærat, quamobrem ſervum injuſtè perdat, atq; affligat, is (ſi poterit) in frequenti plebis concione crimen diluito, id quod ſi fecerit, ſe in eorum qui adfuerint cujuſcunque voluerit familiam conjicito: Benignè enim concedimus, ut qui ſe virum bonum atque innocentem præſtiterit, is cui hominum voluerit, deſerviat. Atque ſi præpoſitorum quiſquam hoc prætermiſſiſſe, aut gravatè obiviſſe, certioribus argumentis coarguatur, neque id inficiari poterit, meritas ſuæ in regem contumaciæ pœnas dependito: Aut ſi mercede accepta jus alienum funditùs everterit, tum ſuæ in regem contumacię pœnas perſolvito, tum ignominia (prout ante à nobis dictum eſt) afficitor. Idem juris eſto, Thanus idem ſi fecerit. Porrò autem præpoſitus ex iis qui in ditione ac poteſtate ſua fuerint, fideliſſimos quoſque eligito, eóſque controverſiarum omnium teſtes, ac ſpectatores conſtituito, atque (ut ipſa feret rei controverſiæ ęſtimatio) fidorum hominum generatim, abſque omni cooptatione juramenta interponuntur.

De iis qui pecudem veſtigiis perſequuntur.

Si quis pecudem veſtigiis perſequutus, in terra aliena pedem fixiſſe deprehenderit, fundi dominus veſtigiis ſi poterit, (quoad in poſſeſſione aliena poſita invenerit) inſiſtito ſi non poterit, tum ſi quis poſtea pecudem ſuam eſſe confirmarit, ipſa veſtigiorum nota loco præjuramenti habetor.

Porrò

Porrò autem ſingulo quoque veneris die cantantor ab omnibus
71 Dei miniſtris in omni templo pſalmi quinquaginta, pro rege ipſo, omnibus amore eum proſequentibus,& aliis qui de eis bene promerentur quibuſcunque. Cuivis etjam, ſi quid ei criminis objiciatur (niſi id ipſis luſtrationis diebus perpetrarit) compenſare liceto, atque tum poſtea, ità uti antea, ſe res habeto.

De ſingulorum capitum æſtimatione.

REgii capitis æſtimatio jure Anglorum communi, 30. Thrymſarum millibus conſtat: quorum millia quindecem capitis æſtimationis, reliqua regni nomine debentur: hæc ad gentem, illa ad cognatos pertinent.

Archiepiſcopus, aut ſatrapa quindecem Thrymſarum millibus æſtimator:

Epiſcopus,aut Senator,Thrymſarum millibus 8.

Belli imperator, aut ſummus præfectus 4.Thrymſarum millibus

Sacris initiatus, aut Thanus 2. Thrimſarum millibus æſtimator.

Paganum Dani 267. Thrymſis æſtimant.

Wallus ſi in eas opes creverit, ut familiam alat, fundum poſſideat, annuúmque regi cenſum pendat, 220. ſolidis valeto: Atque ſi dimidiatum tantummodo terræ hydam poſſederit, 80 ſolidis æſtimator: Quin ſi terram prorſus nul-
72 lam habuerit, capitis tamen æſtimatio,(ſi quidem is fuerit ingenuus)70. ſolidorum eſto. Paganus ſi adeò affluentibus ditetur bonis, ut terræ hydas quinque poſſideat, ejus vitæ pretium (ſi occidatur) duobus Thrymſarum millibus æſtimator: Sin prꝛterea loricam, galeam, enſémque habuerit auratum, pro cuſtode pagano,(etſi fundum non poſſederit) habetor: Atq; ſi filii,aut nepotes ejus,eò divitiarum creverint, ut terræ hydas quinque poſſideant, eorum poſteri omnes eodem atque præpoſitus

3. And mon ꝼinge ylce ꝼꝛigdæge æt ylcum mynꝛtꝛe ealle ða goddeꝛ deopaꝛ an ꝼiftig ꝛealmaꝛ ꝼoꝛ done cyng. ⁊ ꝼoꝛ ealle ða de pillen ꝥ he pille. ⁊ ꝼoꝛ ꝥa oþꝛe. ꝛꝛa hi ꝛꝛa geeaꝛnigen; And ylce man de pille mot gebeten ylce gefꝛale piþ done teonde. butan ylcum ꝛitte oþ gong dagaꝛ. ⁊ beo ſyþþan ꝛꝛa hit æꝛ ꝓæꝛ;

Be peꝛum;

Dꝛeꝛ cyninger peꝛgylo ꝛie mid Engla cynne on ꝼolcꝛihte dꝛyttig dufend dꝛimꝛa. ⁊ dæꝛa xv. M. ꝛien dæꝛ ꝓæꝛeꝛ. ⁊ oþꝛa xv. M. dæꝛ cynedomeꝛ; de ꝓæꝛe belympaþ to dam mægþe dæꝛ cynecynneꝛ. ⁊ ꝥ cynebot to dam landleod;

Ꝛcꝛcebiꝛceoꝛeꝛ ⁊ Goꝛleꝛ ꝓæꝛgilo biþ xv. M. dꝛimꝛa;

Biꝛceoꝛeꝛ ⁊ Ealdoꝛmanneꝛ viii. M.

Holdeꝛ ⁊ Þehgeneꝛaꝛ iiii. þuꝛenda;

Meꝛꝛeþegneꝛ. ⁊ peꝛolo degneꝛ ii. M. dꝛimꝛa;

Ceoꝛleꝛ peꝛegilo bid. cclxvii. dꝛimꝛa be dam Denalaga;

And ꝼealiꝛc monneꝛ peꝛgilo. giꝼ he beo to dam gepelegod. ꝥ he hyneð. ⁊ eht age. ⁊ dam cyng gaꝼolgyldan mæg. hit bid don ccxx. ꝛcill; Ac he ne biþ butan to healf hyda genyꝛen. donne ꝛie hiꝛ pene lxxx. ꝛcill; Giꝼ he land næbbe. ac biþ ꝼneoh. gylo mon lxx. ꝛcill; Giꝼ ceoꝛl ꝛie gepelegod to dam. ꝥ age v. hyda landeꝛ. ⁊ mon hine oꝼꝛlea. gylo hine mon mid ii. M. dꝛimꝛa; And deah he begytað ꝥ he hæbbe byꝛne. ⁊ helm. ⁊ opengyldene ꝼpeoꝛd. giꝼ he dæt land næbbe. he bid ceonte ꝛꝛa deah; ⁊ giꝼ hiꝛ ꝛunu. ⁊ dæꝛ ꝛun ꝛunu ꝥ begyten ꝥ he ꝛꝛa micle landeꝛ habbað. ꝛien hiopa æꝛtengengaꝛ dæꝛ ꝛið-

cun-

cunda cynnes. ⁊ gylo ðæm mon mid ii. M. ðrimsa;

Ceorles þeregylo is cc. ⁊ vi. ⁊ lx. þrimsa; ꝥ bip cc. scill. on Mercnaland. þegnes syxfealo þam. ꝥ is M. cc. scill; Cynges anfealo þergylo bið syx þegna þergylda. ꝥ is ðryttig ðusend sceattas. ꝥ bið ealles cxx. runda; ⁊ sþa micle bip se þergylo; Ac for ðæs rices cynebot bið to ðissum genumen eft sþa micle on cynegylo; Ðam þere habbaþ ða mægas. ⁊ ðam cynebot se landleod;

Tþelfhindes monnes aþ biþ þeorþ syx ceorlisca manna aþas; for ðæm ðe mon mot tþelfhindneman geþrecan fullan þræce be syx ceorlum. ⁊ his þergylo biþ syx ceorla þergylda; Mæssepreostes ⁊ þeorolo ðegnes að. on Englalaga bið gelic gedemod; And for ðam seofon cyriclicum endebyrdnyssum. ðam se þreost be Godes gyfa up astiged. bið he ðæs ðegnes rihtes geþeorþod;

paganus loco numerantor, ac singuli duo Thrymsarum millia valento.

Paganum Mercii 200. solidis æstimant, Thanum 1200. Unicam Mercii ac simplicem regii capitis æstimationem, cum Thanorum millibus sex æquare solent, id est 30. scatis: Tanti est etenim regii capitis æstimatio, tantundem etiam ad compensandam mortem solvi oportet. Atque capitis æstimatio cognatis regiis debetur, ipsa autem mortis compensatio populi est propria.

Tanti ejus qui 1200. solidis æstimatur valeto jusjurandum, quanti Paganorum sex: Etenim si ejus repetendæ essent occisi pœnæ, satis supérque darent pœnarum pagani seni: quapropter illius atque eorum omnium æstimatio una atq; eadem esto. Angli sacerdotis æque ac Thani jusjurandũ æstimant, nos etiam septem divinorum officiorum gratia ad quæ Dei beneficio tanquam gradibus effertur, Thani eum in loco numeremus.

Leges

¶ Leges Edmundi Regis.

EDMUNDUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {940. / 946.}

73 EDmundus Rex ipso solenni Paschatis festo frequentem Londini tam Ecclesiasticorum quàm Laicorum cœtum celebravit, cui interfuerunt Oda, & Wulstanus archipræsul, plurimíque alii Episcopi, ut animorum suorum, & eorum omnium qui eis curę sunt, consuleretur saluti.

De vitæ castitate eorum qui sacris initiantur.

Inprimis qui sacris sunt initiati, atque ex quibus populus Dei virtutis exemplum petere debebit ad imitandum, castè (ut eorum feret ordininis ratio) sive viri, sive mulieres fuerint, vitam traducunto: Sin minus id fecerint, prout illorum se habent normæ plectuntor, omni scilicet sua possessione terrena mulctantor vivi, & (nisi mores in melius emendaverint) mortui sacra prohibentor sepultura.

De decimis, & censu Ecclesiastico, sive primitiis seminum.

Christianus quisque decimas, seminum primitias, nummúmque elemosinarum illum religiosè pendito, qui non solverit, anathema esto.

De homicidio.

Si quis hominis Christiani sanguinem effuderit, ad regium conspectum (etsi ei servierit) non admittitor, ni priùs id sceleris (juxta
74 ac fuerit ei ab Episcopo & sacerdote imperatum) compensarit.

De eo qui monialem stuprarit, & de adulterio.

Si quis monialem stuprarit, aut instar homicidæ compensato, aut sacra sepultura prohibetor. Idem

ÆDmund cyning gesomnade mycelne synoð to Lundenbyrig. on ða halgan Eastertiden. æfter gesetnesse his gecwidrædenne. ⁊ manige odre biscopas. ⁊ manige odre witan ymbe heora rædas. ⁊ ða him undertheodde wæron;

Be gehadeda manna clænnysse;

1. Þ is ærest Þ ða halgan habbað þe Godes folc lædan scyllan lifes byrne. Þ hi heora clænnysse healdan be heora hade. swa þeh habbe. swa pif habbe. swa hwæþer hit sy; Gif hi swa ne dôn. þonne syn hi dæs synfe de on dæm canone cwæð. Þ is Þ hi dolian populd æhta. ⁊ gehalgodne legerstope. buton hi gebetan;

Be teoþungum. ⁊ cyricsceatum;

2. Teoþungum we bebeodað ælcum Cristenum men be his Cristendome. ⁊ cyricsceat. ⁊ ælmesfeoh; Gif hit hwa dôn nylle. sy he amansumod;

Be monslihte;

3. Gif hwa Cristenes mannes blôd ageote. ne cume he na on dæs cyninges neawiste. gif he cyninges man sy. ær he on dædbote gâ. swa biscop him tæce. ⁊ his scrift him gesitige;

Be nunna hæmede. ⁊ forlygre;

4. Sede þif nunnan hæme. gehalgodne legerstope ne sy he gesynfe. bu-

te he gebete spa ðe manslaga; ꝥ ýlce pe cpæðon be æþbrýce;

Be cýricena gebetunge;

5. Sac þe cpæðon ꝥ ælc biscop gebete Goðes hûs on his agnum. ⁊ eac ðone cýning mýndgige. ꝥ ealle Goðes cýricean sýn þel behofene. spa us mýcel ðearf is;

Be mânsporum ⁊ liblacum;

6. Ða þe mansperiaþ. ⁊ liblac þýrcaþ. sýn hi â fram ælcum goðes dæle aþorpene. bute hi to rihtre dæðbote gecýrran;

juris esto si quis adulterio commisso conjugium violarit.

De fani instauratione.

Episcopus omnis suis ipsius sumptibus domum Dei instaurato, regémque de reliquis sacris ædibus (id quod valde est necessarium) compositè ornandis commoneto.

De pejerantibus, & iis qui barbara factitarint sacrificia.

Qui pejerarint, aut barbara factitarint sacrificia, divinis omnibus (ni ocyus resipuerint, animúmque in melius emendarint) perpetuum arcentor.

EAðmund cýning cýþ eallum folce. ge ýlðrum. ge gingrum. ðe on his anþealde sýnd. ꝥ ic smeade mid minra þitena geþeahte gegoðra hada gelæþeðra. Ærest hu ic mæhte Cristendomes mæst arærian; Ðonne þuhte us ærest mæst þearf. ꝥ þe ure gesibsumnýsse ⁊ geþþernýsse sæstlicost us betþeonan heoldan. gýnd ealne minne anþealde; Me egleþ spiþe. ⁊ us eallum ða unrihtlican ⁊ menigfealdan gefeohte ðe betþux us sýlfum sýndon. ðonne cpæðon þe;

Be manslihte;

1. Gif hþa heonon forþ ænigne man ofslea. ꝥ he þege sýlf ða fæhþe; Buton he him mid freonda fýlste binnan tþelf monþum forgýld be fullan þere. sý spa boran spa he sý; Gif hine ðonne seo mægþe forlæte. ⁊ him forgýldan nýllon. ðonne þille ic. ꝥ ealle seo mægþ sý unfah butan ðæm handædan. ⁊ hi him sýþþan ne doþ mete. ne munde; Gif þonne sýþþan hþýlce his maga hine feormie. ðonne beo he scýldig ealles ðæs ðe he age þiþ ðone cýning. ⁊ þege ða fehþe þið ða mægþe. forþæm he hine forsocan ær; Gif hþa ðonne on ðær mægþ þræce dô on ænigum oþrum men. butan on ðæm rihthanddædan.

EGo Edmundus Rex omnibus qui in ditione ac potestate mea sunt, senibus ac juvenibus, clarè significo, me à scientissimis regni mei in celebri tam Ecclesiasticorum quàm laicorum frequentia studiosè requisivisse, quo tandem pacto Christiana proveheretur fides. Atque nobis omnibus commodissimum visum est, ut amorem ac mutuam inter omnes benevolentiam per omnem ditionem nostram foveamus. Etenim nos omnes harum tædet injustarum inter nos pugnarum, & propterea ad hunc modum statuimus.

De homicidio.

Si quis alium posthac interfecerit, solus cum interfecti cognatis inimicitias capitales suscipito, ni integram capitis ejus æstimationem (cujuscunque is fuerit conditionis) amicorum ope fretus intra duodecem menses persolverit. Sin eum cognati ejus pro derelicto habuerint, neq; verò quicquam pendere voluerint, iple inimicitias subito solus, ac illi pro inimicis non habentor: Ei tamen interim cognati ejus victum nè suppeditanto, néve cum eo pacem habento, id quod si quis eorum fecerit, fortunis suis omnibus regi mulctator, & qui priùs cognatum suum pro derelicto habuit, is jam cognatis interfecti pro inimico habetor. Atqui si alium quemcunque præter interfectorem ipsum cognatorum quisquam ultus, persecutúsq;

cutúsque fuerit, is fortunis ſuis omnibus mulctatus, regi & omnibus amore eum proſequentibus, pro inimico putandus eſt.

De eo qui alium oppugnarit in æde ſacra, aut oppido regio.

Si quis ad templum, oppidúmve regium confugerit, eúmque alius oppugnarit, damnóve affecerit, is (prout antea effati ſumus) tenetor.

De pugnæ & homicidii mulctis.

Nulla pugnæ, aut homicidii nomine irrogata remittitor mulcta.

De ſanguine effuſo.

Clarè autem ſignifico, non fore ei qui ſanguinem humanum effuderit ſuffugio domum meam, ni priùs Deo, ac cæſi cognatis cumu-
76 late ſatisfecerit, & præterea impleverit quodcunque ei fuerit ab Epiſcopo (in cujus id diœceſi acciderit) imperatum.

Gratias agit, quod eum in profligandis furibus adjuverint.

Maximas autem Deo, & vobis omnibus ago gratias, qui me auxilio veſtro in hac pacis quam nunc ad profligandos fures ſancivimus lege adjuviſtis, ac vehementer confido, eò vos propenſius nobis in poſterum opitulaturos, quò hujus decreti obſervatio magis videbitur neceſſaria.

De pace rupta, & immunitate domus violata.

Præterea autem decrevimus, ut ſi quis pacem violarit, aliúmve domo ſua manentem oppugnarit, rebus ſuis omnibus mulctator, & regem penès vitæ necísque ejus arbitrium eſto.

De Inimicitiis.

Inimicitias capitales prudentum eſt extinguere. Primò igitur (id quod eſt jus omnium commune) arbiter ad interfecti cognatos præmittitor, eísque interfectorem compenſaturum ſignificato: tum præterea arbitri in manus ac poteſtatem dator homicida, ut pacate coram venire, ac de capitis æſtimatione ſolvenda ſpondere poſſit: ubi verò ad capitis æſtimationem perſolvendam fidejuſſores adhiry he ȝeꝑah piþ þone cyninȝ. ⁊ piþ ealle hiꝛ ꝓrynde. ⁊ ðolie ealle ðæꝛ ðe he aȝe ;

Be ðon ðe mon oþeꝛne on cyꝛicean ȝeꝛece. oþþe on cyninȝeꝛ buꝛh ;

2. Ȝiꝛ hꝑa cyꝛican ȝeꝛece. oþþe mine buꝛh. ⁊ hine man ðæꝛne ꝛece. oþþe yꝛliȝe. ða ðe þ ðon ryn ðæꝛ yl-can ꝛcyldiȝe ðe hiꝛ beꝛoꝛan cꝑaþ ;

Be ꝛyhtꝛite. ⁊ manbote ;

3. And ic nylle þ ænig ꝛyhte ꝑite. oþþe manbote ꝓoꝛȝyꝛen ry ;

Be bloodȝeote ;

4. Eac ic cyþe. þ ic nelle ꝛocne hæbban ðon ðe manneꝛ blod ȝeate to minum hyneðe. æꝛ he hæbbe ȝodcunde bote undeꝛꝛanȝen. ⁊ piþ ðæm mæȝþe ȝebete on bote beꝛangen. ⁊ to ælcum ꝑihꝛ ȝeboȝen. ꝛꝑa biꝛceope him tæce ðe hiꝛ on hiꝛ ꝛceiꝛe ry ;

Ðancunȝe ðæm ðe piþ ðyꝛþe ryldꝛaþ ;

5. Ȝac ic ðance Gode. ⁊ eoꝛ ealle lum ðe me ryldꝛon ðæꝛ ꝛꝓyþeꝛ ðe pe nu hæbbaþ æꝛ ðæm ðyꝛþe ȝeꝛette ; þonne ȝelire ic to eoꝛe. þ ȝe pillon ryldꝛan to diꝛꝛum ꝛꝑa micle beꝛ. ꝛꝑa uꝛ iꝛ ealle manne ðeaꝛꝛ þ hiꝛ ȝehealden ry ;

Be mundbꝛyce ⁊ hamꝛocne ;

6. Ȝac pe cꝑæðon be mundbꝛyce ⁊ hamꝛocnum. ꝛe ðe hiꝛ oꝑeꝛ þiꝛ ðô. þ he ðolie ealleꝛ ðæꝛ ðe he aȝe. ⁊ ry on cyninȝeꝛ ðome hꝑæþeꝛ he lire aȝe ;

Be ꝑæhþe ;

7. Piꝛan ꝛcyldon ꝑæhþe ꝛettan ; ȝe-neꝛꝛ æꝛteꝛ ꝓolcnihte ꝛlaȝa ꝛceal hiꝛ ꝓoꝛꝛꝓꝛecan on hand ryllan. ⁊ ꝛe ꝓoꝛ-ꝛꝓꝛeca maȝum þ ꝛe ꝛlaȝa pille be-tan piþ mæȝþe. ðonne ryþþan ȝebyn-eþ þ man rylle ðæꝛ ꝛlaȝan ꝓoꝛꝛꝓꝛæ-can on hand. þ ꝛe ꝛlaȝa mot mid ȝꝛyþ nyn. ⁊ ryldꝛ peneꝛ ꝑeddian ; ðonne he ðæꝛ bepeddade hæbbe. ðonne ꝑinde he

þæꞃto þæꞃboꞃh; þóne ꝥ ȝeðôn ſý. þonne ꞃæꞃe mon cýninȝeſ munðe. oꝼ þæm ðæȝe. on xxi. nihton. ȝýlð mon healſꝼanȝ. ðæſ on xxi. nihton. manboꝛe. ðæſ on xxi. niht. ðæſ þeꞃeſ ꝥ ꝼꞃumȝýlðe;

buerit, arbiter inter eos firmam pacem regiam in dies 21. conficito, quibus exactis, ea quæ est loco colli obstricti solutio fiat, deinceps ad diem 21. insequentem nummus nomine mortis compensandæ solvendus præstator, atq; ipsa deniq; capitis æstimationis pensio prima in proximum diem 21. transfertor.

Hu man mæðen þeððian ſceal. ⁊ hþýlce ꝼoꞃeþaꞃð ðæꞃ aȝhon to beon;

Quomodo desponsanda virgo, & quibus ritibus procedendum sit.

1. Gif man mæðan oþþe þif þeððian þille. ⁊ hit ſþa hiꞃe ⁊ ꝼꞃeonðan ȝeliciȝe ðon iſ ꞃiht ꝥ ſe bꞃýðȝuma æꝼteꞃ Goðeſ ꞃihte. ⁊ æꝼteꞃ þoꞃolð ȝeþýſnum æꞃeſt be hate ⁊ on þeððe ſýlle ðam man ðe hiꞃe ꝼoꞃ ſpecan ſýn ꝥ he on ða þiſan hiꞃe ȝeoꞃniȝe ðe he hý æꝼteꞃ Goðeſ ꞃihte healðan þille ſþa þæꞃ hiſ þif ſceal ⁊ aboꞃȝian hiſ ꝼꞃinð;

SI quis virginem ducere aut fœminam voluerit, ipsâ & amicis suis consentientibus, debitum est, cùm ex jure Divino, tum ex humana institutione, ut sponsus primò, non solùm fidem prębeat de prælocutis perimplendis, sed unà etiam cautionem se eam ità cupere, ut secundum legem Dei eam habeat uxorem, & hoc etiam vadient amici ejus.

2. ꝥ æꝼt ðam iſ to þitanne hþam ꝥ ꝼoſteꞃ lean ȝebýꞃiȝe. ðeððiȝe ſe bꞃiðȝuma eꝼt ðæſ ⁊ hit aboꞃȝian hiſ ꝼꞃýnð ðon ſýþþan;

Tum habenda victus ratio, & sciendum est quis eos sustinuerit. Stipuletur hoc sponsus ipse, idémque pariter amici ejus.

3. Cýðe ſe bꞃiðȝuma hþæſ he hiꞃe ȝeune þið ðam ðe heo hiſ þillan ȝeceoſe ⁊ hþæſ he hiꞃe ȝeunne;

Edicat jam tum sponsus, qua bonorum parte uxorem donat, præter hanc quam ex ejus beneplacito ipsa priùs cooptaverit.

4. Gif heo lenȝ ſý ðonne he ȝif hit ſþa ȝe ꝼoꞃ þoꞃð. biþ ðon iſ ꞃiht ꝥ heo ſý healꝼeꞃ oꞃꝼeð þýꞃðe. ⁊ ealleſ ȝif hý cild ȝemæne habban. buꝛe heo æꝼt þæꞃ ceoſe;

Sin & ipsa eum supervixerit (quod siquidem eveniat) tunc justum est ut ipsa habeat dimidiam partem omnium bonorum, & si prolem inter se susceperint integritatem ipsam, donec transeat ad secundas nuptias.

5. Tꞃýmme he ealmið þeððe ꝥ ꝥ he be hate. ⁊ aboꞃȝian ꝼꞃýnð ꝥ;

Sponsiones autem vir quas jam pactus est cautione interposita illibatas semper custodito, & amici sui eas vadianto.

6. Gif hi ðonne ælceſ ðinȝeſ ſam mæle beon ðon ꝼon maȝaſ to ⁊ þeðian heoꞃa maȝan to þiꝼe ⁊ to ꞃihtliꝼe ðam ðe hiꞃe ȝýꞃnðe. ⁊ ꝼo to ðam boꞃȝe ſeðe ðæſ þeððeſ þalðenð ſý;

Si de omnibus jam inter ipsos convenit, spondeant consanguinei, suam consanguineam uxorem ei qui illam petiit, vitę etiam integram fore, satisdationémque accipiant de celebrandis nuptiis.

7. Gif hý ðon ut oꝼ lanðe læðan þille on oþꞃeſ ðeȝeneſ land ðon bið hiꞃe þæð ꝥ ꝼꞃýnð ða ꝼoꞃ þoꞃð ꝥ hiꞃe man nan þoh to neðo. ⁊ ȝif heo ȝýlt ȝeþýꞃce ꝥ hi moton beon

Si maritus eam postea de territorio Thani (*seu Baronis*) quo jam nutrita est, eduxerit in alterius Thani territorium; cautione satisdatum sit amicis suis, quod exinde nemo ei inferet injuriam. Et si ipsa

ipsa (contra) mali quid patraverit, prompti sint amici ejus, marito facere emendationem, si ipsa non habuerit unde compensaverit.

bote nÿhst gif heo næfþ of hþam heo bete;

Nuptiali huic dationi Missalis aderit Sacerdos: is de jure, eorum conjunctionem Dei benedictione in omnem felicitatis plenitudinem promovebit.

8. Ꝼet ðam giftan sceal Mæsse þreost beon. mid rihte se sceal mid Godes bletsunge heora gesomnunge gederian on ealre gesund fulnesse;

Cautè etiam providendum est, ut intelligatur nullum inter eos esse consanguinitatis vinculum, nè justè postea separentur qui injustè primitus jungebantur.

9. Þel is eac to þerianne þ man þite þ hi ðurh mæig sibbe to gleengæ næ beon. ðe læs ðeman æft tþæme þ mæn ær aþoh to somne ge dÿdon;

Leges Edgari Regis.

EDGARUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {959. / 975.}

Ðis is seo gerædnysse. ðe Eadgar cyng mid his witena gebeahte geræd. god to lofe. ⁊ him sylfum to cynescipe. ⁊ eallum his leodscip to ðearfe;

LEges quas Edgarus Rex frequenti senatu, ad Dei gloriam, regiæ majestatis ornamentum, ac reipub. utilitatem sancivit. 77

1. ÐAt syndon ðonne ærest. þ Godes cyrican syn rihtes wyrþe; ⁊ man agyfe ylce ælc teoþunge to ðæm ealdan mynstre ðe seo hyrnesse to hyrþ; ⁊ sy ðonne swa geleast. ægþer of ðegnes inland. ge of neatland. swa his sulh gega;

PRimum, Ecclesia Dei jura atque immunitates suas omnes habeto: decumas quisque primariæ (cui is fuerit subjectus) Ecclesiæ, ut ipsum quidem circumducitur aratrum, dato, sive id in prædiis Thanorum propriis, sive in terris villicorum fuerit.

Be cyricsceat;

De censu Ecclesiastico, sive primitiis seminum.

2. Gif hwa ðonne ðegna sy. ðe on his boclande cyrican hæbbe ðe legerstowe on sy. gesylle he ðonne þriddan dæl his agenre teoþunge into his cyrican. Gif hwa cyrican hæbbe ðe legerstow on ne sy. ðonne dô he of ðæm nygan dælum his preost þ þ he wille; And gâ ylc cyricsceat into ðæm ealdan mynster be ælcum frigan eorþe;

Thanus si in terra ex scripto possessa templum habuerit, circum quod fuerit destinatus sepulturæ locus, decumarum suarum trientem unam in id conferre ei integrum esto: Sin circa templum nullus fuerit designatus humationi locus; dato qui est fundi dominus sacerdoti novem partium reliquarum quantulum visum fuerit. Atq; ex omni quidem ingenuorum terra, ipsæ seminum primitiæ primariæ penduntor Ecclesiæ.

Be teoþungum;

De decimis.

3. And sy ælcre geoguþe teoþunge gelæst be Pentecosten; ⁊ ðæra eorþ wæstma be emnihte; And ælc cyricsceat sy gelæste be Martines mæssan. be sefullan wite ðe seo domboc tæcð; ⁊ gif hwa ðonne ða teoðunge gelæstan nelle. swa we gecwæden habbaþ. fare ðæs cyninges gerefa to. ⁊ ðæs bisceopes. ⁊ ðæs mynstres Mæssepreost. ⁊ niman unþances ðone teoþen dæl to ðæm mynstre ðe hit to gebyrige. ⁊ tæcan him to ðæm nigoþon dæle; ⁊ to dele mon þa

Quisque fætuum decimas omnes ante Pentecostem persolvito: terræ quidem fructuum decimas ante æquinoctium pendito: ipsas autem seminum primitias sub festum divi Martini reddito. Si quis non solverit, pœnas (ut judiciali libro proditum est) dato. Atque si quis decimas (ad eum quē diximus modum) dare noluerit, præpositus regius, illius loci Episcopus, & sacerdos conveniunto atque eo vel invito decimam Ecclesiæ cui debeatur partem, nona ei reliqua facta, reddunto: quod ad residuas octo partes attinet, quatuor dominus, 78

nus, quatuor Episcopus habeto. Id quod fiat, sive is fuerit minister regis, sive Thani alterius cujuscunque.

De denario in domos singulas imposito.

Denarius autem in domus singulas impositus, ante festum divi Petri redditor, qui tum non solverit, denarium illum ac alios præterea 30. ad Romam comportato, certáque literatum testificatione domum rediens se eò detulisse confirmato, ac Regi denique 120. solidos numerato. Si quis secundo non dederit, denarium illum ac pręterea ter denos Romam deferat, regíque postquam redierit 200. solidos dependito: Sin tertio deliquerit, rebus suis omnibus exuitor.

De diebus festis, ac jejuniis.

Dies Sabbati ab ipsa diei Saturni hora pomeridiana tertia usq; in lunaris diei diluculum festus agitator, qui non celebrarit, pœnas in judiciali libro descriptas pendito. Cæteri autem dies perinde ut fuerint à sacerdote indicti, festi aguntor: instituta etiam quam religiosissime observantor jejunia.

Leges humanæ, atque politicæ.

POrrò autem has populo, quas servet proponimus leges. Primum, publici juris beneficio quisque fruitor, eique ex æquo & bono, (sive is dives, sive inops fuerit) jus redditor. In pœnis autem irrogandis ea adhibetor moderatio, ut ad divinam clementiam temperatæ, & hominibus tollerabiles esse videantur.

79

De iis qui apud regem questi fuerint, & de capitis æstimatione.

Nemo in lite regem appellato, nisi quidem domi justitiam consequi, aut impetrare non poterit. Sin summo jure domi urgeatur, ad regem, ut is onus aliqua ex parte allevet, provocato. Atque si culpæ pecuniaria irroganda est mulcta, ea non unquam capitis estimationem superato.

eahta dælas on tpa. ⁊ fô se hlafoꝛd to healfan. to healfan se bisceop. sý hit cýninges man. se hit degnes ;

Be don heoꝛþ peninge ;

4. And sý ælc heoꝛþ pening agýfen be Petꝛes Mæsse dæg. ⁊ seðe donne to dæm andagan gelæst næbbe. læde hine to Rome. ⁊ dæꝛ to eacan xxx. peninga. ⁊ bꝛing done donon spitelunga þ he dæꝛ spa mýcle betæhte hæbbe ; And donne he hâm cume. gýlde dam cýnge hund tpelftig scill ; ⁊ gif he hine eft sýllan nýlle. læde hine eft to Rome. ⁊ oþꝛe spýlce bete. ⁊ donne he hâm cume. gýld dæm cýng tpa hund scill ; Et dæm þꝛiddan cýꝛꝛe gif he donne gýt nelle. dolige ealles dæs de he age ;

Be fꝛeols dægum ⁊ fæstenum ;

5. Healde mon ælces sunnan dæges fꝛeols. fꝛam nontide dæs sæteꝛnes dæges. oþþæs monan dæges lihting. be dæm pite de dom boc tæcþ ; ⁊ ælcne oþꝛene Mæsse dæg spa he beboden beo ; ⁊ mon beboden fæsten healde mid ælcꝛe geoꝛnfulnýsse ;

Peoꝛuldcund geꝛædnýsse ;

1. Dis is donne seo peoꝛuldcund geꝛædnýsse. de ic pille þ mon healde. þ is donne. þ ic pille þ ælc man sý folc ꝛihtes pýꝛð. ge eaꝛme. ge eadig. ⁊ him mon ꝛihte domas deme ; ⁊ sý on dæꝛe bote spýlce foꝛgýfenýsse. spýlce hit foꝛe God gebeoꝛglic sý. ⁊ foꝛ peoꝛuld abeꝛendlic

Be donne de mon cýng gesece. ⁊ be dæm peꝛe ;

2. Ne gesece nân man done cýng foꝛ nanꝛe sꝛꝛæce. buton he æt hâm ꝛihtes pýꝛþ beon ne mote. oþþe ꝛihte abiddan ne mæge ; Gif þ ꝛihte to hefig sý. sece sýþþan da lihting to dæm cýng ; And æt nanum bot pýꝛdum gýlte ne foꝛpýꝛce mon maꝛe donne his peꝛe ;

Be

Be unrihtum dome;

3. Se dema ſeðe oþrum on þoh ge-
deme geſýlle ðæm cýng hund tpelf-
tig ſcill. to bote. butan he mid að
gecýþan durre. ꝥ he hit na rihtor
ne cuþe; ⁊ ðolige â hiſ ðegnſcipeſ.
butan he eft æt ðæm cýng gebicge.
ſþa he him geþafian þille; ⁊ amanige
ðære ſcýrbiſceop ða bote to ðæſ
cýngeſ handa;

Be ðon þe mon oþerne forſecgaþ;

4. Seþe oþerne mid þoge forſec-
gan þille. ꝥ he aþor oþþe feo. oþþe
feore. ðe þýrſa ſý. gif ðonne ſe o-
ðer geunſoþian mæge ꝥ him mon an-
ſecgan þolde. ſý he hiſ tungan ſcýl-
dig. butan he hine mid hiſ þere for-
gýlde;

Be gemotum;

5. Sece mon hundrede gemote. ſþa
hit ær geſette þæſ; ⁊ hæbbe mon þri-
þa on gear burhgemote. ⁊ tþa ſcir-
gemot; ⁊ ðær beo on ðær ſcire ge-
mote biſceop. ⁊ ſe ealdorman. ⁊ þær
ægþer tæcan ge Godeſ rihte. ge þeo-
rulð rihte;

Be borgum;

6. Finde ælc mon ꝥ he borh hæbbe.
⁊ ſe borh hine ðonne to ælcum rihte
gelæde. ⁊ gehealde. ⁊ gif hþa þonne
þoh þýrce. ⁊ ùt oþberſte. abere ſe
borh ꝥ he aberan ſculde; Gif hit
ðýfþe beo ⁊ gif he hine binnan tþelf
monþum gelangian mæge. agýfe hine
to rihte. ⁊ hine mon agýfe ꝥ he ær
ſealde;

Be týhtbýſigum;

7. Seðe týhtbýſig ſý. ⁊ folc un-
getriþe. ⁊ þæſ gemot forbuge. ðone
ſceaþige mon of ðæm gemote ða þe
him to riðan. ⁊ finde him ðonne gýt
borh gif he mæge; Gif he þonne ne
mæge. gepýlde mon hine. ſþaþor mon
mæge. ſþa cþicne ſþa deadne. ⁊ nime

De judice, qui iniquam tulerit ſententiam.

Judex ſi iniquam in aliquem feret ſententiam, numerato regio eo nomine 120. ſolidos, niſi quidem jurejurando confirmare non verebitur, id errore atque inſcitia. non aliqua malitia ſua contigiſſe: Quin etiam munere movetor ſuo, ni denuo ejus à rege obeundi facultatem impetrarit: Atque mulctam hanc qui eſt illius diœceſis Epiſcopus ad fiſcum regium deportato.

De eo qui verbis alium lacerarit.

Si quis alium rumoribus diſſipatis improba voce lacerarit, quamobrem aut corpori ejus damnum inferatur, aut de fortunis imminuatur aliquid, tum ſi alter auditiones tanquam falſas refellere, & coarguere poterit, aut is linguam data capitis æſtimatione redimito, aut ei lingua præciditor.

De Comitiis. 8♦

Centuriæ comitiis quiſque (ut ante præſcribitur) intereſto: Oppidana ter quotannis habentor comitia: Celeberrimus autem ex omni Satrapia bis quotannis conventus agitor: cui quidem illius diœceſis Epiſcopus & Senator interſunto, quorum alter jura divina, alter humana populum edoceto.

De fidejuſſoribus.

Quiſque autem fidejuſſores, qui eum jus ſuum cuique tribuere quàm paratiſſimum præſtent, adhibeto: Atque ſi tum perpetrato facinore quis ſe in fugam conjecerit, quod is ſufferre debuerat, fidejuſſoribus imponitor: Sin furtum admiſerit, eúmque ante bis ſenos exactos menſes comprehenderint, judicio is ſiſtitor, illi quod eo nomine dederint recipiunto.

De eo qui fuerit ſæpius in crimen vocatus.

Si quis (cujus apud omnem populum labefactata eſt fides) ſæpius fuerit incuſatus, adeóque comitiis omnibus abſtinuerit, eò curialium nonnulli iter faciunto, ejúsq; ſiſtendi vades (ſi quos habuerit) accipiunto: ſi non habuerit, ipſum ſive vivum, ſive mortuum prehendunto, ac res ejus omnes capiunto, datóque

datóque querenti justo rei precio, alteram bonorum partem fundi dominus, alteram centuriati habento: Atque si curialium quisquam, sive is alteri cognatus, sive nulla cum eo sanguinis necessitate conjunctus fuerit, istuc iter facere noluerit, regi 120. solid. dependito. Porrò qui fuerit in furto manifesto, aut perfida domini proditione deprehensus, quicquid tandem orarit, ut vita & communi spiritu fruatur, non exorato.

De nummo, & dimensione.

Unus atque idem in omni ditione regia nummus esto, eúmque nemo repudiato. Ea autem quæ Vintoniæ adservatur, mensura esto: lanæ quidem pondus dimidiata libra, nec pluris vendatur.

mon ealle ꝥ he aȝe. ⁊ ȝýlde mon þa teonde hiſ ceapȝýlde anȝýldeſ. ⁊ ſô ſe land hlaꝼoꝛde to healꝼan. to healꝼá ꝥ hundꝛede; ⁊ ȝiꝼ aþoꝛ oþþe mæȝe. oþþe ꝼꝛemde. ða ꝛade ꝼoꝛſace. ȝýlde ðæm cýnȝ 120. ſcill; ⁊ ȝeſece ſe æbeꝛa ðeoꝼ ꝥ ꝥ he ȝeſece. oþþe ſeðe on hlaꝼoꝛde ꝼeaꝛþe ȝemet ſý. ꝥ hi næꝼꝛe ꝼeoꝛh ne ȝeſecen;

Be mýnetum. ⁊ ȝemetum;

8. Gâ ane mýnet oꝼeꝛ ealne ðæſ cýnȝeſ anþealde. ⁊ ðane nân man ne ꝼoꝛſace; ⁊ ȝemet ſþýlce man on Þintanceaſtꝛe healde; And ȝa ſe þæȝ þulleſ to healꝼan punde. ⁊ hi nâ man na deoꝛoꝛ ne ſýlle;

Canones editi sub EDGARO *Rege.*

Hæc quæ sequuntur pertinent ad Constitutiones Eadgari Regis, de Ordinatorum vivendi formula.

Docemus ut ministri Dei ardentiùs Deo serviant & ministrent, & pro omni Christiano populo apud Deum intercedant; & ut eorum singuli superioribus suis fideles sint & obedientes; & in communi necessitate unanimes, auxiliúmque invicem præstantes coram Deo & hominibus, & ut secularibus suis dominis firmi etiam sint & fideles.

Docemus etiam, ut unusquisque alterum honore prosequatur, & ut juniores senioribus obedientiam religiosè præbeant & amorem: seniorésque juniores suos diligenter instruant.

Docemus etiam, ut ad Synodum unumquámq; annuò habeantur libri & vestimenta servitio Dei congruentia: nec non atramentum & pergamena ad eorum constitutiones describendas, triduanúsque insuper commeatus.

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet ad Synodum veniens, Clericum suum habeat, & manu-

Heꝛ ȝebiꝛaþ nu to Ꝺadȝaꝛeſ ȝeꝛæðneſ be ȝehaðoðꝛa manna liꝼꝼaðunȝe;

1. Þꝺ læꝛað ꝥ Godeſ ðeoþaſ beon ȝeoꝛnlice Gode þeoþiȝende. ⁊ ðeniȝende. ⁊ ꝼoꝛ eal cꝛiſten ꝼolc ðinȝiȝende. ⁊ ꝥ hi ealle beon a heoꝛa ealdꝛe holde. ⁊ ȝehýꝛſume. ⁊ ealle anꝛæde to ȝemænꝛe þeaꝛꝼe. ⁊ ꝥ ælc ſý oþꝛum to ꝼultume. ⁊ helpe. ȝe ꝼoꝛȝode ȝe ꝼoꝛ þoꝛulde. ⁊ ꝥ hi beon heoꝛa þoꝛlo hlaꝼoꝛdum eac holde ⁊ ȝetꝛýþe;

2. And þe læꝛaþ ꝥ ealc þuꝛþiȝe oðeꝛne. ⁊ hýꝛan ðaȝinȝꝛan ȝeoꝛne heoꝛa ýldꝛum ⁊ luꝼian. ⁊ læꝛan ða ýldꝛan ȝeoꝛne heoꝛa ȝinȝꝛan;

3. And þe leꝛað ꝥ hi to ælcon ſinoþe habba ælce ȝeaꝛe becc ⁊ ꝛeaꝼ to ȝodcundꝛe ðenunȝe. ⁊ blæc ⁊ boc ꝼel to heoꝛa ȝeꝛæðneſſum ⁊ ðꝛeoꝛo daȝa heþiſte;

4 And þe læꝛaþ ꝥ þꝛeoſta ȝe hþilc to ſioþe hæbbe hiſ cleꝛic. ⁊ ȝeꝼæðne man

man to cnihte. ⁊ neniȝe unþitan. oþþe
disiȝ lufiȝe ac faran ealle midȝefæde
⁊ midȝodes ælmihtiȝes eȝe;

5. And þe læraþ þ ælc preost on
sinoþe ȝif heon hþæt deriȝ ⁊ ȝif him
æniȝ man healice misboden hæbbe. ⁊
for hi þonne ealle on sþilce hit heom
eallum ȝedon beo ⁊ ȝefilstan to þ
hit manȝebete sþa biscop ȝe tæce;

6. And þe læraþ þ preosta ȝe hþilc
on sinoþe ȝecýþe ȝif he on his scrift
sciri æniȝne man þite ȝod oferhire
oþþe on heafod leahtrum ýfele befe-
alene þe he to bote ȝebiȝan ne mæȝe.
oþþe ne durre for þorlda fole;

7. And þe læraþ þ nan sacu ðe be-
tþeox preostan sý ne beo ȝescoten
to þorldmannasome. ac seman ⁊ sib-
bian heora aȝenne ȝeferan oþþe sce-
otan to ðam biscope ȝif man ðæt
nýde scule;

8. And þe læraþ þ æniȝ preost
silf þilles ne forlæte ða circan. ðe
he to ȝebletsod þæs ac hæbbe him þa
to riht æþe;

9. And þe læraþ þ nan preosta o-
þrum ne æt do æni þara þinȝa þe him
to ȝebriȝe ne on his mýnstre ne on
his scrift sciri. ne on his ȝildscipe.
ne on æniȝ ðara ðinȝa ðe him to ȝe-
biriȝe;

10. And þe lærað þ æniȝ pr. ne un-
der fo oþres scolere buton ðæs lea-
fe þe he ær foȝode;

11. And þe læraþ þ preosta ȝehþilc
to eacan lære. leorninȝe handcræft
ȝeorne;

12. And þe lærað þ æniȝ ȝelæred
pr. ne scænde þone sam læredan ac
ȝebete hine ȝif he bet cunne;

13. And þe læraþ þ æniȝ forþboren
pr. ne for seo ðone læs borenan. ȝif
man hit ariht asmeaþ ðonne sýn eal-
le men anra ȝebirda;

14. And þe læraþ þ preosa ȝehþilc

pastum suum seu fidelem in mini-
strum, neminem autem incogni-
tum, aut stultitiæ deditum: & ad-
veniant omnes in fidelitate & ti-
more Dei omnipotentis.

Docemus etiam, ut si mali quid
acciderit Sacerdoti, vel ei quis in-
juriam fecerit, Synodo referat,
suscipiántque omnes ut illatam
omnibus, ferántque opem ut e-
mendatio fiat pro arbitrio Episco-
pi.

Docemus etiam, ut Sacerdos
faciat Synodo innotescere si quem
in parochia sua in Deum reperit
contumacem, vel qui grave ali-
quod peccatum foveat, nec hunc
valeat audeátq; ob metum secula-
rium ad reformationem perducere.

Docemus etiam, ut inter Sacer-
dotes non sint lites sive jurgia nec
ad arbitrium secularium deferan-
tur; sed vel à paribus suis sint com-
posita, vel (si opus fuerit) ad Epi-
scopum promoventor.

Docemus etiam, ut nullus Sa-
cerdos è propria sua voluntate,
Ecclesiam deserat cui sive conse-
cratus sive benedictus fuerat: sed
habeat eam pro legitima conjuge.

Docemus etiam, ut nullus Sa-
cerdos his se intromittat quę ad
alium spectant Sacerdotem: si qui-
dem nec in sua Ecclesia, nec in sua
parochia, nec in suo sodalitio seu
fraternitate, nec in re alia quapiam
ad eundem pertinente.

Docemus etiam, ut nullus Sa-
cerdos alterius Scholasticum sub-
trahat, ejus non impetrata venia
ad quem priùs pertinuit.

Docemus etiam, ut Sacerdos
quilibet ad augendam scientiam
opificium discat diligenter.

Docemus etiam, ut doctus
quisque Sacerdos semidoctum ali-
quem non respuat; sed qua poterit
operam det ut doctiorem reddat.

Docemus etiam, ut nullus Sa-
cerdos claris ortus natalitiis infe-
rioris stirpis Sacerdotem levi pen-
dat: rectè enim sentienti, omnes
homines sunt ejusdem genituræ.

Docemus etiam, ut Sacerdos
quili-

quilibet bene se gerat, nec mercator sit indebitè, nec mercaturæ.

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet baptismum administret quàm citò requisitus fuerit: & ut per parœchiam suam quosque moneat ut infantes quoslibet intra xxxvii. noctes curent baptizari, & ut nullus ab Episcopo confirmari, diu nimium detrectarit.

Docemus etiam, ut singuli Sacerdotes Christianam religionem omni promoveant diligentia: nervísque omnibus Gentilium deleant superstitiones: Prohibemus utique fictas ad libitum adorationes, necromantium, divinationes, incantationes, hominum cultus divinos & quæ præterea mortales adigunt in varios errores, & in ꝼꝛiđ ꝯplottum ⁊ on ellenum variarúmque aliarum arborum, saxorum, & rerum multiplicium phantasmata quæ decipiunt multos quos non deberent.

Docemus etiam, ut Christiana quisque imbutus fide, liberos suos fide etiam imbuat Christiana eosdémque doceat Pater noꝯter et Cꝛeđon, *id est, Orationem Dominicam, & Symbolum Apostolicum.*

Docemus etiam, ut in festis diebus unusquisque abstineat à Carminibus seu Canticis Gentilium, profanis, & à ludis diabolicis.

Docemus etiam, ut in die Solis quisque abstineat à mercatura & popularibus comitiis.

Docemus etiam, ut unusquisque abstineat à fabulosis & absurdis lectionibus: quin & à cantilenis turpibus & blasphemis.

Docemus etiam, ut quisque abstineat à contubernio pellicis, & legitimum amplectatur conjugium

Docemus etiam, ut quisque discat Pater noꝯter ⁊ Cꝛeđon priusquam in consecrato sepeliatur cœmiterio, vel idoneus censeatur Eucharistiæ percipiendæ: propterea quod Christiani non est dignus nomine qui hæc noluerit ediscere, nec in baptismo

tiliȝe him ꝛihtlice. ⁊ ne beo nenig manȝeꝛe mid unꝛihte. ne ȝifiȝende maꝯꝯeꝛe.

15. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝯta ȝehꝑilc ꝼulluhteꝯ tiþiȝe ꝯona ꝯꝑa man hiꝯ ȝiꝛne. ⁊ æȝhꝑaꝛ on hiꝯ ꝯcꝛiꝼt ꝯciꝛe beođe ꝥ ælc cild ꝯý ȝeꝼullođ binnon xxx. vii. nihtum. ⁊ ꝥ ænig man to lanȝe anbiꝯcopođ ne ꝑuꝛþe;

16. And ꝑe læꝛađ ꝥ ꝑꝛeoꝯta ȝehꝑilc Cꝛiꝯtendom ȝeoꝛnlice aꝛæꝛe ⁊ ælcne hæþendom mid ealle ađꝑæꝯce. ⁊ ꝼoꝛbeođe ꝑilꝑeoꝛþunȝa ⁊ licꝑiȝlunȝa. ⁊ hꝑata. ⁊ ȝaldꝛa. ⁊ man ꝑeoꝛþunȝa. ⁊ đa ȝemeaꝛe đe man đꝛiꝼ on miꝯlicum ȝeꝑiȝlunȝum. ⁊ on ꝼꝛiđ ꝯplottum. ⁊ on ellenum. ⁊ eac on oþꝛum miꝯlicum tꝛeoꝑum. ⁊ on ꝯtanum ⁊ on maneȝum miꝯtlicum ȝeđꝑimeꝛum. đem on đꝛeoȝađ ꝼela đæꝯ đe hi nane ꝯceoldan;

17. And ꝑe læꝛađ ꝥ ælc cꝛiꝯten man hiꝯ beaꝛn to cꝛiꝯtendome ȝeoꝛnlice ꝑæniȝe. ⁊ him Pater noꝯter ⁊ Cꝛeđon tæce;

18. And ꝑe læꝛaþ ꝥ man ȝeꝯꝑice ꝼꝛeolꝯ đaȝum hæþenꝛa leoþa. ⁊ teoꝼleꝯ ȝamena;

19. And ꝑe læꝛaþ ꝥ man ȝeꝯꝑice ꝯunnan đæȝeꝯ cýꝑinȝe. ⁊ ꝼolc ȝ'mota;

20. And ꝑe læꝛađ ꝥ man ȝeꝯꝑice hi ȝeleaꝯꝛa ꝛæđa. ⁊ điꝯlicꝛa ȝeꝛæđa. ⁊ biꝯmoꝛlicꝛa eꝼeꝯunȝa;

21. And ꝑe læꝛađ ꝥ man ȝeꝯꝑice ciꝼeꝯ ȝemanna ⁊ luꝼiȝe ꝛiht æꝑe;

22. And ꝑe læꝛađ ꝥ ælc man leoꝛniȝe ꝥ he cunne Pater noꝯter ⁊ Cꝛeđon. be đam đe he ꝑille on ȝehalȝođan leȝeꝛe licȝan. oþþe huꝯleꝯ ꝑýꝛþe beon. ꝼoꝛ đam he ne bid ꝑel cꝛiꝯten þe ꝥ ȝeleoꝛnian nele. ne he nah

mid ꝛihte oþꝛeꝛ manneꝛ to onꝼonne æt ꝼulluhte ne æt biꝛc. handa. ꝛeþe ꝥ ne cann. æꝛ he hit ge leoꝛnige;

23. And þe læꝛaþ ꝥ ꝼꝛeolꝛ dagum ⁊ ꝼæꝛten dagum ænige ꝼlitne beo betþeox mannum ealleꝛ to ꝛþiðe;

24. And þe læꝛað ꝥ man ꝼꝛeolꝛ dagum. ⁊ ꝼæꝛten dagum ꝼoꝛga aþaꝛ. ⁊ oꝛdela;

25. And þe læꝛaþ ꝥ ælc þeꝛ ꝼoꝛga hiꝛ þit ꝼꝛeolꝛtidum. ⁊ ꝛiht ꝼæꝛten tidum;

26. And þe læꝛað ꝥ ꝑꝛeoꝛtaꝛ ciꝛican healdan mid ealꝛe aꝛþuꝛþneꝛꝛe. to godcundꝛe ðenunge ⁊ to clænan ðeoþdome. ⁊ to nanum oþꝛum þingum. ne hi ðaꝛ ænig unnit inne. ne on neaþeꝛte. neȝeþaꝼian ne idele ꝛþæce. ne idele dæde. ne unnit ȝedꝛýnc. ne æꝛꝛe ænig idel. ne binnan ciꝛic tune ænig hund ne cume. ne ꝛþýn ðe ma ðæꝛ þe man þealdan mæȝe;

27. And þe læꝛað ꝥ man into ciꝛcan ænig ðinge ne logige. þæꝛ þe þaꝛto unȝedaꝼenlic ꝛý;

28. And þe læꝛaþ ꝥ man æt cýꝛic þæccan ꝛþiþe ȝedꝛeoh ꝛý. ⁊ ȝeoꝛne ȝebidde. ⁊ ænige dꝛenc. ne ænig unnit þaꝛne dꝛeoȝe;

29. And þe læꝛaþ ꝥ man innan ciꝛcan ænigne man ne biꝛige. bute man þite ꝥ he on liꝼe Gode to þam þel ȝecþeme. ꝥ man ðuꝛh ꝥ læte. ꝥ he ꝛý ðæꝛ leȝeꝛeꝛ þýꝛþe.

30. And þe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝛt on ænigum huꝛe ne Mæꝛꝛige buton on ȝehalȝodꝛe ciꝛican buton hit ꝛý ꝼoꝛ hþilceꝛ manneꝛ oꝼeꝛ ꝛeocneꝛꝛe;

31. And þe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝛt huꝛu æꝼꝛe ne mæꝛꝛige buton on uꝼan ȝehalȝodon þeaꝼode;

32. And þe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛ. æꝼꝛe ne Mæꝛꝛige buton bec. ac beo ꝛe canon. him ætꝼoꝛan eagum beꝛeoto. ȝiꝼ he þille. ðilæꝛ ðe himmiꝛꝛe;

alios valeat è sacro levare fonte, nec in confirmatione à manibus Episcopi suscipere, si hæc priùs non calluerit.

Docemus etiam, ut festis diebus & in jejuniis nulla sit inter homines ultra modum contentio.

Docemus etiam, ut festis diebus & in jejuniis, nulla habeatur aut juramentorum aut Ordalii (*hoc est, forensium examinum*) administratio

Docemus etiam, ut festorum temporibus & statis jejuniis, conjugatus quilibet ab uxore sua se contineat.

Docemus etiam, ut Sacerdotes Ecclesias suas omni honorificentia custodiant in divinum ministerium, purúmque servitium, & in nihilum præterea: Nec illic hi permittant quid superflui, nè vel intro, nè vel in proximo. Nullum illic vaniloquium, nihil factum indecorè. Non hîc inordinatæ compotationis locus, nec vanitatis unquam alicujus, nec Ecclesiæ cœmiterium canis intret, nec porcorum plures quē quis possit regere.

Docemus etiam, ut nemo quid in Ecclesia reponat, quod illic habeatur indecorum.

Docemus etiam, ut in Ecclesiarum encæniis unusquisque se modestum exhibeat, & orationi incumbat diligenter, non poculis, non luxui deditus.

Docemus etiam, ut nemo quempiam in Ecclesia sepeliat, quem non constat ex vitæ probitate Deo placuisse, & ex eo judicetur hujusmodi sepulturâ dignus.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos Missam celebret in ulla domo quæ non sit Ecclesia consecrata, nisi ob extremam alicujus ægritudinem.

Docemus etiam, ut Sacerdos nè vel unquam Missam celebret præterquam super altare consecratum.

Docemus etiam, ut Sacerdos nunquam Missam celebret sine libro: habeátque igitur ipsum Canonem coram oculis, ne alioquin impingat.

Docemus

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet Missam celebrans habeat [*vestem quam dicunt*] corporalem subumlémque infra albam, suam, & Missalia omnia (prout decet) vestimenta, debitè contexta.

33. And þe læraþ ꝥ ælc preoſt hæbbe corporalem ðonne he Mæſſige ⁊ ſubumlem under hiſ alban. ⁊ eal Meſſe reaſ þurðlice behþorfen;

Docemus etiam, ut unusquisq; Sacerdos solicitè curet ut librum probum habeat, saltem vel fideliter correctum.

34. And þe lærað ꝥ ælc preoſt georne tilige ꝥ he Gode ⁊ huru riht-te becc hæbbe;

Docemus etiam, ut nullus Missalis Sacerdos, Missam solus celebret, nè sic desideretur qui respondeat.

35. And þe læraþ ꝥ ænig Mæſſe preoſt ana ne mæſſige ꝥ he næbbe þone þe him acþe ðe;

Docemus etiam, ut nemo non jejunus Eucharistiam accipiat, nisi ob nimiam ægritudinem.

36. And þe læraþ ꝥ ænig unfæſtende man huſleſ ne abirige buton hit for oferſeocneſſe ſý;

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos Missam sæpius in uno die celebret quam ter ad summum.

37. And þe lærað ꝥ ænig preoſt aneſ dageſ oftер ne mæſſige ðonne þrýþa mæſt þara ðinga;

Docemus etiam, ut Sacerdos semper habeat præparatam (prout opus fuerit) Eucharistiam, & hanc in puritate custodiat, caveátque nè inveterascat. Sin diutius reservata fuerit quàm oportuit & ut nauseã pariat: comburetur tunc in puro igne, condantúrque cineres sub altari & noxæ reus apud Deum componat.

38. And þe læraþ ꝥ preoſt hæbbe á geara huſl ðam ðe ðearf ſý ⁊ ꝥ georne on clænneſſe healde ⁊ þarige ꝥ hit na forealdige gif hit þonne foſhealden ſý. ꝥ hiſ man brucan ne mæge. þonne forbærne hit man on clænum fire ⁊ þa axſan unde þeofode gebringe ⁊ bete þið God georne ſeþe hit forgimde;

Docemus etiam, ut nè vel unquam Sacerdos adeò temerarius sit ut Missam celebret nisi omnia habeat ad Eucharistiam pertinentia: scil. oblationem puram, vinum purum, & aquam puram. Væ illi qui Missam occeperit, istorum aliquo desiderato, & væ illi qui turpe aliquid in hoc patraverit: similis enim est Judæis illis qui acetum & fel commiscuerunt, & per ludibrium postea Christo porrexerunt.

39. And þe lærað ꝥ næfre preoſte negeþhriſtlæce ꝥ he mæſſige buton he eal hæbbe ꝥ to huſle gebirige. ꝥ iſ clæne oflete ⁊ clæne þin. ⁊ clæne þæter. þa þam ðe mæſſian ongind buton he ælc þara hæbbe. ⁊ þa þam þe ðar ful þing to deð. þonne gelice ðam þe Judeaſ didon ða hi mængdon eced ⁊ geallan togæderе. ⁊ hit ſiþþan on hiſ biſmer Criſte gebudon;

Docemus etiam, ut nè unquam dignus sit Sacerdos Missam celebrare, qui ipse Eucharistiam non percepit: nec [in sacris Ordinibus] alium consecret, qui nunquam ipsemet consecratus fuit.

40. And þe læraþ ꝥ æfre negeþurþe ꝥ preoſte mæſſige. ⁊ ſilf þæt huſl nege ðicge. ne man gehalgod. næfre eft halgige;

Docemus etiam, ut quivis Calix quo quis Eucharistiam consecraverit, fusilis sit, & in ligneo nè omnino consecrata.

41. And þe lærað ꝥ ælc calic gegoten beo ðe man huſl on halgige. ⁊ on treoþenum ne halgige man ænig.

Docemus etiam, ut omnia circa

42. And þe læraþ ꝥ ealle þa ðinge.

ðe þeoꝼoðe neah beon. ⁊ to cirican gebirigan beon ſþiþe clænlice ⁊ þurþlice. behþorꝼene. ⁊ þar ænig þinge neah ne cume. ac ge loge man þone haligdom ſþiþe arþurþlice. ⁊ â ſẏ bẏrnende leoht on cirican ðonne man Mæſſan ſinge;

Altare & ad Eccleſiam pertinentia mundiſſima ſint & apprimè concinnata. [Indignum] nihil huc accedat, ſed quod ſanctum eſt honorificè reponatur, & ſemper in Eccleſia lumen ardeat dum Miſſa decantetur.

43. And þe lærað ꝥ man ne ꝼorgime ænig gehalgod ðinge. ne hælig þæt. ne ſealt. ne ſtor. ne hlaꝼ. ne ænig ðinge haligeſ;

Docemus etiam, ut nemo negligat ſacratum aliquid: aquam ſcil. benedictam, ſal, thus, panem, & hujuſmodi cætera.

44. And þe læraþ ꝥ ænig þiꝼ man neah þeoꝼoðe ne cume þa hþile þe man mæſſige;

Docemus etiam, ut altari mulier non appropinquet, dum Miſſa celebretur.

45. And þe læraþ ꝥ man on rihtne timan tiða ringe. ⁊ þreoſta gehþilc ðonn hiſ tid ſang on cirican geſece. ⁊ ðar mid Godeſ ege hig georne gebiddan ⁊ ꝼor eal ꝼolc ðingian;

Docemus etiam, ut quis ſtatis temporibus campanas pulſet, & ut omnis tunc Sacerdos cantum ſuum horarium in Eccleſia pſallat, Deum in timore invocet ſolicitè, & pro omni populo preces fundat.

46. And þe lærað ꝥ Mæſſe þreoſta. oþþe mẏnſter þreoſta ænig ne cume. binnan cirican dẏre. ne binnan þeoh ſtealle. buton hiſ oꝼer ſlipe. ne huru. æt þam þeoꝼoðe ꝥ he þær þenige buton þare þæde;

Docemus etiam, ut nec Miſſalis Sacerdos nec Parochialis aliquis intra oſtium Eccleſiæ veniat, vel intra cancellos abſque ſuperiori ſuo indumento: nec ad altaris unquam miniſterium abſq; veſtitu [deſignato]

47. And þe læraþ ꝥ ænig gehadod man hiſ ſcare ne helige. ne hine miſ eꝼeſian læte. ne hiſ beard ænige hþile hæbbe beþam ðe he þille Godeſ bletſunge hæbban. ⁊ Sce'. Petreſ. ⁊ ure.

Docemus etiam, ut nemo in ſacris Ordinibus conſtitutus cæſariem alat, nec tonderi perperam ſe permittat, ſi Dei benedictionem ſperaverit, & S. Petri, & noſtram.

48. And þe læraþ ꝥ ealle þreoſtaſ æt ꝼreolſan ⁊ ætꝼæſtenan an ræde beon. ⁊ ealle on ane þiſan beodan ꝥ hi ꝼolc ne dþelian;

Docemus etiam, ut in feſtivitatibus & jejuniis celebrandis Sacerdotes omnes ſint unanimes, eadémque uno & eodem modo indicent populo, nè hunc alioquin in errorem ducant.

49. And þe lærað ꝥ ælc ꝼæſten beo mid ælmeſſan geþurðað. ꝥ iſ. ꝥ geþha on Godeſ eſt ælmeſſan georne ſille. ðonne biþ hiſ ꝼæſten Gode ðe gecþemre;

Docemus etiam, ut jejunium omne erogatis eleemoſynis fiat gratius, quiſquis enim ex devotione erga Deum ſolicitè elargitur eleemoſinas: jejunium ſuum (procul dubio) apud Deum reddit complacentius.

50. And þe læraþ ꝥ þreoſtaſ on ciric ðenungum ealle ân dreogan ⁊ beon eꝼen þeorþe on gearer ꝼæce on eallum ciric ðenungum;

Docemus etiam, ut Sacerdotes in Eccleſiæ miniſteriis unanimiter operam navent, & in omni Eccleſia conſimile ſtipendium annuum mereantur.

51. And þe læraþ ꝥ þreoſtaſ geoguðe geornlice læran ⁊ to cræꝼtan

Docemus etiam, ut Sacerdotes ſedulò erudiant juventutem, & ad artificia ediſcenda eos pertrahant, futuros

futuros utpote in rem Eccleſiæ.

Docemus etiam, ut Sacerdotes in qualibet die Solis populo prædicent: præbeántque ſe exemplum bonæ vitæ.

Docemus etiam, ut nemo Chriſtianus, ullius generis ſanguinem comedat: *litura opprimit ſequentia.*

Docemus etiam, ut Sacerdotes populum inſtruant de his quæ de jure Deo ſunt reddenda: decimæ ſcilicet & res aliæ, inter quas & illa primùm quæ aratri dicitur eleemoſyna [aliàs Ciricſetum, & primitiæ ſeminum] intra XV. noctes à Paſchatis feſto: fœtuum decimæ ante Pentecoſten: fructuum terræ ante Omnium Sanctorum celebritatem: Numus Romanus [qui denarius S. Petri dicitur] ad feſtum vinculorum ejus: & Ciricſceatum, id eſt primitiæ ſeminum, ad Miſſę S. Martini celebrationem [id eſt, III. Iduum Novemb.] ſolvantur.

Docemus etiam, ut Sacerdotes ità diſtribuant populi eleemoſynas, ut & Deum reddant magis propitium, & populum ad eleemoſynas procliviorem.

Docemus etiam, ut Sacerdotes Pſalmos canant cùm datas diſtribuant eleemoſynas, hortentúrque pauperes, ut pro populo [qui has dabant] ſollicitè intercedant.

Docemus etiam, ut Sacerdotes ipſi ebrietatem caveant, aliíſque perhibeant ſtudioſiùs cavendam.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos aut Poeta ſit, aut ullatenus hiſtrio, ſive ut ſibi placeat, ſive ut aliis: ità autem ſe gerat, ut Ordini ſuo convenit, prudentem ſcil. & pro dignitate gravem.

Docemus etiam, ut Sacerdotes nè jurent, caveant: alióſque à jurando cohibeant.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos mulierum conſortium plus æquo diligat, ſed propriam ſuam uxorem diligito, id eſt, Eccleſiam.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos falſo adſtet teſtimonio, nec ſit furibus à conſiliis.

Docemus etiam, ut Sacerdos nunquam ſe Ordalio implicet [*præter debitum ſuum officium*] nec forenſibus juramentis.

ꝺeon ꝥ hi cipic ſultum hæbban;

52. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝛꝛaꝛ ælce ſunnan ꝺæġeꝛ ſolce boꝺiġan ⁊ á a ꝑel biꝛnian;

53. And ꝑe læꝛaþ ꝥ nan cꝛiſten man blo ne ꝡicġe naneꝛ cynnýꝛ oi (*litura eſt.*)

54 And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ ꝑꝛeoꝛꝛaꝛ ſolc mynegian ꝺæꝛ ꝑe hiġ Goꝺe ꝺón ſculan. to ġeꝛihtan on ꝺeoþunġum ⁊ on oþꝛum þinġum. æꝛeꝛt ſulh ælmeſſan xv. niht on uſan Sanctꝛon. ⁊ ġeoġuþe ꝺeoþunġe be Pentecoꝛten. ⁊ eoꝛþ peꝛtma be Omnium Sanctoꝛum. ⁊ Rom ſeoh be Peteꝛ Mæſſan. ⁊ cipic. ſceatæt Maꝛtini Mæſſan.

55. And ꝑe læꝛaꝺ ꝺat ꝑꝛeoꝛꝛaꝛ ꝛꝛa ꝺælon ſolceſ ælmeſſan ꝥ hiġ æġþeꝛ ꝺon ġeġoꝺe ġlo ian. ġe ſolc to ælmeſſan ġeꝛæniaꝛ;

56. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝛꝛaꝛ ſealmaꝛ ſinġan þonne hi ꝺa ælmeſſan ꝺæ. lan. ⁊ þam ꝺæꝛꝛan ġeoꝛne biꝺꝺan ꝥ hiġ ſoꝛ ꝥ ſolc ꝺinġian;

57. And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ ꝑꝛeoꝛꝛaꝛ beoꝛ. ġan piþ oꝛeꝛ oꝛuncen. ⁊ hiꝛ ġeoꝛ. ne beléan oþꝛum mannum;

58. And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ æniġ ꝑꝛeoſt ne beo eala ſcoꝛ ne æniġe piꝛan ġliꝛ. ġe miꝺ him ſýlſum. oþꝛum mannum. ac beo ꝛꝛa hiꝛ haꝺe ġebiꝛaþ piꝛ ⁊ ꝛeoꝛþꝛull;

59. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoſt piꝺ aþaꝛ beoꝛ ġan him ġeoꝛne. ⁊ hiꝛ eac ſpiþe ſoꝛþeoꝺan;

60. And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ æniġ ꝑꝛeoſt ne luꝛiġe piꝛmanna neapýꝛte eallef to ſpiþe. ac luꝛiġe hiꝛ ſiht æꝛe ꝥ iꝛ hiꝛ cipice;

61. And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ æniġe ꝑꝛeoſt. ne ſtanꝺe on leaſſe ġepitneſſe ne ꝛeoꝛa ġepita beon;

62. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoſt biꝛæce oꝛꝺel æꝛꝛe neġe æꝺe;

63. And

63. And þe lærað ꝥ þreoſt þið ðegn ne láðige buton ðegneſ ſor aðe;

Docemus etiam, ut Sacerdos contrà Thanum in compurgatione non juret, niſi Thanus præjuraverit.

64. And þe lærað ꝥ þreoſt ne beo hunta ne haſecere. ne tæſlere ac plegge on hiſ bocum ſþa hiſ hade gebirað;

Docemus etiam, ut Sacerdos non ſit venator, nec accipitrarius, nec potator: ſed libris ſuis verſatus, prout ordini ſuo convenit.

65. And þe læraþ ꝥ ælc þreoſta ſcriſe ⁊ dædbote tæce þam ðe him andette. ⁊ eac to bote ſilſte. ⁊ ſeoce man huſlige þonne heom þearf ſi- ⁊ hi eac ſmirige giſ hi ðæſ girnan. ⁊ æfter ſorþ ſiðe georne behþeorfe. ⁊ nege ðaſige ænig unnit æt ðæm lice. ac hit mid Godeſ ege þiſlice bebirge;

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet confeſſionem doceat & pœnitentiam, nec non ut peccata confitentes ſatisfactionem utique proſequantur. Ægrotis etiam (prout opus fuerit) Euchariſtiam præbeat, & (ſi deſideretur) unctionem: poſt obitum involucro ſedulò detur, & apud corpus nihil permittatur vanum, aut indecorum, ſed in timore Dei ſepelitor.

66. And þe læraþ ꝥ þreoſta gehþilc ægþer hæbbe geſulluht ele geſeocum ſmýrelſ. ⁊ eac geara ſý to ſolceſ geriht um ⁊ Criſtendom ſir þrige georne on æghþilce þiſan ⁊ ægþer do geþelbodige geþelbiſnige ðon geleanaþ him ꝥ ælmihtig God ſþa him leoſoſt bið;

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet oleum habeat, cùm ad baptiſandos infantes, tum ad ægrotos ungendos, & reliquum omnem apparatum publicis ſuis debitum miniſteriis, fidem Chriſtianam modis omnibus promoveto: hinc bene prædicando, illinc bene vivendo exemplum præbens. Tunc lucrabitur ut Omnipotens Deus ei ſit propitius.

67. And þe lærað ꝥ ælc þreoſt þite to cýþanne þonne he criſman ſecce. hþæt he on gebedum ſor cýnge ⁊ biſcop ge don hæbbe;

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet chriſma repetens [ab Epiſcopo] non obliviſcatur enarrare, quid in orationibus ſuis pro Rege fecerit & Epiſcopo.

De Confeſsione.

1. QUando aliquis voluerit confeſſionem facere peccatorum ſuorum, viriliter agat, & non erubeſcat confiteri ſcelera & facinora ſe accuſando: quia inde venit indulgentia, & quia ſine confeſſione, nulla eſt venia. Confeſſio enim ſanat, confeſſio juſtificat.

Magna hic lacuna ſive ſpatium ἄγραφον in Ms. codice, cui cætera aliàs inſerturus videbatur Scriba.

Præveniat hunc famulum tuum quæſo Domine miſericordia tua, ut omnes iniquitates ejus celeri indulgentia deleantur, per *Iheſum Chriſtum Dominum noſtrum.*

Exaudi quæſo, Domine, ſupplicum preces clamantium ad te, quæſo Domine.

2. Hoc

Hoc illi seriò cogitandum est qui hominum animabus Medicus constituitur, & eorum noverit actiones: Eas scilicet, rectè ut discriminet, rectámque teneat, in censura singulis imponenda, rationem. Utcunque res se habuerit, nè præjudicet peccatorem medicus, nec in desperationem eum adigat. Cùm verò quis peccata sua confiteri voluerit, exaudiet eum primò comiter quænam sit hæc sua intentio: & utrum velit & possit ea quæ patraverit, humiliter confiteri, & reatus suos quoscunq; perscrutari.

2. Ðæt sceal geþencan seþe bið manna sapla læce. ⁊ heora dæda gepita. þ gedal ⁊ þ gescad. hu he mannum heora dæda gescrife. ⁊ ðeah hpæþre ne forðeme ne hig ormode ne gedon ðonn se man him his misdæda. andettan pille. ge hire him ærest geþildelice. his pisge rad sý. Gif he pille ⁊ cunne eadmodlice his dæda andettan. ⁊ his gilta asmeagan;

Interroga ipsum de sui ipsius moribus: extorque scelera, & quæ fecit propone omnia: sed hoc tecum semper recognoscens, ut uno eodémque modo nunquam judicabis divites & pauperes, liberos & servos, seniores & juvenes, firmos & infirmos, humiles & superbos, fortes & debiles, ordinatos & seculares.

3. Acsa hine his pisena. ⁊ atred him þa gilta út. ⁊ aset his dæda. ⁊ geþenge ðu. þ ðu ne scealt næfre gelice deman, ðam rican. ⁊ ðam heanan. ðam freon. ⁊ ðam ðeopan. ðam ealdan. ⁊ ðam geongan. ðam halan. ⁊ ðam unhalan. ðam eadmodan. ⁊ ðam ofer modan. ðam strangan. ⁊ ðam unmagan. ðam gehadodum. ⁊ ðam lepedum;

Judex prudens prudenter distinguet de facto: quod, *viz.* quomodo, ubi, & quando sit perpetratum. Et quamvis nullo loco seu tempore licitum sit peccatum: festis tamen diebus, & in jejunii temporibus, festivísque locis, cautiùs quisque ab hoc tenetur abstinere. Quanto etiam quis potentior est, & majoris dignitatis, tanto graviùs pro peccatis coram Deo & hominibus corrigendus est: Forti enim atque debili non imponetur onus simile, nec infirmo quidem prout firmo, sed prudenti inter istos moderamine distinguendum est.

Ælce dæde sceal gescad pis dema pislice to scadan. hu heo gedon sý. ⁊ hpar. oþþe hpænne. nis on ænigne timan unrihtalifæd. ⁊ ðeah man sceal freolsstidan ⁊ fæstentidum. ⁊ on freolsstopan. eac spa geornlicost beorgan. ⁊ aspa man bið mihtigra oþþe maran hades. spa he sceal deoppor for Gode. ⁊ for porlde. unrihtgebetan. for ðam þe se maga ⁊ se unmaga ne magon nagelice býrdene. ahebban ne se unhala ðam halum gelice. ⁊ ði man sceal medemian. ⁊ ge scádlice to scádan;

Post hæc assurgat humillimè [pœnitens] ad confessionem suam, & primò dicat, *Credo in Dominum Patrem altissimum, rerum omnium gubernatorem: & in Filium, & in Spiritum sanctum: & credo esse vitam post mortem. Et credo me resurrecturum in die judicii: & credo me per potentiam Dei & ipsius misericordiam hisce omnibus dignum fore.*

4. Æfter ðisum arise eadmolice to his scrifte. ⁊ cpeþe þonne ærest. Ic ge life on Drihtʼ. heahfæder ealra ðinga pealdend. ⁊ on þone Sunu. ⁊ on ðone halgan Gast. ⁊ ic gelife to life æfter deaþe. ⁊ ic gelife to arisenne on domes dæge. ⁊ eal ðis ic gelife. ðurh Godes mægen. ⁊ his miltse to peorþone;

Post hæc lugenti animo Confessionem suam, suo Confessario humillimè referat: & conquiniscens dicat suppliciter in hunc modum.

5. ⁊ cpeþe þonne mid reop sigendum mode ⁊ eadmolice his andetnessa to his scrifte onbugende eadmolice. ⁊ ðus cpeþe;

Jc anbettebˇ ælmihtiġum Ġobe ⁊ minum rcripte ðam ġaſtlican læce ealle ða ſynna. ðe me æfre þurh apiprede ġaſtaſ on beſmitene purðon. oþþe on dæde. oþþe on ġe þohte. oþþe piþ pæfm̃. oþþe piþ pifm̃. oþþe piþ æniġe ġeſceafte ġecynelicra ſynna. oþþe ungecynbelicra;

6. Jc anbette ġiſeſnefſe æteſ. ġe æfterne. ġeoſenrtne. Jc anbette ælce ġitſunġa. ⁊ æfeſt. ⁊ tælneſſa. ⁊ tpiſpræcneſſa. leaſunġa. ⁊ unriht ġelp. ⁊ idel pord. ⁊ unriht cyſta. ⁊ ælcne ġlænġc. ðe to minef lichaman unræde æfre belumpe; Jc anbette þ ic pæf to oft ſinna ſihta. ⁊ ſinna ġeðafa. ⁊ ſinna ġepita. ⁊ ſinna lafeop;

7. Jc anbette minef moðef morðor. ⁊ mæne aðaf. ⁊ unribbe. ⁊ ofef modicneſſe. neceleafneſſa Goðef beboda. ic anbette eal þ ic æfre mid eaġum ġeſeah. to ġitſunġe oþþe to tælneſſe. oþþe mid eaſum to unitte ġ'hiſde. oþþe mid minum muðe to unnyttе ġecp';

8. Jc anbette ðe ealleſ minef lichamon ſynna. fof fel. ⁊ fof flæſc. ⁊ fof ban. ⁊ fof ſinuſan. ⁊ fof æðdan. ⁊ fof ġniflan. ⁊ fof tunġan. ⁊ fof pelefaſ. ⁊ fof ġoman. ⁊ fof teð. ⁊ fof feax. ⁊ fof meaſh. ⁊ fof æġhpæt hneſtef oþþe heaſðef. pæteſ oþþe ðniġef. ic anbette þ ic min fulluht pyſſ ġeheold. ðon' ic minum Dſihtene behete. ⁊ minne had ðe ic fcolde Gode ⁊ hiſ halġum to lofe healdan. ⁊ me filfum to eceſe hæle. ic hæbbe unmedum lice ġehealdan. ic anbette þ ic mine tid fanġaſ oft aġælde. ⁊ ic fpof mæne aþaſ. minſa hlafoſda life. ⁊ minef Dſihtenef naman ic nemnode on idelneſſe;

9. Ealleſ ic bidde minef Dſihteneſ fofġifneſſe. þ me næfre deofol on afteælan ne mæġe. þ ic buton anbetneſſe ⁊ betneſſe minſa ſynna. ſſa ic to dæġe ealle anbette. mine

Confiteor Deo omnipotenti & Confeſſario meo ſpirituali medico, omnia peccata quæ malorum ſpirituum inquinamento unquam perpetravi: ſive in facto, ſive in cogitatione: ſive cum maſculis, ſive cum fœminis: aliáve creatura, ſive ſecundùm naturam, ſive contra naturam.

Confiteor ingluviem ciborum & manè & veſperi. Confiteor omnimodam avaritiam, & invidiam, & detractationem, & bilingue vitium: Mendacitatem, & inanem jactantiam, & vaniloquium, prodigalitatem impiam, & cujuſque generis faſtum, qui effrænato huic corpori meo aliqualiter acciderit. Confiteor me frequentiùs fuiſſe peccati authorem, peccati fautorem, peccati conſcium, & peccati doctorem.

Confiteor animo meo perpetratum homicidium, perjuria, ſeditionem, ſuperbiam, & neglectum præceptorum Dei. Confiteor omnia quæ oculis unquam viderim vel concupiſcendo vel vituperando inaebitè: etiam omnia quæ vel auribus audiverim vana & ſuperflua, vel ore meo locutus fuerim.

Confiteor etiam corporis mei peccata omnia: cutis, carnis, oſſium, & nervorum: renum & cartilaginum: linguæ & labiorum: faucium, dentium, & cæſarei: medullæ, & rei cujuſque alterius quæ vel mollis eſt, vel dura; humida vel ſicca. Confiteor baptiſmum meum me pejus obſervaſſe quàm Domino meo ſum pollicitus, profeſſionémque quam tenebar in Dei & ſanctorum ſuorum laudem cuſtodire, & in meipſius ſalutem æternam. Confiteor me horas meas canonicas ſapiùs neglexiſſe, ſapiùſque pejerans Domini vitam, & nomen ejus in vanum accepiſſe.

Rogo & obteſtor Dominum meum pro his omnibus remiſſionem, ut in me nunquam ex inſidiis prævaleat diabolus, nè fortè moriar abſque confeſſione, & peccatorum meorum emendatione, ſicut hodie confeſſus ſum omnia

omnia mea peccata coram Domino nostro Salvatore Christo, qui cœlum & terram moderatur, & coram sacro isto Altari, & Reliquiis istis; & coram Confessario meo & Domini Missali Sacerdote: & sicut puram edidi & veracem confessionem, & prompti sum animi corrigere omnia peccata mea, & qua possim sedulitate, ea semper postea declinare.

Et tu Jesu Christe Salvator mi, miserere animæ meæ, & remitte precor, deletóque peccata mea, & transgressiones meas, quæ vel olim vel recentiùs unquam perpetravi; & ducas me in sublime regnum tuum, ut illic verser cum electis & sanctis tuis absque fine & in æternum. Nunc & te humiliter obsecro Sacerdos Domini, ut tu mihi testis sis in die judicii, ut nullam in me potestatem habeat diabolus, & ut tu apud Dominum mihi sis causidicus, ut peccata mea & transgressiones commissas corrigam, & ab ejusmodi aliis committendis desistam. Ad hoc præstandum adjuvet me Dominus ille qui vivit & regnat absque termino in æternum. Amen.

ſcýlda to ꝼoꝛan Dꝛihtene hælendum Cꝛiſte. ſe ꝑealdeþ heoꝼonaſ ⁊ eoꝛþan. ⁊ beꝼoꝛan diſſum halgan ꝑeoꝼode. ⁊ diſum ꝛeliquium. ⁊ beꝼoꝛan minum ſcꝛýꝼte. ⁊ Dꝛihteneſ Mæſſepꝛeoſte. ⁊ eom on clænꝛe ⁊ on ſoþꝛe andetneſſe. ⁊ on godan ꝑillan to gebetene ealle mine ſinna. ⁊ eꝼt ſꝑilceſ geſꝑican. dæſ de ic æꝼꝛe mæge;

10. And þu hælend Cꝛiſt ſý mýltſigende mýnꝛe ſaꝑle. ⁊ ꝼoꝛgiſende. ⁊ adilgýgende mine ſinna ⁊ mine giltaſ. de ic ſid oþþe æꝛ æꝼꝛe geꝼꝛemode. ⁊ gelæde me to dýnum uplican ꝛice. þ ic mote daꝛ ꝑunian mid dinum halgum. ⁊ gecoꝛenum abuton ende. on ecneſſe; Nu ic bidde de eadmodlice Dꝛihteneſ ſaceꝛd. þ du ſý me to ꝑitneſſe on domeſ dæge. þ de deꝼol ne mage on me anꝑealagan ⁊ þ du to Dꝛihtene beo min dingeꝛe. þ ic mote mýne ſinna ⁊ mine giltaſ gebetan. ⁊ oþꝛeſ ſꝑilceſ geſꝑican. to þon mege ꝼultumige ſe Dꝛihten ſeþe leoꝼad ⁊ ꝛixad. abuton ende on ecneſſe. Amen;

Modus imponendi pœnitentiam.

SI quis senex vel juvenis, dives vel pauper, sanus vel infirmus, alteriúsve alicujus ordinis invitus peccaverit: non ità accipiendum est tanquam voluntariè fecisset, vel ex industria. Si quis etiam necessitate coactus mali quidpiam perpetraverit, ex hoc ipso quòd necessitate coactus perpetravit, veniam potius & censuram mitiorem semper mereatur.

Cautè distinguendum est de quolibet facto, Dei atque hominum causa.

Hæc ministeria observantur in partibus transmarinis.

Omnis Episcopus sedem suam Episcopalem capescat in die illa Mercurii quę *Caput jejunii* appella-

1. YLde ⁊ geoguþe. ꝑelan ⁊ ꝑadlan. hale ⁊ unhale. ⁊ hade g'hꝑilcne. ⁊ giꝼ hꝑa hꝑæt ungeꝑealdeſ miſdeð. ne bið þ nagelic. dam de ꝑilleſ ⁊ geꝑealdeſ ſilꝼꝑilleſ miſdeð. ⁊ eac ſe de nýdꝑýꝛtabið dæſ de he miſdeð. ſe bið gebeoꝛgeſ ⁊ debeteꝛan domeſ ſýmle ꝑýꝛþe de he nýd ꝑýꝛhta ꝑæſ dæſ de he ꝑoꝛhte;

2. Ælce dæde to ſcade man ꝑæꝛlice ꝼoꝛgode ⁊ ꝼoꝛ ꝑoꝛlde;

Dæſ þeoꝑaſ man healt begeondon ſæ. þ iſ.

3. Ælc biſcop biþ hiſ biſcop ſtole on done Ꝑodneſ dæg de ꝑe hatð ca-

pud jejunii. Donne ælc dapa manna þe mid heapod leahtpe bepmiten bið on dapre pcipe. pceal don him to cuman on dæg. ⁊ hip pinna him gecýþan. ⁊ he donne tæceð him dædbote ælcum begiltep mæþe. da de dæp pýnþe beoð. he apmðpað of ciriclicum gemanan. ⁊ hi deah to heopa agenre deapre. hýpteð ⁊ tihteð. ⁊ he ppa don be hip leape ham hpýpeð;

4. And eft on þone Þhupnep dæg æp Eapterpon. to dapre ýlcan ptope ealle geromniað. ⁊ him don re bircop open pingeð. ⁊ abolutionem deð. ⁊ hi ppa ham hpýpeþ. mid dæp bircoper bletpunge pibban. dip ip dup to healdenne eallum Cpirtenum polce;

5. And deah hpæþre pceal re racepð geopnlice pmeagan mid hpilcre on bpipdnerre. ⁊ mid hpilcre pulfremednerre re dædbeta gebet hæbbe. þ him getæht pæp. ⁊ ppa him popgipnerre don;

6. Gif læpedeman openne plihþ buton gilte. pærte vii. geap. on hlape ⁊ on pætere. ⁊ da iiii. ppa hip pcpipt him tæce. ⁊ æpt dapa vii. geapa bote. æppe geopnlice he peopprige. hip mipdæda. be dam dæle de he mæge. popþan hit ip uncuð. hu andpenge hip bot pære mid Gode;

7. Se de openne of plean pille. ⁊ ne mæg hip pillian duph teon pærte iii. geap. an on hlape ⁊ on pætere. ⁊ tpa ppa hip pcpipt hým tæce;

8. Gif læpedeman neadunga man plihð. pærte iii. geap. an on hlape ⁊ on pætere. ⁊ tpa ppa hip pcpipt him tæce. ⁊ bepeoppige hip mipdæda æppe;

9. Gif hit bið pubdiacon. pærte prix geap;

Gif hit beo diacon. pærte peopon geap;

Gif hit beo Mæppe ppeopt. pærte x. geap. ⁊ bircop xii. ⁊ peoppige æppe;

10. Gif hpa hip cilo plihþ to deaþe.

tur, & tunc ad eum veniat unuſquiſque illius diœceſis qui capitali laborat crimine, & cùm hoc confeſſum fuerit, docebit eum Confeſſarius pœnitentiam juxta rationem cujuſlibet reatus ſui. Dignus verò ſi quis ſit ſententia graviori; ſeparabit eum ab Eccleſiaſtica communione, concedet tamen & hortabitur, ut negotia ſua neceſſaria exequatur, & ſic demum impetrata venia domum redeat.

Poſt hæc etiam in die Jovis Paſchatis feſtum præcedentis convocantur omnes utique ad eundem locum, decantánſque ſuper eos Epiſcopus hymnorum aliquid, abſolutionem eis cedit, & revertendi domum cum benedictione concedit veniam. Hoc ab omnibus Chriſtianis obſervandum eſt.

Veruntamen debet Sacerdos (*putà parochialis*) diligentius indagare, quali contritione, & quali inſuper perfectione vel plenitudine impoſitam ſibi pœnitentiam unuſquiſque perimpleverit, & ſecundùm hanc remiſſionem exhibere.

Si laicus alium ſine cauſa occiderit, pane & aqua ſeptem jejunet annos, & eorundem IIII. prout Confeſſarius ſuus inſtituerit. Emenſa verò ſeptennali illa pœnitentia, ſcelus tamen ſemper lugeat omni qua poterit induſtria, propterea quòd incognitum eſt hominibus, qualiter apud Deum valuit ejus pœnitentia.

Qui alterum voluerat occidiſſe, & implere nequierat deſiderium, annos tres jejunet, unum ſcil. pane & aqua, eorúmque duos prout Confeſſarius ſuus ipſi impoſuerit.

Si laicus alium invitus occiderit; tres annos jejunato, unum pane & aqua, & eorum duos ut Confeſſarius ejus indicaverit, & tranſgreſſiones ſuas ſemper deplorato.

Si fuerit Subdiaconus, jejunet ſex annos.

Si fuerit Diaconus, jejunet ſeptem annos.

Si fuerit Miſſalis Sacerdos, jejunet X. annos: & Epiſcopus XII. annos, & ſemper lugeat.

Si quis filium ſuum ità caſtiget,

ut

ut inde moriatur, licèt contra voluntatem suam: jejunato V. annos pane & aqua, ut supra.

Si Episcopus, vel Missalis Sacerdos aliquem occiderit, amittat Ordinis sui dignitatem, & pœnitentiam semper agat.

Si mulier infantem aut in utero suo necaverit, aut cum jam in lucē ediderit, sive potione adhibitâ, sive re alia quacunq; ejusmodi: jejunato X. annos, III. vidilicet in pane & aqua, & VII. reliquos prout Confessarius suus per misericordiā imposuerit; factūq; semper defleat.

Si quis æht suum sine causa in furore suo occiderit, III. annos jejunato.

Si uxorem ex impia aliqua zelotypia maritus verberarit, & illa inde moriatur insons; jejunet tamen annos III. & ipsius nequitiam semper defleat.

Si quis seipsum sponte interfecerit, sive mucrone aliquo, sive diabolica alia instigatione: nulli licitum est pro istiusmodi Missam decantare, nec cum Psalmodia corpus ejus terræ tradere, nec honesta positum sepultura, humo condere. Illud idem judicium in eum exequendum est, qui flagitii causa vitam tormentis finierit: latro siquidem, & homicidia, & domini sui proditor.

Si quis XX. annos natus, se cum bestia coinquinaverit, vel masculus cum masculo, jejunet annos XV. & si uxorem habeat, fuerítq; ipse xl. annorum ætatis, & tale quid fecerit: abstineat jam & jejunet totius vitæ spatio: nec præsumat donec moriturus sit, corpus Domini suscipere. Juvenis & insipiens acriter flagellabuntur, qui simile quidpiam perpetraverint.

Quisquis conjugium fregerit, sive uxor, sive maritus, III. dies in qualibet hebdomada, pane & aqua per septennium jejunato.

Quisquis uxorem suam repudiat, & aliam ducit, conjugium solvit. Non enim abjiciat quispiam

ungeþealdes. fæste v. gear. iii. on hlafe ⁊ on þætere. ut supra;

11. Gif biscop oþþe mæsse preost man slihð. ðolige his hades. ⁊ bete georne æfre;

12. Gif þif hýre cild formýr þrige innan hire oþþe siþþan hit forþcume mid drænсum oþþe mid mistlicum ðingum. fæste x. gear. iii. on hlafe ⁊ on þætere. ⁊ ða vii. sþa hire scrift hýre mildheortlice tæce. ⁊ æfre hit be reoþsige;

13. Gif hþa his æht ofslihþ buton gilte for his hatheortnesse. fæste iii. gear;

14. Gif þif hire man sþingð for hþilcum liþrum andan. ⁊ heo on ðam bið dead. ⁊ heo beo unscildig. fæste sþa ðeah iii. gear. ⁊ reoþsige hire misdæda æfre;

15. Gif man hine sýlfne geþealdes of slihþ mid þæpne oþþe mid hþilcum deofles on brincge. nisna alifed þ man forsþilcne man mæssan sýnge. ne mid ænigum sealm sange þ lic eorþah befæste ne on clænan legere ne licge bebirged ðonne ilcan dom man sceal don. ðam ðe for his gilta þinunge his life alæt. ðæt bið þeof ⁊ morþþýrhta. ⁊ hlaford sþica;

16. Gif hþa hýne þiþ nýtenu besmýteth. oþþe þæpnedman þið oþerne. gif he biþ xx. þintra fæste xv. þinter. ⁊ gif se man his gemæccan habbe. ⁊ he beo xl. þintra. ⁊ sþilce þinge begæð gesþice ⁊ fæste ða hþile ðe his lif beo. ⁊ negeþriftlæce þ he. Drihtenes lichaman underfo. ær his ende timan. Geongem ⁊ andgitlease. man sceal ðearle sþingan ðe sþilce ðinge begæð;

17. Se man ðe æþe brýcð. fæste. vii. gear. iii. dagas on þucan. on hlafe ⁊ on þætere. sý hit þif si hit þere;

18. Seþe his æþe forlet ⁊ nýmð oþer þif he biþ æþ brica. ne silleman

nan ðaꝛa ȝeꝛihta þe cꝛiſtenum mannum ȝebiꝛeð. ne ꝼoꝛ ðeaþe ne ꝼoꝛ liꝼe. ne hine man ne lecȝe mið cꝛiſtenum mannum. ⁊ be þiꝼe eal ſþa. ⁊ þa maȝaſ ðe æt ðam ðihte þæꝛon þolian ðone ýlcan ðom. buton him æꝛ ȝeciꝛꝛan þillan. ⁊ ȝeoꝛne ȝebetan;

19. Seþe haꝼað æþe ⁊ eac ciſeſe. ne ðo him nan pꝛeoſt nane ȝeꝛihta mið cꝛiſtenum mannum. buton he to bote ȝecýꝛꝛe. beo hým on anꝛe ȝehealðan. beo hit æþe beo hit cýꝼeſ;

20. Giꝼ ceoꝛl þið oþꝛeſ ꝛiht æþe hemð. oþþe þiꝼ þið oþꝛeſ þiꝼeꝼ ꝛiht ȝemæccan. ꝼæſte. vii ȝeaꝛ. ða iii. on hlaꝼe ⁊ on þæteꝛe. ⁊ ða iiii. ſþa hiſ ſcꝛiꝼt him tæce ⁊ ꝛeoþſiȝe hiſ miſðæða æꝼꝛe;

21. Giſ hþilc þiꝼ tþeȝen ȝebꝛoþꝛa nýmð hiꝛe toȝemæccan. oðeꝛne æꝼteꝛ oþꝛum. to ðoman hi. ⁊ beon hi on ðæðbote ȝeoꝛne. ða hþile ðe hi libban ſþa heoꝛo ſcꝛiꝼt him tæce. ⁊ æt heoꝛa ꝼoꝛþſiþe. ðo ſe ſaceꝛð heom ða ȝeꝛihta ſþa men cꝛiſtenum mannum ðeð. ȝiꝼ hi ꝥ ȝehatað ꝥ he lenȝc betan þolðon. ȝiꝼ hi lenȝc libban moſton;

22. Giꝼ hþa on ſþilcum manꝼullum ſinſcipe ðuꝛh þunað oð hiſ liꝼeſ ende buton ælceꝛe ȝeſþiceneſſe. ne cunne þe him nænne ꝛæð. ȝeþencan buton hit iſ æt ȝoðeſðome ȝelanȝ. ne he to clænanne mot;

23. Giꝼ hþilc þiꝼ beþeððoð ſý. nýſ hit na alýꝼeð. ꝥ hþilc oðeꝛ man hine ðæſ beꝛeaꝼiȝe. ȝiꝼ hit hþa ðo beo he amanſumoð;

24. Giꝼ hþa mið hiſ oꝼeꝛcꝛæꝼte. þiꝼ oþþe mæðen. neaðinȝa nýmð. to unꝛiht hæmeðe. hiꝛe unþilleſ beo he amanſumoð;

25. Giꝼ hþa mið hiſ loccum oþꝛeſ manneſ ꝼolȝeꝛe ꝼꝛam him apæce ꝼoꝛ

(vitæ aut mortis intuitu) eorum quidpiam quæ jure debito ad Christianos pertinent, nec sepeliatur ille (qui hoc facit) inter Christianos, & de uxore idem fiat. Propinqui etiam qui his aderant à consilio, eadem plectantur sententia, ni citiùs resipiscant, & diligenter emendent.

Si quis uxorem habeat, & etiam concubinam, nihil ei Christianorum jurium præbeat Sacerdos aliquis, nisi pœnitens redeat ad emendationem: eadémque illi lex esto, fuerítne fœmina sive conjugata, sive concubina.

Si conjugatus quispiam cum legitima alterius uxore adulterium patraverit, vel uxor ipsa cum legitimo alterius marito: jejunet utérq; VII. annos, III. nimirum, in pane & aqua, & IIII. reliquos prout docuerit Confessarius: lugeat autem transgressiones suas quoad mortem.

Si mulier aliqua duos sibi accipiat fratres in conjugium, alterum scil. post alterum: judicio sint obnoxii, & insistant pœnitentiæ (usquedum vixerint) solertissimè, prout instruxerit ipsorum Confessarius, & morientibus demum debita Christianorum obsequia Sacerdos illis conferat: si & hoc promiserint, se diutius acturos fuisse pœnitentiam, si diutius eis vivere contigisset.

Si quis in impii alicujus peccati exercitio, per totius vitæ suæ spatium manserit absque omni resipiscentia: nescimus quid huic consilii excogitemus, nisi quod ad Dei pertineat judicium, & absolvi non poterit.

Si quæ mulier viro desponsata sit, non licet alteri hanc abducere: si quis hoc fecerit, sit excommunicatus.

Si quis nuptam, aut virginem invitam dolo rapuerit ad illicitum concubitum, anathema sit.

Si quis suis illecebris alterius pedissequam stupri causa seducat, & cum eadem invita concumbat:

si

si ordinatus sit, amittat ordinis dignitatem: sin verò laicus, totius rei Christianæ communione careat.

hæmeð þinge. ⁊ hiꝛe unþilleꝛ þið hi hæme. gif he bið gehaðoð man ðolige hiꝛ haðeꝛ. gif he beo læþeðe. beo he amanꝛumað fꝛam eallum cꝛiꝛtenum ðingum;

Si quæ virgo desponsata sit, & ante nuptias consummatas captiva fiat, vel ex alia occasione ab illo cui despondebatur elongata: & contingat postea, ut ipsa in conspectum sponsi sui veniat, data jam tum venia, possunt ii coire, propterea quòd hæc ab illo invita aberat.

26. Gif hþilc mæðen beþeðdoð biþ. ⁊ undeꝛ þam bið geheꝛgoð oþþe mið ꝛumon intingan afiꝛꝛað þýꝛþ. fꝛam ðam ðe heo beþeðdoð þæꝛ. ⁊ hit æft gelýmpe þ heo on neaþeꝛte becume. be leafe hi moton to gæðeꝛe. foꝛ ðam heo þæꝛ hiꝛe unþilleꝛ fꝛam him;

Si fœmina ordinem [religiosum] susceperit, & postea ad mundanas rediens vanitates, familiæ susceperit administrationem, cogitans apud se, ut è facultatibus suis Deo, à quo declinavit, satisfaciat: hoc omnino nihili est, ni peccatorum etiam declinet consuetudinem, & ad Christum rediat, vitam suam sic instituat ut Confessarius suus docuerit, & transgressionem semper corrigat studiosé.

27. Gif þif man gehaðoð bið. ⁊ heo ꝛiþþan to þoꝛldlicꝛe idelneꝛꝛe gecýꝛꝛeð. ⁊ hiþ ꝛæðene undeꝛfeð ⁊ ðengþ þ heo mið hiꝛe æhtan gebete. þ heo Gode abealh. niꝛ þ nahtac foꝛlæte ðone ꝛýnꝛcipe. ⁊ ge ciꝛꝛe to Cꝛiꝛte. ⁊ libbe hiꝛe lif ꝛþa hiꝛe ꝛcꝛift tæce. ⁊ bete þa miꝛðæðe æfꝛe ꝛþiþe geoꝛne;

Si Missalis Sacerdos, sive Monachus hominem occiderit, Ordidinis amittat dignitatem, & jejunet X. annos, scil. V. annos pane & aqua, & per alterum quinquennium III. dies in qualibet septimana, in reliquis autem cibo fruatur, & donec vixerit crimen lugeat diligenter.

28. Gif Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt oþþe munucan manꝛlea. ðolige hiꝛ haðeꝛ. ⁊ fæꝛt x. geaꝛ. v. on hlafe ⁊ on þæteꝛe. ⁊ fif ðꝛi ðagaꝛ on þucan. ⁊ ða oþꝛe bꝛuce hiꝛ meteꝛ. ⁊ ꝛeoþꝛige hiꝛ miꝛðæða æfꝛe;

Diaconus VIII. annos pane & aqua, & reliq. .·. ut suprá.

Diacon viii. on hlafe ⁊ on þæteꝛe. ⁊ ða oðꝛe. cuꝛum;

Clericus VI. annos, unde IIII. pane & aqua.

Cleꝛic vi. geaꝛ. iiii. on hlafe ⁊ on þæteꝛe.

Laicus V. annos, III. pane & aqua, ut suprá.

Læþeðe v. geaꝛ. iii. on hlafe ⁊ on þæteꝛe. ut ꝛupꝛa;

Si quis Ordinatum occiderit, aut sui ipsius proximum cognatum, dimittat terras suas, & facultates, & fiat ei ut Papa instituerit, & præterea semper defleat.

29. Gif hþa haðoðne man ꝛlea. oþþe hiꝛ agenne nihꝛtanmæg foꝛ læte hiꝛ eaꝛð ⁊ hiꝛ æhta. ⁊ ðo him ꝛþa ꝛe papa þiꝛꝛige. ⁊ ꝛeoþꝛige æfꝛe;

Si Missalis Sacerdos, sive Monachus lascivum coitum concupiscat, vel conjugium violaverit: jejunet X. annos, & semper defleat. Diaconus VII. Clericus VI. Laicus V. Ità fiat.

30. Gif Mæꝛꝛe pꝛeoꝛt oþþe munuc hæmeð ðinge ðꝛihð. oþþe æþe bꝛýcþ. fæꝛte x. geaꝛ. ⁊ ꝛeoþꝛige æfꝛe. Diacon vii. Cleꝛic vi. Læþeðeman v. ꝛþa be;

Si Missalis Sacerdos, sive Monachus, vel Diaconus legitimam uxorem habuit priusquam Ordinem induerat, & relicta ea sa-

31. Gif Mæꝛꝛa pꝛeoꝛt oþþe munuc oþþe Diacon. ꝛiht þif hæfðe. æꝛ he gehaðoð þæꝛe. ⁊ hi foꝛlæte. ⁊ to

haðe

hade fencge. ⁊ sibban ðurh hæmed ðingc hi eft underfenge. fæste heora ælc sva beman slihte. ⁊ reovsian svibe;

cros Ordines ingrediatur: postea tamen libidine pruriens, eam denuo clàm susceperit: jejunet eorum quilibet tanquam pro homicidio, & lugeat insuper vehementiús.

32. Gif Mæsse preost. obbe munuc. obbe Diacon. obbe læwede. obbe cleric. við municene hæme. fæste ælc sva his hade to gebeirige sva be man slihte. ⁊ æfre he sceal flæsc forgan. ⁊ seo minicene x. gear. sva sva Mæssepreost ⁊ rovsian æfre;

Si Missalis Sacerdos, vel Monachus, vel Diaconus, vel Laicus, vel Clericus cum Moniali fornicaverit, jejunet quilibet prout ordini suo convenit, tanquam pro homicidio, & quoad vixerit à carne abstineat. Monialis autem X. annos, sicuti & Sacerdos Missalis, & semper factum lugeat.

33. Gif hva volde hæman við minicene. ⁊ heo nolde. fæste i. gear. for ðam unrihtan villan. on hlafe ⁊ on vætere; Gif hva volde hæman við oðres riht æve. ⁊ heo nolde. fæste i. gear. for ðam unrihtan villan. on hlafe ⁊ on vætere;

Si quis cum Moniali vellet rem habere, & ipsa abnuerit: jejunet ille propter impiam illam cogitationem annum I. pane & aqua. Si quis cum legitima alterius uxore rem habere vellet, & ipsa noluerit: jejunet ille propter impiam illam cogitationem annum I. pane & aqua.

34. Gif hva volde hæman vib obres riht æve. ⁊ heo nolde. fæste iii. legnten on hlafe ⁊ on vætere. an on sumera. oðer on hærfesta. ðridde on vyntra;

Si quis cum alterius legitima uxore vellet rem habere, & ipsa id noluerit, jejunet ille III. Quadragesimas pane & aqua: primam scil. in æstate, alteram in autumno, & tertiam in hyeme.

35. Gif hva ville vib vifman unrihtlice hæman. fæste xl. daga on hlafe ⁊ on vætere;

Si quis velit cum fœmina rem illicitam habere: jejunet xl. dies in pane & aqua.

36. Gif hva obernne æt his dehter reafað bete vibba frynd. ⁊ fæste heora ægber i. gear on Vodnesdæg ⁊ on Frigedæg. ⁊ on obran dagan brucan heora meter buton flæsce. ⁊ nime to riht æve;

Si quis alium cum filia deprehenderit, componat [reus] cum amasia, & jejunet uterque per annum I. in diebus Mercurii & Veneris; cæteris verò fruantur quovis cibo præter carnem, & legitimum amplectantur conjugium.

37. Gif hva við nytenu hæme. fæste xv. gear. eahta on hlafa ⁊ on vætere. ⁊ ða vii. ælce geare iii. xl. ⁊ on Vodnesdæg. ⁊ on Frigedæg ða hvile ðe he libbe. ⁊ reovsige æfre þa misdæde;

Si quis cum bestia coeat: jejunet XV. annos, scil. VIII. pane & aqua, & in VII. reliquis III. quadragesimas quolibet anno: diebus etiam Mercurii & Veneris usquedum vixerit, & defleat semper iniquitatem illam.

38. Gif hva hine sylfne besmite. his agenes villes. fæste iii. gear on ælcon. iii. xl. daga on hlafe ⁊ on vætere. ⁊ forga flesc ælce dæge buton sunnan dæge;

Si quis propria sua voluntate seipsum polluat, jejunet III. annos, & in eorum quolibet xl. dies in pane & aqua, & abstineat à carne in unaquaque, excepta die solis.

39. Gif hva obernne mid vicce cræfte fordo. fæste vii. gear. iii. on hla-

Si quis alium veneficio interfecerit, jejunet VII. annos, *viz.* III. annos

annos pane & aqua, & in IIII. reliquis tres dies cujuslibet septimanæ pane & aqua, & semper lugeat.

Si quis alicui morbum intulerit, jejunet III. annos, unum scil. pane & aqua. Sin verò ex inde moriatur, tunc jejunato VII. annos, sicut hic asscriptum est, & peccata sua semper lugeat.

Si quis veneficio utatur in alterius amore comparando, eique ideò pharmacum misceat, aut philtrum ad edendum vel bibendum, aut arte utatur necromantica: si laicus sit, jejunet in singulis diebus Mercurii & Veneris per dimidium anni, pane & aqua: cæteris verò diebus cibo fruatur, excepta carne. Clericus I. annũ ut suprà, III. diebus in septimana, pane & aqua. Diaconus III. annos, ut suprá. Missalis Sacerdos V. annos, eorúmque unum pane & aqua, & per cæteros IIII. unamquamque diem Veneris pane & aqua: sed & in aliis diebus abstineat à carnibus.

Si quis turpiter contra naturam, & contra bonam Dei creaturam aliqualiter se inquinaverit: lugeat id quam diu vixerit, quod perpetravit.

Si quis in somno infantulum suum ità compresserit ut moriatur, jejunet III. annos, unum eorum pane & aqua; & in duobus aliis III. dies in qualibet septimana: Sin ex ebrietate acciderit, atrociùs vindicetor, ut Confessarius docuerit: delinquens autem semper lugeat.

Si infans infirmus [absque baptismo] obierit Ethnicus, & hoc ex culpa Sacerdotis evenerit, amittat ille ordinationis gradum, & solicitè componat. Et si amicorum negligentia acciderit, jejunent illi III. annos, unum scil. pane & aqua, & per duos reliquos III. dies in hebdomada, & id semper lugeant.

Si quis Christianum aliquem infideli vendiderit; indignus sit ut aliquo fruatur Christianorum beneficio, nisi è contrà eum denuo domum redemerit, quòd foris ven-

ꝑe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ða ꝑeopeꝛ ȝeaꝛ. III. ðaȝaꝛ on ꝑucan. on hlaꝑe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ꝑeoꝛꝛiȝe æꝛꝑe;

40. Ȝiꝑ hꝑa ðꝛiꝑe ꝑeocne on man. ꝑæꝛte III. ȝeaꝛ. an on hlaꝑe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ȝiꝑ ꝑe man ꝑoꝛ ðaꝑe ꝑace ȝe ðeað biþ. ꝥon ꝑæꝛte he VII. ȝeaꝛ. ꝑꝑa heꝛ aꝛꝑiten iꝛ. ⁊ ꝑeoꝛꝛiȝe hiꝛ miꝛðæða æꝛꝑe;

41. Ȝiꝑ hꝑa ꝑicciȝe ymbon oꝛꝑeꝛ luꝑu. ⁊ him ꝛille on æte oꝛꝑe on ðꝛence oꝛꝑe on ȝalðaꝛ cꝛæꝑtum. ȝiꝑ hiꝛ beo læꝑeðe man ꝑæꝛte healꝑ ȝeaꝛ. Ꝑoðneꝛðaȝum ⁊ Fꝛiȝeðaȝum on hlaꝑe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ða oꝛꝑe ðaȝaꝛ bꝛuce hiꝛ metteꝛ. buton ꝛlæꝛce. Cleꝛic I. ȝeaꝛ ut ꝛupꝛ'. III. ðaȝaꝛ on ꝑucan on hlaꝑe ⁊ on ꝑætepe. Ðiacon III. ȝeaꝛ ut ꝛupꝛ'. Mæꝛꝛe ꝑꝑeoꝛt v. ȝeaꝛ. ꝥ an on hlaꝑe ⁊ on ꝑætepa. ⁊ ða IIII. ælce Fꝛiȝeðæȝ. on hlaꝑe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ꝥa oðꝛe ðaȝaꝛ ꝑoꝛȝa ꝛlæꝛc;

42. Ȝiꝑ hꝑa ꝑullice on unȝe cynðelicum ðingum ongean Ȝoðeꝛ ȝeꝛceaꝑte ðuꝑh ænigðingc hine ꝛylꝑne beꝛmiteꝛ. beꝑoꝛꝛiȝe ꝥ æꝛꝑe ða hꝑile ꝥe he libbe. be ðam ðe ꝑeo ðæð ꝛẏ;

43. Ȝiꝑ hꝑa on ꝛlæpe hiꝛ beaꝑn oꝑ licȝe ꝥ hiꝛ ðeað ꝑuꝑhe. ꝑæꝛte III. ȝeaꝑ. an on hlaꝑe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ða tꝑa ȝeaꝑ III. ðaȝaꝛ on ꝑucan. ⁊ ȝiꝑ hiꝛ ðuꝑh ꝑꝑuncen ȝeꝑuꝑhe. bete ðeðeoꝑoꝑ ꝛꝑa hiꝛ ꝛcꝛiꝑt tæce. ⁊ beo ꝑeoꝑꝛiȝe hiꝛ æꝛꝑe;

44. Ȝiꝑ unꝛꝑum cilð hæꝑen ȝeꝑite ⁊ hiꝛ on ꝑꝑeoꝛte ȝelanȝ ꝛẏ. ðoliȝe hiꝛ haðeꝛ. ⁊ bete hiꝛ ȝeoꝑne. ⁊ ȝiꝑ hiꝛ ðuꝑh ꝑꝑeonða ȝime liꝛte ꝑuꝑhe. ꝑæꝛte III. ȝeaꝑ. án on hlaꝑe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ða tꝑa ȝeaꝑ III. ðaȝaꝛ on ꝑucan. ⁊ beꝑeoꝑꝛian hiꝛ æꝛꝑe;

45. Ȝiꝑ hꝑa cꝛiꝛtene man on hæðenðom ꝛille. ꝛe ne biþ ꝑuꝑhe ænigene mið cꝛiꝛtenum ꝛolce. buton he hẏ biȝe eꝛt ham ongean ꝥ he ut ꝛealðe.

ȝ ȝif he þ ðon ne mæȝe. ȝeðæle þ
puph ð. eal Godes ðáncef. ȝ oþfynne a-
lýfe mið oþrum punþe. ȝ ðæne þonne
ȝefteoȝe ȝ þaf to eacan betan þfeo
ȝeaf fullice. fra fra fcriftes tæce. ȝ
ȝif he feo nebbe. þ he man mið alefan
mæȝe. bete ðe ðeoppof. ðæt if vii.
ȝeaf fulle. ȝ befeoffiȝe æffe;

46. Gif hfa hine filfne ffiþe fof-
þýnc on mænifealdan fýnnan. ȝ he
æft ðam pille ȝeffican ȝeofnlice
betan. ȝebuȝe to mýntafe ȝ ðeofiȝe
ðaf æffe Gode ȝ mannum. fra fra
man him tæce oþþe of eaſðe fealliȝe
fiðe ȝ ðæð bote æffe þa hfile ðe he
libbe. ȝ helpe hif fafle oþþe hufu on
eaſðe be ðam ðeofeftan bete. ðe he
æffe acunnan mæȝe fra fra man him
tæce ;

Be ðæð Betan ;

1. ON ðifum fcriftе. bið friðe
fofþȝelanȝ fof fýn ȝoðes
manef nýð help. eal fra on ȝoðan læ-
ce bið feocef manef lacnunȝ ;

2. Lýftlice men aȝiltaþ oft ȝ un-
felðon. ðuph ðeofles fcife. ȝ þ bið
eȝef lic. þ ȝehaðoðem' fra friþe pið
God aȝilton. þ hi haþ fofþýncan;

3. And ðaf mot to bote ftiþlice
ðæðbot á ðeah he haðef. ȝ beȝiltef
mæþe æftef canonðome. ȝ eac hit
man mot fecan be ðæf manef mih-
tum. ȝ be hif mæþe. ȝ be hif fýlfef
heoftan feopfunȝ. Sumon ȝeaf bo-
te. fumon ma ȝeafa. ȝ eft beȝiltef
mæþe. Sumon monþbote. fumon ma
monða. Sumon pucu bote. fumon
ma pucena. Sumon ðæȝ bote. ȝ fu-
mon ma ðaȝa. ȝ fumon ealle hif lif
ðaȝaf ;

4. Se læca ðe fceal fafe punða pel
ȝehælan. he mot habban ȝode fealfe

diderat. Et ſi hoc non poterit, di-
ſtribuat pretium illud Dei omnino
gratia, captivúmque alium alio
pretio liberet, & liberatum dimit-
tat. Ad hoc præterea per trienni-
um integrè ſatisfaciat, prout Con-
feſſarius ſuus deſignaverit. Et ſi
deſint ei facultates, quibus capti-
vum redimat, graveſcat ejus pœ-
nitentia in annos VII. integros, &
ſemper defleat.

Si quis multimodis peccatis ſe-
ipſum valde labefactaverit, & hæc
demum relinquere, & ſolicitè cor-
rigere voluerit, declinet ocyus ad
Monaſterium, ibidémque Deo
ſemper & hominibus (prout doce-
bitur) inſerviat: vel à patria diſce-
dat longè, & pœniteat ſemper do-
nec vixerit; ſuccurrétque (ſaltem
hîc in terra) animæ ſuæ profundiſ-
ſima emendatione quam invenire
poſſet, ut docebitur.

De Satisfactione.

IN hoc confeſſionis genere valde
conduxerit ad peccati expiatio-
nem Theologi alicujus auxilium:
non minùs quàm in morbi curati-
one docti cujuſpiam Medici con-
ſilium.

Sæpe peccant homines è propria
ipſorum concupiſcentia, nec rarò
per diaboli inſtigationem. Illud
verò formidabile eſt, quòd Eccle-
ſiaſtici toties in Deum peccantes
Ordinis ſui amittunt dignitatem.

Ad hoc corrigendum opus eſt
rigida pœnitentia: ſemper tamen
juxta modum Ordinis & peccati,
ut in Canonibus eſt ſancitum. Et
debet quilibet hanc ambire totis
ſuis viribus & conatu, intimi etiam
cordis ipſius anxietate. Alii pœ-
nitentiam ſubeant unius anni: alii
plurium, ſed pro modo ſemper
delictorum. Alii menſis unius;
alii plurium menſium. Alii unius
ſeptimanæ, alii plurium ſeptima-
narum. Alii unius diei, & alii plu-
rium dierum: & alii quidem om-
nium dierum totius vitæ ipſorum.

Oportet Medicum qui integrè
ſanabit gravia vulnera, exquiſita
habere medicamenta. Nulla au-

tem

tem adeò gravia sunt vulnera ut peccati illa: hæc enim vulnera adigunt in æternam mortem, ni confitendo, resipiscendo, & satisfaciendo sanata extiterint.

Possunt igitur & vir & fœmina Medici esse, qui curent hæc vulnera. Primùm, fovendum est vulnus pio consilio: deinde emulgenda sanies venenosa, quæ putrescit interiùs: hoc est, ut confessione primùm se purget.

Delebit unusquisque peccata sua qui cum confessione, salutiferam amplectitur doctrinam: non minùs quàm lethalem ille morbum, qui salutarem percipit à Medico potionem.

Non potest Medicus quispiam morbo aut vulneri rectè mederi, donec exhausta fuerit sanies illa venenosa quæ putrescit interiùs: nec quis unquam pœnitentiam illum rectè doceat, qui confiteri renuit, nec sine confessione peccatorum cedere absolutionem: sicuti ut nec rectè posset sanari qui mortiferum quid exhauserit, ni venenosus ejus expellatur impetus.

Peractâ confessione posset quis per pœnitentiam, Dei misericordiam citò consequi, si hanc ex intimo suo corde fecerit, deplorétq; insuper se à diabolo seductum, iniquitates suas perpetrasse.

Hujusmodi etiam confessioni valde conducit prudens emendatio, ut curatio morbi bono Medico. De operibus etiam cujusque potest [confessarius] secundùm Canones inquirere, & moderari juxta vires & facultates [confitentium] prout sentiat cordis uniuscujusque compunctionem & solicitudinem.

PRofunda illa pœnitentia est, cùm laicus deponat arma, & peregrinetur longè latéque nudus pedes; qui bis non pernoctatur loco uno: qui jejunat multùm, & vigilat: qui dies & noctes ardenter

10. ne ꝩynꝺon nane ꝼꝑa ẏꝼele ꝼunꝺa. ꝼꝑa ꝼinꝺon ꝩynꝼunꝺa. ꝼoꝛꝺam ꝺuꝛh ꝺa ꝼoꝛꝼẏꝛꝺ ꝼeman ecan ꝺeaꝺe. buton he ꝺuꝛh anꝺetneꝛꝼe. ⁊ ꝺuꝛh ȝeꝛꝼicneꝛꝼe. ⁊ ꝺuꝛh ꝺæꝺbote ȝehæleꝺ ꝼuꝛꝺe;

5. Ðon' mot ꝛe læca beon ꝑiꝛ ⁊ ꝑæꝛ. ꝺe ꝺa ꝼunꝺa hꝛlan ꝛceal. Ðuꝛh ȝoꝺe laꝛe man ꝛceal æꝛneꝛt hi lacnian. ⁊ miꝺ ꝺam ȝeꝺon. ꝺ man aꝛꝼiꝑe ꝺ aꝛtoꝛ ut ꝺ him on innan biꝺ ꝺ iꝛ ꝺ he ȝeclænꝛiȝe hine ꝛilꝛne æꝛoꝛt. ꝺuꝛh anꝺetneꝛꝼe;

6. Eal man ꝛceol aꝛꝼiꝑan ꝛinna ꝺuꝛh ȝoꝺe laꝛe miꝺ anꝺetneꝛꝼe. eal ꝼꝑa man unlibban ꝺeꝺ ꝺuꝛh ȝoꝺne oꝛenc;

7. Ne mæȝ æni læce ꝑel lacnian. æꝛ ꝺæt aꝛtoꝛ ute ẏ. ne æni man eac ꝺæꝺbote ꝑel tæcan ne mæȝ ænilæce ꝑel lacnian. æꝛ ꝺæt aꝛtoꝛ ute ẏ. ne æniman eac ꝺæꝺbote ꝑel tæcan. ꝺam ꝺe anꝺettan nele. ne æniman ne mæȝ ꝛẏnna buton anꝺetneꝛꝼe ne ȝebetan. ꝺe ma ꝺe ꝛe mæȝ. ꝑel hal ꝺuꝛhan. ꝺe unlibban ȝeoꝛucen hæꝛꝺ. buton he ꝺ aꝛtoꝛ ꝛꝼiꝺe aꝛꝼiꝑe;

8. ꝼeꝛt' anꝺetneꝛꝼe man mæȝ miꝺ ꝺæꝺbote ⁊oꝺeꝛ milꝺheoꝛtneꝛꝼe ꝺaꝺe ȝeeaꝛman. ȝiꝛ he miꝺ inneꝑeaꝛꝺne heoꝛtan heoꝛe. ꝺ he ꝑeoꝛꝼaꝺ. ꝺ he ꝺuꝛh ꝺeoꝛleꝛ ꝛcẏꝺe æȝne ꝼꝑemoꝺe to unꝛihte;

9. On ꝺiꝛum ꝛcꝛiꝺte biꝺ eac ꝼꝑiꝺe ꝼoꝛꝺȝelanȝ. ꝑiꝛlic ꝺæꝺbot eal ꝼꝑa on ȝoꝺum læce biꝺ. ꝺeaꝛꝼlic bꝛoceꝛ bot. ⁊ be manneꝛ ȝeꝑẏnhtum hiꝛ man mot ꝛecan æꝛt'. canonꝺome. ⁊ eac meꝺemian be mihtum ⁊ be mæꝺe. ⁊ be ꝺam ꝺe man onȝit hiꝛ heoꝛtan ꝑeoꝛꝛunȝe. ⁊ hiꝛ ꝛilꝛeꝛ ȝeoꝛnꝼulneꝛꝼe;

10. Ðoꝛlic ꝺæꝺbot biꝺ ꝺ læꝛeoeman hiꝛ ꝑepna lecȝe. ⁊ ꝑeallige bæꝛnꝼoꝛ ꝑiꝺe. ⁊ ne beo nihꝛ ꝺaꝛ oꝺꝛe. ⁊ ꝼæꝛꝛe ꝼꝑiꝺe ⁊ ꝑaciȝe. ⁊ ȝebioꝺe ȝeoꝛne ꝺæȝeꝛ ⁊ nihꝛeꝛ. ⁊ ꝑillen

ꝑeꝛiȝe. ⁊ ꝛꝑa æꝛcæꝛe beo. ꝧ inen ne cume on hæꝛe. ne on nægle;

11. Ne ꝧ he cume on ꝑeaꝛmon baꝺe. ne on ꝛoꝼꝛum beꝺꝺe. ne ꝑlæꝛceꝛ ne on biꝛe. ne he æniȝeꝛ ꝺinȝeꝛ ꝺe ꝺꝛuncen oꝛ cume. ne he innan ciꝛican ne cume. ac ꝺeah haliȝe ꝛtoꝛa ȝeoꝛne ꝛece. ⁊ hiꝛ ȝilꝺaꝛ cẏꝺe. ⁊ him ꝺinȝ ꝓæꝺene biꝺꝺe. ⁊ æniȝne man ne cẏꝛꝛe æt ꝛẏmle ꝛẏ hiꝛ ꝛẏnna ꝑeoꝛꝛiȝenꝺe ꝛꝑiꝺe

12. Reoꝑlice ȝe ꝓæꝺ ꝛeꝺe hine ꝛẏlꝼne ꝺuꝛ ꝓoꝺ ꝓoꝛ ꝛcilꝺȝaꝺ. ⁊ ȝe ꝓæli biꝺ he ꝺeah. ȝiꝼ he na ne on ꝓacaꝺ. ꝧ he ꝑulbete. ꝓoꝛ ꝺam ne ꝑuꝛꝺ æniman on ꝓoꝛlꝺe ꝛꝑa ꝛꝑiꝺe ꝓoꝛꝛinȝoꝺ. ꝧ he ꝑiꝺ Goꝺ ȝebetan ne mæȝe. aȝinne he hiꝛ ȝeoꝛne;

13. Ꝺæꝺbota ꝛind ȝeꝺihte on miꝛtlice ꝑiꝛan. ⁊ micel man mæȝ miꝺ ælmeꝛꝛan alẏꝛan;

14. Ꝺeꝺe ꝺaꝛa mihta hæbbe. aꝓæꝛe ciꝛican Goꝺe to loꝛe. ⁊ ȝiꝼ hine ꝺaꝛ to on haȝiȝe. ꝛille ꝺaꝛ land to. ⁊ læte ꝺæꝛ teon ȝeonȝem to. ꝧ ꝺaꝛ ꝓoꝛ hine maȝon ꝺeoꝛian. ⁊ ꝓæꝛ ꝺæȝhpamlice Goꝺe maȝon ꝺenian. ⁊ ȝoꝺiȝe eac Goꝺeꝛ ciꝛcan ȝehꝑaꝛ be ꝺam ꝺe hine on haȝiȝe. ⁊ ȝoꝺiȝe ꝓolceꝛ ꝓæꝛ. miꝺ bꝛicȝum oꝛeꝛ ꝺeoꝛe ꝓæteꝛnu. ⁊ oꝛeꝛ ꝛule ꝛeȝaꝛ. ⁊ ꝺæle ȝoꝺeꝛ ꝺancꝛ ȝeꝛne. ꝧ he hæbbe. ꝛꝑa ꝓoꝛꝺ ꝛꝑa hine ꝛiꝛmeꝛt on haȝiȝe. ⁊ helꝑe eaꝛmꝑa manna ȝeoꝛne ꝑuꝺuꝑan. ⁊ ꝛꝛeoꝓciloan. ⁊ ælꝼeoꝺiȝꝑa manna. ꝑeoȝe hiꝛ aȝene ꝼeoꝑan. ⁊ aleꝛe æt oꝼꝛum mannum. heoꝛa ꝼeoꝑan to ꝑeote. ⁊ huꝛu eaꝛme ȝeheꝛȝoꝺem'. ⁊ ꝛeꝺe ꝺeaꝛꝛan. ⁊ ꝛcꝛiꝺe. huꝛiȝe. ⁊ ꝛiꝛiȝe. baꝺiȝe ⁊ beꝺꝺiȝe. ⁊ him ꝛilꝼum to ꝼeaꝛꝼe. æȝhꝑaꝛ ȝeoꝛne. ȝebeꝺ ꝓæꝺene beȝite. on mæꝛꝛanȝum. ⁊ on Sealm ꝛanȝum. ⁊ hine ꝛilꝼne on hiꝛ Ꝺꝛihteneꝛ eꝛt ꝺꝛeaȝe ꝛꝑiꝺe ꝺeaꝛle miꝺ ꝓoꝛ hæꝼoneꝛꝛe. æteꝛ ⁊ ꝓæteꝛ. ⁊ ȝehꝑilceꝛ.

15. Anꝺ ȝit ꝛeꝺe ꝺon' læꝛꝛan ꝛꝑeꝺa hæbbe. ꝺo be hiꝛ mæꝺe ȝeoꝛne ꝧ he

orat: & ∴ non invitus ſemet conterit: & qui adeò eſt incultus, ut nec crines nec ungues ferro tetigit.

Qui nec balneum intrat calidum, nec cubile molle, nec carnem guſtat, nec quid è potibus, quod faciat ebrium: qui Eccleſiam non ingreditur, ſed tamen loca ſancta quærit fervidus, & peccata confeſſus ∴ interceſſionem rogat: qui neminem oſculatur, ſemper autem reatus ſuos acerrimè deplorat.

Propitius ſibi agit qui in hunc modum ſe præjudicat: & felix hic quidem licèt nihilo magis invigilet, quàm ut plenè ſe corrigat. Nemo enim per terrarum orbem gravis adeò unquam peccator extitit, quin apud Deum componat, ſi hoc ardentiùs aggrediatur.

Peccatorum apud Deum compoſitiones fiant variis modis, & ad eorum ſolutionem plurimùm conducunt eleemoſynæ.

Cui ad hoc facultas ſuppetat, Eccleſias ædificet in laudem Dei: & ſi præterea valeat, adjiciat prædia, & introducat juvenes qui pro ipſo ſacrum præſtent ſervitium, & quotidie Deo celebrent miniſteria. Inſtauret etiam pro facultate ſua Eccleſiam Dei, & vias publicas: aquis inviis adjungat pontes, etiam & cœnoſis locis. Diſtribuat Dei gratiâ id quod habet, & maxima qua poſſit diligentia. Egenis aſſiduè ſubveniat, viduis, orphanis & peregrinis. Servum ſuum proprium manumittat, redimátque ab aliis ſuos ſervos manumittendos, pauperem præſertim bello captum: Inopéſque paſcat atque veſtiat, tectum, focum, balneum & grabatum eis præbeat: & in ſui ipſius neceſſitatem, ubique locorum comparat interceſſionem ex Miſſis & Pſalmis decantandis: & ſeipſum in devotione erga Dominum Deum ſuum caſtiget valde acriter, per abſtinentiam à cibo potúque, & ab aliis quibuſcunque corporis cupiditatibus.

liche am liceꝛ luſtꝛeꝛ;

Cuicunque autem minus ſuppetat facultatum, operam quam eni-

xius

xiùs possit dato ut in devotione erga Deum decimas reddat ex omnibus quæ possidet: examinet seipsum toties quoties poterit: & cum eleemosynis suis crebro visitet Ecclesias, & loca sancta luminibus salutet. Et præbeat hospitium, edulium, & protectionem quibus opus fuerit, focum etiam & alimentum quodlibet, lectum, & balneum: & curet vestiendum adjuvandúmq; pauperē quoad poterit.

Ex amore Dei ægros animo & ægrotos visitet, mortuos sepeliat: provolutus sæpe in occulto super genua, sæpe super terram prostratus & extensus, jejunet, vigilet, oret noctes atque dies solertissimè. Qui minoris adhuc potestatis est [ad hæc omnia perimplenda] faciat tamen quantum poterit, & enixius. Conterat jam labore corpus suum adversus libidinem, si quando per mollitionem & libidinem diabolo complacuerit. Jejunando nunc peccatum corrigat, quod per ingluviem priùs perpetraverat. Evigilet etiam & laboret, si quando è contrario somnolentus fuerit & accediæ deditus, cùm sic minimè debuisset: vel quòd aliàs supra modum evigilasset inutiliter. Affligat se frigore & rigenti balneo propter ęstum illum quo in libidinis usquam rapiebatur vitium. Si ipse alicubi injustè alium offenderit, satisfaciat solicitè: & si quis ipsum offenderit, pacatè ferat in quantum poterit, contra peccata illa quæ in semetipso ex diaboli semine adoleverint. Et si quampiam de via seduxerit, ut sibimetipsi lucri quidpiam inferret, reducat eum diligenter in rectam viam: hoc est quod volo. Si quempiam ad peccandum provocaverit, faciat illi quod est necessarium: reducat scilicet à peccatis, & conducat denuo in viam rectam. Qui alium à peccando solicitè dehortatur, suiipsius peccata leviora reddit.

Hoc idem judicium potest quisq; Confessarii sui consilio sibimet inferre, qui constanti animo sua vult abrumpere peccata, eadémque corrigere. Distribuat scil. ob amo-

don mæge. teoþige on godes eft. eal þ he age. ⁊ þege hine silfne. sþa hine oftost on hagige. ⁊ sece mid his ælmessan cirican gelome. ⁊ halige stoþa mid his leohte gegrete. ⁊ gif his hus hleoþ. ⁊ mete ⁊ munde. ðam ðe ðæs be ðurfe. ⁊ fir ⁊ foddor. ⁊ bed ⁊ bæð. ⁊ to do scrud ⁊ filste earmon gif he hþæt mæg;

16. Geneosige mid Gode ða sarig mode. ⁊ seoce. ⁊ deade bebirige on Godes eft. ⁊ silf he on diglum gecneoþige gelome. ⁊ hine on eorþan sþiðe aþenige oft. ⁊ gelome. ⁊ fæste ⁊ þacige. ⁊ gebidde hine georne. dæges ⁊ nihtes. oft ⁊ gelome. And seþe git læssan mihte hæbbe. do be his mæþe georne. þ he don mæge. hunu sþencan his lichaman ongean lust. gif he ær þurh liþerne. lust deofle gecþemde. fæste nu ongean. þ ðe he ær þurh fille unriht gefremode. þacige ⁊ sþince ðar ongean. þ he oft ær beslep. ⁊ slaþode ðon' he na ne scolde. oþþe on unnýt þacode to sþiþe. ðolige cile. ⁊ cealð bæð. on geanþa hliþe. ðe he þurh sýn lust. ahþar gefremode. ⁊ gif he abilhþe. ahþam on unriht. ahþar geþeolde. gebete hit georne. ⁊ gif him abulge æniman gebete. sþiðe georne. hþæt to bote mæge ongean ælcne sýnræs. ðe he ðurh teofles sæd. ær þearþ aþeaxen. ⁊ gif he of þege. to eacan him silfum ænigne gebrohte. gebringe hine georne eft on his riht þege. ðæt is þ ic mæne. gif he ænigne man on sinne besþeone. do him sþa ðearf is. gebringe hine of ðam. ⁊ læde hine on his riht þege. ⁊ ælcne man georne sþane he of sinnum. þonne beoð his sinna sona ðe leohtre;

17. Donne dom se man mæg mid scriftes geþeahte him silfum deman ðe anrædlice þile his sýnna gesþican. ⁊ his sinna gebetan. dæle on Godes

eft. eal ꝥ he age. ⁊ forlæte mid ealle eard ⁊ eþel ⁊ ealle ðas þorlo lufu. ⁊ ðeoþige his Drihtene. dæges ⁊ nihtes. ⁊ sþænce hine silfne sþa he sþiðost mæge ongean his silfes lust. ealle his lif dagas. hþæt mæg he mare buton ꝥ he tihte (to eacan him silfum) ælcne man to rihte sþa he geornost mæge;

rem Dei omnia quæ habet, deserat cum eisdem, terras, patriam, & mundi hujus omnia desiderabilia, & Domino suo noctes diésque serviat, nitatúrque, omnibus quibus potest nervis, contra proprias suas cupiditates per totius vitæ suæ extensionem. Quid huic denique restat? Siquidem, ut alios exhortando sibi aggreget in pietatis studium, modis quibus possit exactissimis.

Her cýþ on. hu seocman mot his fæsten alesan;

Hic in sequentibus dicetur, quonam modo ægrotus quis posset indictum jejunium redimere.

18. Man mæg anes dæges fæsten mid anan pænig' alýsan. eac man mæg alýsan anes dæges fæsten mid tþam hund sealma. ⁊ xx. sealma. eac man mæg tþelf monða fæsten alýsan mid xxx. scill. oþþe ænne man gefreoge þe feos þurþ sý. ⁊ for anes dæges fæstene. ꝥ man singe six siþum beati ⁊ six siþum Pater noster. and for anes dæges fæstene ꝥ man cneoþige. ⁊ gebige sixtigum siþum to eorþan mid Pat. nre'. eac man mæg anes dæges fæsten alýsan. gif he hine aþenaþ eallum limum to gode æt his gebedum. ⁊ mid soþre reope. ⁊ mid rihtan geleafan. ⁊ xv. siðum singe. miserere mei Ds'. ⁊ xv. siþum Pat'. nr'. ⁊ ðon' him bið ealne dægge sealo his sinna lihtinge;

Quisque poterit unius diei jejunium, unico denario redimere. Potest etiam unusquisque unius diei jejunium ducentis & xx. Psalmis redimere. Potest etiam quisque duodecim mensium jejunium xxx. solidis redimere: vel unum aliquem liberando tanti æstimatum: & pro unius diei jejunio, decantet vir ille senis vicibus, *Beati:* & senis etiam vicibus, *Pater noster.* Et pro unius diei jejunio, genuflectet homo ille, & ad terram se inclinet sexaginta vicibus dicens *Pater noster.* Possit etiam quis unius diei jejunium absolvere, si in oratione semetipsum per omnia membra sua Deo extendat, vera contritione & fide recta, & XV. vicibus cantet *Miserere mei Deus:* & XV. etiam vicibus *Pater noster.* Jam tum conceditur illi totius diei peccatorum allevatio.

19. Seofon þintra fæsten. man mæg on tþelf monþum gebetan. gif he ælce dæge asýngeþ saltere sealma. ⁊ oþerne on niht. ⁊ fiftig on æfen. eac mid anre mæssan man mæg alýsan. xii. daga fæsten. ⁊ mid x. mæssan man mæg gelihtan iiii. monþa fæsten. ⁊ mid xxx. mæssan man mæg gelihtan xii. monþa fæsten. gif he þile, mid soþre godes lufe. him silfum þingian. ⁊ his sinna his scrifte andettan. ⁊ hi sþa gebetan sþa he him tæcð. ⁊ georne æfre gesþican;

Septenne jejunium potest quis in anno uno absolvere. Si quotidie cantaverit Psalterii Psalmos, itidémque nocte, & quinquaginta vespere: unica etiam Missa potest quis absolvere XII. dierum jejunium: & cum X. Missis eximatur IIII. Mensium jejunium: & cum xxx. Missis potest quis eximere totius anni jejunium, si voluerit ex vero Dei amore pro seipso intercedere, & peccata sua suo confiteri Confessario, eadémque prout is edixerit emendare, & semper postea declinare.

Be

De Magnàtum pœnitentia.

HOc modo potest vir illustris, & amicis fretus, amicorum ope leniorem reddere suam pœnitentiam. Primùm in Dei nom ine, & Confessarii sui testimonio, manifestet fidem suam rectam esse: & condonet omnibus qui in eum quid peccaverint: & faciat confessionem suam absque omni omissione peccatorum; polliceatúrque resipiscentiam, & suscipiat pœnitentiam cum multo gemitu.

Deponat tunc arma sua & inutilia quæq; ꝛænca & accepta sibi in manum scipione, vadat diligenter nudus pedes, laneis utatur vel cilicio, & non inter lectum, sed in casa jaceat. Faciat hoc dum VII. compleatur annorum numerus. Paret se per triduum hunc in modum: sumátque sibi in auxilium XII. socios: jejunent III. dies, pane & crudis oleribus & aqua: & acquirat præterea quaquà poterit [ad opus consummandum] septies CXX. homines, qui jejunent singuli, illius gratia, totum triduum III. *viz.* quisque dies. Sic accresscet horum jejuniorum numerus ad tot jejunia, quot sunt dies in toto septennio.

Cùm quis jejunaverit, distribuat fercula seu eduliorum præparationes, quibus ipse frueretur, omnibus Dei pauperibus: & in tribus illis diebus sui jejunii, seponat mundana quæcunque negotia, diéque & nocte quoties poterit, Ecclesiam petat, & eleemosynario lumine ibidem vigilato solicité: & clamet ad Deum, peccatorúmque exoret remissionem, lugenti animo, & genibus innixus. Sæpe etiam se extendat super signum crucis, nunc erectus, nunc in terram prostratus. Discat etiam vir quisque potens lachrymas ob oculis suis syncerè fundere, & peccata sua deplorare. Pascat etiam in triduo illo tot egenos quotquot prorsus valeat. Quarto autem die lavet omnes, cibóque donet, & pecunia. Quin & ipse qui hanc agit pœnitentiam pedum eorum incumbat lotioni: celebrentúrque ea die pro eodem pœnitenti tot Missæ, quot ulla un-

Be mihtigum mannum;

1. Ðus mæg mihtig man. ⁊ fꝛeond ꝛpedig his dædbote. mid fꝛeonda fultume. micclum gelihtan; ſeꝛeꝛt on Godes naman. be his ꝛcꝛifter gepitnesse. gesputelige ꝛihtne geleafan. ⁊ gemiltsige eallum þam þe þið hine agilton. ⁊ do his andetnesse unfoꝛþandodlice. ⁊ be hatte gesþicenesse. ⁊ undeꝛ fo dædbote. mid micelꝛe geomꝛunge.

2. Alecge þon' his þæpna. ⁊ idæle ꝛænca. ⁊ nime ꝛtæf him on hand. ⁊ ga bæꝛfot geoꝛne. ⁊ do þillen tolíce l' hæꝛan. ⁊ ne cume on bedde. ac licge on flette. ⁊ do ꝥ vii. geaꝛ getælu. beon binnon ðꝛim dagum ðus gefadode. fó on mid fultume. nime him to æꝛeꝛt. xii. m'. ⁊ fæꝛtan. iii. dagaꝛ be hlafe. ⁊ be gꝛenum þýꝛtum. ⁊ be þæteꝛe. ⁊ be gite ðaꝛ to eacan. ꝛþa hu ꝛþa he mæge. ꝛeptieꝛ. cxx. manna ꝥ fæꝛtan eac foꝛ hine. iii. dagaꝛ. ðon' þýꝛþ ge fæꝛt ꝛþa fæla fæꝛtena ꝛþa bið daga on vii. geaꝛum;

3. Ðonne man fæꝛte. ðonne dæle man ða ðenunga. ðe man bꝛucan ꝛceolde ealle Godeꝛ þeaꝛfan. ⁊ ða ðꝛig dagaꝛ ðe man fæꝛte foꝛlæteman ælce þoꝛld býꝛga ⁊ dægeꝛ. ⁊ nihteꝛ ꝛþa man oftoꝛt mæge. on ciꝛican gepunige. ⁊ mid ælmeꝛ leohte. þacigan ðaꝛ geoꝛne. ⁊ to Gode cliþian. ⁊ foꝛgifneꝛꝛe biddan mid geomꝛigendum mode. ⁊ cneoþian gelome on ꝛode tacne. hþilum upp. hþilum nýþeꝛ aþenige. ⁊ cunnige geoꝛne. mage man of eagum teaꝛaꝛ geꝛæcan ⁊ ꝛinna beþepan. ⁊ fede man ða ðꝛi dagaꝛ ðeaꝛfena ꝛþa fela ꝛþa man mæꝛt mæg. ⁊ on ðam feoꝛþan dæg. baðige man ealle. ⁊ feoꝛmige ⁊ feoh dæle. ⁊ ꝛilf ꝛe dæd beta beo. ýmbe heoꝛa fot ðþeal. ⁊ mæꝛꝛige man þý dæge foꝛ hine. ꝛþa fela mæꝛꝛan ꝛþa man

man æfne begitan mæge. ⁊ æt ðane ſiþe mæſſan dóman him abſolutionem ⁊ ga he ðon' to huſle. buton he to ðam ſpiþe forgýlt ſý. þ he ðon' git ne mote. ⁊ be hate ðon' hunu· þ he á á ðanon forþ godeſ pillan þýncan pille. ⁊ ælceſ unrihteſ ðurh godeſ fultum ſpa forð geſpican. ſpa he æfne firmeſt mæg. criſtendom rihtlice healdan. ⁊ ælcne hæ ðendom mid ealle apurpan ⁊ Ge ðanc ge ðeopaſ. þord ⁊ þeorc georne. ge rihtan. ælc riht aræran. ⁊ unriht afillan. þurh godeſ fultum. ſpa he æfne geornoſt mæge. ⁊ to micle ðearfe gedeð þ he hit him ſýlfum ſeþe ge læſt þ he Gode behet ⁊

4. Ðiſ iſ mihtigeſ manneſ. ⁊ freond ſpediger dædbot lihtinge. ac án unmaga ne mæg ſpilc ge forþian. ac þ he mot on hine ſilfne hit ſecan ðe geornor. ⁊ þ bið eac rihtaſt þ gehpa hiſ agene miſdæda. þrece on him ſilfum mid georfulre bote ⁊ Scriptum eſt enim, quia unuſquiſque onus ſuum portabit.

quam induſtria comparare quiſquam poterit: & Miſſarum earum tempore, exhibeatur illi abſolutio: & jam tum ſuſcipiat Euchariſtiam, niſi quod ex nimio reatu ſuo adeò impeditus ſit, ut hanc adhuc non accipiat. Spondeat tamen ſe in poſterum Dei (quantum poterit) ſemper operaturum voluntatem: omnémque injuſtitiam, auxiliante Deo, uſque vixerit declinaturum, ità ut perpetuò & præcipuè Chriſtianitatem rectè teneat, & gentiliſmum omnino explodat. Cogitate Miniſtri [Dei] verba & opera [ejus] ſolicitè corrigere, ut ſic juſtitiam omnem erigat, &, auxilio Dei, injuſtitiam quantum poterit ſemper deſtruat ſolertiſſimé: maximè neceſſarium eſt, ut is Deo id præſtiterit quod vel in minimis eſt pollicitus.

Hæc eſt Magnatum, & eorum qui amicorum fruuntur multitudine, pœnitentiæ allevatio: ſed non datur inopi ſic procedere. Oportet igitur à ſeipſo fortiùs hanc exigere: & illud quidem eſt ęquiſſimũ, ut unuſquiſque ſuas per ſe luat iniquitates, correctionémque ſubeat ſtudioſé. Scriptum eſt enim: *Quia unuſquiſque onus ſuum portabit.*

Leges Ethelredi Regis.

ETHELREDUS regnare {cœpit / deſiit} anno ſalutis humanæ {979. / 1016.}

Ðiſ iſ ða geræðnýſſe. ðe ſeþelred cýning ⁊ hiſ pitan geræddon. eallum folc to friþeſbote. æt Pudeſtoce on Mýrcena land æfter ſengla lage ⁊

Be borgum ⁊

1. þ iſ. þ ælc freoman getreopne borh hæbbe. þ ſe borh hine to ælcum rihte gehealde. gif he betýtlad þur-

SApientum concilium, quod Ethelredus Rex promovendæ pacis cauſa habuit Wodſtoci Merciæ, quæ legibus Anglorum gubernatur. 82

De fidejuſſoribus.

Ingenuus quiſque fidejuſſores, qui eum (ſi quando in crimen vocetur) jus ſuum cuique tribuere quàm paratiſſimum fore præſtent, fidiſ-

fidissimos adhibeto: Atque si quis crebræ accusationis infamia notetur, triplicis Ordalii trutinam subito. Veruntamen si herus ejus contenderit, atque asseverarit, nec jusjurandum violasse eum, nec in judicio Ordalii (post coactum Bromdunæ concilium) cecidisse, ex eadem illa centuria Thanum fidelem unum & alterum herus evocato, qui unà cum illo jurejurando firment, nec fidem jurejurando obstrictam fefellisse servum, nec furti nomine persolvisse quicquam, nisi quidem præpositum habuerit aliquem, qui id pro suo jure vel injuratus efficere poterit. Tum si jusjurandum dederint, accusato detur eligendi optio, utrum simplicis Ordalii sententiam subire, an jusjurandum (quod uni librę & denariis triginta æquali proportione respondeat) in tribus centuriis
83 præstare voluerit. Sin jurejurando fidem astringere noluerint, triplicis Ordalii quæstionem accusatus ingreditor: Atque si in reos referendus videbitur, duplum accusanti præstato, hero capitis æstimationem pendito, atque ab omni in posterum scelere nefario abstinendi fidejussores adhibeto. Si quid secundo delictum fuerit, capitale esto. Atqui si is Ordalii quæstionem declinarit, ac sese in fugam conjecerit, petenti justum rei precium, ac domino capitis æstimationem (si modo is ea se dignum præstiterit) fidejussores danto. Verum enim vero si domino objiciatur, post admissum maleficium consilio servum aufugisse suo, adjunctis sibi Thanis quinque omnem criminis suspicionem diluito; id quod si fecerit, capitis ęstimatione se dignum præstitit, si non fecerit, ipsam capitis æstimationem Rex habeto, fur omni juris beneficio privator. Herus omnis propriam ipsius familiam in se recipito, ejúsque sistendæ fidejussor esto: Atque si famulorum quisquam in crimen vocatus, sese in fugam dederit, capitis ejus æstimationem dominus regi numerato. Quin si domino crimini detur, eo autore & consiliario fugam agitasse famulum, ascitis sibi Thanis quinque crimen eluito; id quod si non fecerit, capitis æstimationem Regi quidem dependito, famulus omni juris patrocinio excludatur.

ðe; Gif he ðonne týhtbýrig rý. gang to ðæm ðreofealdan ordale; Gif re hlaforde ræcge. þ him naþor ne býrrte. ne aþ. ne ordale rýþþan þ gemot þær æt Bromdune. nime re hlaford him tpegen getreopa ðegenar innan ðæm hundrede. ⁊ rperian þ him næfre að ne burrte. ne ðeofgýld ne gulde. butan he ðone geræfan hæbbe ðe ðær þýrþe rý ðe þ dôn mæge; Gif re að þonne forþe cume. ceore re man ðonne ðe ðær betýhtlad rý rpa hpæþer rpa he pille. rpa anfealde ordale. rpa punder purþne að innan ðæm ðrim hundredan ofer ðrittig penega; Gif hý ðonne að rýllan ne durron. gang to þæm þreofealdan ordale; Gif he ðonne ful þurþe. æt ðæm forman cýrre bete ðæm teonde tþýgýlde. ⁊ ðæm hlaforde hir pere. ⁊ rette getreope borgar þ he ælcer ýfle eft gerpice; And æt ðæm oþran cýrre ne rý ðære nán oþre bote. butan þ heafod; Gif he ðonne uthleape. ⁊ þ ordale forbuge. gýld re borh ðæm teonde hir ceapgýld. ⁊ ðæm hlaforde hir pere. ðe hir pitер purþe rý; And gif mon ðone hlaford teo. þ he be hir ræde uthleope. ⁊ ær unrihte porhte. nime him fif ðegnar to. ⁊ beo him rýlf rýxta. ⁊ ladie hine ðær; And gif reo lâd forþ cume. beo he ðær þærer þýrþe; And gif heo forþ ne cume. fô re cýng to ðæm pere. ⁊ beo re ðeof utlah piþ eal folc; And hæbbe ælc hlaford hir hýredmen on hir agenon borge; Gif he ðonne betýhtlad þurþe. ⁊ he utleape. gýld re hlaforde ðær manner pere ðæm cýng; And gif mon ðone hlaforde teo þ he be hir ræde utleope. ladie hine mid fif ðegnum. ⁊ beo him rýlf rýxta; Gif him reo lâd býrrte. gýlde ðæm cýnge hir pere. ⁊ rý re man utlah;

2. And beo se cyng ælces ðæra þi-
ta þyrþe. ðe ða men geþyrcean ðe
bocland hæbben; ⁊ ne bete nân man
for nanre tyhtlan buton hit sy ðæs
cynges gerefan geþitnysse;

Si quis eorum qui ex scripto terras occuparint, quicquam deliquerit, mulcta regi esto. Nemo verò accusationem (nisi quidem præsente præfecto regio) ulla compensatione mitigato.

Be ðeoþmen ðe ful þyrþe;

De servis reis. 84

3. Gif ðeoþman fulþyrþe æt ðæm
ordale. mearcie mon hine æt ðæm
forman cyrran. ⁊ æt ðæm oþram
cyrre ne sy ðære nân bot buton þ
heafod;

Servus si ipsa Ordalii sententia in reos referatur, primo inustus compungitor. Sin secundo Ordalii quæstione examinatus, culpæ reus fiat, alia quam capitis pœna non esto.

Be ðon ðe mon ne ceapige buton
geþitnesse;

Ne quis sine testimonio quicquam emat.

4. And nân man ne dô naþor. ne ne
bycge. ne ne hþyrfe. buton he borh
hæbbe. ⁊ geþitnysse; And gif hit hþa
dô. fô se landhlaforde to. ⁊ heald þ
orf. oð þ mon þite hþa hit mid rihtage;

Bonorum (sine fidejussione & testimonio) emptio, aut permutatio non esto: Si quæ secus fiat, tum qui est fundi dominus rem illam (quosque cujus fuerit compertum habeat) retineto.

Be ðæm men ðe eallum folc
ungetryþe sy;

De iis quorum apud omnem populum labefactata est fides.

5. Gif hþylc mon sy ðe eallum fol-
ce ungetryþe sy. fare ðæs cynges ge-
refa to. ⁊ gebringe hine under bor-
ge. þ hine mon to rihte gelæde þæm
ðe him onspæcon; Gif he ðonne
borh næbbe. slea mon hine. ⁊ hine on
ful lecge; And gif hþa hine forne
forstande. beon hi begen anes rihtes þyrþe;

Si quis sit, cujus apud omnem populum infirmata est fides, ejus sistendi (quotiescunque in crimen vocetur) vades præpositus regius exigito, quos si non dederit, unà cum reis ac sontibus loco profano sepeliendus interficitor: atque si quis pro eo propugnarit, noxiæ pœna par esto.

And seþe ðis forsitte. ⁊ hit ge-
forðian nylle. sþa ure ealra cþiþe is.
sylle þæm cynge hund tþelftig
scill;

Jussum ac scitum hoc nostrum si quis neglexerit, aut pro sua quisque virili parte non obiverit, ex nostra omnium sententia Regi 120. solidos dependito.

Ðis synd ða friþ mal. ⁊ ða for-
þord ðe Æþelred cyng. ⁊ ealle
his þitan þið done here gedôn hab-
baþ. ðe Anlaf. ⁊ Justin. ⁊ Guþmund
Stegetan sunu mid þæron;

Foedus, quod olim Ethelredus Rex cum exercitu Anlavi, Justini, & Guthmundi Stegeti filii ex sapientum suorum consilio feriit. 85

1. Ðæt ærost. þ þorulð frið
stande betþeoxe Æþelrede cyning. ⁊
eallum his leodscipe. ⁊ eallum ðæm
here ðe se cyng þ feoh sealde. æfter
ðæm formalan ðe Sigeric Arcebi-
scop. ⁊ Æþelþeard Saldorman. ⁊ Æl-
fric Saldorman þorhton. ða hi abæ-
don æt þæm cynge þ hy moston ðam

Inprimis mundanæ pacis fœdus Ethelredo regi, ac omni populo, cum exercitu illo cui pecuniam Rex erogavit, stabile, ratúmque esto, ad formulam pactionis à Sigericio archiepiscopo, Ætheluardo, Ælfrico Senatoribus factæ, cum primò impetrarunt à rege, ut illi terræ portiunculæ quam sub eo gubernabant pacem eis pretio con-

conciliare liceret. Si quis igitur posthac navalis apparatus in Anglia prædam fecerit, hic nobis auxilium ferat exercitus, nósque ei (quamdiu in fide manserit) quæ ad commeatum suppeditent parabimus omnia: Atque si cum iis qui in Anglia fuerint prædati pacem fecerit extera Natio aliqua, nobis, atque exercitui cum ea inimicitiæ intercedunto.

De nave negotiali.

Mercatorum navigia, vel inimicorum quidem, quæcunque ex alto (nullis jactata tempestatibus) in portum aliquem invehentur, tranquilla pace fruuntor. Quin etiam si maris acta fluctibus, ad domicilium aliquod illustre, ac pacis beneficio donatum navis appulerit inimica, atque istuc nautæ confugerint, ipsi, ac res illorum omnes augusta pace potiuntor.

De populis fœderatis, & sociis.

Socii ac fœderati nostri omnes, per mare & terras, in portu, & extra quidem, pace fruuntor:
86 Atque si exercitus regionem aliquam adierit regi inimicam, & eò etiam loci eorum aliquis (cui est cum Ethelredo rege amicitia) advenerit, ipsi, navi, & rebus suis omnibus summa pax dator. Quin etiam si classem ad terram applicuerit, casulam pararit, aut tabernaculum posuerit, ipse tamen, ac bona ejus omnia in pace sunto. Sin res suas simul cum hominis inimici bonis in ædes comportarit, rebus mulctatus suis, ipse (si modo in publicum prodierit) pace, ac vita fruitor. Atqui si is sese in fugam dederit, aut repugnarit, aut se ipse non indicarit, atque occidatur, nihil quicquam propterea penditor.

De iis qui fuerint in navi bonis spoliati.

Si cui bonis spoliato de navi compertum fuerit, tum qui est Nauarchus damnum pręstato, aut saltem adjunctis sibi aliis quatuor, juste ac legitime bona comparata esse (prout antea fuerat ab eo affirmatum) confirmato.

læppan ꝼꝛẏþ ȝebicȝean. ðe hi unðeꝛ cẏnȝeꝛ hanð oꝼeꝛ hæꝼðon; ⁊ ȝiꝼ ænig ꝛciphe ꝛe on ȣnglalanðe heꝛȝie. þ ꝑe hæbban heoꝛa ealꝛa ꝼultum. ⁊ ꝑe him ꝛculon metе ꝼinðan. ða hꝑile ðe hẏ mið uꝛ beoþ; Anð ælc ðæꝛa lanða ðe ænigne ꝼꝛiþiȝe ðæꝛa ðe ȣnglalanð heꝛȝie. beo hit utlah ꝑiþ uꝛ. ⁊ ꝑiþ ealne heꝛe;

Be ceapꝛcẏpum;

2. Anð ælc ceapꝛcip ꝼꝛiþ hæbbe. þe binnan muþan cuman. ðeah hit unꝼꝛiþ ꝛcip ꝛẏ. ȝiꝼ hit undꝛiꝼen bið; Anð ðeah hit ȝeðꝛiꝼen beo. ⁊ hit ætꝼleo to hꝑilcꝛe ꝼꝛiþbẏꝛiȝ. ⁊ ða men up æt bæꝛꝛtan into ðæꝛe bẏꝛiȝ. ðonne habban ða men ꝼꝛiþ. ⁊ þ hẏ him mið bꝛinȝað;

Be ðæꝛ cẏninȝeꝛ ꝼꝛið mannum;

3. Ælc aȝenꝛa ꝛꝛiþmanna ꝼꝛið hæbbe. ȝe on land. ȝe on ꝑæteꝛe. ȝe binnan muþan. ȝe butan; Giꝼ Æþelꝛeðeꝛ cẏnȝeꝛ ꝼꝛið man cume on unꝼꝛiþland. ⁊ ꝛe heꝛe ðæꝛ to cume. hæbbe ꝼꝛið hiꝛ ꝛcip. ⁊ ealle hiꝛ æhta; Giꝼ he hiꝛ ꝛcip uppe ȝetoȝen hæbbe. oþþon hulc ȝeꝑoꝛhtne. oþþe on ȝetelð ȝeꝛlaȝen. þ he ðæꝛ ꝼꝛið hæbbe. ⁊ ealle hiꝛ æhta; Giꝼ he hiꝛ æhta beꝛe ȝemane ðaꝛa unꝼꝛið manna æhta into hûꝛ. ðolie hiꝛ æhta. ⁊ hæbbe ꝛẏlꝼ ꝼꝛiþ. ⁊ ꝼeoꝛh. ȝiꝼ he hine cẏþe; Giꝼ ꝛe ꝼꝛiþman ꝼleo. oþþe ꝼeohte. ⁊ nelle hine cẏþan. ȝiꝼ hine mon oꝼꝛlea licȝe oꝛȝẏlðe;

Be ðon ðe mon on ꝛcipe beꝛeaꝼoð ꝛẏ;

4. Giꝼ mon beo æt hiꝛ æhtan beꝛeaꝼoð. ⁊ he ꝑite oꝼ hꝑilcum ꝛcipe. aȝẏꝼe ꝛteoꝛeꝛ mon ða ehta. oþþon ȝanȝ ꝼeoꝑꝛa ꝛum to. ⁊ oþꝛace. ⁊ beo him ꝛẏlꝼ ꝼiꝼta. þ he hit aꝛiht name. ꝛꝑa hit æꝛ ȝeꝼoꝛꝑoꝛð ꝑæꝛ;

Be monſleȝe;

5. Gif ſenglıſc man Denıſcne ofſleo. frıȝman frıȝne. ȝylde hıne mıd xxv. pundum. oþþon mon ðone handdædan aȝyfe; ⁊ do ſe Denıſca ðone Englıſcan ealle ſpa. ȝıf he hıne ofſleo; Gıf ſenglıſcman Denıſcne þræl ofſlea. ȝylde hıne mıd punde. ⁊ ſe Denıſca ſenglıſcne eal ſpa. ȝıf he hıne ofſlea; Gıf eahta mon beon ofſlaȝen. ðonne ıſ þ frıþ brec. bınnan bȳrıȝ. oþþon huton; bınnan eahta man bete man þ ſullum þere;

De homicidio.

Liberæ conditionis Anglus Dacum ingenuum ſi interfecerit, dependito eo nomine 25. libras, ni ſe ultro dediderit homicida. Idem juris eſto, ſi Anglo Dacus mortem obtulerit. Servilis conditionis Dacum Anglus ſi morte affecerit, integram ſolvito libram: Dacus è diverſo ſi Anglum interfecerit, noxiæ pœna par eſto. Si quando viri occidantur octo, fœdus læſum cenſetor, ſive id in oppido, ſive extra quidem fiat: Sin fuerit occiſorum numerus octonario minor, pro eo ac fuerit ſingulorum æſtimatio, compenſatio ſequitor.

Be frıþbrec bınnan bȳrıȝ;

6. Gıf hıt bınnan bȳrıȝ ȝedon bıð ſeo frıþ bræc. fare ſeo burh þaru ſȳlf to. ⁊ beȝȳte ðe banan cucne. oþþe deadne. heora nȳhtan maȝaſ heafod þıþ heafod; Gıf hı nellan. fare ſe Ealdorman to; Gıf he nelle. fare ſe cȳnȝ to; Gıf he nelle. lıcȝe ſe ealdordôm on unfrıþe;

De pace intra oppidum violata. 87

Si forte in oppido hæc fiat pacis violatio, homicidas oppidani ſive vivos, ſive mortuos comprehendunto, aut ſaltem eorum cognatione proximus viritim ad ſingula peremptorum capita reddunto: id quod ſi facere noluerint, Senator facito: hic ſi non confecerit, Rex manum porrigito: Rex denique ſi id non effecerit, à jure & neceſſitate fœderis regio illa remota, ſejunctáque eſto.

7. Æt eallum ſlȳht. ⁊ æt ealre ðære herȝunȝe. ⁊ æt eallum ðæm hearmum. ðe ær ðam ȝedôn þære. ær þ frıð ȝeſet þære. mon eall on þeȝe læte. ⁊ nân man þ ne þræce. ne bote ne bıdde; And þ naþor ne hıne. ne þe ne underfon oþreſ þealh. ne oþreſ ðeof. ne oþreſ ȝefân;

Cædes, bonorum direptiones, ac damno ante fœdus ictum data omnia remittuntor, neque vero propterea quicquam vindictæ, vel compenſationis nomine petatur. Nos denique aut exercitus, alterutrius ſervum, prædonem, aut inimicum utique non admittemus.

Be landeſ manneſ tȳhte;

8. Gıf mon ſecȝe on landeſ mann. þ he orſ ſtæle. oþþon manſloȝe. ⁊ hıt ſecȝe on ſceıþman. ⁊ ân landeſ man. ðonne ne beo he nâneſ andſæceſ þȳrþe; And ȝıf heora menn ſlean ure æhta. ðonne beoþ hı utlaȝe. ȝe þıþ hȳ. ȝe þıð uſ. ⁊ ne beo nanre bote þeorþe; Tþa ⁊ tþentıȝ ðuſend punda ȝoldeſ. ⁊ ſeolfreſ. mon ȝeſealde ðæm here of ſenglalande þıð frıþe;

De terricola in crimen vocato.

Terricola ſi quando furti aut homicidii arguatur, adeóque id omni aſſeveratione pirata unus ac terricola quiſpiam alius affirmarint, nulla ei excuſationis dator venia. Porrò ſi eorum aliquis pecudes noſtras cæciderit, eum nos atque exercitus extorris in loco ac numero habebimus, nec ulla eſto compenſationis venia. Datis quidem exercitui auri & argenti viginti duobus millibus pondo, pacem Angli impetrarunt.

Be ðon ðe mon ȝefô. ðe hım loſod þæſ;

9. Gıf hþa befô þ hım loſod þæſ.

De iis qui rem amiſſam recuperarint.

Si quis alium penès deprehenderit,

derit, quod antea amiſerat, alter à quo ſit rem illam adeptus indicato;
88 atq; ejus ſiſtendi qui rem in ſe recipiat, fidejuſſores adhibeto. Hic ſi ex alia ſatrapia cauſæ quenquam advocarit, idoneum ejus proferendi ſpatium habeto, eíque (cùm venerit) rem illam in manus dato, ut is omni eam (ſi poterit) lite ſolutam reddat: porrò ſi is rem in ſe receperit, ſolutus alter penès quem eſt deprehenſa, ac liber eſto, atque is cauſæ alium aliquem qui rem in ſe recipiat advocato. Tum ſi ultra ſatrapiam unam advocatus degerit, ejus proferendi unius ſeptimanæ ſpatium conceditor. Si trans duas ſatrapias degerit qui eſt advocatus, duarum hebdomadarum tempus habeto: Sin tribus diſtet ſatrapiis, trium ſeptimanarum tempus dator: Singulis denique ſatrapiis, hebdomata tribuuntor ſingula. In eum autem ubi res primùm eſt deprehenſa locum omnes adveniunto

De Advocatione.

Fuit quidem olim in more poſitum, ut is quem penès erat res deprehenſa, ter eum in locum cauſæ alios advocaret, deinceps verò iſtuc erat loci eundum, ubi advocatus degeret: Nunc demum ſapientibus æquius viſum eſt, ut eo in loco ubi eſt res comperta, ipſa etjam (quoad ſiſteretur) fiat advocatio: nè fortè homines minùs potentes dum ſua ipſorum propria quærunt, ipſa loci ac temporis longinquitate defatigentur, cùm interim injuſtè poſſidenti juſtius ſit labor imponendus, quàm jure petenti. Provideto autem qui rem ſuam compererit, ut is quem penès
89 eſt deprehenſa advocationis ritè faciundæ fidejuſſores adhibeat, ac caveto diligenter quicquam injuſte deprehendat, nè dum moliatur alteri negotium exhibere, operoſis ipſe, ac moleſtis negotiis implicetur. Si quis igitur fato functum aliquem, hæredes qui ipſum purgent non habentem, cauſæ advocarit, teſtibus (ſi poterit) juſtè illum advocaſſe planum facito, atque eiſdem omni ſe criminis ſuſpicione liberato: ac tum ſane mortuus culpæ reus tenetor, niſi quidem amicenne ꝑe ðe he hiꝛ æꝑ beꝑô. hꝑanon hiꝛ him come on hanð. ⁊ ꝛeꝛꝛe boꝑh ꝥ he bꝛinge hiꝑ ȝeꝛeaman in ꝥæꝑ hiꝛ beꝑꝑæcen biꝥ ; Giꝑ he liꝑienðꝑe hanða ꝛeam ȝecenne. ⁊ ꝛẏ on oꝑeꝑe ꝛciꝑe ꝛeꝥe he ꝛo ꝛẏmð. hæbbe ꝛꝑa langne ꝑẏꝑꝛ ꝛꝑa ðæꝑ ꝛo ȝebẏꝑige. ꝛeꝛꝛe on ða hanð ðe he hiꝛ him ꝛealðe. ⁊ biðde ꝥ he clænꝛie. ȝiꝑ he mæge ; Giꝑ he ꝛo ꝑeohꝛ. ðonne clænꝛnoꝥ he ðone ꝥe hiꝛ æꝑ beꝑangen ꝑæꝑ ; Cenne he ꝛẏꝥꝥan hꝑanan hiꝛ cume ; Giꝑ he cenne oꝑeꝑ an ꝛciꝑa. hæbbe ân pucena ꝑẏꝑꝛ ; Giꝑ he cenne oꝑeꝑ ꝛꝑa ꝛciꝑa. hæbbe ꝛꝑa pucena ꝑẏꝑꝛ ; Giꝑ he cenne oꝑeꝑ iii. ꝛcẏꝑa. hæbbe iii. pucena ꝑẏꝑꝛ ; Oꝑeꝑ eall ꝛꝑa ꝑela ꝛciꝑa. ꝛꝑa he cenne. hæbbe ꝛꝑa ꝑeala pucena ꝑẏꝑꝛ ; ⁊ cume hiꝛ mon æꝑꝑe ðæꝑ hiꝛ æꝑoꝛꝛ beꝑangen pæꝑe ;

Be ꝛeamum ;

10. Ꝼꝑilon ꝛꝛôð ꝥ mon ꝛceolðe ðꝛẏꝑa ꝛẏman ðæꝑ hiꝛ æꝑeꝛꝛ beꝑangen pæꝑe. ⁊ ꝛẏꝥꝥan ꝑẏlȝean ꝛeame. ꝛꝑa hꝑæꝑ ꝛꝑa mon ꝛo cenðe ; Ða ȝeꝑæððon piꝛan. ꝥ hiꝛ beꝛeꝑe peꝑe ꝥ mon æꝑꝑe ꝛẏmðe ðæꝑ hiꝛ æꝑoꝛꝛ beꝑangen pæꝑe. ꝛꝑa lonȝ ꝥ mon piꝛꝛe hꝑæꝑ hiꝛ æꝛꝛanðan polðe ; Ðẏlæꝑ ðe mon unmihꝛiȝne man ꝛo ꝑeoꝑ. ⁊ ꝛo lanȝ ꝑoꝑ hiꝑ aȝenan ȝeꝑpencte ; Ðꝑunce maꝑe ꝛeꝥe ꝥ unꝑihꝛ ȝeꝛꝛpeon on hiꝑ hanða ꝛꝛoðe. ⁊ læꝑꝑe ꝛe ꝥæꝑ aꝑihꝛ onꝑꝑæce ; * Paꝑiȝe eac hine. * alàs, paꝑiȝe & rectiùs quidem.
ꝛeðe hiꝑ aȝen beꝑoꝥ. he ꝛo ælcon ꝛeame hæbbe ȝeꝛꝛẏꝑne boꝑh. ⁊ beoꝑȝe ꝥ he apoh ne beꝑô. ðẏ læꝑ ðe hine mon ꝑpence. ꝛꝑa he oꝑeꝑne man ðohꝛe ; Giꝑ hꝑa ꝛo ðæðan ꝛẏme. buꝛon he ẏꝑꝑenoman hæbbe. ðe hiꝛ clænꝑie. ȝeꝑꝑuꝛelie mið ȝepiꝛnẏꝑꝑe. ȝiꝑ he mæȝe. ꝥ he ꝑihꝛ cenne ꝑeðe hiꝛ ꝛẏme. ⁊ clænꝑniȝe hine ꝑẏlꝑne mið ðæm ; Ðonne bið ꝑe ðeaða beꝛmiꝛen. buꝛon he ꝑꝑeonð hæbbe ðe hine mið ꝑihꝛe clæn-

clænsnian spa he sýlf sceolde. gif he mehte. oþþe lifes pæne ⁊ Gif he þonne ðæne fneonda hæfð ðe þ dôn durron. ðonne bærst se team. spa pel spa he lifes pæne. ⁊ sýlf andsæc porhte ⁊ stent ðonne ðeof scýldig seðe hit on handa hæfþ ⁊ For ðæm â biþ andsæc spiþere ðonne onsagu ⁊ Sac betpeox teame. gif hpa to fehð. ⁊ na furþor team ne cenþ. ac agnian pille. ne mæg mon þæs pýrnan. gif getrýpe gepitnesse him to agenonge rýmð ⁊ forþæm agnunge bið ner ðæm ðe hæfð. ðonne ðæm ðe æfter spræcþ ⁊

cos habuerit, qui eum (perinde atq; ipse superstes potuerat) legitimè culpa liberent. Si quos autem habuerit ejusmodi qui id facere non vereantur, advocatio illa tam sit nulla, quàm si is omnem criminis suspicionem vivus diluisset. Atque is tum demum furti tenetor, qui rem illam in manibus habuerit: *Majoris enim est momenti ac ponderis inficiatio, quàm affirmatio.* Denique si quis advocationem intenderit, neque verò ultrà progredi voluerit, quin rem illius in bonis esse contenderit, id ei liberum esto, si modò fideli testimonio rei dominium confirmarit. *Ipsa etenim possidenti rei proprietas, quàm petenti proprior esse intelligitur.*

Senatus-consultum de Monticolis *WALLIÆ.*

☞ *Etsi (Lector candide) quo tempore factum sit hoc de Monticolis Senatusconsultum planè non reperimus, tamen cùm haud difficilis sit conjectura tempestate Ethelredi regis fuisse perscriptum, nos vetera secuti exemplaria, isto in loco collocandum censuimus.*

Ðis is seo geræðnýsse ðe Angelcýnnes pitan. ⁊ Pealhþeode ræðboran betpox Deunsetan gesetton ⁊ þ is ⁊

Be trode gestolenes ýrfes ⁊

1. Gif mon trode beðrifþ forstolenes ýrfes of stæþe on oþre. ðonne befæst þ mon spôr landes mannum. oþþe mið mearce gecýþe þ mon riht drife ⁊ fô se sýþþan to þe þ land age. ⁊ hæbbe him ða æscan ⁊ ⁊ ðæs on ix. nihtum gýlde þ ýrfe. oþþe to ðæm dæge under peð lecge þ sý ðæs orfes oþer healf peorþ. ⁊ ðæs on ix. nihton þ peð undô mið rihtan gýlde ⁊ Gif mon secge þ mon þ trôð apoh drife. ðonne mot seðe þ ýrfe

Consultum, quod Angliæ sapientes, & Wallię consiliarii de Monticolis fecerunt. 90

De investigatione pecoris furtim surrepti.

SI quis pecudem ipsius vestigiis à loco uno aliquo in alium fuerit persecutus, ejus loci hominibus pecoris investigandi onus imponito, aut accepta certa vestigiorum nota, (ut eò rectà consecutum esse appareat) fundi dominum adito, atque is tandem disquisitionem agito. Dominus autem intra dies novem justum pecudis precium præstato, aut saltem pignori aliquid (quod ipsam pecudis æstimationem dimidio superet) ponito, idémque post dies novem facta solutione liberato. Verùm enimve-

ro

ro si quispiam haud rectè eum pecudem vestigiis ipsius istuc loci persecutum contenderit, eò illum investigator deducito, atque ibidem viri sex (non cooptati quidem, fideles tamen) jurejurando affirment eum (prout juris consuetudo flagitat) terram illam adiisse, atque ipsius pecudis vestigia persecutum esse.

ahtrodah to stæþe lædan. ⁊ ðær sýxa sum ungecorenra ðe getrýþe sýn ðone að sýl an. þ he mid folcrihte on þ lande sprece. sþa his orf ðær up eode ⁊

De modo juris æqui Wallis & Anglis statuendi.

Semper autem ad nonum circiter diem accolarum alteruter alte-
91 ri jus suum tribuito, sive id fuerit in purgatione facienda, sive re alia quacunque de qua sit alteri cum altero controversia. In omni autem accusatione, nulla quidem inter Anglos & Wallos alia conceditor quam ex Ordalii sententia culpę liberatio, nisi id accusator permiserit. Alteruter autem (si quidem aliter jus suum consequi non poterit) ab altero pignora impunè auferto.

Be rihtes þeorce betþeox Þealum ⁊ Englum ⁊

2. Æfre biþ ýmb ix. niht gebýreþ. betþeox ðæm stæþum þ mon oþrum riht þýrce. ge æt lade. ge æt ælcre sprræce þe him betþeox biþ ⁊ Ne stent nân oþer lâd æt týhtlan. bute ordal betþeox Þealan ⁊ Englan. bute mon ðafian þille ⁊ Of ægþran staþe on oþer man mot badian. bute mon elles rihte begýtan mæge ⁊

De pignore ablato.

Si quis accepta ab uno aliquo injuria, ab altero pignus abstulerit, tum pignus qui damnum dedit liberato, aut certè ex suo ipsius proprio quod tantidem valeat erogato: *ut qui volens alteri jus suum tribuere noluerat, saltem invitus tribuat.* Viri duodeni, jureconsulti, Angli sex, Wallíque totidem, Anglis ac Wallis jus dicunto: Qui si ex æquò & bono non judicarint, fortunis suis omnibus mulctantor, nisi quidem juris ignoratione se excusaverint.

Be badum ⁊

3. Gif bâd genumen sý on monnes orfe. for oþres monnes ðingnm. ðonne begýte ða bade hâm seðe heo for genumen sý. oþþe of his agenum ðone gehalde ðe þ orfe age ⁊ Sceal sýþþan nede rihte þýrcean. seþe ær nolde ⁊ xii. lahmen scýlon rihte tæcean Þealan ⁊ Englan. vi. Englisce. ⁊ vi. Þýlisce ⁊ þolien ealles þæs hý agon. gif hi þoh tæcen. oþþe geladian hi þ hi bet ne cuþon ⁊

De iis qui se purgare non possunt.

Anglus, Wallúsve furti postulatus, tametsi purgatione ceciderit, unica tamen ac simplex solutio sequitor, neque verò propterea mulctam, aut aliud præterea quicquam dependito.

Be ðone ðe lâd teorie ⁊

4 Ðeah æt stæl týhtlan lâd teorie Englisçan. oþþe Þýlisçan. gylde angýldes þ he mid beleþ þæs ⁊ Ðæs oþres gýldes nân ðing. ne ðæs þites ðe mâ ⁊

De homicidio.

Anglum Wallus si occiderit, æstimationis ejus partem tantummodo dimidiatam pendito: Idem juris esto si Wallum interfecerit Anglus. Etenim sive is fuerit familia generosa, sive humili & ob-
92 scura oriundus qui interficitur, eò loci dimidia tantummodo capitis æstimatio est interponenda.

Be manslihte ⁊

5. Gif Þealh Englisne mon offlea. ne ðearf he hine hiden ofer buton be healfan þere gýldan. ne Englisc Þýlisçne geon ofer ðe ma. sý he ðegen boren. sý he ceorl boren. healf þere ðære ætfealþ ⁊

Be

Be ðon ðe ꝺnglisce on Pýlisc-land ꝼare;

6. Nah naþer to ꝼarenne ne Pýlisçman on ꝺnglisc land. ne ꝺnglisc on Pilisc ðe ma. butan gesettan landmen hine sceal æt stæþe underfon. ⁊ eft ðær butan ꝼacne gebringan; Gif se land man æniges ꝼacnes gepita sý. ðonne sý he pites scýldig. buton he hine ðære gepitnesse galadie; Spa eac ælc ðe gepita sý. oþþe gepýrhta ðær utlendisc man in landiscan derie. geladie ðære midpiste be ðæs orfes peorþe. ⁊ sý cýreað. ⁊ seðe hine belecge. ofga his sprræce mid ꝼoraþe; Gif ðæs lâd teorie. gýlde tpýgýlde. ⁊ hlaꝼorde his pite;

De Anglis in Walliam iter facientibus.

In Angliam Walli nè proficiscuntor neve Angli in Walliam iter faciunto, nisi quidem à loci illius accolis finitimis ad alteram excepti ripam, qui curent ut bona fide in patriam reducantur. Atque si accolarum quisquam in judicium de dolo malo adducatur, neque poterit criminis suspicionem testibus diluere, mulcta afficitor. Eodem modo si quis autor fuerit, ut indigenæ cuiquam ab advena noceatur, aut conscius tanto facinori fuisse putabitur, pro ratione detrimenti jurejurando hominum selectorum omnem removeto sceleratæ conscientiæ suspicionem. Et qui eum crimine petere voluerit, jurejurando priùs interposito crimen imponat: tum alter si purgatione ceciderit, actori duplum, dominóque mulctam præstato.

Be ælces nýtenes peorþe. gif hi losiaþ;

7. Horsmon sceal gýldan mid xxx. scill. oþþe be ðæm ladian; mýran mid xx. scill. oþþe be ðæm. ⁊ pintersteal eal spa; Pild peorf mid xii. scill. oþþe be ðæm; Oxan mid xxx. peninga; Cù mid xxiiii. peninꝫ; Spýn mid viii. peninꝫ; Man mid pund; Sceap mid scill; Gât mid ii. peninꝫ; oþre ungesaþene ðinꝫ mon mot mid aðe gepýrþan. ⁊ sýþþan be ðam gýldan;

De æstimatione animalium quæ perierint.

Equus si perierit, 30. solid. pensator, aut saltem pro ratione æstimationis purgatio criminis fiat: Equa, aut pullus annotinus, 20. sol. valento, aut pro eo ac fuerit eorum æstimatio, purgatio est adhibenda: Onager 12. solid. æstimator, aut quanti valebit purgatio adhibetor. Bos 30. denariis taxator, vacca viginti quatuor, porcus octo denariis valeto: Homo quidem integra libra expenditor. Ovis uno solido, capra denariis duobus: Res quidem cæteræ non visæ, jurejurando interposito æstimantor, atque huic convenienter pretium dator.

Be orf ofer stream beꝼangenum;

8. Gif mon orf beꝼo. ⁊ man ofer stream hit týman pille. ðonne settemon in borh. oþþe under ped lecge. ꝥ seo sprræce ende hæbbe; Seðe hit him to teo. sýlle sýxa sum ðone að. ꝥ he hit him spa to teo. spa hit him ðeosstolen pære. ⁊ seðe hit týme sýlle ana ðone aþe. ꝥ he hit to ðære handa týme ðe him sealde; Gif hit mon begeodan stream agnian pille. ðonne sceall ꝥ beon mid or-

De rebus ultra flumen deprehensis. 93

Si quis rem suam alterum penès deprehenderit, atque is unum aliquem trans fluvium degentem causæ advocarit, tum quidem (ut liti tandem addatur finis) predibus aut pignore cavendum erit. Atque is qui deprehendit, jurejurando sex hominum interposito, rem furto surreptam jure illum sibi assumere, & vendicare confirmato. Qui verò advocarit, ritè se eum (à quo est rem illam adeptus) causæ advocare solus jurato. Verùm enimvero si quis trans profluentem degens

gens, suiipsius in bonis rem esse contenderit, Ordalii quæstione id planum facito. Ad eundem modum Wallis jus suum Angli tribuunto.

dale; Gelice ðæm ſenglirc ſceal ſýlircan mihte ſýrcean;

De Demetis & Monticolis.

Sanè quidem Demetia Monticolis paruit aliquando, videtur tamen potiùs ad occiduos Saxones pertinere. Eò etenim censum, pacísque obsides mittant oportet. Monticolas etiam (si modo id rex voluerit) obsides pacis dare convenit.

Be Penrsetum 7 Dunsetum;.

9. Hpilon Pentsæte hýndon into Dunsætan. ac hit gebýned mihtop into Pertsexan; Ðýdep hý scýlon gasol. 7 gýrlas sýllan; ðac Dunsæte beþýnsan git heom se cýning an þ mon hupu sniþ girlas to heom læte;

94

Leges Canuti Regis.

CANUTUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {1016. / 1035.}

COnsultum, quod Canutus Anglorum, Dacorum, & Norvegiensium Rex, ex sapientum consilio, ad Dei immortalis gloriam, Regiæ majestatis ornamentum, & Reipub. utilitatem, Natalitiis Domini nostri Jesu Christi diebus Vintoniæ sancivit.

Dis is seo gesæd ner. de Cnut cýning ealles Engla lanraces cýninge. 7 Dena cýning. 7 Norþmigena cýning. mid hiss witena geþeahte gesed. Gode to lofe. 7 him sylfum to cýnescippe. 7 folc to deasse; 7 þ sæs on ðæm halgan midsumres tid on Sintancestre; þ is.

De Deo, Religione, & Rege debite colendis.

PRimum omnium, unum Deum ad omnes seculorum ætates augustè, sanctéq; venerantor omnes: unam Christianæ religionis regulam religiosissimè tenento. Canutum regem omni fidelitate & observantia prosequuntor.

1. Ðonne æresst. þ hio oser ealle oþre þinge ænne gode æsre polian lusian. 7 ænne Cristendome ansedlic healdan. 7 Cnut cýng lusian. 7 sundsian mid rihtan gesceadan;

De pace Dei, Regis, & Ecclesiarum.

Templum Dei pia & æterna pace tueamur, ídque crebro frequentemus omnes, cùm ad animorum nostrorum salutem, tum ad reliquorum accessionem, & emolumentum. Sacras ædes planè omnes Christi pax una comprehensas habet, eam igitur magno in cultu atq; honore habere, Christianos omnes par est. Pax etenim divina præ cæteris exoptanda, & retinenda est,

2. And Godes cýsican gridian. 7 gridian. 7 gelomlic secean. gaplum to hæle. 7 us sylfum to deasse; ælc cýsice is mid rihte on Cristes agenan grýþe. 7 ælc Cristes man ah mýcele deasse. þ he on ðam grýþe mýcele mæge rite; For ðam godes grýþ is ealra gridra selast to geeadmiane. 7 geofnost to healdanne. 7 ðæs

nihrt cyninger; Donne ir frihe rihtlic. þ Godes cyric grið binnan pagum. ⁊ cristenes cyninges handgrið rtande efer unfemmed; And fede aþor fulbrece. Dolige landes. ⁊ lifes. buton him fe cyninge geafian fille; ⁊ gif æfre ænig man heonon foroþ Godes cyric grið fra abrece. þ he binnan cyric pagum manslaga feorde. Donne ir þ bot leas. ⁊ ehte his ælc dafa de Godes freond fy. butan þ gefeorhe þ he dano ætberrte. ⁊ fra deope friþbrocne gerece. þ fe cyninge him durh þ feores geunne þid fulre bote. ge þiþ God ge þid men; ⁊ þ ir fonne æfort. þ he hir agenne fer Cryrte ⁊ fam cyninge gerille. ⁊ mid dam hine fylfne inlagie to bote; ⁊ gif hit donne to bote gegâ. ⁊ fe cyninge þ gebafige. fonne bete man þ cyricgrið into dare cyrican. be cyninges fullan mundbrece. ⁊ dar myntres clansunge begyte. fra dæs to gebyrige. ⁊ æghes ge mægbote ge manbote fullic gebete. ⁊ þid Gode hufu dingie georne;

proximè verò & secundùm hanc, pacem servari regiam oportet. Pacem igitur Ecclesiæ Dei intra parietes suos, & Christiani regis traditam manu tranquillitatem maximè convenit ratam iri semper, atque inviolatam. Si quis itaque alterutram violarit, prædiis mulctatus morte afficitor, nisi quidem Rex sceleris pœnam condonaverit. Sin pacem Ecclesiæ Dei unquam posthac adeò violarit quisquam, ut intra fani parietes hominem trucidet, esto id quidem inexpiabile, atque in eum omnes amore Deum prosequentes infesti feruntor, ni isthinc priùs evolarit, atque ad ejusmodi aliquod Asylum confugerit, ut rex eum (cumulatè tum Deo tum hominibus data compensatione) vita frui patiatur: Id quod si fecerit, numerata Christo & Regi proprii capitis æstimatione, facito sibi ad compensationem aditum: Tum (si ad pactionem ventum fuerit, eámq; rex fieri patietur) integram (quæ est nomine pacis regiæ violatę) mulctam Ecclesiæ pendito, Templum de more purgari curato, cognatis atque cęsi domino quod æquum erit præstato, cum Deo deniq; in gratiam redire summa cum cura & diligentia studeto. 95

De mulcta pro dignitate Ecclesiæ conferenda.

3. And gif eller cyric grið abrocen fy. bete man georne beo fam de feo dæde fie. fy hit durh feohtlac. fy hit durh fearlac. fy durh þ fe hit fy; Bete mon æfert fonne grið þrycce into dæs cyrican. be fam de feo dæde fy. ⁊ be dam de dære cyrican mæþ fy; Ne fynd ealle cyrican na gelicre mæþe purulice feorhe. feah hig godcundlice habban halgunge gelice; Heafod cyricum grið þrice ir æt botfyrhum fingum be cyninges munde. þ ir mid fif pundum on Englalage; ⁊ medemran myntres mid 120. fcill; ⁊ þ ir be cyninges frite; ⁊ fonne gyt læran dæs lytel deorbom fy. ⁊ legerrtop fer fy. mid 60.

Sin (cæde nulla perpetrata) pacem ecclesiæ minuerit quisquam, pro ratione delicti compensatio sequitor, sive is pugnarit, sive rapuerit, sive facinus aliud quodcunque admiserit. Primum tamen, pro ratione facinoris & Ecclesiæ dignitate, pacis violatæ mulcta erit Ecclesiæ præstanda. Neque verò una eadémq; est omnium templorum terrena dignitas, sint quanquam omnia ejusdem Divinæ consecrationis socia. In iis etenim quæ possint expiari criminibus, pacis in æde primaria quacunque violatæ pœna, regiæ pacis ruptæ mulctam exæquat, libras nimirum quinque, jure Anglorum: In secundaria autem & mediocri, pacis perturbatio centum & viginti solidis pensatur, mulcta scilicet regia: In fano verò minore, ubi sacra minus sæpe peraguntur (cui sit tamen locus sepulturæ destina-

destinatus) sexaginta solidorum pœna esto. In fano denique campestri, ubi nullum fuerit cœmeterium, pacis perturbatori tricenum solidorum mulcta irrogator.

ſcill; ⁊ ꝼeldcýꝛice ðæꝛ leȝeꝛſtōꝛ ne ſý. mid ðꝛittiȝum ſcill;

De reverentia Sacerdotibus præstanda.

Christiana fide imbutos omnes maximopere convenit sanctimoniam, Ordines, Deóque consecrata loca religiosissimè in pace tueri, atque suam cuique ordini dignitatem tribuere. Sciat enim quisque
96 (qui scire saltem volet, aut poterit) magni esse ponderis & momenti quod sacerdoti faciundum est pro salute populi, si modò ritè Deo placere studuerit. Miri sunt etenim exorcismi, atque admirabiles illæ consecrationes, quibus in Baptisterio & Eucharistia sacrandis, hostis humani generis pellitur ac profligatur. Angeli siquidem circumfusi sacra custodiunt, & divina freti potentia sacerdoti (quoties ritè Deum coluerit) subveniunt: Id quod faciunt quidem omni tempore, cùm sacerdos Christum suppliciter ex animo rogarit, atque ab eo flagitarit quæ sunt populo ad vitam necessaria. Hi igitur propter Dei timorem pro sui ordinis dignitate ab aliis discernuntor.

4. Ȝallum Cꝛiſtenū mannum ȝebýꝛaþ ſꝛiþe ꝛihte. ꝥ hiȝ haliðom. ⁊ haðaſ ⁊ ȝehalȝoðe Goðeſ hûſ. æꝼꝛe ſꝛiþe ȝeoꝛne ȝꝛiþian. ⁊ ꝼꝛiþian. ⁊ ꝥ hý haða ȝehꝛýlcne ꝼeoꝛþian be mæðe; Foꝛ þam unðeꝛſtanðe ſeþe ꝼille. oþþe cunne. mýcel iſ ⁊ mæꝛe ꝥ ſaceꝛð ah to ðonne ꝼolce to ðeaꝛꝼe. ȝiꝼ he hiſ ðꝛihtne ȝecꝼemaþ mid ꝛihte; Micel iſ ſeo halſunȝ. ⁊ mæꝛe iſ ſeo halȝunȝ. ðe he ðeoꝼla aꝼýꝛſeþ. ⁊ on ꝼlæme ȝebꝛinȝeþ. ſꝼa oꝼt ſꝼa he man ꝼullað. oþþe huſl halȝaþ; ⁊ Ȝnȝlaſ ðæꝛ hꝼeaꝛꝼiaþ. ⁊ þa ðæða beꝼeaꝛðeað. ⁊ ðuꝛh Goðeſ mihta ðam ſaceꝛðan ꝼýlſtaþ. ſꝼa oꝼt ſꝼa hiȝ Cꝛiſte ðeniað mid ꝛihte; ⁊ ſꝼa hi ðoð ſýmle. ſꝼa oꝼt ſꝼa hiȝ ȝeoꝛnlice inꝼeaꝛðꝛe heoꝛtan clipiað to Cꝛiſte. ⁊ ꝼoꝛ ꝼolceſ neoðe ðinȝiað ȝeoꝛne; ⁊ hiȝman ſceal ꝼoꝛ Goðeſ eȝe mæþe on haðe ȝecnaꝼan mid ȝeſceaðe;

De purgatione Ordinatorum.

Si quis itaque sacerdotem ad certam aliquam religionis normam viventem in crimen vocarit, atque is nullius sibi sceleris conscius fuerit, Missam (si modò id facere non vereatur) celebrato, & Eucharistiæ perceptione unius calumniam omnem solus contundito: Sin trium fuerit accusatio, percepta (si modò ausus fuerit) Eucharistia, atque adjunctis sibi aliis ejusdem ordinis duobus, omnem cogitati sceleris suspicionem diluito. Diaconum ad certam religionis formulam viventem, si quis singulari calumnia criminis reum fecerit, assumptis ordinis ejusdem duobus aliis, Diaconus se crimine liberato. Criminatio sin fuerit tripla, admotis ordinis ejusdem viris senis se culpa exolvito. Plebeium sacerdotem, qui se ad nullam certam religionis regulam astrinxit, si

5. And ȝiꝼ hit ȝeꝼeoꝛþe. ꝥ man mid tihtlan ⁊ mid uncꝛæꝼtum ſeceꝛð belecȝe ðe ꝛeȝollice libbe. ⁊ he hine ſýlꝼne ꝼite ðæſ clænne. mæſſiȝe ȝiꝼ he ðuꝛꝛe. ⁊ laðiȝe on ðam huſle ſýlꝼe hine ſýlꝼne at anꝼealðꝛe ſꝼꝛæce; ⁊ æt þꝛýꝼealðꝛe ſꝼꝛæce. laðiȝe ȝiꝼ he ðuꝛꝛe eac on ðam huſle mid tꝼam hiſ ȝehaðan; Giꝼ man ðeacon tihtliȝe ðe ꝛeȝollice libbe anꝼealðꝛe ſꝼꝛæce. unne tꝼeȝen hiſ ȝehaðan. ⁊ laðiȝe hine mid ðam; ⁊ ȝiꝼ man hine tihtliȝe þꝛýꝼealðꝛe ſꝼꝛæce. nime ſix hiſ ȝehaðan. ⁊ laðiȝe hine ðam; ⁊ beo he ſýlꝼ ſeoꝼoða; Giꝼ man ſolciſne Mæſſe ꝼꝛeoſt mid tihtlan belecȝe. ðe ꝛeȝol liꝼ næbbe. laðiȝe hine ſꝼa Diacon ðe ꝛeȝol liꝼe

libbe; ⁊ gif man freondleasne peo-
fodþegn mid tihtlan belecge. ðe að
fultúm næbbe. ga to corsnæde. ⁊ ðær
þonne æt gefare ꝥ ꝥ God pille. bu-
ton he on husle gelaðian mote; ⁊ gif
man gehadodne mid fæhþe belecge. ⁊
secge ꝥ he pære dædbana. oþþe ræd-
bana. laðige mid his magum ðe fæhþ
moton mid beran. oþþe fore betan;
⁊ gif hi is mægleas. laðige hine mid
geferan. oþþe on fæsten fô gif he ꝥ
durfe. ⁊ ga to corsnæde ⁊ ðære æt
gefære sva sva God ræde; ⁊ ne ðearf
ænig minster munuc âhpear mid rih-
te fæhþ bote biddan. ne fæhþbote be-
tan; He gað of his mægþlage. þonne
he ge býhþ to regollage; ⁊ gif Mæs-
preost æfre ahper stande on leasre
gepitnesse. oþþe on mænan aðe. oþþe
ðeofa gepita. oþþe gepýrhta beo.
ðonne sý he aporpen of gehadodra
gemanam. ⁊ ðolige ægþer gefersci-
pes. ge freondscipes. ge æghpilces pe-
orð scipes. buton he pið God ⁊ pið
men ðe deoplicor gebete. sva biscop
him tæce; ⁊ him borh finde. ꝥ he þa-
non forþ æfre svilces gesvice; ⁊ gif
he hine gelaðian pille. gelaðiage ðon-
ne be dædemæþe. sva mid ðrifeald la-
ðe. sva be ðam ðe seo dæde sý;

quis insimularit, perinde ut Diaconus ex præscripto vivens is crimen purgato. Si eorum qui Aræ deservierent aliquis, amicis orbatus, adeóque qui secum unà pariter jurent non habens, criminis fuerit postulatus, panem execratione devotum comesto, atque de eo fiat 97
prout divina feret voluntas, nisi quidem licitum fuerit Eucharistiæ perceptione se culpa liberare. Si quis sacris initiatus capitales suscepisse inimicitias, atque adeò alicujus interficiendi autor, aut consiliarius fuisse insimuletur, admotis sibi (quorum intersit vel simultatem illam sustinere, aut cædem compensare) cognatis, crimen diluito. Cognatos autem si nullos habuerit, vitę comites ac socios admoveto, aut jejunato, aut (si opus esse videbitur) panem certis verbis devotum comesto, atque de eo fiat prout divinum feret judicium. Monachus verò susceptarum inimicitiarum nomine jure non petat, néve pendito quicquam. Reliquit enim & abjecit quicquid sibi jure cognationis competebat, cùm primò se ad formulam victurum est professus. Sacrificus si minimè fuerit in dicendis testimoniis religiosus, si pejerarit, faciendíve furti autor fuerit, aut consiliarius dignitate, muneris sui dispoliatus, omni tum societate, tum amicitia, & honore privator, nisi quidem Deo & hominibus (pro eo ac fuerit ei ab Episcopo imperatum) cumulatissimè satisfecerit. Satisdato tamen se postea ab istiusmodi flagitiis temperaturum. Sin se purgare voluerit, facito id quidem sive excusatione tripla, sive aliter prout ipsa feret facti ratio.

Exhortatio ad Ecclesiasticos ut sancte vivant.

6. And pe pillað. ꝥ ælces hades
men georne gebugan ælc to ðam
riht ðe him to gebýrige; ⁊ hurupin-
ga godas ðeopas. biscopas ⁊ abbodas.
munecas. ⁊ mýnecena canonicas. ⁊
nunnan to rihte gebugan. ⁊ regolli-
ce libban. ⁊ dæges ⁊ nihtes oft ⁊ gelo-
me clipianne to Crist. ⁊ for eall cri-
sten folc ðingian georne; ⁊ ealle
Godes ðeopas pe biddað. ⁊ lærað. ⁊
huru þinga sacerdas. ꝥ hig God hi-
ran. ⁊ clænnisse lufian. ⁊ beorgum

Porro autem præcipimus, ut uniuscujusq; ordinis singuli, muneris atq; officii sui religionem diligenter, sanctéque teneant, servi præsertim Dei, Episcopi, cœnobiarchæ, monachi, moniales, canonici, ac vestales quæ ad officium pertinent curanto, ad formulam & præscriptionem vitam dirigunto, Christum dies ac noctes sæpe & multum invocanto, atque eundem denique pro omni populo Christiano deprecantor. Dei verò ministros omnes, præsertim sacerdotes precamur, atque edocemus, utì

Deo

Deo pareant, castimoniam charam
98 habeant, iram ut vitent divinam, atque torrentes inferorum flammas effugiant. Sane quidem certò sciunt non licere eis veneris causa fœminarum societatem coire. Qui vero sibi ab his temperarit, ac castitatem coluerit, divinam consequitor miserationem, atque ad terreni honoris cumulum pari cum Thano jure fruatur.

heom ỳlfum þiꝺ Goꝺeſ ipþe. ⁊ þiꝺ ꝺone peallenꝺan bryne ꝺe pealleþ on helle; full geopne hi pitan. þ hig nagon miꝺ þihte ꝺuþh hæmeꝺ þinge piþeſ gemanam; ⁊ reꝺe ꝺæſ geſpican pille. ⁊ clænneſſa healꝺan. habbe he Goꝺeſ miltre. ⁊ to puþulꝺ puþþcipe. ỳ he þegen lage ỳnþe; ⁊ æghpilc criſten man ſop hiſ Ꝺihtneſ ege unþihт hæmeꝺ geopne ſorþuge. ⁊ goꝺcunꝺe lage þihtlice healꝺen;

De conjugiis prohibitis.

Christiana fide imbuti omnes propter Dei timorem illicitas carnis libidines coercento, ac jussis divinæ legis obtemperanto. Porrò autem edocemus, precamur, atque per Dei immortalis nomen præcipimus, nè Christiana fide tinctus quisquam intra sextum suæ cognationis gradum nuptias contrahat, néve cognati (quicum ei fuerat intra sextum gradum necessitudo) viduam in matrimonium ducat, neque porrò ei (quam antea habuerat uxorem) aliquam consanguinitate propinquam sibi in matrimonio jungat. Susceptricem ad sacrum fontem, vestalem virginem, aut repudiatam, in matrimonium Christianus ne ducito. Denique qui Dei leges cura complexus fuerit, suámque ab æternis inferorum flammis animam prohibere studuerit, scorta nè sectator, uxorem quoad ea vixerit unicam, eámque legitimo nuptiarum fœdere conjunctam, nec plures habeto.

7. And þe læraþ. ⁊ biꝺꝺaþ. ⁊ on Goꝺeſ naman beoꝺaꝺ. þ ænig Criſten man binnan rix manna ribba ræce on hiſ agnan cỳnne æfne ne gepifige; Ne on hiſ mægeſ lafe. re rpa neh rib þæne; Ne on hiſ pifeſ neꝺmagan. ꝺe he him ỳlf æp hæfꝺe; Na on hiſ gefeꝺenan. ne on gehalgoꝺne nunnan; Ne on ælæten ænig criſten man ne pifige æfne; Ne ænig forligru ahpæp ne begange; Ne na ma pifa ꝺonne ân habbe. ⁊ þ beo hiſ bepeꝺꝺaꝺe pif; Ac heo be ꝺære anre ꝺa hpile ꝺe heo libbe. reþe pille goꝺaſ lage gỳman miꝺ þihte. ⁊ þiþ helle bryne beorgan hiſ raple;

De decimis reddendis.

Quotannis quisque Deo jura, justásque debitiones ritè persolvito: arationis quidem elemosynam ad decimum quintum à Paschate diem pendito: fœtuum decimas ad Penticosten solvito, terræ denique fructuum decimas reddito ad Festum omnium Sanctorum celebre. Verum enimvero si quis decumas ad eum quem diximus modum (ex decima nimirum arationis acra) dare noluerit, præpositus regius, Episcopus, fundi dominus, faníq; sacerdos conveniunto, atque eo vel invito, decimam Ecclesiæ (cui quidem debetur) partem, nona ei

8. And gelæreſte man Goꝺeſ gerihta æghpilce gearre pitlice geopne; þæt iſ rulhelmeſſe fiftene niht oþer Eaſterran. ⁊ gegoþe teoþunge be Pentecoſten. ⁊ eorþ pæſtma be ealra halgena mæſſan; ⁊ gif hpa þonne þa teoþunge gelæſtan nælle. rpa pe gecpeꝺan habbaþ. þ if re teoþa æcer. eal rpa re rulh hit gegaꝺ. þonne fare to ꝺæſ cỳninges geneſa. ⁊ þaſ biſcoparſ. ⁊ ꝺæſ land pican. ⁊ ꝺæſ mỳnſterſ Mæſſe preoſt. ⁊ niman unþancer þonne teoþan ꝺæl to ꝺam mỳnſtep ꝺe

to gebýrige. ⁊ teacan him to dam nigoþum dæle; ⁊ to dæle man da eahta dælar on tpa. ⁊ þô pe landhlafopd to healfum. ⁊ to healfâ pe birecop. pý hit cýningep man. pý hit degneſ;

relicta, reddunto: Quod adr eſi duas octo partes attinet, quatuor qui eſt fundi dominus, reliquas illius diœceſis Epiſcopus habeto. Id quod faciundum erit, ſive is fuerit miniſter regis, ſive nobilis alterius cujuſcunque.

De numo Romano.

9. And Romepeoh be Petpep Mæſſan; ⁊ pebe ofep donne dæg hit healde. agife dam birecope dane peninge. ⁊ dærto xxx. peninge. ⁊ dam cýninge 220. ſcill;

Numus Romę debitus ad feſtum divi Petri redditor: qui tum non ſolverit, Epiſcopo denarium illum, aliósque præterea ter denos numerato, ac regi eo nomine ducenos dato & viginti ſolidos.

De primitiis ſeminum.

10. And cýpicepceat to Martinep Mæſſan; ⁊ pebe hine ofep done dæg healde. agife hine dam birecop. ⁊ fopgilde hine endlifan pýfan. ⁊ dam cýninge 220. ſcill;

Seminum primitiæ ad feſtum divi Martini penduntor: ſi quis dare diſtulerit, eas Epiſcopo undecies præſtato, ac regi ducenos & viginti ſolidos perſolvito.

De decimis ad Eccleſiam Thani pertinentibus.

11. Gif hpa þonne degen pý. de on hip boclande cýpicean hæbbe de legerpcop on pý. gepelle donne dpidan dæl hip agene teoþunge into hip cýpicean; Gif hpa cýpicean hæbbe. de legerpcop on ne pý. do he of dam nigon dælum hip pneorte þ þ he pille; ⁊ ga ælc cýpicpceat into da ealdan mýnſtre be ælcan frigean heorþe;

Thanus ſi in ſolo ex ſcripto poſſeſſo Templum habuerit, cui locus adjaceat ſepulturæ deſtinatus, decumarum ſuarum trientem in id conferre ei poteſtas eſto. Sin circa templum nullus fuerit deſignatus humationi locus, tum qui eſt fundi dominus dato ſacerdoti novem partium reliquarum quantulum ei viſum fuerit. Ex ſingulis ingenuorum focis cenſus Eccleſiaſticus templo reddatur primario.

De pecunia pro lucernis.

12. And leohtgerceot dpipa on geapa; Sſnert on Sartep æfen healfpeninge purh pexep æt ælcep hide. ⁊ eft to ealra halgena Mæſſan eal fra micel. ⁊ eft to dæm Sanctan Marian clænſunge eal fra;

Ter quotannis ad lucernas pecunia conferatur, feſto quidem Paſchatis in ſingulas terræ hydas ceræ obulus imponitor, ad feſtum omnium Sanctorum celebre tantundem redditor, ſimiliter fiat ad feſtum purificationis Divæ Mariæ.

De pecunia quæ dicitur ſymbolum animæ, & de ſepultura.

13. And rapliceât ir pihtæft þ man rýmle gelefte â æt openum gpæfe; ⁊ gif man ænig lic of pihte rcpýfe rcipe ellerhpæpe lecge. gelæfte man þone rapelrceat fra deah into dam mýnſtre de hit to hýrde;

Porrò autem æquum eſt, ut effoſſo tumulo ipſa protinus numeretur pecunia ſepulcralis. Atque ſi quis extra ſuæ parœciæ fines mortuum humarit aliquem, ipſa nihiloſecius pecunia ſepulcralis Eccleſiæ (ad quam jure pertineat) redditor.

De Dei juribus, festis & jejuniis conservandis.

Jura atque officia divina omnia studiosè quisque (ità utì convenit) tuitor, ac conservato: dies festos ac jejunia summa cum cæremonia celebrato, diem dominicum ab ipsa Saturni diei hora pomeridiana tertia, in primam usque diei lunaris lucem festum agitato. Cæteras deniq; ferias (perinde ut fuerint à sacerdote indictæ) solennes agito.

14. And ealle Godes gesihta fribige man geosne. eall swa hit deos if; sneolsa ⁊ sestena healde man. ælces sunnan dæges sneolsunga swam dæteses dæges none. oþ monan dæges lihtinge; ⁊ ælcne oþesne Mæsse dæg swa he bebodan beo;

De die Dominico.

Die quidem dominico mercata concelebrari, populíve conventus agi (nisi flagitante necessitate) planissimè vetamus: ipso præterea die sacrosancto à venatione, & opere terreno prorsus omni quisque abstineto.

15. And sunnan dæga cýpinge se sorbeodað eac eornostlice. ⁊ ælc folc gemot. buton hit sor mýcelre neodþearfe sý. ⁊ huntað fapa. ⁊ ealra porulolicra peorca on dam halgan dæge gesprice man geosne;

De jejuniis.

Instituta omnia sive quatuor temporum, sive quadragesimæ, sive alia quæcunque religiosissimè celebrantor jejunia. Ad singulos Divæ Mariæ, atque Apostolorum omnium dies festos (excepto unico Philippi & Jacobi, quo Paschatis gratia cibo non temperatur) jejunia sunto. Singulo quoque Veneris diei (nisi quidem festus agatur) jejunium esto. A Paschate verò usque ad Pentecosten, atque ab ipso Natali Jesu Christi die ad octavam usque ab Epiphania lucem, jejunia nemo observato, nisi quidem judicio ac voluntate fecerit sua, aut id ei fuerit à sacerdote imperatum.

16. And þ man ælc bebodan festen healde. sý hit ymbren fæsten. sý hit lengcten fæsten. sý hit eller oþre festen. mid ealra geornfulnesse; ⁊ to Sc'am. Mariam mæssan ælcere. ⁊ to ælcer Apostoler mæssan fæsten. buton Philippi ⁊ Jacobi. se ne beodað nân fæsten. sor dam Sastersican sneolse; ⁊ ælcer Fripdæges fæsten. buton hit sneolr sý; ⁊ ne deaþ man fæsten sam Sastran oð Pentecosten. buton hpa gescyfen sý. oþþe he eller pille fæsten. ⁊ oþ midban sintse oþ octabas Epiphanie;

De temporibus justitii.

Porrò autem festis diebus omnibus, quatuor temporum jejuniis, quadragesima, cæteríque omnibus quibus ritè fuerit indictum jejunium diebus, omnis Ordalii, ac jurisjurandi jurisdictio intermittitor. Ab anniversario item Adventus Domini die festo, ad octavum usque ab Epiphania diem, atque à Septuagesima ad decimam quintam à Paschate lucem, justitium edicimus. Sanè quidem annua Divorum Edouardi, & Dunstani festa, religiosè ab Anglis decimo quinto KL. Aprilis, & decimo quarto KL. Junii celebranda sapientes instituerunt. His ergo festis solennibus, pihs

i

ꝛıhꝛ ıſ. eallum cꝛıſꝛenum mannum ſẏb. ⁊ ſom ʒemene. ⁊ ælc ꝼacn ꝛo ꝛꝑæ meꝺ; ⁊ ʒıꝼ hꝑa oþꝛum ſcẏle boꝛh. oþþe boꝛe æꝛ ꝑeoꝛꝺlıcum ðınʒum. ʒelæſꝛ hıꝛ hım ʒeoꝛne æꝛ. oððe æꝼꝛeꝛ;

Chriſtiana fide tinctis omnibus (ità utì convenit) feſta & tranquilla pax eſto, omníſque procul abſit fraus, & malitia. Atq; ſi quis alteri ſive fidejuſſionis, ſive compenſationis nomine debuerit quicquam, aut ante hoſce dies, aut continuò ponè retribuito.

Pia exhortatio ad confeſsionem & pœnitentiam.

18. Anꝺ ꝑe bıꝺꝺað ꝼoꝛ Goꝺeſ luꝼan ꝥ ælc cꝛıſꝛen man unꝺeꝛſꝛanꝺe ʒeoꝛne hıſ aʒene ðæꝛꝼ; ꝼoꝛ þam ealle ꝑe ſcullon anne ꝛıman ʒebẏꝺan. þonne uſ ꝑæꝛe leoꝼꝛe þonne eall ꝥ on mıꝺꝺan eaꝛꝺe ıſ. ꝥ ꝑe aꝑoꝛhꝛon ða hꝑıle þe ꝑe mıhꝛon ʒeoꝛne Goꝺeſ ꝑıllan; Ac ðonne ꝑe ſculon anꝼealꝺ lean habban. ðæſ ðe ꝑe on lıꝼe æꝛ ʒeꝑoꝛhꝛon; Ꝑâ ðam ðe æꝛ ʒeeaꝛnoꝺe helle ꝑıꝛe; Ac uꝛon ſꝑıþe ʒeoꝛne ꝼꝛam ſẏnnan ʒeceoꝛꝛan. ⁊ uꝛe ælc hıſ mıſꝺæꝺe uꝛum ſcꝛẏꝼꝛan ʒeoꝛnlıc anꝺeꝛꝛan. ⁊ æꝼꝛe ʒeſꝑıcan. ⁊ ʒeoꝛnlıce beꝛan; ⁊ ælc uꝛe oþꝛum beoꝺe. ꝥ ꝑe ꝑıllan ꝥ man uſ beoꝺe; Ðıſ ıſ ꝛıhꝛlıce ꝺôm. ⁊ ʒoꝺſꝑıþe ʒecꝑeme. ⁊ ſe bıð ſꝑıþe ſælıʒ ðe þonne ꝺom ʒehealꝛ; Foꝛ þam Goꝺ ealmıhꝛıʒ uſ ealle ʒeꝑoꝛhꝛe. ⁊ eꝼꝛ ꝺeapum ceapum ʒebohꝛe. ꝥ ıſ mıꝺ aʒenam lıꝼe. þe he ꝼoꝛ uſ ſealꝺe;

Chriſtiana fide imbutos omnes 101
pro ſui quem in Deum habent amoris magnitudine obteſtamur, ut quæ ſunt ſibi ad ſalutem neceſſaria, cupidè animo & cogitatione comprehendant. Adveniet etenim tandem aliquando tempus, cùm divinæ paruiſſe voluntati(tum cum liberum dabatur ſpatium) multis partibus malimus, quam omnes omnium qui in terris degunt poſſediſſe fortunas. Sanè quidem uniuſmodi nobis omnibus (ut fuerint cujuſque facta) decernetur ſtipendium : Tum denique væ miſeris, qui vivi æterna inferorum ſupplicia promeruere. Quin igitur à delictis diligentius declinemus, ingenuè ſacerdoti peccata quique fateamur, ab omnibus in poſterum maleficiis abſtineamus, admiſſa officioſè compenſemus, eas denique aliis imponamus leges, quibus ipſi parere non gravaremur. Hoc etenim ſyncerum eſt judicium, Deóq; gratum & acceptum, veréque beatus eſt, quiſquis ex formula judicarit. Rerum ſiquidem omnium author, præpotens deus, nos omnes creavit, atque ingenti redemit pretio, propriâ ſcilicet quam pro nobis eflavit animâ.

Ad Euchariſtiam & probitatem.

19. Anꝺ æʒhꝑılc cꝛıſꝛen man ꝺô ꝛꝑa hım ðeaꝛꝼ ıſ; ʒıme hıſ Cꝛıſꝛenꝺomeſ ʒeoꝛne; ⁊ ʒeaꝛꝑıʒe hıne eac ꝛo huſel ʒanʒe. huꝛu þꝛıꝑa on ʒeaꝛe. ʒe hꝑa hıne ſẏlꝼne ðe hıſ aʒene ðeaꝛꝼe ꝑılle unꝺeꝛſꝛanꝺan. ſꝑa ſꝑa hım ðeaꝛꝼ ſẏ; ⁊ ꝑoꝛꝺ. ⁊ ꝑoꝛc. ꝼꝛeonꝺa ʒehꝑılc ꝼaꝺıʒe mıꝺ ꝛıhꝛe; ⁊ að. ⁊ ꝑeꝺ ꝑeaꝛlıce healꝺe; ⁊ æʒhꝑẏlc unꝛıhꝛ aꝑeoꝛꝑe man ʒeoꝛne oꝼ þıſſum eaꝛꝺe. þæſ ðe man ꝺone mæʒe; ⁊ luꝼıʒe man Goꝺeſ ꝛıhꝛe henon ꝼoꝛþ ʒeoꝛne ꝑoꝛ-

Chriſtiana fide imbutus quiſque quæ ſibi ad ſalutem conducunt efficito omnia, in Chriſtianam fidem ac religionem omni cogitatione curáque incumbito, ac qui ea quæ ſunt ſibi ad ſalutem neceſſaria animo ac mente(ut quidem omnes velle debebunt) concipere voluerit, ter ſaltem quotannis ad Euchariſtiæ perceptionem animum præparato, dicta factáque ſua omnia (qui ſe gratioſum fore confidit) ritè diſpenſato, atque ordine diſponito, jusjurandum datámque fidem religioſiſſimè ſervato, injuſtitiam pro ſua quiſque virili parte ditionis noſtræ finibus omnem arceto, juſtitiam denique divinam dehinc dictis factíſque ſtudioſe perſequitor: Atque ità tandem

dem aliquando divinam omnes cumulatè consequemur misericordiam.

ðer. ⁊ ðeða ; Ðonne geopþ ur eallum Godes mildse ðe gearwe ;

Ad fidelitatem erga Dominum.

Præterea autem ipsi exequamur, quod aliis imperamus, semper quidem in dominum nostrum
101 animo firmo simus atque fideli, honorem ejus omnibus nervis ac facultatibus nostris tueamur, ejúsque pareamus voluntati. Quicquid enim erga dominum (ea ducti fidelitate quæ est cum virtute & officio conjuncta) fecerimus, magno id nobis erit emolumento. Namque in hoc ipso Deus summus omnium rector, & dominus, egregie nobis fidelis erit. Maxime igitur interest, famulos domini ratione ut regant, & gubernent.

20. Uton ðôn eac swa gyt se læran pillaþ. uton beon â unum hlaforde hold. ⁊ getrywe. ⁊ æfre eallum mihtum hir purhfriþes pæran. ⁊ hir pillan geweorcan ; For þam eall þ se æfre for pihte hlaford healde ðoð. eall se hit ðoþ ur fýlstum to mycelre þearfe ; For ðam ðam bið God hold ; ⁊ eac ah hlaford gehpýlc. ðæt for micele dearfe. þ he hir men pihtlice healde ;

Ad Deum ex intimis colendum & fidem.

Christiana fide imbutos omnes admonemus graviter, ut ex animo Deum amore, & perpetuo quodam judicio diligant, Christianam fidem religiosissime conservent, divinis doctoribus haud gravate pareant, Dei leges & doctrinam diligentissime perscrutentur, atque ad suam ipsorum utilitatem sæpe ac multum exquirant.

21. And ealle Cristene men se læraþ swiþe geornne. þ hig inweardlic heortan æfre God lufian. ⁊ pihtne cristendom geornlic healdan. ⁊ godcundan larewan geornlice hýran. ⁊ Godes lâra. ⁊ laga smeagan. ⁊ swýstran oft. ⁊ gelome. hým fýlstum to dearfum ;

Ut Orationem Dominicam & Symbolum calleant.

Hortamur insuper, ut Christianus quisque ità quidem discat, synceram ut saltem probè calleat fidem, atque orationem dominicam, & apostolorum symbolum perdiscat. Horum etiam altero Christiana fide tincti divinum implorant numen, altero puram, honestámq; de numine Dei profitentur opinionem. Ipse Christus orationem dominicam protulit primus, eámque discipulos edocuit. Divina autem precatio illa ex septem conflatur petitionibus, quas qui non simulatè, sed ex animo fatus fuerit, cum Deo ipso de iis omnibus quæ sunt ad vitam vel præsentem, vel consequentem necessaria, colloquitur. Verum enimvero qua tandem poterit ratione quisquam ex animo Deum precari immortalem, nisiquidem illi syncerè, ac candidè fidem habuerit? Et quidem qui hæc condiscere noluerit, nec ullam morte deletus

22. And se læraþ. þ ælc cristen man geleornige þ he hupu cunne pihtne gelefan apih unðerstanden. ⁊ Pater noster. ⁊ Credo geleornian ; For ðam mið ðam oðrum sceal ælc cristen man hine to God gebiddan. ⁊ mið ðam oðrum gescutelian pihtne gelefan. Crist sealf sange Pater noster æroest. ⁊ þ gebeode hir leornunge cnihtum tæhte ; ⁊ on ðam godcundan gebede sýnd seoran gebeoda ; Mið ðam seðe hit unpealdlice gesingþ. he gæfenðaþ to Gode sýlfum ymbe æfre ælce neode þe man be dearf. aþor for ðissum lýfe. oððe for þam toweardum ; Ac hu mæg þonne æfre ænig man hine unpealdlice to Gode gebiddan. buton he on Gode habbe unpealdlice pihtten gelefan ; For þam he nah æfter forþriþe

mid cyrne gemanan on gehalgadan
wertan. oþþe hep on liue hurlep beon
peorþe. ne he ne biþ pel cyrtene.
þe þ geleornian nolde ; ne he nah mid
nihte oþþep manneg to onponne æt
fulluhte. ne æt bircoper handa de
ma. æp he hit leornige þ he hit pel
cunne ;

cum Christianis capiet tanquillæ quietis partem, nec vivus & superstes ad Eucharistiam admittetur, nec ipso denique viri Christiani nomine dignus putabitur. Immo nec ei liceto officia & partes ad sacrum fontem, vel coram Episcopo pro alio suscipere, ni hęc priùs perdiscat, & pulchre calleat. 103

Ut exitialia fugiant.

23. And pe læraþ þ man pid healice
synna. ⁊ pip deopolice dæda scylde
spyþe georne on æghpylcne timan ; ⁊
bete spiþe georne be hiy scriftep ge-
deahte. sede durh deoflay scyfe on
synna be healle ;

Hortamur etiam, ut exitialia crimina, sceleráque atrocia, atque immania singuli semper studiosè declinent: & si quid fortè impulsu diaboli delinquitur, id omne documento sacerdotis resarcitor.

Et inter hæc stuprum.

24. And pe læraþ þ man pid fulne
galscype. ⁊ pid unrihte hæmed. ⁊ pip
æghpylcne æpbrece pærnige symle ;

Admonemus porrò, turpe ut stuprum, illicitam venerem, atque fœderis conjugalis violationem omne tempus ętatis devitēt singuli

Ut caveant sibi de tremendo judicio.

25. And pe læraþ eac georne man-
na gehpylcne. þ he Godep ege habbe
symle on hiy gemynde. ⁊ dæger ⁊ nih-
tep sorhfulge for sinnum. dôm dæg
ondræde. ⁊ for helle agrize. ⁊ æfre
him gehende endep dægep pene ;

Porrò autem docemus, ut in omnium semper animis Dei timor penitus insideat, dies noctésq; supplicia pro maleficiis metuant, diem judicii timeant, tetros inferorum cruciatus horreant, extremum denique vitæ diem instare quotidie atque imminere arbitrentur.

Ut Episcopi & Sacerdotes fidè obeant officia.

26. Bircopar synoon bydelar. ⁊
Godep lage lapepar. ⁊ hig scolan bo-
dian. ⁊ birnian georne godcunde þeap-
fe ; gyme sede pylle for dam pac biþ
se hyrd funden to heorde. de nele
dam heorde þe healdan sceal mid
hneame bepernian. buton he ellep mæg.
gif dær hpylc þeodsceaþ sceaþian on-
ginneð ; Nir nân syfel sceaþa syfa
ir deopol sylf ; he bið a ymbe þ ân
hu he on mannum saplum mærr ge-
sceaþian mage ; Donne moton da
hyrdar beon spyþe pacorne. ⁊ georn-
lice clepiende de þid þonne deod sceap
þan folce sceolan scyldan ; þ synoon
bircopar. ⁊ Mærre pheorrar. þe god-
cunde heorda beparian. ⁊ bepernian

Sunto sanè Episcopi, Dei præcones, ac divini juris interpretes, eorum est rerum divinarum commoda prædicare palàm, séque aliis exempla vivendi adimitandum exponere, aures verò, animúmq; ad ea attendant qui velint. Malus siquidem est custos qui creditum sibi gregem voce saltem (si ultrà non detur) adversus eum qui spoliaturus venit non defenderit. Unus autem omnium nocentissimus est diabolus, qui operosè hoc unum molitur semper, ut mortalium animis struat calamitatem. Quapropter pastores vigilare, excubare, & proclamare oportebit, ut quæ populo ab his infensis adversariis impendent mala, eis prævisa atque præcauta sint omnia. Pastores vocamus, Episcopos, & Sacerdotes, quorum

quorum partes ſunt eruditione, atq; doctrina gregem domini ſpeculari, ac defendere, nè eum aliquando lupus furore & ſcelere inflammatus, mordicus laceret, atque dilaniet. Veruntamen ſi quis tum denique fuerit, cujus aures divinis præceptis, ac monitis non patuerint, ejus rei rationem cauſámque
104 Deo reddat atque exponat neceſſum eſt. Collaudetur nomen Domini in perpetuum, ei laus, gloria, & honos in omnes ſeculorum ætates. Amen.

ꝛcẏlan mid pirlican lapan. ꝥ ꝛe pôꝺ ꝥꝛeca pepepulf to ꝛpiþe ne ꝛlẏte. ne to ꝓela ne abite of ꝿodcundne heapde; ⁊ ꝛeþe ofep hoꝿige ꝥ he Godef bodan hlẏꝛte. hæbbe him ꝿemæne ꝥ pið God ꝛẏlfne; A ꝛẏ Godef nama ecelic ꝿebletꝛod. ⁊ lof him. ⁊ puldop. ⁊ puꝥmint. ꝛẏmble æfne to populo. Amen;

HÆc illa humana, atque politica ſunt jura*, quæ ſapientum adhibito conſilio, per omnem Angliam obſervari præcipio.

Điꝛ iꝛ ðonne ꝛeo popldcunde ꝿepedner. ðe ic pille mid minan pitenan pæde. ꝥ man healð ofep eall Engla land;

De juſtitia efferenda.

Inprimis juſtæ leges ut efferantur, injuſtę deprimantur, volo. Iniquitatem atque jujuriam pro ſua quiſq; virili parte omnem è regno radicitus evulſam funditus extirpato, juſtitiámque extollito divinam. Ad poſterum verò inopes æquè atque divites digni qui jure fruantur legitimo putandi ſunt, atque utriſque ex æquo & bono jus reddendum.

1. Đat iꝛ ꝥonne æꝛoꝛt; ꝥ ic pille. ꝥ man ꝛihte laꝿa upp apæꝛne. ⁊ æꝿhẏlce unlaꝿa ꝿeopne aꝛẏlle. ⁊ ꝥ man apodige. ⁊ apẏꝛtꝛaliꝿe æꝿhẏlce unꝛihte. ꝛꝛa mon ꝿeopnef t mæꝿe of ðiꝛꝛum eaꝛð. ⁊ apæꝛne up Godef ꝛihte; ⁊ heonan foꝛþ lætte manna ꝿehẏlcne ꝿeeapme ꝿe eadiꝿene. folc ꝛihtef pẏꝛþe. ⁊ him man ꝛihte domef deme;

De miſericordia exhibenda in judicio.

Edocemus autem, ut ſi quis in re deliquerit aliqua, adeóque capitale aliquod crimen admiſerit, ea tamen in mulcta irroganda adhibetor moderatio, ut ad divinam clementiam temperata, hominibus tolerabilis eſſe videatur. Et quidem animo cogitet qui judicia exercet, ipſe quid petat cùm ad hunc modum loquatur: *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, &c.* Interdicimus autem nè Chriſtianus quiſquam ad mortem exiguę alicujus, & contemnendæ
105 rei cauſa mittatur: Quin potiùs miti & moderata ad reipublicæ utilitatem utendum erit animadverſione. Neque enim pro tantulo, opus manuum Domini, quódque ipſe ingenti redemit pretio, deperire ſinant.

2. And pe læꝛaþ. ꝥ ꝿeah hꝛa aꝿẏlte. ⁊ hine ꝛẏlfne deope foꝛꝛẏnce. ðonne ꝿefaðige man ða ꝛtreopne. ꝛꝛa hit foꝛ Gode ꝛẏ ꝿebeoꝛlice. ⁊ foꝛ populð abependlice; ⁊ ꝿeþence ꝛꝛiþe ꝿeopne ꝛeðe domef ꝿepealð aꝿe. hꝛæꝛ he ꝛẏlf ꝿeopne. ðonne he ðuf cpeð. Et dimitte nos debita noſtra, ſicut & nos dimittimus. And pe foꝛbeoðað. ꝥ man Cꝛiꝛtene men foꝛ ealleꝛ to lẏthum hupu to ðeaþe ne foꝛ pæde; Acelleꝛ ꝿepæde man ꝛꝛiþlice ꝛtreopa. folc to ðeapꝛ; ⁊ ne foꝛꝛꝛille man foꝛ litlum Godef handꝿepeopce. ⁊ hiꝛ aꝿenne ceap ðe he deop ꝿebohte;

De Christiano non vendendo extra Regnum.

3. And þe forbeodaþ. þ man cristen men ealles to friþe of eallre ne fylle. ne on hæþenedome; þ man da fæsla ne forfare. de Crist mid his agenum life gebohte;

Prohibemus autem, nè Christiana fide tinctus quispiam à regno procul amandetur, néve ad eos qui nondum Christo fidem adjunxerunt relegetur: nè eorum aliquando fiat animorum jactura, quos propria Christus vita redemit.

De sagis, fortilegis, &c. ejiciendis.

4. And þe beodaþ. þ man ealle geornne clænsian ageynne on æghwylcan ende. ⁊ manfulna dæda æghwæs gesprice; ⁊ gif hiccan. oþþe wiglenas. morþwitan. oþþe honcpenan ahwæs on lande burhþan ageytene. sylle hi man geornne ut of þyssan eallre. oþþe on ealle forfære hig mid alle. buton hi gesprican. ⁊ de deopor gebetan; ⁊ þe beodaþ þ hiehsacan. ⁊ utlagan. Godes. ⁊ manna. of ealle gewitan. buton hig gebugon. ⁊ de geornor betan; ⁊ deofas. ⁊ deodsceaþan to timan forþyrþan. buton hig gesprican;

Præterea etiam præcipimus, ditio ut hæc nostra undiq; purgetur, atque à nefariis sceleribus usquequaque temperetur. Tum, si sagæ, ariolantes mulierculæ, tabificæ, meretrices fœdæ ac flagitiosæ ficubi in regno deprehendantur, à regni finibus relegantor, aut in regno (ni ab illa mente destiterint ocyus, moréque in melius commutarint) malè pereunto. Qui jus, legéque divinas, & humanas refugiunt (nisi quidem resipuerint, ac cumulatè compensarint) extorres agi jubemus. Fures denique, atque alii omnes populo summam per injuriam infesti, (nisi etiam ab alienis manus abstinuerint) brevi cladem expectanto.

De Gentilium superstitionibus abolendis.

5. Se forbeodaþ eornostlice ælc. ne hæþenscype; Hæþenscype bið. þ man idola weorþige. þ is. þ man weorþige haþene Godas. ⁊ sunnan. oþþe monon. sune. oþþe sliðwætes. syllas. oþþe stanas. oþþe æniges cynnes wudu treowa. oþþe piccan cræft lufige. oþþe morþweorc gefremme on ænige wisan. oþþe on hlote. oþþe on swyrte. oþþe on sumes gedwimera æniges þinges þeowe;

Adorationem barbaram planissimè vetamus. Barbara est autem adoratio, sive quis idola (puta gentium divos) Solem, Lunam, Ignem, Profluentem, Fontes, Saxa, cujuscunque generis arbores, lignáve coluerit: Sive sagarum superstitiones observarit: sive magnam alicui cladem, ductis sortibus, ardentibúsve tædis attulerit: Sive denique falsis, & mendacibus visis mortalium mentes concitarit.

De homicidis, pejerantibus, & mœchantibus.

6. Manslagan. ⁊ manswornan. hád bræcan. ⁊ æwbræcan gebugan. ⁊ gebetan. oþþe of cyþe mid synnan gewitan;

Homicidæ, pejerantes, ordinum atque conjugalis fœderis violatores, ni ocyus ad se redierint, ac compensarint, unà cum hisce flagitiosis sceleribus patria exterminantor.

De cohibendis assentatoribus, &c.

7. Liccetas. ⁊ leogeras. pehtas. ⁊ peafatas Godes gsaman habban. buton hig gesprycan. ⁊ de deopor gebe-

Assentatores, mendaces, prædones, rapaces, (ni malo temperarint, cumulatéque satisfecerint) offen- 106

offensionem Dei gravissimam incurrant. Si quem igitur de patria à nefariis sceleribus expianda, de justitia extollenda, conculcandáq; iniquitate cura attingat ulla, is eniti & contendere debet quàm maximè possit, hæc omnia ut cohibeat, atque devitet.

tan; ⁊ seðe þille earð ꝓihtlice clænsian. ⁊ unꝓiht alegan. ⁊ ꝓihtþýsne lufian. ðonne mot he geoꝓne ðillicer stýꝓan. ⁊ ðillic ascunian;

De Pace tuenda, & moneta corrigenda.

Porrò de pace tuenda, numóque corrigendo, curiosius exquiramus. Paci quidem ità erit consulendum, habitatoribus & incolis nihil ut ea sit optatius, furunculis autem nihil quicquam infensius adversetur. Quod ad monetam attinet, unus idémque bonus per omnem ditionem nostram numus esto, atque eundem nemo respuito. Sin quis numum corruperit, ei manus scelere violata præciditor, eámque prece vel precio redimi nefas esto. Atqui si præposito crimini detur, bona ejus venia numos adulterasse alterum, purgatione is tripla se culpa liberato, & si in excusatione afferenda ceciderit, pari cum adulteratore pœna afficitor.

8. Utan eac ealle ýmb fꝓýþersbote. ⁊ embe feoꝓbote smeagan sþiþe geoꝓne; Sþa ýmbe fꝓýþersbote. sþa ðam bundan sý seloꝓt. ⁊ ðam þeoꝓon sý laþoꝓt; ⁊ sþa ýmb feoꝓbote. þ ane mynet gange oꝓeꝓ ealle ðæs ðeode. buton ælcon false; ⁊ þ nân man ne foꝓsace; ⁊ seðe oꝓeꝓ ðis false þýꝓce. ðolige ðæꝓa handa ðe he þ false mid þoꝓhte; ⁊ he hig mid nannum ðingum ne gebicge. ne mid golde. ne mid seolfꝓe; ⁊ gif man þonne ðone geꝓefan teo. þ he be his leafe þ false þoꝓhte. ladige hine mid ðꝓýfealdꝓe lade; ⁊ gif seo lâð ðone beꝓste. habbe þonne ýlcan dôm ðe se þe þ fals þoꝓhte;

De justo Pondere.

In demensione & pondere nihil esto iniquum: ab iniquitate vero deinceps quisque temperato.

9. And gemetta ⁊ geþýhta ꝓihta man geoꝓne. ⁊ ælces unꝓihtes heonon foꝓþ gesþice;

De instauratione oppidorum & pontium.

Oppida, pontésque posthac instaurantor: præsidii fiat apparatus terrestris, ac maritimus, quoties ejus muneris necessitas reipub. obvenerit.

10. Buꝓgbote. ⁊ bꝓicgbote. heonon foꝓþ. ⁊ scip foꝓþunga. aginne man geoꝓne; ⁊ fýꝓþunga eac sþa â þõne þeaꝓf sý foꝓ gemenelicꝓe neode

De consiliis ad utilitatem Reipublicæ pertinentibus.

Nobis verò omni ope atque opera enitendum erit, qua potissimum ratione ea exquiramus consilia, quæ ad reipub. pertinent utilitatem, pietatem confirment christianam, atque omnem funditus injustitiam evertant. Ex iis enim id tandem regno obveniet emolu-
107 menti, iniquitas ut deprimatur, justitia verò in Dei atque hominum efferatur conspectu.

11. And smeaga man sýmle on æghþælce þýsan. hu man fýꝓmest mæg ꝓæð aꝓedian ðeode to ðeaꝓfe. ⁊ ꝓihtne cꝓistendom sþýþoꝓt aꝓæꝓan. ⁊ æghþilce unlaga geoꝓne afýllan; Foꝓ ðam ðuꝓh þ hit sceal on eaꝓð godian to ahte þ man unꝓiht alecge. ⁊ ꝓihtþisnesse lufige foꝓ Gode. ⁊ foꝓe þuꝓuld;

De autoritate Regis in violatione pacis, &c.

Hæc quidem omnia ab occiduis Saxonibus rex suo sibi jure (ni

12. Ðis sýndon ða geꝓiht ðe se cýning ah oꝓeꝓ ealle men on Þestse-

axan; ꝥ hiꝛ munꝺbꝛẏce. ⁊ hamꝛocne. ꝛoꝛꝛtal. ⁊ ꝛẏnꝺoꝛiꝛe. buꝛon hꝛæne ꝛuꝛꝺoꝛ ȝemæꝺꝛian ꝓille; ⁊ ꝛeꝺe uꝛlaȝeꝛ ꝓoꝛce ȝeꝓẏnce. pealꝺe ꝛe cẏninȝ ꝺæꝛ ꝛꝛiꝺeꝛ; ⁊ ȝiꝛ he boclanꝺ hæbbe. ꝛẏ ꝥ ꝛoꝛꝓoꝛhꝛ ꝓam cẏninȝ ꝛo hanꝺa. ꝛẏ ꝺæꝛ manneꝛ man ꝺe he ꝛẏ; ⁊ lôc hꝛa ꝺone ꝓlẏman ꝛeꝺe. oꝺꝺe ꝛeoꝛmiȝe. ȝẏlꝺe ꝛiꝛ punꝺ ꝺam cẏninȝ. buꝛon he hine ȝelaꝺiȝe. ꝥ he hine ꝓleame nẏꝛꝛe;

is alium eo dignitatis ornamento dignum judicarit) vendicat pœnam violatæ pacis, atque irruptionis in domum, aditus quoque intercluſi, detrectatæque militiæ mulctam petit. Si quis porrò commiſſi maleficii cauſa, omni legis patrocinio fuerit excluſus, ejus in integrum reſtituendi regem penès arbitrium eſto: Atque ſi quæ ſcripto prædia poſſederit, mulcta regi ſunto, cui is cunque ſervierit. Item ſive quis fugitivo ſubminiſtrarit cibum, ſive eum in tectum admiſerit ſuum, pendito regi eo nomine (niſi quidem imprudentiæ excuſationem attulerit) libras quinque.

13. Anꝺ in Mẏꝛcean eal ꝛꝛa heꝛ beꝼoꝛan ȝeꝛꝛẏꝛtan iꝛ oꝼeꝛ ealle men;

Hæc eadem Rex in omni Mercia pro ſuis vendicat.

Rex mulctas pacis violatæ in regionibus Dacorum accipiat.

14. Anꝺ on Ꝺenalaȝa he ah ꝛẏhtꝛite. ⁊ ꝛẏnꝺoꝛite. ⁊ ȝnẏꝺe bꝛec ⁊ hamꝛocne. buꝛan he hꝛæne ꝛuꝛꝺoꝛ ȝemæꝺꝛian ꝓille; ⁊ ȝiꝛ hꝛa ꝺonne ꝛnẏꝥleaꝛan man healꝺe. oꝺꝺe ꝛeoꝛmiȝe. beꝛe ꝥ ꝛꝛa hiꝛ æꝛ laȝu ꝓæꝛ; ⁊ ꝛeꝺe unlaȝe aꝛnæꝛne. oꝺꝺe unꝺome ȝeꝺeme heonon ꝛoꝛꝥ ꝛoꝛlæꝥe. oꝺꝺe ꝛeoh ꝓanȝe. beo ꝛe ꝓiꝥ ꝥonne cẏninȝ hiꝛ ꝛeoꝛeꝛ ꝛcẏlꝺiȝ on Ᵹnglalaȝa. buꝛon he miꝺ aꝺ cẏꝺan ꝺuꝛꝛne. ꝥ he hiꝛ nân ꝓihꝛoꝛ ne cuꝥe; ⁊ ꝺoliȝe â hiꝛ ꝺeȝenꝛcẏꝛeꝛ buꝛon he hine æꝛ ꝺam cẏninȝ ȝebicȝe. ⁊ ꝛꝛa he him ȝeꝥaꝛian ꝓẏlle; ⁊ on Ꝺenalaȝe lahꝛliꝛeꝛ ꝛcẏlꝺiȝ. buꝛon he hine ȝelaꝺiȝe. ꝥ he na beꝛ ne cuꝥe; ⁊ ꝛeꝺe ꝓihꝛe laȝe. ⁊ ꝓihꝛne ꝺôm ꝛoꝛꝛace. beo ꝛe ꝛcẏlꝺiȝ ꝓiꝥ ꝺonne ꝥe hiꝛ aȝe. ꝛꝛa ꝓiꝥ cẏninȝ cxx. ꝛcill. ⁊ ꝛꝛa ꝓiꝥ eoꝛl. lx. ꝛcill. ꝛꝛa ꝓiꝥ hunꝺꝛeꝺ xxx. ꝛcill. ꝛꝛa ꝓiꝥ ælc ꝺæꝛa. ȝiꝛ hiꝛ ꝛꝛa ȝeꝛeoꝛꝺeꝥ on Ᵹnglalaȝe; ⁊ ꝛeꝥe on Ꝺenalaȝe ꝓihꝛe laȝe ꝓẏꝛꝺe. ȝilꝺe ꝛe lahꝛliꝛe;

In iis autem quæ jure Dacorum reguntur regionibus, dimicationis, & militiæ devitatæ, violatæ pacis, atque incurſionis in domum mulctæ regi ſunto, niſi quidem is jus ſuum alteri honoris cauſa ceſſerit. Sive autem quis deinceps pace regia excluſum aliquem occultarit, ac diſſimularit, ſive ei ſuppetias attulerit, perinde ut præſcribitur, compenſato. Si quis contra quam fas eſt leges adminiſtrarit, vel pro odio quod in alium habuerit judicarit perperam, aut denique nummarium ſe judicem præbuerit, proprii capitis æſtimatione Anglorum jure regi damnatur: niſi quidem legum id accidiſſe inſcitia, neque adeo juſtius eum potuiſſe jurejurando confirmare non verebitur: dignitate etiam ſummovetor ſua, niſi eandem (prout ſe feret voluntas regia) redimerit. Jure autem Dacorum violatæ legis mulcta eſt afficiendus, inſcientiæ excuſationem ſi non attulerit. Verùm enim vero ſi quis juri legitimo ſynceróque refragabitur judicio, iis (quorum interſit) mulcta eſto: Ad Regem ſi pertinuerit, dantor centum viginti ſolidi: Satrapæ ſi interfuerit, ſexageni penduntor: Ad centuriam ſi ſpectarit, triginta. Id quod jure quidem Anglorum faciundum eſt, ſi eorum omnium communiter interierit. Ex lege autem Dacorum, ſi quis juri legitimo reclamarit, violatę legis mulcta eſt afficiendus. 108

De pœna convitiatorum.

15. Anꝺ ꝛeꝥe oꝥeꝛnne miꝺ ꝓoh ꝛoꝛ-

Si quis alterum probri inſimularit,

larit, quamobrem corpori ejus damnum inferatur, aut de fortunis imminuatur aliquid, tum si alter auditiones illas tanquam falsas refellere & coarguere poterit, conviciatori lingua exciditor, ni is eandem integra capitis ęstimatione data redemerit.

ſecgan ꝑille. ꝥ he aþoꝛ oþþe ꝼeoh. oþþe ꝼeoꝛh. þe ꝑýꝛſe ſý. gif ðonne ſe oþeꝛ ꝥ geunſoþian mæge. ꝥ him man on ſecgan ꝑolde. ſý hiſ tungan ſcýldig. buton he hine mid ꝑeꝛe ꝼoꝛgilde;

Nemo Regi de alterius injuriis queratur.

Nemo de injuriis alterius Regi queratur, nisi quidem in centuria justitiam consequi & impetrare non poterit. Centuriæ autem comitiis quisque (ut quidem par est) interesto, aut saltem debito absentiam luat supplicio.

16. And ne geſece nân man þone cýning. buton he ne mote beon naneſ ꝛihteſ ꝑiꝛþe innan hiſ hundꝛede; ⁊ ſece man hundꝛedeſ gemote be ꝑite. eall ſꝑa hit ꝛiht iſ to ſeacan;

De comitiis municipalibus.

Municipalia ter quotannis habentor comitia. Celeberrimus autem ex omni satrapia bis quotannis (aut etiam sæpius) conventus agitator: cui quidem illius diœcesis Episcopus & Senator intersunto, quorum alter jura divina, alter humana populum edoceto.

17. And habbe mon ðꝛiꝑa on geaꝛa buꝛhgemot. ⁊ tꝑa ſcýꝛegemot. buton hit oꝼtoꝛ ſý; ⁊ ðæꝛe beo on ðæꝛe ſcýꝛe biſcop. ⁊ ſe ealdoꝛman. ⁊ ðæꝛ æghþeꝛ teacan ge Godeſ ꝛiht. ge ꝑeoꝛuld ꝛiht;

Nemo alium intra satrapem coerceat.

Nemo alium intra satrapiam, neve extra quidem ablatis pignoribus coerceto, ni priùs jus æquum sibi fieri in centuria ter postularit. Sin is jam tertium flagitarit, neque verò jus suum obtinuerit, celebrem illam ex omni Satrapia coactam plebis concionem adito, eáque quartum statuito diem, si nec tum quidem impetrarit, liberam sui juris ubivis recuperandi licentiam assequitor.

18. And ne nime nan man nane name. ne innan ſcýꝛan. ne ut oꝼ ſcýꝛe. æꝛ man habbe ðꝛýꝑa on hundꝛede hiſ ꝛihteſ gebedan; Giꝼ he æt ðam þꝛiddan cýꝛe nan ꝛiht nabbe. ðan ꝼaꝛe he æt ðam ꝼeoꝛþan ſýþe to ſcýꝛegemote; ⁊ ſeo ſcýꝛe him ſette ðonne ꝼeoꝛdan andagan; Giꝼ ſe ðonne beꝛſte. nime ðonne geleaꝼe ge heonon ge ðanon. ꝥ he mote hentan æꝼteꝛ hiſ âgenan;

Nemo liber in centuriem se conjiciat.

Præterea autem præcipimus, ut liberæ conditionis quisque in centuriam, ac decemvirale aliquod collegium se conjiciat, si modo qui se purget atque ab alio capitis æstimationem petat, se dignum haberi cupiverit: Neque enim aliter, annum ætate duodenum progressus (si forte injuria afficiatur) pari cum ingenuo jure fruatur. Sive enim is rei familiaris admini-
109 strator, sive famulus, fuerit in centuriam ascribendus est aliquam, ejusque sistendi (quoties fuerit in crimen vocatus) fidejussores adhi-

19. And ꝑe ꝑillaþ. ꝥ ælc ꝼꝛeoman beo on hundꝛede. ⁊ on teoþunge gebꝛoht. ðe ladeꝑýꝛþe beon ꝑille. oþþe ꝑeꝛeſ ꝑýꝛþe. giꝼ hine hꝑa aꝼýlle oꝼeꝛ xii. ꝑintꝛa; oþþe he ne beo æniges ꝼꝛeoꝛihteſ ꝑýꝛþe. ſý he heoꝛþꝼæſt. ſý he ꝼolgeꝛe. ꝥ ælc ſý on hundꝛede. ⁊ on boꝛghe gebꝛoht. ⁊ gehealde ſe boꝛh hine. ⁊ læde to ælce ꝛihte; Manig ſtꝛecman ꝑýle. giꝼ he mæg ⁊ mot. ꝑeꝛian hiſ man ſꝑa hꝑæþeꝛ him ðincþ ꝥ he hine aꝑeꝛian mæge. ſꝑa ꝼoꝛ ꝼꝛigne.

ne. ꝛꝑa ꝓoꝛ ðeoꝛne; Ac ꝑe nellaþ ȝeðaꝛian þ unꝛihte. ⁊ ꝑe ꝩ̀llaþ. þ ælc man oꝛeꝛ tꝛelꝓ ꝓintꝛe ꝛꝩ̀lle ðonne aðˇ. þ he nelle ðeoꝛ beon. ne ðeoꝛeꝛ ȝeꝛiꝛt;

bendi: Nonnulli quidem potentes famulos suos (cum id possent, atque per leges liceat) protegere conantur, aliàs liberos, aliàs servos esse affirmantes. Nos verò iniquitatem illam haud laturi præcipimus, ut quisque annos ad duodecem natus jurejurando fidem det, omni se in posterum ætate, tum furto, tum furti societate & conscientia temperaturum.

De fidelibus & infidis in jurejurando.

20. Anð ꝛꝩ̀ ælc man ȝetꝛiꝓa man. þe tihtbꝩ̀ꝛiȝ næꝛe. ⁊ naþoꝛ ne buꝛꝛte ne aðˇ. ne oꝛðal innan hiꝛ hunðꝛeð anꝛealoꝛe laðe ꝑꝩ̀ꝛþe; ⁊ unȝetꝛiꝛe men ceoꝛe man anꝛealoꝛe aþ on þꝛim hunðꝛeðe. ⁊ ðꝛꝩ̀ꝛealone aðˇ ꝛꝛa ꝓiðe ꝛꝛa hiꝛ to ðæꝛe bꝩ̀ꝛiȝ hꝩ̀ꝛe. oþþe ȝa̅ to ðam oꝛðale; ⁊ oꝛ ȝa man anꝛealone laðe mið ðꝛꝩ̀ꝛealðe ꝓoꝛaþe; ⁊ ȝiꝛ ðeȝen hæbbe ȝetꝛꝩ̀ꝛne man to ꝓoꝛ aðˇ ꝓoꝛ hine. þ ꝛꝛa ꝛꝩ̀; Giꝛ he næbbe. oꝛȝa ꝛꝩ̀lꝛ hiꝛ ꝛꝓꝛæce. ⁊ ne beo æꝛꝛe æniȝ ꝓoꝛaþ ꝓoꝛȝꝩ̀ꝛen;

Unicuique præterea fideli, qui crebræ accusationis infamia minime fuerit notatus, neque verò in centuria jusjurandum violarit, aut Ordalii judicio ceciderit, singularis quidem excusationis potestas erit faciunda. Infidus autem vel ad jusjurandum in tribus centuriis simplum, vel ad Sacramentum (pro eo ac fuerit illius curiæ mos & consuetudo) triplum, vel ad ipsum denique Ordalium adigendus erit. Sane quidem purgatio simplex triplici præjuramento est conficienda. Ingenuus autem si quem habuerit fidum qui vice fungatur sua, is præjurator esto, si non habuerit, ipse jusjurandum accomodato. Neque verò præjuramentum ullum unquam est prætereundum.

De Advocatis.

21. Anð ne beo æniȝ man æniȝeꝛ teameꝛ ꝩ̀ꝛþe. buton he ȝetꝛꝩ̀ꝛe ꝓitneꝛꝛe habbe. hꝓanan him come þ him man æt beꝛehþ; ⁊ ȝecꝩ̀ꝛe ꝛe ȝeꝓitneꝛ. ꝛe. þ on Ðoðeꝛ heloðe. ⁊ on hlaꝛoꝛðeꝛ. þ he him on ꝛoþꝛe ȝeꝓitneꝛꝛe ꝛꝩ̀. ꝛꝛa he hiꝛ eaȝum oꝛeꝛꝛeah. ⁊ eaꝓum oꝛeꝛ hꝩ̀ꝛð. þ he hiꝛ mið ꝓihte beȝeate;

Porrò autem nemini fiat advocandi potestas, ni priùs amplissimis indicarit testimoniis, à quo sit rem quæ illum penès est deprehensa, adeptus. Testes verò pro sua in Deum ac dominos observentia asseverent, se religiosissime dixisse testimonium, adeoque oculis atque auribus accepisse, jure eum optimo rem illam assecutum.

De rebus emendis sine testimonio.

22. Anð nân man nân ðinȝe ne ȝebiȝe oꝛeꝛ ꝓeoꝛeꝛ peniȝ ꝓeoꝛþe. ne libbenðe. ne liȝenðe. buton man hæbbe ȝetꝛeoꝛe ȝeꝓitneꝛꝛe ꝓeoꝛeꝛ manna. ꝛꝩ̀ hiꝛ binnan bꝩ̀ꝛiȝ. ꝛꝩ̀ hiꝛ up on lanðe; ⁊ ȝiꝛ hiꝛ man ðonne beꝛô. ⁊ he ðillice ȝeꝓitneꝛꝛe næbbe. ne beo ðæꝛ nân team; Ac aȝiꝛe man þ aȝen ꝛꝓiȝean hiꝛ aȝen. ⁊ þ æꝛteꝛ ȝꝩ̀lð. ⁊ ða ꝓiꝛe ðam þe hiꝛ aȝe; ⁊ ȝiꝛ he ꝓitneꝛꝛe hæbbe. ꝛꝛa hæꝛ beꝛoꝛan cꝛæðon iꝛ. ðan tꝩ̀me hiꝛ man ðꝛꝩ̀ꝛa. æt

Nemo intra civitatem, neq; ruri quidem, quicquam sive vivum, sive mortuum, quod quatuor superet denarios emito, nisi in eam rem quatuor fidorum hominum habeat testimonium. Atqui si quis testibus non adhibitis quicquam fuerit mercatus, idémque alter uti suum ipsius proprium vendicarit, emptori nulla fiat advocandi potestas, verùm is domino rem reddito, justúmque rei precium, præterea & mulctam (cui jure debetur) 110 persolvito. Sin is testatò ad eum quem diximus modum fuerit mercatus

catus, tum quidem danda eſt ter advocandi venia, quarto autem (ni alius ſuo ſibi jure proprietatem aſſumpſerit) rei domino deferatur. Neq; verò nobis æquum videtur, ſive ut quis proprium quid & ſuum eſſe dicat, cùm ſint contra eum teſtimonia, adeóque per ſummam id fraudem & malitiam fictum manifeſtè appareat, ſive ut nondum plenè confecto ſemeſtri ſpatio, quod furtim ſurreptum fuerat ſibi vendicet.

ðam ꝓeoꝑꝑan cyꝑꝑe ahnigе hiꝛ. oꝑꝑe agiꝛe ðam ꝑe hiꝛ age; ⁊ uꝑ ne ꝑyngcꝑ nân ꝓihꝛ. ꝑ ænig man agnian ꝓceole. ðæꝑ gepiꝛtneꝛꝑe biꝺ. ⁊ man gecnapan can ꝑ ðæꝑ bꝛegðen biꝺ. ꝑ nan man hiꝛ nah ꝛo gеagnianne ꝑaꝑoꝛꝛ ꝑinga æꝑ ꝓix monꝑum. aꝛꝛeꝑ ðam ðe hiꝛ ꝓꝛolen pæꝓ;

De infidis accuſatis.

Si quis crebræ accuſationis flagrarit ignominia, ejúſque apud omnem populum fuerit infirmata fides, atque adeò comitia ter ſubterfugerit, quarto quidem curialium nonnulli eò iter faciunto, atque tum demum ejus ſiſtendi vades (ſi poterit) admoveto: ſi non poterit, eum illi ſive vivum, ſive mortuum prehendunto, ac res ſuas omnes capiunto, datóque petenti juſto rei pretio, alteram bonorum reliquorum partem dominus, alteram centuria habeto. Atqui ſi curialium quiſquam, (ſive is alteri cognatus ſive nulla cum eo ſanguinis neceſſitate conjunctus fuerit) iſtuc ire noluerit, dato regi eo nomine centum viginti ſolidos. In furto autem manifeſto, & perfida dominorum proditione deprehenſi, ut quærant omnia, quomodo vitam conſervent non reperient.

23. And ꝓeꝑe ꝛýhꝛ býꝛig ꝓý. ⁊ ꝑolce ungeꝛꝓýꝑe. ⁊ ðæꝓ gemoꝛ ꝑoꝑbuge ðꝓýꝑa. ðonne ꝓcepige man oꝓ ꝑeoꝑꝑðam gemoꝛe. ða ðe him ꝛo ꝓiðan. ⁊ ꝑýnðe ðone gýꝛ boꝑh. gif he mage; Gif he ne mage. ðonne gepýlðe man hine. ꝓꝑa hꝑæꝑeꝓ man mage. ꝓꝑa cucne. ꝓꝑa ðeaðne. ⁊ niman eall ꝑ he age; ⁊ gilðe man ða ꝛeonðe hiꝓ ceapgýlð. ⁊ ꝑô ꝛe hlaꝑoꝑð elleꝓ ꝛo healꝑum. ꝛo halꝑan ꝑ hunðꝓeð; ⁊ gif aꝑoꝓ oꝑꝑe mæg. oꝑꝑe ꝓꝑemðe man ða naðe ꝑoꝓꝛace. gilðe ðam cýnig cxx. ꝓcill; ⁊ gеrece ꝛe æbeꝛe ðeoꝓ ꝑ ꝑ he gеrece. oꝑꝑe ꝛeꝑe on hlaꝑoꝑð ꝛeaꝓꝑe gemeꝛ ꝛý. ꝑ hinæꝓꝑe ꝑeoꝑh nę gеrece æꝛ openꝛe ðýꝓꝑe;

De Calumniatoribus.

Si quis adhibitis è contrario litium calumniis, ſive ſeipſum, ſive famulum in crimen vocatum, in frequenti plebis conventu culpa liberare contenderit, is quidem fruſtrà ſuſcipiatur labor, quin prima (prout centuriatis videbitur æquum) procedat controverſia.

24. And ꝓeðe on gemoꝛe mið pi-ðeꝓꝛihꝛlan hine ꝛýlꝑne oꝑꝑe hiꝓ man ꝑeꝓigе. habbe ꝑ ealle ꝑoꝓ ꝓꝑecen. ⁊ gеanoꝑýꝑnðe ðam oꝑꝑan. ꝓꝑa hunðꝓeð ꝓihꝛe ðince;

Quòd nemo plus triduo accipiatur hoſpitio.

Nemo alium hoſpitio (niſi quidem ab eo cui priùs deſervierat commendatum) plùs triduò accipito: Neque quis ſervum criminis poſtulatum familia ſummoveto ſua, ni is prius omni ſe criminis ſuſpicione liberarit.

25. And ꝑ nân man nenne man ne unðeꝓꝑo. na leng ðonne ðꝓeo niht. buꝛon ꝛe hine beꝑæꝓꝛe ꝛeðe he æꝓ ꝑol goðe; ⁊ nân man hiꝓ men ꝓꝑam him ne ꝛæce. æꝛe he clæne ꝛý æꝛ ælcꝛe ꝛꝑꝑæce. ðe he æꝓ beclýpeð pæꝓ;

De latronibus per incuriam dimiſſis.

Si quis latroni obviam dederit, eúmque nullo edito clamore abire permiſerit, quanticunque fuerit la-

26. And gif hꝑa ðeoꝑ gemeꝛe. ⁊ hine hiꝓ ðanceꝓ an pêg læꝛe buꝛon

hreame. gebete be ðæs ðeofes þere. oþþe hine mid fullum * aðe geladige ⁊ he him nân facn mide nýste ⁊ And gif hpa hreame gehýre. ⁊ hine forsitte. gýlde ðæs cýninges ofer hýrnesse. oþþe hine be fullan geladige ⁊

* aliàs, lade. *id est*, excusatione.

tronis vita æstimata extremum solvat denariolum, aut pleno perfectóque jurejurando de facinore se nihil habuisse cogniti confirmato. Sin quis proclamantem exaudierit, neque verò fuerit insecutus, suæ in regem contumaciæ (ni omnem criminis suspicionem diluerit) pœnas dato. 111

De infidis apud Centuriatos.

27. Gif hpýlce man sý spa untripe ðam hundrede. ⁊ spa tihtbýsig. ⁊ hine ðonne þrý men æt gæðere teon. ðonne ne beo ðær nan oþre. buton ⁊ he gange to ðam ðrýfealdan ordale ⁊ Gif se hlaford ðonne secge. ⁊ him naþor ne að ne ordale ne burste. sýþþan ⁊ gemot þæs on Pinceastre. nime se hlaford him tþegen getrýþe man to innan ðam hundrede. ⁊ sþerian ⁊ him næfre að ne burste. ne ordale. ne he ðeof gýlde ne gulde. buton he ðonne gereafan hæbbe. ðe ðæs þýrþe sý. ðe ⁊ dôn mæge ⁊ Gif se að ðonne forþ cume. ceose þe man ðe ðær betihtlad sý. spa hpæþer he pille. spa anfeald ordale. spa punder þeorþne að innan ðam þrým hundredan ofer 30. penega ⁊ ⁊ gif hig ðone að sýllan ne durren. gange he to þam ðrýfealdan ordale ⁊ ⁊ ofga man ⁊ ðrýfeald ordale þus ⁊ Nime fife. ⁊ beo sýlf sýxta ⁊ ⁊ he ðonne ful þeorþ æt ðam forman cýrre. bete ðam teonde tþýgýlde. ⁊ ðam hlaford his þere. ðe ðæs þýrþe sý ⁊ ⁊ sette getrýþe borgas ⁊ he ælces ýfles eft gesþice ⁊ ⁊ æt ðam oþrum cýrre. ne sý ðær nân oþer bôt. gif he full þurþe. buton ⁊ man ceorf him ða handa of. oþþa ða fete. oþþe ægþer be ðam ðe seo dæde sý ⁊ ⁊ gif hit ðonne git mare þurc geþroht hæbbe. ðonne do man ut his eagan. ⁊ ceorfan of his nase. ⁊ earan. ⁊ uferan lippe. oþþe hine hettian. spa hþýlce ðissa spa man þýle. oþþe ðône geræde. ða ðe ðærto ræden sceolan. spa man mæg stý-

Si cujus apud Centuriatos labefactata sit fides, adeóque is crebræ fuerit accusationis infamia notatus, ut eum tres simul viri crimenentur, alia quam ex triplici Ordalio excusatio nulla est accipienda. Verum enimvero si herus ejus affirmarit, nec jusjurandum violasse servum, nec judicio Ordalii (post coactum Vintoniæ concilium) cecidisse, ex eadem illa centuria fidelem unum & alterum herus evocato, qui unà secum jurejurando confirment, nec fidem jurejurando obstrictam fefellisse servum, nec Ordalii sententia in reos relatum, nec furti nomine persolvisse quicquam, nisi quidem præsto fuerit præpositus aliquis, cujus in hac re satis habeat ponderis dicti autoritas. Tum si jusjurandum dederint, accusato fiat eligendi potestas, utrum simplicis Ordalii sententiam subire, an jusjurandum quod uni libræ & 30. denariis æquali proportione respondeat, in tribus centuriis præstare voluerit. Sin id illi jurejurando confirmare verebuntur, triplicis Ordalii quæstione reus examinator: Id autem ad hunc modum fieri oportebit: Actor viros qui præjurent quinque adhibeto, ipse sextus esto. Atque ubi primo accusatus in reos referatur, actori duplum dato, domino (si modo is ea se dignum præstiterit) integram pendito proprii capitis æstimationem, atque ab omni denique inposterum scelere nefario abstinendi fidejussores adhibeto. Sin secundo in reos referatur, nulla fiat compensandi potestas, verùm ei sive manus, sive pedes, sive utraque (si id postularit facinoris indignitas) præciduntor. Atqui si nec ità quidem destiterit, quin ad hæc plura adjunxerit maleficia, tum sane prout illorum (quorum inter-

112 interſit) feret judicium, aut ei effodiuntur oculi, præcidatur naſus, amputantor auriculæ, ſummum abſcindatur labrum, aut denique capillus cum pelle unà detrahitor, ut ità tandem caſtigentur improbi, animorum tamen utì proſpiciatur ſaluti. Sin is fuga elapſus, Ordalii quæſtionem declinarit, integrum actori rei precium, ac regi (ſive alteri qui ea ſe dignum præſtiterit cuiquam) capitis æſtimationem, fidejuſſores danto. Verùm enimvero ſi domino crimini detur, eo autore & conſiliario poſt admiſſum maleficium aufugiſſe famulum, adjunctis ſibi viris fidelibus quinque omnem criminis ſuſpicionem diluito: in quod ſi fecerit, ipſa capitis æſtimatione ſe dignum præſtitit; ſi non fecerit, capitis æſtimationem rex habeto, fur verò omni legis patrocinio excluſus ab omnibus habendus eſt.

ꝑan. ⁊ eac ðaꝛe ꝛaꝑle ȝebeoꝛȝan; Gı�. he ðonne uꝺ leape. ⁊ ꝑ oꝛðal ꝓoꝛbuȝan. ȝẏlo ꝛe boꝛh ðam ꝺeonðe hıꝛ ceapȝẏlðe. ⁊ ðam cẏnıȝe hıꝛ ꝑeꝛe. oþþe ðam ðe hıꝛ ꝓıꝺeꝛ ꝓuꝛþ ꝛẏ; ⁊ ȝıꝛ man ðonne hlaꝓoꝛðe ꝺeo. ꝑ he be hıꝛ ꝑæðe uꝺhleope. ⁊ æꝛ unꝛıhꝺeꝛ ꝓoꝛhꝺ. nıme hım ꝓıꝛ ȝeꝺꝛıꝑe men ꝺo. ⁊ be hım ꝛẏlꝛ ꝛıxꝺa. ⁊ laðıȝe hıne ðæꝛ; Gıꝛ ꝛe laðe ꝓoꝛþ cume. beo he ðæꝛ ꝑeꝑeꝛ ꝑẏꝛþe; ⁊ ȝıꝛ hıꝺ ꝓoꝛþ ne cẏme. ꝓô ꝛe cẏnıȝ ꝺo ðam ꝑeꝑe. ⁊ beo ꝛeo ꝑe. oꝛ uꝺlah ꝑıð eal ꝓolc;

28. Habbe ælc hlaꝓoꝛð hıꝛ hẏꝛðmen on hıꝛ aȝenan boꝛȝe; ⁊ ȝıꝛ hıne man æniȝeꝛ ðinȝeꝛ ꝺeo. anꝛꝑeꝛıȝe ınnan ðam hunðꝛeðe. ðæꝛe he on becleopaꝺ beo. ꝛꝑa hıꝺ ꝑıhꝺ laȝa ꝛẏ; ⁊ ȝıh he beꝺẏꝺhleð ꝑeoꝛþ. ⁊ he uꝺ hleape. ȝẏlðe ꝛe hlaꝓoꝛð ðæꝛ maneꝛ ꝑeꝑe ðam cẏnıȝ; ⁊ ȝıꝛ man ðonne hlaꝓoꝛð ꝺeo. ꝑ he be hıꝛ ꝑæðe uꝺhleape. hlaðıðe hıne mıð ꝑıꝛ ðeȝnum. be hım ꝛẏlꝛ ꝛıxꝺa; Gıꝛ hım ꝛeo laðe beꝛꝛꝺ. ȝılðe ðam cẏnıȝ hıꝛ ꝑeꝑe. ⁊ ꝛẏ ꝛe man uꝺlaȝe;

Herus omnis propriæ ipſius familiæ ſiſtendæ fidejuſſor eſto, & ſi famulorum quis in crimen vocetur, qua alter litem intenderit centuria, in eadem is (ut quidem par eſt) liti ſe offerat. Atqui ſi eorum aliquis criminis poſtulatus ſeſe in fugam conjecerit, capitis ejus æſtimationem herus regi numerato. Quin ſi hero crimini detur, eo autore & conſultore fugam agitaſſe famulum, aſcitis ſibi ingenuis quinque crimen eluito: Hic crimen ſi non purgarit, capitis æſtimationem regi quidem dependito, famulus omni legis commoditate privator.

De Hero propriæ familiæ fidejuſſore.

29. Gıꝛ ðeoꝛ man æꝺ ðam oꝛðal ꝓul ꝑeoꝛþ. meaꝛcıȝe man hıne æꝺ þam ꝓoꝛman cẏꝛꝛe. ⁊ æꝺ þam oþþum cẏꝛꝛe ne ꝛẏ ðæꝛ nân boꝺ buꝺon ꝑ heaꝓoð;

Servus ſi ipſa Ordalii ſententia in reos referatur, primò inuſtus compungitor, atque ſi ſecundo Ordalii quæſtione examinatus culpæ reus fiat, alia quam capitis pœna non eſto.

De ſervo Ordalii quæſtione examinato.

30. Gıꝛ hꝑẏlce man ꝛẏ. ðe ealum ꝓolce unȝeꝺꝛẏꝑe ꝛẏ. ꝓaꝛe ðæꝛ cẏnıȝeꝛ ȝeꝑeꝓa ꝺo. ⁊ ȝebꝛıngan hıne unðeꝛ boꝛȝ. ꝑ hıne man ꝺo ꝓıhꝺe læðe ðam ðe hım onꝛꝓæcon; Gıꝛ he þonne boꝛh næbbe. ꝛlea hıne man. ⁊ on ꝓulan lecȝe; ⁊ ȝıꝛ hıne hꝑa ꝓoꝓa ꝓoꝛꝛꝺanðe. beo hıȝ beȝen aneꝛ ꝓıhꝺeꝛ ꝑẏꝛþe;

Si cujus apud omnem populum labefactata eſt fides, ejus ſiſtendi quotieſcunque in crimen vocetur, 113 vades præpoſitus regius exigito: quos ſi non dederit, loco profano, & à religione remoto tumulandus interficitor: atque ſi quis pro eo propugnarit, noxiæ pœna par eſto: Juſſum verò ac placitum hoc noſtrum ſi præpoſitorum aliquis per

Infidus vadem regium exigat.

ÿÿrþe; ⁊ ſeðe ðiſ ſorſiꝛꝛe. ⁊ hiꝛ ge-
ſorþian nÿlle. ſpa uſe ealſa cpiþe iſ-
ſÿlle ðam cÿning cxx. ſcill;

incuriam omiſerit, aut exequi aſ-
ſpernabitur, ex noſtra omnium ſen-
tentia regi centum & viginti ſoli-
dos dependito.

De municipiis purgandis.

31. And ſtand beꝛpux burgum ane
lagu æꝛ ladunge;

Criminis purgandi modus in
omnibus municipiis unus idémque
eſto.

De advenis & peregrinis cuſtodiendis.

32. Giſ ſreondleaſ man. oþþe ſeoſ-
ſan cuman ſpa geſpenced peorþe þurh
ſreondleaſte. ꝥ he borh næbbe æꝛ
ſrum tihꝛlan. þonne gebuga he heng-
cen. ⁊ ðær abide. oþ ꝥ he gâ to Go-
deſ ordale. ⁊ geſare ðær ꝥ he mæg;
Pitodlic ſeðe ſreondleaſan ⁊ ſeoſ-
ſan cumenan pÿrſan dôm demeþ þon-
ne hiſ geſeſan. he deraþ him ſÿlſum;

Sive quis amicis orbatus, ſive
advena & peregrinus, tam fuerit
ab amicis inops, ut non habeat qui
eum fide ſuſtentent ſua, is (cùm
primò fuerit in crimen vocatus)
cuſtodiis (Ordalii quæſtione tan-
dem examinandus) aſſervator.
Atque de eo fiat prout divinum
feret judicium. Non dubium eſt id
quidem, quin qui amicis orbato,
aut peregrino, non perinde æquum
ſe præbuerit atque ſocio judicem,
ſe ipſe lædat.

De pejerantium pœna.

33. Giſ hpa mæne aþ on haligdome
ſpeſige. ⁊ he oſer ſtaled gepeorðe.
ðolige ðæra handa. oþþe healſeſ pe-
reſ; ⁊ ſÿ gemæne hlaſorde ⁊ biſcope.
⁊ ne beo he ðanon ſorþ aðeſ pÿrþe.
buꝛon he ſor God ðe deopor gebe-
ꝛe; ⁊ him borh ſinde ꝥ he æſre æſꝛ
ſpilceſ geſpice;

Si quis ſacra tenens pejeraſſe
convictus fuerit, ei manus præci-
ditor, ni dimidiatam ſui capitis æ-
ſtimationem domino atque Epi-
ſcopo dependerit: Neque verò de-
inceps qui juret dignus putandus
eſt, niſi quidem Deo cumulatè ſa-
tisfecerit, atque ab ejuſmodi in po-
ſterum nefario ſcelere abſtinendi
fidejuſſores admoverit.

De falſi teſtimonii accuſato.

34. And giſ hpa on leaſre gepiꝛ-
neſſe openlice ſtande. ⁊ he oſerſte-
led peorþe. ne ſtande hiſ gepiꝛneſſe
ſiþþan ſor nahꝛ. ac gÿld ðam cÿnin-
ge. oþþe landrican be healſſange;

Si quis falſum palàm dixiſſe te-
ſtimonium coarguatur, quod is ad
poſterum pro teſtimonio dixerit,
nullo eſt loco habendum, verum
regi aut fundi domino eam quæ eſt
loco colli obſtricti mulctam de-
pendito.

Peccatum turpius eſt in diebus & locis ſacris, & majores magis ſunt plectendi.

35. Niſ on nanre timan unrihꝛ
aleſed. ⁊ ðeah man ſceal ſreolſ ti-
dan. ⁊ on ſreolſ ſtopan geornlicoſꝛ
beorgan; ⁊ â ſpa man bið mihꝛigra.
oþþe maran hadeſ. ſpa ſceal he deo-
por ſor God ⁊ ſor porulð unrihꝛ
gebeꝛan; ⁊ godcunde boꝛe ſece man
ſÿmle georne be boc ꝛale. ⁊ ſor po-
ruldcunde boꝛe ſece man be porulð
lage;

Quanquam nec ullo quidem
tempore danda eſt injuſtitiæ venia,
diebus tamen feſtis, atque à locis
Deo conſecratis, maximè eſt pro-
hibenda procul iniquitas. Sed quò
quiſque eſt opibus affluentior, am-
pliorique dignitatis gradu locatus,
eò debebit cumulatiùs Deo & ho- 114
minibus data diſſolvere, ac com-
penſare damna. Deo autem quo-
modo erit compenſandum ex ſcri-
ptis præcepta petamus, hominibus
utì fiat ſatis, ipſa quidem jura tra-
dunt humana.

De

De Ministrum Altaris occidente.

Si quis eorum qui aræ deservierint alicui mortem obtulerit, omni cum divini tum humani juris patrocinio excludatur: nisi quidem cum exilio cumulatè id sceleris compensarit, atque cæsi etiam cognatis satisfecerit, aut saltem (unà cum hominibus qui jurent idoneis) omnem criminis suspicionem diluerit. Hanc verò quę Deo & hominibus debetur compensationem intra ter denos (ídque cum fortunarum suarum omnium discrimine) dies aggreditor.

36. Gif hpa peofod ðegn afýlle. ſý he utlah pið God. ⁊ pið men. buton he ðurh precſiþ ðe deopor gebete. ⁊ eac pið ða mægð; oþþe geladige hine mid perelade. ⁊ binnan þritigum nihtan aginne bote ægþer ge piþ God. ge pið men. be eallum ðam ðe he age;

Ut Rex sit ordinatis alienigenis patronus.

Si quis Sacris initiatus, incoláve in iis quæ ad fortunas, vitámve ejus spectarint decipiatur, tum ei Rex (ni is aliunde habuerit) loco patroni, & cognatorum esto. Fraudator verò regi (prout ipsa feret facti ratio) satisfacito, aut graves sceleris admissi pœnas Rex ipse repetito: Christiana siquidem fide imbuti regis est, Deo illatas graviter (pro facti ratione) ulcisci injurias.

37. Gif man hadodne man. oþþe ældeodigne ðurh ænig þinge forræde. æt feo. oþþe æt feore. ðonne ſceal him cýningc beon for mæg. ⁊ for mundboran. buton he eller oþerne habbe; ⁊ bete man þam cýning ſpa hit gebýrige. oþþe he ða dæda prece ſpiðe deope; Cristenum cýning gebýrað ſpiðe rihte þ he Goder æbýld prece ſpiþe deope. be þam ſeo dæda ſý;

De Ministro Altaris homicida, &c.

Si eorum qui Aræ deservierint aliquis hominem occiderit, aut insigne aliquod perpetrarit flagitium, gradu & honore dispoliatus, perinde atque ei papa circumscripserit habitandi locum exulato, ac cumulatè compensato. Sin is crimen fuerit inficiatus, excusatio tripla esto. Atque ni hanc quæ Deo & hominibus debetur compensationem intra ter denos aggrediatur dies, ab omni legis commoditate destitutus habetor.

38. Gif peofod ðegen manſlaga pýrþe. oþþe eller to ſpiþe mân peorc gepeorce. ðonne þolige he ægþer gehader. ge eþeler. ⁊ præcnige ſpa pide ſpa ſe Papa him ſcrife; ⁊ ðæt bete georne; ⁊ gif he ladian pille. ladige hine mid ðrýfealdan; ⁊ buton he binnan þrittigum nihton bote anginne pið God ⁊ piþ men. ðonne ſý he utlah;

De Ordinatum vinciente aut verberante.

Si quis alium sacris initiatum vinculis constrinxerit, verberibus, ignominia, dedecoréve affecerit, datum (prout æquum fuerit) damnum resarcito, Episcopo (pro dignitate ordinis (Aræ expiandæ nomine mulctam præstato, regi deniq;, sive domino graves dignitatis læsæ pœnas dependito, aut saltem integra perfectáque excusatione allata crimen diluito.

39. Gif hpa gehadodne man binde. oþþe beate. oþþe ſpiþe gebýſmirige. bete pið hine ſpa ſpa hit rihte ſý. ⁊ biſcope pefodbote be ðær hader mæþe. ⁊ ðæm hlaford oþþe cýning be fullan mundbrice. oþþe geladige hine ſýlfne mid fullan lade;

De Ordinato capitis reo.

115 Si quis sacris inauguratus, rei capitalis obnoxius extiterit, comprehenditor, atque ut tandem E-

40. Gif gehadod man hine forpýrce mid deaþ ſcýlde. gepýlde man hine.

⁊ healde to biscopesdome be ðam seo dæde sý;

piscopo criminis admissi pœnas dependat, asservator.

De reo Confessarium petente.

41. Gif deaþscýldig man scrift sprace georne. ne þýrne man him æfre; ⁊ gif him hþa þýrne. bete þ þið cýninge mid hund tþentigum scýll. oþþe geladige hine. nime fif men. ⁊ beo he sýlf sýxta;

Si quis rei capitalis damnatus sua ingenuè sacerdote peccata confiteri cupiverit, id ei conceditor. Si quis autem denegarit, numerato regi centum viginti solidos, aut saltem adjunctis sibi viris quinque se culpa liberato.

De die Dominica & Festis observandis.

42. Gif man þealdan mæge. ne dýde man næfre on sunnan dæges freolse ænigne forþýrhtne man. buton he fleo. oþþe feohte; Ac þýlde man hine. ⁊ healde þ se freolsdæg agân sý; Gif freo man freolsdæg þýrce. ðonne gebete þ mid his halsfange. ⁊ hu-ru þiþ God bete hit georne. sþa sþa him man tæce; Deoþman gif he þeorce. ðolige his hýde. oþþe hýdgýldes. be ðam seo dæd sý; Gif hlaford his þeoþan freolsdæg nýde to þeorce. ðolige ðæs ðeoþman. ⁊ beo he sýþþan folcfrýg. ⁊ gild lahslite se hlaford mid Denum. þite mit Englum be ðam ðe seo dæde sý. oþþe geladige;

Nemo (quoad ejus fieri poterit) cujuscunque sceleris admissi damnatus, (nisi quidem sese in fugam dederit, aut repugnarit) die dominico morti objicitor, quin comprehensus usque dum dies ille festus transierit, tenetor. Liber si die quocunque festo operis quicquam patrarit, ea quæ est loco colli obstricti mulcta compensato: Deo autem (prout ei fuerit imperatum) facito satis. Servus si opus fecerit, vapulato: aut pro facti ratione virgarum metum precio redimito. Herus si servo invito opus addixerit die quocunque festo, servo mulctator suo, servus deinceps liber esto. Herus pręterea si in Dacis fuerit, violatæ legis pœnam dependito: Anglus (pro facti ratione) aut mulcta afficitor, aut crimen purgato.

De jejunium violante.

43. Gif frig man riht fæsten abrece. gilde lahslite mid Demum. þite mid Englum. be ðæm seo dæde sý; ýfel bið þ man fæsten tide ær mæle ete. ⁊ gýt þýrse þ man mid flæscmete hine sýlsne afýle; Gif hit ðeoþman gedô. ðolige his hýde be ðam þe seo dæde sý;

Liberæ conditionis Dacus si indictum cibo sumpto dissolverit jejunium, violati juris pœnas dato: Anglus pro ratione facinoris mulctator. Malum id quidem est, ante prandium jejunii instituti tempore quicquam cibi sumere, pejus tamen comesa carne seipsum fœdare. Servorum aliquis si id fecerit, verberibus (ut res flagitarit) afficitor.

Ut Quadragesima & Festa non temerentur.

44. Gif hþa openlic lencten brýce ðurh feoht lac geþýrce. oþþe ðurh þiflac. oþþe ðurh reaflac. oþþe ðurh ænig healice misdæde. sý þ tþýbete. sþa eac on heah freolse. be ðam ðe seo dæde sý; ⁊ gif man ætsace. ladige hine mid ðrýfealdre lade;

Sive quis dimicatione, matrimonio, rapina, sive alio quocunq; patrato facinore flagitioso, celebrandum Quadragesimæ violarit jejunium, compensatio in duplum augetor. Idem juris esto pro ratione facti, si horum aliquod festo celebri quocunque fuerit factitatum. Sin quis crimen purgare voluerit, 116
purgatio tripla est afferenda.

De

De Eccleſiæ debita vi detinente.

Dacus ſi cuiquam jura atq; debitiones divinas petenti, vi illata reſtiterit, ac repugnarit, legis violatę pœnam dependito: Anglus gravi afficitor mulcta, niſi quidem adjunctis ſibi viris undenis omni ſe culpa exolverit: Sin cuiquam vulnus impreſſerit, compenſato, gravem domino mulctam dependito, illi denique manus (ni eas ab Epiſcopo redemerit) præciduntor. Quin ſi cuiquam mortem obtulerit, omni tum juris commoditate privator, eúmque omnes juſtitiæ cultores clamore inſequuntor. Atqui ſi eum juri repugnantem, ſuâ culpâ morte occubuiſſe liquidò confirmetur, impunè eſto, neque vero propterea quicquam penditor.

45. Gif hpa mid pīge ȝodcundra ȝeþihta þonþýrnne. ȝilde lahrlite mid Denum. þulpite mid Engłum; oþþe ȝeladiȝe hine. nime endlifan be rýlf tpelftan; Gif he man ȝepundiȝe. ȝebete þ. ⁊ ȝilde þulpite dam hlafordre. ⁊ æt birȝcope þa handa alýra. oþþe hiȝ alætе; Gif he man afýlle. beo he utlah. ⁊ hif hentе mid heapme ælc dara de pihт pille; Gif he ȝepýnce þ man hine afýlle duph þ de he ongean pihт ȝean býrde. ȝif man þ ȝerodiȝe. licȝe aȝilde;

De ſacrum ordinem violante.

Si quis ſacrum ordinem, atque vivendi formulam violarit, pro ipſa ordinis dignitate, ſive capitis æſtimatione, mulcta, legis violatæ pœna, ſive rebus ſuis omnibus, compenſato.

46. Gif hpa hâdbrýce ȝepeorce, ȝebete þ be dæf hafef mæþe. rra be pere. rra be pite. rra be lahrlite. rra be ealne ane;

De adulterio.

Si quis jura violarit conjugalia, prout magis minúſve peccarit, caſtigetur. Iniquum id quidem eſt, ut quis nuptiis alligatus, puellam vitiet aliquam, multo tamen iniquius cum uxore aliena rem habere, ſacríſve inauguratam conſtuprare.

47. Gif hpa æbrýce ȝepýnce. ȝebete þ be dam de reo dæde rý; ýrel æbrýce þ æfteftt man pid ænige hine forlicȝe. ⁊ mycele býrre pid oþerf ære. oþþe pid ȝehadod;

De inceſtuoſis.

Si quis ſtuprum inceſtum commiſerit, ſive capitis æſtimatione, ſive mulcta, ſive rerum ſuarum omnium amiſſione (pro ipſa familiæ amplitudine) compenſato. Neque vero una eadémque habenda eſt germanæ ſororis, atque remotioris cognatæ ſtupratæ ratio.

48. Gif hpa rýblegef ȝepýnce. ȝebete þ be ribbemæde. rra be pere. rra be pite. rra be eolra ehte; Ne bid na ȝelice. þ man rruftof ȝehæme. ⁊ hit pære reor ribbe;

De viduam violante.

Qui viduam per vim ſtuprarit, proprii capitis æſtimatione compenſato: nec mitiori conditione ſit ſit qui virgini vim intulerit.

49. Gif hpa pudepan nýde næme. ȝebete þ be pere; Gif hpa meden nýd næme. ȝebete þ be pere;

De uxoris adulteræ pœna gravi.

Uxor ſi marito ſuperſtite cum alio quocunque corpus miſcuiſſe convincatur, dedecus atque inſignem omni in poſterum ætate infamiam ſubito; maritus res ejus omnes habeto, mulieri vero tum

50. Gif be cýcum ceorle pif hiȝ be oþrum pere forliȝce. ⁊ hit open peorð. ȝepeaf heo to perulo rcame rýþþan hire rýlfne. ⁊ hæbbe re pihte pere eall þ hý eo ahte. ⁊ heo dolie

æȝþer

æȝþer ȝenoȝu ȝe ða eapan ; ⁊ ȝif hit tihtle ſý. ⁊ láð ſonbeſt. bircop ðone ſealde. ⁊ ſtiþlice deme;

nasus, tum auriculæ præciduntor. 117 Sin pellicatus postuletur tantummodo, atque in excusatione afferenda ceciderit, tum quidem ejus rei potestas Episcopo deferatur, atq; is litem æstimato severissimé.

De uxorato fornicante aut concubinam habente.

51. Gif piffaft fer hine ſonlicge be hif agenre pýlne. ðolige ðære. ⁊ bete ſon hine ſýlfne pið God. ⁊ pið men; ⁊ ſe ðe hæbbe niht fif. ⁊ eac ceaſere. ne do him nân pneoſt nân ðara ȝeſihta. ðe man Criſtenum men dôn ſceall. æf he ȝefrice. ⁊ ſſa deope gebete. ſſa bircop him tæce. ⁊ æfne ſſilcef ȝefrice;

Si quis nuptiis allegatus, cum sua ipsius ancilla concubuerit, ancilla mulctatus, Deo & hominibus facito satis. Si quis uxorem legitimo nuptiarum fœdere conjunctam simul & concubinam habuerit, ei sacerdotum nullus Christiani hominis jura concedito, nisi quidem illam prius repudiarit, cumulatè (perindè atq; ei fuerit ab Episcopo imperatum) compensarit, atque ab ejusmodi ad posterum temperarit.

Ut alienigenæ libidinosi ejiciantur.

52. Ælþeodige men ȝif hiȝ heora hæmeð nihtan nillað. oþ land mid heora æhtum. ⁊ ſýnnan ȝepitan;

Alienigenæ illicitas carnis libidines si non cohibuerint, unà cum flagitiis & fortunis suis omnibus regno exterminantor.

Ut homicida in purgatione cadens Episcopo tradatur.

53. Gif open morþ peorð ſ man ſý amýrnede. aȝife man ðara maȝum; ⁊ ȝif hit tihtle ſý. ⁊ æt lade mitnide. deme ſe bircop;

Si quis alium præmeditatus trucidarit palàm, perempti cognatorum in potestatem dator: Sin cædis insimuletur tantummodo, atq; in excusatione afferenda ceciderit, Episcopum penes esto ejus rei judicium.

De insidiis adversus Regem vel Dominum.

54. Gif hpa emb cýninge oþþe hlaforde ſýnne. ſý he hif feoneſ ſcýldiȝ. ⁊ eallef ðæf ðe he age. buton he gâ to ðrýſealdan ordale;

Si quis saluti Regis, aut Domini sui insidias tetenderit, vita & rebus suis omnibus plectitor, nisi quidem triplicis Ordalii quæstione crimen diluerit.

De violatione fide-jussionis.

55. Gif hpa cýninȝef borh abrece. ȝebete ſ mid fif pundum ; Gif hpa arcebircopef borh ofþe * æþelinȝef abrece. ȝebete ſ mid ðrým pundum; Gif hpa leodbircopef. oþþe ealdormannef borh abrece. ȝebete ſ mid tpam pundum;

* æþelinȝ. Sonat etiã regni hæredem.

Si quis fidejussionem regi oblatam violarit, compensato libris quinque: Qui Archiepiscopo, aut Satrapæ fidem datam fefellerit, tribus pensato libris: Qui denique Episcopo, aut Senatori oblatam violarit fidejussionem, duabus libris compensato.

De dimicatione in regia.

56. Gif hpa on cýninȝef hirede ſeohte. ðolige ðæf lifef. buton him ſe cýninȝ ȝearian pille;

Si quis in regia dimicarit, capitale esto, nisi quidem Rex hoc illi crimen condonarit.

De eo qui alium armis injustè spoliarit.

57. Gif man æt unlagum man be-

Si quis alium injustè armis spoliarit,

liarit, eam quæ est loco colli obstricti mulctam dependito: eum vinclis si constrinxerit, dimidiatam capitis ejus æstimationem persolvito.

þæpniȝe. ꝼoꝼȝilde hine be halꝼꝼanȝe; ⁊ ȝiꝼ hine man ȝebinde. ꝼoꝼȝilde be healꝼan þæꝼe;

De militum rapinis.

118 Si quis in profectione militari pacem violarit, vita, aut ipsa vitæ æstimatione mulctator: Si quid rapuerit, pro facti ratione compensato.

58. Giꝼ hþa on ꝼýꝼde ȝꝼiþbꝼece ꝼulþýꝼce. ðoliȝe liꝼeꝼ. oþþe þeꝼeȝildeꝼ; Giꝼ he ꝼan þýꝼce. bæte be ðam ðe ꝼeo dæde ꝼý;

De eo qui domum alterius invaserit.

Si quis alterius in domum invaserit, pendito quidem regi jure Anglorum libras quinque: In Dacis si fuerit, esto pro eorum consuetudine compensatio. Sin is vim faciens justa morte ceciderit, nihil quicquam eo pendatur nomine.

59. Giꝼ hþa hamꝼocne ȝeþýꝼce. ȝebete mid ꝼiꝼ pundum ðam cýning on Englalaȝa. ⁊ on Denalaȝe ꝼþa hit æꝼ ꝼtode. ⁊ ȝiꝼ hine man ðæꝼ alecȝe. licȝe aȝýlde;

De rapina.

Si quis alteri quicquam detraxerit, rem, justúmq; rei precium reddito, regi verò capitis æstimationem dependito.

60. Giꝼ hþa ꝼeaꝼlac ȝeþýꝼce. aȝiꝼe ⁊ ꝼoꝼȝilde. ⁊ beo hiꝼ þeꝼeꝼ ꝼcýldiȝ þiþ ðone cýninȝe;

Quæ sunt scelera inexpiabilia.

Sanè quidem tectorum excisiones & incendia, apertæ compilationes, cædes manifestæ, dominorúmque proditiones, scelera sunt jure humano inexpiabilia.

61. Huꝼ bꝼec ⁊ bæꝼnet. ⁊ open ðýꝼþ. ⁊ æbeꝼemoꝼþ. ⁊ hlaꝼoꝼd ꝼþice. æꝼteꝼ þeoꝼuld laȝa iꝼ botleaꝼ;

De viis publicis reficiendis.

Qui pensionem ad oppida, pontésve reficiendos denegarit, militiámve subterfugerit, dato is regi (Anglus si fuerit) centum viginti solidos: In Dacis vero pro eorum consuetudine compensato, aut ei nominantor viri quatuordecem, atque ex illis undecem quorum sententiis se purget, seligito.

62. Giꝼ hþa buꝼhbote. oþþe bꝼicȝbote. oþþe ꝼýꝼdꝼaꝼe ꝼoꝼꝼitte. ȝebete mid hundtþelꝼtiȝum ꝼcýll. ðam cýning on Englalaȝa; ⁊ on Denalaȝe ꝼþa hit æꝼ ꝼtôd. oþþe ȝeladiȝe hine. ⁊ namiȝe him man xiiii. ⁊ beȝite xi;

De fano reficiendo.

Ad fanum reficiendum opem ferre omnes quidem jure debebunt.

63. To cýꝼic bote ꝼceal eall ꝼolc ꝼýlꝼtan mid ꝼihte;

De eo qui excommunicatum vel utlagatum custodierit.

Si quis à jure & legibus divinis fugitivum aliquem custodierit injustè, in lucem eum (ut juri se legitimo subjiciat) proferto, ei porrò cujus intererit compensato, ac regi denique capitis ejus æstimationē dependito. Sin quis alium juris divini aut humani patrocinio exclusum custodierit ac tuebitur, in extremum se & res suas omnes discrimen adduxerit.

64. Giꝼ hþa Godeꝼ ꝼliman hæbbe on unꝼihte. aȝiꝼe hine to ꝼihte. ⁊ ꝼoꝼȝilde ðam ðe hit ȝebýꝼiȝe. ⁊ ȝilde ðam cýning hine be þeꝼeȝilde; Giꝼ hþa ameꝼꝼodne. oþþe utlahne hæbbe. ⁊ healde. ꝼlihte him ꝼýlꝼum ⁊ ealꝼe hiꝼ aꝼe;

De misericordia exhibenda.

65. And gif hpa pille geopne fpam unpihte gecýppan eft to pihte. miltsige man fop Godes ege. spa man best mæge ðam spiþe geopne;

Porrò autem si quis fuerit, qui vitiis omnibus rejectis & repudiatis, denuò virtutem justitiámque studio persequi voluerit, ei (quoad ejus fieri poterit) clementia, & misericordia pro timore Dei tribuitor

Pii Regis misericordia & justitia.

66. And uton dôn spa us ðeapf is. helpan ââ ðam paþost þe helpes best behofaþ; ðonne lese pe ðæs lean ðæp us leafast býþ; Fop ðam â man sceal ðam unstpangum men fop Godes luþe. ⁊ his ege liþelicop deman. ⁊ scpýfan ðam stpangan. fop þam ðe ne mæg pe pitan fulgeopne se unmaga ðam magan gelice. ⁊ ðý pe scýlon medmian. ⁊ gescadelice to dælan. ýlde ⁊ geogoþe. pelan ⁊ pædle. fpeot ⁊ ðeopæt. hæle ⁊ unhæle; ⁊ ægþep man sceal ge on godcundan scpiftan. ge on populdcundan doman. þæs þinge to sceadan; ⁊ ac on manige dæde ðonne man bið nýdpýrhta. ðonne bið se man gebeopges ðe bet pýrþe. ðe he fop neode dýde ⁊ ⁊ he dýde; ⁊ gif hpa ungepealdes gedeþ. ne bið ⁊ eallum na gelice. ðe hit gepealdes gedeð;

Nos verò (ut quidem par est) ut quisque maximè opis indigeat, ità ei potissimum opitulemur. Ità enim (quo in loco maximè avemus) in eodem præmio tandem afficiemur. Semper namq; in judicio (pro nostro in Deum amore 119
& solicitudine) cum inope mitiùs, cum potente severè agamus. Quandoquidem igitur dissimiles esse impotentium, atque potentiorum vires compertum habemus, nos tum in divinis mulctis irrogandis, tum humano jure reddendo, à juventute senectutem, à copia inopiam, à libertate servitutem, atque ab infirmitate corporis, confirmatam valetudinem dijudicare, & distinguere oportebit. Sæpenumero autem peccant homines necessitate coacti, cum his etiam mitiùs erit agendum, quippe quibus faciundi fuerit imposita necessitas. Neque verò ejus rei quam quis invitus, ac voluntarius fecerit, una eadémque habenda erit ratio.

De victu ex Regis prædiis.

67. Ðis is ðonne lihtinge. þe pille eallon folce gebeorgan. ðe hig æp ðýsson mid gedpeht pæpon ealles to spiþe; ⁊ ⁊ is þonne æpost ⁊ ic bebeode eallum minum gepefan. ⁊ hig on minan agenan pihtlic tilian. ⁊ me mid ðam feopmian; ⁊ ⁊ him nan man ne þeapf to feapme fultume nân ðinge sýllan. buton he sýlf pýlle; ⁊ gif hpa æfter pite cpafige be his pepes scýldig pið þonne cýninge;

OMnibus hanc porrò impartimus allevationem, ut quo priùs opprimebatur onere, populum liberemus. Inprimis præfectis meis omnibus mando, ut ex aratione & prædiis meis propriis, quæ mihi fuerint ad victum necessaria suppeditent, neque alius quisquam victui nostro adjumenta præstare invitus cogatur. Atque si eorum aliquis hoc nomine mulctam petierit, is proprii capitis æstimationem regi dependito.

De intestatò mortuis.

68. And gif hpa cpýdeleafe of ðissum life gepite. sý hit ðurh his gýmeleafte. sý hit þurh feaplicne deaþ. ðonne ne teo se hlafopde nâ mape on

Sive quis incuria, sive morte repentina fuerit intestatò mortuus, dominus tamen nullam rerum suarum partem (præter eam quæ jure debetur Hereoti nomine) sibi assumito.

ſumito. Verùm eas judicio ſuo uxori, liberis, & cognatione proximis, juſtè (pro ſuo cuique jure) diſtribuito.

hiſ æhte. butan hiſ ꝛihte heꝛeȝeate; Ac beo be hiſ dihte ſeo æhte ȝeſcýꝼt ſꝑiþe ꝛihte. ꝑiꝼe. ⁊ cildan. ⁊ neh maȝon. ælcum be ðæꝛ mæþe ðe him toȝebýꝛiȝe;

De Hereotis.

Hereotum verò cujuſque ſit dignitati conſentaneum. Satrapæ (ut quidem par fuerit) equi octo, quorum quatuor ſint ephippiati, quatuor nudati ephippiis, galeę quatuor, loricæ totidem, haſtæ bis quaternæ, ſcutorúmque par numerus, quatuor enſes, auríque mancuſæ ducenæ. Thani regii qui loco fuerit primario, ſint hereotum quatuor equi, ephippiati duo, totidem ephippiis vacui, gladii bini, haſtę quatuor, ſcutorúmque par numerus, galea una, lorica una, auríque mancuſæ quinquagenæ: Inferioris Thani, equus unà cum ornamentis & telum, aut in occiduis Saxonibus ea quæ eſt loco colli obſtricti penſio: in Merciis & Orientalibus Anglis, librę duę: in Dacis, Thani regii (qui liberam habuerit juriſdictionem) ſint hereotum libræ quatuor. Atque ſi is regi fuerit familiarior, ſint hereotum equi bini, unus ephippiatus, nudus alter, gladius, haſtæ binæ, totidem ſcuta, atque auri mancuſæ quinquagenæ. Infimæ denique conditionis Thani, ſint hereotum libræ duæ.

69. And beon ða heꝛeȝeate ſꝑa hit mæþlic ſý; eoꝛleſ ſꝑa ðæꝛ to ȝebýꝛiȝe. ꝥ ſindon. eahta hoꝛſ. ꝼeoꝑeꝛ ȝeſaðolode. ⁊ ꝼeoꝑeꝛ unȝeſaðolode. ⁊ ꝼeoꝑeꝛ helmaſ. ⁊ iiii. býꝛnan. ⁊ ehta ſꝑeꝛa. ⁊ eal ſꝑa ꝼela ſcýlda. ⁊ ꝼeoꝑeꝛ ſꝑuꝛð. ⁊ tꝑa hund mancuſ ȝoldeſ; And ſýþþan cýninȝeſ þeȝeneſ heꝛeȝeata þe him nihſte ſindon. iiii hoꝛſ. tꝑa ȝeſaðolode. ⁊ tꝑa unȝeſaðolode. ⁊ tꝑa ſꝑuꝛð. ⁊ iiii. ſꝑeꝛa. ⁊ ſꝑa ꝼeala ſcýlda. ⁊ helm. ⁊ býꝛnan. ⁊ ꝼiꝼtiȝ mancoſ ȝoldeſ; And meðmeꝛa ðeȝna. hoꝛſ. ⁊ hiſ ȝeꝛeðan. ⁊ hiſ ꝑæpen. oþþe halſꝼanȝe on Peſtſexan; ⁊ on Mýꝛcan tꝑa pund. ⁊ on Eaſt Enȝla tꝑa pund; ⁊ cýninȝeſ þeȝneſ heꝛeȝeata inne mid Denum ðe hiſ ſocne hæbbe. iiii. pund; ⁊ ȝiꝼ he to ðam cýninȝe ꝼoꝛþoꝛ cýþþe hæbbe. tꝑa hoꝛſ. ân ȝeſaðelode. ⁊ oþeꝛ unȝeſaðolode. ⁊ i. ſꝑuꝛð. ⁊ tꝑa ſꝑeꝛa. ⁊ tꝑa ſcýldaſ. ⁊ ꝼiꝼtiȝ mancoſ ȝoldeſ; ⁊ ſe ðe læſſe hæbbe ⁊ læſſe maȝe. ſý ii. pund;

Conjux incolat eandem ſedem quam maritus.

Porrò autem quam maritus ſine lite & controverſia ſedem incoluerit, eam conjux & proles ſine controverſia poſſidento: Sin quæ in illum lis fuerit illata viventem, eam hæredes ad ſe (perinde atque is vivus) accipiunto.

70. And þæꝛ ſe bonda ſæt uncꝑýð. ⁊ unbecꝛaꝼoð. ſitte ꝥ ꝑiſ. ⁊ ða cild on ðam ýlcan unbeſacen; And ȝiꝼ ſe bonda æꝛ he dead ꝑæꝛe. beclýped ꝑæꝛe. ðonn andꝑiꝛðan ða ýꝛꝼenamen. ſꝑa he ſýlꝼ ſceolde. þeah he liꝼ hæꝼde;

Viduæ non nubant niſi poſt bis ſenos menſes.

Mulieres viduæ bis ſenos menſes viduos exigunto, atque tum demum cui velint nubant. Sin quæ ante annum nupſerit, dote mulctata fortunis omnibus à priore marito relictis privator: eáque omnia cognatione proximus habeto. Maritus proprii capitis æſtimationem regi (ſive cui Rex cunque dederit alteri) dependito. Ea denique etſi

71. And ſitte ælc ꝑuðuꝑe ꝑeꝛleaſ tꝑelꝼmonaþ; ceoſe ſiþþan ꝥ heo ſýlꝼ ꝑille; ⁊ ȝiꝼ heo binnan ȝeaꝛeſ ꝼæce ꝑeꝛe ȝeceoſe. ðonne ðoliȝe hio ꝑaꝛe moꝛȝan ȝýꝼe. ⁊ ealꝛa ðaꝛa ehta ðe heo ðuꝛh eꝛꝛan ꝑeꝛ hæꝼde; ⁊ ꝼane þa nihſtan ꝼꝛeond to ðam lande. ⁊ to ðam ehtan. ðe heo æꝛ hæꝼde; ⁊ ſý he

hiſ ꝑeꝛeſ ſcẏldig ꝑiþ ðone cẏning oþ-
þe ꝑiþ ðonne ðe he hit ȝeniman hæb-
be; ⁊ ðeaþ heo nẏd numen ꝑeoꝛþ. ðo-
liȝe ðaꝛa ehta buton heo ꝼꝛam ðam
ceoꝛle ꝑille eꝼt ham onȝean. ⁊ næꝼꝛe
eꝼt heo hiſ ne ꝑuꝛþe; And ne hadiȝe
man næꝼꝛe ꝑudeꝑan to hꝛædlic; And
ȝelæſta ælc ꝑudꝑa ða heꝛeȝeata binnan tꝑelꝼ monþum. buton
hiꝛe æꝛ to onhaȝẏe ꝑiteleaſ;

vi quidem rapta, (ni à marito non unquam reditura diſceſſerit) rebus ſuis omnibus mulctator. Mulieres autem viduæ non ſunt nimium fe- 121
ſtinanter ſacris initiandę. Hereotum viduæ (quæ ſaltem priùs dare non poterint) niſi poſt bis ſenos menſes reddere non coguntor.

Nemo nubat fœminam invitam.

72. And ne nẏde man naþeꝛ ꝑiꝼ. ne
mæden to ðam ðe hẏꝛe ſẏlꝼne miſ-
licie; ne ꝑiþ ſceatte ne ſẏlle. butan
he hꝑæt aȝeneſ ðanceſ ȝẏꝼan ꝑille;

Puellam nemo aut fœminam alicui in nuptias invitam conjicito, néve pretio (niſi quidem alter animo libenti quid dederit) vendito.

De eo qui reliquerit telum pro foribus.

73. And ic ꝑille ðeaþ ðe hꝑa hiſ
aȝen ſꝑeꝛe ſette to oþꝛeſ manneſ
huſeſ duꝛu. ⁊ he ðideꝛ inne æꝛende
hæbbe. oþþe ȝiꝼ man oþꝛe ꝑæꝑne ȝe-
dꝛeohlice lecȝe ðæꝛ hiȝ ſtẏlle mih-
ton beon. ȝiꝼ hiȝ moſton. ⁊ hꝑilc
man ðonn ꝥ ꝑæꝑen ȝelecce. ⁊ hꝑilcne
heaꝛme ðæꝛ mid ȝeꝑẏꝛce. ðonn iſ ꝥ
ꝛihт. ꝥ ſeðe ðone heaꝛm ȝeꝑoꝛhte.
ꝥ ſe ðone heaꝛme eac ȝebete; And ſe
ðe ꝥ ꝑæꝑen aȝe. ȝeladiȝe hine ȝiꝼ he
duꝛꝛe. ꝥ hit næꝼꝛe næſ naþeꝛ ne hiſ
ȝeꝑẏlle. ne hiſ ȝeꝑeald. ne hiſ ꝛæd. ne
hiſ ȝeꝑitneſ; þone iſ ꝥ Godeſ ꝛiht ꝥ
he beo clene. ⁊ ꝑite ſe oþeꝛ þe ꝥ ꝑeoꝛ-
ce ȝeꝑoꝛhte. ꝥ ðe hit bete ſꝑa ſꝑa laȝe tæce;

Sive quis ædes alterius negotii cauſa introiturus, haſtam pro foribus reliquerit ſuam, ſive telum aliud quodcunque in loco repoſuerit aliquo ità quidem commodo, ut nihil inde ſequeretur mali ſi loco non moverentur, atque his alter ad damnum alicui inferendum abutatur, juri videtur conſentaneum, oportere ab eo qui intulit reſarciri damnum. Confirmato autem qui eſt teli dominus, (ſi quidem id facere non vereatur) id neque volente illo, nec autore, nec conſiliario, neque ſciente factitatum eſſe: Atque ità ex jure quidem divino is culpa videtur liberandus, alter quod dedit detrimenti ſecundùm jus fáſq; compenſato.

Conjux quæ furata recipit furti non tenetur.

74. Giꝼ hꝑilce man ꝼoꝛſtolen þin-
ȝe hâm to hiſ cotam bꝛinȝe. ⁊ he a-
ꝛaſod ꝑuꝛþe. ꝛiht iſ ꝥ he hæbbe ꝥ he
æꝼteꝛ eode; ⁊ buton hit undeꝛ ðæſ
ꝑiꝼeſ cæȝlocum ȝebꝛoht ꝑæꝛe. ſẏo
heo clæne; ac ðæꝛe cæȝen heo ſceal
ꝑeaꝛdian. ꝥ iſ hiꝛe hoꝛdeꝛn. ⁊ hẏꝛe
cẏſte. ⁊ hẏꝛe *tẏȝe; Giꝼ hit undeꝛ
ðiſſe æniȝum ȝebꝛoht bẏð. þonne
biþ heo ſcẏldiȝ; ⁊ ne mæȝ nân ꝑiꝼ hiꝛe
bondan ꝼoꝛbeodan. ꝥ he ne mote into
hiſ cotan ȝelaþian ꝥ ꝥ he ꝑille; Hit
ꝑæſ æꝛ ðẏſſan. ꝥ ꝥ cild ðe læȝ on

* aliàs, teah.

Si quis rem furto ſurreptam in tectum introduxiſſe ſuum convincatur, æquam ei tribui furti mercedem par eſt: Conjux verò (niſi quidem rem illam ſera clauſam tenuerit) furti non tenetor. Has verò fœmina claves cuſtodire debebit, penarii, ciſtæ veſtiariæ, & Scrinii ſui, atque ſi in his rem tenuerit occluſam, habetor furti conſcia. 122
Non poterit autem prohibere fœmina, quin conjux quid velit in domum introferat ſuam. Mos erat hiante hominum avaritia, parvulum in cunabulis (qui nondum cibum guſtarat) dormientem, huic faci-

facinori perinde putare conſcium, atque ſi is recta ſaperet. Id ego, aliáque nonnulla Deo moleſta & odioſa, planiſſime veto.

ðæm cꝛaðele. ðeah hiꝛ næfꝛe meꝛeſ ne abiꝛe. ꝥ ða ȝýꝛſeꝛaſ leꝛon efen ſcýlðiȝe. ⁊ hiꝛ ȝeþiꝛꝛiȝ þæꝛe; Ac ic hiꝛ foꝛbeoðe heonon foꝛþ eoꝛnoſꝛlice. ⁊ ſþilce maniȝe. ðe Goðe ſýnðon laþe;

De ſervo deſerente Dominum.

Sive quis in terreſtri, ſive navali pugna dominum aut cõmilitonem ſuum per ignaviam & pigritiam deſeruerit, vita & rebus ſuis omnibus mulctator, ejúſque res omnes, & quem illi priùs dederat fundum, dominus recipito. Sin quæ ex ſcripto prædia poſſederit, ea regi ſunto. Verùm enimvero ſi quis in exercitu, ſive in regno, ſive extra quidem pugnans, coram domino mortem oppetierit, ipſum condonator ac remittitor hereotum: atque in bona prædiáque paterna hæredes ejus ſuccedunto, eaque ſecundùm jus fáſque dividunto.

75. Anð ſe man þe æꝛfleа fꝛam hiſ hlafoꝛðe. oþþe fꝛam hiſ ȝefeꝛan. foꝛ hiſ ýꝛhþe. ſý hiꝛ on ſcýþfýꝛðe. ſý hiꝛ on land fýꝛðe. ðoliȝe ealleſ ðæſ ðe he aȝe. ⁊ hiſ aȝeneſ feoꝛeſ; ⁊ fô ſe hlafoꝛð ꝛo ðam ehꝛan ⁊ ꝛo hiſ land ðe he him æꝛ ſealðe; ⁊ ȝif he bocland hæbbe. ȝa ꝥ ðam cýningc ꝛo hanðe; ⁊ ſe man ðe æꝛ ðam fýꝛðunȝ ꝛo foꝛan hiſ hlafoꝛð ſealle. ſý hiꝛ innan lanðe. ſý hiꝛ oſ lanðe. beon ða heꝛeȝeaꝛa foꝛȝýfene; ⁊ fon ða ýꝛfenuman ꝛo lanðe. ⁊ ꝛo ehꝛan. ⁊ ſcýfꝛan hiꝛ ſþiþe ꝛihꝛe;

Qui terram lite tutam præſtiterit, eandem poſsidetor.

Qui terram in celebri illo ex omni ſatrapia conventu defenderit, atque ab omni lite tutam præſtiterit, eam & ipſe quoad vixerit ſine omni controverſia teneto, & cui hominum voluerit tranquillè poſt fata poſſidendam concedito.

76. Anð ſeðe land ȝeþeꝛoð hæbbe be ſcýꝛe ȝeþiꝛneſſe. habbe he unbeſacen on ðæȝe. ⁊ æfꝛeꝛ ðæȝe ꝛo ſýllene ðam ðe him leofaſꝛ ſý;

De feris abigendis.

Præterea autem concedo, ut in propriis ipſius prędiis quiſque tam in agris quam in ſylvis excitet agitétque feras: meas autem nè venetur (iis præſertim in locis quos privilegio circumſcripſi meo) cum pœna præcipio.

77. Anð ic þille ꝥ ælc man ſý hiſ hunꝛnoþeſ þýꝛþe. on þuða. ⁊ on fealða on hiſ aȝenan; ⁊ foꝛȝa ælc man minne hunꝛaþ. lôc hþæꝛ ic hiꝛ ȝefꝛiþoð habben þille. be fullan þiꝛe;

De officiis Domino debitis.

Dona potionis honoraria, aliáque debita dominis officia, in ſuo ſemper ſtatu immutata manento.

78. Anð ðꝛincelean. ⁊ hlafoꝛðeſ ꝛihꝛ ȝýfu. ſꝛanðe æfꝛe unaþenð;

De eo qui ad comitia proficiſcatur.

123 Si quis ad comitia proficiſcatur: ſive revertatur ab eiſdem, placidiſſima pace (niſi quidem furti fuerit manifeſtus) fruitor.

79. Anð ic þille ꝥ ælc man ſý ȝꝛýþeſ þýꝛþ. ꝛo ȝemoꝛe. ⁊ fꝛom ȝemoꝛe. buꝛon he æbeꝛe ðeof ſý;

De harum legum violatore.

Si quis juſſa placitáque hæc à rege nunc quidem omnibus propoſita violarit, proprii capitis æſtimationem (ſive is Anglus, ſive

80. Anð ſeðe ðaſ laȝe þýꝛðe. ðe ſe cýningc hæfþ nu eallum mannum foꝛȝifen. Sý he Deniſc. ſý he Engliſc.

beo he hiſ þeþe ſcýldiȝ þiſ ðonne cýninȝe; ⁊ ȝiſ he hiſ eȝt þýnde. ȝýlde tpa hiſ þeþe; ⁊ ȝiſ he ðonne ſpa oýſtiȝ ſy. þ he ðnidde ſýðe þýnde. ðoliȝe ealleſ ðæſ ðe he age;

Dacus fuerit) regi dependito: Secundo ſi quid delictum fuerit, in duplum pœna augetor: Sin tertio id factitare non verebitur, fortunis ſuis omnibus mulctator.

NU biddе ic geopne. ⁊ on Godeſ naman beode manna gehpylcne. þ he inpeapdlice heoptan buȝe to hiſ Dpihtne. ⁊ oft ⁊ gelome ſmeaȝe ſpiðe geopne hpæt him ſý to donne. ⁊ hpæt to ſopganne; Eallum uſ iſ michel þeaſf. þ þe God luſian. ⁊ Godeſ laȝa ſýlȝean. ⁊ godcundan lapepan geopnlice hýpan; ſop hý uſ ſceolon lædan ſopþ.æt ðam dome ðonne god demeþ manna gehpylcum be æppan gepýpht on; And gepæliȝ biþ ða hýnde. ðe ðonne ða heopde into Godeſ pice. ⁊ to heoſonlicne mýrþe blíðe mot lædan ſop hiſ æppan gepýpht on; And pel ðapе heopde þe gefolgað ðam hýnde. ðe hiȝ deoflum ætpeneð. ⁊ God hý gefcrýneþ; uton ðonne ealle anmodne heoptan geopne upum Dpihtne cpeman mid pihte. ⁊ henanforþ ſýmle ſcýlan uſ geopne piþ ðone hatan bpýne ðe peallaþ on helle; And dôn nu eac lapeopaſ. ⁊ godcunde býdelaſ. ſpa hiſ pihſ iſ. ⁊ ealpa manna ðeaſf iſ. bodian gelome godcunde ðeaſfe. ⁊ eal ðe gefcadpite hliſt him geopne. ⁊ godcunde lapa ge hpa on gepance healo ſpiþ fæſte. him ſilfu to ðeaſfe; ⁊ manna gehpilce to ſýnſunge hiſ Dpihtne dô to Gode þæſ þe he mæȝe. ſopðeſ. ⁊ dæde gleblice æfre; ðonne bið uſ eallum Godeſ milſa ðe geappepa; aâ ſý Godeſ nama ecelice gebleſſod. ⁊ lôſ him. ⁊ puldop. ⁊ ſýnþmýnſt ſýmble æfre to populde; God ælmihtiȝ uſ eallum gemilſiȝe ſpa hiſ pille ſý; Amen;

NUnc denique omnes obteſtor, ac ſingulis in Dei immortalis nomine præcipio, ut verè atque ex animo ad divinum convertantur numen, quidque faciendum fugiendúmve fuerit, ſumma cum cura & cæremonia perſcrutentur. Et quidem ſaluti noſtræ conducit maximè, Deum, utì amore proſequamur, ejus præcepta ac monita ut teneamus, atque ut divinis doctoribus dicto ſimus audientes. Hi etenim nos illo producturi ſunt in proſpectum die, quo dominus venturus eſt judicium in omnes ſecundùm ea quæ vivi fecerint ut exerceat. Tum demum beatus ille quidem cuſtos, qui creditum ac commiſſum ſibi gregem in divinum regnum, cœleſtiáque ſuperorum gaudia, propter ea quæ in vita fecerit, deduxerit: Beatus item grex, illum ſequutus paſtorem, qui eum diabolo è manibus extorſerit, Deóque lucrifactum commendarit. Porrò autem omnes Deo placere ſtudeamus concordes, atque omni in poſterum ætate torrentes inferorum flammas devitemus. Divini juris interpretes, Deíque præcones (ut quidem ſui muneris eſt, atque omnibus ad ſalutem conducit maximè) prædicanto ſæpe rerum divinarum commoda: Sagaci autem & bona mente omnes, aures animúmque diligentèr attendant, Deíque monita (ad ſuam ipſorum utilitatem) animo habeant inſita ſemper atque infixa. 124
Singuli denique ad majorem Dei immortalis domini ſui amplitudinem, & gloriam, tum dictis, tum factis, piè gratéque, quoquo modo poterint, bene faciunto. Ita enim tandem aliquando cumulatè divinam omnes conſequemur miſerationem. Collaudetur nomen domini in perpetuum, ei laus, honos, & gloria, in omnes ſeculorum ætates. Deus rerum omnium præpotens, noſtri (prout ejus fuerit voluntas) omnium miſereatur. Amen.

Canones

¶ Canones *Ælfrici* ad *Wulfinum* Episcopum.

Epistola de Canonibus.

ÆLfricus humilis frater venerabili Episcopo Wulfino salutem in Domino. Obtemperavimus jussioni tuæ libenti animo, sed non ausi fuimus aliquid scribere de Episcopali gradu, quia vestrum est scire quomodo vos oporteat optimis moribus exemplum omnibus fieri, & continuis admonitionibus subditos exhortari ad salutem, quæ in Christo Jesu dico, tam quod sæpius deberetis vestris Clericis alloqui, & illorum negligentiam arguere, quia penè statuta Canonum & sanctæ Ecclesiæ religio vel doctrina eorum perversitate deleta sunt: Ideóque libera animam tuam, & dic eis quæ tenenda sunt, Sacerdotibus & Ministris Christi, ne tu pereas pariter, si mutus habearis canis. Nos vero scriptitamus hanc Epistolam quæ Anglice sequitur, quasi ex tuo ore dictata sit, & locutus esses ad Clericos tibi subditos, hoc modo incipiens:

DIco vobis Sacerdotibus ego ipsemet non feram negligentiam vestram in vestro ministerio, sed in veritate vobis annuntiabo, quid de Sacerdotibus constitutum est. Christus ipse nobis exemplum præbuit Christianæ institutionis, & puritatis vitę, seu castitatis. Omnes igitur qui in via sua secum ambulaverint, mundana omnia reliquerunt, ne uxores respicientes: unde ipsemet in quodam Evangeliorum suorum ait: *Qui uxorem suam non odit, indignus est meus esse discipulus.*

Post Christi verò assensionem in regnum cœlorum, & post excessum venerabilium ejus Apostolorum, tanta excitata est in terrarum medio persecutio, ut ad Synodum congregari nequibant Ministri Dei, propterea quod eorum vitis insidiabantur gentes Ethnicæ, donec Constantinus Cæsar Imperium orbis assecutus, Christianus fieret.

Tunc congregavit ille in Nicæa civitate 318. Episcopos ex omnibus nationibus ad confirmandam fidem Catholicam. Erant in hac Synodo multi Episcopi insignibus clari miraculis, & hi Missalem quendam sacerdotem Arium nomine, telo anathematis perstrinxerunt, quòd non crederet filium Dei

1. IC ſecge eoþ þreoſtum. ꝥ ic ſýlf nelle beran eoþre gýmeleaſte on eoþrum þeoþdome. ac ic ſecge eoþ ſoþlice hu hit geſet iſ be þreoſtum. Criſt ſýlf aftealde criſtendom. ⁊ clænneſſe. ⁊ ealle ða deferdon on hiſ fare mid him. forleton ealle þorulð ðing ⁊ þifeſ neaþeſte. forðon ðe he ſýlf cþæð on ſumum hiſ godſpella. ſeðe hiſ þif ne hatað. niſ he me þýrþe þen;

2. Ða æft' Criſteſ upſtige eft no heofena rice. ⁊ æft' geendunge hiſ arþurþra Apl'. þearþ ſþa micel ehtnýſ on middan earde aſtýrod. ꝥ man ne mihte gegaderian Godeſ þeoþaſ to Sinoþe. forðam hæðenum cþellerum ðe cepton heora deaþeſ. oð ꝥ Conſtantin' ſe Caſere to Criſtendome beah ſeðe ealne ýmbhþýrft on hiſ anþealde hæfde;

3. Ða gegaderode he Sinoþ on þære ceaſtre Nicea. ðreo hund biſcopa ⁊ eahtatýne biſceopaſ. of eallum leodſcipum. for ðæſ geleafan getrymminge. ðær þæron ſþa mære biſcoraſ. manega on ðam Sinoðe ꝥ hi þýrcan mihta þundra. ⁊ ſþa dýdon. hi amanſommodon ðær ðone Mæſſe Þreoſt Arrium. forðon ðe he nolde gelýfan ꝥ ðæſ lifigendan Godeſ Sunu þære eal ſþa

mihtig

mihtiġ ꝥa ꝥe mepa ꝥæden iꝛ. þa ꝥoꝛ-
demdon hi ealle ðone deoꝛleꝛ man ac
he nolde ġeꝛꝥiccan. æꝛ ðon ðe him
ꝥah ꝥe innoþ eal endemeþ ut. ða ða he
eode to ġanġe;

4. On ðam ðinoþe pæꝛon ġeꝛette
ða halġan cyꝛce ðenunġa. ⁊ ꝥe Mæꝛꝛe
Cpeda. ⁊ maneġa oþꝛe ðinġ be Godeꝛ
biġġendum. ⁊ be Godeꝛ ðeopum;

5. Hi ġecpedon ða ealle mid anꝛæ-
du ġeðance. þ naþeꝛ ne Biꝛceop. ne
Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt. ne Diacon. ne nan
ꝥihт Canonic iꝛ næbbe on hiꝛ huꝛe
nænne piꝛ man. buton hiт ꝥý hiꝛ mo-
doꝛ. oþþe ꝥꝛuꝥtoꝛ. þaðu. oþþe mod-
ꝛnie. ⁊ ꝛeþe elleꝛ dô þoliġe hiꝛ habeꝛ;

6. Nu ðincþ eoꝛ þ iꝛ ꝛellic to ġe-
hýꝛenne. ꝥoꝛ ðan ðe ġe habbaþ eoꝛꝛ
c ⁊ ýꝛmðe ꝛꝥa onġe
an ġebꝛohт

ꝛꝥýlce hiт man pleoh ne ꝛý þ ꝛe pꝛe-
oꝛt lýbbe ꝛꝥa ꝛꝥa ceoꝛl; Nu cpeð
ġe þ ne maġon beon butan piꝛ man-
neꝛ ðenuŋġum. ⁊ hu mihton þa hal-
ġan ꝛeꝛæꝛ ða punian butan piꝛe; hi
habbað eac nu ða mede heoꝛa modeꝛ
clænniꝛꝛe. A butan ende on ðam ecan
liꝛe. nu cpeþað eꝛt Pꝛeoꝛtaꝛ þ Pe-
tꝛuꝛ hæꝛde píꝛ. ꝛull ꝛoð hi ꝛecġað.
ꝥoꝛ ðan ðe he ꝛꝥa moꝛte ða on ðæ-
ne ealdan æ. æꝛ ðan ðe he to Cꝛiꝛte
ġebuġe. ac he ꝥoꝛlet hiꝛ piꝛ. ⁊ ealle
ꝥoꝛulolican þinġ ꝛiþþan he to Cꝛiꝛte
beah. ðe ða clænneꝛꝛe aꝛtealde;

7. On ðæꝛe ealdan æ moꝛte ꝛe bi-
ꝛcop niman him an clæne mæden. ⁊ piþ
hí timan· on aꝛettum týman. ꝥoꝛþon
ðe þ an cýnn ꝛceolde. ⁊ ýmle beon
ðæꝛ habeꝛ. ⁊ oꝛ nanꝛe oþꝛe mæġþe.
ne moꝛte beon beꝛceoꝛ. he ne moꝛte
ꝛꝥa ðeah buton æne piꝛian. ne ðonne
on þýoepum. ne on apoꝛꝛum piꝛe. ac
ꝛꝥa ꝛe æꝛ ꝛæden. on ꝛumon mæðene.
hi mihton ða ꝛe pel habben piꝛ on

viventis in perpetuum æqualis esse potentiæ cum Patre suo glorioso, ipsúmque igitur Sathanæ tradiderunt omnes, sed is noluit resipiscere, usque dum effusa cum alvo intestina sua in latrinam viderat.

In hac Synodo instituta fuit sanctæ Ecclesiæ Liturgia, & fidei Symbolum quo in Missa utimur, nonnulláque alia ad cultum & servitium Dei pertinentia.

Decreverunt jam tum omnes unanimi cogitatione, ut neque Episcopus, neque Sacerdos Missalis, neque Diaconus, nec qui verè est Canonicus, in domo sua secum haberet aliquam mulierem, nisi matrem vel sororem suam, amitam vel materteram suam: & qui aliter fecerit, ordine & gradu suo privaretur.

Considerate igitur digna hæc auditu, cùm enim habueritis Ecclesiæ vestræ solicitudinem, è contrario . . . . adduct . .
. . . . . .
. . . . . .
quasi periculosum non esset, Sacerdotem vivere more conjugati. Sed dicetis eum haud posse carere muliebribus servitiis. Respondeo; Quonam pacto vitam transegerunt sancti olim viri absque fœmina vel uxore, qui in mercedem casti sui animi, vita nunc fruuntur sempiterna? Ad hoc dicent Sacerdotes, Petrum habuisse uxorem: Verùm est, sub lege enim veteri (dum in Christi adhuc non venisset clientelam) bene ei licuit: quamprimum autem factus est discipulus Christi, qui castitatis exemplum præbuit, uxorem dereliquit, & mundana omnia.

In lege veteri, Pontifici licuit uxorem sibi sumere puram virginem, & ex ea prolem suscitare usq; in tempus constitutum, propterea quòd ex una tantùm familia ad eundem ordinem, & non ex alia unquam consanguinitate, cooptandus esset Pontifex. Nec tamen ei licuit pluries quam semel uxorem ducere, nec hanc viduam aut repudiatam, sed, ut jamjam diximus, puram virginem. Bene tamen sub iis seculis uxore frueren-

tur:

tur: neque enim Missam celebrabant, nec Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi administrabant, sed boves offerebant usque dum Christus ante passionem suam illud Sacramentum sanctificaverat, Missámque instituerat . . . modo per eum exist . . .

Constitutum etiam fuit in eadem Synodo, ut is qui viduam duxerat, aut repudiatam, aut ad secundas nuptias transierat, ad sacrum ordinem nunquam postea assumeretur nec consecraretur in Sacerdotem: sed is qui castæ unius uxoris maritus fuerat, ad castum Ordinem eligendus foret, juxta id quod Apostolus Paulus in Epistola sua scriptum tradidit.

Nulli liceat Sacerdoti iis interesse nuptiarum celebritatibus, in quibus aut secundæ vir uxori jungitur, aut secundo viro fœmina. nec vel iisdem benedicere, ut admonuit eum . . . . . ità quod in castitate degant. Sic doctores scripserint, licèt Apostolus veniam cesserit iterum ducendi uxorem, si uxor ejus . . . . . Canones autem jam tum prohibent benedictionem, & ejusmodi connubentibus imponunt etiam pœnitentiam.

Septem gradus constituti sunt in Ecclesia. Primus, *Hostiarius*: secundus, *Lector*: tertius, *Exorcista*: quartus, *Acolythus*: quintus, *Subdiaconus*: sextus, *Diaconus*: septimus, *Presbyter*.

I. *Ostiarius* est ostiorum Templi seu Ecclesiæ custos, qui campanarum sonitu designat tempora, fidelibúsque Ecclesiæ fores aperit, infidelibus verò occludit.

II. *Lector* is est qui legit in Ecclesia Dei, ad hoc etiam ordinatus, ut verbum Dei populo prædicet.

III. *Exorcista* idem est qui malignos spiritus homines cruciantes, omnipotentis Dei nomine prodire ex eisdem adjurando cogit.

ðam ðaȝum. ꝼoꝛþon ðe hi næꝼꝛe ne mæꝼꝼoðon. ne men ne huꝼleðon. ac oꝼꝼꝛoðon nýtenu. on ða ealðan ꝑiꝼan oþ ꝥ Cꝛiꝼt halȝoðe huꝼel æꝛ hiꝼ ðꝛoꝑunȝe. ⁊ ðam mæꝼꝼan aꝼtealðe. ðe ꝼtent nu ðuꝛh hine;

8. Ðæꝛ ꝑæꝼ eac ȝeꝼet on ðam ilcan. on ðam ilcan ꝼinoþe ꝥ ꝼeðe ꝑýðeꝑan name oþþe aꝑoꝛꝑenne. ꝑiꝼ. oþþe ꝼeðe eꝼt ꝥ he ne ꝑuꝛðe næꝼꝛe ꝼiþþan to nanum haðe ȝenumen neȝe halȝoð to pꝛ ite ac ꝼeðe æꝛ hæꝼðe him an clæne ꝑiꝼ ꝼe ꝑæꝛe ȝecoꝛen to ðam clænan haðe ꝼꝑa ꝼꝑa ꝼe Apoꝼtol Pauluꝼ on hiꝼ piꝼtole aꝑꝛat;

9. Ne nan pꝛeoꝼt ne mot beon æt ðam bꝛýðlacum ahꝑæꝛ ðæꝛ mæn eꝼt ꝑiꝼað oþþe ꝑiꝼ eꝼt ceoꝛlað nene ȝæðeꝛe ne ne to ȝæðeꝛe bletꝼian ꝼꝑilce man bicniȝe him ꝼꝑa ꝥ hi ꝑunoðon on clænnýꝼꝼe. ꝼe læꝑ t ꝼꝑa ðeah ðæꝼ Apoꝼtoleꝼ leaꝼe oðeꝛe ꝼiðe ꝑiꝼian. ȝiꝼ hiꝼ ꝑiꝼ him æ lð ac ða canoneꝼ ꝼoꝛbeoðað ða bletꝼunȝæ ðæꝛ to. ⁊ ȝe ꝼetton ðæðbote ꝼꝑilcum mannum to ðonne;

10. Seoꝼon haðaꝼ ꝼinðon ȝeꝼette on cýꝛcan. an iꝼ Hoꝼtiaꝛiuꝼ. oþeꝛ iꝼ Lectoꝛ. ðꝛiðða Exoꝛciꝼta. ꝼeoꝛða Acoliteuꝼ. ꝼiꝼta Subðiaconuꝼ. ꝼixta Diaconuꝼ. ꝼeoꝼoða Pꝛeꝼbit'.;

11. Hoꝼtiaꝛiuꝼ iꝼ þæꝛe cýꝛcean ðuꝛeꝑeaꝛþ. ꝼe ꝼceal mið bellan bicnian ða tiða. ⁊ ða cýꝛcean un lucan ȝeleaꝼullum mannum. ⁊ ða unȝeleaꝼꝼullan belucan ꝑið utan;

12. Lectoꝛ iꝼ ꝛæðeꝛe ðe ꝛæt on Goðeꝼ cýꝛcan. ⁊ biþ ðæꝛ to ȝehaðoð ꝥ he boðiȝe Goðeꝼ ꝑoꝛð;

13. Exoꝛciꝼta iꝼ on Enȝliꝼc ꝼeðe mið aþe halꝼað ða aꝑꝛȝeðan ȝaꝼtaꝼ ðe ꝑillað men ðꝛeccan. ðuꝛh ðæꝼ ælmihtiȝan naman ꝥ hi ða men ꝼoꝛlæton;

14. Acolitus is gecpeden. Se ðe candele oþþe tapor býrþ to Godes ðenungum. ðonn' man godspel ræt. oþþe ðonn' man halgað ꝥ husel æt þæm peofode. na spýlce he to dræfe ða dimlican ðeostra. ac ꝥ he gebicnige blisse mid ðam leohte. Cristte to arpurþnýsse ðe is ure leoht;

IIII. *Acolythus* dicitur qui candelam vel cereum accensum fert, dum Evangelium legitur in Dei ministerio, vel dum Sacerdos Sacramentum corporis Domini ad altare consecrat: non ità tamen ad arcendum caliginosas tenebras, sed ad indicandum eo lumine beatitudinem, ad Christum honorandum, qui est lumen nostrum.

15. Subdiacon is soþlice underdiacon. seðe ða fata býrþ forþ to ðam Diacone. ⁊ mid eadmodnýsse ðenað underðam Diacone. æt ðæm halgan peofode. mid ðam husel fatum;

V. *Subdiaconus*, verè underdeacon, is est qui Diacono vasa porrigit, & omni cum humilitate ad altare sanctum eidem famulatur, vasa subministrans ad Sacramentum Corporis Domini nostri pertinentia.

16. Diaconus is ðen ðe þenað þam Mæsse preoste. ⁊ ðam offrunge set uppan ꝥ peofod. ⁊ Godspel eac ræt æt Godes ðenungum. Se mot fullian cild ⁊ ꝥ folc huslian ða sceolan on l . tum lbum ðam hælende ðeopian. ⁊ ꝥ heofonlice lif healdan mid clænnesse ⁊ eal d gende beon spa spa hit gedafenaþ ðam hade. se sacerd ꝥ bið pumgende butan diacone se hæfþ ðone naman ⁊ næfð ða ðenunge;

VI. *Diaconus* est qui Missali Sacerdoti est à ministerio, oblationes super altari ponit, & in divinorum celebratione Evangelium legit. Ei liceat baptizare, populóq; Cœnam Domini exhibere . . . . . Salvatori deservire, & vitæ cœlestis rationem in castitate colere, & omnia . . . . sicut decet illum ordinem. Sacerdos qui versatur absque Diacono, nomen tenet, non ministerium.

17. Presbit' is Mæsse Preost oþþe ealdpita. na ꝥ ælc eald sý. ac ꝥ he eald sý on pisdome. Se halgaþ Godes husel. Spa spa se hælend bebeað. he sceal ꝥ folc lædan to geleafan mid bodunge. ⁊ mid clænum ðeapum. ðam cristenum býrman. ⁊ his lif ne sceal beon spilce læpedra manna; Nis na mare betpeox Mæsse Preoste ⁊ Biscope. buton ꝥ se biscop bið geset to hadigenne. ⁊ to bisceopienne. ⁊ to gýmenne Godes gerihta. forðon ðe hit pære to mænig eald mænigeteald gis ælc Mæsse Preost spa dýde. ⁊ him habbaþ ænne had. ðeah se oþre sý purþor;

VII. *Presbyter* est Sacerdos Missalis, aut Senior, non à senectute, sed quòd senili gaudet prudentia. Illius est corpus Domini in Sacramento consecrare, eodem modo quo salvator ipse instituit. Ejus est ut populum ducat ad fidem, cum & prædicando, tum & sacra ministeria castè exequendo, Christianis se exemplum præbens, & vitam agens non pro more laicorum. Haud pluris interest inter Missalem Presbyterum & Episcopum, quàm quod Episcopus constitutus sit ad ordinationes conferendas, & ad visitandum, seu inspiciendum, curandúmqe ea quæ ad Deum pertinent (Dei jura) quod nimiæ crederetur multitudini si omnis Presbyter hoc idem faceret. Ambo siquidem unum tenent eundémq; ordinem, quamvis dignior sit illa pars Episcopi.

18. Nis nan had ge set on cýrli-

Non est alius Ordo constitutus in

in Ecclesiasticis ministeriis præter memoratos septem istos. Monachorum & Abbatum classes alterius sunt generis, & neque istis annumerantur, neque Ordinis alicujus nomen obtinent. Dicti autem Ordines sancti sunt, & perducunt Presbyterorum suorum animas ad beatitudinem, si purè teneantur.

Ad Presbyteros spectat & Ministros Dei omnes; ut Ecclesiam suam sancto colant obsequio, septem in ea horarios cantus psallant ut à Synodo constitutum est, *viz.* Uthsang. *id est*, Cantus antelucanus: Primsang. *id est*, Cantus matutinus: Undersang. *id est*, Cantus tertianus, *vel ad horam diei tertiam*: Middægsang *id est*, Cantus meridianus: Nonsang. *id est*, Cantus nonalis, *vel ad horam nonam diei*: Æfensang. *id est*, Cantus vespertinus: Niht [sang] *id est*, Cantus nocturnus, qui & septimus.

Tenentur hi etiam preces obnixiùs fundere, pro Rege & ipsorum Episcopo, etiam pro suis benefactoribus, & pro omni populo Christiano.

Habebit etiam Presbyter quilibet (priusquam ordinatus fuerit) arma ad opus spirituale pertinentia, videlicet codices sacros, i. Psalterium, Epistolarum librum, & librum Evangeliorum, librum Missalem, libros Canticorum, librum manualem seu Enchiridium, Gerim, passionalem, pœnitentialem, & lectionarium. Hæc ut habeat necessarium est, & curet Presbyter diligenter ut accuratè omnia sint correcta, & à scribarum vitiis liberata.

Habebit etiam Missalia vestimenta, ut Deo serviat prout decet, honorificé: nec sint ea mucida, nè vel aliquantulum . . . & altaris etiam pallia affabrè sint contexta. Calix ejus è pura una materia factus, putredini non obnoxia, & sic etiam patina. Corporale item nitidum, ut Christi convenit ministerio. Nemo quidpiam impune proferat quod non semper dignum fuerit apud Deum, ut ei serviat, cùm in prudentia, tum in puritate.

cum ðeapum buton ðis seofon. spa spa pe sæðon nu. Munuc hað ⁊ Abbuð hað sinð on oþre pisan. ⁊ ne sýnð on getealde to ðýsum getele. ne eac nu nan hað misgenamoð herto; ðas haðas sinðon halige gebringað ðæra preosta sapla ðe hi sýfenlice healdað;

19. Nu gebýraþ Mæsse Preostum ⁊ eallum Godes ðeopum þ hi healdon heora cýrcan mið halgum ðeopðom. seofon tið sangas ge singon ðær inne. ðe him gesette sinð. Spa spa se Sinoð hige Uhtsang. ⁊ Primsang. Undernsang. ⁊ Middægsang. Nonsang. ⁊ Æfensang. ⁊ Niht seofoðan;

20. Anð hí sceolon gebiddan geornlice forþone cýning ⁊ for heora biscop. ⁊ for ða ðe him God doð. ⁊ for eal Cristen folc;

21. He sceal habban eac ða pæpna to ðam gastlican peorce. ær ðan ðe. he beo gehaðoð. þ sinð ða halgan bec. Saltere ⁊ Pistol boc. godspel boc. ⁊ Mæsse boc. Sang bec. ⁊ hanð boc. Gerim ⁊ Passionalem. Penitentionalem. ⁊ ræðing boc. ðis is þ neað prm. ðe Preost habban sceal. ⁊ bit he æt ðam pær þ hi beon pel gerihte;

22. He sceal habban eac Mæsse reaf þ he mage arpurþlice Gode sýlsum ðenian. spa hit gedafenlic is. þ his reaf ne beo horig. ne huru to sigen. ⁊ his peofoð sceatas beon pel hporfene; Beo his calic eac of clænum antimbre geporht. unforrotigendlic. ⁊ eal spa se disc. ⁊ clæne corporale. spa spa to Cristes ðenungum; Man ne mæg butan gespince spilc þing forþ bringã. ac þa beoþ on ecnýsse arpurþe mið Gode. þe him pel þemaþ mið pisðome. ⁊ clænnesse;

23. Se Mæsse Preost sceal secgan on sunnan dagum ⁊ Mæsse dagum dæs godspelles andgit on Englisc dam folce. ⁊ be dam Pat'. nse. ⁊ be dam Creodan eac swa he oftost mæge. þam mannum to onbryrdnysse. þ hi cunnon geleornan. ⁊ heora Cristendom gehealdan ; Swa swa se lareow bið þæt he sitege cræft. Canes muti non possunt latrare, ða dumban hundas ne magon beorcan; Se sceolan beorcan ⁊ bodian dam læwedum de lasde hi for lan leasse lorian sceolon. Crist cwæð on his godspelle beunsnotesum lareowum. Cœcus si cœco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt: þ is. Gif se blinda mann bið oðres blindan latteow. Sonn begealla hine begen ón sumne blindnesse ; Blind bið se lareow gif he ða boc lase ne cann. ⁊ besmið ða læwedan mid his laslease swa. swa eow þið his swæse deasse agon ;

Presbyter etiam seu Missalis sacerdos in diebus Solis & Missalibus, Evangelii ejus intellectum populo dicet Anglicè, & ipsorum etiam *Pater noster* & *Credo* (*vestigia teneo Saxonici exemplaris*) toties quoties poterit eos instruendos [adhibere] & ut Symbolum fidei memoriter discant, Christianámq; suam teneant confessionem: monente hoc Domino, unà & Propheta inquiente: Da dumban hundes ne magon beorcan. id est, *Canes muti non possunt latrare*. Oportet nos latrare & exhortari laicos, nè fortè pro defectu instructionis perdamus eos. De insipienti doctore ait Christus in Evangelio, *Cœcus si cœco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*. Cœcus est doctor qui literas nescit, & ignorantia sua laicos & indoctos decipit. Caveatis in hoc igitur, prout opus fuerit.

24. Da halgan fæderas gesetton eac þ men sylton heora teoðunge into Godes cyrcan. ⁊ gange se sacerd to. ⁊ dæle hí on dreo. ænne dæl to cyrc bote. ⁊ oðerne dearfum. done driddan dam Godes deorum. de dæne cyrcan begymað;

Sancti etiam Patres statuerunt, ut Ecclesiæ Dei decimas suas quiq; conferant, tradantúrque eæ Sacerdoti, qui easdem in tres distribuat portiones: unam, ad Ecclesiæ reparationem: alteram, pauperibus erogandam, tertiam verò, Ministris Dei qui Ecclesiam ibi curant.

25. Sac hi gesetton þ mann ne sceole Mæssian binnan nanum huse buton hit gehalgod sy. buton for micelre neode. odde gif man bið untruman;

Constituerunt etiam, ut nemo Missam celebraret in domo non consecrata, nisi urgente necessitate, vel quod quispiam sit infirmus, & ad [*Ecclesiam proficisci nequeat.*]

26. And gif ungefullod cild fæstlice bið gebroht to dam Mæsse Preost. þ he hit mot gefullian. sona mid ofste þ hit ne swelte hæden;

Si puer non baptizatus liberè adducatur ad Presbyterum, [caveat ille] ut eundem protinus baptizet, nè fortè moriatur Ethnicus.

27. And þ nan preost ne sylle þið sceattum ge denunge. ne naner dinges nebidde. nabor ne for fulluhte. ne for nanre benunge. ⁊ he ne beo þam gelic de Crist sylf adræfde mid

Nullus Presbyter pro pecuniis vendat ministerium suum, nec (pro eodem) quidpiam petat, neq; pro baptismo, neque pro alio aliquo ministerio exequendo: nè sit eorum similis, quos de templo Christus ipse

ipſe flagro expulit, quod mercaturam nequiter exercebant in eodem. Dei ſiquidem Miniſtri non jam faciant miniſteria ut pecuniam indè ſibi conferant, ſed ut gloriam mereantur ſempiternam.

ꝑꝛıꝑe oꝼ ðam ꝺemple. ꝼoꝛþan ðe hı manȝoꝺon manꝼullıce ðæꝛ ınne. ne ꝺo nuſe Ꝿoꝺeꝛ ðeoꝛa Ꝿoꝺeꝛ ðenunȝe ꝼoꝛ ꝛceaꝺꝺum. ac ðuꝛh ðæꝺ. ꝺo ðı ꝓ he ȝeeaꝛnıȝe ꝓ ece ꝼulꝺoꝛ;

Nullus itémque Presbyter ex quacunque lucri vel cupiditatis causa ab una Ecclesía ad aliam transeat, sed ad mortem usque in eodem hæreat, cui primitùs ordinatus fuit.

28. Ne nan Pꝛeoꝛꝺ ne ꝼaꝛe ꝼoꝛ æꝛıȝꝛe ȝıꝺꝼunȝe ꝼꝛa mẏnꝺꝛe ꝺo oꝼꝼum. ac æꝼꝛe ꝼuꝛh punıȝe ðæꝛ he ꝺo ȝehaꝺoꝺ pæꝛ. ða hꝛıle ðe hıꝛ ꝺaȝaꝛ beoð;

Nullus Presbyter ex ineptia bibat plus quam decet, nec alium provocet ad bibendum ultra quod desiderat, nè fortè minimè compos fuerit, cùm vel infans baptizandus, vel moriturus quispiam viatico sit donandus: quod si non acciderit, haud tamen fiat ebrius, quia Dominus miniſtris ſuis interdixit ebrietatem.

29. Ne nan Pꝛeoꝛꝺ ðuꝛh ꝺẏꝛıȝ ne ꝺꝛınce unȝemeꝺlıce. ne nænne man ne neaꝺıȝe ꝺo mıccluм ȝeꝺꝛence. ꝼoꝛþan ðe he ꝛceal beon ȝeaꝛo. ȝıꝼ cılꝺ bıð ꝺo ꝼullıȝenne. oꝺ þe man ꝺo huꝛlıȝenne. ꝓ he hæbbe hıꝛ ȝepıꝺꝺ. ⁊ ðeah hıꝺ ꝼꝛa ne ȝeꝺımıȝe. ne ꝛceal he beon ꝺꝛuncen. ꝼoꝛðan ðe uꝛe Ꝺꝛıhꝺen ꝼoꝛbeaꝺ ꝺꝛuncennẏꝛꝛe hıꝛ ðenum;

Presbyter nec sit mercator, nec mercaturæ cupidus, nec omisso Theologiæ studio se ad mundanas conferat sermocinationes, nec arma ferat, nec [causidicus sit]vel lites agat: nec in cœnopoliis bibat more secularium: juramentum etjam nè jurato; semper autem & simpliciter verum dicat absque mendacio, ut servi Dei docuerunt.

30. Ne ꝓꝛeoꝛꝺ ne beo manȝeꝛe. ne ȝıꝺꝛıȝende maꝛꝛeꝛe. ne he ne ꝼoꝛlæꝺe hıꝛ ȝoꝺcunꝺnẏꝛꝛe. ne neꝼo ꝺo ꝼoꝛulꝺ ꝛꝓꝛæcum. ne he pæꝛna ne ꝓeꝛıȝe. ne ne ꝓẏꝛce ꝛace. ne he ne ꝺꝛınce æꝺ ꝓınn ꝺunnum ꝛꝼa ꝛꝼa ꝼoꝛulꝺ men ꝺoþ. ne he aðaꝛ ne ꝛꝓeꝛıȝe. ac mıꝺ anꝼealꝺnẏꝛꝛe ꝛꝓꝛeȝelæꝛꝺ Ꝿoꝺeꝛ ðeoꝛa;

ce æꝼꝛe unleaꝛlıce ꝛꝼa ꝛꝼa

Distinctè etiam peccatoribus instituet pœnitentiam, unicuique scil. juxta meriti sui rationem, ſicuti probabilius eam assequatur. Infirmis & ægrotis cœnam Domini miniſtrabit, dum tamen valeant hanc deglutire, ſemimortuo autem non porriget, quia Chriſtus dicit, *homo manducat hoc Sacramentum.*

31. Ꝡe ꝛceal eac mıꝺ ȝe ꝛceaꝺe ꝓa ꝛınȝıȝenꝺan ꝛcꝓẏꝼan. ælcne be hıꝛ mæꝓe. ꝛꝼa ꝛꝼa he mæȝ acuman. ⁊ he ꝛceal huꝛlıan unhale. ⁊ ꝛeoce. ða hꝛıle ðe ꝛe ꝛeoca mæȝ ꝼoꝛꝛꝛelȝan ꝓ huꝛel. ⁊ he hıꝛ ne ꝛcealoon ȝıꝼ he ꝛamcucu bıð ⁊ ꝼoꝛðan ðe Cꝛıꝛꝺ cꝓæð. ꝓ man æꝛe ꝓ huꝛel;

Habebit etiam Presbyter consecratum oleum duplex: hoc infantibus, id ægrotis paratum: & ægrotos semper unget jacentes. Quidam verò ægroti hoc nihili pendunt, & in ęgritudine ſua ſe non concedunt ungi. Dicam quid de iis docuit Jacobus Domini Apoſtolus, qui credentibus ait: *Tristatur aliquis veſtrum? oret aquo*

32. Se Pꝛeoꝛꝺ ꝛceal eac habban ȝehalȝoone ele on ꝛunꝺꝛon ꝺo cılꝺum. ⁊ on ꝛunꝺꝛon ꝺo ꝛeocum mannum. ⁊ ꝛmẏꝛıan ða ꝛeocan ꝛım. le on leȝeꝛe; ꝛume ꝛeoce men ꝼoꝛꝛanꝺıaꝺ ꝓ hí nellaꝺ ȝeðaꝛıan ꝓ hí man ꝛmẏꝛıȝe. on heoꝛa unꝛꝛumnẏꝛ. ꝛe; nu ꝑẏlle ꝛe ꝛecȝan hu ꝛe Ꝿoꝺeꝛ

Apoꝛtol Jacob be ðam tæhte. he cpæð to ðam ȝeleaꝼfullum ðuꝛ. Triſtatur aliquis veſtrum? oret æquo animo & pſallat: ȝiꝼ eopeꝛ hpilc bið ȝeunꝛotꝛod he hine ȝebiddе mideмnum mode. ⁊ hiꝛ Dꝛihten heꝛiȝe; ȝiꝼ hpa biꝼ ȝeuntꝛumod betꝛux eoꝛ he ȝeꝼecce him to ðæꝛe ȝelaþunȝe Mæꝛꝛe Pꝛoaꝛtaꝛ. ⁊ hi him oꝼeꝛꝛinȝon. ⁊ him ꝼoꝛe ȝebiddon. ⁊ hine ꝛmẏꝛion mid ele on Dꝛihtneꝛ naman. ⁊ ðæꝛ ȝeleaꝼan ȝebed ȝehælð done untꝛuman. ⁊ oꝛihꝛ hine aꝛæꝛþ. ⁊ ȝẏꝼ he on ꝛẏnnum bið hí beoð him ꝼoꝛȝiꝼene. andettað eoꝛ betꝛẏnan eoꝛꝛe ꝛẏnna. ⁊ ȝebiddað ꝼoꝛ eoꝛ. eoꝛ betꝛẏnan. ꝼ ȝeþeon ȝehealdene. ðuꝛ ꝛꝛæc Jacob ꝛe Apoꝛtol be ðæꝛeꝛ ꝛmẏꝛunȝe ꝛeoccꝛa manna. ac ꝛe ꝛeocca ꝛceal ȝeandettan mid innepeaꝛdne heoꝛtan ȝiꝼ he ænigne ȝẏlt unȝebet hæꝼð æꝛ he hine ꝛmẏꝛiȝe. ꝛꝛa ꝛꝛa ꝛe Apoꝛtol hine. beꝼoꝛan tæhte. ⁊ hine ne mot nan man ꝛmẏꝛian buton he ðæꝛ biddе ⁊ hiꝛ andetnẏꝛꝛe dó; Giꝼ he æꝛ ꝛẏnꝼul ꝼæꝛe. ⁊ ȝimeleaꝛ. he dó ðonne andetnẏꝛꝛe ⁊ ȝeꝛꝛicenẏꝛꝛe. ⁊ ælmẏꝛꝛan æꝛ hiꝛ ȝændunȝe. ⁊ he ne bið ꝼoꝛdemed to helle. ac he becẏmð to Godeꝛ miltꝛunȝe;

animo, & pſallat. Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata veſtra: & orate pro invicem, ut ſalvemini. Hæc loquutus eſt Jacobus de ungendis ægrotis. Ægrotus autem priuſquam inungatur, confitebitur ab intimo corde, ſi quid peccati commiſerit, pro quo dignam non contulerit ſatisfactionem, ſicut Apoſtolus hîc jam ſuprà eum monuit: & nemo eum præſumat ungere, niſi exoratus, & poſt peractam confeſſionem. Si antea peccator fuit & negligens, faciat jam demum confeſſionem, pœnitentiam, & eleemoſynam ante obitum ſuum, ut inferno non adjudicetur, ſed divina gaudeat miſerecordia.

33. Feoꝛeꝛ ðinoðaꝛ ꝼæꝛon ꝼoꝛ ðam ꝛoðan ȝeleaꝼan on ȝean ða ȝe dꝛolmen þe dẏꝛlicꝛ ꝛꝛꝛæcon be ðæꝛe halȝan ðꝛẏnnẏꝛꝛe. ⁊ ðæꝛ hælendeꝛ menniꝛcnẏꝛꝛe; Se ꝼoꝛma ꝼæꝛ on Nicea. ꝛꝛa ꝛꝛa þe ȝeꝼẏnn æꝛ ꝛeðon. ⁊ ꝛe oðeꝛ ꝼæꝛ ꝛiþþan on Conꝛtantinopoli. oþeꝛ healꝼ hund biꝛcopa. haliȝe Godeꝛ men. Se ðꝛidda ꝼæꝛ on Eꝼeꝛum. tꝛa hund biꝛcopa. ⁊ ꝛe ꝼeoꝛþa ꝼæꝛ on Calcedonia. ꝼela hund biꝛcopa. ⁊ hi ealle ꝼæꝛon anꝛæde him betẏnan to ðæꝛe ȝeꝛetnẏꝛꝛe ðe man ȝeꝛette on Nicea. ⁊ hi ȝebetton ȝehꝛæt ðe to bꝛocen ꝼæꝛ oꝼ ðam. ðaꝛ ꝼeoꝛeꝛ ðinoþaꝛ ꝛẏnd to healdenne. ꝛꝛa ꝛꝛa þa ꝼeoꝛeꝛ Cꝛiꝛteꝛ bec on Cꝛiꝛteꝛ ȝelaþunȝe. maneȝa ꝛinoðaꝛ ꝼæꝛon ꝛiþþan ȝehæꝛd. ac ðaꝛ ꝼeoꝛeꝛ ꝛẏndon ꝼẏꝛmiꝛte ꝛꝛa ðeah. ꝼoꝛðan ðe hi aðæꝛcton ða

Quatuor erant Synodi pro veræ fidei defenſione contra hæreticos blaſphemias eructantes in ſanctam Trinitatem, & Salvatoris noſtri humanam naturam. Prima Nicææ, ut hic antea memoravimus. Poſt eam altera Conſtantinopoli, è 150. Epiſcopis, ſanctis Dei ſervis. Tertia Epheſi fuit, è 200. Epiſcopis. Quarta verò Chalcedoni, ubi multæ aderant Epiſcoporum centuriæ, & hi omnes unanimi aſſenſu omnia confirmarunt quæ in Nicæna ſtatuebantur Synodo, & in quibus violata fuit, ea omnia refecêre. Quatuor iſtę Synodi adeò obſervandæ ſunt à Chriſti Eccleſia, ut quatuor Chriſti codices. Multæ ex illo tempore fuerunt Synodi, ſed hæ quatuor erant firmiſſimę.

Extin-

Extinxerunt enim istæ hæreticas illas doctrinas, quas adversùs Deum hæreticè posuerunt hæretici, & constituerunt pariter Ecclesiasticum ministerium.

Qua igitur audacia [O Sacerdotes] istorum omnium dispexeritis constitutiones? Monachi enim unius hominis constitutiones tenent, sancti videlicet Benedicti, & secundùm regulam ejus vivunt; quam si violaverint, corrigunt statim omni cum humilitate, juxta Abbatis eorum sententiam. Vos etiam habetis regulam: si vel eam legere volueritis, videretis quid sit vobis constitutum. Vos autem mundanis delectamini collocutionibus, Vicecomites fieri, Præpositi, seu Ballivi, neglecta interea Ecclesia vestra, & his unà constitutionibus.

Volumus(ut constitutiones perhibent) vos vosmetipsos, prout Christianos decet, citiùs expedire, Ecclesiæq; vestræ sedulo indulgere: in Ecclesia verò, nè vel fabulari liceat, aut loqui: orationis enim domus est, & Deo consecrata in sermonis spiritualis exercitationem; nec in ea quispiam bibat, aut indebitè edat: cùm sit illis sanctificata qui ibidem corpus Domini in fide manducaverint. Hæc quamvis turpia faciunt homines, bacchantes sæpe, & usque ad insaniam bibentes in domo Dei, contumeliosè etiam & turpiter ludentes, quin & fœdis sermonibus ipsam hanc domum contaminantes. Satius eis foret in lectis suis acquiescere, quàm Deum istiusmodi irritare

ðpollican laꝛa. ðe ðaȝe ðpolan ꝼunðon ðpollice onȝean Goð. ⁊ hi eac ȝeꝛetton ða cýꝛclican ðenunȝa;

34. Hu ðuꝛꝛeȝe nu ꝼoꝛꝛeon heoꝛa ealꝛa ȝeꝛetnýꝛꝛa. ðonne munecaꝛ healðað aneꝛ manneꝛ ȝeꝛetnýꝛꝛe þæꝛ halȝan beneðicteꝛ. ⁊ be hiꝛ ðihte lýbbað. ⁊ ȝiꝼ hí þæꝛe hit to bꝛecað. hi hit ȝebetaþ eꝼt be heoꝛa abbuðeꝛ ðihte. mið ealꝛe eaðmonýꝛꝛe; ȝe habbað eac ꝛeȝol ȝiꝼ ȝe hine ꝛæðan þolðon. on ðam ȝe mihton ȝeꝛeon hu hit ȝeꝛet iꝛ be eoþ. ac ȝe luꝼiað þoꝛulð ꝛpꝛæca. ⁊ þýllað beon ȝeꝛeꝛan. ⁊ ꝼoꝛlætað eoþꝛe cýꝛcan. ⁊ ðaꝛ ȝeꝛetnýꝛꝛa mið ealle;

35. Þe þýllað ꝛþa ðeah ꝛecȝan ða ȝeꝛetnýꝛꝛa eoþ. þýlæꝛ ðe þe ꝛýlꝼe loꝛion ꝼoꝛþ mið eoþ. Cꝛiꝛtene men ꝛceolon ꝛecan cýꝛcan ȝelome. ⁊ man ne mot ꝛpellian ne ꝛpꝛæca ðꝛiꝼan binnan Goðeꝛ cýꝛcan. ꝼoꝛðan ðe heo iꝛ ȝebeð huꝛ Goðe ȝehalȝoð to ðam ȝaꝛtlicum ꝛpꝛæcum; Ne man ne ꝛceal ðꝛincan oþþe ðollice etan binnan Goðeꝛ huꝛe ðe iꝛ ȝehalȝoð to ðam ꝥ Goðeꝛ lichaman mið ȝeleaꝼan ðæꝛ ðicȝe. nu ðoð men ꝛþa ðeah ðýꝛlice ꝼoꝛ oꝼt ꝥ hi þýllað þacian. ⁊ þuðlice ðꝛincan binnan Goðeꝛ huꝛe. ⁊ biꝛ moꝛlice pleȝan. ⁊ mið ȝe ȝaꝼ ꝛpꝛæcum Goðeꝛ huꝛ ȝeꝼýllan. ac ðam þæꝛe beteꝛe. ꝥ hi on heoꝛa beðde laȝon. ðonn' hi ȝeȝꝛemeðon-------

Hic nonnulla desunt, nec reparanda sunt.

¶ Nè

☞ *Nè fortè existimes (Lector humanissime) ex cerebro meo depromptas esse, quas Guilielmo Regi jam nunc ascripturus sum Leges, fidémque abroges, aut facti mei consilium ignores, ego te paucis admonere volui: Primùm, me hoc in loco mea non dedisse, verùm aliena transcripsisse, Librarii, non Auctoris munere functum: Deinde, cùm duo inter se diversa harum legum circumferantur exemplaria, alterum perantiquum, alterum non ità sanè vetus, quod tamen plura complectatur, me diligenti factâ comparatione utraque conjunxisse, ità tamen ut quæ majusculis depicta sunt literis, veteris illius exempli sunt omnia; quæ minoribus verò describuntur caracteribus, ea recentiori sunt tribuenda. Variam denique è regione loci annotavi lectionem, verbáque nonnulla parùm Latina emendavi.* Vale.

¶ Leges Gulielmi Regis.

GULIELMUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {1067. / 1087.}

¶ Decreta *GULIELMI Bastardi*, & Emendationes quas posuit in *ANGLIA*, quę olim vocabatur *BRITANNIA*.

HIc intimatur quid Gulielmus Rex Anglorum, cum Principibus suis constituit post conquisitionem Angliæ. Inprimis quidem super omnia unum Deum vellet per totum regnum suum venerari, unámque fidem Christi semper inviolatam custodiri, pacem & securitatem, *concordiam, judicium, & justitiam* inter Anglos & Normannos, *similiter inter Francigenas & Britones, Walliæ & Cornubiæ, & Pictos, & Scotas Albaniæ, similiter Francos, & insulicolas omnium Insularum, & Provinciarum quæ pertinent ad coronam, & dignitatem, & ad defensionem, & ad observationem, & ad honorem Regis, inter omnes sibi subjectos per universam Monarchiam Regni Britanniæ firmiter & inviolabiliter modis omnibus* observari. *Ità quòd nullus alii *forisfaciat in nullo super *forisfacturam nostram plenam.* Statuimus etiam, ut omnes liberi homines fide & sacramento affirment, quòd intra & extra universum regnum, *quod olim vocabatur regnum Britanniæ*, Wilhelmo Regi Domino suo fideles esse volunt, terras & honores suos omni fidelitate ubique servare, cum eo & contra inimicos *& alienigenas* defendere. Volumus autem & firmiter præcipimus, ut omnes homines quos nobiscum adduximus, aut post nos venerunt, sint *sub protectione*, & in pace nostra, *per universum regnum prædictum.* Et si quis de illis occisus fuerit, dominus ejus habeat intra quinque dies homicidam ejus, si potuerit: sin autem, incipiat persolvere nobis, xlvi. marcas argenti, quamdiu * substantia Domini illius perduraverit, ubi verò substantia Domini defecerit, totus * hundredus in quo occisio facta est communiter solvat quod remanet. Et omnis Francigena qui tempore Edwardi propinqui nostri fuit in Anglia, particeps consuetudinum Anglorum, quod dicunt anehlot. & an Scote. persolvatur secundum legem Anglorum. *Volumus & hoc firmiter præcipimus & concedimus, ut omnes liberi homines totius Monarchiæ regni nostri prædicti, habeant & teneant terras suas & possessiones suas bene,*

* i. damnum inferat.
* i. mulcta.
* bona, res.
* centuria.
Valgò Scot & Lot.

ne, & in pace, liberas ab omni exactione injusta, & ab omni tallagio, ità quod nihil ab eis exigatur vel capiatur, nisi servitium suum liberum, quod de jure nobis facere debent, & facere tenentur, & prout statutum est eis, & illis de nobis datum & concessum jure hæreditario in perpetuum per commune consilium totius regni nostri prædicti. Statuimus etiam & similiter præcipimus, ut omnes Civitates & Burgi, & Castella, & Hundreda, Wapentachia totius regni nostri prædicti singulis noctibus vigilentur, & custodiantur in girum, pro malefactis & inimicis, prout Vicecomites, & Aldermanni, & Præpositi, & Ballivi, & Ministri nostri melius per commune consilium ad utilitatem regni providebunt: & quod habeant per universum regnum mensuras fidelissimas, & signatas, & pondera fidelissima & signata, sicut boni Prædecessores statuerunt. Statuimus & firmiter præcipimus, ut omnes Comites, & Barones, & Milites, et servientes, & universi liberi homines totius Regni nostri prædicti habeant & teneant se semper bene in armis, & in equis, ut decet & oportet, & quod sint semper prompti & parati ad servitium suum integrum nobis explendum, & peragendum cum semper opus adfuerit, secundùm quod nobis debent de feodis & tenementis suis de jure facere, & sicut illis statuimus per commune consilium totius regni nostri prædicti, & illis dedimus & concessimus in feodis jure hæreditario. Hoc præceptum non sit violatum ullo modo super forisfacturam plenam. Statuimus etiam & firmiter præcipimus, ut omnes liberi homines totius regni prædicti sint fratres conjurati ad Monarchiam nostram & ad regnum nostrum pro viribus suis & facultatibus contra inimicos pro posse suo defendendum, & viriliter servandum, & pacem, & dignitatem nostram & coronæ nostræ integram observandam, & ad judicium rectum, & justitiam constanter modis omnibus pro posse suo sine dolo & sine dilatione faciendam. Hoc decretum factum est in civitate * Londra.

* *al.* Claudia, *i.* Gloucestria.

Interdicimus etiam ut nulla viva * pecunia vendantur, aut emantur nisi intra civitates, & hoc ante tres fideles testes, nec aliqua res * vendita sine fidejussore & warranto. Quod si quis aliter fecerit, solvat, & persolvat, & postea forisfacturam.

* *i.* pecudes.

* *al.* necessaria.

Item nullum mercatum vel forum sit, nec fieri permittatur, nisi in civitatibus regni nostri, & in burgis clausis, & muro vallatis, & castellis, & locis tutissimis, ubi consuetudines regni nostri, & jus nostrum commune et dignitates coronæ nostræ, quæ constitutæ sunt à bonis Prædecessoribus nostris deperire non possint, nec defraudari, nec violari, sed omnia ritè, et per judicium et justitiam fieri debent. Et ideò castella, et burgi, et civitates sunt et fundatæ et ædificatæ, scilicet, ad tuitionem gentium, et populorum regni, et ad defensionem regni, et idcirco observari debent cum omni libertate, et integritate, et ratione.

Decretum est etiam ibi, ut si Francigena appellaverit Anglum de perjurio, aut murdro, furto, aut homicidio, aut Ran, quod dicitur aperta rapina quæ negari non poterit, Anglus se defendat per quod melius voluerit, aut judicio * ferri, aut duello. Si autem Anglus infirmus fuerit, inveniat alium qui pro eo faciat. Si quis eorum victus fuerit, emendet regi xl. solidos. Si autem Anglus Francigenam appellaverit, & probare voluerit judicio aut duello, volo tamen Francigenam purgare se sacramento non fracto.

* *intellige* candentis.

Hoc quoque præcipio, ut omnes habeant & teneant legem Regis Edwardi in omnibus rebus, adauctis his quæ constituimus ad utilitatem Anglorum.

Omnis homo qui voluerit se teneri pro libero, sit in * plegio, ut plegius eum habeat ad justitiam si quid offenderit, & si quisquam evaserit talium, videant plegii ut solvant quod calumniatum est, & purgent se, quia in evaso nullam fraudem noverint. Requiratur hundredus, & * comitatus sicut antecessores statuerunt, & qui justè venire debent *et* noluerint, summoneantur semel, & si secundo non venerint, accipiatur bos unus; & si tertio, alius bos; & si quarto, reddatur de rebus hujus hominis quod calumniatum est, quod dicitur * ceapgyld, & insuper regi forisfactura.

* *i.* fidejussione.

* *i.* conventus ex omni satrapia.

* *alii,* opp-gyld. quod idem est.

Et prohibeo ut nullus vendat hominem extra patriam: *Si quis enim velit servum suum liberum facere, tradat eum Vicecomiti per manum dextram in pleno comitatu, & quietum illum clamare debet à jugo servitutis suæ per manumissionem, & ostendat ei liberas portas, et vias, et tradat illi libera arma, scilicet, lanceam, et gladium; deinde liber homo efficitur.* Interdico etiam nè quis occidatur, vel suspendatur pro aliqua culpa, sed eruantur oculi, & abscindantur testiculi, *vel pedes, vel manus, ità quod truncus vivus remaneat in signum proditionis, et nequitiæ suæ: secundùm enim quantitatem delicti debet pœna maleficis infligi.* Et ista præcepta *et statuta* non sint violata super forisfacturam nostram plenam.

Leges Edovardi Regis.

EDOVARDUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {1042. / 1066.}

Leges boni Regis EDOVARDI, quas GULIELMUS Bastardus postea confirmavit.

1. POst acquisitionem Angliæ, *præfatus* Rex *Angliæ* Gulielmus, quarto anno Regni sui, consilio * Baronum suorum fecit summoniri per universos Angliæ consulatus Anglos nobiles, sapientes, & sua lege eruditos, ut eorum leges, & jura, & consuetudines ab ipsis audiret. Electi igitur de singulis totius Patriæ comitatibus viri duodecim, jurejurando coram rege primum confirmaverunt, ut quoad possent recto tramite *incedentes*, nec ad dextram nec ad sinistram divertentes, legum suarum & consuetudinum sancita patefacerent, nihil prætermittentes, nil addentes, nil prævaricando mutantes. A legibus igitur sanctæ matris Ecclesiæ sumentes exordium, quoniam per eam Rex & regnum solidum subsistendi habet fundamentum, leges, libertates, & paces ipsius concionati sunt, dicentes:

* i. Nobilium.

De clericis & possessionibus eorum.

2. Omnis * Clericus, & etiam scholares, & omnes eorum res & possessiones ubicunque fuerint, pacem Dei & sanctæ Ecclesiæ habeant.

* al. clerus.

De temporibus, & diebus pacis Regis.

3. Ab adventu domini usque ad octabis Epiphaniæ pax Dei & *sanctæ* Ecclesiæ per omne regnum. Similiter à septuagesima usque ad octabis Paschæ. Item ab Ascensione domini usque ad octabis Pentecostes. Item omnibus diebus quatuor temporum. Item omnibus Sabbatis ab hora nona, *& tota die sequenti* usque ad diem Lunæ. Item vigiliis sanctæ Mariæ, sancti Michaelis, sancti Ioannis Baptistæ, Apostolorum omnium, & Sanctorum quorum solennitates à sacerdotibus Dominicis annunciantur diebus, & omnium Sanctorum in Kl. Novemb. semper ab hora nona vigiliarum, & subsequente solennitate. Item in parochiis in quibus dedicationis dies observatur. Item in perochiis Ecclesiarum ubi propria festivitas Sancti celebratur. Et si quis devotè ad celebrationem Sancti adveniat, pacem habeat eundo, & subsistendo, & redeundo. Item omnibus Christianis ad Ecclesiam causa orationis euntibus, pax in eundo, & redeundo sit eis. Similiter ad dedicationes, ad synodos, ad capitula venientibus, sive summoniti sint, sive per se quid agendum habuerint, sit summa pax. Etiam si excommunicatus aliquis absolvendi causa ad Episcopum confugerit, absolutus, eundo, & redeundo, pacem Dei & sanctæ Ecclesiæ habeat. Quod si aliquis ei forisfecerit, Episcopus inde justitiam faciat. Veruntamen si quis arrogans pro Episcopi justitia emendare noluerit, Episcopus regi notum faciat: Rex autem constringat malefactorem ut emendet cui forisfecit, scilicet, primum Episcopo, deinde sibi, & sic erunt duo gladii, & gladius gladium juvabit. 127

De justitia Ecclesiæ.

4. Ubicunque Regis justitia, vel cujuscunque sit, placita tenuerit, si missus Episcopi veniens illuc causam aperuerit sanctæ Ecclesiæ, ipsa primitus terminetur. Justum est enim ut ubique Deus præ cæteris honoretur.

De universis de Ecclesia tenentibus.

5. Quicunq; de Ecclesia aliquid tenuerit, vel in fundo Ecclesiæ mansionem habuerit,

* alias [illegible]do.

erit, extra curiam Ecclesiasticam coactus non * placitabit quamvis forisfecerit, nisi (quod absit) in curia Ecclesiastica de recto defecerit. * *i.* litigabit.

De reis ad Ecclesiam fugientibus.

6. Quicunque reus vel noxius ad Ecclesiam causa præsidii confugerit, ex quo atrium Ecclesiæ tenuerit, à nemine insequente nullatenus apprehendatur, nisi per pontificem aut ministrum ejus. Quod si fugiendo domum sacerdotis vel curiam ejus intraverit, eandem securitatem & pacem habeat quam & apud Ecclesiam, dum tamen domus sacerdotis & curia ejus in * fundo Ecclesię consistant. Hic si latro vel raptor est, quod male cepit (si ad manum est) reddat, & si illud penitus extirpaverit, & de suo proprio unde reddat habuerit, in integrum ei cui damnum intulit restituat. Quod si more solito latro taliter egerit, & forte fortuito ad Ecclesiam & sacerdotum domos frequenter evaserit, ablatione restituta, provinciam * forisjuret, nec redeat: Et si forte reditum fecerit, nullus eum hospitari præsumat, nisi à rege data licentia. * *alias* feudo. * *i.* juret se minime reditorum.

De fractione pacis Ecclesiæ.

7. Si quis vero sanctæ pacem Ecclesiæ * violenter infregerit, Episcoporum est justitia. Quod si nocens sententiam eorum diffugiendo, vel arroganter contemnendo despexerit, clamor de eo deferatur ad regem post xl. dies; & regis justitia mittat eum per vadimonium & plegios (si habere poterit) usque dum Deo primitus, & Ecclesiæ postea satisfaciat. Quod si infra xxxi dies, sive per amicos & notos, sive per justitiam regis inveniri non poterit, * utlagabit eum Rex verbo oris sui. Si vero postea repertus fuerit, & retineri possit, vivus regi reddatur, vel caput ejus, si se defenderit. Lupinum enim gerit caput, quod Anglice Pulfeyheofod dicitur. Et hæc est lex communis & generalis de omnibus utlagatis. * *alias* violaverit. * *i.* omni legis patrocinio excludet.

De decimis Ecclesiæ reddendis, de ovibus & porcellis.

8. De * omni annona decima garba deo debita est, & ideo reddenda. Et si quis gregem equarum habuerit, pullum reddat decimum: qui unam tantum vel duas habuerit, de singulis pullis singulos denarios: Similiter qui vaccas plures habuerit, decimum vitulum: qui unam vel duas, de vitulis singulis obolos singulos. Et qui caseum fecerit, det Deo decimum: Si verò non fecerit, lac decimo die. Similiter agnum decimum, *vellus* decimum, caseum decimum, butyrum decimum, porcellum decimum. * *al.* omnium. Inaliis conjungantur hæc duo capita.

128 *De Apibus.*

De apibus verò similiter decima commodi. Quin & de bosco, de prato, & aquis, & molendinis, parcis, vivariis, piscariis, virgultis, & hortis, & negotiationibus, & omnibus rebus quas dederit dominus decima pars ei reddenda est, qui novem partes simul cum decima largitur. Qui eam detinuerit, per justitiam Episcopi & Regis (si necesse fuerit) ad redditionem arguatur. Hæc enim prædicavit Beatus Augustinus, & concessa sunt à Rege, Baronibus, & populo. Sed postea instinctu diaboli multi eam detinuerunt, & sacerdotes locupletes negligentes non curabant inire laborem ad perquirendas eas, eò quod sufficienter habebant suæ necessaria vitę. Multis enim in locis modo sunt tres vel quatuor Ecclesiæ, ubi tunc temporis una tantum erat, & sic cœperunt minui.

De his qui ad judicium ferri vel aquæ judicati sunt per justitiam Regis.

9. Die illo quo judicium fieri debet, veniat illuc minister Episcopi cum clericis suis; & similiter justitia Regis cum legalibus hominibus provinciæ illius, qui videant & audiant ut æquè omnia fiant, & quos Dominus per misericordiam suam, non per merita salvare voluerit, quieti sint, & liberè recedant; & quos iniquitas culpæ non Dominus damnaverit, justitia Regis de ipsis justitiam faciat. Barones verò qui suam habent * curiam de suis hominibus, videant ut sic de eis agant, quatenus erga Deum reatum non incurrant, & Regem non offendant. Et si * placitum de homini- * *i.* jurisdictionem. * *i.* lis.

bus aliorum Baronum oritur in curiis ſuis, adſit ad placitum regis juſtitia, quoniam
* *alibi* fieri. abſque ea placitum * finiri non licet. Si quis Baronum juſtitiam non habet, in hundredo ubi placitum habitum fuerit, ad propinquiorem Eccleſiam ubi judicium Regis erit determinandum eſt, ſalvo jure Baronum illorum.

De Romeſcot.

10. Omnis qui habuerit xxx. denariatus vivæ pecuniæ in domo ſua, de ſuo proprio (Anglorum lege) dabit denarium Sancti Petri: Et lege Danorum dimidiam marcam. Iſte verò denarius debet ſummoniri in ſolennitate Apoſtolorum Petri & Pauli, & colligi ad feſtivitatem quę dicitur ad vincula, ità ut ultra illum diem non detineatur. Si quiſpiam detinuerit, ad juſtitiam Regis clamor deferatur, quoniam denarius hic Regis Elemoſyna; eſt juſtitia verò faciat denarium reddere, & forisfacturam Epiſcopi & Regis. Quod ſi quis plures domos habuerit, de illa ubi reſidens fuerit in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli denarium reddat.

De Danegeldo.

11. Danegeldi redditio propter pyratas primitus ſtatuta eſt. Patriam enim infeſtantes, vaſtationi ejus pro poſſe ſuo inſiſtebant. Ad eorum quidē inſolentiam reprimendam ſtatutum eſt Danegeldum annuatim reddi, ſcilicet 12. denarios ex* unaquaq; hida
* *i.* centum jugeribus, ſive acris. totius patriæ, ad conducendos eos qui piratarum irruptioni reſiſtendo obviarent. De hoc quoq; Danegeldo libera & quieta erat omnis Eccleſia & etiam omnis terra quę in proprio Dominio eccleſiæ erat ubicunq; jacebat, nihil prorſus in tali redditione perſolvens, quia magis in eccleſiæ confidebant orationibus, quam in armorum defenſionibus. Et hanc libertatem tenuit Anglorum eccleſia uſq; ad tempus Willielmi regis junioris, qui de Baronibus totius Angliæ auxilium petiit ad Normanniam retinendam de fratre ſuo Roberto Normannorum comite Jeruſalem proficiſcente. Conceſſum eſt ei, non lege ſtatutum neque firmatum, ſed habuit neceſſitatis cauſa ex unaquaque hida 4. ſolidos, eccleſia non excepta, quorum dum fieret collectio proclamabat ſancta Eccleſia libertatem ſuam repoſcens, ſed nihil profecit.

De pace Regis.

12. Pax Regis multiplex eſt, alia enim data manu ſua, quam Angli vocant, Cynincer honde realbe ȝryþ. Alia die qua primum coronatus eſt, quæ dies tenet octo. In natali Domini dies octo, in Paſchate dies octo, in Pentecoſte dies 129
* *i.* literas regias. octo. Alia per * breve ſuum data eſt. Alia, quam habent quatuor * Chemini, Watlingſtrete, Foſſe, Hikenildſtrete, & Ermingſtrete, quorum duo in longitudinem
* *i.* viæ publicæ. regni, alii duo in latitudinem diſtenduntur. Alia, quam habent aquæ nominatorum fluviorum, quorum navigio de diverſis locis victualia deferuntur civitatibus vel burgis. Illa autem manus ſuæ pax, & dierum coronationis, & brevis, ſub judicio unius
* *al.* aſſultu. eſt forisfacturæ: Similiter quatuor cheminorum, & majorum aquarum de * aſſaltu. De opere verò ſi fiat, opus diſtruatur, & medietas emendationis dabitur. Quicunq; ſcienter infregerit eam xviii. hundreda in Danelaga, & corpus ejus in miſericordia regis. Lege Anglorum, Were ſuum, id eſt, pretium ſuę redemptionis, & Manbote de occiſis erga Dominos quorum homines fuerint interfecti. Manbote in Denelaga,
* *i.* compenſatio Domino perſolvenda pro homine occiſo. de villano & ſokeman xii. oras, de liberis autem hominibus, 3. marcas. * Manbote verò Anglorum lege, Regi & Archiepiſcopo tres marcas de hominibus eorum propriis: Sed epiſcopo ejuſdem comitatus, & conſuli, & dapifero regis, viginti ſolidos: Baronibus autem aliis decem ſolidos: Parentibus occiſi fiat emendatio, vel
* *i.* inimicitiæ. * guerra eorum portetur, unde Anglicè Proverbium habetur, Bycȝerpepe oþ ryde. oþþe bæp; id eſt, eme lanceam à latere, aut fer. Pax autem quatuor cheminorum, & prædictarum aquarum ſub majori judicio continetur, quam ſuperi-
* *al.* aſſultu. ùs diximus de * aſſaltu. Si verò molendina, piſcaria, vel alia quælibet opera, ejus impedimentum facientia præparentur, opera ipſa protinus deſtruantur, & chemini &
* *i.* non prætermittatur. aquæ ut fuerant primitus reparentur, & forisfactura regis non * obliviſcatur. Chimini verò minores de civitate ad civitatem ducentes, & de burgis ad burgos, per quos mercata vehuntur, & cætera negotia fiunt, ſub lege comitatus ſunt. Si quippiam

operis ad eorum perturbationem erigitur, solotenus deponatur, & Chemini * mox reparentur, & secundùm legem comitatus ejusdem erga comitem & vicecomitem emendetur. *Verùm quod modo vocatur Comitatus, olim apud Britones temporibus Romanorum in regno isto Britanniæ vocabatur Consulatus. Et qui modo vocantur Vicecomites, tunc temporis Viceconsules vocabantur, ille verò dicebatur Viceconsul, qui consule absente ipsius vices supplebat in jure & in foro.* Similiter de aquis fiat minoribus, naves tamen portantibus cum iis rebus quæ necessariæ sunt burgis & civitatibus, saltem ligna & ejusmodi, cum lege minorum Cheminorum est & emendatio earum.

* *al.* more solito.

Divisiones Scirarum, & hundredorum.

13. Divisiones * Scyrarum regis proprie cum judicio quatuor Cheminorum regalium sunt. Divisiones hundredorum & Wapentachiorum comitibus, & vicecomitibus, cum judicio comitatus pertinent.

i. Satrapiarum.

De thesauris.

14. Thesauri de terra domini Regis sunt, nisi in Ecclesia vel in cœmeterio inveniantur: Et licet ibi inveniantur, aurum regis est, & medietas argenti, & medietas Ecclesiæ ubi inventum fuerit, quæcunque ipsa fuerit vel dives, vel pauper.

Lex Murdrorum.

15. Si quispiam murdratus alicubi reperiebatur, querebatur apud villam ubi inveniebatur interfector illius. Qui si inveniri poterat, tradebatur justitiæ regis infra ipsos 8. dies interfectionis. Si vero inveniri non poterat, mensis & unius diei respectum habebant ad eum perquirendum. Quod si intra terminum non inveniebatur colligebantur in villa illa 46. marcæ. Quod si ad tantæ solutionem pecuniæ non sufficiebat, per hundredum colligebatur, quod in villa non poterat. Veruntamen quoniam omnino villa confundebatur, providerunt Barones quod per Hundredum colligerentur, & sigillo alicujus Baronis Comitatus sigillarentur, & ad Thesaurarium regis deportarentur, quas sigillatus ipse servaret per annum & diem unum: quod si infra hunc terminum posset * murdrator haberi, traderetur justitiæ Regis, & ipsi marcas Thesaurio Regis commendatas rehaberent. Sin infra tempus annuum non posset teneri, parentes murdrati sex marcas haberent, Rex quadraginta: Si parentes deessent, dominus ejus reciperet: Si dominum non haberet, * felagus ejus, id est, fide cum eo ligatus: Si vero nihil istorum haberet, tunc Rex regni (sub cujus protectione & pace degunt universi) resumeret illas sex marcas cum suis quadraginta.

i. interfector.

i. socius & vitæ comes.

De inventione Murdri.

16. Murdra quidem inventa fuerunt & constituta in diebus Chnuti Dani Regis, qui post acquisitam Angliam & pacificatam rogatu Baronum Anglorum remisit in Daciam exercitum suum. Ipsi vero Barones extiterunt fidejussores erga Regem, quatenus quotquot in terra secum retineret, firmam pacem per omnia haberent. *Veruntamen si quis Anglorum aliquem eorum interfecerit*, si se super hoc defendere non posset judicio Dei, scilicet aqua, vel ferro, fieret de eo justitia. Si autem aufugeret, solveretur ut supra dictum est. Iste verò Chnutus præfatus Rex, & Sueinus Rex Danorum pater ejus, & Lachman Rex Sueorum, & Olanus Rex Norwegiæ, & Haroldus Harefote Rex Danorum filius Chnuti prædicti & * Elwinæ, & Hardocanutus Rex Danorum frater suus filius Chnuti prædicti & Emmæ sororis Roberti Normannorum Ducis, & matris ultimi Edwardi, multa jura, & dignitates, & terras, & insulas à corona regni hujus alienaverunt, & dilapidaverunt, & Dacis suis, & Norwegiensibus illas dederunt, qui regnum infestantes destruxerunt. Idcirco donationes, & alienationes eorum in irritum revocari debent, & in nihilum reduci, & omnino extirpari. Ità fecit bonus Rex Edwardus, facta eorum in quantum potuit revocavit, sed non potuit omnia revocare. Non habuit vim quod potuit regnum in pristinum statum reducere, & reformare: servavit sacramentum, fecit enim quod potuit. Temporibus vero Regum Danorum sepultum fuit jus in regno, leges & consuetudines simul sopitæ, temporibus illorum prava voluntas, vis, & violentia magis regnabant quàm judicium in terra.

* *al.* Elfgivæ.

De Regis officio, & de jure & appendiciis coronæ regni Brytanniæ.

17. Rex autem, quia vicarius ſummi regis eſt, ad hoc eſt conſtitutus, ut regnum terrenum, & populum domini, & ſuper omnia Sanctam veneretur Eccleſiam ejus, & regat, & ab injurioſis defendat, & maleficos ab ea evellat, *& deſtruat, & penitus diſperdat.* Quod niſi fecerit, nec nomen Regis in eo conſtabit, verùm teſtante papa Joanne nomen Regis perdit: Cui Pipinus & Carolus filius ejus *nec dum Reges ſed principes ſub rege Francorum ſtulto ſcripſerunt, quærentes ſi ità permanere deberent Francorum Reges ſolo regio nomine contenti, à quo reſponſum eſt, Illos decet vocari Reges qui vigilanter defendunt & regunt Eccleſiam Dei, & populum ejus; imitati Regem pſalmographum dicentem, Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam, &c. *Debet verò de jure Rex omnes terras & honores, omnes dignitates & jura & libertates coronæ regni hujus in integrum cum omni integritate & ſine diminutione obſervare, & defendere; diſperſa, & dilapidata, & amiſſa regni jura in priſtinum ſtatum & debitum viribus omnibus revocare. Univerſa verò terra & tota & inſulæ omnes uſque Norwegiam & uſque Daciam pertinent ad coronam regni ejus, & ſunt de appendiciis & dignitatibus Regis, & una eſt monarchia, & unum eſt regnum, & vocabatur quondam regnum Brytanniæ, modo autem vocatur Regnum Anglorum. Tales enim metas & fines ut prædictæ ſunt, conſtituit & impoſuit coronæ Regni dominus Eleutherius papa ſententia ſua anno ſexageſimo ſeptimo poſt paſſionem Chriſti, qui primo deſtinavit coronam benedictam Brytanniæ, & Chriſtianitatem Deo inſpirante Lucio Regi Brytonum. Debet etiam Rex omnia rite facere in regno, & per judicium procerum regni. Debet enim jus & juſtitia magis regnare in regno quam voluntas prava. Lex eſt ſemper quod jus facit, voluntas autem, violentia, & vi non eſt jus. Debet vero Rex Deum timere, ſuper omnia & diligere, & mandata ejus per totum regnum ſuum ſervare. Debet etiam Sanctam Eccleſiam regni ſui cum omni integritate & libertate juxta conſtitutiones patrum & prædeceſſorum ſervare, fovere, manutenere, regere, & contra inimicos defendere,* 131 *ità ut Deus præ cæteris honoretur, & præ oculis ſemper habeatur. Debet etiam bonas leges, & conſuetudines approbatas erigere, pravas autem delere, & omnes à regno deponere. Debet judicium rectum in regno facere, & juſtitiam per conſilium procerum regni ſui tenere. Iſtâ vero debet omnia Rex in propria perſona, inſpectis & tactis ſacroſanctis Evangeliis, & ſuper ſacras & ſanctas reliquias coram regno & ſacerdotio & clero jurare, antequam ab Archiepiſcopis et Epiſcopis regni coronetur. Tres enim Rex habere ſervos debet, ſcilicet luxuriam, avaritiam, et cupiditatem: quos ſi habuerit ſervos, benè et illuſtrè regnabit. Regno omnia debet præmeditare, et hoc regis eſt. Quia male cuncta miniſtrant impetus, juxta Evangelium, Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur.*

*alias nondum.

Epiſtola domini Elutherii Lucio Regi Britanniæ.

Anno 169. *à paſſione Chriſti, dominus Elutherius Papa Lucio Regi Brytanniæ ſcripſit, ad petitionem Regis et procerum Regni Brytanniæ. Petiſtis à nobis Leges Romanas et Cæſaris vobis tranſmitti, quibus in regno Brytannia uti voluiſtis. Leges Romanas et Cæſaris ſemper reprobare poſſumus, legem Dei nequaquam. Suſceptiſtis enim nuper miſeratione divina in regno Brytanniæ legem et fidem Chriſti, habetis penès vos in regno utramque paginam, ex illis Dei gratia per conſilium regni veſtri ſume legem: et per illam Dei patientia veſtrum Reges Brytanniæ regnum. Vicarius verò Dei eſtis in regno juxta prophetam regem, Domini eſt terra et plenitudo ejus orbis terrarum, et univerſi qui inhabitant in eo: et rurſum juxta prophetam regem, Dilexiſti juſtitiam, et odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis: et rurſum juxta prophetam regem, Deus judicium tuum, etc. Non enim judicium neque juſtitiam Cæſaris, ſilis enim Regis gentes Chriſtianæ et populi regni ſunt, qui ſub veſtra protectione, et pace, et regno degant, et conſiſtant juxta Evangelium, Quemadmodum gallina congregat pullos ſub alis, etc. Gentes vero regni Brytanniæ et populi veſtri ſunt, et quos diviſos debetis in unum ad concordiam, et pacem, et ad fidem, et ad legem Chriſti, et ſanctam Eccleſiam congregare, revocare, fovere, manutenere, protegere, regere, et ab injurioſis, et malitioſis, & ab inimicis ſemper defendere. Væ regno cujus Rex puer eſt, et cujus principes mane comedunt. Non voco Regem propter parvam, et nimiam ætatem, ſed propter ſtultitiam et iniquitatem, et inſanitatem juxta prophetam Regem, Viri ſanguinum et doloſi non dimidicabunt*

*alias 156.

dicabunt dies suos, &c. per comestionem intelligimus gulam, per gulam luxuriam, per luxuriam omnia turpia & mala, juxta Salamonem regem, In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Rex dicitur à regendo, non à regno: Rex eris dum bene Regis, quod nisi feceris, nomen Regis non in te constabit, & nomen regis perdes, quod absit. Det vobis omnipotens Deus regnum Brytanniæ sic regere, ut possitis cum eo regnare in æternum cujus vicarius estis in regno prædicto, qui cum Patre, & Filio, &c.

Misericordia Regis & perdonatio.

18. Jam si quispiam * forisfactus poposcerit Regis misericordiam pro forisfacto suo timidus mortis vel membrorum perdendorum, potest Rex ei lege suæ dignitatis condonare si velit etiam mortem promeritam. Ipse tamen malefactor rectum faciat in quantumcunque poterit quibus forisfecit, & tradat fidejussores de pace & legalitate tenenda: Si verò fidejussores defecerint, exulabitur à patria. * *i.* rei capitalis reus.

De captivis.

19. Habet etiam Rex alterius modi potestatem misericordiæ super captivos. Ubicunque enim venerit in civitatem, vel burgum, vel castellum, vel villam, vel etjam in via, si captivus fuerit, potest eum solo verbo solvere à captione. Solutus tamen satisfaciat cui forisfecit. Murdrator verò, vel *traditor, vel hujusmodi criminosus quamvìs rex eis condonaverit vitam & membra, secundùm legem nullatenus in patria remanebunt: Sed statim jurabunt se ituros ad mare, infra terminum à justitia eis constitutum, & mox transfretaturos quàm citò habuerint navem & ventum. Quod si perjuri postea in terra remanserint, quisquis eos invenire poterit, faciat de eis
132 sine judicio justitiam. Et si quis eos gratìs detinuerit, pro una nocte sola majori lege Anglorum vel Danorum emendabit, pro secunda duplici, pro tertia nocte socius ejus & compar malefactorum judicabitur. Si quidem tales habuerint uxores suas in patria subsistentes, & dixerit aliquis parentum murdrati eas nequitiæ fuisse participes, expurgent * se judicio Dei, quas si clementia Dei & innocentia sua salvaverit, remaneant legales cum dotibus suis & maritagiis. Pueri verò qui ante malefactum fuerint nati vel generati, non erunt exleges pro malefacto post generationes eorum * peracto, nec perdant hæreditatem. * *i.* proditor. * *i.* Ordalio * *al.* perpetrato.

De friborgis.

20. Præterea est quædam summa & maxima *securitas* per quam omnes statu firmissimo sustinentur, videlicet, ut unusquisque stabiliat se sub fidejussionis securitate quam Angli vocant * ꝼꞃeoboꞃgeꞅ, soli tamen Eboracenses dicunt eandem ꝛienmannaꝛala, quod sonat Latinè, decem hominum numerum. Hæc securitas hoc modo fiebat, scilicet, quod de omnibus villis totius regni sub decennali fidejussione debebant esse universi: Ità quod si unus ex decem forisfecerit, novem ad rectum eum haberent: quod si aufugeret, daretur lege terminus ei xxxi. dierum: quęsitus interim & inventus, ad justitiam regis adduceretur. Et de suo illico restauraret damnum quod fecerat. Et si ad hoc forisfaceret, de corpore suo justitia fieret. Sed si infra prædictum terminum inveniri non posset, quia in omni friborgo unus erat capitalis quem vocabant ꝼꞃiboꞃgeꞅheoꝼoꝺ, ipse capitalis sumeret duos de melioribus sui friborgi, & de tribus friborgis sibi propinquioribus acciperet de unoquoque capitalem & duos de melioribus uniuscujusque friborgi si posset habere, & ità se duodecimo existente purgaret se & friborgum suum (si facere posset) de forisfacto & fuga supradicti malefactoris. Quod si facere non posset, ipse cum friborgo suo damnum restauraret de proprio malefactoris quamdiu duraret, quo deficiente de suo & friborgi sui perficeret, & erga justitiam emendaret, secundùm quod legaliter eis judicatum fuisset. Tandem verò sacramentum quod non potuerunt adimplere per tres friborgos sibi viciniores per seipsos jurarent, sese nullatenus fore culpabiles, & si quando possent eum recuperare adducerent ad justitiam, aut justitiæ dicerent ubi esset. * *i.* fidejussionem. * *i.* fidejussorem primarium.

De

De Baronibus qui suas habent curias & consuetudines.

21. Archiepiscopi, Episcopi, Comites, Barones, *& omnes qui habuerint sacham & socam, thol, theam, & infangthefe,* etiam milites suos, & proprios servientes, scilicet dapiferos, pincernas, camerarios, *pistores* & cocos sub suo friborgo habeant. Et item isti suos armigeros, vel alios sibi servientes sub suo friborgo. Quod si cui forisfacerent, & clamor vicinorum de eis assurgeret, ipsi tenerent eos rectitudini in curia sua: illi dico qui haberent sacham & socam, thol, & theam, & infangthefe.

De Sacha.

22. Sacha est, quod si quilibet aliquem nominatim de aliquo calumniatus fuerit, & ille negaverit, forisfactura probationis vel negationis (si evenerit) sua erit.

De Soca.

23. Soca est, quod si aliquis quærit aliquid in terra sua, etiam furtum, sua est justitia si inventum fuerit, an non.

De Thol.

24. Thol (quod nos dicimus tholonium) est, scilicet quod habeat libertatem vendendi & emendi in terra sua.

De Theam.

* *i.* penès alium defendat.

25. Theam, quod si quispiam aliquid * interciet super aliquem, & interciatus non poterit warrantum suum habere, erit forisfactura sua, & justitia similiter de calumniatore si defecerit.

De infangthefe.

26. Justitia cognoscentis latronis sua est, de homine suo si captus fuerit super terram suam. Illi verò qui non habent has consuetudines, coram justitia regia rectum faciant in Hundredis, vel in Wapentachiis, vel in Scyris. 133

De hospitibus.

* *i.* notus, vel ignotus

27. Si quis hospitaverit privatum, vel alienum, qui Anglicè *cuþ ⁊ uncuþ dicuntur, poterit eum noctibus habere duabus tanquam hospitem. Qui si forisfecerit, non incurrat Dominus damnum pro hospite, veruntamen si cui damnum illatum fuerit, & ad justitiam de eo clamorem fecerit, quod ipsius consilio malum factum fuerit, cum duobus legalibus vicinis suis purgabit se sacramento de consilio, & de facto: quos nisi habuerit, damnum emendet, & forisfacturam. Quem si terria nocte hospitatus fuerit, & is alicui forisfecerit, habeat eum ad rectum tanquam de propria familia, quod Anglicè dicitur, *τρa nıghτ ȝeγτ. þρıo nıghτ aȝen hıne; Quem nisi poterit ad rectum habere, habebit terminum prædictum mensis & unius diei. Et si poterit inveniri malefactor, restauret damnum quod fecerat & emendationem si poterit, & de corpore si adjudicatum fuerit ei. Si verò malefactor non poterit damnum restaurare quod fecerat, hospes suus restaurabit, & forisfacturam: Et si justitia habet eum suspectum, purgabit se judicio Hundredi vel Scyræ.

* *i.* duabus noctibus hospes, tertia familiaris habendus est.

De animalibus, *& alia re inventa.*

28. Si quis adduxerit animal in villam, vel apportaverit pecuniam, & dixerit se invenisse, priusquam in domum introducat suam vel etiam alterius, ante Ecclesiā ducat, & coram sacerdote ecclesiæ, & præposito villæ, & melioribus hominibus totum ostendat inventum quicquid sit: Præfectus villæ mox mittat ad quatuor villas propinquiores pro sacerdotibus & præpositis villarum, qui adducant secum tres vel quatuor de melioribus hominibus de unaquaque villa, quibus congregatis ostendatur totum inventum. Postea verò testimonio ipsorum præpositus (de cujus dominio inventor est) custodiat inventum usque in diem crastinum. Die autem crastino cum aliquantis vicinorum suorum qui viderunt inventum, ad Hundredi eat præfectum, in quo hundredo sua villa est, & ipsi ostendat totum. Et si homo alicujus domini sit in cujus terra inventum est hoc, & dominus in cujus terra inventum est non habet consuetudines

ſuetudines ſuas, ſcilicet ſake & ſoke, omnia tradat præfecto hundredi (ſi habere voluerit) cum bonis teſtibus. Sed ſi dominus habuerit conſuetudines ſuas, in curia domini rectum teneatur.

De Judæis.

29. Sciendum quoque quod omnes Judæi ubicunque in regno ſunt, ſub tutela & defenſione regis ligea debent eſſe, nec quilibet eorum alicui diviti ſe poteſt ſubdere ſine Regis licentia. Judæi enim & omnia ſua Regis ſunt. Quod ſi quiſpiam detinuerit eos, vel pecuniam eorum, perquirat rex ſi vult tanquam ſuum proprium.

De pace Regis.

30. Hi qui pacem Regis habent, vel manu, vel brevi, ei fideles exſiſtant. Ideóq; ſumma neceſſitas eis eſt, ut eam inviolabiliter cuſtodiant erga omnes, nec ob ſecuritatem pacis adeptam detineant rectitudines, vel ſervitia dominorum ſuorum, ſed nec vicinorum, quia non eſt dignus habere pacem, qui non diligit obſervare eam. Qui ſi nimis confidens in pace quam habet, per ſuperbiam alicui forisfecerit, damnum reſtauret, & iterum tantundem, quod Angli vocant Aſtrihilthet. * aliàs, atrihilthet.

De emendatione Pacis.

31. Pax data manu Regis & octo dierum quibus primum coronatus eſt, & pax prędictorum feſtorum, & pax per breve regis unum habent modum emendationis, & hoc judicio quod majus habetur in Scyra ubi pax fracta fuerit, verbi gratia, In Danelega per xviii. hundreda, qui numerus complet ſepties viginti libras, & quatuor: quoniam forisfacturam hundredi Dani, Norwegienſes viii. lib. habebant. Multipli-
134 catis igitur octo per octodecem, faciunt centum & quadraginta quatuor. Et hoc non ſine cauſa: De iſtis enim octo libris rex habebat centum ſolidos, & conſul comitatus quinquaginta qui tertium habebat denarium de forisfacturis: Decanus autem Epiſcopi in cujus decanatu pax fracta fuerat reliquos decem præter pacem regis, ſcilicet de pace data manu regis, & de primo coronatu, & de ſupradictis feſtis, Natalis, Paſchæ, Pentecoſtes.

De centurionibus & capitalibus friborgis.

32. Cùm autem contingeret quod quidam ſtulti & improbi gratìs & nimìs conſuetè erga vicinos ſuos forisfacerēt, cœperunt ſapientes adinvicem ſuper hoc habere conſilium, & ſtatuerunt juſtitiarios ſuper quoſque decem friborgos, quos Decanos poſſumus appellare, Anglicè verò * tienheoꝼoꝺ dicti ſunt, i. caput de decem. Iſti inter villas & vicinos cauſas tractabant, & ſecundùm forisfacturas emendationes capiebant, & concordationes faciebant, videlicet, de paſcuis, pratis, meſſibus, & de litigationibus inter vicinos, & innumerabilibus hujuſmodi decertationibus quæ humanam fragilitatem infeſtant, & eam inceſſanter oppugnant. Cùm autem cauſæ majores erumpebant, referebantur ad ſuperiores eorum juſtitiarios quos ſupradicti ſapientes ſuper eos conſtituerant, ſcilicet ſuper decem decanos, quos poſſumus dicere centuriones, vel centenarios, eò quòd ſuper centum friborgos judicabunt. * i. decemvir.

De Hundredis & Wapentachiis.

* Ewerwickſhire, Nicolſhyre, Notinghamſhyre, Leyceſterſhire, Northamptonſhire, uſque ad Watlingſtrete, & octo milaria ultra Watlingſtrete ſub lege Anglorum ſunt. Et quod Angli vocant Hundredum, ſupradicti comitatus vocant Wapentachium: Et non ſine cauſa: Cùm quis enim accipiebat præfecturam Wapentachii, die ſtatuto in loco ubi conſueverant congregari, omnes majores natu contra eum conveniebant, & deſcendente eo de equo ſuo omnes aſſurgebant ei. Ipſe verò erecta lancea ſua ab omnibus ſecundùm morem fœdus accipiebat: Omnes enim quotquot veniſſent cum lanceis ſuis ipſius haſtam tangebant, & ità ſe confirmabant per contactum armorum, pace palàm conceſſa. Anglicè enim arma vocantur ꝼæpnu, & taccaꝼe confirmare; quaſi armorum confirmatio, vel ut magìs expreſſè ſecundùm linguam Anglicam dicamus Wapentac, armorum tactus eſt; ꝼepnu enim ar- * aliàs, Warwickſhire.

ma ſonat, tac tactus eſt. Quamobrem poteſt cognoſci quod hac de cauſa totus ille conventus dicitur Wapentac, eò quòd per tactum armorum ſuorum ad invicem conſœderati ſunt.

De trihingis & ledis.

34. Erant etiam & alię poteſtates ſuper Wapentachia, quas vocabant þrihingar quod erat tertia pars Provinciæ. Qui verò ſuper eas dominabantur, vocabantur ðrihingerefar, ad hos deferebantur cauſæ quæ non poterant definiri in Wapentachiis. Sicque quod Angli vocabant Hundredum, iſti Wapentachium: & quod Anglicè vocabant 3. vel 4. Hundreda, iſti vocabant ðrihinga. In quibuſdam verò Provinciis Anglicè vocabantur leð, quod iſti dicunt trihinge: quod autem in ðrihinge definiri non poterat, ferebatur in Scyram.

De Greve.

35. Greve quoque nomen eſt poteſtatis, Latinorum lingua nihil expreſſius ſonat quam præfectura, quoniam hoc vocabulum adeò multipliciter diſtenditur quod de Scyra, de Wapentachiis (quemadmodum etiam eſt leð) de hundredis, de burgis, etiam de villis Greve vocetur. In quo idem ſonare videtur, & ſignificare quod dominus. Videtur etiam quibuſdam Greve vocabulum, eſſe nomen compoſitum ex Anglico grið, & væ Latino. Grið enim pax eſt, Væ miſeria, ipſo domino atteſtante, qui dicat, Væ tibi Bethſaida, vę tibi Corozaim. Greve igitur ideo dicitur, quod jure debebat grið, id eſt, pacem ex illis facere qui patrię inferunt væ, id eſt, 135
miſeriam, vel malum. Teutonici etiam & Friſones, & Flandrenſes, conſules ſuos Mergreve, quaſi majores dominos, vel bonos pacificos vocare ſolent. Et ſicut modò vocantur. Greve qui ſuper alios præfecturas habent, ità apud Anglos antiquitus vocabantur ealdormen, quaſi ſeniores, non propter ſenectutem cùm quidem adoleſcentes eſſent, ſed propter ſapientiam. *Et ſimiliter olim apud Britones temporibus Romanorum in regno iſto Britanniæ vocabantur Senatores, qui poſtea temporibus Saxonum ut prædictum eſt, vocabantur Aldermanni, non propter ætatem, ſed propter ſapientiam & dignitatem, cùm quidem adoleſcentes eſſent, juruperiti tamen, & ſuper hoc experti. Et ut verum fatear, habent etiam Aldermanni in civitatibus regni hujus in Ballivis ſuis, & in Burgis clauſis, & muro vallatis, & in caſtellis eandem dignitatem, & poteſtatem, & modum, qualem habent præpoſiti hundredorum & Wapentachiorum in Ballivis ſuis ſub vicecomite regis per univerſum regnum. Debent enim & leges, & libertates, & jura, & pacem regis, & juſtas conſuetudines regni, & antiquas à bonis prædeceſſoribus approbatas, inviolabiliter, & ſine dolo, & ſine dilatione, modis omnibus pro poſſe ſuo ſervare. Cùm aliquid verò inopinatum, vel dubium, vel malum, contra regnum, vel contra coronam Domini Regis, fortè in Ballivis ſuis ſubitò emerſerit, debent ſtatim pulſatis campanis quod Anglicè vocant* motbel *convocare omnes, & univerſos, quod Anglicè dicunt* folcmote, i. *vocatio & congregatio populorum, & gentium omnium, quia ibi omnes convenire debent, & univerſi qui ſub protectione & pace Domini regis degunt, & conſiſtunt in regno prædicto, & ibi providere debent indemnitatibus coronæ regni hujus per commune conſilium, & ibi providendum eſt ad inſolentiam malefactorum reprimendam ad utilitatem regni. Statutum eſt enim quod ibi debent populi omnes, & gentes univerſæ ſingulis annis, ſemel in anno ſcilicet convenire, ſcilicet in capite Kal. Maii, & ſe fide & ſacra-*
* i. violato. *mento non * fracto ibi in unam & ſimul conſœderare, & conſolidare ſicut conjurati fratres ad defendendum regnum contra alienigenas, & contra inimicos, unà cum Domino ſuo rege, & terras, & honores illius omni fidelitate cum eo ſervare, & quod illi ut domino ſuo regi intra & extra regnum univerſum Britanniæ fideles eſſe volunt. Ità debent facere omnes principes, & comites, & ſimul jurare coram epiſcopis regni in* folcmote, *& ſimiliter omnes proceres regni, & milites, & liberi homines univerſi totius regni Britanniæ facere debent in pleno* folcmote *fidelitatem domino regi ut prædictum eſt coram Epiſcopis regni. Hanc legem invenit Arthurus, qui quondam fuit inclytiſſimus Rex Brytonum, & ità conſolidavit, & conſœderaverit regnum Britanniæ univerſum ſemper in unum. Hujus legis authoritate expulit Arthurus prædictus Saracenos, & inimicos à regno. Lex enim iſta diu ſopita fuit, et ſepulta, donec Edgarus rex Anglorum qui fuit avus Edwardi*

regis

regis propinqui vestri illam excitavit, et erexit in lucem, et illam per totum regnum firmiter observari præcepit. Debent etiam universi liberi homines totius regni juxta facultates suas, et possessiones, et juxta* catalla sua, et secundum feodum suum, et secundum tenementa sua, arma habere, et illa semper prompta conservare ad tuitionem regni, et servitium dominorum suorum, juxta præceptum Domini Regis explendum et peragendum. Non debent illa* invadiare, nec extra regnum vendere, sed hæredibus suis in extremis legare ad servitium tenementorum suorum dominis suis explendum cum opus adfuerit. Quod si qui eorum hæredes vel parentes non habuerint, dominus suus illa recipiet: Et si dominum non haberent, felagus suus (i. fide cum eo ligatus) si haberet, illa reciperet: Si verò nihil istorum haberet, tunc regni sub cujus protectione et pace degunt universi rex illa resumet. Universi verò prædicti singulis annis in crastino Purificationis Beatæ Mariæ debent omni excusatione remota arma sua per universum regnum ostendere, scilicet in civitatibus regni, et in burgis, et in castellis, et hundredis, et Wapentachiis regni, secundum eis quod statutum est, et adjudicatum, et juxta quod debent, et idcirco hoc fieri debet uno eodem die per universum regnum, ut prædictum est, nè aliquid possint arma sua familiaribus suis et notis accommodare, nec ipsi illa mutuo accipere, ac justitiam domini regis defraudare, et dominum regem et regnum offendere. Si qui eorum infirmi fuerint, vel aliis de causis in re-
136 gno occupati, vel urgentissimis negotiis extra regnum vel in regno detenti, inveniant alios pro semetipsis qui sufficienter hoc faciant: quod nisi fecerint, Vicecomites, et Aldermanni et Præpositi hundredorum, et Wapentachiorum, et cæteri Ballivi domini Regis illud domino regi graviter emendare debent. Hujus legis autoritate Æthelredus rex subito uno eodémque die per universum regnum Danos occidit. Barones verò qui suas consuetudines habent, & qui suam habent curiam, de suis hominibus videant, ut sic de eis agant, & omnia ritè faciant, quatenus erga dominum regem reatum non incurrant, nec coronam regni prædicti offendant.

* i. res, facultates.

* i. pignori ponere.

De heretochiis, &c.

Erant & aliæ potestates & dignitates per Provincias, & patrias universas, & per singulos comitatus totius regni prædicti constitutæ, qui Heretoches apud Anglos vocabantur, scilicet Baronet, Nobiles, & insignes sapientes, & fideles, & animosi, Latinè verò dicebantur Ductores exercitûs, apud Gallos, capitales Constabularii, vel Mareschalli exercitus. Illi verò ordinabant acies densissimas in præliis, & alas constituebant prout decuit, & prout melius eis visum fuit, ad honorem coronæ, & ad utilitatem regni. Isti vero viri eligebantur per commune consilium pro communi utilitate regni, per provincias & patrias universas, & per singulos comitatus in pleno folcmote, sicut & Vicecomites Provinciarum & Comitatuum eligi debent: Ità quod in quolibet comitatu semper fuit unus Heretoch per electionem electus, ad conducendum exercitum comitatus sui juxta præceptum domini regis, ad honorem & utilitatem coronæ regni prædicti semper cum opus adfuerit in regno. Item qui fugiet à domino, vel socio suo pro timiditate belli, vel mortis, in conductione Heretochii sui in expeditione navali, vel terrestri, perdat omne quod suum est, & suam ipsius vitam, & manus mittat dominus ad terram quam ei antea dederat. Et si terram hæreditariam habeat, ipsa in manus regis transeat. Et qui in bello ante dominum suum ceciderit, sit hoc in terra, sit alibi, sint ei relevationes condonatæ, & habeant hæredes ejus pecuniam & terram ejus sine aliqua diminutione, & rectè dividant inter se. Et qui terram acquietatam habet comitatus testimonio, habeat sine querela in die, & post diem ad dandum ei quem plus amabit. Et omnis sit venatione sua dignus in nemore, in campo, in dominio suo, & abstineat omnis homo à venariis Regis, ubicunque pacem eis habere voluerit, super plenam Witam, idest, foris facturam. Et omnis homo pacem habeat eundo ad* gemotum, vel rediens de gemoto, nisi probatus fur fuerit: Et qui leges* apostabit, si fuerit Anglicus, vel Dacus, vel Walisicus, vel Albanicus, vel Insulicola, Weræ suæ reus sit apud regem, & si secundo id faciat, reddat bis Weram suam; & si quid addat tertio, reus sit omnium quæ habebit. Item aliud folkmote esse debet in quolibet comitatu, per Provincias & Patrias totius regni prædicti universas, scilicet in capite kal. Octob. ad providendum ibi quis erit vicecomes, & qui erunt eorum heretochii, & ad audiendum ibi justa eorum præcepta consilio & assensu procerum, & judicio folkesmote: Et ut* Wardæ juste & ritè observentur, & ut cautè deinceps incendiis sibi illic provideant, cùm ad propria redibunt. Ità vero bis folkemote singulis annis semper celebrari debet per annum per universos comitatus, & provincias, & patrias universas totius regni prædicti, pro pace, & stabilitate, & confirmatione regni, ut prædictum est, super plenam* Witam. Debet autem Scyremote bis, hundreda &

* i. ad comitia.

* i. violarit

* i. vigiliæ, custodiæ.

* i. mulctam

wapentachia duodecies in anno congregari, & ſeptem diebus antea ſummoniri, niſi publicum commodum vel dominicaregis neceſsitas terminum præveniat. Debet etiam in London quæ caput eſt regni & legum, ſemper curia domini regis ſingulis ſeptimanis die Lunæ Huſtingis ſedere, & teneri. Fundata enim erat olim & ædificata ad inſtar, & ad modum, & in memoriam veteris magnæ Trojæ, & uſque in hodiernum diem leges, & jura, & dignitates, libertates, regiáſque conſuetudines antiquæ magnæ Trojæ in ſe continet. In ea itaque ſuperſunt ardua compota, & ambigua placita coronæ, & curiæ domini regis totius regni prædicti, quæ hucuſque & conſuetudines ſuas una ſemper inviolabilitate conſervat, ubicunque ipſe rex fuerit, ſive in expeditione, ſive alibi, propter fatigationem gentium & populorum regni juxta veteres conſuetudines bonorum patrum, et prædeceſſorum, et omnium principum, et procerum, et ſapientum ſeniorum totius regni prædicti.

De illis qui poſſunt & debent de jure cohabitare, & remanere in regno Brytanniæ.

Brytones vero Armorici cum venerint, in regno iſto ſuſcipi debent, & in regno protegi, 137
ſicut probi cives. De corpore regni hujus exierunt quondam, de ſanguine Brytonum regni hujus. Guti vero ſimiliter cum veniunt ſuſcipi debent, & protegi in regno iſto ſicut conjurati fratres, ſicut propinqui & propriis cives regni hujus. Exierunt enim quondam de nobili ſanguine Anglorum, ſcilicet de Engracivitate, & Anglici de ſanguine illorum, & ſemper efficiuntur populus unus, & gens una. Ita conſtituit optimus Ina Rex Anglorum, qui electus fuit in regem per Angelum, & qui primò obtinuit monarchiam totius regni hujus poſt adventum Anglorum in Brytanniam. Primus enim fuit Rex coronatus Anglorum & Brytonum ſimul manentium in Britannia poſt adventum Saxonum Germaniæ, ſcilicet, poſt acceptam fidem à beato Gregorio per S. Auguſtinum. Cœpit enim prædictus Ina in uxorem ſuam Gualam nomine, propter quam vocata eſt Wallia illa terra quæ quondam vocabatur Cambria. Bigamus enim fuit. Cepit autem cum ultima uxore ſua Cambriam, & Cornubiam, & Coronam benedictam Britanniæ, quæ fuerat ultimo Cadwaladro Regi Britanniæ. Et univerſi Angli qui tunc temporis extiterunt, uxores ſuas ceperunt de Brytonum genere, & Brytones uxores ſuas de illuſtri ſanguine & genere Anglorum, hoc eſt, de genere Saxonum. Hoc enim factum fuit per commune conſilium & aſſenſum omnium epiſcoporum, & principum, procerum, comitum, & omnium ſapientum ſeniorum, & populorum totius regni, & per præceptum Regis Inæ prædicti. Multi vero Angli ceperunt uxores ſuas de ſanguine & genere Anglorum Germaniæ, & quidam Angli ceperunt uxores ſuas de ſanguine & genere Scotorum, proceres vero Scotorum, & Scoti ferè omnes ceperunt uxores ſuas de optimo genere & ſanguine Anglorum Germaniæ, & ità fuerunt tunc temporis per univerſum regnum Brytanniæ duo in carne una. Et taliter conſtituit rectum conjugium, (& delevit fornicationem, & immunditiam à regno) & recta judicia pro ſtabilitate regni, & confirmatione populorum benigna ſedulitate. Et tali modo effecti fuerunt gens una, & populus per unus univerſum regnum Brytanniæ miſeratione divina. Deinde univerſi vocaverunt regnum Anglorum, quod antea vocatum fuit regnum Brytanniæ. Univerſi prædicti ſemper poſtea pro communi utilitate coronæ regni inſimul & in unum viriliter contra Danos & Norwegienſes ſemper ſteterunt, & atrociſſimè unanimi voluntate contra inimicos pugnaverunt, & bella atrociſſima in regno geſſerunt. Erat enim prædictus Rex Ina optimus, largus, ſapiens, prudens, moderatus, ſtrenuus, juſtus, animoſus, & bellicoſus pro loco & tempore, & in divinis legibus, & in ſecularibus inſtitutis, ſcriptis, & bonorum operum exhibitionibus irradiavit glorioſus, rexítque regnum, confœderavit, & conſolidavit, & in unum pacificavit ſapientia & prudentia magna, & ubi locus adfuit, vi & manu armata.

☞ Qui vetus exemplar manu tranſcripſit, fatetur ſe hoc in loco deſcriptionem Brytanniæ (quod nihil non vulgare in ſe haberet) conſultò prætermiſiſſe.

De jure & appendiciis coronæ regni Brytanniæ.

Arthurus qui fuit quondam inclytiſsimus Rex Brytonum, vir magnus fuit & animoſus, & miles illuſtris, parum fuit ei regnum iſtud, non fuit animus ejus contentus regno Brytanniæ, ſubjugavit igitur ſibi ſtrenue Scanciam totam, quæ modo Norweia vocatur, & omnes inſulas ultra Scanciam, ſcilicet, Iſlandiam, & Grænlandiam, quæ ſunt de appendiciis Norweiæ, & Snechordam, & Hybernlam, & Gutlandiam, & Daciam, Semelandiam,

Winlan-

Winlandiam, Curlandiam, Roe, Femelandiam, Wirelandiam, Flandriam, Cherrelam, Lappam, & omnes alias terras, et insulas orientalis oceani usque Russiam (In Lappa scilicet posuit orientalem metam regni Brytanniæ) et multas alias insulas ultra Scanciam, usquedum sub septentrione, quæ sunt de appendiciis Scanciæ, quæ modo Norweia vocatur. Fuerunt gentes feræ, et indomitæ, et non habuerunt dilectionem Dei, nec proximi, quia ab aquilone pandetur omne malum. Fuerunt autem ibi Christiani occulte. Desiderantur nonnulla in exemplari.

Arthurus autem Christianus optimus fuit, et fecit eos baptizari, et unum Deum per totam Norweiam venerari, et unam fidem Christi semper inviolatam custodire, et suscipere. Ceperunt universi proceres Norweiæ uxores suas de nobile gente Brytonum tempore illo, unde Norwegienses dicunt se exiisse de gente, et sanguine regni hujus. Impetravit enim temporibus illis Arthurus Rex à domino Papa, et à curia Romana, quod confirmata sit Norweia in perpetuum coronæ Brytanniæ, in augmentum regni hujus, vocavitque illam dictus
138 *Arthurus, cameram Brytanniæ. Hæc vero de causa dicunt Norwegienses se debere in regno isto cohabitare, et dicunt se esse de corpore regni hujus, scilicet de corona Brytanniæ. Maluerunt enim manere in regno isto, quam in terra eorum propria. Terra enim eorum arida est, et montuosa, et sterilis, et non sunt ibi segetes nisi per loca: Ista vero opulenta est, et fertilis, et crescunt hic segetes, et cætera universa. Qua ex causa sæpius per vices gesta sunt bella atrocissima inter Anglos & Norwegienses, & interfecti sunt innumerabiles. Occupaverunt vero Norwegienses terras multas, & insulas regni hujus, quas adhunc detinent occupatas, nec potuerunt unquam postea penitus evelli. Tandem modo confœderati sunt nobiscum fide & sacramento, & per uxores suas quas postea ceperunt de sanguine nostro, et per affinitates, et per conjugia. Ita demum constituit, et eis concessit bonus Rex Edwardus propinquus noster (qui fuit optimus filius pacis) per commune consilium totius regni. Qua de causa possint, et debent prædicti de cætero nobiscum cohabitare, et remanere in regno sicut conjurati fratres nostri.*

Lex *Noricorum*, & Danorum in Brytannia.

Erat etiam lex *Noricorum, &* Danorum, Norfolk, Suffolk, & Grantabridgeshyre, *De ira et insularum, scilicet, Carthenensium, Mannensium, Murthensium, et Orchadum et Inchegalensium, et Ordacensium, et de Gurth* quæ habebant in emendatione forisfacturæ ubi supradicti comitatus habuerunt xviii. hundreda, ista decem & dimidium, & hoc affinitate Saxonum, quia tunc temporis major emendatio forisfacturæ Saxonum fuit xliiii. lib. In omnibus aliis causis & forisfacturis eandemlegem habebant cum supradictis Norwegiensibus. Quam cum Rex Wilhelmus audisset cum aliis sui regni legibus, maxime appretiatus est eam, & præcepit ut observaretur per totum regnum. Proferebat enim quod antecessores ejus, & omnium Baronum ferè Normannorum, Norwegienses extitissent, & quod de Norweia olim venissent. Et hac autoritate leges eorum *cum profundiores et honestiores omnibus aliis essent*, præ cæteris regni sui legibus asserebat se debere sequi, & observare. Quippe cum aliarum legibus Nationum, Brytonum scilicet, Anglorum, Pictorum *et Scotorum* præponderassent. Quo audito, mox universi compatriotæ regni qui leges edixerant, tristes effecti, unanimiter deprecati sunt, quatenus permitteret sibi leges proprias, & consuetudines antiquas habere, in quibus vixerunt patres eorum, & ipsi in eis nati & nutriti sunt, quia durum valde foret sibi suscipere leges ignotas, & judicare de eis quas nesciebant. Rege vero ad flectendum ingrato existente, tandem eum prosecuti sunt deprecantes, quatenus per animam regis Edwardi, qui sibi post diem suum concesserat coronam & regnum, & cujus erant leges, nec aliorum extraneorum exaudiendo concederet eis sub legibus perseverare paternis. Unde consilio habito, precatu Baronum tandem acquievit. *Thomas vero Archiepiscopus Cantuariensis, et Mauritius Episcopus scripserunt propriis manibus omnia ista prædicta per præceptum prædicti Regis Wilhelmi.* Ex illo igitur die multa autoritate veneratæ, & per universum regnum corroboratæ, & observatæ sunt præ cæteris patriæ legibus leges Edwardi Regis sancti, quæ prius inventæ & constitutæ fuerunt tempore Regis Edgari avi sui. Verum post mortem ipsius dimissæ sunt annis circiter lxviii. Edwardus enim filius, ejus hæres, scilicet, de uxore legitima natus, regnavit annis quatuor, hebdomat. xvi. minus. Quo occiso innocente suæ dolo novercę, propter innocentem ejus vitam castam, & elemosynis plenam, interfectionem ejus immeritam pro martyrio reputaverunt,

* i. consilii nopt. eum & ſanctum habuerunt. Poſt ipſum Ældredus *unnade frater ejus regnum ſuſcepit, & regnavit in multis adverſitatibus & periculis xxxviii. annos. Poſt ipſum
* i. ferreum latus. Ældredum Edmundus *ýpenſide filius ejus regnavit ferè novem menſibus, in quibus viriliter contra Regem Chnutum quinquies dimicavit. Ultimo verò bello peracto, concordes ad invicem effecti ſunt, regnúmque per medium diviſerunt: Et medietas Angliæ Chnuto, medietas altera ceſſit Edmundo, eo tenore, ut ſi quis eorum alterum ſuperviveret, regnum ſuperſtes totum poſſideret, nec interim alteruter co- 139
ronaretur. Firmata igitur taliter (univerſis Angliæ primatibus aſſenſum præbentibus, inter ſe conventione, primo poſt menſe Edmundus ex hac luce (proh dolor) ſubtrahitur. Chnutus deinde ſuſcepit totum Angliæ principatum, regnavítque fere xviii. annos. Quo defuncto, Haraldus *Hareſote* filius Chnuti & Elvinæ falſo penè ab omnibus putatus, ſucceſsit, & quinque annos regnavit. Poſt quem Hardicnutus filius Chnuti, & Emmæ ſororis* Roberti Normannorum Ducis, & matris regis ultimi
*al. Ricardi Edwardi i. ſancti, regnavit duobus annis, hebdomatibus 12. minus: atq; ſic completi ſunt lxviii. anni in quibus leges prædictæ fuerunt penitus prętermiſſæ. Sed poſtquam Rex Edwardus venit ad regnum, conſilio Baronum Angliæ legem lxviii. annis ſopitam excitavit, excitatam reparavit, reparatam decoravit, decoratam confirmavit, confirmata verò vocata eſt lex Regis Edwardi, non quod ipſe primus adinveniſſet eam, ſed cùm prætermiſſa fuiſſet, & oblivioni penitus dedita à diebus avi ſui regis Edgari, qui xvii. annos regnavit, & qui primus ejus inventor fuiſſe dicitur, uſque ad ſua tempora, videlicet ut prædictum eſt lxviii. annos poſt dies ipſius Edgari, ipſe Edwardus quia juſta erat, & honeſta, à profundo abyſſo extraxit eam, & renovavit, & ut ſuam obſervandam contradidit. Iſte præfatus Edmundus ýpenſide habuit quendam filium Edwardum nomine, qui mox patre mortuo (timore Chnuti regis) aufugit ad regnum Rugorum, quod nos meliùs vocamus Ruſſiam. Quem rex terræ Maleſclotus nomine, ut cognovit quis eſſet, honeſtè retinuit. Qui de nobili progenie ibidem duxit uxorem, de qua natus eſt ei Edgarus Ethelinge, & Margareta quæ fuit
*al. Chriſtiana. poſtea regina Scotiæ, & * Chriſtina ſoror ejus. *Fuit autem Margareta prædicta generoſa valde, et optima, ſcilicet ex parte patris ex nobili genere et ſanguine regum Anglorum, et Britonum, ex parte verò matris ex genere et ſanguine regum Rugorum, ſanctiſsimis anteceſſoribus ſuis in bonis, et laudabilibus actibus conſimilis, præclara effulſit: erat enim de jure poſt deceſſum Edgari Athelinge fratris ſui, verus hæres ultimi regis Edwardi de corona totius regni prædicti, ſed inſtinctu, petitione, et voluntate boni Regis Edwardi propinqui noſtri, aliter mutatum eſt, qui coronam nobis totius regni prædicti dedit, et regnum prædictum nobis jurare fecit, qui peroptimè æquitatem, et ſcientiam, juſtitiam, probitatémque noſtram novit. Princeps verò Albaniæ duxit eam in uxorem caſu fortuito. Picti enim à Picto duce vocantur, Scotti verò Albaniæ, à Scotto duce. Eſt enim Albania pars Monarchiæ regni hujus, quodolim vocabatur regnum Brytanniæ.* Cui Chriſtinæ Ed-
al. Luneſi. wardus dedit terram, quam habuit poſtea Radulphus de Limiſeia. Fuit enim prædicta Chriſtiana ſoror Edgari Ethelinge, propter quem miſit rex Edwardus avunculus ejus, & fecit eum venire ad ſe, qui poſtquam venit non multum vixit, & uxor illius in brevi temporis curriculo defuncta eſt. Rex verò Edwardus Edgarum filium eorum ſecum retinuit, & pro filio nutrivit. Et quia cogitavit ipſum hæredem facere, nominavit Ethelinge, quod nos Domicellum, i. damiſell: Sed nos indiſcretè de pluribus dicimus, quia Baronum filios vocamus Domicellos. Angli verò nullos niſi natos regum. Quod ſi expreſſius volumus dicere, in quadam regione Saxoniæ, Ling, imago dicitur, Athel Anglicè nobilis eſt, quæ conjuncta ſonant, nobilis imago. Unde etiam Occidentales Saxonici, ſcilicet Exceſtrenſes, habent in Proverbio ſummi deſpectus, hinderling, i. omni honeſtate dejecta, vel recedens imago. Rex autem Edwardus ut cognovit gentis ſuæ nequitiam, & præcipuè ſuperbiam filiorum Godwini, ſcilicet Haraldi, qui poſtea regnum invaſit, Toſti, Gurti, Leofwini, & aliorum fratrum ſuorum, comperit non poſſe fore ſtabile vel ratum quod propoſuerat de Edgaro Ethelinge, adoptavit Wilhelmum ducem Normannorum in regnum, Wilhel-
*al. Ricardi mum dico Nothum, i. Baſtardum, filium * Roberti avunculi ſui, videlicet fratris matris ſuæ, virum ſtrenuum, bellicoſum, & fortem, qui poſtea annuente Deo debellando ſupradictum Haraldum Godwini filium, regnum Anglorum victorioſè adeptus eſt.

De

140 *De latronibus.*

36. De latronibus interfectis pro latrocinio: Si quis post justitiam factā fecerit clamorem ad justitiarium quod injustè interfectus sit, & injustè jacet inter latrones, & dixerit quod velit hoc disrationari, det vadimodium suum, & inveniat plegios. Tunc detur ei mensis & unius diei terminus, ut tunc habeat parentes interfecti ex utraque parte generis, scilicet ex parte patris xii. & ex parte matris sex. Quod si isti decem & octo velint disrationari cum illo qui primitus clamorem fecerat, & vadimonium dederat, det unusquisque eorum suum vadium cum gladio, & postea inveniat plegios tales qui possunt reddere forisfacturam, i. Were suum, nisi possint disrationari quod dicunt. Tunc demum interfector suum det vadimonium, & inveniat plegios quod justè interfectus est, & merito jacet inter latrones secundum legem sicut latro: Et primum ostendat quo latrocinio, & qua ratione interfectus est. Quod si recognoverit quod vivus captus sit, nominet justitiarium, & judicem, & de vicinis testes legales. Qui si * warrantizaverint quod rectè facta sit justitia de ipso secundum latrocinium, quietus erit interfector illius. Ipsi verò qui clamorem fecerant, emendent sua vadimonia super judices, & testes. Et si disrationatum fuerit quod injustè sit interfectus, interfector dabit vadimonium justitiæ Episcopi, & fidejussores inveniet rectum persequendi. Deinde justitia Episcopi faciat invenire processionem cum sacerdote induto alba, & manipulo, & stola, & clericis in suppelliciis cum aqua benedicta, & cruce, præcedentibus candelabris, & thuribulo, cum igne, & incenso, & amici extrahant mortuum deferentes in feretrum, & portantes eum ad Ecclesiam. Ibi Missa pro defuncto celebrata, & cætero peracto officio, interrent eum ut decet Christianum. Ab ipso verò die in sexdecem diebus reddat interfector Episcopo tres forisfacturas, unam quia legalem pro latrone interfecerit, alteram quia fratrem suum pro latrone interravit, quod Angli dicunt * hiꝑemne Cnihten. tertiam, eo quod vadimonium dedit ad disrationandum se, & non potuit.

* i. in se susceperint.

* i. fratrem in Christo.

De Usurariis.

37. Usurarios quoq; defendit Rex Edwardus, nè remaneret aliquis in toto regno suo: & si quis indè convictus esset, quod fœnus exigeret, omni substantia propria careret, & postea pro exlege haberetur. Hoc autem asserebat ipse rex se audisse in curia regis Francorum dum ibidem moraretur, quod usura radix omnium vitiorum esset.

De emptionibus sine fidejussoribus, quod Anglicè dicitur fastermannes.

38. Prohibitum erat etiam in eadē lege, nè quis emeret vivum animal, vel pannum usatum sine plegiis, & bonis testibus. Si esset opus aureum vel argenteum unde emptor dubitare possit, non emeret absque aurifabris, vel monetariis. Qui si vidissent quod esset de ecclesia, vel de thesauro, non emisset sine plegio: Si venditor careret plegiis, retineretur cum censu donec venisset dominus ejus, vel alter qui posset bene eum warrantizare. Si quis hominum aliter emeret, quod stultè emisset, citò perdet, & forisfacturam. Postea inquisisset justitia per * lagamannos, & per meliores homines de Burgo, vel de villa, vel de hundredo, ubi mansisset emptor, & de quali vita fuisset, & si unquam audissent eum calumniari de exlegalitate: quod si testarentur eum de bona vita, & legalitate, purgaret se judicio comitatus quod venditorem nesciret reum de hac venditione, nec de aliqua alia exlegalitate: & si sciret venditorem suum qui esset, vel ubi fuisset, diceret: Justitia verò quæreret eum ad faciendam de eo justitiam, qui si inveniri non possit, utlagaretur.

* i. legitimos viros.

De Emptoribus, & Machecariis.

39. Cùm autem dictum est, quod nullus hominum emeret absque plegiis animal vivum, clamaverunt machecarii de civitatibus & burgis, quos Angli vocant fleshmongers, quod unaquaque die oportebat eos animalia viva emere, occidere, & vendere: nam in occisione animalium erat vita eorum. Vociferabantur etiam cives, & * Burgenses, & populus pro consuetudinibus suis, eo quod circa festum Sancti Martini consueverant animalia in foro mercari sine plegio ad occisiones contra Natale Domini faciendas. Murmur etiam multus super hoc edicto erat in turba. Quare ut æstimo, si quæreretur ibi (ut fit in quibusdam congregationibus) placere redderetur, non placet: ibi etiam si adesses, audires fundere secreta divisos aure susurros, & clamores, & vociferationes, & murmurationes tumultuantium populorum. Et laudatum est regi quatenus consuetudines justas, & sapienter deductas non auferret eis, tamen in foro regio empto mercato suo cum testibus & cognitione vendentium.

* i. carnarii & lanii.

* i. oppidani.

¶ De Ducibus *Normannorum* in *Neuſtria*, quæ modò vocatur *NORMANNIA*.

Primus Normanniæ Dux Rollo, qui etiam Robertus in Baptiſmo dictus, annos 30 regnavit, Wilhelmus filius 25. Richardus ſenior 53. Richardus ſecundus 30. Richardus tertius unum annum, Robertus frater ejus octo, Wilhelmus Baſtard comes 30. poſtea 22. annis fuit rex Anglorum. Richardus igitur ſenior habuit filiam nomine Emmam, quæ nupſit Ældredo Regi Anglorum, ex qua idem Rex genuit Edwardum & Aluredum. Tempore autem Richardi ſecundi, Ældredus Rex Danos in Anglia occidi fecit, ob quam rem Suenus Rex Danorum Angliam invaſit, & obtinuit; Ældredus verò cum uxore ſua & filiis profectus eſt in Normanniam ad Richardum ſecundum uxoris ſuæ fratrem, Normanniæ ducem. Suenus non multò poſt moritur, & in Daciam defertur tumulandus. Interea Ældredus cum uxore ad regnum ſuum revertitur, filiis ſuis cum avunculo demiſſis. Sueno tumulato, Chnutus filius magna cum claſſe (adductis ſecum Lachimanrege Suevorum, & Olavo rege Noricorum, qui apud Rothomagum baptizatus eſt) Thamiſiam intravit, & Ældredum Regem intra Londinum obſedit, qui obſeſſus infirmitate præventus moritur. Chnutus verò regno potitus, prædictam Emmam reginam accepit conjugem, ex qua genuit Hardecanutum regem Danorum, & filiam nomine Gunnildam, quæ nupſit Henrico imperatori Romanorum. Interea defuncto Richardo ſecundo, Richardus filius ejus ſucceſſit ei uno anno: quo mortuo Robertus filius ejus ſucceſſit. Qui cupiens Edwardum in regnum reſtituere, Anglorum cum claſſe pontum ingreſſus, vento inſtante adverſo apud inſulam Gerneſwic diu detentus in Normanniam revertitur: Deinde Jeruſalem profectus, Wilhelmum filium ſuum parvulum reliquit hæredem. Expletóque voto, repatriando moritur apud urbem Niceam. Wilhelmo itaque Normanniam regente, Chnutus Rex Anglorum moritur, cui ſucceſſit filius ejus Haroldus Harefote ex concubina Elfgiva natus. Quod Edwardus indignè ferens, cum xl. navibus apud Hamptonam appulit, reſiſtentibúſque ſibi Anglis, capta præda Normanniam revertitur. Interea Aluredus frater ejus cum militibus plurimis in partem aliam ingreſſus, à Godewino comite hoſpitio ſuſceptus, dolo noctu captus, cum ſuis vinctus, atque Haraldo regi cum ſociis miſſus,

* i. Levipes. *oculis privatur ſociis interemptis. Haroldus * Harefote quoque non multo poſt moritur. Cui ſucceſſit Hardecanutus à Dacia regreſſus, ex Emma Edwardi matre progenitus, qui fratrem ſuum antegenitum Edwardum è Normannia evocans ſecum habitare fecit: qui infra duos annos defunctus, Edwardum reliquit hæredem. Hic bonus rex Edwardus regnavit annis xxii. Sed carens ſobole, Wilhelmio cognato ſuo Normannorum duci tranſmiſit Robertum Cantuarienſem Archiepiſcopum, & de regno ſuo eum hæredem inſtituit. Sed & comitem Haroldum poſt eum miſit, & de regno apud Rothomagum ei fidelitatem juravit. Defuncto itaque Edwardo, Haroldus regnum doloſe invaſit & ſeditioſe, & regnavit novem menſibus, & unà cum magnis complicibus & ſeductoribus, & ſociis ſuis legitimum hæredem boni Regis Edwardi à corona totius regni prædicti injuſtè, inique, & ſeditioſe exhæreditavit. Quod Wilhelmus audiens, forti cum claſſe apud Pevenſellum appulit, ibique caſtro ædificato, apud Haſtinges aliud condidit. Cui occurrens Haraldus cum Anglis, ſub hora diei tertia ſecundo Idus Octob. bellum intulit, in quo ipſe Haraldus in primo conflictu occubuit, bello tamen uſque ad noctem protracto. Richardus verò de Brionnia propinquus Roberti Normannorum Ducis, vir ſtrenuus, magnus, & animoſus, ipſum Haraldum percuſſit, & interfecit, ſociósque ſuos denſe circumſtantes unà cum genere ſuo penitus viriliter ſtravit, fugavit, & occidit. Qui Haroldus fuit poſtea clàm quæſitus, & inventus per ſignum quod habuit in pede inter cadavera mortuorum, & ſepultus à clericis ſuis inculte in Capella de Waltham. Wilhelmus victor effectus in ſubſequenti Natali Domini, anno incarnationis Dominicæ 1066. Londini Rex Anglorum & totius regni hujus Britanniæ mox cum gaudio coronatur, regnavítque annis 22. Obiit Rothomagi, & ſepultus eſt apud Cadamurum in Abbatia S. Stephani quam conſtruxerat. Regia autem uxor ſua Matildis obiit Rothomagi, & ſepulta eſt apud Cadomum in Abbatia S. Trinitatis, quam ipſa conſtruxerat. Poſt quem regnavit Wilhelmus filius ejus, 13. annis. Cujus anno nono peregrinatio multarum gentium facta eſt in Jeruſalem contra Saracenos: quarto verò anno peregrinationis capta eſt Jeruſalem à Francis & regnavit in ea dux Lotharingiorum Godefridus anno tantum uno: cui ſucceſſit Baldwinus frater ejus annis 18. Anno verò 13. Wilhelmus rex Anglorum, & totius regni ſecundus, occiditur venando ſagitta in Anglia, & ſepultus eſt in Cathedrali Eccleſia Winton. Erat autem miles ſtrenuus, probus, animoſus, bellicoſus, & largus, ſed clerum odio habuit univerſum. Habuit & tenuit eccleſia totius hujus regni, & univerſum regnum prædictum libertatem ſuam cum omni integritate & honore uſque ad tempora iſtius Wilhelmi regis minoris, qui Ruſus vocabatur, donec eodem à Baronibus totius regni hujus auxilium requirente, ad Normanniam retinendam de Roberto fratre ſuo, cognomento Curthoſe, Jeruſalem proficiſcente, conceſſum eſt ei, non lege ſtatutum tamen, neque lege firmatum, ſed hac neceſſitatis cauſa ex unaquaque hida ſibi dari iiii. ſolid. Eccleſia non excepta. Dum nec collectio cenſus fieret, proclamabat ſancta eccleſia ſuam repoſcens libertatem ſed nihil profuit. Iſte rex regnavit 13. annis, & Wintoniæ ſepultus eſt.*

LEGES
WILLIELMI
CONQVESTORIS,
ET
HENRICI
FILII EJUS.

LEGES
WILLELMI
CONQUESTORIS
ET
HENRICI
FILII EIUS.

PRÆFATIO.

INtellecta Typographi mente & cura in excudendis de novo legibus Saxonicis à Willielmo Lambardo primùm anno M.D.LXVIII. editis, persuasi ei, ut & leges Willielmi I. à clarissimo Seldeno in lucem emissas, itidémque etiam Henrici primi operi isti adjungeret, explorata tamen prius hac in re & audita omninò viri istius doctissimi sententia. Quo facto idem Typographus non multò post attulit mihi ex Bibliothéca Seldeniana quoddam legum memoratarum exemplar, ita ferè per omnia consonans cuipiam alteri, quod jam tum antea penes me erat, ut facilè, ex uno eodémq; fonte utrúmque manasse, dijudicarem: Et proinde cum in nonnullis illud à Manuscripto in archivis Scacharii asservato discrepare animadverterem, & verò etiam non ignorarem, vix uspiam extare aliquid magis authenticum, quàm quod inibi custoditur, profeci tantum amicorum quorundam industriâ, ut liceret nobis idipsum quod habebamus, cum Manuscripto illo conferre: adeóque ad illius fidem (quantum quidem assequi potuimus) tibi istud hîc post accuratam examinationem exhibemus; adjectis, ubi id commodè fieri videbatur, ex D. Seldeni & meo exemplari nonnullis diversarum lectionum locis. Non tamen hîc ausim asserere, hanc impressionem cum publico isto Manuscripto in omnibus ad amussim congruere, utpote qui prima lectione id vix ita exactè præstari posse deprehendi; sed sufficere posse puto, si bona fide dicam, omni studio & conatu id actum fuisse pro viribus, ne qua in parte, & vel verbulo saltem uno hoc ipsum ab illo dissideret.

Quod si quis miretur, quî fiat, ut causæ civiles his legibus tam parcè & rarò attingantur, equidem non possum ejus rei rationem aliam allegare, quàm quod istiusmodi lites tum temporis fuerunt in Curiis Baronum secundum loci consuetudinem agitatæ ac definitæ: neque ad Regem extitit appellatio, nisi ejus [a] *qui domi justitiam consequi non poterat.* Cæterùm, quibus modis pax publica conservanda sit (quod novisse Reipub: imprimis interest) his legibus latè declaratur; ita quidem, ut facili negotio inde possit innotescere Lectori, prima hîc Normannici imperii fundamenta, quoad civilem politiam, fuisse jacta.

[a] Leg. Edgar. polit. cap. 2. pag. 63.

WILLIELMUS enim senior, quæsito bellicis expeditionibus regno, haud ignarus, non solis armis sine justitia firmati imperium, ad tria potissimum advertisse videtur animum; videlicet, 1. Ut prospiceretur Regno de necessariis ad bellum. 2. Ut satisfieret Gallis periculorum suorum & laborum sociis; ita tamen, ne Anglis ea occasione præberetur justa offensionis causâ, qua reddi possent ad insurrectionem seu rebellionem paratiores. 3. Ne coloni, utpote sine quibus agricultura exerceri non poterat, penitus extirparentur. WILLIELMUS I.

Ad primum horum quod attinet, militiam ita disposuit, ut & exercitum satis numerosum haberet in omnes eventus paratum, & thesaurum pariter alendo istiusmodi exercitui sufficientem; in quo tamen postremo comparando I.

rando id egit sedulò, ne à prædecessoribus suis Anglorum Regibus longe deviaret. De quo quidem Ordericus Vitalis, qui eo sæculo vixit, *Regi ut fertur*, inquit, [b] *mille & sexagintæ libræ Sterilensis monetæ, solidique triginta, & tres oboli, ex justis reditibus Angliæ per singulos dies redduntur; exceptis muneribus regiis, & reatuum redemptionibus, aliisque multiplicibus negotiis quæ Regis ærarium quotidie adaugent. Rex Guilielmus omne regnum suum diligenter investigavit, & omnes fiscos ejus, sicut tempore Edwardi Regis fuerant, veraciter describi fecit. Terras autem militibus ita distribuit, & eorum ordines ita disposuit, ut Angliæ regnum LX. millia militum indesinenter haberet, & ad imperium Regis, prout ratio poposcerit, celeriter exhiberet.* De hoc vide leg. 58. Atque hinc, ni fallor, apud nos erat Wardarum initium. Quantum autem argenti eo sæculo libra Sterilensis monetæ continuerit, hîc inquirere non est otium, uti & est extra præsens institutum: Constat tamen, quod, si ad examen sub posterioribus regibus Sterlingorum sive Esterlingorum valor reducatur, multo majores fuerint reditus regis eo tempore, quam fuerunt postea regnante Henrico tertio.

b Lib. 4. p. 523.

II. Quantum ad secundum; Haud immemor Rex, quid primo statim ingressu suo [c] Cantianis, quid [d] Abbati Sancti Albani promisisset, 1. Legem Edwardi Regis omnibus reddidit, & eam quidem etiam aliqua ex parte mitigatam; de quo consuli potest lex 63. Atque porrò, ut justitiam melius unicuique administraret, [e] *Anglicam locutionē sategit ediscere, &c. at à perceptione hujusmodi durior ætas illum compescebat.* Neque sane de hoc ipso ullatenus conqueri Galli jure potuere. Quoad Normannos, (quibus, [f] expulsis Anglis, amplas terras omnísque generis dignitates distribuerat) cum illis, à Regis semper arbitrio in omnibus pendere (*quidam enim*, ut ait Tacitus, [g] *statim, ut postquam Regum pertæsum, leges maluere*) fortè non arrideret, ipsemet de officio Regis ita sententiam suam exposuit, ut cognito eo in Gallia parum id illis placuerit; ita sanè, ut inde scripserint ad eum in hunc modum; * *si ita permanere deberent Francorum reges solo regio nomine contenti.* De bonis etiam cavebat leg. 55. ut essent libera *ab omni exactione injusta*, & ab omni Tallagio. Securitati autem personarum providebat lege 58. (qua vero ex causa lex illa promulgata fuerit, explicat nobis author Dialogi de Scachario, [h] attributi Gervasio Tilburiensi, & compositi quidem An. XXIII. Henrici secundi, sed necdum in lucem emissi) licet ea non conveniat in mulctæ quantitare cum lege illa, quam nunc habemus: *In primitivo*, inquit, *regni statu post conquisitionem qui relicti fuerant de Anglicis * subactis in suspectam & exosam sibi Normannorum gentem latenter ponebant insidias, & passim ipsos in nemoribus & locis remotis nacta opportunitate clanculò jugulabant. In quorum ultione cum reges & eorum ministri per aliquot annos exquisitis tormentorum generibus * in Anglicos desævirent; nec tamen sic omninò desisterent, in hoc tandem devolutum est consilium, ut Centuriata, quam Hundredum dicunt, in qua sic interfectus Normannus inveniebatur, quod mortis ejus minister non extabat, nec per fugam, quis esset, patebat, in summam grandem argenti examinati fisco condemnaretur; quædam scilicet in triginta sex libras, quædam in quadraginta quatuor libras, secundum locorum diversitatem & interfectionis frequentiam. Quod ideò factum dicunt, ut scilicet pœna generaliter inflicta præter-*

c Vide verbo *terra ex scripto* ex Thoma Spot.
d Matth. Paris. in vita Fretherici Abbatis, pag. 48.
e Order. Vit. p. 520.
f Ingulphus fol. 512. b.
g Annal. lib. 3.
* Supra cap. 17 pag. 142. & adde ex Hovedeno quod tamen nonnullis editionibus inter errata ejus reperies, *audientes autē, &c. Hanc definitivam sententiā tam veraciter quam prudenter de Regis nomine à Willielmo notho Rege Angliæ prolatam* ei stulte scripserūt, &c.
h Dialog. de Scachar. lib. 1. c. 10. in Cod. rubro.
* subjactis.
* etiam.

euntium

eumtium indempnitatem procuraret, & festinaret quisque tantum punire delictum, vel offerre judicio per quem tàm enormis jactura totam lædebat viciniam. Hoc autem in Normannorũ beneficium primitus institutum, in aliorum etiam commodum tractu temporis cessit, nisi certa haberent (ut idem author affirmat) servilis conditionis indicia.

III. Ad tertium quod attinet, ostendente haud dubiè ipsa rerum experientia quotidiana, milites illos, quibus larga manu terras Rex dederat (utpote quorum pleriq; forte erant ex Nobilioribus) planè ineptos esse & indispositos ad excolendas terras, idcircò ne aut terra jaceret inculta, aut Angli à Dominis suis quotidie exhausti absque spe lucri ararent, paritérq; etiam ut coloni per quos agricultura posset exerceri, servarentur indemnes, usus est ea arte, quã hîc subjiciam verbis prædicti authoris in loco præallegato: *Post regni,* inquit ille, *conquisitionem, post justum rebellium subversionem, cum rex ipse regisque proceres loca nova perlustrarent, facta est inquisitio diligens, qui fuerint, qui contra regem in bello dimicantes per fugam se salvaverint; hiis omnibus & hæredibus eorum, qui in bello occubuerunt, spes omnis terrarum & fundorum atque redituum, quos antè possederant, præclusa est. Magnum namque reputabant frui vitæ beneficio sub inimicis. Verum qui vocati ad bellum necdum convenerant, vel familiaribus seu quibuslibet necessariis occupati negotiis non interfuerant, cum tractu temporis devotis obsequiis gratiam Dominorum possedissent, sine spe successionis filii tantum pro voluntate tamen dominorum possidere cœperunt: Succedente verò tempore cum dominis suis odiosi passim à possessionibus pellerentur, nec esset qui ablata restitueret; communis Indigenarum ad regem pervenit querimonia, quasi sic omnibus exosi & rebus spoliati ad alienigenas transire cogerentur: Communicato tandem super hiis consilio decretum est, ut, quod à Dominis suis, exigentibus meritis interveniente pactione legitima poterant obtinere, illis inviolabili jure concederetur. Cæterum autem nomine successionis à temporibus subactæ gentis nihil sibi vindicarent; quod quidem quam discreta consideratione cautum sit, manifestum est; præsertim cum sic modis omnibus, ut sibi consulerent, de cætero studere tenerentur devotis obsequiis dominorũ suorum gratiam emercari. Sic igitur, quisquis de gente subacta fundos vel aliquid hujusmodi possidet, non quod ratione successionis debere sibi videbatur, adeptus est, sed quod solummodo meritis suis exigentibus vel aliqua pactione interveniente obtinuit.* His artibus tantã populo restituit pacem, [a] *ut puella auro onusta regnum Angliæ pertransire posset impunè.* Atq; hinc fortè initium servitii quod nos *Socagium* dicimus. Vide leg. 33.

a Hunting. lib. 6. fol. 212.

Refero hæc, non quod existimem, Willielmũ primum de omnium Anglorum terris ad voluntatem suam & pro libitu in modum absolutæ dominationis disposuisse: (*ipsis enim regni majoribus fundos & amplas possessiones reliquit,* ut idem author testatur: cujus plura exstant exempla in libro nuncupato *Domesday*; inter quæ non postremo loco numerandum est illud familiæ Sharnburnorum in agro Norfolcienſi; [b] quippe cui ipse Guilielmus prædictus pro Tribunali sedens ex legibus terras suas, quas antea Warreno Gallo dederat, restituit; adeò ut etiam istæ fere ad nostra præsentia tempora usque in familia ea, uti accepi, remanserint. Adde, quod nec Aldredus Eboracensis eundem illum Willielmum in regem consecravit, nisi [c] *exacto prius coram omni populo jurejurando, quod se modestè erga subjectos ageret,*

Dialogus de Scacch.
b Vide Camden in Icenis & D. Hen. Spelman in Glossario suo, verbo Drenches. Revisio D. Seldeni ad cap. 8. historiæ suæ de Decimis.
c Mals. de Pont. lib. 3. fol. 154. b. Flosen. Wigor. Ann. 1066.

ageret, & æquo jure Anglos, quo Francos, tractaret. Vnde & Gulielmus Pictavienſis affirmat, [d] *nulli Gallo datum, quod Anglo cuiquam injuſtè fuerit ablatum.*) ſed ut manifeſtius conſtet, quibus rationibus rex iſte tandem in pacata & tranquilla hujus regni poſſeſſione fuerit confirmatus.

d p. 208.

WILLIELMUS II. Eadmer. l. 1. p. 13.

Mortuo Willielmo filius ejus fide ſacramentóq; tam per ſe quàm per alios, quotquot parare in rem illam potuit, pollicitus Lanfranco, *juſtitiam, æquitatem & miſericordiam ſe per totum regnum, ſi rex foret, in omni negotio ſervaturum*, hujus opera potitus eſt regno; Et initio quidem, cum Anglorum ope adhuc indigeret, [e] *leges exoptabiles, ſive meliorem quam vellent eligere*, ut alius habet, eis concedere promiſit: Verùm cum naturâ eſſet [f] *ita liberalis ut prodigus, ita magnanimus ut ſuperbus, ita ſeverus ut ſævus* poſteris diceretur, deprehenſus eſt ad poſtremum tam infidelis legum & promiſſorum ſuorum cuſtos, ut infœliciora his tempora rarò ullibi hiſtoriarum monumenta evolventi occurrant; [g] Namque & vel cervi regii furtum neganti non erubuit igniti ferri examen adhibere; &, cum theſauros paternos luxu perenni profudiſſet omninò ac diſſipaſſet, rapinis cœpit prodigalitati ſuæ ſubſidium quærere: qua in re etiam ad corradendos undiq; nummos uſus eſt opera Ranulphi Dunelmenſis; is ab imis per regis benevolentiam ad ſumma provectus, in perverſa illa negotiationis malitia, tàm regio quàm ſuo proprio nomine nihil non audens, [h] *Si quando Edictum regium proceſſiſſet, ut nominatum tributum Anglia penderet, duplum adjiciebat, expilator divitum, exterminator pauperum, confiſcator alienarum hæreditatum, juxta in ſimplices ut in rebelles furens*: hiſce artibus *primò pecuniam, deinde ipſas terras auferebant: non pauperem tennitas, non opulentum copia tuebatur.* Vnde *nullus* reputabatur *dives niſi nummularius*, qui quod habuit abſcondere potuit. *Quicquid penè ſanctæ ſervavit avorum parcitas, illorum graſſatorum conſumpſit aviditas*; &, ut fieri aſſolet, *majus odium aſſecutus eſt ab iis, quibus rex abſtulit, quàm beneficium ab iis quibus contulit.* Ad publica hæc mala accedebat etiam privatæ familiæ inſolentia; de qua teſtis quidam oculatus, [i] *Hunc morem*, inquit, *multitudo eorum, qui curiam ejus ſequebantur, habebat, ut quæque peſſundarent, diriperent, &, nulla eos cohibente diſciplina, totam terram, per quam rex ibat, devaſtarent. Accedebat his aliud malum*; [k] *plurimi namque eorum ſua malitiâ* * *debriati, dum reperta in hoſpitiis, quæ invadebant, penitus abſumere non valebant, ea aut ad forum per eoſdem ipſos quorum erant, pro ſuo lucro ferre ac vendere, aut ſuppoſito igne cremare, aut ſi potus eſſet, lotis exinde equorum ſuorum pedibus, reſiduum illius per terram effundere, aut certè aliquo alio modo diſperdere ſolebant. Quæ verò in patresfamilias crudelia, quæ in uxores & filias eorum indecentia fecerint, reminiſci pudet. Has ob cauſas quiqui præcognito regis adventu ſua habitacula fugiebant, &c.* Hic tum erat rerum ſtatus; qui legum certè reſtaurationem non tàm appetebat, quàm importunè efflagitabat.

e Hunt. l. 7. fol. 213. b. Hoveden An. 1088. fol 264. b f Mals. de reg. l. 4. fol. 69. a.

g Eadmer. l. 2. p. 48.

h Mals. de reg. l. 4. fol. 69. 70. & de Pont. fol. 158.

i Eadmer. l. 4. p. 94. 22.

* inebriati,

HENRICUS I. a Mals. de reg. fol. 69.

Succeſſit Willielmo huic Henricus primus; de quo vaticinio quidam prædixerat, [a] *fœlicem fore Angliam ſi regnaret.* Hic Cleri populíque votis, inſignitus fuit regni diademate Anno M.C. ad tantam antea penuriam vlente adhuc fratre quandoque redactus, [b] *ut uno tanto milite unóque Clerico cum tribus Armigeris contentus vixerit: Inde rex factus optimè ſcivit miſeris & indigentibus compati, et ritus infirmorum expertus eis piè miſereri.* Vnde &

b Orderic. Vital. 5 lib. p. 697. b. Vide p. 665. d.

nihil

nihil prius habuit quàm [c] *ut edicto statim per Angliam misso injustitias à fratre & Ranulpho institutas prohiberet.* Quin imò & *in ipso consecrationis suæ die, bonas & sanctas* [d] *omni populo leges* (id est, secundum Matthæum Parisiensem, consuetudines antiquas, quæ floruerant in regno tempore sancti regis Edwardi) *se servaturum, & omnes oppressiones & iniquitates, quæ sub fratre suo emerserant, in omni sua dominatione tam in Ecclesiis quàm in secularibus negotiis prohibiturũ & subversurum sponderat; & hæc omnia jurisjurandi interjectione firmata sub monumento literarum sigilli sui testimonio roboratarum per totum regnum divulgatum iri præceperat.* Atq; hæc est * Charta illa quæ in legum ab eo conditarum initio duobus capitulis continetur; ea ipsa lanè, quæ & jubente Rege in Abbatiis singulorum Comitatuum pro monumento fuit reposita, & postmodum rursus Anno M.CC.XIII. [e] producta, ut fertur, à Stephano Archiepiscopo Cantuariensi, ut per eam libertates jamdudum perditæ recuperarentur. Verè itaq; hæc dici potest basis & fundamentũ ipsius Chartæ Magnæ, [f] *quæ ex parte maxima leges antiquas et regni consuetudines continebat*, quámq; Henricus III. non confirmavit antequã [g] *per Milites duodecim, vel legales homines uniuscujusque Comitatus per Sacramentum inquiri fecisset, quæ fuerant libertates in Anglia tempore Henrici avi sui.* Alias autem eo tempore leges Henricus primus haud dubiè nullas promulgavit: nam etsi, quibus annis eas condiderit, non aũsim exactè determinare, constat tamen, uti suo loco observavimus *, postea demum has fuisse in Archiva relatas: Sanè post prælium Tenerchebraicum subacta Normannia circa annum M.C.VIII. * malis sub quibus tempore fratris sui regnum jacebat, mederi desiderans, à sua Curia cepit exordium, & *indicto Edicto omnibus qui aliquid eorum* (quæ supra attigimus) *fecisse probari poterant, aut oculos erui, aut manus, vel pedes, vel alia membra constanti justitia strenuus faciebat amputari. Quæ justitia in pluribus visa cæteros integritatem sui amantes ab aliorum læsione * detorrebat.* Atq; tunc etiam simul de adulterina moneta sub gravibus pœnis caviſse perhibetur: adeò ut non immerito fortè [h] hinc Leoninæ justitiæ nomen adeptus sit.

Vnde verisimile est, firmata, demum post hæc omnia, pace (*quippe*, si Tacito credimus, [i] *in turbas & discordias pessimo cuique plurima vis; pax & quies bonis artibus indigent*) eum adjecisse primùm animum ad reformandum per leges regnum: quæ quidem leges, cum nimis graves viderentur Londinensibus, Anno M.C.XLI. interpellarunt illi Imperatricem, [k] *ut eis Regis Edwardi leges observare liceret, quia optimæ erant, & non patris sui Henrici, quia graves erant.* Ab eo autem tempore, nisi me fallit memoria, altum est ubique de his apud Historicos silentium; nisi fortè illud Matthæi Paris [l] huc referatur, quando, *ex ejusdem*, inquit, *regis*, (scilicet Johannis) *parte præceptum est, quatenus leges Henrici avi sui ab omnibus in regno custodirentur.* Quod tamen an ad Henrici secundi tempora referendum sit, aliorum esto judicium; utpote sub quo supra recitatæ leges Willielmi primi, sive Edwardi Confessoris restituebantur. *Eodem anno*, inquit Hovedenus, [m] *Henricus rex Angliæ pater constituit Ranulphum de Glanvilla summum Justitiarium totius Angliæ, cujus sapientiâ conditæ sunt leges subscriptæ, quas Anglicanas vocamus.*

Cæterùm

[c] Mats de Hen. 1 fol 88.

[d] Eadmer. lib. 2. p. 55. Matth. Paris. Anno 1100. p. 55 lin. 30.

* Habetur ea Charta bis in libro Rubro fiscali, posteriori bis: et hoc Lemma præfixum, *Carta R. H. primi fil. R. W. de libertatibus concessis Anglis, & habuit quilibet Comitatus tetem.*

[e] Matth. Paris. Anno 1213. p. 240, lin. 10.

[f] Matth. Paris. Anno 1215. p. 254. lin 20.

[g] Matth. Paris. Anno 1222. p. 317. l. 7.

* p. 179. in margine.

* Eadmer. p. 94

* deterrebat.

[h] Hoveden Anno 1180. fol. 348. b. 4.

[i] Tacit. hist. 4.

[k] Continuat. Florent. Wigorn.

[l] Anno 1213. p. 239.

[m] M.C.LXXX. fol. 342. b.

Cæterùm leges istæ Edwardi, tantopere à posteris ejus commendatæ; inq; tanto apud eos honore habitæ, ut etiam Sacramento regio insertæ reperiantur, videntur redintegratæ post annum M.LII. quippe de quo anno Florentinus Wigornienſis, *Facta igitur*, inquit, *concordia* (puta, inter Godwinum & Regem) *paceq; firmata, omni populo rectam legem promiserunt, & omnes Normannos, qui leges iniquas adinvenerant, & injusta judicia judicaverant, multáque consilia adversus Anglos dederant, exlegaverunt*: ita sanè, ut vel exinde satis apertè liqueat, leges ejus post illud tempus in lucem publicam fuisse emissas.

His initiis Anglorum cœpit formari Respublica, quæ deinceps * Anno M.CC.LXVII. post Statutum de Marlbridge magis stabilita & confirmata videtur. Post quod, si quis oculo minus alienato res nostras inspexerit, aut meæ ego patriæ fallor φιλαυτίᾳ, aut ultrò ille fatebitur, majores nostros fuisse viros, foris quidem virtutis eximiæ, (ut qui partem non infimam semper in rebus per omnem Europam gerendis sustinuerunt) domi verò, consilii & judicii exquisiti, utpote inter quos [a] *imperia legum*, ut cum Livio loquar, *potentiora quàm hominum* existimabantur, & justitiæ administratio exercebatur ea sinceritate, eóque judicio, ut ab ipso Papiniano *omnium* (uti habet Cuiacius) *qui sunt, qui erunt, quíque fuerunt jurisperitissimo*, eam processisse credideris.

* Nota. Willielmus Rishanger, sive quisquis ille sit alius ad calcem M. Parisiensis affirmat Parliamentum illod habitum ann. M.cc.lxix contra ipsius legis tenium.

[a] Livius lib. 2.

ROGER TWYSDEN.

X. Kal. Septembris

M. DC. XLIV.

LECTORI.

CVm ex legibus WILLIELMI PRIMI nihil accuratius habeatur, quàm quod V.C. ac de Republicâ Literariâ, noſtrâque inprimis Britanniâ optime meritus Johannes Seldenus in notis ſuis Eadmerianis in capitula (quibus & Lemmata præfixit) exactiſſime diſtributum, tam Gallico, quo ſcriptæ erant idiomate, quàm Latino nobis exhibuit ex Chronico Lichfeldenſi, & Ingulpho teſte earum oculato, qui & Exemplar illarum Monaſterio ſuo attulit Anno Regni ejuſdem regis ultimo, operæ precium viſum eſt nobis eas ex eodem libro, ne quid deſiderare poſſis, tibi integras reddere.

Dixi Anno Regis ultimo has leges Monaſterio ab Ingulpho allatas; id quod ſic probari exiſtimo. Taxatio Angliæ vulgo dicta Doomesday, facta fuit [a] Anno 1086. Regni Regis prædicti vigeſimo; abſoluta forte non ante annum 21[m]. quo anno in Normanniam Rex profectus eſt, & Galliæ regnum circa menſem Auguſtum invaſit, pauloque poſt ibidem obiit. Conſtat autem Ingulphum poſt taxationem iſtam factam [b] adiiſſe Londonias & [c] in incorporatione (ut verbis ipſius utar) regalium illorum rotulorum illic adfuiſſe, & tam [d] Regi quam Concilio ſuo Monaſterii ſui rationes ibidem allegaſſe: quibus gratanter, uti ipſe ait, acceptis, copia Regii rotuli ei eſt conceſſa, cujus ſpecimen hiſtoriæ attexuit, eodemq; tempore leges haſce ſecum aſportavit. Quod quidem omne cum factum ſit Rege adhuc in Anglia commorante & poſt completum Rotulum, ad quem [e] Lectorem quandoque remittit, neceſſario mihi videtur eveniſſe prædicto regni ejus 21°. & ultimo ante ingreſſum iter in Normanniam. Sed audiamus ex doctiſſimo Seldeno Chronicon Lichfeldenſe & poſtea Ingulphum ipſum.

a Codex ipſe MS. et Præfat. C. Seld. ad Eadmer. pag. 5.
b fo. 516. lin. 19.
c fo. 517. b. 46.
d fo. 518. b. 23.
e fol. 516. b. 24.

ANno GUILIELMUS *Regni ſui quarto apud* Londonias *conſilio Baronum ſuorum fecit ſummoniri per univerſos* Angliæ *Comitatus, omnes Nobiles, Sapientes, & ſua Lege eruditos, ut eorum Leges & Conſuetudines audiret. Et licet idem Rex* WILLIELMUS *Leges* Northfolkiæ & Suffolkiæ, Grantbrigiæ & Deiræ (*ubi quondam maxima pars* Danorum & Norwegenſium *inhabitabant*) *priùs magis approbaverat & eas per totum regnum obſervari præceperat, pro eo quod omnes anteceſſores ejus & ferè omnes Barones* Normanniæ, Norwegenſes *extitiſſent,* * *& quòd de* Norwegia *olim veniſſent,* * *Sed poſteà, ad preces* Communitatis Anglorum, *Rex adquievit, qui deprecati ſunt, quatenus permitteret ſibi Leges proprias & Conſuetudines antiquas habere in quibus vixerant Patres eorum & ipſi in eis nati & nutriti ſunt, ſcilicet Leges Sancti Regis* EDVVARDI. *Et ex illo die magna autoritate veneratæ, & per univerſum Regnum corroboratæ & conſervatæ ſunt, præ cæteris regni legibus, Leges Regis* EDVVARDI. *Quæ quidem priùs inventæ & conſtitutæ fuerant tempore Regis* EDGARI *Avi ſui. Veruntamen poſt mortem ipſius Regis* EDGARI *uſque ad Coronationem Sancti Regis* EDVVARDI, *quod tempus continet annos* LXVII. *prædictæ Leges ſopitæ ſunt & penitus prætermiſſæ; ſed poſtquam Rex* EDVVARDVS *in regno fuit ſublimatus, conſilio Baronum* Angliæ, *Legem* LXVII. *annis ſopitam excitavit, excitatam reparavit, reparatam decoravit, decoratam confirmavit, & confirmata vocata eſt Lex Sancti Regis* EDVVARDI, *non quod ipſe prius adinveniſſet eam, ſed cum prætermiſſa fuiſſet & oblivioni penitus dedita à morte Avi ſui Regis* EDGARI *qui prius Inventor ejus fuiſſe dicitur uſque ad ſua tempora, videlicet* LXVII. *annis. Vnde per præceptum Regis* WILLIELMI *electi ſunt de ſingulis totius* Angliæ *Comitatibus* XII. *viri ſapientiores, quibus jurejurando injunctum fuit coram Rege* WILLIELMO, *ut quoad poſſent, recto tramite neque ad dexteram neque ad ſiniſtram declinantes, legum ſuarum & conſuetudinum ſancita patefacerent, nil prætermittentes, nil addentes, nil prævaricando* * *mittentes.* ALDEREDVS *autem* Eboracenſis *Archiepiſcopus qui Regem* WILLIELMVM *coronaverat, &* HVGO Londonienſis *Epiſcopus, per præceptum Regis, ſcripſerunt, propriis manibus, omnia quæ prædicti Iurati dixerunt. A legibus namque Sanctæ Matris Eccleſiæ ſumentes exordium,* * *qui per eam Rex & Regnum ſolidum ſubſiſtendi habent fundamentum, Leges & libertates & pacem ipſius concionati ſunt dicentes, Omnis Clericus, &c. ut ſupra.*

* l. mutantes.

* l. quia.

INGVLPHVS.

Attuli eadem vice mecum Lundoniis *in meum Monaſterium Leges æquiſſimi Regis* EDVVARDI, *quas Dominus meus inclytus Rex* WILLIELMVS *autenticas eſſe, & perpetuas per totum regnum* Angliæ * *inviolabiliterq; tenendas ſub pœnis graviſſimis proclamarat, & ſuis* * *Iuſtitiariis commendârat eodem idiomate quo editæ ſunt; ne per ignorantiam contingat nos vel noſtros aliquando, in noſtrum grave periculum contraire & offendere auſu temerario Regiam Majeſtatem, ac in ejus cenſuras rigidiſſimas improvidum pedem ferre contentas ſæpiùs in eiſdem, hoc modo.*

* Ita Codex Mſ.

* Iuſtitiis in Mſ.

Hæ ſunt Leges & Conſuetudines quas WILLIELMVS Rex conceſsit univerſo Populo *Angliæ* poſt ſubactam Terram. Eædem ſunt quas EDVVARDVS Rex, cognatus ejus, obſervavit ante eum.

I.

De *Aſylorum* jure & immunitate Eccleſiaſtica.

SCilicet, *Pax Sanctæ Eccleſiæ cujuſcunquè Forisfacturæ quis reus ſit hoc tempore. Et venire poteſt ad Sanctam Eccleſiam. Pacem habeat vitæ & Membri. Et ſi quis injècerit manum in id quod Mater Eccleſia poſtulaverit, ſive ſit Abbatia, ſive Eccleſia Religionis, reddat id quod abſtulerit, & centum ſolidos nomine Forisfacturæ. Et de Matrice Eccleſia Parochiali* XX. *ſolidos. Et de Capella* X. *ſolidos. Et ſecundum pacem Regis in Legibus* Merciorum *centum ſolidis emendet ſimiliter de* Heinfare, *& de inſidiis præcogitatis.*

II.

De Hominum Regis privilegio.

Hæc placita ſpectant ad Coronam Regis. Et ſi qui male fecerint hominibus illius Ballivæ & de hoc ſit attinctus per Juſtitiam Regis, Forisfactura ſit dupla illius quam alius quiſpiam Forisfecerit.

III.

De pacis publicæ violatoribus.

Et qui in Danorum *Lege violaverit pacem Regis,* CXLIV. *libris emendet; Et Forisfacturæ Regis quæ ſpectant ad Vicecomitem* XL. *ſolidi in* Merciorum *lege,&* L. *ſolidi in Rege* Weſt-Saxonum. *Et de Libero homine qui habet* Sac *&* Soc *&* Tol *&* Tem *&* Infangentheof *& implacitatus fuerit, & ad Forisfacturã poſitus in Comitatu, pertinet Forisfactura ad opus Vicecomitis,* XL. *Oræ in Danorum Lege, & de alio homine qui ejuſmodi Libertatem non habet Oræ* XXXII. *De his* XXXII. *oris habebit Vicecomes ad uſum Regis oras Decem, & is qui eum implacitaverit habebit in remedium verſus eum oras* XII. *& Dominus cujus finibus manſerit* X. *Oras. Hæc eſt* Danorum *Lex.*

Hæc

Ces ſont les Leis & les Cuſtumes que li Reis WILLIAM *grantut a tut le Penple de* Engleterre, *apres le Conqueſt de la Terre. Ice les meiſmes que le Reis* EDVVARD *fun Coſin tint devant lui.*

I.

CO eſt a ſaveir, Pais a Saint Yglíſe; de quel forfait que home out fait en cel tens; e il pout venir a [a] Sainte Yglíſe; out pais de vie & de membre. E ſe alquons meiſt main en celui qui la Mere Yglíſe requireit, ſe ceo fuſt [b] u Abbeie, u Yglíſe de Religion, rendiſt [c] ce que il javereit pris, e cent ſolz de forfait, e de Mer Yglíſe de Paroiſſe XX. ſolz; e de Chappele X. ſolz, e que [d] enſyaint la pais le Rei en Werchenelae cent ſolz les amendes, altreſi de Heinfare e de aweit purpenſed.

Cunc. l. 17, 18, 20. 36. ex ipſius Ingulphi authographo nobis exhibuerit D. Hen. Spelman in conciliis à ſe nuper in lucem ed iis, viſum eſt ubi ab altero differunt hic in margine apponere, ſed in tranſlatione nihil mutavimus.
a *Saint.*
b *u Eveſque.*
c *cre.*
d *enfraint.*

II.

Icee plaiz * aſierent a la Coroune le Rei; & ſe alquens u quens uxuoſt * meſſeiſt as homes de ſa baillie, e de co ſuiſt atint de la juſtice lu Roi, forfait * ſuſt a duble de ce comme altre fuſt forfait.

* *aſierent.*
* *meiſtiſt.*
* *ſuiſt.*

III.

E que en Danelae fruiſſe la pais le Roi VII. vinz liverez e IIII. les amendes; e les forvaiz le Roi qui aſierent al Veſcunte XL. ſolz en Werchenelae, e L. ſolz en Weſt-Sexelae. E * al frans hoem qui aveit Sac e Soc e Tol e Tem e Infangencthеof, ſe il eſt emplaide e ſeit mis en forfeit en le Counte, * aſiert il forfat a oes le Veſcunte, XI. ores en Denelae, e de altre home qui ceſt franchiſe non ad, XXXII. ores. De ces XXXII. Ores, arat li Veſcunte a oes le Roi X. ores, e cil qui li plait aurat de remied vers lui XII. ores, e le Seignur, en ki fin il maindra, X. Ores; co eſt en Denelae.

* *De.*
* *aſiert.*

IV.

De Latrocinii reo, & fidejussore qui morum ejus periculum in se susceperat.

Hæc est Consuetudo in Merciorum *Lege; si quis appellatus fuerit de Latrocinio, seu de Furto, & plegiatus fuerit venire ad Iustitiam, & fugerit, Plegius ejus habebit* IV. *menses & unum diem ad eum quærendum, & si possit eum invenire, juret se duodecima manu, quod tempore quo eum plegiavit Latro non fuerat, neque per eum esset quòd fugerit, nec eum prehendere possit. Tunc reddat Catallum, &* XX. *solidos pro Capite, &* IV. *denarios* al ceper, *& unum obolum* pur la besche, *&* XL. *solidos Regi. In* West-Saxonum *Lege* C. *solidos ad clamorem pro Capite, &* IV. *libras Regi. In Lege* Danorũ, *Forisfactura est* VIII. *libræ.* XX. *solidi pro Capite, &* VII. *libræ Regi. Et si is potest intra annum &* IIII. *dies invenire Latronem & eum aminare ad Iustitiam, redhibebunt ei viginti solidos quos acceperint, & fiat justitia de Latrone.*

IV.

Cost est la custume en **Merchenelae**, se alquens est apeled de lareim, u de roberie, e seit plevi de venir a justice, e il seit fuie dedenz, son plege si avera de IIII. meis e I. jour de quer le, e si il le pot truver, si jurad se dudzime main, que al ure que ille plevi, Laron nel sot, ne per lui ne seut est fui, ne aveir nel pot, dunc rendrad le chattel. e XX. solz pur la test, e IIII. den. al ceper, e une maille pur la besche, e XL. solz al Rei. En **West-Sexenelae** cent solz al clamur pur la test, e IIII. liures al Rei. * Cent **Denelae**, le forfait VIII. liueres; les XX. solz pur la test, e les VII. liures al Rei. E sil pot dedenz un an & * IIII. jurs trover le larun e amener a la justice, si li rendra les vint solz kis aurad ont e smert fainte la justice de Larun.

* E en.

* Forte an seu un jurs.

V.

De Latronis prehensione.

Si quis prehenderit Latronem absq; secta & absq; clamore, atq; eum ei cui damnum factum est dimiserit, & venerit postea, rationi conveniens est ut det ille X. *solidos pro* **Hengwite**. *& finem faciat Iustitiæ* a la primereme devise *absque licentia Iustitiæ, Forissfactura est* XL. *solidi.*

V.

Cil ky prendra Larun sanz suite e sanz cri que cil en leist a qui il aurad le damage fait & vienge pois apres, si est raisun que il dunge X. solz de **Hengwite**, e fin face la justice ala primerme devise sans le conge a la justice, si est forfait de XL. solz.

VI.

De Animalium redemptione.

Is qui Averium replegiaverit, scil. aut Equum, aut Bovem, aut Vaccam, aut Porcum, aut Ovem, (quod **Forfengen** *Anglicè dicitur)* cil qil cla *dabit* al Gros. s. *Præposito habere* **the Lestussum** VIII. *denarios, nec tamen* ait meis quil ont cent al maille, *non dabit plusquam* VIII. *denarios, & pro porco* IV. *denarios, & pro Ove denarium* I. e isitres que vit *unicuiq;* IV. *denarios, nihilominus neque habebit nec dabit plusquam* VIII. *denarios, & dabit vadios, & inveniet plegios se, si aliquis venerit ad probationem intra annum & diem ut Averium petat, salvum exhibiturum in curia id quod replegiaverit.*

VI.

Cil ky aveir escut, u Chivals, u Buefs, u Vaches, u Porcs, u Berbz, que est **Forfengen** Engleis apeled, cil qil cla durrad al gros s. al provost aveir **the Lestussum** VIII. den. jatant ni ait meis quil ont cent al maille, ne durrad que VIII. den. e pur un Porc IIII. den. e pur un Berbz I. den. e isitres que vit pur chascun IIII. den. ne jatant ni aurad ne durrad que oit. d'. e durra wage, e truverad plege, que si altre veinged a pref de denz lan e un jour pur laveir demander, quil i ait a droit en la Curt, celui de que il aveit escus.

Similiter

Altresi

VII.
De rebus fortè inventis.

Similiter de Averio Endirez *& alia re inventa. Oſtendatur tribus partibus Vicineti, ut teſtimonium habeat de inventione. Si aliquis veniat ad probationem ad rem clamandam, det vadios & inveniat plegios ſe, ſi alius quiſpiam clamaverit Averium, intra annum & diem ſalvum exhibiturum in Curia id quod invenerit.*

VII.

Altreſi de aver endirez e de altre treveure, ſeit muſtred de treis pars del veiſined, que il eit teſtemonie de la troveure, ſi alquens vienge a pref pur clamer la ioſe duiſt wage e troſſe pleges que ſe altre clamud laveir de denz lan e un jour qui il ait a droit en la curt, celui qui laverat troved.

VIII.
De Homicidio & Capitis æſtimatione, ſeu *Wera*.

Si quis alium occiderit, & ſit reus conſtitens, & emendare negaverit, det de ſuo Manbote *Domino pro libero homine* X. *ſolidos, & proſervo* XX. *ſolidos. Wera* Thani XX. *libra in* Merciorum *Lege, & in* Weſt-Saxonum. *Et Wera Villani* C. *ſolidi in* Merciorum *lege, atque etiam in* Weſt-Saxonum.

VIII.

Si home occit altre, e il ſeit counſaunt e il denie faire les amendes, durrad de ſa Manbote al Seignor pur le franc home X. ſolz, e pur le ſerf XX. ſolz; la were del *Thein* XX. li. en Werchenelae e en Weſt-Serenelae, e la wer del Vilain C. ſolz en Werchenelae, e euſement en Weſt-Serenelae.

IX.
Quibus Capitis æſtimatio ſeu *Wera* ſolvenda.

Quod ad Weram attinet, primò reddat is qui eſt de halt *ſanguine Vidua & Orphanis* X. *ſolidos, & quod ſupereſt Parentes & Orphani inter ſe dividant.*

IX.

De la were, primerament rendrat l'um de halt Sainc a la Vidue a as Orphanins X. ſolz, e le ſurplus Orphanins e les Parenz departent entr'els.

X.
Animalium aliquot valor, in Capitis æſtimatione cenſendâ.

In Wera reddere poterit quis Equum non Caſtratum pro XX. *ſolidis, & Taurum pro* X. *ſolidis, &* iter *pro* V. *ſolidis.*

X.

En la Were purra il rendra Chival qui ad la cuille pur XX. ſolz, e tor pur X. ſolz, e iter pur V. ſolz.

XI.
De percuſſore.

Si quis alium percuſſerit, & negaverit ultrà emendare, primò reddat ſun le chefe *& plagas, juret ſuper ſancta quod aliter non potuit facere, nec pro* haur ſi chier *nec fecit* deſarbote cho eſt de la dulor.

XI.

Si home fait plaie a altre e il denie otrei fair les amendes, primerement li rende ſun le chefe e li plaiez iurraz ſur ſentez quipur mes nel pot fair ne pur haur ſi chier nel fiſt deſarbote cho eſt de la dulor.

XII.
De vulnere indito.

Si plaga lui vient a vis deſeuvert al polz tote veie IIII. *denarios, & de omni oſſe quod quis traxerit ex plaga, oſſe toto viſo*

XII.

Si la plaie lui vient a vis deſeuuert al polz tote veie IIII. den & de tanz os cum hom trarad de la plaie al os tote veie

so IIII. *denarios. postea* acordement si li metir ad avant honours que si illiont, *id quod ei fecit si cor suum ei suggesserit, & consilium suum ei donaverit, accipiat ab eo quod ei obtulerit.*

XIII.
Membrorum præciforum æstimatio.

Si acciderit ut quis pugnum cujuspiam absciderit aut pedem, reddat ei medietatem Weræ secundum id quod est. Sed pro pollice reddat medietatem manus. Pro digito qui pollici proximus XV. *solidos, de solido Anglicano, hoc est,* quer *denarios. Pro digito longo* XVI. *solidos. Pro altero qui portat annulum* XVII. *solidos. Pro digito minimo* V. *solidos. Si unguem quis cuiquam præciderit,* V. *solidis de solido Anglicano emendet, & pro ungue digiti minimi,* IIII. *denariis.*

XIV.
De Adulterio.

Qui desponsatam alteri vitiaverit, forisfaciat Weram suam Domino suo.

XV.
De Judice corrupto.

Etiam qui falsum tulerit judicium, Weram suam perdat, nisi tactis Sacrosanctis (Evangeliis) *probare poterit se melius judicare non potuisse.*

XVI.
De purgatione illius qui Furti reus est.

Si quis alterum appellet de Latrocinio & is sit liber homo, & habeat ond caverre *testimonium de legalitate purget se per plenum Sacramentum, & alter qui infamis ante fuerat* per serment nomed, *videlicet* XIV. *homines legales* per non *si is habere eos poterit se purget se duodecima manu, & si habere non posit se defendat* per iuis *& Appellator jurabit* sur lui jur set *homines* nomes *quod propter* haur *non fecit nec propter aliam causam quam quia jus suum persequeretur.*

XVII.
De eo qui Templum aut Domum fregerit.

Et si quis appellatus fuerit de fractione Monastie-

IIII. den. pois acordement si li metir ad avant honours qui si illiont co quil ad fait a lui se son queur li purportast e son conseil li donast, prendreit de lui ce quil offre a lui.

XIII.

Si co avent qui alquen colpe le poin a altre, u le pied, si li rendra demi were, su luc ceo q'il est, mez del pochier rendrad la meite de la mein del dei apres le polcier XV. solz de solt Engleis co est quer deners de lunc dei XVI. solz, del altre qui ported l'anel XVII. solz, del petit dei V. solz, del ungle si il colpe de cascun V. solz de solt Engleis; al ungle de petit dei IIII. den.

XIV.

Ki altrei espouse purgist, si forfait la were vers sun Seignour.

XV.

Altresi qui faus jugement fait, pert sa were si il ne pot prover sor Saintz quit melz ne * sot juger.

* l. pot.

XVI.

Si home apeled altre de Larcin, & il soit francz home, & il ait ond caverre testmonie de lealte sen escoudirad per plein serment, & altre qui blasmed ait ested per serment nomed, co est a savoir, quacorte homes leals per non si il aver les pot si sen escoudirad sei dudzime main, & si aveir nes pot si se defende per iuis e li apeleur jurra sur lui jur set homes nomes qui pur haur nel fist ne pur altre chose si pur son dreit non purchacer.

XVII.

E si alcons est apelez de muster fruisser,

Monasterii aut Cubiculi, neque fuerit anteà infamis enarer *se purget per* XLII. *legales homines* nomes *se duodecima manu, & si aliàs infamiâ notatus fuerit, purget se* a treis dullis, *videlicet per* XLVIII. *homines legales* nomes *se trigesima sexta manu, & si illos habere nequierit eat* a le iviſe a treis dubles ſi coil douſt a treis *de pleno Sacramento, & si* il enarrer larcin emended, alt al ewe *Archiepiscopus habebit de forisfactura* XL. *solidos in* Merciorum *Lege, & Episcopus* XX. *solidos, & Comes* XX. *solidos, & Baro* X. *solidos, & Villanus* XL. *denarios.*

XVIII.

De Denariis S. *Petri,* seu Vectigali Romano.

Liber homo qui habuerit averia campestria XXX. *denariis æstimanda, dabit denarium* S. Petri. *Pro* IV. *denariis quos donaverit Dominus, quieti erunt Bordarii ejus & ejus* Boner, *& ejus Servientes.* Burgenſis *qui de propriis Catallis habet id quod dimidia Marca æstimandum est, det denarium* S. Petri. *Qui in Lege* Danorum *est liber homo, & habet averia campestria quæ dimidia marcâ in argento æstimantur, debet dare denarium S. Petro. Et per denarium quem donaverit Dominus, erunt quieti ii qui residunt in suo Dominico.*

XIX.

De muliere vi compressâ & pudicitiâ luctamine tentatâ.

Qui fœminam vi oppresserit, forisfacit membra sua. Qui prostraverit fœminam ad terram & ei vim inferat, multa ejus Domino est X. *solidi. Si verò eam compresserit, forisfacit membra.*

XX.

De iis qui vectigal *Romanum* seu *D. Petri* non pendunt.

Qui negaverit denarium S. Petri, eum pendat per justitiam S. Ecclesiæ & XXX. *denarios forisfacturæ. Et si de ea re est implacitatus per Justitiam Regis, forisfaciat Episcopo* XXX. *denarios, & Regi* XL. *solidos.*

XXI.

De Oculo effosso.

Si quis alteri oculum effoderit infortunio quo-

fruiſſer, u de chambre, e il [a] ne eſted blamed enarer ſen [b] eſcoudit per * XLII. leals homes nomez ſei dudzime main, e ſil eit alre fiee eſted blamed, ſen [c] eſcoudied a treis dubles ceo a ſavoir per [d] XLVIII. homes leals nomes ſei trenteſiſte mein, e ſil aveir nes pot aut a la iviſe a treis dubles ſi coil douſt a treis [e] du blein ſerment, e ſil ad [f] enarer Larcin amended alt [g] al eweli Arceveſque averad de forfature XL. ſolz en Wercheulae, e lui Eveſtres XX. ſolz, e lui Quinz XX. ſolz, e le Baron X. ſolz, e li Vilain XL. [h] den.

a *Neir.*
* *al* XLIIII
b *eſcondit per* xij. *leals.*
c *eſcondied*
d *le* xxxvj.
e *dublein.*
f *enarer'.*
g *al ewſt Arceveſq;*
h *denir.*

XVIII.

Franc home qui ad aver champeſter trente deners vailaunt, deit doner le dener Seint *Pere.* le Seignur pur IIII. den. que il dour ad ſi erunt quites ſes Bordiers e ſes Boner & ſes Serjanz. Li Burgeis qui ad en ſonn propre chatel demi marc vailant, [i] deit dener Seint *Pere.* Qui en Denelæ francz home eſt e il averad demi marc en argent vailant de avor champeſtre, ſi [k] deurad dinier le doner Seint *Pere.* E per le dener qui li Seignur durrat ſi erent quietes ceals, qui meinent en [l] ſon demainer.

i *deit doner le dener Seint Pere*
k *durad doner le dener Seint Pere.*
l *de main.*

XIX.

Ki purgiſt femme per forze forfait ad les membres. ki abate femme a terre, pur faire lui force, la multe al Seignur X. ſolz. ſil la purgiſte, forfait eſt de membres.

XX.

Ki renent le dener Seint *Pere,* le dener [m] pendra per la juſtice de Seint Egliſe e XXX. den. forfait. e ſi il en eſt plaide de la [n] juſtice le Rei, le forfait al Eveſque XXX. den. e al Rei XL. ſolz.

m *rendra.*
n *juſtiſe.*

XXI.

Si alquns criene l'oil al altre per aventure

quocunque, emendet LXX. *solidis solidorum Anglicanorum. Et si* la purvele *restituatur, dimidium duntaxat reddatur.*

XXII.

De relevio *seu* Comitis.

De Relevio Comitis, quod ad Regem pertinet, VIII. *Equi Ephippiati & frænis ornati,* IV. *Loricæ,* & IV. Hammes, & IV. *Scuta,* & IV. *Hastæ,* & IV. *Enses,* les altres IV. chaceurs & *Palfredi cum frænis & capistris.*

XXIII.

De Relevio Baronis.

De Relevio Baronis, IV. *Equi cum sellis & frænis ornati, & Loricæ* II. & II. *Hammes & Scuta* II. & II. *Hastæ & II. Enses.* & les altres II. un chaceur & *unus Palfredus cum fræno & capistro.*

XXIV.

De Vavasoris relevio.

De Relevio Vavasoris ad ligium suum Dominum. Quietus esse debet per Equum son peip *talem qualem habuerit tempore mortis suæ, & per Loricam suam,* & per son Haume, *& per scutum suum, & per hastam suam, & per ensem suum. & si adeò fuerit inermis ut nec equum habuerit nec arma, per centum solidos.*

XXV.

Adeo me cæcutire heic fateor, ut nec lemma adjicere possim.

De eivers deins aver kil *velit calumniare,* emblet, *& ille vult dare vadios & invenire plegios ad prosequendum appellum suum, tunc* liscuverad *illi quod* il auverad entremenis nomer *warrantum suum si eum habuerit, & si non habuerit eum, nominabit suum* Heubelboth, *& testes suos, & habebit eos ad diem, & ad terminum si eos habeat aut eos habere poterit,* & li entreceur liuverad *in vadium se sexta manu, & alter ponat in manum sui warranti* va son Heubelboth, *& habeat ille testes quod* il lacharad al marthied in Rei, *& quod ille non* set *suum warrantum in plegio* vif ne mort coo jurad od *testes suos per plenum Sacramentum perdat catallum suum si is testimonium perhibeat quod* Heubelboth enpust, *& si non poterit habere*

ture quel que seit, si amendrad LXX. solz del solz Engleis. e si la purvele i est remis, si ne rendra lui que la meite.

XXII.

De releif al Cunte, que al Rei afiert VIII. chivalz selez, e enfrenez, les IIII. Halbers, e IIII. Hammes, e IIII. Escuz, e IIII. Launces, e IIII. Espes, les altres IIII. Chaceurs e Palfreis a frenis e a chevestres.

XXIII.

De releif a Barun, IIII. Chivalz enseles e enfrenes, e II. Halbers, e II. Hammes, e II. Escus, e II. Launces, e II. Espes, e les altres II. un Chaceur, e un Palefrei a frenis e a chevestres.

XXIV.

De releif a Vavasour a son lige Signeur, deite estres quite per le Chival son peipe tel quil aveit a jour de sa mort, e per son Halbert, e per son Haume, e per son Escud, e per sa Launce, e per Selpe. sil fust des apeille, quil ne out ne Chival ne les armes, per C. solz.

XXV.

De eivers deins aveir kil voldrad clamer emblet, e il volge doner wage e trouver plege a persuir son appel, dunt li scuverad a celui quil auverad entremeins nomer son guarant sul lad e si il nel ad dunt nomerad son Heubelboth e ses testemonies e ait les a jur e a term, sil les ad u sil les pot aver, e li enterceur liveriad en guage sei siste main e li altre le metirad en la main son warrant va son Heubelboth & il ait testimonies que il lacharad al marthied in Rei e quil ne set son warrant en le plege vif ne mort, coo jurad od ses testimonies per plein serment si perdra son Chatel si il testimonient qui il Heubelboth enpust, e sil ne pot aveir guarant ne testimonie si perdrad & pur soldrad pert sa werre vers

sons

bere warrantum nec teſtem, perdat & pro ſoldrad *perdat Weram ſuam Domino ſuo. Hoc obtinet in* Merciorum *jure, & in* Danorum, *& in* Weſt-Saxonum. *Non vocabit Dominum ſuum ad Warrantum de hoc quod ponitur in vadio, &* ou *Danlae* meite en vele diſſi la *quod is ſit* derained, *& ſi poteſt probare quod hoc ſit de* ſa nurture, *per tres partes,* ſon vigued ſe il aver ad derained. *Nam poſt Sacramentum* li eſt jugied *inde non poteſt poſtea* lever *per judicium Angliæ.*

son Seignur, co eſt en **Werchenelae** e en **Denalae** e en **Weſt-Serenelae.** Ne vocherad mei ſon Seignor waranticeo qui ſeit mis en guage e on **Denalae** meitre en vele diſſi la qui il ſeit derained e ſil pot prover qui ceo ſoit de ſa nurture per treis partz ſon vigued ſe il aver ad derained. kar puis lei ſerment li eſt jugied ne len pot pas puis lever per le jugement de Engleterre.

XXVI.

De ceturiæ mulctâ, ubi reus homicidii judicio non ſiſtitur.

XXVI.

De Murdre freceis occiſt, *& homines hundredi non prehendunt & minant ad Juſtitiam infra* VIII *dies ut oſtendat ob quam cauſam fecerit, reddant* le murdre XLVII. *Marcas.*

De murdre freceis occiſt, e les homes del hundred nel prengent e amenent a la Juſtice de denz les oit jours per muſtrer pur qui il la fait, ſin rendrunt le murdre XLVII. Mars.

XXVII.

De clientis actione verſus Dominum.

XXVII.

Si quis vult derainer *conventionem de terra ſua verſus Dominum ſuum per pares ſuos de tenura, ipſos quos appellaverit ut teſtes ſint* leſcuverad derainer. *Nam per extraneos non poteſt* dereiner.

Si home volt derainer covenant de terre ver ſon Seignor per ſes pers de la tenure meimes qui il apelerad a teſtimoines leſcuverad derainer. kar per eſtranges nel purra pas dereiner.

XXVIII.

De : : : : : : : : : : : :

XXVIII.

Qui placitat in Curia, cujuſcunque curia ſit, excepto ubi le cors le eſt eſti e home li mettid *ſuper eo quod dixerit, rem quam nolit conſiteri, ſi non poteſt* derainer *per* II. *intelligentes homines qui interfuerunt placito & videntes quod non dixerit,* recovered a ſa parole.

Home qui plaide en Curt, a qui Curt qui co ſeit fors la ou le cors le eſt eſti e home li mettid ſur quil ait dit choſe qui il ne voille coiniſtre, ſe il ne pot derainer per II. entendable home del pleidant & veant qui il nel aurad dit, recovered a ſa parola.

XXIX.

De Colonorum Relevio.

XXIX.

De Relevio Villani. Melius animal quod habuerit id (ſive Equus ſit, ſive Bos, ſive Vacca) donabit Domino ſuo pro Relevio, & poſteà ſi ſerait cuz les Villain *in franco plegio.*

De relief a Vilain. le meillur aveir quil avera u Chival, u Buf, u Vache, donrad a ſon Seignor de Releif & puis ſi ſerait cuz les Vilains en franc plege.

XXX.

De viis publicis.

XXX.

De tribus viis, videlicet, **Wetlingſtreet** *&* **Ermingſtreet** *&* **Foſſe.** *Qui in aliqua harum viarum hominem itinerantem ſive occiderit*

De III. chemins co eſt a ſaveir, **Wetlingſtreet** & **Ermingſtreet** & **Fos,** ki en alcun de ces chemins oceit home qui

occiderit ſive inſilierit, is pacem Regis violat.

XXXI.

De Latrone, cum latrocinio ſeu ἐπαύλεως, prehenſo.

Si latrocinium ſit inventum in cujuſcunque terra ſit & latro ſimul, Dominus terræ & Vxor ejus habebunt medietatem bonorum Latronis, & les chalieurs lor chatel ſe ille trovent & labor merted, *ſi repertum ſit intra* Sache & Soche *perdat Vxor & Dominus habebit.*

XXXII.

De : : : : : : : : :

De Srewarde *de unaquaque Hidarum Hundredi unus homo intra feſtum* S. Michaelis & S. Martini, & Wardireve *habebit* XXX. *hidas quietas pro labore ſuo, & ſi averia moriantur* perilot vel devient watter & *non poſſit oſtendere nec clamorem nec vim quæ facta fuerit reddat averia.*

XXXIII.

De cõlonis & glebæ Aſcriptitiis.

Eos qui cuſtment *terram non debet quis moleſtare præterquam de eorum* diotre *cenſu. Nec licet* a ſeignurage *diſcedere Cultores de terra ſua, quin rectum ſervitium ſuum facere poſint. Nativi qui diſcedunt à terra ſua non debent* cartre faut naivirie quere *quæ non faciunt rectum ſervitium quod ſpectat ad terram ſuam. Nativum qui diſcedit à terra unde eſt Nativus & venit ad alteram, nullus eum retineat nec catalla ejus, ſed redire cogatur ut faciat ſervitium ſuum tale quod ad eum ſpectat. ſi* les ſeignurages *non faciunt* altri gainnys *venire ad terram ſuam, Juſtitia id faciat.*

XXXIV.

Ne quis Domino ſuo debitas præſtationes ſubtrahat.

Nemo Domino ſuo ſubtrahat rectum ſervitium ſuum, propter nullam remiſſi onem quam ei antea fecerit.

XXXV.

De Fœmina gravida quæ capitali ſupplicio damnatur.

Si morti damnata ſit aut membrorum mutilationi fœmina in utero geſtans, de ea non fiat juſtitia priuſquam parturierit.

XXXVI.

ſeit errant per le pais u aſalt, ſi enfreit la pais le Roi.

XXXI.

Si larecin eſt troved, en qui terre qui ceo ſeit & le Laron oveſque le Seignor de la terre, & la feme averunt la meited del aveir a Laron e les chaleiurs lor chatel ſe ille trovent e labor merted ſil eſt trove dedanz Sache & Soche, ſil perdra la femme & la Seignor laverad.

XXXII.

De Strewarde de cheſcon des hides de hundred un home de denz la feſte Seint *Michiell* & le Seint *Martin* & Wardireve ſi aurad XXX. hides quites per ſon travaile & ſi avers tres paſſent perilot vel denient watter e il ne puſſent muſtrer ne cri ne force qui lon fuſt faite ſi rendiſent laveir.

XXXIII.

Cil qui cuſtinent la terre ne deit l'um travailer ſe de lour diotre cenſe non ne leiſt a ſeignurage departir les cultiuurs de lur terre per tant cum il puſſent le dreit ſerviſe faire les naifs ki departet de ſa terre ne devient cartre faut naivirie quere qui il ne facent lur dreit ſervice que apend a lor terre. li naifs ki departet de ſa terre dunt il eſt nez e vent a autri terre nuls nel retenget ne li ne ſe chatels enz le facet venir arer a faire ſon ſerviſe tel cum a li apend, ſi les ſeignurages ne facent altri gainnys venir a lor terre la juſtiſe le facet.

XXXIV.

Nullui ne toille a ſon Senior ſun dreit ſerviſe pur nul relais qui il li ait fait en arere.

XXXV.

Si femme eſt jugee a mort u a defacum des membres ki ſeit enceintee, ne faced lum juſtice deſquele ſeit delivere.

XXXVI.

XXXVI.

De Inteſtatorum bonis.

Si quis inteſtatus obierit, liberi ejus hæreditatem æqualiter dividant.

XXXVII.

De adultera à patre deprehenſa.

Si pater deprehenderit filiam in adulterio in domo ſua ſeu in domo generi ſui, bene licebit ei oure (*lege forſan* occire, *occidere*) *adulterum.*

XXXVIII.

De jactu, velut ad legem Rhodiam.

Si quis eu puiſſuned *alterũ ſit occiſus aut per* manhablement eiſſille, *ego jecero res tuas de navi ob metum mortis, de hoc non potes me implacitare. Nam licet alteri damnum inferre ob mortis metum quando periculum evadere non poteſt, & ſi de hoc me* meſces *quod ob metum mortis* nel feiſſe de co meſpriorai *& ea quæ in navi reſtant dividantur in communi ſecundum Catalla, & ſi quis jecerit Catalla extra navim, quando neceſſitas non exegerit, ea reſtituat.*

XXXIX.

De judicio in ſocium abſentem.

Duo ſunt participes unius Crichet, *& unus eorum implacitatus fuerit abſque altero, qui negligentiâ ſuâ perdit; non inde debet damnum cedere alteri qui abſens fuit. Nam quod judicatum eſt inter eos non debet præjudicare iis qui abſentes fuerunt.*

XL.

De *Relevio* eorum qui clientes cenſum pendunt.

Eorum qui Fundum ſuum tenent ad Cenſum, ſit Rectum Relevium tantum quantum cenſus annuus eſt.

XLI.

De Judiciis.

Cautè proſpiciant ii quibus Cura incumbit judicia facere, ut judicent uti petunt quando dicunt demitte nobis debita noſtra, *& prohibemus ne homo Chriſtianus extra*

XXXVI.

Si home mort ſans deviſe, ſi departent les enfans l'erite entre ſei per [a] u wel. [a] *awel.*

XXXVII.

Si le Pere truitet ſa file en anulterie en ſa maiſonn, u en la maiſonn ſon gentdre ben li lauſt oure lavultere.

XXXVIII.

Si home en puiſſuned altre ſeit occis u per manablement eiſſille Io jettai voz choſez de la nef per pour de mort & d'eo ne me poez enplaider, kar leiſt a faire damge a altre pur pour de mort quant parele ne pot eſchaper e ſi de come meſcez qui pur pour de mort nel feiſſe de co meſpriorai e les choſes qui ſunt remiſe en le nef ſeient departis en comune ſulun les chatels e ſi alcun jothed les chatels * fors de la nef ſenz buſun, ſil rendet. * *hors.*

XXXIX.

Dous ſunt perceners d'un crichet e eſt lun enplaide ſanz laltre, & per ſa folie ſi pert ne dit per co laltre eſtre perdant, ki preſent ne ſud, kar joſe juge entre eus ne fors juge pas les altres ki ne ſunt a preſent.

XL.

Cil qui tenent lur terre a cenſe, ſort lur droit releif a tant cum a cenſe eſt d'un an.

XLI.

Ententivement ſe purpenſent cil qui les jugementz unt a faire, qui ſi jugent cum deſirent quant il dient *dimitte nobis debita noſtra*, & nous * d'ſendum qui * *deſendent.*

extra terram non vendat nen ſurchetut en paiſumne wart lum *quod homo animam ſuam non perdat quam Deus vita ſua redemit, qui injuriam* eſlevera, *aut falſum judicium* fra purcurruz ne pur hange u pur aveir *ſit in forisfactura Regis de* XL. *ſolidis.* ſil ne pot aleier *quod plus recti facere* nel ſont ſi perde ſa Franchiſe ſi al Rei nel pot rachater a ſon plaiſir. *Et ſi ſit in* Danorum *Lege ſit Forisfactura de* Lahſlite ſil alaierne ſe pot *quod melius facere non* ſolt *& quod rectam legem & rectum judicium recuſaverit, ſit Forisfactura erga illum cujus hoc pertinuerit; ſi ſit erga Regem* VI *libræ, ſi ſit erga Comitem* XL. *ſolidi, ſi ſit in Hundredo* XXX. *ſolidi, & erga omnes* i cons *qui Curiam habent in Anglia* co eit *ad ſolidos Anglicanos. In* Danorum *Lege qui rectum judicium recuſaverit, ſit is in miſericordia de ſuo* Lahſlite *nec bene faciat querelã Regi de hoc quod quis ei defecerit in hundredo aut in Comitatu.*

lum Chriſtien* fors de la terre ne vende nen ſurchetut en paiſumne wart lum qui lum lamne ne perde qui du rechatat de ſa vie ki tort eſlevera u faus jugement fra purcurruz ne per hange u per aveir ſeit en * forſaunre le Rei d' XL. ſolz, ſil ne pot aleier qui plus dreit fair nel ſont ſi perde ſa Franchiſe ſi al Rei nel pot rachater a ſon plaiſir. e ſil eſt en Deuclae ſeit forfait de Larlite. ſil alaier ne ſe pot qui il melz faire ne ſolt. e qui dreite lei e dreite jugement refuſerad ſeit forfait envers celi ki dreit, co eſt a aveir, Si co eſt envers li Rei VI. livers, ſi co eſt envers Cunte XL. ſolz. ſi co eſt en hundred XXX. ſolz. e envers touz i cons ki Curt unt en *Engle-terre* co eſt al ſolz *Engleis.* E en Deuclae qui dreit jugement refuſerad fait en la mercie de ſa Larlite e ne face bon plainte a Rei dici qui lun li ſeit de faili el hundred u el Conte.

* *burs.*

* *forfaiture.*

XLII.

De pignore, quod *Namium* vocant, capiendo.

XLII.

Non capiat quis Namium aliquod in Comitatu nec per vim uſque dum ter rectum petierit in Hundredo aut in Comitatu, & ſi ad tertiam vicem rectum non poteſt habere, eat ad Comitatum & Comitatus præfigat ei diem quartum & ſi cili de fait de ki il ſe claime dunt *prenge conge ut poſſit Namium capere* pur le ſon lum & pref.

Ne prenge hum nammil en Conte ne de fors d'ici quil eit tresfois demand dreit el Hundred u el Conte, e ſil a la tiers fiee ne pot dreit aver, alt a Conte e le Conte len a fete le quart jura, e ſe cili de fait de ki il ſe claime dunt prenge conge qui il puſſe nam prendre pur le ſon lum e pref.

XLIII.

Ne quis rem aliquam emat ſine teſtibus.

XLIII.

Nemo emat quantum IIII. *denariis æſtimatur neque de re mortua neque de viva abſque teſtimonio* IV. *hominum aut de Burgo aut de Villa. Et ſi quis rem vendicat &* il vent *habeat teſtimonium; ſi nullum habeat Warrantum reſpondeat alteri Catallum ſuum & forisfacturam habeat qui habere debet, & ſi teſtimonium habeat ut jam diximus* voeſt *tribus vicibus & vice quarta* le dereinet & il le rende.

Ne nul achat le vailiant de IIII. den. de mort, vif, ſans teſtimonie ad IIII. hommes u de Burt, u de Vile; e le lum le chalange e il vent ait teſtimonie, ſi nad nul Warrant rende lum al un ſon chatel e le forfait ait ki aver le deit; e ſi teſtimonie ad ſicum nous eviz deſunes voeſt les treis foiz e a la quart feiz le dereinet u il le rende.

XLIV.

De : : : : : : : : : : :

XLIV.

Prætereà rationi conſonum non videtur ut quis face pruvance ſur teſtimonie ki conuſſent co que entre eſt, & que nul nel pruſt

Aus ne ſemble pais raiſon qui lum face pruvance ſur teſtimonie ki conuſſent co que entre eſt e qui nul nel pruſt

pruſt devant le terme VI. *menſium poſtquam* que laveir ſu emble.

XLV.

De vadimonio deſerto.

E al qui eſt redte e teſtimoniet deleaute & le plait tresfoiz *vicibus* eſchuit & *ad quartam vicem oſtendat ſummonitor de tribus defaltis, nihilominus* le mande *lum ut plegium inveniat & veniat ad jus, & ſi nolit, ſi non viderit hominem vivum aut mortuum, capiat quantum habet & reddat petenti catallum ſuum & Dominus habeat medietatem reſidui, & Hundredum medietatem. Et ſi nemo* parent nami ceſte juſtice deforcent ſeint forfeit envers le Rei de VI. lib. & quergent le larun nen ki poeſte il fait trove neit warrant de ſa vie ne per defenſed plait nait mes recover.

XLVI.

De Hoſpitibus.

Nemo alium recipiet ultra III. *noctes* ſi til ne li command od qui il fuſt aniz.

XLVII.

De famulis.

Nemo hominem ſuum à ſe diſcedere patiatur poſtquam rectatus fuerit.

XLVIII.

De : : : : : : : :

Et qui Latronem encontre e ſanz qui a acient li leit aler ſi la mend a la vailence de larun u ſe neſpurge per plener lei *quod Latro non ſit* e ki le cri orat e furſera la ſurfiſe li Rei amend ou ſen eſpurget.

XLIX.

De : : : : : : : : :

Quilibet etiam Dominus habeat ſervientem ſuum aut plegium ſuum qi, *ſi non rectatus fuerit, habeat ad rectum in Hundredo.*

L.

De : : : : : : : :

Si qui intra Hundredum incuſatus fuerit & IV. homines le retent, *ſe duodecima manu purget, & ſi* il ſent ſuiſt deduz la chalenge, *Dominus reddat Weram ſuam*, e ſi lun chalenge le Seignour que per le ſeut ſeit aler ſi ſe purget *duodecima manu, & ſi non poſſet, emendet verſus Regem & ſit utlagatus.*

pruſt devant le terme de VI. meis apres co qui laveir ſu emble.

XLV.

E al qui eſt redte e teſtimonie de deleaute e le plait tresfoiz eſchuit e al quart muſtrent li ſumenout de ſe treis defautes, uncore le mande lum qui il plege truſe e vienge a dreit, e ſil ne volt ſi ne viſt lum vif u mort ſi prenge lum quanque il ad e ſi rende lum al chalangeur ſun chatel e li Sire ait la meite del remenant, e le Hundred la meite. Et ſi nul parent nami ceſte juſtice deforcent ſeient forfeit envers li Rei de VI. lib. e quergent le larun nen en ki poeſte il ſeit trove neit warrant de ſa vie ne per defenſed plait nait mes recourer.

XLVI.

Nuls ne receit hom ultre III. nuis ſi til ne li command od qui il fuſt aniz.

XLVII.

Ne nuls ne lait ſun hum de li partir pus qui il eſt rete.

XLVIII.

E ki larun en contre e ſanz qui a ancient li leit aler ſi la mend a la vailance de larun u ſe neſpurge per plener lei qui il laron nel ſout, e ki le cri orat e ſurſera la Surfiſe li Rei amend u ſen eſpurget.

XLIX.

E chaſcun Seniour eit ſon Serjant u ſun plege qi ſi nel rete qui ait a dreit el Hundred.

L.

Si eſt aſcons qui blamet ſeit de dinz le Hundred IIII. humes le retent ſei XII main s'eſpurget. e ſi il ſeut ſuiſt deduz la chalenge li ſire rende ſun were, e ſi lun chalenge le Seignour qui per le ſeut ſeit ale ſi s'eſcuudie ſei VI. maine ſil ne pot envers li Rei lament e cil ſoit utlage.

Cum nulli subsequentium Legū Exemplar magis authenticum extat quā quod habetur in Codice rubro Scaccarii, ubi tamen ab editis à clarissimo Seldeno aliquantulū discrepatur, cum eo hæc contulimus atque ad fidem illius libri tibi hic exhibemus.

Carta Regis WILLIELMI conquisitoris de quibusdam statutis.

WILLIELMVS *Rex* Anglorum, *Dux* Normannorum, *Omnibus hominibus suis* Francis *&* Anglis, *Salutem.*

LI.

De Religione & Pace publica.

Statuimus inprimis super omnia, unum Deum per totum Regnum nostrum venerari, unam fidem Christi semper inviolatam custodiri, pacem, & securitatem, & concordiam, judicium & justitiam inter Anglos *&* Normannos, Francos *&* Britones Walliæ *&* Cornubiæ, Pictos *&* Scotos Albaniæ, *Similiter inter* Francos *&* *Insulanos, Provincias & Patrias quæ pertinent ad Coronam & Dignitatem, defensionem & observationem, & honorem regni nostri, & inter omnes Nobis subjectos per universam Monarchiam regni* Britanniæ *firmiter & inviolabiliter observari. Ita quod nullus alii forisfaciat in ullo super forisfacturam nostram plenam.*

LII.

De fide & obsequio erga Regem.

Statuimus etiam ut omnes liberi homines fœdere & Sacramento affirment quod intra & extra universum regnum Angliæ (*quod olim vocabatur regnum* Britanniæ) WILLIELMO *Regi Domino suo fideles esse volunt, Terras & Honores illius omni fidelitate ubique servare cum eo, & contra inimicos & alienigenas defendere.*

LIII.

De *Normanni* seu *Francigenæ* cæde.

Volumus autem & firmiter præcipimus ut omnes homines, quos nobiscum adduximus aut post Nos venerint, sint sub protectione & in pace nostra per universum regnum prædictum, & si quis de illis occisus fuerit, Dominus ejus habeat intra V. *dies homicidam ejus si poterit, sin autem, incipiat persolvere Nobis* XLVI. *Marcas argenti quamdiu substantia Domini illius perduraverit. Vbi vero substantia domini defecerit, totus Hundredus in quo occisio facta est communiter solvat quod remanet.*

LIV.

De jure *Normannorum* qui, ante adventum GUILIELMI, cives fuerant *Anglicani.*

Et omnis Francigena qui tempore EDVVARDI *propinqui nostri fuit in* Anglia *particeps consuetudinum* Anglorum, *quod ipsi dicunt* Anhlote *&* Anscote, *persolvat secundum legem* Anglorum.

LV.

De Clientelari seu Feudorum jure, & Ingenuorum immunitate.

Volumus etiam ac firmiter præcipimus et concedimus ut omnes liberi homines totius Monarchiæ regni nostri prædicti habeant et teneant terras suas, et possessiones suas bene et in pace, liberè ab omni Exactione injusta, et ab omni Tallagio; Ita quod nihil ab eis exigatur vel capiatur nisi servicium suum liberum quod de jure nobis facere debent et facere tenentur; et prout statutum est eis et illis à Nobis datum et concessum jure hæreditario imperpetuum per Commune Consilium totius regni nostri prædicti.

De

LVI.
De nocturnis Cuſtodiis.

Statuimus etiam et firmiter præcipimus ut omnes Civitates, et Burgi, et Caſtella, et Hundredi, et Wapentachia, totius regni noſtri prædicti ſingulis noctibus vigilentur et cuſtodiantur in gyrum pro maleficis et inimicis, prout Vicecomes et Aldermanni, et præpoſiti et cæteri Ballivi et Miniſtri noſtri melius per Commune Conſilium ad utilitatem regni providebunt.

LVII.
De Menſuris & ponderibus.

Et quod habeant per univerſum regnum Menſuras fideliſſimas et ſignatas et pondera fideliſſima et ſignata, ſicut boni prædeceſſores ſtatuerunt.

LVIII.
De Clientum, ſeu *Vaſſallorum*, præſtationibus.

Statuimus etiam & firmiter præcipimus ut omnes Comites, & Barones, & Milites, & Servientes, & univerſi liberi homines totius regni noſtri prædicti habeant & teneant ſe ſemper bene in armis & in equis ut decet & oportet, & quod ſint ſemper prompti & bene parati ad ſervicium ſuum integrum nobis explendum & peragendum cum ſemper opus adfuerit, ſecundum quod nobis debent de feodis & tenementis ſuis de jure facere, & ſicut illis ſtatuimus per Commune Conſilium totius regni noſtri prædicti, & illis dedimus & conceſſimus in feodo jure hæreditario. Hoc præceptum non ſit violatum ullo modo ſuper forisfacturam noſtram plenam.

*Dedimus. Et Mſſ. Scach.

LIX.
Vt Jura Regia illæſa ſervare pro viribus conentur ſubditi.

Statuimus etiam & firmiter præcipimus ut omnes liberi homines totius regni noſtri prædicti ſint fratres conjurati ad Monarchiam noſtram & ad regnum noſtrum pro viribus ſuis & facultatibus contra inimicos pro poſſe ſuo defendendum & viriliter ſervandum, & Pacem & Dignitatem Coronæ noſtræ integram obſervandam, & ad judicium rectum & juſtitiam conſtanter omnibus modis pro poſſe ſuo ſine dolo & ſine dilatione faciendam. Hoc decretum ſancitum eſt in Civitate London.

LX.
Ne venditio & emptio fiat niſi coram teſtibus & in civitatibus.

Interdicimus etiam ut nulla viva pecunia vendatur aut ematur niſi intra Civitates & hoc ante tres fideles teſtes, nec aliquam rem vetitam ſine fidejuſſore & Warranto, quod ſi aliter fecerit ſolvat & perſolvat, & poſtea forisfacturam.

LXI.
De emporiis, & jure Urbium pagorumque notæ melioris.

Item nullum Mercatum vel Forum ſit nec fieri permittatur niſi in Civitatibus regni noſtri, & in Burgis & Muro vallatis, & in caſtellis & in locis tutiſſimis ubi conſuetudines regni noſtri, & jus noſtrum commune & Dignitatis Coronæ noſtræ quæ conſtituta ſunt à bonis Prædeceſſoribus noſtris deperiri non poſſunt nec defraudari nec violari, ſed omnia rite & in aperto & per judicium et juſtitiam fieri debent. Et ideo Caſtella, et Burgi, et Civitates ſitæ ſunt et fundatæ et ædificatæ, ſcilicet, ad tuitionem Gentium et populorum regni, & ad defenſionem regni, et idcirco obſervari debent cum omni libertate et integritate et ratione.

De

LXII.
De purgatione forensi in judiciis publicis.

* Si Fr.

*Decretum est etiam ibi ut *si Francigena appellaverit* Anglum *de perjurio aut murdro, furto, homicidio,* Ran *quod dicunt apertam rapinam, quæ negari non potest,* Anglus *se defendat per quod melius voluerit aut judicio Ferri aut Duello. Si autem* Anglus *infirmus fuerit, inveniat alium qui pro eo faciat. Si quis eorum victus fuerit emendet Regi* XL. *solid. Si autem* Anglus *Francigenam appellaverit et probare voluerit judicio aut duello, volo tunc Francigenam purgare se Sacramento * non fracto.*

* non ferro, apud Hovedenum.

LXIII.
Firmantur Leges EDWARDI Regis.

Hoc quoque præcipimus ut omnes habeant et teneant Leges Edwardi *Regis in omnibus rebus, adauctis his quas constituimus ad utilitatem* Anglorum.

LXIV.
De justitiæ publicæ fidejussoribus.

Omnis homo qui voluerit se teneri pro libero sit in plegio ut plegius eum habeat ad justitiam si quid offenderit, et quisquam evaserit, talium videant plegii ut solvant quod calumniatum est, & purgent se quia in evaso nullam fraudem noverint. Requiratur Hundredus et Comitatus (sicut Antecessores statuerunt) et qui juste venire debent et noluerint, summoneantur semel; 1 t, si secundo non venerint, accipiatur unus Bos, et si tertio, alius Bos, et si quarto, reddatur de rebus hujus hominis quod calumpniatum est quod dicitur Ceapgel *et insuper Regis forisfactura.*

LXV.
De Servis & eorum manumissione.

Et prohibemus ut nullus vendat hominem extra Patriam. Si qui verò velit servum suum liberum facere tradet eum Vicecomiti per manum dextram in pleno Comitatu, quietum illum clamare debet à jugo servitutis suæ per manumissionem, et ostendat ei liberas vias et portas et tradat illi libera arma, scil. Lanceam, et Gladium, deinde liber homo efficitur.

LXVI.
De Servis.

Item si servi permanserint sine calumnia per annum et diem in Civitatibus nostris vel in Burgis in Muro vallatis vel in Castris nostris, à die illa liberi efficiuntur et liberi à jugo servitutis suæ sint imperpetuum.

LXVII.
De Suppliciorum modo.

* eruantur

*Interdicimus etiam ne quis occidatur vel suspendatur pro aliqua culpa sed * enervantur oculi et abscidantur pedes vel testiculi vel manus, ita quod truncus remaneat vivus in signum proditionis et nequitiæ suæ. Secundum enim quantitatem delicti debet pœna maleficis infligi. Ista præcepta non sint violata super forisfacturam nostram plenam. Testibus &c.*

* Deest hoc Lemma in Mss. Scaccharii.

* Institutiones sive leges Regis WILLIELMI.

WILLIELMUS *Dei gratia Rex* Anglorum. *Omnibus ad quos scriptum hoc perveniat salutem, et amicitiam. Mando et præcipio per totam* Angliæ *nationem custodiri.*

De

LXVIII.
De Examine Forensi.

Si Anglicus *homo compellet aliquem* Francigenam *per bellum de Furto vel Homicidio vel aliqua Re pro qua bellum fieri debeat vel judicium inter duos homines, habeat plenam licentiam faciendi. Et si* Anglicus *bellum nolit,* Francigena *compellatus adlegiet se in jurejurando contra eum per suos testes secundum Legem* Normanniæ.

LXIX.
De eodem.

Item si Francigena *compellat* Anglicum *per bellum de eisdem rebus,* Anglicus *plena licentia defendat se per bellum vel per judicium si magis ei placeat. Et si untrũ sit id est invalidus et nolit bellum vel non posset, quærat sibi Legalem defensorem.*

LXX.
De eodem.

Si Francigena *victus fuerit persolvat Regi* LX. *Et si* Anglicus *nolit se defendere per bellum vel per testimonium, adlegiet semper Dei judicium.*

LXXI.
De examine forensi.

De omnibus utlagariæ rebus Rex instituit ut Anglicus *se purget adjudicium. Et si* Anglicus *appellet* Francigenam *de utlegaria et hoc super eum * inveritare velit, defendat se* Francigena *per bellum. Et si* Anglicus *non audeat eum probare per bellum, defendat se* Francigena *pleno juramento non in verborum observantiis.*

Leges Henrici Regis.

HENRICUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {1100 / 1135}

De Libertate ECCLESIÆ, ET Totius ANGLIÆ observanda, Leges Henrici Primi, FILII CONQUESTORIS.

PROEMIUM.

HÆc sunt denique beata pacis ac libertatis exoptatæ gaudia quibus toti regno suo glorioſus Cæſar *Henricus* in Divinis legibus & ſecularibus *inſtitutis ſcriptis & bonorum operum exhibitionibus irradiat, moderatus, juſtus, fortis, prudens, quem Deus fœlicibus auſpiciis & ſalutari quavis corporis & animæ proſperitate cum conjuge ſua inclyta* MATILDE *ſecunda, & eorum liberis longis ſeculorum ſeculis, & æterna pace gentis noſtræ faciat imperare.*

CAP. I.

Epiſtola ejuſdem omnibus fidelibus ſuis.

* Nota Lector, quod in Codice rubro Scaccharii, duo reperiuntur hujus Chartæ exemplaria, quorum alterum his legibus præfixum eſt, (quod tibi hic fideliter exhibemus) alterum alio ejuſdem libri loco relatum cum hac inſcriptione, *Henricus Rex Anglorum Samſoni Epiſcopo, & Urſoni de Abecot, & omnibus Baronibus tam Francigenis quam Angligenis de Wireceſtreſcira ſalutem.* Sciatis, &c. Diſcrepantes poſterioris lectiones hic in margine adjecimus: quicquid autem hujuſcemodi ſignis [ ] incluſum reperies, id omne noveris in illo exemplari deeſſe: Hæc etiam Charta habetur apud Matthæum Paris, Annis 1100. & 1213.

HEnricus Dei gratia Rex Anglorum, Omnibus Baronibus & fidelibus ſuis, Francis, Anglis, ſalutem. Sciatis me Dei miſericordia & communi conſilio [& aſſenſu] Baronum Regni Angliæ ejuſdē regni Regē coronatū eſſe, & quia Regnū oppreſſum erat injuſtis exactionibus, Ego reſpectu Dei & amore quem erga vos [omnes] habeo, ſanctam Dei Eccleſiam, Inprimis, liberam facio, Ita quod nec vendam, nec ad firmam ponam, nec mortuo Archiepiſcopo * ſive Epiſcopo, * vel Abbate aliquid accipiam de Dominio Eccleſiæ, vel hominibus ejus, donec ſucceſſor in eam ingrediatur; & omnes malas conſuetudines quibus regnū Angliæ *opprimebatur inde aufero, quas malas conſuetudines ex parte *ſuppono. Si quis *Baronū* meorū, Comitum, ſive aliorum qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres ſuus non redimet terrā ſuam ſicut faciebat tempore fratris mei, ſed legitima, & juſta relevatione relevabit eam. Similiter & homines *Baronum meorum* legitima & * juſta relevatione relevabunt terras ſuas de Dominis ſuis: Et ſi quis Baronum * vel * hominum meorū filiam ſuam * nubitum tradere voluerit, ſive ſororem * ſive neptem ſive cognatam, mecum inde loquatur. Sed neq; ego aliquid de ſuo pro hac licentia accipiam, neq; ei defendam, quin eam det, excepto ſi eam jungere vellet inimico meo. Et ſi mortuo *Barone,* vel alio homine meo filia hæres remanſerit, illam dabo conſilio *Baronum meorum* cum terra ſua, & ſi mortuo marito uxor [ejus] remanſerit, & ſine liberis fuerit dotem * & maritationem ſuam habebit, & eam non dabo marito, niſi ſecundum velle ſuum. Si vero uxor cum liberis remanſerit dotem quidem & maritationem ſuam habebit dum [uxor] corpus ſuum legitime * ſervabit,

* *Inter ſi-nem inſertum eſt, & deeſt in ſecundo exemplari, uti apud Matth. Pariſ. tam anno* 1100 *quā* 1213.
* ſeu.
* ſive.
* injuſtè.
* hic pono
* certa.
* meorum
* aliorum.
* nuptum.
* ſuam.
* ſuam.
* ſervaverit.

vabit, & eam non dabo nisi secundum velle suum, & terræ & liberorum custos erit sive uxor sive alius propinquorum qui justus esse debebit, & præcipio ut *Barones* mei similiter se contineant erga filios vel filias vel uxores hominum suorum. Monetagium commune quod capiebatur per Civitates & per Comitatus quod non fuit tempore EDWARDI Regis hoc ne amodo fiat omnino defendo. Si quis captus fuerit sive Monetarius sive alius cum falsa moneta, justitia recta inde fiat. Omnia placita & omnia debita quæ fratri meo debebantur condono, exceptis rectis firmis meis & exceptis illis quæ pacta erunt pro aliorum hæreditatibus vel pro eis rebus quæ justius aliis contingebant. Et si quis aliquid * pro hæreditate sua pepigerat, illud condono, & omnes relevationes quæ pro rectis * hæreditatibus pactæ erant: & si quis *Baronum* vel hominum meorum infirmabitur sicut ipse dabit vel dare disponet pecuniam suam ita datam esse concedo, quod si ipse præventus vel armis vel infirmitate pecuniam suam non dederit nec dare disposuerit, uxor sua sive liberi aut parentes, aut legitimi homines ejus eam pro anima ejus dividant sicut * eis melius visum fuerit. Si quis *Baronum* vel hominum meorum foriffecerit non dabit vadium in misericordia [totius] pecuniæ suæ sicut faciebat tempore patris mei * & fratris mei; Sed secundum modum forisfacti ita emendabit sicut emendasset retro à tempore patris mei [& fratris mei] in tempore aliorum Antecessorum meorum. Quod si perfidiæ vel sceleris convictus fuerit, sicut justum fuerit sic emendet.

* pro hæreditate sua aliquid
* hæreditationibus
* melius eis.
* vel.

CAP. II.

De confirmatione legum Edwardi Regis.

MUrdra etiam retro ab illo die quo in Regem coronatus fui omnia condono, & ea quæ amodo facta fuerint juste * emendentur secundum LAGAM Regis EDWARDI, * Forestas communi consensu Baronum meorum in manu mea retinui sicut pater meus eas habuit. Militibus qui per loricas terras suas deserviunt terras dominicarum carucarum [suarum] quietas ab omnibus gildis & ab omni opere [proprio] dono meo concedo, [ut sicut benignitas mea propensior est in eis ita mihi fideles sint] ut sicut tam magno gravamine allevati sunt, ita equis & armis se bene instruant, ut apti & parati sint ad servicium meum, & ad defensionem Regni mei, * LAGAM Regis EDWARDI vobis reddo cum illis emendationibus quibus * eam pater meus emendavit * consilio Baronum suorum. Si quis aliquid de meo vel de rebus * alicujus post obitum WILLIELMI fratris mei cepit, totum cito * reddat absq; emendatione. * Testibus Archiepiscopis, Episcopis, Baronibus, Comitibus, Vicecomitibus & Optimatibus totius regni Angliæ apud Westm' quando coronatus fui.

* emendetur.
* Forestes
* pacē firmam in toto regno meo pono & teneri amodo præcipio.
* pater meus eam emandavit
* cum.
* reddatur

* Posterior Charta sic concluditur: *Teste Mauricio Lond. Episcopo & Willielmo electo Winton' Episcopo, & Gerardo Hereford' Episcopo, & Henrico Comite, & Simone Comite, & Waltero Gifardo, & Roberto de Muntford, & Rogero Bigod', & Eudone Dapifero, & Roberto filio Hamonis, & Roberto Malet, apud Westmonasterium quando coronatus fui. Valete.*

Totum hoc deest in Mss. Scac. usque ad caput 3.

[HENRICUS *Dei gratia Rex Angliæ, Archiepiscopo Cantuariæ, & Episcopis, & Abbatibus, & Comitibus, & Baronibus, & Justiciariis, & Vicecomitibus, & omnibus fidelibus suis Francis & Anglicis totius Angliæ, Salutem. Sciatis me concessisse civibus meis* London *tenend'* Middlesex *ad firmam pro* CC. *libr' ad compotum ipsius & hæredibus suis de me & hæredibus meis, Ita quod ipsi Cives ponent Vicecom' qualem voluerint de seipsis & Justiciar' qualem voluerint de seipsis ad custodiend' placita coronæ meæ & eadem placitanda, & nullus alius erit Justiciarius super ipsos homines* London *& Cives non placitabunt extra muros Civitatis pro nullo placito & sint quieti de* eschot *& de* Danegildo, *& de* murdre, *& nullus eorum faciat bellum. Et si quis Civium de placitis Coronæ implacitatus fuerit per sacramentum quod judicatum fuerit in Civitate se disrationet homo* London *& infra muros Civitatis nullus hospitetur, neque de mea familia, neque de alia vi alicui hospicium liberetur. Et omnes homines* London *sint quieti & liberi, & omnes res eorum & per totam Angliam, & per portus maris de* theolonio *&* passagio *&* leftagio, *& omnibus aliis consuetudinibus & Ecclesiæ & Barones, & Cives teneant & habeant bene & in pace* socnas *suas cum omnibus consuetudinibus, ita quod hospites qui in soccis suis hospitantur, neque dent consuetudines suas, nisi illi cujus socca fuerit vel Ministro suo quem ibi posuerit. Et homo Londoniarum non judicetur in misericordia pecuniæ, nisi in sa* Were, *scilicet ad* C. *solid. Dico de placito quod ad pecu-*

niam

niam pertineat, & amplius non sit miskenninga *in* hustenge, *neq; in* falkesmote, *neque in aliis placitis infra Civitatem &* Husting *sedeat semel in ebdomada, videlicet, die Lunæ, & terras suas, &* Wardemotum, *& debita Civibus meis, habere faciam infra civitatē & extra. Et de terris de quibus ad me clamaverint rectum eis tenebo lege Civitatis. Et si quis* thelonium *vel consuetudinem à Civibus* London *ceperit, Cives* London *capiant de Burgo vel de Villa ubi thelonium vel consuetudo capta fuit, quantum homo* London *pro* thelonio *desit, & proinde de dampno ceperit. Et omnes debitores qui Civibus debita debent eis reddant vel in* London *se disrationent quod non debent. Quod si reddere noluerint, neque ad disrationandum venire, tunc Cives quibus debita sua debent capiant in Civitatem namia sua, vel de Comitatu in quo manet qui debitum debet. Et Cives habeant fugationes suas ad fugandum sicut melius & plenius habuerunt antecessores eorum scilicet* siltre *&* Midlesex *&* Sureie. *Teste Episcopo Winton' Rob. fil' Richer, & Hug' Bigot, & Alver' de Coneis, & Willielmo Albini, & Huberto Regis Camerar', & Willielmo de Montfichet, & Hagulfo de cani, & Ioh' Delet, & Rob. fil. Siwa: Dat' apud Westm'.*]

CAP. III.

De causarum protractione & distinctione vel discriptione.

OMnes causæ vera consilii ratione discutiendæ sunt à Judicibus & sine personarum acceptatione, cum æqualitate discernendæ, vel si facultas admiserit potius pace honestandæ: & licet sanum ubique consilium in suæ Majestatis luce viguerit, pro modo tamen concertantium informari lepida moralitate non nocuit, & consilium forsitan dici poterit quicquid honestum & utile propositum quoquo modo promoverit.

Hic iterum invenimus Codicem Mss. Scacchario reservatum.

CAP. IV.

De carcerali liberatione.

GEnera causarum tria sunt, 1. Deliberativum, de faciendo & non faciendo: 2. Demonstrativum, de laude & vituperio: 3. Judiciale, de pœna vel merito. Ut rationales & legales partes quatuor, Exordium provocans: Narratio explicans: Argumentum asserens: Conclusio compellens. Species quinque; honestum, commendatorium vel persuasorium, admirabile, alienatum, humile neglectum, anceps, dubium vel promiscuum, obscurum, difficile vel tardum in lege scripta, in moribus vel communi usu pro lege suscepto. Omne autem jus aut naturale cognatorum est, aut morale extraneorum, aut legale Civium. Sed sive lex agenda præcipiat, levia permittat, hortatur maxima, vitanda prohibeat, debet esse manifesta, justa, honesta, possibilis. In omni conditione, professione & ordine, in omni genere & statu causarum, in omni controversia simplici vel composita, in omni jure naturali vel consuetudinis, in omni contingenti vel remoto loco tempori proprio conveniens nullo privato commodo præcipuè deserviens veritatis & justitiæ. Non miserum pecuniæ querens argumentum purum vero sit, & perspicuà brevitate decorum perorantis elogium inventione, dispositione, elocutione, memoria, pronunciatione, persuasione naturali, ingenio, doctrina scientiæ, & assiduo usu peritum. In omni discendi genere, qui magna salutari gravitate perornet, parva subtili lenitate deducat, media temperata moderatione delectet, *nec longioribus yperbatis sensum confundat, nec verbis inanibus ambages interserat, qui directa locutione fatigatur congrua schematum junctura reficiat. Et si quid in dicendis aptum est & validum finis sentiat, & principium reliquum dissimulari vel præteriri nequeat, breviter sit & transcursim medietatibus interjectum.

*non

CAP. V.

De causarum proprietatibus.

IN causis omnibus Ecclesiasticis & secularibus legaliter & ordine pertractandis, alii sunt accusatores, alii defensores, alii testes, alii Judices. In omni discussione probitatis idonei nulláq; sunt exactione permixti, demum causarum qualitas sincera perscrutatione pensanda & accusantium intentio, testium modus, & judicum electio. Ne peregrina sint Judicia vel à non suo Judice vel loco vel tempore cele-

brata, nec in re dubia, vel absente accusato, dicta sit sententia notandum quod per omnia si accusatus inducias competentes & respondendi vel defendendi licentiam legitimam habuit ne dissaisiatus, vel implegiatus, vel illegiatus, vel surreptione aliqua circumventus, aut fraude judicetur. Si in testibus & Judicibus & personis satisfactum sit ei. Si Judicibus consentiat, aut nocet, aut contradicat. Non ita penitus est in Ecclesiasticis negotiis sicut in secularibus. In secularibus postquam aliquis vocatus venerit, & in foro placitari cœperit non licet ante peractam causam etsi in justitiam convenerint, in Ecclesiasticis vero dicta causa recedere. * Judicem suspectum habuit vel se sentiat pergravari: Judices sane non debent esse, nisi quos impetitus elegerit. Nec prius audiatur vel judicetur quam ipsi eligantur, Et qui electis consentire distulerit, nullus ei communicet, donec obtemperet. Quod si in Judicio inter partes oriatur dissensio de quibus certamen emerserit vincat sententia plurimorum. Sancitum est in causa fidei, vel Ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis, & nihil fiat absque accusatore. Nam Deus & Dominus noster Iesus Christus Judam furem esse sciebat. Sed quia non accusatus, ideo non est * abrectus, & quicquid inter Apostolos egit pro dignitate officii ratum mansit. Sicut autem nec Clerici Laicos, ita nec Laici Clericos in suis accusationibus vel infamationibus debent recipere accusatores Clericorum, & testes legitimi sint, & præsentes absque ulla infamia, vel suspicione, vel manifesta macula sint, quia recte Sacerdotes accusare non possunt, qui Sacerdotes esse non possunt, nec sui sunt ordinis, nec oportet quemquam judicari vel dampnari priusquam legitimos accusatores habeat præsentes, locúmq; defendendi accipiat ad abluenda crimina. Placuit etiam quotiens Clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur & unum ex hiis de quo prius egerint probare non valuerint ad cætera non admittantur. Et non dampnetur Præsul nisi in LXXII. testibus, neque Præsul summus à quoquam judicetur. Presbyter Cardinalis nisi in XLIIII. testibus non dampnabitur, Diaconus Cardinalis nisi in XXVI. Subdiaconus & infra nisi in VII. Nec major in minorum impetitione dispereat, & ibi semper causa agatur ubi crimen admittitur; pulsatus ante suum Judicem si voluerit causam suam dicat & non ante suum Judicem pulsatus si voluerit, taceat. Et ut pulsatis quotiens petierint induciæ dentur. Et omnis qui crimen objicit scribat se probaturum, & si ante conversus persequi noluerit * conjunctum est, non crimen habendum. Quod si decertare contendat si non probaverit quod objecit pœnam quam intulit ipse patiatur. Apostolus inquit adversus Presbyterum inscriptionem non recipiendam absque duobus vel tribus idoneis testibus, quanto magis de Episcopis, si hæc de Presbyteris vel cæteris fidelibus sunt observanda? Si quis aliquem Clericorum in accusatione fornicationis appetitus secundum Apostoli Pauli præceptum, Duo vel tria testimonia requirantur ab eo. Quod si non potuerit datis testimoniis approbare quod dixit, excommunicationem accusati, accusator accipiat; & nemini de se confesso super alienum crimen credatur. Confessio verò per metum vel per fraudem exorta non valet. Caveat Sacerdos ne de hiis qui ei confitentur peccata sua alicui recitet, quod ei confessus est, non propinquis non extraneis, quod si fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pœniteat, & si quando Episcopus dicit aliquem sibi fuisse confessum proprium crimen & ille neget, non putet Episcopus ad injuriam suam non pertinere, quod sibi soli non creditur, & si scrupulo conscientiæ suæ dicat se ei nolle communicare plerumque boni taceant & sufferunt mala quæ noverunt, quia documentis deseruntur, & Judicibus probare non possunt, quamvis enim vera sint non tamen Judici sunt credenda, nisi certis indiciis probentur. Nos vero à Communione nequaquam prohibere possumus, quamvis hæc prohibitio non sit mortalis, sed medicinalis, nisi vel sponte confessum, vel judicio convictum. Hinc enim talis est nominabilis, ut ait Apostolus, qui confitetur, vel ordine judiciario convincitur. Quod si per judicium auferri non potest toleretur potius, ne quis perversè malos vitando ab Ecclesia discedens præcedat illos ad Jehennam: communio malorum non maculat aliquem perceptione Sacramentorum, sed confessio factorum. Quisquis in Ecclesia bene vixerit, nil ei præjudicant aliena peccata. De habitu & vestitu nihil legimus imperatum divinitùs, quæ ad pompam sunt, prohibentur. Et si rogeris potes in superbo cultu habere cor humile (ut Hester) Peccatores non solum Deus iratus, sed etiam miseratus evertit.

* si. — * *abjectus* Mss. Seld. & noster. — * *conjuncta* Mss. Seld. & noster. — * *exorta* Mss. Seld. & noster.

Ever-

Everruntur autem duobus: * aut sicut SODOMITAE, ut propeccatis si is ipsi homines puniantur: aut sicut NINIVITAE, ut ipsa hominum peccata puniantur & destruantur. Omnes æquè diligendi sunt, sed cum omnibus prodesse non poteris, hiis potius consulendum est, qui pro locorum, et temporum, et quarumlibet rerum oportunitatibus constrictius junguntur; tibi uterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat, non ita caveatur arrogantia ut veritas relinquatur. Qui sacerdotem ante familiarem commonitionem apud suos Judices aliquando, vel apud seculares unquam accusaverit, anathema sit. Si Episcopus à fide deviaverit, & à subditis secretè commonitus incorrigibilis apparuerit, tunc ad summos Pontifices vel sedem Apostolicam accusetur, pro aliis actibus suis magis tolerandus est, quam corrigendus. Si quis Episcopus super certis criminibus accusetur, ab omnibus qui sunt in provincia Episcopis, audiatur, nec dampnetur, vel judicetur priusquam legitimos accusatores presentes habeat, & conprovinciales, non alienigenas, & à se electos Judices non refutet nisi sit appellatum. Quod etiam liceat destinatis in supplicium. Appellantem autem & vitiatam causam appellationis remedio sublevantem, non debet afflictio, vel detentionis injuriari custodia. Quidam ad replenda imperitorum machinamenta & suas rationes præparandas, & testes confirmandos, & consilia quærenda annum & sex menses concedi mandaverunt: Quidam annum, in quo plurimi concordant, minus vero quam sex menses non repperi. Quod si Episcopi vel Clerici, vi vel timore ejecti, vel suis rebus expoliati fuerint prius eis omnia sua legaliter reddantur, & tantum temporis spacium habeant quanto dessaisiati fuisse videbantur antequam ad judicium canonice vocentur. * GREGORIUS in decretis. Presbiter vel Diaconus, vel quilibet clericus à populo accusatus si certi non fuerint testes illati criminis qui approbent veritatem, jusjurandum sit in medio, & illum proferant testem de innocentiæ suæ puritate cui nuda & aperta sunt omnia. Hoc etiam beatus SIXTUS Papa se fecisse commemorat à quodam BASSO culpatus licet cum magna examinatione satis posset evadere suspicionem & æmulationem fugiens, non eis qui noluerunt aut sponte hoc elegerunt faciendi formâ dans IERONIMUS super IEREMIAM libro primo. Iuramentum debet habere comites, veritatem, justitiam et judicium. Si ista defuerint, non juramentum sed perjurium erit. Nam si quis per coactionem abjurare cogatur quod per multos annos quietè tenuerit, non jurante sed cogente perjurium erit. Reum non facit nisi mens rea. Nemo se circumveniat aut seducat. Qui per lapidem falsum jurat, perjurus est, quacunque arte verborum juret aliquis, Deus ita accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Sed sine dubitatione malum minus est per Deum falsum jurare veraciter, quam per Deum verũ jurare fallaciter. Quanto enim id per quod juratur magis sanctũ est, tanto magis est penale perjurium. Qui exigit jurationem multum interest si scit illum falsum juraturum, vel nescit sive scit, & dicit jura, mihi jura mihi ut fides stet, non audeo dicere nõ esse peccatum, tamen humana temptatio est; si novit fecisse & cogit jurare homicida est. Si ab alio provocatus fueris, ab illius malo est quod juras, non à tuo. Si quis jurat falsum te sciente, si te non audierit utrum sit procedendus, si proditus & periculum mortis incurrat, difficillima questio est cui plus noceat, illi cui juratur an sacerdoti. Mihi videtur quod ille cui magis prodest vel obest veritatem jurare necessitate cogente non est peccatum. Non est servandum sacramentum cum malum incautè pronunciatur. Iuramentum filii & filiæ nesciente patre & vota Monachi nesciente Abbate & juramenta pueri irrita sunt.

* Hinc apparet leges hasce recognitas atque uti jam extant, post Henrici primi mortem (quæ incidit in Annum 1135) in archiva relatas. Siquidem *Decreta* non ante annum 1151. à *Gratiano* monacho *Benedictino* in Monasterio S. *Felicis Bononiensis* compilata fuere. *Baron. To.* 12. *n.* 6. *Mat. West. vide epist. D. Edwards Coci ad Relationum suarum partem nonam.* Quod autem ex *Gregorio* & *Sixto* tertio hic citatur habetur in *Decretis* caus. 2. q. 5. cap. *Presbiter* & *Mandastis. i. e.* cap. 5. & 10. Idem supra observari potest cap. *de Danegeldo* ubi *Willielmi* secundi fit mentio. Quod a *Ranulpho Glanvil* An. 1180. forte adjectum. *cujus sapientia condita sunt leges subscriptæ quas* Anglicanas vocamus. *Hoveden* fol. 342. b. 34.

CAP.

CAP. VI.

De tripartitione regni Angliæ in diversitate legum Comitatuum vel Provinciarum.

REgnum Angliæ trifariam dividitur in *Brittannos Brittaniæ*, in *Weſtſexam*, & *Mircenos*, & *Danorum* provinciam. Habet Archiepiſcopatus duos, Epiſcopatus XV. Comitatus XXXII. Ipſi verò Comitatus in Centurias & *Sipeſſocna* diſtinguuntur. *Centuriæ* vel *Hundreda* in *Decanias* vel *Decimas* & Dominiorum plegios. Legis etiam *Anglicæ* trina eſt partitio ad ſuperiorem modum. Alia enim *Weſtſaxiæ*, alia *Mircena*, alia *Denelaga* eſt. Præter tremendum Regiæ Majeſtatis *titiſlamus* Imperium quod præeſſe jugiter legimus ac ſalubriter celebramus advertendum. In multis autem differunt, ſed in multis conveniunt. Ipſorum etiam jura Comitatuum per Provincias plerunque diſſentiunt ſicut (videlicet) cupiditatis & maligna profeſſorum deteſtanda ſtudia graviora nocendi genera legalibus * ſtatutibus adjecerunt. Tanta quippe rerum perverſitas & malorum affluentia eſt ut definita legis veritas vel ſtabilis medicinæ providentia rarò poſſit inveniri: Sed ad majorem omnium confuſionem novus implacitationis modus exquiritur, nova nocendi fraus invenitur, tanquam parum noceat quicquid ante fuerit, & pluris eſſe judicetur, qui pluribus plus nocuerit. Illis tamen reverentiam & amorem *ſtigia* ſimulatione pollicemur quibus carere non poſſumus, quicquid noſtræ crudelitati pari congreſſione non reſpondet nobis natum non reputamus. Induimus animos tyrannorum, & hanc ob rabiem nobis induxere divitiæ, nemo quantum poteſt ſed ultra modis omnibus appetit inſanire, tot denique ſunt & tantis occupata ſollicitudinibus, tot circumductionibus involuta ſunt infortunia ſeculorum, ut vitandæ potius videantur exactiones, & incerta penitus alea placitorum.

Titulamus Mss. Seld. & noſter.

* *Statibus* Mss. Seld. & noſter.

CAP. VII.

De generalibus placitis Comitatuum quomodo vel quando fieri debeant.

SIcut antiqua fuerat inſtitutione formatum, ſalutari Regis imperio vera nuper eſt recordatione firmatum, generalia Comitatuum placita certis locis, & vicibus, & diffinito tempore per ſingulas Angliæ Provincias convenire debere, nec ullis ultra fatigationibus agitari niſi propria Regis neceſſitas, vel commune Regni commodum ſæpius adjiciat. Interſint autem *Epiſcopi*, *Comites*, *Vicedomini*, *Vicarii*, *Centenarii*, *Aldermani*, *Præfecti*, *Præpoſiti*, *Barones*, *Vavaſores*, *Tungrevii*, & cæteri terrarum Domini diligenter intendentes ne malorum impunitas, aut * gravionum pravitas, vel judicium ſubverſio ſolita miſeros laceratione conficiant, agantur itaque primo debita veræ Chriſtianitatis jura, ſecundo Regis placita; poſtremo cauſæ ſingulorum dignis ſatisfactionibus expleantur, & quoſcunque *Scyreſmot* diſcordantes inveniet, vel amore congreget, vel ſequeſtret judicio. Debet autem *Scyreſmot* & *Burgimotis* *Hundreda*, vel *Wapentachia* duodecies in anno congregari, & ſex diebus antea * ſubmotum niſi publicũ commodum vel * *efficiente* Regis dominica neceſſitas terminum præveniat; & ſi aliquid in Hundredis agendorum penuria judicum vel caſu aliquo tranſferendum ſit in duos, vel tres, vel amplius *Hundredas* reſpectetur juſto fine claudendum, & ſi quiſquam violenta recti deſtitutione vel detentione, in hundredis vel congruis agendorum locis cauſam ſuam ita turbaverit, ut ad Comitatus audientiam pertrahatur, perdat eam; & de cætero componat ſicut rectum ſit. Si quis Baronum Regis vel aliorum Comitatui ſecundum legem interfuerit, totam terram quam illic in Dominico ſuo habet acquietare poterit. Eodem modo eſt, *ſi Dapifer ejus legitime fuerit*, ſi uterque neceſſario deſit, Præpoſitus, & Sacerdos, & quatuor de melioribus Villæ aſſint pro omnibus qui nominatim non erunt ad placitum ſubmoniti. Idem in *Hundredo* decrevimus obſervandum, de locis & vicibus & * judicium obſervantiis de cauſis ſingulorum juſtis examinationibus audiendis; de Domini, & Dapiferi, vel Sacerdotis & Præpoſiti, & meliorum hominum præſentia.

* *gravionum.*

* *Submonitionem.*
* *Efficiente* Mss. noſt.

* *Judicium* Mss. Seld. & noſter.

CAP.

CAP. VIII.
De Hundredis tenendis.

SPeciali tamen plenitudine si opus est bis in anno conveniant in *Hundredum* suum quicunq; liberi tam *Hudefest* quam *Folgarii* ad dinoscendum scilicet inter cætera si Decaniæ plenæ sint vel qui, quomodo, qua ratione recesserint, vel super accreverint; præsit autem singulis hominum novenis decimus, & toti simul *Hundredo* unus de melioribus, & vocetur *Aldremannus*, qui Dei leges & hominum jura vigilanti studeat observantia promovere.* Communis quippe commodi provida dispensatione statutum est, ut à duodecimo ætatis suæ anno & in *Hundredo* sit, & decima vel plegio liberali quisquis *Were* vel *Wite* vel jure liberi dignus curat æstimari, Conductitii vel solidarii vel stipendiarii duorum plegio teneantur. Et omnis Dominus secum tales habeat qui ei justiciabiles sint, tanquam eos si peccaverint ad rectum habiturus vel pro eis forsitan rationē redditurus. Dictum est de illis qui terram non habent, Si in alio Comitatu serviant & cognitionem suam visitent qui eos interagendum firmabit, eos ad publicum rectum ducat si ibi foriffaciant vel propter eos emendet. Nemo ignotum vel vagantem ultra triduum absque securitate detineat vel alterius hominem sine comendante vel plegiante recipiat, vel suum à se dimittat sine Prælati sui licentia, & vicinorum testimonio, quietum etiam in omnibus in quibus fuerit accusatus. Sed de hiis omnibus pleniorem suggerunt ventura notitiam sicut *Edwardi* beatissimi Principis extitisse temporibus certis indiciis & fida relatione cognovimus: Et siquidem professioni nostræ congruum præcedentium vel sequentium Capitula docuerint sine jure naturali, vel legali, vel morali gaudeant institituto, & hoc licet multa * compositorum varietate minus plene peregerim bonam saltem voluntatem ubique prætendo.

* Ms Seld. & nost. addit, *Quia nil à nullo exigi vel capi debet nisi de jure & ratione per legē terræ & justitiā & per judicium Curiæ, sine dolo, prout statutum est maxima consideratione Procerum & bonorū prædecessorum totius regni, & multa aggregatione servorum Dei et bonorum patrum, & sapientum totius Monarchiæ approbatum.* sed deest in Mss. Seach.

CAP. IX.
De qualitate Causarum.

QUalitas causarum multa est; emendabilium, & non emendabilium, & quæ solum pertinent ad jus regium. Omnes verò causæ simplices sunt aut conjunctæ, & in manifestatione consistunt, vel in accusatione. In contemplatione positorum aliæ per visum fiunt & auditum, aliæ per relationem, aliæ per æstimationem quæ magis ad violentam usurpationem improbis Prælatorum conjecturis inversantur. Quæ à legitimis causis omnibus & maxime Ecclesiasticis submoventur, & sive unus unum accuset, aut plures, vel plures unum, vel plures sint compellentes, & compellati aliquem statim in inculpationibus responderi oportet, aliqu' competenti termino, aliqu' nullo, & omnes habeant congruos pertractationum modos locis temporibus & personis assignatos, & omnis causa terminetur vel *Hundredo*, vel Comitatu, vel *Halimoto soccam* habentiū vel dominorum curiæ vel divisis pariū vel certis agendorum locis adjacens, ne cuilibet irrogatam injuriam * fomenta dilata vel amota multiplicent ne causarum habitudine vel aliqua recti destitutione jura pertranseat. Transeunt autem multis modis alia intrinsecis, alia extrinsecis accidentiis secundum industriam vel justitiam concertantium secundum *socam* Prælatorum quam quidam habent in suo de suis. Quidam de suis & extraneis sive in omnibus sive in quibusdam causis. Multa siquidem causarum differentia est, capite plectendarum, vel pecunia redimendarum, transeuntium, manentium vel utrumque spectantium & quæ solum pertinent ad jus Regium. Differt etiam an aliquis cum suo vel alterius homine causam agat, & si quid in actu vel in sola *tibla* consistat, & si quid bello vel lege sacramentali plena vel frangenti vel etiam judiciali repetatur. Aliud vero est si par parem accuset, vel major minorem, vel minor majorem. Permittantur etiam causarum actiones in locorum contingentiis, in tempore ex personis in accusationum modis personarum distinctio est in conditione, in sexu secundum professionem, & ordinem, secundum observatam legalitatem, quæ in agendis omnibus pensanda sunt Judicibus. Nemo autem stultus aut improbus debet esse Judex, sed Optimates quiq; secundum modum suum qui non personam sed opera dijudicent per legem Provinciæ. Regnum verò Angliæ tripartitum est in *Westsaxones*, & in *Mircenos* & *Dacorum*

* *circumpositorum* Mss. Seld. & noster.

* *formata.*

Dacorum Provinciam. Legis etiam *Anglicæ* trina est partitio, est ad eandem distantiam, supersunt Regis placita Curiæ quæ usus & consuetudines suas una semper immobilitate conservat ubique, *Soca* verò placitorum alia propriè pertinet ad fiscum regium, & singulariter alia participatione, alia pertinet Vicecomitibus, & Ministris Regiis in firma sua. Alia pertinet Baronibus *Socham* et *Sacham* habentibus.

CAP. X.
De jure Regis.

HÆc sunt jura quæ Rex Angliæ solus & super omnes homines habet in terra sua commoda pacis & securitatis institutione retenta. Infractio pacis Regiæ per manū vel breve datæ *Denegildum* placitū brevių vel præceptorū ejus contemptorū de famulis suis ubicunq; occisis vel injuriatis. Infidelitas & proditio quicunq; despectus vel maliloquiū de eo, castellatio trium *stannorum utlagaria*, furtū, morte impunitum, murdrum, falsaria monetæ suæ, incendium, *Hamsocna*, *Foresta*l, *Fyrderinga*, *Flemensfirme*, præmeditatus assultus, *Roberia*, *Stretbreche*, præsumptio terræ, vel pecuniæ Regis, thesaurus inventus, naufragium, maris algarum, violentus concubitus, raptus Forestæ, relevationes Baronum suorum. Qui in domo vel familia Regis pugnabit. Qui in hostico pacem fregerit. Qui *Burghbotam*, vel *Brigbotam*, vel *firdefare* supersederit. Qui excommunicatum vel Utlagam habet & tenet *Borghbrege*. Qui in bello campali vel navali fugerit injustum judicium defectus justitiæ, prævaricatio legis Regiæ, Omnes hereštrete omnino Regis sunt, & omnia *gwalstowa*, i. occidendorum loca totaliter Regis sunt in soca sua & omnibus ordinatis & alienigenis, & pauperibus, & abjectis debet esse, Rex pro cognato & advocato si penitus alium non habent. Hæc sunt Dominica placita Regis nec pertinent Vicecomitibus, vel Apparitoribus vel Ministris ejus sine diffinitis prælocutionibus in firma sua.

CAP. XI.
De placitis Ecclesiæ pertinentibus ad Regem.

SUnt alia quædam placita Christianitatis in quibus Rex partem habet hoc modo. Si Rex patiatur ut qui in Ecclesia fecerit homicidium, ad emendationem veniat. Primo Episcopo & Regi precium Nativitatis suæ reddat, & ita se inlegiat. Deinde componat de pace Ecclesiæ quinq; libr', & reconciliationem Ecclesiæ quærat sicut ad eam pertinebit, & cognationis, & donationis emendationem plene restituat. Si quis rectam decimam superteneat, vadat Præpositus Regis & Episcopi, & terræ Domini cum Presbytero & ingratis auferant, & Ecclesiæ cui pertinebit reddant & novam partem relinquant ei qui decimam dare noluit. Reliquum in duas partes dividant, dimidium habeat Dominus, dimidium habeat Episcopus, sit homo Regis vel alterius, *Romfeath* in Festo Sancti Petri ad vincula debet reddi. Qui supra tenebit, reddat Episcopo denarium illum, & XXX. denar' addat Regi L. s. qui *cherisceatum* tenebit ultra Festum Sancti Martini reddat eum Episcopo & undecies persolvat & Regi L. Sol. Qui uxoratus faciet adulterium habeat Rex ejus vel Dominus superiorem, Episcopus inferiorem: Qui perjurium super sancta commiserit, perdat manum suam vel dimidiam *weram* suam, & hoc commune sit Domino ejus, & Episcopo. Qui falsum testimonium dicet, non admittatur deinceps in testimonium sed reddat Regi vel terræ Domino *Helfeng'*. Qui ordinatum occiderit, vel malignaverit, emendet ei sicut rectum sit, & ipsi emendationem altaris secundum ordinis dignitatem Regi vel Domino plenam infractionem pacis, vel plena lada neget. Si quis mortis reus confessionem desideret, nunquam negetur ei. Quod si quis faciat, emendet Regi CXX. Sol. aut cum quinque juret quod hoc non fecisset. Si liber Festis diebus operetur emendet suum *helfeng*, & saltem erga Dominum sedulò componat. Si quis Dei rectitudines per vim teneat, solvat *laghlite* cum *Dacis*, plenam *Witam* cū Anglis, aut neget cum * XI. Si aliquem illuc vulneret, hoc emendat & reddat plenā *Witam*, & ab Episcopo manū suam redimat vel perdat eam. Si aliquē occidat, sit *utlaga*, & prosequatur eum cum clamore omnis qui rectum vult. Si efficiat ut occidatur per hoc quod rectum contra resistat, si hoc inveritetur inultus jaceat. Qui

* XII. Mss. Seld. & noster.

ordinis

ordinis infracturam faciet, emendet hoc secundum ordinis dignitatem, *Wera*, *Wita*, * *Lahilita*, & omni misericordia. Sit omnis Vidua sine marito duodecim mensibus, eligat postea quem velit, & si infra unius anni spacium capiat maritum, perdat Morgangifan' suam, & omnem pecuniam suam quam ex primo marito habebat, & sit maritus ejus *were* suæ reus apud Regem, vel cui Rex concesserit. Si quis Dei fugitivum habeat injustè, reddat ei ad rectum & persolvat ei cujus erit, & Regi emendet secundum *Legergildum*. Si quis excommunicatum habeat, vel *utlagam* & teneat; dispereat ipse & omnis venia ejus & omnis emendatio communiter emendetur Christo & Regi, ubicunq; recusabitur lex Dei justè servari, secundū dictionē Episcopi, & cogi oportebit per mundanam potestatē. Necessaria siquidem justicia & districtio secularis in divinis plerunque legibus & secularibus institutis, quia plures aliter à suis pravitatibus revocari nequeunt, plures ad Dei cultum ac legalitatis observantiam inclinari nolunt, unde pro multa malorum infestatione commoda pacis dispensatione provisum est, ut graviora placita magisque punienda soli justitiæ vel misericordiæ Principis addicantur, ut venia petentibus & pœna peccantibus abundantius habeatur. In causis autem emendabilibus Sanctorum miseratione permissum est, ut terreni Domini audeant ex eorum licentia pecunialem emendationem capere secundum legem patriæ.

* *Lasita* Mss. Seld. & noſt.

CAP. XII.

*Quæ placita * commendari debeant.*

* *emendari* Mss. Seld. & noſter.

EX hiis placitis quædam emendantur centum solid', quædam *werra*, quædam *wita*; quædam non possunt emendari, quæ sunt *husbreche*, & *bernet*, & *openthifthe*, & *cheremorth*, & *lafordi'yike*, & infractio pacis Ecclesiæ vel manus Regis per homicidium. Hæc emendantur centum solid. *Grithbreche*, *Stretbreche*, *Forstel*, *Burghbreche*, *Hamsokne*, *Flymensirma*. Hæc emendantur Werra. Si ad emendationem veniat qui in Ecclesia fecerit homicidium persolutio furti vel robariæ. Qui furem plegiatum amiserit; Qui ei obviaverit, et gratis sine vociferatione dimiserit; Qui ei consentiet in aliquo; homicidium *werra* solvatur, vel *werra lada* negetur; Si uxoratus homo fornicetur; Qui viduam duxerit ante unum annum; Qui in hostio, vel familia Regis pacem fregerit. Si ad emendandam venire possit, si Præpositus pro firmæ adjutorio *witam* exigat. Qui legem apostatabit Weræ suæ, sit reus prima vice; si secundo fecerit, reddat bis *Weram* suam; qui tertio præsumat, perdat quicquid habet.

CAP. XIII.

Quæ placita mittunt homines in misericordia Regis.

HÆc mittunt hominem in misericordia Regis. *Infractio pacis* quam per manum suam dabit alicui. *Contemptus brevium suorum*, & quicquid ad propriam ejus personam vel mandatorum suorum contumeliatur injuriam de famulis suis in Civitate, vel in Castello, vel ubicunque occisus infidelitas & proditio despectus de eo castellatio sine licentia utlagaria, et qui eam faciet in jure regio sit, et si *boclond* habeat, in manum Regis veniat furtum probatum et morte dignum. *Murdrum* XLVI. marc' reddatur, nisi malefactor infra septem dies habeatur. Falsarii pugnum perdant, et nullo modo redimant. Qui injustè judicabit $\overline{CXX}$. solid. reus sit, et dignitatem judicandi perdat, nisi redimat erga Regem. Dominica * Capralia Regis celata pro furto habeantur, violentia virgini vel viduæ facta, Qui in domo Regis pugnabit vitæ suæ culpa sit. Qui in hostio pacem fregerit vitam perdat * *weregildo* componat. Qui *burghotam*, vel *brighotam*, vel *firdfare* superfederit $\overline{CXX}$. solid. forisfecerit aut nominentur ei $\overline{XII}$. & perquirat ex eis $\overline{XI}$. ad negandum. Qui excommunicatum habet et manutenet vel utlagam qui Dei recta contratenendo fecerit homicidium. Qui in bello campali vel navali pro timiditate fugiet à Domino, vel à socio suo, perdat omne quod habet, et vitam suam, et manus mittat Dominus ad pecuniam suam et terram quam ei dedit, et si bocland habet in jus Regium cadat.

* *Capitalia* Mss. Seld. & noſter. * *vel*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. XIV.
De relevationibus.

SInt relevationes singulorum sicut modus sit. Comitis VIII. equi, quatuor sellati & quatuor sine sella, et galeæ IIII. & loricæ IIII. cum VIII. lanceis, et totidem scutis et gladii IIII. et centum mancæ auri. Postea *Thayni* Regis qui ei proximus sit, quatuor equi, duo sellati, et duo insellati, et duo gladii, et quatuor lanceæ, et totidem scuta et galea cum lorica, et L. mancæ auri & mediocris *Thayni* equus cum apparatu suo et arma ejus, et suum *halfhang* in *Westsexa*; in *Mircenis* duæ libræ, et *Thayni* justitiam habeat duo equi, unus cum sella, alius citra: Regis relevatio cum *Dacis* qui socam suam habeant III. libr', & si apud Regem promotiorem justitiam habeat, duo equi, unum cum sella, alium sine sella, unus gladius, et duæ lanceæ, et totidem scuta, et L. mancæ auri, et qui minus potest det duas libras; et ubi *bonda* manserit sine calumpnia, sint uxor et pueri in eodem sine querela, et si accusatus fuerit dum vixerit in aliquo respondeant hæredes ejus sicut ipse faceret si viveret, et persolvat omnis vidua relevationem suam intra duodecim menses sine forisfactura, si non possit antea.

CAP. XV.
*De * Denegildo.*

* *Danegildo* Mss. Seld. & noster.

DAnagildum quod aliquando ringe manus dabatur, .i. XII. denar' de unaquaq; hyda per annum; si ad terminos non reddatur, *Wyta* emendetur.

CAP. XVI.
De pace Curiæ Regis.

* In Mss. *Scaccria* aperte scribitur in linea, neq; deletur, & tamen *quatuor* super inducitur

NAm longe debet esse pax Regis à porta sua ubi residens erit à quatuor partibus loci illius hoc est * quatuor miliaria, & tres quarentenæ, & novem acræ latitudine, et novem pedes, et novem palmæ, et novem grana ordei. * Multis sane respectus esse debet, ac multa diligentia, ne quis pacem Regis infringat maxime in ejus vicinia.

quatuor Mss. Seld. & noster.

CAP. XVII.
*De * placita Forestarum.*

* *multus* Mss. Seld. & noster.

PLacitum quoque *Forestarum* multiplici satis est incommoditate vallatum, de *Essartis*, de cæsione, de combustione, de venatione, de gestatione arcus & jaculorum in Foresta, de misera Canum expeditatione. Si quis ad stabilitatem non venit. Si quis* *pecuram* suam recluſam dimiserit de ædificiis in Foresta. De summonitionibus supercessis. De obviatione alicujus in Foresta cum canibus. De corio vel carne inventa.

* *placitis* Mss. Seld. & noster.

CAP. XVIII.
De Lada.

FRancigena compellatus juret se sexto, Anglicus liber triplici lada plane vel simplici exigenti vel judicio neget.

CAP. XIX.
Justitia Regis.

HÆc sunt quæ ad Justitiam vel indulgentiam Regis et fiscum censentur cum appenditiis suis, nec sine diffinitis prælocutionibus pertinent Vicecomitibus vel Præpositis ejus in firma sua ubicunque à quocunque, in quemcunque fiant sive terra Dominica Regis, et socna sit sive sit alterius omnium terrarum quas Rex in dominio suo habet, soknam pariter habet. Quarundam vero terrarum maneria dedit, sed soknam sibi retinuit singularem vel communem; quarundam terrarum maneria dedit, sed *socnam* sibi retinuit. Nec sequitur *socna* Regis data maneria, sed magis est ex personis.

CAP.

CAP. XX.
De Sokna & Tholet Theam.

PArticipantium quoque causarum partim in socna .i. in quæstione sua Rex habet, partim concedat aliis. Omnis autem socna simplex est habentibus aut conjuncta. In custodia vero trina principaliter distincta sub Præpositis maneriorum in minus adjacentibus *halimotis* sub Prælatis Hundredorum et Burgorum sub Vicecomitibus Archiepiscopi, Episcopi, Comites, et aliæ potestates in terris proprii potestatis sui, *sacham* & *socham* habent, *thol* & *theam* & *infongentheaf*. In cæteris vero per emptionem, vel cambitionem, vel quoquo modo perquisitis socham et sacham habent. In causis omnibus & halimotis pertinentibus super suos & in suo, & aliquando super alterius homines, præsertim si in forisfaciendo retenti vel gravati fuerint, & illic competentem emendationem habeant. Singulorum Baronum, Senatorum, & Clericorum, Laicorum, ubicunque terram habeant sine *socna* Regis sit vel non in capitalibus quæstionibus socna est, sicut à Knuti vel Edwardi legibus per successiones posteras hæreditaria dignitate successit, nisi vel* propinquante vel aliqua meritorum dignitate Regis indulgentia quemcunque respexerit cujus amanda bonitas promovet potius non evertet libertatem.

Deest tit. in Mss. Scac. restituimus ex Mss. nost. D. Seldeni liber habet tantum *De socna*.

* *propinquitate* legit Mss. Seld. & noster.

CAP. XXI.
De generibus Causarum.

SUnt etiam, ut diximus, quædam genera causarũ præmissa singularitate licentius expedita in quarum emendationibus Rex particulariter communicat ubicunque fiant in divinis vel secularibus super Regios, et Ecclesiasticos, et Baronum homines, et * acefalos, & pauperes, sive *socham* totaliter habeat vel particulariter; ex quibus sunt *adulterium*, *homicidium* in Ecclesia factum, Infractio pacis, vel ordinis, vel Christianitatis, vel legalitatis, si cogi oporteat per mundanam potestatem ut rectum fiat.

* *acephalos* Mss. Seld. & noster.

CAP. XXII.
De Grithbriche & Hamsocna.

SÆpe etiam ex justitia placitantium causæ transeunt in jus aliorum ex * aggeratione rerum, ut qui nominant & * promittunt *Gritbreche*, vel *Hamsocnam*, vel eorum aliquid quod socham & sacham eorum accedit ipsa nocendi cupiditate Præpositi dum ad Wytam castigatius posset inflecti deforciatione, recti *miscravationem* præsumptis accusationibus tarditate, ut qui in præfectura vel qualibet potestate constitutus sæpe differt exigere dum licet quod sæpe cum labore frustraq; prosequitur destitutus, transeunt autem in mislocutione, *Miskenninge* quæ magis inhorruit in Londonia.

* *aggregatione* Mss. Seld. & noster.

* *permittam* Mss. Seld. & noster.

CAP. XXIII.
De Foresiis.

SIquis *Blodwytam*, *Fintwytam*, *Legerwitam*, & hujusmodi forisfaciat, & inde veniat sine dividiatione vel calumpnia placitum Domini sui est. Nemo etiam de cæsione nemoris in operati jure cogitur respondere per *Withercilam*, nisi Domino suo vel captus in eo. Idem dicimus de commissis Monacho, Monachæ, Sponsæ, Pueris, Servo, Ancillæ sine legitima Prælatorum suorum licentia. De Monacho quem obedientiarium fecerint, respondeat Abbas ejus per omnia sicut rectum sit. Eorum etiam est consecutio et reductio furum sine calumpnia. Receptio quoque fugitivi secundum legem quæsiti quicquid referat præter furtum.

CAP. XXIV.
De Iudiciis fiscalibus.

SUper Barones *Socham* suam habentes habet Judex fiscalis justitiæ legis observantiam, & quicquid peccabitur in eorum personam. Nemo enim forisfacturam

sui ipsius habuit, sed fortasse Dominus ejus. Et qui furem ei promisit vel roberiam, vel pacis fractionem, vel deinceps similia accusatum convincat, vel inde componat, & si forisfaciant emendent sicut alii. Nullus enim *socnam* habet impunè peccandi. Si Præpositus Regius in terra *socam* habentium forisfactum prior sciat, non tamen habeat nisi *socnam* illam excedat.

CAP. XXV.
De privilegiis Procerum Angliæ.

SI exurgat placitum inter homines alicujus Baronum *socnam* habentium, tractetur placitum in Curia Domini sui de causa communi. Si est inter homines duorum Dominorum *socnam* habentium respondeat accusatus in Curia Domini sui de causa communi.

CAP. XXVI.
De Furtæ placito.

De furti placito Mss. Seld. & noster.

DEfensor aut Dominus de furto pulsatorum si semel aut amplius respectaverit erga vicinum diem vicinaliter & absque justitiæ majoris authoritate condictam, curiam suam perdet; pulsator autem quos pulsaverit ad majorem audientiam protrahendi potestatem accipiet. Porro qui accusantur præsertim pro capitalibus si diem sic condictum subterfugiant respectatum, partem suam & si non mortuam faciunt tamen ægriorem. Planum est denique pro tali causa * conductum diem, nec semel quidem salva Curia *Vavassoris* licere respectari nec actionem hujus sine Regiæ potestatis Ministro debere finiri quæ magis vitanda sunt. Si quis de furto saisiatus sit, si lex inde jam judicata sit, coram Regis * ministerio causa fuerit.

* *conditũ* Mss. Seld. & noster.

* *ministro* Mss. Seld. & noster.

CAP. XXVII.
De libertate Vavasor.

HAbeant autem *Vavassores* qui liberas terras tenent placita quæ ad *Wytam* vel * *Veram* pertinent super suos homines & in suo, & super aliorum homines si in forisfaciendo retenti vel gravati fuerint.

* *veram* Mss. Seld. & noster.

CAP. XXVIII.
*De æquo Iudicio * faciendum.*

* *faciendo* Mss. Seld. & noster.

IN omnibus agendis inoffensus esse debet Judicum affectus, non suspectus; gravius enim lacerantur pauperes à pravis Judicibus quam à cruentis hostibus: & diligentia testium & personarum omnium digna Dei auribus perscrutatione pensanda est ut idonea sit, & cui ab adversario jure contradici non possit; et ipsi coagentes frequenter interrogandi sunt an amplius dicere velint, an inde judicari, quia multa per surreptionem eveniunt. Tanto enim majus est periculum judicantis quam ejus qui judicatur quanto ex verbis Domini judicium super alios habitum nobis scimus reservari, & licet infinita delinquentium multitudo modum miserationis incommodet uno verbo * concludimur, *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.*

* *concludentur* Mss. Seld. & noster.

CAP. XXIX.
Qui debent esse Iudices Regis.

REgis Judices Barones Comitatus qui liberas in eis terras habent, per quos debent causæ singulorum alterna prosecutione tractari; *Villani* verò, vel *Cocseti*, vel *Perdingi*, vel qui sunt viles vel inopes personæ non sunt inter legum Judices numerandi, unde nec in Hundredo, vel Comitatu pecuniam suam vel dominorũ suorũ forisfaciunt. Si justitiam sine judicio dimittant, sed summonitis terrarum Dominis inforcietur placitum termino competenti si fuerint vel non fuerint antea summoniti cum * secuti jus æstimatis, qui ad Hundredum submonitus sine aliqua & vera necessitatis causa venire noluerit, capiatur de suo XXX. denar' valens prima & secunda vice, & in Hundredi namium sit per plegium vero dimittatur ad diem distrationandi

* *securius estimasse* Mss. Seld. *secuti jus estimasse* Mss. noſt.

nandi vel emendandi, & faifiatus placitet, & fic pro fuo capitali, & non ducatur *namium* extra Hundredum. Qui ad Comitatum fecundum legem fummonitus venire noluerint viginti marc' culpa fit in * Wetfexa, & fi de nominatis placitis implacitatus non erat termino congruo caufæ fuæ profequendæ facultatem habeat. Si de nominatis placitis terminum non fufceperat nifi competens **foinus* eum detineat. Si non venerit omnium reus fit, de quibus placitum nominatum fufcepit. Sed opus eft licet in placitis Judicibus qui aderunt refpectare placitum ex * abundanti donec Senatores abfentes intereffe poffint, vel ipfi judicium inquifierint, nec jure cogendi funt ad jurandum quod nefciant judicium inde.

* *weſſexa* Mss. Sld. & noſter.
* *Eſſonium* Mss. Sld. & noſter.
* *competentis* Mss. Sld. & noſter.

CAP. XXX.
De libertate Procerum in placito Comitatuum.

SI quis Baro Comitatus contra Vicecomitem placitet, poteft retinere fuos homines à judicio tum maxime. Si tamen de eo teneant nifi de furto, vel de illis fit qui fimul abjuravimus.

CAP. XXXI.
De capitalibus placitis.

IN fummis & capitalibus placitis unus Hundredus vel Comitatus judicetur à duobus non unus duos judicet. Si inter Judices ftudia diverfa fint, ut alii. Sic alii aliter fuiffe contendant, vincat fententia meliorum, & cui juftitia magis acquieverit intereffe Comitatui debent Epifcopi, Comites, & cæteræ poteftates, qui Dei Leges & feculi negotia juſta conſideratione diffiniant. Recordationē Curiæ Regis nulli negare licet, alias licebit per intelligibiles homines placiti, & nemo de capitalibus placitis teftimonio convincatur. Si quis Judices fuſpectos habeat, advocet aut contradicat. Unufquifq; per pares fuos judicandus eft, & ejufdem provinciæ, peregrina vero judicia modis omnibus fubmovemus, & quicquid adverſus abſentes in omni loco vel negotio, vel à non fuis Judicibus agunt penitus evacuetur. In quibus locis utrumque eligitur judicium medietas ab eis quorum eft negotium. Et ibi teſtes nominati & electi ſunt habendi, niſi odium vel aliquid competens in nominatione proponatur cur haberi non poſſunt. In Weſſexa duo modi teſtium ſunt nominati & electi, electi & non nominati Judices conſtituti Advocati.

CAP. XXXII.
Ne aliquis judicet Dominum ſuum.

NEmo ſolus præſumat, vel ab aliquo cogatur judicium celebrare, nec ſummorum quiſpiam minorum * juditione diſpereat, nemo Dominum ſuum judicet, vel judicium proferat ſuper eum cujus ligius ſit. Si etiam de Principis cauſa ſit, Si Dominus placitet contra hominem ſuum poteſt in conſilio ſuo Judices habitos informare ſi opus ſit.

* *judicatione.*

CAP. XXXIII.
De placito tractando.

SI quis in Curia ſua vel in quibuſlibet agendorum locis placitum tractandum habeat convocet pares et vicinos ſuos ut inforciato judicio gratuitam, & cui contradici non poſſit, juſtitiam exhibeat. Defectus quippe juſtitiæ & violenta recti eorum deſtitutio eſt qui cauſas protrahunt in jus Regium vel juriſdictiones Dominorum. Injuſto quoq; judicio contradici poterit *Wemminge* majori & ſapientiori, præſertim ſi in redditione fuerit advocatum. Si vero ſine calumpnia reperiatur, & deinceps cauſam illam quis reformare cupiat, non procedet in ſceleribus ut opus ſit Judicibus narrationes repetere Judici. Maxime ſi Dominus querimoniæ interfuerit, vel Dapifer, vel Miniſter ejus, vel congruum inde terminum tunc habuit. Si Dominus placitet contra hominem ſuum, reſpectare poteſt, et differre dum velit, quia non frangit niſi major juſtitia interſit erga parem, vel vicinum ſuum, vel alterius hominem

minem agens viderit ne pro recti penuria sine judicio dimittat eũ tertio quia Curiã suam inde perderet, & placitum emendaret. De libro *Theodosianæ* legis injuste victus infra tres menses reparet causam. Quod si neglexerit sententia collata perseveret Judices sane non debent esse nisi quos impetitus elegerit. *Aug°* jurisforensis est qui in impetitionibus mentitus est, non ei prosit quod impetravit. *Jero°*. Æquum judicium * ubi non persona sed opera considerantur.

Cod. Theod. lib. 11. tit. 31. *De Reparationibus Appellationum*: Leg. 1. & seq. *Augustinus. Ieronimus.*

* *est*, Mss. Seld. & noster.

* *Regis* forte.

*Quid hic vult Mss. Scac. divinare non possum, in reliquis libris omittitur.

CAP. XXXIV.

De placito tractando in justo judicio.

SI quis ira, vel odio, vel timore, vel amore, vel cupiditate, vel quoquo respectu *R. injustũ judicet, vel unlagã constituat centũ viginti sol. culpa sit et* *d'gens cypes*, et omni judiciaria dignitate privetur, nisi se erga Regem redimat sicut in ejus misericordia erit. In *Denelaga lahslutes* nisi super sancta jurare poterit quod melius & rectius nescivit sive in Comitatu, vel quovis placito Regis fiat de sua, vel alterius causa, vel inter compares in Curiis, vel divisis, vel locis suis, vel inter dominum & hominem suum, utique sit interdum. Pensandum est etiamsi de pecunialibus, vel capite plectendis actionibus, & an scienter vel inscienter hoc acciderit. Sæpe enim culpæ malum aggravat, & *weiræ* vel *wytæ*, vel *lahilitæ* discrimen infatuat. Si quis injustum judicet & affligat, *wera* componat. Qui justum judicium ordinabiliter habitum, & legitime redditum improbaverit, si Regis actio sit *overseunesse* judicetur, i. L̄. sol. in *Westsaxa*. Si erga Comitem XL̄. sol. erga Hundredum XXX. sol. & V̄. denar Qui faciunt V̄. mancas ut solid. denar. XIĪ. computetur, et deinceps in aliis æstimetur sicut eorum *overseunesse* erit vadium affirmandi vel contradicendi judicium in redditione debet dari. Si quis in placito per * justitiam posito sui vel suorum causam injustis conterminationibus vel contrapositionibus difforciet, hanc perdat, et de cætero rectum faciat sicut Hundredo vel Judicibus videbitur idoneum, & nemo apud Regem proclamationem faciat de aliquo qui ei secundum legem rectum offerat in Hundredo suo. Qui aliquem erga justitiam accusabit & præsertim in quibus convictus vitæ jacturam vel honoris detrimentum pateretur & mendacium, denique pernoscatur, linguam perdat, vel *weira* sua redimat. Cum hoc autem ubique notandum sit in domino & magistro maxime detestandum erit. Qui prævaricator vel eversor conscriptæ legis extiterit *weræ* suæ culpa sit prima vice, Dacus, Anglicus, quicunque sit, secunda vice dupliciter, qui tertia vice præsumserit quicquid habet perdat.

* In Mss. Scacch. *judicium* linea scribitur, & *justitiam* super inseritur, nec deletur *judicium*, vide tale supra notatum cap. 16.

CAP. XXXV.

De Overseunesse Regis.

O*Verseunesse* Regis est in causis communibus viginti mancæ, quæ faciant L̄. solid. In Wessexa Reginæ viginti mancæ, Episcopi decem mancæ, Comitis decem Thanii, vel Baronis quinq; *mancæ*. In causis Regiis *Gritbreche* C̄. sol. *Strebreche* C̄. sol. *Forestæl* C̄. sol. *Hamsocne* C̄. sol. *Borhbreche* C̄. sol. & deinceps sicut prædiximus emendabitur *Wyta*, *Wera*, juxta culpam potius quam personam.

CAP. XXXVI.

Qui perdant Overseunessam.

DE illis qui nominatam *Overseunessam* non habent, sed in quibusdam causis eam perdant honorabilius est ut si quid in eos vel in suos peccabitur armis hoc & honoribus pro modo singulorum emendetur. Nemo enim *Overseunessam* sui ipsius habet. Sed fortasse dominus ejus: amicitiæ tamen est non necessitatis, ut in quibus causis *Overseunessam* suam quis amittit dignis satisfactionibus honoretur. Si talis est qui peccavit ut non sit opus vel honor aliquid de suo excipere laudabilius est ut totum dimittatur ei, vel si ita procedat ut in eum vindicetur. Quod si juramentum pacationis exigitur juret sicut præsens causa dictabit in circumstantiis, vel paupertatis, vel qui aderunt obtentibus, quod si ille sic esset pro hujus forisfacto, hoc reciperet, vel hoc modo dimitteret. Quod autem in paccationem hoc modo datur aliquando

quando competenter retineri poteſt, aliquando non poteſt. Si quis alii malefactum ſuum emendaverit, vel dampnum ſuum reſtituerit, & poſtmodum ex ejus amicitia conſequenda aliquid ei cum juramento pacis offerat, ad laudem eſt ei cui offertur ſi totum reddat, & non contumeliæ ſuæ ſuggeſtionem retineat. Satis enim eſſe debet ſi ex judicio *forisfactum* emendavit, & pro habenda dilatione ſeipſum ei quodammodo expoſuit ut & metuendus oſtendatur cui rectum fieri expediat, & ejus eſſe meriti cujus & amor profit, & odium * officiat. Si vero contigerit ut pro emendatione & ſatisfactione auferatur aliquid, recipi debet, & retineri poteſt ex toto vel ex parte ſicut cauſa dictaverit.

* *efficiat.*

CAP. XXXVII.
De cæſione nemoris.

MVndbreche, et *Blodwita*, et *Wudheth*, præter *Parcum* & *Foreſtam* communi emendatione componuntur Regi & Thainis, i. quinque mancæ. Si *Wudeheth*, i. nemoris cæſio in Parco Regis vel Foreſtæ fiat XX. mancæ emendetur, niſi prohibitio propenſior amplius exigat.

* *pudheth*, Mſs. Scac. * *pudheth.*

CAP. XXXVIII.
De Scheldwite.

SI *Scyldwyta* extra Burgū & Curiam fiat XXX. denar. emendetur Regi & Thainis, niſi de aliqua nominatim prohibitum ſit in quo Overſeuneſſæ forisfactum accrevit.

Scyldwyta Mſs. Scac.

CAP. XXXIX.
De forisfactura ſanguinis.

IN quibuſdam locis quid *Blodwytam*, i. *forisfacturam* ſanguinis fecit, ſolummodo reus eſt: In quibuſdam etiam qui patitur ut nec agens impunitate ſuperbiat, nec contumeliatus fœdis emendationibus aſſueſcat.

CAP. XL.
De fractura joncis.

SI *Pundbreche*, i. infractura Parci fiat in Curia Regis plena *wyta* ſit, alibi quinque *mancæ*. *Pundbreche* ſit pluribus modis, emiſſione, evocatione, receptione, excuſſione, quæ tamen omnia ſecundum prælationem & ſubjectionem cauſantium multimode variantur. In omnibus enim cauſis diſtantia eſt loci, temporis, perſonæ, eventus.

CAP. XLI.
Quod unuſquiſque Overſeuneſſam *debeat habere.*

VNuſquiſque Dominus plenam *Overſeuneſſam* ſuam habet ſecundum locum & modum culpæ de homine ſuo, & qui ſunt ejus ſuper terram ſuam. Quod ſi diverſos *Feodos* quis teneat *Overſeuneſſam* quæ ad Feodum attinet, & inde tenentibus & forisfacientibus faciat. Super alterius vero homines cum unuſquiſque Baro vel Thaynus recipiat quantum redderet ei. Si quis autem ubi forisfecerit retentus aut divadiatus ſit plene componat. Qui reſidens eſt ad domum ſuam ſummoniri debet de quolibet placito cum teſtibus, & ſi domi eſt eidem dicatur vel Dapifero, vel denique familiæ ſuæ liberè denuncietur. Si in eodem Comitatu ſit, inde ad ſeptem dies terminum habeat. Si in alio Scira ſit quindecim dierum terminus ponatur. Si in tertio Comitatu * tres ebdomadæ. Si in quarto, quatuor ebdomadæ, & ultra non procedit ubicunque fuerit in *Anglia*, niſi competens eum detineat * ſoinius. Si ultra mare eſt, ſex ebdomadas habeat, & unam diem ad acceſſum & receſſum maris, niſi vel occupatio ſervicii Regis, vel ipſius ægritudo, vel * intempeſtas, vel aliquid competens amplius reſpectet. Si quis plures manſiones de diverſis Dominis habeat, & ab aliquo eorum implacitetur, ſummoniri debet ad feodum, vel ad id quod

* *ſit, terminus*, Mſs. Seld. & noſt.
* *ſoniæ*, Mſs. Seld. & noſter.
* *tempeſtas* Mſs. Seld. & noſter.

quod de eo tenet ubicunque sit non ad alterum. Si de uno Domino aliquis plures mansiones teneat ad quod Dominus maluerit summoniri eum competenter faciat. Qui plures mansiones habet in Comitatu, summoniri debet à Vicecomite ad quam earum residens erit cum familia sua, si sit etiam agendum de alia. Si de familia sit qui implacitatur ad rectum eum habeat in cujus familia est quando & ubi justum erit. Si à Domino, vel Rege, vel Prælato secundum legem sit monitus sive per breve, sive per nuntium. Lex enim est ut omnis Dominus secum tales habeat qui justiciabiles sint, & teneat familiam suam in plegio suo, & si accusetur in aliquo, respondeat in Hundredo suo ubi compellabitur sicut recta lex sit. Si accusetur & aufugiat, reddat dominus ejus Regi *Weram* illius hominis. Et si dominus accusetur quod ejus consilio fugerit, allegiet secum quinque *Thainis*, & idem sit sextus. Si juramentum frangat ei, reddat *Weram* suam Regi, & qui fugit, *Vtlaga* sit. Si accusetur itaq; quamdiu cum eo est, non dimittat illum Dominus donec satisfaciat. Si jam recesserat juret si opus sit quod nichil in die audierat, nec ejus velle vel posse fuerat, nec ob hoc eum dimiserit, nec cum eo curvatus sit, sed legitimo testimonio dimisit eum, nam justum est ut inde pacem habeat erga omnem manum, & qui peccavit, luat. Quod si implacitatus in aliquo refragaverit retineat ipsum Dominus vel de suo quantum ad satisfaciendum sit. Justum siquidem est ut eum habeat ad emendandum cum quo fuit ad peccandum, ut si forisfecit alibi, rectum fiat ibi.

CAP. XLII.
De Summonitionibus.

QUi summonitionem Regis vel communis Domini Domino, vel cuilibet præferendã susceperit & dimisit, vel ex industria, vel ex * inscia emendet per judicium sicut erit dampnum vel *overseunessam*, si ad id reducatur, & quietus inde sit qui summonebatur, & item ad rectum summoneatur. Si quis vero Dapiferum, vel quemlibet Ministrum ita rebus suis præfecerit, et hoc, ubi et sicut justum est, notificaverit, et Domino suo committet, ut quodammodo locum ejus habeat, et quod fecerit factum sit, & à Rege vel Justicia ejus, vel à communi utrorumque Domino de proprio ipsorum placito per eum submoneatur, & idem coram testibus suscepit ut negari non possit submonitus judicetur, sive dictum sit ab homine suo sive non, et si non venerit ad placitum rectum inde judicetur; unde si dampnum ei evenerit, loquatur inde cum homine suo. Si etiam venire non possit, & mittat nuncium ad dominum suum, mittet qui diligenter & fideliter renunciet præceptum illius.

* *inscitia* forte.

CAP. XLIII.
Ne quis implacitatus à Rege alicui respondeat.

NEmo à Rege implacitatus cogitur per legem alicui respondere, donec ei qui dominus omnium est satisfecerit. Sic potest ei * warrantus esse qui in servitio suo est. Si præpositus aut debitor Domini sui est, quod debet reddat, aut inde componat: Neque enim justum est ut hominis sui forisfactum Dominus luat, nec expectari convenit ut quis eum in suis præveniat; pensandum tamen est * ratione & consideratione hoc fiat ne fraudationis potius quam justæ repetitionis actio judicetur. Si quis à Domino suo sine licentia discedat, ut *leipa* emendetur & redire cogatur ut rectum per omnia. Qui igitur facit Advocatum contra Dominum suum per superbiam, perdat quod de eo tenet. Si quis hominem habeat qui ei nolit esse ad rectum, si quid de eo tenet post legitimam summonitionem saisiari faciat. Si quis diversos diversorum feodos teneat de eo quod ad eorum feudum pertinet cum singulis componat, & de rebus alterius alteri non intendat. Quantumcunque dominos aliquis habeat, vel quantumcunque de aliis teneat ei magis obnoxius est, et ejus residens esse debet cujus legius est. Si multis homagium fecerit, & ab aliquo eorum captus & implacitatus sit, ille cujus residens & legius est, erga quoslibet alios jure potest eum plegiare, nec debet ei denegari. Qui *Manbotam* inde haberet, & cui ipse magis acquieverit qui furtum fecerit, qui proditor Domini sui fuerit quicunque ab eo in obviatione hostili, vel bello campali fugerit, vel victus erit, vel feloniam fecerit, terram suam forisfecit. Si Dominus terram suam vel feodum suum auferat homini suo

* *warrantatus*, Mss. Seld. & noster.
* *ut*, Mss. Seld. & noster.

ſuo unde eſt homo ſuus, vel ſi eum in mortali neceſſitate deſerat, ſupervacuæ foriſfacere poteſt Dominũ ſuum erga eum; ſuſtinere tamen debet homo dominũ ſuũ, ſi faciat ei contumeliam vel injuriam ejuſmodi in *Wera* triginta dies in pace, unum annum et unum diem, & interim privatæ per compares, per vicinos, et per domeſticos, et extraneos, per legem * require eum de recto.

* *requireret*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. XLIV.
De plegiis Dominorum ſuorum.

SI quis à Domino ſuo miſſus ſit in plegium, ut oſtendere poſſit quod ei ex ſponſione vel fidejuſſione illa dampnum venit, non cogitur ex lege de qua jus pecuniali in placitatione reſpondere ei donec totum reſtituat quod amiſerit pro eo. De contumelia vero Domini ſemper eſt homini ſuo reſpondendum prima vice etiam ſine alio compellante. Deinde qui Sacramentum vel qui legem abnegandi vult habere, quærat accuſantem.

CAP. XLV.
Multæ ſunt de inculpationibus.

MUltæ ſunt & multorum inculpationes in quibus non neceſſe eſt ſecundum legem reſponderi, ut quavis * copulatione ſimplici promptum eſt inveniri. Simplex enim et vacua compellatio eſt ubi ex neutra parte compellantis ſcilicet aut compellati teſtis eſt, nec cauſa * hujus quæ bello, vel judicio, vel lege ſacramentali, vel timore, vel amore mereatur promereri. Et ſi quis Monacho vel Monachæ, Servo vel Ancillæ, ſine Prælatorum ſuorum licentia aliquid committat ut negaverit, nil recipiat. Item ſi quis Sponſæ, vel Puero, vel Puellæ ſine permiſſu Domini ſui quamcunque commendationem, vel aliquam commutationem, vel traditionem fecerit, non opus eſt eos vel eorum Dominos reſpondere ſuper hiis, ſi complaceat abnegare quamdiu ſub virga ſunt; et de nemore inoperato per *tihlam* nemo reſpondeat niſi ſit ibi captus, vel ſit homo ejus cujus eſt nemus. Et ſi quis diligiatus legalem hominem accuſet funeſtam dicimus vocem ejus.

* *compellatione*, Mss. Seld. & noſter.
* *hujuſmodi*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. XLVI.
De implacitatis à Dominis.

SI quis à Domino ſuo, vel juſticia per ſuam, vel alterius ſuggeſtionem implacitetur ſubmoneatur ad ſeptem dies in eodem Comitatu, de nominatis vel innominatis placitis, & ſi lex Domino vadietur, differat cætera placita donec lex deducatur per Burgi legem, niſi de furto, vel capitalibus ſit in quibus ſtatim oportet reſponderi de quibuſcunque implacitetur aliquis, *furſt* & *fondung* habeat. Et nominentur ei placita, et inde ad ſeptem dies reſpondeat quod velit. Si autem hoc vel alio modo ventum erit ad placitum, ſive contra dominum, ſive contra alium, tacite ſe implacitari patiatur in omnibus vel quodlibet placitis ſuper eum. Et ſi quis de felonia compellatur, remaneat de cætero donec inde finiatur. In aliis quærat accuſatus conſilium, & habeat ab amicis et paribus ſuis, quod nulli jure debet defendi maxime eorum quos ſecum adduxerit, vel ad placitum ſuum rogaverit, & ſi in conſilio ſuo fiducialiter rerum veritatem fateatur, ut de placito vel de pace ſalubrius videatur. Bonum autem eſt ut cum alicujus in placito redditur cum emendatione dicendum prædicatur, ut ſi forte perorator, vel ſuper adjecerit * aliquo, vel omiſerit, emendari liceat ei. Sæpe enim fit ut in ſua cauſa quis mitius videat quam in alterius, et in ore alterius plerunque poterit emendari quod in ſuo non liceret.

* *aliquid*. Mss. Seld. & noſter.

CAP. XLVII.
De cauſis Criminalibus vel Capitalibus.

DE furto, & *murdro*, & proditione domini, vel *robaria*, & *utlagaria*, & *hubreche*, & *bernet*, & falſaria, & cauſis criminalibus vel capitalibus, nemo quærit conſilium, quin implacitatus ſtatim perneget ſine omni petitione conſilii cujuſcunque

Nationis vel conditionis sit, vel ejus affirmationem vel negationem defensor, aut dominus prosequatur competenti termino comprobandam.

CAP. XLVIII.

Quomodo possunt uti consilio.

IN aliis omnibus potest & debet quilibet uti consilio in consulendo, & consulte agere consilium est. Si quis enim à Justicia Regis inplacitatus ad consilium exierit, & ad inculpationem non responderit XX. marc' vel *Oversemesse* Regis culpa sit. Quum itaque aliquid habetur in inplacitationibus prætendendum in inculpationibus ostendatur, et ad consilium de implacitatione non exeat qui placitare non deliberat; auditum enim est qui se contradictione vel præoccupatione super inplacitationem exit ad consilium, intrat in placitum, et de quibus non responderit, concesserit. Si totus Comitatus, vel VII. Hundreda super aliquibus implacitetur, & ad aliquem specialiter, vel singulariter inculpatio dirigatur, petat ut ei Comitatum suum qui ejusdem esse dicitur, habere liceat, & cum eo respondeat, ut sicut omnium una est inculpatio, una emundatio vel emendatio sit, si eis alternatim verum de se testantibus, quia Francorum & Anglorum plenum est testimonium, ita sit. Si secus est eligantur de melioribus* juraturos, secundum rei meritum & causæ modum. Nec aliquis Baro solus de Hundredo, vel de eo placitet quod ad plures pertinet. Nec liceat Domini vel Justiciæ testibus aliquem sine contradictione vincere. Si quis in Comitatu, vel in quovis placito per justiciam dictum factum ne negetur per homines qui interfuerint, & per alterius domini testes agatur. Et de omni causa ubi plures fuisse dicuntur unum ad minus intelligibilem de placito rectum haberi erit. Et qui contra dominum partem confitetur, ceterum probabit. Qui nihil inculpationis recognoscit, totum si velit abnegabit, nec testes audientes vel videntes habendi sunt de eo quod si fuerit, sed quod accusatus fuisse contendit, et de cremento feodi debet habere testes ejusdem Domini, vel ex sua, vel ex parte Domini & Advocatus, de primo feodo habeantur V. libræ si non possunt alii & in diracionacione procedere debet feudatus testem suum ad bellum, vel aliam legem.

* juraturi Mss. nost.

CAP. XLIX.

Quibus causis statim respondere debet, quibus non.

QUædam causæ sunt quibus statim respondere tenetur, sicut dictum est, sed non statim placitare necessarie, quædã de quibus sine competenti summonitione non cogitur aliquis, vel cogitare, vel respondere & placitare oportet. Quædam in quibus non respondere oportet, tam in causis quam causatoribus. Pro statu vero causarum et esse temporum et modo implacitorum, vel inplacitantium unusquisque deliberet, tam ex præsentibus quam præteritis, an ei in præsentiarum sit, vel non sit placitandum. Melius autem aliquando erit secundum amicorum vel inimicorum præsentiam, vel abstinentiam differre placitum, & aliquem cum placitare possit dilatari. Si quis vero per legem de pluribus causis inplacitatus non respondet de omnibus omnium quas prætermiserit reus esse judicetur. Si de omnibus antea summonitus fuit, aut de omnibus ipsa die respondere, & rectum facere promisit. In quibus vero expedit debet ei si petierit consilium dari, & cum responderit, quæratur an amplius dicere velit, ne quis occasione potius quam ratione placitare videatur. Si ita amonitus aliquid prætermiserit, sibimet deputet si dampnum ei evenerit, & qui testes habeat nominandos, habet ante nominent. Raro enim prodest quicquid dicatur postquam judicium exiit, vel magis redditum est dum in respectatione erit potius addatur, si ante judicium opus est, & omnem recordationem Dominicæ Regis Curiæ non potest homo contradicere. Frequenter autem in divinis legibus interrogandum est, ne aliquid prætermissum forte remaneat, quod annecti conveniat. Induciæ enim modicæ ad quærendum, dandæ sunt ne quid agi propere à quacunque parte videatur quia multa per surreptionem eveniunt. Si plures alicujus homines simul implacitentur secundum quod causæ fuerint vel pactum inter eos, de omnibus una die simul vel de singulis sigillatim rectum faciat. Pactum enim * lege vincit & amor judicium.

* *legem* Mss. Seld. & noster.

judicium. In causis vero communibus tractandæ simul & * fruendæ sunt querelæ de pluribus quæ lege sacramentali vel judicio promoventur. In quibus vero bellum est singulariter fiant. Et si placitum sit furti vel exactionis hujus & unus inculpatorum adducatur ad reddendum quod exigitur. Non reddent alii quia ex una culpa, non debet in hunc modum plures emendationes habere. Debet autem de convictis justicia fieri.

* *finiendæ* Mss. Sold. & noster.

CAP. L.

De supersisionibus placitis.

SI quis à Domino vel Prælato suo de nominatis placitis secundum legẽ placitatus ad diem condictum non venerit omnium placitorum, de quibus nominatim implacitabatur incurrit emendationes nisi competens aliquid respectaverit. Aliud enim est si quis à Domino suo submoneatur ut illo vel illa die sit ad eum, & placitum ei nominetur & aliter si ita expresse sit mannitus ut ei placitum non nominetur. Si nominata placita, & non venerit *overseunessa* juxta loci consuetudinem sit, & alius dies ponatur ei, & tunc explacitet se vel emendet, nisi competens *soinus* intercedat.

CAP. LI.

De summonitione Hundredi.

QUi ad Hundredum secundum legem summonitus non venerit, prima & secunda vice XXX. den' culpa sit erga ipsum Hundredum, nisi *soinus* legalis eum detineat, tertia vice plena *wyta* sit. Debent autem ut dictum est ad singulos menses, i. per annum duodecies congregari Hundreda Comitatus bis si non sit opus amplius, ut omnis homo rectum faciat alteri ad rectum terminum, & omnis causa finem habeat, et summoneatur Comitatus septem dies antea. Et nulli sine judicio vel licentia namiare liceat alium in suo vel alterius. Si Vicecomes injuste aliquem *namiet* convictus * noxam causam suam perdat, & supplicitèr emendet, & Regi sicut factum sit. Nemo Justiciæ vel Domino suo *namium* excutere præsumat, si juste vel injuste capiatur, sed juste repetat, *plegium* offerat & terminum satisfaciendi. Si Vicecomes *namium* capiat ad propinquiorem Regis Curiam dimittat nec vendat ipsa die. Qui *namium* excussit, reddat et *overseunessa* sit. Si plus peccat plus emendet. Si alicujus homines super hiis accusentur, ad rectum eos habeat Dominus suus. Et si alicujus præcepto *namium* excusserint qui in eos potestatem haberent, omnes simul unam forisfacturam reddant. Sicut acciderint, sigillatim componant. Excutere *namium* est si quis viam tollat, & avertat retro *namium* ipsum.

* *noxa* Mss. Sold. & noster.

CAP. LII.

De Proposito placito Regis.

SI quis de placito proprio Regis inplacitetur à justicia ejus cujuscunque homo sit non debet justiciæ vadium recti denegare, si non fuerat antea submonitus, nec ad hoc veniat. Debet per judicium recti vadimonium justiciæ dare, & plegios etiam si opus sit invenire. Si fuerat inde submonitus legaliter, & dies emendationis positus, vel emendationis ipsa die oportebit eum si justicia cogat respondere, vel perdere si Dominum suum habeat sive non habeat. Si quis vadium recti justiciæ denegaverit tertio interrogatus, *overseunessæ* culpa sit, & ex judicio licet retineri eum donec plegios inveniat, vel satisfaciat, maxime si judicatum sit de *vadio*, si de capitalibus agatur in eo.

CAP. LIII.

De superſeſſione Comitatus.

CLericus per conſilium Prælati ſui vadium dare debet cum dederit in accuſatione & omnis homo pacem habeat quam Rex ei dabit. Qui ſecundum legem ſubmonitus à Juſticia Regis ad Comitatum venire ſuperſederit, *overſeuneſſe* Regis, i. XX. marc' reus ſit in Weſſexa. Et ſi de nominatis & ſuſceptis placitis pulſabatur niſi competens aliquid intervenerit reus omnium judicetur. Si ſecus erat tamen XX. marc' emendet, & rectum faciat. Quod ſi *overſeuneſſam* dare & rectum facere renuoret, mittantur qui de ſuo capiant, & eum ſi opus eſt per plegium ponant. Si neque ſic ſatisfecerit, totum quod habet amiſerit, & idem capiatur niſi plegios inveniat. Si repugnet & cogatur, occidatur. Si evaſerit, & aufugerit, pro *utlaga* reputetur. Qui eum interim ſuſceperit conſilio foverit juverit, *Were* ſuæ reus ſit, vel ſecundum inculpati natalitium perneget. Si quis implacitetur de eo unde per pleg' corporis & totius pecuniæ ſit, remaneat de omnibus aliis cauſis donec primi finis ſit, quia eſt quodam tenus in captione Regis nullus à Domino ſuo inplegiatus vel inlegiatus, vel injuſte diſſaiſiatus, ab eodem inplacitetur ante legitimam reſtitutionem. Si Dominus de *felonia*, vel fide mentita compellat hominem ſuum, non * reſpondet quibuſlibet inplacitationibus ejus donec quietus ſit. Et nemo diſſaiſiatus placitet niſi ipſam diſſaiſiationem agatur.* Et præterquam aliquis diſſaiſiatus legem vel rectum Domino ſuo vadiaverit & plegios ſi opus eſt addiderit faiſiatus eſſe debet.

* *reſpondeat*, Mss. Seld. & noſter.

* Agatur & nemo diſſaiſiatus legem vel rectum domino ſuo vadiaverit, Mss. Seld. & noſter.

CAP. LIV.

* *De ceſſione ſociorum unius pecuniæ.*

* *De diſſeuſa*, Mss. Seld. & noſter.

SI aliqui fuerint ita ſocii ut pecuniam ſuam poſuerunt in communi, & à ſocietate & communitate illa diſcedere voluerint, aufferant coram teſtibus quicquid habent in communi dividendum, ut ſi opus eſt ſuper Sancta jurent quod amplius non habeant & adquiſitionem & adquiſitum, ſicut rectum eſt & pactum fecerunt, dividant inter ſe. Si quis cum ſocio vel compari ſuo cauſam habuit, & inter eos ſuper hiis ex amore & teſtimonio convenerit. Si deinceps * uterque vel alterum, * vel alterum pœniteat, non poſſunt * tum per judicium ad placiti principium remeare, maxime ſi juſticia interfuit, ubi vero aliquis eorum optionem habet per juſticiam amicitiæ, vel lagæ & amicitiam eligit, ſtet hoc ita firmum ut ipſum judicium. Item, ſi juſto judicio inter eos actum ſit, nullatenus fieri debet ut quod judicio finitum eſt velut infectum repetatur. In quibuſdam vero cauſis nemo tenere cogatur, quod ſine juſtitia placitavit.

* *utramq;* Mss. Seld. & noſter.

* Semel tantum voculæ *vel alterum* habent ir in Mss. Seld. & noſt.

* *tamen.*

CAP. LV.

De privilegio Domini ſuper hominem ſuum.

OMni Domino licet ſummonire hominem ſuum ut ei ſit ad rectum in Curia ſua, & ſi reſidens eſt ad remotius Manerium ejuſdem honoris unde tenet ibit ad placitum ſi Dominus ſuus ſummoneat eum. Si Dominus ejus diverſos feodos teneat, non cogitur per legem homo unius honoris in alium ire placitum, niſi de alterius cauſa ſit ad quem Dominus ſuus ſummonuerit eum. Si homo de pluribus Dominis & honoribus teneat quantumcunq; de aliis habeat ei plus debet & ejus reſidens per judicium erit cujus homo ligius erit. Omnis homo fidem det Domino ſuo de vita, & membris ſuis, & terreno honore, & obſervatione conſilii ſui per honeſtum, & utile fide Dei, & terræ Principis ſalva, furtum vero, & proditionem, & murdrum, & quæ contra * Dominum ſunt & fidem Catholicam nulli præcipienda vel peragenda ſunt. Sed fides habeatur Dominis omnibus ſalva fide præcedentium, & magis ei cujus ligius eſt, & ejus licentia ſit, ſi quis ejus alium ſibi Dominum faciat.

* *Deum*, Mss. Seld.

CAP.

CAP. LVI.

De firma tenenda.

SI inter aliquem,& firmarium ſuum qui non etiam ſit homo ſuus de hiis preſertim quæ ad firmam pertinent controverſia oriatur. Si de taleis agatur. Si de ſuppleccione in ipſo Manerio ſit, de cætero ſicut in cæteris. Si quis vero firmam in feudo teneat,& homagium inde fecerit ſive in eo manens ſit, vel non ſit,& eum diligit,ſatisfaciat Domino ſuo in Curia ſua, vel in Curia Domini de quo ipſum feodum eſt. Quærendum eſt autem in redditione Manerii à paſtoribus de animalibus,de * nummo, de modo à cæteris ſervientibus de officio ſuo. Si plena ſingula habeantur & ejuſdem valentiæ. De ſuppletionibus in hominibus in pecunia ſi deterioratum ſit Manerium in Domino vel hominibus, in paſcuis, in nemoribus. Si quis gablum auxerit, ſi quis tulerit, quid ſit in horreis, quid ſeminatum ſit. Si quis de Præpoſito conqueratur quod ei per injuriam aliquid abſtulerit in ipſo Manerio, vel in Curia Domini ſui audiatur, & tanquam Præpoſitus reſpondeat ſubditis ſuis. Si præpoſituram dimiſit & alterius Dominii ſit qui poſtea loquitur in hiis ſuper eum veniat in Hundredum ſuum. Si & ipſe quicquam repetat in ante ſubjectis ſicut erga alium fieret cauſa ſit. Si in præpoſitura non curvavit unicuique viro licet ſecundum legem præpoſituram non ſuſcipere,cuſtodiam non licet.

* *numero*, Mss. noſt.

CAP. LVII.

De querela vicinorum.

SI inter compares Vicinos utrinque ſint querelæ, conveniant ad diviſas terrarum, ſuarum, et qui prior querimoniam fecerit, prior rectum habeat. Et ſi alias ire oporteat, in Curiam Domini ſui eant: ſi unum Dominum habeant, & ſoca ſit ejus, & illic eos amicitia congreget aut ſequeſtret judicium. Si ſecus eſt in hundredum ſuum ſi opus eſt eant. Si inter eorum homines diſceptetur in Curiis ſuper accuſationibus alternatim ſibi rectum faciant in cauſis ſuis, niſi quis retentus, vel diviadiatus ſit, vel plegiatus pro culpa ſua ſit alibi ſecundum legem, & ibi ſemper cauſa agatur ubi crimen * admittitur; Si preſertim qui foriſfecerit retineatur ibi. Si cum aliquo inventum ſit unde culpatus ſit, ibi neceſſe eſt cauſam tractari, & ibi purgetur vel ibi ſordidetur. Si quis in Curia ſua rectum de hominibus ſuis facturus ſit, nominentur ei qui implacitantur, & competenti teſtimonio ſatisfactionem habeant nec perdat Curiam nec *ſocnam* ſuam quamdiu non difforciaverit rectum. Inter homines aliorum Comitatuum obſervetur ut de *thihla* pariter veniant in Curias & Hundreta, vel congrua cauſarum loca, tamen ſi opus eſt datis plegiis rectũ faciendi ſi convenerit ibi. Quod ſi de manifeſtis & confeſſis agatur ubi quis peccavit, ibi rectum faciat vel de ſuo ad valens foriſfacti pro in borgo retineantur conſideratè ſcilicet, & coram teſtibus & ratione hoc non furore fiat, nec rieflatum reputetur,& juſticia repetentis in injuſticiam convertatur. Sæpe enim fit ut ad * compodia præceps & diſpendia dilabatur. Sæpe etiam contingit ut hoc modo depoſitum pro furto & rieflato,& quoquo modo defraudato poſtea fuerit intenciatũ,& ad hoc deniq; comprobatum. Penſandum autem erit omni Domino ſive *ſocnam* ſive *ſacnam* habeat, ſive non habeat, ut ita ſuum hominem ubique manuteneat,ne dampnum pro defenſione vel pro dimiſione dedecus incurrat juxta cauſarum modum,& locum diffinitum, aliquando in diviſis vel in erthmiotis, aliquando ſuper ipſam tetram vicine, aliquando in Curia Domini, aliquando in Hundredo vel Hundredis, aliquando in Comitatu, vel *Burgimoto*, vel *Halimoto*, longum eſt enarrare ſingula, ſed planum eſt inveniri. Omnes enim cauſæ ſuos habent pertractationum modos, ſive in ſtatu quo cœpere permaneant, ſive in eo in alium pertranſeant. Cum Clerico qui uxorem habeat, & firmam teneat Laicorum & rebus extrinſecis ſeculariter deditus ſit ſingulariter eſt diſceptandum: de illis qui ad ſacros ordines pertinent,et eis qui ſacris ordinibus promoti ſunt coram Prelatis ſuis eſt agendum de omnibus inculpationibus maximis vel minoribus.

* *committitur*, Mss. Seld. & noſter.

* *compendia* Mss. Seld. & noſter.

CAP.

CAP. LVIII.

De homine vaganti.

ALiter de vagandi, si Dominum habeat, aliter si non habeat. Quod si fuerit & alicubi forisfaciat, ostendatur Justiciæ quæ præerit, & consilio ejus agatur.

CAP. LIX.

De contramandatione placiti.

SI dies placiti sit contramandatus ubi residens est cum quo agitur ipsi vel familiæ ejus liberæ, sive suscipiant, sive non, nihil refert quoniam contramandatus judicetur, nisi causa sit quæ contramandari non debeat, vel pactum interceſſerit quod legem contramandationis vicerit; causa vero contramandationis vicinaliter debet addi, & alius dies competens poni cum testibus, si non sit contramandatus nisi erga eos qui frangunt causam suam, reus erit qui remanserit nisi repentinæ infirmitatis, aut Domini necessitatis, aut exercitus, vel suorum causa hostium, vel justiciæ Regis competens detentio liberavit, de quocunque placito emendabili deceptetur, si contramandatione, vel respectatione opus est hoc modo celebretur. Pridie ante solis occasum ad domum suam si residens est cum quo agitur, & per bonum testimonium Vicinorum & aliquorum quos secum habeat qui placitum contramandet ipsi respectetur. Si domi est uxori, Dapifero, vel Præposito et familiæ ejus dicatur intelligibiliter, si idem abfuerit & hoc utrumq; tertio licet continue sive interrupte. Si ejusdem Comitatus sit qui placitum induciat pridie ante Solis occasum ad septem dies terminum ponat sicut præmisimus. Si alterius Comitatus sit duobus diebus ante placitum respectetur ad quindecim dies. Si de tertio Comitatu sit, triduo respectetur ad tres ebdom'. Si de quarto Comitatu quatuor diebus ante prænunciet ad quatuor ebdom', & ultra non procedit si sit in *Anglia*. Hæc secundum legem diximus: Qui pactum fecit aliter habeat quæ ad indiffinitum utrimque se habent diffinitis prælocutionibus egent. Omne placitum inter quoslibet habitum, & ab eisdem sine justiciæ majoris auctoritate, si opus est respectari potest exceptis capitalibus, ut si quis furtum inter manus habeat, vel murdrum, vel proditionum Domini, vel deinceps hujus quæ salvis coagentibus tanto libentius quanto festinantius optanda sunt pertractari, de pecunia etiam quæ pro pace vel inimicitia vadiata est, testes protelari non debet, nec placitum de morte inimicorum nisi exercitus Regia necessitas impediat, vel infirmitatis, vel idoneæ veritatis aliquid occurrat, & tunc inter eos firma pax & diffinita plenáq; consistat. In aliis etiam omnibus causis & hominibus, & in emendatione omni, vel emendatione respectari licet generaliter, & simpliciter omne placitum ab eis quorum est placitum, si sit ab eis sine justicia positum, nisi forte sit sine contramandatione susceptum, vel sæpius aut aliter quam lex velit contramandatum. Et ubi residens est cum quo agitur, nisi sit alibi constitutum, secundum quod prædiximus respectetur omne placitum, & per *Francigenam* & *Anglum*. Sive autem per amicos, sive per inimicos placitum cuilibet respectetur. Si legitime agatur, respectatum judicatur, & omnis Dominus teneat familiam suam in plegio suo, & si accusetur respondeat in Hundredo ubi compellabitur sicut rectum sit. Quod sine legali ratione contramandationem renuit, licet ad locum placiti veniat, licet illic ad usque expectet dum hora placitandi prætereat, & hujus expectationis testes circumquaq; convocet, et ita adversarii sui placitū esse fractū contendant, non procedit quin diem qui positus expectari oporteat, & si eum omnes contramandant secundum legem constanter de capite placiti disceptetur. * Si vero placitum sine contramandatione sit, vel adeo processerit, ut sæpius aut aliter quam rectum est contramandetur & non recipitur qui non venerit, amiserit. Videndum autem summopere est ut ibi & ei cui dici debet contramandatio dicatur, dicenda vero est sicut prædiximus ei cum quo agatur, si ita * projectus est in ætatem, & pro se loqui possit & sui juris habeatur. Pueri autem ante quindecem annos plenos, nec causam prosequantur, nec in judicio resideant, de rebus hæreditatis suæ interpellatus post quindecem annos defen-

* *Si vero placitum contra mãdationem mandatum esse constet de capite placiti disceptetur* addit Mss. Seld. & nost. sed deest in Mss. Scac.

* *projectus* Mss. Seld.

defensorem habeat, vel idem respondeat & calumpniam mittat in rebus suis ut nullus eas teneat uno anno & una die sine contradictione dum sanus sit & patria pax. De minoribus vero causis respondeant interim tutores eorum si forisfaciant aliis, vel alii forisfaciant ipsis. Et cui per justiciam placitum sit positum eidem respectetur. Qui autem respectabit, respectabit utrunque, accusanti scilicet & Justiciæ. Nullius contramandationem necesse est recipi. Si Dominus * placitat contra suum hominem de proprio placito suo, nisi forte Domini, si unum Dominum inde habeant, vel justiciæ si placitum aliquo modo pertineat ei, et omni Domino jure licet hominibus suis defendere, ne sibi faciant injuriam, de omnibus pertinentibus ad feodum suum & etiam alterius, et si guerram sibi faciant, et de aliis Dominis alios quoque feodos teneant, prohibeat si velit ne homines feodi sui vexentur ad defensionem feodi maxime contra hominem suum. Qui Dominum suum erga Regem vel quoslibet repetentes in capitalibus et criminalibus falso accusaverit de lingua sua componat. Qui de judicata & vadiata domino pecunia apud Justiciam falso conqueritur, & contradicit & molitur secundū quod natus est, culpa sit erga Justiciam cui mentitus est pro falso clamore XX. marc' culpa sit. Qui bellum vadiaverit, & per judicium defecerit LX. sol. emendet. Omne autem bellum per emendationem & respectum capiti debet, addi vero poterit, non etiam demi aliquid eorum in quibus bellum consistet, & non fiat bellum sine capitali ad minus X. sol. nisi de furto vel * hujus nequitia compellatio sit, vel de pace Regis infracta, vel in illis in quibus est capitale mortis, vel et * omnia *tibla* vel compellatio sit ejus qui *socnam* & *sacam* suam plene habet de suis hominibus & in suo: Et si quis furem in eis qui mortis sunt, * probant sine Justicia dimittant, sit placitum ejus cujus *socna* erit. Defectus justiciæ ac violenta recti detentio primo secundo & tertio, secundum legem requisiti commune Regis placitum est super omnes, sive *socnam* suam habent, sive non habent, singulos conveniens aut veram per omnia Justiciā teneant, & sic in malefacientibus misericordiam censeant ne * forisbinnitum aut furem *handhalbendam* Francigenam vel Anglicum ultra duodecimum ætatis annum & octo denarios valens impunitum transeant. Intra hunc ætatis terminum et hoc furti pretium poterit ei aliquotiens per legis beneficium prima vice subveniri conditione, sexu, participatione eventu, furti qualitate. Omne autem furtum mobile, vel immobile, simplex aut multiplex, redimendum non est. Redimendorum alia membris alia pecunia. In omnibus vero furtis aut compellans est aut plures, servi vel liberi, divisim vel permixtim, fugitivi vel non fugitivi, unum Dominum habentes vel non. Si servus in redimendis in mobilibus intra octo denar' æstimatis furetur, Reddat Dominus repetenti capitale suum semel et verberetur et signetur ab eodem repetente prima vice. Si in mortificantibus *hand-halbenda* sit sicut liber moriatur. Si liber cum servo furetur, liber solus patiatur quicquid evenerit dampnationis vel redemptionis, servus Domino suo reddatur jure castigatus. Si plures servi furentur unus pro omnibus patiatur & is sit quem obtulerit. Si furtum redimendum sit, captale repetentis conjectent. Si plures furentur unam ovem aut porcum, aut deinceps aliquid majus aut morte puniendum simul omnes patiantur, sive furtum simplex sit aut multiplex. De fugitivis verò conductitiis et residentibus servis vel liberis secundum legem perquisitis institutum prima vice furatos reducendos & signandos esse. Si quis ex proclamatione quam apud Justiciam fecerit placitum suscipiat quod de furto vel * roboria, *Forstal*, & *Grithbreche*, & *Hamsocna*, & similibus apud Justiciam de aliquo clamorem faciat, aut inde eum convincat aut emendet.

* *placiter*, Mss. Seld. & noster.

* *hujusmodi.*

* *omnia.* Mss. Seld. & noster.

* *probatum* Mss. Seld. & noster.

* *forisbannitum*, Mss. Seld. & noster.

* *roboria* vel hujusmodi sit nullam inde sine licentia Justiciæ latentem vel patentem reconciliationē faciat, qui enim de furto & roboria &c. *Addit Mss. Seld. & nost. sed deest in Mss. Fiscell.*

CAP. LX.

De contramandatione placiti per Iusticiam suam.

SI quis positum per Justiciam placitum contramandare velit, contramandet utrunque, accusato scilicet & Justiciæ. Si accusato contramandet & Justiciam prætermittat, *Overseuneſſ.* culpa sit. Si soli Justiciæ contramandet causam suam perdet. Si quis de placitandi susceptо in servicium Domini sui iturus sit, hoc faciat. Si coagentes sint homines unius Domini respectet, si velit inter eos terminum donec alius de servicio suo redeat. Si vicinus & compar sit ejus cum quo agitur, & alterius dominii contramandet placitum ad numerum Comitatuum secundum legem, & iterum & tertio si opus sit tanto, ut sit respectus in omnibus secundū causam * respectanda sit, secundum quod coagentes homines vel tenentes ejus erunt, si placitum aliquo modo pertineat ad eum. Item juxta quod processerit, vel pactum fuerit si in eodem Comitatu maneat vel non. Diffinito autem inter aliquos longiori termino si contramandans remaneat, vel citius redeat. Si Vicecomes vel Præpositus aliquis de proprio placito suo diem ponat alicui Baronum, & ad terminum condictum non veniat, condictus est, cum quo agebat, nisi competens eum necessitas detineat, si de capitalibus & de propriis placitis Regis sit.

* *respectandam*, in Mss. noſt.

CAP. LXI.

De placito alicujus Domini cum Præposito suo & sibi subjectis.

Deest titulus in Mss Scac. restituimus ex Mss. Seld. & noſt.

SI Dominus * interpositum & sibi subditos placitum condicat qui sine legitima ratione remanserit nihilominus causam suam perdat, & *Overseuneſſa* Domini emendet. Si Dominus Ministro suo præcipiat ut causam suam agat, & idem Minister ad diem non veniat, nec eum idoneum quid detineat quietum jure dicimus super quem causa erat, & Minister Domino suo suppleat si per eum quid amittat. Nullus Dominus de propria causa sua frangat placitum erga * Dominum suum, nisi secundum quod prædiximus major justicia exorta querimonia præsit eis. Si quis sit serviens Regis vel cujuslibet potestatis ministrator, & alium tamen Dominum habet cum singulis juste componat de hiis quæ ad eos pertinent. Si dominus conqueratur de homine suo in eis quæ pertinent ad potestatem regiam, & dies inde placitandi ponatur; Si non veniat Dominus quietus est homo ejus. Si quis forte causam habeat contra Dominum suum remanere post infirmitatis vel legis inoperationis vel * implacitationibus excessibus. Et si communis eorum dominus detineat eum, salvare potest diem ejus, sed sive antea sive postmodum, inplacitet alius aliquis eum et eundem vel alium diem ponat ei inde semper præerit Dominus cujus ligius est. De omnibus & quibuscunque sciendum quod causæ quas prædiximus ad excusationem sufficiunt & quaslibet inpugnationum * decersiones evertunt, hoc est vel infirmitatis, vel Domini necessitatis, vel contramandationis, vel Regis inplacitationis, vel inoperationis causa, & omnis Justicia potest respectare placitum sibi subditorum quod posuit donec eidem per competens interesse possit. Si vero non contradixit et paratum tamen sit ut coram eo debeat agi, qui non venerit amiserit & *Overseuneſſ.* culpa sit, nisi *soinus* intercedat, & unicuique Domino licet indicare placitum hominum suorum si in eo est, sive posuit vel non posuit. De furto autem, vel de his quæ sunt mortis faciat secundum quod *socna* & *saca* ejus erit. Si quis Dapifer, vel Præpositus, vel Minister placitum Domini sui contramandet, ita se quicquid Dominus ejus dicat, si reddiderit & placitum adversarii fractum esse velit. Si quis per homines suos per eorum querimoniam placitum ipse posuit, & idem promiserit interesse nulli eorum quorum causa est sine prælocutione vel ejus licentia respectare, vel inde finire possit, & nemo jure possit irrecuperabiliter perdere, vel forisfacere placitum Domini sui: viderit itaque cum quo agetur si contracausator non veniat quem pro se mittat. Multi vero possunt emendare placitum Domini sui potius quam amittere, unde si quis etiam de propria causa tractaret quæ ad feodum suum disracionandum pertineret, & eam aliquo placitandi casu perderet, hoc sibi * Domino suo perdiderit, quod si Domino ejus videatur ut injuste quid actum sit potest ad placiti principium refermare, sive * suus homo susceperit, vel non susceperit inde judicium. Nemo enim potest de feudo Domini sui placitare sine eo, nec cogi debet rectum ejus *ferspeken* nec *ferspillan* de omnibus & quibuscunq; causis communibus vel emendabilibus inplacitetur aliquis si petierit debet habere terminum requirendi

* *positum & sibi subditos placitum condicat.* Mss. Seld. & noſter.

* *hominem* Mss. Seld. & noſter.

* *implacitationibus*, Mss. Seld. & noſt.

* *decersationes*, Mss. Seld. *detractatione*, Mss. noſt.

* *non Domino*,

* *servus.*

&

& habendi Dominum ſuum ubicunque ſit ex competenti; modus enim in omnibus. Si quis *Romam*, vel *Ieruſalem*, vel in regiones longinquas * erit, habeat eum cui rerum ſuarum curam commiſerit. Si ſine Domino aut ſine termino placitare cogatur aliquis injuſtum eſt, & per judicium poterunt recapitulare placitum ejus & emendare. Quoniam autem aliquis inplacitatur ſine Domino ſuo, niſi de illis ſit in quibus ſtatim oporteat reſponderi ut de furto, de incendio, de murdro, de *hamſocna*, de capitalibus terminum quærat, ac reſpectum donec Dominum ſuum habeat ſecundum rectum, & iterum ſi opus eſt vadium det & plegios mittat. Capitales enim & criminales cauſæ ſuam ubique retinent maliciæ prerogativam. Et ſi ibi confitebitur vel ordine judiciario convincitur, jam condempnatus eſt. Negetur itaque ſtatim quod unquam ſane fateri licet, & inde judicium an in præſenti finiendum, an ad tantum differendum ſit, juxta legalitatē accuſantium & cauſæ ſtatum. Differt enim de infami, & ſaiſito, & de ſocietate compellato. Nulli, vel aliquando, vel alicubi neceſſe ſit de cauſis exactionalibus ſecundum quod prædiximus improviſe reſpondere, ſed habeant optimi quique legalem placitandi terminum & locum quamdiu rectum non difforciaverint. Et ſi quis inplacitetur de quibus ſubmonitus non fuerit, nec ad hoc venerit * tantum habeat legitimum, & nemo placitet diſſaiſiatus.

* *ierit*, Mss. Seld. & noſter.

* *terminum* Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXII.

De obſervatione temporis leges faciendi.

AB Adventu Domini uſque ad Octabas Epiphaniæ, & à Septuageſima uſque quindecim dies poſt Paſcham, & feſtis diebus, & quatuor temporum, & diebus quadrageſimalibus, & aliis legitimis jejuniis in diebus Veneris & Vigiliis ſingulorum Apoſtolorum non eſt tempus leges faciendi, i. vel jurandum pro fidelitate domini, vel concordia, vel bellum, vel ferri, vel aquæ, vel alias leges examinationis tractari. Sed ſit in omnibus vera pax, beata charitas, ad honorem Omnipotentis Dei, cujus ſapientia conditi ſumus, nativitate provecti, à morte redempti, conſolatione ſecuri, & qui debitor eſt, ante perſolvat vel induciet, donec dies iſti tranſeant gaudiis & honeſtis voluptatibus inſtituti. Et ſi quis malefactum inter manus habens alicubi retinetur, ibi purgetur vel ſordidetur. Si ſolum inculpatio ſit, plegiis ſi opus eſt datis ubi juſtum fuerit terminanda revertatur.

CAP. LXIII.

De implicitatione Iudicis fiſcalis.

IN cauſis ubi fiſcalis Judex aliquem inplacitet de *ſocna* ſua ſine alio accuſatore, ſive *Sagemanno*, ſive inveſtitura; ſi quis ſe tertio vicino ſuo purget, ſatis eſt propter juſticiæ reverentiam; in aliis præter Dominum nemo ſine teſtibus ſive competentibus, & cogentibus circumſtantiis in cæteris accuſationibus allegiandus eſt. Multæ enim ſunt & multorum inculpationes quo jure publico non procedunt, ſicut ſupra monuimus, ſed dum favorem & gratiam Dominorum catervatim ſequimur malitioſa ſemper cupiditate præpoſtera candida nigris, nigra candidis commutamus. Unde conſequenter, & ſane competenter evenit continuis miſeriarum paſſionibus ac variis infortuniorum caſibus noſmetipſos evertamus.

CAP. LXIV.

De Chriſtianâ conſuetudine locutionum ſecundum quod ſunt.

OMnis *tibla* tractetur ante juramentum plano vel obſervato ſæpius aut ſemel ſicut loci conſuetudo erit*. Omnia enim locorum conſuetudine, cauſarum actione, * modus cauſantium multipharie variantur; in quibuſdam locis juramenti, vel ante juramenti multa eſt diſtantia, ſicut inde latura & pluribus aliis. In *hamteſira* qui verborum jurat obſervantiis ſemel juret, & in eo lapſus vel elapſus judicetur. In quibuſdam locis quotiens velit juramentum repetat donec efficiat vel deficiat. Continget etenim ante-juramentum non dari non frangi per alterum fieri à re ipſa, à

* *Vel compellans præceſſerit juxta rei meritum et cauſæ modum*, addit Mss. Seld. & noſter. ſed deeſt in Mss. Scac.

* *modo*, Mss. Seld. & noſter.

perſona, prælatione, Natione, merito. Malorum autem infeſtationibus & perjurantium conſpiratione diſpoſitum eſt frangens juramentum ut magis ei judicium ab accuſatis eligatur. Et unde accuſatus cum una decima ſe purgaret per electionem & ſortem, ſi ad judicium ferri calidi vadat. In quibus vero cauſis triplicem vero *ladam* haberet, ferat judicium tripodii, i. ſexaginta ſolid. in furto, & murdro, & proditione, & incendio & domus infractione, & eis quæ ad diffactionem pertinent, omnes facto ſacramento jurent in *Weſtſexa*, exceptis *Thainis* & Presbyteris, & eis qui legalitatem ſuam in nullo diminuerunt. Hii de quacunque compellatione capitali vel communi plane jurabunt, congruo numero conſacramentalium & qualitate parium ſuorum retenta. Quia *Thaini* jusjurandum contra valet jusjurandum ſex villanorum. Et ſi occideretur, plene vindicaretur in ſex villanis. Et ſi emendaretur, ejus *weregildum* eſt ſex Villanorum *weregildum*: Miſſæ Presbyteri & ſecularis *Thaini* jusjurandum in *Anglorum* lege computatur æque carum *Francigenæ* quoque & Alienigenæ in verborum obſervantiis non frangunt. Si quis de homicidio accuſetur, & idem ſe purgare velit ſecundum natale ſuum, perneget quæ eſt *Werelada* ut qui ex parte patris erunt facto juramento qui ex materna cognatione erunt plano ſe ſacramento juraturos advertat. Item ſi quis ſine judicio occidatur, & parentes ejus innoxiare velint quod innocens et ſine merito ſit occiſus prædicto modo faciant. Si quilibet rem in communi propitiare velint ſibi & utrumque ſunt teſtes & furtiva dicatur qui melius teſtimonium habebit probationi proprior ſit, & ſolus facto juramento ſuam eſſe comprobet, & teſtes ejus plane confirment. Si ſecus eſt ſemper erit poſſidens proprior quam repetens, & habeat aut ille ſi poteſt * *Weninga* reſiſtat quæ ultra tertiam vicem non procedit, & nobis non videtur rectum ſecundum legem, * aut aliquis properare velit, compellatur ubi cognoſci poteſt quod & teſtis intereſt, ſaltem ante ſex menſes poſtquam furabitur. Quando quis jurare debeat ſolus quam cum pluribus in cauſa ſemper, & perſona juxta legalitatem, & modum concauſantium in omni ordine, & juxta precium capitalis *Wite*. Sacerdos qui regularem vitam ducat in ſimplici accuſatione ſolus, in triplici, cum duobus ordinis ſui juret; Diaconus in ſimplici compellatione cum duobus in triplici cum ſex Diaconibus ſe allegiet. Plebeius Sacerdos purget ſe ſicut regularis Diaconus. Presbyter ab Epiſcopo vel Archidiacono ſuo accuſatus, ſe ſexto juret Sacerdotum legitimorum ſicut ad miſſam paratorum. Et ſit omnis homo credibilis qui non fuit accuſationibus infamatus, & neutrum ejus fregerit vel juramentum vel *ordalium* in Hundredro ſimplici *lada* dignus. In credibili eligatur ſimplex *lada* in tribus Hundredis, & triplex *lada* tantum late ſicut ad ipſam Curiam obedietur, vel eat ad *ordalium*, & inducatur ſimplex *lada* ſimplici perjuramento triplex *lada* perjuratione. Et nullum unquam antejuramentum condonetur.

* *weninga.*

* *aut*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXV.

De dimiſſione furis.

SI quis furem gratis dimittat, emendet ſecundum *weram* ipſius furis, aut plena *lada* perneget quod cum eo falſum neſcivit. Si quis audito clamore non exierit, reddat *overſeuneſſ*. Regis, aut plane ſe *ladiet*. Si quis adeo ſit incredibilis Hundredo & à tribus ſimul incuſetur, tunc nihil aliud interveniat quin ad triplex *ordalium* eat & eligat accuſatus alterutrum quod velit ſive ſimplex *ordalium*, ſive jusjurandum unius liberi in tribus Hundredis ſuper triginta denar', & ſi jurare præaudeant cum eo, eat ad triplex *ordalium*; & inducatur triplex *ordaliũ* hoc modo, ſumat V. et ipſe * ſit ſextus ſi Dominus compelletur quod ſuorum aliquis Prælatorum conſilio ſuo fugerit, & antea malum fecerit, & aſſumat ſecum quinque credibiles *Thainos*, & idem ſit ſextus, & inde ſe purget. Si quis amicis deſtitutus, vel alienigena ad tantum laborem veniat ut amicum non habeat in prima accuſatione ponatur in *Hengen*, & ibi ſuſtineat donec ad Dei judicium vadat.

* *ſit*, Mss. Seld. & noſter.

CAP.

CAP. LXVI.
De occisione Ministri Altaris.

SI quis *Minister altaris occidat, *Vtlaga* sit erga Deum & homines, nisi digna satisfactione pœniteat, & parentibus illius juste componat, vel *Werilada* perneget, & hoc infra triginta noctes incipiat apud Deum & homines super omne quod habeat. Si quis Minister Altaris hominem occidat, vel malis actibus supra modum differatur, ordine simul & dignitate privetur, & peregrinetur sicut ei Papa injunget, & opus emendet. Et si se purgare velit, tripliciter hoc faciat, & nisi infra triginta noctes hoc incipiat, erga Deum & homines *Vtlaga* sit. Si quis ordinatorum aliquem verberibus, vel vinculis, vel aliquatenus affligat, emendet ei sicut rectum sit, & Episcopo emendationem Altaris secundum dignitatem ordinis, Regi vel Domino plenam *Mundbreche*, vel plena *Laga* perneget. Si quis morti dampnatus profiteri desideret, nunquam negetur ei. Quod si quis ei deneget, emendet Regi centum viginti solid. vel cum sex juret quod hoc non fecisset. Si quis Dei rectitudines per vim deforciat, emendet *Lahsliht* cum *Dacis* plenam *Wytam* cum *Anglis*, vel ita neget, assumat undecim, et idem sit duodecimus. Si quis *Burebotam*, vel *Brighotam*, vel *Firdfare* supersederit, emendet hoc erga Regē centum viginti sol. in Anglorū * *Laga*. In *Denelaga* sicut stetit antea, vel ita se allegiet nominentur ei XIIII. & adquirat ex eis undecim. In his vero secundum legem nominati consacramentales vicini habendi sunt, quia solus non potuit tantis efficienciis invisibilis affuisse. Si manupastum alicujus accusetur de furto solus Paterfamilias emendare potest, si velit fracta lege sine perjurante. Si quis furtum vel hujusmodi periculosa capitalium compellatione pulsetur secundum legem *Wessex* ante juramentum à compellante habeat, & alter se sexto decime sue purgetur. Sicut Accusator præcesserit secundum meritum concausantium, & causæ modum. Si quis à *Vicecomite* vel *Iusticia* Regis legitime implacitetur de furto, de incendio, de robaria, vel similibus, ad triplicem *Ladam* jure sit applicandus, tunc oportet ut die congruo triginta consacramentales habeat, quorum nullus in aliquo reculpandus sit, & cum quindecem ex eis quos Justicia selegerit sextusdecimus juret sicut eam dictabit. In *Mircenis* habendi sunt etiam in triplici *Lada* XXXV. Consacramentales in *Denelaga* XLVIII. electi, & sorte potius quam electione juraturi.

* *Ministrum* Matt. Post.

* *Lada.*

CAP. LXVII.
De homine infamato.

SIt omnis homo qui non fuerit accusationibus infamatus simplici *Lada* dignus, sicut prædiximus, in credibili eligatur simplex *Lada*, in tribus Hundredis. Triplex *Lada* tam late sicut ad ipsam Curiam obeditur, & de omnibus unde accusatus juraret, se sexto sit judicium XX. solid. In triplici *Lada* ferrum judiciale triplex sit, i. LX. solid. In causis quæ cotidie non cessant, par contra parem solus juret, inferior contra superiorem se altero vel tertio, contra Dominum se tertio vel sexto, in *Weminga* duo sunt contra unum & ejusdem dignitatis.

CAP. LXVIII.
De solutione liberi aut servi occisi.

SI quis liber aut servus occidatur natalis sui precio legitime componatur, nisi satisfactionis judicium dampnis corporalibus amplietur. Contingit enim qui aliquem occiderit vel plegiaverit suæ vitæ periculum vel membrorum detrimenta sustinebit. Alternantur enim omnia loco, ut si in Ecclesia, vel domo Regis, vel in expeditione, vel familia, vel Civitate, vel hujus perpetua pacis habitatione proveniat tempore. Si dies festus sit. Si Rex in hostico, vel in ipso sit Comitatu persona. Si serviens Regis sit, vel alterius Domini Præpositus, aut Minister, vel quo modo securam pacis tranquillitatem ferat sive per breve, sive per aliud. Et licet omnis Presbyter undecunq; oriundus, si Canonicam vel Regularem vitam ducat in seculari dignitate *Thaini* legem habeat. Si tamen occidatur, & hoc ad emendationem pertrahi liceat, secundum natale suum reddatur. Si de *Thainis* natus est, *Thaini Wera* reddatur.

Si de villainis similiter conjectetur & tam in Clericis quam in Laicis obſervandũ ut ad patrem non ad matrem generatio dirigatur. Et nemo ſub ſervitute natus ante legitimam libertatẽ ſacris ordinibus admittatur. Si ordinatus aliquis occidatur, ſuper rectam *Weram* primus gradus emendatur una libra cum digna pœnitentia. In ſecundo gradu, reddantur duæ libræ pro infractura ordinis ſuper rectam *Weram* cum digna pœnitentia. In tertio gradu tres libræ. In quarto gradu quatuor libræ. In quinto gradu quinque libræ. In ſexto gradu ſex libræ. In ſeptimo gradu ſeptem libræ emendentur ſuper rectam *Weram* cum digna pœnitentia. Et ad ordinis infracturam de pace componatur juſte ſecundum factum. Et ordinis emendationis, una pars ſit Epiſcopi, alia Altaris, tercia Societatis. Qui occiderit Epiſcopum ſit in arbitrio Principis et Epiſcoporum. Qui Monachum vel Clericum, arma relinquat, & Deo ſerviat, & ſi caſu perpetravit, & nolens ſeptem annis pœniteat. Si volens fecit uſque ad exitum vitæ pœniteat.* Si Diaconus vel Presbyter homicidium fecerit, deponatur, & pœniteat ſecundum Epiſcopi ſui judicium. Qui patrem aut matrem caſu occiderit, quindecim annis pœniteat. Si voluntate uſque ad exitum vitæ. Qui ad homicidium conſenſerit ſeptem annis pœniteat, uno anno in pane & aqua. Si ſervus juſſu Domini ſui hominem occidat XL. dies pœniteat in pane & aqua, & tribus quadrageſimis cum legitimis feriis à carne & potu ſe abſtineat. Dominus ejus pœniteat quindecim annis. Qui hominem occiderit in publico bello, vel in defenſione domini ſui, tantundem pœniteat.

* *Qui ad homicid. li conſenſerit pœniteat ſeptem annis, uno anno in pane et aqua.* Mss. Seld. & noſtro hic inſeritur quod in Mſ. Scac. linea quarta ſequenti invenies.

CAP. LXIX.
De occiſione Anglici.

SI quis *Anglicus* ſine merito ſuo occidatur, ſecundum precium natalis ſui & loci conſuetudinem de *Wera* parentibus componatur, & *Wyta* & *Manbota* dominis ſicut juſtum eſt ad modum ipſius *Were*, de *Thythuiti* hominis *Were*, debent reddi, ſecundum legem triginta ſolidi ad *Manbotam*, id eſt hodie V. *Mancæ* de *Twelfhindo*, id eſt, *thaino* CXX. ſolid. quæ faciant viginti *mancæ*.

CAP. LXX.
Conſuetudo Weſtſæx.

IN *Weſtſexa* quæ caput Regni eſt & legum *Twyhindi*, i. villani Were eſt IV. libr. *Twelfhindi*, i. *thaini* XXV. libr. Si ſervus ſervum occidat domino reddantur XX. s. pro *manbota* parentibus interfecti ſervi XL. d. Si dominus occiſoris nec pro eo reddit, nec ſervus habet unde reddat, demittere poteſt eum dominus ut ſibi caveat niſi forte cavetur dum ſecum eſt. Quod ſi eveniat eum repetentibus, reddat, vel inde componat. Si liber ſervum occidat, ſimiliter reddat parentibus XL. d. & duas * *muſſlas*, & unum billum mutilatum domino ſervi XX. ſol. pro *Manbota*, *Blodwytam*, vel *Fathwytam* ſicut acciderit. Si ſervus *Waliſcus Anglicum* hominem occidat, debet ille cujus ſervus eſt reddere eum Domino & parentibus, vel dare XL. ſol. pro vita ſua. Si hoc captale nolit pro eo dare, dimittat eum liberum, ſolvant poſtea parentes ejus *Weram* illam, ſi cognationem habeat liberam: ſi non habeat obſervent eum inimici, non cogitur liber cum ſervo *Neggildare*, niſi velit ei facionem facere, nec ſervus cum libero. Si *Anglicus* homo *Dacum* occidat, liber liberum perſolvat eum XXV. libr. vel ipſe malefactor reddatur, & tantundem reddat *Dacus* de *Anglico* ſi eum occidat. Si *Anglicus Dacum* ſervum occidat, reddat eum XX. ſol. & *Dacus* ſimiliter * *Anglicus* ſi eum occidat: Attamen perſolvantur plena *Were*. Si ſe invicem occidant liberi, vel nativitate, vel caſu ſervi, unus pro alio jaceat. Si ſuperhabundat aliquis eorum in genitura, quærant parentes ejus *Were* vel vindictæ ſuper plus. Si unius dignitatis, & paritatis ſint in eo conſiſtat, ſi quis de ſervo liber factus occidatur, omne malum occiſoris pro nihilo reputatur. Si homicidium fecerit contra legem, quia ſcilicet rectum quod inde habiturus erat ſibi abſtulit, reddat vero quem occidit tanquam ab eo paſſus ſit. Qui pacem facit cum aliquo de vulnere vel malo quod inflixerit, diſtincte cum teſtibus & gratuita parentum ejus unanimitate finiat, ut ei ſcilicet ſic non requiratur * agentis vel ingentis quicquid poſtea contin- Sæpe etenim fatigatio ſecuta eſt deſuper natura quæ ſanitatem intempeſtam doloribus

* *muſſlas*, Mss. Seld. & noſtro.

* *Anglicum* Mss. Seld. & noſter.

* *agentis vel ingentis*, Mss. Seld. & noſter.

ribus obduxerit. Si mulier homicidium faciat in eam, vel in progeniem, vel parentes ejus vindicetur, vel inde componat non in virum ſuum, ſed clientelam innocentem. Sive autem ſponte aut non ſponte fiant hæc, nihilominus tamen emendetur. Quæ enim per inſcientiam* peccaminis per induſtriam corrigamus. Amicitiæ tamẽ & veniæ propius vel remotius erit, ſi meritum ejus qui occiſus eſt interfuit, & ſicut acciderit. Si mulier occidatur, ſicut *weregildum* ejus eſt reddatur ex parte patris ſicut obſervamus in aliis. Si pregnans occidatur, & puer in ea vivat, uterque plena *Wera* reddatur. Si nondum vivus ſit, dimidia *Wera* ſolvatur parentibus ex parte patris. De *Manbota* vero utrorumque vel alterius, Domino jure conveniat. Si infans occidat vel occidatur, ſive nomen habeat, ſive non habeat, plena *Wera* conjectetur. Mulieres quæ fornicantur, & partus ſuos extingunt, & eas quæ ſecum agunt ut utero conceptum excutiant, antequam * diffunctio uſque ad exitum vitæ removetur ab Eccleſia, nunc clementius diffunctus, decem annis pœniteat. Mulier ſi partum ſuum ante XL. dies ſponte perdiderit, quatuor annis pœniteat. Si poſtquam animatus eſt, ſeptem annis pœniteat. Mulier ſi duobus fratribus nupſerit * abiciatur uſque in die mortis. In extremis tamen propter humanitatem reconcilietur. Si quis pater mortuus fuerit, & filium vel filiam hæreditandam reliquerit, uſque ad XV. ætatis annos, nec cauſam proſequantur, nec judicium ſubeant, ſed ſub tutoribus & auctoribus ſint in parentum legitima cuſtodia ſeiſiti, ſicut pater eorum fuit in die mortis, & vitæ ſuæ, & nullus hæredipede ſuo propinquo vel extraneo periculoſa ſane cuſtodia committatur. Si quis ſine liberis deceſſerit, pater aut mater ejus in hæreditatem ſuccedant vel frater vel ſoror. Si pater & mater deſint, ſi nec hos habeat ſoror patris, vel matris, et deinceps in quintum geniculum, qui cum propinquiores in parentela fiunt, hæreditario jure ſuccedant, & dum virilis ſexus extiterit, & hæreditas ab inde ſit, fœmina non hæreditetur. Primum patris feudum primogenitus filius habeat. Emptiones verò vel deinceps acquiſitiones ſuas, det cui magis velit. Si *Bocland* habeat quam ei parentes dederint, non mittat eam extra cognationem ſuam, ſicut prædiximus. Si ſponſa virum ſuum ſupervixerit dotem & maritationem ſuam, cartarum inſtrumentis, vel teſtium exhibitionibus ei traditam perpetualiter habeat & *morganginam* ſuam, & tertiam partem de omni collaboratione ſua, præter veſtes & lectum ſuum, & ſi quis ex eis in Eleemoſinis vel in communi neceſſitate conſumpſerit, nihil inde recipiat. Si mulier abſq; liberis moriatur, parentes ejus cum marito ſuo partem ſuam dividant.

* *peccamus* Mss. Seld.

* *diffunctũ*, Mss. Seac.

* *abjiciatur.*

CAP. LXXI.

De homicidio * *vel alium maleficum.*

* Deeſt verbum quoddam in Mss. Seac. Mss. Seld. & noſt. habet tantum *De homicidio.*

SI quis veneno, vel ſortilegio, vel in vultu actione, ſeu * malefico aliquo faciat homicidium ſive illi paratum ſit, alii nihil fecerit quin factum mortiferum, & nullo modo redimendum ſit. Reddatur utique qui fuerit hujuſmodi parentibus & amicis interfecti ut eorum miſericordiam & judicium ſentiat, quibus ipſe non pepercit ſi res in compellatione ſit & emundatione miſericordiæ veniat, Epiſcopi judicio reſervetur. Et ſi beneficio legis ad miſericordiam vel concordiam protrahatur, de *Wera* mortui plene ſatisfaciat, & *Wytam*, & *Manbotam*, & omnibus rite paccatis plegios legalitatis deinceps inveniat, triplex vero *lada* vel emundatio ſit ni hujuſmodi ſit. Si autem inſorticatus non fuerit mortuus, ſed cutis variationem vel probabilem corporis contrahat ægritudinem, emendetur ſapientum antiquis diffinitionibus ſicut acciderit.

* *maleficio*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXXII.

Definicio homicidii.

HOmicidium fit multis modis, multáque diſtantia in eo eſt, in cauſa, & in perſonis. Aliquando autem fit per cupiditatem vel contentionem temporalium, fit etiam per ebrietatem, fit per juſſionem alicujus. Fit etiam pro defenſione & juſticia, de quibus ita meminit beatus *Auguſtinus* de ſermone Domini in monte. Si homicidium eſt occidere poteſt aliquando accidere ſine peccato. Nam Miles hoſtem, & Judex

Judex nocentem, & cui forte invito, vel imprudenti telum manufugit, non mihi videntur peccare cum hominem occidat. Beatus *Ieronimus*, homicidas & sacrilegos punire non effusio sanguinis, sed ministerium legum & ipsa lex dicit. Si dimiseris virum dignum morte, anima tua erit pro anima ejus. Fit etiam homicidium casu, consilio. Aliter etiam est si Clericus vel Laicus, cum propinquis vel extraneis agant hoc vel patiantur, & alii plures modi sunt qui maxime ad pœnitentes pertinebunt, quibus aptanda quidē est, & amica participatione providenda medicina secundū ætatem, & possibilitatem, & virtutē, & confessionem singulorum, in orationibus, in vigiliis, in jejuniis, in eleemosynis, & beneficiencii modis. Qui non potest jejunando peccata curare, potest eleemosyna redimere; eleemosyna sufficit sine jejunio, jejunium non sufficit sine eleemosyna. Jejunium cum eleemosyna duplex bonum est, sine eleemosyna nullum bonum est. Unusquisque donum suum à Deo habeat, ne quærit pœnitentiæ spacium, sed modum.

CAP. LXXIII.

De ordinatis homicidiis.

SI Episcopus homicidium faciat, deponatur, & pœniteat XII. annis, septem annis in pane & aqua, & quinque je unet tribus diebus in ebdomada, & aliis communi cibo utatur. Si Presbyter hominem occidat, vel Monachus, ordinem perdat, pœniteat & decem annis, sex in pane & aqua, & quatuor jejunet in ebdomada tres dies, cæteris utatur cibo suo. Si Presbyter hominem vulneret, centum dies jejunet. Si Diaconus hominem occidat exordinetur, & septem annis pœniteat, quatuor in pane & aqua, & tres jejunet tribus diebus in ebdomada, cæteris in communi cibo utatur. Si Clericus hominem occiderit, sex annis pœniteat, quatuor in pane & aqua, duos annos tribus diebus in ebdomada. Si Laicus hominem occidat, quinque ann' pœniteat, tres in pane & aqua, & duobus annis tribus diebus jejunet in ebdomada. Si quis ordinatum occidat vel proximum suum, exeat de patria sua, & *Romam* adeat, & *Papam*, & consilium ejus faciat, de adulterio, vel fornicatione, vel Nunnæ concubitu similiter pœniteat.

CAP. LXXIV.

De purgatione occisorum.

SI parentes eorum purgare velint eos qui injuste vel sine judicio fuerint occisi, liceat eis secundum legem pristinam *werelada* pernegare. Si ad quatuor libras natus sit cum octodecim ex patre sint, ex matre quatuor. Si ad XIIII. libras cum XVI. Si bene juraverint atrium ei quærat qui occidit, & emendet ei per omnia, sicut lex & consuetudo loci sit, & *Wera* parentibus, & *Manbota* Domino. Et qui culpam exigit de fure occiso, eat se tertio, ut duo sint de cognatione patris, tercius de cognatione matris, & juret quod in cognato suo nullum factum erat pro quo de vita forisfactus esset, & eant alii cum XII. & superjurent ei in mundiciam quæ ante dicetur. Quod si parentes nolint illuc venire, constituto termino emendet unusquisque CXX. solid. qui super hoc loquebatur. Si aliquis homo ex contentione aliqua, vel rebus repentinis occidatur, requirat eum Dominus suus per plegium, & pro mortuo plenam, & eam rectitudinem offerat quam pro vivo faceret, de quo rectum non differciaverit si ei denegetur, & interim amittatur, vel à bestiis vel avibus devoretur, vel ab occisoribus inhumetur, vel circumsepiatur. Hoc præter *Weram* judicio componatur.

CAP.

CAP. LXXV.

De occiſoribus Dominorum ſuorum.

SI quis Dominum ſuum occidat ſi capiatur nullo modo ſe redimat, ſed de comatione, vel ejus cautione, vel ita primo ſevera gentium animadverſione dampnetur ut diris tormentorum cruciatibus, & malæ mortis infortuniis, infœlicem prius animam exhalaſſe, quam finem doloribus excepiſſe videatur, et ſi poſſit fieri remiſſionis amplius apud inferos inveniſſe quã in terra reliquiſſe proteſtetur. In omnibus enim humanæ pravitatis exceſſibus medicinæ ſalutaris fomenta prolata ſunt præter traditionem Domini, & blaſphemiam Spiritus Sancti, i. habere cor impœnitens quod juxta Verbum Domini non remittetur alicui, vel in hoc ſeculo vel in futuro. Quiſquis itaque de morte Domini ſui per ſe vel ſuſceptam, vel ſuſpectam perſonam aliqua rerũ actione, vel ſub introductione tractabit vitæ ſuæ culpa ſit, & omnium quæ habebit. Et ſi placitum in accuſatione ſit *werelada* ſicut ipſe Dominus natus eſt abnegabit. Si quis hominem ſuum ſine culpa mortis occidat, parentibus ejus ſicut natus eſt nihilominus eum reddat quia videlicet ad ſerviendum, non ad occidendum ſervus erat. Et ſi Dominus in capite eſt Manbota remaneat. Qui ſervum ſuum occiderit ſuum peccatum eſt & dampnum. Si ipſo quo vulneratus eſt vel alio modo affligtus tanquam in manibus Domini ſui moriatur crudelius eſt & gravius ſicut in lege *Moyſi* ſcriptum eſt. Qui aliquem de parentibus ſuis occidet dignis apud Deum pœnitentiæ fructibus emendet, & in modo pœnitentiæ ſit. Si ſponte vel caſu perpetravit & occidat emendatio patrini ſicut manbota Domini, ſi pertineat ei utrumq; & aliorum infortunitate, quorum conſanguineus non cogatur eum reddere ſapientum, hoc judicio ſecundum genus componatur. Si *Francigena* qui parentes non habeat in murdro perimatur, habeat preciũ natalis ejus murdri non * abarnaverit Rex de Hundredo ubi invenietur XL. marcas argenti, niſi intra ſeptem dies reddatur malefactor Juſticiæ Regis, & talis de quo poſſit juſticia fieri, vel qui occiſum comprobet *Anglicum*, habeatur judicio ferri calidi, vel ſicut rerũ circumſtantiis fuerit approbatum. Ad patrem vero non ad matrem generationis conſideratio dirigatur, omnibus enim *Francigenis*, & alienigenis, debet eſſe Rex pro cognatione, & advocato ſi penitus alium non habent. Si ex parte patris parentes habeat qui occiditur & ex parte matris habeat quantum ad eum attinet, i. tertia pars *weregildi* ſui reddatur. Si quis hujuſmodi faciat homicidium, parentes ejus tamen *were* reddant, quantum pro ea reciperent ſi occideretur. Si ex parte patris parentes habeat, & ex parte matris non habeat, & hominem occiderit, reddant * pertinentes ei quantum de ejus interfectione reciperent, i. duas partes *Weregildi* ſui. Si quis autem paterna cognatione carens male pugnet ut hominem occidat. Si tunc cognationẽ maternã habeat, reddat ipſã tertiã partẽ *were* tertiam *congildones* pro tertia fugiat. Si nec maternã cognationẽ habeat, reddant *congildenes* dimidiam *weram*, pro dimidia fugiat vel componat. Si quis occidatur ejuſmodi ſecundum legem priſtinam, ſi parentela careat, reddatur dimidiũ Regi, dimidium *congildonibus*. Si quis moriens debitori teſtimonia traditionis vel venditionis aliqua fecerit, & filios vel filias non habuit, quicunque de parentibus ſuis in hæreditatem ſucceſſerit * omne debitum ejus juſte reſtituat, & omne factum ydoneare ſtudeat, vel culpam incurrat.

* *abarnavit*, Mss. Scac. *perpetravit*, Mss. Seld. & noſter.

* *parentes* Mss. Seld. & noſt.

* *vel cui* weregildũ *ejus ſi occiſus eſſet pertinebat*, addit Mss. Seld. & noſt.

CAP. LXXVI.

De precio cujuſlibet.

SI homo occidatur ſicut natus erit perſolvatur & rectum eſt ut homicida poſtquam *weregildum* vadiaverit, inveniat *were* plegios ſicut ad eam pertinebit, i. de *Thaino* debent *dari* XII. *were plegii*, octo de parte patris, & IV. de cognatione matris, & cum hoc factum erit, elevetur inter eos pax Regis in omni *weregildo*, & debet *halfang* primo reddi ſicut *were* modus erit. Omnis autem *wera* liberorum eſt aut ſervorum. Servi alii natura, alii facti, & alii emptione, alii redemptione, alii ſua vel alterius datione. Servi et ſi quæ ſunt aliæ ſpecies hujus quas tamen omnes * voluminis

* *voluntas*, Mss. Seld. & noſter.

minis ſub uno ſervitutis membro conſtitui quem caſum ponimus appellari ut ita dictum ſit. Servi alii caſu, alii genitura, liberi alii *Thÿfhindi*, alii *Syxhindi*, alii *Thyelfhindi*. *Thyihindus* homo dicitur cujus *wera* eſt CC. ſol. qui faciunt quatuor libras. * *Tyelfhindus* eſt homo plene nobilis, & *Thainus* cujus *wera* eſt duodecies C. ſol. qui faciunt libr. V. cujus *halfang* ſunt CXX. ſol. qui faciunt hodie ſol. quinquaginta. Et non pertinet alii cognationi pecunia iſta niſi illis qui ſunt intra genu à die illa qua *wera* vadiata eſt in viceſimum unum diem, habet hoc *halfhangum* reddi. Inde in viceſimam unam noctem reddatur *Manbota* inde in viceſimam unam noctem * *Fÿthwyte* inde in viginti unam noctem ipſius *were* primum *gildum*, & ſic omnibus parentibus dominiſq; emendationibus iniciatis perſolvantur reliquum *were* infra terminum quem ſapientes inſtituant. Deinde liceat per amorem procedere ſi perfectam velint amicorum intrandi & exeundi licentiam habere. Eodem modo per omnia de *Cyrliſti* vel villani *wera* fieri ſecundum modum ſuum ſicut de duodecies centeno diximus. Age enim de aliquo ſecundum legem qui natus ſit ad quatuor libras, & quando vel quibus reddi debeat, vel quomodo diſtribui *hanlffange* ejus ſunt V. marc. quæ faciunt XXII. ſol. & VI. denar. Eſt autem verbum Anglicum quod Latine ſonat apprehenſio colli. Si quis ad IV. libr. perſolvandas occidatur, & ad id res veniat ut pretio natalis ejus componendus ſit, primo debent reddi XII. ſol. & VI. den. & in *wera* numerari. Reddantur vero patri, vel filio, vel fratri, vel qui propinquior eſt de patre. Si prædictos parentes non habeat: ſi omnes iſtos habeat & ipſi dividant inter ſe à die qua *wera* vadiata eſt in XXI. diem ſine omni excuſatione & dilatione debet *halfhang* reddi ſicut permiſſimus, & hoc in diviſum habeant à cæteris. Inde ad XXI. diem reddatur ipſius *manbota* tunc ad XXI. diem *Fuytyhita* inde ad XXI. diem reddatur ipſius *were Frinigildum*, i. ſeptem ſol. & ſex denar. ad expletionem XX. ſol. inde componat, qui *weram* ſolvit terminũ de XX. ſol. inde ponant terminum ſuum parentes mortui, de XL. ovibus quæ pro XX. s. computantur. Sint autem oves videntes & cornutæ, nulla parte diminutæ ultimo Termino reddatur, equus qui pro XX. ſol. numerandus eſt, hoc ſecundum legem & noſtram conſuetudinem diximus differentia tamẽ *weregildi* multa eſt in Cancia villanorũ & Baronum.

* *Twelfhindus.*

* *Fythwyte*, Mss. Scac.

CAP. LXXVII.

De ſolutione liberi vel ſervi.

SI quis de ſervo patre natus ſit & matre libera pro ſervo reddatur occiſus in ea parte quia ſemper de patre non à matre generationis ordo texitur. Si pater ſit liber & mater ancilla, pro libero reddatur occiſus, ſi ſit *Anglicus* vel non ſit, & nec interveniat cur remaneat, aliquando autẽ * erit ſicut dominus ejus voluerit, videtur autem matris ejus cujuſcunque taurus alluſerit. Si quis ſervus, vel natus, vel factus in libertatem tranſeat habeat Dominus ſuus *Manbotam* liberi.

* *matris eſt cujuſcunq; addit* Mss. Seld. & noſt.

CAP. LXXVIII.

De liberatione ſervi.

QUi ſervum ſuum liberat in Eccleſia, & mercato, vel Comitatu, vel Hundredo coram teſtibus & palam faciat, & liberas ei vias & portas conſcribat, apertas & lanceam, & gladium, vel quæ liberorum arma ſunt in manibus ei ponat. Si quis in ſervũ tranſeat ſicut poſſeſſor eſt in *Halimoto*, vel *Hundredo*, vel vicinio corã teſtibus agatur, cũ * excoluerit ut nec ille deinceps abneget, & de ſingulis diſcrete ſciatur cujus conditionis æſtimandi ſunt libere, ſcilicet an ſervilis quia multi potentes volunt ſi poſſunt defendere homines ſuos modo pro ſervo, modo pro libero ſicut interim factu facilius ſit. Sed legibus inter hoc dictum eſt, in ſignum vero tranſitionis hujus *billum*, vel *ſtrublum*, vel deinceps ad hunc modum ſervitutis arma ſuſcipiat in manus Domini mittat & caput. Si quis de ſervitute redeat in liberum in teſtem manumiſſionis cum teſtibus redditionis Domino ſuo XXX. denarios reddat, ſcilicet precium Corii ſui in ſignum quod ei dignus ſit in æternum. Si quis in occulto filium vel filiam genuerit & celaverit, ſi forte occidantur non eſt ei de *wera* reſpondendum poſt mortem quorum Pater non comparuit in vita. De inventis & pauperibus

* *excoluerit*, Mss. Scac. videtur aliquid deeſſe voculæ in Mss Scac. in duobus aliis plane *excoluerit* ſcribitur.

peribus et abjectis positum est. Si quis eos occidat eumq; si parentes repetentes *wera*, *wyta*, *manbota*, sicut iustum accidentia fecerit persolvantur vel in *thaschis* vel hujus suggerendis de *blodstodiis* est institutum quos parentes sui divites ac domini multa sinunt in progenies egestate mendicos. Si pecuniam habebunt, sit domino cui prebendarii erant, si super terram ejus sit. Quæ omnia fortiora erunt si sine distributione, vel divisione, vel commissione, et prælocutione erant ibi. Si quis à nativitate surdus & mutus sit, ut sua vel alterius nequeat irrogata confiteri, emendet pater forisfacta sua. Insanos & ejusmodi maleficos debent parentes sui misericorditer custodire.

CAP. LXXIX.

De liberatione filioli vel matrini.

QUi aliquis filiolum vel patrinum occiderit erga eum, & parentes mortui * conjuctim reus sit, & crescat emendatio secundam *Weram* sicut *Manbota* secundum Dominum. Si filiolus Regis sit, per *Weram* emendetur Regi sicut cognationi. Si occisor ejusdem parentelæ sit, remaneat emendatio patrini sicut & * *Wytam* Domini. Si quis Nuntium Regis eat, & breve ejus deferat, qui eum innocentem occiderit, in misericordia Regis erit. Et si commodum aliquod facere promiserat, hoc componat qui pacem Regis fregerit quam idem manu sua dabit alicui. Si capiatur de membris culpa sit. Si quis à Vicecomite vel * ita Ministro pacem Regis habeat, si infringatur in eo, *Gridbreche* sit, & centum sol. emendetur, si ad * emendendum venire liceat. Si quis in Ecclesia faciat homicidium, hoc emendare non possit, sed prosequatur eum omnis qui Deum diligit, nisi forsan eveniat ut per aliquod pacis confugium Rex ei vitam indulgeat dignis satisfactionibus apud * Deum, & homines sua prius inductione ut emendare liceat, postea *Wera* parentibus, *Manbota* Domino, *Wyta* cui proveniet, & emendetur infractio pacis Ecclesiæ, & reconciliatio perquiratur secundum dignitatem singulorum matris & capitalis Ecclesiæ *Gridbreche* est ad minus, sicut infractio pacis Regis, i. V̄. lib. in Anglorum lege, mediæ L̄. s. quæ est *Wyta* Regis, & adhuc minoris ubi parva parrochia est, & atrium cum sit XXV. sol. & Campestris Capellæ ubi non sit atrium, XII. solid. & VI. denar.

* *communiter.*
* *wyta*, Mss. Seld. & noster.
* Sic Mss. omnes: legendum puto *alio*.
* *emendandum*, Mss. Seld. & noster.
* *dominum.*

CAP. LXXX.

De homicidio in Curia Regis, exercitu, Burgo vel Castello.

IN Domo, vel in Curia, vel in Burgo, vel in Castello, vel exercitu, vel hostio Regis faciat aliquis homicidium, sit in misericordia Regis de pecunia vel membris. Si in via regia fiat assultus super aliquem *Forestel* est, & C̄. sol. emendetur Regi, si ibi calumpniam habeat, aut divadietur vel retineatur ibi malefactor, vel si est in *socna* Regis tanta vero debet esse ut inibi duo carri sibi possunt obviari, & bubulsi de longo stumbli sui possint assimulare, & XVI Milites equitare possint armati de latere; & via regia dicitur quæ semper aperta est, quam nemo conclaudere potest, vel avertere cum * minis suis quæ ducit in Civitatem, vel Burgum, vel Castrum, vel portum Regium, & unaqueq; Civitas tot magistras vias quot magistras portas * habet ad theloneum & consuetudines insignitas *Forestel* est. Si quis ex transverso incurrat, vel in viam expectet & assalliat inimicum suum, si post eum expectet vel evocet ut ille revertatur in eum non est *Forestel*. Si se defendat *Stredbreche* C̄. sol. emendetur. *Stredbreche* est si quis viam frangat concludendo, vel avertendo, vel fodiendo in cujuscunque terra fiat homicidium qui *Socnam* et *Sacam* suam habeat. Si homicida divadietur ibi vel * cravetur * *Fitwytam* recipiat. Si plures * interficiunt cum Domino vel Præposito, vel * adhuc modum aliquo qui jus habeat in eos, si occisos, & locus unius Domini sint qui *Socnam* suam habeat *Manbotam* & * *Fitwytam*. Si * qui in domo vel in Curia Regis fecerit homicidium, vel *Homiplagium* de membris componat; & domum Regis hoc loco dicimus ubique in regione sua sit cujuscunque feudum vel mansio sit. Si quis tamen legitimos coactionis testes habeat, vel Dei judicium offerat quod * de defendente fecerit Dei rectum est ut emendare liceat. Item qui in domibus Archiepiscoporum, Episcoporum, vel Comitum fecerit homicidium vel homicedium, sicut causa fuerit membrorum vel pecunialis emendationis reus sit. Emendatio autem vel redemptio est juxta culpæ meritum & loci consuetudinem. Cum enim in omnibus grave sit, gravius tamen est de parente Domini occiso

* *ruinis*, Mss. Seld. *ramis* Mss. noster.
* *habeat.*
* *gravetur* Mss. Seld. & noster.
* *Fitpptā* Mss. Scat. *Fihtpitam* Mss. Seld. & noster.
* *interfuerunt*, Mss. Seld. & noster.
* *adhuc modo aliquo*, Mss. Seld. & noster.
* *Fitpptā* *Fihtwitam* Mss. Seld. & noster.
* *Si quis* Mss. noster.
* *se*, Mss. Seld. & noster.

ciſo de miniſtro ſuo, & ante eum gravius eſt hoc effectum & *Overſeunesſa*, vel multa conſtituta, vel disfactio plectendum de Thainis & Baronibus, & qui ſunt huiuſmodi in *Overſeunesſ.* conſiſtat, niſi amplius interveniat, ut addatur per pacis fractionem per *hamſocnam* & ſimilium, vel ſi ſit homo ejus cujus eſt domus qui fuerit interfectus, vel percuſſus, vel quoquo modo afflictus *Hamſocna* quod domus invaſionem Latine ſonat fit pluribus modis extrinſecus vel & intrinſecus accidenciis *Hamſocna* eſt. Si quis alium in ſua vel alterius domo cum *Haraido* aſſailiaverit, vel perſequatur ut portam, vel domum ſagittet, vel lapidet, vel colpum oſtenſibilem undecunque faciat *Hamſocnam* eſt vel *Hamfare*. Si quis præmeditate ad domum eat ubi ſuum hoſtem eſſe ſit, & ibi eum invadat. Si die vel nocte hac faciat & qui aliquem in molinum vel ovile fugientẽ proſequitur *Hamſocna* judicatur: Si in curia vel domo ſedicione orta, bellum etiam ſubſequatur & quivis alium fugientem in alium domum infuget, ſi ibi duo tecta ſunt, *Hamſocna* reputetur. In *Fith* vel in *Socna* eſt quod ab ipſis in domo ſunt contubernales agitur, hoc etiam ſicut præmiſimus *Wyta* emendabitur patrifamilias, ſi quæſtionem habeat quærentem vel quæſitam.

CAP. LXXXI.

De pace Regis danda in potatione.

IN omni potatione dacioni, vel empcioni, vel *gilde*, vel ad quidlibet in hunc modum præparati, primo pax Dei & Domini qui eos interconvenerint publica prænunciatione ponenda eſt & rogandum, ut ſi quis alium ibi quacunque devitet occaſione. Si placeat palam faciat, & rectum ei vadietur competenti termino peragendum, ſicut & ibi * piſtum erit. Si præſentem concordiam non admittunt, vel exeat, vel recedat cujus culpa clarueriat ad odium. Si priuſquam pax ita poſita ſit à combibentibus in domo qua agatur, *Overſeuneſſa* eſt emendandum Domino domus vel cui proveniet, ſi curvatus & retentus ſit ibi, & ſit alterius dominii. Quidam villam & qui ſunt ejuſmodi *Leierwitam* & *Blodwitam*, & hujus minora forisfacta emerunt à Dominis ſuis vel quomodo meruerunt, de ſuis & in ſuos quorum *Fletgefoth*, vel *Overſeuneſſa*, eſt XXX. d. *Cothſeti*, quindecem den. ſervi VI. den. Si quis ad arma proſiliat, & domum exfrediet, nec tamen aliquem percutiat dimidio forisfacto culpa conſiſtat.

* ibi juſtum Mss. Seld. & noſt.

CAP. LXXXII.

De aliquibus inimicis ad invicem.

IN omni cauſa, ſi quis inimicum reſidentem habeat, non ante inpugnet eum quam ipſum ter, & per bonos teſtes de recto inquirat, & ei cujus homo eſt ſi opus eſt juſticiæ quæ præerit, oſtendat ſive de *Anglico* ſive de *Franco* cauſa conſiſtat. Si vagans homo ſit qui forisfecit, requiratur tum de recto ubi eum eſſe conſtabit, & conſilio, ac licentia ejus in cujus terra & ſocna invenietur fide, vel * ſacramento, vel fidejuſſoribus aſtrictus juſte ſatisfactioni præparetur. Quod ſi per omnia refragaverit, & id cauſæ, vel temporis, vel locorũ, vel accidentium ſit, vel de ſuo aliquid, pro in borgo retineatur, ratione hoc et legitimis teſtibus fiat ne deterius aliquid inde contingat aliquid ſequatur, quæ diligentius advertenda ſunt, ſicut accuſatus credibilis erit, & accuſationibus vel detentionibus acquieverit, & ſicut ejus eſſe vel non ejus eſſe quod ita retinebitur innotuerit, et hiis omnibus habundanciori formidine refectum eſt, an de parentum, vel amicorum interfectione, vel dampnis corporalibus, vel pecunialibus actitetur, et ſi etiã is in cujus terra fuerit inventus rectum per omnia difforciabit. Non tamen in eos inconſulte quid agatur. Sed in manu ipſius curvetur, & Principi vel Miniſtro ſuo demonſtretur, et unicuique licet Domino ſuo ſine Wyta ſubvenire. Si quis aſſalliat eum, et in omnibus legittimis obedire præter in proditione, furto, murdro, et deinceps ſimilibus quæ nullo prorſus ingenio fieri conceſſa ſunt, et legibus infamantur ad eundem modum Dominus conſilio pariter, et auxilio debet, et modis omnibus poteſt ſine forisfacto homini ſuo, ſine oportunitatibus ſubvenire, et quotcunque Dominos habeat, vel quantumcunque de aliis teneat, ei plus debet cujus legius eſt honeſto, utili, et neceſſario ad facultatem et ſanitatem, ad animam et ejus reſidens eſſe debet, et in bello ſecum eſſe, et ejus Manbota eſt ſi occidatur. Et in quibuſdã poteſt dominus homini ſuo warantus eſſe ſi præcepto ſuo verberaverit, vel alio * modo contrectaverit aliquẽ qui pertineat vel non pertineat adeũ.

* ſac. Mss. Scac. *Sacramento*, Mss. Seld. & noſter.

* *contrectaverit*, Mss. Seld. & noſter.

In

In quibusdam vero non poterit, similiter conceditur ut homo cum germano suo cognato communicet in omni necessario, similiter pugnare potest homo contra eum quem cum desponsata sibi uxore post secundam & tertiam prohibitionem clausis * hostiis, et sub una coopertura inveniet sive cum filia sua quam de sponsata genuerit, sive cum sorore sua quæ * de sponsa sit, sive sub matre sua quæ primo suo fuerit desponsata, pecunialis autem emendatio legibus inventa est. Si desponsata fœmina fornicetur, & *Cyrlisca*, vel *Syxhinda*, vel * *Twelfhinda* sit, & corporalis diffractio persistentibus instituta. Pensandum autem est per visum accusantibus visum concubitus propensius advertendum, ut, scilicet ipsas coeuntium naturas * vident commisceri.

* Leg. *ostiis*
* *desponsa.*
* *Tyelfhinda*, Mss. Scac. *Tpelfhinda* Mss. Seld. & nost.
* *viderit*, Mss nost.

CAP. LXXXIII.

Quod unicuique licet se defendere in quolibet negotio præterquam contra Dominum suum.

VNicuique licet se defendere, si quis eum assailiat in omni loco vel negotio excepto contra Dominum quem tolerandum, non occidend' jugiter ac salubriter frequentamus advertendum. Si quis juxta quod prædiximus in hostem suum incidat, vel vagipalante, vel alium qui juste requisitus rectum per omnia denegaverit. Si tamen se reddiderit & pacem ac misericordiam vel invitus quæsierit non occidatur. Sed ad satisfactionem à repente custodiatur XXX. noctes, & parentibus & amicis suis sæpius interim offeratur. Si pax in terra sit, consilio Principis & Ministrorũ ejus agatur in quibuscunq; causis rectum difforciabitur legitimè perquisitum. Qui rectum offerentem occiderit, vel afflixerit in aliquo, emendet *Wytam*, vel vulnus, vel denique sicut egerit, & quicquid adversus eum habeat forisfaciat, & qui ad aliquem quocunque modo perimit, videat, ne *Weilref* Dominis: si quis mortuum refabit armis, aut vestibus, aut prorsus aliquibus, aut tumulatum, aut tumulandum. Et si quis corpus in terra, vel *noffo*, vel petra, sub piramide, vel structura qualibet positum sceleratus infamationibus effodere, vel expoliare præsumpserit, *Wargus* habeatur. Si quis in vindictam, vel in se defendendo occidat aliquem, nihil sibi de mortui rebus aliquis usurpet, non equum, non galeam, vel gladium, vel pecuniam prorsus aliquam. Sed ipsum corpus solito defunctorum more componat, caput ad occidens, pedes ad oriens versum, super clypeum si habeat, & lanciam suam figat & arma circummittat, & equum * adregniet, & ad proximam villam, & cui prius obviabit denunciet, et etiam *socnam* habenti quod probari, denique vel defendi possit contra parentes vel consocios ejus. Si inter aliquos de rebus repentinis verborum * decacitate, vel eventus aliqua procacitate dissensio consurgat ex quo aliquis eorum gladium scogilatum evaginat, non est etiam expectandum etiam ut percutiat.

* *adregiret*
* *dicacitate* Mss. Seld. & noster.

CAP. LXXXIV.

De verberatione.

IN quibusdam, sicut diximus, reus est qui verberat & qui verberatur, ut nec * maleficaciens impunitate superbiat, nec contumeliatus fedis emendationibus insolescat, ubi unus non vult, duo non certant, & omnis *unlaga* frater est alterius, et qui respondet stulto juxta stultitiam suam, similis est ejus.

* *maleficiens*, Mss. Seld. & noster.

CAP. LXXXV.

Quod quivis liberaret eum qui in malis duxerit.

QUi ad dampnum vel malum aliquem duxerit, liberet eum advocatione, vel emendatione, vel participatione, non omnes omnibus suo possunt interventu suffragari. Quæ vero possunt vel non possunt, promptum est inveniri, à causa, à persona. Capitales enim & criminales causæ ita Prælatis & subditis, & modis omnibus interdictæ sunt, ut non solum auctor ipse sceleris puniendus sit, sed quicunque dando, recipiendo, referendo, vel causæ conscius fuerit aut consilio, vel consentaneus in aliquo, simili pœnæ subjaceat, & nemo possit super hiis alterius inde warantus esse. Qui ad occidendum aliquem innoxium *redbanna* vel *dedbanna* fuerit con-

victus, noxæ componat inde solus & cum aliis. Si servus cum liberis homicidium faciat, totum liberis imputetur, & item solus furatur, qui cum servo furatur si negetur *Werelanda* fiat.

CAP. LXXXVI.

Ne quis vindicetur de suo homine sine lege.

* *malefaciat*, Mss. Seld. & nost.

OMni Domino liceat conqueri hominibus suis & amicis, si quis ei * malefaciant, sed non percipere sine lege vindictam, nec debet requiri à Domino, si homo suus missaciat sine posse vel velle suo, maxime si nunquam deinceps ad eum redeat, et hoc in verum mittere possit, & ubi forte plures fuerint, & eorum quidam forisfacient, non est eis imputandum qui tenuerint viam suam, & recedent ab illis si per omnia se allegient, quod nec consilium eorum vel auxilium sit in forcia ipsa.

CAP. LXXXVII.

De delicto ex armis accommodatis.

QUi ad occidendum aliquem arma sua præstiterit cum occisore de occisi persolutione conferri debebit, & de sua parte *Weregildi* conveniat ei. Qui gladium præstiterit tertiam partem *Weregildi* reddat. Qui lanceam præstiterit dimidiam. Qui commodaverit equum, totum reddat. In veritate tamen liceat arma sua commodanti quod nulla mali suspicione vel intentione commodaverit si possit et velit. Si quis ad * hostium alicujus lanceam suam ponat, dum ad loquendum, vel ad quod velit agendum introeat, vel quovis arma reclinet ubi quiete jacerent, si permitterentur & areptis armis hujusmodi dampnum ingeratur, Justum est qui dampnum inde fecerit, dampnum illud emendet, et cujus arma fuerant si ita procedat emendet se, quod nec velle, nec posse, vel consilium testimonium ejus extitit, & Dei rectum est ut pacem habeat & videat qui missecit ut per omnia secundum legem emendet. Observet autem ille cujus arma erant ut ea non recipiat antequam in omni calumpnia munda sint. Si quælibet arma politori vel emundatori commissa sint ad purgandum vel cuilibet ad servandum, & de subito arripiantur ad aliquid male agendum justum est cui absoluta commissa sunt, absoluta restituat nisi forte custodiam eorum diffinitis prælocutionibus abdicaret. Si etiam ipse super hiis accusetur conscientiæ, vel possibilitatis in aliquo perneget sicut rectum sit. Si quis occidatur * *in hlothe* reddat interfector *Weram* parentibus, et *Manbotam* Domino, & omnes qui interfuerunt * *Hlothotã* sicut emendent 'Twihindeman XXX.s. *Sixhinde* XL. sol. *Twylfhinde* CXX.s. *Manbota* secundũ legẽ* à [a] interfecti secundũ *Weram* potius accipiebatur, quã per *Oveseuneſſ'* domini vel personã. *Overseuneſſ'* Regis, ut diximus, xx. marc' Episcopi & Comitis X. marc. Baronis vel Thaini V. In Westsexa quæ caput Regni est & legum, ad quã recurrendũ est in omni dissidentia contingentiũ. Si quis autẽ judicio ferri calidi, vel bello, vel testibus legitimis, vel consacramentalibus adhibitis, vel idoneo legis examine monstrare possit quod assalliatus fuerit, quod coactus & se defendente fecerit homicidium dignis satisfactionibus hoc monstrare liceat, & rectum inde sit, quia sicut prædiximus, multis modis potest homo *Weram* suam forisfacere, ut per *Hamsocnam*, per homicidium in Ecclesia, per Dei rectum difforciatum, per furtum, per murdrum, per injustum assultum, vel homicidium, & deinceps similium, de quibus *wera* parentibus *Manbota* Domino, & *Wytam* justius remanet. Si chohors * aliquam occidat, & non sciatur quis nominatim hoc fecerit, accusentur quotquot ibi esse constiterit, & communiter *Weram* occisi conjectent, & *Wytam*, & *Manbotam*, quali *Were* pertinebit. Qui in Collegio vel Societate fuerit ubi aliquis occidatur acquietet se quod eum non percussit, & ita quartam partem compositionis ejus solvat, sive plures, sive pauciores plagas, vel quotcunque vel qualescunque habeat vitæ retractatione, vel mortis simplicitate discretas. Si quis in Conventiculo aliquo convivii, vel potationis, vel hujusmodi fuerit occisus, defendant se, vel emendent quibus fuerit imputatum secundum legem *saligam*. Si in Convivio quatuor vel quinq; fuerint homines unus ex ipsis fuerit interfectus illi qui remanent, aut unum convictum

* *Hlope*, Mss. Scac. * *Hlothotam*. * *Tyindeman*. * à *Papa aut persona*. * *aliquem*. * [b] Mss. Scac.

ctum reddant, aut omnes mortis illius compositioni conjectent quæ lex usque usq; ad septem quæ fuerint in Convivio illo convenit observari: Si vero in convivio illo plus quam septem fuerint, non omnes teneantur obnoxii. Si quibus fuerit imputatum, illi secundum legem componant. Si quis foris casam sive iter agens, sive in agro positus, aut contubernio fuerit occisus,& tres vel amplius*habuerint plagas tres de eodem contubernio qui convicti fuerint sigillatim mortis illius compositionem * componant,& tres alii de ipso Contubernio XXX. sol. unusquisque illorum culpabilis judicetur, & tres adhuc alii de ipso contubernio singuli XV. sol. culpa judicetur.

* *haburrit*, Mss. nost. *habuit*, Mss. Seld.
* *componat* Ms. Scac. & noster. *componant* Mss. Seld.

CAP. LXXXVIII.

De commissione armorum quibus aliquis occiditur.

SI quis in arma cujusquam irruat vel incidat ut inde moriatur, & ejus solius culpa compereat ita sit; tamen ille cujus arma erant non indiscrete ea suscipiat. Tractandũ verò est in agendis * hujusmodi de modo portationis vel positionis armorum de loco positionis, de eo qui posuit,quid quomodo*contingerit.Si quis lanceã ferat super humerum, & inde quis occidatur, reddatur precio nativitatis suæ sine *Wyta*. Si acumen lanceæ ante oculos portitoris sit *Weram* mortui reddat, & si impossibilitatis accusetur in eo pernegare studeat secundum pretium *Wyta*, & ita remaneat. Si vero * culpis & acies lanceæ pari sustentatione respondeant, sine culpa sit. Si quis in defensione sua lanceam, vel gladium, vel arma quælibet contra hostem suum extendat, & illa dira nocendi cupiditate cæcatus irruat, sibi reputet quicquid habeat. Si quis alium fugiens ut ira decertantium, vel causa persequentium sæpius impetravit*præcipio vel aliquo moriatur,reddat eum qui injuste*progabat,nec sibi mortem intulisse, nec *egilde* meruisse videatur. Si quis in ludo sagittandi, vel alicujus excercitii jaculo,vel hujusmodi casu aliquem occidat, reddat eum. Legis enim est, qui inscienter peccat, scienter emendet, misericordiæ tamen & amori tanto propior erga parentes esse debet, quanto genus humanum fortunæ servientis asperitatibus lugubri miseróque omni fletu novimus ægrotare. Si quis alterius puerum qui vel ei commissus sit ad educandum vel docendum occidat, vel dormiens opprimat,nihilominus reddat, quam si virum adultum occidisset. Nemo ipsius suum infantem reddere cogatur, quem voluntarie non occidit, nec emendatione pecuniali, nec diffactione corporali. Qui aliquem rogaverit ut secum in opus suum eat, & interim occidatur à suis vel ejus inimicis, reddat eum cum hortatu et gratia in locum mortis venerit, & conscientiæ vel consensus in aliquo se acquietet, si fuerit accusatus & hoc *weralada*. Si autem invitare possit quod non rogatus cum eo venerit, si qui inimici sui perimant qui nec ei consanguinitate vel affinitate junctus sit, justum est ut sicut peccaverunt, luant & in eos vindicetur à parentibus et dominis, aut inde componant, quia non est super vindicandum in hominibus vel servientibus alicujus. Et unicuique licet domino suo sine *wyta* succurrere, si quis assalliat eum, sicut prædiximus. Respectus tamen habeatur in omnibus, si quis cum inimico suo restitit contra legem. Si alicui mortem vel vulnus inflixit, vel aliquid exitavit ut exigentibus meritis mors secuta videatur, non est in quibuscunque parentibus, vel paternis, vel maternis occidentibus, vel occisis indiscrete judicandum. Quia in omni compositione homicidii duæ partes referuntur ad paternam cognationem, tertia ad maternam, & alia est *wera*, vel vindicta Thaini, alia villani, sicut prædiximus. Qui secus fecerint,querant parentes mortui *were*, vel vindicem super plus tam in generositate quam in propinquiori pertinentia. Scriptum est in legibus Regis *Edmundi*, Mihi valde displicent, et nobis omnibus injuste, & multiplices*pungnæ quæ inter nos ipsos fuerint unde diximus. Si quis post hæc hominem occidat, ipse sibi portat homicidii *Faidiam*, nisi amicorum auxilio intra XII. menses persolvat pleno *weregildo*, sit natus sicut sit. Si eum tunc cognatio sua desiderat, & pro eo gildare nolit, tunc volo ut omnis illa cognatio sit *infrangh*,præter solum malefactorem.Si ei deinceps nec victum det nec pacem. Si quis cognationis ejus postea firmet eum, reus sit omnium quæ habebit erga Regem, et portet fractionem erga cognationem, quia eum antea reprobavit. Si ex alia cognatione quis vindictam faciat in alium aliquem præter in ipsum malefactorem sit inimicus Regis & omnium amicorum ejus.

* *hi* Ms. Scac.
* *contigerit* Mss. Seld. & noster.
* *culpis*, Mss. Seld. & noster.
* *præcipitio* Mss. Seld. & noster.
* *purgabat perfugabat* Mss. Seld. & noster.
* *pugnæ*, Mss. Seld. & noster.

Si quis propter *Faidiam*, vel cauſam aliquam de parentela ſe velit tollere & eam forijuraverit, & de ſocietate, & hæreditate, & tota illius ratione ſe ſeparet. Si poſtea aliquis de parentibus abjuratis moriatur vel occidatur, nihil ad eum de hæreditate vel compoſitione pertineat. Si autem ipſe moriatur vel occidatur hæreditas vel compoſitio filiis ſuis vel Dominis juſte proveniat, & nemo * forisfacit feodum ſuum niſi propter feloniam vel reditionem ſpontaneam, & nulli liceat foriſmittere hæreditatem ſuam de parentela ſua, datione vel venditione ſicut diximus, maxime ſi contradicat, et pecuniam ſuam velit in ea mittere. Et ſi quis in neceſſitate mortali, vel infirmitate, vel egeſtate ſupervacue deſerat patrem vel parentelam ſuam, & aliquis propinquus vel extraneus in tanto vitæ neceſſario ſuccurret ei, & hæreditet eum in fine cum teſtibus, & filium ſibi conſtituat de feodo vel alio conquiſito ſapientum, hoc intra hæredipetas judicio terminetur ſicut acciderit. Si quis de vulnere quod alicui fecerit componere velit, ita componat ut precium vulneris in precium *were* numeretur. Si homo mortuus inde ſit, et in omni *weregildo* melius eſt ut parentes homicidæ pacem ſimul faciant, quam ſingillatim, & ſi plures aliqui faciant homicidium quorum *crocca cowellet* ſi velint ſimul componant. Si volint reddat unuſquiſque pro ſe ſecundam, vel tertiam, vel quartam partem, vel ſecundum * quod fuerint *Were* & *Wyte* partes reſtituãt, cui proveniet prælatione, receſſione, retentione, vel curvatione de coacto ad homicidium *Wyta* juſte remanebit. De eo pariter qui ſe vindicabit. De contribulibus & parentibus remaneat emendatio patrini ſicut *Manbota* Domini & rectum neceſſe eſt fieri parentibus interfecti per juſticiam ſive poſſit vel non poſſit eum *Were* tolerari.

* *ſeu faciat*, Mss. Seld. & noſter.

* *quotquot* Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXXXIX.

Qui aliquid de propinquis occiderit.

SI quis de libertate ſua interpellatus fuerit & timens ne in ſervicium cadat aliquem de propinquis ſuis per quem in ſervicium cadere timet occiderit, ſcilicet patrem aut matrem, patruelem vel avunculum, vel quemlibet hujus propinquitatis perſonam, ipſe qui hoc fecerit, ſecundum legem *Saligam* moriatur, & agnitio ejus, & conſanguinitas in ſervicium cadat. Et ſi neget quod eum occiderit ad novem vomeres ignitos examinandus accedat. Si quis per cartam ingenuitatis à Domino ſuo legitimam eſt libertatem conſecutus, liber permaneat. Si vero aliquis eum injuſte cogat inſervire, & ille per cartam ingenuitatis ſuæ oſtendat & convincat adverſarium ipſe qui hoc attemptavit multam quæ in carta ſcripta eſt ſolvere cogatur. Si vero non compareat carta, ſed ab illo qui inſervire vult diſſacta ſit *Weregildus* ejus componat duas partes illi qui inſervire voluerit terciam Regi, & iterum per preceptum Regis libertatẽ componat liber qui ſe vadii loco in alterius poteſtate commiſerit, & ibi conſtitutus * dampnum ſolvat, aut hominem in malo, aut in mallo productum dimittat, perdens ſimul debitum propter quod eum in vadio ſuſcepit. Et qui dampnum fecit demiſſus juxta qualitatem culpæ cogatur emendare. Si vero liberam fœminam habuit & filios interim dum in pignore eſt procreavit, liberi permaneant.

* *Dampnũ aliquod cuilibet fecerit in cũ quem in locum vadii ſuſcepit aut dampnum ſolvat, aut, &c.* addit Mss. Seld. & noſt. ſed deeſt in Mss. Scac.

CAP. XC.

Si quis volens aliquos inter ſe dim.

SI quis * dum inter ſe dimicantes dividere ſatagit ex induſtria vel incuria decertantium occidatur innocens, reddat eum qui occidit, quamvis rixam non incepit. Si quis arcu vel baliſta de ſubitanti vel pedico ad lupos, vel aliud capiendum poſito dampnum, vel malum aliquod recipiat, ſolvat qui poſuit, inde penſandum de eo cui hoc licuit an qui læſus eſt herbagium vel lignagium, vel cauſam aliquam in nemus habeat, unde jure debeat præmoneri. Si quis puteum vel ciſternam fodiat, vel factum diſclaudat, & aliquid incidat, ut mortem vel debilitatem incurrat, æque bonum reſtituat: mortuum vero vel debilem ad ſe recipiat. Quod ſi in ſepem animal impalaverit et ipſa ſepes mentionalis non fuerit, Dominus ſepis interfectionis ſeu debili-

* Habetur *dum inter ſe* bis in Mss. Scac.

debilitatis reus judicetur. Si autem virga deforis sepem incaute missa sit, et aliquid interfecerit secundum legem **Rituairorum* solvatur. Si autem demtus sepem in virga inpalaverit non est solvendum. Si quis in sepem vel in quodlibet periculum res alienas invitus inviaverit & ibidem interfectæ vel debilitatæ fuerint similes restituat aut cum sex juret quod hoc non fecisset. Si * lignum communi opere aliquem occidat reddatur lignum interfecti parentibus vel infra XXX. noctes de terra educatur, vel habeat cujus est nemus. Idem de quolibet manufictile dicimus. Si homo taliter sit interfectus, non solvatur nisi forte quis auctorē interfectionis in usus proprios assumpserit, & tunc absque *fredo* culpa judicetur distantia vero sit. Si quis eum ad opus suum rogaverit, et si sponte advenerit. Et item si ad precium vel gratiam operetur. Et si quis casu decidat, vel ab aliquo dejiciatur, differt etiam si commune sit opus eorum domini, vel commune operantium, vel alicujus proprium. Si homo cadat ab arbore, vel quolibet mecannico super aliquem, ut inde moriatur vel debilitetur, etiam certificare valeat quod amplius non potuit antiquis institutionibus habeatur innoxius, vel si quis obstinata mente contra omnium æstimationem judicare vel *Weram* exigere præsumpserit. *Si placet ascendat & illum similiter obruat. Si alicujus manus aberraverit, ut alium occidere nolens, alium perimat, nihilominus eum solvat. Qui aliquem exarmaverit injuste *Haffangum* ejus emendet. Si ligaverit dimidiam Weram. Si quis injuste exarmatus ab aliquo mortem vel malum interim incurrat, componat hoc qui eum exarmavit. Sunt etiam infortuniorum genera quamplurima casu magis quam consilio contingentia, & misericordiæ potius quam judicio committenda. Legum enim est, qui inscienter peccat, scienter emendet. Et qui **Brethtun sepaldes, Betan sepaldes*, et in quibus homo non potest legitime jurare quod per eum non fuerit aliquis vitæ remotior morti propinquior digne componat sicut factum sit ex quibus sunt. Si quis alii missione in missatico causa mortis sit. Si quis pro quolibet mittat & inveniendo occidatur. Si quis mortem incidat ab aliquo vocatus, si alicujus arma perimant aliquem ibidem posita ab eo cujus erant. Si quis ea dejecerit, sive occisus, sive alius & noceant, si quis vocatus an alicujus alicubi reposita arma trans figatur. Si quis aliquem terreat vel impellat, ut equo vel aliunde cadens malum habeat. Si quis ad spectaculum fere vel insani ductus aliquid patiatur ab eis. Si quis equum vel aliud cuiquam commendat, & inde malum ei veniat. Si alicujus equus ab aliquo stimulatus vel subcaudatus quemlibet percutiat, in hiis & similibus, ubi homo aliud intendit, & aliud evenit ubi opus accusatur, non voluntas venialem potius emendationem & honorificentiam Judices statuant sicut acciderit.

* *Rubuarium*, Mss. Seld. & noster.

* *Igavit*, Mss Scac. *Igaum*, Mss. Seld. & nost.

* *Si placeat* bis in Mss. Scac.

* & *Brethun yaldet bet Angepealdes*, Mss. Seld. & noster.

CAP. XCI.

De solutione murdri.

SI quis *Francigena*, vel *Normannus*, vel denique transmarinus occidatur, et tantis res calamitatibus involuta sit, ut ad murdrum pertrahatur, & interfector ignoretur, vel denique fugiat, ut infra septem dies justiciæ Regis non reddatur ad quod justum fuerit perferendū XLVI. marc' argenti *persolvatur, et sint XL. marc' Regis, et sex parentum interfecti. Si parentes secundum legem repetentes vel probantes non habeant, sint illius qui murdrum abarnaverit, ubi autem inventum fuerit illic per legem requirendum est, et ejus persolutionem vadiare debet Aldermannus Hundredi, & in ejus terra jacebit, discrete tamen in omnibus juxta quod acciderit. Si murdrum in domo, vel in Curia, vel claustura inveniatur, tum ad præmissam XLVI. marc' redditionem pervenietur promo quicquid in ipso Manerio est in annona viridi, & sicca in animalibus & in omnibus omnino primo vendatur usque ad olera, & si ad XLVI. marc' abundat. Si etiam Manerium in quo murdrum invenietur de dominio, & firma Regis sit, & Rex ita præceperit per totum Hundredum inde componendam erit. Si murdrum in campis patentibus, & passim accessibilibus inveniatur à toto Hundredo communiter non solum ab eo cujus terra est suppleatur. Si in divisis accidat, utrumque pertranseat. Si in via regia sit, inde componat cui terra adjacebit.

* *persolvantur*, Mss. Seld. & noster.

CAP.

CAP. XCII.

De solutione murdri.

SI quis vulneratus in alium Hundredum eat, et ibi moriatur, & ad murdrum veniat, illinc persolvatur. Si murdrum ab eo loco non fuerit inventum, alias deportetur referri cogatur cum *Oversemnessa* ita solvatur. * Qui murdrum si capiatur debet *redei Justiciæ Regis, et talis de quo justicia fieri possit, vel videlicet occisus aut disfactus, ubi fugiat aut repugnet, & aliter nequeat retineri, & hoc intra septem dies à die qua prius inventum est. Si mortuus sit interim naturali morte sua ostendant, & advocent ad tumulum ejus, si parentes vel amantes non habeat qui eum innoxare nolit, & emendetur de pecunia illius, et Hundredi sicut fieret in vivente non habito. Si à parentibus murdriti sit ante redditionem interfectus ut justiciabilis reddi nequeat, vel si post septem dies habeat, nihil ad solutionem conferat. Si sciatur quis murdrum fecerit, & fugerit, habeat Hundred. pecuniam ejus, & si quis consociorum ejus capietur, Justiciæ præsentetur. Murdritus homo dicebatur antiquitus cujus interfector nesciebatur ubicumque, vel quomodocunque esset inventus nunc adjectum est. Licet sciatur quis murdrum fecerit, si non habeatur intra septem dies non procedit, nec solvatur murdro *Anglicus* sed *Francigena*. Ex quo vero deest qui interfectum hominem comprobet *Anglicũ* esse *Francigena* reputatur. Et licet malefactor Regem requirat, ut vitam et membra recipiat nihilominus murdrum solvatur sicut diximus. Si murdrum inveniatur alicubi, conveniat ibi Hundretum cum *Proposito, et vicinis, et sive cognoscatur sive non, custodiatur septem diebus super *Cletam* unam elevatus lignis nocte circum accensis, & circumquaque nuncietur multa promissione munerum & dacione cumulandus si quis eos adjuvaret. Si intra terminum malefactor capi possit & Justiciæ reddi, quietum sit Hundredum. Si non possit, et desit qui probet eum ex parte patris *Anglicum* sit ad prædictum modum. Murdrum enim habetur si alienigena occidatur, & quis hoc fecerit ignoretur vel ad diem non reddetur. Si quis neget accusatus triplici *lada* vel judicio LX. sol. applicetur. Si quis Francigenam fugientem, vel more suo resistentem solus vel cum aliis pro furto perimat statim palam faciat. Et si certum hoc innotuerit, pacem suam habeat. Si Hundredum de aliquo probare velit quod Francigena murdrum quod non fuerit XII. melioribus hominibus Hundredi jurantibus hoc credatur. Si quis murdritus intra septem dies inhumetur, & parentes ejus suspecti videre velint eum, non diffodiatur sine licentia Justiciæ si infodit eum ante terminum componat inde secundum rectum. Si alicui jure non creditur quod ei pertineat jure creditur judicio probet, homicidium *Werelada* pernegetur ad purgandum vero vel respondendum super his sufficit compellatio parentum bello vel *antejuramento, vel per legalem personam, vel per publicam fuerit, vel iter unum simul habuerint, vel aliquid hujusmodi, & quando & ubi simul fuerint, vel etiam recesserint, et si iræ, vel odium, vel minæ intercesserant: de confesso autem vel victo faciendum est, ut reddatur parentibus interfecti misericordiam eorum subiturus quibus nullam exhibuit. Si parentes non habeat, faciat inde Rex justiciam suam. Si Hundredum compellat aliquem quod murdrum fecerit, & ille neget, expectetur de redditione murdri, donec inde finis sit. Et si quis Baronum terram suam velit tollere de Hundredo ubi murdrum vadiaverit, vel Præpositus suus prius reddatur quod sine calumpnia vadiatum est, & postea transeat inde si velit & possit, quæ omnia fortiora erunt. Si unquam antea inibi conjectaverit, vel consuetudines alias Hundredi fecerit. Et eat submonitio Regis ad Dapiferum vel Ministrum Manerii. Si Dominus desit ut queat ei nuntiari. Qui murdrum aperte fecerit, sive combusserit, vel decapitaverit, vel excoriaverit aliterve defecerit ne cognosci valeat, ut dictum est reddatur parentibus interfecti. Et si compellatio sit, et in emundatione miseveniat judicet Episcopus.

* *qui murdrum fecerit si capiatur leg.* Mss. Seld. & noster. * *reddi.*

* *Præposito* Mss. Seld. & noster.

* *ãjuramento*, Ms.

CAP.

CAP. XCIII.

* *De comendacione vulneris.*

*De circumdatione vulneris, Mss. Seld. & noster.

SI vulnus eveniat alicui, sine membri truncatione, vel debilitatione, vel dissactione in nudo, & manifesto ut ante capillos ante manicam sub genibus, dupliciter emendandus est. Supra id quod in capite sub capillis, vel in membris sub vestibus in occulto fieret capitis vulnus emendetur. Si utrumque os perforatum sit XXX sol. Si exterius os percussum sit XV. sol. Si in capillis sit vulnus longitudine unius unciæ V. den. i. uno sol. componatur. Si ante * cesarrem sit vulnus unciam hens longitudinis duobus sol. i. decem den. emendetur. Si auris amputetur alicui XXX. sol. emendetur ei. Si auditum inde perdat LX. sol. emendetur. Si quis alii crepet oculum, solvat ei LXVI. sol. & VI. den. & trientem unius den. Si oculus in capite remaneat ut tamen homo nihil inde videat tertia pars in eo emendationis consistat. Dentes alii præcisores, alii canini, alii * malares. Præcisores dicuntur primi dentes hominis, quia omne quod accipit ipsi prius incidunt, sequentes canini dicuntur quorum duo in dextra maxilla, duo sunt in sinistra, & dicuntur canini, quia ad similitudinem caninorum dentium existunt, & canis ex ipsis ossa frangit sicut homo, & quod priores præcindere non possunt, illis tradunt ut confringant, ultimi sunt molares qui consciſa à prioribus vel confracta à sequentibus molunt, & inde massant, viri plures, fœminæ pauciores habent dentes. Qui primos* vel præcisores dentes excusserit alicui octo sol. emendet. Qui caninos vel * thongooder excusserit quatuor sol. culpa sit. Molares excussi XV. sol. constent. Ginginæ confractæ XV. sol. emendetur. Mentum XII. sol. gurgullio vel * throtebolla XII. sol. de lingua sicut de oculo componatur. Si quis in humero plagietur ut glutinum compagum effluat XXX. sol. emendetur. Brachium fractum super cubitum XV. sol. emendetur. Si utrumq; os brachii fractum sit, emendetur XXX. sol. Pollex manus amputatus XXX. sol. emendetur, unguis V. sol. Index XV. sol. unguis III. sol. Medius vel* impudicus XII. sol. unguis II. sol. Annularis vel medicinalis XVII. sol. unguis IV. sol. Auricularis IX. sol. constet unguis I. sol. i. V. den. Si quis illibus plagietur habeat XXX. sol. ad emendationem. Si transpunctus sit ad utrumque os emendetur XX. sol. Coxa transforata vel fracta XXX. sol. emendetur. Crus perforatum alicui sub genu XII. sol. emendetur. Fractum XXX. sol. Si major pedis articulus amputetur XX. sol. constet. Secundus XV. sol. tertius novem sol. quartus sex sol. quintus quinque sol. Si quis in genitalibus plagietur, ut procreandi perdat officium LXXX. sol. culpa judicetur. Si homini sit brachium cum manu penitus amputatum sub cubito LXXX. sol. emendetur. Omne vulnus ante capillos, & ante manicam, & sub genu, dupliciter emendetur. Lumbi truncati LX. sol. constent. Intus puncti XV. sol. Transpuncti XXX. sol. Si quis in humero plagietur emendetur LXXX. sol. si homo vivat. Si quis alteri manum extra plagiaverit XX. sol. emendet. Si dimidia manus* molaverit reddantur inde LX. sol. Si quis alteri costam fregerit X. sol. emendetur. Si cutis integra sit: si cutis aperta sit, & os extrahatur XV. sol. comparetur. Si quis oculum, vel manum, vel pedem excuciat alicui parem emendationem faciat de singulis, i. LX. sol. VII. d. & tertiam partem unius den. quæ est triens. Et si crus alicui excussum sit sub genu LXXX. sol. culpa judicetur. Si quis alii scapulam truncaverit XX. sol. mulctetur. Si quis intus plagietur ut os extrahatur sint ad emendationem XV. sol. Qui grossos tibiarum nervos truncaverit alicui si medicamentum sanitatis admittant XII. sol. emendabit. Si homo claudicet pro vulneribus nervorum & sanari non possit XXX. sol. emendetur. Si graciles nervi truncentur VII. sol. emendetur. Qui aliquem in collo plagiaverit ut incurvationem, vel inflexibilitatem, vel inde perpetuam contrahat ægritudinem, & tamen vivat ita contumeliatus C. sol. emendetur, & quicquid in medicatura fuerit erogatum nisi sapientum æstimacio amplius judicaverit.

* molares, Mss. Seld. & noster.

* bis vel in Mss. Scac. * pongood Mss. Scac. * protebolla, Mss. Scac.

* in impudicus, Mss. Scac.

* amolaverit, Mss. Seld. violaverit, Mss. noster.

CAP.

CAP. XCIV.

De verberatione absque sanguinis effusione.

* *verberaverit*, Mss. Seld. & noster.

QUi aliquem ita *vulneraverit ut sanguinem ejus non effundat quotlibet ictus ei det tres solummodo ictus per legem emendet singulum quinque den. quod est in summa $\overline{xv}$. den. Domino ipsius verberati *overseunessam* suam emendet. Si sint homines unius * hominis, vel si sit ibi retentus, vel divadiatus & curvatus & *Futhwitam* cui proveniet, sed non simul habenda est *Blodwita*, duæ scilicet emendæ de una culpa. Si quis partim confiteatur, & partim neget, emendet quantum recognoscit, & juret de reliquo solus vel amplius, sicut * fractum sit. Qui vulnus alicui faciet ac sanguinem, emendet hoc per uncias ad singulas $\overline{v}$. den. in cooperto. In nudo pro singulis unciis $\overline{x}$. den. & remaneat de cæteris ictibus, & *belundintis*, & *wita* Domini decidat, si sanguis exeat & ipsi coanguis non sit unius dominii, & sine cravatione sit. Differt autem in pluribus. Si homines unius Baronis pungnent cum sanguinē faciente vel non faciente, sive in præsenti, sive postea, quoniam cravetur, non remanet *wita* Domini. Si sint duorum Dominorum, & alius alium verberet cæcis ictibus & non cruentis, sive cravatus ibi sit, vel non convictus noxæ wytam emendabit Domino cujus hominem verberavit. Si sanguinem ei faciat & recedat sine cravatione & divadiatione *witam* Domini retulit, & non habebit eam Dominus * cum hominem vulneravit. Si autem retineatur, vel divadietur, vel implegietur ibi *blodwita* & *futhwita* poterit aggregari. Si plures unum aliquem vulnerent præcepto Domini sui & velit in quibus poterit warantus esse, solus emendet pro omnibus sicut malum fecerint, & unam *witam* cui rectum erit. Si eorum *crocca cowellet*, id est, si eorum olla non simul bulliat, & misfaciant singuli sigillatim componant. Si quis aliquem per capillos arripiat, tantum emendet quantum de uno colpo faceret, i. $\overline{v}$. den. de *Hergripa*. Si vulnus fiat alicui, & accusatus neget, se sexto juret sine perjuramento quia sanguis & vulnus ipsum *forade* prævenerint.

* *Domini*, Mss. Seld. & noster.

* *fractum*, Mss. Seld. & noster.

* *cujus*, Mss. Seld. & nost.

GLOS-

GLOSSARIUM.

ADvocare & *advocatio*, Saxonicè, ꝺýman ⁊ ꝺeam. *Est propriè* ꝺýman *propagare*, ꝺeam *soboles*, & *propagatio: per translationem vero, alium patefacere, atque in medium proferre. Erat enim in more positum, ut si quis rem furto surreptam mercatus, eandem alteri vendidisset, atq; is porrorem illam alteri cuiquam alienasset, idemq; fecissent alii præterea plures, Domino tamen per leges licebat rem suam ubivis deprehensam suo sibi jure vendicare. Tum vero ejus (quem penes res erat deprehensa) partes erant, venditorem proferre, causaq; illum advocare, ut is venditionem præstaret, atque in se reciperet. Is demum causa advocatus, alium citabat aliquem, atque ita alio alium advocante, in ipsum tandem furti autorem culpa transferebatur. Nos Gallice* voucher al garrantie, *cujus est frequens in legibus mentio, appellamus,*

Voucher al garrãtie.

Æstimatio *capitis*, Saxonicè ꝑeꝑe *id est, precium hominis, vox à* ꝑeꝛ *quod hominem sonat dulta; ego à Iustiniano (de perempti corporis æstimatione verba faciente) edoctus, corporis, & capitis æstimationem verti. Conjectura est, eaq; non levis, haud ita multis seculis fuisse prisca tempora sceleribus, quippe quibus rapinæ, furto, cædi, plurimisque aliis facinoribus mulctæ imponebantur pecuniariæ, cum his hac nostra tempestate nos omnibus merito capitis pœnam irrogamus, quod quantis nostris peccatis venerit, non potest sine molestia cogitari. Inter alias, capitis erat æstimationis mulctæ, atque ejus rei gratia æstimabantur quique & à summo ad infimum capite censebantur singuli. Hinc enim alius* ꝺꝛelꝑhýnomon, *quasi* ꝺꝛelꝑ hundmon, *quòd capitis æstimatio* 1200. *solidorum esset, decebatur: alius* Sixhýnomon, *quia* 600. *alius* ꝺꝛihýnomon, *quod* 200. *valebat solidis, nominabatur. Rex Henricus qui id nomen habuit primus, literis publicis signo regio munitis, civem quemque Londinensem* 100. *solidis æstimabat. Hanc capitis æstimationem, scriptorum vulgus* Weram *nuncupat.*

ꝺꝛelꝑhýnomõ, &c.

Wera.

Amphora, Saxonicè ambeꝛ, *quasi ampher, ἀπὸ τοῦ ἀμφιφέρω dicta Græca vasis vinarii genus, & mensuram significat: Sic dicta quòd duas habeat ansas, atque ex utroq; latere prehensa feratur. Continet autem, ut tradunt nonnulli, sextarios* 48. *Sextarius alijs unciarum est viginti, aliis viginti & quatuor, atque ita Amphora hæc nostra ad id genus mensuræ quod nunc vulgò* [fickyn] *dicitur proximè accedat, neque verò omnis evanuit vetusti illius nominis memoria.*

Arationis *eleemosyna*, Saxonicè Sulhælmeꝛꝛ. Sulh, *vel potius* Sullow *(verbo paulùm immutato) plurimis in locis etiam nunc aratrum significat:* ælmeꝛꝛ *notioris est significationis vocabulũ, quam ut interprete indigeat ullo. Ego me legisse memini in vetustissimo quodam legum Ethelredi Regis libello, impositum tunc temporis in singula aratra denarium unum. Ea fortassis pensio est, quam illi* Sulhælmeꝛꝛ *appellabant.*

Sullow.

Capitales *inimicitiæ*, Saxonicè ꝓæþh, *nomen à* ꝓah *quod adversarium sonat exortum, atque à borealibus Anglis hac nostra memoria usurpatum. Illi verò dictione non ita multum à priori dissidente,* fewd, *&* Deadly fewd *appellant. Erant quidem inimicitiæ primis tẽporibus illis justæ, & casi cognatis nonnunquam legitima fiebat (si id res posceret) necem ulciscendi, & domestici sanguinis pœnas expetendi potestas. Ego (quam bellè, aliorum esto judicium) eam agendi in judicio formulam, sive actionem cognatione proximo concessam, quam vulgò* Appeal de mort *dicimus, hujus effrænati, ac præcipitis furoris in locum successisse conjicio. Inimicitias capitales Carolus magnus in libello (cui nomen Capitulare indidit) taidam appellat.*

Deadly fewd.

Appeal.

Centuria, *Saxonicè* hunꝺꝛeꝺ *à numero centum hominum appellationem habens. Aluredus Rex ubi cum Guthruno Daco fœdus inierat, prudentissimum illud olim à Ietrone Moysi datum secutus consilium, Angliam primus in Satrapias, Centurias, & Decurias partitus est: Satrapiam* Sciꝛe, *à* ꝛciꝛan, *quod partiri significat, nominavit: Centuriam* hunꝺꝛeꝺ: *& Decuriam* ꝺeoꝛþing *sive* ꝺienmanꝺale, *id est, Decemvirale collegium appellavit. Atque eisdem nominibus vel hodie vocitantur. Ac ne quis ignoret, decuria ex decem viris constabat, quorum singuli uniuscujusque sistendi fidejussores erant, & si quid eorum aliquis dedisset damni, id omne reliqui resarcire debebant. Atque hinc novem illi quidem* ꝓꝛeoboꝑh, *id est, ingenui fidejussores dicebantur; Nos in titulis curiarum* francos plegios *appellamus: Decimus ille* ꝺeoꝛþingman, *id est, decurio dictus est, quo nomine hac nostra est tempestate occidentalibus Anglis notissimus. Eum tamen alii* ꝺienheoꝛꝺ, *alii* ꝓꝛeoboꝛheꝛheoꝛꝺ, *id est vadem primarium, & præcipuũ nuncupabant: Cantii etiamnũ* boꝛſholder *corrupte pro* boꝛheꝛealdop, *id est, vadem primum, vocant. Centuria quidem ex denis erat Decuriis conflata, quemadmodum & centenarium numerum decies decem conficiunt. Hanc etiam Transtrentani alio nomine, verum nec in vulgus ignoto,* ꝓꝛenꝺac *appellabant. Sed revocetur unde est digressa oratio. Decrevit tum porro Aluredus, liberæ ut conditionis quisque in Centuriam ascriberetur aliquam, atq; in decemvirale aliquod conjiceretur collegium: 'De minoribus negotiis decuriones ut judicarent, ac si qua res esset difficilior, ad Centuriam deferrent: 'Difficillimas denique & maximi momenti lites Senator, & præpositus in frequenti illo ex omni Satrapia conventu cõponerent. Modus autem judicandi quis fuerit, Ethelredus Rex, legũ (quas frequenti apud Vanatingũ senatu sanxit) capite quarto, his ferè*

Shyre.

Visus frãci plegii. Tithingman.

Borſholder. Hundred.

Wapẽtac.

Court lete Hundred. Counry court.

Iuriede.

verbis exponit. In singulis (inquit) Centuriis comitia iunto, atq; liberæ cõditionis viri duodeni, ætate superiores, unà cum præposito sacra tenentes juranto, se adeò vitum aliquem innocentem haud damnaturos, sontemve absolvturos. *Hunc etiam non dissimile est illud duodecem virorum judicium, quod in Anglia Walliæque sapientum consulto, (quodque nos hodie* per medietatem linguæ *appellamus) Fol. 91. reperitur. Quæ cum ita sint omnia, viri intelligentes judicent, quam deligenter omnia veterum monimenta perscrutatus sit Polydorus, qui lib. Anglic. histor. nono, ex centum hominibus electos fuisse Decemviros, adeóque Gulielmum Regem terribile illud (ita enim loquitur) duodecem virorum judicium introduxisse contendit: verum danda erat homini juris nescienti venia.*

per medietatem linguæ.

Colonus, *Saxonicè* ȝebuꝑe *Villicus ad certum censum singulis annis pendendum adscriptus. Belgæ hac nostra tempestate rusticos* Bowres *appellant, quos nos hodiè contracto vocabulo pro* colonis, clownes *appellamus.*

Bowres. Clownes.

Compensatio *mortis*, Saxonicè Manbote, Man *homo est*, bote à beꝺꝺan *quod compensare significat ductum, compensationè sonat. Nonnulla quidem perempti corporis æstimationis pars, cæsi domino compensationis loco tributa est, eaque solutio* Manbote *dicebatur.* Videas igitur quæ habentur in legibus Inæ, capit. 69.

Contubernalis, *Saxonicè* ȝeȝylꝺa, *qua vox à* ȝyldan *quod solvere sonat fluens, unà pariter solventem significat. Ipsus est quem aliis in locis* ȝeꝼeꝑa *dicunt, id est, socium, & vitæ comitem. Erat enim superiorum temporum consuetudo, ut isti (quos diximus) decemviri, pecuniam in unum conferrent, atq; interdum unà cum socio cædis conscio ad perempti corporis æstimationem expletam contribuebant, nonnunquam etiam illis compensationis nomine æstimationis pars soluta est aliqua. Hoc veteres contubernium* ȝyldꝛip *nominabant: atque ego hinc facile crediderim natum, quòd religiosorum aliquot societates, & mechanicarũ artium ordines* ȝyldeꝛ *dicantur.*

Gilde, & Gildhall.

Conventus *ex omni Satrapia*, Saxonicè ȝemoꝛe, à ȝemeꝺꝺan, *quod est convenire. Id aliàs* ꝓolcȝemoꝛe (*præposito* ꝓolc *quod populum significat*) *aliàs* Scyꝑeȝemoꝛe (à Scyꝑe, *de quo antea à nobis dictum est*) *nuncupatur. Ejus duo sunt genera, quorum alterum hodie* le countie court, *alterum* le turne del vicount, *vulgò appellatur. Priorem illum conventũ Edwardus Rex singulo quoque mense, posteriorẽ Edgarus bis quotannis celebrandum instituit. Londinenses etiam nunc celebrem ex omni civitate conventum*, Folcmote *verbo paulùm contracto, dicunt. Legules suos ad juris exercitationes obeundas congressus, vel hodie* Motes *appellant.*

County Turne. Folkmote. Mootes.

Custos paganus, Saxonicè Siꝺcunoman *nomen à* Siꝺian, *quod est proficisci, vel iter facere, exortum. Conjectare lubet eos esse, quos nunc Iureperiti* legales milites (*non dico equites auratos*) *appellant. Num autem hi fuerint, quos hodie Londinenses* Sidemen *appellant, aliorum per me liberũ esto judicium. Ego vero (si mihi istidem liceret liberè id quod sentio dicere) pronunciarẽ potius* Armiferos *esse, & duces quosdam paganos: Eorũ etenim muneris erat, atq; officij, in profectione militari se præbere quam paratissimos.*

Sidemen.

Decuria, *Saxonicè* ꝺeoꝛunȝ, *verbum idem valens. Quæ fuerit Decuriæ Origo, ac forma, satis est antea à nobis in dictione* Centuria *explicatũ. Hoc tantum subjiciã, Mirabiles illud unum Alureds (vel potius Ietronis) consiliũ allaturum Reipub. utilitatis fructus, si veræ Decuriæ solidam teneremus imaginem, nec amplius umbra uteremur. Verum hoc alii viderint, ego quæ reliqua sunt persequar.*

Tithing.

Demetæ, *Saxonicè* ꝑæꝺꝛæceaꝛ, ꝑeꝺꝛ *Australẽ sonat* Walliæ *regionem*, ꝑæꝺæꝺꝛiꝺꝺan *(quod est sedem habere) fuit, atq; habitatorem significat. Hinc igitur* monticolæ Dunꝛæta, Somerset. à Dun *quod mons est, dicuntur:* Sumerſetenſis *etiam Satrapiæ habitatores, à* Sumoꝛ *(quod ad austrum vergant)* Sumoꝛꝛæceaꝛ *appellantur. Sylvester Giraldus in sua Walliæ Topographia, Australem Cambriæ regionẽ* Demetiã *nuncupat, habitatores Lelandus, atq; alii ferè omnes* Demetas *appellant. Neq; interim desunt, qui Australes Wallos in* Cornubia *locant, atq; ingẽti illo maris brachio (quod ab occidente terram intrans, ad dextram Cornubiam, ad lævã Walliã ablut) à borealibus Wallis disjunctos existimãt.*

South-wales.

Hereotum, *Saxonicè* heꝛeȝaꝺ *vocabulũ ab* heꝛe (*quod exercitum sonat*) *effictum, atq; armamenta, sive belli instrumenta significat. Constat sanè* Hereotum *his primis temporibus nomine apparatus bellici dominis tributum, id quod etiã nunc aliquibus in locis observatur. Datur quidem & hodie passim* Hereotũ, *sed longè ab hoc nostro diversum. Imò quod hac nostra memoria Gallicè* relief *dicitur, veteris illius hereoti vim obtinet. Conjectura est igitur, Normannos villares Anglis vitis, omniq; spoliatis armatura, heriotum remisisse, atq; à miseris pecuniam exegisse.*

Heryot.

Relief.

Hyda *terra*, Saxonicè Hyꝺelanꝺeȝ, *fundi mensura, quæ* Mathæo Parisiensi, Johanni Lõdinensi, & *veteribus* bene multis *tanta erat terræ portio, quanta unico per annum arari & coli poterat aratro.* Gervasii Tilberiensis, *Henrici secundi Nepotis, quem legi, (inscriptus de* Scaccario) *Dialogus, ex centum acris hydam constare exponit.* Acta verò *constat in longitudinẽ ex perticis (ut vocant) 40, in latitudinẽ 4. Ac perticæ longitudo est, 16. pedum & di. Illud interim verum est*, Ecclesiasticæ Bedæ historiæ *interpretem, eam terræ portionem quam Latinus codex* familiam *vocat, Saxonicè* Hyꝺelanꝺeȝ, *plurimis in locis vertere. Beda autem idcirco familiam vocat, quòd ad familiam alendam sufficiat, post eam alii* mansam *appellarunt. Tantum abest ut terra* hyda *ex vicenis constet acris, quemadmodum Polydorus, atque alii eum sequuti tradiderunt.*

Hyde.

Judicialis *liber*, Saxonicè ꝺombec, *frequens est in his legibus judicialis libri mentio, neque interim quis fuerit usquam apparet. Bedas libro*

libro ecclesiastica historia 2. cap. 5. ait Ethelbertum Cantiæ Regem scripsisse idiomate Saxonico libellum cui nomen indidit Decreta judiciorum, *atque judicia illa vel sua memoria tradit fuisse observata. Hic noster etiam Alfredus in præfatione, fatetur se ex Ethelberto sumpsisse nonnulla. Quid plura? Asserius Menevensis olim Alfredo regi familiaris, prodit ipsum regem Saxonicis mandasse literis* judiciorum decreta, *verùm ad nos pervenire injuria temporum non permisit.*

Saxones. Jus Dacorum, Occidentalium Saxonũ, & Merciorum, *Saxonicè* Denelaga, ꝑeꝑꝺeaxnalaga, ⁊ Wyꝑenalaga. *Autor est Bedas, advolasse unà ab initio in Angliam treis Germaniæ populos:* Saxones *vel hodie notissimos:* Anglos, *gentem Saxoniæ vicinam, quorum Regionem Munsterus* Angriam *dici, & Saxonico Duci parere affirmat:* Et Jutas. *Ex* Jutis *orti sunt Cantuarienses, & qui* Vectem *insulam colunt: Ex* Saxonibus *profecti sunt hi, quos Orientales, Australes, & Occidentales Saxones nuncupamus: Ab* Anglis *originem traxerunt Orientales Angli, Mercii, & Northumbri. Horum autem omnium sedes, Heptarchiæ Tabula in hunc usum depicta monstrabit. Atque hic (quoniam Iutarum facta est mentio) admonendi sumus, librariorum incuria falsò haberi in Latino codice* vitas *præposito v. pro* Jutas: *Nam liber Bedæ* Saxonicus ȝeaꝺ m *vertit, id est* Gottos, *quos* Jutas & Jutones *fuisse antiquitus dictos, Philippus Melanthon, & Matthæus Westmonasterienſis affirmant. Sed reliqua explicemus. Hii igitur ut erant moribus diversi, patrias quique leges, atque instituta more majorum observabant: Præ cæteris autem, eorum qui Occidentalem & Mediterraneam regni regionem incolebant jura, & consuetudines vigebant: Quorum illi quidem à situ vulgò* Occidentales Saxones, *hi* Mercii *(à fluvio (ut quidam vult)* Mersey *limitaneo, qui est in Satrapia Lancastrensi) dicebantur; utriusque autem populi lex uno interdum nomine* jus Anglorum *appellatur. Longo post demum tempore* Dacorum *gens ferocissima in Angliam fertur, atque Anglos armis devexat, donec* Orientalem regni partem *subegisset. Atque horum etiam tandem consuetudines emituerunt. Hinc igitur natum, ut juris* Occiduorum Saxonum, Merciorum, & Dacorum *crebrius in hoc libello versata sit mentio. Cæterum ne quis suspicetur Gulielmum Normannum has leges penitus omnes sustulisse, operæ precium duxi hoc loco commemorare, quæ fuerit plus quadringentis abhinc annis Henrici Wintoniensis episcopi, atque ejusdem Gulielmi regis ex Adela filia nepotis, hac de re opinio, atque sententia.* Gervasius *igitur* Tilberiensis *in suo (quem diximus de necessariis Scaccarii observantiis) dialogo, de libro illo quem vulgò* Domesday *appellamus, verba faciens, hac habet*

Anglr. Angria. Jutæ. Gotti. Mersyssr. Domes-day Inquisitio.

quæ sequuntur. Porro liber ille de quo quæris, Sigilli regii comes est individuus, hujus autem institutionis causam ab Henrico quondam Wintoniensi episcopo sic accepi. Cum insignis subactor Angliæ Rex Wilhelmus, ejusdem pontificis sanguine propinquus, ulteriores Insulæ fines suo subjugasset imperio, & rebellium mentes terribilium perdomuisset exemplis. Ne libero de cætero daretur erroris facultas, decrevit subjectum sibi populum juri scripto, legibusque subjicere. Propositis igitur legibus Anglicanis, secundum tripartitam earum distinctionem, hoc est, Merchenlage, Denelage, Westsexenlage, quasdam reprobavit, quasdam autem approbans transmarinas * *Neustriæ* leges, quæ ad regni pacem tuendam efficacissimæ videbantur, adjecit. Deinde communicato consilio, discretissimos à latere suo destinavit viros per regnum in Circuitu, à quibus totius terræ descriptio diligens facta est, tam in nemoribus, &c. *Hactenus Gervasius.*

* id est, Normanniæ.

Lee, & Leemouth. Lea *fluvius*, Saxonicè Liȝa. *Prisci* Lui *vocabant, nunc* Lee *vulgus appellat. Is est, qui* Ware, Waltham, *&* Stratford *villas alluens, septimo à* Londino *lapide in* Thamesim *diffunditur. Ostium accola* Leemouth *nuncupant.*

Libra. Libra *Saxonice* punꝺe, *à pondo, quo nomine vel hodie appellatur. Libra his primis temporibus, 48. solidos valebat argenteos:*

Solidus. *Solidus vero, qui est apud nos pars libræ vicesima, denarios per id temporis continebat quinq;, nunc duodecim. Atque ita fit, ut libra ex 240. denariis constaret: quemadmodum etiam*

Denarius. *nunc constat. At tum quidem 240. denarii pondo unum gravitate exæquabant, id quod nunc 720. denarii, vix, aut omnino non assequuntur. Hujus autem rei monimenta certa extant, in denariis argenteis tempestate Ethelredi regis excusis.*

Marca. Mancula, & Marca. *Saxonicè* Mancꝩ ⁊ Meapc, *Numus, argenteus 30. valens denarios.*

Monticolæ, *Saxonicè*, Dunꝛeaꝛ à Dun, *quod montem sonat, &* ꝛaxa, *de quo antea à nobis dictum est. Hos Walli hac nostra tempestate* Gwer Blayny *appellant.*

Pillory. Mulcta *nomine colli obstricti*, Saxonicè Healꝛfanȝe. *Vox ab* healꝛ *quod collum sonat, &* fanȝ, *quod à* ȝefon *ductum captum significat, composita: atque ita* healꝛfanȝ *ad verbum est*, collum obstrictum. *Erat id temporis fortasse in more positum (uti nunc est)* Numellis *colla hominum constringere, quod genus vincli ligneî leges nostræ in pistores latæ,* colliſtrigium *appellant: Nunc vulgo* pillorie *dicitur. Versa est hæc tandem pœna in mulctam pecuniariam, at ij, non desunt qui decem fuisse solidorum affirmant.*

Mulcta *legis violatæ.* Saxonicè labꝛlive.

Verbum à lah & ꝑlīᵹe *compositum*, lah *legem significat*, ꝑlīᵹe *a* Slīᵹᵹan *finens, ruptum sonat: atque hoc modo* lahꝑlīᵹe, *jus ruptum & violatum valet. Duo reperiuntur in his legibus mulctarum genera: alterum in lege ipsa præscriptum atque expressum: alterum maxime quidem in singulis legibus explicatum, notum tamen, & cujusque personæ consentaneum, atque id* lahꝑlīᵹe *appellatur. Ego etenim me legisse memini, legis violatæ mulctam* Thano *irrogatam fuisse Marcarum quinque:* homini fundū ex scripto possidenti *trium:* pagano, *Orarum duodecem.* Thanus *autem, &* Ora *quid fuerit, loco dicemus apposito.*

Mulcta.

Nummus Romæ pendendus. Saxonicè Romᵹeoh. *Occiduorum Saxonum Rex olim Inas Romam religionis ergò pergens, circiter annum salutis humanæ* 720. *Denarium domesticatim pendendum papæ concessit. Atque hinc est, quod illud vectigal alio interdum nomine* Rompeniᵹ *dicebatur.*

Peter pence.

Ora, *vox à Saxonico* oꝑe *quod metallum significat efficta. Ego in vetustissimo codice legi, ex quindecem* Oris *constare libram, cui tamen opinioni haud facile assentior, quippe qui* Oram *ex nomine aream fuisse conjicio, adeóq; tanti valuisse non existimo.*

Ordalium, Saxonicè Oꝑdæl, *Dictio ab* oꝑ & dæl *composita,* oꝑ *privativum est, quemadmodum apud Græcos* ἀ, *apud Latinos,* in *ut in dictione græca* ἀβλαβὴς, *Latina innoxius, videre licet:* dæl *partem sonat, atque hoc modo* Oꝑdæl (*ut verbum verbo reddam*) *expers est, id est, criminis expers. Erat etenim* Oꝑdæl *criminis purgandi modus, cujus duo fuerunt genera, alterum ignis, alterum aquæ ordalium dicebatur. Igneum illud solitum est hoc modo perfici. Reus aut perpaucis passibus incedens, ferrum nuda manu candens ferebat, aut nudo currens pede, super ignitos quosdam gradiebatur vomeres. Ferrum illud unius erat interdum libræ, quod illi* simplex Ordalium, *pondo interdum tria, atq; hoc illi* triplex Oedalium *appellabant. Eum illi insontem (incolumis si fortè evaserat) pronunciabant; sin igne perustum deprehenderent, damnabant criminis.* Aquarii *itidem duo fuerunt* Ordalii *genera: Aquæ nimirum frigidæ, & fervent is. Aut enim in aquam gelidam accusatus immissus est totus, atque tubo (ut eorum ferebat opinio vehemens) criminis purus infundo residebat, sceleris verò conscium aqua protinus à se rejiciebat: Aut in aquam denique ebullientem manum cubito tenus immergebant, atq; de reo & innocenti (quemadmodum à nobis superius dictum est) decernebant. Viris tantummodo nobilibus, atq; ingenuis igni illius Ordalii quæstione facta est sese purgandi potestas; Rustici vero & pagani in aqueum detrusi sunt Ordalium. Operæ pretium erit, ad divulgandam illorum temporum Barbariem, & plerisq; inauditam (superstitione dicam, an immanitatem?) aliquam ejus rei formulam, quam vel ad tempora Joannis regis Angliæ stetisse deprehendi, ex vetustissimo codice excerptam inscribere.*

Ordell.

Hic incipit corde Judicii, quo rei aut innoxii probantur ferro candenti. Post accusationem legitime factam, & triduum in jejuniis & oratione consumptum, Sacerdos vestibus sacris præter casulam indutus, ferrum ante altare positum forcipe accipiat, & hymnum trium puerorum, videlicet, *Benedicite omnia opera* decantans, ad ignem deferat, & dicat hanc orationem super locum ubi fiet ignis ad faciendum judicium, *Benedic domine Deus locum istum, ut sit nobis in eo sanitas, sanctitas, castitas, virtus, & victoria, & sanctimonia, humilitas, bonitas, lenitas, & plenitudo legis & obedientia Deo patri, & filio, & spiritui sancto, hæc benedictio sit super hunc locum, & super omnes inhabitantes in eo.*

¶ *Benedictio super ignem.*

Domine deus, pater omnipotens, lumen indeficiens, exaudi nos, quia tu es conditor omnium luminum. Benedic Domine hoc lumen quod ante sanctificatum est, qui illuminasti omnem hominem vel mundum, ut ab eo lumine accendamur igne claritatis tuæ: Et sicut igne illuminasti Moysem, ita nunc illumina corda nostra & sensus nostros, ut ad vitā æternā mereamur pervenire, per Christū, &c. Qua finita, dicat Pater noster, &c. Salvum fac servum, &c. Mitte ei auxilium Deus, &c. De Syon tuere eum, &c. Domine exaudi, &c. Dominus vobiscum, &c.

Oratio.

Benedic Domine sancte pater omnipotens Deus, per invocationem sanctissimi nominis tui, & per adventum Filii tui, atque per donum Spiritus paracleti, ad manifestandum verum judicium tuum hoc genus metalli, ut sit sanctificatum, ut omni dæmonum falsitate procul remota, veritas veri judicii tui fidelibus tuis manifesta fiat, per eundum Dominum, &c. *Post hoc ferrum in ignem mittatur, & aspergatur aqua benedicta, & dum calescit Missam celebret. Cum vero sacerdos Eucharistiam sumpserit, hominem probandum (sicut infra scriptum est) adjuret, atque communicare faciat.*

Officium Missæ.

Justus es Domine, & rectum judicium tuum, &c.

Oratio.

Absolve quæsumus Domine tui delicta famuli, ut à peccatorum suorum nexibus quæ pro sua fragilitate contraxit, tua benignitate liberetur. Et in hoc judicio quoad meruit justitia tua præveniente, ad veritatis censuram pervenire mereatur, per Christum dominum, &c. In illo tempore, cum egressus esset Jesus, in via præcurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum dicens, Magister, boni quid faciam, ut vitam æternam percipiam? Jesus autem dixit ei, Quid me dicis bonum &c.

Deinde

Deinde Secreta, &c.

Antequam vero communicetur, interroget eum sacerdos cum adjuratione sic. Adjuro te per Patrē, & Filium, & Spiritum sanctum, & per veram Christianitatem quam susce-pisti, & per sanctas reliquias quæ in ista ecclesia sunt, & per baptismum quo te sacerdos regeneravit, ut non præsumes ullo modo communicare, neq; accedere ad altare, si hoc feceris, aut consensisti, &c. *Hic communicet sacerdos illum, & dicat*, Corpus hoc, & sanguis domini nostri Jesu Christi, sit tibi ad probationem hodie. *Oratio.* Perceptis, domine deus noster, sacris mu-neribus, supplices deprecamur, ut hujus participatio sacramenti à propriis nos re-atibus expediat, & in famulo tuo veritatis sententiam declaret, &c. *Deinde* Kyrieleson, *& Letania, & Psalmi, & tum Oremus.* Deus, qui per ignem signa magna ostendens, Abraham puerum tuum de in-cendio Chaldeorum, quibusdam pereun-tibus eruisti, Deus qui rubum ardere ante conspectum Moysis, & minime comburi permisisti, Deus qui incendio fornacis Chal-daicis plerisque succensis, tres pueros tuos illæsos eduxisti, Deus qui incendio ignis populum Sodomæ involvens, Loth famu-lum tuum cum suis salute donasti, Deus qui in adventu sancti Spiritus tui illustra-tione ignis fideles tuos ab infidelibus de-crevisti, ostende nobis in hoc pravitatis nostræ examine virtutem ejusdem Spiri-tus, &c. et per ignis hujus fervorem dis-cernere fideles & infideles, ut à tactu ejus cujus inquisitio agitur, conscius exhor-rescat, & manus ejus comburatur, inno-cens vero penitus illæsus permaneat, &c. Deus, cujus noticiam nulla unquam secre-ta effugiunt, fidei nostræ tua bonitate re-sponde, & præsta ut quisquis purgandi se gratia hoc ignitum tuleric ferrum, vel ab-solvatur innocens, vel rei noxius detega-tur, &c. *Deinde sacerdos super ferrum aquā benedictam spergat, & dicat.* Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus sancti descendat super hoc ferrum, ad discernendum rectum judicium Dei. *Et mox accusatus ad novem pedum mensuram ferrum perferat. Hujus denique manus sub sigillo triduum tegatur, & si sanies crudescens in vestigio ferri reperia-tur, culpabilis dicatur: Sin autem mundus extiterit, laus deo referatur.*

Quandoquidem ex eodem fonte fluant (Amice lector) quæ de aqueo traduntur Ordalio, satis superq; hac de re dixisse vi-deor; Nunc igitur ad id quod propositum erat revocetur oratio.

Ceorle. Paganus, *Saxon.* Ceorle, *rustici & pagani vel hodie* Carles & churles *appellantur. Erat apud veteres* Ceorle *infimæ quidem, at li-bera tamen conditionis homo, quemadmodum* Earle. Eorle, *(quem ego Satrapam verti) summæ, & amplissimæ,* Ceorl *is erat (ni longe fallor opinione) quem nuper juris peritissimus D. Fitzherbert in suo de natura Brevium libello,* Base tenant. Base tenant qui fesoit villein service, mes ne fuit pas villein, *appellavit. Prisci etenim servilis conditionis hominem, non* ceorl, *sed alias* beope, *alias* eorne *nominabant.*

Offa judi-cialis. Panis *certis verbis devotus*, Saxonicè Copcneb, *vocabulum à* Copc & neb, *com-positum:* Copc execratum *sonat*, neb, a ne-ob, *id est necessitate ductum*, panem *signifi-cat: atque ita* Copcneb *panis est execratus. Moris erat panem certis quibusdam, desti-natisque sententiis consecratum reo gustan-dum offerre; habebant enim penitus insitam opinionem, non posse quenquam mali conscium panem hoc modo dedicatum glutire. Offam judicialem, alii dixerunt.*

Pondus *lanæ*, Saxonicè peger pullep, *nunc vulgo* a weight of wool. *Pondus lanæ alias plus, alias minus continet, certum est ta-men* Salisberiæ, *& nonnullis aliis in locis, ex* 30. *constare libris.*

Shyrife. Præfectus, *vel præpositus*, Saxonicè zepe-pa & Scypzepepa, & hihzepepa. *Vocabu-lum (ut ego conjectura augeror)* a zepeccan *(quod regere sonat) ductum: ut sit* zepepa, *quasi* zepecpa, *facilis est enim lapsus. Le-gum Allemannorum, & Baioariorum, (quis-quis is fuerit) interpres* zepepa *hunc nostrū* Grafionem *vertit; neq; interim me latet lon-gè diversam reperiri in legibus* Guilielmi *hujus vocis derivationem. Utcunque sit, do hoc mihi dubium non est, eundem esse* zepepa, *qui hac nostra memoria vulgò* Reve *(abjecto* ze, *quod apud Saxones semper ferè superfluum est) dicitur. Atque ita* Scypzepepe *is est, quem nos hodie* Shyrife, *vel potius* Shyre Reve *appellamus. Hinc illud manat* popuzepep, *nomen prætoris Londinensis tempestate Guilielmi primi, atque illa Germanis in ore frequentissima,* Lurgreve, Margreve, *& Landesgreve. Bini tum temporis in singulis Satrapiis viri authoritate valebant,* Ealdop-man, *quem ego* Senatorem *verti, & secundū eum hic noster præfectus. Horum alterum Normanni postea* Comitem, *quod plerunque comitatui præficeretur, alterum* Vicecomitem *appellarunt. Erant denique & minuti quidam* Vicount. *præpositi, quos nunc vulgò* Reves of manors Reve. *nominamus: Eorum hac nostra ætate plerisque in locis aut omnino nulla, aut certè tenuissima est existimatio.*

distreignor & distresse Pignerari, *id est, pignus auferre*, Saxoni-cè Nyman, *vulgò* to distrein. *Inde* Nām, *ablatio pignoris, vulgò* distresse: *Atq; hinc etiam vulgatissimum illud nostrum* Wythern- Wythernā nam. *Verum maximam mihi admirationem movet introducta nominis depravatio, qua Wythernam* vetitum (*cum potius* iteratum *sonat*) namium *dicit. Est enim apud Saxones* pyþep, altera, & Nām pignoris (*ut dixi*) ablatio: *atque ita Wythernam* altera *sive se-cunda est* pignoris ablatio. *Accedit eodem verus & germanus vulgaris nostri* Wyther-nam *usus. Etenim si quis pecudem pigneratus, in aliam abegerit Satrapiam, is pignoribus ab-latis coercendus est. His primis tēporibus vade, & pignore caveri solebat, hac illi* peo y boph

Vades & salviplegii. nos (qui aliquam ejus rei tenemus umbram) vadios & salvos plegios, vulgo nominamus.

Primitiæ seminum Saxonicè Cỳpicpeaꝺ, ad verbum vectigal ecclesiasticum. Hic videntur justa interpretationis loco verba ex veteri quodam legum libello desumpta, digna quæ subjiciantur. Ibi autem legitur ad hunc modum. Chircheseed, ou Chirceomer, ou Chirceamber, fuit un certein de blee batu, que chescun home devoit al temps dez Brytons, & dez Engles, porter a lour esglise le jour Seint Marten. Id si verum sit, constat falsò scribi cỳpicpeaꝺ, pro cỳpicpæꝺ; ꝼæꝺ etenim apud illos semen significat, Sceaꝺ vero (unde id quod vulgò Shot) pecuniam sive vectigal sonat.

Purgatio simplex, Saxonicè anþealdꝺpe laꝺe. Varia fuit criminis purgandi ratio, Pane scilicet Eucharistico, pane certis verbis devoto, Ordalii quæstione, & jurejurando. Purgationis vero singularis & triplicis appellatio, Ordalii & juris jurandi propria est, & peculiaris. De simplici, & triplici quidem Ordalio superius à nobis dictum est: Jurejurando igitur simplex fit purgatio, cum reus adjunctis sibi duobus aliis interponit jusjurandum: Triplex, quoties cum aliis quinq; jurat unà. Accusato præterea aliter fiebat interdum per Sacramenti religionem criminis diluendi potestas, quod pro ratione 12. aut plurium pauciorumve hydarum terræ dicebatur, atq; id aliàs solus, aliàs cum aliis unà præstabat. Neq; est interim cuivis crimen quodque purgare concessum, verum pro delicti ratione, ipsa etiam purgandi augenda, minuendave fuit facultas, atq; ut cujusque fuerat capitis æstimatio, ita ei facta est criminum sive majora, sive minora purgandi copia. Pervaserat enim (uti nunc quidem) opinio per animos hominum, ut quo quis erat opibus assluentior, eò fuit majori fide, & in jurejurando religiosior. Hujus purgationis non omnis evanuit vetustate memoria, nam per hæc tempora de pecunia postulatus, debitum nonnunquam duodecima (quod aiunt) manu dissolvit.

Juramentum pro ratione hydarum.

Duodecima manus.

Satrapas, Saxonicè Eorle. Erant quidem Satrapæ viri summæ fortunæ nobiles, qui cum plerunq; integram procurabant Satrapiam, (quem ego magistratum Senatorem dico) usu tandem evenit, ut ex Satrapis suis singulis nomina sint sortiti. Hinc enim (sicut ego autumo) alius Huntendonensis, alius Bedfordiensis, alius Leicestrensis Satrapas primo est nuncupatus. Hos Normanni postea comites, quod in multis capiendis (ut non nemo suspicatur) fisco regio socii, & comites, id est, participes essent, nominarunt.

Comites.

Scata, vocabulum à Saxonico Sceaꝺa effictum. Est autem Sceaꝺa ingens argenti summa, quippe quæ argenti quinque millia contineat.

Senator, Saxonicè Ealꝺoꝼman, à senectute. Ipsum est qui alio interdum nomine Scỳpeman dicebatur: Scỳpeman autem virum cujus commissa est fides Satrapia, significat. Is magistratus hac nostra memoria non nisi in periculis, & asperis temporibus est mandatus, atq; tum quidem Lieutenantship appellatur.

Aldermã.

Lieutenãt.

Solidus, Saxonicè Scỳlling. Nummus argenteus. Ex quinis (ut dictum est) constabat denariis.

Shilling.

Terra ex Scripto, Saxonicè Bocland. Fundum veteres aut ex scripto qui Bocland, aut sine scripto, qui ꝼolcland dicebatur, possidebant. Quæ fuit ex scripto possessio, commodiori erat conditione, hæreditaria, libera, atque immunis: fundus sine scripto, censum pensitabat annuum, atq; officiorum servitute quadam est obligatus. Priorem viri plerunq; nobiles, atq; ingenui, posteriorem rustici fere & pagani possidebant. Illam nos vulgò frehold, & per chartam, hanc ad voluntatem Domini appellamus. Habebant etiam majores nostri & suas villas, quas à ꝼeoꝼmian (quod est cibum suppeditare) ꝼeoꝼmeꝛ appellabant, eamq; nos hodie nominationem retinemus. Dominis etenim quæ ad esum, potum, victumq; erant necessaria, ville subministrabant. Hæreditatem vero temporibus illis non (quemadmodum apud nos) solus ætate maximus adebat, verum ad filios omnes æqualiter fundus lege veniebat, quod illi lande ꝛcỳꝼꝼan dixerũt, & Cantii hac nostra memoria eodem vocabulo to shift land, id est, hercisc ere, & fundum partiri, appellant. Atq; hinc ego usu tandem evenisse credo, ut terra illa Gavelkyn, quasi gifeealcỳn, id est, omnibus cognatione proximis data, dicatur. Ac quoniam ex hoc sermone in memoriam Cantianorum incidimus, non erit opinor ab instituto nostro alienum commemorare, quid causæ fuerit, quare ex omnibus Angliæ provinciis, una fere Cantiorum regio veterem hanc terræ dividendæ consuetudinem servet, aliaq; nonnulla quæ erant in more majorum, etiamnum teneat. Cæterùm quoniam minorem fidem faceret oratio mea, excitabo religiosum testem, Thom. Spottum, monachum olim Cantuariæ Augustinensem, qui in suo de Abbatibus Cœnobii libello, ad hunc modum loquitur.

Ferme.

Freehold.

Gavelkynd.

Anno 1066. Wilhelmus Dux Normannorum rerum potitus, versus castrum Doveria iter suscepit, ut illud cum cæteris Cantiæ partibus subjugaret. Stigandus itaque Archiepiscopus, & Abbas Egelsinus, quasi totius Cantiæ majores, & domini, animadvertentes ubi in Anglia antea nullus fuerat servus, jam omnes etiam Nobiles servituti Normannorum subditos, populum universum Cantianum congregarunt, quibus exposuerunt imminentia pericula, Normannorum insolentiam, & servilis conditionis angustiam. Qui cum decrevissent potius mori, quam servitutis jugum subire, statuitur Duci occurrere, & pro patriis legibus dimicare. Facti sunt Duces archiepiscopus & Abbas, dieque dicto universus populus apud Swanescombe convenit, latitantes in Sylvis adventum Ducis expectant, statuuntq; ramos arborum in manibus portantes præcludere undique

Vitæ Spottus regnante Edovardo primo.

vias

vias Duci, & circumvenire. Postridiè Dux juxta *Swanescombe* transiens, sese animadvertit circumseptum quasi nemore paulatim undiq; appropinquante, non sine consternatione. Cantiani vero statim abjectis ramis ad Buccinæ sonitum arma præferunt, Missique sunt ad Ducem Archiepiscopus & Abbas, qui hæc dixerunt. Ecce domine Dux populus Cantiæ tibi obviã procedit, te tanquam ligeum Dominum suum recepturi, ea conditione, ut populus universus Cantianus in perpetuum avita gaudeat libertate, avitisq; fruatur legibus, alioqui tibi è vestigio bellum indicunt, parati hic potius omnes occumbere, quam servitutis jugum pati, & ab avitis legibus recedere. Dux in arcto positus, petita non tam libẽter quam sapienter concessit. Datis igitur utrinq; obsidibus, Cantiani lætos Normannos Rofecestriam deducunt, & comitatum Cantiæ, cum castro Doverensi eis tradunt. Sicq; antiqua libertas Anglorum, patriæq; leges in sola Cantia industria Stigandi & Egelsini usq; ad hæc tempora remanserũt. *Hactenus ille. Ego verò in hoc uno lectori verba dari facile non patiar, nam quod nondum id temporis servitutem introductam asserit, ego verè affirmare possum servos fuisse in Anglia complures: id quod vel me conticente leges ipsæ enunciabunt. Num verò in Cantianis tum tẽporis fuerint servilis conditionis homines, aut nunc sint, non affirmaverim; legi sanè, non fuisse unquam.*

Thanus, *Saxonicè*, ðeȝn, à ðenian *ductũ, quod alicui ministrare, atq; ad voluntatem nutumq; ejus totum se accõmodare significat. Est tamen* Thanus, *ei qui servitutem servit è regione contrarius, is enim* ðeop, à ðeopian, *quod est servire, dicebatur.* Thani *autem appellatione*, viri *interdum* nobiles, *interdum* liberæ conditionis homines, *interdum* magistratus, *atq; sæpenumero* ministri *notantur. Atq; hinc est, quod coronatæ plumæ insignia principis, Saxonicis vocibus titulũ præferant*

Ic Dien. Ic Dien, *sed corrupte (pace fecialium dixerim) pro* Ic ðen, *transfixa prima parte literæ* D. *virgula ad hunc modũ,* Đ, *ut sit* Ic Đen *quod idem sonat atq;* Ic ðeȝn, *id est, ego famulus, & minister sum: Hares namq; (ut inquit apostolus) dum puer est nihil differt à servo. Sed eã fortasse principes nostri inscriptionem à Belgis mutuati sunt. Illi enim etiam nunc pro* Ic ðen, Ic dien *loquuntur. Testis est Hector Boetius, rerum in Scotia gestarum Scriptor haud imperitus, Malcolmum Regem* Thanos *suos titulo Comitũ honestasse. Atq; ego non semel me legisse memini, eos esse qui post adventũ Normannorum* Virrones *& Barones dicebantur. Habebant enim* Thani *liberas quasdam jurisdictiones, quas vel hodie* courtz Barons *appellamus.*

Court Baron.

Thrimsa, à ðpeo, *quod tria sonat efficitũ. Est igitur Thrimsa trium solidorum nummus.*

Turma, Saxonicè hloþe, *Vocabulũ à* hlýde *quod tumultũ sonat deductum. Est quidẽ* hloþ *hominum manus ad rapinam parata, manipulus furum. Ego quod ad Romanam Turmã quæ ex 32. constabat militibus proximè accederet, turmã verti. Id si cui minus arriserit, cohortem dicat.* Route.

Via vetelingiana, *Saxonicè* pæðlinȝaȝpæð. *Visum est interpretationis loco verba* Ranulfi Higden *subjicere, ea autem in suo (quod Polychronicon inscriptum est) opere, ad hunc modũ reperies.* Statuit Molmutius rex Brytonum 23. & primus eorum legifer, ut aratra, templa, viæq; ad Civitates ducentes, immunitate confugii gauderent. Verũ quia succedente tempore de viis, (cum non essent certis limitibus distinctæ) orta esset dissensio, Belinus rex, filius prædicti Molmutii, ad subducendum omne ambiguum, 4. regales vias omni privilegio munitas per insulam sterni fecit: *fossam* scilicet, *Watlingstrete, Erningstrete, & Ikeneldstrete.* Et mox sequitur. Secunda via dicitur Watlingstrete; tendens ab Euro austro in Zephirum septemtrionalẽ. Incipit enim à Dovorio, trãsiens per medium Cantiæ ultra Thamesim juxta London (*hinc fortasse platea Londinẽsi nomen inditum Watlingstrete*) inde per Sanctum Albanum, Dunstapliam, & per Lilburn usq; ad montem Wrekene, deinde transcendit *Sabrinam* fluvium, tendit ad Stretton, & inde per medium *Walliæ* usq; ad *Cærdigan*, & in mari Hybernico terminatur. *Hæc ille.* Watling-strete.

Virgata terræ Saxonicè ȝýpolandeȝ, *nunc vulgo* Yardland, *fundi mensura pro ratione loci diversa, nonnullis enim in locis ex 20, aliis ex 24, aliis ex. 30. constat acris.* Yard land.

Usa *Saxonicè* uȝe, *Lelandus Isim appellat, Fluvius est in mediterranea Angliæ regione. Oritur prope* Stanes, *petitq; villas Buckingham, Newport, Bedford, Huntingdon, atque* Granta *flumine auctus,* Lyn *oppidum alluit, ac tandem Oceano se committit.* Ouse fl.

Wallus Saxonicè ȝealh, *id est, externus, vel peregrinus. Ita enim quadringentis ferè abhinc annis interpretatus est* Sylvester Gyraldus *in sua Walliæ Topographia.* Wallia (inquit) non à Wallone Duce, aut Wendoloena regina, sed à Barbarica potius nuncupatione nomen accepit. Saxones enim regno occupato Brytannico, quoniam lingua sua extraneum omnem ȝealh vocant, gentes has sibi extraneas *Wallenses* vocabant, & regionem *Walliam.* Hactenus Gyraldus. *Cæterum cum Brytannorum (qui post amissam patriam cædibus superfuerant) pars in Walliam, pars in Cornubiam se receperant; Saxones hos quidem* cornȝealaȝ, *illos verò diverso nomine* Bryðȝealaȝ *appellabant.* Wellshmẽ.

Lectori.

LECTORI.

MOliente Typographo novam hujus operis editionem, rogabar, ut si quid haberem, adderem: Sed non occurrebat pro tempore, & quibus jam premor angustiis, quicquam præter verba quædam harum legum obscura, in antiquo codice olim Monasterii S^ti^ Augustini Cantuar. manu circa tempora *Edwardi* tertii exarato Glossata, et uti videbis aliqua ex parte interpretatione adhuc carentia; cui quidem defectui mederi pro viribus studuissem, nisi doctorum consortio jam destitutus, & librorum penuriâ laborans ei operi imparem me vidissem. Admonendus tamen es quòd deprehendi Characterem ꝑ, modò denotare *th*, modò verò *w*; ex insciția fortasse scriptoris non animadvertentis differentiam inter Saxonicum *p*, et ꝑ: expressi igitur quod verisimilius duxi, et codicis figuram in margine connotavi.

Verba

Verba Anglica obscura & Glossata excerpta de Legibus regum Angliæ, Videlicet *Cnuti, Aluredi, Inæ, Ethelstani, Eluredi, & Godrini, Edwardi, Edmundi, Ethelredi.*

A

A Ebere morder *apertum murdrum.*
Aegild *insolutus.*
Aesne *inops.*
* Agenfriga *liber in cujus* *invenitur.*
* Athteswan *servus porcarius.*
Aldermannus *Comes vel senior.*
Anfealp Tihtle *simplex accusatio. L. E.*
Angild.
Ath *juramentum.*

* Agefrida, verus dominus, merus possessor. Spelm.
* Ahte span.
Ap.

B

Belflys *Timpani Vellus.*
Benripe *ad preces.*
Benryrden *alias* Benyrden *Aratura precium.*
Biscoppes Land *Terra Episcopalis.*
Berebrectus *Horrearius.*
Bernet *incendium.*
Bockland *Terra Testamentalis.*
Bonda *Paterfamilias.*
Brede *figmentum.*
Bredguna *Sponsus.*
Briggebota *pontium emendatio.*
* Byswike.
Burck bota *civitatum emendatio.*
Butan Cwk *sine electione.*

*Byspike
Butæcpk.

C

Cacepellus.
Ceapgyldun *solutio capitalis.*
Ceapgyld.
Ceapgildus *pretium pecoris.*
Ceapscip *Navis Institoris.*
Ceorli, Eder brech *Rustici sepis fractio.*
Ceorles *aut* Cheorles werdig *Rustici Curtellum. Si quis* Ceorlisses *mannes* fleot ge feoht. *Si quis in Rusticani hominis area domus pugnet.*
Clenebet *munda Caro.*
Cherliscus *vide homo.*
Cocsede *Cocarius.*
Corsned *panis conjuratus.*
Cynes domes *Regia Censura.*
Cynebote.
Cyriesteat *Ecclesia Census.*
Culh acer *Carucæ Acra.*

D

Descire Ath *jusjurandum electum Leg. Ethelst. nescio an non Legendum* Sescire.
Deorhege.
De Wele.

E

Elmesfeah *Eleemosynæ pecunia.*
Ethbriche *sive* Ethbrith *Adulterium.*
Echmannus.

F

Feoth.
* Feothpum.
* Fyhtwyte *forisfactura pugnæ scribitur &* Fihtwyte.
Firdwyte *forisfactura expeditionis.*
Firderunga *apparatus expeditionis.*
Fispool *stagnum in quo sunt pisces.*
Fiscalmus *sive* Fiscaimus *Villanus.*
Flyman *fugitivus.*
Folgarus.
Fore ad *perjuratio.*
Forfang *preventio, anticipatio.*
Folegemot *Placita populi.*
Forspeoen *cassatum.*
Foresstaler *prohibitio itineris.*
Fosterlean.
Fridgislas *pacis obses.*
Fridmannus *pacis homo.*
Frimgildum *prima reditio.*
* Frith gildum *Ild hall.*

* Feoppum.
* Fihtpyte.
* Fripgildū credo Guildhall.

G

Gavelswan *porcarius ad censum.*
Gavel heard *Grex ad censum.*
Gavel leand *Carta censoria. Leg. El. & God.*
Gavel gilda *gabli redditio.*
Gayhund *canis qui nondum cepit leporem vel aliam bestiam.*
Gebures Geburus.
* Gewitnesa *testis.*
Gemota *placitum.*
Gemeat *Colonus vel villanus.*
* Gerswim *herbagii portus.*
Gewirte *potest etiam legi* Gewirde.
Gridbretch *infractio pacis.*

Gavelspan.
* Gepitnessa.
* Gerspim.
* Gepirte.

H

Haderunga.
Hamsocna *invasio mansionis.*
Handgrid.
Hangildus *Leg. El. & God.*
Healsfang.
Heordsett *astro astrictus.*
Heafeward *capitis custodia.*
Her *Exercitus.*
Her Team *conductio exercitus.*
Heordpeny.
Heregeat *relevatio.*
Hingildus.
Hirnessa--Regis. *vid.* Overhirnessa.
Histinguinus *aut* Histinguium *hiest vel hiest L. W.*
Hlaford sockna.
Hlothe *Cohors.*
Hony gavel *gablum mellis.*
Hluctres.
Hors warda *Equorum custodia.*
Hida, & Hyda.
Hordarius.
Horden *dispensa.*

Holdest.

Holdeſſ. *ſacramentum præpoſiti.*
Homo Twyhyndus, Twelfhyndus, Sexhyndus.
Homo Cherliſcus.
Hreat Croppum *Mantoli ſummitas.*
Husbruce *infractura domus.*
Hulſgonger Twelf hyndus *vel* husbanda.
*Hpeige. * Hweige.

I

Itmath *ſcribitur &* Ritmath.

K

Keninga.

L

Lada *purgatio.*
Lands ricus *Terræ dominus.*
Lahmen *Legis homines.*
Lanlegeran *canis qui.*
Land Ceopum.
Law Ceopum.
Lap Ceopum.
Land man *homo patriæ.*
Lahſlite *duodecem horæ ſive* Otx.
* Laverds-pike. * Laverdſwike *infidelitas erga dominum.*
Leap fulne *Seminale plenum.*
Leger ſtowa *poſitionis locus.*
Locherus *Apum Cuſtos.*
Lowbote *emenda pro morte hominis occiſi per cohortem.*

M

Manbote *emenda pro morte hominis.*
Manca *ſive* Manta auri *triginta denarii.*
Maſſer *Sacerdos.*
Meſſe-pegen. Meſſewegen *presbyter.*
Melda *manifeſtatio.*
Meſguy.
Mede feoh *Merces indicationis.*
Megbote *emenda pro morte hominis.*
Metegavel *Cibi gablum.*
Metecu *villus ſuæ vaccæ.*
Mecnam *ad perjurium dupliciter.*
Mircenelanda *Terra Mercenorum.*
Morgangyna *Dos.*
Munde *pax.*
Mundbrech *regiæ pacis fractio.*

O

*Cervisar. Oalehus * *Serviſia domus.*
Oale gavel *Serviſia gablum.*
Oneop. Oneoth *genu.*
Onhlote *ſors.*
Onſhot.
Openthyeſt *apertum furtum.*
Openpyeſt. Ordalium *judicium, al' examen.*
Orodum *bladum conculcatum.*
Oryncelan *retributio potus.*
Overhirneſſa *Tranſgreſſio.*
Overſuneſſa *Deſpectus.*

R

Ran *aperta rapina qua negari non poteſt.*
Renhund *Canis qui vigilat foris in pluvia.*
Refare *Opus * withingi.*
Ritmath.
Romeferth *Roma cenſus.*

S

*Nepingi. Sagæ *Mulieres magæ.*
Sagemannus *ille per quem ſcitur.*
Scipfordunga *apparatus navigii.*
Scyldwritta *ſaccum faciens.*
Scepe Terras *ovium corpora.*
Scire *Comitatus.*
Shire motus *ſive* Schiremotus *Conventus totius Comitatus.* Scyld-pritta.
Shire ad *perjuratio.*
Sirlingia.
Sedere *Seminator.*
Seward *Cuſtodia maris.*
Sexhyndus *vide homo.*
Socna *Secta.*
Streiman *Potens vel fortis.*
Som wylne.
Stiwark *porcellus de ſue.* stipark.

T

Taynus *nobilis.*
Teaghe *ciſta vel ſcrinium.*
That.
Thom.
Thrinne Tuelf *terræ duodecim.* par.
Thude weald *nemoris cuſtos.* pom.
Tihtla *ſive* Tihtle *accuſatio, compellatio.* prinne.
Tiht byſi *accuſationibus infamatus.* pude
Thrinne Tuelf *terræ duodecim.* peald.
Triplex lada *purgatio per tres.*
Twelfhyndus } *vide homo.* prinne.
Twyhyndus }
Twigild *duplum gildum, duplex redditio.*
To wyve and to write live *in uxorem & rectam vitam.*
Tungravius.

V

Unabedento *non rogatus ad hoc.*
Unabohto *non conductus ad hoc.*
Unfridmannus *non habens pacem.*
Ungecorena *non electi.*
Ungeſegen *non vir.*
Ungeldum *inſolutus.*
Uncheaſeſath *ſacramentum ſine electione.*
Unlaga *non lex.*
Untrum *invalidus.*
Utlaga *ſine lege.*

VV

Wealth *qui gablum reddit.*
Webreaf *Mortuum.*
Wera *pretium nativitatis hominis.*
Weregildus *pretium natalis hominis.*
Wera lada.
Wildwearf.
Wither Tihtla *injuſta accuſatio.*
Witherſake *Apoſtata.*
Werhades } *ordo conjugalis.*
Wilf hade }
Worald Thegen *ſecularis* Tainus. porald pegen
* Worfhwe *homicidium.* * worfh-pe.
* Wrinſa *et eſt ſolidus denariorum.* * primſa
Wyta *foriſfactura.* * wyte-
* Wyte wendene *foriſfacti ſervus.* pēdene.
Wymele.
Wytten Creſt *Ars incantionis.*
Wyncta.
Wynterſtall.
Wytword.

INDEX

INDEX LEGUM GVILIELMI I. ET HENRICI I.

De Asylorum *jure & immunitate Ecclesiastica.* Fol. 159
De Hominum Regis privilegio. ibid.
De pacis publicæ violatoribus. ibid.
De Latrocinii reo, & fidejussore qui morum ejus periculum in se susceperat. 160
De Latronis prehensione. ibid.
De Animalium redemptione. ibid.
De rebus fortè inventis. 161
De Homicidio & Capitis æstimatione, seu Wera. ibid.
Quibus Capitis æstimatio, seu Wera *solvenda.* ibid.
Animalium aliquot valor, in Capitis æstimatione censendâ. ibid.
De percussore. ibid.
De vulnere indito. ibid.
Membrorum præciforum æstimatio. 162
De Adulterio. ib.
De Iudice corrupto. ib.
De purgatione illius qui furti reus est. ib.
De eo qui Templum aut Domum fregerit. ib.
De Denariis S. Petri, *seu Vectigali Romano.* 163
De muliere vi compressâ & pudicitiâ luctamine tentatâ. ib.
De iis qui vectigal Romanum *seu D.* Petri *non pendunt.* ib.
De Oculo effosso. ib.
De relevio, seu τερεδελλαιο *Comitis.* 164
De Relevio Baronis. ib.
De Vavasoris relevio. ib.
De cæturiæ mulctâ, ubi reus homicidii judicio non sistitur. 165
De clientis actione versus dominum. ib.
De Colonorum relevio. ib.
De viis publicis. ib.
De Latrone, cum latrocinio seu ἐπαυτοφώρῳ, *prehenso.* 166
De colonis & glebæ Ascriptitiis. ib.
Ne quis domino suo debitas præstationes subtrahat ibid.
De Fœmina gravida quæ capitali supplicio damnatur. ib.
De Intestatorum bonis. 167
De adultera à patre deprehensa. ib.
De jactu, velut ad legem Rhodiam. ib.
De judicio in socium absentem. ib.
De Relevio *eorum qui clientes censum pendunt.* ibid.
De Iudiciis. ib.
De pignore, quod Namium *vocant, capiendo.* 168
Ne quis rem aliquam emat sine testibus. ib.
De vadimonio deserto. 169
De Hospitibus. ib.
De famulis. ib.

De *Religione & Pace publica.* 170
De fide & obsequio erga Regem. ib.
De Normanni *seu* Francigenæ *cæde.* ib.
De jure Normannorum, *qui ante adventum* Guilielmi, *cives fuerant* Anglicani. ib.
De Clientelari seu Feudorum jure, & Ingenuorum immunitate. ib.
De nocturnis Custodiis. 171
De mensuris & ponderibus. ib.
De Clientum, seu Vassallorum, *præstationibus.* ibid.
Vt Iura Regia illæsa servare pro viribus conentur subditi. ib.
Ne venditio & emptio fiat nisi coram testibus & in civitatibus. ib.
De emporiis, & jure Vrbium pagorumque notæ melioris. ib.
De purgatione forensi in judiciis publicis. 172
Firmantur Leges Edwardi *Regis.* ib.
De justitiæ publicæ fidejussoribus. ib.
De Servis & eorum manumissione. ib.
De Servis. ib.
De Suppliciorum modo. ib.
De Examine Forensi. 173
De eodem. ib.
De eodem. ib.
De Examine Forensi. ib.

Index Legum HENRICI I.

Epistola ejusdem omnibus fidelibus suis. 175
De confirmatione legum Edwardi Regis. 176
De causarum protractione & distinctione vel descriptione. 177
De carcerali liberatione. ib.
De causarum proprietatibus. ib.
De tripartitione regni Angliæ in diversitate legum Comitatuum vel Provinciarum. 180
De generalibus placitis Comitatuum quomodo vel quando fieri debeant. ib.

De Hundredis tenendis. 181
De qualitate Causarum. ib.
De jure Regis. 182
De placitis Ecclesiæ pertinentibus ad Regem. ib.
Quæ placita commendari debeant. 183
Quæ placita mittunt homines in misericordia Regis. ib.
De relevationibus. 184
De Denegildo. ib.
De pace Curiæ Regis. ib.
De placita Forestarum. ib.
De Lada. ib.
Justitia Regis. ib.
De Solena & Tholet Theam. 185
De generibus Causarum. ib.
De Grithbriche & Hamsocna. ib.
De Forestis. ib.
De Judiciis fiscalibus. ib.
De privilegiis Procerum Angliæ. 186
De furtæ placito. ib.
De libertate Vavasor. ib.
De æquo Judicio faciendo. ib.
Qui debent esse Judices Regis. ib.
De libertate Procerum in placito Comitatuum. 187
De capitalibus placitis. ib.
Ne aliquis judicet dominum suum. ib.
De placito tractando. ib.
De placito tractando in justo judicio. 188
De Oversseunesse Regis. ib.
Qui perdant Overseunessam. ib.
De cæsione nemoris. 189
De Scheldwite. ib.
De forisfactura sanguinis. ib.
De fractura à joncis. ib.
Quod unusquisque Overseunessam *debeat habere* ibid.
De Summonitionibus. 190
Ne quis implacitatus à Rege alicui respondeat. ib.
De plegiis dominorum suorum. 191
Multæ sunt de inculpationibus. ib.
De implacitatis à dominis. ib.
De causis Criminalibus vel Capitalibus. ib.
Quomodo possint uti consilio. 192
Quibus causis statim respondere debet, quibus non. ibid.
De supersisionibus placitis. 193
De summonitione Hundredi. ib.
De Proprio placito Regis. ib.
De supersessione Comitatus. 194
De cessione sociorum unius pecuniæ. ib.
De privilegio domini super hominem suum. ib.
De firma tenenda 195
De querela vicinorum. ib.
De homine vaganti. 196
De contramandatione placiti. ib.
De contramandatione placiti per Justiciam suam. 198
De placito alicujus Domini cum Præposito suo & sibi subjectis. ib.
De observatione temporis leges faciendi. 199
De implacitatione Judicis fiscalis. ib.
De Christianâ consuetudine locutionũ secundum quod sunt. ib.
De dimissione furis. 200
De occisione Ministri Altaris. 201
De homine infamato. ib.
De solutione liberi aut servi occisi. ib.
De occisione Anglici. 202
Consuetudo Westsax. ib.
*De homicidio vel * alium maleficum.* 203
Definitio homicidii. ib.
De ordinatis homicidiis. 204
De purgatione occisorum. ib.
De occisoribus dominorum suorum. 205
De precio cujuslibet. ib.
De solutione liberi vel servi. 206
De liberatione servi. ib.
De liberatione filioli vel patrini. 207
De homicidio in Curia Regis, exercitu, Burgo vel Castello. ib.
De pace Regis danda in præliis potatione. 208
De aliquibus inimicis ad invicem. ib.
Quod unicuique licet se defendere in quolibet negotio præterquam contra dominum suum. 209
De verberatione. ib.
Quod quivis liberaret eum quem in malis duxerit. ibid.
Ne quis vindicetur de suo homine sine lege. 210
De delicto ex armis accommodatis. ib.
De commissione armorum quibus aliquis occiditur. 211
Qui aliquid de propinquis occiderit. 212
Si quis volens aliquos inter se dim. ib.
De solutione murdri. 213
De solutione murdri. 214
De comendatione vulneris. 215
De verberatione absque sanguinis effusione. 216

¶ INDEX.

Abbatum classes, nomen ordinis non obtinent Pag. 131. leg. 18
Acceptio personarum condemnatur 107. 1. Vide 116. 35
Accusati sæpius quomodo plectendi 64. 7. *Accusati infidi* 113. 23
Acolythi officium 130. 14
Adorationes ficta prohibentur 67. 16. *Adoratio barbara vetita* 108. 5
Advenæ & peregrini custodiendi 116. 32
Advocatio 13. 74. 36. 4. 112. 21. 93. 10. *quo loco facienda* 93. 10. *Advocatio ex testimonio* 38. 1
Adulterii supplicium 119. 47. & 162. 14. *adultera uxor gravi pœna afficienda* ibid. 50 *Adultera à patre deprehensa* 167. 37
Ælfricus negligentiam sacerdotum severe arguit 127. 1
Æstimatio singulorum capitum 55. 56. & 161. 8. *Pagani* 6. 31. *Walli* 4. 2. *Ovis facta* 11. 56. *Æstimatio primò præstanda* 13. 71. *Æstimatio animalium quæ perierint* 96. 7
Agellus Pagani circumsepiendus 7. 40
Ager compascuus, sive communis 8. 42
Alienigenæ libidinosi regno exterminandi 120. 52
Aluredus à Decalogo suas leges piè auspicatur 15. 1
Ancillam pereuntis lex 17. 17
Anglus furti accusatus quomodo purgandus 9. 47. *Anglus in Walliam, itidem Wallus in Angliam proficisci prohibetur* 96. 6. *Anglicè populus erat instruendus* 132. 23. *Anglia tripartitio* 180. 6
Animalium redemptio 160. 6
Arationis eleemosyna 101. 8
Aratrum unum binos debet alere equites instructos 50. 16
Arborum cæsarum pœna 8. 43. & 44
Arius in Synodo Nicæna anathematizatus 127. 3
Armis quempiam spolians graves luat pœnas 120. 57. *Armorum deditio* 23. 1
Arthuri Regis encomia 148
Assentatores cohibendi 108. 7
Asylorum immunitas 159. 1

Baptismus à sacerdote administrandus, quàm citò requisitus fuerit 67. 15. *Baptizandi infantes intra* 37 *noctes* ibid.
Barbarus cultus 41. 2. *ad barbaros Christiani non relegandi* 108. 3
Barones quas habeant curias 144. 21
Belli apparatus 109. 10. & 146. 35
cum Bestia rem habens capite plectendus 19. 31
Bovis cornu mutulantis, caudam præcidentis, & oculum effodientis pœna 11. 59. *de jugo boum conducto* ibid. 61. *Bos petulcus, si mortuus fuerit quem petiverit, lapidator* 17. 21. *bovis, alterius bovem vulnerantis lex* 18. 23. *Bovis cornupeta lex* 28. 24

Calix è pura materia fieri debet 131. 22. *Calicis lignei usus in Eucharistia prohibetur* 69. 41
Calumniatores 113. 24
Candelarum nummum Dacus non solvens quomodo multandus, quomodo Anglus 42. 6
Canis si quem morsu lacerarit, dominus quomodo puniendus 28. 23
Cantilenæ turpes fugiendæ 67. 20
Cantuariæ septem monetarii assignantur 50. 14
Canutus Rex Anglorum, Dacorum, & Norvegiensium 98
Caro furtim subducta 4. 17
Castitas ordinatorum 57. 1
Castrorum instauratio 49. 13
Causarum protractio prohibetur 137. 3. *Causarum proprietas* ibid. 5. *qualitas* 181. 9. *Causarum genera* 185. 21. *Causæ criminales & capitales* 191. 47
Census Ecclesiasticus 62. 2
Centuriati fidei labefactatæ, non nisi ex Ordalio triplici excusandi 114. 27. *Centuriones* 145. 32
Christiani liberos Christiana religione imbuant 67. 17. *Christianus extra regnum non vendendus* 108. 3
Christianitatem promovere studet Rex Edmundus 58
Cibus fugitivo non subministrandus 40. 8. *Cibus pauperibus ex villis Regiis suppeditatus* 58
Clericorum negligentia ab Ælfrico vapulat 132. 23. *conjugia Clericorum vehementer arguit Ælfricus* 127. 1
Clientis actio versus dominum 165. 27. *Clientum præstatio* 171. 58. *Clientelare jus* 170. 55
Comitia quoties per annum celebranda 64. 5. *Comitia municipalia ter quotannis habenda* 111. 17
Compensatio mortis 12. 69
à Concione plebis ter absens, contumacia in Regem pœnas luito 51. 20
Concubinam uxoratus habens quomodo puniendus 120. 51
Confessio peccatorum impensè urgetur 83. 7 8. 9. *Exhortatio ad confessionem* 104. 18. *Confessario cavendum est nè confitentem in desperationem agat* 73. 2. *quâ methodo utendum est Confessario* ibid. 3. *Confessionis formula* ibid. 4. 5. 6. 7. &c. *Confessio peccatorum, rei capitalis damnato conceditur* 118. 41. *Confessionem Christianam, ut memoriter discant populi, hortari debent sacerdotes* 132. 23
Conjux eandem sedem cum marito incolat 123. 70. *Conjugatus adulterium perpetrans quomodo puniendus* 78. 20. *Conjugia intra cognationis sexum prohibita* 101. 7
Consilia ad utilitatem reipublicæ pertinentia omnino exquirenda 109. 11
Controversiarum spectatores 54. 1

Conventui publico omnes intererunt 51. 2. *conventus oppidanus* 111. 17
Convitiatorum pœna 110. 15
Crimina exitialia fugienda 106. 23
Curia Regis pax 184. 16
Custodia nocturna observanda 171. 56. *in custodiam missi quomodo sustentandi* 22. 1

Daci æstimatio 36. 2
Damnum inferens vineæ aut pascuæ alterius, sarciat 18. 26
Damnato rei capitalis concessum est peccata sacerdoti confiteri 42. 5. *Cum sceleris damnato pax non habenda* 40. 8
Danorum lex 149. *de Danegildo* 184. 15
Decalogus Saxonicè (excepto secundo præcepto) recitatus 15. 1. sed vide 16. 10.
Decimæ Deo dandæ 19. 38 *Decimas non solvens Dacus qualiter puniendus. qualiter & Anglus* 42. 6. *Decimarum solutio* 45. 1. & 57. 2. *Decimæ fœtuum ante Pentecosten solvendæ* 62. 3. *Decimæ quibus temporibus deponendæ* 7. 54. *Decimas qui renuit solvere, ei vel invito eripiendæ* 62. 3. *Decimæ ad ecclesiam Thani pertinentes* 102. 11. *Decimæ sacerdoti reddendæ* 132. 24. *in tres partes distribuendæ* 132. 24
Defensio in quolibet negotio, præterquam contra Dominum suum, fiat 209. 83
Delictum ex armis accommodatis 210. 87
Demetia aliquando monticolis paruit 97. 9
Denarius in domos singulas impositus (vulgò the Hearth-penny*) ante festum S. Petri solvendus* 63. 4. *Denarius S. Petri* 163. 18. *qui denegarit qualiter mulctandus* 162. 20
Deus unus colendus 41. 13. *sic instituit Rex Canutus* 97. 1. 105. 21
Diaconi munus 130. 16
Dominica oratio ab omnibus perdiscenda 67. 21. 105. 22
Dominico die operantis supplicium 1. 3. & 43. 7. *Diei Dominici solicita observatio præcipitur* 42. 9. & 103. 15. *Die dominico nemo morti obiciatur* 118. 42
Domino strenuus insidias. vitâ & rebus suis omnibus plectendus 120. 54. *Domino officia quæ debentur* 125. 78
Donorum acceptio prohibetur 20. 46
Ducum Normannorum series 152
S. Dunstani festum celebrari ab Anglis instituere sapientes 103. 17

EBrietas à sacerdotibus fugienda 71. 57. & 72. 64. 133. 29. 30.
Ecclesiæ pax intra parietes suos inviolatè servanda 41. 1. & 98. 2. *Ecclesiæ immunitati primò consulit R. Edgarus* 62. 1. *Ecclesiæ pacem æternam tueri, providebat R. Canutus* 97. 2. *Ecclesiæ pacis violatæ mulcta* 98. 3. *Ecclesiæ debita vi detinentis pœna* 119. 45. *Ecclesia una pro alia, lucri causâ non est derelinquenda* 133. 28. *Ecclesiæ placita ad regem pertinentia* 182. 11
Ecclesiastici ut sanctam vitam instituant, admoneantur 100. 6. *Ecclesiastica immunitas* 159. 1.
Edgarus Rex leges ad gloriam Dei, suiipsius ornamentum, reipublicæ utilitatem sancivit 62
S. Edovardi festum ab Anglis religiosè observari sapientes instituerunt 103. 17
Eleemosynam altari Dacus non solvens quomodo puniendus. quomodo Anglus 43. 6. *Eleemosyna ad peccatorum remissionem multùm conducunt* 84. 13
Emptionis jus 38. 1. & 52. 24. *Emptio sine advocatione non est præstanda* 38. 1. & 90. 4. & 112. 22. & 171. 60. *Emendum nihil extra oppidum viginti denariis carius* 49. 12. *Emptio nè fiat sine testibus* 168. 43. *de emptoribus* 171. 61
Encænia modestè celebranda 68. 28
Episcopus quempiam occidens, ordinis dignitatem amittat 77. 11. *Episcopus & Presbyter unius ejusdémque ordinis* 130. 17
Epistola Apostolorum Antiochiæ, Syriæ, & Ciliciæ populis directa 21. 49
Equus trans mare non mittendus 50. 18
Equam qui clepserit integro precio mulctandus 27. 16
Evangelii sensum populo reddat sacerdos 132. 23
Eucharisticus panis ab ingrediente Ordalium sumendus 52. 23. *Eucharistiæ percipiendæ idoneus censebatur, qui Dom. Orationem. & Symbolum Apostolicum calluerit* 67. 21. *Eucharistiam nemo non jejunus accipiat, nisi ob ægritudinem* 69. 36. *Ad Eucharistiam exhortatio* 104. 19
Ewerwickshire, in margine *alias* Warwickshire: *lege potius* Yorkshire 145. 33
Examen forense 173. 68
Excommunicatum custodiens quomodo plectendus 121. 64
Exorcistæ munus 129. 13

FAbulosæ lectiones abjiciendæ 67. 20
Famuli 169. 47
Fani immunitas 2. 5. *Fani instauratio ad Episcopum pertinet* 58. 5. *Fana omnium ope reficienda* 121. 63
Fastermannes quid 151. 8
Ferarum agendarum concessio 125. 77
Ferrum mutuò dantis (homicidii causâ) supplicium 27. 19
Festi dies 32. 39. *sobriè celebrandi* 67. 18. & *summa cum cæremonia* 103. 14. *sub pœna gravissima observandi* 118. 42. *festis diebus peccatum turpius perpetratur* 116. 35. *Festa non temeranda* 118. 44
Feudorum jus 170. 55
Fidejussionis violatæ pœna 23. 3. *de fidejussionibus* 64. 6. & 88. 1. *Fidejussor propriæ familiæ herus* 115. 28. *Fidejussionis violatio* 120. 55. *Fidejussores justitiæ publicæ* 172. 64
Fidelitas erga dominum commendatur 105. 20
Fides regi præstanda 170. 52
Filiam si quis dat, ancillarum more non oportet servire 16. 12

de

de Firmâ tenenda 191. 56
Foreſtarum placita 184. 57. *de Foreſtis* 185. 23
Fornicationis ſupplicium 25. 20
Foſſam aperiens, æſtimationem jumentorum eò decidentium præſtato 18. 22
de Friborgis 145. 32
Fugitivum admittentis pœna 6. 29
Furtum 2. 7. & 4. 17. *furti & furis pœna* 3. 15. & 4. 18. *de furibus prahendendis* 5. 26. *Furibus non eſt danda fuga venia* 7. 36. *furti criminatio* 8. 47. *de furum præda intercepta* 9. 48. *de bonis furtim ereptis* 13. 74. *Fur noctu domum invadens, ſi percutiatur, homicidii pœna non eſt* 18. 25. *Furti incuſatus, ſi fidejuſſorem non habuerit, quomodo puniendus* 40. 6. *fur duodecim annos natus nullo modo ignoſcendus* 46. 1. *à furibus dona accipientes capitis æſtimatione mulctandi* 50. 17. *furtim ſurrepti pecoris inveſtigato* 94. 1. *furtum impudenter & palam perpetratum ſcelus inexpiabile* 121. 61. *furti reus quomodo mulctandus* 162. 76

Gentilium ſuperſtitio abolenda 108. 5
Glande querna ſine venia non depaſcatur 9. 50
Gravidam percutientis lex 17. 18. *gravida condemnata, prinſquam parturierit non punienda* 166. 35
Greve quid 146. 35
Grithbriche quid 185. 22

Habitandi locum mutantis lex 30. 33
Hamſocna 185. 22
Hereotorum lex 123. 69
de Heretochiis 147
Herus propriæ familiæ ſidejuſſor 115. 28
Homicidium 6. 33. & 58. 1. & 203. 71, 72. *Homicidii, hominum turmâ perpetrati lex* 28. 36. *Homicida ad conſpectum Regium non admittendus* 57. 3. *de homicidii mulctâ* 59. 3. & 92. 5. & 95. 5. & 108. 6. *homicida in purgatione cadens Epiſcopo tradendus* 120. 53. *homicidium in curia Regis, &c.* 207. 80
Horarum Canonicarum obſervationi conſulendum eſt Presbyteris 131. 19
Hoſpitio accipiatur nemo plus triduo 113. 25. *de Hoſpitibus* 169. 49
de Hundredis 145. 33. *tenendis* 181. 8.

Idololatria prohibetur 67. 16
Jejunia ſumma cum ceremonia celebranda 103. 14. *& religioſiſſimè* ibid. 16. & 63. 5. *Jejunia violatoris pœna* 118. 43. *Jejunium ſolvens quomodo puniendus* 43. 8. *Jejunium erogatis eleemoſynis fiat gratius* 70. 49
Ignem immittentis in ſegetem pœna 18. 27
Ignorantia Clericorum laicos decipit 132. 23
Imagines prohibentur 16. 10
Immunitas templi 23. 2. & 24. 5
Incendium tectorum ſcelus inexpiabile 121. 61
Inceſti ſupplicium 42. 4. & 119. 48.
Infangenthefe 144. 26
Infans baptizandus intra 30 dies 1. 2
Infidus vadem Regium exigat 115. 30
Ingenuorum immunitas 170. 55
Inimicitiæ quomodo componendæ 59. 7
de Injuriis alterius nemo Regi queratur 111. 16
Inteſtatorum bona liberis dividenda 167. 36
Invadens domum alterius quomodo mulctandus 121. 59
Judæi omnes in regno ſub Regis defenſione debent eſſe 145. 29
Judex iniquus qualiter puniendus 64. 3. *judices Regis qui debent eſſe* 186. 29. *Judicium juſtum præcipitur* 20. 43. & 38. *Judicium tremendum cavere debemus* 106. 25. *de judiciis* 167. 41. *Judicia fiſcalia* 185. 24
Jus æquum alteri denegantis pœna 39. 2. *jus pervertens quomodo puniendus* 40. 5. *jus dicendum, litéſque dirimendæ unoquoque menſe* 41. 11. *Jus æquum inter Anglos & Wallos ſtatutum* 95. 2. *Judicium æquum fiat* 187. 28. *Juris publici privilegium nemini prohibetur* 63. 1. *Judicialis liber* 38. *Judicii merces* 4. 17.
Jusjurandum per deos alienos prohibetur 20. 48. *Jusjurandum ſtudioſè & diligenter obſervandum* 22. 1. *Jusjurandum feſtis diebus, & jejuniis prohibetur* 43. 9. *fideles & infidi in jurejurando* 112. 20
Jurare interdicti ſacerdotes 71. 59
Juſtitia divina extollenda 107. 1. *Juſtitia Regis* 184. 19. *Juſtitii tempora* 103. 17
Juventus à ſacerdotibus ſedulò erudienda 70. 51

de Lada 184. 18
Laicus alium ſine cauſa occidens pane & aqua ſeptem annos jejunet 76. 6. *ſi invitus quempiam occiderit tres annos jejunato* ibid. 8.
Latro ἐπ' αὐτοφώρῳ apprehenſus 166. 31. *Latro æſtimatione capitis mulctatus* 13. 72. *Latrones dimittens pœnas luat latronibus debitas* 114. 26. *Latrocinii reus qualiter puniendus* 160. 4. *de latrone caſo* 6. 34
Lectoris officium 129. 12
de Ledis 146. 34
Legem Chriſtus non venit violare 20. 49. *Leges juſtas efferri vult R. Canutus* 107. 1. *in Legum violatorem ſeverè animadvertendum* 125. 80
Liber in centuriam ſeipſum non conjiciat 111. 19. *Librum qui clepſerit capitis pœnâ mulctatur* 17. 15
Liberatio carceralis 177. 4. *Liberatio ſervi* 206. 78. *filioli vel matrini* 207. 79
Liberi legitimi quomodo ſuſtentandi 7. 38
Libertate mulctatus ob furtum, furari ſi non ceſſarit, quomodo puniendus 40. 9
Libidinoſi alienigenæ regno exterminandi 120. 52
Libri ante ordinationem requiſiti 131. 21
Linguâ ignotâ populum non alloquendum 132. 23
Lites ad dies conductos dirimendæ 38. *Litis remiſſio* 28. 22
Liturgia Eccleſiæ in Synodo Nicæna inſtituta 128. 4

in Locis sacris peccatum commissum magis plectendum 116. 35
Lucernæ pecunia ter quotannis conferenda 102. 12

Machecarii 151. 39
Magni magis coram Deo corrigendi 75. 3. & 116. 35. & 122. 66.
Mandata remisse exequens, contumacie in Regem, pœnas luebat 53. 26
Manumissio servorum 172. 65
Maritus prædator uxorem conscium non facit 11. 58
Mendacium prohibetur 20. 44. *Mendaces cohibendi* 108. 7
Mensura & pondera 171. 57
Mercatores quos secum è navi in terram eduxerint coram præposito Regio sistant 29. 30
Meretrices à finibus regni relegande 43. 11
Militum rapine vitâ compensande 121. 58
Ministri Regis homicidii incusati lex 36. 3. *Ministerium pro pecuniis non vendendum* 132. 27. *Ministri juniores senioribus obedientiam præbeant* 66. 2. *Ministrum altaris occidens, omni juris patrocinio excludendus* 117. 36. *Minister altaris homicida quomodo mulctandus* 117. 38. *Ministrorum Dei formula vivendi* 1
Missam in veteri lege non celebrabant 129. 7. *Missa in domo non consecrata minùs celebranda* 132. 25. *Missa privata non permittenda, nisi ob extremam alicujus agritudinem* 68. 30. *Missa non est celebranda à sacerdote absque libro* ibid. 23. *nec à solo sacerdote* 69. 35. *Missa institutorem Christum fuisse fingunt veteres* 129. 7
Misericordia in judicio exhibenda 107. 2
Mœchantium pœna 168. 6
Monachorum classes ordinis nomen non obtinent 130. 18
Monetariorum statutum 49. 14. *quot unicuiq; ditioni assignantur* ibid.
Moniales è cœnobio non educendæ 25. 8. *Monialem qui contraxerit quomodo puniendus* 27. 18. *Monialem stuprans sacrâ sepulturâ prohibetur* 57. 4. *cum Moniali siquis fornicaverit tanquam pro homicidio jejunet* 80. 32
Monticola Regi tributarii 97. 9
Morte plectendus exiguæ alicujus rei causâ, Christianus non est 107. 2. *Mortuorum bona intestatò quomodo distribuenda* 122. 68
Mulierem vi comprimentis pœna 163. 19. *Mulierem viro desponsatam abducens excommunicandus* 78. 23
Municipalia comitia ter quotannis celebranda 111. 17
Murdri solutio 213. 91

Namium quid 168. 42
Navigia, nullis jactata tempestatibus, in portum aliquem invecta, pace tranquillâ fruuntor 91. 2
Nemoris cæsio 189. 37
Noricorum lex 149
Normannorum jus 170. 54
Numus unus idémque esse debet in omni ditione Regia 65. 8. & 109. 8. *Numus Romanus (sive* Romescot*) quo tempore solvendus* 102. 9
Nuptiæ præsente Missali sacerdote celebrandæ 61. 8. *Fœmina invita non est nubenda* 124. 72

Occisorum purgatio 204. 74. *de occisoribus dominorum suorum* 205. 75. *Occidens hominem morte mulctandus* 16. 13. *Occidentis alium fortuitò lex* 26. 13. *Sibipsi manus inferens sepulturâ honestâ privandus* 77. 15. *Occidentis ministrum altaris pœna* 201. 66
Officia Domino debita 125. 78
Oleum consecratum duplex habere debet Presbyter 133. 32
Oppida instauranda 109. 10
Ordalium festis diebus & legitimis jejuniis prohibetur 43. 9. & 68. 24. *Ordalii simplicis jus* 48. 7. *Ordalii pœna venia quomodo exoranda* 51. 21. *Ordalii sententia quibus cæremoniis peragenda* 52. 23. *quo die Ordalium quis ingreditur, ab eo Eucharisticus panis est sumendus* ibid.
Ordinatorum castitati solicitè prospicit R. Edmundus 57. 1. *Ordinatorum vivendi formula* 65. 1. *Ordinibus sacris constituti, casariem alere prohibentur* 70. 47. *Ordinatum occidens terras amittat, &c.* 79. 29. *Ordinatorum purgatio quomodo instituenda* 99. 5. *Ordinatis alienigenis Rex sit patronus* 117. 37. *Ordinatum verberibus aut ignominiâ afficientis pœna* ibid. 39. *de Ordinato capitis reo* ibid. 40
Ordinis sacri violatio qualiter mulctanda 119. 46. *Ordinatus homicida quomodo puniendus* 204. 73
Ordinationis collatio ad Episcopum pertinens distinguit eum à Presbytero 130. 17
Ordines septem 129. 10. *ordines sacri perducunt animas ad beatitudinem* 131. 18
Ostiarii officium 129. 11
Oversseunessam perdens 188. 36. *de Oversseunesse Regis* ibid. 35. *Oversseunessam unusquisque debeat habere* 189. 41
Ovis matricis æstimatio 11. 56

Paganus fundum possidens 6. 31. *Paganus furti postulatus* 7. 37. *Pagani petitio* 9. 51. *Paganus immerens vinculis constrictus quomodo compensandus* 30. 31
Pax regis inviolabiliter custodienda 145. 30. *Pacis violata in urbe Regia supplicium* 31. 36. *Pacis publicæ violator quomodo plectendus* 159. 3. *Pacis emendatio* 145. 31. *de pace Regis in potatione danda* 208. 81. *Paci & tranquillitati R. Edovardus solicitè consulebat* 39. 4. *idem fecit R. Æthelstanus* 53. *Pax tuenda* 109. 8. *Pacis violator rebus suis omnibus mulctandus* 59. 6. *Pax divina præ cæteris exoptanda* 97. 2
Peccati vulnera graviora vulneribus corporis 83. 4.

83.4. *Peccantes ex necessitate cum iis mitius agendum* 122. 66
Pejerantium lex 39. 3. *pœna* 108. 6. & 116. 33. *sacrâ sepulturâ prohibentur* 52. 25. *divinis omnibus perpetuùm arcendi* 58. 6
Perjuriosa fœmina à finibus regni relegandæ 44. 11
Personarum acceptio condemnatur 107. 1
Permutationis bonorum jus 49. 10
Petrus sub Lege Veteri uxorem habuit 128. 6. *discipulus Christi factus uxorem dereliquit* ibid.
Pignus ablatum 95. 3
Placita generalia quando fieri debent 180. 7. *Placita quæ mittunt homines in misericordia regis* 183. 13. *Placitum furti* 186. 26. *de Placitis Capitalibus* 187. 31. *de Placito tractando* ibid. 33. & 188. 34. *Placiti contramandatio* 196. 59. 198. 60
Plegia dominorum suorum 191. 44
Pœnitentia peccatoribus à Presbytero instituenda 133. 31. *pœnitentiam imponendi modus* 75. 1. *Pœnitentia profunda quomodo injungitur* 83. 10. *quomodo magnatum* 87. 1. *Pœnitentia populo commendatur* 104. 18
Pondus justum 109. 9
Pontes instaurandi 109. 10. & 121. 62
Porci 9. 50
Pragnantem fœminam interficientis pœna 25. 9
Precium cujuslibet 205. 76
Presbyteri officium 130. 17. *Presbyter unius ejusdémque* ORDINIS *cum Episcopo* 130. 17. *Presbyter ne sit mercator* 133. 30
Primitiarum solutio 11. 62. *Primitiæ seminum* 62. 6. *ante festum S. Martini reddendæ* ibid. 3. & 102. 10
Procerum privilegia 186. 25. *Procerum libertas in placito comitatuum* 187. 30
Proditoris Domini pœna 23. 4. *Prodere dominum est scelus inexpiabile* 121. 61
Proprium penes alium deprehendens 48. 9
Publica via reficienda 121. 62
Pugnans coram Archiepiscopo quomodo puniendus 26. 15. *Præsente Senatore Regio* 31. 35. *Pugnantis in area Pagani pœna* ibid. 35. *de Pugna* 32. 38. *jus Pugnantis in ade sacra, aut oppido Regio* 59. 2. *pugnare in domo Regia capitale est* 120. 56
Purgatio ordinatorum 99. 5. *Purgatio forensis in judiciis publicis* 172. 72
Purgatorium vetus ab hodierno multùm differt. vide epist. ad lector.

Quadragesimæ observatio non est temeranda 118. 44

Rapina 3. 10. 121. 60. *Rapinæ militum vitæ æstimatione mulctandæ* 121. 58
Religio & pax publica tuenda 170. 51
de Relevationibus 184. 14
de Relevio comitis 164. 22. *Baronis* 23. *Vavasoris* 24. *Colonorum* 165. 29. *eorum qui censum pendent* 167. 40
Rex in lite non appellandus 63. 2. *Regem omni fidelitate prosequendum esse instituit Rex Canutus* 97. 1. *Regis auctoritas in violatione pacis* 110. 12. *Regis Canuti misericordia & justitia* 122. 66. *de villu Regis ex prædiis* ibid. *Regi insidias tendens vitâ & rebus omnibus plectendus* 120. 54. *Regis justitia* 184. 19. *Regia jura pro viribus à subditis servanda* 171. 59. *de jure Regis* 182. 10
Roffecestria tres monetarii assignantur 50. 14
Roma nummus (*vulgò* Romescot) *Dacus retinens quomodo puniendus, quomodo Anglus* 42. 6
Rumoris falsi autor, linguâ mulctandus 29. 28

Sabbati initium & finis 63. 5. *Sabbati die mercatura prohibetur* 67. 19
Saca quid 144. 22
Sacerdoti injuriam faciens pro arbitrio Episcopi tractandus 66. 5
Sacerdotum lites ad arbitrium secularium non referendæ 66. 7. *Sacerdos è propria sua voluntate ecclesiam nè deserat* 66. 8. *Sacerdoti permittitur manualis artis scientia* 66. 11. *Sacerdotis est Christianam religionem diligenter promovere* 47. 16. *Sacerdos bonæ vitæ exemplum se præbere debet* 71. 52. *Sacerdos nè implicet se Ordalio* 71. 62. *Bene prædicando, & bene vivendo Christianam fidem promovere debet* 72. 66. *Sacerdotibus reverentia præstanda*, 99. 4. *Sacerdotale munus magni ponderis est* ibid. *Sacerdotibus in veteri Lege nubere licebat, quia Missas non celebrabant, quàm ridiculum!* 129. 7. *Sacerdos pugnans quomodo puniendus* 27. 21
Sacrilegii pœna 24. 6
Sagæ à finibus regni relegandæ 44. 11. & 108. 4. *Sagæ mortem cuiquam inferentes capitis pœna est* 48. 6
Sanguinis forisfactura 189. 39. *Sanguinis effusio* 59. 4
intra Satrapiam nemo alium coerceat 111. 18
de Scheldwite 189. 38
Sentarii ex pelle ovina scuta fabricare prohibentur 50. 15
Sepulcralis pecunia effosso tumulo protinus numeranda 102. 13. *Sepeliendus in Ecclesia non est de cujus vita probitate non constat* 68. 29
Servi nè discedant sine venia 7. 39. *Servus Christianus quando manumittendus* 16. 11. *Servus alienus absque bona Domini venia in famulatum non est admittendus* 41. 10. *Servus domino insidias struens quomodo mulctandus* 47. 4. *Servum alienum intromittens si non reddiderit, contumacia in Regem pœnas dependito* 52. 22. *Servum alienum recipientis pœna* 54. 1. *de servis* 172. 66. *Servus ex Ordalii sententia reus* 90. 3. & 115. 29. *Servus dominum deserens vitâ & rebus omnibus mulctandus* 125. 75
Soca quid 144. 23
Socna 185. 20
Solutio liberi aut servi occisi 201. 68. 206. 77. *Solutio murdri* 213. 91. & 92

Sponsiones custodiendæ 60. 5
Stuprum fugiendum 106. 24. *vi perpetratum quomodo mulctandum* 28. 25
Subdiaconi officium 130. 15
Subducti hominis inventio 10. 54
de Summonitionibus 190. 42. *de Summonitione hundredi* 51
Supersessio comitatûs 194. 53
Suppliciorum modus 172. 67
Symbolum Apostolicum ab omnibus perdiscendum 67. 21. & 105. 22. *Symbolum animæ, sive pecunia sepulcralis* 102. 13. *Symbolum quo in Missa utebantur, in Synodo Nicæna institutum* 128. 4
Synodus post Apostolorum tempora, usque ad Constantinum Christianum congregari nequibat 127. 2

TAliationis lex 17. 19
Templum aut domum frangens quomodo puniendus 162. 17
Terræ ex scripto possessæ lex 31. 37
Terricola in crimen vocatus, si rens, nulla excusationis danda venia 92. 8
Testimonium falsum 3. 12. & 116. 34
Theam 144. 25
Thol quid 144. 24
Tonsura ovium in mediam æstatem deferenda 12. 68
de Tribingis 146. 34
Turma prædatorum 3. 14

VAccam qui clepserit integro precio mulctandus 27. 16
Vadimonii negatio 7. 41. *de Vadimonio deserto* 169. 45
Vassallorum præstatio 171. 58
Vavasoris libertas 186. 27
Venditio ne fiat remotis testibus 171. 60
Venefica morte mulctanda 19. 30. *Veneficio alium interficientis supplicium* 80. 30. *Veneficio utens in alicujus amore comparando, quales luat pœnas* 81. 41
Veneris die unoquoque Psalmi quinquagintæ pro rege cantandi 55. 3
Verberatio 209. 83
Verbis alium lacerans, si non redemerit seipsum, lingua ei præcidenda est 64. 4
Via publica reficienda 121. 62. *de viis publicis* 165. 30
Vicinorum querela 195. 57
Victus suppeditandi lex 13. 70
Viduam si quis violarit, capitis æstimatione compensatio fiat 119. 49
Violator legum acriter mulctandus 125. 80
Unitati Christianæ religionis solicitè prospexit R. Canutus 97. 1
Urbium jus, pagorúmque notæ melioris 171. 61
Usura prohibitio 19. 35. *Usurarius pro exlege habendus* 151. 37
de Vulneribus 33. 40
Uxorem repudians inter Christianos non est sepeliendus 78. 18. *Uxoratus fornicans quomodo puniendus* 120. 51

VAlli æstimatio 4. 2. *de Wallo Regis equisone* 6. 32. *de Wallo fundum possidente* 6. 31. *Walli servi ingenuum Anglum occidentis pœna* 13. 73
de Wapentachiis 145. 33
Wera (i. e. *æstimatio capitis*) 161. 8. *quibus solvenda* ibid.
Westsax. Consuetudo 202. 70

FINIS.

ERRATA.

Dum à prælo in excudendis hisce legibus longius abfui, neque libri illius antiqui nisi solummodo in transcursu copiam habere licuit, plures errores irrepsisse deprehendo, quos ubi in distinctionibus occurrunt sciens lector per se facile emendabit: reliquos qui graviores sunt sic corriget.

Pag. 171 ad cap. 58 in Marg. *dedimus* & 9 *in feodo* & *pace* " *in lined ante* concessimus. Pag. 175. 33 Francis & Anglis. 43 in Marg. *Baronibus* & fidelibus suis 176. 7 *debebantur* debentur 14 *dele* eam 24 *omnia, adde* " & in Marg. omnino 26 *mea* sic *retinui* 34 post *obtum Willi. adde in Marg.* regis 35 *emendatione* & si quis inde aliquid retinuerit ille super quem inventum fuerit graviter mihi emendabit *Testibus* 177 cap. 3 tit. descriptione 47 *Schematum adde* * & in Marg. Cematum, Mss. Scac. 57 *judicum*, in Marg. judicium, Mss. Scac. 178. 8. *recedere* licet si necesse fuerit. Si *judicem* dele Si in Marg. 16 *nisi* est *accusatus* 35 *hac* hoc *de presbyteris* 49 *indiciis* judiciis 179 22 videbantur videbuntur.

180. 5. *dele* Brytannix 37. *judicium* Judicum 41 *Burgemot* bis *Hund.* 49 *Dominico* Dominio 181. 15. dele *Dictum* lege locum 41 *Curiæ* curiis 56 *autem* enim 58 dele *vero* lege enim. 182. 14. *Stannorum* Scannorum *morte* mortis 39 *novam* nonam 183 *primo* prion 32 *possit* poterit 49 *hostio* hostico 184. 16. *fuerit* fuerat 23 *ringe* pinge 57 *dele* singularem vel communem; quarundam terrarum maneria dedit sed socnam sibi reteruit 185. 7. *in manus* in viis 9 *potestatis* potentatus 17 *dignitate* dignitas 186. 4. *socam* socnam 24. *Ministro* ministerio. Cap. 28 tit. *faciendum* faciendo & dele not. Marg. 50 *judices* sunt *Barones* 52 *vel inopes* & *inopes* 55 *termino* testimonio 187. 1. *ducatur* hoc *namium* 24 *qui* quæ *Dei* 51 *protrahunt* protrahant 188 *privetur* privatur 19 *culpæ* culpa 189 *comitatu* sit *tres* 190. 7. *qui* ei *justiciabiles* 14 *velle vel velle* nec *posse* 15 *curvatus* cravatus 39 *dele*, ut, leg. & etiam 25 *insitia* insitia & *dele not. Marg.* 26. *deducatur* reducatur 41 *sic potest* si potest 47 *omnia. Qui igitur facit* legend. omnia facit. Qui sibi facit 191. 24. *promereri* promoveri 49 *aliquo* aliquid *dele not. Marg.* 49. emendare 56 dele vel *restitue* & roboria 192 & etiam consulte 14 implacitentur 21 Domino *si quis* si quid 23 & 28 *domni* dominii 27 *contendit* intendit 28 *advocatus* invocatus 29 *V libræ* quicunque liberi *duraciocinationem* feudi *procedere* 36 *sunt* de *quibus* 37 *necessarie* necesse est 38 *dele* cogitare & *lege* placitare vel respondere sine Consilio vel in omni loco: Quædam de quibus respondere & *placitare* 39 *non* nec 40 *implaciterum* implacitatorum 43 *abstinentiam* abstentiam 193 haberi 12 inplacitatus 15 *suo* sic *submoneatur* 27 *ut omnis* & *unus* 31 *suppliciter* dupliciter. Cap. Lii. tit. *De* proprio *placito* 47 *vadimonium* vadium 194. 10. *tamen* cum 11 *dare* & daret 50 *fidem det* fidem debet.

195. 1. *dele* præsertim 30 *viro* vero 54 *dele* in *leg.* de *eo in alium* transeant 196. 1. *devagandi* devaganti 20 *libervavit* liberaverit 23 contramandet 56 agitur 197. 8 *justicæ* legem *si placitum* 9 pertinentiis 21 *habet* & *de suis* 25 habeant *sive non* habeant 40 capitale *repetentis* simul 41 *plures* liberi *furentur* 198. 17. *de* placitis *capitalibus* 22 Overseuenessim 40 *contradixit* condixit 42 *indicare* judicare 44 *ita se ita* sit 45 *reddiderit* redierit *adversariis* *sui fractum* 199. 3 *aut* testimonio *plusitare* 11 *unquam* nunquam & *sit inde judicium* 23 *usq;* ad *quindecem* 24 *post* Pascha 25 *jejunis* & *is diebus sanctorum* singulorum. Cap. Lxiii. tit. implacitatione 40 vicinorum suorum 43 quæ jure 52 *ante juramentum*, ante juramento, & sic sæpe eodem cap. 58 *etenim* etiam 200. 1. *infestinationibus* infestationibus 2 *magistri* magis dei 6 *eis* ea 10 *quas* qui 14 *dele* & *lege* vel 16 & 17 plane— advertant 35 *dele triplex leg.* simplex obediatur 36 *Lada* triplici *perjuratione* 48 *liberi* libræ 201 *lega* lada 18 *Firdsare* Fierfare 32 *consacramentales* sacramentales 50 *plegiaverit* plagiaverit 55 *ferat* præferat 202 37 *sibi caveat* si caverat Mss. Scac. 57 *dele* sic *leg.* &. contingat 203. 12. removet 13 diffinitum 15 *est* quia homicidia *septem* 19 *auctoribus* actoribus 22 *pater aut mater* 24 qui cum quicunque 31 *si* quid *ex* 204. 1. *non* nec 2 *occidat* occidunt 12 *a Deo* adeo 25 *cæterit* in *communi* dele in 26 & 27 *aqua duas annos tribus aqua* & *duas* jejunet *tribus* 30 dele *Nunnæ leg.* nimio 48. 49. *vel* si *abscessoribus* 205. 2. *primo* fremo *severa* 24 perpetraverit & excidat *si* non *pertineat* 25 *infortunitate* inportunitate dele *non* leg. est cogatur 30 judicium 33 *parentes* non *habeat* 206. 17. perselvendus 21 præmissimus 27 *parte* corporis *diminute* 53 *susipiat* & manus *in manus* 207. 7. *pater sobis* pater ejus sobis. Cap. Lxxix tit. *filioli* vel patrini 34 *hostio* hostico 37 dele *aut leg.* ut 38 *possint* adinvicem obviare 48 *interficiunt* inter fuerint *si qui* si quis & *dele not. Marg.* 52 *regis* vel locum *hoc loco* 208 9 Hamsocna *est hic erratur in distinctionibus* 10 *sit* scit *hac* hoc *faciat* 14 *ab ipsis* qui *in domo.* Cap. Lxxxi. tit. *in* præliis *potatione* 20 præparata 28 *quomodo* quoquo modo 41 *vel de suo* ut de suo 42 *dele* aliquid— *dele* contingat 50 assaliet 55 *cujus* cui 209. 5. sive cum matre quæ patri 9 viderint 29 scelcratis infamationibus 31 *aliquis* aliquid 44 *quoboslam* locis *sicut.* Cap. Lxxxv. tit. *cum* quem *in malis* 210 25 colloquendum 35 *etiam* & 38 *XL.* Lx. sol. 40 *Regis* est *ut diximus* 211. 5. a *contubernio* 18 *suæ sine* ejus sive 19 *impossib.* possibilitatis 24 ita *decertantium* 30 omnium *fletu* 51 *portat* portet 53 *desiderat* deferat 56 *fralkimem* factionem 212 9 *parentelam* parentem 16 *volunt* nolint 39 *libertatem* ipsam *componat* 213. 2. Ribuariorum 49 *tum* cum ad præmissam 50 *primo* primo 54 componendum 214 8 *overstaneſſa* ibi *solvatur* 10 *dele* ubi *lege* nisi 17 capietur 28 *qui probet eum* qui per eum probet 29 si in alienigena 50 dele *ut queat* leg. vel nequeat 215. 41. *molaverit* avolaverit 45 Lxvi. sol. & Vi. den. 216. 14. dele *cæteris* leg. cæcis *illibus* 22 vulneraverit 29 *præveneriut* præveneruntt.

Nota, socham socam socnam assaliatum assaelliatus & asaliatus & nonnulla similia indifferenter in Mss. scribuntur.